

Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANNO 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS,
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALIS PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES LATINA

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTIIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS CLXXIII.

LEO MARSICANUS ET PETRUS DIACONUS. RODULPHUS ABBAS S. TRUDONIS. FALCO BENEVEN-
TANUS. LANDULPHUS JUNIOR. S. OTTO BAMBERG. EPISC., MATTHÆUS CARD., GILO TUSCUL.,
GAUFRIDUS CATAL. STEPHANUS PARISIENSIS, EPISC. GUALTERUS CLENAC. MON.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,

IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 208.

BR
60
M4
t. 173

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, 12, via dictæ Bac-d'Asnières. 217.12.94.

ALPHABET
JOOHOZ YTH

SÆCULUM XII

LEONIS MARSICANI

ET

PETRI DIACONI

MONACHORUM CASINENSIIUM

CHRONICON MONASTERII CASINENSIS

ET OPUSCULA

ACCEDUNT

RODULFI ABBATIS S. TRUDONIS

GESTA ABBATUM TRUDONENSIIUM

NECNON

FALCONIS BENEVENTANI, LANDULPHI JUNIORIS

CHRONICA

INTERMISCENTUR

SANCTI OTTONIS BAMBERGENSIS EPISCOP., MATTHÆI CARDINALIS, GILONIS
TUSCULANI, GAUFRIDI CATALAUNENSIS, STEPHANI PARISIENSIS, EPI-
SCOPORUM, GUALTERI CLUNIACENSIS MONACHI.

OPUSCULA, DIPLOMATA, EPISTOLÆ

ACCURANTE J.-P. MIGNE

Bibliothecæ Cleri universæ

SIVE CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORIS

TOMUS UNICUS

VENIT 10 FR. GALLICIS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 208

1895

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLXXIII CONTINENTUR

RÖDULPHUS ABBAS S. TRUDONIS.	
Gesta abbatum Trudonensium.	col. 11
Rodulphi epistolæ.	193
Vita Lietberti episcopi Cameracensis.	433
Acta translationis S. Gereonis.	433
LEO MARSICANUS ET PETRUS DIACONUS.	
Chronicon Casinense auctoribus Leone Marsicano, et Petro diacono.	440
Vita S. Mennatis auctore Leone.	990
Acta translationis S. Mennatis auctore eodem.	992
Narratio de consecratione et dedicatione ecclesiæ Casinensis auctore Leone.	997
De viris illustribus Casinensibus auctore Petro diacono.	1003
Liber de ortu et obitu justorum cœnobii Casinensis auctore eodem.	1065
Ejusdem liber de locis sanctis.	1115
Ejusdem prologus in Regestum Casinense.	1133
Petri diaconi disciplina Casinensis.	1134
Ejusdem epistolæ tres.	1137
Ejusdem Rhythmus de novissimis diebus.	1143
FALCO BENEVENTANUS.	
Chronicon Mediolanense.	1149
MATTHÆUS CARDINALIS.	
Epistolæ et diplomata.	1261
S. OTTO BAMBERGENSIS EPISCOPUS.	
Epistolæ et diplomata.	1313
GUALTERUS CLUNIACENSIS MONACHUS.	
De miraculis B. Virginis Mariæ.	1379
GILO TUSCULANUS EPISCOPUS.	
Epistola de vita Hugonis Cluniacensis abbatis.	1387
Historia de via Hierosolymitana.	1389
Epistola adversus Antiochenum patriarcham.	1390
GAUFRIDUS CATALAUNENSIS EPISCOPUS.	
Epistolæ et diplomata.	1394
STEPHANUS PARISIENSIS EPISCOPUS.	
Epistolæ.	1411
Diplomata.	1421
LANDULPHUS JUNIOR	
Historia Mediolanensis.	1249

RODULFUS

ABBAS S. TRUDONIS

NOTITIA HISTORICA ET LITTERARIA

(FABRIC. *Biblioth. med. et inf. Lat.*, t. V, p. 115)

Rodulfus, abbas monasterii S. Trudonis (*Saint-Tron*), diœcesis Leodiensis, ipse vitæ suæ notitiam exhibet a libro viii Chronici Trudonensis usque ad lib. xiii, unde pauca excerpta sunt. Natus est in villa quæ sita est super Sambriam fluvium, nomine Monasterium, ubi habetur abbatia monialium nigras vestes ferentium. Leodii studia tractavit usque ad annum xviii, deinde monachus factus Porceti juxta Aquisgranum, ad custodiam, magistri puerorum, cellerarii, minoris et majoris præpositi dignitatem aspiravit. Postea ad monasterium S. Trudonis perrexit, ubi rursus pueros docuit, postea decanus sive prior, tandem ann. 1108 abbas fuit. Electus quoque 1121 abbas S. Pantaleonis in diœcesi Coloniensi munus utrumque administravit, disciplinæ monasticæ studiosissimus. Vi-te Chronica regia S. Pantaleonis, tom. I, Eccardi, p. 927; Val. Andræ Bibl. Belgicam, p. 801; Swertii Athenas Belgicas, p. 665; Oudinum, tomo II, p. 1010; Galliam Christianam, t. III, p. 739, 958.

Ejus opera sunt sequentia :

1. *Gesta abbatum Trudonensium*, ord. S. Benedicti, edita a Dacherio, Spicil. tom. VII, edit. novæ tom. II, p. 659.
2. *Epistola ad Waleramnum ducem Limburgensem, advocatum monasterii Trudonensis, De ejus monasterii statu* : exstat in Aub. Miræi Codice piarum donationum, tom. I, p. 61, edit. novæ : alia p. 320.
3. *Epistola ad Stephanum, episcopum Metensem, de statu monasterii sui* : est liber ix Historiæ Trudonensis, pag. 691.
4. *Rescriptum ad cænobium S. Pantaleonis, a quo quæsitus fuerat, an liceat aliquid pro receptione puerorum accipere?* Exstat in Alanectis Mabillonii, tom. II, p. 495, et 466 edit. novæ.
5. *Vita Lietberti episcopi Cæmeracensis*. *Αγιολογία*, edita erat a Dacherio t. IX (edit. novæ tom. II, pag. 138); nostro autem vindicat Mabillonius ex ms. codice Aquicinctiensi, ubi subscriptio hæc erat : *Explicii Vita domini Lietberti episcopi, edita a quodam monacho nomine Rodulpho*
6. Inedita sunt *Carmina varia*, quorum ipse meminuit Historiæ Trudonensis lib. viii, p. 690; et Trithemius quoque : *Volumen septem librorum contra Simoniacos* ipse loco citato memorat, Mabillonius in monasterio Gemblacensi invenit, et contenta narrat; sed illi postea in generali monasterii conflagratione perierunt, prout testantur Martene et Durand præfat. ad tomum IV Collectionis ampliss., pag. 17. Meminit quoque, p. 687, *Compilationum*, quæ multis sententiis divinis et secretis conciliorum plenæ fuerunt, item *Gradualis* a se conscripti.
7. *Acta translationis Sancti Gereonis unius militis legionis Thebæorum*. Editæ est a Surio d. 24 Novemb., nec non a Martene et Durand Collect. ampliss. tom. VI, pag. 1013.
8. *Vita Petri Venerabilis*, ibid., pag. 1187 (a).

(a) Est Rodulphi alterius Cluniacensis monachi. EDIT.

GESTA ABBATUM TRUDONENSIIUM.

EDIDIT D. R. KÖPKE PH. D.

Georgius Henricus (PETRZ, *Monumenta Germaniæ historica*, Script. t. X, p. 213.)

PROLEGOMENA.

Nullum facile monasterium ex omnibus quæ originis suarumque rerum laudatorem invenerunt, vel benigniorem præbuit scribendi materiam, vel accuratiores habuit auctores, qui per longius temporis spatium fortunæ secundæ vel adversæ vicissitudines persecuti sunt, quam quod in Masbania fundatum est Sancti Trudonis monasterium. Per septingentos triginta octo annos a quatuor rerum scriptoribus gesta abbatum monasterii Sancti Trudonis deducta sunt, quæ integra plenaque in hoc Monumentorum Germaniæ volumine primum dare luci publicæ haud immerito nobis gratulari posse videmur. Anni enim 628 usque ad 1366, grande historiæ Germaniæ spatium omniq̃ue memoria dignum, in his quos proponimus viginti uno gestorum libris comprehensi sunt. Non omnia quidem quatuor illi Trudonenses, qui et priorum et suorum temporum memoriam posteritati commendarunt, eadem auctoritate scribere poterant, cum neque antiquiora ex ipsorum recordatione traderent, neque omnes eodem felici ad scribendum ingenio essent ornatī. Sed hæc est eorum laus, ut quod unusquisque suo loco suisque viribus proferre

potuerit, haud male ad effectum perduxerit. Summa vero gratia habenda est illi viro, qui primus ad scribendas res Trudonensium manus admovit, atque ut eandem viam, qua ipse præierat, ingredi conarerent suo exemplo invitavit reliquos. Est hic vir Rodulfus abbas Trudonensis, cujus nomen apud suorum temporum homines præclaro honore celebrabatur, qui primus horum gestorum fundamenta saluberrimo posuit consilio. De quo, cum unius ex omnibus Sancti Trudonis scriptoribus nomen servatum sit, paulo altius est repetendum. Cum vero et ipse, et qui primus post eum scribendi partes exceperit, uberrime scripserit de juvenili ejus ætate et vita monachica, deque itineribus et ratione qua abbatū munus administraverit, hoc loco leviter tantum adumbrasse sufficiat, quæ apud ipsum auctorem majore eum utilitate unusquisque potest legere.

Rodulfus (1) parentibus plebelis Monasterii ad Sabim, in comitatu Namurcensi, ubi lingua utebantur Walonica, ante annum 1070 ut videtur (2) natus, in celeberrima Leodiensium schola omnibus illorum

NOTE

(1) Primus quod sciam ex recentioribus qui Rodulfi fecerunt mentionem est Trithemius in Chron. Hirsaugiensi ad a. 1120, ubi hæc legitur: *Claruit hic ferme temporibus Rodulfus abbas monasterii Sancti Trudonis in Brabantia finibus, nostri ordinis, in diœcesi Leodiensi, homo in Scripturis sua tepestate doctissimus, nec minus regulari vita sanctimonia quam litterarum eruditione venerabilis, qui scripsit inter cœtera ingenti sui opuscula insigni volumine contra Simoniacos in libros septem divisum, Chronicon quoque transacti temporis librum composuit unum et quædam alia nobis incognita.* Eadem fere leguntur apud eundem Trithemium in libro De scriptoribus ecclesiasticis ed. Fabricius, p. 93: *Rodulfus abbas Sancti Trudonis in diœcesi Leodiensi, ordinis divi Patris Benedicti, natione Teutonicus, vir in divinis Scripturis jugi exercitiatione peritus et in sæcularibus litteris non infame doctus, carmine valens et prosa et musicuse æcellens, nec minus opere quam scientia clarus. Scripsit utroque stylo non spernenda opuscula, de quibus feruntur contra Simoniacos libri VII, Chronicon quoque liber I, carmina multa. Cantus etiam in laudem sanctorum plures dulciter reaulari*

melodia composuit. Claruit sub Henrico V, anno Dom. 1125. Dein rei litterariæ scriptores accuratius modo, modo levius Rodulfi vitam litteris mandarunt; ita Possevinus in Apparatu sacro II, 350. V. Andreas in Bibliotheca Belgica, p. 707. Swertius, Athenæ Belgicæ p. 665. Vossius, De historicis Latinis p. 396. Gelenius, De magnitudine Coloniae p. 365. Fisen, Flores Leodienses, p. 151. Mabillon., Ann. ord. sancti Benedicti V, 493; VI, 66, 124, 285. Oudinus in Comment. de antiquis script. eccles. II, 1610. Dupin, Nouvelle biblioth. des auteurs ecclés. IX, 185. Cave, Biblioth. script. eccles. 1, 571. Fabricius et Mansi, Biblioth. scrip. med. et infimæ. Lat. VI, 445. Foppens, Biblioth. Belgica II, 1082. Ceillier, Hist. gen. des auteurs sacr. XXII, 68. Histoire littéraire de la France XI, 675. Martène et Durand, Coll. ampliss. IV, p. 47. Gallia Christiana III, 958. Paquet, Mémoire pour servir à l'histoire litt. des Pays-Bas II, 569. De Windt, Bibliothek der nederlandschen Geschichtschryvers I, 26. Supplément à l'art de vérifier les dates, in collectione Nouveaux mémoires de l'Académie de Bruxelles, VIII, 91.

(2) Quod probari videtur iis quæ sequuntur.

temporum bonis artibus instructus est. Tum Porceti apud Aquensem urbem nomen ad vitam monarchicam Azelini abbas tempore professus est anno statis decimo octavo, cum legendis sanctorum Vitae animus ejus ad caelestia petenda esset erectus (3). Cum vero ibi paulatim ad praepositi munus provecus, sine ullo fructu pro regula accuratius servanda contendisset, in aliis monasteriis, e. g. in Hersfeldensi post annum 1088 (4), et praecipue apud Gladbaenses, qui severiorem Cluniacensium normam sibi vitae ducem sumpserant, hospitari cepit, et post Azelini mortem, qua a. 1091 accidit (5), Porceto relicto in alium religiosae vitae portum confugere statuit. In Flandriam itaque profectus ad Sancti Trudonis monasterium venit hospes annis 1099-1101 (6), et a Theoderico abbate, qui felicem ejus indolem perspexerat, ad refrenandam Trudonensium feritatem, qua inter intestina abbatum bella iagraverat, socius et adjutor retentus est. Duos per annos scholarum magister pueros primis litterarum rudimentis imbuit, et monachorum cantum satis barbarum secundum Guidonem Aretinum felicissime emendavit. Deia anno circiter 1103 prior electus, accerrimo studio monachorum disciplinam in meliorem statum reformare cepit. Cumque in saluberrimo hoc consilio abbas Theodericus liberam ei dedisset potestatem, constanter pugnans contra efferos monachos, mores eorum emendavit et somnita monasterii aedificia resarcinavit. Anno vero 1106 pene desperans de monachis in exilium ivit, sed eodem anno revocatus, tandem a. 1107 hoc evicit, ut Cluniacensium usus apud Trudonenses introducerentur. Quantum vero odii quantumque invidiae his omnibus in se suscepit, ipse, suppresso quidem suo nomine, satis tamen aperte indicavit (7). Sed in aliis etiam periculis Rodulfus abbatii suo fidelissimus fuit adjuter contra Heinricum ducem Limburgensem, qui monasterii advocatus major Benithannum monachum Trudonensibus abbatem obtrudere conabatur. Sed longe majores tempestates concusserunt monasterium, cum post Theoderici obitum mense Aprili a. 1107 de eligendo novo abbate difficillima quaestio exorta esset. Cum enim qui Herimanno favebant suae partis tutorem

adepti essent Heinricum quintum regem, ab hujus legatis et Gisleberto comite Durachiensi advocate in monasterium ille introductus est abbas (8). Qua de causa Rodulfus ad Adalberonem episcopum Metensem missus legatus, ad cujus dominium spectabat Sancti Trudonis abbatia, se adjunxit comitem exercitui Friderici archiepiscopi Coloniensis et Godefridi ducis Lovaniensis, qui eodem tempore Viridunum ad regem proficiscebantur. Qua in expeditione, quam praedones potius quam milites facere videbantur (9), cum decem per dies summo cum vitae periculo haesisset et inimicorum insidiis vix evasisset, tanta in eum eruperunt adversariorum odia, ut Rodulfus in tutiorem locum Sancti Laurentii monasterium se reciperet (10). Tandem vero ad concordiam has turbas redierunt; in consilio enim Heinrici regis Leodii eodem anno habito Herimannus ad usurpato munere se abdicavit, et Rodulfus die 30 Jan. 1108 abbas electus, die 23 Febr. consecratus est (11). Gravioribus tandem periculis ereptus est morte Herimanni, qui anno 1114 non sine magno monasterii commodo e vita excessit (12). Sed mox in novas calamitates incidit abbas. Exarsit enim bellum inter Godefridum Lovaniensem ducem et Gislebertum comitem Durachlensem, quo eodem anno 1114 in oppidi Sancti Trudonis incendio monasterium etiam vixdum restauratum igne adustum est (13). Quibus ex bellorum fluctibus cum vix emersisset, denuo in altum mare rejectus est. Nam in turbis de episcopatu Leodiensi exortis contra Alexandrum, quem confirmaverat imperator, Rodulfus fautor erat Friderici episcopi canonice electi, maluitque in exilium ire anno 1121 quam cum excommunicato illo ejusque amicis communicare (14). Primum Gandae apud Sanctum Petrum commoratus, dein Caloniam profectus est, ut synodo Friderici archiepiscopi Coloniensis interesset, qua Alexander se ab episcopatu Leodiensi recedere velle promisit. Paulo post d. 6 Sept. 1121 a monachis Sancti Pantaleonis abbas electus est Rodulfus, magnaque cum laude suorum usque ad annum 1123 monasterio praefuit (15). Quo tempore testis interfuit effodiendis reliquiis sanctorum Theobororum, ex quibus nonnullas ad Sanctum Trudonem transmi-

NOTÆ

(3) VII, 2.

(4) Tempore Friderici abbatis, ut ipse testatur I, 5, ejus mentio recurrit in tabulis annis 1095 et 1099 datis apud Wenk Hessische Landesgesch. Urkundenbuch tom. II, 51.

(5) Azelinum hoc anno mortuum esse Quix, vir in rebus Porcetanis peritissimus, contendit in Adversariis suis, quae servantur in bibliotheca regia Berolinensi; in libro quem de abbatia Porcetensi composuit nonnomen quidem Azelini occurrit, neque quod sciam alias ejus mentio facta est.

(6) Tempus quo ad Sanctum Trudonem venerit Rodulfus Aretioribus hinc circumscripti nequit. Theoderico abbate regnante, qui obiit mense Aprili 1107, in monasterium receptus est, ut probatur V, 7, et quoque loco, VI, 8, usatur ad eodem Theode-

D rico regnante vidisse intra quinque vel sex annos monasterium a septemdecim monachis esse relictum, unde patet eum jam anno 1101 apud Sanctum Trudonem commoratum esse. Anno 1102 inaugurationi novae cryptae se interfuisse probat VI, 2.

(7) VI, 22.

(8) VII, 2.

(9) VII, 3, 4.

(10) VII, 12.

(11) VII, 15, 16; VIII, 1.

(12) X, 12.

(13) X, 14, 15.

(14) XI, 11, 13, 14.

(15) XI, 16—18. Cf. epistola 50 de inventione sanctorum Theobororum et Chron. Sancti Pantaleonis ap. Eccard Corpus SS. méd. œvi I 927.

sit. Anno demum 1123 mense Junio rediit ad suos Trudonenses, cum tandem Adalberonis episcopi electione Leodiensium res pacatæ et in pristinum statum essent redactæ. Sed horribilem sane præbebant aspectum res domesticæ. Rodulfo exsule Gislebertus advocatus monasterium denuo tanquam prædium suum expilaverat (16). Quibus miseriis omnibus circumventus, aliud consilium animo volvere cœpit abbas Romam proficiscendi, ut inde sibi solatium peteret. Itaque comes factus Alexandri olim inimici sui, qui peccatorem absolutionem petiturus erat, non sine novis et itineris et prædonum periculis per Tusciam Romam anno 1126 profectus est. Cum vero res Romanas longe alias quam expectaverat esse vidisset, anno sequenti corporis morbis factus domum rediit (17). Nihilominus anno 1128 apostolorum limina iterum adiit cum eodem Alexandro, qui ob expiandam Simoniam, qua post Adalberonis mortem ipso anno episcopatum adeptus esse accusabatur, Romam erat vocatus (18). Sed ob hoc solum anno 1129 in patriam salvus videbatur rediisse, ut novis tempestatibus abriperetur. Anno 1139 Trudonenses crudelissimo bello pressi sunt a Godefrido duce Lovaniensi, cujus ducatus ab imperatore datus erat Waleramno Limburgensi, et a Gisleberto comite, cui advocatia abjudicata erat ob innumerabiles injurias, quibus Sanctum Trudonem vexare non cessabat (19). Cumque inter ipsos illos socios annos 1135 bellum exortum esset, Rodulfus cum suis non minora mala passus est (20). Sed post decursum longum malorum spatium ab omnibus his miseriis morte liberatus est. Cum anno jam 1132 paralysi ita percussus esset, ut sine magno labore ambulare nequirit (21), post trigiata annos, quibus in abbatis munere omni cum studio omnibusque animi sui viribus id unum egisset, ut Sancti Trudonis monasterium in meliorem statum redigeret, die 6 Martii 1138 diem supremum obiit (22). Quod quam feliciter cessarit inter gravissimas tem-

pestates, locorum redituumque probat catalogus, quos Sancto Trudoni partim recuperavit, partim novos acquisivit (23). Quantas vires quodque tempus consumpserit in reparando meliusque ædificando cœnobio, quomodo dirutum illud vastum monasterium ad finem perduxerit, Rodulfi continuator nobis testis est (24). Summaque opera, quam in emandanda monachorum disciplina posuerat, ita apud omnes bonam monasterii famam extulit, monachorum numerus, qui ante Rodulfum vix 17 vel 18 fuerat, illius temporibus alterum tantum excederet (25). Quibus omnibus ad tantum et gloriæ et bonæ conditionis fastigium monasterium evectum est, ut postero tempore ad minora tantum descendere posse videretur. Sed ut suo tempore rebus gestis, ita posteritati scriptis consuluit Rodulfus.

Primum inter eos quos composuit libros obtinent locum Gesta prædecessorum suorum abbatum Trudonensium, quæ eo consilio litteris mandavit ut ea conservaret, quæ priorum negligentia pene essent obliterata, et hoc potissimum moneret posteros, ut priorum socordia vitata suarum rerum gestarum monumenta scripta conderent. Quod eo magis erat monendum, cum præter illos, qui vitam sancti Trudonis sibi tradendam sumpserant (26), historiæ Trudonensium scribendam manum admovere in mentem venerat sane nemini. Fontes igitur unde priorum temporum memoria hauriri poterat, exaruerant pene omnes. Nam de iis quæ Adelardi primi tempora præcesserant, i. e. annum 999, memoria servata erat pene nulla; neque ante Adelardi II tempora, qui monasterio ad anno 1055 præerat, largius historiæ flumen promanavit. Si jam tredecim illos Gestorum libros, quos primus editor Dacherius uni Rodulfo ascripsit, paulo accuratius inspexeris, vix te fugiet ad uno eodemque auctore hæc omnia minime scribi potuisse. Alius potius auctor Rodulfi vestigia presso pede secutus est. Nam

NOTÆ

(16) XII, 1.

(17) XII, 2, 3.

(18) XII, 5, 6.

(19) XII, 7, 8.

(20) XII, 14.

(21) XII, 9, 10.

(22) In nonnullis etiam tabulis Rodulfi invenitur mentio: anno 1119 in charta qua continetur divisio jurium inter monachos Trudonenses habitantes in Dunk et parochum, quæ facta est per ipsum Rodulfum, apud Miræum I, 520; dein 1131 in Andreæ episcopi Ultrajectensis confirmatione ecclesiæ Alburgensis data Trudonensibus, ibid. IV, 364; denique anno 1136 in Stephani Metensis episcopi confirmatione monasterii Averbodiensis, quæ facta est consensu Rodulfi, ibid. I, 102.

(23) Cf. Rodulfi epistola ad Stephanum episcopum Metensem in libro IX et X, 2.

(24) IX, 29, 30; X, 13, 14—18. XII, 10.

(25) IX, 30.

(26) Primus quicentum circiter annos post sancti Trudonis mortem vitam ejus posteris tradere apud animum constituit, Donatus erat presbyter, cujus libellos legitur apud Mabillon Act. ord. Sancti Benedicti sæc. II, 1069, et Ghesquier in Act. SS. Belg. V.

Post hunc Guicardus quidam monachus Trudonensis patroni vitam sibi sumpsit scribendam sæculo undecimo, cujus liber tenebris nescio quibus legitur; sed mentionem ejus fecit tertius scriptor Vitæ sancti Trudonis Theodericus abbas in libro suo his verbis; quem (sanctum Trudonem) longe ante Donatus diaconus ei postea Guicardus, utriusque lingue usque ad interpretem uterque peritii, Latinitati tradiderunt. Cf. Surii Act. sanct. VI, 544. De Theoderici Vita sancti Trudonis vide Sigebertum De viris illust. cap. 171. Idem Theodericus conscripsit etiam sermonem de translatione sanctorum Trudonis et Eucherii ibid. pag. 566, qui vero nullius faciendus et momenti. His denique accedunt Stepelini Miracula sancti Trudonis lib. II, qui conscripti sunt ante a. 1055; dedicati enim sunt Guntramno abbati, cujus temporibus ultimis miraculis celebrari cœpit sancti Trudonis sepulcrum. Leguntur apud Mabillon Act. sanctorum ord. Ben. sæc. VI, 2. Recentiori tempore Gerardus Moringus Lovanii 1540 et Molanus in Natalibus sanctorum Belgii vitæ sancti Trudonis operam navavit, qui præter illos alium libellum inter præsidia habuerunt, quem nominant *Informatio domni Trudonis prioris loci*. In meam notitiam hujus argumenti liber non venit.

Rodulfum a Grimone abbate usque ad ipsius electionem anno 1108 res Trudonensium prosecutum esse ex illis apparet verbis, quæ sub finem libri septimi subjunctum: *Neque enim adhuc pax fuit de Herimanno, adhuc restat inde dicenda gravis inquietatio, quam illi scribendam servamus, qui gesta hujus abbatis post domnum Theodericum assumet sibi scribenda, qui si fidelis diligensque relator extiterit, inseret gestis hujus abbatis, quid Herimannus ei fecerit et qualem novissime finem habuerit.* Neque postea consilium mutavit, sed alius calamum a Rodulfo depositum recepit, et sequentibus sex usque ad decimum tertium libris historiam Trudonensium usque ad annum 1136 circiter deduxit (27). Nam, etsi eadem fere scribendi ratione usus est Rodulfi historiarum continuator primus, suamque narrationem cum altera illa conjunxit arctissime, tamen nemo unus dubitabit, qui minime Rodulfus, sed continuator sit qui hæc conscripserit. Quod quo magis in aperto sit, nonnullos apponam locos, qui sententiam illam certo certius confirmabunt. VIII, 17 continuator hoc habet verba: *Quæ aulem postea secuta sunt, usque dum abbatiam intraret (Rodulfus) et quomodo introierit, puto, quod satis inde scriptor præcedentis historię prælocutus sit; ad illum recurat quisquis hæc diligenter scire desiderat.* X, 10 ad Rodulfi epistolam ad Stephanum episcopum Metensem supplementa quædam se addere velle scribit: *Necesse est, ait, nos anodo ad priorem narrationis ordinem redire, ut si quid forte omisit (Rodulfus), aut obscurius, quia brevius, posuit, nostra narratio restituat et elucidet.* XI, 2 Rodulfus est *domnus abbas*; XII, 9 in describendo ejus morbo Rodulfus nominatur *caput nostrum*, denique XII, 10 eum his verbis suæ narrationis testem fecit auctor, *ut ipse referre solebat.* Quibus argumentis minime convellendis vix est quod addam, quod Rodulfus ipse de se abbates suppresso tantum nomine loquitur (28); idem non fecit continuator, qui eum formosum pulchreque litteratum juvenem, et alio loco pulchre personatum fuisse dicit (29), quod a viro tam modesto scribi potuisse nemo sane facile credat. Continuator demum secundus in sua præfatione satis aperte indicavit priora tempora non ab uno auctore esse descripta his verbis: *Quoniam tribulationes ecclesiæ nostræ — stylo quorumdam sapientium illustrari meruerunt, etc.* Neque ideo hæc commoveri posse videntur, quod continuator uno

A alterove loco quodammodo ex ipsius Rodulfi persona scribere conatus est, quod fecit e. g. VIII, 15 ubi hæc leguntur: *de quibus (i. e. turbis inter Theodericum et Herimannum) superius partem aliquam tetigimus*; at non ipse sed Rodulfus est qui has turbas descripsit; alioque loco de iisdem abbatum contentionibus, quas non tetigit, dicit idem, *quas superius diximus* (30).

Huic conscribendo operi quod septem continetur libris, post multas gravesque exantlatas miserias manum admovit Rodulfus abbas (31). Et si quid video uno tenore composuit librum suum exeunte anno 1114 vel anno 1115. Quod hæc mihi persuadere videntur argumenta, ullimis suis, quæ supra attulimus, verbis probat Rodulfus, novissime obiisse B Herimannum usurpatorem, quod anno 1114 factum esse legimus (32). Alio loco primum monasterii incendium a. 1086 narraturus, ad aliud, et ni fallor ad illud incendium, quod factum est die 19 Jul. 1114 Sancti Trudonis oppidi, respexit his verbis: *Unde ipsi aliquando meminimus et post præsentem vidimus, non solum oppidum nostrum incendio prorsus confligrasse, verum, etc.* (33). Uno loco monasterii suo tempore denuo restaurati fecit mentionem (34), at, cum ecclesiam anno 1115 summis viribus reparari ceptam (35) silentio præterierit, auctorem hunc annum scribendo transgressum non esse conjecimus. Minime vero eodem tempore in lucem publicam emisit librum; maluit enim eum tanquam testamentum posteris tradere, ut probant verba ejus in præfatione (36). Fontes ex quibus narratio hauriri poterat, haud ita benigne promanabant; erant potius ob intestinas turbas vix unquam sedandas interrupti et parcissimi, et merito Rodulfus modo negligentiam antiquorum hominum modo conditionem eorum litteris minime faventem vehementer dolet (37). Libri et tabulæ quas in auxillium sibi adsciscere poterat, sunt paucissimæ. Mentionem quidem fecit tabularii monasterii, sed se nunquam quod ibi quæsierit invenire potuisse profitetur; neque bibliotheca meliora præsidia videtur præbuisse (38). Ex libris laudavit vel Donati vel Theoderici Vitam sancti Trudonis, Vitam sancti Remaeli et codicem quemdam, in quo præter alia legebantur nomina antiquorum abbatum usque ad Adelardum II, quorum posterioribus appositi erant numeri annorum et regni et Christi nati. Quas notas tenuissimas, prout in libello invenerat, in præfa-

NOTÆ

(27) Quod viderunt etiam auctores libri *Histoire litt. de la France* XI, 675.

(28) In libro septimo.

(29) VIII, 4; IX, 17.

(30) X, 5.

(31) I, 8. *Nos autem qui adhuc supersumus, sicut flagella ira Dei et indignationis super locum nostrum non vidimus incepisse, ita quoque gravissima anxietate ingemiscimus adhuc quotidie necdum desiisse.* Cum his cf. III, 1, et præfationem.

(32) X, 12.

(33) Quod copiosissime narratur X, 14.

(34) III, 12; quo loco voce *ecclesia* enim non de

ædificio sed de toto monasterio usum esse apparet.

(35) Quod probatur X, 16, ubi monasterium idem est quod nostris *munster*. Accedit quod Rodulfus ipse in epistola ad Stephanum Metensem, quam Gestorum quasi supplementum anno 1136 scripsit, ecclesiæ anno 1117 denuo consecratæ ab Obberto Leodiensi episcopo fecit mentionem IX, 29.

(36) *Dum adhuc in carne, qua nunc agonizatis, positus essem.*

(37) I, 2, 4; III, 10.

(38) Præfatio III, 44.

tione exscripsit. Ex alio libro thesauri Sancti Trudonis catalogum addidit, quem anno 870 Ad ventili Metensis episcopi legati conscripserunt (39). Reliqua vero omnia ex iis sibi petivit quæ antiquorum fratrum et testium oculatorum veridica narratione didicerat, vel longo temporis spatio prior et abbas Trudonensium suis oculis ipse viderat. Quas auctoritates in præfatione his apertis indicavit verbis: *Cætera vero fidelium virorum, qui hæc viderunt, aut eos qui hæc viderant, relatu didici; quæ me præsentem aut me jam juvenem existente acta sunt aliquantula fidelissimæ quidem memorie mandabo.* Et paulo post: *A secundo autem Adelardo usque ad me quidquid referam, aut ipse vidi aut videre potui, et quæ non vidi, eorum relatione qui hæc viderunt didici.* Antiquorum narrationes præcipue in libro primo secutus est, qui historiam trium abbatum Adelardi, I Guntramni, Adelardi II, annis 999—1082 continet (40) longe vero majorem narrandi messem in describendis potuit facere illis temporibus, quæ Adelardi II mortem et Theoderici obitum intercesseris, quorum viginti quinque annorum historiam in reliquis sex libris ex iis quæ vel a testibus oculatis audierat (41 vel ipse viderat (42) posteritati tradidit. Quibus præidiis adjunctus, rerum scriptoris munus, ut res gestas vere sincereque scriberet, ita profecto administravit, ut hanc laudem, quod partes suas bene egerit, ei negare non possis. Rarissime enim quod sciam erravit (43), et charissimam quam sibi finxit muneris imaginem a rerum scriptore suscepti his verbis bene descripsit (44): *Nemo me mordeat, nemo michi detrahat, si veritatem loqui ipsa me compellat veritas; — historiographi debitum est nec assentatione nec amore*

nec odio nec timore a veritatis tramite declinare scribam igitur, Deo teste, sicut a multis didici, et ut veracius exquirere a fratribus quoque potui, qui erant apud nos tunc temporis, et qui mecum postea inde orae ad os ista sunt locuti. Neque artis criticæ, qua minime carere potest qui res præteritas vult memoriam commendare, oblitus est, sed in singulorum testium narrationibus examinandis accuratum se præbet atque providum virum, qui quæ fide minus digna viderentur non uno loco aperte indicavit (45). At verum est, nonnulla silentio prætereunda esse satius duxit, quæ se pudore ordinis sui fecisse profiteatur (46). Altiores etiam sensus in narrandis rebus ipsis non desiderantur, quibus velut fundamento totam narrationem superstruxit. Ex his hanc potissimum sententiis haud paucis repetivit locis (47), omnes calamitates Trudonensibus illatas ponas esse a Justo Deo exactas, et luxum superbiamque qua rebus secundis ad captandam vanam gloriam se abripi passi essent. In dijudicandis rebus politicis et ecclesiasticis ex parte Romani pontificis auctorem stare vix est quod mireris, si cogitaveris eum illo tempore fuisse educatum, quod Gregorius VII pontificatus libertatem ab imperio vindicare cõperit. Itaque in rebus ecclesiasticis Romano pontifici magis obediendum esse quam imperatori aperte indicat (48). Si jam quæris quomodo tantam et rerum gestarum et sententiarum molem digesserit, eum unam illam viam ingressum esse haud negabis, qua in scribendis rebus tam perplexis tamque turbatis incedi poterat, quam ipse descripsit viam his verbis ab initio libri sexti; *Cum varias abbatum commutationes post obitum abbatis Adelardi secundi retulimus*

NOTE

39) I, 3.

40) Exempla quomodo ex senioribus fratribus antiquiore monasterii historiam quæsierit ipse affert in præfatione: *Sed neque quisquam erat antiquus de fratribus, qui se usquam hoc legendo reperisse, vel unquam audiendo didicisse diceret, ut ego scire quærebam.* Quibuscum est conjungendum quod de Stepelino narratur VIII, 8, qui ei antiquarum rerum auctor erat.

41) Hi sunt loci quibus ad aliorum testium narrationem respexit: Præf., *Quod fidelium narratione didici, breviter referam.* I, 4, de Adelardo I, de qui obiit anno 1034 legitur: *Unde et usque in hodiernum diem de eo a plerisque solet tale quid memoriale referri.* Ibid. de eodem, *aiunt et referri auditi;* I, 3, *accidisse cognovimus;* ibid. de Guntramno, *audivimus;* III, 3, *audivimus,* de Lanzone abbate a. 1085 a Liuponis fautoribus in turri obsessio; III, 8, *dicitur,* de Heinrico episcopo Leodiensi cum Trudonis urbem videret concrematam; infelicissimam urbis cladem postea audivimus a monachis quibusdam, *qui diu postea nobiscum fuerunt,* e. g. cum Stepelino supramemorato diu vivebat in monasterio, qui sequæ testis his rebus interfuerat; IV, 4, *audivimus,* de fraude quam monasterium a. 1088 est perpeßum; IV, 11, de Liuponis itinere a. 1091 ad imperatorem in Langobardiam facta, *sicut a multis didici;* V, 2, de inopia monasterii post Liuponis mortem, *nunnullos ore proprio audivi referre;* V, 6, *aiunt fratres;* VI, 8, miseriam, quæ primo Theoderici tempore circiter a. 1104 pressit monasterium, *descripsit secundum quod audivimus maximaque ex parte ipse vidi;* VII,

2, de Herimanno juniore unum habet testem qui cum illo erat, cum denuo in monasterium irrupisset.

(42) Quæ sequuntur inde ab ineunte libro sexto Rodulfus ex sua ipsius cognitione narravit, ut accurately probat, rerum descriptio et ipsa ejus verba testantur; VI, 11, *ipse oculis vidit summam lætitiæ quam recepit est Theodericus abbas anno 1106, cum ex exilio rediret;* VI, 19, omnibus viribus laboravit ut inter Heinricum ducem Limburgensem et Theodericum abbatum pax constitueretur. Reliqua omnia ipse testis oculatus litteris mandavit; cf VII, 3, 13.

(43) I, 6. Gisela imperatricem cum sancta Cunigunda videtur confudisse, aliisque quibusdam locis, ni fallor, in computandis annis lapsus est; e. g. II, 13; VI, 25.

(44) IV, 11.

(45) Præf.: *Nam de supradictis cæteris nichil accepti quod fide certa proferre audeam.* I, 1: *At unde hoc potissimum accidisset, fide plena relatione non didici.* I, 4: *Non plura didicimus;* I, 5: *Quo ordine non didicimus;* Ib.: *Quomodo vero inde transierit Hersfeldiam nescimus, sed quod ex eo transierit didicimus.* I, 12: *Quod verisne an falsis hominum fuerit suggestionibus, hoc Domino Deo nemo novit melius,* etc.; IV, 12: de Herimanno seniore *nihil didicimus quod dignum memoria videatur.*

(46) Præf. IV, 11.

(47) II, 1, 4, 8, 19 III, 2, 7, 9.

(48) III, 2.

certam annorum seriem propter violentias eorum et frequentes ejectiones et regressiones singulorum nequaquam tenere potuimus. Nam ubi nullus legitimus ordo succedentium sibi abbatum servabatur — observari facile certus annorum numerus non potuit de singulis, maxime, etiam si posset, cum familiariter semper nostris negligentia nemo erat qui operam impenderet. Recte et bene; nam si annalibus hæc omnia auctor inclusisset, non sine magno perspicuitatis damno largissimum narrationis fluvium interrupisset.

Sed vir omnibus eruditionis prædiis ornatus in componendo hoc uno Gestorum libro sibi vix satisfacere potuit. Exstant haud pauca doctrinæ et diligentie ejus specimina hoc loco enumeranda, ex quibus nonnulla his Gestis dabilimus subjuncta. Primo loco hic censendæ sunt Rodulfi epistolæ, quibus ex parte Gestorum supplementa haud contemnenda continentur. Ex his præ cæteris mentione sunt dignissimæ litteræ ad Stephanum episcopum Metensem, a. 1136 datæ, quas servatas debemus continuatori primo, qui eas librum tanquam nonum Gestis ipsis prudenti consilio inseruit. Hoc potissimum ante oculos habebat Rodulfus, ut enumeraret ea prædia monasterii, quæ ipse sive nova acquisierat sive injuste possidentibus extorserat. Quem bonorum indicem, si nova accesserint, suo tempore complere apud animum constituerat, ideoque Metensi episcopo commenda verat ut sua auctoritate hunc bonorum Trudonensium statum integrum servaret. Quæ omnia ex tabulario Trudonensi hausit (49). Ad eundem Stephanum aliam scripsit epistolam quæ item haberi potest Gestorum supplementum, de injuriis et vexationibus quibus Otto comes Durachiensis, filius Gisleberti advocati, Sancti Trudonis monasterium per longum tempus presserat. De inventione porro reliquiarum sanctorum Thebæorum deque tempore quo apud monachos Sancti Pantaleonis vivebat, uberrimam conscripsit narrationem anno 1122 in epistola ad Trudonenses (50). Accedit quarta epistola, copiosior illa, qua continetur dissertatio ad eosdem monachos Sancti Pantaleonis, qui a

A Rodulpho consilium petierant de viro quodam divite qui filium iis dederat monachum educandum, hæreditate ejus retenta sub vitanda Simonie specie. Scripta est epistola post annum 1125 (51). Quintam, brevem vero, dedit inter annos 1119 et 1138 ad Waleramum ducem de Trudonensis advocati juriibus. Nonnulla alia quæ composuit opuscula aut perierunt aut felicem fortasse exspectant inventorem. Teste continuatore primo Rodulfus ipse omnium suorum operum confecit catalogum, quem ab illo descriptum non esse dolemus (52). Ex quibus videtur fuisse gravissimum opus septem libris conscriptum contra Simoniacos, de quo hæc leguntur (53). *Exstat et aliud volumen septem librorum ejus, quos contra Simoniacos scripsit, quatuor ratione, tribus agens auctoritatibus.* Cujus parvum ipse servavit fragmentum in libello ad monachos Sancti Pantaleonis, ut his patet verbis, quæ hoc loco repetere liceat: *Ad quæ probanda (argumenta contra Simoniacos) cum per campos sanctarum Scripturarum aliquando ludremus, hac pila multis et vartis auctoritatum floribus resperimus nostra vestigia. Exstant volumina per quæ scribendo modo recurrere piget, vestro tamen amore pauca recolligere libet.* Nemo facile dubitabit quin ad opus supra laudatum respexerit auctor, quod ab eo ante annum 1123 luci datum esse apparet. Anno primo quo apud Trudonenses morabatur, jubente Theodorico abbate collectionem canonum conscripsit, quam continuator primus *utilissimas vocat compilationes, plenas plurimarum divinarum sententiarum et multorum decreta conciliorum* (54). Ad Alexandrum Leodiensem anno videtur 1119 de injusta ejus episcopatus invasione et de electione canonica misit epistolam, quod sciam, non servatam (55). Præterea duo composuit carmina de incendio, quod Sancti Trudonis oppidum anno 1114 consumpsit, quibus acerrime perstringens Godefridum ducem Lovaniensem, in manus ejus incurrit odium (56), et aliud carmen de Eucharistia (57). Denique cantus ecclesiasticos hymnosque panxit, et graduale conscripsit ad moderandum cantum mona-

NOTÆ.

(49) IX, 22, 24.

(50) Acta translationis primus edidit Surius in Actis sanctorum et post eum ex codice Trudonensi Martene et Durand in Collect. ampliss. VI, 1014.

(51) Una cum Siberti epistola ad Rodulphum edidit eam Mabillon in Analect. veterib., p. 465.

(52) VIII, 15. *Exstat volumen opusculorum ejus, in cujus præfatione invenitur quid scripserit, quid modulatus fuerit, et cur et quando.*(53) I. I. Mabillonii tempore servabatur codex hujus libri in monasterio Gemblacensi, sed postea irreparabili ut videtur damno consumptus est. Quæ fuerit argumenti, ex Mabillonii annotatione, qui codicem inspexerat, in Analect. veterib. p. 465 conijci potest, quam hoc loco repetere liceat: *Volumen illud uti et duas præmissas epistolas inveni in bibliotheca Gemblacensi sub hoc esordio: « Rudolfus gratia Dei sanctique Trudonis id quo est, Lieberto suo salutem, Scio me ante librum morosus hac illacque deferri, » etc. Tum incipit præfatio: « Nuper tibi, frater Lieberti, scripseram libellum quem labyrinthum præfate Simonis intitulaveram, » etc. In primo libro primam*

et maximam hæresim esse Simoniam ostendit. In secundo deplorat quod nihil maximum aut minimum tunc esset in domo Dei, quod qualicunque modo non esset vanale. In tertio ab agris incipiens, id est a presbyteris villarum, progreditur usque ad rectores et magistratus ecclesiarum, ostendens quomodo soleant clerici fieri et ecclesias suscipere. In quarto ab agris transit ad urbes agens de venditionibus præbendarum et omnium officiorum quæ sunt in ecclesia. In quinto sibi obijcit quod de monachis loquens Simonias eorum dissimulet. In duobus posterioribus purgat se de ejusdem objectis. Eundem codicem postea incendio periisse adnotat Mabillon Ann. VI, 125. Alius codex servabatur in monasterio Villariensi teste Sandero in Biblioth. Belg. I. 271.

(54) VII, 4. Cf. Lebeuf *Dissertations sur l'histoire de Paris*, II, 130.

(55) XI, 6.

(56) X, 14.

(57) Ex quo quatuor tantum versus servati sunt, qui leguntur ex Groppero, qui eos primus dedit, *Hist. litt. de la Fr.* XI, 686. Rodulfo falso ascriptam

chorum satis incultum (58). Virum libris scribendis tam deditum magnum eruditionis apparatus legendis aliis scriptoribus sibi comparasse facile conjicias. Sed veterum sententiis libros suos minus quam alii distinxit; unum tantum Horatii locum inveni (59). Sæpius laudavit Ecclesie Patres Hieronymum, Augustinum, Gregorium, Benedictum (60) et canones, quibus scribendis et legendis summam operam videtur navasse (61), Vitasque sanctorum Mauri, Lucie, Laurentii, Cæcilie (62). Hæc de Rodulfo.

De Gestorum abbatum Trudonensium continuatore primo pauca tantum possunt afferri. Nam monachi hujus Trudonensis (63) ne nomen quidem posteritati traditum est, sed optimum sui monumentum in continuatione posuit, in qua eum rerum scriptorem invenies Rodulfo vix inferiorem. Duxit Gesta abbatum usque ad annum 1136 (64), neque haut ita diu post videtur ea conscripsisse intra annos 1136 et 1138. Quod ni fallor ante Rodulfi obitum 6 Mart. 1138 factum est; nam ultima fata viri a se omnibus laudibus ornati minime sane silentio præterisset auctor, si illo tempore jam accidissent, quo libro suo finem erat impositurus. Aperte indicat se quæ traditurus erat exhausisse, nullamque scribendi materiam superesse, seque priora quæ scripserit relegisse (65). Quibuscum consentit Gestorum codex antiquior, in quo desideratur brevis illa de morte Rodulfi narratio, legitur vero in altero codice Bruxellensi. Postero itaque tempore videtur esse adjecta, etsi quid, video a continuatore secundo, qui ad eam primis his videtur respexisse verbis: *Anno igitur Inc. Dom. 1138 — defuncto, ut prædicimus, pridie Non. Mart. abbate Rodulfo*, etc. (66). Itaque vivente Rodulfo abbate prima Gestorum continuatio scripta est (67). Quin imo jam Rodulfi prioratus tempore inter monachos videtur fuisse auctor, nam quomodo fuerit tunc vita monachica vix ab alio quam ab oculato teste tam accurate scribi poterat (68). Et ni fallor unus erat ex fidelissimis Rodulfi amicis, nam accurate enarrat, qui potissimum fuerit viri qui abbatis familiaritate usi essent (69), proculque dubio in iis quæ

ipse non vidit Rodulfum habebat testem (70) et uno loco quid seuserit, quid cogitaverit ille quantaque fuerit animi ejus perturbatio copiosius descripsit; quæ omnia unius Rodulfi tantum auctoritate posteritati tradi potuerunt (71). Ex limpidissimis igitur fontibus ubique suam hausit historiam, quam Gestorum libris sex posterioribus composuit. In ipsa scribendi ratione jam supra monuimus cum in Rodulfum quasi in exemplar clarissimum intuitum esse, eumque id præcipue egisse, ut suos libros illis adaptaret quam arctissime, unumque ex utraque parte volumen conficeret; quod quam feliciter ad effectum perduxerit nemo non videt.

Post primum hunc continuatorem præterlapsi sunt anni quadraginta duo, antequam unus ex posteris, quos Rodulfus ad scribendam historiam excitare voluerat, ad exsequendam hanc exhortationem se accingeret, cum jam haud paucae res, quæ priori tempore accuratius scribi potuerant, oblivione essent obfuscatæ. Continuator secundus quatuor libris sibi scribendam sumpsit historiam abbatum Folcardi, Gerardi, Wirici, i. e. annorum 1138-1183, quorum illos duobus prioribus, hunc duobus posterioribus paulo uberius absolvit. Nam hoc præcipue sibi proposuit ut Wiricum abbatem, cujus tempore vivebat ipse, ita celebraret, ut merita ejus videretur postulare. Quod consilium ultimis suis his indicavit verbis (72): *Dignum est igitur ut tanti patris operum et multiplicum beneficiorum grata memoria in benedictione apud posteros habeatur, quorum usus et commodus tam egregie tamque paterne desudasse luce clarius comprobatur. Ei ergo commune precum conferamus juvamen, orantes, ut spiritus ejus in pace requiescat*. Quibus verbis hoc etiam elucere videtur, quod auctor haud ita diu post Wirici mortem a. 1183 opus suum aggressus est. Neque arctioribus finibus circumscribi videtur posse tempus quo librum suum composuit, nam clariora desiderantur indicia; Wirici vero eum fuisse æqualem, qui anno 1155 ad abbatis munus evectus est, apparet. Rebus enim anno 1167 in Italia gestis se fuisse æqualem indicat (73), anno 1169 reliquiis

NOTÆ.

esse Vitam Lietberti episcopi Cameracensis, qui obiit anno 1076, a Mabillonio Anal. vet. p. 465 et in Annalibus V, 102. quod post hunc repetierunt alii, observavit Bethmannus in Gestis episc. Cameracensium Mon. Germ. Script. VII, 398, n. 47 Neque alius Rodulfi Vita Petri venerabilis abbatis Cluniacensis nostro dari potest, quod mera videtur esse conjectura Fabricii in Biblioth. script. med. Latin.

(58) VIII, 5. Vide etiam narrationem de Rodulfi morte.

(59) IX, 30. Qui sit phisicus ojus affert verba in præfatione nescio.

(60) Omnes epistola ad monachos Sancti Pantaleonis.

(61) II, 10, 11.

(62) Epistola ad mon. Sancti Pant.

(63) Hoc eum fuisse et per se patet et ipse indicavit, e. g. VIII, 5, 7, 11, aliisque locis.

(64) XII, 15,

(65) XIII, 2, 3.

(66) I, 1.

(67) Non obstare videtur locus unus VIII, 10, unde fortasse conjicias continuationem scriptam esse post mortem Rodulfi; leguntur enim ibi verba *totoque vitæ illius tempore* malas quasdam monachorum consuetudines esse repressas. Nam minime hoc uno modo, opinor, interpretanda sunt illa verba, ut vitam Rodulfi jam præterisse credamus.

(68) VIII, 9, 10; X, 4. Turbis post Obberti Leodiensis mortem exortis 1119 testis intererat oculatus: *sic vidimus, sic audivimus, sic scribimus*, dicit de illis. XIII, 9, *vidimus* de Rodulfi dicit temporibus.

(69) VIII, 18. *Atque in tantum — rem quam certissime scio fidelissime referam ecce! coram Deo, quia non mentior — quod nullus fratrum tam carnaliter tamque spiritualiter poterat ei esse familiaris*, etc.

(70) VIII, 2 sqq. in narranda Rodulfi juventute, e. g. XIII, 8, seniores fratres habet testes.

(71) X, 12.

(72) IV, 32.

(73) III, 11. *Quod ne cui in dubium veniat nosque, qui rei non interfuimus, utpote longo terrarum ab*

sancti Lietberti effodiendis testis oculatus interfuit (74), itemque miraculo quo sanctorum reliquiis militis cuiusdam brachium videbatur sanatum esse (75). Reliqua scribendi præsidia potissimum e Sancti Trudonis tabulario sibi petiit. Sunt litteræ tabulæque publicæ, quas partim laudavit partim in ipsum textum integras inseruit (79). Ex libris duos tantum quod sciam inter subsidia admisit: Sigeberti continuationem Gemblacensem (77), et triumphum sancti Lamberti (78), quæ in universum magis excerptis quam ad verbum descripsit. Itaque ut minora erant ejus præsidia, ita in scribendis rebus minime ad eamdem ut Rodulfus et continuator primus potuit pervenire laudem. Minus enim benigne profuere videtur rerum narrandarum copia, minore stuporis narrationis perspicuitas, minor simplex illa venustas; sunt potius omnia arida magis et jejuna minusque apta ad animum commovendum. Neque ejusdem sunt momenti quas posteritati tradidit res gestæ. Priores rerum scriptores non unum suum monasterium respexerant, neque suæ provinciæ aut imperii historiam a suo munere amandaverant, quod sæpiissime fecit continuator secundus. In simplicioribus enim his rebus potissimum acquievit, in enumerandis monasterii juribus et redditibus, in fidelium donationibus, in describendis ædificiis noviter constructis, in enarrandis sanctorum inventionibus aliisque hujuscemodi rebus; in secunda demum parte libri quarti ad alia scribenda animum vertit (79). Eruditionis etiam specimina sunt rarissima: uno tantum loco, si quid video, Horatii laudavit versum (80).

Longe denique latiore campum sibi percurrentem statuit, qui illum exceperit continuator tertius. Is enim Trudonensium abbatum Gesta deduxit ab anno 1183 usque ad annum 1366, longèque difficilior erat quod sibi proposuerat exsequendum consilium. Nam non modo Gestorum continuationem sed etiam supplementa dare conatus est, et quod Rodulfus ante annos ducentos quinquaginta perficere non potuerat, ut de primordiis monasterii Sancti Trudonis scriberet, hoc sibi difficilior non esse continuator tertius opinabatur. Priores, rerum magna ex parte testes oculati, sua præcipue tempora descripserunt, hic anticuissima etiam tempora

A doctorum virorum more, ut ita dicam, perscrutanda sibi sumpsit. Duæ igitur tertiæ continuationis partes sunt discernendæ; prior, in qua libris tribus monasterii origines ab anno 628 usque 999 conscripsit, et posterior altera, in qua eorum abbatum, qui monasterio annis 1183 usque 1366 præerant, historiam libris duobus posteritati mandavit. Quam continuationem duplicem eo consilio auctor composuit, ut cum vetustioribus Gestorum libris suos accurate conjungeret, et ita quidem ut partem primam præmitteret operi Rodulfi, alteram tanquam continuationem tertiam antecedentibus subnecteret. Sed non in hoc uno acquievit; totam Trudonensium historiam adornare omniaque, quæ vel ab aliis scripta invenerat vel scripserat ipse, in unum Gestorum abbatum Trudonensium volumen redigere et compingere conatus est, ita ut ex antiquissimis temporibus usque ad ea quæ novissime erant gesta lector descendere posset. Quod consilium in præfatione primæ partis uberius exposuit auctor, et quomodo absolverit, probatur aperte illo in quo servatæ sunt hæ continuationes codice Bruxellensi. Scripta enim invenit in codice sæculi XII Gesta Rodulfi primique continuatoris, cum quibus secundam conjunxit continuationem, quæ in codice sæculi XIII erat contenta (81). Huic duplici volumini tanquam primam (82) et quartam (83) addidit partem quæ ipse sæculo decimo quarto conscripserat. Sed neque hoc ei satis erat. Ubi plura aut meliora posteris se tradere posse quam Rodulfus opinabatur, haud pauca ex illius libro rasuris delevit, suaque in ipsum textum intrusit aut in margine annotavit, ex parte tanquam ab ipso Rodulfo essent scripta; quas interpolationes *Incidentia* appellavit. Ut in unum denique ordinem omnia redigeret, in capita etiam Rodulfi librum divisit, quod illi ipsi minime in mentem venerat. Hoc modo Trudonensium scriptorum corpus condidit continuator quartus. Quis fuerit accuratus hic atque diligens auctor, utrum monachus an fortasse abbas Trudonensis, hoc ex tenebris in lucem produci non potest; hoc unum apparet, eum fuisse Trudonensem, Ne rebus novissime gestis manum admoveret bene sibi cavit, ne, ut ipse in præfatione profiteretur, si

D *gestarum rerum veritatem persequeretur, quorundam*

NOTE

eis semoti spatio, falsa referre credat, etc.

(74) IV, 1. *Nobisque Deum et ejus martyrem* (Liberium) — *collaudantibus*, etc. *Ibid. Robertum ducem Hasbanie — ibidem cum uxore sua sepultum seniorum nostrorum attestazione didicimus*. etc. IV, 2. *Aperto — foramine invenimus sarcophagum*, etc.

(75) IV, 9. *Nobisque subito inchoantibus hymnum*, etc.

(76) 1, 3, tabulas laudat Stephani Metensis episcopi Trudonensibus datas; 1, 5, aliam de lite quadam inter Forcardum abbatem et Arnoldum de Diest; 1, 11, chartam donationis Tegnonsis cuiusdam; III, 10, Alexandri archidiaconi, Heinrici episcopi Leodiensis et Victoris papæ confirmationis tabulas III, 7, in narratione secutus est litteras quas a 1179 Fredericus I et Adrianus papa miserunt alter contra alterum; III, 11, Raynaldi archiepiscopi Colonien-

sis epistolam de rebus in Italia gestis a. 1167 ex parte descripsit.

(77) I, 3.

(78) I, 4.

(79) Sed cfr. etiam III, 7; IV, 26.

(80) III, 6.

(81) Præf. part. I. *Deinde consequenter trium abbatum gesta, qui Rodulfo immediate successerunt in antiquo libello scripta inveniunt annexi.*

(82) *Ibid. Pauca que collegi ad continuandum rerum gestarum ordinem, libris per venerabilem dominum Rodulfum de gestis novem abbatum nobiliter digestis anteponeere curavi.*

(83) *Ibid. Postremo autem posui duodecim abbatum gesta, qui præfuerunt ab anno Domini 1180 (errat; 1183) usque ad obitum Roberti abbatis, qui obiit anno Dom. 1366. Et sub finem ejusdem præfa-*

forsan. qui adhuc superstites sunt, offensam incurrem, aut si a veritate discederem, adulationis seu mendacii nota fuscarentur. Et ob eandem sine dubio causam satis diu post annum 1366 opus ad finem perduxit; uno enim loco mentionem fecit anni 1372 (84) alioque pestem quamdam usque ad annum 1383 (85) durasse testatur, et Zacheus, abbas, Roberti successor, cuius sub finem libri fecit mentionem, anno 1391 obiit (86). Est hic scribens terminus qui excedi nequit, nam equidem posterioris temporis indicia non inveni. Diversi generis sunt subsidia quæ in conficienda parte prima continuationis adhibuit, quæ descripsit ita in præfatione: *Evolutis tandem bibliothecæ nostre libris et cartharum copijs pauca que, etc.* Quibus accedit antiquarum rerum memoria, quæ monachorum ore circumferrebat. Verum est, resectis omnibus quæ descripsit auctor, nonnulla restant quæ et post Rodulfum memoria sunt haud indigna. Ordinem chronologicum totiusque libri fundamenta ex Sigeberto desumpsit, ut apparet ubivis usque ad finem partis primæ, inque his quæ incidentia appellavit; unoque loco Sigeberti auctarium Affligemense exscripsit (87). Neque minorem messem fecit ex sanctorum Vitæ; sunt vero quæ in auxilium vocavit hæc: Theoderici Vita sancti Trudonis (88), Vita sanctorum Theodardi (89), Amandi (90), Chlodulfi (91), Sigeberti regis (92), Remacli (93), sancti Berregisi (94), Reneri, Vita sancti Lamberti (95), Huberti (96), Eucherii (97), Visio sancti Eucherii (98), Rigoberti (99), Stepelini Miracula sancti Trudonis (100), Vita Brunonis (101), Sigeberti Vita Theoderici episcopi Metensis (102), Vita Balderici (103) episcopi Leo-

diensis. His addidit Martinum Polonum (104), et fortasse Martinum Minoritam (105) quem inter auctoris fontes fuisse haud ita certo contendam. Majorem adhuc dubitationem movent nonnulla alia, quæ inter ejus præsidia fuisse fortasse conjiciat aliquis. Unus alterve enim locus in memoriam mihi revocaverunt Fredegarium (106). Gesta Trevirorum (107) et Cronicon comitum Flandriæ (108), sed libros ipsos ab eo esse inspectos vix credam. Regionem (109) videtur legisse, sed inter fontes eum non habuit. Sequuntur denique tabulæ et scriniis Sancti Trudonis, quas vel laudavit (110) solam vel lectorum utilitati exscripsit (111), et epitaphia (112). His tabulis et antiquorum hominum narrationibus (113) debentur ea quæ majoris momenti posteritati tradidit auctor. Ex iisdem fere fontibus continuationis partem secundam hausit. In qua componenda his usus est chronicis: Vincentii Bellocensis speculo historiali (114) ejusque quadam continuatione (115), Vita sanctæ Liutgardis Aquilensis (116), Hocsemli Gestis episcoporum Leodiensium (117), et annalibus mihi quidem ignotis (118). Sequuntur tabulæ partim laudatæ (119) partim in textum receptæ (120), epitaphia (121), martyrologia (122). Alia neque paucissimam ex antiquorum hominum memoria et fama vulgari sibi petivit (123). Ipse vero de fontibus suis hoc in præfatione testimonium fecit: *Horum duodecim abbatum actus ex diversis hinc inde libris et ex antiquorum relatibus collegi, ac ea quæ meis temporibus videre et audire potui inserui.* Cum vero continuator scriptioni operam dare cœpisset, iterum haud pauca oblivione hominum memoriæ videntur

NOTÆ

tionis hæc leguntur: *Distinguitur autem hec gestorum abbatum compilatio in quatuor partes, quarum prima pars continet libros tres, secunda libros tredecim, tertia quatuor libros, quarta vero in duobus libris completur.*

- (84) Gesta Roberti, c. 11.
 (85) Gesta Amelii, c. 5.
 (86) Gallia Christiana, III, 963.
 (87) A. 1083.
 (88) Cont. quartæ part. prim. I, 1, 2, 4, 6, 8, 10, — 13, 16, 18, 21, — 26; II, 8, 9.
 (89) I, 2, 3, 7, 12, 18.
 (90) I, 2, 5.
 (91) I, 3.
 (92) I, 5.
 (93) I, 5, 12.
 (94) I, 16.
 (95) I, 19, 20, 22.
 (96) I, 28, 29.
 (97) I, 31; II, 3, 4, 6.
 (98) II, 5.
 (99) II, 5.
 (100) III, 4, 7, a. 1021.
 (101) III, 13.
 (102) III, 15.
 (103) A. 1043.
 (104) II, 10, 14, ubi Martini nomen laudat. 15, 20, 22, a. 1903, 1025.
 (105) II, 14.
 (106) II, 4.
 (107) II, 15, 20.
 (108) II, 15.

(109) II, 22. Omnes has auctoritates scriptas uno alterove loco in universum laudavit, I, 16, *ut veterum historia refert; leguntur; II, 2, excepta gestorum antiquitatum; III, 4, solemnium virorum historie testantur.*

(110) II, 2, 14, 15; III, 11, 14.

(111) II, 7; III, 5, 10, 11.

(112) III, 14, 16.

(130) II, 7, *ut aiunt; II, 23, ut ferunt; III, 2, secundum antiquorum relationem.*

(114) 1187, 1188, 1190, 1191, 1197, 1198, ubi laudatur Vincentius, 1211-1214, 1226, 1245.

(115) 1273, 1292, 1299, 1309, in vetustissimis legitur editionibus.

(116) 120).

(117) 1257, 1274, 1281, 1282, 1292, 1296-98, 1300, 1304, 1307, 1309, 1312, 1316, 1318, 1324, 1326-1328, 1331-1335, 1337, 1342, 1345, 1346.

(118) 1345.

(119) 1184 *prout in chartis nostris — continetur.* 1227, ubi chartæ ipsæ sunt fontes. 1258. *prout in litteris inde confectis plenius continetur.* Cf. etiam 1288, 1345, 1327, 1338.

(120) 1280 Willelmi abbatis litteræ, epistola Conradi cardinalis Sanctæ Rufinæ, 1348 Clementis papæ epistolæ tres. 504.

(121) 1221 Christiani abbatis, 1248 Thomæ abbatis.

(122) 1353.

(123) 1189 *ferunt.* 1227, 1269, 1271 *creditur.* 1248 1300 *dicunt.* 1256 *secundum relata, ut ferobatur* 1271 *prout relata audiui, 1306 dicebatur.*

fuisse abstersa. Nam minoris sunt momenti quæ in primo libro de prioribus novem abbatibus, excepto uno Willelmo primo, litteris mandavit; quod est longius quam centum annorum spatium 1180-1297. Hic de rebus monasterii potius internis scripsit quam externis, de prædiis acquisitis vel amissis, de villicationibus et debitis, quibus supra modum oneratum erat monasterium. Uberior scribendi materia parata erat auctori inde ab anno 1297 usque ad 1366, potissimum in Roberto et Amelio abbatibus, i. e. ab anno 1330. Quæ hic leguntur totam magis provinciam oppidumque Sancti Trudonis spectant quam monasterium; sunt præter duum et comitum bella urbium potissimum communitates, quarum sæpissime mentio facta est, ut non monasterii sed urbis potius eujusdam historiam legere tibi videaris. Satisque dilucide et perspicue scripta sunt, quæ dedit auctor in secundo hoc libro, ut sine ullo dubio hunc priori illi præferas. Utrum quarto hæc continuatore posteriorem scriptorem Trudonensium res invenerint, non satis in aperto est. Unus exstat Bruxellensis codex (124) in quo supplementum quoddam legitur, quod incipit nomine *Zachæus de Frankhoven*, etc., qui est Zazeus Roberti abbatis successor. Quod vero num justa sit Gestorum continuatio an abbatum catalogus nescio. Grammaray laudat chronicon Trudonopolitanum 600-1560 auctore Roberto (sine dubio Rodulfo) abbate et quatuor monachis post eum (125). Neque de oppidi Sancti Trudonis Chronico, quod servatur in Glessensi bibliotheca, accuratius aliquid afferre possum (126). A posterioribus scriptoribus in Bruxellensi nostro codice paucissima sunt adnotata de Arnaldo de Beringh et de Georgio Sarens a. 1469 et 1499 abbatibus, quæ ne quid omittatur ad calcem dabimus, etsi per se minimi sunt momenti. Sæculo demum decimo sexto duo quod sciam erant qui res Sancti Trudonis conscripserunt, quorum erat primus Moringus jam supra laudatus, qui Chronicon Sancti Trudonis edidit inde ab anno 1410, quod postea alius quidam monachus Trudonensis continuavit, et alium ejusmodi argumenti librum composuit Joannes Latomus, qui obiit anno 1578; codex priori tempore Leodii servabatur (127). Qui denique ex posteris Gesta abbatum Trudonensium tanquam fontem adierunt suæque inde petierunt, quod sciam, pauci sunt: Ægidius Aureavallis (128), interpolator Chronici Sancti Laurentii Leodiensis (129) et Brusthemius, cujus fragmenta dedit Chapeaville (130), qui omnes si quid video, unius Rodulfi et continuatoris primi hæc exscripserunt.

A Ex his qui in notitiam nostram pervenerunt codicibus duos tantum in editione adornanda adhibuimus; sed sunt, ni fallor, codicum qui hodie exstant antiquissimi, ut facile supersedere possimus reliquis. Ambo vero codices arctissime inter se cohærent.

1) Codex sæculi XII, med., membr., in octavo, quem beneficio viri reverendissimi de Ram, de rebus Belgicis maritissimi, ex sua bibliotheca nobis transmisit vir reverendissimus Cortens, vicarius generalis Mechliniensis; quibus duum viris summas publice referre gratias officium est religiose colendum. Codex eleganter undecim et dimidio quaternione scriptus est. Scribendi compendia neque multa sunt neque inusitata; e sæpius occurrit in casibus obliquis primæ declinationis et in aliis quibusdam vocibus. e. g. in *ecclesia*, *panitentia*, *accepit*, *fecit*, etc. Sed etiam e pro a legitur, e. g. quod constanter scribitur *pre*; lineola litteræ i superposita in littera duplicata tantum admittitur. Capita textus non quidem numeris sed litteris initialibus colere pictis distincta sunt, quæ in numerandis nostris textus capitibus secuti sumus. Hic est codex in quo quasi in fundamento nostra nititur editio: integrum enim Rodulfi et continuatoris primi sine interpolationibus præbet textum, præterque unam ad monachos Sancti Pantaleonis epistolam litteræ et continuationes desunt reliquæ omnes.

C 1) Cod. 1811, membr., sæc. XII ex. et XIV, fol., e Burgundica bibliotheca Bruxellis, quem prius possidebat Lammens (131), arctissime cohæret cum codice 1, ex quo uno dubio pars ejus prior descripta est, quod haud pauci probari potest exemplis; repetuntur enim errores nonnulli (132) in quos librarius codicis 1 incurrit, et præterea rarissime duo illi inter se differunt codices. Constat codex foliis 203; f. 31-118 leguntur Gesta Rodulfi primique continuatoris, quæ undecim quaternionibus sæc. XII conscripta peculiare sine dubio priore tempore confecerunt volumen, quod a tribus ut videtur conscriptum erat librariis. Item singularis erat codex sæculi XIII qui sequitur f. 123-144, quo tribus quaternionibus historia abbatum annis 1138-1183 legitur. Scribendi compendia, quibus librarii in priore parte modestius uti erant, jam frequentiora et graviora occurrunt, e. g. *pr* pro *pater*, *pria* pro *patria*, *nia* pro *misericordia*, *ce* pro *causa*, etc. Fol. 144-195 septem sequuntur quaterniones, qui sæc. XIV exarati continent Gesta annorum 1183-1366. Et hic graviore sunt breviactiones; *qis* pro *communis*,

NOTE.

- (124) Cod. 7647 sæc. XVII; Archiv. VII, 564.
 (125) *Catalogue des Historiens du Brabant*; cf. Le Long Biblioth. I, 790.
 (126) Archiv. IX, 578.
 (127) Sanderi Biblioth. Belg. II, 160.
 (128) C. 41, 20, ap. Chapeaville Gesta epp. Leod. II.
 (129) Mon. Germ., SS. VIII, 262.
 (130) II, 36, 37, 64, 65.

- (131) Ach. VIII, 546.
 (132) E. g. I, 42, in utroque codice legitur falso *canis* pro *canus*; V, 1, falso *abbatium* pro *abbatia*; VI, 5, *sibi* falso repetitur; VI, 19, *æque* pro *neque*; VI, 24, *lene* pro *leve*; VII, 10 in falso legitur in utroque codice; X, 21, *propulsius* falso pro *propensius*; XII, 4, *terra* falso pro *terram*; XII, 9, *solum* falso pro *totum*; ibid. *paraticam* pro *paraliticam*.

m'ltine pro *multitudine*, etc. Eadem denique manu Gestorum pars prima f. 1-20 scripta est, quæ annos 628-999 continet; f. 20-30 denique eadem manu confectus est index capitum Gestorum Rodulfi. Jam supra monui hæc capita non a Rodulfo sed a continuatore tertio esse instituta, itaque nullius sunt pretii, neque in nostra editione index ille est repetendus. Idem denique est interpolator, qui textum genuinum undecim locis in Rodulfi Gestis erasit, suaque manu alia in textum intrusit vel in margine apposuit. At minimi faciendæ sunt hæc interpolationes, nam sepiissime Rodulfi sententiæ amplioribus verbis repetuntur eo consilio ut capita sua, quibus haud raro contra sensum librum divisit, eo facilius afferre posset. Qua de causa interpolationes, quæ nihil genuini continent, inter varias lectiones recepimus. Totum denique hoc Gestorum volumen in unum quasi corpus redigere conatus est auctor ordine chronologico, et in singularum paginarum margine superiore apposuit litteris minio scriptis hanc inscriptionem: *prima — secunda — tertia — quarta pars*. Nos vero, cum librorum singulorum restituenda sit forma genuina, eundem ordinem secuti non sumus, sed antiquissimum ex his auctoribus Rodulfo dedimus locum primum; deinde sequetur continuatio prima et secunda, et ne ea quæ ab auctore quarto scripta sunt discerpamus, priorem partem ultimæ continuationis dabimus tanquam Auclarium Trudonense, cui incidentia in ordinem chronologicum redacta, et loco ultimo continuationem quartam addemus.

Hi præter illos sunt codices qui ex codice 1* descripti omnes, hoc loco sunt enumerandi:

1*a) Codex Parisiensis biblioth. Arsen. hist. Lat. 35, qui est exaratus anno 1479 (133).

1*b) Cod. Bruxellensis biblioth. Burgund. 16607, sæc. XVI (134).

1*c) Cod. Bruxellensis biblioth. Burgund. 14965, sæc. XVIII (135).

Una exstat Gestorum Trudonensium editio apud

A Dacherium in Spicilegio (136), sed vitiosissima illa et negligentissime confecta. Codicem secutus est editor nescio quem, nam ne verbo quidem ejus fecit mentionem; sed neque interpolationes neque continuationes videtur habuisse codex, in variis itaque lectionibus magis consentit cum codice 1 quam cum 1*. Ita vero perversæ sunt haud raro variæ lectiones, ut facile conjicias codicem fuisse recens apographum, cujus litteras negligentius exaratas legere non poterat Dacherius. Sæpius etiam modo minorem modo majorem narrationis partem mira negligentia omisit, quas lacunæ suis locis sub littera D. adnotabimus. Secundum Dacherium erat excerpta quædam ex Rodulfi Chronico suo more dedit Bouquet (137). Minime vero Dacherius erat primus in cujus notitiam venerant Gesta abbatum Trudonensium, sed ante eum alii singula fragmenta luci dederant, quorum nomina hic videntur apponenda. Molanus, quod sciam, primus est qui Gesta abbatum Trudonensium laudavit et libro suo adscivit præsidium (138). Anno 1615 Sausseye (139) illas Gestorum partes typis mandavit quæ sanctum Eucherium spectant; hæc apud ipsos Trudonenses ex nostro ut videtur codice 1* sibi petierat. Anno 1624 Chronici Trudonensis hinc inde mentionem fecit Miræus, qui codicem etiam cum continuationibus videtur possedisse (140). Anno 1634 secutus est Mourisse, qui ex excerptis a Chesnio sibi transmissis haud paucos publici juris fecit locos ex Rodulfi et continuationum chronicis (141). Sæpiissime Gesta Trudonensium in consilium vocavit Mantelius (142), qui Historiam suam comitum Lossensium pene in hoc uno fundamento posuit. Henschenius denique in Actis sanctorum (143) ex Chronico Trudonensi manuscripto ex singulis continuationibus dedit fragmenta de sancto Eucherio, Lietberto, etc., quæ repetita sunt a Ghesquiero (144). Scribebam Berolini mense Maio 1848.

R. KÖPKE

NOTÆ

(133) Archiv. VIII, 357.

(134) Ibid. VIII, 544.

(135) Ibid. VIII, 541. De monasterii Sancti Trudonis codicibus in universum vid. ibid. VIII 48, 49, et de chartulariis VII, 844.

(136) II, 659.

(137) XI, 204. XIII, 591.

(138) Natales SS. Belgii ubi verbis *prout testantur Gestas abbatum Trudonensium* ad locum a. 1227 in tertia continuatione respexit.

(139) Annales Ecclesiæ Aurelianensis, Paris. 1615. 4, p. 271 hæc leguntur: *Visum est hæc tertia chronologia ex annalibus Sancti Trudonis, quam misit ad nos dictus Remigius Watzonius abbas anno Dom. 1607, d. 24. Sept., quamque nos ipsi apud ipsum monasterium diligenter legimus anno 1600, hoc loco de verbo ad verbum inserere.* Vide etiam p. 256, 258, 265.

(140) Opera diplomatica ed. Foppens I, 61, ubi hæc habet: *Rodulfus abbas Trudoniensis scripsit monasterii sui chronicon, quod manuscriptum apud me exstat.* Cf. Ibid. I, 493, 520.

D (141) *Histoire des evesques de Metz*, p. 134, ex quo singulos locos collegit v. d. Hirsch: De vita et scriptis Sigeberti, p. 231, qui recte conjecit Gestorum partem primam a Rodulfo non esse compositam.

(142) *Historia comitum Lossensium* 1671 p. 19, 83, 55, 57, 85, etc. Sed minime ubique accurate consentit narratio cum nostri textus verbis, ita ut facile conjiciam eum non Gestis genuinis sed textu quodam postea amplificato usum esse.

(143) Act. SS. Febr. III, 222, in commentatione de translatione sancti Eucherii.

(144) Act. SS. Belgii V, 11, sqq.

RODULFI GESTA ABBATUM TRUDONENSIIUM.

Rodulfus ¹ N. Salutem. Notum est ² omnibus, quibus gratifica manus liberalis ³ fortunæ experiendi copiam dedit quod vetera vina gelidis promptuariis toto anni circulo liquata autumnī tempore ad tempus seponantur, et nova musta naturali motu adhuc calentia et necdum prorsus defæcata avidius sumantur. Ut quid hoc? Utique non ut nova et turbida veteribus et defæcatis quasi meliora preponantur, sed quod novæ res delicatas hominum animos, irruente passione desideriorum, oblectabilius afficere soleant, donec, saciata passione desideriorum, cum alacriore aviditate ad veterum usum revertantur. Unde quidam physicæ non ignarus ait: *Alternis uti delectabile est; ipsaque alternitas saporis, licet impares, æque tamen interdum gratificat.* Secundum hujus dictæ ⁴ rei similitudinem, dilecte mi et semper ⁵ diligende propositi Sancti Dyonisii N.,

A mitto tibi hystoriam nova incude formatam de his quæ acciderunt antiquo et moderno tempore erga æcclesiam nostram, ut qui veterum et novarum rerum usu delectaris, vetera nostra et nova per eam sapias, per quam cupidum animum ad condignam passionem afficias. In qua licet ad eruditioneum parum proficias, scire tamen poteris, qui nova scire cum veteribus queris, qualis quondam æcclesia nostra fuerit, de quam sublimi ⁶ ad quas abyssi voragine frequenter corruerit, et quantum laboris super vix extantem adhuc veteris ruinæ favillam, contra malignorum flatuum importunitatem cottidie irruentem, ne prorsus avolet, egerime sustineam ⁷. Quod te scire in eo michi proderit quia solent plerumque miseri homines referendo suos æquanimius sustinere dolores, cum invenerint qui eos audiant familiariter et compatienter ⁸.

INCIPIUNT GESTA ABBATUM SANCTI TRUDONIS

Rodulfus gratia Dei sanctorumque Trudonis et Eucherii abbas eorum cœnobii, omnibus posteris meis tam abbatibus quam monachis, qui in hoc eodem cœnobio ¹⁰ Deo sunt militaturi, id fore quod profitemini, et peccatrici animæ meæ interdum reminisci. Sepe nec non et sepiissime, fratres ¹¹ karissimi, totam armarii nostri revolvens suppellectilem, dum adhuc in carne, qua nunc agonizatis, positus essem, ardebam vehementer me posse reperire, qui et quot et cujus professionis, utrumne ¹² omnes monachicæ an canonicæ aliqui fuissent predecessores mei et cujus quisque vocabuli et quot annis profuerit. Quod ad desiderium meum fateor me nunquam potuisse reperire; sed neque quisquam erat antiquis de fratribus, qui se usquam hoc legendo reperisse, vel unquam audiendo didicisse diceret, ut ego scire querebam. Hoc utrumne contigerit familiari semper nostris negligentia notariorum, an inter frequentissimas loci desolationes amissione forsitan librorum, certum similiter habere nullo modo potui. Domnum autem nostrum et piissimæ memoriæ sanctum Trudonem clericum fuisse et sacerdotem et cœnobii nostri primum edificatorem, Vita ipsius docet (145) nec non et beati

Remacli Tungrorum episcopi, ubi et aliqui leguntur de principibus regnorum et rectoribus æcclesiarum quorum temporibus hoc nostrum sanctissimæ puritatis lilium effloruit. Sed hoc manifeste neque ibi neque alias usquam datur intelligi, utrum per eum ipsum regeretur primo edificatum cœnobium nostrum sive per alium, clericum quoque sive monachi fuerint quos in eo constituerit, et quando monachi in eo esse inceperunt. Talia quæ quidem dignissima essent sincere annotatione, dum lectione aut vera relatione sepe et, ut dixi, sæpiissime vehementer arderem cognoscere, inveni libellum quemdam ubi vita sancti Silvestri habebatur atque translatio sancti Benedicti nec non et sermo de assumptione sanctæ Mariæ semper Virginis; in eo quantum reppererim hic annotare curavi. Unde excusatum rogo ¹³ habere me lectores hujus mei opusculi, si minusquam velletis certos vos reddidero ex his de quibus ipse certior esse non potui. Hæc mea in hoc opusculo est intentio, ut quod aliorum negligentia ferme oblitteratum repperi, nostra salvum diligentia puriusque eliquatum futuræ conservem posteritati. Abbates et monachos post me futuros in hoc cœnobio volo sollicitos inde reddere,

VARLÆ LECTIONES.

¹ R. 1. 1'. R. — salutem desunt D. ² ita f. D. facimus 1'. ³ deest D. ⁴ r. d. 1'. ⁵ deest D. ⁶ ita 1. 1' quam sublimitate D. ⁷ sustineant D. ⁸ compatiantur D. Vale addit 1'. ⁹ ita 1. vox S. Trudonis erasa et nomina præfatio libri primi addit 1', in quo adscripsit interpolator prohemium. ¹⁰ nobio 1'. ¹¹ mei addit 1'. deest 1. D. ¹² deest D. ¹³ m. h. r. 1'.

NOTÆ.

(145) Num sit illa auctore Donato, quam vide apud Ghesquier, V. 23, an Theoderico, definiri requit.

quatenus in anteriorum suorum negligentiam ulterius non incidant, sed suis quoque posteris de predecessoribus suis plene fidei monumentum scripto relinquunt. In quodlibet probitas seu improbitas singulorum frequenter legi poterit, probi priorum exemplo accensi, in melius et melius semper proficiant, improbi imaginata sibi vita sua confusi, a malis operibus suis vel sic saltem resipiscant. Accipite ergo posteri mei, nomina quædam abbatum sine annis quibus preferunt et absque annis Domini, quædam cum ipsorum tantum annis, quædam et cum ipsorum annis et cum annis Domini. Cætera vero fidelium virorum, qui hæc viderunt aut eos qui hæc viderant, relatu didici; ipse quoque de quibusdam didici¹⁴. Quæ me presente aut me jam juvene quoque existente acta sunt, aliquantula fidelissimæ quidem memoriæ mandabo, plurima pudore nostri ordinis et nimio tedio longæ relationis preteribo¹⁵.

Igitur nomina abbatum¹⁶ cænobium quondam Sancti Trudonis regentium sunt hæc: Grimo¹⁷ abbas (146) Reyramnus¹⁸ abbas, Hardebenus abbas, Columbanus abbas, Angelramnus abbas, Ambrosius abbas, Gislebertus abbas, Adelboldus abbas, Hildradus abbas, Sabbatinus abbas, Ermemmarus abbas, Radulfus abbas, Ludowicus abbas, Raibertus abbas, Rodegangus abbas. Huc usque repperi sine numero annorum quibus preferunt. Reynerus

A abbas prefuit a. 5 (147). Theudefridus abbas prefuit a. 30 (148). Erenfridus abbas prefuit a. 4 (149). Hæc usque repperi quot annis presterint, sed tamen sine annis Domini Adelardus abbas memoria dignissimus prefuit a. 35, id est¹⁹ usque ad a. 1034²⁰ incarnationis Dom. Guntramnus abbas prefuit a. 21²¹, id est²² a. 1034²³ incarnationis Domini usque ad 1055. Adelardus abbas prefuit a. 27, id est²⁴ a. 1055 usque ad 1082²⁵ incarnationis Domini. Huc usque et ita in supradicto libello reperi. Post hunc autem Adelardum illorum tantum nomina ponam, qui vel abbates fuerunt vel abbates se esse voluerunt, usque ad nostrum introitum quoniam tantam confusionem annorum inter se contententes fecerunt, quod de singulis nullum certum B tempus habere potuimus preter unum, sicut in sequenti²⁶ opere explanabimus. Nomina autem eorum fuerunt: Lanzo, Luypo, Herimannus, et alter Herimannus, et predecessor noster domnus abbas Theodericus. De tribus vero supradictis abbatibus, scilicet Adelardo, Guntramno et secundo Adelardo, quod fidelium narratione didici, breviter²⁷ referam; nam de supradictis cæteris nichil accipi, quod fide certa proferre audeam. A secundo autem Adelardo usque ad me quicquid referam, aut ipse vidi aut videre potui; et quæ non vidi, eorum relatione qui hæc viderunt didici.

EXPLICIT PREFATIO. INCIPIT TEXTUS OPERIS.

LIBER PRIMUS¹.

1. Igitur primus Adelardus²⁷⁻²⁸ nativam linguam non habuit Theutonicam, sed quam corrupte nominant Romanam, Theutonice Walonicam; familiam²⁹ æcclesiæ nostræ viscerabiliter dicitur dilexisse, unde et usque in hodiernam diem de eo a plerisque solet tale quid memoriale referri. Cum ex sterilitate terræ, aiunt³⁰, famas aliquando ejus

C tempore accidisset (150), concurrebat ad elemosinam fratrum omnis sexus et ætas importune et miserabiliter. Quorum aliquibus interdum ad se vocatis querere dicebatur joculariter: *Cujus servus, tu ille? tuveilla, cujus ancilla es?* Respondentibus illis verbi gratia *sancti Lamberti* aut *sancti Petri*, sive *sancti Servatii*, sive *sancti Remacti*, postremo cujus-

VARIE LECTIONES

¹⁴ deest D. ¹⁵ textus addit I. quasi inscriptionem sequentis. ¹⁶ deest I. ¹⁷ abbatum catalogi in I minto scripti sunt. ¹⁸ Reimannus D. ¹⁹ scilicet D. ²⁰ 1039. D. ²¹ viginti D. ²² deest D. ²³ centosimum octog. sec. D. ²⁴ consequenti D. ²⁵ deest D. ²⁶ hæc deest I. explicit prefatio deest D. ²⁷⁻²⁸ factus abbas hujus loci anno Dom. 999 addit D. ²⁹ qui famuli in rasura interpolator I. ³⁰ aiunt ut D.

NOTÆ.

(146) Secundum Roberti comitis tabulam, quam protulit continuator tertius II, 7, Grimo abbas præerat monasterio tenente inter regno illo, ad quod tempore Caroli Martelli res post Theoderici IV mortem redierant.

(147) Si sequeris tabulam Ruechlinde matris Reyneri abbatis apud continuatorem III, 5, præerat monasterio anno tertio Ottonis primi. At hunc annum cum sequentium annorum numeris minime quadrare satis patet; itaque aut in apponendis numeris erravit auctor, aut, quod ad veritatem propius accedit, desideratur in hoc abbatum catalogo nomen quoddam. Duas alias servavit continuator tabulas III, 16, 17, abbas 21 et 23 Ottonis I, h. e.,

957 et 959 scriptas, in quibus mentio facta est Adalberonis episcopi Metensis et ejusdem abbatis Trudonensis. Obiit anno 994 eique successit teste continuatore Theudefridus abbas, qui munere suo traque ad annum 994 functus est. Adalbero vero monasterio præfuisse dicitur per annos viginti, i. e. 944 — 964.

(148) Obiit die 13 Januarii.

(149) Obiit 5 Novemb. De his diebus et mortuibus vide continuatorem tertium III, 16, 17.

(150) Anno 1008 magna fame illam terram presam esse testantur Annales Leodienses Mon. Germ. SS. IV, 48. Cfr. etiam Alpert. I, 6, ibid.

libet sancti, aiebat : *Quid igitur tibi et familia sancti Trudonis ? Pascet te tuus dominus, cujus tu es servus.* Qui sancti Trudonis se esse profitebatur, paterne ab eo audiebat : *Pascet ego te hodie sanctus Trudo dominus noster, conservus enim noster es.* Primis ejus annis ecclesia nostra necessariis illis deficientibus anxie nimis, ut referri audivi, laboravit. At unde hoc potissimum accidisset, fide plena relatione non didici.

Anno ⁹¹ Domini 999, imperii Ottonis tertii anno... , presulatus vero Notgeri Leodiensis episcopi a. 27, defuncto Erenfrido abbate hujus loci, successit Adelardus primus hujus nominis, nativam linguam non habens Theutonicam, sed, etc.

2. Quorundam fratrum suorum inquietatione Theodericus (151) Mettensis episcopus in eum adeo commotus exstitit, quo eum aliquamdiu quasi exsulem abductum Mettis teneret, et per prepositos interim res nostras curaret; sed episcopo Leodiense (152), cujus diocesis erat, jus suum in eo defendente, tandem honorifice revocatus est. Quem reversum tanta comitata est gratia, ut ecclesiam suam non modo necessariis faceret abundare, verum etiam interioris et exterioris vario cultu diversisque utensilibus gloriose choruscare. Quorum paucos, preciosissimos tantum, vidimus, nam caetera, sicut et alia per plurima, furor debaechantium Symoniacorum, et de nostra abbacia inter se decertantium, varis modis diversisque vicibus dampnose nimis distraxerat perditionique perpetue sepeliverat. Et ne quis videns hodie paupertatem ecclesie nostrae et in substantia et in thesauro, existimet mae sempertam tenentem tamquam nudam fuisse, videtur mihi non ingratum illi debere fieri neque nostris verecundum, si hic ei retulero quod in quodam alio libro inveni de thesauro quondam nostro et de substantia prebende fratrum ita annotatam :

Hæc verba æreis duabus lineis ita amplavit interpolator 1° : Anno secundo prelationis Adelardi primi Adelberone Metensi episcopo hujus nominis tertio mortuo, Theodericus secundus hujus nominis, consanguineus ipsius, episcopatum sibi usurpat. Dux enim Mosellanorum, qui et Lotharingie, Theodericus, defuncti Adelberonis frater, episcopatu prefato Adelberoni hujus nominis quarto, filio suo adhuc puero, collato, ipsam Theodericum eidem tutorem constituit, qui, puero ab urbe excluso, episcopatum sibi

usurpans patrem pueri bello cepit, et in episcopatu permansit. Post aliquot vero tempus quorundam fratrum instigatione contra abbatem Adelardum adeo, etc.

3. Anno ab incarnatione domini nostri Jesu Christi 870 ⁹², indictione 3 et a. 13 sedis domni Adventii, gloriosi presulis, sub die 18 Kal. Sept. facta est descriptio per jussionem ipsius ex abbacia Sancti Trudonis per suos legatos, videlicet Fredelonem et Herigaudum. — Hinc etiam, sicut ex aliis multis, nostro negligencia debet merito reprehendi, qui hic neglexerunt annotare nomen abbatis sui, qui tunc temporis preerat, cum non tantum Mettensis episcopi ⁹³ nomen hic inveniatur annotatum, sed etiam nomina legatorum ejus, qui hanc descriptionem fecerunt. — *Repperimus ⁹⁴ de thesauro ecclesie Sancti Trudonis rebam (153) ipsius corporis auro argenteoque fabricatam. Item rebam sancti Eucherii argenteo nobilitatam. Item in dextera parte sancti Trudonis similiter. Item altare in honore sancte Marie et ⁹⁵ sancti Petri auro argenteoque imaginatum cum cyborio (154) desuper; in medio cyborio pendentem coronam æream deauratam. Item altare in honore sancti Stephani argenteo paratum. Capsam 1 gemmis auroque insignitam. Item capsas argenteo lectas 21. Cruces inter majores et minores argenteo paratas, 10. Capsas evangelicas argenteo paratas 3. Mala granata argentea 2. Calices argenteos cum patenis inter majores et minores 19. Item patenas 6. Item calicem 1 aureum cum patena ⁹⁶ argentea, unde debentur de argento libræ 8 et dimidia, Item cruciculas aureas 3, argenteas 6, ex cupro 2. Altaria parva argenteo parata 5. Thuribula argentea 3 et unum ex cupro. Candelabra argentea 7. Buxtas argenteas 2 ad ferendum incensum. Offertoria (155) argentea 16 ⁹⁷. Scyphos argenteos 4, et 2 ex cupro. Buxtilem ⁹⁸ argenteum. Vitam sancti Trudonis argenteam cum imaginibus decoratam. Lampades argenteas 5, et 7 ex stagno. Coronas argenteas 2, et 8 ⁹⁹ ex cupro partim deauratas. Claves argenteas 2. Item clavicellam ex auro. Cambutas (156) 2 argenteo lectas. Vexilla 4. Cappæ 33 pretiosæ de pallio (157). Casulæ (158) 12 preciosæ de pallio. Dalmaticas 9 cum tinctis subdiaconalibus. Cussinos sericos 3. Pallia inter majora et minorâ 44. Item pallium 1 cum friso (159) et margarithis. Item pallas (160) lineas serico coopertas 16. Item pallas lineas sine serico 98, Facistergios ¹⁰⁰ 4. Fano-*

VARIE LECTIONES.

⁹¹ Anno — Theutonicam interpolator 1°. *scripti erasis que antea fuerant tribus lineis. Numerum Ottonis abscondit bibliopega.* ⁹² 770 D. ⁹³ n. M. ep. 1°. ⁹⁴ hic catalogus in 1 ita conscriptus est, ut una linea atramento, altera vero minio exarata sit. ⁹⁵ deest 1°. sanctique D. ⁹⁶ etiam addit 1°. ⁹⁷ 17 D. ⁹⁸ ita videtur legendum; suxtilem 1. f. ⁹⁹ et 8 — argenteas 2 desunt P, ¹⁰⁰ facistergios — cultellum desunt D.

NOTE

(151) Est secundus, qui sedebat inde ab anno 1006—1047.

(152) Quis ille fuerit non satis patet; nota intra annorum 1006—1034 spatium Leodiensem Ecclesiam rexerunt episcopi 5, Notkerus, Baldericus, Wolpodo, Durandus, Reginhardus.

(153) L. q. repa, est lætra operculum.

(154) Idem quod paulo supra rebæ.

(155) Calicis vel patenæ genus.

(156) Virga pastoralis episcoporum.

(157) I. e. de materia pallii, hoc sensu pallium est quoddam genus panni seriei.

(158) Idem quod planeta; est vestis sacerdotalis, quæ, teste ~~Basilio~~, *supremum omnium indumentorum est et cætera omnia interius per strom manuum capi et servat.*

(159) Fimbria.

(160) Aulæum quo altare operitur.

nes (161) ad offerendum 8. Cortinas lineas 6, laneas 2. Buztas eburneas 3. Anappum (162) 1 cum aqua. Manile (163) ex cupro. Faldones (164) 2 cum cussinis. Cultellum 1 auro paratum. Fuscinulas aureas parvas de auro pensas denariorum 5. Ftalam⁴¹ 1 argenteam. Item de argento fractolibras 4 et dimidiam. Mucronem 1, Situlas (165) 2 ex cupro. Circulos⁴² 2 argenteos, cuprinos 3. Restant adhuc inquirendæ inaures aureæ appendentes 21, cum gemmis decentissime ornatae. Item alia inaures aureæ appendentes denarios 13. Item mancosos (166) 5, pensantes denarios 6. Habent ipsi fratres ad proprium usum deputatam spellam ad panem faciendum corbos 120, quod colligitur ad modios 1600; ad cervisiam faciendam odei corbos 192, quod colligitur ad modios 1920. Sunt simul inter spellam et ordeum corbi 312, quod colligitur ad modios 3520⁴³. Porcos saginatos 15, leguminis modios 80, salis modios 24.

4. Talem quondam fuisse thesaurum nostrum et fratrum prebendam certa annotatione legatorum Mettensis episcopi reperimus, diu tamen ante istum Adelardum, majoremque partem permansisse ferme usque ad ipsum, ipsumque nichilominus nonnulla perdita reparasse, quædamque illius studio acquisita usque ad nostra tempora, non tamen usque ad nostram prelationem perdurasse. Nam, ut superius diximus et in subsequentibus (167) suo apte loco ponemus, furor pertinacissimus debacchantium Symoniacorum, et de nostra abbatiâ inter se collidentium variis modis diversisque vicibus, miserabiliter nimis preciosissimum æcclesiæ nostræ thesaurum distraxit; sepultoque irrevocabiliter inestimabili illo decore, sedere eam usque hodie facit lugubrem et miserabilem extrema plenaque confusione suæ nuditatis. De Adelardo preter obitum ejus non plura didicimus; nunc ad successorem ejus convertamur.

5. Post primum Adelardum successit Guntramnus natus de Hasbania (168), liberorum prosapia, innutritus cœnobio nostro ab adolescentiâ; ibidemque æcclesiasticis adprime institutus officiis et regularibus disciplinis. Tempore autem quo predecessor ejus, abbas scilicet Adelardus, a Mettense episcopo Theoderico exul tenebatur, accidisse cognovimus, sed quo ordine non didicimus, cœnobia nostri curam agere primum Poponem Stabulensem abbatem. Interea nonnulli de fratribus nostris loco

A nostro diversi exulabant cœnobiis, amissi pastoris gravissimo dolore exacerbati. Inter quos precipui et religiosissime magnifici viri Gonzelinus et Godezo, servi Dei, carne quidem germani, sed spiritu uno in Deo coanimati, qui reverso tandem pastore ad ovile sunt reversi et apud nos consepulti. Interea cum pro ordinanda re utriusque homini nostro necessaria, primus Poppo Stabulensis abbas (169) — utpote qui exsulantis abbatis vices agebat — ad cœnobium nostrum descendisset, capitulum fratrum, ut audivimus, ingressus est, et de culpis cœpit agere pastoraliter; eumque usque ad istum Guntramnum devenisset, elegantissimæ formæ juvenis qualitate perspecta, cœpit de eo sagaci mente pium aliquid humileque presagire, atque in lucem velle producere, si, ut sibi de eo videbatur, ita experiri

B posset in re. Oblatam igitur sibi ordinis negligentiam cœpit in eum ex industria vehementius aggravare, et pie caritatis stimulis pectus humilitatis tebrare; tandem quasi in contumeliam perceptum dat ei per obedientiam, ut ad agendam ibi negligentiam suam pœnitentiam, pedes eum sequeretur usque ad Stabulensem æcclesiam. Erat ille primeva pube vernans, forma elegantissima, statura ultra nostræ ætatis homines procerâ, grossitudine proceritati congrua; vocalitas in eo instar tubæ altissona, predulcis tamen et mole corporis non indigna. Claris eum natalibus ortum superius diximus, et adprime eruditum officiis æcclesiasticis et regularibus disciplinis. Hæc quæ plerisque vagis juvenibus superbiendi solent esse multa materies, pulcherrimus

C juvenis tanto in se existimabat venustiora fore, quanto humilior exercerent obedientiam. Vicino igitur jubentis pede obedientiam iter Stabulaus alacriter pedesque aggressus est, nec pudore insueti peditis motus nec difficultate itineris exterritus. Ubi cum lassus quassusque tenerum corpus delicatus juvenis pervenisset, ex percepto abbatis, cui portarius eum jam adesse nuntiaverat, ad portam atrii, ad quam suscipiuntur hospites, scilicet extra conventum fratrum, nocte ea manere jussus est. Agebat pius pater ex industria, qualiter ejus comprobata exaltaretur humilitas. Portarius igitur, pia humilitate et hilaris vultus obedientia in tam specioso nobilique juvene sagaciter considerata, atque tam fratribus quam priori æcclesiæ necnon et ipsi tandem abbati in admirationem celebri facta, facile

VARIE LECTIONES.

⁴¹ ftalam — mucronem desunt D. ⁴² circulos — denarios 6 desunt D. ⁴³ ita recte D. 3700 1, 1,

NOTE.

(161) Est mappula, quæ manibus tenetur, quando missæ officium agitur.

(162) l. q. anaphus, id est vas.

(163) Urceus quo aqua manibus infunditur.

(164) Indumentum laneum.

(165) Est liquidorum mensura; 20 situlæ erant una carrada.

(166) Mulierum ornamentum; armilla.

(167) In tertio libro et sequentibus.

(168) Est pagus in Mossa, sinistra ripa situs inter fluvios Mehaigne, qui in Mosam exundat, Demeram et in quem hic se precipitat, Dylam.

(169) Obiit anno 1048; cf. Vita Popponis apud Mabillon Act. SS. ord. S. Ben. sæc. VI, 1, p. 569.

per ipsos obtinuit, ut a conventu fratrum non differretur tam honestus tamque preclare obediens juvenis. Itaque conventui admissus est, at loco ultimo positus; totis scapulis celsior quoque majoribus habebatur. Nocte illa conversio sancti Pauli annualis de more solemniter celebrabatur (*Jan.* 23), qua illa ad invitorium ymnos, psalmos, antyphonas responsoria dulciter jugiterque instar amplissimæ tubæ reboans, attonitas aures fixosque in eum omnium fratrum animos absque invidia delectabat. Cumque ad illud responsorium ventum fuisset, quod cantandum abbati ab armario (170) defertur, significavit abbas armario, ut memorato juveni pro se cantandum deferret, eo loco quo stabat in ultimo. Guntramnus suscepta cum humilitate cantandi responsorii obedientia, tam mirabili tubæ suæ B vocis novitate atque organica fistulati gutturis dulcedine totum chorum ipsumque maxime abbatem permulsi, ut finito versu et *Gloria Patri*, eadem hora abbas significaret et ad se venire, et de eo quo ultimus stabat loco eum a se secundum stare. Itaque aliquanto ibi mansit tempore, majori semper cunctis habitus ammirationi et reverentiæ. Quomodo vero inde transierit Hersfeldiam nescimus sed quod ex eo transierit didicimus, quia factum eum ibi camerarium abbatis cognovimus ***. Locus regius studiis artium liberalium mundanarumque rerum gloria egregie precipuus. Mansimus quoque et nos aliquamdiu apud loci illius abbatem Fredericum (171) et exuberantium divitiarum ejus jugem in undantiam et liberalium artium apud fratres studiosam efficaciam cotidie tanquam de novo expavimus. Camera- C rius autem abbatis non idem qui et fratrum; est honor magnus, nam et pluribus abundat, et domesticis imperans, eis quæ debentur abbati quasi tertius participat. Ubi dum moraretur, corporis pulcritudine morumque⁴⁶ nobilitate in brevi factus est celebris aulæ regię, ipsique religiosæ imperatrici maxime.

* *Ab interpolatore 1* erasis septem lineis hæc inserta sunt*: Descriptis igitur monasterii hujus thesauris et fratrum prebenda, et scripto commendatis, priusquam a Normannis monasterium ipsum destrueretur, ad prosequendum historiam est redeundum. Tempore autem hujus domni Adelardi quidam laudabilis juvenis nomine Guntramnus, natus ex Hasbania liberorum prosapia, nutritus in cenobio hoc ab adolescentia, D floruit ibidemque, etc.

** *Processu vero temporis quo venerabilis scripsit idem interpolator 1* una linea erasa.*

A *** *Interpolator quatuor lineis erasis hæc*: Post tribulationem vero que domno Adelardo primo increbuerat, dum hujus loci commonachi exulantes per diversa hincinde cenobia hospitabantur, Guntramnus supradictus in cenobio Hersfeldie, quod situm est in Turingia, hospitalitatis gratia multo tempore moratus, factus est camerarius loci ipsius abbatis. Est enim locus, etc.

6. Interea primus Adelardus abbas loco nostro et honori suo jam dudum restitutus, defungitur (*an.* 1034) 35 annis æcclesiæ prelatus, fama que volante Hersfeldiæ ipsique imperatrici nuntiatur. Nec mora, apud utrosque fit deliberatio, qualiter Guntramno daretur nativi soli sui honor et proprii loci prelatio; sed parvum quid esse hoc tanto viro⁴⁶ reputabatur⁴⁷, nisi quod inter suos eum sublimandum, majus multum illi peregrino honore gratiusque posse fore asserebant. De provehendo eo Hersfeldia imperatrixque gratulabantur. sed quod tanto viro talique carerent mestificabantur. Magnis igitur muneribus ab abbate Hersfeldense (172), maxime vero ab ipsa⁴⁸ imperatrice honoratus, cum litteris imperialibus et commendaticijs honestoque comitatu Mettis transmittitur, ut episcopo annuente abbas loci nostri, quin immo sui sine contradictione constitueretur, Theodericus, qui tunc erat Mettensis episcopus, frater imperatrici (173) secundum carnem habebatur: atque ita Deo ordinante contigit, ut simul una die venirent ante episcopum et imperatrici nuntii cum Guntramno et fratrum loci nostri missa legatio. Utrorumque audita episcopus legatione, distulit rem usque in crastinum; sed seorsum utrisque recedentibus, cum jam profundior esset vespera, jubet episcopus duos de obsequio suos famulos ire ante Guntramnum cum aureis suis candelabris necnon et flammanibus super ea cereis usque ad illius hospitium, simulque candelabra illa donec jubet ei relinqui servitioque ejus et honori; quæque illi sunt suisque secum necessaria transmittuntur large de episcopali curia. Quo viso, fratres rem ut erat futura intelligunt, et facto mane unanimiter hilarique vultu consentiunt episcopo de preferendo sibi confratre suo, viro venerabili Guntramno.

7. Factus igitur abbas Guntramnus Mettis et consecratus Leodii*, multam paupertatem in loco nostro invenit parumque in ordine nostro religionis, Maturius utrumque correxit; paupertatem ex eis, quæ ab imperatrice dono acceperat et a regio loco secum detulerat, ordinem ex disciplina maxima.

VARIE LECTIONES.

⁴⁶ v. l. *desunt* D. ⁴⁶ probitate et *addit* D. ⁴⁶ tanto viro *desunt* D. ⁴⁷ reputabat l. ⁴⁸ *æest* l.

NOTÆ.

(170) Custos bibliothecæ monasterii et idem præcentor etiam.

(171) De quo vide supra præfationem.

(172) Bardone, qui inde ab anno 1031 Hersfeldiæ abbas, eodem anno Moguntinus archiepiscopus factus est. Hersfeldiæ anno 1035 successit ei Meginherus.

(173) Confundit Gisela, Couradi II uxorem, cum S. Cunigunda; hæc jam obierat die 3 Mart. 1033, cfr. Ann. Hildesh. Mon. Germ. SS. III; ejusque frater erat Theodericus II episcopus Metensis. Vide etiam Mabillon, Ann. ord. S. Benedicti IV, 396.

quam Hersfeldiæ didicerat. Mox qui dispersi fuerant monachis redeuntibus, nonnullisque ex seculo apud nos habitum vitamque mutantibus, florebat locus odorificentissime religiosorum senum cantie obedientiumque juvenum officiosa multitudo. Per 21 annum, quibus eum prefuisse comperimus, ecclesia nostra et temporalibus et famosissime crescat spiritalibus.

Anno Domini 1035, imperii Conrardi ratione nominis secundi, sed ratione imperialis benedictionis primi anno 9, et Reginardi Leodiensis episcopi anno 11 (174), *annotavit interpolator 1. in margine.*

8. Hujus vite ultimis annis domini nostri sancti Trudonis sepulchrum frequentissimis cepit choruscare miraculis, quæ ille ⁴⁰ studiosissime satagebat occultare; sagaci enim pectore concipiens quod futurum erat, signa data esse infidelibus non fidelibus (1 *Cer.* xiv, 22) dicebat, quod non longe post illum nonnulli de nostris experti sunt, qui inter ipsa quoque miracula Deum offendere non timuerunt. Nos autem qui adhuc supersumus, sicut flagella iræ Dei et indignationis super locum nostrum non vidimus incepisse, ita quoque gravissima anxietate ingemiscimus adhuc cotidie necdum desisse.

9. Tempore hujus domni abbatis Guntramni usque ad medium producta est maxima pars turris nostræ cum utrisque testudinibus suis. Quia vero, ut superius in juventute ejus testificati sumus, forma erat elegantissimus, corporis proceritate convenientique grossitudine delectabilis hominum aspectibus, ex eoque ⁴¹ sonora valde modulatione dulce canorus, hunc ei contulerat honorem ecclesie Leodiensis (173) ut summis ejus sollempnitatibus indutus, honorificentissime chorum medius ⁴² cantorum regeret, pulchritudine magni corporis pacens visus astantium, et dulcedine vocis tubæ aures delectans eum ammirantium. Quid plura? Talis ante eum in loco nostro non surrexit, nescio utrumne post illum futurus sit ⁴³. Obiit tandem a. 1065. Incarnationis Domini confessus et unctus, adhucque vigentem in eo toto sensu animi disposita sapienter super stratum doloris sui re familiari, et consolata multimodis domo suaspiritali. Multa dona in argento, equis,

annonæ cæteraque suppellectili famulantibus sibi familiaribusque reliquit, et victum atque vestitum abundantissime usque in alterum annum ulteriusque ⁴⁴ fratribus suis; sepultusque in ecclesia nostra jacet nunc juxta exteriorem partem templi versus aquilonem, medio parietis qui jungitur fratrum conventui.

10. Huic succesit ⁴⁵ Adelardus secundus, liberis ortus parentibus de Brabantia, de vico qui dicitur Lovinium juxta Lovanium, atque inde diminutivo. Hic a puero innutritus est cœnobio nostro sub Adelardo primo et Guntramno abbatibus, honeste litteratus, neque ignarus de sculpendis pengendisque imaginibus; post alios nonnullos ecclesiasticos honores de majore preposito electus est abbas et consecratus. Magnæ gloriæ apud mundales in abbacia habitus est, multis affluens divitiis et expensis utens sumptuosus, utpote qui dominum habebat fortem et religiosum; Alberonem ⁴⁶ (176) videlicet Mettensem episcopum, fratrem ducis Frederici (177) cui in omni re quæ erant ipsius episcopi, nullus principum sive advocatorum audebat quicquam dampni inferre sed pro ejus sanctitatis reverentia et ejus timore — quia tota pendebat ab eo imperialis curia, necnon quia tota utriusque Franciæ regno diffusa erat per nobiliores ejus parentela — ubique pacata exercebantur et multiplicabantur exteriora bona nostra. Sed et venerabilis abbas Guntramnus pingue ditatam abbatiam bonisque omnibus refertam illi reliquerat paceque vigentem et rebus affluentem securus eam glorioseque possidebat. Accedebat quoque ad augendam illi divitiarum magnitudinem sepulchrum beati Trudonis frequentissimis cotidie mirabilibusque choruscans miraculis, quæ tanta toto orbe terrarum fama respererat, ut multitudinem peregrinorum non solum templi ambitus, sed et ipse quoque totus oppidi nostri locus ferè minime posset. Namque ab oppido nostro pæne usque ad dimidium miliare per omnes in circuitu populares vias ad nos se dirigentes, necnon et per campos atque per prata tantus peregrinorum cœtus, nobilium videlicet liberorumque atque popularium

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰ *Quest 1.* ⁴¹ *ex eo quoque 1.* ⁴² *medium 1.* ⁴³ *deest 1.* Qui postquam præfuit a. 21, *iseruit interpolator 1.* *littera O erasa.* ⁴⁴ *reliquit repetit 1.* ⁴⁵ *Eodem anno superscripsit interpolator 1.* ⁴⁶ *in rasura addidit manus recentior II in 1.*

NOTÆ.

(174) Hæc non accurate quadrant in Rudolphi chronologiam.

(175) Cui tempore Guntramni præerant Reginardus, Nithardus et Wazo episcopi.

(176) Adalbero III qui sedit annis 1046-1072, filius Theoderici ducis Lotharingiæ. Vide stemma hujus familiæ *Mon. Germ. SS. IV. 348.*

(177) Est Fridericus Lutiburgensis dux Lotharingiæ inferioris per annos 1048-1065. Vide *Stegberti Chron. et Stenzel Frank. Kaiser II, 149.* Adalberonem episcopum Metensem et hunc Fridericum fuisse fratres, ipse testatur Adalbero in tabula quadam data anno 1065, quam ab aliis jam editam suo loco dabimus, cum in his ipsis Trudo-

nensium gestis legatur. Ex eadem tabula apparet Fridericum ex beneficio Adalberonis fratris advocatiam monasterii Sancti Trudonis tenuisse, et post mortem ejus eandem esse datam ab episcopo Metensi Udoni successoris ejusdem Friderici. Hunc vero Udonem, qui in præcepto quodam anni 1061 appellatur. *Udo egregius de Lemdorch* apud Ernestum in *Histoire de Limbourg*, VI, 106 fuisse generum Friderici ducis et patrem Heinrici comitis de Limburg, de quo infra plura leguntur, eundem qui alio nomine appellabatur Walmarus comes Arlonensis, certo certius probasse videtur idem Ernest. I. I. Cfr. etiam infra V, 3.

sexus utriusque pene cotidie, maxime vero diebus solenpnibus confluebat, ut in papilionibus tabernaculisque frondéis cortinatisque (178) habitantes, totum ipsum oppidum circumsedisse obsidionis specie viderentur, quos præ multitudine ipsæ oppidanorum domus aliis refertæ, capere non poterant; tum mercatorum copia, qui vix in equis et curribus plaustris et animalibus tanta poterant advehere, quæ sufficerent multitudini peregrinæ. De oblationibus altaris quid dicam? Taceam animalia, palefridos, boves et vaccas, verres, arietes, oves, quæ incredibili multitudine offerebantur; sed et linum et cæra, panes et casei nullo pondere, nullo numero nullo existimabantur præcio, fila argentea et vix jam clauso vespere Olympo (179) exhaustus denariorum acervus quam plurimos in recipiendo et recondendo custodes fatigabant, et præter id nichil penitus cotidie agere sinebant. Erat igitur non tam incomputabilis quam revera inestimabilis peregrinorum semper venientium ad altare oblatio, et nomen beati Trudonis frequentissimis mirabilibusque miraculis cœnobiumque nostrum exuberans divitiis, diffamatum plus quam toto Romani orbis imperio. Nam si licet vera referret etiam credere nolentibus, major longè altius, si recto existimaretur, erat per totum annum integrum altaris fructus quam omnes, vel modo vel tunc, abbatie reditus; atque hoc non uno aut⁵⁷ duobus annis, sed per totum vitæ tempus hujus abbatis Adelardi. Pace igitur et abundantia securus gloriose vivebat, cunctis⁵⁸ de regno nobis et nostris reverentiam exhibentibus; hinc gloriosis sancti patroni miraculis, hinc domni nostri episcopi Mettensis virtute et nobilitate ejus utriusque hominis. Quantacunque esset terra⁵⁹ in patria⁶⁰, quantacunque discordia in regno, securus ambulabat, securus terram suam inhabitabat quicumque sancti Trudonis sive servum sive ancillam se esse dicebat. Milites, vero qui de circum adjacentibus villis ob infestationem inimicorum suorum oppidum nostrum incolebant, cum adhuc esset sine omni vallo et munitione, tanta tamen pacis securitate in eo manebat, ut si forte contigisset aliquando eos super hostes suos longius processisse, et fugientes, ut plerumque assolet, redire, hanc prestantis beneficii gratiam ex meritis et reverentia beati Trudonis haberent, quatenus ex eo loco cessarent eos inimici eorum insequi, quo primum poterat altior pars turris monasterii⁶¹ videri.

11. Interea abbas Adelardus secundus sollicitè

A agens, ne tantus elemosinarum fructus ocio totus cederet et luxui, monasterium, quod neque vetustate neque rimis aliquam ruinam videbatur minari, non sane passus est presumptuosorum hominum tam monachorum quam laicorum temeritate dirui, sed amplitudine latitudineque majus satis ordinatum muro firmissimo columnisque spectabilibus, pulcherrimo tandem opere, sed expensis inestimabilibus reparari. Videre erat mirabile et relatu erit⁶² incredibile, de quam longe quanta hominum multitudo quantoque studio et læticia lapides, calcem, sabulum, ligna ac quæcumque operi erant necessaria, nocte ac die, plaustris et et curribus gratis propriisque expensis non cessarent advehere. Ipsi quoque lapides⁶³ maceriales atque in fundamento grandes atque gravissimi positi fideliter hoc possunt attestari, qui in tota Hasbania cum non possint reperiri de alienis partibus comprobantur apportati. Columnas autem de Guormatia par Renum Coloniae usque navigio deductas, atque aliunde alias plaustrisque invehctas, tanquam a Colonia usque ad nos per terram velendas populus vicatim, funibus plaustris injectis, ardentissimo studio rapiebat, et site omni botrum jumentorumque amantissimo, per ipsum quoque fundum Mosæ sine ponte trajectas catervatim ad hos ymisonis vocibus perducebant. Quid plura? Muro vidit consummatum et tecto totum pene obumbratum, excepta parte aliqua, quæ inter majorem turrim et arcem grandem antepositum continetur.

C 12. Nec minus interea in edificandis per abbatiam ecclesiis et emendis ecclesie nostræ nobilium villis et prediis de oblationibus ad altare fideliter operam dabat. Nam dimidium quod habemus in Villario (180), et totum quod habemus in Moscha (181) a comite Brunone de Hengebac ecclesie nostræ acquisivit emptum 700 marcis, similiter et totam villam de Stades (182), emptam 100 marcis a duce Frederico, et quidquid habemus in Haroches (183) a comite de Musal Alberto, necnon et partem illius quod possidemus in Sarchinio. Pro his tamen plurima de thesauro ecclesie distraxit; inter cætera quidem celicem aureum magni ponderis et frontem auream de feretro sancti Trudonis; aliqua etiam molendina in vadio posita morte preventus redimere non potuit. Ecclesie quas per abbatiam novas edificavit, seu quas reedificari ex parte juvit, sunt hæc tam numero quam nomine: prima major nostra ecclesia; secunda sanctæ Mariæ semper virginis in oppido nostro, tertia sancti Gengulfi martyris in eodem;

VARIE LECTIONES.

⁵⁶ facere 1°. ⁵⁷ vel 1°. ⁵⁸ que addit D. ⁵⁹ esset terra desunt D. ⁶⁰ in rasura 1. propria D. ⁶¹ erat 1°. ⁶² deest D.

NOTÆ.

(178) Tabernaculæ de cortina partii quædam specie factæ.

(179) Virg. Æn. I, 374.

(180) Num Ville-en-Waret in comitatu Namurcensi haud procul ab Huy?

(181) Num Moxhe ah Mōha in terra Leödletsli in sinistra ripa Mosæ?

(182) Staye haud procul a S. Trudone.

(183) Herk ad fluvium Herk inter Diest et Hasselt.

4. in Alburg (184) ; 5. in Guimala ; 6. in Pire ; 7. in Scafe (185) ; 8. in Guebechsm (186) ; 9. in Dunch (187) ; 10. in Stades ; 11. in Mere ; 12. in Bevinges (188) ; 13. in Horel ; 14. in Jemapia (189) ; domum etiam nostram quæ est Leodii a fundamento fecit renovari. Cumque ⁶⁸ tot et tantis operibus, quæ ipsum quoque imperatoris ærarium possent attenuare, libens sollicitaretur, sollicitus occuparetur, tamen a dominis nostræ æcclesiæ et a ⁶⁴ tyrannis principibus terræ non minus vexabatur frequentibus obsoniis (190) et gravissimis precariis. Et licet oblationum altaris fructus interdum per septuaginta annos pisset estimari libris, præter quod hac illaque distraxerat audax custodum fraus et dampnosa manu iniquarum rapacitas, tamen inter has illasque sollicitudines et expensas frequenter egere videbatur, et egebat intolerabilis, quia a nemine sibi inde credebatur. Jam enim sanctæ memoriæ Adelbero Mettensis ⁶⁵ episcopus, frater, ut dixi, ducis Frederici, murus et arma paxque post Deum et sanctos et læta abundantia nostri cœnobii, obierat. Cui succedens Herimannus (191) pro dissensione, quam contra Heynricum ⁶⁶ imperatorem moverat, eum videlicet qui sub filii sui persecutione longe post, istis pene omnibus jam defunctis, Leodii profugus obiit, gravissimis exactionibus abbatem cotidie, ut ita dicam ⁶⁷, exossabat, æcclesiasque et

A censum suis beneficiari majoris dampni dampnatione cogebat. Quem usque Mettis semel ex violentia precepti sui pertractum tanto memore gravatum remisit, ut inibi beatum prothomartyrem suppliciter exoraret, quatenus prius somno mortis domi quiesceret, quam Mettis amplius reversus recideret iterum in violenta iudicii ejus manus. Sed et Heynricus Leodiensis episcopus (192), hujus Herimanni contemporaneus, frequentissime ad audientiam sibi vocatum anxie nimis terrebat eum, et in pace esse sine gravissimo dampno minime tandem permittebat. Nam licet canus ⁶⁸ toto albicaret capite, et in senium vergens omnem emulis videretur tollere suspicionem familiaris vitæ suæ, tamen apud eum non penitus habebatur acceptus ; quod verisne an falsis hominum feret suggestionibus, hac domino Deo nemo novit melius. Hic de abbacia multa suis beneficio dedit, et fiducia oblationis altaris nichil vel reliquit vel constituit quod luminaribus vel cæteris necessariis serviret monasterii. Jamque eum tedeat vivere, cum neque oblatio altaris neque multus fructus pinguis tunc abbatiæ valerent gravi sollicitudini ejus satisfacere, cessissetque loco Sigeberto (193) intentus animo, si eum non retinisset prepositi ejus Gerardi nomine cura et devotio. Quievit tandem in pace ⁶⁹ anno 1082. inc. dom., prelatus æcclesiæ nostræ 27 annis.

EXPLICIT LIBER PRIMUS, INCIPIT SECUNDUS.

1. Post obitum abbatis Adelardi secundi mala gravissima et dolores super dolorem mulieris parturientis apprehenderunt æcclesiam nostram, quæ non sunt audita in toto unquam mundo ab illo famoso sub Tito et Vespasiano Jherosolimorum excidio ; quæ in hoc secundo libro altiori repetenda dignum duxi principio, ut directa per ordinem veritatis semita viantem gravatum longo plano relevet vestigio. Siquidem pius multum et patientissimæ longanimitatis dominus Deus non precipiti ira, neque subito furoris sui turbine statum evertit æcclesiæ nostræ ; sed ⁷¹ multa diutissime sustinuit miseratione teruitque signorum et miraculorum incessanti per annos plurimos formidandaque formidine. Sed qui tunc erant temporis, patientia Dei abutebantur in

C contumeliam, vitam suam magis magisque distendentes in luxum et desidiam ; itaque cæcitate sua et contemptu miserationis Dei vim tandem fecerunt patientiæ ejus et longanimitati. Nam quod periculosissimum est, atque iræ Dei maximum incitamentum, nolebant intelligere suis peccatis accidere Dei super se flagellum, sed eorum tantum hominum, per quos Deus puniebat in eos suis contemptum. Unde factum est ut agitati tandem intolerabili iudiciorum Dei turbine, dispergerentur diversis partibus orbis terræ, longiusque multo ipsis corporibus exiliarentur quam infami nomine prius ventilarentur.

2. Igitur, ut superius dixi, miracula ad sepulchrum beati Trudonis, quantum licuit quantumque

VARIE LECTIONES.

⁶⁸ ita i. D. dum ⁶⁴ deest. ⁶⁵ secundus addit D. et recentiori manu 1°. ⁶⁶ i. m. H. 1°. III. addit recentior manus in 1. ⁶⁷ ut i. d. desunt 1°. addunt 1. D. ⁶⁸ canis i. 1°. ⁶⁹ 8. Id. Dec. superscripsit inter. 1°. ⁷⁰ desunt D. ⁷¹ sed — formidine desunt D.

NOTÆ.

(184) Teste Stoppelino qui miracula S. Trudonis conscripsit, in pago Masualensi ; vid. Ghesquier 1, 55.
 (185) Schaffen.
 (186) Webecom haud procul a Diest.
 (187) Donck.
 (188) Beringen in provincia Linburgensi haud procul a Diest.
 (189) Genappe in Brabantia.

(190) Est convivium quod vasallus certis temporibus domino parere debet.
 (191) Sedit annis 1072-1090 ; vide Lambertum et Bernoldum.
 (192) 1075-1091 ; cfr. Ann. Leod.
 (193) Monasterium rigidioris disciplinæ ab Annere constructum ad Sieg fluvium.

humana industria facere potuit, occulta fuerunt usque ante paucos annos obitus domni Guntramni abbatis. Intelligebat enim tanquam vir prudens non evenire ea suis neque suorum meritis, sed ammonitionem ea esse de vitæ et morum sui suorumque⁷² correctione, quoniam signa data esse infidelibus non fidelibus legerat. Saagebat ergo quam plurimum fratrum numerum augere et meritum, quapropter a liberalissima manu omnipotentis largitoris hanc obtinuit benedictionem, ut omnibus diebus vitæ ejus pax et abundantia comitarentur ejus studiosam religionem. Defuncto autem eo (an. 1053) et succedente abbate Adelardo secundo, cœperunt haberi miracula et virtutes sepulchri beati Trudonis non tam timori et reverentiæ, quam ostentui et populari gloriæ. Frequentabat enim sepulchrum ejus in finibus peregrinorum numerus; neque diebus tantum singulis, sed singulorum dierum horis et scripulis superveniebat multitudini, atque noctis medio grandisona fiebat venientium et abeuntium inquietatio. Vellent nolent fratres, per omnes claustrum irrumpebant partes, maxime quia aqua nostri qui adhuc superest putei dicebatur potata in nomine sancti Trudonis fieri medela, atque fiebat accedentibus ad eam languidis; sed et leprosi ibidem de ea loti referuntur nonnunquam fuisse curati. Quid multa? Oratorium, chorus, templum, claustrum, pratum nocte dieque non inveniebatur a multitudine vacuum, quarum perstreptentium continua inquietatio magnæ fiebat molestiæ et ordinis impedimento senioribus, solitis et volentibus Deo servire in quiete et silentio. Juniores vero, quibus tedio erat religio et disciplina odio, gratulabantur prius occulte hac quasi necessitate se magistræ regulæ mandata præterire. Accessu vero temporis et frequentissimo usu peregrinæ multitudinis, tandem inverecunda fronte cœperunt ad libitum cuncta agere; locorum indifferenter abutebantur qualitatibus et horarum tam incompetentium quam competentium vicissitudinibus seniorum increpationes indignanti supercilio respue-re in ipsum quoque abbatem interdum indecenter protervire, quoque primum in anima monachi totius perditionis radicabile et seminarium, et supremum exterminandi ordinis vixque unquam evadendum excidium in terea illicitis proprietatibus ardentem studere, et a secularium personarum accessibus vel mediocriter non abstinere, audere quod non expediebat. Hinc quosdam superbi sanguinis effrenabat tumida recordatio, hinc quibusdam lenocinantibus modo submurmurata modo palam objecta accendebat ejusdem fastus suggestio. Quorum impunitas alios animo et sanguine degeneres audaciores reddebat ad similia aut majora committenda, et impatientiores efficiebat,

A si forte decepti digne plecterentur regularis disciplinæ sententia.

3. Ad hoc ruinosum perituræ æcclesiæ precipitium accedebat grande, ut ita dicam, lubricamentum, videlicet quod de hac vita subtrahebantur cotidie sancti et religiosi viri, qui nutriti fuerant sub disciplina abbatis Guntramni; quantoque eorum imminuebatur numerus, tanto presumptio et indisciplina inavalescebat amplius. Qui vero de illis supererant, admodum pauci sibi soli cum dolore vivere et de juvenum insolentia nec audere mutire, Quid pudore et reverentia nostri ordinis teneor? Quanto longius ferebatur relatione peregrinorum gloriosa celebritas miraculorum sancti Trudonis, tanto et nostrorum reprehendebatur secularitas ex levitate morum et abusione indiscipline. Erat enim summa oportunitas quibusque nostri ordinis perire volentibus ex peregrina, ut dixi, veniente et abeunte multitudine, tum ex contracti monasterii vasta reparandaque amplitudine.

4. Et quoniam quicquid a discipulis delinquitur ad abbatem respicere beatus Benedictus testificatur, extendit pius et cautus salutis nostræ monitor manum suam ad percutiendum abbatem Adelardum quia remissius multo agens quam necesse est animabus, non opponebat se ad tantum animarum periculum et ad advertendum imminenti furoris Dei exterminium, Percussit igitur eum Dominus sensuque alienavit, ut etiam inter signa et miracula, quibus per beatum Trudonem vitam nostrorum emandandam cotidie ammoneretur, ex hoc ammonitos fratres terreret, terribus animadvertere faceret, quod eorum peccatis facientibus ille sensu esset alienatus, cujus ducatu regi deberent nutantes eorum gressus. Ductus itaque est Leodium ad monasterium beati Laurentii, ibique freneticorum more factis multis diebus in cripta beatæ Mariæ semper Virginis, curari tandem meruit ejus intercessionem ad sepulchrum beati Wulbodoni episcopi (194). Sed neque sic sentire voluit nostrorum mala cæcitas, quam pie, quam caute manum misericordiæ porri-geret eis divina misericordia, in flagello sui capitis periculum ammonens totius corporis. Quin magis impetu irrevocabili ferebantur ad omne quod erat eis desiderio et voluptati, capta, ut superius dixi oportunitate ex circumstreptenti peregrinorum multitudine atque ex vasta fracti monasterii amplitudine. Tum quia si quid forte concupiscentiæ⁷³ cuiusquam deerat, supplebat singulis ad placitum suæ pruriginis effusissima oblatio sepulchri beati Trudonis; non enim noxias manus a tanto sacrilegio continere curabant. Latere ista omnino non poterunt dominos nostros, scilicet Mettensem et Leod-

VARIÆ LECTIONES

⁷² que deest 1°. ⁷³ concupiscentiæ 1°

NOTÆ

(194) Leodiensis qui obierat anno 1021.

diensem episcopos, quin immo invidorum delatione A
 majora satis veritate ceperunt inde credere, abba-
 temque gravissimis exactionibus et frequentibus
 audientis supra posse gravare. Nam clerici, quos
 in exiciale malum suum parvulos educarat inter
 scolares pueros nostros stulta abbatis seniorumque
 indulgentia, rem sibi ex prima familiaritate nimis
 notam cum augmento deteriore per multorum ora
 spargebat, ipsosque episcopos modo litterarum
 transmissione, modo presenti suggestione in no-
 strorum omnium ejectionem et aliorum monachorum
 introductionem vehementissime accendebant. Quorum
 impudentes linguæ atque impudentiores
 litteræ plus cæteris omnibus delatoribus, plusque
 ipsa fama rem semper augmentante, nostris qui eos
 educaverant exiciales, ut dixi, fuere. Unde factum B
 est ut duo supradicti episcopi, Mettensis scilicet
 Herimannus et Leodiensis Heynricus, pari in unum
 conspirarent consilio, quatenus, si superstes adhuc
 defungeretur abbas Adelardus secundus, nunquam
 nostris ex nostris abbas daretur, sed ad evacuandam
 irreligiositatem eorum, alius aliquis religiosus eis
 introduceretur. Bonum siquidem et utilis consilium,
 si magistra discretionem et non iram vindicem esset
 consummatum. Quid plura?

5. 8 Idus Decembris abbas Adelardus secundus
 defungitur, fratrum electio Mettis respuitur, 3. ⁷⁴
 Idus Augusti in capitulo nostro ab utrisque episcopis
 cum religiosis tam clericis quam monachis conve-
 nitur. Affuit et abbas Sancti Laurentii Berengarius
 (195), et magnæ vitæ et nominis Franco, magister C
 scolarum Sancti Lamberti religiosus (196). Recitan-
 tur sub omnium audientia delatrices litteræ ab ini-
 quis illis clericis maleque nobis familiaribus datæ
 ascribuntur illis et illis de nostris aliæ atque aliæ
 criminationum infamissimæ notæ, deinde omnibus
 pro hac infamia fratribus in commune precipitur, ut
 exilio longe lateque per diversa cœnobia ferantur.
 Totum pondus capituli die illa in nostros conver-
 titur; non enim erat qui misereretur quibus jam
 dudum œcitate sua obduratis longanimus Dominus
 tandem invehatur iratus. Tamen petita vixque
 impetrata audientia, unus ita respondet pro om-
 nibus:

6. *Licet peccata nostra, o domini nostri et episcopi
 vosque sanctus tam clericorum quam religiosus abba D
 tum et monachorum conventus, alienent pia corda
 vestra a nostri miseratione, tamen debita justiciæ
 piique iudicii regula nunquam debet vacare ab uni-
 versali matre virtutum, sancta discretionem. Si a regula
 sancti Benedicti quam professi sumus hactenus ut-
 cunque deviamus, iccirco regulam datam esse cre-*

*ditimus monachis, ut regulæ prævaricatio ipsius aucto-
 ritate et sententia emendetur, ita tamen secundum
 eandem regulam, ut rubigo vasis sic abradatur, ne
 testa hmanæ fragilitatis penitus comminuetur.
 Peccatis quidem nostris exigentibus, licet sero tamen
 recognoscimus factos nos esse obprobrium omnibus
 per circuitum nostrum, non tamen cuncta vera esse
 quæ loquuntur adversum nos malignæ linguæ odio
 nos habentium. Quapropter si canonicum hoc est
 si regulæ nostræ consentaneum, si vestræ religioni
 debitum, si usibus æcclesiasticis usitatissimum, date,
 oramus pronisque tam mentibus quam corporibus
 imploramus, date, supplicamus, date, piissimi domini
 nobis abbatem, quoniam noster defunctus est. Cum
 datus ille nobis fuerit, de omnibus quibus infamati
 sumus, quibusque hodie accusamur tam falsis quam
 veris vocibus, magistra regula ipso (197) ordinante,
 vobis etiam si placet presentibus, satisfacere et emen-
 dare, parati sumus. Qui si prius cuiquam inde res-
 pondere debemus, sanctus iste vester decernat con-
 ventus. Electus noster, cum non tantum careat crimine
 sed omninoque mala suspitione, isque nulla possit
 auctoritate respui, si nostris tantum, licet falsis, re-
 probatur criminibus, detur nobis cuicumque vobis
 placuerit alius. Non contradicimus, quin libenter an-
 nuimus dummodo habentes caput purgari et emen-
 dari sub oculis ejus ex his possimus, quibus vel pre-
 sentes vel absentes arguimur.*

7. Et quidem erat electus ille vir peroptimus, pruden-
 dens et religiosus monachus, humana divinaque
 pagina ad prime eruditus, diuque loci nostri prepo-
 situs, nomine Gerardus, ex discipulis Guntrani
 abbatis substitutus adhuc unus. Sed tanta fuerat
 pro pudor ⁷⁵ infamia eligentium, ut prejudicans
 prevaleret adversus electi meritum; quoniamque
 Dei benignitate et patientia abutentes, aurem cor-
 dis a clamore ejus diu averterant, effectum petiti-
 onis suæ, licet justæ, licet regularis, justo tamen
 Dei iudicio assequi non poterant. Quid plura? Sol-
 vitur tandem die illa capitulum cum ira magna et
 indignatione episcoporum.

8. Ratione et regulari auctoritate se præmi dissi-
 mulantes, tamen occulte ingemiscebant, sed tam-
 quam ministri iræ et virga furoris Domini in nostros
 etiam volentes assentiri non poterant. Satagebant
 ergo tota die illa simul, ut qui fori in exilium reluctan-
 rentur, viribus et ignominiose sequenti die de mo-
 nasterio et oppido eicerentur, utque ejecti miseratione
 humana, a nullo reciperentur vel in hospitio. Pro-
 gressus in publicum episcopus Leodiensis Heynricus
 stolatus auctoritate episcopali per bannum omnibus
 in episcopio suo præcepit, ut et hospitio eis non in-

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁴ 13. D. ⁷⁵ dolor D.

NOTÆ.

(195) Qui præerat suo monasterio inde ab anno
 1076: cf. Ruperti Chron. Sancti Laurentii Leodiens.
 c. 44.

(196) de quo vide Mon. Germ. SS. IX, 2,
 (197) Scil. abbate,

indulgent, et cuiquid habere invenirentur primo illis obviantes impune distraherent. Res miserabiliter miseranda, et nisi iudicio Dei accidisset, nullo Dei et hominum iudicio suscipienda. Sed ne forte in iudicio duorum istorum episcoporum occultum Dei iudicium videamur reprehendere, sinamus cum reverentia justum iudicem Deum peccata nostrorum per istos punire: hoc tantum ad miseriam eorum veraciter referamus, quod etiam non intelligentes ⁿ ministros iræ Dei et virgam furoris Domini se esse, esse tamen meruerunt et pro peccatis suis peccata aliorum punire, atque ita, ut non modo hoc fieret sine reverentia monachici ordinis, sed etiam sine compassione in homines peccatores saltem extremæ humanitatis ⁿ. Quæ enim regulæ, quis canon, quis ordo, quæ leges hoc auctorizant, ut defuncto suo abbate monachi abbatem regulariter peccantes, et quicquid de eis vel fama mentitur vel veritas perhibet ⁿ, secundum regulam suam vel purgare vel emendare volentes, ire antedatum abbatem ab episcopo in exilium compellantur, et nisi assentiant, stola et banno omnes in episcopio christiani ab eorum hospitalitate interdicantur? Sed cum reverentia, ut diximus, justum Dei iudicium in istorum injusto iudicio suscipiamus, proximiorumque Dei clementiam indubitanter credamus esse erga illos, quos dignatur corripiendo flagellare, quam quos voluit ministros iræ suæ et virgam furoris sui esse, si tamen in humilitate conscientiæ suæ sciunt correctionem Dei suscipere.

9. Episcopi igitur nec justæ petitioni nostrorum acquiescentes nec Deum in se nostros persequi pro peccatis tam suis quam nostris intelligentes, spreta nostrorum digna electione et quæ reprobari non poterat aliqua regulari objectione, sicut jam dudum deliberaverant, sequenti die, stupentibus oculis monachorum, introduxerunt in monasterium nostrum Lanzonem quendam de cœnobio sancti Vincentii Mettis abbatem, virum quidem religiosum et inter religiosos nominatissimum, at nichil religioni ejus detraxissent, si tamen a regimine cœnobii nostri abstinuissent, donec canonica auctoritas etiam repugnantem eum ad id pertraxisset.

10. Nam nisi me fallunt auctoritates sedis apostolicæ, scilicet Cœlestino papa precipiente necnon et illud idem Nicholao papa ad Karolum Francorum regem (198) et Egilonem episcopum Sennensem multipliciter iterante (199): *Illicitum est in aliena stipendia quenquam obrepere, et ex transverso venientem in castra inter quæ non militavit ducatum arripere. Tunc tandem alter de altera eligendus est ecclesia, si de civitatis ipsius clericis vel monachis nullus dignus inveniri potuerit, qui ordinandus sit. Primum*

A enim illi requirendi sunt, quam aliqui de alienis ecclesiis preferantur. Habeat unusquisque fructum suæ militia in ecclesia sua, in qua suam super omnia officia transegit ætatem; in aliena stipendia minime alter obrepat, nec alii debitam alter sibi audeat vendicare mercedem. Hæ sunt auctoritates sedis apostolicæ.

11. Quod si quis dominum istum et religiosum quidem virum, Lanzonem abbatem, ex eo conatur defendere, quia faciente ipsius famosa religione consenserint in eum duo episcopi isti de violenta ejus in nostros prelatione, audiat se inde redargui hæc ejusdem Nicholai papæ ad eundem Egilonem auctoritate: *Quid autem, inquit, suffragatur consensus episcoporum, ubi non pro regulis paternis, sed contra regulas adunatur? Et paulo post: Cujuscunque itaque sit sanctitatis dono quilibet creditus, alios non debet labores præriperere, quippe cum jubetur nihil eorum quæ proximi sunt aliquo modo concupiscere. Eo ipso enim quo quisque alteri pertinentia jura surripit, sanctitas gratiam perdit; nam quæ sanctitas vendicat mercedem alteri debitam? Quæ sanctitas alterius sibi met fructus usurpat?* Contra hæc œcclesiasticas auctoritates et sedis apostolicæ interdictiones, licet sanctus, licet justus, licet religiosus, licet suffragante illi duorum episcoporum consensu, peccatis nostrorum ita merentibus, dominus Lanzo abbas est super nostros introductus. Donum tamen rerum temporalium et cura committendarum ei animarum dilatum est ab episcopis usque 9. Kal. Sept. Die vero capituli convenerunt in chorum ad vespers omnes confratres nostri, vestientes chorum formosis viris magnarum personarum et eruditissimis, apprime in omnibus officiis œcclesiasticarum institutionum. Felix quidem œcclesia tot et talibus et tantis viris, si non iratum habuissent sibi Deum patrem pro peccatis suis, vel iram ejus scissent portare in humilitate cordis et contritione carnis. Sed quid moror?

12. Eadem nocte intelligentes ab amicis quod sequenti die violentè et contumeliose truderentur in exilium, si in caastro essent inventi, pavore dissoluti — ut est humana natura et maxime formidolosa simplicitas monachorum — fuga sibi consuluerunt. Unus tantum eorum Luipo nomine, exilio sibi magis quam fuga electo, transmissus est Leodium sub Berengario abbate apud ⁿ Sanctum Laurentium; paucissimi vero cum abbate Lanzone remanserunt, Garradas scilicet prepositus ille nostrorum electus, necnon et Bliгерus, Herimannus quoque senior cum alio Herimanno nepote suo, atque Engo qui paulo post missus est Mettis in exilium, ceterorum vero plurimis per Flandriam et Angliam, Datiam et Saxoniam, regnum quoque Theutonicorum dispersis.

VARIÆ LECTIONES

ⁿ indulgentes D. ⁿ necessitatis D. ⁿ prohibet 1° ⁿ reprobandi Mansi. ⁿ ut Mansi ⁿ deest 1°. ⁿ ad 1°.

NOTÆ

(198) Nicolai 1 ep. 20 Mansi XV, 391.

(199) Nicolai 1 ep. 21 Appendice apud Mansi XV, 393. Tunc → mercedem sunt verba Cœlestini I.

Pars minima, habitu sibi retento, per diversa cœnobia hospitabatur, pars maxima, nichil sibi de monacho retento, presbiterorum more per diversas parochias vagando ferebatur. Sed et Leodii et Coloniae, post iræ Dei super locum nostrum pœnitentiam et redditam nostris miserationis suæ gratiam, vidimus nonnullos eorum inter clericos sub clericorum habitu consenuisse in ordine canonicorum; Leodii in monasterio sanctæ Crucis necnon et sancti Johannis, Coloniae in monasterio sancti Georgii.

13. Interea Lanzo abbas duorum fultus auctoritate episcoporum, cœpit strenue de temporalibus et spiritualibus apud nos agere, advocata sibi de Mettensium⁸⁸ partibus religiosorum monachorum multitudine; sed nescimus quo occulto Dei iudicio, gravissima contritus est divinitus⁸⁹ adversitate, dum humana nimium forsitan elevaretur prosperitate. Nam tercio prelationis ejus anno (200) super nostros 7 Idus Martii (an. 1085) combustum corruiit mirificum illud et pulcherrimum operis monasterium nostrum, quod incomparabilibus in hac terra nostrâ columnis, et tectura irrecuperabili pene consummaverat pia sollicitudo abbatum Adelardi secundi; tan-

tumque fuit, non dicam infortunium, sed ut dixi⁹⁰ occultum Dei iudicium, ut de una domuncula, longe quidem posita, in toto oppido nostro solum nostrum combureretur monasterium. Globus namque ardentis straminis altissime se attollens ab incendio flammivomantis domunculæ, dicitur visibiliter tandem corruisse super nidum cyconia, in una duarum turrium, quæ est juxta orientales absides in australi latere⁹¹; et oppidanis ad clausum ostium monasterii concurrentibus, sed fratribus causam nescientibus, tãdiu protelatum illis esse introitum, donec vis ignea inexpugnabile sibi preoccupasset totius domus imperium. Cecidit igitur tandem, cecidit illud monasterium, cujus simile amplius nostrum non habebit cœnobium, illæque mirabiles columnæ, super quibus labor, expensæ, studium, opus, pulchritudo, magnitudo referri digne vix potest, ita funditus igne resolutæ corruerunt ut de duodecim reformari non posset illo similis preteritarum. Sed a tam luctuosa descriptione paululum hic jam respirare oportet, et secundi libri fine terminato, ad tertium inchoandum molestum animam recreare clementiori otio.

⁸⁸ Sita ad dexteram capelle Sancti Trudonis in superiore margine addidit interpolator 1°.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS, INCIPIT TERTIUS.

1. Dum⁹² gravi sollicitudinum mearum pressura urgeor, tenuè nimis viliterque scissum ipse reprehendo, quicquid in hac ordita tela texuisse videor. Sed quid? Si talis non fuerit res peracta, ut digna sit ita permanere, tantum saltem conferet ex sua vilitate, quod quandoque coget erubescentem se in melius stilum commutare. Interim, lector, animadvertite quod scribitur, non quam bene scribitur. Anno igitur dominicæ incarnationis 1082 obiit abbas Adelardus secundus 8. Idus Decembris; 3. vero Idus Augusti capitulum actum est super confratres nostros a duobus episcopis, Herimanno scilicet Mettense et Heinrico Leodiense; qua nocte dispersi sunt omnes confratres nostri preter paucos, quos superius nominavi⁹³. 9. autem Kal. Septemb. (201) Lanzo, abbas Sancti Vincentii Mettis, ordine⁹⁴ quo secundo libro disserui⁹⁵, abbatiam nostram regendam suscepit; tertio vero anno introitus ejus com-

bustum est monasterium nostrum, scilicet 7. Idus Martii anno videlicet dom. inc. 1085⁹⁶. Hildebrandus papa, qui et Gregorius⁹⁷ est appellatus, et Henricus⁹⁸ Romanorum imperator, qui Leodii obiit filii persecutionem fugiens, gravissimis discidiis regnum et sacerdotium hac illacque miserabiliter distrahebant⁹⁹. Quare imperator faventium sibi episcoporum Mogontia¹⁰⁰ concilio habito, sui que papæ Clementis appellati, Ravennatum¹⁰¹ scilicet archiepiscopi, auctoritate, ut sibi videbatur, roborato, Herimannum Mettensem episcopum hostem imperii publicum adjudicatum, quoniam¹⁰² sequi contra imperatorem videbatur Gregorium, abjudicari fecit¹⁰³ in eodem concilio toto quo alienari Mettensium dominio (202), abbate¹⁰⁴ quodam Sancti arnulfii Mettis Gualone dicto episcopo¹⁰⁵ pro eo supposito¹⁰⁶.

⁹⁶ Ante hos vero annos cum interpolator una linea erasa 1°.

VARIAE LECTIONES

⁸⁸ Mettensibus 1°. ⁸⁹ Anno Domini 1085 abbas Lanzo gravi attritus est scripsit interpolator 1°. duabus lineis erasis, ⁹⁰ ut d. desunt 1°. ⁹¹ quam 1°. ⁹² nominavimus D. ⁹³ Anno sequenti addit interpolator in rasura 1°. ⁹⁴ memorato addit D. ⁹⁵ quo — disserui desunt D. ⁹⁶ ita D. ⁹⁷ VII addunt D. et interpolator 1°. ⁹⁸ IIII. rec. man. in 1° distraxis sent interpolat. in rasura 1°. ⁹⁹ rasura 1°. ¹⁰⁰ Ravennensium D. ¹⁰¹ quoniam — Gregorium desunt D. ¹⁰² interpolator 1°. fecisset. ¹⁰³ abbatem quendam interp. 1°. ¹⁰⁴ Gualonem dictum episcopum interp. 1°. ¹⁰⁵ supposuit interp. 1°.

NOTÆ

(200) I. e. anno 1086. Si revera ut ex sequentibus patet combustum est monasterium anno (1085), erravit auctor in computando abbatibus; erat annus secundus, Cf. etiam infra IX, 29; X, 15.

(201) Ita legendum esse non Decembris, quod

exhibent codices Dachery, ex antecedentibus II, 41 patet.

(202) Vide Sigebertum ad hunc annum et Marsi XX, 613. De Walone vide Hugoais Flav. Chron.

2. Interea Luipo, unus de fratribus nostris, ille A inquam qui Leodii apud Sanctum Laurentium exilii sententiam susceperat, fuga exilium evadit, necessitate quidem ea, quia Leodensium episcopum longius eum velle in exilium mittere sensit. Quid cum per omnes quos utiles sibi fore existimabat, per ipsum quoque imperatorem apud abbatem Lanzonem omni humilitate ageret, ut receptus in claustro suo, quo nutritus fuerat, ordine quo et alii vivere posset, nullo modo impetrare valuit. At ille cum parentibus suis Lovanii, interdum vero Salechem aliasque nonnunquam—nobilitate enim natus fuerat—de patrimonio suo tristis et merens ¹⁰⁰ vivebat. Sed auditis inimicitii, quæ inter imperatorem et Herimannum Mettensem obortæ fuerant et quia abjudicatum illi episcopatum imperator cum omnibus appenditiis ejus, simul B et abbatiam nostram eadem lege habebat in manu sua ¹⁰¹, locutus fratribus nostris qui Gande in monasterio sancti Bavonis exulabant, necnon et quibusdam qui abbatem Lanzonem aliquantum cum eo morati tandem effugerant, simul etiam aliquibus qui cum eo adhuc erant, ut multa interea hac illacque preteream, ab imperatore tandem obtinuit, ut suscepto dono abbatie nostræ de manu imperatoris, per duos comites ejus in eam introduceretur, Gerardum scilicet de castello quod dicitur de Guassenberge ¹⁰², et Gozwinum, avunculum ejus de castello quod dicitur Heinesberge. Hæc autem ea geri videbantur ratione, quia absque electione domnus Lanzo introierat, fratrum electioni superpositus, episcopatusque Mettensium, qui Herimanno abjudicatus videbatur, in manu imperatoris habebatur, cujus capiti inheret ¹⁰³ nostra abbatia. Quare imperator Lanzonem tanquam invasorem remove posse sibi videbatur. et fratribus nostris suum electum dare. Nostro tamen iudicio non videtur coherere hæc ratio; cum si quid contra canones actum esset ab episcopis in nostros, de Lanzone apostolica prius coherendum esset auctoritate, quam illicita imperatoris potestate. Sed apud mortales per mortales nichil juste rationabiliterque igitur, cum rationis justiciæque regula Deus iudex justus victa patientia insurrexerit iratus. Hac tamen ratione et ordine Luipo abbatiam nostram primum visus est intrasse; qui si tum et postmodum gratis et per ostium intraverit, testabuntur sequentia ipsius operis. Intravit igitur 7 Kalendas Junii (an. 1085) in pompa magna militum, qua die secunda feria fuit rogationum. Cujus tyrannidem Lanzo veritus intra parietes se continuit, turrimque preoccupans cum paucis monachis vitæ sibi eam solatium fecit. Primus quidem ipse fuit, qui turrim nostram

sibi vitæ presidium fecit. Quæ res perniciosissimum postea exemplum nostris extitit, fiducia tanti presidii factis rebellibus in excidium totius loci nostri; non tamen vir religiosus ita ¹⁰⁴ intellexit, cum eam ascenderet, qui nil ex ea nisi vitam sibi servandam cogitabat. donec episcopi auxilio salvus evadere posset. Sed seditiosus populus noster et ad omne quod est turbæ et discidium levissimus; hujus viri necessitatis leviter in malo potuit meminisse, oblata sibi rebellandi et calumniæ faciendi occasione. Unde ipsi aliquando meminimus, et post presentes vidimus, non solum oppidum nostrum incendio prorsus conflagrasse, verum turris hujus occasione plurima misabilia in eo accidisse cum humani sanguinis larga effusione (203).

3. Igitur quidam de fratribus nostris, qui prelationem Lanzonis abbatis ferebant inviti, ad Luiponem statim se convertunt; beneficiati ecclesiæ præter paucissimos, necnon et oppidani fidelitatem ei faciunt. Lanzo interea letanias rogationum (204) intra parietes templi agebat cum paucis monachis; Luipo per compos, ut mos est, cum multis de fratribus nostris et turba laicali. Homines nostros ad hujusmodi seditiones facillimos, et modo hac modo illac levissime devios usque ad nostra quoque tempora invenimus; quod et interdum gravissime experti sumus, quam diu de monachis nostris superfuit vel unus, qui contendere de abbatia nostra moliretur. Quid moror? Franguntur tandem ab hominibus Luiponis fores monasterii versus claustrum, et abbatem Lanzonem intra turrim coactum ostium exire non permittunt. Tantam eum in ea necessitatem audivimus sustinuisse, ut aliquot diebus a pauperioribus mulierculi per fenestras aleretur grosso et arido pane, vasculoque parvissimæ refocillaretur ¹⁰⁵ aquæ. Sic et sic, et hæc et illa per 15 dies sunt inter eos acta. Quinto decimo demum die, in qua fuit ¹⁰⁶ secunda feria pentecosten, 5 scilicet Idus Junii, misit episcopus Leodiensis abbatem Berengarium de cœnobio sancti Laurentii Leodii, et astu simplici ereptum abbatem Lanzonem de nostra turri, cum eodem abbate manere fecit Leodii in monasterio sancti Laurentii. Fecit etiam ibidem servire ei quicquid habere videmur in Sessin ¹⁰⁷ (205) et in Jemapia et in Villario et in Orele (206), deliberans interea quid de Luipone ageret. Post hæc nichil moratus D Luipo Mettis proficiscitur, et redditum Gualoni baculum, qui super Herimannum episcopus ibi dicebatur, ab eodem recipit, presentibus ibi de fratribus nostris multis et de oppidanis melioribus. Episcopus Leodiensis hanc presumptionem ¹⁰⁸ Luiponis con-

VARLÆ LECTIONES

¹⁰⁰ Vixit qui sequenti anno scilicet 1086 *interp.* 1°. ¹⁰¹ suis D. ¹⁰² Guastenberge 1°. ¹⁰³ inhererat 1°. ¹⁰⁴ *deest.* 1°. ¹⁰⁵ a. r. 1°. ¹⁰⁶ fuit — Junii *Desunt* D. ¹⁰⁷ Seni 1°. ¹⁰⁸ de hac præsumptione D.

NOTÆ

(203) Cf. X. 14, 15.

(204) Quæ celebrantur ante Ascensionem Christi.

(205) Seny haud procul a Huy.

(206) Oreye inter Sanctum Trudonem et Leodium

temptumque ecclesiæ sancti Lamberti suis tam abbatibus quam archidiaconibus totique simul æcclesiæ conquestus, eorum judicio Luiponem excommunicat 17 Kal. Julii, octavis scilicet Pentecosten, omnesque adherentes ei.

4. Heu! heu! Nunc, nunc inualescit materia de miseriarumstrarum miserima relatione, sub cuius pondere mens collisa hebitudine sua stilum quoque hebetem facit, horroreque informis monstri et enormis materiæ timet in lucem prodire. Dicendum enim hic erit post primam et miserabilem illam mirabilis quondam flamma faciente templi nostri ruinam secundo vix anno, et quasi calidis adhuc templi cineribus, quomodo totum oppidum nostrum in una quasi favilla corruerit, et humanus sanguis non modo perustus semirutosque templi parietes fœdaverit, verum altius largeque supra ipsas altariorum crepidines roraverit. Igitur Luipo quid faceret? Episcopum Heinricum inexorabilem prorsus sibi videt; rem igitur suam ad imperatorem iterum alque iterum refert. Imperator in turbato sibi regno et sacerdotio egre occupatus, rem ejus usque in curia Aquisgrani differt. Fit curia in natale Domini (an. 1087); assumptus episcopus et Luipo. Longus inter utrosque post et ante imperatorem verborum conflictus; dedit tandem episcopus, victus terrore imperatoris magis quam legibus. Solvitur cum suis omnibus ab excommunicatione Luipo; sed interim fratribus nostris omnibus divino interdicto officio, donec dato sibi conductu veniens ad audientiam pacifice Leodii discuteretur Luipo, quomodo posset de eo peticio imperatoris fieri. Luipo instante die licet conductum sibi videret deesse, Cunradum scilicet Ulterioris Trajecti episcopum, qui sibi promissus fuerat coram imperatore, tamen ad diam tendit. Quem ministri Leodiensis episcopi excipientes insidiis juxta villam Jupilliam (207) Leodio proximam, graviter verberatum spoliant, neque tamen sic a proposito itinere prorsus deterrent. Sedit concilium; jubetur Luipo intrare. Ille non abnuit, dummodo spoliato sibi res suæ restituerentur, et qui eum introduceret promissus ei adesset conductus, iterum atque iterum et usque tertio vocatus cum superius dicta ratione venire nollet, tandem excommunicatur; sicque ¹¹¹ tristis ad clastrum reversus res domesticas disponit et statim ad imperatorem redit. Nec mora; fautores ejus consilio simul habito de munienda turri nostra deliberant, et quidquid munitioni obsidionique videbatur esse necessarium parant. Eliguntur ad tale negotium juvenes audacissimi, multarum in corpore et parentela virium, sed parvissimi consilii, ut, si episcopus Leodiensis Lanzonem abbatem reducere vellet, timor turris ab illis

A occupatæ eum a reditu arceret, donec dominus eorum Luipo ab imperatore pace habita rediret. Tantaque erat cæcitas judicio Dei, eorum, qui videbantur in oppido nostros sapientiores et natu majores ut non attendere vellent, quam pessimum finem haberet, quod domus Dei, illis cooperantibus aut consentientibus, sive non resistentibus, fiebat militum presidium, quin immo spelunca latronum et sacrilegorum refugium. Cæperunt interea novi illi castellani edificatam sibi munitionem possidere, multo Dei contemptu et rerum æcclesiasticarum abusione. Nam cortinis et tapetibus, quibus tunc multis et preciosis abundabat nostra æcclesia, velabant undique exterius novæ edificationis suæ circa turrim ambulatoria, sub illis et circa ea protegentes se ab æstivalis solis ardore, et bibentes et manducantes dormientesque in eis luxuriose. Nam spacium monasterii, quod est a turre usque ad arcum primum ante ipsam turrim, munitioni suæ quasi antemurale conjunxerant, et per fenestra trium simul positarum turrium trabibus ingentibus longe porrectis, in giro extra turres placidum aspectu composuerant ambulatorium. Ibi, ut dixi, cortinis et tapetibus cæterisque æcclesiasticis utensilibus luxuriose nimis abutebantur. Censum quoque et annonam quæ pertinebant ad prebendam fratrum gulæ suæ et libidini prodige nimis servire faciebant. Nam inter magnos et parvos vix octo, fratres tunc habebantur apud nos. Qui enim Deum timebant, Leodiensis episcopi dispositione per alia cænobia hospitabantur; et quidam, vestibus abjectis monachicis, clericali habitu exules abutebantur; quidam vero illorum qui cum Luipone remanserant, horum omnium maiorum non tam incentores quam etiam cooperatores existebant, et simul cum seditiosorum furore quasi oleum in igne rebellionum insania effervebant.

5. Quorum scilicet turrensium insolentiam cum majores oppidanorum, tarde quidem nimium, cohibere vellent, nullo modo jam poterant, quia et ¹¹² parentela et armis insuperque forti beneque stipendiata munitione confidentes, ad modum quem excesserant redire, jam nisi invitati volebant. Unde frequenter inter eos est rixa exorta, inque fori medio et intra ipsum atrium cruentè pugnatum. Tunc demum peregrinorum multitudo cœpit cessare, quæ ut superius descripsi ¹¹³, cotidiana concertatione ad sepulchrum beati Trudonis solebat oblationem afferre. Nam hinc illos dehortabatur horror bellicæ immodiabolicæ faciei, quam ex armata turre impresserant latrones illi ¹¹⁴ domui Dei; hinc episcopalis terrebat interdictio, quæ sacrilegos illos preconabat ex oblatione fidelium non debere stipendiari. Quid longius moror?

VARLÆ LECTIONES

¹¹¹ Tunc Luipo merens et *interpolat in rasura* 1'. ¹¹² *deest* 1'. ¹¹³ *dixit* 1'. ¹¹⁴ *deest*. 1'

NOTÆ

(207) Jupille ad Mosam in ripa dextra.

6. His et aliis innumerabilibus nostrorum presumptionibus provocatus, Leodiensis episcopus movit tandem exercitum ad expugnandam, non jam turrim ecclesie, sed speluncam latronum. Igitur ¹¹⁵ Nonas Julii, feria secunda, obsessum est ab eo oppidum nostrum, ipseque resedit ante portam illam quæ exit Sarchinium. Erat tunc temporis totum oppidum nostrum vallo fortissimo munitum, atque desuper postibus fortissimis magnisque tabulis ¹¹⁶ coronatum; supra singulas portas turres lignee eminentius edificatæ stratasque per medium et vestitæ per circuitum oratibus firmissimis et nullis sagittarum acuminibus perviis. Preterea turris monasterii firmissima quasi arx excelsa in medio oppidi, instar montis, eminebat, qualem non deceat tunc temporis habere monasterium, sed civitatem bellicosissimam aut castellum regium. Tum fortissimus monasterii murus, qui in anteriore anno concrematis tectis adhuc totus stabat nudus, longo suo exteriori gyro et amplo interiori spacio, aptissimos et plenos securitatis prebens illis qui in turre morabantur recessus, his itaque freti munitionibus, tum multitudine maxima bellicosorum magnæque audaciæ virorum, quibus semper abundasse oppidum nostrum scitur, prima die obsidionis frequentes temerariosque nimis faciebant in exercitum excursus, ita ut episcopum loco moveri facerent, et majorem suorum convocare multitudinem; potuissentque non multum timere illam obsidionem, nisi propter injustam eorum causam et domus Dei prophanationem Deum vindictam habuissent expugnatorem.

7. Orta igitur sequenti statim ¹¹⁷ die inter eos est seditio, alii de deditioe murmurantibus, aliis de repugnatione conclamantibus. Itaque invitis qui turrem occupaverant, alii, quos jam ponebat incepti, obsides episcopo tradunt, ut sanis rebus suis et corporum concessa sibi incolumitate, episcopus cederet ab obsidione, oppidani a rebellionem. Sed quæ prudentia, quod consilium effugere tandem potest iudicis iræ Dei iudicium? Nam etiam ipsa pœnitentia interdum esse potest infructuosa, cum facti mali pœnitentes nos magis, ne de rebus temporalibus aliquid perdamus, quam ut Deum quem offendimus satisfactione placare studeamus. Erat tunc temporis adhuc inter Brustemienses (208) et nostros Trudonienses gravissimum et antiquum bellijure discidium, quorum alter utros nunc lancea, nunc sagitta, plerumque et gladius usque ad quam plurimos et de melioribus semper viris voraverat. Itaque Brustemienses intelligentes de pace faciendâ inter nostros et episcopum, gravissime ferunt, et quicquid illud sit, audent moliri ad nostrorum excidium.

8. Postposita, igitur fide, qua episcopus obsides

A nostros susceperat, eadem hora qua ante eum venerant, per quosdam recessus ultra vallum in oppidum nostrum transiliunt, nostris nichil minus quam id suspicantibus pro pacelaudata et datis jam obsidibus, et ideo remisse positisque armis se continentibus. Prius ergo silenter igne injecto, deinde pedestri populo clamoribus in id ipsum concitato, demum igne et ferro totum invadit exercitus oppidum nostrum spe prædæ captivandorumque cupiditate, non respicientes ad reclamantem fermeque solum relictum episcopum, qui nichil Brustemiensium insidiarum sibi conscius, egre nimis ferobat pro acceptis obsidibus, lacrimasque et grave suspirium dicitur fudisse, cum victricem flammam videret ecclesiam beatæ Mariæ semper virginis corripuisse. Nostris licet sero ad arma tamen audenter convolantibus, per plateas, per compita, per notos sibi melius quam illis viarum recessus, multus hostium sanguis effunditur; hinc tamen eos igne, hinc armis jugiter circumvallantibus, inque fori medio gravissimo commissum est prelio. Armorum collisione et gemituosa humani sanguinis effusione tetra et miserabilis facta est diei illius facies, horribilis quoque et oruenta tota fori planities. Prevaluit tandem multitudo, et nostros in atrium retrogrado cogunt vestigio. Heu! quantum sanguinis ibi effusum fuit, priusquam possent nostri compalli intra portas monasterii! Nam qui supra turrim erant omni defensionis genere hostes miserrime procul et prope conterebant, etiam quibusdam ex monachis, qui diu postea nobiscum fuerunt ¹¹⁸, acerrime accinctis ad hujus defensionem necessitatis.

9. Miserabile erat videre a fenestris turris sanctam imaginem Domini, sanctum scilicet crucifixum pendere, et in expositum sancti Eucherii feretrum congregientem multitudinem sagittas jacere. Cumque recepti intra templi parietes, qui fugæ aut neci superfuerant de nostris, portas clausissent, multitudo hostium dolore gravissimo suorum mota occisorum, speque illecta majoris prædæ, cepit diligentissime explorare per gyrum monasterii parietum, si quem ad nostros possent habere accessum; et fracto tandem muro ad austrum contra criptæ introitum, necnon et per fenestras cœperunt irrumperere in monasterium. Interea nostri timorem et solitudinem intus silentio simulantes, quantos volunt de hostibus intrare permittunt, subitaque in eos facta irruptione non tantum trucidant, quantum supra ipsa quoque altaria insilientes horribiliter immolant. Fit proh dolor! in domo Domini cedes cruentissima, humani sanguinis libatio profluentissima ¹¹⁹, ita ut membratim concisorum hostium hac illacque plurima facta congerie, visceribusque effusis, insa-

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁵ Eodem anno Domini scilicet 1086, qui fuit quartus annus Lanzonis in hac abbatia, annotavit interpolator in margine inferiore 1. ¹¹⁶ trabulis D. ¹¹⁷ 8, Id. Julii interpolator 1 in rasura. ¹¹⁸ vixerunt D. ¹¹⁹ humani — profluentissima desunt D.

NOTÆ.

(208) Brusthem villa Sancto Trudoni vicina.

cia bilifurentis gladii muorone, non solum parietes pavimenta humano aspergerentur sanguine, sed ipsa quoque altaria sanctorumque Trudonis et Eucherii sepulchra avulsarum intestinarum, heu! heu! polluerentur stercore. Nec satis hoc erat huic tam misere victæ nostrorum victoriæ, nam artus exanimis igni circumfurenti injectos hic vicens¹⁰ adhuc flamma horride circumlambebat, ibi prunarum ex incendio ferventissimus factus acervus, pestiferi nidoris profluente sanie, miserabiliter urebat. Hoc cene portendebant, beate Trudo, tua miracula, quæ tantis prius temporibus fiebant ad sepulchrum tuum, tot, tam crebra, tam stupenda, tam gloriosa? Portendebant quidem, quia dum blanda commotione miraculorum tuorum non corrigeretur negligentia vitæ nostrorum, quin magis inconsiderate elati in luxu et desidia abuterentur fructu inestimabili ad altare oblationum, meruerunt tandem experiri tam terrificam, tam gemituosam sententiam in se iræ Dei iudiciorum. Intellexerat hoc longe ante prudentia sagacis mentis religiosi abbatis Guntramni, qui, quando suo primum tempore incipient fieri hæc signa, dicebat ex auctoritate divinæ Scripturæ, infidelibus, non fidelibus signa data primum fuisse; et quasi ad divinam commotionem per ea signa humilior factus et timidus, satagebat prius multum de occultandis quæ fiebant suo tempore miraculis, deinde de vitæ suæ, fratrum suorum correctione, quam prædicabat cotidie ea miracula commonere. Quod quoniam nostri noluerant animadvertere, involuti sunt tandem hac, quam descripsimus miserrima vultus sui confusione. Quid tandem? Tota die pugnatum est. Noctis intervenientis beneficio cessaverunt utrimque hostes; in toto oppido nostro nec minima domuncula die illa superfuit incendio. Nocte illa quique supererant de nostris fuga dilabuntur, quippe qui nichil congregaverant sibi, unde in monasterio sustentarentur; pauci qui erant in turre, et qui tantorum malorum maxima pars fuerant, licet ambigui, necdum tamen nocte illa recesserunt, sed missis nuntiis ad comitem Arnulfum de Los (209), turrim ei tradiderunt.

10. Heu, heu! quibus gemitibus quibusve lacrimis referam gloriosam adhuc tunc thesauri æcclesiæ nostræ suppellectilem, quæ in ea turre comportata fuerat a reddentibus, a recipientibus turrim quibus quantisque modis distracta fuerit, quo ludibrio habita, non tam viris aut matronis, quam ipsis quoque mehis et mulierculis! Nudata est die illa, die illa¹¹ æcclesia nostra omni interiore sua et exteriori glo-

ria. Pauci de monachis, qui in ipsa obsidione gravi senecta corporis locum relinquere non poterant, miserabilem loci faciam intus et exterius aspicientes, et nichil aliud præter ruinam, nisi horribilem, solitudinem, utcumque exire inde conantur, viamque Mergueles arripientes, a nostris quoque perfidissimis et nullo unquam Dei iudicio castigatis corripuntur, percutiuntur, spoliantur, episcopoque Leodiensi plectendi transmittuntur. Erant in his duo viri magnarum et pulcherrimarum personarum. viri¹² litterarum artibus et usu æcclesiæ nostræ apprime eruditi. Alter, prior scilicet Liebertus, cuius studio multi et optimi adhuc hodie habentur in biblioteca nostra libri et qui multa thesauro æcclesiæ nostræ addiderat, quæ illo exterminio cum cæteris aliis quam plurimis bonis, non tam predonum quam nostrorum quoque manus sacrilegæ diriperunt; alter vero Stepelinus (210), cuius nos diu post sepulturæ interfuimus. Cæteri utcumque miserime quidem evaserunt. At episcopus illos præter nostrorum perfidissimorum spem impunitos abire permisit, episcopium tamen suis eis interdixit.

11. Acta sunt hæc 8. Idus Julii. Interea comes Arnulfus de Los turrim nostri monasterii pro presidio habebat. Cumque in monasterio nostro nec puer, nec juvenis, nec senex, nec quisquam monachorum tandem remansisset, nudosque et semirutos monasterii et claustrum parietes solitudo cum nimio horrore nocte et die inhabitaret, erat nimis miserabile et gemituosum etiam inimicis de tam gloriosa quondam domo faciem tam tristem, tam lugubrem tamque horribilem aspicere, vespertinisque horis necnon nocturnis et matutinalibus pro dulci quondam spsallentium monachorum choro stridores tantum in ea audire vespertilionum, et male ominatos cantus ulularum. Tunc de ea dici illud apte nimis quidem poterat, quod Dominus per Isaiam prophetam minatur de Babylonia. *Et erit, inquit, Babylonia illa gloriosa in regnis, inclita in superbia Caldeorum, sicut subversit Deus Sodonam et Gomorram (Isai xiii, 19). Atque illud Jheremiæ: Precipitavit Dominus nec pepercit omnia speciosa Jacob, destruxit in furore suomunitiones (Thren. ii, 2). Et infra: Et succendit in Jacob quasi ignem flammæ devorantis in gyro (ibid. 3). Et paulo post: Factus est Dominus velut inimicus, precipitavit Israel. precipitavit omnia mœnia ejus, dissipavit munitiones ejus, et replevit in filia Juda humiliatum et humiliatam. Et dissipavit quasi ortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum. Obtivioni tradidit Dominus in Syon festivitatem*

VARIE LECTIONES.

¹⁰ vicens — circumlambebat *desunt* D. ¹¹ d. i. *desunt* D. ¹² *deest* 1'.

NOTÆ.

(209) Est Arnulfus IV, quem filium fuisse dicunt Emonis comitis Lossensis, ex illa familia oriundus, quæ nomen a castro Looz vel Borgloon in vicinitate Sancti Trudonis ducens, originem ad sæculum decimum usque reduxit. Cf. Mantelii Historia Lossensis ed. Robyns, Leodii 1717, p. 50, 84.

(210) Is est ille qui, teste continuatore tertio, ad annum 1050 ad Guntramnum abbatem scripserat librum *De miraculis sancti Trudonis*, quem edidit Mabillon. Act. SS. ordin. S. Bened. Sæc. VI. 2. cujusque fragmenta nonnulla ex alio codice dedit Ghesquier V, 49.

et sabbatum; obprobrio in indignatione furoris sui regem et sacerdotem. Reppulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ, tradidit in manu inimici muros turrium ejus (ibid., 5-7). Et paulo superius: Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus (Thren. 1, 10).

12. Possem currere pene per omnem lamentationem Jheremiæ super Jherusalem, et etiam ad litteram invenire possem, aptissime convenire eam ad æclesiæ nostræ lamentabilem miseriam. Qui enim etiam nunc hodie eam aspicit intus et foris, cum tamen multo et incredibili labore et sumptibus pars aliqua murorum, immo multa sit resarcita, et edificiorum restructa, substantiæ reacquisita, fratrum numerus major, ordo et vita eorum melior, et prius, cum adhuc florens staret æcclesia, videre eam potuit in pulchritudine sua et divitiarum gloria, parvissiman quidem est, unde consoletur suam mesticiam, cum vix umbra sit hæc ad priorem ejus gloriam. Sed de his satis hic dictum sit; ad narrationis ordinem recurramus.

13. Igitur hac miseria, et majore quam sciamus dicere, hocque in monasterio solitudinis horrore jugiter permanente, preter quod milites comitis Arnulfi de presidio turris prophanatica presumptione frequentabant ingressum et egressum monasterii, tandem episcopus Leodiensis misertus miseriæ loci, tam quondam gloriosi quam tunc ignominiosi, eodem anno, parum scilicet ante Augustum, remisit ad locum nostrum, prepositum Gerardum, illum scilicet, quem superius diximus fuisse ad abbatem electum. His enim malis super locum nostrum irruentibus, et abbate Lanzone apud Sanctum Laurentium Leodii morante — posuerat cum episcopus apud Sanctum Jacobum in eadem civitate, diligens et honorans eum tanquam virum prudentem et religiosum — remisit igitur eum, ut dixi, ante Augustum, ut horrea construeret, fruges colligeret, et circa exustos monasterii parietes aliquas utcumque domunculas repararet, sepulchrumque sanctorum Trudonis et Eucherii qualicumque capellula circumdans, prepararet, ubi aliqui de fratribus redeuntes possent incipere Deo servire et habitaculum aliquod manendi invenire. Quare pro tempore et loci facultate peracta, cœperunt fratres bini et bini redire, sed illi tantum qui Luiponem execrantes Lanzonem noluerunt deserere.

14. Lanzo autem abbas novissimus suorum omnium rediit 10 scilicet Kalendas Martii, die natalis sancti Eucherii, et, ut dixi, pro tempore et loci facultate agere strenue cœpit, nichil tamen unquam remissius agere permittens de his quæ sunt

A nostri ordinis. Sed erat odibilis supra modum pene omnibus oppidanis, dicentibus eum causam fuisse malorum, quæ acciderant eis. Tunc tandem milites comitis Arnulfi recesserunt de presidio turris, et oppidum nostrum cœpit licentius inhabitari. Interea dum hæc aliaque per plurima mala geruntur apud nos, et non tam volubili fortunæ rota, quam justa in nostros vindicis Dei ira, nichil firmum, nichil certum, nichil prosperum nostris esse permittitur, Mettensis quoque æcclesia, ejus nos membrum sumus, tanto altiorum fluctuum gravissima quatiēbatur collisione, quanto caput cætera quælibet membra solet supereminere.

15. Itaque Gualo, quem superius diximus episcopo Mettensium Herimanno superpositum¹²⁶ (211), videns quod nichil proficeret, quin immo veraciter cognoscens, quod se graviter apud homines infamasset, apud Deum condemnasset, quia scilicet illicita ascensione viventis adhuc patris sui cubile maculasset, pœnitentia ductus ad humillimam satisfactionem Herimanno venit coram omnibus majoribus et religiosioribus episcopii, proque emendatione tam illiciti facinoris positus in cœnobio Gorziensi sub disciplina, factus est custos puerorum, qui antea dicebatur episcopus Mettensium. Postea tamen vidimus eum abbatiam suam recepisse, scilicet sancti Arnulfi Mettis, compulso ad miserationem ejus Herimanno episcopo super patientia¹²⁷ humillime pœnitentis. Verum tamen imperator Herimannum nec sic esse quietum sinebat; statim enim contra eum et supra eum Mettensibus alium figuravit episcopum, Brunonem scilicet fillum comitis de Calueh (212), hominem quidem nobilem sed levissimum, inque solo mendacio gravissimum, cujus frater Godefridus postea extitit comes palatinus.

16. Bruno igitur per missaticos suos ea, quæ apud nos habere videtur beatus prothomartyri Stephanus, sibi usurpans, frequentibus et humillimis litteris Lanzonem abbatem ad se venire rogabat, suamque invasionem hujus viri auctoritate palliare volebat. Sed viri religiosi constantia nullo modo acquiescebat, habens eum solum pro suo et Mettensium episcopo (213), quo vivente videbat adhuc vacare sedem illam absque canonico judicio. Quid tamen faceret? Permanente ita invasore illo, aut abbatia sancti Vincentii Mettis, quam cum nostra tenebat, erat illi carendum, aut ad illum quoquomodo respiciendum. De nostra quoque non bona multum spe diutius presumebat, cum et illum super se irruere cotidie metueret, et plurimis oppidanorum nostrorum propter templi incendium et loci excidium se intolerabiliter exosum videret. Nam cum nocte ad

VARIE LECTIONES.

¹²³ ad — recurramus desunt D. ¹²⁴ eodem anno, scilicet 1086 interpolator in rasura 1'. ¹²⁵ scilicet 1'. ¹²⁶ suppositum 1' ¹²⁷ pœnitentiam D.

NOTE.

(211) III, 2.

(212) I. e. Calw in Suevia: erat filius Adalberti comitis Calvensis, cujus mentio sæpius occurrit apud Bernoldum; de hoc Brunone vide etiam Wal-

tramum II, 30. qui eum monachum Sancti Trudonis fuisse falso dicit.

(213) scil. Herimannum.

matutinarum hymnos surgeret, procedere nunquam ad chorum audebat, nisi stipatus armatorum manu, neque inde aliter regredi.

17. Pertesus igitur tandem tantorum malorum et jam quasi desperans ultra de pace, versus Iherosolimam cœpit ordinare peregrinationem suam, toto tamen illo anno et usque dum Leodium veniret ita occulte, quod nullus nostrorum omnium illud unquam potuit subintelligere. Itaque contra vitam suam propositum et nominatim¹²⁶ in eo religionis habitum cœplit in argentum æque et inique cœnflare, quicquid per totam abbatiam de sua¹²⁷ et fratrum præbenda potuit corrådere¹²⁸. Inter quæ constat eum tunc gravi dampno ecclésiæ nostræ dedisse quæque tunc de Renhrode videntur extra dominicalia (214) nostra esse. Qui etiam silvas quæ Mere et Burlo pertinebant fecit extirpari, sumptum inde precium servans suæ peregrinationi. Censum vero molendini de Moyse juxta Vilarium ad quinque tantum solidos redegit, quod multis longisque reclamacionibus longe post prorsus ditutum et destructum de fortiorum quorundam mahibus labor predecessoris nostri domini abbatis Theoderici et Ekardi¹²⁹ tunc preposito, nostro tandem tempore, preposito Folkardo maxime allaborante, nostra quoque sollicitudo maximis dispendiis ad dominicalia nostra retraxit, totumque ex novo reedificatum vix contra renitentes plurimo dampno retinere¹³⁰ potuit. Similiter quicquid in villa Hallei (215) habere videtur, eodem tempore cuidam forti tyranno, scilicet Everardo de Nodewel, culpatur beneficiasse, sumpto ab eo mulo ipsa profectionis suæ die. Sic et sic multo collecto argento, æque, ut dixi, et inique¹³¹ exivit de oppido nostro nemine quib proficisceretur, preter unum suorum¹³² hoc sciente, veniensque Leodium in cripta sancti Laurentii, stupentibus omnibus nostris qui aderant, reddidit episcopo Leodiensi curam abbatiam nostram et baculum; cappas tamen et casulas, et quicquid de reliquis thesauri nostri tolerat, per manus prepositi¹³³ Gerardi ad nos remisit, sed uno tantum die se reliquisse fratribus, unde viverent, preposito confessus discessit (216).

EXPLICIT LIBER TERTIUS, INCIPIT QUARTUS.

1. Heu! heu! heu! domine Deus! Qui Lanzone recedente putabamus naufragi perditis mercibus nudi saltem portum tenere, ecce, videmus nos iterum in altissimum sevientis maris profundum gravi revolvi turbine. Per pauci igitur fratres de nostris qui jam redierant — nam permiserat suos Lanzo abbas qui secum venerant — Mettis mittunt relationem de abbate Lanzone, quomodo discesserat petuntque humiliter primam adhuc sibi concedi electionem, saltem post tantam loci nostri desolationem. Annuit eis Bruno, qui Herimanno superpositus post Gualonem Mettis invaserat episcopatum, mandat tamen se prius ad nos venturum. Interea¹²⁷ prepositus Gerardus consulit episcopum Heinricum de secunda sua electione et fratrum de eo unanimitate. Alter namque alteri familiarissime sibi credebatur, et quis alterum potius diligeret, non facile poterat intelligi. Dissuadet episcopus pretentam ei sicut et superius indomabili inquietudine fratrum, tum quia videbat Bruonem illum, a quo accepturus erat baculum, super canonicum adhucque viventem episcopum invasisse episcopatum, per quem si intraret, canonicam ei benedictionem dare non posset. O Heinrice, Heinrice! verum quidem et pium est, per manus invasoris religiosus vir intrare non debet; sed

cur non permisisti tunc intrare, cum prius posset canonicè, scilicet cum Herimannus pacifice adhuc maneret in sua sede? O quanta mala de haberet hodie nostra ecclésiæ, quæ tibi imputantur omnia, dum illum prohibes nobis promoveri, quo possent hæc et alia futura nobis mala utcumque arceri. Itaque Bruno, paucis interim diebus interlapsis, ad nos descendit, nullum habens secum de honorabilioribus Mettensium; audiensque Gerardum prepositum nolle accipere de manu sua baculum, nullo modo eum coegit, quin magis gavisus, cuidam fratrum nostrorum Herimanno scilicet, qui calvus et senior cognominabatur, pecunia gravissima abbatiam vendidit. Habebat iste Herimannus germanum quemdam virum, virum quidem tam genere nobilem quam prædiis a patribus suis predivitem, nomine Engeramnum, cujus inter cætera dicitur fuisse villa de Horfale, et fuit; hic de suo proprio totum dedit, quod de vendita abbatia nostra Bruno accepit.

2. Quod audiens factum episcopus Heinricus, indignatus de presumptione, voluit Herimannum statim excommunicare; sed obstitit instantissima supplicatio familiaris sui et amici, prepositi Girardi proponentis ei et commomentis simili re primam desolationem ecclésiæ nostræ sub Lanzone et Lui-

VARIE LECTIONES.

¹²⁶ invio lates D. ¹²⁷ sto 1'. ¹²⁸ corrådere 1. 4'. ¹²⁹ Gerardi D. ¹³⁰ redimere D. ¹³¹ Anno 7. intrusionis sue, qui fuit annus Domini 1089, a clauastro nostro clam diffugiens, nunquam rediturus. *Annotatio interpolatoris in margine inferiore 1'.* ¹³² p. d. 8. *desunt* D. ¹³³ sui addit D. ¹³⁴ liber addit 1'. ¹³⁵ Anno eodem *interpolator in margine 1'.*

NOTE.

(214) Dominium proprietatis.

(215) Halle Occidentem versus a Sancto Trudone.

(216) Minime videtur in terram sanctam profectus esse; a. 1090 Mettis subscripsit tabulam Herimanni

episcopi, 1096 Urbanus II dedit ei privilegium quoddam, et anno 1099 subscripsit tabulam Richeri episcopi Virdunensis, anno 1098 de qua abbatia pulsus. *Calmet Hist. de Lorraine I, p. p. 305, 507, 510.*

pene accidisse, timentisque adhuc inde gravius quoque multum posse accidere, cum jam populus non haberet, quid sicut primo perderet, et in vindictam preteritorum dolorum facillime commoveri posset. Episcopus, audita ratione considerataque tempestuosorum temporum necessitate, acquievit, et Herimanno neque maledixit neque benedixit. Verum quidem ille scilicet Herimannus non satis erat ad hunc honorem idoneus, utpote in quo de aliquibus virtutibus nichil didicimus, quod dignum alicujus memoriam videretur, neque de sæculari neque de scientia litterali.

3. Interea Bruno sevissimus quidem turbo in superextantes cinerum nostrorum favillas, quæcumque nostra et ejus apud nos erant ventilata diligentissime, cœpit in omnem ventum dispergere; utque hic lateam de plurimis tanquam de minimis, inter cætera villas nostras vendidit viro cuidam forti et nobili, Ottoni videlicet de Distè, patri Arnulfi, scilicet Guebechem, Palte, Haletre (217), Gulmale; acceptisque ab eo 100 marcis, traditione quali potuit ei firmavit. Inde Aquisgrani ad curiam profectus, ultra ad nos non est reversus; nam ¹⁰⁸ Mettenses cum insolentiam ejus ferrè non possent, stultaque ejus suorumque superbia, Deo ita volente, provocarentur, armis tandem in eum irruerunt, et intra monasterium beati prothomartyris conclusum obsederunt. Sed foribus tandem super eum fractis, milites ejus hac illacque per monasterium gladiis lanceisque confoderunt, quosdam super ipsa altaria immolantes, quosdam ipsis altariis contortis spiculis affigentes. Itaque Bruno vix elapsus, tam honore quam nomine episcopi ea ipsa die penitus est privatus a Mettensibus (218). Quid igitur misera ecclesia nostra poterat facere? Post ignem et gladium gravius ferebat hoc dampnum sibi contigisse, maxime cum nemo esset, etiam si posset, qui nostris misereri vellet. Mettis turbatis, Leodii super nos et nostra Dei et hominum indignatio, abbas quasi nullus, quippe cui neque pulchrum responsum pro aliqua nostra necessitate daretur.

4. Accidit quoque eodem tempore ad cumulum malorum nostrorum, dum in his aliisque perturbationibus nostris negligenter ecclesia nostra de Alborg ¹⁰⁹, ut clausa diutissime caderet tandem iudicio in manibus episcopi Trajectensis Cunradi, gravissimi et potentissimi hominis (219), neque prius inde posset eximi, donec amplius quam 60 ¹¹⁰ libras constaret nobis; pro quali tunc necessitate venditus est calix magnus aureus, multo preciosior hac quantitate pecunie, auri valentissimi pondere et mirabilium

A gemmarum operisque mirifici inestimatione. In quo negotio multam fraudem audivimus fecisse nobis — sicut et sepius fecerunt — hujus rei venditores et argenti portitores, maxime vero presbiteros nostros, semper et usque hodie æcclesiæ fratrumque nostrorum dampnosos insidiatores. Quid amplius? Undique concluderat nos Dei indignatio, nullorumque hominum maximeque domesticorum compassio applicabat se nostræ miseriam, quin ipsa nostra familia erubesceret se fateri nostræ esse æcclesiæ. Cum his tantis malis aliisque multis quæ pretermittimus non tam quateremur quam funditus erueremur, tetigit dominus Deus cor Heinrici episcopi non nostris meritis, sed ipsius; et reminiscens, quanta mala nobis ac nostris accidissent in brevi suo tempore, ipsumque maximam partem inde fuisse, tactus intrinsecus cordis dolore — erat enim homo pii cordis — atque graviter se peccasse inclamans in nostram æcclesiam, accinxit se ad succurrendum illi in quibus laborabat, et ad parcendum in quibus ullerius peccaret humanitus. Primum igitur 10 marcas de proprio misit ad reparandam æcclesiam sanctæ Mariæ semper virginis, quæ combusta fuerat tempore nostræ obsidionis. Deinde Ottoni, viro illi forti et nobili, qui villas nostras a Brunone emerat, minaciter interdixit, ut de bonis æcclesiæ nostræ nullo modo se intrmitteret, alioquin eum excommunicaret. Non enim poterat esse ratum, quod contra Dei et hominum leges inde fuerat factum. At ille non acquievit.

C 5. Mandante igitur episcopo nobis, fratres nostri et multa familia æcclesiæ tam militum quam pedum cum fetetro et reliquiis sancti Trudonis Hales ad eum veniunt. Qui vero ad Guebechem et ad alias villas nostras pertinebant, quas Otto sibi usurpaverat, nudati pedes laneisque induti, miserabili cultu maximoque ejulatu ex altera parte fluminis (220) sanctis nostris occurrerunt, ita ut ipsum etiam episcopum compungerent ad lamentum. Itaque cum grandi storum nostrorumque processione introduxit episcopus sanctos nostros in Guebechem, celebratoque ibi in æcclesia ¹¹¹ divino sacramento, interdixit ante altare Ottoni episcopali auctoritate villas nostras, satisfaciens omnibus qui astabant ratione, quod non posset stare legitime illa venditio, quam fecisset non episcopus, sed fur et latro; habuitque de presenti inde sermonem ad populum, initions ibi: *Væ homini illi per quem scandalum venit (Matth. xviii, 7)*. Sicque nostris in pace et leticia magna dimissis ¹¹², ipse ibi prope ad sua pernoctaturus pertransiit.

VARIE LÉCTIONES.

¹⁰⁸ jam 1°. ¹⁰⁹ Alburg 1°. Alborò D. ¹¹⁰ 40 D. ¹¹¹ s. m. æc. 1°. ¹¹² episcopus addit D.

NOTÆ

(217) Num Hallet in terra Leodiensi?

(218) Quod Bernoldo teste jam factum est anno

1088.

(219) Qui Heinrici IV partes sequebatur.

(220) Mosæ.

6. At Otto nec sic quievit; nam recedente episcopo ut prius omnia illa sacramento sibi mancipavit. Contigit autem, Deo ita ordinante, pacis die (221) hoc illum presumpsisse. Quod audiens episcopus, ut erat vir valde potens nec minus nobilis, indigne admodum tulit; veniensque Leodium paribus illius majoribusque sui episcopi conquestus est acriter contemptum suum et pacis violamentum. Quorum iudicio tamdiu persecutus est Ottonem, ut reus adjudicatus ad satisfactionem tandem venire compelleretur, et non solum villas nostras sine ulla nostra¹⁴³ redemptione exfestucaret, verum episcopo pro gratia ipsius 100 marcas persolveret. Sicque Deo miserante sanctoque Trudone intercedente, episcopo vero miro studio allaborante, recepit ecclesia nostra bona sua et tenet usque hodie.

7. Interea auctore hujus mali Brunone ab urbe Mettensi et episcopo irremeabiliter, ut superius dixi, expulso, Herimannus episcopus ad suam rediit sedem, non tamen satis adhuc securus propter imperatorem. Qui (222) mandans se cito venturum ad nos, precepit non Herimanno a Brunone abbatiposito, sed Gerardo preposito, ut pararet ei servitium suum, Herimannumque numquam adducerent ante conspectum suum. Cumque Leodium venisset, volebat ei jurare super sancta¹⁴⁴ cum undecim adductis secum liberis Engeramnus, germanus Herimanni (223), quod de bonis ecclesie nichil omnino datum fuisset pro fratre suoposito abbate, sed de suo totum, nichilque amplius inde vellet exigere. Quem episcopus benigne audiens rem distulit usque in loco nostro. Ubi cum venisset, nulla nos voluit communione suscipere, donec absolveret nos a banno, quo dicebat nos teneri pro excommunicato illo Brunone. Cumque altero die sedens in cella abbatis de negociis suis strenue ageret, prandiumque illi ingens ex dampno nostro paratum interea expectaret, inter plures oppidanorum nostrorum, qui ante eum ad placitum vocati fuerant, unus eorum ita protervo ore indignantis supercilio profatus est: *Hic cine est, viri optimi, episcopus, qui facta in ecclesia ista et oppido nostro tanta seditione de suis abbatibus, nostra omnia incendio fecit cremari, et parentes nostros, nobis vix elapsis, gladio cruento jugulari? Et ecce, nunc in conspectu flitiorum cum miseris excidii nostri reliquiis contendit iudicio, cui non deberet rependi nisi mors pro tanto nostro nostrorumque excidio?*

8. Subintelligens hæc verba episcopus¹⁴⁵ rem diligentius interrogatam alto silentio dissimulat, secreteque parari sibi equum suis¹⁴⁶ secretariis mandat, habensque in verbo, quod foris super cam-

pum nepoti suo scilicet¹⁴⁷ Leodiensi episcopo deberet occurrere, Hoiium (224) statim citissime tetendit, neque ultra ad nos aut nostra est reversus. Excepto autem dampno, quod de magnifice sibi parato servitio afflictæ nostræ fecerat, duos ei Herimannus equos transmisit, pro quibus molendinum de Stades in vadio positum fuit. Sic et sic inter episcopos et abbates cotidie ibat in deterius ecclesia nostra; Herimannus vero ita remansit in abbacia. Dum hæc et illa aguntur per annos aliquot, Luipo jam dudum sine spe auxilii ab imperatore redierat, adhucque excommunicatus cum parentibus suis Lovanii hac illacque manebat, ubi gravissima, ut visum est, infirmitate correptus— fuerunt enim, qui eam simulatam fuisse dicerent. ut taliter absolvi ab episcopo posset, et ad claustrum suum redire, cum quasi desperare de vita videretur— per parentes suos, nobiliter enim natus fuerat, hoc effecit, ut absolutus ad claustrum suum, si forte vivere posset, referretur; sed cito convaluit, et cum reversis redsuntibusque fratribus nostris privatus manere cepit.

9. Reversis autem majori parte fratres, cum diutina longaue nimis in se Dei animadversione exterriti et emendati esse possent, oblitum sunt citius et preteritarum culparum suarum et pœnarum pro his subsecutarum, de vita sua, de religione magis, ut ita dicam, cotidie deteriorantes quam emendantes. Et cum experti fuissent quanta per alienos¹⁴⁸ passi essent, haberentque ex se ipsis modo prelatum, per quem nullo modo gravarentur si vivere vellent quiete, ita agere noluerunt, sed verbis et factis suis miserime illum cotidie affligentes ut ranæ bacillum conculcabant. De substantia ecclesie pene annullata, de combusto reedificando monasterio, de reparandis a fundamento officinis et claustro nulla eis aut minima cura erat, sed ventri tantum et eis quæ sunt ventris servire, portionesque grandes piscis et mensuras vini exigere. Hinc lites horis et locis incompetentibus competentibusque cotidie, hinc maledicta, hinc convicia in miserum illum Herimannum sine ulla miseratione¹⁴⁹. Contigit ergo quadam die pro una mensura vini nescio vel medonis uni fratrum deficiente, ut ad cellam ejus ruerent, et nisi declinasset procacibus affectum conviciis, male quoque eum multassent. Hujus mali incensor fomesque quidam fuerat frater noster Stepelinus, sollicitans cotidie Luiponem de readipiendo precepto illi abbatis honore, ammonens eum de non vilipendenda ejus nobilitate, Herimannum ante subsannans retroque condempnans, gra-

VARIE LECTIONES.

¹⁴³ deest 1°. ¹⁴⁴ sacramenta D. ¹⁴⁵ Herimannus, inseruit interpolator 1°. ¹⁴⁶ que addit 1. ¹⁴⁷ interpolator in rasura scripsit Henrico 1°. ¹⁴⁸ altercationes D. ¹⁴⁹ sequentia omnia usque ad necessitatibus

NOTE.

(221) Pacem Dei anno 1085 Henricus IV Moguntie publice constituerat; cf. tabulam Mon. German. Legg. II, 55.

(222) Scil. Herimannus episcopus Metensis.

(223) Abbatis Trudonensis.

(224) Huy ad Mosam.

vissima inquietudine, linguæ suæ facultate, dicens non debere nomen aut honorem abbatis habere hominem idiotam vilemque personam, indignum benedictione. Sed cum diutius ista et alia quam multa Herimannus, ino Deo pati non posset, res ista digna gravitate episcopo Leodiensi per Herimanni amicos relata est, promissaque ei et suis usque ad 14 marcas argenti pecunia, ut liberaret æcclesiam de tallum virorum intolerabili malicia. Quæ cum magno dampno æcclesiæ tota fuit persoluta, atque ita eveniebat, ut dam invicem morderent, ab invicem consumerentur. O dura precordia, o insensata animalia ! O cæca pectora, quæ Deo recalcitrabant inter ipsa flagella, manifestissime adhuc super se manu Domini extenta. Vocantur igitur Luipo et Stepelinus Leodii ad audientiam. Quos excipiens episcopus inclamosa voce et gravi indignatione ait ad Luiponem : *Tune es, inquit, Luipo ille, cujus malitia fecit me ad Sanctum Trudonem ire, et pro peccatis meis totum illud tantum oppidum, necnon et æcclesiam sanctissimam semperque Virginis Mariæ incendere ?* Ad Stepelinum autem conversus : *Tuque, inquit, inveterate dierum malorum canus canis, quid debacharis in reliquias patientis adhuc ruinæ et miserandæ desolationis ?* Responderet volentes dedignatus audire, astanti sibi advocato nostro Ottoni (225), patri Gisleberti, minaciter ait : *Precipiendo præcepto tibi, ut facias pacem æcclesiæ sancti Trudonis de istis duobus Dei inimicis.* Quos in multa oculorum suorum confusione ad domum nostram Leodii reversos Gislebertus, filius Ottonis advocati, tyrunculus tunc, statim e vestigio persecutus est, et cæsos graviter fœdeque laceros domo ejecit, tollens eis parafidos et quicquid preter simplicem vestem habere videbantur. Itaque Stepelinus Mosum (226) se contulit, filius Lovanii mansit. Herimannus in abbacia cum parvo quidem honore preter solam nomen fuit ; nam facientibus malis superioribus, cotidieque novis supervenientibus, vix corrodere poterat unde pauci quoque qui redierant fratres victitarent, interdum etiam vestimenta sua domesticis necessitatibus expendens.

VARLÆ LECTIONES.

¹⁵⁰ imperatore Henrico permittente episcopus Herimannus a Metensibus in urbe recipitur, et ipso die post prandium in lecto mortuus invenitur. a. Domini 1090. Post cuius obitum Henricus primus, Leodiensis episcopus, nepos ejus, sequenti anno obiit ; cui eodem anno Obbertus in episcopatu successit. *Ita ex Sigeberto interpolator 1 ; duabus lineis in textu et in margine inferiore.* ¹⁵¹ *interpolator 1 : in rasura addidit tunc.* ¹⁵² sede vacante Leodiensi *superscripsit interpolator 1.* ¹⁵³ tercio anno suo *superscripsit interpolator 1 :* ¹⁵⁴ Domini 1091 *adscriptit interpolator 1.*

NOTÆ

(225) Est Otto comes de Duras subadvocatus monasterii Sancti Trudonis, quo munere cum jam anno 1060 et 1065 functum esse patet ex tabulis Theoderici et Adalberonis III episcoporum Melensium, quas jam alias editas ex nostro codice dabimus infra. Jam initio sæculi undecimi comites Durachieneses habuisse hanc advocatiam probat tabula quædam ex tabulario Sancti Trudonis luci data a Mantelio p. 53 Deprehendimus hic anno 1024 Gislebertum advocatum Sancti Trudonis, filium Godefridi comitis, quem hujus Ottonis patrem fuisse minimum audax videtur esse conjectura. De hac advocatia cf. etiam St. Genois *Histoire des avoueries en* PAROIS CLXXIII.

10. Parvo interea preterlabente tempore ¹⁵⁰ moriuntur ambo episcopi Herimannus Mettensis et Heynricus Leodiensis, imperator autem ¹⁵¹ in Longobardia morabatur (227). Sicque factum est ut quisque terræ nostræ potentium quantum vellet usurparet sibi quæ suis adjacebant vel interjacebant partibus. Igitur comes Heynricus Lovaniensis, cujus defuncti frater Godefridus comitatum tenuit, qui etiam primus Lovaniensium postea dux extitit (228), iste quidem Heynricus tunc potentior habebatur in nostris partibus. Et quoniam, mortuo episcopo Heynrico nulloque alio ei substituto, non erat qui æcclesiasticæ ei resisteret, viribus autem sæcularibus neque ipse etiam dux (229) eum offendere auderet, Luiponem ¹⁵² in abbacia nostra restituit, fratribus ita volentibus, laicisque partim assentientibus, partim contra licere non audentibus. Sic itaque ¹⁵³ Herimannus de abbatis honore et nomine irrecuperabiliter ejectus, in clauastro nostro mansit, quietus quidem et nullum unquam inde scandalum movens. Qui nobiscum tandem gravissimo languore et longo multum consumptus, atque prius in paupertate propter loci desolationem magnam et multa augustia cruciatus, preter ossa et nervos tensamque desuper cutem pallidam nichil habens vigoris, pæne hominem vivens exutus, tandem confessus, unctus et communicatus, presentibus nobis, obiit, atque in fratrum cimiterio sepultus est. Dies vero qua hoc Herimanno ejecto Luipo intravit, fuit translatio sanctorum Trudonis et Eucherii, 3. silicet Idus Augusti, defuncto eodem anno ¹⁵⁴ in diebus pentecosten (250) episcopo Heynrico. Qua etiam die sub Herimanno episcopo et Heynrico supradicto, capitulum illud ante actum est, quo fratribus nostris expulsis, Lanzo abbas Sancti Vincentii Mettisi apud nos quoque abbas constitutus est.

11. Tunc vero quidam canonicus Sancti Lamberti, Obbertus nomine, prepositus in eadem civitate in monasterio sanctæ Crucis, jam dudum (231) ad imperatorem in Longobardiam profectus fuerat, spe adipiscendi Leodiensem episcopatum, sicut et adeptus est. Videns igitur Luipo oportunitatem

D *Belgique p. 99.*

(226) Muysen haud procul a Sancto Trudone.

(227) Per annum 1090-1097.

(228) Quod Sigeberto teste factum est anno 1106.

(229) Godefridus de Bullonio, qui tenebat ducatum inde ab anno 1089.

(230) Secundum Martyrologium Sancti Laurentii Leod., obiit die 31 Mai., vid. Chron. Sancti Laurentii Leod. c. 44. n. 61 Egidium Aureoval. Dies Pentecosten incidit in 1 Jun.

(231) Quod ante annum 1090 factum esse nequit. Cf. etiam Chron. S. Laur. Leod., c. 45.

temporis ad confirmandum se in abbacia nostra, circa autumnum et ipse ad imperatorem in Longobardiam profectus est. Nemo me mordeat, nemo michi detrahat, si veritatem loqui ipsa me compellat veritas, ipse animæ meæ timor de mendacio, ipsa Dei persanctam Scripturam comminatio; nam *omne mendacium a diabolo est* (Joan. II, 21), et *quod mentitur, occidit animam* (Sap. I, 11), Mysteriografi debitum est, nec assentatione, nec amore, nec odio nec timore declinare; scribam igitur, Deo teste sicut a multis didici, et ut veracius exquirere a fratribus quoque potui, qui erant apud nos tunc temporis, et qui mecum postea inde ore ad os ista sunt locuti. Sed quid rem profanam verbis juvat multiplicare? Gravissima pecunia Luipo hoc ibi effecit apud imperatorem, ut Obbertus factus episcopus Leodiumque reversus et consecratus, secundum

12. Qui paulo post gravissime in gemis oens de malis, quæ per eum apud nos acciderant, et conscientiam suam infirmant crebris prodens suspiriis accingere se videbatur ad diluenda peccata sua per multas elemosinas et per suscipiendos pauperes et peregrinos et etiam interdum leprosos lavandos, tergendos manibusque propriis ungendos. Acer quidem erat constansque et intrepidus ad resistendum violentiæ advocatorum, tanquam generose natus de libertate et familia Lovaniensium. In pa-

rentibus vero suis et cura domestica proflus nimis et gloriosus¹⁴⁵, plura victus et vestitus effundebat quam in fratribus, et quæ interdum tolerare non poterant abbatiæ reditus, unde et rucolicas in precariis frequenter nimis¹⁴⁶ aggravabat. Cultor tamen agrorum et nutritor pecorum habebatur strenuus. Quid? Temporalia quidem in manibus ejus prosperabantur, sed de tenenda aut¹⁴⁷ emendanda religione pristinaque morum fratrum qualitate, neque timor, neque respectus aliquis apud eos habebatur. De reparando monasterio et clauastro quædam incipienti illi parum succedebat; nam quod memoria dignum sit, nichil inde egit. Quartam tamen illam partem clauatri, hoc est domum tantum quæ est ad occidentem, inceptam per Lanzonem abbatem, ipse consummatam tenuit, et intarius sursum et deorsum sine omni cultu reliquit, in qua postea tantas fieri commutationes officinarum vidimus, ut nesciamus quo magis nomine eam appellamus.

13. Quosdam vero tempore diebus messis valde æstuans lassusque de agro reversus, cum vespere multum hibisset sanum domesticis suis, multum lætatum atratoque canis repositus, media nocte inventus est membris pæne omnibus in eum emortuis, ita ut neque loqui neque movere se posset, deteriusque semper et deterius ageret; vixque utcumque usque¹⁴⁸ ad primum vivens diluculum, tandem exspiravit, neque confessus, neque unctus, neque communicatus. Obiit autem¹⁴⁹ Kalendas Augusti, vix post consecrationem suam vivens in abbacia duobus annis, sepultusque est in monasterio nostro. Quo etiam anno prepositus Gerardus mortuus est, prius confessus, unctus et communicatus, sicque tandem in bona memoria ad patres suos in monasterio nostro est appositus.

FINIT¹⁵⁰ LIBER QUARTUS, INCIPIT QUINTUS.

1. Considerato lugubris miserabilisque operis instanti pondere, qui superius heu! ter exclamaveram, nunc septies atque multo crebrius illud idem exclamare in assumenda michi materia opus habere; nam quo altius provehor, terribiliores finotus in faciem michi consurgere video. Igitur¹⁵¹ defuncto Luipone, per quem ante abbatiâ¹⁵² et in abbacia navis ecclesiæ nostræ onerosa peccatiâ nostris in gravissimas Sirtes defluerat, et inexplata Caribdis voraverat quicquid fructus et decoris in domo Dei intus et foris apud nos fuerat, dux¹⁵³

Godefridus, qui postea¹⁵⁴ Iherosolimam profectus rex ibi defunctus¹⁵⁵ est, totam abbatiâ¹⁵⁶ nostram suo mancipat servitio. Necdum reparata erant templi claustrique nostri edificia, sed fratres quasi in tuguriis circa exustos parietes hæc illacque habitabant; parum apud eos religionis minusque consilii. Inter quos erat quidam Herimannus, nepos superius dicti Herimanni, nobiliter natus et a puero clauastro nostro innutritus, simplexque sine prudentia, tacitus et patiens ad sufferendas injurias, sed obstinatus ad occulte ulciscendas, facillimus ad

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁵ gulosus D. ¹⁴⁶ deest 1°. ¹⁴⁷ et 1°. ¹⁴⁸ deest 1°. ¹⁴⁹ A. Domini 1003. *adscript interpolator* 1°. ¹⁵⁰ explicat 1°. ¹⁵¹ Anno eodem *superscripsit interpolator* 1°. ¹⁵² abbatiâ 1. 1°. ¹⁵³ Lotharinge et Bulloani *interpolator* 1°. ¹⁵⁴ Anno 3. *adscriptus interpolator* 1°. ¹⁵⁵ rex ibi def. *deest* D.

NOTÆ

(232) Quod demum factum esse potest post diem I Febr. 1092, quo ipse Obertus Leodiensis episcopus consecratus est, feste Chron. Sancti Laur,

Leed., e, 46, in quo etiam hujus Luiponis mentio occurrit c. 47

quidvis presumendum, sed pertinacissimus ad non dimittendum, de liberali scientia insulsus, usu æclesiæ suæ tantum exercitatus. Hic laicorum suggestionem corruptus et partim eorum, qui propter Luiponem turrim olim occupaverant, ex dono ducis superius dicti Godefridi providentiam invadit totius abbatiæ nostræ, sperans sic tandem ipsum et nomen et fructum obtinere posse. Huic dono¹⁶⁶ fratres vehementissime reclamabant, tum quia ad talem curam eum inutilem esse omnino sciebant, tum quia metuebant, ut evenit, de promissa ab eo duci pecunia pro eo dono tam vastandam abbatiam. Vicit tamen ducis violentia, corrasaque est illi modo hinc modo illinc cum maximo dampno æclesiæ gravis nimis pecunia. Nam soli nostri homines de Trestant (233) usque ad 60 marcas inde persolventes, mendicare tandem compulsi sunt, qui prius fuerant divites. Quid singula enumerem? Undecumque fuerit corrasa 100 marcas nescio quantum super excessit summa.

2. Sic et sic, et sic et sic pauci etiam, qui apud nos tunc erant, fratres summa vivebant inopia, nudi turpiter et famelici intolerabiliter. Quidam vero ab introeuntibus monasterium, ut ipsos ora proprio adivi referre, stipem interdum petebant; aliqui eorum, qui a parentibus suis, cognatis et amicis aliquid accipiebant, inde aliquandiu tenuiter nimis victitabant; aliqui, si quid in libris aut vestimentis haberent, quo patientis carere possent, vendentes, panem inde emebant. Herimannus autem laicorum consilii serviliter addictus, eorum etiam qui habebantur de stultioribus, nunc apud episcopum Obertum, qui Henrico Leodii successerat, nunc apud archidiaconos cæterosque aulicos promittendo, dando, mentiendo, voces fratrum pro necessitatibus suis clamantium ad effectum aliquem pervenire non sinebat. Audiens autem quod prevalente adversus imperatorem (234) æclesia, Herimanno Poppo successerat (235), magno laicorum stipatus agmine, sed nullo omnino sibi de fratribus nostris comite, Mettis ad eum tendit, et quibuscumque pravis modis solet illud fieri, donum ab eo abbatiæ ambire cœpit. Aderant ibi aliqui de nostris fratribus, missi a cæteris, legationemque æclesiæ nostræ

A neenon et Leodiensis episcopo Mettensij¹⁶⁷ canonicam offerabant, simulque et Traverensis (236) litteras, quibus Herimannum, inter minas quidem et verbera direptionemque caballorum suorum et vestimentorum, ad abbatem sibi non debere dari constantissime rationabiliterque refutabant. Sed quid? Prævaluit pecunia, prevaluit adversum fratres laicorum malitia. Data est Herimanno hac auctoritate abbatia.

3. Fratres inde reversi, lacari, spoliati et pedites per tam longum parque tam difficile iter, rem per ordinem æclesiæ sancti Lamberti episcopoque laicabiliter conquesti sunt et dampna æclesiæ, quæ¹⁶⁸ passa per Herimannum fuerat, et majora, quæ nunc eam passuram metuebant, suisque victis et vestitus extremam inopiam. Vicit tandem sui contemptu et nostrorum miseria etiam illi, quos transversos aliquando agebat Herimanni pecunia, accedunt episcopum ut ad audientiam faciat venire monachos et Herimannum. Vocatur semel et iterum ac tercio Herimannus, tandemque venire nolens canonica prosecutione excommunicatur et dampnatus, Neque sic tamen cessit¹⁶⁹. At veritus¹⁷⁰ episcopum, ne, sicut disponebat, manu militari egerat eum, oppidum nostrum exivit, et apud villam nostram Hales aliquandiu multo dampno æclesiæ commoratus, transivit ad comitem de Lambourg Haynricum nomine (237), majorem tunc temporis advocatum nostræ æclesiæ. Sperabat enim par eum se posse recuperare quandoque abbatiam, aut se afflicturum eam, sicut fecit, frequentibus dampnis et multis irruptionibus.

4. Interea¹⁷¹ necdum cessante discidio, quod erat inter Mettensium episcopum et imperatorem Haynricum, imperator partem illam dominicalem, quam Mettensis episcopus apud eos habere videbatur, tradidit in beneficio comiti Arnulfo de Lo. Quod indigne ferens comes Haynricus de Lambourg, quoniam major apud nos erat advocatus, introivit oppidum nostrum cum aliquantulis equitibus, usurpans sibi quod comes Arnulfus in eo habere videbatur. Adduxerat etiam tunc secum Herimannum, ut in abbatia vi restitueret eum, et fratres tanta unanimitate et constantia spreverunt eum, ut neque signum pul-

VARIE LECTIONES.

¹⁶⁶ dampno D. ¹⁶⁷ apert D. Popponi superscripsit interp. 1°. ¹⁶⁸ quæ — majora desunt D. ¹⁶⁹ neque — cessit desunt D. ¹⁷⁰ Leodiensem superscripsit interp. 1°. ¹⁷¹ A. Domini 1094, interp. 1°.

NOTÆ.

(235) Pagus inter fluvios Leek, Waal et Mosam. Ernst. *Hist. de Limbourg* II, 176, 232 conjicit hoc loco cogitandum esse de illis partibus pagi Texandriæ quæ erant vicinæ pago Testebant.

(234) Gufapud Mettensium Adalberonem episcopum constituere volebat anno 1093; vid. Bernoldum ad h. a.

(235) Quod factum erat tempore paschali anni 1094.

(236) Sigilberdi.

(237) Hainricus de Limburg erat filius Walrami comitis Arlonensis, qui primus construxit castrum

Limburg, unde postea tota illa provincia sibi deduxit nomen. Accurate de hac familia, quæ originem duxit inde ad Theoderico I, duce Mosellanorum, deseruit Albericus in Chron. ad a. 1064. Mater hujus Hainrici erat Judith, filia Frederici ducis Lotharingi inferioris, qui mortuus anno 1065, teste eodem Alberico, filie uxorigue Walrami reliquera dominium ultra Mosam prope Leodium. Primus qui post Duchesium, Bertholatum alloque dilucida commentatione hanc originem comitum Limburgensium proposuit, est Ernst in *Histoire de Limbourg*, tom. II ab initio.

sare ¹⁷³ neque divinum officium facere vellent, A
 quandiu cum sciebant esse intra septa monasterii
 nostri aut atrii; terroribus, minis, blanditiis, promissionibus per homines Heinrici comitis pulsati
 frequenter, nullo modo movebantur. Ille vero in-
 terim latebat in angulo unius nostri spicarii, ad
 quem accedentes fautores ejus, homines levissimi
 et nullius boni inter nostros testimonii sive consilii,
 animabant eum ad perseverandum in proposito, et
 comitem Heynricum etiam convitiis inflammabant
 ad vindicandum terribiliter in nos contemptum suum
 de abbate suo. Interea comes Arnulfus, collecta
 suorum ingenti multitudine, comitem Heynricum
 aut in oppido nostro occidisset aut dedecorose eje-
 cisset, nisi orantem ita suppliciter per nuntios suos
 comes Godefridus de Dovanio, qui postea dux extitit,
 interponendo se illum eripuisse; cujus conductu
 sanus evadens, abduxit quoque secum suum abbatem,
 statimque apud nos et signum horæ tertiæ sonuit, et
 divinum officium, quod propter eum dimittebatur,
 fieri cœpit. Utraque igitur repulsa comes Heynricus
 gravissime efferatus, Herimanno apud se collocato,
 quæcumque de nostris poterat, invadit, dissipat,
 affligit, suisque ut similiter faciant precipiendo pre-
 cipit*. Quis referretotum queat, quibus quantisque
 malis distracta tunc temporis bona æcclesiæ nostræ
 aut prorsus in perpetuum sunt nobis sublata, aut
 nimia longaque afflictione nobis amplius pene inu-
 tilia reddita? Nam dux ¹⁷³ Godefridus, qui postea
 rex Iherosolimorum ibidem obiit, nostra sibi quæ-
 que erant in Hasbania et in Testerbant ¹⁷⁴ ad libi-
 tum servire faciebat; comes Heynricus quæ erant
 circa et ultra Mosam et in Ripuaria et circa Renura:
 comes Heynricus palatinus (238) quæ habere vide-
 mur supra Mosellam. Ab illam die invasam nobis
 æcclesiam de Fonce (239), non longe a Mettensi
 urbe, numquam postea rehabere potuimus, quæ
 adhuc Lanzonis abbatis tempore et longe post adhuc
 ut nostra possidebatur. Preterea villici nostri et
 quidam de beneficiatis hominibus æcclesiæ nostræ
 quicquid eis placuit, quicquid eis melius tunc visum
 fuit, suis attraxerunt villicationibus suisque feudis,
 nobis modo volentibus ea recipere offerentes jurare,
 sua fuisse antiqua legalique beneficii aut villicationis
 possessione.

* precepit. A. Domini 1095, Henrici in regno
 quarti, in imperio tertiæ anno 40, et Obberti-
 Leodiensis episcopi anno 5, Herimanno symo-
 niaco invasore juste ab hac abbacia anno pre-
 cedenti repudiato, hec prius famosa abbacia per
 annos circiter 4 pastore caruit, cujus violentas
 irruptiones per tyrannos ingestas, qui referre

totum queat? *Hæc ab interpolatore inserta sunt
 una linea erasa 1'.*

5. Nulli igitur mirum sit, in gloria et divitiis
 attenuati hodie humiliter vivimus, cum magis miran-
 dum diligenter attendentibus possit videri, quomodo
 inter tot loci nostri desolationes vel tantum adhuc
 relictum est, quod congregatio apud nos esse et
 abbacia appellari potest. Itaque paucissimi tunc
 temporis apud nos fratres remanserant, nullus apud
 eos ordo, nulla religio, utpote qui victus et vestitus
 necessitates afflicti, fame et frigore pene interibant,
 et qui neque claustrales officinas habebant, quibus
 suas necessitates occultarent; tantaque fuerat miseria,
 tanta desolatio, tanta rerum distractio, ut desperantes
 plerique vel ipsum nomen abbatiæ loco
 posse remanere, satagere viderentur ut clericocum
 prepositura fieret, et sex aut octo sub se clericos
 haberet. Inter hæc et cætera innumerabilia mala,
 cum pæne ¹⁷⁵ jam annullata esset nobilissima illa et
 famosa quondam abbacia nostra, tandem miseratio
 divina tetigit corda Leodiensium, habitoque simul
 frequenti colloquio, cœperunt viscerabiliter tractare,
 quomodo desolatæ et pene adnichilatæ abba-
 tiæ subvenire possent. Sed quoniam temporale bonum
 nostrum ad Metensium, curaque animarum tantum
 pertinet ad Leodienses, erant aliqui inter eos,
 ut plerumque fit, qui ad subveniendum nobis non
 multum, erant, attentis, dicentes hoc tantum ad eum
 pertinere, cui debebatur annalis reditus nostræ
 ecclesiæ, Leodiensesque non debere nobis abbatem
 donare, sed tantum ordinare. E contra sapientiores
 et religiosi assererebant canonice hoc posse facere
 Leodiensem ecclesiam, ut, quia cura animarum et
 consecratio abbatis ad eam pertinebat, et Metensis
 æcclesia nobis subvenire non poterat propter tribulationem
 suam, Leodiensis æcclesia abbatem æcclesiæ
 curæ suæ provideret atque ordinaret, ita ut
 nichil ex his quæ debebat Metensi detraheret; non
 enim esset leve ferendum tantum locum, tantum
 nomen, tantum quondam honorem negligentia Me-
 tensium annullandum esse ab æcclesia Leodiensium.

6. Querebatur igitur diligentissime si quis super-
 esset de filiis nostræ æcclesiæ, cui idonee committi
 posset cura subveniendi matri suæ. Aiunt fratres
 nostri necnon clerici et laici, qui cum cognoverant,
 quod Gande in monasterio sancti Petri moraretur
 (240) unus de nostris fratribus nomine Theodericus,
 qui a loco nostro recesserat sub contentione abba-
 tum Lanzonis et Luiponis. Hic si posset inde ex-

VARIE LECTIONES.

¹⁷³ facere D. ¹⁷⁸ Lotharingis et Bullonii *supercripsit interp.* 1'. ¹⁷⁴ Testabant 1. ¹⁷⁵ i. p. 1'.

NOTÆ.

(238) Obiit 12 April. 1095. Cf. Crollius Erlauterte
 Reine der Pfazgrafen, p. 134, et adnotationem
 Lavalleyi in Ernst Hist. de Limg. II, 175.

(239) *Poncé* in sinistra ripa Mosellæ meridiem
 versus a Mettis.

(240) In hoc exsilio composuit librum De vita

sancti Trudonis hortatu Gerardi, quod opusculum
 ipse in præfatione *pignus ab exsilio angustia desti-*
natum, et *exulatus libellum* appellat, vide eum
 apud Surium VI, 543, et quæ dedit Ghesquier
 V, 7.

trahi, idoneus illis videretur ad regendum abbatiam quoniam Theutonice et Gualonice lingua expeditus, liberalibus artibus egregie eruditus, in prosa et versu nulli esset suo tempore secundus, dulci et altissima sonorus vocalitate, brevis sed pulchra persona mediaque ætate; qui etiam fratrum suorum infirmitatibus melius sciret compati, tanquam a puero illis connutritus, et qui viderat et audierat mala quæ passi erant in suis tribulationibus. Quid plura? Gavisus est inde episcopus Obbertus et æcclesia Leodiensis.

7. Electum igitur a fratribus eum neonon clericis et laicis vix tandem de cœnobio sancti Patri Gande litteris et missaticis suis abstrahit, et ductum secum Aquisgrani facit eum accipere donum abbatie nostræ de manu imperatoris, sicut mos erat tunc temporis. Hoc iccirco per manum illius factum est, quia imperator, quicquid beatus prothomartyr in partibus nostris habere videtur, suo juri mancipaverat, propter Popponem episcopum Metensem, qui episcopatum absque dono et consensu imperatoris obtinebat; adhuc enim imperator hoc in toto regno suo jure

antiquo possidebat, ut absque dono ejus nullus in eo constitueretur episcopus. Nunc autem, quoniam ut dixi, Poppo absque dono et voluntate imperatoris episcopatum Metensem intraverat, et hac de causa imperator quæ sunt apud nos beati prothomartyris suo juri mancipaverat, necessitas hoc fecit, ut de manu imperatoris baculum de abbatia nostra reciperet, ne longa inter imperatorem et episcopum decertatione locus noster miserabiliter desolatus interiret. Quamdiu ergo Aquisgrani erat, eunti illuc et moranti ibi episcopus obsonium illi dabat; inque suis expensis reducens eum Leodium, tamdiu ¹⁷⁶ secum tenuit, donec ordinatum ab abbate per semetipsum ad nos adduceret, et loco abbatibus posito fratribusque et populo commendato, omnibus diebus vitæ suæ consilium et auxilium suum ei in auribus omnium presto fore promitteret, dummodo strenue agens de loci recuperatione propter nimiam ejus desolationem non desperaret. Datus est ei baculus 3 Kalend. Februarii Aquisgrani, consecratus est in abbatem et sacerdotem Nonas Martii Leodii, anno ab incarnatione dominica 1099.

EXPLICIT LIBER, QUINTUS INCIPIT SEXTUS.

1. Cum ¹⁷⁷ varias abbatum commutationes post obitum abbatis Adelardi secundi retulimus, certam annorum seriem propter violentias eorum et frequentes ejectiones et regressiones singulorum nequaquam tenere potuimus. Nam ubi nullus legitimus ordo succedentium sibi abbatum servabatur, sed quæcumque quisque poterat emulum suum ejiciebat, istaque quam minus poterat illum preesse sinebat, observari facile certus annorum numerus non potuit de singulis, maxime, etiam si posset, cum familiariter semper nostris negligentia nemo erat qui operam impenderet. Superius igitur repetens ab obitu scilicet abbatis Adelardi secundi usque ad introitum abbatis Theoderici in abbatiam annos continuabo, et quod aliorum interpositorum scisma dirupit, per duos istos renodare studebo, notatis ex obitu alterius et alterius introitu annis incarnationis Domini Abbas Adelardus secundus obiit. 1082 incarnationis dominicæ, abbas Theodericus introivit abbatiam a. 1099 ¹⁷⁸ ejusdem incarnationis; fuerunt igitur ab obitu abbatis Adelardi secundi usque ad introitum in abbatiam Theoderici abbatis 17 anni, quos inter se compleverunt, iste plus, iste minus, Lanzo, Luipo, Herimannus et alter Herimannus de abbatia contententes, et nullum certum tempus invicem habere permittentes.

a. Anno igitur ab incarnatione sempiterni principii 1099; post longas et diuturnas mortes, quibus a

domno abbate Adelardo secundo usque ad ea tempora de æcclesia sancti Trudonis omnis vicinia desperaverat, quidam Theodericus ejusdem loci antea nutritus, ad eam dem æcclesiam regendam a domno Obberto episcopo et primis Leodisensium, tertiis jam missis litteris, a Flandria monasterio sancti Petri Gande tandem est revocatus, nescio magis an coactus, et Nonas Martii presbiter et abbas loci nostri consecratus. Quantam desolationem intus et foris invenerit, crede michi, o qui hæc legis quia nulla vi ingenii possum exprimere nullaque facultate exponere sicut veritas se habuit. Nam de toto monasterio præter turrim nichil tectum habebatur, quin interioribus parietibus collapseis, exteriores vastissime patebant, continentes in medio vilissimam capellam supra sanctorum Trudonis et Kucherii sepulchrum. Nostri autem post combustionem templi, cum sanctorum, stante adhuc firmis sime muro fortissimo, facili sumptu possent cooperuisse, totum ¹⁷⁹ potius funditus diruerant, et majus stulta temeritate orditum, voluta jam cripta, usque ad fenestras cancelli illud prodixerant. Ad quod opus ferventissime accinctus dominus abbas Theodericus, brevi tempore quicquid est superius a fenestris cancelli pulcherrimo opere consummavit, duobusque pilariis cum superstantibus illis parietibus juxta chorum edificatis, totam illam partem monasterii, quæ est ab arca supra sepulchrum sancti

VARIE LECTIONES

¹⁷⁶ ibi addit D. ¹⁷⁷ dum 1°. post D. ¹⁷⁸ Eodem anno Godefridus de Bullio, dux Lotharingie et princeps Iherosolimorum, obiit, post quem Henricus imperator anno sequenti ducatum Lotharingie Henrico comiti Lemburghensi contulit. Hæc ex Sigeberto ab alia (tertia) manu in margine adjecta sunt. ¹⁷⁹ Quidam ex intrusis abbatibus *supercripti interpolator* 1.

Trudonis ad partem orientis, cœmento plasmavit, calcædealbavit, fenestris vitreis decoravit, cœlatura continuavit, tectamque superius pavimento finivit inferius; similiter et criptam, quam volutam tantum invenit, cæteris omnibus quæ decreant consummavit, atque in honore beati protomartyris Stephani principale in ea altare dedicari fecit¹⁰⁰. Anno ab incarnatione Domini 1012¹⁰¹ de vilissima capella supra sepulchra beatorum Trudonis et Eucherii in introduxit nos in eam criptam cantare. Quæ dies visa est nobis et fuit immensæ lætitiæ, cum in ea jam inciperemus secundum ordinem et orationes facere et in choro stare et ad altare procedere, quod nullo modo poterant prius fratres per multos annos in augustia capellæ. Nam ab ea die, qua vetus monasterium dirutum fuerat et novum combustum atque discissum, inter cæteras etiam desolationes et calamitates, quæ fratribus accidisse superius retulimus, ordo et disciplina prorsus abolita fuerant, maxime loci positura deficiente, in qua teneri possent.

3. Positus igitur est unus de fratribus antiquioribus, vix pre senectute se ipsum valens regere, custos puerorum, qui stante adhuc veteri monasterio videbat disciplinam eorum et ordinem fratrum. Itaque paulatim cœperunt reviviscere quæ erant religionis, et frequenti in capitulo collatione abundantius proficere. Postquam vero eduxit nos de cripta in eorum pulcherrimum et in partim illam monasterii, quam partim edificaverat, partim reformaverat a sepulchro beatorum Trudonis et Eucherii usque in finem operis versus orientem, cum augmenta lætitiæ cepit et religio augmentari et fratrum numerus aliquantulum crescere. Hoc autem vehementissime impediebat, quia officinas (241) claustris fratres paucissimas atque illas vilissimas habebant partibus illis, quæ sunt ad orientem et aquilonem, non habentibus nisi tantum sepem nudam et vilissimam, quæ non modo hominibus, sed et canibus et porcis indifferenter pervia erant. Pars illa claustris in quæ sedentes fratres ad lectionem conventum suum silendo vel loquendo modo tenent, medio intertextâ pariete tantum cooperturæ habebat, sub qua fratres capitulum suum faciebant, dimidiumque superextantis dimidii necdum coopertum ex varia aeris intemperie fratribus ibi sedere volentibus multam molestiam tam æstate quam hyemefaciebat. Refectorium fratrum ac dormitorium domus illa una erat, quæ ad occidentem pars quarta claustris esse debebat, intertextâ nichilominus pariete, habens

A subtus scolam puerorum, cellarium, domum infirmorum. Sed, ut superius dixi, sine aliquo cultu erant omnia: tectura nulla ante officinarum istarum ostia, iugeque lutum hyemæ et molestia grandis intus pulvæ, nivis, grandinis et boreæ, nichilque obstaculi quo prohiberetur quodvis animal accedere.

4. Domus infirmorum neque die habebat ignem neque nocte lumen, nisi fratres in ea jacentes undecumque sibi, interdum etiam ex victu et vestitu suo, ea¹⁰² procurarent. Sed neque in dormitorio lucem erat, fratribus tota nocte in tenebris jacentibus et per tenebras ad matutinos euntibus. Quod quidem erat gravissimum eis, quia de illa parte domus in qua dormiebant, oportebat eos tenebras transire partem aliâ in qua reficiebant, atque inde exeuntes sub tectura partim lignea partim straminea, utraque vero semiruta, juxta murum monasterii palpando frequenterque ruendo aut offendente ire omni nocte ad matutinos, et de matutinis similiter per tenebras redire. Infra matutinos si quis fratrum aut puerorum volebat aliquando exire ad necessaria naturæ, dum timeret tenebrarum horrorem longique¹⁰³ itineris luteam difficultatem, magis inter se sustinebat naturalis necessitati injuriam. Hyemali tempore lecta fratrum aspergebantur nive densissima, surgentesque ad matutinos sicut se albicantes nive super vestimenta sua inveniebant, ita et revertentes tota lectisternia sua. Propter communem quorumlibet accedere volentium importunitatem nichil tute servare poterant de lectisterniis suis in dormitorio, nichilque de his quibus serviebatur mensæ eorum in refectorio; qua necessitate habebant qui habere poterant pro lectis ligneis archas seratas, in quibus surgentes lectisternia sua obfirmabant; qui vero habere non poterant, frequentes molestias de vestimentis suis a furibus sustinebant. In refectorio autem post se in muro fenestras diligenter seratas habebant, recomdentes in eis, mappulas suas, cultellos, ciphos et quæ supererant eis de mensa, quia non habebant quibus necessitatibus suis succurrerent, nisi ex ea substantia, quæ aut supererat, aut quam ori suo subtrahebant; ad elemosinam nichil inde aut permodicum dabatur.

D 5. Transitus tritus sexus utriusque erat, plurimum vero ad missas mane per eum locum, quam tunc appellabamus et nunchabamus coaventum, et frequens in eo cum fratribus fabulosumque laicorum et clericorum usque in noctam colloquium. Si

VARLE LECTIONES

¹⁰⁰ Anno eodem 1100. 3. Kal. Oct. *annotavit interpol. 1.* ¹⁰¹ *dedicata est cripta nostra a domino Oberto episcopo Leodiensi, ad instantiam domini Theoderici, qui hæc verba desunt in utroque codice 1 et 1'; at in illo manus sæc. XIV ea in margine adscripsit; leguntur etiam apud D. 102 sibi repetunt 1. 1.* ¹⁰³ *longique — difficultatem desunt D.*

NOTE.

(241) Cubicula, in quibus servabantur quæ ad singulorum monachorum victum reliquosque usus pertinebant.

qua potens persona, ut frequentissime assolet, hospitari apud nos voluisset, fratribus hac illacque miseriam panem suum manducantibus, ipsa in refectorio ad mensam fratrum discumbere aut si purior esset clementiorque aer in medio prati. Milites usque ad ostium refectorii sive ad medium conventus equitantes ibi descendebant, nullamque reverentiam, non dicam monachis, sed ipsis quoque sanctis locis exhibere usque ad noctis medium curabant. Testor Deum, quia digne non possum os meum stimulumque miseriam applicare, quo tantam majoremque miseriam fratrum, secundum quod audivimus maximaque ex parte ipse vidi, fideliter valeam referre.

6. Vir autem bonus, scilicet dominus abbas Theodericus, noviter hanc Iherosolimiticam nescio an magis Babylonicam desolationem ingressus, cum omnia simul invenisset corrulisse, omnia simul et deripente non poterat erigere. Verum, ut superius retuli, ad monasterium reparandum et animo intendebat, et studio infatigabili accingebatur. Qui dum facundis oris gratia contionaretur diebus paschæ sive pentecosten in ecclesia beatæ Mariæ ad populum, frequenter eis eliciebat decem aut duodecim plusve minusve marcarum ad monasterii reparandi auxilium. Ubi occupatus minus intendebat ad claustrum, tamen quam ciclus potuit in domo infirmorum, in dormitorio, in cella abbatis, in cripta, ante altare beati prothomartyris lumen constituit de ecclesia de Corbece (242), disponendum per manus custodis ecclesiæ de marca et dimidia census ejus, constituens custodi marcam ad luminare, preposito vero dimidiam ad prebendam fratrum, quæ prius non persolvebat nisi 5 tantum solidos. Similiter de censu ecclesiæ de Stades constituit custodi 5 solidos ad luminare, quæ amplius non persolvit. Elemosinæ pauperum prorsus abolitæ 6 cotidie constituit siligineos panes dando de decima de Brunstemia, quam redemit positam in vadio pro 10 marcis Molendinum de Moyse cum auferre prorsus non posset viro potenti, qui dicebat se illud acquisisse pro censu 5 solidorum singulis annis, et quod plus valebat, accepisse in beneficio de manu abbatis Lanzonis, multis sumptibus, multis laboribus eo produxit, ut ferro inde sublato paulatim decidendo annullaretur, et preter aquam et ripam nec vestigium molendini ibi relinqueretur; quod usque ad nos ita permansit. Alia plura molendina redemit, quæ gravissima pecunia invadiata aut beneficiata dicebat sibi fraus maligna nostrorum feneratorum.

7. Ad missæ suæ ornamentum reponendum scrianiola duotali operi convenientia fecit, suoque studio amictum magno aurifrigio (243) et longe ornatum, albamque laqueum a collo aurifrigio factum, et

A nodum unde affigebatur, ex auro et margaritis pulchre habentem compactum, in eis acquisivit. Similiter et oingulos duos, unum de nigro bonoque pallio latum satis, aurifrigio latitudinis trium digitorum in fine decoratum, alium de pallio varii coloris valde bonum, a nodo ante ventrem cingentis eum, filis aureis usque ad summitatem operose multum crasseque undique contextum. Sed et balteum et calicem cum patena argenteum, intus et circa oras exterius deauratum, pixidem argenteam, similiter et argenteam acerram vasque argenteum ad vinum, trium frtonum (244) pondus habens; thuribulum quoque de cupro deauratum, catenulas argenteas habens; pelliculam simulacro bestiolæ caudatam de cupro factam ad suscipiendam aquam manuum lavandarum, intus habentem imaginiolas argenteas fusi; opere celatas; tresque tuettas, unam sternendam super altare, aliam sub libro, tertiam ad tergendas manus. Crucem quoque cum crucifixo et pede quatuor evangelistarum imaginibus operoso, utrumque de cupro sed deauratum. Columbam etiam cupream, auro tamen superius argentoque variatam, continentem aquam ad opus manuum. Casulam de nigro pallio circa collum et a collo usque ad pedes ante ventrem aurifrigio lato ornatam; cappam similiter de nigro pallio pæne eodem, circa collum et super cristum capilli aurifrigio ornatam, ante peotus habentem plus quam palmæ unius longitudinis, æqua longitudine et latitudine, aurifrigium, neque tantum aurifrigium quam rem filis aureis desuper solississime contextam, in medio habentem gemmulam bullula circumolusam. Hæc omnia ad officium missæ suæ et ad ornamentum ecclesiæ proprio studio de novo acquisivit. Redemit quoque cappam unam albi pallii valde bonam, thuribulum quoque argenteum appendens septem marcas, quod postea eum prestisset archidiacono cuidam nomine Alexandro cum pallio uno optimo, quod ipse quoque emerat, et calice argenteo, numquam rehabere potuit quæ ita usque hodie nostra ecclesia perdidit. Pallium quoque unum, quod sufficit ad majus altare cooperiendum, emit totum novum, et de spisso pallio purpurei coloris, pallentis tamen, in grandiusculis rotis imaginibus bestiarum variatum. Hoc hodie quoque penes nos habetur.

8. Fratres quos invenit benigne fovit, et quot et quos potuit addidit, multa peressus ab his, quos necessitate minoris sibi numeri de aliis claustris ex untes suscipere cogebatur, invenientibus in illum frequenter maligne semper loquacibus in nos nostris oppidanis, quod tantæ fructum abbatis octo aut decem tantum fratres consumerent, non attendentibus neque veteri malicia cæcitatibus considerare volentibus, ad quantam paupertatem devolvissent ab

NOTÆ.

(242) Corbeck ad Dylam in Brabantia.
(243) Gallis *orfroi*, *broderte*, limbus acu pictus, coloribus, auro argenteove distinctus.

(244) I. q. fertio, Gallis olim *fertin*, Germanis *bierling*, est quarta pars marcæ.

batiam furor mobilitatis eorum et contentio inter se abbatum factione eorum, et quanta consumenda essent in reparando monasterio, claustrum et appendiciis eorum. Hac, inquam, male loquacium et maligne detrahentium necessitate compulsus, cum plures de suis fratres non haberet, et aliunde venientes monachos ignotos susciperet, multa et dampna et injurias sustinuit frequenter, talibus nullum ordinem servare volentibus, et cum de nuditate sua revestiti et de famelicitate sua refocillati essent, aut molestissime nobiscum commanentibus, aut cum dampno et ¹⁸⁴ injuria et ¹⁸⁵ detractatione nostri tandem a nobis effugientibus. Vidi ipse intra quinque aut sex annos de talibus 17 a nobis recessisse, revestitos apud nos a planta pedis usque ad verticem integra veste. Studium et laborem ejus circa emendandam æcclesiam nostram intus et foris, et quantum sub eo profecerit, longissimum esset enarrare, cum tamen numquam defuissent interim ei tribulationes et persecutiones ab eis, de quibus aliquid hic modo volo referre.

9. Primo tempore introitus ejus in abbatiam gravissimus persecutor fuit ei comes Gislebertus de Duraz (245), advocatus noster, quem numquam potuit placare, nisi dampnosa æcclesie pecunia pro eo intercurrente. Preterea Heynricus de Lemburg, major noster advocatus, supradictum illum Herimannum, qui per violentiam non potens abbatiam nostram quam invaserat tenere, ad eum patrocinii causa confugerat, frequenter super domnum abbatem Theodericum in oppidum et usque in cellam abbatis introducebat, volens libentissime in abbacia eum confirmare, si et fratrum consensum inde prius habere potuisset, et fidelibus æcclesie fidelitatem extorquere suo Herimanno. Sed fratribus constantissime illi pro domno abbate Theoderico in faciem resistentibus, atque adeo ex auctoritate Leodiensis episcopi, ut quamdiu Herimannus aut in cella abbatis aut quoquam in toto oppido nostro esset, divinum officium in ecclesia nostra non fieret et nulla campana sonaret, cum multa tandem confusione et in nos et nostra indignatione recedebat, suumque iterum Herimannum in malum nostrum recipiens custodiebat. Jesu bone ! quando totum dicerem, aut quomodo totum dicere possem malum

et dampnum, quod per hos duos sustinuit ecclesia nostra ¹⁸⁷ ?

10. Accidit interea turbato vehementissime regno et sacerdotio, ut Heynricus tertius Romanorum imperator augustus, traditis filio eque vocato Heynrico imperialibus insignibus (246), abjectusque a regno iterum regnare moliretur Cujus maxima spes tunc temporis esse videbatur iste Heynricus comes de Lemburg (247), dux ¹⁸⁸ modico jam ante creatus (248). Quæ res prope extremum debuit esse ecclesie nostræ, quia, cum tunc temporis non tam dux quam rex esse videretur, utpote qui regis erat patronus factus, non erat rex, non erat episcopus, non amicorum quisquam, qui auderet nos contra tantum tyrannum juvare ; maxime pravissimis quibusdam de oppidanis nostris et hominibus de factione Luiponis et Herimannorum factiosissimis ad hoc cotidie illum instigantibus, et in fornacem ardentissimam illius malæ suggestionis suæ oleum, picem, adipem, resinam et omnia instigationum fomenta congerentibus, ut suum Herimannum in abbatiam nostram restitueret, Theodericum ejiceret, modo venisse ¹⁸⁷ tempus ¹⁸⁸, in quo hoc liberrime facere posset ; faceretque eum benedici, cum non auderet umquam episcopus contradicere ei, quem et introduxit, sed fratres non amplius quam antea inflectere ad suam voluntatem potuit. Relicto tamen eo cum custodibus sibi familiaribus in cella abbatis, abiit, multa vastatione facta in curia nostra et in claustrum de rebus victui vestituique nostro preparatis.

11. Interim domnus abbas Theodericus secesserat ad castellum comitis Gisleberti Duraz, timens sibi, si tyrannum illum expectasset, de vita, Quo una parte oppidum nostrum egrediente, ipse (249) alia ingressus est. Testor Deum omnipotentem, quia nisi ipse oculis vidissem, et præ magnitudine leticie gemitum eorum querelosa et suspiria auribus hausissem, non facile mihi, sed neque ipsi cui fiebat, posset persuaderi tantus affectus, tanta erga eum populi devotio sexus utriusque, diversæ etatis. Ipse et converso quam acclini vultu, quam modesto ore humiliari, quam profusis lacrimis, quam humectis genis tota facie irrorari ; flebant illi præ nimia quæ eum ardebant caritate, flebat ipse præ maxima quæ se ipsum metiebatur humilitate. Tam triumphali

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁴ aut 1°. ¹⁸⁵ sequitur hoc loco in 1 folium vacuum, desiderantur igitur omnia usque ad verba in c. 13 malorum recordatione populus etc, Recentior manus quæ in margine superiore foliorum numeros apposuit, relicto folio vacuo a XXV ad XXVII transit; itaque minime a librario hæc omissa sunt, sed folium postea casu quodam excidit, aut potius, ut videtur, excisum est, quod inde quoque conjici potest, quod vacuum folium non cum quaternione coheret, sed postea insertum est. ¹⁸⁶ Lotharingie superscripsit interpolator 1°. ¹⁸⁷ utilissimum D. ¹⁸⁸ adesse addit D.

NOTÆ.

(245) Duras haud procul a Sancto Trudone. De Gisleberto comite vide supra IV, 9 ; pater ejus Otto inter annos 1090 et 1099 obiisse videtur. Si fides est Vitæ Arnulfi episcopi Suessionensis, Otto ille fuit frater Arnulfi comitis Lossensis, cf. Mantelium, p. 50.

(246) Quod factum est d. 3° Dec. 1105 Ingelheim ; cf. Ann. Hildesh.

(247) Ad quem imperator tempore paschali anni 1106 Leodium venerat.

(248) Anno 1101 Natalitiis Domini Moguntie factum est testibus Ann. Hildesh. Eodem anno pascho ante comitem ab imperatore in castro Limburg obsessum esse constat.

(249) Theodericus abbas.

applausu, tam favorali populi devotione exceptus, usque ante cellæ suæ janua est perductus. At illi interius eam obfirmaverant, et strepitu indignationeque populi percussis, nil sibi certius quam eorum confodi gladiis expectabant. Qua obfirmatione populo magis magisque in iram indignationemque concitato, cum tamen quidam dubitare viderentur, utrumne vi in eam irruerent, quidam vero ad irruptionem cum clamore jam se accingerent, unus eorum, cujus sapientiæ et consilio totum inniti videbatur oppidum, vultu flammæ et ore grandisono prorupit in medium: *Eyia*, inquit, *viri, eyia viri, si tamen viri! Quid hic tam ignariter excubatis? Quid ad postes hujus domicilii observatis? Cur statim fracto repagulo, vel ipsis postibus radicibus evulsis, aperto ostio, micante gladio non irrumpitis? Quasi non voluntate neque judicio Dei, sed fortuito hic conclusite neantur rei illi et gladiis nostris hodie decapitandi, quorum venenata delatione, pestilenti consilio domus vestræ damnosissimè flagrarunt incendio, matres legitimo destitutæ sunt conjugio, nepotes vestri sine parentibus, vos ipsi, heu! heu! sine liberis estis et nepotibus. Et ecce, nunc iterum ad nostram contumeliam et nominis generisque vestri ignominiam in oculos nosros importuni, contumaces, ignobiles lenones se ingerunt, ut quorum patres, filios, fratres, nepotes, affines, amicos, servos peremerunt, quosque igne et rapina de divitiis in inopiam, de gloria in ignominiam detruserunt, eorum nunc dominum inermes, ignavi, pauci scelerati ejiciant, ut, quæ ferro flammeque eorum cum periculo capitum nostrorum eripimus, libidinosi degluciant; seditionem, intestinum bellum in oppido nostro plectendi parricidæ, ut olim, ut sepius, nunc etiam commoveant, per quæ stirpis nostræ monumenta et extremæ reliquiarum nostrarum reliquæ prorsus intereant. Si viri essemus, filii viro- rum, numquid hæc in capita eorum nunc de presenti non redundarent? Talia Guntramnus.*

12. Erat hic Guntramnus servus ecclesiæ nostræ, homo gratissimæ grandisque facundiæ, statura procerus, grossitudine corporis ejus decentissime respondente proceritati, acerrimus in bello, audax animo, prudens consilio, constans in negotio¹⁸⁹, formosus tam venusto corpore quam pleno vultu et elegantissima facie. Hunc talem, qualis apud nos de nostris nemo surget amplius, oppidani nostri flagrantés in eum odio maligno et nequissima invidia pro probitate ejus, casu volantis in frontem ejus sagittæ incerto auctore occiderunt, dum quadam die proditione ejus sic tandem patefacta, adversus eum sic nec opinantem consurrexissent armati. Quem si casus comminus se gladio defendere non vetuis et, o¹⁹⁰ quantam dedisset stragem, antequam occumbere posset! Sepultus jacet inter turrim et ostium, quod aperitur versus cymiteriam fratrum¹⁹⁰ c. in neg. desunt D. ¹⁹⁰ quot quantamque D.

A ad meridiem, juxta murum, statim ut exitur de ostio ad dexteram manum. Hoc tali viro ita, ut superius dixi, perorante ad populum, statim versus in furorem preteritorum malorum recordatione populus, et tamquam ursus cruentis pregustatis carnibus in eos efferatus, stricto mucrone in eos conclamat ostia confringere, postes evellere pretemptat, ut omnes, tam monachos quam milites, minores quam majores in ore gladii interficial. Sed statim pietas et benignitas domni abbatis Theoderici per turis scelestis tutissimum scutum se opposuit, vehementerque inclamans Gisleberto comiti, nec non singulos suorum proprio ex nomine revocans, vix tandem ne in funestos illos irruerent multis precibus oblinuit Quibus sedatis, hoc modo fratres suos ante populum alloqui cæpit:

13. Absit a me, fratres karissimi, absit, inquam, dulcissimi filii, hoc peccatum in Domino, hoc scandalum in populo, ut regressus meus ad vos et pia in me vestra populi que devotio maculetur, obfusce- tur sanguine cujusvis aut homicidio. Non his armis decertandum nobis, non hoc gladio truncandus est impius hostis. Cujus nos sumus milites, ipse armatura nostra Christus est; hujus signifer beatus Paulus suis ita conclamat commilitonibus: « State, inquit, precincti lumbos vestros in veritate, et induite lorricam justiciæ, et calciate pedes in preparationem evangelii pacis, super omnia accipientes scutum fidei, in quo possitis universa tela maligni ignita extinguere, et galeam salutis accipite et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. vi, 14). » His armis ad similitudinem boni regis David muniti, hunc superbissimum, spurium et incircumcisum fiducia- liter poterimus aggredi, ut, cum tantus blasphemus percussus in fronte, et in ea corporis parte vulneratus, in qua presumptor sacerdotii Ozias lepra incanduit, lepra corruerit, capite ei proprio mucrone truncato armis que omnibus expoliato, « conste- lamur Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus, qui facit mirabilia magna solus (Psal. xxxv, 1). » Atque iterum cum nostro David dicamus: « Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prelium et digitos meos ad bellum; misericordia mea et refugium meum, susceptor meus et liberator meus (Psal. xliii, 1). »

D 14. Hæc cum dixisset, populus ad propria rediit, ipse vero nobiscum in claustro habitavit. Qui autem conclusi erant in cella abbatis, ne a nostris qui turrim eis priperuerant, deberent interfici, nocte illa pene omnes effugerunt, et preter unum, qui cum Herimanno venerat de Malmundaria monachum, quasi nulli cum illo remanserunt. Quidam tamen ex oppido nostro impurissimi nebulones, ventricolæ, apud quos data crustula hispidi panis cujusvis dignitatis nomen facile mercari, eademque

VARIÆ LECTIONES

¹⁸⁹ c. In neg. desunt D. ¹⁹⁰ quot quantamque D.

subtracta patibulo reus possessus ad iudicari, frequenter ad eum conclusum in cella introibant, lethargicumque cerebrum ejus fetido adulationis suae oleo impinguentes, interim leccatriæ (250) suæ sic cum eo satisfaciebant. Tota autem abbatia et maxime monachi ad domnum abbatem Theodericum humiliter fidelitatis obsequio et piæ obedientiæ oculo respiciebant, ejusque anxietatem amaro satis animo deflebant. Sequenti igitur die eum domnus abbas Theodericus vocante eum episcopo Obberto Leodium venisset, injuriam suam, persecutionem, redivi Symonis superbiam, invasionem in auribus episcopi ecclesiæque beati Lamberti exposuisset, non eos tantum mesta compassione santiavit, sed et ipsam totam civitatem merore quidem maxime obnubilavit. Erat enim tam olerum quam populo et monachis gratissimus, multa litterarum scientia et egregiæ vocis júbilo acceptissimus, tum placidissimis moribus et vultus hilaritate serenissimus.

15. Non tamen prout deceret dignitatem disciplinæ et nominis Leodiensium, cito vindicatum fuit tam grave facinus in presumptorem impium. Sed nec mirum. Bona eis venia indulgentius, dum necessitatem temporis et eorum angustiam respiciamus. Erat enim tunc non parva turbatio, non in ea tantum æcclesia, sed et in toto episcopio, et unumquemque non modo reipublicæ, sed familiaris quoque sollicita urgebat occupatio. Sicut superius tetigimus pro recuperando extorti sibi regni statu imperator Heynricus ibi anxie insudabat; et quia crudeli odio et gravissimis dissidebant inimicitii episcopus et Heynricus dux, simul quoque Namucensis comes Godefridus (251) et idem dux, eos prius ad pacem et concordiam revocare imperator maxime laborabat, ut postea robur pacis eorum et concordie esset ei spes et causa victoriæ. Quæiebantur etiam muri totius civitatis et ecclesiæ undosa imminenti belli formidine, quæ ferebatur, verumque erat, filium imperatoris Heynricum nomine in manu robusta et indignatione maxima ad civitatem obtinendam properare (252).

16. His malis intercurrentibus, quo publicæ familiarique rei suæ unusquisque, prout necesse sibi videbat, consulit attentius, eo de nostra disponitur satis quam expediret nobis negligentius. Semel tamen¹⁹¹ atque iterum vocatum eum (253) episcopus tandem excommunicat omnesque ejus complices, precipiens archidiacono suo Alexandro, ut eum de caminata abbatis atrioque suo eliminaret. Sed ille

A omnino neglexit; qua causa, quo animo, ipse viderit. At dux non immemor injuriæ contemptusque sui in Herimannum¹⁹², arma copiasque suas in furore et indignatione magna adversum nos colligit, ut die data, quoscunque de nostris ad dedicationem sui Relis compellere non posset, eorum carnes in ejus sacrificio victimas propitiabiles faceret. Sed comes Gislebertus, qui reconciliati sibi fidelis tunc adjutor existebat domni abbatis Theoderici, conducto sibi comite Lovaniense Godefrido, qui non multo post dux extitit (234), viriliter ei restitit, omnemque conatum Heynrici, licet domini sui, dum accedere non auderet, irritum fecit. Nec multo post domnus abbas Theodericus reversus est de Leodio ad cœnobium nostrum, grandifereus patientia conclusum in cella sua emulum suum.

B 17. Jamque die imminerebat, qua comes (155) Flandrensium imperatori occurrere Andegerp debebat. Quo dum imperator proficisceretur, contigit eum habere per locum nostrum transitum, atque in cella abbatis, qua non sani consilii frater ille habitabat, nocte una hospitium. Qui dum cellam omnino non auderet imperatori contradicere, si vero ab ea egrederetur, nullum sibi ulterius patere regressum formidaret, in cellarium sub caminata descendit, ibique tota illa nocte mansit, ut facto mane, cum imperator viam suam proficisceretur, ipse ex inferioribus abditi prodians ad obtinendam cellam regrederetur. Sed quidam de pueris nostris, qui nocte illa imperatori ministraverunt, fratrum nostrorum consilio prestruentes ei aditum, in cella regredi non permiserunt, nichil tamen contumeliæ aut virium ei jusque satellitibus intulerunt. Cumque silli interceptam introeundi facultatem intelligeret, et se quasi in sepulchro, cellario illo scilicet, a pueris nostris suffocandum omnino formidaret, de lacu, in quo se ipsum male dampnaverat, novus quasi terrigena ad invisam sibi lucem per aliud ostiolum tandem erupit, et magnum spectaculum populo factus platearumque pueris, ad unam forensium domum homo sine honore, monachus sine pudore proripuit, aliquotque dies ibi faciens, sabbato sancto dominicæ resurrectionis iterum ad ducem transivit. Qua peste eliminata sentinaque ejecta de navi nostræ æcclesiæ, mox, quia erat hora tertia, sonuit, et post tot luctuosos dies, quibus chorus noster siluerat, nos jam posse licenter divinis ora aperire laudibus grandis læticia fuit. Nam nostrum monasterium et parochia foris tamdiu ab episcopo

VARIE LECTIONES.

¹⁹¹ *deest* 1°. ¹⁹² Herimanno 1°.

NOTE.

(250) Est incontinentia; leccator est homo gulosus, incontinens; Belgis *lecker*, Gallis *lichard*.

(251) De hoc vide etiam Chron. Sancti Pantaleonis apud Eccardum 1, 923.

(252) Henricus V, ante pascha 1106 jam certior factus de Heinrico duce Lotharingiæ et Obberto episcopo Leodiensi imperatoris partes tuentibus, in ipsam Lotharingiam profecturus erat; cf. Ekkehard.

Uraugiensis ad h. a.

(253) Herimannum.

(254) Qui ipso anno 1106 Lotharingiæ inferforis ducatum Heinrico de Limburg ereptum accepit teste Sigeberto.

(255) Robertus II quem vocant Hierosolymitanum; regnavit a. 1093-1112.

in banno posita erant, ut in eis nemo cantaret, donec de cella abbatis et de tota curia et atrio Herimannus exiret.

18. Quod cum nunciatum fuisset duci Heynico — forte enim ipse eadem hora per forum nostrum transibat — ira incredibili exarsit, dolore intolerabili infremuit, et nisi hanc suam in exemplum omnibus injuriam vindicaverit, cum obstatione et horribili quadam anathematizatione se suaque omnia diræ mortis terminioque crudeli devovit. Ira igitur vehementi furoreque ingenti nec non et indignatione non minima in nos et nostra exardescens, contemptum sui abbatis cordi gravius apposuit, totumque se statim in nostrum nostrorumque vitæ periculum, quam substantiæ tam membrorum quoque detrimentum dissolute nimis acclinxit. Jamque multi nostrum parere inter monachum et clericum, clericum et laicum neque quicquam discernere, crudeliter persequi, bestiali furore in nostros et nostra sevire, ut nullius nostrum misereantur suos omnes suppliciter orare, obsecrare, terribiliter precipiendo precipere. Tum si illis de nostris possent arripere, quosdam sine compassionē decernēbat suspendere, quibusdam oculos effodere, istis nares truncare, illis manus amputare, aliis pedes abscedere, nonnullis crura comminuere. Quibus vero misericordem atque humaniorem se exhibere volebat videri, eos diu carceratos tandem præcipiebat gravissimo argenti pondere debere redimi. Et certe illi longe se beatiores cæteris reputabant, qui nichil aliud se perdere quam pecuniam metuebant. Erat igitur omnibus grandis formido, pavor et tribulatio, mentis hebitudo, membrorum dissolutio, genuum collisio, cum nulli nostrum extra oppidum pateret aliqua via sine vitæ periculo, membrorum aut substantiæ detrimento. Sed et comitem Gislebertum: quia pro nobis se illi opposuerat, in tantum odio habebat, quod eum de infidelitate palam arguere, et hereditario propter hoc privare beneficio fidenter laborabat. Erant etiam tunc nobis adhuc Coloniae plures carratæ vini, quas statim fecit suis usibus obfirmari.

19. Hæc aliaque plurima quæ nobis cotidie ingerebat mala — nam et villicis omnibus interminatus terribiliter fuerat, ne in quovis nobis responderent — domni abbatis Theoderici animum graviter afficiebant, et illud multo amarius, quia audiebat eum velle beneficiare suis satellitibus quæ nobis juxta Mosellam nec non et in Testebant obaudiebant. Quod si semel in tam tempestuosa tempestate contingeret, aut vix aut numquam ea amplius æcclesia nostra reciperet, et vinum et pisces ulterius abbatiæ nostra non possideret. Immenso igitur dolore

et metu afficiebatur, metuens etiam et nimium sollicitus ne in tanta turba quisquam propter eum occideretur, carceraretur, spoliaretur. Sed cum sub hoc curarum sollicitudinumque onere importabiliter premeretur, fuerunt quidam ex amicis ejus cum duce, qui videntes angustiam, oppidanorum periculum, æcclesiæ intolerabile et irrecuperabile dampnum, mediante pecunia conabantur adhuc eum ab his malis quæ cogitabat in nos revocare. Vix tandem argenteo malleo emollita est nigri silicis duritia, exceptoque comite Gisleberto, annuit ut pacem habeat abbas noster et tota ejus æcclesia. Sed re perlata tandem ad domnum abbatem Theodericum — nam novit Dominus, se nesciente hoc prius ab amicis agitabatur — nulla ratione, nullo consilio, nulla persuasione, nullo timore adduci potuit ut acquiesceret, nisi res æcclesiæ quas impediērat prius ab omni impedimento dux enodaret, et comitem Gislebertum oppidanosque omnes, quibus propter eum molestus fuerat, in firmam pacem gratiamque suam revocasset. Quod miro inedicibilique labore ab utraque parte tandem concessum est. Ipse presens istis interfuit, et pro explendis feria sexta parasceve Domini, die una Leodium equitavi, et multum ibi moratus pro hoc negotio, ipsa rediit, et statim reascendens cum domno abbate iterum Leodium abiit. Per soluta est ibi pacta prius pecunia, comiti Gisleberto reddita est ducis gratia oppidani liberati sunt a timore, res æcclesiæ eo jubente prorsus sunt expeditæ. De Herimanno vero inter ducem et domnum abbatem hoc tandem diffinitum est, ut si cognoscens reatum suum ad satisfactionem et pœnitentiam venire vellet, misericorditer reciperetur, probataque ejus humilitate et obedientia, secundum ejus animi infirmitatem condescendere ei domnus abbas non dedignaretur. Sed in veterata miserandis hominis malicia humiliati nullo modo ad satisfactionem et pœnitentiam potuit, sed id quod fuit permansit, et quod non erat assumpsit.

20. Ex hac ducis oppressione et Herimanni invasione gravissime afflicta elanguit diu æcclesia nostra. Calix aureus nescio quanti ponderis cum patena, quem ipse domnus abbas Theodericus acquisierat, hac necessitate irrecuperabiliter venditus est silva in Kircheym excisa et vendita, substantia aliamulm attenuata, quodque magis dolentum erat magisque defendendum, totum opus monasterii intermissum usque ad obitum ejus deperibat. Del autem faciente iudicio eodem anno abjudicatus fuit Heynico ducatus (256) et datus comiti Godefrido de Lovanio, causa existente, quia eadem septimada scilicet feria quinta, quæ fuit cœna Domini, pugnaverat contra filium abdicati imperatoris Heynrici

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁸ eque l. 1'. ¹⁸⁹ nostris addit D. ¹⁹⁰ Testebant l. ¹⁹¹ Eodem anno Dom. 1106 mortuo Henrico imperatore tercio ducatus Lotharingie abjudicatus est Henrico Lemburgensi advocato nostro *interpolator* l'. *duabus lineis erasis.*

NOTÆ.

(256) In placito Wormatiæ habito die Pentecostes testibus Ann. Hildesh.

regem creatum, Heynricum dominum suum supra fluvium Mosæ oppido Guisez (257) ante pontem, regemque contrito exercitu ejus fugaverat. Ad cumulum autem malorum nostrorum accidit nobis et aliud malum, quanto de familiariori et amiori prius nobis potente persona tanto et gravius, tanto et intolerabilius. Cœperunt namque in invicem dissidere comes Gislebertus advocatus noster et domnus abbas Theodericus. Comes exigebat ab eo 24 marcas argenti, quas duci Godefrido dederat de Lovanio, quia ducem Heynricum propter suum abjectum a nobis Herimannum super nos irruere non permiserat, et quicquid super eas ex usuris cotidie crescebat; abbas respondebat se ei non promississe nisi 5 tantum, ei eas se jam persolvisse. Sic et sic cotidie mala nostra multiplicabantur. Comes quid feceret? Rationi omnino acquiescere nolens neque veritati, cum duplici dampno quam argenti hujus summa fuisset, totum per abbatiam quod exigebat diripuit, nullisque umquam petitione abbati reconciliari voluit, sed conversus ad dominum suum comitem Heynricum (258) et ad emulum abbatis Herimannum, cœpit omni consilio et virtute agere, ut de abbacia ejiceretur et Herimannus reintroduceretur.

21. Habebatur tunc ¹⁹⁷ Mettis episcopus Adelbero ¹⁹⁸ (259) post Popponem (260), qui licet litteras suas et missa icos pro domno abbate Theoderico ad comites Heynricum et Gislebertum frequenter mitteret, nichil tamen aut modicum juvare eum poterat contra eos, nisi in hoc tantum, quod magis inde confortabat animos fratrum nostrorum et corda ambigua levium oppidanorum. Sub hujus fune contentionis aliquamdiu ancipites agitatæ sunt utræque partes dissidentium. Cum igitur humano undique destitueretur auxilio, et ab illis vehementissime affligeretur, qui eum maxime debuerant juvare, ratum sibi duxit ad divinum eo modo confugere, si dissolutionem nostri ordinis, quæ diu nimis casibus diversis accidentibus apud nos non absque infamia inoleverat, religiosorum monachorum usibus posset emendare. Ad quod peragendum quidam de fratribus, pauci tamen instantissime eum perurgebant, plures autem gravissime in veteratas abusiones suas immutandas sibi ferebant, maxime vero qui apud nos de aliis claustris profugi confluxerant. Sed cum Dei adjutorio prevalente meliori parte fratrum, licet minoti, introducti sunt usus Cluniacensium in monasterium et claustrum nostrum, scilicet Kalendas Martii, quæ fuit eo anno sexta feria in capite jejunii ¹⁹⁹, ad quos demonstrandos misit nobis domnus abbas Sancti Jacobi de Leodio Stephanus duos de suis fratribus, abbas Sancti

A Laurentii Berengarius de eadem civitate duos. Cœpitque doceri ordo Cluniacensium ferventissimo apud non studio et exerceri tenacissime, non ex parte sed ex integro, maxime juvenibus nostris in eo laudabiliter sine omni mendacio nostro ferventibus, senibus cum silentio mente pacifica acquiescentibus, scholarum pueris sine gravi jugo cotidiana exercitatione disciplinam exhibentibus. Qui aliunde apud nos collecti fuerant mutarique veterem levitatem suam nolebant, recesserunt; similiter et de nostris aliqui ejusdem levitatis. Volo autem hic annotare nomina eorum qui tunc de presenti vivebant, quando usus isti apud nos introducti sunt, ut et gloria eorum inde in hac quoque vita crescat, et posterius intelligant quanta apud nos fratrum paucitas extiterat: Abbas Theodericus, prior ego Rodulfus, secretarius Sybertus, prepositus Morungus, cellerarius cantorque Folkardus, Engo jam senex, Gislebertus juvenis maturus. Prima autem die qua ordinem incepimus, exierunt de scolis quinque pueri: Thidelmus, Balduinus, Heynricus, Christianus, Franco, qui postea abjecto habitu fugit. Hi omnes jam adulti fuerant et de scolis jam dudum exisse poterant, sed prioris diligentia eos intra scolas usque ad eam diem tenuerat, timens, si ante inceptum ordinem, secundum veterem abusionem, extra scolas levitatis et ocii ²⁰⁰ placitam juvenibus venenatamquam dulcedinem gutasent, quod amplius rigidæ juvenum jugique insuetæ cervicibus applicari ad ordinem non possent. Pueri qui in scolis remanserunt, fuerunt hi: Guazelinus, Adulfus, Guulbertus, Fredericus, Humbertus. Inter majores ei minores eramus 17. Quo parvo numero cum adjutorio eorum qui de Leodio prestiti nobis fuerant, cœpit, ut dixi, ferventissime ordo teneri, maxime studio juvenum laudabiliter ad hunc se accingentium.

22. Si quis tamen nostrum præcipue exstitit cujus importunitas et oportunitas, cujus mille formis variata sagacitas animum abbatis ad hos usus tenendos prior induxerit, et cum multa sua tribulatione et angustia, odio et invidia apud ipsum ut tenerentur tandem obtinuerit, et cujus studio eo vivente vigerint, mortuoque refrixerint, non dubitat, quisquis ille sit cum multum emendationis vitæ fratrum et profectus æcclesiæ per hos usus subsecutum sit quod de eo nobis tacentibus, ille tacere debeat, pro cujus amore nichil adversi, nichil odii, nichil invidiæ, nichil periculi sustinere formidabat, dummodo religio introduceretur et locus a preteritæ irreligionis infamia liberaretur.

23. Injecta igitur nobis ad Heynrico gravissimi memoris nubila, magna jam ex parte deterserant nova introducti ordinis gaudia, et sub suavi jugo

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹⁷ A. 1107. *interp.* ¹⁹⁸ V *addit* 1'. ¹⁹⁹ A. Dom. 1107. *inter. in margine inf.* ²⁰⁰ odii 1'.

NOTÆ.

(257) Visé inter Leodium et Trajectum; de die consentiunt Sigebertus et Ekkehardus.

(258) Qui ex carcere, cui Heinricus rex eum mandaverat, interim effugerat anno ipso 1106, pro-

bante Sigeberto,

(259) Quartus.

(260) Qui jam obierat anno 1103.

Domini leve ²⁰¹ satis habebatur nobis onus nostræ afflictionis. Vidit inimicus et invidit prosperis de ordine nostris successibus, atque multum doluit gyganteis, ut ita dicam, nos in eo promoveri passibus. Implevit igitur spiritu suo nequissimo, enescio quota vice, eumdem Heynricum ad affligendas animas nostras jam dudum usitatissimum sibi ministrum et familiarissimum. Qui oblitus preteritæ pactionis cum domno abbate Theoderico dampnosæque multum nobis pecuniæ, quam ei extorserat pro sibi ulterius eo placato, mentitus fidem et non Dei reveritus iudicium, iterum aggressus est sine omni dilatione suum nobis intrudere Herimannum. Regnum autem et sacerdotium, ut superius dixi, ita adversus invicem erant conturbata et commuta, ut adversus violentiam tyrannorum nichil aut parum juvare posset nos tunc æcclesiastica censura. Herimannus etiam per quosdam complices et in curia regis aliquantum familiares conciliavit sibi animum cancellarii regis Adelberti nomine, qui postea archiepiscopus fuit Maguntis, et per ipsum regem habens eos fidos adjutores de sua restitutione. Res vero non fuerat ita notificata regi et cancellario, sicut se veritas habebat de Herimanno. Itaque mendaciis faventium Herimanno decepti, restitui eum in abbatia nostra per litteras et missaticos suos Motensi et Leodiensi episcopo perceperant, cujus adventus cotidie nobis nuntiabatur. Comes autem Gislebertus paratus erat suscipere, et quia advocatus noster fuerat, in abbatiam eum introducere.

24. Inter quæ misantia famæ volitantis cotidie tonitrua, manus tonantis Dei excelsa, jam dudum ab antiquo gravissime super nos extenta, terribilissimo fulgure subito nos perforavit, tollens nobis de medio domnum abbatem Theodericum infirmitate, vix quinque dierum ex sanguinis minutione viam universæ carnis introductum. Heu! quo ore habeo referre, quo stilo scribere, quas tunc sustinuerimus pressuras, tribulationes et angustias? Hi qui vivente abbate Theoderico palam nos persequabantur propter Herimannum, vix jam manus continebant, quin nos vivos discerperent aut in frusta gladiis conciderent; et qui occulte soliti erant nobis ponere insidias, tunc aperta fronte prodibant, tanto in nos jam palam acriores quanto prius fuerant occultiores; paucissimi, qui nobiscum sentientes quicquam pro nobis agere vellent, quod effectum aliquem virtuosius alicujus operis haberet. Herimannus cotidie pro foribus nuntiabatur, et ab aliis invitatus ab aliis expectabatur. Omnium tamen fratrum animi erant contra eum obfirmati, non minus abbate defuncto quam prius vivente illo.

25. In hæc nostra pressura, tribulatione et angu-

stia nullos graviores invenimus persecutores, quam presbiteros nostros tres potentissime, Reynerum scilicet de Hales, Hezelonem de Mergueles necnon et Lanzonem quemdam de oppido nostro. Istis disensiones magnas facientibus, et laicorum amentiam contra nos ante et retro concitantibus, vix obtinui-
 mus ut integro die defuncti abbatis corpus insepul-
 tum custodiremus, donec mandati compares ejus de-
 bitas ei solverent exequias. Alii presbiterorum et lai-
 corum adventanti Herimanno acclamabant, alii hunc
 et illum, prout sunt qualites hujusemodi partium,
 nulli tamen eorum secundum assensum nostrum; unde, ut dixi, vix se continuerunt quin sepelissent
 eum absque exequiis fratrum. Quorum furori, cum
 essem prior, constanti auctoritate me opposui, in
 multo tamen periculo vitæ meæ, floccifactus prius
 ab illis, multis convitiis et pluribus contusus injuriis.
 Evici tandem, et tertia die expectata, sepelivimus
 abbatem Theodericum, exhibente illi exsequias
 domno abbate Berengario de Sancto Laurentio Leo-
 dii, prosequente funus ejus comitum et nobilium
 et populorum grandi turba interque sibi viventi
 fideles et amio, facientibus illi fratribus planctum
 magnum et miserabilem, ploratum et ejulatum in-
 repressibilem. Fuerat enim erga eos lenissimi affec-
 tus et grandis patientiæ, vultus hilaris et jocundæ al-
 locutionis, malos æquanimiter sciens tolerare, bonos
 amare et honorare. Obiit autem 7. Kalendas Mali,
 die letuniæ majoris anno ab inc. dom. 1107, exactis
 in abbatia annis 9 ²⁰² (261), mensibus tribus, sex
 diebus minus. Nichil de possessione sua tempore
 ejus perdidit æcclesia nostra, excepto allodio, quod
 jacet versus Andeguerp juxta Mallines (262) loco qui
 dicitur... ²⁰³ Hoc persolvebat singulis annis 25 solidos
 monetæ et ponderis de Audoguerp die conversionis
 sancti Pauli, quod ea necessitate vendidit, quia ni-
 chil inde habere poterat æcclesia nostra propter
 raptores et violentos predatores, ea autem intentione
 ut de præcio ejus aliud apud nos allodium redimeret,
 fecit que illud non suis unius consilio sed majorum
 suorum, Metensis scilicet episcopi et advocatorum
 nostrorum et parium æcclesiæ. Sed morte illum
 preveniente, comes Gislebertum ab hominibus illis
 commissum argentum abstulit, qui servabant illud
 ad redimentum æcclesiæ aliud allodium; sicque
 æcclesia tandem et allodium perdidit et precium.
 Turibulum etiam argenteum ponderis 7 marcarum,
 et unum preciosum prorsusque novum pallium nec-
 non et calicem argenteum, appendentem ²⁰⁴ marcam
 et dimidiam, prestitit archydiacono cuidam Leo-
 diensi nomine Alexandro, quæ usque hodie rehabere
 non potuimus. Astulit etiam comes Gislebertus eo
 defuncto æcclesiæ nostræ phylacterium (263) pre-

VARLÆ LECTIONES.

²⁰¹ Iene 1. 1°. ²⁰² ita 1. 1°. ²⁰³ in 1. et 1° locus vocabulo relictus; loco qui dicitur desunt D. ²⁰⁴ repetit 1.

NOTÆ

(261) Imo octo, ex iis quæ ipse supra V, 6 protulit.

(262) Mecheln.

(263) Area in qua servantur sanctorum reliquiæ.

ciosissimum, quod ei abbas prestiterat; tabulam A eolatam, in interiori auro purissimo, multisque et scilicet unius pedis longitudinem habentem tantumdemque prope latitudinis, in exteriori parte argenteo electissimis lapidibus miro opere ornata et enatam, plenam preciosissimarum reliquiarum 22

FINIT 23 LIBER SEXTUS, INCIPIT SEPTIMUS.

1. Sepulto igitur domno abbate Theoderico, cum viderem emulorum meorum invidiam me sustinere non posse, maxime eorum jamjam se manifestantium odia, quibus propter novi ordinis introductionem non licebat abuti claustro nostro et horis locisque inconvenientibus fratrum colloquio, eadem die humillima satisfactione petivi me absolvi a prioratu: et absolutus sum, fratribus tamen id egre ferentibus. Præterea quicumque Herimannum desideranter expectabant, comitem Gislebertum et uxorem ejus, et quotquot alios poterant, malignis de me detractionibus et fletis aut veris meis sceleribus in me cotidie inflammabant, certum habentes, quamdiu cum fratribus essem, quod adversus eos ratione aut consilio de sua Herimanno prevalere non possent. Factam igitur fratres electionem suam cum Leodii episcopo ecclesieque representassent, et inde Mettis transire vellent, invenerunt ibi nuntios imperatoris Herimannum prevenisse litteris imperialibus, et viva voce episcopo precipientes, ut Herimanno ultra molestus de abbatis nostra non existeret (264). Episcopus 207 tunc noviter imperatori reconciliatus fuerat (263), defuncto Leodii patre imperatoris, cujus partes contra filium adjuverat; quo timore non satis audebat, non tamen eum deuisset, violentiæ imperatoris contradicere. Neque tamen assensit, sed quantum salva gratia imperatoris potuit nuntius rationem reddidit, quo modo apud Sanctum Trudonem non posset amplius abbas canonice fieri, atque subjunxit: *Non est meum dare donum abbatis sancti Trudonis, sed abbatem ejus benedicere; Metensis illud est episcopi; quem michi mittat benedicendum ipse viderit.* Ibi, sicut et alias frequenter, religiosus vir abbas Sancti Jacobi Leodii Stephanus, multa fiducia et ratione nuntius imperatoris ostendit, quod frustra laboraret imperator de Herimanno, quem sui suorumque comparum ecclesiastico iudicio constabat jam dudum dampnatam esse pro invasione hujus abbatis, et pro obstinatione incorrigibilitatis sue etiam excommunicatum fuisse, nec 208 potuisse tandem mereri absolutionem, nisi promissa amplius emendatione invasionis sue et violentiæ. Hac turbatione intermissa est fratrum profectio Mettis; et reversi sunt ad claustrum no-

strum, disponentes nuntium suum mittere pro instanti necessitate ad Mettensem episcopum.

2. Nec mora; adest Herimannus, et nuntius imperatoris eum adducentibus, per comitem Gislebertum in abbatiam introducit; faciunt ei fidelitatem et hominiam quibus placebat ipse, et qui propter comitem non audebant contradicere. Primi tamen abbatis et honestiores viri manus suas contineverunt a fidelitate ejus et hominio; fratres omnes unanimiter non solum monasterio et claustro, sed et nullo cum dignatur nisi per internuntios colloquio, et eo dure, et quod assentiri et nollent ullo modo, nisi ad audientiam et canonicam discussionem prius veniret, quam illi tanquam infirmis sibi conscientias, ut semper, ita et nunc refugiebat. Collaterales ejus et consiliiarii erant homines levissimi, mendaces, se ipse metiri nescientes, inanis spei, omnis presumptionis, nullius tam virtutis quam consilii, pars maxima de illa Luipensis conjurata factione, adhuc tunc truncas manus portantes in signum dampnationis et exlegalitatis sue. His miseris et miserrime miseris hominibus circumventus et, ut ab uno eorum didicimus, juratus in sanctos illis ad insaniam eorum hæc illacque volens volensque ferebatur inæquus, nichilominus interdum illis tantum diripientibus, ut non haberet saltem panem et cervisam, unde aleretur, aut preter simplicem tuniculam, unde media quoque gravissima hieme operiretur. Qui sibi talis erat, qualem nobis futuram existimatis?

3. Quæsitus interea nuntius quid de his malis relationem ferret Mettis, electus ad hoc et compulsus multis fratrum eum 209 precibus, timens michi, sicut et postea graviter sensi accidisse, quantum ex relicto prioratu invidiæ et odii Herimannitarum credidit esse michi quinui posse, quod tantum contraherem, si non amplius, ex hac suscipienda delegatione; parvi tamen, preciosioris michi non faciens animam meam quam ecclesie utilitatem. Sed propter Herimannitarum D insidias non ausus publicam viam Mettis transire, junxi me exercitui episcopi Coloniensis Frederici et ducis Lovanii Godefridi, simul 210 et Namuocensis comitis Godefridi et Lonensis comitis Arnulphi, duorum, ut putabam, et non amplius, militum militum, tenden-

VARIÆ LECTIONES

206 gemmarum D. 206 explicit f. 207 Obbertus interp. superscripsit, 208 amplius hoc loco addit D. 209 sumptibus D. 210 simul — Godefridi Lonensis D.

NOTE

(264) Scil. episcopus Leodiensis.

(265) Jam anno 1106 post Heinrici IV mortem ad

regem Aquisgrani venerat, ut legitur in Annalibus Hildesh.

tium ad imperatorem ad urbem Viridunum (266). A Habuimus igitur iter de Leodio Hoiium, de Holo per Basflangiam et Villantiam (267), inde per castellum Yruys (268) sicque per aliud castellum Dun²⁶⁹ (269) pervenimus tandem Viridunum Jesu bone! Quanta in illo itinere sustinuerim²⁷⁰, quomodo referrem? Dum putarem nos nocte debere per villas hospitari, subito vix octava adhuc ora diei laxabant equos suos scutiferi et militum nonnulli, et tota simul dnam vel trium villularum edificia rapientes grandemque et parvam materiem caudis equorum secum ligantes, per viridaria secus fluentia aliqua quasi domicilia inde sub una hora sibi et equis suis edificabant, secum hypennes aliaque ferramenta ad tale opus portantes necnon et falces, quibus interea pars alia herbam ad opus equorum metebant. Domini autem in papilionibus suis magnis et operosis statim erectis quasi in domo propria habitabant, deducensse spatiosa usque ad vesperum, aut per viridaria secus fluentia, aut secus saltuum virgulta variis volucrum modulis voluptuoseque resultantia. Atego quid facere monachus, et unum tantum habens famulum? Si ad villas tenderem, aut exereitu eas diripiente, jam villæ non erant, hominibus omnibus de eis per silvas latitantibus; aut si qua juxta remanserat, nichil totum me posse in ea servare nocte illa certum habebam, hinc a rusticis spoliatis et nocte explorare venientibus exereitum de silvarum latibulis, hinc a comitibus quoque nostris sibi invicem diripientibus. Si autem per spatiosa pratorum viridaria inter exereitum remaneram, ut taceam de domiciliis et casulis, quas etsi scirem non habebam tamen unde edificarem, aut michi aut equis meis victum, quem mecum non portabam, nesciebam ubi emere, neque pabulum ad opus equorum. Famulum autem meum a me separare non audebam, quia solus remanens, cui me de exereitu conjungerem, æque omnibus incognitus, nesciebam. Tandem me et mea Deo et beato Trudoni committens, exiens exereitum ibi juxta ad unam villulam semirutam a comitibus meis transivi, nullum virum in ea inveniens, nisi tantum feminas propter timorem exereitus. Quæ videntes me monachum, irruebant in occursum meum certantes invicem, quæ illarum prima me posset habere nocte illa ad hospitium suum, ut mea presentia defenderetur de rapina inimicis morum scutiferorum. Cumque ad unam declinasset, cuius domus manitor michi parietibus videbatur, statim omnes mulierculæ cum pueris suis et infantibus de tota villa illa, relictis domibus suis, ad hospitium meum ululantes

A confugerunt, porcellos gallinasque suas et gallos et cætera parva animalia sua secum trahentes, et intra domus et horreum hospitis meæ concludentes. Caseos autem et læ et panem, qualem habebant avenacium, et mihi et famulo meo gratis ingerebant ad comedendum, nec non et fœnam et annonam, gratis nichilominus omnia hæc, ad pabulum equorum. Sed gratias Deo! nichil gratis ab illis accipi, et Deo me meritis sancti Trudonis protegente, non solum nichilea nocte perdidit, verum quicquid pavide mulierculæ ad hospitium meum contraxerant, mane exereitu discedente, sine aliquo dampno receperunt. Mansi pæne tota illa nocte insomnis, maxime, ut est pavida natura mulierularum, me ibi trepidare facientium ubi non erat timor.

B 4. Sequenti die summo diluculo moventes exereitu, salutatis meis mulierculis surrexi ad jungens me nostro comitatu. Sed pro præteritis diei fatigatione et nocte jasomni, tota die illa sub gravissimo solis ardore eram estans et anhelans, et super equum toto itinere diei illius somnolento capite et quasi fracto collo nutabundus equitans. Ea tamen die emens mihi et famulo meo bipennulam necnon et falceam, occipimus amodo de casulis et hospitulis nostris, metante exereitu, sicut et alii facere, magistra nobis necessitate, præter quod rapina et domorum contractione abstinēbamur; concionisque viminibus et lignis grandisculis, casulas nobis et equis nostris conficiebamus prosepia et aliqua obumbratoria. Fœtor enim fini equorum et hominum, non longe a nobis ad recessum declinantium, pæne me cotidie eneabat, crebro perurgens²⁷¹ ad vomitum. Tum grandium die muscarum densissima infestatio et nocte dormire volenti tenus sibiantium, et usque ad effusionem sanguinis amare crebroque mordentium malarum culicum importuna nimis exultatio²⁷².

C 5. Tandem emenso itinere per decem ferme dies, quod tamen per quinque poteramus suaviter fecisse, Viridunum venimus, imperatorem ibi quia necdum venerat expectantes. Audiens autem quod episcopus Metensis hospitaretur ad unam villam juxta Viridunum nomine Dongei (270), illuc ad eum transivi, dans ei ibi litteras fratrum nostrorum, et viva voce supplens ei querimoniam et petitionem eorum. Ipse vero respondere mihi Mettis distulit, consilio majorum suorum acturus de hac re ibi. Sed cum aliquandiu apud eum manerem, o quantas sustinui ibi controversias et contradictiones a quibusdam Herimannitis. Erat enim ibi comes Heyricus de

VARIÆ LECTIONES.

²⁶⁶ dicit D, ²⁶⁷ sustinuerimus D, ²⁶⁸ pungens f, ²⁶⁹ infestatio D.

NOTE.

(266) Cum Heinricus Dascha die 14 Aprilis 1107 Moguntia celebrasset, papæ Paschali H, qui concilium habiturus in Franciam venerat, obviam ire voluit in confinio Lotharingæ et Franciæ, ut habent Annal. Hildesh. Pentecosten Mattis celebravit 2 Jun.

(267) Villamee.

(268) Ivois prope Mouzon.

(269) Ad Mosam.

(270) Dugny.

Lemburg cum episcopo, et ad eum miserant Herimannitæ presbiterum quemdam nostrum verbosissime contentiosissimum, nomine Hezelonem de villa Mergueles, ut illi nuntiaret mortuum esse domnum abbatem Theodericum, et ammoneret eum juvare apud episcopum de abbacia Herimannum. Qualem ibi frequenter simul conflictum ante et retro habuimus, quam vix evasi insidias ejus tensas mihi inter Dongei et Viridunum, dum pro hac necessitate pæne cotidie equitarem ad episcopum!

6. Villa autem hæc, scilicet Dongei, quæ versus austrum Viriduno miliario parvo adjacet, sicut a Metensibus et in ligenis tunc ibi dilici, una fuit ex illis quas dominus noster sanctus Trudo cum cætero allodio suo beato prothomartyri Stephano in pueritia sua Mettis tradidit. Quæ ad mensam episcoporum Metensium usque ad tempus episcopi Theoderici permansit, qui cœnobium monachorum sub titulo beati Vincentii martyris Mettis ædificans (271), fratribus Deo et beato Vincentio inibi famulantibus ad stipendium proprium eam in perpetuum tradidit. Sed cum Deo me protegente nichil mali michi ibi facere potuissent, tractabant quomodo in reditu meo insidiis me exciperent, et aut turpiter dehonestarent aut crudeliter interficerent. Sed commissus ab episcopo priori de Sancto Clemente Azelino nomine, qui postea extitit abbas Gorzes — habebat enim secum tunc eum tanquam virum sapientem et religiosum monachum — Mettis cum eo transivi, expectans ibi apud illum aliquandiu episcopum. Qui cum venisset, consultus signalas michi dedit duas litteras, unas ²¹⁵ ad fratres, alias ²¹⁶ ad Herimannum ferendas, mandavitque fratribus cito se velle venire ad eos, ut presens presentibus consilio eorum terminaret longum contentionis funem inter eos et Herimannum. Litteræ autem ad fratres habebant, ut nullus timore frangerentur a justitia et veritate, quia vim nullam de Herimanno vellet eis facere; ad Herimannum vero ita erant modificatæ, ut duplici sensu possent intelligi, ab Herimanno de assentiente sibi episcopo, a fratribus de contradicente illi. Hæc ambiguitas iccirco facta erat ut, dum vana spe illuderetur Herimannus, ante adventum episcopi, qui cotidie expectabatur, nullum persatellites suos inquietaret de fratribus sibi assentire nolentibus, et fratres non frangerentur territi de dubio sibi animo episcopi.

7. His acceptis litteris, et in pacis osculo ab episcopo dimissis, viam qua veneram neque audebam neque sciebam reverti, publicamque nichilominus viam metuens ²¹⁷ insidias Herimannitarum, quas michi densissimas tetenderant. Igitur ducente me nuntio boni viri Azelini, transivi

A per castellum Briei (272), nocte illa habens hospitium apud religiosissimos canonicos in silva juxta ibi ²¹⁸ monasterio Sancti Petri, noviter incepto ab illis edificari. Qui mane facto, die scilicet ascensionis Domini (*Mai*, 23, 1107), similiter accepto ab illis conductu, veni ad castellum Cuus, ubi erat cellula fratrum de monasterio sancti Huberti, et apud eos nocte illa mansi. Tertia vero die perveni ad Sanctum Hubertum per viam longissimam et vasta solitudine horribilissimam, pene solis ardore cerebrum concrematus, et muscis quibusdam ante quasi dentatis, aliis vero sine dubio amare nimis retro aculeatis, equorum meorum carnibus gravissime concisis, et sanguine eorum pene exhausto, qui amarissimarum punctionum suarum aut sevissimorum morsuum agitatione tantum hac illacque præ angustia subtus me tota die illa dissillerant, ut vix me jam possent portare et amplius quam lentum passum incedere. Væ terræ illi, qui Deus tam pessimorum monstrorum maledictione maledixit! Quarta die, ducente me quodam clerico qui non minus captivitatem metuebat quam ego, nescio per quæ devia per altissimorum montium juga saxosa, per densium vallium concava palustria, miserabiliter tota die illa enervati nos et equi nostri fuimus. Nec ²¹⁹ valentes tota die illa de silva exire, tandem in medio ejus in villula una terpissima pernoctavimus; semper aures attonitas ad omnem cujuslibet rei strepitum attollentes, ne forte caperemur, aut familiari loco illi latrenum excursu dormientibus nobis equi nostri tollerentur. Quinta die illucescente locum execrantes effugimus, clerico viam suam tenente, me aliam. Habent Cluniacenses cellulam in silva inter Hoium et Leodium, ubi dicitur Ad sanctum Symphorianum; ad eum cum venissem, humanissime ab illis susceptus sum nocte illa. Sexta die pervenimus Leodium, apud piissimum et religiosissimum abbatem de Sancta Jacobo, domnum Stephanum. Ibi in securo jara positus, cœpi tandem gravissime sentire, quid doloris contraxissem de longa itineris difficultate. Jesu bone! redde anime ejus compassionis humanitatem, quam ibi infirmitati meæ exhibuit, quam benigno vultu, quam larga manu, quam consolatorio alloquio! Jam dudum ibi prestolabantur quidam de fratribus nostris reditum meum, pio timore volentes ²²⁰ me avertere, ut ad claustrum tunc temporis non redirem, quoniam tota obstinatione conjurassent in me Herimannitæ, et jussu domini sui homines comitis Gisleberty summopere quererent me dehonestare. Fateor, territus aliquantulum, modicum anceps hesi; sed resumpta michi constantia, etsi ad claustrum non transirem, gravissimo considerato æcclesiæ dampno, mira arte,

VARIE LECTIONES.

²¹⁵ unam 1'. ²¹⁶ aliam 1'. ²¹⁷ ob *addit* D. ²¹⁸ nomen loci D. ²¹⁹ nec = pernoctavimus *desunt* D. ²²⁰ m. v. 1'.

NOTÆ

(271) Anno 970; cf. Vita Theoderici auctore Sigeberto Mon. Germ. SS. IV, 470 (*Patrolog.* CLX).
(272) Briey inter Viridunum et Mettim.

bona tamen, effeci, ut placarem michi uxorem (273) A comitis Gisleberti, quæ maxime incitabat dominum suum et suos in auxilium Herimanni. A qua facillime obtinui, ut de Leodio ad claustrum nostrum pacificum conductum michi daret, et Herimanno suisque preciperet, ut in nullo michi molesti essent. Suspenderam enim animum ejus, quod forsitan Herimanno concordarer, si secundum misericordes litteras episcopi, quas illi afferebam, consilio meo acquiescere vellet. Quod illa libentissime de ore meo suscepit, et quicquid volui de pace mea ab illa tunc impetravi. Revera autem non mentiebar ei, quia, si Herimannus vellet consilio meo acquiescere, secundum litteras episcopi quas apportabam illi, quæ, ut dixi, duplici sensu poterant intelligi, in hoc concordare ei, ut ab æcclesia nostra recederet et abbatem canonice nos habere permitteret. Ego autem dummodo sanus possem intrare claustrum, non multum postea timebam Herimannum. Sic simplicitate monachica delusa est mulieris astutia. Tendens itaque audaci fronte et nudo capite ad claustrum, stupori eram omnibus occurrentibus michi per viam, maxime qui me transeunte in medio oppidi nostri stabant. Rarus enim erat incola nostri territorii, qui ignoraret de coaninata eorum obstinatione in periculum mei capitis, sed comitissæ nemo illorum contradicere audebat.

8. Fratres vero viso me in medio claustrum preter spem, cum magno stupore atque ingenti lætitia me circumsedebant, tanquam redivivum de sepulchro aut depensum a patibulo, et redditum vivum conventui suo. Labores itineris mei cum eis referrem, pectora sua percutiebant, et quod saltem vivum recepissent Deo gratias agebant. Interea episcopus Leodiensis monasterium nostrum et foris æcclesias in banno posuerat, quamdiu Herimannus in abbacia moraretur. Paulo post fratribus tradidi litteras legendas Metensis episcopi, et quomodo deberent intelligi aliæ missæ Herimanno exposui illis secundum sensum Metensis episcopi, unde fortissime in suam sententiam contra illum sunt animati. Suscipiens autem Herimannus de manu mea missas illi ab episcopo litteras, nullumque alium in eis sensum inveniens nisi qui ei placebat, familiaribus suis eas ostendit, addens etiam illis, quia episcopus ei mandaret, cum veniret quod de me pacem ei faceret, si nos concordare non posset. Quæ spes, licet inanis, tamen eos interim mitigabat, ne furorem, quem maligna mente in me²²¹ conceperant, maligniori opere exercerent. Acta sunt hæc in mense Maio.

9. Mense autem Julio, quarta eptomada, venit episcopus Metensis Leodium, tendens ad locum nostrum. Cui occurrentes fratres nostri, deprecabantur cum primum omni precum humillarum

humilitate, ut non audiret contra eos fautores Herimanni; deinde constanter affirmabant illi, quia, si contra æcclesiasticas regulas vim eis inferre moliretur, etiam usque Romam non vererentur eum appellare. Episcopus autem promittebat illis se nichil de Herimanno facturum, quod non esset canonicum; sed fautores Herimanni circumvenientes consiliarios et collaterales episcopi, incredibilibus promissis, modo fidem spondendo, modo jurejurando in tantum sibi eos inclinaverunt, ut de Leodio, ubi venerat, bona spe redire ad locum nostrum facerent Herimannum. Precessit episcopus, lente subsecutus est Herimannus. Episcopum venientem cum obvia processione suscepissemus, precantabamus ei cum multis lacrimis et singultibus illud sponsorium: *Aspice, Domine, quia facta est desolata civitas plena divitiis*; et aliud: *Recordare, Domine, testamenti tui, et die angelo percutienti: Cesset jam manus tua (II Reg. XXI, 16)*. Deinde introducto capitulum nostrum, lecta est ei et suis clericis illa lamentabilis Jheremiæ lectio: *Recordare, Domine, quid acciderit nobis, intueri et respice obprobrium nostrum*,²²² (*Thren. v, 1*) et cætera. Ubi cum ventum fuisset ad illum versiculum: *Pupilli facti sumus absque patre, matres nostræ quasi viduæ. cervicibus minabamur*²²³, *lassis non dabatur requies* (*ibid.*, 3), lector primum tantis increpuit singultibus et profusus est lacrimis, ut vox deesset legere inantea volenti, et visus pre inundantia lacrimarum obtenebraretur ante se aspicienti. Deinde totus conventus in id ipsum flebiliter incitatus, omnes episcopales ea hora ad pietatem et miserationem super nos inflexit; sed cito ab cordibus eorum miseratio illa et pietas evanuit.

10. Inde tamen surgens episcopus, humanis nos consolatus verbis, bona spe eventum rei modicum sustinere precepit. Siluimus, sed fautores, immo venatores Herimanni iterum atque iterum nocte et die collaterales et consiliarios episcopi, quin certe etiam vilissimos quosque de curia ejus, maximis promissis et quæ vix aliquis sperare poterat sollicitantes, satagebant summopere, ut sibi animum episcopi inclinarent, quod et factum est. Habebat enim Herimannus nepotem quemdam Gualterum nomine de Harche, liberum quidem hominem et plurima in feodis²²⁴ et prediis possidentem. Huic non erat curæ quid promitteret, quid persolveret, quid juraret, quid pejuraret, sua multa bona in vadio ponens pro argento dando, pro equis et palefridis, pellicis et pellibus grisis et variis (274) cæterisque vestibus, dummodo Herimannus abbas statueretur. Cæteri nichilominus ejus complices nullo modo attendebant, quantum inde fidem mentirentur, quantum perjurerent, dummodo illum nobis nolentibus

VARIE LECTIONES.

²²¹ nos D. ²²² desunt D. ²²³ minabamur et cætera 1* ²²⁴ feudis 1*

NOTÆ.

(273) Gertrudim.

PATROL. CLXXIII.

(274) Pelles murinæ; Gallis *vair gris*.

4.

intruderent. Summa tandem persoluti argenti supputata est nobis fuisse usque ad 70²⁸⁵ marcas et aliquid amplius, et equorum atque palefridorum usque ad 42. Sic erat tunc fama, quin immo infamia, sibi imputetur, non michi, si sit mentita. Sed nos ea quæ vidimus et presentes audivimus veraciter referre possumus, quia ante cellam abbatis, in qua episcopus hospitabatur, et per totam curiam magnus cotidie venientium et abeuntium equorum discursus et clamor hominum vendentium aut ementium eos habebatur, qui dabantur a fautoribus et amicis Herimanni consiliariis et collateralibus episcopi. Herimannus vero in spicario nostro morabatur, parvo satis spatio distante a²⁸⁶ cella, in qua episcopus hospitabatur, ita ut intercurrentes nuntii manifestissime ad eum ingrederentur, et de quantitate et qualitate sui turpissimi mercionii ante eum tractarent.

11. Hæc dum agerentur, nos interea gravissima victus et vestitus necessitate afficiebamur in tantum, ut presente episcopo et tyrannizante Herimanno die solempnitatis sancti Petri apostoli, Kalendarum Augusti, et in inventione beati prothomartyris Stephani, patroni et domini nostri, nichil omnino quod comederemus aut biberemus invenissemus ad mensam nostram, et cæteras per plurimas necessitates pateremur, quas hic enumerare longum esset. Quid moror? Corrupti graviter et facti turpiter abominabiles in studiis pessimæ hujus symoniæ, omnes qui tunc aderant episcopales, maxime vero et ardentius clerici, subtilissima examinatione et astutissima pertractatione querebant, quomodo nobis deceptis Herimannum intruderent, ut sic promissa sibi acciperent, aut accepta deservirent, aut, si nos neque astu decipere neque vi aut ratione possent frangere, quomodo tanta eis promissa aut jam data illuso Herimanno retinerent. Qui frequentissime nobiscum inde agebant, et cum neque ratione superare neque astu possent decipere, malignis verbis et minis quam plurimis afficiebant. Ne tamen omnes hic lateat, quid nobis proponebant, et quid nos eis respondebamus, paucis hic annotare curavimus. Aiebant: *Cum Poppo, qui Herimanno Mettis in episcopatu canonice successit, Herimanno huic abbatiam Mettis dedit, quomodo audetis dono ejus contradicere, qui canonicus fuit episcopus?* Quibus fratres: *Popponem Metensem post Herimannum canonicum episcopum fuisse non negamus, sed Herimannum canonicam donum ab eo non accepisse, his rationibus usque ad majorem audientiam approbare parati sumus: Primo, quia scientia tam divina quam humana²⁸⁷ honore et nomine abbatis sit indignus. Secundo, quia defuncto abbate suo fratribus ei reclamantibus, per vim et per pecuniam et per laicalem manum ducis Godefridi, ad quem nil pertinebat, ne-*

A que de spirituali, neque de temporali dono abbatiae nostræ, prelationem super nos accipere presumpsit, et homines æcclesiæ nostræ per sacramentum et hominum sibi mancipare. Tertio, quia bona æcclesiæ distraxit, familiam afflixit, nos victus et vestitus egestate cruciavit. Quarto, quia sine omnium consensu fratrum et electione Mettis profectus est, et donum illud quod accepit a Poppone, presentibus ibi fratribus nostris et viva voce ei contradicentibus diemque et audientiam petentibus, tamen accipere presumpserit; insuper cum ibi fratres in presentiarum habuissent litteras Leodiensis episcopi et alias, scilicet ejusdem æcclesiæ necnon et Treverensis archiepiscopi, magistri Metensis, quæ donum illi contradicebant cum fratribus nostris. Quinto, quod etiam illud donum per pecuniam obtinuerit, et quod contradicentes ei fratres spoliari et flagellari gravissime fecerit. Sexto, quod cum²⁸⁸ necdum monachus sit, scilicet cum ad nullius umquam æcclesiæ titulum adhuc professionem, fecerit neque benedictionem monachi susceperit, quod abbas vult esse et benedici in abbatem, qui necdum est benedictus in monachum? et quomodo monachis benedictionem monachilem dabit, qui eam necdum accepit? Aut²⁸⁹ quomodo prosteri faciet, qui necdum professus est? Septimo, quia pro his culpis cum semel atque iterum necnon et tertio canonicè ad audientiam vocatus fuerit, et venire noluerit, quod inde excommunicatus usque ad eam diem adhuc extiterit. Quæ si ita esse nolent credere, dies daretur et audientia nobis et illi; si se posset excusare ab his, non contradiceretur ei. Talia cum a nobis Metenses audissent, nesciebant quid certi nobis respondere possent: at tamen aviditas ardentissima gravissimæ eis promissæ aut jam datæ pecuniæ urgebat eos in omnes anfractus ire. Quid tandem? Ipsemet episcopus²⁹⁰ in capitulum nostrum venit, si forte vel ejus presentia frangi posset fratrum constantia; sed cum non posset, saltem loco abbatis suadebat nobis tamdiu illum nobiscum pati, donec discuteretur nobis presentibus Mettis de his suis culpis. Fratres vero de discussionis illius die omnimodo acclamabant, sed quod ante discussionem in loco abbatis aut etiam fratris inter eos stare deberet, nullo modo pati volebant, maxime cum æcclesia Leodiensis in tantum pro excommunicato eum haberet, ut divinum æcclesiæ nostræ officium interdixisset, quamdiu intra atrium et curiam nostram esset; communicareque non audebant, cui Leodiensis non communicaret æcclesia, quoniam de ejus cura et communione erant. Sub hac dissensione die illa capitulum nostrum solutum est, muneratis ab Herimanno id egredientibus munerandisque multo egrius. Consolatum tamen eum et suos, sicut invenerant, reliquerunt, tollentesque secum grandem quam ab eo acceperant pecuniam, et magnum

VARIE LECTIÖNES.

²⁸⁵ 60 D ²⁸⁶ in 1. 1'. ²⁸⁷ deest D. ²⁸⁸ dum 1'. ²⁸⁹ aut professus est desunt D. ²⁹⁰ Adelbero super-

equorum numerum pellesque et pellitias tam varias quam grisias, Mettis recesserunt. Episcopo autem recedente, factus est apud nos error novissimus, pejor pejore, efferatis crudelissime omnibus Herimannitis in nostram tribulationem, fame, siti, nuditate; tamen de ordine, quantum unquam sustinere poterat humana fragilitas, secundum mala quæ accidebant, nichil voluntarie pretermittabant.

12. Versum est autem in me solum majus pondus istorum malorum, et in me succensi furebant ardentissime animi omnium Herimannitarum. Putabant enim se potuisse prevalere, si solum cecissem, cum licet per me²²⁴ plurimum, non tamen per me solum totum fieret, quod prevalere non poterant. Comitissa vero Gertrudis tandem sentiens qua ei arte illusissem, iratum in me maritum suum comitem Gislebertum vehementius indignatione femine cœpit accendere, ita ut etiam intra parietes dissipati claustrum nostri non auderem me credere, infraque ipsam monasterium timerem capi plerumque. Quod meæ viæ periculum cum diutius sustinere non possem, tacite egi per comitem Arnulfum Lonensem, ut me suo conductu sanum de claustrum nostro educeret, animamque meam de medio catulorum leonum eriperet. Eduxit igitur me 4 Kalendas Septembris tristem vehementissime, quod locum assuetum michi relinquerem, et ad juvenes in quos erudiendos multum desudaveram, ad omnemque congregationem pro qua plurimum laboraveram, non ultra redeundi spem haberem.

13. Erat enim multo major quam hodie quisquam existimare possit loci desolatio, fratrum tribulatio, cum Herimannus usurpata sibi tota abbacia, homo sine consilio et absque prudentia, per pessimos nebulones et mendacissimos et levissimos homines omnia ageret, patrocinantibus ejus violentiam pene omnibus, qui defendere deberent ecclesie nostræ justiciam. Unde laboris mei pro eo loco et multarum angustiarum, quas frequentissime sub domno abbate Theoderico sustinueram, multum me modo pigebat, in tenerissimo flore relinquens pede superbiorum conterendum et luto miserimæ conversationis eorū imprimendum, quod putaveram me perducere posse ad maturum, piæ operationis fructum. Flebam igitur, amarissime discedens, nullumque longo subsequente temporis spatii consolationem recipiens. Nec multum moratus, contuli me ad Sanctum Laurentium Leodii, sub magisterio sapientis viri abbatis Berengarii (276); ibi infra tertiam ebdomadam Septembris firmavi stabilitatem meam.

A Gratias illis, quia omni humanitate et majori quam dignus essem honore consolari satagebant fratres multo studio recentis doloris mei ægritudinem. Intera nec Herimannus ab obstinatione mentis, nec fratres quamvis ejus infestatione aut sua penuria removeri poterant a sua constantia; tam diuque inter utrosque protractus²²⁵ est miserabilis contentio hujus funis, donec imperator Leodium reverteretur de sua in Flandriam profectio, scilicet eodem anno (1107), mediante mense Decembre (276).

14. Ibi igitur proclamantibus fratribus imperatori coram episcopis et principibus, qui cum eo erant, quod contra sanctorum patrum instituta et canonum decreta Herimannum eis violentiarum vellet facere pressis, cum olim culpa exigente ejectionis excommunicatusque fuisset ab eorum ecclesia et prelacione judicio majorum Leodiensis ecclesie, imperator jussit Herimannum et fratres sequenti die adesse ut coram Leodiensi ecclesia intelligeret, si ita esset de eo sicut fratres ei conquererentur. Nam fautores Herimanni notum fecerant ei quod prejudicium passus fuisset, et quod non canonice sed obstinate fratres eum abjicerent. Die igitur data hujus indagandæ veritatis, sedit imperator in capitolio sancti Lamberti cum episcopis suis et principibus; sedit et episcopus Leodiensis Obbertus cum archidiaconibus, prepositis, decanis, cantoribus, scolasticis et multo alio clero; sederunt et abbates de civitate, abbas Sancti Laurentii Berengarius, et abbas Sancti Jacobi Stephanus. Intravit autem capitolium et Herimannus, multa vi et ingenio ad hoc ut ante veniret compulsus. Aderant et fratres. Ibi si adesses, posses vidisse, quam parvi homo erat et consilii, quam inverecundi animi, quam hebilis ingenii. Nam inter cœtera eo usque perduxerant eum sui consilarii, qui tunc procul valde ab eo erant, quod in ipsa hieme vix habebat, unde vel frigus a se grosso aliquo tegumento propelleret, in medio tanti conventus, necessitate urentis eum frigoris, super tunicellam suam indutus vilissimam cappulam, cum qua equitabat.

15. Tunc surgens in conspectu omnium episcopus Obbertus narravit per ordinem, quomodo judicio suæ ecclesie actum esset, olim de Herimanno, et quæ ratio esset, quod non liceret eum esse amplius abbatem Sancti Trudonis, et quod ejusdem culpe obstinatione et frequentissima iteratione usque ad eam ipsam diem teneretur sub sua excommunicatione. Qui cum perorasset, abbates et archidiaconos et omnem suum qui ibi aderat clerum per obedientiam

VARIÆ LECTIONES

²²¹ me deest l. 1'. ²²² peractus 1'.

NOTÆ,

(275) Qui ipse paucis annis ante exsul fuerat; vid. Chron. Sancti Laurentii Leod. sub finem.

(276) De Heinrici expeditione contra Robertum Flandriæ comitem mense Octobri anni 1107 facta cf. Ekkehardus Uraug. et Ann. Hildesh. et regis

præceptum die 23 Dec. Leodii datum ap. Chapeville II, 54, ubi pro *Kalend. Jan.* legendum est *x Kalend. Jan.*, ut ex ipsis litteris emendavit Ernst *Hist. de Limbourg* II, 230.

tiam ammonuit, si ita res esset acta de Herimanno olim. Quam eodem tramite repetentes, eodem fine concluderunt. Tunc imperator dixit ad Herimannum; *Frater, si habes aliquid adversum hæc dicere, exi, consule, revertere, et responde.* Sedebat juxta imperatorem fautor Herimanni potentissime tunc temporis famosus et famosissime potens in curia imperatoris Adelbertus, postea, ut dixi, factus Maguntinus archiepiscopus (277), confusus nimium, quia cum vellet, contra veritatem non poterat juvare eum. Rogabat autem Herimannus aliquos de archidiaconibus et de clero ut exirent ad consilium ejus: sed nullus cum excommunicato homine exire volebat. Tunc unus ²⁷⁷ de principibus nomine Guibertus de ²⁷⁸ juxta Albin fluvium (278) et Rabodonen-
 nis episcopus (279) dixerunt ad archidiacones et clerum Sancti Lamberti: *Bene decet vos exire cum excommunicato homine ad consilium, ut consulatis ei, quatenus cesset ab ea re pro qua tenetur excommunicatus.* Quod audientes quidam exierunt, et aliquandiu habito foris cum hebetate et obstinato homine conflictu, ad hoc tandem perduxerunt, ut reingressus in medio omnium se peccasse, se errasse fateretur, et toto corpore prostratus absolutionem deprecaretur, promittens se amplius talia nolle committere; ubi et absolutus est et jussus abire. Quem statim omnes satellites ejus non modo solum reliquerunt, verum precurrentes ad hospitium ejus nec equum nec quicquam preter sicut stabat et ambulabat ei reliquerunt. Quidam autem canonicorum Sancti Petri Leodii solum eum jam vesperascente invenit stantem ante capellam Sancti Trudonis ibidem Leodii, merentem et quo declinaret prorsus nescientem. Quem nocte illa ducens ad hospitium suum, mane juvit transire Mosam in silvam ad Sanctum Symphorianum, cellam cellæ Cluniacensium. Fratres autem nostri cum læticia magna reversi sunt ad clastrum suum. Sic agunt laici erga stultos et nimium eis credulos monachos, ad talem honorem perducent honoris cupidos, sed honoris indignos! Imperator inde abiens habuit curiam suam Aquisgrani in natale Domini (280) (*an.* 1107, *Dec.* 25); ad quam cum audissent fratres nostri quod episcopus Metensis adesset, venerunt ibi ad eum, sua mala quæ passi fuerant, omnia ei impu-
 tantes, quoniam tyranni illius violentiam opprimere eos passus fuisset. Qui suspensos eos de die in diem reddens dedando illis abbate, tamdiu distulit, nullo fratrum nostrorum quicquam ei pro abbacia promittente, donec cum eis ad clastrum nostrum

A reverteretur. Tandem vero sentiens non bonam famam ubique volitari de se, pro eo quod nobis de Herimanno fecerat, Leodienses vero nec non et Metensium meliores non sine nota symonicæ afflictionem æcclesiæ nostræ ei manifestius imputare, secretum eum suis iniit consilium, ut pro hac extinguenta infamia ipsemet iret Leodium, fratresque nostros meliores secum duceret, et ibi abbatum et primorum æcclesiæ consilio de proficiendo fratribus nostris abbate ageret. Quod et ita fecit.

16. Quarta igitur ebdomada Januarii (*an.* 1108) venit Leodium, et ad electionem fratrum nostrorum qui ibi aderant, prioris scilicet Guederici et prepositi Morungi sacristæque Siberti et Cantoris celerariique Folkardi, consilio abbatum et monachorum nec non et majorum clericorum Leodiensium primis Metensium qui aderant tam clericis quam laicis in id ipsum acclamantibus, nec non et melioribus de familia nostræ æcclesiæ, perfecit eis abbatem — cujus nomen non est meum hic ponere —, contradicente huic electioni multa animadversione advocato nostro comite Gisleberto. Sed fratres et maxime homines nostræ æcclesiæ maxima constantia et libertate coram Metensibus et Leodiensibus pronuntiabant, nihil omnino ad advocatum pertinere de tali re; quod si episcopus hanc libertatem æcclesiæ vellet infringere, nullus eorum omnino interesset novæ et inauditæ illi hac tenus præsumptioni et violentiæ. Vicit fratrum hominumque æcclesiæ constantissima acclamatio, et in novum abbatem et ei familiariter adherentes succensa est quasi fornax vehementissima advocati ira et indignatio. Acta sunt hæc Leodii in domo sancti Trudonis, scilicet quod abbas iste positus fuit 3. Kalend. Februarii. 4. vero Nonas Februarii, hoc est die purificationis sanctæ Mariæ oppidum et monasterium sancti Trudonis intravit, susceptus eum processione fratrum et multa multitudine utriusque sexus et diversæ etatis oppidanorum; statimque indultus candelas benedixit, processionem cum aliis egit missamque cantavit. 7. autem Kal. Martii consecratus est in abbatem, qua fuit eo anno prima dies scilicet dominica quadragesimæ, quando cantatur: *Invocavit me* anno ab incarnatione Domini 1108, regnante Romæ imperatore quarto ²⁸⁵ Heinrico, cujus pater Leodii defunctus est, presidente Romæ in papatu Paschali post Urbanum, Mettis Adelberone quarto ²⁸⁶ post Popponem, Colonix Fredrico post Herimannum, Leodii Obberto post Heinricum

VARIÆ LECTIONES.

²⁷⁷ imus 1° ²⁷⁸ defluvium *desunt* D. ²⁷⁹ quinto 1. *manc. rec. in rassa et* D. ²⁸⁶ ita 1. *in rassa et* D. quinto 1°.

NOTE.

(277) Anno 1111; anno 1112 contra Heinricum inimicum partes tueri cepit, teste Ekkhardo.

(278) Wichbertus marchio.

(279) Bartwicus episcopus Ratisbonensis.

(280) Recte noster contra Ekkhardum qui Heinricum Moguntinæ fuisse vult. Cf. Böhmer Reg. 1933.

Quod autem consecratio abbatis tamdiu dilata fuit, fecit hoc advocatus tunc noster comes Gislebertus, qui quocumque modo per se et per amicos suos adversabatur ei, tum causa Herimanni, quem sicut prius juverat, ita et tunc²²⁷ quoque juvare adhuc de abbacia volebat, tum quia accerrimum sibi eum fore metuebat, si libertatem æcclesiæ nostræ infringere propter advocatiam suam ullo modo un-

A quam attemptaret. Neque enim adhuc pax fuit de Herimanno; adhuc restat inde dicenda gravis inquietatio, quam illi scribendam servamus, qui gesta hujus abbatis post domum Theodericum assumet sibi scribenda, qui si fidelis diligensque relator extiterit, inseret gestis, hujus abbatis, quid Herimannus ei fecerit, et qualem novissime finem habuerit.

FINIT²²⁸ LIBER SEPTIMUS, INCIPIT OCTAVUS. CONTINUATIO PRIMA.

1. Obiit domnus abbas Theodericus 7 Kalendas Maii anni ab incarnatione Domini 1107; fuit autem abbacia sine abbate usque 3 Kal. Februarii propter supradictas dissensiones, volentibus Herimannitis suum intrudere Herimannum, fratibus vero volentibus habere canonicè electum. Tandem igitur post inedificabiles labores suos et miras angustias prevaluit fratrum canonice unanimitas unanimisque constantia, et²²⁹ 3 Kal. Februarii substitutus est abbas Rodulfus ordine quo superiore libro tacito nomine descriptum est de illo. 4 autem Nonas Februarii intravit, id est die purificationis sanctæ Mariæ, 7 vero Kal. Martii consecratus fuit.

2. Fuit iste Rodulfus natus de villa, quæ sita est supra Sambram (281) fluvium, nomine Monasterium (282), ubi habetur abbacia sacrarum monialium, nigras vestes ferentium, locusque est in honore sancti Petri apostoli constructus a sancto Amando episcopo, ubi requiescit sanctus Fredegaudus gloriosus et virtutibus probatissimus confessor. Parentes quidem ejus plebei sed christianissimi de ejusdem æcclesiæ familia, hospitalitati pauperum et refectioni eorum infatigabili studio servientes, et conjugalem vitam sine crimine et absque nota aliqua christianitatis suæ ducentes. Sub scholarum disciplina et studio litterarum Leodii positus usque ad 18 annos ætatis suæ ibi mansit; ubi quantum metro et prosa profecerit ex scriptis ejus et opusculis ejus quæ postea fecit plane intelligi poterit. Jamque factus subdiaconus libertatemque eundi quo vellet adeptus, amore cujusdam clerici sodalis sui nomine Lamberti, qui confessus ei fuerat, quia Porceti (283) vellet monachus fieri, quod etiam dudum Deo et sanctis loci illius voverat, tum gratia videndi loca calidis aquis de terra emanantibus famosa, cum illo Porcetum, quod est juxta palatium Aquisgrani, transivit; nichil tamen minus fuerat ei tunc in voluntate quam fieri monachum.

B At cum nocte de more monachorum vitæ patrum legerentur ad collationes fratrum, abscondebatur se in apto ibi juxta posito locello, unde audire totum et intelligere poterat quod legebatur. Neque hoc faciebat adhuc studio tantum²³⁰ edificandi, quantum audiendi miracula vitæ simplicium virorum, de quibus ibi legebatur, et novo auditorio stili simplicioris. Cumque frequentius ardentiusque non tam stili rusticitati quam mirabilibus dictis et factis simplicium sanctissimorumque patrum, de quibus ibi legebatur, attenderet, cepit ei vehementer vilescere presentis vitæ miseria, et nichilominus accendi ad contemptum sæculi, atque illud in corde suo hac illacque versare continua noctis in stratu suo meditatione. Quid plura? Intra paucos dies in tantum coaluit lactea potatio illarum collationum in cor ejus, ut non solum titubandem aliquantulum sodalem suum de mutando habitu exhortatione sua firmaret, verum ipse una eademque die mutaret decimo octavo anno etatis suæ (*an.* 1088?). Die igitur conversionis sancti Pauli (*Jan.* 25) uterque habitum mutavit, monachumque professi sunt in loco qui dicitur Porcetum juxta palatium Aquisgrani, in monasterio sancti Joannis Baptistæ sub Azelino abbate. Sed cum audita regula videret fratres eam in perpauca observare, cepit religiosa Coloniensis episcopi cænodia frequenter circuire, interdumque ibi et menses et dimidium annum facere, maxime apud religiosum et pium abbatem Adalberonem Gladebacensem, qui primus et noviter tunc tenebat ibi ordinem Sigebergensium nominatissimorum tunc temporis monachorum in ordine, religione, hospitalitate. Quorum disciplinam quo ardentiori animo ebibebat, eo fastidiosior loci sui dissolutionem et securitatem nimiam abhorrebat.

3. Mortuo interea abbate Azelino (*an.* 1091), cujus nimia simplicitas et gravis senectus et ordinem

VARIE LECTIONES.

²²⁷ nunc 1°. ²²⁸ explicit 1°. ²²⁹ sequenti anno *superscripsi interpol.* 1°. ²³⁰ ita 1. D. *deest* 1°.

NOTÆ

(281) Sambre.

(282) Moutiers occidentem versus a Namur.

(283) Burtscheid.

et temporale bonum nimis defluere nescientis mulius A dimiserat, successit Johannes custos et decanus ejusdem cœnobii, senex multum et in nullo prorsus valens ad tale ministerium; nam fratres secundum quoderant personam sibi idoneam elegerant. Tunc videns Rodulfus, quia multiplicata essent mala et dissolutio roborata, secundum quod rem veracissime intelligebat futuram, desperans de loci aut ordinis emandatione, accepta licentia recessit tendens iter in Flandriam, ubi audierat duci religiosam monachorum vitam. Gladebas autem, ubi saepe moratus fuerat, idcirco ire noluit, quia sentiebat, ut postea evenit, si abbas loci illius Adelbero moreretur, quod cum eo corrueret et ordo Sigeburgensis noviter ibi P introductus. Multas autem et gravissimas frequenter injurias prius in Porceto sustinuerat, cum primum positus custos et scolaris magister puerorum, inde cellerarius, deinde minor atque major prepositus, de emandata religione contenderet pene cotidie ipse et sodalis suus, cum quo monachus factus fuerat, fratribus eis convitiose multum atque injuriose resistentibus, cum parvum aut nullum haberent ab abbate inde auxilium.

4. Defatigatus ²⁸¹ igitur multum ut dixi, desperansque de loci emendatione, recessit tandem tendens in Flandriam. Contigit autem eum habere transitum per Sanctum Trudonem, et nocte illa hospitio eum recepisse domnum nostrum abbatem Theodericum. Qui interrogans eum quis et unde esset, quoque qualique mente proficisceretur, cum bonum ejus propositum intellexisset, formosumque et pulchre litteratum juvenem illum attenderet, cœpit sagacissime satagere, quomodo eum sibi retineret utilem sibi eum fore credens, primum ad instruendos sibi disciplina et doctrina pueros suos, deinde ad promovendum in aliquod, si ita forte accideret, ut accidit, æcclesiasticum intus aut foris ministerium. Cui cum persuasisset demorandi secum voluntatem gratiosi oris facundia, primum ei scolares D pueros scolaribus disciplinis instruendos commisit, quasdamque utilissimas compilationes, plenas, plurimarum divinarum sententiarum scribendas et multorum decreta consilliorum (an. 1099-1101). Scripsit igitur ei eodem primo anno volumen illud utilissimum multum continens scripturæ, et pueros vix *musam* declinare sciolos non tam dictamen quam metrum quoque componere docuit. Gravissimum autem sustinuit laborem ad introducendos eos, cum ipse loqui eis Theutonicam nesciret, et quidam puerorum parvitate adhuc scientiæ et nativæ illis lingua Theutonice neque Latine neque, ut ita dicam, Gna-

lonice possent eum intelligere. Vicit tamen labor improbus omnia vincens, et eodem anno fecit eos litterate facillime intelligere quidquid volebat eis legere. Instruxit etiam eos arte musica secundum Guidonem, et primus illam in claustrum nostrum introduxit, stupentibusque senioribus faciebat illos solo visu subito cantare tacita arte magistra, quod nunquam auditu didicerant. Miserrima tunc adhuc ut superioribus libris relatum est, et lamentanda habebatur loci facies, fratribus prorsus non habitibus neque claustrum neque monasterium, sed nudam et discissam atque horribilem templi vastitatem, et de claustro demum unam tantum imperfectam, et incultam, in cuius dimidietate reficiebant, et in altera dormiebant. Fratres autem qui tunc habebantur isti sunt: Primus domnus abbas Theodericus, secundus Boso decanus, quia ²⁸² sic tunc in illo veteri ordine appellabatur, qui modo in isto prior, vocatur, tercius Stepelinus, quartus Herimannus cognomento calvus, de quibus superius aliquid dictum est, quintus Sybertus, sextus Engo, septimus Moringus, octavus Folkardus, nonus Bovo, decimus Ruzelinus; pueri de scolis: Gislebertus, Gerardus, Thidelmus, Balduinus, quatuor hi tantum. Inter ²⁸³ fratres et pueros 14 erant, preter duos hospites, qui paulo post recesserunt (284).

5. Itaque post duos ferme annos Boso, qui tunc erat decanus (an. 1103), moritur, et Rodulfus ad illud ministerium ab omnibus fratribus electus, in loco ejus substituitur. Qui statim accingens se ad emendationem ordinis cotidie in capitulo et extra capitulum conferebat cum senioribus, qualis et quomodo antiquitus ordo in monasterio priori et claustro adhuc stante teneretur. Quibus consuetudines plenas honestissimæ gravitatis et religionis antiqui monasterii illi demonstrantibus, suadebat illis benigna arte, mollique et paulatim procedente informabat vestigio, ut attemptarent eas posse recipere, et antiquam inustæ illis infamiæ rubiginem sic aliquando vel tandem abradere. Ipse autem nocte et die assiduus erat omnibus horis in choro, et de psalmis tractim cantandis et cantu dulci æqueque modulando indefessa illi sollicitudo. Sed cum nesciret secundum usum claustrici cantare — usus enim noster cantandi, nescimus unde hoc acciderit, nulli com provincialium nostrorum convenit — erubescereque vehementissime quasi stipem inutilem se inter cantandum in choro stare, miro quidem ²⁸⁴ et inedicibili labore, et gravissima capitis sui infirmitate, graduale ²⁸⁵ (285) unum propria manu formavit, purgavit (286), punxit (287), sulcavit (288), scripsit,

VARIE LECTIONES.

²⁸¹ ita 1. 1°. ²⁸² ita 1. D. qui 1°. ²⁸³ inter — hospites *desunt*. D. ²⁸⁴ ita 1. quidam 1°. ²⁸⁵ gradale 1°.

NOTÆ.

(284) Cf. supra VI, 17.

(285) Liber in quo responsoria erant conscripta.

(286) Pumice pergamenum.

(287) Subulas affixit in sanguis codicis foliis, quibus lineæ exarandæ præscribebantur.

(288) Lineas scripsit.

illuminavit, musiceque notavit, syllabatim, ut ita dicam, totum usum prius a senioribus secundum antiqua illorum gradualia discutiens. Sed cum usum eorum per quam plurima loca, propter vitiosam abusionem et corruptionem cantus, nullo modo ad rectam regulam posset trahere, et secundum artem non posset notare, nisi quod regulari et verisona constaret ratione, ipse autem ab usu æcclesiæ non facile vellet dissonare, miro, ut dixi, inedicibilique labore in hoc tantum se frustra affixit, quod ex toto usum mendacem regula vera tenere non potuit, sed in hoc profecit quod quiddam alicubi in monacordo (289) cantari potuit, de usu æcclesiæ non pretermisit se preterire. Multa tamen, propter negligentiam suam perficiendi ²⁸⁸ operis velocitatem, quæ per graviores litteras notari debuerunt, per acutas sive persuperacutas notavit, et quæ per acutas sive per superacutas per graviores; quod incorrectum reliquit alia sollicitudine intercurrente. Consummavit autem uno anno opus illud propria, ut dixi, manu, de omnibus parvis et magnis quæ pertinere videntur ad graduale cum antiphonis rogationum et benedictione cerei in pascha. Statimque pueri et juvenes magisterium ejus et libri exemplares sequentes, non solum artem illam cœperunt addiscere, verum emendacius et accuratius libros suos post illum notare. Quod postquam vidit petebat ut suus tolleretur de medio, ne propter ejus inemendationem et festinentis manus incuratam scripturam et notam, esset ei in posterum confusio. Sed pueri et juvenes qui ex illo introducti fuerant, magistri amore monumentum illius leviter deperire non sinebant. Scripsit igitur in posteriori parte voluminis inter duas ascellas (290) ita: *Graduale non tam regulare quam usuale, postremo neque usuale neque regulare*, ut ostenderet, quia licet ita notasset, non tamen ignoraret quid erroris haberet, cum regulam propter usum et usum propter regulam tenere ibi non posset, et cum propter festinationem interdum de regula preterisset, ubi eam tenere attentus potuisset.

6. Abbas autem Theodericus videns studium ejus et fervorem in religione, vehementissime super eo gloriabundus letabatur, et ad voluntatem ejus omnia quæ erant claustris sinebat libenter disponi. Sed ille affligebatur quam maxime et pæne continue a quibusdam inquietis monachis, quos propter paucitatem fratrum nostrorum abbas Theodericus permittebat nobiscum hospitari de aliis claustris, cum eos compelleret nobiscum sub regula et disciplina vivere, quam illi aut in cœnobiis suis non didicerant, aut exosam habentes effugerant; ille autem aiebat, malle se cum paucis religiose vivere quam cum multis irreligiose.

A 7. Tenebatur tunc quoque ab usio quædam vestimentorum apud nos, non antiqua sanctione sed novella presumptione, scilicet quod tunicæ fratrum non erant sine capitibus, sicut modo sunt, sed ita habebant a se capitia, sicut a cucullis, pendentia, quod si quando tunicas induerent, sine cucullis ibant, et quando cucullas portabant, tunicas nunquam induebant, propter singula, ut dixi, capitia a singulis vestibus fixe dependentia. Et quia talis ab usio ab illis tantum tenebatur, qui irreligiositate notabiles habitis seculares quoque monachi appellabantur, dolebat multum Rodulfus hæc nota se et fratres suos teneri, quod absque aliqua corporis afflictione poterat emendari. Contra quam abusionem immutandam maxime repugnabant superius dicti hospites monachi, et alios hortabantur artificiosa adulatione, ut non acquiescerent juvenili Rodulphi insolentiæ, maxime cum nunquam debuissent eum aliunde accitum sibi prefecisse.

B 8. Sed Rodulfus prudenti astu bonoque ingenio malam eorum frustratus est suggestionem; nam veniens ad unum de senioribus fratrum, nomine Steplinum (291), interrogavit eum, quot anni haberentur, ex quo puer claustrum nostrum prius intrasset. Qui cum respondisset: Pæne 80, querenti illi ita ab eo subjunxit quoque se in pueritia sua seniores in claustro nostro vidisse, qui non minoris, quin imo majoris ætatis extiterunt quam esset ipse. Sed cum senior illum interrogaret, cur tam diligenter hoc quereretur, adjunxit: *Quoniam, inquit, pater, vellem scire si de tam longo tempore, centum scilicet sexaginta annorum, de quibus tu potes meminisse, sive relatu eorum, quos vidisti octogenarios, sive visu tuo, cum sis ipse octogenarius in claustro isto hodie, si umquam ullo modo potes meminisse, hæc consuetudinem ab antiquo in æcclesia ista fuisse, ut fratres non haberent capitia a tunicis suis pendentia, sicut non habent hodie alia cænobia religiose circa nos viventia. Cui senior: Certissimum, inquit, sum, et relatu seniorum meorum et visu proprio, quod a cucullis tantum penderent eorum capitia, sed in valescente sub abbate Adelardo secundo juvenum indiscipline et insolentia, presumpsisse eos hoc novissimo tempore hæc abusionem, ut ad utrasque vestes capitia fixa ferrent, seniores tamen semper tenuisse primam et antiquam consuetudinem. Cui Rodolphus: Igitur cum ita sit, pater, ut asseris, quare transgredimur illum qui sanctorum et antiquorum patrum in hoc quoque nostro cænobio usus fuit olim communis omnibus, nunc quoque circa nos religiosis monachis? Pudar est, relicto religiosorum usu et antiqua cænobii nostri consuetudine, imitari novam stultorum et indisciplinatorum juvenum presumptionem, hæcque tantilla cultus corporis immutatione notabiles haberi circum.*

VARIE LECTONES.

NOTÆ.

²⁸⁸ proficiendi 1°

(289) Musicum instrumentum.

(290) Signum quoddam, ut videtur, brachio, simile.

(291) De quo vide supra III, 13.

quaque apud religiosos de irreligiositate. His aliisque facundi oris persuasionibus consiliatis firmatisque sibi seniorum animis, abbati tandem rem eandem suggestit, facileque deinde obtinuit, ut unusquisque fratrum nostrorum capitium a tunica sua deponeret, abbate primum deponente suum.

9. Sed unus, quem de Sigebergensium cœnobio abjectum domnus abbas Theodericus, firmata sibi stabilitate, propter nostrorum, ut superius dixi, paucitatem susceperat, huic decreto obstinatissime, contradicebat, priore Rodulfo sepe eum ammonente atque tandem per obedientiam precipiente, ut capitium sibi a tunica deponi sineret, cum a puero inter Sigebergenses illud ira semper portasset, et nos secundum antiquam consuetudinem idem modo facere videret. Sed ²¹⁷ ille neque ammonitionem recipiebat, neque obedientiæ parabat. Prior autem videns duræ mentis illius obstinatiam, pendentem a lecto ejus tunicam die quadam accepit, et mittens eam consutoribus fecit inde capitium honeste deponi, et ad modum aliorum ²¹⁸ fratrum apte formari. At ille cum die quadam dominica, extracta de more cuculla ad primam vellet ire, indutus tunica capitium non invenit, torvoque vultu se ipsum circumspicere irridens, sine cuculla in sola decapitiata tunica chorum intravit, tota illa prima spectaculum ²¹⁹ se prebens fratribus fronte impudenti. Sed quid? Ventum est ad capitulum, vindicatumque est in illum regulariter impudentis hominis tale spectaculum, jussumque statim capitulum exire, et pendentem a lecto ejus cucullam sub tunica induere; vellet, nollet, fecit eum domnus abbas Theodericus secundum alios indutum incedere. At ille ²²⁰ alto malignæ mentis profundo rem factam sibi reponens (292), sed ad tempus dissimulans, altero mane, dormiente post matutinas priore, ad lectum ejus clanculo accessit, et sublata inde ejus cuculla, capitium secum tulit, truncatamque illam ad lectum ejus reponens, ad lectum suum, quasi nil mali fecisset, rediit. Cumque jam orto die tempus esset, ut prior signum faceret, quo fratres ad orationem surgerent, prior cucullam suam indutus absque capitiō eam respexit, miratusque primum vehementer, vix tandem rem ut erat ex crepitanti furtivi auctoris subrisione intellexit. Quid faceret? Tunica sua capitium non habebat, et malignus ille artifex de cuculla ejus aliud detraxerat. Si surgens decapitiata veste incederet, ridiculosum fratribus spectaculum de se preberet, maxime factæ sibi hujus auctori injuriæ; si autem diutius expectaret et horam surgendi preteriret, tamen nil amplius haberet, quid indueret. Tandem vocato ad se uno ex fratribus jam vigilante, significavitei, ut sibi cucullam

A unius senioris afferret; et ille quidem necdum capitium de tunica sua deposuerat, forsitan ad hoc reservatum divina providentia. Surgens igitur quod facturus erat fecit, contumeliamque sibi factam per seniores ad abbatem retulit. Abbas et seniores gravissima animadversione in presumptorem illum exacerbati, publice eum in foro virgis cedendum deliberant, et sic tandem de claustro ignominiose ejciendum. Sed prior omnino vetabat hoc fieri, dicens parcendum esse, si non tanto presumptori, nostro saltem propter sæculares ordini. Veniens igitur abbas Theodericus ad capitulum, gravissimo verbere cedentium eum duabus scopis diu multum maceravit, et primum fratrum quidem intercessione in leviorum tantum culpam esse vix reliquit. Sed ille sententiam nullo modo observans, sed culpas culpas cotidie superaccumulans, cum esset incorrigibilis, et compedibus ²²¹ tandem strictus, cultello vellet priorem perforare, ejectus est tandem a claustro, permissus quo vellet irrevocabiliter abire. Cæteri vero fratres proficiebant cotidie ²²² melius et melius in ordine, priore totum ad hoc studium suum impendente, neque deficiente umquam hac sive alia aliqua contumelia aut cujusvis provocatione.

10. Sed et aliam quandam pravam consuetudinem, quæ male apud nos insolentia nichilominus dissolutorum juvenum diu inoleverat, prorsus cessare fecit, neque tantum inter nos, sed etiam ferme prorsus inter laicos nostros. Nam diebus rogationum, cum antiquo more prima die Septemburias (293) processio nostra venisset, per plurima pars fratrum prece vel mercede equis sibi conductis, ibi statim ascendebant, et Brustemiam ante processionem equitantes, inde ad claustrum cum levibus oppidanorum juvenibus per campos ante faciem totius populi, modo quanta agilitate poterant equos suos laxabant. modo subita retentione hac illacque girabant, perticis intentis nunc hos aut illos fugantes seu fugientes; quod totis tribus illis rogationum diebus non cessabant facere, secunda die Falmiam (294), tertia Mergueles pergentes processione. Unde hoc singulis illis diebus eveniebat. ut quicquid ad mensam fratres habere debuerant piscium aut placentarum illis darent, qui equos sibi prestiterant, preter paucissimos, qui prece sive mercede noluerant sibi conducere aut non poterant; quin etiam scolares pueri hac pravissima consuetudine tenebantur illecti. Fratres autem quos aut voluntas aut necessitas pedites ire et redire faciebat, populo cito vestigio equitantes sequente domum, gravissima affligebat defatigatio, tum ex longo itinere tum ex inassueta et cita ambulatione. Itaque dies rogatio-

VARIE LECTIONES.

²¹⁷ sed — parebat *desunt* D. ²¹⁸ ali *erasum* 1. ²¹⁹ spectaculo 1. ²²⁰ *reliqua omnia usque ad* nullo modo observanda *desunt* D. ²²¹ et compedibus — perforare *desunt* D. ²²² m. et m. c. 1

NOTE.

(292) Virgilli *Æn.* 1, 209.

(293) Zepperen, una leuga a villa Sancti Trudonis distans,

(294) Vallem, una leuga meridiem versus à Sancto Trudone.

num et lætaniarum supplicationes erant apud nos quasi militantium excursiones et mollium juvenum lascivæ circumventiones, quam detestabilem abusionem prior exhorrens Rodulphus, cum aliis ascendentibus offerretur ei ad equitandum equus, aiebat non decere neque laicorum nedum monachorum regulam, nulliusque prorsus christiani esse ut in equo pœnitentiam ageret, dies²⁵³ rogationum dies ducens pœnitentiæ et supplicationum; et hoc pretendere expoliatorum si pedum nuditamen atque jejunium, et quod cooperto capite supplicationes sanctorum recitatis eorum nominibus frequentarent. Qua et aliis quæ ad hoc pertinere videntur rationibus, primum persuasit domno abbati²⁵⁴, deinde cæteris fratribus, ut tandem cessaret illa equitatio, et quæ fiebat pro equitatione indecens monachorum dissolutio, et prebendæ eorum dampnosa elemosinæque distractio, cui suppeterent de fratribus viros, iret, cui non, in claustro maneret, sicque abbreviaretur via, ut euntes nimie defatigationis nulla afficeret molestia. Itaque cessare cœpit sub prioratu ejus illa ad rogationes equitatio, cessavitque toto vitæ illius tempore, tantumque populo cœpit placere, ut paulatim inducerentur pœne omnes similiter et loqui et facere.

11. Quid dicam de diebus solemniibus festivitatum sanctorum Trudonis et Eucherii atque sancti Remigii? (Nov. 23, Jan. 13.) Quidam clericorum nostrorum ex familiaritate qua scolariis aliis in claustro nostro cum pueris nostris pueri quoque ipsi nutriti fuerant, alii quoque nonnulli ex religio-
sitate sua, apud antiquiores nobis olim jam diuque multum obtinuerant, ut supradictis solemnitatibus chorum nostrum annuatim ad majorem missam cum reverentia intrarent, induti albis sicut et fratres nostri, et si qui forte eorum vocales essent, tropos (295), qui tunc temporis apud nos cantabantur, aut graduale sive *Alleluia* cantarent, atque cum omni honestate diebus ipsis ad mensam fratrum in refectorio cum eis reficerent, indeque surgentes cantando altis vocibus quod ad festum pertineret, fratres *Miserere mei, Deus* cantantes, ad ecclesiam precederent. Sed usus qui ex caritate et religione pium videtur habuisse initium, procedente tempore paulatim cœpit transverti in superstitionem et vicium. Nam cum illis tantum prius permitteretur, de quibus etsicut diximus, in hanc tandem evaserat superstitio presumptivam abusionem, ut quicumque presbyterorum ex agris ad nundinas magis quam ad solemnitatem diebus illis convenirent, indifferenter in chorum nostrum inter fratres intrarent, ad majorem missam sine omni reverentia ruerent, nonnulli verò laicorum fissisque ante et retro turpiter indu-

ti, paucissimi saltem nigris cappis et absque albis et superpellicciis (296). Tum, quod contrarium est non tam nostro ordini quam ipsis quoque religiosiis laicis, quin immo omnibus recte christianis, inter agenda misteriorum Christi secreta, duo aut tres de ipsis clericis circumsedebant in ipso choro, unum aut duos de fratribus nostris aut singuli singulos circumveniebant, et verbis ociosis risuque et jocis reliquum missæ sic pariter peragebant. Ubi autem post plurimas intolerandasque indisclinationes ad refectorium ventum fuisset, tantus in te, reficiendum fiebat ibi strepitus diversorum et etiam ignotorum presbiterorum et clericorum clamor et fabulatio, ut vix audiri posset vox, licet alta sona, legentis in eminentiori loco; quoque productior erat refectio, eo major accrescebat vino incitante inquietatio, tantusque erat eorum numerus — passim namque quicumque volebat ingrediebatur — ut constitutis ad serviendum illis fratribus vix de nobis quinque aut sex remanerent, qui ad mensam reficerent. Quanta illa expenderet prepositus, quin immo quanta illi distraherentur neccatione nec numero poterat comprehendere. Quam nichil ordinis et disciplinationis, quin potius quantum dissolutionis et periculi animarum diebus illis apud nos haberetur, honestius existimo hic reticere quam loqui. Surgentibus autem a mensa fratribus, et nonnullis ineptorum inverecundorumque clericorum quæcumque occurrerent manibus suis inde diripientibus, statim non minor ad ministros consedebat populus, scilicet quicumque in curti nostra de aliquo officio intramittere se pertotum annum videbatur; strepituum, sumptuum nec modus nec ratio ibi tenebatur.

12. Talia primo et secundo prioratus sui anno videns, atque inde gravissime ingemiscens, Rodulfus multis et exquisitis modis et frequentibus in tantam indisclinationem exaggerationibus satagebat, quam plurimum vero apud abbatem Theodericum, ut pravus iste usus et dampnosus ecclesiæ aut priorum temporum modum reduceretur aut penitus destrueretur. Abbas, licet absque magna commotione hoc fieri non posse videret, tamen bonæ prioris intentioni non satisfacere inutile ordini fore et ecclesiæ suæ videbat. Annua igitur revolutione festis redeuntibus, dictum et clericis, ut absque religiosa veste chorum nostrum nullus eorum intraret, sed qui missæ majori interesse vellent, in cancello, cum esset spatiosum, circa, abbatem starent, cum reverentia tamen et silentio ut bene conveniebat festo et tanto misterio; quod si quis eorum aut alba vellet indui aut superpellicium haberet, post fratres ultimus in choro nostro staret sub reverentia nichilominus et silentio. Post missam domus eis es-

VARIÆ LECTIONES.

²⁵³ dies — pœnitentiæ *desunt* D. ²⁵⁴ Theoderico *addit* D.

NOTÆ.

(295) Versus qui præcipuis festivitibus ante missæ introitum canebatur.

(296) Peculiaris canonicorum vestis.

set extra refectorium parata, in qua ministraretur eis non minori quam cum fratribus abundantia. Non enim fratres ferre poterant, neque decebat eorum ordinem, ut tantam haberent et in choro et in refectorio suo indisciptionem et inquietudinem. At illi omnes graviter commoti et indignationis iræque plenitudine rationem non admittentes, penitus recesserunt, et nisi prior eis abusus permitteretur, nichil aliud facere voluerunt: sicque forsitan ita Deo volente, factum est, ut morbus ille diu apud nos inveteratus tandem deficeret. Sed et laici, qui in refectorio ad ministros solebant diebus illis comedere, in domum aliam compulsi sunt, licet multum inviti, reficere, providentibus ei preposito et cellerario quæque habiturierant in refectorio. Res vero talis multum odium et persecutionem longo tempore tam de laicis quam de clericis priori conspiravit, semper festis istis³⁵⁵ diebus apud convenientes ad nudinas presbiteros morbum istum recommoventibus.

13. Neque istud tacere habeo; si defuncto alicui apud nos missa generaliter celebraretur, frater noster, ille videlicet qui missam cantabat, totam oblationem habebat, et tamquam propriam sibi rem eam vendicans, nichil inde ad communitatem aliorum respondebat³⁵⁶. Et quoniam secundum Apostolum avaritia et idolorum servitus (*Ephes. v, 5*), et secundum beati Benedicti Regulam (*cap. xxxiii*), *nichil proprium debet habere monachus*, prior Rodulfus huic occurrens vicio, de medio nostrum summo illud labore tulit, statuens presidente abbate commune esse omnibus fratribus, tam parvis quam magnis, quicquid eis quancumque vel ubicumque offerretur, interposito quod, si frater, cui oblatio fieret, aliqua recula sibi necessaria indigeret, provideretur ei a priore ex eadem oblatione; verbi gratia sive corrigia, sive cultellus, sive lineus sub capite et scapulis ejus pannus, aut tale aliquid me diocris precii. Quicquid aliter inde agatur, scienti posteriori nostri ita fuisse statutum, fratremque qui die illa missam cantaverit libere posse sibi exigere — per manum tamen illud totum prioris — si quid ei defuerit de minoribus rebus sibi necessariis. Nos enim huic statuta presentes interfuimus, et exigi et dari frequenter vidimus, sicut hic scribimus. Quod autem postea immutatum est, et pars ad cooperturam plumbi, pars ad utensilia circa altaria custodi data est; non ideo factum est, ut sic amplius permaneret, sed quam diu abbati et fratribus placeret.

14. Et quoniam duæ partes loci illius, qui claustrum apud nos debebat fieri, sepe humillima et arida semirutaque cingebatur, et sine aliqua tectura erat ad orientem scilicet et ad aquilonem, parsque occidentalis, licet domus esset lapidea, nichil tamen

ante parietem haberet quod fratres ad ejus officinas intrantes a pluvia et luto defenderet, sed patentibus undique aditibus nichil aut parum fuerat, quod laicos, interdum etiam et mulieres transitum habere per locum conventus fratrum prohiberet, sat agebat multa anxietate benignaque et prudenti arte, toto studio multoque labore apud officiatos maxime apud Folkardum fratrem nostrum, qui secundus tunc post abbatem in omnibus nostris³⁵⁷ temporalibus rebus habebatur, ut edificarentur aliquæ domus, quæ claustrum formarent et transitum pupicum per medium fratrum prohiberent. Nec frustrata est eum pia intentio, inque brevi tempore edificio ligneo clausa est pars orientalis. Quæ domus cum perfecta fuisset, ante composito sub tectura deambulatorio, partem sui capitulum nobis satis aptum prestitit, partem dormitorium. Similiter a media fere parte conventus usque ad duas partes domus illius quæ occidentalis, erat coopertum deambulatorium factum est, ut per tres partes claustrum, orientalis scilicet, australis, occidentalis, coopertura facta, honeste posset incedi; sola pars aquilonaris sepe adhuc tenebatur et positio claudebatur. Cumque hac conclusione et fratres arceret ab egressu claustrum, pretereos quibus hoc solum licebat, et utrumque sexum ab ingressu, unamque ipse inde ferret clavim, cellerarius aliam, comitissæ advocatricis nostræ Gertrudis (297), quæ apud nos in claustrum nostro requiescit, gravissimam inde iram et indignationem incurrit, cum solito more nequiret transitum habere per medium claustrum nostrum et conventum fratrum. Incitabant autem eam vehementissime in eum multi clericorum nostrorum et laicorum, maxime famuli de curti nostra, qui se conquerebantur odiose a solito transitu claustrum et familiaritate fratrum arceri. Verum ille licet terribiles in eum detonarent minæ penetrantiaque etiam durissima hominum corda undique verborum manifesta volarent jacula, tamen imperterritus irreflexusque manebat solum hoc metuens, ne de emendando ordine et claustrum minus ei ad votum succurreret. Ut igitur secundum ordinem fratres haberent, unde in claustrum ad sedendum et legendum atque cantandum tenendumque silentium facilius retinerentur, armarium in claustrum primus ipse fecit ex obedientia sua fieri, librosque in eo ad numerum fratrum reponi.

15. Interea raro umquam ipse cessabat, quin semper aut scriberet aut notaret, interdum quoque modulatis delectabatur carminibus, et de sollempnitatibus sanctorum compositis cantibus. Extat volumen opusculorum ejus, in cuius prefatione invenitur quid scripserit, quid modulatus fuerit, et cur et quando; extat et aliud volumen septem librorum ejus, quos contra symoniacos scripsit, quator ra-

VARIÆ LECTIONES

³⁵⁵ illis 1'. ³⁵⁶ redundabat D. ³⁵⁷ ita 1. et D. deest 1'.

NOTÆ

(297) Secundum Mantelium, p. 63, obiit anno 1114.

tionem, tribus agens auctoritatibus. Paucis referre non possem quantum laboraverit causa abbatis Theoderici, quam fideliter, quam constanter, in quot et in quibus locis et coram quibus pro eo assiterit, cum magnæ et primæ regnorum personæ vellent eum de abbacia ejicere et supradictum Herimannum intrudere. De quibus superius partem aliquam tetigimus.

16. Postquam ista et alia nonnulla bona et mala, prospera pauca et adversa multa per aliquot annos prioratus sui apud nos sunt gesta, audivit Rodulfus unus Cluniacensis, cum apud Sanctum Jacobum Leodii teneri introductos per abbatem Stephanum, dictum etiam Stepelinum, quos paulo post abbas Sancti Laurentii Berengarius susceperat. Unde eos omnium religiosorum ora magnificabant, et frequenti hospitio aut colloquio reverentius quam prioribus annis dignabantur, præterea de sæculo tam clerici quam laici plures ad eos convertebantur, et invalescente religione augebatur et fratrum numerus et fructus ecclesiæ. Jamque Rodulfus videns tempus adesse, quo desiderium suum posset adimplere de mellorandis usibus et tenenda apud nos religione, quocumque modo poterat ad hoc nocte dieque apud abbatem Theodericum laborabat, quatenus eum ad hoc accenderet ut post istos duos abbates tertius eodem usus in claustrum nostrum introduceret. Decere enim eum aiebat, cum non minoris scientiæ et gloriæ in sæculo quam illi, et locus noster antiquioris et famosioris esset nominis, ut in religione et spiritualibus non obscurior apud homines neque indignior apud Deum inveniretur. Sed cum, perturbantibus hanc molitionem ejus quibusdam fratribus, rem ad effectum perducere non posset, accepta licentia a loco nostro ad suum (298) sine spe reditionis transiit, ut disposito sibi itinere suo, inde transiret quo districtius ordinem teneri audisset. Mox aliqui fratrum necnon et famulorum nostrorum occulte aperteque exultantes, ex vobis sibi accidisse gaudentes, quia ad voluntatem suam modo liberius possent facere, non multo post intellexerunt ex comparatione positi alterius prioris, quantum iste prestaret eis consilii, auxilii et honoris. Penitentes igitur quam plurimum post paucos menses, simulata alia re quidam eum revocarunt sub presentia et assensu abbatis Theoderici, firmantes ei ut rediret et prioratum suum reciperet, quod infra annum illum (1106) usus Cluniacenses in claustrum nostrum introducerent. Vix tandem obtinuerunt. Qui igitur parum ante festivitatem nativitatis sancti

Johannis discesserat, in adventu Domini statim post festivitatem sancti Andreæ apostoli reiiit.

17. Prioratu igitur suo ei reddito captatoque loco et tempore oportuno, atque domini abbatis et fratrum hilaritate, fidem promissi modo serio modo jocose reposcebat, remque bonam non diu quin fieret esse differendam aiebat. Miris igitur laboribus et frequentibus Leodium itineribus, concitato sibi multorum inde clericorum et laicorum aliquorumque fratrum nostrorum maximo odio, tandem effecit ut eodem anno (299) Kalendas Martii (1187), quæ fuit sexta feria (300) in capite jejunii, introducerentur usus Cluniacensium in claustrum nostrum tenendi. Quibus introductis cum vehementissime ferverent in eis, et ultra quam quisquam speraret, fratres nostri, paulo post, heu! heu! Dominus abbas Theodericus obiit, 7 scilicet Kalendas Maii. Quæ autem postea secuta sunt usque dum abbatiam intraret, et quomodo introierit, puto quod satis inde scriptor precedentis historiæ prælocutus sit; ad illum recurrat quisquis hæc diligentius scire desiderat.

18. Postquam autem abbas constitutus est (1108, Jan. 30), de ordine tenendo omnimodis satagebat amator illius et amatorum ejus. Atque in tantum — rem quam certissime scio fidelissime referam, ecce coram Deo, quia non mentior — quod nullus fratrum tam carnaliter tamque spiritualiter poterat ei esse familiaris, quem perfecto unquam corde diligeret, nisi diligentem nostrum ordinem cognosceret, et fidelem de rebus ecclesiæ sibi commissis, probasset. E converso nullus fratrum poterat esse tam rarus accessu ad eum, qui etiam palam aut occulte de dictis, factis vitæque ejus si eum mordaciter, ut plerumque solet, reprehenderet, dummodo aliquando cessaret et diligentem eum ordinem aspiceret et fidelem in rebus ecclesiæ illi commissis, quin facillime hos aliosque ei lapsus etiam graves indulgeret. Quid tibi vis amplius dicam? Brevius et verius quam potero hoc tibi sub testimonio Christi dicam, quod nulla res eum fratrem sibi commendare poterat, quem dilecti ordinis et fidelitas rerum ecclesiæ sibi commissarum non commendabat, non ætas, non familiaritas, non timor, non consanguinitas, non scientia, non pulchritudo, non generositas, non aliqua etiam magna utilitas. Propter quæ duo (301) apud eum poterant (302) in quoscumque invenirentur, et apud eum nichil aut minimum poterant apud quoscumque non haberentur; frustra quivis aliter laboraret, aut ista habendo gratus illi aut non habendo ingratus existeret.

VARIÆ LECTIONES.

298 Domini 1107 *interp.* 299 Maii D.

NOTÆ.

(298) Num Porcetum?

(299) Scilicet quo Leodium itinera fecerat, non quo ad Sanctum Trudonem redierat, ut ex antecedentibus satis apparet.

(300) Feria sexta incidit non in primum sed in secundum diem mensis Martii, jejunium vero incipit die 3 mensis Martii; itaque in computando die

auctor videtur errasse; legendum esset: vi Non. Mart. Sed cf. supra VI, 21.

(301) I. e. propter duas illas virtutes, amorem erga ordinem et fidem.

(302) I. e. auctoritate valebant illi, qui virtutibus illis exercebant.

19. Præcipue detestabatur hoc vicium, et ad exterminandum illud quacumque virtute poterat perse et per illud sibi referentes laborabat, ut nullus fratrum de substantia in refectorio sibi statuta aliquid quoquam distraheret, sed per manus elemosinarii quod ori ejus superesset pauperibus erogari sineret. Quoscumque autem fratrum laicorum videbat amicitias et confabulationes et has illasque vanas gloriolas proclivius appetere, aut nunquam aut invitum illos volebat ad aliquam obedientiam promoveri, neque eos quos intelligebat quocumque modo illam vel illam obedientiam (303) ambire, et quos noverat inhiare, ut possent aliquid clanculo dare et accipere. Quibus non erat grata ante obedientiam hominum gratia, et qui æquo animo simplici tantum contenti erant claustris substantia, illis dicebat danda claustris ministeria. Quos sibi laudabant sæculi homines de obtenta apud eos familiaritate et frequenti collocautione, et si quid unquam habere possent de benivola eorum dapsilitate (304), eos judicabat indignos claustrum vel quoquam exire; quorum barbariem et silentium, et quia nichil eis darent aut ab eis acciperent, reprehendebant, quaque vellent ire securus eos sinebat. Silentium inter monachos tanto extollebat preconio, ut diceret nunquam tam perfectos et electos monachos simul esse posse qui ordinem et disciplinam valerent absque silentii virtute tenere. Superba subjectorum rigiditate nunquam frangi poterat; humilitate quamvis multum lesus, citius etiam vincebatur quam ei ipsi interdum expediret.

20. His aliisque bonarum virtutum studiis, hinc ipsius sollicito curante magisterio, hinc discipulorum pio obedientiæ obsequio, cœpit in brevi longe

A lateque diffundi dulce fragrans unguentum boni de loco nostro nominis, fœdaque cicatrix vultus nostri de obprobrio præteritæ indisciplinationis, paulatim curata detergi manu piæ moderationis. Hospitalitas læte supervenientibus exhiberi maximeque obsecutoribus nostri ordinis, refectio pauperum post mensam fratrum non negligenter provideri. Sed quia exteriora sæculi bona ad hæc aliaque nostro ordini multum sunt necessaria, primumque regnum Dei querentibus necessario, deinde secundum Dei promissionem, sunt eis ista adicienda, cœpit se tota vigilantia et labore accingere, ut non modo quæ salva invenerat de bonis æcclesiæ conservaret, verum quæ dispersa fuerant congregaret ²⁶⁰.

21. Prima igitur die, qua homines æcclesiæ debebant ei fidelitatem et hominum facere, prepositum æcclesiæ et cellerarium quosdamque de senioribus juxta se in cella sua fecit sedere, ut nullius manus neque fidelitatem reciperet, quem fratres de prebenda sua injuste aliquid tenere quererentur. Quæ res multas ei peperit inimicitias, quas tamen sine gravi dampno evasit, usus postremo consilio necessariæ in omni re discretionis. Ut autem sciant posterius ejus, et scientes magis solliciti inde reddantur quanta sollicitudine et timore, quantoque studio et labore servavit professionem pro posse et nosse, quam teste æcclesiæ ante altare, coram stolato episcopo, stolati et ipsi in consecrationibus suis facere solent tam abbates quam episcopi, finem hujus octavi libri facere hic decrevi, et nonum ab ea epistola incipere, quam scripsit ad Metensem episcopum Stephanum (305), loci nostri tunc temporis dominum.

EXPRICIT LIBER OCTAVUS, INCIPIT NONUS ²⁶¹

1. Venerando atque reverendo sanctæ ²⁶² Metensis æcclesiæ episcopo Stephano Rodulfus gratia Dei sanctique Trudonis id quod est, salutem animæ et corporis. Diebus prelationis meæ ²⁶³, hoc est a 1108 anno ²⁶⁴ inc. dom. usque ad 1136, qui tunc agebatur quando hæc scribebam, quæ nostræ æcclesiæ videlicet æcclesiæ beati Trudonis in Hasbania accreverint, sive per meum laborem de perditis recuperata, sive de non habitis acquisita, sive per meum nostrorumque studium de nullis aut parvis redivitibus ad aliquos et majores fructus instaurata, et quæ pro animabus fidelium pauci pauca in possessionibus tradiderunt, fideliter hic annotare curavi. Quod si quid in hac an-

notatione excessu memoriæ exciderit, aut spes paritura adhuc ²⁶⁵ necdum protulerit, cum illud meminero et istud evenerit, huic aliquando subnectam operi. Testem interim conscientiæ meæ habeam Deum quia non hoc facio, ut inaniter videar gloriari secundum hominem et non secundum Deum de rebus, quarum tenuitas, etsi gloriari vellem, magis asferre potest michi confusionem quam gloriam, sed ut posterius mei desiderium meam et prelationis meæ inutile spatium erubescens, accingant se fortius et utilius non solum ad servandas has et alias res æcclesiæ quas invenerint sed ad multiplicandas suis laboribus et meritis; quamquam qui tempestates maris, quo jaclatus sum

VARLÆ LECTIONES.

²⁶⁰ ret erasum 1. ²⁶¹ Epistola Rodulfi ad episcopum Stephanum addit 1°. ²⁶² deest 1°. ²⁶³ vigesimo octavo anno addit D. ²⁶⁴ deest 1°. ²⁶⁵ deest 1°.

NOTÆ.

(303) Cella vel præpositura a monasterio dependens, ad quam curandam singuli mittebantur monachi jussu abbatis; dein obedientia est omne munus

monasticum.

(304) Liberalitate.

(305) Qui sedit annis 1120 — 1163,

et adhuc factor, cognoverit, magis ammirari possit A quæ absolvi, sed fixa permaneant ut institui. Quod si presumptum fuerit, irritum fiat, et banno vestro omniumque successorum vestrorum subiaceat. Non enim parvo rerum familiarium dispendio ea obtinui. cum interdum cum vitæ quoque meæ periculo vix evaserim, et in perpetuum odium eorum usque hodie sum, qui ea se amisisse dolent, quamvis injuste tenuerint.

EXPLICIT EPISTOLA, INCIPIT TEXTUS

2. Igitur post obitum abbatis Adelardi secundi, tanta mala apprehenderunt æcclesiam nostram et multis annis tenuerunt, quanta non sunt audita in quovis loco ab illo famosissimo Jherosolimorum excidio (307). Evenerunt ea propter dissensiones de abbacia nostra inter monachos et episcopos. Metensem videlicet Herimannum et Leodiensem Heynricum, dum monachi extrudere niterentur intrinsum episcoporum abbatem per violentiam, et stabilire suum superpositum per symoniam. Sic primum secundus et secundum extrudit primus, tertius inter utrosque irrepit quartus trium labores invadere et locum occupare presumit. Quorum nomina sunt hæc : Lanzo, Luypo, Herimannus et item Herimannus, inter quos septemdecim annis miserrime decertatum est (308), atque sic, ut infra duodecim annos tredecim fierent commutationes (309) alio moriente, alio alium ejiciente. Sub istis totum oppidum nostrum una die redactum est in favillam, effuso in eo cruentissime multorum hominum sanguine (310). Vixque duo anni preterierant, ex quo monasterium quoque nostrum novum et mirifici operis et claustrum cum omnibus appendiciis suis funditus igne cremata interierant (311). Turris, quæ sola supererat de incendio, facta est latrocinantium hominum munitio, thesaurus, qualem nostræ similis nulla habebat æcclesiæ, irrecuperabiliter distractus periit; monachi omnes — prorsus, inquam omnes — dispersi per diversas regiones, solum in loco vastatio et horribilis solitudo (312).

3. Hac tempestuosa tempestate contigit æcclesiam nostram de Alburch decidisse in potestate Trajectensis episcopi Conradi, et longa loci nostri miseria in jus æcclesiæ ipsius transisse lege syn-

odali et iudicio canonico. Propter quam liberandam, sed nec sic liberatam, distractus fuit calix aureus æcclesiæ nostræ, cujus pretii pars, scilicet 60 marcæ, data est episcopo Conrado, ut restitueretur æcclesia juri nostro; quod superfuit pretii perfide distraxerunt in hoc negotio perfidi quidam presbiteri nostri. Episcopus accepta pecunia nudo tantum verbo, non auctoritate canonica, mandavit nostris, ut reciperent sua, non quidem maliciose, sed minus caute. Et factum est ita. Subsecutus est Conradum episcopum (313) Buchardus episcopus (314), qui occasionem accipiens, eo quod legibus synodalibus non esset libere nobis restituta æcclesia, mancipavit eam suis usibus synodali iudicio; sicque eam tenuit usque ad adventum meum in abbatiam. Ad quam liberandam profectus sum eodem anno (108), quo intravi in abbatiam. Ulterius Trajectum in sancti Johannis festivitate, et per auxilium Dei et advocati nostri, comitis de Hollant Florentii (315), iudicio æcclesiastico liberam nobis restitutam æcclesiam retulimus domum, cartha de hoc facta et episcopi Burchardi signo sygillata. Eodem anno æcclesia et alia quæ Alburch habemus bona valuerunt nobis domi absolute 24⁰⁰⁰ marcas argenti. Quanto labore, quanta sollicitudine, quantis expensis per tres integras ebdomadas finem hujus rei effecerim, longum esset referre, cum predivitem comitem et gravissimum pinguedine oportuerit me funibus argenteis de Hollant Trajectum trahere, ipsiusque episcopi rigidam cervicem ejudem metallis malleo michi inclinare, nec non et archidiaconum reacquisitæ æcclesiæ.

4. In ejusdem villæ villicatione homo quidam Gualdo nomine erat, qui 5 solidos denariorum de

VARLÆ LECTIONES.

NOTÆ.

⁰⁰⁰ ita 1. D. XXXIV. 1'.

(306) In Gestorum libro sexto et septimo.

(307) Eadem iisdem verbis vide II. 1.

(308) Cf. V, 1.

(309) Annis enim 1082-1084 hæ factæ sunt conversiones in monasterio Sancti Trudonis: 1082 obiit Adelardus II abbas, 1083 introductus est Lanzo abbas 1083 combustum est monasterium, eodem anno ab imperatore introductus est Luipo abbas, 1087 rediit Lanzo, 1089 Lanzo sponte se munere abdicavit, eodem anno Herimannus senior emit abbatiam, 1091 Luipo abbas iterum introductus est, 1093 Luipo

obiit et Herimannus junior abbas introductus est, 1094 monasterium reliquit, et iterum reductus, iterum reiectus est.

(310) III, 7 sqq.

(311) II, 13.

(312) Cf. III, 11.

313) Qui anno 1099 occisus est; cf. *Annal. Hildesh.* ad h. a.

(314) Obiit anno 1112.

(315) Secundi, qui regnavit annis 1091-1122.

Tayle (316) dicebat se habere in beneficio de abbate; falsum erat, et convictus recognovit eos coram paribus ecclesiæ ad prebendam fratrum, quos de terra sua debebat. Pro simili mendacio quidam Franco nomine de Doureh, convictus legibus et iudicio, 4 solidos de denariis Andeguerp duobus denariis minus amisit et eos prebendæ fratrum restitui. In villa Husela²⁶⁷ villicus tantum sibi de sensu furtim usurpaverat, qui ad nostros usus retractus 6 solidos facit. In eadem villa decimam illi dapifer Hezelo ad feodum suum favebat, de qua legibus et iudicio abstractus, permisit eam habere fratres ad opus mapparum in refectorio ad mensam ubi pertinebant. Totam²⁶⁸ æcclesiam de Merguelis presbiter quidam Hezelo nomine per multos annos sub tribus abbatibus ita sibi usurpaverat, ut devictis et confusis abbatibus, modo per Lemburgensem comitem Heynricum, modo per Durachiensem Gislebertum, aliquando per Lovaniensem, interdum per episcopum (317) et archidiaconum miris am fractibus, inenarrabili decertatione presbiteros legitime investitos ab abbatibus, unum et alterum et tertium et nescio quot ab ecclesia eieceret, et pro eo excommunicatus quoque cantans (318) decimam sibi raperet, dicens pro 5 solidis eam se tenere, et eos beneficium suum ab abbate esse, et hoc iure sempiterno et hereditario. Hanc scilicet æcclesiam integram prebendæ fratrum ubi pertinebat restitui legibus et iudicio, dampna multa prius passus et tribulationes ab ipso presbitero; solvit modo singulis annis in nativitate sancti Johannis 20 solidos,

5. Ea quæ videmur habere in Sarchinio unus fortium et sapientium oppidanorum nostrorum, Guntramnus nomine, ad feodum suum cuncta traherat, advocati nostri Gisleberti fortissimo adiutorio. Quo defuncto, in eodem filius ejus Reynerus successit, et quoniam prebenda fratrum erat, eo eum perduxit, ut cuncta in potestate mea redderet, ut sub hac conditione iterum de manu mea acciperet, quatinus villicus noster inde esset, et de censu terræ et molendini parte 15 solidos prebendæ fratrum in manu prepositi singulis annis solveret, de placitis, iusticiis, pascuis, et emendationibus, vadiis terræque requisitionibus et omnibus quæ ad tale quid pertinent, tertiam partem haberet, prepositus duas, excepto si duo aut tres denarii aut sextarius vini ei obveniret, hoc integrum haberet. Quicquid supra 15 solidos esset in feodo haberet et homo abbatis ex eo esset, et villicus donum villicationis seorsum acciperet et donum feodi seorsum. Invitus hanc compositionem feci, sed alter fieri non potuit

A propter violentiam Gisleberti comitis, qui inde erat valde contrarius nobis.

6. Tempore quo intrusi et symoniaci de abbacia, ut supra dixi, contendebant, quicumque de nostro aliquid invadere poterat, suum esse dicebat. Contigit tunc temporis 24 annis villam nostram de Sennine invasam fuisse a comite quodam de Vianne Bertholfo, quam beneficiaverat viro libero Gualtero nomine de Ambliz, et Gualterus Huberto de Asche; ecclesiam vero, quæ et nostra est, non nisi 5 solidos solvebat dicebant, eos quoque nunquam solvebant. Quid multa? Multis laboribus, multis expensis, multis protectionibus apud dominum nostrum Metensem episcopum Alberonem, apud majorem advocatum nostrum Heynricum de Lemburch, postremum apud imperatorem Heynricum, qui Trajecti obiit, effeci, muneratis gravi ære et dominis et intercessoribus, quod pacifice usque hodie tenemus et æcclesiam et villam, et servit vestiario fratrum. Quæ videlicet villa quando et quomodo beato Trudoni tradita fuerit, digne memoriæ mandare alias disposui.

7. In villa Halmala (319) miles quidam Gontramnus nomine terram hereditariam solventem 15 solidos dicebat se habere in beneficio. Cui cum eam extorquere non possem, prohibentibus dominis et advocatis nostris, per quos maxime juvari debemus, data ei commutatione, scilicet molendino uno in Hales, quod ab alio quodam beneficiato meo nomine Theymboldo redemi, censum retinui et cameræ fratrum servire statui. Mansus unus terræ, qui jacet inter Halmala et Sanctum Trudonem, 20 solidos solvit in festivitate sancti Johannis baptistæ, quem duo fratres se dicebant habere in feodo, Everardus de Overheyem et Hezelo de Comite; hos tantum legibus, ratione, veritate coartavi, quod de invasione pœnitentiam agentes censum michi recognoverunt, qui ad caminatum abbatis pertinet. In villa nostra Vilario nomine miles quidam Lambertus nomine mansum unum tenebat, de quo cum obtinere non posset, quod feodum ejus esset, dicebat se inde non debereolvere singulis annis nisi 12 tantum denarios; qui iudicio et testimonio scabinorum et familiæ convictus, 6 solidos singulis annisolvere coactus, solvit. In eadem villa duo sunt villici, quorum unusquisque 6 bonuarios (320) sibi usurpaverat terræ ultra jus suum — sex solvunt in anno 30 sextarios annonæ et modium avenæ et 40 denarios, et 6 alii tantum dem — hos iudicios cabinorum et familiæ, evicimus, ut supradictum solverent debitum.

8. Molendinum de Moyses, quod solvit 25 solidos, prorsus ita erat perditum contentione fortium viro-

VARIÆ LECTIONES.

²⁶⁷ Husela 1°. Hylsela D. ²⁶⁸ quæ sequuntur omnia usque fructu possunt experiri desiderantur apud D.

(316) Thielt vicinum Aerschot.

(317) Leodiensem.

(318) Cantat ille presbyter, cui ecclesiæ quædam ab altera majori dependens curanda commissâ est quasi capellania.

(319) Halmæl in vicinitate Sancti Trudonis.

(320) Idem quod bonarium, certus agri modus limitibus circumscriptus; finces ipsi nominabantur bonaria.

rum contra nos, ut nec signum molendini superfluum Malange (321) inde videri posset, nec quisquam ad reparandum manum ponere auderet. Evicimus tandem in vasores multis laboribus, multa pecunia, multis expensis ad reparandum, ut sine controversia supradictum modo solvat debitum, et pro adjacente curtilli 12 denarios, et pro palustri terra juxta posita 4 denarios. Molendinum de Mecerin (322) olim pertinebat ad mensam fratrum, sed inveni illud occupatum pro feodo a judice quodam nostro nomine Udelrico, qui defunctus reliquit post se duos liberos, sed non de una matre, legitimos tamen. Quorum unus, ad quem molendinum pertinebat, sine liberis obiit, Alardus nomine, divisit sibi prius suis partibus; alter scilicet Everardus superstes, cum ad molendinum in feodo redire vellet nec legibus posset, quia objiciebam ei quod prebenda fratrum fuisset, et frater ejus ex alia matre, ab eo legitime separatus, nullum post se heredem nisi ecclesiam reliquisset, ad hoc tandem perductus est, ut amplius ex eo jure hereditario 5 solidos solvat. Quos 5 solidos coram paribus ecclesie in caminata mea, et coram fratribus in capitulo priori et preposito ad refectionem fratrum tunc et deinceps amplius 200 tradidi, 31 denarios in edisponens in festivitate sancti Quintini (Oct. 31), quam ipse causa, quam alibi dicam, celebrari in albis et 12 lectionibus constitui, 30 alios in die consecrationis mee, ita ut me defuncto 30 isti consecrationis mee denarii transferantur ad diem anniversarii mei. Quod si quis amplius voluerit infringere, sciant fratres ita me et acquisisse et statuisse per que manus prioris ordinanda esse. Villico autem quicumque molendinum tenebit, die qua de denariis istis fratribus relectio dabitur, mittetur ei inde ad domum ejus portio una piscis et tantum vini et panis quantum est unius fratris. Molendinum, cambam et (323) tabernulam, que sunt ante portam curtis nostrae, non inveni; que nostro tempore edificata quantum solvant in anno, qui habent in manibus ex cotidiano fructa possunt experiri.

9. Unus ex illis quatuor pestilentissimis flatibus, quos supradixi mare nostrum tam naufragose agitate, Luipo scilicet, tria bonuaria culture nostrae, que jacet versus Mergueles, et 270 tria Kircheym (324) et tria Stades beneficia verat quidam amico suo nomine Ledeguico, et de mensa fratrum alienaverat. Qui mortuus reliquit parvulum filium nomine Heynricum in eadem injusticia, qui eadem bonuaria requirentia a me feodo dare nolui, quoniam de mensa sua fratres sublata esse dicebant injuste. Longa fuit altercatio, multis ejus similibus de me conquerentibus. Episcopus quoque Leodiensis Obbertus quoniam puer eo sanguineus ejus

VARIÆ LECTIONES.

233 deest 1°. 270 et Stades desunt D. 271 prædicta addit D. et desunt reliqua usque Mergueles. 272 usque vestiario fratrum restituimus sequentiâ; desunt omnia apud D. 273 feodum 1°.

NOTÆ.

(321) Mehaigne qui in Masam exundat.

(322) Num Maiseret in vicinitate Namurci?

(323) Brassiatorum officina.

(324) Kerkem haud procul a Tirlemont.

(325) Domus in qua cerevisia conficitur.

A erat, blandimentis, promissionibus, minis, terroribus frequenter propter illum me aggressus fuerat, cumque evincere non posset, tandem se nostro cœnobio et hospitio representavit. Cui instanti pro puero respondi putans me sic melius posse evadere: *Fratrum prebenda est, sine eorum assensu facere nec audeo nec debeo.* Qui statim ad eos absente me se transferens, facillime simplicitati eorum persuasit, ut ei concederent. Quod cum intellexissem, omnino cœpi reclamare, meque non debere sequi deceptam simplicitatem eorum sed corrigere. Episcopus irasci, minari et me in hoc cum eo convenisse suos nostrosque attestari. Miro tandem labore evici, et tria bonuaria culture 271, que jacent juxta oppidum nostrum via que ducit Mergueles, retinui et eum exfestucare feci. Cætera 272 invitatus tradidi, sic tamen ut pro tribus illis, que in Kircheym prius pater ejus tenuerat, tria alia in Stades acciperet et Kircheym liberam relinqueret; terra relicta nobis dupliciter quam alia melior est. Puer pravorum hominum suggestionibus corruptus, sequenti anno annonam ejusdem terrae voluit michi tollere et ad exfestucatum feodum violenter redire. Sed licet armata manu michi occurrisset super eandem terram, et filium comitis Gisleberti advocati nostri secum haberet Ottonem, tamen dedit Deus nobis victoriam permelioris advocati nostri auxilium, scilicet beati prothomartyris Stephani, et annona domum deducta in conspectu eorum, terram usque in hodiernum diem retinimus liberam.

10. In oppido nostro duo quidam homines de censuali terra, que ad mensam fratrum pertinet, tantum sibi in feodo 273 usurpaverant, quantum 45 denarii solvere debent. Alter eorum vocabatur Ramundus scabinus, alter Heynricus, Guntramni magni filius, qui agitati a nobis legibus et veritate, alter eorum Ramundus videlicet 48 denarios recognovit, alter vero Heynricus 30, restitutique sunt prebende fratrum. Locus, quidam est ante curtim nostram juxta fontem, ubi olim braecna (325) fuerat, qui nostro labore de feodi violentia retractus 6 denarios solvit. In fossa curtis nostrae, que juxta domum elemosinariam jacet versus aquilonem, tria sunt curtilla que solvunt 48 denarios, ubi nullus antea usus habebatur; hos constitui elemosinario ad refectionem tredecim pauperum in die anniversarii mei. Mansum unum, quem habemus in villa Haverdorp solventem 5 solidos, in vasotri eripui, et prebende fratrum restitui. Similiter et mansum alium alii invasori in villa nostra Mere, qui solvit prebende fratrum quantum et alii mansi. Decimum liti et 15 modios annonæ in villa nostra Guebecheym, et 60 capones et 20 carratas lignorum dicebat villitus

noster Heynricus de eadem villa ad suos usus pertinere; quos ad nostros retraximus, cum veritate et iusticia retinere non posset. Similiter in eadem villa molendinum unum quod solvit 2 solidos.

11. Molendinum de Mergueles, quod solvit modo duas marcas et dimidium, quidam de factione Luyponis Heynricus cognomine Sualch, et Godezo clericus, frater ejus, auxilio advocatorum nostrorum sibi²⁷⁴ pro beneficio mancipaverunt, et molendinarium in sua fidelitate et sacramento opposuerant. Contra quos et contra advocatos cum diu decertasset, tandem cum magno labore et dampno evici, et usibus fratrum molendinum cum omnibus quæ solvit restitui. Ea quæ videmur habere in villa Alost (326) excepta æcclesia 3 libras solvunt ad vestiarius fratrum. De quibus viri iniqui et æcclesiæ nostræ crudelissimi 10 solidos suum feodum esse mentiebantur; cumque eos ut in vasa et mendaces nunquam in vestire voluissem, per amplius quam per quindecim annos multis tribulationibus et contumeliis me affecerunt; sed auxiliante Deo in presentia ducis Gualeramni, majoris advocati nostri, et domni episcopi Metensis Stephani, iudicio et iustitia et veritate evicimus et vestiario fratrum restituimus.

12. Oppidanus quidam noster Arnulfus nomine²⁷⁵ patris sui Baldrici imitatus violentiam, terram tenere volebat sine servitio, quæ debet servire fratribus ad omnem minutionem sanguinis eorum. De ea terra sunt 18 bonuaria, et dicitur mansus de Nissen; debet et alia minuta servitia ad utensilia cameræ abbatis, scilicet quicquid de ferro ad sellam equitariam ejus et ad calcaria et ad saumas componitur, dato sibi ab abbate ferro. Fractas vitreas fenestras monasterii, claustrum, cellæ abbatis, accepto a custode vitro, plumbo et stagno et cæra et sumptu emendat. Claves omnes monasterii et scriniorum, dato sibi ferro²⁷⁶, novat et renovat, similiter et de omnibus officinis claustrum et curtis. In solemnitate sancti Trudonis (Nov. 23) et sancti Remigii (Jan. 13) adiutor est cellerarii ad serviendum honestis hospitibus secundum antiquam consuetudinem. Quando minuebant fratres (327), chorus totus unus simul minuebat, cum silentio et psalmodia sedentes ordinate in cella una; ea die dabatur domino hujus mansi quantum uni fratrum ad mensam. Hæc cum ille tandiu tenuisset, ut pro libero militari feodo habere se diceret, convictus tandem recognovit coram episcopo Metense Stephano et majore advocato nostro duce Gualeramno et paribus æcclesiæ et servitoribus curtis nostræ.

13. Quidam²⁷⁷ Berengerus ministerialis episcopi Leodiensis pratum nostrum in villa Gemapia invaserat, similiter et ipse pro feodo volens illud

A habere, quod solvit singulis annis 5 solidos. Contra quem viventem usque in finem vitæ ejus contendit, defuncto prebendæ fratrum restitui; filius tamen adhuc impedit. Antecessor meus 4 libras denariorum duobus potentibus viris beneficioverat, duas villico episcopi Metensis in oppido nostro, duas alias alii, cujus et nomen et personam non est utile nobis memorare. Unam de duabus, quas villicus in beneficio habuerat, redemi contra eum et cameræ abbatis restitui, aliam, cum possem, nolui, quoniam utile vidi²⁷⁸ esse æcclesiæ, ut villicus episcopi beneficiatus esset abbas. Duas alias quas subpressi nominis persona antecessoris mei tempore et meo violenter tamen magis quam juste tenuerat, nichilominus contra eum redemi et exstucare feci, et usque hodie abbatis cameræ restitui.

B 14. Villicus de Stades dicebat suos esse 12 denarios et 8 capones de molendino quod dicitur molendinum Remigii; contra eum tantum egi per prepositum meum Folkardum, quod nobis et denarios et capones reliquit. Jacent ante portam curtis nostræ, in vico qui dicitur Scurehove (328), duo curtillia quæ solvunt 7 denarios, unum 4, alterum 3; hæc a duobus qui injuste possederant eripui et prebendæ fratrum reddidi. Silvam quæ dicitur silva de Godelaeth iniquus homo et²⁷⁹ infestissimus æcclesiæ nostræ ministerialis episcopi Metensis invaserat, dicens eam esse suum feodum. Quam cum ei multa mei injuria extorsissem, dedi ad census aliis, qui 7⁸⁰ solidos inde solvunt singulis annis ad bracem fratrum. Curtile²⁸¹ etiam jacet in palude juxta viam, quæ de orientali porta curtis nostræ ducit versus sancti Gengulfi æcclesiam. Hoc se cum domuncula dicebat habere in feodo Franco quidam camerarius, quod obtinere non valens reddidit; hoc cellerario 8 denarios solvit.

C 15. Cunradus quidam Leodiensis cambam unam in oppido nostro dicebat se habere in feodo. Cujus longa inter me et ipsum contentio ad hoc pervenit, ut eam fratribus recognosceret, quoniam ad fratrum prebendam pertineret, et ex ea 8 solidos persolveret in anno; cumque ipse et uxor ejus defungerentur, 4 in die anniversarii ejus solidi solverentur, 4 in anniversario uxoris; si autem camba esse desideret, locus qui ramenaret ad quoscumque usus verteretur, 5 solidos solveret, 30 denarios in anniversario unius, 30 in anniversario alterius, et eos mensæ fratrum. Engeramnus homo nobilis cum obisset, reliquit nobis legitima traditione pro eo facta tantum allodii in villa Herebach, quod singulis annis debet solvere 15 solidos. Qui tunc videbatur apud nos abbas esse, tradidit illud cuidam servo æcclesiæ nostræ feodo nomine Machelmo, de quibus

VARIE LECTIONES.

²⁷⁴ deest 1°. ²⁷⁵ nomine — violentiam desunt D. ²⁷⁶ dato — ferro desunt D. ²⁷⁷ quæ sequuntur usque fratrum reddidi desunt omnia apud D. ²⁷⁸ inde 1°. ²⁷⁹ Metensis desunt D. ²⁸⁰ decem D. ²⁸¹ reliqua usque ad verba quiete hodie decimam desunt omnia apud D.

NOTÆ.

(326) Aalst ad Denderam in Flandria.

(327) Scil. sanguinem vena incisa.

(328) Num Luttecoven vicinum Looz?

postea 10 cum beneplacito possidentis reacquisivimus, 5 in anniversario viri nobilis, 5 domui infirmorum deputatis.

16. Villam nostram de Provin (329) Adelbertus quidam in vaserat, ipseque fuerat de factione unus quatuor illorum abbatum, pro quorum ambitiosa contentione abbatia nostra pene usque ad extremum exterminium declinaverat. Qui et cum suis complicitibus dum a abbas contra abbatem rebellaret, armata manu turrim æcclesiæ nostræ occupaverat, et captus, aliis suspensis, aliis manibus amputatis, ipse quoque manum dexteram perdiderat, exlexque factus, tamen ab invasione villæ nostræ non recedebat, in qua ad suum feodum ista pertinere dicebat: Stramen totum annonæ nostræ, quod in illis partibus propter penuriam lignorum valde carum est, ad nativitatem Domini 60 capones et 60 panes, ad sancti Johannis festivitatem 30 panes et omnem terræ requisitionem, præterea quotiens illuc iret et rediret, de denariis fratrum viveret, et nullum monachorum magistrum aut comitem haberet. Et cum esset homo inanissimus et infidelis, eo aliquando perduxit substantiam villæ, ut in anno michi non solvisset nisi 3 firtones et 15 denarios; etsi totum solvisset quod debebat, parum amplius esset quam si marcæ Coloniensis ponderis et puritatis. Contra hunc vix aliquando comprehensibilem invasorem, quid laboris, quid molestiæ, quid dampni sustinuerim quomodo me aggressus fuerit per majorem tunc advocatum nostrum comitem Heynricum de Lemburch, et subadvocatum ejus, comitem Gislebertum de Duraz, tandem vero per comitem Flandriæ Robertum, et quomodo eum evicerim, non sine grandi hystoria enarrare possem. Evici tandem, et villam nostram absolute fratrum vestiario restitui per manus fratris qui vestiario præest sine alicujus laici inquietatione regendam; quæ nostris postea diebus solvit in anno 8 marcas argenti Coloniensis puritatis et ponderis.

17. De non possessis et acquisitis decima est de Barduwich in Testerbrant²⁸², quæ modo solvit in anno marcam et dimidiam, quam statui ad annale servitium episcopi Metensis, et de supercrescente homo debet esse abbas, qui eam tenet. In hanc introierat homo nobilis sed tyrannus crudelis, Arnulfus de castello Rode (330), contra quem diu contendit predecessor meus domnus abbas Theodericus sed non prevaluit. Ille enim ex episcopo Trajectensi dicebat se eam tenere²⁸³, in quam ego gravissimam litem ingressus, multis profectionibus ad curiam imperatoris Heynrici (331) fatigatus sed non defatigatus,

A pecunia tandem inter me et tyrannum mediante, Aquisgrani in curia imperatoris decimam obtinui. In eodem territorio palus quædam olim inarabilis modo frugifera est, cujus decimæ terminus pertinet ad æcclesiam nostram de Alburch; hanc decimam quasi novam patrocini Trajectensis episcopi sibi usurpaverat Gerardus, Flaminius qui dicebatur et erat patriæ comes. Contra tantos dominos tam potentes, maxime contra episcopum Trajectensem qui eum juvabat quantam litem sustinuerim, edicere longissimum est. Maxima igitur necessitate ad comitem de Hollant Florentium, advocatum nostrum in illa terra, compulsus sum me convertere, et divisa ei decima si eam totam juvaret nos retinere, sic patrocini ejus, evici, quia nec episcopus neque²⁸⁴ comes Gerardus audebat eum offendere. Tenemus igitur quiete hodie decimam.

18. De paucis quæ pro animabus suis fideles tam viventes quam morientes ad æcclesiam nostram nostro tempore tradiderunt, ita evenit. Adelgerus miles quidam de villa Pumirs supra Mosellam, ad nos venit, et societate nostra impetrata, vineam nobis tradidit, quæ afferre potest 3 carratas vini. Da eadem villa Gerardus quidam relicta seculari vita ad nos convertit, tradens nobis 4 vineas, 3 minores, quartam majorem; hæc possunt afferre duas carratas vini. Istorum anniversaria agimus, in quibus caritas vini debetur fratribus de eorum collationibus. In villa²⁸⁵ Runchirs (332) debebat homo nobilis Hardechunut nomine; pro hoc defuncto Bertha conjunx ejus, nobilis et ipsa, tradidit nobis duos mansos terræ, qui solvunt in anno 12 solidos. Advocatus noster comes Gislebertus tradidit nobis pro anima sui et uxoris suæ Gertrudis terram, quæ solvit in anno 20 solidos et 3 denarios. Inter Sanctum Trudonem et Sarchinium quidem Libertus nomine parum allodii habebat quod moriens reliquit fratribus pro anima sua; solvit autem denarios in festivitate sancti Remigii, qui cum aliis 12 ponuntur, quos vivens Hardechunut pro anima sua dederat fratribus, et in capite jejunii ad caritatem fratrum in refectorio dantur.

19.²⁸⁶ Decima de Stades in tres partes est divisa, unam habet presbiter, duas reliquas duo operarii lignorum et lapidum. Unam istarum duarum ab uno operariorum et heredibus ejus redemi cum omnium benivolentia, quoniam pauperes erant, et de vadio ubi jacebat redimere non poterant, tantumque eis sine omni violentia et injuria superaddidi, quod ex toto exfestuaverunt michi. Hanc custodi æcclesiæ in

VARIE LECTIONES.

²⁸² ita l. 1*. ²⁸³ habere 1*. ²⁸⁴ nec l*. ²⁸⁵ In villa usque 3 denarios desunt D. ²⁸⁶ reliqua usque Johannem Brunoni dedi desiderantur omnia apud D.

NOTÆ.

(329) Proven in Flandria.

(330) Ærschot vicinum.

(331) Quinti.

(332) Runckelen haud procul a S. Trudone.

perpetuum tradidi habendam, ut ex ea lumen in turricula quæ est versus claustrum omni nocte ministret, cujus fenestra ita est aptata, ut ex ea lumen in claustro et monasterio æque fundatur. Ex eadem quoque decima debet idem custos providere omnibus personis, quibus nocturnaliter candela anteponitur, in nocte dormientibus lumen et minutam candelam ad servitium.

20. De nullis aut parvis redivitibus ad majores et meliores usus instaurata ista sunt: Molendinum superius, quod est ante portam curtis nostræ occidentalem, nostro tempore edificatum est, quod singulis diebus valere potest 3 denarios, caro tempore multo plures. Molendinum superius de Gursæmndrül (333) nunquam extiterat, sed nostro tempore edificatum solvit modo singulis annis 24 modios puri frumenti. Silva de Meceres adiacebat castello Durachio, vicina quoque nostro oppido et villulis nostris; quæ inter ista et illa ad hoc perducebatur, ut nichil nobis conferret præter scandala et sanguinum effusiones, dum cotidie detruncaretur a circummanentibus, maxime a Durachianis. Quia necessitate compulsus, prius tamen multas passus injurias a castellanis et domino castelli, ne forte quod supererat adhuc lignorum ad nullam utilitatem æcclesiæ redigeretur, vendendum tradidi fidelibus viris, et quicquid ex eo acciperetur, constitui ad reparandum monasterium, quod ante annos multos combustum misserrimæ ruinæ hiatum præbebat. De terra vero arabili facta 30 solidi solvuntur in anno et 20 denarii; quos dividens 10 eorum bracenam fratrum constitui, 10 claustro cooperiendi, et 10 qui spersunt cum 20 denariis caminatæ abbatibus.

21. Silvula quoque juxta villam Stades erat, quæ tam a colonis nostris quam a villico et alienis extirpabatur cotidie sine aliqua utilitate. Hanc tali necessitate ad fruges ferendas tradidi, ut de terra solverentur singulis annis 5 solidi, quos ad bracenam fratrum constitui. Alia silva juxta oppidum nostrum adhuc superest, quæ vocatur Bruderholt; hanc miles quidam Arnulfus nomine, subadvocatus noster, dicebat se in feodo habere²²⁷. Cui cum miro et magno labore extorsissem, iudicio tamen parium æcclesiæ, et tamen nec sic retinere cum pace valerem, tradidi eam in hereditatem duobus quibusdam viris de Brustemio, Lamberto scilicet et Gerardo fratribus, qui possent resistere invasori viribus et justitia, ut singulis annis tantum lignorum afferrent in curia nostra, quantum sufficeret ad 4 cervisias coquendas, unam ad festivitatem sancti Remigii, aliam ad festivitatem sancti Trudonis, tertiam in

A natale Domini, quartam mense Martio ad caminatam abbatibus, ita ut silva illa ab eis nunquam extirparetur, sed diligenter custodiretur et nutrireretur, et totum aliud silvæ commodum ab abbate tenerent in feodo et homines ejus ex eo essent. Itaque nisi hæc fecissem, non silvam solum sed et ipsum fundum perdidissem.

22. Grutarius villæ nostræ Reynerus cum defuncta matre in illo officio vellet heres fore, et hoc non posset fieri nisi nostro multo labore, 5 solidos et libram piperis æcclesiæ nostræ recognovit solvendo singulis annis. Hos 5 solidos constitui refectio fratribus in die anniversarii Adelberonis Metensis episcopi, qui fuit post episcopum Theodericum, ut, quoniam Theodericus primo et Adelbero secundo grutam (334) fratribus nostris pro animabus suis dederant, et die anniversarii Theoderici fratres 5 solidos in refectio pro anima ejus habebant, die quoque anniversarii Adelberonis episcopi 5 solidi et refectioem haberent. Quod enim ille primus dedit, iste secundus confirmavit. Solvuntur 5 solidi et libra piperis pridie anniversarii Adelberonis episcopi, sicut et pro anima Theoderici episcopi 5 solidos ad libra piperis. Jus omne bracenarum quod propter grutam solvitur in cervisia fratrum est, sicut testatur cartha quam habemus de illa justitia; nullam omnino bracenam excipit. Hoc plures oppidanorum nostrorum ita invaserant, partim dicentes suum esse feodum, partim se habere in vadio, ut parvisimi inde redditus ad fratres venirent. Longa inter me et illos fuit decertatio, quæ ex parte etiam usque hodie manet, tamen usque ad paucos omnes evici, spe victoriæ de cæteris necdum amissa. Hujus juris fratrum reacquisitio quem fructum habeat supputare nescio, quia qui bracenam habet apud nos quando vulteam destruit et alios usus suos vertit, et ideo quæ hodie non est cras aliquando est; edificari navtem sine abbatis licentia non debet, destrui vero potest. Redemi autem 8 quæ jacebant in vadio ex his quæ Deus dedit nobis et frater unus noster nomine Gerardus, qui de longa peregrinatione ad nos munificus reversus est. Quarum redditus ad plumbum emendum constitui, ut inde cooperiretur monasterium, quod cum opertum foret, redditus earum ad cellarium fratrum sicut antea redirent; ad minus autem 4 marcas solvunt in anno.

23. Ecclesia de Dunch duas tantum libras solvebat in anno; locus in quo stat solitarius est et amenus, utpote circumfluente eum aqua navigifera, et arcibus ab eo latis paludibus omnem viam, excepta una, studio potius quam natura facta. In hoc videlicet loco præter æcclesiam ab omni edificio

VARIE LECTIONES.

²²⁷ hoc loco in margine superiore adscriptum in 1 manus sæc. XIII: Hanc dicit esse terram quam nunc tenet Renboldus de Thosen et Herimannus miles de Brusteo et Goduinus filius castellani de Brusteo.

NOTÆ.

(333) Gorssum in vicinitate S. Trudonis.

(333) Tributum quod coctores cerevisiæ solvunt

De hoc jure vide Metensium episcoporum tabulas quæ Gestis adjectæ sunt.

vacuo, quia alias non habebam, domum contraxi A dominicalem et horreum claustrulumque satis aptum composui juxta æcclesiam, intusque et foris officinas cœnobitis necessarias. Constituti ibi duo fratres, qui Deo et beatæ Mariæ serviant, ex æcclesia cum famulis suis vivunt, et tamen in anno sicut antea duas nobis libras solvunt. Inter fratres autem ibi morantes et presbiterum parrochianum sciunt posteri mei ita fuisse divisum, sicut hic invenient scriptum; ut, si placet et utile est et melius non possunt, obtineant sic in æternum:

24. *Ego Rodulfus, gratia Dei cœnobii sancti Trudonis abbas, do fratri Johanni æcclesiam de Dunch in omnibus tertiam partem tam magnæ decimæ quam minutæ, dotem totam, tria bonuaria terræ in Rothem (335), totidem pratorum juxta Dunch, capitulum familiarum quicquid est in parrochianis suis tam vivis quam defunctis totum per omnia, ex elemosina quæ ponitur super altare tam in festis quam in profestis diebus nullo excepto tertiam partem. Si quid deinceps allodii a 1119, anno inarnationis Domini ab aliquo nobili vel extraneo parrochiano datum fuerit ecclesiæ, in mea potestate retineo cui voluero stabilire, nisi presbitero sua pars denominata fuerit a dante. Si aliquis nobilis ibidem vel extraneus parrochianus sepelitur, primam missam persona ecclesiæ cantet, quicquid sibi offertur, habeat majorem abbas vel monachus, in oblatione persona nichil querat. Pro hac suprascripta prebenda frater Johannes concilium, synodum, obsonium et cætera, quæ alii compares sui, debet procurare. Sub hoc eodem diviso post Johannem Brunoni dedi.*

25. De campanis autem quæ aut novæ aut innovatæ sunt meo labore, scribere aliquid ad gloriam Dei hic volui, cujus adjutorio eas feci fieri, quæ etsi ventrem non pascunt, aures tamen et corda hominum ad laudes Dei sonus sui dulcedine provocant et attentam reddunt. Sunt igitur omnes 16; scilicet cymbalum 1, in refectorio 2, ad parrochiam sanctæ Mariæ 1, ad Sanctum Gengulfum 1, ea quam misi Mettis beato prothomartyri Stephano 1, super chorum nostrum 1, in turri nostra 9. Quæ quantum dulcedine valeant, atque una quæque in suo modo atque magnitudinis pondere, et videre mirabile et audire est delectabile. Unum quidem affirmit, quia tot et tales et tantæ pro 100 marcis fieri non possent hodie.

26. ²⁸⁸ Beatus Trudo et ab eo abbas vicarius ejus domus tres habet Colonix; duæ solvunt 18 denarios illius monete, tertia dimidiam marcæ quæ tamen dominicalis domus abbatis est, debens ei ac suis omnibus paratum hospitium. Duæ illæ domus quæ 18 denarios debent, eo legibus forensibus perductæ fuerant nostrorum nostris semper familiari

negligentia, quod in jus abbatis Sancti Martini Colonix irrecuperabiliter transissent, nisi ex improvisa nuntiata michi extrema illius judicii die, sub vix dimidia hyemali die et nocte pervolasset potius quam equitasset ad diem illum. Obtinui tamen domos et censum recepi iudicio et justitia; cum quanto vero per virtutes beati Trudonis miraculo alias enarrabo. Tertia vero domus, quoniam juna est de capitalibus turribus urbis Colonix, si forte obsessa fuerit urbs, hoc ei per nos debet, ut custodibus nostris et stipendio muniatur et defendatur, cavendumque nobis est, sicut eam diligimus, ut pro maceria et tectura ruinam nullam patiat. Quod totum ante curare debebat abbas et prepositus Mossellæ; quare ad hoc aliquando pervenerat, ut per negligentiam nostris, ut dixi, semper familiarem 17 marcæ super eam deberentur. Ego vero ad hoc postea hospitem nostrum in ea Bernerum perduxit, ut tam ipse quam omnes qui post eum in ea vellent manere, si forte urbs obsideretur, aut domus aliquam ruinam minaretur aut defectus reparandos pateretur, omnem tertiam partem constitutarum solverent, et tertium hominem pro defendenda urbe in ea ponerent et stipendiarent, dimidiam vero marcæ non minus solverent.

27. Est quoque beato Trudoni ejusque vicariis domus honesta et dominicalis Leodii, a qua perversissimum invasorem in hereditate habere volentem eieci multa lite usque ante episcopum, de episcopo ad advocatum, de advocato ad imperatorem Heynricum, non sine dampno meo et multo labore. Annaliter igitur posui et pono in ea quem volo et volui. Ejectus violentus et iniquus heres totam pæne discoopertam, putridam, maceris discissam vastatamque domum michi reliquit, ad cujus reparationem in una tantum æstate 9 marcas posui, exceptis meis obsoniis, quæ illuc vadens et aliquamdiu manens habui. Reparavi igitur ex integra et nova tectura simul et nova cælatura, resarcitis lapide et cæmento murorum scissuris, et parietibus cæmento linitis et calce dealbatis, fecique in ea capellam novam, cum prius nulla haberetur, satis pulchram et aptam hospitantibus. Feci et novam coquinam in curti et nova stabula, obturavique omnia ostia in platea patentia præter unam portam, qua commode exitur et intratur. Retraxi etiam ad me cameram juxta portam positam, quam quidam nostrorum in feodo se habere dicebant, ponentes in ea annaliter pro censu dando quem volebant; census vero 2 solidi erant. Gratis igitur in ea hominem constitui, qui portam claudat et aperiat, et totam domum interius custodiat.

28. Bonum vero quod habemus in villa Beredorf, via Colonix, miles quidam palatinus de villa Cher-

VARLÆ LECTIONES.

²⁸⁸ reliqua usque ad servitium preposito solveret desunt D.

NOTE.

(335) Rothem ad Mosam.

pen invaserat, quod per auxilium episcopi Coloniensis Friderici cum magno nostro labore reacquisivi. Solvit autem ad minus dimidiam partem preposito de Mosella in anno. Sed et illud quod habemus juxta villam Bruches, quæ est et in latere Aquisgrani, quod servit preposito Mosellæ illuc eunti, sive in domo velit possidentis sive in hospitio suo Aquisgrani, illi cui abjudicatum fuerat — et sine omni respectu in eo violenter manebat — cum multa sollicitudine et labore extorsi, ponens in eo jure hereditario, cui contradicere non auderet violentus, et qui debitum servitium preposito solveret.

29. De incenso autem et diruto monasterio, quoniam alias plenius scripsi (336), breviter his tangam, quoniam gratia Dei et sanctorum patrocinia in restituendo affuerint michi. Omnes qui videbant tantæ ruinæ expavescendum baratrum, desperabant aliquando esse reparandum. Igitur a pylariis et arcu, qui sunt ad pedes domini nostri beati Trudonis, ubi predecessor meus abbas Theodericus finem operis sui fecit, usque ad majorem turrinam omne quod est operis infra exteriores muri parietes meo tempore assurexit, exceptis pylariis cum arcu quæ sunt in medio navis monasterii. Et quod ante me et sub me factum fuerat, feci consecrari 3. Kalendas Octobris ab episcopo Leodiensi Obberto anno incarnationis Domini 1117, ordinationis meæ 9, ab eo quo crematum fuit monasterium 32mo (337).

30. De claustro et omnibus ejus appendiciis nichil inveni quod sic posset remanere, neque quivis hospitem pernoctare. Domus tantum una prorsus inculta, et tam æstate quam hyeme pro suis multis defectibus fratrum usibus molesta, tamen et rectorium prestabat eis et dormitorium, cellarium quoque et miserimum carcerem potius quam infirmorum cellam; cæteræ partes sepe veterima et semirutæ signabantur potius quam clauderentur. Quicquid igitur monachis opus est in officinarum usibus, oportuit me festinanter construere de lignis ad tempus, postea paulatim illud diruere et a fundamento per gyrum de muro edificare. De quo opere illud adhuc Horatii possum cantare: *Dimidium qui cæpit habet* (338). Propter multas et vix enarrabiles tribulationes lente, pulchre tamen surgit, maxime cum a duobus miliaris empti adducantur lapides et calx, a septem et quinque denariis interdum emitur modius. Numerus fratrum cum inter parvos et majores ante me frequentissime vicinarium duobus aut tribus descenderet, usque hodie

A ad quadragenarium non pervenit; aliquando tamen unus tantum defuit, tricesimum tam quintum necdum descendit, et nisi mors immatura aut levium quorundam fuga tulisset, quadragenarium multo superexcessisset.

31. His ita^{mo} descriptis non inutile arbitror, immo valde necessarium, de prædiis ecclesiæ, quæ impedita inveni et expedire necdum prorsus potui, si posteros meos certos reddidero, quomodo in vasorum eorum et quo judicio ante iudices agitaverim, et ubi rem perduxerim, ut ibi incipiant post me de reliquo, ubi ego finem fecero. Notum igitur sit eis, quia comes Otto et filius ejus Gislebertus de Durachio, ille pro anima uxoris suæ Odæ, iste pro anima matris tantum allodii nobis dederunt in villa quæ dicitur Meldreges (339), non longe a villa Lenholt, quod singulis annis valere potest inter censum ordeum, linum, pullos si non amplius 20 solidos, ut memoriam ejus in anniversario ageremus, et die illa caritas fratribus de vino et piscibus in refectorio ministraretur; diem anniversarii agimus et caritas debita nobis non impenditur. Nam illo tempore quo contendebant superius dicitur quator de abbacia, junior eorum et novissimus Herimannus, ejectus de claustro et villa subquadam villico nostro Johanne Halesse transtulerat (340), qui redituum villæ illius supra quam dici potest vorago erat et calamitas. Vastata igitur per amplius quam per annum ibi silva, et consumpta ab utriusque tota villæ substantia, ad comitem Heynricum de Lemburch, majorem advocatum nostrum, Herimannus se proripuit, sperans se de recuperatione abbatiæ per eum juvari. Vacabat interim abbacia et a multis multiformiter diripiebatur. Tunc quoque bonum de Meldreges Johannes sibi rapuit, et usque ad meum tempus suum feodum esse dixit; quem propter hanc et propter alias inenarrabiles culpas et infidelitates suas longissima et dampnosissima michi decertatione eo perduxit, ut non tantum villicatio et omne feodum ei abjudicaretur, verum et hereditas et corpus ejus in potestate nostra redigeretur. Post annum et dimidium filius ejus nomine Macharius quæsitæ gratia nostra ad villicationem et paternam hereditatem venit, sed feodum recipere noluit, quia bonum de Meldreges, quod pater invaserat et iudicio in manus nostras redierat, nolēbam tradere ei; in brevique hoc egit, ut multo perniciosior patre et infidelior a villicatione deponeretur, et quicquid sperabat se habiturum de nostra manu a se habere jam videbatur ei abjudicaretur. Advocatus autem, cujus traditio

VARIE LECTIONES.

^{mo} Et a consecratione cripte 16 (341). *Interp. in superiori margine.* ^{mo} extrema hujus libri desiderantur apud D.

NOTÆ.

(336) II, 13.
(337) Hi numeri justis uno minores sunt. Consecratus est Rodulfus abbas 23 Febr. 1108. ut ipse probat VII, 15; currebat igitur annus ejus 10, et annus concremati monasterii annus 33, cum incen-

dio consumptum sit die 9 Mart. 1085.

(338) Epist. I, 2, 40.

(339) Meldert haud procul a Diest. Cf. supra IV, 9

(340) Cf. V, 3.

(341) Cf. VI, 3.

hujus allodii pro anima matris suæ fuerat, ad opus A fratrum quibus dederat bonum illud intrans resaciavit (342). Sic veritate, judicio, legibus de hoc bono actum est. Hoc solum adhuc impediēbat, quod homo de fortibus Lovaniensium pro vadio illud se habere dicebat; quam litem necdum finitam introivimus.

32. Gualterus homo liber de castello Baccunguez, stimulatus mala cupiditate et illectus predii nostri adjacentis suo castello commoda amenitate, cum propter æcclesiæ nostræ supradictam desolationem non haberetur qui ei obsisteret, cœpit nostra sibi adjacentia attrahere suis usibus quasi propria. Dicunt nostri rustici, quod inter silvam et terram arariam sint ex eis quasi 40 mansi; dicunt etiam, quod domini de Disthe cum aliquando ea invadere voluissent, pater hujus Gualteri jurejurando coram legitimo B advocato nostro comite Ottone obtinuisset, quod nostra essent, cumque super hæc suæ proprietati attraxisset, major advocatus noster Heynricus de Lemburg, mandatus a meis predecessoribus illuc ivit et legibus juri æcclesiæ nostræ restituit. Sed neque sic avarus invasor quievit. Ventum est ad tempus nostrum et possidentem nostra invenit eum. Clamavi advocatis nostris, duci quoque, et nullus exaudivit, pecunia aures obturati. Quid facerem? Ad imperatorem Heynricum, filium Heynrici qui Lesdii obiit, me contuli; causa mea audita, reinvestiri me prediis æcclesiæ per duces Lovaniensem Godefridum et advocatum nostrum Gislebertum fecit. Avarus invasor clamitabat violentiam sibi fieri. Dux iterum Lovaniensis secundum mandatum imperatoris diem posuit, ut presente adversario preirent homines nostri et divisionem rectam facerent nostri et illius predii. Ventum est ad diem; affuit dux, affuimus, affuit et Gualterus, et cum multis liberis grandis utrimque populus. Perambulaverunt nostri divisionem facientes allodii, cumque ad aquam vivarii (343) sub castello jacentis venissent, quam ille stagnaverat, et per quam partem allodii nostri occuluerat, dixerunt nostri se rectam, perambulationem non posse facere, nisi prius aqua emitteretur, sub qua recta divisio occultabatur. Adversarius hoc ne fieret omnimodis renitebatur. D Tunc unus rusticorum notrorum, cui melius divisio nota fuerat, se omnibus vestimentis suis exuit, et jigata cibi cruce aurea super dorsum inter scapulas, quæ ante presens ibi feretrum sancti Trudonis ferebatur, invocato nomine Domini et veritate ipsius rectæ divisionis, sanctumque alto clamore obtestatus Trudonem, in ipsum vivarium saltu se injecit, et

per longitudinem enatans sine molestia exivit; deinde quod supererat divisionis tamen terra quam in aqua cum nostris perfecit. Adversarius quoque suam fecit partem, de nostra sua attrahens, partem nobis liberam relinquens. Finiri die illa non potuit. Alia dies posita est, ut liberi veritatem dicerent circummanentes; corrupti muneribus, ut fama ferebat, veritatem se nescire mentiti sunt. Nec sic defatigatus quievi; adversarium iterum ad curiam Aquisgrani ante imperatorem feci vocari. Ubi cum multum sibi timeret, fecit me interpellari per honestos viros, tam liberos quam servos, promittens, quia totum allodium sicut preambulaveramus æcclesiæ recognosceret, si dimidium daretur ei in feodum, ex quo homo abbas et sui heredes fierent, et dimidium æcclesia absolutum reciperet. Placuit michi, immo valde placuit. Sed contra hoc nostris tam clericis quam laicis pertinaciter reclamantibus, et quædam indigna in adversarium et in me quoque proferentibus tristis et merens coactus sum ab eis non facere, quod amplius, sicut predicebam, non potui recuperare. Venimus ergo ante imperatorem. Advocatus meus suum statuit prolocutorem, adversarius suum. Ab utraque parte est dictum et sub judicio positum, judiciumque usque ad proximam curiam dilatum. Interim regnum turbari et imperator impediri, donec in Italiam transivit (344), resque nostra usque hodie sic remansit indiffinita.

33. Pene preterieram quod hic ante dixisse debueram. Media occidentalium turris nostra ab utroque latere habet³⁴¹ unam, eodem muro sibi compactam, perque singularum cocleas (345) ad primum et secundum et tertium statum ascenditur usque ad campanas; deinde media relicta humilior altioribus se propriunt cacuminibus, habetque proprium unaquæque suum tectum. Istæ propter supradictas varias æcclesiæ nostræ desolationes longo tempore discoopertæ prope erant putridæque tecturæ, et trabium corruptarum periculo dampnosissimam ruinam maxime campanarum minabantur. Pars enim plumbearum tabularum ab his qui turrim custodierant aliquando et eam habuerant pro presidio, furtim sublata erat, pars ventorum flante turbine in perpetuam perditionem avulsa fuerat. Totas igitur ex integro et ex novo feci reoperiri, et sub trabibus, quæ campanas sustinent, transversam aliam trabem poni capitibus paribus muro utrimque infixis; et sub eadem trade posui³⁴² columnam fortissimam ligneam, sustentem eam et appendantem se super subjacentem illi aliam trabem,

VARIE LECTIONES.

³⁴¹ turrim addit 1°. ³⁴² posuit 1. 1°.

NOTÆ.

(342) Gallice *resaisir* in possessionem restituere.

(343) Gallice *vivier*, *Weier*

(344) Cum Heinricum imperatorem appellet, sine dubio hæc gesta sunt ante secundum expeditionem

in Italiam anno 1116, factam itaque currente ut videbur anno 1115, quod probatur etiam regno turbato de loquitur auctor.

(345) Cochlea est alta et rotunda turris in qua per circuitum ascenditur.

transverse jacentem super inferiores trabes a parte una turris usque ad aliam. Sicque factam est, ut pondus campanarum et lignorum sustentium eas prius 6 tantum trabes sustinerent, modo quindecim illud æque sustineant. Turris vero quæ juxta meri-

* In hujus turris opposito versus aquilonem alia est turris, que etiam ante me facta fuit, altitudine et structura equalis isti inter apsidam, que est versus conventum juxta dormitorium situata. Hee due turres duas habuerunt stationes, quarum alterutra inferior lapidea erat testudine volutata; ambe vero superiores grossis trabibus³³³ ligneis asserbis superpositis conserte, firmum ascendentibus tabulatum prebebant. Quia veronimine manica hic ponitur, sciendum quod sub tali nomine quatuor extremitates seu ale tam anterioris crucis fabricæ monasterii ad chori majoris dexteram et sinistram, quam inferioris capellam, que nunc dicitur sancti Eucherii annexam ad dexteram, et sancti Lamberti ad sinistram, designantur. *Interpolator in margine inferiore.*

EXPLICIT LIBER NONUS, INCIPIT DECIMUS.

1. Finita epistola abbatis Rodulfi, quam ad episcopum Metensem Stephanum scripsit, de his quæ ejus tempore acceverunt in abbacia, sive per suum suorumque laborem de perditis recuperata, sive de non habitis acquisita, sive³³⁴ de nonnullis aut parvis reditibus ad aliquos et majores fructus promoti, et quæ pro animabus fidelium pauca in possessionibus sunt data, et de his quæ impedita invenit, ad quem statum perduxerit; necesse est nos amodo ad priorum narrationis ordinem redire, ut, si quid forte omisit aut obscurius quia brevius posuit, nostra narratio restituat et elucidet.

2. Eo itaque, secundum episcoporum et abbatum in sacratione sua professionem, servate inventa, recuperante perditam, recolligente dispersa, emendante neglecta, mortuus est juxta nos homo quidam³³⁵ nobilis Hardechenut nomine de locello Runchirs (347). Hic tantum de ejusdem loci allodio nobis reliquit, quod 12 solidos debet nobis singulis annis solvere, prima dominica post epyphaniam 6 solidos, et prima dominica post festivitatem sancti Johannis 6³³⁶ solidos, et nullam aliam justiciam amplius; sunt inde duo mansi, et si metiaris plus invenies. Et quoniam predecessores abbatis Rodulfi multa, quæ ita tradita fuerant ecclesiæ, olim suis famulis in feudum dederant, ita ut de tota hujusmodi elemosina non remansisset fratribus vel una in anniversariis refectio, timens ne illud idem de isto post se fieret, coram majoribus ecclesiæ et traditoribus et receptoribus hujus allodii fratres omnes convocavit, et priori ecclesiæ nostræ hos solidos singulis annis recipiendos per manus prepositi statuit, 6 in anni-

B versario defuncti ad refectionem fratrum, 6 ad ea quæ necessaria erant ad domum infirmorum; nichil enim omnino erat ad eam ordinatum aut constitutum, preter quod negligenter multum a preposito interdum dabatur. Paulo post defuncta est uxor ejusdem Hardechenut nomine Bertha, pro qua tantum datum est nobis quantum et pro marito ejus, terra scilicet juxta illam eandem terram solvens 12 solidos, in die sancti Johannis 6 solidos et in die epyphanie 6 solidos. De quibus ab abbate Rodulfo eodem modo solempniter constitutum est, 6 scilicet solidi in anniversario ejus et 6 ad domum infirmorum. Quam videlicet terram cum legitima donatione tradidissent ad ecclesiam nostram advocatus noster Gislebertus et filius ejus Otto, qui supradictorum liberorum heredes extiterunt, tamen postea invadi passi sunt a nepote suo comite Arnulfo de Los et nunquam resistere voluerunt (348).

C 3. Pro comitissa autem Gertrude, quæ jacet in claustro nostro, tantum allodii datum est nobis quod solvit singulis annis 20 solidos et 3 denarios. Jacet³³⁷ inde Alost, quod solvit 3 solidos et 3 denarios, et ad Assebruc (349) 5 solidos et ad Steinvert 8 solidos; hi omnes faciunt 16 solidos et 3 denarios, et 3 solidi solvuntur Kalendis Maii. Superest adhuc tantum juxta Steinvert de eodem allodio, quod solvit 4 solidos in die sancti Remigii, et quando apportatur iste census, nichil omnino debetur inde³³⁸ apportantibus. De his nichilominus constitutum est solempniter presente marito ejus, advocato nostro Gisleberto, et filiis ejus Ottone et Gisleberto, et comite Arnulfo et Theoderico fratre ejus (350), pe-

VARIE LECTIONES.

³³³ travivus 1'. ³³⁴ sive — perduxerit *desunt* D. ³³⁵ *deest* 1'. ³³⁶ quinque D. ³³⁷ jacet — denarios *desunt* D. ³³⁸ *deest* 1'.

NOTE.

(346) I. e. partem, latus i. q. nos dicimus *Flugel*.

(347) Cf. IX, 18.

(348) Est Arnulfus V, comes de Los, fundator cœnobii Averbodiensis, nam Arnulfus IV frater patruelis erat Gisleberti II, comitis Durachiensis; cf. supra IV, 9. Hunc Arnulfum eundem esse vult Mantelius, p. 92, cujus mentio fit in Henrici IV tabula

a. 1101, itaque Arnulfum IV ante hoc tempus obiisse conjicit.

(349) Num Assebruck in Flandria?

(350) Idem Theodericus, frater Arnulfi V Lossensis occurrit in eadem tabula Henrici IV de Andana villa Godefrido comiti Namucensi restituta a. 1101, ap. Miræum I, 368. Cf. etiam Wolters Cod. diplom. Lossensis. Gand 1849, p. 33 sqq.

tente el allaborante abbate Rodulfo propter supra- dictum timorem, ut per manus prepositi singulis annis totus census iste priori daretur, darenturque in anniversario ejus 6 inde solidi fratrum refectio- ni, et quando maritus ejus Gislebertus defungeretur, 6 similiter in anniversario ejus, et 8 reliqui et 3 dena- rii ad domum infirmorum habentur.

4. Engeramnus vir nobilis de Horpale ³⁹⁹ olim ante istos (351) defunctus fuerat, qui pro anima sua in villa quæ dicitur Herebac tantum allodii nobis reliquerat, quod preter alias justicias 15 solidos solvere debebat, sed ab abbatibus in feodum datum olim totum fuerat. De quibus studio prepositi sui Folcardi abbas Rodulfus 10 ³⁹⁹ solidos reacquisivit, sed quia cum labore acquirebantur et vix retineri poterant, volebat illud alias libenter cambire si B potest. De his 10 solidis similiter abbas Rodulfus majorum suorum consilio statuit, ut 5 in anniver- sario ejus ad refectioem fratrum haberentur, 5 ad domum infirmorum. et si quis illos cambiret, qui tunc temporis essent sollicitè ordinarent, ut de cambiis anniversarium ejus ordinaretur, et quod superesset ad domum infirmorum daretur. Jam igitur 25 solidi sunt et 3 denarii, qui constituti sunt ad domum infirmorum. Dicendum modo erit, quid ex his agendum abbas Rodulfus constitnerit. Ad ligna coquinæ domus infirmorum, quando perse coquinam habuerint infirmi, et ad focum faciendum hyeme ante eos 8 solidos, et ad continuum in ea nocte lumen incendendum 6 solidos, et ad minutum lumen, quo cœnantibus et missam in ea cantantibus ser- vietur, 3 solidos et 3 denarios, 3 solidos ad utensilia emenda, scilicet vascula, quibus in ea opus habetur, et mappas et mensulas et manutergia et minuta hujusmodi. Quinque autem solidos qui adhuc restant ita reliquit, ut, si forte contingeret, quo minus 20 alii solidi et 3 denarii solverentur, ex istis quod deesset suppleretur, et si plene persolverentur, quan- tumque 20 solidis illis superesset, necessitatibus infirmorum disponderent, ad quasunque custos domus infirmorum consilio prioris videret necesse fore, sive ad carnes sive ad alias res, licet carnes D de prepositura debeant venire. Censum autem istum de omni elemosina iccirco constituit recipiendum a preposito a debitoribus, et a preposito presentibus illis dandum priori, ut absque majori sollicitudine et absque ullis expensis preposito procurante solveretur ei. Si autem redemptio aliqua de terra moriente herede exiret, aut culpa aliqua existente, vadium vel tale aliquid preter censum vivens persolveret,

A duas inde partes prepositus haberet, qui hac illaque suis sumptibus pro acquirenda justicia equitaret, tertiam prior; prior vero custodi ³⁹¹ domus infirmo- rum de istis 25 tantum solidis singulis annis re- sponderet, si autem nullus custos in ea esset, ipse per se eadem disponderet, sicut et de anniversariis et de aliis elemosinis. Mortuo vero qui aliquid de censu isto jure hereditario teneret, successor ejus ad claustrum veniret, et domum hereditatis de manu prepositi et prioris reciperet, alioquin legitimum non esset. Lumen autem, quod custos prius dabat ad domum infirmorum, constituit abbas Rodulfus, ut divideret hyemali tempore per quator angelos claustrum ante collationes (352) usque post completo- rium (353). Ista pauca domui nostræ infirmorum ex elemosinis quæ suo tempore venerunt constituit, quia ad eam nec parvum nec magnum constitutum invenit, preter quod infirmis et languentibus carnes ministrare debebat et adhuc debet prepositus, quod si in lardario (354) abbatis aut in curti invenirentur, inde acciperet quod ipsis infirmis convenire videretur. Novit enim Dominus, quia ad eam miseriam et tenuitatem disceptatione abbatum res æcclesiæ de- fluxerant, quod domus infirmorum neque lumen in nocte, neque focum in die, neque quicquam infirmus amplius habebat languens in lecto, quam sanus in refectorio. Ex eo si quid appetitui ejus non conve- niebat, commutationem foris faciebat, pro eo quod intus desiderabat, interdum etiam ori et appetitui subtrahebat, unde necessitatem luminis et foci sibi C supplebat. Quæ constitutio non ob hoc facta est ab eo, ut sic tenuiter amplius permaneret, sed ut presentem tunc necessitatem utcumque alleviaret. Nam voluntas ei erat summa et desiderium plura addere si ei acciderent, aut ab eis addenda relinquere qui post eum venirent.

5. Ad vestiarium fratrum parum certi erat statu- tum; nam cætera abbates prout eis veniebant pro- curabant. Quorum negligentia magnam frequentis- sime fratres penuriam vestimentorum sustinebant, maxime inter illas quas superius diximus abbatum D contentiones. Tamen dicendum hic ociosum prorsus esse non credidit quæ ad eam tunc pertinebant, et post quæ et quomodo statuerat. Bonum de Provin totum ad illam pertinebat, et census de Alost 3 libræ, et æcclesia de Pirges 4 libræ, et æcclesia de Dunc de 2 libræ, et æcclesiæ de Guebechem 2 libræ Bonum autem de Provin ad id modicum defluerat, ut vix solveret 7 marcas, cum aliquando 19 solvisset, unde inter hæc omnia vix ad 17 ³⁹² libras tandem

VARIÆ LECTIONES.

³⁹⁹ Norpale 1. ³⁹⁰ quindécim D. ³⁹¹ de istis 25 t. s. cust. dom. inf. 1°. ³⁹² viginti duas D

NOTE.

(351) Mantelius p. 72, argumentis ductus nescio quibus, conjicit Gislebertum V. superfuisse ad an- num usque 1138.

(352) Sacrorum librorum lectio apud monachos,

quæ post cœnam fieri solebat.

(353) Officium ecclesiasticum ultimum, quod sub noctis initium habetur.

(354) Locus ubi carnes asservabantur.

perveniebat. Ligna ad vestimenta fratrum lavanda A
veniebant de terra qui dicitur Manedac (355), ad
balneas de Lare (356), prebendæ lautorum et consu-
torum de molendino de Grosmeec.

6. Igitur abbas Rodulfus audiens ea quæ abbates
de suo dabant ad vestimenta fratrum, quia cum la-
bore et dolore et longa prius afflictione eis interdum
dedissent, timensque quia id idem post se posset
accidere, utile duxit tam animæ suæ quam fratri-
bus, ut plene ordinaret et denominaret bona ad ve-
stimenta fratrum jam amplius pertinentia maxime
quia fratrum numerus creverat sub eo, qui supra-
dicto penso vestiri non poterat. Voluit etiam ita
ordinare, ut illa vel illa curia non demembraretur
de censu sive de annona sua, sed quo servire debe-
ret, tota integra serviret, ut si quando carum tem-
pus accideret, officiatu de annona se plenius juva-
ret, et si annona vile venderetur, census esset qui
ei succurrere posset. Dicebat enim nullum officia-
tum de aliqua curia posse proficere, cui aut census
de ea aut annona deesset. Itaque Provin sicut erat
ad vestimenta fratrum dimisit, et censum de Alost
et æcclesiam de Pirges et ligna et prebendas ser-
vientium, sicut invenit. Censum autem de æcclesia
de Guebechem et de æcclesia de Dunch, quoniam
villæ istæ majori parte ad abbatem pertinent, in
manum retinuit superius dicta intentione. Villam
vero de Sesninc cum æcclesia, quoniam studio suo
et labore eam magno et gravibus expensis reacqui-
sierat, ad vestimenta fratrum statuit, et villam de
Stades absque æcclesia et molendino Remigii in
censu et annona. Si igitur diligenter computave-
ris, invenies quod ad vestiariam aliquid plus perti-
neat quam valens 30 librarum, de quibus 10 su-
peradditæ sunt quæ prius non erant.

7. In villa ³⁰³ Ham (357) quæ est in Texandria
mansum unum habebat æcclesia, solventem 30 de-
narios. Quem quoniam multi querebant in feodum,
et nos ibi nichil amplius habebamus, timens abbas
Rodulfus, ne post se aliquis veniret, qui illum in
feodum alicui daret. sicut sibi quoque prope conti-
gerat, convocavit majores æcclesiæ tam de laicis et
clericis quam monachis, et 30 illos denarios in
festivitate sancti Johannis solventes priori constituit
fratribus ad servitium eorum in festivitate sanctæ
Mariæ Magdalenæ, ut facerent festivitatem illam in
albis, quam prius vix in tribus lectionibus facie-
bant. Addidit etiam ad eandem festivitatem solem-
pnius celebrandam 30 alios denarios, qui veniunt
de Guebechem, de loco ubi olim camba exstiterat
et modo status curtillicius est. Cumque legisset in

libro de vita beati Trudonis (358), quia vivens
adhuc monasterium suum primum in honore san-
ctorum Quintini et Remigii fecisset Deo consecrari,
et ante aram ipsorum se sepeliri, videretque usque
hodie et a populo exterius et a fratribus interius
festivitatem sancti Remigii celebrari, et de sancto
Quentino unum tantum collectum fieri, miratus qua
negligentia hoc de tanto martyre contigisset, gra-
tiam existimavit fore beato Trudoni, qui se et sua
sub nomine ejus Deus dedicaverat, si solempnitas
ejus celebraretur in loco qui esset, ut dixi, Deo ex
nomine ejus dedicatus. Composito ergo ex passione
ejus pulcherrimo cantu, cum antiphonis et respon-
soriis hymnisque dulcisonis solempniter celebrari
ejus festivitatem apud nos instituit, statuto fratri-
bus die illa reditu in refectorio ultra commune re-
fectionis, sicut ³⁰⁴ supra in epistola ejus scrip-
ptum est.

8. Molendinum de Gursemdrul ³⁰⁵ ratione di-
citante duos modios fecit solvere amplius quam an-
tea solveret, alterum siliginis, alterum frumenti. In
die sancti Quintini dimidium siliginis constituit pau-
peribus ad domum elemosinariam, alterum dimi-
dium similiter pauperibus ad eandem domum in die
sacrationis suæ, sic ut post suum decessum trans-
ferretur ad anniversarium. De altero modio fru-
menti constituit, in die festo ejusdem sancti ut si-
mila excuteretur, et panis ponderis duarum mar-
carum et dimidiæ daretur inde singulis fratribus
super panem suum cotidianum, de reliquo farinæ
panis fieret communis, et singulis camerariorum et
servientium in curti unus daretur ejusdem ponder-
is. Similiter de alio modio in die suæ sacrationis,
et cum defungeretur ad diem anniversarii.

9. Bonarium ³⁰⁶ unum terræ juxta culturam no-
stram versus Mergueles Gueinrico cuidam, subvil-
lico nostro, conquerenti, quod injuste esset sibi
sublatum, restituit ea conditione, ut 12 denarios
singulis annis inde persolveret villico de curti no-
stra ad opus servantium, scilicet cocorum, pisto-
rum, lautorum et jalliorum de curia nostra, ut die
festivatis sancti Quintini 6 inde denarios ad bi-
bendum simul haberent, 6 in die ordinationis ejus,
qui 6, cum defungeretur, transferrentur ad diem
anniversarii ejus. Ante occidentalem curtis nostræ
portam inter superius molendinum et viam publi-
cam, quæ a ponte dirigitur ad sancti Gengulfi æc-
clesiam, tabernula est facta ejus tempore super ri-
vum juxta pontem, cellerarii labore, sumptibus
æcclesiæ super nostrum dominicale, de cujus censu
sive redditibus — potest enim interdum commutari

VARLE XECTIONS.

³⁰³ quæ sequuntur usque ad curtillicius est desunt D. ³⁰⁴ sicut — est desunt D. ³⁰⁵ in rasura A. ³⁰⁶ quæ
sequuntur usque ad ciphos fratribus desunt D.

NOTE.

(355) Num Montenaken haud procul a Landen ?
(356) Laer in vicinitate Landen.

(257) Hamme Lovanio vicinum,
(358) Donati Vita S. Trudonis c. 15.

sic vel sic, ut solvat plus vel minus — constituit A cellerario, ut amat in refectorio coclearia et copas (359) et ciphos fratribus.

10. Igitur inter ista recolligenda et illa acquiranda et singula ordinanda dum miro ardore desudaret, non deerant illi maximæ tribulationes. Persequabatur enim eum inhumane advocatus noster comes Gislebertus, et plurimum advocatrix comitissa Gertrudis, conjunx ipsius, ita ut nichil aut permodicum ei relinqueret de omnibus redivitibus ad eum pertinentibus, præter communem victum et vestitum qui debetur fratribus. Vetus autem hoc odium exordium habuit a tempore abbatis Theoderici, propter quem frequenter et constanter eis restiterat tempore prioratus sui, et cum modo factus esset abbas, fortius et fiducialius pro posse et ultra posse resistebat, ubicumque jura æcclesiæ eos infringere videbat. Propter quod tantum in eum processit fœminea procacitas, ut misso ad eam aliquando priori nostro Guederico ardenti ira cum juramento minaretur, nisi etiam communis victus et vestitus abbati tolleretur, quod eis suus non relinqueretur.

11. Interea abbas claustrum clausus tenebatur, relevans sibi ocium et tedium lectione, prosa, metro et cantu, quasi non habebat nec audebat quo progrediretur. Desperans tandem de auxilio hominum, convertit se ad divinum disposuitque iter suum Mettis infra dies paschales (an. 1114, Mart. 29), non ad aliquem dominum suum in carne adhuc positum episcopum, sed ad beatum protomartyrem Stephanum, specialem post Deum æcclesiæ nostræ dominum et patronum. Ubi cum ante pares Metensis æcclesiæ, monachos, clericos, laicos, causam itineris sui et angustiam perorasset, nullumque posse ab illis fieri auxilium videret, convertit se lacrimabiliter per octo dies quos ibi fecit ad beati prothomartyris suffragium, frequentans reverenter parvulum quoddam beatæ Mariæ semper virginis in eo monasterio oratorium, tantoque profusiori corde causam suam illis agendam committebat, quando se propulsius humano destitutum auxilio considerabat.

12. Sed dum illic transiret, in monasterio beati Remacii ³⁰⁷ Stabulaus nocte una habuit hospitium. D Celeberrima erat nox illa solemnitate institutæ pro eo quod beatus Remaclus reacquisierat sibi Malmundarium (360), quod Anno archiepiscopus Coloniensis susceperat de manu Heynrici imperatoris qui Leodii obiit. Poppo secundus tunc temporis abbas ibi habebatur, simulque et Prumiensem tenebat abbatiam, quas quam irrevocabiliter dilapidaverit dicere, hic mei non est propositi. Nocte illa ad primos solempnes vespersos ambo abbates albis et capis preciosis induti, positis sedibus festivis sede-

runt ab utraque parte ingressus cancelli ante altare beati Remacii. Ubi abbas Rodulfus dum infra *Magnificat* et sequentem antiphonam baculo pastorali innixus caput, quem ambabus junctis tenebat manibus ad altare staret versus, amarissimum et profusum profudit fontem lacrimarum pro sua necessitate qua peregrinabatur. revocabatque sepe beato confessori Remaclo ad memoriam eam ³⁰⁸ quam ipse senex et beatus Trudo adolescens viventes adhuc in carne habuerant simul amicitiam. Pia etiam exprobratione objiciebat ei consilium, pro quo traderat beato prothomartyri Stephano Mettis præclaræ hereditatis suæ atque familiæ magnum et illustre monumentum, cum non esset modo presul in urbe, qui succurreret angustiis nostris et miseræ. Quid B plura? Audivit pius confessor tacitos gemitus mentis cordis illius, vidit profusos per baculum usque in pavementum lacrimarum fluxus. Non solum igitur ab insidiantibus abbati dispositis latronibus eripuit eum in itinere, verum præcedens eum vere, vere præcedens eum potenti virtute, causam ejus efficaciter Mettis egit, non cum episcopo Alberone secundo (361), sed cum beato prothomartyre Stephano atque cum beatissima Dei genitrice Maria, cujus oraculum in ejusdem prothomartyris æcclesia gloriosa frequenter illustrant miracula. Nam ante quam abbas reverteretur a Mettis Stabulaus ad beatum iterum visitandum et orandum Remaclum, in itinere nuntiatum est ei, quod mortua esset illa superius dicta advocatrix, et ipsius et æcclesiæ permaxima persecutrix (an. 1114). Advocatus autem C Gyslebertus, qui inimicissimus ei prius fuerat, reverso a Mettis statim obvius ivit amico vultu et supplici, et quicquid in eum deliquisset amodo se libentissime velle emandare promisit. Sed neque hic adhuc continuit se beatus Remaclus. Nam Herimannitarum et Herimanni multos et malignos et sæpius redivos in abbatem conatus potenter contrivit et ab omni spe decidere fecit. Quid videlicet Herimannus ad Sanctum Symphorianum in silva supra Leodium juxta Clarum moniem (362), sicut ante, se contulit, et ab iniquitate inferius gravi infirmitate correptus, privatus est omni gressu. Longo itaque cruciatu ibidem mortuus est et sepultus (an. 1114), prius tamen, quantum fieri potuit, per internuntios abbati et æcclesiæ reconciliatus; sex quippe annis postea vixit quam abbas Rodulfus in abbatiam intravit, quo vivente alter nunquam absque perturbatione fuit. Hic et talis finis extitit Herimanni, qui unus et ultimus fuit quatuor illorum ventorum, quorum turbinibus agitati frequenter usque ad cælos fuimus, et depressi usque ad abyssos descendimus.

13. Defunctis Herimanno et comitissa aliquantula

VARIE LECTIONES.

³⁰⁷ S. Trudonis D. ³⁰⁸ *deest* 1'.

NOTÆ.

(359) Vas potorum
(360) Malmedy.

(361) Imo quarto.
(362) Clermont.

pax abbati et æclesiæ est reddita, et quoniam de reparando monasterio propter vastitatem ejus desperabat, et manus apponere propter paupertatem non audebat, convertit se ad edificandam quartam partem claustrum versus aquilonem ex lignorum materia, sicut erat pars illa quæ ad orientem respiciebat, cum prius ambæ vix clauderentur sepe humili et vetustate discissa. Illam versus orientem habebat pro fratrum dormitorio, versus aquilonem pro infirmorum domu, subque uno ipsius tecto domus erat lavatoria, domus elemosinaria et curtícula (363) ante cum postico. Exitus de claustro et introitus pulcher et amplus, in quo mandatum (364) pauperum agebatur et curtícula ante porta claudebatur; superius granarium, inferius duæ cameræ, una in qua vestimenta fratrum camerarius reponeret, alia in qua consueverentur. Deinde domus infirmorum habens fumariam sive focariam, capellulam, lobiam (365), cameram dispensatoriam, cameram privatam aliamque privatiorem, ortum (366) ante eam postibus, tabulis, spinis munitum, ut esset ex aere et viriditate infirmorum aspectibus refrigerium. De domo illa, quæ prius erat quasi carcer infirmorum fecit cervisæ et vini cellarium, atque a dextera introeuntium aptum hospitibus prepositi habitaculum. Quæ prius cellarium fuerat, fecit pulchram et amplam sibi et majoribus hospitibus caminatum, habentem ab utroque latere duas alias usibus hospitantium necessarias, ex quibus aptus et secretus in monasterium est introitus, interclusa manica a monasterio, factoque in ea ad titulum sancti Lamberti martyris oratorio, hospitibus volentibus missam audire vel dicere congruo. In pariete hujus manichæ versus monasterium est fenestra ab utraque parte vitrea, quæ lumen fundit et in monasterio et in hoc hospitium oratorio; lumen hoc procurat custos de 5 solidis qui veniunt ei de æclesiade Alost. De hoc quoque oratorio est introitus in aliam caminatam, quam ipse abbas latam et altam similiter hospitibus edificavit cum necessariis ejus appendiciis, ut non haberent fratres inquietudinem de hospitibus in claustro, neque necessitatem exire propter eos, sicut ante solebant, de suo refectorio. Sunt et atria et porticus ante has utrasque caminatas, et viridiarium spaciosum et delectabile hospitibus, cum pluribus lignis diversos fructus ferentibus. De quibus pæne omnibus nichil invenit, nisi situm horribilem et dirutas macerias, quando abbatiam est ingresus. Et cum de reedificatione monasterii propter horribilem vastitatem ejus, ut dixi, desperaret, et propter tenuem æclesiæ substantiam accingere se ad tantum opus formidaret, inspiravit Deus cuidam matronæ de oppido nostro

A nomine Ruzelæ, suis sumptibus unum pylarium prima cœpitedificare. Cœpit, erexit, consummavit; Deus³⁰⁹ retribuatur ei sancti Trudonis meritis. Hanc imitatus quidam Libertus, de hac majori curte nostra villicus, aliud juxta eam incepit et consummavit. Post istos oppidani nostri de suis fraternitatibus quatuor inceperunt pylaria, et duo reliqua sunt imperfecta. Perpendens ergo abbas Rodulfus, quia voluntas Dei erat et sanctorum, spiritu recepto, aliis intermissis, ad illud tantum opus non segniter se accinxit. Itaque pylariis tanto labore et constituta erectis, qualem nemo novit qui non interfuerit, in brevi tempore de choro usque ad turrim utrosque parietes navis æclesiæ pæne usque ad consummationem perduxit.

B 14. Sed diabolus crescenti invidens operi, cum turbatis regni principibus adversus imperatorem Heynricum quartum videret locum impediendi opus nostrum, partes fecit; et propter comitem Gyslebertum, advocatum nostrum, imperatorem deserere nolentem, et ducem Godefridum Lovaniensem imperatori adversantem (367), irruptio facta est ab eo in oppidum nostrum. Nam stolidus populus preter corporum communia arma et pectora stulte audacia, nulla preperaverat adversus eum repugnationis machinamenta; fossatum oppidi detritum et dirutum et plus quam centum locis pervium, porta nulla, terra locopontium continua, ligna per strata nulla transversa. Stulte tamen audax et male ante securus populus ruit ei obviam obduratis pectoribus, contraque omnium hominum spem diu ne intraret virili ei manu obstiterunt, et bis et semel violenter ingressum bis et semel, facta magna strage corporum eorum, cruento vestigio ejecerunt. Sed tertio prevalentes hostes multitudine et securiores nostris ferreo tegmine, compulerunt nostros intra atrium, quod tantum munierant contra eum. Statim omne oppidum usque ad 25 domos igne fuit concrematum, quæ³¹⁰ paludis beneficio remanserunt. Interea milites circumquaque discurrerent omnia nostra diripiunt, non amplius æclesiis quam domiciliis parcunt, maneque abeuntes, quicquid supererat depopulationi igni tradunt, omnes nostras villas, quæ illi superfuert incendio suos mancipare fecit dux suo suorumque servitio. Quam nostram calamitatem, quam tristi metro bis descripsit abbas Rodulfus, prosa hic iterare ociosum duximus. Hoc³¹¹ tantum hic de eo attingimus, quod multam peperit ei indignationem et fomitem odii apud eos qui erant ducis, quoniam in eum invective veritatem expressit.

15. Tunc intermissum est opus monasterii, cum ea ipsa die, eadem hora, qua cremabatur oppidum

VARIÆ LECTIONES.

³⁰⁹ Deus — meritis *desunt* D. ³¹⁰ quæ — remanserunt *desunt* D. ³¹¹ hoc — expressit *desunt* D.

NOTÆ.

(363) Atrium.

(364) Ablutio pedum.

(365) Porticus.

(366) I. e. hortum.

(367) E parte conjuratorum principum stetit cum Frederico archiepiscopo Coloniensi et Henrico duce Limburgensi, testante Ekkehardo Urang. ad a. 1144.

operarii starent adhuc super assurgentem³¹³ murum, jamjamque posituri supremo operi extremam manum. Videntes enim gravissimi ignis magnum periculum super chorum, super absides, super cancellum, celeriter se transfuderunt, et cum magno vitæ suæ periculo et intolerabili aestu atque ardore partes illas ab incendio eripuerunt. Nam multis in locis de tectura sub pedibus eorum flamma erumpebat, et dorso atque capitibus minaciter desuper allambebat. Gratias Deo, pars illa evasit ab incendio, non tamen sine aliquo in diruptione tectorum dampno. Annus quo hæc mala nobis acciderunt annus erat incarnationis Domini 1114, ordinationis abbatis 7, 14 Kalendas Augusti, feria 2, messe matura, anno a concrematione monasterii et claustrum sub Lanzone et Luipone de abbacia contententibus 29. (368), a concrematione oppidi, quæ facta est sub Heynrico Leodiense episcopo et per eum 30 et plus modico (369).

16 Dux Lovaniensis, licet mala ista omnia nobis propter advocatum nostrum Gyslebertum fecisset, majora tamen adhuc minabatur, neque bona ecclesie solvenda ab invasione, nisi prius fossatum atrii, quod contra eum elevaverant, reimpleretur. Quid multa? Quod stulta factum erat temeritate, ut ita dicam, defectum est tristiti necessitate; fossatum atrii repletum est. Tunc abbas Rodolphus a turri monasterii per circuitum versus aquilonem usque ad portam curtis, quæ respicit ad orientem, cumulum grandissimæ fossæ non exterius sed interius sparsit, propter magnum precipitium, quod ea parte curtis intus deformiter habebat. Portam quoque, quæ respiciebat ad aquilonem, transtulit juxta molendinam ad occidentem, in qua comoda planities, videlicet inter portam orientalem et occidentalem, pulchro modo ordine sunt positæ necessariæ curti officinæ: Orrea duo, domus dominicalis, vasta habens per circuitum sui stabulae equis supervenientium hospitum necessaria, duæ domus pauperum, altera æstivalis ad habitandum, altera hyemale calefactorium ad reficiendum; per circuitum ortus amenus, pomorum herbarumque commodus usus, deinde pistrinum post bracena, post eam divitibus hospitibus coquina, quæ cum expedit fratribus est domus lavatoria; in medio et ante istas officinas puteus, utilis curti ad omnes aquæ usus. Igitur repleta atrii fossa et pacata ducis ira, recepit ecclesia nostra sua bona vacua et post multos annos inutilia. Deinde sequenti anno tam ardentis animo ad reparandum monasterium abbas Rodolphus se cepit accingere, quod, ut ita dicam, vix meditullio noctis poterat requiescere, quin ipse semper adesset presens opera-

A riis mane ante solis ortum, vespere usque post occasum, ad instantiam operis urgens eos, hinc lapidi hinc ligno occupatos. Totos igitur parietes monasterii anno illo usque ad turrim peræquavit, et trabibus supra compositis fere percooperuit, modico superexstante, quamvis illud idem non cessaret cotidie strenue consummare. Tunc tandem fracta est ab ipso capellula, quæ supra sepuchra sanctorum Trudonis et Eucherii fere triginta annis computruerat, et circumdata sunt sepulchra eorum inferius muro, superius quadratis tabulis quadraginta preter aditum³¹³ versus altare insitis, ligno operoso, duplici ordine. Circuibat hoc opus sanctorum corporibus reverendum minor chorus valde decorus, et invalidis fratribus ad sedendum aptus, et ad venerandam et orandam presentiam sanctorum corporum. Per duo utrimque ostiola introitus erat per minorem chorum ad altare et sepulchra sanctorum, valvis duabus ferreis ante altare intercludentibus populum et fratres, si quando cantatum aut oratum procedere vellent manifeste aut occulte ad altare et³¹⁴ corpora sanctorum, Muro itaque monasterii et tecto gravissimis sumptibus consummatis, fecit illud solemniter dedicari ab Obberto Leodiensium episcopo in gaudio et gloria magna anno ordinationis suæ abbatis videlicet 9, ab incarnatione Domini 1117, 3 Kalend. Octobris, ob eo quo crematum fuit 32 (370).

cujus latus unum ad levam, invalidis fratribus ad sedendum et ad missas audiendum est congruum, reliquum, quod est versus dexteram, ad confessiones audiendum et solitarias orationes exsolvendum constat esse opportunum. *Hæc interpolator, tribus lineis erasis.*

17. Reliquiæ vero quæ in altaribus et in quibus altaribus positæ sunt, ita habentur: Principale altare, post beatam et gloriosam semperque virginem Dei genitricem Mariam est consecratum in honore sanctorum Quintini et Remigii, quibus beatus Trudo primum a se factum monasterium dedicavit, in quo continentur reliquiæ istæ: De corpore sancti Adriani martyris, de sepulchro Domini, de columna Domini, de spinea corona Domini, De oliva Domini, de sancto Theodoro martyre, de³¹⁵ sancto Apollinare martyre et episcopo, de sancto Nazario, de sancto Georgio, de sancto Maxelende, de sancto Christoforo, de vestimentis sancti Stephani prothomartyris et aliorum multorum. Altare quod est retro majus altare est consecratum in honore sanctorum Martini episcopi et Christofori martyris, in quo continentur reliquiæ istæ: De vestimentis sanctorum Trudonis et Eucherii, de³¹⁶ lecto sancti Otharici episcopi de reliquiis sanctorum Christofori, Pancratii, Victoris, Rumoldi martyrum, Bavonis con-

VARIE LECTIONES

³¹³ assurgentem — super *desunt* D ³¹³ preter aditum *desunt* D. ³¹⁴ aut 1°. ³¹⁵ de — multorum *desunt* D. ³¹⁶ de — Christofori *desunt* D.

NOTE

(368) Imo 30

(369) Imo 29. Confudit auctor numeros; [cfr. supra II, 13; III, 6.

(370) Et hi numero justo uno minores sunt.

fessoris et aliorum multorum. Altare in dextera A parte est consecratum in honore sanctorum Johannis baptistæ et Johannis evangelistæ in quo continentur reliquiæ istæ : De lecto sancti Johannis baptistæ et de spelunca ipsius et de aliorum multorum. Altare in sinistra parte est consecratum in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli et aliorum omnium ; in eo continentur reliquiæ istæ : De corpore sancti Amandi confessoris et sancti Valentini martyris ³¹⁷ et sancti Landoaldi confessoris, sancti Firmini martyris et aliorum multorum. Altare ad sepulchrum beatorum Trudonis et Eucherii in minori choro est consecratum in eorum honore ; in eo continentur reliquiæ istæ : De capillis sanctæ Mariæ, de vestimentis sancti Jacobi apostoli Domini, de reliquiis sanctarum undecim millium virginum, de ³¹⁸ vestimentis sancti Rumoldi martyris, de reliquiis sanctorum apostolorum Petri et Pauli et Thomæ et aliorum multorum. Altare in dextera parte ad introitum monasterii est consecratum in honore sancti Leonardi sanctæ Gertrudis virginis ; in eo continentur reliquiæ istæ : De corpore sanctæ Gertrudis et aliorum multorum. Aliud contra istud altare in sinistra parte est consecratum in honore sancti Lamberti martyris ; in eo continentur reliquiæ istæ : De capillis sancti Lamberti episcopi et martyris, de sancto Georgio martyre, de ³¹⁹ corpore sancti Germani episcopi et confessoris, de corpore sanctæ Gertrudis virginis, de sancto Vincentio episcopo et martyre, de sancto Mauritio martyre, de capite sancti Ypoliti martyris, de sancto Innocentio martyre, de sanctis Marcellino et Petro, de sanctis innocentibus.

18. Dictum ³²⁰ est superius (371) de numero campanarum et dulcedine sonoritatis earum, sed omis- sum est de vocabulis et ponderibus earum quas fecit ³²¹ novas fundi aut veteres renovari. Prima facta est de 4 centenariis et aliquanto plus, scilla dulcesonora. Secunda de 21 in honore sancti Eucherii, et eam appellavit Aureliam, quam et benedixit. Tertia de duobus centenariis quam appellavit Filiolam ; hæc sanctæ Mariæ, data est ad parrochiam. Quarta de 33 centenariis in honore sancti Quintini martyris appellata est Quintiana. Quinta Remigia in honore sancti Remigii de 7 centenariis. Sexta de 6 centenariis dicta est Benedicta ad honorem sancti Benedicti. Septimam de 8 et amplius centenariis vocavit Angustiam, quia in tempore illius angustie facta fuit quo tota villa nostra et abbatia per duce[m] Lovaniensem Godefridum combusta aut invasa fuit. Octavam factam de 6 et amplius centenariis vocavit Drudam in honore sancti Trudonis, quæ bis fusa in dulcedine sonus nulli aliarum compar fuit. Nona vocata est Nicholaia, quæ 20 centenarios ad ignem habuit, sed nescio quantum super excrevit. Decima, quæ propter preciositatem suam missa est Mettis, 4 centenarios habuit, quam Stephaniam vocatam beato prothomartyri Stephano dicavit. Undecima, quæ translata fuit ad æcclesiam sancti Gengulfi, 4 nichilominus centenarios habuit, sed non fuit similis preciositatis. Duæ scillæ in refectorio et cymbalum in claustro bis fusum potuerunt habere ad ignem dimidium centenarium. Illa quæ pendet super chorum habuit plus quam centenarium. Iste simul positus numerus facit centenarios 415 et dimidium

EXPLICIT DECIMUS, INCIPIT UNDECIMUS.

4. Ante hos consecrationis monasterii undecim. annos excommunicatus obierat Leodii Heynricus imperator, filius Heynrici filii Cunradi imperatoris, regnoque et atrio privatus erat propter dissensionem inter ipsum et apostolicos Romanos de investituris episcopatum per anulos et baculos de manu imperatoris, et propter symoniam quam de eis faciebat. Regnabat autem pro eo filius ejus æque Heynricus vocatus, qui cum Romana æcclesia patrem persecutus, regno eum privaverat. Hic cum regnare cœpisset, et potentissime atque robustissime in regno confirmatus esset, in illud ipsum incidit, in quo pater æcclesiam offenderat, et pro quo sententiam privationis acceperat, majoraque satis atque nefanda committere non pertimuit. Nam cum Romam venisset, et ad gradus beati Petri apostoli processione suscipiendus esset a domno papa Paschali et cardi-

D nalibus, episcopis et presbyteris, diaconibus et omnibus clericis Romanorumque nobilioribus et populo innumerabili, fidem subito rupit, sacramenta interposita postposuit, datos obsides vilipendit, manusque sacrilegas tam ipse quam sui in domnum papam, christum Domini, injecit, et in omnes qui capita videbantur esse æcclesiastici ordinis atque Romani populi custodiaque conclusit (an 1114, Febr. 12). Ibi quod quisque suorum potuit de insignibus æcclesiasticis, sibi rapuit, tam in auro atque argento quam in cappis et casulis, sicut unaquæque æcclesia attulerat adornatum processionis (372). Quid longius protraho ? Tandem gravi necessitate et lamentabili re compulsus, domnus papa non propter se tantum, quantum propter Romanorum nobiles et cardinales suos, episcopos, presbiteros, diaconos, qui secum crudeli clausura tenebantur, extorquenti

VARIE LECTIONES

³¹⁷ et — multorum *desunt* D. ³¹⁸ de — multorum *desunt* D. ³¹⁹ *reliqua desunt* D. ³²⁰ Sed dicamus de campanarum vocabulis D. *Apud* D. *hæc leguntur supra IX, 25 post fieri non possent hodie.* ³²¹ *faci* D. *et sic deinceps prima persona usus est.*

NOTÆ

(371) IX, 25.

(372) De hac re nihil legitur in Annalibus Romanis aut apud Ekkehardum Uraugiensem.

magis quam petenti imperatori consecrationem A imperialem se daturum concessit (*April. 11*), et privilegium potius quam privilegium (373) de investendis abbatibus et episcopis.

2. Hoc tristi nuntio et polluta fama pervolante ad Gallicanam æcclesiam, sine omni mora facto conventu (374) (*an. 1112, Sept. 15*), imperatorem excommunicavit, et quod sub tanto sacrilegio et violentia factum fuerat dampnavit. Dominus vero papa quod in reconciliatione imperatori promiserat non violavit, sed æcclesiam Gallicanam omnesque filios Romanæ æcclesie pro injuria summo pontifici facta clavibus beati Petri apostoli uti non prohibuit. Suspendebatur adhuc hæc in imperatorem sententia apud Germanorum æcclesiam, tum propter timorem, tum a quibusdam propter gratiam. Nec multo post tempore vocatus est ab ea et missus ad eam Cono Prenestinus episcopus, Romanæ æcclesie legatus (375), congregatumque est consilium magnum in loco qui vocatur Friselart (376), tam de abbatibus et episcopis quam de multitudine clericorum et monachorum (*an. 1118, Jul. 26*). Cui propter obedientiam qua vocabantur non ausus fuit deesse dominus abbas hujus nostri cœnobii videlicet sancti Trudonis Rodulfus, ne ab officio et communione æcclesie suspenderetur. Excommunicatus in eodem concilio imperator Heynricus, sicut et in Gallicana æcclesia, cum ³²² propter predictam culpam, tum propter tyrannidem quam exercebat in æcclesiam. Propter fideles imperatoris cum multa sollicitudine et timore actum et peractum consilium fuit. Sed et dominus abbas Rodulfus non sine minori sollicitudine atque timore domum rediit, utpote per medium et ad medium fidelium imperatoris. Sicque in turbato prius regno facta est satis major conturbatio.

3. Defungitur paulo post Leodiensis episcopus Obbertus ³²³ (377) (*an. 1119, Jan. 31*). Fit altercatio grandis de episcopatu, electionis tamen dies incommuni prefigitur, infra quem Alexander ejusdem æcclesie sacrista et archidiaconus baculum et annulum arripit, imperatori representat et ab eodem recipit, investitus sic a manu excommunicata de episcopatu Leodiensi. Pro qua temeritate et contentionis erroneo fune prefixa canonica electio diu pro-

VARIE LECTIONES.

³²² tum 1'. ³²³ anno Dom. 1119 *superscriptis interp.* ³²⁴ eodem anno *interpulator.* ³²⁵ *excidit 1. 1'.*
³²⁶ Henrico D.

NOTE.

(373) Sunt hæc verba Gerardi episcopi Engolismensis in concilio Lateranensi a. 1112. Cf. Ekkehardus Uraugiensis ad h. a.

(374) Viennæ auctore Guidone archiepiscopo Viennensi. *Conf. Mansi XXI, 73.*

(375) Qui jam in concilio Bellovacensi Dec. 1114 imperatorem excommunicavit.

(376) Cf. Stenzel II, 330. Manzi XXI, 173.

(377) Vide diem in commemoratione fidelium apud Chapeville II, 56. De anno, quem fuisse 1119 probant *Annales Rodenses*, alii vero 1118 falso volunt, cf. Lavalley adnotationem in Ernst *Histoire de Limbourg III, 4.*

(378) De die cf. Egidium Aureævall. c. 21.

telata fuit, donec traheretur Colonia in conventum Leodiensis (378) (*Mai 23*), cogente auctoritate metropolitani, scilicet Friderici archiepiscopi (379). Neque ibi quoque ausus est defuisse dominus abbas Rodulfus, cavens sibi semper sollicitissime, ne inobedientia feriretur, sicut ne excommunicatorum communione macularetur. Electus est igitur ibi ³²⁴ dominus Fredericus (380), majoris æcclesie Leodiensis major prepositus et archidiaconus, atque Remis a domno papa Calixto sacrista (*Oct. 26*), et Alexander cum omnibus suis complicibus excommunicatus. Studens brevitati pretermisi hic, quanta difficultate, quanto periculo electus et qui elegerunt redierint a Colonia Leodium, cum a Trajecto usque ad urbem ab utraque parte Mosæ acerrimas insidias per dispositas apud locis militum copias Alexander eis posuisset, quibus ipse quoque intererat. Tamen protegente eos Deo sine aliqua lesione urbem introierunt et exclusum Alexandrum, et Hojo castello obsidione ejectum, cotidie patiebantur hostem gravissimum. Vix tandem aliquando dominus abbas Rodulfus ab hoc reditu post ³²⁵ multas frustratas insidias cœnobio nostro incolumis est receptus. Quod non minimum dolebat advocatus noster Gyslebertus comes et omnes Alexandri satellites.

4. Igitur excommunicato imperatore ³²⁶ Friselart et Alexandro Remis, inter hoc et illud facta est magna perturbatio et in monachos et clericos crudelis persecutio in toto Leodiensi episcopio, qualis a tempore Arrianorum non fuit audita. Alexandri partes juvabat cum suis omnibus Lovaniensis Godfridus tunc temporis dux, Durachiensis comes Gyslebertus, Leodiensis militiae signifer Reynerus, de Monte acuto (381) comes Lambertus, et pæne tota familia æcclesie cum suis viribus, Frederici partes tuebatur frater ejus Namucensis comes Godfridus cum suis sed non omnibus, de Lemburg comes Gualeramnus (382), qui postea extitit dux, de Falcomonte (383) Gozguinus, civitas tota, exceptis aliquibus, abbates omnes episcopii, de archidiaconibus et prepositis meliores et plurimi, clerus quam plurimus. Pars illa dicebatur Alexandrina, pars ista Frederina. Alexandrini Frederinos dicebant esse reos regie majestatis et ob hoc eos persequabantur,

(379) Sebebatannis 1100-1131 testibus Ekkehardo et annalista Saxone.

(380) Frater Godfridi comitis Namucensis. Cf. Vita Friderici apud Martene Coll. ampl. IV, 1024 et in Act. SS. Mai. VI, 725.

(381) Montaignu inter Arschoet et Diest.

(382) Est filius Heinrici I comitis Limburgensis, quem Ernst II, 250, hoc ipso anno 1119 obiisse merito conjecisse videtur. Idem est cujus nomen alias exstat Paganus vel Paginus, quod occurrit in Ann. Erphesford. 1129 et apud annalistam Sax. 1036. Vide de hoc nomine Ernst III, 3.

(383) Fauquemont, Valkenburg, orientem versus a Maastricht.

Frederini Alexandrinos cum imperatore et Alexandro excommunicatos et ob hoc in æcclesiastica communione eos vitabant. Itaque qui Romanæ obedientiæ sub episcopo Frederico obtemperabant, predas et direptiones et captivitates, ignem et gladium per Alexandrinos cotidie sustinebant. Nulli ætati, nulli sexui, nulli ordini parcere, totum persecutionis æstui super æcclesias tam in monachos quam clericos effundere, vagi et profugi, laceri et seminudi multi tam monachi quam clerici hac illacque mendicare. Sic vidimus, sic audivimus, sic scribimus.

5. Alexander civitate et castellis ejectus sub predictis tutoribus nostro oppido frequenter se recipiebat et tantorum malorum incendium acriter se agebat. Oppidani nostri omnes illi favorales erant utpote semper levissimus ad talia populus. In tota Brabantia et tota Hasbania non erat princeps aut dominus, qui Alexandro non faveret aut eum tueretur, solus Lonensis comes Arnulfus inter utrosque medium se agebat, Frederico tamen magis obtemperans ex domini papæ obedientia quam Alexandro ex imperatoris violentia. In medio nationis tam pravæ atque perverse, in multa spiritus nostri angustia et carnis nostræ amara penuria, licet depredata, licet afflicta, servabat tamen æcclesia nostra cum domno abbate obedientiam Romanæ æcclesiæ, et incontaminatam se custodiebat ab excommunicatorum communione. Quapropter ira gravissima et odio intolerabili atque rapina in domnum abbatem Rodulfum et in nostros et nostra omnes ferebantur, quicumque imperatorem et suum Alexandrum sequebantur.

6. In tempore illo et in diebus illis scripsit domnus abbas Rodulfus epistolam ad ipsum Alexandrum, et aliam ad quendam de suis, redarguens eos cum magna libertate animi et constantia et auctoritate de illicita ejus invasione et de tyrannide quam in ecclesiam exercebant cotidie, et instruens eos quæ esset canonica electio et ad episcopatum æcclesiastica promotio et de imperatoris dono. Hæ²⁷ si queruntur, in volumine opusculorum ejus inveniuntur. Sed quid? Non mutavit Æthiops pellem suam neque²⁸ pardus varietatem. Interea Lovaniensis dominus villas nostras et æcclesias et quæcumque de nostris, dominio suo adjacebant militibus suis distribuerat, comes vero Gyslebertus advocatus noster de nostris, quæ ei subjacebant similiter fecerat. Heynricus castellanus de Cohme, ministerialis imperatoris, quæ supra Mosellam videbamur habere possidebat, quisque dominorum, immo raptorum, prout eis nostra contingebant. Solum deerat votis Alexandrinorum et aulicorum domnus abbas Rodulfus, desiderantium eum quandoque rapere et imperatori de honestandum pro magno munere offerre.

A Hoc ei totum conflaverat advocati Gysleberti vetus in eum in novum odium et detractio continua apud ipsum tyrannum, sed testis erat qui novit corda hominum, quia preter Romanam obedientiam non peccaverit in illum.

7. O quotiens fideles et meliores æcclesiæ domnum abbatem convenerunt humillimis precibus et piis obsecrationibus, pretendentes ei tempestuosi temporis tempestatem, ut promissa sibi prius securitate, offerri se pateretur a fidelibus viris imperatori, et osculo tantum et colloquio ei communicaret, et sic deinceps pacem et gratiam ejus tam ipse quam bona nostra haberent. Cumque vincere non possent, quia ille constanter dicebat servandam sibi obedientiam Romanam et communionem catholicam, conviciis effectum aspernabantur, et sinistris auspiciis devoventes iratum solum relinquebant. Nam si quando Trajectum (384) sive Leodium imperator venisset, vix eum tutum posse fore intra templi quoque nostri parietes amici ejus credebant; quod et Alexandrini plurimum concitabant. Ipse tamen nichilominus quantum valebat ab æcclesia nostra eos arcebat, et si quando ad unum altiorum nostrorum ab uno suorum Alexandro missa cantaretur nullum nostrorum missam ibi cantare permittebat amplius, donec benedictione data ab episcopo Frederico reconciliaretur. Preteribant dies sanctæ quadragesimæ nec non simul passionis dominicæ (1129), et tota æcclesia nostra cum domno abbate agonizabat vehementer in hac passione. Nil nos juvare poterat, quod consilio et multis precibus fidelium æcclesiæ pacem et securitatem tam nostri quam honorum nostrorum credebamus nos redimisse 24 marcis a Lovaniense, 20 a Durachiense, impeditis quæ supererant nobis sub fœnore pro hac gravissima nobis exactione. Inimici Dei et sanctæ æcclesiæ mentiuntur promissum, rumpunt fidem Ventum jamjam esse minantur ad clausulam, scilicet aut abbatem eis communicaturum, aut loco et abbatie cessurum sive fame cum omnibus nobis in ea moriturum. Atque ad complenda eorum longa desideria hujusmodi est eis occasio suborta.

D 8. Infirmata matrona de majoribus oppidanorum propinquabat ad mortem; spes vivendi nulla erat. Conveniunt abbatem filii et parentes, rogant ut, cum defungeretur, missam et exequialia de more ei faceret. Quid faceret? Annuere eis quod non facturus erat, eum non decebat; negare causamque querentibus dicere, seditio futura erat. Quid tandem? Respondit se non audere. Querentibus quare: *Pro servanda mihi*, inquit, *sancta communione*; sed si viri tantum vellent abesse, presentibus mulieribus missam et exequialia non timeret peragere. Suggesterunt crebrius eadem, et eadem nichilominus ab eo

VARIÆ LECTIONES.

²⁷ Hæ — inveniuntur *desunt* D. ²⁸ neque p. v. *desunt* D.

NOTÆ.

(384) Maastricht.

audierunt. Episcopum vero Fredericum ³⁸⁹ non episcopum reputabant, sed invasorem et tyrannum *Ergone*, tandem inquit, *vir excommunicatus est?* Iratque recedentes commoverunt seditionem magnam in populo populusque cum filiis egrotantis matronæ cum clamoso furore querimoniam apud ad vocatum faciunt de ipso. *Ecce*, inquit, *advocate patet quod pro excommunicatis tam te quam nos habet quis te duce iuimus Hojum in ducis (385) expeditione. Ob hoc neque nos in communionem neque mortuos nostros propter nos vult recipere. Satis utique ignominiosum tam tibi quam duci, qui in medio nostrum securum pateris esse inimicum imperatoris, qui tam ipsum quam te et nos non negat se habere pro excommunicatis.* Monebant abbatem secreto amici et homines sui, ut saltem cum ³⁹⁰ duobus vel tribus fratribus in cella residens conventum fratrum ad exequias mitteret, et temptantes eum proposito avertere dicebant ei utilius esse ad horam necessitati temporis cedere, quam æcclesiam sibi commissam desolatam relinquere. Sciebat enim alterutrum imminere, quod aut voluntati eorum aut loco cederet. Flecti non potuit.

9. Nunc quoniam sermo de expeditione ducis versus Hojum incidit, breviter tangam quid fuerit. Alexander Hojum castellum occupaverat, quem in eo Fredericus episcopus cum fratre suo Namucense comite Godefrido obsessum tenebat; nam suburbana Hoyi ³⁹¹ Frederico magis favebant quam Alexandro (386). Ad quem liberandum dux applicuit exercitum Hoyo ex una parte Mosæ, in quo oppidani nostri fuerunt — et hoc est quod advocato et duci improperabant, ut eos amplius in abbatis contumeliam sic accenderent, — ex altera parte Mosæ de verticibus montium comes Lambertus in obsidentem castellum cum ingenti multitudine irruit. Pugnatum utrimque acriter est, illinc a duce istinc a Lamberto comite, contra utrosque ab his qui erant cum episcopo Frederico et fratre eius Namucense comite. Dux inani spe frustratus recessit, comes Lambertus in bello prostratus de equo et vulneratus, captivus ductus Namucum fuit. Alexander obsidionem diu sustinere non valens et valde expavescens ex verbis papæ Calixti, qui ei mandaverat, quia clauderet ei januam vitæ æternæ, nisi cessaret, episcopo Frederico castellum reddidit, et promissa emendatione et perpetua cessatione, in pulchro conventu Leodii absolutus est ab episcopo Frederico cum paucis adherentibus ei clericis, et domi sedens ad tempus invitatus siluit. Nunc ad narrationis ordinem revertamur.

10. Advocatus jam dudum graviter abbati infensus,

VARÆ LECTIONES

³⁸⁹ Alexandrum D. ³⁹⁰ cum — residens *desunt* D. ³⁹¹ Hoy 1°. ³⁹² venire 1° ³⁹³ mandato D. ³⁹⁴ anno scilicet 34° ordinationis sue in abbatem illius monasterii *Interpol. in margine.*

NOTE

(385) Godefridi Lovaniensis

(386) Cf. de his rebus Annales Rodenses an 1121,

(387) Quarto decimo. Cf. infra quæ ipse Rodulfus de his attulit in libello. De elevatione martyrum legionis Thebesæ.

A nunc vero magis in iram et furorem propter supradictam exprobrationem contra eum succensus, duci quid eis faciendum sit de abbate communicat, consultoque accepto secundo die paschæ (*Apr.* 11.) in atrium æcclesiæ veniens, pulsata campana populum convocat. Ubi de illo pariter cœperunt tumultuari et conqueri, et vicissim favere ejus derogationi. Mandatus ad eos exire ³⁹¹ recusat; advocatus homines ejus pro precepto ³⁹² suo nolentes eum exfestucare exfestucat. Die illa tota satis turbæ actum est in turba. Sequenti die (*Apr.* 12) comes Arnulfus de Loë se interposuit nichilque profecit, cum neque mutari posset abbatis constantia neque dissidentium ab eo pertinacia. Itaque defatigata horum ratione et illorum dissono fremitu, eo res demum relicta est, ut aut loco cedendum aut excommunicatis communicandum sibi esset. Nec diu hesitavit quid potissimum eligeret. Vir enim prudens citius advertit, etsi temporis necessitas presentiam suam æcclesiæ sibi commissæ omnino deposceret, priori tamen honori et constantiæ suæ nullatenus debere notam subsannationis inferre, nec egregia principia probroso exitu corrumpere. Tedeat eum bona æcclesiæ cotidie videre diripi, et ab his qui debebant nullum auxilium ferri. Concertabat vero egerrime in mente ejus hinc fratrum affectus, quos intime diligens sine gravi dolore ita desolatos relinquere nequibat, illinc conservandæ catholicæ communionis superius liberrime acta constantia. Sed quid? Zelus æcclesiæ et magnanimitas honesti fortisque propositi demum palmam hujusmodi conflictus penes eum obtinuit.

11. Certus itaque de incontaminanda fratrum perseverantia, cessit tandem non sine magno ejulatu eorum et meliorum de abbatis dolore, parvipendens presentia melioris spei contemplatione. Anno incarnationis Domini 1121 exivit, ordinationis ejus 13 (387), quarta feria paschæ (*Apr.* 13), quæ fuit eo anno Idus Aprilis, atque a comite Arnulfo de Los honorifice conductus, humanissime quoque ab eo est hospitio susceptus liberaliterque stipendiatus. Paucis itaque cum eo factis diebus, licet morbo per plures tunc diffuso capitis et oculorum tunc gravaretur, viam tamen versus Flandriam est aggressus, atque per Lovanium, ubi dominus Lovaniensium folia tantum dedit ei verborum, inde per Afflingiam (388), per cœnobium sancti Bavonis tandem pervenit Gande ad æcclesiam sancti Petri. In illis diebus præerat Afflingiæ primus abbas loci illius Fulgentius ³⁹⁴ (389), vir cum omni suo conventu vita religiosus atque hospitalitati deditus; apud Sanctum Bavonem Guulchricus in proximita rerum temporalium vigilanter

(388) Afflinghem inter Gent et Brussel.

(389) Quem anno 1120 jam obiisse vult Sigeberti auctarium Affligemense. Præerat monasterio inde ab anno 1087; cf. Sigeberti auctarium Gemblacense.

strenuus, apud Sanctum Petrum Gande arnulfus, qui postea vivens abbatiam reddidit inquietatus a fratribus. Exuberabat tamen ejus tempore locus ille victuum et vestituum tam sanis fratribus quam infirmis superabundanti copia, vigeabantque sub eo introducta per eum religiosa Cluniacensis ordinis studia (390). Ab his supradictis omnibus pia humanitate et compassione susceptus, postremo remansit Gande sub hoc eodem Arnulfo abbate ³⁸⁸, donec de tam solido littore posset speculari, quando Deus imperaret ventis ejus et mari. Interim dum ibi moraretur, manus Domini paternæ super eum visitationis correptionem super correptionem ei apposuit, quia frater ejus uterinus, qui cum eo exierat vice famuli sed affectu germani, longo languore vita decessit. Jacet sepultus in medio prati ante occidentalem portam monasterii, quod circumdat undique murus vasti et bene compositi paradysi; signatur sepulchrum ejus lapide polito atque subnigro. Quanta constantia animi, quanta vultus serenitate visitationem illam Domini ibi susceperit, cum tamen carnis affectu ut homo intus ureretur, mirabantur omnes qui eum intuebantur, maxime ipse Arnulfus abbas, qui omne genus consolationis affectu et affectu maximo erga eum exercebat. Fuit igitur cum eo usque post obitum Frederici Leodiensis episcopi, propter cujus obedientiam et Romanæ æcclesiæ communionem supradictam patiebatur inconmoditatem.

12. Eodem anno defungitur episcopus Fredericus 6 Kal. Junii (391), et Alexander reducitur in urbem a suis et cum suis. Preter eum vero solum, quem episcopus Fredericus absolverat, ut et Hoyum exiret et ab episcopatu cessaret, nullus suorum laicorum absolutus fuerat, neque tamen ipse eorum communionem in aliquibus devitabat. Videbatur enim tam sibi quam suis, quod omnis contradictio, quæ hactenus eos impugnaverat, defuncto episcopo Frederico sublata et remota esset. Vocatus ergo ab eo, licet excommunicatus adhuc, Lovaniensis dux Leodium venit, clerum et populus ei pacificare satagit, et in pleno conventu capituli reformat ei assensum electionis. Qui de Fredericis intererant silentio magis quam corde aut ore assentiebant. Placuit tunc quoque in communie eos abbatem Rodulfum revocare, ut illo ei cooperante, qui in parte domini Frederici nonnullæ opinionis fuerat, et archyepiscopo virtute constanti in persecutione satis innotuerat, ad ea quæ restabant promptius de Alexandro prevalerent. Scientes autem, quia pro ipsis minus rediret, litteris et sigillo Leodiensis æcclesiæ eum remandaverunt.

A Rediit, sed ex consilio Alexandri, licet hoc negaret, abbatiam intrare ab advocato Gysleberto non permititur, donec intelligeret atque probaret, quo animo, quo studio causam suam tueretur. Cumque Leodii; moraretur, annitebantur valde communes amici eorum, ut pacificarentur. Abbas Rodulfus non renuebat, sed secundum Deum et animæ suæ salutem; Alexander neque hanc neque illam volebat interponere ³⁸⁹ conditionem. Manebat interim Leodii apud Sanctum Laurentium; Heribrandus tunc temporis ibi presidebat post Berengarium (392). Sed cum intelligeret in his quæ Alexander querebat, quia anguis in herba lateret, atque cognosceret, quia ille excommunicatis communicaret, et factus conventus excommunicatorum communionem contaminatus esset, dolebat vehementer se venisse, et libentissime volebat se absentare, ne cætera sua strenue acta fuscaret vel falsa opinione. Sed non parum habebat anxietatis et sollicitudinis, quia neque in Flandriam redeundi facile copia erat ei, cum viderent eum sibi dissentire quorum conductu eo redire haberet, et timeret deesse sibi ad victum pertinens, si Leodii diutius remorari necessitas compulisset. In proximo autem archyepiscopus et dux Trajecti debebant convenire, ut in pace omnia solidarent, sub qua spe firmandæ ³⁸⁷ pacis pacifice Trajectum venit. Nichil eorum quæ promittebantur ibi actum est, archyepiscopus non veniens venientem ³⁸⁸ ducem frustravit.

13. Videns igitur facultatem in Flandriam revertendi minus sibi suppetere, Coloniam intendit animus ad archyepiscopum Fredericum. A Trajecto autem descendens Eyselo castellum (393), invenit ibi majorem prepositum æcclesiæ sancti Lamberti Andream, qui postea Lrajectensis extitit (393) episcopus, et cum eo de æcclesiæ majores, qui Alexandri communionem vitabant. Ubi invicem consolatis et in perseverantia corroboratis, transivit ad virum nobilem Gozguinum de castello Falcomonte, qui est ipse fautor erat et cooperatur ³⁸⁹ Fredericæ parti faventium. Qui honorifice habens eum secum aliquot diebus, deduxit eum in Arduennam ad archyepiscopum, ubi tunc forte per nemorosam oblectabatur. Archyepiscopus de adventu illius gavisus, hospicio et consilio est eum consolatus. Mane autem facto, adveniunt nuntii Alexandri, Heynricus archydiaconus æcclesiæ sancti Lamberti, filius Cononis comitis, et Godescalcus canonicus æcclesiæ sancti Servatii Trajecti, qui erant de communionem Alexandri. Sprevit eos archyepiscopus nolens eos audire propter communionem contaminationem; tamen eis et Ale-

VARIE LECTIONES

³⁸⁸ 4 mensibus interpolator. ³⁸⁹ c. v. i. 1°. ³⁸⁷ deest 1°. ³⁸⁸ ven. d. f. desunt D. ³⁸⁴ cooptator 1°.

NOTÆ

(390) Quod factum est anno 1117; cf. Ann. Blandinienses Mon. Germ. SS. V.

(391) Consentit scriptor Vitæ ejus, sed Ægidius prævallis habet in Kal. Jun. Epitaphium quod servit idem et Annales Rodenses 1121 volunt eum

veneno necatum esse auctore Alexandro.

(392) Annis 1115-1130.

(393) Eysden in dextra ripa Mosæ inter Maastricht et Vise.

(394) Sedit annis 1127-1139; cf. annalista Saxo.

xandro omnique clero ei faventi inde apud Sanctum A Cornelium (395) diem statuit, ut audiret eos ibi. Interim abbatem Rodulfum secum Coloniam ducit, et commendat eum Roberto abbati Sanctæ Mariæ Sanctique Heriberti ultra Renum Tuitii (396). Iste Robertus Leodii nutritus fuit in cœnobio sancti Laurentii, quem propter preclaram nominis ejus famam in sanctarum scripturarum scientia archyepiscopus sibi assumpserat (397), et abbatem loci predicti constituerat. Hujus viri multa et magna et preclara extant librorum volumina (398), quæ de divina pagina exarata reliquit in Ecclesia; cujus corpus viventis (399) nec somno poterat requiescere, quin palpitaret lingua et noverentur ejus labia in divinæ legis meditatione.

14. Neque diu interfuit, venit dies positus Alexandrinis (400). Archyepiscopus convocatis majoribus ecclesiæ Coloniensis affuit, abbatemque Rodulfum cum Tuitiense Indam perduxit. Duobus diebus longa ibi altercatio, longa de canonibus disputatio; archyepiscopus Alexandri et suorum communionem vitabat, et omnes cum eo qui de obedientia episcopi Frederici fuerant. Alexander se absolutum ab episcopo Frederico et suos clericos aiebat, archyepiscopus non solum Alexandrum et suos, sed et omnes qui erant capita æcclesiæ sancti Lamberti pro excommunicatis se habere dicebat, exceptis his qui de obedientia et communiione episcopi Frederici adhuc extra civitatem erant. Tandem querentibus quare, archyepiscopus respondit: *Quia defuncto et sepulto episcopo Frederico, duces Lovaniensem in capitulum vestrum³⁴⁰ et in ecclesiam introduxistis, et cum eo, immo per eum et propter eum electionem fecistis, cum ab apostolico et me ipso et ab ipso vestro archyepiscopo Frederico fuisset excommunicatus et necdum absolutus, et omnes cum eo qui persecuti fuerant ecclesiam sub episcopo Frederico.* Hoc autem totum archyepiscopus faciebat, ut, cum ex hoc convicti satisfacerent cassa esset eorum electio quam cum excommunicatis et per excommunicatos et propter excommunicatos fecerant de Alexandro. Erant autem de illa contaminatione honestæ personæ æcclesiæ, archidiaconus Almanus, archidiaconus Heynricus, Seyfridus decanus, Steppo archidiaconus, et multi alii majores atque minores. Cum archyepiscopo erant de Ecclesia Leodiensi Andreas majoris domus prepositus, Emmo archydiaconus, magister scholarum Stephanus, vir vitæ

venerabilis, Reymboldus prepositus Sancti Johannis, et alii nonnulli boni in ecclesia testimonii cum abbatibus. Quid multa? Tandem precident omnes coram archyepiscopo et petitam impetrant absolutionem. Alexander interrogatus ab archyepiscopo obedientiam promittit, manu sua in manu ejus sacrata posita. Archyepiscopus per sanctam ei precipit obedientiam, ut amplius se non intromittat de episcopatu; ille annuit, et qui vidimus et audivimus hoc testificamur. Sic die illa solutus est ille conventus. Archyepiscopus expertus in illo conventu quam necessarius esset æcclesiæ abbas Rodulfus, gratissime secum illum Coloniam reduxit, donec deliberaret quid de illo esset acturus, commendatum supradicto Roberto abbati.

15. Nec multa mora intercadente causa extitit, qua majores æcclesiæ Coloniensis archyepiscopum adierant, prepositi, decani, cantores et scolastici, necnon et abbatum aliqui, quorum unus erat Tuitiense abbas Robertus, qui ad illum conventum secum duxit abbatem Rodulfum. Aderat et Sygeburgensis abbas Cono primus, qui postea Radiabonæ extitit episcopus (401). Apud illum decreverat abbas Rodulfus se mansurum, quoniam locus erat famosæ religionis, et propter excelsum montem preter monachos amandæ solitudinis. Sed divina providentia aliter de eo fieri proposuerat. Ecce enim fratres Sancti Pantaleonis adveniunt, et archyepiscopi pedibus provoluti, coram isto conventu se post defunctum abbatem suum Herimannum (402) jam novem mensibus pastore caruisse (403) conqueruntur, religionem deperiri, bona æcclesiæ imminuere. Archyepiscopus sine mora optionem dat eis eligendi; pars illum, alia elegerat alium, fœda coram archyepiscopo inter eos erat dissensio; longo enim novem mensium spacio magis creverant partes, quam unanimitas convenisset. Ipse quoque abbas Rodulfus pro nostri ordinis reverentia, ut eos uniret aut saltem disciplinate loqui coram tanto conventu faceret, se interposuit et frustra laboravit. Archyepiscopus semel et secundo de concordia monuit eos, et locum dedit consulendi deterioresque recepit. Quapropter consilio cum majoribus æcclesiæ accepto, placuit in auribus omnium, ut providentiam illam abbati Rodulfo committerent. Ille tale quid nichil unquam suspicatus, de benivolentia dominorum primum gratias pronus in terram egit, deinde renisus est quantum ratione et auctoritatibus

VARIE LECTIONES.

³⁴⁰ nostrum 1'.

NOTÆ.

(395) Cornelimunster sive Inden.

(396) Deutz.

(397) De his cf. locum ex libro ejus *De Trinitate* Mon. Germ. SS. VIII, 261, ubi et Chronicon ejus Sancti Laurentii Leodiensis.

(398) Quæ partim dogmatica partim exegetica edita sunt Moguntia 1631 f.

(399) Obiit 4 Mart. 1135.

(400) De hoc concilio vide *Kremer Academische*

PATROL. CLXXIII.

Beiträge zur Gûlich-und Bergischen Geschichte, II, 215.

(401) Sedebat annis 1126-1132.

(402) Cf. Chron. Sancti Pantaleonis apud Eccard. I, 927.

(403) Vacua erat abbatia inde a 29 Dec. 1120, ut ipse probat Rodulfus in epistola de elevatione legionis Thebææ.

potuit et licuit. Sed decanus et magister scholarum A majoris æcclesiæ Egebertus, qui postea regularis factus canonicus atque Monasteriensis est episcopus (404), cito ei occurrit ex sententiis canonum, cum pro Romana communione pulsus esset a sede sua et sancti Pantaleonis vacaret abbatia. Cessit tandem, nichil tamen aliter nisi fratrum loci illius consensu et electione hoc fieret; et unanimiter hoc factum est. Itaque mense Septembrio (*die 6*), modicum ante nativitatem sanctæ Mariæ, sancti Pantaleonis abbatiam ingressus est (405), introductus a majoribus æcclesiæ Coloniensis, et cum festiva fratrum et familiæ processione susceptus.

16. Æcclesia autem sancti Pantaleonis ex privilegio Romano antiquitus hoc habuisse dicebatur, ut abbas loci illius sandaliis et dalmatica uteretur, vicesque ageret archiepiscopi per civitatem in suis stationibus; sed anno archiepiscopus sandalia et dalmaticam prohibuit, vices vero suas agere per stationes concessit. Sic usque ad tempus abbatis Rodulfi permansit, et quia erat homo pulchre, ut ita dicam personatus, et divino assistens officio decenter sonorus, frequentabat stationes quas agebat celeberrime Coloniensis populus, matronarumque plurimum devotus Deo sexus. Clerus vero sine omni invidia solempne exhibebat ei obsequium, tanquam si haberet pro oculis ipsum archiepiscopum. In brevi et sine grandi labore dilapsam ordinem et violatam fraternam concordiam pulchre reformavit, per optimamque virtutem puræ confessionis in fratribus illis invenit, fortivarumque et publicarum vigiliarum et orationum indefatigatam assiduitatem, Clausam immo sertam januam hospitalitati aperuit, domos dirutas atque deformes dignas ipsius⁴⁰⁴ archiepiscopi hospitibus atque loci abbati reparavit, nichil umquam passus mensæ fratrum de statuto imminui. Inter vetus et novum 120 carratæ vini æcclesiæ illo anno provenerunt. In hospitibus et plurimum monachis et regularibus canonicis multa expendebat, quippe quibus et janua et mensa ejus semper patebat. Magni et etiam majores de æcclesia sancti Lamberti, qui propter Alexandrum adhuc erant extra Leodium, magnum apud eum frequenter habebant refugium; nunquam tamen egebat, quin magis semper abundabat. Diligebatur a familia æcclesiæ valde, eo quod tractabat eam honorifice

et Theutonicorum disciplinato more. Cum Judeis frequenter lene habebat colloquium, non disceptando neque exprobrando, sed duritiam cordis eorum palpatu et fricatione qua opus erat emolliendo; quam ob rem ita amabatur ab eis, ut etiam muliere eorum irent videre eum et alloqui.

17. Fluctuabat adhuc graviter Leodiensis æcclesia, nec certam spem designati rectoris habebat. Frater ducis Godefridi Lovanii, Adelbero primicerius Mettis, jam tunc multis erat in ore et in dies rumor et opinio de ipso magis accrescebat. Porro sub eo spatio temporis causa imperatoris adeo cum apostolico (406) in pacem et concordiam rediit⁴⁰⁵ (407), ut cum suis imperator a predicta excommunicatione absolveretur. Alexander inolita sibi prurigne necdum disposita, sed Lerninis ydræ caputibus circa precordia ejus anhelantibus, limas aureas atque argenteas preparat, quibus avarorum manus et animos ad satisfaciendum ambitioni suæ acuat. Lenitus esset ei talibus instrumentis asper ei prius animus episcopi Coloniensis Frederici, sed Rodulfus abbas tunc Sancti Pantaleonis, cum auxilio decani majoris domus Egeberti et eorum qui erant de parte defuncti, spem vanam ambitiosi hominis prorsus exinanivit. Itaque Alexander ubi sepius experitur conatus suos frutrari, cœpta vel dissimulat vel omittit. Fit tandem de Adelberone Leodii assensus⁴⁰⁶, imperatori presentatur, dono episcopali a manu ejus investitur: Coloniæ consecrandus ducitur. Exhibent se ibi fratres nostri cœnobii videlicet sancti Trudonis, abbatemque suum repetunt auxilio æcclesiæ Leodiensis, ad venerat quoque pro eo repetent Stephanus, dominus noster Metensis episcopus. Grandis erat inter eos pro eo decertatio, alii ut utrasque abbatias haberet, alii ut illam sancti Pantaleonis retineret. Neutrum illi placebat, animus ejus ab primam sponsam redire intendebat. Res eo processit ut adhuc investitus sancti Pantaleonis abbatia ad nostram honorifice rediret et libere reinvestitus ea de qua injuste exturbatus fuerat atque secure possidens deliberaret secum, quid sibi melius agendum esset. Quod et ita factum est. Sacrato episcopo Adelberone (*An. 1123*) (408), cum eo rediit Leodium, refocillatusque ibi pauxillum, reintroductus est in abbatiam et cœnobium nostrum per Heynricum archidiaconum (*Jun.*).

EXPLICIT LIBER UNDECIMUS, INCIPIT DUODECIMUS

1. Dies quibus extra abbatiam fuit abbas Rodulfus fuerunt 2 anni et mense 5 (409) (*an. 1121 Apr. — 1123 Jun.*), infra quos advocatus noster Gyslebertus

et filius ejus Otto redditibus abbatie ad libitum suum abutebantur, neque solum eis sed quæ apud nos episcopo quoque Metensi debentur. Nec sacris etiam

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰⁴ ipsi 1. 1'. ⁴⁰⁵ Anno 1122 *interpolator in margine.* ⁴⁰⁶ Anno 1123 *interpolator in margine.*

NOTÆ.

(404) Sedit annis 1127-1131, testante annalista Sax.

(405) vii *Idus Sept.* Rodulfus in epistola supra-laudata.

(406) Calixto II.

(407) Wormatiæ.

(408) Cf. *Annales Leodienses ad h. a. Mon. Germ. SS. IV.*

(409) Imo 3, ut ex sequentibus patet.

locis dignam exhibebant reverentiam, cum in cella abbatis quasi in propria domo manens, novæ nuptæ suæ (410) commixtione juxta sacratæ turris parietes filius non abstineret. Reverso autem abbate post dies aliquot pentecostes, atque cum occurso longe a villa multorum hominum et majori gloria cum processione suscepto quam contumelia exivisset, advocatus et filius ejus cella abbatis abstinuerunt, et direptis sibi quæcunque tunc poterant, futuris redditibus renuntiaverunt. Ira tamen eorum et indignatio et odium adversum abbatem non erant pro hoc imminorata, sed in occulto, ut ita dicam, ampliorata; nam propterepiscopum Leodiensem Adalberonem qui eum diligebat et reverebatur et de Colonia secum reduxerat et ad locum nostrum remiserat, non erat quisquam eorum ausus qui in manifesto ei adversaretur.

2. Itaque reversus multis modis dilapidatam invenitæcclesiæ substantiam, et debitis et usuris graviter oppressam. De eis ergo quæ Deus ei foris dederat et secum attulerat et cotidie administrabat communem æcclesiæ anxietatem maxime de debitis et usuris relevabat. Nec multum moratus, cellam, quæ juxta majorem turrim posita erat, quasi leprosam habens exosam propter supradictorum cohabitationem, et quia vestutate corruptis atque fractis trabibus facili sumptu non poterat reparari, fregit et funditus destruxit, juxta aliam, quam ipse olim construxerat, novam pro veteri construens, congruam hospitibus necessariis appendiciis, cappella quoque et viridiariis. Cujus lapides ad opus domus dormitorii extraxit, et fundamento unius parietis versus orientem jacto extra terram aliquantulum anno illo eduxit. Habebat etiam et ob aliud exosam, quia apta fuerat olim recessibus prophanorum, qui de juncta illa sacra turre struxerant sibi bellicosum presidium. quod et adhuc posse fieri sibi posterisque suis timebat. Pulsatus enim usque ad graves injurias et inimicitias per advocatum Gyslebertum aliquando fuerat, ut simul in ea milites suos ponerent propter utriusque de villam securitatem, sicut cum eo fecerat abbas Theodericus, et ante eum cum eodem advocato oppidanæ suis vicibus. Qua de re multa de ea turre evenerant mala, et in adjuncta ei caminata perpetrata fuerant plurima flagitia. Ob hoc igitur eam fregit, ut turris amodo minus apta esset seditiosorum munitioni, et domus Dei non prophanaretur amplius ab eis. Cumque aliquando solus sibi sederet et erumnas preteritosque labores suos recogitaret, atque in inquietudine qua manebat locum deflendi peccata sua se habere non videret, cœpit valde tristari et mestus esse et de fuga et linquenda sibi patria cogitare. O quotiens cupido licet merenti revolvebat animo, si forte umquam libere voci illi

A Domini ad Abraham posset obedire: *Egredere de terra et de cognatione tua* (Gen. xii, 1); atque illum psalmistæ veraciter psallere: *Elongavi fugiens et mansi in solitudine* (Psal. lrv, 8). Intendebat ergo animum Romam ire, atque in itinere religiosorum virorum consilio quod intendebat, si agendum esset peragere, deinde ut perageret apostolica firmari benedictione.

3. Interea Alexander privatus et quietus sub Adalberone episcopo vivebat, honoribus contentus quos prius possiderat. Incidit et illi in mente, ut Romam pergerat, et de perturbationibus, quas in æcclesia feceret, ultra commune absolutonem quam acceperat, singularem sibi a summi pontificis gratia impetraret. Honorius (411) post Calixtum Romæ tunc presidebat. Prius vero reconciliati ipse et abbas Rodulfus, peregrinationem suam per Sanctum Egidium aggressi sunt (412) simul cum omni dilectione et bono affectu. Cumque emensis Alpibus intrassent Italiam (an. 1126-1127), pervenerunt Hose, quæ Senis villa dicitur alio nomine (413), una de nobilioribus civitatibus Tusciæ. Ubi cum pernoctassent, mane egressi inciderunt in predones circa meridiem, et captivi abducti per devia, perdiderunt omnia suæ peregrinationi necessaria. Vix tandem post magnum laborem, post multum timorem cum parvissimis sumptibus equos receperunt, neque tamen a peregrinatione destiterunt. Itaque Romam pervenientes cum minus consolationis et compassionis quam sperarent tam secundum Deum quam secundum hominem invenirent, ad sancta apostolorum limina et aliorum multorum sanctorum suffragia devote se contulerunt, satisficientes votis suis lacrimis et precibus, prout erat unusquisque sibi conscius.

4. Ubi cum per aliquot dies morarentur, et de apostolico et de his quæ circa eum erant viderent et intelligerent, quæ dicta sibi domi credere non velent, in diversas animi partes ferebantur, plurimum Rodulfus abbas, qui sibi bene conscius erat pro quo terram egressus fuerat. Cumque vigilans nocte aliquando jaceret, et die in æcclesiis solus Romæ resideret, diligenti cura et sollicito retractabat animo quæ peregrinationis suæ fuisset intentio, et de ea revelata religiosis viris quid in itinere didicisset ab eis. Sollicitabat etiam eum hoc non parum, quia ad ea quæ cogitaverat, si essent explenda, cuncta ei jam surrepta fuerant necessaria. Præterea terram¹⁴⁴, ad quam ulterius disposuerat peregrinari, audiebat pollutam esse inveterata heresi de corpore et sanguine Domini. Sed et de consilio unimæ suæ et eorum qui sibi fuerant commissi nichil aliud audierat a religiosis viris, nisi quod domi didicerat ex ecclesiastica disciplina et libris communibus tam

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁴ terra 1. 1°.

NOTÆ.

(410) Berthæ, filie Godfridi de Buchain, domini de Rubemont; cf. Mantelius p. 78.

(411) Secundus, annis 1124-1130.

(412) De tempore vide paulo infra,

(413) Sena.

nobisquam illis. Super hoc accreverat ei passio jam dudum in clune, quam physici solent chyam³⁴⁵ appellare; ea cum gressu ei pertringeret, equitare etiam sine continuo cruciati non sinebat. Talibus a proposito revocatus necessitatibus salutatis sanctorum patrociniis et apostolorum osculatis liminibus acceptaque apostolica benedictione, intendebat cum prædicto socio repatriare. Cumque ad supradictam urbem Hosedissent, omnia quæ sublata eis fuerant a predonibus præter spem invenere sibi re-collecta a suis hospitibus et a cunctis urbis civibus Magnum Dei et occultum iudicium, ut Romam pervenirent pauperes et domum redirent divites. Quid moror? Per multas animi tribulationes, per multas corporis passiones, per exitialia montis Jovis (414) pericula recepit eos tandem civitas Basilea. Alexander inde remeavit eques per Burgundiam, abbas Rodulfus naufragoso Reni navigio usque prope Coloniam, quoniam propter supradictam passionem ferre non poterat jugem equitationem.

5. Paulo post³⁴⁶ Adelbero Leodiensis episcopus in pace requievit (415) (an. 1128 Jan. 1), vir simplex et rectus, lenis, pudicus, sine avaritia, bonis moribus, nobilior nobilibus. Statim male sanata cicatrix veteris morbi Alexandri bis prius effracta, tertio jam erupit, et ad episcopatum anhelans ut lupus ad dilapsam sibi predam, omnem pudorem Deique timorem postponere cœpit. Sed quid melius tacenda quam maledicenda in auribus hominum proferre volumus? Assecutus est quod voluit. Quomodo? Sicut Deus novit! Gladebach cœnobio sancti Viti consecrationis ejus dies fuit (416), res mira! ab archiepiscopo Coloniensi Frederico, qui tanta in eum egerat antea. At ille imbutus antiquitus viciis avaritiæ, subtrahere se non poterat a servitute idolatriæ per exercitium symoniæ, quapropter a suis clericis agitatus, ante apostolicum Honorium Romam est invitatus.

6. Tunc illi visum fuit utile, si abbatem Rodulfum secum posset ducere. Abbas non recusat, neque tantum propter eum quantum propter insitum ei adhuc prioris peregrinationis suæ desiderium imperfectum. Hyemalis tota fuit hæc profectio, atque iccirco vix tolerabilis corpori humano; itum tamen est. Romæ positus, soporato nocte abbati a furibus et, ut dicebant, vicini, a proprio hospite ablatum est ei quod paraverat ad peregrinandum suæ antiquæ et novæ voluntati. Decidit igitur ibi prorsus ab iterata intentione, quia secundum quod poterat conicere, putabat voluntatem Dei non esse. Alexander, infuso sibi ab apostolico Honorio vino salubris increpationis et oleo paternæ commonitionis, domum cum abbate Rodulfo repatriat, quem in omnibus

A postea reveretur et honorat. In reditu autem suo nativitatem Domini Placentiæ celebraverunt, et in crescentibus hyemalibus periculi Augustam civitatem (417) transeuntes, ad villulam quæ est in pede montis Jovis, quæ vocatur Restopolis (418), cum difficultate morti proxima pervenerunt. Ubi nec ante ire valentes nec retro propter altissimos nivium aggeres, octavas Domini egerunt (an. 1128 Jan. 1), et post aliquot dies premonstrata eis a præducibus maronibus difficillima via — marones (419) enim appellant viarum premonstratores — subactis duobus miliaris Theutonicis, ad Sancti Remigii villulam (420) in ipsos Jovis monte pervenerunt. In quo loco tanquam in mortis faucibus coagulati, manebant nocte et die sub periculo mortis. Angustia villulæ tota completa erat peregrinorum multitudine. Ex altissimis et scopulosis rupibus ruebant frequenter³⁴⁷ intolerabiles omni opposito nivium aggeres ita ut aliis jam collocatis, aliis adhuc supersedentibus mensis domos juxta, eos prorsus obruerent, et inventos in eis quosdam suffocarent, quosdam contritos inutiles redderent. Sub hac jugi morte aliquot dies in infausta villula illa fecerunt. Tunc sponte applicantes se peregrinis montis marones, gravem indicunt eis mercedem, ut temptatam viam aperirent, pedites peregrini eis sequerentur, equi post illos, sicque trita via planaretur dominis qui delictiores retro venirent. Itaque marones capitibus propter nimium frigus filtro pilleatis, manibus villose cyrothecatis, pedibus coturnis munitis atque subtus a planta ferreis aculeis propter lubricam glaciem armatis, hastas longas ad palpandam sub alta nive viam in manibus ferentes, solitam audent ingressi sunt viam. Summum mane erat, atque cum summo timore et tremore sancta mysteria peregrini celebrantes atque sumentes, ad instantis mortis ingressum se preparabant. Certabant; si quis eorum pro sacerdoti confessionem suam dare posset, et cum unus non sufficeret, passim per æcclesiam invicem sibi sua peccata confitebantur. Cum hæc in æcclesia cum summa devotione agerentur, percipuit per plateam luctuosissimus luctus; nam marones per ordinem de villa egressos subito lapsus rupibus instar montis densissimus nivis globus decem involvit, et usque ad inferni locum visus est extulisse. Qui hujus infausti mysterii aliquando conscii fuerant, precipiti cursu ad hunc homicidam locum velocissime ruerant, et effossos marones, alios exanimis in contis referebant, alios semivivos, alios contritis ossibus in manibus trahebant, illa maritum, illa fratrem, ille et ille illum et illum se amisisse clamabant. Tam horribili occursu³⁴⁸ peregrini exeuntes

VARIÆ LECTIONES.

³⁴⁵ sciaticam D. ³⁴⁶ Anno Domini 1128. *interpolator in margine.* ³⁴⁷ *deest* 1*. 348 cursu 1*.

NOTE.

(414) S. Bernhard.

(415) Cf. Annales Leodienses et Egidius Aureavallis 23.

(416) Egidius c. 24 dicit xv Kal. April. Alexandrum dono regali episcopatum obtinuisse, et probat Anselmus Gemblacensis Mon. Germ. SS. VI (*Patrolog.* 1. CLX). Auctor innuere videtur consecratum esse Alexandrum die sancti Viti, i. e. 15 Jun.;

vide de hac re adnotationem Lavalleyi apud Ernst III, 48.

(417) Aosta.

(418) V. Cl. C. L. Grotsefend monente est Estrouble, Etrouble, in pede montis Jovis, infra S. Remy.

(419) Vel hodie *marronniers* vocantur. PEARZ.

(420) Saint-Remy.

de ecclesia, exterriti paululum hesitaverunt, et idem timentes sibi faturum, quantocius Restopolim refugerunt. De difficultate viæ nulla ut prius questio, plana videbatur eis pro effugiendo mortis periculo. Ibi acta epyphania Domini, et expectato sereno aere, conductis maronibus mortiferam villulam repetunt, et timore mortis pedibus velocitatem prebente, die illa usque ad medium montis modo reptando, modo ruendo, vix tandem perveniunt. Sequenti die (Jan. 7), recepto aliquantulum spiritu, prophana Jovis sacra effugiunt, et ad patrium solum tendentes sine gravi difficultate perveniunt. Sed abbas non ita. Nam cum propter asperitatem hyemis et difficultatem itineris, tum propter incommoditatem corporis contractis diæti, lento vestigio eos subsequutus, sed usque in patriam non assecutus. Quapropter cum parvo comitatu transisset Bisuntium (421), civitatem metropolitanam Burgundiæ, a maligno tyranno exceptus est insidiis altera die, atque per jugosa et saltuosa devia fatigabiliter ductus et distractus tribus diebus, demum spoliatus necessariis, in itinere permissus est abire.

7. Jam igitur Roma secundo reversus, medicumque ab itineris vexatione recreatus, necdum tamen requiescebat a priori desiderio, si forte requiem, quam extra patriam quesierat nec invenerat, in propria invenire valeret. Sed manus Domini diu antea super nos extenta, et necdum abbreviata, adjecit adhuc per solitum angelum iræ suæ ministrum percutere locum nostrum, et commonefacere prevaricatores redire ad eor suum. Advocatum enim nostrum comitem Gyslebertum et filium ejus Ottonem spiritu suo malo repleti permisit, et in omne quod erat contra jus, contra fas, ad deprimentam ecclesiæ familiam irrevocabiliter suscitavit. Commonitus humiliter ab abbate Rodulfo, increpatus frequenter a Lemburgense duce, domino suo, Gualeramno, proclamante etiam super eum domino nostre Mettense episcopo Stephano, pro pertinacia, pro contumacia abjudicatus est tandem legitimo D
judicio ab advocatia⁴¹⁹. Et quia erat homo pertiuacis animi et non multi consilii, contigit ei sub eisdem diebus culpis suis exigentibus, ut comitatus et beneficium, quæ habebat de Leodiensi episcopatu, proclamante episcopo Alexandro a paribus ei abjudicarentur. Quid faceret? Vires quibus supradictis dominis resisteret non habebat, animositas eum quiescere non sinebat, seditionem movit in regno scandalum in populo.

8. Contulit ergo se ad exducem Lovaniensem

VARIE LECTIONES.

⁴¹⁹ Eodem anno Domini 1128 *interpolator in marg.* ⁴²⁰ Lotharingie *interp. in marg.* ⁴²¹ Giselberti *interp.* ⁴²² anno Domini 1129 *interpolator.*

NOTÆ.

(421) Besançon.

(422) Quod factum esse anno 1128 testantur Annales Rodenses, et apud Miræum IV, 197 in tabula quadam occurrit die 13 Jun. 1128 dux Paganus, i. e. Gualeramnus. Sed tantum terram inter Rhenum et Getam fluvios potuit obtinere, ut probant Anna-

A Godefridum, regni et imperatoris inimicum propter ducatum⁴²⁰, qui abjudicatus fuerat illi et datus Gualeramno Lemburgensi comiti, advocato nostro majori (422). Calamitas hujus dissensionis ex majori parte ecclesiæ nostræ incubuit; quæcumque ex nostris subjacebant advocato et exduci aut cremata aut vastata aut servientia erant illis et suis. Quanto erant nobis viciniore, tanto et infestiores. Solum restabat nobis oppidum et cœnobium, in quibus non audebant adhuc prophanas ponere manus. Erat autem advocati⁴²¹ permaxima intentio, ut, quia sine omni munitione erat oppidum nostrum, vires suas et Lovaniensium in ipsum introduceret, et oppidanos hospitii dissipatione gravatos, postremo captivos abduceret. Sed providentia abbatis malignitatem ejus prudenti consilio avertit. Egredimur enim apud dominum suum, Metensem episcopum Stephanum, quod Alexander episcopus Leodiensis abbatiam nostram et oppidum sub patrocinio suo suscepit, juraveruntque sibi invicem fidem, consilium et auxilium episcopales et oppidani. Qua fiducia renovare cœperunt fossati vetustatem, firmaveruntque qualem in plano terra nostra nunquam habuit munitionem. Quam ob rem crescebat vehementissime in majus et majus malum, dissensio, hinc furente Lovaniense exduce, hinc comite Gysleberto. Monachorum, clericorum C
substantiis tam in villis quam ecclesiis nunquam parcebant, omnem sexum, omnem ætatem, omnem ordinem captivantes, diris cruciatibus usque ad mortem pro redemptione examinabant. His aliisque culpis exigentibus excommunicantur Lovaniensis exdux et comes Gyslebertus cum suis omnibus. Obsidetur post hæc Durachium ab episcopo Leodiensi Alexandro et duce Lemburgense Gualeramno⁴²², ad quod liberandum movit exercitum Lovaniensis domus Godefridus et cum eo Flandrensium comes Theodericus. Durum commissum est prælium ante ipsum, pugnatum est acriter (*an.* 1129, *Aug.* 7). Victi fugerunt Lovaniensis et Flandrensium comites, ceciderunt in ipso prælio ex hostibus plus quam 400 homines (423). Rediit circa castellum obsidio, sed diu teneri non potuit propter instantem messem in Augusto. Soluta est ergo, sed tyrannorum permansit dissolutio in igne et gladio. Sub tali calamitate et angustia licet de victu et vestitu multum attenuata esset fratrum substantia, utpote qui tribus annis subjacerunt hujus passioni, tamen ob hoc nec disciplina eorum tepuit nec numerus decrevit. Cum autem complacuit ei, in cujus manu sunt omnium potestates et omnia jura regnorum, et

les Erfurtenses ad 1129. Vide Ernst III, 18, Godefridus Staufenium pati favisse videtur.

(423) Cf. de hoc prælio quæ leguntur apud Anselmum Gemblacensem ad a. 1129 et in Ann. Rodensibus.

pax abbati et æcclesiæ est reddita, et quoniam de reparando monasterio propter vastitatem ejus desperabat, et manus apponere propter paupertatem non audebat, convertit se ad edificandam quartam partem claustrî versus aquilonem ex lignorum materia, sicut erat pars illa quæ ad orientem respiciebat, cum prius ambæ vix clauderentur sepe humili et vetustate discissa. Illam versus orientem habebat pro fratrum dormitorio, versus aquilonem pro infirmorum domu, subque uno ipsius tecto domu erat lavatoria, domus elemosinaria et curticula (363) ante eum posticio. Exitus de claustro et introitus pulcher et amplus, in quo mandatum (364) pauperum agebatur et curticula ante porta claudebatur; superius granarium, inferius duæ cameræ, una in qua vestimenta fratrum camerarius reponeret, alia in qua consuerentur. Deinde domu infirmorum habens fumariam sive focariam, capellulam, lobiam (365), cameram dispensariam, cameram privatam aliamque privatiorem, ortum (366) ante eam postibus, tabulis, spinis munitum, ut esset ex aere et viriditate infirmorum aspectibus refrigerium. De domo illa, quæ prius erat quasi carcer infirmorum fecit cervicis et vini cellarium, atque a dextera introeuntium aptum hospitibus prepositi habitaculum. Quæ prius cellarium fuerat, fecit pulchram et amplam sibi et majoribus hospitibus caminatum, habentem ab utroque latere duas alias usibus hospitantium necessarias, ex quibus aptus et secretus in monasterium est introitus, interclusa manica a monasterio, factoque in ea ad titulum sancti Lamberti martyris oratorio, hospitibus volentibus missam audire vel dicere congruo. In pariete hujus manichæ versus monasterium est fenestra ab utraque parte vitrea, quæ lumen fundit et in monasterio et in hoc hospitum oratorio; lumen hoc procurat custos de 5 solidis qui veniunt ei de æcclesia de Alost. De hoc quoque oratorio est introitus in aliam caminatum, quam ipse abbas latam et altam similiter hospitibus edificavit cum necessariis ejus appendiciis, ut non haberent fratres inquietudinem de hospitibus in claustro, neque necessitatem exire propter eos, sicut ante solebant, de suo refectorio. Sunt et atria et porticus ante has utrasque caminatas, et viridiarium spaciosum et delectabile hospitibus, cum pluribus lignis diversos fructus ferentibus. De quibus pæne omnibus nihil invenit, nisi situm horribilem et dirutas macerias, quando abbatiam est ingresus. Et cum de reedificatione monasterii propter horribilem vastitatem ejus, ut dixi, desperaret, et propter tenuem æcclesiæ substantiam accingere se ad tantum opus formidaret, inspiravit Deus cuidam matronæ de oppido nostro

A nomine Ruzelæ, suis sumptibus unum pylarium prima cœpitedificare. Cœpit, erexit, consummavit; Deus³⁰⁹ retribuât ei sancti Trudonis meritis. Hanc imitatus quidam Libertus, de hac majori curte nostra villicus, aliud juxta eam incepit et consummavit. Post istos oppidani nostri de suis fraternitatibus quatuor inceperunt pylaria, et duo reliqua sunt imperfecta. Perpendens ergo abbas Rodulfus, quia voluntas Dei erat et sanctorum, spiritu recepto, aliis intermissis, ad illud tantum opus non segniter se accinxit. Itaque pylariis tanto labore et constituta erectis, qualem nemo novit qui non interfuerit, in brevi tempore de choro usque ad turrim utrosque parietes navis æcclesiæ pæne usque ad consummationem perduxit.

B 14. Sed diabolus crescenti invidens operi, cum turbatis regni principibus adversus imperatorem Henricum quartum videret locum impediendi opus nostrum, partes fecit; et propter comitem Gyslebertum, advocatum nostrum, imperatore deserere nolentem, et ducem Godefridum Lovaniensem imperatori adversantem (367), irruptio facta est ab eo in oppidum nostrum. Nam stolidus populus preter corporum communia arma et pectora stulte audacia, nulla preperaverat adversus eum repugnationis machinamenta; fossatum oppidi detritum et dirutum et plus quam centum locis pervium, porta nulla, terra loco pontium continua, ligna per strata nulla transversa. Stulte tamen audax et male ante securus populus ruit ei obviam obduratis pectoribus, contraque omnium hominum spem diu ne intraret virili ei manu obstiterunt, et bis et semel violenter ingressum bis et semel, facta magna strage corporum eorum, cruento vestigio ejecerunt. Sed tertio prevalentes hostes multitudine et securiores nostris ferreo tegmine, compulerunt nostros intra atrium, quod tantum munierat contra eum. Statim omne oppidum usque ad 25 domos igne fuit concrematum, quæ³¹⁰ paludis beneficio remanserunt. Interea milites circumquaque discurrentes omnia nostra diripiunt, non amplius æcclesiis quam domicilliis parcunt, maneque abeuntes, quicquid supererat depopulationi igni tradunt, omnes nostras villas, quæ illi super-

D fuerunt incendio suos mancipare fecit dux suo suorumque servitio. Quam nostram calamitatem, quam tristi metro bis descripsit abbas Rodulfus, prosa hic iterare ociosum duximus. Hoc³¹¹ tantum hic de eo attingimus, quod multam peperit ei indignationem et fomitem odii apud eos qui erant ducis, quoniam in eum invecive veritatem expressit.

15. Tunc intermissum est opus monasterii, cum ea ipsa die, eadem hora, qua cremabatur oppidum

VARIÆ LECTIONES.

³⁰⁹ Deus — meritis *desunt* D. ³¹⁰ quæ — remanserunt *desunt* D. ³¹¹ hoc — expressit *desunt* D.

NOTÆ.

(363) Atrium.

(364) Ablutio pedum.

(365) Porticus.

(366) I. e. hortum.

(367) E parte conjuratorum principum statit cum Frederico archiepiscopo Coloniensi et Henrico duce Limburgensi, testante Ekkecharde Urang. ad a. 1114.

operarii starent adhuc super assurgentem³¹³ murum, jamjamque positori supremo operi extremam manum. Videntes enim gravissimi ignis magnum periculum super chorum, super absides, super cancellum, celeriter se transfuderunt, et cum magno vitæ suæ periculo et intolerabili æstu atque ardore partes illas ab incendio eripuerunt. Nam multis in locis de tectura sub pedibus eorum flamma erumpebat, et dorso atque capitibus minaciter desuper allambebat. Gratias Deo, pars illa evasit ab incendio, non tamen sine aliquo in diruptione tectorum dampno. Annus quo hæc mala nobis acciderunt annus erat incarnationis Domini 1114, ordinationis abbatis 7, 14 Kalendas Augusti, feria 2, messe matura, anno a concrematione monasterii et claustrum sub Lanzone et Luipone de abbacia contententibus 29. (368), a concrematione oppidi, quæ facta est sub Heynrico Leodiense episcopo et per eum 30 et plus modico (369).

16 Dux Lovaniensis, licet mala ista omnia nobis propter advocatum nostrum Gyslebertum fecisset, majora tamen adhuc minabatur, neque bona ecclesie solvenda ab invasione, nisi prius fossatum atrii, quod contra eum elevaverant, reimpleretur. Quid multa? Quod stulta factum erat temeritate, ut ita dicam, defectum est tristis necessitate; fossatum atrii repletum est. Tunc abbas Rodolphus a turre monasterii per circuitum versus aquilonem usque ad portam curtis, quæ respicit ad orientem, cumulum grandissimæ fossæ non exterius sed interius sparsit, propter magnum precipitium, quod ea parte curtis intus deformiter habebat. Portam quoque, quæ respiciebat ad aquilonem, transtulit juxta molendina ad occidentem, in qua commoda planitie, videlicet inter portam orientalem et occidentalem, pulchro modo ordine sunt positæ necessariæ curti officinæ: Orrea duo, domus dominicalis, vasta habens per circuitum sui stabula equis supervenientium hospitum necessaria, duæ domus pauperum, altera æstivalis ad habitandum, altera hyemale calefactorium ad reficiendum; per circuitum ortus amenus, pomorum herbarumque commodus usibus, deinde pistrinum post bracena, post eam divitibus hospitibus coquina, quæ cum expedit fratribus est domus lavatoria; in medio et ante istas officinas puteus, utilis curti ad omnes aquæ usus. Igitur repleta atrii fossa et pacata ducis ira, recepit ecclesia nostra sua bona vacua et post multos annos inutilia. Deinde sequenti anno tam ardenti animo ad reparandum monasterium abbas Rodolphus se cepit accingere, quod, ut ita dicam, vix meditullio noctis poterat requiescere, quin ipse semper adesset presens opera-

A riis mane ante solis ortum, vespere usque post occasum, ad instantiam operis urgens eos, hinc lapidi hinc ligno occupatos. Totos igitur parietes monasterii anno illo usque ad turrim peræquavit, et trabibus supra compositis fere percooperuit, modico superexstante, quamvis illud idem non cessaret cotidie strenue consummare. Tunc tandem fracta est ab ipso capellula, quæ supra sepuchra sanctorum Trudonis et Eucherii fere triginta annis computruerat, et circumdata sunt sepulchra eorum inferius muro, superius quadratis tabulis quadraginta preter aditum³¹⁵ versus altare insitis, ligno operoso, duplici ordine. Circuibat hoc opus sanctorum corporibus reverendum minor chorus valde decorus, et invalidis fratribus ad sedendum aptus, et ad venerandam et orandam presentiam sanctorum corporum. Per duo utrimque ostiola introitus erat per minorem chorum ad altare et sepulchra sanctorum, valvis duabus ferreis ante altare intercludentibus populum et fratres, si quando cantatum aut oratum procedere vellent manifeste aut occulte ad altare et³¹⁶ corpora sanctorum, Muro itaque monasterii et tecto gravissimis sumptibus consummatis, fecit illud solemniter dedicari ab Obberto Leodiensium episcopo in gaudio et gloria magna anno ordinationis suæ abbas videlicet 9, ab incarnatione Domini 1117, 3 Kalend. Octobris, oboeo quo crematum fuit 32 (370).

• cujus latus unum ad levam, invalidis fratribus ad sedendum et ad missas audiendum est congruum, reliquum, quod est versus dexteram, ad confessiones audiendum et solitarias orationes exsolvendum constatesse opportunum. *Hæc interpolator, tribus lineis erasis.*

17. Reliquiæ vero quæ in altaribus et in quibus altaribus positæ sunt, ita habentur: Principale altare, post beatam et gloriosam semperque virginem Dei genitricem Mariam est consecratum in honore sanctorum Quintini et Remigii, quibus beatus Trudo primum a se factum monasterium dedicavit, in quo continentur reliquiæ istæ: De corpore sancti Adriani martyris, de sepulchro Domini, de columna Domini, de spinea corona Domini, De oliva Domini, de sancto Theodoro martyre, de³¹⁸ sancto Apollinare martyre et episcopo, de sancto Nazario, de sancto Georgio, de sancto Maxelende, de sancto Christoforo, de vestimentis sancti Stephani prothomartyris et aliorum multorum. Altare quod est retro majus altare est consecratum in honore sanctorum Martini episcopi et Christofori martyris, in quo continentur reliquiæ istæ: De vestimentis sanctorum Trudonis et Eucherii, de³¹⁶ lecto sancti Othalrici episcopi de reliquiis sanctorum Christofori, Pancratii, Victoris, Rumoldi martyrum, Bavonis con-

VARIÆ LECTIONES

³¹³ assurgentem — super *desunt* D ³¹⁵ preter aditum *desunt* D. ³¹⁶ aut 1'. ³¹⁸ de — multorum *desunt* D. ³¹⁹ de — Christofori *desunt* D.

NOTÆ

(368) Imo 30

(369) Imo 29. Confudit auctor numeros; {cfr. supra II, 13; III, 6.

(370) Et hi numeri justo uno minores sunt.

fessoris et aliorum multorum. Altare in dextera A parte est consecratum in honore sanctorum Johannis baptistæ et Johannis evangelistæ in quo continentur reliquiæ istæ : De lecto sancti Johannis baptistæ et de spelunca ipsius et de aliorum multorum. Altare in sinistra parte est consecratum in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli et aliorum omnium ; in eo continentur reliquiæ istæ : De corpore sancti Amandi confessoris et sancti Valentini martyris ⁸¹⁷ et sancti Landoaldi confessoris, sancti Firmini martyris et aliorum multorum. Altare ad sepulchrum beatorum Trudonis et Eucherii in minori choro est consecratum in eorum honore ; in eo continentur reliquiæ istæ : De capillis sanctæ Mariæ, de vestimentis sancti Jacobi apostoli Domini, de reliquiis sanctarum undecim millium virginum, de ⁸¹⁸ vestimentis sancti Rumoldi martyris, de reliquiis sanctorum apostolorum Petri et Pauli et Thomæ et aliorum multorum. Altare in dextera parte ad introitum monasterii est consecratum in honore sancti Leonardii sanctæ Gertrudis virginis ; in eo continentur reliquiæ istæ : De corpore sanctæ Gertrudis et aliorum multorum. Aliud contra istud altare in sinistra parte est consecratum in honore sancti Lamberti martyris ; in eo continentur reliquiæ istæ : De capillis sancti Lamberti episcopi et martyris, de sancto Georgio martyre, de ⁸¹⁹ corpore sancti Germani episcopi et confessoris, de corpore sanctæ Gertrudis virginis, de sancto Vincentio episcopo et martyre, de sancto Mauritio martyre, de capite sancti Ypoliti martyris, de sancto Innocentio martyre, de sanctis Marcellino et Petro, de sanctis innocentibus.

18. Dictum ⁸²⁰ est superius (371) de numero campanarum et dulcedine sonoritatis earum, sed omis- sum est de vocabulis et ponderibus earum quas fecit ⁸²¹ novas fundi aut veteres renovari. Prima facta est de 4 centenariis et aliquanto plus, scilla dulce sonora. Secunda de 21 in honore sancti Eucherii, et eam appellavit Aureliam, quam et benedixit. Tertia de duobus centenariis quam appellavit Filiolam ; hæc sanctæ Mariæ data est ad parrochiam. Quarta de 33 centenariis in honore sancti Quintini martyris appellata est Quintiana. Quinta Remigia in honore sancti Remigii de 7 centenariis. Sexta de 6 centenariis dicta est Benedicta ad honorem sancti Benedicti. Septimam de 8 et amplius centenariis vocavit Angustiam, quia in tempore illius angustiarum facta fuit quo tota villa nostra et abbatia per duce[m] Lovaniensem Godefridum combusta aut in vasa fuit. Octavam factam de 6 et amplius centenariis vocavit Drudam in honore sancti Trudonis, quæ bis fusa in dulcedine sonus nulli aliarum compar fuit. Nona vocata est Nicholaia, quæ 20 centenarios ad ignem habuit, sed nescio quantum super excrevit. Decima, quæ propter preciositatem suam missa est Mettis, 4 centenarios habuit, quam Stephaniam vocatam beato prothomartyri Stephano dicavit. Undecima, quæ translata fuit ad æcclesiam sancti Gengulfi, 4 nichilominus centenarios habuit, sed non fuit similis preciositatis. Duæ scillæ in refectorio et cymbalum in claustr[o] bis fusum potuerunt habere ad ignem dimidium centenarium. Illa quæ pendet super chorum habuit plus quam centenarium. Iste simul positus numerus facit centenarios 415 et dimidium

EXPLICIT DECIMUS, INCIPIT UNDECIMUS.

1. Ante hos consecrationis monasterii undecim. D annos excommunicatus obierat Leodii Heynricus imperator, filius Heynrici filii Cunradi imperatoris, regnoque et atrio privatus erat propter dissensionem inter ipsum et apostolicos Romanos de investituris episcopatum per anulos et baculos de manu imperatoris, et propter symoniam quam de eis faciebat. Regnabat autem pro eo filius ejus æque Heynricus vocatus, qui cum Romana æcclesia patrem persecutus, regno eum privaverat. Hic cum regnare cœpisset, et potentissime atque robustissime in regno confirmatus esset, in illud ipsum incidit, in quo pater æcclesiam offenderat, et pro quo sententiam privationis acceperat, majoraque satis atque nefanda committere non pertimuit. Nam cum Romam venisset, et ad gradus beati Petri apostoli processione suscipiendus esset a domno papa Paschali et cardi-

nalibus, episcopis et presbyteris, diaconibus et omnibus clericis Romanorumque nobilioribus et populo innumerabili, fidem subito rupit, sacramenta interposita postposuit, datos obsides vilipendit, manusque sacrilegas tam ipse quam sui in domnum papam, christum Domini, injecit, et in omnes qui capita videbantur esse æcclesiastici ordinis atque Romani populi custodiaque conclusit (an 1114, Febr. 12). Ibi quod quisque suorum potuit de insignibus æcclesiasticis, sibi rapuit, tam in auro atque argento quam in cappis et casulis, sicut unaquæque æcclesia attulerat adornatum processionsis (372). Quid longius protraho ? Tandem gravi necessitate et lamentabili re compulsus, domnus papa non propter se tantum, quantum propter Romanorum nobiles et cardinales suos, episcopos, presbiteros, diaconos, qui secum crudeli clausura tenebantur, extorquenti

VARIE LECTIONES

⁸¹⁷ et — multorum *desunt* D. ⁸¹⁸ de — multorum *desunt* D. ⁸¹⁹ reliqua *desunt* D. ⁸²⁰ Sed dicamus de campanarum vocabulis D. *Apud* D. *hæc leguntur supra IX, 25 post fieri non possent hodie.* ⁸²¹ feci D. *et sic deinceps prima persona usus est.*

NOTÆ

(371) IX, 25.

(372) De hac re nihil legitur in Annalibus Romanis aut apud Ekkehardum Uraugiensem.

magis quam petenti imperatori consecrationem A imperialem se daturum concessit (*April. 11*), et privilegium potius quam privilegium (373) de investiendis abbatibus et episcopis.

2. Hoc tristi nuntio et polluta fama pervolante ad Gallicanam æcclesiam, sine omni mora facto conventu (374) (*an. 1112, Sept. 15*), imperatorem excommunicavit, et quod sub tanto sacrilegio et violentia factum fuerat dampnavit. Dominus vero papa quod in reconciliatione imperatori promiserat non violavit, sed æcclesiam Gallicanam omnesque filios Romanæ æcclesie pro injuria summo pontifici facta clavibus beati Petri apostoli uti non prohibuit. Suspendebatur adhuc hæc in imperatorem sententia apud Germanorum æcclesiam, tum propter timorem, tum a quibusdam propter gratiam. Nec multo post tempore vocatus est ab ea et missus ad eam Cono Prenestinus episcopus, Romanæ æcclesie legatus (375), congregatumque est consilium magnum in loco qui vocatur Friselart (376), tam de abbatibus et episcopis quam de multitudine clericorum et monachorum (*an. 1118, Jul. 26*). Cui propter obedientiam qua vocabantur non ausus fuit deesse dominus abbas hujus nostri cœnobii videlicet sancti Trudonis Rodulfus, ne ab officio et communione æcclesie suspenderet. Excommunicatus in eodem concilio imperator Heynricus, sicut et in Gallicana æcclesia, cum ³²² propter predictam culpam, tum propter tyrannidem quam exercebat in æcclesiam. Propter fideles imperatoris cum multa sollicitudine et timore actum et peractum consilium fuit. Sed et dominus abbas Rodulfus non sine minori sollicitudine atque timore domum rediit, utpote pro medium et ad medium fidelium imperatoris. Sicque in turbato prius regno facta est satis major conturbatio.

3. Defungitur paulo post Leodiensis episcopus Obbertus ³²³ (377) (*an. 1119, Jan. 31*). Fit altercatio grandis de episcopatu, electionis tamen dies incommuni prefigitur, infra quem Alexander ejusdem æcclesie sacrista et archidiaconus baculum et annulum arripit, imperatogi representat et ab eodem recipit, investitus sic a manu excommunicata de episcopatu Leodiensi. Pro qua temeritate et contentionis erroneo fune prefixa canonica electio diu pro-

VARIE LECTIONES.

³²² tum 1'. ³²³ anno Dom. 1119 *superscriptis interp.* ³²⁴ eodem anno *interpulator.* ³²⁵ *excidit* 1. 1'. ³²⁶ Henrico D.

NOTE.

(373) Sunt hæc verba Gerardi episcopi Engolismensis in concilio Lateranensi a. 1112. Cf. Ekkehardus Uraugiensis ad h. a.

(374) Viennæ auctore Guidone archiepiscopo Viennensi. Conf. Mansi XXI, 73.

(375) Qui jam in concilio Bellovacensi Dec. 1114 imperatorem excommunicavit.

(376) Cf. Stenzel II, 330. Manzi XXI, 173.

(377) Vide diem in commemoratione fidelium apud Chapeville II, 56. De anno, quem fuisse 1119 probant *Annales Rodenses*, alii vero 1118 falso volunt, cf. Lavalley adnotationem in Ernst *Histoire de Limbourg* III, 4.

(378) De die cf. *Egidium Aureævall.* c. 21.

telata fuit, donec traheretur Colonia conventus Leodiensis (378) (*Mai 23*), cogente auctoritate metropolitani, scilicet Friderici archiepiscopi (379). Neque ibi quoque ausus est defuisse dominus abbas Rodulfus, cavens sibi semper sollicitissime, ne inobedientia feriretur, sicut ne excommunicatorum communione macularetur. Electus est igitur ibi ³²⁴ dominus Fredericus (380), majoris æcclesie Leodiensis major prepositus et archidiaconus, atque Remis a domno papa Calixto sacratu (*Oct. 26*), et Alexander cum omnibus suis complicitibus excommunicatus. Studens brevitati pretermisi hic, quanta difficultate, quanto periculo electus et qui elegerunt redierint a Colonia Leodium, cum a Trajecto usque ad urbem ab utraque parte Mosæ acerrimas insidias per dispositas aptis locis militum copias Alexander eis posuisset, quibus ipse quoque intererat. Tamen protegente eos Deo sine aliqua lesione urbem introierunt et exclusum Alexandrum, et Hojo castello obsidione ejectum, cotidie patiebantur hostem gravissimum. Vix tandem aliquando dominus abbas Rodulfus ab hoc reditu post ³²⁵ multas frustratas insidias cœnobio nostro incolumis est receptus. Quod non minimum dolebat advocatus noster Gyslebertus comes et omnes Alexandri satellites.

4. Igitur excommunicato imperatore ³²⁶ Friselart et Alexandro Remis, inter hoc et illud facta est magna perturbatio et in monachos et clericos crudelis persecutio in toto Leodiensi episcopio, qualis a tempore Arrianorum non fuit audita. Alexandri partes juvabat cum suis omnibus Lovaniensis Godefridus tunc temporis dux, Durachiensis comes Gyslebertus, Leodiensis militiae signifer Reynerus, de Monte acuto (381) comes Lambertus, et pæne tota familia æcclesie cum suis viribus, Frederici partes tuebatur fratres ejus Namucensis comes Godefridus cum suis sed non omnibus, de Lemburg comes Gualeramnus (382), qui postea extitit dux, de Falcomonte (383) Gozguinus, civitas tota, exceptis aliquibus, abbatibus omnes episcopii, de archidiaconibus et prepositis meliores et plurimi, clerus quam plurimus. Pars illa dicebatur Alexandrina, pars ista Frederina. Alexandrini Frederinos dicebant esse reos regie majestatis et ob hoc eos persequabantur.

(379) Sebebatannis 1100-1131 testibus Ekkehardo et annalista Saxone.

(380) Frater Godefridi comitis Namucensis. Cf. Vita Friderici apud Martene Coll. ampl. IV, 1024 et in Act. SS. Mai. VI, 725.

(381) Montaignu inter Arschoet et Diest.

(382) Est filius Heinrici I comitis Limburgensis, quem Ernst II, 250, hoc ipso anno 1119 obiisse merito conjecisse videtur. Idem est cujus nomen alias exstat Paganus vel Paginus, quod occurrit in Ann. Erphesford. 1129 et apud annalistam Sax. 1036. Vide de hoc nomine Ernst III, 3.

(383) Fauquemont, Valkenburg, orientem versus a Maastricht.

Frederini Alexandrinos cum imperatore et Alexandro excommunicatos et ob hoc in æcclesiastica communione eos vitabant. Itaque qui Romanæ obedientiæ sub episcopo Frederico obtemperabant, predas et direptiones et captivitates, ignem et gladium per Alexandrinos cotidie sustinebant. Nulli ætati, nulli sexui, nulli ordini parcere, totum persecutionis æstum super æcclesias tam in monachos quam clericos effundere, vagi et profugi, laceri et seminudi multi tam monachi quam clerici hac illacque mendicare. Sic vidimus, sic audivimus, sic scribimus.

5. Alexander civitate et castellis ejectus sub predictis tutoribus nostro oppido frequenter se recipiebat et tantorum malorum incendium acriter se agebat. Oppidani nostri omnes illi favorales erant utpote semper levissimus ad talia populus. In tota Brabantia et tota Hasbania non erat princeps aut dominus, qui Alexandro non faveret aut eum tueretur, solus Lonensis comes Arnulfus inter utrosque medium se agebat, Frederico tamen magis obtemperans ex domini papæ obedientia quam Alexandro ex imperatoris violentia. In medio nationis tam pravæ atque perversæ, in multa spiritus nostri angustia et carnis nostræ amara penuria, licet depredata, licet afflicta, servabat tamen æcclesia nostra cum domno abbate obedientiam Romanæ æcclesiæ, et incontaminatam se custodiebat ab excommunicatorum communione. Quapropter ira gravissima et odio intolerabili atque rapina in domnum abbatem Rodulfum et in nostros et nostra omnes ferebantur, quicumque imperatorem et suum Alexandrum sequebantur.

6. In tempore illo et in diebus illis scripsit domnus abbas Rodulfus epystolam ad ipsum Alexandrum, et aliam ad quendam de suis, redarguens eos cum magna libertate animi et constantia et auctoritate de illicita ejus invasione et de tyrannide quam in ecclesiam exercebant cotidie, et instruens eos quæ esset canonica electio et ad episcopatum æcclesiastica promotio et de imperatoris dono. Hæ⁸⁷ si queruntur, in volumine opusculorum ejus inveniuntur. Sed quid? Non mutavit Æthiops pellem suam neque⁸⁸ pardus varietatem. Interea Lovaniensis dominus villas nostras et æcclesias et quæcumque de nostris, dominio suo adjacebant militibus suis distribuerat, comes vero Gyslebertus advocatus noster de nostris, quæ ei subjacebant similiter fecerat. Heynricus castellanus de Cohme, ministerialis imperatoris, quæ supra Mosellam videbamur habere possidebat, quisque dominorum, immo raptorum, prout eis nostra contingebant. Solum deerat votis Alexandrinorum et aulicorum domnus abbas Rodulfus, desiderantium eum quandoque rapere et imperatori de honestandum pro magno munere offerre.

A Hoc ei totum conflaverat advocati Gysleberti vetus in eum in novum odium et detractio continua apud ipsum tyrannum, sed testis erat qui novit corda hominum, quia præter Romanam obedientiam non peccaverit in illum.

7. O quotiens fideliores et meliores æcclesiæ domnum abbatem convenerunt humillimis precibus et piis obsecrationibus, pretendentes ei tempestuosi temporis tempestatem, ut promissa sibi prius securitate, offerri se pateretur a fidelibus viris imperatori, et osculo tantum et colloquio ei communicaret, et sic deinceps pacem et gratiam ejus tam ipse quam bona nostra haberent. Cumque evincere non possent, quia ille constanter dicebat servandam sibi obedientiam Romanam et communionem catholicam, conviciis effectum aspernabantur, et sinistris auspiciis devoventes iratum solum relinquebant. Nam si quando Trajectum (384) sive Leodium imperator venisset, vix eum tutum posse fore intra templi quoque nostri parietes amici ejus credebant; quod et Alexandrini plurimum concitabant. Ipse tamen nichilominus quantum valebat ab æcclesia nostra eos arcebat, et si quando ad unum altariorum nostrorum ab uno suorum Alexandro missa cantaretur nullum nostrorum missam ibi cantare permittebat amplius, donec benedictione data ab episcopo Frederico reconciliaretur. Præteribant dies sanctæ quadragesimæ nec non simul passionis dominicæ (1129), et tota æcclesia nostra cum domno abbate agonizabat vehementer in hac passione. Nil nos juvare poterat, quod consilio et multis precibus fidelium æcclesiæ pacem et securitatem tam nostri quam bonorum nostrorum credebamus nos redimisse 24 marcis a Lovaniense, 20 a Durachiense, impeditis quæ supererant nobis sub fœnore pro hac gravissima nobis exactione. Inimici Dei et sanctæ æcclesiæ mentiuntur promissum, rumpunt fidem Ventum jam jam esse minantur ad clausulam, scilicet aut abbatem eis communicaturum, aut loco et abbatie cessurum sive fame cum omnibus nobis in ea moriturum. Atque ad complenda eorum longa desideria hujusmodi est eis occasio suborta.

8. Infirmata matrona de majoribus oppidanorum propinquabat ad mortem; spes vivendi nulla erat. Conveniunt abbatem filii et parentes, rogant ut, cum defungeretur, missam et exequialia de more ei faceret. Quid faceret? Annuere eis quod non facturus erat, eum non decebat; negare causamque querentibus dicere, seditio futura erat. Quid tandem? Respondit se non audere. Querentibus quare: *Pro servanda mihi*, inquit, *sancta communione*; sed si viri tantum vellent abesse, presentibus mulieribus missam et exequialia non timeret peragere. Suggesterunt crebrius eadem, et eadem nichilominus ab eo

VARIE LECTONES.

⁸⁷ Hæ — inveniuntur *desunt* D. ⁸⁸ neque p. v. *desunt* D.

NOTÆ.

(384) Maastricht.

audierunt. Episcopum vero Fredericum ³⁸⁹ non episcopum reputabant, sed invasorem et tyrannum *Ergone*, tandem inquit, *vir excommunicatus* ? Iratique recedentes commoverunt seditionem magnam in populo populusque cum filiis egrotantis matronæ cum clamoroso furore querimoniam apud ad vocatum faciunt de ipso. *Ecce*, inquit, *advocate patet quod pro excommunicatis tam te quam nos habet quia te duce vivimus Hojum in ducis* (385) *expeditione. Ob hoc neque nos in communione neque mortuos nostros propter nos vult recipere. Satis utique ignominiosum tam tibi quam duci, qui in medio nostrum securum patris esse inimicum imperatoris, qui tam ipsum quam te et nos non negat se habere pro excommunicatis.* Monebant abbatem secreto amici et homines sui, ut saltem cum ³⁹⁰ duobus vel tribus fratribus in cella residens conventum fratrum ad exequias mitteret, et temptantes eum proposito avertere dicebant ei utilius esse ad horam necessitati temporis cedere, quam æcclesiam sibi commissam desolatam relinquere. Sciebat enim alterutrum imminere, quod aut voluntati eorum aut loco cederet. Flecti non potuit.

9. Nunc quoniam sermo de expeditione ducis versus Hojum incidit, brevier tangam quid fuerit. Alexander Hojum castellum occupaverat, quem in eo Fredericus episcopus cum fratre suo Namucense comite Godefrido obsessum tenebat; nam suburbana Hoyi ³⁹¹ Frederico magis favebant quam Alexandro (386). Ad quem liberandum dux applicuit exercitum Hoyo ex una parte Mosæ, in quo oppidani nostri fuerunt — et hoc est quod advocato et duci improperabant, ut eos amplius in abbatis contumeliam sic accenderent, — ex altera parte Mosæ de verticibus montium comes Lambertus in obsidentes castellum cum ingenti multitudine irruit. Pugnatum utrimque acriter est, illinc a duce istinc a Lamberto comite, contra utrosque ab his qui erant cum episcopo Frederico et fratre ejus Namucense comite. Dux inani spe frustratus recessit, comes Lambertus in bello prostratus de equo et vulneratus, captivus ductus Namucum fuit. Alexander obsidionem diu sustinere non valens et valde expavescens ex verbis papæ Calixti, qui ei mandaverat, quia clauderet ei januam vitæ æternæ, nisi cessaret, episcopo Frederico castellum reddidit, et promissa emendatione et perpetua cessatione, in publico conventu Leodii absolutus est ab episcopo Frederico cum paucis adherentibus ei clericis, et domi sedens ad tempus invitatus siluit. Nunc ad narrationis ordinem revertamur.

10. Advocatus jam dudum graviter abbati infensus,

VARIE LECTIONES

³⁸⁹ Alexandrum D. ³⁹⁰ cum — residens *desunt* D. ³⁹¹ Hoy 1'. ³⁹² venire 1' ³⁹³ mandato D. ³⁹⁴ anno scilicet 34° ordinationis sue in abbatem illius monasterii *interpol. in margine.*

NOTÆ

(385) Godefridi Lovaniensis

(386) Cf. de his rebus Annales Rodenses an 1121,

(387) Quarto decimo. Cf. infra quæ ipse Rodulfus de his attulit in libello. De elevatione martyrum legionis Thebesæ.

A nunc vero magis in iram et furorem propter supradictam exprobrationem contra eum succensus, duci quid eis faciendum sit de abbate communicat, consultoque accepto secundo (die paschæ (Apr. 11.) in atrium æcclesiæ veniens, pulsata campana populum convocat. Ubi de illo pariter cœperunt tumultuari et conqueri, et vicissim favere ejus derogationi. Mandatus ad eos exire ³⁹² recusat; advocatus homines ejus pro precepto ³⁹³ suo nolentes eum exfestucare exfestucat. Die illa tota satis turbæ actum est in turba. Sequenti die (Apr. 12) comes Arnulfus de Los se interposuit nichilque profecit, cum neque mutari posset abbatis constantia neque dissidentium ab eo pertinacia. Itaque defatigata horum ratione et illorum dissono fremitu, eo res demum relicta est, ut aut loco cedendum aut excommunicatis communicandum sibi esset. Nec diu hesitavit quid potissimum eligeret. Vir enim prudens citius advertit, etsi temporis necessitas presentiam suam æcclesiæ sibi commissæ omnino deposceret, priori tamen honori et constantiæ suæ nullatenus debere notam subsannationis inferre, nec egregia principia probroso exitu corrumpere. Tedeat eum bona æcclesiæ cotidie videre diripi, et ab his qui debebant nullum auxilium ferri. Concertabat vero egerime in mente ejus hinc fratrum affectus, quos intime diligens sine gravi dolore ita desolatos relinquere nequibat, illinc conservandæ catholicæ communionis superius liberrime acta constantia. Sed quid? Zelus æcclesiæ et magnanimitas honesti fortisque propositi demum palmam hujusmodi conflictus penes eum obtinuit.

C 11. Certus itaque de incontaminanda fratrum perseverantia, cessit tandem non sine magno ejulatu eorum et meliorum de abbatis dolore, parvipendens presentia melioris spei contemplatione. Anno incarnationis Domini 1121 exivit, ordinationis ejus 13 (387), quarta feria paschæ (Apr. 13), quæ fuit eo anno Idus Aprilis, atque a comite Arnulfo de Los honorifice conductus, humanissime quoque ab eo est hospitio susceptus liberaliterque stipendiatus. Paucis itaque cum eo factis diebus, licet morbo per plures tunc diffuso capitis et oculorum tunc gravaretur, viam tamen versus Flandriam est aggressus, atque per Lovanium, ubi dominus Lovaniensium folia tantum dedit ei verborum, inde per Afflingiam (388), per cœnobium sancti Bavonis tandem pervenit Gande ad æcclesiam sancti Petri. In illis diebus preerat Afflingiæ primus abbas loci illius Fulgentius ³⁹⁴ (389), vir cum omni suo conventu vita religiosus atque hospitalitati deditus; apud Sanctum Bavonem Gulchricus in proxidentia rerum temporalium vigilanter

(388) Afflinghem inter Gent et Brussel.

(389) Quem anno 1120 jam obiisse vult Sigeberti auctarium Affligemense. Præerat monasterio inde ab anno 1087; cf. Sigeberti auctarium Gemblacense.

strenuus, apud Sanctum Petrum Gande arnulfus, qui postea vivens abbatiam reddidit inquietatus a fratribus. Exuberabat tamen ejus tempore locus ille victuum et vestituum tam sanis fratribus quam infirmis superabundanti copia, vigeabantque sub eo introducta per eum religiosa Cluniacensis ordinis studia (390). Ab his supradictis omnibus pia humanitate et compassione susceptus, postremo remansit Gande sub hoc eodem Arnulfo abbate ³³⁵, donec de tam solido littore posset speculari, quando Deus imperaret ventis ejus et mari. Interim dum ibi moraretur, manus Domini paternæ super eum visitationis correptionem super correptionem ei apposuit, quia frater ejus uterinus, qui cum eo exierat vice famuli sed affectu germani, longo languore vita decessit. Jacet sepultus in medio prati ante occidentalem portam monasterii, quod circumdat undique murus vasti et bene compositi paradysi; signatur sepulchrum ejus lapide polito atque subnigro. Quanta constantia animi, quanta vultus serenitate visitationem illam Domini ibi susceperit, cum tamen carnis affectu ut homo intus ureretur, mirabantur omnes qui eum intuebantur, maxime ipse Arnulfus abbas, qui omne genus consolationis affectu et affectu maximo erga eum exercebat. Fuit igitur cum eo usque post obitum Frederici Leodiensis episcopi, propter cujus obedientiam et Romanæ æcclesiæ communionem supradictam patiebatur incommoditatem.

12. Eodem anno defungitur episcopus Fredericus 6 Kal. Junii (391), et Alexander reducitur in urbem a suis et cum suis. Preter eum vero solum, quem episcopus Fredericus absolverat, ut et Hoyum exiret et ab episcopatu cessaret, nullus suorum laicorum absolutus fuerat, neque tamen ipse eorum communionem in aliquibus devitabat. Videbatur enim tam sibi quam suis, quod omnis contradictio, quæ hactenus eos impugnaverat, defuncto episcopo Frederico sublata et remota esset. Vocatus ergo ab eo, licet excommunicatus adhuc, Lovaniensis dux Leodium venit, clerum et populus ei pacificare satagit, et in pleno conventu capituli reformat ei assensum electionis. Qui de Fredericis intererat silentio magis quam corde aut ore assentiebant. Placuit tunc quoque in communie eos abbatem Rodulfum revocare, ut illo ei cooperante, qui in parte domini Frederici nonnullæ opinionis fuerat, et archyepiscopo virtute constantiæ in persecutione satis innotuerat, ad ea quæ restabant promptius de Alexandro prevalerent. Scientes autem, quia pro ipsis minus rediret, litteris et sigillo Leodiensis æcclesiæ eum remandaverunt.

A Rediit, sed ex consilio Alexandri, licet hoc negaret, abbatiam intrare ab advocato Gysleberto non permittitur, donec intelligeret atque probaret, quo animo, quo studio causam suam tueretur. Cumque Leodii; moraretur, annitebantur valde communes amici eorum, ut pacificarentur. Abbas Rodulfus non renuebat, sed secundum Deum et animæ suæ salutem; Alexander neque hanc neque illam volebat interponere ³³⁶ conditionem. Manebat interim Leodii apud Sanctum Laurentium; Heribrandus tunc temporis ibi presidebat post Berengarium (392). Sed cum intelligeret in his quæ Alexander querebat, quia anguis in herba lateret, atque cognosceret, quia ille excommunicatis communicaret, et factus conventus excommunicatorum communionem contaminatus esset, dolebat vehementer se venisse, et libentissime volebat se absentare, ne cætera sua strenue acta fuscaret vel falsa opinione. Sed non parum habebat anxietatis et sollicitudinis, quia neque in Flandriam redeundi facile copia erat ei, cum viderent eum sibi dissentire quorum conductu eo redire haberet, et timeret deesse sibi ad victum pertinens, si Leodii diutius remorari necessitas compulsisset. In proximo autem archyepiscopus et dux Trajecti debebant convenire, ut in pace omnia solidarent, sub qua spe firmandæ ³³⁷ pacis pacifice Trajectum venit. Nichil eorum quæ promittebantur ibi actum est, archyepiscopus non veniens venientem ³³⁸ ducem frustravit.

13. Videns igitur facultatem in Flandriam revertendi minus sibi suppetere, Coloniam intendit animum ad archyepiscopum Fredericum. A Trajecto autem descendens Eyselo castellum (393), invenit ibi majorem prepositum æcclesiæ sancti Lamberti Andream, qui postea Trajectensis extitit (393) episcopus, et cum eo de æcclesia majores, qui Alexandri communionem vitabant. Ubi invicem consolatis et in perseverantia corroboratis, transivit ad virum nobilem Gozguinum de castello Falcomonte, qui est ipse fautor erat et cooperatur ³³⁹ Fredericæ parti faventium. Qui honorifice habens eum secum aliquot diebus, deduxit eum in Arduennam ad archyepiscopum, ubi tunc forte per nemorosa oblectabatur. Archyepiscopus de adventu illius gavisus, hospicio et consilio est eum consolatus. Mane autem facto, adveniunt nuntii Alexandri, Heynricus archydiaconus æcclesiæ sancti Lamberti, filius Cononis comitis, et Godescalcus canonicus æcclesiæ sancti Servatii Trajecti, qui erant de communionem Alexandri. Sprevit eos archyepiscopus nolens eos audire propter communionem contaminationem; tamen eis et Ale-

VARIE LECTIONES

³³⁵ 4 mensibus interpolator. ³³⁶ c. v. i. 1°. ³³⁷ deest 1°. ³³⁸ ven. d. f. desunt D. ³³⁹ cooptator 1°.

NOTÆ

(390) Quod factum est anno 1117; cf. Ann. Blandinienses Mon. Germ. SS. V.

(391) Consentit scriptor Vitæ ejus, sed Ægidius prævallis habet u. Kal. Jun. Epitaphium quod servit idem et Annales Rodenses 1121 volunt eum

veneno necatum esse auctore Alexandro.

(392) Annis 1115-1130.

(393) Eysden in dextra ripa Mosæ inter Maastricht et Visé.

(394) Sedit annis 1137-1139; cf. annalista Saxo.

xandroomnique clero ei faventi inde apud Sanctum Cornelium (395) diem statuit, ut audiret eos ibi. Interim abbatem Rodulfum secum Coloniam ducit, et commendat eum Roberto abbati Sanctæ Mariæ Sanctique Heriberti ultra Renum Tuitii (396). Iste Robertus Leodii nutritus fuit in cœnobio sancti Laurentii, quem propter preclaram nominis ejus famam in sanctarum scripturarum scientia archyepiscopus sibi assumperat (397), et abbatem loci predicti constituerat. Hujus viri multa et magna et preclara extant librorum volumina (398), quæ de divina pagina exarata reliquit in Ecclesia; cujus corpus viventis (399) nec somno poterat requiescere, quin palpitaret lingua et noverenturejus labia in divinæ legis meditatione.

14. Nequediū interfuit, venit dies positus Alexander (400). Archyepiscopus convocatis majoribus ecclesiæ Coloniensis affuit, abbatemque Rodulfum cum Tuitiense Indam perduxit. Duobus diebus longa ibi altercatio, longa de canonibus disputatio; archyepiscopus Alexandri et suorum communionem vitabat, et omnes cum eo qui de obedientia episcopi Frederici fuerant. Alexander se absolutum ab episcopo Frederico et suos clericos aiebat, archyepiscopus non solum Alexandrum et suos, sed et omnes qui erant capita æcclesiæ sancti Lamberti pro excommunicatis se habere dicebat, exceptis his qui de obedientia et communione episcopi Frederici adhuc extra civitatem erant. Tandem querentibus quare, archyepiscopus respondit: *Quia defuncto et sepulto episcopo Frederico, ducem Lovantiensem in capitulum vestrum³⁴⁰ et in ecclesiam introduxistis, et cum eo, immo per eum et propter eum electionem fecistis, cum ab apostolico et me ipso et ab ipso vestro episcopo Frederico fuisset excommunicatus et necdum absolutus, et omnes cum eo qui persecuti fuerant ecclesiam sub episcopo Frederico.* Hoc autem totum archyepiscopus faciebat, ut, cum ex hoc convicti satisfacerent cassa esset eorum electio quam cum excommunicatis et per excommunicatos et propter excommunicatos fecerant de Alexandro. Erant autem de illa contaminatione honestæ personæ æcclesiæ, archydiaconus Almannus, archydiaconus Heynricus, Seyfridus decanus, Steppo archydiaconus, et multi alii majores atque minores. Cum archyepiscopo erant de Ecclesia Leodiensi Andreas majoris domus prepositus, Emmo archydiaconus, magister scolarum Stephanus, vir vitæ

A venerabilis, Reymboldus prepositus Sancti Joannis, et alii nonnulli boni in ecclesia testimonii cum abbatibus. Quid multa? Tandem procidunt omnes coram archyepiscopo et petitam impetrant absolutionem. Alexander interrogatus ab archyepiscopo obedientiam promittit, manu sua in manu ejus sacrata posita. Archyepiscopus per sanctam ei precipit obedientiam, ut amplius se non intromittat de episcopatu; ille annuit, et qui vidimus et audivimus hoc testificamur. Sic die illa solutus est ille conventus. Archyepiscopus expertus in illo conventu quam necessarius esset æcclesiæ abbas Rodulfus, gratissime secum illum Coloniam reduxit, donec deliberaret quid de illo esset acturus, commendatum supradicto Roberto abbati.

B 15. Nec multa mora Intercedente causa extitit, qua majores æcclesiæ Coloniensis archyepiscopum adierant, prepositi, decani, cantores et scolastici, necnon et abbatum aliqui, quorum unus erat Tuitiensis abbas Robertus, qui ad illum conventum secum duxit abbatem Rodulfum. Aderat et Sygurgensis abbas Cono primus, qui postea Radisbonæ extitit episcopus (401). Apud illum decreverat abbas Rodulfus se mansurum, quoniam locus erat famosæ religionis, et propter excelsum montem preter monachos amandæ solitudinis. Sed divina providentia aliter de eo fieri proposuerat. Ecce enim fratres Sancti Pantaleonis adveniunt, et archyepiscopi pedibus provoluti, coram isto conventu se post defunctum abbatem suum Herimannum (402) jam novem mensibus pastore caruisse (403) conqueruntur, religionem deperiri, bona æcclesiæ imminuere. Archyepiscopus sine mora optionem dat eis eligendi; pars illum, alia elegerat alium, fœda coram archyepiscopo inter eos erat dissensio; longo enim novem mensium spacio magis creverant partes, quam unanimitas convenisset. Ipse quoque abbas Rodulfus pro nostri ordinis reverentia, ut eos uniret aut saltem disciplinate loqui coram tanto conventu faceret, se interposuit et frustra laboravit. Archyepiscopus semelet secundo de concordia monuit eos, et locum dedit consulendi deterioresque recepit. Quapropter consilio cum majoribus æcclesiæ accepto, placuit in auribus omnium, ut providentiam illam abbati Rodulfo committerent. Ille tale quid nichil unquam suspicatus, de benivolentia dominorum primum gratias pronus in terram egit, deinde renisus est quantum ratione et auctoritatibus

VARIÆ LECTIONES.

³⁴⁰ nostrum 1'.

NOTÆ.

(395) Cornelimunster sive Inden.

(396) Deutz.

(397) De his cf. locum ex libro ejus *De Trinitate* Mon. Germ. SS. VIII, 261, ubi et Chronicon ejus Sancti Laurentii Leodiensis.

(398) Quæ partim dogmatica partim exegetica edita sunt Moguntia: 1631 f.

(399) Obiit 4 Mart. 1135.

(400) De hoc concilio vide Kœmer *Academische* PATROL. CLXXIII.

Beiträge zur Gûlich-und Bergischen Geschichte, II, 215.

(401) Sedebat annis 1126-1132.

(402) Cf. Chron. Sancti Pantaleonis apud Eccard. I, 927.

(403) Vacua erat abbatia inde a 29 Dec. 1120, ut ipse probat Rodulfus in epistola de elevatione leonionis Thebææ.

potuit et licuit. Sed decanus et magister scholarum A majoris æcclesiæ Egebertus, qui postea regularis factus canonicus atque Monasteriensis est episcopus (404), cito ei occurrit ex sententiis canonum, cum pro Romana communione pulsus esset a sede sua et sancti Pantaleonis vacaret abbatia. Cessit tandem, nichil tamen aliter nisi fratrum loci illius consensu et electione hoc fieret; set unanimiter hoc factum est. Itaque mense Septembrio (*die 6*), modicum ante nativitatem sanctæ Mariæ, sancti Pantaleonis abbatiam ingressus est (405), introductus a majoribus æcclesiæ Coloniensis, et cum festiva fratrum et familiæ processione susceptus.

16. Æcclesia autem sancti Pantaleonis ex privilegio Romano antiquitus hoc habuisse dicebatur, ut abbas loci illius sandaliis et dalmatica uteretur, vices ageret archiepiscopi per civitatem in suis stationibus; sed anno archiepiscopus sandalia et dalmaticam prohibuit, vices vero suas agere per stationes concessit. Sic usque ad tempus abbatis Rodulfi permansit, et quia erat homo pulchre, ut ita dicam personatus, et divino assistens officio decenter sonorus, frequentabat stationes quas agebat celeberrime Coloniensis populus, matronarumque plurimum devotus Deo sexus. Clerus vero sine omni invidia solempne exhibebat ei obsequium, tanquam si haberet pro oculis ipsum archiepiscopum. In brevi et sine grandi labore dilapsam ordinem et violatam fraternam concordiam pulchre reformavit, per optimamque virtutem puræ confessionis in fratribus illis invenit, fortivarumque et publicarum vigiliarum et orationum indefatigatam assiduitatem, Clausam immo sertam januam hospitalitati aperuit, domos dirutas atque deformes dignas ipsius³⁴¹ archiepiscopi hospitibus atque loci abbati reparavit, nichil umquam passus mensæ fratrum de statuto imminui. Inter vetus et novum 120 carratæ vini æcclesiæ illo anno provenerunt. In hospitibus et plurimum monachis et regularibus canonicis multa expendebat, quippe quibus et janua et mensa ejus semper patebat. Magni et etiam majores de æcclesia sancti Lamberti, qui propter Alexandrum adhuc erant extra Leodium, magnum apud eum frequenter habebant refugium; nunquam tamen egebat, quin magis semper abundabat. Diligebatur a familia æcclesiæ valde, eo quod tractabat eam honorifice

et Theutonicorum disciplinato more. Cum Judeis frequenter lene habebat colloquium, non disceptando neque exprobrando, sed duritiam cordis eorum palpatu et fricatione qua opus erat emolliendo; quam ob rem ita amabatur ab eis, ut etiam muliere eorum irent videre eum et alloqui.

17. Fluctuabat adhuc graviter Leodiensis æcclesia, nec certam spem designati rectoris habebat. Frater ducis Godefridi Lovanii, Adelbero primicerius Mettis, jam tunc multis erat in ore et in dies rumor et opinio de ipso magis accrescebat. Porro sub eo spatio temporis causa imperatoris adeo cum apostolico (406) in pacem et concordiam rediit³⁴² (407), ut cum suis imperator a predicta excommunicatione absolveretur. Alexander inolita sibi prurigine necdum disposita, sed Lerninis ydræ capitis circa precordia ejus anhelantibus, limas aureas atque argenteas preparat, quibus avarorum manus et animos ad satisfaciendum ambitioni suæ acuat. Lenitus esset ei talibus instrumentis asper ei prius animus episcopi Coloniensis Frederici, sed Rodulfus abbas tunc Sancti Pantaleonis, cum auxilio decani majoris domus Egeberti et eorum qui erant de parte defuncti, spem vanam ambitiosi hominis prorsus exinanivit. Itaque Alexander ubi sepius experitur conatus suos frustrari, cœpta vel dissimulat vel omittit. Fit tandem de Adelberone Leodii assensus³⁴³, imperatori presentatur, dono episcopali a manu ejus investitur: Coloniæ consecrandus ducitur. Exhibent se ibi fratres nostri cænobii videlicet sancti Trudonis, abbatemque suum repetunt auxilio æcclesiæ Leodiensis, ad venerat quoque pro eo repetendo Stephanus, dominus noster Metensis episcopus. Grandis erat inter eos pro eo decertatio, alii ut utrasque abbatias haberet, alii ut illam sancti Pantaleonis retineret. Neutrum illi placebat, animus ejus ab primam sponsam redire intendebat. Res eo processit ut adhuc investitus sancti Pantaleonis abbatia ad nostram honorifice rediret et libere reinvestitus ea de qua injuste exturbatus fuerat atque secure possidens deliberaret secum, quid sibi melius agendum esset. Quod et ita factum est. Sacrato episcopo Adelberone (*An. 1123*) (408), cum eo rediit Leodium, refocillatusque ibi pauxillum, reintroductus est in abbatiam et cænobium nostrum per Heynricum archidiaconum (*Jun.*).

EXPLICIT LIBER UNDECIMUS, INCIPIT DUODECIMUS

1. Dies quibus extra abbatiam fuit abbas Rodulfus fuerunt 2 anni et mense 5 (409) (*an. 1121 Apr. — 1123 Jun.*), infra quos advocatus noster Gyslebertus

et filius ejus Otto redditibus abbatie ad libitum suum abutebantur, neque solum eis sed quæ apud nos episcopo quoque Metensi debentur. Nec sacris etiam

VARIE LECTIONES.

³⁴¹ ipsi l. 1. ³⁴² Anno 1122 *interpolator in margine.* ³⁴³ Anno 1123 *interpolator in margine.*

NOTÆ.

(404) Sedit annis 1127-1131, testante annalista Sax.

(405) vi Idus Sept. Rodulfus in epistola supra-laudata.

(406) Calixto II.

(407) Wormatiæ.

(408) Cf. Annales Leodienses ad h. a. Mon. Germ. SS. IV.

(409) Imo 3, ut ex sequentibus patet.

locis dignam exhibebant reverentiam, cum in cella abbatis quasi in propria domo manens, novæ nuptæ suæ (410) commixtione juxta sacratæ turris parietes filius non abstineret. Reverso autem abbate post dies aliquot pentecostes, atque cum occurso longe a villa multorum hominum et majori gloria cum processione suscepto quam contumelia exivisset, advocatus et filius ejus cella abbatis abstinuerunt, et direptis sibi quæcunque tunc poterant, futuris redditibus renuntiaverunt. Ira tamen eorum et indignatio et odium adversum abbatem non erant pro hoc imminorata, sed in occulto, ut ita dicam, ampliorata; nam propterepiscopum Leodiensem Adalberonem qui eum diligebat et reverebatur et de Colonia secum reduxerat et ad locum nostrum remiserat, non erat quisquam eorum ausus qui in manifesto ei adversaretur.

2. Itaque reversus modis dilapidatam invenit æcclesiæ substantiam, et debitis et usuris graviter oppressam. De eis ergo quæ Deus ei foris dederat et secum attulerat et cotidie ministrabat communem æcclesiæ anxietatem maxime de debitis et usuris relevabat. Nec multum moratus, cellam, quæ juxta majorem turrin positam erat, quasi leprosam habens exosam propter supradictorum cohabitationem, et quia vestutate corruptis atque fractis trabibus facili sumptu non poterat reparari, fragit et funditus destruxit, juxta aliam, quam ipse olim construxerat, novam pro veteri construens, congruam hospitibus necessariis appendiciis, cappella quoque et viridiariis. Cujus lapides ad opus domus dormitorii extraxit, et fundamento unius parietis versus orientem jacto extra terram aliquantulum anno illo eduxit. Habebat etiam et ob aliud exosam, quia apta fuerat olim recessibus prophanorum, qui de juncta illa sacra terre struxerant sibi bellicosum presidium quod et adhuc posse fieri sibi posterisque suis timebat. Pulsatus enim usque ad graves injurias et inimicitias per advocatum Gyslebertum aliquando fuerat, ut simul in ea milites suos ponerent propter utriusque de villam securitatem, sicut cum eo fecerat abbas Theodericus, et ante eum cum eodem advocato oppidani suis vicibus. Qua de re multa de ea turre venerant mala, et in adjuncta ei caminata perpetrata fuerant plurima flagitia. Ob hoc igitur eam fragit, ut turris amodo minus apta esset seditiosorum munitioni, et domus Dei non prophanaretur amplius ab eis. Cumque aliquando solus sibi sederet et erumnas preteritosque labores suos recogitaret, atque in inquietudine qua manebat locum deflendi peccata sua se habere non videret, cœpit valde tristari et mestus esse et de fuga et linqnenda sibi patria cogitare. O quotiens cupido licet merenti revolvebat animo, si forte umquam libere voci illi

A Domini ad Abraham posset obedire: *Egredere de terra et de cognatione tua* (Gen. xii, 1): atque illum psalmistæ veraciter psallere: *Elongavi fugiens et mansi in solitudine* (Psal. lrv, 8). Intendebat ergo animum Romam ire, atque in itinere religiosorum virorum consilio quod intendebat, si agendum esset peragere, deinde ut perageret apostolica firmari benedictione.

3. Interea Alexander privatus et quietus sub Adalberone episcopo vivebat, honoribus contentus quos prius possiderat. Incidit et illi in mente, ut Romam pergerat, et de perturbationibus, quas in æcclesia feceret, ultra communem absolutionem quam acceperat, singularem sibi a summi pontificis gratia impetraret. Honorius (411) post Calixtum Romæ tunc presidebat. Prius vero reconciliati ipse et abbas Rodulfus, peregrinationem suam per Sanctum Egidium aggressi sunt (412) simul cum omni dilectione et bono affectu. Cumque emensis Alpibus intrassent Italiam (an. 1126-1127), pervenerunt Hosc, quæ Senis villa dicitur alio nomine (413), una de nobilioribus civitatibus Tusciæ. Ubi cum pernoctassent, mane egressi inciderunt in predones circa meridiem, et captivi abducti per devia, perdiderunt omnia suæ peregrinationi necessaria. Vix tandem post magnum laborem, post multum timorem cum parvissimis sumptibus equos receperunt, neque tamen a peregrinatione destiterunt. Itaque Romam pervenientes cum minus consolationis et compassionis quam sperarent tam secundum Deum quam secundum hominem invenirent, ad sancta apostolorum limina et aliorum multorum sanctorum suffragia devote se contulerunt, satisfaciens votis suis lacrimis et precibus, prout erat unusquisque sibi conscius.

4. Ubi cum per aliquot dies morarentur, et de apostolico et de his quæ circa eum erant viderent et intelligerent, quæ dicta sibi domi credere non velent, in diversas animi partes ferebantur, plurimum Rodulfus abbas, qui sibi bene conscius erat pro quo terram egressus fuerat. Cumque vigilans nocte aliquando jaceret, et die in æcclesiis solus Romæ resideret, diligenti cura et sollicito retractabat animo quæ peregrinationis suæ fuisset intentio, et de ea revelata religiosus viris quid in itinere didicisset ab eis. Sollicitabat etiam eum hoc non parum, quia ad ea quæ cogitaverat, si essent explenda, cuncta ei jam surrepta fuerant necessaria. Præterea terram²⁴, ad quam ulterius disposuerat peregrinari, audiebat pollutam esse inveterata heresi de corpore et sanguine Domini. Sed et de consilio unimæ suæ et eorum qui sibi fuerant commissi nichil aliud audierat a religiosus viris, nisi quod domi didicerat ex ecclesiastica disciplina et libris communibus tam

VARLÆ LECTIONES.

²⁴ terra 1. 1°.

NOTÆ.

(410) Berthæ, filiæ Godfridi de Buchain, domini de Rubemont; cf. Mantelius p. 78.

(411) Secundus, annis 1124-1130.

(412) De tempore vide paulo infra,

(412) Sena.

vis quam illis. Super hoc accreverat ei passio jam
 lum in clune, quam physici solent chyam ³⁴⁵
 cellare; ea cum gressum ei pertringeret, equitare
 sine continuo cruciatu non sinebat. Talibus
 reposito revocatus necessitatibus salutatis san-
 rum patrociniis et apostolorum osculatis liminibus
 eptaque apostolica benedictione, intendebat cum
 edicto socio repatriare. Cumque ad supradictam
 rem Hose redissent, omnia quæ sublata eis fue-
 rat a predonibus preter spem inveniunt sibi re-
 lecta a suis hospitibus et a cunctis urbis civibus
 gnum Dei et occultum iudicium, ut Romam per-
 irent pauperes et domum redirent divites. Quid
 ror? Per multas animi tribulationes, per multas
 poris passiones, per exitialia montis Jovis (414)
 icula recepit eos tandem civitas Basilea. Alexan-
 inde remeavit eques per Burgundiam, abbas
 lulfus naufragoso Reni navigio usque prope Co-
 iam, quoniam propter supradictam passionem
 e non poterat jugem equitationem.

. Paulo post ³⁴⁶ Adelbero Leodiensis episcopus
 pace requievit (415) (an. 1128 Jan. 1), vir simplex
 ctus, lenis, pudicus, sine avaritia, bonis moribus,
 ilior nobilibus. Statim male sanata cicatrix ves-
 morbi Alexandri bis prius effracta, tertio jam
 pit, et ad episcopatum anhelans ut lupus ad di-
 sam sibi predam, omnem pudorem Dei que timorem
 tponere cœpit. Sed quid melius tacenda quam
 edicenda in auribus hominum proferre volumus?
 ecutus est quod voluit. Quomodo? Sicut Deus
 it! Gladebach cœnobio sancti Viti consecrationis
 dies fuit (416), res mira! ab archiepiscopo Co-
 lensi Frederico, qui tanta in eum egerat antea.
 Je imbutus antiquitas vicis avaritiæ, subtrahere
 on poterat a servitute idolatriæ per exercitium sy-
 niæ, quapropter a suis clericis agitatus, ante
 stolicum Honorium Romanum est invitatus.

. Tunc illi visum fuit utile, si abbatem Rodul-
 1 secum posset ducere. Abbas non recusat, neque
 tum propter eum quantum propter insitum ei
 ue prioris peregrinationis suæ desiderium im-
 fectum. Hyemalis tota fuit hæc perfectio, atque
 reco vix tolerabilis corpori humano; itum tamen
 Romæ positus, soporato nocte abbatia furibus
 at dicebant, vicini, a proprio hospite ablatum
 siquod paraverat ad peregrinandum sæ anti-
 3 et novæ voluntati. Decidit igitur ibi prorsus ab
 ata intentione, quia secundum quod poterat
 jicere, putabat voluntatem Dei non esse. Alexan-
 , infuso sibi ab apostolico Honorio vino salubris
 repationis et oleo paternæ comonitionis, domum
 a abbate Rodulfo repatriat, quem in omnibus

A postea reveretur et honorat. In reditu autem suo
 nativitatem Domini Placentiæ celebraverunt, et in
 crescentibus hyemalibus periculis Augustam civita-
 tem (417) transeuntes, ad villulam quæ est in pede
 montis Jovis, quæ vocatur Restopolis (418), cum
 difficultate morti proxima pervenerunt. Ubi nec
 ante ire valentes nec retro propter altissimos ni-
 vium aggeres, octavas Domini egerunt (an. 1129
 Jan. 1), et post aliquot dies premonstrata eis a pre-
 ducoibus maronibus difficillima via — marones (419)
 enim! appellant viarum premonstratores — subactis
 duobus miliaris Theutonicis, ad Sancti Remigii
 villulam (420) in ipsos Jovis monte pervenerunt. In
 B quo loco tanquam in mortis faucibus coagulati,
 manebant nocte et die sub periculo mortis. Angustia
 villulæ tota completa erat peregrinorum multitudine
 Ex altissimis et scopulis rupibus ruebant frequen-
 ter ³⁴⁷ intolerabiles omni opposito nivium aggeres
 ita ut aliis jam collocatis, aliis adhuc supersedentibus
 mensis domos juxta, eos prorsus obruerent, et in-
 ventos in eis quosdam suffocarent, quosdam con-
 tritos inutiles redderent. Sub hac jugi morte aliquot
 dies in infausta villula illa fecerunt. Tunc sponte
 applicantes se peregrinis montis marones, gravem
 indicunt eis mercedem, ut temptatam viam aperirent,
 pedites peregrini eis sequerentur, equi post
 C illos, sicque trita via planaretur dominis qui delica-
 tiores retro venirent. Itaque marones capitibus pro-
 pter nimium frigus filtro pilleatis, manibus villose
 cyrothecatis, pedibus coturnis munitis atque subtus
 a planta ferreis aculeis propter lubricam glaciem
 armatis, hastas longas ad palpandam sub alta nive
 viam in manibus ferentes, solitam audenter ingressi
 sunt viam. Summum mane erat, atque cum summo
 timore et tremore sancta mysteria peregrini cele-
 brantes atque sumentes, ad instantis mortis ingres-
 sum se preparabant. Certabant; si quis eorum pro
 sacerdoti confessionem suam dare posset, et cum
 unus non sufficeret, passim per ecclesiam invicem
 D sibi sua peccata confitebantur. Cum hæc in ecclesia
 cum summa devotione agerentur, percipuit per
 plateam luctuosissimum luctus; nam marones per
 ordinem de villa egressos subito lapsus rupibus
 instar montis densissimus nivis globus decem in-
 volvit, et usque ad inferni locum visus est extulisse.
 Qui hujus infausti mysterii aliquando conscii fuerant.
 precipiti cursu ad hunc homicidam locum velocissime
 ruerant, et effossos marones, alios exanimis in
 contis referebant, alios semivivos, alios contritis
 ossibus in manibus trahebant, illa maritum, illa
 fratrem, ille et ille illum et illum se amisisse clami-
 tabant. Tam horribili occurso ³⁴⁸ peregrini exeuntes

VARIE LECTIONES.

³⁴⁵ sciaticam D. ³⁴⁶ Anno Domini 1128. *interpolator in margine.* ³⁴⁷ deest 1°. 348 cursu 1°.

NOTÆ.

(14) S. Bernhard.
 (15) Cf. Annales Leodienses et Egidius Aureæ-
 is 23.
 (16) Egidius c. 24 dicit xv Kal. April. Alexan-
 m dono regali episcopatum obtinuisse, et pro-
 Anselmus Gemblacensis Mon. Germ. SS. VI (Pa-
 og. 1. CLX). Auctor innuere videtur consecra-
 esse Alexandrum die sancti Viti, i. e. 15 Jun.;

vide de hac re adnotationem Lavallei apud Ernst
 III, 18.
 (417). Aosta.
 (418) V. Cl. C. L. Grotefend monente est Estrou-
 ble, Etrouble, in pede montis Jovis, infra S. Remy.
 (419) Vel hodie *marronniers* vocantur. Præz.
 (420) Saint-Remy.

de ecclesia, exterriti paululum hesitaverunt, et idem timentes sibi futurum, quantocius Restopolim refugerunt. De difficultate viæ nulla ut prius questio, plana videbatur eis pro effugiendo mortis periculo. Ibi acta epyphania Domini, et expectato sereno aere, conductis maronibus mortiferam villulam repetunt, et timore mortis pedibus velocitatem prebent, die illa usque ad medium montis modo reptando, modo ruendo, vix tandem perveniunt. Sequenti die (Jan. 7), recepto aliquantulum spiritu, prophana Jovis sacra effugiunt, et ad patrium solum tendentes sine gravi difficultate perveniunt. Sed abbas non ita. Nam cum propter asperitatem hymis et difficultatem itineris, tum propter incommoditatem corporis contractis diētis, lento vestigio est eos subsecutus, sed usque in patriam non assecutus. Quapropter cum parvo comitatu transisset Bisuntium (421), civitatem metropolitanam Burgundiæ, a maligno tyranno exceptus est insidiis altera die, atque per jugosa et saltuosa devia fatigabiliter ductus et distractus tribus diebus, demum spoliatus necessariis, in itinere permissus est abire.

7. Jam igitur Roma secundo reversus, modicumque ab itineris vexatione recreatus, neodum tamen requiescebat a priori desiderio, si forte requiem, quam extra patriam quesierat nec invenerat, in propria invenire valeret. Sad manus Domini diu antea super nos extenta, et neodum abbreviata, adjecit adhuc per solitum angelum iræ suæ ministram percutere locum nostrum, et commonefacere prevaricatores redire ad corpus suum. Advocatum enim nostrum comitem Gyslebertum et filium ejus Ottonem spiritum suo malo repleri permisit, et in omne quod erat contra jus, contra fas, ad deprimentam ecclesiæ familiam irrevocabiler suscitavit. Commonitus humiliter ab abbate Rodulfo, increpatus frequenter a Lemburgense duce, domino suo, Gualeramno, proclamante etiam super eum domino nostro Mettense episcopo Stephano, pro pertinacia, pro contumacia abjudicatus est tandem legitimo iudicio ab advocatia⁸⁰⁰. Et quia erat homo pertinacis animi et non multi consilii, contigit ei sub eisdem diebus culpis suis exigentibus, ut comitatus et beneficium, quæ habebat de Leodiensi episcopatu, proclamante episcopo Alexandro a paribus ei abjudicarentur. Quid faceret? Vires quibus supradictis dominis resisteret non habebat, animositas eum quiescere non sinebat, seditionem movit in regno scandalum in populo.

8. Contulit ergo se ad exducem Lovaniensem

VARLE LECTIONES.

⁸⁰⁰ Eodem anno Domini 1128 *interpolator in marg.* ⁸⁰⁰ Lotharingie *interp. in marg.* ⁸⁰¹ Giselberti *interv.* ⁸⁰² anno Domini 1129 *interpolator.*

NOTÆ.

(421) Besançon.

(422) Quod factum esse anno 1128 testantur Annales Rodenses, et apud Miræum IV, 197 in tabula quadam occurrit die 13 Jun. 1128 dux Paganus, i. e. Gualeramnus. Sed tantum terram inter Rhenum et Getam fluvios potuit obtinere, ut probant Anna-

A Godefridum, regni et imperatoris inimicum propter duocatum⁸⁰⁰, qui abjudicatus fuerat illi et datus Gualeramno Lemburgensi comiti, advocato nostro majori (422). Calamitas hujus dissensionis ex majori parte ecclesiæ nostræ incubuit; quæcumque ex nostris subiacebant advocato et exduci aut cremata aut vastata aut servientia erant illis et suis. Quanto erant nobis viciniore, tanto et infestiores. Solum restabat nobis oppidum et cœnobium, in quibus non audebant adhuc prophanas ponere manus. Erat autem advocati⁴⁵¹ permaxima intentio, ut, quia sine omni munitione erat oppidum nostrum, vires suas et Lovaniensium in ipsum introduceret, et oppidanos hospitii dissipatione gravatos, postremo captivos abduceret. Sed providentia abbatis malignitatem ejus prudenti consilio avertit. Egredimur enim apud dominum suum, Metensem episcopum Stephanum, quod Alexander episcopus Leodiensis abbatiam nostram et oppidum sub patrocinio suo suscepit, juraveruntque sibi invicem fidem, consilium et auxilium episcopales et oppidani. Qua fiducia renovare cœperunt fossati vetustatem, firmaveruntque qualem in plano terra nostra nunquam habuit munitionem. Quam ob rem crecebat vehementissime in majus et majus malum, dissensio, hinc furente Lovaniense exduce, hinc comite Gysleberto. Monachorum, clericorum substantiis tam in villis quam ecclesiis nunquam parcebant, omnem sexum, omnem ætatem, omnem ordinem captivantes, diris cruciatibus usque ad mortem pro redemptione examinabant. His aliisque culpis exigentibus excommunicantur Lovaniensis exdux et comes Gyslebertus cum suis omnibus. Obsidetur post hæc Durachium ab episcopo Leodiensi Alexandro et duce Lemburgense Gualeramno⁸⁰², ad quod liberandum movit exercitum Lovaniensis domus Godefridus et cum eo Flandrensium comes Theodericus. Durum commissum est proelium ante ipsum, pugnatum est acriter (*an.* 1129, *Aug.* 7). Victi fugerunt Lovaniensis et Flandrensium comites, ceciderunt in ipso prelio ex hostibus plus quam 400 homines (423). Rediit circa castellum obsidio, sed diu teneri non potuit propter instantem messem in Augusto. Soluta est ergo, sed tyrannorum permansit dissolutio in igne et gladio. Sub tali calamitate et angustia licet de victu et vestitu multum attenuata esset fratrum substantia, utpote qui tribus annis subjaçerunt hujus passioni, tamen ob hoc nec disciplina eorum tepuit nec numerus decrevit. Cum autem complacuit ei, in cujus manu sunt omnium potestates et omnia jura regnorum, et

les Erfurtenses ad 1129. Vide Ernst III, 18, Godefridus Staufensium pati fuisse videtur.

(423) Cf. de hoc prelio quæ legantur apud Anselmum Gemblacensem ad a. 1129 et in Ann. Rodensibus.

qui conturbat profundum maris et mitigat cum voverit, dixit angelo percutienti; *Cesset jam manus tua, ut non desoletur terra* (II Rag. xxiv, 16), et statim facta est tranquillitas magna. Nam Lovaniensis et Durachiensis domini et qui cum eis erant excommunicati Leodium venerunt, et œcclesiasticam facientes satisfactionem (an. 1131), absolutiorem acceperunt et emendationem promiserunt (424). Itaque cessavit terra a bellis. Jamque tertia³⁵³ facta crematione et vastatione³⁵⁴ abbatiæ nostræ a Lovaniense principe, prima propter advocatum nostrum comitem Gyslebertum, tunc ei adversantem propter imperatorem Heynricum quartum, secunda vero³⁵⁵ nichilominus propter ipsum nobis adversantem et ei confœderatum (425), per maxima sollicitudo incumbat nobis de reparandis œcclesiis nostris combustis, molendinis, villis dominicalibus, sicut vulneratis in bello de curandis domi eorum vulneribus.

9. Inter quæ maxima et continua mala intolerabiliter afficiebatur abbas Rodulfus cum animi vexatione tum etiam corporis per cyatica passione, quæ ita et totum³⁵⁶ clunem occupaverat, ut equo aut pede modicum valeret. Itaque infirmitati suæ commodam et religiose volenti vivere congruam edificavit sibi cellulam versus aquilonariam partem juxta occidentalem³⁵⁷ monasterii absidem, aperientem ostium in oratorium, criptæ choroque vicinum, votoque ei fuerat altare consecrare in honore sanctæ Mariæ, matris Domini nostri Jesu Christi, et sancti Basilii episcopi, quia beata Dei genitrix semperque virgo domina nostra Maria nullum speciale oratorium habebat in nostra œcclesia. Sed medicinalis manus Domini, quæ ab antiquo non consuevit corpus œcclesiæ nostræ absque expiatione diu relinquere, adjecit quoque ad caput nostrum se misericorditer apponere, et passionem cyaticam transfudit abbati in paralyticam³⁵⁸. Mense Martio ordinationis suæ anno 25 (an. 1132), 15 Kalendas Aprilis, feria 6. diebus sanctæ³⁵⁹ quadragesimæ sedebat abbas Rodulfus ad mensam cum fratribus in refectorio. Ea ipsa die dederat fratribus generale de pisce, solvens abstinentiam pro humana compassione, ubi inter prandium allatæ sunt ei palustres anguillæ veru assatæ, atque subinde minores aliæ herbis primogenitis in pulmento confectæ. De quibus cum comedisset et aviditatem sentiens abjecisset, apposuit manum ad poma quæ erant in citho ante eum vino infusa. Quibus ad modicum gustatis, statim sinistra manus cepit ei quasi plumbum aggravari et momentaneis vicibus interdum levare, angulus quoque labiorum in eadem parte quasi emori, et lingua minus solita facilitate uti. Territus valde tamen lectionis finem non fecit, sed peracto prandio cum fratribus gratias

A peragens, ad occidentalem cellam sine aliquo dolore, sed cum multo timore declinavit, pro eo quod acciderat ei. Ibi cum suis familiaribus conferens de eo quod contigerat et in refectorio, gratias Deo agebat, quia se evasisse, cum non evasisset, putabat. Non post collationes fratrum sensit paulatim obstupescere sibi crus sinistram, ita ut sine amminiculo non fuisset ausus ire ad lectum. Circa mediam vero noctem cum evigilasset, omni officio oruris et sinistri brachii privatus inventus est. Cumque de officio linguæ et sensus integritate vehementer pavitaret, fratrum orationibus devotissime se commendabat. ut ei et linguam ad confitendum, et sensum ad recognoscendum Deus ei conservaret. Quod et pia Dei clementia ei concessit.

B 10. Eodem etiam anno circa autumnum dolori huic paterna manus corripientis eum Domini tantum languorem adjecit, ut a medicis desperaretur, et vix figmentum hominis pretendere videretur. Et ut ipsa referre solebat, nocte festivitatis sancti Michaelis tanta passione attritus fuit, quasi qui angelorum aspectum peccando offenderat, si angelicis verberibus puniretur. Postquam autem de illa infirmitate vix evasit et de paralyti tantum meliorari cepit, ut bacillo innixus ambulare utcumque valeret, et conventum fratrum, chorum capitulumque C interdum intrare, studiosissime ammonere fratres de servanda religione et de avertenda ab eis iræ Dei indignatione. Fecit etiam sibi basternam fieri, qua ad usus œcclesiæ longe etiam quo vellet commode valeret pervehi. Apposuit etiam et animum et studium ad informandum de muro claustrum. Et sequenti anno (1133) aperiens turrim ante conventum, de parvo prius fecit arcum, ut nunc apparet, magnum, mutans templi introitum ad dexteram manum, et in obturato priori introitu faciens depingi sanctæ Dei genitricis imaginem, ut haberet ab introeuntibus et exeuntibus dignam venerationem. Perduxit etiam murum dormitorii usque ad trabes ex utraque parte, et murum refectorii ex una cum coquina muro et signato exitu de claustro. Capitulum quoque ordinavit tribus parietibus, juxta quartum templi habens arcum ad introeundum et duas fenestras ad illuminandum cum arcuatis columpnis. Murum claustrum, super quem stare debent columpnæ ab uno capite conventus usque ad aliud in circuitu, ab alto multum fundamento usque ad ponendas columpnas evexit, pilariisque per circuitum erectis locum distantium columpnarum signavit, atque simul locum quem ad lavandas manus debet habere conventus fratrum. Jamque ex parte trabes excisæ jacebant in silva, quibus dormitorii desuper et officinarum deorsum³⁶⁰ compaginaretur

VARIE LECTIONES.

³⁵³ ita 1^a secunda f. D. ³⁵⁴ et v. desunt f. ³⁵⁵ deest f. ³⁵⁶ solum f. f. ³⁵⁷ orientalem f. ³⁵⁸ paralicam f. f. ³⁵⁹ deest f. ³⁶⁰ deest f.

NOTÆ.

(424) Consentit de tempore Alexander episcopus in tabula pud a Miræum 1, 92; cf. Ernst III, 32.

(425) Vide supra X, 14. Revera est tertia vastatio, ut ipse probat paulo infra XII, 14.

structura. Cumque ad hanc abbas et sollicitaret officiatos et sollicitaretur a fratribus, suscitavit Deus, en nescio quota vice! super nos angelum satanæ, ut et operis impedimento nos contristaret, et substantiæ detrimento peccata nostra puniret. Adhuc enim manus ejus extensa super nos, et ira non erat aversa. Provenit autem sub hac occasione.

11. Est genus hominum mercenariorum, quorum officium est ex lino et lana texere telas, hoc procax et superbum super alios mercenarios vulgo reputatur. Ad quorum procacitatem et superbiam humiliandam et propriam injuriam de eis ulciscendam pauper quidam rusticus ex villa nomine Inda (426) hanc diabolicam excogitavit (teguam (427). Accepta a iudicibus fiducia et a levibus hominibus auxilio, qui gaudent jocis et novitatibus, in proxima silva navim composuit, et eam rotis suppositis affigens vehibilem super terram effecit. Obtinuit quoque a potestatibus, ut injectis funibus textorum humeris de Inda Aquisgrani traheretur. Aquis suscepta cum grandi hominum utriusque sexus processione, nihilominus a textoribus Trajectum est pervecta, ibi emendata et malo veloque insignita, Tungris est inducta, de Tungris Los. Audiens abbas Rodulfus navim illam infausto compactam omine, maloque solutam alite cum hujusmodi gentilitatis studio nostro oppido adventare, presago spiritu hominibus predicabat, ut ejus susceptione abstinerent, quia maligni spiritus sub hac Indificatione in ea traherentur, in proximoque seditio per eam moveretur, unde cedes, incendia rapinæque fierent, et humanus sanguis multus funderetur. Quem ista declamantem omnibus diebus, quibus malignorum spirituum illud simulachrum Los morabatur, oppidani nostri audire noluerunt, sed eo studio et gaudio excipientes, quo perituri Trojani fatalem equum in medio fori sui dedicaverunt. Statim proscriptionis sententiam accipiunt villæ textores, qui ad profanas hujus simulachri excubias venirent tardiores. Papé! Quis hominum vidit unquam tantam — ut ita liceat latinizare — in rationabilibus animalibus brutuitatem? quis tantam in renatis in Christo gentilitatem? Cogebant sententia proscriptionis textores nocte et die navim stipare omni armaturæ genere, sollicitasque ei excubias nocte et die continuare. Mirumque fuit, quod non cogebant eos ante navim Neptuno hostias immolare, de cujus naves esse solent regione; sed Neptunus eas Marti reservabat, cui de humanis carnibus fieri volebat. Quod postea multipliciter factum est.

12. Sextores interim occulto sed precordiali gemitu Deum justum judicem super eos vindicem invocabant, qui ad hanc ignominiam eos detrucebant, cum juxta rectam vitam antiquorum christi-

anorum et apostolicorum virorum manuum suarum laboribus viverent, nocte ac die operantes unde alerentur et vestirentur liberisque suis id ipsum providerent. Querebant etiam et conquerebantur ad invicem lacrimabiliter, unde illis magis quam aliis mercenariis hæc ignominia et vis contumeliosa cum inter christianos plura alia essent officia suo multum aspernabiliora, cum tamen nullum ducerent aspernabile, de quo christianus posset se sine peccato conducere, illudque solum esset vitabile et ignobile quod immundiciam peccati contraheret animæ, meliorque sit rusticus textor et pauper, quam exactor orphanorum et spoliator viduarum urbanus et nobilis iudex. Cumque hæc et horum similia secum, ut dixi, lacrimabiliter conquererentur, concrepabant ante illud, nescio cujus potius dicam, Bacchi an Veneris, Neptuni sive Martis, sed ut verius dicam, ante omnium malignorum spirituum execrabile domicilium generum diversorum musicorum, turpia cantica et religioni christianæ indigna concinentium. Sane concitum quoque erat a iudicibus, ut præter textores quicumque usque ad tactum navi appropinquarent, pignus de collo eorum ereptum textoribus relinquerent, nisi se ad libitum redimerent. Sed quid faciam? Loquarne an sileam? Utinam spiritus mendacii stillaret de labiis meis? Sub fugitiva adhuc luce diei, imminente jam luna (428), matronarum catervæ, abjecto femineo pudore, audientes strepitum hujus vanitatis passis capillis de stratis suis exiliebant, aliæ seminudæ, aliæ simplici tantum clamide circumdatæ, chorosque ducentibus circa navim impudenter irrumpendo se ammiscabant. Videres ibi aliquando mille hominum animas sexus utriusque prodigiosum et infaustum celeuma (429) usque ad noctis medium celebrare. Quando vero execrabilis illa chorea rumpebatur, emisso ingenti clamore vocum inconditarum sexus uterque hac illacque bachando ferebatur. Quæ tunc illic agebantur²⁶¹, illorum²⁶² sit dicere, quibus libuit videre et agere, nostrum est tacere et deflere quibus modo contingit graviter luere.

13. Istis tam nefandis sacris plus quam duodecim diebus supradicto ritu celebratis, conferebant simul oppidani, quid agerent amodo de deducenda a se navi. Qui sanioris erant consilii et qui eam susceptam fuisse dolebant, timentes Deum pro his quæ facta viderant et audierant et sibi pro his quæ futura conjiciebant, hortabantur, ut combureretur, aut isto vel illo modo de medio tolleretur. Sed stulta quorundam cecitas huic salubri consilio contumeliose renitebatur, nam maligni spiritus qui in ea ferebantur disseminaverant in populo, quod locus ille et inhabitantes probroso nomine amplius

VARIE LECTIONES.

²⁶¹ videres agere. D. ²⁶² illorum — videre *desunt* D.

NOTE.

(426) Corneli-Münster.
(427) Dolom.

(428) Horat., Od. 1, 4, 5.
(429) Nautarum cantus.

uotarentur, apud quos remansisse invenirentur. De-
ducendam igitur eam ad villam quæ juxta nos est
Leugues (430) decreverunt.

14. Interea Lovaniensis dominus audiens de de-
monioso navis illius ridiculo, intractusque a reli-
giosis viris terræ suæ de illo vitando et terræ suæ
arcendo monstro, gratiam suam et amicitiam man-
dat oppidanis nostris, commune faciens eos humiliter,
ut pacem illam, quæ inter ipsos et se erat reformata
et sacramentis firmata, non infringerent et inde
precipue, si illud diaboli ludibrium viciniae suæ in-
ferrent. Quod si ludum esse dicerent, quererent
alium cum quo inde luderent, quia si ultra hoc
mandatum committerent, pacem predictam in eum
effringerent, et ipse vindictam in eos ferro et igne
exequeretur. Id ipsum mandaverat Durachiensibus
dominis, qui et homines ejus fuerant manu atque
interpositis sacramentis et datis obsidibus sibi con-
fæderati. Hoc cum jam tercio fecisset, spretus est
tam ab oppidanis nostris quam a Durachiensibus
dominis. Nam propter peccata inhabitantium vole-
bat Dominus immittere super locum nostrum ignem
et arma Lovaniensium. Ad hanc igitur plebeiam
fatuitatem adjunxit se comes Gyslebertus contra
generis sui nobilitatem, trahendamque decrevit
navim illam terream usque Leugues ultra Dura-
chium villam. Quod et fecit malo nostro omine
cum omni oppidanorum nostrorum multitudine et
ingenti debachantium vociferatione. Leuguenses
oppidani, nostris prudentiores et Lovaniensis domini
mandatis obsequentes, portas suas clausurunt, et
infausti ominis monstrum villam suam intrare non
permiserunt. Lovaniensis vero dominus precum
suarum et mandatorum contemptum nolens esse
inultum, diem constituit comitibus tanquam suis
hominibus, qui neque ad primum neque ad secun-
dum sed nec etiam ad tertium venire voluerunt.
Eduxit ergo ³⁶³ contra eos et contra nos multæ mul-
titudinis exercitum armatorum tam peditum quam
militum. Nostro igitur oppido seposito, tanquam
firmius munito et bellicosorum hominum pleno,
primum impetum in Durachienses fecit. Quibus vi-
liliter resistentibus, castellum nescio quare, cum
posset, non obsedit, sed inter Leugues et Dura-
chium pernoctavit. Cumque sequenti die applicare
exercitum diserneret et ex quator partibus assul-
tum facere — habebat enim ingentem multitudinem
— supervenit Adelbero Metensium primicerius, filio-
rum Lovaniensis domini avunculus, cujus interven-
tu, quia comitissa Durachiensis erat soror ejus, et

A Durachium erat castellum sancti Lamberti Lovaniensis dominus ab impugnatione cessavit et ab obsidione se amovit, promisso ei quod Durachienses paulo post ei ad justiciam suam producerentur. Et cum ista et alia de dominis et inter dominos tractarentur, pedites et milites, per omnia nostra circum adjacentia se diffuderunt, villas nostras, ecclesias, molendina et quæcunque occurrebant combustioni et perditioni tradentes; recedentes vero quæ longo a nobis fuerant, prout cuique adjacebant, inter se dividerunt. Vastata est gravissime tempore illo abbatia et drepta omnia fratribus necessaria. Vastatio ista fuit quarta, quas infra 26 (431) annos fecit Lovaniensis dominus in nostra abbatia ³⁶⁴: prima propter comitem Gyslebertum dissidentem ab eo propter imperatorem Heinricum quartum (432); secunda cum eo propter Alexandrum, postea Leodiensem episcopum (433); tertia, quando pugnatum est ante Durachium (434), nichilominus propter ipsum; quarta, quando inter eos est fœdus ruptum propter terrestri navis malignum adventum. Omnes istæ grandes vastationes factæ sunt propter comitem Gyslebertum, aut per eum, aut cum eo, exceptis innumeris minutis quas facere nunquam cessavit.

C 15. Isto fere anno (1156) quid nobis per abbatem Rodulfum acciderit, necessarium sciens fore posteris nostris, tenaci memoris scripto mandare curavi. Homo quidam Hezelo nomine defunctus fuerat, dapifer abbatum sub quibus consenuerat. Hic dum adhuc viveret et dominis suis placere familiari servitio sciret, familiaritate et calliditate sua effecit, quod de mensa fratrum partem culturæ juxta oppidum nostrum et partes duas culturæ de Stades, necnon et molendinum de Cotteym, quod solvit omni anno 24 modios, suo fido attraxit. Mortuus est tandem sine liberis, relicto usu fructuario suæ uxori, sicut ei firmaverat ante abbates et coram paribus suis. Surrexit autem filius fratris ejus post eum Arnulfus nomine, volens quod avunculus tenuerat juste et injuste fiodali et hereditario jure possidere; patronum habebat inde advocatum nostrum comitem Gyslebertum et potentiores qui de paribus habebantur. Longa inter hunc Arnulfum et abbatem Rodulfum fuit decertatio. Ille abbatem urgebat falsis sed verisimilibus conditionibus et advocati violentia, de cujus erat familia, abbas quia crat satis legisperitus, excluderat eum legibus et veris assertionibus non solum ab his quæ avunculus occupaverat de mensa fratrum, sed etiam a fido

VARIE LECTIONES.

³⁶³ Anno Domini 1135. *interpol.* ³⁶⁴ in n ab *desunt* D,

NOTÆ-

(430) Leeuw inter Tirlemont et Sanctum Trudonem.

(431) In numero erravit; prima vastatio facta est anno 1114, quarta hæc, ut ex sequentibus patet,

anno 1136, quo 22 tantum anni efficiuntur.

(432) Vide supra X, 14.

(433) XI, 6.

(434) XII, 9.

quod possederat legitimum. Quid multa? Res tandem eo processit, quod molendinum et culturam Arnulfus exstercavit et abjudicatum ei coram paribus fuit, et quod ad dapiferi ministerium pertinebat obtinuit; molendinum vero et cultura post mortem supradictæ uxoris nomine Engelbergæ iudicata sunt ad mensam fratrum redire. Molendinum eo tempore solvebat 24 modios annonæ commixtæ Leodiensis mensuræ et modium frumenti et 2 solidos et 4 capones⁴³⁵. Huic altercationi et diffinitioni multæ hominum interfuerunt animæ sepissime, de quibus quorundam necessariorum nomina volumus hic representare, ut defuncta matrona nulla sit ambiguitas de mensæ fratrum restituto molendino et cultura. Acta sunt ista solempniter et publice, presente Gysleberto advocato et comite, et Rodulfo abbate, testibus paribus æcclesiæ. Arnulfo episcopi Metensis quondam iudice, et Everardo⁴³⁶ abbatis

A iudice, Gontramno de Alost, Gualtero de Kircheym. Guederico de Halmala, Ruthardo cognomento Gimo, et alio Ruthardo curtis nostræ villico, Arnulfo tunc scabino et abbatis pincerna, Radulfo marescalco, Ulrico et Lietberto camerariis, et alio Ulrico, Richolfo, Adelardo, Reynero de Miles, Reynero grutario, et oppidanis parvis et magnis plus quam centum hominibus, anno ab incarnatione Domini 1136, ab ordinatione abbatis Rodulfi 28, reguante Lothario imperatore de terra et genere Saxonum, Petroleone et Gregorio diacone, qui post sacrationem vocatus est Innocentius (435) de papatu contententibus, Mettis Stephano episcopante, Colonix Brunone secundo (436), Treviris Adalberone (437) Mettis quondam primicerio, Leodii ejusdem nominis (438), et loci post istum primicerio in episcopum electo et investito, sed necdum sacrato.

EXPLICIT LIBER DUODECIMUS, INCIPIT DECIMUS TERTIUS.

1. Quia inter gesta hujus abbatis Rodulfi occasio se obtulit, ut mentionem faceremus quomodo Alexander in episcopatum Leodiensem introierit, non ingratum quoque esse arbitramur, si de exitu ejus ab episcopatu et de fine vitæ ipsius posteritati certitudinem reliquerimus. Leodii in æcclesia beati Martini magister scolarum decesserat, post cujus decessum episcopus Alexander juvenem quendam nomine Theodericum per pecuniam in eodem officio substituerat, sciolum quidem satis de scolari eruditione, sed necdum vel signatum habitu vel tonsura clericalis disciplinæ, et quod prius nunquam habuerat vel illa vel alia in civitate, æcclesia posuit eum sine canonia, hoc est prebenda. De qua re cum reprehenderetur et emendare debuisset, deterius egit, quia canonicum eum similiter pro pecunia fecit. Quam causam dum obstinate defenderet, et eam ipsam æcclesiam graviter inde scandalizasset, inter reprehensores suos in ejusdem æcclesiæ canonicum nomine Nicholaum vehementius invecus est, adeo ut domini Innocentii papæ audientiam appellare eum compelleret. Ad quam per eum ipsum de symonia accusatus, et a domno papa semel et secundo canonicis intervallis vocatus, viam arripuit quasi iturus. Sed remorante eum in Francia culpæ suæ conscientia, cum permissis ad domnum papam venerabilibus nuntiis, abbate videlicet Stabulense atque Lobienne (439) cum aliquibus archydiaconis, et relaxari de adventu suo ad audientiam nullo modo posset, tertiam vocationem canonicam accepit, et eam ipsam sicut alias postponens, depositionis suæ

sententiam incurrit in concilio Pisæ domno papa Innocentio presidente, anno ab incarnatione Domini 1135. Quo diro sibi nuntio accepto, in tantam amaritudinem animi incidit, ut eam quoque sequeretur sine ulla dilatione egrotatio corporis, atque adeo ut appetitu cibi et usu sibi prestruato ad extrema perductus sit. Vix tamen confessione data et communionis accepta, et regularium canonicorum vita in monte Puplico juxta Leodium promissa, extremum tandem sic spiritum efflavit (440), et in eodem loco sepulturam sine episcopalibus exequiis accepit (Jul. 6). Talis extitit finis Alexandri Leodiensis quondam episcopi.

2. Digestis de quibus proposueramus, jam nulla talium superest scribendi materia, sed de vastationis nostræ malis, quæ cotidie patimur, multa et amara nimis lugendi copia. Quæ ne forte magnitudinis suæ mole torpentem ocio animum obruat, et amaritudinis suæ aculeis usque ad desperationis baratrum detrudat, occupandus est solita exercitatione animus, ut minorem habebant locum in dolore corporales sensus; solent enim minuere fructuosæ animi occupationes etiam amaras corporum passionibus. Quapropter ad superiora libet recurrere et scribendi materiam de pretermisissis reassumere.

3. Ubi cum illa aliquando relegeremus, quod tempore domni Adventii, gloriosi Metensium presulis, facta sit descriptio ex abbacia sancti Trudonis (441), et ibi diotum sit quantum speltæ fratres haberent ad faciendum panem, quantum ordei ad cervisiam, quot procos ad sagimen, quantum salis, quantum

VARIE LECTIONES.

⁴³⁵ 4 capones — cultura desunt D. ⁴³⁶ extrema hujus libri desunt D.

NOTÆ.

(435) Secundus.

(436) Sedebat annis 1132-1137.

(437) 1131-1132.

(438) Adalberone II. 1136-1148.

(439) Leonio; cf. Mabillon Annal. ord. sancti Bened VI, 184. Idem probant Annales Rodenses.

(440) Pridie Non. Jul., teste Ægidio.

(441) Supra I, 3.

leguminis, mirati valde sumus, quare non dixerunt, unde ista venirent, et quare pretermiserunt quid haberent fratres ad companium, scilicet ad piscem, ad ova, ad caseos, cum absque istis nulla vivant cœnobita monachorum, etsi quid habebant fratres statutum ad vinum. Mirati etiam valde sumus et adhuc miramur, cur de mensa abbatis reticuerint, cum secundum mandatum beati Benedicti illa sit, quæ semper debet esse cum hospitibus et peregrinis, et si aliquando, quod rarissimum est, defuerint, vocandi sint de fratribus quot et quos abbas voluerit. Nec illud quoque pretermittendum fuisset, quantum ad vestiarium fratrum pertineret, quantum ad suscipiendos hospites, qui nunquam monasteriis desunt, quantum ad elemosinam pauperum, quantum ad retinenda templi sartatecta, et ad inveniendâ in eo luminaria, et unde ministrari deberet infirmis fratribus, de quibus regula precipit, ut tractentur humanius et reparentur carnibus. Quæ ista omnia et alia per plurima cum debeant habere monachorum cœnobita, ut diximus, valde mirati sumus, cur descriptores abbatiæ ista reticuerint, quia de sola annona quam posuerunt ista omnia provenire non possunt ³⁶⁷.

4. Diligentius igitur exarare volentes statutam antiquitus prebendam fratrum usque ad desolationem loci propter abbatum contentiones et propter multimodas bellorum varietates, sic incipimus: Mensæ fratrum panis cotidianus 5 maris Cluniensis ponderis appenditur, pulcher et albus, de spelta maxime et de excusso primæ farinæ flore effectus; puerorum panis 4 maris, sed ejusdem pulchritudinis; portio ³⁶⁸ cervisæ unicuique fratrum, cervisæ inquam qualem nulla alia cœnobita habent usquam, inter prandium et cœnam sextarius vinarius; die dominica et feria tertia atque quinta inter tres fratres sextarius vini, sabbato ad mandatum inter quatuor. Sed cum venissent ad nos usus Cluniacensium, qui multa sobrietate mandatum suum faciunt, sextam partem sextarii de vino in prandio accepimus, et de cætero more Cluniacensium mandatum explevimus. Juvenibus vero fratribus nunquam dabatur vinum, nisi ab abbate aut priore eis dari preciperetur, et tunc quoque parcius. Feria secunda, feria quarta, feria sexta, si talis eveniebat festivitas, nichilominus inter tres fratres sextarius vini dabatur. Habebant etiam fratres cotidies legumen, diebus quibus comedebatur confectum sagimine (442). Similiter et olus tribus in epdomada diebus, ab assumptione vero sanctæ Mariæ cotidie usque *Circumdederunt me*. Quando vaccina caro comedebatur, pinguedine carnis olera abunde condiebantur;

A sed et scutellæ tam leguminum quam olerum magnæ et bene refertæ habebantur. A festivitate sancti Remigii usque ad octavas pentecosten prepositus de Testebant inter duo legiminum videlicet et olerum fercula piscem cotidie dabat, scilicet aut magnos lucios aut anchoraum sive salmonem vel allec recentia. De allec recentibus unicuique fratrum quinque dabantur; de anchorao tanta portio quanta palmæ hominis latitudo, pollice juxta eam complicato, portiones vero lucii et salmonis minores erant, quia carior est piscis et spissior. Quod si alii pisces interveniebant, recta compensatio inde fiebat. Quia vero jugis et antiqua querela semper erat de piscibus inter nos, qui de Testebant ³⁶⁹ adducebantur, eo quod aut nimis essent salsi aut interdum putidi et putridi, aliquando etiam quia nec qualescunque poterant propter hiemem inveniri, et unius rei cotidiano usu fratres fastidio graviter afficiebantur, ordinaverunt abbas Theodericus et prior tunc temporis Rodulfus, ut fierent vicissitudines, scilicet ut daretur piscis, cum posset inveniri et sanus haberi, et cum non posset hoc fieri, commutaretur sive de frixis sagimine ovis, sive de artocreis, aliquando de caseo et ovis.

5. Prepositus de Hasbania, quamdiu alius serviebat, cœnam omni nocte dabat, scilicet quatuor ova unicuique fratrum aut dimidium caseum seu poma vel alium fructum. Et illud non est obliviscendum, quia si infra istos dies sive infra totum annum dies jejunii evenirent, debitum cœnæ prepositus de Hasbania non subtraherat, sed prandentibus fratribus dabat quod comedi die illa poterat. Sed et a festivitate sancti Remigii usque ad octavas pentecosten omnibus festivitibus, quibus fratres in albis erant, prepositus Hasbania pro ferculo leguminis jussellum (443) commutabat confectum vino, ovis et sagimine, dabatque unicuique fratrum recentis piscis portionem bonam atque simul tres artocreas, quæ jure antiquo continere debent quinque ova et caseum (444), nunquam propter hoc subtracta portione de Testebant ³⁷⁰. In nocte festivitatis sancti Remigii et sancti Trudonis idem ipse prepositus dabat fratribus ad cœnam recentem ³⁷¹ piscem de Mosa, habebantque ipsi fratres ad ipsam eandem cœnam inter quatuor vini sextarium, etiam si contingeret eis ea ipsa die inter tres habere ad prandium. Die festivitatis sancti Remigii et die festivitatis sancti Trudonis cum cotidiano fratrum pane dabatur inter duos simila appendens quatuor marcas. Et primum ferculum in mensa erat quæ vocari potest carpeia (445), de sioco pisce de Testebant, eo quod minutatim carperetur, et minutatim cum ovis concoisis cum pipere super-

VARIÆ LECTIONES.

³⁶⁷ *hucusque omnia desiderantur apud D.* ³⁶⁸ portio — fratrum *desunt D.* ³⁶⁹ Testerbant 1°. ³⁷⁰ Testerbant 1°. ³⁷¹ recentem — eandem *desunt D.*

NOTÆ.

(442) I. e. adipe.

(443) Jusculum.

(444) Alias est cibus ex pane et carne compo-

situs.

(445) I. q. carpia, Gallis *charpie*; apud Italos est *carpionare* pipere, aceto aliisque speciebus condire.

aspergeretur. Secundum feroulum idem Hasbaniensis prepositus de salmone recenti, aqua cocto et piperato; tertium feroulum de eodem genere assatum et nichilominus piperatum; interea et alios assatos pisces qui afferebantur de Mosa, quos poetica licentia vocare possumus roceas (446) et bardos (447); preterea inter duos et duos fratres pictantias⁷⁷³ (448), partim de luciis farcitis, partim de dorsis salmonum et ovis eorum piperatis; postremo artocreas. Quid multa? Multorum piscium multa erat copia. Cumque sic per intervalla festivitatum cum preposito de Testebant prepositus Hasbaniensis serviret, tamen omni tempore minutis fratribus quatuor ova ad gentaculum (449) procurabat et quatuor ad cenam et carnes in infirmaria (450), sitamen in curtierant aut in lardario, inde sumebat quantum expediebat. Ab octavis pentecosten usque ad festivitatem sancti Remigii prepositus de Testebant cessabat, et Hasbantensis omni die serviebat.

6. Die dominica et secunda feria et quarta et sexta feria dabantur scutellæ refertæ bonis piscibus unicuique fratrum, quantum alias inter tres aut duos divideretur. Frequentissime magnæ portiones sturionum (451), tempore quoque lampredæ (452) in usu sunt, inter tres una; sed et crassus piscis qui balena dicitur frequenter abunde ministrabatur. Tertia feria et quinta⁷⁷³ et sabbato supradicti temporis intervallo inter legumen et olus ac prandium unicuique fratrum quinque ova aut dimidius caseus, dabatur, ad cenam quatuor ova et dimidias caseus, et propter hoc minutis tribus diebus de supradictis ovis nichil subtrahabatur. Ipsi quoque minuti quartam partem sextarii vini tribus diebus pro minutione sua accipiebant, quamvis aliqua dierum illorum de communi justitia tertiam partem haberent ad prandium. Diebus rogationum habebant fratres ad mensam unusquisque placentam cum portione sui piscis. Die palmarum commutabatur legumen pro faba trita, et in cœna Domini similiter et in sabbato sancto. Quatuor diebus nativitatis Domini, paschæ et pentecosten ad prandium duas portiones piscis, unam de Testebant, aliam de Hasbania, et ad cenam prima die placentam cum brachiolo (453), minorem tamen quam in diebus rogationum; a pascha usque ad octavas pentecosten omnibus diebus, quibus fratres sunt in albis, dabat prepositus Hasbaniensis jussellum et portionem piscis cum illa de Testebant, et tanacetum quod 5 ovis conficiebatur, aut protanaceto porratam (454) bene ovis et sagimine con-

A sectam, ab octavis pentecosten inantea eo loco⁷⁷⁴ artocreas. Panis qui dabatur ad cellam abbatis in ea famulantibus et in curti servantibus et omnibus supervenientibus hospitibus de⁷⁷⁵ communi accipiebatur in cellario fratrum; similiter cervisa et vinum per manus villici qui erat super curtim. Pabulum et cibarium equorum distribuebat mariscalcus de horreo et granario, tam domesticis quam hospitibus, nam cellerarius fratrum ea tantum accipiebat et dispensabat quæ fratrum erant. De annona vero, de cervisa et de vino nichil habebat abbas singulare preter censum quarundam villarum et æcclesiarum et molendinorum. De eo procurabat mensæ suæ in cella et obsequentibus sibi et hospitibus, tam parvis quam magnis, et tria servitia in anno episcopo Metensi, quorum redemptio sex marcæ, et ea quæ pertinent ad retinenda claustrii edificia.

B 7. Habebant fratres ad vestimenta sua singuli in annosingulas pelliceas novas, duas stamineas novas (455) coturnos novos, 4 calceos novos (456) nocturnales et diurnales, et portionem magnam unde ungebantur, et inter duas vices 8 pedules (457), cucullam et tunicam, bracas et caligas et cætera quotiens et quando indigebant. Hæc et alia quæ supra diximus unde venirent villæ erant et ecclesiæ quas hic nominabimus: In Testebant in villa Alburch ea quæ habere videmur cum æcclesia et omnibus appendiciis villicationis illius. In villa⁷⁷⁶ Guimala cum ecclesia de Pirges ea quæ ibi habere videmur ad jus pertinent villici illius. Similiter in villa de Pette, villa de Guebechem, villa de Hales cum suis æcclesiis et appendiciis villicationum suarum. Villa de Mergueles cum æcclesia sua et cum æcclesia quæ est in villa sancti Trudonis, et cum omnibus quæ intus et foris ibi habere videmur cum suis appendiciis. Villa de Stades cum æcclesia et eis quæ in Halmala habere videmur. Æcclesia de Halles et villa de Meres cum appendiciis suæ villicationis. D Æcclesia de Lare cum villa et multis sparse jacentibus partibus quæ pertinent ad villicationem ejus. In Masesele (458) villula et æcclesia, de quibus vix aliquid boni unquam habuimus. In villa Provin quæ ibi habere videmur, similiter in villa Hallei. In Kircheym dimidium æcclesiæ et quæ in villa habemus Æcclesia de Bovinges (459) et villa de Burlos cum appendentibus ad villicationem ejus. In Alost et Brustemia quæ in eis habere videmur. In Orel et Gemmapia quæ ibi habemus. In Sennine æcclesia et quæ in villa habemus. Æcclesia de Corbeche et æcclesia

VARIE LECTIONES.

⁷⁷³ pietantias 1°. ⁷⁷³ sexta D. ⁷⁷⁴ eol. desunt 1°. ⁷⁷⁵ in 1°. ⁷⁷⁶ reliqua usque ad verba ejusdem mone-
te desunt apud D.

NOTÆ.

- (446) Rutilus Gallis, rose.
 (447) Idem videtur quod barbus, Gallis barbeau.
 (448) Portio cibilantioris ad valorem unius pictæ
 i. e. monetæ Pictaviensis.
 (449) I. q. jantaculum cibus quo solvitur jejunium
 ante prandium.
 (450) Conclave infirmorum.
 (451) Stôr.
 (452) Muræna, lamproie, lamprete.

- (453) I. q. braccellus, Germanis bretzel.
 (454) Poirata, porrecta, jusculum ex porris con-
 factum.
 (455) Lanea interula, camisia.
 (456) Crurum indumentum.
 (447) Pedum indumentum.
 (458) Mazenzele haud procul ab Alost.
 (459) Num Bouvines?

de Engelmunthove (460). Supra Mosellam æcclesia de Pumirs et æcclesia de Bredalet vineæ et allodia quæ in ipsis villis habemus, et quæ serviunt itinere proposito eunti illuc, unde veniebat vinum quod dabatur fratribus. In territorio Andeguerpensi juxta Mechele villam predium, quod solvebat ⁸⁷⁷ singulis annis 25 solidos Andeguerpensis monetæ. In pago qui vocatur Rin, non longe ab Andeguerp, aliud predium solvens 15 solidos ejusdem monetæ.

8. Didicimus quoque a nostris antiquioribus, cum pace et opulentia et religione æcclesia nostra floret, quod Eltæ (461) villa magna et æcclesia ejus nostra fuisset, quæ non longe a Trajecto supra Mosam posita est. Fructus vero altaris ad sepulchrum beati Trudonis per multa tempora tantus erat et cotidianus, quod si nichil esset aliud, solus sufficere posset totius æcclesiæ necessitatibus. Qua fiducia presumptuosa abbatum temeritas et temeraria presumptio multa detraxit de substantia fratrum beneficiando, et de custodia quicquid pertinebat ad monasterii lumen et edificium. Similiter census et predium, quod pro defunctis dabatur vel datum erat ad elemosinam fratrum, beneficiabant suis ad libitum. Quo tempore elemosina pauperum ita annihilata fuit, quid ad eam pertinisset quod nec in memoria relictum sit. Sed et in præpositura de Testebrant octo cappellas per negligentiam abbatum æcclesia nostra perdidit, quæ serviebant fratrum stipendiis. Accrescentibus vero malis per contentiones abbatum et inquietudines monachorum multa de prebenda fratrum per negligentiam deperierunt, multa in beneficiis data sunt, multa a villicis usurpata per mendacium. Duobus ⁷⁷⁸ miliaris non longe a Mettis villa est quæ dicitur Foncey, cujus æcclesia nostra erat; ea videlicet æcclesia invasa fuit et retenta a domino, cujus erat villa tempore dissensionis de nostra abbacia. Similiter eodem tempore pars multum fructuosa de Senninc villa nostra adhuc tenetur invasa, Halley de fratrum quondam prebenda in beneficio fuit data. In oppido nostro plura tenentur in beneficio, domus et curtilla, census et alia servilia, quam habeat hodie prepositus in manu sua; quæ omnia fratrum fuerunt prebenda. Sed et per alias curtes et in ista quoque nichilominus culturæ fratrum sunt decurtatæ (462) et beneficiatæ, et molendina data in beneficio aut dampnosa hereditate. De allodio quod pertinebat ad curtem Guebecheym quadam pars in beneficio est data, quædam ampla valde et longa a circummanentibus liberis invasa et adhuc tenetur, ita pro advocatorum negligentia atque perfidia;

A multo autem plura in Halles villa. Nam inter ea quæ pertinent ad Guebecheym et Halles, inter campos et silvas et utilia palustria sunt plura quæ alienantur ab æcclesia quam mansi 70. In Brustemia census totum qui pertinebat ad præbendam fratrum. De Stades multa pars beneficiata et in Kircheym de cultura.

9. Quid loquar de decimis, cum pæne omnes sint aut ad dampnosum pactum datæ, aut ad inutile beneficium famulis quibusdam pro fabrili operatione? Multorum pratorum vastissima possessio abbreviata est nobis modico relicto. Predium juxta Machele, quod solvebat 25 solidos Andeguerpensis monetæ, venditum fuit sine aliqua recuperatione et absque ulla commutatione. Illud de Masesele tenetur a quodam tyranno, sed sub recuperandi bona spe. Silvarum extirpatarum lugenda dampna non superabit amplius æcclesia nostra. Nam ut taceam de Peltæ et Guimala et de Guebecheym et Halla, ubi rarissime et humiles adhuc superesse videntur, Merugelges et Mecerin et Stades densissimæ et maguarum arborum silvæ habebantur. Similiter Mede et Lare, Kircheym, Burlo, Villeyr (463), ex quibus supradictis silvis ad curtes earum veniebant clausuræ (464) sufficienter, et ad fabricam edificiorum tam monasterii quam claustrum, et in villis dominicalium materies et ad eorum reparaciones. Ex eis nichilominus veniebat porcina caro, quæ in æsca et sagimine cellæ abbatis et hospitibus et domui infirmorum et cellerario abunde sufficiebat in anno. Quæ ista omnia cum gratis aliquando haberentur, denario modo acquiruntur aut caremus. Vidimus aliquando tantum in anno supercrevisse, quod plastrum scalatum onustum siccis carnibus Aquisgrani ad curiam imperatoris misit episcopo Metensi Adelbaroni abbas Rodulfus in pentecosten diebus. Veniebant etiam ligna comburenda gratis et sufficienter ad abbatis cellam, ad fratrum coquinam, ad hospites, ad pistrinum, ad braccenam, ad lautores fratrum, quæ graviter modo comparare oportet ex his quæ manducare aut bibere debemus. Nutrimenta etiam pecorum erant per dominicalia in villis, quæ in carnibus et caseis multam commoditatem conferebant prepositis et abbati, quæ modo habere non licet propter villicorum fraudulentas distractiones et advocatorum violentas pernociationes predonumque frequentes irruptiones.

10. Preterea dampnum grande et irrecuperabile ⁸⁷⁹ increvit istis diebus æcclesiæ. Nam familia ejus quæ multum imminuta est hodie propter oppressio-

VARIE LECTIONES.

⁸⁷⁷ serviebat 1°. ⁸⁷⁸ quæ sequuntur usque ad frequentes irruptiones desunt D. ⁸⁷⁹ irreparabile 1°.

NOTÆ.

(460) Engeshoven in vicinitate Sancti Trudonis.

(461) Elsen vel Elsloo in ripa dextra Mosæ.

(462) Imminutæ.

(463) Villers, cujus nominis plures exstant villæ Leodio vicinæ.

(464) Sepes.

nes advocatorum et turbines bellorum, ampla quon-
dam erat valde et diffusa longelateque. Cujus plu-
rima pars vivebat sub hac lege: Masculus 12 dena-
rios solvebat singulis annis de censu sui capitis,
femina sex, quidam alius legis duos denarios, qui-
dam quatuor. Masculus istarum conditionum quo-
cumque moreretur, sive sub nostro jure sive sub
alieno, si necdum conjugatus erat, debebat æccle-
siæ, quasi suæ heredi, quicquid in omni substantia
supererat ei; si fuerat conjugatus et non cum sua
compare, hoc est quæ non esset ancilla nostræ æc-
clesiæ, debebant dimidium suæ substantiæ. Similiter
et femina, excepto quia de quocumque conjuge essent
ei liberi, non dabat æcclesiæ nisi quod melius vide-
batur habere in omni sua mobili re. Masculus, si
esset cum sua compare conjugatus, dabat de suis
vestimentis quod erat melius. Qui si haberet cen-
sualem terram et servilem, de terra dabat preposi-
tis ad curtim bovem, et de capite suo vel alium vel
rem quam habebat meliorem. Ita quoque fiebat, si
parefridi superessent. Fructus iste copiosus et valde
commodus fuerat olim prepositis et abbati nostræ
æcclesiæ, antequam propter bellorum inundationes
et advocatorum infestationes et villicorum infideli-
tates et nostra exulando imminueretur familia et
remanentium attenuaretur substantia. Magistris
vero census capitum partim consentientibus partim

A exhortantibus propter uxores, quas de hujus legis
conditione duxerant, ad hoc paulatim quidam pro-
ruperunt, et innumerabiles in hoc ipsum protraxe-
runt, quod censum 12 denariorum ad unum protra-
here volunt et cætera debita eorum ad 12 denarios
post mortem ipsorum; sed et ubicumque in aliena
morianatur justicia, præter 12 denarios omnia nobis
negantur debita. Qui autem contententur et solvere
se velle dicunt debita, communicato cum villicis
fraudis suæ et dolositatis commento, post mortem
alicujus vestem aliquam pretendunt vilissimam et
discissam, aut ovem claudam vel scropham langu-
dam, et accepto sacramento, quod mortui aliquid
melius non habuerint, si permittitur, sine omni
timore Dei jurant, immo pejurant, aut a villicis eis
condonatur, ut injurati discedant. Sic et sic et mul-
tis modis aliis sublatus est fructus antiquæ commo-
ditatis. Fructus etiam altaris ad sepulchrum beati
Trudonis, qui inestimabilis olim fuerat, et de quo
æcclesia omnes incommoditates suas antiquitus
emendabat, vix modo confert unde æcclesia debi-
tum luminare habeat. Quapropter tantis incom-
moditatibus, tantis defectibus simul concurrenti-
bus, nemo miretur si intus sit prehenda attenuata,
cum exterius sit substantia sic et multo amplius
quam dixerim extenuata.

RODULFI ABBATIS TRUDONENSIS EPISTOLÆ QUATUOR.

I.

EPISTOLA ³⁸⁰ MISSA DE COENOBIO SANCTI PANTALEONIS
RODULFO ABBATI SANCTI TRUDONIS.

*Reverentissimo parti domno RODULFO ³⁸¹ Dei gra-
tia abbati, SIBERTUS ³⁸², pace frui supera post vita
hujus incommoda.*

*Si foret mea possibilitatis adire presentiam vestra
paternitatis, nulla itineris obstaret asperitas, nulla
familiaris rei revocaret adversitas. Sic enim verus
amor, nullum qui novit habere modum, mentem
vestri desiderio penetrat, dum compellit meminisse,
quam liberalem vos aliquando erga se expertus sit
extitisse (465), et pro hac vicissitudine non solum ali-
quo modo non respondisse, verum nunc usque et a
recalutatione obmutuisse. Hoc quantum ad humanum
spectat obsequium; cæterum ille novit melius qui
scrutatur omnia solus, quali vel quanta devotione vos
assumam in mea peculiari oratione. Sunt quorundam
obloquentium prepositiones, vel ut verius dicam de-
trahentium oblocutiones, pater karissime, quæ nos*

*C inquietant acerrime, contra quas clypeum vestrae de-
fensionis obnixæ efflagitat humilitas totius congrega-
tionis. Sunt autem hæc: Oblatus est aliquando qui-
dam puerulus nobis a parentibus suis, et devotione
sua cum puero de facultate sua obtulerunt quantum
voluerunt. Vidit hoc quidam ditior facultate, sed pau-
perior et avarior voluntate et invidit, statimque etiam
suum filium suscipi rogavit. Multum temporis est in
petendo et contradicendo consumptum, quoniam eun-
dem puerum parentes vi intrudere voluerunt nudum.
Tandem pater ejus familiariter conventus, ut de rebus
quas sibi concesserat Deus aliquid conferre, æcclesiæ,
cæpit furere, dicens se nolle symoniam incurrere. Hac
arreptus furia, multa nos pulsavit injuria, replevit
fora et plateas, cives et æcclesiasticas movit personas,
contestans quod nos precio constare quæ jubemus
gratis dare. « Si enim, inquit, plebeius nummatus
facile admittitur, generosior simpliciter veniens mul-
tum excusationum repagulis repellitur; patet pro-
fecto, quia non persona sed pecunia requiritur.*

VARIE LECTIONES.

³⁸⁰ hæc et reliqua omnia desiderantur apud D. ³⁸¹ R. 4. 1°. ³⁸² S. 4. 4°.

NOTÆ.

(465) Cum Rudolfus abbas esset Sancti Pantaleonis; hanc igitur epistolam post annum 1123 scriptam esse patet. Cf. XII, 1.

Dumque is qui primum repudiatus fuerat, saccum pecuniæ attulerit et denegatum introitum meruerit, quis non videat quantum hic symonia operetur et valeat ? » Et quia nota et urbana fuit persona, satis nos inquietavit hac infamia. Tandem iterum conventi a clericis et laicis, respondimus id quod prius, quia esset compellens et justum, nec canonico rigori contrarium, ut qui se vel quempium svorum æcclesiæ vellet sociare, dum haberet unde posset, in usus ejusdem æcclesiæ deberet conferre. Illi autem : « Ad hoc, inquit, sunt instituta cœnobia, ut quicumque secuto voluerit renuntiare, licenter debeat intrare, nec paupertatis aut alicujus rei occasio huic erit obstaculo, quia quos Deus coadunat et sociat, bonis omnibus replet et saciat. » Hæc et plura opponuntur nobis alia, quæ omnia æquo libramine appendite, et qualiter calumpniatoribus ordinis nostri rationabiliter et canonice obviamus, plane et luculenter rescribite, et quomodo in hac reclamazione nos oporteat inoffenso pede stare, enucleate. Quicquid super hac re a vobis fuerit diffinitum, sic apud nos perpetuabit inconvulsum, acsi ab apostolica sede fuerit confirmatum.

Prefatiuncula in rescripto.

Sequentis opusculi intentio illuc maxime respicit, ut dives iste, de quo sermo habebitur, in medio recedat a parcitate sua et avaricia propter idolatriam. Si filium suum vult recipi, dimittat eum ad æcclesiam sequi quæ de sua substantia debentur ei; æcclesia vero caveat sibi de omni rerum ejus mala concupiscentia propter symoniam, quæ vendentes et ementes ejicit extra æcclesiam. Sive veniat vacuus sive plenus divitis filius, si vult eum suscipere, suscipiat, si non vult, dimittat, in suo arbitrio stat. Probabitur vero diviti et rationibus et auctoritatibus veridicis. quod pars substantiæ suæ, quæ deberet filio suo in seculo provenire, debeat eum ad æcclesiam cui offertur sequi juste et pie ⁸⁸⁸.

II.

RESSCRIPTUM RODULFI ABBATIS AD EPISTOLAM MISSAM EI DE CŒNOBIO SANCTI PANTALEONIS ⁸⁸⁴.

RODULFUS, gratia Dei sanctique Trudonis id quod est, dilectissimo michi quondam filio, modo vero fratri karissimo SIBERTO, priori in sancti Pantaleonis cœnobio, cum omnibus secum morantibus, tam dominis nostris quam fratribus, in omni devotione et oratione salutem animarum et corporis.

Nuntium vestrum tanquam angelum Domini vidimus, litteras vestras quasi sacram paginam reverenter legimus, dolentes quod in litteris et nuntiis vestris vos raro audimus et videmus. De re ergo, pro qua humilitas vestra parvitatem nostram dignata est consulere, prope a soribendo manum subtraxeramus, cum nemosit qui inde vos provocet ad audientiam vel qui trahat ad iudicium, et vobis non

A minus quam nobis sint nota inde sacræ scripturæ et apostolica precepta. Procax tantum curiosorum hominum loquacitas teneras aures vestras inquietat, et eorum quidem hominum qui solent videre festucam in alieno oculo et trabem non considerare in suo, et culicem liquare et camelum glutire. Tales silenti irrisione magis sunt pretereundi, quam amabili illis contentionis fune diutius trahendi. Sed ne videremini gravari nostro prorsus silentio, et quasi inaniter usque ad nos ocucrisse, breviori forsitan quam velletis nos absolvemus sermone propter eos qui indigni sunt hac responsione, nedum responsionis auctoritate. Eia, pecuniosus homo sed parcus et avarus vult vobis filium suum intrudere sine omni oblationum genere, pallians idolum suæ parcitatis et avariciæ falsa virtutis specie, scilicet ne in sua oblatione videatur symoniam facere. Eripiat vos Deus ab homine iniquo et doloso! Miser et avaricia excæcatus non videt, quia, dum mentitur se velle vitare symoniam, quam graviter incidat per cultum suæ parcitatis et avariciæ in idolatriam, nam avaricia idolorum est cultura; neque hoc vult videre quantum prejudicium et calumpniam velit Deo facere et æcclesiæ, ad quam filium suum vult tradere. Nam portio illa, quæ debebat filio contingere in sæculo, jure Dei et hominum deberet eum sequi ad æcclesiam, ad quam eum vult tradere Deo. Exigere autem et velle habere quod justum est, symonia nulla est, magis vero rapina est et avaricia retinere quod juste debeat dare.

Dicit beatus Augustinus in libro de decem cordis (466): « Noli sub imagine pietatis augere pecuniam. » Et non multo post: « Mentiantur quidem homines, mala est avaricia; palliare se volunt nomine pietatis et dealbare, ut quasi propter filios videantur servare homines; quod propter avariciam servant. Nam ut noveritis, quia sic plerumque contingit, dicitur de quodam: Quare non facit elemosinam? Quia servat filiis suis. Contigit ut amittat unum; si propter filios servabat, mittat post illum partem suam. Quare illam tenet in sacco et illum relinquit ab animo? Redde illi quod suum est, redde quod illi servabas. *Mortuus est*, inquit. Sed precessit ad Deum, pars ipsius pauperibus detur ⁸⁸⁵. Illi debetur ad quem perrexit, Christo debetur, ad eum enim perrexit. Et ipse dixit: Qui uni ex minimis istis fecit, michi fecit, et qui uni ex minimis istis non fecit, michi non fecit (*Matth.* xxv, 40.) » Consideremus si ista sententia beati Augustini convenienter possit nostro pecunioso avaro aptari. Palliare se vult nomine pietatis et dealbare, ut quasi propter symoniam sive, ut ibi habetur, propter filios videatur servare quod propter avariciam servat. Si vult vitare symoniam et exuere avariciam, faciat

VARIE LECTIONES.

⁸⁸⁸ explicit *addit* 1°. ⁸⁸⁴ de c. s. P. *desunt* 1°. ⁸⁸⁵ debetur *Aug.*

NOTE.

(466) Sermo 9, de decem chordis, c. 20. ed, Venet. V, 62.

justiciam, nam symonia et avaricia non possunt fieri cum justitia. Sed quam eum rogamus facere justiciam, ut fugiat symoniam et avariciam? Inter filios æque dividat quod propter filios sive propter vitandam symoniam, ut ipse mentitur, retinet et servat. Sed a se unum vult emittere et Deo dare et sanctæ æclesiæ. Bonum hoc est utique; sed et nichilominus bonum et justum est, ut mittat post illum sive cum illo partem suam. Sed credo ad hoc vult emittere e seculo, ut partem illius retineat in sæculo. Utique hoc neque bonum neque justum est, sed rapina mala et avaricia atque sacrilegium. Sacrilegium enim est, cum eum Deo obtulerit, si partem quæ illi debetur sibi retinuerit. Nam cujus jam effectus est, ejus et pars quæ illi debetur est. Deum igitur et sanctam æclesiam spoliatur sacrilegus, ubi ei qui Dei est et sanctæ æclesiæ, tollit ea quæ jure debentur. Reddat ergo illi quod suum est, reddat quod illi servabat. Sed: *Mortuus est*, inquit. Utique mortuus seculo, sed vivit Deo. Pauperibus Christi et æclesiæ pars ipsius detur. Illis debetur, ad quos perrexit, Christo debetur, ad eum enim perrexit. Repleat nunc fora et plateas, cives et æclesiasticas moveat personas noster clamitosus et pecuniosus avarus, quoquo se vertat, si post oblationem filii retinuerit quæ illi debentur, idolatra erit et sacrilegus, idolatra propter avariciam, sacrilegus propter Dei et sanctæ æclesiæ rapinam. Concordat sententiæ beati Augustini sanctus Benedictus in sententia de disciplina suscipiendorum fratrum et de filiis nobilium vel pauperum (467). « Res, inquit, si quas habet — procul dubio qui suscipitur — aut erogat prius pauperibus aut facta solemniter donatione conferat monasterio, nichil sibi reservans ex omnibus. » Crudelis pater, res quæ debent contingere filio, neque ipse vult erogare pauperibus in platea, neque pauperibus Christi in æclesia, sed sibi reservare omnia; immo conventus familiariter a fratribus et pie commonitus, ut de rebus quas sibi concesserat Deus aliquid conferret æclesiæ: cæpit furere, dicens se nolle symoniam incurrrere. Non occultam sed solemnem rogat fieri beatus Benedictus ad monasterium donationem, quod iste miser arreptus a furis appellat symoniam. Item in sententiam de filiis nobilium vel pauperem (468): « Si aliquid offerre voluerint in elemosina monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus quas dare volunt monasterio donationem. » Audit forsitan et lætatur, quod in voluntate ejus hoc ponat beatus Benedictus, Et certe vir sanctus in nullius voluntate hoc poneret, nisi sciret, quod debere hoc fieri sanctum et justum et pium esset. Nunc, quia quod sanctum et justum et pium est, non potest intrare istius voluntatem, habeat sibi res suas in perditionem. Vult ut vacuus suscipiatur ejus filius, faciat ut de eorum sit numero, de quibus scribit beatus Benedictus (469). « Qui vero, inquit, ex toto nil habent, simpliciter

petitionem faciant, et cum oblatione offerant filium suum coram testibus.

Sed nunc quoniam semelloqui cœpimus cum dominis et karissimis fratribus nostris, jam dilatato corde ex affectu erga vos magnæ dilectionis concellimur rursus terminare nostræ propositionis. Proposueramus enim sermonem reddere breviorum sed violentia caritatis elicit longiorem. Dicamus ergo aliquid, quod libenter velit audire noster pecuniosus avarus, ut æquanimus ferat, cum audierit quod non vult. Susceptiones igitur de æclesiis et in æclesiis maturarum et immaturarum personarum utique omnes debent gratis fieri, propter illud mandatum: *Gratis accepistis, gratis date* (*Matth. x, 8*), et quia Dominus Jesus omnes vendentes et ementes ejecit de templo. Qui hæc scimus et libenter audimus, illud quoque ignorare non debemus, quia tales susceptiones duos precipue respectus debent habere, scilicet ut imminutus numerus Deo in æclesiis famulantium per eos qui suscipiuntur accrescat, et labor servitii Dei tolerabilior fiat. Quod si pecuniosi avari filius ad istos respectus non est necessarius, pro eo quod sufficiens vobis sit numerus et de Dei servitio nullus defectus, non videmus quæ sit ratio, ut gravetur æclesia de superfluo et non necessario, Superfluum amputari debet, non necessarium assumi non debet. Recedite ergo, fratres, recedite ab hujusmodi homine et immundum ejus nolite tangere ne videamini et per ejus avariciam idolatriæ communicare, et per eandem notam symoniæ incurrrere. Sicut vestrum est nichil ab eo vel ab alio aliquo hujusmodi re exigere, ita et ejus erat, si homo Dei esset et non mammonæ, de portione hereditatis, quæ filio deberet contingere, oblationem cum eo ad æclesiam facere, quæ eum amplius deberet nutrire et vestire. Sed sicut ipse non vult hoc facere, et vos non potestis nec debetis eum compellere, sed pie tantum commonere, ita et, si filium ejus non vultis suscipere, non potest nec debet ad hoc vos cogere.

Nunc ad te michi conversio, pecuniose, avarice, nunc ad te michi conversio. Convenio te, responde. Dic, quis te ducit spiritus, bonusne an malus, quia filium tuum domi onustum in cœnobio vis intrudere vacuum et nudum? Hoc iccirco quero, quia probari debent talium spiritus si sint ex Deo. sed non dubito quin debeas respondere: « Bonus; » neque tu dubites quin ego asseram: « Malus. » Et unde hoc probem, audi. Spiritus Domini bonus nunquam cuiquam bona sibi debita tollit, nulli avariciam suadet, nullum patrem ab effectu filii propter aliquam substantiam abruptit, sed liberalitate manus et animi conglutinat et connectit. Tu autem per malum spiritum idolatriæ, quæ est avaricia, tollis filio tuo ei debita, quæ offerre secum deberet in cœnobio pauperibus Christi, famulantibus ibi Deo. Ecce malus qui te ducit spiritus, et propter malum

(467) Regula S. Benedicti, c. 59.

(468) Ibid.

(469) Ibid.

quo probaris duci spiritum, juste es reprobandus. A Nescio si recte offeras, hoc scio, quod inique divides, quia ea quæ tui sunt filii et per eum deberent esse æcclesiæ et Dei, filio tuo et æcclesiæ et Deo avara manu subtrahis. Iccirco propter iniquam nichilominus hanc divisionem, reprobam fecisti tuam de filio tuo oblationem. Dicit beatus Augustinus in supradictolibro de decem cordis: « Quidquid dicas mortuo debes, quod vivo servabas. » Ergo secundum hujus beati viri doctrinam si mortuo debes, quod vivo servabas, multo justius debes illi mortuo sæculo et viventi Deo cum pauperibus Christi in cœnobio, quæ illi viventi mortaliter servabas in hoc mortali sæculo; sed avara non sinit manus, Hoc est quod dico, malus avariciæ te ducit spiritus Clamat iterum contra te in eodem libro beatus Augustinus, clamat et dicit (470): « Certe ea quæ hic tenes et non vis mittere post filium tuum, cui commendas? Auctoribus tuis commendas illius partem qui precessit, et Christo non commendas ad quem precessit? » Et paulo superius: « Tenebitur hic ubi potest perire, et non mittitur illuc ubi Christus est custos. An idoneus est tibi procurator tuus, minus idoneus Christus? Videte, fratres, quia mendacium est quod dicunt homines: *Filiis meis servo*; mendacium est, fratres mei, mendacium est; avari sunt homines. » Quid contra hæc obloqui potes, dives avare? Licet dives, mendax es; licet pecuniosus, avarus es. Quid calumpniaris servos Dei de symonia, pro eo quod familiariter te convenientes exuere voluerunt avaricia et post avariciam idolatria, nichil a te requirentes nisi quæ dictat justitia, exigit misericordia, sicut audire noluisti ex beati Augustini sententia et sancti Benedicti Regula? Qui est ex Deo verba Dei audit; propterea tu non audis, quia ex Deo non es. Justissime ergo duobus istis fortissimis repagulis obseratur tibi janua cœnobi. Inique censor, etiam de institutis cœnobiis iniqua aude dare judicia. Profane papa, indiscreta promulgas decreta. « Ad hoc, inquis, sunt instituta cœnobia, ut quicumque seculo voluerit renuntiare, licenter debeat intrare. » Falleris. Quare ergo eos qui querunt suscipi mandaret^{***} beatus Benedictus cum tanta difficultate recipi, cum tanta mora probari, cum tanta diligentia erudiri, si omnes qui veniunt licenter debent ingredi? Certe non ut omnes qui suscipi querunt licenter ingrediantur, sed quorum probati spiritus fuerint, quod ex Deo sint, ut regulariter suscipiantur. Si staret ista tua sententia, jam esset impleta petitio tua, quia non esset probatum, quod spiritus avariciæ sit agitata, sed putaretur, quod spiritu Dei esset actitata. Utque cætera taceam, intolerabilem multitudinem, quæ pro suis diversis necessitatibus et promiscuis affectibus se ingereret cotidie, ipsa regia horrea non possent stipendiare. Sed dicis;

A « Quos Deus coadunat et sociat, bonis omnibus replet et saciat. » Verum quidem est, quos Deus coadunat et sociat, non vana securitas et stulta temeritas. Et quid dicis: « In quorum manibus replet et saciat? » In manibus ociosorum expectantium de cœlis victum sibi et vestitum? Nequaquam certe; sed in manibus procuratorum suorum sollicito numero sibi commisso nocte et die invigilantium et laborantium. De ociosis legitur: *Quia in desideratis semper est omnis ociosus* (Prov. xxi, 25). Nunquam igitur saciatur istis tuis bonis omnibus. De his qui presunt: *Quis preest in sollicitudine* (Rom. xii, 8). De non laborantibus: *Qui non laborat nec manducet* (II Thess. iii, 10). De qualibus et hoc est scriptum: *Non temptabis Dominum Deum tuum* (Matth. vi, 7). Non enim stulta temeritate et vana ociositate Dominum Deum suum temptare debet homo, quando habet quod sollicite faciat pro suis necessitatibus ex rationali consilio. Quod Abraham legitur fecisse, quando uxorem suam Saram sororem suam dixit esse, ne occideretur a rege inflammato in eam nimia ejus pulchritudine. Sanctus quoque Jacob patriarcha cum per multa Dei beneficia expertus frequenter fuisset erga se ejus dilectionem atque protectionem, et fame premi videret terram Chanaan, et nisi sibi^{***} prospiceret, ad se usque perventura, ne videretur temptare Deum non ociose torpuit, neque temere expectavit, ut dilector et protector ejus Deus annonam ei plueret de cœlo, sicut postea fecit filiis Israel manna in deserto, sed tanquam vir prudens et bene domi suæ preesse sciens, filios suos cum pecunia misit in Ægyptum, ubi audierat vendi frumentum, et semel et bis inde afferri sibi quantum domui suæ sciebat esse necessarium. Phylippus apostolus videns ingentem multitudinem quinque milium hominum et ad refocillandum eam non haberi^{***} nisi quinque panes ordeaceos et duos pisces, egens super hoc rationis et consilii, obstupuit, et quasi desperans non de divina sed de humana potentia ait: *Ducentorum denariorum panes non sufficerent his, ut unusquisque eorum modicum quid accipiat* (Joan. vi, 7). Quapropter necessario apposuit se manus Domini, benedictio, ut, quod non potuit facere purus homo ratione aut consilio, omnipotens Deus homo feceret potenti virtutis suæ miraculo ob incrementum fidei in illo populo. Paulus, vas electionis, qui se sciebat ad hoc electum esse, ut portaret nomen Domini coram gentibus et regibus et filiis Israel, et qui sciebat Deum non posse mentiri, quis nesciat quantis modis, quantis actibus, quantis amfractibus egerit, ut non traderetur occidendus Judeis, et quam subtili consilio et ratione Cæsarem appellaverit? Tunc enim rationabiliter et sine temptatione Dei debet homo fideliter confugere ad divinum auxilium, quando res quæ pre manibus

VARLÆ LECTIONES

^{***} mand. recipi 1*. ^{***} se 1*. ^{***} habens 1*.

(470) Ibid., Odp. V, 63.

NOTE.

habetur agenda humanam excedit rationem et consilium. Ista iccirco carptim percurrimus, ut non secundum nostri censoris sententiam quot et quales volunt cœnobia licenter ingrediantur, et inertio ocio vacantes expectent de cœlis a Deo, ut bonis omnibus pascantur, sed quot et quales viderint sibi necessarios qui preeesse cœnobiis videntur, ita se committentes Dei providentiæ, ut tamen pro se et pro suis nunquam sunt absque sollicitudine. Rationali igitur consilio observatum est ab antiquis qui cœnobia instruxerunt, ut non majorem ponerent in eis numerum, nisi quantum viderent posse sufficere eis victum et vestitum constitutum — unde multa exemplaria pro oculis cotidie habemus, et beatum Maurum, sancti Benedicti discipulum, fecisse legimus (470-71) — sed etsi aliqua^{***} superabundarent necessaria, essent pauperibus et qui nunquam desunt cœnobiis hospitibus atque diversis intus ac foris accidentibus. Quod si adhuc egemus testibus, unum producimus qui sufficere pro milibus. Dominus noster Jesus Christus, in via veritatis et speculum et enigma totius bonitatis, licet in eum non cadat aliqua indigentia sed sit omnipotens sufficientia, tamen diffinitum numerum voluit habere discipulorum, hinc de toto mundo 72, illuc 12 apostolos, non ab aliquo sibi intrusos sed a se ipso electos. Et cum posset facere, quod nunquam esurirent neque sitirent, sed semper omnibus bonis abundarent, noluit, sed ex eis quæ mittebantur ei a religiosis viris et feminis, et quæ sequentes eum ministrabant ei, per dispensatorem suum statuit eos stipendiare, et quæ superesse poterant pauperibus et egenis erogare. In quo evidens et fidele posteris suis discipulis^{***} documentum reliquit, quod benedictiones et oblationes accipere a religiosis viris et feminis de sæculo non esset symonia, sed justitia, pietas et misericordia, et qui eas offerrent non solum non facerent symoniam, sed justiciam, pietatem et misericordiam. Nunquid tu sanctior esse vis parentibus Domini Jesu? Qui, cum neque in cœlo neque in terra neque sub terra inveniri posset, quid sanctius offerrent ad templum Deo quam suum Dei filium, tamen sine hostiis et muneribus offerre noluerunt. Quod et Anna similiter fecit, mater sancti Samuelis, quæ eundem filium suum per sacerdotem Heli in hostiis et muneribus Deo obtulit. Quare ergo similia tu non facis, talibus instructus exemplis? Precepta sunt ista dominica, et illud: *Non apparebis in conceptu meo vacuus (Exod. xxv, 15)*. Sed forsitan dicis michi: « Nichil debes exigere. » Et ego dico tibi; Nichil debes subtrahere; non pecco si requiro a te quod michi juste debes, sed tu magis peccas si michi negas quod

A juste debes. Quod juste debeas satis superius probatum est. Sancta vero et gloriosa virgo Lucia mutatura sæculum et itura ad Deum per martyrium, de re quam habemus pre manibus fidele nobis reliquit monumentum. Dives erat valde, et pro tenera ætate substantia ejus servabatur ei a matre. Quæ licet gloria et honore martyrii coronata, offerri Deo posset satis grata, nolebat tamen hoc fieri, nisi aut preeunte aut secum comitante sua substantia. Dicebat ergo matri suæ: « Omnia quæ mihi datura eras eunti ad corruptionis meæ auctorem, mortalem hominem, dæ michi eunti ad integritatis meæ factorem, Dominum Jesum Christum (472). » Quod sancta filia a matre non exigeret, nisi hoc justum et pium esse sciret; justum enim et pium est, ut qui ad Deum vadit illuc precedant aut comitentur opes suæ in pauperibus Christi. Sed qui de feminis ista preferimus, et quasi de viris similia exempla non habemus, et quasi parentes tantum debeant hoc suis filiis et non filii parentibus? Utique quod^{***} hac in re parentes suis filiis, hoc et suis parentibus debent filii. Beatus Laurentius pium patrem suum sanctum Sixtum ad Deum permiserat per martyrium, quem ipse subsecuturus fuerat per non minus martyrum post triduum, et cum satis utrisque posset sufficere in oblatione sua coram Deo dure mactata eorum corporum hostia, tamen substantiam, quam si pater reliquerat, tanquam bonus filius voluit eum subsequi et se precedere, ut gloriosiores in conspectu Domini possent apparere. Non eam ergo reliquit suis consanguineis aut divisit familiaribus, sed dispergens dedi pauperibus, et ideo in seculum seculi manet justitia ejus (473). Quod si sancti martyres hoc faciunt, qui in sanguine sua jam cuncta peccata laverunt, quid tu, homo peccator, cogitas qui sic filium tuum vis offerre Deo, ut ei sacrilegus subtrahas, quod in filio tuo ei debebat? Noli errare, Deus non irridetur.

Etiam nunc faciamus ad eum confugium, cujus verba et facta summa institutio sunt ad perfecte vivendum. Querenti quidam: *Quid faciam, ut vitam æternam percipiam?* Dominus Jesus respondit: *Precepta nosti, ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dixeris, ne fraudem feceris, honora patrem tuum et matrem. At ille respondens ait illi: Magister, omnia hæc observavi a juventute mea. Jesus autem intuitus eum dilexit eum et dixit illi: Unum tibi deest; vade, quæcunque habes vende et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni, sequere me (Marc. x, 17-21)*. In his verbis Domini intelligimus, quia qui perfecte eum sequi vult, res quas habet erogare prius debet pauperibus. At dicis

VARIE LECTIONES.

^{***} qua 1°. ^{***} deest 1°. ^{***} deest 1°.

NOTE.

(470-71) Cf. Fausti Vita sancti Mauri, c. 9, in Act. SS. Jan. I, 1049.

(472) Vita S. Lucie ap. Surium Act. SS. VI, 892, PATROL. CLXXIII.

(473) Acta sancti Laurentii in Act. SS. Aug. II, 518

michi : « Res quas habeo pauperibus erogo et mandatum impleo, ut velsic tandem excusatum me habeam, quia nichil ad monasterium conferam. » Et ego : Bene dicis : « Res quas habeo pauperibus confero. » Res igitur quas habes quibusvis pauperibus confer, sed resquæ sunt filii tui dimitte eum ad monasterium sequi, ubi inter pauperes Christi ad sequendum Dominum cum tradis. En iterum dicis : « Non sunt pauperes, sed necessariis omnibus abundantes. » Et ergo : Hoc est, quod Dominus dicit : *Servimeî comedent et vos esurietis (Isa. lxxv, 13)*. Et tamen revera sunt pauperes, et multo pauperiores quam illi qui vagantur per villas et discurrunt per plateas, quibus in meam commotionem tu mentiris te erogaturum res tuas. Nam quomodo possunt aliqui esse pauperiores, quam sunt in cœnobiis morantes, qui pro nomine Domini se privaverunt et totius corporis sui potestate et totius animi sui voluntate et rerum suarum omnium proprietate, quales extra istos nusquam invenies ? Illi in seculo pauperes sunt non voluntarie, isti in cœnobiis voluntarie. Illi vel in hoc ditiores istis sunt, quia linguam, aures, oculos variis ad libitum quoties et quantum volunt pascunt, isti illis in hoc pauperiores, quia ista eis non licent, qui nec ipsum cœlum commune omni creaturæ neque ipsam aerem haurire oculis liberius audent. Propterea recte faciunt et mandatum Domini implent abundantius qui res suas conferunt talibus pauperibus, qui non solum pauperiores sunt pauperibus, sed etiam cotidie ministrant aliis pauperibus, peregrinis et hospitibus. Pauperum et pauperum multa est distantia, sicut nos docent quorundam sanctorum exempla, qui neglectis aliquibus erga quodam majori se expenderunt diligentia. Ut enim paulo superius diximus, sunt pauperes non voluntarii, sunt etiam voluntarii. Non voluntarii ea quæ habent pauca gaudent se habere propria, et de rebus et divitis quas non habent cotidie ditant se et onstant assidua concupiscentia ; voluntarii vero ad imitationem discipulorum Christi sua relinquunt omnia, habendi quoque voluntate relicta, et Christi sequentes vestigia conferunt se ad sanctorum cœnobia, in quibus tanquam in carceribus dampnant se pro nemine Domini sub diligenti custodia. Nichil habent propria neque velunt habere, quippe quibus placet etiam non licere, quod dicant « meum est » de aliqua re, sed « nostrum » propter commune. Hi tales vivunt de oblationibus fidelium, qui aliquando se sive sua vel suos cœnobiis contulerunt, nocteque ac die vigilanti studio Deo inseruiunt pro salute vivorum et defunctorum omnium. Propter tales pauperes eorum stipendiatoribus in ultimo iudicio Dominus dicturus est : *Venite, benedicti patris mei, possidete regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurivi enim et dedistis michi manducare ; sitiivi, et dedistis michi bibere ; nudus fui et coope-*

ruistis me, in carcere, et venistis ad me (Matth. xxv, 34). Tibi autem tuique similibus, quod Deus per emendationem vitæ avertat, terribiliter dicitur : *Ite, maledicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis michi manducare ; sitiivi, et non dedistis michi bibere ; nudus fui, et non cooperuistis me ; in carcere, et non venistis ad me (Ibid. 41, 44)*. Talium pauperum ab aliis differentiam sanctæ mulieres bene noverant, quæ a Galilæa cum domino Jesu ascenderant, et dimissis in medio multis milibus pauperum, ei et discipulis ejus de substantia sua pie ministrabant. Paulus apostolus horum sanctarum mulierum imitatus exempla, multa milia pauperum præteribat, quando sanctis quierant Jherosolimis speciali cura ministrabat. Quid ? putasne, quod in magna urbe Roma pauperes non inveniret sancta Cecilia, quæ ab urbe maritimo tertio transferebat se omni diligentia ad eos pauperes qui erant in via Appia, inter quos latitabat sanctus Urbanus papa (474) ? Tot et tantis exemplis iccirco circumcludimus, ut ad te reversus non dicas faceresymoniam, si de rebus quas tibi contulit Deus cum filio tuo offeras ad æcclesiam, ut sanctis pauperibus Christi, qui pro nomine Domini se in ea quasi dampnaverunt prestare valeas necessarium corporis refrigerium, et ab auditione mala liberet Deus animam et corpus tuum.

Nunc igitur isti omnis ad confutanda tua indiscreta decreta revertamur. Monachorum cœnobia non sunt ad hoc instituta, ut avarorum divitum filios inconsulte suscipiant, vestiant et nutriant æcclesiæ stipendiis, ei patres eorum de debita filiorum portione majori studentes avariciæ et questui satisfaciunt suis marsupis ; sed hoc sunt instituta, ut, suis laboribus et fidelium oblationibus viventes, eos secundum regulæ preceptum suscipiant, qui aut omnino pauperes sunt, aut de divitibus pauperes se propter Deum fecerunt, sive qui sua non sua facientes, se tandem et sua ad pauperes Christi in cœnobiis conferunt. In quibus hoc omni diligentia observari antiquorum patrum statuit rationabilis providentia, ut non plures susciperentur quam stipendiare possent ipsa cœnobia, quatenus et qui inveniuntur et qui suscipiuntur essent absque edaci murmurationis lepra, quæ solet nasci gravissime ex egestate pro intolerabili et licenter admissa multitudine. Quod si sibi caverent quidam modernorum, hodie non tam impudenti rapacitate antiquarum æcclesiarum invaderent terminos et decimas, nec circumirent civitates et plateas, nec divitum domos frequentantes matronarum sibi affectarent gratias, ut inopiã, quam patiuntur propter superfluentem multitudinem, effugare valeant per importunam et opportunam mendicitatem. Sed sacri ordinis et religiosi habitus reverentia non est modo dicendum de his per singula. Verum dic michi, illi qui erunt coadu-

NOTE.

(474) Cf. Vita sanctæ Cæciliæ apud Surium in Act. sanct. VI, 525.

nati et sociati in Jherusalem et aliis aliquibus in locis, pro quibus Paulus collectas fieri sollicitè monebat, et factas studiose mittebat aut ipse portabat, sanctine erant et servi Dei? Utiq̄ue erant, et per Deum et pro coadunati et sociati. Quare ergo Paulus de eorum numero et refrigerio tantopere erat sollicitus et non magis expectabat, ut a Deo de cœlis per angelum ejus tuis bonis omnibus replerentur et saciarentur? Quia hoc Deo placere non videbat. Sicut enim superius dictum est, quamdiu habet homo quid pro suis necessitatibus faciat ex rationali consilio, non debet temptare Dominum Deum suum. Fide solidata jam dudum preterierunt tempora miraculorum. Et quid, si recte perpendimus, nonne erat Paulus angelus Domini, per quem solacium et refrigerium prestabat sanctis qui in nomine ejus erant congregati? et tu quidem potes fieri angelus Domini, si de tuis bonis quæ subtrahis velis prestare solacium et refrigerium sanctis qui pro nomine Domini tenentur clausi in cœnobiis. Quid vero dicemus de illa sancta et gloriose credentium multitudine, quorum cor erat unum et anima una in primordio ecclesie? Faciebant symoniam, qui intrare ad eam volentes, bona quæ habebant ante pedes apostolorum afferebant et propria communia faciebant? Certe nequaquam; sed pietatem, misericordiam et justitiam. De quorum numero everissima sententia in duos vindicatum est, qui tamen non totas res suas, sed rerum suarum partem subdlexerant. Tu, qui sic vis per filium tuum intrare, quod nec totam nec partem vis dare, quod fiet de te? Ihi irrevocabili mortis sententia de parte per hominem multati sunt, tu non times de toto tremendum a Deo super te iudicium. Deus det tibi melius consilium.

Hæc omnia ad eos sermo noster habitus peroravit, qui spiritu avaritiæ suæ et parvitalis gravi, deorsum feruntur per vacua obloquii sui campestria; nunc ad eos convertitur, qui spiritu sapientiæ et intellectus levati sursum in monte, a Domino Jesu audiunt mandata sublimia. Ergo, dilectissimi fratres, fugite omne genus symoniæ, exaultantes manus vestras ab omni munere. Ars est diaboli subtilissima symoniæ. Triplex est, et nocentius an melius debeamus dicere triflex; nam quibus connectitur tria sunt fila, obsequium, manus, lingua. His plerumque tribus simul, aliquando horum quovis uno quorundam incedat pedes, qui videbantur gradû simplici, quorundam prestingit oculos, qui se putabant habere linceos. Nemo vos mittat exemplificandi gratia ad majores sive potentiores, si qui sunt, in ecclesia, qui capiunt et capiuntur symonia; de bonis, non de malis sumenda sunt exempla. Amen dico vobis, recipiant mercedem suam, mortem sem-

piternam, si hic non egerint pœnitentiam et dimiserint quod tenent per symoniam, et quanto majores et potentiores sunt, tanto majora et potentiora patientur tormenta. Quia vero de tam longinquo dignati estis querere, accipite consilium parvitalis nostræ, ita tamen, ut si habetis melius, non relinquatis propter istud. Si quis vel se vel filium suum obtulerit vobis in cœnobia suscipiendum, simplici mentis oculo et tota cordis puritate, sine omni mala cupiditate, audiat per vos sancti Augustini consilium et regulæ sancti Benedicti præceptum, sicut superius de hujusmodi est relatum. Si audierit et obaudierit, bene, salvatis animam ejus a morte; si non obaudierit, neque iniquitas vestra neque peccatum si eum non recaperitis. Noluit enim intelligere, ut bene ageret, sed astitit omni viæ non bonæ, avariciam autem non odivit. Fratres karissimi, magnum opus est in tali re magnam habere mentis puritatem et nullam avariciæ cupiditatem, quia, sicut omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mechatus est eam in corde suo, ita omnis qui de ecclesiasticis donis mala cupiditate aliquid exigit vel concupiscit, plus dicam, vel in spe agit retributionis, symoniacus fit, et si non hic coram populo, certe coram divino oculo. Ad quæ probanda cum per campos sanctorum Scripturarum aliquando luderemus, hac pila multas et variis auctoritatum floribus respersimus nostra vestigia. Extant volumini, per quæ scribendo modo recurrere piget, vestro tamen amore pauca recolligere libet.

Selmsus igitur et pro constanti habemus, quod omnes ecclesiastica vendentes et ementes symoniaci sunt, est omnes symoniaci heretici, et nulli heretici in ecclesia. Igitur omnes vendentes et ementes extra ecclesiam sunt, quod verissima assertio affirmat beatus Jheronimus super Mattheum (475): « Cotidie, inquit, Jesus ingreditur templum Patris et ejiicit omnes tam episcopos et presbiteros et diaconos quam laicos et universam turbam de ecclesia sua, et unius criminis habet vendentes pariter et ementes. Scriptum est enim: « Gratis accepistis, gratis date. » Ecce, quod vel una tantum die Dominus Jesus non patitur vendentes et ementes in ecclesia sua esse. Quomocunque, quantumcunque cessent qui pro eo debent hæc facere, ipse non cessat quod suum est facere. Omnes ergo ejiicit cotidie, cujuscunque sint ordinis, eujuscunque gradus et officii, nulli parcat, non negligit, omnes cotidie ejiicit. » Ubi ergo sunt vendentes et ementes? Extra ecclesiam. Quid dicit Beatus Gregorius de extra ecclesiam? « Extra ecclesiam, inquit, non est locus veri sacrificii. » Sunt igitur vendentes et ementes, ubi non est locus veri

TABLE LECTIONES.

*** deest 1. *** quam 1'.

NOTÆ.

(475) Opera ad. Vallæ tom. VIII.

sacrificii. Beatus Augustinus dicit de hereticis, A quod procul dubio sunt symoniaci : « Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, » et de vendentibus et ementibus super Johannem : « Vendunt, inquit, oves, vendunt boves, id est miseras plebes. » Et cui vendunt, nisi diabolo? O lacrimabile malum! Quos Filius Dei redemit de manu inimici precioso sanguine suo, isti filii diaboli vendunt patri suo diabolo. O quam malus venditor, ubi tam pessimus est emptor! Omnipotentis Dei bonitas et miseratio prestat nobis et vobis ut longe semper a sit nobis hæc heretica negotiatio, per quam miseræ plebes venduntur diabolo, et propter quam tam episcopi et presbyteri et diaconi quam laici et universa turba ejiciuntur de Dei Patri templo. Amen.

Quando vult aliquis, ut fiat cœnobialis,
Ex omni quod habet partes æquas faciat tres.

Unam pauperibus det, et una domi teneatur,
Tertia debetur sanctis ad quos gradietur ;
Hoc ego justiciam magis assero quam symoniam.
Si quis suam prolem fieri vult cœnobialem,
De toto quod habet partem seponere debet
Proles, ut æcclesiæ secum ferat introeundæ.
Hæc est æcclesiæ lex optima, non symoniæ.
Hoc etiam leges decernunt imperiales.
Pellit ab æcclesia cunctos heresis symonia,
Qui sunt vendentes in ea quicquam vel ementes.
Pellit in infernum regnum tollendo supernum.
Gratis prebenda, gratis sunt accipienda
Quæ sunt æcclesiæ, pulso trivio symoniæ.
Quisquis in hac heresi defungens invenietur,
Inferni nunquam de pœnis eripietur,
B Non etiam durum si martyrium pateretur³⁹⁴ (475).

VARIE LECTIONES.

³⁹⁴ hoc loco destinit codex 1 ; quæ sequuntur in solo 4° leguntur.

NOTÆ.

(475°) Solemnis quondam fuit in ordine S. Benedicti puerorum oblatio, qua parentes filios suos Deo perpetuo et irrevocabili voto consecrabant, uti præscribit S. Benedictus in Regulæ cap. 59. Ea res triplici ritu peragebatur, sci licet oblatione puerorum, quorum manum parentes cum oblatione et petitione sua involvebant in palla altaris ; donatione, et litterarum exemplatum in Chronico Novaliciensi, tum in notis ad Guilbertum legere licet. Hinc copiosi monasteriis proventus accessere ex parentum liberalitate, qui multas opes et ampla prædia in filiorum suorum quos offerebant, gratiam, cœnebiis contulerunt. Hunc ritum effendorum puerorum, ad Ecclesia jamdudum probatum, improbare, imo et abrogare nisi sunt nonnulli principatu Ludovici Augusti, cognomento Pii : ad quem Rabanus, tum Fuldensis monachus scripsit librum unum contra eos qui oblationem secundum Regulam S. Benedicti destruere volebant, testante Rodulfo Monacho in Vita Rabani. Librum hunc, hactenus ineditum, non semel ego postulavi ex cœnobio Mellicensi, ubi in ms. codice ejus bibliothecæ asservatur, ut lego in veteri ejusdem bibliothecæ calalogo, quem modo penes nos commodatum habemus.

Perseveravit mos iste, offerendi scilicet pueros, usque ad sæculum XII, quo tempore floruit Rodulfus. Is a Siberto priore cœnobii Sancti Pantaleonisi, quod Coloniae situm est, litteris pulsatus, quid respondendum censeret avaro cuidam pecunioso qui filium suum hic monasterio indotatum tradere volebat, repugnantibus priore et monachis, qui partem hæreditatis filio competentis ab illo divite exigebant ; sic responsionem suam temperavit, ut non solum quid avaro illi, sed etiam quid consilii monachis hæc in re expedire judicaret, sincere exponeret, qua in re certe boni viri et integri doctoris officio functus est.

Rodulfi itaque responsio duas habet partes. In prima graviter præstringit ejusmodi avarum hominem, qui filium suum monasterio oblatum debita hereditate fraudare volebat. Præcipua ejus argumenta sunt, avaritiæ et sacrilegii crimen esse, si partem filii, quem Deo obtulerat, sibi retinuerit. *Nam cujus, inquit, jam effectus est, cujus et pars quæ illi debetur, est.* Ad hoc non esse instituta cœnobia, ut divitum familiæ exonerentur : sed ut pauperes re ac censu, qui Deo servire voluerint, ac divites paupertatis studiosi alantur. Preferendos esse sæcularibus

egenis monachos pauperes, qui non solum pauperiores sunt pauperibus, sed etiam quodidie ministrant aliis pauperibus peregrinis et hospitibus.

In altera epistolæ parte Rodulfus Sibertum et monachos ejus monet, ut ne quid a divite illo, vel alio aliquo pro puerorum susceptione exigant ; commoneri posse, ut de portione hæreditatis, quæ filio contingere deberet, offerat Ecclesiæ : ad hoc vero non debere compelli. In utriusque potestate esse, monarchorum quidem, ut filium ejus suspiciant ; patris vero, ut partem hæreditatis monasterio conferat : neutros ad hoc cogi debere. In summa, non posse quidquam exigi per monachos in susceptione puerorum seu monarchorum circa simoniæ crimen, quia *omnis qui de ecclesiasticis domis mala cupiditate aliquid exigit et concupiscit, plus dicam, inquit, vel inspegit retributionis, Simoniacus est ; et si non hic coram populo certe, coram divino oculo.*

Rodulfo præverat ab anno 794° concilium Francofurtense, cujus insigne ea de re decretum est in cap. 16 : *Audivimus, inquit Patres, quod quidam abbates cupiditate ducti, præmia pro introeuntibus in monasterium requirant. Ideo placuit nobis et sanctæ synodo, ut pro suscipiendis in sancto ordine fratribus nequaquam pecunia requiratur.* Id verbo statuit S. Benedictus in Regulæ cap. 58, ut suscipiendus frater res si quas habet, aut erogat prius pauperibus, aut facta sollemniter donatione conferat monasterio, non quasi pro conductæ susceptionis pretio, sed in eleemosynam uti explicat in capite sequenti : ubi filios pauperum qui ex toto nihil habent, gratis admitti præcipit. Eam porro legem religiose servabat Goffridus abbas Vindocinensis, cujus hæc verba sunt in lib. IV, epistola 49 : *Nihil profaciendis monachos querimus : sed si quid oblatum fuerit, quia illud Regula recipi jubet, suscipimus. Ordo siquidem noster exigit, ut tales simus, qui non lucris temporalibus, sed lucrandis animabus operam demus.* Et certe cum ad hoc dotata sint ordinis nostri monasteria, ut quibusvis a sæculi corruptela sincere et ex animo converti volentibus, tanquam asyla et perfugia, pateant ; intolerabis inhumanitatis est, pauperes terreno censu, sed gratia et bona voluntate locupletes hinc excludere ; et quos Deus ad religiosam professionem vocaverit, quasi indignos rejicere. Viderint qui cœnobiarum inopiam in facti sui excusationem afferunt : eam certe non admisit Jacobus a Vitriaco, cardinalis, de monialibus sui temporis

III.

EPISTOLA RODULFI ABBATIS AD WALERAMNUM DUCEM ³⁹⁵.

Glorioso ³⁹⁶ (476) principiet advocato suo majori WALERAMNO ³⁹⁷ abbas RODULFUS ³⁹⁸ et congregatio sancti Trudonis fideles orationes et servicium.

Quia quesivistis a nobis, notum vobis facimus breviter dominum nostrum sanctum Trudonem progenitum fuisse de nobiliori stirpe Francorum regum et ducum Austrasiorum (477), propter amorem Dei reliquisse militiam secularem, et angelica revelatione et beati Remacli ammonitione Mettis transisse, et omne patrimonium suum beato prothomartyri Stephano tradidisse, litteras ibi didicisse, multis miraculis ibidem claruisse et usque ad sacerdotis virtutem et scientiam et gradum pervenisse, deinde ad terram nostram reversum cœnobium nostrum fundasse. Tanta autem et tot fuerunt prœdia sua quæ beato prothomartyri Stephano tradidit, ut exœptis his quæ dominus Metensis episcopus ad dominicalia sua tenet et milites ejus multi in beneficiis habent, et exœptis his quæ ecclesia nostra adhuc possidet, et exœptis multis et magnis quæ jam olim ecclesia nostra perdidit — nam inter cœtera Bruges in Flandria allodium sancti Trudonis fuit, ubi et congregationem 80 monachorum habuit — exœptis his inquam et aliis multis, tot et tanta fuerunt, ut vos habatis inde in feodo pro advocatia 1100 mansos, de quibus comes Gislebertus tenet de vobis 300, exœptis ecclesiis et servis ad eas pertinentibus et placitis suis et justiciis in abbatia. Et quia tantis allodiis ditavit sanctus Trudo Mettensæ ecclesiam, sancti et religiosi pontifices et duces majori libertate donaverunt ecclesiam nostram de advocatis quam illam aliquam. Misimus igitur vobis quia petistis exemplar cartæ nostræ de libertate ecclesiæ nostræ et de jure vestro in ea, qui noster major advocatus estis.

(Anno 1065.) In (478) nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Adelbero (479) Dei gratia Mettensis episcopus, notum esse volumus omnibus nos in villam sancti Trudonis quæ Sarchinia dicitur venisse, et ob contentionem inter germanum meum, ducem ³⁹⁹ Fredericum, et abbates Sanctis Trudonis (480) nuper

A exortam in advocacione ejusdem loci, quam eidem fratri meo dederam in beneficio (481) consilio fidelium nostrorum usus, quid nostri et advocati juris esse in ipsa villa vel in reliqua abbatia ad nos attinente, presentia ejusdem advocati majores natu consuluisse, ut super hoc negotio quicquid a majoribus suis didicerunt vel ipsi usque ad illud tempus tenuerunt, fideliter proferrent, et nec timoris nec timoris gratia in quamlibet partem plus minusve dicendo declinarent, Qui sacramento astricti nominatim protulerunt quasdam curtes esse in ipsa abbatia, id est Burlou, Lare, Mere, Wilre (482), Kyrcheim, Staden, Halmale, in quibus nunquam a meis prioribus aliquid juris concessum est advocato, quia eædem stipendiis ascriptæ fratrum, nulli alteri abaudire debent quam preposito et ejusdem B monasterii cellerario. In villa autem sancti Trudonis vel in reliquis abbatie vicillis professi sunt ipsi duci — qui, ut dictum est, advocatiam in beneficio tenebat — sive advocato ab eo constituto ex tribus generalibus placitis et magno banno, si quis forte infra villam occisus vel vulneratus fuerit, tertium denarium debere assignari, reliquos autem duos vel michi vel abbati. Ceterum testati sunt abbatis vel villici mei esse arbitrii, ut legitimi et libere quidquid libuerit sine advocato possent placitare, scilicet de terris, de domibus, de alienis uxoriibus ducendis, de famillis, nisi grande forte exigente negotio abbate vel ministro meo ad rem discutiendam invitatus fuerit. His ergo in predietis villa inquisitis et absque alicujus contradictione collaudatis, aliquanto tempore transacto, post decessum felicitis memoriæ jam dicti fratris mei, iterum idem qui prius in presentiam nostri in castro nostro Salembrucca (483) venire jussi, presente domno Udone, fratris mei suocessore, eadem advocatiam in beneficio a nobis habente, et Othone subadvocata, eodem modo quo prius ammoniti, eadem etiam quæ antea protulerant tunc utique sunt professi. Quapropter quibusdam fidelibus nostris, qui tunc temporis nobiscum aderant, consilium prebentibus ⁴⁰⁰, quorum etiam nomina infra notari jussimus, ne quis hoc postmodum valeat vel audeat infringere, sub cartarum descriptione placuit tam presentium quam futurum memoriæ commendare. Et ut hoc firmum et inconcussum habeatur, manu propria illud roboravimus,

VARIE LECTIONES.

³⁹⁵ desunt 1°. ³⁹⁶ De jure advocati in margine superiore scripsit interpolator 1°. ³⁹⁷ W. 1°. ³⁹⁸ R. 1°
³⁹⁹ Lotharingie seu Mosellanorum (484) interpolator in margine 1°. ⁴⁰⁰ Præsentibus 1°.

NOTÆ.

scribens, in Historiæ Occidentalis cap. 15, quæ passim et publice pro miserabili cœnobiorum ingressu pecuniam exigebant, allegantes suam paupertatem; et de Simoniacæ crimine pessimo non curantes, domum orationis in forum negotiationis convertabant. Fit vero plerumque justo Dei judicio, ut nulla magis cœnobio egestatem patiantur, quam quæ ad suscipiendis virginibus sacris ejusmodi dotem contra sacrorum Canonum præscripta. MABILLON.

(476) Hanc epistolam ad a. 1138 jam luci dedit Miræus Opp. dipl., ed. Foppens I, 51; scripta est inter annos 1119 et 1138,

(477) Hæc et sequentia leguntur apud Theodericum in Vita sancti Trudonis, apud Surium

(478) Hæc quoque tabula apud Duchesne *Maison de Luxembourg*, pr., p. 19. Miræus I, 62. Calmet *Hist. de Lorraine*, I, pr., pag. 452, et Bertholet *Hist. de Luxembourg*, III, pr., p. 29.

(479) Tertius.

(480) Abbas tunc erat Adelardus II.

(481) Cf. supra I, 10, et V. 3.

(482) Maastricht vicinum.

(483) Saarbrück.

(484) Errat; Lotharingiæ inferioris,

et fidelium nostrorum testimonio roborari fecimus. Actum publice in supradicto castella Salembroeca. Anno ab incarnatione Domini 1065, indictione 3, regnante Heynrico tertio. Adelberotertius sanctorum Molensis ecclesie humilis episcopus subseripsit. Dominus Adelbero primicerius. Dominus Theodericus nepos ejus. Dominus Gervoldus archidiaconus. Dominus Odelricus frater ducta Gerardi (485). Fredericus, Herimannus, Riquinus, Otto, Bernardus, Stephanus, Guntramnus, Wigericus, Herimannus, Hugo, Gervoldus, Leudoldus, Theodericus, Arnulfus, Berengerus, Lyedeco, Gislabertus, Lyezeco, Adelstein, Wacelinus, Guncelinus, item Wacelinus. Ego Gislabertus ad vicem domni Tyetfridi Molensis ecclesie cancellarii. Lambertus homuncio.

(Anno 1060.) In (486) nomine sanctae et individuae Trinitatis. Notum sit omnibus tam presentibus quam futuris, qualiter dominus Theodericus Mediomatrici sedis episcopus in cenobio sancti Trudonis per aliquot tempus commoratus, et ibi in egritudinem incidens et ad extremum perveniens (487), cum consilio amicorum suorum donavit eidem ecclesiae et fratribus inibi Deo servientibus scrutum (488) ejusdem oppidi, hoc est potestatem ponere et deponere illum qui materiam faceret, unde levarentur cervisiae, et de singulis cervisiis quae brassarentur (489) in oppido nostro sex picae (490) ad opus fratrum suscipere, quod ad servitium suum et antecessorum suorum pertinebat. Hoc autem ad remedium animae suae et aliorum antecessorum suorum fecit, quatinus memoria illorum non sicut ante, sed perfectius et stabilius permaneret. Hoc ego Adelbero (491), successor ejus et cognatione et ordine quamvis immeritus, in loco supradicto constitutus advertens, simulque causam et necessitatem, pro qua praedicti fratres hoc ab eodem domino meo (492) episcopo postulabant, considerans, scilicet ut eorum potus, qui eatenus vilior habebatur, postea quodammodo melioraretur, decrevi manuscripti auctoritate notare meoque sigillo signare, domino abbate Adelardo secundo loci illius ceterisque fratribus hoc idem postulantis, quatinus hoc nullus successorum meorum infringere audeat; et quod ipse ad remedium animae suae praedicto sanctorum sibi quae famulantibus contulit, ego quoque causa animae et successorum meorum firmavi. Hoc, quicumque ille est, detrimento faciat

animae suae. Actum est hoc in cenobio praedicti sancti Trudonis anno ab incarnatione domini 1060, indictione 13, regnante rege Heynrico tertio, anno regni ejus 4, anno episcopatus ejusdem domni Adelberonis 43, coram idoneis testibus quorum nomina subternotata sunt. Nomina nobilitum: Signum advocati duci Frederici (493). Signum subadvocati comitis Ottonis (494) Signum Polnari comitis. Signum Hermanni comitis. Signum Richulni. Signum Bardonis. Signum Herimanni, Signum Walberti. Signum Ansfridi. Signum Theoderici. Signum Crath. Signum Wazonis. Signum Ottonis. Signum Gunzelini. Nomina plebeiorum de familia: Signum Ramundi. Signum Lamberti. Signum Wickmanni. Signum Everardi. Signum Ascolfi. Signum Lyzeonis. Signum Stephani. Signum Lydeconis. Signum Ruthardi. Ego Ramundus ad vicem domni Azonis cancellarii scripsi et subseripsi.

VI.

EPISTOLA RODULFI ABBATIS AD STEPHANUM EPISCOPUM METENSEM ⁴⁹¹ (495).

Otto filius advocati nostri Gyslaberti villam nostram villarium invasit, absque ulla deplatione villicum meum Anduardum innocentem contra ipsum cepit, abduci ad villam suam Wormlam in cippo (496) posuit, tortum graviter duabus tandem libris redimi coegit. In eadem villa scabinum nostrum Franconem cepit, sub una nocte sex modios annonae ei vastavit et 200 garbas (497) annonae, tandem captum et abduci redimi coegit 48 solidos. Eidem alia vice duos boves abstulit et redimere fecit. Similiter eidem alia vice duos boves abstulit et redimere fecit. In eadem villa Stephanum scabinum nostrum et fratrem ejus Menardum cepit et 18 solidis redimi coegit. Eodem alia vice in eadem villa invadens vulneravit, cepit, et 45 solidis redimi coegit. Waltero scabino nostro duos boves abstulit. Quadam vice minis in direptionem pecorum suorum ejusdem villae rusticos eo coegit, ut plus quam 50 solidos ei persolverent. Alia vice eodem modo plus quam tres libras fecit persolvere. Alia vice in eadem villa solidarios suos per quatuor dies et noctes fecit hospitali cum multitudine equorum et palefridorum, et nimia devastatione totam villam afflixit. Pro propria terra quam habebat et nulla ecclesiae nostrae

VARIAE LECTIONES.

⁴⁹¹ in superiore margine leguntur verba manu interpolatoris ut videtur scripta: Stephanum episcopum Metensem, reliquis a bibliopega abscisis. Ex quibus patet hanc eandem esse epistolam Rodulfi abbatis, quam interpolator in indice suo his verbis significavit. Epistola Rodulfi abbatis ad Stephanum episcopum de diversis injuriis ecclesiae nostrae illatis.

NOTAE

- (485) Lotharingae superioris.
 (486) Miraeus I, 63. Meurisse p. 364.
 (487) Adalbero I. Metensis episcopus apud Sanctum Trudonem mortuus est. Cf. contin. tertiam part. I, lib. III, 12.
 (488) I. q. grutum, hordeum siccatum ex quo cerevisia coquitur, dein vertigal quod de cerevisia solvitur. Cf. IX, 22.
 (489) Cerevisiam conficere; Gallis *brasser*,
 (490) Gallis *pickier*, mensura potoria.

- (491) Tertius.
 (492) Excidisse videtur verbum *antecessore*.
 (493) Lotharingae inferioris.
 (494) De Duras.
 (495) Est haec epistola supplementum alterius quae supra in libro nono ad eundem scripta legitur.
 (496) Tormentum instrumentum, quo captrivorum pedes constringuntur, dein carcer in universum.
 (497) Gallis *gerbe*, nobis *garbe*.

causa, inimici ejus in eandem villam irruerunt, et depredantes eam fere 2000 animalium inter parva et magna abduxerunt, exceptis rusticorum suppellectibus. Sic et sic bona villa per eum est annihilata. Patri planximus, nihil profecimus. Hæc sunt paucæ de multis quæ propter advocatum nostrum perdimus.

De braconis quibusdam, quas per violentiam quorundam in oppido nostro perdimus, post plurimas ante episcopum Mettensæ, ante advocatum proclamationes et judicarias discussiones pervenimus, ut invitatis nobis Mettis, coram primis Mettensium fratribus nostris rejudicarentur. Mandatum est hoc advocato nostro per nuntium et sigillum episcopi, ut secundum judicium sanctionem vambas usui fratrum manciparet et de invasoribus justiciam nobis faceret. Noluit; sicque perdimus, Gerardus de Durmale, miles ejus, decimam unam et quinque solidos singulis annis nobis aufert, et neque diem neque justiciam de eo per advocatum nostrum habere possumus, cum frequentissime ei planxerimus. Geldulfus de Hacchedor (498) terram nobis tollit quæ 30 denarios solvit. In villa Lewes (499) curtile unum negligentia advocati perdimus. In Webecheym Otto de Bereve in loco qui dicitur Langerodech dimidium molendinum nobis aufert, aversa aqua nostra a recto cursa suo. Godafridus de Diesteh super allodium nostrum ibidem edificavit, quod alienavit a nobis trahens illud Diesteh. Gualterus de Bechenweiz villam unam nostram de Assent combussit cum tota ecclesia. De qua re sicut et de aliis frequenter advocatum nostrum convenimus, cujus homo est, ut diem poneret et justiciam nobis de eo faceret, nec profecimus. Sic tota villa illo remanet vastata. Seleche (500) tantum terræ perdimus quod 12 denarios solvit. Udelrico villico nostro de Burlo Reynerus, advocatus Sancti Lamberti, unum mansum allodii aufert, et hoc suo allodio adjungit; neque ad hoc eruendum advocatus sepe rogatus subvenit. Quidam Egebertus tollit homini nostro Gysleberto unum mansum in villa Hers (501) et attrahit ad allodium comitis Arnulfi. In villa Hevene (502) servientes comitis Arnulfi tollunt eidem homini nostro Gysleberto unum mansum de feodo suo, et per advocatum nostrum nullam ex his justiciam habere possumus.

In villa nostra Burlo a festivitate sancti Johannis usque ad adventum Domini modo pater, modo filii, modo sui, 32 pernoctationes fecerunt uno anno, per quas singulas nunquam minus habuerunt quam 200 equos, aliquando 400. In eadem villam dominus Otto cum militibus suis ingressus, precariis suis agressus est quandam Gozelinum, hominem nostrum, et quia non dedit quantum petiit, pecora

A illius ablata Woremiam minari fecit, donec marca argenti compulsus est ea redimere. Eidem tres firtones postea abstulit. Item ejusdem villæ homines ante se precepit assistere, exigens ab eis quantum sibi placuit, quam ob rem compulsus ei dare prepositus duas marcas, ne legem curtis infringeret. In eadem villa hominem nostrum Petrum aggressus est, et illo recusante dare quantum exigebat, quatuor noctibus apud illum suos armigeros cum equis suis pernoctari jussit, donec necessitate compulsus dimidiam marcæ solveret. Item ibidem erga quemdam Baldricum commotus est, qui quoniam gratiam ejus ad libitum suum recuperare non potuit, plaustris suis totam segetem illius vi abvexit, quam ille coatus est quatuor libris redimere. Item cuidam B Ramundo quinque firtones abstulit. Item in eadem villa apud Annalinum decanum frequenter pernoctavit; quadam vero nocte dum ille ex more pernoctanti optimo servisset, mane discedens octo solidos sibi dari compulit. Pernoctationes quas in ea fecit, et sumptus quos ab hominibus nostris violenter aufert, nemo numerare queat. Pater quoque in eadem villa 30 modios Leodienses siliiginis sibi solvi coegit.

In villa Hales plus quam 30 mansos novo modo tempore perdimus inter dominum Reynerum advocatum et illos de Curtenaken (503). Ubi villicus meus Johannes, non justificante michi de eo advocato cum levissime posset, tanta mihi tollit, tanta vastat in silvis, in patris, in culturis, in piscationibus, in agricolis, in omnibus quæ ad villam pertinent, quæ fidem excedere possunt, et ab judicatam illi jam dudum villicationem tenens vi ibi tyrannizat, advocato non prohibente. Dampnum, quod per decem modo annos michi fecit in multis modis certe majus possum supputare quam 100 libris. Insuper in eadem villam nocte sancti Martini intravit filius ejus Otto cum 100 pene equis, feceruntque in ea octo dies, modo ipse, modo frater ejus, de 16 libris census mei non relinquentes mihi nisi 20 solidos et 30 denarios abjectæ monetæ, omnia quæ erant in horreo nostro tollentes, et quæcunque debebant nobis rustici per totum annum. Harothes villam nostram pernoctationibus et precariis suis ad exterminium duxerunt. In villa nostra Orel quanto mala nobis fecerunt filii ejus et ipse non facile possum dicere. D inter plurima pauca, pauca hæc sunt. Otto, filius ejus, villico nostro Roberto parefridum unum 30 solidorum abstulit; pater ejus cappam (504) quatuor solidorum, cum nocte eadem dormisset in domo ejus cum 12 hominibus. Pater tuas fecit precarias contra jus ecclesiæ nostræ, filius Otto duos, frater ejus Gyslebertus unam, quæ graviore simul fuere quam 10 libris. Quotiens ibi dominicalem domum nostram et

NOTÆ.

- (498) Num Haccourt in vicinitate Leodii?
 (499) Haud procul a Namur.
 (500) Num Seilles Huy vicinum?
 (501) Herten Loos vicinum.

- (502) Heppenher ad Mosam.
 (503) Cortenaken Diest vicinum.
 (504) Pallium.

curiam intraverunt, quotiens ea quæ invenerunt A intus vorando vastaverunt, sepes curiæ et parietes domus combusserint, horreum nostrum et spicarium fregerint, hoc manifestum est omnibus iudicium, quia velimus, nolimus, oportet nos eam vastam ac solitarium et absque agricultura relinquere. Inter precarias vero et pernoctationes, modo patre exeunte, modo filio intrante, tunc alio superveniente, mendicij effugiunt agricolæ nostri. In nocte sancti Lamberti (Sept. 17) domum nostram irrupit, avulsis seris cum 20 equitibus, in ea vivens de nostro pernoctavit : in nocte sancti Trudonis (Nov. 23) cum 90 equis, prima dominica adventus Domini cum 30. Culturam ibidem nostram subadvocatus ejus quinque diebus vastavit, laxatis in ea sine custodia octo equis ; rusticis 16 solidos precaria B abstulit. A mense Augusto usque ad adventum Domini, sive perse sive per suos 15 ibi pernoctationes fecit, postea innumeras persingulos annos. In horreum presbiteri de villa nostra Alesta (505) filius ejus Otto suos homines misit, et triticum illius vi excuti fecit. De qua re patris auxilium presbiter imploratus quinque solidos ei dedit, sed nec sic cessanti filio octo Leodienses modios hordei et dimidiam marcam dare compulsus est. In eadem villa ab homine nostro Francone quatuor marcas abstulit, et illius germano dimidiam marcam. Pernoctationes innumeras tam per se quam per suos de nostro vivens ibi statuit. Kyrcheym in horreum decani Baldrici, nostram ecclesiam in eadem villa tenentis, suos homines Otto ad exoutiendum in ejus triticum misit, qui non recesserunt, donec marcam ei decanus persolveret. In eadem villa tres precarias fecit contra jus ecclesiæ nostræ. In villa nostra Mere precariam unam fecit propter quam ejusdem villæ homines, vellent, nollent, duas libras solverunt ; alio anno similiter unam. Ibidem cuidam Homini nostro Godefrido 12 solidos abstulit et filio Godescalci de Halla 15 solidos. Pernoctationes quantas et quam inhumane et immisericorditer habitatores ejus tractaverit, non facile possem dicere.

In villa Wimales misit milites multociens pernoctare, una nocte ampliore numero quam 100 equis, qui aliquando a feria quinta usque ad feriam secundam pernoctaverunt. Villicum meum Theodericum in eadem villa cepit ipsemet pater, captum secum abduxit, tamdiu secum tenuit donec 20 solidos, quos mihi de censu meo debebat, ei extorsit. Humbertus presbiter noster de Burlo ecclesiam nostram iudicio canonico perdidit, excommunicatus cedere volebat. Episcopatus, archidiaconus, ego ad advocatum Gyslebertum ⁴⁹² inde nos contulimus.

Ille et ego missis simul in Augusto nuntis, decimationem illius ecclesiæ in communi horreo recondidimus, dimidiam ei pro auxillio sponderam ; qui a presbitero precio accepto, passus est eum horreum nostrum effringere et annonam totam tollere, atque ecclesiam tenere. Pro animabus patris advocati Gysleberti nostri et matris tantum habebamus boni, quod singulis annis valere poterat 15 solidos ; hoc nobis tollit homo ecclesiæ nostræ nec vult nos inde juvare. Adebertus serviens ejus tollit nobis singulis annis octo solidos. Heynricus similiter serviens ejus octo de possessione nostra. Tribus annis spoliavit nos de molendino uno, quod amplius quam trecentos annos in pace tenuerat ecclesia nostra, quod singulis annis annonabat nobis, quatuor bubuloos nostros et famulum marescalci nostri, et in beneficii loco fecit tenere quosdam Flandrigenas, Godezorem scilicet clericum unum et Heynricum fratrem ejus. Diem inde et audientiam et iudicium obtulimus, nichil profecimus, donec illis defunctis redimere contra advocatum tribus marcis coacti sumus.

Adelbertum mancum (506) unam integram villam nostram Provin vi fecit tenere, quæ jacet in Flandria, melior singulis annis quam 10 libræ, cum diem, audientiam, iudicium nunquam (507) refugissemus. Quam cum ante comitem Robertum in Flandram ad Sanctorum Othmarum iudicio nobilium, qui ibi in curia ejus erant, extorsissemus, horreum nostrum in villa Mere advocatus invasit, et Adelberto totam annonam nostram fecit tritari et dari, donec ad dampnosam conventionem ecclesiæ nos et illum reconciliavit. Supputatio dampni quæ inde nobis contigit certe gravior fuit quam 15 libræ. Quidam de oppido nostro in fide susceperant de manu predecessoris nostri abbatis Theoderici septem marcas, quas de vendito allodio ecclesiæ eis servandas commendarat, teste ecclesia et ejus familia. Has, cum defuncto abbate cum iniuria ab illis extorqueret, illi super altare posuerunt, ubi ille temeraria manu accepit et ecclesiam inde spoliavit. Idem abbas prestiterat ei phylacterium unum de thesauro ecclesiæ anno argento gemmisque pretiosissime ornatum, melius valens quam 10 marcas, plenum preciosissimis reliquiis. Hoc ecclesiæ nostræ abstulit. Villam Sarchin, quam gravibus dampnis iudicio principum coram imperatore in vasoribus extorseramus, eiisdem restituit, donec eum eis dampnosam pactum inivimus. Mense Augusto quoniam prohibuimus filium ejus Ottonem, ut contra leges, contra iusticiam duo bo maria culturæ nostræ annotatæ cuidam injuste ea quærenti non daret, altera die equites suos ante op-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁹² G. 1°.

NOTÆ.

(505) Alst apud Sanctum Trudonem.
(506) Ita nominatus quia manum amiserat, cf.

IX, 16.
(507) Secundum.

pidum nostrum laxavit, hominibus meis nichil minus suspicantibus fugatis, predam abduxit, scilicet 4 boves et 24 indomitas equas. Molendinum unum villico meo confregit, quod postquam reparaverat, quicquid ei persolvere debebat abstulit. Iturus in Longobardiam de singulis captibus familiarum ecclesiæ, ubicunque audire potuit nominare, gravissimam pecuniam et super tot hominibus incredibilem sibi corrasit, contra cartas nostras, contra leges, contra usum. Qui super fuerunt et adhuc resisterant injustæ exactioni, uxori suæ et filio capiendos atque gravius spoliendos sub grandi obtestatione reliquit. Unde primus captus et vinculatus fuit homo noster Aleramnus, miles quidem et ex liberioribus ecclesiæ, et per Ottonem filium ejus in castello suo Durachio repositus usque ad gravem redemptionem. Arnulfus, tereclus sub ipso advocatus serviens ejus, Gozuinum nichilominus ex liberioribus ecclesiæ natum, hominem meum atque militem, cepit, parefridum ei abstulit, ad domum suam abduxit, diu vinculatum et miris modis ex cruciatum tandem redimi coegit. Idem Arnulfus domum hominis mei Theoderici de Miles vi irrupit, eum atque uxorem ejus graviter vulneravit, equum 100 solidorum abstulit. Eundem Theodericum postea cepit filius ejus Otto, et spoliatum etiam redimi coegit, Robertum, qui cognominabatur Luthescal, servum ecclesiæ, pater de planctu nostro cepit, sed alias quam deberet abductum redimi coegit et sibi retinuit. Anelinum de Niel, servum ecclesiæ et meum hominem, post multas, tribulationes tandem fugatum in una ecclesia cepit, valde bonum parefridum ei abstulit, ancillamque in conjugem accipere coegit. Hoc anno in die sancti Trudonis Otto servum ecclesiæ cepit, qui capitis sui censum ad altare apportaverat, quem diu multumque tormentis cruciatum ad gravem coegit redemptionem. Planximus patri, planximus vobis, misistis semel, iterum, tertio, nichil profecistis. Ipse idem Otte alium cepit servum ecclesiæ nomine Rodulfum de Halmala, et quinque marcis redimi coegit. Dum esset pater ejus in Langobardia, ipse per omnes villas nostras rusticorum pecora in unum coegit, et quantum sibi placuit redimere eos fecit. Quicunque abeunt patri simplum aliquid, verbigratia quinque solidos aut 40, deberat, idem remanentibus filio et matri duplum, 40 videlicet et 20, dare compulsus est. Preterea prepositum meum coegit dominicales curtes nostras contra se redimere; Burlo 30 solidos, Orel 20, Vilarium 24, Mare 20 et alias eodem modo. Reversus pater de Langobardia me meosque duriori servitia insectatus est quam prius. Tandem ita conclusit, ut exire claustrum non sineret, ita privavit, ut amplius

A habere quam minimum fratrem non permitteret, Tacerem, sed angustia non sinit. In medio sanctæ quadragesimæ claustrum nostrum cum suis irrupit; pisces fratrum, quinque dierum prebendam ad coquinam abstulit; novit Dominus, nec illas partes quæ jam incisæ erant in cacabo, ad opus fratrum reliquit. Villico nostro claves de granario nostro, me presente, extorsit. Monachum nostrum cellarium claves de cellario dare reluctantem, duobus militibus per utraque brachia eum in modum crucis extendentibus, astare sibi fecit, ut sic circumquaque claves quesitas extorqueret. Alia multa tacere modo volo, donec Deus dederit, quod vos ad judicandum inter me et ipsum sedatis.

B Sed hoc mando, hoc conqueror, hoc declamo, quia amicitiam suam coram meis et suis michi contulit, tradidit, insidias struit, inimicitias exercet, suis precepit, ut de me pacem sibi faciant morte tandem aut qualicunque debonestatione. Meis hominibus precepit, sicut diligunt salutem suam et vitam, ut si vocatus ad colloquium vel ad capitulum ire voluero Leodium, sive ad vos, sive Coloniam ad archiepiscopum, me nullo modo sequantur. His et aliis malis quæ michi facit, ita captivus teneor, ut exire claustrum nullo modo audeam, hoc mando vobis, hoc deplango. Certe, si non amendaveritis, ad omnipotentem Deum judicem convertam me de vobis. Si ausus fueritis michi justiciam facere, certe ego ero ausus hæc quæ hic scripta sunt, et alia multa quæ adhuc reservavi, in conspectu vestro et parium suorum proprio ore in ipsum declamare. Quod si non fecero, hujus scripsi testimonio me confutate, et inimicus factus amplius non vivetis.

C Wedericum de Burlo, clericum et mansionarum et censionarium nostrum, cepit, et 31 marcis inverecundissimo tormento afflictum in castello suo redimi coegit Lanzonem, clericum nostrum et censionarium, singulis pene annis libra aut duabus aut pluribus dampnavit. Heymezonem de Wesheym (508) cepit, captum in castello suo tenuit. tentum et tormentis addictum de valente 33 marcorum redimi coegit; Rodulfum de Hosduies acceptis ab eo quinque marcis; Franco et Ramundus ab eo capti quatuor marcas solverunt. In Alost duo bonuaria terræ tulit et Guntramno et Rutardo dedit. Fulgerico tulit quatuor marcas. De ecclesia de Kyrheim in quatuor annis octo libras accepit, quicquid nobis de ecclesia illa solvebatur. Heynricum de Mosmale (509) nescio quot marcis redimi coegit; Everardum de Gengleheim septem marcis, Benzonem de Hesbines quinque marcis, Imezonem de Assebrouch (510) 30 solidis, Theodericum tribus marcis.

NOTÆ.

(508) Wessem in ripa sinistra Mosæ.
(509) Moumal Leodio vicinum.

(510) Assebrouck apud Brugge.

ACTA TRANSLATIONIS UNIUS MILITIS LEGIONIS THEBÆORUM.

(Seorsim edimus infra.)

Anno dominicæ incarnationis 1138, regni Conradi tertii anno 1. (511), cum ei placuit qui hominem ab utero matris carnalis novit producere et productum iterum in matris primordialis terræ scilicet sinum revocare, venerabilis pater Rodulfus abbas, appropinquante vitæ suæ termino, in sinistro suo pede et crure, ubi jam per annos septem (512) paralyticæ passio infuderat, gravi infirmitate laborabat. Qui cum sper recuperandæ sospitatis usque Leodium in basterna vulgariter appellata rosbare devecnus esset, quidam medicus peritus nomine Moyses ipsum curandum suscepit. Ubi, dum post duos menses morbo ingravescente nil profecisset, ad monasterium suum vix spirans reducitur, et convocatis fratribus post piæ exhortationis verba, sumpto devote viatico, post completum extremæ unctionis sacramentum, spiritum exhalavit pridie Nonas Marci (Mart. 6), postquam prefuit 30 annis, mense 1, diebus 7. Qui

sepultus est in sinistra ala ante introitum criptæ et chori ad aquilonem. Post cujus decessum, priusquam electio fieret, fratres fecerunt effringi cellam ejus quam paraverat sibi, quando cepit infirmare, aptam intra unam de quatuor turribus quæ adhærent utrisque alis chori, quæ turris, tunc ejus lapideæ deposita celatura, postea facta est sacristia. Causa vero destructionis cellæ hujus erat, ne per succedentem illi abbatem exinde requies fratrum sicut antea turbaretur. Iste abbas fuit vir magnæ litteraturæ suo predecessori Theoderico non impar, prout ejus epistolæ diversæ, dictamina prosæ et metra apud nos conscripta testantur. Qui inter cætera fecit antiphonas et responsoria et cantum de sancto Quintino et de sancto Trudone ad laudes, ymnium ad laudem re. glo. cum antiphona de sancto Stephano *O caritatis* ⁴⁰².

GESTORUM ABBATUM TRUDONENSIIUM

CONTINUATIO SECUNDA ⁴⁰³

CAPITULA LIBRI PRIMI. — DE GESTIS DOMNI FOLCARDI ABBATIS.

1. De electione et consecratione Folcaldi abbatis.
2. De litigatione ejus contra dominum de Dyest occasione obolorum bannalium.
3. De jure cambarum et de gruta et grutario et mala gruta. Incidentia. Item et de theloni libertate. Item et de discordia inter ducem Brabantis et comitem Lomburgiæ, et quomodo dux ad obsidendum opidum Sancti Trudonis venit.
4. De castro Bolioeyn, quomodo sit ecclesiæ Leodiensi per Alberonem secundum recuperatum.
5. De concordia annui redditus facta cum domno de Dyest intercedentibus pro eo principibus multis, unde habemus litteras.
6. De prius per alium incepto dormitorio monasterii, sed per ipsum completo, et officinis pluribus suo tempore constructis et restauratis.
7. De fœdere pacis et antiquæ concordie inter Leodiensem episcopum et Trudonenses renovato, a quo episcopus propter rebellionem advocati Ottonis comitis et suorum coactus resiliit.
8. De obsidione opidi Sancti Trudonis facta per ducem Lovaniensem, comitem Namurcensem et comitem Durachii, et de obsidionis solutione ex concordia opidanorum cum comite Durachii, elaborante Lovaniensi duce, facta.
9. De reassumpta claustralium et aliarum officinarum constructione, propter dampna monasterio illata occasione obsidionis prefate ad tempus interpolata, et de elemosina Franconis, ejus adjutorio prestita domno Folcardo ad Fabricam.
10. De lumine in capitulo, quod nunquid dependet in angulo ambitus, quo intratur ad ecclesiam, ab eodem Francone constituto inter alia magnalia ab illo nobis collata. Require inde litteras in libro cartarum 88.

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰³ Expliciunt gesta Rodulfi abbatis, qui conscripsit secundam partem compilationis hujus, de gestis abbatum paucis superadditis. *Eadem scripta sequuntur hæc*: Sequitur de jure combati primo, et de jure male grute in fide. ⁴⁰⁴ Incipiunt capitula terciæ partis super gestis trium abbatum quondam hanc abbatiam monasterii sancti Trudonis regentium ad a. D. 1138 usque ad a. 1180, quorum hæc sunt nomina: Folcardus et Wiricus, quorum gesta per quatuor libros partiales distinguuntur. Capitula libri primi hujus terciæ partis de gestis domni Folcaldi. *Hæc in rasura quinque linearum; omnia rubro exacta sunt* 1°

NOTÆ.

(511) Electus erat Conradus III d. 22 Febr., coronatus d. 13 Mart. 1138.

(512) Sex; cf. XII, 9.

11. De elemosinis aliorum oppidanorum, Tegnonis, Reyneri et Udelrici, qui constituit cuilibet pauperi distribui nigrum Turonensem ⁴⁰⁵ in cœna Domini.
12. De jure combarum, alias brazinarum, scilicet de pecaria cervicia per singulas brazinas nostrum monasterio solvendo, quod quidam de majoribus opidi ecclesiæ auferre laborabant; super quo primo moniti ut desisterent, acquiescere volebant; sed tandem excommunicati, licet invitati, injuste retentâ restituebant, sicque absolutionem obtinebant.
13. De presagio Folcardi contra quemdam oppidanum pertinaciter sub juramento protestantem, jus combarum se nunquam solumurum.
14. De tribus lampadibus accendis ad eodem dotatis, una scilicet ad altare sancti Trudonis, alia ad altare sancti Petri, tertiâ ad altare sancti Leonardi. In eodem capitulo sub paragrafo finali de aliis oppidanis monasterio nostro de jure combarum suarum retento satisfaciendis et absolutionis beneficium promerentibus, et quomodo quidam respiscere dedignantem excommunicati defuncti sunt.
15. De elemosina Reneri grutarit et ejus uxoris. Iste fuit grularius hereditarius, qui de gruta sibi reliquit unam partem, et duas reliquas solvit monasterio.
16. De lite domus nostræ apud Coloniâ sopita.
17. De obitu domni Folcardi, et de elemosina per eundem acquisita in die anniversarii sui fratribus conferenda.
18. De festis sanctorum Laurentii, Lamberti, Nycholai et Mariæ Maydalenæ, ut solempniter agerentur ipsè fratribus pylanciam cunctituit.

CAPITULA LIBRI SECUNDI. — DE GESTIS DOMNI GERARDI ABBATIS.

1. De electione domni Gerardi in abbatem.
2. De domo quadam apud Halen per villicum nostrum nobis oblata, per Gerardum et suos funditus destructa.
3. De synodo celebrata Leodii, ad quam venire contempsit.
4. De villa nostra Atym, quam comes Durachil Otto, frater domni abbatis Gerardi, mensæ fratrum contulit, unde habemus cartas.
5. De invasione villæ et honorum de Atym a nepote ipstus facta, sed ipso elaborante ablata fuit restituta, unde habemus cartas.
6. Quomodo domnus Gerardus abbatiam resignare voluit, sed Leodiensis episcopus non acquievit.
7. De eo quod ad instantiam parentum et amicorum ipstus episcopus evictus cessionem ejus ad abbatiam consensit.
8. Qualiter idem cum unanimi conventus consensu abbatem Wiricum sui successorem eligens, tandem ut privatus sibi viveret, loca optata adeptus, ad claustrum proprium postea rediit et obiit.

CAPITULA LIBRI TERTII. — DE GESTIS DOMNI WIRICI ABBATIS.

1. De electione domni Wirici, quomodo donum electionis suæ apud Mottensem civitatem obtinuit.
2. De ejus consecratione anno sequenti Leodii facta, et de impetitione canonicorum Sancti Johannis ob detentionem iniquam insulæ, a suo predecessore occupatæ ⁴⁰⁶, contra ipsum per eodem facta.
3. De ejus introitu ad monasterium et de provisione lapidum columpnarum et ceterorum ad reparanda edificia necessariorum ad ipsa facta.
4. De discussionis litis supradictæ per nobilitatem sententiam Leodii facta.
5. De combustione opidi Sancti Trudonis et magna parte monasterii et duabus turribus eum molendinis et aliis officinis.
6. De reparations monasterii et reconstructione domus nostræ in Colonia. Item ibidem de propriis usu sectorum lapidum pro teclibus domorum ⁴⁰⁷.
7. De dissensione inter papam Adrianum et Fridricum ⁴⁰⁸ imperatorem, et de duobus ad papatum electis mutuo sibi deservantibus.
8. De protectione Wirici abbatis cum Leodiensi episcopo Henrico ad Italiam, et quomodo ab apostolico benigne assumptus, privilegia monasterii renovata et usum pontificalium obtinuit; quomodo illius iterata protectione veniens filialiter ab ipso acceptus fuerit.
9. De lesione domni Wirici per amicos abbatis Florentiensis per ignorantiam sibi illata.
10. De incorporatione ecclesiæ beatæ Mariæ in Sancto Trudone ad prebendam fratrum.
11. De eodem ab Alexandro secundo vocato ad secum proficiscendum in Italiam propter turbati regni et sacerdotii subsidium, remoranti domi tamen, donec prepararet quæ erant sibi ob iter necessaria.
12. De intermissione protectionis domni Wirici abbatis cum Leodiensi episcopo Alexandro secundo in Italiam propter mortalitatis illius sevientis periculum.

CAPITULA LIBRI QUARTI. — ADHUC DE GESTIS DOMNI WIRICI ABBATIS.

1. De inventione corporum et reliquiarum sancti Liberti martiris et aliorum.
2. De inventione corporum sanctorum Trudonis et Eucherii.
3. De translatione sanctorum Trudonis et Eucherii.
4. De miraculo facta infra celebrationem missæ ipso die translationis hujus.
5. De perfectione structuræ cappellæ sancti Trudonis.
6. De feretro sanctorum Trudonis et Eucherii nobiliter reparato, et in ipso reliquiis sanctorum pignorum diligenter et distictim compositis, processione solempni circa opidum deportato ac sub vola quæ post altare est collocato.
7. De cancello sanctuarii majori, cum duobus minoribus a dextris et sinistris ruinam minanti, reparato, arcuatione ejus prius cum magnis sumptibus sublata.
8. De cancellis, sedibus vel stallis chori factis et de ngvi ecclesiæ, a superioribus cancellis usque ad inferiorem arcum parietibus cemento plasmatis et trabibus tabulati lignea celaturo ornatis, et de pavimento strato.

VARIE LECTIONES.

⁴⁰⁵ nig 4turon 1°. ⁴⁰⁶ occupata 1°. ⁴⁰⁷ Item — domorum addit alia manus eocum in 1°. ⁴⁰⁸ Henricum 1°.

9. De constructa domo lavatoria et balneatoria cum cameris ibidem necessariis, et de variis ornamentis custodiæ hujus monasterii.
10. De dormitorio consummato.
11. De refectorio constructo, et de coquina ad alium locum alteratione.
12. De caminata abbatis et aliis necessariis officinis.
13. De duodecim festis sanctorum expressis et ut solempius ageretur, tribus libris pro fratrum refectioe ad eadem ab ipso collatis.
14. De parte fori, ubi modo pisces venduntur, nobis ablata, sed auxilio domni Theoderici, defuncti jam domni Stephani episcopi Mettensis successoris, monasterio restituta, ac signo limitatonis inter terminos domini nostri monasterii et episcopi notabili discreta; de his habemus cartas.
15. De eo quod idem episcopus a nostratibus injuriatus, ea quæ apud nos habebat, in manus inperatoris saisivit.
16. De guerra quam comes Lonensis Ludovicus incepit contra comitem Durachii Egidium, advocatum nostrum, et nostrates, et de turris apud Brustemium constructa et vallata.
17. De bello inter Crustemium et opidum nostrum, et de dampno per Ludovicum comitem in villa nostra Bolo nostris ibidem illato.
18. De prohibitione ab imperatore Frederico nostratibus demandata, ne se intromitterent de guerra inter ambos comites, et quomodo Lonensis comes derisit nostrates tanquam vecordes et sibi ad conflictum exte non audentes; et de prediis cotidie a suis opido illatis, ablatis.
19. De bello comitis contra opidanos nostros, et quomodo vastatis villis ejus Brustemium comouritur 5 Kalendis Augusti, et castellum ejus a nostratibus obsidetur, et quomodo eodem comite mortuo, Godefrius dux Lotaringie induciato bello obsidentes ad sua redire fecit.
20. De pace nostratibus reddita et collectione segetum, quæ vastationi supercerant: et quomodo industria Wirici abbatis imperatoris irra contra nostrates concepta ob querimoniam defuncti comitis filii quievit, et monasterio dampna illata a patre, restituta sunt a filio Gerardo.
21. De invasione castri de Berle, et de vastatione et combustione villarum circumjacentium, et dampnis monasterio nostro illatis tunc apud Hoerle per filios comitis de Musal.
22. Quomodo comes Lonensis cum auxilio comitis Durachii suos adversarios devicit, et per matrimonium confederati sunt, paxque firma inter nostrates et comitem Lonensem stabilitur.
23. De vallo fossati circa Brustemium erecti, quod fuit omnis mali seminarium.
24. De novo ambitu ex politis lapidibus per abbatem Wiricum infra unum annum perfecto.
25. De villa Brustemitiensi et castro ibidem per comitem Lonensem in manus imperatoris deditis, ob metum Durachiensis comitis et nostratum, et de intermissione operis erecti valli.
26. De reconciliatione Alexandri papæ et imperatoris Frederici primi, turbatione ecclesiæ et regni discordantium per 17 annos.
27. De hostili invasione comitatus Lonensis per Rodulfum Leodiensem episcopum et nostrates apud Calmunt, quomodo primo comes Gerardus prevaluit, sed die sequenti cecisuis fuga lapsus, cum paucis de suis opidum Tungis cum monasterio beate Mariæ combussit.
28. De spoliatione et combustione villæ Lonensis, monasterii et catri ibidem factis per Rodulfum Leodiensem sem episcopum et nostrates Trudonenses.
29. De combustione monasterii in Brisia et totius villæ, et eversione et combustione castra Mutenakem et aliarum munitionum et villarum cum suis ecclesiis ad munus 16 et amplius per militiam episcopi perperatis, et de pace tandem facta.
30. De indignatione ducis Lovaniensis contra opidanos nostros pro eo quod auxilium in hujusmodi episcopo prestabant, et de prohibitione forentium mercimoniorum, ne de terra sua ad nostrates adveherentur.
31. Quomodo comitis Lonensis querimonia contra nostrates ad imperatorem delata, per patrocinium episcopi Leodiensis Rodulfi frustrata, pacisque concordia per imperatorem iudicta, comes tandem compulsus vallum fossati ante Brustemium erecti, ne perliceretur, in perpetuum intermisit.
32. De obitu domni Wirici ⁴⁰⁹.

PROHEMIUM ⁴¹⁰

Quoniam tribulationes ecclesiæ nostræ, quæ ei preteritis jam temporibus acciderunt ob metum et corruptionem sequentium, stilo quorundam sapientium illustrari meruerunt, non ab re visum est nobis, ea quæ diebus nostris eidem acciderint adversa seu acoreverint bona, summatum descripta posterorum memoriæ transmittere. Quemadmodum enim juniores emulatione superiorum ad meliora informantur, ita nimirum incipientium filiorum corda, patrum precedentium calamitatibus territa, a desidiis suis errore revocantur. Ad hoc ergo opus inchoandum

exemplo suo nos hortatur dompnus abbas Rodulfus, vir adprime divina et humana sapientia egregie eruditus et nulli suo tempore secundus. Is enim ministerii hujus culmen adeptus, multa digna relatione et memoria, aliorum negligentia ferme obliterrata, studiosus indagator repperit, et in libellos digesta futuræ posteritati legenda reliquit. Cujus vitam et morum continentiam, quæ vel quanta pro ecclesiæ et ordinis melioratione odiis emulorum actus sustinuit, in libello quem de gestis abbatum edidit qui volet reperire poterit ⁴¹¹.

VARLE LECTIONES.

⁴⁰⁹ Explicunt capitula terciæ partis *addit* 1°. ⁴¹⁰ terciæ partis 1°. *addit* ⁴¹¹ Incipit terciã pars in gestis abbatum hujus loci *addit* 1°.

INCIPIT LIBER PRIMUS

DE GESTIS DOMINI FOLCARDI.

1. Anno igitur incarnationis dominicæ 1138, imperii Conrardi tercii ratione nominis 1, episcopatus vero Alberonis Leodiens episcopi anno 2, defuncto, ut prediximus, pridie Nonas Martii (*Mart. 6*) abbate Rodulfo, habita fratres electione Folcardum majorem ecclesiæ prepositum, virum etate venerabilem probisque moribus insignem, communi elegerunt consilio. Qui a primevæ etatis indole sacris monasterii institutionibus decenter imbutus, et per multas officiorum administrationes sapiens ab omnibus approbatus, tanquam miles emeritus laboris premio, quo pro ecclesiæ negotiis egregie desudaverat, remunerandus, ad hujus honoris culmen non immerito est proventus. In quo qualis fuit vel quantum diligentia ad melioranda ecclesiastica et fratrum prebendam habuerit, subjectus hujus operis textus edocabit. Regulariter igitur, ut prediximus, electus, ad Mettensem episcopum Stephanum, donum electionis ab eo accepturus, cum suis est profectus. Otto vero comes Durachiensis, jam pridem illi infestus, ejus electionem cassare volens, scripsit episcopo, quasi non canonice electus fuisset, sed nomen et dignitatem abbatis illicita presumptione usurpasset. Veniens igitur Mettim predictus dompnus Folcardus episcopum presentem non invenit, quem ibidem, ut lama vulgabat, cito rediturum dies aliquot expectavit. Quo reverso, ejus se presentia exhibuit, et fidelium suorum qui aderant testimonio electionem suam veram approbans, donum electionis sibi concedi postulavit. Magno autem ei ibidem impedimento fuerat, quod commendaticias ecclesiæ suæ litteras, ut moris est, secum ferre neglexerat; quod, ut reor, idcirco dimiserat, quia canicie suæ attestationibus episcopum bene crediturum sperabat, aut certe, quod verius credi potest, suorum id negligentia evenerat. Verum episcopus legatione predicti comitis suspensus, re autem vera pecuniam ab eo se accepturum ratus, testimonium quidem fratrum et fidelium ejus admisit, sed dono eum electionis usque in curiam Concardi, ratione nominis teroii sed ratione benedictionis secundi, quæ post paululum Colonie futura erat (513), insignire distulit. Interim tamen quandam suorum nomine Symonem, qui postea decanus ejusdem ecclesiæ extitit, ad nos direxit, qui rei veritatem et electionis ordinem subtili indagatione perquireret et sibi fideliter renuntiaret. Ad curiam igitur evocatus episcopus venit, ibidem ei predictus fratrum electus, ut iussus fuerant, occurrit

A De cujus electionis veritate jam dudum testimoniis fratrum et fidelium Sancti Trudonis plene approbata, per indagationem predicti Symonis episcopus donum electionis, quod petebat, ipsi Folcardo prestitit, eumque consecrandam ad Leodiensem episcopum Alberonem secundum, avunculum Godefridi Lovaniensis comitis (514), datis sibi epistolis mittit. Albero autem, reverendæ vir memoris, eodem tempore presidens Leodiensi ecclesiæ, in diebus penthecostes Fossis (515) suam curiam celebraturus, eo ut veniret predicto venerabili viro mandavit, quem venientem honeste suscipiens, 4 Kalendas Junii, quarta (516) videlicet ejusdem festivitatis feria, abbatem consecravit. A quo domum reversus, a fratribus et populo cum magno tripudio et vocis júbilo receptus est et intronizatus. Tum vero, ut dudum sagaci mente conceperat, ea quæ ad pacem et utilitatem ecclesiæ spectant, suscepti nominis exigente officio providere curabat, et possessiones et jura ecclesiæ, antecessorum suorum honesto parta labore, conservare et ampliare temptabat.

B
C
D 2. Qui licet proventus videretur esse etatis, animo tamen constans, accinxerat se zelo consilii et fortitudinis, et antecessorum suorum non segnis executor, formam se prebebat sequacibus suis, ne inertia dediti jura ecclesiarum quoquo modo diminui aut deperire sinant, sed contra omnia adversariorum temptamenta murum validum se incunctanter opponant. In hiis enim quæ fere perdit a magno laboris sui sudore ecclesiæ acquisivit, fide suæ industriæ et fortitudinis monumentum nobis reliquit. Prima siquidem consecrationis suæ die pro ecclesia de Dyest diem et audientiam ab episcopo expetiit. Hæc enim antecessoris sui querela pro retentis ecclesiæ nostræ bannalibus (517) imbannita fuerat; sed eo decedente, Albero secundus episcopus eam non quidem canonice absolverat, ipse quippe ultra quam tam sapientem virum deceret ecclesiæ nostræ adversus erat, pro eo quod abbatem Rodulfum electioni suæ non plene favisse didicerat. Acceptis ergo duarum ebdomadaram indutiis, reversus eam imbanniri canonico judicio obtinuit, et Arnoldum, ejusdem injusticie auctorem, synodali judicio convictum, ad satisfaciendum sibi ecclesiæ tandem coegit. Qui videlicet Arnoldus, frequentibus obsequiis et magnis in expeditione belli episcopo conductis auxiliis, quod habuerat in expugnatione castri Bulioin (518), ejus nimirum amicitiam emeruerat; et ne eadem eccle-

NOTÆ.

(513) Pascha celebravit Colonie die 3 mensis Aprilis, et usque ad d. 11 ejusdem mensis eum tabulas nonnullas scribi jussisse scimus. Cf. Boehmer 2177-2181 et Jaffe Gonrad III. p. 8, n: 23.

(514) Cf. supra XII, 14.

(515) Fosse hand procul a Namur.

(516) Erat, Pentecoste enim a. 1138 celebrabatur d. 22 Maii.

(517) De his vide infra 4, 5.

(518) Quod a Rainaldo comite Barensi occupatum anno demum 1141 expugnatum est; cf. Ann. Laubienses et Triumph. santi Lamberti de castro Bulio.

sia respectum debitum ecclesie nostrae solveret, diu multumque incassum laboraverat.

* Anno suo 2. Folcardus abbas confirmavit Heinero grutario jus, quod habet in mala gruta, vulgariter appellata kaedgruyt (519) in margine addit eadem videtur manus, sed alio atramento.

3. Anno ipsius Folcardi 3 (1140) dominus Stephanie Mettensis episcopus confirmavit nostro monasterio jus cambarum id est braximaram, quod banno Leodiensis episcopi fecit confirmari. Require de hoc et gruta et de jure grutarii copias supra (520). Eodem anno prefatus Stephanus recognovit opidanos Sancti Trudonis liberos esse a theloneo in civitate Metensis. Require de hoc copiam supra (521). Anno eodem, scilicet anno Domini 1140, Godefrimus primus cum barba — ex comitibus Lovaniensibus mutato nomine comitis primus⁴¹⁸ dux Lotharingie et Brabantie deinceps cum suis successoribus summe meritis et virtutibus esse et appellari dignus fuit auctoritate imperialis (522) — [Sicis. cont. Gembl.] magnam patrie decus obiit, et in ecclesia Hassligensi humatus est. Cui successit filius ejus Godefridus secundus. Eodem anno Henricus (523) comes Lemburgie et advocatus opidi Sancti Trudonis, dolens se privatam honore ducatus Lotaringie, quem pater et avus obtinuerant, Godefrido secundo duce rebellis erat, ejusque contiguos redditus possessionum invaserat. Cujus insolentiam Godefridus egre ferens, in illis detrimentum opidum Sancti Trudonis obsidere cum multo equitum et pedum exercitu venit, sed opidanis obsidionem humilitate prevenientibus, placato eo in gratiam accepti sunt. Iste dux anno ducatus sui quarto obiit, cui succedit filius ejus Godefridus, hujus nominis tertius, primum annum etatis sue agens.

4. Quia igitur hujus castri mentionem intulimus, qualiter invasam seu redditum fuerit breviter libet ut describamus. Anno ergo sequenti [Triumphus S. Lamberti.] Hugo, filius comitis de Bate, potentie sue fortitudinem elatus, invasam fraude castrum tenebat, quod copioso milite muniens, reddere episcopo volebat. Episcopus autem Albero contractis undique auxiliis, copiosam exercitus multitudinem una cum ossibus beati Lamberti eo adduxit, et predictum invasorem se intra castri muramina audacter continentem obsidione clausit. Interim utrorumque exercitus agmine totis inter se viribus decertante, repente occulto Dei judicio predictus invasor mente

A captus, a suis deditionem castri offerentibus foras trahitur, et ante feterum beati Lamberti semivivus exponitur, subitoque expirans, omnium qui aderant mentes in venerationem beati martiris excitavit, ubique similibus, ne quid tale facere audeant, exemplo esse potuit.

5. Igitur ut ad narrationis nostrae seriem redeamus, anno prelationis ipsius 5 (1142) diutina sue alterationis materia inter abbatem Folcardum et Arnoldum de Dyest⁴¹⁹ in synodo Leodii coram episcopo ventilata, favente, abbati Justitia, Arnulfus convictus cessit, et annitentibus Godefrido Lovaniensi duce, nepote episcopi, et Henrico Lemburgense nec non et Ottone Durachiensi comite, ut decem solidos annuatim ei solvere consideretur, vix obtinuit. Quos solvendo annis singulis 4. feria pentecotes testamenti scripto posteris tradidit, ita tamen, ut, si eadie non solverentur, denuo ecclesia eadem absque retractatione iudicii a divino officio vacaret, quoadusque idem juris debitum ecclesie nostrae ex integro reconsignaret. Quod testamenti exemplar, ne qua oblivione oblimaretur inertia, episcopalis auctoritatis sigillo confirmatum et in ecclesia reconditum scire volentibus presto est. Hoc ergo modo contentio diutina, quam ecclesia nostra pro jure suo contra Arnoldum habuit, industria abbatis Folcardi tandem terminata quiescit. Ad evidentiam premissorum sciendum, quod oboli bannaes sunt census nostro monasterio a diversis ecclesiis solvendi pro redemptione visitationis annuae, qua de jure tenebantur singulis annis cum suis reliquiis limina monasterii sancti Trudonis visitare, ibique ad altare ipsius sancti ab unoquoque loco per singulos incolas obolus offerre. Hujusmodi ergo causa talis conventio intervenit cum domno de Dyest.

6. Quid cum indefesse pro ecclesia laborans, bonam suae opinionis odorem longelateque spergeret, et fratres sibi commissos sub monachice religionis disciplina paterne fovaret, placuit ei, ut claustrali officina officinarum alia situ et vetustate et vilissima destruens, a fundamentis erigeret, alia antecessoris sui studio inchoata ipse ampliando consummaret. Bone ergo intentionis opus, quod Deo inspirante sagaci mente concepit, ipso nimirum optulante, ad effectum usque perduxit. Murum namque dormitorii, ab abbate Rodulfo inchoatum nec consummatum, qui morte preventus id perficere non potuit ipse ad inferioribus trabibus exaltatum

VARIE LECTIONES.

⁴¹⁸ alio atramento superscriptum. ⁴¹⁹ de B. alio atramento superscriptum.

NOTÆ.

(519) Quae tabula sequitur ad calmen totius operis.

(520) Harum tabularum copias post Rodulfi librum insertas nos cum reliquis præceptis Gestis subdiciemus.

(521) Desideratur.

(522) Vide supra XII, 8. Hanc sententiam tamen videtur auctor, quam rejecit Ernst III, 15, jam Godefrido I Lotharingie ducatum restitutum esse a

Conrado. De tempore quo obierit differunt inter se testes, a. 1138 legitur in continuatione Sigeberti Gemblacensi, 1139 in Ann. Bosoviensibus et in Ann., Laubiens.; at vivus occurrit in tabula quadam anni 1140, de qua cf. Ernst I. I. Cf. etiam Jaffe Conrad III, p. 38.

(523) Secundus filius Walerami Pagani qui obierat anno 1139, ut videtur, 16 Jul.; cf. Ernst III, 45, 49.

consummavit. Super eam namque partem turris con-
tiguam, sub qua capitulum situm erat, abbas Rod-
ulphus nudam tantummodo lignorum materiam
erexerat quæ male compacta sibi firmiter non hæ-
rens, flatibus ventorum mota, non modicum fratri-
bus tanquam subito eatura metam iniecit. Fol-
cardus autem non solum eundem murum altitudinis
ampliavit, verum etiam totius domus fabricam con-
summatam prout potuit stramine, paupere videlicet
testo, cooperiri fecit. Destructaque veteri infir-
maria, opere et vetustate nimis horrida, terram eo effodit
et cellarii fundamenta jecit, super quod etiam do-
mum, quæ, nunc est refectoriam, constituit, eam-
que stramine coopertam successoris sui studio me-
liorandam reliquit.

7. Contigit autem hiis diebus doctissimum Stephe-
anum Mettensium episcopum huc adventasse, cum
quo et Albero Leodiensis episcopus affuit, et fœdus
pacis et concordie, quo nostrates ex antiquo ante-
cessorum suorum tempore Leodiensibus adstricti
hæbantur, presente et consentiente eodem episcopo,
removavit. Idem vero episcopus traditionem grutæ,
nobis antecessoribus suis concessæ, auctoritatis
equeque sue traditione innovatam confirmavit, quæ
quæ predictus Leodiensis episcopus nominis sui sub-
scriptione et banni interminatione ecclesie nostræ
perpetuo liberam delegavit. His ita transactis, com-
perts comes Durashiensis Otto, quod nostrates cum
episcopo fœdus concordie juramento confirmassent,
gravi adversum eos ira commotus est, injuriam sibi
factam affirmans, quod sine eo, utpote qui advocatus
eorum esset, aliam pacis et concordie conventionem
cum episcopo aut cum aliquo hominum conficiatæ
presumpsissent. Et commotus in ultionem injurie,
ut videbatur, sibi factæ Levaniensi duce et Namur-
censi comite, die statuta ad episcopum venit, et ut
se ab eis alienaret, et fœdus quod eis pepigerat cum
in irritum revocaret, frequenti suavione per se et
per alios sibi faventes commouit. Sentiens itaque
episcopus animum comitis et nepotæ suorum, duos
Godefridi videlicet et comitis Namurensis (524),
adversum eos ita commotos gravi et ipse animi do-
lore angebatur, quod eos quos sibi fideles et amicos
hæcerat auxilii sui solatio destituere cogebatur.

8. Comes ergo Otto voti sui compos, videns eos
omni auxilio destitutos, prelatos principes et poten-
tes queque quot poterat quasi eversurus epidum
contra eos adlaxit, et fœdatis munitione circumbe-
tes obsidione diutina graviter afflixit; magnamque
habundantiam panis et vini et ceterarum rerum eis
Dominus indulserat, cum principes ipsi et circumja-
centes qui omni pene rerum gravi penuria affloerent,
et ab obsessis ecclesiis necessaria victui compa-
rare cogentur. Interim ergo ecclesia nostra gravi
possessionum suarum dispendio affligebatur, et cir-
cumjacentes villæ nostræ a predonibus nullo resi-

stante libere diripiabantur. Quæ res abbatem Fol-
cardum magnæ animi dolore afflictebat quia et bona
ecclesie ecclesiis diripi et fratres suos victus et vesti-
tus inopia affligi videbat, et qui se predonibus oppo-
neret nulluserat. Igitur eam, obsidente eos comitis
exerente, ipsi intra muros fossati se utenique conti-
nerent, et pauci multorum viribus se resistere diffi-
derent, consilio tandem inuito, visum est eis utile de
pasis conditione animum duois (525) attemptare.
Quem et mediatorem inter se et comitem esse volue-
runt, ita videlicet ut, si quid justæ querelæ adver-
sum eos comes obtenderet ipse mediando eos illi
reconciliaret, rursus si ipsi injusticiæ et dampni
sibi illati comitem reum justæ inquisitione culpæ
posset, ipse itidem utrumque eque judicando utro-
que sibi invicem pacificaret. Quod factum est,
Dux enim pactione pecuniæ et mediantibus quibus-
dam suorum flexus obsidionem solvit, et epidanis
comiti reconciliatis et jurata pace recessit. Sicque
villa nostra a S. Ydes Augusti pene neque ad festum
sancti Martini obsessa, post multam sui afflictionem
ab obsidione pericula tandem est liberata.

9. Sopolis ergo undique bellorum tumultibus et
pace reddita ecclesie, Folcardus inchoata claustra-
lium officinarum edificia studiose laborabat perficere.
Cujus ferventis zeli studium intuens Franco de
Fuich, civis nostræ villæ, induxit animo abbati in
expensis operum anxie laboranti de facultate sua,
quæ satis pollebat, succurrere; et in societatem
fraternitatis admissus, quædam de suis dando,
plurima autem accedendo cepit ei in edificando
studiosus coperator existere. Considerans itaque
abbas largifluam viri benevolentiam, eandem socie-
talis participationem, quam ei indulserat, uxori
quoque ejus communicavit, et singulare fratrum
prebendam quoad viverent eis concessit, filium
quoque eorum sub monachicæ religionis disciplina
fovendum in claustrum recepit.

10. Idem autem Franco afflictionem quædam ec-
clesie, quod in villa nostra Burte hæbat, et terra
vinearum et camparum vocatur, pro redemptione
decem marcarum ab abbate in vadium acceperat,
quod ecclesie liberum remisit, et ut memoria sui
et uxoris sue annuatim inde ageretur constituit.
Alias Ridem sex marcas infundendo cæterium, et
totidem ad deducendum vinum fratrum dedit, eo
scilicet tenore, ut recordate vino fratrum in cellario,
prepositus vini tantumdem pecuniæ inde rursus
acceperet, quod sequenti tempore et sic annis sin-
gulis, ac si se vivente, semper paratum haberet.
Ad infirmorum quoque cappellam contruendam
quinque marcas condonavit, quæ abbas accipiens,
quia multa edificando multis indigebat, in opus
edificii sui expendit. Similique modo in capelo
lumen constituturus; ad id orientum quinque

NOTE.

(524) Henrici.

(525) Godefridi, qui ipso anno 1142 obiit teste Cont. Sigeb. Camblac. et Ann. Redensibus.

marcas ecclesie contulit, et ob hoc locum sepulture in eodem loco sibi et uxori sue obtinuit. Ejusdem vero temporis custos predictæ pecuniæ pondus assumens, in usus ecclesie expendit, et singulis noctibus se lumen ibi daturum spondit, et successoribus suis, ut id facere deberent, hereditario quasi jure reliquit. Post aliquot autem annos uxor ejus in seculo defuncta, ante capitulum, ut actenus cernitur, sicut eis concessum fuerat, est sepulta. Post cujus obitum ipse aliam nichilominus duxit uxorem; et ea post aliquantum temporis defuncta, terciæ quoque uxoris connubia requisivit ⁴¹⁴, ex qua duas filias et filium suscepit. Quam relinquens et seculo abrenuntians monasterium expetiit, et sub regularis vite tramite nobiscum per aliquot annos honeste conversatus, in fratrum cimiterio pausat sepultus.

11. Hujus itaque viri et alii honestæ vite seculares ceperunt imitatores existere, et crebris largitionum suarum beneficiis gratiam abbatis et fratrum societatem expetere. Inter quos quidam Tegno nomine sex marcas in adjutorium edificiorum contulit, et singularem fratrum societatem sibi et uxori sue obtinuit. Inter reliqua etiam egregiæ liberalitatis beneficia mansionis sue domum ecclesie dedit, quæ nobis singulis annis quinque solidos solvit, quos in suo et uxoris sue anniversario fratrum refectio[n]i constituit. Cujus donationis exemplar huic nostre narrationi inserere non incongruum videtur (526), quemadmodum scripto et testibus confirmatum continetur. Domus igitur predictæ mansionis si vel senio collapsa fuerit vel infortunio aliquo incensa arserit, heredes eam suis sumptibus reedificabunt nec tamen annuum censum denegabunt. Huic autem viro propter sue devotionis liberalitatem ab abbate et fratribus concessum est, ut si aliquando inspirante deo converti vellet, susciperentur congregationi sociandus. Pari modo Reinerus, vir honestæ vite cum uxore sua, Walswinde nomine, frequentibus liberalitatis sue beneficiis spiritualem fratrum societatem emeruerat; quibus etiam abbas ob recompensationem gratiæ singularem fratrum prebendam usque ad finem vite concesserat. Hii ergo sex solidos annuatim ecclesie contulerunt, quos in anniversarii sui die fratrum caritati deputaverunt. Udelricus autem quidam duodecim modios frumenti de molendino Gorsine (527) in pactum habebat, unde singulis Sabbatis in usus fratrum expendendum sextarium salis preposito solvebat. Hæc ergo pro anima sua ecclesie libera relinquere volens, statuit, ut prepositus ejusdem annonæ mensuram reciperet et fratribus salis copiam provideret. Mansionem etiam quandam ante portam atrii

A jacentem, quæ ei duos solidos solvebat, et aliam in paludepositam, sex equè denarios solventem, nobis dedit, et eosdem nummos in cena Domini pauperibus ad mandatum partiri postulavit. Idem postea apud nos conversus obiit, et duos predicti frumenti modios in refectio[n]em fratrum expendendos in anniversario suo constituit.

12. Cum igitur abbas Folcardus, honestorum virorum crebro fultus auxilio, opus edificii in manus suas prosperari videret, et ecclesia firma undique pace gauderet, ecce, paucis annis elapsis post factam confirmationem per dompnum Stephanum Metensem episcopum de jure pecarii (528) cervisiæ, quam hoc monasterium de singulis cambis, id est braxinis, infra libertatem opidi nostri Sancti Trudonis habet ⁴¹⁵, insurrexerunt in eum viri tales, qui eum a quietis portu abstraherent, et tempestuosis tumultibus in gravium afflictionem laborum permoverent. Primates namque villæ nostræ omnes fere potentiores jura cambarum in villa nostra constructuarum ecclesie auferre moliti sunt, asserentes eas nulli ecclesie juri subjacere, putantes, si in hæc violentia contra abbatem prevaluissent, eas perpetuo liberas se posse retinere. Quibus cum abbas auctoritatibus episcoporum nuper aliquos monitos ostenderet, jus cambarum solvere remittentes, et ob id per sententiam eos excommunicatos asserens qui contradicere temptassent, et nichil proficeret, super illata sibi eorum violentia episcopo Metensi Stephano, idem cambarum jus ecclesie auctoritatis sue scripto confirmaverat, conqueri statuit. Quibus ipse rescribens monuit, ne aliquam abbati violentiam inferre auderent, et quod precedenti tempore de cambis suis actum sciret, id tenendo ecclesie jura non infringerent. At illi, dum nec sic quiescerent, sed in prioris obstinatiæ duritia perseverarent, ad satisfaciendum ecclesie sepius commoniti ab abbate tandem excommunicari sunt jussi. Qua de re adversus abbatem graviter commoti, advocatum suum Ottonem comitem adeunt, et eum super excommunicationis sententia quid sibi faciendum sit consulunt. Cum quibus ipse Leodium profectus ad episcopum venit, culpaturus abbatem quod injuste in eos excommunicationis sententiam protulisset. Episcopus ergo audita utriusque partis allegatione, requisivit, si ecclesiasticæ prosecutionis modo excommunicati essent. Affirmante presbitero ecclesie se eos ecclesiastica sanctione et judiciali prosecutione excommunicasse, episcopus quoque eandem excommunicationis sententiam in eos prolatam auctoritate sua confirmavit, nec prius absolvendos esse censuit, donec quæ male auferre temptaverant, ecclesie jura sua reconsi-

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹⁴ connubiare quesivit f'. ⁴¹⁵ deest codici.

NOTÆ.

(526) Desideratur.

(527) Horasum in vicinitate Sancti Trudonis.

(528) I. q. bicarium.

gnarent. Sicque ad satisfaciendum abbati necessitate compulsi, emendationem et debitæ subjectionis obedientiam licet inviti pollicentes, ab excommunicationis vinculo sunt absoluti.

13. Fuit igitur inter hujusce conspirationis homines Ruthardus quidam, cognomento Gun, accerrimus in hac oppidanorum adversus ecclesiam conspiratione abbatis adversarius, cujus superbam contra abbatem contentionem, quam ratio finire non potuit, cita mors finivit. Etenim utriusque causa predicti juris adversum se graviter commotis, cum ille multis sibi assidentibus diceret nunquam abbatem hujus juris potiturum, seque juraret ob hoc ecclesiæ dampna plurima illaturum, abbas respondit: *Qui me et ecclesiam meam te afflicturum minaris, qui te a me sepeliendum non attendis?* Cujus sententiam cum ille subsannando despiceret, seque diutius eo victurum, quia junior erat, vana juventutis fiducia jactaret post gravem utrorumque inter se altercationem tandem dicessum est. Et tumens furore domum reversus, post triduum in lectum decedit gravique languore vexari cepit. Convocatis itaque amicis suis et majoribus civitatis, ad abbatem misit, et ut se infirmum visitare dignaretur humilis jam et emendatus rogavit. Oranti abbas annuit, veniensque infirmum oleo inunxit et petenti veniam de hiis, quæ in eum commiserat, elementer indulsit. Et quia semine carebat, rerum suarum, quarum ei copia suppetebat, ecclesias Dei heredes reliquit, et bona sua, quæ ad iudicium abbatis spectabant, ut pro anima sua ei dare liceret ab abbate obtinuit. Ecclesiæ ergo nostræ 15 solidos apud villam Enghelmunshoven (529) dedit, quos ad luminaria comparanda, unum ad altare sancti Trudonis, aliud ante altare sancti Petri, tertium ante altare sancti Leonardi, constituit; ad hospitale autem decem solidos contulit, qui de bono suo apud Hesbin (530) solvuntur. Ad ecclesiam quoque beatæ Mariæ quinque solidos condonavit non multo post defunctus, ab abbate, sicut ei contra se superbientem comminatus fuerat, in atrio est sepultus (531).

14. Fuerunt præterea quamplures alii ejusdem contra abbatem conspirationis rei, qui satisfaciennes ecclesiæ, ut prediximus, ab excommunicatione meruerunt absolvi, alii autem obstinatæ suæ timore inflati, nec respicere volentes, excommunicati defuncti sunt. Quorum Elyas de Kyrkem unus fuit, qui cambam in foro habens, ut aliquid juris ecclesiæ inde solveret, licet excommunicatus nullo modo cogi potuit. Quam postea cuidam optimatum civitatis Arnulfo nomine, filio Ottonis divitiis, vendidit; cujus heredes nichil nobis inde solventes, eam usque in præsens liberam tenent. Sic ergo abbas Folcardus justitiæ et fortitudinis zelo accinctus, cum multis unis decertavit et vicit, et jura sua, quod quilibet eo junior vix elaborasset, ipse jam evo fessus labore

A improbo adversus violentos viriliter obtinuit, et ecclesiæ suæ post se perpetuo possidenda reliquit. Adam autem, episcopi Metensis scultetus, cujus prius Arnulfus, eque et ipse scultetus apud nos conversus, vir inter suos precipuus, ratione ductus ad abbatem venit, satisfactionem ei quod adversus ecclesiam senserat obtulit, et abbati reconciliatus, jura ecclesiæ suæ eidem ex integro recognovit. Idem vero pro camba sua et fratris sui Guntramni nomine 10 solidos abbati solvebat. Considerans itaque abbas necessariam talis viri amicitiam, qui homo ejus non erat, ut hominem suum eum faceret, et de fidele fidelior et de amico amior redderetur, consilio B amicorum suorum ei 10 solidos in beneficium dedit, mansam Herzonis de Batershoven et 4 solidos, quos Arnulfus quidam de Halmale habebat, et 12 eque denarios, quos Lambertus de Palude, cognomento Dume, solvebat. Quæ quia de fratrum prebenda mutuavit, deminuta civitatis decima, totidem preposito solidos ad se pertinentes recompensavit. Tempore autem antico camba quædam in villa Meceres erat, quæ officio sculteti subserviebat, unde ille preposito annis singulis 9 modicos cervisiæ solvebat. Quæ cum in diebus Folcardi abbatis propter inopiam incolatum deperisset, aliam in platea quæ Lapidea vocatur penes ecclesiam sancti Gengulfi constructam, Everardo, qui tunc temporis scultetus C erat, donavit, eique quantum cervisiæ inde solvere deberet superordinavit: duos modios in cena Domini ad mandatum pauperum, et partem modiorum operariis prepositi, quando fenum prati Meceres secarent, aliam nichil hominis partem messoribus, quando seges curtis nostræ quæ vicinaty adjacet succideretur. Idem vero Everardus, honeste militaris et vir magnæ erga Deum devotionis, mansione quadam inter atrium nostrum et ecclesiam beatæ Mariæ empta, hospitale construxerat, cui pratam unum et alodium terræ jacens secus fontem, qui sancti Gengulfi vocatur, contulerat. Quæ tunc quidem modicum questus eidem domui conferebant, modo autem, dominus undique constructis et commanentibus ibidem plurimis, locus idem annis singulis 30 solidos hospitali solvit.

D 15. Reynerus etiam grutarius, vir admodum probus et abbati natione proximus, in suburbio villæ nostræ, in loco qui Nova domus vocatur, 5 solidos ecclesiæ contulit, et ut suus et uxoris suæ Engheltrudis nomine anniversarius inde ageretur constituit. Sunt adhuc nonnulla abbatis Folcardi egregia pii laboris studia narratione digna, quæ huic operi non incongrue judicavimus inserenda.

16. Cum igitur violentiam oppidanorum se vicisse gauderet, et post tanti laboris fatigationem requiem speraret, ecce, ei ex insperato res, quam non putabat, accidit, quæ eum non minore precedentis temporis labore afflixit. Cum enim terminata cum opi-

NOTÆ.

(529) Engalshoven Sancto Trudoni vicinum.

(530) Hespen.

(531) In capitulum tabula hæc minus apte cum capite sequente conjunguntur.

danis sua causa in monasterio sancti Lamberti A sederet, et de repedatione domum cum suis letus tractaret repente nuntius Gerardi cardinalis (532) advenit, mandantis ei ut census domorum Coloniae jam diu retentum abbati Sancti Martini redderet, aut si nollet, pro hoc ei responsurus Coloniae veniret. Reversus domum quanto citius viæ necessaria preparat, et sequenti post epiphaniam die Colonia advectus, acceptis usque in pascha ad generale placitum induciis rediit, transactisque sacræ resurrectionis diebus, die statuta Coloniae venit. Sed considerantes majoris ecclesiæ prepositus et decanus et sapientiores quique clericorum dignitate mordinis nostri vilescere, si tantos viros contigisset sub lay- B cali persona iudicio invicem contendere, statuerunt eorum altercationem hoc compositionis modo terminare. Decreverunt namque ut ea domus quæ muro adhebat nostra esset, eamque ecclesia nostra perpetuo libertatis jure possideret, aliæ autem duæ, ex altera parte plateæ constructæ quia nostræ non erant, in jus abbatis Sancti Martini cederent. Nec in iuste. Sanctus enim Euergisibus, fundator ecclesiæ sancti Martini, eo in loco ubi in transitu ejusdem beati pontificis celestem audierat armoniam, quicquid a porta frumenti usque ad portam Reni continebatur, cum macello eidem libera tradi- C tione contulerat. Duæ ergo domus in spatio ejusdem termini comprehensæ non iuste cesserunt in jus prædictæ ecclesiæ. Harum autem trium domorum mansiones 18 denarios solverunt, quorum tertia nostris, reliquæ predicti abbatis usibus cedunt. Sicque mutua abbatum pro suo jure altercatio industria clericum terminata, et sua cuique iuste restituit, et iudicium laycalium personarum, quod eos subire non decebat, declinavit.

17. Hæc ergo et plura alia, quæ prioribus antecessores sui temporibus, multo licet studio temptassent, acquirere ecclesiæ non poterant, ipse meliora, ut sic dictum sit, servatus in tempora et felicitati usus fortuna, non solum acquisivit, et ab omni contradictione libera hominum, filiis suis perpetuo

possidenda reliquit. Qui cum, ut erat grandævus etate et multo ad ipsa juventute defatigatus labore, ad extrema tenderet, jam die vocationis suæ appropinquante, in lectum egritudinis decidit, et astante religioso fratrum et filiorum suorum conventu, confessus, communicatus et iunctus, 5. Idus Maii die (an. 1148) obiit, et in medio monasterio ante capellam sanctorum Trudonis et Eacheri locum sepulture meruit. Prefuit autem monasterio annis 7, mensibus 2, diebus 7. Idem vero ipse reverendæ memoriæ vir alodium quoddam in villa Hakendover, 7 solidos solvens, ab heredibus emptum ecclesiæ contulerat, unde 6 solidos fratrum refectioni et 12 denarios servientibus in die depositionis suæ dari censuerat. Qui futuri providus, metuens, ne aliquando idem alodium incolarum violentia ecclesiæ subtraheretur, statuit, ut de curtibus nostris villæ adjacentibus, quas ipse invadiatas redemerat, predictorum solidorum quantitas fratribus et servientibus conferretur.

18. Diem præterea transfigurationis Domini et memoriam beati Laurentii martiris et sancti Lamberti, nec non et sancti Nicholai, Mariæ quoque Magdalene sollempnem agi iussit, et in honore eorumdem sanctorum singulis ipsarum sollempnitatum diebus duos fratribus solidos dare precepit. Ad auctaque piæ devotionis reverentia, lumen ante altare sancti Nicholai constituit, quod sicut et cetera ut de predictis curtibus exsolveretur ordinavit. Conradus vero, hiisdem diebus majore ecclesiæ prepositus, magnis debitorum anxietatibus implicatus, ut eas sibi invadiare liceret, multis ab abbate precibus vix extorsit, quos tamen eodem anno se redemptarum fideliter spondit; sed cum non post multos dies idem venerabilis pater e seculo migrasset, propositus sponsionis suæ oblitus invadiatas curtes redimere neglexit. Sicque fratres multo tempore caritate sibi ab abbate constitata caruerunt, nec tamen predictas sanctorum memorias sollempnes agere miserunt.

INCIPIIT LIBER SECUNDUS ¹¹⁰.

DE GESTIS DOMNI GERARDI ABBATIS.

1. Anno Domini 1148, imperii vero Conrardi rati- D one nominis tertii anno 8, episcopatus Alberonis secundi anno 9, defuncto 6. Idus Maii (539) abbate Folcardo, Gerardus, Gisleberti comitis et advocati nostri filius, communi fratrum electione abbas est substitutus. Quem videlicet saniori usi consilio ob id maxime elegisse videbantur, ut quoniam Otto comes, frater ejusdem Gerardi, ecclesiæ infestus erat,

presidente eis fratre suo nichil eis ultra violentiæ inferret, sed contra aliorum predonum rapacitatem bona eorum sua defensione tutaret. Missis post eum claustris senioribus, a Cluniaco, quo se ante aliquot dies contulerat, revocatus est, et 8. Kalendas Augusti a fratribus et populo cum magna utriusque sexus multitudinis receptus est. In magna quidem pace et quiete ecclesiæ prefuit, nullaque, sicut

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁰ tertiæ partis addit 1°.

NOTÆ.

(532) Erat diaconus cardinalis Sanctæ Mariæ in Domitica.

(533) Supra legitur 5. Id. Maii.

antecessores qui passi fuerant, afflictionum suorum laborum incommoda pertulit. Hocque virtutis et probitatis suae monumentum posteris reliquit.

2. Domum Macharii villici sui de Hales, cujus pater Johannes abbatem Rodulfum crebra sua arrogantiae infestatione laceraverat, quam idem Macharius in modum castelli fossatis et aquarum meatibus undique munierat, hoc modo cepit et funditus diruit. Cum idem Macharius vana elatione tumidus abbati se opponeret, et quicquid quimo libuisset, id quasi sibi licitum opere compleret, accidit, ut quemdam abbatem servientem, despecto abbate et ejus nuntio, qui eum conduxerat, graviter injuriatum equo etiam spoliaret. Quo comperto abbas gravi adversus Macharium ira exarsit, et fratri suo comiti rem referens, ejus contra predonem auxilium expetit, atque ad vindicandam in Machario injuriam suam eum secum usque Hales perduxit. Intromissus comes in curia Macharium advocat, equum quem abstulerat adducere sibi imperat, eumque de illata abbati injuria se excusare non valentem iudicio hominum suorum cum uxore et filiis domo expellit, eamque et omnia illius in manus abbati tradit. In qua cum per aliquot dies moraretur, et ille, ut erat ferus animo, nichil dignum satisfactione offerre dignaretur ei, inito abbas cum suis consilio, fossatis terrae adequatis, turres dejecit et domum totam destruxit. Postea tamen mediante Ludovico Lonensi comite (534), gratiam suam ei indulxit, et mansionem suam cum ceteris quae ei abstulerat reddidit.

3. Eodem tempore Gerardus cardinalis a Roma in Gallias transvectus, et per multas civitates concilia celebrans, Leodium venit, ibique synodum suam celebraturus, abbati Gerardo ut adesset mandavit. Abbas autem inventionem prepositi sui ejus preceptioni preposuit, et in Flandriam profectus, Leodium venire contempsit. Indignatus cardinalis et in personam suam papae injuriam factam protestatus, ecclesiam nostram a divinorum celebratione cessare jussit, et abbati ex auctoritate beati Petri et ipsius papae introitum domus Dei interdixit. Reversus abbas de Flandria, predictum Gerardum Romam redeantem necessitate cogente Treverim usque secutus est, ibique mediante pecunia ejus gratiam adeptus.

4. Non post multos deinde dies, anno scilicet Domini 1146, domnus Gerardus obtinuit a comite Flandriae Theoderico (535) confirmationem de villa nostra et bonis nostris Provin. Eodem anno cum

ingravescente langiore comites Otto, frater ejusdem domni Gerardi abbatis, ad extrema venisset et de vita desperatus esset, in redemptionem animae suae et heredum suorum contulit ecclesiae villam quandam Aleym (536) nomine, et non multo post defunctus, in claustrum juxta matrem secus introitum monasterii ad aquilonarem partem jacet sepultus. Expletis autem exequialibus ejus, presentibus Henrico secundo Leodiensi episcopo et Arnulfo Lonensi comite, frater ejus Theodericus canonicus Sancti Lamberti et Bruno, qui post archidiaconatum ejusdem ecclesiae meruit, et Arnulfus de Curterse (537) et alii plures ejus nepotes traditionem comitis sua auctoritate firmaverunt, et banno episcopi stabiliri ecclesiae imperpetuum fecerunt.

5. Arnulfus tamen predictus promissum violans, anno post obitum Ottonis 5 (1130) datum monasterii sibi usurpans vim intulit; sed abbas ipsum conveniens ad restitutionem coegit (538). Anno prelationis domni Reneri (539) 6, qui fuit anno Domini 1153, obiit Albero Leodiensis episcopus secundus: cui successit Henricus secundus et presuit annis 13. Eodem anno (540) defuncto imperatore Conrado tercio ratione nominis, successit Fredericus primus et imperat annis 37 (541).

6. Postea ipse dompnus Gerardus pertesus majorum et turbinum secularium causarum, privatus vivere volens, donum abbatiae Henrico secundo Leodiensi episcopo reconsignare voluit, sed quibusdam hoc egre ferentibus, Leodiensi episcopo supplicatum est, ut minime consentiat. Leodiensis autem episcopus petenti annuere noluit; immo ut domui Dei, quam regendam susceperat, paterna sollicitudine praesent, distincte precepit.

7. Postea autem importunitate ipsius evictus cessit, et annitentibus quibusdam parentibus et amicis ejus nobilibus in depositum volentis consensit.

8. Decessurus ergo abbatia anno Domini 1155 obtinuit a fratribus, ut eorum electioni interesset, quatenus electi personam et mores ipse sua auctoritate approbaret, quod ita quoque, fratribus in omnibus ei libenter obedientibus, accidit. Habituque electionis die cum fratribus affuit, et Viricum, majorem ecclesiae et prepositum et armariam, omnium in commune vocibus acolamantium sibi in successorem eisque in patrem elegerunt. Transactisque paucis diebus, jam privatus, ut dudum animo intenderat, Flandriam adit, monasterium sancti Petri situm in Gandavo expetit, et ab abbate Sygero honorifice susceptus, sub communis vitae

NOTAE.

(534) Filio Arnulfi V, comitis Lousensis.

(535) Theodericus de Alsatia 1128-1168.

(536) Ad Mosam inferiorem.

(537) Juxta Diest.

(538) Tabula Gerardi abbatis de hac re anno 1150 conscripta legitur apud Mantelium, p. 75.

(539) Imo Gerardi. Quae sequuntur falsa sunt; obierat Albero II jam anno 1145, de quo vide Jaffé p. 281; ei successit usque ad annum 1164 Henricus secundus.

(540) 1152.

(541) 39.

regula aliquantis ibi annis cum fratribus vixit. Inde ab abbate Cluniacensi evocatus, cellam quandam ipsorum, tribus milibus a nobis disparatam, Bertreys (542) nomine, ad eo regendam suscepit. Cui cum aliquanto tempore prefuisset, eamque meliorem quam invenerat industria sua reddidisset, consilio sibi faventium persuasus, ut ad nos diverteret, habitationem loci, quæ multum ante ei placuerat,

A curamque domus sibi commissæ deserens, ad nos se convertit. Et regulariter aliquandiu apud nos honeste conversatus, in senectute bona obiit, et in monasterio penes introitum chori partis dexteræ ad meridianam plagam locum sepulturæ obtinuit. Prefuit autem monasterio annis 11, vixit vero postquam abbatiam dimiserat aunis 19, eodem anno obiit (1174).

INCIPIT LIBER TERTIUS ⁴¹¹.

LIBELLUS GESTORUM DOMNI ABBATIS HUIUS LOCI WIRICI.

1. Anno ab incarnatione Domini 1155 Wiricus, major ecclesiæ prepositus et armarius, eo quo prediximus ordine a fratribus electus abbasque discedenti patri substitutus, Wormachii ad curiam imperatoris Frederici (543), episcopum Metensem se illic inventurum credens, et profectus. Quo non invento, ad requirendum eum Mettim properavit. Forte tum Hillinus, Treverorum archiepiscopus sedisque apostolicæ legatus, aderat. Cui cum presentatus fuisset, causamque viæ suæ aperuisset, auctoritatis ejus approbatione fultus, ab ipso presenciæ episcopi Stephani exhibitus, donum electionis, quod petebat, absque difficultate aliqua est assecutus. Cum enim ante electionem ei notus et familiaris fuisset, ni mirum facile quicquid petisset, obtinere poterat, etiam si prefatus archiantistes suffragator non affuisset. Plurimum namque hominibus prodesse solet in suis necessitatibus familiaris divitum noticia.

2. Adeptus ergo electionis donum eum redire domum disponderet, prelictus Treverorum archiepiscopus nimia ei dilectione astrictus, in comitatum suum eum esse precepit et Treverim usque perduxit. Ibi eum Henrico Leodiensi episcopo, de curia imperatoris redeunti, familiariter commisit, utque ei in suis negotiis causa suæ dilectionis assisteret, obnixè rogavit. Quem idem episcopus cum omnibus suis secum assumens Leodium deduxit, et sequenti suæ reversionis die missam celebrans, 18 videlicet Kalendas Februarii (1156), abbatem consecravit. Quo comperto, canonici ecclesiæ sancti Johannis evangelistæ ad episcopum venerunt, nec prius se ejus consecrationi assensum prebituros dixerunt, nisi loco antecessoris sui pro injustitia sibi, ut asserant, facta ab eo se responsum. Abbas quippe Gerardus insulam quandam, Edecus nomine, in termini allodii nostri et allodii eorumdem canonicorum positam, ut sibi videbatur juste, ut vero ipsi affirmabant injuste, in partem suam attrahens eis abstulerat, et quarto ab eis ad audientiam episcopi mandatus venire neglexerat, unde iudicio nobilium

B personarum tandem decretum est, ut insula eadem in jus et possessionem eorumdem canonicorum libera cederet. Interrogatus abbas Wiricus, si super hac eorum querimonia eis respondere vellet, non abnuvit, acceptisque usque in festo sancti Lamberti (Sept. 17) induciis domum cum suis rediit.

3. Receptus igitur a fratribus et populo solempniter, ut decebat, ilico ad reparationem claustrum animi intendit, et conductis operariis lapides et columpnas et cetera ad id operis necessaria precio non modico comparavit. Consideransque, quia prepositi operi edificium non sine magnis sumptibus expleri posset, allatam sibi lapidum partem seorsum interim reponens, expectavit donec congruentiori temporis aura alios commodius afferri faceret, et aspirante sibi Dei sanctorum adjutorio, claustrum in meliorem quam tunc erat pulchritudinis speciem mutaret. Coopertum enim ligneis tegulis et eisdem vetustate pene consumptis, per diversa loca rimis patentibus pluebat; unde grave incommodum tempore ymbrium seu nivium, ad murum plerumque defluentium, conventus omnis habebat. Ligneis etiam stipibus totus claustrum ambitus fulciebatur propter conventum, qui muro vetere cum columpnis et basibus atque capitellis, opere rustico, usque ad murum capellæ sancti Lamberti claudebatur. De hiis in sequentibus, cum ad id nostra pervenerit narratio, plenius dicemus.

D 5. Quum igitur, ut supra prelibavimus, dominica die, in vigilia videlicet sancti Lamberti (Sept. 16), ut promiserat, responsurus canonicis Sancti Johannis Leodium venisset, et utraque pars altercationis suæ litem ab hora diei prima usque in vespeream protractam nullo modo finire potuisset, tandem finitis vespereis iudicio nobilium qui aderant sanctum est, ut iudicii prioris sententia super idem allodium pridem prolata rata esset, eandemque insulam ecclesia sancti Johannis absque contradictoris alicujus reclamazione perpetuo liberam possideret ⁴¹². Quæ tamen miro quodam fortunæ eventu, variarum occasionum impedimentis intercuren-

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹¹ tertie partis *addit* 1°. ⁴¹² possiderent 1°.

NOTE.

(542) Juxta Montensækem vicinum Waremme.

(543) Qui mense Septem 1155 ex Italia redierat

tibus, ad nostra usque tempora nullos utilitati eorum protulit fructus.

5. Cum igitur in reparatione claustrum animum intenderet, et in hujusmodi intentionis sollicitudine die noctuque totus estuaret, et sub tam ydoneo, licet recenti, rectore ecclesia commode ageret, ecce, mira omnipotentis Dei dispensatione, qui nunquam injusto delinquentium culpas punit judicio, magnam ejus erga nos et iram experti sumus et gratiam. Primo namque anno consecrationis suae, 10 Kalendas Octobris, cum subito surgentibus flammarum globis civitatis succensa arderet, et magna jam sui parte absumpta, quod residuum erat victrix flamma lamberet, fratribus matulinatis synaxis odas Deo solventibus, scintilla tenuis vento prelata secus turrim ad occidentalem plagam super arentia ligna cecidit. Ibi paulatim fomentis crescentibus, in immensum ignis exestuans, arentem totius manicæ materiam apprehendit; ipsum etiam supereminens proximæ turris tectum flammæ subito in altum eructantibus vapor corripuit. Quo duo quidam precio sibi promisso velociter ascendentes, cum magno vitæ suæ periculo igne vix extincto, turrim ab imminente eruerunt incendio. Ignis vero reliqua quæ proxima erant libere pervagatus⁴⁴⁹, tectum monasterii, partim ligneis tegulis, partim plumbo coopertum, ab orientali ejus parte invasit, totumque, fratribus quæ intra monasterium erant auferre certantibus, nullo jam obtinente valente, nostris id peccatis exigentibus, feroci flamma absumpsit. Turris vero occidentalis ad aquilonarem plagam cum alia sibi coherentem turre, in qua campanæ pendebant, licet jam tertia incensa arderet, industria et labore fidelium laicorum ignem a campanis propellentium illesa remansit. Quarta nichilominus orientalis turris ad meridianam plagam, cum flamma vorax proxima quæque depasceret, incensa arsit; super hanc crux deaurata cum pomo grandi eque deaurato stabat, quæ nitore sui splendore oculis longe intuentium reverberabat. Armarium etiam, ubi calices reponi solebant, et formæ (544) in choro operis sui pulchritudine decentes, sedes etiam ad standum seu sedendum fratribus satis commodæ arserunt, aliaque quamplura utilitate sui satis preciosa, se viente incendio ad nichilum redacta disperierunt. *Item.* Monasterio itaque cum utrisque absidibus et duabus, ut predictum est, turribus quatuorque manicis exusto, cancellum cum duabus adherentibus absidibus, sibi vola (545) protegente lapidea, inustum remansit. Totus præterea claustrum ambitus, dormitorium, caminata abbatis, refectorium quoque partim tegulis partim stramine cooperta, miro modo ab igne remanserunt intacta. Hic animadvertere quilibet potest, quod omnipotens Deus mira dispensationis suæ miseratione et iram

A suam nos experiri voluit et gratiam. Nisi enim ea quæ igni superferunt pietatis suæ virtute ipse custodisset, nequaquam humanis viribus, scintillæ patratæ concremationis super arentes, utilia dicam, paleas late cadentibus, salvare potuissent. Molendina duo superius et inferius cum adjacentibus sibi omnibus exusta sunt. Congeries lignorum maxima secus murum refectorii posita, illesa permanente ejusdem domus straminea tectura, arsit, Cambam quoque, pistrinum, domum qua pauperes reficiebantur cum viridario et domunculis hac illaque per curiam constructis ignis absumpsit, solum vero horreum cum spicario collucente in circuitu inventio inexistum remansit. Eodem anno combustum est monasterium Gemblacense.

6. Abbas interrim Ultrajectum ante aliquot dies profectus aberat, jamque expleto suæ protectionis negotio, quid suis accidisset ignarus, domum redibat. Ad quem tam diræ vastationis nuntius in villa nostra Alburch consistenti venit ejusque animum et omnium qui aderant gravis nuntii merore percussit. Cumque post gravia imi pectoris suspiria, quæ dolor tristis ac subiti nuntii ellicerat, claustrum et cetera, ut dictum est, inusta ramansisse audisset, spem totam in Deum et sanctum ejus Trudonem ponens, animumque viri fortis, qui nec adversis deprimi nec prosperis potest elevari, induens, suos ut de hiis quæ audierant clementius dolerent ammonuit, domumque sub omni celeritate repedavit. At ubi monasterio appropinquans vastationem recentis incendii oculis propriis aspexit, acri stimulante dolore vehementer ingemuit. Nec tamen de adjutorio Dei et patroni sancti sui diffidens, quin potiora exustis construere posset, ilico ad reparationem monasterii se viriliter accinxit. Intra paucos itaque dies ligneam fabricam, parvam quidem sed tempori congruentem, super corpora beatorum Trudonis et Eucherii crexit, fratresque ibi die noctuque solidas Deo laudes psallere fecit, necessitate ergo reparationis monasterii compulsus, opus claustrum, ad quod toto mentis fervore jam dudum intenderat, intermisit. Paucis post diebus elapsis quidam primatum villæ nostræ Rutardus nomine, languore ingravescente ad extrema veniens, 10 ad deducendum vinum fratrum marcas dedit, quas videlicet ita in usus ecclesiæ expendendas⁴⁵⁰ ordinavit, ut recondito vino fratrum in cellario, eadem inde assumerentur quæ sequenti anno et sic in posterum semper paratæ haberentur. Præterea anniversaria quatuor, suum et uxoris suæ, patris quoque ac matris, inde agi instituit, ita scilicet ut si predictæ marce in alios forte usus ecclesiæ expenderentur, 16 solidi qui de bono suo in Sarchinio preposito solvuntur, fratribus in eisdem anniversariis ad refectorem darentur. Cum igitur abbas Wifricus

VARIAE LECTIONES.

⁴⁴⁹ provagatus 1°. ⁴⁵⁰ expendendos 1°.

NOTÆ.

(544) Canentium sedes plicatiles.

(545) I. p. volta, volutio.

omni sollicitudine satageret, si quoquo modo nudam templi faciem tegere posset, quæ magnitudine sua oculis intuentium horrida et miserabilis apparebat subito ei alterius et non dissimilis sollicitudinis occasio accrevit. Domus namque nostra Coloniae, quæ una de capitibus turribus urbis est, anteriore muro in præceps pendente, ruinam minabatur; proxima enim Reno est, et inter ipsam et ripam et fluminis brevis tantum et publicus transitus erat. In diebus ergo natiuitatis Domini misso Coloniaenses nuncio abbati mandaverunt, emendaturus domum suam Coloniae veniret, aut si nollet, ipsi ea quæ emendanda erant suis sumptibus explerent. Mira ergo abbas Wiricus anxietatis vallatus estuacione metuensque, ne si quod Coloniaenses mandaverant omitteret, aliquo modo pro reparatione ejusdem domus postmodum ab eis impediri posset, diligentem consummandorum edificiorum Everardo sculteto suo, viri admodum probo et strenuo, et quibusdam de fratribus sollicitioribus injunxit, ei imminentem domus ruinam correcturus, Coloniae contendit. Considerans absque magnis sumptibus eam reparari non posse, accommodatis a quodam sibi fidele 15 marcia, quasi jam omnia reparationi necessaria haberet, juxta illud comici;

Dimidium qui bene cepit habet (546),

inchoans statim mense Marcio (1457), eam funditus statuit diruere. In cujus destructionis labore maximo quanta expenderit, brevitati consultum volens prætereo. Jacoque novi operis fundamento, cum nec lapides ipsi nec cementum pro vetustate novæ edificationi essent habilia, intra festum sanctæ Gertrudis sanctique Martini magno labore magnisque sumptibus præter hiis, quæ in eundo ac redeundo expandit, totius domus fabricam mirifice consummavit. In qua locato habitatore, 5 marcas et dimidium sibi solvi fecit, cum a temporibus Theoderici abbatis, per 48 ferme annos (517), usque ad id temporis dimidiam tantum et vix eandem solvisset. Prepositus enim Mosellæ Coloniae veniens, cum eam exigeret, habitator ejus se in malioratione utensilium domus eam expendisse aiebat, nihilque preposito nisi blanda subdola argumentationis verba reddebat. Per 22 autem annos, quibus eam ecclesiam liberam tenuit, predictæ constitutionis summam ab inhabitante in ea abbas Wiricus annuatim recepit, quam etiam pridem, cum prepositus esset, contra voluntatem prædecessoris sui eam vendere volentis, 8 marcia redemerat. Igitur eum, ut dictum est, in reparatione domus Coloniae esset occupatus, anni-

ante viriliter Everardo iudice ceterisque quibus id curiæ injunctum erat fratribus, domi certatim ferebat opus. Per quos etiam eodem anno manicam cancello et turri aquilonaris plagæ contiguam grandi et forti materia reparavit, atque in meliorem quam ante combustionem fuerat statum opere citato reformavit, novoque cooperiendi genere et usque ad id temporis in nostris partibus inusitato maultumque contra ignem valente, de lapidibus videlicet tenuiter sœtis, eam cooperuit. Processum deinde temporis monasterium ipsum a cancellousque ad sepulchrum sanctorum Trudonis et Eucherii forti et mirifico opere consummavit, eaque qua manicam cooperuerat tectura decorabile reddidit. Intra 16 ergo annos abbatis et fratrum, qui cooperatores ejusdem operis erant, industria melior et decentior priore a cancello usque ad turres occidentales cum absidibus et manieis totius monasterii egregie consummata est fabricatura. Anno Domini 1158 Nonas Septembris tres soles visi sunt in parte occidentali; sed duobus paulatim deficientibus, sol diei qui medius erat remansit usque ad occasum.

7. Anno Domini 1159, quinto anno (548) Wirici abbatis defuncto 3 Kalendas Septembris (549) papa Adriano, gravis inter Rolandum et Octavianum de papatu Romæ orta est contentio (550), electi quippe ad papatus honorem partibus inter se discordantibus utriusque fuerant. Quorum alteri, scilicet Octaviano, Fredericus imperator et sui favebant, alterum autem, id est Rolandum, contra partes imperatoris plurimum nobilium et maxime Wilhelmi Siculi potentia fovebat. Causam autem hujus inter eos contentionis et discordiæ non incongruum videtur hic paucis disserere. Obordis quibusdam discordiæ simultatibus inter Adrianum papam et imperatorem Fredericum (551), cum imperator ab episcopis suis hominagium et sacramenta regalia exigeret, et in scribendo papæ nomen suum nomini ejus præponeret, cardinalibusque ejus ecclesias et civitates regni sui interdiceret, quia non videbat eos, quales requirit ecclesia, pacis predicatorum sed ecclesiarum predatores; hiis aliis molestiis exasperatus dominus papa, cum eum sepe monitum respicere nolle videret, excommunicatorum se eum minatus est. Proinde procedente tempore cum jam fama ferret eum Italiam cum exercitu intrasse (552), et plurima ejus parte suæ potestati subjugata, quasdam beati Petri possessiones sine iudicio et ratione occupasse, assumpta tunc demum occasione apostolicus maxime querelæ verbum in communi proposuit, eum

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁴⁶ supra 1°. ⁵⁴⁷ anno 1157. in margine addit manus coarva.

NOTE.

(546) Horat., Epp. I, 2, 40.

(547) Imo quinquaginta; cf. supra VI. 26.

(548) Si annum 1153 Wirici fuisse primum statuit, inde a consecratione ejus currebat annus quartus.

(549) Imo 1 Sept.

(550) Haud scio an auctor pascam illa verba 1160

in Auctario Aquicinctino ante oculos habuerit.

(551) Quæ sequuntur argumenta desumpta sunt ex Adriano et Friderici litteris quæ in Sigeberti cont. Aquicinctina leguntur.

(552) Jam anno 1153 medio Fredericus in Italiam venerat.

Romanam ecclesiam conculcare disposuisse, et omnia ejus tam imperialia quam spiritualia sibi violenter velle auferre. Ad hæc cum omnes in conventu turbati quid facto opus esset cogitarent, tandem eo sententia prolata est, ut omnes qui aderant data fide in manus papæ jararent, quod unanimiter omnes pro honore et libertate Romanæ ecclesiæ contra imperatorem et omnes principes indeficienti animo usque ad sanguinis effusionem stare deberent. Cui consentitis, ne effectum haberet, fautores partium imperatoris prudenter et sagaciter obviaverunt dicentes: *Multi quidem reges ecclesiam Romanam læserunt, et in presenciarum Siculus* — nam forte tum isdem aderat, qui eam ⁴³³ graviter afflixit — *nunquam tamen hujusmodi securitatibus et juramentis ecclesia ipsa contra quemquam se armavit. Verum si morbo noviter exorienti hoc noxium adhibendum est remedium, fiat specialius contra Siculum, qui plus omnibus nocuit, et tunc demum generaliter contra omnes, qui hanc ecclesiam deprimere et humiliare voluerunt, ne, si forte contra istum qui advocatus et defensor est ecclesiam nos in hunc modum armaverimus eum ad destructionem ecclesiæ nostræ modis omnibus incitemus.* Hæc eorum prudenti responsione conclusi adversæ partis fautores siluerunt, consilioque ea die aliter cassato, cum rubore abierunt. Postmodum tamen habita adversus imperatorem manifesta conspiratione, domno papæ sacramento firmaverunt, quod si imperatorem excommunicaret, ejus honori et voluntati usque ad mortem contrairent ipsumque contra eum modis omnibus adjuverent. Adjecerunt præterea hæc, sacramento promisso confirmantes, quod sit contingeret domnum papam vita decedere, nullum se nisi de illis qui juraverant in futurum pontificem eligere debere. Circumpositos insuper episcopos juramento constrixerant, ne aliqui electo, nisi in quem Siculi secta consentiret, in consecratione manus imponerent. Anno ipso predicto Adriano papa 3 Kalendas Septembris defuncto, ad eligendum ei successorem omnes ex more conveniunt. Sed cum propter conspirationem adversæ partis et imperatori non faventium electio lente procederet, tertia fere die transacta ad hoc devenit, quod cardinales quatuordecim qui sacramento constricti tenebantur Rolandum cancellarium nominaverunt, alii autem novem numero qui exortes juramenti erant Octovianum presbiterum eardinalem, ad regimen ecclesiæ et ad pacis et concordie unitatem inter ecclesiam Dei et imperium reformandam dignum et utilem cognoscentes, elegerunt. Cum autem alii electum suum manto induere festinarent, nundum tamen eo induto, alii eos prevenientes, ad petitionem totius populi Romani, electione universi cleri, assensu fere totius senatus, electum suum manto induerunt et intronizatum in sede beati

A Petri collocaverunt. Proinde ad palatium ejusdem, acclamante universo populo, ymnium Deo decantante clerico, et omnibus rite sollempniter adimpletis, eum deduxerunt; adversæ vero cardinales partis retrocedentes in castrum quoddam beati Petri se contulerunt, ibique per dies 8 et amplius conclusi permanserunt. Inde postmodum per senatores educti extra Urbem secesserunt, et duodecima die quod a secula non est auditum, in castro quodam Cesterna nomine electum suum inmantaverunt, et continuo mittentes nuntios per universam Italiam, episcopis ne ad consecrationem electi eorum venirent dissuaserunt, minantes eis excommunicationem et depositionem imperpetuum.

B 8. Anno Domini 1160 ad hanc discordiam sedandam et ydoneum ecclesiæ pastorem substituendum cum omnes imperii proceres ab imperatore mandati fuisset (858), Henricus quoque Leodiensis episcopus inter primos non ultimus adesse jussus est. Qui cum abbatem Wiricum secum proficisci vellet, ille autem propter vix periculum recusaret, et tamen, si non cum eo proficisceretur, inobedientie apud eum nota accusari timeret, oblata ei sue protectionis competenti pecunia cum non proficeret, necessitatem in voluntatem vertens in Italiam profectus est. Cumque emenso grandiet difficili itinere C Cremonam venisset, ubi tunc Octavianus papa, qui et Victor, erat, familiaritate quorundam clericorum papæ adherentium fretus et ab eis ejus penitentiae exhibitus, in majori quam quisquam sperare poterat honore et gratulo loco est habitus. Eisdemque clericis strenue et familiariter causam ejus agentibus, privilegia ecclesiæ nostræ innovata pro toto ei apostolice sua auctoritate confirmavit, et impetrandi quicquid animo libuisset fiduciam magnam dedit. Cumque ad eum in vigilia penthecostes mandatum venisset, post dulcia amice locutionis verba usum annulli et mitræ ob memoriam sui ei non querenti ultro concessit, et ut se ad vesperas ejus ministerio preparare jussit. Videns autem abbas Wiricus inasperata sibi ultro offerri, et quæ alii aut vix aut cum labore solent adipisci, quod sibi offerebatur accepit, gratias egit, et ad vesperas, ut jussus erat, ad ministerium apostolice se revestitum exhibuit. Sequenti die cum Transalpini clerici, Germani videlicet, Francigenæ et Anglici ac diversarum qui aderant provinciarum, a papa obtinuissem, ut ei more suo missam celebrare liceret, jussu apostolice chorum rexit, quia leni et canora predulcis vocalitatis modulatione omnium aures mulcebat. Inde post aliquot dies reversurus ad patriam, apostolice qui eum paterne admodum et benigne tractaverat, valedixit, et in festivitate sancti Jacobi apostoli prospero itinere sanisque omnibus quos secum abduxerat in sua rediit. Interim Henricus Leodiensis episcopus, qui

VARIE RECTIONES.

⁴³³ ea 1°.

NOTE.

(853) Paviam, ubi mense Febr. 1160 confirmatus est papa Victor IV cf. Boehmer 2436-2437.

eum invitum secum proficisci coegerat, variarum impeditus occasionum tumultibus in Ytalia remansit. Anno autem reversionis neodum expleto, in penthecoste videlicet (an. 1161 Jun. 4), nuntium suum ex Ytalia ad eum direxit, mandans, ut omni occasione posthabita ei curiam imperatoris, quæ Bysuntii futara erat, occurrere festinaret. Animadvertens igitur abbas Wiricus animum post se mittentis episcopi, quod non ob aliud nisi ad gravandum se eum curæ juberet interesse, licet necessariorum hujus viæ indigeret, jubentis tamen obediens imperio ad curiam venit. Quæ cum Bysuntii decreta esset, in decollatione sancti Johannis Baptistæ Latonæ (384) habita est, ibique Victor papa cum Frederico imperatore aderat. Benevolentia igitur apostolici et spirituali quadam familiaritatis ejus prerogativa, sicut et in priori sua protectione, humane admodum et filialiter usus, cum gratia quoque ejus et benedictione prospera ei imprecatans cum suis omnibus incolumis est reversus.

9. Eodem anno cum post tanti et tam laboriosi itineris fatigationem, requie sibi ab omnibus circumquaque indulta, reparationi monasterii omnimodis intenderet; ecce, non multo post, eodem scilicet anno, pia misericordis Dei virtute, qui quos diligit corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit, ab ipsa quam pene calcare intraverat mortis porta retractus est. Quod ubi vel quando aut quomodo acciderit, quia id viris³⁴⁴ virtutem imitari volentibus profuturum non ignoro, paucis explicabo. Transactis pridem aliquot consecrationis ejus diebus (555), cum adhuc novellus ecclesiæ presideret Franco quidam de Dumella, qui decimam minoris Exele (556) ab eo tenebat, unde ei post biennium obsonium debebat; ad eum venit conquerens, quod abbas Floreffensis Gerardus contra ordinis sui reverentiam id bona sua, quæ ad ecclesiam spectabant, violenter ei injustitiam fecisset. Abbas quippe Gerardus predictæ villæ (557) decimam, reclamante eodem Francone nulloque fratrum suorum conscio in pactum sex solidorum ei dederat; quamque predictus abbas Floreffensis, quia spirituali quadam familiaritate apud Heynricum episcopum potens erat, auctoritate scripti ejus confirmari sibi fecerat. Audita ergo abbas Wiricus contra predicti abbatis violentiam querela fidelis sui, percunctatus est ad eo si usquam de hiis, quæ sibi sublata querebatur, in judicio et potestate sui juris aliquid reliquisset? Cumque tres adhuc siliginis modios attestacione illius remansisse audisset, precipit ei, ut acceptos eosdem modios auctoritate ejus apud se haberet, donec inter eum et abbatem Floreffensem res judicio disputeretur. Considerabat enim apud se virum

tanti ordinis ac reverentiæ non sine causa hanc ei violentiam voluisse inferre. Recessit ille; annonam quam jussus erat accepit, eamque nuntiis predicti abbatis auferre volentibus auctoritate domni sui interdixit. Quo comperto, abbas Floreffensis episcopum iratus adiit, et de injuria sibi, ut dicebat, ab abbate Wirico illata conquestus, eum ad audientiam evocari fecit. Mandatus ergo venit, et ab episcopo super predicta abbatis querimonia interrogatus, se excusans ita respondit: *Nullam quidem injuriam seu in justitiam abbati huic fecisse me recolo, sed bona ecclesiæ nostræ, ubicunque locorum sunt, ea qua deo auctoritate tueri volo.* Cum ad hæc abbas Gelrardus responderet, predictæ villæ decimum conscis et testibus filiis ecclesiæ ab abbate Gerardo se in pactum suscepisse, scriptumque episcopi inde se habere abbas Wiricus post plurima negationis verba hæc subintulit: *Si meis, inquit, assertionibus fides non attribuitur, misso quolibet fideli nuntio ad fratres meæ ecclesiæ, res quomodo acta sit subtiliter indagatur, et si quemquam eorum hujus suæ attestacionis conscium repererit, ea quæ injuste affectat, juste demum et libere imperpetuum possideat.* Hiis auditis episcopus obstupuit, seu quod pro hujusmodi causa, cum se res longe aliter haberet, cum ad audientiam evocari fecisset, seu quod non vera, cum non essent confirmanda, sigillo suo confirmari consensisset. Abbas autem Wiricus, ne majorem predicto abbati gravi rubore suffuso verecondiam faceret, eandem decimam a predicto Francone, qui responsalis suus inde erat, 8 maris redimit, adjectisque ad prioris pacti summam 4 solidis, eam predicto abbati in pactum 10 solidorum dedit. Hinc obortis inter eundem abbatem Floreffensem et predictum Franconem gravium inimicitarum simultatibus, cum ille, ut erat ferus animo et plenus dolo, in bona abbatis rapinam facere eumque si posset moliretur occidere, abbas sibi suisque timens, dompnum Wiricum frequenti et humili prece deprecatus est, ut sui timoris reverentia eum sibi quoquomodo amicum faceret. Cui petenti Wiricus abbas annuens annorum fere quinque inducias ab illo extorsit, diemque sibi utrumque reconciliandi eis prefixit. Quæ cum, ut superius dictum est, ipso reversionis suæ de curia imperatoris anno in die conversionis sancti Pauli futura esset (an. 1162, Jan. 24), illucque cum paucis suorum profectus fuisset, in domo ejusdem Franconis nocte hospitium habuit. Intempestæ ergo noctis silentio soporatis omnibus, milites quidam, qui Gallorum comites appellabantur, Franconem capere aut occidere parati, cum armatis undique copiis irruunt. Eoque cum suis celeri fuga elapso, quibusdam abbatis clientibus captivatis, ipsum neci quis esset

VARIE LECTIONES.

³⁴⁴ viros 2.

NOTÆ.

(344) I. e. Lauduni; cf. Boehmer 2445 sqq.; de hoc consilio vid. Ottonem Morenam.
(555) Ad. 1456.

(556) Exel.

(557) Sancti Trudonis.

in dextro arm. et quendam militem mariscalcum A
ejus in dorso graviter vulneraverunt. Miro autem
modo Deus, qui eum pene ad mortem usque vulne-
rari permisit, providens ecclesiam suam, ut post
claruit, edificis et possessionibus per eum nobiliter
ampliandam, ejus vitam inter impiorum gladios
servavit. Nam cum aliis suorum captis, aliis fuga
sibi consulentibus, ipse solus remansisset, et pene
semivivus caput ad postem qui proximus stabat
reclinasset, unus armorum per domum in tenebris
discurrentium eum ibi offendit jacentem. Quem
cervice apprehendens, ratus eum aliquem inimico-
rum suorum esse, quasi amputaturus ei caput, gla-
dium vibravit, postemque frustrato vulnere, Deo sic
eum defendente, percussit. Cumque metu mortis
perterritus, ultimum pene vitæ spiritum sub manu
percutientis traheret, nichilque pre anxietate spiri-
tus interroganti quis esset respondere veleret, ille
eum jam obisse estimans recessit. Et recepto pau-
lulum spiritu, illis domum incendere molientibus,
ipse reptens manibus et pedibus, qua sibi tutius
visum est, beneficio noctis adjutus aufugit et immi-
nens vitæ discrimen evasit. Illi autem incensa domo
onusti preda viatores abierunt. Mane reddito, conc-
sicii reatus sui, abbati equos suos et famulos cum
preda fere omni remiserunt, et se inscienter in
eum deliquisse, sero licet, graviter penituerunt.
Inde ergo a fidelibus suis ad oppidum Fuich evectus, C
et non multo post ad monasterium exinde relatus,
plerisque medicinæ expertis de salute ejus desper-
antibus, labore medicorum plurimo integre tandem
est sospitati restitutus. At illi qui hoc in eum com-
miserant, sicut in hujusmodi delictorum satisfac-
tionibus fieri solet, ad genua postmodum ejus mise-
ricordiæ venerunt, et se hoc in eum inscios deli-
quisse publicæ confessionis penitentia et satisfac-
ientes, ejus indulgentiæ gratiam meruerunt. Eodem
anno Brustemium vastatum et comburitur cum aliis
adjacentibus villis per comitem Durachiensem (558).

10. Evolutis dehinc aliquot diebus Henricus de-
canus, qui ecclesiam beatæ Mariæ tenuerat a tem-
poribus fere abbatis Rodulfi, in gravescente corporis
molestia ad extrema pervenit. Qui ab abbate Wirico D
inunctus, donoque ecclesiæ quod habebat ei reddito,
in medio mensis Junii die obiit, et in medio chori
ante cancellum predictæ ecclesiæ locum sepulture
meruit. Cujus decessu Alexander archidiaconus
comperto pro eadem ecclesia supplicaturus ad abba-
tem Wiricum venit, et Heynricum Leodiensem epi-
scopum secum quoque venire fecit, ut quod per se
minus poterat eo suffragante facilius impetraret.
Sed eorum petitionem abbas Wiricus prudenti res-
pensione frustratus, causa satis et callida excusatio-
nis occasione, ne id quod petebant effectui daretur,

effecit. Affirmabat enim se dudum jurejurando eam
fratrum prebendæ deputasse, sibi que non licere quod
multorum astipulatione sanxerat in irritum revo-
care. Quorum vultus licet hac sæ petitionis repulsa
gravi rubore suffudisset, frequentibus tamen obse-
quitis et plurimo munere gratiam eorum mercatus,
tandem obtinuit, ut eandem ecclesiam sua utique
auctoritate libertarent, et fratrum prebendæ, ut de-
finitum erat, liberam perpetuo delegarent. Quod ne
cui successorum suorum infringere liceret, sigillo
auctoritatis suæ et testibus confirmaverunt, et qua-
litea episcopalia obsonia seu archidiaconalia jura
exequi deberet, superordinaverunt eidem. Anno se-
quenti, scilicet 1164, Wiricus abbas hanc obtinuit
confirmationem ecclesiæ beatæ Mariæ in oppido et
ecclesiæ de Mylen ab Alexandro archidiacono, et
post duos annos ab episcopo Leodiensi Heynrico
secundo a successore Rodulfo, item et a Victore
summo pontifice per temporis processum, de qui-
bus sunt cartæ.

11. Eodem tempore Fredericus imperator exer-
citus in Italiam ducturus (559), totas imperii Ro-
mani vires contraxit, et predictum Henricum Le-
odiensem episcopum ut se sequeretur jussit cum cete-
ris regni proceribus. Quem secutus, non multo post
languore detentus, in Langhobardia est defun-
ctus (560). Cujus corpus intestinis ejectis exortum
et Leodii delatum, in ecclesia beati Lamberti cum
condigno est honore tumulatum. Qui quidem obiit
anno Domini 1164, prelationis domini Wirici anno
9. Huic Alexander secundus, ejusdem ecclesiæ ar-
chidiaconus et major prepositus, consensu clerico-
rum electus succedit, vixque tribus annis eidem
ecclesiæ profuit. Turbato enim hiis diebus intra
Italiam regno et sacerdotio, graves et cotidiani
pene tumultus rei publicæ Fredericum imperatorem
ut episcopos regni que proceres frequentius manda-
ret, cogeant, quorum consilio quæ agenda erant
disponebat (561). Mediolanenses quippe conjuratione
facta adversus eum, civitatem suam pridem ab eo
dirutam reedificabant, omnesque pene Italiæ civi-
tates armis se opibusque munientes ejus se potestati
opponerant. Reynaldus igitur Coloniensis archiepi-
scopus et Alexander quem prediximus Leodiensis
antistes cum ceteris imperii proceribus mandati, in
Italiam ad imperatorem sunt profecti (an. 1166,
Nov. 27). Abbas autem Wiricus ab episcopo Alexan-
dro simul proficisci jussus, quia necessaria profe-
ctioni deerant, interim ut se prepararet domi reman-
sit, eumque in pascha (an. 1167, Apr. 9.) — nam
ipse in adventu Domini precesserat — sequi delibe-
ravit. Hyeme transacta, cum arridenti sibi aeris
temperie paratis viæ necessariis discessurus esset,
qui prius petitione amicorum hanc perfectionem

NOTE.

(558) Ægidium; cf. Mantel. p. 80.

(559) Mense Novembri 1163 Fridericus tertia vice
in Italiam profectus erat.(560) 6 Oct. 1164 Paviæ defunctus est, teste Ægi-
dio Aureævall.(561) Mense Novembri 1166 imperator iterum
Italiam petierat.

dissuadentium remanere noluerat, occasione alia a proposito retractus est. Fama enim vulgante audierat imperatorem et suos adversis casibus laborare inter hostium gladios dubie et suspensos vitam ducere, viam preterea volentibus illic proficisci latronibus incurstantibus fore periculosam, Ytaliam exercitu populante vastatam, terram circumquaque bello, incendio, fame et ceteris miseriarum omnium generibus nimis afflictam. Quod ne cui in dubium veniat, nosque, quia rei non interfuimus, utpote longo terrarum ab eis semoti spatio, falsa referre credat, ex scriptis eorum qui interfuerunt vera nos dicere cognoscat. Reynaldus siquidem Coloniensis episcopus, egregius inter suos et quasi dux totius Theutonici exercitus, hanc Ytaliæ vastationem et militum imperatoris contra Romanos pugnam atque victoriam Coloniensibus et Leodiensibus scripto intimans, sic ait: *Inestimabilem imperiisacratissimi victoriam vobis, utpote spiritualibus nostris, communicare dignum duximus. Egressi siquidem longe ab urbe Romani in maxima superbia ante Tusculanum, ubi nos cum tota nostra et cancellarii imperatoris militia eramus constituti, castra metati sunt ipso sancto die penthecostes (Mai. 23). Sequenti die (Mai. 29) hoc est 2. feria, dom. us Maguntinus et cancellarius imperatoris (562) cum sui militia adventabant et Brabantinis. Jamque ipsis prope Romanorum exercitum tentoria figere temptantibus, illi subito suis agminibus, ordinatis, super eos bene cum 40 milibus electorum ex urbe pugnatorum irruerunt. Interim tota militia nostra ad-*

volavit undique, tentaque fortitudine rupti et victi sunt in campo Romani per divinum auxilium, et fugati a Tusculano usque ad Romam, ut occisorum numerus super novem milia, captivorum autem numerus circa quinque milia estimatus sit. Quot tentoria, lorice, arma alia, equos, mulos, asinos, pecuniam et vestimenta ibi perdiderint, nullus enumerare sufficeret. Nunc igitur cum inestimabili exercitu victorie in Deinomine ante portas Urbis hospitamur, totam Romanorum terram igni ferroque vastantes (563). Hæc de scriptis eorum qui gestis interfuerunt huic nostræ narrationi inserere dignum duximus, ut ad credulitatem eorum quæ superius relata sunt lectoris animum facilius impelleremus.

12. Anno igitur Domini 1167 Alexandro Leodiensi episcopo defuncto, succeditei Rodulfus in episcopatu, anno prelationis domni Wirici abbatis 12. Certis itaque gestarum rerum nuntiis ab Ytalia ad nos usque reversis, abbas Wiricus assertioni eorum non incredulus, tum itineris difficultate tum mortalitatis quæ circumquaque in exercitu seviebat timore perterritus, a perfectionis proposito est revocatus. Non multo post enim post patrata victoriam Reynaldus Coloniensis archiepiscopus, princeps et signifer totius nostræ partis exercitus, ab eadem mortalitate preventus in Langobardia obiit. Alexander quoque Leodiensis episcopus, qui cum eo aderat, 4 Idus Augusti (564) ibidem vitam finivit. Extinctisque principibus et primoribus populi, vulgares reliquos absque numero et differentia lues impla seviens extinxit.

INCIPIT LIBER QUARTUS ⁴²⁸.

1. Anno Domini 1169, anno prelationis Wirici 14. qualemcumque pecuniam, quam honesto parcatatis modo ad Ytalicis itineris perfectionem expendendam collegerat, in melioris ac nobilioris expensæ monumentum, Deo sic et sancto Trudone patrono suo annuente, expendere intendit. Destructa ⁴²⁸ ergo capella, quam exusto ante aliquot annos monasterio super sepulchra sanctorum Trudonis et Eucherii construxerat, novi operis fundamenta positurus terram altius fodi præcepit. Cumque ad levam chori partem, ad meridianam videlicet plagam, jocundo omnium qui aderant labore terra modice effossa fuisset, repente sarcophagum secus ipsum ostii introitum fodientes invenerunt, quem ex adverso veniens murus capellæ adherens cooperiebat. Fama autem vetus apud nos erat, quod sanctus Libertus

martyr ibi humatus jacet. Aperto ergo sarcophago, ossa martyris inventa sunt. Ne autem de ejus martyrio aut loco sepulturæ dubitarem, estimationem nostram rei eventus affirmavit, quod sanguis ejus conglobatus ibidem in sarcophago inventus est. Caro prorsus tota cum ossibus fere omnibus, exceptis paucis de majoribus, in cineres absumpta erat, de capite vero nichil preter cerebrum inventum est. Collecto igitur sancto pulvere et in palla munda cum ossibus reverenter recondito, signis pulsantibus nobisque Deum et ejus martirem in voce jubilationis collaudantibus, populus admiratione subita excitus occurrit, et in laudem Dei ejusque sancti devotus et ipse subito erupit. Sumptis ergo de ossibus ejus et sacro cinere necessariis reliquiis, reliqua omnia in scrinio ad hoc opus preparato cum reverentia sunt

VARÆ LECTIONES.

⁴²⁸ tertie partis addit 1°. ⁴²⁸ destructa — jacet ex cod. Henschen.

NOTÆ.

(562) Christianus.

(563) Quam multum differant in describenda hæc victoria auctores vide apud Muratorum in Annalib.

ad a. 1167.

(564) Secundum Egidium v. Idus Aug.

reposita. Fodientes autem in dexteram partem, quia A
ita futuri operis ordo poscebat, in angulo cujusdam
murelli in venerunt ossa duorum, unius quidem ma-
jora alterius vero minora. Sed neforte de hiis qui-
nam fuerint ambigeremus, Robertum ducem Hasba-
niæ, qui beatum Eucherium a Karolo relegatum be-
nigne admodum et humane suscepit et fovit, ibidem
cum uxore sua sepultum seniorum nostrorum at-
testatione didicimus (565). Inde ergo translata, in scrinio
quodam reverenter sunt recondita. Ante capellæ
autem introitum fodientes cum venissent, in venerunt
ibis arcophagum cujusdam nobis quidem ignoti, se-
cundum estimationem vero nostram magni apud
Deum meriti et in vita etiam gloriosi, utpote ut qui
in tam solempni loco tam reverenti traditus fuerit
sepulture. Fuerunt tamen qui eum beati Liberti B
martyris socium affirmarent et cum eo palam
martirii adeptum, hoc autumantes in ditio sanguinis
plurimi, quem in sarcophago conglobatum invenerunt.
Cujus ossa, sicut et ceterorum quos prediximus,
reverenter translata, in locello alio sunt trans-
posita.

2. Retro ⁴²⁷ vero altare ipsius capellæ spissa ad-
modum et firmi operis cemento compacta vola erat,
in qua sanctos Trudonem et Eucherium contineri
vulgaris opinio ferebat. Hanc eorum opinionem et
seniorum preterea nostrorum assertionem rei even-
tus fefellit, qui dicebant et in scriptis etiam reli-
querant, eos in cripta duplici vola cooperta haberi.
Sed vola quidem inventa est et in ea sanctorum
corpora, criptæ vero nulla inveniri vestigia potue-
runt. Aperto ergo a posteriori parte ipsius volæ C
modico foramine, invenimus sarcophagum, et in eo in
singulis scriniois corpora singulorum, adhibitisque
luminaribus et inspectis diligenter locellis — nox
enim erat — pre magnitudine leticiæ; abbate au-
ctore, in vocem confessionis et laudis omnes subito
erupimus, concinentes vocibus altisonis *Te Deum*
laudamus. Proinde in honorem ipsius gloriosi patro-
ni nostri de eo ipso matutini sollempniter sunt de-
cantati. Mane facto signis concrepantibus, cognito
quid accidisset, populus omnis accurrit, et exaltanti-
bus animis possibilitatis suæ quisque munusculum D
offerens, quem erga patronum suum affectum habe-
ret devotus ostendit. Inde cum de transferendis san-
ctorum corporibus sermo in populo agitari cepisset,
quid faceret, quo se verteret, abbas Wiricus, ali-
quamdiu hesit anceps. Non enim intentio ei fuerat,
ut eos sub terra quereret aut inventos forte trans-
ferret, sed ut locum sepulchri eorum, ut tantos pa-
tres decebat, venusti operis novitate decorabilem
redderet. Hinc unanimi omnium suorum voluntate
hoc decreto, ut transferentur, Rodulfum episco-

pum, qui tunc post Alexandrum secundum Leodien-
sibus presidebat, adiit, eumque et sapientiores et
primos ecclesiæ ejusdem, quid sibi super hoc nego-
tio agendum esset, consulit. Qui audita tam jocun-
da insperatæ rei relatione, immenso omnes gestie-
runt gaudio, laudantes Deum, quod temporibus
eorum talium et tantorum patrum fieri ab eo pre-
destinata esset translatio.

3. Anno ⁴²⁸ erga inc. Dom. 1169, imperii Fride-
rici primi anno 16 (566), ordinationis autem domni
Wirici abbatis anno 14, episcopatus vero Rodulfi
Leodienensis episcopi 3, ipso die translationis eorum
facta est sollempniter corporum eorumdem sancto-
rum elevatio, et translata sunt secundo. Affuerunt
eadie cum episcopo major ecclesiæ prepositus idem-
que archidiaconus Heynricus, Bruno et Rodulfus
archidiaconi, abbates et comites et secularium di-
gnitatum potentes quamplurimi, populi preterea
utriusque sexus multitudo innumerabilis. Episcopus
ipse sacerdotalibus indutus ornamentis, clericisque
qui letaniam psallebant eum preuentibus, cum san-
ctorum ministrorum ordinæ ad locum reverenter
accesit, et cum magna cordis contritione et animi
spirituali exultatione eorum corpora elevavit, quæ
ad spectandum populo in medio monasterii prolata,
in scrinio auro argentoque insigniter fabricato sunt
recondita. Quo facto, abbate ipso chorum regente,
sollempniter de eisdem sanctis inchoata est missa,
et ab episcopo decenter decantata. Post canonem
autem sollempni decreto instituit, ut dies transla-
tionis eorum denuo festiva exultatione ab omnibus
hunc locum incolentibus celebris ageretur. Proces-
sio, quæ ea die propter multitudinem populi, qui
confluxerat ut moris est, agi non potuit, in die Kal.
Septemp. sollempni precedente jéjunio acta est, to-
tusque civitatis ambitus hac sanctorum corporum
circuitione conclusus est, propter imminentem pla-
gam ignis, qui eo anno exustis circumquaque domi-
bus, civitates et vicus gravi incendio plurimum vas-
taverat. Sumptis ergo aliquibus de sacro eorum
corpore reliquiis ad ⁴²⁹ salutem et perpetuam nostri
munitionem, novo pallio involuti, in singulis scrinio-
lis ferro diligenter obfirmatis reconditi sunt. Illa
vero in quibus primo jacuerant, quia pre vetustate
et terræ humore omnimodis corruptuerant, in sar-
cophago quo antereposita, debita sacro eorum cineri
reverentia honorantur.

4. Cumque ⁴³⁰ adhuc necdum consummato opere
in quo locandierant ⁴³¹, in scrinio, ut prelibatum est,
positi in medio monasterii starent, et multi longe
lateque ad adorandum eos venirent, miles quidam
penitens de partibus Normanniæ, ferro brachium li-
gatus, audita eorum fama ad nos divertit, et eorum

VARIE LECTIONES.

⁴²⁷ retro — translatio ex cod. Henschen. ⁴²⁸ eodem addit corrector; et hoc caput dedit Henscher,
⁴²⁹ ad — munitionem desunt H. ⁴³⁰ hoc etiam caput apud H. ⁴³¹ loc erant desunt H.

NOTE.

(565) Cf. continuationis tertiæ partis 1, 2, 7.

(566) lmo 10.

intercessionem⁴³² lacrimosis suspiriis sedulus orator fideliter expetivit. Nec fidei aë petitionem frustratus est. Sanctorum enim apud Omnipotentem efficax potentia fideliter petentis, ea quibus astrictus erat hoc modo dissolvit ferri ligamina. 3 Kal. Octobris dominicus dies, quo omnibus exoccupatis populus ad ecclesiam venire solet, ex more festivus illuxerat, et ob memoriam dedicationis ecclesiæ nostræ, quæ sequenti die futura erat, major solito plebis turba confluxerat. Sacerdote interim infra canonem altari assistente, et populo tacita reverentia circumstante, ille ante sanctorum corpora stratus, solus clamoribus singultibus, ut mox patuit, aures majestatis inquietabat, eamque, ut sanctorum meritis sui misereretur, intentis precibus exorabat, cum subito velut in extasi raptus videret quasi venustæ formæ clericum, canitie spendidum, multo fulgidum lumine, e cancello progredientem et ad locum usque ubi scrinium stabat tendentem. At ubi appropinquare ei cepit, virga quam manu gestabat ferrum quod brachium illius ambiebat percussit; statimque in duas partes divisum in terra ante pedes ejus cecidit, sic autem ferientis ictus insonuit, ut omnium qui in choro sedebant aures sonus idem perculerit. Liberatus homo et in hoc miraculo veniam peccati sui se adeptum ratus, Deum et sanctos ejus leto clamore benedixit, et congregatæ multitudini in eo quod sibi acciderat festivam diem egregie letiorem reddidit, nobisque subito inchoantibus ymnum *Te Deum laudamus*, clangor pariter concrepuit campanarum, et in laudem Dei et sanctorum ejus insonuit una vox omnium.

5. Igitur cum abbas Wiricus opus⁴³³ ceptum festinato consummari vellet, et ad id peragendum operarios jugiter urgeret, tandem expleto triennio et amplius Deo auspice totum pro voto consummavit. Quod licet magno labore magnisque sumptibus perfectum fuisse comprobetur, attestazione tamen incolarum et ab exteris etiam terris venientium de pari lapidum structura nullum usquam simile reperitur. Tantum ei decoris contulit studium industrii artificis, ut omnibus in terra nostra, licet operosa varietates splendidissimis, emineat palatiis. Distinctis enim lapidum decenter ordinibus, nunc albos nunc nigros vicissim operi convenienter inseruit, tatamque capellæ fabricam tabulato opere distinctam columnis nigris et vivariis cum basibus benepolitis et capitellis mira varietate sculptis intus et foris egregie vetustavit, perpetuamque apud mortales memoriam auctori fabricæ operis puchritudine dedit. Volam preterea quæ altare tegeter quatuor sustentatam columnis arcuato opere extruxit, in qua quantum licuit abbas Wiricus vitam sancti patroni sui depingi fecit. Fronti vero ipsius volæ majestatis effigiem ex albo lapide sculptam indidit, cum geminis angelorum singulorum ymaginibus,

A mutuis vultibus se invicem intuentibus. Verum anteriorem capellæ partem a cetero opere eminentiorem faciens, interius eam in directum ex politis tabulis et columnis, vivariis atque capitellis mirifice sculptis ornavit, exterius vero undecim magnis ymaginibus ex albo lapide mirabili ordinatione dispositis eam decoravit. In medio⁴³⁴ autem operis majestatis effigiem collocans, ad dexteram ejus sanctis Trudonis, ad levam vero beati Eucherii ymaginem statuit, quasi genua ipsi curvantes, eamque captibus eorum singulas coronas inponentem, manibus eorum suppliciter protensis adorantes. Supra quos, id est citra ipsam majestatis ymaginem, gemellos angelos oblique jacentes collocavit, singula thuribula in manibus tenentes et intenta oculorum acie ipsam ymaginem insipientes. A dextris autem beati prothomartiris Stephani, specialis hujus domus post Deum provisoris, et beati Quintini martiris ymagine statuit, a sinistris vero beati Remigii Remorum archiepiscopi et ipsius abbatis, breviculum in manu tenentis: *Domine, dexteri decorem domus tuæ*. Quatuor nichilominus alias ymagine longiori de lapide sculptas operi ipsi inseruit, a dextris videlicet David et Moysen, a sinistris Salomonem et Ysayam, singula brevia sanctorum meritis testimonium perhibentia in manibus habentes, et extenso ad eos indice intente in eos respicientes.

6. Consummato itaque hoc opere, frontem scrinii auro argenteoque splendidi, in quos sancti, ut dictum est, erant reconditi, insigni opere reparavit, sculpta in ea majestatis ymagine cum geminis sanctorum ymaginibus mirifice deauratis. Hanc autem ab abbate Guntranno auro nobiliter insignatam abbas Adelardus secundus ejus successor jam dudum distraxerat in redemptionem prediorum, quæ ecclesiæ piurima acquisierat. Indicto⁴³⁵ itaque tam fratribus quam populo celebri jejunio, eos circa civitatem sollempni processione ferri fecit, et post missarum sollempnia de eis rite celebrata, post altare capellæ vola inclusos ad perpetuum nostri munimen eos recondidit.

7. Ante aliquot dies quam hoc opus capellæ inchoaretur, cancello⁴³⁶, quod ardente monasterio igni superfuerat, vetustate et incendii conflagratione corrupto, per mediam hac illaque volam pluebat, fissurisque crescentibus, ne eadem vola repentino casu subitus stantes interimeret, non parvus apud omnes metus erat. Sed industria Arnulfi custodis, cui id officii ab abbate inunctum erat, eoque viriliter in id ipsum se accingente, volæ ruinam minanti accelerato opere, sed non sine magnis sumptibus, facile subvenit. Nam comparata grandi et firma materia, tectum partim lapidibus partim plumbo tegens volam deposuit, et cancelum non lapideo, ut, ante, sed ligneo opere decenter celavit.

VARIE LECTIONES.

⁴³² intercessione 1°. ⁴³³ capelle addit corr. ⁴³⁴ medio — respicientes apud Hensch. ⁴³⁵ Indicto — recondidit apud Hensch. ⁴³⁶ scilicet superiori choro in margine addit corr.

8. Procedente dehinc tempore idem custos sedibus et formis congruentibus chorum nobiliter ornavit, monasterium cemento plasmavit, totamque ipsius navim a cancello usque ad arcum inferiorem celavit, pavementum preterea ante capellam sanctorum Trudonis et Eucherii pene usque ad sepulchrum abbatis Folcardi polito lapide, opere decenti, stravit. Verum nec abbas Wiricus tunc quidem a labore cessabat, sed vetera quæ reparari poterant, ut sic dietum sit, aut resarciebat aut nova pro veteribus firmiori et nobiliori opere construebat.

9. De trabibus igitur quæ in cancello jacuerant, quæque pre vetustate et parvitate sui in idem opus reponi non poterant, domum in qua fratres lavarentur, balnearentur, secus pomerium nostrum edificavit, solario etiam et necessariis cameris ornavit, lapidea insuper tectura cooperuit. Hiisdem temporibus, tam ejus studio quam industria custodis Arnolfi, sollicitè et fideliter pro decore ornatus ecclesiæ desudantis, in vario ornatu ampliata est ecclesia nostra, tapetibus videlicet et palliis, cappis sericis et philacteriis, crucibus et alio ornatus varii generis, ut merito illud psalmographi utriusque possit captari : *Domine, dilexi decorem domus tuæ.*

10. Interim dormitorium fratrum, camminata abbatis et media intra utramque domus, quæ nunc refectorium dicitur, stramine omnia cooperta, animum ejus vehementer augebant, et ut se in nobiliorem decoris statum innovando mutarent, die noctuque pia sollicitudine perurgebant. Volebat quidem omnia corrigere, sed pre angustia et tenuitate census diffidere cepta posse confirmare, sciens procul dubio insipientiæ asseribendum, si quid ultra vires visus fuisset velle conari. Frequenti vero suorum hortatu animabatur, ne diffideret, neve quod necessitas et paterna sollicitudo exigebat, metu aliquorum sumptuum omitteret. Dicebant etiam eum non debere diffidere de Dei et patroni sui adjutorio, vero privatum esse aliquando animi sui desiderio, quisquis in equitate ambulans eum bonæ operationis studio fideliter confisus fuisset in Domino. Volens ergo vincitur, et passibilitatis suæ conscius intendit totus ad quod animabatur, dejectaque non multo post arundinea dormitorii tectura, ad reparationem ejus ardenti animo se accinxit. Nec diffidens patronum suum sibi cooperationis beneficium prestitutum fore, totam spei suæ in eo figens anchoram, admirandam ingentis structuram fabricæ viriliter aggressus est consummare. Rogatus sanctus Trudo, ut semper, indefesso laboratorii suo se exhibuit, et quod ille pii affectus studio inchoavit, ipse usque in perfecti operis consummationem felici successu perduxit. Trabes igitur predictæ domus, grandes quidem sed breves, et vix medium utriusque muri spacium attingentes, ligneis columpnis in medio dormitorii positiss sustentabantur, laquearia vero, utpote de fragili ligno, valde erant debilia et vetustate jam pudrida, et ad tam ingentis edificii

A pondus prorsus inutilia. Quæ omnia, quia nichil ex hiis novo operi pre vilitate sui poterant inseri, deposuit, et novæ fabricæ materiam celeri industrii artificis studio erectam, propter fratres, qui hac illacque per angulos claustri quasi dispersi dormiebant festinate cooperiri fecit. Exteriore vero dormitorii murum novo lapidum opere exaltatum interiori adequans, tres in eo fenestras decentes statuit. Totum ergo dormitorii edificium Deo annuente mira spectabilis operis celeritate perfecit, quod etiam propter lapidum nativam intemperantiam, quia in hyeme pre frigore, in estate pre calore fratribus incommodo erat, anno postero industria ejus celatum est, ut leni temperamento frigus in hyeme et calorem in estate muniret quiescentibus in eodem domo.

B 11. Hoc modo ergo dormitorio profecto, domum quoque proxime stantem reparare intendit. Hæc enim, tecto suo in preceps pendente, nisi sibi citius subveniretur, ruinam dampnosam minabatur. Cujus parietes muro dormitorii altitudine adequans, trabesque alias dejiciens, aliam autem, quia curtæ nimis erant, operi concinenter adaptans, novam supra materiam erexit totamque domum sicut et dormitorium insigni et eminenti ex lapidibus tectura nobiliter cooperuit. Pavimentum preterea recenti ex argilla decenter stravit, et parietibus cemento bene plasmatis, pulcherrimas vitreas fenestras et sedes comedentibus habiles in eo locavit. Venusti quoque operis celatura domum egregie consummatam adornavit, et refectorium, sicut cum fundaretur dispositum erat, ut esset, ammodo instituit. Coquinam vero, quia ab eadem domo nimis aberat, ubi ostium claustri tunc erat, ubi coquina esset, ordinavit, et competenti alternatione, ut ibi coquina steterat, ibi claustri introitum fieri designavit.

C 12. Duabus igitur domibus, dormitorio scilicet et refectorio, mirifico opere et magno sumptu perfectis, restabat nichilominus tertia domus, tanto ad edificandum difficilior quanto insignis decoris sui prerogativa ceteris futura erat nobilior. Eo quippe in loco, ubi refectorium pridem fuerat, et ubi hospites refici consueverant cameram pulcherrimam extruxit, in qua prepositus ecclesiæ cum suis placitaret, et quæ in usus fratrum expendenda erant reconderet. Superius autem eminentioris domus, in qua ipse moraretur et quiesceret, fundamenta jecit, et in id operis tota animus defigens intentione, domum ipsam mirifico operis insignivit decore. Constructis enim in eas fenestris magnis et auræ capacibus, quæ stantis in domo prospectum longe dirigerent, et totam mediæ fere civitatis planiciem oculis intuentium offerent, totamque ingeniosa industrii operarii arte mirifice consummatam, fumaria atque aqueductu per mediam cameram fluente egregie nobilitavit. Ante cujus introitum, dimisso quasi deambulatorii vice medico loci spatium, in quam mensæ suæ supellectilem reconderent, atque

in ea post prandium suum ad vescendum sederent. Secus quam edificavit, aliam domum vacantem, et dehinc penes murum manicæ aliam cameram privatiorem, abbatibus et religiosis hospitibus ad commanendum satis habitilem. Subtus autem exaltatis primum in muro trabibus, excellentiori quam ante fuerat opere caminatam suam reparavit, et mirifice celatam, cemento quoque dealbatam, fenestris vitreis et sedibus tantæ domui congruis, necessariis insuper cameris decenter adornavit. Murum quoque domus ejusdem, utroque ex latere novo opere exaltatum, parietibus predictarum domorum adæquavit. Mirabili autem ordine pariter bene sibi convenientis equalitatis tres domos, ac si una esset, unius pari et non dissimilis tecturæ genere cooperuit. Cum igitur talia et tam preclara et omnium B ammissione merito dignissima faceret, non ex abundantia aliqua, quæ sibi afflueret, tanta faciebat, sed ut vir prudens et providus, decentis parsimonie modo, ne necessariarum rerum egeret, defectus suos supplebat. Majus autem adjutorium quod habebat erant oblationes fidelium, quæ de ecclesia beate Mariæ veniebant, quam ipse summo studio, allaborantibus in id ipsum quibusdam sibi familiaribus, jam dudum acquisierat.

13. De ipsis vero elemosinis tres libras delegavit fratribus, distribuendas refectioni eorum in duodecim tantorumdem sanctorum festivitatibus, quas hic subternotare non incongruum judicavimus, quæ pridem a priscis antecessorum suorum temporibus more dominicorum dierum in duodecim agebantur lectionibus. Ipse vero ob reverentiam devotionis, quam erga sanctos habebat, eas celebrari agi volens, in gratiam eorundam sanctorum in singulis eorum festivitatibus singulas refectiones deputavit fratribus. In mense Januario festum sancti Vincentii martiris et conversionem sancti Pauli apostoli sollempnem in albis agi constituit, in Februario sancti Mathiæ et cathedræ sancti Petri apostoli, in Marcio sancti Benedicti abbatis, in Kal. Maii apostolorum Philippi et Jacobi, in Julio sancti Jacobi apostoli, in Augusto ad vincula sancti Petri, in medio ejusdem Bartholomei apostoli, in Septembri Mathei evangelistæ, in Octobri apostolorum Symonis et Judæ, in Decembri eque Thomæ apostoli. Hæc filiis suis in omnem retro progeniem sic tenenda hereditario quasi jure reliquit, ut dum eorum memoria apud nos devotius recolitur, eorum meritis Omnipotentis gratia ab omnibus ubique adversis tueri dignetur.

14. Anno igitur ab inc. Dom. 1169, ordinationis

A autem ejus 9, defuncto 4. Kal. Augusti (567) Stephano Metensi episcopo, Theodericus ⁵⁶⁷ ejusdem ecclesiæ primicerius ejus sedi subrogatur episcopus. Qui Nonas ejusdem mensis ad nos veniens, ut more principum terræ noviter electus dominus bona sua, quæ apud nos sunt, pro libitu suo disponderet, et seiret quæ et quanta hic sanctus protomartir haberet, quorumdam opidanorum nostrorum animos in jura sua plus equo contra se offendit erectos. Is igitur abbas Wirici querimonia pulsatus, parte fori atrio ecclesiæ beate Mariæ contigit, quatenus scilicet injuste et violenter possidebat, ecclesiæ restituit, et ne quid injusticiæ nobis demeritis ferret, terminos suos a nostris, posito in medio fori evidenti signo, recta linea discrevit. Cunctaque pluries ad nostrates missis nuntiis nichil proficeret, ad oppidum profectus, apud nos aliquot dies commoratus est, et cum minus quam suspicatus erat se apud nos habere didicisset, indignatus recessit.

15. Anno igitur Domini 1171 domnus Theodericus veniens Metim, quod nostrates bona ejus pro libitu suo sibi quisque vendicare, suis conquerendo intinavit. Et cum frequenter rerum suarum procuratores ad eos mittens, minus et minus ab eis reciperet, et diversas insuper pateretur molestias, more aliorum principum, auctoritate domini sui eis mandavit, ut de injustitia quam ipsi faciebant et responsuri Metim venirent. Qui cum sepe mandati obedire negligerent, necessitate coactus, ea quæ apud nos habebat, pro 200 marcis imperatori Frederico impigneravit, ut ipse justo potestatis sue dominio eos ad obediendum sibi subigeret, quorum ipse fortitudinem (568) ad sui reverentiam et subjectionem debitam nec legibus nec justitia flectere potuisset. 8. igitur Idus Martii nuntius imperatoris ad nos venit, et bona episcopi diligenter inquisita domini sui visibus deinceps servitura basivit. Nec diu intercessit, et imperatore Coloniam veniente (569), mandatus ad eo abbas Wiricus affuit. Quem imperator honeste susceptum rogavit, ut sicut episcopo ad omnia jura sua fidelis fuisset, eandem quoque fideitatem sibi exhibens, nuntiis ejus apud opidanos nostros in suis negotiis non deesset.

16. Eodem anno, elapsis dehinc paucis diebus, D Ludowicus comes Lonensis, dum quicquid animo libet id sibi licere putat, 4. Idus Junii, cum jam messis appropinquaret et matura peneseges falcem expectaret, pace turbata hujusmodi ex occasione importune omnes commovit in arma. Is quippe extracta firma turre in villa sua Brustemio, eam forti presidio vallaverat, munito grandi vallo ecclesiæ

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁶⁷ tercius addit corrector. Idem in margine scripsit: Nota, quod 14um capitulum secundum datam habet locum in 11. capitulo tercii libri, sed rei gestæ continuationem hic ponitur.

NOTÆ.

(567) Neque anno 1169 neque 14 Kal. Aug. mortuus est Stephanus, sed testibus Gestis epp. Mettensium 14 Kal. Jan. 1163, quem annum auctor etiam anno 9 Wirici indicari voluit.

(568) I. e. injustitiam, violentiam.

(569) 24 Jun. 1171 imperator Coloniam celebrabat. Böhmer 2546.

strio. Hoc Durachiensis comes Egidius juvenili etate floridus et animo atque manu ad aliquid agendum promptissimus, graviter tulit, quod scilicet contra sancita principum et justicie normam absque ejus consensu in comitatu suo id facere presumpsisset, Siquidem hoc habent leges mundanæ, ne qui principum liceat in comitatu alterius, eo non annuente, cujuslibet presidii munitionem extruere. Hac ergo de causa gravis inter utrosque inimicitie et guerre similtas est exorta. Conquerebatur preterea unus contra alterum et alia quam plura emendatione mutua satis digna. Verum comes Lonensis, quasi in juribus suis et divitiarum apparatu confidens, ipsum, utpote rebus et armatura militum pauperem, vilipendebat; illum econtra, ne ei cederet, animositas juvenilis audacia ad resistendum impellebat. Acciderat et hoc ad augmentum hujus discordie, quod idem comes Lonensis, memor injurie a patre illius sibi illate, qui superioribus annis vastatis igni et ferro circumquaque villis ejus, Brustemium quoque combusserat, hanc in filio ejus forsitan ulcisci volens, licet se injuste contra eum agere non ignoraret, a proposito tamen obstinati animi reflectere mentem nolebat. Quæ similtas inimicitie ad hoc usque inter utrosque protracta est, quod injuriam suam utrimque in alterutrum decreverunt ferro et edibus vindicandam.

17. Quodam ergo dierum cum inter civitatem nostram et Brustemium utrorumque exercitus convenisset, et armatæ ferro acies pugnam atrocibus animis conseruissent, licet illi longe multitudine militum prestarent, nostris tamen viriliter resistentibus, victoria paucioribus cessit. In nostrates autem totum novissime pondus prelii versum est, quia fidei animo partes advocati sui Durachiensis comitis defendebant, et comitis Lonensis exercitum numero copiosiore frequenter sua audaci virtute proterebant. Qui cum nichil eis facere posset, quasi in ultionem in eos injurie suæ, ad diripiendum et devastandum bona nostra se armavit. Ac primam de inhabitantibus villam nostram Burlo 30 marcas in redemptionem villæ accepit, quas si utique dedissent, villam cum omni eorum possessione crudeli exterminio pessumdedisset.

18. Interim Durachiensi comite pro adjumento militum in Flandriam profecto, exercitus tamen ejus contra militis comitis cotidianis occursibus congregiebatur. Abbas autem Wiricus et nostrates, habito communi consilio, visum est eis utile, super instanti tribulationis suæ angustia auxilium imperatrix expetere. Hisdem enim diebus cum magna principum terræ frequentia curiam suam Neomagi habebat. Vires autem comitis Lonensis in dies au-

gebantur, inde ipse concepta victoriae fiducia grandia quæque et terribilia eis se facturam minabatur. Accitis ergo e suis aliquibus fidelioribus, qui tantum negotium strenue exequerentur, imperatori, speciali post Deum et sanctum Trudonem tunc eorum domino propter sibi ab episcopo Mettensi factam saisionem, quæ circa se agerentur intimaverant. Quibus ipse misso ad eos fideli nuntio mandavit, ut si quæcunque perdiderant restitui sibi vellent, portam civitatis non exirent, nec causis comitum inter se dissidentium se intromitterent, quidquid etiam comes pro redemptione villarum nostrarum acceperat, se redditurum promisit. Nostris ergo secundum imperatoris mandatum a belli feriantibus, milites comitis frequentibus injuriarum incitamentis non cessabant eos lacescere. Subsannabant autem eos, quasi timore percussi non audent in occursum eorum civitatis suæ portas egredi. Comes autem ipse, quasi victoriae securus, nunc armatam suarum aciem velud spatium iteram, quo magis nostros in furorem accenderet, pene usque ante ipsas civitatis portas mittebat; nunc precia rerum venalium, quæ civitati inferenda ab exteris advehebantur, procul preveniens, violenter auferebat; nunc etiam nec opinantibus eis de pecoribus eorum predam ⁴³⁸ agens, cotidianis eos dampnis eum irrisione graviter atterebat. Quod cum imperator eis, nuntiantibus rescisset, jussit, ut dampna sua in comitem vindicaturi, auctoritate sua se contra eum defendentes, toto in eum virium suarum impetu insurgent.

19. ⁴³⁹ Inter hæc cum nuntii a nostris ad imperatorem mittuntur et ab eo ad eos remittuntur, comes egidius voti inefficax de Flandria reversus, favorabili suorum gaudio excipitur. Et conserta in crastinum gravi pugna, exercitus comitis Lonensis victus a nostris fugatur; vastatisque proximis quibusque villis, exusto 5 Kal. Augusti Brustemio, duodecimo videlicet ex quo prius combustum fuerat anno, castellum comitis a nostri obsidione cingitur. Quibus irruptione ejus meditantibus, repente idem comes Ludovicus, qui civitatem nostram et monasterium se diruturum minatus fuerat, languore correptus, 3 Idus ejusdem mensis ex insperato defungitur. Qui apud villam suam Losante hospitale, ut vivus preceperat, sepelitur. Quo mortuo dux Lotharingie Godefridus (570), cujus filiam idem comes filio suo desponderat uxorem, ad nostros veniens qui castrum comitis obsidebant, eis ipsum obisse nuntiavit, induciatioque bello comitem et eos ab obsidione castris discedere coegit. Hisdem etiam diebus et ⁴⁴⁰ Theodericus Mettensis electus obiit (571)

VARIE LECTIONES,

⁴³⁸ Predia 1'. ⁴³⁹ Si sequeris capitulum tabulam, hæc verbis capitulum 19. Librarius falso perduxit capitulum usque ad verba grandævus successit. ⁴⁴⁰ anno eodem supercrispit corr.

NOTÆ.

(570) Tercius.

(571) 27 Sept. 1172, ut testantur Gesta epp. Metensium.

anno episcopus suis eique Fredericus ejusdem A
ecclesie canonicus evo grandevus successit.

20. Hoc modo igitur bello quod comes contra
nostros inceptorato finito, Deo annuente pax terræ
reddita est. Pauperes autem, qui miserabiliter hac
illacque latitabant, quasi vivendi accepta licentia,
versa vice nova subito induuntur letitia, et residuum
annonæ, quod vastationi impiæ superfuerat, sua
certatim quique, ut poterant, securi recondunt in
horreo; nutu enim Omnipotentis defecerat qui eos
misericorditer oppresserat, et jugo dampnationis
tyrannicæ absque compassione aliqua substraverat.
Verum imperatore hiis diebus curiam suam Aquis-
grani celebrante, Gerardus, defuncti comitis filius, B
eum matre sua (572) eo advenit, et multa adversus
comitem Durachiensem et nostros pro vastatione
terræ suæ conquestus, imperatoris animum adversus
eos gravi indignatione accendit. Qui videlicet Dura-
chiensis comes jam pridem ab imperatore frequen-
tibus nuntiis mandatus, prefixe sibi diei terminos,
venire non audens, excesserat, unde iudicio princi-
pum imperii tanquam majestatis imperialis reus
cum omnibus suis potestati imperatoris adjudicatus
erat. Venit tandem, et ab imperatore discussus
quod mandatus totiens venire neglexisset, quodque
terram comitis illicita sibi temeritate populatus
fuisset, utrisque causæ reus, mediantibus amicis
severitatem sententiæ in se prolata evasit. Aderat
ibi Philippus comes Flendrensis cum aliis princi-
pibus quam plurimis ei consanguinitate proximis,
quorum petitione delinitus imperator ea quæ deli-
querat clementer indulxit. Quia vero ipsi quoque
imperatori propinquitate jungebatur, exigere quid-
quam a nichil habente imperatori indecorum esse
videbantur. Habito autem cum suis consilio quid de
nostratibus ageret, qui ibi cum eodem advocato suo
aderent, grave animadversionis suæ iudicium in eos
agitare cepit. Qui cum ab eo inquirerentur, qui eos
quave fiducia terram comitis igni ferroque pessum-
dedissent, et ipsi auctoritatis ejus licentia hoc se
fecisse assererent, ipse vero negaret, felici quodam
fortunæ eventu contigit, ut abbas Wiricus eas apud
se ibi litteras haberet, quas ipse pridem eis miserat,
in quibus eis mandabat, ut se defendentes in comi-
tem totis animis insurgerent. Quas cum Magantino
et Coloniensi (573) archiepiscopis et ceteris qui
aderent principibus ostendisset, et latorem qui eas
ab imperatore acceperat quasi in testimonium adhi-
bisset, ipsi boni ominis spe nostros ne timerent
adhortantes, quæ audierant imperatori intimaverunt.
Ipse autem, sicut ille cujus animus cotidie in diversa
distrabatur, eorum relatione veridica reductus in
memoriam preteritorum, juxta illud comici; *Regum*

*curæ ut vehementes, sic et mobiles paulo remissius et
negligentius contra eos agere cepit, et alia quæ ibi
ventilabatur severitate judiciaria discutiens, cau-
sam eorum et comitis quasi dissimulando indiscus-
sam omisit. Multum ergo eis predictarum exemplar
litarum profuit; quod utique si non ibi habuisset,
nequaquam absque gravi rerum suarum dispendio
districtum animadversionis ejus iudicium evasissent,
Comes vero Lonensis, insistente abbate Wirico,
argentum quod pater ejus in redemptionem Burlo a
nostris extorserat, ab imperatore restituere ⁴⁴¹ jus-
sus, insignia sui ornatus pallia nobis in vadum
dedit, quæ tamem paucis post diebus elapsis dato
redemptionis pretio mater ejus redemit.*

21. Anno sequenti (1172) Hugo et Albertus comi-
tis de Musal filii, non ferentes se ab eodem Gerardo
comite exheredari, collecto exercitu se per terram
ejus inopinately diffundunt. Bilisium (574) namque et
Calmunt dididum legitimo jure cum appendiciis
eorum suum esse dicebant, quod tamen a patre ejus
nec armis nec justiciæ legibus obtine unquam
potuerant. Armatis itaque occulte suorum fortissi-
mis, die dominico castrum Berle (575) repentino
impetu invadunt, et totius in circuitu provinciæ vicus
devastant atque comburunt. Sed nec tunc quidem
ecclesia nostra a vastatione possessionum suarum
potuit esse aliena, nam Horle villa nostra semiusta
tota vastatur, fractisque rotis molendinum nostrum
a predonibus incensum feroci igne exuritur.

22. Videns ergo Gerardus comes Lonensis neces-
sariam sibi comitis Durachii Egidii militarem virtu-
tem et audaciam, eum contra adversarios suos sibi
adjutorem et socium asscivit, et altero eorum, id est
Hugone, apud Hoyum defuncto, alterum fugato ejus
exercitu de terræ suæ finibus eliminavit. Dehinc
consultu familia utriusque sororem suam (576) ei
uxorem despondit, eique reconciliatus, firmum cum
nostratibus amicitie et pacis pactum stabilivit.

23. Non multo post idem Gerardus languore cor-
reptus cum desperaretur, tandem contra omnium
spem convaluit, et sicut in infirmitate voverat, Ihe-
rosolimam proficisci statuit. Cujus frater Hugo, etate
quidem inferior sed petulantia animi ad omne faci-
num eo proclivior, putans sibi omnia licere quæ
libuissent, usus consilio quorundam civitati nostræ
adversantium, vallum ingens circa Brustemium ere-
xit, magnamque inter suos ut nostros, ut post
patuit, intestini belli et odii materiam ex hoc facto
conflavit. Cujus quidem conatus in inicio nascentis
hujus mali facile reprimi potuissent, sed primatum
villæ nostræ et precipue comitis Durachiensis male
in hoc negligentis desidia temerariam fodientis in
alieno alodio aluit audaciam. Justitia enim legum

VARIE LECTIONES.

⁴⁴¹ *ita supplendum videtur; deest codicē.*

(572) Ermelinda cf. Mentel: p. 112.

(573) Philippo.

(574) Bilzen.

NOTE.

(575) Berlo juxta Waremme.

(576) Adelheidam.

mundanarum cepta hujus inibere licenter potuissent, si vero res eadem, ut se inter principes evenit, ferro decerni debuisset, ipsi utique numero et fortitudine facili eo superiores fuissent. Necdum tamen eodem vallo per girum villæ consummato, Gerardus comes de Iherosolimis reversus, favorabili suorum omnium læticia excipitur, a nobis quoque sollempni processione receptus, magna quæ etiam eo gloriosorem deceret reverentia honoratur. Qui predicti valli opus considerans, et plura pro hoc tacta mente apud se volvens, non tamen deincepto fratrem redarguens, eo quidem anno, quasi sibi displiceret quod factum erat, quievit. Dehinc frequenti suorum impulsus consilio, ad id peragendum intendit studio; videbatur enim sibi dedecori fore, si quod ille inchoaverat, ipse quasi eo in aliquo inferior studuisset omittere. Nec quemquam suo conatui contradicendum putabat, quia fratri nemo obstiterat. Sed sancto Trudone civitatem suam, quam ipsi omnimodis deprimere ac humiliare per hoc nitebantur, protegente, conatus eorum dispositione infringitur Omnipotentis, qui futura velut presentia videns, novit occulta cordis. Hugo siquidem frater ejusdem Gerardi, seminarium omnis mali, quod occasione hujus valli inter nostrates et Lonenses postea emersit, adhuc fere intra pubertatis annos agens vita decessit. Qui qualis fuerit qualisve fuisset, vel ex hoc conici et agnosci liquet. Unici enim fratris sui sponsam contra jus fasque abripuit, quæ tamen intra breve spacium hujus copulæ defuncta est. Eum etiam, ut plures conviciabantur, si cum eadem uxore supervixisset, auxilio generi compressum jure comitatus et castellorum omnimodis spoliasset.

24. Interim abbas Wiricus, exstructis opere mirifico claustris officinis, frequentibus fratrum sollicitabatur precibus, ut, sicut dudum voverat, claustrum in quamdam novæ pulchritudinis speciem innovando reformaret. Qui optimum factum arbitratus memoriam sui posteris in benedictione relinquere, statuit libens eorum suggestionibus obedire. Multis namque jam pridem experimentis doctus erat, non diffidere de Dei et beatissimi patroni sui adjutorio, nimirum considerans eo sibi cooperante omne ad quod intendisset opus in manus suas dirigi. Murum igitur claustralis ambitus per gyrum tabulis politis struens, bases convenienti dispositione superposuit. Dehinc columnas nunc quatuor vivarias⁴⁴³ statuit et nunc geminas nigras atque congruenti compaginatione coaptans, capitella desuper egregie sculpta collocavit; spacium vero distantium inter se columnarum lapidibus ad instar arcuum sectis et eximie politis superius discrevit, totumque opus infra annum

mirantibus omnibus prospere pro voto consummavit.

25. Hiisdem diebus Gerardus comes Lonensis vallum Brustemii a fratre suo Hugone, ut prelibavimus, inchoatum, summo studio perficere nitebatur, sed Cunone Durachiensi comite obsistente, opus ceptum omnimodis impediabatur. Is enim fratri suo Egicio admodum puer in principatu successerat, quem omnipotens Pater, ut dilectum forsitan adoptionis filium in examine judicii sui futurum, lepra mulctatum severitatis suæ flagello interim castigabat. Comes autem Lonensis jam pridem expertus animosas nostrorum vires, et propter eos Durachiensibus se posse resistere diffidens, ad imperatorem se contulit, alodiumque suum in Brustemio et castrum pariter ei dedit, ut auctoritatis ejus patrocinio id ad effectum perduceret, quod suis se viribus facere diffidebat. Reversus de imperatoris curia, et elatus ea quam in eum conceperat fiducia, in auxilium sui contra comitem Durachensem et nostrates circum manentes quosque invitat, et apertus eorum jam inimicus, inimicitiam suam et iram cum indignatione eis denuntiat. Interim comes Durachiensis nullum præter nostrates adjutorium habens, ad comitem Flandriæ auxilium postulaturus proficiscitur, intumens ei quas a comite Lonensi injurias pateretur. Compunctus ille tam tristis nepotis sui relatione, et condescendens ejus angustiis benigna mentis compassione, missis literis, nequid ei faceret, comitem monuit, usque sibi ad colloquium Lovanii occurrere non dedignaretur, mandavit. Considerabat enim nepotem suum quamvis comitem, omnibus tamen pene rebus egere, illum autem habundare, ideoque laborabat inter eos aliquid pacis aut amicitias fedus componere. Item si armata manu veniret, videbatur ei comitem quidem se debellare posse, sed dolebat pro causa hujusmodi totam in circuitu provinciam vastatione exercitus sui pene ad nichilum redigi. Statui igitur colloquii famosa illuxit dies, et apud Lovanium, ut disposuerant, cum grandi suorum frequentia predicti convenerunt principes. Rogatus comes Lonensis a comite Flandriæ, denegat belli inducias, conqueritur omnibus, graves a comite Durachiensi sibi irrogari injurias, consilioque taliter ea die soluto, quique discedunt in sua, infecto pro quo venerant negotio. Nec multo post sera penitundine tactus, inducias tanto principi negatas, annitente strenue Godefrido Lovanensi duce, sororio suo (577), nostratibus ultro concessit, et opus valli sui usque in alia tempora licet invitus, interim intermisit.

36. Anno Domini 1177, imperii Frederici anno 25 (578), episcopatus Rodulphi 10, prelationis Wiricii abbatis anno 22, ante paucosquam hæc acciderant

VARIE LECTONES.

⁴⁴³ vivarias f.

NOTE.

(577) Inanimam is uxorem habebat, filiam Ludovici comitis Lossensis.

(578) Imperii 23, regni 26,

dies, Alexander papa Frederico imperatori reconciliatus, eum et omnes imperii sui principes ab excommunicatione absolverat, alteroque eorum in patrem altero in filium adoptato, cum eo in unitate concordiae redierat. Is quippe Adriano papa defuncto, cum Octoviano, venerabilis vitae archipresbitero, ad papatus apicem electus fuit, sed partibus inter se dissidentibus ab imperatore reprobatus, eundem tamen Octovianum et duos ejus successores (579) longevitate vitae supervit. Reformata igitur unitate ecclesiae, quae septem et decem annis turbata fuerat propter dissensionem sedis apostolicae, missis epistolis jussit omnes circumquaque episcopos in media quadragesima ad se Romam venire. Mandatus inter ceteros Rodulfus Leodiensis episcopus omnes episcopii sui abbates convocavit, utque se ad simul proficiscendum prepararent, jussit; qui vero viam timore remanere mallet, ei profecturo ad supplementum pensarum aliqua dare non negligeret, alioquin ipse una cum eo Romam pergeret. Abbas autem Wiricus, jam pridem propter egregiam liberalitatis suae munificentiam ei acceptus, amplioribus largitatis suae beneficiis obtinuit, ut, quia pre debilitate corporis Romam per se ire non poterat, ipse privilegia ecclesiae nostrae secum ferret, et presentis papae sigillo ea confirmari faceret. Quod et fecit. Veniensque Romam, licet sinistro actuum suorum rumore aures papae plurimum offendisset, tamen propter suum genus nobile in magna apud eum reverentiae prerogativa pre ceteris est habitus. Actum est vero hoc consilium media quadragesima, die 5, Iduum Marciarum (1179), in quo computati sunt affuisse 700 episcopi et abbates mille et clericorum praeterea diversorum ordinum innumerabiles turmae (580). Apostolicus autem inter cetera decreta sua, quae ab omnibus rite tenenda sollempni institutione sanxit, in Octovianum sanctae vitae virum et in duos ejus successores sententiam excommunicationis promulgavit, et quidquid viventes statuerunt, id auctoritate sua irritum esse censuit.

27. Anno sequenti (1180) episcopus consummato ad votum suae professionis negotio, prospero itinere sanisque omnibus, qui in comitatu ejus fuerant, tandem Leodium est reversus. Qui et ante hanc professionem et post reditum crebris Gerardi Lonensis comitis infestatus injuriis, quas ei in decimis et precariis villarum et ecclesiarum ad se pertinentium arroganter et superbe ingererat, quia minas et excommunicationem intentando nichil proficiebat, superbiae et arrogantiae ejus viribus et armis obviare parat. Veniensque apud nos, necessitate urgente renovavit cum nostratibus fedus amicitiae et fidelitatis perseverantiam, adhortans eos, una secum ulcisci in comitem suam et sancti Lamberti injuriam. Quo comperto comes, nec ipse ad resistendum segnior, collecta valida militum manu, 2

A die Kal. Augusti milites episcopi aggressus, Calmunt (581) usque Tingris in cruentam fugam compellit, oppidumque vi cum suis irrumpens, plurimis captis copiosam predam victor abducit. Postera die, id est Kal. Augusti, episcopus collecta suorum multitudine, ante eandem villam enim cum exercitu proterens, in fugam vertit. Omnibusque qui poterant in castrum confugientibus, totam villam repentina invasione exurit. Interim comes persilvam proxime stantem cum paucis suorum evadens, Tungris inopinatus invadit, et incenso oppido monasterium beatae Mariae gravi incendio absumit. Sequenti die (Aug. 2) episcopo Calmunt obsidente, nostrates ab eo rogati Brustemium invadentes, nono anno ex quo illud sub Egidio comite combusserant, iterum comburunt, et superato primo ejus vallo, resistentes in arctiora cogunt, et ad capiendum castrum machinas instruere intendunt.

B 28. Dehinc 3 videlicet Nonas Augusti episcopus cum suis et nostrates cum episcopo Los caput comitatus invadunt, et habitatoribus ejus metu motis et captivitate fugientibus, incensa villa cum monasterio pariterque castro ingentia spolia diripiunt.

29. In crastinum (Aug. 4) cenobium sancti Amoris in Blisia a milicia episcopi cum villa exuritur, Montenaken quoque castrum a defensoribus vacuum incendio evertitur, et vastatis circumquaque villis fugientibus incolis, omnia castella et munitiones comitis inimicis non parcentibus destruantur. Cumque exstructis machinis episcopus Calmunt destruere niteretur, annitente comite Namurcensi avunculo suo et comite de Berghe (582), Gerardus comes in gratiam ejus reducitur. Quod tali conditione actum est, ut quidquid episcopus ei fecerat, irritum esset, nichilque ei injuriarum pro hoc deinceps irrogare deberet. In hac ergo mutua eorum adversus alterutrum contentione cum totius in circumitu provinciae gravi vastatione concretatae feruntur cum villis suis plus quam sedecim ecclesiae.

30. Reductis ergo in concordiam pacis episcopo et comite, Godefridus Lovaniensis dux gravi adversus nostros accensus est indignationis furore, quod scilicet et in juvando episcopum contra comitem pacem sibi juratam presumsissent infringere. Et advectione forensis mercimonii, quae de terra sua advehebantur, interim interdicens. jurabat male eorum hoc fecisse, sperans eos minis suis ter-

D 31. Comes quoque Lonensis omnia quae perperus fuerat in eos retorquens, ad imperatorem proficiscitur, eique tristem fortunae suae depromit hystoriam. Quem ad suveniendum sibi calamitatibus suis inclinans, instigat adversum nostrates homines in sui vindictam. Qui frequenter ad eo mandati, tandem necessitate urgente episcopum super hoc consulunt, ei ut eos super querela comitis excusa-

NOTA.

(579) Paschalem III et Calixtum III.

(580) Cf. Acta concilii apud Mansi XXVI, 213; conveniunt episcopi, quorum numerus erat 302,

die 5, 7 et 19 mensis Martii.

(581) Chaumont.

(582) Engelberto.

turus ad imperatorem vadat, ex jure cogunt. Bona A ergo fide se eos ab omnibus impedimentis liberatum pollicitus, ad curiam imperatoris, quæ Seynse futura erat, una cum eis est profectus. Comite autem plura adversus eos imperatori querente, episcopos cousam eorum, ymo suam, strennue egit, eos ab objectis patrocinio suo defensans, et quæ cispingebantur, sibi rectius imputari debere libera voce protestans. Cujus constantia comes percussus, annitente imperatore episcopoque in id ipsum allaborante, statuit cum eis in pacis concordiam redire. Quæ pax ibidem confirmata est conditione interposita, ut nec in alodio ecclesiæ, ut ceperat, foderet, nec juri advocati eorum in foliando se violenter opponeret. Vallum ergo, quod circa Brustemium erexerat, totius hujus discordiæ ab inicio seminarium, B hoc modo nostris ei reconciliatis remansit imperfectum.

32. Morabantur hiis diebus Colonix quidam polentes opibus, qui erant de familia nostræ ecclesiæ; hos Henricus (583) Lemburgensis dux a jure ecclesiæ nolentes abstrahere violenter volebat, quia in bona eorum jam dudum juraverat. Qua necessitate abbas Wiricus Coloniam profectus, nativam sibi tybiarum et pedum infirmitatem adeo solito gravorem contraxit, ut omnibus qui secum ierant de salute ejus pene desperatis, vix reverti potuerit. Hinc familiari suorum dilectione evictus, qui eum sibi semper adesse desiderabant, languori et corporis

debilitati in dies ingravescenti, auxilium medicinæ adhibuit. Cujus fomentis modice adjutus cum lenius membra doleret, et se jam convaluisse speraret, repente contra spem in mortiferam incidit egritudinem. Inunctus ergo et communicatus, fratribus devotas excubiarum vigilias ei exhibentibus, post matutinalem synaxim diem clausit extremum anno Domini 1183 Idus Decembris. Sepultusque est pene abbatem Folcardum antecapellam sanctorum Trudonis et Eucherii, quam ipse operosa lapidum varietate, ut supra prelibavimus, insigni opere jam dudum extruxerat. Prefuit autem ecclesiæ ab anno suæ electionis annis 25 (584), 10 dies minus, vir prudens et in multis sepe secunda usus fortuna, et

Semper in adversis doctus sperare meliora. Qui inter cetera probitatis et largitatis suæ beneficia, quæ utpote pius pater optimis heredibus perpetuo reliquerat possidenda, duas partes decimæ de Alost in annum eis refectionem constituit, et quod superfuisset utilitati infirmorum delegavit. Dignum est igitur, ut tanti patris operum et multiplicium beneficiorum grata memoria in benedictione apud posteros habeatur, quorum usibus et commodis tam egregie tamque paterne desudasse luce clarius comprobatur. Ei ergo commune precum conferamus juvamen, orantes, ut spiritus ejus in pace requiescat, amen.

Finiunt Gesta Domini abbatis hujus loci, monasterii videlicet Sancti Trudonis.

GESTORUM ABBATUM TRUDONENSIIUM CONTINUATIO TERTIA. PARS PRIOR.

INCIPIT PRÆFATIO SUBSEQUENTIS OPERIS

Quoniam scire gesta rerum, que priscis temporibus contigerunt, viris religiosis et ecclesiasticis pre ceteris quam plurimum expedit, sciendum est, quod post multas persecutiones, quas catholici a paganis et infidelibus, Ghotis scilicet, Wandalis, Hunis et Longobardis reliquisque barbaris nationibus de sedibus et terris sue inhabitationis egressis, divino permissu sunt perpassi, novissime manus Omnipotentis, propter christianorum flagitia Gallias inhabitantium ad puniendum extenta, misit in eos iram indignationis sue per Normannos, alio nomine appellatos Norvenos, paganos. Qui adjunctis sibi Danis Gallias eum sibi adjacentibus provinciis per annos circiter

C 60 pervagantes (585), plurimas civitates cum opidis et castellis, utriusque sexus incolis immaniter occisis, destruxerunt consimilique clade loca sancta, ecclesias et monasteria depopulando. Inter que hoc sancti Trudonis cenobium adeo suis thesauris, crenodiis pretiosis, librorumque copiis est spoliatum, precellentique structura concrematum et eversum, ut de tam famosa prius abbata ab ipso sue foundationis tempore usque ad primi Otonis imperium, per pauca memorie commendata reperirentur. Idcirco ut prefati cenobii futuris filiis et successoribus saltem ex aliqua parte, quanta prosperitate ante ipsorum Normannorum persecutionem locus iste flo-

NOTE.

(583) Tertius; Henricus II obierat 1167.
(584) Error videtur librarii; cum supra II, 3, dicat Wiricum a. 1155 electum esse, legendum vide-

tur 28.

(585) Cfr. Infra II, 21, ad annum 896,

ruerit, qualesve post sui eversionem miseras A sustinuerit, innotescat, evolutis tandem bibliothecae nostre libris et cartharum oopiis, pauca que collegi ad continuandum rerum gestarum ordinem, libris per venerabilem domnum Rodulfum de gestis 9 abbatum nobiliter digestis anteponeere curavi. Deinde consequenter trium abbatum gesta, qui Rodulfo immediate successerunt, in antiquo libello conscripta inveniens annexi. Postremo autem posui 12 abbatum gesta, qui preefuerunt ab anno Domini 1180 usque ad obitum Roberti abbatis, qui obiit anno Domini 1366. Horum 12 abbatum actus ex diversis hinc inde libris ⁴⁴³ et ex antiquorum relatuibus collegi, ac ea que meis temporibus videre et audire potui inserui. Incidentia quoque prout oportuna videbantur, pluribus sparsim librorum capitulis interpo-

B pletur. A sui. Cum autem ad presentia tempora devenimus, notare cessavi, latius hec posteris exequenda ⁴⁴⁴ relinquens; quia, si gestarum rerum veritatem persequerem, quorundam forsitan qui adhuc superstites sunt offensam incurrerem, aut si a veritate discederem, adulationis seu mendacii nota fuscaberem. Preterea humiliter supplico et instanter posteros meos exhortor, ut postposita negligentia amodo sint solliciti notabiles rerum eventus et gesta annalibus scriptis commendare, quibus inspectis eorum successores cautius pericula poterint evitare futura. Distinguitur autem hec gestorum abbatum compilatio in quatuor partes, quarum prima pars continet libros tres, secunda libros tredecim ⁴⁴⁵, tertia quatuor libros, quarta vero in duobus ⁴⁴⁶ libris completur.

INCIPIT TABULA PRIME PARTIS DE GESTIS ABBATUM HUIUS MONASTERII SANCTI TRUDONIS, ET PRIMO CAPITULA PRIMI LIBRI EJUSDEM.

1. capitulum. De beati Trudonis nativitate.
2. De voto ipsius pro edificanda ecclesia.
3. De parentum ejus obitu.
4. De angelica sibi facta ammonitione et sancti Remacii instructione.
5. De ejus ad Metensem urbem profectio. Incidentia ⁴⁴⁷. De sanctis Amando et Remaclo. Incidentia.
6. De obitu regis Dagoberti et filiorum ejus successione. Incidentia. De 6 Pipinis et de sancta Gertrude.
7. De profectu beati Trudonis in studiis sacre scripture.
8. De beati Theodardi in abbate Stabulensis cenobii institutione.
9. De beati Trudonis in sacerdotem ordinatione, et de ejus ad Sarcinium repatriatione.
10. De villa nostra Seni quomodo beato Trudoni fuit collata.
11. Quomodo beatum Remaclum sanctus Trudo repatrians visitavit.
12. Qualiter populus Sarciniensis ei repatrianti obviam venit.
13. De prima fundatione cenobii hujus sancti Trudonis. Incidentia. Quomodo sanctus Remaclus cessit ab episcopatu Trajectensi. Incidentia de Theodardi successione.
14. De prima hujus monasterii dedicatione.
15. De dotatione hujus monasterii a sancto Trudone facta, et fundatione cenobii 80 monachorum in alodio ejusdem sancti juxta opidum Burgis in Flandria situati. Incidentia. De terra Flandrie quomodo primo facta est comitatus.
16. De larga possessione quam beatus Trudo habuit in Taxandria, que nunc appellatur Campinia.
17. De primaria cenobitarum in hoc loco institutione et divini cultus inibi inchoatione.
18. De officio predicationis quod a sancto Remaclo etiam beatus Trudo susceperat.
19. De ecclesiis apud Zepperem et apud Palmiam quas alternis noctibus visitavit. Incidentia. De sancti Theodardi martyrio. Item. De eodem.
20. De electione sancti Lamberti in episcopum.
21. De beati Lamberti ab episcopatu ejectione.
22. De beati Trudonis jejuniis et elemosinis.
23. De beati Trudonis in suo episcopatu relocatione.
24. De beati Trudonis obdormitione.
25. De miraculis in die exequiarum ejus factis.
26. De Lothario preposito post beatum Trudonem hoc cenobium regenti.
27. De donatione et elemosina a Pipino secundo et uxore sua Pliltrude monasterio nostro collatis. Incidentia De Beda presbitero.
28. De sancti Lamberti martyrio.
29. De miraculo in exequiis sancti Lamberti. De successore suo sancto Huberto palam audito.
30. De consecratione sancti Huberti Rome miraculose facta.
31. De translatione episcopalis sedis et beati Lamberti corporis a Trajecto ad Legiam et obitu sancti Huberti. Incidentia. De Pipino. Incidentia. De cenobio Montis Cassini.
32. De beati Eucherii in episcopum creatione.
33. De obitu Lotharii hujus loci preposito.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI SECUNDI

1. De primo hujus monasterii abbate
2. De annis Domini sub quibus profuit, et de 6 abbatibus ei succedentibus.
3. De beati Eucherii ab episcopatu expulsionem
4. De Eucherii in exilium ad Hasbaniam missione. incid. De obitu Karoli Martelli.
5. De revelatione sancto Eucherio ostensa, quomodo Karolus apud inferos torquebatur et de serpente in ejus sepulcro invento.

VARIE LECCIONES.

⁴⁴³ libris 1°. ⁴⁴⁴ exequendam 1°. ⁴⁴⁵ undecim 1°. falsu. ⁴⁴⁶ vacuum hunc locum auctor numero librorum apponendo reliquit. ⁴⁴⁷ incidentia 1°.

6. De obitu sancti Eucherii. Incidentia. De fundatione cenobii Fuldensis.
7. De dono bonorum nostrorum apud Donch, et de villis ibidem a duce Roberto huic monasterio collatis, et de ejus sepulchro. Incidentia. De Pipino tertio in regem Francie creatione.
8. De fure hujus cenobii auferente thesaurum judicante Pipino suspensio.
9. De miraculo per beatum Trudonem in puero sancti Rodegandi episcopi facto. Incidentia. De obitu regis Pipini. Incidentia. De Hunis seu Avaribus per Karolum Magnum devictis.
10. De Donato monacho vitam beati Trudonis scribente. Incidentia. Quomodo Karolus factus imperator persecutioni Hunorum finem imposuit. Incidentia. De imperio Ludovici Pi. Incidentia. De regis Danorum ad fidem conversione.
11. De Normannorum persecutionis initio.
12. De Domino Drogone Metensi episcopo et hujus loci abbate.
13. De dono Botberthi nobilitis viri huic monasterio tempore Drogoni abbatis facto.
14. De 8 abbatum nominibus abbatu Drogoni succedentibus. Incidentia. De ymno Gloria, laus et honor, quomodo postremo ⁴⁴⁸ inolevit, ut die palmarum cantaretur. Incidentia. De continentis regni Lotharingie que prius vocabatur Austrasia. Incidentia. De Lotharii imperatoris monachatu. Incidentia. De Danis Normannorum complicitibus. Incidentia. De episcopis Metensibus sibi succedentibus, et quare eorum aliqui intuluntur archiepiscopi.
15. De prebenda monachorum hujus loci antiquitus dari consuea. Incidentia. De terra Flandria quomodo facta fuit comitatus. Incidentia. De victoria Francorum contra Normannos.
16. De prima corporum sanctorum Trudonis et Eucherii translatione.
17. De corporum beatorum Trudonis et Eucherii occultatione sub volta subterranea propter metum Normannorum facta.
18. De Lotharingie de populatione per Normannos facta.
19. De sancti Liberti passione. De monasterii et opidi Sancti Trudonis aliorumque monasteriorum et civitatum depopulatione a Normannis facta. Incidentia. De civitatibus Treveris et Metis devastatione. Incidentia. De Ungaris paganis.
20. Reditu Normannorum a Francie ad Lotharingiam.
21. De Normannorum exitio et exterminatione et ad fidem conversione. Incidentia. De primo Adelberono Metensi episcopo. Incidentia. De abbate Prumiensi. Incidentia. De translatione imperii a Francis ad Teutonicos. Incidentia. De impetu Ungarorum. Incidentia. Qualiter regnum Lotharingie fuit devolutum ad nutum imperii.
22. De Ymsone hujus loci abbate.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI TERTII.

1. De imperio primi Ottonis hoc monasterium a Normannis destructum restaurare incipienti. Incidentia. De Lotharingie duce. Incidentia. De laude Ottonis.
2. De adventu Ottonis regis ad opidum nostrum, et de ejus compassione erga hoc monasterium.
3. De abbatis Reineri consecratione.
4. De flagellatione per beatum Trudonem Adelberoni secundo Metensi episcopo illata.
5. De elemosina matris ⁴⁴⁹ domini Reineri abbatis. Incidentia. De controversia Ottonis et Francie regis Ludovici. Incidentia. De victoria Ottonis contra ducem Lotharingie. Incidentia. De Gerberga sorore Ottonis.
6. De immersione aranee labentis in calice Reineri abbatis sub hora consecrationis eucharistie.
7. Quomodo Reineri abbate defuncto dominus Adelbero secundus Metensis episcopus fit abbas hujus loci.
8. De diligentia domni Adelberonis in recuperatione reddituum, et dotatione paterne hereditatis monasterio collata, et reformatione edificiorum.
9. De monasterii post primam dedicationem iterata consecratione. Incidentia. De resistentia domni Adelberonis contra Ottonem regem. Incidentia. Et de Leodiensibus episcopis. Incidentia. De collatione ducatus Lotharingie.
10. De servitute Guadrade femine, ubi ostenditur domnum Adelberonem fuisse hujus loci abbatem.
11. De elemosina Zeisolf, ubi etiam claret domnum Adelberonem hujus loci abbatem fuisse.
12. De obitu domni Adelberonis abbatis hujus loci.
13. De bonis nostris apud Provin et silva Bruderholze que comitissa Flandrie monasterio contulit. Incidentia. De successione Leodiensis episcopi et imperatoris.
14. De fundatione cenobii Vincentii et villa sancti Trudonis.
15. De obitu domni Thietfridi abbatis hujus loci.
16. De creatione domni Erenfridi in abbatem hujus loci et ejus obitu.

Finit tabula prime partis gestorum abbatum hujus monasterii sancti Trudonis.

INCIPIT LIBER PRIMUS

CONTINENS ORTUM, ACTUS ~~ET~~ OBITUM BEATI TRUDONIS.

1. [SIGEB. THEODERICI *Vita S. Trud.*] Anno Domini 628, imperii vero Heraclii cum sua conjuge Martina anno 16 et Lotharii secundi hujus nominis

Francorum regis, Hylperici filii ex Fredagunde consorte sua, anno 40° Johanne dico Agnus Trajectensi ecclesie presidente ⁴⁵⁰, electus Domini sanctus Trudo

VARIE LECTIONES

⁴⁴⁸ p 1°. ⁴⁴⁹ miritis 1°. ⁴⁵⁰ presidenti 1°.

ex nobilibus et Deo dignis parentibus ipso anno plus minusve in Hasbaniensi territorio, Sarcinium nomine, nascitur. Cujus pater Wichboldus nomine ex Francorum regum ortus propagine, prefatique Hyperici regis contemporaneus et ex recta linea consanguineus, temporale dominium seu comitatum latum quod proprio jure in partibus Hasbanie, Campinie (586) et Flandrie possederat, justis legibus gubernabat. Mater autem Adala nomine ex Austrasiorum ducum prosapia progenita, primi Pipini ducis Austrasie dilecta consanguinea, hunc unice natum filium ad multorum educavit salutem fidelium (587).

2. [SIGEB., *Vita S. Trud.* c. 3.] Anno Domini 633, imperii Heraclii 21, et Dagoberti regis, monarchi trum regnorum, scilicet Frantie et Neustrie, que nunc Normannia vocatur, ac Austrie, que modo Lotharingia nuncupatur, anno 2, sanctus Trudo ineuntis etatis sue anno 6, vel quasi, puerili opere in agri planicie collectis lapidibus ecclesiolam construxit, in qua ad orationem provolutus, de ecclesia in suo allodio edificanda se voto strinxit. Quam prociac quedam mulier indignanter intuens, pede dissipavit, que continuo ultione divina cecatur, sed ad concurrentium vicinorum instantiam puer pro ea misericordiam Dei invocans, eidem visum restituit *Incidentia*. [SIGEB.] Circa idem tempus sanctus Arnulphus Metensis episcopus constituitur. *Incid.* [V. S. *Theodardi*, c. 4.] Eodem tempore prefato rege Dagoberto filius nascitur, ad cujus preces humiles sanctus Amandus infantem baptizat et nonem Sygbertus eidem imponit; ubi cum patrini baptizanti venerabili presbitero finitis orationibus continuo non responderent, infans 40 dierum plena distinctione audientibus circumstantibus respondit: *Amen*. [c. 8.] Circa idem tempus (*circa an.* 646) defuncto Johanne dicto Agnus Trajectensi episcopo, Idem rex sanctum Amandum Trajectensem episcopum quamvis renitentem constituit. *Incid.* Qui postquam 3 annis prefulit episcopatu posthabito sancto Landoaldo archipresbitero cathedre episcopalis curam commisit, et solitariam vitam petiit, [V. S. *Amandi*.] et in Elnonensi monasterio usque ad finem vite permansit.

3. Anno Domini 644 vel quasi sancta Adala, mater beati Trudonis, in pace quievit; cujus corpus apud Zeelem villam (588), que allodium est sancti Trudonis, in ecclesia sepultum, miraculis claruit, et in decenti loculo compositum, a terra elevatum est. *Incip.* [V. S. *Glodulfi*.] Circa idem tempus sanctus Glodulphus sanctitatem genitoris sui sancti Arnulfi imitatus, post Georicum, quem prius Arnulphus in spiritu successorem sibi in episcopatu agnoverat

assignatum, Metensis factus est episcopus. *Incid.* [SIGEB.] Anno Domini 645, imperii Constantis seu Constantini anno 3, illustris vir Wichboldus, pater ipsius beati Trudonis, in senectute bona in Domino obdormivit, et in ecclesia ville sue allodialis, ex nomine suo Wibekem (589) denominate, sepultus, elevari meruit. *Incid.* Eodem anno sanctus Remaclus a Dagoberto (590) rege Francorum [V. S. *Theod.* 5], a solitaria et monastica vita extractus, invitus et precibus victus, Trajectensis episcopus ordinatur [*circa an.* 650].

4. Anno ipso beatissimus adolcens Trudo, utroque orbatus parente, nullo egens tutore, quippe cum jam compasset etatis sue annum 17, cepit mente fluctuari, qualiter dominium paternum cum adherentibus huic largissimis patrimoniis possessionum tam sagaciter disponere auxiliante Dei gratia prevaleret, ut temporalium rerum affluentia ingressum perpetue hereditatis sibi nullatenus obstrueret, [V. S. *Trud.* 1, 7, 8, 12.] Hec secum diligenter ruminans ad memoriam reducit votum, quod de construenda ecclesia in propria hereditate pridem puerulus voverat. Qui cum in hujusmodi mentis captu fluctuaret, sompnus ei continuo obrepit. Angelum Domini sibi assistere vidit, suadentem sibi, ut sanctum Remaclum episcopum adiret, cui in omnibus que juberet obtemperaret. Expergefactus autem ad villam Septemburias secum dum angeli mandatum festinat, ibique residenti episcopo consilium angeli manifestat. Cui ille: *Perge, fili, ad Metensem episcopum, et beato Stephano quidquid in Hasbania trade. Hoc enim, angelo revelante, Christo acceptum fore didici.*

5. Die igitur sequenti, mane diluculo, venerabilis adolescens Trudo ad civitatem Metensem iter arripit, ibique sancti pontificis Glodulfi oblatu presentie, monitoris sui beati Remacii obtemperans consilio, omne patrimonium quod in Hasbania possidet, sancto Stephano tradit. Tunc sanctus Glodulphus beatum Trudonem in filium assumens, diligenter illum ad litterarum scientiam, sicut petiit, instruendum fideli viro commisit, qui cooperante gratia sancti Spiritus, infra annum totum psalterium decantare scivit, et ultra estimationem hominum in brevi tam egregie in scientiis scripturarum sic profecerat, ut coequos suos mirabiliter superaret. *Incid.* [V. S. *Amandi*; *Vita S. Rem.*] Anno eodem cum Dagobertus rex sancto Amando contemperationi et predicationibus insudanti, quippe qui incolas Gandavi, famosi opidi in Flandria siti, ad fidem catholicam converterat, ab onere episcopalis cure cedenti, licet invitus, condescendisset, ne tamen tam famosa sedes presidentia proprii episcopi careret, habito consilio,

NOTE.

(586) Hodie Kempenland in sinistra ripa fluvii Dommel et aquilonem versus a fluvio Nethe, eadem regio quæ antiquioribus appellabatur Texandria. Vide infra I, 15.

(587) Hoc stemma primus si quid video noster dedit.

(588) Vicus prope Diesthemium.

(589) Vicus in eadem regione haud procul Diesthemio.

(590) Imo a Sibeberto II. teste *Vita antiqua S. Remacii*.

sanctum Remaclum monachum ex monasterio Sollempniaco (591) sub patre Eligio a solitaria vita extractum, quamvis renitentem, Trajectensem episcopum instituit. Circa idem tempus (an. 638) prefatus rex, fluxus ventris infirmitate deficiens cum magna devotione emisit spiritum. Cui primogenitus ejus filius Clodoveus in regno Frantie et Neustrie successit; alter autem filius Sygibertus dicebatur, quem pater ante aliquot annos adhuc puerum in regno Austrie, que nunc Lotharingia vocatur, constituerat, dans eidem tutores Gumbertum Coloniensem archiepiscopum et Pipinum ducem inferioris Austrie, qui laudabilium suorum tutorum secutus vestigia, in universis moribus et virtutibus coaluit, prout ex processu decursus regnationis ejus enituit [cf. *FRÆDEC., V. S. Sigeb.*] *Incid.* Anno sequenti (639) Pipinus prefatus dux et major domus regie, quem Dagobertus rex totius Austrie archiducem fecit, in Domino obiit. Cujus corpus apud Landen sepelitur et post plures annos inde ad opidum Nyvellense translatum, miraculis coruscet; cujus obitus universum Austrie regnum merore percudit [cf. *V. S. Sigeberti*]. Iste Pipinus, primus hujus nominis, fuit magnifici principis Karolomanni filius, qui ex sua conjugee sancta Ytuberga filium nomine Grimoaldum genuit, qui patri in ducatu succedens, per auxilium sancti Cuniberti loco patris sui major domus constituitur, obiitque sine liberis. Habuit etiam idem Pipinus filiam nomine Beggam, quam Ansigiso duci, sui sodalis sancti Arnulfi filio, conjugavit, que Pipinum secundum, qui Grossus dicebatur, peperit, cujus filius Karolus Tudetes sive Martellus fuit. Qui Karolus ex Alpayde concubina procreatus, genuit Pipinum hujus nominis tertium, qui favente Zakaria papa propter victoriarum suarum stenuitatem Francorum rex constituitur. Quartum vero Pipinum rex Karolus Magnus genuit, eumque Ytalie regem prefecit. Quintus autem Pipinus, Ludowici Pii filius, a patre rex Aquitanie constituitur. Sextus hujus nominis Pipinus patri in regno Aquitania succedit, quo mortuo nomen Pipini abolevit. Fuit autem iste Pipinus primus unus ex ducibus potentissimis infra regnum Austrasie, ducatum suorum dominatum distinctis terrarum limitibus hereditario jure possidentibus. Hujus vero Pipini ducatus dicebatur ducatus Austrie inferioris, in quo prater alia multa oppida et castella, Brabantia continebatur, que a Brabone Trajano milite, scilicet nepote Hectoris magni, nomen accepit. Pars insuper magna Hasbanie et Campinie ad ipsum respiciebat, qui in nostris confiniis habuit duo palacia, unum minus in loco qui adhuc vocatur Landen, et aliud majus in opido nuncupato Nivella. [*V. S. Gertrud.*] Post autem memoratos liberos Ituberga peperit illi filiam nomine Gertrudem, virginem a Deo electam, que 14 anno etatis sue matridue fideliter adhesit. *Incid.* Anno quasi eodem quo

A ipse Pipinus obiit, sanctus Amandus more solito causa seminandi Dei verbum juxta opidum Nivehense iter direxit, quem Ituberga viduata ad prandium invitavit. Qui ad instantiam precum Ituberge matris et Gertrudis filie utrique sacrum velum imposuit et domum earum ecclesiam consecravit, [*S. V. Amandi Sigeb.*], qui post paucos dies ad monasterium Elronense quod elegerat, rediit, et ibi devotissime Christo servians, post hos annos, 18 anno imperii hujus Constantis seu Constantini in Domino obdormivit.

6. [*V. S. Trud., c. 9.*] Anno Domini 650, imperii Constantis sive Constantini 8, episcopatus sancti Remacii anno 6, sanctus Trudo postpositis liberalium scientiis ad intelligendum indaginem sacre scripture studium convertit, in qua quantum profecerit, per reparatos ab ipso lapsos apparuit.

7. Eodem anno rex Austrie Sigebertus de liberorum desperatus propagine, [*V. S. Theod., c. 4, 7*] cooperante sibi majore domus et duce Grimoaldo, primi Pipini filio, et sancto Remaclo, 12 monasteria construxit, inter que duo edificanda quo in loco sancto Remaclo placere consensit. Ex hujus concessionis gratia vir Domini fundavit in diocesi Coloniensi monasterium unum, quod appellavit Malmundarium, reliquum vero in diocesi Trajectensi, quod nominavit Stabulaus. Quorum structura eum sumptuose ex ærario pii regis esset consummata, de consilio sancti Remacii rex Stabulensi monasterio sanctum Theodardum, virum scientiis et virtutibus ornatum primum prefecit abbatem, qui quam diligenter sancte religionis disciplinam ad perfectionis unguem verbis et opere in subditos transfuderat, ex discipulis quos innormavit claruit, qui tam devote vitam duxerunt, ut plures famosi viri, sanctus scilicet Remaclus et sanctus Lambertus Trajectenses episcopi, preter alios ibidem monastice conversationis puritate delectati, Deo militaturi successu temporis deguerunt. *Incid.* Circa hec tempora Grimoaldo duce inferioris Austrie et majore regalis domus Sigiberti regis defuncto, Pipinus secundus, ex sorore Begga illius nepos, in ducatu et majoratu domus succedit (circa an. 656).

8. [*Sigeb. V. S. Trud. 1, 15, 16, 17.*] Anno Domini 655, imperii Constantis seu Constantini anno 12, episcopatus sancti Remacii anno 10, sanctus Trudo, admodum sacre scripture scientiis sufficienter imbutus a sancto Glodulfo sacerdos ordinatur. *Item.* Anno eodem venerabilis pater sanctus Glodulfus Metensis episcopus, divinitus inspiratus, ad se vocato benigne sancto Trudone dixit: *Oportet te, fili karissime, patrios fines visitare ob profectum ecclesie sancti Stephani, immopotius ob salutem Hasbaniam habitantium; nam populum non parvum Deo et sancto Stephano acquies, perfectamque plebem Domino servituram in tua hereditate parabis. Nec tibi molestum, queso, sit, quod hinc te proficisci jubeo, necesse enim*

NOTE.

(591) Solignac in Aquitania.

est, ut tulsetigentibusmeritis, plurimireligiosi viri A in hereditate quam sancto Stephano tradidisti Deo serviant. Consentit sanctus Trudo pii patris monitis, et lacrimis mutuo perfusi, post sancta oscula pontificis cum benedictione iter arripuit. Item. Proficiente autem venerabili Trudone a Metensi urbe, gens urbana comitantes eum voce lacrimabili dixerunt: *Cur, pater sancte, sic nos deseris, qui tuis semper obtemperavimus jussis? Felix, aiunt Hasbania, que tuis aspectibus fruitura, de nostro dampno ditabitur, et ex nostro merore letabitur.* Quibus ille respondit: *Cari concives et domestici Dei, nolite contristari, licet enim corpori videar presentie vestre ad momentum subtrahi, votis tamen semper presens ero.* Sicque commendans eos divine majestati ad patrios fines iter dirigit.

9. Venerabilis igitur pater Trudo prospero transitu cuidam ville nomine Seni, que fuit proprium allodium unius nobilis militis, appropriavit. Qui dum nimia passione lepre infectus, lumine oculorum esset privatus, apparuit ei angelus Domini dicens: *Festinans surge, proxima est tibi salus et sanitas corporis Mitte igitur servientes tuos ad exitus viarum, et obviam habebunt virum obiecti habitus, de cujus manuum ablutionis aqua, si lotus fueris, continuo curaberis.* Qui evigilans revelationem cum gaudio suis ostendit, et sicut ab angelo didicit, nuntios emisit. Cumque paululum ad campestria extra villam processissent, vir Dei obvius venit, et humiliter querit transitum qui ad ipsam ecclesiam perducit. Tunc illi ex habitu eum cognoscentes, pre gaudio stupefacti dixerunt: *Ad ecclesiam, si cupis, tecum comitabimur, insuper ad prandium te libenter recipiemus.* Tunc vir sanctus intelligens gratiam Dei sibi id providisse, oratione in ecclesia cum habundantia lacrimarum peracta, gratanter cum illis ad prandium comitatur, et ad domum illius militis cum benedictione ingreditur. Cum post dulcia colloquia mensa parata ad consedendum esset, nobilis precepit ad abluendum aquam manibus dulcis hospitis sui ministrari. Cum autem ad tergendum tuella (592) extenderetur, prefatus nobilis, prout ab angelo didicit, seorsum declinans oculos, membra leprosa ex hac ablutione perungit, et continuo totius corporis sanitatem consequitur. Ad pedes igitur celestis sui medici proruit, et cum tota familia gratiarum actiones Deo et Sancto Trudoni imbre lacrimarum perfusi in excelsum proclamant, sed vir Dei hujus curationis donum non sibi, imo potius virtutis gratie hospitalitatis sui hospitis ascribit, sicque cum humilitatis altercatione curatus cum curatore ad mensam accedunt, factoque prandio nobilis ille sobole carens sancto Trudoni villam suam cum omni jure et hereditate, prout sibi a progenitoribus suis allodialiter successerat, efficaciter contulit, et san-

ctum Domini heredem sibi constituit. Quam donationem cum frater donatoris percepisset, ipsam villam sibi vendicat et violenter eam apprehendere non formidat: sed omnipotens injuriam servo suo illatam ulciscens, invasorem hujus ville mox gravi corporis languore percussit, et membris contractum quasi in trunco reliquit. Tunc ille ad cor rediens, penitentia ductus beatum Trudonem humiliter reduci ad se visitandum nuntios destinat veniamque postulat. Cujus sancti precibus in presentia egroti ad Deum fuis, omnis illa nodositas membrorum dissolvit, et pristina sanitas illi restituitur. Qui continuo pedibus ipsius provolutus, ablata restituit, et propriam villam, prout frater prius suam, sancto viro obtulit. Cui ipse respondit: *Ablatum mihi tunc et modo restitutum accipio, sed tuam villam volo Metensis ecclesie perpetuo fore incorporatam.* Hec villa nuncupatur⁴⁸¹ et est vicina ville nostre prefate Seni, cujus incole adhuc in hodiernum fidelissimi sunt beato Trudoni, et reputant sese potius ad monasterium ipsum, tanquam ad proprios patronos spectare.

10. Preterea ex prelibata causa venerabilis Trudo⁴⁸² aliquantum a sua professione retardatus, intelligens sanctum episcopum Remacium juxta Tungrense opidum moram facere, iter suum illuc dirigit. Ad cujus presentiam adductus ipsiusque obvolutus pedibus, uterque surrexerunt, et post amplexus mutuo miscentes sancta colloquia, Trudo patri suo karissimo omnem processum itineris et eventuum suorum narravit. Tunc episcopus tanti sacerdoti in scientiis profectum et in moribus disciplinam lucra sua reputans, illum sibi in collegam ad predicandum evangelium Christi assumit, partitoque onere cure pastoralis ecclesias ordinare et penitentie sacramentum conferre sua auctoritate injunxit. Cepit igitur episcopus liberius contemplationi cum Maria vacare, et Trudo instanter cum Martha laborando provisioni ecclesiarum et predicationi per dyocesis invigilare.

11. [Vita S. Trud. n. 1.] Post hec vir Domini Trudo beati Glodulfi Metensis episcopi monita adimplere curans, patrios fines visitare festinat, et ad Sarcinium, locum sue natalitatis, iter dirigit. Quod cum fama precurrente Sarcinienses percepissent, domino suo diu desiderato catervatim totus pagus agmine virorum, festive procedit. Quem ubi sanum in ejus occursum mulierum et querorum congregato et incolunem aspererant, perfusi pre gaudio lacrimis, amplexatum deosculantur ejusque dulci alloquio delectati, benedictionem postulant et obtinent Tali autem amice plebis tumultuoso affectu in suam Sarcinium comitatus, factus omnia omnibus, alios consolando emendans, alios castigando reformans, ipsumque pagum verbo predicationis circumiens,

VARIE LECTIONES.

⁴⁸¹ lacuna 1°. ⁴⁸² Trudo — invigilare apud Henschen.

NOTÆ.

(592) Touaille Francis, dwale Germanis in specula Saxonico, i. q. mappa.

paganismi fecem, que inibi adhuc plene non fuit exinanita, funditus expurgavit, et religione fidei crescente, ecclesiam fidelium cotidie per novos populos augmentavit.

12. [*Ibid.* II, 2.] Igitur beatus Trudo divinum auxilium ex fidelium multitudine concurrente sibi adesse considerans, votum quo se Deo in pueritia astrixerat de construenda in sua hereditate ecclesia, ad memoriam reduxit, ut exercitum christiano sibi confluenti cenobiale vallum exigeret⁴⁸³, ubi contra tela nequissimi continua devotione et oratione cum suis commilitonibus intentus, in Christo triumpharet. Invocato tandem summi conditoris auxilio, artifices peritos comparat, et fundandi cenobii in loco eminenti versus aquilonem, ad levam fluvium Cisindriam (593) per convallem defluentem⁴⁸⁴ habenti, gratam planiciem illis consignat. Comparatis vero materiis ad hoc opus necessariis, cementarii absque mora fundamenta faciunt, et sub brevi temporis discursu lapidee parietes in altitudinem elevate intuentium mentes letificaverunt. In sollicitudine tamen tam sumptuosi operis servus Dei Trudo inardescens, inunctum sibi a sancto Remaelo predicationis officium nichilominus fideliter implevit, *Incid.* [*V. S. Theod.* c. 8. *Vita S. Trud.* II, 17, *V. S. Theod.* c. 5. *Vita S. Rem.* *V. S. Theod.* c. 5, 7.] Circa idem tempus (*an.* 661) sanctus Remaclus male ferens, quod bona sue ecclesie violenter per potentes et nobiles per annos circiter 30 injuste retenta possiderentur, nec valeret contra torrentem brachia extendere, per seculum saecularium, volebat in animo ad portum solitarie vite redire, propter quod regem Sygibertum adiit (594), et ab eo tandem cum magna difficultate ab onere cure pastoralis absolutus fuit. Qui sarcina presulari exemptum et de naufragio mundi se exitum letatus, diu desideratum quietis portum Stabulensis cenobii expetit, et vite contemplative ibidem vacans, secum habitavit, professionem monachalem fecit, et tandem post plures annos ad Dominum vocatus, in eodem loco sepeliri meruit (*circa an.* 667). *Incid.* Anno eodem proceres et aulici cum plebe urbana de substituendo presule regem Sygibertum adeunt, qui in commune cum eisdem deliberatione facta de omnium consensu, accedente etiam summi pontificis auctoritate, Theodardum, Stabulensem abbatem, Trajectensem episcopum constituit, a sancto Cuniberto Coloniensi archiepiscopo post paucos dies consecratum. Qui a sancto Materno Tongrensi post episcopo presedit²⁸⁰⁰. Eodem anno sanctus Lambertus bone indolis adolescens a patre Apronome, illustri viro et comite, magisterio sancti Theodardi traditur⁴⁸⁵.

VARIE LECTIONES.

⁴⁸³ exigeret 4°. ⁴⁸⁴ defluentem 1°. ⁴⁸⁵ excedit 1°; liberali doctrina imbutus est legitur in *vita S. Theodardi*.

NOTE.

(593) Cisinder rivulus incidit in fluvium Geeta.
(594) Sigebertus jam anno 656 obierat; erat rex Austrasie Childericus II. De sancto Remaelo vide

13. [*Sigr.* *Vita S. Trud.* II, 2.] Anno Domini 657. imperii Constantis seu Constantini anno 15 et episcopatus Theodardi Trajectensis episcopi anno 3, sanctus Trudo cenobium, quod propriis expensis in sua hereditate fundaverat et ad inhabitandum aptatum decenter in altum producerat, dedicari fecerat a sancto Theodardo Trajectensi episcopo in honore sanctorum Quintini et Remigii, 3 Idus Octobris.

14. Qui voto dudum in pueritia sibi divinitus inspirato plene satisfacere cupiens, ex suo reddituoso et largo patrimonio prefatum cenobium copiose dotavit. Preter enim dominium et possessiones quas in Hasbania ex parentum successione possederat, unde, ut prenarratur, maximas hereditates in Austria, que postea Lotharingia vocata est, tenuit, que nuncusque Metensium episcoporum mense incorporate serviunt — inter quas Dongei (595) villa, que millario vicina Virduno constat, una fuit, quam post plures annos Theodericus, primi Ottonis consobrinus, sibi attraxit — habuit insuper ex parto patris dominium ville Brugis nuncupate cum suis attinentiis, que modo est oppidum famosum in terra qui nunc vocatur Flandria. Juxta quod oppidum monasterium migrorum monialium quasi ad dimidium miliare situm est, habens ex nomine beati Trudonis sortitum vocabulum scilicet Sancti Trudonis. Istud monasterium (596) ipse beatus Trudo in proprio suo ibidem allodio fundavit et dotavit, et in eo 80 monachos instituit, sed qua causa postea immutatio sexus Deo inibi servientium contigit, nescitur. *Incid.* Et quia de terra Flandrie recitatio insilit, annotari congruit, cujus conditionis ab antiquo existit. Sciendum igitur, quod ad regnum Frantie quidam sinus terre fertilis valde respiciebat, qui nunc Flandria nuncupatur. Illic balivi et forestarii solebant per reges constitui ex proceribus audie ad populum gubernandum, et redditus annuos in colligendum destinari, nec vocabantur comitatus usque ad primum annum imperii Karoli Calvi.

15. Preterea venerabilis Trudo dominium et largas possessiones hereditarias habuit in Taxandria, que terra nunc vocatur Campinia, que plures libertates et villas continet. Inter quas post dormitionem sancti patris plurime ecclesie in honore ipsius sancti Trudonis dedicate noscuntur, quarum jus patronatus cum aliarum vicinarum ecclesiarum patronatu ad collationem abbatis et conventus hujus monasterii sancti Trudonis pleno jure pertinere antiqua possessio manifestat.

16. [*Vita S. Trud.* II, 2.] Eodem anno vel quasi venerabilis Trudo dedicavit hoc suum cenobium.

Herigerum in *Mon. Germ.* SS. VII, 185.

(595) Dugny; cf. *Rudolfi Gesta* VII, 6.

(596) Est monasterium Brugis — Ekkhoutsum.

quemadmodum beatus Glodulfus episcopus Metensis spiritu revelante sibi predixerat, ex largo et reddituoso suo patrimonio habunde dotaverat, adunataque fidelium multitudine divini cultus officium fecit inibi solempniter iniciari, crescenteque devotione cotidie profecit in augmentum laudabilis fame locus iste. Divulgata enim undique fama tam devote cenobialis congregationis, plurimi huc nobilium virorum filii, tam ex palatinorum dignitate quam et procerum libertate, una cum popularibus et ex servitio conversis, ad portandum jugum Christi, onere divitiarum contempto, comaque capitis detonsa, ingrediuntur celesti regi perpetuo militaturi, multique nobilium proprios filios et nepotes suos huic sancte communioni mansipandos cum amplis patrimoniis devoverunt, quos sub tanti doctoris magisterio in-normandos statuerunt. [V. S. *Bereg.*] Circa ⁴⁶⁶ hec tempora sanctus Beregisus ex pago Condrosio ortus, et a parentibus intra monasterium sancti Trudonis sub habitu religionis litterarum studii et lege divina imbuendus nuper traditus, nunc largiente Pipino principe eidem latam provinciam ⁴⁶⁷, monasterium Andaniense in honore sancti Petri construxit, in quo clericis ordine canonico militantibus, ipse pater in eodem habitu est sociatus ⁴⁶⁸. De situ autem primarie foundationis hujus monasterii, ne rerum processus in ambiguum cadat, sciendum, quod beatus Trudo non incepit hanc ecclesiam edificare a cancello sanctuarii (597), sub quo nunc continetur cripta, quam Obbertus Leodiensis episcopus anno Domini 1101 consecravit, sed tantummodo ab illo loco, ubi nunc inter chorum stallatum (598) et beati Trudonis altare arcus supereminet, partem monasterii anteriorem tanquam caput erexit, quam ecclesiastico more cancellum et sanctuarium appellavit. Ibi ipse primum altare in honore sanctorum Quintini et Remigii consecratum fundavit, post quod processu temporis psallentium choro constructo, reliqua pars structure ordinata fuit, que navis ecclesie cum sibi coherentibus absidis dici potuit. Retro vero prefatum cancellum, ut veterum hystoria refert, infra locum, qui nunc est chorus psallentium, cripta constructa fuit que per se erat, prout adhuc in quibusdam antiquis monasteriis simile cernitur. Fuit insuper processu temporis inter altare beati Trudonis et primarium chorum psallentium, intra ipsum cancellum sanctuarii, altare in honore sanctorum apostolorum constructum, et fuit altare majus appellatum, distans ab ipsa beati Trudonis ara spacio quasi 9 pedum; est enim ibidem locus sepulchri prefati sancti patris. Hec igitur cripta et altare majus ab antiquo fuisse leguntur, sed quando

et a quibus construebantur, ignoratur. De loco prefati et veteris sanctuarii est sciendum, quod illud extenditur ab arcu, qui est sursum retro capellam, sancti Trudonis usque ad planitiem, quæ est ante ipsam capellam ad longitudinem humane quasi stature, inclusive. Nec est ibidem alicujus preterquam probabiliter Deo digni corpus humandum, propter sanctorum reliquias, que sicut in circuitu a dextris et a sinistris sancti Trudonis capelle habentur, illuc continentur.

17. Preterea vir beatus, non obstante devoti gregis domestica sollicitudine, opportunis vicibus familiarium stipatus agmine pagum Hasbanicum circumiens, innumerabiles sue doctrine verbis et exemplis in fide Christi confortavit, ex quibus plurimos vivens ad Deum premisit.

18. [Vita S. *Trud.* II, 6.] Habuit autem in consuetudine alternis noctibus, ceteris quiescentibus, nunc ecclesiam Martini sitam in villa quæ Falmia nuncupatur, tunc ecclesiam sancti Servatii et beate Genovefe sitam in villa que vocatur Septembriaris, solus et absque arbitris visitare, et post peculiarias orationes priusquam illucesceret ad monasterium clam redire. Distabat autem uterque vicus a loco Sarcinii propter interpositum ab antiquo tempore nemus spaciosum 3 ferme miliaribus, sed nunc grata campestris planities dimidiotantum miliario illuc usque perducit. *Incid.* [V. S. *Theod.*, c. 9, 10, 16 sqq.] Eodem insuper tempore beatus Theodardus, dolens Trajectensem ecclesiam magna possessionum suarum quantitate fore mutilatam ⁴⁶⁹, defuncto jam pridem pio rege Austrasiorum Sygiberto, deliberavit adire regem Hildericum, et de injuriis sue ecclesie illatis coram illo contra sacrilegos deponere querimoniam. Qui cum illuc iter arripere, ejus adversarii, veritine suarum iniquarum usurpationum causa coram palatii proceribus tractaretur, mala malis addentes, insidiis positos, sanctum Domini armis impetunt, caput ejus secant et ad terram prostratum membratim gladiis dividunt. *Incid.* Anno ipso cum corpus beati Theodardi apud urbem Gwangionum, que nunc Wormacia appellatur, honorifice detineretur, sanctus Lambertus magistri sui corpus a Wormacia cum omni diligentia ad villam, que Legia vocabatur detulit, quod et ibidem cum reverentia sepelivit.

19. [RENERI VITA S. *Lamberti* c. 7.] Post paucos vero dies cum de substituendo pontifice nobiles cum clero et populo mutuo tractarent, congregati simul palatium regis Hildrici, qui patruus sui Sygiberti jam defuncti regnum Austarsie a suo patre Clodoveo acceperat, adeunt, statutoque die de consensu regis, procerum, cleri et populi universi sanctus Lambertus Trajectensis episcopus eligitur, et licet reuaret

VARÆ LECTIONES.

⁴⁶⁶ Circa continentur alia manu cæva scripta sunt in scida quaterni insita in quaternionem. ⁴⁶⁷ lata provinciæ 4'. ⁴⁶⁸ Quod modo sancti Huberti in Arduenna, ubi Waso Leodiensis episcopus, delato ibidem et . . . (vox legi nequit) a Trajecto corpore dicti sancti Huberti, pro canonicis regularibus monachos instituit. *adscripsit alia manus.* ⁴⁶⁹ mutilatam 4'.

NOTÆ

(597) Altaris locus qui cancellis munitus est.

(598) Stallus is est locus in choro, ubi unusquis-

que monachorum suam habebat sedem, itaque chorus stallatus est chorus in quo monachi sedent.

a sancto Cubernito Coniberto archiepiscopo inthronizatur et consecratur anno etatis sue 21. *Incid.* [SIGEB.] Anno Domini 663, imperii Constantini vel Constantini 21, obiit sancta Gertrudis, Nivelensis.

20. Anno Domini 685 [673], imperii Constantini junioris 16, episcopatus autem sancti Lamberti anno 28, Hilderico rege Francorum propter suam severitatem occiso, frater ejus Theodericus ante aliquot annos [670] a Francis de regno repudiatus de consilio primorum in regno restituitur, [SIGEB. REXMARI VITA S. Lamberti c. 10, 11.] qui consilio Ebroini majoris domus ad synodum episcopos coegit, ex quibus plures injuste destituit. Et quia Lambertus olim Hilderico intimus fuit, Theodericus rex omne expulsionis sue crimen per Ebroinum illi imponit eumque ab episcopatu eiecit; Lambertus vero cuncta clementer ferens, presulatum relinquit, et in monasterio Stabulensi monastice quietis portum eligit, ibique secum habitans per 7 annos cum spirituali suo patre Remaelo monasticis se disciplinis subdidit.

21. [Vita S. Trud. II, 6.] Deum autem vir beatus (599) vix imbecillia membra sustinere sufficeret, tam pre cotidiano labore tum pre etatis maturitate, sepe tamen biduana jejunia et triduana complens, raro sompnum in stratu molliori admisit. Qui cum de hujusmodi a sibi specialibus corripitur, subrisit vel respondit illud Job: *Homo natus ad laborandum et avis ad volandum.* Fuit misericors pauperibus circumquaque commorantibus, in elemosinarum largitione tam familiaris, ut ab eo sicut carnales filii a parentibus vite [necessaria importune exigent et acciperent.

22. [SIGEB. REXMARI VITA S. Lamb. 12, 13.] Anno Domini 694, imperii Justiniani secundi 7, episcopatus sancti Lamberti anno 35, Ebroino tyranno occiso, Faramundus, quem Colonensis archiepiscopus Adewinus ex clerico suo pridem mediante pecunia Trajectensem episcopum ordinaverat, justa cleri et populi abjudicatus instantia, a tota provincia expellitur, et per Pipinum filium Ansegisi, Francie principem, ducem inferioris Austrie, sanctus Lambertus in cathedra Trajectensi relocatur. *Incid.* [Vita S. Trud. II, 17.] Anno eodem sanctus Remaclus episcopus Trajectensis apud Stabulaus obdormivit et sepultus fuit.

23. [SIGEB. Vita S. Trud. II, 7, 8, 11 8.] Anno Domini 693, imperii Justiniani secundi anno 7, episcopatus, sancti Lamberti anno 37 plus minusve, servus Dei venerabilis Trudo vocante Domino ad extrema venit, convocatisque fratribus, post dulcia

verba sancte exhortationis, in praesentia omnium devotissime participatus sacramentis vivificis, facto signo crucis, continuo scriptum efflavit 9 Kal. Decembris, anno etatis sue 65, cujus corpus ante altare quod ipse fundaverat, in suo monasterio sepultum, plurimis miraculis, ut gestorum ejus libri testantur, claruit.

24. [Vita S. Trud. II, 8.] Paucis igitur interpolatis diebus, desolatus pius grex ex tanti pastoris sui sublacione, cum gemitu et perfusione lacrimarum funus de more compositum, choris psallentium circumstipatum, turba totius provincie conflente, voce lacrimabili concinendo bajulat ad monasterium. Quod in medio ecclesie ante altare solempniter situatum, cum post missarum expletionem in sepulcro suppinaretur, antequam injecta terra pavimento coequaretur, subito tanta miri odoris respersa est fragrantia, ut omnibus circumstantibus quasi in extasi versis, exteriores sensus retunderentur. Fuit et tanta caligo comitata per unius hore spacium, ut nullus juxta se positum proximum agnosceret. Nec defuit dies infra hujus depositionis tricennarium, quin miraculorum illustratione lucret.

25. [Ibid. II, 13, 14.] Post tanti pastoris dormitionem Lotharius prepositus curam pii gregis strenue gubernavit, sub quo et cohabitantium devotio et possessionum temporalium et largitione fidelium redditus augmentabatur. *Item.* Eo tempore quo idem pater Lotharius huic monasterio preerat, latro quidam bovem fratrum furtime abstulit, et mancipium, sub cujus custodia bos exstitit, eo quod sibi ablatum insequeretur, servus furis occidit. Hujus fragitii actores, quia latuerant, praefatus pater, indieto fratribus cum assidua oratione jejunio, evidenti signo a Deo cognoscere promeruit. Nam fur amens factus, vociferans in preceps oeno involutus, suffocatur, alter de latrocinio reus ad limina monasterii sancti patris a matre deductus, duris flammis se introrsum consumi ejulans, meritis beatissimi Trudonis curam adeptus, sanitati restituitur.

26. [Ibid. II, 10.] Circa idem tempus cum ad sepulcrum sancti Trudonis crebra fierent miracula, Pipinus secundus Francorum princeps et dux inferioris Austrie cum proceribus et optimatibus regni peregre illuc profectus, post completam orationem in signum devotionis contulit monasterio solempni donatione omne jus quod in villa Okinsala (600) habebat⁶⁰⁰, qui tunc fiscus publicus erat, ad altare ipsius sancti, similiter et aliam villam nomine Ham (601), in Campinia sitam, in usum servorum Dei inibi militantium. Venerabilis quoque ejus conjux Plietrudis in recompensatione eterne mercedis

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰⁰ exiit 1'.

NOTE.

(599) Sanctus Trudo.
(600) Okinsala apud Teodericum Ekinsala. Hanc villam hodie reperiri non posse testatur Ghesquier in Act. SS. Belgii V, 48, quem constituendis horum

locorum nominibus secuti sumus.

(601) Hamme una leuga a dynastia Meerhontana distans.

magnam summam auri cum lapidibus pretiosis ad altare beati Trudonis obtulit, conductisque aurifabris ipsum opere sumptuose miris decoravit, *Incid.* SIGEB.] Anno Domini 697, imperii Leonis secundi anno 1, venerabilis Beda presbiter et monachus claruit in Anglia, 30 etatis annum agens, qui reliquum tempus vite sue insudando laboribus sanctorum scripturarum utiliter implevit.

27. Anno sequente cum sanctus Lambertus Pipinum principem caritative corripuisset de peliati Alpaidis a Dodone duce Ardenne fratre hujus Alpaidis, martirizatur, et Trajecti tumultatur anno episcopatus sui 40, etatis vero 61 [circa an. 709]. Cujus occisores infra annum miserabili morte perierunt; quorum interitum Alpaidis divine animadversionis mucrone mulctatum videns, ad placandam Dei offensam largam eleemosinam ministris ecclesie hereditarie contulit.

28. [V. S. *Huberti.*] Cum (602) autem ad exequias circa corpus beati martyris divina officia celebrarentur, vox desuper intonuit dicens: *Deus novo martyri Lamberti dignum successorem Hubertum, hodie per suum vicarium Romanum presulem in episcopatum ordinatum et consecratum, vobis transmittit.*

29. Eadem hora sancto Huberto Rome residente, ut mundi contemptum, quem per exhortationem beati Lamberti mente conceperat, ad effectum perduceret, in ipsa hora passionis sancti ipsius angelus Dei Sergio pape baculum pastorem sancti Lamberti cum pontificalibus a loco martyrii illius attulit, quibus ab angelo indutus, a papa in episcopum consecrator Hubertus. Cui ibidem missam celebranti sanetus Petrus apparuit, tradens ei clavem quasi auream, in signum lunaticis et furiosis sanitatem conferendi. Qui a Roma rediens cum divinitus sibi collatis baculo, pontificalibus et clave, honorifice a

populo et clero Trajectensibus suscepit.

30. [SIGEB.] Anno Domini 714, imperii Justiniani tertii anno 3, sanctus Hubertus pontificalem sedem a Trajecto ad Legiam transtulit qui et divinitus ammonitus corpus sancti Lamberti integrum adhuc in loculo reperiens, ad Legiam, ubi passus est, attulit et sepelivit. *Fuit autem in episcopatu annis 32, et obiit post annos hos anno Domini 735, 3. Ksl. Julii, imperii Leonis tertii anno 18; cui successit Floribertus, qui preluit annis 18. Incid.* Anno Domini 713, imperii Philippii anno 2, Pinus filius obiit, et Karolum Martellum, filium Alpaidis, principatus sui heredem fecit. *Incid.* Anno eodem cenobium montis Cassini Petronax rædificat⁴⁴¹, devotus civis Brixianus, expletis 110 annis ex quo a Langobardis pridem desolatum fuerat,

31. [Vita S. *Eucherii* c. 4.] Anno Domini 717⁴⁴², imperii Philippii 5, Karolus Martellus major domus et princeps Francie ad instantiam civium Aurelianensium beatum Eucherium Gemetici monasterii monachum a professionis sue loco renitentem extraxit, eumque pro patruo suo Aurelianorum episcopum instituit.

32. [SIGEB.] Anno Domini 727, imperii Leonis tertii anno 10, Lotharius prepositus, qui post dormitionem beati Trudonis hoc cenobium per annos circiter 33, ut opinatur, laudabiliter gubernavit, obiit. Nota lector, quod quamvis ab anno primo quo sanctus Trudo hoc cenobium fundavit usque ad presentem annum non inveniat scripto declaratum cujus regularis professionis hujus loci cenobialis congregatio fuerit; concluditur tamen ex eo, quod vir Domini Trudo juxta Brugis opidum congregationem 80 monachorum instituit, quod sicut ibidem sic et in hoc loco a principio monachalis conversatio existerit (803).

Finit Liber primus prime partit.

INCIPIT SECUNDUS EJUSDEM

1. Anno Domini eodem plus minusve vir venerabilis Grimo primus habere nomen abbatis in hoc monasterio post annum depositionis beati Trudonis hujusce congregationis primi pastoris, 33um meruit; sub quo crescente profitentium affluentia, proficiebat adeo regularis disciplina, ut non solum finitimos sed et fideles remotos, sæculum reserere cupientes

probata fama ferventis in hoc loco religionis plurimos alliceret.

2. Iste abbas Grimo est unus et primus de 15 hujus loci abbatibus, de quorum gestis nichil memorie posteris est commendatum, prout domus Rodulfus abbas in primo libro secunde partis horum gestorum hujus loci abbatum sentit, ubi etiam sin-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁴¹ excidit 1°. ⁴⁴² A. D. 717 — instituit dedit Sausseye.

NOTE.

(602) Hæc non ex illa sancti Huberti Vita desumpta sunt, quam luci dedit Surius tom. VI; sed ex recentiore quadam sibi deduxit auctor, quam Egidius Aureævallis inter suos fontes habuit, et his verbis Paulo accuratius indicavit in Gest. epp. Tungrens. apud Chapeville I, 130: *Libellum illum relegat, quem a viris fidelibus editum de Vita et conversatione ipsius præclari comitis Huberti ante*

episcopatum, a plerisque apud nos et haberi et legi non dubium. Eadem videtur esse Vita quam et Surius vidit et innuit in adnotatione ad calcem Vitæ sancti Huberti VI, 56

(803) De hac questione, quæ recentiores etiam rerum scriptores satis vexavit, vide commentationem, quam dedit Ghesquier ante Donati Vitam Sancti Trudonis in Act. SS. Belgii V, 1.

gulerum nomina exprimit. Verumtamen per quorundam diligentiam, tam excerptis gestorum antiquitatum quam ex copiis veterum cartarum, memoria hujus abbatis Grimonis sufficiens reperta est, quibus et annis Domini et sub quo imperatore huic monasterio ⁴⁶³ profuerit, prout in processu patebit. Iam igitur Grimoni abbati successit Reyrannus abbas secundus, et Hardebanus abbas tertius post quem presuit Columbanus abbas quartus, deinde Ingelramnus abbas quintus, et Ambrosius abbas sextus. Horum vero quinque abbatum nomina solummodo inveniuntur. Post hoc Ghiselbertus abbas septimus fuit. De isto nihil aliud scriptum reperitur, quam quod quedam nobilis matrona renovari obtinuit ab abbate Seynero cartulam unam, quam ante plures annos idem Ghiselbertus primogenitoribus illius matrone super libertate de capitis censu eandem sigillaverat. Iste Ghiselbertus fuit, ut creditur, predecessor domni Drugonis Metensis episcopi et hujus loci abbatis, de quo infra anno Domini 838, imperii Ludewici anno 24, narrabitur.

3. [SIEB. Vita S. Eucherii 7, 8.] Anno Domini 733 ⁴⁶⁴, imperii Leonis tertii anno 16, Karolus Martellus, princeps Francorum, suggestione suorum sanctum Eucherium Aurelianensium episcopum 16 episcopatus sui anno destituit et in exilium misit, duplici ex causa, primo pro eo quod consentire noluit, quia Karolus bona ecclesiarum sibi usurpavit, ex quibus stipendia militibus distribuit, secundo quia Karolo sunt ad rebellandum ⁴⁶⁵ contra Bagiafredum, civitatem Aurelianensem aperire, veritus periculum civium, denegavit. [Vita S. Rigoberti.] Ex eadem causa Rigobertus Remensis archiepiscopus qui Karolus baptizaverat, suam aperire civitatem rennens, ab eodem destituitur.

4. [Vita S. Euch. c. 8.] Eodem fere mense ⁴⁶⁶ Karolus ad civitatem Parisiensem tendens, jussit sanctum Eucherium pedestrem se subsequi, quam habito consilio ad Coloniam Agrippinam exulare misit. Ubi cum honorifice tractaretur, Karolus timens Eucherium forsitan debere Alpinos montes petere, et coram apostolico de illis sibi injuriis querimoniam deponere, revocatum a Colonia mittit ad tutiora loca, commendans eum Roberto duci Hasbanie. Qui insipienti beati viri benignitatem et sanctam conversationem, dedit ei liberam potestatem de suis sumptibus propriis et largis bonis pauperibus elemosinas dandi et monasterialibus ⁴⁶⁷ subsidias, parandi. Cujus gratia episcopus benedicens domum et ducem de tanta misericordia, petivit, ut sibi daretur facultas orandi et missas celebrandi in ecclesia beati Trudonis, quod ubi gratuito obti-

nit, tanta devotione in continuo Dei servitio se mancipavit, ut non solum illa hujus monasterii monastica congregatio ex solertia sui abbatis Grimonis proficeret, sed et ex tanti pontificis dulci aeternitate et virtutum sanctorum perfectione procreta, spretis terrenis indesinenter ad celestia suspiraret ⁴⁶⁸. *Incid.* [SIEB. Cfr. FRONC.] Anno Domini 741, imperii Leonis tertii anno 23, Karolus princeps victoriosissimus, pacato et dilatato regno Francorum consilio optimatum suorum filiis avis Karolomanno et Pipino partito regni principatu, valida febre correptus apud Parisiis in pace obiit 11 Kalendas Novembris, principatu sui anno 25. Circa idem tempus obiit Theodericus secundus (604) Francorum rex, quem idem Karolus mortuo Chilperico (605) pridem regem fecerat ⁴⁶⁹; cui successit Hildeericus (606).

5. [Vita S. Eucherii.] Anno ⁴⁷⁰ sequenti beatus Eucherius cepit viribus destitui, sed quod minus corporali exercitio Deo exolvere potuit, ferventiori spiritus ardere indesinenter estuans, explevit. Qui, dum quadam die instantius orasset, raptus in spiritu vidit Karolum principem infernalibus penis torqueri et eum ab angelo ductor suo requireret, qua causa inferni claustra tantum principem regni que propugnatores excluderent, angelus respondit: *Quia ecclesiarum et Deo servientium decimas abstulit et stipendiis inde donatus distribuit, iudicio summi regis eterna damnatione punietur.* Qua visione disparens, ad se revertens vir Dei nuncio celeriter ad Benefacium sibi intimum amicum, archiepiscopum Maguntinensem, qui pro tunc Parisiis residebat, transiit, hoc quod viderat significat. Qui ex hujusmodi visione estupescens, visionem sancti Eucherii abbati Sancti Dyemij, in cuius monasterio presens principis Karoli corpus humatum exstitit, narrat. Post paucos igitur dies causa quadam exigente contigit, ut sepulchrum ipsius Karoli aperiretur, quod omnino secum totumque denigratum invenitur, et ingens arpens ex illo exire videtur. Cujus rei aeternae circumstantiae divulgatae, multorum principum tyrannidem, se simili peccata plestentur, ab invasione ecclesiasticarum possessionum compescuit. Pipinus enim tertius, presens Karoli filius ⁴⁷¹, legitur multas fecisse restitutiones ecclesiis et domibus religiosis. Frater quoque Karolomannus posthabito principatum monachum in monasterio Montis Cassini induit.

6. [Vita S. Euch. c. 9.] Anno vero sequenti beatus Eucherius sacramentis salutaribus munitus, extremum spiritum exalavit, cuius corpus honorifice juxta tumulum beati Trudonis sepultum est, mensis Februarii die . . . ⁴⁷², Anno exilii ipsius 9, ordina-

VARIE . LECTIONES.

⁴⁶³ excedit 1°. ⁴⁶⁴ A. D. 733 — suspiraret dedit ex cod. Sausseye. ⁴⁶⁵ bellum S. ⁴⁶⁶ anno Sausseye. ⁴⁶⁷ monasterii S. ⁴⁶⁸ adspiraret S. ⁴⁶⁹ excedit vox 1°. ⁴⁷⁰ Anno — ostendit ex codice Sausseye. ⁴⁷¹ excedit vox 1°. ⁴⁷² lacuna 1°. vigesima addit Sausseye.

NOTA.

(604) Imo quartus.
(605) Secundo.

(606) Tertius Merovingorum ultimus.

Trudonis vero anno 24, cujus sepulchrum multis miraculis illustratum legenda vite et gestorum ipsius ostendit. *Incid.* [SIGEB.] Anno Domini 743, imperii Constantini filii Leonis tertii 2. Bonifacius archiepiscopus Maguntinensis, natione Anglicanus, cenobium quod Folda vocatur in Bocania silva, que est in Turingia, fundavit—quod pre ceteris in partibus Germanie nobilius dicitur, cujus abbas precipuus est in curia imperatoris, et servit ipsi imperatori cum mille armatis militibus —; cujus primus abbas sanctus Sturmus fuit, qui post hos annos anno Domini 780 obiit. Circa idem tempus floruit Sigibaldus Metensis episcopus.

7. Anno Domini 748, imperii Constantini filii Leonis tertii anno 4, Hildrici successoris Theodericique Francorum regis anno, 4, et Grimonis abbatis hujus loci anno circiter 15. Robertus comes vel dux Hasbanie, qui beatum Eucherium episcopum prefatum ex commisso Karoli Martelli principis, supradicti de suo proprio caritative usque obitum illius nutriterat, devotionem affectans circa divinum cultum, ad monasterium hoc venit, et sancto Trudoni alodium suum Dung (607) cum aliis adjacentibus villis, Halen (608), Scaffen (609), Velpem (610), Merhout (611), ac universis hereditatibus, campis, silvis, pratis, piscariis, aqueductibus et wariscapiis (612), cum reliquis juribus, courtibus et casis, liberaliter contulit, super quibus plures carte sunt, quarum unius tenos talis est: *Ille bene possidet res in seculo, qui sibi de caducis comparat premia sempiterna. Quod ego Robertus comes, filius condam Lamberti, sedulo animo pertractans, statui aliquid de possessione mea hereditaria conferre ad corpora sanctorum; ut eorum meritis veniam merear de peccatis meis ante conspectum. Dei Igitur in Dei nomine notum facio presentibus et futuris, quod ego Robertus anno 5 post obitum Theoderici regis, die 7 post Kalendas Aprilis (742), legitima traditione dedi ac deputavi quiddam de alodio meo ad basilicam sancti Trudonis, que est constructa in villa nomine Sarcenio, ubi ipse sanctus Dei secundum fidem omnium in corpore requiescit; cui etiam ecclesie venerabilis abba Grimo nomine regulariter preesse videtur. Tradidi ergo supradicto in pago Hasbaniensi loquum quendam qui dicitur Dungo cum basilica inibi constructa, quam ego proprio labore edificavi in honore beate Marie et sancti Petri, sancti Johannis et sancti Servatii et sancti Lamberti, tam ipsum locum quam*

*A reliquis villas vel loca ad supradictum locum de mea possessione pretitulata, scilicet Halen, Scaffen, Felipa et Markolt. Ista loca supradicta sunt in pago Hasbaniensi et Masuarinsie (613), que omnia tradidi cum casis et curtibus ibidem jacentibus, cum pratis, campis, silvis, etc., prout in libris cartarum copiatum continetur. Hujus comitis seu ducis corpus et ejus uxoris in sanctorum non longe a sepulchro sancti Trudonis ad levam sepultum fuit, ante locum capelle sancti ejusdem, quod post plures hos annos, tempore scilicet Wirici (614) abbatis, cum fundamenta capelle prefate ab ipso jacerentur, integrum, ut aiunt, inventum est, in sarcofago depositum lapideo. *Incid.* Anno Domini 750, imperii Constantini filii Leonis tertii anno 9. Pipinus tertius dux inferioris Lotharingie, major domus et princeps Francie, ad mandatum Zacharie pape a sancto Bonifacio Maguntinensi archiepiscopo in regem Francie inungitur, et Hildricus rex destituitur et in monachum tonsatur. Prefatus vero Bonifacius anno post hunc tertio ab inimicis fidei in Frisia martirizatur. Cujus corpus ad Fuldense cenobium, quod ipse in Turingia intra silvam Bochoniam fandaverat, est delatum et honorifice inhumatum.*

8. [Vita S. Trud. II, 8.] Post aliquot vero annos, tempore prefati regis Pipini, thesaurus cenobii sancti Trudonis a quodam peregrini spem defertenti furtim rapitur. Cujus sacrilegii actor post aliquot tempora a quodam altero peregrino commissi flagicii conscio propalatur, et de mandato prefati regis suspenditur, et thesaurus in diversis locis reconditus reperitur et ad altare sancti Trudonis restituitur. Post paucos vero 470 dies hujus thesauri magna pars, quam idem fur sub terra occultaverat, meritis beati Trudonis a pastoribus terram effodiendo ludentibus, inopinate invenitur abbati que restituitur. *Incid.* [SIGEB.] Anno Domini 753, imperii Constantini filii Leonis tertii anno 12, mortuo Floriberto, sancti Huberti filio, Leodiensi episcopo, Fuloharius succedit, et 15 annis preest,

9. [Vita S. Trud. II, 16.] Anno Domini 758, imperii Constantini filii Leonis tertii a. 17. Sanctus Rodeganguus Metensis episcopus post Sigebaldum pontificavit qui, Gorziam cenobium sub sua dyocesi fundavit. Iste fuit nepos Pipini tertii Francorum regis ex sorore sua Landrada. Qui tempore prelationis sue quodam vice ad opidum Sarcinium venit. Ex cujus servientibus puer unus pro excessu quo-

VARIE LECTIONES.

470 vero 1°.

NOTE.

(607) Donck paud procul a Diest.

(608) Halen gaud procul distat a Diest et Brabantie oppidulum ad Getam.

(609) Scaffen in diocesi Machliniensi.

(610) Velden hodie haud procul ab urbe S. Trudonis. Miræus, adud quem in Opp. diplom. I, 493 hæc ipsa tabula legitur, dubitat num sit Op-Velpe an Neder-Velpe.

(611) Ita et hodie; ad lacum quemdam Meer nominatum in territorio Sichenensi. Secundum miræum Latomus in historia monasterii S. Trudonis

apud Brugenses se vidisse dicit.

(612) i. q. waterscapum, aquæductus.

(613) Pagus Mosariorum, Masegau, Mosau est pagus qui a Visé usque ad Bois-le-Duc ex utraque fluminis ripa situs est. Comitatus Masuarensem vero ab hoc differre volunt, situmque eum esse ob locos in hac tabula nominatos in Toxandria. Cfr. Ghesquier Act. SS. Belgii V, 353. Wastelain *Description de la Gaule Belgique*, p. 202, 215.

(614) Sedebat 1155-1183.

dam penam correctionis demeruerat, qui veritus a acrioribus verberibus disciplinari, ad monasterium sancti nostri Trudonis confugit, quem familiae epyscopi temerario ausu insequentes, vi extrahere cupientes, fores ecclesie irrumpebant. Quibus continuo dextra Excelsi obstitens, delapso cœlitus igneo fulmine cereos sacris altaribus ostantes accendit, presumptoresque tante violentie, metu consternatos, manus in delinquentem extendere nequaquam sustinuit. Evocatus ergo sanctus epyscopus in testimonium tanti miraculi, puero illi culpam remittens, satellites suos de irruptione tam celebris cenobii inflictâ satisfactione castigavit, seque sub tam defensibili tutela in orationibus suis sancto patrono Trudoni commendans veniamque implorans, ad urbem Metensem repedavit. [SIEG.] Qui anno Domini 763 Italiam veniens, corpus sancti Gorgonii ad Galliam transmisit, et tantum thesaurum monasterio Gorziensi donavit, annoque sequenti in Domino obdormivit, qui in epyscopatu Angelramnus successit. *Incid.* Anno Domini 768, imperii Constantini filii Leonis terti anno 27 Pipinus tertius, filius Karoli Martelli rex Francorum obiit, cui in regno ejus filius Karolus Magnus eodem anno successit. Anno eodem mortue Fulchario, Agilfridus, ex palatio Karoli regis assumptus, Leodiensis epyscopus constituitur, qui preluit annis 16. *Incid.* Anno Domini 797, imperii Constantini filii Leonis quarti matre ejus Herene ab imperio per Karolum Francorum regem repudiata ⁴⁷⁶, anno 6, post victoriam de Hunis, qui et Avari dicebantur, habitam Henricus dux Forojuliorum, exspoliato Avarorum principe Yrungo in Pannonia, que nunc Hungaria dicitur, inestimabilem thesaurum Karolo regi misit. Eodem anno Thadim princeps Avarorum vel Avarum se et patriam suam Karolo regi dedit et gratiam baptismi percepit. *Incid.* Anno domini 784 mortuo Agilfrido Leodiensi epyscopo succedit Ogerbaldus, et preest annis 25.

10. Anno Domini 802, imperatrice Herene per Romanos exsiliata, Karolus Magnus cum jam super Francos annos 33 regnasset, a Romanis in imperatorem sublimatur, et ⁴⁷⁵ divisio a Constantinopoli imperio Romano evolutis circiter 468 annis, imperat 13 annis, qui filium Pipinum, hujus nominis quartum, Italieregem a Romanis obtinuit ordinari. Eodem anno Angelramnus, qui Metensem ecclesiam jam 45 annis rexit, adhuc floruit, ad cujus instantiam Donatus, hujus loci, ut creditur, monachus et stud. vitam et actus beati Trudonis plano stilo descripsit. *Incid.* Anno Domini 803, imperii Karoli Magni anno 4, Huni pagani — qui a primo anno imperii Gratiani, anno Domini scilicet 384, ex regione Scythica, que est citra paludes Meotides emergentes, multos paganos a suis sedibus depulerunt — isti

A post plures annos sortiti nomen regis sui, qui Avarus vocabatur, appellati sunt Avaræ. Hos Longobardi, alias dicti Vinidi, in amicitiam receperunt, et provinciam Pannoniam, quam annis plurimis effugatis incolis obtinuerant, ad Italiam profecturi, prefatis Hunis seu Avaribus ad inhabitandum concesserunt. Qui inibi non paucis annis residentes, a supervenientibus Ungaris paganis Pannoniam bello victi perpetuo amiserunt. Egressi igitur ad Italos, Italiam et Gallias pervagantes, cedibus, rapinis et incendiis diversa loca devastantes, usque ad Karoli Magni tempora tyrannizarunt. Qui congregata nobilium et popularium multitudine, conserto cum illis bello, prefatos Hunos sic protrivit, ut sola illorum historia factorum posteris remanserit, cessavitque tunc persecutio Hunorum. *Incid.* Anno Karoli 9, mortuo Gerbaldo Leodiensi epyscopo, Waschandus succedit, qui in Ardena Andagium cenobium feminarum construxit. Eodem ⁴⁷⁶ tempore idem Waschandus apud cenobium Andainense, quod postea vocatum est cenobium sancti Huberti, immutato ibidem statu regularium canonicorum, instituit congregationem nigrorum monachorum, transferens illuc a Leodio corpus beati Huberti, reperiens illud altiori loco juxta tumbam sancti Bergei fundatoris illius cenobii ⁴⁷⁶. *Incid.* Anno Domini 814 mortuo Karolo Magno anno etatis sue 73, filius ejus Ludovicus Pius imperium obtinuit, et annis 27 imperavit, qui anno primo sui imperii Bernardum, filium fratris sui Pipini quarti hujus nominis, quia contra eum conspiraverat, exoculavit, regnoque Italie et vita privavit. Anno imperii ejus 10, mortuo Waschando Leodiensi epyscopo succedit Pirardus, et annis 9 preest, *Incid.* Anno eodem Drogo frater hujus Ludovici fit Metensis epyscopus. Anno sequenti [MART. POL.] Arioldus rex Danorum cum uxore et filio a sua parte Danorum per plures irruptiones devastationum Francis illatas, tandem viribus hujus Ludovici Pii devictus, apud Maguntiam baptizatur, et ab imperatore Ludovico muneribus et parte Frisie in beneficium sibi data honoratur. *Incid.* Anno Domini 836 defuncto Pirardo Leodiensi epyscopo succedit Hyrcanus, et preest 25 annis.

11. [SIEG.] Anno Domini 836, imperii Ludovici Pii a. 23, Normanni pagani a suis sedibus et nationibus egressi, Gallias graviter impetunt et Frisones tributarios faciunt. Isti Normanni origine fuerunt Dani sed lingua barbara. Normanni quasi septentrionales homines sunt dicti, eo quod ab illa mundi parte venerunt. Isti peccatis christianorum promerentibus sub diversis successive eorum ducibus et regibus, Gundo scilicet, Grimundo, Altagno, Rolone et aliis pluribus, per annos 40 Gallias et regna Francorum, Anglorum, Totharingiam cum diver-

VARIE LECTIONES

⁴⁷⁶ *hæc vox alio atramento in rasura scripta est.* ⁴⁷⁵ et divisio — descripsit alia manu in margine scripta. ⁴⁷⁶ Eodem — cenobii alia manu in margine scripta.

sis ⁴⁷⁷ mundi provinciis et terrarum principatibus pervagantes iteratoque redeuntes, miserabiliter devastaverunt. Qui tum multotiens pluribus milibus de suis per christianos occisis, licet cum suis principibus baptizari merentur, verumtamen residui fuga lapsi, recuperata suorum multitudine, a depopulatione urbium, civitatum et opidorum non cessaverunt usque ad tempora imperii Arnulfi, anno scilicet Domini 894.

12. Anno Domini 838, imperii Ludovici Pii anno 23. Drogo Metensis episcopus huic monasterio sancti Trudonis abbas prefuit, qui, ut creditur, Ghiselberto in numero abbatum hujus loci septimus successit; sed quo anno abbas esse ceperit aut quo obierit, memorie commendatum non inveni.

13. Ipso anno quidam vir nobilis Hotbertus nomine bona sua in loco dicto Hasnoth (615) in pago Hasbaniensi sita ad ecclesiam beati Trudonis donavit, et inde cartam confici mandavit, cujus tenor talis est (616): *Cum lux ista festinanter discurrit, et dies nostri sicut umbra transeunt, ideoque oportet, ut, dum in seculo consistimus, de futuro judicio tractare debeamus, ut, quando venerit dies subitanea, non inveniat ullum quemcumque imperatum, idcirco in Dei nomine ego Hotbertus, cogitans Dei de misericordia pro anima mee remedio et eternorum retributione honorum, ut piissimus Deus me de peccatis meis relaxare dignetur, et eternam beatitudinem possideam, donator dono per hanc epistolam donationis, donatumque in perpetuum esse volo ad basilicam sancti Trudonis, ubi preciosus in corpore requiescit, et dominus Drogo archiepiscopus preesse videtur. Hoc est quod dono rem proprietatis mee in loco nuncupante Hasnoth, super fluvio Merbate, in pago Hasbaniensi, sive Dyastiensis, curdem cum casa in domnicata ⁴⁷⁸ et cetera edificia in ipsa curia constructa, et mansas vestitas 6 ad ipsam curtem conspicientes vel pertinentes, cum perviis legitimis, sares, capis, pratis, pascuis, egressum vel ingressum, mobile et immobile, et de silva acera ad porcos, quantum inveniri potest et propria voluntas intus decreverit mittere, et quidquid ibidem mea possessio vel dominatio esse videtur, totum et ad integrum cum devotissimo mentis affectu ad ipsam sanctum locum supradictum tradidi, et coram testibus confirmavi perpetualiter possidendum inter confines Sancti Trudonis et casaleti et mancipia 24. Actum in Sarcini monasterio sancti Trudonis publice, sub die 13 Kalendas Augusti, anno 24, regnante domino nostro Ludovico serenissimo et orthodoxo imperatore. Incid.* Nota, lector, quod iate Drogo 39us fuit Metensis episcopus, qui de 5 Metansibus episcopis fuit quartus, quos Romani pontifices ex speciali privilegio transmisero ipsi pallio tam-

A quam archiepiscopos sub certis diebus palliatis missas celebrare jusserunt.

14. Iste Drogo, sicut verisimiliter creditur, fuit a primo Grimone abbate octavus hujus monasterii sancti Trudonis abbas, qui per suam industriam ipsum monasterium monasticis disciplinis devotius inornavit, et pretiosis elenodiis et redditibus largioribus cumulavit. Ipsius etiam tempore nullus principum hoc monasterium ausus fuit perturbare, tum propter suarum virtutum auctoritatem, tum propter imperatoris Ludovici Pii, fratris ejusdem, formidabilem majestatem. Post hunc Drogonem abbatem successit abbas Adelboldus, ut creditur. 9us, deinde Hildradus abbas 10us, postea Sabbatinus abbas 11us, post hunc Ermenmarus abbas 12us cui successit Radulfus abbas 13us, et Ludovicus abbas 14us, post hunc Lotbertus abbas 15us, deinde Rodegangus 16us, cui successit Imizo abbas 17us, de quo pauca, que suo tempore contigerunt, infra consequenter annotantur. Nota hic, lector, quod inter 15 abbates hujus loci, quos continue ponit Rodulfus abbas nominatim, ex quibus supra capitulo primo secundi libri illorum septem nomina exprimuntur, et octo reliquorum, quorum hic seriatim nomina notantur, isti duo Drogo scilicet et Imizo abbates non pertinent, sed ex antiquis annotationibus et cartis postea compertum est ipsos etiam abbates hujus loci fuisse, Incid. [SIGEB.] Anno Domini 841, imperii Ludovici anno 28, idem Ludovicus moritur et Metis sepelitur, qui reliquit post se 4 filios: Lotharium, Karolum dictum Calvum, Ludovicum et pipinum; iste fuit ultimus Pipinus hujus nominis quintus. Lotharius igitur primogenitus ejus usurpans imperium cum regno Francie imperat 15 annis. Anno ejus 2, floruit Theodulfus abbas Floriacensis [Cf. MARTIN. MIN.], postmodum factus Aurelianensis episcopus, qui in captivitate positus in die palmarum, cum Ludovicus solempni illius diei processioni interesset, ad fenestram eminentis turris ubi detinebatur accessit, et elevata voce ymnus *Gloria, laus et honor* cum ceteris versibus ab eodem compositis per ordinem devote cantavit; quod audiens rex illius exilii miseratus, jussit eum absolvi, et ab illo tempore in Galliarum ecclesiis ymnus prefatus illo die decantatur. Incid. Anno sequenti defuncto Ludovico Pio Lotharius primus, ejus filius, succedit, et imperat annis 15. Incid. [SIGEB.] Anno Domini 844, imperii Lotharii 4 anno, fratribus de partitione regni contra Lotharium gravi bello decertantibus, descripto regno in tres partes, fratres cum ipso pacisuntur, Karolus accipit occidentalia regna a Britanico oceano usque ad Mosam fluvium, in qua parte ex tunc et modo no-

VARIE LECTIONES

⁴⁷⁷ diversarum 1'. ⁴⁷⁸ in dominicato 1'.

NOTE.

(615) Conjiiciunt eundem esse locum atque Halen de quo supra II, 7, Cf. Ghesquier Act. SS. Belg. I, 308

(616) Jam a Miræo 499 edita tabula.

Francie remansit; Ludowico vero orientalia regna a cesserunt, omnis enim Germania usque ad Reni fluente, et alique super Renum civitates cum adjacentibus pagis propter vini copiam; Martini cronice addunt quartum horum fratrum Pipini nomine, cui cessit Aquitania pro sua portione (617). [SIEG.] Lotharius, quia major natu erat, imperator appellabatur, omniaque Italie regna tenuit cum ipsa Roma, nec non provinciam et mediam partem Francie inter Scaldum et Renum, que mutato nomine, cum ipsa vocata esset Austria, a nomine istius Lotharii, hujus nominis inter imperatores primi Lotharingia est denominata. Continet autem Lotharingia has nobiles civitates, Coloniam Agrippinam, Treverim, Metim, Virdunum, Cameracum et Leodium cum universis opidis, castellis et libertatibus ac villis sub suis dyocesibus constitutis. Item Gandavum (618), Lovanium (619), Bruxellam, Maghliniam (620), Antwerpium, Hoyum, Namurcum, Tongris (621), Dyonantum (622), Trudonis insuper et Aquisgrani, que a Karolo Magno facta est sedes regni ipsius Lotharingie, sicut Metensis civitas ab antiquo exstitit. Fuerunt quoque sub hoc regno plures ducatus et comitatus principumque dominia, prout illis liquido constat, qui terras inter Scaldum et Renum sitas lustrabant. *Incid.* [SIEG.] Anno Domini 836, imperii Lotharii primi 16. Lotharius primus, partito inter filios imperio et regno, imperium filio suo Ludowico, et Lotharingie regnum juniore filio Lothario tradidit, susceptoque habitu monachali apud Prumiam monasterio mundo renuntiat, et non longe post in Christo obiit. De cujus anima altercatio facta fuit; angeli enim petebant animam monachi, demones animam imperatoris, sed per orationes fratrum demones abscesserunt [Cf. MART. POL.]. *Incid.* Anno Domini 857. Adventius Metensem episcopatum suscepit, et prefuit annis 15. Hujus autem immediatus predecessor quis fuerit nescitur. *Incid.* Anno eodem defuncto Hyrcano Leodiensi episcopo successit Franco, et prefuit annis 26. Circa idem tempus Dani piraticam exercentes, duce Alstagno per portum Flandrensiem emergentes, vi magna Franciam invadunt.

15. [SIEG.] Anno Domini 870, imperii Ludowici secundi anno 15. Adventius Metensis episcopus per vicarios suos a Metis ad nostrum monasterium missos fecit descriptionem fieri omnium suppellectilium et jocalium (623) hujus loci. Quibus a nostris ostensa est magna copia pretiosorum clenodiorum et utensilium, tam pro divino cultu congrua quam pro humanis usibus decens et honesta. Insuper et

A fratrum prebenda largissima et regulariter ordinata, certa annotatione cum expressa reddituum assignatione ad eandem spectantium per eosdem scripto commendata est anno episcopatus ipsius 13, 18 Kalendas Septembris. *Incid.* [Gesta Trevir. 27.] Anno Domini 872, imperii Ludowici secundi anno 17. Adventius Metensis episcopus, qui consanguineum suum Bertulfum apud Karolum regem Lotharingie et Provincie in Treverensem archiepiscopum promoveri obtinuit, post paucos dies obiit, cui Walo succedit. Huic Waloni anno ordinationis sue 2. ob reverentiam dignitatis regni Lotharingie, cujus Metis civitas caput fuit, Johannes papa 103us pallium transmisit, et quibus festis hoc usurus fuerit, patentibus litteris indulsit. Super quo usu ab archiepiscopo Treverensi Bertulfo, ut pallium deponeret ammonetur. Cui idem Walo respondit, se non primum sed quintum fuisse episcopum, quem sedes apostolica sublimare pallii honore dignata fuit; primo scilicet Urbicum, secundo Rodegangum, Pipini tercii Francorum regis ex sorore nepotem, tercio Engilramnum, quarto vero Drogonem, Karoli Magni filium ac oenobii sancti Trudonis abbatem: quibus ego interpolatis successoribus quintus exstitit Sed prefato Bertulfo hiis assertionibus non contentato, Hicmarus Remorum archiepiscopus ad sedandam talis controversie litem Metensem Walonem, ut suo metropolitano obediret, informavit; sicque pretermissis pallio discordia quievit. Ex cujus rei enarratione liquet, ex qua causa prefati Metenses episcopi nomine archiepiscoporum intytulati leguntur, prout in cartis aut copiis de archivis nostri monasterii sancti Trudonis annotatum invenitur. In quibusdam etiam antiquis cartis hujus monasterii scribitur *Theodericus vel Stephanus, Mediomatrice sedis episcopus*, quod idem sonat ac si diceretur *episcopus Metensis*. Quod quidem ex eo provenit, quia urbs Metensis caput et sedes regni Austriae, que postea Lotharingia dicta est, exstitit. Invenitur etiam in quibusdam croniceis pro hoc nomine Metim Mediomatricum conscriptum. *Incid.* [SIEG. MART. POL.] Anno Domini 877 mortuo Ludowico secundo Karolus Calvus duobus annis imperat, cujus anno 1 comitatus Flandrie exordium sumpsit. Non enim tunc, prout nunc, tanti nominis et opulencie, sicut modo cernitur, exstitit, sed a regum Francorum balivis seu forestariis illo transmissis regebatur; ex quibus (620) nobiles viri Lidericus scilicet sub Pipino tercio, Ingerlaus sub Karolo Magno, et Andacer sub Ludowico Pio, rectores Flandrie fuerunt. Processu vero temporis Balduwinus filius Andacri, vir elegan-

NOTÆ.

(617) Revera Martinus Minorita tribus fratribus hoc loco addit Pipinum quartum.

(618) Gent.

(619) Lowen.

(620) Mecheln.

(621) Tongern.

(622) Dinant.

(623) *Joyaux* Ganorum; ornamenta pretiosa.

(624) Minime ad verbum sequentia desumpta sunt ex illo comitum Flandrensiem Chronico quod Flandria generosa appellatur; at eadem fere res ibidem leguntur, et sine dubio noster ex simili quodam Flandriæ Chronico sua hausit.

sis ⁴⁷⁷ mundi provincis et terrarum principatibus A pervagantes iteratoque redeuntes, miserabiliter devastaverunt. Qui tum multotiens pluribus milibus de suis per christianos occisis, licet cum suis principibus baptizari merentur, verumtamen residui fuga lapsi, recuperata suorum multitudine, a depopulatione urbium, civitatum et opidorum non cessaverunt usque ad tempora imperii Arnulfi, anno scilicet Domini 894.

12. Anno Domini 838, imperii Ludovici Pii anno 23. Drogo Metensis episcopus huic monasterio sancti Trudonis abbas prefuit, qui, ut creditur, Ghiselberto in numero abbatum hujus loci septimus successit; sed quo anno abbas esse ceperit aut quo obierit, memorie commendatum non inveni.

13. Ipso anno quidam vir nobilis Hotbertus nomine B bona sua in loco dicto Hasnoth (615) in pago Hasbaniensi sita ad ecclesiam beati Trudonis donavit, et inde cartam confici mandavit, cujus tenor talis est (616): *Cum lux ista festinanter discurrit, et dies nostri sicut umbra transeunt, ideoque oportet, ut, dum in seculo consistimus, de futuro judicio tractare debeamus, ut, quando venerit dies subitanea, non inveniat ullum quemcumque imparatum, idcirco in Dei nomine ego Hotbertus, cogitans Dei de misericordia pro anima meo remedio et eternorum retributione bonorum, ut piissimus Deus me de peccatis meis relaxare dignetur, et eternam beatitudinem possideam, donator dono per hanc epistolam donationis, donatumque in perpetuum esse volo ad basilicam sancti Trudonis, ubi preciosus in corpore requiescit, et domnus Drogo archiepiscopus praesse videtur. Hoc est quod dono rem propriam meam in loco nuncupante Hasnoth, super fluvio Merbate, in pago Hasbaniensi, sive Dyostiensi, curtem cum casa in domnicata ⁴⁷⁸ et cetera edificia in ipsa curte constructa, et mansas vestitas 6 ad ipsam curtem conspicientes vel pertinentes, cum pertinentiis legitimis, sive, capis, preatis, pascuis, egressum vel ingressum, mobile et immobile, et de silva carca ad porcicos, quantum inveniri potest et propria voluntas intus decreverit mittere, et quidquid ibidem mea possessio vel dominatio esse videtur, B totum et ad integrum eum devotissimo mentis affectu ad ipsam sanctum locum supradictum tradidi, et coram testibus confirmavi perpetualiter possidendum inter confines Sancti Trudonis et casaleti et manscipia 24. Actum in Sarcini monasterio sancti Trudonis publice, sub die 13 Kalendas Augusti, anno 24, regnante domino nostro Ludovico serenissimo et orthodoxo imperatore. Incid.* Nota, lector, quod iate Drogo 39us fuit Metensis episcopus, qui de 5 Metansibus episcopis fuit quartus, quos Romani pontifices ex speciali privilegio transmisero ipsi pallio tam-

A quam archiepiscopus sub certis diebus palliatis missas celebrare jusserunt.

14. Iste Drogo, sicut verisimiliter creditur, fuit a primo Grimone abbate octavus hujus monasterii sancti Trudonis abbas, qui per suam industriam ipsum monasterium monasticis disciplinis devotius inornavit, et pretiosis elenodiis et redditibus largioribus cumulavit. Ipsius etiam tempore nullus principum hoc monasterium ausus fuit perturbare, tum propter suarum virtutum auctoritatem, tum propter imperatoris Ludovici Pii, fratris ejusdem, formidabilem majestatem. Post hunc Drogonem abbatem successit abbas Adelboldus, ut creditur. 9us, deinde Hildradus abbas 10us, postea Sabbatinus abbas 11us, post hunc Ermenmarus abbas 12us cui successit Radulfus abbas 13us, et Ludovicus abbas 14us, post hunc Lotbertus abbas 15us, deinde Rodegangus 16us, cui successit Imizo abbas 17us, de quo pauca, que suo tempore contigerunt, infra consequenter annotantur. Nota hic, lector, quod inter 15 abbates hujus loci, quos continue ponit Rodulfus abbas nominatim, ex quibus supra capitulo primo secundi libri illorum septem nomina exprimentur, et octo reliquorum, quorum hic seriatim nomina notantur, isti duo Drogo scilicet et Imizo abbates non pertinent, sed ex antiquis annotationibus et cartis postea compertum est ipsos etiam abbates hujus loci fuisse, Incid. [SIGEB.] Anno Domini 841, imperii Ludovici anno 26, idem Ludovicus moritur et Metis sepelitur, qui reliquit post se 4 filios: Lotharium, Karolum dictum Calvum, Ludovicum et pipinum; iste fuit ultimus Pipinus hujus nominis quintus. Lotharius igitur primogenitus ejus usurpans imperium cum regno Francie imperat 15 annis. Anno ejus 2, floruit Theodulfus abbas Floriacensis [Cf. MARTIN.], postmodum factus Aurelianensis episcopus, qui in captivitate positus in die palmarum, cum Ludovicus solempni illius diei processioni interesset, ad fenestram eminentis turris ubi detinebatur accessit, et elevata voce ymnus *Gloria, laus et honor* cum ceteris versibus ab eodem compositis per ordinem devote cantavit; quod audiens rex illius exilii miseratus, jussit eum absolvi, et ab illo tempore in Galliarum ecclesiis ymnus prefatus illo die decantatur. Incid. Anno sequenti defuncto Ludovico Pio Lotharius primus, ejus filius, succedit, et imperat annis 15. Incid. [SIGEB.] Anno Domini 844, imperii Lotharii 4 anno, fratribus de partitione regni contra Lotharium gravi bello decertantibus, descripto regno in tres partes, fratres cum ipso paciscuntur, Karolus accipit occidentalia regna a Britanico oceano usque ad Mosam fluvium, in qua parte ex tunc et modo no-

VARIAE LECTIONES

⁴⁷⁷ diversarum 1'. ⁴⁷⁸ in domnicato 1'.

NOTE.

(615) Conjiiciunt eundem esse locum atque Halen de quo supra II, 7, Cf. Ghesquier Act. SS. Belg. I, 308

(616) Jam a Miræo 499 edita tabula.

Francie remansit; Ludowico vero orientalia regna a cesserunt, omnis enim Germania usque ad Reni fluente, et alique super Renum civitates cum adjacentibus pagis propter vini copiam; Martini cronice addunt quartum horum fratrum Pipini nomine, cui cessit Aquitania pro sua portione (617). [SIGEB.] Lotharius, quia major natu erat, imperator appellabatur, omniaque Italie regna tenuit cum ipsa Roma, nec non provinciam et mediam partem Francie inter Scaldum et Renum, que mutato nomine, cum ipsa vocata esset Austria, a nomine istius Lotharii, hujus nominis inter imperatores primi Lotharingia est denominata. Continet autem Lotharingia has nobiles civitates, Coloniam Agrippinam, Treverim, Metim, Viridunum, Cameracum et Leodium cum univarsis opidis, castellis et libertatibus ac villis sub suis dyocessibus constitutis. Item Gandavum (618), Lovanium (619), Bruxellam, Maghliniam (620), Antwerpium, Hoyum, Namurcum, Tongris (621), Dyonanlum (622), Trudonis insuper et Aquisgrani, que a Karolo Magno facta est sedes regni ipsius Lotharingie, sicut Metensis civitas ab antiquo exstitit. Fuerunt quoque sub hoc regno plures ducatus et comitatus principumque dominia, prout illis liquido constat, qui terras inter Scaldum et Renum sitas lustrabant. *Incid.* [SIGEB.] Anno Domini 836, imperii Lotharii primi 16. Lotharius primus, partito inter filios imperio et regno, imperium filio suo Ludowico, et Lotharingie regnum juniore filio Lothario tradidit, susceptoque habitu monachali apud Prumiam monasterio mundo renuntiat, et non longe post in Christo obiit. De cujus anima altercatio facta fuit; angeli enim petebant animam monachi, demones animam imperatoris, sed per orationes fratrum demones abscesserunt [Cf. MART. POL.]. *Incid.* Anno Domini 857. Adventius Metensem episcopatum suscepit, et prefuit annis 15. Hujus autem immediatus predecessor quis fuerit nescitur. *Incid.* Anno eodem defuncto Hyrcano Leodiensi episcopo successit Franco, et prefuit annis 26. Circa idem tempus Dani piraticam exercentes, duce Alstagno per portum Flandrensium emergentes, vi magna Franciam invadunt.

15. [SIGEB.] Anno Domini 870, imperii Ludowici secundi anno 15. Adventius Metensis episcopus per vicarios suos a Metis ad nostrum monasterium missos fecit descriptionem fieri omnium suppellectilium et jocalium (623) hujus loci. Quibus a nostris ostensa est magna copia pretiosorum clenodiorum et utensilium, tam pro divino cultu congrua quam pro humanis usibus decens et honesta. Insuper et

fratrum prebenda largissima et regulariter ordinata, certa annotatione cum expressa reddituum assignatione ad eandem spectantium per eosdem scripto commendata est anno episcopatus ipsius 13, 18 Kalendas Septembris. *Incid.* [Gesta Trevir. 27.] Anno Domini 872, imperii Ludowici secundi anno 17. Adventius Metensis episcopus, qui consanguineum suum Bertulfum apud Karolum regem Lotharingie et Provincie in Treverensem arciepiscopum promoveri obtinuit, post paucos dies obiit, cui Walo succedit. Huic Waloni anno ordinationis sue 2. ob reverentiam dignitatis regni Lotharingie, cujus Metis civitas caput fuit, Johannes papa 103us pallium transmisit, et quibus festis hoc usus fuerit, patentibus litteris indulsit. Super quo usu ab arciepiscopo Treverensi Bertulfo, ut pallium deponeret ammonetur. Cui idem Walo respondit, se non primum sed quintum fuisse episcopum, quem sedes apostolica sublimare pallii honore dignata fuit; primo scilicet Urbicium, secundo Rodegangum, Pipini tercii Francorum regis ex sorore nepotem, terciore Engilramnum, quarto vero Drogonem, Karoli Magni filium ac cenobii sancti Trudonis abbatem: quibus ego interpolatis successoribus quintus exstiti. Sed prefato Bertulfo hiis assertionibus non contentato, Hiomarum Remorum arcipresul ad sedandam talis controversie litem Metensem Walonem, ut suo metropolitano obediret, informavit; sicque pretermisso pallio discordia quievit. Ex cujus rei enarratione liquet, ex qua causa prefati Metenses episcopi nomine arciepiscoporum intytulati leguntur, prout in cartis aut copiis de archivis nostri monasterii sancti Trudonis annotatum invenitur. In quibusdam etiam antiquis cartis hujus monasterii scribitur *Theodericus vel Stephanus, Mediomatrice sedis episcopus*, quod idem sonat ac si diceretur *episcopus Metensis*. Quod quidem ex eo provenit, quia urbs Metensis caput et sedes regni Austriae, que postea Lotharingia dicta est, extitit. Invenitur etiam in quibusdam croniceis pro hoc nomine Metim Mediomatricum conscriptum. *Incid.* [SIGEB. MART. POL.] Anno Domini 877 mortuo Ludowico secundo Karolus Calvus duobus annis imperat, cujus anno 1 comitatus Flandrie exordium sumpsit. Non enim tunc, prout nunc, tanti nominis et opulencie, sicut modo cernitur, exstitit, sed a regum Francorum balivis seu forestariis illo transmissis regebatur; ex quibus (620) nobiles viri Lidericus scilicet sub Pipino terciore, Ingerlaus sub Karolo Magno, et Andacer sub Ludowico Pio, rectores Flandrie fuerunt. Processu vero temporis Balduwinus filius Andacri, vir elegan-

NOTÆ.

(617) Revera Martinus Minorita tribus fratribus hoc loco addit Pipinum quartum.

(618) Gent.

(619) Lowen.

(620) Mecheln.

(621) Tongern.

(622) Dinant.

(623) *Joyaux* Ganorum; ornamenta pretiosa.

(624) Minime ad verbum sequentia desumpta sunt ex illo comitum Flandrensium Chronico quod Flandria generosa appellatur; at eadem fere res ibidem leguntur, et sine dubio noster ex simili quodam Flandriæ Chronico sua hausit.

tis forme, loco patris succedens, in aula regis acceptus fuit [Cfr. *Chron. com. Fland.*]. Is cum ad Flandriam destinandus esset, filiam Karoli regis Judith, que hunc adamavit, rapuit et ad Flandriam secum devexit, propter quod ex regis precepto ab omni ecclesia consensu episcoporum excommunicatur. Dehinc intercedentibus episcopis et optimatibus ad id consulentibus, Balduwinus et Judith regis filia ab ipso Karolo ad veniam admittuntur, quibus rex Flandriam in comitatum perpetuo possidendum benigne donavit *Incid.* [SIGEB.] Anno Domini 879 mortuo Karolo Calvo, fratruelis ejus Karolus junior annis 12 imperat. *Incid.* Anno imperii ipsius 3, cum Normannorum multa milia per Francos occisa fuissent pluresque cum navibus in mari demersi, major securitas Gallias, Franciam et Lotharingiam inhabitantibus accrevit. Qui tamen, ne effera gens ad predictas provincias et regna repedaret, per diversas urbes et loca criptas et latebras subterraneas ad res ecclesiasticas et sanctorum pignora occultanda construxerunt.

16. Anno igitur sequenti plus minusve (Circa 880) abbas hujus monasterii qui tunc prefuit, et conventus ejusdem, tam ex observantia monastice discipline quam temporalium possessionum locupletatione undique famosi, obcedem, qua Normanni pagani humiliati erant, animequiores effecti, ut suo patrono majorem solito reverentie honestatem impenderent, consilio ⁴⁷⁹ habito, unanimi consensu Leodiensem episcopum Franconem invitant. Qui prius aperto sepulchrali ⁴⁸⁰ in presentia plurimorum ecclesiasticorum et religiosorum virorum ac secularium, sanctum pignus pretiosorum corporum Trudonis et Eucherii ab imo elevat, et in loco eminenti cum psallentium devota modulatione reverenter collocat.

17. Anno ⁴⁸¹ sequenti (881), quia fama laborabat Normannos infestatos fore Lotharingiam, corpora sanctorum Trudonis et Eucherii diligenter a loco eminentiori, in quo pridem translatione eorum solempniter celebrata reposita fuerant, per sollicitudinem fratrum monachorum hujus monasterii intra subterraneam criptam seu voltam (625), que infra capellam ⁴⁸² ipsius beati Trudonis ad hoc nuper constructa fuit suppinata et occultata sunt. Ubi multis annis latuerunt usque ad tempora Wirici abbatis, sub quo per Rodulfum Leodiensem episcopum solempniter iterato translata fuerunt, ut infra patebit (626).

18. [SIGEB.] Anno Domini 883, imperii Karoli junioris anno 4. Normanni pagani adjunctis sibi Danis, a Francia declinantes Lotharingiamque pervagantes, Ambianis, Atrebatum, Corbeyam cum monasterio Sancti Petri, Cameracum, Taruennam finesque Morinorum, Menapiorum, Brabantensium

VARIE LECTIONES.

⁴⁷⁹ consilio — collocavit ex codice dedit Henschen. ⁴⁸⁰ loculo sepulchri H. ⁴⁸¹ Anno — patebit ex cod. dedit Henschen. ⁴⁸² retro altare H.

NOTÆ.

(625) I. q. volutio, Galis *voute* concameratio.

(626) Cfr. supra Cont. Sæc., IV, 2.

(627) Quod jam anno 881 sine dubio factum est

ac omnem terram citra Schaldem fluvium cum monasterio sanctorum Walarici et Richarii ferro et igne crudeliter vastaverunt; indeque procedentes Wael fluvium ingrediuntur, qui fluvius a latere alvei Renui fluminis erumpens, inter ipsum Renum et Mosam preterfluit. Applicantes vero aggeri Batuam insulam, inter prefatos fluvios Renum et Wael situatam, que est umbilicus ducatus seu comitatus Ghelris, intraverunt. Qua devastata per transversum prefati fluminis Wael navigantes, Novimagium opidum et palatium ibidem imperatoris destruxerunt et incenderunt.

19. Eodem anno prefati Normanni repedantes per fluvium Soaldem, famosum opidum Machliniam devastaverunt a quorum impetu sanctus Libertus, filius comitis Machliniensis, fugiens in Hasbaniam devenit; et cum ab illis infidelibus insequeretur, causa presidii hoc monasterium sancti Trudonis intravit, quem ante aram prefati patroni gens effera ad orationem provolutum crudeliter maectavit.

20. Eodem anno Godefridus et Sigefridus, reges Normannorum, cum inestimabili multitudine suorum juxta Mosam in loco dicto Haslon consistentes, Leodium, Trajectum, Tungris, Coloniam Agrippinam, Bunnam cum adjacentibus opidis et Castellis devastant et comburunt, et in palatio Aquisgrani equos stabulantes, ipsum opidum et palatium incendunt; insuper hoc monasterio Stabulaus, Malmundarium, Indam, Prumiam comburunt et destruunt. Hoc insuper monasterium sancti Trudonis non minus aliis religione splendidum, et rebus temporalium possessionum refertum, sub hac clade sic funditus est eversum (627), et usque ad tempora primi Ottonis imperatoris raro incoleretur habitatore. Quapropter sacri ordinis et professionis utriusque sexus homines fuga lapsi, ubi oportunius posterant latitabant, et thesaurum ecclesiarum et sanctorum corpora locis, prout valebant, tutioribus occultabant. *Incid.* Eodem anno mortuo Francone Leodiensi episcopo Stephanus, qui cantum inventionis Sancti Stephani composuit, successit. *Incid.* Anno sequenti Normanni Treverensem dyocesim impetentes, omnia castella et opida universa cum villis everterunt, et tandem ipsam civitatem expugnatam destruxerunt, episcopo per fugam reservato [Cfr. *Gesta Trevir.* 28.]

Post hoc urbem Metensem usque perveniunt, ibique conserto prelio christianos vincunt omniaque cum urbe destruunt et comburunt. In hoc prelio Treverensi archiepiscopo Bertulfo prefato per fugam salvo Walo episcopus Metensis cesus occubuit; cui in episcopatu Rubertus successit. Iste est 47 annus sub quibus Normanni christianorum regna cum diversis provinciis pervagando cedibus, rapinis et flammis vastaverunt. *Incid.* [MARTIN. POL.] Anno imperii Karoli junioris 11 gens Ungarorum barbara

quo pagum Hasbanicum a Northmannis devastatum esse testantur Annales Fuldenses.

a Scitia in Pannoniam provinciam primò aggressa, ejectionis inde Awaribus qui et Huni, ibidem usque in hodiernum remanserunt. Isti ante baptismum crudis carnisbus pro cibo et humano sanguine pro potu utebantur.

21. [SIGEB.] Anno Domini 891 Karolo juniore mortuo, Arnulfus fratruelis ejus imperat 12 annis. Hujus imperii anno 1 Normanni Parisius expugnare nequentes, diversas civitates Francie impugnant et expugnatas devastant. Qui anno imperii Arnulfi 5 iterato Lotharingiam repetentes, Hasbaniam in confiniis opidorum Sancti Trudonis Tungrisque depopulantur, Brabantiaque cum Flandria annullata, circa Leodium civitatem cum christianis pugnant et prevalent. Contra quos Arnulfus rex eodem anno cum exercitu valido super fluvium qui Tylia dicitur congregitur, tantamque multitudinem pugnantium prostravit, ut vix ex eis superesset qui ad classem meroris nuntium adversum ferre posset. Residui vero Normanni Mosa transvadata Ribuariam terram et Arduennam vastando pervagantes, trans mare recedunt. Est autem Ribuaris terra victualibus habundans, sub qua comitatus Juliensis (628) aliorumque principum fortalicia continentur. Arduenna vero vel Ardena est terra montuosa et ferarum habundans, sub qua plura famosa monasteria sunt scita, que a Leodio civitate ab uno latere usque Metim, et ab alia usque citra Coloniam protenditur et dilatatur ⁴³³.

22. Anno Domini 896; hujus Arnulfi regis anno imperii 6. [MARTIN. POL.] Normanni et Dani qui Francorum regnum et Lotharingiam cum aliis provinciis adjacentibus per annos ferme 60 pene ad nichilum redegerant, hoc anno per Arnulfum predictum, Ricardum Burgundie ducem et Robertum Parisiensem comitem adeos sunt devicti, ut et ipsi Dei misericordiam implorarent et Baptismum reciperent (an. 896). Tunc primum ira Dei versa est in misericordiam, ut habetur 2. Machabeorum capitulo 7, *Incid.* [SIGEB.] Anno 903. Arnulfo imperatore mortuo filius ejus Ludowicus tercius succedit, et annis 10 regnat. *Incid.* Circa idem tempus Ruberto Metensi epyscopo mortuo Adelbero primus hujus nominis, frater Frederici Mosellanorum ducis, vir precellentis philosophie, succedit. *Incid.* Anno hujus Ludowici 8. Regino Prumiensis abbas cronicam suam, quam a nativitate Domini inchoatam usque ad hunc annum produxit, corrigendam ad predictum Adelberonem transmisit. *Incid.* Anno Domini 912. Ludowico tertio mortuo, Conradus, filius comitis Hessie, annis 7 regnat. Ab hoc tempore imperium a Francigenis transiit et ad Alemannos perpetuo devolutum est. *Incid.* Anno Domini 920. Conrado sine benedictione imperiali mortuo Henricus primus, dux

A Saxonie, succedit, et annis 18 imperat. *Incid.* Anno ejus 3. Ungaris Franciam, Alsatiam, Alemanniam Saxoniamque depopulantibus Henricus rex occurrit, et omnes usque ad internitionem dilevit. *Incid.* Eodem anno mortuo Stephano Leodiensi epyscopo succedit Richarius abbas Prumiensis. Hic reparavit ecclesiam sancti Petri in Leodio a Normannis destructam. *Incid.* Circa idem tempus Henricus, rex Alimannie, et Karolus Simplex, rex Francie, apud Bonnam confederantur. Karolus reddit Henrico regnum Lotharingie, epyscopis et comitibus jurejurando rem confirmantibus. Anno hujus Henrici 16. adhuc floruit Adelbero primus Metensis epyscopus.

23. Hiis temporibus, quibus nostrum monasterium fuit a Normannis destructum, fuit, ut ferunt, quidam nomine Imizo hujus loci abbas, qui omnium predecessorum suorum abbatum, ossa de diversis locis monasterii in quibus humata jacebant elevavit in loco sanctuarii, parvo choro scilicet, sub quatuor marmoreis lapidibus in unum posuit, et post hoc infra spatium unius anni obiit. *Incid.* Post lapsum temporis Karolo rege Francie mortuo, Lotharingi Henrico regi Alemannie subesse nolentes, ad instinctum Chiselberti comitis Hannonie, cui pridem rex Karolus ducatum commiserat Lotharingie, ab ejusdem Henrici fidelitate recesserant, quod Henricus sagaciter dissimulans, inspecta Chiselberti potentia, filiam suam Girbergam illi in uxorem dedit et ducatum Lotharingie ei commisit. Et ne ducatum Lotharingie quantum, comprehendat legentibus lateat, sciendum, quod ipsa, ut supra tangitur, prius dicta fuit Austria, et fuit regnum per se et conjunctum quandoque regno Francie, vocabaturque tunc Francie pars media. Extenditur ergo hec Lotharingia in longitudine a finibus Burgundie usque ad mare Frisonum, et in latitudine a Scaldia usque ad Reni fluentia, et complectitur in ea Hannonia cum adjacentibus sibi terris totaque Brabantia, que olim ab urbe Tornaco (629) usque ad ripam Velpe fluminis (630), cujus hodie pars una a comitibus Hannonie, pars altera a comitibus Flandrie, tertia vero a principibus et ducibus Brabantie possidetur. Complectitur etiam ipsa Lotharingia intra se totam Hasbaniam, Campiniam, Batuam cum aliis principatibus et comitatibus, ac Mose fluminis transfuenta cum Ardena. Hec predicta pertinebant ad Pipinum, a quo duces Brabantie descenderunt, et vocabatur Austrasia seu Lotharingia inferior. Preterea integritas ipsius Austrasie seu Lotharingie adhuc ducatum Mosellaorum, quem modo vocant ducatum Lotharingie, continebat cum tribus metropolibus, scilicet Colonie, Treveris et Maguncie, cum ducatu Lemburgie et terris interjacentibus.

Explicit secundus liber hujus prime partis.

VARIE LECTIONES.

⁴³³ dilatur 1°.

NOTÆ.

(628) Iulich.
(329) Tournay, in Hannonia situm.

(630) Ita et hodie; in Dvlam ex sinistra ripe se præcipitat.

INCIPIT TERCIVS EJUSDEM.

1. [SIGEB.] Anno Domini 938. Henrico rege nou-
dum imperiali benedictione adepta mortuo, filius
ejus Otto, primus hujus nominis, in regem Aleman-
nie succedit, et annis 24 ante benedictionem suam
in imperatore feliciter regnat (an. 938). Iste Otto,
meliorato regni et ecclesie per suam industriam
statu, duas ecclesias in Leodio a Normannis destruc-
tas monasteriaque reedificat et restaurat.

2. Anno ejusdem secundo vel quasi (939), qui
fuit annus a monasterii hujus devastatione per Nor-
mannos facta 45 (631), prefatus rex, secundum an-
tiquorum relationem, pro exsequendis regni ne-
gotiis opidum Sancti Trudonis, ut pranderet, intravit.
Cum autem factio prandio recessurus in hospitii
sollario cum suis primatibus staret, respexit a lon-
ge prominere hujus monasterii devastati muros vi-
gnis miserabiliter ruptos, virentiaque ramorum per
amplitudines fenestrarum se in altum extollere; re-
quisivit ergo quid hec ruinosa parietum proceritas
indicaret. Cui cum responsum esset, hoc desolatum
spectaculum condam cenobium fuisse famosum sed
per Normannorum rabiem, prout aspiceret, ad nichilum
esse redactum, paucosque inibi monachos ex
victu tenui Deo servientes, abbate jam de medio sub-
blato, desolatos existere; tunc rex pius ingemis-
cens, convocatis fratribus, sibi in hoc consentienti-
bus, virum devotum ex ipsis nomine Reynerum ab-
batem constituit. Qui auxiliante rege officinas neces-
sarias restauravit, victumque et vestitum fratribus
sufficiens ex tunc ministravit.

3. Post defunctionem igitur supradicti Imizonis
abbatis Reynerus, ex pago Hasbaniensi ortus, hujus
loci abbas consecratur, et preest annis 5. Qui infra
breve tempus congregata multitudine monachorum,
laudabiliter subditos in disciplina monastica dic-
tis et factis innormavit.

4. [STEPHELINI *Mir. S. Trud.*] Iste tamen quorun-
dam adulantium delatione accusatus apud Adalbero-
nem, secundum hujus nominis Mettensem epyscopum,
ad quem respiciebat medietas opidi istius, nullatenus
poterat animum ipsius epyscopi contra se
quamvis injuste commotum per intercessionem illu-
strium virorum placare. Protestabatur enim idem
epyscopus ipsum abbatem gratiam suam nunquam
fore habiturum. Cum autem abbas Metis necessario
compulsus devenisset, et ad presentiam epyscopi
oblatus fuisset, pro humili salutatione graves con-
tumelias perpressus, cum rubore faciei confusus, a
presentia epyscopi se subtraxit. Sed vir Domini
beatus Trudo non sustinens injustas servi sui con-
tumelias per visum nocte quadam epyscopo appa-

ruit, eumque verbis terribilibus increpans et acri-
bus verberibus flagellans, continuo disparuit. Evigilans
ergo epyscopus, concitata ad se familia, quid
sibi in visione acciderit, enarravit, sique testes
sermonis nudato corpore ostendit plagarum livores
cum tumore carnis. Misso vero celeriter nuntio, ab-
bas ad epyscopum rogatus repedit, et injurias illatas
benigne remittit. Cui epyscopus auxilium in univer-
sis negotiis se prestiturum quamdiu superviveret
firma promissione profitetur, sicque gratie epyscopi
restitutus, in Domino gaudens ad propria redit.

5. Anno sequenti (938) venerabilis matrona Ru-
echlinda, mates domni Reyneri abbatis, quiddam de
sua hereditate huic monasterio sub forma testamenti
conscripti contulit, unde carte vel copie in nostris
archivis habentur, quorum tenor talis est: *Notum
sit omnibus sancte Dei ecclesie fidelibus, quia, si ali-
quid de rebus propriis ad loca sanctorum conferimus
ob hoc procul dubio bravium immarcessibile a Domino
retributore recipere post metam hujus vite nos confi-
dimus. Quapropter ego in nomine Dei Ruechlinda do-
natrix donatum imperpetuum esse volo ad monaste-
rium sancti Trudonis, quod est constructum in loco
nuncupante Sarcinio super fluvium Cysindriam, in
pago Hasbaniensi, ubi ipse pretiosus Christi confessor
corpore lenus requiescit, et domnus Reynerus, filius
meus, cum multitudine monachorum sub norma regu-
lari degentium abba preesse videtur. Et hoc est quod
dono pro remedio anime mee, ut post cursum presen-
tis vite munera perpetue lucis mihi impendere dignetur,
mancipia hiis nominibus, Everardum et uzorem
suam cum infantibus suis et multis, etc. Sequitur in
fine: Actum in Sarchiensi monasterio, sub die 9. Ka-
lendas Decembris anno regnante domno Ottone primo
in Alemannia (an. 938). Incid.* [SIGEB.] Anno regni
Ottonis 4. Ludovicus rex Francie ad regnum Lothar-
ingie, quod Karolus pater suus nuper Henrico regi
Alemannie dederat, ipsam Lotharingiam ductu Ghi-
selberti ducis Lotharingie, cujus uxor Gerberga sor-
ror Ottonis regis erat, invasit et usque Alsatiam ven-
nit. Quod ubi Otto rex perceperat, Lotharingiam
intravit, et usque ad Caprimontem pervenit, sed
postea concordia interveniente Ludovicus ad sua
rediit. *Incid.* Anno regni sui 6. Otto Brisagam opi-
dum Alsatie obsederat ad expugnandum militis
Everardi et Ghiselberti, adversariorum suorum, qui
ipsum occupaverant. A quo proceribus regni animo
recedentibus. Everardus comes palatii et Ghisel-
bertus comes Hannonie et dux Lotharingie, qui
pridem Henricum ducem Bawarie, fratrem Ottonis
regis, pellacia sua fratre averterant, congregato

NOTÆ.

(631) Si revera anno regni secundo Otto ad San-
ctum Trudonem venit, i. e. anno 937 aut 938, inde
ab everso a Northmannis monasterio non 45 sed
anni 56 præterlapsi sunt. At vix certi aliquid statui
potest de tempore quando Otto apud Sanctum Tru-
donem commoratus sit: neque anno 937 neque 938

eum in Lotharingiam venisse tabulæ ejus probant.
Facilius fieri poterat anno 939, quem ipse innuit
auctor. At jam anno 938 Reynerus præerat mona-
sterio, ut ex sequentibus patet. Vide supra Rudolfi
chronologiam.

magno exercitu, contra ipsum Ottonem bello con-
grediuntur, sed victi ab exercitu ipsius Ottonis,
pluribus suorum occisis, Everardus occubuit gladio,
et Ghiselbertus ⁴⁶⁶ submergitur in Renflui uvio. *Incid.*
Circa idem tempus mortuo Ghiselberto, Otto rex
Gerbergam sororem suam, relictam ipsius Ghisel-
berti, tradidit in uxorem Ludowici regis Francorum
Cui Ludowicus post paucos dies partem Lotharin-
gie, prout obtulit, contulit.

6. Circa idem tempus abbate Reynero die qua-
dam missam celebrante, facta fractione forme sacra-
mentalibus, cum in calicis fundo araneam horribilis
quantitatis et coloris respexisset abhorrens anima-
lis spetiem quid faceret anxiat, sed landem vim
divine virtutis ad mentem reducens, confusus in Do-
mino, calicis sacramentum glutivit, nec quidquam
postea molestie sensit. Qui eodem anno, postquam
huic loco quinquennio prefuisset, Kalendis Marci
in Domino obdormivit.

7. [SIGEB.] Anno Domini 944, imperii Ottonis
regis Alemannie anno 7 venerabilis pater Adelbero
secundus, Mediomatrix sedis episcopus, [STEPLEINI
Mir. S. Trud.] qui, ob favorem quem monachis ex-
hibebat, monachorum pater est appellatus, gravi
compatiens desolati gregis necessitati, ut habundan-
tius proficienti illi in monasticis institutis prodesset,
et temporalia bona, que per illos ferme 45 annos
desolati hujus loci per tyrannidem nobilium et ma-
gnatum injuste possidebantur, recuperare posset,
divitus inspiratus, onus prelature hujus monasterii
assumens, abbas efficitur.

8. Et quia dudum Reynero suo predecessori sini-
stre informatus alienus extiterat, pro qua causa
sanctus Trudo etiam, prout supra narratur, ipsum
corripuerat, ideo ferventius ad omnem istius mona-
sterii promotionem intentus, hereditates depertitas
pro parte restitutas accepit, et non habitas ex pro-
borum largitione quos inheraverat augmentavit.
Ex sua insuper propria hereditate hanc ecclesiam
6 vineis juxta locum dictum Manwen cum 6 curtilli-
bus suis ac mansione una, sitis supra fluvium Mo-
sellam in villa que vocatur Pomerium (632), dotavit
et ad similia facienda alios devotos homines, apud
villam Bredam supra eundem fluvium Mosellam ha-
bitantes, effective induxit. Structuram monasterii
quoque multiplicatis operariis cum gravibus expen-
sibus in altum produxit, et firmo tecto ex sectis
lapidibus nobiliter coopertam consummavit.

9. Completo ergo pro magna parte opere mona-
sterii, annuente Leodiensi episcopo Richario, ipse
Adelbero in propria persona, condregata populorum
multitudine, hoc monasterium solempniter consecra-
vit anno prelationis sue in hac abbacia 2 (945) et a
prima dedicatione hujus monasterii anno 288. *Incid.*
Anno eodem quo domus Adelbero secundus, Me-

tensis episcopus et hujus monasterii sancti Trudo-
nis abbas, hoc monasterium consecravit, qui fuit,
8. annus imperii Ottonis primi in regno Alimannie,
prefatus Otto subjugavit sibi totam Lotharingiam,
resistente sibi solo Adelberone episcopo et abbate
prefato, fratre Frederici duois Mossellanorum [SIGEB.]
Incid. Anno ipso defuncto Richario Leodiensi epy-
scopo succedit Hugo primus, et preestannis 2. *Incid.*
Anno Domini 947, regni Ottonis anno 10, defuncto
Hugone Leodiensi episcopo succedit Farrabertus
abbas Prumiensis, qui prefuit annis 6, *Incid.* Anno
regni Ottonis 15, Conrardus, gener hujus Ottonis et
dux Lothuringie, quia contra Ottonem conspiraverat
a Brunone Coloniensi archiepiscopo, tutore imperii,
capitur, redeunteque Ottone ducatus Lotharingie
ipsi Brunoni a fratre Ottone datur. Anno regni
Ottonis 16, mortuo Farrebarto Leodiensi episcopo
succedit Ratherius monachus Lobienensis.

10. Anno Domini 959, regni Ottonis primi anno
21, quedam nobilis matrona nomine Guodrada ad
famulandum Deo et sancto Trudoni sese tradidit,
tempore domni Adelberonis secundi, Metensis epy-
scopi et abbatis Sancti Trudonis, prout continetur
in quadam carta veteri, cujus tenoris principium
et finis talis est: *In nomine sanctæ et individue Tri-
nitatis. Notum sit omnibus sancte Dei ecclesie fide-
libus, quod quedam femina nomine Guodrada, veniens
ad monasterium sancti Trudonis, ubi ipse sanctus in
corpore requiescit, et domnus Adelbero episcopus et
presse videtur, ibi sue genuitatis libertatem amittens
et sese sub jugo servitutis Deo et sancto Trudoni tra-
didit famulaturam,* etc. (633) Sequitur: *Actum in
monasterio Sarciniensi sub die 6. Idus Januariæ
anno 21, regnante domno Ottone glorioso ⁴⁶⁸ rege Ger-
manorum (an. 979). Ego Eynardus cancellarius scripsi*

11. Item anno regni ejusdem 23 (an. 959), qui-
dam devotus vir contulit ad mensam fratrum lar-
gas elemosinas possessionum apud Bredal super
fluvium Mosellam, de quibus carta conscripta sic
incipit: *In nomine Dei omnipotentis ego Zeizolfus
quasdam res mee proprietatis tradidi ad mensam fra-
trum in monasterio sancti Trudonis degentium,* etc.
Sequitur: *Per consensum Adelberonis episcopi Me-
tensis, qui videtur esse abbas ipsius loci,* etc. Sequi-
tur: *Acta sunt hæc anno regi Ottonis primi 23. Nota,
lector, quod hic de duabus cartis, quarum copie
in libro cartarum nostri monasterii antiquarum plenarie
continentur, pauca recitavi, ut nemo dubitet pre-
fatum domnum Adelberonem hujus monasterii fuisse
abbatem. Incid.* Anno Domini 962, anno regni ejus
in Germania seu Alimannia 24, Otto primus a cardina-
libus Rome demandatus, in imperatorem coronatur.

12. Anno Domini 964, regni Ottonis 26 (634), im-
perii, ejusdem anno 3, domnus Adelbero hujus nomi-
nis secundus, Melensis episcopus et abbas hujus loci,

VARIE LECTONES.

⁴⁶⁶ Ghiselberto 1°. ⁴⁶⁸ gloriose 1°.

NOTÆ.

(632) Pomerieux, tribus leugis a Metensi urbe di-
stans.

(633) Neque Miræus I, 503, reliqua dedit,
(634). ims. 2b.

postquam 20 annis huic abbacie prefuit, quadam die ad hoc monasterium deveniens, in lecto egritudinis cecidit, convocatisque fratribus, post sacramentorum sumptionem, 7 Kalendas Maii in Domino obdormivit. Cujus corpus postsolempnes exequias in latere exterioris parietis ipsius monasterii ad levam versus claustriambitum est sepultum. Cui Theodericus hujus nominis primus, Ottonis imperatoris consobrinus, in episcopatu Metensi, et Thietfridus in abbacia hujus loci succedit.

13. Anno gratie eodem dominus Thietfridus huic loco abbas proficiitur, qui annis 30 prefuit, sub quo religio floruit et possessionum summa accevit. *Incid.* [Sicx.] Anno sequenti vel circiter Conrardus, Ottonis imperatoris gener, a ducatu Lotharingie pridem destitutus, contra Ottonem rebellans, ad Ungaros Germaniam depopulantes transfugit, eosque in regnum imperii Ottonis adduxit. Qui ab ipso imperatore in hoc bello ita sunt prostrati, ut contra imperii regnum amodo se erigere non auderent, in quo conflictu idem Conrardus occubuit. *Incid.* Circa eadem tempora Ottonem imperatore pro tuenda republica longe proficiscente, Bruno ejus frater, Colonien-
sis archiepiscopus, secunda vice Germanie et Gallie tutor et defensor constituitur. *Incid.* [Vita Brun.] Post hec venerabilis Bruno febre correptus obiit: cujus corpus per Theodericum Metensem episcopum suum consobrinum, est delatum Colonie, et in cenobio sancti Panthaleonis, quod ipse fundaverat, sepultum honorifice. Cui in arciepiscopatu Folmarius, et in ducatu Lotharingie ejus nepos Karolus succedit. Anno imperii sui 7. Otto primus ducatum Lotharingie Karolo, fratri Lotharii regis Francie, filio sororis sue, tali conditione contulit, ut ipse a propriis insolentibus respiceret, et sui fratris Lotharii insultibus, quos contra Lotharingiam conceperat, obsisteret.

14. Circa hec tempora plus minusve, tempore hujus abbatis Thietfridi, illustris femina domina Bertha, vidua et Deo sacrata, comitissa Flandrie, cum peregre visitasset limina beate Marie Aquigrani, contigit ea in reditum opidum Sancti Trudonis devotionis causa visitare et ad sepulchrum prefati sancti preces humiles fundere. Que cum per aliquot dies causa repausationis ibidem moram faceret. in lectum egritudinis incidit. Quod ut Arnulfo illustri viro, filio suo, Flandrensi comiti, innotuit, ad prefatum locum quantoties properat, ibique presentibus Metensi episcopo Theoderico primo ac Thietfrido abbate, ad preces sue matris domne Berthe ob remedium sue et suorum animarum Deo et beato Trudoni in usus servorum Dei inibi Deo famulantium villam Proviin, in castellania Ylensi sitam juxta fluvium Doulam, cum mancipiis, terris, decimis, silvis, pratis, piscariis aquarumque decursibus liberaliter hereditarieque donavit, cum

A ecclesia parochiali illius ville et omnibus appendiciis ejusdem. Contulit insuper beato Trudoni silvam unam sitam non longe a villa Merwel, et unam decimam apud villam que vocatur Brustemium (638) hac de causa, ut predicti patroni meritis delictorum suorum veniam adipisci mereretur, presentibus ibidem pluribus comitibus ac aliis viris, prout in privilegiorum nostri monasterii archivis clare conscriptum reperitur. Quo peracto, ingravescente infirmitate, prefata comitissa, sumptis ecclesiasticis sacramentis, extremum spiritum efflavit anno Domini 967, 17. Kalendas Augusti. Cujus corpus sepultum et incripta antiqua, quod postea tempore Adelardi secundi est translatum et positum ad novum sanctuarium, sub volta in muro sinistri lateris superioris chori juxta majus altare. In cujus preonitium hujusmodi versus conscripti inveniuntur:

Bertha sacrata Deo, celesti digna tropheo,

Hic translata jacet, que memoranda placet

Stema prefulsit ei regalis progeniei.

Nec fastu tumuit clara quod emicuit.

In virtute studens comitissa per omnia prudens,

Dans sua seque Deo, digna potitur eo.

Ipsaque forma boni sancto devota Trudoni,

Villam quo tenuit jure Proviin tribuit,

Dans partem decime de villa Brustemiense,

Addidit et silvam que decet ecclesiam.

Suscipe, Trudo pater, quod contulit inclita mater,

Gaudeat ut tecum, munera redde precum.

Restabat biduum cancro solis peragendum.

Cum felix obiit. Vita Deus sibi sit.

Incid. Anno imperii Ottonis 10. mortuo Eraclio Nothgerus subcedit, et in episcopatu Leodiensi annis 42 residet. *Incid.* [Sicx.] Anno Domini 973. Otto primus, qui fuit primus imperator de genere Alemannorum seu Germanorum, ad quos imperium perpetuo a Francis exemptum est devolutum, postquam annis 24 regnavit et 12 imperavit, cum devotione magno expiravit. Qui in principio regni sui hoc destructum monasterium per suam diligentiam reedificari procuravit. Cui ejus filius Otto secundus, qui secum per aliquot annos coimperavit, successit, et annis 10 imperavit. *Incid.* Quia vero de Germania mentio incidit, sciendum, quod due sunt Germanie, superior scilicet et inferior. Superior autem est maxima regio in initio Europe, sub cujus nomine vocabulo Schitia et Alania cum aliis terris communiter optinent tytulum Germania. Que simul protensa juxta oceanum septentrionale, paludes Meothidas a superioribus habet propinquas, quam etiam maximus fluvius Danubius, cui 60 flumina navifera successive influunt, qui in suo progressu propter situm mutationes Hyster appellatur, pertransiens habundanter irrigat (636). Est enim terra hec nimium ferax victualium et barbaris hominibus

NOTÆ.

(635) Brusthem haud procul a S. Trudone.

(635) Eadem fere leguntur in cosmographia Sæc. VII, quam edidit Pertz in Commentariis academiæ

Berolinensis 1845, ubi inter alia hæc habentur: *Scythia Vocatur prima Europa provincia, Meothidas paludes juncta sistitque Alanis;*

populosa, que propter gignendorum populorum fecunditatem dicta est Germania. Ex hiis partibus condam egressi sunt Goti, Huni, Wandali, Longobardi ceterarum nationum pagani, postremoque barbari Normanni christianorum fines zelo debellandi (637). Quorum egressionis causa fuit hujusmodi. Intra hanc enim regionis plagam constituti populi cum in tantam multitudinem pullulassent, ut jam simul habitare nequissent, sicut ferunt qui illam lustraverunt, in tres omnem catervam partes dividentes, que ex illis pars patriam relinquere novasque sedes deberet requirere, sortem miserunt. Ea igitur pars, cui sors dederat genitale solum excedere exteraque arva sectari, suis et patrie validentes, cum conjugibus et prolibus adquirendas quas possent terras incolere iter arripuerunt. Qui quam inhumaniter ⁴⁸⁶ Italiam, Galliam et alia plura christianorum regna illis temporibus depopulabantur, multorum solemnium virorum hystorie testantur. Inferior vero Germania est eadem que et Alemannia, terra fructifera et habundans in victualibus, repletaque cohabitatione hominum sapientium et fortissimorum, innumerabili multitudine et sacre fidei catholice professorum, quam Renuis fluvius dulcis et amenus circumquaque irrigat. *Incid.* [SIGEB.] Anno Ottonis secundi 5. Lotharius rex Francie Lotharingiam perturbat et devastat sicque repatriat. Quem imperator cum multitudine armorum insequens, Franciam pervagando Remensium, Laudunensium, Suessionum et Parisientium fines diversa clade devastat, ecclesiis et monasteriis tamen parcens; qui tandem reconciliati in loco super Karum fluvium rex Francie Lotharingiam adjurat. *Incid.* Anno Domini 984 mortuo Ottone secundo Otto tertius ejus filius, adhuc adolescens successit; cui Leodiensis episcopus Nothgerus propter sui industriam a primoribus imperii tutor constituitur.

15. [SIGEB.] *Vita Theod. ep.* Anno Domini 984 Theodericus primus Metensis episcopus fundator cenobii sancti Vincentii ordinis sancti Benedicti, situm in insula que est intra extremas muros civitatis Metensis, postquam annis tribus cum Ottone primo in Italia nuper militasset, et anno 11, ante hoc multas reliquias, inter quas pignera sancti Vincentii levithe et martyris cum sanguine prothomartyris

Explicit liber tercius prime partis De gestis abbatum hujus monasterii S. Trudonis.

CONTINUATORIS TERTII AUCTIONARIUM.

Incid. Anno Domini 1003 ⁴⁸⁸ Ottone tercio defuncto, qui patri avo prius defuncto per generis successu-
VARIE LECTONES.

⁴⁸⁶ humaniter 1'. ⁴⁸⁷ in codice excidit. ⁴⁸⁸ Hæc ex capitum tabula desumimus et hic suo loco posuimus. Capitum vero tabula ita ab interpolatore est inscripta: Incipit tabula super 13 libros secunde partis de gestis abbatum hujus monasterii sancti Trudonis; intra quam aliqua capitula que in libris subsequentibus deficiunt, apponuntur, et incidentia quedam, capitulis hinc inde congruenter interserenda, compilantur, ubi primo ponitur prohemium.

NOTÆ.

Vertitur exinde locus qui nuncupatur Dacia.
Germania nuncupatur juncta Reno flumine.
Ubi sunt gentes barbaræ et grandævo corpore, obdurato corde suo cæli partes insciti.

A sancti Stephani erant, ad Galliam translatas in prefato cenobio locasset, et inter cetera dotalia, quibus illud cenobium ditaverat, villam Dongei civitati Viridunensi vicinam, que condam sancti Trudonis matrimonium fuit, contulisset, in Domino obiit. Cui Adelbero hujus nominis tercius, ducis Mosellanorum Frederici filius, successit. *Incid.* [SIGEB.] Anno Ottonis tercii 4. Ludovico Francorum rege 37, qui post patrem Lotharium uno regnaverat anno, mortuo, Francis regnum, transferre volentibus ad Karolum ducem Lotharingie, hujus Ludowici patrum; sed cum ille rem ad consilium differret, Hugo Capet, filius magni Hugonis Parisiensis comitis ex Hawide sorore primi Ottonis procreatus, regnum usurpat, et annis 9 regnum tenet ⁴⁸⁷. Quem Karolus prefatus ejus nepos, cui regnum ex paterna et avita successione debebatur, multis bellis et victoriis quinquennio lacescens, mentis conceptu infecto diem conclusit extremum. Sicque defecerunt reges Francorum de stirpe Karoli Magni ab anno et deinceps. Post mortem hujus Karoli ducis, anno imperii Ottonis tercii 8, filius ejus Otto in ducatu Lotharingie ei succedit, qui processu temporis contra jus hoc cenobium sancti Trudonis graviter impetiit.

16. Anno Domini 994, imperii Ottonis tercii anno 11, 19 Kalendas Januarii (638) obiit Theitfridus abbas hujus loci, qui sepultus est immediate post locum sepulcri abbatis Gontramni, juxta murum lateris sinistri versus ambitum claustrum. Supra cujus locum sepulcri tales versus sunt conscripti. Versus:

*Abbas Theitfridus divino munere fidus
Sub norma fidei vexit oculo Dei,
Fratribus et rebus augmentandis studiosus.
Commodus ecclesie, carus erat patrie.
Annis ter denis monachorum pastor herilis.
Regnatus abit, non moriturus obiit.
Hæc in humo corpus post Jani ponitur Idus,
Spiritus in celo vivat ovens Domino.
Anno milleno sex demptis transit ab ovo.*

17. Anno eodem defuncto Theitfrido abbate, successit Herenfridus qui prefuit 4 annis. Anno Domini 999 defuncto Herenfrido hujus loci abbate, Nonis Novembribus, Adelardus hujus nominis primus ei successit.

*Danubius currit per longum inter gentes maximas
Fluvios largos ministrat et Sclavis pabulat, etc.
(837) Excidisse videtur vox causa; aut debellandi hoc loco id quod debellaturi.
(638) Codex Marcii exhibet; sed ita corrigendum ex sequente inscriptione sepulchrali patet.*

sionem immediate ad imperium successit, generali A consilio principum et primorum imperii ad hoc convocato, concorditer institutum, quod filius patri aut propinquus suo propinquo de cetero jure hereditario nequaquam in imperatore succedere debeat, sed qui per officiales imperii eligeretur [cf., MARTIN. POL.]⁴⁹⁹ imperio potiretur, quod adhuc observatur, ut habetur *Extra* ⁴⁹⁹ *de electione Venerabilem* § 1 (639). Sunt ergo 7 electores, 3 scilicet cancellarii, quorum primus archiepiscopus Maguntinensis est cancellarius Germanie, secundus Treverensis Gallie, et tercius Coloniensis Ytalie. Hii 3 sunt ecclesiastici principes, reliqui vero 4 sunt seculares, quorum primus marchio Brandeburgensis est camerarius, secundus, palatinus scilicet comes Reni, est dapifer, tercius vero dux Saxonie est ense portans, et quartus Bohemie rex est pincerna. Unde versus :

*Maguntinensis, Treverensis, Coloniensis,
Quilibet imperii fit cancellarius horum.
Est palatinus dapifer, dux portitor ensis,
Marchio prepositus camere, pincerna Bohemus ;
Hii statuunt dominum cunctis per secula summum.*

Nota, quod secundum quosdam rex Bohemie non est necessarius, nisi quando sex prefati electores discordarent, nec habet jus ab antiquo, sed tenet hodie de facto, ut notatur per Hostiensem super canone *Venerabilem*. Iste Otto tercius et ejus pater Otto secundus tam atroces et mirabiles fuere, ut unus pallida mors Saracenorum semper sanguinari, alter mirabilia mundi diceretur. Avus vero hujus tercii Ottonis, primus Otto, ultra omnes fuit christianissimus ; cujus anima per generalem totius imperii orationem ecclesiarum, elaborante sorore sua abbatissa, cui ipse defunctus apparuit, diligenter expletam, a purgatorio est liberata et per angelos ad celestia deducta. *Incid.* [SICZB.] Anno igitur Domini eodem 1003 isto tercio Ottone absque liberis mortuo, Henricus dux Bawarie, nepos Henrici fratris primi Ottonis, fit imperator, et imperat 22 annis. Nota hic, quod plures erant Henrici reges quam imperatores. [MART. POL.] Unde cum legitur Henricus primus imperator, ratione imperii dicitur primus, sed ratione regni dicitur secundus. Fuit enim ante ipsum Henricus rex primus, qui tantummodo in Alemannia et non in Ytalia imperavit, et ideo benedictionem imperialem non est assecutus. Idem est intelligendum de Conradis et aliis succedentibus.

Anno Domini 1005 Henricus imperator regni sui anno 3 post plures victorias intendens soli Deo vacare, episcopatum Babenbergensem fundavit. A

cujus civitatis honorem cathedram episcopalem ibidem civitate Narniensi de consensu pape transtulit [SICZB.] Contra quod Metensis episcopus Theodericus secundus, dolens dotem et patrimonium sue sororis Cunegundis imperatricis ab imperatore ad prefatam ecclesiam delegari, anno episcopatus sui 6 rebellat. Cujus resistantie imperator offensus, Ottoni duci Lotharingie, suo consanguineo, omne jus quod prefatus episcopus in oppido hoc possedit, in prejudicium ejusdem episcopi illicite tradidit. Predictus igitur dux ⁴⁹⁹ avaricie sue consulens, cum usurpatione possessionum Metensis ecclesie contra fas nimis immisericorditer bona monasterii hujus non solum diripere, sed etiam nostram familiam presumpsit inhumaniter tractare [Cf. STEPELINI *Mir. S. Trud.*]. Qui nocte quadam cum se sopori dedisset, vidit per somnium quasi ipse staret ad monasterii portam, et quendam senem in clericali scemate sibi obviantem et quo tenderet percunctantem. Cui cum ille respondisset se monasterium ipsum velle adire, senior ille aditus hujus indignum affirmabat, cum tot sacrilegiis divinum hoc oraculum totiens temerasset. Ille vero dum nititur reluctanti resistere et prohibita limina introire, continuo, ut sibi visum est, ictum gravem ⁴⁹¹ . sensit . . . ige atior risque sepe nstrata . . . a ergo perseverans . . monasterium luca sua c fratribus dolore augme . e . . cupiens accessit. Expletis igitur hiis, quorum causa illuc venerat, cum inde profecturus monasterii ⁴⁹² portam egrediretur, subito in scapulis quasi sagitta mortifera vi februm pungitur, ejuandoque vociferans pre nimia angustia mentis, vicinam sibi mortem affatur, lentoque conamine scenarios suos usque Trajectum subsecutus, quis eum per visum sompnii a monasterio pepulerit, et quem increpantem contempserit, exitiali morte mulctatus, omnibus stuporis exemplum factus, miserabiliter interiit. [SICZB.] Quo sic mortuo, Henricus imperator eodem anno ducatum Lotharingie Godefrido comiti Ardenne contulit. Qui Otto absque filio reliquit post se filiam Hermegardam Namursi cometissam ; de quo etiam processit Godefridus comes de Bolyon et dux Lotharingie, qui et postea rex Jherusalem.

D *Incid.* Anno Domini 1007 obiit Nothgerus Leodiensis episcopus, plurimas ecclesias et beneficia Leodii constituens, qui fuit natione Suevus. Huic successit Baldricus secundus, qui prefuit annis 11. Iste fuit filius Ottonis comitis de Los, ex Lutgarde, filia Hermegardis Namurcensis comitisse, Ottonis prefati ducis filie, progenitus. Hujus Baldrici frater

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁹⁹ ex 1°. ⁴⁹⁹ dux — tractare dedit Ghesquier. ⁴⁹¹ pagina pars superior, in qua decem lineæ scriptæ erant, desideratur ; igne absumta est in incendio bibliothecæ Lammensis, ut in ipso codice annotatum est. S. Trudonem auctorem hujus miraculi fuisse e summario patet : De morte Ottonis ducis Lotharingie per sanctum Trudonem ejus tyrannidi divinitus inflata. ⁴⁹² monasterii — interiit ap. Ghesquier.

NOTÆ.

continuo post ictum fleotomi, ut jam dictum est, sanguinem illum profluxisse.

I 493
 A
 le
 et tribus
 Anno Domini 1023
 do Reginaldus succedit, et preest annis 13.

Anno Domini 1025 Henricus secundus in regno, in imperio primus, anno regni sui 7, et imperii 16, cum consorte sua Cunigunde virgine in virginitate permanens, tandem in lectum egritudinis incidit. Quise consulentibus imperii primoribus Conradum, virum regii generis et egregie libertatis, designans, moritur [Cf. MART. POL. SICEB.], et in ecclesia Babenbergensi quam ipse fundaverat sepelitur. Post quem imperatrix Cunigundis, cujus sanctitati Gontramnus, postea hujus loci abbas, familiarissimus fuit, que post decennium defuncta, imperatori consepelitur. Eodem anno Conradus eligitur, et imperat 15 annis.

Anno Domini 496 1045 plus minusve pius pater 497 Guntramnus pro elevandis sanctorum Trudonis et Eucherii corporibus, que 498 tempore persecutionis Normannorum paganorum et translata et iterum sub terra occultata erant, indesinenter sollicitus, fecit prius fieri ex auro, argento et pretiosis lapidibus feretrum aurifabrilii opere sumptuosum, in quo honorifice exhumanda celestium thesaurorum margarita ordinavit includenda, quatinus eo majori fiducia illorum a fratribus optinerentur patrocinia, quo orantium intuitus continue patronorum zomata (641) haberet 499 in presentia. Quapropter 500 completo hoc opere, fossoribus intra sanctuarium post altare beati Trudonis, ubi reposita erant, instanter de profundis terram effodientibus, ad voltam lapideam, sub qua continebantur, tandem et perventum, cum subito immense caliginis nebula ibidem exorta, fossores tanto terrore sunt percussi, ut de vita desperati, cum in summa festinatione ad superos redissent, nimio stupore et sensibus alienati, post diurna suspiria continua interruptione 501 resumpta, vix loqui palpitante 502 hanelo corde valerent. Quod abbas ubi vidit, tertius in eo quod acciderat, rejecta humo et fossa repleta, ceptum D intermisit.

Anno Domini 1048, imperii Henrici tercii in regno, in imperio secundi anno 9, et episcopatus Wasonis Leodiensis episcopi anno 8, domnus Theodericus secundus hujus nominis, Metensis episcopus, anno episcopatus sui 49 (642), in cœnobio nostro per aliquot tempus commoratus, in lectum egritudinis

A incidit. Qui cum ad extrema pervenit, ad preces fratrum hujus loci, communicato sibi consilio suorum, contulit nobis scrutum hujus opidi, scilicet omne jus grute, quod solum ad ipsum pertinebat, et libertatem grutarium constituendi, ac domum cum appendiciis suis, intra quam materia grute conficiebatur, sitam in opposito aule abbatis nostri, platea publica intermedia. Post cujus obitum Adelberoejus consanguineus, nepos Adelberonis tercii hujus nominis ex fratre Theoderico duce Lotharingie seu Mosellorum successit, vir devotissimus, et post Deum et sanctum Domini Trudonem, hujus cenobii contra omnes principes et tyrannos defensor usque in finem vite sue fidelissimus. *Incid.* Eodem anno defuncto Wasone Leodiensi episcopo successit Theoduinus, qui preluit 28 annis.

Anno Domini 1050 503, prelationis domni Guntramni 16 anno Stepelinus, hujus loci monachus, scripsit ad prelatum domnum Guntramnum librum de miraculis beati Trudonis, que temporibus hujus domni Guntramni apud nos precebuerunt sub numero centenario et amplius, quibus anteposuit aliqua miracula ante hec tempora facta. Iste Stepelinus adhuc puer ad ordinem receptus fuit in hoc monasterio, circa 21 annum domni abbatis Adelardi primi, qui puericie sue tempore vidit laudabilis vite seniores, qui 80 et amplioribus annis sub habitu monachali Deo et sancto Trudoni devote servierunt; qui etiam ad tot annorum numerum pervenit, sicut in secunde partis octavo libro clarebit (643). Post hos annos plus minusve vir quidam nobilis castellanus incaute deambulans, cum de alto cadens crurium debilitatem incurrisset, compuncto corde ad conversionem intendens, suscepto habitu religionis contulit monasterio huic alodium suum, quod et adhuc optinere dicimur. Qui in monachatu tanto ferventius se in bonis operibus exercuit, quanto gravius in seculo deliquisset se cognovit. Is, cum more solito ante matutinos alios ad peculiare orationes agendas preveniret, sanctuarium intravit, et retro majus altare, quod tunc ibidem fuit, ad orationem prostratus ante altare beati Trudonis, paululum soporatus vidit mire pulcritudinis infantulos per crepidinem altaris discurrere, flentes, gementes, capillos trahentes atque compositis manibus ita conquirentes: *Heu, heu!* Hec illis reciprocantibus, frater ille innocue etati compatiens: *Fvlti,* inquit, *qui estis, et que est causa tanti meroris?* Innocentes aiunt: *Pueri sumus, en domini nostri sancti Stephani sanguis jam versabitur.* Post quam vocem disparuerunt. At ille evigilans negligentiam non negligendi tam pretiosi pigneris veritus, priori loci nostri petita

VARIE LECTIONES.

496 Anno Dom. — intermisit *apud Henschen.* 497 Trudonensis abbas *H.* 498 que — erant *desunt H.* 499 exhiberet *H.* 500 anno Domini 1043 plus minusve *addit H.* 501 eruptione *H.* 502 palpitantes *H.* 503 Anno Domini 1050 — pervenit *dedit Ghesqueter V, 80.*

NOTE.

(641) I. e corpora.

(642) Imo 40, anno 1046 obiit.

(643) I. e. supra in primi Rudolphi continuatoris libro VIII, 8.

loquendi licentia visionem indicat. Excitatis ergo fratribus, matutini cum celeritate cantantur, incumbentibusque domno abbate Guntramno et conventu in orationibus, acceptis disciplinis et confessione omnium facta, capsa pretiosi thesauri aperitur, et roseus ac fluidus sanguis ille usque ad supremam inclinati vitrii vasculi oram fluxisse invenitur. Accitoeque industrio aurifabro, circa vasculum pretiosi sanguinis sperica clausura componitur, et sic in loculo undique munito reconditur. Iste celestis thesaurus, quem nemo dubitet, quin sit veraciter in hoc monasterio, ex providentia laudabilium tunc seniorum in tam secrete loco tutatus est, ut nec incendio poterit coerumpi neque predonum violentia auferri.

Anno Domini post hunc 1132, imperii Lotharii anno 8, quidam noster serviens nomine Gozelinus in nocte festivitatis beati Martini (*Nov.* 10), sero facto lectum suum, ut dormiret, super locum sepulchri domni abbatis Guntramni stravit. Is, cum pulsatis signis et inceptis matutinis a turri majori exiens cubitum iret, apparuerunt ei tres spectabilis forme viri, sacris vestibus amicti et clara nube circumdati, stantes in medio monasterii ante crucifixum. Quorum unus eminentior aliis visus est gestare virgam pastorem, dominice crucis signo insignitam. Matriculario (644) illo interim ante lectum sepulero abbatis suppositum tremulo et stupido residenti, ille admirationis persone quasi indignantes et minas intentantes vise sunt ei appropriari, sed illo melleo loco super latus suum in terram ruente, et transpositionem leati ex voto meditante, disparuerunt. Mox ille reverentiam exhibens sepulchro et sepulto, letam exinde tollit, et devotior factus Iherosolimam postea proficiscitur. Hanc apparitionem hic ponimus propter materiei convenientiam.

— Descripta (645) monasterii ampliacione et reparacione, ac provisione copiosa materiarum ad structuram necessariarum in generali, memorie commendandum est per singula, quam animose pia sollicitudo hujus domni Adelardi (646) fabricam hujus monasterii cepit dilatare. Primo enim in loco atrii, quod fuit post lune veterem criptam, novum cancellum, qui et sanctuarium dicitur, cum duabus absidibus firmissime fundatum, in altum produxit, testudinibusque lapideis formose volutatam consummavit (*an.* 1057). Infra quod opus novam criptam et spatiosam, undique lapidea celatura testudinatum, ad perfectum complevit, intra quam structuram septem erexit altaria, quorum primum et majus, in medio sanctuarii, in honore beate Marie et sanctorum Quintini et Remigii construxit. Post quod aliud est in honore sanctorum Martini et Cristofori, tertium vero sub absida sanctuario coherenti ad dextram,

A in honore sanctorum Johannis baptiste et Johannis evangeliste, quartum, quod est sub absida ad levam sanctuarii. in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli et aliorum omnium. Altaria vero, que in cripta sunt, sic constituit: principale, quod stat in medio, fundavit in honore sanote Trinitatis et beate Virginis ac sancti Stephani, secundum ad dextram ibidem in honore sancti Benedicti, et tertium ad levam situm in honorem sancti Gregorii, Hiis omnibus rite perfectis, corpus domne Berthe comitisse Flandrie, quod in veteri cripta tempore Thietfridi abbatis humatum fuit, elevavit, et ad levam majoris altaris in sanctuario transtulit, et in tumba eminenti, Paris lapidibus polita, infra voltam honeste conclusit. Et quia post vetus sanctuarium, de quo habetur supra in primo libro prime partis capitulo 12, predicta vetus cripta erat, replevit illam humo, et ibidem chorum psallentium construxit. Inter quem et illud novum sanctuarium gratum ascensum erexit, quem septem gradibus protraxit. Prosequenti vero tempore, cum quedam monasterii edificia per suos antecessores erecta sed minus completa cerneret, ad perficiendum ea animum accinxit. Inter que majorem turrin nostram, quam devotus abbas Guntramnus suo tempore usque ad medium cum duabus testudinibus lapideis produxit, iste superaddito tercio ascendendi statu, eam paulo humilium, duabus collateralibus erectam, magnis impensis consummavit. Preterea navim monasterii, quamvis nequaquam ruinosam, eversis fortissimis pilariis erectisque pro illis spectabilibus columnis, muro ad summum coequato reparatam consummavit. Erat ergo suo tempore in tantum de novo augmentata hujus veteris ecclesie fabrica, ut de ipsa sicut de bene consummatis ecclesiis congrue secundum doctores diceretur, quod ad staturam humani corporis esset formata. Nam habebat, et adhuc habere cernitur, cancellum, qui et sanctuarium, pro capite et collo, eorum stallatum pro pectoralibus, crucem, ad utraque latera ipsius chori duabus manicis seu aliis protensam, pro brachiis et manibus, navim vero monasterii pro utero, et crucem inferiorem, eque duabus alis versus meridiem et septemtrionem expansam, pro coxis et cruribus. Fuerunt insuper ab antiquo ante tempora hujus Adelardi due speciose cum firmissimis parietibus in altum producte abside, navi ipsius ecclesie ad dextram et levam coherentes, que, ubi manicis anterioris crucis jungebantur, habebant duas turres eminentes, unam versus meridiem et aliam versus septemtrionem respicientes, altitudine muro monasterii pares; ubi vero diete abside posterioris crucis alis seu manicis continuabantur, habebant duas capellas, unam ad dexteram in honore sanctorum

NOTÆ.

(644) Est socius sacristæ.

(645) Hæc respiciunt ad Rudolphi gesta I, 12, ubi interpolator hæc inseruit, quæ hoc loco cum reli-

quis ejus interpolationibus conjunximus.

(646) Secundi.

Eucnerii, Leonardi et Gertrudis, reliqua versus ambitum in honore sancti Lamberti. Et quia de cancello seu sanctuario et absida tractatur, sciendum, quod cancellus est caput et humilior pars ecclesie versus orientem respiciens, et dicitur alio nomine sanctuarium, eo quod ibi sancta conduntur vel tractantur, et porrigitur usque ad chorum, unde tempore quadragesimali velum solet inter chorum et cancellum seu sanctuarium in ecclesia suspendi. Abside vero sunt exedre seu appenditie, que aula- rum seu ecclesiarum lateribus adherent pro deambulatione amplianda.

Incid. [SIGEB.] A. Domini 1057. Henrico secundo in imperio mortuo, filius ejus Henricus tertius imperator succedit, et 50 annis imperat. Anno ejus 3, Stephanus nonus, frater Godefridi ducis Lotharingie et comitis Ardenne, fit papa, et moritur anno sequenti.

Anno Domini 1060, hujus Henrici in regno anno 4, Theoduini Leodiensis et Adelberonis Metensis episcoporum anno 13 idem Adelbero ad postulationem abbatis Adelardi et fratrum hujus loci omne jus scruti in gruta, quod predecessor ejus Theodericus secundus nuper ecclesie et fratribus donaverat, confirmavit, presentibus ibidem in eodem cenobio Theoderico duce Lotharingie seu Mosellanorum, ejusdem fratre, advocato hujus opidi, et Otone comite Durachii, subadvocato, de qua gruta et jure ipsius infra notabitur. Ante hunc annum Theodericus prefatus, dux Lotharie, constituitur advocatus hujus opidi, qui Ottonem comitem Durachii, fratrem Emmonis comitis de Los sibi substituit.

Anno Domini 1065 plus minusve inter domnum Adelardum abbatem et Fredericum ducem, advocatum nostrum, controversia exorta est de jure advocatus, sed per scabinorum declarationem determinatum est, quod ab antiquo advocatus habet tertium denarium ex tribus generalibus placitis et magno banno, de ceteris nichil, nisi per scultetum episcopi vel abbatis in magnis causis ad hoc fuerit invitatus.

Postea anno 1065 defuncto duce Frederico, instante domno Udone successore ejus in presentia hujus domni Adelberonis, idem scabini adjurati eadem que antea protulerunt declaraverunt.

Anno Domini 1065, quando combustum fuit monasterium, solutis in eo columpnisque pro pilariis erant, duo interiores navis ecclesie parietes ruerunt et eorum ruina sanctuarii veteris ambo altaria, minus scilicet sanctorum Trudonis et Eucherii, ac majus, antierius stans, in honore duodecim apostolorum contrivit. Quorum unum, quod est sanctorum Trudonis et Eucherii, postea est reparatum, alterius vero etiam vestigia sunt abolita. Post premissam

igitur ruinam Lanzo abbas sanctorum Trudonis et Eucherii corpora, in sanctuario illo occultata, voluit requirere, et ob hoc incipiens longius inde circa eorum sepulcrum fodi jussit. Sed locus ipse in tantum plenus inventus est sarchofagis, ut inter sarchofagum et sarchofagum vix interdum pedis unius distaret spacium. Referebant de hoc aliqui, quod quidam loci nostri abbas Imizo omnium suorum predecessorum abbatum ossa de diversis monasterii locis, in quibus humata jacebant, elevari fecerit, et in predicto sanctuarii loco simul posuerit, circumpositis quatuor lapidibus marmoreis. Qui post hoc annum non supervixit. Preterea cum sub anteriori parte majoris ibidem altaris defossum esset, inventus est, sarchofagus ita positus, ut, dum sacerdos huic altari assisteret, pectus ibidem quiescentis sub pedibus haberet. Quo diligenter aperto, inventus est quidam in eo pretioso coopertus pallio, sed occipitium non habebat. Duo etiam lateres ibidem inventi sunt, unus ad caput, alius ad pedes, sed nichil erat inscriptum. De quo presentes magnum aliqui rati, ad corpus accesserunt, et arguenda temeritate disjecto per sarchofagum hac illacque membratum corpore, si qua indicia reperire possent quis fuerit, adhibitis etiam luminaribus inquisierunt, sed nichil invenerunt. Pari modo ad ingressum parvi chori aperto sarchofago, quidam inventus est indutus cappa purpurea, aurifrigio optime parata, sed nulla quis fuerit indicia sunt reperta, a plerisque tamen sanctus Libertus fuisse estimatum est. Ad quod spectaculum totus conveniens populus miralatur, quod mox ubi atrectata fuissent ornamenta quibus operiebantur, in cinerem solvebantur. Tandem vero fossum est usque ad locum, in quo sancti erant reconditi, inventumque est foramen in muro volte seu cripte illius, ad grossitudinem manus hominis. Cumque unus de popularibus, humana tactus curiositate, quid in ea contineretur scire vellet, accensam candelam virge summitati affixit, et per foramen in criptam misit. Cui quidam astans hunc presumptionis arguit, et turbulento clamore, ut cepto desisteret, monuit. Quod populus audiens tumultuoso strepitu infremuit, aliis, ad quos rei notitia pervenerat, progressum prohibentibus, aliis, qui rem ignorabant, ut cepto scrutaretur, conclamantibus. Quorum strepitu ille territus, ceptum intermisit. Abbas etiam Lanzo progredi veritus, priorem claustri ad episcopum Leodiensem Henricum direxit, querens quid vel super inventis corporibus vel in reliquum sibi esset agendum. Qui hujusmodi factum in mandatis primo arguit, inde progressum vetat, et ad ultimum, ut celebratis missarum solempniis pro fidelibus defunctis et commendatione animarum facta clauderentur sarchofagi, aspersis prius aqua

VARLE LECTIONES

⁵⁰¹ hæc capitis 5 titulo signata libro secundo Rudolfi interpolator subnexuit ⁵⁰⁵ A. D. 1085 — spacium apud Henschen ⁵⁰⁶ Abbas — factum fuit avud II. ⁵⁰⁷ Herimannum H.

benedicta corporibus et incensatis, et sic terra a operirentur, mandavit. Quod ita factum fuit.

[SIGEB. *Auct. Afflig.*] Anno ⁹⁰⁸ igitur quo supra 1085 Romani Henricum imperatorem quartum regni nomine recipiunt, ac eorum iudicio prefatus papa Gregorius a papatu abjudicatur, et Clemens ille inthronizatur. Anno hunc precedenti monasterium Haffligense sumpsit exordium.

[SIGEB.] Anno ⁹⁰⁹ Domini papa Gregorius VII exul moritur, cui Victor successit. Quo mortuo Urbanus II contra imperatorem et ejus antipapam anno tertio post hunc successit, et 11 annis preest.

Anno ⁹¹⁰ eodem, anno scilicet Domini 1086, secundum seniorum tunc temporis relata et in antiquis libris nostri monasterii diligenter conscripta, miles quidam, cui Arnulfus comes de Los, nepos B Ghiselberti comitis de Durachio, excubias majoris turris nostri comiserat, intempeste noctis silentio prospiciens deorsum ad exustam monasterii navem, ceteris consortibus suis dormientibus, vidit quosdam specie monachali habitu vestitos a cimiterii nostri loco nudis pedibus procedere usque ad sepulchrum sanctorum Trudonis et Eucherii, quod, ex recenti adhuc incendio sine tecto redactum sub divo, cum satisfactionibus et humillimis supplicationibus reverenter ambiebant. Hujus ille visionis conscius et testem volens adhibere, cum conaretur soporatum excitare proximum socium, ipse immobilis mutusque tam diu permansit, usque dum visio disparet, reversis illis, quos viderat, ad pristinum cimiterii locum. Moxque tante visionis virtutem non ferens, tam valido languore correptus est, ut tertia die exanimatus sepulture traderetur.

Anno Domini 1096 ⁹¹¹ Godefridus dux Lotharingie et comes Bullii, vendito prius castro de Bullio cum villis suis Leodiensi episcopo Obberto pro 1300 marcis argenti, ad terram sanctam cum Hugone fratre regis Francie et comitibus Flandrie, Provincie, Normannie ac multis principibus et populo innumerabili, cujus numerus est estimatus 600000, signo crucis prius ad exortationem Urbani II, ab omnibus assumpto, Judeis in Christum credere nolentibus occisis, proficiscitur.

Anno ⁹¹² Domini 1100 Godefridus de Bullio et dux Lotharingie, per cujus industriam Iherosolima a

christianis capta est, ipso tunc facto rege Iherosolima anno precedenti, hoc anno moritur. Et eodem anno Henricus imperator Henricum Lemburgensem sibi rebellantem ad deditionem coegit, receptoque in gratia multa mediante pecunia ducatum Lotharingie vacantem confert. Hic sciendum diligenter, quod duo sunt et fuerunt duces Lotharingie, quorum unius ducatus incipit prope Metensem urbem, et porrigitur inde juxta ducatum ducis Austrie, et vocatur alio nomine Mosellanorum; reliquus ducatus Lotharingie est ab hac parte, et est longo tempore incorporatus ducatu Brabantie.

Iste ⁹¹³ dominus Theodericus (647) inter plurima gratiarum dona divina et humana predictus scientia, precipuus erat in prosarum, ritmorum et metrorum dictamine, qui vitam sancti patris et patroni nostri Trudonis, quam dudum Donatus dyaconus et, ut creditur, loci hujus professus, mandante Metensi episcopo plano stilo descripserat, ad prepositi Gardardi superius sepe nominati instantiam, apud Gandavum in cenobio sancti Petri, ubi post obitum Adelardi secundi, abbatis hujus loci, diu exulavit, urbaniori dictamine, cujus principium est: *In exaltando igitur*, etc., eliquavit. Sermonem insuper, qui legitur in translatione sanctorum Trudonis et Eucherii, cujus initium est: *Gloriosum est hodierna*, etc. (648), cum quibusdam ibidem responsoriis, scilicet hec duo et *O viri misericordie*, et antiphonam ⁹¹⁴ urbis eterne et *Trudo virtutum* cum antiphonis, responsoriis et versibus, qui in depositione sancti Trudonis decantantur, dictavit; quos tunc prior Rodolphus, vir litteratissimus, in musica Guidonis Aretini expertus, ipso jubente, modulante centonavit.

Anno Domini 1126 Henricus quartus imperator, qui patrem contra jus nature captivaverat, sine liberis moritur. Cui Lotharius quartus in regem electus succedit, qui anno regni sui 3. Godefridum Lovaniensem comitem de ducatu Lotharingie abjudicat, et Waleramnum comitem Lemburgie instituit ⁹¹⁵.

Anno Domini 1127 Stephanus Metensis episcopus contulit nobis unum curtile ad usus fratrum, situm ante orientalem portam curie nostre nostri cenobii ⁹¹⁶.

CONTINUATIONIS TERTIÆ PARS SECUNDA

PREFATIO.

Expletis ⁹¹⁶ pridem tribus partibus compilationis in gestis abbatum hujus monasterii, convenit saltem in hac quarta parte colligere quæ restant pauca,

quia plurima memoria digna precedentium patrum pretermisit annotare negligentia. Cum igitur secundum Gregorium in omeliis qui ad aream non valet

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁰⁸ hæc ad III, 2 in margine inferiori adscripsit interpolator. ⁹⁰⁹ hæc ab interpolatore in indice quem confecit adjecta sunt. ⁹¹⁰ hoc caput in indice adjecti interpolator. ⁹¹¹ hæc ab interpolatore in indice adjecta sunt. ⁹¹² hæc interpolator in indice subjunxit. ⁹¹³ ab interpolatore in indice adjecta. ⁹¹⁴ a 1°. ⁹¹⁵ interpol. 1°. in margine. ⁹¹⁶ prima verba ex cod. dedit H.

NOTE.

(647) Abbas Trudonensis.

(648) Vide apud Surium Act. SS. VI.

afferre manipulum, prodest illi, ne vacuum veniat, quod Anuntur, quorum nomina hec sunt: Nycholaus, Crispicas portet: idcirco, licet multitudo scribendorum, Christianus, Johannes, Libertus, Johannes, Thomas, Willelmus, Henricus, Willelmus. In secundo libro ponuntur gesta trium abbatum, scilicet Ade, Amelii et Roberti; inter que gesta plurima interseruntur incidentia annalibus congrua.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI PRIMI QUARTE PARTIS COMPILATIONIS IN GESTIS ABBATUM, ET PRIMO DE GESTIS NYCHOLAI ABBATIS.

1. *De Nicholai abbatis electione.*
2. *De incorporatione decime ecclesie de Alburg. Incidentia diversa.*
3. *De officii scultetici seu villicationis nostre controversia.*

DE GESTIS CRISTIANI ABBATIS.

1. *De Cristiani abbatis electione.*
2. *De officio sculteti seu villicationis et ejus redemptione. Incidentia de imperio Frederici secundi et aliis.*
3. *De superstitione ad inventionem Anglicani monachi*
4. *De sancta Luthgarde priorissa Sancte Katerine.*
5. *De civitatis Leodiensis depopulatione.*
6. *De bello apud Steps, et qualiter episcopus incendiis invasit Brabantiam.*
7. *De bello juxta pontem Bovinum, ubi conspirantes in episcopatum principes succubuerunt*
8. *De obitu Cristiani abbatis.*

DE GESTIS JOHANNIS HUIUS NOMINIS PRIMI ABBATIS.

1. *De postulatione Johannis in abbatem et ejus creatione.*
2. *Quomodo visitatio monasteriorum Stabulensis et Malmundariensis per C. cardinalem legatum sibi est commissa.*
3. *Quomodo cum abbacia ista abbatiam in Tuitio de mandato C. cardinalis suscepti*
4. *Quomodo medietas opidi Sancti Trudonis Leodiensi Ecclesie acquisita est.*
5. *De abbate Sancti Pauli Trajectensis.*

DE GESTIS LIBERTI ABBATIS.

1. *De electione Liberti abbatis.*
2. *De officio villicationis nostre.*
3. *De festo sancti Liberti de novo instituto.*
4. *De translatione monasterii sororum nostrarum monialium a suburbio Sancti Trudonis.*
5. *De cessione hujus abbatis ab abbacia.*

DE GESTIS JOHANNIS SECUNDI HUIUS NOMINIS ABBATIS..

1. *De Johannis abbatis ad hanc abbatiam institutione et de mutuo ad usuras ejusdem tempore contracto, et de dampnis occasione hujus mutui emergentibus. Incidentia plura.*
2. *De cessione hujus abbatis Johannis ab abbacia ista.*
3. *De mutuo occasione dampnorum per priorem et conventum ad usuras contracto.*

GESTA THOME ABBATIS.

1. *De creatione Thome in abbatem, et de debitorum obligatione, qua monasterium invenit ad usuras obligatum.*
2. *De officio villicationis nostre, et quomodo magnates hujus opidi ad fidelitatem suam donis mancipavit. Incidentia plura, et de obitu regis Romanorum lantgravii, et quomodo successit Willelmus comes Hollandie electus.*
3. *De hospitali sancti Trudonis, et de recuperatione pontificalium ornamentorum.*
4. *De numero monialium de Milen et de obitu Thome abbatis.*

DE GESTIS WILLELMI PRIMI HUIUS NOMINIS ABBATIS.

1. *De Willelmi abbatis postulatione in abbatem et ejusdem electione.*
2. *De lite, quam contra Lumbardos usurarios in curia Romana sex annis peregit, et ejus concordia. Item de gravibus aliis expositis.*
3. *De acquisitione advocatie in Alburgh, et redemptione diversorum bonorum monasterii et 16 prebendarum, quas ministeriales et officii seculares hereditarie habebant.*
4. *De numero manachorum hujus loci causa exigente restricto ad tempus.*
5. *De emptione 14 mansionum, et ampliatione nostre curie claustralis versus paludem sardonum et lapideam plateam.*
6. *De discordia episcopi et patrie mutua, et proscriptione facta apud Voithem.*
7. *De latrocinio hospitis, et origine octo dominorum.*
8. *De violentiis et injuriis, quas octo domini nostro monasterio fecerunt, et electo Leodiensi episcopo occasione percussure monete, et de obsidione opidi per Henricum ducem Brabantie.*
9. *Quomodo octo domini duci Brabantie dominium opidi tradiderunt et monasterium violaverunt, abbatem fugaverunt, ecclesiam beate Marie violaverunt, sacerdotes et scabinos captivaverunt.*
10. *De proscriptione octo dominorum et de castro episcopi.*
11. *De augmentatione prebende, de monachalibus in vino, in refectorii ferculis et in vestiario, et de prima*

fundatione curie Beghinarum in Sancta Agnete, elaborante ad hoc Willelmo abbate. Item de censu fratrum Minorum.

12. *Quomodo sunt vendita bona nostra super Mosellam, et de violentia quam comes de Los et dux Brabantie nobis fecerunt usurpando iurisdictiones villarum monasterii nostri; et de molendino in Mecheren.*

13. *De prebendis beate Marie, et de prebendis minoribus, et de elemosina ad portam, et pottagio quod in caldaria super fornacem solidata condebatur.*

14. *De non recipiendis ad nostram congregationem de illegitimo thoro procreatis. Item de mira apparitione Willelmo abbati ostensa de anima defuncti commonachi. Item de ejusdem obitu.*

DE GESTIS HENRICI ABBATIS.

1. *De creatione Henrici in abbatem hujus loci. Incidentia plura.*

2. *De cessione ejus ab abbacia.*

DE GESTIS WILLELMI ABBATIS HUIUS NOMINIS SECUNDI.

1. *De institutione Willelmi secundi in nostram abbaciam et ejus laudabili vita.*

2. *Incidentia de episcopi Leodiensis occisione et alia plura. De communitate in oppido erecta de consensu episcopi et abbatis ad tempus placiti ipsorum, et de bello apud Wuronc.*

3. *De edificatione mansionis nostre in Donc, et de alveo fluvii Herke, et obitu hujus Willelmi abbatis.*

INCIPIT QUARTA PARS

In gestis abbatum monasterii sancti Trudonis, divisa in binos partiales libros. Cujus primus liber continet novem abbatum gesta; et primo

DE GESTIS NYCHOLAI ABBATIS.

1. Anno Domini 1180, imperii Frederici primi A xxxix.] Anno sequenti Saladinus soldanus terras ac anno Rodulphi Leodiensis episcopi 13, defuncto Wirico pie memorie abbate 3 Idus Decembris, Nycholaus eodem die eligitur, et 12 Kal. mensis Januarii consecratur.

2. Anno prelationis sue 2 (1181) ecclesia de Alburg cum omni decima ejus proventibus stipendiis fratrum est incorporata, prout in cartis nostris, per Lucium papam tertium et Balduinum Trajectensem episcopum datis, liquide continetur *Incid.* Anno 3. prelationis ejusdem (1182), 11. Kal. Aprilis, fulmen cum horrido tonitruo dilapsum ecclesiam beati Laurentii Leodii intravit, neminem lesit, intactisque cortinis, pallium majoris altaris scidit nec ussit; et sudario altaris illeso, sigillum ipsius altaris in septem partes divisit. *Incid.* Eodem anno, 3. Nonas B Novembris, ecclesia eadem per Rodulphum Leodiensem episcopum reconciliatur. *Incid.* Anno prelationis ipsius 4, scilicet anno Domini 1183, Godefridus tertius dux Brabantie Jerusalem proficiscitur et filius ejus Henricus ipso recedente castrum Jacie (649) destruit. Anno ipso plures apud Flandriam combusti sunt heretici, Anno sequenti mortuo Godefrido duce Brabantie (650) Henricus (651) ejus filius succedit et castrum Durachii destruit. *Incid.* Anno suo sequenti, 4 Kal. Maii, combustum est monasterium sancti Lamberti Leodii et sancti Petri ibidem cum claustris suis et omnibus officinis ac episcopi palatium. *Incid.* Anno Domini 1186 combustum est totum oppidum nostrum Sancti Trudonis cum ecclesia beate Marie, monasterio illeso remanente, sub quo incendio plures utriusque C sexus cum pueris suffocati sunt. *Incid.* [VINC. BELLOV.

cristianorum invadit, christiani vincuntur (1187), Jerusalem obsidetur et capitur, crucis signatio predicatur. Philippus rex Francie, Henricus rex Anglie cum principibus fidei catholice pro liberatione terre sancte cruce signantur. *Incid.* Anno Domini (1188) Henricus cardinalis episcopus Albanensis apud nos biduo missas celebrat, populo predicat, et multos crismate confirmat, 4 Kal. Maii *Incid.* Eodem anno Parisius in generali consilio multa milia nobilium et plebeiorum cruce signantur. Eadem nocte luna visa est descendere ad terras, et postea paululum ad locum suum redire. Circa idem tempus imperator Fredericus cum principibus imperii crucem accipit; et Rodolphus Leodiensis episcopus cum illo proficiscitur. *Incid.* Anno Domini 1189 Henricus dux Lovaniensis nonas Junii ex conducto inite pacis castrum Durachii, quod ante aliquot annos destruxit, reedificat. *Incid.* Circa idem tempus idem dux opidum Sancti Trudonis occasione advocatie obsidet et oppugnat (652), sed non expugnat. Ferunt, quod in hac aut consimili ducis obsidione in opido fuerunt honesti et prudentes scabini et burgenses, qui consilio inuito, ut ad benivolenciam animum tanti principis excitarent, fecerunt ignatias fieri delicatas, prout ab olim in opido consuete sunt confici, quas alio nomine vocant placentas; has per spectabiles viros, datis dexteris liberi accessus, prandenti duci sub papilionibus propinaverunt, protestantes, quod opidi incole nil sinistri adversus suam dignitatem molirentur, supplicantes, quatinus pietatem sue nobilitatis super eos distillaret. Tunc ipse dux inspecta humilitate prudentium opidanorum, munusculum

NOTÆ.

(649) Num Jauche?

(650) Obiit Godefridus III anno 1190.

(651) Primus inter duces Brabantie.

(652) De his vide Gisleberti Chronicon Hannonie ed. Chasteler p. 201.

gratanter accipiens, post paucos dies obsidione remissa cum tanto exercitu benigne ad sua repeditavit. *Incid* [VINC. BELL.] Anno sequenti (1190) Fredericus imperator cum maximo exercitu juxta Anthiociam veniens, de equo lapsus in parvorivulo extinctus est. Et propheta impleta est de ipso in cunis jacente facta: *Intrabit ut vulpes, regnabit ut leo, morietur ut canis.* Cui filius ejus Henricus quintus ratione nominis succedit, et imperat annis 7.

3. Tempore hujus abbatis, licet aliqui suorum predecessorum multa beneficiata et a villicis usurpata minus juste bona monasterii redemerunt, tamen plus quam 27 officia seu ministeria sive in feodum aut in aliud jus hereditarium diverse persone in gravamen magnarum impensarum nostre ecclesie possederunt. Inter que officium villicationis seu sculteticum fuit causa gravis dissentionis. Cum enim sepe abas iste cum Everardo villico litigasset, et propter quosdam excessus eidem villicatio abju-

dicari debuisset, tandem multorum precibus abbas inductus, consensit quod Everardus villicationem eo modo tenere deberet, ut nulli preterquam monasterio vendere posset nec alienare ab ecclesia, si abbas vel quilibet successor ejus ad scabinorum excommunicationem et suorum fidelium emere consentiret; sicque dissensio est sopita. *incid* [VINC. BELL.] Anno Domini 1191 christiani post longam obsidionem civitatem Acon expugnatam ceperunt conditione tali, quod pagani salvis corporibus discederent, et crucem Domini redderent, et captivos christianos libertati restituerent. *Incid.* Eodem anno vise sunt acies pugnantium ex aere in terram descendere, et facta inter se pugna mirabili subito evanescere. Anno ipso Rodulphus Leodiensis episcopus de transmarinis partibus rediens, cum 23 annis prefuisset, veneni poculo interisse dicitur. Post quem anno sequenti (1192) Albertis frater Henrici ducis Lotharingie in episcopum eligitur.

DE GESTIS CRISTIANI ABBATIS.

1. Anno Domini 1193, imperii Henrici ratione imperii quinti anno 4 (653), Nycholaus, postquam strenue 12 annis preluit, malorum pertesus ab abbacia decedit, 5 Kal. Aprilis. Cui eodem die Cristianus electus succedit, et 9. Kal. Maii (654) consecratur. Hujus patruus fuit Wiricus abbas, et quidam scabinus dictus Johannes Kint ejus nepos, cognationis de Staplen capitaneus. Ipse precipue fuit devotus et religionis zelator.

2. Abbatis hujus tempore Everardus, de quo supra mensio facta est, rebus temporalibus attenuatus, contra promissum alienare voluit ab ecclesia officium villicationis, quod abbas non consensit, sed inspecta utilitate ecclesie sue, data certa pecunie summa ipsum redemit. Qui, cum postea ex necessariis utilitatibus pecunia indigeret, prefatum officium Ottoni theloneario, potenti et prediviti opidano, sub condita pecunie summa impignorare curavit. Sed fideles ecclesie, precavescentes, ne per eumdem Ottonem tam ipse abbas quam communes opidani in futurum nimirum possent opprimi, procurabant, quod talis conventio effectu caruit, pronunciantes, quod domnus abbas tradere deberet eidem Ottoni 10 marcas Colonienses pro pena, que indicta fuit parti ab illo contractu resilienti, sicque abbas constituit ad tempus quendam amicum specialem in villicum. Qua propter interim fidelium ecclesie consilio Clemens quidam honestus opidanus et uxor ejus Sigardis, cum forent de familia beati Trudonis, pro ipso offitio 80 marcas Colonienses deliberaverunt, et prefato Ottoni 10 predictas marcas remittere nolenti de eisdem satisfecerunt. Qui Clemens domno suo dans dextrarium bonum (655),

promisit cum uxore sua coram paribus ecclesie, si quando domnus abbas villicationem redimere vellet aut conventus ipse, paratus semper esset ad renunciandum restituitis sibi 88 marcis monete prefate. *Incid.* Eodem anno Albertus electus per sententiam pape (656). Remis in Leodiensem episcopum consecratur, et jussu imperatoris occiditur anno creationis sue 3. Eodem anno Albertus de Kuic et Symon filius ducis Ardenne pro episcopatu litigant. Symon fit cardinalis, et Albertus episcopatum pacifice obtinet. *Incid.* [VINC. BELL. XXI. 59]. Anno Domini 1197 Henricus imperator moritur. *Incid.* Anno sequenti (1194) dissensio magna oritur de eligendo imperatore, inter Philippum ducem Suavi et Ottonem ducem Saxonie. Otto in imperatorem consecratur et contra ecclesiam tyrannizat, ut patet in speculo hystoricali. *Incid.* Anno Domini 1199 combustum est claustrum nostrum in Dunc cum ecclesia, pridie Kalendas Aprilis. *Incid.* Eodem anno obiit Albertus Leodiensis episcopus. Cui successit Hugo de Petraponte, qui ecclesie Leodiensi acquisivit castrum Musal cum suo comitatu.

3. Tempore hujus abbatis Cristianus contigit mirabile quidam. Monachus enim quidam Anglicanus gratia hospitalitatis ad nos venit. Qui ex relatu fratrum intelligens quam maxima oblatio ob merita beati Trudonis hanc ecclesiam dudum ditavit, cupiens gratus esse abbati, excogitavit fallaciam, mediante qua claustrum a debitis quibus detinebatur exoneraret. Fecit enim per quosdam meatus subterraneos usque ad ima turris majoris protractos⁵¹⁷ sursum aquam⁵¹⁸ ad modum fontis ebullire. Quod ubi populus vidit, beatum Trudonem illud

VARLÆ LECTIONES.

⁵¹⁷ protractus 1°. ⁵¹⁸ hæc vox deest 1°.

NOTÆ.

(653) Tertio.

(654) Ita legendum videtur, codex *Marcii*.

(655) Equus bellis aptus.

(656) Cælestini III.

miraculose fecisse indubitanter crediderunt, divulgatumque est in tantum, ut confluentibus fidelibus altare beati Trudonis magnis oblationibus cumularetur. Sed quia talis ipocrisis diu latere non potuit, paucis mensibus, restructo meatu, fons emarcuit, et quo astu factum sit innotuit. Queres tandem ad aures summi pontificis delata est, cujus indignatio contra ipsum abbatem in tantum efferbuit, quod pontificalibus et mitra eum privavit.

4. [Vita S. Liutgardis 21, 17, 18, 22.] Anno Domini 1200 aut circiter, Lutgardis, devotissima monialis monasterii sancte Katerine, siti in suburbio opidi Sancti Trudonis, cum ibidem in manus Christiani abbatis, ut moris est, professionem solemnem faceret, in fine, cum secundum regulam abbati sicuti sue priorisse et sororibus ceteris pacis osculum offerre deberet, in tantum expavit sancti viri contactum, ut vix a sororibus ad id sit tracta. In quo, prout dixit postea, nullum sentit corporalem contactum. *De eadem.* Hec Deo digna Luthgardis dum anelare cepit, ut ministerio consecrationis per manus episcopi Christo uni viro perfectius jungeretur, data est occasio, quod plures ibidem moniales Leodiensis episcopus statueret consecrare Deo. Adducta est ergo Luthgardis ad cetum virginum consecranda. Quarum capitibus dum presul, per singulas in signum corone aureole sertum⁵¹⁹ ex zonis complexum inneceret, manifeste visum est tribus devotis personis ibidem astantibus, hanc Luthgardem pre ceteris presulem honorare, et pretiosam coronam auream illius capiti imponere. *De eadem.* Post aliquot autem discursus temporum defuncta priorissa, Luthgardis omnium consensu eligitur, et ex tunc locum et propositum mutare proposuit. Que cum a magistro Johanne de Liro, in omni sanctitate precipuo, et a Christiana Mirabili admoneretur⁵²⁰, ut ad Aquiriam (657) monasterium Cystericiensis ordinis, loco et prelatione relictis transiret, et hesitasset, Christus ei apparens ammonuit, ut finaliter ad prefatum Aquirie locum tenderet. Parens igitur hiis monitis, ad monasterium illud in Brabantia situm, postquam in monasterio sancte Katerine annis ferme 12 monialis exstitit, feliciter petita licencia transivit. Quod ubi moniales Sancte Katerine viderunt, inconsolabiliter doluerunt. Quarum dolori compatiens, consolationem a beata Maria matre Christi accepit, ut illud claustrum, a quo recederet, spiritualiter et temporaliter ejus precibus promovendum esset. Facta est hec Luthgardis translatio anno Domini 1206 aut circiter. *Incid.* [VINC. BELL. xxx, 1.] Anno Domini 1211 Fredericus rex

A Sicilie, Ottone ab imperio nuper destituito. in imperatorem eligitur, et Rome honorifice susceptus consecratur, et imperat annis 34. *Incid.* Eodem anno cepit guerra inter Hugonem Leodiensem episcopum et Henricum ducem Brabantie, occasione comitatus de Musal.

5. Anno Domini 1212 (658) ac anno prelationis ejusdem 20, in die ascensionis Domini, que fuit in die inventionis sancte crucis, Henricus dux Brabantie, dolens comitatum de Musal devolutum esse ad episcopatum Leodiensem, vastatis plurimis villis per episcopatum, in gravi multitudine armatorum Leodiensem civitatem invadit et expugnat, et infinitum thesaurum in auro, argento ac aliis preciosis substantiis omnino aufert. Clerici et sacerdotes spoliantur, omniaque ecclesiastica supellectilia et jocalia auferuntur, altare sancti Lamberti humano sanguine contaminatur, in ecclesia sancti Petri tres viri occiduntur, mulieres et virgines Deo sacratae opprimuntur et stuprantur, et pluribus in diversis locis interfectis, multi submerguntur, aliique captivantur quamplurimi. Quibus patrat, dux cum suis ad propria rediit. Post cujus recessum Hugo episcopus Leodiensis statim celebrato consilio apud opidum Hoyum ducem excommunicat, et lata sententia excommunicatum denunciat, et congregato magno exercitu trium milium equitum ac maxima multitudine pedestrium, cum auxilio et potencia comitum Ferrandi Flandrie, Philippi Namurcensis, Ludouici Lossensis, cum aliis multis comitibus et nobilibus Francie ad destruendam Brabantiam festinat. Dux vero hec audiens, magno terrore anxiatur. Prefatum comitem Flandrie adiit, ac per ipsum interpositis conditionibus pacem cum episcopo fecit, promittens Leodiensibus omnia dampna illis per suos illata restituere insuper et in ecclesia sancti Lamberti flexis genibus de suis excessibus veniam postulare, Sicque prefati principes cum suis ad propria redierunt. Eodem anno idem dux factus cum Philippo Francorum rege federe, filiam (659) ipsius regis accepit in uxorem, ei idcirco elatus, animo tumido quicquid episcopo promiserat facere recusavit. *Incid.* [VINC. BELL.] Hiis temporibus floruit Maria de Ognies, que cognovit in spiritu, quod debacante hostium irruptione perepiscopatum Leodiensem, univere sue congregationis sacre puelle in puritate sue virginitalis forent preservande.

6. Anno Domini 1213 (660) ac anno prelationis ejusdem 21, comes Flandrie Ferrandus mandavit episcopo Leodiensi et comiti Lossensi, ut congregatis exercitibus terras ducis invaderent ex parte una,

VARLÆ LECTIONES.

⁵¹⁹ certum 1°. ⁵²⁰ hoc vel simile verbum in codice desideratur.

NOTÆ.

(657) Avirs haud procul a Leodio.

(658) De his et sequentibus uberrime disseruit auctor Triumpho sancti Lamberti in Steppes apud Chapeville II, 603 (*Patrolog.* t. CXLIX, col. 287 seq.)

PATROL. CLXXIII.

(659) Mariam filiam spuriam Philippi regis.

(660) Narrationem harum rerum accuratissimam dedit Reinerus Sancti Jacobi, quem fortasse inter nostri auctores fuisse conjicere possis.

Ipse easdem invaderet ex altera. Etcum circa hujusmodi intenderet, rex Francie Philippus, gener (661) ducis, terram ipsius comitis hostiliter invadit, et opida quedam in Flandria vi ad deditionem compulit, et quedam cepit aliaque subvertit, et de Flandrensibus circa duo milia hominum in bello peremit. Quo audito comes expeditionem, quam contra ducem disposuerat, pretermisit, et insecutus regem, qui jam ad propria redierat, civitatem Turnacum cepit. Interea dux congregato cuncto suo exercitu, iterato terram episcopi intravit et opidum Tongris devastavit, Waremiam (662), Waleviam (663) et alias villas episcopi combussit, et civitatem Leodiensem repetiit. Cui cum appropiasset et eam firmissimis muris vallatam invenisset, ammiratus de tam festiva munitione perfecta, retro cessit, iterque ad Brabanciam direxit. Congregatis ergo interim exercitibus suis, Hugo episcopus et Ludovicus Losensis comes ipsum ducem festinato sunt insecuti, quem in custodia de Steps (664), que juxta villam Montenaken sita est, cum toto suo exercitu invenerunt. Ordinatis igitur aciebus ex partibus alterutris, durissimum commissum est prelium, cessitque victoria Leodiensi episcopo, et ceciderunt interfecti de exercitu Brabancie amplius quam duo milia virorum. Ipse quoque dux fuga consulere compulsus est, et venit cum paucis in opidum Lovanium. Episcopus vero procedens inde intravit terram ducis, et opida Lewis (665) Landen, Hanuel (666) et alias plures villas Brabantie devastavit. *Incid.* Post paucos autem dies Ferrandus comes Flandrensium, sua expeditione quam contra regem Francie disposuerat postposita, cum copioso exercitu Brabantiam intrare accelerat. Quod ut dux audivit, nimio terrore consternatus, data maxima pecunie summa pacem cum comite fecit, ac mediante interventu ipsius comitis, concordia pacis facta est inter episcopum et ducem. Sicque ipse dux id quod precedenti anno promiserat, sed adimplere renuebat, compulsus explevit, et apud Leodium veniens, ecclesiam sancti Lamberti humiliter intravit, et nudatis pedibus flexisque genibus beato martiri veniam de suis demeritis postulavit in presentia Hugonis episcopi, tocius cleri et populi. Quibus solempniter peractis, absolutionem ab episcopo accepit et ad propria rediit (667).

7. [Vinc. BELL. xxx, 1.] Anno eodem Fredericus, qui contra Ottonem imperatorem fuerat consecratus, Alimaniam intravit, cui principes regni pro majori parte adhererunt. Otto vero eximperator cum magno exercitu Aquisgrani venit, ut ex hinc in adjutorium

avunculi sui regis Anglie (668) contra regem Francie veniret. Ad quem Henrius dux Brabancie accessit, factoque federe cum ipso, filiam suam Ottoni in uxorem dare promisit (669), sub hac spe, ut se per illius potentiam adhuc vindicare contra Leodiensem episcopatum valeret. Quo federe facto (670), Otto imperator cum toto suo exercitu Nivelle venit. Ad quem cum duces Brabancie et Limburgie, comites Flandrie et Bolonie (671) alique principes devenissent in multitudine copiosa, conspirationem contra episcopatum Leodiensem unanimiter secreta fecerunt, ut quam cito victoriam quam sperabant contra Philippum regem Francie obtinerent, continuo prefatum episcopatum invaderent, potitaque victoria, inter se civitatem, opida, castra, munitiones et villas Leodienses, prout ordinaverant, divididerunt. Sed auxiliante Deo ac meritis sancti Lamberti faventibus, illis spe sua frustratis, preter votum accidit quod consequenter patebit. *Incid.* Anno sequenti Otto eximperator et Ferrandus comes Flandrie ac eorum complices, duces scilicet Brabancie et Limburgie, comes Bolonie, ac alii plures comites, principes et barones, contra Philippum regem Francie processerunt. Quibus idem rex juxta pontem Bovinum (672) cum suis occurrit (*an.* 1214, Jul. 27), commissoque prelio, cum ex utraque parte multi nobiles occubissent, victoria tandem cessit regi Francorum. Ibi comites Flandrie, Bolonie, Salesberie, scilicet frater regis Anglie (673), cum multis aliis capiuntur, ac plures occiduntur, Ottoque imperator et duces Brabantie et Limburgie post maximos labores et pericula cum aliis multis nobilibus per fugam liberantur. *Incid.* Eodem anno reges Francie et Anglie pacificantur. *Incid.* Eodem anno post fugam Ottonis eximperatoris in bella pontis Bovinii omnes principes Alemanie, qui adhuc Ottoni imperatori adhererant, illum pro desperato reputantes, Frederico a Romana ecclesia consecrato sunt juncti. Fredericus vero cum quinque milibus militum Aquisgrani tendit, Renum transiit, et porro ducem Brabancie et terram ejus tanquam fautorem Ottonis adhuc invadere disponit. Quod audiens dux territus est, et mediante Hugone Leodii episcopo pacem et illius gratiam obtinuit. *Incid.* Anno Domini 1215 ac anno prelationis ejusdem 23, Innocentius papa tercius Lateranense consilium celibrat, ubi inter ceteros ecclesiarum prelatos Christianus hujus loci abbas vocatus interfuit. *Incid.* Anno Domini 1216 ac anno prelationis ejusdem 24, ordo fratrum Predicorum, confirmatur per Honoriam terciam

NOTÆ.

(661) Socer.

(662) Wareme Sancto Trudoni vicinum.

(663) Waleffe prope Huy.

(664) Steppes; reportata est hæc victoria 13 Oct. 1213. Cf. Reinerum Sancti Jacobi apud Chapeville 11, 227.

(665) Leeuw haud procul a Sancto Trudone.

(666) Hanut prope Tirlemont.

(667) Quod factum est 28 Febr. 1214;

(668) Joannis.

(669) Mariam quam mense Maio 1214 in matrimonium duxit Otto.

(670) 12 Jul. 1214, ut probat auctor Triumphii sancti Lamberti in Steppes.

(671) Rainaldus.

(672) Inter Lille et Tournai juxta Cyssing.

(673) Guillelmus, filius spurius Richardi I regis.

papam, qui Innocentio ordinem ipsum promovere A
proponenti hoc anno successit ; unde versus :

M, C bis, X sexto cepit qui predicat ordo.

Incid. Anno Domini 1219 ac anno prelationis ejusdem 27, Honorius papa confirmavit regulam fratrum Vallis scolarium. Item idem confirmavit regulam fratrum habitantium in monte Carmeli, qui postea propter paganorum insultus compulsi sunt a loco illo per varias mundi partes dispergi. *Incid.* Anno Domini 1221 ac anno prelationis ejusdem 29. Kal. Septembris, combustum est fere dimidium opidum

Sancti Trudonis et ecclesia sancti sepulori. In hoc incendio tantum unus vir concrematur.

8. Iste abbas postquam prefuit annis 30, tandem in lectum egritudinis decidit, et sumptis ecclesie sacramentis devote in Domino obdormivit, sepultusque est in choro psallentium ante gradus. Cujus epitaphium hiis versibus intitulatur :

Hic sortitus erat nomen de nomine Christi,

Ergo christianum se vita ²²¹ prebuit isti ;

Et quia mente pia coluit pater is te, Maria,

Porrige, virgo, mannum saloaque tuum Chri-

[stianum.]

DE GESTIS JOHANNIS ABBATIS PRIMI HUIUS NOMINIS.

1. Anno Domini 1222, imperii Frederici secundi B
anno 22 (674), defuncto Christiano abbate, 15 Kal. Octobris, magister Johannes de Sanctis, decanus ecclesie sancte Marie in Aquisgrani, in abbatem hujus loci postulat. Super quo Leodiensis et Metensis episcopi (675) nimium gavis, patrocinaturos sese illi in cunctis affectuose sponponderunt. Qui humiliter obaudiens, per legatum Romane curie 5 Nonas novembris in abbatem creatur.

2. Eodem anno episcopus Portuensis et Sancte Rufine cardinalis, apostolice sedis legatus, 11 Kal. Decembris, auctoritate sue legationis eidem mandavit et commisit visitationem in monasterii Stabulans et Malmundarii tam in capite quam in membris exsequendam.

3. Prefatus legatus sequenti anno mandatum illi C
dirigit in hac forma : *C. (676) miseratione divina Portuensis et sancte Rufine episcopus, apostolice sedis legatus, dilecto in Christo Johanni abbati sancti Trudonis salutem in Christo Jesu. Licet salubriter in sanctis canonibus sit statutum, ut singulis personis singula officia committantur, frequenter tamen personarum consideratis et locorum qualitatibus ac circumstantiis, plures ecclesie conceduntur uni persone de gratia speciali. Hinc est, quod cum abbatiam Tuiciensem sancti Heriberti tibi commiserimus, ne monasterium sancti Trudonis ex nostra commissione jacturam in temporalibus vel in spiritualibus patiatur, tibi legationis qua fungimur auctoritate indulgemus, ut abbas Tuiciensis existens, abbas Sancti Trudonis remaneas, ut utrorumque monasterium et eorum personas auctoritate presentis indulgentie tanquam proprius abbas regas, et plenam curam eorum habeas in temporalibus et spiritualibus ministrandis. Datum Sybergis, 16 Kal. Martii. Incid.* Anno Domini 1226, beatus Franciscus incepit ordinem fratrum Minorum.

4. Anno Domini 1227 capitulum Leodii per solempnem commutationem procuria beati Lamberti dicta Maidieres, que sita est in episcopatu Metensi, acquisivit sibi jus, quod Metensis ecclesia in Leodiensi episcopatu optinuit, medietatem scilicet opidi Sancti Trudonis cum omni dominio et justitia ac ceteris villis ultra Mosam sitis, et hominibus tam nobilibus, clericis quam laicis, et quidquid juris in abbatibus in Leodiensi episcopatu sitis obtinuerit (677). Quam commutationem Treverensis (678) et Coloniensis (679) archiepiscopi, Gregorius (680) papa et Henricus comes Hollandie, rex Alemanie, et Metensis et Leodiensis episcopi cum suis capitulis confirmaverunt. *Incid.* Eodem anno Hugo Leodiensis episcopus confirmavit opido Sancti Trudonis, quod iudicio 14 scabinorum, quorum sunt 7 episcopi et 7 abbates, omnia in opido agerent (681). Hoc anno ut creditur, statutus ab antiquo 14 scabinorum Sancti Trudonis numerus ad numerum senarium est reductus. Quapropter ut amodo prefatus numerus in sua perfectione perseveraret, per domnum episcopum Leodiensem et abbatem hujus loci et scabinos cum opidanis sic concordatum est, ut quilibet ex istis sex scabinis protunc unum opidanum quem vellet eligeret in officium scabinatus, ac domni prefati de duobus reliquis quilibet eorum unum constitueret ; tali conditione subnixi, quod deinceps cum contingeret ²²² scabinatum vacare, superstites scabini eligere possent infra 40 dies unum idoneum in scabinum. Qui sub prefato dierum numero eligere pretermiserint, tunc episcopus seu abbas, cujus ille scabinus fuerat, unum idoneum quem vellet loco illius constitueret ; quod usque in hodiernum conservatur.

5. Anno eodem (1228), 6 Nonas Martii, Walterus prepositus hujus monasterii in abbatem monasterii sancti Pauli Ulterioris Trajecti assumitur,

VARIE LECTIONES.

²²¹ vite 1° ²²² contingerit 1°.

NOTÆ.

(674) Imperii 2, Siciliæ 24.

(675) Joannes.

(676) Conradus.

(677) Hæc ex parte desumpta sunt ex ipsa Metensis episcopi tabula, quæ cum aliis episcopi Leodiensis, Coloniensis, capituli Metensi et Heinrici regis existat ap. Chapeaville II, 246. Scriptæ sunt mense

Maio et Junio 1227.

(678) Theodericus II.

(679) Henricus I.

(680) Nonus.

(681) Præcepto dato 26 Jun. 1227. Chapeaville I. I.

quod pene desolatum, suis laboribus emendavit. In A Brabancie moritur, cui filius ejus Heinricus succed-
cujus anniversario habemus ad pytanciam unum dit (682).
modium siliginis. *Incid.* Eodem anno Heinricus dux

DE GESTIS LIBERTI ABBATIS.

1. Anno Domini 1228, imperii Frederici anno 17. ac Hugonis Leodiensis episcopi 23. defuncto Johanne abbate 7. anno sue prelationis, 10. Kal. Octob., Libertus ei succedit, et 12. Kal. Februarii (1229) in ecclesia nostra a domno Hugone episcopo Leodiensi honorifice consecratur. Eodem anno visi sunt in opido nostro pulli quidam semipedes, quadrupes et alii tripedes. Anno Domini 1230 Hugo Leodiensis episcopus 6. Idus Aprilis obiit (683); qui B ecclesie nostre 80 libraa alborum dedit. Cui Johannes et Appia hujus nominis secundus, major prepositus succedit.

2. Tempore hujus abbatis Clemens villicus, de quo supra narratur, villicationem vel officium sculteti, quod prius ⁶⁸³ sub pignore obtinebat, quatuor filiis fratris sui Serisii, de consensu domni abbatis, coram ministerialibus et scabinis contulit, pro eo quod ipse Clemens ecclesie nostre quandam decimam, que ad officium sculteti pertinebat, dedit, Heo fuit; minuta decima de tota villa Sancti Trudonis.

3. Iste domnus Libertus instituit festum sancti

Liberti sub festo duplici, et 30 solidos Lovanienses hereditarie acquisivit, quos abbas, qui pro tempore fuerit, singulis annis pytancie fratrum persolvit.

4. Anno Domini 1231 omne edificium monasterii sancte Katerine, situm in suburbio opidi Sancti Trudonis, quod Ad sanctam Katerinam vocatur. translatum est ad locum magis congruum et confluentium aquarum irriguum, quem locum nobilis domina de Parweis cum omni jurisdictione sua temporali dicto monasterio contulit. Sub eadem translatione corpus sanctum Christiane Mirabilis, quod 7 annis ante ⁶⁸⁴ in loco prioris monasterii humatum fuit, exhumatur, et ad locum nove habitationis transfertur. Anno eodem, in die beate Marie Magdalene (*Jul.* 22), Heinricus dux Brabancie opidum nostrum Sancti Trudonis obsedit,

5. Anno Domini 1232, pridie Nonas Maii, Libertus abbas in presencia domni Johannis Leodiensis episcopi Apud Hoyum resignavit, et cessit de abacia cum prefuisset laudabiliter et devote annis 4, mensibus 6, diebus 15.

DE GESTIS JOHANNIS HUIUS NOMINIS SECUNDI.

1. Anno Domini 1272, imperii... ⁶⁸⁵ anno, episcopatus Johannis secundi anno 3, Liberto ab abacia cedente, Johannes abbas Sancti Laurentii in Leodio 8. Kal. Junii hujus loci abbas efficitur, regimine abbacie sancti Laurentii sibi permanente. Qui infra tres annos (*an.* 1236) ad usurarios apud Treas accepit mutuum ad summam 2005 librarum Turonensium. Anno vero 4, solutione illius mutui neglecta, facta est computatio per ipsum abbatem cum Lombardis, et sorte ac usuris cum expensis compensatis, abacia nostra est ipsis usurariis in 6200 libris Turonensium obligata, solvendis infra 4 annos; de qua summa idem abbas persolvit iisdem Lombardis usurariis medio tempore 2007 libras Turonensium nigrorum. Et sic post hujus abbatis obitum monasterium nostrum permansit ipsis Lum- D bardis obligatum in 3540 libris Turonensium preter usuras. *Incid.* Anno Domini 1233 Leodiensis eccle-

C sia cum scripsisset datum annorum Domini a pascali tempore incipiens, nunc conformans se Romane et Coloniensi ecclesiis, incepit annos Domini a die natalis Domini. *Incid.* Anno Domini 1238 (*Mai* 2) Johannes episcopus Leodiensis secundus hujus nominis moritur (684), cui Wilhelmus Valentinus electus et a Gregorio papa confirmatus succedit.

2. Anno Domini 1239, Kal. Februarii, Johannes abbas hujus loci abbatiam hujus ecclesie ac Sancti Laurentii in Leodio resignavit, et in claustro vallis sancti Lamberti juxta Leodium Cysterciensem habitum induit, ubi infra annum in pace quievit. Qui prefuit huic monasterio 7 annis et 6 mensibus.

3. Anno eodem prior et conventus receperunt mutuo a prefatis Lombardis per Egidium de Lavor civem Leodiensem 800 libras Parisiensium, que faciunt 1200 libras Turonensium.

VARIE LECTIONES

⁶⁸⁰ pro 1°. ⁶⁸¹ excidit in 1°. ⁶⁸² lacuna trium fere litterarum in 1°.

NOTÆ.

(682) Errat; obiit 8 Sept. 1235. Cf. Butkens *Trophées des ducs de Brabant* I. 198.
(683) in Id. April. legitur commemoratio ejus in

libro Leodiensi, Chapeaville II, 281.
(684) vi Non. Mai., teste Egidio

DE GESTIS THOME ABBATIS.

1. Anno Domini 1259, qui fuit primus annus A Willelmi Leodiensis episcopi, postquam Johannes secundus de hac abbacia cessit, Thomas, qui ante ingressum religionis plebanus ecclesie beate Marie fuit, ortus de mediocribus opidanis, utilis pro populo, postea prepositus hujus loci, vir circumspectus et sedulus, abbas creatus est ⁶⁸⁵. Qui per negligentiam sui predecessoris invenerat abbaciam ex contractu mutui ad usuram cum Lombardis apud Treca facta, ut supra narratur, in 3840 libris Turonensium eidem Lombardis obligatam, item ex mutuo per priorem et conventum cum prefatis Lombardis, ut jam prefertur, ex necessitate contracto in 1200 libras Turonensium similiter oneratam invenit, quarum summa ascendit usque 4740 libras Turonensium nigrorum. Anno relationis sue secundo (1240) Thomas abbas solvit ipsis Lombardis prefatis de debitis ante creationem sui factis 720 libras Parisiensium; postea facta est computatio cum Lombardis, et ipse persolvit 1766 libras Parisiensium. Summa igitur totalis, quam abbates Thomas et suus predecessor Johannes diversis temporibus solverunt, 4647 libre Parisiensium. Remansit igitur hec ecclesia adhuc dictis usurariis Lombardis obligata ratione supradicti mutui in 2747 libras Parisiensium.

2. Iste abbas per suam diligentiam acquisivit duas partes scultetici officii; in quo statuit fidelem virum qui singulis annis 8 mensibus villicavit, aliis vero 4 mensibus Walterus de Domo lapidea pro tertia parte villicationis ad se ex dote sue uxoris pertinente villicavit.

3. Anno Domini 1240 per diligentiam sollicitudinis hujus abbatis hospitale, quod situm fuit in cimeterio nostro, de consensu Jacobi episcopi Prenestini, apostolice sedis legati, translatum est ad locum ubi stat in platea de Stapel, conditione tali, quod domus hospitalis dicta in atrio nostro sita et quicquid habere dinoscitur in platea de Plankem in censu et redditibus nostro monasterio perpetue cedet, et in recompensationem hujus assignavimus prefato hospitali sex bonuaria terre de cultura nostra in Schurovem et molendinum nostrum in Stadem jure perpetuo, nosque hospitalis, sicut D hactenus fuimus, veri patroni erimus. Circa idem tempus prefatus abbas Romanam curiam adiit, et

usum pontificalium ornamentorum, qui ex causa abbatis Cristiano a papa retractus fuit, de novo ab Innocentio quarto papa, ut eo solemniter uteretur, impetravit. Qui etiam plura privilegia pro utilitate ecclesie nostre ab eodem papa obtinuit. *Incid.* Eodem anno (Oct.) Willelmus Leodiensis episcopus in Transalpinis partibus moritur et in Florentia inhumatur, et vacavit sedes 2 annis (685). *Incid.* Anno Domini 1241 Robertus primus, Lingonensis episcopus, per translationem Leodiensis episcopus efficitur. *Incid.* Tempore hujus episcopi incepit status Beginarum. *Incid.* Anno Domini 1243, mortuo lantgravo Thuringie, qui a papa Innocentio quarto super destitutum ab imperio Fredericum in regem Alemanie creatus fuit [VINC. BELL. XXXI], vacavit imperium anno 1. Anno sequenti, 6. Kal. Novembris (686), Robertus primus Leodiensis episcopus moritur. Eodem anno Henricus dux Brabancie moritur, cui ejus filius Henricus tertius succedit. *Incid.* Anno Domini 1247 Willelmus comes Hollandie, nepos ex sorore Henrici secundi ducis Brabancie, superstite adhuc Frederico secundo ab imperio destituto. Romanam ecclesiam persequente, elaborante papa Innocentio, eligitur in regem Alemanie. Anno eodem Henricus (687), consobrinus Willelmi electi in regem Alemanie, frater Ottonis comitis Gelrie, Leodiensi ecclesie preficitur (688). Circa idem tempus Innocentius papa quartus instituit festum sacramenti sancte eucharistie celebrari per omnes ecclesias fidelium.

4. Anno Domini 1248, anno 1. Willelmi regis Alemanie, B. priorissa totusque conventus monasterii sancte Katerine in Milen (689) compromiserunt per juramentum sub pena excommunicationis in manus Thome abbatis, quod amodo non debeant numerum sanctimonialium et fratrum et sororum augmendare ultra 40 personas. Super quo compromisso elaborante Thoma abbate obtinuerunt confirmationem a papa Innocentio quarto. Iste abbas fuit vir activus et sollers. Qui cum non haberet consanguineos valentes resistere monasterio injuriantibus, contraxit familiaritatem cum Johanne de Follonia, potenti opidano, emptisque quinque bonuariis terre arabilis et eidem in feodum collatis, fecit illum vasallum suum. Qui fideliter eidem pro muro contra adversarios fuit. Eodem anno abbas Thomas obiit 4. Kal. Novemb. Cujus corpus se-

VARIE LECTIONES.

⁶⁸⁵ excedit 1°.

NOTÆ

685) Egidio teste, obiit mense Octobri 1239, neque vacabat sedes duos annos, sed jam 14 Jun. 1240 scribi jussit Robertus tabulam de lite inter abbatem Trudonensem et Gemblacensem, Chapeauville II, 266.

(686) Obiit xvi Kal. Nov., ut dedit ex Necrologio Foullon I, 340.

(687) Tertius.

(688) vi Kal. Oct. 1247, teste Egidio.

(689) Melin haud procul a Tungris.

pultum est ante altare sancte Elizabeth, habens tale epitaphium :

*Gessit digna legi Thomas abbas, quia legi
Astrixit multos ipsius dogmate fultos.
Divinum verbum bene prompserat, et quod acerbum*

*Patrator gessit, hoc confessore recessit.
Ecclesie decori quod reddita mitra labori
Ejus inest, memori jure nequique mori,
Ut viva fama sculptum facit huic epigramma
Horum lectores, este sui memores.*

DE GESTIS WILLELMI ABBATIS HUIUS NOMINIS PRIMI.

1. Anno Domini 1248, Willelmi regis Romanorum anno 1. et Henrici Leodiensis electi anno 2. Willelmus, investitus Sancte Marie Aquisgrani, in abbatem Sancti Trudonis postulatur, quia erat vir devotus et litteratus valde; quem rex Alemanie precipue diligebat et pro suo secretario tenebat. Pro cuius confirmatione ad Romanam curiam missum fuit et optentum. Alii dicunt quod una die habitum monasticum induit, die sequenti professionem fecit et tertia die abbas efficitur mensis Februarii die 5. *Incid.* Eodem anno Willelmus Hollandie comes, in regem Alemanie electus, Aquisgrani, opidum et sedem regni per 6 menses obsedit, et per violentiam aquarum, mediantibus elevatis altis aggeribus intra menia profluencium, Aquenses ad deditionem non compulsi, sed inedia tandem fatigatos aperire portas artavit. Sicque per legatum curie Romane in regem Alemanie consecratur.

2. Anno eodem cum idem abbas ecclesiam istam prefatis mercatoribus Lombardis in 2748 libras Parisiensium obligatam inveniret, se predicti Lombardi, quia per triennium ante sui creationem cessatum fuit a particularibus solutionibus contracti mutui, que diversis temporibus fieri deberent, gravissimas et intolerabiles usuras petebant. Propter quod idem abbas, licet invitus, necessitate compulsus cum eisdem plus quam 6 annis placitavit in curia Romana, et tandem fecit cum ipsis computationem anno Domini 1255 de 2480 libris Parisiensium infra 10 annos particulariter persolvendis. Quam summam idem abbas totam sub tali statuto termino persolvit. Sed quia quandoque statuto termino particulam non solvit, ideo sub diversis temporibus pro usuris 74 libras Parisiensium solvit. Item idem abbas pro tractatibus, quos cum mercatoribus istis in diversis partibus Lugduno, Lauduno Camerao ei alibi habuit, pro testibus et advocatis exposuit 5 marcas Leodienses. Item summa omnium predictarum, que abbas Willelmus solvit et expendit pro debitis suorum predecessorum infra 22 annos, 2183 marce Leodienses. Item summa omnium que exposuit ad mandatum pape Alexandri (690) pro vigesima, pro cardinalibus et pro legatis, infra annum 61 et 71, 2860 marcas Leodienses; item pro dampnis diversarum guerrarum et tempestatum 200 marcarum Leodiensium. Summa igitur pecunie, quam ecclesia ista diversis partibus solvit pro contractu ad usuras cum Lombardis, ultra et præter sortem ascendit ad 4000 librarum

Parisiensium, que dicuntur tunc valuisse 6000 librarum Turonensium nigrorum. Et sic plenarie omnia persoluta sunt anno Domini subsequente 1265.

3. Anno Domini 1250 Willelmus Romanorum rex et comes Hollandie ex speciali favore, quem ad abbatem Willelmum gerebat, advocatiam, quam in bonis ecclesie nostre et in hominibus adjacentibus villis nostris in Alburgh existentibus ratione comitatus Hollandie pleno jure possedit, eidem abbati et suis successoribus in perpetuum jure feudali libere possidendam contulit, propter quod bona ecclesie nostre ibidem valebant annuatim 25 marcas amplius quam solebant. Idem abbas acquisivit, redemit et exoccupavit diversa bona ecclesie injuste a pluribus usurpata, tam in episcopatu Trajectensi quam Leodiensi. Item idem abbas aut forte aliquis suorum predecessorum, titulo emptionis acquisivit monasterio tertiã partem emolumentorum, quam quidam opidanus vir possedit hereditarie ad molendinum in curia nostri monasterii situatum. Item molendinum nostrum in Gorsembriel ab hereditario jure, quod Christianus advocatus noster cum uxore sua in illo habuit, redemit. Item officium villicationis in villa nostra Borlo recuperavit. Item de prebendis ministerialium et officiatorum hujus ecclesie, quarum numerus fuit 29, redemit suo tempore usque ad numerum 16 prebendarum, scilicet braxenie seu cambarie, quod idem est, lotarie (691), ortolanie (692), cellerarie, camerarie, coquinarie, mariscalcie, cum ceteris. Item redemit tertiã partem scultetici officii in opido nostra erga Walterum de Domo lapidea, cujus pridem predecessor suus Thomas duas partes redemit, et sic officium ipsum libere ad monasterium rediit. Item bona nostra apud Borlo, que ante sua tempora ascendebant ad numerum 60 bonariorum et 13 virgarum terre arabilis, ampliavit in 18 bonuariis cum 5 virgis magnis et 14 parvis; summa ergo totius terre arabilis apud Borlo suo tempore ascendebat ad 100 bonuaria cum 12 virgis magnis et 8 parvis. Item cum in decima nostra apud Borlo plures haberent portiones particulares, ipse ex illis data pecunia quatuor partes emit: primo erga abbatem de Heylessem (693) octavam partem, et erga abbatissam de Boneef (694) aliam octavam partem, et erga fratres Theutonicos duodecimam partem, et similiter duodecimam partem erga Hermannum de Brustino. Que quatuor partes valent 50 modios siliginis, de quibus assignavit ad pyntanciam rafectorii pro sextis feriis 26 modios siliginis.

NOTÆ

(690) Quarti.
(691) Lota, Gallis lot, est piscium quoddam genus estne igitur munus piscium præstandorum?

(692) Cura horti.
(693) Heylissem prope Tirmont.
(694) Bonesse prope Jodoigne.

4. Tempore hujus abbatis Willelmi fuit numerus monachorum uno converso annumerato 35 preter abbatem. Postea vero idem domus Willelmus abbas et conventus juramento sese obligaverunt, prout in transcripto hoc quod sequitur continetur: *Universis presentibus literas visuris Willelmus Dei gratia abbas, G. prior totusque conventus monasterii sancti Trudonis salutem et orationes in Domino. Notum facimus universis, quod nos pensatis et diligenter consideratis universis bonis, proventibus sive facultatibus nostris ac etiam pensionibus et diversis bonorum nostrorum distractionibus⁵⁷⁷, necnon et multitudine debitorum, quibus ad presens et etiam a multis temporibus ecclesia nostra graviter est oppressa; considerata etiam diversitate ac multitudine expensarum, quas circa nostras et officiarum nostrorum personas, nec non circa hospites et pauperes, ac circa diversa alia, que ex inopinato et sine proposito frequenter, emergunt, secundum exigentiam professionis nostre et diversitatem temporum nos oportet inevitabiliter sustinere: de communi consensu duximus statuendum, et quod jam diu inter nos statutum fuerit renovandum, videlicet quod nullum de cetero in monachum recipiemus, nec alicui prebendam dabimus monachalem, donec ad triginta monachorum nostrorum numerus sit redactus, et ecclesia nostra sit a debitorum onere liberata. Si vero super hoc nobis moveret aliquis questionem, pro jure nostro stabimus et nos, in quantum secundum Deum et justiciam poterimus, defendemus. Nos vero Willelmus abbas, et nos conventus de ipsius abbatis nostri voluntate et licentia speciali, propter ecclesie nostre utilitatem et necessitatem, imo ad vitandam ipsius omnimodam destructionem, promissimus et tactis evangelis juravimus hoc firmiter et inviolabiliter conservare. In cujus rei testimonium presentes litteras sigillis nostris fecimus roborari. Datum anno Domini 1250* Iste prior Guntramnus fuit consecratus, qui quandoque abbatem Willelmus de neglectibus, quamvis non magnis, corripuens, disciplinam virgarum in capitulo ei dari fecit. Iste prior habuit sororem monachialem in Herkenrode, que scripsit ei brevium, quod adhuc apud nos est. *Incid.* Anno Domini 1251 magna discordia orta est apud Leodium, primo inter clerum et laycos, deinde inter majores et populares, et demum inter populares ex una parte, contra clerum, canonicos et majores civitatis ex altera, in tantum ut clerus a civitate Leodiensi abcederet. aed anno sequenti concordia [pacis interveniente, populus clero redeunti nudis pedibus et cereis accensis obviam venit (695). *Item.* Anno Domini 1253 Hugo titulo Sancte Sabine presbiter cardinalis apostolice sedis legatus, per commissarios fecit officium visitationis apud nos, Qui etiam statuta de pluribus observanciis nobis inflictis reliquit in scri-

ptis. Et postea alia visitatio facta est per commissarios illius, 3. die post Lucie (Dec. 15), sicut in antiquo martirio in fine compilata inveniuntur. *Item* Anno Domini 1252 Reynererus de Rolvinghem miles dedit decimam suam de Berlinghem (696) perpetuo ad decimasin pauperibus ante portam distribuendam, que solvit 5 modios siliginis et 5 modios ordei. De quibus constituit conventui nostro subtrahendos modios siliginis et ordei.

5 Anno Domini 1254 idem abbas, videns officinas, scilicet pistrinum, braxenam et alias necessarias domus, in curia monasterii nostri versus paludem sitas in arto positas, et strepitum ac tumultum commorantium oppidanorum vicinorum fastidians qui per 14 mansiones — quas hereditarie possidebant, protensa a loco posterioris porte curie monasterii, que stat versus orientem, usque ad molendinum nostrum, ut similiter a molendino usque ad portam claustralem dilatatas — plura incommoda et inquietudines nobis et familiaribus nostris inferebant, collecta summa pecunie prefatas mansiones ab heredibus cum fundo integraliter emit, et continuo eversis omnibus hiis mansionibus, curiam ampliavit et muro conclusit.

6. Eodem anno Leodienses levaverunt communitatem, et facta est gravis discordia inter Henricum episcopum electum ex una parte et Leodiensem populum ac villas patrie ex altera. Electus convocatis scabinis Leodiensibus apud Vothem (697) et tribunali sedens, plures Leodiensium proscribit, propter quod Leodienses, nequaquam pacis amatores, audire noluerunt, nisi scabinorum sententia de proscriptis revocaretur. Sed tandem ad arbitrium quatuor proborum virorum dissoluta confederatione, quam pridem Leodienses cum villis patrie et Trudonensibus fecerunt, conclusum est, quod scabini Leodienses, cum fuerit necessarium, iudicio tribunali consedere poterunt apud Vothem, contra transgressores processuri. *Incid.* Post modicum vero temporis dissoluta est concordia. Nam electus adversus patriam et patria contra electum horribiliter vicibus multiplicibus in invicem incendiis, violentiis et cedibus debacantur. Sub hac controversia castrum Waremie ab Hoyensibus concrematur.

7. Anno Domini 1254 quidam alienigena locuplex venit in opidum nostrum ad commorandum. Qui acquisita mansione selemnis hospitalitatis, sita ad dexteram ecclesie beate Marie in medio platee illius accepit in uxorem consanguineam Gotscalci de Repe, militis et scabini opidi nostri Sancti Trudonis. Post aliquot vero annos quidam mercator de Hoyoriundus, ibidem solitus hospitari, de nundinis pecuniam afferens, ab ipso hospitii dominq ad cameram

VARLÆ LECTIÖNES.

⁵⁷⁷ distractoribus 1'.

NOTÆ.

(695) Hæc facta sunt annis 1252 et 1253, ut probat Rocemius apud Chapeville II, 280, quem hoc loco ante oculos habuit auctor.

(696) Berlingen vicinum Looz.

(697) Votem prope Leodium.

ei deputatam, ut pausaret, primus intrare jubetur. Ille jussis obtemperans cum paululum procederet, valva volubilis equilibrium in planicie maliciose parata calcantem in se deorsum inclinata, in prisonem precipitavit. Ancilla interim, que pridem a prefato mercatore impregnata erat, casu in stabulum equorum intrante, dum aspiceret amici sui equum spumantem et brumosum (698) ad presepe positum, et ipsum circumquaque queritans non invenisset, ejulando totam viciniam concitans, suum impregnatorum suffocatum lacrimose propalavit. Ad cuius ejulatum concurrente populo, dominus hospitii, flagicii hujus conscius, clam fuge consulit nunquam rediturus. Quapropter scultetus et scabini consilio habito ad hospitium prefatum accedunt, et facto scrutinio talis flagitii vestigia nullatenus reperiunt. Qui secrete ancillam illam adortantes, libere eam abire promiserunt, si suspecta loca de tali flagitio ipsis designaret. Tunc illa : *Scrutetur ait, quid latere possit sub valva penis* (599) *in introitu talis caminatesita*. Ad quam illico proceditur, et introspectantes in profundum, jacentem mercatorem semivivum respiciunt. Ad quem quibusdam ad extrahendum descendentibus introrsum quedam cavea patuit, cumalata ossibus et humanis corporibus. Idcirco completis quindenarum (700) per bannilem campanam citationibus, hospitii dominus ille non comparens proscribitur, et quia secundum justitiam hujus opidi bona temporalia perpetrancia latrocinia infiscantur, questio orta est inter rectores hujus loci, scilicet scabinos et consules, si ⁵⁹⁹ uxor latronis illius, nescia flagicii sui mariti, honorum suorum fieri deberet exsors. Super quod facta monitione per scultetum, Godescalcus predictus sentencialiter pronuntiavit per sequelam aliorum scabinorum, innoxie uxoris sua bona debere restitui. Ob quam scabinorum sententiam maxima tumultuatio inter opidanos surrexit in tantum ut Jordanus de Pule comes mercatorum et sui consiliarii, contra dominos suos, episcopum et abbatem, grassati, jurisdictiones eorum violenter contempnentes infregerunt. *Incid.* Anno eodem Willelmus rex Romanorum Frisones subjugavit. Qui sequenti anno in conversione sancti Pauli (704) eosdem impetens cum multitudine suorum super glacies, prevalentibus Frisonibus, anno regni sui 9. occidit.

8. Anno Domini 1255, imperii Willelmi regis 9. pridem occisi ⁵⁹⁹, pridie Kalendas Mai, Jordanus de Pule comes mercatorum cum suis complicitibus et communitate effregit seram de aqueductu nostro super pratrum Willonis, alias dicti Wilbanid, ubi

emissa aqua, capi fecit pisces nostros ab omnibus piscari volentibus, non formidans, quod precedenti anno 7 fuissent puplice et nominatim certe persone monte sub pena excommunicationis per Henricum electum Leodiensem, ut satisfacerent monasterio de excessu hujusmodi. Idem Jordanus sequenti anno mense Julio per violentiam communitatis fecit confringi navem nostram in aqua prati Willonis et in frustra comminui. *Incid.* Eodem anno Henricus tercius Brabancie dux cum magno exercitu ad invadendum Leodiensem patriam tendens, prope Stratem villam, infra opidi nostri libertatem sitam tentoria figit et ad ⁵⁹⁹ instantiam Henrici Leodiensis electi opidum nostrum obsedit ; sed Trudonensibus sub certis pactionibus (702) electo se dedentibus, ab obsidione recedit. *Incid.* Eodem anno Henricus electus, non immemor pristine rebellionis opidanorum, ipsos armis impetit, sed opidanis rem ad ducem deferentibus, mediante duce electo reconciliantur (cf. Hocsem. 1, 5).

9. Anno Domini 1256 Jordanus de Puel et consortes sui cum consensu opidanorum, secundum relata veteranorum, Henricum prefatum ducem Brabancie ad opidum nostrum accersientes, circa medium forum sedili grandi sedere fecerunt, et claves portarum ipsius opidi ei tradiderunt. Qui acceptas claves manu ⁵⁹⁹ stringens filio suo ei comitanti dixisse fertur : *Ecce, nunc sum dominus oppidi hujus ! Cui filius : Sic pater carissime ; si tamen per episcopum et abbatem, veros ejus dominos, processisset donatio. De eodem.* Anno eodem cum opidani Sancti Trudonis percussuram monete, quam quedam opidana in feodum ab episcopo ab olim habuit, in gravamen sui domini Henrici episcopi electi procurassent transferri ad ducem Brabancie Henricum et quedam etiam servicia balistariorum eidem duci prestare se obligassent, idem electas a summo pontifice Alexandro quarto obtinuit mandatum, quo compellerentur a male temptatis desistere. Hujus vero mandati executo injuncta est abbati Willelmo. Qui dum secundum ordinem juris moniti essent et non resipiscerent, tandem excommunicantur. Propter quod Jordanus de Puel cum suis complicitibus, Lamberto de Porta, Waltero Rufi, Johanne filio Tharisii, et aliis decanis guldarum, communitate concitata in armis, assumtis secum villico de Lewis et Dormale (703), cum vexillis explosis egressi, de molendinis nostris apud Gorsebruel et Merwile ferra molarium lapidum abstulerunt. Qui inde redeuntes, cum multitudine pedestrium et viginti equestribus violenter monasterium intraverunt, et effractis ostiis

VARIE LECTIONES.

⁵⁹⁹ *deest 1°.* ⁵⁹⁹ *occiso 1°.* ⁵⁹⁹ *figitur ad 1°.* ⁵⁹⁹ *manum 1°.*

NOTE.

(698) I. q. bromosus, feditus, immudus.

(699) Cellæ.

(700) Spatium quindecim dierum.

(704) Imo 28 Jan. 1225, anno regni 8. Cf. Bochner.

Reg. imp., ed. 2, p. 36.

(702) Cf. Hocsemius I, 5.

(703) Dormael.

cum parietibus ante altare beati Trudonis, illic A irruentes, pervenerunt usque ad gradum chori superioris, ex quo nimirum territi domnus abbas et domni commonachi ad latebras hinc inde fugerunt. Fueruntque illi sacrilegi in tantam rabiem versi, quod quidam ex eis cum impetu in feretrum sancti Trudonis cum hastis suis impegerunt, ex quibus plures de magnatibus et melioribus opidanis et plures ex mansionariis fuisse dicuntur. Qui usque ad capellam sancti Lamberti accedentes, securibus et fustibus ad januam percutientes, nitebantur irrumperere et domnum abbatem molestare. Post hec idem Jordanus et magna pars comitatus ⁵⁰⁰ cum officiatorum decanis ad portam claustrum congressi, super januas obseratas ⁵⁰⁰ ictibus impulerunt, sed non effregerunt. Post aliquot vero dies idem sacrilegi B requisiti, cur tam nefanda monasterio sancti Trudonis inferre presumpissent, responderunt ex jussu ducis Brabancie hec facta fuisse, cui paulo antea claves portarum ipsius opidi tanquam domino suo tradiderunt. Fuit autem maxima causa presumpse illorum violencie, quod domnus abbas exequens mandatum apostolicum, excommunicationis in eos sententiam prosequabatur. Propter quod ipse dominus abbas veritus adhuc insultum eorum, ad curiam nostram Donec proxima die sancti Johannis baptiste sequente confugit; ubi etiam plures seniorum, vel ut ferebatur totus conventus, subsecutus fuit, usque dum opidanorum sevicia quievit. Item feria sexta, scilicet die sexto post diem beati Johannis, iidem qui prius explosis vexillis cum equestribus et multitudine armatorum cum impetu ad clericos clamaverunt, quos desuper forum insequentes, usque in ecclesiam beate Marie fugaverunt. Quos munitioni turris se committentes insecuti, duabus firmis januis de turri effractis, ceperunt ibidem domnum Clementem plebanum Sancte Marie cum aliis ex sacerdotibus aut clericis, pro eo quod apostolicis mandatis parere voluerunt. Quos cum inferius deduxissent, tandem habito inter se consilio, liberos abire dimiserunt. Unus vero de sacerdotibus Adam nomine ad turrim non confugit, sed retro majus altare ecclesie beate Marie in confessionis camera se tutavit. In quem cum vellent irruere, surrexit, et paxidem sacrosancti corporis Christi in manibus accepit, sicque, licet ecclesia plena armatis fuisset, cessaverunt in eum irruere. Eodem vero die iidem Jordanus et sui cum toto opidanorum tumultu ad forum accedentes, captivos deduxerunt scabinos opidi, scilicet Waltherum filium Ermegardis, Walterum de Domo lapidea, Robertum Probum, Jordanum Scofeel Arkint et Nycholaum militem ac alios plures opidanos, nefandis eorum insultibus consentire nolentes. Quos tanquam viles transgressores in anulis ferreis mansipaverunt, apponentes eisdem custodes ducis Brabancie sub expensis gravibus.

10. Eodem anno Henricus electus Leodiensis, simulata cum Trudonensibus pace, opidum ipsum intravit, comitante sibi post tergum armatorum multitudine [cf. Hoc. 5]. Quapropter congregatis scabinis pro tribunali, Jordanus de Puel, alias dictus de Lacu, cum suis complicibus tanquam rei crimine lese majestatis sententialiter proscribuntur a patria, honore et possessionibus suis. *Item.* Post hec jussu electi introitus porte de Staplen, qua tenditur usque Brabanciam, aggere firmo obstruitur. Propter quod dux ipse indignatus contra electi armatorum multitudinem, copiam militum congregat, sed pace interveniente electus et dux pacati sunt tali pacto, quod abjudicatio facta firma maneat; ex gratia tamen, si ipse Jordanus et consilarii ejus reverti ad opidum elegerint, ipsos in pace residere in eo licebit tanquam proscriptos. Insuper conditionatum est, quod turrim seu castrum, dudum per ipsum electum intra muros opidi nostri restauratum et fossatis circumdatum, versus Trajectum respiciens — quod per prefatos Jordanem et suos prepeditum exsilit — ipse electus, ad precavendum, ne opidani amodo rebellare presumpserint, firmare libere poterit. De quo castro, secundum relationem antiquorum, pons, per transversum fossatorum desuper constructus, introitus liberum familiaribus episcopi dedit.

11. Anno Domini 1257 dissentio orta est per priorem Guntrammum et totum conventum contra domnum Willelmum abbatem, eo quod petebant augmentari sibi prebendam monachalem in victu et vestitu. Super quibus tandem compromissum est ex utraque parte in domnum G. archidiaconem Leodiensem, tanquam in arbitrum. Qui diligenter consideratis querelarum causis, suum arbitrium sic pronunciauit; primo quod ad 5 denarios Lovanienses, qui singulis diebus pro coquina cuilibet fratrum dantur, per singulas sextas ferias 4 vasa siliginis de redditibus monasterii pro fercula piscium emendo assignarentur. *Item* quia feriatis diebus sexta una, id est sexta pars unius sextarii, cuilibet fratrum administrabatur pro vino unius diei, prefatus arbiter unam quartam mensure opidi hujus, id est quartam partem unius sextarii, singulis diebus per singulos dandam pronunciauit. *Item* de vestiario cum vix marcha cum dimidia cuilibet daretur, tres marchas Leodienses, que faciunt decem solidos grossorum veterum, amodo liberandos pronunciauit. *Incid.* Eodem anno occiso apud Frisones Willelmo rege Alemanorum, dissentientibus electoribus, Rychardus comes Cornubie mediante pecunia electionem sibi paraverat, et per Conradum Coloniensem archiepiscopum in regem Alemanie Aquisgrani consecratur contra regem Castellæ [cf. Hocsem. 5]. *Item* Anno Domini 1258 Willelmus abbas Beginas, que sub diversis parrociis nostri opidi, partim scilicet

VARLÆ LECTIONES.

est apud Ghovelinghen, Rokendale, Sanctum sepulcrum, et partim apud Sanctum Genghulfum Deo serviebant, in unum locum collegit, et in suburbio de Schuroven in allodio et districtu monasterii nostri ecclesiam in honorem sancte Agnetis construxit, ad quam contulit reliquias de corporibus sanctorum 132, ubi edificatis per girum mansionibus, murum firmum in munitionem circumponi procuravit. Ob cujus perpetuum memoriam magistra Beginarum in die depositionis beati Trudonis offert ad altare unum aureum denarium valentem 3 grossos veteres. Tenentur etiam eedem begine blada sua molere ad molendinum nostrum in Merville, prout in literis inde confectis plenius continetur. *Item.* Eodem anno discordia inter nostrum monasterium et conventum fratrum Minorum in opido nostro commorantium per arbitralem compositionem sic sopita est, quod idem conventus pro loco, in quo manent et eorum ecclesia sita est solvet⁸⁸⁴ nobis perpetuo in die depositionis sancti Trudonis unum aureum denarium, valentem 12 denarios Lovanienses, et quo habeant liberam sepulturam, salvo jure parochialis ecclesie. *Incid.* Anno Domini 1260 Willelmus abbas attulit de Colonia plures reliquias, tum de sanctis undecim milibus virginibus quam sanctorum Theoborum et Gereonis.

12. Anno Domini 1263 vendita sunt bona monasterii hujus super Mosellam sita sub dyocesi Treverensi, que condam Adelbero secundus, Metensis episcopus et hujus loci abbas, nobis contulit que titulo emptionis religiosi viri abbas et conventus de Hemmenrode acquisierunt pro 1150 marcis honorum et legalium sterlingorum, 12 sterlingorum solidis pro qualibet marcha computatis. Cui summe addite fuerunt 60 carate vini de Mosella infra tres annos succedentes monasterio deliberande. Que pecunie summa conversa est in utilitatem monasterii, tam pro solvendis gravibus debitis ad usuras contractis per suos predecessores, quam pro redimendis et emendis bonis hereditariis monasterio ipsi bene situatis. *Item.* Tempore hujus abbatis comes Arnoldus de Los (704) nullum jus habuit in villa nostra Borlo, nec redditus aliquos secundum relationem veridicorum⁸⁸⁵ veteranorum, nisi solummodo ad molam Sandicis ibidem, que solvebat eidem veterem mitam (705) cum dimidia; similiter in ceteris villis monasterii hujus Engelmanshoven, Ham, Halen, Linkout (706) cum ceteris nichil juris habuit preter advocatiam, que suis predecessoribus collata fuit pro defendendis juribus monasterii. Sed comes iste proprie salutis immemor, violenter ju-

riadiationem nostram sibi usurpavit. Eandem violentiam nobis intulit dux Brabancie in villis nostris sub dominio suo situatis. De qua gravi violentia iste devotus abbas Willelmus viscerabiliter flens et ingemiscens, cum a suis secretariis amicis denimia impatiencia redargueretur, hoc solum solatii sibi remansisse dixit, quod contra voluntatem suam talem violentiam passus fuit. *Item.* Eodem anno, 6 Idus Julii (707), die dominica inter nonam et vesperras, cecidit media et major turris monasterii nostri, cum esset aura penitus tranquilla. Hujus ruine fore causam dixerunt, quia arcus volte qui subtus erat, sub quo capella sancti Nycholai exstitit, ubi cotidie per unum ex conventu fratrum nostrorum missa celebratur, primo dissolutus fuit. Et quamvis tunc in ipso instanti multi honesti viri ante altare sancti Leonardi ad tractandum de arduis causis simul convenissent, omnes illi evaserunt; sed due minores nolle peroptime consonantie cum campana sexte lapse sunt contracte, due vero majores, scilicet Aurelia et Katerina, licet ruerunt, integre permanserunt. Quintina vero in casu super duas trabes cecidit absque lesione, quam cum campana none et bannili campana deposuerunt, et duas alias que non ceciderant officii nostri, ut eis uteremur, tucius suspenderunt. Post hujus turris ruinam quindecim gradus, qui solebant infra campanas ante matulinas legi, ceperunt in choro dici. *Item.* Anno Domini 1269 molendinum nostrum apud Meetseren translatum est ad monasterium sororum nostrarum in Milen ratione commutationis pro aliis hereditatibus.

13. Tempore hujus domni Willelmi, cum ab antiquo tempore ad prebendas sancte Marie, que devotis pauperibus beginabus et paucis quibusdam viris conferuntur, per singulas singulis septimanis unus denarius Leodiensis ad duos albos panes distribuerentur, ipse idem abbas pro illo uno denario Leodiensi, constituit et dedit duos Lovanienses. Numerus harum prebendarum est 20, et habet quelibet harum prebendarum duos panes albos de eadem tritici materia et pondere, quales sunt panes prebende dominorum, que singulis sabbatis diebus prefatis pauperibus ministrantur. Insuper ad prefatas prebendas datur singulis septimanis dimidia pars quarte partis unius vasis de pura et purgata farina, que equaliter dividitur inter habentes prefatas prebendas; preterea alia medietas quarte partis farine omni sabbato distribuitur pauperibus ante portam monasterii. *Item* ultra has 20 prebendas idem Willelmus abbas suo tempore constituit consimilem prebendam in honore sanctorum Trudonis et Eu-

VARLÆ LECTONES.

⁸⁸⁴ solvent f°. ⁸⁸⁵ judicorum f°.

NTÆ.

(704) Octavus filius Johannis comitis Lossensis. Partem advocatiæ Arnoldus venderat Willelmo abbati anno 1262, ut probant tabulæ apud Martellium p. 217,

(705) Moneta ærea Flandrensis.

(706) Linchout prope Diest.

(707) Ita, non cum codice viii Id. Jul. legendum est, nam dies Dominicus incidebat in 8 Jul. 1263

cherii, Quintini, Remigii et Liberti, que etiam appellatur prebenda sancti Trudonis. *De eodem.* Anno eodem aut circiter, Jacobus cognomine Juvenis, prepositus hujus loci, vir discretus et fide dignus, cum fuisset diversis vicibus a pluribus honestis et divitibus personis executor testamentorum constitutus, in remedium animarum eorumdem acquisivit certos redditus hereditarios, de testatorum bonis emptos, qui sufficerent perpetuis temporibus ad 18 minores prebendas, ex quibus quilibet pauper prebendarius habet unum panem, vulgariter dictum huesghenoetbroet, de quibus fiunt ex uno vase 14 panes subalbi coloris. Ad istas prebendas pecunia non datur neque farina. Item creditur, quod idem Jacobus de testatorum bonis constituit seu augmentavit prebendas, que in cena Domini pauperibus intra ambitum claustrum distribuuntur, per singulos unus panis vulgariter huesgenotbroet, ut supra describitur, et duo alleca cum uno nigro Turonensi. Harum prebendarum numerus est 250. In hujusmodi elemosinarum redditibus idem Jacobus procuravit solenniter inhereditari abbatem hunc Willelmum aut alium nomine monasterii hujus. *De eodem.* Item sunt adhuc 11 panes ex farina non colata, sed prout multa defertur, qui ex dimidio vase conficiuntur, et dantur super curiam beginarum. A Kalendis Decembris 4 vasa pisarum coquebantur in septimana pro pottagio (708) pauperum, ad quorum condimentum 3 solidi Lovaniensium dabantur. Fuit enim grandis caldaria in domo portarii supra fornaculam firmata, ad modum caldarie cervisiarii, ex qua coctum pottagium in vasis haustum ad portam deferebatur et pauperibus distribuebatur. *Item.* Anno Domini 1271, in crastino epyphanie, dominus prefatus Jacobus prepositus obiit, qui reliquit monasterio 660 libras Lovaniensium et amplius. Que pecunia conversa est in finale solutionem omnium debitorum hujus ecclesie, ita quod hoc anno abbacia ista, que a 40 annis preecedentibus gravibus debitis fuit obligata, nunc nulli in aliquo teneatur⁵⁹⁶. *Item.* Tempore hujus abbatis, qui creditur fuisse anno Domini 1252, Cristianus advocatus Sancti Trudonis et Ida ejus uxor contulerunt monasterio nostro superius molendinum et medietatem inferioris molendini Gorsembrael, ut inde daretur in die anniversarii utriusque ad pytanciam fratrum unus modius, et similiter unus modius ad elemosinam pauperum perpetue. Item promisit abbas et conventus pro ipsorum animabus in altari sancti Nycholay, sub majori turri nostra sito, cotidie per unum de nostris fratribus debere missam celebrari. Item promisit idem abbas cum conventu dare fratribus et dominis in infirmatorio discumbentibus 8 modios siliginia perpetue, et totidem pauperibus ad

A portam, si de serviciis et pensionibus, quibus diota molendina ecclesie nostre sancti Trudonis prius tenebantur, aliquid supercreverit. *De eodem.* De cotidiana missa in altari sancti Nycholai celebranda, de qua jam narratur, sciendum est, quod post tunc⁵⁹⁷ anno Domini 1263 prefata turris corruit, prout supra patet, et ita ibidem missa celebrari non potuit. Propter quod forsitan aliquis hesitare posset, si illa cotidiana missa in prefato altari fieri debita esset et fuisset omnino pretermissa; sed visibiliter credendum est, quod iste abbas et suus conventus, viri magne devotionis et reverencie, prefatam cotidianam missam transtulerint ad et supra altare beatissimi sancti Trudonis, ubi singulis diebus celebratur missa matutinalis aliquibus sanctorum diebus, ad quorum altaria protunc hec missa celebratur.

14. Tempore hujus domni Willelmi fuerunt plures hujus loci monachi nobilium virorum filii illegitimi, quorum unus dictus fuit Ludovicus, filius vel nepos Arnoldi comitis de Los, qui diu supervixit post obitum hujus domni Willelmi abbatis; fuit etiam unus nomine Godefridus, Henrici Leodiensis episcopi filius. Talium igitur receptiones seu intrusiones conventus egre ferens, consenciente domno abbate Willelmo aut uno suorum successore, concorditer statutum fuit, quod nullus ex tunc in antea in monachum hujus loci reciperetur, nisi ipse recipiendus et ambo parentes ac amborum parentum parentes de thoro legitimo fuerint. Quodam tempore contigit mirabile factum in cymeterio hujus monasterii sancti Trudonis, prout relatum audivi, quod tempore prelationis hujus abbatis Willelmi accidisse⁵⁹⁸ opinati sunt. Fuit enim quidam predives divitias quovis levi modo cumulans. Hic cum fuisset de fraternitate gulde sancti Eucherii, defunctus sepelitur juxta gulde prefate fratres infra districtum nostri cymeterii. Cujus exequiis de more peractis, cum sero factum esset, quidam juvenes commonachi hujus loci, forte fleothomati, in infirmatorio cenati, ceperunt jocundari et dicere: *Si quis nostrum tante audacie est, quod accedat ad sepulchrum defuncti hujus divitis, deferens ad aspectum nostrum de terra sepulchrali, nichil solvet de potu hujus cene.* Tunc ex ipsis unus, corpore et mente elegans, continuo surgens, accessit ad locum sepulture, et cum manum extenderet ad capiendum de terra modicum, accessit quidam illum acriter brachiis stringens. Quod juvenis ille sciens, fortiter renisus est. Ubi dum diu luctatum est, impugnator disparuit, sicque ille iterato inclinatus, in manu terram accepit, et ad suos consolades attulit. Quem illi tamdiu retardatum intuiti, videntes eum sine habitu, inquirunt ubi dimiserit cucullam. Tunc ille

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁹⁶ *pothas dimidia columna vacua relicta est; nil tamen deesse videtur.* ⁵⁹⁷ hunc 1°. ⁵⁹⁸ accedisse 1°

NOTÆ.

(708) *Omnia legumitrum genera; Gallie Arbes potageas,*

narrans quid ei acciderat, subintulit. *Redibo et cucullam michi ab illo extractam reportabo.* Statim cum ad locum illuc venisset, cucullam supra sepulchrum invenit, sed illum in vasorem non reperit. Qui reversus ad consocios, tam amens affectus est, ut infra paucos dies sepulture traderetur. **MIRACULUM.** Tempore hujus abbatis contigit unum devotum hujus loci monachum ab hoc seculo transire, qui in ipsa nocte abbati comparens, ad penas purgatorii addictum se ingemuit. Cui compatiens abbas ipse quesivit per quem modum efficacius liberari posset. *In suburboi, quod Nove domus dicitur, inquit, matrona paupercula moratur sub domuncula illius platee, cujus penitencia michi precipue auxiliabitur, sicque anima illa evanuit.* Igitur mane facto misso festinanter, nuncio, invenitur, illa in tali domuncula et nomine eodem nuncupata, prout anima illa predixit. Que cum presentie ipsius abbatis consedisset, interrogata de statu et modo suo vivendi, respondit: *Karissime domine, ego peccatrix maritalium, nullius meriti conscia, que habeo maritum insolentem, ebrietatem frequentantem. Qui dum sero de*

taberna domunculam nostram intrat, flantem me invenit, et cum me paventem respicit, maledictionibus cum gravibus verberibus neque³²³ demeritis indesci- nenter afficit. Tunc abbas: *Quid agis, Alia post tanta gravamina? Respondit: Prosterno me ad orationem, et tunc recolo passionem Christi, et continuo tam dulcem consolationem in mente sentio, quod omnium miseriarum pondus pro nichilo reputo. O karissima, rogo te, inquit abbas, ut velis nuper defunctum nostrum con fratrem penitentiae et orationum tuarum facere participem.* Cui illa liberaliter ait: *Pro- sinit ei totaliter, si quid Christi gratum aliquid offerre meruit, et sic ad sua recessit.* Nocte igitur sequenti abbati in stratu suo quiescenti anima illa in claritate magna apparens, gratias illi optulit, quia a penis se liberatam et ad eterna gaudia se ascendentem³⁴⁰, dulci voce resonans continuo evanuit. *Item.* Anno Domini 1272, 4. Kalendas Marthii, dominus Willelmus de Rikle, postquam 23 annis huic monasterio strenue prefuisset, in Domino obdormivit. Cujus corpus sepultum est ante capellam beati Trudonis in loco veteris sanctuarii.

DE GESTIS HENRICI DE WAELEBEKE ABBATIS.

1. Anno Domini 1272 pendente scismate inter Richardum comitem Cornubie et regem Castelle de imperio regni Alemanie, et Leodii presidente Henrico, fratre comitis Gelrie, dominus Henricus de Vaelbeke abbas eligitur, vir magne nationis sed simplex. *Incid.* Eodem anno Placentinus de genere Vicecomitum, archidiaconus Leodiensis, quem Henricus filius comitis Gelrie, concanonicalis suus, condan in honestavit palmo suo illum ad maxillam percutiendo, in papam eligitur, et Gregorius decimus vocatus est. Qui prefato Henrico, ante plures annos Leodiensi ecclesie presidenti, nunc in papam consecratus paterne epistolam exhortatoriam scribit, ut evitatis viciis pro exsequendis virtutibus insudescat. *Incid.* Anno sequenti Rodolphus primus, comes de Havensborch, per consensum electorum imperii in regem Romanorum eligitur [VINC. BELL. XXI], et Aquisgrani coronatur. Qui regnum Alemanie penitus destitutum ad statum pristinum strenue reformavit. *Incid.* Eodem anno Johannes dux Brabancie cum multitudine armorum ad invadendum Leodiensem episcopatum usque opidum Lewis progressus, super vadum vulgariter Tvenne nuncupatum tentoria fixit.

2. [Hocsen. 8.] Anno Domini 1274 Gregorius tercio anno pontificatus sui profectus ab urbe Roma, venit Lugdunum ubi pro passagio terre sancte statuit consilium, ad quod inter ceteros episcopos Henricus de Gelria, Leodiensis episcopus, personaliter citatus comparuit. Quod ubi Leodiensibus et ceterarum villarum majoribus innotuit, nuncios illuc desti-

nant, et episcopum de suis insolentis accusant. Qui presentie tandem pape Gregorii accercitus, presentibus ibidem precipuis theologis, Thoma de Aquino ordinis Predicatorum et Bonaventura ordinis fratrum Minorum, exclusa comitiva suorum mobilium, episcopus solus asstitit. Appositus ergo illi liber est ad examinandum, sed illiteratus re- peritus ab episcopatu destituitur, et reddito anulo recedere jubetur. Acta sunt hec anno episcopatus hujus destituti³⁴¹ Henrici 27, qui cum confusione ad propria rediens, per totum episcopatum castra episcopalia occupavit. Eodem anno [Hocsen, 10] Johannes de Anghiens, Tornacensis episcopus, transfertur ad Leodiensem episcopatum in eodem consilio Lugdunensi per prefatum Gregorium, cui etiam abbatia monasterii Stabulensis, prefato Henrico ablata, confertur. *Incid.* Anno sequenti, in die beate Marie Magdalene, salempnis processio facta est, congregato universo populo et pluribus ex circumjacentibus villis, ubi cum maxima devotione et reverentia deportatum est feretrum sanctorum Trudonis et Eucherii. *Incid.* Eodem anno cum processio fieret apud Trajectum cum feretro sancti Servatii, ubi multitudo populi ad medium pontis pervenit, dissoluto ponte submersi sunt in Mosa flumine 300 homines. *Incid.* Anno Domini 1276 Wido comes Flandrie et Johannes dux Brabancie cum suis plures villas in episcopatu Leodiensi combusserunt. Eodem anno Hoyenses et illi de Dyonanto terram comitis Namurcensis intraverunt et multas villas combusserunt [cf. Hocs. 10.]

VARIE LECTIONES.

³²³ absque 1° ³⁴⁰ excidisse verba quaedam apparet: gauderet vel tale quid. ³⁴¹ destituti 1°.

3. Anno Domini 1277, prelationis hujus abbatis **A** Henrici sexto, cum fratres sui et consanguinei bona monasterii hujus ad eorum placitum disponere vel lent, et ipse quia pusillanimis erat, illos compescer

nequiret, et ideo cotidie a conventu instanter vexaretur, resignavit abbatiam in manus sui ordinarii, Johannis episcopi Leodiensis.

DE GESTIS WILLELMI SECUNDI ABBATIS,

1. Post prefatam resignationem habito consilio, totus conventus vota seu electionis in ipsum episcopum transtulit unanimiter, confidens sue fidei de providendo idoneo pastore. Fuit vero illo tempore monachus apud monasterium Hafligensem, vir magne literature et vite venerabilis, nomine Willelmus, quem idem episcopus in studio Parisiensi optime novit et dilexit, qui de progenie Magliniensium originem illegittimus duxit. Hunc ut idoneum **B** promovere cupiens, in dilate ad Romanam curiam pro dispensatione nuncios misit et obtinuit. Quapropter anno eodem episcopus denunciavit per honestos viros conventui, quod providisset ipsis de laudabili viro perficiendo, prefigens statutum diem quo illum solempniter, ut moris est, in abbatem recipierent. Interim cum conventus intellexisset illum fore de thoro illegitimo, omnimodis resistebant. Episcopus compescere illos cupiens, asserebat ipsum fore legitimum, quem capud ecclesie, summus pontifex, sanxit preferendum. Statuo igitur die episcopus cum honesta comitiva abbatem recipiendum ad opidum nostrum perduxit, et ut processionaliter obviam illi procederent, instanter requisivit, sed conventus asserens, tali monasterio **C** hunc merito non debere prefici, adhuc renitebatur. Quo viso episcopus, accepto in manu percussivo bacillo, compulit omnes, ut albis se induerent, sicque ordinata processione, festive ad monasterium inducitur et consecratur. *De eodem.* Iste abbas fuit vir precipue devotionis, zelator religionis, humilis, prudens, ecclesiasticis et secularibus personis acceptus, inter confratres et domesticos temperate solatiozus, studiosissimus in sacra scriptura, et canonibus sacris eruditus et bonus metricus. *De eodem.* Tempore hujus abbatis temporale dominium monasterii in nullo detrimentum ⁴⁴³ sustinuit. Qui honestum hospicii seu curie magistrum secum habuit, qui congruis temporibus in foro opidi deambulavit, et si quando viri honestatis aliunde **D** venientes in hospicii opidanorum se recipere, ad eos accessit, et invitatos ad mensam domni sui abbatis presentie adduxit, a quo gratiose recepti, sepe majora impendia rependerunt. *Incid.* Anno eodem Willelmus comes Juliacensis cum multitudine suorum Aquisgrani civitatem sue ditioni subicere nitens hostiliter impetiit, sed Aquensibus viriliter rebellantibus, comes cum filiis Willelmo et Rolando

et multis nobilibus et validis hominibus numero 350 occiditur. *Incid.* Anno sequenti (1277) Johanne papa mortuo, Nycholaus tercius succedit, qui fratribus Cystercii ⁴⁴³ ordinis privilegium dedit, quod tempore interdicti universalis ubique interesse possunt divinis, ecclesiis fratrum Minorum duntaxat exceptis. *Incid.* Anno Domini 1281 Henricus de Ghelre, destitutus nuper ab episcopatu, magnam pecunie summam in utilitatem Leodiensis episcopatus expositam, ut asseruit, ab episcopo Johanne instanter repetivit [cf. Hocsem. 10]. Tandem vero conventum est, ut statuto die apud villam Hughardis (709) ad tractandum convenirent. Quo dum episcopus secundum conductum venisset inermis, ex insperato a satellitibus destituti Henrici capitur et violenter abducitur. Qui quia corpulentus impetuozus equi, cui impositus fuit, transcursum sustinere nequibat, preclusis vitalibus spiritibus, de equo inter manus rapientium pene suffocatus corruit, derelictoque illo in campestribus prope claustrum Heyleci-mense (710), malefactores confusi fugerunt. Eadem vero hora fortuito mulierecula supervenit, que cum venerandi pontificis caput residens in sinu suo collocasset; post tenuis flatus suspiria spiritum exalavit extremum. *Item.* Eadem die opidani Sancti Trudonis comperto scelere redimere intendentes dominum suum, reos illos usque trans Temeram fluvium insecuntur. Contra quos Lossensis comitis viri in unum congressi, pontes undique evertunt, et Trudonenses aliquos separatim discernentes a Lossensibus, quos amicos suos reputabant, capiuntur, spoliantur, et aliqui occiduntur. Quod ubi comiti innotuit, continuo captivi dimittuntur liberi. *Incid.* Eodem anno gravissima bella inter christianorum regna commissa sunt. Gens Siculorum, violentiam Francorum non ferens, in contemptum Karoli regis Francie Gallicos in suis partibus comorantes, cujuscumque sexus et etatis essent, occiderunt, et mulierum a Gallicis impregnatarum latera aperientes, nundum natos partus extrahentes occiderunt. Ipso anno inter paganos mutua bella innumerabilibus occisis hominibus facta sunt. *Incid.* Eodem anno (711) Florencius comes Hollandie cum multitudine suorum Frisiam in ultionem patris sui Willelmi Romanorum regis, a Frisonibus occisi, intravit, qui Frisones devicit et plures illorum sue ditioni subegit. Inter quos Friso unus, ut mortis

VARIE LECTIONES.

⁴⁴³ detrimento 1°. ⁴⁴³ tercii 1°.

NOTE.

(709) Hougarde ad Getam juxta Jodogne.

(710) Heylissem prope Tirlemont, monasterium

Præmonstratensium.

(711) Quod factum est a. 1282.

periculum evaderet, oomiti patris sui corpus in trunco (712) repositum et retro focum domus sue subterratum effodit et tradidit, quod ille cum maximo honore secum ad propria afferens, reverenter sepelivit. *Incid.* Anno ipso (1283) Johannes primus Brabancie dux cum maximo exercitu transivit Mosam, cui Reinaldus comes Ghelricum multis nobilibus juxta villam Ghulpen (713) occurrit. Quorum acies cum ex utraque parte ordinate forent ad congregandum, traugis interpositis ab invicem pacifice discesserunt. *Incid.* [Hocsem. 14]. Eodem anno (1282) sede Leodiensi post mortem Johannis de Anghien episcopi per annum vacante, Johannes Metensis episcopus, filius Gwidonis Flandrie comitis, per Martinum quartum papam ad Leodiensem episcopatum transfertur.

2. Anno Domini 1288, regni Rudolphi Romanorum regis anno 18, mensis Aprilis die 25, cum opidani Sancti Trudonis crebris querimoniis insinuassent, quod graves excessuum enormitates assidue in ipso opido in punepetrarentur, domnus Johannes episcopus Leodiensis et Willelmus abbas ad refrenandum efficacius maliciam perversorum, concitato consilio plurium sapientium et providorum, statuerunt et concesserunt, ut in ipso opido debeat esse communitas, ad dictorum dominorum duntaxat voluntatem duratura, prout in literis super hoc confectis, qui in nostris archivis reservantur, continetur. Que communitas paucis annis duravit. *Item.* Eodem anno magnum horreum nostrum juxta pomerium monasterii situm, plenum segetibus frumenti, siliginis ac aliorum fructuum, latrocinialiter est combustum. *Incid.* Anno eodem, mensis Junii die 5. Johannes primus Brabancie dux volens stratam publicam ratione ducatus Lotharingie, tanquam marchio sacri imperii, inter fluvios Mosam et Renum tutam et liberam ad deambulandum conservare, cum copioso exercitu ultra Mosam transiens, Wuronc (714) castrum obsedit, pro eo quod archiepiscopus Coloniensis Siverdus (715) ibi raptores servaret, qui mercatores ⁵⁴⁴ spoliarent et captivarent. Quo audito archiepiscopus cum multitudine suorum, convocatis secum comitibus Ghelric (716) et Luthsenburgie (717) qui causam injurie Johanni duci inponebant, eo quod ducatum Lemburgie a comite

A Montensi acquisierat (718, in quo ipsi jus se habere dicebant — preter hostiam multitudo principum accedens in auxilium archiepiscopi, infinitum exercitum contra parvum ducis Brabancie cuneum conglobabat. Prefatus igitur dux confidens de Dei adjutorio, qui causis favet justis, ordinata suorum acie, constanter ab obsidione castri nolens cedere ante planiciem dicti castri accessus adversarum acierum animose expectabat. Congressum ergo est durissimum bellum, et post maximam sanguinis effusionem cessit victoria Brabantinis; sed adversa parte adhuc cum secunda acie viriliter irruente, tertia superaggredditur. Ibi tandiu pugnatum est, ut congressus belli hujus mane inceptus, ad vesperum usque extenderetur. Sed tandem ceso comite Luthsenburgensi (719) cum fratre suo Waltero de Rupe et aliis suis duobus fratribus naturalibus, cum pluribus armatorum, quorum numerus est virorum 900, ceteris terga dantibus, dux certaminis campum victor obtinuit, et captivavit prefatum archiepiscopum, Reinaldum comitem Ghelric, Adolphum comitem Nassouve, qui post non diu Romanorum rex efficitur, et multos alios nobiles et famosos. Ibi Waltrandus domnus de Falcomonte cum aliis multis nobilibus, aliis cecis, per fugam vix evasit. Prefatum igitur castrum dux ipse, in obsidione persistens, deditum recipiens destruxit, et liberum securumque ibidem strate regie transitum effecit. *Incid.* Anno sequenti Johannes primus, prefatus dux, obsedit castrum de Falcomonte, sed amabili interveniente compositione, ab obsidione recessit, quia domnus ipse de Falcomonte ab optinendum illius gratiam homagio duci facto, liberum transitum mercatoribus prestandum promisit inviolabiliter observare. *Incid.* Eodem anno Rudolphus Romanorum rex moritur. Ipso anno Tripolis christianorum civitas iterato a Saracenis capitur. [*Cont. Vinc. Bell.*]

3. Anno Domini 1291 idem abbas Willelmus construxit de novo in alodio nostro de Duagh aulam pulcram cum suis appendiciis, et fluvii Herke ⁵⁴⁵ (720), que tantum post mansionem preterfluxit, offosso novo alveo, totam illam curiam intra prefatam Herkam conclusit, que nunc usque per dikum, quo de campestribus ad ecclesiam transitur, non cessat preterfluere. Temporibus hujus abbatis fuerunt inter monachos et dominos nostri monasterii plures

VARLE LECTIONES.

⁵⁴⁴ Raptores 1°. ⁵⁴⁵ fluvium Herkam 1°.

NOTE.

(712) Arcella.

(713) Gulpen inter Maastricht et Aachen. Anno 1283 et 1284 hoc loco principes manus conserturi erant.

(714) Wœringen inter Coloniam et Nussiam. Celeberrimum prœlium hoc loco commissum reliquasque res gestas huc spectantes ante alios descripsit Jan de Heelu in Chronico quod edidit Willems.

(715) Sigfridus.

(716) Reinaldo filio Ottonis H.

(717) Heinricho et Walslamo.

(718) Adolpho. Cum enim Ermengarda, filia Walerami IV ducis Limburgie, anno 1283 obiisset, que Reinalda comiti Gelrensi nupserat, Adolphus comes Bergensis, comites Luxemburgenses et alii ob propinquitatem cum Limburgensibus ducatum sibi reposcebant; ex quibus postea Adolphus jus suum hæreditarium cessit Johanni duci Brabantie, contra quem reliqui principes cum archiepiscopo Coloniensi societatem inierunt.

(719) Heinricho.

(720) Merk qui exundat in Demeram.

honeste persone et literati viri, facundi in Teuthonico, Gallico et Latino sermone. *Incid.* [HOCSEM 17.] Anno sequenti Rodulpho Romanorum rege mortuo. Adolphus comes Nassouwe in regem eligitur. *Incid.* Eodem anno Johannes tercius Leodiensis episcopus obiit, et Gwido frater comitis Hannonie (721) ab una parte capituli Leodiensis eligitur, contra Willelmum Bertoldi de Maghlinia theologum ab alia parte electum. *Incid. Cont. Vinc. Bell.* Eodem anno Achon, opulenta civitas a christianis diu possessa, per soldanum Babilonie diu obessa capitur, prout circa finem secunde partis Vincentii in speculo hystoricali plenius narratur. *Incid.* Anno Domini 1293, mensis Julii die 5. Celestinus quintus in papam eligitur et coaseeratur, qui prius hereticam vitam, pane et aqua pro victu contentus, 40 annis duxit. Iste callide circumventus resignavit papatum. [HOCSEM. 20.] Cui

A Bonifacius octavus anno eodem in vigilia natalis Domini electus succedit, qui sextum librum decretalium fecit. *Incid.* Circa idem tempus Johannes dux Brabantie apud Barram in hastiludio a quodam milite in brachio lanceatus, graviter in lecto egritudinis positus, militem qui eum lanceavit, sibi adduci jussit, et causam sue lesionis integraliter indulsit, acceptisque ecclesiasticis sacramentis devotus obiit, Cui filius suus Johannes secundus successit. *Incid.* [HOCSEM. 21.] Anno Domini 1296 Hugo de Caballone per Bonifacium octavum papam fit Leodiensis episcopus, et electiones pridem de Willelmo et Gwidone examine in Romana curia, cassate sunt. Anno Domini 1297, prelationis sue anno 20, abbas Willelmus inter devotos devotior obiit, 18 Kalendas Maii, et sepultus est in medio navis ecclesie.

Explicit primus liber quarte et ultime partis de Gestis abbatum hujus monasterii Sancti Trudonis.

INCIPIUNT CAPITULA SECUNDI LIBRI PARTIS EJUSDEM. — DE GESTIS ADE ABBATIS.

1. *Quoniam Adam electus est in abbatem.*
2. *De eversione mensarum cambiatorum, et de reedificatione turris monasterii nostri. Incidentia plura, et de bello Curtraci.*
3. *De erectione communitatis per Woltermannum et suos complices, et de sculteti vulneratione.*
4. *De nocturnis incendiis et violenciis in nova curia factis, et de interdicto in opido posito.*
5. *De proscriptione Woltermanni suorumque complicitum, et de emenda quam opidani domnis episcopo et abbati fecerunt, et de gratia pape nunciis Ade abbatis exhibita.*
6. *De priore nostri monasterii in Milen, et qualem prebendam administrabit illi conventus ibidem. Incidentia plura, et de destructione templariorum, et de cruce signatis, et occubitu Theobaldi Leodiensis episcopi in expeditione Henrici imperatoris contra Romanos.*
7. *De occisis intra ecclesiam beate Marie, et de occidentium proscriptione.*
8. *De creatione Henrici de Rikle, prioris hujus loci; in abbate Sancti Pauli inferioris Trajecti, et reconciliatione ecclesie beate Marie. Incidentia de bello intestino civitatis Leodiensis, et de bello inter progenitos Hasbanie apud Waremtam.*
9. *De communitate Ercam in opido nostro, de consensu Adulfi episcopi et capituli Leodiensis, cujus occasione interdictum positum est in opido.*
10. *De appellatione facta per abbatem Adam et conventum ad Romanam curiam contra absolutionem, qua episcopus Adulfus absovit opidanos, et de combustione cippi nostri, et subtractione census cambarum, vulgariter panthins, et de hospitali nostro.*
11. *De visitatione primo et secundo facta in capite et membris hujus monasterii per Adulfum episcopum, in debitis expensis contra jus ecclesiam istam gravantem. Incidentia de caristia bladorum et hominum mortalitate, et de elemosina tunc ante portam largius pauperibus facta.*
12. *De scabinis amalibus. De mansione nostra apud Lewis.*
13. *Qualiter opidani tempore interdicti fecerunt celebrari divina per extraneum presbiterum, et qualiter conventus apud Dunc moratus est, et quomodo rediit ad claustrum, et de suspensione litis contra episcopum et opidum in curia Romana ad triennium. Incidentia de discordia Leodiensi contra episcopum Adulfum, et de bello apud Dommartün, et de bello super montem prope Hoyum, et de ruina Trudonensis apud Waremtam facta et ipsorum fuga, et de bello apud Huselt, et alia plura. Item de concordia pacis inter episcopum et patriam, et de antipapa.*
14. *De pace apud novam curiam inter domnos episcopum et abbatem cum opido facta. Item de elemosina domni Johannis de Follonia, et incorporatione bonorum cellerarie ad abbaciam. Item de 26 modiis siliginis ad refectorium pertinentibus.*
15. *De obitu abbatis Ade et ejus sepultura.*

DE GESTIS AMELII ABBATIS.

1. *De electione Amelii abbatis. Incidentia plura de gwerris inter episcopum et ducem Brabantie.*
2. *De captivo a curia monasterii abducto et iterum reduto. Incidentia de prima destructione claustrum Hassligensis, et de pace inter progenitos Leodiensis patrie facta ad sententiam duodecim discretorum, et alia plura.*
3. *De mansione nostra apud novam curiam per abbatem Amelium de novo edificata. Item de majore turris perfectione, et de molendino collocato super ortum nostri cymeterii, vulgariter vrythof.*
4. *De sublevatione opidi a gravibus oneribus pensionum, in cujus preter alia subsidium de consensu amborum dominorum, pascua communia ad terminum 18 annorum accensantur.*
5. *De antiquis scabinis qualiter captivantur et taxantur et destituuntur. Incidentia de epidimia et aliis.*
6. *De expulsionem episcopi a patria, et de erectione communitatis hujus opidi. Incidentia. Item de bello apud Vothem, et de bello apud Grissi, et de bello apud Tourins, et de bello Trudonensi ante opidum Lewis, et quomodo Trudonenses obtulerunt se voluntati ducis Brabantie.*

NOTÆ.

(721) Joannis.

7. *Quomodo Johannes dux Brabancie usurpavit sibi dominium in opido Sancti Trudonis, et privilegia opidi sibi oblata in oculis omnium abscisis sigillis cassavit, et plurium opidanorum mansiones funditus fecit everti. Incidentia de imperatore K., et de secta flagellatorum et de combustione Judeorum.*

8. *De obitu Amelii abbatis et ejus sepultura.*

DE GESTIS ROBERTI ABBATIS.

1. *De electione Roberti abbatis.*

2. *De modo recipiendi abbatem vel episcopum.*

3. *De modo consecrandi abbatem.*

4. *De revelatione feodi, de avocatia in Ælburgh, et de dampnisque comes nobis intulit.*

5. *De redemptione ville nostre Halchtre, et bonis ibidem de Dola et violenta usurpatione domni Reyneri de Schoenvorst.*

6. *De homicidio vel pocius latrocinio super curiam beghinarum perpetrato, et de homicidio super cimiterium ecclesie beate Marie facto. Incidentia de discordia et bello inter ducem Brabancie Wincelaum et Ludovicum comitem Flandrie, et de secunda eversione claustrum Hassligensis, et de conflictu episcopatum et Brabantinorum apud opidum Landem, et de rege Francie in Angliam captivum abducto.*

7. *De modificatione obligationis scabinorum antiquorum, et quomodo ex scabinis modernis aliqui, de pluribus excessibus sibi objectis in presencia amborum dominorum et oppidanorum se excusantes, evaserunt, et de sententia appellationis ad scabinos sedis Aquensis facta, et de amabili compositione ipsorum scabinorum Sancti Trudonis cum dominis suis facta.*

8. *De prerogativa speciali, quam ab antiquo quilibet abbas Sancti Trudonis habet in abbacia Sancti Broniensis, quam abbas et conventus ibidem Roberto abbati nostro gratuite et effective exhibuerunt. Incidentia de obitu comitis de Los, ad cujus comitatus dominium incolae opidorum de Los et Hasselt et Herke compulsi, receperunt Engelbertum episcopum, prestando ei fidelitatem.*

9. *De elevanda communitate in opido nostro Sancti Trudonis, quam episcopus contradicente Roberto abbate, contra fas mediante pecunia, opidanis concessit, cum essent secum in obsidione castri de Stockim.*

10. *De injusta defidatione in nos et nostratum bona per Henricum de Halbeke armigerum facta, et combustione mansionis nostre in Dola, et quomodo investitum de villa nostra occidit et ecclesiam ipsam concremavit.*

11. *De violentia magistrorum communitatis, compellentium scabinos ad eligendum scultetum episcopi in scabinum, contra quem Robertus abbas appellavit ad sedem Aquensem, ubi suum obtinuit intentum. Incidentia de comutatu.*

12. *De imprisonmente illorum qui latrocinium apud curiam beghinarum fecisse dicebantur, et eorum variis ad mortem tationibus. Incidentia plura de translatione episcopi Leodiensis et cetera. De Arnaldo de Rumiens pro comite de Los se gerente, et quomodo Leodienses combusserunt villam Rumiens et castrum de Hamele.*

13. *De expulsionem Roberti abbatis a civitate Leodiensi, et de remissione cause litis ad curiam Romanam. Incidentia de obsidione castri Rumiens.*

14. *De primo introitu Johannis Leodiensis episcopi sine solemnitate, et de tractatu pacis inter dominos et opidanos absque effectu.*

15. *De obitu Roberti abbatis, et de ejus sepultura, et de adversariis suis qualiter ante ejus mortem multis tribulationibus sub afflicti.*

DE GESTIS ADE ABBATIS.

1. Anno Domini eodem 1297, 12mo Kal. Maii, A nibus Hasbanie, sagacis ingenii sed modice literature, astutus in temporalibus et in iuribus sue ecclesie defendendis seriosissimus. Hic biennio post suum introitum expensis parcens, non extra partes sed intra claustrum suum cum pauca familia sibi providit et vixit. *Incid.* [Hocsem. 23.] Circa hec tempora nimis seva guerra oritur inter domnum (722) de Awaus (723) cum sua progenie et progeniem de Warois ex altera parte. Eodem anno domnus de Awaus campestri bello ab adversariis suis de Warois occiditur. *Incid.* Eodem anno sanctus Ludovicus rex Francie a Bonifacio octavo papa canonizatur. *Incid.* Eodem anno Philippus rex Francie potenter Flandriam invadit, et Brugis opulentum opidum cum aliis opidis cepit, Gwidonem comitem et filium ejus primogenitum Robertum, imponens eis, quod contra eum cum rege Anglie Edwardo (724) conspirassent, captivos in Franciam duxit et carceri mancipavit.

VARIE LECTIONES.

⁷²² *excidit in 1°, seu restituendum esse apparet.*

NOTÆ.

(722) Humbertum.

(723) Ita codex constanter; has familias Awans et Waroux appellatas esse constat. De cruentissimo hoc bello civili confer copiosissimam narrationem Jacobi de Hemricourt, *Abregé des guerres d'Awans*

et de Waroux in libro *Le miroir des nobles de Hasbaye*, ed. Salbray. Bruxelles 1673, p. 336. Awans et Waroux villæ sunt in vicinitate Leodii.

(724) Primo.

Incid. [Hocsem. 22.] Anno Domini 1298 Adolphus rex Romanorum ab exercitu Alberti ducis Austrie, filii Rodulphi condam regis Alemanie, cum suorum multitudine occiditur. Sequenti anno idem dux a principibus imperii in regem Romanorum eligitur et coronatur.

2. Anno Domini 1299 quidam cambiatores ⁵⁴⁷ mensas cambii sui sub districtu domini Leodiensis statuerunt, officium suum extra districtum ecclesie nostre exercentes contra jus. Quod abbas ut intellexit, mensas illorum ad medium fori deferri fecit, et propriis pedibus conculcans, in frusta jussit concidi. Per sententiam enim scabinorum cambii usus pertinet ad abbatiam, sicut monete percussura spectat ad episcopum, sic vero condivisum fuit ab antiquo inter Metensem et nostram ecclesiam. Quapropter destructis cambiis in districtu episcopi, quidam honestus opidanus nomine Petrus, qui postea scabinus fuit, ex parte domini abbatis, infra districtum jurisdictionis nostre ecclesie, officium cambiarum in domo vicina capelle clericorum solus tenebat. *Incid.* [Hocsem. xxiv.] Anno Domini 1300 Hugo et Caballone per capitulum et cives Leodienses criminatur ⁵⁴⁸ apud Romanam curiam propter plura enormia facta, que ejus frater dominus Johannes de Caballone dicebatur perpetrasset de consensu episcopi. Propter quod personaliter citatus, coram papa Bonifacio comparens, ab episcopatu destituitur, et Adulfo de Waldegehe ibidem presenti ⁵⁴⁹ confertur. Dicunt aliqui quod papa eidem Hugoni de alio minori episcopatu providit *Incid.* Anno eodem communitas Brugentium contra magnates opidi sui propter assisiam impositam condentes, multos occiderunt. *Item.* Circa idem tempus Adam abbas cupiens majorem turrim, que corruit dudum tempore Willelmi primi abbatis, reedificare, ascivit quendam famosum lapicidam. Qui cum amplitudinem edificii, prout congruebat, ordinasset, nec abbati, qui expensis pepercit, hoc placuisset, dixit ille: *Si non placet vobis id quod bene concepi, malo ut alium opificem quam me acceptetis, qui vestre voluntati potius quam edificii profectui insistat.* Sicque recedente illo alius supervenit, qui turrim usque ad campanas in altum produxit. *Incid.* Anno Domini 1304 rex Francie comitatum Flandrie sibi usurpans, misit plures nobiles Brugis ad puniendum id quod precedenti anno communitas Brugensis perpetravit. Que consurgens contra regis nuncios, omnes occidit, et electo uno capitaneo ex officio pannificum nomine Petrus, per illum omnes communes populi contra regem conspirant, et de loco ad locum mittentes, fautore regis cunctos interficiunt, in tantum ut in opido Erdenburgh (725) quatuor milia hominum occiderent in bona ipsorum invaderent.

Incid. [Hocsem. xxv.] Eodem anno Adulfus de Waldegehen in Leodiensem episcopum a Leodiensibus honorifice suscipitur, qui eodem anno moritur. Cui succedit Theobaldus, frater comitis de Barro. *Incid.* Anno sequenti filii Gwidonis comitis Flandrie, egre ferentes, quod eorum pater et primogenitus frater a rege Francie sic captivi tenerentur, accitis secum nepote eorum comite Narmucensi (726) et aliis sibi proximis, nec non Petro predicto cum ipsis Flandrensium communitatibus, castrum Curtaci, in quo regis thesaurus reconditus fuit, obsederunt. Quo rex audito, misit Robertum suum nepotem, filium fratris sui sancti Ludowici condam regis (727), cum multitudine principum ex regno Francie et aliarum provincialiarum undique, ad repellendum ab obsidione Flandrensibus. Sed illi non cedentes, licet pauci contra innumeros, cuncti se ad pedestre bellum statuerunt, modico fossati vallo se munientes, Francie in equis suis animose permanentibus. Congressum igitur est; et Franci primo adversarios impetentes, in vallum illius fossati corruerunt. Nam qui in fronte bellierant, a subsequentibus successive precipitio lapsi, et subsequentes a supervenientibus miserabiliter precipitati, sine gladiis partis adverse interierunt. Cum autem prima acies et secunda, paucis gladio cesis, sic deperisset, Flandrini, qui ad dandum terga se paraverunt, animosiores effecti, Francos qui a periculo evadere potuissent, omnes absque misericordia occiderunt. Sicque acies tercia adveniens, nil laudis consecuta, fuge consulit. Quos multi Flandrensium insecuti sunt; et cum vadum quoddam evadere credentes intrassent, paucis evadentibus, cum equis suis sunt submersi, et qui evaserant, ab altera vadi parte occiduntur, uno milite de Brabancia ad vitam preservato, qui captivus a sibi notis abductus evasit. Ceciderunt ergo in illo bello comites Atrebatensis cum multis comitibus item de Brabancia dominus Godefridus, frater Johannis ducis, cum tribus baronibus, scilicet Johanne de Virson ejus filio, domno de Wesemale, et domno de Butersilium cum multis de melioribus Brabancie item primogenitus (728) comitis Hanonie cum pluribus de Lotharingia, Provincia et Gasconia, quorum numerus estimatus fuit octo milia tam nobilium quam militarium. *Incid.* Eodem tempore gravis guerra oritur contra episcopum Leodiensem, canonicos, clerum et scabinos, a Leodiensibus et ceteram villarum incolis.

3. Anno Domini 1302. Cristianus dictus Weillnere cum duxisset in uxorem domnam de Busco, relictam cujusdam militis, impediens amicis primi ejus mariti, ne quibat libere uti bonis et possessionibus, que ad uxorem quam duxerat pertinebant. Super quo pluries instanter scabinos requirens, ut

VARLE LECTIONES

⁵⁴⁷ combitores 1°. ⁵⁴⁸ criminatus 1°. ⁵⁴⁹ prebente 1°.

NOTÆ.

(725) Erembodeghe ad Dendram.

(726) Joanne.

(727) Auctorem vehementer errare ne minem fugit;

Robertus erat frater Philippi regis et ambò erant Ludovici Sancti filii.

(728) Joannes.

facerent ei justicie complementum, eo quod possessiones ipse infra districtum opidi nostri consistebant, nichil profecit, quia, ut dicebantur, ad instantiam precum adverse partis dicti scabini causam discutiendi de die in diem differebant. Propter quod idem Cristianus cum tribus fratribus suis 12 Kalendas Januarii causam injuriarum sibi factam officiat de opido pluribus privatim convocatus refert, et auxilium ab hiis requirit. Ex cujus occasione opidani contra scabinos concitati, quendam opidanum nomine Walterum de Dyst, dictum Wouterman, extulerunt et capitaneum fecerunt. Anno sequenti (1303) congregatis opidanis, idem Woutermannus cum suis consortibus 7 die mensis Julii scabinos captivat, et in penore domus Lumbardorum sub custodia mancipat. Ad quorum liberationem cum domno abbate Arnoldus comes de Los advocatus cum ante prandium laborasset⁵⁵⁰, et ad prandendum in aulam consedisent, communitas, comperto quod Arnoldus Probus scabina extra opidum fugisset, furore accensi ad arma convolant, et ut comitem secum habeant, conelamant. Quapropter portam claustalem eum impetu intrant, januam aule effringunt; sed interim domno abbate de mensa resiliente et in secreto loco se occultante, comes compulsus eum illis ad domum prefati Arnoldi Probi accedens, requisitus ab illis tanquam advocatus, primum totum eum virga percussit, et continuo plurimi in ipsam domum impeerunt, et solotenus confregerunt et spoliaverunt. Deinde procedentes extra portam Stapulensem, vineam ejusdem Arnoldi Probi destruxerunt. *Item.* Post hec cum ad forum procederent, Arnoldum filium domni Roberti de Glinden sine causa occiderunt. *Item.* Dehinc redeuntes ad portam claustalem, aliqui evaginatiis gladiis discurrebant. Ex quo plures ex nostris commonachis et dominis valde timuerunt, ex quibus tres murum curie nostre transcendentes, fugam ceperunt, quorum unus fracto aut torto bracio corruit; sed opidani illos ad monasterium deduxerunt nec abire sustinuerunt. Interim tumultu cedato, 12 die mensis Julii scabini de captivitate liberi abire permittuntur, et circa horam cene domnus abbas cum comite, adductis secum scabinis, latenter recessit ad loca tutiora, scultetis utrisque cum subadvocato subsequentiibus pre timore capitaneorum communitatis, qui expulsis ipsis jurisdictionem sibi usurpaverunt. *De eodem.* Anno eodem cum scultetus noster Johannes de Winde nocte quadam⁵⁵¹ a loco, ubi Adam abbas residebat, reverteretur, et clam opidum per portam dictam Visseghat intraret, ab insidiatoribus atrociter vulneratus, ad claustum festinavit. Quo comperto communitas in armis concitata, ante portam nostram congregata, horribilibus ictibus

A pulsantes, instabant, ut scultetus in manus eorum traderetur. Quibus prior Henricus de Rikle et alii ex senioribus, qui supra portam sursum erant, seriose responderunt, supplicantes, ut sic intempesta nocte vim nobis inferre parcerent. Qui humilibus precibus mitigati, tandem suadente id Woutermanno ad sua recesserunt.

4. Anno eodem, in vigilia sancte Barbare (Dec. 3), cum domnus abbas fuisset apud Alken (729) villam episcopi ad tractandum cum episcopo de arduis causis, supervenit nuncius secreto suggerens, ne ad novam curiam ad pernociandum rediret. Quo audito, secrete iter versus Kerkim (739) parat ad domum sui fratris Godefridi, ibi pernocians. Capitanei vero communitatis, habito secreto consilio, circa noctis medium ad novam curiam festinantes, ut ipsum captivum secum abducerent, armata manu ad aulam accedentes et undique perscrutantes, viderunt se ab effectu sceleris sui frustratos, quia absentem esse abbatem conspexerunt. Propter quod furore accensi, domum superiorem incendunt, equos quinque occidunt, et lectos plures gladiis dilaniant et transfigunt; utensilibus ablatis recesserunt. Interea mane facto conversus noster provisor colonie nostre in ipsa nova curia interfectas equas cum lectis gladiis dilaniatis super currus impositas supra medium fori fecit⁵⁵² projici, et circa horam prime, concurrentibus opidanis ad spectaculum, plumis ex rupturis lectorum profluentibus circumquaque volitantibus, idem frater Nyeholus tubali voce dixit: *C* Videte, opidani omnes, has violentias nostri opidani apud novam curiam cum incendiis et spoliationibus domino meo abbati intulerunt. Quod quidem factum opidanis id ammirantibus valde displicuit. Quapropter abbas ipse cum scabinis suis velociter Aquisgravi perveniens, omnia nefanda sibi illata scabinis Aquensibus recitans, et de eodem, ut congruo tempore eis denunciando ad curiam nostram in Dung accederent, supplicavit. *De eodem.* Interea post reditum domni abbatis ab Aquensi sede interdictum positum est in totum opidum, quinta scilicet die post violentiam in nova curia perpetrata (Dec. 8). Post hec paucis interpolatis diebus curati ecclesiarum ac alii sacerdotes, tutiora loca petentes, ad curiam nostram Dunch se presidio receperunt.

D 5. Anno Domini 1304, pridie Nonas Februarii, episcopus Leodiensis Theobaldus, Adam abbas hujus loci et Arnoldus comes de Los cum multitudine copiosa armatorum electorum vivorum, in loco campestri, sito inter opidum et Brustemium, super stratam que tendit versus Basterahoven a latere, et ab alio latere versus locum dictum Heiratake -- adductis secum scabinis Aquensis sedis, propter hoc specialiter demandatis, ac scabinis opidi Sancti

VARIE LECTIONES.

⁵⁵⁰ laborassent 1' ⁵⁵¹ quedam 1'. ⁵⁵² feci 1'.

NOTE.

(729) Prope Hasselt.

(730) Kerckem prope Tirlemont.

Trudonis universis — habito consilio maturo, que-
rimoniam deposuerunt contra opidanos de violenciis
supra narratis, et specialiter contra singulares per-
sonas dominium opidi sibi usurpantes. Hiis prefati
scabini auditis, diligenter jusserunt poni sedilia in
prefata strata, sic ut partim in districtu episcopi et
partim in districtu jurisdictionis abbatis, eo quod
limites amborum dominorum ibidem se continge-
rent, sisterentur. Congregatis ergo scabinis, nichil
actum est, quia campana bannilis non pulsabatur.
Comparato vero pro 100 libris Turonensium quodam
satellite, ad monasterium clam mittitur qui ascenso
turri ipsam campanam diu pulsat. Quapropter sca-
bini, quia intra opidum ipsum justicie complemen-
tum explere nequibant, facta per utrosque seultetos
monitione, campane sonu audito, sententialiter tan-
quam reos crimine lese majestatis abjudicant ab
honore et proprio jure ac possessionibus et rebus
Woltermannus de Diest, quatuor fratres dictos
Weelne, Henricum, Walterum, Gunterum et Cri-
stianum, Johannem filium Johannis et Hermannum
Wisselere. Pulsante vero tamdiu campana, opidani
in armis ad forum convenientes, cum audirent ar-
matis congregatos esse in campestribus, exeuntes
in armis, ordinant aciem in campo retro ortos sub-
urbii, sed ad informationem comitis ad opidum
redeunt. Quibus omnibus sic patris, domini cum
suis ad propria tendunt. Facta vero talium proscri-
ptione, opidani multi ceperunt illos capitaneos deva-
stare, dicentes: *Nolimus pro istis in manus incidere
dominorum.* Quod illi intelligentes, et de die in diem
se quasi alienos haberi, de aliorum adjutorio despe-
rati, infra quindenam uxoribus et liberis suis cum
fletu et merore relictis, ad paupertatem ex maximis
divitiis perventuri, opidum reliquerunt. De *eo-
dem.* Eodem anno post multos tractatus opidani
ad cor redeuntes, tandem dominis suis concor-
dia pacis interveniente reconciliantur, delibera-
ntes dominis prefatis pro emenda 3000 librarum
Turonensium, hoc adjecto, quod secundum ordina-
tionem proborum obviam dominis suis usque novam
curiam procedere debeant, ubi pridem rapinas et
nocturna incendia committebant. In cena igitur
Domini, que tunc fuit 7 Kalendas Aprilis, congregato
universo populo, singulares persone que illis sep-
tem capitaneis supradictis in excessibus suis auxi-
lium et favorem prestabant, nudis pedibus et capi-
tibus in lineis vestibus incesserunt. Et cum ad locum
prefate curie pervenissent, flexis genibus et mani-
bus complois a domno abbate et conventu humiliter
veniam postulantes, ad gratiam recipiuntur. Et
sic in modum processionis bini et bini, domno
abbate subsequente cum conventu, usque in medium
monasterii processerunt. Ibi facta statione usque
dum ymnus *Te Deum laudamus* finiretur, perstite-
runt. *De eodem.* Pascalis diebus transactis, plures
ex opidanis prefato Woutermanno et suis compli-

A cibis famulantes, a dominis ad gratiam non recepti
abjudicantur et proscribuntur. *Incid.* [Hocsem. 29.]
Anno eodem Benedictus XI. papa, qui Bonifatio a
suis inimicis occiso successit, de ordine Predicatorum
fuit. Hic vel magister ordinis aut provincialis
factus, ad opidum nostrum veniens, ad prandium
domni abbatis est invitatus. Cui ad aulam accedenti
a quodam honesto viro suggestum est, quod Gallica
lingua, non Latina, cum abbate haberet colloquia.
Quod ille gratanter intelligens, dulcia familiaritatis
obsequia promittens, jocunde delectati sunt, status
sui qualitatem alter alteri mutua collatione verbo-
rum deponentes, sioque cum gratiarum actione
viriliter laudabilis ab aula recessit. Post aliquot vero
temporis spacium idem iste pater sanctus cardinalis,
hoc anno in papam consecratus est. Eodem anno
missi sunt nuntii ex parte monasterii hujus ad Ro-
manam curiam pro causis arduis. Que cum ad no-
ticiam pape relate essent, vocatis ad se nunciis
illis, papa quesivit, si causa esset abbatis sine La-
tino, qui nuper ei in claustro sancti Trudonis tam
jocundum prandium exhibuit. Illis id affirmantibus,
papa iudicate jussit in omnibus petitionem illorum
ad effectum produci. Iste papa cum 9 mensibus pre-
sedisset, obiit (731). Cui Clemens V. qui primo
Romanam curiam a Roma ad Provinciam transtulit,
successit. *Incid.* Eodem anno ad instanciam fabro-
rum opidi Sancti Trudonis, sub expensis ipsorum,
de consensu Ade abbatis et Henrici plebani Sancte
Marie, capella sancti Eligii construitur, et altare
dotatum in ea consecratur, et gilda fraternitatis
dictorum fabrorum oritur. *Incid.* Eodem anno
communitas quasi per totam Lotharingiam immani-
ter, et postea undique per Brabanciam surrexit. Sed
resistentibus majoribus de Bruxella, quos commu-
nitas expulsos tenuit, auxiliante duce, per conflictum
pugne communitas in fugam vertitur, multis occisis
et 45 rotatis et aliis de patria expulsis. *Incid.* Se-
quenti anno (1306) pax reformata est inter Philip-
pum regem Francie et Flandrenses, et Wido comes
cum filio suo Roberto, addita regi una parte
Flandrie, a vinculis emancipatur et comitatu resti-
tuitur. *Incid.* [Hocsem. 29, 30.] Anno Domini
1307, Templarii per totam Franciam captivantur,
et anno sequenti ad instanciam regis in consilio
Lugdunensi a Clemente papa ordo ipsorum propter
quedam nefanda facta, que illis imponebantur,
funditus aboletur. Unde, ut dicebatur, pape cupiditas
et regis inordinata voluntas erant occasio, quod
multi saltem innocentes perierunt, omnes enim ad
condictum diem igne combusti sunt. Quorum pos-
sessiones continuo ad fratres ordinis sancti Johannis,
data pape infinita pecunie summa, applicantur,
illorumque privilegiis annullatis, nova summa pecu-
nie accepta, papa dedit eisdem Johannitis nova pri-
vilegia. *Incid.* Eodem anno inter populares et insignes
Leodienses discordia magna orta est, unde per

NOTE

episcopum Theobaldum, scabinis a civitate exeuntibus, armatorum exercitus colligitur, ut ex popularibus multi apud Voethim proscribantur. Sed obstante in armis populi in universitate, concordia intervenit.

6. Anno Domini 1308 determinatum est per sententiam arbitralem inter monasteria sancti Trudonis et sancte Katerine de Milen, quod priorissa et conventus ibidem ministrabant eorum priori apud eas continue vel per interpolationes residenti talem prebendam in victu et vestitu, qualem habet unus ex commonachis monasterii Sancti Trudonis, et ejus famulo victum dabunt. *Incid.* [Hocsem. 31.] Anno Domini 1309 [1308], prima die mensis Maii, Albertus rex Romanorum, predecessoris sui Adulfi interemptor, anno regni sui 12 a suo nepote, cujus patrimonium occupabat, occiditur. Eodem anno nobilis Henricus de Dutsenburgh in Romanorum regem eligitur, et in epiphania Domini Aquisgrani coronatur. Eodem anno electio ejus a papa Clemente confirmatur. *Incid.* Anno eodem (1309, Jan. vi) multitudo communis plebis, tam virorum quam mulierum, de partibus Lotharingie et trans Renum ex civitatibus, castellis et villis progrediens, nullo predicante, sed sua sponte cruce signantur. Qui occasione unius mulieris a Judeis necate apud Thesimontem (732), de qua nullum justicie complementum processit, eo quod Judei data magna pecunie summa sese redemerunt, dum postea martirizate illius mulieris mortuum corpus inventum fuisset, Judeos ipsos ubique persequentes, Christum confiteri nolentes indifferenter occidunt, et principum castra et fortalicia, ad que prefati causa presidii confugiunt, destruunt, et tandem Genapium, castrum duois Brabancie, cum 12 milibus hominum oppugnant. Sed idem dux Johannes cum multitudine suorum ad resistendum illis ordinata acie in frontem se statuit, et continuo territos et fuga lapsos multos occidit et de terra sua exterminavit. Qui post aliquot menses cum 40 milibus hominum ad Romanam curiam accedentes, instanter petunt, sibi a papa Clemente generale passagium ⁵⁵³ concedi. Sed pontifex ipse advertens eos presumptuose et sine discretionem id opus acceptasse, omnes a voto, quod absque ordinatione sedis apostolice emiserant, absolvit, et sic ad propria cum magna confusione redierunt. *Incid.* [Cont. Vinc. Bell.] Eodem anno exercitus christianorum cum Hospitalariis insulam Roderos cum quinque adjacentibus sibi insulis, prius ante quinque annos per ipsos Hospitalarios oppugnatam, nunc expugnatam obtinent, Turcis et infidelibus ibi habitantibus occisis et expulsis. *Incid.* [Hocsem. 32.] Eodem anno Henricus rex Romanorum, ratione nominis regni sextus, cum multitudine

A principum et nobilium, adjuncto sibi Theobaldo Leodiensi episcopo, ad Italiam tendit, ubi multis civitatibus expugnatis, etiam Mediolanum, Ghelfinis sibi resistentibus, bello victoriosus obtinuit, ibidemque ferream coronam suscepit (1310). Deinde Brexiam nobilem civitatem diu obsidens expugnavit, ut muros ejus solotenus destruxit (1311). In cujus obsidione Waleramnus ejus frater, dominus de Rupe, sagittatus oppetiit. Eodem anno devictis Ghelfinis et rege Cecilie (733), totam fere Lombardiam et magnam Tuscie partem sibi subegit. Eodem anno multi valentes viri ejus exercitus cum consorte ⁵⁵⁴ sua regia ⁵⁵⁵ (734), Willelmo comite Juliacensi, Gerardo de Cassel, Johanne de Agemont, fratre comitis de Los, ex inconsueto aere de medio sunt sublati. B *Incid.* [Hocsem. 32.] Anno sequenti idem rex urbem Romanam cum suo exercitu intravit, et dum ad beati Petri ecclesiam tenderet, renitentibus ei rege Cecilie, Ghelfinis et Ursinis, auxiliantibus illis maxima cum multitudine Romanis, grave bellum in transitu platearum committitur, ubi plures famosi ceciderunt; inter quos ex parte regis Alimanie Theobaldus Leodiensis episcopus, licet captivatus, occiditur. Dehinc ipse rex majore urbis parte obtenta, a duobus cardinalibus a papa Clementi ad hoc missis apud Sanctum Johannem Lateranensem in imperatorem consecratur. Postea positus ad munitionem ibidem sibi fidelibus, urbem egressus, omnes fere civitates, opida et castella Tuscie, Campanie et C Lombardie vel bello aut deditione subegit sue potestati (1312). Deinde resistentibus sibi diversis mortis penis mulctatis, Florentiam civitatem obsedit sicque Pisam ⁵⁵⁶ se recepit.

7. Anno Domini 1314, mensis Maii die 4, stantibus adhuc treugis inter progeniem de Stapelen et Ottonem Militis cum sua progenie, idem Otto circa horam prime convocatis ad se suis consanguineis, armata manu intravit mansionem unam super forum versus meridiem, que vocatur vulgariter der Moer. Et accessit quidam, dicens filiis et nepotibus hujus Ottonis : *Ecce, nostri inimici jam intrant ecclesiam beate Marie.* Qui continuo inconsultis patre et amicis, Damianus scilicet et Nycholaus fratres sui filii, et nepos ejus Nycholaus, cum septem aliis furiose intrantes, ipsam ecclesiam infra celebrationem misse, Walterum Burgelken armigerum et suos consanguineos, Arnoldum dictum Heere et alium Arnoldum nepotem ejus, de illorum insidiis nil suspicantes, eo quod treuge essent edicte, impetunt, et eos de loco altaris, ubi jam missa celebrabatur, ad presidium majoris chori confugere compellunt. Quos viriliter repugnantes tandem occidunt, procedentesque inde in porticu irruerunt in domnum Albertinum militem et scabinum, quem etiam letaliter vulnera-

VARIE LECTIONES.

⁵⁵³ passagium 1°. ⁵⁵⁴ sorte 1°. ⁵⁵⁵ regina 1°. ⁵⁵⁶ Pisanis 1°.

NOTÆ.

(732) Tirllemont.
(733) Roberto.

(734) Margaretha.

verunt, qui post dies paucos obiit. Processu vero determinati temporis scelus tam nefandi sacrilegii per sententiam scabinorum sic punitum est. Prefatus enim Otto Militis cum per scultetum monitus esset, persequelam scabinorum suorum abjudi cavuit et proscriptos pronuntiavit duos filios suos prefatos Damianum et Nicholaum, et nepotem suum Nycholaum cum aliis suis complicitibus septem. Insuper pronuntiavit domum ipsam, ex qua illi rei armata manu procedebant, debere destrui et comburi, et quia domus prefata infra domni Leodiensis episcopi districtum sita fuit, similiter sententiatum est, quod ligna et lapides destructe illius domus intra terminos jurisdictionis monasterii hujus deportarentur et igni comburerentur⁵⁵⁷. Quod et ita factum est circa quasi medium fori.

8. Anno Domini 1312, regni Henrici sexti 4, imperii vero ejus 2, cum esset defunctus abbas Sancti Pauli apud Inferius Trajectum, conventus in electione discordans, tandem in hoc consensit, ut illum in abbate recipere vellet, quem Gwido episcopus Trajectensis sibi provideret. Propter quod episcopus sollicite invigilans, tandem recoluit, quod in studio parisiensi constudentem de monasterio sancti Trudonis socium habuit, qui in diversis scienciis habilis fuit, eloquentia et personali formositate alios precellens. Ad quem continuo per nuncium intrant, ut deliberet, si abbatiam acceptare velit. Qui habito cum abbate suo domno Adam et amicis suis consilio, oblatiis graciis consensit. Misit igitur prefatus Adam abbas pro suffraganeo Leodiensi, qui eundem Henricum de Rikle, priorem hujus monasterii, in die sancto pasche (*Mart.* 26) presentibus et coassistentibus ipso domno Adam abbate a dextris, et investito Brustemiensi, condam abbate Averbodiensi, a sinistris, sollempniter in hoc monasterio sancti Trudonis in abbate Sancti Pauli consecravit et die eodem ibidem aliquos in acolitos ordinavit. Qui sic consecratus, proxima quinta die apud nos sollempniter congregata multitudine presbiterorum, summam missam celebravit. Quibus in cunctis honeste peractis, idem abbas domnus Adam ipsum domnum Henricum abbatem, tam in vestibus quam aliis oportunis⁵⁵⁸ honorifice ornatum⁵⁵⁹ cum decenti familia ad claustrum sancti Pauli prefatum deduci curavit. *De eodem*. Qui cum magna reverencia per domnum Gwidonem episcopum Trajectensem recipitur, et in ipsam abbatiam cum ingenti gaudio illius monasterii conventus intronizatur. Obedientia igitur loco capitulari per singulos commonachos sibi facta, ut moris est, cepit diligenter insolentias indisciplina-

A natorum aliquorum corrigere, et ad observantiam regularis vite verbis et factis subditos instruere. Ubi dumseriose per⁵⁶⁰ annos ferme ad monastice discipline unguem illorum transgressiones reducere elaboraret et minime proficeret, pre mestitudine cepit ad locum, unde venerat, hanelare, et simplici monachali prebenda, si adipisci posset contentari velle et illuc redire. Quod, quamvis affectuose requisivit, non obtinuit. Qui ante finem vite sue quasi per dimidii anni spacium vix aut nichilloquebatur, deambulans tamen et sic dolens filiorum indiscipline in obdormivit in Domino. Anno prefato 1312, in octavis pasche, in die scilicet sancti Georgii (735), ecclesia beate Marie, que precedenti anno violata fuit, per prefatum suffraganeum B vacantis sedis Leodiensis reconsiliatur. Unde versus:

Sole Geor. grato numero dulci geminat.

Templo sacrato, Trudonica plebs jubilato.

Incid. Eodem anno, in vigilia Bartholomei (*Aug.* 23), Willelmus castellanus de Warum (736) cum suis impetens apud Vert (737) domnum Henricum de Hermale improvisum, vulneravit illum graviter, et ejus nepotem Johannem de Phason occidit. Ex quo idem Willelmus, cum esset de progenie illorum de Awaus, plures ex suis amicis offendit, ita ut ad ipsius inimicos de Warois sese converterent. *Incid.* Anno eodem adhuc Leodiensi sede vacante, orta est dissensio inter capitulum Leodiensem et Arnoldum comitem de Los propter mambirniam patrie (738). Dicebant enim comes et majores civitatis et ipsius patrie, quod vacante sede manburnia episcopii ad dictum comitem pertineret, sed contra id capitulum Leodiense, cui populus omnis favebat retinens, eligunt prepositum Leodii Arnoldum de Bankenbergh nobilem virum. Propter quod 4 Idus Augusti comes cum pluribus militaribus post solis occasum civitatem intravit. Superveniente vero noctis silentio, scabini et majores de civitate odium, quod diu gerebant, ut dicebatur, adversus capitulum Leodiense et communem populum, volentes ad effectum producere, congregati simul in armis, communes populos clamoribus domorumque incendiis excitant, quos discurrantes per plateas et in foro congressos occidunt. Inter quos Walterum de Bruenshorne, Leodiensem canonicum, causam clamoris ignorantem, occiderunt. Tandem vero convolante in armis communitate, acriter bellatum est. Quo comperto, prepositus prefatus continuo cum suis in auxilium communis populi venit, et sic majores cum scabinis usque ad Sanctum Martinum retro cedere sunt con-

VARIAE LECTIONES.

⁵⁵⁷ comburentur 1'. ⁵⁵⁸ oportunis 1'. ⁵⁵⁹ ita videtur splendendum; excidit vos. ⁵⁶⁰ excidisse videtur numerus.

NOTÆ.

(735) Anno 1312 Pascha celebratum est 26 Apr. Dies S. Georgii est 23 Apr.

(736) Waremmé.

(737) Weer, haud procul a S. Trudone.

(738) Mamburnia, *la mambournerie*, est tempo-

ralis administratio episcopi Leodiensis tempore sedis vacantis. De celebri hac pugna *la Mal de Saint-Martin* vocata, cf. Polain, *Esquisses historiques de l'ancien pays de Liège*. Bruu 1857, p. 1 sqq. **BETHMANN.**

pulsi; iterumque illi reanimati, adversarios in fugam A convertunt ipsumque prepositum ante beati Huberti ecclesiam occidunt. Mane autem facto, prefati communes populi iterato scabinos et magnates juxta claustrum beati Martini impetunt. Qui primo viriliter rebellantes, tandem tantis non resistere valentes, terga dare sunt compulsi, quos extra portam per plateas et intra domos claustrum insequentes, sine misericordia occiderunt. Quorum aliqui intra ecclesiam sancti Martini presidium querentes, turris munitionem ascendunt; sed parte adversa ignem supponente, aliquibus se desuper inter gladios adversariorum precipitantibus, ceteri suffocantur, et cum ipsa inflammata turre concremantur. Cecideruntque ibi de magnatibus tam gladiis quam incendio Johannes et Ludovicus Surllet, Johannes de Rosa, Jacobus B de Cornu, Balduinus et Henricus de Sancto Servatio et omnes scabini, quatuor exceptis, industrii viri et honesti, ac plures eorum consanguinei, quorum numerus fuit 120 virorum armigerorum, quorum bona a communi populo diripiuntur, et mansiones dejiciuntur. De communitate ceciderunt ibi circiter 60 viri. *Incid.* Anno Domini 1313, circa principium mensis Junii, castellanus de Warum cum suis villam Berle armata manu intravit, et ante castrum 8 viros de progenie domini de Berle interfecit. *Incid.* Eodem mense, 6 Idus Junii (739), domnus Henricus de Hermale cum omnibus illorum de Warois parti ⁶⁶¹ faventibus ex una parte, et Willelmus castellanus de Warum ex alia parte cum universis fautoribus illorum de Awaus, convenerunt in loco campestri inter villas Ferme et Warum aliter dictam Warenniam. Ubi ex utraque parte omnes progeniosi ex Hasbania et comitatu de Los, et multi de terra Narmurcensi et Brabantie, in duas ex opposito acies animose constituti, ad flebilis comitis de Los preces et instantias humillimas dare treugas recusabant. Recedente igitur comite dolenter ab utriusque, congressum est bellum durissimum, et cessit tandem victoria parti domni Henrici de Hermale pro illis de Warois castellano de Warum cum aliis ex suis per fugam salvato, et castellano de Montenakem cum pluribus vel duobus militibus interfecto, ac Johanne de Lobosgh, fratre naturali domini de Wesemale, ejus signifero, cum pluribus aliis armigeris ocelso, quorum numerus 15 et amplius fuit. Dominus vero de Wesemale et de Lidekerken cum suis in ecclesia prefate ville se receperunt. Quos cum plures partis adverse insequerentur, domnus Willelmus de Berle cum aliis eque prudentibus militibus posuerunt se murum ex adverso pro domo Dei, et dorsa sua ante januas ecclesie viriliter opposentes, animos suorum ab irruptione compescuerunt, et sic prefati presidium

ecclesie obtinentes, omnes illes ad Brabantiam redierunt. Plures eelam ad castrum de Warum munitionem festinantes evaserunt, ceteris hinc inde fuga ⁶⁶² lapsis. *Incid.* Eodem anno imperator Henricus sextus regni sui anno 5, et imperii ejus 3, post sumptum eucharistie ⁶⁶³ sacramentum in die assumptionis beate Marie (740), in civitate Pysana intoxicatus, continuo in egritudinis lecto positus, post extremam unctionem devotissime spiritum emisit. *Incid.* [Hocs. II, 4.] Circa idem tempus Ludovicus dux Bavarie et Fridericus dux Austrie per electorum discordiam eliguntur alter adversus alterum. *Incid.* Anno Domini eodem 1313, anno regno Henrici imperatoris sexti 5, imperii ejus 3, post obitum Theobaldi Leodiensis episcopi trans Alpes, Adulfus de Marcha a Clemente V apud Avinionem Leodiensis constituitur episcopus, qui 11 Kal. Augusti in episcopatum receptus, invenit maximas in patria discordias et plura enormia sede vacante perpetrata [Hocsem. II, 2.] Ad captandam tamen omnium benivolentiam Leodiensibus omnia prius forefacta indulsit.

9. Anno Domini 1314, anno 2 vacantis sub discordia imperii, Adulphus episcopus et totum capitulum Leodiense, mediante pecunie summa, postposito Dei timore, reclamante et contradicente abbate nostro, concesserunt communitatem fieri in opido Sancti Trudonis duraturam perpetue. Qua sic erecta, opidanorum rectores jura monasterii nostri ubique violare ceperunt, propter quam temeritatem per officialem Leodiensem curie convieti, singulares persone excommunicantur, ecclesiastico interdicto in totum opidum posito. Sed illis ab injuriis nobis illatis adhuc ad eor minime redeuntibus, domnus abbas adductis secum scabinis ac opido recedit.

10. Anno Domini 1316 opidanos nostros, qui jam per annos ferme duos sub sententiis interdicti et excommunicationis indurati jacuerunt, accepta ab eis magna summa pecunie iterata vice, idem Adulphus episcopus, mentis oculus precii nubilo reverberatis, sicut prius contra fas concessit illicitum, sic nunc interdicti et excommunicationis sententia illgatos de jure absolvit de facto. Contra quam absoluteptionem cum ex parte nostra esset ad Romanam curiam appellatum, episcopus ipse addens mala malis, postposito Dei timore, misit mariscalcum suum cum duobus canonicis Leodiensis ecclesie ad opidum istud Sancti Trudonis, qui ad informationem perversorum et fallacissimorum hominum, prout postea compertum fuit, omnem jurisdictionem ecclesie usurpaverunt, dicentes nos nichil juris habere in opido, et sic indignanter nostro aculeto gladium et

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶¹ partem 1°. ⁶⁶² fugam 1°. ⁶⁶³ eucharie 1°.

NOTÆ.

(739) Vide de his Hocsemium I, 33.

(740) Oblit 27 Aug. Bonconventi.

forestario virgam abstulerunt. Et post hæc ad locum cippi, qui ab olim intra limites districti abbatis, sicut patibulum intra districtum episcopi consistit, accesserunt, et appositis ibi combustibilibus ipsum concremaverunt, et novum cippum fieri fecerunt, quem supra forum infra limites jurisdictionis episcopi statuerunt. Propter quod iterato a nobis ad prefatam sedem apostolicam appellatur. *De eodem.* Interea opidani braxatores prohibentur a Magistris et rectoribus communitatis, ne solvant nostro monasterio census cervisie, scilicet pecarium cervisie, propter quod famulis nostris bis in ebdomade more solito braxenas intransitibus census cervisie minime persolveret. Quo viso, conventus ordinavit duos ex nostris commonachis, qui per singulas ebdomades intraverunt braxenas, et censum dare recusantes plures invenerunt, et multos alios invenerunt, qui, cum non auderent tradere, gratiose annuentes permiserunt illos ex vasis suis in idris (741) ad hoc per garsiones (742) allatis haurire et secum auferre. Mensuram insuper salis, quod equo modo nostra, est hereditas, nobis persolvi prohibuerunt. *Item.* His temporibus episcopo Leodiensi Adulfo ad instigationem perverse conversancium procedenti adversus hoc monasterium zelo amaro, quidam ex clericis et sacerdotibus opidanis se ipsos ad id offerentibus, de mandato ipsius accedentes ad hospitale Sancti Trudonis, cujus ordinatio et gubernatio tam in temporalibus quam spiritualibus per patentes litteras ad nostrum monasterium sancti Trudonis ab olim dinoscitur pertinere, Dei abjecto timore compulerunt seu fecerunt magistrum de fratribus ipsius hospitalis ad ipsorum presentiam afferre privilegia ipsius hospitalis, continentes inter cetera per quem modum a loco nostro eymiterio vicino translatum fuit. Quibus astu suo inspectis, in prejudicium nostri, preciosis sigillis ea cassaverunt, prout in nostris archivis reposita continentur.

11. Anno quasi eodem Leodiensis episcopus, non obstante quod propter accepta munera a Trudonensibus contra fas se fecit partem cum toto opido Sancti Trudonis ad litigandum in curia Romana contra monasterium nostrum, sed postposita juris generalis statuto, venit ad nostrum monasterium causa visitandi in capite et membris cum 150 equestribus, ibique tamdiu remansit, quod expense assenderunt usque 1500 libras Turonensium nigrorum. Propter quam visitationem cum ipse abbas Adam ad instanciam conventus computationem explesset de redditibus honorum monasterii a 15 annis, idem episcopus per unum vicarium suum archidiaconum visus est hanc computationem frustrari asserens, quod ipso non presente computatio non sortiretur effectum. Sed conventus sibi obiciente, cur

A non accessisset, tandem quievit. Post hæc episcopus instigatus a domno Enghelberto suo avunculo, canonico Leodiensi, nitebatur seminare seismata inter commonachos et dominos nostri conventus adversus ipsum abbatem, sed non prevaluit. Sicque secundario intravit cum 60 equis et fecit visitationem, inquietans laudabiles viros hujus monasterii, et gravibus expensis monasterium depascens. Sub hæc visitationum frequentia abbas ipse compulsus, plura emendavit prius nimium neclecta, tam in cultu ornatus chori quam officinarum. *De eodem.* Sub hac turbatione iste abbas per episcopum et suum secretarium Enghelbertum, abbatem secularem, Sancti Lamberti canonicum, avunculum ipsius episcopi, graviter persequebatur, sed per priorem Gelmarum Hugonis et alios honestos seniores, quos ipse abbas in principio sue creationis propter ipsorum constantiam in causis virtuosis avversabatur, annuente illis toto conventu, adjutus efficaciter, de gravissimis sibi objectis articulis ereptus est. *Item.* Iste prior Gelmarus, si quando vinum aut cervisia vel panis percibende monachis fuit insufficientis, noluit percutere symbolum nec tenere refectorium, nisi esset emendatum. *Item.* Iste abbas quadam vice, cum de vino, quod fuit insufficientis, conventui ministraret, unus devotus ex conventu monachus cessavit a choro. Quem cum abbas ob id niteretur subicere penitencie, prior cum senioribus non sustinuerunt, cum pro universitate laborasset. *Incid.* [Hocs. II, 6.] *C* Eodem anno fuit generaliter per diversa terrarum regna maxima sterilitas, mortalitas et bladorum caristia, ita ut in partibus Hasbanie nostre habitationis modius siliginis mensure Sancti Trudonis pro 11 florenis emeretur. Nam circa nativitatem sancti Johannis usque ad messem fuit aura continue pluvialis, ita quod grana interius erant quasi a farina vacua. Et ideo homines a mensa surgentes, cum nutritivus minime fuisset panis, statim esuriebant, et multo plus edebant quam actenus consueverant. Propter quod commune est pauperes populos fames tanta premebat, ut famelici per vias deambulando supini in terram cadentes, exspirarent. Victualia tamen aliorum conestibilibum fuerunt competentis fori. *De eodem.* Anno vero sequenti modius siliginis nostre mensure Sancti Trudonis emebatur quasi pro floreno. *Item.* In anno hujus caristie larga elemosina pauperibus distribuitur ad portam. Fuit enim in domo elemosinarii vel a tempore Willelmi primi abbatis (743) aut a presentis abbatis Ade fornax constructa cum caldaria grandi, in qua statutis diebus pottagium ex pisce et condimentis coquebatur, quod mendicantibus et pauperibus distribuebatur. *Incid.* Anno ante hunc proximo seivissime discordie inter episcopum et patriam increverunt, et

NOTE.

(741) I. q. hydria, mensura liquidorum.
(742) Garsons.

(743) Cf. supra ad annum 1270.

inter progenies de Awaus et Warois mutua homi- A
cidia.

12. Anno Domini 1317 episcopus de consensu capituli concessit magistris et juratis in opido Sancti Trudonis, ut depositis scabinis perpetuatis, eligerentur annales scabini, qui ex parte sui 7 in medietatem hujus opidi constituerentur. Qui cum per sententiam malignitatis scabinos antiquos pronuntiassent bonis et honoribus privandos, illa contra tamen sententiam ad regalem sedem appellaverunt. Ibi ad instanciam Ade abbatis per sententiam soabinorum Aquensium iudicium est annales esse destituendos; sicut factum est. *Incid.* Eodem anno defuncto Clemente papa V, qui compilavit Clementinas constitutiones, sed morte preventus non complevit, succedit Johannes, XXII, qui prefatus completit Clementinas, quas statuit in scolis legendas et communiter observandas. *Incid.* [Hocs. II, 8.] Anno Domini 1318 castrum Haren (744) fortissimum, quod erat domini de Falcomonte, propter violentias, quas idem dominus de ipso castro pluries Trajectensibus intulit, per episcopum Leodiensem et ducem Brabancie (745) obsessum expugnatur, et custodibus decapitatis funditus destruitur. *Incid.* Sequenti anno per Franciam et Hanoniam multi leprosi concremantur, qui, ut dicebantur, precio a Judeis corrupti, fontes et rivus veneno inficiebant. Anno Domini 1322 Adam abbas acquisivit titulo emptionis mansionem cum suis appendiciis, quam habemus apud Lewis sitam prope fossata, ad levam juxta portam. Ubi post aliquot temporis aulam latam cum necessariis officinis construxit, et antiquam mansionem, quam ibidem habuimus, que vocabatur vulgariter Tenscheverstone, distraxit, quia extra opidi illius munitiones sita fuit.

13. Anno Domini 1323 aut circiter, cum diu esset litigatum, circiter 8 annis, inter nostrum monasterium et opidanos nostros, ita ut interdictum in totum opidum diu perdurasset, magistri communitati cum suis complicitibus inducentes quemdam presbiterum insolentem et Dei timorem postponentem, fecerunt divina in ecclesia beate Marie per illum publice celebrari, protendentes, quod contra sententiam interdicti et excommunicationis appellassent. Propter quod, quia plebani ecclesiarum opidi hujus requisiti recusabant tali frivole appellationi adherere, a magistris communitatis et opidanis plura gravamina sunt perpassi. Sub hac et aliorum perurbationum ingruentia conventus totus exivit de claustrum relinquens opidum, et venit ad nostram mansionem apud Dungh juxta abbatem Adam ibidem moram facientem. Ubi cum continue moraretur per menses ferme 14, plures ex nostris dominis et confratribus propter aeris inconvenientiam egrotabant. Inter quos prior Geimarus vir laudabilis ibi-

dem obiit, qui eodem anno effractis a choro psallentium vilibus stallatis sedibus, fecit novas et formosas fieri de redditibus custodie nostri monasterii, ex mandato prefati Ade abbatis. Anno sequenti intervenit tractatus de facienda litis suspensione, inter nostrum monasterium et opidum. Misit ergo prefatus abbas et fecit totum conventum venire ad mansionem nostram apud Lewis, quam de novo construxerat. Ubi dum idem conventus per 4 menses reaidisset, tractatu de litis suspensione ad effectum perducto conventus ad claustrum nostrum rediit. *Item.* Anno Domini 1234 cum esset litigatum jam 6 annis ex more, reclamante causa appellationis per nostrum monasterium facte contra domnum Adolphum episcopum, Engelbertum Fransoes archidiaconum vicegerentem in spiritualibus, dominum Johannem de Balodio commissarium in temporalibus, scabinos ex parte episopi, et magistros communitatis et totum opidum ex alia parte: ad instanciam bonorum virorum de consensu adverse partis et nostrorum ad triennium suscipitur, de consensu et gratia Johannis pape XXII per sententie sublationem et interdicti suspensionem, si forte medio tempore pacis concordia interveniret, sin autem, ubi lis pausaret, ibi resumeretur, et excommunicationis sententiam et interdictum ut prius renasceret. *Item.* Infra hujus triennii factam litis suspensionem nichil actum est de pacis concordia, sed post aliquo temporis iterato liti causa ad triennium suspensa, medio tempore honesta pace interveniente, sopita est, prout consequenter patet. *Incid.* Anno eodem Domini 1324 Leodienses cotidie contra episcopum sevientes, bona ad mensam episcopalem pertinentes sibi usurpant benivolos episcopo faventes captivant, occidunt, comburunt, et treugas de concordia inter episcopum et patriam firmatas violant. [Hocs. II, 11.] Propter que episcopus in vigilia beati Thome (Dec. 20) transtulit curiam officialitatis cum curiis archidiaconorum³⁴⁴ ad opidum Hoyense, et postea, circa festum sancti Mathie (Febr. 24) civitas et populus ecclesiastico supponitur interdicto. Propter quod illi in pejus prolapsi, apostatos et presbiteros Deum non timentes, precio conductos missas³⁴⁵ celebrare, mortuos in cymiteriis et ecclesiis sepelire faciunt, et populos ad sacramenta ecclesiastica ab illis prophanis accipere, compellunt, canonicos Leodienses terroribus gravant, et se illis contradicere non audientibus procaciter immiscent, propter quod illi necessitate compulsi pro majori parte ad opidum Hoyum capitulum suum et domicilia transferunt. Sed terciam partem canonicorum Sancti Lamberti, propter eorum commoda adhuc Leodii residentem, papa³⁴⁶ Johannes, ut infra duos mense apostolico aspectui se presentent, mandat, quod executum fuit anno post hoc tercio. *Incid.* [Hocs. II, 12.] Anno

VARIAE LECTIONES.

³⁴⁴ archiepiscoporum 1°. ³⁴⁵ deest 1°. ³⁴⁶ papam 1°.

NOTE.

(744) Haud procul a Tungris.

(745) Johannem tertium.

Domini 1326 (746), in crastino Bartholomei (*Aug.* A 25) progenies de Warois cum natione de Werfengeies et aliarum nationum multitudinem ex una parte, et progenies de Awaus cum castellano de Warum et natione de Hanef cum ceteris suis fautoribus ex parte altera, convenerunt apud Dommartiin. Ibi congresso pedestri bello atrociter preliatum est, sed cessit tandem victoria illis de Awaus cum suis, et ceciderunt ex parte adversa Henricus de Hermale, Johannes et Landriis, Johannes de Cervo, Lambertus de Hardwemont, Johannes Polens de Warois, Helinus de Latiens milites, et alii plures prohi de Werfengeies, ex ⁵⁶⁷ ceteris progeniosis plus quam 40, reliquis fuga lapsis. Ex parte vero illorum de Awaus duo fratres castellani de Warum, Arnoldus miles de novo factus, et Butorus armiger B cum 12 armigeris, gladiis ceciderunt. Et quia, ut ferebatur, iste conflictus treugis adhuc exstantibus est commissus, partis devictae delictum pactionibus mediantibus per episcopum condonatur, partis vero prevalentis delictum cum Leodiensibus defendere niterentur, episcopus collecto magno exercitu, auxiliante sibi rege Bohemie (747) cum 11 comitibus, contra Leodienses procedit apud Crestengueies (748) ubi castellanus mediantibus conventionibus episcopo reconciliatur [cf. Hocsem. II. 14.]. *Incid.* Anno Domini 1327 episcopus sentiens se non posse violentiis civitatis et patrie Leodiensis armis suorum obsistere, querit auxilium pontificis Romani. Quo comperto, Leodienses miserant nuncios solempnes ad praefatam curiam cum accusatoriis delationibus quibus sic proficiscentibus, cum juxta nemus Viromandense venissent, a quibusdam amicis episcopi insidiati, capiuntur et diu captivi detinentur, super quo multus Leodii exerevit tumultus. *Incid.* [Hocs. II, 13.] Anno eodem Karolus (749) rex Francie et Navarre regina (750) impregnata obiit (751). Post quem Philippus filius Karoli comitis de Valois, fratris Philippi regis Formosi, tanquam proximus heres, ad regni regimina ut futurus rex assumitur, nisi ab impreguata prefata regina, relicta Karoli, filius nascatur. Sed cum post aliquot menses regina B filiam est enixa, Philippus in regno stabilitur. *Incid.* Anno sequenti (1328) Johannes tercius Brabancie dux castrum de Falcomonte obsedit, sed interveniente concordia ab obsidione recedit. Sequenti vero anno (1329) castrum iterum obsidet et expugnatum destruit. *Incid.* [Hocs. II, 14.] Anno Domini 1328 Leodienses per nuncios Hoiensibus improperant, quod literas confederationis inter civitatem et villas bonas apud Fehe factas male tenuissent, eo quod illos qui suos ambassiatore captivaverant, liberos intra opidum Hoiense deamblare sinerent

et episcopum ibidem foverent. Propter quod literis prefatis ruptis, Leodienses opidum Hoiense defendunt. *Incid.* Eodem anno, tercia dierum penthecosten, scilicet 11 Kalend. Junii, Leodienses, Tongrenses et Trudonenses cum aliis confederati, simul in armis congressi, castrum Egidii de Cervo, Hoiensis opidani, evertunt. Et sequenti mane diluculo progressi, suburbana Hoi impetunt, sed incolis diu rebellantibus, opidum Hoiense in multitudine armatorum illis in auxilium confluentibus, montem veteris castrum occupat, ut ab alto adversarios impetuosius opprimat. Ibi cum Raso de Cantumerula, qui interfuit ubi nuper ambassiatore Leodiensium ad curiam Romanam destinati erant captivati, ipse cum 15 electis armigeris passagium excedens, Leodienses obvios in ascensu montis ut vidit, elevata hasta in eos irruens, cum suis cesus occubuit. Quod strenuus Leodiensis episcopus intelligens, adversarios suos in montis descensu esse congregatos, in 6 feria infra octavam penthecosten, que fuit 6 Kalendas Junii, cum paucis militibus et armigeris, scilicet Johanne de Hardwemont, Johanne de Landriis et aliis ex progenie de Warois et Werfengeies viris 60 ab opido Hoiensi exiens, ascendit montem Arbone, vulgariter appellatum de kaie te Hoie, ubi videns adversarios suos Leodienses, Tongrenses et Trudonenses, quorum numerus fuit tria millia, accedentibus cum illis pluribus ex progenie de Awaus et Hosemont, ipse processit et ad districtum ascensus illius montis aditum se cum paucis suis viriliter statuit. Ad quem adversa pars animose ascendens, commissum est durissimum prelium circa horam primam. Ubi dum episcopus valde contra multos cum paucis fatigatus, plures manu sua prostravit, supervenit frater ejus Conradus, Razo de Printhaghem, castellanus de Musal, et alii numero novem a latere uno, et Reynerus de Arkenteil cum quindecim recentibus ab altera montis parte, qui sese ad latera episcopi intrudentes, in fronte conflictus prorumpentes, multos adversariorum prostaverunt. Quo viso Leodiensium plurimi per montis declivia B ascendere moliti, ut episcopales a tergo protererent, per Hoienses in montis cacumine positos lapidum jactibus, quos mulieres afferebant, coercentur. Certatum ego cum foret ab hora prime usque ad nonam, victoria cessit episcopo, et ceciderunt ibi ex progenie de Awaus et Hosemont cum aliis suorum Johannes dominus de Hanef, Balduinus de Genef, Amelius de Bovengistier, ductor exercitus opidi Sancti Trudonis, quem episcopus exprobatum in cum machina quam manu tenebat prostravit. Ceciderunt eciam ibi multi famosi armigeri, inter quos Stephanus de Zittert, magister communitatis

VARIAE LECTIONES.

NOTÆ

(746) Anno 1325 si audis Hocsemium et Jacobum de Hemicourt.
(747) Joanne.
(748) Crichegné Leodio vicinum.

(749) Quartus.
(750) Joanna.
(751) Mortuus est 1 Febr. 1328.

⁵⁶⁷ et 1°.

Sancti Trudonis, qui in suo reditu proposuit monasterio nostro plura imponere gravamina, quem equus effrenis, cui insedit, in medio adversariorum devectum, occisum in terra dejectum reliquit. Pluribus igitur de parte Leodiensium captivitatibus, et interfectis 300 viris, ceteri tam insignes quam populares fugientes terga dederunt. Quos Hoienses supra montem stantes, prestolantes exitum belli, persecuti spollaverunt; sed prohibente episcopo a cede temperaverunt. De parte autem episcopi quinque tantum viri ceciderunt. In ipso belli conflictu ut quidam assererent, beatus Georgius armatus in equo visus est per aera supra episcopi exercitum deferri, propter quod postea festum beati Georgii episcopus statuit celebrari, quod prius non fuit celebre. *Incid.* Eodem mense, 3 Kalend. Junii, in crastino Trinitatis, Leodienses, Tongrenses et Trudonenses cum progenie de Awau et Rosemont iterato in armis exeunt, et destruunt grangias (752) et mansiones bonorum virorum, qui pridem fuerunt in auxilium episcopi. *Incid.* In mense sequenti 3 Kalendas Julii, que erat dies sacramenti, Leodienses cum Tongrensibus iterato exeunt, et episcopo et suis fautoribus assignant campum certaminis, quos cum sentirent paratos esse ad rebelandum, ad propria redierunt. In ipso die cum tota communitas Sancti Trudonis armata manu usque supra Jehoram fluvium (753) juxta Waremiam processisset in auxilium Leodiensium et Tongrensi-um contra episcopum, circa horam prandii quieti et epulationi intenti, ab invicem aliquantulum sequestrati, amena residendi virentia loca delegerunt. Ubi cum clamatum esset: *Ad arma! ad arma!* omnes in aciem convenerunt et animose steterunt, et dum ductor exercitus eorum, Eustatius de Halmale senior, confusus de constantia Trudonensium, cum eorum paucis procederet ad speculandum insidias adversantium, ipsi Trudonenses suspicantes illum pro timore ab ipsis in fugam conversum, ceperunt sese disjungere. Super quos dominus Johannes de Hardwemont cum paucis suorum de Warois et Werfengeies, antequam in aciem redirent, irrult, qui statim terga dederunt. Ibi paucis rebellantibus, 100 viri ceciderunt, et circiter 30 captivati fuerunt; plures etiam ad castrum introitum, aliqui transvadando ad litus evaserunt. Novissime vero plures ex opidanis nostris, qui vulnerati et hanelo spiritu intercepti fugere nequibant, a predonibus, qui ab opido ipso tanquam amici cum opidanis comitabantur, vivi jugulantur et nudantur, quorum multi non ad mortem lesi ab inimicis, predonum manibus perierunt. Post paucos autem dies quinque ex illis predonibus intra opidum capiuntur, et quatuor ad equos tracti vivi in rotis ponuntur, et quintus, quia honestis

magnatibus hujus opidi attinebat, ad locum dampnatorum non trahitur, sed ligatus abducitur. Inter quos unius uxor, qui dicebatur Marquard interfuit jugulationibus talibus. Mense eodem Leodienses, Tongrenses et eorum complices de progenie Awau et Rosemont, iterum cum multitudine armatorum patriam Hasbanie et comitatum de Los pervagantes omnes episcopo adherentes cum ipso episcopo destruere et de patria expellere conantur. Unde destructio hinc inde castris in die translationis sancti Benedicti (Jul. 14) turrim de Landriis cum omnibus ibidem edificis comburunt et destruunt. Postea in die sancte Margarete (Jul. 18) castrum Here (754) destruunt, et villam totam comburunt. *Incid.* Eodem anno mense Augusti idem castrum Hardwemont (755) obsident, quod eis tandem deditum circa festum sancti Egidii destruunt, et similiter turres apud Velrois (756) et Oborn (757) evertunt (Sept. 1, 1228). In tantum enim circumquaque villas et fortelicio destruxerunt, quod ipsi episcopo et suis vix aliquis locus esset presidii, preter solum opidum Hoiense, in quo ipse et ospitulum Leodiense cum secundariis ecclesiis et curiis Leodiensibus, ac progenies de Warois et de Werfengeies liberum presidium obtinebant. *Incid.* Eodem anno, 7 Kalendas mensis Octobris, in die sancti Firmini, comes Ghelrie (758) cum multitudine armatorum venit in adjutorium Leodiensi episcopo apud villam Huelst, ad vindicandum injurias per episcopum par Leodianses illatas. Ubi dum figerent lentoria, hora vespere supervenere ipsi ignorantibus Leodienses et Tongrenses, cupientes ex improvise illos conterere. Quibus dum Ghelrenses, antequam episcopus et sui ad arma essent parati, viriliter obstiterent, sed illi viribus prevalerent, ceciderunt ex Ghelrensibus aliqui. Et cum quasi terga dare compellerentur, irruente episcopo cum valida manu in Leodienses, Ghelrenses resumptis viribus auxilium illi tanquam recenter pugnaturi conferabant. Ubi dum fortissime longo conflictu bellatum est, cessit tandem victoria episcopo et comiti Ghelrensi, et ceciderunt ibi de Leodiensibus et Tongrensibus 1200 viri, captique sunt ex ipsis 400 per Ghelrenses, ceteris in fugam versis. *Incid.* Eodem mense episcopus cum Hoiensibus et progenie de Warois et Werfengeies, adjunctis sibi paucis aliis validis viris et Ghelrensi comite, obsedit opidum Tongrense [cf. Hoeser. II, 15]. Sed comite nolenti in obsidione ad instantiam episcopi perseverare, sed cum 80 de ditioribus captivatis ad propria repedare contra jus bellicum, ut dicebatur, episcopus cernens Tongrenses contra masinas erectas portas et sua propugnacula terra et lapidibus ab intra animose ad resistendum munire, et Hoienses contra illos nolle insultare, ad instan-

VARIE LECTIONES.

*** pluribus 1'.

(752) Grange, horreum.

(753) Jere qui exundat in Mosam.

(754) Heron propè Holum.

(755) Hargimont.

NOTÆ.

(756) Velroux prope Leodium.

(757) Num Obourg?

(758) Reinaldus II.

etiam principum, invitus tamen, cum Leodiensibus et Tongrensis de pace tractanda consentit. Tandemque ipsi Leodienses et Tongrenses domino suo mediante, summa 50,000 librarum Turonensium reconciliantur, et cessante ipso ab opidi impugnatione, spondent se amodo suo domino episcopo nullas inferre molestias, nec infringere debere laudabiles et antiquas patrie consuetudines, et quod scabinorum sententias in quocumque loco prolatas temerare ab hac hora minime presumerent, missis ex Leodiensibus et Tongrensis ad opidum Hoiense obsidibus, ibidem remansuris, usque dum confectis inde cartis sigilla appensa fuerunt. Circa hec tempora pauci opidani Sancti Trudonis, qui videbantur suo domino episcopo favorabiles, in petum magistrorum communitatis Sancti Trudonis, qui videbantur suo ipsorum ex scultetis, scabinis et officiatibus ad villum episcopalem Alken causa presidii se transtulerunt. Occasione cujus prefati communitatis magistri ex his quosdam nocturno tempore in propriis mansionibus quiescentes armata manu querebant, sed illi prout poterant per posticia evadebant. Aliorum etiam bona, qui opidum effugerant, violenter rapiebant. Unde episcopus et sui videntes, quod, Leodiensibus et Tongrensis cum suis compliceibus mediantibus conditionibus ad concordiam pacis se humiliter conferentibus, soli Trudonenses, quamvis nuper apud Warum ab auxiliatoribus episcopi devicti fuissent, reconciliationem non querebant, tractavit episcopus cum secretariis suis ex improvise opidum ipsum in petendum, et dilineulo per fossata de novis domibus armata manu per fundum fossati usque ad pontem porte de Cloppem procedendum, et sic opidum occupandum, cum ibidem munitio foret debilior. Quod tamen ad effectum non pervenit, quia paulo post tractatus de pace intervenit, ut jam infra patebit. Occasione hujusmodi obtinendi ex improvise clam opidum Sancti Trudonis, post paucos annos fortissima turris inter portam de Cloppem et portam pecudum construitur ut hostilis accessus ab illa propulsetur. *Incid. de antipapa.* Eodem anno vel precedenti (749) quidam frater Minor (760) sub umbraculo fallacis privilegii cleri Romani passus est in papam se coronari et Nycholaus (761) appellari factisque cardinalibus, Ludovico duci Bauvarie, tercio ante hunc anno, eodem falsitatis privilegio diademate imperiali coronato (762), tanquam imperatori adhesit [cf. Hoese. II, 15]. Qui ubicunque Ludovicus urbes expugnavit, illic tanquam papa resedit et beneficia contulit. Sub quo statu cum jam quinquennio perseverasset (763), a quodam principe (764) cui confidebat, accepta magna pecunie

summa a papa Johanne, ad Avinionem in presenciam veri pontificis ipsius Johannis, funem in collo deferens ligatum, deducitur, et humiliter reatum suum confitens, et pupille suam presumptionem hereticam abjurans, absolvitur. Qui sub custodia honesta detentus, non multo post diem clausit extremum. *Incid.* Anno eodem (1328), in vigilia sancti Bartholomei (Aug. 23), comite Flandrie (765) cum multitudine suorum nobilium per insolenciam communitatis erecte a comitatu Flandrie expulso, Philippus (766) de Valois rex Francie Flandriam intravit, et facta contra Flamingos acerrimo prelio prevaluit. Ibi de Flamingis 14,000 virorum occubuerunt, sieque ipsi comiti terram propriam undique subjugatam libere restituit. Hoc factum est 2 regni sui.

14. Anno Domini 1329 Adulphus Leodiensis episcopus ad eor rediens, de injuriis que monasterio nostro intulit penituit, animadvertens qualiter Trudonenses, cum quibus ipse nuper ante 14 annos contra monasterium hoc litem inceptam in curia Romana continuavit, Leodiensibus et ceteris villis anno precedenti ad concordiam pacis secum redeuntibus, ipsi adhuc in duricia perseverarent. Quapropter cum abbas Sancti Trudonis ex causa apud curiam ejus in Alkem quadam die venisset, episcopus de injuriis, quas ¹⁴⁹ ipsi Trudonenses sibi intulerunt, et abbas de suspensione litis ad triennium facta non expirata mutuo contulissent, inspirante Deo utrique amici facti unanimiter consenserunt non separatim sed conjuncti cum Trudonensibus jam bello humiliatis de pace tractare. Post aliquot autem dies Trudonenses, intelligentes dominos suos speciales amicos esse effectos, miserunt honestos et discretos viros ad tractandum de pacis concordia. Et post longos cum opidanis tractatus, cum dominus abbas auditum averteret quamdiu communitatem non deponerent, tunc illi habito consilio miserunt duos honestos opidanos ad novam curiam, et literas communitatis sigillis episcopi et capituli Leodiensis sigillitas ipsi Ade abbati optulerunt. Quas cum ipse cassasset, subintulit: *Ecce! ecce! harum literarum occasione expendi ultra 10,000 florenorum.* Anno eodem, mensis Decembris die 29, episcopo Leodlensi cum conciliaris suis et Adam abbate cum suis amicis apud novam curiam congregatis, tractatus ¹⁵⁰ ingens longe disseritur, in tantum ut tres honesti mediatores a crepusculo noctis usque ad crepusculum sequentis diei quinque vicibus a nova curia ad opidanos, et e converso ad novam curiam in equis diverterent, tandemque in hunc modum pax confirmatur: Promittunt siquidem nunquam communitatem levandam, nec datam sine

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁹ que 1°. ¹⁵⁰ tractus 1°.

NOTÆ.

(759) Hoc ipso anno.

(760) Petrus de Comera.

(761) Quintus.

(762) 17 Jan. 1328 Ludovicus Romæ imperator coronatus est.

(763) Usque ad sequentem tantum annum 1329.

(764) Comite de Donoratico.

(765) Ludovico I.

(766) Sextus.

consensu amborum dominorum acceptandam, et cetera, prout in literis seriatim continentur, que in nostris archivis reservantur. Preterea de consensu omnium talis processio solempniter facta est. Statuto enim ad hoc die, dominis Adulpho Leodiensi et Adam abbate hujus loci existentibus in nova curia cum pluribus solempnibus viris, totus populus congregatus in loco fori hoc ordine dominis suis obviam procedit usque ad campi locum, qui est in opposito molendini monasterii nostri in Merwile: Primo capitanei assumpte communitatis cum honestioribus opidanis numero 200, exuti vestibus, in camiseis et femoralibus, nudis capitibus et pedibus incedunt, gladios evaginosos cum acumine super pectoralia sua positos deferentes, ceteris opidanis cum vestimentis suis subsequenter. Cum vero ad prefati campestris locum deveniunt, provoluti genibus flexis una voce a dominis suis humiliter veniam deprecantur. Quibus benigne a dominis ad gratiam receptis, et excessuum omnium enormitatibus liberaliter indultis, episcopus ipse gratiose gladium unius ex illis cum capulo in manu capiens et vibrans inquit: *Ecce, si placeret, nunc vos interficerem.* Quibus peractis, in omnium presentia litera de pacis concordia publice in laica lingua secundum tenorem omnem legitur, quam universi una voce approbant, et in futurum pro se et suis successoribus de non contraveniendo levatis dextris juramento, sub pena excommunicationis late sententie, sese obligant, et sic subsequenter dominis episcopo et abbate cum suis, ad opidum proceditur. Ubi dum intra portam opidi, que nova porta appellatur, proventum est, prefati domini, visa processione sacerdotum et clericorum in obviam procedenti, de equis humiliter descendunt, et precedentibus eis predictis opidanis in nudis, usque intra monasterium procedunt, cantatoque ymno *Te Deum* cum antiphonis omnes cum gaudio ad sua redeunt. *Item.* Eodem anno cum dominus Johannes de Follonia presbiter⁵⁷¹, cujus patri Thomas abbas 5 bonuaria terre de pecunia nostri de monasterii empta contulisset in feodum, ut illo quia erat de majoribus et primoribus hujus opidi eidem abbati auxilium et favorem fideliter tempore oportuno, prout etiam efficaciter implevit exhiberet, in lecto egritudinis destineretur: contulit quinque bonuaria erre feodalis prenarrata in manu domni Johannis de Diist, conventualis prioris hujus monasterii sancti Trudonis, ad hunc finem ut de proventibus prefate terre primo solverentur sex modii siliginis perpetui ad pytanciam refectorii pro comendatibus ibidem duntaxat feriis quartis; reliquos vero proventus qui supercrescunt, voluit et ordinavit, quod pytanciarum nostri predicti monasterii qui pro tempore fuerit, faciat per elemosinarium circa festum beati Nycholai pauperibus ad portam in panibus fideliter distribui. Quibus ordi-

nationibus domus Adam abbas, pluribus vasallis presentibus, in omnibus consentit, in vigilia omnium sanctorum. *Item.* Idem abbas Adam suo tempore dedit bona nostra apud Kerkim videlicet fratri suo Godefrido de Kerkim armigero ad culturam, non perpetue sed ad tempus. Post cujus abbatis decessum liberi prefati Godefridi dicebant se obtinere prefata bona ad perpetuam culturam, sed non fuit verum. Caveant ergo abbates suis propinquis monasterii bona etiam ad tempus dare colenda. *Item.* Ante hujus abbatis tempora fuerunt ab antiquo a redditibus abbatis distincti redditus ad officium cellerarie pertinentes, de quibus cellerarius in victualibus conventum in refectorio ministrabat, et de vino cuilibet suam portionem ubivis dispensabat. Sed isto facto abbate, prefati redditus incorporati sunt redditibus abbatis, qui de pane, vino, cervisia, combustilibus, sale, mensalibus, tuellis, famulis et ceteris necessariis et fieri consuetis conventui providet. Tempore hujus abbatis erant optima vina rubea in suo cellarario, que a senioribus pre ceteris vinis desiderabantur. Quod ubi intellexit abbas, proposuit ipsis, si de tali desiderabili vino preelegerent bibere, optime sibi placeret. Sed cum quesitum esset inter conventum, cujus situs terre hoc vinum protulisset, et intellexissent non esse de Reno, nullo modo volebant bibere, quia prebendam suam tantummodo vinum Renense fore asserebant. *Item.* Iste abbas acquisivit conventui ad refectorium pro sexta feria ad pytanciam 26 modios siliginis hereditarie ad et supra decimam nostram in Borlo, prout suus predecessor Willelmus primus pridem alios 26 modios acquisitos contulerat; et sic habet conventus de prefata decima 52 modios siliginis hereditarie ibidem. Ipse etiam fecit aulam mansionis nostre apud Dungh prolongari versus orientem, quantum ad unius arcus colligaturam. Qui etiam domum fortalicii ibidem similiter et fortalicii domum apud novam curiam a fundis erexit, quarum erectionis causa calumniatus fuit tempore visitationis supradicte. *Incid.* Anno Domini 1330 Enghelbertus canonicus Leodiensis, patruus Adulphi Leodiensis episcopi, qui dicebatur plura dampna monasterio nostro procurasse, ad nos venit et pernoctavit. Qui in gutture apostematus cum ad extrema tenderet, vocato domino abbate ad se, humiliter supplicavit sibi indulgeri de adversitatibus monasterio sese annitente illatis, spondens constanter, si convalere de infirmitate illa posset, amodo fidelis promotor hujus ecclesie totis viribus esse vellet. Post paucos dies sumptis sacramentis ecclesiasticis devote, infirmitate ingravescente vix eloqui⁵⁷² valens, sepulturam hic petivit et obiit; sepultusque est honorifice ante altare beate Marie, in absida monasterii, ad dexteram capelle sancti Trudonis, *Incid.* Eodem anno cum de concordia pacis inter

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁷¹ I. d. F. p. *in rassura* ⁵⁷² eliqui 1°.

episcopum, Adam et cives Leodienses esset tractatum, canonici Leodienses et secundarum ecclesiarum ad residendum in collegiis suis singuli Leodii redierunt, et concepta pacis concordia cartis confirmatur.

15. Anno Domini 1330 Adam de Ardinghem, abbas hujus loci, cum strenue prefuisset, anno prelationis suæ 33, 8 Idus Augusti, circa noctis medium devote communicatus et inunctus obiit, ejus corpus cum solempnibus exsequiis sequenti tertia die in medio navis monasterii hujus suo predecessori in

A uno sepulcro coadhumatur. Iste abbas reliquit sufficientes provisiones monasterio suo, in victualibus et in aliis necessariis nulli quidquam creditori debuit, in cujus archivis magna pecunia summa contineri putabatur. Quibus per priorem et seniores reseratis, corrigiis sacculorum extra clausuras dependentibus, vacui sacculi plures sunt inventi, ibi tantummodo 50 libris veterum grossorum repertis, super quo gravis suspicio erga familiares suos consanguineos habebatur.

DE GESTIS AMELII ABBATIS.

1. Anno Domini eodem 1330, anno Adulphi Leodiensis episcopi 18, imperio propter excommunicatum Ludovicum Bauwarum ⁵⁷³ vacante, electus est in abbatem hujus loci Amelius de Sconouwen, aliter dictus Mæssereil, 19 Kal. Decembris, et paucis interpolatis diebus, presentibus ibidem abbatibus Sancti Jacobi in Leodio et Sancti Egidii, consecratur. *Incid.* [HOCSEM. II, 16.] Anno sequenti Petrus Andricas, qui communitatem Leodiensem tanquam capitaneus diu rexit, cum suis fautoribus numero 39 per sententiam scabinorum apud Vothem proscribitur. *Incid.* [Eodem anno villicus Tenensis (767) ad jussum Johannis ducis Brabancie pannos mercatorum opidi Sancti Trudonis ad nundinas devectos insequitur. Qui dum a quadrigariis in proximam illic ecclesiam intra terminos Brabancie sitam causa presidii essent depositi, ab eodem violenter rapiuntur et auferuntur. Ubi dum quidam ex mercatoribus prefati opidi spoliandis resistunt, atrociter vulnerantur. Propter quod ab ecclesia Leodiensi et a civitate dux per ambassiatores (768) requiritur, ut ablata restituantur, ne similia contra Brabanciam committere compellantur ⁵⁷⁴. Respondit dux : *Ad tractandum cum episcopo presto sum, sed Trudonensibus michi injuriantibus nullas inducias dabo.* *Incid.* [HOCSEM. II, 17.] Anno Domini 1332, 9 Kal. Maii, Adulphus episcopus, Johannes rex Bohemie, archiepiscopus Coloniensis (769), comites Ghelrensis, Juliacensis (770), Basrensis (771), Namurcensis (772), Loscensis (773), et domnus de Fallemont (774) cum suis ducem Brabancie defidant. Qui omnes, archiepiscopo Coloniensi et comite Barrensi exceptis, consilio habito cum majoribus Leodiensis patrie ob injurias per ducem sibi illatas, Braban-

ciam intrant. Hanutum cum villis adjacentibus conburunt. *Incid.* Eodem mense, 6 Kal. Maii, dominica Quasimodo, Adulphus episcopus post concordiam cum prateria nuper factam, comitatus prefatis principibus, in obviam sibi processionaliter clero et populo procedentibus, civitatem, a qua septennio absens ⁵⁷⁵ erat, per portam sancte Walburgis introiens, ab equo descendit, et ingressus capellam prefate virginis, pontificalibus induitur. Ubi precedente processione sollempni a civitate honorifice receptus, monasterium sancti Lamberti ingreditur. *Incid.* Mensis ejusdem die 4 prefati principes cum comite Barensi Leodii conveniunt, et 6 die sequenti cum episcopo et Leodiensi exercitu, precedente standario, Brabanciam octo diebus incendiis et spoliis devastantes, usque ad montem Wiberti (775) et Geldoniam, suburbis Geldonie pro parte exustis, pervagantur, duce Johanne cum multitudine armorum intra claustrum Heilchinense sese tutante, et ibidem baltheo milicie insignito (776), in nullo sua defendente. Ibi elaborante comite Hannonie (777), licet ipso renitente, treuge usque post Johannis baptiste stabilite sunt, sicque in die servacii (778) ad sua quilibet redierunt. *Incid.* Que discordia per arbitrium regis Francie Philippi, quantum ad injuriarum causas, quas idem dux episcopo et opido Sancti Trudonis intulit, sic discutitur : Primo, ut Leodiensi episcopo dux ipse satisfaciat de injuriis illatis, et tunc interdictum revocetur ; secundo, ut opidanis Sancti Trudonis dampna de pannis sibi ablatis restituantur. Que omnia utraque, prout arbitratus est rex, completa sunt ; sed de injuriis prefatis comitibus illatis per ducem, quia congrua reconpansa (779) minime est consecuta, iterato dux

VARIE LECTIONES.

⁵⁷³ Baurum 1°. ⁵⁷⁴ conpallantur 1°. ⁵⁷⁵ obsens 1°.

NOTÆ.

(767) I. e. Tirllemontensis.
(768) Vide Hocsemium II, 17, qu unus erat ex his legatis. Cfr. etiam de his Joannis presbyteri locum apud Chapeaville. II, 411

(769) Waleramus.

(770) Guillelmus.

(771) Eduardus.

(772) Joannes

(773) Ludovicus.

(774) Reinaldus.

(775) Mont-Saint-Guibert.

(776) Lapsus est auctor ; ut ex Hocsemio patet, plures viri baltheo insigniti sunt.

(777) Joanne.

(778) 11 Maii, 1332 litteræ de hac pace conscriptæ sunt ; vide Ernst V 40.

(779) *Recompense.*

ipse Brabantie per ipsos defidatur. *Incid.* Anno Domini 1333 Johannes dux Brabantie misit ambassiatores eum deprecatoriis literis regine Francoie (780) fultos maxime pecunie summis, ad Johannem XIII papam, pro constituendo in terra Brabantina opido Lovaniensi novam diocesem et episcopalem cathedram, sed nil consecutus est. *Incid.* [Hocs. II, 18] Eodem anno Adolphus episcopus et capitulum Leodiense vendiderunt comiti Flandrie (784) opidum Magliniam cum appendiciis attingentibus illud pro 100,000 regalium summa, ab ecclesia Leodiensi semper renovandum, jure feudali.

2. Anno eodem iterata discordia inter Adolphum episcopum et Johannem ducem Brabantie, prefatus episcopus cum Johanne rege Bohemie, auxiliante sibi cum 14 comitibus, ad opidum nostrum Sancti Trudonis cum multitudine armatorum venit. Et inde mane cum prefatis principibus 2 feria post ascensum Domini (Maii. 14) Brabantiam impetit, et villas plures usque citra Jaceam spoliat et destruit, ipso duce intra claustrum Heilecinense, in confinibus Brabantie sito, cum aliquibus.⁵⁷⁷ fossati per girum elevati. Circa horam vesperarum episcopo cum ceteris principibus ad opidum redeunte, quidam ex militibus regis Bohemie, deducens secum villicum de Jacea captivum, posuit illum in vinculis intra stabulum hujus monasterii juxta equos suos, quem mane facto extra curiam claustrum nostri abductum, tradidit sculteto episcopi sibi custodiendum. Quod cum priori et conventui innotuit, continuo ad episcopum accedunt, et abductum de loco nostre emunitatis cum instantia requirunt. Qui statim accito suo sculteto, prefatum captivum ad locum claustrum hujus liberatum restituit et saisivit; et sic ille nostro conventui gratias agens, die sequenti ad sua liber repedavit. *Incid.* Eodem anno circa finem mensis Januarii repetita discordia inter Brabantinos et Leodienses, Conrardus de Marca, germanus Adulphi episcopi, cum Trudonensibus, quorum ductor exercitus Raso de Printaghe miles fuit, armata manu villam fortalicium Landen, quam dux muniaverat, impugnat. Ubi habito duro conflictu Trudonenses munitiones transcendentes, rebellantes ibi in fugam vertunt, et occiso ante repagulum animoso milite, domno Henrico dicto proba de Winde cum aliis, abductis captivis quasi 25 viris, villam spoliant et comburunt. *Incid.* Circa idem tempus postquam comes Flandrensis Johannem ducem Brabantie, pro eo quod contra se cum Maghiensibus confederatus fuit, merito defidavit, prefatus dux famosum claustrum Hassligense tanquam

A bellicum presidium muniverat, de quo ex ejus eminentis turris fastigio quidquid super forum opidi de Alost agebatur clare inspiciebatur. Propter quod Johannis ducis custodibus a presidio claustrum recedentibus, Willelmi (782) Flandrie comitis exercitus indignatus claustrum cum ecclesia combusserunt et destruxerunt. Tunc abbas et conventus habito consilio, plures ex commonachis in suis prioratibus locantes, apud Bruzillum opidum deguerunt. *Incid.* [Id. II, 21.] Eodem anno castrum Rode trans Mosam oomes Juliacensis deditum suscepit, si dux Brabantie infra 15 dies comitem ab obsidione non expugnaret. Quod cum non contigerat, castrum comiti traditur. *Incid.* Anno Domini 1335, mensis Maii die 5, confirmata est pax inter progenies de Awas et Warois, cum omnibus partium earum consanguineis et progeniosis. Que cum in invicem creantis cedibus amplius quam 38 annis sevisset, tandem elaborantibus capitulo Leodiensi et tota patria, statutum est solemniter sub pena talionis perpetuo duratura et ex patria proscriptione, ne quis amodo ex prefatis progeniosis in alterutrum sublato quovis gwerrandi abusu insurgat. Quo statuti timore illi compulsi, ex una parte adversariorum sex et totidem ex altera honestiores viros elegerunt, qui de occisis ex utraque parte satisfactiones compensarunt, et mutua obligatione sanxerunt, ut potestas duodecim horum electorum ad puniendum pacis violatores perpetuo tempore permaneat, quorum quotiens aliquis obierit, alius ex sua progenie continuo subrogetur. *Incid.* Eodem anno Johannes papa XXII obiit, et Benedictus ipso anno eligitur. Qui sequenti anno consecratur. *Incid.* Anno Domini 1336 Ludovico de Los absque prole defuncto, capitulum Leodiense per antiquitatis cartas ostendit, ipsum comitatum ad ecclesiam sancti Lamberti esse devolutum [Hocs. II, 22]. Contra quos Theodericus dominus de Heinsbergh, nepos ex prima sorore hujus Ludovici (783), asseruit comitatum ad se pertinere, cum foret nepos primogenitus, super quo longa dissentio exorta est. *Incid.* Eodem anno papa Benedictus scripsit Adulpho episcopo Leodiensi literas acerrimas reprehensiones continentes, quod propter suum ex sorore nepotem, ipsum Theodericum (784), ecclesie sue jura negligere diceretur. Super quo comitatu in curia Romana diu litigatum est, sed tandem per legatum ad partes destinatum Theodericus in comitatu stabilitur anno Domini 1340⁵⁷⁷. *Incid.* [Id. II, 23.] Anno sequenti Johannes dux Brabantie propter plures excessus, quos contra ecclesiam commiserat, excommunicatus Leodii maledicitur, et in ipsum *Media vita*

VARIE LECTIONES.

⁵⁷⁶ exciderunt nonnulla in codice. ⁵⁷⁷ scriptum erat MCCCXLIII, sed jam III erasum.

NOTE.

(780) Joannes.

(781) Ludovico.

(782) Imo Ludovici de Nevers, qui eo tempore erat comes Flandrie.

(783) Mathilda nupsit Godefrido dynastæ de Hein-

berg; vide Mantel. p. 248. Cf. etiam locum Joannis presbyteri a Chapeavillio datum II, 437.

(784) Theoderici pater Theodericus Cunigundam, sororem episcopi Leodiensis, in matrimonium duxerat. Cf. Mant. p. 265.

in ecclesia sancti Lamberti cantatur. *Incid.* Eodem anno rex Anglie (785) venit in Brabanciam. Postea venit juxta Ludovicum ducem Bawarie, qui se pro imperatore tenuit, quem papa Johannes pridem excommunicavit. Circa idem tempus prefatus rex, tanquam vicarius imperatoris, sedit pro tribunali apud villam Herke intra domum bladorum, ubi dux Brabancie inter ceteros principes gladium evaginatum desuper verticem regis tenuit, tanquam marchio (786) imperii.

3. Anno Domini 1349 Amelius abbas veterem aulam et ruinosa[m] cum suis appendiciis apud novam curiam destruxit, et novam cum suis appendiciis eminentiorem per quadram super lapideam murum a fundo vivarii productam restroxit. Cui eappellam lapideam, lapideo opere volutatam, altare quoque consecratum in honore⁵⁷⁸ continentem, et in superiori fastidio caminatam habentem astruxit. Qui postea valde doluit, quod pretermissa necessarii structura intra claustrum, prefatam mansionum tam sumptuose foris edificavit. Anno eodem idem abbas cepit majorem et mediam turrim monasterii, quam suus predecessor abbas Adam olim lapideam a fundamentis usque ultra medium altitudinis proderat, elevatis quadratis muris usque ad supremum perficere. Quam desuper erecta in altum cappa lignea, exsectis lapidibus contacta, spectabilem de longe reddidit; quam quasi infra biennium complevit. Anno sequenti exortis gravibus inter episcopatum Leodiensem et Johannem ducem Brabancie discordiis, opidani nostri presententes opidum hoc per ducem prefatam obsideri, ne fame periclitarentur, excogitabant, quemodo molendinum, quod appositis equorum jugis volvi solet, obtinere valerent, quod jacibus lapidum machinalium destrui non posset. Habitoque consilio considerabant, quod aptius tale opus nusquam collocari cernerent, nisi in atrio et loco nostre emunitatis, vulgariter appellato Vrythof, cum ibidem medium et centrum intra murorum ambitum fore ymaginati fuissent. Propter quod accedentes ad prefatum abbatem, optinuerunt quod optaverunt, obligantes se hoc modo, quod guerra transacta, si post monitionem ipsius abbatis aut alius post successoris infra duos menses molendinum cum domo suis expensis non deponerent, quod extunc totum id opus libere ad possessionem monasterii esset devolutum. Et sic construxerunt cum gratia, super quo habemus literas.

4. Anno Domini 1349 cum opidum nostrum Sancti Trudonis gravibus pensionum debitis esset onera

tum, in tantum ut scabini dicerent, se non posse onera ipsius opidi Amelio sustentare, nisi domini sui temporales adhiberent consilium opportunum, ideoque domini Adolphus episcopus et Amelius abbas cum opidanis habito consilio, de consensu totius opidi elegerunt vel elegi consenserunt 12 honestos opidanos, qui redditus et tallias (787) de toto opido levarent, et ad utilitatem ipsius opidi exolusis scabinis quoad id disponerent. Et quia ad tam gravia pensionum onera persolvenda firmitata⁵⁷⁹ (788) non sufficerent, concorditer ordinatum est, quod per singulos annos singuli opidani secundum qualitatem bonorum suorum talliarum impositiones solverent, scilicet ditiores 7 florenos et sic descendendo, usque ad minus ones diminuerentur. Et ut predicta majorem efficaciam obtinerent, ad opidanorum instantiam prefati domini consenserunt, quod pasqua communia ad spatium 18 annorum accensarentur (789). Propter quam gratiam opidani dederunt Leodiensi episcopo in prompta pecunia 1600 florenos, et ipsi abbati per patentes suas literas ad ejus monitionem promiserunt deliberare 1100 florenos. *Incid.* [Hoc. cum. II, 27]. Anno Domini 1348, mensis Aprilis die 26, Benedictus XII papa ordinis Cisteriensium obiit cui Clemens VI,⁵⁸⁰ ordinis sancti Benedicti, natione Limovicensis, mensis Maii die 7 consecratus, succedit. Eodem anno, mensis Junii die 7, hora diei⁵⁸¹ Maginia opidum famosum fere totum favillatur. *Incid.* Eodem anno Godefridus, unigenitus filius Theoderici domni de Heinsbergh, futuri comitis de Los, in bellico conflictu contra paganos occubuit. Qui ex matre Adulphi episcopi Leodiensis nepos fuit.

5. Anno Domini 1344 cum per scabiorum et consiliariorum hejus opidi inaptum regimen ipsum opidum tam innumeris debitorum oneribus esset gravatum, quod nisi indignorum (790) precavisset sollertia, in devolutionem penitus fuisset ruiturum, convocato per campanam bannalem pepulo, episcopus, abbate propter infirmitatem absente, intravit ortum nostrum dictum Vrythof, et de consensu opidanorum fecit scabinos ibidem presentes abduci captivos, partim ad sculteti sui mansionem remeipandos, ei partim ad domum sculteti abbatis, ut habita matura deliberatione de excessibus suis corrigerentur. Sed post aliquot menses [l. II, 30] eodem anno, mensis Novembris die 3, ipse Adolphus episcopus, cum profuisset Leodiensi ecclesie strenue anno prelationis sue 34, apud Clermont castrum, quod ipse acquisierat, obiit. Post cujus obitum Engelber-

VARIE LECTIONES.

⁵⁷⁸ post hæc spatium trium seu quatuor litterarum reliquit scriba. ⁵⁷⁹ p. l. scripsit alla manus eorvva, eraso quod prius fuerat vocabulo vno. Eadem paullo post voces talliarum impositiones in margine supplevit. ⁵⁸⁰ quartus i' ⁵⁸¹ scriba spatium septem fere litterarum vacuum reliquit.

NOTÆ.

(785) Eduardus III.
(786) I. e. marchio.
(787) La taille.

(788) Redditus de rebus venalibus.
(789) Ad census dantur.
(790) Fidejussorum, sponsorum.

tus prepositus Leodiensis, ejus ex fratre nepos, in episcopum eligitur. *De eodem.* Anno vero sequenti 1345 idem electus et Amelius abbas id quod precedenti anno per Adolphum episcopum de conscientia sui capituli inchoatum fuit de correctione scabinorum et consiliariorum cupientes perducere ad effectum, cum consensu totius universitatis opidi hujus prefatos scabinos et consiliarios propterea eorum excessus in regimine opidi ab officio scabinatus et consulatus destituunt, corrigunt et pena pecunie puniunt. Qui scabini et consiliiarii promittunt, nunquam se intromittere de regimine hujus opidi, nisi de consensu amborum domnorum et opidanorum; et sic a captivitate liberantur. Eodem anno Engelbertus electus per consensum Clementis pape VI fit Leodiensis episcopus et consecratur. *Incid.* Eodem anno plaga epydimie, alias diota lues inguinaria, postquam diverta gentilium regna transmarina pervolasset, tandem christianorum regna per Gallias, Germaniam, Germaniam et per Angliam cum aliis diversis provinciis perlustrans, innumerabilem hominum multitudinem stravit, hoc modo accedens. Crescebant enim hominibus et maxime juvenibus in emunctuosis corporum locis ut plurimum glandule in modum nucis seu dactili, quas mox sequebatur febrium inestimabilis estus, sic ut infra triduum frequenter homines exstinguerentur. Si vero aliquis triduum supergisset, habuit spem vite (761), et fuit hec plaga contagiosa, in tantum quod non solum tactus languidorum seu anelitus, quin etiam operimenta et vestimenta illorum sanos inficiebant. Que a presenti anno interpolatim nunc in hac provincia nunc in illa duravit usque ad subsequentem annum Domini 1383. De hac plaga legitur in annalibus anno Domini 546, imperii Justiniani primi anno 18, quod sevit post obitum sancti Remigii Remensis ab Alimania usque in Franciam; item postea in partibus provincialium Romanie anno Domini 563, imperii Justiniani prefati anno 36; item anno Domini 592, imperii Mauricii anno 9, in primo anno pontificatus sancti Gregorii pape, cui revelata fuit Dei clementia super peste inguinaria, quia vidit in cacumine castri eminentis angelum stantem, qui erectum nudum gladium demisit et in vaginam reclusit. *Incid.* Anno eodem Willelmus (792) comes Hollandie et Hanonie [Ib. II, 31] sub specie invadendi terram Frisonum, emit erga cives Ultrajectenses multitudinem victualium et sagittarum. Quibus adeptis, collecta armatorum manu valida, eosdem cives improvisos defidavit et civitatem eorum obsedit, sed illis viriliter repungnantibus, cum perciperet comes illos adhuc pro biennio habere victualia, post longam obsidionem pacis concordiam cum illis iniit. *Incid.*

A Eodem anno prefatus comes contra consilium patris sui, domni Johannis de Beamount, Frisiam intrat mensis Septembris die 26. Qui nimium festinus⁷⁶², vix cum tercia parte suorum, duabus aciebus nudum adhuc aggressis⁷⁶³ in ejus adjutorium, in campestri loco aggeribus vallato ad pedestre bellum procedit. Ubi Frisonibus paulatim occurrentibus et aggeres effodientibus, comes cum sua comitiva, profluencia aquarum invalescente, luto limoso infixus, absque omni rebellionem occiditur, et si qui terga dantes gladios Frisonum evitare temptarent, descenderent in profundum aquarum quasi lapis. Unde versus :

M. G. ter, quater, X quinque semel, Cosme quoque noctu, Holla. Zelantque gemit, comitem quoque Frisia demit,
Item solus versus :

Nox Cosme luit Hollos quos Frisia slixit.

Incid. [Hocsem. II, 32.] Anno eodem (793) abbas Sancti Nychasii Gandensis ex mandato summi pontificis cum literis apostolicis venit ad Leodium, et Theodericum dominum de Heinsbergh, qui pro comitatu de Los contra capitulum Leodii annis fere 10 litigavit, ab excommunicatione absolvit, et interdictum per totam terram Lossensem diu positum relaxavit.

6. Eodem anno Leodienses cum bonis villis totius patrie Leodiensis contra episcopum Engelbertum conspiraverant, et cum Flandrensibus mutuas colligationes et confederationes confraternitatis inierunt, prestandi alteri ab altero auxilium oportum. Quapropter episcopus videns se undique expulsum, mandat Trudonensibus, quod cum eis benigne agere omnino vult de eorum commissis contra se ipsum excessibus, si sibi tranquillum accessum et recessum in opido suo habere annuerint; sed illi nullatenus acquiescere volunt. Cum autem dominus abbas Amelius videret opidanos induratos contra episcopum, dispositis omnibus exivit ab opido, et ad curiam nostram in Dola procedens, abduxit⁷⁶⁴ secum plures scabinos, qui ibidem cum ipso diu steterunt; quos ipse honeste pavit. Post aliquod dies episcopus habito consilio deliberat capitaneos adversancium sibi Leodiensium apud Vothem proscribere, quod Leodienses minime latuit. *De eodem.* Anno Domini 1346, in mense Julio, Karolus rex Romanorum cum electoribus sacri imperii et multitudine principum et armatorum manu valida ad regalem sedem Aquisgranii, ut ibidem coronaretur (794) in regem Germanie, iter direxit. Cujus progressum Engelbertus Leodiensis episcopus proveniens, humilibus precibus optinuit, quod ipse rex cum ceteris sibi comitantibus ad locum appellatum Vothem processit, ubi scabini Leodiensium pro tribunali considerantes,

VARIE LECTIONES.

⁷⁶² festivus l'. ⁷⁶³ aggressuris l'. ⁷⁶⁴ adduxit l'.

NOTÆ.

(791) *Crescebant* — *spem vite* ad verbum. *fere* leguntur apud Paulum diaconum II, 4.

(792) Quartus.

(793) Secundum Hocsemium anno 1346.

(794) Bonne coronatus est.

proscripturi erant adversarios et injurias facientes prefato episcopo. Juxta quem locum cum tota civitas Leodiensis cum Hoyensi intra fossatum ad sui munitionem erectum conglobati ad resistendum scabinorum sententie fortiter armati starent, prefatus rex Karolus et ejus pater rex Bohemie cum ceterorum multitudine non dubitabant de optinendo triumphum, cum, ecce, ex irrupto dominus de Falkomont cum impetu in Leodienses irruit; cui in fronte stantes adversarii cum cederent, sponte conclusus in hostes occubuit. Post cujus ruinam Leodienses, qui prius erant quasi desperati, animosiores effecti, contra strenuos viros de exercitu comitum Montensis (795) et Ghelrensis (796), ex alia parte aciei ipsos impugnantes, rebellant, et ceciderunt ibi de Ghelrensis et Montensis famosi et nobiles viri numero 40. Quo facto, tota illa nobilissimorum dominorum congregatio nemine insequente terga vertens recessit, et Leodiensibus victoria potitis campum certaminis liberum reliquit. Huic bello Trudonenses non interfuerunt. *Incid.* [Hocs. II, 33, 34]. Eodem anno, mensis Augusti die 26, Philippus rex Francie infauste contra regem Anglie Eduardum apud Crissi congregitur. Nam cum ille in territorio haut⁸⁸⁸ procul ab Ambianis processit, habens secum tantummodo 3000 armatorum, invenit prefatum Francorum regem cum 15000⁸⁸⁹ armatorum equestrum ad bella paratorum, commissoque prelio Franci mirabiliter non armis, sed de longinquo sagittis perfolli, prosternuntur; cessitque victoria Anglorum regi. Ubi rege Francorum a suis custodientibus post tergum retracto, occubuerunt Johannes rex Bohemie, comites Alenconensis (797), Flandrensium et Blesensium cum multitudine nobilium et militum. *Incid.* Eodem anno Leodienses cum aliis villis patrie dominos progeniosos patrie, qui in auxilium episcopi Leodiensis apud Vothem convenerant persecuntur et bona eorum destruunt. Qui mensis Septembris die 3, castrum Clermont (798) obsident, et Dionantensibus eis auxiliantibus, obsidionis die 15 custodum corporibus salvis, castrum ipsum sibi deditum solo tenus destruunt. *Incid.* Anno ipso, mensis Septembris die 4, interdico in favorem Leodiensis episcopi auctoritate apostolica publicato apud Leodium, ecclesie, major et secundarie, cum quibusdam religiosis non absque timore suspendunt organa. Quo contra Leodienses appellant; quibus abbas Belli redditus, fratres Vallis scolarium, Predicatores, Carmelite et Crucesignati, ac plures seculares presbiteri taliter qualiter adherent. *Incid.* Eodem mense castrum Hamale obsidetur. Quod eum aliquamdiu magonalibus (799) inpetissent, tandem custodibus vita salvis castrum destruitur. Circa idem tem-

pus nostri opidani non formidantes infringere promissum, quo se obligaverant de pace facta in nova curia observanda, erexerunt propria auctoritate communitatem in opido, jurisdictiones dominorum suorum plurimum violantes. Quorum consiliarius et fautor fuit quidam sacerdos nomine Johannes, dictus de Merwile, vir literatus et ad multa habilis, sed ad malum sibi, quia omnem gratiam ei a Deo collatam non ad Deum, sed ad usitata flagicia convertebat. Qui etiam inter cetera que conegessit cum toto opido in armis concitato armatus ad conflandum mansiones plurimorum hominum de terra Lossensi progrediebatur. *Item.* Circa idem tempus Mathias de Bernym, communitatis magister, cum quadam die slusa de prato Willonis, alias wilbant, ex causa clave nostri monasterii claudi consueta declauderetur, idem magister, continuo extracta sera clavis nostri, intrusit aliam pro parte opidi. Circa idem tempus Brustemium a nostratibus conburitur, et villa Bautershoven a militaribus armigerisque ex Hasbania episcopo Leodiensi faventibus conflagratur et 15 viri ex opidanis nostris, pro defensione incendii progressi longius, citra prefatam villam in campestribus occiduntur, quorum plures, licet frustra, animose rebellabant. Anno prenotato, mensis Octobris die 2, Trudonenses ad villam Elst progressi, comburunt 7 honestorum virorum mansiones, pro eo quod contra Leodienses et Hoyenses in auxilium episcopi apud Vothem convenerant. Redeuntibus autem ad opidum cum ante atrium iter diverterent, quidam intra atrium consistens importunis vocibus ipsos lacessivit; super quo indignati, post tergum ad atrium accedentes, occiso uno de illa villa ante introitum atrii, in ecclesiam irruerunt, et cum spoliis plures honestos viros, qui causa presidii illuc confugerant, captivos ad opidum secum deduxerunt et inprisonaverunt. *Incid.* Anno eodem, in mense Octobri circa festum Symonis et Jude [Hocsem, II, 34.], facte sunt intra episcopum Engelbertum et suos ox una parte, et Leodienses et suos ex parte altera, treuge durature a festo omnium sanctorum presentis anni usque consimile festum anni sequentis, sub conditione tali, quod scabini Leodienses tribunale judicium, quod se protulisse dixerunt contra majores communitatis Leodiensium in die belli apud Vothem habiti, omnino revocarent. Igitur die prefata Symonis et Jude (Oct. 28) scabini omnes unexcepto conveniunt, et procedunt ad locum campestem juxta novas tabernas, ibique tribunallyter considentes, judicium abjudicationis et proscriptionis, quod asserebant se protulisse, revocaverunt, dicentes, quia ibidem aliqua erant pretermissa, que effectum cause respiciebant. *Incid.* Anno

VARIÆ LECTIONES

⁸⁸⁸ hanc 1°. ⁸⁸⁹ cum CL^a milibus 1°.

NOTÆ

(795) Adolphi V.
(796) Reinaldi III.
(797) Carolus, frater Philippi regis.

(798) In Mosæ ripa dextra.
(799) Manganum, machina jaculatoria.

Domini 1346 Ludovico duce Bawarie, qui se dixit imperatorem, a papa Johanne excommunicato mortuo, Karolus primogenitus Johannis Bohemie regis in regem Romanorum eligitur, quartus hujus nominis, quam electionem papa Clemens quartus (800) approbavit. *Incid.* Anno Domini 1347, circa medium mensis Julii, Leodienses indignati adversus dominum Reinerum de Argenteal, impingentes in eum, quod precedenti mense quidam de terra Daelhem (801) et Falkeburgh combusso Miremort (802) ibidem occiderunt improvisos 120 viros Leodiensibus amicos, propter quod armata manu castrum Argenteal (803) prefatum obsident. Videns igitur Engelbertus episcopus Leodienses treugas indictas anno precedenti violasse, nunc in militem sue partis accessit duce[m] Brabantie Johannem, qui prestare illi auxilium oportunitum contra Leodienses spondit, promissa ei prius magna pecunie summa, hoc adjecto, quod fortallia seu libertates, quas sui infra episcopatum Leodiensem expugnarent vel in dedicationem cape- rent, non sibi reservare, sed episcopo tradere libere deberet. Quod cum Leodienses non latuisset, instantius castrum diu impugnatum expugnare et evertunt. *Incid.* Anno eodem 1347 [cf. Hocsem. II, 34], regni Karoli quarti 2, Leodienses, Hoyenses, Dyonantenses cum ceteris patrie villis, scientes quod episcopus ipse multos terrarum principes in auxilium suum conitasset, moventes exercitum, congregatis cunctis patrie viris tam popularibus quam militaribus, inter Tourins (804) et Waleviam (805) villas castra metati sunt; Leodiensis vero episcopus non segnis (806), stipatus multitudine nobilium virorum, comitum Gelrie, Juliacensis (807), de Los, de Marea (808), de Monte, cum suis germanis et nobilibus ac militibus melioribus ex suis comitatibus adductis, insuper presentibus Rodulpho et Ludowico germanis comitis Namurci ac multis baronibus, cum suis subditis et militibus pro episcopo de patria expulsus, quorum omnium numerus estimatus est ad 100000 equitum et 600000⁸⁰⁷ peditum, annumerato ducis Brabantie exercitu, qui nondum adhuc accessit. Quapropter in vigilia vigilie Marie Magdalene (*Jul.* 20) Leodienses et patrie ville, ordinata acie numero quasi 250000, tam animose in unum conglobati steterunt, quod episcopus cum sibi auxiliantibus deliberaverunt illo die non congregiendum, missisque nunciis prefigitur Leodiensibus crastina dies ad bellandum. Quare sole occidente Leodienses et cetera ville pro requie nocturna habenda per diversas villas vicinas disperguntur. Sed Leodiensis episcopus pervigil consilio

A Theoderici comitis de Los, ante lucis crepusculum cum suis ad arma conitatis, aggregato agmine campestrum bellandi statutum locum occupant (*Jul.* 21). Quo cognito, Leodienses cum tota patria successive procedentes, quia dispersi per villas pernootaverant, ad locum certaminis conductum festinant. Episcopus ergo cum aspiceret adversarios per turmas successive accedere, nutu comitis ipse cum paucis de Hasbania et comes cum toto suo comitatu concrepantibus tubis in hostes irruunt. Commissumque est acerrimum bellum, rebellantibus Leodiensibus cum suis animosissime, sed quia in ipso congressu belli vix quarta pars exeroltus Leodiensium aderat, victoria tandem cessit episcopo et comiti non absque ruina plurium suorum. Dantibus vero terga Leodiensibus, circa horam primam diei supervenerunt comites Gelrie, Juliacensis et alii comites et barones prefati, qui post incium belli advenientes, Leodienses impetunt, et nunc milenos 12, et sub et supra absque numero, fortissime rebellentes non impune prosternunt. Novissime vero supervenit dux Brabantie cum filio suo Henrico, domino facto Magliniensium, ac universis militibus opidanis et villarum incolis totius Brabantie. Qui per campestria peracto bello adventantes, misericordia moti letaliter lesos refocillarunt. *De eodem.* C Cum autem Leodienses fuge consulentes, per turmas hinc inde ad sua redire moliti, rebellando evadere temptassent et per diversa compito prostrati essent, tandem tria ministeria officiatorum cum patentibus vexillis procedentes, cum aspicerent episcopales eos Insequi, ordinata acie quasi murus perstiterunt in unum compacti. Quos episcopales cum Ghelrensis in girum vallantes, prout de prerupta petra per celtes minucie precipiduntur, sic nunc hos nunc illos lanceis et spatibus ab acie illa eripientes, usque ad extremum sese defendentes omnes prostraverunt. In quo conflictu plures Ghelrenses, scilicet domini de Kulenborgh, de Batenborgh, Ro. de Erkle, Bertoldus de Oyen cum pluribus suorum occubuerunt. *De eodem.* E Eodem die Hoyensibus post ruinam suorum a bello repedantibus ad propria, dum castrum Musal appropriarent, balivus castrensis cum suis ad hoc electis fatigatos per fugam oppugnavit, occidit et captivavit. Tandem vero quandam turmam Hoyensium, inter quos Walterus et Arnoldus de Hautepeu milites cum 80 armigeris sue progeniei erant, episcopus insequitur post tergum, contra quos in frontem idem balivus cum suis obstitit. Sed illis sese defendendo usque ad portarum introitum perventis, pluribus ex suis prostratis episcopales ad sua recess-

VARIE LECTIONES

⁸⁰⁷ ita 1°.

NOTÆ.

(800) Sextus.
 (801) Dalhem prope Visé.
 (802) Mirmoit.
 (803) Argenteau haud procul a Leodio in Mosae ripa dextra.

(804) Tourines.
 (805) Waleffe prope Hoiium.
 (806) Scilicet castra metatus est.
 (807) Guillelmi VII.
 (808) Adolphi II.

serunt. Fuit vero ex parte Leodiensium et ceterarum A bonarum villarum intersectorum numerus 21000 virorum. Die vero sequenti (Jul. 22) episcopo et universis principibus, qui in ejus auxilium advenerant, in locum campestem ex conducto congregatis, concorditer deliberatum est tam a duce Brabancie quam ceteris prefatis principibus, quod quascunque libertates vel opida intra episcopatum ad deductionem compellerent, episcopo restituere omnino deberent. De eodem. Eodem die dux Brabancie, reclamante episcopo et totis viribus cum lacrimis renitente, fecit conburi turrim de Walevia et omnes Hasbanie villas circa Leodium de Hoyum usque ad comitatum Lossensem, in ultionem sui, contra jus belli, quia pretio conductus in adiutorium accessit episcopi. B De eodem. Cum autem Trudonenses essent parati ad proficiscendum in auxilium Leodiensium versus Tourins ad statutum bellidie, Leodienses mandaverunt eis, ut pro conservatione opidi sui ad locum certaminis non venirent, eo quod in confinibus Brabancie siti, ducis insultus repellere efficacius valeant. Quapropter in ipsa vigilia beate Marie Magdalene Trudonenses, ne forte inertie arguerentur, cum ea die sui confratres contra dominum Leodiensem bello confingerent, magistri cum communitate totius hujus opidi, dissuadentibus id opidanis peritioribus, armata manu opidum Lewense impugnare festinant. Provenientibusque eis usque ad munitiones illius C opidi, improvisis Lewensibus repugnacula cum obicibus everterunt, quorum aliqui vix ullam resistantiam Lewensium cernentes, usque intra exteriorem portam intraverunt; quidam vero ascendentes eminentis domus, stantis in suburbio ante portam, altum fastigium, sagittis lacesserunt Lewenses ipsos, ne possent deambulare inter illud hospitale et prefatam portam. Et nisi in illo suburbio magna copia rerum per convicinos villarum ibidem allata causa presidii fuisset, Trudonenses, si institissent fugientibus incolis, oppidum obtinuissent, sed multitudine spoliorem illecti, suburbio partim incendiato ad sua repedarunt, ex utraque tamen parte aliquibus sagittis sauciatis, et ex Lewensibus circiter 18 viris interfectis. Progressis igitur Trudonensibus usque villam que appellatur Bodenhoven, quidam comes ex partibus Alemanie Theodericus nomine, dominus de Dune, tendens ad Calaisium (809) opidum pro stipendio militaturus, intravit Lewis opidum. Qui cum videret quod ibi actum erat, suadet opidanis ipsis, ut suos inimicos inaequantur. Qui jam reanimati, precedente comite illo cum 50 suorum armigerorum, procedunt extra fossata usque ad campestria. Quo conperto Trudonenses, exercitu suo post tergum reducto, in unum compacti contra insectatores suos procedunt. Quorum multitudinem dum comes ille

videret, quia non valerent pauci repugnare multis, fecit omnes intra munitiones repedare, et cum ipse postremo sequeretur supervenientibus hostibus, equus ejus potulando procedens secum intra fossatum fortalicium corruit. Quod videntes ipsi Trudonenses, quidam eum captivum salvare laborant, sed alii supervenientes intra fossatum occidunt illum. Post hoc ulterius non processerunt, quia Lewenses fugę consulentes, post tergum pontes suos abjacerunt, sicque Trudonenses ad sua hora nona redierunt, gaudentes supra modum de suo triumpho. Et cum opidum essent ingressi, campanis festive in turribus ecclesie concrepatis, monasterium nostrum plurimis eorum ingressis, sancto Trudoni, cujus feretrum in medio monasterii prefati per triduum ante capellam ejus collocatum erat, magnas laudes referunt, manibus eorum sanguine adhuc humano fedatis. Ubi etiam quedam proca femina attulit telum ad Lewensibus in nostros opidanos jaculatum, et fixit ad sancti Dei feretrum, putans de fermento offerre laudem. Item. Et quia secundum Salomonem extrema gaudii sepe luctus occupat (Prov. xiv, 13), et Psalmista: Ad vesperem demorabitur fetus et ad matutinum leticia (Psal. xxix, 6), eadem die, hora vespere venerunt honesti viri ad sanctum Trudonem, asserentes Leodienses devictos et episcopum Leodiensem belli victoriam obtinuisse. Tunc per totum opidum factus est pavor et dolor vehemens, et poterant merito vociferari, dicentes illud Ysaie (810): Versus est in luctum chorus noster. De eodem. Eadem die denunciatum est duci Brabancie, cum suo exercitu adhuc in campestribus remoranti, de violencia Trudonensium in Lewenses. Qui in ardescens animo recolens quanta incommoda suis hominibus ex opido illo pluries essent illata, deliberavit cum suis secretariis in crastino opidum ipsum cum suo exercitu vallare et ad solum destruere. Quod intelligens dominus Reinerus de Scen vorst, baro factus in bello illo, frater domni abbatis nostri Amelli, tunc extra monasterium residentis in curia nostra Dolensi propter insolencias opidanorum, significavit nostris commonachis, ut sibi providerent. Propter quod maximus timor totum conventum perculit pluribus claustrum exeuntibus, aliis remanentibus sanctum Trudonem lacrimose in clamantibus⁸⁰⁹, ut suam a dilapidatione ecclesiam preservare dignaretur. Item. Altera vero die (Jul. 21), que fuit solemnitas Marie Magdalene, episcopus cum principibus sibi auxiliantibus obsedit opidum Tongrense, comburens totum suburbium, repugnantibus tamen viriliter opidanis illis et extra portas suas contra incursantes se procedendo. Sub qua obsidione Leodienses cum aliis opidis patrie reconciliantur domino suo episcopo Engelberto, spondentes sub certis terminis deliberare

VARIE LECTIONES.

⁸⁰⁹ inlamentibus 1'.

NOTÆ.

(809) Calais, quod tunc obsidebatur ab Eduardo III, rege Angliæ.

(810) Errat sunt verba Jeremias, Thron. v, 18.

eidem obsidibus datis 150 milia scutatorum veterum: A
 duci vero Brabancie promiserunt servituros se 40
 diebus sub suis expensis cum 600 pedestribus requi-
 sitis⁵⁹⁹. *De eodem*. Cum hec agerentur, Trudonenses
 angustiati⁵⁹⁹, ab adiutorio omni civitatis et opida-
 norum Leodiensium ac propriorum dominorum suo-
 rum omnino destituti ac deperati, adventum ducis
 Brabancie cum suo maximo exercitu trepidantes,
 suos secretarios miserunt ad ducem, et ut secum
 misericorditer agere dignaretur, ipsum recipere in
 suum superiorem advocatum, ac in processu belli
 cum totam Brabantiam educturus foret, eo modo
 quo opidum Dystence sibi in armis fuerit, sese ser-
 vituros exhibuerunt, et ad promittendum eadem
 opidanos Trudonenses paratos foreasseruerunt.
 Quapropter dux auditis illorum assertionibus⁵⁹¹,
 habito consilio animum efferatum paululum mitiga-
 vit. Tongrensibusque pacem a civitate et opidis
 Leodiensibus factam cum domno Leodiensi episcopo
 pro sumna predicta ratificantibus, episcopus cum
 sibi auxiliantibus ab ipsa obsidione post triduum, in
 vigilia scilicet sancti Jacobi (*Jul.* 24), cessavit, et
 gratiarum actiones universis, qui sibi in tam victo-
 rioso triumpho auxilium oportunitate prestiterant
 exhibebat, sicque moto exercitu singuli ad sua re-
 dierunt. Dux vero Brabancie, intendens Trudonen-
 ses propter prefatas sponsones obtinendas a dam-
 pnis preservare, precipit per totum exercitum Bra-
 bancie, ut nullus per opidum Sancti Trudonis iter
 arripere. Quare contigit ut ille copiosus exercitus,
 a toto districtu ipsius opidi a dextris et a sinistris
 declinans, nec in fructibus agrorum, que tunc ma-
 turabant ad messem, neque in aliquo quocunque
 cuiquam nocumentum inferebant. *De eodem*. Se-
 quenti autem die (*Jul.* 25), scilicet die beati Jacobi,
 prefatus dux cum suo exercitu ville appellate Heere
 (814) appropians, missis nunciis adventum suum
 Trudonensibus designavit. Qui continuo habito con-
 silio, preservationi sui opidi corporum et rerum
 suarum sollicitè providentes, cum suorum multitu-
 dine humiliter et inermes exierunt obviam ipsi dom-
 no duci, eventum facti ex propriis demeritis formi-
 dantes. Quibus sic in planicie campestri, que sita
 est inter ipsum opidum et appendicium ville Brust-
 miensis, quod vocatur Bruzkem, congregatis, super-
 venit prefatus dux cum sua multitudine armatorum,
 ipsos circumcingens in modum corone. Cui illi sic
 angariati, extractis capucis et genibus prostrati,
 humiliter sese voluntati et pietati ipsius ducis obtu-
 lerunt, recongnoscentes eundem suum superiorem,
 advocatum, insuper ad⁵⁹² campane totius opidi
 ictum, ut supradictum est, secundum omnem mo-
 dum opidi Dystensis sponsonderunt. Quorum humi-

litali et sponsoni prefatus dux benigne condescen-
 dens, eosdem quasi morti destinatos, illesos ad ipsum
 opidum redire permisit, et cum omni suorum comi-
 tiva ab hujus opidi distractu sinistrorsum declinans
 versus Brabanciam, paucos ex suis intra ipsum opi-
 dum Sancti Trudonis in propriis expensis tantum
 pernociaturus transmisit. Qui signa et vexilla ipsius
 ducis Brabancie per hospicia famosa, circa forum
 sita, cunctis spectanda explicata palam usque ad
 alterius diei mane exposuerunt. O quot boni opidani
 sub alis volantis aquile ab irruentibus ferarum den-
 tibus totiens obumbrati et erepti, tunc unguatum
 leonem in propatulo expositum cum quanto cordis
 dolore, averso vultu obliquatisque oculis inspexe-
 runt! Considera, lector, prestitum beati Trudonis,
 inelamati per lacrimosa suspiria hujus loci mona-
 chorum, defensionis subsidium; qui non solum mo-
 nasterium servorum suorum, quod in suo proprio
 allodio edificaverat, in tanto periculo ab omni jactura
 eripuit, sed etiam opidanos hos, sub dominio sue
 paterne jurisdictionis constitutos, ab ira indignatio-
 nis magni principis ducis Brabancie et hominum
 sue patrie, quos isti graviter multociens offenderant,
 mirabiliter et inestimabiliter salvavit. *De eodem*.
 Credendum insuper verisimiliter estimo, prefatum
 ducem Brabancie propter favorem et subsidium,
 quos erga hanc abbatiam sepe exercuit, per ipsum
 sanctum Domini Trudonem a depopulatione loci
 hujus salubriter preservatum fore. Nam cum tem-
 pore imperii Henrici primi Otto dux Lotharingie, de
 cujus propagine iste Johannes dux Brabancie pro-
 cessit, opidum hoc intrasset, et per suos ipso pre-
 sente bona monasterii hujus manu sacrilega depre-
 dari fecisset, statim ut portam claustrum exiit, sanctus
 Trudo, sicut dux ille ex probabili signo fassus fuit,
 eundem inter scapulos gravi ictu percussit. Qui pre-
 nimio langore vix usque Trajectum profectus, tercia
 die spiritum exalavit et filiam unicam reliquit (812).
 Preterea post aliquot temporis quidam vir magne
 devotionis et literature venit in hoc opido. Qui cum
 audisset quod dux Brabancie et tota sua patria,
 quamvis permaxime Trudonenses tunc in diu exosos
 haberent, tamen, dum de bello ubi Leodienses suc-
 cubuerunt redierant, ad pacem illos sine devasta-
 tione susceperant: statim quesivit, an alicujus san-
 cti Dei corpus in hoc loco obtineretur. Cui cum
 responderetur quia fundatoris hujus monasterii
 corpus dum duorum aliorum sanctorum corporibus
 integraliter hic requiescit: *Indubitanter*, inquit,
presumite, quod illorum patrocinio salvatus est locus
iste. Is fuit frater Johannes de Liemcule ordinis san-
 cti Francisci, qui post aliquot temporis constanter
 contra flagellatorum hereticam pravitatem publice

VARIE LECTIONES.

⁵⁹⁹ requisiti 1°. ⁵⁹⁹ angustiati 1°. ⁵⁹¹ in rasura corr. ⁵⁹² et 1°.

NOTÆ.

(811) Heers, Sancto Trudoni vicinum.

(812) Cfr. supra a. 1005.

predicans, tanquam exul ad conventum fratrum Sancti Trudonis secreto languidus venit, et feliciter in Christo obdormivit.

7. Anno eodem, mensis Septembris die 9, in crastino scilicet nativitatis beate Marie, que fuit die dominica, dux Brabancie venit ad opidum Sancti Trudonis, non ut Trudonenses formidabant, ad murorum eversionem, sed ab obtinendum sibi ipsius opidi dominium in presidium contra Leodiensem patriam. Quapropter ipse dux contra promissum quod episcopo spondebat injusto modo procedens, cum comitiva magna militum et opidanorum monasterium nostrum intravit, et in signum domini campanam bannalem pulsavit. Et procedens inde usque ad medium fori, compulit opidanos fidelitatem sibi prestare, et advocans scabinos dominorum episcopi et abbatis, qui tunc pro parte erant presentes, contra illorum fidelitatem, qua prefatis domini erant astricti, constituit eos de manu sua scabinos his septenos, et ex aliis opidanis consules duodenos. Die vero sequenti publice ad prestandum iudicium cum scabinis quos constituit et sub advocato positus in foro tribulantibus presedit, privilegia etiam et cartas hujus opidi precepit sibi afferri, quas ubi sibi contrarias intellexit, forfice quem manu tenuit cassavit. Senescalcus Brabancie specialiter secretarius ducis, cum pro tunc apud nos foret satis familiaris, proposuit nobis secrete, si dominium jurisdictionis quam in ipso opido obtinemus, vendere aut in alias possessiones commutare eligeremus, dominus suus dux omnino ad nostrum optatum esset satisfactorius. Cui cum responsum fuisset quod patrimonium sancti Trudonis monasterio nostro divino instinctu collatum nullo modo alienare vellemus, cessavit ab hac instancia. *Incid.* Eodem mense dux prefatus misit ad opidum Sancti Trudonis villicum de Thenismonte, ad cuius mandatum opidani mansionem domni Franconis dicti Probi, militis, solo tenus destruxerunt, quia contra fidelitatem dominorum suorum episcopi et abbatis scabinus ex parte ducis fieri recusavit. Post aliquot menses quidam predives opidanus, Herbordus dictus Seat, compulsus pridem ad scabinatum tunc eum dux ipse scabinos statuit, cupiens suis veris dominis quorum vassallus fuit reconciliari, exivit ab opido, et dum sepe requisitus redire nolle, mansio ejus in platea Brustemiensi presente villico prefato solo tenus destruitur. Eodem fere die domus plebani de novis domibus, ad quam habet conventus noster Sancti Trudonis ad pytaniciam 6 florenos annuatim, debuit, ut elaboravit villicus ille, Thenismontem adjudicari ad fiscum ducis, pro eo quod ille sacerdos opidum relinquens episcopo adhesit. Sed per instantiam precum per priorem ex parte conventus, villicus, informatus ab opidanis in hoc nobis faventibus, cessavit a ceptis. *De eodem.* Interea anno ipso circa mensis Decembris Nonas episcopus Leodiensis, videns quia dux ipse cotidie in usurpando dominium jurisdictionis opidi Sancti Trudonis procederet, fecit villicos de Thenismonte majorem et inferiorem, et ex opidanis nostri opidi Sancti Trudonis 35 personas ad duellum appellari. Quo comperto, prefatus dux mandavit illis seriose ne formidarent de hac appellatione, quia vellet omnes de hujusmodi preservare indemnes. Ex qua adhortatione prefati 35 nil formidantes, neclectis dietis quindenarum et aliis in talibus fieri consuetis, per sententiam majorum proscrizione plectendi pronunciantur. *Item.* Post aliquot autem dies episcopus videns quod Trudonenses dominio ducis nuper summissi, maledictionem proscRIPTIONIS imperialis pacis non formidantes, dominis suis reconciliari minime curarent, in tribunalibus solemniter, ut moris et presentibus septem archydiaconibus, colloatus proscrispsit, et excommunicatos pronunciauit ex prefatis 35 opidanis Sancti Trudonis quatuor personas, secundum jus pacis duelli ab imperatoribus Leodiensibus episcopi concessum. Quibus quatuor sic graviter mulctatis, ceteris tam ex scabinis et consulibus quam alterius status opidanis ceperunt formidare, ne pari pena plecterentur. Quapropter congressi in lobio (813) suo in presencia villici Montistenensis et aliorum opidanorum duci faventium, quod honoribus privari nollent, palam dixerunt. *De eodem.* Episcopus vero, qui ex industria proscriptis quatuor opidanis Trudonensibus, noluit contra reliquos per rigorem juris duellandi procedere, scripsit plures secretas literas ad singulares personas, si vellent respiscere, ipse assecuraret eos de prosecutione proscRIPTIONIS. Qui etiam ad singula ministeria misit literas publicas, ut a male ceptis resilirent, quia universos ad pacem reciperet. Quapropter in dominica Letare Iherusalem, que fuit mensis Marci die (1348), congregato toto populo intra conventum fratrum Minorum, dissensio inter fautores ducis ex una parte et alios, qui reconciliari veris dominis suis cupiebant, oritur. Quorum unus cum diceret: *Locus hujus refectorii nobis nimis artus est!* continuo ad forum proceditur. Ubi dum capitanei, fautores ducis, displosis vexillis primo ad forum congressi stetissent, partem ducis defensuri, supervenerunt, qui erant partis adverse, quorum auxilium in tantum acerevit, quod ducis fautores, metu mortis compulsi, cum illis reconciliari propriis dominis se obtulerunt. Interim cum hec agerentur, quidam opidani displosio pannificum vexillo accesserunt ad mansionem illius presbyteri supramemorati, malorum horum omnium capitanei. Qui cum audiret illorum strepitum et ad fores impetuosi impulsu

VARIÆ LECTIONES

*** sed addit 1°. *** trium litterarum spatium reliquit scribat.

NOTÆ.

(813) Porticus ante curiam, ubi leges pronuntiabantur, juramenta præstabantur, talia.

manus eorum effugere nitens, transiens posteriori A
 orti sui muro occurrit intra domum eujusdam tin-
 etoris, occultans se retro grandem coppam. Quem
 quidam illorum insequentes, scrutando sub lectis et
 lectos perfodiens tandem in venerunt, perfossumque
 gladii et punctivis ultiis occiderunt. Quem ut,
 dicebatur, quaedam matrona adhuc respirantem in
 sinu suo colligens, ut ad Christi passionem se con-
 verteret, et de Dei misericordia confidenter presu-
 meret adortat, qui continuo signa compunctionis
 nuda ostendens exspiravit. Hiis igitur sic patris,
 et universis opidi hujus incolis suis veris dominis
 reconciliari affectantibus, episcopus animarum ip-
 sorum cupiens providere salutem, misit ad curatos
 totius opidi, conferens illis auctoritatem absolvendi
 opidanos de vinculo excommunicationis et excessi-
 bus suis, interdicitumque quod diu duraverat revoca-
 vit. Tunc facta est in hoc opido maxima gratiarum
 actio, accedente populo per penitentiam in ipso
 paschali proximo tempore (Apr. 20) ad eucharistie
 percipiendam. De eodem. Nonnullis vero post
 diebus, cum prefatus episcopus Leodiensis Enghel-
 bertus nuper misisset ambassiatores suos ad sum-
 mum pontificem Clementem quartum (814), de-
 ponens contra Johannem ducem Brabancie queri-
 moniam, quod medietatem opidi Sancti Trudonis
 ad ecclesiam sancti Lamberti pertinentis usurpas-
 set, prefatus pontifex continuo scripsit literas
 plumbo clausas ad prelatos et principes ac opida.
 prout sequitur in hec verba: *Clemens episcopus ser-
 vus servorum Dei dilecto filio abbati de Grandi
 Prato (815) Cisterciensis ordinis, Leodiensis diocesis,
 salutem. Ut dilectum filium, nobilem virum Johannem
 ducem Brabancie, sollicitus pro restitutione opidi
 Sancti Trudonis, quod idem dux dicitur occupasse
 in Leodiensi dyocesi, ad quam pertinet, faciendam, per
 alias nostras literas, quarum tibi formam mittimus
 interclusam presentibus, mandamus. Dilectum quoque
 filium, nobilem virum Henricum (816) ducem Lim-
 burgie, natum dicti ducis Brabancie, ac universos
 ac singulos nobiles et milites, nec non et Bruzellensem D
 et Lovaniensem, Cameracensem et Leodiensem dyo-
 cesim, ac aliarum bonarum villarum Brabancie con-
 silia, ut apud ejusdem ducem super hoc dent operam
 efficacem, per diversas alias nostras literas exhorta-
 mur. Quocirca discretionem tue per apostolica scripta
 mandamus, quatinus literas ipsas eisdem ducibus,
 nobilibus, militibus et consiliis ex parte nostra pre-
 sentans, des operam erga illos, quod nostris annuat
 liberatim precibus in hac parte. Datum Avinione 4.
 Nonas Aprilis, pontificatus nostri anno 6.*

Epistole Johanni duce Brabancie misse tenortalis
 est. Item. *Clemens etc. Johanni duce Brabancie etc.*

*Perdixit nuper ad nostri apostolatus auditum relatio
 fidigna, quod, licet opidum Sancti Trudonis, Le-
 odiensis dyocesis, ad ecclesiam Leodiensem — quibus-
 dam juribus ad dilectum filium abbatem Sancti Tru-
 donis, ordinis sancti Benedicti, ejusdem dyocesis, et
 ad advocatum opidi prefati spectantibus duntaxat
 exceptis — pertineat pleno jure, idque cum notorium
 sit in illis partibus, minime lateat ⁵⁵⁵ te, tu tamen
 ipsum opidum occupasti et detines occupatum, non
 curans illud ecclesie prefate restituere, quamquam
 pro parte illius fueris super hoc requisitus. Cum au-
 tem, filii, honorem tuum deceat ut hec, si vera sint,
 prudenter et provide studeas revocare, ne jurium
 ipsius ecclesie, que pro reverentia Dei defensare de-
 beres, notari valeas, quod absit! impugnantor, nobi-
 litatem tuam attente rogamus, quatenus quid in hac
 parte equitati conveniat, quidve justicie debeatur,
 attendens, predictum opidum pro nostra et apostolice
 sedis reverentia, et tui etiam honoris obtentu, sic
 prompte ac liberaliter ecclesie memorate restituas,
 et in premissis aliis sic te geras, quod de te ipsa
 merito conteneretur ecclesia, et nos devotionem
 tuam dignis gratiarum actibus prosequamur. Da-
 tum Avinione 4. Non. Aprilis, pontificatus nostri
 anno 6.*

Epistola Clementis sexti pape ad opidanos Sancti
 Trudonis missa: *Clemens servus servorum Dei di-
 lectis filiis consilio et opidanis opidi Sancti Trudonis
 Leodiensis dyocesis, salutem et apostolicam benedi-
 ctionem. Miranter audivimus quod vos, qua (817)
 ecclesie Leodiensi tanquam dominis et magister ⁵⁵⁶
 tenemini, devotionis obliti, ab obedientia et fidelitate
 ipsius ecclesie recessistis, dilecti filii nobilis viri Jo-
 hannis ducis Brabancie vos dominio voluntarie sub-
 mittentes. Cum autem hec, si vera sint, gravis culpe
 vos arguant, et nota macule graviore aspergant, uni-
 versitatem vestram rogamus, requirimus et hortamur
 attente, paterno vobis consilio suadentes, quatinus
 premissa in examen considerationis debite adducen-
 tes, ad ipsius ecclesie devotionem redeatis et fidem,
 sicutque per debite satisfactionis opera vos reconciliare
 studeatis eidem, quod ipsa erga vos velut devotos filios
 et subditos favoribus gratie consuetis exuberet, et nos
 devotionem vestram debitis gratiarum actibus prosequa-
 mur. Datum Avinione 4. Nonas Aprilis, pontifi-
 catus nostri anno 6. Item. Quapropter anno eodem
 transmissis bullis ad partes celeri nuntio, prefatus
 abbas Grandis Prati mandatum apostolicum execu-
 turus ⁵⁵⁷, venit ad nos pernociandi causa, et die
 sequenti porrexit rectoribus et scabinis opidi hujus
 Sancti Trudonis epistolas ad eos per Clementem
 papam directas, prout pridem ipsi duci et ejus filio
 Heinricho cum opidis Brabancie tradidit, et sic*

VARIE LECTIONES,

⁵⁵⁵ letere 1°. ⁵⁵⁶ magistri 1°. ⁵⁵⁷ exsecurus 1°.

NOTE.

(814) Sextum.
 (815) Grandpre prope Namureum.

(816) Quintum.
 (817) So. devotione.

absque indignatione ad sua rediit. Paschalibus vero diebus peractis, ipso anno (818) mensis Aprilis die 16. data sunt opido nova privilegia, et ad instantiam epidanorum 13 censules, qui secundum privilegia antiqua perpetui fuerunt, de dominorum episcopi et abbatis consensu de anno ad annum amodo consistuuntur⁵⁹⁹, quatinus gubernatio regiminis totius opidi pluribus de cetero innotescat. *Incid.* Anno Domini 1349, in mense Julio, Karolus in Romanorum regem electus vice altera cum multitudine valida principum et armatorum ad sedem regalem Aquisgrani festinat, quod Leodiensis episcopus Engelbertus intelligens, cum electorum armatorum copia secum comitatur; cui Aquenses, ex mandato pape Clementis quarti ut creditur, 24. die prefati mensis portas aperiunt, ubi accepta corona. . . .⁶⁰⁰ cum sua regia consorte (819) pacifice ad sua repedit. *Incid.* Eodem anno Alpinos montes transiens, apud Mediolanum coronam⁶⁰¹ recipit, et ulterius procedens, absque effusione sanguinis Rome per cardinalem ad hoc destinatum imperialem recepit (820). *Item inde supra.* Eodem anno, mensis Julii die 24, Karolus hujus nominis quartus anno 4. suorum regni Romani, ac 3. Bohemie regni, confirmavit privilegia pacis de nova curia et privilegia nuper opidanis nostris reconciliatis cum dominis suis concessa. *Incid.* Eodem anno, circa nativitatem sancti Johannis, intraverunt Hasbanie terminis ex partibus inferioris Alimanie egressi viri flagellatores, qui corpore usque ad umbilicum nudato, capite caputis et pilis operto, pedibus nudis, vestes lineas rugatas ab umbilico deorsum usque ad talos portensas deferebant, et flagellis corrigiatis, in extremitatibus nodos aculeatos habentibus, propria dorsa percutientes, sanguinem eliciebant, asserentes quod per talem corporis afflictionem morbum epidemice forent evasuri. Qui bini et bini processionaliter incedentes, cantilenas lamentabiles proferebant. Quibus partim finitis genua flectentes, in terram projectis impetuose corporibus, bracia in modum crucis extendentes supini jacebant. Post hoc erectis corporibus geniculantes, sacerdotibus eis comitantibus et presonantibus confessionem generalem dixerunt, et continuo surgentes cantando leticie facta ceremonia, sine donec penitentiali ut ita dicam exuta, consueta indumenta resumebant. Hujusmodi flagellationis operam bis in die per 30 continuos dies

A peregerunt et frequencius in ecclesiis, ubi si divina officia horarum canonicarum aut sermocinatione stationum persolverentur, illi dicebant suos actus preferendos. Ad istiusigitur hereticam penitentiam multitudo hominum nobilium, militarium et plebelorum, primo ex devotione magna in tantum confluit, quod non solum in episcopatu nostre dyocesis Leodiensis, sed etiam in diversis dyocesis cum laicis religiosi viri tam monachorum quam ut plurimum mendicantium et secularium sacerdotum de suis sedibus exirent, et sacramenta ecclesiastica ministrarent eisdem. Processu vero temporis cum ipsorum presumpta religio, quam excogitabant quidam apostate religionis hospitati occulte in domo unius mulieris trans Renum, a litteratis viris plena superstitionibus et heresibus diligenter considerata esset inventa, et in destructionem sancte ecclesie et totius clerici progressiva, prout postea comparuit, per censuram ecclesiasticam hec superstitio cessavit. *Incid.* Anno eodem Judei per totam Alemaniam comburantur, eo quod fama laboravit ipsos intoxicare puteos et aquarum fluentia in destructionem totius christianitatis, et quod muneribus pauperes christianos corrumpere ad similia perpetrandum. Quorum bona villici circumquaque collegerunt ad opus suorum dominorum. Inter quos villicus civitatis Coloniensis occiditur a Judeis, qui ibidem stratam cum multis domibus hereditarie possidentes, nolentesque ab baptismum convolare, igne immisso sese cum uxoribus et liberis intra domos proprias comburant. De qua Judeorum persecutione aliqui opinantur quod illi mendaciter criminati sunt.

8. Anno Domini 1350 dominus Amelius de Scouwen, abbas hujus loci, per annos fere 15 in lecto paraliticus decubans, jura tamen hujus monasterii strenue preservans, emit 12 modios siliginis hereditarie, de quibus contulit pro suo anniversario 6 modios ad pytaniam mensis, et 6 reliquos ad pytaniam refectorii pro comedentibus secundis feriis in refectorio, et acquisivit plures libros huic monasterio, et ampliavit bona nostra apud novam curiam. Qui anno prelationis ejus 21. mensis Februarii die 20. obiit; cujus corpus honorifice sepultum est in medio stallati chori nostri, post sepulcrum Christiani abbatis, et grandi lapide sculpto coopertum.

INCIPIUNT GESTA ROBERTI ABBATIS HUIUS LOCI.

1. Anno Domini eodem 1350, Clementis pape sexti anno 10. (821) et Karoli quarti in regno 6, in

imperio vero anno 3, mensis Februarii die 24, que fuit 5. feria, et in die beati Mathie apostoli, Ro-

VARIE LECTONES.

⁵⁹⁹ constituentur 1'. ⁶⁰⁰ lacunam octo litterarum reliquit scriba.

NOTÆ.

(818) 1349 quo anno Pascha celebratum est d. 12 April.; anno 1348, d. 20. April.
(819) Anna.

(820) Quod demum factum est anno 1355.
(821) Octavo.

bertus de Crænewic per viam scrutiniæ mixti in abbatem hujus loci eligitur, vir laudabilis vite et religionis zelator. Cujus consecratio retardata est hoc modo. Clemens apostolicus reservavit sibi omnes prelaturas et dignitates, quod inauditum fuit retroactis temporibus. Propter quod nunciis ad curiam Romanam destinatis pro electionis confirmatione seu potius pro provisionis obtentu, causa hæc ad consistorium deducta est et diu examinata, quia ambassiatores archiepiscopi Coloniaensis Willelmi ab obtinendum hanc abbatiam ad opus fratris archiepiscopi prefati, alterius cenobii monachi, instanter insudabant. Sed tandem de consensu cardinalium papa eidem electo de ipsa providit abbatia bullis porrectis, mensis Junii die 3 (1334). Nunciis igitur nostris, cunctis patris, prospere reversis, prefatus electus a nova curia, ubi a tempore electionis residebat, ad monasterium cum honesta comitiva circa horam diei septimam deducitur. Et quia omnibus modis recipiendi abbatem non constat, ideo congruit nunc hunc describere.

2. *De modo recipienti abbatem vel episcopum.* Primo igitur cum electi adventus appropriare ⁶⁰⁰ denunciatur priori et conventui, statim omnes albis induti, precedentibus scholaribus et sacerdotibus ac fratribus minoribus, processionaliter veniunt obviam ei, et dum fuerit processum usque citra chorum capelle clericorum, ubi fruges solent vendi, stationem faciunt, adventum ipsius prestolantes. Qui ad prefatam capellam perveniens, viso conventu ab equo descendit. Ad quem prior et unus de senioribus cum maturitate accedentes, unus ad dexteram et alter ad sinistram reverenter ipsum ad manus recipiunt, et precedente processione ad monasterium deducitur, cantore incipiente responsorium ⁶⁰¹ *Honor virtus* cum suo versu, interim priorissa Sancte Katerine de Milen et ejus conventu stationem cum maturitate facientibus in loco emunitatis nostre, sito inter porticum monasterii et conum (822) plateæ. Cum autem processum fuerit usque ad capellam sancti Trudonis, incepto ymno *Te Deum laudamus*, electus, si episcopus presens non est, super tapete scampno superstrato ⁶⁰² solus ad orationem procumbit, ymnoque expleto surgit. Tunc sequitur responsorium *Deum time* cum versu et repetitione; sequitur versiculus *Salvum fac servum tuum. Mitte ei auxilium desuper, collecta Pretende Domine f. t.* Quibus expletis, statim deducitur ad altare sancti Trudonis, et facta ibi oratione, congregatis ad hoc scabinis et opidanis, continuo prestat fidelitatis juramentum, ponens manum dexteram super crucem tabule altaris insculptam et verba unius ex circumstantibus scabinis eloquentis per singula replicat in hunc modum jurando: *Van desen daghe voert ende*

A *desen dagh algader, sal ich houd ende ghetruwestin sinte Marien, sente Lambrecht, den bysschop van Ludike, der capittelen van Sente Lambrechts, den goede Sentrude, den convente van Sentruden, den greve van Læn als væcht. der stat van Sentruden; letteren, brieve ende privilegien, die die heren verleent hebben, houden ter stat van Sentruden, vriheyt helpen houden von missem dæn, en dæn dæn als een abt van Sentruden, den armenghelic den riken, ende den riken geliic den armen. Dat ensal ich laten om vrinschap, nocht om maesschap, noch om enghenre hande zaken, die mer mich dæn mach. Zo mich God helpe ende die heyleghen.* Quo pacto deducitur ad majus altare, et facta oratione a scabinis deducitur ad campanam bannalem, quam ipse pulsat in signum temporalis domini.

3. *De modo consecrandi abbatem.* Expleto modo recipiendi solemniter electum hujus monasterii abbatem novum vel episcopum Leodiensem novum, videndum est de abbatis novi consecrationis officio. Ubi primo sciendum, si ipse electus et ab ecclesia Leodiensi confirmatus post presentationem foras, ante suum introitum ad monasterium, consecratus sit, completo modo recipiendi supradicto, si placet, potest missam solemniter celebrare vel ad prandium accedere; si vero nondum sit consecratus, tunc episcopo consecrationem hanc peracturo ad missale officium parato, electus consecrandus in medio superioris chori, ex opposito majoris altaris, inter duos consecratos abbates in sedili medius ponitur, et dicto offertorio, episcopus officio consecrationis completo, anulum illi tradit. Quem ad chorum psallentium deducens, in stallo abbatis mitratum cum baculo sistit, et cantato ymno *Te Deum laudamus* iterato ante majus altare inter prefatos ambos abbates ipsum collocat. Qui continuo juramentum abbatibus ordinis nostri prestari consuetum facit in hunc modum. . . . ⁶⁰³ Prestito autem juramento, episcopus, sumpto sacramento calicis, administrat ipsi consecrato sanctam eucharistiam, expletoque missarum officio, abbas abbatie domum intrat ⁶⁰⁴, et prout velit ⁶⁰⁵, pransores invitat. Prefatus igitur Robertus die prefato consecratus est a Theoderico suffraganeo Leodiensis episcopi Engelberti, assistentibus abbatibus Sancti Laurentii et Sancti Jacobi, *De eodem.* Sequenti vero sexta feria proxima idem abbas Robertus hora capitulari venit ad capitulum, et presentibus priore et toto conventu, hæc tria more solito se promisit servaturum: primo, quod distracta et alienata revocare deberet, et jura monasterii conservare; secundo, quod bonas et antiquas rationabiles et approbatas monasterii hujus consuetudines observaret; tercio, quod bona pytancie nostre ad usus alios non converteret. Post hæc posita ei

VARIE LLECTIONES.

⁶⁰⁰ appropriare 1°. ⁶⁰¹ responsum 1°. ⁶⁰² super-stratum 1°. ⁶⁰³ post hæc columna vacua relicta in codice plus quam dimidia. ⁶⁰⁴ instt 1°. ⁶⁰⁵ ult 1°.

NOTÆ.

(822) Coin, angulus.

regula beati Benedicti in sinu suo per priorem, prior et totus conventus per singulos ad domnum abbatem prius genibus flexis accesserunt, et utrisque manibus super ipsam regulam, quam supra sinum suum tenuit, positis, eidem per singulos obedientiam promiserunt sub tali forma: *Domine, promitto vobis obedientiam secundum regulam beati Benedicti*, pacis osculo ipsiore ad os continuo prestito. Quo completo obedientiarum seu officiarum per singulos claves officiorum suorum super matram capituli deposuerunt ad ipsius abbatis dispositionem, qui singulis continuo sua officia recommisit exsequenda. *Incid.* Anno Domini 1353 Clemens papa sextus obiit. Cui Innocentius sextus successit.

4. Anno Domini 1352 Robertus abbas, accedens ad Willelmum (823) comitem Hollandie in opido et monasterio de Middelborgh, gratanter ab eodem ad prandium susceptus est, et relevato feudo ab ipso persolutaque pro relevatione una marcha argenti, qua tenetur nostrum monasterium de advocatia super bonis et hominibus nostris in Alburgh et in adjacentibus villis, ad suum monasterium rediit. *De eodem.* Eodem anno prefatus comes mendaciter informatus per quendam Godefridum de Dumella, surreptorem possessionum virorum honestorum sue fidei commissarum per eosdem, prenotificationibus et superstitionibus tam principes quam honestos homines pellicentem, elaboravit effective omnia bona nostra tam in Hoesden quam in Hollandia sita sibi usurpata tenere, pro eo quod eidem Godefrido decima de Bordewyc per sententiam vassallorum nostrorum amplius quam 50 sibi adjudicata, et domno Johanni de Bœchout adjudicata in aula abbatis, ad ipsum comitem appellasset. Sed quia *sevissima est injusticias ferens arma secundum philosophum, et durum est contra stimulum calcitrare*, ut dicit Lucas in Actis apostolorum (*cap. ix, 5*), prefatus abbas comparato favore domni de Iselsteine, comitis consiliarii et ejus sigilli custodis, pacem cum comite inivit, et redemit bona nostra injuste adjudicata pro 1700⁶⁰⁶ scutatis Brugensibus, solvendis comiti infra mensem, et 300 pro mediatoribus solvendis ad diem post spacium temporis conditi. Quibus sic peractis, Robertus abbas obtinuit literas quitantiarias, nomine ipsius comitis scriptas et sigillatas, et sic ad possessionem honorum nostrorum per comitis vassallos nobis adjudicatorum restitutus est. Omnibus ergo computatis tam pro literis restitutionis quam aliis pluribus incidentalibus, cum 300 florenis domno Florentio de Versele traditis, idem abbas occasione diete appellationis sustinuit infra 4 annos dampna usque ad 4000 florenorum. *Incid.* Circa hec tempora domnus Arnoldus de Rummiens, nepos Ludovici comitis de Los ex legitima sorore,

A cum duxisset in uxorem relictam predivitis militis cujusdam, maximi usurarii, comitis Flandrie Ludovici materteram, cepit fundare castrum in villa propria Rumiens (824). Qui licet alias non parceret expensis, cum protunc foret...⁶⁰⁷. Brabancie, gravissime angariavit una cum subditis sibi popularibus populos rurales per Brabanciam, compellens illos ut longo tempore lapides, calcem et quelibet alia pro structura ipsius castri necessaria, gratis sub ipsorum laboribus et expensis advectarent. Sicque post annos ferme 9 completo eleganter castro, et postea positus in ipso omnibus ad rebellandum opportunis, referebatur a multis quod nocturno tempore, dormientibus custodibus, fenestre hujus castri audiebantur horribili sono concuti, et turres cum sua ingenti aula videbantur repleri⁶⁰⁸ coruscantibus flammis per fenestras sese spargentibus, que poterant pronosticare congrue hujus castri subversionem, prout infra patebit, secururam.

5. Anno Domini 1355 cum domnus Reinerus de Scœnvorst baro, frater Amelii pie memorie, predecessoris Roberti hujus loci abbatis, bona nostra de Halchtre et Dola, que a creatione Roberti prefati in abbatem injuste detinuit, restituere libere voluisset, post multos tractatus idem baro allegationibus suis veritati contrariis⁶⁰⁹ tandem ipsum abbatem compulit, quod dominium prefate ville et curiam cum redditibus 4 annis obtinere deberet tantummodo, quibus peractis, abbas eidem 1000 florenos solvere deberet. Sed anno sequenti (1356) guerra crescente inter eundem et domnum Waleramnum de Borne, occasione terre de Valkenburgh, timens prefatus Reinerus baro bona de Halchtre predicta ab adversario suo favillari, prioribus conditionibus annullatis, exactis 1008 florenis et 128 scutatis ab ipso abbate, villam et curiam cum redditibus eidem libere restituit. Nosce hic, lector, quod prefatus domnus Reinerus, vivente fratre suo Amelio abbate prefato, seriose instabat ut sepedicta villa de Halchtre cum curia et bonis ibidem, quam ad placitum fratris sui Amelii abbatis cum dominio temporali super populum illum occupaverat, a conventu nostro sibi quoad viveret sub annuo pactu accensaretur. Super quo deliberatione habita, prior cum senioribus considerantes hujus viri et suorum animositatem et potentiam, congregato toto conventu rem propositam retulerunt, finaliterque de omnium consensu responsum est illi quod nulli monasterii bona vellent ad vitam tradere. Super quo responso ille in tantum indignatus est, ut profiteretur amodo conventui se in nullo subsidiari. Sed revera quod optime consulti erant claret, quia, licet nil juris in predictis bonis habuit, fuit tamen abbatia nostra tam in redemptione ville prenotate quam in aliis

VARIE LECTIONES.

⁶⁰⁶ XVII l'. ⁶⁰⁷ lacuna decem litterarum. ⁶⁰⁸ repleti l'. ⁶⁰⁹ v. c. postea erasa.

NOTÆ.

(823) Quintum.

(824) Rammen propre S. Trudonem.

expensis ex hujusmodi causa emergentibus 2150 A florenos et amplius dampnificata. Preterea sciendum quod idem domus de Schœnvorst — qui de permissione fratris sui abbatis Amelii pridem maxima emolumenta tam de bonis monasterii quam ⁶¹⁰ de opidanorum et scabinorum pecuniarum penis illis inflictis perceperat, et qui homines nostros apud Halchter graviter angariabat et cruciabat in tantum, quod in mediis campestribus locis insudantes, voce lacrimabili clamabant: *Vindica, Domine, sanguinem precis nostri laboris, quod ebibat violenta exactio Reineri de Schœnvorst* — immemor tamen horum omnium, in lecto egritudinis positus, diviciarum plenus nullam restitutionem nobis fecit. Caveant ergo omnes hujus monasterii salvationem diligentes, ut grangias aut alias possessiones nunquam ad vitam cuiquam potenti seculari accensent, plus tamen precaveatur, ne fratribus aut propinquis abbatum talia concedantur, quia de talium manibus dampnosius quam ab alienis hujusmodi recuperantur, prout superius in gestis Ade abbatis comprobatur. *De eodem.* Eodem anno (1355) Robertus abbas occasione Gerardi de Steinvorde ipsum defidantis, et postea condignam emendam eidem Roberto ex compulsione exsolventis, sustinuit dampna usque ad 300 florenos.

6. Anno prenotato (1355) quidam mercatores fecerunt arrestari et vinculis mancipari quendam ex eorum famulis, qui mercimonia ipsorum sue fidei commendata ad opidum nostrum Sancti Trudonis detulit, et ad se ea pertinere asseruit. Sed illis pluribus rationibus contrarium ostendentibus, is ad suspendium veritus condemnari, aliquorum, ut dicebatur, scabinorum oculos muneribus excoavit, quorum astu sententialiter definitum est non fore furtum, licet bona suorum dominorum ille ad loca sibi non jussa attulisset, sicque a vinculis est liberatus. Qui cum ⁶¹¹ post aliquot temporis ad paupertatem, ut talibus evenire assolet, devenisset, apud Leodium coram episcopo Enghelberto querimoniam contra scabinos deposuit, quod minus juste ab eo munera accepissent. Quo percepto, ut dicebatur, scabini illi fecerunt prefatum famulum sub spe pacis ad opidum prefatum redire. Cujus adventum plures assisini scabinorum, ut postea patebit, cognoscentes, ipsum apud curiam Beginarum, ubi juxta avam sue uxoris clam ad cenandum venit, in noctis crepusculo latrocinialiter occiderunt. De quo facto rei illi tunc evaserunt, quia balivus episcopi et horum assisininorum amici et consanguinei quidam scabini impediverunt nostrum scultetum, quod nequibat testes producere contra diffamatos illos. *Item.* Anno Domini 1356 quidam juvenis nocte

quadam ante tempus campane per cymiterium sancte Marie transiens, a quibusdam adversarium domini sui insidiantibus, innocens et bone indolis reputatus, pro insidiato adversario clam occiditur. Et cum rumor ille ⁶¹² sero de tali crimine in populo cresceret, unus eorum stans super cymiterii ingressum, unum servorum nostrorum cum aliis opidanis ad spectaculum accurrentem in faciem cum ferrea clyrotheca percussit, quem percussus optime novit. Propter quod cum violatum esset cymiterium, per biennium defunctorum corpora in nostro orto appellato Vriithof sunt de consensu conventus sepulta. *Item.* Talia et plura alia homicidia, furta, rapine et violentie in opido sunt diu perpetrata, ex quibus gravis tumultuatio inter opidanos surrexit contra aliquos ex primoribus et scabinis prefatis, quibus imputabant quod quisque eorum mutua vicissitudine defenderet suum et dissimularet delictum, ne criminosi punirentur. *Incid.* Anno supradicto 1355 (*Dec.* 5) Johannes dux Brabancie obiit, et ducatum Brabancie filie sue Johanne reliquit, quam pridem matrimonio copulavit cum Wincelao duce Lutsenburgie (825). *Incid.* Anno Domini 1356 Ludovicus comes Flandrie, qui ex filia (826) prefati ducis Brabancie secunda natu adhuc superstitie prolem legitimam habuit, cernens nullam portionem sibi ad presens assignatam esse ad et in ducatu prefato, collecta multitudine armatorum opidum Andwerpie obsedit et in ditionem accepit. *Incid.* Eodem anno post festum Johannis Enghelbertus episcopus (827) per maris scalcum (828) et balivum (829) Hasbanie expugnavit opidum Landen. Die vero sequenti multitudine Brabantinorum supervenit, et paucis Leodiensibus illis prevalens, pluribus captivatis, ceteros terga dare compulit. Sed cum paucis redeunte balivo prefato, qui ad conburendum vicinas villas operam dabat, Leodienses per ipsum reanimati, iterato opidum impetunt, contra quos Brabantinorum exercitus extra portas aggressus est. Sed commisso prelio victoria cessit Leodiensibus, ex Brabantinis plurimis occisis, et Leodiensibus qui captivi erant a vinculis ereptis. *Incid.* Eodem anno Wincelaeus novus dux Brabancie, ut efficacius comiti predicto obsisteret, famosum claustrum sancti Petri Haffligensis intravit, et expulso abbate et toto conventu officinisque eversis, monasterium cum dormitorio refectorioque et ambitu elevato fossato circumvallans, sacrilegium perpetrare non formidans, fortalicium castris ad impetendum Flandriam exinde positis ibidem armatorum custodiis effecit. Contra quem comes ipse campestri bello congressus victoriam obtinuit, et illum terga dare compulit. Propter quod custodibus castrilacrimandi fuga lapsis, Flandrenses continuo id ipsum occupan-

VARIAE LECTIONES.

⁶¹⁰ t. d. b. m. q. *erasa.* ⁶¹¹ *deest 1°.* ⁶¹² *Mo 1°.*

NOTÆ.

(825) Filio Joannis regis Bohemiæ.
(826) Margaretha. Cf. Radulfus de Rivo in Gest. epp. Leodiens., c. 3, ap. Chapeville III.

(827) Socius erat comitis Flandriæ,
(828) Lambertum de Elbey, teste Radulfo.
(829) Jacobum de Chabos, teste eodem.

tes, cum armatis custodibus munierunt. Post paucos dies comes prefatus intravit opida Brabantie Bruxellam, Lovanium cum aliis libertatibus, ibi accepta ab illis fidelitate, suos ibidem balivos constituit. Post cujus recessum Brabantini postposita fidelitate quam comiti probabant, mittentes pro duce et duxissa sese illis obtulerunt. Sed post duos menses concordia pacis intervenit, conditione tali, quod Wincelaus, quousque duxissa vixerit, ducatum obtineat, duntaxat exceptis opidibus Maglinia et Anderwepia comiti additis, secundum arbitrium Willelmi comitis Hollandie (830). Post aliquot temporis facta concordia pacis secundum arbitrium Willelmi comitis, prefati milites Flandrenses occupantes fortalicium proh dolor! ex Haffligensi monasterio immutatum precauentes ne dux Brabantie in posterum inibi positus militaribus Flandriam, infestaret, continuo suppediantes ima fundamenta lignis, apposite igne abeesserunt. Cumque vi arboris suppodia defloreat monasterii, cum fortissima turri refectorii ambitus et pulcherrime caeleste beate Marie parietibus eversis, omnis illa structura corruiit excepto dormitorio. Quod cum quidam sagaci illius monasterii monacho, innotuit, celeriter suppediari iussit, et postea novis fundamentis positis, sumptuosum hoc dormitorium est preservatum, *Incid.* Anno eodem Johannes rex Francie cum maximo suorum exercitu insequens regis Anglie filium (831) principem Gualie, qui cum parvo electorum Angliorum cuneo nuper intra Franciam pervenit, in medio regni sui juxta Pictavis (832) in prelio vincitur; et dare dextras dedignans sed fortissime repugnans, tandem a militibus principis compressus ei in terram prostratus, elevatur, et cum Philippo filio et multis Francie principibus dextras dentibus in Angliam navigio deducitur, et ibidem post plures menses moritur (833).

7. Anno Domini 1887 antiqui scabini et consules nuper destituti tempore Amelii abbatis ab obligatione qua se obligaverant de non attemptando a modo officia fidelitatis in regimine hujus opidi, nisi de consensu dominorum et opidanorum, nunc ab illa obligatione quitantur mediante obligatione fidelitatis nostro monasterio prestanda, sub juramento suo tactis evangelii. *Item.* Anno sequenti (1388) Engelbertus episcopus Leodiensis modernis scabinos hujus opidi, coram eo diffamatos de multis excessibus et de latrocinio apud curiam sancte Agnetis facto, tanquam consocios intendens corrigere et destituere, venit ad monasterium nostrum, requirens consensum abbatis Roberti. Quia animadvertens quanta gravamina occasione destitutionis scabinorum antiquorum monasterio suo obvenerant, sic consensit, quod non per vienciam, sed per sententiam et legem hujus opidi procederetur. Propter quod ipse Leodiensis episcopus prima die

Marci per campam hannalis pulsum convocavit populum, et post plures tractatus, scabinis de objectis sibi sese excusantibus ibidem in presentia omnium, prefatus episcopus, qui ad illum corporum detentionem huc accesserat, erubuit et eos liberos abire promisit. *Item.* Post per quidam perpetravit homicidium juxta molendinum monasterii de Milen. Contra quem reum scabini Sancti Trudonis post testium depositiones per juris ordinem sententiam protulerunt, a qua sententia priorissa consilio et auxilio episcopi suffulta, ad scabinos Aquensis sedis appellavit. Processu vero temporis, quia homicidium illud infra libertatem nostre jurisdictionis contigit, scabini prefati sunt sub expensis monasterii nostri primo et secundo ducti et reducti pro recipienda doctrina et sententia a scabinis Aquensis sedis, ad quorum judicium sententia principalis, quam tulerant scabini Sancti Trudonis, mansit in suo robore non revocata; sed questio ejus compositione interveniente sopita est. Ex hujus litis occasione monasterium nostrum sustinuit dampna expensarum ultra 1600 florenos, et de quodam facto 400 florenos. *Item.* Eadem ebdomada qua scabini Sancti Trudonis ad Aquensem sedem sunt adducti, episcopus Leodiensis post plures tractatus, cum videret se prefatos scabinos in presentia scabinorum Aquensium non posse, prout putavit, corrigere et destituere, compositione pacifica interveniente, mediantibus 600 florenis per ipsos scabinos deliberandos, et inter episcopum et abbatem atque advocatum partiendos ab impetitione illorum cessatur.

8. Anno eodem, in mense Aprili, Robertus abbas ex certis causis transiens per comitatum Namurcensem, divertit iter ad monasterium sancti Gerardi Bronhensis. Quod cum perciperet abbas ejusdem loci, misit celeriter equestres nuncios honestos, invitantes eum ad prandium domini sui, et eidem intimantes quod totus conventus processionaliter obviam sibi venire paratus esset, si sue paternitati gratum foret. Quod id fieri recusante et ad hospitium ipsi monasterio vicinum declinante, paululum repauratione facta, ad missam signa pulsantur. Qui cum ad ipsum claustum ad audiendum officium missale intraret, prefati monasterii abbas et conventus simul congregati, cum omni humanitatis salutione reverenter ipsum ad chorum psallentium deducentes, ad stallum sedis abbatis statuerunt. Qui cum ad hospitium suum extra monasterium misse officio peracto iter caperet, nequaquam exire de claustro permittitur, sed ad domum abbatis deducitur, et convocato conventu ibidem ad prandendum, eidem cum omni sua comitiva jocundum et lautum convivium ab abbate illius loci honestissime exhibetur. Ibi inter cetera dulcia colloquia abbas asserint,

NOTE.

(830) Quae pax demum anno 1360 constituta est; cf. Ernst V, 114.

(831) Eduardum.

(832) Poitiers.

(833) Anno 1364 Londini quidam, sed non captivus mortuus est.

quod cuilibet abbati Sancti Trudonis ibidem noviter advenienti tenetur abbas prefati monasterii cum toto suo conventu obviam⁶¹³ extra claustrum monasterii ipsius sollemniter cum reliquiis et crucibus procedere, et ad ipsum monasterium honeste inducere, et oratione ibi facta, devote ad aulam abbatis deducere, et prandio peracto, ad ejus presentiam omnes officii tam abbatis quam conventus officinarum⁶¹⁴ suarum claves teneantur deponere et eidem tradere; et si forte quisquam ex domnis commonachis fuerit ibidem carceri mancipatus, vel in aliqua penitentia regulari detentus aut positus, ipse abbas Sancti Trudonis poterit illum aut illos libere absolutos facere. Quibus per ordinem sic enarratis, vae factio mutue ad peragendum ceptum iter processit. *Item.* Anno Domini 1359, Nonas Maii, circa horam diei 11. cecidit turris hujus monasterii tertia, que versus meridiem respiciebat, ubi vix dimidia hora precedenti plures scabini et mansionarii, cum dix de inheredationibus intra porticum ipsius monasterii tractassent, diceserant illesi. Et puer quidam triennis cum juxta turris hujus parietem ludens sederet, a fratre suo vix sexenni vocatus abducoitur, post cujus discessum continuo ruina turris subsequitur, *Item.* Anno revoluto abbas Robertus timens de majoris turris ruina, accito famoso lapicidarum magistro, fecit murum parietis majoris turris versus monasterium stantem conspissari, et arcum qui subter erat amplius artiore construi. Ubi dum opifices ultra medium altitudinis parietis structuram produxissent, quadam die hora misse dum ponderosos lapides, quos de turris pariete excusserant, ad continuandum novum opus veteri in nimia quantitate super apodiatas crates cumulassent, continuo apodiamina cum cratibus concussa ruerunt, et duos operarios in summo constitutos deorsum precipitaverunt. Quorum unus ruptus ab intra quarta die obiit, alter vero licet Jesus, convaluit. *Incid.* Eodem tempore quidam mercenarius ad operandum super tabulatum in ecclesia beate Marie conscendit. Qui dum incaute super celaturam, que de tenuissimis asserribus fuit, cal caret, de super occidit super pulpitem in choro inferiori, quod fractum dissiliit, et ille in pavimento prorens, crepuit et exspiravit. *Incid.* Anno Domini 1360 Theodoricus comes de Los et dominus de Heinsberg 12. Kalendas februarii obiit (834). Cujus corpus cum delatum esset ad claustrum de Herkenrode, non recipitur ad sepeliendum (835); et sic delectum ad conventum Augustiniensium in Hasselt inhumatur. *Incid.* Post hujus obitum episcopus Leodiensis producens literas referentes quod condam comes quidam sponte fecit ipsum comitatum feodum Sancto Lamberto, et ad ejusdem sancti ecclesiam debere

A devolvi, si comitem quemlibet contingeret absque prole decedere. Propter quod placuit majoribus ecclesie et civitatis Leodiensis, exceptis nobilibus milicie patrie, quod ipse episcopus comitatum, qui ad ecclesiam foret devolutum, attemptaret. Et sic non obstante quod dominus de Dalenbruech, nepos ex fratre (836) comiti, cui etiam comes ipse comitatum legaverat, et dominus Arnoldus de Rumeins, comitis consobrinus, per majores patrie sententialiter petebant definire cui ipsorum alteri comitatus cedere deberet, prefatus episcopus compulsi incolas de Los, de Kerka, de Hasselt et aliarum villarum, quod ipsum in comitem reciperent et eidem fidelitatem prestarent.

B 9. Anno Domini 1364, imperii Caroli quarti anno 13. et episcopatus Engelberti episcopi Leodiensis anno 18. cum Godefridus de Dalenbroech custodes armatos in castro de Stockem (837) ad ipsum obtinendum posuisset, episcopus et tota patria Leodiensis cum maximo exercitu castrum obsedit mense Junio. *De eodem.* Mense eodem opidani Sancti Trudonis ceperunt laborare pro obtinenda sibi communitate, maxime instigantibus eos hiis qui dudum de scabinatu et consulatu destituti erant, cum sibi faventibus, ponderantes, quod per assisinos scabinorum novorum multi excessus et violencie graves fierent. Quod cum Robertus abbas intellexit, congregato in orto nostro Vrythof toto opido, accessit ad eos cum toto suo conventu, et facto silentio, accito notario, fecit publice in Theutonica lingua privilegia de non elevanda communitate et de pena imperatoris contra transgressores privilegiorum inflictam per ordinem exponi subjungens se paratum semper esse ad corrigendum, si quid ostendere possent in fra jurisdictionem suam incorrectum. Illis vero respondentibus quod ipsi suo domino nil imputarent, sed insolenciis scabinorum, tunc prefatus abbas cernens quod singula officia ministerialium consentirent de communitate elevanda, monuit universos sub testimonio astantium, ut a ceptis desisterent, alioquin contra eos ad penas expressas procederet. Die ergo eadem principales communitatis promotores festinanter venientes ad coopidanos suos, qui in obsidione castri predicti remanserant, assumptis secum magistris communitatis Leodiensis, Hoyensis et aliarum villarum, mediantibus 4000 florenorum et amplius obcebant oculos domini Leodiensis, quod contra debitum promissum concedit eis erectionem communitatis, in quantum ipso est, mensis Junii die 27. Qui acceptis sigillatis literis ad opidum redeunt, et constitutis duobus magistris et 12 consulis, paucis diebus transactis, opidi regimen ad placitum suum usurpant, contra amborum domino-

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹³ ei addit 1'. ⁶¹⁴ officiarium 1'.

NOTE.

(834) Obiit 1361; vid. Mantelium p. 279.

(835) Quia excommunicatus erat. cf. Radulfus de Rivo 5.

(836) Johanne præmortuo

(837) In Mosæ ripa sinistra prope Maseych.

rum jurisdictionem et opidi libertatem. Persistente autem episcopo cum tota patria in obsidione, custodes compulsi sunt salvis corporibus tradere castrum mensis. . . . die. . . .⁶¹⁵ (838). Cum autem magistri prefati proponerent requirere domni abbatis consensum de erecta communitate, ipse convocato prius toto conventu in loco capitulari, omnium requirens consilium et finalem consensum, invenit omnes in hoc concordēs, quod communitati nullo modo assentirent, sed in resistendisibi totius viribus assisterent. Post paucos dies cum dominus abbas ad novam curiam divertissent, magistris communitati cum suis fautoribus venerunt ad eum, instantes ut elevate communitati consentiret. Quibus respondit; *Communitati nullatenus consentio, sed ad corrigendum excessus, si quos proposueritis, in quantum teneor paratum me offero.* Exhinc ipse abbas metuens ne violenter niterentur eum ibidem residentem compellere ad consentiendum communitati et eorum voluntati, prout condam tempore abbatis Ade, ut supra narratur, temptatum fuerat licet frustra, de consilio amicorum Leodium petiit, et ibi veniens circa festum Dionisii subsequens, 3 annis, mensibus 3 minus, ibidem commoratus est. Qui ubi diligenter episcopum, capitulum Leodiense et civitatem et villas patrie sepe reliquisset, ut Trudonenses, qui contra prestitum juramentum communitatem acceperant in prejudicium sui monasterii, ab illicite usurpatis resilire procurarent, nullum finale responsum obtinuit, capitulum tamen Leodiense semper pro sua parte fuit.

10. Eodem anno (1361) post festum penthecosten (Mai. 16) cum Robertus abbas ad instanciam honestorum virorum testamentum domni Johannis de Halbeke militis de bonis feodalibus, sicut comes de Los et dominus de Lummene pridem fecerunt, ratificaret et confirmaret, secundum sententiam vassallorum suorum ad opus filiorum naturalium prefati domni Johannis, quibus certam pecunie summam assignavit ad prefata bona: Henricus de Halbeke, nepos ex fratre hujus domni Johannis, cum sibi adherentibus ex Ghelria et Julia armigeris, injuste ex occasione hujusmodi legati defidavit Robertum abbatem, suos et monasterii bona, per litteras ante solis occasum ad nostrum monasterium transmissas. Et in crastino proxime sequenti in solis crepusculo villam nostram Halchtre et enriam ibidem de Dola spoliavit et combussit, homines nostros captivos abducens. Qui cum per suos satellites nocturnos incendiarios similiter domno de Heere, exsecutori dicti domni Johannis, dampna intulisset, elaborante illo per 12 pacis Hasbanie conversatores proscribitur, et sui satellites

A incendiarii apud Heere capti tres rotantur. *Item.* Eodem anno cum superior mansio nostra apud Dolam cum fortalicio bene vallato adhuc ab incendio salva permansisset, abbas ex suorum consilio fecit staminea ipsius mansionis tecta deponi, ne ab adversariis possent comburi. Ecce aliud infortunium, quia cum famuli abbatis straminibus tecture ignem supponerent, ut latronibus combustionum materia auferretur, continuo venti impetus vim flamme reflexit ad edificia nondum detecta, et omnia cum ipso fortalicio incineravit. *Item.* Eodem anno in die Bartholomei apostoli (Aug. 24) idem Henricus mansionem de Dolo tunc straminibus detectam combussit per suos in crepusculo. *Item.* Postea in medio noctis vigilie conceptionis sancte Marie (Dec. 7) ab eodem orreum trecensuarii (839) nostri apud Engelbamd, segetibus et feni plenum, comburitur, et eadem nocte (molendinum nostrum apud Merwile incendiatur, sed ignis sine magno damno extinguitur. *Item.* Anno post hinc quarto (1362) in Marcio idem maledictus cum suorum 18 complicibus occidit presbiterum de Halchtere ante cymiterium, et septem viros atrociter vulneravit, et captivos quinque abduxit. *Item.* Prenotato anno mensis Aprilis die 8, in crepusculo diei captus est unus ex incendiariis nefandi Henrici per forestarium nove curie juxta pontem de Merwile, progrediens ad comburendum orreum unius coloni nostri. Qui cum traderetur forestario opidi nostri, sponte tassus est se incendiassse⁶¹⁶ nuper illud orreum prefatum apud Engelbamd, et jam, si captus non fuisset, in ipsa nocte plura commisisset incendia. In cujus pera invenerunt ligno ex sulfure et stuppa compositos, quibus in domorum tectis aut segetibus orreorum intrusis, vel eadem hora aut die sequenti aut subsequenti flamma efferbuit, secundum ad inventionem nequitie talium. Qui cum plures consortes sui flagicii accusasset, sexto die sequenti (Apr. 14) ante molendinum de Mervile, quod nuperrima nocte incendiaverat, post equos ligatus, ad locum condempnatorum trahitur et rotatur. *Item.* Eodem anno, mense Junii die 3, Henricus de Halbeke cum suis complicibus ecclesiam et 8 mansiones in villa de Halchtre combussit. Propter quod ad sonitum campane viris de Houthalen (840) et de aliis villis ad villam Halchtre concurrentibus, ereptis predis predones terga dare compulerunt. Ibi ex parte Henrici tres armigeri cum 20 equis occisi sunt et plures vulnerati, ex parte altera unus de Halchtre et duo de Houthalen occubuerunt. Postea Robertus abbas constituit duos mamburnos, per quos multo complices prefati. . . .⁶¹⁷ domino de Rumeins, pro certa summa pecunie traditis illi cartis et literis de comitatu ipso

VARIE LECTIONES.

⁶¹⁵ ita 1°. ⁶¹⁶ incendiassie 1°. *hic desinit quaternio; sequens pergit in voce domino, eadem manu; nil abscissum; sed scribæ incuria quædam omissa gsse aparet.*

NOTÆ.

(838) Mense Junio ineunte, ut apparet ex Radulfo de Rivo, qui obsidionem die 7 m. Maii ceptam esse c. 5 probat.

(839) Qui terræ censum dat.
(840) Haud procul ab Hasselt.

mentionem facientibus. Et cum Carolus imperator paulo post Aquisgrani circa festum omnium sanctorum advenisset, ipse dominus de Rummiens ad ejus presentiam comparens, prefatum comitatum dicitur ab eodem relevasse et investitus fuisse, et anno sequenti sententiam pro eodem et suis heredibus apud Pragam latum fuisse, antequam episcopus et idem dominus de Rummiens processu temporis ad presentiam imperatoris citati comparuissent.

11. Anno Domini 1363 duo assisini diffamati de nefendo latrocinio super curiam sancte Agnetis patrato capiuntur et diu imprisonmentur, quorum unus per sententiam scabinorum Sancti Trudonis decapitatur ⁶¹⁸, alter per scultetum de Montenaken detentus, et per scabinos de Veerte abjudicatus, apud Bruistemium rotatur. *Item.* Eodem anno ex quatuor scabinis diffamatis de prefato flagitio tanquam consciis tres apud Leodium causa presidii commemorantes et ibidem egrotantes, moriuntur, de quorum decessu repentino, licet multi nutu divini examinis ipsos mulctatos fuisse dixissent, quis scit? Quorum quartus post aliquot temporis, scilicet anno Domini 1372 circa festum omnium sanctorum, per idoneos testes in presentia scabinorum Sancti Trudonis, in loco judiciali criminatur de eodem facto. Qui per campanam bannalem appellatus et per consuetas quindenias citatus, cum non compareret, ab honore et proprio jure proscribitur. *Item.* Anno prenato (1363) inchoatus est lapideus murus, qui circuit curiam monasterii, et completa et pars illa que a porta nostra extenditur usque ad molendinum nostrum. *Incid.* Ipso anno Enghelbertus episcopus relevavit tanquam comes Lossensis a duce Brabancie Wincelao feudum de advocatia Sancti Trudonis, et feuda de castro Durachii et de Kælmont. *Item.* Eodem anno duo ex quinque assisinis, reis de crimine super curiam sancte Agnetie prefatam patrato, naturalis mortis exicio preventi, talionem pro suis demeritis evaserunt. *Item.* Anno sequenti (1364) flagicii prefati particeps quintus, asserens se interfuisse huic flagitio et adductum sed manus non apposuisse, Malimensis die 21, sero vivus sepelitur. *Incid.* Anno Domini 1364, in mense Maio, Enghelbertus Leodiensis episcopus per Clementem quintum (841) papam ad sedem Coloniensem (842), et Johannes de Erkle episcopus Trajectensis ad sedem Leodiensem sunt translati. *Incid.* Eodem annos Arnoldus de Rummiens mensis Maji die 8, collecto magno exercitu per Henricum, ad duellum Leodii sunt appellati et contumaces effecti. Ex quibus Johannes de Puteo miles cum duobus fratribus

A suis pro emenda fecit homagium domno abbati, et tandem Henricus ille dyabolicus obligavit se stare ordinationi duorum honestorum militum.

12. Anno eodem, in vigilia purificationis (*Febr.* 1), cum Johannes de Trudonica, nepos Roberti abbatis officium sui scabinatus resignasset, scabini quadragesimo die ad eligendum convenerunt. Et cum aliqui metu ut precio, ut dixerunt, inducti scultetum episcopi eligerent et alii dissentirent, magistri communitatis concitante populum ad arma, accensis laternis et facibus in medio fori, quia tenebre incumbebant, accesserunt ac lobium, et in metus compulerunt scabinos ad eligendum scultetum prefatum. Propter quod Robertus abbas contra hanc electionem appellavit scabinos ad caput sedis Aquensis. Qui per scabinos prefate sedis de ferenda sententia anno sequenti edocti. statuto die in omnium presentia pronunciaverunt electionem illam nullius esse momenti, tanquam per metum et alias non rite celebratam, eundemque a scabinatu, gravibus articulis contra eum productis, amoverunt, condemnantes eum ad refusionem expensarum producti et reducti factarum ascendentium ad summam 347 florenorum. Fuit etiam abbas Robertus prosequendo hujusmodi negocium expendens 300 florenos. *Item.* Post aliquot temporis prefatus condamnatus de gravibus excessibus criminatus apud domnum Johannem episcopum, imprisonmentus apud Musal, exactis ab ipso 2400 florenis, a prisione liberatur. Qui si, postquam ad fidelitatem scabinatus fuit admissus, domno abbati veniam de tali usurpatione scabinatus postulasset, et de cetero contra monasterium se adversari non debere promisisset, totum delictum abbas ad hoc informatum illi indulgisset, et scabinus permansisset, et de gravibus prefatis dampnis indemnis extitisset. Sed ipse usus consilio quorundam scabinorum, humiliare se dedignans, omnia hec perpesus est. *Incid.* Anno Domini 1362 Innocentius papa VI obiit, cui, cardinalibus ex suo gremio eligere discordantibus, succedit Urbanus ⁶¹⁹ V, qui fuit abbas Massiliensis, ordinis Benedictini. Eodem anno magistri communitatis erexerunt peronem lapideum super forum, superposita cruce et aquila deaurata. *Incid.* Eodem anno dominus Godefridus de Dalenbruch, videns se non posse resistere episcopo Leodiensi, qui per totum comitatum tanquam comes receptus erat, vendidit omne jus (843) quod habuit ad comitum de Los, suo consanguineo (844)... ⁶²⁰ auxilium principum sibi faventium, aggressus est ante opidum Herke cum explosis vexillis armature comitatus de

VARIE LÉCTIONES.

⁶¹⁸ decapitatur i'. ⁶¹⁹ correctum ex Clemens ⁶²⁰ apparet utram aliqui deesse; in codice nullum lacuna vestigium.

NOTÆ.

(841) Urbanum quintum.

(842) Successor archiepiscopi Adolphi de Marca.

(834) Quod probante Radulfo de Rivo c. 6 factum

est anno 1363.

(844) Arnolde de Rummiens.

Los. Quem incole fuge consulentes pre timore post paululum receperunt et fidelitatem ei fecerunt, die vero sequenti post recessum exercitus incole illi iterato sese Leodiensibus obtulerunt. In crastina vero die, que fuit vigilla penthecostes (*Mai. 11*), fama rei pervolante, Leodienses et Hoienses cum tota patria indignatione permoti, usque super Jecoram fluvium armata manu procedentes, propter Enghelberti episcopi absentiam, Johannem domnum de Rupeforti in mamburnum sibi elegerunt. In die penthecostes, que fuit mensis Maji die 12, Trudonenses circa horam vesperarum armata manu obviam patrie Leodiensi exeuntes, intraverunt grangiam Theutonicorum dominorum apud Obhere. Ibi pernoctantes, effregerunt violenter clausuras diversas, bona eorum dissipando et rapta ad opidum transmittendo et segetes agrorum immaturas sponte conculeando. Sequenti autem die quarto (*Mai. 16*) totius patrie equestres accedentes ad castrum Rumiens, villam eum appendicis combusserunt, et sequenti die (*Mai. 17*) ad villam Hamale declinantes, castrum ipsum combusserunt.

13. Eodem anno in octava penthecostes, que fuit mensis Maji die 19, opidani nostri Trudonenses, videntes quod Robertus abbas ab anno precedenti traxisset eos coram officiali Leodiensi, in causam litis occasione communitatis contra voluntatem ipsius pereosdem elevate, super quo quamvis coram tota patria nuper querimoniam deposuissent, sed non profecissent: nunc adhortantes sese magistri communitatis, adductis secum ex singulis officiis duobus opidanis, accedunt ad civitatem Leodiensem, ad provocandum communitatem Leodinensem contra ipsum abbatem. Ubi tertia feria sequente (*Mai 22*) in capitulo Leodiensi prefato abbate cum amicis suis comparente, Trudolenses datis muneribus majorem partem ex ministerialibus officiorum Leodiensium sibi adherentium obtinuerunt, proponentes domno abbati optionem, quod vel sigillaret communitatem, vel a civitate aut patria expelleretur tribus diebus ad deliberandum eidem oblatis. Die vero sequenti (*Mai 23*), que fuit vigilia sacramenti, cum magistri Leodienses sibi intimassent quod sigillaret communitatem vel recederet, mane facto in die sacramenti (*Mai 24*) a civitate recessit cum rebus et familia. Quod dum nostro conventui ante processionem denunciatum est, in anxietate positi, fecimus elenodia monasterii et abbacie infra processionis illius solemnitatis egressum et regressum festine ad mansionem nostram apud Lewis quadrigari. Necessaria etiam corporum indumenta reservantes, misimus per singulos nostra jocalia et utensilia extra conventum secreta intra et extra opidum apud amicos secreta tutanda. Elapsis igitur diebus paucis, ille exul devotus Robertus abbas,

rebus et bonis suis a Leodio ad opidum Lewis prefatum deductis, venit ante cenam ad novam curiam. Qui die sequenti que fuit dominica a secretariis amicis accepta premonitione ut precaveret, ne a capitaneis communitatis violentia opprimeretur, continue Lewis se transtulit et ibidem moratus est. Post hoc mensis Junii die 9, quidam garulus et precipuus adversarius monasterii de ministerio serdonum (845) concitavit eum complicitibus suis apud conventum fratrum Minorum communitatem contra sculetum nostrum et unum ex scabinis, impingens illis quod ipsorum instinctu ipse Robertus abbas a curia nova discessisset. Iterumque facta prandio, procax ille cum suis et parva communitate procuravit in vitis magistris sculetum ipsum ad decennium debanniri; qui diu extra opidum detentus est. *Item.* Anno eodem in crastino sancti Jacobi Minoris (*Jun. 22.*) Johannes de Erkle prefatus pridem episcopus Trajectensis, auctoritate apostolica Leodiensis episcopus constitutus, receptis ab imperatore Karolo regalibus cum expressione comitatus de Los, venit ad episcopale fortalitium Francemont (846), et post aliquot dies intravit civitatem Leodiensem, ubi pacifice est receptus, et dictus est hujus nominis Johannes quintus. *Item.* Circa idem tempus opidani Sancti Trudonis multociens cum pecuniarum promissione requirebant nunc de novo Johannem creatum episcopum, quod, prout predecessor ejus Enghelbertus, communitatem eis concederet et sigillaret. Qui noluit, sed eis proposuit, si vellent in ipsum consentire, totis viribus laboraret inter abbatem et ipsos omnimodam pacem procurare. Propter quod prefati opidani in vigilia sancti Egidii (*Aug. 31*) apud Leodium in presentia magistrorum totius patrie gravem querimoniam contra ipsum episcopum deposuerunt, quibus omnes illi magistri pro sigillanda communitate adhererunt. Sed assignata iterato die alia, que erat in crastino nativitate beate Marie (*Sept. 8*), prefatus Leodiensis episcopus consentire noluit. Quocirca cum in processu litis procurator opidi ab interlocutorio ad delegatum scilicet abbatem Sancti Jacobi appellasset et ipsi opidani Sancti Trudonis pedente appellatione domnum abbatem ad procedendum in causa coram eodem delegato citari fecissent: ipse abbas Robertus causam ad sedem apostolicam remitti postulavit, pretendens quod apud Leodium secure nequiret litigare. Quare ipse delegatus partibus coram eo comparentibus, causam ad sedem apostolicam remisit, assignans post terminum duorum mensium se presentandos sedi apostolice. Infra quod tempus de consensu ambarum partium prorogatum est tempus ad comparendum in curia Romana usque ad primam diem mensis Martii sub spe pacis. Anno sequenti (1365) ad instantiam Trudonensium communitas capitulum

NOTÆ.

(845) Cerdonum, i. e. sutorum.

(846) Franchimont.

Leodiense et Robertum abbatem vocaverunt ad consentiendum communitati, sed non prevaluerunt. *Item.* Anno eodem Robertus abbas ab opido Lewis exiens, mensis Maii die 3, iter dirigit ad Romanam curiam, cumque causa litis contra erectionem communitatis opidanorum nostrorum relata esset in consistorio, commissa est auditori sacri palatii. Postea ipse abbas circa festum Dionysii ad partes rediit, dimisso ibidem uno fideli sollicitatore. Qui cum in reditu Trajecti venisset, Leodienses magistri requirebant novum episcopum Johannem, ut ipsum abbatem ab appellatione duelli, qua sex opidanos Trudonenses per mamburnum impetebat, et a lite contra opidum Sancti Trudonis cessare faceret. Qui in nullo illis consensit, quare prefatus abbas a Trajecto ad urbem Coloniam se transtulit. *Item.* Circa idem tempus opidani Sancti Trudonis egressi ad castrum de Rummiens invadendum, progressi ad ipsius antecastrale vestibulum, ubi sumptuosa edificia propugnaculorum et murorum cum circumfluentibus aquarum fortaliciis vallata minacem aspectum protendebant, animoso impetu transvadendo usque ad portam et muros, non formidantes balistarum et tonitruorum bustarum jacula, accesserunt, irrumpentesque violenter omnem structuram, ipsam usque ad castrum crepidinem combusserunt. Et, ut ferebatur, si institissent castrum expugnantes, obtinuissent, quia custodes castrum, vix octo exceptis, ibant jocatum omnes ad sponsalia quedam in vicina villa celebranda. Combustis igitur hiis omnibus, Trudonenses ad sua redierunt. Post pauculum custodes, dum ad castrum redirent, invenerunt quinque juvenes Trudonenses in cerasis cerasa legentes, quos impetentes occiderunt. *Item.* Anno Domini 1365, mensis Augusti die 14, obsessum est castrum de Rummiens per Johannem episcopum cum tota patria et milicia. Ubi inter ceteras magonales seu machinas projecit machina opidanorum Sancti Trudonis tam ponderosos lapides, ut obsessi ad illius machine jactum precipue formidarent, quia castrum structura exinde concutiebatur. Preterea cum in vigilia Dionysii episcopus fecisset machinam quandam quam vocant aprum aptare ad unam turrim castrum, statim ex continuatis impulsibus horribilibus parietibus ruptis, turris illa corruit. In crastino vero prefati Dionysii ad aliam turrim impulsus est cum secundo apro tam impetuose, quod structura parietum castrum rumpitur. Tunc custodes ad planiciem in summitate castrum ordinatam accedentes, acerrime rebellabant, sulfureos globos super apri machinam projicientes cum ardentibus lingnis et cum tonitruo globis plumbeis, plures ex oppugnantibus mutilantes et occidentes. Qui tandem vim passi, ad castrum deditionem sunt compulsi, salvis corporis tantum, quorum numerus fuit 124 (847),

A sex mortuis exceptis. Quibus deductis ad prisonem castrum de Musal, abjectis turribus et parietibus ceterisque combustis, locus castrensis ille proscriptus et abjudicatus est a sui reconstructione ad centum annos. Sub hac obsidione licet plures ecclesiastici viri et femine gravia dampna suarum rerum perpessi sunt, et maxime domini et fratres Theutonici, nostri tamen monasterii bona tam in nova curia quam alibi remanserunt intacta, presidiante nobis in propria persona domno Godefrido de Harduemonf.

14. Anno Domini 1366⁶²¹, mensis Februarii die 22 Johannes V. Leodiensis episcopus venit cum paucis suorum, inscius nobis et opidanis, circa horam summe misse, et intravit per portam curie nostre ad monasterium tanquam episcopus in suo jocondo introitu (848), sed absque omni solemnitate. Qui congregatis scabinis cum opidanis fidelitatis iuramentum, prout solent episcopi Leodienses, super altare beati Trudonis prestitit, ad pulsandum banalem campanam accessit, qua diu pulsata congregatum populum adhortatur ut respiciant a regimine communicatis, quam attemptaverant. Quo audito capitanei communicatis quasi semimortui omnino obstupuerunt. Qui si animose dixisset: *Accedant ad me opidi salutem et amicitiam meam optantes! Ego dabo vobis regimen quo merito gavulere debeatis*, major pars accessisset ad eum; sed quia dixit: *Accedant singuli ad sua ministeria responsum mihi daturi!* statim⁶²² anime quiores effecti, mutuo se adhortantes, responderunt: *Attemptatam de consensu episcopi Enghelberti communitatem nolumus postponere, sed patrie Leodiensis ordinationi volumus acquiescere.* Quapropter tertia feria sequenti, quæ fuit dies sancti Mathie (Febr. 24), ad inframotionem magistrorum Leodiensium, Hojensium, 13 persone ex nostris opidanis sunt electi, qui pacem cum domnis firmare possent. Sed in mense Martio, cum tractaretur Leodii de pace (magistri patrie Leodiensis minati nuntios domni abbatis consilium prebentes eidem et omnes ipsi adherentes a patria et terra comitis de Los eosdem expellere, nisi consentiret ipse communitati. Sed die sequenti illis magistris et juratis 13 offerentibus in scriptis puncta regiminis pro se ordinata, responsum est abbatem nequaquam hiis velle assentire. Quare post hec circa incium mensis Maii, elaborantibus decano Sancti Lamberti theologo et juris peritis pluribus super novo regimine opidi hujus concepto⁶²³, moderatius annotantur, et prefato abbati Colonie residenti, quia de pacis concordia tractaretur, significatur. Qui cum crederet per surreptionem informatus⁶²⁴, ipsam pacis formam potior fore in sui favorem, quam postea comparuit, a Colonia continuo ad sancti Servacii Trajectum rediit. Leodiensium nitebatur compellere episcopum capi-

VARIÆ LECTIONES.

⁶²¹ 1367 falso 1° ⁶²² stanti 1° ⁶²³ concepte 1° ⁶²⁴ ifotus 1°.

NOTE.

(847) Tantum habet Radulfus de Rivo c. 8, qui in reliquis consentit.

(848) *Joyeuse entrée.*

15. Anno ipso 1366 cum sic Robertus abbas fuis- A
set Trajecti, mensis Maii die 11, cepit febricitare, et
jam in gravescente languore mensis ejusdem die 18,
circa horam vesperarum communicatus et inunctus,
cum magna devotione et lacrimarum profusione
emisit spiritum. Cujus corpus post noctis crepuscu-
lum in falcato curru depositum, cum deferretur ad
nostrum monasterium, auriga deviante currus cor-
ruit in loco campestri ante noctis medium; et con-
fracto curru libitina exsilivit dissoluta. Per omnia
benedictus Deus, qui viventem pridem multiplicibus
tribulationibus, tamen dampnis rerum temporalium
a tyrannis principibus illatis et aliis infortuniis acce-
dentibus, quam corporeis languoribus tunc in anima
cum corpore flagellavit, et nunc corporis truncum
emortuum, spiritu ad æternitatem salvato, tali cou- B
cussione elidi permisit. Comparato ergo alio curru
in villa que vocatur Heerderen (849), funus devectum
est usque ad opidi introitum, et observante ibi con-
ventu cum sacerdotibus et clericis, circumstante
multitudine populi, funus ipsum de curru depositum
processionaliter ad monasterium deportatur, et ante
capellam sancti Trudonis collocatum honeste, can-
tata missa, corpus defunctum ante introitum cripte,
prout vivens ordinaverat, sepelitur, præsentibus
ibidem episcopo Leodiensi cum decano Sancti Lam-
berti et aliis suis concanoniceis, qui, ut electioni
celebrande interessent, convenerunt. *Item.* Iste ab-
bas Robertus infra annos 16 quibus prefuit, susti-
nuit diversimode gravissima dampna, que ultra
summam 20,000 florenorum ascenderunt. Qui tamen
acquisivit monasterio nostro mansionem de Borchgat
cum fortalicio suo ac terris adjacentibus; item bona
de Myrhope, in quantum erant censualia. Attamen
ultra solutionem debitorum, quibus monasterium fuit

obligatum, reliquit tam in debitis quam promptis
mille modios siliginis et amplius. In cujus anniver-
sario habet conventus pro pytancia in refectorio de
paternis ejus bonis quatuor modios spelte annuatim.
Et scias, lector, quod duo ex principibus et duo alii
ex plebeiis, ex quorum tyrannide et injuriosa impu-
gnatione prefatus Robertus abbas tanta dampna
sustinuit, diu prius quam ipse obiit tam per gravia
summi principis et vesanie flagolla, quam per terre-
norum principum inflicta gravamina, et quantum ad
unum ipsorum, per miseriarum ere extrema patenter
perculsi sunt, ut merito beato Trudoni imputanda
sit prefatorum injuriantium afflictio in hac vita, qui
priscis temporibus erant totiens invasores rerum
hujus monasterii; in corporibus et rebus mulctavit
misericorditer, ut salvarentur in anima. *Item.* Anno
igitur Domini eodem 1366, regni Karoli quarti anno
24, imperii vero anno 18, Urbani ⁶⁸⁶ pape quinti
anno 5, et episcopatus Johannis V Leodiensis epi-
scopi anno 3, sepulto Roberto abbate hujus loci,
eodem die circa horam diei 11, indicto capitulo de-
canus Sancti Lamberti brevem collationem fecit de
modo rite eligendi abbatem. Qua finita episcopus et
decanus cum aliis exiverunt capitulum. Ibi in se-
creto capituli invocata Spiritus sancti gratia, Zazeus
sacrista unanimiter ab omnibus est electus in abba-
tem. Tunc accitus episcopus, electo inter priorem et
unum ex senioribus ad chorum cum ymno *Te Deum
laudamus* deducto, comitatur, cujus electionem po-
pulo in monasterio congresso tamquam ordinarius
pronunciavit, quem quinta feria sequenti Leodii
presentatum confirmavit. Hiis peractis, exequie
defuncti abbatis facte sunt solemniter et honeste,
mensis Junii die 16, abbate Helino Sancti Jacobi
missam celebrante.

Explicit secundus liber quarte et ultime partis de gestis abbatum hujus monasterii S. Trudonis.

Ne ⁶⁸⁶ ea que fiunt tempore labantur tempore, dum
tempus edax est, res conscribere pro futuris memo-
ria dignas oportet. Anno mundi 6668 secundum
communem chronographorum usum, et secundum
sui nominis quarto Anglorum rege cum Henrico
Hebreos et translationem beati Jheronimi anno 5424,
anno siquidem a nativitate Christi 1469, 7 die Martii,
feria 3 post Oculi, hora quidem 9, Paulo papa se-
cundo pontificante, imperatore Romanorum Frederico
sui nominis tertio imperante, primate omnium
regnum, Ludovico sui nominis undecimo ⁶⁸⁷ Fran-
corum rege, Edwardo sui nominis sexto, rege nunc
temporis incarcerato, Henrici (850) Castelle et Le-

gionis rege, Alfonso (851) Portugalie rege, Jacobo
sui nomini tertio Scotorum rege, Johanne (852)
Aragodum et Navarre rege, Fernando (853) naturali
Sicilie rege, Renato Andegavensi duc Sicilie etiam
Aragonum titulo utente, Ludovico de Sabaudia cum
Jacobo naturali Cipri regnum tenente, Christiano
(854) Danorum, Nortwegie et Suedie rege, Casimiro
(855) Polonie rege, Mathia, bellicoso milite, Hunga-
rie, Dalmati, Croatia regnum optinente, Georgio
alienigena non regni herede, Bohemie regnum occu-
pante, regnantibus, Karolo Dei gratia Burgundie,
Lotharingie, Brabantie, Limburgie. Luthzenburgi
duce, Flandrie, etc. comite principante, presentibus

VARIE LECTIONES.

⁶⁸⁶ alius correxit Urbani; in textu Clementis. ⁶⁸⁶ hac in ultimis paginis vobis quartam partem Gestorum
Trudonensium manu coeva scripta leguntur. ⁶⁸⁷ decimo 1°.

NOTÆ.

(849) Herderen.
(850) Quarto.
(851) Quinto.
(852) Secundo.

(853) Primo.
(854) Primo, a Suecis erat expulsus jam anno
1464.
(855) Quarto.

illustris progenies, révérendo patre in Christo dom-
pno Ludovico de Bourbonio, Dei gratia episcopo
Leodiensi, duce Bullonensi; comite Lossensi, ad
Guidone de Brimeu, domino de Humbereourt, preside
ad tutore dicti domini ducis Burgundie auctoritate in
patria Leodiensi, et comitatu Lossensi, Arnoldus de
Béringhen, resignatione domini Henrici de Conin-
hem quondam abbatis et confirmatione apostolica,
divina providentia abbas, villam Sancti Trudonis de
Sancto Trudone solemniter intravit, ab omni clero
etsenatu populoque cum jœcunditate magna receptus,
a venerando domno Johanne Liberienti episcopo,
domni Leodiensis suffraganeo, presentibus venera-
bilibus domnis Gerardo Florensi et Sigero Hilli-
sihemensi abbatibus, sacerdotibus vestibus indutis,
consecratur a decessu sancti Trudonis gloriosissimi
confessoris anno 760. Cujus domini Arnoldi abbatis
consecrationi interfuerunt reverendus in Christo
Leodiensis episcopus et domnus preses et tutor se-
pradicti, necnon et multi alii milites, nobiles, simi-
liter doctores, licenciali, magistri atque alii viri
docti et experti. Huic ergo novum abbatem in tran-
quilla pace et salute longævum sancti Trudonis san-
ctorumque et sanctarum meritis Deus conservare
dignetur, qui est benedictus in secula. Amen.

Dum juga montis aper; fluvios dum pisces amabit,
Dumque thimo pascentur apes et rore eicade,
In freta dum fluvii eurrent, dum montibus umbre
Lustrabunt, convexa pelus dum sidera pascet,
Semper honos nomenque suum laudesque mane-

[bunt (856);

ArnoLdVs⁸⁵⁶ de BerIngh ConVant Vs pater abbas
IIIVVs, nVnCastel paX, leX⁸⁵⁷, greX⁸⁵⁸ et deGVs
[omne.]

Hii versus Christi dant annos (857), insuper hujus
Ortum cenobii, mutato nomine quando
Sarchinium cepit nomen Trudonis habere,
Msimul Lemptis, reliquis numeris duplicatis (858),
Presule Lamberto passe, cui sanctus Hubertus
Ultimus et primus Trajectensis Leodius
Successit presul, cui successit Floribertus
Translata cathedra, meruit quam Legia sacra
Martello Karolo Francorum scepra regente,
Omnes vocales D cœnuncte Leodini
Presulis eximii donant annos Ludovici (859),
VoX dat episcopos Ludovici presulis annos.
Annos abbatis per coia eolumque notamus,
In verbis euncte signantur cathægorie.

VARIE LECTIONES.

⁸⁵⁶ littera e inclinata rubro colore scripta sunt. ⁸⁵⁷ et legendum, non loX, ut existit 1°; desideratur enim in numero annorum Christi 1469 L. ⁸⁵⁸ hac sub finem codicis leguntur, recenti manu scripta. ⁸⁵⁹ hac tabula legitur in ultimo folio codicis eadem manu qua restata scripta, in codice 1° deest. ⁸⁶⁰ deest. 1.

NOTÆ.

(856) Virgil, eclog. V, 76—78. En. I, 607—609.
GROTEFEND.
(857) 1569.
(858) I. e. 369, qui numerus duplicatus indicat
annum foundationis monasterii S. Trudonis 739.
(859) 15 D sequente littera vocæ 859 deest in

A Hec ducis iavici cœmi eponegraphus Hugo.
In propitiis jacet, metis est Christus Deus heres,
Cur caveat templum quis violare matum.
Villa metum que nomen habet Trudonea fertur
Annectens comitis et ducis arva simul.
Gaudet missæ meæ non jussu falk aliena;
Genobii primus atamen ritibus eram.
Non meæ Lamberti sancti non sunt nec Huberti
Metis et imperii, sed bona parta Deo.
Non omnes possunt omni esse in tempore primi.
Res stabilis nulla est, nec violenta diu.
Dure cervicis meæ gens me nosce patronum,
Die genibus flexis: Trudo patrone roga!
Qui michi conjuncti sunt intercedere norunt
Cum precæ dulci ymo jugiter ante Deum.
B Si præcepta tui studeas servare patroni,
Deficient hostes aere, aqua, igne, solo.
Hostibus ergo tuis inimicus ero; sed amici
Leticie fructus cum pietate dabo.
Pareite sit cupidi sanctorum tangere fructus,
Ut sint pro vobis iudicis ante diem.
Res est magna Dei sanctos offendere summi,
Et improvviso nam venit ira malis.

Georgius⁸⁵⁶ cognomento Sarens, natione Mech-
liniensis, vir pius imprimis et mansuetus, lex abbate
Bonessiam postea celeberrimi hujus monasterii divi
Trudonis declaratus abbas, ipso natali Virginis ma-
tris in Septembri a. sal. 1493 amictum monasticum
apud Bonessiam induit ætatis suæ anno 16. Natus est
G ipso die sancto Vito sacro 15 Junii, die dominico a
feris sacramenti, intra primam et secundam post-
midianam a. 1477

Ergo⁸⁵⁷ Adelardus secundus (an. 1055-1882), sola
Dei gratia hujus loci abbas, post me futuris abba-
tibus et fratribus partem et societatem cum sanctis
omnibus. Audiens in quibusdam locis diligentem
curam esse pro pauperibus quam fuisset hactenus
apud nos, statuissemus pro communi nostra salute se-
quandam consuetudinem illorum illam meliorare, et,
ut inviolabiliter conservaretur, litteris manus nostras
confirmare⁸⁵⁸. Debatur tribus pauperibus cotidie ad
mandatum panis unus et effe de reliquiis fratrum
cum stopo (860) uno servis, ad portam autem
D tres siliginei panes, præter hæc dimidius modius de
cambagio (861) supervenientibus pauperibus. Adjeoi-

versibus 29—45; sunt igitur anni Ludovici episcopi
15. Eundem numerum indicat VoX in versu 42.
Hanc compu tationem debemus Grotefendæ v. d.
(860) I. q. stauopus, poculum, liquidorum unum-
ra nostrum stof, stübben.
(861) Idem quod.

mus postea 7 panes, tres quidem puerorum ad man-
datum, quatuor vere siligineos aliis pauperibus, et
dimidium modium cervisie de grata. Visum est
etiam dominis⁶⁵⁵ predecessoribus nostris abbatibus
mihi etiam aliquid commemorationis impendere, et
fecimus hiis duntaxat quos vel videre vel posse
potuimus. In anniversario domini abbatis Adelardi
primi dabuntur 4 solidi fratribus, 12 vero denarii
in cervisiam pauperibus. Item in anniversario abba-
tis domini Guntramni habebunt fratres 4 solidos,
pauperes vero in cervisiam 12 denarios et dimidium
panis modium, in meo autem 3 solidi dabuntur in
servitium fratrum, duo autem in cervisiam ad usus
pauperum cum uno modio panis. Hoc ita constitui-
mus, ut quoad vixerō in anniversario benedictionis
nostrae detur, post discessum vero nostrum in an-
niversario defunctionis nostrae. Libra hæc dena-
riorum solvetur de allodio Herken, quod emimus a
comite G. de Musal, panis vero de Villario. Quo-
niam vero anniversaria fratrum nostrorum defuncto-
rum nimis desidiose agimus, iudicavimus bonum
esse, si negligentias totius anni semel in anno redi-
meremus, primo scilicet die post missam omnium
sanctorum, in quodam vigilia et missa et communi-
cacio animæ propulsantibus signis celebraretur, eo
etiam die fratribus caritas trium solidorum detur⁶⁵⁶.

Hæc⁶⁵⁷ sunt copie cartarum de iure gratus seu
scruti totius opidi ad nostrum monasterium perti-
nentis, ratione eujus habemus omni septimana de
singulis cambis seu braxinis, quotiens braxant,
unum pecarium cervisie. Quarum hæc est prima, de
qua narratur in prima parte hujus compilationis de
gestis abbatum, libro 1, capitulo 32, cujus tenor
talisis est: *In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis,*
notum sit omnibus tam presentibus quam futuris,
qualiter dominus Theodericus Mediomatriciæ sedis
episcopus, etc. (862).

Item de eodem. Sequitur secunda, de qua narratur
in tertia parte compilationis libro 1, capitulo 3, cu-
jus tenor talisis est: (1140) *In nomine sanctæ et indivi-*
duæ Trinitatis, Stephanus Dei gratia sanctæ Metensis
eccliesiæ episcopus, notum sit omnibus tam presentibus
quam futuris, qualiter dominus Theodericus Mediom-
atriciæ sedis episcopus in cenobio sancti Trudonis per-
 aliquod tempus commoratus, et ibi in egritudinem
incidentis et ad extrema perveniens, cum consilio ami-
corum suorum donavit eidem eccliesiæ et fratribus
ibi Deo servientibus scriptum ejusdem opidi, quod
ad servitium suum et antecessorum suorum pertinebat.
Hoc autem ad remedium animæ suæ et aliorum ante-
cessorum suorum fecit, quatinus memoria illorum
ibidem, non sicut ante, sed perfectius et stabilius
permaneret. Quod dominus Adelbero successor ejus et

cognatione et ordine in loco supradicto constitutus
adherens, simulque causam et necessitatem, pro qua
predicti fratres hoc ad eodem domino suo episcopo
exposcebant, considerans, scilicet ut eorum potius,
qui eatenus vilior habebatur, postea quodammodo
mellioraretur, decrevit manuscripiti auctoritate notare
suoque sigillo signare, domno abbate secundo Ade-
larde loci illius ceterisque fratribus hoc idem postu-
lantibus, quatinus hoc nullis successorum suorum
infringere auderet, et quod ipse ad remedium animæ
sue predicto sancto sibi que famulantibus contulit,
ille quoque causa animæ suæ et successorum suorum
firmavit. Hoc ego quoque Stephanus ejusdem sanctæ
Metensis eccliesiæ episcopus pro remedio animæ suæ
et predecessorum meorum in id ipsum renovavi et
confirmavi, quatinus ratum et inconvulsum permaneat
nec uli amplius hoc infringere liceat. Et quia hæc de
antecessorum nostrorum et nostro fuit scriptio, statui-
mus et manu propria firmamus, ut constum; qui de
prefato scruto eccliesiæ sancti Trudonis iura habeatur
de omnibus laboribus que vel infra villam Sancti Tru-
donis vel extra villam sicut sunt, que ad ipsam villam
pertinent, nulli contradicere aut retinere liceat. Hæc
renovatio et confirmatio facta est publice, petente
domno Folcarde abbate et fratribus ejus anno theop-
nacti terbi 1140, ind. 3, Romæ papa Innocentio, rege
Conrado, sub testibus ydoneis qui subnotati sunt,
Theodericus primitivus, Albero et Walterus capellani,
Henricus comes de Salinis, Gerardus de Rotto
Walterus, Otto marscalcus, Gerardus, Ricardus;
Ego Albero secundus nomine, Dei gratia Leodiensis
episcopus, petente domno Stephano Metensi episcopo,
auctoritate nostra hanc confirmavi et subscri-
bendo roboravi, et puta fratrum prebenda est, quam
nulli distrahere vel quoquo modo imminuere licet.
Si quis contra nisi voluerit, vel aliquid ex hiis sibi
retinuerit aut vendiderit, iuxta sanctorum patrum
decreta sit danti et accipienti et possidenti anathema,
donec satisfecerit et eccliesiæ bona restituerit.

Item de eodem. Sequitur tertia, cujus tenor est
talisis: Stephanus Dei gratia Metensis episcopus fide-
libus suis in villa Sancti Trudonis manentibus gratiam
Dei et suam, si obedierint. Res eccliesiæ votæ sunt
fidelium sustentationes pie videntium, quas si quis
pulerit vel detraherit, iuxta patrum veridicam senten-
tiam eum Juda proditore eternæ dampnationi subja-
cebit. Monemus ut ab hujusmodi caveatis, ne similem
dampnationis pœnam incurralis. Notificamus autem
vobis, quod causa fratrum eccliesiæ sancti Trudonis,
ad consilium fidelium nostrorum relata et diligentius
investigata, veritati manus dedimus et justitiæ satis-
fecimus. Hæc sententiam itaque quam eis priorum nostro-
rum consilio manifestantia, censum scilicet grutz jux-
ta manuscripti (863), quod eis de ea nostra reno-

VARIAE LECTIONES.

⁶⁵⁵ nobis 1. ⁶⁵⁶ reliqua desunt. ⁶⁵⁷ hæc tabula scripta sunt in 1^a eadem manu que Gestarum pars ultima
scripta est.

NOTÆ

(862) Repetitur eadem tabula quam ex priori codicis parte sæculo XII scripta dedimus supra
(863) Excidiisse videtur auctoritatem.

vivit viritas, et petitione nostrā venerabilis fratris nostri Leodiensis episcopi Alberonis reverenda firmavit auctoritas, firmum et insolubile iudicamus, contra illud venientes anathemati et eternæ dampnationi, nisi resipuerint, subjacere decrevimus. Hominibus nostris precipimus per fidem nobis debitam, ut ecclesiæ suam recognoscant, quod si neglexerint, nos ecclesiæ non deerimus, sed causam ejus pro officii nostri debito fideliter manutenebimus.

Sequitur quarta in qua determinatur de jure malægrutæ, quantum ex ipsa ad grutarium pertineat, et de 6 cambis sive braxinis dominicalibus, que libere sunt et non solvunt censum cambarum, id est peccarium cervisie, unde etiam fit mensio in tercia parte prefate compilationis libro 1. capitulo 3, cujus tenor talis est: (1139) *In nomine sanctæ et individue Trinitatis, notum sit tam presentibus quam futuris, qualiter ego Folcardus, gratia Dei abbas Sancti Trudonis, pro dirimenda lite et contentione, quæ tempore antecessoris mei, domni Rodulfi abbatis, persepe graviter mota fuit de gruta hujus villæ, Renero et uxori ejus Engeltrudi et heredibus ipsorum pro veritate et justitia eorum, quæ omnibus hodie nota est, bannum et confirmationem impressione sigilli mei de eadem gruta facio, quam primum idem Renerus et uxor ejus Engeltrudis ab hiis qui ipsam grutam hereditatem suam esse perhibebant, scilicet Renero et Roberto et Hugone et filiis eorum in presentia domni Rodulphi abbatis in vadio pro 100 marcis acceperat, quibus et postea de suo tantum addidit quod ipsam grutam et omne jus hereditatis,*

A quod in ea videbantur habere, omnes effestucaverunt, et Reneus et uxor ejus Engerltrudis ad usus suos et filiorum suorum de manu Rodulfi abbatis coram fratribus, scabinis et paribus ecclesiæ hereditario jure eam suscepit. Hæc ut rata et inconvulsa permanent, sicut ab antecessore meo facta sunt, sic et a nobis in id ipsum coram capitulo et scabinis et paribus ecclesiæ legitime et hereditario jure ipsi Renero et uxori ejus Engeltrudiet heredibus ipsorum renovata sunt. Anno dominice incarnationis 1139. ind. 2. epacta 18. Romæ papa Innocentio, rege Conrado, Metis presidente Stephano, Leodii Alberone secundo, prelationis nostræ anno 1.

Debet autem grutarius ecclesiæ in anno 5 libras piperis, in natale Domini, in pascha, in pentecosten, in festo sancti Remigii et sancti Trudonis; in hiis quinque solemnitatibus cum solvit piper, accipit a cellerario duos panes seniorum duorum puerorum et duas portiones piscis, quales habent fratres, et sextarium vini. Dat etiam in anniversario Theoderici Metensis episcopi, scilicet 2. Kal. Maii, qui grutam ipsam fratribus dedit, 5 solidos, et item Idus Novembris in anniversario Adelberonis Metensis episcopi, qui grutam ipsam fratribus confirmavit, solidos 5, et hiis diebus habet prehendam sicut quilibet fratrum. Dominicalibus cambis dat grutam gratis, et de cambis ville hujus censum grute duas partes habet ecclesia, terciam grutarius. Huic confirmationi interfuerunt fratres, prior Egebertus, Balduinus, Henricus, Fulbertus, Elioldus, Conradus.

DE JURE SOLVENDI CENSUM MALE GRUTE.

Sciendum quod census male grute, quem cum cambato pie memorie domus Theodericus hujus nominis secundus Mentensium episcopus nostre ecclesie perpetuo jure ad suam prius ecclesiam pertinente solemniter contulerat, sequestratus fuit ante plures annos a censu cambati, qui vulgariter appellatur panthgiis et ad hereditariam possessionem quorundam opidanorum devolutus. Verum et quem modum aut quali aliarum hereditatum commutatione immutata fuerit prefate carte de mala gruta traditio, ita quod hujusmodi heredes nostre ecclesie proposito tantummodo solvant 15 solidos Lovanienses, in archivis cartarum nostri monasterii declaratum non reperitur.

Preterea sciendum quod hereditas de jure prefate male grute, per successum temporis ad quosdam de magnatibus opidi devoluta, in tres partes divisa est. Cujus una pars ab olim devoluta ad domnam Gertrudem dictam Pondernul militissam, per eandem collata est circa annum Domini 1362 ad instituendum duo beneficia, quorum unum situm est in nostro monasterio ad altare beate Marie et sancte Anne, et aliud ad altare omnium sanctorum in ecclesia sancti sepulcri. Relique vero due partes sic divise sunt, quod heredes Eustachii condam dicit

C Greve et pueri de Palude habent unam partem; terciam autem partem obtinent heredes domni Albertini condam militis et ejus fratruelis Ade de Sancta Katharina, scabini hujus opidi. Redditus vero hujus grute qui certi sunt capiuntur ad et supra domos, scilicet braxenam, que sita est in angulo ex opposito aule domini nostri abbatis, que appellatur domus grute, et ad reliquas contiguas mansiones usque ad conum super rivum, et consequenter a cono ipso ad reliquas mansiones citra rivum constructas, usque ad vicum pervium ibidem positum; que mansiones nullum alium censum fundi solvunt nostro proposito preterquam censum supradictum. Insuper habent prefati heredes de jure ipsius grute de quolibet cervisia, que braxatur infra districtum opidi, denarium Leodiensem cum dimidio, qui faciunt quartam partem unius grossi veteris, quociens braxant, exceptis 5 cambis id est braxenis, que dicuntur dominicales et libere sunt ab hac solutione de una cervisia; si vero pluries braxant in hebdomada una, tunc de reliqua solvunt ut alie. Hujusmodi vero braxene sunt tres, quarum una sita est in platea Planstrate ex opposito cymiterii nostri majoris dicti Vriethof, secunda sita est inter ecclesiam beate Marie et mansionem Theutonicorum

dominorum, altrinsecus pluribus domibus interpositis; tertia vero sita est in novis domibus supra conum vici versus ecclesiam. Item sunt adhuc due alie, quarum una vocatur braxena sancti Spiritus, et alia que sita in platea satis ultra rivum mansioni supra conum stanti contigua, in quibus quotiens braxatur nullam pecuniam solvunt. Item est adhuc una que est sexta, sita in opposito domus de Ever-

bodio, in qua quotiens braxatur, datur braxatori a grute heredibus pecunia illa gratis. Ad hanc braxenam habent prefati heredes, quotiens braxant, 18 quartas cervisie inter se dividendas. Insuper sciendum quod hee 6 braxene dominicales, quotiens braxant, libere sunt a censu pecarii cervisie, quem habemus ad reliquas braxanas infra libertatem opidi.

RODULFI EPISTOLÆ.

(Vide supra col. 94.)

VITA LIETBERTI EPISCOPI CAMERACENSIS.

(Vide Patrologiæ tom, CXLVI, col. 1450.)

ACTA TRANSLATIONIS S. GEREONIS

UNIS MILITIS LEGIONIS THEBÆORUM.

(PERTZ, *Monum, Germ. hist. Script. t. X, p. 330.*)

Rodulfus, Dei gratia id quod est, omnibus sanctorum martyrum memoriam pie amplectentibus martyrum consortium. Anno ab incarnatione Domini 1121, turbatis jam ante per aliquod annos ecclesia et regno, sub imperatore Heynrico, cujus pater Heinricus Leodii obiit, multi episcoporum et abbatum et de omni ordine et gradu clerici et monachi expulsi a suis sedibus hac illacque ferebantur propter communionem imperatoris, quam vitabant, quia excommunicaverat eum dominus papa Calixtus secundus, secutus in eum sententias predecessorum suorum Gelasii et Paschalis. Hac tempestate, eademque de causa, eoque maxime quia Frederici Leodiensis episcopi electioni et consecrationi faveram, expulsus sum et ego de cœnobio beati Trudonis Idus Aprilis, quarta feria dominicæ resurrectionis, cum in eo indignus presedissem 12 jam annos et 2 menses et, ut puto, 14 dies. Susceptusque sum eodem anno misericorditer a domno archiepiscopo Coloniense Frederico, ejusdem ecclesiæ studio et fratrum electione positus sum abbas in cœnobio beati Pantaleonis extra muros civitatis, 8. Idus Septembris, cum jam vacasset a 4. Kalendas Januarii. Nec multis post subsequentibus diebus, petente quodam Dei servo et predicatore magno Norberto unum de corporibus martyrum Thebeorum, qui jacent in monasterio santi Gereonis,

apertum et unius eorum sepulchrum in eodem monasterio, juxta medium pylarium ad meridianam plagam, presentibus tota nocte ad vigiliis et ad fodendum religiosis clericis et monachis atque abbatibus cum omni obsequio et reverentia atque devotione; inter quos et ego peccator mandatus affui. Elevato igitur superiore lapide de sarcophago post 800 et aliquot plures annos martyrii Thebeorum, inventum est in eo corpus magnum, per scapulas amplum, per pectus et brachia thorosum, indutum clamide militari coloris purpurei, quæ ampla utrimque vestis dependebat usque subter genua ejus quasi tribus digitis, genus pallæ non ignobilis. Super eam aliam habebat vestem non breviorē, ignotam quidem nobis nomine, sed cognitam filo serico et colore nobilioris purpuræ; subter ad carnem nichilominus vestis serica albi maxime coloris, sed tamen subrubea. Corpus totum intactum adhuc videbatur a mento, quod tantum de capite supererat, usque ad pedes, indissoluta adhuc superficie vestium, caligarum atque calceorum. Nam ut conicere verius potuimus, sic casu pertransierat inter caput et mentum persecutoris gladius. Pars tantum illa ubi ventris mollities fuerat, aliquantum modeste tamen subsederat, quam vestis subsecuta indissoluta permanserat. Tali suppressione pectus et ossa femorum videbantur magis turgere. Supra pectus illius

signum dominice carnis inventum est de aurifrigie factum, sicut considerari potuit, submicantibus adhuc in eo auri metalli scintillulis. Aurifrigii longitudo pene unius pedis extiterat, latitudo vix unius digiti. A genu ejus usque ad pedes ejus tibiæ ex directe et integro decenter compositæ, habentes adhuc caligas integras de palla, rotundis floribus ad modum oculorum caude pavonis circumquaque distinctas. In ipsis subtularibus juncti sicut prima die et a talo sursum erecti pedes adhuc continebantur, et, quantum ad superficiem vestis, nichil de toto corpore videri poterat, quod adhuc corruptum sive commotum adhuc fuisset. Sub vestibus tamen, sicut postea exitus probavit, ipsa caro jam prorsus in cinerem resoluta fuerat cum ossibus, exceptis paucis de majoribus, sed favillæ superextantis incommota integritas carnis quoque integritatem oculis admirantium figurabat. O, quam gloriosum erat videre magnanimi militis Christi vepustam formam magnificeque vestitam et quasi viventis adhuc viribus plenam, cujus caput, si sub simili incorruptione corporis adesset, dormire eum potius quam mortuum crederes! Ad caput ejus cespis erat gramineus locatus, a capite usque ad cingulum ab utraque parte laterum inter corpus ejus et sarcophagum. Qui cespis, immo qui cespites, nam plures fuerant, sanguinei toti adhuc erant, sicut perfusi in terra fuerant fluente sanguine martyris, quando percussus in terram cecidit.

Sed et in aliorum trium martyrum sarcophagis hac occasione apertis eadem magnalia Dei vidimus. Pili herbarum in ipsis adhuc cespitibus, rigeabant, sicci tamen, sed concreto sanguine integri tenebantur. Testes mihi sunt ipsi martyres, quia propria sed indigna manu tenui, oculis propriis aspexi, et alijs videre porrexi, ipsi quoque domino episcopo assidenti multumque pre gaudio et devotione lacrimanti. O quantum studium, quantum amor Christi, quanta devotio fidelium tunc temporibus christianorum, qui in tanta persecutione nec ipsos sanguineos cespites tollere neglexerunt! Quid memor? Ista nocturnis horis acta sunt, sub magno quidem religiosorum virorum fleu et cantu. Mane facta, cum res tam gloriosa et desiderabilis audita fuisset a civibus et ostensa pluribus illorum, nam apertum sarcophagum palla tantum tegebat, tota statim civitas infremuit, se malle mori quam tanto thesauro, tanto patropo privari. Erant etiam inter eos qui corpus inventum ipsum esse sanctum Gereonem dicebant, propter habitus venustatem et corporis formositatem. Unde major et major fiebat tumultus in populo, contradicebaturque ab omnibus domino Norberto. Vix tandem sedatus est tumultus, preposito Sanctæ Mariæ de Gradihus Theoderico pulpitem ascendente et populum mitigante, et quod rei hujus consilium esset differendum promittente, usque ad presentiam domni archiepiscopi. Tunc nichilominus ad satisfaciendum populo decretum est a majoribus, ut sepulchrum lapide superposito clauderetur, considerata prius

diligenter integritate corporis a fidelibus, ne quid furto de eo tolleretur. Hæc acta sunt 3. Idus Octobris, anno supradicto dominicæ incarnationis. Inter hæc nocte et die usque ad 8. Kalendas Decembris eum magna devotione et multo lumine sepulchrum eustodiebatur, die circumsedentibus cum psalmodia electis ad hoc ejusdem ecclesie aliquibus, clericis, nocte vigilantibus nichilominus eum psalmodia quibusdam alijs, interdumque juvantibus eos fratribus de Sanctis Apostolis. Igitur post aliquot ita interlapsos dies, 8, ut diximus, Kalendas Decembris vocatus affuit domnus archiepiscopus, abbates, prepositi et omnes congregationes civitatis, populus vero innumerabilis. Magna reverentia magnisque laudibus secundo apertum est sepulchrum, et intergrum representatum corpus sanctum; tamen ex magni lapidis concussionem caro quæ sub vestibus in favillam versa erat, per plurima loca subsederat, sicut etiam in talibus solet contingere, infuso post tot tempora oculis corporibus novo aere. Ponuntur duo abbates induti vestibus albis et stolis, unus ad caput, aliter ad pedes. Quorum unus ego peccator ad caput ejus sedi, quamvis, ut superius dixi, de capite nichil preter mantum habereatur, sicut percussoris illud absentaverat gladius. Applicuerunt se etiam alij duo presbyteri clerici sancto levando corpori, nichilominus et ipsi induti vestibus albis et stolis. Qui sacras manus pie apponentes primum vestes collegerunt, non integras, quia vetustas non patiebatur, sed per grandes et minores partes, sicut poterant diligentius. Circa scapulas vero et supra totum pectus et usque ad cingulum multus inveniebatur sanguis superglobatus, sicut absciso capite ex collo et venarum meatibus sparsim potuit emanare. Collectæ igitur sunt diligenter omnes ejus vestes, sed istæ diligentius crasso sanguine sed sicco graves, et per se in scrinio uno decenter ad hoc parato positæ reverenter. Cum quibus et batteus ejus militaris de nigro corio inventus et repositus est, pene unius ulnæ longitudinis, adhuc integras habens partes. A sinistro latere juxta latus ejus et balteum, inventum est nodus ferreus ad modum ovi, rubigine prope consumptus, quam capulum gladii ejus fuisse credimus, sed de gladio frustum nullum invenimus. Diligentius tamen postea quidam attendentes, in ipsis partibus reliquiarum, quas inde exoraverant, particulas ferri michi protestati sunt se invenisse. Subtulares, magnis partibus integris, eodem scrinio reconditi sunt, caligæ prorsus in cinerem resolutæ. At ubi susceptis vestibus ad carnem et ossa colligenda ventum est, vix de ipsis ossibus, et hoc de magnis, aliquid solidum apparuit quod prorsus in cinerem aut in parvas particulas vetustas non redegit. Mira res et valde gloriosa. Testor ipsos sanctos martyres, testor et ipsam multitudinem religiosorum, qui diutius hoc viderunt, totus cinis carnis et ossuum quasi calx noviter fusa candebat per totum sarcophagum. O quotiens ibi cantatum cum multis lacrimis fuit et in sanguine agni laverunt

stolas suas ! » o quotiens ibi repetitum « laverunt A
 stolas suas, et candidas eas fecerunt in sanguine
 agni ! » Tandem collectus est cinis et cespis simul
 sanguineus, et ipse in pulvere, sed terrei atque sub-
 rubri coloris propter sanguinem, pessimum, suscep-
 tusque in munda palla et preciosa, in alio serinij
 majore reconditus est. Tunc elevatis utrisque scri-
 niis, multa oblata sunt ad fabricandum feretrum
 sancto martyri. Dominus archiepiscopus obtulit au-
 tellam argenteam, deinde singuli quique prout devo-
 tionem habebant. Acta est etiam processio magna
 die illa circa claustrum et circa monasterium, pul-
 santibus signis et cantantibus clericis et monachis
 laicisque thetensis in concensationibus suis. Quia
 processione finita et sanctis reliquiis in oculis suis
 super altare in medio monasterii collocatis, missa
 de ejusdem sancte legionis martyribus incepta est,
 et jubente domno archiepiscopo a ma peccatore
 cantata. Ante canonem vero, finita evangelio, dom-
 nus archiepiscopus sermonem fecit ad populum de
 his quæ tunc pre oculis habebantur et manibus, et
 quæ ab salutem animarum pertinebant, de sanctis
 Thebeis martyribus. Finita missa, dimissus est po-
 pulus cum leticia magna. Ex hujus sancti martyris
 reliquiis cura et devotio fratris nostri Echeberti
 postea partes aliquas nostre intervanti impetravit
 a preposito ejusdem monasterii Herimanno, cujus
 studio et devotione revelatum corpus translatum
 fuit. Reliquiæ autem hæ sunt : De veste illa subli-
 liori quam ad carnem suam indutam habuit, de bal-
 teo ejus militari qui circa lumbos ejus inventus est
 nigri corii, de ferro, ut videbatur, ejus gladii, gon-
 fuso cum sanguine et cineribus vestium et corporis
 illius, ubi quasi in media vagina ferrum adhuc pa-
 tenter sublevari videtur ; de sanguine ejus cum
 pulvere carnis et ossuum et vestium ejus. Nam purus
 cinis carnis ossuumque ejus cum adhuc per se jace-
 ret, simillimus erat calcis novæ aut farinæ candidæ,
 postquam vero collectæ sunt partes vestium quæ

A integre colligi potuerunt, et ossa quæ penitus reso-
 luta non fuerunt, cetera omnia in uno pulvere col-
 lecta sunt, hoc est, pulvis sanguinei cespitis, pulvis
 ossuum, pulvis carnis, pulvis vestium ; quæ omnia
 simul cespissa albam quoque prius illum confuderunt.
 Hæc ideo tam diligenter exprimus, quia pulverem
 carnis et ossuum colorem calcis noviter fusæ habe-
 re diximus, ut, cum alius color in isto pulvere in-
 ventus fuerit, nemo tamen dubitet quin de vera
 carne et ossibus ejus sit, immo simul quoque de
 sanguineis cespitibus atque de ejus simul vestibus.
 Hæc scilicet reliquias cum mihi frater Echebertus
 allatas representasset, recognovi eas sicut in sepul-
 chro videram, et ex earum presentium occasione
 ordinem inventionis, sicut hic legitur, aggressus
 sum fideliter describere secundum quod vidi et ma-
 nibus propriis licet indignus tractavi. Itaque prius
 eas vobis per eundem fratrem misi transferendas
 in ecclesiam beate Mariæ in Dunc, quatenus ex hoc
 nostro scripto et ex earum presenti contemplatione
 nulli modo vel in posterum dubium sit quod ex
 corpore martyris de sancta legione Thebeorum
 martyrum sumptæ sint. Hortamur ergo et rogamus
 atque precipimus ut fratres nostri qui morantur in
 Dunc diem festum martyrii eorum in die sancti
 Gereonis cum duodecim lectionibus a modo agant et
 diem adventus istarum ad eos reliquiarum.

Hæc ergo peccator Rodulfus, fratres mei et filii
 karissimi qui estis in cœnobio sancti Trudonis in
 Hasbania, scripsi vobis de cœnobio beati Pantaleo-
 nis juxta Coloniam. Ceteras reliquias quæ subnota-
 tæ sunt supradictus frater suus studio collegit ; ea-
 rum aliam ego certitudinem non habeo nisi quod a
 Dei ancilla apud nos inclusa et a fidelibus Christi
 eas accepit : de sanctis virginibus, de septis Mau-
 ris, de pilleo sancti Thomæ apostoli et ejus cingulo,
 de cera ab igne dominica liquefacta, de sancto Pan-
 cratio, de sepulcro Domini. Datum 18 Kalendas
 Octobri;

ANNO DOMINI MCXXXVIII

LEO MARSICANUS

CASINENSIS MONACHUS

POSTMODUM

CARDINALIS EPISCOPUS OSTIENSIS

ET

PETRUS DIACONUS

MONACHUS CASINENSIS

LEONIS MARSICANI ET PETRI DIACONI

CHRONICA

MONASTERII CASINENSIS

Edidit W. WATTEMBACH in *Monumentis Germaniæ* clarissimi Pertzii, Script. t. VII, p. 554).

PROLEGOMENA.

I.

LEONIS GESTA, NATALES, SCRIPTA. — SUBSIDIA EDITIONIS.

Casinensis cœnobii, quod nostri imperatores præ cæteris pia cum veneratione coluerunt, cujus labantibus rebus plus semel stenuè succurrerunt, monumenta litteris consignata, quæ in tertio hujus collectionis volumine plurimis mendis purgata prodierunt (1), longo jam intervallo sequitur Chronicon a Leone et Petro conscriptum. Jacentia enim post Saracenorum irruptionem litterarum studia non ante medium sæculum XI in beati Benedicti plantatione ad novum vigorem sunt resuscitata : quod ne pluribus mihi sit persequendum, docta et ingeniosa *De litterarum studiis apud Italos primis mediæ ævi sæculis* dissertatione (2) cavit V. cl. Wilh. Giesebrecht. Multa ibi invenies de eximio illo virorum cœtu, qui florentissimis sub Desiderio abbate cœnobii rebus litterarum quoque artiumque liberalium studiis Casinum reddiderunt celeberrimum, primamque inter eos, quæ hucusque latuerat, Leonis nostri mentionem. Multa semper cum Marsorum comitibus Casinensibus fuerat conjunctio, quorum stirpe progeniti tunc inter eos conversabantur

NOTÆ.

(1) Vide appendicem ad Chronicon Casin. infra. (2) Berolini 1843, 4º, p. 25 sqq
Edit.

Oderisius, Theodinus, Transmundus, Leonem autem, *cognomine* ut ipse ait (2*) *Marsicanum*, cum eis vel consanguinitate vel affinitate fuisse conjunctum, admodum probabilis est Giesebrechtii conjectura (3). Alfanum audiamus, Salernitanorum archiepiscopum, qui, Theodinum (4) exhortatus ut socios in paradisum, postquam ipse præmia virtutum acceperit, adducat, postremo addit :

Ut sit in hoc horto sed et ipse Leunculus opto.

Et ad Pandulfum Marsorum episcopum, patruum Theodini, postquam aliorum ejus propinquorum meminit :

*Integra sit pueri bonitas tibi grata Leonis,
Nec tibi displiceat : hunc, ut ameris, ama ;
Dilige (5) quo semper te diligat, atque libenter
Obsequium possit solvere sæpe tibi.
Mente satis miti devotus in ordine vivit,
In quo perficitur Cunctipotentis opus*

Quibus locis nostrum designari Leonem, certum quidem non est, at quam maxime verisimile. Certe cum superius carmen scriberetur ad Theodinum jam cardinalem diaconum, fratribus Casinensibus eum ascriptum fuisse constat. Ipse autem quam amanter de Theodino, quam leniter de Transmundo loquatur videmus in Chr. Cas. III, 17, 24, 25. Fratrem habuit Joannem monachum Casinensem, cujus Petrus diaconus meminit in sermone de Octava sancti Benedicti, c. 3. Avunculum suum ipse commemoravit Joannem Soranum episcopum (6), monachum Casinensem (7) : fortasse non diversum a præposito illo Casinensi cujus inter Theodini amicos l. I. meminit Alfanus (8). Episcopus est consecratus a Gregorio VII, primo pontificatus ejus anno (9).

Leo igitur Marsicanus vixit 14 annos egressus in Casinensi monasterio a Desiderio abbate (10) est susceptus, instructus, enutritus ac proventus (11). Magistro in conversione usus est Aldemario, quem olim fuisse dicit (12) « Capuanæ civitatis prudentissimum ac nobilem clericum et Richardi principis notarium. » Eo siquidem munere fungens 23 Aug. 1059 subscripsit litteris principis (13) ; anno 1063 vel 1064 abbas in Sardiniam missus, post reditum ab Alexandro II S. Laurentii abbas cardinalis est constitutus. Unde efficitur, Leonem novitium fuisse intra annos D. I. 1060 et 1064 (14). Quod si II, 16, legimus, eum cum puerulus esset, vidisse presbyterum quemdam plus centum annos natum, qui excæcationem Mansonis abbatis Joanni Sorano episcopo confiteri solitus fuerit, non possumus quin Joannem tunc nondum episcopum fuisse statuamus (15). Ut ut hoc fuit, bonæ indolis puer a Desiderio inter familiares mox receptus est et arcta cum eo necessitudine conjunctus, universis fere ejus usque ad obitum negotiis interfuit (16) ; cujus erga se merita grato semper animo recolens, in summa ejus memoriam habuit veneratione. Quo factum est ut Oderisius, qui illi successit, Vitæ Desiderii scribendæ officium ei injungeret, quod Alfanum (17) olim ut susciperet frustra rogaverat (18). Sed Leo per totum illum annum otium ad scribendum minime nactus est, cum plurimis semper distineretur negotiis. Nam cum Petro teste (19) « sanctitate et monasticis disciplinis ad plenum esset imbutus, et in divinis Scripturis apprime eruditus, » mature ut videtur se convertit ad rerum gestarum historiam atque vetera monumenta cognoscenda, et bibliothecarius monasterii (20) factus, non solum in causis hujus loci gerendis, verum etiam in apostolicæ sedis negotiis sæpe fuit adhibitus. Continuas autem Casinensibus pro possessionibus monasterii lites fuisse orandas, ex ipso hoc Chronico discimus, quæ per quantum temporis singulæ duraverint, quanta iis facessiverint negotia, ex uno estimare licet exemplo. Leo enim ipse scripsit relationem de causa Sanctæ Sophiæ in Benevento (21), quam ex Petri regesto edidit Gattula Hist. Cas. p. 54. Ejus igitur loci dominium cœnobio suo vindicaturus,

NOTÆ.

(2*) Prol. l. I.

(3) L. I., p. 50.

(4) Card. diaconum : carmen igitur post annum 1061 scriptum esse oportet. V. Chr. Casin III, 24.

(5) *Ita Gies.* Ut tibi *Ughellus*.

(6) II, 16.

(7) III, 34.

(8) Sed distinguendus ab eo est alter Joannes, cognomine Marsicanus, quem, cum in Capuano monasterio præpositus esset, fuerunt qui mortuo 1055 Richerio abbate eligere vellent. Hic, ut videtur, e præposito Casinensi 1058 factus est abbas S. Vicentii ad Vulturum, seditque annos 22, menses 4, dies 15; v. Chr. Cas. II, 89, 97. Desid. Dial. I, 6. Chron. Vult. p. 514.

(9) Reg. Greg. VII, apud Mansi, Conc. XX p. 125.

(10) 19 Apr. 1058-1087.

(11) Prol. l. III.

(12) III, 24.

(13) Gattula, Acc. ad Hist. Casin., p. 161.

(14) Certe verba l. I. aliam interpretationem admittere vix videntur, eam scilicet, ut reducem e Sardinia Aldemarium Leonis magistrum fuisse statuamus.

(15) Eodem modo quod addit *sanctæ memoriæ* intelligendum est.

(16) V. prol. I, III. Dedicationem ecclesiæ 1071 se præsentem vidisse ait III, 25.

(17) Ob. a. 1087.

(18) Prol. l. I.

(19) De viris ill. c. 30.

(20) Chr. Cas. III, 42. Etiam presbyterum fuisse apparet e Petri. Diac. *De ortu et obitu Justorum Casin.* c. 51. Decanum dicit J. B. Marus in notis ad Petr. D. *De viris ill.* 30, nescio quo jure.

(21) *Frater Leo bibliothecarius S. Casinensis cœnobii, qui hoc ipsum memoratorium scripsit, quæ ibi sunt verba ejus.*

cum « primo apud Romam in synodo venerabilis papæ Gregorii (22), et postmodum apud Melphim (1099, sept. 18) et Troiam (23) (1093, Mart. 11), et iterum Romam in synodo rev. papæ Urbani eum super diversis ac plurimis aliis (24) tum super hoc præcipuo negotio solemnem proclamationem fecisset, et nichil ex his usque ad hanc diem justiciæ recipere potuisset, contigit ut quadam die ex imperio dampni abbatis Odersii ad ipsius apostolici curiam pergeret qui tunc temporis (apud Beneventum morabatur. » Ibi exorta altercatione cum Madelmo abbate Sanctæ Sophiæ, papa « ad proximum synodum apud Barum habendam eos cum muniminibus » adesse jussit, ibi tandem ad finem causam perducturus. « Venitque tempus concilii ferme post mensem » (1098, Oct. 1); sed ne tua quidem sententia præolata, papa Beneventum post dies aliquot reversus, iterum partes audivit, nec tamen sententiam prætulit. « Post dies aliquot, pergit Leo, simul cum illo nobis in servitium ejus pergentibus, et super hoc eodem negotio rursus iterumque apostolicam sententiam repetentibus, scripsit Anzoni (Beneventanorum domino) a Ceperano epistolam, qua eum vice sua Casinensibus justitiam facere jubere. Ea data est III Non. Novembris. « Sequenti anno papa defunctus est; Anso post biennium perdidit Beneventum; negotiumque propter remansit infectum (25). » Similiter eum causis gerendis occupatum fuisse existimus, cum abbatem Capua redemptorem et pro officio suo comitaretur (26): eni de mandato sibi Desiderii vitam scribendi munere sollicitanti, se non quidem opus aggressum esse respondit. « Et quando, inquit, huic tuo parere imperio potui? quando tanta fore hoc anno cum in servitio domini apostolici ex jussione tua per Maritimam atque Campaniam, tum quoque in tulnet ipsius negotiis occupatus, vix per octo dies continuo in monasterio constiti. » Accepta excusatione Odersius jam universam ei comitibus historiam scribendam demandavit et summa cum diligentia Leo max. totum se ad magnum et multo gravius hoc opus convertit: otie ut apparet sibi concessa, ut post annum illum 1098 scribendi initium fecisse videatur. Sed ceptum opus non absolvit, neque ultra annum 1078 produxit: quanquam ne tum quidem calamum deposuisse videtur, eum ad dignitatem episcopi Ostiensis (27) et S. R. E. cardinalis a Paschali II esset evectus (28). Quod que tempore factum sit ignoramus. Anno 1101, Mart. 31, Odo decessor ejus inter vivos fuit (29); Leo autem nomen suum præceptis papæ subscripsit post Crescentium Sabinensem, Petrum Portuensem episcopum: Canonem Prænestinum præcedit; unde negatio an concludere liceat, eum post illos, sed ante Bononem fuisse ordinatum. Quorum Petrus quidem Mauricius qui a 1100 Hierosolyma petierat, a. 1103 jam successerat (30), Bone autem mense Maio 1107 in concilio Frencensi familiaris papæ affectus, mox Romam petiit: ubi episcopos ordinatus et Hierosolyma est directus Nam a. 1107 (31) Prænestinus episcopus ibi fuisse traditur, Bone a. 1111.

Anno Domini, 1111, Febr. 12, Leo Romæ fuit, cum Henricus V rex Urbem intraret, et capto eum cæteris cardinalibus papa, ipse cum Joanne Tusculano episcopo habitu plebeio indutus evasit (32), et Joannem quidem animando ad resistendum populo adjuverit, non est quod dubitemus. Sed eum neque captus fuisset, neque conventioni isti a papa extortæ subscripsisset, tamen coronationi regis, ne omnia denique turbarentur, deesse non potuit, et cum vice Albanensis episcopi primam orationem dixisset, deinde proprio fungens officio Henricum ad confessionem apostolorum perductum, unxit inter scapulas et in brachio dextro (33). Quod quam malo animo fecerit, æstimare licet ex eo quod III Non. Jul. Paschalis a Farfensina « Joanni Tusculanensi et Leoni Velletrensi (34) episcopis et cardinalibus in unum congregatis » scribendum duxit. Ubi quod Velletrensem appellat Leonem, ideo factum esse arbitror, ne vel juniori episcopo seniore, vel Ostiensi, primæ post Romanam Ecclesiam, Tusculanensem videretur postponere. Scribit autem: « Id quod in personam nostram, imo in Patrem vestrum præter ipsius Ecclesie judicium atque presentiam vos egistis, et si vobis ex zelo Dei visum est, non tamen ut mihi videtur canonico tramite incipistis. Non enim ebrietas sed emulatio id dietasse percipitur. » Quos deinde ita exhortatur: « Vos autem pro Ecclesia in Ecclesia

NOTE

(22) 1078, ut videtur; v. infra III, 42, et Bipium ap. Mansi, Conc. XX, p. 511

(23) IV, 7.

(24) E. g. de eccl. Cinglensi, v. infra IV, 18,

(25) Cf. Chr. Cas. IV, 48, 60.

(26) V. prol. I, 1.

(27) Et Velletrensis. Nam utrumque episcopium post Mincii illius tempora ita fuisse conjunctum, ut episcopus ab una alterave diocesi nullo discrimine facto appellaretur, evicisse mihi videtur Al. Borgia *Istoria di Velletri*, p. 214 sqq., quidquid contra proferat F. A. Maroni, *De eccl. et ep. Ost. et Velit.*, et Romæ 1766, 4o, p. 71.

(28) Certe cum in catalogo abbatum cod. 4 Odersio, cui opus suum inscripsit (ob. 1105), anni regiminis non ascripti sint, codd. 3 et 4 Girardo (1111-1123) annos non assignant. Tamen non nego hos abbates ab eodem addi potuisse, qui Odersium II ascripsit. Petro teste, prologo l. IV, opus morte præventus explere nequivit.

(29) Gatt. Hist. Casin., p. 54.

(30) Falco Benev. ipse.

(31) Acta SS. Jan. I, p. 833. Ekkeh. Urang, ad a. 1116. Baronii Ann. a. 1107, c. 18. Cæterum hic adnotare libet, quæ apud antiquiores scriptores de horum temporum cardinalibus disputantur, duobus erroribus omnia esse infecta: primo quod portio quedam actorum concilii Later. a. 1115 a Martenio primo editore (Thes. IV, p. 127), quem cæteri secuti sunt, negligentia quadam cum actis concilii Guastallensis sit conjuncta, altero quod subscriptiones falsissimæ præcepti Paschalis II a. 1105, Dec. 27, pro genuinis sint acceptæ. — De epitaphio Bernardi ep. Prænestini, quod Baronius non bene a. 1107 assignavit, v. Giesebrecht. De litt. studiis p. 37.

(32) Chr. Casin. IV, 38.

(33) Guill. Malmesbur. V, 423, cf. infra IV, 37, II.

(34) Ita cod. Vat., teste Al. Borgia, p. 214. Hist. Vel.

agite, ut illum Ecclesie Dei zelum, quem habetis et habere ostenditis, ipsa experiatur Ecclesia. » Hac igitur summ pontificis admonitione Leo noster ab amicorum conserto videtur esse revocatus (35) : qui potius operam papae praesumptam esse putavit contra scotos hostibus aeerhioses, litterisque a Paschali acceptis Casinum venit et Brunum Signinensem episcopum ut abbatem renuntiaret coegit (36). Quo negotio mense Augusto vel Septembri ejusdem anni Peracto, Romam pedijt, ubi in Pallariae monasterio Casinensibus subjecto hospitabatur (37). 1112, Jan. 24, in ecclesie Sancti Laurentii in Lucina altari craticulam hujus martyris solempniter deponit, Kalendis Febr. altare primarium dedicavit (38). Deinde XV Kal. Apriles in concilio Lateranensi primarias partes egit, et quod per vim et inordinate geri papa noluerat, jam consenti-ene eo fecit. Nam chartam illam qua exortum a papa privilegium de investituris ecclesiarum condemnatum est, a Gerardo Engolismensi, Leone Ostiensi, Gregorio Terracineni, Galone Legionensi episcopis, Roberto tit. S. Eusebii et Gregorio tit. Apostolorum presb. cardinalibus « communi aliorum consilio dictam (39) » fuisse legimus (40) ; id est ut opinor, verbis conceptam. Vides Leonem socium strenuorum Ecclesie propugnatorum, separatim tamen a Joanne et Bruno, qui ea die ne adfuerint quidem concilio (41). — Post hæc Leo anno 1113, Febr. 11 et 13, Beneventi praesens fuit, cum lis quædam Casinensium cum Terracinae abbate didicaretur, sed a sententia dicenda, utpote monachus Casinensis, abstinuit (42). 1114, Febr. 25, Lateranis privilegio Ecclesie Marsicanae subscripsit (43) ; Jul. 6, ibidem, alteri, quod canonici Sanctae Mariae in Portu Ravennae acceperunt (44). Obiit ante annum 1118, quo Lambertum episcopum Ostiensem fuisse constat (45), die 7 Kal. Junias (46).

Scripta Leonis opera enumerantur a Beza ad Jacobi libro De viris illustribus Casinensibus, c. 30, his verbis : *Fecit sermones de Pascha. De activitate. Historiam peregrinarum. Historiam Casinensis archisterii divisam in libros 4. Vitam sancti Marcellini, et alia quamplurima, quæ in nostram non venerunt potitiam.* Ex his alia perisse videtur, Vita autem sancti Marcellini inedita remansit, cum prolegum et epilogum cum initio translationis Gattula e cod. 413 edidit, Hist. Cas. p. 188, 911. Scripserat eam jubente Oderisio I abbate. rogatu Roberti comitis filii Rainulphi, qui « puper » agniti esse Gattulam transtulerat, s. A. 1094. Sermone quoque festo translationis die ii Kal. Apr. habendum Joan. Mabillon e cod. Cas. eruit et Leoni ascripsit, editum in Martenii et Durandi Coll. ampl. VI, 879-984, cui inserta est accurata translationis historia, simplici sed nitido stylo scripta, et qui Leoni nostro optime conveniat. — Chronico autem Casinensi prolusisse videtur narratione quam De consecratione ecclesiarum a Desiderio et Oderisio in Monte Casino ædificatarum scripsit. Eam Leonem tribuendam esse jam Cam Peruginus probavit (47), neque, ut mihi quidem videtur, cuiquam dubium esse potest. Auctor enim, qui post a. 1094 sub Oderisio abbate scripsit (48), sed jam majoris ecclesie consecrationem a. 1071 praesens vidit (49), aperte profletur se Gesta Desiderii scribenda sibi proposuisse, cum post brevem ecclesie descriptionem dicat : « Quantitatem autem ipsius ecclesie, et qualitatem, seu ornamenta, quoniam non fuit mei propositi ex integro in hoc sermone describere, et alio loco cum reliquis operibus praedicti omni abbatis latius Deo volente, comite vita penduntur, id tantum quanta gloria quantaque frequentia sit consecrata, pro posse narrabo. » Et ultima verba : « Quorum omnium nomina cum reliquarum ecclesiarum pignoribus pariter suis in locis Domino juvante scribemus ; » — ea, inquam, faciunt ut credam eum jam tum de Chronico scribendo cogitavisse. Quod ad ea tempora usque perducto, multa ex hoc opusculo eisdem plerumque verbis, — nam scribendi genus in utroque plane idem est, — inveniunt ; sequentibus Patrus diaconus usus est. Exstat in cod. Casinensi 47, unde descriptum edidit Ant. Carracciolus in Chronologia antiquis quatuor, Neap. 1626, 4o, cum quibus iterum prodit in B. A. Muratori SS. Rerum Ital. vol. V, P, 76, Nos partem posteriorem Leonis Chronico adjunximus.

NOTÆ.

(35) Nisi epistolam illam in alium annum reponere mavis, quod mihi minus placet.

(36) Chr. Casin. IV, 42.

(37) IV, 81.

(38) Baronii Ann. ad h. a.

(39) An dictata ?

(40) Mart. Theg. IV, p. 128. Mansi XX, 1212.

(41) Nam ita conjungenda esse verba Mon. Legg. II, B, p. 188, æquidem persuasum habeo; cf. Guil. Malinesb. V, 486.

(42) Gall. Ac. Hist. Casin. p. 714.

(43) Ughell. I, p. 892.

(44) Bull. Lateran. p. 8.

(45) Mart. 21. electioni Gelasii interfuit, Pandulf. Pis. in Murat. SS. R. It. III, p. 381.

(46) Necrol. cod. 47, ap. Gattulam, Acc. Hist. Casin., p. 855.

(47) Series abb. Casin. in Oderisio I.

(48) Ante a. 1103, ut videat, cum dedicationis ecclesie S. Stephani (Chr. Casin. IV, 48) nondum meminerit.

(49) Nam ipse ibi ait : *Hæc omnia ita fuisse nemo legentium ambigat, quæ utique non ab aliis tradita, sed revera propriis oculis visa descripsimus.* Cf. Chron. Cass. III, 25.

Cod. autographus Monacensis.

fuisq; illacā munime fetēdu ducēas. misit aegtopoly. Et cetero
ceteros ubi degenēas ceteros ceteros. pmp eduxē as mactyolagmēte oed
locā fundamā ilocā ubi scōc cenā sic pōcā. Et inde pfluvū
ascēden ceteros usq; fundos / ubi scōophus est effi. Et cū calncy
suā depopulēcā / accādē ceteros pūtaunē. Et i fōmāms
collyb; suā cāffec cōponunē. h; pōpōc cōdūcōs / illo pōcā cōpō

^{In hunc locum sol. obfcurus est hōtā pōpōcā. lūc uōmāp dōlle appōfōrē.}
Epo, Et sequēnā cōnno dēfunctō p̄mo
oatōnē. oatō p̄cōs lūpōcōr uēma
cāpūō. Et cōbūc cōfēnā. Et dē hōdē. cōlā
b; p̄m. B; eūmō cū pōf h; cō pōndū fēc
p̄ncēp̄ pūgnāntē cū p̄cōs cōpū b; b; cū.
cāpūō cōb; h; est. Et cōfēnā nōpōl; dēpōr

dies. quo usq; illy apud dragesc usq; p̄dicat

us

obsidēntē, locm nonāc hōtō dīq. Quid
igūnē motō i dīes ceteros. Et nūl oīmno
cōgēntē fūstā cōmp; cūmācōs. Insup
g; cōt cōcndē. Et oī unācūmā cōfēnā
cōgēntē. nūcūlq; cōp̄idēntē. Cōnā

cūl; cūmūl; plūmā cōc cōp̄s fignāc x p̄s effēc. Eodē cōnno
g; cōc cōcōdānd; dēctōs pō mōcōc. Et cōfēnā cōpō h; cōcōc
p̄tūdā cōffimōs ualdē uīfōs cōd h; pōcōcōtē cōfēnā. q; uī cōg
nōmācō mōnō mōcōhū cōpōcō fōhōs cōtān; mīfōd. f; d; h; cō
f; d; h; cōl; cōl; cōcōcōcōl; uī fūū. Et hūmō h; cōl; cōp̄m sīlūg
cōcōndē. Et p̄cōd; cōfē h; cōp̄m cōmācō h; cōcōcōcō. Quōf; h; p̄r
mūmōf hōnōtōcōbīl; cōf; cōp̄m. Et h; [redacted] mūcō. In cōfē

Restat ut de Chronico Casinensis cœnobii accuratius dicamus ; quod quo melius fieri possit, primo loco proponenda esse videtur codicum manuscriptorum descriptio. Exstant igitur præter codices editionis Ambrosianæ, de quibus mox dicendum erit (50).

1) Cod. reg. Monacensis. inter Benedictoburanos 123, mbr., in 4. Bontinet Cantica canticorum, Librum Sapientiæ, Ecclesiasticum, sermones diversos, postremo foliis, ut nunc numerantur, 85-189, Chronicon Leonis, quod cum illis recentiore tempore colligatum est per hominem imperitum, qui non pauca marginibus foliorum inscripta resecurit. Priora illa in Germania exarata sunt, Chronicon autem manu Beneventana admodum pulchra et constanti (51) cujus specimina dedimus. Quaterniones 14, quorum tamen 5 et 14 duerniones sunt, secundus folio inserto auctus est, manu non valde antiqua in ultimis foliis signati sunt. Membrana fortis, satis alba: decem priorum quaternionum rescripta, ita ut lineæ cum Leonis verbis non; convenient, et antiquioris scripturæ vestigia inter versus appareant. Ea sæc. xi esse videtur, caractere Romano. Ultima 4 folia ejusdem membranæ sunt, lineis jam signatæ, sed literarum vestigia non apparent. In cæteris paginis, quibus paulo crassior est membrana, lineæ vicinæ binæ stylo ductæ sunt, quas in utroque margine binæ de summo ad imum currentes finiunt. In Imo margine folii 1 manu sæc. xv scriptum est; *Benedicti peirn et in fine libri: Iste liber attinet huic monasterio Benedicten Peiren.* Sed ad Burenenses ex alio pervenit monasterio; est enim Cassinensis et quidem ipsum Leonis autographum; quod ex toto ejus habitu patet. Nam continet primum, ut ita dicam, operis nucleum, brevem satis narrationem, diversis, scriptorum manibus exaratam, quam deinde sua manu Leo et correxit et innumeris additionibus auxit: magna sæpe folii parte erasa et minutioribus litteris rescripta. Primo scribæ 6 priores dedit quaterniones, qui primum librum continent, et secundi in tribus ultimi folii partibus initium: quod Leo cum jam aliquot locis correxisset et auxisset, totum expunxit. Nam iterum scriptum exstat initio quat. 7, alterius scribæ manu, quem deinde f. 154 verbis *Quæ omnia* (II, 43.) tertius excepit. At ultima 4 folia sua Leo manu scripsit, litteris minutioribus, margine fere nullo. Folia quoque 120, 121, erasis quæ ibi scripta erant omnibus ipse denuoscipis. Nonnunquam etiam cum margines foliorum ad additiones inscribendas, non sufficerent, schedulas assuissse videtur, quæ postea perierunt, cum signa in textu posita non semper habeant quæ sibi respondeant, ut I, 45. II, 7, et II, 9, quo loco in nullo codice quidquam insertum legitur. — Nos quæ in hoc codice ab initio scripta fuerunt l. signavimus: quæ auctoris manus addidit etsi non eodem omnia tempore, 1^b: interdum 1^c quæ alio tempore superinduxit. Finitur narratio II, 92, electione Friderici abbatis, in media pagina, ita ut nihil periisse appareat. Eorum autem quæ in marginibus foliorum scripta bibliopegi nobis erupuit stultitia, nonnulla servata sunt in apographo, quod jam s. xii in monasterio Burensi factum est, scil.

1) Cod. reg. Monac. inter Benedictobur. n. 146; in 8° min. Codicem enim autographum jam circa a. 1137 Burum delatum esse existimo per abbatem Engriscalcum, qui innocentium II frequentasse et Lotharium imp. secutus esse dicitur (52); Burenenses autem illum, cum lectu esset difficilior, descriperunt in membrana alba, crassa, lacunis vitiosa, littera Romana, cujus specimen adjicimus; satis accurate, sed eorum quæ in margine scripsa sunt nonnullis omissis, iis præcipue quæ palidiora atramento scripta erant. Sed quæ recepta sunt ostendunt codicem tunc adhuc integrum fuisse et illæsum. Hoc autem apographum jam mature male habitum est. Is enim qui c. a. 1250 judicem librorum Burenensis ecclesiæ scripsit, nostros hoc modo designavit: *Liber de situ Montis Cassini. Item XVI coternuli de Monte Cassino* (Pex Thes. III, 3. p. 622, 623). Scil. 16 est ultimis quaternionum qui supersunt, sed in medio c. II, 4, desinit. Præterea autem quat. 1, 2, 15, desiderantur: quæ omnia manus s. xv diligentissime supplevit, annexis et insertis foliis et foliis chartaceis, et læsa membranæ folia ubique agglutinatis laciniis sarsit. Desumpsit hæc ex cod. 1, jam tunc ita ut nunc est truncato; quare nullius ea sunt utilitatis ad editionem nostram.

2) Cod. Cassinensis mbr. 851, nunc 450, sæc. xiii, litteris Langobardicis exaratus, continet Leonis chronicon cum continuatione Petri diaconi et Chron. anonymi Cassinensis 1128-1212; eadem omnia manu scripta. Primam ejus paginam nitide pictam Historia Casinensis Ludovici Tosti lapidi inscriptam

NOTE.

(50) Cave ne ex loco Ludovici Tosti, Storia della badia di M. C. Napoli 1842, 4°, II, 317, Velitris cod. Leonis esse conjicias. Nam ibi nullum invenies. — J. B. Marus ad Pætr. diac. De viris ill., c. 30, commemorat exemplar Leonis, in quo Lucas Holstenius plurium mss. exemplarium variantes lectiones ad-

notavit. Sed hoc in biblioth. Vat. frustra quæsitiv Bethmannus.

(51) *t. b. d. c.* geminatum duobus tantum locis lineolis insignitur, quibus præterea caret.

(52) Monumenta Boica t. VII, pag. 36, 97.

Cod. regius Nonacensis olim Benedictoburani n. 146.

noſte beate di genitrici
7 ſemp uirginis marie qđ

Hic fuit tēporib; p̄ dicti
cōſtantini i p̄atoris; leo
niſ filiu el; ſtephanu p̄p̄
tici et p̄ fau gūſul fidu-
ciſ. Qui cōp̄ leco ſua tēporiſ
curſu defuncti ē u. nōn
1471 anq; uocra p̄ deceſſo

.s. angli d' fottano. ſ. p̄ et ipemula
currerem decaſa p̄ enb; p̄ icendat
dura magna necn; ſeruoſ et an
cullaſ multat; d' uerſi in locuſ.
et alia plurima qđ ſuaſ manu
manuſ; continent. Poſtmodu
iade iſt; rediens capuā eū p̄
d' et eū q̄ uo uo d' p̄ ſa d' in iſt; eū
uilla ſuoſ uocit; nō uo d' p̄ ſa d' iſt; eū
qđ m; aſ eūſ; p̄ ſa d' ſua eū d' p̄ ſa d' p̄
cui; nō uocit;

Iſte tēp̄ defuncto ſa dicto
lothario. p̄ uſario regnū
franco d' uſu ē. ſa d' uo
ſup d' eū. ludowic; o; karl;
germani ipſi; Baſoaria ce
aſtania regobat. ſimoge
niſ u; fili; et ludowic; nōle
eſorut; itali; ſecū locha
ri potit; ē aſ. Teretia u. kar

et nobium lora d' et iſt; p̄
natiſ; ſuoſ; illa ſua o; ſuo
ataſſima; p̄ ſa d' o; d' e
nobiel; iſt; ſa d' p̄ uo d' que la
de p̄ncipia ſua p̄ ſa d' p̄

ſiſſimo uenerabili cenobis Caſ i y e n ſ i ſ abbati O p p r i ſ i o .
ſi Leo cognomine Garſianuſ. debito obedientie ſamulatum.
Innumerat m̄ i adudū urā beatitudo pat̄ uenerandiſſimo,

ſine ad oraci et ad oratū reuerent; exoſulari
ſi monaſtio p̄ terea barregentiſ ai ap̄ d' ito ſreſſo p̄ a
dalſopni ap̄ e idē abbaſ p̄ ceptū d' iſt; oſ ſuaſ p̄ t̄ nō cōiſ
recepit; quendū iſt; ſem buioſ; ſuoſ; gregariſ ualbe t;
ligoſti q̄ aſ; d' uo d' abbaſ; ut aſ; t̄ ſa d' uo d' iſt; ac d' uo d' uo d'
ſu d' eret; t̄ iſt; ſu d' eret; p̄ t̄ m; q̄ ſu d' uo d' uo d' uo d' uo d' uo d'
racem amariſ; p̄ eligit; q; ſu d' uo d' uo d' uo d' uo d' uo d' uo d'

exhibet 1, 347. Ex hoc codice diligentissime expressa est editio Angeli de Nuce (53), restituta tantum suis locis diphthongo pro simplici e; signavit eum A, addiditque varias lectiones codicis B, i. e.

3) Cod. Casinensis 202, mbr., sæc. XII, litteris Latinis, solius Leonis qui subsistit in fine cap. 33, l. III, post verba *apostolorum principis Petri*. Cujus in lectionis varietate adnotanda cum Angeli fide standum esset, quem tamen nonnulla prætermisisse apparet, eas lectiones quæ ex ejus silentio codd. 2 et 3 communes essent, ed. signavi.

4) Cod. regius Stuttgart., chart., sæc. XV. Leonis Chronicon ad eundem cum 3 terminum deducit, additis verbis *fundata est* ubi nulla rubrica facta partem c. 45 l. I adsuit postquam scripsit *Deo gracias*; deinde rubricator hæc addit: *Scripta est hec Cronica per me fratrem Andream ysengrin de lantsperg juxta fluvium lici, dyocesis Augustensis monachum professorem et presbiterum in monasterio Blawburgensi dyocesis Constantiensis non longe post annum sue professionis videlicet circa Annum domini Millesimum quadringentesimum septuagesimum septimum, plus vel minus, quam professionem fecit venerabili patri, patri Udalrico Kundig abbati hujus monasterii blawburgensis*. Nomen monasterii corruptum utroque loco crasso, purgatum est. Sed remanent alia ejusmodi menda in primis capitulo litteris admissa, nec desunt in ipsis Leonis verbis ut fr. Andreas quæ scripsit intellexisse non videatur: exemplari ut apparet usus litteris Langobardicis scripto, cum non semel pro t ponat at vel it, pro ejus quem qui, pro k lē. Quin integros versus omisit et dimidias diversarum vocum partes composuit e. g. I, 35. Quo fit ut consulto quidquam mutavisse minime sit credendus, et cum levioribus scribendi vitis abundet, cæterum exemplar suum accurate expressisse videatur (54).

Quatuor igitur hi codices ita inter se sunt diversi, ut operis formam nobis exhibeant tribus vicibus plurimis in locis mutatam et plane aliam: de quo profecto quid sentiendum esset, incertum maneret, nisi cod. 1 auctoris autographus optatum nobis præberet criticæ normam, et totam Leonis scribendi rationem ante oculos poneret. Si quidem primam ibi habemus et adhuc tantum inchoatam operis speciem. Quod tamen et hic diligenter scriptum est, et litteris majoribus rubricisque distinctum, sed ita ut pro absoluto nondum haberi possit. Adhuc enim pauca tantum continet eorum quæ in prologo auctor se daturum esse pollicitus erat, privilegiorum et aliorum documentorum de singulis monasterii possessionibus. Itaque nactus nitidum cæpti operis exemplar, primo quæ scriptorum negligentia vitata erant correxit (55), deinde in suis ipse verbis plurima mutavit, quo melius oratio procederet, tum in rebus correxit minus vera et nova addidit: præcipue autem documentis archivi Casinensis perlustratis, ubicunque in marginibus foliorum spatium suppetebat, summas eorum ascripsit, quas deinde signis positis suis quasque locis ascripserat (56), multa dum scriberet ipse statim corrigens, alia addens, quæ si omnia adnotare voluissem, nullus variarum lectionum modus esset. Sufficere videbatur ad cognoscendam ejus scribendi rationem specimen in tabula adjectum cum quæcumque alicujus momenti esse viderentur, religiose indicavisse; eorum tantum quæ ipse dum scriberet statim eodem calamo correxit, leviora omittens. Sed cum ita omnia Leo addendo et corrigendo implevisset, ut nove exemplari opus esset, liberum ita correctum et auctum describendum curavit, quo facto similiter in expolendo eo et ampliando perrexit, et continuationem usque ad a. 1075 adiecit. « dinceps reliqua descripturas (57). » Ejusmodi codicem nactus Petrus diaconus, qui continuandi operis curam susceperat, nonnulla de suo addidit, cum miracula aliqua et Desiderii Dialogis petita, tum nonnulla de gentiliis suorum, esumit Tusulanensium, rebus que nos in imam paginam rejecimus. Cætera autem quæ ipse in verbis Leonis mutavisse arguitur ab Angelo de Nuce, in priore operis parte paucis locis exceptis jam in ipso Leonis autographo invenimus, ut etiam in sequentibus fidem ejus in hoc criminari non liceat. Solum cap. III, 34, liberius tractavit, quippe

NOTÆ.

(53) Quod hic pro k ubique posuit he, mirus error est e litteræ forma natus, qualem in tabula expressam invenies.

(54) In primo folio codicis vacuo hæc manibus eævis scripta exstant: A. D. 1503 *Ulricus dux de Wartenberg und dicitus graf zu Minspeltari regimem suscepit quarta feria ante festum Marie Magdalene sanctorum 17, cum consensu omnium provinciarum suorum. A. D. 1503, sub Maximiliano Romanorum rege aparuerunt cruce in vestimentis hominum et etiam in corporibus multiplici forme et coloris in tota Germania, et etiam alia signa passionis. In fragmento folii membr. quo liber antiquitus ligatus huiusmodi s. XVI scripsit: Dux cronice famose in hoc libro continetur. Prima de sancto benedicti vita*

ac regimine ipsius ac successorum ejus in monte cassino et aliis monasteriis. Secunda de friderio magno imperatore et successione ipsius. Et in fragmento chart. agglutinato: Ludwig hasperger mastertin.

(55) E. g. *lanbarium* corr. *lanab.*, *inpostrem* o. *imp.*, *Angus cerei* o. *Auguste rei*, *aito* o. *Otto*, *sepulchro* o. *sepulchro*, *misets* o. *misets*, *quiscardus* o. *visc.*, *quæcto* o. *tacto*, *ediffetis* o. *edif.* et alia plurima.

(56) Sed non semel accidit ut ea loco alieno insereret, vel non bene orationis filiam interrumpere, quod postea aliquot locis correxit. Evidens mendam habet I, 10.

(57) III, 17; cætera dinceps plene obsequuntur, III, 25.

quod ab auctore nondum satis elaboratum esset. Nonnulla vero menda scribæ codicis nostri aliquantum posteriori attribuenda sunt, quanquam et hic satis diligenter opera sua functus est (58). Leo vero ipse calamum nondum deposuit, sed eodem modo pergens novam Chronici editionem paravit, quam cod. 3. præbet, immunis a Petri additionibus, sed scribæ negligentia sæpe vitiatas. In ea editione verba plurimis locis mutata sunt, ordo etiam capitum non semel inversus, sed in rebus pauca vel mutata vel addita; II, 56, integrum caput resecurit. Ejus generis codicem in usus suos verterunt auctor Chronici Casinensis quod sub Anastasii nomine fertur, editum in cl. Murat. SS. II, 351, et auctor Chron. Vulturvensis. Etiam Petrus diac. de octava S. Bened. Leonis c. I, 20, e cod. 3 mutuatus est.

Sed Leoni nondum satis placebant quæ scripserat, et cum nova quæ adderet non haberet (59), in verbis denuo plurima perpolivit, itaque novissimam paravit editionem, qualem præbet cod. 4. Is enim iis quidem locis, quibus 2. et 3. discrepant, fere semper cum 3. facit, at in aliis iisque plurimis orationem exhibet magna cum diligentia rursus emendatam. Qui cum admodum recensisset, dubium esse poterat an non alius quispiam hanc Leoni operam navasset. Verum totus orationis color Leonis est, et quæ mutavit eundem prorsus stylum sapiunt, quo inde a principio usus est: scilicet præcipue cavens ne idem verbum intra breve spatium bis occurrat, præterea eleganti et numero sermoni studens, adeo ut vel ipsos Caroli ad Paulum versus mutare ausus sit. Omnem autem eximit dubitationem, quod eandem hanc Chronici editionem jam paucis post Leonem annis vulgatam fuisse apparet. Nimirum ipse Petrus diaconus cum multa scriberet, ea sæpius usus est quam sua editione et in sermone de oct. S. Bened. Chronici Cas. II, 69, 75; De Justis Cas. II, 1, 2, 30, 57, 59, 63; III, 8, ex hujus generis codice mutuatus est. Accedit quod suppositæ Zachariæ (60) et Benedicto VIII (61) bullæ, quæ jam in regesto Petri exstant, et integra fere Leonis capita continent, eundem cum cod. Stuttg. textum exhibent (62). Quas ex Leone sumptas, non vero ab hoc excerptas esse, inde apparet quod in codd. nostris verba diversis vicibus mutata esse videmus, cum ille in fontibus adhibendis plane contrario modo procedat, dum prima vice ipsa eorum verba ponit, deinde suæ ea orationi similia efficit. At fieri potuit ut vel ipse Petrus vel aliquis coævus correctoris officium susciperet; sed tum vix poterat non accidere, ut non uno saltem ex tot qui mutati sunt locis diversam a Leonis ingenio scribendi indolem deprehenderemus, neque profecto ulla causa apparet, quæ quemquam præter auctorem inducere potuerit, ut eum sibi laborem sumeret.

Post Petrum manum operi admovit Ambrosius Traversarius, celeberrimus Camaldulensium ordinis generalis, qui Florentiæ obiit a. D. 1439, Oct. 21. Is Chronicon Casinense emendandum et abbreviandum suscepit (63), rogatus a Ludovico Barbaro abbate S. Justinæ; cujus codicem conservatum in cœnobio S. Michaelis Muriani Venetiis (64) pro genuino Leonis opere edidit Laurentius Vincentinus monachus, Venet. 1513, 4°. Quam editionem repetiit Jac. du Breul, Paris. 1603, fol., cum Aimoino De gestis Francorum.

Qui eos secutus est Matth. Lauretus Hispanus, monachus Casinensis, Neap. 1616, 4°, codice quidem usus est Casinensi, sed ipse diasceustæ opera functus plurima pro libitu mutavit vel amputavit, neque ulla fide dignus est. De quibus editionibus cum fuse egerit cl. Gattula, Hist. Casin., p. 879 sqq., hic quæ diximus sufficere videntur. Specimen autem utriusque editionis invenies III, 49.

Genuinum Leonis et Petri opus primus edidit Angelus de Nuce abbas Casinensis, Paris. 1668, fol., accurate et diligenter, et commentarium addidit amplissimum, sed qui non multa nobis utilia præstet, præsertim post insigne Erasmi Gattulæ opus, Historiam dico Casinensem, Venet. 1733, fol., cui volumen Accessionum addidit 1734.—Angeli editionem, cum additionibus ad notas quas Romæ 1670. fol., dederat, iterum excudi jussit L. A. Muratori in SS. RR. Itt. IV, Mediol., 1723, fol.

Oderisius abbas Leoni mandaverat ut, a beato Benedicto sumpto principio, abbatum seriem et gesta casusque monasterii enarraret, insertis privilegiis cæterisque documentis, quibus jura et possessiones monasterii niterentur; adderetque quæ « interim occurrerent de operibus seu gestis clarorum virorum harum duntaxat partium. » Quod ut perficere posset Leo libros operi necessarios acquisivit, fundamenti loco ponens *Chronica Joannis abbatis*, quo nomine completi videtur in cod. Cas. 353 scripta exstant, edita in hujus collectionis Vol. III, SS. Benedicti, Casinense et comitum Capuæ Chronicon, cum epistola

NOTÆ.

(58) Non raro omittendis verbis peccavit.

(59) I, 58, de S. Sophia accuratius loquitur; c. 66 addit *Teanensis*; II, 1, *nobilis*.

(60) Ap. Vicentinum et Breulium in App. Chronici. Margarini Bull. Cass. 1, 3. Tosti 1, 82.

(61) Ib. Margarini 1. 7. Tosti 1, 281.

(62) V. Chr. 1, 5; II, 43.

(63) Nactus ut apparet apographum cod. 2.

(64) N. 727. Mittarelli, codd. S. Mich. p. 42. Alius servatur in bibl. Chisiana, pulcherrime scriptus, sign. J. VII. 258, mbr., fol. — Ultimo folio hæc inscripta sunt: *Expl. l. IV, et ultimus hystericæ Casinensis mon.*

per fratrem Leonem Marsicanum et per Petrum diaconum editæ, expolitæ vero per fr. Ambrosium generalem Camald. quam ego Joannes scriba revivimus in Christo patris d. Murioci de Aretio gen. Camald. de ejus mandato feliciter transscripsi a. D. 1466. de mense Junii. Deo gratias. Ea autem Hist. Cass. Leonis Ost. cum addit. Petri quæ habetur in cod. bibl. Vatic. 2961, chart., fol., s. xvi, per Augustinum Patricium abbreviata est in usum card. Francisci Piccolomini. Quo ille cod. usus sit, tacuit, sed proxime accedit ad edit. Nucei.

Pauli ad Carolum (65), capitulari Ludovici Pii (66), pacto divisionis (67), et iis quæ I, 32, exscribit de consuetudine monasterii. Præterea operi adhibita scribit Historiam Langobardorum (68), et Chronica Romanorum imperatorum et pontificum: catalogos scilicet, quales nonnulli eorum temporum supersunt. Sed Gesta quoque pontificum cognovisse videtur (69). Præterea in prologo sola documenta domestica commemorat, Casinensis scil. monasterii et cellarum ei subjectarum S. Angeli de Barregia, S. Liberatoris de Majella, alia. Quibus ea sunt adnumeranda quæ de casibus monasterii, de ædificiis sub unoquoque abbate constructis, aliaque id genus solus refert, necrologiis quoque, inscriptionibus et epitaphiis usus. Etiam Vulturmensium (70), Casæ aureæ (71) et Beneventanorum (72) monumenta domestica inspexit. Præter hæc ad manus ei fuerunt Gregorii Dialogi (73), Fausti Vita sancti Mauri ab Odone ut videtur interpolata (74), Chronicon Salernitanum (75), Translatio XII fratrum (76), quæ Alfano tribuitur, vel ea antiquior alia, cum ejusdem generis de S. Bartholomæo (77) et S. Mattheo 78 scriptionibus, Caroli ad Paulum versus (79), Dialogi Desiderii (80), Annales Beneventani (81) et Casinenses (82), Vita S. Adalberti (83) Petri Damiani ep. ad Mainardum (84), et sermo de vigilia sancti Benedicti (85). Ex his igitur aliisque scriptionibus nunc deperditis, ex quibus etsi non multa, aliqua tamen præcipue de Capuanorum rebus (86) hausit, vulgi quoque narrationibus adhibitis (87), et quæ a cœvis testibus audierat addens (88), historiam contexuit, quam deinde cura nunquam intermissa emendavit et auxit. Nam non solum quæquæ in privilegiis aliisque archivi documentis reperiret, sedulo addidit, verum etiam cum ex iisdem quibus antea usus fuerat libris, tum ex aliis plurima et correxit et ampliavit. Ita Erchempertum jam commemoraverat quidem (89), at nunc deum in partes vocavit (90); præterea Romualdi Vitam a Petro Damiani scriptam (91), et quorum origo nos latet, nonnulla de Caietanorum at Saracenorum rebus (92), de Ungaris (93), de Ademario (94); Roffridi quoque usus narrationibus (95), Novam deinde elaboraturus editionem, insigne nactus est adjumentum, Amati dico Historiam Northmannorum, cujus auxilio quæ de iis jam scripserat recognovit (96). Opus non parvæ utilitatis, quod diu latuerat, nuper in lucem protulit V. D. Champollion-Figeac (97), in sermonem Gallicum versum s. XIII, cum aliter ad nos pervenisse non videatur; cujus auctorem, quem Leo tacet, Amatam fuisse in prolegomenis evicit editor. Præterea nova donationum excerpta adjecit, et alia sed pauca de temporibus pontificum (98), de permutatione Beneventi cum episcopatu Babenbergensi (99). Continuationis quam adjecit, fontes non novimus, præter ea quæ et hic Amato debet (100), et Petri Damiani epistolis (101). Testem oculatum solum nominat Jaquintum (102), sed plurima Desiderii et aliorum narrationibus niti, prologo I. III prodit; postremorum ipse testis fuit. Postea novis auxiliis non usus est; tantum fabellam inseruit de Henrico II (103), nescio cujus ab ore acceptam, et Nicolai II constitutionem de eligendo pontifice, quæ neminem tunc latere potuit; pauca præterea de Marsorum comitibus III, 17, 23.

NOTÆ.

- (65) I, 12.
 (66) I, 16.
 (67) I, 29.
 (68) Pauli, I, 1, 2, 4, 5, 15; II, 44.
 (69) Non est quod dubitemus, Leonem Gestis Pontificum usum esse. Nam schedula illa, in Petri Reg. a scriba ipso paulo post inserta, nihil continet nisi *Preceptum Garuli regis Ecclesie Rom. Adrianus papa — Lateranensis bibliotheca*: v, Borgia Del dominio temporale, etc., App. p. 3. Præterea nihil de his rebus in Reg. Petri exstat. Quæ manus prima scripsit I, 12, aliunde sumpta sunt, quæ addidit, ex Adriani Vita coll. Erchemp., c. 9. E Vita Steph. III fluxit I, 8, assumpta ex c. 12 finium descriptione: I, 18, e Vita Leonis III. Sed pactum Ludovici, I, 16, unde acceperit nescio.
 (70) Iisdem quibus auctor Chr. S. Vincentii usus est, I, 4, 12.
 (71) I, 37.
 (72) I, 9, 20, 24; II, 24.
 (73) I, 1, 2, 59.
 (74) I, 1, 3.
 (75) Quod I, 20, Erchemperto tribuere videtur, cum cujus Historia in cod. Vat. conjunctum est. Sed pauca tantum inde assumpsit v. I, 7, 8, 15; II, 9, n.
 (76) I, 9.
 (77) I, 24.
 (78) II, 5.
 (79) I, 15.
 (80) I, 19, 27; II, 21, 22, 34 sqq.
 (81) Quanquam id dubium est, v. I, 49, n.; II, 44 66.
 (82) II, 9, 24, 25. Utrique editi sunt Mon. SS. III.

Sed aliis quoque Cas. annalibus usus est, quos postea Anonymus quem optime Gattula edidit Acc. p. 827 sqq. descripsit: nam hunc Leonis opere non usum esse inde apparet, quod quæ uterque habet, in primo tantum Leonis codice inveniuntur, ab eodem postea vel mutata vel omissa; v. II, 37, 56, 59, 62.

- (83) II, 17.
 (84) II, 16.
 (85) II, 63, 64.
 (86) II, 2, 9, 10, 11.
 (87) I, 37, n. 64; II, 14.
 (88) II, 16 (Andreas), 20, 34 (Petrus), 72 (Mainardus), 80.
 (89) I, 9.
 (90) I, 12, 14, 20, 21, 22, 23, 25, 29, 30, 31, 35, 36, 40-42, 47.
 (91) II, 17, 18, 19, 24
 (92) I, 43, 44, 50 52.
 (93) I, 55.
 (94) II, 15, 24
 (95) II, 45, 48.
 (96) II, 37, 41, 43, 56, 63, 66, 79, 82, 84.
 (97) *L'histoire de li Normant et la chronique de Robert Viscart par Aimé, moine du Mont-Cassin; publiées pour la première fois par M. C. F. a Paris, 1835. 8.*
 (98) I, 50, 52.
 (99) II, 46, Cf. etiam c. 77.
 (100) III, 15, 23.
 (101) II, 98, 99; III,
 (102) III, 2.
 (103) II, 47.

His igitur fontibus usus Leo Historiam suam concinnavit: nunquam ipsa eorum verba mutuatus, quæ deinde iterata cura mutaret et expoliret, ut unus idemque omnibus esset orationis color. Neque vero criticæ artis expertus fuit, sed diligenter auctores suos inter sese comparans, ita eos composuit, ut ex altero alterum et emendaret et suppleret, v. g. Desiderii dialogos ex Chron. Casinensi (104), hoc ex Erchemperto (105), Petrum Damiani ex eis quæ ipse audierat (106). Plurima in compendium redegit, et studiosè cavità ne singulæ narrationes, modum excederent. Sermo autem, qualem summam cum diligenti expolitum tunc legimus, æqualiter ubique procedit, et satis purus est (107). Veterum dicta non affert, præter unum Salustii (108), alterum Virgiliti (109), et Ciceronis de Varrone iudicium (110); sed Pàulli Nolani versus semel, cum alius insurgere orationem cuperet, interspersit (111), non nominato auctore, quod illius ævi hominibus superfluum esse videbatur. Nam testes quoque et auctores suos Leo tunc tantum nominavit, cum majorem inde verbis suis auctoritatem accesserè vellet, et vel quæ in illo posuerat nomina, postea eliminavit (112). Nam fidem ejus in hoc ne crimineris, quæ omnino integræ est et sincera. Mellus eam nunc æstimare licet, ex toto operis habitu, nam qui rerum veritatem negligit, non tam sollicitus est in singulis elaborandis. Plurimis autem locis, quibus cum fontibus ejus narrationem comparare licet, erravit quidem, interdum, a prohibito quidquam mutavisse nusquam argui potest. Imo fabellas quas primo in caute receperat, diligenter postea expunxit, ut de Barregio illas et de Adelaidè imperatricè (113). Unicus locus, quo fidem ejus in dubium vocare possis, est c. II, 42, de electione Theobaldi abbatis, ubi in illo multo majores partes imperatori tribuerat, quam postea admisit, nescio an abbas cédens imperio: sed ibi quoque omittendo peccavit, non addendo vel falsa substituendo (114). Verum nullum apud eum vestigium invenies fabularum istarum quas de prisca cœnobii magnitudine, de prodigiis Desiderii, Tertullii et aliorum donationibus alii excogitaverunt, qui vel falsa chartarum documenta quibus hæc probarent eadè ausi sunt ceterum, ut par erat, Leo in scribendo nihil magis sibi proposuit, quam ut monasterii casus et titulos possessionum cæteraque jura et privilegia explicaret (115): res alias brevius tetigit, nec tamen ea omisit quæ in universas Italiæ vel Ecclesiæ res gravioris momenti essent: inferioris autem Italiæ castus succinctè quidem sed ita exposuit, ut neque series eorum usquam sit interrupta, et nihil quod de Casinensium res perspicendas scitu opus sit desideres: modo ubique servatò, quo aptiorem vix invenias. — Parum ei curæ fuit circa temporum ordinem in singulis rebus stabilien dum (116), quànquam in universa rerum dispositione scienter et considerate versatus est: sed cum accuratam temporis indicationem difficultatem sibi parere videret, nonnunquam vel hanc vel ipsas res omittèrè quàm veritatem sollicitè explorare satius habuit (117), neque hæc in re ab erroribus satis cavet, quibus è. g. I, 61; II, 9, scitent. Contra iudicium ejus non facile vituperes; tranquillo enim animo scribit, et cum in universum pontificibus favet, tamen a partium studiis se abripi minime patitur, et a civium suorum illius ævi declamationibus, quæ cæco impetu feruntur, multum differt.

Sequenti tempore Chronico Casinensi usi sunt Joannes S. Vincentii monachus, qui in conscribendo Chronico Vulturvensi in omnia fere vitia lapsus est quæ Leo caute vitaverat; Petrus deinde diaconus, et auctor portensi istius Chronici Casinensis, quod sub Anastasi nomine fertur, editum a ei. Muratori SS. H, 351, ex schedis Constantini Cajetani (118),

Novæ igitur hujus editionis concilium id fuit, ut verba daremus quæ Leo postrema manu scripsisse visus est, ex auctoritate codicis 4, cujus leviora et manifesta menda tacite sustulimus, graviora omnia religiose indicavimus. Cæterorum varias lectiones textui subjecimus (119), et si quando opere pretium esse videretur binis columnis factis secus cod. 4 imprimendas curavimus. Quæ in uno codice addita sunt, ab auctore postea omissa, interdum cum iis quæ a Petro venerunt inter textum et notas posuimus. Ipse autem Petri manus cum plerumque facile agnosci possit, aliis locis divinari tantum potest tum præcipue, cum cod. I auxilio destituimur. Ibi conjectura opus fuit, cum eum cuique iudicium ex apposita lectionum

NOTÆ.

(104) I, 27.
 (105) I, 25, 35, 36.
 (106) II, 16.
 (107) Quæ a bonorum scriptorum auctoritate recedunt, hæc fere sunt: nominativi absoluti, v. g. I, 8. *ditatum* 27. II, 74; III, 22. *futurum*; I, 32. *docendi*; II, 92. *redeuntes*; III, 7. *remorati*. Quia nominativum sæpe conjungit eum ablativis absolutis, ut III, 19. *Hildebrandus — concilio habito, eligitur*. *Venire* in jungit ablativo. II, 15. 30; *nosere* accusativo III, 20; *dehortatus* pass. legitur II, 17; *memoratus est* II, 90; *parvisimus* III, 10. Alla mihi bene vel ex usu sacrorum librorum dicta non moror. In scribendo sæpe præpositiones cum nominibus conjungit, quod nos non semper retinimus.
 (108) I, 28.

(109) III, 13.
 (110) I, 1.
 (111) III, 32.
 (112) Petrum Dam. II, 63. Roffridum II, 45. 48; cf. c. 72.
 (113) I, 37. 61.
 (114) Eiam II, 91, 92, de electione Friderici stinma cum diligentia recognovit.
 (115) In his quæ magna ex parte cum ipsis documentis comparare possumus, nunquam falsitatis, raro erroris vestigium deprehendimus.
 (116) E. g. I, 1, 2.
 (117) I, 3; II, 9 15, 24.
 (118) De cod. bibl. Chis. v. Archiv. IV, 529.
 (119) Ubi sit quid de rebus novi inest; typorum interstitio indicavimus.

varietate ferre liceat. Orthographiam damus, qua ipse auctor, teste codice autographo, usus est (120); interpunctionem quoque ubi fieri poterat retinimus (121), cæteris locis secundum auctoris consuetudinem restituimus. Capitulum ordinem et numeros damus e cod. 4, prioribus numeris in margine additis. In cod. 1. capitulum divisio apposita littera K indicata est, multum a posteriore diversa. — Quæ explicatione indigere videbantur, breviter enotare tentavimus, præter Angeli commentarios plurimum usi insigni Gattulæ opere, et chartarum documentis ibi impressis, Tostii quoque Historia Casinensi nuper edita. Temporum notas ubi fieri poterat adjecimus, multum ea in re adjuti Alexandri Di Meo Annalibus regni Neapolitani, qui Neap. 1793, 1810, 4°, prodierunt: magnæ doctrinæ et acuti ingenii opus, quod summæ nobis fuit utilitatis, quamvis Pratlili commentis quibus auctor plurimum tribuit sedatam sit.

II

PETRI NATALES, VITA, SCRIPTA.

Petrus, diaconus ac bibliothecarius Casinensis Chronicon quod imperfectum Leoreliquerat usque ad an. 1138 continuavit. Hic è nobilissima comitum Tusculanensium stirpe ortus, natus est circa annum 1107 (122), ex patre Egidio, natione Romano, Gregorii Romanorum patricii et consulis filio (123). Gregorius autem ille filius fuit Gregorii de Alberico Romanorum ducis et consulis (124). Alberico patrem novimus Gregorium, cujus mater fuisse videtur Marosa, quæ post Alberici principis et omnium Romanorum senatoris (125) mortem (a. 954) omnium Romanorum senatrix appellatur (126) 959, Nov. Sed cum hoc minus certum sit; genealogiam Petri subjicimus inde a primo illo Gregorio, ope historice ms. comitum Tusculanensium a Cl. Galetti contextæ, cujus excerpta a Giesebrechtio accepimus.

Gregorius de Tusculana,
Romanorum consul dux et senator (127).
Uxor Maria (128).

Theofilactus (129) qui et
Benedictus VIII.
1012—1024

Romanus (130) qui et
Johannes XIX.
1024—1032.

Albericus comes palatii
consul dux et patricius
Romanorum (131).
Uxor Ermelina.

Theodora (132) uxor
Pandulfi Salernitani
filii Waimarfi III.

Theofilactus (133) qui
et Benedictus IX.
1032—1044.

Gregorius Lateranensis
et Tusculanensis comes,
Romanorum patricius
consul dux et senator (134).

Petrus Rom. Octavianus (136).
consul.
dux
et senator (135).

Johannes infans (137),
natus Oct. 19 mor-
turus Oct. 23. a. 1030.

Petrus. Gregorius patri-
cius et con-
sul (138).

Gregorius. Otto.

Ptolemæus consul
Romanorum et
comes Tusculanus (139).

Gregorius (140).

Petrus (141).

Egidius (142).

(Ladara 143).

Ptolemæus II, consul Rom. (144)
ux. 4. Bertha f. Henrici V.
a. filia Leonis Petri Leonis.
Obiit 1153, Feb. 25,

Petrus
1116. præfect.

Petrus
diaconus.

Guylla
ux. Landulfi
de S. Johanne (145).

Reginulfus (148). Jonathan
comes Tusculanus (147).

NOTE.

(120) Eam ubicumque ipsa cod. 1. verba exhibentur religiose servavimus, quamvis eum e.g. simplex e loco diphthongi positum postea correxisse sit verisimile. Sed ea ipsa festinatus scribentis negligentia ostendere videbatur, quomodo circa ea ipsa tempora acciderit, ut distinctio vocalis a diphthongo in desuetudinem veniret.

(121) Usus est virgula simplici et puncto imposita, puncto minore et finali, et signo interrogandi, quod super voce cui interrogationis vis inest, collocat, deinde hanc sententiam repetit. Curam quam huic quoque rei adhibuit, creberrimè demonstrant signorum a scriptore positorum factæ correctiones. Nos

signa quidem ipsa non servavimus, at nostra eodem semper loco posuimus, præter interrogationis signa, quæ in initio sententiæ omisimus. Scribere sententias majores duobus punctis appicta virgula claudunt: quod Leo non fecit.

(122) V. infra n. 50.

(123) V. Petri in cod. Cas. 257, f. 15, 16, ap. Ang. de Nuce in notis ad Prol. l. IV, quam ab ipso Petro scriptam esse et Angelus assertit et V. D. Giesebrecht quærenti mihi confirmavit: qui post verba l. l. allata eam a l. IV, c. 66, vix diversam esse ait, præter extrema verba, quæ ibi notavi. Descriptionem codicis videtis in Annalibus nostris

Petrus igitur a. D. 4115 sub Girardo abbate a parentibus suis beato Benedicto oblati (148), atque sub eodem abbate (149) per 8 ferme annos eruditus est (150). institutione usus Guidonis, quem moribus vitæque præcipuum, sermone et sensu excelluisse ait (151). Quem equidem non diversum puto a Guidone monacho Casinensi, qui Alberici visionem descripsit, « vir in humana eruditione clarissimus, religione et vita NOTÆ.

V. 124. De vita Petri cf. IV, 40

(124) Chr. Cas. IV, 113.

(125) Marini Pap. Dipl. C. p. 155.

(126) In Excerptis Sublac. ap. Murat. Ant. V. 769: *senatrix*, 961. Aug. 8, b. mem. 979. Mai. 28, *Gregorius illustrissimus vir fl. Maroze senatricis, per apostolicam preceptionem rector monasterii S. Andreæ apostoli et monasterii S. Lucie quod vocatur Renati*, 981, Feb. 9, ib. — Benedictus VII filius Deusdedit a Petro in Catal. Pont. Tusculanensis appellatur, Chron. Cas. II. 4, propinquus Alberici majoris. Hujus curtis erat juxta basilicam S. Apostoli, Exc. Sublac, p. 773, junioris domus juxta SS. Apostolos, Galetti de Vestar. p. 14. Marozam igitur ex consanguinitate Alberici I fuisse existimo, non uxorem, nam illum inter ipsa sponsalia mortuum esse, tradit Benedictus monachus S. Andreæ c. 34.

(127) 979, Mai. 28, *consul et dux*; 981. Febr. 9, *ill. vir, f. Maroze*, Exc. Subl., 986, Jun., *Rom. senator*; Galetti; 987, Apr. 9, *consul et dux*, Nerini SS. Bonif. et Alexius, p. 378; 999, Dec. 2, *excellens. vir qui vocatur de Tusculana atque perfectus navalis*, Galetti de Primicerio 230. *Patricium* vocat Petrus diac. in catal. pap. Commemoratur in Vita S. Nili et ap. Thietmarum IV, 30. Eundem (ut Provana conjecit, Studi critici, p. 176) Silvester II legatum ad imp. miserat. teste ep. ejus in cod. Bamb., ubi Gregorius Tusculanus vocatur. Obiit, cum uxore, ante 11 Jun. 1012. teste Galetto. Sed eundem omnibus in locis virum intelligendum esse non contendo.

(128) Eccard. Corp. II, 1640. Murat. SS. IIIb, 352; IIb, 559.

(129) Ita ipse nomen subscripsit 1014, Aug. 2. Gal. Primic. 249; Murat. SS. IIb, p. 521; 1015, Dec. 4, ib., p. 526. Cf. Petr. diac. Chron. Cas. II, 27, 55. Catal. pap. Reg. ap. Gattulam Hist. 236, Cod. Cencii ap. Murat. SS. IIIb, 339. Vat. ib. 341. Recardi ib. 342. Petri Dam. Opusc. 19, 3. Boniz. p. 801. Fatteschi Duc. Spolet. p. 138. Teste Galetto ante 30 Apr. 1012, papa fuit.

(130) Teste Galetto non diversus a pontifice. In placito a. 1015 vocatur: *D. Romanus consul et dux et omnium Romanorum senator atque germanus prænominati de pontificis*, Murat. SS. IIb, 524; 1024. Apr. 20, præceptum dedit sancti Gregorii Rom. cœnobio, jam papa; Galetti. V. Petr. diac. Chron. II, 55, 60, et Catal. Petr. Dam. Opusc. 19, 3. Boniz. p. 801; Murat. SS. IIIb, 340, 341.

(131) 999. *imp. palatii magister*. Gal. Primic. 230; 1013, Mai. 23, *consul et dux*. Galetti del Vestarario, p. 14; 1028, Jan., *illustriss. vir et comes sacri Lateranensis palatii*, teste Galetto. A. 1032 mortuus fuisse videtur, cum a Bonizone p. 801 non commemoretur. 1045, Jun., 2, *bonæ memoria* ap. Borgiam, Velletr. 167. De eo Petrus diac. Chron. Cas. II, 60; III, 17; IV, 113, in Catal. pap. et Reg. ap. Gatt. Hist. 232, 233, 234, 236. Desid. Dial. III, prol. Borgia Vel. 181. Gal. Primic. 83. 230. Ughell. I, 98. Murat. SS. IIb, 525. Petr. Dam. Ep. 8, 4, qui *Ermeleinam* nominat.

(132) 1054, Feb., vocatur *filia quondam Gregorii Rom. consulis, et ducis*, mortuo Pandulfo monacha Sanctæ Mariæ; v. Di Meo, Ann. Neap. VII, 359, 384; IX, 85.

(133) Bonizo p. 801. Puer tere decennis electus est, teste Rodulfo Glabro 4, 5, ante 13 Nov. 1032,

Fatteschi Duc. Spol. 134. Cf. Chron. Cas. II. 60. 77. Desider. III prol. Gatt. Hist. p. 232. Nerini 387. Petri Dam. Opusc. 19, 3. Murat. SS. IIIb, 340. 341 et Petri diac. catal. pontificum.

(134) A. 1030. Johannem filium extulit, v. epiph. ap. Gal. Primic. p. 83; 1032, *patriciatus nomen sibi vendicabat*, Bonizo p. 801; 1033, Jun., *Gr. de Toscolana* in charta Farf. teste Galetto; 1058 Benedictum X papam constituit, Bonizo 806. Leo Ost. II, 99; 1059, Apr. 15, pro anima Petri filii bona largitur, Borgia Vell. 181; 1064, Jan. 30, mortuus fuisse videtur, Gatt. Hist. I, 232; certo 1068, Feb. 18, ib. 233, De eo Chr. Cas. II, 99; III, 17; IV, 133. Borgia Vell. 167. Nerini 387.

(135) 1032 commemoratur a Bonizone p. 801, nescio an diversus a præfecto a. 1059 in Ann. Romanis, Petrus Dam. ad eum ni fallor direxit ep. 8, 5; 1065, Dec. 36, Casinensibus bona largitur cum filiis.

(136) 1064, Mai. 24, ap. Gatt. Hist. p. 234.

(137) V. n. 35.

(138) 1064, Jan. 30, ap. Gatt. Hist. 232; 1068, Febr. 18, ib. 233; 1077, Sept. 24, *piæ memoriæ*, ib. 236. De eo Chr. Cas. III, 60. IV, 61, 113, et epistolæ infra impressæ.

(139) C. 1105. Chr. Cas. IV, 25; 1111, ib. 39; 1116, ap. Falc. Benev. a. 1116. Circa a. 1128 epistolam scripsit quam mox dabimus. Mortuus fuit m. Junio 1130. Obiit Kal. Aug. Necrol. Cas. cod. 47.

(140) Hic Gregorius fortasse is est quem an. 1098 cum filio Theodoro commemoratur invenimus ap. Siegeb. ad an. 1105. c. 1128 epistolam scripsit.

(141) 1077, Sept. 24, Chr. Cas. III, 60, Gatt. Hist. 236, Fortasse non diversus a præfecto qui 2 Apr. 1116 obiit. Ann. Rom. in Mon., SS. V. 476. Etsi filii hujus Petri Ptolemeus fuisse dicitur *avunculus* a Falcone a. 1116.

(142) V. cod. 257 et epistolam.

(143) C. 1128 viro nupsit. Ep. Gregorii.

(144) 1116 Bertam duxit. Chr. Cas. IV, 61; 1130, ind. viii, mense Junio, *Ptolemeus, Dei gratia Romanorum consul, filius quondam b. m. Ptolemei* Casinensibus securitatem terra marique promittit. Reg. Petri f. 252. Anno 1137 investituram ab imp. recipit. Chr. Cas. IV, 125; 1141, Mar. 14, *Ptolemeus de Tusculana cum socero Leone Petri Leonis*, Nerini p. 394. Obiit 1153, Feb. 25. Chron. Fossæ Novæ. De Ptolemeo ejusque posteris cf. not., ad IV, 25.

(145) V. infra epistolam Landulfi.

(146) 1137 obses Lothario datur, Chr. Cas. IV, 125. *Maino*, leg. *Raino*. Mart. Coll. I, 757.

(147) 1163, Feb. 5, Nerini p. 404; 1168, Romuald. Sal. Cf. Borgia Vell. 247.

(148) *Quinquennis* cod. 257. De viris ill. c. 47, *primo ætatis lustro*. Chr. IV, Prol. c. 66. Sed a. 1128 annorum 21 se fuisse dicit, De viris ill. 47, et cod. 257. Ann. 23 Vitam S. Placidi scripsit, vel in exilio adhuc positus vel statim post reditum: a. 1133 Vitas alias, ab assidua archivi cœnobialis scrutatione quæ ei a Seniorecto ante a. 1134 dudum injuncta fuerat per amicos avocatus. Quare c. a. 1107 eum natum esse existimo.

(149) Obiit 17 Jan. 1123.

(150) Chron. IV, 66. Cod. 257. De viris illustr. 47.

(151) De viris ill. Prol.

probatissimus, » teste Petro nostro De viris ill. (c. 41 cf. Chr. IV, 66), ubi eundem *Historiam Henrici imperatoris* scripsisse refert : « præterea quæ in historia Casinensi deerant, a temporibus scilicet Oderisii I usque ad hunc diem adjunxit. » Sed nullum horum exstat vestigium. Præter eum institutorem suum appellat etiam Petrum Diaconum (152), declamatorem insignem, qui « e civitate Theanensi de qua oriundus erat egrediens, Casinum venit, aque Oderisii abbathe monachus factus est. » Sub his igitur magistris Petrus a quinto ut ait ætatis anno divinis expositionibus et priscis annalibus adhæsit, disciplinis autem liberalibus nequaquam operam dedit (153). Postea vero cum Oderisius II « abbatiam reliquisset (154), ad exsiliium æmulorum suorum faciente invidia directus est, » a. D. 1128 (155), ab abbate scilicet Seniorecto (156) propter patris cum comitibus Aquinensibus, Casinensium hostibus, familiaritatem. Atinam tunc se recepisse videtur, cum in exsilio positus, 21 ætatis anno passionem sancti Marci episcopi Atinensis descripserit, « rogatus ab Adenulpho ejusdem urbis comite (157). » Eo autem tempore epistolam accepit a Ptolemeo patruo, his verbis (158) : « Ptolemeus, Julia stirpe progenitus Romanorumque consul excellen-
« tissimus, Petro nepoti carissimo salutem. Relatum est nostræ gloriæ, quod Seniorectus emisit te a
« Casino. Quapropter, si ad nos reverti volueris, et te et patrem tuum honeste recipiam, et tibi cunctas
« basilicas Casinensis ecclesiæ tradam. Per Landonem vero nostrum nepotem, consobrinum tuum, has
« litteras tibi transmittito. Vale. Data 12 Kal. Julii, in castro Neptuni. » Aliud refugium ei Gregorius pa-
« truus ejus obtulit, hanc mittens epistolam, quam per Joan. Mabillon e cod. Cass. descriptam evulgaverunt
« Martene et Durand., Coll. ampl. vol. I, col. 703 : « Gregorius, Gregorii Romanorum consulis filius, Petro
« nepoti suo salutem. Tuas accepimus litteras, quibus [M. quo] te ejectum a Casino narrabas. Gaudio læta-
« tus sum non modico; nam pater tuus [M. meus] me fratremque meum Ptolemeum derelinquens comi-
« tibus mendicis (159) adhæsit, unde ipse egens pæne et inops effectus, et [M. ut] ut de Casino ejectus es.
« Quapropter suadeo (Cod. Casin. 257, fº 30, suadeo) patri tuo, ut ad nos revertatur. Tibi autem monaste-
« rium meum quod in Villano situm est tradam. » Et ad patrem ipsius hæc scripsit (160) : « Gregorius,
« Gregorii Romanorum consulis filius, Egidio fratri amando salutem. Romanorum invenitur in scriptis,
« de antiquorum via parentumque mandatis recedere nullum debere. Tu autem me fratremque tuum Pto-
« lemeum derelinquens, comitibusque mendicis adhærens, ad nos usque in præsens tempus reversus non es;
« unde et tu egens effectus, et filius tuus de Casino ejectus est. Unde una cum eo ad nos reverti studete,
« quatinus ita de vobis sicut de nobis curam geramus. Jadaram vero sororem tuam scias jam viro traditam
« esse. » Quibus admonitionibus Egidius videtur a societate comitum illorum esse revocatus: certe Petrus
« noster non multo post in monasterium iterum est receptus, et in gratiam rediit cum Seniorecto, cujus ex ore
« se plurima audisse eorum quæ scripserit refert, prologo libri IV; in Chronico eum multa cum laude com-
« memorat, et complura ei dedicavit opera, quæ eo jubente scribenda susceperat.

Primum autem ejus opus, ut jam diximus, fuit *Passio beati Marci et sociorum ejus*, quam, ut ipse ait
« scripsit ad Oderisium II. » Marcus quem primum sibi fuisse episcopum, sancti Petri discipulum, Ati-
« nenses ferebant, in magna ibi cum Nicandro et Marciano martyribus sanctaque Daria habebatur venera-
« tione, exstantque ab aliis conscripta gesta illorum cum translatione atque miraculis, edita in Ughelli II. sacra
« vol. VI, p. 408 sqq., ed. II; in Joan. Mabillon Museo Ital. II, p. 247, et in Actis SS. Apr. III, p. 558; Jun.
« III, p. 268. Ea autem omnia diversa esse a Petri opere, probant verba quæ ab eo in *Historia passionis
« sanctorum martyrum Marci, Nicandri et Marciani* scripta commemorat Ughellus l. l. : « Inter omnes fere
« urbes quas Occidentis limen includit, Atinensem civitatem antiquissimam esse perspicuum est. Hanc rex
« Saturnus, postquam a Jove filio pulsus est, post civitatis Sipontinæ constitutionem secundam in toto Occidenti
« condidit, atque Atinam appellavit. Hæc itaque ad quantum culmen evecta, et quam potentissima et doctissima
« exstitit, et quales quantosque artifices habuit nosse qui cupit, *Historiam Livii et Virgilio Æneidem* relegat,
« ibique qualis olim viguit facunde descriptum inveniet (161). » Præterea Petrus, *destructionem et restaura-
« tionem Atinæ urbis in beati Marci adjunxit historiam* (162), et *inventionem corporis beati martyris Marci
« descripsit* (163), « nec non *Vitam sanctæ Daricæ uxoris sancti Nicandri.* » Addidit *Miracula sanctorum mar-*

NOTÆ.

(152) Ib. c. 39.

(153) Prolog. l. IV, *Divinis apprime litteris imbutus*
c. 408. Cf. 413.

(154) A. 1126.

(155) De viris ill. 47, ætatis 21. lb. et cod. 257.

(156) 12 Jul. 1127 — 4 Feb. 1137.

(157) De viris ill. 47. Quem non diversum existi-
mo ab Adenulpho com. Aquin. Chron. Cas. IV, 88,
commemorato, cum Atina comitibus Aq. subdita
fuerit. De rebus Atinensium Petrus quædam addit
ad Leonem II, 79.

(158) Has epistolas, quos e cod. 257 Angelus l. l.

edidit, nos collato cod. illo emendatas sistimus, be-
neficio V. D. Will. Giesebrecht.(159) Quos Aquinenses fuisse e verbis Petri supra
adductis collegisse mihi videor.

(160) Cod. 257.

(161) Imo frustra requiret. Aliter idem in *Hist.
gentis Trojanæ* ap. Tostium 2, 118. *Capit. Ati Tro-
janus civitatem Atinam construens nomen, etc.*

(162) De viris ill., c. 47.

(163) Chr. Cas. IV, 66, *translationem beati Marci
in civitate Atina* De viris ill. c. 47.

tyrum Marci, Nicandri et Marciani (165), et eum assiduus esset in eorum cultu, scripsit de festivitate beati Marci sermones 8, de vigiliis ejus duos (165), sermonem de sancto Nicandro, de sancto Nicandro et Marciano sermonem de translatione; porro hymnos 6 in earum laude composuit, et cantus beati Marci dictavit. Ex hac tanta scriptorum copia Ughellus manuscripta penes se servari professus est vitam sanctorum cum historia translationis et miraculis, canticum quoque in festivitate beati Marci canendum; sed nihil horum edidit neque flagitanti Danieli Papebrach concessit: qui cum num ea unquam habuerit Ughellus dubitaverit, refellitur verbis ab eo e Vita per Petrum conscripta allatis, quæ in cæteris non inveniuntur. Ad nos autem nihil eorum quantum scimus pervenit, præter sermones aliquot in cod. Casin. 361 servatos (166). Petrus autem ne his quidem quæ ipsa edidit contentus, etiam a Petro sanctæ Romanæ Ecclesiæ subdiacono et Casinensi monacho precibus impetravit, ut passionem beati Marci versibus adornaret (167).

Eam, quam in verbis supra allatis animadvertimus fingendi licentiam vereor ne parimodo attulerit ad proximum quod suscepisse videtur opusculum, Nam « vicesimum tertium ætatis annum agens (168), » a Gregorio episcopo, quem Terracinensem fuisse suspicor (169), admonitus est, ut Gesta sancti Placidi quæ Gordiano tribuit, ex Græco in Latinum sermonem transferret, Hæc enim, ut ipse Petrus auctor est in alia ejusdem vitæ editione (170), Symeon quidam presbyter Constantinopolitanus Salernum attulerat, a. 1115, Græca scripta per Gordianum Placidi socium; Joannes autem monachus Capuanus Casinum tranamiserat ad Raynaldum monachum, cuius portatu Petrus ea se transulisse refert, Prius autem opusculum, in quo Symeonis nulla mentio fit (171), « disponebam, inquit, ad Ptolemeum Romanorum consulem dirigere, sed prius consui eum tuo (172) renitenti cothurno elimare. » Vides eum patruo in gratiam eum rediisse, sed nondum, vel non multo ante, eum Seniorecto, cum, « propter tanti cœnobii perturbationem nostrique exsillii ærumpas id aggredi, » initio recusavisset, Hæc igitur Vita quæ incipit: « Postquam summi regis » integra nondum edita est, namque libro De justis Casin. inserta est (173), cum prologo ad Gregorium scripto, eam abbreviatam esse apparet, cum ad Gordiani opus lectores identidem ablegantur. Postea autem, nondum contentus fabulis quibus Vita Gordiano supposita scatur, denuo eam exaravit, multisque interpolavit figmentis, quæ partim exstant in Vita a Surio (174), Mabillonio (175), Bueo (176) edita, partim, latent in codice quem Regestum S. Placidi Casinenses vocant: quanquam omnia ista Gordiano Petrus tribuit, et num ipsa ea ingesserit, non plane constat. Ita enim post finem Vitæ pergit (177): « Hucusque Gordianus patris Benedicti discipulus, qui, etc. Ea vero quæ a temporibus Vitaliani papæ usque ad Henrici et Alexii imperatorum tempora avenerunt, jussu reverendissimi Casinensis archimandritæ Raynaldi Petrus Casinensis diaconus ex cosmographiæ Theofani et ex chronographiæ Romanorum pontificum excerptis, jam dictæ historiæ adjunxit. Incipit: « tempore illo quo constans imperator » etc. Cæterum difficillimas illas quæstiones de actis Græcis num unquam scripta fuerint, de Symeone presbytero an fictitious sit, de Stephani Aniciensis ignoti præterea viri paraphrasi et epistola, num et hæc a Petro confictæ, ridiculis plane epistolis aliisque documentis, in Regesto S. Placidi quod litteris Langobardicis Petri nostri ætate exaratum esse Gattula asserit, scriptis editis ad calcem Chronici Casinensis Venet. 1513, Parisiis 1603, cujusnam ea fetus sint existimanda, eas inquam quæstiones, cum a nostro proposito sint alienæ hic examinare non astringit, magnaque cum eruditione et doctrina discussit Jacobus Fuesus in Actis SS. Octobris III, 65 sqq. Nobis animadvertere sufficit, Petrum quibusvis fabellis facillime manus dedisse, et si eas non ipse exegitavit, promptissimum fuisse ad adoptandas eas suasque in usus vertendas. Nam documenta illa aperte falsa cum a Leone ne verbo quidem commemorata essent, a Petro primum sunt in lucem prolata. Ita Justinii, Justiniani, Theoderici erga Casinense cœnobium favor et munera in Chron. IV, 113 commemorantur; regesto autem suo et portentosam Tertulli donationem inseruit (178), et Desiderii non melioris notæ privilegium (179), quæ præ cæteris hic commemoro, quia Leoni vel ignota vel fide prorsus indigna visa fuisse apparet; Benedicti VIII autem bulla (180) ad verbum ex ipso Leonis textu descripta est,

NOTÆ.

(164) Omnia hæc l. l. enumerantur.

(165) Vel unum, alterum de vig. Nicandri, et Marciani, teste c. 47 de viris ill.

(166) V, J. B. Marum ad cap. 47 De viris illustribus.

(167) De viris ill. 43.

(168) Ex prolongo hujus Vitæ, quem solum ex schedis Mabillonii ediderunt Mart. et Dup. Coll. Vol. VI, col. 785.

(169) Chr. Cas. IV, 42.

(170) Ap. Constantium Cajetanum in Vitis SS. Siculorum I, 183; quas ex sola Buei dissertatione cognovi.

(171) Quin imo scribit: Nam quum ab ipsis beati

Benedicti temporibus in Casinensi gymnasio sapientes quam plurimi fuerint, istius passio de Græco in Latinum a nullo translata fuisset; ut recens eo allata esse minime videatur.

(172) Gregorii.

(173) A. Mai, Nova Coll. VI, B, p. 247.

(174) 7, 746 ed. I; 5, 637 ed. II.

(175) Acta SS. O. S. B. I, 43.

(176) Acta SS. Oct. III, p. 114.

(177) Ap. Gatt. Hist. Cas. 916.

(178) Tosti I, 77.

(179) Ib. I, 89.

(180) Ib. p. 251.

Eorum igitur falsitas quin et ipsi perspecta fuerit, vix licet dubitare, cum præsertim post reditum a Seniorecto sit cœnobii *cartularius, scriuarius et bibliothecarius* constitutus: quibus eum titulis vixdum mortuo illo ornatum videmus, Chr. Cas. IV, 108. Quo anno Casinum reversus fuerit, non liquet (181); mihi vero c. a. 1130 evenisse videtur, nam cum a. 1123 hagiologica quædam ad Seniorectum scripserit, in prologo *Vite* sancti Severi ita loquitur: « Hic nempe (Raynaldus) dum nostram exiguitatem in diversorio legislatoris fluctuantem reperisset, et cœnobialibus negotiis me irretitum vidisset agnovissetque quod assidua præceptorum atque tomorum inquisitio nostri pesteris animam (prohiberet) libros scrutari deo loquos, » etc. Vides adumbratam bibliothecarii occupationem, quin ipsam regesti Casinensis confectionem his verbis indicari existimo. Regestum enim Casinensis cœnobii sive *librum*, ut ipse ait, *privilegiarum*, opus magnæ molis (182) maximæque utilitatis, quod integrum Casini servatur, litteris scriptum Langobardicis, jussu Seniorecti abbatis deposuit describique mandavit (182), cui et « prologum fecit ex rogatu Raynaldi subdiaconi Casinensis (184). » Cujus operis ea est cum litteris nostris conjunctio, ut præfationem ex Cl. Gattula libro (188) integram læsat ascribere.

Reverendissimo atque sanctissimo Patri SENIORECTO [Seniorecto G.] PETRUS, aliorum ejus infimus, debitis obedientiæ servitutis obsequium.

Injunxerat nobis jam dudum (189) Pater tuæ venerande sagacitas, ut privilegia nostro cœnobio a Romanis pontificibus facta volumine sub una describerem. Difficile opus nempe, et nostris temporibus inusitatum, ob id vel maxime quia munimina quæ ex [et G.] incendio duabus vicibus erepta sunt, vetustate jam pene consumpta et ad nihilum sunt redacta. Quod igitur agerem, vel qualiter id perficerem nesciebam. Quod ubi vestra advertit prudentia, nostram exiguitatem talibus monere est adorsa affatibus: « Quanta sit his qui mundum diligunt transitura caritas patriæ, liquidius nosti; nullis etiam muneribus, nullis minis, nullis perturbationibus a dilectione patriæ recedebant, Quiritis quippe, qui et armis illam defendere ac edificis illustrare modis studebant omnimodis. Quod si illi perturam ac terrenam patriam tanto diligebant amore, quid nobis properent ac indeficienti agendum sit advertis. Enimvero dum ad curiam nostram Robertus excellentissimus Capuanorum princeps (187) adventasset, et de his interdum locutio oriretur, hortari nos quam maxime cepit, ut ea quæ de privilegiis scribendis olim præceperas, ad effectum perducerem. Unde quia usque in hodiernum res ipsa dilata est, volo stimul et jubeo, ut privilegia pontificum, præcepta imperatorum, regum, ducum ac principum, nec non oblationes quorumcumque fidelium uno describantur volumine. » Vestram igitur ubi tu hoc voluntatem adverti, parui, quia non parendum impium et profanum adverti, nam teste Delloquo, « quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere (1 Reg. xv. 23). » Quantum autem difficultatis opera sim expertus tu isto, ex ipsis oblationibus evidentissime comprobabitur. Maximo autem adjutorio in hoc nobis venerabilis Leonis Hostiensis episcopi historia fuit, qui a beatissimo Patre Benedicto sumens exordium, de Cassinensis cœnobii rebus utilem nimis librum descripsit, in quo opulentiam tantam sui sensus expressit, ut penè nihil eorum omitteret quæ in eodem evenere cœnobio (188). Tanti namque viri studium in hoc opere sequens, licet adsequi nimis impari sensus facultate nequiverim, ordinem tamen oblationum prout ab eo statutum est posui. In sex porro decisiones librum statui dividere istum: in privilegiis, in præceptis, in oblationibus (189), in libellis, in renunciis, in sacramenti. Quapropter vestræ paternitatis excellentiam humili devotionis obsequia flagito, ut sanctitas tuæ opusculum istud gratissima mente percipiat, et si in aliquo minus forte inveneris, veniam clementer accommodes.

Librum igitur eo tempore primo scriptum, ita instituit, ut sequentis temporis documentis spatium relinquere; nam multa recentiora eidem inesse probat e. g. epistola Wibaldi ex eodem impressa (190). Ad fidem autem operis quod attinet, jam vidimus eum a falsis documentis recipiendis minime abstinuisse; alia autem quorum exempla supersunt, satis accurate videtur transcripsisse. Plurima inde hausit Erasmus Gattula, nonnulla Lud. Tosti edidit. Eisdem autem studiis, ut videtur, adductus Petrus, « Istoriam de eversione seu restauratione cœnobii beati Mauri ex jussione abbatis Seniorecti emendavit, in qua et prologum scripsit: » nonnulla enim privilegia pontificum de ejus monasterii casibus agunt. Verum ne in profanis et sæcularibus studiis plus temporis consumeret, amicorum prohibitus est admonitionibus: et quibus primum commemoro Albericum, eadem cum Petro Guidonis disciplina usum. Guidonis autem de

NOTÆ.

(181) V. supra n. 50.

(182) *Habet chartas CCXLIX.* Vetus catal. eodd. Casin. in Ang. Maji Spicil. V, 221 b:

(183) Nam eod. 257, qui autographus esse dicitur, litteris Latinis exaratus est.

(184) Chr. IV, 66, De viris ill., c. 47.

(185) Acc. p. 29.

(186) Ergo dudum ab exilio reversum fuisse oportet.

tet.

(187) A. 1134 Capua pulsus est.

(188) At res gravissimas omisisset, si vera essent quæ ipse Petrus de Justiniano, Justino, cæteris refert.

(189) Oblationes cum renunciis permixtas esse, Giesebrechtius mihi retulit.

(190) Murat. SS. IV, 622.

mirifica illius visione libellum « quidam, inquit Albericus (191), accipiens, quod voluit addidit, et quod voluit abstulit, et quod voluit permutavit, et circumfert tanquam ex nostro nomine, insultans et offendens ea quæ ipse conscripsit..... Hæc et alia multa in nostra visione conficta repperi. Obquam rem Seniorectus abbas nostram parvitatem evocans precepit, ut iterum illam emendans, superflua resecalem, amputata loco suo restituerem. Accito igitur Petro diacono, ab ipsis, ut ita dicam, cunabulis nobis in Christi amore conjuncto, triduanum laborem assumens eam ad unguem usque correxi, falsa resecalem et dempta loco suo restituens. » Petrus vero amicitia erga Albericum documentum dedit in Chr. IV, 66, et inter opera sua recenset, quod ejus visionem corruptam emendavit. Non minor ei fuit cum Raynaldo subdiacono Casinensifamiliaritatis consuetudo, qui nescio an Tuscus ille fuerit, in abbatem postea promotus, qui Anacleti subdiaconus fuit (192). Tum certum esset librum *Illustrium virorum Casinensis archisterii* scriptum fuisse ante a, 1137, quo ille abbas factus est : ibi enim ita loquitur c. 44 : « Raynaldus Casinensis subdiaconus, parvulus beato Benedicto oblatum, vir valde eruditus et versificandi scientia antiquis per omnia comparandus, scripsit ad Petrum diaconum ac bibliothecarium sanctissimi Severi Casinatis episcopi [in laudem versus ; versus quoque de vita beati Benedicti ac beati Mauri ; hymnos in laudem sancti.... Severi. » Sed hoc nimis urgere nolim. Librum illum, quem jam 7 annis ante Guido scribendum susceperat, sed rem cœptam dimiserat, Petrus scripsit ad Pandulfum Teanensem episcopum (193), satis jejunum, sed nobis multarum rerum notitia perutilem : quem primus edidit J. B. Marus (194), cum commentario, cui de codicibus Casinensibus nonnulla insunt, Romæ 1655, 8 ; recusum Parisiis 1666, et in Bibl. Patrum Lugb. 1677, I. XXI, p. 347 ; in Bibl. Eccl. J. A. Fabricii, Hamb. 1718, f., P. 165 ; in Murat. SS. VI, p. 9, in Burmaniano Thesaurò IX, 329.

Præter hunc igitur Raynaldum Petrus amicitia conjunctus fuit cum Raynaldo diacono, quem abbatem ipse vocat Chr. IV, 66, Colementano scilicet ; ad quem : « Tu vero, inquit (195), in Christo carissime frater et nimium nimiumque ab ipsis ut ita dicam crepundiis indissolubili mihi conglutinata amore, » etc. Hujus ut appareat auctoritate post reditum primo ad sanctorum Vitas scribendas impulsus est. Nam in *Vita sancti Apollinaris*, quam inscripsit « reverendissimo academicisque floribus adornato Rainaldo Casinensis cœnobii condiacono, » dicit : « Post mei reversionem perpetuam Casini montis ad arcem, e qua per tempus, tempora et dimidium temporis (196) absens fueram, otioso inerte somno sopitum evigilare.... non desinis » : ut vel ante regestum hanc videatur composuisse. Est autem nihil fere aliud nisi cento e Leonis chronico excerptus, tantaque verborum prolixitate oneratus, ut vel ipse codicis Vat. scriptor subjeceret :

*Ipse supervacuum scriptor dum vito laborem
Quæ non sunt ad rem plurima surripui.*

A negotiis sæcularibus et chartarum veterum tractatione Petrum alter ille Raynaldus, subdiaconus advocavit, *sancti Severi Vitam*, ut scriberet adhortatus quam Seniorecto abbati dedicavit, nondum adolescentiæ terminos egressus (197). Qua absoluta, *Guinizonis Vitam* composuit, Richardi monachi Casinensis (198) precibus cedens in qua plurimæ Leonis Chronico ad verbum descripsit, miraculorum aliquot narratione adjecta (199) Hanc igitur *Vitam* in Chr. Cas. III, 48 (199), « ante hoc ferme septennium » se exaravisse refert, i. e. circa annum 1133. Eisdem verbis ib. IV, 7, librum *Demiraculis*, se. Casinensium monachorum designat, qui perditus esse videtur, exstant autem *Ortus et Vitæ justorum Casinensis cœnobii*, in quibus quæ ex illo laudat, reperimus, ut ab eo vix diversum opus esse putarem, nisi ipse utrumque distingueret (200). Verum ea fuit Petri indoles, ut quæ semel scripsisset sæpius repeteret, suimet ipse plagiarius. Integra enim illius libri capita eisdem verbis in Chronico offendimus : Vitæ sancti Placidi iteratam recensionem jam animadvertimus, partes chronici pro justis libellis ab eo recenseri mox videbimus, et Vitas quarum supra meminimus, SS. Severi, Placidi, Apollinaris, Guinizonis, cum prologis suis vel integras vel abbreviatis libro De justis inseruit (201). Cætorum plurima e Gregorii Magni, Desiderii, Leonis libris ad verbum exscripsit, aliorum fontes non novimus, multa ex ore hominum accepti. Plurima idem beati

NOTÆ.

(191) F. Cancellieri, *Osservazioni intorno alla questione promossa dal Vanozzi.... sopra l'originalità della Divina Commedia di Dante*. Roma 1814, 8, quo in libro Alberici visio edita est. p. 134 sqq.

(192) Chr. IV, 104. Sed inde Romanæ Ecclesiæ subdiaconum fuisse concludas. Quod fortasse propter dubia Anacleti jura reticuit.

(193) Ch. IV, 66, 75, 108.

(194) Cum supplemento cui ipsius Petri Vita inest, a Chr. IV, 96, et cod. 257, non multum diversa.

(195) Prol. V. S. Apollinaris, in Ang. Maii. Nova Coll. VI. B. 257.

(196) Daniel VII, 25 ; XII, 7.

(197) Ang. Maii Nova Coll. IV, B. 250.

(198) Ejusdem ni fallor, qui postea Innocentii II, capellanus factus est. Chr. Cas. IV, 105.

(199) Edita est in Actis SS. Maii VI, 456, et correctæ et cod. Vat. in Ang. Maii Nova Coll. VI. B. 264

(200) Chr. IV. 66. de viris ill. c. 47.

(201) In hoc nempe vitæ Severi, Apollinaris et Gui-

Benedicti miracula, et de inventione ejus fabellas cum Leonis narratione minime consonas, conguessit in sermone *de octava B. Benedicti*, scripto post annum 1134, cujus § 41 meminit, edito in Actis SS. Maii III, 288-297.

Sed jam altigimus tempora quibus maxima Casinensibus instabant pericula, dum Petrus gratissimam potiebatur exhibendi facundiam, subtilitatem ingenii, peritiam legum (202) et temporum cognitionem præteritorum occasione. Quæ verbo tetigisse sufficeret, cum ipsius Chronicon de his nobis sit pene unicus et locupletissimus testis, nisi ea ipsa causa fuisset cur Petro fidem omnino denegandum censuissent Baronius aliique; quibus amplo excursu respondit Angelus de Nuce ad c. 108, et primum quidem Petrum ejus narrationis auctorem facile agnosco, quæ tota ejus stylum sapit. Exstitit Casini relatio ejus de altercatione coram imperatore facta, quam in ipsa imperiali aula scripserat (203), incipiens teste J. B. Maro ad c. 47 De viris ill. : « Igitur dum in conspectu imperatoris Lotharii, » quæ si adhuc superest, collata omnem scrupulum eximeret, verum apud Angelum altum de ea silentium est. Sed totus orationis color non diversus est a sequentibus, quæ ex parte confirmantur genuino Lotharii privilegio (204) adhuc apud Casinenses religiose conservato, partim epistolis a Petro scriptis ad Richizam imperatricem. Verane sit necne, altera quæstio est, eaque difficillima, quamque ego diffinire non ausim. Nam ipsæ illæ aliæque Lotharii quas in Chronico commemorat epistolæ e solo Casini tabulario, e codicibus Petri auspiciis scriptis regesto scilicet ejus et cod. 257 prodierunt, et num intereratæ sint, nescimus (205). Tamen inter se consentiunt, omnesque ementitas esse, mihi persuadere non possum. Quin ex ipso Lotharii privilegio videmus, hunc summa erga Casinense cœnobium fuisse devotione, et ex verbis quibus utitur apparet, falsa Justiniani et Zachariæ (206) privilegia ei fuisse proposita et pro veris habita. Itaque mihi quidem tutissimum videtur statuere, vetulum et devotum imperatorem versutissimi monachi calliditate captum, delectatum fuisse ejus loquacitate, eumque de antiquis temporibus narrantem et libenter audivisse, et fidem ei accommodavisse. Omnem igitur quam refert altercationem habitam fuisse credo, singulis autem verbis ut multum tribuam, longe absum, et a gloriosi hominis ampullosa jactatione me decipi minime patior. Multa enim insunt quæ falsitatis eum arguant. Rainaldus ipse narravit c. 104 ab imperatore hostem imperii publice fuisse pronuntiatum, ipse contentiosam electionem retulit, quorum in altercatione nullum apparet vestigium. Deinde Seniorecti abbatis electioni nuntios pontificis nullos affuisse contendit, quorum adventum et verba c. 94 ipse narravit; postremo ubi Lotharius Casinum venit, ita agitur, tanquam ne verbum quidem ad Lacum Pensilem de his rebus dictum fuerit. Quibus rebus efficitur, rem ita ut narratur actam esse vix posse, verum si nihil ejusmodi factum fuisset, non video, quomodo Petrus sibi potuerit persuadere, apud quemquam se commentis suis fidem esse inventurum. Quem vero objiciunt animum huic rei falso assignatum, is parum me movet; nam homo parum accuratæ memoriæ et admodum festinanti calamo tempus rei assignaturus, privilegium a Lothario concessum videtur inspexisse, quod cum Sept. 1137 datum esset, errore lapsus pro ætate ejusdem anni sequentem descripsit; id quod facilius accidere potuit cum primo altercationem solam conscriberet, eamque postea ut erat Chronico insereret (207).

Igitur cum ad Lacum Pensilem Rainaldus Tuscus imperatori occurreret, nominatim vocatus cum eo venit Petrus, chartularius, bibliothecarius ac scriniarius (208) monasterii, quem cognitum ille habere poterat propter Tusculanensium comitum cum imperatoribus conjunctionem (209). Præterea cum abbatem privilegia imperatorum secum deferre jussisset (210), chartularium quoque vocatum fuisse, facile credi potest. Cum dies disceptationi statuta esset, monachi Petrum nostrum apocrisiarum et defensorem sibi statuerunt, qui rem ipsorum contra cardinales gereret (211). Quod quæ ratione fecerit, ipse narravit, sed fide admodum dubia; verum tamen esse videtur, eum et Lotharii et Innocentii favori se insinuavisse. Sed de Innocentio nihil præterea scimus, nisi quod Vitam sancti Leonis IX ei dedicavit (212); Lotharii amorem testantur epistolæ supra jam com-

NOTÆ.

nitionis solo supersunt, edito ab Ang. Maio in Nova Coll. VI. B. 245, e cod. Vat. quo plenior et prolixior alter Casini servatur. Ex hoc etiam Vita Aldemarii edita est in Actis SS. Mar. III, 389. Hæc quatuor Vitæ exstant etiam in Reg. S. Placidi.

(202) Sed fabellam illam de congesta per eum jussu Lotharii legum Langobardarum collectione systematica dudum exposuit Cl. Savigny, *Gesbh. d. Rom. Rechts im M. A.* II, 200.

(203) IV, 66. Etiam altercationem cum Constantinopolitano separatim edidit.

(204) Gatt. Acc. p. 250 Margarini Bull. Cass. II, 153.

(205) Ep. in Chr. IV, 125, scripta non parum dif-

fert ab altero ejus apographo in cod. 257.

(206) Cujus privil. etiam a pontificibus Romanis confirmatum est. V. Annales nostros V, 319.

(207) Pari errore c. 112 Lotharium annum et dimidium sub tentoriis egisse ait; c. 115, annum et duos menses, cum nondum integer annus post curiam Wirzburg. elapsus fuerit.

(208) Chr. IV, 108.

(209) Cf. Chr. IV, 125.

(210) Ep. 3 Loth., in Murat. SS. IV, 621. Cf. Chr. IV, 108.

(211) Chr. IV, 65, 108, prol.

(212) De viris ill., c. 47.

memorato. Si genuina est epistola in Chr. c. 125, et in eod., 257, sed non eisdem verbis scripta logothetam Italicum eum constituit, a secretis, exceptorem, auditorem, chartularium, ac capellanum Romani imperii (213). Quod c. 116 factum esse refert post disputationem cum Græco habitam, interuentu Richizæ Augustæ, Henrici ducis Bavarie, et Conradi de Suevia. Siquidem hospitabatur in tentorio Bertulfi (214) cancellarii (215), eum eo in imperiali aula remanere iussus est, « imperii servitia peracturus (216), » et ejus se jactat discipulum (217). Postea autem Lothario dixisse narrat (218), se eum Henrico Ratispenensis episcopi et cancellarii discipulum effecisse. Quin præcepta antecessorum suorum eustodienda ei credidit, et relationibus ejus de antiquorum rebus gestis tantopere delectatus est, ut historiam imperatorum eum scribere juberet (219). Sed etiam Casinensium negotia apud imperatorem manens tunc procuravit (220). Deinde dimisso abbate a Lothario relinquit, eum valetudinis causa monasterium repetisset, mox jubente imperatore ad hunc reversus est, et eum eo Casinum venit. Unde recedens Lotharius eum Petrum secum abducere cuperet, imperialia semper servitia peracturum, vix Guibaldo ut eum retineret concedens, magnifice laudatum ejus amori commendavit (221). Tamen carere eo diu non sustinuit, et eum Tibur venisset, ut sibi transmitteretur a Guibaldo petiit (222). Qui resorbens (223) eum multa conquestus esset de vicinorum oppressionibus, « cætera, inquit, ex verbis filii nostri Petri hujus epistolæ dictatoris ac Romani imperii per omnia fidelis, quem in Alemanniam, Saxoniam, Daciam, Sueviam ac Lotharingiammittere decrevimus, cognoscetis. Historiam vero occidentalium imperatorum, quam eidem Petro dictare præcepimus, noveritis adhuc non explese. Variis enim tribulationibus et angustiis pressus, plus ei flere quam scribere licuit. » Quam tamen « quia id itineris longitudo et conclusio prohibuit, » mutato consilio domi retinuit (224). Ubi quod miseris in tanta cœnobii afflictione tamen libellum *De locis sanctis sive Itinerarium terræ sanctæ* Guibaldo inscripsit, *ex omnibus, ut ita dicam, libris collectum, ut ait* (225). Num ex eod. 361 jam multo editit Tostius, Hist. Cas. II, 181. Mortuo autem Lothario epistolam direxit ad Richizam Augustam (226), quam ex ms., Cas. Joan. Mabillon eruit, editam in Mart. Coll. I, 756; Ann. Bened. VI, 623; Orig. Gualf. II, 540, cum altera qua post mortem Henrici ducis eandem consolatus est (227). Verum etiam Chonrado, excellentissimo imperatori et Romani imperii strenuissimo propagatori, epistola teste auctore perpulchra (228) de recenti ejus electione gratulatus, Casinensium Ecclesiam ejus commendavit protectioni. Eidem etiam duo opuscula inscripsit, quæ cum cæteris vidasis in Chron. IV, 66, nam minis magna eorum copia est, quam ut singula hic recensere possimus, et de plerisque præter titulos nihil compartum habemus (229). Post Guibaldi igitur recessum Petrus Rainaldi abbatis fruebatur favore et familiaritate, cujus jussu circa a. 1160 continuationem Chronico Casinensi adjunxit. Ab hoc petiit eum Landulfus affinis ipsius, his litteris (230): « R. Dei gratia cardinali et abbati Landulfus Sancti Joannis sicut suo domine salutem et commendationem. Vestram paternitatem rogando mandamus ut sicut meum amorem et servitium habere vis, ita dominum Petrum Egidii, qui est frater uxoris meæ Gyllæ et meus consanguineus, constitutis in ecclesia sancti Benedicti Collis insulæ, quia est prudens et sapiens, et volo consilium ab eo. Ideo te depreor, ut sine mora mittatis eum ibi, quia nimis necessarius est mihi et pro terra mea et pro omnibus meis. » Num venerit nescimus, neque ulterius quidquam de eo comperimus. Et mihi quidem vitam non multum postea produxisse videtur (231). Nam eum tantum scripserit intra breve decem annorum spatium id sumere posse mihi jure videor, eum dum vixerit a scribendo numquam quiescisse. Jam vero etiam si fieri potuit ut eorum quæ in Chr. IV, 66, enumerat aliqua postea insererentur, tamen si diu supervixisset, vel in editis ejus operibus vel in aliorum inscriptionibus aliquod certa posterioris temporis indicium

NOTE.

- (213) Cf. ep. 4, ad Richizam, Chr. IV, 66. 116.
 (214) *B. notarii* 1137, Sept. 22, Mart. Coll. III, 102. Nonnulla Lotharii privilegia recognovit *Bertholdus, scriptor imp.* Lami Del. Erud., IV, 162. *Bertholdus camarlengus imp.* Ugh. V, 756, 777, (215) G. 108, 111.
 (216) G. 114.
 (217) IV, 66. Ep. ad Richizam. Prol. I, de notis: *Ex parte præceptoris nostri Rodulphi cancellarii.*
 (218) C. 125.
 (219) IV, 125. Ep. Wihaldi, Mart. Coll. II, 185.
 (220) C. 117, 118.
 (221) C. 125. Ep. 4 ad Richizam.
 (222) C. 185.
 (223) C. 125. Mart. Coll. II, 183.
 (224) C. 126. Utramque epistolam Petrus inter opera sua recenset.
 (225) Plurima teste Joan. Mabillon a Beda accepta, v. Mart. Coll. VI, 789, ubi prologus editus est.

- (226) Cf. Chr. IV, 124.
 (227) Hæc cum sequenti etiam ab Aug. Mai edita est, Nova Coll. I, 758.
 (228) IV, 66. De viris ill. 47.
 (229) In eatal. codd. Casin. sub Paulo II, in A. Mai Spicil. V, 223, commemoratur Petri *liber de dignitate Romani imperii*. Incipit: *Hæc digni.*
 (230) Ang. ad Chr. IV, prol. ex eod., 257, quem denuo contulit V. D. Giesebrecht.
 (231) *Illud constat, exactorato Egidio Venusino abbate ab Alexandro III, successum in regimen monasterii Petrum diaconum, titulo tantum procuratoris donec de successore provideretur.* A. de Nuce ad Chr. IV prol. Sed quo teste? — Ille Petrus qui 1168 papa procuracionem reliquit, decanus fuit et sacerdos, et a. 1174 in abbatem electus est; obiit VIII Id. Jul. 1186; v. Anon. Cas. ad h. a. — A quo nostrum diversum esse apparet ex constanti quod ei ad hæc diaconi nomine et silentio ejus qui c. 47, libro de viris ill. post mortem ejus adjunxit.

deprehenderemus (232), eum tot inveniamus ad priora tempora referenda. Obiit autem in Casino et ibi sepultus est (233).

Chronicon Casinensi Petrus continuationem adjunxit anno tertio post res eorum Lothario gestas (234), id est anno D. 1140. Sed etiam quæ Leo scripserat, non intacta reliquit. Nam quæ in cod. 2 addita sunt et mutata, a Petro profecta esse, jam Ang. de Nuce vidit, quod eum per se verisimile sit, quia in eo tantum codice reperiuntur, qui etiam continuationem continet, eo comprobatur quod pleraque agunt de comitibus Tusculanis, Petri nostri gentilibus, quibus plane similia inveniuntur in ejus catalogo pontificum (235). Præterea addita sunt quæ scripserat manum producti I, 59; II, 2, de cella Cinglensi, Casinensibus postea subducta (236), et de alijs monasterii possessionibus II, 26, 37, 52, 69. Neque a Petri ingenio aliena sunt quæ de miraculis addita legimus II, 59, 80, ut cætera quoque, in quibus ab alijs cod. 2 differt, ejus manu vindicare possimus. Quorum minuta quidem et quæ eodem jure vel ipsi Leoni vel scribæ codicis tribui poterant, inter varias lectiones posuimus, sæptis inter textum et notas locum suum assignavimus. — Continuationem scripsit a renovatione ecclesiæ Beati Martini (237), id est III, 34, quo in capite jam tantum mutavit et addidit, ut id in fronte operis ejus repetendum duxerimus. Fontes cum jussu Raynaldi abbatis ad scribendum se accinxisset, adhibuit seditio registra Romanorum pontificum, Gregorii VII et successorum ejus, nec non principum et ducum gesta, quæ modo excerpterit, modo ut scripta erant inseruerit; cætera Seniorecti aliorumque (238) relationibus comperuisse, plurima ipsum vidisse. Sed Gregorii VII registro an usus sit, dubito; Victoris registram exscripsisse videtur, quod de Paschali II constat (239). De Urbano II post electionem ejus pauca tantum habet; de Innocentio II et Anacleto fere nihil præter causam illam coram Lothario agitam. Præterea exscripsit annales Casinenses (240), qui in Anonymi Chronicon postea transcripti sunt, Amatium (241), Desiderii dialogos (242), Leonis relationem de consecratione ecclesiæ (243); Historiam belli sacri (244), Pauli Vitam S. Gebizonis (245), Petri Dam. epistolas (246). Quæ ex eis desumpsit, plerumque ad verbum descripsit, Leo autem e diversorum auctorum narrationibus, cum eis quæ aliunde compererat, novum ipse opus elaboravit. At multo etiam magis a Leone Petrus fide differt, cum non solum donationes et alia privilegia afferat, quæ pro genuinis accipere vix possimus, verum etiam falsi ipse aperte reus teneatur, Nam IV 31, Brunni Signensis epistolam inserit, quæ ex Petri Dam. opusc. 19 conflata est, et si hoc ab ipso Bruno factum esse contendis, IV, 42, orationem ei tribuit, ex ipsi Brunni epistollis compositam, Quod si hoc more multis scriptoribus olim usurpato excusare velis, in defendenda coram imperatore monasterii causa et privilegia in usum vocat nunquam data, et ex alijs quæ adhuc supersunt verba afferat quæ in eis frustra quærimus, et ipsa canonum verba vel corrumpit, vel falsis assignat auctoribus. Sed hoc fortasse negligentia ejus tribuere possis. qua e. g. Carlomanum non semel confundit cum Carolo Magno: illud falsarium manifesto ostendit, Vides igitur quanta in eo legendo opus sit cautio. Cæterum in continuatione quam a. 1138 deduxit monasterii casus satis accurate retulit: plurimis interspersis miraculorum narrationibus, nonnullis de viris eruditione et ingenio insignibus. Alias autem res gestas non ita tractavit, ut Leonis, secutus exemplum, gravissima quæque quæ Italiam, inferiorem præcipue, attingerent, brevi relatione complecteretur, sed tanquam cæco impetu et plane fortuito nunc ultra modum prolixè narrat, nunc silentio premit, ut e. g. maximi momenti res quæ Capuæ et Beneventi acciderunt ne verbo quidem attigerit (247). In singulis autem narrandis quam parum accurate egerit, speciem habes III, 70. De temporum ordine minime sollicitus fuit, quod vel numeri annorum parenthesis inclusi primo obtutu dicere possunt. Orationis usus est negligentis et inæqualis, neque a solœcismis aliisque mendis immuni, etsi eorum nonnulla librariorum potius quam Petro culpæ vertas. Ubi ad altercationem illam venit, altius insurgit, flosculis ornatus Virgilianis, verum et hæc ita scripta sunt, ut festinantis calamitatis vestigia prodant, quo inchoare libellos consuevit, elaborare raro tantum sustinuit. Nam arte scribendi non penitus eum caruisse, epi-

NOTÆ.

(232) Catal. imperatorum, etc., subastitit in Conrado, Innocentio II. et Guibaldo. Mon. 88. III, 249. Si Fuleo ille cujus Vitam scripsit abbas Cavensis fuit, a. 1146 mortuus, huic superfuit; sed id dubium manet.

(233) De viris ill. c. 47.

(234) Prol. I. IV, Verba de Gerardo et Guidone cardinalibus c. 109, 121, postea inserta esse videntur post a. 1145, vel ab ipso Petro vel ab alio.

(235) Nondum edito; v. I, 64; II, 4, 27, 55, 60, 77, 99; III, 9, 17.

(236) IV, 18, 70.

(237) Prol. I. IV. Ex persona Leonis loquitur III, 44, et IV, 70, etsi in libro quarto se auctorem aperte proficitur.

(238) Alberti IV, 34. Carbonis IV, 55.

(239) IV, 35 sq.

(240) III, 36, 49, 50, 64; IV, 16, 18, 20, 79, 82, 97. Ubi eodem errore Petrum lapsum esse animadvertas, quo scribæ ut in Anonymi describendo anni sequentis numeros cum gestis anni præcedentis conjungerent, sunt inducti.

(241) III, 45.

(242) III, 38, 43, 51, 64. Complura e perditio I. IV eum sumpsisse existimo.

(243) IV, 8, 9.

(244) IV, 11.

(245) III, 48.

(246) III, 38.

(247) Cruce signatorum expeditionem fuisse describit, donec Antiochiam veniunt IV, 11; deinde tribus verbis c. 16 Hierosolima capta esse subjungit. Ab a. 1130 a. 1136 quam celebri cursu perveniat, v. IV, 97.

stolæ ostendunt multo majore cum cura neque invenuste compositæ (248). Chronicon igitur cum per se quidem pretii satis parvi sit, utilitatis tamen non ita exiguæ est æstimandum, quum de pontificibus præsertim et de Lothario imperatore non pauca proferat aliunde non nota, quæ in usum nostrum convertere possimus.

Codex ms. Chronici unicus servatur Casini, de quo supra jam diximus, editus post priorum infidas editiones per Angolum de Nuce, quem nos secuti sumus, adnotationibus quibus opus esse videretur adjectis. Orthographiam codicis non mutavimus, paucis exceptis, quæ a Petri more aliena videbantur; diphthongum tamen qua Petrum usum esse e cod. 257 constat suis locis pro simplici e restitimus.

W. WATTENBACH.

INCIPIT^a EPISTOLA FRATRIS LEONIS

AD DOMINUM ODERISIUM SANCTISSIMI MONASTERII CASINENSIS VENERABLEM ET REVERENTISSIMUM PATREM.

Domino et patri sanctissimo, venerabilis cœnobii Casinensis abbati Oderisio², frater Leo cognomine Marsicanus³, debitæ obedientiæ famulatum. Injunxerat⁴ michi jam dudum vestra beatitudo, pater venerandissime, ut gloriosi prædecessoris tui⁵, sanctæ memoriæ abbatis Desiderii, singularis plane⁶, et unici hoc tempore sui ordinis viri, magnifica⁷ gesta⁸ ad posteriorum memoriam scribendi⁹ operam darem. Nimis videlicet indignum¹⁰ judicans, loci hujus veterum te desidiam imitari, qui de tot abbatum gestis seu temporibus nichil fere litteris tradere studuerunt; et si qua forte super hoc aliqui¹¹ descriperunt: inepta¹² prorsus, et rusticano¹³ stilo, digesta, fastidium potius quam scientiam aliquam legentibus conferunt. Quod tua¹⁴ paternitas ne Desiderio nostro contingat sollertissime providens, huic me¹⁵ operi placuit destinare; imponendo michi¹⁶ sarcinam meis profecto viribus imparem: ita ut ipsa tantum sui consideratione succumbens, jam fere per annum¹⁷ id attemptare timuerim¹⁸. Nuper itaque cum a Capua redeuntem te¹⁹ pro meo comitarer²⁰ officio, inter ambulandum reminiscens tuæ²¹ ipsius egregiæ jussionis, percontatus es utrum desiderium tuum superscribendis²² Desiderii gestis explessem. Ego vero subita hac sciscitatione contentus, id quod in re erat respondere coactus sum nichil²³ omnino me inde fecisse. Moxque aliquantulum resumpta constantia: « et quando²⁴, inquam²⁵, ego huic tao parere²⁶ imperio potui, quando toto fere hoc anno, cum in servitio domni apostolici ex jussione²⁷ tua, tum²⁸ quoque in tuimet ipsius diversis negotiis occupatus, vix per octo dies continuos in monasterio constitui. Cum videlicet opus istud non parvo indigeat otio, neque sit occupati alicujus tantam materiam aggredi, sed potius²⁹ curis omnibus expediti? » Hac igitur patienter³⁰ ratione suscepta, et negligentiam me, modesta admodum invectione coarguens: « et nunc, inquis, otium quod desideras arripe. et in scribendo Desiderio, ne velis amplius moras innectere. Immo etiam volo atque præcipio, quandoquidem usque in³¹ hanc diem res ipsa procrastinata est, ut ab ipso patre Benedicto, ³² ejusdem tuæ inscriptionis initium sumens, universorum usque ad eundem³³ Desiderium nostri loci abbatum series, tempora, gesta undecumque³⁴ studiosissimum indagator exquiras: et quæ vel a quibus, seu qualiter sub singulis abbatibus possessiones seu³⁵ ecclesias quas possidere videmur nostro monasterio

VARLÆ LECTIONES

¹ ita l. litteris rubris. l. prologus in chronica Cassinensi ed. Desunt 4. ² O. l. ³ Marsianus 3. ⁴ Preceperat l. Quum modo præ modo præ scribat, nos pro p ubique posuimus præ. ⁵ tue 4. ⁶ fere l. ⁷ gloriosa ac m. l. ⁸ in scribendos addit l. sed ipse delevit. ⁹ add. 1b. ¹⁰ ineptum esse i. l. ¹¹ add. 1b. ¹² inepto ed. ¹³ ac lacinioso addit l. sed ipse delevit. ¹⁴ t. p. add. 1b. ¹⁵ h. operi me d. dignationi vestri imperii placitum fuit l. h. me o. dest, pl. fuit 1b. ¹⁶ plane m. l. ¹⁷ non sine aliqua inobedientia add. l. ¹⁸ timuerint 4. timuerim. Et secundum regulam quidem, quod michi visum fuerat impossibile, jubentis imperium absque ulla contradictione, non tamen aliqua repromissione (n. t. a. r. expuncta sunt) suscepi. Verum quia (Quia tamen 1b.) impossibilitatis meæ causam humiliter ac patienter non tuæ paternitati suggesti, neglegenter ac stulte me fecisse confiteor (n. fateor egi 1b.). Nuper l. ¹⁹ deest 4. ²⁰ o. c. l. ²¹ ipsius t. juss. l. ²² scribendis 4. sed hujusmodi menda in sequentibus non semper notavi. ²³ Respondi igitur verecunde ac reverenter; n. l. ²⁴ deest 4. ²⁵ ita 1b. q. e. i. l. ²⁶ præcepto satisfacere potui l. parere superscr. 1b. ²⁷ imperio tuo per Maritimam atque Campaniam. tum l. ²⁸ cum 4. ²⁹ otiosi p. curisque o. l. ³⁰ rationabili l. quod expunxit. ³¹ ad hunc l. ed. ³² B. l. ³³ ipsum l. ³⁴ addit. 1b. ³⁵ s. e. add. 1b.

NOTÆ.

(248) Tumidiorem enim sententiarum congeriem Conradum veterum Romanorum nominibus et gestis commemorandis multum delectatur.

accesserint ³⁶, imperatorum ac ducum principumque præcepta, necnon ³⁷ aliorum quorumque fidelium monimina scrupulose disquirens, instar chronicæ historiam ³⁸ non parum nobis nobisque succedentibus utilem condas ³⁹. Super hæc præterea tam ⁴⁰ destructionem quam et restorationem cenobii hujus bis diversis temporibus factam, necnon et si qua interim ⁴¹ occurrunt de operibus seu gestis clarorum virorum harum ⁴² dumtaxat partium digna memoria, suis in locis vel breviter annectere ⁴³ non graveris » Cujus ⁴⁴ ego imperii pondus postquam cœpi sollicitius in ⁴⁵ memet considerare, cœperunt michi hinc inde plurima cogitationum ⁴⁶ spineta succrescere, et unde vel quomodo id perficere naviter ⁴⁷ possem, pro ⁴⁸ paupertate sensus ⁴⁹ mei non facile pervidens, an ⁵⁰ suscipere, an recusare tantum opus, utrum eligerem ignorabam. Siquidem in suscipiendo temeritas, inobedientia me in recusando pungebat. Ad hæc, memineram præfatum ⁵¹ dominum meum Desiderium hoc ipsum opus olim ⁵² Alfano archiepiscopo Salernitano, viro nostrorum temporum sapientissimo, ⁵³ injunxisse, sed eum ⁵⁴ laboriosam valde materiam pervidentem, periculo se hujusmodi subduxisse. Quod si ille qui et scientia et eloquentia incomparabiliter tunc pollebat, huic se oneri caviti summittere, quid michi esset agendum, cui nec scientia aliqua, et eloquentia nulla prorsus inesset; Angebat iterum conscientiam meam, cur opus istud non alicui alii confratrum ⁵⁵ nostrorum, qui longe utique me scientiores et dictanti usu peritiores existerent, a te committeretur: quos videlicet vel ⁵⁶ ex diversis partibus orbis, ejusdem sancti prædecessoris tui diligentia in locum ⁵⁷ hunc aggregaverat, vel in hoc eodem cœnobio doceri studiosissime fecerat ⁵⁸. His et hujusmodi cogitationibus fluctuans ⁵⁹ æstuabam, quoniam ⁶⁰ et res hæc altior erat quam ut a me posset attingi, et obstrusior certe quam ut valeret a me perscrutari. Verum, quoniam pro devotione quam ab ⁶¹ olim in tua paternitate singularem gerebam, nil ⁶² unquam tibi refutare ⁶³ jam dudum decreveram; stabilivi tandem animum ⁶⁴; et qui sola prius Desiderii gesta pusillanimis attemptare timueram ⁶⁵ universorum postmodum prædecessorum ejus ⁶⁶, confidens de adjutorio Dei, et ita michi prorsus judicans expedire, quoquomodo ⁶⁷ scribenda suscepi. Mox itaque reperitis ⁶⁸ illis ipsis scriptiunculis quæ de hac eadem materia lacinoso ⁶⁹ licet silio videbantur vel breviter exarata, et præcipue chronica Johannis abbatis qui primus in Capua Nova monasterium nostrum construxit; adhibitis nichilominus libris huic operi necessariis: historia videlicet Langobardorum, chronica quoque Romanorum imperatorum atque pontificum; nec non et diligenter indagatis privilegiis ⁷⁰, atque præceptis, nec non et concessionibus, diversorumque nominum scriptis, tam scilicet ⁷¹ pontificum Romanorum, quamque diversorum imperatorum, regum, principum, ducum, seu comitum, ceterorumque virorum illustrium ⁷² ac fidelium, quæ dumtaxat nobis ex duobus cenobii hujus incendiis (249) residua esse videntur; quamvis nec ad eadem ipsa omnia ⁷³ potuerim pervenire; postremo ⁷⁴ etiam ⁷⁵ scrupulose interrogatis his quos modernorum temporum seu ⁷⁶ abbatum gesta vel audire in proximo contigerat vel videre: prout tenuitas ingenii mei suppetit, peragere quod præcepisti aggredior ⁷⁷; magis certe obedientia quam tibi ut patri ac domino debeo, quam de aliqua ⁷⁸, præsumens scientia. Assit ⁷⁹ Deus, et gratia Spiritus ejus: ut tam efficaciter id possim implere, quam tu ⁸⁰ michi es diligenter dignatus injungere. Quatinus opusculum istud et tibi gratissimum, et multis valeat esse proficuum. Hæc ⁸¹ tantisper, ne fortasse a nescientibus ⁸² temeritatis seu ⁸³ præsumptionis arguerer ⁸⁴, michi prospiciens, velut ⁸⁵ in præfatiuncula necesse habui prænotare; ut etsi me ⁸⁶ accuset inertia auctoritas tamen præceptoris excuset.

VARIE LECTIONES.

³⁶ accesserunt 4. ³⁷ n. a. q. f. m. *add.* 1^b. ³⁸ historiolum 1. ³⁹ componas 1. ⁴⁰ tam-nec non et *add.* 1^b. ⁴¹ *deest* 1. ⁴² h. d. p. *add.* 1^b. ⁴³ connectere 4. ⁴⁴ Quod ego imperium priusquam curiose perenderem (p. e. p. *delevit* 1^b.) quamvis gravissimum esse parvitati meæ (ipso quoque auditu *add.* 1^b.) non dubitarem, annuendo tamen suscepti, postquam vero cœpi magnitudinem ejusdem præcepti soll. 1. Cujus imp. p. 4. ⁴⁵ in m. ad 1^b. 16. ⁴⁶ *ita* 1^b. curarum 1. ⁴⁷ *ita* 1^b. irreprehensibiliter 1. gnaviter 2. 3. ⁴⁸ per 4. ⁴⁹ ingenioli 1. *corr.* 1^b. ⁵⁰ an r. an s. *ed.* p. rursus itemque cœpi eadem mecum estuanti mente tractare. Ad 1, p. tunc primum impossibilitatem inscientiæ meæ apertius cœpi videre. Ad 1^b. ⁵¹ m. sanctæ memoriæ p. 1. m. olim. p. 1^b. m. p. 1^c. ⁵² *add.* 1^c. ⁵³ s. ac prudentissimo. 1. *corr.* 1^b. ⁵⁴ s. pro rei magnitudine labori se h. s. 1. ⁵⁵ de plurimis monasterii nostri confratribus, longe utique me scientioribus, et d. u. peritioribus quos 1. ⁵⁶ *add.* 1^b. ⁵⁷ h. l. 1. *ea*. ⁵⁸ f. committeretur, quos etiam nominatim hic ostendere possem; si illorum humilitatem qui favores humanos contemnunt (q. f. h. c. *delevit* 1^b.) offendere non extimescerem 1. ⁵⁹ anxius et fluctuans; quid facerem non satis videbam 1. ⁶⁰ *ita* 1^c, quia super (et insuper præter 1^b.) id quod vires meas duplicatum onus excedebat; pro devotione etiam q. 1. ⁶¹ ab o. *add.* 1^b. ⁶² nunquam t. 1. *corr.* 1^b. ⁶³ non obedire 1. *corr.* 1^b. ⁶⁴ igitur a. 1. *corr.* 1^b. ⁶⁵ pertimui 1. *corr.* 1^b. ⁶⁶ *deest* 4. ⁶⁷ promptus ab obedientiam tuam 1. ⁶⁸ recensitis 1. ⁶⁹ m. hac illacque inhonesto prorsus et villissimo stilo digesta; quasi lineas quasdam et si fragiles, opusculo isti apposui adhibitis 1. m. h. i. dispersa reppereram; et præcipue 1^b. ⁷⁰ i. atque perspectis donationibus, privilegiis, atque concessionibus, tam 1. i. d. p. a. concessionibus, ac diversorum (*corr.* diversorumque) n. s. quæ-pervenire, tam 1^b. i. priu. atque c. d. n. s. tam 1^c. ⁷¹ *add.* 1^b. ⁷² i prout 1. i. postremo videre. p. 1^b. i. quæ *etc.* 1^c. ⁷³ ex integro *add.* 1^c. ⁷⁴ postrem 4. ⁷⁵ et 1. *ed.* ⁷⁶ s. a. *add.* 1^c. ⁷⁷ aggressus auxiliante Domino sum 1. *ed.* ⁷⁸ duæ michi non est *add.* 1. *del.* 1^b. ⁷⁹ Adsit 4. ⁸⁰ q. libenter in hoc tuis cupie imperiis obedire. Quatinus 1. q. tu m. es studiose (*corr.* st. tu m. es) dign. i. 1^b. ⁸¹ Hæc-excuset *add.* 1^b. ⁸² necessitatibus 4. ⁸³ s. p. *add.* 4. ⁸⁴ notarer *corr.* arguerer 1^b. ⁸⁵ *add.* 4. ⁸⁶ *ita.* 1^c. e. imperita.... 1^b.

NOTÆ.

En⁸⁷ tres porro decisiones quasi⁸⁸ pro legentium levamine statui libellum istum dividere: quoniam tribus præcipue cenobii⁸⁹ hujus abbatibus concessum est post beatum Benedictum in hujus loci restauratione supra ceteros studuisse; atque ideo forsitan divinitus⁹⁰ illis præstitum est, amplius reliquis in hac prælatione vixisse. Et beato quidem patre Benedicto cum quatuor subsequentiibus quasi in præfatione præmisso, a Petronace qui post centum et decem circiter annos a Langobardorum destructione locum hunc restaurare cœpit, primæ sortis initium faciam. Qua usque ad secundam destructionem quæ a Sarracenis sub Berthario⁹¹ facta est ordine suo perducta⁹², eique insuper⁹³ illis adjunctis quæ per annos septem et sexaginta destituito hoc loco⁹⁴ a septem abbatibus apud Teanum et Capuam cœmoranantibus gesta sunt; secunda pars ab Aligerno michi incipiet: qui non⁹⁵ tantum in istius⁹⁶ monasterii restauratione, verum etiam in⁹⁷ reconciliatione totius hujus terræ quæ Sarracenorum infestatione destituta cultoribus fuerat studiosissime studuit. Et hac ergo ad Desiderium usque nostrum particula protelata, et gestis⁹⁸ illorum qui per ipsius temporis spatium huic monasterio præfuerunt, consequenter⁹⁹ annexis: ipse Desiderius¹⁰⁰ initium erit et terminus totius tertie¹⁰¹ partis; qui nœo Petronace nec Aligerno inferior, immo longè meo iudicio potior, magnificum¹⁰² ac speciosissimum¹⁰³ ex integro monasterium, novum atque pretiosissimum ac sicut alter Salomon nostris temporibus construxit Domino templum. Jam si juvat¹⁰⁴ tribus his portionibus addere quartam, a vobis auxiliante Domino illius erit principium.

Hoc unum præterea simul cum paternitate vestra¹⁰⁵ lectorem opusculi¹⁰⁶ hujus exoptulo¹⁰⁷: ut non in¹⁰⁸ eodictantis inertiam¹⁰⁹, sed materiem¹¹⁰ dignetur attendere utilissimam¹¹¹. Sicut enim non peritus artifex si de purissimo auro gemmisque¹¹² pretiosis imperiale diadema confecerit, licet opus ipsum non¹¹³ recte formatum videatur ob imperitiam¹¹⁴ artificis, non tamen non carum esse potest, tam propter pretiosam materiem, quam et propter ipsius vocabuli dignitatem: sic et opusculum istud, quam vis omnino despicabile¹¹⁵ propter stili mediocritatem¹¹⁶ possit videri, propter utilia tamen multa quæ continet, ingratum¹¹⁷ alicui haberi non debet. Licet enim minus elegantèr, simplicitèr tamen¹¹⁸ atque fidelitèr¹¹⁹ quantum ad me, ea¹²⁰ quæ dicenda sunt pro meæ scientiæ modulo exequar; quæ neque doctis, si invidia desit ingrata, nec minus doctis possint ad intelligendum videri profunda. Confido autem quod¹²¹, et si forlè¹²² non omnibus, pluribus tamen hæc nostra sit hystoriuncula placitura: quoniam tempore hoc nostro, licet difficulter invenias aliquem qui velit istiusmodi aliquid scribere, multos tamen est reperire qui hujusmodi narrationes vel audire delectentur vel legere.

Explicit epistola 123.

INCIPIT CATALOGUS 124 ABBATUM HUIUS SACROSANCTI COENOBII CASINENSIS.

1. 125 Sanctus BENEDICTUS 126 primus abbas et fundator hujus cenobii 127.
2. Constantinus 128 abbas. Sedit.
3. Simplicius 129 abbas. Sedit
4. Vitalis abbas. Sedit
5. Bonitus abbas. Sedit
6. Petronax abbas. Sedit. annis 32.
7. Optatus abbas. Sedit annis 10 130.
8. Hermeris 131 abbas. Sedit anno 1.
9. Gratianus abbas. Sedit annis 4 132.

VARIE LECTIONES.

⁸⁷ In-erit *add.* 1^c. ⁸⁸ q. p. l. i. *superscr.* 1^c. ⁸⁹ c. b. a. *superscr.* 1^c. ⁹⁰ *superscr.* 1^c. ⁹¹ bertario 1^c. ⁹² perducta 4. ⁹³ *superscr.* 1^c. ⁹⁴ tam apud T. quam ap. C. *addit* 1^c. *sed statim expuncti.* ⁹⁵ q. velut alter Petronax celitus hic ordinatus, n. 1^c. ⁹⁶ deest. 1^c. ⁹⁷ in — studuit in *cod.* 1. *absctsa sunt.* ⁹⁸ labore atque industria 1^c. ⁹⁹ p. præcipueque abbatis Richerri quasi alterius David, ad novi templi constructionem acsi pro omni impensa, quiete parata, ipse 1^c. ¹⁰⁰ despœrius 4. ¹⁰¹ terre 4. ¹⁰² novum 1^c. ¹⁰³ spatiosissimum 3. ¹⁰⁴ si delectat, h. 1^c. sl. i, t. h. *eodem attramento correxit.* ¹⁰⁵ ita 1^b. tua 1. ¹⁰⁶ i. meum 1. *ed.* ¹⁰⁷ exoratum esse vellim 1. *expostulem ed.* ¹⁰⁸ in eo *add.* 4. ¹⁰⁹ imperitiam 1. *ed.* ¹¹⁰ materiem 4. ¹¹¹ ita 1^b. gloriosam 1. ¹¹² g. p. *add.* 1^b. ¹¹³ ita 1^b. vile v. 1. ¹¹⁴ ita 1^b. inertiam 1. ¹¹⁵ ita 1^c. o. contemptibile (despicabile *corr.* 1^b. *et addit* videri possit, *sed statim deletit*) p. meam incitiam sit (possit videri 1^b), propter gloriosorum tamen virorum gloriosissima (gloriosa 1^b) gesta q. 1. ¹¹⁶ inertiam 1^c. *ed.* ¹¹⁷ ita 1^c. alicui non gratum haberi n. d. 1. ing. a. n. d. h. 1^b. ¹¹⁸ *addit* 1^b. ¹¹⁹ veraciter 1. *ed.* ¹²⁰ tamen ea 1. *corr.* 1^b. ¹²¹ *super-scriptum* 1. *vel.* 1^b. ¹²² *add.* 1^d. ¹²³ ita *cod.* 1. *præfatio ed.* ep. modum continens præfationis 4. ¹²⁴ series a. monasterii Cassinensis 4. *Hæc desunt ed. ut et ipse catalogus, qui tamen extat in cod.* 3. ¹²⁵ numeros omisit 4. in 1. *colore rubro scripti sunt, ut et majores litteræ et numeri annorum præter eos quos manus 2. addidit.* ¹²⁶ eum litteris rubris, Desiderium uncialibus rubris, oderisium uncialibus nigris scribit 1. ¹²⁷ monasterii 1. ¹²⁸ Constantinus 4. ¹²⁹ S. a. S. desunt 4. ¹³⁰ VIII 1. cum Chr. S. Ben. et indice antiquo membranaceo Camilli Tutini Neapolitani, quem contulit Cam Peregrinius in Serie abbatum Casinensium: ¹³¹ Hermerius ind. Tutini. ¹³² m. V. *add.* 1^b 3. et index Tutini.

10. Tomichis abbas.	Sedit annis 6 ¹³⁸ , mensibus 5.
11. Poto abbas.	Sedit annis 7 ¹³⁸ , mensibus 5.
12. Theodemar ¹³⁵ abbas.	Sedit annis 19, ¹³⁶ .
13. Gisulfus abbas.	Sedit annis 21.
14. Apolinaris abbas.	Sedit annis 11.
15. Deusdedit abbas.	Sedit annis 6.
16. Hildericus abbas.	Sedit diebus ¹³⁷ 17.
17. Autpertus ¹³⁸ abbas.	Sedit annis 3 ¹³⁹ .
18. Bassacius abbas.	Sedit annis 19.
19. Bertharius abbas.	Sedit annis 27, mensibus 7.
20. Angelarius abbas ¹⁴⁰ .	Sedit annis 6 ¹⁴¹ .
21. Ragemprandus abbas.	Sedit annis 9, mensibus ¹⁴² 10 ¹⁴³ .
22. Leo abbas.	Sedit annis 15, mensibus ¹⁴⁴ 7 ¹⁴⁵ .
23. Joannes abbas.	Sedit annis 19, mensibus 7 ¹⁴⁶ .
24. Adelpertus abbas.	Sedit annis 9.
25. Baldoinus abbas.	Sedit annis ¹⁴⁷ .
26. Maielpotus abbas.	Sedit annis 6 ¹⁴⁸ .
27. Aligernus abbas.	Sedit annis 27 ¹⁴⁹ .
28. Manso abbas.	Sedit annis 11.
29. Joannes abbas.	Sedit anno 1.
30. Joannes abbas.	Sedit annis 12 ¹⁵⁰ , mensibus ¹⁵¹ 6 ¹⁵² .
31. Altenulfus abbas.	Sedit annis 14.
32. Theobaldus abbas.	Sedit annis 13.
33. Basilius abbas.	Sedit annis 2.
34. Richerius ¹⁵³ abbas.	Sedit annis 17, mensibus 6 ¹⁵⁴ .
35. Petrus abbas.	Sedit anno 4, mensibus 5 ¹⁵⁵ .
36. Fridericus abbas. Qui ¹⁵⁶ et Stephanus papa.	Sedit mensibus 10 ¹⁵⁷ .
37. DESIDERIUS abbas. Qui ¹⁵⁸ et Victor papa.	Sedit ¹⁵⁹ annis 29, mensibus 5 ¹⁶⁰ .
38. ODERISIUS abbas.	Sedit annis ¹⁶¹ 19, mensibus 2 ¹⁶² .
39. Otto abbas.	Sedit anno 1, mensibus 10.
40. Bruno abbas.	Sedit annis 3, mensibus 11.
41. Girardus abbas.	Sedit annis ¹⁶³ .
42. Oderisius abbas.	Sedit ¹⁶⁴ annis 2, mensibus 4, diebus 26.
43. Nicolaus abbas.	Sedit anno 1, mense 1, diebus 6.
44. Seniorectus abbas.	Sedit annis 9, mensibus 6, diebus 19.

INCIPIUNT ¹⁶⁵ CAPITULA PRIMÆ PARTIS OPERIS HUIUS.

1. De conversione vita vel obitu patris nostri ¹⁶⁶ Benedicti.
2. Qui abbates illi successerint ¹⁶⁷, et qualiter monasterio destructo fratres Romam confugerunt ¹⁶⁸.
3. De reversione Fausti à Gallis ¹⁶⁹.
4. Qualiter Petronax abbas huc venerit et locum hunc restauraverit, et qualiter illum ¹⁷⁰, papa Zacharias ¹⁷¹ adjuverit.
5. De adventu Gisulfi ducti in hunc locum et concessione ¹⁷² totius in circuitu terræ.
6. Qualiter factum sit monasterium sanctæ Mariæ in loco ¹⁷³ qui dicitur Singla.
7. Qualiter Karolus rex Francorum huc venerit, et de humilitate ipsius ¹⁷⁴.
8. Qualiter Ratchis ¹⁷⁵ rex Langobardorum huc ad conversionem venerit.
9. De principe Arichis ¹⁷⁶ qualiter monasterium sanctæ Sophiæ fecerit et monasterio isti subdidit, vel

VARIE LECTIONES.

¹³⁸ d. XXI add. 3, et ind. Tutini. ¹³⁶ VI. 4. ¹³⁵ Theodorar 4. ¹³⁶ m. XI. add. ind. Tutini. ¹³⁷ annis ind. Tutini. ¹³⁸ Authpert 1. ¹³⁹ XVII. 4. ¹⁴⁰ deest 4. ¹⁴¹ VII. 4. ¹⁴² m. X. add. 1b. ¹⁴³ d. V. add. ind. Tutini. ¹⁴⁴ m. VII. add. 1b. ¹⁴⁵ d. XVII. add. ind. Tutini. ¹⁴⁶ d. X. add. ind. Tutini. ¹⁴⁷ m. VI. ind. Tutini. ¹⁴⁸ vncat. 1. ¹⁴⁹ d. XII. add. ind. Tutini. ¹⁵⁰ XI. 2. ¹⁵¹ m. VI. add. 1b. ¹⁵² IV. d. XXVIII. ind. Tutini. ¹⁵³ Richerus 6. ¹⁵⁴ d. X. add. ind. Tutini. ¹⁵⁵ d. XII. add. ind. Tutini. ¹⁵⁶ Q. et S. p. desunt 1. ¹⁵⁷ d. VIII. add. ind. Tutini. ¹⁵⁸ Q. et V. p. desunt 1. ¹⁵⁹ deest 4. ¹⁶⁰ IV. d. XXVII. ind. Tutini. ¹⁶¹ hucusque cod. 1. spatio vacuo relicto. ¹⁶² d. XVII. add. ind. Tutini. ¹⁶³ XI. m. II. d. XXVIII. add. ind. Tutini. ¹⁶⁴ hucusque 3. 4. *Sequentia addit ex indice Tutini, cuius ulterius Petrus mentionem non fecit.* ¹⁶⁵ illa cod. 4. index capitulum deest in cod. 1. ¹⁶⁶ deest ed. ¹⁶⁷ successerunt 4. ¹⁶⁸ confugerunt corr. confugerunt 4. ¹⁶⁹ Gallis 4. ¹⁷⁰ deest 4. ¹⁷¹ Seccarias 4. ¹⁷² gressione 4. ¹⁷³ l. q. d. desunt ed. ¹⁷⁴ ejus ed. ¹⁷⁵ Ratchis 2. ¹⁷⁶ Arechis 2. Archis 3.

quibus sanctorum corporibus ecclesiam ipsam dixerit ¹⁷⁷.

10. De oblatione Leonis cujusdam nobilis Beneventani ¹⁷⁸.
11. Qualiter abbas Theodemar ¹⁷⁹ construxerit ¹⁸⁰ ecclesiam sanctæ Mariæ ad ¹⁸¹ pedem ¹⁸² montis ipsius
12. Qualiter Karlomannus in Italiam venerit, et quid egerit ¹⁸³, et quibusdam ¹⁸⁴ concessionibus ejus in hoc loco.
13. De Anglo muto et surdo sancto ¹⁸⁵.
14. De concessionibus quorundam in hoc loco.
15. Relatio ¹⁸⁶ de Paulo diacono.
16. De capitulis quæ fecit imperator Ludowicus ¹⁸⁷, et de pacto quod fecit beato Petro.
17. Quomodo Gisulfus abbas fecit ecclesiam sancti Germani.
18. Qualiter idem abbas ¹⁸⁸ renovavit ecclesiam hujus loci, et ecclesiam sancti Angeli in Valle luci construxit, et sancti Apollinaris in Albiano; et de quorundam oblationibus ¹⁸⁹.
19. De miraculo abbatis Apollinaris, et de oblationibus quorundam in hoc loco.
20. De Radechis comite Compsano, et de translatione sancti Januarii in ¹⁹⁰ Beneventum.
21. Quo tempore Saraceni Siciliam ingressi sunt.
22. Quid Sico princeps abbati Desudedit concesserit, et ¹⁹¹ qualiter princeps Sichardus ¹⁹² eum occiderit
23. Quid Lotharius rex Autherto abbati concesserit, et quomodo Francorum regum rex idem dividerit et de quorundam oblationibus.
24. Quo tempore corpus beati Bartholomei Beneventum advenerit ¹⁹³, et de quorundam in hoc loco oblationibus.
25. Qualiter sit contra ¹⁹⁴ se principatus divisus.
26. Quomodo Siconolfus princeps omnem thesaurum hujus cænobii ¹⁹⁵ abstulit.
27. Qualiter Deus a Saracencis locum istum eripuit.
28. De discurtione ac vastatione Saracenorū, et generali ac maximo terræmotu.
29. De pentifaria divisione regni Francorum, et qualiter Ludowicus ¹⁹⁶ Saracenos devicerit, et principatum ¹⁹⁷ æqua sorte dividerit.
30. Qualiter iterum Ludowicus ¹⁹⁸ Italiam venit vocatus ¹⁹⁹ per abbatem.
31. De Capua qualiter ad pontem Casulini mutata sit.
32. De consuetudine quam habeat tunc temporis hoc monasterium.
33. De studio abbatis Bertharii, et miraculo quod contigit in constructione arcis.
34. De oblationibus quorundam.
35. De nequitiis Saracenorū, et qualiter vastatum et incensum sit monasterium sancti Vincentii.
36. De tertio adventu Ludowici ²⁰⁰ in Italiam, et de bellis quæ gessit ²⁰¹ cum Saracencis.
37. De monasterio sancti Angeli in Barregio.
38. Quo tempore castellum Pontiscuroi constructum sit.
39. Qualiter nobis restituit prædictus imperator cellam sanctæ Mariæ in Maurinis ²⁰², et de quorundam in hoc loco oblationibus.
40. De pacto ²⁰³ Saracenorū cum nostris.
41. De divisione Capuanæ ecclesiæ facta a Joanne papa.
42. Quomodo princeps Guaiferius effectus ²⁰⁴ sit monachus.
43. Qualiter Saraceni a Cajetanis ad habitandum in Gariliano recepti sunt.
44. Qualiter hoc monasterium a Saracencis incensum sit, et ²⁰⁵ abbas Bertharius decollatus et monachi Teanum profecti.
45. Memoratorium ²⁰⁶ ejusdem abbatis de rebus sancti Benedicti per ²⁰⁷ Marchiam.
46. De oblationibus quorundam sub abbate Angelario, et quomodo idem abbas Teanensis episcopus ²⁰⁸ factus est.
47. De oblatione et studio Herchemperti monachi.
48. Qualiter monasterium Theanense crematum est.
49. De captione Beneventi a Grecis.
50. De pugna nostrorum cum ²⁰⁹ Saracencis ad Garilianum.
51. De studio Leonis abbatis, et qualiter ²¹⁰ ipse cepit restaurare hunc locum.

VARIE LECTIONES

¹⁷⁷ ita correxi, dicaverit ed. 4. ¹⁷⁸ deest. 4. ¹⁷⁹ Theodomar 4. ¹⁸⁰ fecerit ed. ¹⁸¹ ad p. m. i. desunt 2. ¹⁸² pedes 3. ¹⁸³ ageret 4. ¹⁸⁴ ita codd. ¹⁸⁵ sancto 4. ¹⁸⁶ Delatio 2. ¹⁸⁷ Ludowicus ed. 4. ¹⁸⁸ deest ed. ¹⁸⁹ oblatis 4. ¹⁹⁰ in B. deest 4. ¹⁹¹ deest. ed. ¹⁹² Richardus 4. ¹⁹³ venerit ed. ¹⁹⁴ p. c. se ed. ¹⁹⁵ monasterii ed. ¹⁹⁶ Ludowicus ed. ¹⁹⁷ principatus 4. ¹⁹⁸ Ludowicus 2. ¹⁹⁹ v. p. a. desunt 4. ²⁰⁰ Ludowici ea. ²⁰¹ fecit ed. ²⁰² Morinis 2. et de q. in h. l. o. desunt 4. ²⁰³ pactu 2. ²⁰⁴ factus ed. s. m. desunt 4. ²⁰⁵ et — profecti desunt 4. ²⁰⁶ Remoratorium 4. ²⁰⁷ o. m. deest. ed. ²⁰⁸ deest 4. ²⁰⁹ sub 4. ²¹⁰ deest ed.

52. *Qualiter Saraceni de Gariliano exterminati* ²¹¹ *sunt.*
 53. *Qualiter Johannes abbas ordinatus sit; et quomodo Capuam cum fratribus pergens ibi monasterium fecerit.*
 54. *Quomodo idem abbas in hoc etiam loco studuerit.*
 55. *Qualiter super capuam Ungari venerint, et cuncta in circuitu devastantes demum apud Marsos devicti sint.*
 56. *De oblationibus Johannis consulis et ducis Neapolitani, et aliorum quorundam* ²¹².
 57. *Judicium papæ Marini* ²¹³ *de monasterio sancti Angeli ad formas sive ad arcum Dianæ.*
 58. *Qualiter Balduinus abbas monasterium sanctæ Sophiæ et Benevento bis* ²¹⁴ *recepit.*
 59. *Item iudicium papæ Agapiti de monasterio Capuano, de de Sancto Stephano de Terracina.*
 60. *De studio abbatis Majelpoti, ei de oblationibus quorundam sub eo, et qualiter Aligerus abbas sit ordinatus.*
 61. *Qualiter regnum Italiæ a Francis ad Teutonicos sit translatum.*

INCIPIT ²¹⁵ CHRONICON MONASTERII CASINENSIS.

I. [GREG. *Dial.* II, Prol. et c. 1, 3.] Egregius igitur et sanctissimus pater, hujusque Casinensis cœnobii primus fundator, gratia et nomine Benedictus, sicut beatus papa Gregorius in secundo dialogorum suorum ²¹⁶ libro pleniter scribit, Nursia ²¹⁷ provincia oriundus fuit. Romæ vero ad erudiendum liberalibus studiis a parentibus traditus, non multo post, ut præfati doctoris sermonibus utar, recessit scienter nescius, et sapienter indoctus. Relictis itaque litterarum studiis pariterque nutrice, clam fugiens, ad locum qui Sublacus (250) dicitur, quadraginta ferme ab Urbe milibus disparatum devenit, ubi in speleo quodam per triennium excepto beato Romano qui sanctæ illi conversationis habitum induerat, nulli cognitus mansit. Post hæc a pastoribus repertus, et demum ²¹⁸ a pluribus ²¹⁹ agnitus, a Romanæ quoque urbis nobilibus frequentatus, duodennem (251) ab Æquitio Maurum, a Tertullo vero patricio Placidum adhuc puerulum monastica disciplina instituendos accepit. Ubi etiam duodecim monasteria Christi auxilio construens, per singula quoque eadem duodecim monachos sub statutis patribus deputavit. [PAULI *Hist. Langob.* I, 26.] Inde persecutione presbyteri ²²⁰ Florentii loco cedens, paucos secum fratres assumpsit: atque duobus se angelis comitantibus, et tribus corvis quos solitus erat alere consequentibus (252), per quinquaquinta circiter milia ad hunc locum Christo jubente pervenit. Cujus ²²¹ videlicet sedis Varronem illum tot seculis celebratum, et omnium Romanorum Tullio teste sa-

piantissimum, auctorem fuisse refert antiquitas (253), ubi ²²² contrito quod ibidem ²²³ a rusticis colebatur Apollinis idolo [GREG. II, 8], subversa ara, lucoque succiso, monasterium sibi construxit; et circumquaque manentes populos, continuis prædicationibus ad Christi fidem convertit. Ubi etiam ²²⁴ quantis qualibusque refulsit ²²⁵ miraculis, quoniam non hujus est operis, si quis eorum desiderat habere notitiam, in præfato beati Gregorii libro facunde scripta reperiet. [V. S. *Mauri* 4.] Inter quæ cum die quadam divinitus sibi revelatum fuisset ²²⁶ idem monasterium quod ipse fundaverat ²²⁷, a gentibus destruendum, atque propterea inconsolabiliter fleret: cœlesti protinus oraculo consolatus, audiviteumdem locum suis nichilominus meritis in potioem et ampliorem quam tunc statum fore venturum; et in multas exinde orbis romani partes regularis normæ ac disciplinæ ordinem ²²⁸ proditurum ²²⁹. [V. S. *Mauri* 26.] Ipso itaque anno quo de hac vita signaturus erat ad Christum, rogatus ²³⁰ in Galliam ad monasterium constituendum ²³¹ suos mandare discipulos ²³², quamvis finem dierum suorum non ignoraret, nichil moratus, beatum Maurum illuc cum eisdem direxit legatis ²³³; cum quo etiam beatum Faustum qui ejus postmodum historiam pleniter scripsit, et tres alios mittere studuit. Hinc ²³⁴ factum est ut per hunc virum Dei sanctissimum Maurum ejusque discipulos, omnis ordo et regularis disciplinæ norma quæ per beatissimum patrem Benedictum in hoc loco fuerat constituta, per totam Galliam disseminata atque

VARIE LECTIONES.

²¹¹ minati sunt *deest* 4. ²¹² *deest* ed. 4. ²¹³ Martini 4. ²¹⁴ *deest* 4. ²¹⁵ *ita* cod. 1. I. liber primus historię hujus cœnobii C. ed. ²¹⁶ *deest* ed. ²¹⁷ N. p. o. f. *desunt* 4. ²¹⁸ *add.* 1b. *deest* 4. ²¹⁹ plurimis ed. ²²⁰ *deest* 1. ²²¹ Cujus — antiquitas *desunt* 1. ²²² In quo 1. ²²³ antiquitas *add.* 1. ²²⁴ *deest* 1. ²²⁵ *add.* 1b. ²²⁶ *esset* 1. ²²⁷ construxerat 1. 2. ²²⁸ *ita* 1b. et multis inde reg. n. a. d. in diversis orbis partibus o. p. 1. ²²⁹ profecturum 1. ed. ²³⁰ *est* *add.* 4. ²³¹ construendum 1. 2. ²³² s. mittere monachos 1. ed. ²³³ l. d. 1. ed. ²³⁴ Hinc — p. totas Gallias disseminari, constitui, et observari, Deus annuerit. Sub hisdem ferme diebus 1b. *desunt* 1.

. NOTÆ

(250) Subiaco.

(251) Ex Vita S. Mauri c. 8.

(252) Vel ex Chron. S. Bened. ubi eadem verba

leguntur, ap. Tosti *Hist. Cas.* I, p. 129.

(253) Cf. Cic. Phil. 2, 40; Varro R. R. 3, 5. Hæc Leo de suo addidit.

diffusa sit. Beatum ²⁵³ (253*) etiam Placidum opinio ²⁵⁴ est quod vir Domini Benedictus tunc ad Siciliam miserit ²⁵⁵, ubi pater ejusdem Placidi ²⁵⁶ Tertullus patricius, decem et octo patrimonii sui curtes eidem viro ²⁵⁷ Dei concesserat. [V. S. *Mauri* 32; GREG. *Dial.* II. 37.] Post hæc idem sanctus vix expleto sui temporis cursu laudabili, ea die qua ²⁵⁸ sacrosancti ²⁵⁹ paschæ sabbatum illucescebat, duodecimo videlicet Kalendas Aprilis, in ²⁶⁰ oratorio sancti Johannis baptistæ ²⁶¹ a discipulisse ferri præcipiens, inter ipsorum ²⁶² manus orans migravit ²⁶³ ad Dominum, anno ²⁶⁴ quidem incarnationis ejus 542, indictione quinta (254); sepultusque est in ²⁶⁵ eodem oratorio, ante ipsum altare, quod idem Apollinis ara destructa construxerat, ubi jam antea beatam Scolasticam sororem suam posuerat. Claruit autem temporibus imperatorum Justini senioris et Justiniani ²⁶⁶; Romanorum vero pontificum Johannis primi, et quarti Felicis, quem sanctus papa Gregorius atavum suum fuisse testatur (255); Theoderico apud Italiam Arriano regnante (256).

2. [GREG. *D.* II, Prol. PAULI *H. L.* IV, 17; II, 4, 7; IV, 17. GREG. *D.* II, 17.] Huic sanctissimo patri succedit in monasterii regimine vir reverentissimus Constantinus, ejusdem sancti patris discipulus. Tertius autem præfuit ²⁶⁷ eidem ²⁶⁸ congregationi Simplicius; quartus Vitalis; quintus vero Bonitus. Quo

A præsidente, Langobardi, qui nuper sub Justina minore ²⁶⁹ Italiam invaserant, cum jam ab incarnatione Domini 568 annorum circulus volveretur, præfatum cœnobium nocturno tempore quiescentibus fratribus ingressi sunt: qui universa diripientes ²⁷⁰, ne unum quidem hominem illic ²⁷¹ capere potuerunt, videlicet ut sermo sancti patris Benedicti compleretur, quem Theopropo dixerat: *Vix obtinere potui ut ex ²⁷² hoc loco michi animæ cederentur.* Fugientes itaque ex eodem cœnobio fratres Romam profecti sunt, codicem ²⁷³ sanctæ regulæ quam pater idem ²⁷⁴ descriperat, et quædam alia scripta, nec non et pondus panis ²⁷⁵, vini quoque mensuram, et quicquid supellectilis ²⁷⁶ potuerunt surripere deferentes. B Atque ²⁷⁷ (257) ex concessione Romani pontificis Pelagii, qui tunc sedi apostolicæ præerat, juxta Lateranense ²⁷⁸ patriarchium monasterium statuerunt ²⁷⁹; ibique per centum ferme ²⁸⁰ a decem annos (258) quod Casinense monasterium destructum permansit, habitaverunt ²⁸¹.

* centum ac triginta annis 2.

3. [V. S. *Mauri* 5.] Tertio ²⁸² (259) interea Bonifatio sedem apostolicam gubernante, supradictus Faustus qui ad Gallias cum beato Mauro ²⁸³ perrexerat ²⁸⁴, ad prænominatum ²⁸⁵ Lateranense cœnobium reversus est, atque a beato Theodoro ²⁸⁶ qui tunc post sanctæ memoriæ Valentianum ²⁸⁷ tertius ean-

VARIE LECTIONES,

²⁵⁵ ita 1b. studuit. beatum P. 1. ²⁵⁶ Pl. jam ad S. 1. Pl. sanctus Benedictus jam ad S. 1b. Pl. discipulum suum vir D. B. t. ad S. 2. ²⁵⁷ miserat 1. misit ed. ²⁵⁸ ita 1b. p. ipsius 1. ²⁵⁹ e. beato Benedicto c. 1. ed. ²⁶⁰ quæ ed. ²⁶¹ sacro add 1b. ²⁶² in — præcipiens add. 1b. ²⁶³ b. I. 1b. ed. ²⁶⁴ in locoraso 1b. ²⁶⁵ perrexit 1. ²⁶⁶ anno ejusdem inc. 543. ind. secunda 2. a. ei. inc. 542. ind. quinta 3. desunt 1. ²⁶⁷ l. e. o. in loco raso ubi plura scripta fuerant 1b. ²⁶⁸ cujus scilicet imperii anno quarte decimo, a dominica vero passione anno quingentesimo nono juxta diligentissimam supputationem defunctus est. add. 1. ²⁶⁹ a beato Benedicto p. 1. ed. ²⁷⁰ ejusdem ed. ²⁷¹ tos Jutinaorum quem prædiximus imperante add. 1. delevit 1b. ²⁷² deripientes ed. ²⁷³ i. h. 1. ed. ²⁷⁴ michi e. h. l. a. 1. ed. ²⁷⁵ secum add. 1. ²⁷⁶ q. beatus Benedictus 1. ed. ²⁷⁷ habens per quadram libram unam add. 1b. delevit 1c. ²⁷⁸ ita corr. 1b. supp. 1. ²⁷⁹ Cumque a beato Gregorio q. t. s. a. præerat gratanter recepti fuissent, ex ejus concessione ibidem juxta 1. ²⁸⁰ add. 1b. ²⁸¹ construxerunt 1 ed. ²⁸² deest 3. ²⁸³ habitaculum 4. ²⁸⁴ Anno igitur dom. inc. sexcentesimo quinto, secundo anno imperii Focæ, defuncto b. papa Gregorio, Salvianianus pontificatum Romanum accepit, quo post annum et menses quinque migrante, tertius Bonifatius apostolicam sedem indeptus est, sub quo videlicet suprad. 1. ²⁸⁵ Fausto 4. ²⁸⁶ quoniam Casinense monasterium jam destructum a Langobardis erat add. 1. ²⁸⁷ prædictum 1. ed. ²⁸⁸ Tehodoro 3. ²⁸⁹ primus ejusdem loci abbatem add. 1.

NOTÆ.

(253*) 3. Non. Oct. apud Siciliam natalis sancti Placidi beatissimi martyris cum sociis suis Eutychio, Victorino, et aliis triginta. Pro quo pater ejus Tertullus patricius decem et octo patrimonii sui curtes beatissimo patri Benedicto obtulit. Martyrolog. jussu Desiderii abb. conscriptum ap. Gatt. H. p. 915.

(254) A. 542, ind. v, non ex Gregorio sumpsit, sed ipse addit: quod utrum ipse computaverit an ex fonte nobis incognito hauserit nescio. Certe annus 14. Justiniani est a. D. 541; annus autem 509 nullo modo ferri potest, sed solus convenit cum die qualem fortasse ex interpolatione Odonis in Vita b. Mauri adnotatum habemus. Si narrationi de Benedicti cum Totila congressu fides habenda est, Petrus Diaconus verum viderit, sed indictio corrigenda erit, Equidem putaverim obitum Benedicti a Fausto vigiliæ primi Paschatis fuisse assignatum, quem male interpretatus Odo tantas posteris paravit difficultates; nam si revera Sabbato sancto obiisset, id a

beato Gregorio silentio prætermisum fuisse non existimo. Petrus, infra 3, 73 annos a transitu beati Benedicti ad anno 60h computat.

(255) *Dial.* 4, 16, sed tertium; quartum jam Joannes Diac. dixit in Vita beati Greg. 1. Anc.

(256) Cf. Chron. S. Benedicti SS. t. III, p. 200.

(257) Hæc noster addidit.

(248) 110 annos habet Paul. Diac. 6, 40; Petrus in Reg. n. 86, centum viginti; hic et infra 4, 89 rectori calculo usus 130, Anc. Destructionem a. 577 accidisse probare nititur Di Meo in Ann. Neap. Cæterum Vides quam parum accuratam temporum computationem Leo curaverit, cum papæ nomine correcto annorum numerum intactum reliquerit. Tamen cap. seq. initio annum dom. inc. sustulit scilicet ne pugnantibus inter se numeri sub oculos caderent. Nam, ipso teste, restauratio monasterii Casinensis evenit a. D. 720.

(259) Numerum Leo addidit.

dem congregationem regebat, compulsus atque rogatus, historiam de vita beati Mauri veracissimam composuit: quam prædictus papa Bonifatius approbans, laude dignam duxit, suaque auctoritate roboravit.

4. [P. D. vi, 40 *Chron. Vultur.*] Cum autem omnipotens Deus præfatum beati Benedicti cœnobium jam decrevisset miseratione illa sua omnipotentissima restaurare, et cœnobialem institutionem quæ inde principium sumpserat, ex ejusdem patris loco per orbis circulum propagare, contigit disponente Deo, ut Petronax civis Brexianæ urbis vir valde religiosus, divino afflatus amore Romam venisset. Quem reverentissimus tertius (260) papa Gregorius cœlitus inspiratus admonuit ut hoc Casinum castrum peteret, atque monasterium beati Benedicti quod jam per tot annos destructum manserat, suo studio reconciliare satageret. Quo annuente, mox idem venerabilis pontifex cum illo aliquantisper de Lateranensi congregatione fratres direxit, et alia quoque illi nonnulla adjutoria contulit. Is ergo huc ad sacrum beati Benedicti corpus perveniens, tam cum illis qui secum venerant, quamque etiam cum aliquot simplicibus viris quos inibi jam dudum resedissee repperit, habitare cœpit anno Domini 720. Atque ab eisdem fratribus in abbatem prælatus, cooperante Deo, et beati Benedicti suffragantibus meritis, constructis decenter habitaculis, ac multorum ibi fratrum congregatione statuta, sub regulæ sanctæ doctrina vivere studuit. Quem videlicet tres quidam nobiles viri Beneventani, Paldo et Taso

atque Tato, germani fratres, qui ante quindecim circiter annos monasterium sancti martyris Christi Vincentii juxta ortum Vulturni fluminis de propriis sumptibus construere ceperant, cum essent potentes ac divites, in ipso opere tam per semetipsos quam persuos usque ad restorationem loci hujus plurimum adjuverunt. Hic (216) in æcclesia beati Martini, quam parvulam repperit, sedecim ferme cubitos auxit; ibidemque absidam efficiens, in honore beatæ Mariæ semper Virginis, et sanctorum martyrum Faustini et Jovitæ in ea altarium statuit, quo etiam et brachium unius illorum quod secum de Brexia asportaverat decenter recondidit. Insequenti tempore, sanctissimus papa Zacharias qui Gregorio successerat, plurima huic adjutoria contulit; libros scilicet aliquot sanctæ scripturæ, nec non et codicem sanctæ regulæ quam pater Benedictus manu propria scripserat; pondus etiam libræ panis, et mensuram vini, quæ olim inde sicut supra diximus, sub Langobardorum invasione monachi fugientes secum Romam detulerant. Diversa etiam ad ecclesiasticum ministerium ornamenta, nonnulla quoque ad diversas utilitates monasterii pertinentia, illi apostolica liberalitate largitus est. Ab hoc etiam sanctissimo papa prædictus abbas privilegium primus accepit, ut hoc monasterium cum omnibus sibi pertinentibus cellis, ubicumque terrarum constructis, ob honorem ac reverentiam sanctissimi patris Benedicti, ab omnium episcoporum ditione sit omnimodis liberum; ita ut nullius juri subiaceat nisi solius Romani pontificis (262).

5. [P. D. vi, 58. *Chr. S. Benedicti.*] Gisulfus

VARLÆ LECTIONES.

270 deest 4. 271 Aliquot interea labentibus annis, temporibus scilicet Johannis sexti papæ, Gisulfus major dux Beneventanus cum valida suorum manu in Campaniam veniens, arcem Arpinum, et Soram Romanorum civitatem pariter cepit; incendia quoque et deprædationes maximas faciens, captivosque nonnullos abducens, nullos valente resistere, usque ad locum qui Horrea nominatur pervenit, ibique sua castra metatus est. Ad hunc præfatus papa Joannes aliquot sacerdotes cum muneribus apostolicis dirigens, universos quos ceperat captivos redemit, eumque cum universo exercitu remeare ad propria fecit (*Ex Chr. S. Bened.*). Cum 1. Aliquot 1. I. annis, cum jam videlicet ab inc. Domini annus septingentesimus ac tertius verteretur, præside Romanæ sedi Constantino mitissimo et angelico papa, imperantibus autem Justiniano minore cum Tiberio filio, ceptum est construi monasterium sancti martyris Christi Vincentii juxta ortum Vulturni fluminis, a tribus nobilibus fratribus civibus Beneventanis, Paldone scilicet, Tasone, atque Tatone, Gisulfi ducis Beneventani propinquus; e quibus idem Paldo primus ibidem abbas effectus est. *Ea* 1^b. *addit*: *mutata esse, postquam superiora illa delevit, voces plurimæ erasæ et deletæ indicant; postremo omnia pariter delevit.* 272 deest 4. 273 præfati 3. 274 i, s. m. 4. 275 l. et regula p. 1. I. et p. ed. 276 p. hujusmodi occasionis initium extitit, ut 1. 277 reverentissimus 2. 278 divinitus 1. 279 a. erat destructum 1. 280 ita 1^b. eundem Petronacem mox abbatem constituit atque cum 1. 281 ita 1. dirigens a. 1^b. 282 etiam nonnulla illi 1. 283 A. D. 720. *add.* 1^b. 284 Ac non multo post 1. ab e. f. i. a. prælatus *add.* 1^b. 285 reparatis undique hab. et dec. constructis, multorum 1. 286 ita. 1^c Quem videlicet prædicti Beneventani fratres cum essent potentes ac divites, in ipso opere tam per se quam per suos usque ad restorationem ejus plurimum adjuverunt 1^b. *desunt* 1. 287 supradicti ducis propinqui *add.* 1^c 288 g. f. *suprascr.* (*falsum est*). 289 ceperunt 3. 290 in ea *desunt* 1. 291 ubi (etiam *add.* 1^b.) et 1. 292 ita 1^b. b. eorundem sanctorum 1. 293 deest. 1. 294 quem 1. 295 destructione 1. 296 detulerunt 4. 297 c. s. p. 1. ed. 298 ob—Bened. *desunt* 1. 299 *add.* 4.

NOTÆ.

(260) Imo quartus. Cæterum e cod. autographo apparet Leonem quæ e solo Paulo Diacono hauserat, postea ipsius Vulturniensis monumentis adhibitis accuratius elaborasse. Sed annum rotundo, ut aiunt, numero expressit, qui ex libro Leonis calculo est 718. Annus 720 etiam in ipsius pontificali ap. Steph. Borgia *Del dominio temp.*, p. 4, invenitur. S. Vincentii monasterium conditum est a. D. 702, cum ex

ejus temporis more jam 703 numeraretur.

(261) *Hic—recondidit* ex fonte nobis ignoto hausit, ut plurima ejusmodi, quæ sub uno quoque abbate refert.

(262) Privilegii meminit Petrus presb. in *Chron. Vultur.* Spurium recentioris ævi fetum, quem jam Baronius rejecit, denuo edidit Tosti *Hist. Casin.* p. 82, Exstat jam in *Regesto Petri Diaconi*.

præterea junior, nepos Liutprand³⁰⁰ regis Langobardorum³⁰¹, qui post Gotscalcum³⁰² Beneventanorum dux extitit, cum per eos dies³⁰³ ingenti³⁰⁴ coadunato exercitu versus Romam pergeret (263), et in transeundo in hanc arcem Casini quæ tunc Mello vocabatur, cum³⁰⁵ plurimis ascendisset, atque juxta corpus sanctissimi patris Benedicti³⁰⁶ prædictos³⁰⁷ fratres³⁰⁸ religiose³⁰⁹ satis in Dei servitio vivere repperisset, divino mox³¹⁰ tactus³¹¹ instinctu, cuncta in circuitu, tam campestria quam montana eidem patri Benedicto in scriptis contulit, firmisque donariis in perpetuum eadem posteris habenda concessit. Per (264) has videlicet terminationes et fines (265). Quemadmodum incipit ab ipso fluvio qui dicitur Carnellus (266), et ascendit per aquam quæ vocatur Baura (267) usque in Rivum Siccum; et sicut ascendit per ipsum rivum usque in furcam Sancti Martini; et in eam ascendit per serras (268) et vadit in montem qui dicitur Cisinus; et sicut inde pergit in pescum (369) nomine Corvarum; et qualiter vadit per ipsas serras ad furcam que dicitur Popplu; et inde pergit ad lacum qui vocatur Vitecusus; et inde vadit ad Aquam Fundatam; et ascendit in montem qui dicitur de Sile; et vadit exinde in caput³¹² aquæ de Rapido (270); et inde ascendit in montem qui dicitur Caballus; et pergit in montem qui vocatur Rendenaria major; et inde per serras montium venit ad Rendenariam minorem; et qualiter inde directe vadit per pedes montium qui vocantur Freselona; et pergit in aquam de Mellarino; et descendit per eandem aquam cum utrisque ripis, et vadit in Parietes³¹³ de Balnearia; et inde vadit per locum qui dicitur Anglone; et ascendit³¹⁴ ad

A furcam³¹⁵ de Valleluci; et quomodo vadit per ipsas serras montium, et descendit ad Petram scriptam; et exinde ascendit ad serras montis qui dicitur Orticosas³¹⁶; et quomodo vadit per serras montium et pervenit ad pescora quæ vocantur Falconari³¹⁷; et qualiter vadit per duos montes quorum unus vocatur Spinacius, alter autem Porcacius; et qualiter inde vadit ad cristas montis qui vocatur Caria (271); et descendens venit ad petras super aquam³¹⁸ Vivolam; et inde ascendit ad collem³¹⁹ Gimberuti et descendit in Quercetulum³²⁰; et inde in fossatum juxta Sanctum Damasum³²¹ quem³²² videlicet vulgus³²³ Sanctum Amasum appellat; exinde³²⁴ directe pergit in Silicem³²⁵ loco ubi dicitur Arcus fezzuli³²⁶; et qualiter vadit ad lacum qui vocatur Radeprandi; et quemadmodum inde pergit in Farnietum; et³²⁷ inde in rivum qui dicitur Marozzæ³²⁸; et qualiter descendit in ipsum fluvium Carnellum; et per eundem³²⁹ ascendit in aquam quæ nominatur Cosa; inde³³⁰ per serras montis sancti Donati; inde³³¹ super monticellos de Marri descendens³³² vadit ad³³³ pesclos qui sunt in pede montis qui dicitur Balva (272); inde³³⁴ per duos leones (273); et inde pergens ascendit per³³⁵ serras montis super Casale; et sicut descendit per ipsum montem usque ad³³⁶ villas de Gariliano³³⁷; inde ad³³⁸ pesculum qui nominatur Cripta imperatoris; et³³⁹ inde pergit³⁴⁰ ad jam dictum flumen Garilianum; atque per ipsum flumen ascendit usque ad priores fines; una cum omnibus castellis, vicis, domibus, ecclesiis, molenis et aquis, cæterisque omnibus quæ intra prædictos fines tunc temporis habebantur³⁴¹. (*Chr. S. Bened.*) Uxor etiam ejusdem ducis Scauniperga nomine, templum idolorum quod antiquitus in Casino

VARIE LECTIONES.

³⁰⁰ Luitprandi 3. ³⁰¹ n. l. r. l. *add.* 1^b ³⁰² Godescalcum 1. ³⁰³ c. hujus tempore 1. ³⁰⁴ ingenti—transiendo *desunt* 1. 2. ³⁰⁵ c. p. *add.* 4. ³⁰⁶ tam religiose *add.* 1. *ed.* ³⁰⁷ *deest.* 1. ³⁰⁸ qui tunc ibi manebant *add.* 1. ³⁰⁹ r. s. *add.* 4. ³¹⁰ *add.* 4. ³¹¹ compunctus 1. ³¹² capud 3. ³¹³ parietibus 1. *ed.* ³¹⁴ descendit 3. ³¹⁵ bulo V. 1. *ed.* ³¹⁶ f. quæ dicitur de 1. *ed.* ³¹⁷ Ortiasa 3. 4. ³¹⁸ Falconara 3. 4. *priv. Zach.* ³¹⁹ a voca. ³²⁰ c. qui vocatur G. 1. *ed.* ³²¹ Querquitulum 1. Quertitulum 2. ³²² D. et exinde q. 2. ³²³ quem—appellat *desunt* 1. et *priv. Zach.* ³²⁴ S. A. vulgus 2. 3. ³²⁵ et d. 1. *ed.* et exinde d. *priv. Zach.* ³²⁶ S. in l. 1. *ed.* ³²⁷ Jezzuli 3. ³²⁸ *deest.* ³²⁹ Marozze 2. ³³⁰ e. fluvium a. 1. *ed.* ³³¹ C. et sicut ascendit p. 1. *ed.* ³³² D. et quomodo descendit s. 1. *ed.* ³³³ M. et v. 1. *ed.* ³³⁴ ad ipsos p. 1. *ed.* ³³⁵ B. et qualiter directe vadit p. 1. *ed.* ³³⁶ ipsas s. 1. *ed.* ³³⁷ ad—inde *desunt* 2. ³³⁸ G. et inde vadit usque ad l. ³³⁹ ad ipsum p. 2. ³⁴⁰ indeque p. 1. *ed.* ³⁴¹ p. usque ad 1. *ed.* ³⁴² una habebantur *add.* 1^b. *Inde prima manus ita pergit*: His ita præfatus dux b. patri B. legali donatione concessis atque firmatis, marchias tantum propter hostium irruptionem ad tutamen incolarum sibi retinuit, quibus tamen, tam seminum quam messium tempore in laborum suffragiis monachis obedire præcepit (274). Huic etiam abbati idem Gisulfus præceptum fecit (firmatis, fecit etiam eidem abbati præceptum 1^b.) de monasterio sanctæ Mariæ in Cingla cum omnibus pertinentiis suis; et huic Casinensi monasterio subdidit. *Quibus secunda addit*: Nec non et de territorio Gentiane concessionem beato B. satis liberaliter fecit. *Postea totum locum expunxit.*

NOTE.

(263) Eam Leonis conjecturam esse arbitror. Chronicon S. Bened. hunc Gisulfum cum seniore confundit.
 (264) Hæc Leo addidit, non ipso ut videtur dipl. usus, quod jam in Petri Regest, desideratur; sed principum et regum confirmationibus, quæ eosdem fines enarrant. Verba autem ex hoc loco describens fabricator privilegii Zach. editioe Chronici usus est qualem nos ex cod. 4 damus.
 (265) Cf. tabulam domini Casinensis ap. Gattulam.
 (266) Liris qui fontis propior Carnellus, Rapido

auctus Garilianus vocabatur; v. Gatt. Acc. p. 753 sg
 (267) Vulgo Pecia. Gatt.
 (268) Altiora montium, unde Hisp. *sierra*.
 (269) Rupis, saxum locus in rupe positus, hodie *pescos*, teste Giustiniani in *Dict. geogr. Neap.*
 (270) Qui modo clarus dicitur, diversus ab altero Rapido qui supra Castrum S. Eliæ oritur. Gatt.
 (271) Monte Cairo. Gatt.
 (272) Postea *Famara*. Gatt. Acc. p. 121.
 (273) V. infra III. 12.
 (274) Ex Chr. S. Bened.

castro constructum fuerat, in beati Petri apostoli honorem convertens (275), yconas ibi et cætera ecclesiarum officiis congrua ministeria in posterorum memoriam devotissima contulit.

6. Hujus ²⁷² (276) ducis temporibus quidam sculdais Beneventanus Saracenus nomine, in loco qui Cingla vocatur territorio Aliphano, ecclesiam in honore sancti Cassiani a solo ²⁷³ construxit; eamque ex permissione prefati ducis cum omnibus quæ ibi acquirere potuit, simul etiam cum omni ex integro substantia et hereditate sua præter servos et ancillas omnes ²⁷⁴ libertate donatos, quoniam filium non habebat, in monasterio beati Benedicti concessit ²⁷⁵ (an. 743, Aug.). Qui locus cum oculis venerabilis Petronacis valde utilis ²⁷⁶ apparuisset ²⁷⁷, cum consensu et maximo adiutorio ejusdem gloriosi ducis Gisulfi et Scaunipergæ conjugis ²⁷⁸ ejus, construxit ibidem monasterium puellarum Dei ad honorem beatæ Dei ²⁷⁹ genitricis et semper virginis Mariæ: concessa insuper ibi a prædicto duce ecclesia sanctæ Crucis cum omnibus territoriis et pertinentiis ejus (an. 743, Oct.), quam Giselpertus noster præpositus a quodam abbate (277) Deusdedit nomine cum consilio et auxilio ²⁸⁰ ejusdem ducis emerat; nec ²⁸¹ non et aliis ecclesiis et curtibus non paucis in circuitu, juxta quod monimina ejusdem cœnobii continent. Quod (278) videlicet sanctæ Dei genitricis monasterium, annuente præfato abbate idem dux Gisulfus tunc ²⁸² concessit ²⁸³ tribus ancillis Dei (an. 747, Mai.), id est Gausanæ ²⁸⁴ abbatissæ, Pancritudæ et Garipergæ; quæ postpositis parentibus et universis opibus suis, peregrinari pro Deo in partibus istis elegerant. Eo utique ²⁸⁵ tenore firmato ²⁸⁶, ut quamdiu qualibet ²⁸⁷ earum adviveret, loci ipsius regimen sine alicujus contradictione quieto ²⁸⁸ jure altera post alteram retineret; post illarum vero excessum, et potestas et ordinatio ejusdem loci ad monasterii nostri dicionem rediret.

A Eodem ²⁸⁹ (279) tempore supradictus dux de territorio Gentiane concessionem monasterio ²⁹⁰ Casinensi satis liberaliter fecit [ERCHEMP. 3, 9.] Iste (280) Gisulfus cepit ædificare ecclesiam sanctæ Sophiæ in Benevento; quam cum morte præventum explere nequivisset ²⁹¹, Arichis qui ei successit, mirifice illam perfecit; ibique cœnobium sanctimonialium ²⁹² statuens, monasterio beati ²⁹³ Benedicti hic in Casino concessit, sicut ²⁹⁴ in sequentibus ostendemus.

7. [Chr. Salern. 1, 31, 32, 33, 5.] Per idem tempus ²⁹⁵ (747), Karolus magnus ²⁹⁶ filius Karoli regis Francorum, amore cœlestis regni regno ²⁹⁷ terreno relicto, B Romam ad beatum Petrum apostolum ²⁹⁸ devotus advenit, seseque ejusdem apostoli ²⁹⁹ servitio mancipavit. Quem præfatus papa Zacharias clericum ordinans ³⁰⁰, post aliquot dies huc eum ad nostrum ³⁰¹ monasterium, Domino cum cæteris sub regulari magisterio servitutum cum ³⁰² universis ³⁰³ opibus suis transmisit; ubi sub regimine prædicti abbatis cum omni humilitate et devotione Domino serviens, per aliquot deguit annos. Non autem videtur otiosum, si quantæ humilitatis in monasterio, quantæque obedientiæ idem rex fuerit ³⁰⁴, litteris ³⁰⁵ ad posterorum exemplum mandemus. Cerneas ³⁰⁶ denique præfatus abbas ejusdem Karoli fervens esse C propositum, volensque juxta tenorem regulæ ipsius ³⁰⁷ perseverantiam sufferentiamque cognoscere, sicut scriptum est: *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt* ³⁰⁸, temptavit illi curam paucarum ovium quas habebat ³⁰⁹ injungere, ut cotidie scilicet ³¹⁰ ad pastum illas ³¹¹ educeret, pascentes custodiret, pastasque ³¹² reduceret. Quam ille obedientiam (280) ac si ex ore Domini ferventer nimis ³¹³ amplexus, sat agebat cotidie diligenter ³¹⁴ quæ sibi fuerant imperata perficere. Quadam ³¹⁵ igitur die, cum aliquanto ³¹⁶ longius ovis pascendas oves duxisset, subito quidam ³¹⁷ latrunculi super ³¹⁸ eum ³¹⁹

VARIÆ LECTIONES.

²⁷² Hujus — liberaliter fecit *add.* 1 b. ²⁷³ fundamentis 1 b. *ed.* ²⁷⁴ quos o. l. donavit 1 b. *ed.* ²⁷⁵ optulit 1 b. 2. ²⁷⁶ delectabilis 1 b. ²⁷⁷ visus fuisse 1 b. *ed.* ²⁷⁸ uxoris 1 b. *ed.* ²⁷⁹ g. D. 4. ²⁸⁰ adiutorio 1 b. *ed.* ²⁸¹ Neo — continent *desunt* 1 b. ²⁸² *deest* 1 b. ²⁸³ confirmavit 1 b. 2. ²⁸⁴ Gausani 1 b. 2. ²⁸⁵ *deest* 1 b. ²⁸⁶ *deest* 1 b. *ed.* ²⁸⁷ quælibet *ed.* ²⁸⁸ c. teneret; p. 1 b. 2. ²⁸⁹ Eodemque *ed.* ²⁹⁰ beato Benedicto 1 b. *ed.* ²⁹¹ non posset 1. *ed.* ²⁹² i. s. c. 1 b. *ed.* ²⁹³ sancti 1 b. *ed.* ²⁹⁴ s. i. s. o. 1 b. quique Arichis prædicto abbati (*corr.* Theodem.) præceptum concessionis de territorio Gentiane fecit; et monasterio beati B. devotissimus obtulit 1. ²⁹⁵ Hujus tempore 1. ²⁹⁶ mannus 2. ²⁹⁷ regnum terrenum relinquens 1. *ed.* ²⁹⁸ eum aliquot suis fidelibus *add.* 1. ²⁹⁹ eidem apostolo tradidit 1. e. apostolico tradidit 2. ³⁰⁰ faciens 1. 2. ³⁰¹ beati Benedicti 1. *ed.* ³⁰² *deest* *ed.* ³⁰³ omnibus suis divitiis t. 1. ³⁰⁴ fuit *ed.* ³⁰⁵ f. scriptis breviter 1. ³⁰⁶ Denique p. a. cernens e. K. fervere p. *ed.* D. p. a. volens juxta 1. ³⁰⁷ ejusdem Karoli 1. ³⁰⁸ cernens illius fervere propositum *add.* 1. ³⁰⁹ o. quæ præ manibus erant 1 ³¹⁰ *add.* 1 b. ³¹¹ pastas 1. ³¹² *add.* 4. ³¹³ Post paucos dies c. 1. *ed.* ³¹⁴ in eum *add.* 1.

NOTÆ.

(275) Unde ipsum Casinum postea vocatus est Sanctus Petrus in monasterio.

(276) Ex dipl. Gisulfi ap. Gatt. H. p. 27, datis in Alifas mense Augusti ind. 11, altero Beneventimense October ei ind. xiv.

(277) De Sancto Joanne, prope Alifas.

(278) Gatt. I. l. Præceptum datum est Beneventimense Magio per ind. xv.

(279) V. infra c. 14. Casa Gentiana sita est in

finibus Liburiæ, in territorio quod nunc Quarto vocant (ad Maranum pertinens). Ang.

(280) Hæc in cod. Erchemperti ita non leguntur; at inde se ea hausisse ipse Leo testatur; v. Gatt. H, p. 54.

(280) Ita officia monasterii appellabant, quorum præcipua erant præposituræ monasterii Casinensis et cellarum ei subjectarum.

irruentes, conabantur de ovibus sibi ³⁸⁵ commissis A rei ⁴⁰⁴ suæ ⁴⁰⁵ utilitatibus ad fratrem suum Pipinum violenter ³⁸⁰ abripere. Quibus Karolus constanter ³⁸⁶ obvis factus : *De me* ³⁸⁷, inquit, *quod Dominus vobis facere permiserit, patienter sustineo; de ovibus autem auferendis quæ meæ curæ commissæ sunt, nullo pacto pro meo posse assentior.* Illi vero perversæ mentis homines funditus eum expoliantes, cœperunt abire Tum Karolus pudorem pudendorum membrorum non sufferens, femoralia tantum sua violenter eis ³⁸⁸ eripuit ; cætera, nolens contendere, patenter illos auferre permisit. Cumque seminudus ad monasterium reversus fuisset ³⁸⁹, interrogatus ab abbate vel fratribus, rem gestam ordine pandit. Abbas vero ut cognosceret si patientiam quam deforis ostendebat gereret intus, cœpit eum vehementer increpare, eique tam segnitiam quam simulationem exprobrando objicere. Cum ille nichil aliud ad omnia illa, nisi solummodo se peccasse protestaretur. Jubetur ergo vestiri, et ad commissam obedientiam de consuetudine egredi. Revertente autem ³⁹⁰ eo quadam die cum præfatis viculis, cœpit una earum egerima claudicare. Videns igitur ³⁹¹ se propterea non posse ad constitutam sibi ³⁹² horam occurrere, cordis ³⁹³ humilitate dictante eandem mox claudicantem oviculam ³⁹⁴ rex quondam Karolus, sed tunc vere monachus humeris suis, imposuit, sicque cum omnibus ad monasterium rediit. Sed ³⁹⁴ ut ³⁹⁵ tanta ejus adhuc humilitas intima atque ideo verissima probaretur ac probata coronaretur, inter redeundum oviculæ illius quam gestabat in humeris, perfundi ³⁹⁶ eum ³⁹⁷ lotio contigit. Quod, ille quondam præpotens, ille regali dudum ³⁹⁸ dignitate ³⁹⁹ conspicuus, tanta cordis ³⁹⁰ patientia pertulit, tanta animi virtute toleravit, ut nec ³⁹⁹ oviculam ob hoc deposuerit, nec alicui, vel modicæ ⁴⁰⁰ murmurationis verbum inde protulerit. Hoc ⁴⁰¹ cum abbati ab his qui cognoverant relatum fuisset, admiratus nimium tantam tanti viri humilitatem ac tolerantiam, et vere Dei spiritum in illo esse perpendens, præcepit eum de cætero ab obedientia illa quiescere ; et ibi juxta, hortulum prout sciret ⁴⁰² excolere. Postmodum vero ab Aistulfo ⁴⁰³ Langobardorum rege pro quibusdam

rei ⁴⁰⁴ suæ ⁴⁰⁵ utilitatibus ad fratrem suum Pipinum regem in Franciam ire rogatus, vix ⁴⁰⁶ ægre hoc ⁴⁰⁷ regi annuente abbate profectus est ; ibidemque negotio pro quo abierat impediendo aliquandiu retardatus, judicio Dei defunctus est (an. 754). [Chr. S. Bened., p. 200.] Cujus postmodum ⁴⁰⁸ corpus idem frater ejus rex Pipinus in locello aureo ⁴⁰⁹ positum, cum ⁴¹⁰ multis aliis muneribus huc ad suum monasterium retransmisit .

* remittere studuit. Tunc temporis in eodem monasterio Cyprianus (281) presb. et monachus ymnus sancti B. composuit : *Christe sanctorum decus atque virtus. 1.*

8. [Ch. Salern. 1.] His quoque diebus (749) Ratchis rex Langobardorum ad ⁴¹¹ capiendam Perusinam urbem cum valido exercitu pergens ⁴¹², eam undique fortiter expugnabat. Ad quem prædictus papa Zacharias profectus ⁴¹³, multis precibus ac monitis magnisque ⁴¹⁴ illi concessis donariis, ad sua illum redire coegit. Cujus idem rex monitionum sollicite reminiscens, non multo post divino afflatus instinctu, relinquens regalem dignitatem et gloriam, cum jam per annos quinque et sex menses (282) regnasset, Romam una cum uxore et filia (283) ad beati Petri ⁴¹⁵ limina devotus advenit ; ibique a præfato papa ⁴¹⁶ comam attonsus, et clericus factus monachico etiam habitu simul cum uxore et filia est indutus. Moxque ad hoc monasterium ⁴¹⁷ eodem C apostolico dictante ⁴¹⁸ perveniens, et sub regulari magisterio instituendum se tradens, post ⁴¹⁹ religiosam satis ac Deo placitam conversationem, ibidem vitæ finem sortitus est. Extat in hodiernum ⁴²⁰ diem vinea satis monasterium vicina, quæ vulgo vinea Ratchisi vocatur ; quam eundem Ratchis et plantavisse et incoluisse nonnulli nostrorum ⁴²¹ existimant. Uxor vero illius nomine Tasia, et filia Ratruda, concedente et adjuvante ⁴²² præfato abbate, monasterium puellarum non longe a Casino (284), in loco qui Plumbariola (285) vocatur, propriis sumptibus extruxerunt ; multisque dictatum opibus, ibi sub magna cautela et districtione regulari vitam agentes, ultimum diem clausurunt. Fuit autem præ-

VARIÆ LECTIONES.

³⁸⁵ illi 1. ed. ³⁸⁶ deest. 1. ³⁸⁷ De ovibus inquit absportandis (auferendis ed.) q. m. c. c. sunt, n. p. (pro meo posse add. ed.) ass. de me vero q. D. v. p. f. non contendo. Illi autem 1. ed. ³⁸⁸ deest 1. ab eis 1b. ed. ³⁸⁹ esset 1 ³⁹⁰ igitur 1. ed. ³⁹¹ ergo 1. ed. ³⁹² deest 1. 2. ³⁹³ occurrere, eadem cl. ov. humeris 1. ed. ³⁹⁴ Ante vero quam portam esset ingressus. e. i. q. g. i. humeris, perfusus lotio est 1. ³⁹⁵ ut-coronaretur add. 4. ³⁹⁶ profundi ed. ³⁹⁷ lotio ed. ³⁹⁸ add. 4., ³⁹⁹ ne ed. nec illam ob 1. ⁴⁰⁰ quidem add. 1. ed. ⁴⁰¹ Quod 1. Hoc 1b. ⁴⁰² posset 1. ⁴⁰³ Astulfo 3. ⁴⁰⁴ publicæ add. 1. ⁴⁰⁵ add. 1b. ⁴⁰⁶ rogatus ibidem def. 1. ⁴⁰⁷ r. h. 1. ed. ⁴⁰⁸ deest 1. ⁴⁰⁹ atque gemmato add. 1b. ⁴¹⁰ c. n. a. m. add. 1b. ⁴¹¹ ad — post in 1 addit secunda manus quæ hic totum sententiarum orcinem invertit, cum hæc omnia prius Optato abbati adscriperit. ⁴¹² veniens 1b. ⁴¹³ pergens 1b. ⁴¹⁴ multisque 1b. ed. ⁴¹⁵ apostolorum principis add. 1. ed. ⁴¹⁶ ab apostolicæ sedis præsule 1b. a pr. ap. s. præsule Zacharia 1b. ed. ⁴¹⁷ beati B. add. 1. ed. ⁴¹⁸ transmittente 2. e. a. d. ⁴¹⁹ desunt 1. ⁴²⁰ tradens, ibidem v. 1. ⁴²¹ ita 1b. inodiernum 1. ⁴²² i. nostrorum quidam 1. ⁴²³ et a. ⁴²⁴ desunt 1.

NOTE.

(281) Cf. Petr. D. *De viris ill.* c. 7.

(282) Eos Chr. S. Bened. Aistulfo tribuit, quam erroris causam fuisse puto.

(283) *Filiis* Chr. Salern. e. Vita Zach. Noster hic Chr. S. Bened. sequitur, SS. III, p. 200, qui-

buscum conjunxit quæ per ora hominum tradita accepit.

(284) Rivulo, qui nunc *Le Fontanelle* dicitur.

ANG.

(285) *Piumarola*

(294) suam ibidem abbatissam efficiens, cum omnibus omnino pertinentiis et possessionibus ejus, id sub jure beati benedicti in Monte Casino tradidit in perpetuum permansurum (an. 774. Nov.). In ⁴⁵³ (295) quo videlicet templo, sanctorum martyrum 12 Fratrum corpora diversis in locis per Apuliam in quibus et decollati fuerant quiescentia, honorabiliter allata, ad tutelam et honorem patriæ in singulis capsis pariter sub uno altari ⁴⁵⁴ recondidit (an. 760 Mai. 15). Postmodum vero corpus pretiosi martyris Mercurii (296), nec non et aliorum tam martyrum quam confessorum numero triginta et unum sancta corpora ex diversis Italiæ partibus per tempora diversa indeptus, ibidem nichilominus attulit, et per diversa altaria in circuitu majoris altaris satis reverenter locavit (an. 768, Aug. 26). Ubi dum maxima devotione, quoniam vicinum loco illi ⁴⁵⁵ palatium erat ⁴⁵⁶, frequentem consuetudinem in oratione pernoctandi haberet, fertur quadam nocte oranti illi sanctos 12 Fratres apparuisse, eumque pariter inclinatis amicabiliter vultibus salutavisse. Quos dum torvo nimis aspectu exteros quoslibet esse existimans, quinam illi essent qui nocturno tempore sanctimonialium claustra sic audacter ingredi præsumpsissent inquireret; illi leniter arriidentes: *Nos inquit sumus, o princeps, quos tua devotio per diversa repertos loca summo huc studio detulit, ac ⁴⁵⁷ studiosius delatos recondidit; quod nobis quidem quam bonum et quam jucundum, tibi autem quam sit divina pietate proficuum, ultima dies ostendet.* Et his dictis, subito principi ⁴⁵⁸ visio quæ videbatur disparuit. In ⁴⁵⁹ quo etiam monasterio ecclesiam sancti Modesti quam nuper intra eandem civitatem quidam Leonianus construxerat, eique omnem suam substantiam per cartulam offerens in arbitrio præfati principis illam reliquerat, ipse per suum præceptum postmodum cum omnibus ejus pertinentiis obtulit et confirmavit. Depositus est autem prædictus abbas 14 Kal. Septembris (an. 764), et sepultus in porticu ecclesiæ sancti Martini.

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁵⁸ In-obtulit et confirmavit *add. 1°. sed ultimus verus a voce arbitrio abscisus est; quem servavit 1°. Prius hæc scripserat: Pari etiam modo in territorio Aliphano idem Deo amabilis vir, ecclesiam in honore domini Salvatoris construxit (plurimisque prædiis atque colonis ditavit *add. 1^b*) et puellare (nichilominus *add. 1^b. quod prius post Adelgisam scripserat*) cœnobium, instituit (instituens, filiam suam Adelgisam ibi in matrem profecit *1^b*); atque dicioni sancti Vincentii martyris subdidit. *Quæ ipse expunxit. Cf. Erch. c. 3. ⁴⁵⁴ altare 1. ed. ⁴⁵⁵ v. ejus p. 1^c. ⁴⁵⁶ deest 4. ⁴⁵⁷ a. s. d. r. *add. 4. ⁴⁵⁸ duci 1^c. ⁴⁵⁹ Hæc 1^c. alia vice addidit. ⁴⁶⁰ Hujus. — quæ supra dicta sunt *add. 1^b. ⁴⁶¹ in m. beati B. contrad. 1^b. ⁴⁶² deest 4. ⁴⁶³ libertati 1^b. ⁴⁶⁴ ita 1^c donavit Curtes vero suas et omnia quæ ipsi 1^b. ⁴⁶⁵ potestate 1^b. ⁴⁶⁶ ita 1^c preterea 1^b. ⁴⁶⁷ gayoc perit 4. ⁴⁶⁸ adelpert 1. ed. ⁴⁶⁹ eorum ac filiis et u. ac. f. e. Cuninulus 4. ⁴⁷⁰ Curtius 2. ⁴⁷¹ pesto - Sico. cum f. s. abscisa 1^b. ⁴⁷² duabus 3. ⁴⁷³ Curtem *ed. et hic et infra* car 1^b. ⁴⁷⁴ deest 4.****

NOTÆ.

(294) Et hæc quæ apud Erch. non legimus, postea adjecit. Diploma Arichis e Reg. Petri D. exhibet Gatt. H. p. 50: *Actu Beneventi in felicissimo palacio, in anno septimo decimo, mense Novembrii, per indicatione XIII feliciter.*

(295) Quæ sequuntur e Translatione XII Fratrum metrice scripta desumpsit, quæ exstat ap. Surium ad Sept. 1, et apud nos cod. 280. Anc. Sed adjecit aliqua ex lectionibus Officii sanctorum.

Tomichis decimus abbas, sedit annis 6, mensibus 5. * Obit 8 Kalendas Februarii (an. 771).

* et dies 21 *addit* 2.

10. Hujus ⁴⁶⁰ (297) temporibus vir quidam nobilis atque ditissimus Beneventanæ civitatis, Leo nomine, se ipsum et omnia sua tam mobilia quam immobilia in hoc ⁴⁶¹ monasterio tradidit; ejusdemque oblationis cartulam propria manu scriptam super corpus sancti Benedicti in præsentia præfati abbatis Tomichis et universorum fratrum testium posuit. Et servos quidem et ancillas suas omnes primitus per ⁴⁶² cartulam libertate ⁴⁶³ donavit; postmodum ⁴⁶⁴ vero eosdem omnes ita ut liberi erant, simul cum curtibus propriis, et eum omnibus pariter quæ ipsi possidere videbantur, sub prædicti monasterii potestatem ⁴⁶⁵ rededit; conditione videlicet hujusmodi, ut singuli eorum, quatuor per mensem operas ubi necessarium esset monasterio facerent; res suas sive substantias nulli omnino nisi inter se vendere aut donare illis liceret. Res eorum qui sine liberis defuncti fuissent in monasterii dicionem transirent. Pueros tamen ⁴⁶⁶ sive puellas eorum alicui ad serviendum tradere utpote liberos, monachis fas non esset. Curtium autem et servorum cætera nomina et numeros sommatim hic præter omnia annotare curavimus. Curtis Gaydeper ⁴⁶⁷ presbyteri: Adelpertus ⁴⁶⁸ cum quattuor filiis uxoribus eorum, Bonecausus ⁴⁶⁹ cum quattuor filiis uxoribus eorum; ac filiis; Grimoaldus cum quattuor filiis et uxoribus ac filiis eorum; Ciminulus cum exore et filiis; Ursus cum uxore et filiis: Fuscari cum uxore et filiis. Curtis ⁴⁷⁰ Grisi: Landulfus cum Arniperto ⁴⁷¹ filio suo et filiastris duobus ⁴⁷²; Bonitus cum tribus filiis et uxoribus eorum. Curtis ⁴⁷³ Cerbuli presbyteri: Leoaldus cum quattuor filiis et uxoribus ac liberis eorum; Agenulfus nepos ejus cum filiis suis; Desiderius cum tribus filiis; Bassacius cum tribus filiis et genero uno. Curtis Lupi: Sadipertus cum filio et genero suo; Sico cum filiis suo et uxore ipsius; Stephanus cum filiis duobus ⁴⁷⁴; Formosus

(296) Translationis historia exstat auctore ipso principe Arichis, impr. ap. Borgiam, Mem. di Benev. 1, p. 291. Quæ de aliis sanctis addit, facile ipse Beneventi discere potuit. Corpora sanctorum 44 ibi requiescerent, dicit etiam Robertus c. Bovia. n. a. 1419; Nov. apud Ughellum VIII, 243.

(297) Charta traditionis s. d. exstat ap. Gatt. Acc. p. 11.

cum tribus filiis suis. Curtis Lupi pictari ⁴⁷⁸ : Maurus A cum quatuor filiis ; Johannes cum tribus filiis suis, Curtus Dulciperti : Bonerisius cum filio suo, et uxore ejus ac filiis ; tres filii Rajenolfi ⁴⁷⁶ cum uxoribus ac filiis eorum. Curtis Erfemari : Bonus, Adelchis, Maio ⁴⁷⁷, Bonulus, Joannes, Ursus ; omnes isti cum uxoribus ac filiis eorum ; Rozzius cum quatuor filiis suis, id est, Leone, Stephano, Sellittulo ⁴⁷⁸, ac Ciminulo, cum uxoribus et filiis suis ; Adalgarius cum filio uno, et generis duobus. Præter hæc autem unum casalem ⁴⁷⁹ suum vocabulo ⁴⁸⁰ Pantanum (298) prope Beneventum concessit cuidam amite suæ in usus proprios diebus vite ipsius, cum servis de Abellino (299) et de transmonte (300) ad eundem ⁴⁸¹ casalem ⁴⁷⁹ pertinentibus ; eo utique ⁴⁸² tenore, ut post mortem illius omnia redirent in jus monasterii hujus ⁴⁸³ sicut cætera que supra dicta sunt.

Poro abbas undecimus, sedit annis 7, mensibus 5.

Hic ædificavit deorsum ecclesiam parvam in honore sancti Benedicti, in eo loco ubi nunc sita ⁴⁸⁴ videtur ecclesia sancti Germani. Fecit ⁴⁸⁵ etiam alteram ecclesiam in honore sancti Michahelis archangeli ad radices alterius montis, in loco satis amœno ubi nunc est olivetum monasterii hujus, eamque et picturis insignibus et carminibus in circuitu ⁴⁸⁶ decoravit honestis. Et quibus hic aliquanta quæ vix præ vetustate valuimus legere describimus. Principia agitur illarum, post aliquot ⁴⁸⁷ quæ legi minime ⁴⁸⁸ poterant, hæc continebant de situ et habitudine loci ejusdem ⁴⁸⁹ :

*Ore truces ululare lupi sub nocte silenti
A lopescesque olidæ dudum gannire solebant,
Implexisque ursi dico cum murmure villis,
Setigerique aprî.*

Et post pauca :

*Danma fugax, pavidique simul discurrere ⁴⁹⁰ cervi.
Optimus at postquam Poto sacra septa regenda.
Suscepit vigili studio pater.*

Itemque ⁴⁹¹ post pauca :

*Quin Regi altithrono vastum qui ⁴⁹² continet orbem
Cui cita ⁴⁹³ cælicolæ comportant nuntia fussi,*

*Addidit hoc ⁴⁹⁴ magni Michahelis nomine templum
Sanguine rubrantem cælo qui depulit hydrum.
Isdem sed celeri præventus morte sacerdos
Indedicatam aram pariterque reliquit asylum.*

Et cætera,

Defunctus vero est ⁴⁹⁵ tertio Kal. Julii (an. 778), et sepultus juxta ecclesiam sancti Benedicti.

THEODEMAR duodecimo loco a beato Benedicto abbatiam sortitus, sedit annis 19. Fuit autem temporibus imperatorum Leonis qui et Zacharis ⁴⁹⁶, et Constantini et Hirenæ matris ejus, atque Adriani papæ ; principium autem Beneventanorum, præfati ⁴⁹⁷ Arichis ⁴⁹⁸, et Grimoaldi filii ejus.

11. Hic juxta prædictam ecclesiam sancti Benedicti quam prædecessor suus fecerat construxit pulchro opere templum in honore sanctæ Dei genitricis et virginis Mariæ, super ipsum videlicet fontem unde fluvius ⁴⁹⁹ Lyris (301) procedit. Cujus templi quadrifida ⁵⁰⁰ fabrica in duodecim est ⁵⁰¹ columnis erecta, ita ut per unam quamque faciem, quatuor columnæ consistant ; super quas turris altior a subjectis porticibus est levata ; aliis quatuor turribus per singulos angulos ejusdem porticus, circa eandem turrim erectis. Quod videlicet templum plumbeis laterculis coopertum, et figuris ⁵⁰² pulcherrimis, et vestibus optimis adornavit ; quod his satis ⁵⁰³ præcipuum est, omnium fere apostolorum, et multorum ⁵⁰⁴ martyrum confessorumque magnificis pigmentibus ⁵⁰⁵ compisit. De ⁵⁰⁶ ipsis ⁵⁰⁷ autem ⁵⁰⁸ versibus quattuor tantum qui aforis in circuitu medianæ turris descripti sunt hic ponere placuit,

*Sublatis tenebris, quia per te mundus habere
Lumen promeruit, virgo et sanctissima mater,
Celsa tibi idcirco ⁵⁰⁹ consurgunt templa per orbem,
Et merito totis coleris celeberrima terris*

Ecclesiam ⁵¹⁰ quoque sancti Michahelis archangeli ⁵¹¹ quam indedicatam a prædecessore suo relictam prædiximus, cum omni horificentia dedicari fecit (302), ibique juxta illum ⁵¹² claustrum et habitacula nonnulla construxit (303).

VARIE LECTIONES.

⁴⁷⁸ pictoris 4. ⁴⁷⁶ Rajenolfi 2. ⁴⁷⁷ Malo 4. ⁴⁷⁸ Solliattulo 1b. 3. ⁴⁷⁹ casale ed. ⁴⁸⁰ s. quid dicitur P. 1b. ed. ⁴⁸¹ ipsum. 1, ed. ⁴⁸² deest 1. ed. ⁴⁸³ deest 1b. ⁴⁸⁴ n. est e. 1. 2. ⁴⁸⁵ Fecit Et cætera desunt cf. c. 11 n. a. ⁴⁸⁶ giro ed. ⁴⁸⁷ aliquanta ed. ⁴⁸⁸ non ed. ⁴⁸⁹ deest ed. ⁴⁹⁰ discernere 2. ⁴⁹¹ Et 4. ⁴⁹² quoque 1. ⁴⁹³ cite ed. ⁴⁹⁴ hæc ed. ⁴⁹⁵ idem abbas add ed. ⁴⁹⁶ Zacharias 3. ⁴⁹⁷ addit 1b. ⁴⁹⁸ Archis 3. ⁴⁹⁹ Liris fl. 1. ed. f. tyris 4. ⁵⁰⁰ f. q. 1. ed. ⁵⁰¹ ita 1b. e. i. d. 1. ⁵⁰² figuris 2. ⁵⁰³ add. 4. ⁵⁰⁴ aliorum 1. ⁵⁰⁵ pignoris ed. ⁵⁰⁶ De terris add. 1b. ⁵⁰⁷ prædictis 1b. ed. ⁵⁰⁸ itaque 1b. ⁵⁰⁹ idcirco 1b. ⁵¹⁰ Fecit etiam alteram eocl. in honore s. M. a. ad radices alterius montis, (in loco amœnissimo, add. 1b.) juxta olivetum scilicet hujus monasterii ; ibique cl. 1. ⁵¹¹ deest 4. ⁵¹² deest 2.

NOTE.

(298) Ita, i. e. palus, vocatur locus quo Sabbatus et Calor se conjungunt, v. Stef. Borgiam, *Mem. di Benev.* III, p. 18

(299) *Avellino* ad fl. Sabbatum.

(300) Vulgo *Tramonti*. Inter civitates Nuceriam et Casas. ANO.

(301) Passim in monumentis nostri archivii Liris

appellatur fluvius, qui hinc delabitur ac jungitur Rapido. ANO.

(302) In pervetusto breviario Casinensi celebranda præscribitur dedicatio hujus ecclesiæ sanctæ Mariæ quinque Turrium die 30 Maii. ANO.

(303) Initia monasterii inferioris, quæ postea in amplitudinem excreverunt. ANO.

12. [V. *Adriani*.] Hujus (304) temporibus (*an.* 773) Karolomannus⁵¹³ filius Pipini⁵¹², invitatus ab Adriano papa⁵¹⁵, cum valido Francorum, Alamannorum⁵¹⁶ atque Saxonum exercitu venit⁵¹⁷ super civitatem Papiam, propter Desiderium sevissimum⁵¹⁸ regem Langobardorum, qui civitates sancti Petri invaserat; eamque per sex continuos menses obsidens, cepit; cunctumque sibi Langobardorum regnum victoriosissime subdens⁵¹⁹, Pipino (305) filio suo contradidit; prædictum vero Desiderium secum in Franciam asportavit, anno⁵²⁰ Domini 774. Interim autem⁵²¹ cum⁵²² Papiam obsideret, amore principis apostolorum in ipso⁵²³ sancto paschali sabbato (*Apr.* 2) Romam cum⁵²⁴ multis episcopis, abbatibus atque ducibus⁵²⁵ venit, et celebrata ibi paschali festivitate a prædicto papa communiter simul⁵²⁶ atque rogatus est ut donationem illam, quam genitor ejus Pipinus una secum beato Petro ejusque vicario domno Stephano papæ dudum fecerat, adimpleret in omnibus. Cujus postulationibus idem rex annuens, prompto⁵²⁷ ac libenti animo aliam donationis promissionem ad instar prioris describi præcepit per Etherium⁵²⁸ notarium suum, eamque propria manu rex ipse corroborans, et universos episcopos et abbates, duces etiam et graphiones ac plures qui secum venerant honoratos ibi subscribere faciens, super altare⁵²⁹ beati Petri manu propria posuit: idque⁵³⁰ se imperpetuum conservaturos beato⁵³¹ Petro et ejus vicariis, tam ipse rex quam et universi magnates ejus sacramento terribili firmaverunt. [*Erch.* c. 2.] Post⁵³² hæc idem rex una cum Pipino

A filio simulque magno exercitu Beneventum perrexit super Arichis⁵³³, qui erat⁵³⁴ gener Desiderii regis. Cum quo idem Carolus⁵³⁵ diversis ac variis eventibus dimicans (*an.* 787), demum ab⁵³⁶ Arichis coronam illius (306) et maximam partem thesauri, necnon et geminas soboles, Grimdaldum scilicet et Adelgisam obsides gratia pacis recipiens recessit. Hinc Arichis Francorum metu perterritus civitatem (307) novam Benevento addidit; Salernum quoque inter Lucaniam (308) et Nuceriam (309) antiquitus conditam mirifice restauravit. Præfatus (310) vero rex prospere a Benevento revertens, causa orationis huc ad beatum patrem Benedictum ascendit, seque tam ipsi quam universi hic Deo⁵³⁷ servientibus fratribus commendavit. Tunc⁵³⁸ rogatus ab abbate vel fratribus, ipse primum rex præceptum (311) illi confirmationis fieri de tota hac terra præcepit (*Mart.* 25). Itemque altero præcepto (312) (*Mart.* 28) confirmavit beato Benedicto monasterium sanctæ Mariæ in Cingla, et⁵³⁷ sanctæ Mariæ in Plumbariola, et sanctæ Sophiæ in Benevento, et cætera quæ tunc temporis habere videbatur; necnon⁵⁴⁰ et universas aquas (313) cum ripis utriusque partis, ubicumque fuisset terris hujus⁵⁴¹ monasterii junctæ. Sed et⁵⁴² auctoritatem dedit (314), ut monachi juxta⁵⁴³ tenorem sanctæ regulæ abbatem sibi absque alicujus præjudicio seu violentia eligerent. C Reversus⁵⁴⁴ (315) igitur post ista in Franciam, mox ad hunc abbatem per Adelgarium episcopum litteras destinavit, rogans ut aliquot sibi de monasterio nostro⁵⁴⁶ fratres ad ostendendam seu⁵⁴⁶ con-

VARIE LECTIONES.

⁵¹³ Karolomannus 1. ⁵¹⁴ nepos autem superioris Karoli quem supra meminimus *add.* 1. ⁵¹⁵ venit *add.* 1. ⁵¹⁶ A. a. S. *add.* 1^b. ⁵¹⁷ *deest* 1. ⁵¹⁸ *deest* 4. ⁵¹⁹ subdidit 1. et P. f. s. c. *add.* 1^b. ⁵²⁰ a. d. dccmo. lxxmo. 1^b. *deest* 1. ⁵²¹ vero 1. *ed.* ⁵²² ante quam P. cepisset, a. 1. ⁵²³ *ita* 1^b. ipsa p, festivitate R. 1. ⁵²⁴ cum — faciens, super *add.* 1^b. R. venit, et omnia quæ rex Desiderius et cæteri sui prædecessores beato P. abstulerant, eidem per præceptum facta donatione restituit; et super ipsius c. 1. ⁵²⁵ iudicibus 1^b. 2. ⁵²⁶ c. quarta feria post pascha fecit scribi donationem beato P. hujusmodi: A Lunis *etc.*, ut *supra* c. 8. — Beneventanum; eamque donationem p. m. r. i. c. et universos qui secum 1^b. ⁵²⁷ bono *ed.* ⁵²⁸ Etherium 3. ⁵²⁹ confessionem 1. beati P. *add.* 1^b. ⁵³⁰ posuit; et ex tunc vocatus est Karolus rex Francorum et Lan. . . . post quæ versus unus cum dimidio erasus est. Tuncque ad hoc 1. p. et tam ipse r. q. et u. m. e. id se i. c. b. P. et e. v. sacramento — fratribus commendavit 1^b. *ed.* ⁵³¹ *ita* 1^c. c. eidem papæ t. 1^b. ⁵³² Postmodum vero præfatus rex una c. P. f. Beneventum perrexit cum m. e. super 1^b. *ed.* ⁵³³ quem supra jam memoravimus *add.* 1^b. *ed.* ⁵³⁴ fuit 1^b. ⁵³⁵ *ita* 1^c. rex 1^b. ⁵³⁶ d. artatus Arichis, et c. suam, et m. p. t. n. et g. s. G. s. (scilicet *deest* 1^b.) et A. eidem Carolo obsides p. g. tradidit. Hinc Francorum 1^b. *ed.* ⁵³⁷ degentibus ac D. 1. *ed.* ⁵³⁸ Tuncque ab hoc primum rege præfatus abbas præceptum conf. det. terra S. B. (t. hac terra *ed.*) recepit, Alio etiam p. prædictus rex sancto B. c. (c. s. B. *ed.*) mon. 1. *ed.* ⁵³⁹ et s. M. i. P. *add.* 1^b. ⁵⁴⁰ necnon — junctæ *add.* 1^b. ⁵⁴¹ *deest* 1^b. ⁵⁴² *deest* *ed.* ⁵⁴³ m. sibi (i. l. s. r. *add.* 1^b) absque a p. s. v. abbatem eligerent 1. ⁵⁴⁴ Ad hunc idem Karolus per Adelgarium (del *in loco raso*) (*ep.* *add.* 1^b) litteras misit 1. Ad hunc abbatem idem K. per Adelgarium (Adelg. 3.) ep. litt. a Francia *dest. ed.* Adelgarium 4. ⁵⁴⁵ m. beati B. monachos ad 1. m. b. B. ad 2. ⁵⁴⁶ s. c. *desunt* 1. *ed.*

NOTÆ.

(304) Imo Potonis, nisi verba ad solam expeditionem Beneventanum referenda sunt.
(305) Hæc non suo loco inseruit; Pippinus enim tunc nondum natus erat, in regem unctus est 781.
(306) Id jam apud Erch. non legitur.
(307) c. n. B. a. non habet Erch.
(308) *Pesto*,
(309) *Nocera de' Pagani*.
(310) Eadem in Chr. Vult. p. 359 leguntur, ex relatione Petri presb. qua noster quoque usus esse videtur.
(311) Gatt. Acc. p. 13 e Reg. Petri D., cf. p. 114 Bohmer Reg. Kar. 128. Suspectum redditur verbis

in cod. subscriptis: *Carolus g. D. imperator augustus.*

(312) *ib.* p. 14.

(313) Tosti I. p. 98. e Petri Neg. *Datz xviii Kal. Martii. Anno 30 regni nostri. Ind. vii, Actum civitate Papia.*

(314) In præcepto illo de S. M. in Cingla, etc. ut quæ de ripis addidit noster, alieno loco inseruisse videatur: quod plus semel fecit.

(315) Ex ep. Pauli Diac. qua regi responsum est. Eam ad hunc locum e cod. Cas. 353 edidit Angelus de Nuce; e cod. Pithæi Jac. du Breul in App. chronici p. 797.

stituendam in illis partibus regularis disciplinæ normam trans mitteret. Quod et fecit, mittens illi etiam regulam, et hymnos ⁵⁴⁷, qui tunc ex traditione regulæ in hoc monasterio canebantur: pondus quoque libræ panis, et mesuram vini, nec ⁵⁴⁸ non et mesuram calicis quam in misto ⁵⁴⁹ servitores debent accipere; et universas ⁵⁵⁰ prorsus consuetudines quæ in hoc loco tunc temporis ⁵⁵¹ habebantur ⁵⁵² in scriptis ei trans misit.

13. His ⁵⁵³ temporibus (316) vir quidam de genere ⁵⁵⁴ Anglorum mutus et surdus cum quibusdam suæ ⁵⁵⁵ gentis sociis ad limina venit apostolorum. Inde cum sociis ⁵⁵⁶ ad memoriam beati Michaelis archangeli quæ in monte Gargano sita est properare conspiceret, simul cum eis iter arripiens, venit ad hoc monasterium. Cumque oratorium ingressi, ante corpus sanctissimi patris Benedicti orationis gratia se pariter prostravissent, ceteri post modicum ab oratione surgentes, eundem quoque ut surgeret secumque recederet pulsare cœperunt. Verum ille cœlesti visitatione punctus, gemitibus cordis mentisque vocibus prout ⁵⁵⁷ poterat atque sciebat orationem protelans, beati patris ⁵⁵⁸ auxilium pectore fidsimo implorabat. Cum ecce post non ⁵⁵⁹ integram horam de loco se in quo prostratus fuerat erigens — benedictus et mirabilis Deus in ⁵⁶⁰ sanctis suis! mox recepto auditu pariter ⁵⁶¹ et loquela, non sola in lingua ⁵⁶² patria id ⁵⁶³ est Anglica, sed etiam in Româna cœpit absolutissime loqui. Inde ⁵⁶⁴ simul cum sociis, multis in Deum et sanctum patrem gratiarum actionibus editis, recesserunt, ubique omnibus referentes, quanta sibi meritis beati Benedicti fecerit Dominus.

14. Huic porro ⁵⁶⁵ abbati præfatus ⁵⁶⁶ princeps Arichis concessit partes majores in territorio Gentianæ (317), super id videlicet ⁵⁶⁸ quod Gisulfus dux jam dudum ⁵⁶⁹ Petronaci abbati concesserat (c. 6). [Ecc. 4.] Sequenti etiam tempore Grimoaldus filius ejus, quem regi ⁵⁶⁷ Carolo obsidem datum præ-

diximus ⁵⁶⁸, ejusdem regis concessione post patris obitum Beneventum remissus et princeps effectus, per præceptum donationis concessit (an. 788 Sept.) beato ⁵⁶⁹ Benedicto universa domnicalia sua cum servis et ancillis in eodem territorio Gentianæ; et cellam sancti Agapiti; portum quoque Trajectensem (318) et ⁵⁷⁰ Vulturensem; nec non et totam piscariam de civitate Lesina (319), una cum ipsa fauce ⁵⁷¹ (320) sua. Per ⁵⁷² idem tempus (321) (an. 782. Apr.) Hildebrandus ⁵⁷³ quoque Spoletii dux obtulit in hoc monasterio curtem quæ dicitur Castrinianum cum omnibus pertinentiis ejus in comitatu Pinnensi (322); et olivetum in Tronto, loco qui vocatur ⁵⁷⁴ Turri. In comitatu vero Marsorum, loco qui Paternus appellatur ⁵⁷⁵, curtem quingentorum simul modiorum; et familias multas cum omnibus substantiis earum; nec non et aliquot piscatores in lacu Fucino cum portu ejusdem ⁵⁷⁶ lacus vocabulo Adrestina. Insuper ⁵⁷⁷ et gualdum (323) suum nomine Cusanum. Quidam ⁵⁷⁸ etiam vir dives Wacco ⁵⁷⁹ nomine Beneventanus gastaldeus in expeditione constitutus ⁵⁸⁰ obtulit (324) in hoc sancto cœnobio filium ⁵⁸¹ suum nomine Wachipertum ⁵⁸², cum rebus inferius designatis. Casalem ⁵⁸³ in Trane ubi dicitur Cimilianum: casalem in Trepurio; casalem in Ariano; casalem in Virgilie; casalem in Terranea; alium ⁵⁸⁴ in Vicario ⁵⁸⁵; alium in Crosta cum oliveto; alium in Culmo; alium in Genne; alium in Monte nigro; in ⁵⁸⁶ Massa; ad Ripam; in Noceto ⁵⁸⁷; in Corneto; in Tammaro ⁵⁸⁸; in Latiniano; in Marsico; in Trelicio ⁵⁸⁹; in finibus Potentiæ, et casalem in Sancta Agnete. Casam vero suam intra civitatem; judicavit Tasiæ uxori sue, in vita dumtaxat ipsius. Servos autem suos et ancillas omnes libertati donavit; sub ditione tamen et tutela monasterii hujus; ita ut per singulos singulas operas annualiter ubicumque ⁵⁸⁹ nostri ordinati præciperent exercebant.

VARIE LECTIONES.

⁵⁴⁷ ita 1b. ymnos 1. ⁵⁴⁸ v. mesuramque c. 1. ⁵⁴⁹ mixto 4. m. sumendo s. 1. ⁵⁵⁰ universam consuetudinem 1. 2. ⁵⁵¹ deest 1. ⁵⁵² habebatur 1. 2. ⁵⁵³ Totum caput add. 1b. ⁵⁵⁴ gente 1b. ed. ⁵⁵⁵ propriæ ed. sociis propriæ g. 1b. ⁵⁵⁶ prædictos socios suos 1b. ⁵⁵⁷ ut 1b. ⁵⁵⁸ p. Benedicti a. 1b. ed. ⁵⁵⁹ deest 4. ⁵⁶⁰ in — loquela desunt 1b. 1' in — mox desunt ed. ⁵⁶¹ et par ed. ⁵⁶² lingua — loqui abscessa 1b. servavit 1' ⁵⁶³ hoc ed. ⁵⁶⁴ Inde — Dominus add. 4. ⁵⁶⁵ add. 4. ⁵⁶⁶ prædictus Arichis princeps 1. ed. ⁵⁶⁷ de est 1b. 2. quem — effectus add. 1b. ⁵⁶⁸ præmissimus 1b. ed. ⁵⁶⁹ sancto 1. ed. ⁵⁷⁰ ac 1. ⁵⁷¹ foce 1. 2. ⁵⁷² Per — Cusanum add. 1b. ⁵⁷³ Hildebr. 1b. ed. ⁵⁷⁴ dicitur 1b. ed. ⁵⁷⁵ vocatur 1b. ed. ⁵⁷⁶ ipsius 1b. ed. ⁵⁷⁷ Sed 1b. ed. ⁵⁷⁸ Quidam — exercebant alio tempore add. 1b. ⁵⁷⁹ Gnacco corr. Wacco 1b. Vacco 4. ⁵⁸⁰ deest 1b. ⁵⁸¹ filiolium 3. ⁵⁸² Waccipertum 1b. Guaquipertum 3. ⁵⁸³ casale et aliud ed semper. ⁵⁸⁴ Vicarium 1b. ed. ⁵⁸⁵ et in M. et ad R. et in C. 1b. ed. ⁵⁸⁶ Nocetum corr. Noceto 1b. ⁵⁸⁷ Tammaro 1b. ⁵⁸⁸ Trelitio 3. ubi 1b. ed.

NOTE.

(316) Ante hoc fere decennium ait Paulus D. in homilia quam e cod. Casin. ed. Mabillon Ann. 1, App. pag. 621. Ubi paucis tantum verbis ejus miraculi meminit

(317) Cf. c. 48; dipl. Grimoaldi e Petri Reg. edidit Gatt. Acc. p. 17. Actum Beneventi in sacratissimo palatio in anno primo mense Septembris.

(318) Trajello, prope ostia Gariliani.

(319) In Apulia. prope otiosa Frontonia.

(320) Ita ostia lacuum vel lacunarum maris appellabant, et ut videtur ipsas lacunas.

(321) Anno regni Caroli in Italia 9 ducatus Hildebrandi 9, ind. v. Gatt. Acc., p. 18 e Petri Regesto.

(322) Pinna hodie vocatur Civ. di Penna, in Aprutio ulteriore.

(323) Nemus, quod alibi foresta dicebatur.

(329) Hujus oblationis charta non exstat.

15. Hujus abbatis ⁵⁰⁰ tempore Paulus diaconus A supradicti ⁵⁰¹ regis Desiderii notarius ⁵⁰², post captiōnem ejusdem ⁵⁰³ Desiderii, et Arichis Beneventani principis obitum, ad hoc monasterium venit, et sanctæ sibi ⁵⁰⁴ religionis habitum induit. Quis autem vel qualis, vel unde domo ⁵⁰⁵ Paulus hic fuerit, non est ab re perstringere. [P. D. iv, 37.] Iste siquidem ex Langobardorum gente originem duxit; ejus namque abavus Leupichis nomine, eo tempore quo primum in Italiam Langobardi ingressi sunt, cum eis venit. Cujus Pauli pater nomine Warnefrid ⁵⁰⁶, mater Theodelinda ⁵⁰⁷ fuit. [Chr. Sal. 9.] Qui a puero disciplinis liberalibus eruditus, maximum in curia Desiderii regis ob suam industriam familiaritatis locum obtinuit, atque Aquileiensis patriarchii diaconus extitit. Hic post captam ut supra diximus Papiam, cum regi quoque Karolo ⁵⁰⁸ pro sua prudentia admodum carus et ⁵⁰⁹ familiaris effectus ⁵⁰⁰, ac non multo post eidem ⁵⁰¹ regi a quibusdam invidis accusatus fuisset, quod eum propter fidelitatem Desiderii domini sui voluisset ⁵⁰² occidere, fecit eum idem rex in ⁵⁰³ præsentiam suam adduci. Quem cum interrogasset utrum vera essent ea ⁵⁰⁴ unde ipse super occisione sua accusaretur constanter respondit se pro certo fidelissimum domini sui semper ⁵⁰⁵ fuisse, et in eadem se fidelitate cum vita perseverare. Ad hæc rex ⁵⁰⁶ subito ira succensus, præcepit eum manibus sine mora privari; moxque ⁵⁰⁷ in se reversus, et reminiscens magnæ ⁵⁰⁸ nimis illius scientiæ, suspirans ait: *Et si manus ⁵⁰⁹ ejus abscidimus, ubi jam ⁵¹⁰ tam elegantem scriptorem reperiemus?* et ait proceribus assistentibus sibi: *Dicite, quid super hoc vobis videtur?* At illi: *Digne ⁵¹¹ inquit tanto viro compateris o rex; sed ne aliquando aliquas alicui contra vos litteras dirigat, jubete ⁵¹² si placet ut eruantur oculi ejus. Et ubi ait rex vel quando tam insignem historiographum aut poetam invenire valebimus?* Illi vero considerantes ⁵¹³ circa illum benigni regis benivolentiam, suaserunt tandem ⁵¹⁴ ut in Diomedis (325) insula quæ hodie a tribus montibus Tremiti nuncupatur ⁵¹⁵

eum exiliaret; factumque est. Ubi eum per aliquot annos exsul ⁵¹⁶ mansisset, homunculus quidam qui ⁵¹⁷ ei propter Deum præbebat ⁵¹⁸ obsequium clam illum de ipsa insula expulit, et cum eo pariter Beneventum perrexit. Quo visito Arichis qui filiam præfati Desiderii domini ⁵¹⁹ ipsius Adelbergam nomine habebat ⁵²⁰ uxorem, valde tam ipse quam et ⁵²¹ eadem ejus conjunx ⁵²² gavisii sunt; eumque secum ⁵²³ honorifice ⁵²⁴ retinuerunt. Quo videlicet tempore, utrumque palatium quæ idem princeps unum in Benevento, alterum in Salerno nobiliter construxerat ⁵²⁵, idem ⁵²⁶ Paulus versibus luculentissimis exornavit. In ⁵²⁷ historia etiam Romana quam Eutropius breviter composuerat, ejusdem Adelbergæ rogatu plurima hinc inde ex ⁵²⁸ historiis ecclesiasticis addidit [cf. Chr. S. Ben. p. 204]. Ad ultimum vero duos libellos a tempore Juliani apostate in quem ipsam hystoriam ⁵²⁹ Eutropius terminaverat, usque ad tempora primi Justiniani imperatoris eidem annexuit. Necnon ⁵³⁰ et universas fere annalis computi lectiunculas rithmice composuit [Chr. Sal. 36, 37.] Defuncto autem Arichis mox ad hoc monasterium ut supra diximus properavit; et factus monachus, non parvo hic ⁵³¹ tempore vixit. Rogatusque a prædicto abbate vel fratribus, expositionem super regulam sancti Benedicti ⁵³² valde utilissimam edidit, ubi multa de veteri hujus loci consuetudine necessaria attestatur ⁵³³ (326). Historiam ⁵³⁴ quoque gentis suæ id est Langobardorum, et nonnulla ⁵³⁵ alia scripta eleganti stylo composuit. Inter quæ versus quoque reciprocos, elegiaco ⁵³⁶ metro digestos et hymnum de singulis beati Benedicti miraculis, satis diserto sermone conscripsit.

Ad hunc præfatus Carolus ⁵³⁷ qui eum exiliari jusserat, audito quod in hoc loco monachicum habitum assumpsisset, plurimum illi congratulans, satis affabiles et jocundas litteras metricè compositas misit (327); de quibus aliquot hic versus inserere libuit. Ait enim, post aliquanta cartulam ⁵³⁸ suam alloquens, ita ⁵³⁹:

Hinc ⁵⁴⁰ celer egrediens facili mea carta volatu,

VARLE LECTIONES.

⁵⁰⁰ deest 1. ed. ⁵⁰¹ ita 1b. prædicti 1. ⁵⁰² atque consiliarius add. 1. ⁵⁰³ ipsius 1. ed. ⁵⁰⁴ ibi 3. ⁵⁰⁵ domnus 2. ⁵⁰⁶ Varn. 4. ⁵⁰⁷ Teodelenda 3. ⁵⁰⁸ carolo corr. karolo 1. ⁵⁰⁹ ac 4. ⁵¹⁰ esset add. 1b. ed. ⁵¹¹ p. accusatus e. r. fuisset a q. invidis, q. 1. ed. ⁵¹² vellet 1. ⁵¹³ r. comprehendi et coram se a. 1. ed. ⁵¹⁴ essent quæ super morte sua de o dicerentur, r. 1. ed. e. et unde i. s. occasione s. 4. ⁵¹⁵ add. 4. ⁵¹⁶ r. s. desunt 4. ⁵¹⁷ p. sed mox 1. ed. ⁵¹⁸ r. sagacitatis ejus atque prudentiæ, s. 1. 2. ⁵¹⁹ e. m. 1. ed. ⁵²⁰ illi: ut eruantur inquit ejus oculi, ne 1. illi Jubete inq. ut er. ejus oc. ne 2. ⁵²¹ d. Et ubi vel q. ait rex t. 1. ed. vel q. superscr. 1b. ⁵²² v. videntes c. i. regis compassionem ac ben. 1. ed. ⁵²³ deest 1. ⁵²⁴ dicitur 1. ed. ⁵²⁵ reliquatus 1. exulatus ed. ⁵²⁶ q. ei desunt 4. ⁵²⁷ D. obs. faciebat, c. 1. ed. ⁵²⁸ D. regis A. 1. ed. ⁵²⁹ u. h. 1. ed. ⁵³⁰ add. 4. ⁵³¹ conjunx corr. conjunx, 1 conjunx ed. ⁵³² in palatio add. 2. in p. quandiu Arichis vixit add. 1. ⁵³³ honorificentissime 1. ed. ⁵³⁴ construxit 1. ⁵³⁵ præfatus 1. ed. ⁵³⁶ Ejusdem etiam A. rog. in h. R. q. E. b. c. plurima 1. ed. ⁵³⁷ de 1. ed. ⁵³⁸ q. sua t. corr. 1b. ⁵³⁹ Necnon-composuit add. 1b. ⁵⁴⁰ paucio 1. ed. p. ibi 1. 2. ⁵⁴¹ simplicibus fratribus add. 1. ⁵⁴² testatur ed. ⁵⁴³ Historiam — et desunt 1. 2. ⁵⁴⁴ etiam add. 1. ei. ⁵⁴⁵ rec. et hymnum 1. r. et hymnos ed. ⁵⁴⁶ rex ux add. 1. ed. ⁵⁴⁷ cartom 1. cartulam 1a. ⁵⁴⁸ dest 1. ed. ⁵⁴⁹ i. a. Roma hypraser. 1. a.

NOTÆ.

(325) Nomen Leo addidit.

(326) Exstat in cod. Casin. 353 expositio hujusmodi, quam Paulo nostro vindicare novissime studuit V. C. Tosti, *Hist. Cas. I. p. 99 ss.*

(327) Integras habet codex noster 257. *Ang. Ex*

quo ediderunt Tosti *Hist. Cas. I, 105*; Giesebrecht *De litt. studiis ap. Italos*; Berol. 1845, 4o. p. 26. Sed ne in his quidem versibus a mutandis verbis Leo abstinuit.

Per silvas, colles, valles quoque præpete ⁶⁴⁹ *cursu,* A *Alma Deo cari Benedicti tecta require.*

Est nam certa quies fessis venientibus illuc.

Hic holus hospitibus, piscis ⁶⁴¹ *, hic panis abundat,*
Pax pia, mens humilis, pulchra et concordia fratrum,
Laus, honor ⁶⁴² *, et cultus Christi simul omnibus horis.*
Dic ⁶⁴³ *patri et sociis cunctis, salvete, valete.*

Colla mei Pauli gaudendo amplectere ⁶⁴⁴ *dulcis,*
Dicens multotiens, salve pater optime, salve. Et ⁶⁴⁵
reliqua.

Cui similiter idem Paulus versifice rescribere,
et gratias pro visitatione et salutatione sua cuncto-
rumque fratrum referre maximas studuit (328).
[Chr. Sal 37.] Jam vero ætate maturus, vitæ hujus
cursus explevit (329), et in claustrum monasterii juxta
capitulum honorabiliter est sepultus.

16. Ultimo ⁶⁴⁶ hujus abbatis (330) anno ⁶⁴⁷, Lu-
dowicus imperator qui cognominatus est Almus
vel ⁶⁴⁸ Sanctus, filius Caroli hujus, quarto anno im-
perii sui in Aquisgrani palatio cum plurimi totius
Franciæ abbatibus monachisque religiosis conventum
faciens (an. 817, Jul. 10), valde utilissima nostri
ordinis observationi septuaginta et duo (331)
generalia capitula constituit; quæ ita fere omnia
apud honesta ⁶⁴⁹ monasteria ac si beati Benedicti
regula observantur. Hic ⁶⁵⁰ (332) Ludowicus ⁶⁵¹ ad
instar parentum suorum Pipini et Karoli fecit beato
Petro ejusque vicario domno Paschali pactum consti-
tutionis et confirmationis, et propriæ manus sig-
naculo ac trium filiorum suorum illud corrobora-
rans, decem episcopos et octo abbates, et comites
quindecim, bibliothecarium, mansionarium et ostia-
rium unum in illo subscribere fecit, et per legatum
sanctæ Romanæ ecclesiæ Theodorum nomenclato-
rem domno Paschali papæ transmisit. Hoc ⁶⁵² tem-
pore (333) pulchro ⁶⁵³ satis opere constructa est
ecclesia sancti Vincentii quæ appellatur Major, in
loco supradicto, juxta ⁶⁵⁴ Vulturum, a Josue abbate

ejusdem loci. Præfatus autem abbas Theodemar
defunctus est ⁶⁵⁵ Nonis ⁶⁵⁶ Junii, et ⁶⁵⁷ sepultus est
juxta ecclesiam sancti Martini.

Gisulrus abbas tertius decimus a beato Benedicto
ordinatus, anno Domini septingentesimo nonage-
simo septimo (334), sedit annis viginti et uno.

17. Qui ⁶⁵⁷ ex nobili Beneventanorum ducum pro-
spatia ducens originem, mox ut abbas effectus est,
cepit satagere qualiter posset ⁶⁵⁸ ad utilitatem fra-
trum tunc ⁶⁵⁹ deorsum manentium, tam ecclesiæ,
quam reliquarum officinarum angustias spatiare.
lucitabat etenim illum ad hoc et loci amœnitas, et
opum copia non parvarum: simul etiam arta et
ardua montis habitatio, et ⁶⁶⁰ erat laboriosa plurimum,
et non erat sufficiens tam numerosæ multitudini
fratrum. Itaque cuidam fratri ⁶⁶¹ Garioald qui ejus-
dem loci post eum curæ totius ⁶⁶² fungebatur officio
mandat, ut super ⁶⁶³ hoc negotio omni studio stu-
deat, et ⁶⁶⁴ eum locum ubi dudum ⁶⁶⁵ Poto abbas
ecclesiam sancti Benedicti construxerat, ad edifi-
candas novi ⁶⁶⁶ monasterii officinas aptare protinus
debeat. Quod ille imperium promptus arripiens,
quoniam instar paludis totus ille locus carectis
aqueisque stagnabat, multis terræ ruderibus saxorum-
que aggeribus universa replevit, atque amplam basilicam
in loco prioris parvulæ, in honore ⁶⁶⁷ domini
C Salvatoris opere satis pulchro construxit (335). Quæ
videlicet basilica, marmoreis basibus et columnis
2½ ⁶⁶⁸ hinc inde suffulta, et amplis porticibus circum-
septa, habet in longitudine cubitos 82: in latitudine
quadraginta et tres; in altitudine 28. Desuper autem
satis ⁶⁶⁹ mirifice trabibus tabulisque cipressinis est
⁶⁷⁰ laqueata ac tegulis cooperta, parietibus in giro
⁶⁷¹ figuris pulcherrimis insignitis ⁶⁷². Jam vero pa-
vimenti opus, quam speciosum, quam solidum, quam
variorum lapidum sit diversitate conspicuum, cir-
cuitus ⁶⁷³ etiam chori, quam sit pulchris ac magnis
marmorum tabulis septus, in promotu cernentibus

VARIE LECTIONES.

⁶⁴⁰ perpete 2. ⁶⁴¹ pisces 1. ⁶⁴² amor 1. *ed. cod.* 257. ⁶⁴³ hic pater et 4. ⁶⁴⁴ amplecte benigne, Dicitur
1. 2. *cod.* 257. (*ubi colla-benigne recenti manu addita sunt.*) ⁶⁴⁵ et r. *desunt* 4. ⁶⁴⁶ Ultimo-observan-
tur *add.* 1b. ⁶⁴⁷ XVI. *add.* 4. ⁶⁴⁸ almus vel *suprascr.* 1c. ⁶⁴⁹ a. nos ac 1b. 2. ⁶⁵⁰ Hic-papæ transmisit
desunt 1. Hic L. pactum c. et c. fecit b. P. e. v. d. P. ad i. priorum parentum s. P. et K. et propriæ *ed.*
⁶⁵¹ Lodenucus 3. ⁶⁵² Hoc — loci *add.* 1b. ⁶⁵³ p. s. o. *desunt* 1b. ⁶⁵⁴ i. V. *desunt* 1b. ⁶⁵⁵ *add.* 4. ⁶⁵⁶ ita
1b. viii. K. 1. ⁶⁵⁷ Hic 1. 2. ⁶⁵⁸ possit 4. ⁶⁵⁹ f. quorum tunc maxima deorsum pars morabatur, t. 1. 2.
⁶⁶⁰ h. jam (*deest* 1.) non erat s. 1. 2. ⁶⁶¹ *deest* 1. 2. Carioald 2. ⁶⁶² *add.* 4. ⁶⁶³ super — et
desunt 1. ⁶⁶⁴ ut *add.* *ed.* ⁶⁶⁵ u. prius a Potone abbate ecclesia parva s. B. constructa erat. 1. *ed.*
⁶⁶⁶ *deest* 1. 2. ⁶⁶⁷ honorem 1. *ed.* ⁶⁶⁸ xxi in *ed.* 1b. ⁶⁶⁹ *deest* 1. ⁶⁷⁰ c. laqueatam a. t.
coopertam; parietes i. c. f. p. insignivit 1. ⁶⁷¹ circuitu 1. *ed.* ⁶⁷² *deest* 4. ⁶⁷³ consp. et c. ch. *ed.*
et septus *desunt* 1.

NOTE.

(328) Metrica Pauli responsio apud nos non exstat,
Ang.

(329) Necrologium Casinense cod. 47 sic habet:
*Idibus Aprilis venerandæ memoriæ domnus Paulus
diaconus et monachus.* Ang.

(330) Imo Gisulfi, ut hæc non suo loco inserta esse
apparet, sed contra codicum consensum ordinem
mutare nolui. Etiam ps. Anastasius hoc loco ponit.

(331) 71 sunt in cod. Casin. n. 252, e quibus tria
librarius in unum contraxit.

(332) Hæc prima hujus pacti mentio est.

(333) Dedicata est a D. 808, sec. Chr. Vult. l. 2,
sed præsentem Ludovico imperatoro. I Josue 793-818
sedisse demonstravit Di Meo in Ann. Neap. ad a.
818.

(334) Ineunte, cum mense Jan. jam Wacconis
donationem receperit. Vivente Theodemario sene
substitutum existimo, quod plus semel factum vide-
bimus.

(335) Quæ substituit ad annum 1694. Gatt. H. p.
71, ubi architecti testimonium cum icone ecclesiæ
dedit.

⁶⁷⁴ est. In absida porro ejusdem ⁶⁷⁵ basilicæ mediana, ad quam per gradus septem ascenditur, statuit ⁶⁷⁶ altarium in honore ut diximus domini Salvatoris. In dextera autem, altarium sancti Benedicti. In sinistra vero, altarium fecit ad honorem sancti Martini. Fecit ⁶⁷⁷ etiam atrium ante eandem ecclesiam longitudine cubitorum 40 ⁶⁷⁸, latitudine simili et in marmoreis illud columnis numero 16 ⁶⁷⁹ undique versus erexit; atque in circuitu ipsius, lapideos canales juxta pavementum unde semper aqua decurreret posuit. Porro a parte orientali ejusdem atrii in conspectu ecclesiæ absidam fecit, et altarium ibi sancti Michahelis constituit. In ⁶⁸⁰ medio vero ipsius campanarium valde pulcherrimum super octo magnas columnas erexit. Ex utraque autem parte ejusdem ecclesiæ, diversorum officiorum multas et maximas atque pulchras, tam ad suas quam ad fratrum utilitates officinas efficiens, totum etiam monasterii spatium propter aquarum exundantiam magnis saxorum tabulis stravit.

18. Sursum ⁶⁸¹ etiam præfatus abbas non segnius se exercens, aliquot ibi habitacula decenter construxit; ecclesiam quoque in qua ⁶⁸² beati Benedicti corpus erat reconditum, quoniam parva erat, ex toto ampliorem efficiens, ac ⁶⁸³ tectum illius universum, cipressinis contignatum lignis plumbo operiens ⁶⁸⁴, diversis illam ornamentis, tam aureis quam argenteis decoravit. Super altare siquidem beati ⁶⁸⁵ Benedicti argenteum ciburrium statuit; illudque auro simul ac ⁶⁸⁶ smaltis partim exornans, cætera ejusdem ecclesiæ altaria tabulis argenteis induit. In loco etiam qui Vallis Luci (336) dicitur, ecclesiam in honore sancti Angeli construxit ⁶⁸⁷. Ne non ⁶⁸⁸ et ecclesiam sancto Chrysti martyri Apollinari, in loco qui tunc temporis Albanus vocabatur, nunc vero ex ejusdem martyris nomine Sanctus Apollinaris (337)

A dicitur, statuit ⁶⁸⁹. Fuit autem temporibus ⁶⁹⁰ supra dictorum imperatorum Constantini et Hirenæ, Beneventanorum vero principum Grimoaldi filii Arichis, et alterius Grimoaldi cognomine Thesaurarii; Romanorum autem pontificum Adriani et Leonis tertii [V. Leon. III]: cui videlicet oculis et lingua a Romanis privato omnipotens Deus mirabiliter ac potenter et visum restituit et loquelam. Huic ⁶⁹¹ abbati ⁶⁹² prædictus princeps Grimoaldus præcepto suo (338) firmavit (*an. 797. Feb.*) omnes feminas liberæ que servis hujus monasterii fuerant copulatæ, a tempore scilicet ⁶⁹³ primi Gisulfi (339) usque ad eam diem, cum filiis et filiabus et universis eorum. Alio quoque præcepto (340) concessit in hoc loco monasterium sanctæ Mariæ in Banza ⁶⁹⁴, quod situm est in finibus Acerentie (341), cum servis et ancillis atque colonis, et cum omnibus ex integro possessionibus ac pertinentiis ipsius ⁶⁹⁵. Eodem tempore (342) supradictus Waco ⁶⁹⁶ Beneventanus obtulit in ecclesia sancti Benedicti (*an. 797. Jan.*), quam ipsemet in jure proprio intra civitatem Beneventanam ad portam Rufini construxerat ⁶⁹⁷, omnia sua; id est casam propriam eidem ecclesiæ conjunctam, cum omnibus pertinentiis suis ⁶⁹⁸; casalem ⁶⁹⁹ in Septimo; casalem in Sancto Angelo ad Pecte; hæreditatem in Salerno; casalem in Caudis; casalem in Forcle; casalem ad Sanctum Januarium, cum servis et ancillis in Ariano; molendina sua in fluvio Sabbato ⁷⁰⁰ (343); item ⁷⁰¹ aliam casam intra Beneventum ubi ipse manebat, simul cum curte sua et coquina; et aliam casam novam juxta plateam ubi est Sancta Arthellais ⁷⁰², cum curte et pertinentiis ⁷⁰³ suis; item ⁷⁰⁴ casalem sub Apice et Toroniano erga fluvium Arvi ⁷⁰⁵; casalem in Autiano et Ceppaluni; Campum nepetarum; casalem alterum ⁷⁰⁶ in Crosta cum oliveto. Item ⁷⁰⁷ quinque pueros clericos, cum servis

VARLÆ LECTIONES.

⁶⁷⁴ videntibus 1. ed. ⁶⁷⁵ ejus 1. ed. ⁶⁷⁶ constituit 1. ed. ⁶⁷⁷ Ante eandem vero basilicam fecit a. l. 1. ed. ⁶⁷⁸ XL et I. 1. ⁶⁷⁹ num. XIII *suprascr.* 1^b. sedecim undecim undique 4. ⁶⁸⁰ in — erexit *add.* 1^b. ⁶⁸¹ Rursum 3. ⁶⁸² q. ubi b. 1. ed. ⁶⁸³ e. tectumque ipsius 1. ed. ⁶⁸⁴ coop. 1. ed. ⁶⁸⁵ sancti 1. ed. ⁶⁸⁶ et 1. ed. ⁶⁸⁷ et diversas ibi monachorum utilitates officinas instituit *add.* 1. *expunxit* 1^b. ⁶⁸⁸ Fecit 1. ⁶⁸⁹ deest 1. ⁶⁹⁰ t. (supra d. i. C. et H. *desunt* 1. 2.) Ben. p. (præfati *add.* 1^b. ed.) G. etc. — tertii videlicet cui — mirabiliter et v. r. et I. (vid. — loquelam *desunt* 1.) 1. ed. *Inde* 1. 2. *pergunt*: imp. vero s. d. C. et Hirenæ, qui depositus — levam *ut infra.* ⁶⁹¹ Huic — loco s. Martini *diversis vicibus addidit* 1^b. ⁶⁹² *add.* 4. ⁶⁹³ Banze 1^b. 2. ⁶⁹⁴ ejusdem monasterii 1^b. ed. ⁶⁹⁵ Guacco 1^b. 2. Vaco 4. ⁶⁹⁶ construxerat — Januarium *abscisa* 1^b. *servavit* 1^b. ⁶⁹⁷ ejus 1^b. ⁶⁹⁸ casale *ed. semper.* ⁶⁹⁹ quinque pueros — d. prædicti monasterii manereut *hic add.* 1^b. 2. *omittunt infra.* ⁷⁰⁰ iterum 1^b. ed. ⁷⁰¹ Archellais 2. ⁷⁰² pertinentia sua 1^b. ed. ⁷⁰³ *add.* 4. ⁷⁰⁴ Arbi 1^b. 2. ⁷⁰⁵ *vid. not. f.*

NOTE.

(336) In tabula geogr. apud Gatt. situs est paulo supra S. Eliam. Furcam de V. habuimus 1. 5.

(337) E meridie Casini, trans Lirim.

(338) Quod e Reg. Petri D. ed. Gatt. Acc. p. 18. *Actum in Benevento in sacratissimo palatio nono anno, mense secundo, quinta indictione.*

(339) *Tam quæ tempore domni Gisulfi quam et domni Luiprandi vel domni sanctæ ac dulcis memoriæ genitoris nostri, et nostro felicissimo tempore:* ubi Gi-

sulfum juniorem designari apparet.

(340) lb., p. 19, ex eodem. *Actum anno decimo.* i. e. 797 vel 798.

(341) Arcerenza, olim Acheruntia; cf. Horat III, 4, 15.

(342) Anno Grimoaldi 9, mense Jan., ind. v. Gatt. Acc. p. 19, 20 ex eodem Reg., n. 179, 180.

(343) Fluit prope Beneventum cum Calore item

quamplurimis, præter multos alios quos liberos dimisit: eo tamen tenore ut semper sub dicatione præfatæ 706 ecclesiæ permanerent. In 707 ecclesia etiam sancti Benedicti quæ sita est in Liburia loco Casa Gentiana, sibi pertinente, obtulit idera Wacco 709 campum de Porcari, et 709 pratum quod vocatur Porcile, necnon et 12 familias servorum cum omnibus ex integro illorum pertinentiis, commanentes in loco 710 qui vocatur Balusanus 711; sed 712 et alios servos et ancillas suas in prædicta Casa Gentiana habitantes cum universis nichilominus 713 substantiis ac rebus eorum. Hæc autem omnia ex integro simul cum præfatis 714 ecclesiis idem 715 Wacco ad obitum veniens obtulit et delegavit in hoc beati Benedicti cenobio; dimissa dumtaxat 716 medietate eorum 717 omnium usufructuario 718 uxori suæ Tasie, sub 719 tutela monasterii hujus in vita tantum 720 ipsius 721. Sub his quoque diebus (344) vir quidam Colo nomine de territorio Cajatiano 722 obtulit in ecclesia sancti Martini (*an.* 808. *Sept.*), cella hujus cenobii, quæ justa 723 Vulturum sita est integram curtem suam in loco qui Aditianus 724 dicitur, cum omnibus ad eam 725 pertinentibus rebus tam in monte quam in plano. Similiter etiam Maximus (345) quidam de eodem 726 territorio obtulit beato Benedicto omnem ex integro substantiam suam in supradicto loco sancti Martini. Iste 727 abbas fecit libellum quibusdam

hominibus de Termule (346), de omnibus rebus sancti Benedicti quas ibi possidebamus, pro censu 14 solidorum, et medietate totius pastionis. Qui 728 depositus nono Kalendas Januarii (*an.* 817), sepultus est juxta ecclesiam beati Benedicti ante capitulum, introeuntibus in ecclesia ad levam :

Hujus temporibus factum est breviarium de cellis de Marca *addit* 2.

APOLLINARIUS abbas quarto decimo loco in abbatiâ prælatus 729, sedit annis 11. Fuit 730 autem

A temporibus Romanorum pontificum Paschalis et Eugenii, et Siconis principis 731 Beneventani.

19. [DESIDERII *Dial.*, I, 1.] De hoc sanctissimo viro celebris fama est, et seniorum nostrorum attestazione firmata, quia cum quadam die 732 necessitate cogente ad monasterii possessiones visendas esset egressus, necesse illi fuit Lirim fluvium transvadare; sed cum navis deesset qua transire potuisset, vir Dei fide repletus salutiferæ crucis se signaculo munivit: et ad fluminis oram accedens, ita ut erat indutus et calciatus, in illud 733 intravit; si que ad ulteriorem ripam miro modo, apostoli 734 Petri exemplo, sicca tam 735 pedibus quam vestibus 736 est transvectus, ita ut non super aquas ambulasse sed super aridam 737 crederetur 738. Per ideam tempus Trasemundus (347) quidam nobilis de Benevento obtulit in hoc monasterio casas suas intra Beneventum (*an.* 820. *Mai.* v); casalem quoque quem possidebat in loco ad pantanum (348), rebus monasterii nostri conjunctum; casalem 739 in valle de Caudis, loco 740 ubi dicitur Laudecene; casalem in Forinum; casalem in finibus Aliphani 741, ubi dicitur Vulcanum; cum omnibus pertinentiis eorundem casalium. Servos etiam suos omnes liberos statuens, tres per mensem operas nostris ordinatis in loco quo habitabant 742 exercere constituit. Rodegarius quoque gastaldeus Beneventanus fecit hospitale juxta Beneventum de propriis suis 743; in quo obtulit et casas suas intra civitatem, et ecclesiam sancti Salvatoris, que sita est foris Casam majorem, et molendinum in loco Tassile, necnon et decimas omnium rerum suarum; et constituit illud sub hoc monasterio. Quidam etiam vir nobilis Arnipertus nomine, natione Compsanus obtulit beato Benedicto curtes suas in diversis locis numero quinque (*an.* 823. *Mart.*); cum omnibus omnino pertinentiis earum, tam in 743 mobilibus quam in 744 immobilibus; et cum servis et

VARIE LECTIONES.

706 prædicti monasterii manerent 1^b. *ed.* 707 Obtulit etiam idem G. in e. s. B. q. s. est in L. 1. C. G. campum 1^b. *ed.* 708 Guacco 1^b. 709 P. pratum quoque q. dicitur P. et 1^b. *ed.* 710 vico 1^b. *ed.* 711 Balusanu 1^b. 2. 712 B. alios etiam s. 1^b. *ed.* 713 omnino rebus illorum 1^b. *ed.* 714 prædictis 1^b. *ed.* 715 e. obtulit in h. 1^b. 2. idem W. *deest* 3. 716 *add.* 4. 717 horum 1^b. 718 *deest* 1^b. 719 s. 1. m. h. *desunt* 1^b. 1'. 2. 720 dumtaxat 1^b. 1'. *ed.* 721 ipsius usufructuario 1'. 722 Cajazzo 1^b. 2. 723 supra 1^b. 2. 724 Aditianu 1^b. 2. q. d. A 1^b. *ed.* 725 se 1^b. *ed.* 726 prædicto 1^b. *ed.* 727 iste — pastionis *desunt* 1. Hic a *ed.* 728 v. supra p. 593 not. e'. 729 eodem anno quo et Sico Beneventi factus est princeps *add.* 1. 730 Fuit — Beneventani *desunt* 1. v. infra p. 595 not. f. 731 S. qui eodem anno Beneventi princeps effectus est 2. 732 *deest* 4. 733 eum 1. *ed.* 734 a. P. e. *add.* 1^b. 735 s. pedibus est advectus, ut 1. 2. 736 v. super ripam est advectus. ut. 3. 737 a. terram c. *ed.* 738 Hic fuit temporibus Rom. pont. Paschalis et Eugenii *add.* 1. *Reliqua hujus capituli add.* 1^b. *sed alio ordine, ita:* Sub hujus abbatis diebus quidam v. n. nomine Arnipert (Arnipertus *ed.*) — immobilibus suis. Rodegarius — monasterio. Per idem t. Trasemundus — constituit. Sed et Dachopertus quidam Capuanus genere obtulit — ejus. *Ita et ed.* 739 alium c. 1^b. *ed.* 740 *ed.* 4. 741 Alifanis 1^b. (*supra* c. 6. Aliphano) 742 habitant 2. 743 p. rebus s. ubi o. 1^b. *ed.* 744 *deest add.*

NOTE.

fluvio, cui adjungitur et in Vulturum denique influunt. *Ang.*

(344) Anno Grimoaldi 3, mense Sept. Gatt. Acc. p. 21 e Regesto Petri D. Cajatia, hodie *Cajazzo*, a Capua non procul abest, occidentem versus.

(345) Reg num. 85. *Aug.*

(346) Termule mari supero adjacet, prope ostia

Biferni.

(347) Donationes sequentes e Petri Regesto edit Gattula Acc. p. 27, 28, 30, 31. Unum Rodegarium omisit, cujus chartam exstare in Reg. n. 188 adnotavit *Ang.* de Nuce.

(348) V. supra c. 10.

ancillis quam plurimis. Neonem et tunicam unam cum lista (349) aurea, et circellos de auro, et listam auream ⁷⁴⁵ cum margaritis, et fibulatorium nichilominus aureum, cum medietate omnium mobilium suorum. Sed et clericus duidam nomine Danihel nobilis ⁷⁴⁶ genere, natione Tarentinus, ad extrema veniens (*an.* 827.) (350), et se ipsum et omnia sua cum plurimis servis et ancillis apud Aquinum et apud ipsam cellam sancti Gregorii in ⁷⁴⁷ illius vicinia sitam, per cartulam oblationis huic monasterio tradidit. Unde nonnulli nostrum ⁷⁴⁸ non usquequaque improbabiliter autumant ⁷⁴⁹ de istis ⁷⁵⁰ ejusdem Danihel servis, eos quos hodieque habemus famulos propagatos ⁷⁵¹. Similiter etiam Dachenaldus quidam Capuanus ⁷⁵² obtulit in hoc monasterio (*an.* 827.) (351) universam omnino substantiam suam in loco qui dicitur Cannetus ⁷⁵³ et per alia diversa loca in ⁷⁵⁴ comitatu Caazzano, cum terris, et colonis atque animalibus diversis et omnibus tam mobilibus quam immobilibus suis. Sed et Dachopertus quoque nichilominus Capuanus similiter obtulit beato Benedicto (*an.* 825. *Mart.*) casalem suum in loco qui Colimniana vocatur, cum casis et cortaneis, et omnibus ex integro pertinentiis ejus.

20. [ERCH. 9] Porro ⁷⁵⁵ Radechis ⁷⁵⁶ Compsanus comes qui interfecto Grimoaldo ⁷⁵⁷ prædictum Siconem principem constituerat (*an.* 817) non multo post penitentia ductus relicto sæculo, cervicetenus catena ligatus huc ad beati Benedicti se cenobium contulit. Cujus nimis austeræ ac ⁷⁵⁸ per hoc fructuosæ penitentiae diabolus condolens ⁷⁵⁹ simul ⁷⁶⁰ et invidens, multis audientibus circa monasterii claustra sæpissime clamitabat, dicens ⁷⁶¹: *Heume, heu me Benedicte, cur tam* ⁷⁶² *nequiter michi præjudicis? cur me sic instanter persequeris? non*

A *suffecit tibi ut meipsum hinc expelleres; insuper et meos fideles undecumque tibi vendicare non desinis.* *Heu* ⁷⁶³, *heu me!* [*Chr. Ral.* 57.] Præfatus ⁷⁶⁴ præterea princeps Sico cum diu Neapolim obsedisset et afflississet, tandem sancti martyris Januarii corpus de ⁷⁶⁵ loco quo fuerat reconditus ⁷⁶⁶ auferens, Beneventum deltulit, et cum suis ⁷⁶⁷ quondam sociis Festo et Desiderio sanctis apud ipsius urbis episcopium honorifice recondidit, sicut in historia domni ⁷⁶⁸ Herchemperti refertur (352).

21. [ERCH. 11.] Anno ⁷⁶⁹ tertio abbatibus hujus Saraceni a Babylonia et Africa venientes ⁷⁷⁰, Siciliam occupaverunt ⁷⁷¹, et Panormum ceperunt, anno incarnationis dominicæ 820 (353). Obiit etiam idem ⁷⁷² abbas 5. Kal. Decembris (828), et sepultus est prope ⁷⁷³ ecclesiam sancti Benedicti, juxta gradus porticus qua tunc temporis pergebatur ad ecclesiam sancti Martini.

DEUSDEDIT quintus decimus abbas sedit annis sex temporibus ⁷⁷⁵ principum Siconis atque Sichardi.

22 huic idem ⁷⁷⁶ Sico princeps fecit præceptum (354) de fluvio qui dicitur Lauri, cum omnibus limitibus et piscariis suis et omnibus quæ juxta ipsum fluvium hinc et inde ad jus sui palatii pertinebant. [ERCH. 13.] Mortuo ⁷⁷⁷ Sicone (*an.* 832), C Sichardus filius ejus factus est princeps, homo ⁷⁷⁸ nequissimus et omnibus vitiis carnalibus circumsessus, ac super omnia avarissimus (355). Hic præfatum ⁷⁷⁹ venerabilem abbatem virtum omni sanctitate perspicuum ⁷⁸⁰ causa pecuniæ cepit, atque custodiæ mancipavit. Qui videlicet ⁷⁸¹ sanctus vir cum depositus fuisset 7 Idus Octobris (834) (356) in ⁷⁸² loco quo ⁷⁸³ reconditus est multos febre detentos diversisque languoribus oppressos, ex fide poscentes

VARIE LECTIONES.

⁷⁴⁵ l. unam a. 1b. ed. ⁷⁴⁶ D. nat. T. nobili g. ortus. ad 1b. ed. ⁷⁴⁷ G. quæ in ipsius v. sita est 1b. ed. ⁷⁴⁸ nonnulli et n. absque (*corr.* usque) quaque putant 1b. nonn. n. nunc usqueq. p. 2. ⁷⁴⁹ putant 1b. ed. ⁷⁵⁰ prædictis ed. de prædicatorum virorum s. 1b. in loco raso. ⁷⁵¹ procreatos 1b. ⁷⁵² C. genere 1b. ed. ⁷⁵³ Cannetu 1b. Cannetum 2. ⁷⁵⁴ add. 4. ⁷⁵⁵ totum caput add. 1b. ⁷⁵⁶ Radelchis 4. ⁷⁵⁷ Grimoald 1b. ed. ⁷⁵⁸ ac p. h. f. desunt 1b. 2. ⁷⁵⁹ dolens 4. ⁷⁶⁰ add. 4. ⁷⁶¹ deest 1b. 2. ⁷⁶² tam n. m. p. cur desunt 1b. 2. ⁷⁶³ h. h. me desunt 1b. 2. ⁷⁶⁴ Iste Sico 1b. ed. ⁷⁶⁵ de l. q. f. r. desunt 1b. 2. ⁷⁶⁶ reconditum 3. ⁷⁶⁷ cum sanctis F. et D. in ipso episcopio honorabiliter r. 1b. 2. 1b. ed. ⁷⁶⁸ deest 1b. 2. s. in h. h. r. *postea alio atramento adscripsit.* ⁷⁶⁹ Hujus tertio anno Siciliam Saraceni ingressi sunt, a. d. i. 820. 1. Hujus abbatibus t. a. Sar. a Bab. etc. 2b. ed. ⁷⁷⁰ ve et Panormum 4. ⁷⁷¹ S. ingressi sunt 1b. 2. ⁷⁷² i. a. add. 4. ⁷⁷³ p. e. s. B. add. 1b. ⁷⁷⁴ tunc add. 1b. temp. add. 4. ⁷⁷⁵ t. p. S. a. S. desunt 1. 2. ⁷⁷⁶ supradictus 1. ed. ⁷⁷⁷ Depositus vero est vi^o idus novemb. (*corr.* octobris) et sepultus apud ecclesiam sancti B. 1. quibus deletis 1b. add. Mortuo — restituit. ⁷⁷⁸ p. vir omnibus 1b. 2. ⁷⁷⁹ prædictum 1b. ed. ⁷⁸⁰ spicuum 4. conspicuum Erch. ⁷⁸¹ add. 4. ⁷⁸² ita 1c. et apud eccl. beati B. sepultus m. 1b. ⁷⁸³ ubi 1c. ed.

NOTÆ.

(349) I. e. ora, limbus, tænia.
 (350) Temporibus Siconis. ind. v.
 (351) Grimoaldi anno 10, ubi Siconis legendum docet Gatt. l. 1.
 (352) Ultima verba postea addidit, cum rem a Beneventanis auditam Chronico Sal. quod Erchemperto tribuit confirmari reperisset: ubi tamen nihil de Festo et Desiderio dicitur. Translationis historia exstat in Actis SS. Sept., tom. VI, p. 888.
 (353) Saracenos (scil. Hispanjæ) eo anno Siciliam ingresses esse nescio unde Leo sumpsit. Sed quod Panormi expugnationem ex Erch. huc retulit. ipsius est conjectura, quæ fundamento caret. Capta

est a. D. 832.

(354) Non exstat. Donationem quamdam factam Deusdedit abbati a Romualdo duce, ind. u in loco qui nominatur fluvio Lauro et Petri Regesto. ed. Gatt. Acc. p. 32. Quam vel fictam vel certe corruptam esse apparet. Lauri fl. lacum Lesinensem inluit.

(355) Talis apparet e Chron. Salernitano.

(356) Martyrol. Romanum 9 Octobris: *Apud Casinum sanctus Deusdedit abbas, qui a Sicardo tyranno in carcerem trusus, illic fame et ærumnis confectus reddidit spiritum; eodem die colitur ejus memoria apud uos sub ritu duplici. An.*

ad suos cineres precibus⁷⁸⁴ ac meritis suis pristinae salutis restituit.

HILDERIGUS (357) abbas sextus decimus, sedit diebus 17.

AUTHPERTUS⁷⁸⁸ ordine septimo decimo abbas⁷⁸⁸ effectus, sedit annis 3.

23. Huic Lotharius⁷⁸⁷ rex Francorum filius⁷⁸⁸ supradicti Ludowici præceptum (358) fecit (*an.* 835. *Febr.* 21.), confirmans omnia quæ huic sacro cænobio tam a regibus quam a principibus collata hactenus fuerant. Pratum etiam magnum vocatum⁷⁸⁹ Cervarium, et servos, et hæreditates plurimas fisco suo pertinentes in pago Marsorum alio⁷⁹⁰ præcepto (359) in hoc monasterio confirmavit. B [EACH. 11.] Ab⁷⁹¹ hoc Lothario⁷⁹² regnum Francorum divisum est; et ipse quidem Aquensem et Italicum, Ludowicus⁷⁹³ vero frater ejus Bajoariam, Carlus autem ex alia matre genitus Aquitaniam obtinuit. Sichardus præterea⁷⁹⁴ Beneventanorum princeps, gualdum qui Martoranus vocatur, per suum præceptum⁷⁹⁵ sancto Benedicto concessit (*an.* 857. *Jun.*), (360) per⁷⁹⁶ fines et terminos suos, cum ripis et aquis, fassaribus⁷⁹⁷ (361) et piscationibus, et omnibus intra se positis, quemadmodum ad palatium jus pertinere tunc temporis videbatur. Tunc⁷⁹⁸ etiam vir quidam Rodegarius nomine de territorio Compsano, obtulit huic monasterio (*an.* 835. *Jun.*) quattuor C curtes suas cum omnibus pertinentiis earum, et aliquot servos et ancillas suas (363). Hujus abbatis⁷⁹⁹ nonnulla opuscula et pulchri sermones habentur (363). Obiit⁸⁰⁰ autem 10. Kal. Martii (838).

BASSACIUS abbas a beato Benedicto octavus decimus ordinatus, anno 361 dominicæ incarnationis octingentesimo tricesimo septimo (364), sedit annis 19.

VARIE LECTIONES.

⁷⁸⁴ p. ac m. s. desunt 1b2. ⁷⁸⁵ Authpert 1. 2. ⁷⁸⁶ deest 4. ⁷⁸⁷ Lutharius 3. ⁷⁸⁸ f. s. L. add. 1b. ⁷⁸⁹ m. qui vocatur Cervarius 1. ed. ⁷⁹⁰ a. p. add. 1b. ⁷⁹¹ Ab — obtinuit add. 1b. ⁷⁹² Lothgario 3. ⁷⁹³ Lodevicus 3. ⁷⁹⁴ ita 1b. quoque 1. ⁷⁹⁵ tunc add. 1. ⁷⁹⁶ delevit 1b. ⁷⁹⁷ per — ancillas suas add. 1b. ⁷⁹⁸ fassaribus 4. ⁷⁹⁹ His temporibus v. 1b. ed. ⁸⁰⁰ Obiit — Martii add. 1b. ⁸⁰¹ Hujus t. o. 1b. ed. Hujus — et alia nonnulla add. 1b. ⁸⁰² b. B. a. 1b. ⁸⁰³ o. d. desunt 1b. 2. ⁸⁰⁴ in — transvectum desunt 1b. 2. ⁸⁰⁵ Hæ traditionum notitiæ in cod. autographo in margine singulæ ubi spatium erat adscriptæ sunt, ordine diverso ab eo quem hic e cod. 4. damus. Primus erat Agenardus, sequebatur Arnefrid, deinde Maio, quantus Gontarius, quintus Theodericus. ⁸⁰⁶ r. huic dudum 4. integro ut videtur versus omisso. ⁸⁰⁷ deest 1b. ed. ⁸⁰⁸ Milactianum 1b. 2. ⁸⁰⁹ c. in C. om. 4. ⁸¹⁰ Canni 1b. ed. ⁸¹¹ Agenardus corr. Ahgen. 1b. Hagenardus 4. Aienardus, Agenardus et Achenardus in ipso dipl. ⁸¹² Alifanus 1b. ed. ⁸¹³ de add. 1b. ed. ⁸¹⁴ omaino add. 1b. ed. ⁸¹⁵ Similiter etiam quidam 1. ed. Similiter — eorum abscisa 1b. servavit 1'.

NOTÆ.

- (357) De eo Petrus Diac. *De viris ill.* c. 9.
 (358) Quod e Petri Reg. edidit Gatt. Acc. p. 32.
 (359) *Ib.*, p. 34 ex originali genuino, quod ind. xii, 1x Kal. Mart. datum est
 (360) *Ib.*, p. 35 e Regesto. *Actu Benevento in sacro palatio 5. anno, mense Junio, indictione xv.*
 (361) Piscinæ esse videntur.
 (362) *Ib.* p. 35 e Regesto: *tertio anno principatus domini nostri Sicardi mense Junio, ind. xii (leg. ind. xiii).*
 (363) Exstant Casini in codice signato 305. De eo Petrus diaconus *De viris illustr.*, cap. 13 et ibi I, B. Marus Ang.
 (364) Vel annum falsum esse oportet, si privilegium illud Sichardi principis genuinum est, vel vivente Authperio eum esse ordinatum.
 (364*) A. D. 838, mense Aug., sed ecclesia per-

fecta dedicatum est altare 839, Oct. 25, mortuo Sichardo, tertio Bassacii anno secundum Leonis calculum. Exstant sermones in translationis anniversario habiti, alter Berthario abb. Casin. attributus in Actis SS. tomo V, Augusti; alter accuratior Martini mon. ad Roffredum archiep. Benev. directus, qui sedit ab anno 1076, ap. Borgiam Mem. Benevent. I, p. 333.
 (365) Reg. n. 299. Ang.
 (366) Gatt. Acc. pag. 36, ann. 10 Sikenolfi, ind. xii, Capuanus erat genere; gastaldus Capuæ, Land. chartæ subscripsit.
 (367) Hodie *Carinola*, prope Sessam.
 (368) Reg., n. 308. Ang.
 (369) Gatt. *ib.*, p. 36 Data est anno... princ. 3, ind. iv, Telesæ sita est in Terra Laboris inter Vulturum et Calorethi fluvios.

id est curte una in Telesia ⁸¹⁶, vocabulo Pulianellum ⁸¹⁷, et altera ⁸¹⁸ in Aliphis ⁸¹⁹ in qua est constructa ecclesia sancti ⁸²⁰ Petri, cum silva sua circa eandem ecclesiam, et cum omnibus pertinentiis ipsarum curtium, cum servis quoque et ancillis ⁸²¹ in eisdem curtibus commanentibus, et universis eorum. Theodericus (370) præterea ⁸²² Caiatiæ ⁸²³ comes testamento (*an.* 843. *Mai.*) concessit in hoc ⁸²⁴ loco curtem unam quæ dicitur Squillæ, cum ⁸²⁵ universis ad ipsam curtem pertinentibus; insuper et scutellam argenteam unam, scatonnes (374) tres, garales duos, bandum aureum unum, equos ⁸²⁶ tres, et alia nonnulla.

Fuit ⁸²⁷ autem hic abbas temporibus Romanorum pontificum Sergii II, Leonis IV, et tertii Benedicti, nec non et primi Nycolai, a quo etiam apostolicæ auctoritatis privilegium (372) de hujus monasterii libertate et confirmatione recepit; principum vero Radelchis ⁸²⁸ et Siconolfi, sub quibus principatus Beneventanus Capuanorum ⁸²⁹ contra ⁸³⁰ se factione divisus est. Cur autem vel qualiter divisus sit, et qua occasione primum ⁸³¹ Saraceni ab his invitati huc adventaverint, quoniam cladis eorum nos quoque pars maxima fuimus, necessarium huic ⁸³² historiunculæ et oportunitum inserere duximus.

25. Cum (373) supramemoratus ⁸³³ princeps ⁸³⁴ Sichardus nequiter a suis fuisset occisus (*an.* 839.), præfatus Radelchis ⁸³⁵ thesaurarius ⁸³⁶ ipsius illi in principatu successit. Interea Capuani quibus ⁸³⁷ tunc Landulfus gastaldeus ⁸³⁸ præerat, quique ⁸³⁹ propter multas nequitias suas eundem ⁸⁴⁰ Radelchis valde infensum habebant, dominationem ⁸⁴¹ illius quam nimium formidantes, ineuntes consilium, ad Siconolfum filium supradicti principis Siconis, qui tunc apud Tarentum exul ⁸⁴² manebat ⁸⁴³, se conferunt; eumque sibi in principem eligunt. Qui Siconolfus, tam cum eisdem Capuanis, quam et cum maxima Beneventanorum manu qui prædictum Radelchis

A exosum habebant Salernum ingressus, contra eundem Radelchis modis omnibus insurrexit; cœperuntque ad invicem totis nisibus litigare. Sed quoniam, ut ait Veritas, *omne regnum in se ipsum divisum desolabitur* (*Luc.* xi, 17), et, ut ait quidam auctorum (374), *concordia parvæ res crescunt: discordia maximæ dilabuntur* (*Sall. Jug.* 10): vicissim ab his Saracenorum ⁸⁴⁴ exercitus ex diversis partibus orbis alter adversus alterum evocatus, totum non modo principatum, verum etiam regnum Italicum sua dissensione ⁸⁴⁵, ferro et igni per annos ferme triginta demoliti sunt. Primus itaque Radelchis in auxilium ⁸⁴⁶ Saracenos invitat (*an.* 841), per ⁸⁴⁷ Pandonem quendam suum fidelem qui tunc Barim regebat; quos dum idem Pando juxta muros ⁸⁴⁸ urbis et maris ⁸⁴⁹ ora locasset improvidus, illi, ut sunt ingenio callidi, nocte intempesta urbem per loca abdita penetrant, multisque aliis interemptis, prædictum quoque ⁸⁵⁰ Pandonem marinis fluctibus donant. Horum rex fuit vocabulo Calphon; quos ⁸⁵¹ præfatus Radelchis quia propellere urbe non poterat, cepit quasi familiares excolere, et ad sui auxilium provocare; cumque illis totam Siconolfi regionem devastans, Capuam quoque universam rededit in cinerem, Siconolfus ⁸⁵² autem ⁸⁵³ econtra ex Hispania Saracenos accicens, frequentibus præliis omnes fere in circuitu præter Sipontum a Radelchis jure auferens urbes, Beneventum nichilominus expugnabat (375) (*an.* 843).

26. Septimus (376) jam prædicti abbatis annorum circulusolvebatur (*i. e.* *an.* 843), cum prædictus ⁸⁵⁴ Siconolfus ad beati Benedicti monasterium veniens, sub ⁸⁵⁵ præstationis nomine Hispanis ⁸⁵⁶ tribuendum Agarenis, universum fere thesaurum quem gloriosæ memoriæ reges, Karolus, et Pipinus frater ejus, et Karlomannus, et Ludovicus filii ejusdem Pipini (377), et alii quam plures seu reges seu Principes religiosi ibidem contulerant, auferens ⁸⁵⁷ asportavit. Prima siquidem vice abstulit ⁸⁵⁸ in

VARIÆ LECTIONES.

⁸¹⁶ Telese 1. *ed.* ⁸¹⁷ Pulianellu 1. 2. ⁸¹⁸ alia 1. *ed.* ⁸¹⁹ Alife 1. *ed.* ⁸²⁰ e. vocabulo Sanctus Petrus 1. *ed.* ⁸²¹ omnibus *add.* 1. *ed.* ⁸²² deest 4. ⁸²³ deest 1b. 2. Calatiæ 4. ⁸²⁴ deest *ed.* ⁸²⁵ cum — et *desunt* 1b. *ed.* ⁸²⁶ equos t. *desunt* 1b. 2. ⁸²⁷ ita 1b. Fuit temp. principum R. 1. ⁸²⁸ Rathelchis 3. ⁸²⁹ ita Kap. 1b. ⁸³⁰ c. se *desunt* 1. 2. ⁸³¹ deest 1. 2. ⁸³² n. inserere huic historiolæ duximus 1. *ed.* ⁸³³ *add.* 1b. ⁸³⁴ S. pr. 1. *ed.* 3. ⁸³⁵ Rathelchis. ⁸³⁶ ita 1b. R. zetarius palatii ejus 1. ⁸³⁷ q. t. l. cast. p. *add.* 1b. ⁸³⁸ castaldeus 1b. 2. ⁸³⁹ *add.* 4. ⁸⁴⁰ prædictum 1. *ed.* ⁸⁴¹ habebant. Qua de causa illum n. f. 1. *ed.* ⁸⁴² *add.* 1b. ⁸⁴³ morabatur 1. *ed.* ⁸⁴⁴ ita 1b. h. Francus ac Saracenus alter *adv.* 1. ⁸⁴⁵ dissensione 1. *id.* ⁸⁴⁶ sui *add.* 1. *ed.* ⁸⁴⁷ ita 1b. invitati. Qui apud Barim primitus transfretantes, cum illam diebus aliquot obsedissent, nocturna tandem fraude ceperunt; nec multo post Tarentum quoque adepti sunt. Horum 1. ⁸⁴⁸ murum 1b. 2. ⁸⁴⁹ ora maris 1b. *ed.* ⁸⁵⁰ p. patriæ proditorem m. 1b. 2. ⁸⁵¹ ita 1b. cum quibus R. totam S. 1. ⁸⁵² S. — expugnabat *add.* 1b. ⁸⁵³ quoque 1b. *ed.* ⁸⁵⁴ præfatus 1. *ed.* ⁸⁵⁵ sup. 2. ⁸⁵⁶ H. t. A. *add.* 1b. ⁸⁵⁷ c. adstulit 1. *ed.* ⁸⁵⁸ tulit 1. *ed.*

NOTÆ.

(374) Hoc de suo addidit; ut *Livius* dicit ps. Anastasius.

(375) I. e. oppugnabat.

(376) Hoc caput fere integrum e Chron. Cas. 40 accepit Leo, sed etiam alia nunc nobis incomperta antiqua monumenta adhibuit. *Ang.*

(377) Non librariorum sed auctorem dormitasse, cod. autographus hic ut alibi ostendit; ubi plurima convicia in immeritos librariorum conjecta sunt ab *Ang.* de Nuce et aliis.

(370) Reg. n. 398: *anno 4 princ. Radelchis, mense Maio, ind. vi.* *Ang.* Squilla hodieque est villa Caiatiæ proxima, a Vulturno non multum distans.

(371) Scatonnes vocant apud nostrates eas scutellas quibus arida venditores metiuntur, ut lupinos et similia. *Ang.* Garalis est scyphi species quædam bandus vexillum, tænia.

(372) Reg., n. 4. *Ang.*

(373) Hæc e Chron. Cas. c. 8, 4, 17 petita postea ex Erchemperto c. 14—17 correxit et auxit.

calicibus et patenis, coronis, ac crucibus, fialis ⁸⁶⁹ A quoque et amulis, bokis ⁸⁶⁰ (378) ac fibulis, auri purrissimas libras centum triginta ⁸⁶¹; sarlicam (379) insuper sericam de sylphori cum auro et gemmis: pro quibus promisit se redditurum solidos Siculos decem milia. Unde cognatus ejus Ursus (380), et Grimaldus ⁸⁶², scriptum redditionis monasterio isti ⁸⁶³ fecerunt. Item ⁸⁶⁴ secundo, trecentas sexaginta quinque in argento libras, et tredecim ⁸⁶⁵ milia solidos aureos figuratos. Item bazias (384) duas de argento, pondo ⁸⁶⁶ librarum 30, et fundatos (382) duplices octo. Item in anaglifis ⁸⁶⁷ basiam unam, et scatonem unum ⁸⁶⁸ Constantinopolitanum, utrumque argenteum et inauratum. Item ⁸⁶⁹ post aucto circiter B menses, tulit in coronis, ac bazias, atque amulis, garalibus et cocleariis, argenti libras ⁸⁷⁰ quingentas. Item post menses decem venit et rupit ipsum monasterii vestiarium, et abstulit inde solidos mazatos (383) 14 milia. Pro quibus juraverunt Leo episcopus, et Petrus et Landenuifus gastaldi ejus super evangelia, et crucem, et corpus sancti Benedicti, quod abinde ad quartum mensem, pretium illud monasterio restituerent, et non habentes unde redderent, fecerunt huic ⁸⁷¹ monasterio præceptum de Sancto Nazario in Canzia ⁸⁷² (384) cum omnibus portinentiis ⁸⁷³ suis. Rursum ⁸⁷⁴ venerunt Lando (383) et Aldemarius gastaldi ipsius, et portaverunt hinc ⁸⁷⁵ solidos prædulatos duo milia. Item ⁸⁷⁶ quando perrexit ⁸⁷⁷ Spoletum, Maio cognatus ejus abstulit alios ⁸⁷⁸ nichilominus duo milia. Ad ⁸⁷⁹ postremum quando Romam perrexit (n. 844), venit idem Siconolfus et abstulit coronam auream ⁸⁸⁰ smaragdiniis gemmis mirifice decoratam, quæ patris sui ⁸⁸¹, Siconis principis fuerat, pro solidis tribus milibus. Et hæc quidem ⁸⁸² omnia ipse præfatus ⁸⁸³ sacrilegus sancto Benedicto auferens, neque sibi neque patriæ aliquid inde profecit ⁸⁸⁴; neque ab eo ⁸⁸⁵ tempore aliquam promereri ⁸⁸⁶ victoriam potuit.

27. [Desid. Dial. 1 Chr. Cas. 9]. Triennio ⁸⁸⁷ post hæc (386), Sergio secundo in sede apostolica præsidente, a ⁸⁸⁸ quo Ludovicus imperator est coronatus, ingens Saracenorum multitudo ab Africa ⁸⁸⁹ classe Romam devecta, ecclesias sanctorum apostolorum Petri et Pauli ex integro deprædati sunt (Aug.), multosque illic interficientes, per Appiam viam iter aggressi, ad Fundanam civitatem (387) venerunt. Quam cum cepissent et incendio cremavissent, universaque ⁸⁹⁰ per circuitum vastavissent, secus Cajetam applicantes castrametati sunt. Contra quos missus a Spoletio ⁸⁹¹ Francorum exercitus, turpiter superatus aufugit. Quos Saraceni instantius persequentes (Nov. 10), tandem ad viciniam hujus monasterii trans flumen ⁸⁹² quod Carnellum vocatur applicuerunt. ecclesiamque sancti Andreæ apostoli ⁸⁹³ igne cremantes, ac demum ad cellam sancti Apollinaris ⁸⁹⁴ in loco qui dicitur Albianus (388) pervenientes, evestigio ad hoc monasterium quod fama jam dudum ⁸⁹⁵ vulgante audierant, quoque præsentialiter suis oculis ex eodem loco cernebant, totis satagebant ⁸⁹⁶ conaminibus properare. Sed, quoniam tardior illos hora eo die cohibuit, ibidem tentoria figunt, futurum ⁸⁹⁷ profecto ut die huc altero properantes, cœnobium totum ⁸⁹⁸ destruerent: quæcunque fuissent ⁸⁹⁹ reperta, diriperent: cunctosque ibidem ⁹⁰⁰ C degentes, gladio trucidarent. Maxima tunc erat totius ⁹⁰¹ cœli serenitas, tantaque prædicti fluvii siccitas, ut pedes aliquis illum transvadere valeret ⁹⁰². Itaque, cum ad fratrum aures hujusmodi nuntius pervenisset, et tam subitam, tamque horrendam sibi ⁹⁰³ mortem imminere conspicerent, maximo valde ⁹⁰⁴ timore perterriti mox ⁹⁰⁵ omnes nudis pedibus et cinere asperso capite, cum letaniis ad beatum conveniunt Benedictum, orantes Dei clementiam, ut eorum animas misericorditer dignaretur recipere, quorum corpora tam repentine morti ⁹⁰⁶ tradere suo iudicio decrevisset. Tota igitur nocte illa fratribus vigiliis, orationibusque intentis, sanctæ memoriæ

VARIE LECTIONES.

⁸⁶⁹ phialis 4. ⁸⁶⁰ boris 3. bolcis 4. ⁸⁶¹ trig. add 1b. ⁸⁶² Grimoald. 1. ed. ⁸⁶³ add 4. ⁸⁶⁴ Item — inauratum add. 1b. ⁸⁶⁵ XIV 2. ⁸⁶⁶ pensantes libras 1b. ed. ⁸⁶⁷ anaglyphis 4. ⁸⁶⁸ deest 4. ⁸⁶⁹ Alia vice p. 1. ed. ⁸⁷⁰ deest 2. argenti add. 1b. simul q. 1 ed. ⁸⁷¹ f. hic p. 1. ed. ⁸⁷² Canziæ 1. Canzie 2. ⁸⁷³ add. 4. ⁸⁷⁴ R. alia vice v. 1. ed. ⁸⁷⁵ hic deest 2. ⁸⁷⁶ Alia vice q. 1. ed. ⁸⁷⁷ Sp. p. 1. ed. ⁸⁷⁸ absit item solidos d. m. 1. ed. ⁸⁷⁹ iterum q. 1. 2. ⁸⁸⁰ a. ets. ed. ⁸⁸¹ ejusdem 1. ed. ⁸⁸² idem 4. ⁸⁸³ add. 4. ⁸⁸⁴ per fecit 4. ⁸⁸⁵ illo 1. ed. ⁸⁸⁶ a. deinceps vict. habere promeruit 1. ed. ⁸⁸⁷ His temporibus, 10. videlicet ujus abbatis anno, S. papa 1, 2. ⁸⁸⁸ a — coronatus desunt 1. ⁸⁸⁹ ab A. add. 1b. ⁸⁹⁰ c. cunctosque illius cives partim captioni partim gladio destinavissent, universa quoque p. 1. ed. ⁸⁹¹ ita 1b. Siconolfo 1. ⁸⁹² ita 1b. t. Lyrim a. 1. ⁸⁹³ ita 1b. A. et Apollinaris i. cremantes, evestigio ad 1. ⁸⁹⁴ martyr Christi A. 1b. 2. ⁸⁹⁵ add. 1b. ⁸⁹⁶ t. prop. nisibus satagebant 1. ed. ⁸⁹⁷ futuro ed. ^{898, 899} omne 1. ed. ⁹⁰⁰ f. hic r. 1. ed. ⁹⁰¹ ibi 1. 2. ⁹⁰² si vellet add. 1 del. 1b. ⁹⁰³ h. imm. s. m. aspicerent 1. ed. ⁹⁰⁴ add. 4. ⁹⁰⁵ deest 3.

NOTE.

(378) *Al. bauca, vasi species; unde Ital. boccale, nostrum Pokal.*

(379) *Paulium purpureum.*

(380) *Comes Compsanus, v. Erch. 1°.*

(381) *Pateræ species esse videtur, Angl. basin.*

(382) *Et pallia et vasa ita designantur.*

(383) *Argentum signatum esse arbitror; mazza enim Italis malleus est. lidem supra vocantur figurati, infra prædulati.*

(384) *Ita dicebatur ea Campaniæ pars quæ ad septentrionem fl. Vulturni viæ Appiæ utrinque adjacent, Peregrini temporre Terra di Canzo. Camp. felice pag. 467.*

(385) *Com. Capuanus?*

(386) *Tempus ope Chr. S. Benedicti computavit.*

(387) *Fondi.*

(388) *V. supra c. 18,*

Apollinaris ⁹⁰⁷ abbas de quo supra locuti ⁹⁰⁸ sumus per visum ⁹⁰⁹ reverentissimo abbati Bassacio appa-rens, dixit: *Quid inquis frater ⁹¹⁰ ita turbamini, vel quare sic mestum timidumque geritis animum?* Cui Bassacius: *Propter mortem inquit pater omnium nostrum quam ante oculos cernimus, et propter sancti hujus loci desolationem, quam protinus præstolamur. Nolite amplius ait Apollinaris timere, omnemque ab animo mestitiam ac sollicitudinem pellite. Benedictus etenim pater, vestram a Domino liberationem obtinuit, ipsumque pariter nobiscum in auxilium vestrum pro-certo venisse noveritis. Perficite tantum vota vestra et supplicationes ad dominum, quod etiam et ⁹⁰⁹ nos una vobiscum ante conspectum Domini ⁹¹⁰ facimus, et estote certissimi quod nullam vobis neque huic loco Saracenorum ferocitas nunc possit inferre molestiam* ⁹¹¹. Cumque abbas experrectus hæc omnia fratribus indicasset, universi procedentes in faciem, cum lacrimis ac singultibus magnisque clamoribus cœperunt Deo laudes et gratias reddere, eumque immensis jubilationum vocibus ⁹¹² benedicere, cui per beati Benedicti intercessionem, taliter eos ab instanti placuit periculo liberare; atque quod erat noctis residuum, in hymnis et laudibus Dei studuerunt peragere. Fidelis Dominus in verbis suis, et sanctus in omnibus ⁹¹³ operibus suis, qui justo polliceri dignatus est dicens: *Invoca me in die tribulationis tuæ, eripiam te et magnificabis me* ⁹¹⁴ (Psal. XLIX, 15). Cum ecce circa ⁹¹⁵ matutinas vigiliis, subito cœlum quod eatenus ⁹¹⁶ ut diximus undique serenissimum fuerat, densis ⁹¹⁷ atrisque nubibus operitur, coruscant fulgura, tonitrua mugiunt, tamque valida repente pluviarum inundatio facta est, ut supradictus ⁹¹⁸ fluvius ultra ripas exscrecens, latius undique redundaret. Mane ⁹¹⁹ igitur Saraceni surgentes, ad fluvium properant oram, vident eminens quem die præterito sicut diximus pedibus possent transire, vix nunc posse se illius vel ripas attingere. Cœperuntque nimis diligenter scrutari, sicubi navem aliquam reperire valerent, qua fluvium transvaderent. Sed, cum omni spe transeundi se viderent frustratos, totiusque prædæ illius qua se tunc ⁹²⁰ valde onustari putabant vacuos redditos; sicut sunt barbaræ immitis-quæ naturæ, frementes, dentibusque stridentes, di-

gitos sibi cœperunt manusque præ furore corrodere. Cellas itaque hujus cœnobii, sanctorum martyrum Georgii ac Stephani vocabulis insignitas, igne succedentes, per duos leones (389) ad sua castra Cajetam reversi sunt. Post dies aliquot cum in propria reverti disposuissent ⁹²¹, debilitatos ac subnervatos equos ⁹²² suos universos dimitunt, et conscensis navibus, versus Africam ⁹²³ iter aggrediuntur. Cumque jam ita proximi patriæ essent ut montes vicinos aspicerent, et nautico more plausus inter ⁹²⁴ se et gratulationes efficerent, repente conspicitur unam inter suas huicllucque naviculam discurrentem, in qua duo tantum homines, visabantur, quorum unus pulchra canitie clerici speciem præstendebat, alter vero habitu erat indutus monastico. A quibus diligenter ⁹²⁵ interrogati, unde tam hylares ⁹²⁶ remearent, quidve in partibus ⁹²⁷ illis ubi profecti fuerant operati essent ⁹²⁸: ab Italia se, et ab ipsa Roma reverti, ibique se maximas cedens, rapinas, atque incendia perpetrasse fatentur ⁹²⁹. *Et ⁹³⁰ Petri quidem inquit ac Pauli ecclesias devastavimus; ad Benedicti vero cœnobium deprædandum, quoniam fluvium ⁹³¹ transire nequivimus, cellas ejus trans ipsum ⁹³² positas igne succendimus. Cumque demum et ipsi ⁹³³ ab eis requirerent quinam essent, hujuscemodi ⁹³⁴ ab eis responsum recipiunt: Nos quidem illi sumus quorum vos domos et diripuisse et cremavisse tanto-⁹³⁵per gloriamini. Verum tamen qui nos stmus, quanto-cius nosse habebitis;* et his dictis, subito pariter cum verbo disparuerunt. Repente igitur valida surgente procella, tam ingens tempestas exorta est, ut universas illorum naves partim inter se collisas, partim in ⁹³⁶ montes et scopulos impulsas, naufragare com-pulerit; ita ut vix aliquanti evaserint ⁹³⁷, per quos hæc ad aliorum notitiam pervenirent. Hoc ⁹³⁷ modo Petrus apostolus suos injuriis vindicavit. Hoc ⁹³⁷ modo Benedictus patersuum monasterium liberavit. Sequenti tempore sanctissimus Leo quartus papa effectus, ne forte ⁹³⁸ aliquando ⁹³⁹ amplius hoc con-tingeret evenire, muris ⁹⁴⁰ firmissimis, castellum non modici ambitus circa beati ⁹⁴¹ Petri ecclesiam fecit, quod videlicet ⁹⁴² usque hodie ab auctoris no-mine, Leoniana civitas appellatur.

28. [C. Cassn 12, 24.] Tunc etiam temporis, Massar

VARIE LECTIONES.

⁹⁰⁶ s. retulimus p. 1. ed. ⁹⁰⁷ v. interim r. 1. ed. ⁹⁰⁸ fratres ed. fr. 1b. *supra*scr. ⁹⁰⁹ add. 4. ⁹¹⁰ deest. 4. ⁹¹¹ sed quantocius divina prohibitione coercitos, reditum ad sua maturaturos add. 1. ⁹¹² v. glorificare ac b. 1. ed. ⁹¹³ deest ed. ⁹¹⁴ Sanctissimus quoque pater. B. quod suis vivens discipulis repromiserat, oportunissime nunc remisnscens implevit: « Præsentior inquis vobis filii deposito carnisonere, vestrique per Dei gratiam (adjutor et add. 1b.) cooperatore existam assiduus » addit. 1. ⁹¹⁵ e. post paululum s. 1. 2. ⁹¹⁶ hactenus 1. ed. ⁹¹⁷ d. a. add. 4. ⁹¹⁸ ita 1b. ut fl. Lyris u. 1. ⁹¹⁹ Facto ig. m. S. 1. ed. ⁹²⁰ t. v. add. 1b. ⁹²¹ videntes se suos equos portare non posse add. 1. del. 1b. ⁹²² e. s. add. 1b. ⁹²³ ita 1b. Siciliam 1. ⁹²⁴ etg. i. se vicissim e. 1. ⁹²⁵ diligentissime percontati, u. 1. ed. ⁹²⁶ ita corr. 1b. hil. 1. ⁹²⁷ in illis a quibus sic onusti revertabantur p. o. 1. in i. p. unde redibanto. ed. ⁹²⁸ fuissent 1. ed. ⁹²⁹ fatentur post reverti collocat 1. ⁹³⁰ deest ed. Et præcipue, P. 1. ⁹³¹ Lyrim 1. L. fluvium 1b. ⁹³² lyrim 1. ⁹³³ vicissim add. 1. ⁹³⁴ hujusmodi 1. ed. ⁹³⁵ inter 3. ⁹³⁶ evadere potuerint 1. ed. ⁹³⁷ Has sententias inverso ordine habet 1. ⁹³⁸ add. 4. ⁹³⁹ aliquando post contingeret collocat 1. ⁹⁴⁰ m' optimis ac f. 1. ed. ⁹⁴¹ e. eccle-siam b, P. apostoli 1. o. b. P. ap. eccl. ed.

NOTÆ.

Saracenorum dux in auxilium prædicti Radelchis, Beneventano residens, eosdemque Beneventanos vilipendens, quocumque modo posset affligeret, monasterium quoque sanctæ Mariæ in Cingla devastavit; castellum sancti Viſi cepit, Telesiam civitatem antiquam siti ad deditionem coegit, et universa in circuitu depopulatus est. Qui, dum quadam die secus hoc beati Benedicti monasterium iter ageret, adeo mens ejus barbara cælitus immutata est, ut dum canis illius unam in pratis monasterii aucam (390) capisset, per semetipsum cum flagello cucurrerit, eandemque de ore illius extraxerit. Veniens autem ante januas monasterii, mox claudi illas præcepit, ne scilicet aliquis illuc suorum ingrediens, violentiam ibi aliquam inferret. Sicque Aquinum pertransiens et Arcem (391), cæteraque in circuitu devastans, Beneventum reversus est. Eo tempore, cum annus ab incarnatione Domini 847, volveretur (392), tam ingens terræ motus per universam Beneventi factus est, est regionem (Jum.), ut Isernia fere tota a fundamentis corrueret, multusque inibi populus, et ipse cum eis eorum pontifex interiret. Apud monasterium quoque sancti Vincentii terræ motus idem plurimas domos everſit; in hoc vero monte similiter nichilominus agitato, meritis beatissimi Benedicti, ne una quidem petra de loco suo commota est.

29, [EUCH. XIX, c. 23.] Per idem tempus defuncto jam dicto Lothario (an. 855), pontifariam regnum Francorum divisum est; nam, ut supra diximus, Ludowicus et Carolus germani ipsius Bajarum et Aquitaniam regebant. Primogenitus vero filius ejus Ludowicus nomine est sortitus Italiam. Secundus Lotharius potitus est Aquis. Tertius autem Carlitus Saxoniam optinuit [C. Cas. 18.] Huic (393)

VARLE LECTIONES.

eosdemque — affligeret *add.* 1b. e. ipsos R. 1b. ed. p. vehementer a. 1b. ed. *add.* 4. *deest* ed. 1, 2. *deest* 1, 2. m. pertransiret 1. ed. ejus 1. ed. Veniensque ante 1. ed. aliquam illic v. i. 1. ed. Eo — movit 1b. *ex seq. cap. huc transtulit.* cum — volveretur *add.* 1b. fuit r. 1. *deest* ibi 1. ed. *deest* autem 1. ed. s. n. a. *desunt* 192. *deest* cogitato 3. beati 1. ed. ne unam quidem petram de l. s. movit 1. ed. s. non movit 1. *corr.* 1b.) *ita* 1b. Circa hæc tempora Bassacius abbas rogatus a primatibus patriæ Franciam adiit, et Ludovicum gloriosum imperatorem ut ad Italiam venire, eosque a nef. S. d. e. t. c. f. d. imponere obsecravit. Quod et obtinuit. Veniens igitur imperator Barim, cum per dies aliquot totis viribus cum Saracenis sine effectu aliquo dimicasset, adiit Ben. Ibi itaque miserante Deo post non multos dies, ipso d. v. s. pentecostes, a nostris intra Ben. Saracenis peremptis, dux eorum Massar capitur, atque imperatori exhibitus, ejus præcepto cap. plectitur. Sicque p. d. p. idem imperator ad sua revertitur. Eo tempore — movit (v. cap. 28.) His quoque, etc. (cap. 31.) 1. *deest* pontifarie 1b. ed. Aquitaniam 3. Carlitus 3. 4. p. v. a. B. *postea addidit.* *deest* ed. *add.* 4. Q. et o. est *desunt* 4. igitur 1. ed. B. eamque undique obsidens, tandem a R. 1b. h. n. *desunt* 1b. 2. 711 c. plectitur 1. ed. imp. idem 1b. idem imp. 1. ed. 712 a. d. o. L. p. *postea addidit.* d. paucos pr. 1. ed. porro — sunt prius in fine cap. 31. *post sexto scripta erant* 1. 715 firmantes 1. 2. 717 m. sancti B. et 1. ed. 718 et i. *deest* 1. 719 atque 1. ed. a. filii ejus L. 1. 2. *totum caput add.* 1b. Saraceni Barim tenentes 1b. Bari degentes 2. Calabriam totam omnemque Ap. u. p. B. affligere ac d. 1b. ed. primatibus 1b. 2. principibus 4. a sine effectu aliquo d. 1b. 2.

NOTÆ.

(390) Anser, nunc Ital. oct.

(391) Arce.

(390) Temporis notam quæ in C. Cas. *deest*, ex Vita Leonis IV hauserit, ubi indictioni 10, terræ motus ascribitur.

(393) Hic rursus quæ initio e solo C. Cas. exscriperat Erchemperto inspecto mutavit et ampliavit, ut nulla ei præ illis auctoritas sit tribuenda. Ita Bassaciæ legationem ipsius tantum errore geminam

igitur Ludowico admodum adolescenti, ab afflictis varia peste Langobardis suppliciter suggestum est per venerabilem abbatem Bassacium, ut ad has partes venire, eosque nefandorum Saracenorum devastatione eripere, tantisque eorum calamitatibus finem dignaretur imponere. Quod et obtentum est. Veniens itaque Ludowicus Beneventum (an. 848), a Radelchis Beneventanisque honorifice nimis receptus est, eique omnes Saraceni contraditi, quos omnes ipso die vigiliarum sancti pentecostes extra civitatem duci et protinus jugulari præcepit; inter quos etiam dux eorum Massar pariter capite plexus est. Moxque imperator, convocatis omnibus Langobardis, totam Beneventanam provinciam inter Radelchis ac Siconolfum æquo discrimine est partitus, anno Domini 851 (394). Sicque post dies non plurimos prospere est ad sua reversus.

Porro demum prædicti principes Radelchis et Siconolfus pactum divisionis (395) principatus unanimiter inter se confirmantes, hoc monasterium et monasterium sancti Vincentii extra sortem esse decreverunt, dicentes: *Hæc monasteria ad nos minime pertinent, quoniam sub tutela et immunitate dominorum imperatorum Lotharii ac Ludowici constituta sunt.*

30. [EUCH. 20.] Iterum igitur Saracenis qui Bari degebant, Apuliam atque Calabriam universamque Beneventanam provinciam affligere ac devastare nitentibus, rogatus a principibus patriæ Bassacius abbas, unacum Jacobo abbate sancti Vincentii Franciam adiit, præfatumque Ludovicum rursus ad has partes venire coegit. Qui veniens, Barim protinus adiit, cumque Saracenis per dies aliquot variis eventibus dimicavit (an. 852) (396) sed Capuanorum calliditate ac fallacia cernens se nil

esse existimo.

(394) Siconolfum 949 mortuum esse, probavit Di Meo Ann. Neap. ad h. a.

(395) Quod e cod. Casin. 353 in Ann. Al. Di Meo ad e. 879 editum est, post Peregrinum.

(396) Ann. Bertin. ademarius annos princ. a Dec. 853 computavit: post Siconem Petrus pater Ademarii principatum obtinuit.

proficere. Siconolfi filio de Salerno exiliato, et Ademario principatu concesso ⁹⁸⁸ reversus est.

31. [C. Cas. 16.] His quoque temporibus, cum ob facinora commorantium Capua quæ (379) et ⁹⁸⁸ Sicopolis ab igne sæpius cremaretur, quæ (398) videlicet in monte qui ⁹⁸⁷ Trifiscus vocatur paulo ante quindecim annos ædificata fuerat, consilio habito Lando comes et Landolfus episcopus cum cæteris propinquis suis, multo ⁹⁸⁸ aptius et honorificentius apud pontem illam Casulini sicut hodieque cernitur construxerunt, anno (399) Domini 856. Non ⁹⁸⁹ multo post prædictus abbas Bassacius obiit ⁹⁹⁰; ¹⁶ ⁹⁹¹ Videlicet Kalendas Aprilis, atque juxta ecclesiam sancti Benedicti in ipso capitulo fratrum digna satis sepultura reconditus est ⁹⁹².

[C. Cas. 19.] Hujus valde ⁹⁸⁹ maximum fuit tam sursum quam et deorsum in rebus ⁹⁹⁴ ecclesiasticis studium, et ipse (400) renovavit omnia altaria ⁹⁹⁵ de ecclesia domini Salvatoris ⁹⁹⁶.

32. Non ⁹⁹⁷ autem otiosum videtur hoc in loco litteris tradere, quæ consuetudo tunc temporis in hoc monasterio diebus paschalibus habebatur ⁹⁹⁸. Tertia (401) feria post pascha summo ⁹⁹⁹ mane universi fratres tam de monasterio ¹⁰⁰⁰ quod deorsum erat, quam et de eo ¹⁰⁰¹ quod sursum, vestibus sacris induti, assumptas cruces aureas ad procedendum, et turibula, atque ceraptata (402), nec non et textus evangeliorum, et capsas, diversosque ornatus atque thesauros ¹⁰⁰² ecclesiasticos, procedebant; et ¹⁰⁰³ his descendentes, atque ascendentes illis, conjungebant se pariter ad civitatem sancti Petri, prope ipsam ecclesiam (403). Tunc incipientibus illis qui de deorsum ¹⁰⁰⁴ venerant responsorium: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, illi quoque de sursum id ipsum subsequebantur. Quo finito, dabat sacerdos orationem. Dehinc singillatim ¹⁰⁰⁵ per ordinem omnes qui de deorsum ¹⁰⁰⁶ venerant accedentes, salutabant et osculabantur tam domnum abbatem quam et reliquos seniores de sursum ¹⁰⁰⁸. Post hæc incipientes letanias, omnes pariter ingre-

diebantur ¹⁰⁰⁷ ecclesiam sancti Petri, et iterum data oratione, cantabant tertiam, et deinde missam: *Venite, benedicti patris mei*, cum cantu promiscuo, Greco videlicet atque Latino, usque ad completum evangelium. Presbytero igitur ¹⁰⁰⁸ cum ministris ad percomplendam missam relicto, ceteri omnes simul egredientes cantando atque psallendo deorsum pergebant, ac prope jam monasterium ab ipso negotiationum foro letanias incipientes, in ecclesiam domini Salvatoris intrabant. Ea vero ¹⁰⁰⁹ finita, lotis manibus, atque vestimentis induti sollempnibus, procedebant omnes ordinate in atrium ad ¹⁰¹⁰ altare beati archangeli Michaelis, ibique subsistentes expectabant abbatem. Quo cum pervenisset stipatus ¹⁰¹¹

B diversis ac multiplicibus officiis ministrorum, mox universis reboantibus signis, procedebant solemniter cum omnibus supradicti ornatibus ¹⁰¹², et ingressi ecclesiam, incipiebant canere missam ¹⁰¹³ ipsius diei: qua completa, et ¹⁰¹⁴ dicta sexta, ibant in refectorium cantando *Te Deum laudamus*, gratias utique ¹⁰¹⁴ agentes Deo, qui eos ¹⁰¹⁵ ab omnibus ¹⁰¹⁶ adversis eripuit, et cœnobium cum inhabitantibus incolume ¹⁰¹⁷ custodit. Et data oratione, exeuntes, expoliabant se (404) indumenta solemnia, et sic revertebantur ad comedendum. Eo nimirum ¹⁰¹⁸ die major præpositus (405) prandium omnibus faciebat. Expleta vero refectioe, fratres qui de sursum venerant ¹⁰¹⁹ valedicentes abbati ac cæteris fratribus, cum benedictione revertebantur. His item temporibus mos erat, ut pridie Kal. Septembris conventus ad hunc locum fieret una cum præpositis suis universorum hujus cœnobia in circuitu monachorum; docendi ab abbate quid facere, quid cavere, quidve corrigere, seu qualiter sub Dei præsentia et timore cum regulari observatione vivere deberent. Sequenti vero die ordinabantur et describebantur, atque destinabantur in obedientias per singulas prout oportunitas erat provincias ¹⁰²⁰.

BERTHARIUS nonus decimus abbas, præfuit ¹⁰²¹ annis viginti et septem et mensibus septem. Fuit ¹⁰²²

VARIE LECTIONES.

⁹⁸⁸ sine mora *add.* 1^b. *sed postea expunxit.* ⁹⁸⁶ q. in monte Trifisco (Trifisco, alio nomine Sicopolis vocata 1^b), paulo a. q. tunc a. f. ab igne s. c. consilio 1. q. et S. quæ in m. Trifisco paulo a. q. a. a. f. ab i. s. c. c. ed. ⁹⁸⁷ *deest* 4. ⁹⁸⁸ m. a. et h. *desunt* 1. 2. ⁹⁸⁹ Non — est *hic desunt* 2. *cf.* c. 32. *in fine* ⁹⁹⁰ B. defunctus est; (cum præsedisset annis decem et novem *delevit* 1^b). Hujus max. 1. obiit, *etc. ut* 2. *infra*, 3. ⁹⁹¹ sexto 4. ⁹⁹² *deest* 4. ⁹⁹³ abbatis *ed.* ⁹⁹⁴ in ecclesiis st. 1. *ed.* ⁹⁹⁵ deorsum *add.* 1. ⁹⁹⁶ depositus est autem 16 Kal. April. et sepultus est juxta ecclesiam s. B. in capitulo fratrum *add.* 1. ⁹⁹⁷ Hujusmodi præterea consuetudo 1. ⁹⁹⁸ erat 1. *ed.* ⁹⁹⁹ valde 1. *ed.* ¹⁰⁰⁰ monasterio — eo quod *desunt* 4. ¹⁰⁰¹ hoc 1. 2. ¹⁰⁰² eccl. th. *ed.* ¹⁰⁰³ et h. d. illis c. 2, atque illis ascendentes 3. ¹⁰⁰⁴ q. deorsum 3. 4. ¹⁰⁰⁵ sigill. 4. ¹⁰⁰⁶ sen. deorsum 5. ¹⁰⁰⁷ i. in e. 1. *ed.* ¹⁰⁰⁸ vero 1. *ed.* ¹⁰⁰⁹ *add.* 4. ¹⁰¹⁰ ad a. *deest* 1. ¹⁰¹¹ p. d. a. m. stipatus o. 1. *ed.* ¹⁰¹² ordinatibus 2. ¹⁰¹³ missas *ed.* ¹⁰¹⁴ *deest* 1. *ed.* ¹⁰¹⁵ illos 1. *ed.* ¹⁰¹⁶ *deest* 1. ¹⁰¹⁷ incolumen 1. ¹⁰¹⁸ siquidem 1. *ed.* ¹⁰¹⁹ venerant. Item mos erat 4. ¹⁰²⁰ Non multo post prædictus abbas Bassacius defunctus est 16 videl. Kal. April. et juxta eccl. s. Bened. in ipso capitulo fratrum digna veneratione reconditus *add.* 1. ¹⁰²¹ sedit 1. *ed.* ¹⁰²² Fuit — recepit *in medio cap. seq. collocant* 1^b. 2. *in cap.* 38. 1.

NOTE.

(397) Ex. Erch. c. 24.

(398) E. Chr. S. Ben. SS. III. p. 205. Scil. 841 cremata Capua vetere comites Sicopolin se contulerunt, quæ sub Sicone principe ædificata fuerat.

(399) Annum ipse computavisse videtur.

(400) Cf. Chr. S. Ben. p. 199.

(401) Ex cod. 353, v. Gatl. II, p. 62.

(402) Quæ et cerofera, quibus impositi cerei portantur.

(403) Cujus consecrationem supra o. 5 retulit, civitas ea olim Casinum vocata est. ANG.

(404) Ital. *spogliarsi*.

(405) I. e. monasterii inferioris Sancti Salvatoris. ANG.

autem temporibus Romanorum pontificum supradicti Nykolai, Adriani quoque ¹⁰²³, atque octavi Joannis, a quo etiam privilegium (406) de omnimoda hujus monasterii libertate recepit (*an.* 882, *Mai* 22).

33. [C. Cas. 19] Hic prædecessoris sui Bassacii ¹⁰²⁴ fuit discipulus; cujus etiam in omnibus, et præcipue in ecclesiasticis studiis industriam est imitatus. Codicem namque evangeliorum auro et gemmis optimis adornavit, et aureum calicem non parvæ quantitatis effecit, aliaque perplura ornamenta ecclesiastica tam sursum quam et deorsum patravit ¹⁰²⁵, Qui ¹⁰²⁶ etiam apprime litteratus, nonnullos tractatus atque sermones, nec non et versus in sanctorum laude composuit. Cujus et Anticimenon de plurimis tam veteris quam novi Testamenti questionibus ¹⁰²⁷ hic habetur (407); aliquot etiam de arte grammatica libri, nec non et duo codices medicinales, ejus utique industria de innumeris remediorum utilitatibus hinc inde collecti; versus quoque perplures ad Angelbergam augustam aliosque amicos suos, mira conscripti facundia. Hic itaque reminiscens periculi quod nuper a Saracenis sub suo prædecessore nisi Deum misericorditer avertisset eidem loco acciderat, totum undique monasterium quod sursum erat, muris turribusque ¹⁰²⁸ firmissimis in modum castelli munivit. Civitatem ¹⁰²⁹ quoque ad radicem hujus montis circa monasterium domini Salvatoris construere inchoavit (408) [C. Cas. 27]. Quo videlicet tempore, dum supradicta mœnia Eulogimenopolis, id est Benedicti civitatis construerentur, vir quidam qui per ¹⁰³⁰ septem jam annos prævalida infirmitate, linguæ prorsus carebat officio, ita ut nullum penitus posset edere verbum, in ¹⁰³¹ ejusdem operis ministerio inter cæteros serviebat ¹⁰³². Dum ¹⁰³³ igitur quadam nocte in ecclesia ¹⁰³⁴ consuetas Domino fratres redderent laudes, idem mutus circa basim ejusdam columnæ ipsius ecclesiæ residens, obdormivit. Cui mox beatus Benedictus in ipso sopore apparens eumque baculo quem gestabat in caput blande percutiens ¹⁰³⁵: *Hucine, ait, venisti dormire? Surge protinus, et tribus in terram vic-*

bus ¹⁰³⁶ *expue.* Quod cum evigilans ille fecisset, statim clara voce cœpit gratias agere Deo, et beatissimo patri Benedicto per quem pristinum linguæ meruisset recuperare officium. Quo viso universi, et cognito qualiter illi hoc evenisset, benedixerunt Dominum nec non ¹⁰³⁷ et Benedictum famulum ejus.

[*Ibid.* c. 20.] His diebus defuncto Lupoald ¹⁰³⁹ Teanensis ecclesiæ præsule, Hylarius diaconus et monachus hujus cœnobii ¹⁰³⁹ in eadem civitate episcopus ordinatur.

34. Per ¹⁰⁴⁰ idem tempus Maurus quidam ¹⁰⁴¹ de partibus Liburie (409) vir dives obtulit (410) se ipsum in hoc monasterio in manibus Angelarii præpositi ¹⁰⁴¹ (411), cum duabus sortibus omnium rerum suarum tam mobilium quam immobilium, in loco ubi dicitur Ad flicem ¹⁰⁴²; nam tertiam partem donaverat unice filiæ suæ. Agelmundus quoque Telesinus civis semet ipsum nichilominus ¹⁰⁴³ obtulit Deo ¹⁰⁴⁴ in hoc loco cum omnibus ex integro rebus substantiæ sue, tam in ipsa Telesia quam et in diversis locis, præter duos casales quos dedit filie suæ sanctimoniali, et alia quedam ¹⁰⁴⁵ cum aliquantis servis quæ concessit in ecclesia sancti Domnini apud eadem Telesiam, que erat ¹⁰⁴⁶ cella hujus cœnobii. Quidam ¹⁰⁴⁷ etiam vir nomine Maio de comitatu Teatino (412) obtulit in ¹⁰⁴⁸ hoc monasterio curtem suam quæ dicitur Fara (413) Maionis, cum omnibus pertinentiis suis, quæ insimul continet quinq̄ue milia octingenta ¹⁰⁴⁹ modia de terra, et aliam ¹⁰⁵⁰ curtem quæ vocatur Mallie, cum ecclesia sancti Petri, et cum omnibus pariter ¹⁰⁵¹ pertinentiis suis. Similiter quoque Stephanus quidam generæ Capuanus obtulit in hoc sancto ¹⁰⁵² loco per diversa territoria ¹⁰⁵³ curtes octo, cum servis et ancillis atque colonis ad easdem curtes pertinentibus, et cum omnibus omnino pertinentiis ipsarum. Quarum ¹⁰⁵⁴ prima vocatur Juncianum; secunda Clabazanum ¹⁰⁵⁵; tertia Decazanum ¹⁰⁵⁶; quarta Atdurum ¹⁰⁵⁷, in monte Marsico, cum integro territorio suo prope curtem que vocatur Campumutuli; quinta dicitur Adcasale, ibidem in monte Marsico; sexta Addiripatum in

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰²³ *add.* 4. ¹⁰²⁴ *abbatis add.* 1. ¹⁰²⁵ *p.* Fuit autem — recepit *ut supra* 1b 2. Fuit — Hic itaque *add.* 1b. ¹⁰²⁶ Hic *appr. ed. cf. infra* c. 38. *n. e.* ¹⁰²⁷ *deest* 4. ¹⁰²⁸ *m. ac turribus* 1b. *ed.* ¹⁰²⁹ *Civitatem — inchoavit add.* 1b. ¹⁰³⁰ *q. jam p. s. a. 1 ed.* ¹⁰³¹ *ad e. o. ministerium* 1b. ¹⁰³² *erat* 1. *serviebat* 2. ¹⁰³³ *Cum ed.* ¹⁰³⁴ *beati B. add.* 1. ¹⁰³⁵ *deest* 4. ¹⁰³⁶ *e. v. 1.* ¹⁰³⁷ *add.* 4. ¹⁰³⁸ *Lupo* 2. ¹⁰³⁹ *monasterii* 1. *ed.* ¹⁰⁴⁰ *Totum caput addidit* 1b. ¹⁰⁴¹ *deest* 4. ¹⁰⁴² *Silicem ed.* ¹⁰⁴³ *add.* 4. ¹⁰⁴⁴ *et beato B. ad.* 1b. ¹⁰⁴⁵ *nonnulla* 1b. *ed.* ¹⁰⁴⁶ *est* 1b. ¹⁰⁴⁷ *cœnobii.* Hic abbas — edificis suis. Hujus temporibus quidam vir nomine Majo — Cantia 1b. 2. Todericus — Spigianus *add.* 2. 3. His diebus Leo — pertinentiis *pergit* 3. ¹⁰⁴⁸ *o. beato Benedicto c.* 1b. 2. ¹⁰⁴⁹ *octingenti* 1b. *ed.* ¹⁰⁵⁰ *a nichilominus c.* 1b. *ed.* ¹⁰⁵¹ *similiter* 1b. *ed.* ¹⁰⁵² *h. l. s. ed.* ¹⁰⁵³ *loca* 1b. *ed.* ¹⁰⁵⁴ *Prima earum v.* 1b. ¹⁰⁵⁵ *Clabazanum* 1b. 2. ¹⁰⁵⁶ *Decazanum* 1b. 2. ¹⁰⁵⁷ *Addurum* 3.

NOTÆ.

(406) Quod e. Reg. edidit Gatt. Hist., p. 63.
(407) Quod in nostra bibliotheca codice 187 cum aliis ejus operibus codd. 169, 140, 139 servamus. *Ang. Cf. Tosti Hist. Cas.* I. 113, Petrum *De viris ill.* 12.
(408) Nunc *San Germano*.
(409) Ea exigua pars est terræ quæ nunc dicitur *Laboris*, dicta *Quarto*, circa Maranum et lacum

Patriensem.

(410) Hæc diplomata nondum edita sunt; oblationes in Reg., num. 200, reperiri ait Ang.

(411) Qui postea abbas factus est.

(412) *Di Chieti*.

(413) Fara Langob. est generatio, inde curtis certæ generationi addicta. *DUGANG. v. infra* c. 45.

finibus Cantie, septima Adpatricianum ¹⁰⁵⁸; octava A vero vocatur Adroselle, similiter in Cantia. Sed ¹⁰⁵⁹ et Theodericus quidam capuanus fecit oblationem suam de Prato Patenariæ ¹⁰⁶⁰ in hoc monasterio, loco qui dicitur Spigianus ¹⁰⁶¹. Hic abbas fecit libellum Guidoni comiti de Sancto Angelo de Varriano (414), et de Sancto Potito cum omnibus pertinentiis earumdem ecclesiarum, cum terra videlicet modiorum nungentorum quinquaginta; pro quibus in præsentiarum recepit solidos quingentos; annuatim vero recipiebat pro censu mancusos septem. Concessit etiam Suabulo Marsorum ¹⁰⁶² gastaideo usufruendi ¹⁰⁶³ diebus tantum vitæ ipsius ecclesiam sancti Cosme de Civitella, cum colonis et servis et ancillis, et omnibus omnino rebus et pertinentiis B suis, et cum duabus aliis ecclesiis prædictæ ecclesiæ pertinentibus, idest Sancta Maria in Ellereto ¹⁰⁶⁴, et Sancto Leucio in Moscosi, cum servis nichilominus, et ancillis, et universis ¹⁰⁶⁵ pertinentiis earum; necnon et ecclesiam sancti Benedicti de ¹⁰⁶⁶ Auritino et sancti Victorini de ¹⁰⁶⁷ Celano, et sancti Abundii de ¹⁰⁶⁷ Arcu, prope lacum Fucinum, cum omnibus similiter rebus et pertinentiis earum: recipiens ab eo pro omnibus his in præsentibus libras triginta, annuatim autem pro censu libras quatuor in mense Septembrio. Hujus Suabilli filius Rodepertus civis Beneventanus obtulit de substantia in hoc monasterio curtes numero 16, cum omnibus earum pertinentiis, et unam domum C novam intra civitatem Beneventanam cum curte et edificiis suis. His diebus Leo quidam cum Guilerona uxore sua, obtulerunt beato Benedicto de rebus suis curtem unam in Canose, et aliam in Sancto Valentino, et cartam de lacu Romani (418) cum piscatione sua, etcum omnibus earumdem curtiarum pertinentiis.

35. [C. Cas. 28] Interea (416) nequissimus Saracenorum rex nomine Seodan Barim egressus ¹⁰⁶⁸, venit Capuam; quam totam circumcirca devastans, Cantiam ¹⁰⁶⁹ quoque et Liburiam nullo sibi valente resistere peragrans, in campo Neapolitano tentoria

fixit, plurimos cotidie interficiens, ac diversas iniquitates exercens. [Erch. 29.] Quo ¹⁰⁷⁰ tempore Majelpotus Telesinus et Wanpelpertus ¹⁰⁷¹ Bovianensis (417) gastaidei ¹⁰⁷² conducto Lamberto duce Spoletino et Gerardo Marsorum comite, exierunt adversus eum cum de Capuæ populatione rediret; irruentesque super illum Marte aliquandiu ancipiti certaverunt. Ad ultimum vero ¹⁰⁷³ Saraceni potius victoria sunt, Gerardo et Majelpoto atque Wandelperto ¹⁰⁷⁴ in acie ipsa peremptis, multis aliis captis, aliisque necatis. Propter quod maximam Seodan sumens audaciam, cuncta in circuitu castella præter præcipuas civitates cepit, funditusque delevit. [C. Cas. 30.] Moris tunc erat monachorum utriusque cenobii, sancti videlicet Benedicti et sancti Vincentii, caritatis gratia, diebus sanctæ quadragesimæ se invicem visitare: nam ¹⁰⁷⁵ (418) tanta tunc temporis dilectionis copula necabantur, ut cum quosdam de servis sancti Vincentii pars nostri monasterii possideret, itaque illi quosdam de nostris, placuit utriusque monasterii patribus Berthario scilicet atque Majoni, ut nequaquam discambiarantur, sed ita ut tunc erat eorum ¹⁰⁷⁶ possessio, sic semper intempera maneret. Cum igitur ¹⁰⁷⁶ die quadam ad ¹⁰⁷⁷ sanctum Vincentium de more quidam a Casinensi hoc ¹⁰⁷⁸ monasterio fratres abissent ¹⁰⁷⁹, et de suo ad invicem ordine loquerentur, repente illuc Seodan sævissimus ¹⁰⁸⁰ cum suis satellitibus supervenit. Cujus monachi rumore comperto ¹⁰⁸¹ mox ad castellum suo monasterio ¹⁰⁸² proximum maturato cursu, multum licet pavidum, incolumes tamen fugerunt. Saraceni vero monasterium ingressi, cuncta quæ invenerant vastaverunt, plurima confregerunt, frumenta vero et legumina in fluvium qui secus affluit ¹⁰⁸³ projecerunt, fodientesque hic atque illic, universum ecclesiæ thesaurum quem illorum pavore monachi jam pridem ¹⁰⁸⁴ absconderant reppererunt; bibebatque ille nefandissimus Seodan in sacris callicibus, et cum ¹⁰⁸⁴ turibus aureis sibi turificari jubebat ¹⁰⁸⁵. Ita ¹⁰⁸⁶ (419) pro dolor, incensum a fulminandis illis præfatum

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁵⁸ Adpatricianu 1b. 2. Ad Patrianum 3. ¹⁰⁵⁹ Sed — Spigianus *desunt* 1b. Todericus q. ed. ¹⁰⁶⁰ p. de Patenaria, loco q. ed. ¹⁰⁶¹ Spigiano 2. ¹⁰⁶² S. g. M. 1b. ed. ¹⁰⁶³ *suprascr.* 1b. ¹⁰⁶⁴ to — Victorini *abcisa* 1b. *servavit* 1°. ¹⁰⁶⁵ omnibus 1°. ed. ¹⁰⁶⁶ in 1°. ed. ¹⁰⁶⁷ in 1b. ed. ¹⁰⁶⁸ Barim et totam c. 4. ¹⁰⁶⁹ Canziam 1. ¹⁰⁷⁰ Quo — delevit *add.* 1b. ¹⁰⁷¹ Guand. 3. 4. ¹⁰⁷² castaldei 3. 4. ¹⁰⁷³ *deest* 1b. ¹⁰⁷⁴ nam — maneret *add.* 1b. ¹⁰⁷⁵ *deest* 4. ¹⁰⁷⁶ Cumque d. 1. ed. ¹⁰⁷⁷ apud 1. ed. ¹⁰⁷⁸ *add.* 4. ¹⁰⁷⁹ venissent 1. ed. ¹⁰⁸⁰ nequissimus 1. 2. ¹⁰⁸¹ reperto 4. ¹⁰⁸² s. quod m. erat p. (q. m. e. p. *add.* 1b.) maturato — tamen confugiunt 1. ed. ¹⁰⁸³ effluit 1. ed. ¹⁰⁸⁴ *add.* 1b. ¹⁰⁸⁵ i Verum tamen non minori tunc pietate omnipotens Deus hoc beato Vincentio, quam olim beato B. concessit: quia etsi res gentibus tradidit, tamen animas custodivit. Post d. 2. *quibus deletis* 1b. *pergit*: Incensum igitur penitus a fulminandis — Seodan post. ¹⁰⁸⁶ jubebat. Post hec undique igne summisso. ita 4. *ubi aliqua excidisse videntur.*

NOTÆ.

(414) Vairano, inter Capuam et Venafrum.

(415) Infra II, 26: de S. Focate in Barano cum ipsa piscatione de lacu Romani, ut videatur esse Lago di Varano; Cf. I, 59 piscariam de Lauri et aliam piscariam ibidem et privil. ap. Gatt. Acc., p. 66, quo datur aqua fluvii Lauri cum ipsa focæ, et piscaria ad S. Focatam.

(416) Notat Leonem Al. Di Meo tanquam sequentia omnia eodem anno accidisse putaverit, quod tamen nusquam dicit.

(417) Bojano, prope fontes Biferri.

(418) Hoc ex veteri rei documento haustum adjecisse videtur.

(419) Ita — permansit incaute postea addidit, nam

sancti Vincentii monasterium est ¹⁰⁸⁷, monachis A partim occisis, partim in diversa dispersis, atque ¹⁰⁸⁸ usque ad triginta tres annos (420) ita desolatum ac destitutum permansit. Pessimus vero Seodan post diem tertium usque ad portas Capuanæ civitatis accedens, plaustra onusta et animalia diversa cum multis hominibus cepit, veniensque juxta Teanum, ibidem ¹⁰⁸⁷ castrametatus est. Quo venerabilis abbas Bertharius agnito, verens nimium tam loco quam populo nequam illius adventum, per Regenaldum diaconem ¹⁰⁸⁸ suum tria ¹⁰⁸⁹ milia (421) illi aureos misit; sicque illius ¹⁰⁹¹ ferociam mitigavit. [C. Cas. 33.] Inde Seodan Venafrum ¹⁰⁹² contendens, eamque post paululum capiens, ac viciniam cunctam devastans, per aliquot ibi ¹⁰⁹³ dies moratus est (an. 867). Erat tunc initium quadragesimarum dierum, timentesque motiachi perfidi ¹⁰⁹⁴ illius propinquitatem, sursim ¹⁰⁹⁵ omnes ad beati Benedicti se præsidium contulerunt. Post paucos dies venit prope monasterium quod deorsum erat ¹⁰⁹⁶, nequam illius exercitus, quasi stadia duo; quod tamen ductoris evenit errore. Namque dum vellent per montana ad Atinam descendere, vetulus quidam, qui eorum ductor erat, descendit cum eis in vallē, Rotundam, dehinc in Rapidum. Cumque in plana evenissent ¹⁰⁹⁷, ingressi ecclesiam sancti Helii, tulerunt quod invenerunt. Inde per Cirolarias in hortum ¹⁰⁹⁸ dominicum ¹⁰⁹⁹, perque pascuarium in fontanam Lucii; venientesque Peolam (422), senem illum qui eorum viam fefellerat ¹¹⁰⁰ interfecerunt. Demum cesam (423) Constantii, olivetum, ac ¹¹⁰¹ Motronulam (424) sollicite prescrutantes, vaccasque monasterii eæquas quotquot invenerunt diripientes, Venafrum ¹⁰⁹² ad suos reversi sunt, ac ¹¹⁰² non multo post Barim ingressi.

36. Langobardi igitur videntes sese cœlitus pro suis iniquitatibus flagellatos, afflicti, ac magna

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁸⁷ add. 4. ¹⁰⁸⁸ d. ad t. usque et a. i. desolatum p. 1b. ed. ¹⁰⁸⁸ diaconum ed. ¹⁰⁹⁰ s. non parvam illi pecuniam mittens e. 1. s. aureos i. t. m. misit, s. e. 1b. ed. ¹⁰⁹¹ ejus 1. ed. ¹⁰⁹² Venafrum 3. ¹⁰⁹³ a. d. i. 1. ed. ¹⁰⁹⁴ m. nefandissimi ac pessimi i. 1. ed. ¹⁰⁹⁵ p. omnes s. ad b. Benedictum se c. 1. ed. ¹⁰⁹⁶ est 1. ¹⁰⁹⁷ venissent 1. ed. ¹⁰⁹⁸ ortum ed. ¹⁰⁹⁹ dominicum 1. 2. ¹¹⁰⁰ ante cancellos add. 4. ¹¹⁰¹ necnon et 1. ed. ¹¹⁰² ac — ingressi *desunt* 1. regressi *eu.* ¹¹⁰³ t. i. 1b. denuo 1. ¹¹⁰⁴ imperatorem add. 1. vel. 1b. ¹¹⁰⁵ ad yt. add. 4. ¹¹⁰⁶ imperator 1. corr. 1b. Lud rex generale e. 1b. ed. ¹¹⁰⁷ imperii 1. corr. 1b. ¹¹⁰⁸ dirigens 1. ed. ¹¹⁰⁹ subtraheret, anno D. 866. (a. D. 866, *desunt* 1. 867 1b.) immensum v. congregavit exercitum; simulque 1. ed. ¹¹¹⁰ a. 1). 866. *hic om.* 1. ed. ¹¹¹¹ B. f. p. S. i. ac add. 1b. ¹¹¹² C. u. *deest* 1. 2. ¹¹¹³ q. d. est *desunt* 1. ¹¹¹⁴ illis 4. n. mon illi 1. ed. ¹¹¹⁵ *deest* 1. 2. ¹¹¹⁶ f. universis r. est 1. ¹¹¹⁷ circuiens 4. ¹¹¹⁸ o. satis ed. 1. ed. ¹¹¹⁹ de præcessores 2. processores 4. ¹¹²⁰ imperialia 1. corr. 1b. ¹¹²¹ f. se multum c. 1. ed. ¹¹²² d. obtinuit Capuam; in qua remoratus mensibus 9, inde 1. corr. 1b. ¹¹²³ dehinc 1. ed. ¹¹²⁴ per quæ 3. ¹¹²⁵ r. S. adit. demum ap. 1. ed. ¹¹²⁶ itaque 1 corr. 1b. ¹¹²⁷ ita 1b. de q. op. Deo 1.

NOTE.

incensum est demum a. 881, quod d. 10 Oct., feria 3 notatur *caedes beatorum monachorum* in Chr. Vult. Cæteris rebus hic narratis certa tempora constitui non posse existimo: tantum ante Ludiwici adventum accidisse constat.

(420) Ita etiam C. r. Vult.

(421) Pecuniæ summam ex Erch. c. 29 didicit.

(422) Pagus erat prope olivetum Sancti Michaelis, ut ex ruderibus adhuc exstantibus apparet. An.

(423) Sepes, rus sepe munitum.

(424) Inter pagos dirutos S. Germani nomina-

demum necessitate artati, tertio ¹¹⁰⁰ jam legatos in Franciam ad præfatum Ludovicum ¹¹⁰⁴ transmittunt: exorantes ac flagitantes, ut ad ¹¹⁰⁶ Italiam iterum venire, eosque ac patriam, a nefandissima Saracenorum gente dignaretur eripere. Tunc rex ¹¹⁰⁶ Ludovicus motus his nunciis generale edictum in universas regni ¹¹⁰⁷ sui partes direxit ¹¹⁰⁸ [C. Cas. 5, 6, 7], ut nullus omnino esset qui se ab hac expeditione subtraheret; sicque ¹¹⁰⁹ immenso valde congregato exercitu (425), simulque cum domna Angelberga augusta conjuge sua iter arripiens, anno ¹¹¹⁰ Domini 866. Beneventi ¹¹¹¹ fines per Soram (426) Campaniæ ¹¹¹² urbem ingreditur; ac mense Junio pervenit ad monasterium hujus sanctissimi patris, quod ¹¹¹³ deorsum est; ubi a venerabili abbate Berthario, universis illi ¹¹¹⁴ monachis sollemniter ¹¹¹⁵ procedentibus, maximo cum honore susceptus est. Die altera, montem adoraturus ascendit, ibidemque magna nichilominus honorificentia a fratribus est ¹¹¹⁶ receptus. Cumque universum cœnobium circumiens ¹¹¹⁷ perlustrasset, et optime ædificatum ¹¹¹⁸ laudasset, perceptum (427) confirmationis totius abbatiæ juxta quod sui præcessores ¹¹¹⁹ imperatores jam fecerant beato Benedicto faciens, et regalia ¹¹²⁰ inibi conferens munera, fratribusque plurimum ¹¹²¹ se commendans, descendit. Post hæc inde digressus Capuam ¹¹²² adiit; quam (426) tribus obsessam mensibus cepit, eamque maxima ex parte delevit. Inde perrexit Salernum, ac ¹¹²³ navigavit Amalfim. Puteolim quoque pergens, ejusdem utitur lavacris; perque ¹¹²⁴ Neapolim revertens ac ¹¹²⁵ Sessulam, atque apud vallem Caudinam (428) castrametatus (*Dec.*), non multo post ingressus est Beneventum. Apud Luceriam (429) porro ¹¹²⁶ Apuliæ civitatem universo suo congregato exercitu, consequenter cum Saracenis congregatur (*an.* 867); a ¹¹²⁷ quibus primo certamine superatus (430),

tur.

(425) Hoc non bene noster addidit, nam exercitus potius subsecutus est imperatorem, cum expeditis copiis prægressum.

(426) Ex Erch., c. 32.

(427) Diploma e Reg. dedit Gatt. Acc., p. 38, sed datum Beneventi Feb. 21, notis chronologicis aut corruptis aut falsis.

(428) Ubi nunc Forchia sita est, prope Arienzo.

(429) *Lucera*. ex edicto Lud. in Chr. Cas. 6.

(430) Ex Erch. c. 33.

demum ex his opitulante Deo victoriam est ¹¹²⁸ A triumphalem adeptus, atque ¹¹²⁸ universis eorum castris potitus ¹¹²⁹. Inde Barim contendens, quatuor (431) illam annis obsedit ¹¹³⁰. Materam (432) interim ¹¹³¹ munitissimam illorum civitatem capiens, igne illam ferroque consumpsit. Post ¹¹³² hæc venit Venusiam (432), et tam in ea quam et in Canusio pugnatorum præsidio posito, Barim hinc inde præcepit ¹¹³³ graviter expugnari; sicque rediit Beneventum (*Aug.*). Ibi itaque cum in ejus obsequio abbas Bertharius moraretur, oratorium parvum quod intra monasterium sanctæ Sophiæ prædecessor suus abbas Bassacius inchoaverat ¹¹³⁴, omni diligentia studioque complevit, et in honore ¹¹³⁵ sancti patris Benedicti a Stephano Teanensis ecclesiæ præsule consecrari fecit. Tunc ¹¹³⁶ temporis idem ¹¹³⁷ imperator (433) beato Benedicto præceptum (434) fecit de una curte sua nomine Lajanum ¹¹³⁸ (434) in loco qui dicitur Turturitus ¹¹³⁹, et de Sancto Georgio, cum omnibus rebus et pertinentiis eorum. [*Erch.* 33.] Cum autem Saraceni Bari ¹¹⁴⁰ degentes undique augustati ad extremitatem ultimam pervenissent, misso illuc ¹¹⁴¹ imperator ¹¹⁴² exercitu, et civitatem, et Seodan ¹¹⁴³ cum suis omnibus cepit, eosque ¹¹⁴⁴ (436) universos gladiis trucidari mandavit ¹¹⁴⁵ (*an.* 871, *Feb.* 3). Deinde Tarentum obsideri evestigio jussit; nam ¹¹⁴⁶ et ipsam olim idem nequissimi ceperant. [*C. Cas.* 22] Interea (437) duo quidam comites nisi sunt in imperatorem insurgere: quod cum cognovisset imperator, persecutus est eos usque Marsiam. Ubi illi non audentes consistere, fugerunt ¹¹⁴⁷ Beneventum. Imperator autem, dum illos persequitur, venit Hiserniam; quam temptantem resistere, expugnavit et cepit. Inde Aliphas pertransiens, per Telesiam venit ad civitatem quæ nominatur Sancta Agatha ¹¹⁴⁸ (438); quam cum ¹¹⁴⁹ per dies plurimos

A quoniam capere non poterat obsideret ¹¹⁴⁹, tandem Bertharius abbas quoniam Hisembardus gostal-deus ¹¹⁵⁰ qui ipsam civitatem obtinebat, ejus consanguineus erat, apud imperatorem pro illo interveniens, et ipsi ¹¹⁵¹ gratiam, et civitati veniam impetravit. Adelchis ¹¹⁵² etiam Beneventanus ¹¹⁵³ princeps, pedibus ¹¹⁵⁴ ejusdem imperatoris prostratus, tam præfatis qui fugerant, quam etiam sibi qui eos recipere præsumperat, ipsius gratiam ¹¹⁵⁵ adquisivit.

[*Erch.* 34, 35.] Ludowico ¹¹⁵⁶ itaque ¹¹⁴¹ apud Beneventum remorante ¹¹⁵⁷, præfatus ¹¹⁴⁴ Adelchis suggestione ¹¹⁵⁸ diabolica stimulatus, inventa occasione quod Franci multa in civitate insolenter agerent, adversus eum secure degentem protinus insurrexit, eumque capiens custodiæ mancipavit eun-ctosque milites illius despolians, ¹¹⁵⁹ ex civitate projecit (*Aug.* 13.) Sed non in longum passus ¹¹⁶⁰ est Deus innocentem hominem frustra affligi. Intra ¹¹⁶¹ quadraginta namque dies innumerabili Saracenorum exercitu ab Africa ¹¹⁶² adventante, Ludowicus e custodia extemplo dimissus est; et sacramentis (439) obstrictus, a ¹¹⁶³ Benevento recedens (*Sept.* 17) intra tres dies abiit Berolam (440); ibique per menses circiter undecim remoratus, interim per quosdam suos comites (441) primo tria milia dehinc novem milia ferme Saracenorum auud Capuam ¹¹⁶⁴ interemit. Post hæc (*an.* 872) illo ¹¹⁶⁵ adventante Capuam, Saraceni cognito ejus adventu relinquentes principatum, Calabriam adierunt ¹¹⁶⁶, eamque qua-quaversum ¹¹⁶⁷ depopulantes, conscensis navibus, ac ¹¹⁶⁸ maximam tempestatem perpassi ¹¹⁶⁹, ad sua quotquot evadere potuerunt, reversi sunt.

C 37. Per ¹¹⁷⁰ (442) idem tempus cum prædictus ¹¹⁷¹ imperator secus insulam Piscariæ quæ est in ¹¹⁷² confinio Pennensis comitatus transitum habuisset,

VARIE LECTIONES

¹¹²⁸ add. 4. ¹¹²⁹ potitur 1. ed. ¹¹³⁰ cepitque in ea Seodan regem Saracenorum cum omnibus suis add. 1. del 1b. ¹¹³¹ ita 1b. quoque 1. ¹¹³² Dehinc imperator reversus est Benev. 1. corr. 1b. ¹¹³³ cepit g. expugnare 1b. ed. ¹¹³⁴ inch. o. d. st. c. et om. 4. ¹¹³⁵ honorem 1. ed. ¹¹³⁶ Tunc—vestigio jussit add. 1b. ¹¹³⁷ t. prædictus imperator eidem abbati 1b. idem Ludowicus beato B. 1o. prædictus rex b. B. 2. ¹¹³⁸ Lajanu 1b. 2. Jаланum 3. ¹¹³⁹ Turturitus 4. ¹¹⁴⁰ Bariin 1b. ed. ¹¹⁴¹ add. 4. ¹¹⁴² deest 1b. ¹¹⁴³ Saracenorum regem add. 1b. ¹¹⁴⁴ e. u. g. t. m. desunt 1b. ¹¹⁴⁵ jussit ed. ¹¹⁴⁶ jussit Præterea duo 1. ¹¹⁴⁷ fugerunt—resistere desunt 4. ¹¹⁴⁸ Agathe Agatheen. ¹¹⁴⁹ obsidebat 1. eu. ¹¹⁵⁰ galdio 1. 2. ¹¹⁵¹ illi 1. ed. ¹¹⁵² Althelchis 3. ¹¹⁵³ B. p. deest 4. ¹¹⁵⁴ ad pedes 1. ed. ¹¹⁵⁵ i. imperatoris g. 1. ed. ¹¹⁵⁶ Interea augusto (*corr.* Ludowico) apud usque ad finem capitis, add. 1b. ¹¹⁵⁷ posito 1b. ed. ¹¹⁵⁸ A. princeps ipsius civitatis 1b. ed. diaboli invidia ductus 1b. 2. s. d. ductus 3. ¹¹⁵⁹ despolians fugere compulsi 1b. 2. ¹¹⁶⁰ D. p. est 1b. eq. ¹¹⁶¹ a. moxque i. q. d. 1b. eq. ¹¹⁶² Africa 3. ¹¹⁶³ rec. a. B. 1b. eq. ¹¹⁶⁴ c. cæteris fugientibus int. anno Domini 871. 1b. ¹¹⁶⁵ eo 1b. eq. ¹¹⁶⁶ adeunt 1b. eq. ¹¹⁶⁷ q. — reversi sunt abscisa 1b. funditus 1. eq. ¹¹⁶⁸ n. ad sua m. t. p. q. evaserunt r. s. 4. ed. ¹¹⁶⁹ passi 1. ¹¹⁷⁰ Per — appellata desunt 1. ¹¹⁷¹ c. idem religiosus i. ed. ¹¹⁷² intra confinia 2.

NOTÆ.

- (431) Ex Chr. T. Bened. SS. III, p. 205.
 (432) Sitam in terra d'Otranto.
 (433) Tandem ita appellat: quod cur supra no-
 luerit, ignoro.
 (434) Reg. n. 113. Datum ix Kal. Martii, imp.
 an. xvii, ind. xiii, Benevento. Ano.
 (435) Prope S. Agatham.
 (436) Hoc de suo non recte addidit: cf. *Erch.* 37;
Chron. Sal., 108.
 (437) Defectionem Lamberti et Ildeberti (a. 860)
 hic confusam esse cum fuga Lambertorum (a. 871)
 demonstravit Di Meo *Ann. Neap.*

- (438) S. Agata de Goti paulum distat a Caserta,
 ad Occidentem versus.
 (439) Ex *Chron. S. Bened.* l. 1.
 (440) Veroli. urbs Latii. Eo tamen tempore Lu-
 dowicus et Romæ et Ravennæ fuit.
 (441) Iterum diversas relationes consarciendo er-
 ravit noster; prior enim victoria est Adelgisi et
 Lambertorum, altera comitum imperatoris.
 (442) Hæc inspectis monasterii ejus privilegiis
 scripsisse videtur, quæ videsis in *Chron. Casaur.*
ap. Murat. SS. II, 2.

ejusque oculis locus ipse quondam Casa aurea nuncupatus valde complacuisse, et servorum Dei usus ¹¹⁷³ vir ¹¹⁷⁴ religiosus aptissimum judicasset, ab episcopis Balvensi atque Pennensi ecclesiam inibi ad honorem sanctæ trinitatis construi jussit, et religiosos in ¹¹⁷⁵ eodem loco viros ad Dei servitium congregari. Quo facto, plurimis eandem ecclesiam diversisque beneficiis quemadmodum ¹¹⁷⁶ ipsius munimina continent, imperiali largitate per diversa loca donavit (443) suamque ibi ¹¹⁷⁷ memoriam semper habendam ¹¹⁷⁸ satis devotus indixit. Postmodum vero ab ejusdem loci abbatibus ipsa ¹¹⁸¹ ecclesia ampliata, et sancti Clementis vocabulo est prout ¹¹⁸⁰ placuit appellata.

Hic idem christianissimus imperator circa ¹¹⁸¹ hoc tempus ¹¹⁸² monasterium sancti Angeli ¹¹⁸³ quod ¹¹⁸⁴ Barregium (444) appellatur ¹¹⁸⁵, juxta ¹¹⁸⁶ tenorem præceptorum antecessorum suorum Karoli ¹¹⁸⁷ atque Lotharii, suo quoque præcepto roboravit; confirmans ibi omnia quæ tam in circuitu suo, quam et in pago Marsorum atque Balva (445) Teate quoque et Penne atque Aprutio (446) nec non ¹¹⁸⁸ et C Asculo (447) multipliciter possedisse antiquitus videbatur. Videlicet in Marsia cellam sanctæ Mariæ in Fundo magno cum omnibus sibi subjectis ecclesiis vel rebus; Sanctum Euticium in Arestina (448); Sanctum ¹¹⁸⁹ Paulum supra ipsam civitatem Marsicanam 449; Sanctam Mariam in Oretino; Sanctum Gregorium in Paterno (450); sanctam Mariam in Montorone; ecclesiam sancti Salvatoris in Avezano (451); sancti Antimi ad Formas; sancti Angeli

A in Alba (452); sancti Cosmæ in Ellereto ¹¹⁹⁰; sancti Angeli in Carseolis ¹¹⁹¹ (453) cum duabus cellis suis. In Balva ¹¹⁹² ecclesiam sancti Petri Barbarano ¹¹⁹³, sancti Salvatoris supra flumen; sancti Angeli ad Aquam vivam; sancti Angeli ad Floretum; et cellam quæ est Inter aquas posita; sanctæ Felicitatis in Furcona (454). In Penne ecclesiam sanctæ Mariæ in Cerqueto; et Petitianum. In ¹¹⁹⁴ Aprutio ¹¹⁹⁵ monasterium sancti Angeli de Marano cum omnibus cellis vel rebus suis. In Asculo ecclesiam domini Salvatoris quæ dicitur Caput aquis ¹¹⁹⁶ cum omnibus pertinentiis suis; sancti Angeli de Stabulo; sancti Angeli de Feltriano; sancti Petri in Pectiniano ¹¹⁹⁷; curtem de Casa Perende; necnon ¹¹⁹⁸ et servos et ancillias multas diversis in locis et alia plurima quæ suis muniminibus continentur.

38 [C. Gas. 26.] Eodem ¹¹⁹⁹ tempore Radoad gastaldeus in Aquinensi villa secus Pontem curvum castellum construxit; quod videlicet ab ejusdem pontis situ et nuncupatione, Pons curvus (455) nomen retinuit. [C.S. *Benedicti* p. 205] Præfatus ¹²⁰⁰ autem imperator cum per annum fere Capuæ remoratus fuisset, sublato ¹²⁰¹ corpore beati Germani ejusdem civitatis episcopi (456), demum Franciam est reversus (an. 873), moratus per diversa loca in partibus istis per annos circiter sex.

39 Cumque (457) in reversione sua apud sanctum Apollinarem Ravenne remoraretur (an. 874. *Mart.*) adiit eum Angelarius tunc monasterii hujus ¹²⁰²⁻⁰⁵ præpositus, proclamationem faciens de cella sanctæ Mariæ in Maurinis sita in comitatu Pennensi; quam

VARIÆ LECTIONES

¹¹⁷³ recessibus 2. ¹¹⁷⁴ v. r. *add.* 4. ¹¹⁷⁵ viros i. e. l. ad *ed.* ¹¹⁷⁶ b. per div. l. q. i. m. c. i. l. donavit *ed.* ¹¹⁷⁷ *add.* 4. ¹¹⁷⁸ s. ibi h. *ed.* ¹¹⁷⁹ e. i. *ed.* ¹¹⁸⁰ sicut *ed.* ¹¹⁸¹ c. h. t. *add.* 4b. i. Ludowicus c. l. *ed.* ¹¹⁸² construxit *add.* 1. *del.* 1c. ¹¹⁸³ satis (amplum atque *add.* 1b.) mirificum *add.* 1. *del.* 1c. ¹¹⁸⁴ A. juxta fluvium Sangrum q. 1. 2. ¹¹⁸⁵ dicitur 1. *ed.* ¹¹⁸⁶ d. idque tam in circuitu ipsius q. 1. *mutavit* 1c. ¹¹⁸⁷ caroli 1c. ¹¹⁸⁸ ita 1c. Apr. possessionibus variis multiplicibusque ditavit. relatum michi a quibusdam senibus est, quod ejusdem imperatoris filius Barro nomine hisdem temporibus ibidem mortuus fuerit; eoque ibi sepulto, ob ejus memoriam prædictum monasterium fecerit; et ideo scilicet Barregis, quasi Barro regis pro ejusdem regis filio nuncupatum sit. Eo etiam (c. 38.) 1. ¹¹⁸⁹ cellam s. Pauli s. i. c. M. s. Mariæ in O. s. Gregorii in P. s. Mariæ in M. s. Salvatoris 1c. 2. ¹¹⁹⁰ Ellerito 1c. *ed.* ¹¹⁹¹ Carzolo 1c. *ed.* ¹¹⁹² balba 1c. ¹¹⁹³ Barrano 3. ¹¹⁹⁴ in — omnibus *desunt* 4. ¹¹⁹⁵ Apruzio 1c. ¹¹⁹⁶ Capudaquis 3. ¹¹⁹⁷ Pectiniano 1c. 2. ¹¹⁹⁸ P. vicendas duas magnas. n. 1c. 2. ¹¹⁹⁹ Eo etiam t. 1. *ed.* ¹²⁰⁰ Postmodum vero idem imp. rediens Capuam cum p. a. ibi r. f. 1; *hinc* 4b. *pergit in margine erasis his quæ prius scripta fuerant*: demum Franciam est reversus. Fuit autem prædictus abbas temporibus Romanorum pontificum Nycolai, Adriani, atque octavi Iohannis; aquo etiam privilegium de omnimoda hujus monasterii libertate recepit. Hujus temporibus erat Monecaus monachus hujus monasterii, prepositus in ecclesia sancti Jacobi de Tremi, quærat cella hujus cœnobii sub cuius videlicet præpositi nomine multæ apud nos ejusdem loci cartæ habentur. Hic abbas apprime literatus, non nullo tractatus, etc. — veteris quam (cap. 33). *Sequentia autem folia duo rasa sunt et manu ipsius ni fallor Leonis minutoribus litteris conscripta.* ¹²⁰¹ de basilica s. protomartiris Stephani *add.* 4b. ¹²⁰²⁻⁰⁵ *deest* 4.

NOTÆ

(443) Privil. foundationis datum est Capuæ 26 Mai. 873.

(444) Quod olim fuerat monasterium, in castrum evasit, *Vallis regia* dictum, hinc *Varraja Berreja*, in saxea rupe collocatum, cuius dorsum Sangrus fluvius alluit. ANG.

(445) Comitatus in Pelignis.

(446) Et pagus est et civitas, jam *Teramo*, ad Trontinum fluvium, olim *Interamna*.

(447) Ascoli, ad Truentum fl.

(448) supra c. 14 Arestina, portus lacus Fucini.

(449) Quæ interiit.

(450) Paderno lacu Fucino a Septentrione adjacet.

(451) prope lacum Fucinum, versus Occidentem

(452) alba Fucentia.

(453) Carsoli.

(454) Jam diruta; episcopatus Aquilam translatus est.

(455) Pontecorvo.

(456) Cujus capite ditavit novam Sancti Germani civitatem, inde sic appellatam, ut fert traditio. ANG.

(457) Ex dipl. Ludowici, quod e Petri regesto ed. Gatt. Acc. p. 41. Confirmationem Caroli Magni, sed suspectam, ex eodem Reg. ed. Tosti I, 93.

videlicet Hildebrandus dux tempore Karoli regis ante centum circiter annos interveniente Benjamin monacho in hoc cenobio præcepto suo firmanerat: modo vero essent aliqui qui quasi ex parte ipsius imperatoris res ipsas tenere astruerent. Mox imperator rei ipsam cognita veritate, et prædicti Angelarii precibus inclinatus scripsit, et imperiali auctoritate præcepit, ut nullus deinceps ex eadem cella aliquid retinere vel auferre ¹²⁰⁶ neque ex sua neque ex alicujus alterius parte præsumeret; sed quieta et omnimodis libera in pristinum dominium cenobii nostri rediret cum (458) portu scilicet suo, et foce de Gomanio, et cum omnibus omnino pertinentiis et finibus suis; id est ab Atria usque Gomanum; et usque in fluvium qui dicitur Plomba; et usque in mare; cum ipso littore ad piscandum; et cum gualdo de Bolelano: modia videlicet terre insimul undecim circiter milia. Insuper etiam præcepit Celso cuidam præposito (459) et Grimoaldo ¹²⁰⁷ (460) episcopo, ut simul cum eodem Angelario mox venirent, eumque ad honorem ¹²⁰⁸ et utilitatem loci hujus ex parte sua de his omnibus investirent; præcepto et sigillo suo super hoc illi concessio ne qui aliquando ¹²⁰⁹ ista aliquomodo remove præsumeret. Circa hos dies Pergolfus præpositus noster ¹²¹⁰ de Sancta Sophia proclamavit in placito Heroici judicis Beneventani super quendam Lioprandum de curte nostra ¹²¹¹ quæ est in loco qui dicitur Pantanum ad vicum de Atriano: quam idem Lioprandum dudum invaserat; et ostensa ratione qualiter quidam Ursus una cum uxore sua Venera nomine obtulerat eam cum omnibus suis ¹²¹² in ecclesia sancti Benedicti quæ sita erat in eodem loco (461), cella hujus ¹²¹³ cenobii, judicante prædicto iudice ¹²¹⁴, recollectit eam. Per hos etiam ¹²¹⁵ dies Adelchis ¹²¹⁶ princeps rogatus ¹²¹⁷ a Criscio præposito Sanctæ Sophiæ per præceptum concessit huic monasterio totam ¹²¹⁸ substantiam Potonis cuiusdam nobilis, cum omnibus omnino ¹²¹⁹ rebus ac pertinentiis suis Idem quoque præpositus alio præcepto (462) (an. 885. Mai.) adquisivit ab Aione principe cuncta quæ Poto gastaldeus filius supradicti ¹²²⁰ Potonis possidere videbatur, in pertinentiis Alifanis et Telesinis

ad opus videlicet et utilitatem monasterii hujus De terris ¹²²¹ nichilominus præfatæ ¹²²² cellæ nostræ quæ sunt in valle de Caudis idem præpositus in præsentia principis Adelchis super Rodelgrimo ¹²²³ quodam quæ eas fraudulenter recaperat proclamans, protinus illas recollectit ¹²²⁴ data ab eodem principe publica ¹²²⁵ jussione, ne quis esset deinceps qui absque nostri abbatis licentia aliquas terras nostri monasterii aliquomodo ¹²²⁶ reciperet: propterea videlicet ¹²²⁷, quia prædictus Rodelgrimus decapto Amelfrid monacho nostro nescio abbate, quasi sub libello easdem terras recaperat. In præsentia quoque Ludovici ¹²²⁸ judicis proclamavit super Gualdemario ¹²²⁹ quodam infante de una curte monasterii sanctæ Sophiæ in loco qui dicitur Faffone prope Beneventum, quam idem infans retinebat; ejusque illam iudicio recollectit. His etiam diebus Benedictus et Sighardus germani fratres de Salerno obtulerunt in hoc monasterio omnem hereditatem suam quam habebant apud Teanum in loco qui dicitur Scatanianus et Purpuranus cum omnibus ex integro pertinentiis ejus.

40. [EUCH. c. 38, 39.] Non ¹²³⁰ multo post igitur receptis viribus Saraceni, Tarentum obtinentes, exinde Barim cæteraque confinia aerius infestare cœperunt. Interea Salernitani, Amalphitani Neapolites et Cajetani fœdus cum Saracenis componentes, Romam navalibus depredationibus angustabant. Propter quod Karolus tunc imperator Julitte scilicet filius a Iohanne octavo papa multis epistolis interpellatus, Lambertum ducem et fratrem ejus Guidonem illi in auxilium destinavit (an. 876); cum quibus idem apostolicus Neapolim Salernumque profectus est Sed Guiferius Salernitanus princeps in omnibus papæ obtemperans, et fœdus Saracenorum dirupit, et ex eis plurimos trucidavit, Sergius vero dux Neapolitanus nolens se ab eis alienare, mox ab apostolico excommunicatus est; ac non multo post (an. 877) vindice Deo a fratre proprio Athanasio episcopo captus atque cæcatus, Romam transmissus est. [EUCH. c. 44.] Idem vero Athanasius ¹²³¹ dux in loco illius effectus, pace cum Saracenis firmata,

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁰⁶ attemperare 1b. 2. ¹²⁰⁷ Grimaldo ed. ¹²⁰⁸ h. et desunt 1b. 2. ¹²⁰⁹ q. umquam ista r. 1b. ed. ¹²¹⁰ p. S. Sophiæ 1b. *Reliquam capitis partem omisit* 1'. ¹²¹¹ add. 4. ¹²¹² o. rebus substantiæ suæ in e. s. B. q. constructa est Beneventi (juxta Beneventum 2. *deest* 3.) in prædicto loco Pantano c. 1b. ed. ¹²¹³ hujus — eam *abscisa* 1b. ¹²¹⁴ Heroico 1b. ed. ¹²¹⁵ *deest* 1b. ¹²¹⁶ Radelchis 1b. ¹²¹⁷ p. Beneventanus, rog. 1b. ed. ¹²¹⁸ totam — hujus *abscisa* 1b. t. omnino s. ed. ¹²¹⁹ *deest*. ed. ¹²²⁰ prædicti ed. ¹²²¹ de cæteris 3. ¹²²² præfati S. Benedicti de Benevento q. 1b. ed. ¹²²³ Rodelgrimo 3. ¹²²⁴ *recepit* 1b. ed. ¹²²⁵ *deest* 1b. ¹²²⁶ *recepit* — *recepit abscisa* 1b. nisi ab initio defuerunt ¹²²⁷ add. 4. ¹²²⁸ Ludovici 1b. 2. Ludovici 4. ¹²²⁹ Gualdemario 3. ¹²³⁰ Capita 40. 41. 43. 44. 45. in foliis duobus manu ut videtur ipsius Leonis scripta sunt, quæ tamen et ipsa postea aliquot locis mutavit et ampliavit. ¹²³¹ v. frater ejus A. 1b. ed.

NOTÆ.

(458) Cum — milia in charta illa non leguntur. Atri in Aprutio ult. sita est, inter fluvios Piomba et Vomano.

(459) S. Trinitatis de Casa aurea.

(460) Pinnensi.

(461) Cf. supra c. 10, 19.

(462) Quod ex orig. edidit Gatt. l. 1. Ibi Poto consilio interficiendi Adelchis interfuisse eamque ob causam re familiari privatus esse dicitur. Pro spurio habet Di Meo Ann. Neap. T. V. p. 10. Diploma genuinum videri scribit Bethmannus.

eos ¹²³² juxta Neapollim collocavit, et, tam Beneventum quam Capuam atque Salernum, Romam quoque necnon Spoletum ¹²³³ devastare eum eis acriter cepit: multaque tunc temporis monasteria et ecclesie cum villis et Urbibus iacensa ac desolata ab ¹²³⁴ eis sunt.

44. [Erc. 46, 47.] His diebus Capuani expulso Landulfo canonice ¹²³⁵ in episcopatum electo, Landulfum ¹²³⁶ quendam suis nobilibus conjugatum atque neophitum sibi episcopum elegerunt, multisque precibus presfate ¹²³⁷ papae cœperunt insistere ut ipsum ¹²³⁸ deberet eis in episcopum consecrare. Quapropter venerabilis abbas Bertharius et Leo episcopus Teanensis Romam profecti, cœperunt ^B obsecrare summum pontificem, ut hac in re nullo modo flecteretur, unde gravis in populo Capuano ruina et multa sanguinis effusio fieri deberet. Et expressius inquit abbas; *O vir apostolice noveris, quia, si hoc consenseris, maximum procul ¹²³⁹ dubio ignem, et usque ad te etiam ¹²⁴⁰ pertingentem accendes ¹²⁴¹. El primo quidem apostolicus tanti viri constantia territus est, postremo tamen praevaluit iniquitas, et praedictus neophitus est in episcopum consecratus. Hac civili discordia Saraceni oportunam ¹²⁴² occasionem nacti ¹²⁴³ rursus universa diripiunt, iterum cuncta devastant, propter quod ¹²⁴⁴ praedictus ¹²⁴⁵ apostolicus bis Capuam ^C est venire coactus. Videns igitur palam sibi contigisse quae noster illi abbas praedixerat, valde penitent; ac demum habito consilio, Landulfum quem supra expulsum retulimus, in basilica ¹²⁴⁶ beati Petri apostoli in ¹²⁴⁷ Capua veteri ¹²⁴⁸ (463) episcopum consecravit (an. 880); Landulfum ¹²⁴⁹ vero Capuae ¹²⁵⁰ novae praeseae constituit (*Ibid.* c. 48); cunctumque episcopatum inter utrumque dividi aequa lance mandavit.*

45. Per ¹²⁵¹ hos dies supradictus princeps Guafforinus langifores correptus, monachus factus est (an. 880). rogans se ad hoc monasterium devotissime ¹²⁵²

transportari; sed, quoniam propter Saracenorum incursionem huc deferri sicut ¹²⁵³ optabat, minime potuit, cum ¹²⁵⁴ fuisset defunctus, in monasterio nostro quod ¹²⁴⁰ est ¹²⁴⁰ apud Teanum corpus ipsius ¹²⁵⁵ delatum atque humatum est ¹²⁵⁶.

45. Eo ¹²⁵⁷ tempore Pandenulfus ¹²⁵⁸ quidam Capuae praerat; qui dum in papae fidelitate consisteret, rogabat eum ut subderet dominatui suo Cajetam. Nam Cajetani tunc ¹²⁵⁹ temporis Romano tantum pontifici serviebant. Quod dum ¹²⁶⁰ praedictus papa concessisset, cepit idem Pandenulfus ¹²⁶¹ ita acriter ¹²⁶¹ Cajetanos incursare (an. 881.), ut vel usque ad Molas illis egredi non daretur. Docibilis quidam tunc illis in duocem praerat; qui tantum dedecus sibi suisque illatum minime ferendum duocens, misit Agropolim (464); et Saracenis ibi degentes asciscens ¹²⁶², conduxit eos marino itinere ad lacum Fundanum, in locum ubi sancta Anastasia vocatur; et inde per fluvium usque ¹²⁶³ Fundis ascendentes, ibi quasi ¹²⁶⁴ de vagina gladius scaphis egressi, et cuncta in circuitu depopulantes, tandem Cajetam perveniunt, et in Formianis collibus (465) sua castra componunt. His papa auditis, illico poenitentia ductus, blandis alloquiis et epistolis, nec non et ¹²⁶⁵ pollicitationibus multis cepit convenire Cajetanos, quatinus et ¹²⁶⁶ sibi reconciliarentur, et a Saracenis sequestrarentur. Cujus demum monitis Docibilis obsecundans, rupto foedere cum Saracenis bellum iniit. In quo videlicet ¹²⁶⁷ bello plurimi Cajetanorum et ceteri et capti sunt. Rursus tamen Saraceni foedus a Docibile postulantes accipiunt, reddistisque captivos, juxta ¹²⁶⁸ Garilianum de Formianis collibus ab eodem Docibile ad habitandam directi sunt ¹²⁶⁹; ubi permittente ¹²⁷⁰ Deo pro innumeris iniquitatibus nostris per quadraginta ferme annos degentes, innumerabilia ¹²⁷¹ circumque mala gesserunt, multumque Christianorum sanguinem effuderunt. In ¹²⁷² quo videli-

VARIAE LECTIONES.

¹²³² eosque l. N. collocans tam 1b. ed. ¹²³³ Spoletum 4. ¹²³⁴ ab eis add. 4. ¹²³⁵ L. quodam c. 1b. ed. ¹²³⁶ Landulfum 1b. ed. ¹²³⁷ praefatum papam decipiunt ut 1b. 2. ¹²³⁸ ut illis episcopus sacraretur. Q. 1b. ed. ¹²³⁹ profecto i. 1b. ed. ¹²⁴⁰ add. 4. ¹²⁴¹ accendit 1b. ed. ¹²⁴² oportunitatem. n. 1b. ed. ¹²⁴³ pacti 4. ¹²⁴⁴ deest. ed. ¹²⁴⁵ idem 1b. ed. ¹²⁴⁶ ecclesia 1b. 2. ¹²⁴⁷ quam in C. v. Constantinus imperator construxerat, 1b. ¹²⁴⁸ vetere 1b. ed. ¹²⁴⁹ Landulfum 3. ¹²⁵⁰ v. ecclesiae Capuanae p. 1b. 2. ¹²⁵¹ hoc cap. in *merg. adscr.* 1d. ¹²⁵² m. deferri; s. 1c. ed. ¹²⁵³ d. non potuit 1c. ed. ¹²⁵⁴ p. defunctus 1c. 2. ¹²⁵⁵ ejus 1c. ed. del. a. desunt 1c. 2. ¹²⁵⁶ Circa haec tempora defuncto Constantinopol imperatore Basilio et Alexander filii ejus in imperium subrogati sunt. Alter vero frater eorum nomine Stephanus ejusdem urbis est patriachatus adeptus, ejecto Photio, qui a Nicolao papa nuper fuerat anathematizatus: pro eo videlicet quod adhuc super tite episcopo ejusdem urbis Ignatio. sedem illius ambitiosus invaserat. *add.* 1b. in fine c. 43. unde huc transtulit 1 (ex *Erc.* c. 32.) ¹²⁵⁷ Post haec P. qui tunc C. p. in p. f. consistens, rogavit e. 1b. ed. ¹²⁵⁸ Pandenulfus 1b. ed. ¹²⁵⁹ C., eo tempore 1b. ed. ¹²⁶⁰ Q. p. p. d. c. 1b. ed. ¹²⁶¹ i. C. a. 1b. ed. ¹²⁶² a. primo c. 1b. ed. ¹²⁶³ f. a. u. F. 1b. ed. ¹²⁶⁴ q. d. v. g. *suprascr.* 1c. ¹²⁶⁵ deest 1b. ¹²⁶⁶ deest ed. ¹²⁶⁷ q. bello C. pl. et 1b. ed. ¹²⁶⁸ c. n. Garilian ab 1b. 2. ¹²⁶⁹ anno hujus abbatis vicesimo *add.* 1d. ¹²⁷⁰ p. D. p. i. i. n. *add.* ¹²⁷¹ innumera 1b. ed. ¹²⁷² In— manserunt desunt 1b.

NOTE.

(463) Quae et Berelais, amphitheatrum, arena, celsus diebatur, situ ubi nunc est Santamaria Maggiore.

(564) Ad. sinum Paestanum.

(465) Videlicet in collibus inter Formia, Itrum

et Caietam, in quibus extant etiamnum frequentes casulae, seu tuguria diruta, quae constanti traditione a Saracenis tunc extracta et habitata fuisse asseruntur, et sane nihil praeterea referunt. Anc.

cet loco frequenter a diversis magnatibus¹²⁷³ oppugnati, sed iudicio Dei usque ad præfinitum¹²⁷⁴ ab eo tempus invicti et expugnati manserunt.

44. (an. 883 Sept. 4.) Per idem tempus monasterium beati patris Benedicti ubi sacratissimum eius corpus humatum est, a præfatis¹²⁷⁵ Saracenis invasum, destructum atque incensum est, et¹²⁷⁶ quæquæ ibi reperta sunt, universa direpta, pridie Nonas Septembris, anno incarnationis dominicæ octingentesimo octogesimo quarto (466), indictione secunda. Nec multo post, undecimo videlicet Cal. Novembris (Oct. 22)¹²⁷⁷, monasterium majus quod deorsum erat¹²⁷⁸, similiter occupaverunt¹²⁷⁹, devastaverunt et incenderunt, multosque inhi-perimenter, ipsum etiam sanctorum ac venerabilem abbatem Bertarium juxta altarium beati Martini gladio trucidaverunt. Cumque eandem domini Salvatoris ecclesiam diversis in locis igne summisso exurere molirentur, Dei omnipotentis¹²⁸⁰ misericordia id perficere nequiverunt: sicque ipsa¹²⁸¹ tantum de toto hoc monasterio Saracenorum flammis erepta, illi monasterii spoliis, onustati, læstantes triumphantesque Garilianum reversi sunt. Monachi vero quicquid suppellectilis, vel thesauri, seu et muniminum hujus monasterii quoquomodo¹²⁸² surripere potuerant¹²⁸³ assumptes, unacum domno Angelario tunc temporis eorum præposito, Teanum habitaturi proficiscuntur, eundemque Angelarium sibi constituentes abbatem, in cella, quæ ad beati patris Benedicti honorem dudum ibi constructa fuerat manere cœperunt, anno et indictione supra scripta. Completis a Petronace abbate usque ad istum, annis centum sexaginta et sex*.

*) Sepultus vero et supradictus sanctus martyr Christi Bertharius sursum juxta ecclesiam sancti Benedicti in capitulo fratrum *add.* 2.

45. Non¹²⁸⁴ autem videri superfluum debet¹²⁸⁵, si hoc loco memoratorium (467) quod prædicti abbatis Bertharii studio gestum repperimus de rebus et cellis hujus monasterii apud Marchiam, in Teate dumtaxat et Penæ constitutis, quæ beato patri Be-

A nedicto a sancte memoriæ regibus Carolo Pipino Lothario atque Ludowico¹²⁸⁶, seu a ceteris quibusque¹²⁸⁷ fidelibus hactenus concessa noscuntur, annectimus; quandoquidem quæ¹²⁸⁸ specialiter a singulis quibusque collata sunt, incensis plerisque eorum oblationibus ignoramus.

Primum¹²⁸⁹ itaque¹²⁹⁰ est monasterium sancti Liberatoris quod situm est in comitatu Teatino supra¹²⁹¹ fluvium Laentum (468) ad radicem montis qui dicitur Maiella, cum¹²⁹² ecclesia sancti Angeli quæ est in latere Montis plani, cum integro eodem monte, et cum castello, sancti Angeli, cum universis pertinentiis¹²⁹³ suis, et curte quæ dicitur Casale Prandi, et curte de Garifuli¹²⁹⁴, et castello sancti Petri, et curte sancti Januarii, et Valle plana, et Luciano, cum omnibus omnino pertinentiis¹²⁹⁵ ac rebus suis (intra hos videlicet¹²⁹⁶ fines. Ab uno latere finis torrens ubi dicitur Cripta latronis, qui est sub ipso monticallo nomine¹²⁹⁷ Saracenicis, qui¹²⁹⁸ nunc vocatur Prætorium (469); et quomodo ascendit inde ad ipsum staphilum (470) de Majella, qui¹²⁹⁹ dividit inter causam sancti Benedicti et regalia; de alio latere quomodo descendit inde¹³⁰⁰ in aquam Frassinigam¹³⁰¹, etsicut mittit in rivum qui dicitur Bacinnium: hinc vero ab ipso fossato in puteum de Capetano¹³⁰²; inde in fossatum sancti Januarii et in Rosentem¹³⁰³. De¹³⁰⁴ alio latere finis Bisara, inde in viam quæ vadit in lacunam supra sanctum¹³⁰⁵ Donatum, hinc in Ficarium, inde in fossatum de sancta Lucia, et ascendit per Aquam frigidam in limitem¹³⁰⁶ de Monte plano, et sicut vadit sub ipsis limitibus in fossatum Garifuli, et ita mittit in Alento. Inter quos¹³⁰⁷ utique fines nullam omnino sibi reservationem prædicti reges fecerunt, quia tota hæc pertinentia regalis fuit, excepta ecclesia sancti Vitalis cum pertinentia decem duntaxat¹³⁰⁸ modiorum quæ pertinet ad episcopatum¹³⁰⁹.

Deinde ecclesia sancte Mariæ in Bacinnio¹³¹⁰ cum pertinentia sua. Dehinc ecclesia Sancti Felicis in Pastoricio, cum finibus et pertinentiis suis¹³¹¹; qui¹³¹² habet fines hos¹³¹³: ab uno latere flumen Pi-

VARIE LECTIONES.

¹²⁷³ d. nostris principibus (magnatibus 3.) requisiti et oppugnati *ed.* ¹²⁷⁴ prædictum t. in-
pugnati m. *ed.* ¹²⁷⁵ prædictis *ib.* *ed.* ¹²⁷⁶ et q. i. r. s. u. d. *add.* 4. ¹²⁷⁷ Septembris 4. ¹²⁷⁸ est 3. ¹²⁷⁹
occupavere *ed.* *ubi et in sequentibus eadem terminatio sæpe recurrit* ¹²⁸⁰ D. iudicio id *ib.* *ed.* ¹²⁸¹ ea *ib.* 2.
ed. ¹²⁸² *add.* 4. ¹²⁸³ potuerunt 4. ¹²⁸⁴ hoc caput minutissimis litteris nullo margine, scripsit *ib.* *omisit*
10. ¹²⁸⁵ est *ib.* *ed.* ¹²⁸⁶ Ludowico *ib.* 2. ¹²⁸⁷ c. religiosus viris b. *ib.* ¹²⁸⁸ quæ — Orni in *cod.* 4. *iterum*
scripta sunt in fine operis, cum variis lectionibus quæ 4. signavi. ¹²⁸⁹ Primo *ib.* ¹²⁹⁰ scilicet *1c.* *ed.* 4.
est *deest* 4b. ¹²⁹¹ juxta *ib.* ¹²⁹² cum — Luciano et De — inde in *desunt* *ib.* *sed olim scripta fuisse signa*
appicta demonstrant. ¹²⁹³ u. s. p. *ed.* c. integris s. p. 4. ¹²⁹⁴ Garifuli 3. ¹²⁹⁵ r. ac p. 4. ¹²⁹⁶ *deest* *1b.* 4.
¹²⁹⁷ vocabulo *1b.* *ed.* 4. ¹²⁹⁸ qui modo nominatur P. *ed.* *desunt* *1b.* q. nom. P. 4. ¹²⁹⁹ qui — s. B. *desunt*
1b. q. d. i. reg. et c. s. B. *ed.* 4. ¹³⁰⁰ *deest* 4. ¹³⁰¹ Frassinigam 3. ¹³⁰² Caputano 3. ¹³⁰³ Rosente *1b.* Rasen-
tem 4. ¹³⁰⁴ vide p. 610. n. B*. ¹³⁰⁵ *deest* 4. ¹³⁰⁶ limites *1b.* limite 4. ¹³⁰⁷ quas videlicet f. *1b.* ¹³⁰⁸
deest *1b.* ¹³⁰⁹ episcopium *1b.* 4. episcopum *ed.* ¹³¹⁰ uncinio et S. Felicis *1b.* Bacinnio c. p. s. *Ecol.*
ed. ¹³¹¹ earum *1b.* ¹³¹² qui — in Lavinum *desunt* *1b.* ¹³¹³ *deest* *ed.* 4.

NOTE.

(466) Ab indictionis initio computato.
(467) Quod ex hoc loco et Reg. Petri *ed.* Gatt
Hist. p. 79, ubi plura de insigni S. Liberatoris
mon. affert.
(468) In antiquioribus tabulis appellatur Laen-

tus, in recentioribus non raro Alentus. *Ang.* nunc.
Lenta.

(469) Nunc *Pretora.* *Ang.*

(470) I. e. cippum terminalem; v. editores Anna-
lium *Al. Di Meo* in præf. tomi III.

scaris, ab ¹³¹⁴ altero Lavinum, ab ¹³¹⁶ alio ripas de Turri, cum ipsa curte ubi ¹³¹⁶ est ecclesia ¹³¹⁷ sancti Benedicti; ab ¹³¹⁸ alio vero fontem de Troia, quomodo descendit in Lavinum. Ecclesia sancti Viti supra flumen Lavinum. Ecclesia sancti Helie in Sclangario, cum pertinentia sua quæ est viginti milium ¹³¹⁹ modiorum. Curtis de Caramanico. Monasterium sancti Comitii juxta rivum Arullum ¹³²⁰, cum multis possessionibus. Ecclesia ¹³²¹ sancti Felicis in pulverio, cum medietate ipsius curtis per fines suos ¹³²², id est ab uno capite monumentum, ab altero prædicta piscaria, ab altero terra sancti Thomæ, ab altero Rosentem, qualiter ¹³²³ mittit in piscariam; quæ omnia Hyselgarda ¹³²⁴ comitissa obtulit beato Benedicto. Ecclesia ¹³²⁵ sancti Calixti; sancti Mammetis, cum tota curte de Iliano; sancti Marci; sancte Marie in Pontiano, cum ¹³²⁶ terræ modiis sexcentis. Insula quæ est intra pomarium et castrum quod ¹³²⁷ dicitur ¹³²⁸ Calcaria, cum ¹³²⁹ terra modiorum circiter 400. Ecclesia sancti Eleutherii et sancti Pauli in pertinentia de Boclanico, loco qui dicitur Rupi, cum terra septingentorum octoginta modiorum. Ecclesia sancti Herasmi in Cerretu plano cum pertinentiis et finibus suis, ac molendinis omnibus que intra ipsos ¹³³⁰ constructa sunt fines, cum ecclesia sancti Salvatoris et sancti Martini. Ecclesia sancti Benedicti et sancte Marie et sancti Comitii et sancti Silvestri in loco qui dicitur ¹³³¹ Orni cum omnibus finibus ac pertinentiis earum. Hanc ¹³³² ecclesiam sancti Silvestri construxit quidam Rainerius, et obtulit eam beato Benedicto cum omnibus pertinentiis suis, intra hos fines: ab uno latere ¹³³³, ipsa benna (471); ab altero, Septem viæ; ab altero, alia benna, quæ se simul conjungunt. Fara Maionis, et fara que dicitur Biana ¹³³⁴ cum finibus et pertinentiis earum ¹³³⁵ (472). Hic ¹³³⁶ Maio fuit consanguineus Poterici præpositi sancti Liberatoris sub prædicto abbate, et obtulit in hoc monasterio eandem faram; quæ continens est insimul pinguem milium octingentorum modiorum terræ. Curtis ¹³³⁷ sancti Calixti cum omnibus suis. Ecclesia sancti Petri in loco qui dicitur Mallianellum ¹³³⁸, cum omnibus pertinentiis ac ¹³³⁹

A finibus suis, id est ¹³⁴⁰ a capite fossatum de Lavite ¹³⁴¹, a pede viam de ipso puteo, ab uno latere bennam, ab altero fluvium de Argelli; quam etiam prædictus Maio hic obtulit. Intra quos ¹³⁴² fines est ecclesia in honore Sancti Mauri, et monasterium sancti Renati quod situm est inter Antonianum et Pizzum Corvarium cum omnibus pertinentiis suis Ecclesia sancti Calixti supra istum Laentum in loco qui dicitur Vallis, cum ¹³⁴³ terra modiorum sex milium sexaginta. Ecclesia sanctæ Mariæ supra faram de Laento, cum ¹³⁴⁴ pertinentia et ¹³⁴⁵ finibus suis, a capite videlicet via, a pede Laentum, ab utroque latere fossatum. Ecclesia sancti Savini in Trevanico ¹³⁴⁶; sancti Clementis in Plombata. Ecclesia sancti Salvii ibidem. Qui videlicet Salvius ex Campania ortus ¹³⁴⁷ hujus monasterii extitit monachus, et tenuit prædictam ecclesiam sancti Clementis in obedientia ¹³⁴⁸, ubi, cum defunctus fuisset, multa ad ¹³⁴⁹ sepulchrum illius mirabilia Deus est operatus. Ecclesia sancte Marie in fluvio Foro ¹³⁵⁰ (473), loco qui dicitur Cannetum, cum ¹³⁵¹ terra modiorum quattuor milium sexaginta. In ipsa aqua ejusdem ¹³⁵² Fori molendina quattuor. Ecclesia ¹³⁵³ sancti Petri in Jolliano ¹³⁵⁴, cum ¹³⁵⁵ mille quadringentis modiis terræ. Monasterium sancti Severini. Ecclesia sancti ¹³⁵⁶ Menne in pertinentia de ¹³⁵⁷ Ripe; sancti Andree in colle de Albe ¹³⁵⁸; sancti Petri in loco, qui dicitur Ari. Curtis quæ vocatur Fenestre. Ecclesia sancti Angeli ante civitatem Ortonam, cum ¹³⁵⁹ modiis terræ octingentis. Castellum de Ungo cum tota pertinentia sua, et intra ipsam pertinentiam, Grosse, et medietas de civitate Tazze, cum tota pertinentia de Rapini et ¹³⁶⁰ Comino. Ecclesia sanctæ Crucis in pertinentia de ¹³⁶¹ Roma, cum mille quingentis terræ modiis, et medietate ipsius castri de Casale ¹³⁶² cum pertinentiis suis. Monasterium ¹³⁶³ sancti Pancratii cum tota pertinentia sua. Castellum de Prata, et Gessi ¹³⁶⁴, et Civitella, et vallis sancti Martini, cum omnibus pertinentiis eorum. Ecclesia sancti Petri in civitate Teatina Veteri ¹³⁶⁵, et ibidem juxta ecclesiam sancti Pauli. Ecclesia sanctæ Teclæ intra eandem civitatem novam, cum ipsa porta quæ respicit ad orientem, quæ hactenus

VARIE LECTIONES.

¹³¹⁴ de ed. 4. ¹³¹⁵ de altero r. ed. 4. ¹³¹⁶ ibi 2. ¹³¹⁷ e. ipsius curtis per fines suos sancti Calixti etc. 4. ¹³¹⁸ de altero v. ed. ¹³¹⁹ milia 1b. ed. ¹³²⁰ Arulum 2. ¹³²¹ ecclesiam ed. ¹³²² suas. S. Calixti 1b. ¹³²³ quomodo ed. ¹³²⁴ Yselg. ed. ¹³²⁵ ecclesiam ed. ¹³²⁶ c. t. m. s. desunt. 1b. 4. ¹³²⁷ qui 1b. ¹³²⁸ vocatur 4. ¹³²⁹ c. t. m. c. q. desunt 1b. 4. ¹³³⁰ ipsas 1b. i. f. c. s. 1b. ed. 4. ¹³³¹ d. in O. ed. ¹³³² Hanc conjungunt desunt 1b. ¹³³³ l. finisi. ed. ¹³³⁴ uiana 1b. ¹³³⁵ suis 1b. ¹³³⁶ Hic — terræ desunt 1b. ¹³³⁷ Curte (corr. Curtis) 1b. Curte ed. ¹³³⁸ Mallianellum 3. ¹³³⁹ et 1b. ¹³⁴⁰ id est — obtulit desunt 1b. ¹³⁴¹ della vita ed. ¹³⁴² quas 1b. ¹³⁴³ c. t. m. 6060 desunt 1b. ¹³⁴⁴ cum — Ecclesia desunt 1b. ¹³⁴⁵ p. sua, a ed. ¹³⁴⁶ T. S. Salvii et S. Clementis in Plombata. S. Marie 1b. Tr. et ed. ¹³⁴⁷ natus ed. ¹³⁴⁸ obedientiam ed. ¹³⁴⁹ m. mir. D. ad s. i. e. o. ed. ¹³⁵⁰ Fauro 1b. ¹³⁵¹ cum — ecclesia desunt 1b. ¹³⁵² a. de eodem Foro ed. ¹³⁵³ Ecclesiam ed. ¹³⁵⁴ Jolliano 1b. 2. ¹³⁵⁵ c. m. q. m. t. desunt 1b. ed. ¹³⁵⁶ S. 1b. sanctæ ed. ¹³⁵⁷ deest 4. ¹³⁵⁸ Alde 1b. Alve ed. ¹³⁵⁹ c. m. t. o. desunt 1b. ¹³⁶⁰ et de cominu 1b. ¹³⁶¹ de ipsa R. 1b. ed. ¹³⁶² Casule 1b. ¹³⁶³ M. s. P. c. t. p. s. desunt 4. ¹³⁶⁴ reliqua hujus cap. desunt 1, ut et pars sequentis, quam tamen et signo et primo sententia verbo positus querere jubemur, ut excidisse folium vel cartulam appareat. ¹³⁶⁵ vetere ed.

NOTÆ.

(471) l. e. piscina.

(472) Vide cap. 34, supra,

(473) A monte Majella defluit.

porta monastica ¹²⁶⁶ vulgo vocatur. Ecclesia sancti A Theoderi, et ecclesia sancti Salvatoris intra civitatem Aternam (474), cum medietate de ipso portu, quem supradicta Hyselgarda ¹²⁶⁷ comitissa obtulit beato ¹²⁶⁸ Benedicto.

In comitatu vero Pennense est ¹²⁶⁹ ecclesia sancti Felicis in Stabulo; campus de Gale; monasterium sancti Benedicti in Lauriano, et sanctæ Scholasticæ juxta fluvium qui dicitur Tabe (475) cum integra curte de Moscufo ¹²⁷⁰, et curte de Gemberuti; et ecclesia sancti Angeli in Galbanico ¹²⁷¹, cum integra ipsa curte, et cum medietate de castro Laureto, ab ipsa videlicet pila quæ in ejusdem castelli medio sita est, quomodo descendit in fossatum ¹²⁷² de Rosicelle ¹²⁷³, cum ecclesia quæ ibi constructa est in honore sancti Felicis, et usque trivium quod est super Sanctum Felicem, et sicut pergit per ipsam vallem in fossatum de Doreniano, et sicut ipsum fossatum descendit in flumen Tabe, et qualiter per ipsum flumen ascendit usque ad Paternum, ubi est ecclesia in honore sanctæ Mariæ, et sicut recte ascendit in ipso fonte de Laureto, et sic venit ad prædictam pilam: intra quos fines nulli omnino aliquid pertinet, nisi tantum monasterio Casinensi. In Colle alto sex petiæ de terra ¹²⁷⁴ permaximæ. Medietas villæ de Laverano. Medietas de Podio (479) Pollecanti. Curtis ¹²⁷⁵ de Colle alto. Tertia pars de castello ¹²⁷⁶ Cese. Medietas castrum de colle Maio. Ecclesia sancti C Martini in Genestrula cum tota curte. Ecclesia in Salaiano ¹²⁷⁷ cum mille septingentis modis terræ. Quarta pars de civitate Quana. Medietas curtis de Viculo. Curtis de Carpeneto, cum montanis et planitiis magnis. In Pertinentia de Civitella ¹²⁷⁸, tria milia modiorum terræ. Monasterium sancti petri in Castroniano, cum ecclesia sanctæ Cecilie et cum omnibus pertinentiis suis; et plurima alia quæ hic scribere supersedimus. Quæ videlicet omnia usque ad id tempus abbates hujus loci sive ad jus proprium retinebant, sive ad ¹²⁷⁹ censum aliis libellario nomine nonnullis concesserant.

ANGELARIUS ¹²⁸⁰ abbas a beato Benedicto vicesimus sedit annis 6. Hic ut ¹²⁸¹ supra jam diximus (c. 44), de præpositura hujus monasterii apud Teanum abbas effectus, post ¹²⁸² biennium (*an.* 886) (477) cœpit paulatim restaurare monasterium domini Salvatoris quod a Saracenis incensum superius diximus ¹²⁸³. Fuit ¹²⁸⁴ autem temporibus Aionis ¹²⁸⁵ principis Beneventani, et Stephani quinti papæ, et successoris ejus Formosi. Quem (478) videlicet Formoso, Stephanus papa qui ei successerat de sepulcro suo extrahi abicique mandavit; cunctasque ipsius ordinationes irritas esse statuit, pro (479) eo scilicet quod cum Ostiensis episcopus esset, contra canonum sanctorum ¹²⁸⁶ decreta apostolicam sedem usurpaverat ¹²⁸⁷.

46. Sub ¹²⁸⁸ hoc abbate ablata est in hoc monasterio terra illa quæ nuncupatur Brezze ¹²⁸⁹ prope Capuam, quod est pratium magnum et silva, a quodam Castulo, ejusdem loci habitatore. Hermefrid ¹²⁹⁰ quoque civis Asculanus vir dives, subdiaconus officio, obtulit se ipsum per capillos capitis sui præposito nostro ¹²⁹¹ nomine Wamelfrid ¹²⁹², cum omnibus nino mobilibus et immobilibus suis de partibus illis. Quidam etiam Ingius nomine de Benevento expeditionem Rome facturus, obtulit huic sancto cenobio de ¹²⁹³ rebus suis curtes tres, unam in ¹²⁹⁴ loco qui dicitur Turri, aliam in ¹²⁹⁵ loco qui dicitur Murece, aliam vero in loco qui ¹²⁹⁶ vocatur Mattici, cum universis finibus ac pertinentiis illarum. Sed et ¹²⁹⁷ Walamir quidam ejusdem civitatis indigena se ipsum in hoc loco ad monachatum tradens, obtulit in ecclesia sancti Benedicti Benevento quæ ¹²⁹⁸ dicitur ¹²⁹⁹ Ad xenodochium, cella hujus cenobii, curtem unam magnam in finibus de Ariano (480), loco qui dicitur Tricium, cum omnibus ex integro pertinentiis ¹³⁰⁰ curtis ipsius. Eodem ¹³⁰¹ tempore Athanasius ¹³⁰² Neapolitanus episcopus manifestavit se monasterio huic de obedientia nostra in Casa Gentiana, ut nullam ibi potestatem neque ipse neque successores sui ulterius ¹³⁰³ habeant, vel licentiam in ea ali-

VARIE LECTIONES.

¹²⁶⁶ monastica 4. ¹²⁶⁷ Yselgarda ed. ¹²⁶⁸ sancto ed. ¹²⁶⁹ add. 4. ¹²⁷⁰ Moscufo 2. ¹²⁷¹ Galvanico 2. ¹²⁷² fossato ed. ¹²⁷³ Rosiale 3. Rosicelle 4. ¹²⁷⁴ terre ed. ¹²⁷⁵ Curte ed. ¹²⁷⁶ cartello Casa ed. ¹²⁷⁷ Saiano 3. ¹²⁷⁸ Civitate 3. ¹²⁷⁹ s. lib. n. ad c. nonnullis conc. ed. ¹²⁸⁰ hinc 1. pergit ¹²⁸¹ ut — effectus *desunt* 1. ¹²⁸² p. b. add. 1b. ¹²⁸³ Hinc 1. pergebat: Sed occulto Dei judicio monasterium quo in Teano fratres degere cœperant non multo post igne exustum est; ubi videlicet *quibus deletis sequentia ad cap. 48. amandavit, cetera de hoc abbate in marg. non uno tempore addidit.* ¹²⁸⁴ Fuit etc. add. 1b, sed in fine hujus abbatis. ¹²⁸⁵ t. supradicti Stephani papæ, et 1b. ¹²⁸⁶ c. sanctorum can. 1b. c. sacrorum can. ed. ¹²⁸⁷ invaserat 1b. ed. cujus videlicet corpus dum huic illucque crebrius jactaretur, etiam sanguis de eo fluxit. — Ragemprandus add. 1c. ¹²⁸⁸ Sub. — monaste *abscessa* 1b. *Totum fere caput omisit* 1. ¹²⁸⁹ Brizze 1b. (?) Preze 4. ¹²⁹⁰ Hermefrid 3. ¹²⁹¹ suo 4. ¹²⁹² Walmelfrid 2. Gualmelfrid 3, Guamelfrid 4. ¹²⁹³ c. res suas, id est curtem, u. 1b. ed. ¹²⁹⁴ de 1b. ed. ¹²⁹⁵ de 1b. ed. a. vero in 4. ¹²⁹⁶ q. v. add. 4. ¹²⁹⁷ et — Gaitrudæ *desunt* 1. v. *supra*. p 612. n. t. ¹²⁹⁸ ubi ed. ¹²⁹⁹ deest 4. ¹³⁰⁰ r. i. c. i. ed. ¹³⁰¹ p. Huic — pertinentibus. Eodem — rediret. ed. *inverso ordine.* ¹³⁰² Anathasius 3. ¹³⁰³ add. 4.

NOTE.

(474) Pescara.
(475) Tavo, Salinum inffit.
(476) Podium est collis, Ital. *poggio*, Gall. *puy*.
(477) Ex Erch. c. 61.
(478) E Chron. S. Bened. SS. III, p. 204. Sed ante Formosi pontificatum Ragemprandus ei suc-

cessit.

(479) Hoc de suo noster inseruit, minus recte; cum Portuensis episcopus fuerit.

(480) Non multum distat a Benevento, versus Orientem.

quem ordinandi, vel conditionem ponendi; sed sicut A antiquitus nobis pertinuit, ita deinceps in nostram ¹⁴⁰⁴ ex integro potestatem et ordinationem rediret. Huic abbati Adelmarius quidam Capuanus vendidit integram curtem suam in loco Angleua prope ecclesiam Sancti Vincentii nobis pertinentem, cum campis et silvis et pratis et terris omnibus ad ipsam curtem pertinentibus. Per idem tempus Laurentius diaconus et monachus noster, præpositus monasterii sanctæ Mariæ de Cingla ¹⁴⁰⁵, fecit concambium cum quodam Landoario Capuano de quibusdam terris in Calvo (481) et Calinulo, cum licentia scilicet ¹⁴⁰⁶ et consensu præfati abbatis Angelarii ¹⁴⁰⁶ et Radelchisæ ¹⁴⁰⁷ abbatissæ. Idem quoque fecit et Johannes sacerdos et monachus, ac præpositus præfati monasterii Cinglensis ¹⁴⁰⁸ de quibusdam aliis B terris eidem Landoario, per licentiam nichilominus et consensum abbatis ¹⁴⁰⁹ ejusdem, et abbatissæ Gairudæ.

Defuncto ¹⁴¹⁰ interea Teanensi episcopo prædictus abbas in eadem civitate a clero et populo electus et ordinatus est; ubi etiam et defunctus est et sepultus, die ¹⁴¹¹ Nonarum Decembrium (482).

RAGEMFRANDUS primo et vicesimo loco in ¹⁴¹² præfato Teanensi monasterio abbas electus (an. 889), sedit annis 9, mensibus ¹⁴¹³ 10. Qui videlicet ¹⁴¹⁴ Johannem papam nonum, ut sibi more prædecessorum suorum privilegium faceret petiit et accepit (an. 889. *Mart.*) (483).

47. Hoc ¹⁴¹⁵ (484) præside Adelgarius quidam nobilis de ¹⁴¹⁶ Teano obtulit beato Benedicto ¹⁴¹⁷ cum oblationibus Herchempertum filium suum, docilis utique ¹⁴¹⁸ ingenii puerum. [*Erch.* 61, 69, 65, 66.] Quo tempore Grecis ac ¹⁴¹⁹ Neapolitanis Capuam obsidentibus (an. 886), idem Herchempertus cum aliis septem fratribus a Teano Capuam tendens, juxta Anglenam ¹⁴²⁰ omnes a Grecis exequitati pariter ¹⁴²¹ atque expoliati sunt, et eorum ¹⁴²² famuli capti; et famulis quidem argento redemptis,

et equis ¹⁴²³ quinque solummodo recollectis: ipse solus sicut idem de se refert cum magistro suo pedes remansit, sicque civitatem intravit. Post hæc cum Atenulfus ¹⁴²⁴ gastaldatum adeptus omnia que juris nostri monasterii in ¹⁴²⁵ terra Capuana erant fratribus abstulisset (an. 887, *Jan.*), præfatus Herchempertus ¹⁴²⁶ Romam hac de re ad ¹⁴²⁷ Stephanum papam transmissus est; a quo videlicet et apostolicam benedictionem fratribus detulit, et privilegium ¹⁴²⁸ cænobio obtinuit, et prædicto ¹⁴²⁹ Atenulfo commonitorias litteras ut universa quæ abstulerat ¹⁴³⁰ protinus redderet, nisi excommunicationis vellet subire sententiam attulit. Quas ille suscipiens paruit ¹⁴³¹, et omnia quæ nobis abstulerat ex integro restitui jussit. Hic etiam Atenulfus eidem pape Stephano jam dudum * suggesserat ut si ei contra Saracenos Gariliani ¹⁴³² degentes ferret auxilium, ipse et Cajetanos ¹⁴³³ omnes quos nuper ceperat redderet, et fidelitatem ¹⁴³⁴ ei firmissimam faceret; sed ¹⁴³⁵ quia papa nequivit implere quod ille petiverat ¹⁴³⁶, neque ipse quoque fecit quod pape mandaverat. Theophilactus etiam ¹⁴³⁷ stratigo hisdem ¹⁴³⁸ diebus a Bari Teanum cum exercitu veniens, eosdem Saracenos nisus est aggredi: sed nil præsumens ad propria repedavit.

* Per Maionem abbatem sancti Vicentii *add.* 2.

Hic ¹⁴³⁹ abbas concessit Agelrudæ augustæ quæ fuit mater Lamberti regis, libellario more diebus tantum vitæ ipsius duas cellas hujus monasterii cum omnibus rebus suis in finibus Lombardiæ; unam in loco qui dicitur Laude (485), et alteram in Persiceta (486): unde per singulos annos mittebat illi eadem augusta census gratia tres libras argenti, Fecit etiam libellum Gofrido cuidam Marsicano de ecclesia ¹⁴⁴⁰ Sancti Gregorii in Serviliano ¹⁴⁴¹ cum servis ancillis et omnibus pertinentiis ¹⁴⁴² ejus in eodem comitatu Marsorum; pro quo annualiter recipiebat census tritici modios ¹⁴⁴³ 15 totidemque de vino, et pisces centum in mense Octobri. Per

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁰⁴ nostra e. i. potestate et ordinatione *ed.* ¹⁴⁰⁵ Cingula 3. ¹⁴⁰⁶ s. et *desunt ed.* ¹⁴⁰⁷ Radelchisæ 3. ¹⁴⁰⁸ m. de Cingla *ed.* ¹⁴⁰⁹ c. ejusd. a. Angelarii et *ed.* ¹⁴¹⁰ Prædictus autem abbas non multipost defuncto T. e. ibidem episcopus factus est. ubi 1^b. P. a. a. n. m. d. his diebus ep. ecclesiæ Teanensis, in eadem *ed.* ¹⁴¹¹ s. Nonis Decembris 1^b. *ed.* ¹⁴¹² l. abbas el. in eodem m. T. 1. *ed.* ¹⁴¹³ m. 10. *add.* 1^b. ¹⁴¹⁴ Q. tamen I. 1. Q. v. abbas I. *ed.* ¹⁴¹⁵ Sub his diebus A. etc. usque ad finem cap. *add.* 1^b. *omisit* 1^b. ¹⁴¹⁶ de T. *deest* 1^b. 2. ¹⁴¹⁷ B. apud Teanum c. 1^b. *ed.* ¹⁴¹⁸ *add.* 4. ¹⁴¹⁹ cam 1^b. ¹⁴²⁰ *deest* 4. ¹⁴²¹ e. et exp. p. s. 1^b. *ed.* ¹⁴²² et f. e. c. 1^b. *ed.* ¹⁴²³ et q. e. rec. 1^b. 2. ¹⁴²⁴ Atenulfus 1^b. 2. ¹⁴²⁵ m. erant in t. C. 1^b. *ed.* ¹⁴²⁶ ad Angelario abbate *add.* 1^b. ¹⁴²⁷ ad venerabilem p. S. t. et ap. 1^b. *ed.* ¹⁴²⁸ p. sancto c. 1^b. *ed.* ¹⁴²⁹ et supradicto gastaldeo c. 1^b. 2. ¹⁴³⁰ stulerat p. r. n. e. *abscesa* 1^b. ¹⁴³¹ paruit — jussit *abscesa* 1^b. ¹⁴³² Gariliano residentes 1^b. *ed.* ¹⁴³³ Gaiet. *ed.* ¹⁴³⁴ et ei f. 1^b. *ed.* ¹⁴³⁵ sed — mandaverat *abscesa* 1^b. ¹⁴³⁶ petierat *ed.* ¹⁴³⁷ quoque 1^b. ¹⁴³⁸ hisdem — repedavit *abscesa* 1^b. ¹⁴³⁹ hæc in marg. *addit* 1^b. et post remansit p. 615. l. 8. *collocat.* ¹⁴⁴⁰ de Sancto Gregorio 1^b. *ed.* ¹⁴⁴¹ reliqua *abscesa* sunt 1^b. *sed tot verba ibi scripta fuisse non possunt.* ¹⁴⁴² o. omnino rebus ac p. *ed.* ¹⁴⁴³ modia 15 et 15 modia de 2.

NOTÆ.

(481) Calvi.
(482) *Non. Dec. ob. Angelarius sacerdos et abbas hujus loci.* Cod. Cas. 47.

(483) Exstat in Reg. Petri Diac. n. 5. *Scriptum per manum Leonis scriniarii s. R. e. in mense Martii indict. II. ANO.*

(484) Imo Berthario. Et sub Angelario abbate, cui

dum præpositus esset, oblatum esse videtur, hæc noster Primo scripsit. Sed cum incendium quoque monasterii sub Angelario retulisset, hoc corrigens Herchempertum simul loco suo movit.

(485) *Lodi.*

(486) V. cap. 54. et VI, 18.

hos dies Sichelfrid quidam Capuanus (487) reddidit A huic monasterio inohitam (488) curtem de Patenaria 1444, quam avus ipsius 1445 a Bassacio abbate per convenientiæ scriptum receperat.

48. Jam 1448 septimus abbatibus hujus annorum circulusolvebatur (an. 896), cum incomprehensibili Dei judicio monasterium quo in Teano fratres degere cœperant, ab igne crematum est 1447; ubi etiam et regula quam beatus Benedictus manu sua scripserat 1448, nec non et sacci in quibus 1449 eidem patri sanctissimo cœlitus escæ delatæ sunt: insuper et plurima 1450 cœnobii munimina atque præcepta a singulis imperatoribus, ducibus 1451, atque principibus eidem monasterio collata, pariter 1452 incensa sunt. Inter quæ etiam præcepta 1453 de Casa Gentiana simul sunt ab igne consumpta (489). Namque temporibus Johannis abbatis, qui tertius 1464 ab isto fuit, cum die quadam antea eundem venerabilissimam patrem 1465 ortum fuisset inter fratres colloquium, a quibus principibus prædicta Casa Gentiana huic monasterio concessa fuisset, quidam Malo presbyter atque grammaticus, homo senex et verax 1466, hoc exinde se nosse certo certius affirmabat: Aiebat namque 1467: *Sicut recolō, inquit, me legisse in tribus præceptis donationum quæ fuerunt in scrinio domni Angelarii abbatis: in primis Gisulfus dux concessit 1468 in monasterio sancti Benedicti territorium Gentianæ; postea vero Arichis princeps concessit 1469 in hoc eodem monasterio partes majores ibidem in Gentiana. Iterumque Grimoaldus 1470 filius ejus 1471 concessit sanoto Benedicto omnia domnicalia sua 1472 cum servis et ancillis, in eodem loco Casæ Gentianæ; et cellam sancti Agapiti, et multa 1473 alia quæ nunc non recordor. Simul etiam in eisdem præceptis continebatur donatio eorundem 1474*

principium de portu Trajectensi, et Vulturvensi: non et de piscaria Lesinensi. Hæc, inquit, omnia ego legi, et in aliis cartis 1475 renovari ex jussione ejusdem abbatis Angelarii. De supradicto itaque incendio Teanensis monasterii, quidquid a fratribus de thesauro ecclesiæ potuit quomodolibet eripi, in episcopo ejusdem civitatis repositum est. Unde 1476 postmodum non parva ejusdem thesauri pars fertur in ipsa ecclesia remansisse. Obiit 1477 autem supradictus abbas 8 Idus Novembris.

49. Circa 1478 (490) hæc tempora (an. 899, Nov. 6.) Symbaticus 1479 patricius veniens a Constantinopoli obsedit 1478 Beneventum per tres 1477 circiter menses, cepitque illam 15 Kal. Novembris (Oct. 18), anno Domini 891. Completis 1478 a Zottone primo duce Beneventi trecentis et triginta annis; per cujus videlicet temporis spatium Langobardorum tam duces quam principes eandem civitatem tenuerant. Hic 1478 Symbaticus cum esset imperialis protospatharius et stratigo Macedoniæ 1474, Traciæ, Cephalonis atque Langobardiæ, entilma fecit (an. 892. Jun.) prædicto abbati de monasterio sanctæ Sophiæ de Benevento, et sancte Mariæ de Cingla, et sancte Mariæ de Plumbariola 1475, terribiliter ex parte imperatore præcipiens, ne quis esset qui in causis a possessionibus prædictorum cœnobiorum Casinensi cœnobio pertinentium 1476 aliquam aliquo modo molestiam seu violentiam inferre presumeret. Quod si aliquis in eis delinqueret, iram imperatoriam pro certo se experturum sciret. Post hunc 1477 Symbaticum, dominatus est Beneventi Georgius patricius (an. 892) (491). Qui cum annis tribus et novem mensibus eam 1478 tenuisset (492), veniens Guido 1479 dux 1480 et marchio, expulit inde Grecos (an. 895, Aug.), et præfuit ibi annis ferme 1481 duobus;

VARIÆ LECTIONES.

1444 c. in loco Patenara 2. 1445 a. ejus a B. a. p. scr. c. retinebat ed. 1466 ita correxi. Nam 4. Hujus (autem add. ed.) abbatibus septimo anno, ind. 14. (i. q. deest 3.) m. quo in T. f. d. c. occulto Dei judicio ab i. 1^b. ed. Hujus — insuper et add. 1^b. cf. p. 612. n. m. 1447 est cum omnibus opibus suis; ubi 1^b. 2. 1448 conscripserat 1^b. ed. 1449 q. jussu Dei cœlitus eidem p. Benedicto e. d. s. 1^b. ed. 1450 plurima etc. usque ad finem cap. ab Angelario abb. huc transtulit 1^b. p. hujus e. m. plurima quoque pr. donationum a s. 1. ed. 1451 add. 1^b. 1452 add. 4. 1453 p. quæ de C. G. facta fuerant, pariter sunt 1. ed. 1454 q. postmodum quartus ab hoc Angelario f. 1. q. t. ab hoc Ragemprando f. 1^b. ed. 1455 v. abbatem exortum 1. ed. 1456 veracissimus 1. ed. 1457 n. præfato domno abbati: Sicut legi inquit in t. p. d. quæ hic f. 1. ed. 1458 c. domno Petronaci abbati in 4. 2. 1459 p. similiter c. Theodemario abbati p. 1. 2. 1460 Grimoald 1. ed. 1461 e. per præceptum donationis c. 1. ed. 1462 add. 1^b. 1463 plurima a. q. modo n. r. Similiter e. 1. ed. 1464 d. ipsorum p. de p. Trajecti, et de portu V. sed et de p. L. 1. ed. 1465 membran 1. 2. m. ego r. ex i. domni Ang. abbatibus 1. ed. 1466 Ubi eodem tempore præfatus abbas Angelarius episcopus ordinatus, in eadem quoque civitate non longe post defunctus est atque sepultus. Nonis Decembris; qua videlicet occasione n. q. e. t. p. in e. Teanensi premansit. Hic abbas etc. ex cap. 47. Obiit a. s. a. o. Id. Nov. 1. Unde p. n. p. e. t. p. in ecclesia ipsa remansit 1^b. ed. 1467 O. a. s. a. o. Id. N. post cap. 50. ponit ed. 1468 His temporibus S. 1. ed. 1469 Sabbaticus 1. corr. 1^b. Ymbat. 3. 1470 C. cepit B. anno 1. corr. 1^b. 1471 p. m. c. t. 1^b. ed. 1472 C. videlicet 330 annis a Z. p. d. B. p. c. t. ed. 1473 Hic — sciret add. 1^b. desunt 1. 1474 M. T. C. a. L. abscisa 1^b. 1475 Plumbariola 3. 1476 subjectorum aliquom. aliquam injustitiam s. v. 1^b. ed. 1477 ita. 1^b. P. quem Sabbat. d. est ibi G. 1. 1478 m. in ea sedisset, v. 1. 2. 1479 Guidego 3. 1480 d. et add. 1^b. 1481 add. 1^b.

NOTÆ.

(487) Cf. c. 24 supra.

(486) I. e. integram.

(489) Grimoaldi tamen donationis apographum saltem servatum esse videtur; cf. supra. c. 14.

(490) Ex Chr. S. Bened. SS. III, p. 201 quibus addit quod e præcepto Symbaticii hausit, servato

in Reg. n. 136, unde edidit Gatt. H., p. 51. Datum est mense junio, indictione 10.

(491) M. Aug. ind. x, entilma dedit Majoni abb. S. Vincentii.

(492) Non Georgius, sed Græci, ut recte dicit Chr. S. Bened.

post hanc Badelohis (an. 897, Apr.) ¹⁴⁸⁷. Deinde præfatus ¹⁴⁸⁸ Atenulfus ex Capuano castaldatu jam comes, cum filio Landulfo, et cæteri deinceps per generationes suas, in ¹⁴⁸⁹ ea principatum tenuerunt per annos circiter centum septuaginta et septem (an. 899) ¹⁴⁹⁰.

*Annis duobus add. 2.

50. Interea ¹⁴⁹⁰ præfatus Atenulfus una cum Neapolitanis ¹⁴⁹¹ et Amalphitanis non parvo exercitu aggregato, Garilianum supra Saracenos venit, et constructo de navibus ponte juxta Trajectum in loco qui Setra vocatur transiens expugnabat eoa. Ibidem ¹⁴⁹² igitur illis consistentibus, quadam nocte dum minus caute suas custodias agunt, repente Saraceni cum Cajetanis ¹⁴⁹³ supereos irruunt, deque illis plurimos sternunt: reliquos usque ad prædictum ¹⁴⁹⁴ pontem B acriter insequuntur. Sed ibi tandem nostris viriliter ¹⁴⁹⁵ resistentibus, Saraceni terga vertere, et suis se castris tueri coguntur ¹⁴⁹⁶.

Leo vicesimus et secundus abbas, similiter apud Teanum sedit annis 15, mensibus ¹⁴⁹⁷ 7 (498): temporibus ¹⁴⁹⁸ papæ Christophori, qui de papatu expulsus, et monachus factus est, nec non et Sergii tertii papæ, a quo idem abbas privilegium de more recepit (494).

51. Adquisivit etiam et a præfato Atenulfo ¹⁴⁹⁹ jam principe præceptum (495) confirmationis omnium oblationum seu concessionum ac possessionum hujus monasterii (an. 902. Mai.), propter ¹⁵⁰⁰ id vel maxime, quod et prius in hoc loco a Saracenis, de quo vero apud Teanum monimina hujus cenobii igne consumpta essent (Jun.). Hujus ¹⁵⁰¹ porro ¹⁵⁰² C abbatibus interventu concessus est ab eodem principe (496) mons sancti Eleutherii in monasterio sanctæ Mariæ de Cingla ¹⁵⁰³, pro pasouis videlicet animalium ipsius loci, nec non et pro lignis faciendis ad diversas utilitates. Fluvius etiam qui dicitur Ete, ab ipso ortu suo usque ad fluvium Vulturnum, et

deinceps ipse ¹⁵⁰⁴ Vulturnum usque in pedem prædicti montis sancti Eleutherii, quemadmodum ad jus palatii pertinuit, ad faciendum in ipsis aquis quicquid eidem monasterio necessarium fuerit. Iste ¹⁵⁰⁵ abbas quinto anno ordinationis suæ (an. 904.) cepit reedificare hoc monasterium, quod videlicet per septem et viginti annos (497) penitus fuerat destitutum.

Hic ¹⁵⁰⁶ Guaimarius ¹⁵⁰⁷ Salernitanus princeps per præceptum (498) concessit (an. 900, Aug.) curtem unam magnam in loco qui dicitur Rota, cum casis et silvis et arbutis, vineis et castanetis ¹⁵⁰⁸, servis quoque et ancillis, et cum omnibus eidem ¹⁵⁰⁹ curtis ex integro pertinentibus. Idem ¹⁵¹⁰ item Guaimarius ¹⁵¹¹ alio præcepto concessit in hoc monasterio medietatem curtis in finibus Sarni, loco vocabulo Lentiaria ¹⁵¹² que fuit cujusdam ¹⁵¹³ Agenardi: cujus videlicet medietatem idem Agenardus jam beato Benedicto obtulerat; cum omnibus ad eandem curtem pertinentibus. Hic ¹⁵¹⁴ fecit libellum cuidam Adelario civi Romano de ecclesia Sancti Benedicti, quæ ibidem nobis antiquitus pertinuit; ea condicione ut quotiens vel abbas vel monachi nostri Romam pro aliqua utilitate perficienda perrexissent, honorabiliter eos ¹⁵¹⁵ in eadem ecclesia reciperet, quandiu ibi remorari necessarium esset, et omni anno pro censu 60. denarios monasterio nostro transmitteret. Defunctus vero est prædictus ¹⁵¹⁶ abbas 16 Kal, Septembris (an. 914, Aug. 17). Uterque autem hic, Ragemprandus videlicet atque Leo, in ipso Teanensi cenobio ubi præfuerunt ¹⁵¹⁷, ubi et defuncti sunt et sepulti.

52. Per ¹⁵¹⁸ idem tempus cerasens præfatus princeps non sine manu valida, et brachio extento Saracenos posse de Gariliano expelli, Landulfum filium suum ad Leonem imperatorem Constantinopolim ¹⁵¹⁹ destinavit: suggerens omnia quæ per tot annos ab Agarenis perpessi fuerant mala, etrans supplicans ut dignaretur quantocius afflictæ ac desolatæ ab

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁸⁸ Adelchis 1. Rachelchis 3. ¹⁴⁸⁹ Deinde At. cum f. L. 1. ¹⁴⁹⁰ in — 177 desunt 1. ¹⁴⁹¹ sex 3. Per idem tempus rex Gallorum Arnulfus ingressus Italiam venit usque Ticinum, cupiens attingere Rotam, sed fame et peste pariter ingruente reverti compulsus est add. 1b. (ex Chr. S. Bened. p. 202.) Inde 1. pergit: Hoc etiam tempore venerunt Ungri (Ungari 1b.) in Italiam anno Domini 899. (ex Ann. Benev.). ¹⁴⁹⁰ Interea — coguntur add. 1b. ¹⁴⁹¹ u. Gregorio duce (d. doest ed.) Neapolitano, nec non et cum A. 1b. ed. ¹⁴⁹² Ibi 1b. ed. ¹⁴⁹³ Gaiet ed. ¹⁴⁹⁴ add. 4. ¹⁴⁹⁵ fortiter 1b. ed. ¹⁴⁹⁶ Obiit autem supradictus abbas 8 Id. Nov. add. ed. v. c. 48. ¹⁴⁹⁷ m. s. add. 1b. hinc 1. pergit: et hic quoque privilegium a Sergio tertio papa recepit: nec non et a primo. At. etc. ¹⁴⁹⁸ t. Leonis imperatoris et p. 2. ¹⁴⁹⁹ p. princ. At. ed. ¹⁵⁰⁰ propter — essent add. 1b. ¹⁵⁰¹ Hujus — fuerit desunt 1. hic 1c. inserit: Hic Waimarius — curtem pertinentibus. ¹⁵⁰² add. 4. ¹⁵⁰³ Cingula 3. ¹⁵⁰⁴ ipsam Vulturnum. ed. ¹⁵⁰⁵ Hic 1b. ed. Hic — destitutum add. 1b. ¹⁵⁰⁶ v. supra not. c. ¹⁵⁰⁷ Waim. 1b. 2. ¹⁵⁰⁸ castaneis ed. ¹⁵⁰⁹ ejusdem ed. ¹⁵¹⁰ Hic idem G. 1b. ed. ¹⁵¹¹ Guaimarius 3. ¹⁵¹² Jentiaria 3. ¹⁵¹³ add. 4. ¹⁵¹⁴ Hic — transmitteret desunt 1. ¹⁵¹⁵ p. desunt 1. a. ¹⁵¹⁶ u. commorati sunt 1. ed. ¹⁵¹⁷ totum caput add. 1b. ¹⁵¹⁸ Constantinopoli 1b. ed.

NOTE.

(493) Erravit noster dum tempus accuratius indicare vellet, nam in 15 annis quos Leoni attributos invenit, ultimus pro integro computatus fuit. Sedit an. 14, m. 7, ut ex chartarum documentis constat.

(495) In Regest., num. 7 exstat Sergii privilegium Leoni abbati de ordinandis clericis a quocumque mallet episcopo. Ana.

(495) Ap. Gatt. Acc. p. 44, e Regesto.

(496) Ibi. ex originali.

(497) Ita Leo in eod. autographo manu sua scripsit, ut culpam erroris in librariorum retorqueere non liceat.

(498) Quod e Reg. edidit Gatt. Acc. p. 43. Roderis nepos Rodelchisæ, uxoris Adalferii Rofrid, curtem propter conjugationem contra principem amiserat. Rota in vicinia S. Severini sita fuit. Sarni fl. et oppidum in radicibus Vesuvii montis invenies.

eisdem Saracenis patriæ subvenire; atque ut ¹⁵¹⁵ illos de Gariliano valeat ¹⁵¹⁶ extirpare, auxilium exercitus sui non dedignetur illi transmittere. Quem imperator et ¹⁵¹⁷ honorifice satis recepit, et cuncta quæ suggererat benigne se impleturum spondit. Cum interim prædicto Atenulfo defuncto apud Capuam (an. 910), Landulfus, impetrata ab augusto licentia, revertitur, atque a fratre Atenulfo multo cum honore recipitur. Imperator autem suæ sponsonis non immemor, Nycolaum patricium cui Picingli cognomen erat ¹⁵¹⁸, consequenter ad has partes cum valida Grecorum manu transmisit, eique ut Saracenos Gariliani ¹⁵¹⁹ degentes, funditus deleret ¹⁵²⁰, mandatis augustalibus imperavit. Veniens igitur prædictus patricius, efortitudine valida et multa ¹⁵²¹ prudentia præditus, eos primum quos familiares sibi ac fœderatos Saraceni habebant, id est Gregorium ducem Neapolitanorum ¹⁵²², et ducem Cajetæ Johannem, patriciatu illis honorem ab augusto deferens, ab eis disjungere studuit; deinde conjunctus prædictis fratribus Landulfo et Atenulfo principibus ¹⁵²³; advocato etiam Guaimario principe Salernitano, Apulis quoque et Calabria omnibus transmarino exercitui additis, castra super Saracenos juxta Garilianum ex ista parte metatus est (an. 916). Quo cognito papa Johannes decimus ¹⁵²⁴ qui triennio ¹⁵²⁵ ante (an. 914, Jan.) ex episcopatu Ravennate Romanam sedem invaserat, et ¹⁵²⁶ ipse una cum Alberico ¹⁵²⁷ marchione (499), cum valida pugnatorum manu adveniens ¹⁵²⁸, ex altera nichilominus parte cedit; et ita illos ¹⁵²⁹ hinc inde per tres menses continuos obsidentes ¹⁵³⁰ ad extremam ultimam perduxerunt. Cumque jam Saraceni fame nimia laborarent, neque ullo modo ¹⁵³¹, ullo umquam ingenio se evasuros nostrorum manus sperarent, ipsamque jam mortem præ oculis cernerent, consilio tandem supradictorum ¹⁵³² ducum Gregorii atque Johannis, omnes domos suas incendunt; sicque facto unanimiter impetu fugientes, per montes silvasque proximas disperguntur (Aug.). Quos nostri

A instantius persequentes, vix paucissimis aliquot ¹⁵³³ de tanta multitudine evadentibus, omnes interemerunt, atque hoc modo auxilio et misericordia Dei funditus de partibus isti eliminati ¹⁵³⁴ sunt, anno incarnationis Dominicæ nungentesimo quintodecimo, indictione tertia (500), mense Augusto. Per ¹⁵³⁵ omnia benedictus Deus.

JOHANNES abbas vicesimus tertius a beato Benedicto, sedit annis 19 ¹⁵³⁶, mensibus 7.

53. Hic nobilium Capuanorum ortus familia, eo tempore quo præfatus abbas Leo decessit (an. 914, Aug.), archidiaconatus ¹⁵³⁷ officio in Capuana ecclesia fungebatur, religiosus plane ¹⁵³⁸ et valde honestis moribus præditus. Sed cum aliquanto tempore congregatio fratrum ¹⁵³⁹ quæ Teoni consistebat, pastore esset proprio destituta, nec inveniretur inter eos aliquis hujusmodi qui tantæ prælationi videretur ¹⁵⁴⁰ idoneus, tunc ¹⁵⁴¹ Landulfus et Atenulfus principes ¹⁵⁴², cum monachis ineuntes consilium, præfatum archidiaconum adierunt, eumque tam monitis quam precibus, ut prædictæ ¹⁵⁴³ congregationis regimen reciperet compulerunt. Quo tandem annuente, monachus ¹⁵⁴⁴ factus, non multo post a fratribus universis juxta morem electus est ¹⁵⁴⁵, atque a supradicto papa Johanne honorifice consecratus. Ordinatus ¹⁵⁴⁶ itaque abbas cœpit monere fratres, ut relicta ¹⁵⁴⁷ Teano, Capuam habitaturi secum pariter pergerent: quæ ¹⁵⁴⁸ civitas, et ¹⁵⁴⁹ circumpositarum civitatum primaria esset, et in ipsa domini ejusdem patriæ principes habitarent. At ¹⁵⁵⁰ illi obsecundantes ejus imperio, Capuam omnes simul ad ¹⁵⁵¹ habitandum profecti sunt. Verum in eadem civitate monasterium adhuc non erat ædificatum; sed in eo loco ubi nunc constructum esse ¹⁵⁵² conspicitur, juxta portam scilicet sancti Angeli, per parva nimum ¹⁵⁵³ erat ecclesia ¹⁵⁵⁴, ac secus eam altera ¹⁵⁵⁵ nichilominus ¹⁵⁵⁶ parva vilisque domuncula stabat ¹⁵⁵⁷ contexta viminibus, ubi tres tantum aut quattuor fratres vetuli morabantur. Hunc ¹⁵⁵⁸ siquidem locum Maio (501) abbas sancti Vincentii ¹⁵⁵⁹ ad monaste-

VARIE LECTIONES.

¹⁵¹⁵ s. utque i. 1^b s. atque i. ed. ¹⁵¹⁶ valeant 1^b. 2. ¹⁵¹⁷ add. 4. ¹⁵¹⁸ deest 4. consequenter asciscens, cum v. hunc G. m. ad h. p. t. ed. et 1°, nem in 1. abscisa sunt. ¹⁵¹⁹ S. præcipue Gariliano 1°. ed. ¹⁵²⁰ delere suggereret 1^b. ed. ¹⁵²¹ et p. maxima cumulat, e. 1^b. ed. ¹⁵²² Neapolitanum 1^b. 2. ¹⁵²³ p. Capuanis a 1^b. 2. ¹⁵²⁴ deest 1^b. ¹⁵²⁵ q. tunc ex 1^b. q. ex ep. R. tr. ante R. ed. ¹⁵²⁶ ita correxi; et ipsa 4. desunt 1^b. ed. ¹⁵²⁷ Adelberico 3. ¹⁵²⁸ superveniens 1^b. ed. ¹⁵²⁹ eos 1^b. ed. ¹⁵³⁰ o. et ad 4. ¹⁵³¹ u. ingenio, u. u. modo 1^b. ed. ¹⁵³² s. imperatorum ducumque 3. ¹⁵³³ add. 4. ¹⁵³⁴ eliminati — Augusto abscisa 1^b. servavit 1°. ¹⁵³⁵ P. o. b. D. add. 4. ¹⁵³⁶ XVIII et m. 1^b. ed. ¹⁵³⁷ archidiaconi ed. ¹⁵³⁸ r. valde et h. 1. ed. ¹⁵³⁹ monachorum 1. 2. ¹⁵⁴⁰ esset 1. 2. ¹⁵⁴¹ bonæ memoriæ add. 1. del 1^b. ¹⁵⁴² A Capuani p. una cum monachorum consensu c. 1. A. Cap. p. in cons. 1^b. 2. ¹⁵⁴³ ejusdem 1. ed. ¹⁵⁴⁴ a. mox m. f. nec m. 1. ed. ¹⁵⁴⁵ el. atque a domno Job. decimo p. h. c. est 1. el. a. a sup. domno Joh. papa h. c. est ed. ¹⁵⁴⁶ Factus 1. 2. ¹⁵⁴⁷ relicto ed. ¹⁵⁴⁸ Q. videlicet c. 1. ed. ¹⁵⁴⁹ ipsa add. 1. ¹⁵⁵⁰ Qui obs. 1. ed. ¹⁵⁵¹ s. habitaturi 1. ed. ¹⁵⁵² est, i. 1. ed. ¹⁵⁵³ n. et exilis e. 1. ed. ¹⁵⁵⁴ in honore S. B. add. 1. del. 1^b. ¹⁵⁵⁵ deest 1. alia 1^b. ed. ¹⁵⁵⁶ similiter 1. ed. ¹⁵⁵⁷ st. de lignis c. ubi 1. ed. ¹⁵⁵⁸ Hunc — recolligere add. 1^b. ¹⁵⁵⁹ V. nepos videlicet illius, sub quo monasterium ejusdem Christi martyris incensum supra jam diximus, ad m. 1^b. et 2, in quo verba monasterium — diximus exciderunt.

NOTE.

(499) Camerinorum et duce Spolet. v. Di Meo Ann. Neap. ad a. 899.

(500) A. D. 916, Berengario jam imperatore factum esse certum videtur, atque is est Joannis X annus tertius.

(501) Eum noster initio pro nepote Maionis I

habuit, sed postea sententiam mutavisse videtur. Vulturenses Maioni suo æque ac Berihario martyri attribuerunt: quod falsum esse, e chartis monasterii probavit Cl. Muratori ad Chr. Vult. SS II. 2, p. 408.

rium construendum olim a principibus adquisierat, A et eandem quam diximus ecclesiolam ¹⁵⁶⁰ atque domunculam ibi construxerat; sed cum post eum Godelpertus abbas factus fuisset, locutus cum prædicto abbate nostro ¹⁵⁶¹, permissione seu licentia præfatorum principum concambiavit cum eo ipsum locum (*Nov.*), recipiens scilicet pro eo locum alium tantundem ambitus ¹⁵⁶², ubi prius idem Johannes abbas monasterium nostrum ¹⁵⁶³ ædificare statuerat (502), et ¹⁵⁶⁴ consequenter idem ¹⁵⁶⁵ Godelpertus ad principes jam dictos accedens (*Nov.* 16.), adquisivit ¹⁵⁶⁶ alium locum ¹⁵⁶⁷, super ipsum fluvium Vulturum (503): et cepit ibi ædificare monasterium in honore sancti Vincentii, et monachos qui per diversa fuerant ¹⁵⁶⁸ dispersi, inibi congregare, et res atque possessiones ipsius monasterii jam dudum perditas recolligere. Noster ¹⁵⁶⁹ autem Johannes tam propinquorum quam et ¹⁵⁷⁰ amicorum non ¹⁵⁷¹ parvis adjutus solaciis, cœpit nichilominus ¹⁵⁷² in eodem quo diximus loco monasterium in ¹⁵⁷³ honore beati patris Benedicti a fundamentis construere, atque intra non multum tempus magnam pulchramque ecclesiam, nec non et officinas diversis monasterii officii congruas decenter effecit ¹⁵⁷⁴, ibique quinquaginta et eo amplius ¹⁵⁷⁵ victuros regulariter aggregavit. Cujus etiam studio et cura, Dei præcedente gratia factum est ut monasterium ¹⁵⁷⁶ ipsum velociter ¹⁵⁷⁷ allevatum, atque diversis intus et exterius opibus ditatum sit. Fecit siquidem ibi inter cætera idem abbas, codicem missalem ¹⁵⁷⁸ cum tabulis argenteis deauratis ¹⁵⁷⁹. Evangelium quoque opere ¹⁵⁸⁰ simili. Altarium vero in ¹⁵⁸¹ circuitu totum argentosculpto ¹⁵⁸² C vestivit. Crucem etiam pulcherrimam cum gemmis ¹⁵⁸³ ac smaltis ad procedendum fecit. Ceroferaria argentea duo. Urceolum quoque cum aquamanili

(504) suos similiter argenteum. Vascula ærea ¹⁵⁸⁴ ad diversos usus appendentia libras sexcentas. Codices ecclesiasticos totius anni diversos et multos. Planetas pluviales, et albas, nec non dalmaticas, universamque tam in ecclesiasticis quamque et in familiaribus usibus suppellectilem, sufficientissime præparavit.

Eo ¹⁵⁸⁵ tempore satis mirabile signum in eodem monasterio contigit. Nam altare majus ipsius ecclesiæ ab hora diei tertia usque ad mediam fere noctem tantam aquarum abundantiam guttatim instarsudoris effudit omnia ejusdem ¹⁵⁸⁶ altaris madeferent indumenta.

54. Apud Casinum vero post ¹⁵⁸⁷ renovationem totius majoris ecclesiæ, cum aliquot ibi ¹⁵⁸⁸ ornamenta ecclesiastica idem abbas ¹⁵⁸⁹ fecisset, altarium quoque majus in quo ¹⁵⁹⁰ sancti patris Benedicti corpus erat ¹⁵⁹¹ humatum, marmoreis tabulis circumdedit ¹⁵⁹². A præfatis ¹⁵⁹³ etiam principibus Landulfo et Atenulfo præceptum confirmationis totius abbatiæ (505) recepit ¹⁵⁹⁴ (*an.* 925 *Feb.* 23). Nec non et aliud (506) de curte ¹⁵⁹⁵ Petræ Mellariæ cum integro ¹⁵⁹⁶ gualdo et castanieto ¹⁵⁹⁷ omnibusque pertinentiis suis, et ¹⁵⁹⁸ cum 4 aldionibus cum filiis ac filiabus, et universis eorum (*an.* 928, *Apr.* 25). Sciendum ¹⁵⁹⁹ autem quoniam prædictam curtem de Petra Mellaria (507) pro cambio nobis dederunt præfati principes, et receperunt ¹⁶⁰⁰ curtem de sancti Benedicti ¹⁶⁰¹ de Pantano prope Beneventum (508), obtulerunt eam in Sancta Sophia, cella ¹⁶⁰² videlicet monasterii hujus. Hic ¹⁶⁰³ fecit libellum Adelberto filio Rainerii de Rastello, de aliquot curtibus monasterii ¹⁶⁰⁴ hujus in comitatu Mutinensi, fundo qui dicitur Persiceta (509), ad jugera octingenta (510); reddentibus per annos singulos censum solidorum ¹⁶⁰⁵ septem.

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁶⁰ ecclesiam ed. ¹⁵⁶¹ Johanne 1b. ed. ¹⁵⁶² juxta ecclesiam sanctæ Mariæ quæ nuncupatur Landi magistri add. 1b. ¹⁵⁶³ suum 1b. ed. ¹⁵⁶⁴ et — princi *absisa* 1b. ¹⁵⁶⁵ ipse ed. ¹⁵⁶⁶ a. ab eis a. 1b. ed. ¹⁵⁶⁷ l. juxta ipsam civitatem ets. ed. civitatem — recolligere *absisa* 1b. ¹⁵⁶⁸ d. disp. f. congr. ed. ¹⁵⁶⁹ ita 1b. Supradictarum itaque principum ope atque auxilio fretus ac non minimis tam p. 1. ¹⁵⁷⁰ add. 4. ¹⁵⁷¹ n. p. add. 1b. ¹⁵⁷² add. 1b. ¹⁵⁷³ in honorem b. p. B. add. 1b. ¹⁵⁷⁴ fecit ed. ibique — aggregavit add. 1b. ¹⁵⁷⁵ a. monachos v. 1b. ed. ¹⁵⁷⁶ ut i. m. l. ed. quod usque ad id temporis fere nichil fuerat add. 1. det. 1b. *Hic in 1° qual. excidit, usque ad est Franciscus c. 61* ¹⁵⁷⁷ subito 1. ed. ¹⁵⁷⁸ m. unum. c. 1. ed. ¹⁵⁷⁹ d. et gemmis 1. 2. ¹⁵⁸⁰ q. s. o. decoravit 1. ed. ¹⁵⁸¹ undique in c. a. 1. ed. ¹⁵⁸² deest 1. 2. ¹⁵⁸³ s. ac g. *legi 1b. signis positiss jussit* ¹⁵⁸⁴ u. de auricalco vel aere 1. 2. ¹⁵⁸⁵ Hoc 1b. ed. Hoc — madeferent add. 1b. ¹⁵⁸⁶ o. ind. e. a. m. 1b. ed. ¹⁵⁸⁷ p. r. t. m. e. add. 1b. ¹⁵⁸⁸ a. eccl. orn. 1. ed. ¹⁵⁸⁹ i. a. add. 1b. ¹⁵⁹⁰ m. ubi 1. ed. ¹⁵⁹¹ c. h. est 1. ed. ¹⁵⁹² t. albissimis induit 1. ed. ¹⁵⁹³ prædictis 1. ed. ¹⁵⁹⁴ suscept 1. ed. ¹⁵⁹⁵ de petra mellara 1. ¹⁵⁹⁶ add. 1b. ¹⁵⁹⁷ castaneto 1. castaneo 2. ¹⁵⁹⁸ et 4 aldiones et u. e. add. 1b. et 4. a. c. f. ac f. suis eorum 2. et 4 a. c. f. ac f. et u. e. 3. ¹⁵⁹⁹ Sciendum — hujus *desunt* 1. ¹⁶⁰⁰ r. a nobis c. ed. ¹⁶⁰¹ sancti Benedicti *deest* 2. ¹⁶⁰² q. vid. obedientia erat m. h. 2. ¹⁶⁰³ Hic — videbatur add. 1b. ¹⁶⁰⁴ h. m. 1b. ed. ¹⁶⁰⁵ c. septem sol. 4b. ed.

NOTE.

(502) V. instrumentum ea de re factum anno 7 imp. Constantini, 5 patriciatu Landulfi, 5 Athenulfi principis, mense Nov., ind. III, quod exstatin Chr. Vult., p. 415.

(503) 16 Kal. Dec. anno 5 patriciatu domni Landulfi et d. Athenulfi excellentissimorum principum ind. III, ib.

(504) *Aquamanile dicitur vas, super quod cadit aqua qua abluuntur digiti sacerdotum post assumptionem corporis Christi.* Jo de Janua.

(505) Duo ex orig. edidit Gatt. prius brevius Hist. p. 105, alternum amplum Acc., p. 45.

(506) ib., Acc. p. 47. datum eodem die quo confirmatio abbatiæ.

(507) Piedra Molara est vicus prope Teanum.

(508) Cf. cap. 39.

(509) San Giovanni in Persiceta, territ. Bononiensi.

(510) Cf. cap. 47.

Aliam etiam libellum fecit eidem Adelberto de quibusdam possessionibus hujus loci in fundo Adili: quique Adelbertus postmodum obtulit (*an.* 998, *Dec.*) scripto 1006 anno (511) in hoc monasterio aliquot alias eurtas suas, quæ in eodem fundo Adili (512) tunc ei 1607 pertinere videbantur. Obiit autem præfatus 1608 abbas pridie Kal. Aprilis (*an.* 934) (513), et apud Capuanum monasterium decenti sepultura reconditus. Circa 1609 hos dies depositus 1610 est a Romanis supradictus papa Johannes in vasor apostolicæ sedis, et Leo sextus in 1611 ea est ordinatus (*an.* 928. *Mart.*).

ADELPERTUS vicesimus quartus abbas, sexto die post 1612 sui prædecessoris obitum ab universis fratribus ordinatus, sedit annis 9, ibique apud Capuam et commoratus est et defunctus. Fuit 1613 autem temporibus Stephani 1614 septimi papæ, et Johannis papæ undecimi, qui fuit filius Sergii papæ (514).

* anno Domini 934. *add.* 2.

35. Quarto 1615 abbatis hujus anno 1616 (*an.* 937), venientes innumerabiles Ungari super Capuam, omnia in circuitu ipsius vastaverunt 1617 ac depredati sunt. Similiter etiam Beneventi facientes 1618, et Sarnum ac Nolam, cunctamque Liburiam discurrerunt et devastantes, cum 1619 nullus inveniretur qui tantæ multitudini resistere posset, iterum Capuam reversi per 12 dies in campo Galliano commorati sunt. Quo 1620 videlicet tempore cum 1621 multos de nostris hominibus captivassent, non pauca in eis redimendis expendimus, quorum hæc summa est. Coronam (515) de 1622 argento magnam cum catenis argenteis. Turibulum 1623 argenteum de auratum. Pocula argentea 4. Coclearia de 1624 argento tria 1625 pondō 1626 libre unius. Tarenos (516) 20.

A Planetam diarodinam (517) de bizanteis 15; altam 1627 cum listis argenteis de byzanteis 16, et aliam cum leonibus. Urnas (518) de pallio 4 1628, longitudinem 1629 passuum 4, latitudinem 1630 palmorum trium. Pannum de altaris 1631 diarodinum de bizanteis 16 1632. Tapeta optima 16 pro bizanteis 67. Pannum admasurum (519) pro bizanteis 8. Hostiales (519) 3 pro bizanteis 13. Castaneas 1633 (520) duas pro bizanteis 8. Pulvinaria sericea tria pro bizanteis 10. De hinc victoria tanta elati, et præda tam magna onesti, Marsorum regionem Ingressi ceperunt 1634 similia facere incendentes ac depopulantes universa. Omnipotentis itaque nutu et 1635 auxilio Marsi ac Peligni simul convenientes, positis insidiis in 1636 locis artissimis, irruerunt viriliter 1637 super eos, et universos fere interficientes, ingentem nimis prædam in auro et argento ac 1638 palliis 1639 nec non et diversi generis animalibus, de illorum manibus extorserunt. Quotquot autem illorum evadere Marsorum gladios potuerunt, fuga dilapsi in sua reversi sunt.

36. Huic 1640 abbati Johannes consul et dux Neapolitanorum suo præcepto confirmavit atque concessit ecclesiam sancte Cecilie intra Neapolim sitam in platea quæ cognominatur Palmarum (521), antiquitus 1641 huic nostro monasterio pertinentem, cum universis omnino pertinentiis ejus. Nec non 1642 et cellam sancti Severi in Surrento, cum omni pariter substantia ac pertinentia ipsius; sed et cellam nostram de Casa Gentiana, cum gualdo, et terris, et silvis, et omnibus omnino nobis in eodem territorio pertinentibus; et ut in tota civitate Neapoli nullum plateaticum sive portaticum nostrum monachi aliquando darent. Eodem 1643 tempore Agelmundus quidam nobilis de Vicalbo (522), obtulit huic mo-

VARIE LECTIONES.

1606 per scriptum in 1b. *ed.* 1607 t. possidere videbatur 1b. 2. 1608 p. a. *add.* 4. 1609 Circa — ordinatus desunt 1. 1610 expulsus 2. 1611 in ea est *add.* 4. 1612 p. depositionem s. p ab 1. *ed.* 1613 Fuit — Sergii papæ *add.* 1b. 1614 St. VII. et desunt 1b. 1615 totum caput *add.* 1b. 1616 indictione decima *add.* 1b. 2. 1617 v. ac *add.* 4. 1618 fecerunt, usque Sarnum ac Nolam discurrerunt, et devastantes omnia, cunctamque L. peragrantes 1b. *ed.* 1619 cum — posset desunt 1b. 2. 1620 Quo — bizanteis 10, *add.* 1c. 1621 t. m. de n. h. captivos duxerunt; in quibus recolligendis multa e. 1c. 2. *ed.* 1622 C. magnam cat. arg. 4. 1623 Pocula a. q. Turib. a. d. C. 1c. *ed.* 1624 C. argentea *ed.* 1625 tres 1c. 1626 penso 1c. 2. 1627 a. planetam c. l. a. de b. s. Aliam planetam c. 1c. *ed.* 1628 deest *ed.* 4. 1629 longitudine 1c. *ed.* 1630 latitudine 1c. *ed.* 1631 P. altaris 1c. de altare *ed.* 1632 b. 67. Pannum a. 4. 1633 astaneas 2. 1634 i. s. f. c. 1b. *ed.* 1635 et a. *add.* 4. 1636 in l. a desunt 1b. 2. 1637 *add.* 4. 1638 deest 1b. *Reliqua post palliis abscisa sunt* 1b. 1639 p. ac tapetis n. 2. 1640 *Et hoc caput add.* 1c. *itu ut primo loco ponat*: Sub hoc — Larino; sequantur; Huic — darent. 1641 tiquitus — monasterio abscisa 1c. 1642 Sed. 4. 1643 Eodem — Sclavi desunt 1.

NOTE.

(511) Quod ex orig. dedit Gatt. H. p. 107. Vir ille longævus professus est *lege vivere Romana et habitare in comitatu Repense*. Sed nescio an verum viderit Cl. Tiraboschi *Hist. nonant.* I, p. 447 cum libellum illum a Joanne III non I factum fuisse conjiceret.

(512) In fundo quod vocatur Casale, comitatu Mutinense in Adile.

(513) Ita etiam Ann. Casin. Mon. SS. III, p. 172.

(514) Cf. Liutpr. II, 48. Stephanus VII, a D. 930, mortuus est.

(515) Sc. cereis sustinendis aplam.

(516) moneta aurea, quam a Tarento nomen traxisse putat Ducaugius.

(517) I. e. coloris rosei.

(518) Pro orla seu orula, limbus. DUCANG.

(519) Hæc OEdipum suum exspectant.

(520) Quæ infra II, 102, ostiaria ostia ædium sacrarum appendenda. DUC.

(521) Ubi nunc est ecclesia Sanctæ Mariæ Palmarum. ANO.

(522) V. infra II, 6.

nasterio curtem suam quæ dicitur de Pranduli, cum omnibus pertinentiis ejus; aliamque curtem in Patenara cum vineis, et pratis, omnibusque pertinentiis suis. Nec non et omnia quæ illi jure hæreditario pertinebant, tam in civitate Sorana quam et in castello quod ¹⁶⁴⁴ dicitur Solavi (523). Sub hoc abbate (524) Johannes præpositus sancti Liberatoris fecit libellum de rebus hujus monasterii apud Marchiam in manupello ¹⁶⁴⁵ (525) et Oliveto, et Turri, et in diversis ¹⁶⁴⁶ aliis locis pro quibus recepit solidos ducentos, et centum modios ¹⁶⁵⁷ terræ in villa Gallejani ¹⁶⁴⁸ (526). Similiter etiam et Garipertus præpositus diversarum per Marchiam cellarum ab hoc abbate ordinatus, fecit libellum de quibusdam casis nobis pertinentibus in Larino (527). Hic ¹⁶⁴⁹ idem ¹⁶⁵⁰ abbas fecit libellum cuidam Grimoaldo de Camerino de cunctis ¹⁶⁵¹ rebus hujus monasterii quæ sunt in pertinentia Termulensi, intra Bifernum videlicet et Asinaricum fluvios, et villa de Guilliolisi, et mare; receptis ad præsens pro pretio solidis centum, pro censu vero annuali solidis octo.

BALDOINUS ¹⁶⁵² abbas ¹⁶⁵³ quintus ¹⁶⁵⁴ et vicesimus a beato Benedicto (an. 942). Fuit ¹⁶⁵⁵ temporibus prædictorum principum Landulfi et Atenulfi, et fratris ejus Landulfi. Iste recepit privilegium a domno Marino papa secundo (528) de consuetudine monasterii hujus ¹⁶⁵⁶ (an. 944, Jan. 21).

57. Hujus ¹⁶⁵⁷ papæ temporibus Sico episcopus Capuanus homo ¹⁶⁵⁸ utique et sæcularis et inlitteratus, contra divina humanaque statuta agere non formidans, ecclesiam Sancti Angeli in ¹⁶⁵⁹ loco qui antiquitus ad arcum Dianæ (529) appellabatur ¹⁶⁶⁰, nunc vero nuncupatur ¹⁶⁶¹ Ad formam (530), quam videlicet ¹⁶⁶² prædecessor ipsius monacho nostro ad

A monasterium ibi construendum jam dudum concesserat, violenter auferens, cuidam diacono suo in beneficium tradidit ¹⁶⁶³. Quod cum auribus prædicti venerabilis papæ Marini per eundem monachum relatum ¹⁶⁶⁴ fuisset, apostolicæ mox auctoritatis litteras episcopo præfato transmisit (531); quibus acriter in illum invecus, et de canonum ignorantia et de incitia litterarum, et de familiaritate sæcularium, quin ¹⁶⁶⁵ etiam et de temeraria ¹⁶⁶⁶ transgressione ¹⁶⁶⁷ constitutorum prædecessoris sui eum distriote redarguit. Mandat etiam, ut absque ¹⁶⁶⁸ aliqua mora, præfata ecclesiam monacho illi restituat, utin ea sicut ab antecessore suo sub anathematis etiam obligatione depositum fuerat, monasterium fiat; quod videlicet monasterium, tam ab ipsius episcopi, quam et ab omnium ¹⁶⁶⁹ sibi succedentium ex tunc et ¹⁶⁷⁰ deinceps inquietudine ac molestia liberum, sub custodia et potestate monasterii sancti Benedicti, quod tunc in Capua erat perpetuo permanurum constituit; diaconum vero illum cui prædictus episcopus eandem ecclesiam concesserat, præter in servitio altaris, ab omni prorsus ¹⁶⁷¹ ejusdem episcopi consortio privatum esse percensuit. Quod si omnibus his aliquatenus inobediens esse ¹⁶⁷² præsumeret, sacerdotali se honore privatum ex ¹⁶⁷³ tunc, et excommunicationis vinculo innodatum sciret ¹⁶⁷⁴.

58. Per ¹⁶⁷⁵ (532) idem tempus cum monasterium sanctæ Sophiæ de Benevento principum violentia ¹⁶⁷⁶ ab hoc cœnobio subtractum esset ¹⁶⁷⁷, hic idem abbas ostensis Romanorum pontificum regumque præceptis, qui prædictum monasterium in hoc loco firmaverant, recollectit protinus ¹⁶⁷⁸ illud, et sub monasterii ¹⁶⁷⁹ hujus ditione redegit. Sed ¹⁶⁸⁰ cum non multo post a suprascripto papa Romæ evocatus

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁴⁴ qui ed. ¹⁶⁴⁵ Manupello 3. ¹⁶⁴⁶ a. d. l. 1c. ed. ¹⁶⁴⁷ modia de terra 1c. ed. ¹⁶⁴⁸ Guaielani 3. ¹⁶⁴⁹ Hic—octo desunt 1. ¹⁶⁵⁰ ipse ed. ¹⁶⁵¹ omnibus ed. ¹⁶⁵² hinc pergit. 1. ¹⁶⁵³ genere Francus add. 1, 2. ¹⁶⁵⁴ vic. quintus 1. ed. ¹⁶⁵⁵ Fuit—ejus Landulfi add. 1b. ¹⁶⁵⁶ deest 1. ¹⁶⁵⁷ His t. 1, 2. ¹⁶⁵⁸ h. u. et s. et i. desunt 1, 2. ¹⁶⁵⁹ A. quod tunc ad 1, 2. A. quod ant. ad 3. ¹⁶⁶⁰ a. quia templum ipsius (t. ejusdem Dianæ 1b. 2. inibi fuit, n. 1, 2. ¹⁶⁶¹ v. ad f. dicitur 1. ed. ¹⁶⁶² q. p. suus, ex longo jam tempore (e. l. i. t. add. 1b.) m. n. ad c. ibi m. concesserat (tradiderat 1. corr. 1b.) 1, ed. ¹⁶⁶³ concessit 1, dedit 1b. ed. ¹⁶⁶⁴ intimum f. mox ap. a. 1, ed. ¹⁶⁶⁵ q. e. add. 4. ¹⁶⁶⁶ præsumptiva 1, ed. ¹⁶⁶⁷ deest 1, t. p. s. c. 1, ed. ¹⁶⁶⁸ sine 1, ed. ¹⁶⁶⁹ ab universorum successorum suorum ex 1, ed. ¹⁶⁷⁰ deest ed. ¹⁶⁷¹ cons. ei. ep. priv. 1, ed. ¹⁶⁷² esset, et s. 1, ed. ¹⁶⁷³ e. t. add. 4. ¹⁶⁷⁴ sciret. Aliud etiam priv. — monstraverat 1, sciret. Hugonis quoque etc. 2, v. cap. 59. ¹⁶⁷⁵ totum caput tribus versibus continebatur in cod. 1, ita: Atenullus etiam præceptum suum (?) in hoc cœnobio imperpetuum confirmavit; quibus partim erasis hæc 1b. scripsit. ¹⁶⁷⁶ v. per annos aliquot ab 1b. ed. ¹⁶⁷⁷ fuisset 1b. ed. ¹⁶⁷⁸ add. 4. ¹⁶⁷⁹ s. d. m. h. r. (1b. ed. ¹⁶⁸⁰ Post hæc cum (idem abbas add. 1b.) a. s. domno Marino p. 1b. ed.

NOTÆ.

(523) Schiavi inter Alvitum et Arpinum exstat.
 (524) Cf. cap. 48.
 (525) Nunc Manupello audit.
 (526) Cf. cap. 14.
 (527) Larino, in Capitanata, a Biferno fl. non multum distat.
 (528) Quod e Petri Reg. edidit Gat. II. p. 94.
 (529) Dianæ Tifatinae (a Tifata monte proximo) templum ibi fuisse, et si auctores silerent omnes, ex solis lapideis litteratis monumentis, ibidem adhuc exstantibus, habere potuit. Ang. Cf. Vell. Pat. II, 25.
 (530) In nostro tabulario servatur codex membranaceus, titulo Reguli sancti Angeli ad Formas, in quo coloribus expressæ principum, comitum, abbatum imagineo antiquarum rerum studiosis non

injucunda præbent argumenta vetustatis. Ang.

(531) Quas edidit Tosti, *Hist. Cas. I*, p. 217, s. d. Ibi vocat S. Angelum de monte.

(532) In hoc cap. ordo rerum et temporum magnopere turbatus est. Nam Atenulfum principem a. D. 943 obiisse constat, ut nomen ejus in epistola Agapiti errore scribe irrepisse videatur. Ex his litteris quas e Petri Reg. eb. Gatt. H., p. 53, initium capitis desumptum est. Cf. Leonis relationem de cella S. Sophiæ ap. Gatt. H., p. 54. Utramque epistolam suspectam habet Di Meo. Stef. Borgia edidit sententiam latam a judicibus Beneventanis sub Landulfo II. a. 945, qua mon. S. Sophiæ eximitur a ditione Magelpoti abbatis et monasterii Casinensis. Mem. di Benev. III, p. 23.

fuisset, eique quoniam magnæ erat ¹⁶⁶¹ prudentia abbatiam sancti Pauli idem pontifex commisit (533), rursus a principibus monasterium sanctæ Sophiæ pervasum, et a nostra potestate ¹⁶⁶² subductum est. Sub his ferme diebus, cum defuncto Marino ¹⁶⁶³ Agapitus in sede apostolica successisset (*an.* 946. *Mart.*), eique super hoc idem abbas conquestus fuisset, scripsit protinus præfatis ¹⁶⁶⁴ principibus idem apostolicus increpans eos acriter cur talia agere præsumpissent: monens pariter et obsecrans, ut idem monasterium nostro ¹⁶⁶⁵ abbati sine aliqua mora ex integro restituerent. Quod si aliter agerent ¹⁶⁶⁶, scirent se continuo ¹⁶⁶⁷ vinculo anathematis illigandos ¹⁶⁶⁸. Cujus ¹⁶⁶⁹ imperio parens confestim ¹⁶⁷⁰ Atenulfus princeps, et ipsum monasterium abbati nostro reassignavit ¹⁶⁷¹, et per proprium ¹⁶⁷² præceptum (534) quemadmodum a domno Arichis primitus hic oblatum fuerat ¹⁶⁷³, in hoc cœnobio imperpetuum confirmavit (*an.* 943, *Jan.* 30), cum universis profecto quæ ibi postmodum concessa sunt, sive a singulis principibus sive a ceteris quibusque fidelibus (535). Quo etiam tempore octo familias ¹⁶⁷⁴ hominum in cella sancti Benedicti de Caudis ab eodem abbate rogatus concessit (536) (*an.* 943, *Jan.* 30). Necnon et aliud præceptum illi de totius abbatæ pertinentiis fecit (537).

59. Circa ¹⁶⁷⁵ (538) hos dies cum monasterium quoque nostrum quod tunc apud ¹⁶⁷⁶ Capuam erat sub sua jam ditione cupiditatis seu lucri gratia principes redegissent, et hac occasione fratres ibi degentes quodammodo ¹⁶⁷⁷ seculariter viverent: cognito hoc supradictus ¹⁶⁷⁸ papa Agapitus per suggestionem nostri ¹⁶⁷⁹ abbatis, mandat confestim ¹⁷⁰⁰ præfatis principibus apostolicæ auctoritatis acres

A nimium litteras; redarguens vehementer et increpans eorum nequitiam cur tantum nefas committere ausi fuissent; præcipiens insuper ut nullam ulterius in eodem monasterio dominationem exercere præsumerent. Monachi vero universi ad pristinum ¹⁷⁰¹ cenobium Casinense ¹⁷⁰² cum universis monasterii rebus protinus reverterentur: ibidem sub abbate proprio regulariter Domino servituri; duobus dumtaxat vel tribus senibus fratribus in Capuæ monasterio relictis. Quod si vel principes vel certe monachi aliter agere præsumerent, aut aliquis aliquid de rebus ejusdem monasterii pervadere ¹⁷⁰³, vel aliquam inde ordinationem ¹⁷⁰⁴ præter abbatem facere temptarent, scirent se nisi respicerent auctoritate apostolica excommunicandos. Ab ¹⁷⁰⁵ eodem quoque sancto pontifice adquisivit (*an.* 955. *Oct.* 16) præfatus abbas privilegium de monasterio sancti Stephani juxta Terracinam (539), quod beatus Benedictus sicut in Vita ipsius legitur (*Greg. Dial.* II. 22), per visionem mirabiliter apprensus, ædificari monstraverat.

Hugonis ¹⁷⁰⁶ etiam ¹⁷⁰⁷ et Lotharii regum, de universis hujus loci possessionibus ad hunc abbatem præceptum confirmationis habetur (540) (*an.* 943, *Mai.* 15); quique reges, eo tempore monasterium ¹⁷⁰⁸ sancti Angeli de Barregio ab Agarenis destructum ad pristinum statum revocare desiderantes, universa inibi quæ priores reges eidem regia donatione contulerant, præcepto proprio firmaverunt.

C His porro temporibus, cum Cinglensis ecclesia a Saracenis divastata fuisset, Johannes ejusdem cellæ præpositus, quicquid subpellectilis vel thesauri quoquo modo subripere potuit assumens, cum consensu abbatis nostri Capuas pergit, atque ibi monasterium construere cepit.

VARLE LECTIONES.

¹⁶⁶¹ m. prud. ac potentia videbatur 1b. 2, m. prud. vid. 3. ¹⁶⁶² ditione 1b. ed. ¹⁶⁶³ M. præfatus A. 1b. ¹⁶⁶⁴ prædictis 1b. ed. ¹⁶⁶⁵ præfato 1b. ed. ¹⁶⁶⁶ facerent 1b. ed. ¹⁶⁶⁷ add. 4. ¹⁶⁶⁸ innotandos 1b. ed. ¹⁶⁶⁹ Hujus ed. ¹⁶⁷⁰ protinus 1b. ed. ¹⁶⁷¹ restituit 1b. ed. ¹⁶⁷² suum 1b. ed. ¹⁶⁷³ f. cum omnibus quæ ibi postmodum a singulis concessa sunt, in h. c. i. c. Quo 1b. ed. ¹⁶⁷⁴ f. liberorum h. 1b. 2. ¹⁶⁷⁵ Circa — excommunicandos add. 1b. ¹⁶⁷⁶ deest ed. ¹⁶⁷⁷ omnino 1b. 2. ¹⁶⁷⁸ h. idem sanctissimus pontifex per 1b. ¹⁶⁷⁹ s. venerabilis abbatis Balduini, m. 1b. ¹⁷⁰⁰ m. nichilominus supradictis p. 1b. ¹⁷⁰¹ proprium 1b. ed. ¹⁷⁰² C. relictis ibi duobus tantum aut tribus (a. certe t. 1b.) senibus fr. cum omnibus m. — servituri. Quod 1b. ed. ¹⁷⁰³ invadere 1b. ed. ¹⁷⁰⁴ o. p. a. f. t. s. se desunt 2. ¹⁷⁰⁵ Aliud etiam priv. adq. p. a. ab Agapito nichilominus papa secundo de 1. non hic sed in fine cap. 57. Aliud e. p. a. p. a. ab eodem s. p. de ed. ¹⁷⁰⁶ Hugonis — firmaverunt in cap. 57. collocat 2. ¹⁷⁰⁷ quoque 1. ed. ¹⁷⁰⁸ t. præceptum proprium monasterio s. A. de B. facientes (idque ab Agarenis desolatum a. p. s. r. volentes add. 1b. ed.), universa inibi (ibi 1.) q. p. r. e. r. d. c. firmaverunt 1. ed.

NOTE.

(533) Id in epistola non legitur; cf. infra II, 1. Eum jam 940 S. Pauli abbatem fuisse, e Vita S. Odonis II, 22 probavit Cl. Mabillon in Ann. O. S. B. III, p. 470.

(534) Quod ex orig. dedit Gatt. H., p. 52.

(535) Eorum ibi nulla mentio fit.

(536) Verba ipsius præcepti in Reg. num. 208 sunt hæc: *Per rogum Balduini venerabilis abbatis charissimopatri nostro concessimus in ecclesia sancti Benedicti quæ est cella in loco Caudi, hos homines liberos, Leonem, Bernardum, Lupum, etc.* Ang.

(537) Gatt. Acc. p. 52 ex orig.

(538) Ex epistola Agapiti papæ s. d. ad Landulfum principem, quam e Reg. edidit Gatt. H. p. 90.

(539) E Reg. edidit Tosti *Hist. Cas.*, p. 219. Mirum videtur, a Romanis pontificibus Baldoinum pro abbate Casinensi haberi, dum Casini Majelpotus et

Alignus et nomine et munere fungerentur; quem tamen coabbatem appellat Hugo Farfensis, loco quem e Cl. Muratori Diss. 73 integrum apponimus: *Casinense quoque monasterium sub illius (Odonis abb. Clun.) magisterio ad normam regularis ordinis redactum est, quod in vastatione supradictorum Agarenorum destructum fuerat, sicut pleræque ut præfati sumus monasteria regni Italici. Ibi denique proposuit discipulum suum, venerabilem abbatem Balduinum nomine; cui successit in regimine suis condiscipulus atque coabbas A ligerius alimifcus pater, quem ipse a primavo erudierat regulari tramite in supra nominato Aventino (S. Mariæ) monasterio: per quem ad culmen jam dictum recuperatum est monasterium, quem plures viventes recolunt.*

(540) Tria eodem die data edidit Gatt. Acc., p. 48 sqq.

Quo etiam tempore venerabilis papa Marinus eandem ecclesiam Santæ Mariæ de Capua, cum omnibus possessionibus suis Casinensi cœnobio per privilegium ex integro confirmavit (541). Quod id ipsum similiter confirmaverunt, Johannes quintus decimus, Benedictus octavus, Benedictus nonus, Leo, ac Stephanus nonus: abbatibus nostris Balduino, Aligerno, Maasoni, Atenulfo, Theobaldo ac Friderico (542) *add.* 2.

Per eos dies cum Basilius imperialis protospatharius esset apud Salernum, ex præcepto abbatis adeuntibus illum monachis nostris, cartam restitutionis atque confirmationis fecit (543) de omnibus pertinentiis monasterii hujus per totam Apuliam, quas videlicet eo tempore perditas habebamus; hoc est ecclesiam santi Benedicti de Lesina cum omnibus pertinentiis suis, et casas aliquot intra eandem civitatem (544) Cf. c. 22; piscariam de Lauri, et aliam piscariam ibidem; in Asculo (545) casam solaratiam, et curtes, et puteos; ad Melessanam curtes, et puteos; ad Sanctum Joannem in Ruliana curtes; ad Sanctum Decorentium terras; in Canusio veteri ecclesiam Sancti Benedicti et molendinum et curtes; in Minervio speluncam ubi est ecclesia Sancti Salvatoris, et terras; in Andre vineas et olivas; in rivo qui dicitur De monacho, curtem. Hæc omnia præfatus Basilius reconsignari fecit fratribus nostris, confirmans eadem nobis per cartam proprio sigillo bullatam, et interdicens ne quis amplius invadere illa præsumeret.

Majepotus abbas vicissim sextus, sedit annis sex (548) *.

* Fuit temporibus imperatorum Romanorum et Nycephori (549) *add.* 2.

60. Hic de præpositura monasterii hujus abbas effectus (an. 943), recepit a prædicto principe Lan-

dulfo præceptum de omnibus generaliter rebus ca possessionibus hujus monasterii. Necnon de terris et fundis in Liburia, loco qui dicitur Ad Trefone, tam nostro monasterio, quam et ejus palatio in loco ipso pertinentibus (550) Aliud etiam præceptum fecit idem princeps huic abbati (an. 944. Aug. 30) specialiter de aqua Saonis fluvii (552) et ceterarum aquarum cum ripis et limitibus suis, et de feminis liberis quæ essent servis monasterii copulatæ: necnon et de pertinentia seu confirmatione abbatæ totius. Sub hoc abbate, Leo quidam presbyter civitatis Larinensis qui postea episcopus factus est (553), obtulit huic monasterio ecclesiam Sancti Benedicti (an. 945, Aug.) quæ sita est intra eandem civitatem cum omnibus rebus ac pertinentiis suis; quam etiam postmodum tempore Aligerni abbatis præfatus princeps in hoc monasterio præcepto suo firmavit (554) (an. 952. Mai. 6). Item Joannes quidam monachus (555) natione Capuanus obtulit in hoc loco ecclesiam Sancti Viti quæ constructa est in monte sancte Agathe supra Capuam (556), prope locum qui dicitur Ferruzanum (557) cum aqua, et molendinis, et cum omnibus omnino ejusdem ecclesiæ pertinentiis, necnon et universis mobilibus et immobilibus suis. Hic abbas fecit libellum cuidam Aregisi Teanensi de ecclesia Sancti Adjutoris in Alifa cum omnibus pertinentiis ejus, et de silva quæ appellatur Catuliscoa, et de aliis possessionibus nonnullis quas in ejusdem civitatis territorio tenere videbatur: receptis ab eo præter annualem censum bizanteis quator. Cuidam etiam Urso judici fecit libellum in annis quindecim, de omnibus aquis, et piscariis seu terris de tota pertinentia Lesinensi: pro tribus bizanteis, et quadragentis anguillis bonis per annos

VARIE LECTIONES.

hic in cod. 1. sequebatur cap. 61. quo signis positis a legato 1 b. in marg. adnotavit: Majepotus abbas hic scribatur Sequintia desunt 1; in cod. 2. scribuntur medio cap. 60; cap. 58. 3 (?). Basilius quoque i. p. cum esset a. S. adeuntibus 2. 1710 cartulam ed. 1711 et ed. 1712 deest. ed. 1713 id ed. 1714 ecclesia 4. 1715 a. dirutas i. ed. 1716 Malessanam 4. 1717 Rulliana 4. 1718 in Andre. vineas et olivas. C. 4. 1719 Monorbino 4. 1720 deest ed. 1721 et i. ne q. a. i. i. p. desunt ed. 1722 sedit — præditus (in fine c. 60.) diversis vicibus addita sunt, erasis quæ 6 versibus prius scripta fuerant 1. 1723 et 1 b. ed. 1724 ad Treffone 3. Arefone 4. 1725 f. idem abbas princeps huic a. 4. f. prædictus p. eidem a. 1 b. ed. 1726 Saonis 4. 1727 s. c. add. 4. 1728 p. Landulfus in 1 b. 2. 1729 s. p. 1 b. ed. 1730 Similiter etiam quidam I. m. 1 b. ed. 1731 c. ipsa aqua 1 b. ed. 1732 deest 4. 1733 loci 3. 1734 add. 4. 1735 de Alife 1 b. ed. 1736 cum 1 b. ed. 1737 dicitur 13. ed. 1738 n. p. 1 b. ed. 1739 bizanteis 1 b. vis ed. 1740 Cuidam — Novembrio desunt 1. 1741 deest 3. 1742 p. s. a. ed.

NOTÆ.

(541) In eodem privilegio cujus supra Leo meminit.

(542) Horum aliorumque pontificum privilegia collegit in suo Regesto Petrus Diaconus n. 12, 14, 15, 16, 18, 20 et 21, videndus etiam n. 39 et 41 ANG.

(543) Reg. num 112. Cujus tamen tempora vel interpretis Latini vel imperitia librarii nullo modo consistunt *Dedimus mense Octob., ind. X, anni ab initio mundi 6520*, id est 1011. Abbas ibi nullus nominatur. ANG.

(544) Cf. c. 22.

(545) Sc. Appulo.

(546) Minervino.

(547) Andria.

(548) Electus vivente Balduino cui subjectus mansisse videtur.

(549) Imperavit ab a. D. 963.

(550) Regest. num. 210. ANG.

(551) Quod ex orig. ed. Gatt. Acc., p. 53.

(552) Qui olim Sova vocabatur, v. Statium Silv. IV, 66; Plin. III, 5. ANG.

(553) Termulensis et Triventi; pseudoepiscopus vocatur in privilegiis principum. Chartam Leonis Reg. edidit Gatt. H., p. 130.

(554) Gatt. Acc., p. 55, ex orig.

(555) Regest. num. 211. ANG.

(556) Primitus appellabatur mons Tifata, nunc dicitur mons sancti Nicolai ab ædicula in ejus cacumine extracta; ubi olim munitissima fuit arx. ANG.

(557) Adhuc dicitur *Ferrasano*, sed non adjaacet monti sanctæ Agathæ, a quo intermeante Vulturno fluvio dirimitur. ANG.

singulos mense Novembrio¹⁷⁴³. Post transitum igitur ejusdem¹⁷⁴⁴ abbatis, cum convenissent in capitulo monasterii Capuanæ domnus Adelbertus¹⁷⁴⁵ egregius præsul ecclesiæ Capuanæ, et domnus Ardericus¹⁷⁴⁶ Teanensis episcopus, Leo quoque venerabilis abbas sancti martyris Christi Vincentii, necnon nobilissimi iudices prædictæ civitatis Areolis et Sadelfrid, et Adelnufus¹⁷⁴⁷ castaldeus (538) vir¹⁷⁴⁸ strenuissimus, 8¹⁷⁴⁹ Kal. Novembris, omnibus unanimiter annuentibus atque laudantibus electus est ab universis fratribus cum ingenti¹⁷⁵⁰ voto¹⁷⁵¹ atque letitia in abbatem, domnus Aligerius præpositus tunc monasterii hujus, vir plane¹⁷⁵² venerabilis et valde honestus, et tam divina scientia¹⁷⁴⁴ quam seculari prudentia præditus.

61. Operæ¹⁷⁵⁴ (550) pretium sane videtur hoc in loco, quoniam ad id temporis decurrens pertinet historia, qualiter regnum Italiæ a Francis ad Teutonicos sit translatum, compendiose perstringere. Denique¹⁷⁵⁵ post mortem Ludowici filii Lotharii (an. 875, Aug. 12.), de quo superius plura jam diximus, qui videlicet cum fratribus¹⁷⁵⁶ Lothario et Carlito Francorum regno partito, Italiam¹⁷⁵⁷ per tempora¹⁷⁵⁸ aliquot retinuerat, Berengarius¹⁷⁵⁹ Forojulensis¹⁷⁶⁰, filius Everardi¹⁷⁶¹ marchionis Italiæ regnum invasit (an. 888): sed mox in ipsis suis primordiis, a Guidone filio Guidonis comitis duobus¹⁷⁶² preliis superatus. Veronam tandem¹⁷⁶³ aufugit. Guido autem cum per annos¹⁷⁶⁴ circiter sex regnum obtinuisset, vomitu¹⁷⁶⁵ cruoris extinc-

tus (560) (an. 894.), reliquid¹⁷⁶⁶ illud filie suo Lamberto¹⁷⁶⁷ Quo etiam similiter¹⁷⁶⁸ post sex annos (561) defuncto, Ludovicus filius Bosonis regis Provinciæ regnavit per annos tres (an. 900.) Contra quem rursus filius regis Burgundiæ, Rodulfus nomine, Italiam venit¹⁷⁶⁹. Interea¹⁷⁷⁰. " Johannes papa undecimus¹⁷⁷¹ (162) junctus¹⁷⁷² magnatibus Italiæ, depulsi ex ea Rodulfum; et mittens invitavit Hugonem¹⁷⁷³ Aquitanie ducem, qui tunc et prudentia maxima et virtute multa pollebat (an. 926). Qui rex protinus ordinatus, unacum filio Lothario strenue satis ac viriliter Italiæ regnum per aliquot annos obtinuit (an. 926). Cum hoc Hugone¹⁷⁷⁴ venit Italiam Azzo¹⁷⁷⁵ comes Burgundiæ¹⁷⁷⁶ avunculus Berardi illius¹⁷⁷⁷ qui cognominatus est Franciscus¹⁷⁷⁸ a quo videlicet Marsorum comites procreati sunt. Non multo post¹⁷⁷⁹ idem¹⁷⁸⁰ Hugo coronato filio (an. 931), et nobilissima illi conjuge Adelaide¹⁷⁸¹ ex¹⁷⁸² proceribus Tusciæ conjuncta, cum jam¹⁷⁸³ ab eo utpote senex vilipendi cœpisset, et molestias quasdam atque ingrati tudines pati, relicto in regno, ipse in Burgundiam cum omni thesauro suo¹⁷⁸⁴ recessit; ibique monasterium de propriis sumptibus exstruens¹⁷⁸⁵, quod Sanctus Petrus de Arle nuncupatur, illudque sufficientissime ditans, in eodem monachus est effectus (an. 946), Lotharius deinde post quatuor ferme annos in subitam frenesim incidens, ultimam diem explevit (an. 950. Nov. 22): et ita ipse Francorum regibus¹⁷⁸⁶ deinceps in Italia regnandi terminum dedit. Quo¹⁷⁸⁷ defuncto uxor ejus Adelais¹⁷⁸⁸ ad Attonem¹⁷⁸⁹ propinquum suum¹⁷⁹⁰

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷⁴³ N. Basilius quoque imp. protospatarius, etc. v. cap. 59. ¹⁷⁴⁴ ejus cum ¹⁷⁴⁵ supradicti a. n. ed. ¹⁷⁴⁶ Adelbertus 3. ¹⁷⁴⁷ Hard. 4. Ard. ep. 1^b ed. ¹⁷⁴⁸ Atelnulfus 3. 4. ¹⁷⁴⁹ v. s. add. 4. ¹⁷⁵⁰ 8. K. N. desunt 4° ¹⁷⁵¹ maximo 1^b. ed. ¹⁷⁵² gaudio 1^b. 2. ¹⁷⁵³ add. 4. ¹⁷⁵⁴ deest 1^b. 2. ¹⁷⁵⁵ Hoc loco qualiter r. (Italiæ add. 1^b. ed.) a F. ad T. s. t. non videtur otiosum c. p. 1. ed. Hoc caput noster ante Majelpotum scripserat, unde signis appictis huc transtulit. ¹⁷⁵⁶ deest 1. 2. ¹⁷⁵⁷ ita 1^b. c. fratre Lothario F. 1. ¹⁷⁵⁸ I. felici sorte p. 1. 2. ¹⁷⁵⁹ tempus 1. ed. ¹⁷⁶⁰ r. invasit r. l. Ber. F. F. E. m. sed. 1. ed. ¹⁷⁶¹ add. 1^b. Forojulensis ed. ¹⁷⁶² Eberardi 2. Evardi 3. ¹⁷⁶³ d. p. add. 1^b. ¹⁷⁶⁴ ita 1^b. p. non longum tempus r. 1. ¹⁷⁶⁵ v. c. e. add. 1^b. ¹⁷⁶⁶ tradidit 1. 2. ¹⁷⁶⁷ Jamperto 3. ¹⁷⁶⁸ ita 1^b. non multo post d. iterum Berengarius regnum invasit. Contra 1. ¹⁷⁶⁹ v. cum interea Berengarius interemptus a suis est 1. ¹⁷⁷⁰ expunxit 1^b. ¹⁷⁷¹ Post hæc l. 1. ¹⁷⁷² p. tertius decimus 1. ¹⁷⁷³ i. cum. m. 1. ed. ¹⁷⁷⁴ ugonem 1. corr. 1^b. ¹⁷⁷⁵ Ugone 1. ed. ¹⁷⁷⁶ A. c. a. add. 1^b. ¹⁷⁷⁷ deest 1. 2. ¹⁷⁷⁸ add. 1^b. ¹⁷⁷⁹ F. propinquus ejusdem regis, a. 1. 2. hic incipit quat. XVI. cod. 4°. ¹⁷⁸⁰ multo add. 1^b. ¹⁷⁸¹ præfatus 1. ed. ¹⁷⁸² Adhel. 1. corr. 1^b. ¹⁷⁸³ e. p. T. add. 1^b. ¹⁷⁸⁴ c. ab eodem u. s. aliquas jam cœpisset molestias a. i. p. 1. ed. ¹⁷⁸⁵ s. et universis divitiis r. 1. ed. ¹⁷⁸⁶ s. ditissimum construens q. S. P. de A. n. in eodem 1. ed. ¹⁷⁸⁷ regnum 1. ¹⁷⁸⁸ ita 1^b dedit Berengarii deinceps filius Albertus strenuissimus valde vir paterno exemplo regnum invadens (corr. Berengarius d. cum filio Alberto strenuissimo v. viro), captam reginam Adhelaidem in domum suam induxit, facile se per eam universum regnum plenus adepturum ac retenturum existimans. Propter quod universi Italiæ principes valde commoti, mandant Alberto, ut dominam suam reginam nisi forte velit infensas et iras omnium experiri, nullo amplius pacto retineat; sed quocumque velit ire, honorifice illam dimittat. Dimissa igitur regina, ultra montes a. l. suos affines revertitur, atque ad Ottonem Saxonie ducem legatos protinus dirigens, conjugium illius sortitur. Qui mox exercitu valido aggregato, Italiam venit, et expulso atque fugato Alberto, tali regnum occasione arripiens, Teutonicis 1. ¹⁷⁸⁹ Adelachis ad Ottonem 3. ¹⁷⁹⁰ A. ¹⁷⁹¹ quendam 1^b. deest 4.

NOTÆ.

(558) Aquinensiam; v. infra l.

(559) Hoc caput e regum catalogis et vulgi narrationibus consuetudinum erroribus scætere apparet: singula notare superfluum duximus.

(560) Cf. Mon. SS. III, p. 202.

(561) Sc. postquam imperator factus est, a. D. 892.

(562) Imo decimus.

in Canussam arcem munitissimam ¹⁷⁹¹ confugit. A Com interea prædictus ¹⁷⁹² Berengarius cum filio Alberto strenuissime viro ¹⁷⁹³ rursus regnum invadere cupiens, ac per hoc prædictam reginam capere modis omnibussatagens, per triennium ferme præfatam arcem obsedit. Atto ¹⁷⁹⁴ vero ¹⁷⁹⁵ interim cum regina consilio habito, nuntium ad Ottonem Saxonias ducem Ungarorum tunc victoriam gloriosum transmittunt (*an.* 935), qui ei omnia quæ circa illos ¹⁷⁹⁶ gerebantur referens, oraret quatinus ad Italiam festim transire, eosque de Berengarii obsidione liberare, reginamque ipsam in conjugium simul cum regno deberet recipere. Jam fere prædicta arx ad deditioem hostium cogebatur : cum ecce dispositioe Dei nuntius a regina ¹⁷⁹⁷ transmissus subito rediit, et quoniam propter diligentissimam obsidionem nullus illi in arcem patebat ¹⁷⁹⁸ ingressus, litteras et anulum quem a duce detulerat callidus ¹⁷⁹⁹ arciger clam sagittæ inseruit, ac ¹⁸⁰⁰ nemine id suspicante in arcem illa ¹⁸⁰¹ trajecit. Quarum ¹⁸⁰² videlicet litterarum tenor hujusmodi erat quod idem dux ¹⁸⁰³ jam transitus Alpibus Veronam venisset, ejusque filius Litulfus Mediolanum ¹⁸⁰⁴ se præcessisset ; in proximo illos venturo auxilio viriliter agerent ; se tam de conjugio quam et ¹⁸⁰⁵ de aliis regni utilitatibus pro illorum voto auxiliante Deo

A facturum. Quid ¹⁸⁰⁶ pluribus ? Evestigio duce veniente et fugato Berengario atque Alberto ¹⁸⁰⁷ soluta obsidio est, captis duabus Berengarii ¹⁸⁰⁸ filiabus, atque in Teutonicam terram transmissis exilio ; moxque Adelaidis ¹⁸⁰⁹ conjugium Otto sortitus, Teunicis regibus ex tunc et deinceps in Italia regnandi initium extitit (*An.* 934), ac ¹⁸¹⁰ non multo post Romanam ingressus, coronam imperii de manu ¹⁸¹¹ Johannis ¹⁸¹² duodecimi papæ recepit, anno scilicet ¹⁸¹³ incarnationis dominicæ nongentesimo ¹⁸¹⁴ sexagesimo secundo ¹⁸¹⁵ (*Feb.* 2).

Tunc temporis defuncto supradicto Agapito papa II, Joannes XI (563) natione Romanus, Alberici Romanorum consulis filius, illi in pontificatum succedit *add.* 2.

Post hæc supradictus Joh. II.

Nos itaque jam sicut ¹⁸¹⁶ in præfatione ¹⁸¹⁷ hujus operis dixisse reminiscimur, tempus est ut primo huic libello terminum demus ; non ¹⁸¹⁸ ignorantes quod ita certe libri termino lectoris refocilatur intentio, quemadmodum ¹⁸¹⁹ viatoris labor hospitio. Simul etiam ¹⁸²⁰ dignum censemus ¹⁸²¹, ut restauratio : immo ut sic dicamus reinchoatio tanti monasterii, una ¹⁸²² cum novo abbate, sui libri exordium ¹⁸²³ habeat, et ¹⁸²⁴ sequentia tempora, sequentis quoque libri narrationibus annuente ¹⁸²⁵ Domino prosequantur.

Explicit ¹⁸²⁶ liber primus.

INCIPIUNT ¹⁸²⁷ CAPITULA LIBRI SECUNDI.

1. De ordinatione et studio, seu captione Aligerni abbatis.
2. De vindicatione ejus et de renuntiis ¹⁸²⁸ terræ istius, seu præceptis sibi a principibus factis
3. De reconciliatione terræ hujus, seu restauratione monasterii.
4. Item de præceptis imperatorum, tam de hoc loco quam et ¹⁸²⁹ Sancto Angelo in Burregio
5. Quo tempore corpus Mathei apostoli Salernum venerit ¹⁸³⁰.
6. De oblationibus quorundam in hoc loco, nec non commutationibus aliquot ab abbate factis.
7. De pertinentiis sanctæ Mariæ in Luco
8. De libellis quos faciebat idem abbas, qua intentione faceret, et de censu eorum.
9. Qualiter primo factus sit Capuanus archiepiscopus.
10. Qualiter princeps Landenulfus occisus sit, et qualiter vindicatus.
11. De terræ motu mirabili et qualiter lignum sanctæ crucis in hoc monasterio delatum sit.

VARIE LECTIONES,

¹⁷⁹¹ a. valde m. 1b. ed. ¹⁷⁹² deest 1b. ¹⁷⁹³ s. valde v. 1b. ed. ¹⁷⁹⁴ Quam cum ad deditioem fere jam coegisset, nuntius qui interim ab Attone atque regina ad O. S. d. (U. t. v. g. *add.* 1b.) transmissus fuerat, ut ad Italiam venire eosque de B. o. l. r. i. c. deberet recipere, subito rediit 1b. ¹⁷⁹⁵ *add.* 4. ¹⁷⁹⁶ illam g. referret, eumque oraret *ed.* ¹⁷⁹⁷ D. t. a. r. n. *ed.* ¹⁷⁹⁸ dabatur 1b. *ed.* ¹⁷⁹⁹ callide satis s. 1b. *ed.* ¹⁸⁰⁰ et arrepto arcu n. 1b. ¹⁸⁰¹ illam *ed.* ¹⁸⁰² Tenor itaque l. h. 1^a. *ed.* ¹⁸⁰³ d. cum exercitu i. 1b. 2. ¹⁸⁰⁴ Mediolani 4. ¹⁸⁰⁵ *add.* 4. ¹⁸⁰⁶ Q. p. *add.* 4. Ev. igitur d. 1b. *ed.* ¹⁸⁰⁷ Aperto 3. ¹⁸⁰⁸ ejus 1b. *ed.* ¹⁸⁰⁹ Adhelaidis 1b. 2. ¹⁸¹⁰ ac — recepit *add.* 1b. ¹⁸¹¹ manibus 1b. *ed.* ¹⁸¹² ni. pontificis Romanorum r. 1b. m. Joh. XII. pont. R. r. *ed.* ¹⁸¹³ videlicet 1. *ed.* ¹⁸¹⁴ nungentesimo 2. ¹⁸¹⁵ Hic 1. ita *pergebat* : Huic præterea abbati, quoniam magnæ prudentiæ ac potentiæ erat, abbatia sancti Pauli de Roma concessa est ; v. c. 58. *Quibus erasis* 1b. : Quo etiam anno defuncto Romano imperatore Constantinopolitano, Nicephorus ordinatus est. Nos itaque — habeat. ¹⁸¹⁶ sicuti 1b. *ed.* ¹⁸¹⁷ præfatiuncula 1b. *ed.* ¹⁸¹⁸ d. nam ita 1b. *ed.* ¹⁸¹⁹ sicut 1b. *ed.* ¹⁸²⁰ etiam novis Græciæ atque Italiæ imperatoribus, novum abbatem nostrum associantes, sequentia illorum tempora liberius libri sequentis narrationibus prosequeamur. Dignum præsertim existimantes, ut 1b. *ed.* ¹⁸²¹ existimamus *ed.* ¹⁸²² u. c. n. a. *desunt* 1b. ¹⁸²³ inchoationem seu exordium annuente D. h. 1b. *ed.* ¹⁸²⁴ et — prosequantur *desunt* 1b. ¹⁸²⁵ a. D. *deest ed.* prosequantur *ed.* 4. *an* prosequeamur ? ¹⁸²⁶ ita *ed.* ¹⁸²⁷ Inscriptioes ego *addidi.* *Index cap. deest in cod. 1. ubi nullo est librorum distinctio* ¹⁸²⁸ renuntius 2. ¹⁸²⁹ *deest ed.* ¹⁸³⁰ venit *ed.*

NOTÆ.

(563.) Imo XII, sed in catal. Petri XIII, Mon. SS. III, 219. Hinc altærum eam altæro cohfædit.

12. *De introitu Mansonis abbatis.*
13. *De quorundam oblationibus seu libellis.*
14. *Qualiter Laidulfus princeps eidem abbati juraverit, ei quid illi ¹⁸³¹ concessit.*
15. *Quomodo Landulfus de Sancta Agatha ¹⁸³² princeps factus huic abbati juraverit, et quales ei concessiones fecerit.*
16. *Qualiter sit a Capuanis deceptus atque cæcatus.*
17. *De adventu sancti Adelberti ad hoc monasterium.*
18. *Item de adventu sancti Romualdi et sancti Bonifacii ad hunc locum.*
19. *Qualiter huc comes Olibanus venerit.*
20. *Qualiter vel qua de re Joannes abbas ultro abbatium dimiserit, et de libellis ipsius.*
21. *Qualis visio in ejus obitu visa sit.*
22. *Qualiter abbas Johannes huc venerit, et cur Jerusalem ierit, et quomodo per visionem de reditu monitus abbatiam receperit ¹⁸³³.*
23. *De Sancta Maria in Cellis.*
24. *Ut Otto imperator Beneventum perrexerit, et quæ in his partibus egerit, et qualiter vel ubi decesserit.*
25. *De operibus ipsius abbatis Johannis.*
26. *De commutationibus et oblationibus, seu libellis sub eo factis.*
27. *De Sancto Benedicto apud Suessam.*
28. *De secessu prædicti abbatis ad Capuam, et de abbate Docibili.*
29. *De exclusionem Rotunduli et substitutionem Atenulfi.*
30. *Qualiter sit Albanetæ nonasterium factum.*
31. *De concessionibus imperatoris Heinrichi, et de operibus abbatis Atenulfi.*
32. *De quorundam in hoc loco oblationibus.*
33. *Qualiter delata sit in hoc monasterio pars de linteo Salvatoris.*
34. *De restauracione monasterii Barregensis, et de obitu ejus qui illud restauravit.*
35. *Placitum seu renuntium ducum Gajetanorum ¹⁸³⁴ de consensu monasterii hujus.*
36. *De oblatione ¹⁸³⁵ insulæ quæ Limata vocatur.*
37. *Qualiter Normanni primum in partes has venerint, et qualiter cum Grecis Melo duce confixerint.*
38. *De Normannis apud Piniatarium constitutis, et quomodo captus sit Dattus.*
39. *Quomodo imperator Heinrichus ¹⁸³⁶ super Trojam ¹⁸³⁷ cum exercitu venerit, et qualiter abbas eum fugiens in mare mortuus sit.*
40. *Qualiter princeps Pandulfus sponte se Belgrimo ¹⁸³⁸ tradiderit, et qualiter per eum idem princeps a morte ereptus sit.*
41. *Qualiter idem imperator Capuanum principatum Pandulfo Teanensi comiti tradidit.*
42. *De ordinatione abbatis Theobaldi.*
43. *Qualiter eundem imperatorem beatus benedictus sanaverit, et ¹⁸³⁹ quæ dona huic loco contulerit ¹⁸⁴⁰.*
44. *Quomodo scripta translationis sancti Benedicti fallacissima ¹⁸⁴¹ probans exusserit*
45. *Qualiter olim per beatum Benedictum idem imperator infirmatus sit.*
46. *Qualiter episcopatus Babenberg concambiatum cum Benevento sit.*
47. *Visio quæ in obitu prædicti imperatoris cuidam servo Dei ostensa est.*
48. *Delationes de corpore sancti Benedicti.*
49. *De apparitione sanctorum Proti et Jacincti.*
50. *De sancto Benedicto in Clia et Sancto Nazario.*
51. *Qualiter facta sit Captinata.*
52. *De primordiis abbatis Theobaldi, et operibus ejus in Sancto Liberatore.*
53. *Item operibus ipsius in hoc loco.*
54. *Qualiter dominus Odilo Cluniacensis abbas huc venerit, et reversus brachium sancti Mauri ad hunc locum transmisit.*
55. *De oblationibus quorundam, seu libellis.*
56. *De reversione principis Pandulfi.*

VARLÆ LECTIONES.

¹⁸³¹ ei ed. ¹⁸³² Agathe ed. ¹⁸³³ recipit ed. ¹⁸³⁴ Gaget. ed. ¹⁸³⁵ oblationibus 4. ¹⁸³⁶ Einricus ed. ¹⁸³⁷ Troillam ed. ¹⁸³⁸ Velgrimo ed. ¹⁸³⁹ et quæ, etc. *desunt* ed. ¹⁸⁴⁰ Abhinc in ed. inscriptiones capitum ita discrepant a cod., 4. ut eas ad calcem integras dare præstet. ¹⁸⁴¹ ita correcti, fallacissime p. exrissert 4.

57. *De persecutionibus ejusdem et Todini in hunc locum.*
58. *Qualiter abbas in marchias sit reversus.*
59. *Qualiter Pandulfus thesaurum hujus atque Capvani monasterii auferri præceperit.*
60. *Quale miraculum factum sit in constructione ecclesie sancte Scolasticæ de Cajeta.*
61. *De obitu abbatis Theobaldi, et reprobanda electione Basilii.*
62. *De vilitate ejusdem, et de quorundam oblationibus.*
63. *Qualiter imperator Chvonradus huc venerit. et qualiter abbas Richerius sit electus.*
64. *Quali er Deus ab incendio locum istum eripuit.*
65. *De initiis abbatis Richerii, et de quorundam in loco isto oblationibus.*
66. ¹⁸⁴².
67. *Qualiter sit a præfato abbate rocca de Vantra ¹⁸⁴³ recepta.*
68. *Qualiter idem abbas sit ab Aquinensibus ¹⁸⁴⁴ comitibus captus, et qualiter recollectus*
69. *Quomodo sit ultra montes profectus, et de pestilentia ac penitentia Aquinensium ¹⁸⁴⁵*
70. *Qualiter Normanni juraverint: et cur oppidum sancti Angeli everterit.*
71. *Qualiter apud Sanctum Germanum Normanni occisi sint, et omnia nostra quæ retinebant, cum rocca sancti Andreae recepta*
72. *Quæ visiones super his gestis a rusticis visæ sunt.*
73. *De munitionibus castellorum, et ponte sancti Angeli.*
74. *Qualiter Pandulfus in hanc terram hostiliter intraverit, et ut ab Adenulfo turpiter fugatus sit.*
75. *Qualiter Rodulfus expulsorum comes terram hanc prædari statuens, die sequenti extinctus repertus sit.*
76. *Quomodo nepos ipsius abbatis in rocca rebellavit, et qualiter receptus sit.*
77. *De adventu imperatoris Heinrici Romam, et qualiter tribus depositis illum Clementem in Romana sede constituit.*
78. *De donis ipsius in hoc loco, et qualiter Capuam Pandulfo reddiderit, cunctasque Beneventi pertinentias Normannis firmaverit.*
79. *Qualiter Leo papa ordinatus ad hoc monasterium venit, et Romam revertens ecclesiam sanctæ ¹⁸⁴⁶ Jerusalem abbati nostro concessit.*
80. *De errore Capuanorum qui pro castro Gonca prædatum huc venire voluerunt.*
81. *Qualiter iterum prædictus papa huc venit, et ut Beneventum in sua fidelitate recepit.*
82. *Quomodo princeps Guaimarius occisus sit, et quomodo vindicatus.*
83. *De oblatione fratrum Capuanorum.*
84. *Qualiter nobis præfatus papa monasterium Terracinense restituit, et qualiter cum Normannis in Apulia dimicavit, et Romam reversus obiit.*
85. *Quid apocrisarii ejus apud Constantinopolim gesserint.*
86. *De electione papæ Victoris, et quomodo Fridericus ad hoc monasterium venerit.*
87. *De confirmatione castri Sarracenisici.*
88. *De oblationibus comitis Trasmundi, et qualiter vel ubi prædictus abbas defunctus sit atque sepultus*
89. *De quibusdam operibus ipsius abbatis, et de electione abbatis Petri.*
90. *De moribus ejusdem abbatis, et de oblatione monasterii Lucensis, et de miraculis domni Johannis Apuli ejusdem loci præpositi.*
91. *Qualiter præfatus apostolicus electionem nostri abbatis indigne tulerit, et qualiter nuncii ipsius priores nostri regulariter illam esse factam ostenderint.*
92. *Qualiter idem abbas eandem abbatiam refutaverit, et qualiter Fridericus electus sit.*
93. *De primordiis ejusdem Friderici, et consecratione illius, seu de privilegiis huic monasterio ab eo receptis et factis.*
94. *Qualiter eum Romani papam elegerint, et quod ipse postmodum reversus huc egerit.*
95. *De oblationibus episcopi Marsicani et aliorum.*
96. *Qualiter idem papa infirmatus Desiderium post se fieri abbatem constituit.*
97. *Qualiter omnem thesaurum loci hujus Romam ad se asportari mandaverit, et qualis visio exinde visa sit.*
98. *De obitu ac sepulcro ipsius*

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁴³ deest inscriptio capitis de expugnata a Normannis Apulia. ¹⁸⁴⁴ anania c. ¹⁸⁴⁵ aquensibus c. ¹⁸⁴⁶ aquensium c. ¹⁸⁴⁶ sancti c.

99. *Qualiter sit Mincius papa symoniacus ordinatus.*
 100. *De muneribus Friderici* ¹⁰⁴⁷.

Expliciuut capitula.

VARIÆ LECTIONES.

- ¹⁰⁴⁷ *Etiam in cod. 3, centum capita numerantur, quorum illud ultimum est. — In cod. 2, post 44 atramentum mutatur, 46, et iterum 66 manus; 48 ad finem inscripta sunt folio postea assulo, nec ante finem sæc. XIII. Inscriptiones capitulum, ex Angli editione, hæc sunt :*
44. *Qualiter idem imperator juxit comburi falsa scripta translationis ejusdem patris.*
 45. *Qualiter idem imperator divina vindicta percussus fuit, ideo quod equos non timuit ponere in capitulo cujusdam monasterii sancti Beuedicti.*
 46. *Qualiter idem imperator construxit ecclesiam Sancti Georgii, et uxorem suam tanquam caste obvens in morte episcopis et abbatibus præsentibus virginem resignavit.*
 47. *Qualiter fuit quæsitum ab Adam monacho per abbatem sancti Pauli de Urbe, utrum corpus sancti Benedicti hic quiesceret.*
 48. *Qualiter idem Adam vidit sanctos Protum et Jacinthum in habitu monachali.*
 49. *Qualiter idem dompnus Adam construxit cellam sancti Benedicti de Clia, et sancti Nazarii juxta fluvium Melphis.*
 50. *Quomodo provincia Capitinate vocatur Capitinata.*
 51. *De ortu et infantia abbatis Theobaldi, et de renovatione Sancti Liberatoris de Majella.*
 52. *Qualiter idem abbas multa bona eidem monasterio acquisivit.*
 53. *Qualiter per abbatem Cluniacensem fuit brachium sancti Mauri ad istud monasterium deportatum.*
 54. *Qualiter medietas castri Surgii huic monasterio fuit collata, et aliæ donationes quamplurimæ.*
 55. *Qualiter Aldermodus Saxonicus effectus monachus fecit fieri crucem argenteam 70 ferme librarum.*
 56. *Qualiter Paulus monachus missus ad Sanctum Benedictum de Capua sanctam vitam gessit; in cujus obitu lux magna apparuit.*
 57. *Qualiter comes Teanensis construxit monasterium sancti Johannis in Capua, et de obitu Benedicti papæ.*
 58. *Qualiter mortuo Henrico imperatore, et Corrado assumpto in regem, et expulsionem abbatis Theobaldi.*
 59. *Qualiter Pandulfus princeps Capuanus istud monasterium ad tantam paupertatem deduxit, quod non habebatur vinum pro sacrificio offerendo.*
 60. *Qualiter Theobaldus abbas exiit de monasterio.*
 61. *Qualiter idem princeps mandavit vasa astuli sacra de monasterio, nomen de morte sancti Domitici monachi.*
 62. *Qualiter Sancta Scolastica de Gazeta fuit constructa, et de miraculo mallei tibi facto.*
 63. *Qualiter post mortem abbatis Theobaldi fuit de Basilio electio celebrata.*
 64. *Qualiter idem Basilius in ordinis gubernatione male se gerens, principis procuracionis officio fungebatur.*
 65. *Qualiter Corradus imperator Capuam adiit revocaturus mala monasterii illata.*
 66. *De ordinatione et studio abbatis Richerii, et quomodo factæ fuerant multæ donationes monasterio.*
 67. *Qualiter corpus sanctæ Lucæ ex Sicilia in Constantinopoli fuit translatum, et de adventu Roberti Guiscardi.*
 68. *De discessu Corradi imperatoris, et qualiter castrum Atini ad monasterium pervenit.*
 69. *Qualiter comites Aquini coperunt abbatem, et habuerunt oppidum sancti Angeli, quod monachi renuntaverunt.*
 70. *Qualiter abbas Richerius muros Sancti Angeli fecit dirui.*
 71. *Qualiter Normanni ceperunt castrum sancti Andree, et rehabuerunt ipsum virtutibus beati Benedicti.*
 72. *Qualiter beatus Benedictus dixit quidam de Gervario quod propter ingratitude fratrū discessit a monasterio.*
 73. *De quorundam oblationibus, ecclesiis, seu libellis.*
 74. *De munitionibus castellorum, et ponte sancti Angeli in Theodici.*
 75. *Qualiter Gazetani Adnulphum Aquini comitem evocarunt, sibi que in ducem præfecerunt.*
 76. *De morte comitis Rodulphi, qui primo die ante mortem proposuerat mala facere in terra monasterii.*
 77. *De ammissione roccæ Bantræ, et qualiter monasterium recuperavit eandem.*
 78. *Qualiter ad petitionem regis Ungariæ abbas ad partes illas monachos destinavit.*
 79. *Qualiter imperator Henricus cepit tractare de bono statu Romanæ ecclesiæ,*
 80. *Qualiter imperator prædictus planetam purpuream auro ac gemmis ornatam cum aliis rebus huic monasterio obtulit.*
 81. *De morte Clementis papæ, et de sancto Leone quæ in papatum successit.*
 82. *Qualiter quidam nobiles Capuani conabantur castrum Conchæ a monasterii subtrahere potestate.*
 83. *De morte Pandulphi Capuani principis.*
 84. *De adventu sancti Leonis papæ ad hoc monasterium.*
 85. *Quomodo Guaimarius princeps Salernitanus occisus sit, et quomodo vindicatus.*
 86. *De oblatione duorum fratrum Capuanorum.*
 87. *Qualiter dictus sanctus pontifex beato sine quievit.*
 88. *Quid apocrisarii ejas apud Constantinopolim gesserint.*
 89. *De quibusdam in comitatu Teatino huic monasterio concessis.*
 90. *Qualiter castrum Sarracinisci fuit confirmatum huic monasterio.*
 91. *Qualiter Richerius abbas obiit.*
 92. *De electione abbatis Petri.*
 93. *Qualiter monasterium sancti Georgii fuit constructum in civitate lucensi.*
 94. *Qualiter præfatus apostolicus electionem nostri abbatis indignè tulit.*
 95. *Qualiter abbas Petrus abbatiam renuntiavit, et Fredericus electus sit.*
 96. *De primordiis ejusdem Friderici.*
 97. *Qualiter dictus abbas electus sit in papam.*

98. *De oblationibus episcopi Marsicani et aliorum.*
 99. *Qualiter idem papa mandavit ut omnem ecclesiam hujus thesaurum ad ipsum deferret.*
 100. *De obitu Stephani papæ qui et Fredericus abbas dictus fuit.*
 101. *Qualiter Petrus Damianus et alii cardinales coacti sunt latibula fugere.*
 102. *De abbate Frederico qui et Stephanus papa dictus fuit, ac de muneribus ipsius in hoc monasterio concessis*

INCIPIT LIBER SECUNDUS¹⁶⁴⁸.

ALIGERNUS¹⁶⁴⁹ abbas, septimo ac vicesimo loco a beato Benedicto in hoc monasterio feliciter ordinatus¹⁶⁵⁰ (*an.* 949, *Oct.* 25), sedit annis 37. Fuit autem temporibus primi et magni Ottonis imperatoris, de quo supra diximus, et filii ejus Ottonis secundi: principum vero¹⁶⁵¹ Landulfi, et Pandulfi, filii ejus cui cognomen Caput ferreum fuit¹⁶⁵², et fratris ejus Landulfi, et item filii¹⁶⁵³ Landulfi; romanorum quoque pontificum, a¹⁶⁵⁴ Johanne duodecimo usque ad Joannem quintum decimum; a quibus fere¹⁶⁵⁵ omnibus diversis temporibus nichil negligens, tam privilegia quam præcepta recepit. Inter¹⁶⁵⁶ quæ quintus decimus papa Johannes ad honorem et reverentiam hujus loci hoc in suo privilegio (564) super ceteros addidit¹⁶⁵⁷: interdicens videlicet¹⁶⁵⁸ omnibus episcopis ut nulli liceat ab universis populi huic monasterio subjectis, vel ab omnibus ubique terrarum sibi pertinentibus ecclesiis decimas vivorum, aut defunctorum oblationes per quamlibet occasionem auferre.

I. Hic¹⁶⁵⁹ itaque Neapolitanorum¹⁶⁶⁰ nobilium¹⁶⁶¹ genere ortus¹⁶⁶² in monasterio sancti Pauli apud Romam sub suprascripto abbate Balduino monachus factus, postmodum¹⁶⁶³ autem ab eodem abbate huc translatus, atque post transitum Majelpoti ut jam dictum est de præposito loci hujus abbas effectus, super id quod Leo atque Johannes monasterii hujus abbates olim inceperant, restaurare cepit hunc locum; qui nimirum¹⁶⁶⁴ a tempore abbatis Bertharii quando¹⁶⁶⁵ a Saracenis incensus est (*an.* 883), per septem et sexaginta circiter annos us-

que¹⁶⁶⁶ ad se, neglectus ac destitutus, et quasi desolatus penitus fuerat. Jam tamen paulo ante, sub Balduino scilicet abbate, monachi nostri¹⁶⁶⁷ qui eatenus primo apud Teanum, postmodum vero apud Capuam commorati necessario¹⁶⁶⁸ fuerant, præcepto¹⁶⁶⁹ Agapiti papæ ex parte reversi fuerant sicut jam supra relatum est (l. i. c. 59). Non tantum autem monasterium, sed et cuncta in¹⁶⁷⁰ circuitu ipsius planities ita tunc¹⁶⁶⁷ erat Saracenorum incursionibus¹⁶⁷¹ destituta¹⁶⁷², ut rarus, immo¹⁶⁷³ fere¹⁶⁷⁴ nullus¹⁶⁷⁵ inveniretur, qui servis Dei ibidem¹⁶⁷⁶ de gentibus aliquod obsequium exhibere deberet. Super¹⁶⁷⁷ hæc præterea Teanenses comites usque ad monticulum monasterio proximum quem¹⁶⁷⁸ Torocclum dicunt (565), res ejusdem monasterii invadendo pervenerant; Aquinenses etiam¹⁶⁷⁹ quibus¹⁶⁸⁰ Adenulfus quidam cognomento Megalu¹⁶⁸¹ in castaldeum præerat, ab ipso fere Casino qui non integris duobus milibus a civitate sancti Germani abest, totam ut vulgo loquar Flumeticam (566) cum universis adjacentiis retinebant. Cæpit igitur prudens abbas monasterii possessiones quas antiquitus possederat ubique terrarum, et maxime contiguas quasque¹⁶⁸² et in vicinia positas sollerter exquirere, et ab his qui bellicis eas temporibus diripuerant, inventis atque ostensis concessionibus ac præceptis eorum qui hic illas dudum tradiderant, conamine toto repetere. Sed cum videret se nullis rationibus¹⁶⁸³ nullisque precibus eorum posse ad illa restituenda animos inclinare, Landulfo¹⁶⁸⁴ demum principi super ista conqueritur. Quo cognito adversarii,

VARIE LECTIONES.

¹⁶⁴⁸ ita 3. s. ystorie hujus cenobii Casinensis 2. ¹⁶⁴⁹ *In cod.* 1. *Aligernus abbas bis scriptus, est; prioris recessioneis ab altera via diverse pagina et dimidia supersunt usque ad jam tamen, ubi novus quaternio incipit, alia manu scriptus, quæ manet usque ad II, 43.* ¹⁶⁵⁰ anno D. 950. *add.* 1b. *delevit* 1c. ¹⁶⁵¹ v. Capuanorum, L. 1. 2. ¹⁶⁵² quique sexto ætatis sue anno volente aque consentiente patri principiari cœperat *add.* 1. ¹⁶⁵³ f. ejus L. 3. ¹⁶⁵⁴ ita 1b. *Johannis quatuordecimi, et Johannis, sextidecimi, ac septimi, Benedicti* 1. ¹⁶⁵⁵ videlicet 1. *corr.* 1b. ¹⁶⁵⁶ Inter — auferre *add.* 1b. ¹⁶⁵⁷ c. auctoritate apostolica a. 1b. 2. ¹⁶⁵⁸ *add.* 4. ¹⁶⁵⁹ caput 3. *hic interponit* 1. ¹⁶⁶⁰ Neapolitanus 1. 2. ¹⁶⁶¹ *add.* 4. ¹⁶⁶² prædicto 1. *ed.* ¹⁶⁶³ f. est. Post non longum tempus annuente Deo meritis beati B. in hoc monasterio abbas effectus 1. f. est; qui videlicet ab eodem abbate præpositus in hoc monasterio primus est ordinatus; dehinc post transitum M. ut supra d. e. abbas e. 1b. f. est, postmodum, etc. ut supra dictum est, de præpositura h. l. a. e. *ed.* ¹⁶⁶⁴ videlicet 1. *corr.* 1b. ¹⁶⁶⁵ quo 1b. *ed.* ¹⁶⁶⁶ u. ad se 1b. paucissimis hic admodum fratribus commorantibus 1. (*ed. priori*). ¹⁶⁶⁷ *add.* 1b. ¹⁶⁶⁸ *deest* 1. 2. ¹⁶⁶⁹ ex p. papæ... reversi erant. Non 1. p. A. p. secundi e. p. r. erant sicuti i. s. r. e. 1b. *ed.* ¹⁶⁷⁰ ipsius i. c. 1. ¹⁶⁷¹ infestatione 1. *ed.* ¹⁶⁷² deserta 1. ¹⁶⁷³ ac 1. ¹⁶⁷⁴ *deest* 3. ¹⁶⁷⁵ in ea *add.* 1. ¹⁶⁷⁶ ibi 1. *ed.* ¹⁶⁷⁷ Ad 1. ¹⁶⁷⁸ qui Torocclus dicitur 1. *ed.* ¹⁶⁷⁹ vero comites q. 1. vero q. *ed.* ¹⁶⁸⁰ quidam 4. ¹⁶⁸¹ Megalii 3. *et hic et infra*, ¹⁶⁸² *add.* 1b. ¹⁶⁸³ n. precibus nullis r. irrationabilium latronum p. ad ea 1. *ed.* ¹⁶⁸⁴ i. Capuano p. L. s. 1, 2. i. princ. L. s. 3.

NOTE.

(564) Dato pontificatus anno quinto, in Id Nov. indict. in (980. Nov. 14). Regest. Petri nuna 13. Hoc verba illa continet, et Aligerno datum est sed temporis notas falsas esse oportet: videntur esse re petitis ex priv. Reg. n. 13 Mansoni dato. quod Tostl edidit, *Hist. Cas.* 1, p. 233.

(565) Vulgo Trocchio, in cujus latere ad ortum

vicius ad nostram usque ætatem gabitatus nunc penitus destitutus, paucis ejus colonis ad proximum castrum Cervarium demigrantibus. ANG.

(566) Castra scilicet et villas circa flumen Lirim, quæ Casinensis agri pars nunc quoque appellatur *La Firmara*. ANG. (Fiumara?)

etejus studio ac diligentia vehementer offensi, cernentes porro ¹⁸⁸³ se cum illius vigilantia ¹⁸⁸⁶ scu instantia minime quieturos, meditabatur in dies qualiter vel ¹⁸⁸⁷ eum caperent vel certe illi molestias quas possent inferrent. Cum ¹⁸⁸⁸ igitur, quadam die, in construenda rocca quæ Janula dicitur ¹⁸⁸⁹ (567), operam daret, subito præfatus Adenulfus qui et Megalu cum militibus ¹⁸⁹⁰ aliquot superveniens, eundem abbatem vi cepit atque Aquinum veluti prædam quandam ¹⁸⁹¹ maximam asportavit. Ibi vero in ¹⁸⁹² publico civium spectaculo ursino illum terrore vestiens, canes ei undique sicuti revera urso ¹⁸⁹³ ad circumlatrandum immisit ¹⁸⁹⁴, et plurimis ¹⁸⁹⁵ injuriis virum honorabilem vlr nequissimus dehonestavit. His præfatus ¹⁸⁹⁶ princeps auditis, et nimium ¹⁸⁹⁷ super tanti viri tanto ¹⁸⁹⁸ dedecore indignatus, mandat prolinus Adenulfo ut Capuam vadat, coramque se legila iudicio abbati justitiam faciat. Ille autem ¹⁸⁹⁹ prospiciens se legaliter ob commissum ¹⁹⁰⁰ facinus morti debere succumbere, rebellare magis elegit, et de Aquinensi satis ¹⁹⁰¹ munitione confidens, ad principis curiam ire contempsit.

2. Princeps (568) itaque tam suam quam et abbatis, ultum ire injuriam statuens, Aquinum venit, ejusque prætorium in quo præfatus rebellio se muniverat, obsidione ac machinis circumdedit ¹⁹⁰¹. Videns ¹⁹⁰² igitur Adenulfus se non posse principis manus evadere, fumen in collum suum misit, et per munus conjugii suæ ad principis pedes se trahi præcepit. Quo facto, prolinus ¹⁹⁰³ eum princeps ita ut erat ligatum, cum ¹⁹⁰⁴ omnibus suis abbati deliberavit ut quicquid vellet tam de ipso quam et de ipsius ¹⁹⁰⁵ omnibus faceret, Ita ¹⁹⁰⁶ Adenulfus cernens se in ¹⁹⁰⁷ captivitate captivi sui justo iudicio Dei venisse,

A mox cartulam renuntiationis de universis quas eatenus ¹⁹⁰⁷ retinuerat monasterii possessionibus sponte satis ac libentissime faciens, in manibus abbatis suppliciter ¹⁹⁰⁸ reddidit, sicque post hæc cum indulgentia ¹⁹⁰⁹ criminis, libertati quoque propriæ cum omnibus suis ab eodem abbate est restitutus. Atque tali occasione res suas jam dudum invasas, pater Benedictus paulatim ¹⁹¹⁰ recuperare ac recipere cœpit. Namque non multo post Teanenses quoque comites divinitus acti, similia de his quæ ipsi retinebant refutationis ¹⁹¹¹ scripta eidem abbati fecerunt.

Nichil itaque moratus idem abbas, et tempus acceptabile minime negligendum ducens, statim a prædicto principe Landulfo et ¹⁹¹² Pandulfo filio ejus, præceptum libertatis ac confirmationis totius ex integro abbatiae expetiit, et accepit (569), ; secundum terminos scilicet superius scriptos quos Gisulfus dux tempore Petronacis primo statuerat, et postmodum Karolus imperator tempore Theodemari imperiali præcepto firmaverat. Aliud ¹⁹¹³ etiam specialius præceptum de ¹⁹¹⁴ castello ¹⁹¹⁵ sancti Angeli, et de turra ¹⁹¹⁶ sancti Georgii, nec non et de omnibus castellis sive arcibus ¹⁹¹⁷ quæ in pertinentiis monasterii deinceps construi debent, ab ¹⁹¹⁸ eisdem principibus sibi fieri postulavit (370). Itemque aliud (an. 951. Aug. 30) de gualdo casæ Gentianæ (571), et aliud insuper de tota piscaria Lesinensi cum ipsa foce ¹⁹¹⁹ sua, et cum ecclesia Sancti Focatis quæ ibi est, nec non et de aliquot intra ¹⁹²⁰ eandem Lesinam casis (572). Postmodum vero (an. 961. Jul. 10) tam a prædicto Pandulfo (573), quam et a Landulfo (574) filio ejus ¹⁹²¹, aliud rursus præceptum recepit (an. 981. Mai. 16) de universis finibus ac pertinentiis mo-

VARLE LECTIONES.

¹⁸⁸⁸ add. 4. ¹⁸⁸⁶ i. sollicitudine non posse quiescere, m. 1. ed. ¹⁸⁸⁹ q. illum c. eique m. 1. corr. 1b. ¹⁸⁸⁸ inferrent. Agebantur autem hæc omnia nutu ac dispositione Dei, qui ejus captionem ac dedecorationem, ad loci hujus providebat fieri restaurationem. Cum 1, 2. ¹⁸⁸⁹ nuncupatur 1. ed. n. et ecclesie b. Germani desuper imminet, o. 1, 2. ¹⁸⁹⁰ c. a. latronibus 1. ¹⁸⁹¹ add. 4. ¹⁸⁹² i. s. p. ed. ¹⁸⁹³ desunt 1. ¹⁸⁹⁴ publice add. ¹⁸⁹⁵ immittit. His p. 1. ¹⁸⁹⁶ et i. p. ed. ¹⁸⁹⁷ prædictus 1. ed. ¹⁸⁹⁸ plurimum 1. ed. ¹⁸⁹⁹ add. 1b. ¹⁸⁹⁹ vero 1. ed. ¹⁹⁰⁰ ob hoc m. 1. ed. ¹⁹⁰¹ c. Interea cum ista geruntur, Paschalis stratigo missus ab imperatore Constantinopolitano veniens ad eundem principem Landulfum, ibi super Aquini obsidionem constituit eum antipatum patricium, quem admodum sibi a suo domino fuerat imperatum 1. ¹⁹⁰² dele vit 1b. ¹⁹⁰³ Ad postremum igitur videns A. 1. ¹⁹⁰⁴ statim 1. ed. ¹⁹⁰⁵ 1. abbati c. o. s. d. ut tam de i. q. et de o. rebus ipsius efficeret 1. q. v. ed. ¹⁹⁰⁶ Mox igitur prædictus A. cartulam r. 1. ¹⁹⁰⁷ se captivum ia potestatem c. ed. ¹⁹⁰⁸ add. 4. ¹⁹⁰⁹ a. remisit, sicque 1. ed. ¹⁹¹⁰ c. omnibus suis lib. p. ab e. a. gratuito r. est 1. ed. ¹⁹¹¹ deest 1. ¹⁹¹² renuntiationis 1, 2. ¹⁹¹³ L. nec non et 1. ed. ¹⁹¹⁴ Super quod e. a. p. 1. ed. ¹⁹¹⁵ p. ab eisdem principibus de 1. ed. ¹⁹¹⁶ Janula recens constructa, et de c. S. A. nec non et de t. S. G. singillatim s. f. 1. corr. 1b. ¹⁹¹⁷ curte 4. ¹⁹¹⁸ turribus 1b. ed. ¹⁹¹⁹ d. singillatim s. 1. ed. ¹⁹²⁰ Voce 4. ¹⁹²¹ a. casis i. e. L. 1. ed. ¹⁹²² e rursus p. r. de 1. e. r. aliud p. r. interveniente supra dicto Adenulfo gastaideo, de 1b. e. interv. s. A. g. rursus a. p. r. de 2.

NOTE.

(567) Sic dicta videtur, quod antiquitus Jano templum ibi erectum fuerit, ut in Actis sanctorum Demetrii et sociorum, Petrus Diaconus in Regesto Sancti Placidi pag. 121. Ang.

(568). Cf. Chr. Sal. 162 — 164.

(569) Præcepta principum Aligerino concessa exemplavit Petrus Diac. in suo Regesto a num. 212 et deinceps. Ang. Multa edidit Gattula ex orig. inter quæ tamen hæc non inveni. Nam quod 952 Mai 6 accepit (Aoc. p. 55), ab illo diversum est.

(570) Postea ei Paldolfus cum filio Landulfo ca-

stellum de Jannule, et castellum de S. Angelo ad Tudece, et ipsa turra da S. Georgium cum cæteris castellis et turribus confirmaverunt 967, Jun. 7, Gatt. Acc., p. 63.

(571) Gatt. Acc., p. 56.

(572) Confirmaverunt Paldolfus et Land. IV. 980, Jan. 27, l. 1. p. 66.

(573) Ib., p. 58

(574) P. 82. Nulla in eis Adenulfi mentio est.

nasterii hujus. Non ¹⁹²² tamen super omnia hæc quiescere ¹⁹²³ valebant veritatis adversarii, quotiens quælibet occurrebat occasio; sed nunc ¹⁹²⁴ quidam de Aquino, nunc quidam de Pontecurvo nec ¹⁹²⁵ non et de Teano, de finibus hujus monasterii nobiscum ¹⁹²⁶ contendere nitebantur. Verum quotienscumque cum nostris in placito se conjunxerunt, totiens summis rationibus victi, quod fallaciter contendebant, refutare veraciter cogebantur (575). Unde etiam contigit, ut hujusmodi ¹⁹²⁷ occasione plurima apud nos talium ¹⁹²⁸ conflictorum seu ¹⁹²⁹ renuntiorum monimina habeantur.

• Eo quoque tempore idem abbas ad principes jam dictos accedens (an. 960. Jul. 10) rogavit, ut darent cellæ nostræ Cinglensi locum foris portas Sancti Angeli, ad monasterium construendum ancillis Dei, quia monasterium quod intus erat nimium strictum et incompositum habebatur ancillis Dei ibi manentibus. Illi vero concedentes, statuerunt locum foris murum civitatis ubi castrum et monasterium construerentur, cuique concesserunt foris murum, qualiter vadit usque in flumen (576) *add. 2.*

Per idem tempus a Mariano quoque imperiali anthonipato patricio et stratigo Calabrie atque Langobardiæ prædictus ¹⁹³⁰ abbas sigillum recepit (an. 956. Dec.), ut secure et absque ullius ¹⁹³¹ contradictione seu impedimento liceret ei ¹⁹³² perquirere omnes hereditates seu ¹⁹³³ possessiones monasterii hujus ubique ¹⁹³⁴ locorum, et recolligere eas, justa dumtaxat et competenti ratione ostensa (577).

3. Demum ¹⁹³⁵ prudens abbas a vicinis terris quæ ab ¹⁹³⁶ Agarenis vastatæ non fuerant, agricolis undique mox evocatis, in possessiones illos monasterii quotquot cultoribus indigebant, cum universis eorum familiis habitatores induxit: placito tam cum eis

A quos ibidem ¹⁹³⁷ invenerat, quam ¹⁹³⁸ cum eis quos ipse conduxerat libellari statuto; ut de tribus totius ejusdem terræ redditibus, hoc est tritici et ordei ac milii, partem septimam, de vino autem tertiam annualiter monasterio darent. Cætera in suis suorumque usibus possiderent; quod usque hodie stabiliter observatur ¹⁹³⁹ (578). Tali igitur ¹⁹⁴⁰ modo habitatoribus diversarum partium, terra ¹⁹⁴¹ hæc ex magna parte repleta atque locata ¹⁹⁴², ad reparandas sive meliorandas monasterii officinas quemadmodum a prædecessoribus suis Leone atque Johanne jam dudum inchoatum fuerat animum posuit. Ecclesiam ¹⁹⁴³ itaque totam quam prædictus Johannes construxerat, novis trabibus cipressinis ¹⁹⁴⁴ contignans, tegulis cooperuit; parietes coloribus ¹⁹⁴⁵ variis decoravit; pavimentum etiam ¹⁹⁴⁶ diversorum ¹⁹⁴⁷ lapidum varietate constravit. Ipsum quoque beati ¹⁹⁴⁸ Benedicti altarium argenteis tabulis undique ¹⁹⁴⁹ cinxit, nec non et anteriorem faciem altaris sancti ¹⁹⁵⁰ Johannis argenteam fecit. Fecit etiam crucem ¹⁹⁵¹ de argento non modicam ¹⁹⁵², et textum evangelii undique contextum argento inaurato et smaltis ac gemmis; coronas ¹⁹⁵³ argenteas tres; calices quoque et turibula et varia ecclesiastica ornamenta; nec non et eodices plurimos ¹⁹⁵⁴. Interea et habitacula nonnulla hujus ¹⁹⁵⁵ loci restaurans, ac si alter Petronax cepit juxta tenorem regulæ ¹⁹⁵⁶ et priscam monasterii consuetudinem cum fratribus conversari. Apud ¹⁹⁵⁷ Capuanum vero monasterium cum ornamenta ecclesiastica nonnulla, et campanas atque codices aliquot effecisset, in ecclesia etiam titulum (579) cum confessione sua a parte occidentali satis decorum adjunxit ¹⁹⁵⁸, atque depinxit.

4. Eodem ¹⁹⁵⁹ tempore Otto primus, tertio imperii sui anno per interventum supradictæ ¹⁹⁶⁰ conju-

VARIE LECTIONES.

¹⁹²² Non — ostensa *add. 1b.* ¹⁹²³ h. quotiens dabatur o. quiescere v. v. a. sed *1b. ed.* ¹⁹²⁴ n. q. de A. *desunt 4.* ¹⁹²⁵ n. n. et d. T. *desunt 1b.* ¹⁹²⁶ *add. 4.* ¹⁹²⁷ hac *ed. h. o. desunt 1b.* ¹⁹²⁸ hujusmodi *1b. ed.* ¹⁹²⁹ s. r. *desunt 1b.* ¹⁹³⁰ prædictum s. r. 4. ¹⁹³¹ alicujus *1b. ed.* ¹⁹³² ei quocumque vellet ire, et p. *1b.* ¹⁹³³ sive *1b. ed.* ¹⁹³⁴ u. l. *desunt 1b. ed.* ¹⁹³⁵ A vicinis deinde t. 1. Porro d. p. a. a v. t. *1b. ed.* ¹⁹³⁶ ab A. *desunt 1, 2.* ¹⁹³⁷ ibi *1. ed.* ¹⁹³⁸ q. c. e. q. l. c. *desunt 4.* ¹⁹³⁹ est. ac perenniter o. 1. *ed.* ¹⁹⁴⁰ ergo *1. ed.* ¹⁹⁴¹ p. hujus monasterii t. ex maxima p. *1. ed.* ¹⁹⁴² disposita 1, 2. ¹⁹⁴³ Ecclesiamque primitus totam *1. ed.* ¹⁹⁴⁴ t. ac lignis c. *1. ed.* ¹⁹⁴⁵ p. vero illius undique satis pulchre depinxit, p. *1. ed.* ¹⁹⁴⁶ ante altare beati Benedicti *add. 1, 2.* ¹⁹⁴⁷ multimoda *1. ed.* ¹⁹⁴⁸ b. B. *add. 4.* ¹⁹⁴⁹ t. in circuitu decoravit n. *1. ed.* ¹⁹⁵⁰ beati *1. ed.* ¹⁹⁵¹ e. et c. argenteam deauratam n. *1. ed.* ¹⁹⁵² cum lapidibus pretiosis *add. 1.* ¹⁹⁵³ c. a. t. *desunt 1.* ¹⁹⁵⁴ p. ac diversos *1. ed.* ¹⁹⁵⁵ ejusdem *1. ed.* ¹⁹⁵⁶ t. sanctæ r. *1. ed.* ¹⁹⁵⁷ Apud — depinxit *add. 1b.* ¹⁹⁵⁸ adauxit *1b. ed.* ¹⁹⁵⁹ per idem tempus primus ac magnus Otto, t. *etc. 1b. ed.* A primo itaque ac magno Ottone concessum est illi monasterium S. A. de Barregio, quod superius a Ludowico imperatore constructum ostendimus, cum omnibus cellis ac possessionibus suis; quod v. *1. ed.* ¹⁹⁶⁰ *add. 4.*

NOTÆ.

(575) Exempla dedit Gatt. I. l. p. 67.

(576) Ejusmodi privilegium exstat ap. Gatt. F. I. p. 59, etsi nihil ibi de cella Cinglensi et monasterio extruendo dicitur. Cf. Ottonis II privil. d. 981, Oct. 13, ib., p. 99.

(577) In Regesto num. 153: *Sigillum factum a Mariano anthypato*. Verba sic concepta sunt: *Sigillum factum a Mariano anthypato patricio et stratigo Calabrie et Langobardiæ, et datum vobis Aligerno venerabili abbati sancti Benedicti. Liceat te ambulare in tota thenia Langobardiæ, et perquirere omnem hereditatem prædicti monasterii, et nullam contra-*

rietatem paliaris a quolibet judice de ipsa thenia, etc. in calce vero: *Cum plumbea bulla nostra istum præsentem sigillabimus sigillum nostrum, et concessimus prædicto abbati, in mense Decembrio, inductione quinta decima. ANG.*

(578) Similia jura possidet etiamnum Casinense cœnobium in agro Pedemontis, et villæ sanctæ Lucie, et in castro Fellæ apud Calabros, alibi que.

(579) I. p. presbyterium, pars ecclesiæ in qua altare consistit. Confessio est locus sub altari major in quo reliquiæ reconditæ sunt. Duc.

gis suæ Adhelaïdis imperatricis ⁹⁸¹, generale præceptum huic monasterio fecit (*an.* 964 *Feb.* 19) (580); confirmans omnia quæ hactenus per diversa loca a quibuslibet hic fuerant contributa. Item post quatuor circiter annos, Paulus abbas sancti Vincentii eum adiens, illumque ⁹⁸² ex parte prædicti nostri abbatis efflagitans, aliud ab eo præceptum plenius de confirmatione totius abbatiae (581) de more priorum imperatorum obtinuit (*an.* 968. *Jul.* 1). Hic ⁹⁸³ idem imperator concessit (*an.* 970. *Mai.* 25) eidem abbati nostro monasterium sancti Angeli de Barregio cum omnibus omnino cellis ac pertinentiis ejus (582); quod videlicet monasterium, eo tempore Albericus Marsorum episcopus in tempus vitæ suæ per scriptum ab eodem retinebat imperatore. Quique imperator eidem sancti ⁹⁸⁴ Angeli monasterio præceptum confirmationis omnium rerum ipsius (583), jam ante quinquennium fecerat (*an.* 964. *Feb.* 12). A secundo etiam Ottone cum præcepto confirmationis totius abbatiae præfatum ⁹⁸⁵ quoque sancti Angeli monasterium eidem abbati reconfirmatum est (*an.* 981. *Aug.* 6) (584). Sed ⁹⁸⁶ et Albericus supradictus episcopus in ⁹⁸⁷ præsentia ejusdem imperatoris qui tunc apud Martiam in monte vocabulo Cedici ⁹⁸⁸ morabatur, cartulam refutationis ⁹⁸⁹ illi de eodem Barregensi ⁹⁷⁰ monasterio faciens, quietum de cætero sub hoc monasterio manere constituit: cum ⁹⁷¹ idem episcopus ante sex circiter ⁹⁸⁰ annos sua sponte ipsum ⁹⁷² sancti Angeli monasterium per oblationis suæ cartulam beato Benedicto contulerit. De quo etiam monasterio cum post aliquot annos Guinisius Marsorum episcopus filius ejusdem ⁹⁷³ Alberici questionem movere voluisset, quod quasi ecclesia sua præceptum imperatoris inde haberet, a monachis nostris in placito Marsorum comitum conventus atque convictus, tacere coactus est. Atque hujuscemodi ⁹⁷⁴ occasione tria imperatorum præ-

cepta quæ de eodem monasterio pater ejus adquisierat, nobis reddita sunt.

* Eo tempore (*an.* 974) Benedicto papa sexto vita decedente, Benedicto papa septimo (585) propinquus supradicti Alberici Romanorum consulis in apostolicam sedem inthronizatur (586) *add.* 2.

5. Quinto ⁹⁷⁵ hujus abbatis anno, qui est a natiuitate Domini nungentesimus ⁹⁷⁶ quinquagesimus quartus, corpus ⁹⁷⁷ beati Mathei apostoli quod primo apud Ethiopiam ubi et passus fuerat, postmodum autem apud Britanniam ⁹⁷⁸, demum ⁹⁷⁹ vero apud Lucaniam per temporam diversa quieverat, tandem ejusdem sancti evangelistæ revelatione repperit, atque in Salernum translatum est (587). Triennio ⁹⁸⁰ autem post, duo soles in cælo pariter visi sunt, et per ⁹⁸¹ duos dies mensis Julii mare dulce factum est a Neapoli usque Cumas.

6. Tunc ⁹⁸² temporis Benedictus papa* quasdam curtes suas in comitatu Aprutii eidem abbati ⁹⁸³ per privilegium (588) concessit ⁹⁸⁴ (*an.* 977 *Jan.* 10). Per hos etiam ⁹⁸⁵ dies prædictus princeps Pandulfus per præceptum suum ⁹⁸⁶ concessit (*an.* 968. *Oct.* 7) in hoc monasterio totam substantiam Arechis ⁹⁸⁷ filii Janiperti ⁹⁸⁸ quam habuerat in Teano ⁹⁸⁹ tam intus quam et foris, una cum ecclesia sancti Silvestri quæ intra eandem civitatem constructa est, cum omnibus omnino pertinentiis ejus (589). Aliud etiam præceptum fecit ei (*an.* 964. *Mai.*) de aqua fluvii Saonis cum ripis ex utraque parte positis (590). Huic ⁹⁹⁰ Pandulfo proclamavit prædictus ⁹⁹¹ abbas super Bernardum comitem de Aliphis, eo quod minabatur incendere et destruere unum castellum hujus monasterii de loco ubi Curvara dicitur, et homines ejusdem castelli prædari et cedere. Quapropter idem princeps flexus clamoribus ejus, sigillato præcepto constituit, ut sive prædictus

VARIE LECTIONES.

⁹⁸¹ post im destnit manus antiquior cod. 1'. ⁹⁸² eumque 1b. ed. ⁹⁸³ Nec multo post (N. m. p. *desunt* 3.) per aliud præceptum i. i. abbati n. m. S. A. de B. c. omnibus c. ac p. suis concessit; q. 1b. ed. ⁹⁸⁴ m. s. A. p. de confirmatione o. 1. ed. ⁹⁸⁵ prædictum 1. ed. ⁹⁸⁶ est. Albericus quoque (necnon 1. *corr.* 1b.) præfatus Marsorum ep. 1. ed. ⁹⁸⁷ in — morabatur *add.* 1b. ⁹⁸⁸ Cediti 3. ⁹⁸⁹ renuntiationis 1. ed. ⁹⁷⁰ Barrigensi 3. Barregensi 4. ⁹⁷¹ Cum — reddita sunt 1b. *deletis quæ prius in duobus lineis scripta fuerant.* ⁹⁷² prædictum 1b. ed. ⁹⁷³ prædicti 1b. ed. ⁹⁷⁴ pro hac 1b. ed. *hoc caput in 1. primum est.* ⁹⁷⁵ nongentesimus 3. ⁹⁷⁶ q. beatissimi ap. et evangelistæ Mathei corpus q. 1. ed. ⁹⁷⁷ Britanniam 1. (*corr.* 1b.) 3. ⁹⁷⁸ d. v. a. L. 1. *editione priori, et 3. 4. desunt* 1b. 2. ⁹⁸⁰ Trienno — Cumas *add.* 1b. ⁹⁸¹ p. d. d. m. 1, *add.* 1c. ⁹⁸² Benedictus quoque papa 1. ⁹⁸³ *deest* 1. ⁹⁸⁴ c. annos ordinationis suæ tricesimo 1. *Hinc* 1b. *adscriptis sequentia hujus capituli, ita ut* Per hos — modiorum 1623. *collocet post* libra una per annum. ⁹⁸⁵ *deest* 1b. ⁹⁸⁶ *deest* 4. ⁹⁸⁷ Arechisi 1b. ⁹⁸⁸ Janniperti 1b. ⁹⁸⁹ in civitate Teanensi 1b. in Teanensi ed. ⁹⁹⁰ Huic — componere *desunt* 1. ⁹⁹¹ præfatus ed.

NOTE.

(580) Gatt. Acc., p. 71 ex orig.

(581) Ib., p. 72.

(582) Ib., p. 73.

(583) P. 75.

(584) P. 77.

(585) *Tusculanensis* Catal. Petri.

(586) Pulso Bonifacio VII.

(587) Ex translationis historia fabulis referta aliqua invenies in Actis SS. Sept. 21, et in Borgias

Mem. Benev. I. pag. 352.

(588) Datum iv Idus Januarii, anno 3 pontificatus Regest. num. 12. In quo exemplata sunt cætera privilegia, præcepta, oblationes, quæ hoc capite recensentur. Supervacuum propterea esset singula conferre. ANG.

(589) Gatt. Acc., p. 65 ex orig.

(590) Ib., p. 66 v. infra c. 83.

Bernardus sive quicumque homo sub sua dicatione positus, aliquam molestationem vel rapinam ¹⁹⁹² ant eidem castro aut habitatoribus ipsius ¹⁹⁹³ inferre præsumeret, componeret aureos bizanteos mille, super illam dumtaxat compositionem quam legibus est statutum componere. Gisulfus quoque Salernitanus princeps filius Guaimarii majoris (594) fecit ¹⁹⁹⁴ in ¹⁹⁹⁵ hoc monasterio cartam (*an.* 972. *Sept.*) de quarta parte omnium quæ Lambertus ¹⁹⁹⁶ dux et marchio (592) possedisse visus est in comitatu Marsicano, et Balva, et ¹⁹⁹⁷ Forcone, et Amiterno, nec non et marchia Firmana et ducatu Spoletino, exceptis servis quos omnes libertate ¹⁹⁹⁸ donavit; quæ videlicet omnia ex parte Itæ principissæ aviæ conjugis ¹⁹⁹⁹ ejus Gemmæ sibi in hæreditatem obveniant. Sed et Borellus comes de Petra abundanti ²⁰⁰⁰ (593) fecit huic ²⁰⁰¹ monasterio cartulam oblationis de monasterio sancti Eustasii in finibus ejusdem castri loco qui dicitur Ad Arcum (594), cum omnibus omnino rebus ac pertinentiis ipsius, cum pertinentia terræ modiorum 1623 ²⁰⁰². Præterea ²⁰⁰³ quidam presbyter ²⁰⁰⁴ Joseph de civitate Larinensi obtulit in hoc monasterio ecclesiam sancti Laurentii, quam ipse, construxerat in hereditate sua juxta eandem civitatem, cum omnibus rebus et pertinentiis suis. Quidam etiam Aquinenses viri nobiles filii Rodiperti gastaldei obtulerunt omnes res suas beato Benedicto in territorio Aquinensi, loco qui Publica vocatur, plana utique ²⁰⁰⁵ et montana per plurima. Hildebrandus quoque comes de Sora, simul cum fratribus suis, fecit ²⁰⁰⁶ cartam in ²⁰⁰⁷ hoc loco de medietate lacuum Taurini et Juliani (595), qui procedant a Posta, cum omnibus pertinentiis medietatis eorum, Quos videlicet lacus toto ex intergro, una cum rivo de Carpello ²⁰⁰⁸ Pandulfus ²⁰⁰⁹ et Landulfus principes in hoc monasterio postmodum cum omnibus eorum pertinentiis firmaverunt. Sed et Rachis gastaldeus de Vicalbo (596) donavit beato Benedicto curtem

A suam cum ecclesia sancti Victorini, prope prædictos lacus, ubi modo Posta vocatur; nec non et duo gualda in finibus Vicalbi; unum in loco qui dicitur Silva plana, alterum in monte Albeto, cum omnibus finibus ac pertinentiis ipsorum. Per idem tempus homines de Vicalbo adquisierunt e prædicto abbate podium illud ²⁰⁰⁵ ubi nunc est civitas sancti Urbani (597), quod nobis ²⁰¹⁰ antiquitus pertinebat. ut faceret in eo castellum, et ²⁰¹¹ reddiderunt ei ²⁰⁰⁵ in Vicalbo duplotantum terræ quam acceperant. Reservavit autem sibi abbas ipsam ecclesiam sancti Urbani, cum pertinentia ²⁰¹² proprietatis ipsius, et cum tota curte intra eandem ²⁰⁰⁵ civitatem, in omni dumtaxat ²⁰¹³ parte pedes centum. Hic idem abbas, dedit in concambium Aimerado ²⁰¹⁴ cuidam de territorio Marsicano ecclesias quasdam ²⁰⁰⁵ et terras huic monasterio pertinentes ibidem; id est ecclesiam sancti ²⁰¹⁵ Salvatoris in Avezzano, sanctæ Mariæ in Oretino ²⁰¹⁶, sancti Abundii in Arcu, sanctæ Mariæ in Montorone, et santi Antimi in Vico ²⁰¹⁷; et recepit ab eo in comitatu Teatino ecclesiam sancti Helie et sancti Viti, cum quinque milibus modis de terra. Item dedit ecclesiam sancti Comitii, et sancti Helie ²⁰¹⁸, et sancti Viti, in eadem ²⁰¹⁹ Teate, et recepit ibidem ²⁰²⁰ ecclesiam sancti Tenestri cum tribus milibus modis terræ; et in Comino (598) quinque milia, inter Atinam scilicet et Vicalbum, et furcam sancti Leutherii. Item ²⁰¹¹ de ecclesia sancti Felicis in Pulverio ²⁰²¹, quod est modia ²⁰²² terræ mille centum, recepit ²⁰²³ solidos centum; pro censu vero annuali solidos 5. Per hos dies in placito Marsorum comitum proclamanti ²⁰²⁵, refutata est ripa Fucini cum piscaria sua, ab ipsa videlicet ecclesia sanctæ Mariæ de Montorone, usque in Sanctam Mariam de Palude; qui locus tunc ²⁰²⁶ Altoranum nuncupabatur. Nec non et duæ servorum familiæ cum omnibus suis. Proclamavit ²⁰²⁷ etiam (599) in plauto Andree marchionis missi imperatoris ²⁰²⁸ Ottonis (*an.* 972. *Sept.*)

VARIE LECTIONES.

¹⁹⁹² minimam ed. ¹⁹⁹³ ejus ed. ¹⁹⁹⁴ una cum Gemma uxore sua f. 4b. 2. ¹⁹⁹⁵ f. cartam in h. m. de 4b. ed. ¹⁹⁹⁶ Lambertus 3. ¹⁹⁹⁷ B. F. A. 4b. ed. ¹⁹⁹⁸ libertati 4b. ed. ¹⁹⁹⁹ a. ipsius G. 4b. 2. ²⁰⁰⁰ habundanti 1b. ²⁰⁰¹ in hoc m. cartam 4b. ed. ²⁰⁰² m. septingentorum atque v. trium 1. ²⁰⁰³ Tunc temporis q. 4b. ²⁰⁰⁴ q. l. p. 4b. ed. ²⁰⁰⁵ add. 4. ²⁰⁰⁶ fecerunt 4b. ed. ²⁰⁰⁷ c. sancto B. de 4b. ed. ²⁰⁰⁸ Carnello 2. ²⁰⁰⁹ C. in h. m. P. et L. p. cum 4b. ed. ²⁰¹⁰ q. huic monasterio 2. 4b. ed. ²⁰¹¹ et — centum. Hic idem *abscisa* 4b. ²⁰¹² pertinentiis ed. ²⁰¹³ videlicet ed. ²⁰¹⁴ Aimerado 3. Almerado 4. ²⁰¹⁵ s. Mariæ in M. s. Abundii in A. s. M. in O. s. Salv. in A. et 4b. ed. ²⁰¹⁶ Orfino 3. 4. ²⁰¹⁷ Vicu 4b. 2. ²⁰¹⁸ Vit. et s. H. 4b. ed. ²⁰¹⁹ deest 4b. 2. ²⁰²⁰ r. in eodem comitatu e. 4b. 2. ²⁰²¹ Item — solidos quinque *desunt* 1. ²⁰²² Polv. ed. ²⁰²³ modiorum. ed. ²⁰²⁴ tulit ed. ²⁰²⁵ proclamante illo r. est r. 4b. ed. ²⁰²⁶ deest 3. ²⁰²⁷ Proclamavit — eas *desunt* 1. ²⁰²⁸ m. domni O. imp. ed.

NOTÆ.

(594) Minoris. Donationem datam anno Gisulfi 30. . 39.) ind. 15. e Petri Reg. edidit Gatt. Acc., p. 80. Quam Leo male interpretatus est: totam enim hæreditatem offerunt, cujus partem quartam Gisulfus Itæ nepos Gemmæ uxori per scriptum *morgincaph* antea assignavisse se profitatur.
(592) Imperatorem dicere videtur. In dipl. illo non commemoratur.
(593) In Abrutio cit. territ. Triventi.
(594) In comitatu Molise in confirmatione donationis per Pandulfum et Landulfum principes, data

977. Mart. 12, quam solam edidit Gatt. Acc., p. 81. Ibi numerus modiorum non legitur.
(595) Qui nunc unum lacum Postanum efficiunt.
(596) Vicalvi in ducatu Alvitensi.
(597) Cujus simul et Comini in locum successit Alvito.
(598) Quod tunc civitatis et pagi nomen erat.
(599) A. 29 Pandolfi, 4. Landolfi, ind. xv. — Reg. n. 233.

apud ²⁰²⁹ Sulmonem ²⁰³⁰ super Oderisio comite Balvensi, qui retinebat duas ecclesias nostras in ²⁰³¹ valle de Pectorano, id est sancti Stephani et sancti Eleutherii, et facta inde manifestatione, recollegit protinus ²⁰³² eas. Hic convocatis aliquot hominibus de civitate ²⁰³³ Termulensi, fecit cum eis convenientiam ut edificarent ibi in pertinentiis ²⁰³⁴ nostris in loco qui ripa ²⁰³⁵ Orsa vocatur juxta fluvium Trinium (600) unum castellum, ubi ipsi cum ²⁰³⁶ nobis omnibus habitarent, et laborarent ipsas terras nobis ²⁰³⁷ filie pertinentes: ita ut tertiam ²⁰³⁸ partem huic monasterio tam ²⁰³⁹ de ipso castello quam et de omnibus quæ ibi operarentur tribuerent, duas vero sibi haberent. Ipso ²⁰⁴⁰ tempore Sadelfrit diaconus civitatis Lesinensis obtulit in hoc monasterio unam ecclesiam juris sui vocabulo Sanctus Martinius; constructam ²⁰⁴¹ juxta eandem civitatem, in loco qui dicitur Alchisi, cum universis ²⁰⁴² ornatibus et pertinentiis ejus. Id ²⁰⁴³ ipsum quoque fecerunt Guarnerius et Laidulfus a Basso Larinenses ²⁰⁴⁴, de ecclesia sancti Germani in loco qui vocatur ²⁰⁴⁵ Aquarola apud Larinum. Similiter ²⁰⁴⁶ fecerunt Johannes ²⁰⁴⁷ et Bonucius cives Termulenses de ecclesia sanctæ Trinitatis quam ipsi construxerant super mare, in ripa que nominatur Petra Hermerissi. Eodem modo oblatæ sunt huic monasterio tres ecclesiæ in Lumitano, in est Sancta Maria, Sanctus Petrus, et Sanctus Benedictus in loco Marcella bona, cum omnibus rebus et pertinentiis earundem ecclesiarum. Guido etiam Asculanus obtulit curtem suam de Casali, loco qui dicitur Forcæ, quæ est terra modiorum circiter mille quingentorum ²⁰⁴⁸; obtulit autem illam in ecclesia sancti Salvatoris de prædicto Asculo, ad opus monasterii hujus (604). Emmo ²⁰⁴⁹ etiam quidam Marsicanus obtulit huic monasterio ²⁰⁵⁰ hereditatem suam de Comino quod est centum modia de terra, in loco qui dicitur Ferrara, ad Vicalbum. Circa hos dies Gisepertus præpositus sanctæ Sophiæ de Benevento, ordinatus super causas hujus monasterii in Lesina et Thermule ²⁰⁵¹, recolligit ab Adelchiso Lucerino episcopo libellum quem ei ²⁰⁵² dudum Angelarius ²⁰⁵³ abbas fecerat de omnibus quæ in prædicta Lesina huic monasterio pertinebant,

A dimissa iterum ²⁰⁵⁴ ei per libellum medietate ipsius faucis, et fluvio Lauri usque in quindecim annos; censu libra ²⁰⁵⁵ auri per annum. Hic ²⁰⁵⁶ idem Gisepertus proclamavit in placito Termulensi coram multis qui ibi aderant nobilibus atque iudicibus, super quodam Castalgardo ²⁰⁵⁷ qui ei contendebat quandam curtem nostram in eadem Termulâ, loco qui vocatur Casale Mari ad sanctum Georgium, quæ curtis appellatur De Theodosio; quam videlicet curtem Deusededit abbas noster olim emerat ab Adelperto avo ejusdem Castalgardi, quingentis solidis aureis, cum casis, terris, vineis, silvis, pratis, et aquis, simul cum ipso pascuo ejus quos habebat in Termuleto ²⁰⁵⁸, per designatos fine: ab uno capite rivus qui decurrit a Sancto Georgio in vivarium ²⁰⁵⁹, et usque Bifernum; ab altero capite mare; a latere Bifernum; ab alio latere rivus vivus qui decurrit in mare; et ita ostensa ratione sua iudicantibus illis, manifestavit se inde prædictus Castalgardus ²⁰⁶⁰ per scriptum, apposita compositione mille solidorum si hoc aliquando remove voluisset. Constantius quoque præpositus sancti Benedicti de Larino ²⁰⁶¹, proclamavit in placito Madelfrid ²⁰⁶² comitis super Azonem episcopum ipsius civitatis, de ecclesia sancti Benedicti in Pettinari ²⁰⁶³ quam idem episcopus cum omnibus possessionibus ejus sibi vendicaverat, et ostensa ratione ac justitia nostra, iudicante comite et episcopo renuntiante, recollegit eam; et quoniam destructa erat, a fundamentis illam ²⁰⁶⁴ restaurans, in ea monasterium quod hactenus intra ²⁰⁶⁵ civitatem fuerat, esse constituit, ibique cum fratribus ²⁰⁶⁶ religiose vivere cepit.

* Cujus supra meminimus *add. 2.*

7. Hic abbas fecit libellum de monasterio ²⁰⁶⁷ sanctæ Mariæ in Luco ²⁰⁶⁸ (602), Raynaldo comiti Marsorum, secundum illas scilicet pertinentias atque ²⁰⁶⁹ fines, quibus Gualterius sacerdos et monachus eandem ecclesiam a ²⁰⁷⁰ Doda comitissa sibi concessam ²⁰⁷¹ in hoc monasterio ante ²⁰⁷² annos ferme viginti tradiderat, quod ²⁰⁷³ et terra modiorum circiter sexcentorum. Quod ²⁰⁷⁴ videlicet sanctæ Mariæ monasterium diversis postmodum ac multiplicibus longe lateque ecclesiis seu possessionibus

VARLÆ LECTIONES.

²⁰²⁹ O. et Oderisi comitis de Balua, a. 2. ²⁰³⁰ Sulmonam s. prædicto c. Od. qui *ed.* ²⁰³¹ n. de Balua in 2. ²⁰³² *addit 4.* ²⁰³³ h. partis illius de pertinentia scilicet T. 1b. ²⁰³⁴ in pertinentia hujus monasterii 1b. 2. ²⁰³⁵ Riga *ed.* ²⁰³⁶ c. s. o. *add. 4.* ²⁰³⁷ *add. 4.* ²⁰³⁸ t. tantump. 1b. *ed.* ²⁰³⁹ m. de omnibus q. ibi (*deest ed.*) op. et dei. c. t. 1b. *ed.* ²⁰⁴⁰ Per idem tempus S. 1b. *ed.* ²⁰⁴¹ constructa 1b. *ed.* ²⁰⁴² omnibus 1b. *ed.* ²⁰⁴³ id — Larinum *deest 1.* ²⁰⁴⁴ Larienses 2. ²⁰⁴⁵ dicitur *ed.* ²⁰⁴⁶ Similiter — Hermerissi *desunt 2.* ²⁰⁴⁷ I. filius Radefrit et 1b. ²⁰⁴⁸ quingenti 1b. *ed.* ²⁰⁴⁹ Emmo — Vicalbum *desunt 1.* ²⁰⁵⁰ loco *ed.* ²⁰⁵¹ Thermole 1b. 2. ²⁰⁵² illum 4. ²⁰⁵³ abbas A. 1b. ²⁰⁵⁴ d. ei it. 1b. *ed.* ²⁰⁵⁵ a. libra una 1b. *ed.* ²⁰⁵⁶ Hic *etc. usque ad finem cap. desunt 1.* ²⁰⁵⁷ Castalgardo 4. ²⁰⁵⁸ Termoleto 2. ²⁰⁵⁹ Vicarium *ed.* ²⁰⁶⁰ Castalgardus 3. ²⁰⁶¹ Lariano 2. ²⁰⁶² Madelfrid 3. ²⁰⁶³ Pettenari 2. ²⁰⁶⁴ cam r. ibi m. *ed.* ²⁰⁶⁵ infra *ed.* ²⁰⁶⁶ monachis 2. ²⁰⁶⁷ ecclesia 1. *corr.* 1b. ²⁰⁶⁸ L. et S. Herasuni 1. ²⁰⁶⁹ a. f. *add. 1b.* ²⁰⁷⁰ a. D. c. s. o. *add. 1b.* ²⁰⁷¹ oblatam 1b. *ed.* ²⁰⁷² m. dudum t. 1. *corr.* 1b. ²⁰⁷³ q. e. modiorum terre sexcenti 1b. *ed. desunt 1.* ²⁰⁷⁴ Quod — Avezano *desunt 1, sed signum positum excidisse aliquid prodit.*

NOTÆ.

(600) Trigno.
(604) Cf. lib. 1, cap. 37.

(602) Ad lacum Fucinum.

a ²⁰⁷⁶ nonnullis fidelibus est ditatum, de quibus hic ea ²⁰⁷⁶ quæ investigare potuimus, congruum scribere duximus. Ecclesia ²⁰⁷⁷ sanctæ Mariæ in Passarano, et sancti Sebastiani ibidem. Monasterium ²⁰⁷⁸ sancti Martini in Transaquas. Ecclesia ²⁰⁷⁷ sanctæ Mariæ de Colle longo; sancta ²⁰⁷⁹ Restitutæ in Morrai; sancti Stephani, et sancti Nykolai, et sancti Donati in valle Sorana; sanctæ Crucis in valle Ortuocto ²⁰⁸⁰; sancti Laurentii in Vico; sancti Joannis in Besenge ²⁰⁸¹; sancti Cypriani in civitate Marsicana; sancti Salvatoris in agro ²⁰⁸²; ejusdem civitatis; sanctæ Barbaræ ibidem; sancti Ambrosii in Secunzaao. Monasterium ²⁰⁸³ sanctæ Mariæ in Cesis; sancti Leucii ²⁰⁸⁴ in Marano; sancti Blasii in Muscoli ²⁰⁸⁵; sancti Herasmi in Pomperano; sancti Silvestri in Pireto; sancti Salvatoris in Camerata ²⁰⁸⁶; sancti Germani in Petrella Romani. Omnes istæ ecclesiæ, cum universis possessionibus et pertinentiis earum mobilibus et immobilibus prædicto monasterio antiquitus pertineturunt. Insuper et hereditas Petri Maimonis in Auritino ²⁰⁸⁷ magna et bona, et hereditas Apicii in Paterno, necnon ²⁰⁸⁸ et hereditas Bettonis Ratrude in Avezano.

8. Præterea ubicunque aliquid ²⁰⁸⁹ de possessionibus hujus ²⁰⁹⁰ monasterii quæ prioribus temporibus amissæ seu ²⁰⁹¹ perditæ fuerant præfatus ²⁰⁹² abbas ²⁰⁹³ investigare certius poterat ²⁰⁹⁴ maximum ²⁰⁹⁵ recolligendi et conquirendi, seu ²⁰⁹⁶ etiam redimendi, nec non libellos faciendi, studium habebat ²⁰⁹⁷. Libellos ²⁰⁹⁷ autem seu ²⁰⁹⁸ de rebus hujus monasterii sive sancti Angeli de Barreo sicut ²⁰⁹⁹ in eisdem libellis habetur ideo studiosissime faciebat, ut et hoc monasterium dudum a Saracenis destructum hujusmodi ²¹⁰⁰ pecuniis reconciliaret, et ut per hoc indicium ad hujus concœbii dicionem universa illa pertinere in futurum tempus ostenderet. Nam filiis cujusdam Gisonis de Aprutio libellum faciens de curte de Bigano ²¹⁰¹, quadringentorum circiter modiorum, recepit inde in ²¹⁰² præsentem solidos sexcentos: annualiter vero pro censu, solidos 20. Item in Aprutio ²¹⁰³ de curte Tulliana, solidos trecentos; pro censu ²¹⁰⁴ 23. Item ibidem de curte quæ dicitur

A Bassanum solidos centum, pro censu 15. Item ibidem loco Arole de quadringentis modis terræ, solidos sexcentos ²¹⁰⁵; pro censu 4; de ²¹⁰⁶ curte Mariana solidos 168 ²¹⁰⁷; pro censu 7. Item de ²¹⁰⁸ curte Tulliana ²¹⁰⁹ et aliis rebus libras 16; pro censu solidos 20. Item de eadem solidos trecentos: pro censu 16. In comitatu vero Pennensi de curte sancti Silvestride Doliola ²¹¹⁰, solidos quadringentos; pro censu 15. De curte sancti Georgii de Colline, solidos ducentos: pro censu 10. De terris in loco qui dicitur Ciccle, solidos quingentos; pro censu 10. De terris in Paterno et Casa Puntii ²¹¹¹ solidos 160: pro censu 4. In Marsia de Sancto Victorino in Celanu ²¹¹², et Sancto Benedicto in Tilia, li bras 6: pro censu tremisses 8. In ²¹¹³ Balva de Sancto Mercurio et Sancto Cesidio ²¹¹⁴, libras 4: pro censu tremisses 10. Item ibi de Ecclesia sancti Benedicti in Prætorio libras duas: pro censu solidos duos. Fecit etiam libellum cuidam Johanni presbytero et Maraldo gastaldeo civitatis Canensis de piscaria ejusdem civitatis, in loco qui dicitur Zappineta, usque in decem annos; pro censu ²¹¹⁵ 14 ligaturas sepiarum, 40 bonas sepias per singulas ligaturas habentibus; nec non et de ecclesia sancti Benedicti sita in eadem Cani, pro censu solidorum ²¹¹⁶ duorum. De ²¹¹⁷ piscaria quoque Lesinensi et fluvio Lauri libellum fecit pro censu triginta bizanteorum. Fecit et libellum Landulfo comiti Hiserniensi de tota pertinentia terrarum ubi dicitur Capriata. Quas idem comes non multo post ex integro reddidit in hoc monasterio, tradito hic ad conversionem cum ²¹¹⁸ aliis oblationibus filio suo parvulo De ²¹¹⁹ ecclesia quoque sancti Andreae et omnibus pertinentiis ejus in valle de Caudis, loco Paulisi libellum fecit cuidam Leoni presbytero et Joanni Ganco ²¹²⁰, pro multis ²¹²¹ dumtaxat xeniis et serviitiis eorum. Similiter fecit et de innumeris aliis per ²¹²² diversa loca sen provincias: quæ profecto ²¹²³ hic recensere vel scribere superfluum duximus ²¹²⁴.

9. Hujus (603) abbatis nono ²¹²⁵ decimo anno (966) Johannes ²¹²⁶ papa de Roma exiliatus venit Capuam, et rogatus a præfato principe Pandulfo, tunc primum in eadem civitate archiepiscopa-

VARIE LECTIONES.

²⁰⁷⁵ et 2. ²⁰⁷⁶ h. aliquanta scribamur quæ i. p. ed. ²⁰⁷⁷ S. Maria in Colle 1. etc. alio ordine ed. ²⁰⁷⁸ Sanctus Martinus ed. ²⁰⁷⁹ S. Restituta etc. ed. ²⁰⁸⁰ Artucce 3. ²⁰⁸¹ Besenle 3. 4. an Besenie? ²⁰⁸² giro ed. ²⁰⁸³ s. Maria etc. ed. ²⁰⁸⁴ Eleuticius 3. ²⁰⁸⁵ Muscoli 3. ²⁰⁸⁶ Camarata 3. ²⁰⁸⁷ Auretino 2. ²⁰⁸⁸ add. 4. ²⁰⁸⁹ deest ed. ²⁰⁹⁰ deest. i. nostri 1. b. ed. ²⁰⁹¹ s. p. add. 4. ²⁰⁹² add. 1b. ²⁰⁹³ potuit 1. ed. ²⁰⁹⁴ m. præ omnibus r. 1. ed. ²⁰⁹⁵ seu — faciendi add. 1b. ²⁰⁹⁶ habuit 1. ed. ²⁰⁹⁷ Libellos etc usque ad finem cap. add. 1b. ²⁰⁹⁸ a. quamplurimos sive 1b. ed. ²⁰⁹⁹ ut 1b. ed. ²¹⁰⁰ ipsorum 1b. ed. ²¹⁰¹ Vignano 1b. 2. ²¹⁰² in p. desunt 4. ²¹⁰³ Pruciode curte q. d. Bass. 4. ²¹⁰⁴ solidos hoc loco ubique addunt 1b. ed. omittit 4. ²¹⁰⁵ ducentos 3. ²¹⁰⁶ 4. Item ibidem de 1b. ed. ²¹⁰⁷ solidos 168; pro censu desunt 2. ²¹⁰⁸ i. ibidem de 1b. ed. ²¹⁰⁹ Tulliana ed. ²¹¹⁰ Doliola ed. ²¹¹¹ Punzi 2. ²¹¹² Celano 3. ²¹¹³ In — parvulo desunt 1. ²¹¹⁴ C. et aliis rebus in Flaterno 2. ²¹¹⁵ c. super singulos annos q. ed. ²¹¹⁶ c. duarum pellium confectarum 2. ²¹¹⁷ Fecit et libellum — parvulo. De — bizanteorum ed. ²¹¹⁸ c. a. o. desunt ed. ²¹¹⁹ In valle quoque de C. I. P. (i. p. desunt 1b) de eocl. S. A. etc. 1b. ed. ²¹²⁰ G. p. abscisa 1b. ²¹²¹ m. d. desunt 1b. ed. ²¹²² a. quæ 1b. 2. ²¹²³ q. hic superfl. scribere d. 1b. ed. ²¹²⁴ depositus autem nono Kl. Dec. sepultus est juxta ecclesiam sancti Benedicti add. 1. ²¹²⁵ octavo 1. corr. 1b. ²¹²⁶ tertius decimus add. 1. espun. 1b.

NOTE.

(603) Multum de hoc loco disputatum est. Ut paucis dicam quod sentio, Leonem in Ecclesiæ Capua-

næ membranis adnotatum invenisse existimo. Joannem consecratum esse a. 966. quo 18us Aligerni

tum ²¹²⁷ constituit, Johanne ²¹²⁸ ejusdem principis A fratre inibi consecrato. Post ²¹²⁹ quem dominus Leo hujus cenobii monachus in eadem civitate quattuor annis et dimidio archiepiscopatu functus, Gerberto ²¹³⁰ nichilominus loci ²¹³¹ istius monacho sui ²¹³² successionem honoris reliquit. Sequenti ²¹³³ autem anno defuncto primo Ottone, Otto secundus imperator filius ²¹³⁴ ejus cognomento Rufus venit Capuam (an. 969), et abiit Tarentum, ac ²¹³⁵ Metapontum, et deinde ²¹³⁶ Calabriam. Unde ²¹³⁷ prospere ad sua reversus, anno Domini 983. iterum magno exercitu congregato, cum Saracenis in Calabria dimicaturus descendit: sed divina permissione superatus ab illis, vix ipse cum non multis evadere potuit. Veniens ²¹³⁸ igitur Capuam, firmavit principatum relictæ Pandulfi principis Alooræ, et filio ejus Lande- B nullo. Nam Landulfus et Atelnufus ejusdem Alooræ filii in prædicto bello perierant. Ipse vero imperator pro recolligendo milite ac certamine restaurando Romam ²¹³⁹ profectus ²¹⁴⁰, eodem tempore defunctus est; atque ²¹⁴¹ in atrio ecclesiæ beati Petri apostoli in labro porphiretico (604) sepultus; et filius ipsius, Otto tertius regnum ²¹⁴² accepit.

* Ipso anno sol obscuratus est hora tertia 11. Kal. Jan. ita ut multæ stellæ apparerent (605) *add.* 1c.

** introeuntibus in paradysum ejusdem ecclesiæ ad levam *add.* 1b. 2.

10. Aloora ²¹⁴³ igitur cum vixisset in honore suo annis circiter octo, reliquit in principatu filium

Landenulfum; qui post quattuor menses cum ²¹⁴⁴ de more principali ejusdem civitatis ad ecclesiam sancti Marcelli ipsa quinta feria sancti paschæ sollempniter processisset, quibusdam infidelibus suis Capuanis crudeliter occisus est (607) (an. 993. Apr. 20) Quo cognito Trasmundus ²¹⁴⁵ Teatinus comes et ²¹⁴⁶ marchio (608) propinquus ejusdem principis, ad ulciscendam ipsius interfectionem, congregato non ²¹⁴⁷ parvo exercitu simul cum Rainaldo et Oderisio Marsorum ²¹⁴⁸ comitibus, venit super Capuam post duos ferme menses, et obsedit eam ac vastavit per quindecim dies. Postmodum vero pro hac eadem principis ultione, venit Capuam unacum prædictis comitibus Hugo marchio missus ab imperatore, et obsedit eam undique per multos dies, quousque illi ²¹⁴⁹ traditi sunt ii qui præfatum ²¹⁵⁰ principem interfecerant. Quos accipiens, sex de illis in furca suspendit; cæteros vero diversis ac variis pœnis multavit.

11. Ante hoc ferme biennium ingens terræ motus factus est tam in Capua quam in ²¹⁵¹ Benevento: ita ut in Capua plurimas domos everteret, et campanas ejusdem civitatis per se sonari faceret (an. 990. Oct. 25). In Benevento autem Viperam (609) dejecit, et subvertit quindecim turres; in quibus videlicet ²¹⁵² centum ²¹⁵³ quinquaginta homines mortui sunt. De Ariano et Frecento ²¹⁵⁴ (610) magnam partem destruxit. Compsanam civitatem prope mediam evertit, ejusque episcopum cum aliis

VARIE LECTIONES.

²¹²⁷ archiepiscopum 3. ²¹²⁸ c. consecrato ibi I. fratre e. p. archiepiscopo 1. *ed.* ²¹²⁹ Post — reliquit *add.* 1b. ²¹³⁰ Gilberto *ed.* ²¹³¹ hujus I. m. 1b. *ed.* ²¹³² m. succ. archiepiscopatus r. 1b. 2. ²¹³³ Et s. anno 1. *Signum ibi in marg. appictum quid sibi velit nescio; v. tab. lithogr.* Seq. anno *ed.* ²¹³⁴ i. e. c. r. *add.* 1b. ²¹³⁵ ac M. *add.* 1b. ²¹³⁶ *deest* 4. ²¹³⁷ ita 1c. Biennio autem post hæc Pandulfus princeps pugnans cum Grecis apud castrum Apulæ *add.* 1b) Bebinum, captus ab eis est; et Constantinopolim deportatus; sed post decem menses evadens reversus est (ad Ottonem imperatorem apud eandem Bibinum ubi captus fuerat *add.* 1b.) filiumque suum Landenulfum ducem in Cajeta constituens, quarto postmodum est anno defunctus (606). Anno autem D. 983. præfatus Otto imperator secundus m. e. c. iterum c. S. 1. ²¹³⁸ In quo etiam prælio Landulfus princeps filius principis Pandulfi cum fratre suo Atenulfo et aliis pluribus mortuus (occisus 1. cor. 1d.) est. Imperator autem Capuam reversus f. p. r. P. A. et f. e. L. Ipse vero pro 1. *ed.* ²¹³⁹ Veronam 1. cor. 1b. ²¹⁴⁰ rediens 1. *ed.* ²¹⁴¹ atque — levam *add.* 1b. ²¹⁴² factus est imperator 1. *corr.* 1b. ²¹⁴³ Prædicta vero A. cum 1. *ed.* ²¹⁴⁴ m. a quibusdam i. s. C. o. est apud ecclesiam s. M. ad quam de m. p. e. c. ipsa q. f. s. p. processerat 1. m. a. q. i. s. C. c. o. est a. e. s. M. ipsa q. f. s. p. ad quam d. m. p. e. c. eadem die (soll. *add.* 3. processerat 1b. *ed.* ²¹⁴⁵ Trasmundus *ed.* ²¹⁴⁶ et m. *add.* 1b. ²¹⁴⁷ n. p. *desunt* 4. ²¹⁴⁸ O. c. M. 1. *ed.* ²¹⁴⁹ ii t. s. illi *ed.* ²¹⁵⁰ prædictum 1. 2. ²¹⁵¹ *deest ed.* ²¹⁵² *add.* 4. ²¹⁵³ multi 1. 150 1b. ²¹⁵⁴ *Frigeno ed.*

NOTE.

annus incipiebat; Natali Domini 968 Ottonem II imperatorem factum: qua re adductus est ut patrem 967 defunctum crederet. Sed cum postea in Ann. Casin. inveniret, Ottonem 969 Calabriam adisse, patremque inter vivos fuisse (nam illum pro secundo habuit), annum superius scriptum mutandum esse putavitet solis eclipsin ei addidit. Ali-gerni annum 48 exhibet etiam Chr. Atinense ap. Murat. SS. VII, p. 909, quod hic eodem cum Leone fonte usum esse videtur.

(604) Potius in concha marmorea lapide porphyretico tecta: eodem, ut fertur, qui Adriani sepulcro impositus fuerat: cuius arca postea recepti Innocentium II. Lapis ille Fontana dirigente excavatus in ecclesia S. Petri aquam baptismalem continet. Fusius de his omnibus disserentem adi Bonannium

de templo Vaticano cap. 22.

(605) Accidit a. D. 968, Dec. 22. Cf. Liutprandi Leg. 64.

(606) Cf. Chr. Salern., c. 174 sqq.

(607) Cf. Chr. S. Bened. SS. III, p. 206, 207, sed noster aliqua addidit. Cf. etiam Petri Dam. Opusc. 57.

(608) Id non recte addidisse videtur.

(609) Cf. Ann. Benev. ad a. 990. Viperam castellum fuit in agro Beneventano; noster tamen de simulacro aliquo cogitavisse videtur. Beneventi quoque vicum fuisse Viperam, postea dictum *Vico de Serpi* De Vita refert in Antt. Beneventanis.

(610) *Frigeno.*

²¹⁵³ multis occidit. Ronsam (611) vero cum universis fere in ea manentibus summersit. Eisdem ²¹⁶⁶ ferme diebus frater hujus Aligerni abbas, Leo nomine, monachus professione, revertens ²¹⁵⁷ a Jerusalem portionem ligni dominicæ crucis non parvam, auro gemmisque pretiosis ac margaritis circumdatam ²¹⁵⁸, secum detulit, et huic sancto cœnobio devotissimus obtulit, ipsa ²¹⁵⁹ die ²¹⁶⁰ Nonarum Novembrium. Depositus ²¹⁶⁰ est autem prædictus abbas 9. Kal. Decembris (612) (*an.* 985), et honorifice ²¹⁶² sepultus juxta ecclesiam sancti Benedicti Manso abbas ²¹⁶¹ vicesimus octavus, sedit annis undecim.

12. Iste fuit consobrinus Pandulfi principis (613); qui cum eo tempore quo Aligernus ²¹⁶² abbas deunctus est, monasterio sancti Magni juxta Fundanam civitatem (614) posito præset, propinquorum principum solacio ²¹⁶³ fretus, non autem ²¹⁶⁴ monachorum consensu, cœnobii hujus abbatiam indeptus est. Unde factum est, ut nonnulli de prioribus ac ²¹⁶⁵ melioribus hujus monasterii fratribus potius hinc egredi quam manere sub illo eligerent. E quibus dominus ²¹⁶⁶ Johannes Beneventanus qui postmodum abbas extitit, unus fuit: alter vero dominus ²¹⁶⁷ Theobaldus, nihilominus postmodum abbas effe-

ctus dominus etiam Liutius, de religiosioribus ²¹⁶⁸ ac prioribus loci hujus monachis unus; nec non et quinque alii quorum nomina non recoluntur. Et ²¹⁶⁹ tres quidem primi Jerusalem profecti sunt; ceteri vero quinque in Lombardiam: quos cum ob maximam hujus loci devotionem Hugo marobio nimis honorifice ²¹⁷⁰ suscepisset, ex ejus largitione quinque ²¹⁷¹ in illis partibus cœnobio construxerunt, atque juxta hujus monasterii traditionem omnem ibi ordinem posuerunt. Ex ²¹⁷² hujus marchionis dono duo hic argentæ coronæ habentur.

13. Per ²¹⁷³ idem tempus supradictus Otto tertius interventu matris ²¹⁷⁴ augustæ Theophanu ²¹⁷⁵ præceptum huic monasterio fecit (*an.* 989 Jul. 23), confirmans de more omnes pertinentias ejus (615). Gisulfus præterea Teanensis comes (616) fecit oblationem in hoc monasterio (*an.* 996 Aug.) de loco sive ²¹⁷⁶ castello quod dicitur Casale Caspuli, cum universis ²¹⁷⁷ finibus ac pertinentiis ejus. Berteramus (617) etiam nobilis vir de comitatu Pennensi obtulit res suas beato ²¹⁷⁸ Benedicto in loco qui vocatur ²¹⁷⁹ Fonte tecta (618), cum ecclesia sancti Flaviani, et medietate castelli de colle ²¹⁸⁰ Carello et castello de monte Petito, et cum aliis curtibus suis, quod est terre modiorum septingentorum (*an.*

VARLÆ LECTIONES.

²¹⁵⁵ c. plurimis aliis o. 1. ed. ²¹⁵⁶ Isdem 1. ²¹⁵⁷ p. portionem etc. revertens a. l. detulit 1. ed. ²¹⁵⁸ et in argenteo loculo venerabiliter collocatam 1. del. 1b. ²¹⁵⁹ d. N. N. add. 1b. ²¹⁶⁰ hac in fine c. habet 1. ²¹⁶¹ M. 28. a. 1. ed. ²¹⁶² Aliernus 3. ²¹⁶³ f. s. 1. ed. ²¹⁶⁴ a. omnium hujus loci m. c. 1. 2. ²¹⁶⁵ et m. 1. desunt 2. ²¹⁶⁶ deest 1. 2. ²¹⁶⁷ deest 1, 2. ²¹⁶⁸ religiosis hujus l. m. ac prioribus u. 1 ed. ²¹⁶⁹ E (deest ed.) quibus omnibus tres priores I, p. s. Quinque v. alii in L. 1 ed. ²¹⁷⁰ reverenter 1 ed. ²¹⁷¹ l. atque concessione q. monasteria. in i. p. c. ibique i. t. h. m. o. o. p. 1 ed. ²¹⁷² Ex — habentur desunt 1. Ex ejus etiam m. ed. ²¹⁷³ totam cap. add. 1b. ²¹⁷⁴ m. suæ a. 1b. ²¹⁷⁵ Theophanii ed. ²¹⁷⁶ et 1b, 2. ²¹⁷⁷ addit 4. ²¹⁷⁸ sancto 1b. ed. ²¹⁷⁹ dicitur 1b ed. ²¹⁸⁰ loco ed.

NOTÆ.

(611) Terra erat non longe a Compsa. Ang.

(612) In cod. 47, Nono Kal. Decembris Aligernus sacerdos et abbas hujus loci. In codice 353 habetur epithaphium Aligerni, manu s. xi scriptum, quod per Bethmannum V. D. denuo collatum hic subnectimus:

Hic pater egregius Aligernus pausat humatus

Pignere vivifico resiliturus item.

Nativa bonitate cluens a, et inclitus orbi,

Urbe Neapoleos satus et altus erat.

Asi Domiui præcepta librans, patriam quoque lin-

quens,

Quo caput orbis habet, pervolitabat ovans:

Ecclesiæ doctoris enim delegit asilum,

Sub patre Balthwino subdere colla Deo.

Dogmate normali virtutum culmina postquam

Attigit, hoc sacrum regere gymnasium

Promeruit, quo cuncta micant spiramina lucis,

Per mare, per terras, per juga, perque chaos.

Quod quia frustratum fuerat tum ^b temporis, ille

Nisibus omnigenis encenarat hians.

Tigra novans tegulasque locans dissepta resarsit,

Picturumque — rudem — fecit habere domum.

Quid valeat, quid non, quo virtus, quo ferat error,

Noverat ispe sagax propositique tenax

* Summus addit c. b tam c. o adiique cod.

Non persona potens fuerat, quæ temperet illum,

Quæ placeantque rogat, quo dare cuncta queat.

Gravis erat moribus, monachorum specula exstans,

Cuncta gerens placido ingenioque pio.

Jam meritis pater ille pius talibusque refertus,

Lætus ab æthereis sumitur ecce choris.

Conditur his septis ter ternis rite Kalendis

Romulei mensis, ipse Decembris adest.

Hoc pie cœnobium ter denos rexerat annos.

Septenosque simul, sic adiitque ° polum.

Nunc monachile decus titulum cum legeris istum,

Dic, et in æternum nunc habeat requiem. Amen.

Ind. xiv obiissent produnt Ann. Cas. ut annum 37

minime compleverit.

(613) Laidolfus etiam Princeps consanguineum

suum appellat in suo præcepto, in Regesto Petri

num. 235. Ang.

(614) Fondi.

(615) Reg. n. 126. Actum est Ingelheim

(616) Filius b. m. domni Paldolfi principi. Datum

est 4 anno Landolfi (l. Laydolfi), mense Aug. ind. ix.

Edidit Gattula Acc., p. 84 e Reg. Petri. Verum non

ipsum castellum dari, sed terram ei adjacentem,

observavit Di Meo in Ann. Neap. 996.

(617) Gatt., ib., p. 84 e Reg.

(618) Fontecchia, in Aprutio Ultra. Gatt.

991 Jun. 14). Sed et Petrus quidam præsbyter (619) A de Campomaurani ²¹⁸¹ (620), obtulit in hoc loco ecclesiam sancte Marie, quam ipsemet ²¹⁸² in hereditate sua construxerat super ipsos lacusejusdem civitatis, cum multis terris et omnibus pertinentiis ejus. Temmarius quoque vir quidam illustris de Aprutio fecit sancto Benedicto cartam de omni pertinentia sua in Penne et Aprutio, cum ecclesia sancti Pauli, et sancti Johannis de Busseta ²¹⁸³, et curtibus per diversa loca, quod ²¹⁸⁴ est terra modiorum mille et centum ²¹⁸⁵. Similiter fecit et Trasmundus ²¹⁸⁶ clericus de curte sua in Aprutio quæ dicitur Celli, cum omnibus pertinentiis et adjacentiis suis, quod est terra modiorum trecentorum. Id ipsum fecit et Grimoaldus iudex Aquinensis de ecclesia sancti Angeli in monte qui vocatur ²¹⁸⁷ Aspranus, cum terris non paucis et ceteris pertinentiis suis.

Hic ²¹⁸⁸ abbas fecit libellum quibusdam nostratibus, juxta tenorem abbatibus Aligerni, et posuit eos circa Sanctum Heliam, ut et ipsam ecclesiam a barbaris destructam restaurarent, et terras in circuitu ejus juxta terminos statutos excolerent. Landenulfo ²¹⁸⁹ quoque Lucerinæ sedis episcopo fecit libellum de piscaria Lesinensi; unde idem episcopus per singulos annos reddebat in ²¹⁹⁰ censum in natale Domini ²¹⁹¹ præposito sanctæ Sophiæ de Benevento ad opus monasterii hujus bizanteos 26. Fecit etiam libellum Rainaldo comiti Marsorum de ecclesia sancti Pauli quæ sita est in territorio Cominensi, in pertinentia castelli Septem fratrum, cum rebus et adjacentiis ²¹⁹² suis, trecentis videlicet terrarum modiis, recipiens ab eo ad ²¹⁹³ præsens quidem solidos 50 : annualiter vero, tuncas quingentas. De ²¹⁹⁴ ecclesia quoque sancti Felicis in Pulverio, et sancti Maximi in comitatu Teatino libellum faciens, recepit solidos trecentos : pro censu autem solidos 8. In ²¹⁹⁵ comitatu Pennensi : de Sancto Angelo de

Galiano solidos 100 : pro censu 7. Item ibidem de Sancto Bonito solidos 50 : pro censu solidos 3. Item ibidem de terris ad Coronulas, et ad fontem Ermonis, solidos 100 : pro censu solidum unum. Item ibidem de terris in Pastina et in valle Albina solidos 160 : pro censu solidos 8. Item ²¹⁹⁶ in Aprutio cuidam Odemundo ²¹⁹⁷ de ipsa curte de Mariano ad ipsam cisternam, et in colle de Morta terram modiorum 100, pro ²¹⁹⁸ solidis nichilominus 100, et pro censu solidos 5 ²¹⁹⁹. Eodem tempore ²²⁰⁰ Terracineses cives commoniti a Johanne episcopo suo propter cladem quandam ²²⁰¹ quam tunc patiebantur, ipso die sancti pasche (an. 994. Apr. 15) (621) omnes ²²⁰² unanimiter devoverunt ac promiserunt daturos se per singulos annos in hoc monasterio sex milia anguillas ; et scriptum inde fieri, terribili anathemate supposito ad posteriorum memoriam præceperunt (622).

14. Hic idem ²²⁰³ abbas cum a Johanne papa quintodecimo ²²⁰⁴ privilegium (623) juxta solitum recepisset ²²⁰⁵ (an. 989 Apr. 11). a Landenulpho etiam principe, qui ut jam diximus, a Capuanis ²²⁰⁶ crudeliter interemptus est, præceptum confirmationis abbatie ²²⁰⁷ totius accepit (an. 991) (624), secundum ²²⁰⁸ tenorem scilicet præcepti patris ipsius. Laydulfus quoque ejusdem Landenulfi frater qui illi in principatu successit, 15 et ²²⁰⁹ familias in Aquinensi civitate de majoribus quæ ibi erant concessit. Cui ²²¹⁰ etiam nono (625) abbatie ipsius enno (an. 993) juravit omnem securitatem, et ut de tota omnino abbatia se vivente illum fideliter adjuvaret; præceptum quoque de Castro Coeli, cum toto monte qui vocatur Aspranus per suas pertinentias fecit (an. 994. Dec. 10). In ejus ²²¹¹ itaque montis summitatem idem ²²¹² abbas ascendens, cum nonnulla inibi veterum ædificia repperisset, voluit ibi castrum construere ; sed propter aquæ penuriam id facere

VARLE LLECTIONES.

²¹⁸¹ de civitate C. 1b. 2. ²¹⁸² ipse 1b. ed. ²¹⁸³ Bosseta 1b. 2. ²¹⁸⁴ l. terram 1b. ed. ²¹⁸⁵ Hic tribus fere versibus (Similiter et Teuto, etc., v. c. 26) *axpunctis pergit* : Hic fecit 1b. ²¹⁸⁶ Trasmundus ed. ²¹⁸⁷ dicitur ed. ²¹⁸⁸ Hic — excolerent *desunt* 1b. ed. v. *infra not. g.* ²¹⁸⁹ Hic fecit l. L. s. e. de 1b. ed. ²¹⁹⁰ add. 4. ²¹⁹¹ natali p. ed. nat. d. p. 1b. ²¹⁹² pertinentiis 1b. ed. ²¹⁹³ in præsentii 1b. ed. ²¹⁹⁴ Fecit etiam libellum de s. s. F. in P. et s. M. in c. T. pro quo r. s. 300 : p. c. vero s. 1b. ed. ²¹⁹⁵ De S. A. de G. in P. c. 1b. ed. ²¹⁹⁶ Item — quinque *desunt* 1. ²¹⁹⁷ Ademund 3. ²¹⁹⁸ p. s. n. c. *desunt* 2. ²¹⁹⁹ 5. Iste fecit libellum juxta t. a. A. quibusdam n. et p., etc., ut *supra* l. 25 ed. ²²⁰⁰ Eodem — præceperunt in c. 26 *leguntur* 1b. ²²⁰¹ *deest* 4. ²²⁰² u. o. 1b. ed. ²²⁰³ Hic itaque c. 1 ed. ²²⁰⁴ vicesimo 1 *corr.* 1b. ²²⁰⁵ tertio anno abbatie suæ recepit præceptum ab Ottone imperatore tertio. (O. tertio adhuc regnante *corr.* 1b.) per rogum (*corr.* preces) Theophanu imperatricis (matris *suprascr.*) illius *add.* 1 quæ *postea expunxit.* ²²⁰⁶ C. apud ecclesiam s. Marcelli c. 1 ed. ²²⁰⁷ t. a. 1 ed. ²²⁰⁸ s. t. s. p. p. 1 *add.* 1b. ²²⁰⁹ illi 1 ed. ²²¹⁰ A quo etiam n. a. suæ. a. præceptum adquisivit de C. C. cum t. m. q. dicitur S. Angeli in Asprano. In 1. Cui e. n. a. i. a. præceptum de C. C. cum t. m. q. dicitur S. Angeli in Asprano (d. Aspranus 3) per s. p. faciens, juravit illi omnem — adjuvaret. In 1b. ed. ²²¹¹ cujus m. 1 præfati i. m. 1b. ed. ²²¹² i. a. *add.* 1b.

NOTÆ.

(619) Reg. n. 237. Temmarius, n. 238, ubi vocatur *Temari*; Trasmundus, et Grimoaldus ibidem. An.

(620) *Civita Campomorano* exstat in com. Molise prope Guardam Alfieram.

(621) 15 die intrante mense Aprilis quæ fuit resurrectio domini nostri J. C. die secundum dominicum id est dominica altera post Pascha, ut temporum supputatione constat.

(622) Quod e Petri Reg. edidit Tosti *Hist. Cas. I.*

p. 243.

(623) Tosti I, p. 233 e Reg.

(624) Gatt. Acc., p. 87 ex or. Datum est Landenulfi anno 9, ind. iv, s. d.

(625) Nonus annus ad solum præceptum pertinet, cum quo eum noster primo recte conjunxit: siquidem post Aligerni obitum sedem aliquot diebus vacasse statuimus; juramentum Laydulfus in ipsis principatus initis anno Mansonis 8 præstitit. Utrumque dedit Gatt. Acc., p. 89, 90.

dissuasus descendit; et in latere ejusdem montis, A roccam quæ Sicca nuncupatur (626) edificavit ²²¹⁵.

15. Supradictus ²²¹⁶ itaque imperator Otto, deposito de ²²¹⁸ principatu Laidulfo (627) et ultra montes exiliato (an. 999) eo quod in nece fratris sui consensisse dicebatur, Ademario euidam Capuano filio Balsami clerici, quem secum a puero deducatum unice diligebat, Capuanum ²²¹⁶ tradidit principatum. Non multo post id est ²²¹⁷ post menses 4, idem Ademarius a Capuanis principatu depellitur, et Landulfus (628) de Sancta Agata ²²¹⁸, filius sollicitus Landulfi Beneventani principis in principem subrogatur. Hic præfato ²²¹⁹ abbati jurejurando (629) firmavit, et jurando firmare fecit duodecim de ²²²⁰ nobilibus Capuanis totam ex integro abbatiam, cum omnibus omnino intra Capuanum principatum pertinentiis ejus, sicut eam tenuit sub supradicta ²²²¹ principissa Aloara et Landenulfo filio ejus, a quibus ei dudum fuerat confirmata. Comitatum etiam Aquinensem totum ex integro, simul cum episcopatu ejus, et castellum ²²²² Teramense (630) necnon ²²²³ et castellum Areis, cum omnibus pertinentiis eorum, sicut eo tempore tenebat et dominabatur. Insuper et castellum de Bantra (634) quod fuit Landonis comitis cum universis pertinentiis ipsius, tenore simili ²²²⁴ confirmavit cum diversis videlicet aliis condicionibus quas a prædicto principe abbati eidem requirere visum fuit quemadmodum in ipsius sacramenti serie continetur.

16. Præter multa igitur illius strenue et ut ²²²⁵ suppressius de tanti loci patre loquar sæculariter quodam modo gesta, cum et equites sibi plurimos, et non paucos sericis indumentis ornatos ²²²⁶ famulos paravisset, et ²²²⁷ ultramontani imperatoris curiam nichilo segniter frequentare, præcipue ²²²⁸ ob

supradictæ arcis constructionem maximum sibi invidiæ atque odii fomitem in universo principatu succendit ²²²⁹: quod quasi videretur non solum abbatiam, sed etiam principatum sibi cupere vendicare. Unde factum est, ut non multo post, fraude invitatus a Capuanis, captus atque cecatus sit. Accessit ad hanc invidentiam, etiam Alberici Marsorum episcopi nequitia; qui (632) videlicet dum filio suo quem de quadam meretrice susceperat tradidisset episcopatum ad hujus loci abbatiam adipiscendam si quomodo posset totum ²²³⁰ miser dederat animum. Comperiens (633) itaque prædictum abbatem ob ea quæ supra diximus valde Capuanis infensum ²²³¹, locutus primo cum quibusdam nequissimis monachis, postmodum vero cum aliquibus pessimis ²²³² civibus Capuanis (634) pactus est ²²³³ centum se libras Papiensium denariorum illis daturum, si cecato prius abbate, Casinense sibi ²²³⁴ monasterium traderent ²²³⁵; quod deinceps eorum fultus auxilio, sine alicujus contradictionis obstaculo possideret. Ita videlicet, ut medietatem ipsius pretii ad præsens illis per suos necessarios mitteret: medietatem vero alteram tunc destinaret, cum abbatis oculos in manus ²²³⁶ suas reciperet. Quod cum ita inter eos firmatum fuisset, cœperunt utrique hic de pecunia, illi de nequitia pro posse studere. Congesta igitur pseudo episcopus ille undecunque pecunia, misit (635) quemadmodum pollicitus fuerat. Quam nequam illi suscipientes, illos quidem qui detulerant in quibusdam latibulis ²²³⁷ absconderunt; ad (636) abbatem vero venientes, dolose pedibus ²²³⁸ ejus prostrati precantur ut Capnam adeat; etsi quam adversus aliquem ²²³⁹ illorum querelam haberet, legalem inde justitiam sumeret ²²⁴⁰. Abbas autem quoniam illorum invidiam jam dudum compertam et malitiam suspe-

VARIE LECTIONES.

²²¹³ qui videlicet locus Laurianum primitus a multitudine taurorum quæ ibi erant appellabatur (ea delovit 1b.) ecclesiamque in honore sanctæ Crucis ibidem construxit *add. 1.* ²²¹⁴ totum caput *deest 1. sed signum appictum est; cf. cap. 24.* ²²¹⁵ dep. L. quem supra diximus *et ed. 2216 d.* quemque ante paululum marchionem fecerat, C. 2. ²²¹⁷ i. p. m. q. *desunt 2.* ²²¹⁸ Agathe f. L. *ed. 2219* H. princeps supradicto a. *ed. 2220* 12 nobiles Capuanos *ed. 2221* s. præfata A. p. *ed. 2222* c. T. n. *et desunt 2.* ²²²³ *deest 3.* ²²²⁴ t. quo supra dictum est *c. ed. 2225* et quodam modo ut s. d. t. l. p. l. s. g. *1. ed. 2226* indutos *1. ed. 2227* et — *freq. add. 1b.* ²²²⁸ hujus præcipue munitionis constructione *m. 1. 2229* accendit: adeo ut non — sit; quod quasi non s. a. s. e. p. s. vendicare satageret *1. ed. 2230* p. animum appulit *1. p. a. dederat ed. 2231* infestum *ed. 2232* Deum ignorantibus *1. ed. 2233* p. tandem est. c. se l. Papiensis monetæ *i. d. si illi c. p. 1. ed. 2234* m. s. l. ²²³⁵ contraderent *1. ed. 2236* manu sua conspiceret *1. ed. 2237* abditis *1. ed. 2238* p. e. p. *add. 4.* ²²³⁹ i. a. *1. ed. 2240* sumat *1. ed.*

NOTE.

(626) *Roccasecca*. Ibi Thomas Aquinas natus est. ANG.

(627) Cf. Chr. S. Bened. SS. III, p. 207.

(628) Eum inde a Jan. 1000 principem chartæ ipsius demonstrant.

(629) Quod e Petri Reg. edidit Gatt. Acc., p. 90. Temporis notas desunt. Verum aut fictitium est, aut Mansonis nomen scribæ errore insertum, ut jam Gattula vidit. Nisi forte Landulfus Mansonem quamvis cæcaturum pro vero abbate habuit. Noster difficultates chronologicas quibus se impeditum cerneret, subterfugere quam solvere maluit; v. infra de Adenulfo et cap. 24 de Ademario.

(630) Olim Interamnia, ubi confluat Gariliannus et rivus *delle Sogne*.

(634) Quæ postea Vandra, nunc deserta, sita ubi Bantra, hodie *Peccia*, Gariliano miscetur Ex adverso trans Bantram sita est Rocca de Vandro S. Evandri.

(632) Sequentia pene ad verbum desumpta sunt e Petr. Damianep. IV, 8. Longe aliter hæc narratur in Vita S. Nili c. 12. Annum 996. habent Ann. Casinates.

(633) *Comperiens* — *infensum* addidit Leo.

(634) *Deum nescientibus laicis*. Petr. Dam.

(635) *Ad beati Germani oppidum*. Petr. Dam.

(636) *Ad* — *quemadmodum disposuerant*, apud Petr. D. non leguntur.

ctam habebat, negat illuc posse aliquatenus ire. Tunc illi Deum negare parum quid estimantes, et eum qui universorum inspector est fallere se posse credentes, mox adhibitis evangeliiis jurant quod saluum illum et incolumem Capuam ducant, saluumque nichilominus et incolumem ad sanctum Benedictum reducant. Hoc autem ²²⁴¹ illi jurantes, fraudulentè in mente sua statuerent, ut postea quam Capuam illum duxissent, ad ecclesiam quoque ²²⁴¹ sancti Benedicti quæ in eadem civitate sita ²²⁴¹ est eum perducerent ²²⁴², ut quasi hujus ²²⁴² doli ingenio perjuri devitarent. Deceptus itaque hujuscemodi ²²⁴⁴ fraudibus abbas, credidit; et Capuam una cum illis nichil suspicans mali, perrexit. At illi qui jam dudum ²²⁴⁶ diabolo ²²⁴⁶ suggerente conceperant ²²⁴⁷ dolorem, pepererunt tandem iniquitatem: mox que ut in Capuanum monasterium illum introduxerunt (*an.* 996. *Nov.* 14), quemadmodum disposuerant capiunt, ejusque oculos sine mora evellunt ac ²²⁴⁸ diligenter linteolo involutos, clam ut domino suo ferent, episcopi nuntiis mittunt. Quos illi suscipientes, et ²²⁴⁹ valde effecti ²²⁵⁰ hylares, festinanter ad dominum suum reverti cœperunt. Sed o nunquam dormitans divini judicii oculus ²²⁵¹. Jam illi prope Marsorum in campo qui ²²⁵² Mezius vocatur pervenerant, ibique jam securi subsistentes, cibos ab itinere fatigati percipiebant. Cum ecce ²²⁵³ peregrinus quidam a ²²⁵⁴ Marsia veniens, ac perquisitus ab eis juxta quod vianibus consuetudo est aliquid novi: *Episcopus ait hujus terræ defunctus est.* Qua illi voce vehementer attoniti, eumque fallacem atque impostorem, cum aspernatione nimia esse dicentes, prorsus credere dubitabant. Sed cum ille rem certo certius atque instantius affirmaret ²²⁵⁵, et diem horamque illius obitus diligenter notatam eis referret, confestim illi in eodem loco defossis oculos quos jam frustra ferebant, ad domum infelicis ²²⁵⁶ episcopi ²²⁵⁶ conscensis equis perniciousiter advolant, atque reperiunt eadem hora vita privatum episcopum, qua prædictus abbas lumine privatus fuerat oculorum (637): quæ videlicet dies 18. Kal. Decembris extitit. Ne ²²⁵⁷ cui autem hoc dubium forte aut incredibile

A videatur: ex illis nuntiis quos in tantum scelus jam dictus pseudo episcopus destinaverat, unum Andream nomine, presbyterum officio ²²⁵⁸, ego ipse cum adhuc essem puerulus vix sese in lecto movere valentem recolo me vidisse; qui ultra centenariam jam vivens ætatem, hæc omnia seriatim avunculo meo sanctæ memoriæ Johanni Sorano episcopo quotiens interrogabatur cum lacrimis confiteri solebat ²²⁵⁹.

Præterea eo tempore in Aquinensi gastaldatu Adenulfus cognomento Summuclua, ab avus ²²⁶⁰ scilicet eorum qui nunc dicuntur Aquinensium comitum; qui mox ut abbatem cæcatum agnovit, hylaris effectus, prædictam ²²⁶¹ Roccam Siccam quam idem abbas ²²⁶² paulo ante construxerat, a fundamentis ²²⁶³ evertit ²²⁶⁴ (*an.* 1000?). Huic ²²⁶⁵ porro abbati successor ejus Johannes, ecclesiam sancti Martini justa Vulturnum, et ecclesiam sancti Secundini ²²⁶⁶, ex ²²⁶⁷ toto concessit, cum omnibus omnino pertinentiis ac possessionibus earum, ut ibidem suo arbitrio quoadiu adviveret, honorifice conversari valeret. Defunctus ²²⁶⁸ est autem prædictus abbas 8. Idus Martii.

* Hic abbas in territorio Capuano construxit ecclesiam in honore sancti Apollinaris, et in Liburia ad Casam Gentianam ecclesiam sancti Johannis, et in Casale ecclesiam sancti confessoris Christi Mauri *add.* 2.

17. Eodem ²²⁶⁹ (638) tempore (*an.* 990) beatus Adelbertus Selavorum episcopus relicto episcopatu suo ex ²²⁷⁰ licentia Romani pontificis ad hoc monasterium venit, cupiens Jerusalem pergere ²²⁷¹; sed cum a prædicto abbate et a nonnullis hujus loci prioribus dehortatus inde fuisset, quasi divinitus datum sibi consilium sumens, statuit tota vita sua hic degere, et nusquam amplius omnino procedere. Cum ²²⁷² autem quadam die quidam de prioribus hujus monasterii affectuose cum ipso loquentes dixissent: *Bonum est pater ut hic nobiscum maneat, hic habitum monasticum induas, hic Deo placitum vivere ducas; quoniam cum sis episcopus, et ecclesias nostras dedicare, et (639) nostros clericos ad gradus*

VARIE LECTIONES.

²²⁴¹ *add.* 4. ²²⁴² deducerent 1. *ed.* ²²⁴³ hoc fraudis i. 1. *ed.* ²²⁴⁴ hujusmodi 1. *ed.* ²²⁴⁵ *add.* 1b. ²²⁴⁶ d. s. *add.* 4. ²²⁴⁷ ceperant 2. ²²⁴⁸ atque 1. *ed.* ²²⁴⁹ deest 1. ²²⁵⁰ h. e. 1. *ed.* ²²⁵¹ oculos 2. ²²⁵² c. Mezio 1. 2. ²²⁵³ e subito. p. 1. *ed.* ²²⁵⁴ q. superveniens 1. 2. ²²⁵⁵ affirmavit 4. ²²⁵⁶ e. quæ non longius aberat c. 1. *ed.* ²²⁵⁷ Ex his autem nuntiis q. 1. *ed.* ²²⁵⁸ *add.* 4. ²²⁵⁹ s. ne quis forte existimet fabulosum 1. *ed.* ²²⁶⁰ ita 1b. avus eorum 1. ²²⁶¹ e. roccam vocabulo S. 1. *ed.* ²²⁶² *add.* 1b. ²²⁶³ c. funditus e. 1. *ed.* ²²⁶⁴ xii^a indictione, primo anno principatus domini Landulfi de S. Agatha 1b. *in marg.* ²²⁶⁵ Huic — valeret *add.* 1b. ²²⁶⁶ S. quæ in Cajazzano territorio sitæ sunt 1b. 2. ²²⁶⁷ cum o. o. p. ac p. e. diebus vitæ ipsius (d. v. i. *desunt* 3.) ex toto contradidit, ut 1b. *ed.* ²²⁶⁸ Ipse autem abbas non longo post tempore defunctus est (8. Id. Mart. *in marg.*) et in clauastro hujus monasterii juxta ecclesiam conditus est 1. Depositus est autem 8. Id. M. et in clauastro hujus m. i. e. reverenter reconditus 1b. 3. *desunt* 2. v. c. 19. *in fine.* ²²⁶⁹ Hujus temporibus b. 1. Per idem tempus b. *ed.* ²²⁷⁰ e. 1. R. p. *add.* 1b. ²²⁷¹ ire 1. *ed.* ²²⁷² Sed cum q. 1. *ed.*

NOTÆ.

(637) Hucusque Petr. D. exscripsit.

(638) E Vita sancti Adelberti, de cujus cod. Casinate v. Pertzium Mon. SS. IV, p. 577.

(639) Et — *promovere* in Vita non leguntur.

ecclesiasticos poteris ²²⁷⁵ *promovere*; hoc ille verbum nimis ²²⁷⁶ moleste accipiens, mox descendit, atque ²²⁷⁵ ad virum sanctissimum Nilum, quem tunc apud (640) Vallem luci cum aliquot Grecis fratribus religiosissime conversari perceperat, devote ²²⁷⁶ profectus est. A quo dum opportuna ²²⁷⁷ humiliter consilia quæreret, seque ab illo non posse recipi cognovisset: pro eo enim quod ita de monasterio nostro recesserat, assererat prædictus pater non audere se illum retinere, ne forte ob hoc et ipse cum suis inde expelleretur; consilio tandem ipsius Romam reversus, in monasterio sancti Bonifatii martyris aliquandiu conversatus est; nec multo post, iterum ad episcopatum suum a pontifice ²²⁷⁸ Romano directus ²²⁷⁹ (an. 994). Rursus itaque Romam ²²⁸⁰ reversus, iterumque Sclavonium remissus (an. 996), cum prædicare ibi cœpisset, capite ²²⁸¹ a barbaris pro Christo truncatus, martyrium sumpsit (an. 997. Apr. 23).

His quoque diebus imperialem coronam de manu Romani pontificis tertius Otto suscepit ²²⁸² (an. 996. Mai 21). Non multo post autem Crescentium (6½) Romanum senatorem qui se in castello sancti Angeli ²²⁸³ contra eum rebellans munierat, sacramento deceptum cepit, et mox quasi reum majestatis capite obruncavit (an. 998. Apr. 29).

18. Eo ²²⁸⁴ (642) etiam tempore vir Dei Romualdus una cum beato Bonifacio imperatoris consanguineo qui paulo post apud Russiam Christi ²²⁸⁵ martyr effectus est, et cum aliis pluribus Teunonicis de prædicti imperatoris exercitu, ad hoc beati Benedicti monasterium orationis gratia venit. Ubi graviter infirmatus, sed quantocius divina misericordia convalescens, ad ²²⁸⁶ sua reversus est ²²⁸⁷.

19. Circa ²²⁸⁸ (643) hæc tempora Olibanus quidam Galliarum comes ditissimus a præfato ²²⁸⁹ viro Dei Romualdo cui peccata sua confessus fuerat communitus est, ut relicto seculo ad beati Benedicti monasterium sub obtentu ²²⁹⁰ orationis veniret, ibique se ²²⁹¹ divino servitio irrevocabiliter manciparet,

VARIÆ LECTIONES.

²²⁷⁵ prom. decentissime poteris 1. ed. ²²⁷⁶ satis 1. ed. ²²⁷⁵ atque (paulo post *add.* 1b.) Romam r. in 1. ²²⁷⁶ p. satis d. ed. ²²⁷⁷ d. ejus genibus humiliter provolutus o. c. q. ed. ²²⁷⁸ ita 1b. p. xx^{mo} papa Johanne 1. ²²⁷⁹ est *add.* 1. ²²⁸⁰ i. videns se nichil ibi proficere, Romam revertitur, et in præfato s. Bonifatii monasterio remoratur; iterumque ab archiepiscopo suo Maguntino ad Sol. remittitur. Ubi cum p. c. 1. 2. ²²⁸¹ c. ab infidelibus e. p. 1. ed. ²²⁸² hic *finis capituli est* 1. 2. v. cap. 18. in fine. ²²⁸³ A. de ponte s. Petri c. 1b. ed. ²²⁸⁴ totum caput *add.* 1b. etiam vir post lacunam 4. ²²⁸⁵ *add.* 4. ²²⁸⁶ ad. s. *add.* 4. ²²⁸⁷ est; eo scilicet tempore quo idem imperator Crescentium — obruncavit *ut supra* 1b. 2. ²²⁸⁸ et hoc caput *add.* 1b. ²²⁸⁹ prædicto 1c. ed. beato R. 1b. ²²⁹⁰ prætextu 1b. ed. ²²⁹¹ *deest* 4. ²²⁹² quando 3. q. q. a. n. s. v. *desunt* 1b. 2. ²²⁹³ posset 3. ²²⁹⁴ Depositus est autem prædictus abbas 8. Idus Martii, et in claustro hujus monasterii reverenter reconditus *add.* 2. ²²⁹⁵ I. abbas 29. 1. ed. ²²⁹⁶ Hic ven. 1. ²²⁹⁷ abbas 1. ed. ²²⁹⁸ se f. non p. 1. ed. ²²⁹⁹ s. s. *deest* 1. 2. ²³⁰⁰ consensu atque electione cunctorum fratrum, a. 1. ed. ²³⁰¹ hodieque 1. ²³⁰² c. q. f. *add.* 1b. ²³⁰³ honorem 1. ed. ²³⁰⁴ *addit* 1b. ²³⁰⁵ h. in morte prædecessoris sui r. 1. ²³⁰⁶ p. ab his qui s. i. cum a. e. r. m. igne 1. ed. ²³⁰⁷ c. abbatiam dimiserit 1. *mutavit* 1b. ²³⁰⁸ sedens 3. ²³⁰⁹ Iste — 24. *add.* 1b. ²³¹⁰ c. de Aprutio, de 1b. 2. ²³¹¹ c. nostris in ed. ²³¹² in eodem A. 1b. ed. ²³¹³ aliis 1b. ed. ²³¹⁴ C. libellum faciens p. t. r. 1b. ed. ²³¹⁵ Moscuse ed. ²³¹⁶ *add.* 4.

NOTÆ.

(640) *Apud Vallem luci* addidit noster.
 (641) E. Petri Dam. Vita S. Romualdi c. 25.
 (642) *Ib.*, c. 26, 27.
 (643) *Ib.*, c. 11, 15. Hæc multo ante evenerant: et prius a nostro in marg. ascripta sunt quam illa de beato Romualdo et de Crescentio, quæ postea ad dens signis factis interposuit.
 (644) *Johannes abbas de Cappelle*. Ann. Casin. ef.

A quoniam ²²⁹² quidem aliter nequaquam salvari valeret ²²⁹³. Nil ergo moratus, sua relinquens filio, cum multa divitiarum copia, quindecim scilicet onustis thesauro sagmaris, ad hoc se monasterium contulit; et his qui secum venerant valedicens, nil tale de ipso hactenus suspicantes, ipse nusquam de cetero progressurus, flentes ad propria remeare coegit ²²⁹⁴.

JOHANNES (644) novus ²²⁹⁵ et vicesimus abbas, sedit anno uno *.

* Quo videlicet tempore luna conversa est media in sanguinem et media in nigredinem *add.* 1b.

20. Qui ²²⁹⁶ videlicet venerabilis vir ²²⁹⁷, cum jam senectute pariter et infirmitate gravatus, tanti regiminis pondus se nequaquam ²²⁹⁸ ferre posse perspiceret, sponte ²²⁹⁹ sua fratrumque ²³⁰⁰ consensu ac voluntate, abbatem sibi substituit: ipse vero abbatia relicta, in proximam heremum, in loco qui hodie ²³⁰¹ Piretum appellatur, cum ²³⁰² quinque fratribus secessit; ibique in honore ²³⁰³ sanctorum Cosmæ et Damiani parvula constructa ecclesia solitarius quodammodo ²³⁰⁴ degens, in spiritualibus operibus reliquum vitæ suæ tempus exegit. Audivi a quodam sene, quod dum quadam die super municipium hujus monasterii vocabulo Piniatarium (645) cujus habitatores olim ²³⁰⁵ rebellare temptaverant, hostiliter perrexisset, ecclesia quædam juxta idem municipium posita, cum ²³⁰⁶ aliquot eorundem rusticorum mappaliis, ab illis qui secum ierant igne succensa sit, et ob hanc causam in ²³⁰⁷ multis se maximisque lamentis dedens ²³⁰⁸, abbatiam hujusmodi occasione inventa dimiserit. Iste ²³⁰⁹ fecit libellum Trasmundo cuidam clerico ²³¹⁰, de quibusdam curtibus in ²³¹¹ Aprutio ²³¹² huic monasterio pertinentibus, per diversa loca modiorum quasi quadringentorum, pro solidis ducentis, et censu solidorum octo; de illis ²³¹³ quoque terris in loco Ciccle pretii ²³¹⁴ ac census tantundem recepit. Idem etiam de tertia parte curtis de Moscuse ²³¹⁵ et de ²³¹⁶ aliis terris, libellari nomi-

infra c. 42. Ante annum 997 constitutum esse non puto, cum Joanni III 12 anni 6 menses tribuantur: quibus etiamsi 7 Docibilis menses addideris, tamen annum 1014 vix attinges.

(645) Piniatarium parvus nunc est vicus, quarto vel quinto lapide distans a Sancto Germano in austrum. Ang.

ne datis ²²¹⁷, recepit solidos quadringentos; pro censu vero per annum solidos 24.

21. [DESID. *Dial.* n. 11]. Hic cum tempore jam Theobaldi abbatis defunctus fuisset, ipsa ²²¹⁸ nocte religiosus quidam frater Johannes nomine in monasterio sancti Laurentii quod Capuæ situm est ²²¹⁹, vigiliis fratrum de more præveniens, subito ²²²⁰ dum oraret respexit, viditque quasi super hunc montem maximam lucem in aere, atque intra eandem lucem, cernit Johannem ipsius animam cælum conscendere. Cumque facto mane cuperet reddi certus de visione, perrexit ad Andream qui tunc Capuano ²²²¹ monasterio præerat, eique visionem quam perspexerat pandens, obnixè rogat, ut hominem suum ad hoc monasterium protinus mittat, qui omnem rei veritatem diligenter addiscere, eisque revertens debeat intimare. Pergens itaque nuntius, cum par illi adhuc itineris aliqua superesset, quandam obvium habuit, qui ab hoc monasterio Capuam se proficisci diceret, ut præfati viri ²²²² obitum fratribus ibi degentibus nuntiaret. Quem cum de hora obitus ejusdem sollicitè perquisisset, ea illum hora ex hoc seculo migrasse accepit, qua Capuanus ille Johannes, ejus animam cælum ²²²³ conscendere se vidisse asseruit. Tunc ad illos a quibus legati fuerant uterque reversus, alter Capuæ Johannis depositionem, alter vero Casini retulit quæ super ejus ²²²⁴ obitu visa fuerat visionem. Obiit autem pridie Idus Martii (646).

JOHANNES tricesimus a beato Benedicto abbas effectus, sedit annis duodecim, mensibus sex ²²²⁵.

22. [DESID. *Dial.* n. 11, 1]. Hic ex illustri Beneventanorum civium prosapia genus nobile ducens, sed nobiliores ab infantia possidens ²²²⁶ mores, cum in ecclesia civitatis ejusdem archidiaconatus honorem gereret, divino tactus amore, temporibus Aligerni abbatis (647) ad hoc sanctum ²²²⁷ cenobium venit; et universæ sæculi vanitati renuntians, vestem monasticam induit. Qui cum aliquantos sub sanctæ conversationis studio peregisset annos, atque post Aligerni transitum Manso in abbatiam, ordine quo

Jam diximus successisset, egressus hinc ²²²⁸ Jerusalem orationis causa profectus est, atque in monte Syna per sex continuos ²²²⁹ annos commoratus. Inde vero in Grecia in monte qui Agionoros vocatur (648), per aliquot temporis spatia conversatus est. In quo loco sanctus pater Benedictus illi quadam nocte per visionem apparens, pastorem Virgam quam manu gestare videbatur, ei contradidit, atque ut ad monasterium Casinense quantocius ²²³⁰ reverteretur indixit. Quam visionem cum mane facto patri monasterii retulisset, monere illum atque hortari idem abbas curavit, ut quoniam voluntatis hoc videretur esse divinæ, minime neglegendum duceret: sed mox ad suum ²²³¹ monasterium cælesti gratia comitatus reditum maturaret. Visioni igitur et comitioni Johannes obtemperans, ad hunc locum Christo duce reversus est; quem ²²³² prædecessor ipsius Johannes abbas alacriter ²²³³ valde recipiens, mox præpositum ordinans, ac non multo post quia ipse ut supra relatum est et infirmitate simul et ætate impediabatur, eundem sibi substituit; et illo in heremum secedente, hic in monasterii curam universorum fratrum electione successit ²²³⁴. Fuit ²²³⁵ autem temporibus Silvestri papæ secundi, et octavi decimi Johannis. Hic primo ordinationis ²²³⁶ suæ anno (*an.* 998. *Mai.* 25) recepit præceptum confirmationis totius abbatie, aureo sigillo bullatum ²²³⁷ a supradicto Ottone imperatore (649). Qui ²²³⁸ etiam imperator in ²²³⁹ hoc monasterio per dies aliquot remoratus, duas coronas argenteas beato Benedicto obtulit.

23. Per idem tempus Rainaldus comes Marsorum (650) fecit monasterium de ecclesia sanctæ Mariæ quæ dicitur In Cellis (*an.* 1000. *Febr.* 1), territorio Carseolano (651), idque in circuitu non parvis possessionibus ditans, castellum etiam quod nunc Celle vocatur, tunc autem appellabatur ²²⁴⁰ castellum sancti Angeli, cum omnibus ejus pertinentiis in eodem monasterio confirmavit. Petrus quoque presbyter quidam de civitate Tiburtina, de ²²⁴¹ ecclesia sancti Pastoris quæ juxta eandem civitatem sita est,

VARIE LECTIONES.

²²¹⁷ *deest* 1b. 2. ²²¹⁸ *i. n. r. add.* 1b. ²²¹⁹ *est, longe supra socios religiosam vitam ducebat. Ea igitur nocte qua Johannes quem diximus obiit, eum frater ille vig. 1. est, cum v. 1b. ed.* ²²²⁰ *p. orationibus esset intentus s. recipiens vidit q. s. montem 1. ed.* ²²²¹ *t. m. nostro quod intra Capuam est præsidebat 1. 2.* ²²²² *p. v. nerabilis v. Johannis o. 1. ed.* ²²²³ *add.* 1b. ²²²⁴ *illius 1. ed.* ²²²⁵ *quattuor 1. corr.* 1b. ²²²⁶ *m. p. 1. ed.* ²²²⁷ *sacrosanctum 1. ed.* ²²²⁸ *paucò post tempore add.* 1. *del.* 1b. ²²²⁹ *a. c. 1.* ²²³⁰ *sub omni festinatione 1. ed.* ²²³¹ *ad beati Benedicti m. 1. 2.* ²²³² *q. mox p. 1. ed.* ²²³³ *abbas præpositum ordinans, non multo post quia ipse et inf. et senio gravabatur, sicut supra diximus, eundem 1. ed.* ²²³⁴ *succedit 1. ed.* ²²³⁵ *fuit — Johannis add.* 1b. ²²³⁶ *p. anno o. s. r. p. c. t. a. ab Ottone tertio imp. a. s. b. 1. ed.* ²²³⁷ *bullatum. Hujus (c. 24) 1.* ²²³⁸ *Qui etc. et cap. 23. desunt. 1. Quo etiam tempore idem i. 2. Idem i. 3.* ²²³⁹ *imp. hic p. ed.* ²²⁴⁰ *autem c. s. A. nuncupabatur ed.* ²²⁴¹ *T. in eodem m. de e. s. P. cum omnibus ejus p. juxta e. c. sita, cart. obl. cum ed.*

NOTÆ.

(646) Ita Necrol. ap. Gatt. Acc., p. 853.
 (647) Temporibus notas Leo addidit.
 (648) Olim Athos.
 (647) Gatt. Acc., 91 ex orig. sigillo cæreo munito, dato Romæ in palatio.

(650) *R. comes filius qd. Berardi comitis ex natione Francorum in ducato Spoletino comes de provincia Marsorum* ut ipse loquitur in charta quam e Reg. edidit Gatt. Acc., p. 101.
 (651) Prope Talleacotium. Ang.

cum universis ipsius pertinentiis cartulam oblationis in eodem monasterio cum omnibus suis parentibus fecit.

24. Anno ²²⁴² tertio abbatis hujus, qui est millesimus ab incarnatione Domini (652), præfatus ²²⁴² imperator Beneventum venit ²²⁴⁴, et causa penitentiae quam illi beatus Romualdus injunxerat abiit ad montem Garganum. Reversusque consequenter Beneventum, petiit a ²²⁴⁴ civibus corpus sancti Bartholomei apostoli; qui nichil tunc ei ²²⁴⁶ negare audentes, habito ²²⁴⁷ cum archiepiscopo qui tunc eidem urbi præsidebat ²²⁴⁸ consilio, corpus ²²⁴⁹ beati Paulini Nolani episcopi quod satis decanter apud episcopium ejusdem ²²⁵⁰ civitatis erat reconditum callide ²²⁵¹ illi pro corpore apostoli obtulerunt; et eo sublato recessit, hujusmodi ²²⁵² fraude deceptus. Quod ²²⁵³ postquam rescivit, nimium indignatus, corpus quidem confessoris quod detulerat, honorifice satis apud Insulam Romæ recondidit (653); evestigio ²²⁵⁴ autem Beneventum regressus, obsedit eam undique per tempus ²²⁵⁵ aliquod, sed nichil adversus eam prævalens, Romam reversus est ²²⁵⁶ (an. 1001). Unde cum ²²⁵⁷ ad sua reverti disponderet, mortuus est apud oppidum quod nuncupatur Paternum (an. 1002. Jan. 23), non longe a civitate que dicitur Castellana ²²⁵⁸ (654); ab uxore ut ²²⁵⁹ fertur Crescentii senatoris quem superius (l. II, c. 17) ab illo

²²⁶⁰ retulimus decollatam, qua ²²⁶¹ impudice abutebatur potionatus. Sed ²²⁶² antequam mors ejus a circumstantibus dinosci valeret ²²⁶³, corpus ipsius aromatibus ²²⁶⁴ conditum a suis ultra montes delatum ²²⁶⁵ est (655), et Henricus ²²⁶⁶ dux consobrinus ipsius constitutus est rex ²²⁶⁷.

25. Hic abbas fecit capsam magnam argenteam inauratam, cum smarillis et gemmis ²²⁶⁸. Fecit et cerofearia duo magna ²²⁶⁹, librarum argenti quindecim, neonon et duo turibula argentea, librarum sex: codices quoque ecclesiasticos non ullos ²²⁷⁰ fecit magnos et pulchros; totius etiam monasterii ambitum in circuitu muris turribusque munivit. Construxit præterea et ecclesiam in honore sancti Nycolai ²²⁷¹ in monticulo qui secus pratam ²²⁷² dominicum ²²⁷³ est, prope civitatem sancti Germani. Quem videlicet emulatus Theobaldus præpositus ipsius, et ipse nichilominus eidem beato confessori ²²⁷⁴ basilicam aptavit apud castrum sancti Petri quod ²²⁷⁵ est positum ad radicem hujus montis, in cripta antiqua, quæ ingentibus ²²⁷⁶ axis pulchro ²²⁷⁷ gentilium opere in demonum suorum ²²⁷⁸ honore constructa juxta ecclesiam ²²⁷⁹ ejusdem beati Petri sita videtur ²²⁸⁰ (656). Quod tempore, octavo scilicet ipsius abbatis anno, terræmotus ingens per quindecim et eo amplius dies hunc montem exagitavit, ita ut in aliquot locis ecclesiam scinderet.

VARIE LECTIONES.

²²⁴² Hujus abbatis a. t. 1. ed. ²²⁴³ idem 1. supradictus ed. ²²⁴⁴ reliquam capitia partem add. 1b. venit. Sequenti vero anno mortuus est apud Sutrium 1. *desint tres versus erant sunt*, ²²⁴⁵ ab eis 1b. 2. ²²⁴⁶ illi 1b. ed. ²²⁴⁷ habito — consilio *desunt* 1b. 2. ²²⁴⁸ præerat 3. ²²⁴⁹ callide i. p. c. a. corpus 1b. ed. ²²⁵⁰ ipsius 1b. ed. ²²⁵¹ r. ostenderunt; et 1b. ed. ²²⁵² tali 1b. ed. ²²⁵³ Quo etiam tempore deposito Laidulpho quem supra diximus et ultra montes exiliato quod in nece fratris sui consenserat, Ademario cuidam Capuano filio Balsamici clerici quem secum a puero educatum unice diligebat, quemque ante paululum marchionem fecerat, Capuanum tradidit principatum. Sequenti vero anno venit super B. et obsedit e. 1b. ²²⁵⁴ Sequenti vero tempore peraxit iterum super B. et o ed. ²²⁵⁵ p. dies multos 1b. ed. ²²⁵⁶ r. mortuus est a. 1b. ²²⁵⁷ U. vix ad s. r. incipiens m. ed. ²²⁵⁸ Castellina 3. C. ubi ab 1b. ²²⁵⁹ ut f. *desunt* 1b. ²²⁶⁰ eo 1b. ²²⁶¹ quam 4. ²²⁶² *deest* 1b. ²²⁶³ posset 1b. ed. ²²⁶⁴ a. c. *desunt* 1b. ²²⁶⁵ d. atque sepultum est, 1b. ²²⁶⁶ et ff. cons. i. fit rex 1. ²²⁶⁷ *Hic* 1b. *inseruit integrum caput, quod postea induxit*: K. Præfatus vero Ademarius potentia multa elatus, cum Aquinum ordinaturus venisset, Adenulfus Summucula cujus supra meminimus Aquinensi se prætorio muniens, nequaquam recipere illum decernit. Contigit autem ut quadam die dum Ademarius castris egressus secus civitatem videndi causa deambularet, et Adenulfus campi explorandi gratia clam cum aliquot suis exisset, subito sibi ex improvviso alter alteri obvius fieret. Cumque perterritus Adenulfus de tam insperato concursu fugam solus arripuisset, Ademarius cum suis illum insequi cepit. Qui vero cum Adenulfo fuerant hoc videntes, postea a tergo pariter irruunt: et quibusdam eorum occisis, quibusdam fugatis, Ademarium capiunt, eumque in civitatem, inducunt. Mox igitur Adenulfus ultra omnem spem curuli illum sella impositum, nichil timere hortatur; et consequenter adhibitis evangeliiis ejus de more fidelis efficitur. Tantam itaque Adenulfi circa se considerans Ademarius quod nunquam captivum sperare poterat bonitatem, confestim illi præceptum de Aquinensi dominio fecit, eumque de cetero non gastaldeum sed comitem ab omnibus appellari præcepit. Hic igitur primus comes et hoc primum præceptum Aquinensium fuit. Non autem multo post, id est post menses quatuor Ademarius a Capuano principatu depellitur et Landulfus de S.... *reliqua sunt abocisa*. ²²⁶⁸ g. diversorum colorum 1. ed. ²²⁶⁹ d. l. q. 1. 2. ²²⁷⁰ e. renovavit m. 1. 2. e. fecit m. 3. ²²⁷¹ s. confessoris Christi N. 1. ed. ²²⁷² p. est ubi cymiterium defunctorum antiquitus fuerat. Quem 1. *corr.* 1b. ²²⁷³ dominicum 1b. ed. ²²⁷⁴ Nycolao 1. ed. ²²⁷⁵ q. e. p. a. r. h. m. *add.* 1b. ²²⁷⁶ quæ juxta ejusdem 1. *ampliat* 1b. ²²⁷⁷ g. o. p. 1b. ed. ²²⁷⁸ *deest* 1. 2. ²²⁷⁹ ei. b. P. eccl. 1. ed. ²²⁸⁰ est 1. 2.

NOTÆ.

(652) Adventum Ottonis ejusque mortem Ann. Casinates secutus uno anno anticipavit: quibus cum conjectura usus insereret quæ a Petro Damiano in Vita S. Romualdi, et Beneventanorum ad videtur narrationibus acceperat, in graviores errores incidit: nam Garganum Otto a. 999 adiit. v. Wilmans *fabrbh.* Otto III, p. 106.

(653) Cf. Rob de monte ad a. 1156. Corpus spe-

stoli Beneventanis non ademptum esse proba vit Di Meo Ann. Neap. ad a. 1001.

(654) *Citta di Castello.*

(655) Cf. Ann. Casin. ad a. 1001 ubi Satri obisse dicitur, quod Leo nescio an ex Vita S. Rom. corripit.

(656) Cf. supra 1, 5,

26. Rainaldus ²²⁸¹ præterea supradictus Marsorum comes dedithuic abbati consa concambii curtem unam in Alifis quæ dicitur sancti Staphani, cum terra modiorum quadringentorum, et in Teano alteram modiorum quingentorum, in loco qui dicitur Campus; et recepit ab ro scriptum de Sancta Maria in Luco et de Sancto Herasmo et de Sancto Sebastiano et Sancto Angelo. Oderius ²²⁸² quoque comes ejusdem Rainaldi filius, oppidum quod ²²⁸³ dicitur Casa Fortini ²²⁸⁴ (657) cum omnibus pertinentiis ejus, mille videlicet modiorum terra, quod idem comes a parte Gervisæ ²²⁸⁵ conjugis suæ receperat ²²⁸⁶, eidem abbati contradidit, et recepit ab eo sub nomine concambii castellum sancti Urbani, et alias ecclesias seu curtes in Comino loco huic pertinentes, terram utique quasi modiorum ²²⁸⁷ nungentorum. Hic ²²⁸⁸ idem Oderisius ultimo abbatis hujus anno una cum Gibborga conjugæ (658) obtulerunt huic monasterio ecclesiam sancti Felicis in Comino ²²⁸⁹, pertinentia, Sancti Urbani, cum centum modiis terræ in circuitu ipsius, et aliis centum apud Atinam ²²⁹⁰ in loco Vallis bonæ, et cum omnibus ejusdem ecclesiæ pertinentiis ²²⁹¹ (an. 1010. *Mai*). Eodem tempore abierunt tres de monachis nostris ad Gualterium comitem de Lesina et in ejus præsentia contenderunt cum quibusdam ²²⁹² nobilibus terræ ²²⁹³ illius de piscariis ejusdem Lesinæ, et de molendinis ²²⁹⁴ de Lauri, et de ecclesia sancti Petri ibidem, et de cæteris rebus sancti Benedicti, sicut in eorum libello continebatur; et cognita præfatus ²²⁹⁵ comes justitia nostra, jussit scripto suo universa ²²⁹⁶ illa ex integro ²²⁹⁷ monachis nostris restitui, apposita insuper pena compositionis 2000 bizanteorum, qui exinde amplius contranos contendere voluisset, Per hos etiam dies Hubertus Firmanæ civitatis episcopus obtulit beato Benedicto de causa juris sui in fundo Oppiano terras et vineas, silvas, prata

et oliveta, possessionem non parvam: et in fundo Paterno similiter. Sed et Gaidersius ²²⁹⁷ quidam de eadem civitate Firmana fecit cartam in hoc monasterio de una ecclesia juris sui vocabulo Sanctus Benedictus, in loco qui dicitur Sambucetum, cum rebus et pertinentiis suis (659). Landulfus quoque Salernitatus princeps sub hoc abbate monachus factus, obtulit in ²²⁹⁸ hoc monasterio omnes res sibi ²²⁹⁹ jure hereditario pertinentes in comitatu Sanctæ Agathæ (an. 1004. *Dec.*); domus ²³⁰⁰ scilicet et curtes nonnullas, cum olivetis vineis et molendinis, et omnibus earum pertinentiis (660). Transmundus ²³⁰¹ etiam clericus dives ac nobilis de Aprutio (661). cujus jam supra meminimus (c. 13), ecclesiam sancti Nicolai, que constructa est juxta fluvium Trutinum (662), loco Sumusiano vocabulo, rebus suis ditatam, monasterium esse constituit; idque per suæ oblationis cartulam, sub hujus cenobii jure contradidit (an. 1004. *Dec.*) Similiter autem et Teuto filius Teutonis de eodem Aprutio obtulit (an. 1005. *Aug.*) huic monasterio ecclesiam sancti Johannis in loco qui dicitur Scorzone (663); quam videlicet ipse propriis rebus ditatam, sanctimonialium monasterium fecerat. Eodem modo ²³⁰² et Rainerius filius Josephi obtulit beato Benedicto unam ecclesiam juris sui vocabulo sancti Nicolai in comitatu Pennensi, loco qui dicitur Sambuceta, cum omnibus ornamentis et pertinentiis ejus. Quique Rainerius ante annos circiter sex (an. 1004. *Jul.*) fecerat cartam ²³⁰³ in hoc monasterio de omnibus quæ possidere videbatur in comitatu Pennensi, Teatino ²³⁰⁴, Asculano, atque Aprutiensi (664). De castello videlicet Ambleto, et de Pharaone, et Murro ²³⁰⁵ et Cantalupu, et Alterno, et Arche, et de plurimis curtibus suis, quod est terræ octo milia circiter ²³⁰⁶ modiorum. Per ²³⁰⁷ idem tempus (665) cives

VARIE LECTIONES.

²²⁸¹ Hic abbas fecit concambium cum prædicto Rainaldo c. M. de S. Maria in Luco et S. H. et S. S. et S. A. pro quibus recepit in terra de Alifis curtem q. d. s. St. c. t. m. q. et in T. modios D in l. q. d. Campanus *ed desunt* 1. ²²⁸² Ab hoc abbate facta est commutatio cum Oderisio comite Marsorum de castello S. U. et aliis ecclesiis et curtibus in Comino (nobis pertinentibus quasi modia nungenta *add.* 1b.) cum (oppido quod dicitur *add.* 4b.) Casa Fortini (et o. p. e. *add.* 1b.) quam (quod 1b.) prædictus comes (a parte c. s. G. tunc retinens *add.* 1b.) cum nungentorum (mille 1b.) modiorum terra eidem a. contradidit: Hic. e. ²²⁸³ qui *ed.* ²²⁸⁴ Casofortini *ed.* ²²⁸⁵ c. s. G. *ed.* ²²⁸⁶ tunc retinebat 2. ²²⁸⁷ *deest* 4. ²²⁸⁸ Hic *etc. usque ad finem cap. add.* 1b. ²²⁸⁹ *deest.* 4. ²²⁹⁰ Atinum 1b. 2. ²²⁹¹ pertinentiis. Per eos etiam d. Hubertus 1b. ²²⁹² *deest* 2. ²²⁹³ i. t. *ed.* ²²⁹⁴ molendino 2. ²²⁹⁵ prædictus *ed.* ²²⁹⁶ m. n. e. *ed.* ²²⁹⁷ Gald *ed.* in 1. superior hujus versus pars abscisa est. ²²⁹⁸ o. huic m. 1b. *ed.* ²²⁹⁹ ibi *ed.* ²³⁰⁰ domos 1b. *ed.* ²³⁰¹ Sed et T. c. 1b. *ed.* Transmundus *ed.* et *Reg. Petri D.* ²³⁰² E. etiam m. R. 1b. 2. E. tempore et eodem modo modo R. 3. ²³⁰³ cartulam 1b. 2. ²³⁰⁴ *deest ed.* ²³⁰⁵ A. Et 1b. *ed.* ²³⁰⁶ et de M. et de C. et de A. et de A. 1b. *ed.* ²³⁰⁷ *add.* 4. ²³⁰⁸ m. Eodem tempore Terrac. *etc. ut supra c. 13.* — præceperunt. Circa h. d. Franco 1b.

NOTÆ.

(657) Ad Garilianum, prope Bantram.
 (658) Filia Trasmundi marchionis, ut ipse ait in charta ap. Gatt. H., p. 327. Hanc oblationem in Petri Reg. scriptam esse testantur A. de Nuca, datam in Comino ab inc. d. n. J. C. 1010. anno, mense *Maius* et per ind. viii.
 (659) Reg., n. 248. ANG.
 (660) In n. d. n. J. C. 6. anno p. Landolf gl. p. mense Decembri, ind. 3. Ideoque ego Landolfus princeps de civ. Salerno et modo sum monachus in monasterio S. B. de castro Casino — offero, etc. pæ-

nam 100 libras aurei bizant. pollicitus, si contra egerit. Reg., n. 243.

(661) Fil Gisoni. Chartam quam cum Armelda conjugue, f. Ugonis comitis, scribi jussit, edidit Gatt., H., p. 196. e Reg.

(662) Hodie Trontino.

(663) In monte solitario territorii Aprutiensis. Gatt. H., p. 203 ubi chartam edidit.

(664) Gatt. Acc., p. 102.

(665) Anno Deo propicia pontificatus d. Joannis summo pontificis et universali papæ in ss. sede b. P.

Terracinenses admoniti a Johanne pontifice suos, obtulerunt in monasterio sancti Stephani de Terracina (an. 986. Jan. 3) unam piscariam quæ est ab ipso fluvio ejusdem civitatis loco qui dicitur Gambarara, usque in mare, apposita pœna trium librarum auri obrizi eis qui id removere aliquatenus temptavissent. Similiter etiam Roffridus patricius obtulit ibidem unam piscariam suam in prædicto fluvio de Terracina, in pantano Trasectu. Circa hos dies Franco quidam presbyter et monachus fecit cartam in hoc monasterio de una ecclesia proprietatis suæ vocabulo Sanctus Benedictus in finibus Monticelli, loco Salabuca juxta Bifernum cum universis rebus ac pertinentiis ejus. Huic abbati Lupus filius Azzonis de Aprutio fecit oblationem omnium rerum suarum cum quinque ecclesiis, id est Sancta Victoria in Murro, Sanctus Calistus in Colle, Sanctus Antimus in Commejano, Sanctus Archangelus in Fauniano, Sanctus Andreas in Cesule, cum terra quingentorum circiter modiorum, et cum omnibus omnino sibi pertinentibus rebus in toto Aprutio. Adam quoque cognomento Salichus (666) obtulit in hoc monasterio ecclesiam sancti Martini in territorio Teatino, loco qui dicitur Corneclanum, cum centum terræ modiis in circuitu ejusdem ecclesiæ, et cum reliquis pertinentiis ipsius. Hic abbas fecit libellum de Sancto Bonito, Sancto Angelo de Galiano, Sancto Salvatore de Seriole, Sancto Petro de Castriniano, Sancto Felice de Montiniano, Sancto Felice inter flumina, Sancto Valentino, et Sancta Maria in Aufiano, pro solidis quadringentis, et censu solidorum 20. Idem fecit et Oteramo castaldeo Marsorum de Sancto Clemente in Avezano pro solidis centum, et censu staminearum 5 (667). Item de Sancto Gregorio de Serviliano pro solidis 30, et censu pisces 100. Item de eodem, censum piscium quadringentorum. Fecit et libellum cuidam monacho nomine Trasari, de Sancto Benedicto in Canusio, de Sancto Salvatore in Monorbino, de Sancto Benicto in Juve-

A naze, de sancto Focate in Barano (668); cum ipsa piscatione de lacu Romani, de Sancto Cassiano in Filone, simul et de omnibus pertinentiis hujus loci in civitate Tranensi, cum omnibus pariter earundem ecclesiarum pertinentiis. Idem fecit et filii Adelberti de Papiniano quadringentis modiis terræ in Aprutio pro solidis 200, et censu solidorum 8. Fecit et commutationem cum Tresidio quodam Teatino, a quo recipiens ecclesiam sanctæ Lucie in Castellone, loco qui dicitur Insula, cum omnibus rebus ejusdem ecclesiæ et terra modiorum centum, dedit ei per diversa loca apud Teatem terræ modios septuaginta.

Quæ videlicet sancto Angelo de Barregio olim pertinuit addit 2.

27. Per idem tempus edificatum est monasterium sancti Benedicti apud Suessam, foris portam quæ dicitur Ermemari, a domno Johanne hujus loci monacho, ubi præfatus abbas concessit omnes curtes et terras hujus monasterii, quæ sunt intra comitatum prædictæ civitatis loco Oronica, et curtes de Lota Alfani, nec non et curtes de Gariliano ad ipsos currentes, et terras atque curtem de Lauriana. Ita dumtaxat, ut per singulos annos ex eadem curte Lauriana persolveretur nobis census, modii fabarum centum.

Hoc præterea tempore Sergio IV papa defuncto (an. 1012), Benedictus VIII, natione Tusculanus (609), ex Patre Gregorio, Romanus pontifex ordinatur. addit 2.

28. Abbas autem ipse, cum plurimas a vicinis comitibus pateretur angustias, Capuam ad tempus remoraturus secessit. Et quoniam plus quam satis austerus in monachos fuerat, studueratque contra Benedicti decretum timeri magis a fratribus quam amari, illi estimantes immo optantes huc eum ulterius non reversurum. Docibilem quendam natione Cajetanum vitæ simplicis virum de congregatione sibi in abbatem substi-

VARÆ LECTIONES.

²⁶⁰⁹ supradictæ ed. ²⁶¹⁰ e. q. id. r. a. t. desunt ed. ²⁶¹¹ Rofrithus 3. ²⁶¹² in pant. T. in pr. f. de T. ed. ²⁶¹³ hinc pauca abscisa sunt 1^b. pergit: cum Tresidio (v. infra) ²⁶¹⁴ deest ed. ²⁶¹⁵ deest 1^b. ²⁶¹⁶ Comiano 1^b. 4. Comelano ed. ²⁶¹⁷ Faumario 2. ²⁶¹⁸ etiam 1^b. ed. ²⁶¹⁹ m. unam e. juris sui vocabulo S. Martinius, in 1^b. ed. ²⁶²⁰ ipsius. Similiter obtulit omnes res suas 1^b. reliqua abscisa sunt, sed pauca; Hic abbas — censu sol. 8 defuisse videntur. ²⁶²¹ et pertinentiis ejus add. ed. ²⁶²² Ausano 1. Caufrano 3. ²⁶²³ Item ed. ²⁶²⁴ gast. ed. ²⁶²⁵ Menorbino loco Trajuniano, de 2. ²⁶²⁶ de 3. ²⁶²⁷ Juvenazze loco Orosano, de 2. ²⁶²⁸ Focato ed. ²⁶²⁹ p. in Lauromari 3. ²⁶³⁰ simuled. ²⁶³¹ add. 4. ²⁶³² Adelp. 3. ²⁶³³ Papiniano ed. ²⁶³⁴ et 2. ²⁶³⁵ modia ed. ²⁶³⁶ add. 4. ²⁶³⁷ receipt 1^b. ²⁶³⁸ ipsius 1^b. ed. ²⁶³⁹ datis 1^b. ed. ²⁶⁴⁰ modiis ed. ²⁶⁴¹ LXX^a. Huic Lupus etc. v. supra, 1^b. ²⁶⁴² Per — centum a Joh. I. abbate ubi in marg. scripta sunt signis huc accessit 1^b. ²⁶⁴³ Hermerari 4. ²⁶⁴⁴ I. sacerdote et m. 1^b. 2. ²⁶⁴⁵ de curtem desunt 2. ²⁶⁴⁶ curtes corr. terras atque curtem 1^b. t. a. curtes 3. 4. ²⁶⁴⁷ de loco L. 1^b. 2. ²⁶⁴⁸ Ipse autem a. 4. Prædictus autem a. ed. ²⁶⁴⁹ abbas multas diversis temporibus a v. c. perpeusus angustias, cum jam longævus esset, defunctus est 15. Kal. etc. 1. mutavit et ampliavit 1^b. ²⁶⁵⁰ abscissit 1^b. ed. ²⁶⁵¹ i. potius o. 1^b. ²⁶⁵² add. 4.

NOTÆ.

ap. . . ind. xiv, mense Jan. die 3. (Dominico) imperante anno 1, Johanne Crescentione filio Romanorum patricio. Gatt. H., p. 115. e Reg. Petri. (666) Erat enim de gente Francorum, ut perhibet ejus chartula num. 300. Ang.

(667) Lanea interula seu camisia qua monachi quidam vice cilieii utebantur. Ducang. (668) Varano? Cf. supra I, 34. (669) Ita etiam catalogus Petri.

fuunt. Qui cum de more abbatum possessiones monasterii revisurus Marchiam perrexisset, et nonnullis ²⁴⁵³ ibi donatus ²⁴⁵⁴ equis aliisque muneribus ²⁴⁵⁵ jam rediret, Benzonis filii quidam de ejusdem partis magnatibus subito illum apud pennas invadunt, et violentè universa quæ ferebat diripiunt. Quo cognito Bernardus comes, mox ad eum accessit: seque super hac re valde dolentem ²⁴⁵⁶ ostendens, totidem illi equos quot fuerant sublatis, vir liberalis restituit. Veniens autem idem ²⁴⁵⁷ abbas in locum qui Furca Pennensis vocatur, conversus universos Benzonis filios maledixit: Bernardum vero cum omnibus ²⁴⁵⁸ suis benedicens, ut domui ejus domus Benzonis semper subdita esset, et ut numquam de domo ejusdem vindicta ²⁴⁵⁹ divina recederet, terribiliter imprecatu est. Quod videlicet fieri, nos hodieque videmus. Sed cum post septem non ²⁴⁶⁰ integros menses pacatis atque compositis rebus Johannes abbas huc fuisset regressus ²⁴⁶¹, Docibilis Cajetam se contulit, ac non multo post languore detentus ad hoc se referri ²⁴⁶² monasterium postulans, quieto sine defunctus est. Abbas quoque Johannes cum jam longævus esset, et ipse nichilominus obiit ²⁴⁶³ 18. Kal. Aprilis (670), atque juxta ecclesiam est ²⁴⁶⁴ beati Benedicti sepultus.

29. Eo autem quo defunctus est anno, quendam nepotem suum Johannem cognomento Rotundulum monachum ²⁴⁶⁵ fecerat, cui videlicet ad mortem veniens, abbatiam ²⁴⁶⁶ contradidit, paucis admodum super hoc sibi consentientibus, vel potius coacte id sufferentibus monachis. Quorum autem pars potior ac sanior ²⁴⁶⁷ erat nimis hæc indignè ferentes, et neophitum tantæ congregationi præesse minime congruum judicantes, post menses ²⁴⁶⁸ aliquot mandaverunt, Pandulfo principi Beneventano, ut veniret, filiumque suum Atenulphum illis ²⁴⁶⁹ in abbatem ordinandum adduceret: nulli quippe ²⁴⁷⁰ magis quam ipsi, honor hujus loci competeret. Quem ²⁴⁷¹ videlicet Atenulphum cum Otto imperator puerum a patre obsidem accepisset, ultra montes in quodam monasterio nutriri ac custodiri mandaverat. Post tempus vero aliquantum monitus a papate suo ²⁴⁷², mona-

stica veste indutus fugam arripuit, atque inter ²⁴⁷³ redeundum graviter infirmatus, cucullam quam fugæ occasione simulanter induerat sponte se deinceps gestaturum devovit. Sicque ad patrem rediens, eum ab eo in palatio retineri non adquiseretur, in monasterio sancti Modesti quod intra Beneventanum ²⁴⁷⁴ urbem situm ²⁴⁷⁵ est, usque ad id temporis mansit. Lætus igitur princeps superiori ²⁴⁷⁶ nuncio redditus, Casinum protinus venit, et consensu atque ammiculo monachorum ²⁴⁷⁷ excluso Rotundulo filium in abbatiam substituendum læstantibus universis contradidit. Rotundulus itaque ²⁴⁷⁸ tali ordine pulsus, Beneventum rediit; atque patrocinio propinquorum et ²⁴⁷⁹ consensu ac concessione præfati principis, supradicti ²⁴⁸⁰ monasterii sancti Modesti ²⁴⁸¹ abbatiam recepit.

Hoc anno fames valida fuit; et sal [sol Anon. Cas.] defecit (671) *add.* 1b.

30. Circa ²⁴⁸² hæc tempora reversus domnus Liutius, quem superius (c. 12) hinc ²⁴⁸³ egressum Jerusalemam perrexisse retulimus ²⁴⁸⁴; primo ²⁴⁸⁵ apud Salernum ²⁴⁸⁶ in quadam heremo, ubi ²⁴⁸⁷ nunc monasterium sanctæ Trinitatis constructum ²⁴⁸⁸ est quod nuncupatur Ad cavam, aliquandiu mansit ²⁴⁸⁹; ubi a Guaimario principe agnitus, atque in maxima est reverentia habitus: postmodum vero in monte hoc, loco Albaneta vocabulo, usque ad suum est obitum religiosissime conversatus. In hoc ²⁴⁹⁰ videlicet loco ante non multum tempus cum quidam servus ²⁴⁹¹ Dei mansionem sibi metremotiorem elegisset, atque in cisterna vetere quam ibi dirutam repererat oratorium fabricare disposuisset, cogitante illo ²⁴⁹² in cuius potissimum nomine ecclesiam ipsam construeret, fertur quendam puerulum scolarem ibi tunc casu ²⁴⁹³ venisse. Qui cum ²⁴⁹⁴ a prædicto viro Dei perquisitus fuisset ²⁴⁹⁵ utrum peritiam cantandi haberet, et ille habere se promptale respondisset, jussus ab eo cantare est quicquid sibi primum in mentem venisset; statuens ²⁴⁹⁶ scilicet in corde suo, ut in eajusmodi sancti honore puerille cantasset, in ejus protinus ²⁴⁹⁷ nomine ecclesiam eandem edificaret ²⁴⁹⁸. Mox puer responsum impon-

VARIE LECTIONES.

²⁴⁵³ multis 1b. *ed.* ²⁴⁵⁴ donatis *ed.* ²⁴⁵⁵ a. non parvis m. 1b. *ed.* ²⁴⁵⁶ deest 4. ²⁴⁵⁷ præfatus 1b. *ed.* ²⁴⁵⁸ s. o. 1b. *ed.* ²⁴⁵⁹ gladius iræ Dei r. 1b. *ed.* ²⁴⁶⁰ deest 3. ²⁴⁶¹ reversus 1b. *ed.* ²⁴⁶² m. r. 1b. *ed.* ²⁴⁶³ defunctus est 1. *ed.* ²⁴⁶⁴ *add.* 4. ²⁴⁶⁵ R. ante dies non plurimos m. f. quem vid. ad m. 1. R. quem a. d. n. p. m. f. ad m. 1b. 2. R. quem m. f. ad m. 3. ²⁴⁶⁶ v. in a. substituit 1. *ed.* ²⁴⁶⁷ savior 2. ²⁴⁶⁸ ita 1b. non p. multos dies 1. ²⁴⁶⁹ A. abbatem constitueret nulli 1. ²⁴⁷⁰ enim 1. *ed.* ²⁴⁷¹ ita 1b. Qui v. Atenulfus cum obses ultra montes fuisset, in redeundo valde infirmatus, factus fuerat monachus. Quod et factum est. Rotundulus 1. ²⁴⁷² ut sine suspitione alicujus fugere posset *add.* 1b. *ed.* ²⁴⁷³ in redeundo 1b. *ed.* ²⁴⁷⁴ i. eandem B. civitatem 1b. *ed.* ²⁴⁷⁵ prope episcopium s. 1b. 2. ²⁴⁷⁶ s. n. r. *add.* 4. ²⁴⁷⁷ chorum — contradidit *abscisa* 1b. ²⁴⁷⁸ igitur 1. *ed.* ²⁴⁷⁹ et — sancti *add.* 1b. ²⁴⁸⁰ suprascripti 1b. *ed.* ²⁴⁸¹ M. quod intra eandem Beneventanam civitatem situm est *add.* 1. *del.* 1b. ²⁴⁸² *cap.* *add.* 1b. *eratis quæ prius in 7 versibus scripta erant.* ²⁴⁸³ s. tempore Mansonis abbatis h. 1b. *ed.* ²⁴⁸⁴ monstravimus 1b. *ed.* ²⁴⁸⁵ p. quidem a. 1b. *ed.* ²⁴⁸⁶ Salernitanum principatum in 1b. 2. ²⁴⁸⁷ ubi — dinoscitur *add.* 1b. ²⁴⁸⁸ T. ad C. cognomento constructum esse dinoscitur. 1c. *ed.* ²⁴⁸⁹ remoratus est 1b. *ed.* ²⁴⁹⁰ quo 1b. *ed.* ²⁴⁹¹ vir 1b. ²⁴⁹² cogitanti ei 1b. *ed.* ²⁴⁹³ t. supervenisse 1b. *ed.* ²⁴⁹⁴ *add.* 4. ²⁴⁹⁵ statutem s. habens in 1b. *ed.* ²⁴⁹⁶ *add.* 4. ²⁴⁹⁷ construeret 1b. *ed.*

NOTÆ

(670) A. 1011, quem charta Oderisii c. 26 allata et c. 31 initium veram esse probant.

(671) Ita Anon. Cas. ad a. 1011; Chr. Fossee No-

væ ad a. 1013; Atenulfi libellum datum 1014, m. Aug., v. ap. Gatt. Acc., p. 122.

suit ; *Veni electa mea*, totumque illud suavi satis modulamine cecinit. Valde itaque Dei ²⁴⁹⁸ servus exhilaratus, et intellegens quodammodo ²⁴⁹⁹ per hoc beatissimæ genitrici Dei ²⁵⁰⁰ placere ²⁵⁰¹, suum in loco eodem honorari vocabulum, confestim juxta possibilitatem suam parvulam ibi ecclesiam in honore ejusdem genitricis Dei construxit ²⁵⁰², ibique usque ad exitum suum satis devotus in ejus servitio perduravit. Cum autem post aliquantum tempus præfatus Liutius ²⁵⁰³ illo ²⁵⁰⁴ venisset, et plurimum sibi locus ipse complacuisse, elegit ibi usque ad mortem consistere, et in servitio sanctæ ²⁵⁰⁵ Dei genitricis perseverare. Regressus igitur ad principem Guaimarium, cui ²⁵⁰⁶ dudum et pater spiritualis et familiaris super omnes extiterat, multa ab eo et diversa ornamenta ecclesiastica, et codices nonnullos ²⁵⁰⁷, necnon et aliam ad fratrum usum non modicam suppeltilem adquisivit; libentissime illo ac liberaliter cuncta quæ vellet accipere concedente. Confestim ²⁵⁰⁸ itaque prædictam Dei genitricis ecclesiam multo satis quam fuerat ²⁵⁰⁹ ampliorem efficiens, atque depingens, habitacula quoque in circuitu ad diversos commanentium usus ²⁵¹⁰ non modice quantitatis ædificavit ibique cum triginta circiter fratribus conversari ²⁵¹¹ religiosissime cœpit. Ipse autem præ ceteris omni vilitate et extremitate contentus, tam humiliter officio mancipaverat, ut farinam in pistrino ad panem faciendum famulorum more discerneret ²⁵¹², cum interim de ore illius Davitica cantica ²⁵¹³ numquam cessarent. In cujus vitæ humilitate ac ²⁵¹⁴ nimia abstinentiæ austeritate usque ad extrema vitæ indefesse perdurans, Richerii abbatis tempore in monasterio isto defunctus atque sepultus est.

ΑΓΓΕΝΟΥΣ abbas tricesimus primus, sedit annis undecim, vir quanto nobilis, tanto humilis et humanus.

34. Cujus ²⁵¹⁵ anno ordinationis tertio, anno videlicet Domini 1014, quo tempore paschalis festivitas ipso die sancti Marci juxta calculi ordinem extitit,

A Henricus rex de quo supra diximus (c. 24.) venit Romam; et coronam imperii ²⁵¹⁶ de manibus Benedicti octavi papæ recepit; a quo etiam papa idem abbas privilegium sumpsit (672). Tunc ²⁵¹⁷ quoque et ipse imperator Henricus ab eodem abbate et universa hujus loci congregatione rogatus ²⁵¹⁸, per præceptum aureo sigillo bullatum universas pertinentias hujus monasterii hic confirmavit (673). Specialiter ²⁵¹⁹ autem ac nominatim resde comitatu Thermulensi (674), quarum videlicet fines sunt: a capite Rivus planus, a pede mare, ab uno latere flumen Trinium cum aqua et portu suo, ab altero rivus qui dicitur Ticele ²⁵²⁰; cum castellis Petra fracidia, Ripa mala, et cum monasterio sancti Benedicti ibidem constructo. Item fara, Ripa ursa, B Mons bellus, Pescloli, cum universis omnino finibus ac pertinentiis eorum. Item alibi in eodem comitatu ita Bifernum, habens fines: a capite pertinentia sancti Gregorii, a pede mare, ab uno latere Bifernum, cum aqua, et medietate portus ab altero rivus qui ²⁵²¹ dicitur Vivus cum omnibus adjacentiis sibi pertinentibus, necnon ecclesiam sanctæ Trinitatis et sancti Georgii in eadem civitate Thermulensi, cum universis possessionibus ac pertinentiis earum. Duo ²⁵²² etiam castella Cominensis territorii, id est Vicalbum ²⁵²³ et Sanctum Urbanum alio suo præcepto (675), postquam ²⁵²⁴ ultra montes reversus ²⁵²⁵ est, per ²⁵²⁶ rogationem Belgrimi Coloniensis archiepiscopi in hoc monasterio confirmavit (*an.* 1018 *Jul.* 13.) De quibus jam ²⁵²⁷ pridem post patris mortem Pandulfus Capuanus princeps prædicto ²⁵²⁸ abbati fratri suo præceptam (678) fecerat ²⁵²⁹ (*an.* 1017, *Mai* 5, 9), nec non et de monasterio sancti Valentini in eodem territorio Cominensi cum ²⁵³⁰ universis rebus ac pertinentiis ipsius. Quod videlicet monasterium olim ²⁵³¹ a ²⁵³² Saracenis destructum, non multo ante restauraverat Pontius ²⁵³³ quidam filius Allonis de comitatu Marsorum; cui ²⁵³⁴ cum suggestum fuisset illud huic monasterio

VARIE LECTIONES.

²⁴⁹⁸ i. vir Dei e. 1b. ed. ²⁴⁹⁹ add. 4. ²⁵⁰⁰ D. g. 1b. ed. ²⁵⁰¹ placare 2. ²⁵⁰² edificavit 1b. ed. ²⁵⁰³ domnus L. 1b. ed. ²⁵⁰⁴ ibi 1b. ed. ²⁵⁰⁵ serv. D. et g. ipsius p. 1b. serv. D. g. ipsius p. ed. ²⁵⁰⁶ G. prædicti Guaimarii filium, c. 1b. 2. ²⁵⁰⁷ quamplures 1b. ed. ²⁵⁰⁸ Mox 1b. ed. ²⁵⁰⁹ q. erat in omnibus a. 1. ed. ²⁵¹⁰ usque 2. ²⁵¹¹ r. c. 1b. ed. ²⁵¹² discuteret 1b. ed. ²⁵¹³ modulatio n. cessaret 1b. ed. ²⁵¹⁴ atque 1b. ed. ²⁵¹⁵ Hujus etc. 1b. ed. Hujus secundo (*corr.* primo) ordinationis anno fames valida fuit et sal defect (*v. cap.* 29 *in fine*). Triennio autem post Henricus 1 *corr.* 1b. ²⁵¹⁶ c. Romani imp. ed. ²⁵¹⁷ Nec non et 1. ed. ²⁵¹⁸ et interveniente imperatrice Cunigunda, add. 1b. ²⁵¹⁹ specialiter — pertinentiis earum *desunt* 1. ²⁵²⁰ Tiale 3. ²⁵²¹ q. d. add. 4. ²⁵²² Insuper et per rogationem Peregrini (*corr.* Piligrimi) archiepiscopi sui, duo c. 1. Insuper etiam d. c. ed. ²⁵²³ Vicum album 2, ²⁵²⁴ p. u. m. r. e. add. 1b. ²⁵²⁵ regressus 1b. ed. ²⁵²⁶ p. r. B. C. a. *desunt* 1. 2. ²⁵²⁷ q. videlicet i. 1. ed. ²⁵²⁸ princ. frater suus eidem a. p. 1. ed. ²⁵²⁹ effecerat 1. ²⁵³⁰ cum — remisit add. 1b. ²⁵³¹ m. ex plurimo jam tempore 1b. ed. ²⁵³² a. S. *deest.* 1b. ²⁵³³ Ponzio 1b. ²⁵³⁴ qui c. agnovisset i. 1b. ed.

NOTÆ.

(672) Ap. Tosti I, p. 246.

(673) Chartam Romæ 1014, s. d. datam edidit Tosti, p. 249, sed neque intervenit imperatricis obtentam neque bulla aurea munitam.

(674) In privil. Reg. 135 quod actum est in Teate, 1022, ind. iv. Kal. Februarii. Cf. etiam Reg. 131

PATROL. CLXXIII,

app. Gatt. Acc., p. 120. Hic autem privilegia prius concessa quaerenda esse videntur.

(675) Gatt. Acc., p. 104.

(676) Ib. p. 106. Præceptum de mon. Sancti Valentini quod Hist., p. 205 se daturum promiserat, frustra quaesivi,

antiquitus pertinuisse, ita ut erat restauratum pro A Dei amore in jus et potestatem hujus loci ex integro remisit²³³⁵. Hic etiam Pontius una cum Berardo²³³⁶ filio manifestaverunt, et renuntiaverunt nobis in placito Marsorum comitum, totam pertinentiam de Opi et Peracelle in territorio Marsicano, quæ olim videlicet²³³⁷ Barregensi monasterio pertinuerat.

32. Hic²³³⁸ abbas fecit in ecclesia sancti Benedicti coronam argenteam 24 librarum. Fecit etiam²³³⁹ in fronte ejusdem ecclesiæ campanarium altum et optimum, in cujus medio altarium in honore sanctæ Crucis constituit²³⁴⁰ Preterea juxta ostium majoris ecclesiæ dextra levaque supra marmoreas columnas cameras duas erexit; in quarum una, altarium in honore sanctæ Trinitatis: in altera vero altarium statuit in vocabulo sancti Bartholomei apostoli. Absidam vero majorem auro diversisque coloribus de pingi pulcherrime fecit. Ecclesiam²³⁴¹ porro sancti Stephani quæ juxta portam monasterii deforis sita²³⁴² fuerat, jam fere ruentem renovavit et ampliavit, atque altarium²³⁴³ in ea sancti Adelperti²³⁴⁴ quem superius (c. 17) factum martyrem diximus, ab occidentali parte adjunxit²³⁴⁵. Civitatem deorsum circa ecclesiam domini Salvatoris quam supra diximus (l. 1. c. 33) ab abbate Berthario inchoatam, ex magna parte construxit. Ecclesiam sancti Angeli quam olim²³⁴⁷ Gisulfus abbas in Valle luoi construxerat (677), jam²³⁴⁸ vestutam restaurans, et²³⁴⁹ titulo²³⁵⁰ addito amplians atque depingens, possessionibus non parvis adauxit²³⁵¹, et diversas ibi ad monachorum utilitates officinas instituens, nostratum²³⁵² monasterium esse constituit, quod²³⁵³ eatenus Grecorum (678) extiterat.

* Restauravit preterea in territorio civitatis Atinæ

monasterium sancti Nazarii martyris (679), quod antiquitus huic nostro cœnobio pertinuerat. *add.* 2

Sub²³⁵⁴ hoc abbate (*an.* 1015 *Apr.* 18) oblata est in monasterio²³⁵⁵ isto ecclesia sancti Petri quæ nuncupatur Ad Iscleta, in Campania territorio Ciccannense, cum maximis circa se possessionibus, ab Huberto et Amato comitibus Ciccanni et Segniæ (680). Ecclesia quoque sancti Angeli in territorio de Ceperano, loco qui dicitur Cannuzzo²³⁵⁶ a Landuino et Raterio²³⁵⁷ consulibus Campanie (681). Sed et Saphirus quidam²³⁵⁸ presbyter obtulit huic monasterio ecclesiam sancti²³⁵⁹ Benedicti apud Capitinatam civitate Murrone, cum omnibus²³⁶⁰ suis. Nec non et Petrus et²³⁶¹ Martinus presbyteri similiter obtulerunt beato Benedicto ecclesiam sanctæ²³⁶² Mariæ et Sancti Apollinaris in eodem Murrone²³⁶³, loco vocabulo Casale planum²³⁶⁴. Id²³⁶⁵ ipsum fecit et²³⁶⁶ Odemundus²³⁶⁷ quidam Firmanus de ecclesia sancti Michahelis de Torpelliano²³⁶⁸. Eodem etiam²³⁶⁹ tempore simili tenore oblata est in hoc monasterio ecclesia sancte Juste apud Baranellum²³⁷⁰, juxta Bifernum; et alia nichilominus²³⁷¹ ecclesia sancte Juste apud castrum Eudolini²³⁷², et ecclesia sancti Andree de Cantalupo, territorio Bovianensi²³⁷³; nec non et monasterium sancti Benedicti (682) et ecclesia sanctæ Lucie apud²³⁷⁴ castrum Baniolum, loco qui dicitur Molinum vetulum, et ecclesia sanctæ Mariæ de cruce, ecclesia²³⁷⁵ etiam sancti Benedicti apud Aprutium cum omnibus et maximis earum rebus ac pertinentiis (*an.* 1020 *Jan.*) Stephanus quoque²³⁷⁶ et Silvester presbyteri Larinenses²³⁷⁷ obtulerunt in hoc loco ecclesiam suam, vocabulo Sancta Maria, loco ubi dicitur Monumentum²³⁷⁸. Quidam etiam nobilis vir de Marsorum provin-

VARIÆ LECTIONES.

²³³⁶ hinc 1^b. *pergit*: Hoc tempore oblata (c. 32.)²³³⁶ Bernardo 2. ²³³⁷ o. s. Angelo de Barregio p. *ed.* ²³³⁸ hanc in fine capituli *ponit* 1. ²³³⁹ F. et camp. 1. 2. ²³⁴⁰ construxit *ed.* ²³⁴¹ in ecclesia 1^b. ²³⁴² m. sita erat, altarium s. A. 1. ²³⁴³ in ea alt. *ed.* ²³⁴⁴ Adelberti 1. 2. ²³⁴⁵ a. eandemque pingere inchoavit. Librum sancti Ambrosii super Lucam describi præcepit. Civit. 1. ²³⁴⁶ ab a. B. f. *add.* 1^b. a sancto martyre Christi a. B. ed. diximus quæ nunc Sanctus Germanus vocatur, ipse primum facere cœpit, et ex l. i. p. f. c. et *del.* 1^b. ²³⁴⁷ *add.* 1^b. ²³⁴⁸ ita 1^b. c. multis dilatam possessionibus monasterium 1. ²³⁴⁹ *deest ed.* ²³⁵⁰ et ampl. 1^b. ²³⁵¹ ditavit 1^b. ²³⁵² *deest* 1^b. ²³⁵³ q. e. G. e. *desunt* 1. ²³⁵⁴ Hoc tempore o. est 1^b. 2. *hinc caput incipit* 1^b *sequentia diverso tempore in margine scripta sunt.* ²³⁵⁵ in hoc m. e. 1^b. *ed.* ²³⁵⁶ Canuzzo 2. Cannuzzo 3. Cannuzzo 4. cum omnibus pertinentiis et finibus suis *add.* 1^b. *ed.* ²³⁵⁷ Racterio 2. Ratherio 3. ²³⁵⁸ *add.* 4. ²³⁵⁹ c. juris sui vocabulo S. Benedictus 1^b. *ca.* ²³⁶⁰ o. rebus et pertinentiis s. 1^b. *ed.* ²³⁶¹ P. presb. et monachus. et M. presb. et mon. 1^b. 2. P. presb. et M. presb. 3. ²³⁶² S. A. et S. M. ibidem in M. 1^b. *ed.* ²³⁶³ Murrone 1^b. ²³⁶⁴ p. cum omnibus ad se pertinentibus 1^b. *ed.* ²³⁶⁵ Id — Torpelliano *desunt* 1^b. ²³⁶⁶ *deest ed.* ²³⁶⁷ Odemundus 2. ²³⁶⁸ Torpelliano 3. T. cum universis pertinentiis ejus *ed.* *Deinde sequuntur traditiones, Faidolfi* 1^b. *Faidolfi (Leonis) Temmonis et Oderisii in ed.* ²³⁶⁹ quoque 1^b. ²³⁷⁰ B. castrum, i. fluvium B. 1^b. ²³⁷¹ similiter 1^b. *ed.* ²³⁷² E. de petra S. Angeli et 1^b. ²³⁷³ Bojanensi 1^b. *ed.* ²³⁷⁴ apud — beato *absceia* 1^b. ²³⁷⁵ C. cum maximis e. r. ac p. Apud Ap. quoque loco Tribio (Trivio 3.) ecol. s. B. similiter cum omnibus rebus suis *ed.* *Sequuntur Rainerius, Albo (Adelpertus, Lupus), Stephanus* 1^b. *ed.* ²³⁷⁶ v. not v. ²³⁷⁷ Larinensis civitatis *ed.* ²³⁷⁸ cum omnibus pertinentiis suis *add.* *ed.*

NOTÆ.

(677) Cf. lib. 1, c. 17.

(678) Nili videlicet et sociorum, qui ad Cryptam ferratam demigraverant. *Ang.*

(679) Teste Pandulfo principe in charta ap. Gatt. H. p. 205, cf. infra c. 51.

(680) Nunc Ceccano et Segni. — *Me Ubberto comes f. de donno Leo comes et de donna Sergia illustrissima femina ad. jug. et donna Constantia conju-*

gem meam, insimul cum domno Amato comes et domno Maria jugalibus in charta ap. Gatt. H., p. 416 data Benedicti VIII, anno 3, ind. ix (43 ?).

(681) *De civitate Berulana* inquit chartula eorum num. 273. *Ang.*

(682). Postea dictum *de jumento albo*. Exstat in territorio Civitatis Novæ dioc. Triventinæ. Gatt. H., p. 207

cia, Faidolfus scilicet ²⁵⁷⁹ filius Gueltonis tradidit in hoc loco omnem substantiam juris sui quam in eadem provincia possidere videbatur, et duas ecclesias sibimet pertinentes, id est ecclesiam sancti Thome in Betuge ²⁵⁸⁰ et sancti Magni in Castuli, cum omnibus earum pertinentiis atque rebus*. Similiter ²⁵⁸¹ et ²⁵⁸² Temmo filius Teudelausi ²⁵⁸³ obtulit ecclesiam sancti Felicis in Carrufe in ²⁵⁸⁴ hoc monasterio, cum omnibus pertinentiis ejus. Tunc ²⁵⁸⁵ temporis (an. 1012 Jun.) præfatus (683) Oderisius Marsorum comes, cum Gibbarga uxore sua reddidit ²⁵⁸⁶ beato Benedicto ecclesiam sancti Pauli sitam in Comino, quam videlicet pater ipsius a Mansone abbate per libellum receperat (684). Per ²⁵⁸⁷ idem tempus Rainerius gastaldeus Soranæ civitatis obtulit beato Benedicto de rebus hæreditatis suæ in finibus Arpini, locum qui vocatur Collis ²⁵⁸⁸ de insula, cum omnibus adjacentiis ac pertinentiis ejusdem loci. Sed et ²⁵⁸⁹ Albo (685) quidam Aprutiensem obtulit (an. 1020 Nov.) in hoc monasterio integram medietatem de castello Saline jure ²⁵⁹⁰ sibi hereditario pertinentem, unacum ecclesiis et omnibus ²⁵⁹¹ pertinentiis earundem ecclesiarum ²⁵⁹²; quod sunt terræ modii ²⁵⁹³ circiter septingenti ²⁵⁹⁴. Adelpertus (686) etiam cujusdam Azzonis filius id ipsum fecit de curtibus et de portionibus suis apud ²⁵⁹⁵ Aprutium, de duobus scilicet castellis et ecclesiis aliquot, cum terra modiorum quadringentorum. Hoc ²⁵⁹⁶ ipsum fecit et Lupus quidam de Aprutio de partibus quas habebat in quattuor ecclesiis, id est Sancta Victoria, Sancto Antimo, Sancto Archangelo et ²⁵⁹⁷ Sancto Andrea, cum ²⁵⁹⁸ littore, et piscatione propria in mare, et quinque milibus modis terræ.

Leo quoque presbyter et monachus de territorio Bovianensi, simul cum aliis fratribus suis optulerunt in hoc loco ecclesiam sancti Salvatoris, et sancti Christofori de castello Petroso, cum nonnullis possessionibus suis. *add. 2.*

33. Eodem ²⁵⁹⁹ tempore monachi quidam ab Jerusalem venientes, particulam lintei, cum quo pedes discipulorum Salvator extersit, secum detulerunt; et ob reverentiam sancti hujus loci devotissime hic obtulerunt ²⁶⁰⁰, sexto ²⁶⁰¹ scilicet Idus Decem-

bris. Sed cum a plurimis nulla ²⁶⁰² super hoc fides adhiberetur, illi fide ²⁶⁰³ fidentes, protinus prædictam particulam in accensi turibuli igne desuper posuerunt: quæ mox quidem ²⁶⁰⁴ in ignis colorem conversa, post paululum vero ²⁶⁰⁵ amotis carbonibus ad pristinam speciem mirabiliter est reversa. Cumque excogitarent nostri ²⁶⁰⁶ qualiter, vel quam in parte pigra tant* locarent, contigit dispositione divina, ut eodem ipso die a ²⁶⁰⁷ quodam nobili Anglo transmissus sit in hunc ²⁶⁰⁸ locum locus ille mirificus, ubi nunc recondita est ipsa lintei sancti particula, argento et auro ac ²⁶⁰⁹ gemmis Anglico opere subtiliter ac pulcherrime decoratus; ibi ergo christallo superposito, et ²⁶¹⁰ visibiliter celata, et venerabiliter satis est collocata. Morisque ²⁶¹¹ est singulis annis ipso die cœnæ dominicæ ad mandatum (687) fratrum eam a mansionariis deferri et in medium poni, duoque candelabra ante illam accendi, et indesinenter per totum mandati spatium ab acolitio incensari; demum vero juxta finem mandati a singulis per ordinem fratribus flexis genibus devotissime adorari, et adoratam ²⁶¹² reverenter exseculari

34. De monasterio præterea Barregensi cum a prædicto fratre suo Pandulfo principe idem abbas præceptum (688) cum omnibus suis pertinentiis ²⁶¹³ recepisset (an. 1017. Mai. 10), quendam ibi fratrem hujus congregationis valde religiosum qui Azzo dicebatur, ut ejus restaurationi ac reconciliationi studeret ²⁶¹⁴ transmittere protinus studuit. Nam ex eo tempore, quo Saraceni a Marsis Pelignisque superati (689) atque fugati, ibidem se contulerunt, seque aliquandiu ²⁶¹⁵ quoniam locus idem ²⁶¹⁶ excelsis valde ædificiis munitus erat tutati sunt, sed ab his ²⁶¹⁷ qui eos insequerantur una cum monasterio et ipsi pariter conflagrati sunt, per diversa exinde fugientibus monachis, ita succrescentibus undique silvis horridum ²⁶¹⁸ fuerat et inhabitabile redditum, ut vix pauci fratres ²⁶¹⁹ juxta parvam ecclesiolam antiquam ²⁶²⁰ quæ ignem evaserat pro venerabilis loci amore commanere aliquatenus ²⁶²¹ paterentur. Erat tunc prædictus Azzo, præpositus

VARIE LECTIONES.

²⁵⁷⁹ *add. 4.* ²⁵⁸⁰ Betuie *1b.* ²⁵⁸¹ Similiter — receperat *desunt 1b.* ²⁵⁸² etiam *ed.* ²⁵⁸³ Teudelausi *2.* ²⁵⁸⁴ in h. m. *deest ed.* ²⁵⁸⁵ Per idem tempus prædictus *ed.* ²⁵⁸⁶ reddiderunt *ed.* ²⁵⁸⁷ Sub hoc abbate R. *ed.* ²⁵⁸⁸ Colles *1b. 2.* ²⁵⁸⁹ S. i. *1b. ed.* ²⁵⁹⁰ et universis omnino rebus ac p. *1b. ed.* ²⁵⁹¹ e. et prædictæ medietatis quod *1b. 2.* ²⁵⁹² modia c. septingenta *1b. ed.* ²⁵⁹³ Stephanus quoque RR. post III *car 1b.* ²⁵⁹⁴ *Sed nihil inveni, nisi quæ c. 28. leguntur de Lupo filio Azzonis. Inde l. pergit: Hic abbas v. init. cap.* ²⁵⁹⁵ s. de d. cast. ap. A. et *ed.* ²⁵⁹⁶ Lupus necnon (filius cujusdam Azzonis *add. 2.*) de A. similiter fecit de portionibus suis in q. e. i. s. Victoris *etc. ed.* ²⁵⁹⁷ *deest ed.* ²⁵⁹⁸ et cum *ed.* ²⁵⁹⁹ His diebus *1. ed.* ²⁶⁰⁰ opt. *1. ed.* ²⁶⁰¹ s. I. D. *add. 1b.* ²⁶⁰² s. h. n. *1. ed.* ²⁶⁰³ *add. 1b.* ²⁶⁰⁴ *add. 4.* ²⁶⁰⁵ a q. n. *desunt 1. 2.* Anglo *add. 4.* ²⁶⁰⁶ hoc loco *1. corr. 1b.* ²⁶⁰⁷ auro gemmisque *1. ed.* ²⁶⁰⁸ et v. c. et *add. 4.* ²⁶⁰⁹ Morisque—exseculari *desunt 1.* ²⁶¹⁰ *add. 4.* ²⁶¹¹ s. finibus, possessionibus, ac p. *1. ed.* ²⁶¹² r. pro posse st. *1. ed.* ²⁶¹³ s. ibi a. *1. ed.* ²⁶¹⁴ *add. 4.* ²⁶¹⁵ iis *1. ed.* ²⁶¹⁶ h. omnino f. *1.* ²⁶¹⁷ p. admodum *f. 1. ed.* ²⁶¹⁸ *add. 1b.* ²⁶¹⁹ *add. 4.*

NOTÆ,

(683) C. 26 Charta exstat ap. Gatt. H., p. 327, ubi Oderisius dicitur *ex natione Francorum, habitator in castellum Victualbum.*

(684) Cf. lib. II, c. 13.

(685) Gatt. Acc., p. 108.

(686) *lb.*, pag. 109, a. D. 1021, mens. Nov.,

ind. III.

(687) Ablutio pedum.

(688) Gatt. H., p. 125.

(689) Au potius Ungari? v. supra I, 55. Saracenos vocat Desiderius Dial. II, 6 ubi hæc breviter tetigit.

²⁶¹⁹ monasterii sancti Benedicti in pago Marso-
rum (690), quob ²⁶²⁰ videlicet monasterium eo tem-
pore tam cellis quam fundis ac prædiis atque coloni-
s diversis per Marsianis locis copiose ²⁶²¹ ditatus
erat. De quibus hic quoniam ²⁶²² ad id loci venimus
aliquanta perstringimus. Cella sancti Benedicti in
Auretino ²⁶²³ cum modiis terræ quingentis. Sanctus
Gregorius in Pentoma cum modiis mille. Sancta
Maria in Illiara ²⁶²⁴ cum modiis trecentis. Vicenda
in Avezzano modiorum centum. In castello Veneris
loco qui dicitur Casale, ab ipso monte usque in
aquam; ex alio latere aquæ ²⁶²⁵ ad casalem Ade-
lardi ²⁶²⁶ modii 20. In loco qui dicitur Calabretum
modii mille. Hereditas Gueltonis ibidem, similiter
modii mille. In valle que dicitur Aquirana modii ²⁶²⁷
similiter ²⁶²⁸ mille, et cetera multa et maxima quæ
longum scribere judicavimus. Hujus itaque mona-
sterii ²⁶²⁹ universam omnino substantiam tam in
codicibus, quam et in animalibus, quamque et uni-
versis utensilibus ex æquo præfatus ²⁶³⁰ Azzo divisit,
partemque alteram ad prædicti loci ²⁶³¹ restaura-
tionem assumpsit; et conductis ²⁶³² artificibus, ec-
clesiam primitus cujus fundamenta tantum reman-
serant, dehinc officinas cæteras restaurare protinus
cœpit. Reversusque consequenter ad abbatem,
hominibus quos in possessiones ²⁶³³ ejusdem mona-
sterii necessarium erat inducere, libellos ab eo
adquisivit, moxque castellum quod eidem loco ²⁶³⁴
proximum est Baiæ ²⁶³⁵ vocabulo condidit. Tertio
demum anno consummata ecclesia, præfatus abbas
ejusdem Azzonis oratu, Angelum episcopum hujus
tunc monasterii monachum cum aliquot fratribus,
et duodecim aliis sancti Germani clericis, ad eam
dedicandam ²⁶³⁶ transmisit. [Desid. *Dial.* n, 6.] Quo
facto, non ²⁶³⁷ multo post idem Azzo quendam ibi
fratrem Dominicum nomine quem ipse monachum
fecerat sua vice præficiens, senex jam atque infir-

mus, ad hoc monasterium reversus est. Qui cum in
domo infirmorum per dies aliquot recubans, extre-
mum jam vitæ spiritum traheret, quidam frater (691)
Petrus ²⁶³⁸ nomine, eo quidem tempore juvenis :
nostra vero etate qua illum in hoc loco adhuc viven-
tem reperimus, annis simul moribusque grandævus,
dum in dormitorio fratrum cum cæteris ea nocte
quiesceret, vidisse sibi visus est Michahalem archan-
gelum, illa nimirum specie qua depingi ²⁶³⁹ a picto-
ribus consuevit, per idem dormitorio altero se
angelo comitante transire. Quem cum idem frater
speciali ²⁶⁴⁰ quadam fiducia utrumnam ²⁶⁴¹ ipse
Michahel archangelus esset et quo tenderet perqui-
sisset, et ipsum ²⁶⁴² se beatus archangelus esse, et
ad animam fratris Azzonis se ²⁶⁴³ properare respon-
dit. Moxque ²⁶⁴⁴ ille frater evigilans surrexit; et
ad domum infirmorum perneciter advolans, jam
eundem fratrem recessisse de sæculo reperit (694).
Præfato vero Dominico ejusdem magistri sui sol-
lertiam imitatus, roccam ²⁶⁴⁵ quæ Inter montes vo-
catur ²⁶⁴⁶ non longe ab ipso monasterio construxit,
atque colonos qui prius in loco ²⁶⁴⁷ Civitella voca-
bulo (693) habitaverant, in ejusdem ²⁶⁴⁸ mansione
constituit.

35. Per ²⁶⁴⁹ (694) idem tempus contentio Cajeta-
norum ducem et comitum Trajectensium orta est
contra hoc monasterium, eo quod cœpissimus re-
petere terras quasdam et silvas in confiniis Aquini
huic monasterio antiquitus pertinentes; quas ipsi
(695) ante non multos annos a papa Johanne octa-
vo, et a Johanne papa decimo per privilegium (696)
receptant (*an.* 873. *Jun.* 12), pro eo scilicet quod
super destructione Saracenorum Gariliano degenti-
um potentissime se intromiserint. Sed, cum apud
Argentuum castrum (697) ad placitum res ²⁶⁵⁰ per-
ducta fuisset (*an.* 1014. *Jul.*), in quo cum principe
Capuano (698) et ²⁶⁵¹ ejusdem civitatis archiepi-

VARLE LECTIONES.

²⁶¹⁹ p. cellæ ejusdem Barregensis mon. in 1. *corr.* 1b. ²⁶²⁰ ita 1b. quæ primitus Sancta Maria Aspran-
dana vocabatur; nunc vero a nomine majoris ecclesiæ quæ in eodem loco constructa est, Sanctus Benedi-
ctus de Marsia nuncupatur. Hujus 1. ²⁶²¹ copiosis *ed.* ²⁶²² q. ad id l. v. *add.* 4. ²⁶²³ Oretino 1b. 2.
²⁶²⁴ Hyllara 1b. 2. ²⁶²⁵ a. Veneris 1b. 2. ²⁶²⁶ Adelrardi 3. ²⁶²⁷ A. a. S. Quintiano usque in Aquiranum
m. 1b. 2. ²⁶²⁸ m. m. plus minus et c. 1b. *ed.* ²⁶²⁹ cellæ 1. *deest* 2. ²⁶³⁰ p. A. *deest* 1. 2. ²⁶³¹ monasterii
1. *ed.* ²⁶³² convocatis 1. *ed.* ²⁶³³ possessionem *ed.* ²⁶³⁴ monasterio 1. *ed.* ²⁶³⁵ Bale *ed.* ²⁶³⁶ e. solem-
niter d. mandavit 1. *ed.* ²⁶³⁷ f. quendam i. f. vice sua nomine (n. s. 2) D. q. i. m. f. ordinans, non
m. p. i. Azzo jam s. atque 1. 2. ²⁶³⁸ Mainardus 1. *corr.* 1b. ²⁶³⁹ q. in imaginibus d. c. 1. *ed.* ²⁶⁴⁰ q. s.
1. *ed.* ²⁶⁴¹ utrum 1. *ed.* ²⁶⁴² et se plane b. 1. 2. ²⁶⁴³ A. suscipiendam p. 1. *ed.* ²⁶⁴⁴ Mox f. i. 1. *ed.*
²⁶⁴⁵ i. non multo post r. 1. *ed.* ²⁶⁴⁶ dicitur 1. *ed.* ²⁶⁴⁷ vicino *add.* 1. qui C. vocabatur 1. *ed.* ²⁶⁴⁸ in ea c.
1. *ed.* ²⁶⁴⁹ hoc caput *add.* 1b. ²⁶⁵⁰ r. hec p. 1b. *ed.* ²⁶⁵¹ et cum e. 1b.

NOTE.

(690) Dictum etiam in *Venere, de civitate Marso-
rum, et Morronis*, prope lacum Fucinum. Gatt. H.,
p. 211.

(691) F. qui adhuc superest et nobiscum in mona-
sterio conversatur, tunc juvenis, nunc autem etate
moribusque grandævus Desid.

(692) Huc usque e Desiderio.

(693) Adhuc habitatur. Ang.

(694) Instrumentum hac de re factum jussu Dau-
ferii comitis Trajectensis, edidit Gatt. Acc., p.
109. Pro spurio habet Di Meo *Ann. Neap.* ad a.
917 et 1014.

(695) Docivilis et Johannes duces et ipati Gajeta-
norum.

(696) Bulla Joan. VIII data esse dicitur ind. v,
i. e. 872, quod verum esse non potest. Johannis X
capitularium continebat juramentum jussu papæ
illis præstitum a nobilibus Romanis, inter quos
*Theoflactus senator et Adrianus genitor d. Stephani
papæ.*

(697) Visuntur ejus rudera in monticulo prope
Minturnas, sub Trajecto. Ang.

(698) Paldolfo II.

scopo (699), necnon et cum duce Neapolitano (700) et Cajetano episcopo (701) dominus ²⁶⁵² abbas, et pluri-
 mi de diversis partibus nobiles iudicesque conve-
 nerant, relecta sunt primitus in omnium audientia
²⁶⁵³ præfata privilegia illorum; demum vero relecta
 sunt a parte nostra præcepta regum (702), Karoli
²⁶⁵⁴, Hugonis atque Lotharii: qui easdem terras
 huic monasterio concesserant et confirmaverant
²⁶⁵⁵. Quo facto ostensum ²⁶⁵⁶ protinus a iudicibus
 est tam ex Romanis legibus quam ex ²⁶⁵⁷ Langobar-
 dis (703), nequaquam posse Cajetanos ²⁶⁵⁸ terras
 illas primitus monasterio delegatas sibi aliquomodo
 vendicare, sed nos eas omnino legaliter ac firmiter
 optinere debere. Cumque ²⁶⁵⁹ iudicum sententia
 a principe et ab universis assidentibus laudata ²⁶⁶⁰
 simul et confirmata fuisset ²⁶⁶¹, præfati duces et
²⁶⁶² comites videntes se legum auctoritati contraire
²⁶⁶³ non posse, cartulam protinus manifestationis
 seu renuntiationis de universis rebus illis fecerunt,
 et apud nos remisissent: pena centum auri libra-
 rum apposita, si umquam hec ²⁶⁶⁴ vel ipsi, vel sui
 heredes ²⁶⁶⁵ aliquatenus dirumpere seu remove-
 re quæssissent.

36. ²⁶⁶⁶ Eodem quoque tempore Pandulfus et Gisul-
 fus Teanenses comites, proclamante eodem abbate in
 iudicio Capuani iudicis et archiepiscopi, manifesta-
 verunt se et renuntiaverunt nobis totam pertinen-
 tiam de Cesima, apposita nichilominus centum ²⁶⁶⁷
 librarum auri pena, si eandem renuntiationem re-
 movere aliquomodo temptavissent. Id ipsum etiam
 fecerunt filii Unzonis ²⁶⁶⁸ de castro Conca (704) et
 de omnibus pertinentiis ipsius, et de Pilano, et
 Sancto Felice, et Cesima, proclamante Andrea præ-
 sposito nostro in placito Antonii capellani et Ben-
 zonis missi Heinrici imperatoris, apposita pena si
 removerent quinque milium bizanteorum. Tunc ²⁶⁶⁹
 temporis quidam Aquinensis vir, nomine Magipertus
 obtulit beato Benedicto se ²⁶⁷⁰ ipsum, cum omnibus
 ex integro rebus substantiæ suæ, tam mobilibus
 quam et ²⁶⁷¹ immobilibus. Insuper etiam et insulam
 quæ Limata vocatur (705), Carnello et Melpha (706)

A fluviis ²⁶⁷¹ circumdatam, centum æstimatione mo-
 diorum; quam videlicet insulam ²⁶⁷¹ ipse ab homi-
 nibus de Pontecurvo ante ²⁶⁷² non multum tem-
 poris emerat, ab uno latere habens passus 417.
 ab altero 323, ab ²⁶⁷³ alio 200, ab alio vero 300.

37. Septimo hujus ²⁶⁷⁴ abbatis anno (an. 1017)
 cœperunt Normanni, Melo duce expugnare Apuliam
 Qualiter ²⁶⁷⁵ autem vel qua occasione Normanni ad
 istas ²⁶⁷⁶ partes primo devenerint, et quis vel unde
 Melus hic ²⁶⁷⁷ fuerit, quæve ²⁶⁷⁸ de causa eisdem
²⁶⁷⁹ Normannis adhæserit, opportune ²⁶⁸⁰ referen-
 dum videtur (707) Ante hos circiter 16 annos (708),
 quadraginta numero Normanni in habitu peregrino
 ab ²⁶⁸¹ Jerusalem revertentes, Salernum applicue-
 runt, viri (709) equidem et statura proceri, et spe-
 cie pulchri, et armorum experientia summi. Quam
 a Saracenis obsessam reperientes, accensis nutu
 Dei animis, a Guaimario majore, qui tunc Salerni
 principabatur equis armisque expostulatis, inopin-
 ate super illos irruunt ²⁶⁸², et pluribus eorum pe-
 remptis, ceterisque fugatis, mirabilem victoriam
 Deo præstante adepti sunt. [AMAT. I, 18, 19, 20.]
 Attolluntur ab omnibus in triumphum, donis a
 principe amplissimis honorantur, utque secum
 manere debeant multis precibus invitantur. Hi-
 vero ²⁶⁸³ amore tantum Dei et christianæ fidei hoc
 se fecisse asseverantes, et dona recusant et ibi
 manere posse se denegant. Princeps ²⁶⁸⁴ itaque ha-
 bito cum suis ²⁶⁸⁵ consilio simul cum eisdem Nor-
 mannis legatos suos in Normanniam dirigit, et vel-
 uti alter Narsis poma per eos cedrina, amigdalas
²⁶⁸⁶ quoque, et deauratas nuces (710), ac pallia
 imperialia, nec non et eorum instrumenta auro
 purissimo insignita illuc transmittens, ad terram
 talia gignentem illos transire non tam invitabat
 quam et trahebat. Pereos dies duo magnates partis
 illius, Giselbertus scilicet qui et Buttericus, et
 Guilielmus cognomento Repostellus acriter inter se
 dissidentes, ad id tandem flagitii ²⁶⁸⁷ devenerunt ut
 Giselbertus Guilielmum occideret. Quod, cum Ro-
 bertus ²⁶⁸⁸ comes terræ ipsius comperisset, vehe-

VARIE LECTONES.

²⁶⁸² d. Atenulfus a. 1b. ed. ²⁶⁸³ præsentia 1b. ed. ²⁶⁸⁴ Caroli 1b. ²⁶⁸⁵ firmaverant 1b. ed. ²⁶⁸⁶ f. de-
 cretura a 1b. 2. ²⁶⁸⁷ et 4. ²⁶⁸⁸ Cajetanis t. i. (p. m. d. add. 3) aliquantulum pertinere 1b. ed. ²⁶⁸⁹ C. hec
 i. 1b. ed. ²⁶⁹⁰ collaudata 1b. ed. fuisset etc. ad finem cap. abscisa 1b. ²⁶⁹¹ ac ed. ²⁶⁹² contradicere
 ed. ²⁶⁹³ add. 4. ²⁶⁹⁴ h. hec a. ed. ²⁶⁹⁵ totum caput deest 1. cf. infra c. 65. ²⁶⁹⁶ pœna c. l. a. ed.
²⁶⁹⁷ Zunzonis 3. ²⁶⁹⁸ Per idem tempus ed. ²⁶⁹⁹ B. hereditatem quæ L. v. 2. ²⁷⁰⁰ add. 4. ²⁷⁰¹ a. n. m. 1.
 add. 4. ²⁷⁰² ab alio 200 desunt ed. ²⁷⁰³ H. a. a. s. c. ed. ²⁷⁰⁴ Quis sane vel unde M. t. ²⁷⁰⁵ has ed.
²⁷⁰⁶ add. 1b. ²⁷⁰⁷ et qua 1. ed. ²⁷⁰⁸ deest 1. ²⁷⁰⁹ a. compendiosa narratione dicendum est. Barensum c.
 (v. infra) 1. ²⁷¹⁰ utpote a l. ubi causa orationis perrexerunt r. ed. ²⁷¹¹ deest 4. ²⁷¹² v. se a. ed.
²⁷¹³ Tandem itaque prædictus p. consilio h. simul cum ed. ²⁷¹⁴ ita correxi; suo 4. ²⁷¹⁵ amigdalas 2.
²⁷¹⁶ exitii 2. ²⁷¹⁷ Rotpertus vel Rotbertus constanter 3. Robertus 4.

NOTÆ.

(699) Paldolfo.
 (700) Sergio.
 (701) Bernardo.
 (702) V. supra I, 12, 59.
 (703) Quarum verba ibi afferuntur, legis Liutpr.
 IV, l. Juliani Nov. 110.
 (704) In territ. Teanensi.
 (705) Regest. n. 275. ANG.

(706) Melpha deinde non longe a Ponte curvo in-
 fluit in Carnellum. ANG.

[707] Abhinc noster Amati Historia Northman-
 norum plurimum usus est, ad ea quæ aliunde acce-
 pta prius scripserat et supplenda et corrigenda.

(708) *Avan mille puis que Christ* etc. Aimé.

(709) *Viri — summi* apud Amatium non invenio.

(701) *Noix confites* Aimé.

menter iratus mortem Giselberto interminatus est. Giselbertus igitur iram domini sui præcavens, assumptis quattuor fratribus suis, Rainulfo, Asclitino, Osmundo, atque Rodulfo, et aliquot aliis, cum equis tantum et armis juncti nostrorum legatis auferunt, et Capuam tandem perveniunt, ubi eo tempore prædictus Melus (711) cum Pandulfo principe morabatur. Hic itaque Melus, ut retro aliquantulum redeam, Barensium civium immo totius Apuliæ primus ac ²⁶⁹⁹ clariorerat, strenuissimus plane ²⁶⁹⁹ ac prudentissimus vir; sed, cum superbiam insolentiamque ²⁶⁹¹ Grecorum qui non multo ante, a tempore scilicet primi Ottonis Apuliam sibi Calabriamque sociatis in auxilium suum Danis, Russis, et Gualanis vendicaverant, Apuli ferre non possent, cum eodem Melo et cum Datto quodam æque nobilissimo, ipsiusque Meli cognato, tandem rebellant (712). Verum cum exercitui quem imperator illo ²⁶⁹² transmisserat, idem Barenses resistere non valerent, post non longum tempus turpiter se suaque dedentes (712), eundem quoque Melum Grecis tradere ²⁶⁹³ conabantur. Quod prudentissimus vir advertens, una cum Datto clam fugit, et Asculum introivit; atque post paucos dies, timens ne etiam ipsi, Grecis qui eum requirebant ²⁶⁹⁴ contraderent, noctu egressus, cum Datto pariter Beneventum perterritus ²⁶⁹⁵; inde Salernum, ac deinde Capuam; nullo interim otio indulgens, quin modis omnibus sateret, qualiter Grecorum dominationem abicere, atque ab eorum tyrannide suam posset patriam liberare. Interea ²⁶⁹⁶ Barenses captam uxorem ipsius Maraldam, et filium Argiro, Constantinopolim ad imperatorem transmittunt. Dattus itaque ad no-

strum ²⁶⁹⁷ abbatem confugiens, cum apud eum ²⁶⁹⁸ diebus aliquantis ²⁶⁹⁹ mansisset ²⁷⁰⁰, demum ²⁷⁰¹ a Benedicto papa in turre de Gariliano ²⁷⁰² quam idem papa ²⁷⁰³ tunc retinebat, una ²⁷⁰⁴ cum suis ad habitandum receptus est; quam ²⁷⁰⁵ videlicet turrem Johannes imperialis patricius Cajetanus, filius Docibilis hypati pro Agarenorum repugnatione ²⁷⁰⁶ temporibus Johannis octavi papæ construxerat (713) Melus igitur ²⁷⁰⁷ inter ista Capuæ commorans, cognito prædictorum Normannorum adventu, mox illos accersit, eorumque causa diligentius perquisita et agnita, illis de more militiæ protinus fœderatur (*an.* 1017; et e vestigio Salernum ac Beneventum repedans, multos sibi tam Grecorum odio, quam sui gratia ductos associat, cum ²⁷⁰⁸ quibus pariterque cum ipsis Normannis ²⁷⁰⁹ statim Grecorum terram ingressus, expugnare repugnantes viriliter cœpit. Tribus itaque vicibus cum Grecis, primo apud Arenolam (714), secundo apud Civitatem (715), tertio apud Vaccariciam (716) campestri certamine dimicans, tribus eos vicibus superavit ²⁷¹⁰; multosque ex his interficiens, et usque Tranium eos constringens, omnes ex hac parte quas invaserant Apuliæ civitates et oppida recepit. Quarta demum pugna apud Cannas, Romanorum olim clade famosas, Boiano ²⁷¹¹ catapani ²⁷¹² insidiis atque ingeniis superatus (*an.* 1018. *Oct.*), universa, quæ facile receperat, facilius perdidit ²⁷¹³, Feruntur (717) in ea pugna Normannorum ex ducentis quinquaginta numero, decem tantummodo remansisse, de Grecis autem innumerabilem turbam occubuisse. [AMAT. 1, 23.] Melus vero cernens se militum auxiliis destitutum, Normannos (718) super-

VARIE LECTIONES

²⁶⁹⁹ p. hic et clarissimus erat, s. 1. ²⁶⁹⁹ valde 1. *ed.* ²⁶⁹¹ i. ac nequitiam G. 1. 2. ²⁶⁹² imp. hoc audito Barim t. 1. ²⁶⁹³ t. nequiter c. 1. *ed.* ²⁶⁹⁴ obsidebant 1. 2. ²⁶⁹⁵ venit 1. *ed.* ²⁶⁹⁶ Int. — transmittunt *add.* 1b. ²⁶⁹⁷ i. cum apud præfatum a. una cum uxore et filiis d. a. 1. i. ad. præf. a. Atenulfum veniens cum 1b. *ed.* ²⁶⁹⁸ e. una cum uxore et filiis d. 1. 2. ²⁶⁹⁹ aliquot 1. *ed.* ²⁷⁰⁰ commansisset 1. commansisset *ed.* ²⁷⁰¹ d. ob Heinrici imperatoris fidelitatem a. 1. 2. ²⁷⁰² G. flumine 1b. *ed.* ²⁷⁰³ deest 1. ²⁷⁰⁴ r. positus est 1. *ed.* ²⁷⁰⁵ quam — construxerat *add.* 1b. ²⁷⁰⁶ dissipatione 1b. 2. ²⁷⁰⁷ M. interea C. cum principe morabatur. His primum diebus venerunt Capuam Normanni aliquot, quadraginta fere numero; qui domini sui comitis Normanniæ iram fugientes, tam ipsi quam plures eorum socii quaquaversum dispersi, sibi birequirebant qui eos ad se reciperet requirebant; viri equidem et statura proceri, et habitu pulchri, et armis experientissimi, quorum præcipui erant vocabulo, Giselbertus Botericus, Rodulfus Todinensis, Gosmannus, Rufinus, atque Stigandus. Hoc cognito Melus, mox illos accersit, eorumque 1. ²⁷⁰⁸ a. statimque G. 1. 2. ²⁷⁰⁹ ornamentis 3. ²⁷¹⁰ vicit 1. *ed.* ²⁷¹¹ Bobano 2. Baiano 4. ²⁷¹² captapani 1. (*corr.* 1b). *ed.* ²⁷¹³ p. Constitutis autem tam in Benevento atque Salerno, quamque etiam apud Capuanum principem, nec non et Dattum Normannis, qui ad octogenarium jam pervenerant numerum, ipse ultra 1.

NOTE

(711) Sequentia Amatus non habet.
(712) 1011. 1013. Ann. Barenses, i. e. 1010, 1012, cum annum a Martio præced. inchoare videantur

(713) Si de turri loquitur quæ ad ostium Gari-
liani adhuc exstat, illa non a Joanne duce Cajetæ
tempore Joannis VIII, sed a Pandulfo (forte primo
Caputferreo vocato) post expulsionem Saracenorum
constructa asseritur ab inscriptione lapidea eidem
turri affixa:

*Hanc quondam terram vastavit gens Agarena,
Scandens hunc fluviom. Fieri ne postea possit,
Princeps hanc turrim Pandulfus condidit heros,
Ut sit structori decus et memorabile nomen.* ANG.

(714) *Juxta fluminis undam Nomine Fertorii Guil*
Ap.

(715) In Capitanata, olim episcoporum sedes, quæ
inde ad S. Severum translata est.

(716) *Vaccarice, c'est en Puille a Melfe, ou main-*
tenant sont gentil home qui se clament Vaccaire.
Translator Amati I, 22, cui clades Northmannorum
ibi facta esse dicitur, post sex ipsorum victorias.
Lupo teste, tertium prælium fuit in *Trane*. Corte
Vaccarizza exstat in terra di Bari.

(717) Hæc Amatus refert de prælio sexto.

(718) Normannos — constituens noster addidisse
videtur, et quæ sequuntur Amatus paucissimis verbis
refert.

stites partim apud Guaimarium, partim apud Pandulfum constituens, ipse ultra montes ad ²⁷¹⁴ imperatorem profectus est, ut ad expellendos ex ²⁷¹⁸ Adulia Grecos, vel ipsum per se ad has partes venire suaderet si posset, vel militum ab eo auxilia acciperet si non posset *.

* Hujus abbatis anno sexto, luna tota conversa est in sanguinem; et sequenti (719) cœperunt N. 1.

** Tunc temporis Benafrani comites in possessione hujus monasterii quæ Vitecusum (720) dicitur ingredientes, castrum ibidem, et in loco qui dicitur Aqua fundata ædificare cœperunt. Quod dum abbati Atenulfo nuntiatum fuisset, missis militibus illos injuriis affectos, verberibus honestos, de hujus monasterii finibus expulit, et quæ ædificaverant a fundamentis evertit. *add. 2.*

38. [DESID. *Dial.* n. 22.] Interea cum præfatus abbas immo ²⁷¹⁶ hoc monasterium magnis Aquinensium comitum infestationibus urgeretur, et neque servorum Dei hic commorantium, neque ipsius sancti patris Benedicti reverentia, aliquatenus illorum nequitia sedaretur, magna demum abbas necessitate coactus, fortissimos aliquot sibi ex prædictis ²⁷¹⁷ Normannis ascivit, eosque in ²⁷¹⁸ oppido quod Piniatarium nuncupatur ad monasterii bona tutanda constituit; quod quidem illi quandiu abbas ipse superfuit, strenue satis et fideliter executi sunt. Per ²⁷¹⁹ hos dies prædictus catapanus Boiano ²⁷²⁰ concessit in hoc monasterio totam ex integro hereditatem vel substantiam Maraldi ejusdam Transensis, tam intra eandem civitatem, quam et de foris, ubicumque ipse aliquid visus ²⁷²¹ est possedisse. Itaque cum Capuanus princeps latenter faveret Constantinopolitano imperatori Basilio, fecit interim fieri claves aureas, et misit ad illum; tam se quam civitatem Capuanam, immo universum principatum ejus per hæc imperio tradens ²⁷²² *. Prædictus interea ²⁷²³ Boiano non parvam pecuniæ summam eidem principi mitens ²⁷²⁴, rogat ut si vera fidelis imperatori Basilio esset, ad ²⁷²⁵ capiendum Dattum se transire permitteret. Permissum est: et mox ²⁷²⁶ idem catapanus armato milite ²⁷²⁷, ad Garilianum venit (*an.* 1021) (721);

A turremque in qua Dattus nichil talesuspicans residebat, per biduum oppugnans, vi tandem illam ²⁷²⁸ cum omnibus ibidem ²⁷²⁹ manentibus comprehendit. Et Normannos quidem qui ²⁷³⁰ inibi ²⁷³¹ fuerant ab eodem Boiano abbas ²⁷³² noster multis precibus adquisivit; Dattum vero nullo umquam modo ab ejus manibus eripere potuit; qui ²⁷³³ videlicet vincetus Barim reductus post paucos dies ipsius catapani præcepto insuctus culleo more parricidarum in mari præcipitatus est (722).

* Eo tempore mense Maio mare Neapolitanum dulce factum esta media nocte usque in mediam diem. *add. 1b.*

39. His omnibus augustæ memoriæ imperator Henricus auditis, Grecorum scilicet invasione ²⁷³⁴, principis tergiversatione, Datti denique crudelissima nece: reputans, a missa Apulia ac Principatu, Romam quoque ni maturaret, ac per hoc Italiam totam, consequenter sibi et in proximo amittendam; cum jam bis ²⁷³⁵ ad eum Melus hæc de causa profectus ultra montes defunctus fuisset, minime amplius remorandum ratus, anno incarnationis dominicæ-1022 (723), immenso valde totius regni congregato exercitu, Italiam venit. Et ipse quidem cum maxima ejusdem exercitus parte, per marchias transiit; archiepiscopum vero Poppum (724) cum undecim milibus ut ²⁷³⁶ perhibent armatorum per Marsorum regionem direxit. Belgrimum ²⁷³⁷ autem Coloniensem archiepiscopum, cum viginti milibus ad principem et abbatem capiendos ²⁷³⁸ per Romam præmisit. Et ²⁷³⁹ ipse enim vero ²⁷⁴⁰ abbas simul ²⁷⁴¹ cum fratre C principe insimulatus apud imperatorem super captione ac morte Datti plurimum fuerat. Quod cum abbas amicis nuntiantibus persensisset, nusquam se tutum posse consistere a facie tantæ potestatis existimans, cum Marsorum quoque comites et ²⁷⁴² filii Borrelli libentissime se illum recepturos ²⁷⁴³ pollicerentur, deliberato tandem et ²⁷⁴⁴ communicato cum fratre consilio, iræ locum dare decernit ²⁷⁴⁵; cupiensque Constantinopolim ad imperatorem confugere, Ydrontum mare ingressurus perrexit (725). Ejusdem interea civitatis episcopo beatus Benedictus

VARIE LECTIONES.

²⁷¹⁴ ad prædictum i. abiit 1. *ed.* ²⁷¹⁵ ex A. *desunt* 1. 2. ²⁷¹⁶ i. potius hoc 1. *ed.* ²⁷¹⁷ præfatis 1. *ed.* ²⁷¹⁸ e. juxta se ad m. 1. e. juxta se in o. q. P. n. non longe a civitate sancti Germani ad m. 1b. *ed.* ²⁷¹⁹ Per — videretur *desunt* 1. ²⁷²⁰ Baiano 4. *ubique.* ²⁷²¹ a. possidere videretur *ed.* ²⁷²² contradens 1. *ed.* ²⁷²³ præterea 1. *ed.* ²⁷²⁴ trans mittens 1. *ed.* ²⁷²⁵ e. perm. se ad c. D. t. 1. *ed.* ²⁷²⁶ m. i. c. *deest* 1. 2. ²⁷²⁷ a. non parvo exercitu 1. *ed.* ²⁷²⁸ *add.* 3. ²⁷²⁹ o. qui secum inerant c. 1. *ed.* ²⁷³⁰ qui *deest* 2. ²⁷³¹ ibi 1. ²⁷³² B. prædictus a. m. 1. *ed.* ²⁷³³ quem v. vincetus B. reducens, p. p. d. (i. c. p. *deest* 1. 2.) insutum c. m. p. in medio m. præcipitari mandavit 1. *ed.* ²⁷³⁴ ita *correxi*: invasionem, p. tergiversationem, D. d. crudelissimam necem 1. *ed.* crudelissima nece 4. ²⁷³⁵ M. b. ad e. 1. *ed.* ²⁷³⁶ ut p. *deest* 1. ²⁷³⁷ Peregrinum 1. Piligrimum 1b. ²⁷³⁸ capiendum 1. *ed.* ²⁷³⁹ Enimvero ipse a. *ed.* ²⁷⁴⁰ enim 1. vero *add.* 1b. ²⁷⁴¹ *add.* 4. ²⁷⁴² et f. B. *desunt* 1. ²⁷⁴³ recepturos 1. recepturi 1b. ²⁷⁴⁴ et o. c. f. *desunt* 1. 2. ²⁷⁴⁵ d. atque per Sangrum ad Termulas transiens, cup. C. a. i. c. mare ingressus est, sed occulta D. 1.

NOTÆ.

(719) Ita Anon. Casin. ad. an. 1016, 1017.

(720) *Vitticuso et Acquafondata* a Venafro ad Occidentem non multum distant: v. infra IV, 6.

(721) Ita Anon. Casin. Barim intravit Jun. 15. Lup. Prot.

(762) Cf. Amat. I, 25, ubi Pandulfus ipse turrim

expugnasse dicitur

(723) Ita Anon. Casin. Intravit Italiam sub finem anni 1021.

(724) Patriarcham Aquileg.

(725) *Apres ces choses faites* sc. Pandulf docto. Aime I, 25.

in visione apparens: *Vade, ait, et dic abbati ut nullatenus ingredi* ²⁷⁴⁶ *mare hac in parte temptet, quoniam si fecerit, sine dubio peribit.* Et ille quidem hujusmodi visioni minime fidem accommodans, auctacter mare ingressus est; sed ut verax prohibentis auctoritas probaretur, occulta Dei dispositione atque iudicio, cum omnibus sociis in mare naufragium passus, atque demersus est (*Mart.* 30) (726). Quod cum fuisset imperatori relatum, fertur dixisse: *Lacum aperuit et effodit eum, et incidit in foveam quam fecit* (*Psal.* vii, 16). Inter ²⁷⁴⁷ cetera autem ²⁷⁴⁸ quæ hinc ²⁷⁴⁹ asportavit præfatus abbas, sive in libris sive in ornamentis, novem quoque præcepta tam imperatorum quam principum secum detulit, et cartam de loco qui dicitur Publica in pertinentia Pontiscurvi, et concambium de Calinulo, et præceptum de monte Asprano ubi est castrum Celi ²⁷⁵⁰, et duas cartulas oblationis de Sancto Erasmo de Capua.

40. Belgrimus ²⁷⁵¹ (727) igitur ²⁷⁵² quoniam abbatem non repperit, verens ne forte et princeps fratris exemplo fuga simili laberetur, Capuam festinanter adiit, eamque ²⁷⁵³ mox undique armato milite cinxit. Princeps vero ²⁷⁵⁴ metuens civium proditorem, quam pro certo facturos eos sciebat, quasi ²⁷⁵⁵ desperans sed præsumens, sponte ad Belgrimum ²⁷⁵⁶ exiit ²⁷⁵⁷; seque non ita ut dicebatur imperatori monstrans esse culpabilem, iustitiam se coram illo de ²⁷⁵⁸ his unde insimulabatur fiducialiter ²⁷⁵⁹ facturum spondit. Lætus Belgrimus ²⁷⁶⁰, accepto sub custodia principe, ad imperatorem profectus ²⁷⁶¹ est, ubi iam super Trojam Grecorum civitatem quam

42. Imperator ²⁷⁶⁴ (731) autem post hæc ²⁷⁶⁵ ordinatis suis negotiis omnibus, venit ad hoc monasterium una cum Romano ²⁷⁶⁶ pontifice Benedicto (*an.* 1022, *Jun.* 28). Congregatis itaque omnibus in capitulo fratribus, idem augustus monuit ut de eligendo sibi abbate tractarent (1).

Vivebat adhuc et eidem concilio intererat ²⁷⁶⁹ Johannes abbas, ille videlicet ²⁷⁶⁹ quem superius (c. 20) reliquisse abbatiam et in heremum secessisse monstravimus.

VARIE LECTIONES.

²⁷⁴⁶ n. hac v. mare p. ed. ²⁷⁴⁷ Inter — Capua *desunt* 1. ²⁷⁴⁸ *deest* ed. ²⁷⁴⁹ q. idem abbas h. egrediens asp. sive 3. q. idem abbas hinc egrediens secum auferens asportavit, novem præcepta imperatorum aurea bulla bullata, nec non et præceptum de casa Gentiana, et de piscaria Lesinensi secum auferens asportavit, quæ omnia cum eo in maris profunda demersa sunt 2. ²⁷⁵⁰ Celli 3. ²⁷⁵¹ Peregrinus 1. Piligrinus 1b. ²⁷⁵² interea 1. ed. ²⁷⁵³ eam 4. ²⁷⁵⁴ autem 1. ed. ²⁷⁵⁵ q. d. s. p. *add.* 4. ²⁷⁵⁶ Peregrinum 1. Piligrimum ed. ²⁷⁵⁷ accessit 1. *corr.* 1b. ²⁷⁵⁸ de his *add.* 1b. ²⁷⁵⁹ *add.* 4. ²⁷⁶⁰ Peregrinus 1. Piligrinus 1b. ed. ²⁷⁶¹ i. abiit 1. ed. ²⁷⁶² eodem anno 1. ed. ²⁷⁶³ de 1. ed. ²⁷⁶⁴ imperator 1. ed. ²⁷⁶⁵ et a. universis suis m. t. 1. 2. ²⁷⁶⁶ ultramontanis 1. ed. ²⁷⁶⁷ Quod cum Peregrino fuisset relatum, festinus ad imp. accedens, precibus suis v. i. opt. ferro t. eum imp. 1. Verum — sententiam *desunt* 4. ²⁷⁶⁸ *deest* 2. ²⁷⁶⁹ fletus 2. ²⁷⁷⁰ t. o. t. r. ed. ²⁷⁷¹ ferreo t. c. i. v. ed. ²⁷⁷² imperatoris 1. ed. ²⁷⁷³ n. a. minimo usque ad maximum s. procurrentibus 1. ed. ²⁷⁷⁴ i. p. i. diu 1. ed. ²⁷⁷⁵ *deest* ed. ²⁷⁷⁶ S. autem et Petro n. prædicti M. Cominense c. concessit, cum quibus remanserunt Normanni Giselpertus et Go. Sti. T. b. G. de C. et Ugo Fallucca, cum aliis aliquot *add.* 1b. ²⁷⁷⁷ prædicti ed. ²⁷⁷⁸ i. recuperare n. ed. ²⁷⁷⁹ C. 1. *deest* 2. ²⁷⁸⁰ *deest* 3. ²⁷⁸¹ et G. ed. ²⁷⁸² Falluca 2. de F. 3. de Fallucca 4. ²⁷⁸³ F. Normannos c. 3. ²⁷⁸⁴ principatum atque post paucos dies o. 1. *corr.* 1b. ²⁷⁸⁵ p. dies paucos 1b. ed. ²⁷⁸⁶ c. papa reverentissimo B. 1. ²⁷⁸⁷ *add.* 4. ²⁷⁸⁸ *deest* 4. ²⁷⁸⁹ i. a. et i. p. *add.* 3. 4. ²⁷⁹⁰ præsens erat 1. ed. ²⁷⁹¹ *add.* 4.

NOTÆ.

(726) in *Kal. Apr.* Necrol. Cas. cod. 47.

(727) Cf. *Amat.* I, 24.

(728) Anno 1018. v. Di Meo ad h. a.

(729) Quem ei filioque ejus Johanni 5 Jan. 1023

nuper ²⁷⁶³ idem Greci facere coperant (728), castra posuerat. Exhilaratus itaque super ²⁷⁶³ captione principis augustus ²⁷⁶⁴, aggregatis ²⁷⁶⁵ magnatibus suis, tam Italicis, quam transmontanis ²⁷⁶⁶ in eorum iudicium illum inducit; accusatoribus innumeris præsentibus, et ejus nequitas in faciem ipsius obicientibus; decernitur uno omnium parique iudicio, mortis illum debere subire sententiam. Verum ²⁷⁶⁷ Belgrimus cujus fidei se ²⁷⁶⁸ idem princeps commiserat, dictam sententiam nimis graviter ferens, supplex ad imperatorem accessit, et multorum adminiculo fretus ²⁷⁶⁹, tum rationibus ²⁷⁷⁰ tum orationibus vitam ipsius obtinuit. Quem ²⁷⁷¹ tamen imperator ferreo campo vincendum, secumque in Germaniam asportandum mandavit.

41. Post paucos dies sponte Trojanis deditionem sui facientibus, et ad augusti ²⁷⁷² vestigia universis suppliciter ²⁷⁷³ procumbentibus, imperiali clementia veniam tribuit. Et quoniam propter estivum tempus gens continuis assueta frigidibus diu ²⁷⁷⁴ in partibus istis remorari non poterat, reditum in ²⁷⁷⁵ dies singulos maturabat. Veniens igitur Capuam, Pandulfo Teanensi comiti tradidit principatum (729). Stephano ²⁷⁷⁶ autem, Melo, et Petro nepotibus præfati ²⁷⁷⁷ Meli, quoniam propria illis ad ²⁷⁷⁸ præsens restituere non potuit, comitatum Cominensis ²⁷⁷⁹ terræ concessit: quibus etiam in auxilium Normannos ²⁷⁸⁰, Giselbertum, Gosmannum ²⁷⁸¹, Stigandum, Torstainum balbum, Gualterium de Canosa, et Ugonem Falluccam ²⁷⁸², cum ²⁷⁸³ aliis decem et octo (730) reliquit.

42. Imperator ²⁷⁸⁴ (731) autem post hæc ²⁷⁸⁵ ordinatis suis negotiis omnibus, venit ad hoc monasterium una cum Romano ²⁷⁸⁶ pontifice Benedicto (*an.* 1022, *Jun.* 28). Interea fratres in unum omnes ²⁷⁸⁷ collecti coperunt ad invicem iuxta tenorem ²⁷⁸⁸ regule de eligendo sibi abbate tractare, ipso ²⁷⁸⁹ apostolico et imperatore præsentibus (1b. *rell.*).

confirmavit, ut avus ejus Pandulfus tenuit, teste Petro D. in *Reg. ap. Gatt. Acc.*, p. 122.

(730) Numerum ab Amato didicit, I, 29.

(731) Brevissime relata hæc habes ap. *Amatum* I, 17.

Extiterunt²⁷⁹³ ergo aliquot, qui²⁷⁹³ eundem sibi in A abbatem restitui consulebant²⁷⁹⁴. Quem imperator in ultima jam etate conspiciens, ut erat optime litteratus, humiliter ita eum alloquitur: *Serve, inquit, Dei, vade, ora pro te et pro nobis; quoniam non est ætati tuæ hujusmodi obedientia competens.* Aderat tunc domus Theobaldus: vir utique et genere et moribus clarus: qui eo tempore Marchiæ præposituram unde et ortus fuerat naviter administrabat. Quique etiam eidem imperatori ante dies paucos per Marchiam transeunti obvius exiens, ad honorem et commendationem hujus loci strenuissime deservierat. Hinc igitur imperator dignum tanto officio si tamen fratribus complaceret, commemoratis probitatibus ejus asseruit. Aliquantis itaque super eo ut in talibus assolet fieri aliquamdiu B murmurantibus, aliquantis vero imperatoris voluntatem laudantibus, fertur dixisse imperatorem: *Ut possimus, inquit, discernere a nolentibus hoc volentes, surgant omnes quibus mea sententia complacet.* Surrexerunt ergo²⁷⁹⁵ universi fere tam ordine quam ætate priores: junioribus reliquis consedentibus. Tum imperator: *Justius erat et competens est nos seniorum tot et talium super hoc consensu et consilio uti, satisque rectius est meo judicio, juniores senis-*

rum, quam seniores juvenum cedere voluntati.

43. Patiebatur (733) eo tempore imperator illi dolorem permaximum, atque ut ipse postmodum referebat, quamvis maximam²⁸⁰⁷ circa hunc locum devotionem gereret, et nusquam terribilius ac venerabilius oratorium se vidisse assereret, sæpius tamen dubietatis scrupulo movebatur, utrumnam²⁸⁰⁸ beatus²⁸⁰⁹ Benedictus corporaliter hoc in loco quiesceret. Præ dolore igitur jam dicto, nec plene dormienti ei²⁸¹⁰ nec ex integro vigilantem, idem²⁸¹¹ sanctissimus pater apparuit; et quasi causa visitandi ad eum accedens, ubi pateretur inquit. Cui languorem protinus confitenti: *Scio, inquit Pater²⁸¹² Benedictus, quoniam tu me hactenus hic dubitasti quiescere; sed ne super hoc amplius dubites²⁸¹³, meumque²⁸¹⁴ in loco isto certissime quiescere corpusculum credas²⁸¹⁵, hoc tibi signum erit. Cum²⁸¹⁶ primum hodie surrexeris, in egestionem urinæ tuæ tres lapillos*

Aderat etiam et²⁷⁹⁶ dominus Theobaldus; virtutique et genere et moribus clarus: qui eo tempore Marchiæ præposituram naviter²⁷⁹⁷ administrabat²⁷⁹⁸. Extiterunt igitur aliquot qui prædictum abbatem Johannem in abbatiam restituendum²⁷⁹⁹ consulerent. Sed quoniam decrepite jam erat etatis, tam²⁸⁰⁰ presentis imperatoris quam et sapientiorum fratrum consilio inutilis tanto oneri judicatus; post nonnullas ut in talibus fieri assolet ac diversas diversorum sententias, tandem communi omnium voluntate dominus²⁸⁰¹ Theobaldus dignus decretus²⁸⁰² a fratribus abbas eligitur; ipso etiam augusto²⁸⁰³ una cum apostolico²⁸⁰⁴ eandem electionem valde laudantibus (732); sicque altera, festo²⁸⁰⁵ apostolorum Petri et Pauli ab eodem apostolico²⁸⁰⁶ solempniter consecratur (1^b. *rell.*).

Tandem igitur communi omnium voto dignus adjudicatus, abbas eligitur (*an.* 1022, *Jun.* 20); et gaudente satius imperatore quod id impetrasset, altera die a præfato Benedicto papa honorabiliter consecratur (1.).

non parvos mingere habebis, et ex tunc dolore isto amplius non laborabis. Et²⁸¹⁷ scias quia ego sum frater Benedictus; et his dictis presto disparuit. Experrectus²⁸¹⁸ imperator confestim surrexit, ac²⁸¹⁹ juxta visionis ordinem sanitati pristinae redditus, Deo et patri Benedicto gratias maximas²⁸²⁰ retulit.

C Mane autem facto veniens in conventum fratrum, post capituli verba solemnia: *Quisnam, inquit²⁸²¹, domini mei, me consulitis donare²⁸²² medico qui me curavit?* Cumque responsum illi fuisset, ut quicquid de²⁸²³ monasterio sibi placeret, se libentissime offerentibus²⁸²⁴ tolleret ac medico daret: *Non ita, inquit²⁸²⁵, oportet: sed quoniam Benedictus pater hac me²⁸²⁶ evidenter nocte curavit, ratio est et quidem justissima, ut de meam camera illius debeam remunerare medelam.* Et hæc dicens, cum lacrimis gaudio mistis retulit omnibus quæ vidisset atque audis-

VARLÆ LECTIONES.

²⁷⁹³ Surrexerunt *corr.* Ext. 1. ²⁷⁹³ et *corr.* qui 1. ²⁷⁹⁴ precabantur *corr.* cons. 1. ²⁷⁹⁵ postea *add.* 1. ²⁷⁹⁷ p. unde et ortus fuerat n. 1^b. 2. ²⁷⁹⁸ a. quique præfato imp. *etc. ut 1. usque* deservierat 1^b. c. f. *infra* c. 52. ²⁷⁹⁹ restitui consulebant 1^b. *ad.* ²⁸⁰⁰ t. p. i. q. et *add.* 3. 4. ²⁸⁰¹ *deest* ed. ²⁸⁰² adjudicatus *corr.* *decr.* 1^b. ²⁸⁰³ imperatore quem tunc præsentem esse contigerat 1^b. *ed.* ²⁸⁰⁴ Romano pontifice 1^b. prædicto papa *ed.* ²⁸⁰⁵ nat. a. P. et P. *superscr.* 1^b. nativitatis *ed.* ²⁸⁰⁶ beatissimo papa honorabiliter c. 1^b. ²⁸⁰⁷ nimiam 1. *ed.* ²⁸⁰⁸ utrum 1. nam *add.* 1^b. ²⁸⁰⁹ pater 1. *ed.* ²⁸¹⁰ *add.* 4. ²⁸¹¹ beatus Benedictus a. 1. *ed.* ²⁸¹² *add.* 4. ²⁸¹³ a. aliquatenus d. 1. *ed.* ²⁸¹⁴ meumque — credas *desunt* 1. ²⁸¹⁵ credas corp. *ed.* ²⁸¹⁶ e. Mox ut *surr.* 1. ²⁸¹⁷ Ego autem sum 1. *ed.* ²⁸¹⁸ Evigilans 1. *ed.* ²⁸¹⁹ et 1. *ed.* ²⁸²⁰ ineffabiles 1. *ed.* ²⁸²¹ Quid 1. *ed.* ²⁸²² dare 1. *ed.* ²⁸²³ q. s. p. de m. 1. *ed.* ²⁸²⁴ dantibus 1. *ed.* ²⁸²⁵ ita est ait ut vos opinamini sed 1. ²⁸²⁶ h. nocte mei curam egit, oportet me de mea c. i. r. m. 1. *ed.*

NOTÆ.

(732) *Et fu proie de tout le college de li moine, conferma en abbe Theobalde home noble de lignage et plus de costume, et lui donna la croce.* Aime. (733) Eadem sed non eodem modo referet Amatus I, 28, et Adalbertus, V Heindr. 23, 24. Nostrum

exscripsit auctor privilegii Benedicto VIII afflictæ, quod post alios e Petri Regesto dedit Tosti, *Hist. Cas. I*, p. 251; textu usus qualem non damus ex cod. 4.

set adjiciens : *Nunc*²⁸²⁷ *plane*²⁸²⁸ *pro certo cognovi.* A *quoniam*²⁸²⁹ *vere locus iste sanctus est, et nulli mortalium est ulterius ambigendum*²⁸³⁰ *quin hic Benedictus pater pariter cum sancta sorore sua quiescat.* Ad fidem autem verborum suorum tres illos lapillos quos secundum tenorem visionis ante paululum minxerat. palam²⁸³¹ omnibus ostendebat. Universis itaque super tanta visione tamque mirifica²⁸³² sospitate imperatoris obstupescens²⁸³³, ac Deo laudes et gratias referentibus, obtulit ipsa²⁸³⁴ die imperiali magnificentia beato patri Benedicto²⁸³⁵ munera hæc (734) : Textum evangelii, deforis quidem ex uno latere ad opertum auro purissimo ac gemmis valde²⁸³⁶ pretiosis : ab intus vero, uncialibus, ut aiunt, litteris atque figuris aureis mirifice decoratam. Calicem aureum cum patena sua, gemmis et margaritis ac smaltis optimis laboratum²⁸³⁷ ; planetam diapistin (735) listis²⁸³⁸ aureis²⁸³⁹ adornatam ; stolam quoque et manipulum²⁸⁴⁰ atque cingulum, singula²⁸⁴¹ intexta auro. Pluvialem²⁸⁴² etiam diasprum (736) cum listis, ²⁸⁴³ auro textis, necnon et tunicam ejusdem subtegminis aureis operibus exornatam. Sed²⁸⁴⁴ et mappulam diapistin auro nichilominus decoratam ; situlam quoque et coppam (737) argenteam quantitatis non modicæ, cum qua videlicet fratres in præcipuis festivitibus biberent. Recollegit præterea a Judæis vestem unam de altario sancti Benedicti quæ²⁸⁴⁵ fuerat Caroli regis ; quam idem Judæi retinebant in pignore pro quingentis aureis ; necnon et calicem argenteum Saxonicum majorem cum patena sua, quem Theodericus Saxonum rex (738) beato Benedicto olim transmiserat. Quæ²⁸⁴⁶ omnia pariter in fratrum præsentia super altare beati Benedicti ponens obtulit, prædictumque²⁸⁴⁷ papam suæ auctoritatis scriptionem de ipsius omnibus in hoc loco facere rogavit, apostoli anathematis innodatione eidem scriptioni apposita, ne quis unquam vel hæc quæ

diximus, vel alia quæ idem²⁸⁴⁷ imperator in antea huic monasterio concesserit subtrahere præsumat. Idem²⁸⁴⁸ quoque²⁸⁴⁹ apostolicus imperatoris salutem valde congratulans, obtulit ipse beato Benedicto eadem²⁸⁵⁰ die platenam optimam veneti coloris, listis nichilominus aureis decenter ornatam, et stolam unam optimam auro brustam (739), cum manipulo suo, Sed²⁸⁵¹ et Belgrimus archiepiscopus ob gratiam imperatoris sanitatis similiter obtulit beato Benedicto planetam purpuream optimam, aureis²⁸⁵² listis mensium duodecim signa habentibus²⁸⁵³ in circuitu adornatam, et stolam cum auro, et pluviale unum.

Post hæc idem christianissimus imperator adhuc parum quid existimans se prænimia hujus loci dilectione fecisse, admonitus ab²⁸⁵⁴ eodem Belgrimo²⁸⁵⁵, et a Theoderico cancellario suo, altera die fecit præceptum concessionis in²⁸⁵⁶ hoc²⁸⁵⁷ fre-rocca quæ dicitur Vantra (740), cujus possessores ac si latrunculi quidam monasterium hoc loco de quentissime infestabant ; ac propterea illam de manibus eorum ereptam, ad usus servorum Dei hujus loci in perpetuum habendam et retinendam contradidit. Fecit et aliud, præceptum de universis ubique terrarum hujus loci possessionibus, juxta tenorem videlicet imperatorum antecessorum suorum ; per²⁸⁵⁸ quod etiam præceptum, monasterium sanctæ Mariæ in Canneto, in finibus Termulensis, imperiali auctoritate in hoc monasterio confirmavit (741) ; sicque commendans se plurimum patri Benedicto et omnibus fratribus, cum illorum benedictione reversus propria est. Et ne tanti benefactoris sui beneficium oblivisci aliquatenus videretur, mox ut domum rediit, planetam optimam diarodinam aureis listis ornatam²⁸⁵⁹, una cum alba et cingulo, stola atque manipulo, qualia imperatoremmittere deceret, huc ad beatum Benedictum cum maximis gra-

VARIE LECTIONES.

²⁸²⁷ Scitote quia. v. 1. ²⁸²⁸ add. 1. ²⁸²⁹ quia venerabilis est l. i. et 1. ed. ²⁸³⁰ dubitandum q. cum sorore par. sua hic B. p. q. 1. ed. ²⁸³¹ add. 1b. ²⁸³² mirabili ac celeri 1. ed. ²⁸³³ o. paritur et gratulantibus, ac 1. ²⁸³⁴ ipso 1 ed. ²⁸³⁵ B. præsentem Romano pontifice quem diximus m. 1. ²⁸³⁶ g. pretiosissimis 1. ed. ²⁸³⁷ adornatum 1. 2. simulque mappulam diapistin auro intextam cum qua idem calix offeratur add. 1. ²⁸³⁸ listris 4. constantem. ²⁸³⁹ a. optimis a. ²⁸⁴⁰ mappulam 3. ²⁸⁴¹ c. totum intextum a. 1. singulas intextam a. ed. singulam intexta a. 4. ²⁸⁴² Pluviale ed. ²⁸⁴³ simul cum et mappula d. a. n. decorata ed. desunt 1. ²⁸⁴⁴ q. quondam f. 1. ed. ²⁸⁴⁵ hic manus et atramentum mutatur in quat. 10. versu 5. ²⁸⁴⁶ o. ac reverentissimum papam Benedictum s. 1. ²⁸⁴⁷ in antea i. i. 1b. ed. antea 1. ²⁸⁴⁸ Primo P. Pilgrinum papæ anteposuit, quod postea mutavit 1. Prædictus 1. corr. 1b. ²⁸⁴⁹ q. venerabilis a. illorum (corr. imperatoris) emulatus liberalitatem, obtulit 1. ²⁸⁵⁰ e. d. desunt 1. ²⁸⁵¹ Super hæc etiam et Peregrinus (corr. Pilgrinus) a. obtulit ea die beato 1. ²⁸⁵² l. a. 1. ²⁸⁵³ add. 1b. ²⁸⁵⁴ a præfato archiepiscopo Peregrino (corr. Pilgrimo) 1. ²⁸⁵⁵ Pilgrino ed. ²⁸⁵⁶ i. h. desunt 1. ²⁸⁵⁷ h. m. 1. ed. ²⁸⁵⁸ per — confirmavit add. 1b. ²⁸⁵⁹ pulcherrime decoratam 1. ed.

NOTÆ.

(734) In eorum enumeratione privilegium illud propius ad lectiones cod. 1 accedit, ut utrumque veteri aliquo eorum indiculo usum esse appareat nam pontificis scriptio mature periisse videtur.

(735) *Diapisti color subviridis* Hugo Falcandus, Præf. Hist. Sic.

(736) Versicolore, ut videtur ; v. Cangium s. v. (737) I, e. poculum.

(738) Cum Th. rex Berniciæ, Idæfilius, paganus fuerit, neque ullum hujus nominis præter eum regem

Saxonum compertum habeam, nescio an hic fuerit nobilis ille, Saxo, dominus castri Hohseoburg, quem Carlomannus bis cepit.

(739) Acu pietam, unde Gall. *broder*. Duc.

(740) Bandra dicitur in dipl. quod ex orig. d. 1022. s. d. dedit Gatt. Acc., p. 119. Cf. supra c. 15.

(741) Exstat. privil. illæsum, sed datum 4 Jan. 1025. Poderbrunnon. Edidit Gatt. Acc., p. 120.

tiaram actionibus transmittere studuit, tantæque²⁸⁶⁶ (742) de cetero circa hunc sanctum locum devotionis extitit, ut si aliquanto diutius viveret, relicto imperii fastigio, Deo se sub sanctæ professionis habitu hic servitutum sponderet.

44. Sane quoniam de corpore beati Benedicti, quod in hoc loco veraciter requiesceret, tum revelatione quam viderat, tum sospitate quam senserat, fuerat certissimus redditus; ubicumque postmodum scripturam translationis ejusdem beati patris (743) reperire potuit, flammis exussit, narrans omnibus quæ sibi Dominus hoc in loco ostenderit, quæve præstitit; ex ipsius falsæ translationis serie rationabiliter ostendens, hæc frivola esse et²⁸⁶¹ conflictiva, dum sicut ibi refertur, unus idemque angelus et illos hortabatur ad surripiendum, et Romanum pontificem instigabat ad persequendum, rursumque illis insistebat ad fugiendum. Ceterum²⁸⁶² qui Pauli diaconi veracis utique et insignis historiographi testimonio (vi, 2) super hooe fulciri existimant, noverint consuetudinem hanc esse rerum²⁸⁶³ gestarum scriptoribus, ut in narrationibus²⁸⁶⁴ suis vulgi opinionem sequantur. Nam et apud Lncam (ii, 48) beata Maria Joseph patrem Domini appellat dicens: *Ego et pater tuus dolentes quærebamus te*, et apud Marcum (vi, 26) Herodes pro eo quod puella caput Johannis²⁸⁶⁵ baptiste quæsierit, dicitur contristatus: quod utrumque nequaquam verum fuisse nemo qui nesciat.

42. Verum²⁸⁶⁶ et hoc ipse religiosissimus imperator multis²⁸⁶⁷ referre solitus erat; quod ipsum languorem unde nunc²⁸⁶⁸ per beatum Benedictum convalescere meruerat per eundem nichilominus dolori ipsijam pridem addictus extiterat, occasione videlicet hujusmodi. Cum ducatus²⁸⁶⁹ adhuc sui tempore iter agens, in monasterium quoddam²⁸⁷⁰ Benedicti patris nomiui dicatum²⁸⁷¹ hospitatus²⁸⁷² fuisset, quoniam multitudini equorum ipsius²⁸⁷³ stabula sola nequaquam sufficerent, in ipso fratrum capitulo quod juxta ecclesiam erat ejus stabularii audacter²⁸⁷⁴ ac pertinaciter ut et illud hominum genus, equos aliquot locare minime veritisunt. No-

A cte igitur eadem pater²⁸⁷⁵ Benedictus eidem²⁸⁷⁶ duci torvo nimis²⁸⁷⁷ ac terribili apparens intuitu, eique multa quod²⁸⁷⁸ ita domum suam tractaret comminans, virga etiam²⁸⁷⁹ quam manu gestabat illius latus percussit; et ex tunc dolore illi torqueri vehementissime cœpit.

Pandulfo Beneventano principi qui postmodum ultima jam etate a Desiderio Casinensi abbate monachus factus est referre solitus erat, ex cuius etiam ore domnus Roffridus qui adhuc superest, audisse se asseverat 1b.

46. Hic²⁸⁸⁰ idem augustus ex proprii patrimonii sumptibus construxit ecclesiam ad honorem sancti Georgii in Babemberg²⁸⁸¹ (an. 1007), et advocans Benedictum papam, ab ipso illam consecrari fecit, B atque episcopalem in ea sedem constituens, beato Petro ex integro obtulit: statuto censu per singulos annos equo uno optimo albo cum omnibus ornamentis et faleris, suis et centum marcis argenti. Postmodum vero Leo nonus papa vicariationis (744) gratia Beneventum ad Heinrico Chuonradi²⁸⁸² filio recipiens, prædictum episcopum Babembergense sub ejus ditione remisit (an. 1052), equo tantum quem prædiximus sibi retento (745).

Super²⁸⁸³ ceteras autem bonitates seu virtutes quas idem²⁸⁸⁴ imperator habuisse narratur, adeo fertur vixisse castissimus, ut ad mortis articulum veniens, coram præsentibus episcopis atque²⁸⁸⁵ abbatibus, vocatis²⁸⁸⁶ Cunigunde²⁸⁸⁷ conjugis suæ propinquis, eaque illis tradita²⁸⁸⁸ feratur²⁸⁸⁹ dixisse: *Recipite quam michi tradidistis virginem vestram* (746).

47. Libet²⁸⁹⁰ (747) hoc in loco dignam planem memoria et multis ædificationi futuram inserere visionem, a religiosiis certe et prorsus veracibus michi relatoribus traditam, quam in obitu ejusdem imperatoris cuidam servo Dei voluit Dominus demonstrare. Hic itaque cum nocte illa qua prædictus imperator (an. 1024 Jul. 13), fenestræ cellulæ suæ incumbens de more Dominum precaretur, subito audivit immanem quorundam festinanter transeuntium strepitum, cachinnantium simul et gratulan-

VARIÆ LECTIONES.

²⁸⁶⁶ tantæque — sponderet *desunt* 1. ²⁸⁶¹ ac 1. *ed.* ²⁸⁶² Qui vero P. 1b. *ed.* Qui — nesciat *add.* 1b. ²⁸⁶³ r. g. *deest* 1b. ²⁸⁶⁴ narratione sua o. v. 1b. *ed.* ²⁸⁶⁵ *add.* 4. ²⁸⁶⁶ Hoc etiam i. 4. ²⁸⁶⁷ *deest* 1. ²⁸⁶⁸ tunc 3. ²⁸⁶⁹ *ita.* 1b. C. quodam t. 1. ²⁸⁷⁰ ultra montes *addunt.* 1b. 2. ²⁸⁷¹ dedicatum 1. *ed.* ²⁸⁷² hospitatum *ed.* ²⁸⁷³ imperialium 1. *corr.* 1b. ²⁸⁷⁴ st. equos 1. st. a. sc. p. equos 1b. st. aud. eq. 2. ²⁸⁷⁵ B. p. 1. *ed.* ²⁸⁷⁶ p. imperatori t. 1. *corr.* 1b. ²⁸⁷⁷ t. act. valde i. a. 1. *ed.* ²⁸⁷⁸ q. i. d. s. t. *add.* 1b. ²⁸⁷⁹ *add.* 4. ²⁸⁸⁰ Hic — retento *desunt* 1. ²⁸⁸¹ Babembergense *ed.* ²⁸⁸² Corradi 2. ²⁸⁸³ Super — vestram *add.* 1b. ²⁸⁸⁴ hic i. religiosissimus h. 1b. ²⁸⁸⁵ a. a. *desunt* 1b. ²⁸⁸⁶ *deest* 1b. ²⁸⁸⁷ Cunibunde 2. ²⁸⁸⁸ red-dita 1b. ²⁸⁸⁹ fertur: R. *ed.* ²⁸⁹⁰ hoc caput soli 3. 4. *addunt*; editio *Ang. de Nuce in notis exhibet.*

NOTE.

(742) Ex Amato I, 28.

(743) Edita est in Actis SS. ad Mart. 24, ubi Adalberto cuidam attribuitur.

(744) I. e. permutationis, v. Di Meo Appar. Chronol., p. 280; Ann. VII, p. 304; Borgia Mem Benev. II, 16

(745) Ejus tantum meminit Adelbertus, V. Heinr. 25.

(746) Cf. ib., c. 32.

(747) Eadem sed rbevius narrat Adelberius 1. 33.

tium. Quod cum arrectis auribus quidnam illud esset curiose vellet addiscere, et oculis undique circumspiceret, videt confestim quam hominum autumaverat innumerabilium turbam demonum esse. Territus, primo dehinc resumpta constantia salutaris crucis signo se muniens innuit illi uni ex illis ad se venire. Paruit protinus nequam spiritus, et accessit. Ad quem vir Dei: « Adjuro te, inquit, per eum qui judicaturus est vivos et mortuos et seculum per ignem, ut non abscondas a me veritatem, et dicas michi: quid est hoc, vel quo sic festinanter tenditis, cum tantis plausibus et tripudio? » Heinricus ait, noster amicissimus moritur et properamus ad suscipiendam animam illius, quoniam nisi forte injustitiam inde seu violentiam nobis inferre voluerit Deus, quod certe ruinime credimus, noster debet esse individuus socius. » Ad hæc vir Dei graviter ingemiscens: « Non hoc permittat, inquit ²⁹⁹¹, misericordissimus Dominus ²⁹⁹², ut tantus vir in vestra potestatis jura deveniat; et confido plane et certus sum de magnitudine pietatis ipsius, quod nullam prorsus in eo vobis est daturus potentiam; quin potius inanes ac vacuos cum digna vos confusione remittet. Veruntamen impero tibi per ipsum Redemptorem mundi dominum nostrum, ut nullomodo dimittas quin ad me huc cum redieris redeas, ac michi quicquid ex hoc fieri contigerit veracissime referas » Ad hanc vocem evanuit spiritus nequissimus et abscessit; servus autem Domini instantius quam solebat orationi incubuit. Cum ecce post biduum malignus ille spiritus dejecta facie, moerens et lugubris, quemadmodum adjuratus fuerat ad hominem Dei reversus est. A quo cum tantæ expeditionis suæ ac sociorum ipsius requisisset eventum: « Ne, inquit me super hoc interrogas, cum ex habitudine mea patenter id possis advertere. Nec certe hodie huc redissem ob verecundiam, nisi adjuratione tua quam minime violare præsumpsi tenerer astrictus. Etenim quod et nos timebamus et tu pessime præ sagisti, hoc totum contigit nobis. Nam cum prædictum Heinricum sicut nostræ justitiæ pertinebat parati staremus recipere, et post multas angelorum contentiones illum adjuvare et nobis auferre nitentium, decretum tandem utrimque fuisset, ut positus in trutina operibus ipsius tam bonis quam malis, præstolaremur quænam opera haberent præponderare, cœpit pars nostra polatim increscere et non parum ut tibi fatear declivior esse. Nobis ita Pue plaudentibus et jam jamque illum rapere properantibus, ecce ex improvisu semiarsus ille Laurentius anhelus accurrit, et calicem aureum quan-

titatis non modicæ bajulans, quem idem Heinricus in basilica illius olim obtulerat, nil moratus nichilque interrogans, super adversam nobis trutinam tanto illum impetu et furore conjecit, ut usque ad imum illam ponderare coegerit. Tali occasione victoribus angelis eum lætanter excipientibus, nos omni spe frustati quemadmodum cernis cum verecundia et confusione ingenti recessimus. Ne autem existimes me aliquatenus super ista mentitum, mitte ad ecclesiam ustulati illius, et fac perquirere calicem illum quem dixi; et nisi inveneris unam ex ansis calicis ejusdem contritam — namquetam præcipiter in trutina positus est ut cadens ex ea contractus sit — ne adhibeas fidem universis quæ retulit ²⁹⁹³; si autem ita inveneris, crede procul dubio verum esse, quod utinam non fuisset, omne quod dixi. » Et hæc cum dixisset confestim velut umbra disparuit. His servus Dei auditis, cadens in faciem gratias egit Deo, et volens certius addiscere utrum verum esset quod sibi mendax dixerat spiritus, misit protinus ad præfatam basilicam pretiosi martyris Christi Laurentii; et ita prorsus invenit actum de calice sicut fuerat ille confessus. Valde igitur et nimium super his omnibus admiratus, rursus et iterum multas gratiarum actiones retulit Domino, et quod prædictum virum taliter illi placuit de manibus demonum liberare, et quod sibi licet per mendacissimum spiritum tam efficacissime veritatem sit dignatus ostendere.

48. [CAP. 47.] Quoniam ²⁹⁹⁴ autem de corpore beati ²⁹⁹⁵ patris Benedicti ²⁹⁹⁶ paulo ante necessario fecimus mentionem (capp. 27, 44, 48), gratum hic commemorare videtur etiam illud quod Adam religiosissimo ²⁹⁹⁷ viro ecclesie suæ custodi, idem beatissimus pater ostendere dignatus est ²⁹⁹⁸. Hic itaque Adam cum quodam tempore Romam de more, ad emenda quoque ejus ecclesie necessaria ²⁹⁹⁹ perrexisset, apud monasterium beati Pauli apostoli cui dominus ³⁰⁰⁰ Leo abbas tunc præerat, juxta ³⁰⁰¹ quod dudum consueverat hospitatus est. Cum autem die quadam idem reverentissimi viri, Leo scilicet atque Adam, spiritualia quædam ad invicem verba consererent, cœpit abbas sciscitari utrum vera essent ³⁰⁰² ea quæ fama tunc per multorum oraolvebat: scilicet quod corpus beati Benedicti nequaquam ³⁰⁰³ apud nos requiesceret, sed ultra montes furtim sublatum, delatumque fuisset; addensque ³⁰⁰⁴ Ut rei, inquit, huic fidem addant qui ista disseminant, ideo aiunt nullum apud vos signum, nullum miraculum fieri; illic ³⁰⁰⁵ vero ubi illum translatum ³⁰⁰⁶ astruunt, innumera per dies singulos ejus

VARIE LECTIONES.

²⁹⁹¹ ait 3. ²⁹⁹² Deus 3. ²⁹⁹³ Dixi 3. ²⁹⁹⁴ Cum 4. ²⁹⁹⁵ sanctissimi 1. ed. ²⁹⁹⁶ B. decurrens historia mentionem attulit, dignum hic 1. ²⁹⁹⁷ r. valde ac sanctissimo v. 1. ²⁹⁹⁸ sit. 1. ²⁹⁹⁹ e. utilitatibus n. 1. ed. ³⁰⁰⁰ c. sanctæ memoriæ Leo 1. ³⁰⁰¹ p. sicuti et c. 1. ed. ³⁰⁰² v. an falsa essent q. 1. ed. ³⁰⁰³ B. hic n. q. 1. ed. ³⁰⁰⁴ et addens. 1. ³⁰⁰⁵ illud 1. ed. ³⁰⁰⁶ delatum 1. ed.

meritis affirmant ²⁹⁰⁷ signa patrari. » Ad hæc Adam A vehementer suspirans, apprehensa manu ejusdem abbatis, ad altare illum beati Pauli apostoli duxit; ibique solis astantibus, manum suam super altare idem Adam ponens ²⁹⁰⁸: « Per corpus hoc, inquit, doctoris gentium beatissimi Pauli quod his absque ulla hesitationeque uescere ²⁹⁰⁹ christiana universitas credit, quoniam hoc quod tibi modo dicturus sum, veracissimum etsine omni mendacio est. Enim vero et ego aliquando de corpore beati Benedicti multotiens talia audiens ²⁹¹⁰, non modo in hesitationem, sed etiam in desperationem ac tristitiam inductus adeo fueram, ut jam fere nullam circa ipsius altare devotionem ²⁹¹¹ nullam possem dignam gerere reverentiam ²⁹¹². Taliter me per aliquantum ²⁹¹³ temporis fluctuante, et tristi ²⁹¹⁴ ac trepido ²⁹¹⁵ animo incedente, cum die ²⁹¹⁶ quadam post completorium devotiori solito apud ejus sepulcrum fusa oratione cubitum me ²⁹¹⁷ collocaassem, idem sanctissimus pater michi per visionem apparere dignatus est dicens: » Quare frater Adam tam demissus ac tristis incedis? et quare de me tam male sentire seduceris, quasi ego hic corporaliter ²⁹¹⁸ minime jaceam? verum quoniam servitium et devotio tua valde michi ²⁹¹⁹ est placita, amodo esto certissimus me hic pariter cum Scholastica sorore mea quiescere, meque simul cum ipsa in die examinis ultimo, in hoc loco debere resurgere; vobiscum etiam tam die quam nocte quotiens devote psallitis, attentiusque oratis ac decenter proceditis, me pariter esse. Ut autem te super his omnibus indubium reddam, cum matutinali hora primus ut es solitus ingressus ecclesiam fueris, si videris de tumulo ²⁹²⁰ meo quasi virgulam fumi aromatis procedentem, altaque petentem, crede universa quæ dixi esse ²⁹²¹ verissima; » et hoc dicto disparuit. Evigilans itaque protinus, mecumque mysterium tantæ visionis pertractans, gaudio simul lacrimisque perfusus, cœpi benedicere Dominum patremque sanctissimum Benedictum; moxque licet tremens ac pavidus ecclesiam ingressus, aspexi; et vidi; et credidi; juxta id quod michi indignissimo fuerat revelatum. Porro quod dicunt apud nos nullum ab eo miraculum ostendi, omnino scias esse falsissimum. Si enim cuncta possem tibi referre, vel quæ a prioribus nostris percepi, vel certe quæ nostris temporibus ad ejus tumulum

signa patrata sunt, liquido pervideres hoc non nisi aut de invidia, aut potius ²⁹²² de ignorantia dictum. Unum tamen tibi de multis, non ab aliquo michi relatum, sed oculis istis perspectum, pro omnibus miraculum referam. Demoniacus quidam Andreas ²⁹²³ nomine, de Barensi civitate die quadam ad monasterium venit, atque ut est consuetudinis, a propinquis qui eum adduxerant, ante altare ejusdem patris jactatus est. Cumque fratribus in choro psallentibus, ineptas quasdam et horrendas nequam ille spiritus per os miseri illius vociferationes emitteret, in parte michi stanti atque oranti, subito sanctissimus pater Benedictus, ante ipsum altare astare ²⁹²⁴ visus est, qui alapa non modica, maxillam vexati illius percutiens, malignum ab eo spiritum protinus expulit; et ita sanatus ille, cum affinis Deo et patri Benedicto gratias agens, ad propria recessit. » Hæc omnia prædictus Adam Leoni ²⁹²⁵ abbati ante ipsum corpus beati apostoli Pauli magna quodammodo necessitate confessus, humilitatis gratia cæteris adeo dum vixit occuluit, ut nemo fratrum hujus loci de his aliquid nosse potuerit, quo usque idem abbas venerabilis ²⁹²⁶ Leo, quibusdam fratribus nostris jam illo defuncto retulerit.

* E quibus supraddictus Roffridus unus fuit a quo ego percepi add. 1b. 2.

49. [Cap. 48.] (DESID. Dial. n in fine.) Aliud ²⁹²⁷ etiam quiddam mirificum hic idem Leo referebat (748), ex ipsius nostri ²⁹²⁸ Adam veridico sibi ore relatum. Aiebat enim, quod cum die natalicio sanctorum martyrum Proti et Jacinthe idem Adam ad ²⁹²⁹ nescio quid utilitatis obedientiæ suæ portas monasterii fuisset egressus, ecce mox duo pulcherrimi juvenes in habitu monastico sibi obviam fiunt. Quos cum de more monasterii humiliter salutasset, et quinam ipsi essent reverenter interrogasset, audivit ab eis, se ²⁹³⁰ quidem Protum et Jacinthum nuncupari; venisse autem se ad visitandos fratres qui eorum solemnia ipso die honorifice ²⁹³¹ celebrassent. Hujusmodi Adam responsis attonitus, paululum substitit; moxque in semet reversus, post eos properanter currere cœpit, et quosque obvios percontari, quonam monachi qui se paulo præcesserant devenissent. Respondentibusque neminem se ²⁹³² vidisse, nequaquam adhibens fidem, cœpit huc illucque discurrere, et item ²⁹³³ itemque per ²⁹³⁴ singulos obviantes ²⁹³⁵

VARIÆ LECTIONES.

²⁹⁰⁷ dicunt 1. ed. ²⁹⁰⁸ posuit dicens 1. ed. ²⁹⁰⁹ requiescere 1. ed. ²⁹¹⁰ a cum cæteris n. 1. ²⁹¹¹ reverentiam 1. ²⁹¹² devotionem 1. ²⁹¹³ p. dies aliquot f. 1. ²⁹¹⁴ tristitia tepido a. 4. ²⁹¹⁵ turbido 1. ²⁹¹⁶ c. nocte quadam prolixiori solito ap. e. sep. post compl. cum lacrimis f. 1. ²⁹¹⁷ me juxta ecclesiam in stratu proprio c. 1. ²⁹¹⁸ h. una cum sorore mea jaceam? Quon. igitur s. 1. ²⁹¹⁹ v. e. p. eorum me. ed. ²⁹²⁰ sepulcro 1. ed. ²⁹²¹ e. v. desunt 3. ²⁹²² add. 1b. ²⁹²³ A. n. d. B. c. add. 1b. ²⁹²⁴ add. 1b. ²⁹²⁵ A. reverentissimo abbati L. 1. ²⁹²⁶ deest ed. ²⁹²⁷ Hic (Sic ed.) ipse Leo (reverentissimus abbas add. 1.) retulit etiam aliud quiddam magnum ex 1. ed. ²⁹²⁸ add. 1b. ²⁹²⁹ nescio ad q. 1. corr. 1b. ²⁹³⁰ eis, P. et I. se n. 1. ed. ²⁹³¹ d. satis devote in psalmis et canticis honorassent. Quibus dictis, cepto itinere cænobium ingressi sunt. Hujusm. 1. ed. ²⁹³² n. visum eo die ante se monasterii portas ingressum, n. 1. ²⁹³³ i. desunt 1. ²⁹³⁴ deest 1. ed. ²⁹³⁵ de illorum visione diligentissime i. 1. 2.

NOTÆ.

(748) A quo et a Firmo, Adæ nepote, Desiderius hoc accepit.

de illis investigare : sed minime ²²²⁶ illi ulterius eos videndi seu colloquendi ²²²⁷ est concessa licentia.

50. [Cap. 49.] Hic ²²²⁸ ipse ²²²⁹ dominus Adam in monte proximo qui Caris adjacet, Clja (749) vocabulo cellam in honore sancti Benedicti construxit ²²³⁰ nec non et in Cominensi territorio juxta Melfam fluvium ecclesiam sancti Nazarii, presbytero ²²³¹ quodam cui jure hereditario pertinebat sibi libentissime ²²³² concedente ²²³³ usus et necessitates obedientis suæ adquisivit ²²³⁴, easque nonnullis terrarum possessionibus emptis, diversisque ecclesiasticis ornamentis atque codicibus sufficienter ditavit.

51. [Cap. 50.] Ea ²²³⁵ tempestate supradictus Boiano ²²³⁶ catapanus ²²³⁷, cum jam dudum Trojam in capite Apulie construxisset, Draconariam (750) quoque et Florentinum (721) ac Civitatem et reliqua municipia, quæ vulgo Capitinata dicuntur, edificavit (752); et ex circumpositis terris habitatores convocans deinceps habitari constituit. Sane sciendum quoniam corrupta vulgaritate Capitinata vocatur, cum pro certo ab officio catapani qui eam fecit Capitana debeat appellari.

THEOBALDUS secundus ac tricesimus hujus cœnobii abbas, sedit annis tredecim (1022-1035).

52. [Cap. 51.] Hic apud Teatinam marchiam, nobili ortus prosapia, quartodecimo (753) ætatis suæ anno, relicta domo, parentibus, omnique substantia, tempore Aligeri abbatis ad hoc monasterium venit; atque ab eo cum ²²³⁸ honore susceptus, et habitu est sanctæ religionis indutus. Sed (754) cum post Aligeri transitum Manso, ut jam dictum est (c. 12), abbas effectus fuisset, egressus hinc ²²³⁹ Jerusalem abiit; indeque ²²⁴⁰ reversus, a Johanne abbate obedientiam præposituræ monasterii hujus

suscepit. Quam cum per annos aliquot satis strenue administrasset, ab eodem abbate in monasterio sancti Liberatoris quod in comitatu Teatino juxta Laentum fluvium situm est præpositus est ordinatus (755). Ubi ²²⁴¹ cum parvam admodum ecclesiam et valde obscuram reperisset ²²⁴², ceteras vero officinas et ligneas et vetustas: intra breve ²²⁴³ tempus (756) ab ipsius fundamentis omne illud monasterium petrinis parietibus ædificavit. In ecclesia ²²⁴⁴ cum ab introitu ipsius duodecim ferme cubitos (757) adjunxisset ²²⁴⁵, titulum quoque ab orientali parte non parvi ambitus cum sua ²²⁴⁶ confessione construxit, universamque ecclesiam picturis ac specularibus ²²⁴⁷ (758) decoravit. Ante majus vero altarium tabulam de ²²⁴⁸ argento (759) a propinquis accepto confecit, quam et ex parte non modica deauravit. Fecit etiam in eadem ecclesia duo magna turibula ex argento librarum decem: opere pulchro, et ex parte inaurato; et aliud ²²⁴⁹ turibulum argenteum ²²⁵⁰ quod fuerat patris ipsius ibidem contulit. Fecit et calicem de argento ²²⁵¹ librarum sex (760); et alium librarum duarum et dimidia ²²⁵²; cum duobus aliis minoribus, et uno turibulo. Fecit et crucem de auro purissimo, in ²²⁵³ qua etiam particulam de ligno sanctæ crucis, cum aliis quoque sanctorum reliquiis reverenter locavit. Fecit ibi et campanas non parvas numero quinque (761), et alia diversarum specierum ecclesiastica ornamenta per plurima; quæ hic inserere supersedi. Inter quæ etiam et codices diversos describi jussit numero sexaginta (762), e quibus quattuor pallio investitos ²²⁵⁴, argenteis quoque ²²⁵⁵ operibus decoravit.

Hic ²²⁵⁶ eo tempore quo imperator Heinricus in Apuliam descendit (an. 1025), ut jam supra retulimus (763), eidem ²²⁵⁷ per Marchiam transeunti obvius

VARIÆ LECTIONES.

²²²⁶ nequaquam 1. min. nequaquam ed. ²²²⁷ alloquendi ed. all. eos 1. ²²²⁸ H. Adam quod dominus Leo magister suus una secum inchoaverat,, in m. 1. ²²²⁹ idem ed. ²²³⁰ add. 1b. ²²³¹ presbytero — concedente ad 1b. et in mg. d. ciconia. ²²³² add. 4. ²²³³ ad u. et n. o. s. a. desunt 4. ²²³⁴ construxit 1. corr. 1b. ²²³⁵ Hac 1b. Totum caput in mg. adscripsit 1b. ²²³⁶ Bajano 4. ²²³⁷ Greci imperatoris add. 1b. 2. de quo supra jam diximus add. 1b. del. 1c. ²²³⁸ eo benigne s. 1. ed. et ipse Theobaldus. ²²³⁹ add. 1b. ²²⁴⁰ add. 4. ²²⁴¹ Ibi ed. ²²⁴² repp. corr. rep. 1. ²²⁴³ parvum 1. ed. ²²⁴⁴ e. vero cum 1. ed. ²²⁴⁵ c. in longitudine, et in latitudine tres a. 1. 2. et in l. t. desunt 3. ²²⁴⁶ add. 4. ²²⁴⁷ optimis add. 1. del. 1b. ²²⁴⁸ t. argenteam satis pulchram de a. 1. ²²⁴⁹ alium 4. Theob. ²²⁵⁰ a. pulcherrimum q. 1. ed. ²²⁵¹ a. cum patena sua 1. 1. ed. ²²⁵² media 4. libre et dimid. Theob. ²²⁵³ ubi posita est particula de l. s. c. c. a. s. r. 1. ed. ²²⁵⁴ i. bullis aliisque a. 1. 2. ²²⁵⁵ addit 4. ²²⁵⁶ Hic — modo invadere add. 1b. ²²⁵⁷ retulimus, apud Teatinum comitatum in loco qui dicitur S. Petrus in Planaci, residente eodem imperatore cum 1b.

NOTÆ.

(749) Vulgus usque adhuc eundem montem appellat Chia, inter Belmontem et sanctum Eliam ad boream et ortum Cairi. Ang.

(750) Dragonara.

(751) Quæ et Ferentino et Firenzuola, 8 mil. a Luceria distabat; nunc diruta jacet.

(752) l. e. auxit et munivit.

(753) Sequentia desumpta sunt e commemoratorio ab ipso Theobaldo a. 1019 de sua S. Liberatoris administratione condito, quod ex orig. edidit Gatt. Hist., p. 79. Ibi legitur: XIII non XI ut apud Gat. tulam.

(754) Sed — administrasset addidit Leo.

(755) Cf. lib. 1, c. 45.

(756) Ubi cum paucis diebus moratus essem, inspirante Deo, etc. Theob.

(756) Ad regiam passos plus minus tres, et in altitudinem cubitos tres Theob.

(758) Fenestris Theob.

(759) Miræ pulchritudinis Theob.

(760) Cum duobus pateris. Theob.

(761) Tres emit, duas fundi jussit.

(762) Theob. singulos enumerat; inter cæteros Prosperum unum. Storia Anglorum. Istoria Pauli Orosii et Medi.

(763) C. 42 retulerat, sed postea ejecit.

exiit, atque ad honorem et commendationem hujus A loci strenuissime deservivit. Quo (764) etiam in loco qui dicitur Sanctus Petrus in Planaci²⁹⁶⁸ residente cum universis magnatibus suis, in eorum omnium præsencia proclamavit super Attonem²⁹⁶⁹ et Pandulfum comites de rebus sancti Benedicti in comitatu Termulensi, quæ²⁹⁷⁰ ipsi tunc temporis retinebant; quæ sunt nominatim castella quinque, id est: Petra fracidia, Pescioli, Guardia²⁹⁷¹, Ripa ursa, et Montebellu²⁹⁷², cum monasterio sancti Benedicti et sancti Nycolai, et cum aliis ecclesiis intra eorundem castellorum pertinentias positis, intra hos²⁹⁷³ videlicet²⁹⁷⁴ fines. A capite Rivus planus; a pede²⁹⁷⁵ vero, mare cum ipso littore suo et portibus atque piscationibus; ab uno latere flumen Trinium, ab altero autem²⁹⁷⁶ rivus qui dicitur Teccle. Quæ B omnia in præsentia prædicti imperatoris et magnatum ipsius præfati comites refutaverunt ad²⁹⁷⁷ partem hujus nostri monasterii, et²⁹⁷⁸ ipse imperator manu sua investivit supradictum domnum Theobaldum de omnibus ipsis, obligans tam illos quam et omnes qui deinceps ista aliquomodo invadere²⁹⁷⁹ præsumperint, pœna duum milium librarum auri in monasterio²⁹⁸⁰ isto. Sequenti etiam tempore proclamavit in placito Trasmundi²⁹⁸¹ comitis super quodam Tresidio, qui retinebat de terra sancti Liberatoris multas possessiones; et manifestante se illo, ac refutante, omnia recollegit.

Eodem vero tempore Pandulfus princeps ad hoc monasterium veniens, præceptum fecit sancto Benedicto de monasterio sancti Nazarii quod situm est in territorio civitatis Atinæ (an. 1042. Apr. 12) (765), cui etiam loco præceptum confirmationis de omnibus pertinentiis ejus ad opus hujus nostri cœnobii fecit, locumque ad molendinum faciendum concessit. add. 2.

53. [Cap. 52.] Sed²⁹⁸² cum idem domnus²⁹⁸³ Theobaldus in jamdicta præpositura annos ferme²⁹⁸⁴ quindecim peregisset, atque²⁹⁸⁵ ad abbatiam

monasterii hujus ordine²⁹⁸⁶ supra relato translatus fuisset, a præfato papa Benedicto qui eum sacra- verat consuetudinarium privilegium (766) sumpsit²⁹⁸⁷, ac per biennium quo supervixit imperator Heinricus, in omni prosperitate degens²⁹⁸⁸, plurima hic ornamenta ecclesiastica²⁹⁸⁹ fecit²⁹⁹⁰. Crucem namque²⁹⁹¹ argenteam ad procedendum diebus dominicis, et duas campanas magnas²⁹⁹² valde ac pulchras jussit²⁹⁹³ fieri. Altare sancti Gregorii argentea tabula decoravit²⁹⁹⁴. Fecit et capsulam argenteam, ubi portionem ligni dominicæ crucis quam superius (c. 11) a Leone monacho huc allatam ostendimus reverenter locavit. Virgam quoque pastoralem cum titulo, argento²⁹⁹⁵ vestivit. Ecclesiam parvulam in honore sancti Nycolai juxta abbatis cameram ecclesie beati Benedicti a septemtrionali parte adjunctam, nec non et aliam nichilominus parvulam ecclesiolam in honore sancti Severi Casinatis²⁹⁹⁶ episcopi, in loco qui vulgo Ad voltam sancti Severi antiquitus vocabatur ædificavit (767). Muros etiam altos ac turres duas, hinc inde ante atrium ecclesiæ in modum claustrum construxit. Codices quoque nonnullos quorum huic maxima paupertas usque ad id temporis erat, describi præcepit: quorum nomina indicamus (768). Augustini de civitate Dei partem secundam. Ejusdem²⁹⁹⁷ de Trinitate. Item ejusdem super psalmos, divisum in 2 volumina. Gregorii omelias 40. Primam partim moralium. Claudium super epistolas Pauli. Rabanum ethimologiarum. Historiam Romanorum. Historiam Langobardorum. Itinerarium totius orbis cum chronica Ieronimi. Martyrologium Ieronimi plenarium. Pontificale Romanum. Hisidorum officiorum. Edictum legis Langobardorum. Concordiam canonum. Alium librum canonum. Decreta pontificum. Super Marcum Bedæ. Duo etiam hynaria in choro habenda.

54. [Cap. 53.] Per idem tempus domnus Odilo vir venerabilis vitæ ac famæ, Cluniacensis cœ-

VARLE LECTIONES.

²⁹⁸² palatio 3. ²⁹⁸³ Ottonem 3. ²⁹⁷⁰ ex longo jam tempore perditas *suprascr.* 1c. ²⁹⁷¹ Ripa mala quæ tunc dicitur G 1c. *suprascr.* ²⁹⁷² et Ipsasæ add. 1c. ²⁹⁷³ has 1b. ²⁹⁷⁴ add. 4. ²⁹⁷⁵ deest. 4. ²⁹⁷⁶ add. 4. rivum Teclum 2. r. q. d. *suprascr.* 1b. Teclum 3. ²⁹⁷⁷ r. in manus ejusdem imperatoris ad 1b. 2. ²⁹⁷⁸ m. cum universis omnino rebus ac pertinentiis eorum intra ipsos quos diximus terminos. et 1b. ed. ²⁹⁷⁹ sequentia abscisa sunt 1b. ²⁹⁸⁰ in hoc m. ed. ²⁹⁸¹ Trasmundi 2. ²⁹⁸² Cumque et in hac p. 1, quæ expunxit 1b. ²⁹⁸³ deest 4. ²⁹⁸⁴ plus minus 1. ed. ²⁹⁸⁵ add. 4. ²⁹⁸⁶ o. quo supra monstravimus Deo favente translatus est. Hic itaque a p. 1. ed. *Novum caput a voce Hic incipiunt* 1. 2. ²⁹⁸⁷ sumens p. 1. ed. ²⁹⁸⁸ p. sui honoris d. 1. ed. ²⁹⁸⁹ add 1b. ²⁹⁹⁰ adquisivit 1. ed. ²⁹⁹¹ add. 4. ²⁹⁹² c. miræ magnitudinis ac pulchritudinis f. 4. ²⁹⁹³ f. i. 4. ed. ²⁹⁹⁴ t. valde pulchri operis d. 1. ed. ²⁹⁹⁵ t. nichilominus argenti, opere pulchro v. 1. ed. ²⁹⁹⁶ Casinatis — Severi *desunt* 2. ²⁹⁹⁷ s. Greg. o. 40. p. m. Augustinum s. p. d. in d. v. u. Claud. s. e. P. R. e. Augustinum de T. lüner. t. o. c. c. l. H. R. H. L. Edictum regum (E. legis Lang. 3.). Mart. I. p. (M. 1. p. add. 1b.) P. R. H. (Isid. ed. Ysid. 4.) o. Conc. c. Lib. c. Decreta (Decretate 1.) p. Bedam s. M. Duo, etc. 1. ed.

NOTÆ.

(764) Instrumenta e quibus hæc nostro innotuerunt, periisse videntur; alia tamen in Petri Regesto supersert *noticiajudicatis*, quod Theobaldus sententia missorum imperatoris curtem S. Mariæ in Morino ab Ildeprando f. qd. Trasmundi ducis recuperasse dicitur. Edidit Cl. Gattula Hist., p. 77.

(765) E Regesto edidit Gatt. Hist., p. 205; ibi etiam molinum in fluvio Melfe faciendum conceditur. Altarum privil. in Reg. n. 279 exstat, teste Ang-

de Nuce.

(766) Regest. numer. 18. Ang.

(767) Edicula hæc sæpius renovata exstat adhuc ibidem. Locus dictus est Ad voltam, quod inde per montanam semitam via devolvitur euntibus Aquinum versus, relicta ampliori ad Sanctum Germanum ducente. Ang.

(768) Conf. Tosti *Histor. Casin.* I, 287.

nobis abbas ³⁰⁰⁰ ad hoc monasterium nimis devotus advenit; et maximam quam in beato patre Benedicto, atque per eum in loco isto reverentiam gerebat, pedes montem totum ascendit. Qui ³⁰⁰¹ cum de monasterii more in capitulum ³⁰⁰⁰ honorifice ductus fuisset post sollemnem ³⁰⁰¹ in adventu hospitium lectionem (769): *Sicut audivimus*, inquit vir reverentissimus, *ita ut vidimus; in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri, et in monte sancto ejus*. Moxque nimis humiliter ad abbatem conversus: *Donum ait, a te pater amabilis* ³⁰⁰² *maximum expeto, michique ut sine contradictione aliqua concedatur, suppliciter oro* ³⁰⁰³. *Volo inquam,* ³⁰⁰⁴ *atque desidero omnium fratrum vestigia devotissimum osculari*. Annui Theobaldus licet invitus, nec reniti devotioni tam maximæ aliquatenus potuit ³⁰⁰⁵. Postero ³⁰⁰⁶ die festivitatis beati ³⁰⁰⁷ Benedicti, multis ab eodem abbate nostro precibus invitatus missarum sollemnia celebrare, nullomodo cogi potuit, eo præsentem missas publicas agere Dehinc ³⁰⁰⁸ cum jam paratis ad procedendum fratribus, pastorem baculum idem noster abbas reverenter ejus manui obtulisset, longe humiliter ille refugit, dicens nequaquam dignum esse se in magnitudinis ejus præsentia hujusmodi virgam gestare; nimis profecto indecens, et contra omne jus esse percensens, vel ³⁰⁰⁹ se vel quempiam abbatum manu pastorem virgam præferre, ubicumque Benedicti vicarium cunctorum scilicet abbatum abbatum præsentem adesse contingeret. Eo igitur reverti parante, cum multis illum fratribus Theobaldus usque ad portam ³⁰¹⁰ monasterii prosequens, tandem suppliciter exoravit, ut si ³⁰¹¹ quomodo posset, de beati Mauri pigneribus aliquam benedictionem ³⁰¹² Benedicto magistro ipsius transmitteret. Quam postulationem vir venerabilis benigne ³⁰¹³ recipiens, et posse se confidenter respondit, et libenter facturum vita comite repromisit. Sicque valedicto recessit. Post septem porro annorum vertiginis, os integrum brachii beatissimi Mauri, capsella decenter inclusum argentea, opere pulchro

A turrium instar aptata, per sex sui monasterii fratres huc mandare ³⁰¹⁴ curavit. Ad cujus adventum maximus valde ³⁰¹⁵ totius terræ istius populus cœtus devote ³⁰¹⁶ nimis occurrit. Exitus enim fuerat ad ³⁰¹⁷ hoc rumore hujusmodi, ut quoniam beatus Maurus ex longo jam tempore ultra montes transmissus in obedientiam fuerat, modo cum esset reversus ³⁰¹⁸ debere se illi dignissime obviare. Jam ³⁰¹⁹ autem prædictus abbas noster Capuani principis persecutionem aufugiens in Marchiam ³⁰²⁰ secesserat, sicut in sequentibus ordine ³⁰²¹ suo monstrabimus. Verum universus sancti hujus loci conventus, inestimabili super hoc jocunditate repletus, omnes ³⁰²² indumentis sollemnibus induti, cum ³⁰²³ cereis ac thimiamatibus plurimis, usque ad portam veterem (770) aliquanto extra monasterii ambitum procedentes, obviam cum devotione maxima exierunt; statimque ac si viventem illum in carne conspici meruissent, omnes pariter in terram procidentem adoraverunt; surgentesque, sanctum illum loculum cum ³⁰²⁴ lacrimis gaudio mistis ³⁰²⁵ reverenter exosculati sunt, et cum hymnis ac laudibus nimis honorifice prosequentes, in monasterium induxerunt, eumque super magistri ejus Benedicti venerabili altario ³⁰²⁶ posuerunt. Quam dissimilis autem, quamque ³⁰²⁷ diversa hæc processio receptionis beatissimi Mauri fuerit ab illa qua pater Benedictus cum omni eum congregatione usque ad ³⁰²⁸ januas ³⁰²⁹ monasterii prosecutus ultra montes olim transmiserat, quamvis utraque piis plena lacrimis fuerit, devoto considerandum lectori relinquimus. Fuere interea aliqui fratrum non quidem ex toto dubitantes, verum certissimi super hoc reddi volentes, qui clanculo prædictum loculum ab inferioribus unde argentea clavicula ³⁰³⁰ reserabatur ac clauderetur aperientes, visis sacrosanctis reliquis tam sibi qui viderant, quam cæteris qui non viderant causa certissimæ fidei extitere. Quod, cum prioribus ³⁰³¹ relatum fuisset, valde illorum præsumptionem redarguerunt, verentesque ne illorum deinceps exemplo dum a pluribus conspici deide-

VARIE LECTIONES.

³⁰⁰⁰ abbas — curavit. Ad cujus *add.* 1^b. *erasis quæ in septem lineis scripta fuerant*. ³⁰⁰¹ Qui — possibile fuit *in mg.* 1^c. ³⁰⁰² c. ab abbate vel (et? 1^c), fratribus h. 1^b. 2. ³⁰⁰³ p. susceptionum tanti hospitis verba sollemnia 1^c. 2. ³⁰⁰⁴ *add.* 4. ³⁰⁰⁵ c. votis omnibus flagito 1^c. *ed.* ³⁰⁰⁶ itaque 4. ³⁰⁰⁷ a. illi possibile fuit 1^c. ³⁰⁰⁸ Post hæc autem ipso die f. 1^b. 2. ³⁰⁰⁹ f. ejusdem beatissimi patris nostri, ab e. a. Theobaldo, gratia præcipue religionis, multis precibus i. 1^b. *ed.* ³⁰¹⁰ Cumque i. p. sollemniter ad 1^b. *ed.* ³⁰¹¹ p. quem p. 1^b. 2. ³⁰¹² januas 1^b. *ed.* ³⁰¹³ si quid umquam p. 1^b. *ed.* ³⁰¹⁴ b. monasterio isti t. 1^b. 2. ³⁰¹⁵ v. valde lætus accipiens 1^b. *ed.* ³⁰¹⁶ delegare 1^b. *ed.* ³⁰¹⁷ *deest* 1. a. innumerabilis tot *ed.* ³⁰¹⁸ devotissime 1. ³⁰¹⁹ ab *ed.* ³⁰²⁰ r. ad videndum illum debere se ardentissime propere 1. ³⁰²¹ Jam — super hoc 1^b. *in loco raso*. ³⁰²² marchias 1^b. *ed.* ³⁰²³ s. pleniter ostendimus 1^b. *ed.* ³⁰²⁴ r. cum universis fratribus i. sollemnibus indutis, cumque c. a. t. *etc.* procedens — exit 1. *corr.* 1^b. ³⁰²⁵ c. c. *desunt* 4. ³⁰²⁶ l. devotissime ac reverenter c. l. g. m. omnes e. s. 1. *ed.* ³⁰²⁷ mixtis 1. *corr.* 1^b. ³⁰²⁸ *add.* 1^b. ³⁰²⁹ et quam 1. ³⁰³⁰ *deest* *ed.* ³⁰³¹ januam 1. *ed.* ³⁰³² c. quotiens esset necessarium r. 1. ³⁰³³ abbati — redarguit, verens 1. *corr.* 1^b.

NOTÆ.

(769) Lectiones istæ coram hospitibus in capitulo legi solitæ, exstant apud nos in codice 47 cum hac epigraphe: *Hæc capitula divinæ auctoritatis edita a beato Gregorio urbis Romæ pontifice, legenda sunt coram hospitibus in capitulo, juxta præceptum san-*

ctissimi patris nostri Benedicti, ut ædificentur. ANG. (770) Illam intellige, quæ prope ædiculam sanctæ Agathæ aditum pandit in aream ante oenobium. Infra lib. IV, cap. 75. ANG.

rarentur sanctæ reliquæ aliquatenus aliquando mutilarentur, diligentissime prædictum claudentes locellum, protinus clavim in frusta comminuerunt, siquæ ex tunc et deinceps usque hodie sacer ille locus clausus irreseratusque permansit.

55. [Cap. 54.] Circa ³⁰³³ hos dies (771) Hugo vir ³⁰³⁴ nobilis natione Cajetanus ad extrema veniens, fecit cartam (an. 1040, Apr.) in hoc monasterio de medietate castri quod Sujum (772) vocatur, nec non et de omnibus omnino rebus tam ³⁰³⁵ quæ in Cajeta, quam quæ ³⁰³⁶ in prædicto Sujo a parte parentum sibi competere videbantur ³⁰³⁷. Hoc eodem tempore (an. 1023, Jan.) quidam Aprutii comitatus nobiles Lupus et Albertus obtulerunt ³⁰³⁸ beato Benedicto unam ecclesiam juris sui, vocabulo Sanctus Laurentius, loco qui Collenori (773) vocatur, prope fluvium Salinum, cum omnibus pertinentiis et rebus ejusdem ecclesiæ. Sequenti etiam anno Benedictus quidam ³⁰³⁹ de castello monte Metulo fecit oblationem suam in hoc monasterio de ecclesia Sancti Johannis quæ sita est in finibus ejusdem ³⁰⁴⁰ castri, juxta ³⁰⁴¹ fluvium Trinium, cum terra modiorum 270, ubi ipsa ecclesia ædificata est, et cum ceteris omnibus rebus ipsius. Similiter quoque presbyter quidam de territorio Bovianensi, Leo nomine, obtulit in ³⁰⁴² hoc loco ecclesiam Sancti Christofori de castello Petroso, quam ³⁰⁴³ ipse a fundamentis construxerat in ³⁰⁴⁴ proprio suo, cum universis rebus et pertinentiis ejus. Alius etiam presbyter Franco nomine, genere Arpinas, id ³⁰⁴⁵ ipsum fecit de ecclesia sanctæ Lucie sibi pertinente in territorio ejusdem civitatis, cum plurimis circa eam terris, et ceteris rebus ipsius per ³⁰⁴⁶ loca diversa; ecclesia ³⁰⁴⁷ quoque sancti Angeli de civitate Morrone ³⁰⁴⁸ quæ sita est super Rivum cavum, loco ³⁰⁴⁹ qui dicitur Johannis Scutari, similiter ³⁰⁵⁰ hoc in loco oblata est cum omnibus suis. Sed ³⁰⁵¹ et Rappotus ³⁰⁵² quidam nobilis Termulensis obtulit in hoc monasterio omnes res suas et curtes quas in Larino habebat, cum ipsa ecclesia Sanctæ Mariæ de Plano, et cum

ecclesia Sancti Petri, atque ecclesia Sancti Terentiani intra eandem ³⁰⁵³ Larinum, cum casis et terris, et ornamentis ac ³⁰⁵⁴ pertinentiis omnibus earundem ecclesiarum. [Cap. 55.] His ³⁰⁵⁵ temporibus Adelmus presbyter natione Saxonicus, ad ³⁰⁵⁶ hoc monasterium veniens, habitumque monasticum ³⁰⁵⁷ devotissimus induens, de causa proprietatis suæ fecit in ³⁰⁵⁸ hoc loco cruceam argenteam ³⁰⁵⁹ septuaginta ferme librarum, ejusque partem non modicam deauravit *.

* [Cap. 56.] Eisdem ³⁰⁶⁰ (774) quoque diebus, Paulus quidam sanctæ postmodum conversationis vir, ad istud cœnobium venit, atque de manibus prædicti abbatis monasticæ religionis vestem adeptus, ad monasterium beati Benedicti intra Capuanam urbem siti, ab eo ad commanendum transmissus est. Ubi sub sanctæ professionis disciplina ita ferventissime conversatus est, ut ejus vita prioribus et religiosis quibusque viris esse posset exemplo. Namque vitæ ipsius exitus docuit, quam omnipotenti Deo ejusdem conversationis vita placuerit. Cum enim languore correptus ad extremam venisset, nocte ipsa qua transiturus erat, quidam reverendæ vitæ episcopus de Galliarum partibus ad memoriam beati Michahelis archangeli in monte Gargano positam pergens, in eadem Capuana civitate juxta ecclesiam sancti martyris Laurentii (775) fuerat hospitatus. Qui cum in tempesta nocte surgens devote antepædictam ecclesiam orationi incumberet, subito ad dexteram orientis plagam convertens obtutus, vidit de præfato nostro monasterio lucem maximam instar solis egressam cœlestia penetrare. Cumque ad visionem ipsam altionitus stuperet pariter et exsultaret, mox campanæ monasterii sonitum quæ fratris obitum de more significaret audivit; agnovitque profecto talem ibi aliquem fuisse defunctum, cujus anima digna fuisset in luce quam viderat petere cœlum. Statim igitur idem sanctus antistes id quod viderat sociis referens, e vestigio legatum transmisit ad monasterium, ut agnosceret quis ea ibi nocte defunctus fuisset, sibi que ex nomine nuntiaret. Quo (776) facto, decrevit venerabilis episcopus, Pauli ipsius nomen sibi quandiu viveret intra beatorum nomina memorandum. *add. 1. 2.*

[Cap. 57.] Eodem ³⁰⁶¹ tempore supradictus ³⁰⁶²

VARIÆ LECTIONES.

³⁰³³ claudens locellum, manu sua p. c. i. f. comminuit 1. *corr. 1b.* ³⁰³³ Circa — omnibus suis *add. 1b.*
³⁰³⁴ Hugo filius Doebilis, nat. 1b. *sed ipse mutavit.* ³⁰³⁵ q. (tam *suprascr. 1b.*) sibi in t. t. q. s. in *ed.*
³⁰³⁶ *add. 4.* ³⁰³⁷ videbatur 1b. 2. ³⁰³⁸ similiter o. 1b. *ed.* ³⁰³⁹ q. cum uxore sua Marena de 1b. 2.
³⁰⁴⁰ ipsius 1b. *ed.* ³⁰⁴¹ juxta — genere *abscisa 1b.* ³⁰⁴² o. beato B. e. *ed.* ³⁰⁴³ quæ sibi, quam *ed.*
³⁰⁴⁴ in p. s. *add. 4.* ³⁰⁴⁵ A. cartulam oblationis huic monasterio f. de una e. sibi p. in t. prædictæ c.
vocabulo S. Lucia, c. p. c. se t. et c. r. ac pertinentiis ejus 1b. *ed.* ³⁰⁴⁶ p. d. l. 3. *desunt 1b. 2.* ³⁰⁴⁷ Sed
et e. s. A. 1b. 2. ³⁰⁴⁸ Murrone 4. ³⁰⁴⁹ supra r. in l. *ed.* ³⁰⁵⁰ simili modo 1b. *ed.* ³⁰⁵¹ Sed — eccle-
siarum *desunt 1. R. quoque n. q. T. ed.* ³⁰⁵² Raptus 2. ³⁰⁵³ prædictam *ed.* ³⁰⁵⁴ o. omnibus ac. p. e. *ed.*
³⁰⁵⁵ His ipsis t. 1. His — deauravit *caput constituunt in 1. ed.* ³⁰⁵⁶ ob amorem ac devotionem beati Be-
nedicti ad 1. *ed.* ³⁰⁵⁷ monasticæ professionis d. 1. ³⁰⁵⁸ in h. l. *add. 4.* ³⁰⁵⁹ a. majorem s. 1. *ed.*
³⁰⁶⁰ Hisdem 2. ³⁰⁶¹ Hoc t. 1b. *ed.* Hoc etc. *usque ad finem cap. add. 1b. Novum caput hinc incipit ed.*
³⁰⁶² præfatus 1b. *ed.*

NOTÆ.

(771) Imo postea, temporibus Richerii abbatis; v. chartam ap. Gatt., Acc., p. 128.

(772) *Suiso*, ad dextram Gariliani ripam.

(773) *Colle neri* in documento quod ex trans. edidit Gatt. Hist., p. 316. Erant *germani, filii qd. Tedaldæ et Aczolini filiorum qd. Sansonis.* — Ecclesia

PATROL. CLXXIII.

hæc dicta S. Laurentii de Salmo seu Salinello, sita erat in territorio Terami, hodie podii Morelli. Gatt.

(774) Ex Desid. Dial. l. II.

(775) *Stephani* Desid.

(776) Hoc Leo addidit.

princeps Pandulfus qui fuerat Teanensis comes construxit oratorium beati Johannis Baptistæ juxta ecclesiam præfati ³⁰⁶³ monasterii Capuani (777), supra corpus videlicet domni Landenulfi ³⁰⁶⁴ principis, quem supra (c. 10) interfectum a Capuanis retulimus; et obtulit in eodem oratorio ad ejusdem monasterii utilitatem, integram medietatem de curte quæ nominatur Anglum, cum pertinentiis ³⁰⁶⁵ ejus. Porro alteram ejusdem curtis medietatem longe post, tempore scilicet Desiderii abbatis, emit ³⁰⁶⁶ Benedictus ³⁰⁶⁷ præpositus a Pandulfo comite Prezenzani ³⁰⁶⁸, cui videlicet ³⁰⁶⁹ jure hæreditario pertinebat.

Tunc ³⁰⁷⁰ temporis (an. 1032, Oct.) abbatissa quædam Raimburga nomine de civitate Firmana obtulit in hoc monasterio monasterium suum vocabulo Sancta Maria, loco Leveriano ³⁰⁷¹ (778), et ecclesiam Sancti Johannis de Garzania, et castellum de Barbulano cum ecclesia Sanctæ Mariæ et Sancti Blassii ³⁰⁷², cum omnibus omnino rebus ac pertinentiis eorundem locorum.

Petrus quoque filius Rainerii de civitate Sorana oblationem ³⁰⁷³ fecit huic monasterio de ecclesia Sancti Silvestri in ³⁰⁷⁴ territorio Arpinensi, loco ubi dicitur Valle de Frassu, cum universis pertinentiis et rebus ipsius. Fecit ³⁰⁷⁵ præterea per hos dies prædictus ³⁰⁷⁶ abbas libellum de Sancto Gregorio de Paterno in comitatu Marsicano ³⁰⁷⁷ Rocconi ³⁰⁷⁸ ovidam, cum omnibus pertinentiis ipsius, pro solidis 60, et censu annuali piscibus octingentis. Idem fecit et de monte qui dicitur Sabucus ³⁰⁷⁹ supra Anium, pro quo recepit solidos 40, et censum pisces ducentos ³⁰⁸⁰. Id ³⁰⁸¹ ipsum fecit et filiis Guanengi de terris in Calabretto ³⁰⁸² (779) pro solidis 60, censu denariis 12. Item ibidem filiis Guilielmi pro solidis 40, censu solidis 2, et piscibus ³⁰⁸³ trecentis. Similiter et in territorio Pennensi fecit de curte quæ dicitur Bocetula pro solidis 140, et pro censu

A solidorum 6. Necon et de ecclesia Sancti Benedicti in Lambardia, in fundo Pastarini, pro censu solidorum 10.

* His diebus Romæ Benedictus VIII papa defunctus (an. 1024), Johannes frater ejus nationis Tusculanæ ex patre Gregorio illi in pontificatu succedit (780) *add.*

56. [Cap. 58.] Defuncto igitur augustæ memoriæ imperatore Heinrico anno ³⁰⁸⁴ Domini 1025 [1024, Jul. 13] (781), et Chuonrado ³⁰⁸⁵ duce qui et Cono dictus est, ejusdem Heinrici electione in regem levato, precatu Guaimarii (782) tandem solutus a condignis sibi perpetuo vinculis princeps Pandulfus ³⁰⁸⁶ revertitur, atque totius mansuetudinis et humilitatis se virum ostendens, ad hoc monasterium venit; omnemque amicitiam et fidelitatem jurejurando repromittens abbati, quasi patrem et dominum se illum habiturum de cætero pollicetur. Mox itaque pristinos illos suos fautores de Apulia unacum Boiano ³⁰⁸⁷ Grecos asciscens, Guaimario quoque ³⁰⁸⁸ cognato ³⁰⁸⁹ suo cum Normannis ³⁰⁹⁰, comitibusque Marsorum omni conamine annitentibus, Capuam per annum integrum atque dimidium obsessam et expugnatam, tandem ingreditur (783). Pandulfus autem Teanensis quem principem Capuæ factum ab imperatore prædiximus ³⁰⁹¹, receptus in fide a præfato ³⁰⁹² Boiano ³⁰⁹³, unacum omnibus suis Neapolim est perductus: sed anno sequenti [1027] et ipsa quoque Neapolis a Capuano principe capta, et ³⁰⁹⁴ Sergio magistro militum exinde pulso, rursus Teanensis Pandulfus a facie ipsius Romam aufugiens, ibidem exul defunctus est; tenuitque Neapolim Capuanus princeps per ³⁰⁹⁵ annos ferme tres (784). Dehinc Sergius, recuperata Neapoli, Rainulfum strenuum virum affinitate sibi conjunxit, et Aversæ illum comitem faciens, cum sociis Normannis obodium et infestationem ³⁰⁹⁶ principis ibidem ³⁰⁹⁷ manere constituit; tuncque ³⁰⁹⁸ primum (an. 1030) Aversa

VARLE LECTIONES.

³⁰⁶³ prædicti 1b. *ed.* ³⁰⁶⁴ Landenolfi 1b. 2. L. gloriosi p. 1b. ³⁰⁶⁵ c. omnibus omnino p. 1b. *ed.* ³⁰⁶⁶ sequentia abscisa sunt 1b. ³⁰⁶⁷ domnus B. 1b. *ed.* ³⁰⁶⁸ c. qui cognominatur a Prezenzano 2. ³⁰⁶⁹ c. pertinere i. h. videbatur *ed.* ³⁰⁷⁰ Tunc — et rebus ipsius *add.* 1b. *sed in medio cap.* 59. ³⁰⁷¹ Leverario 2. ³⁰⁷² Basili 4. ³⁰⁷³ oblationis cartulam f. 1b. 2. ³⁰⁷⁴ S. quæ constructa est in 1b. *ed.* ³⁰⁷⁵ Fecit — solidorum decem *add.* 1b. ³⁰⁷⁶ idem 1b. *ed.* ³⁰⁷⁷ *deest* 4. ³⁰⁷⁸ Racconi 3. Rocconi 4. ³⁰⁷⁹ Sabucu 1b. 2. ³⁰⁸⁰ d. *abscisum* 1b. Id. — trecentis ibi *desunt*. ³⁰⁸¹ Idem f. *ed.* ³⁰⁸² Calalielmi 4. *omisso versus integro.* ³⁰⁸³ pisces CC. *ed.* ³⁰⁸⁴ heinrico, ejusdem judicio tandem s. 1. h. m^o. xx^o. v^o. magnatum ejus judicio t. s. 1b. ³⁰⁸⁵ Cuonr. 4. ³⁰⁸⁶ Pandulfus. — rursus Teanensis *desunt* 4. ³⁰⁸⁷ B. catapano 1b. 2. u. B. c. *add.* 1b. *quæ melius post Grecos collocet* ³⁰⁸⁸ q. Salernitano principe comitibusque 1. ³⁰⁸⁹ c. ipsius c. N. Rainulfo et Arnolino et ceteris a Comino *add.* 1b. ³⁰⁹⁰ Rainulfo et Arnolino *add.* 2. ³⁰⁹¹ p. Neapolim unacum Johanne filio fugit. Sed 1. *corr.* 1b. ³⁰⁹² a catapano B. u. Johanne filio et o. s. 2. ³⁰⁹³ Bajano 3. ³⁰⁹⁴ et — pulso *desunt* 1. ³⁰⁹⁵ princ. anno uno et mensibus quinque 1. p. per a. f. Quamobrem Sergius Neapolitanus dux prædictum Rain. aff. s. conjungens Aversæ. c. f. c. s. N. ob odium principis m. c. 1. q. ³⁰⁹⁶ insecationem *ed.* ³⁰⁹⁷ *deest* 2. ³⁰⁹⁸ tuncque — habitari *add.* 1b; *hinc 1. pergit*: Intra hoc ferme (itaque 1b.) triennium defuncto prius Basilio ac postmodum Constantino Constantinopolitanis imperatoribus, Romanos (Romano generillius 1b. sumit imperium). Chuonradus etiam dux post Heinricum, ejusdem Heinrici electione regnum suscipit Romanorum. K. Interea Pandulfus a prioribus s. n. non solum non d. verum potius in dies singulos crescens, deque h. m. d.

NOTÆ.

(777) Cujus mentionem fecerat in narratione illa de Paulo monacho, quam postea expunxit.

(778) *Juxta fluvio Aso* in docum. quod e reg. dedit Gatt. Acc. p. 129.

(779) Calabritto, in territ. Conzano.

(780) Eadem in catalogo Petri.

(781) Ita Anon. Casin.

(782) *Aimé* I, 33.

(783) 1026 mense Maio eam obtinebat; v. Di Meo Ann. Neap. h. a.

(784) Quæ prius Anonymum Cas. secutus scripserat, postea mutavit et auxit; cf. Amat. I, 40, ubi de tempore nunc nihil certū legitur.

cepta est habitari. Pandulfus præterea a prioribus suis nequitia nequaquam deficiens, ac ¹⁰⁹⁹ de monasterii hujus devastatione quasi pro imperatoris odio suæ satis facere malitiæ ambiens ¹¹⁰⁰ Theobaldum (785) abbatem simulata benivolentia secum apud Capuam quasipro utriusque securitate remorari rogavit, immo ¹¹⁰¹ coegit: ita ut jam illum minime huc redire permitteret; præceptum ¹¹⁰² tamen ei de confirmatione totius abbatiæ de more priorum ¹¹⁰³ principum fecit (*an.* 1032, *Apr.* 12) (786). Erat tunc præpositus in ¹¹⁰⁴ Capuano monasterio quidam Basilius, genere Calaber, seculari ingenio vehemens, qui olim apud episcopium sancti Stephani ministerialis officium gerens, pro eo quod erat familiaris ¹¹⁰⁵ principi, adventu Heinrici imperatoris territus, ad hoc monasterium fugerat. Postmodum vero a ¹¹⁰⁶ prædicto abbate monachus factus, et in non ¹¹⁰⁷ parvo apud eum honore fuerat habitus. Sed cum princeps idem ¹¹⁰⁸ reversus, Capuam ut diximus recepisset, eundem ¹¹⁰⁹ ad se Basilium evocans, præposituram ¹¹¹⁰ ei tradi Capuani monasterii fecit. Qui nequaquam officiorum ¹¹¹¹ quæ sibi abbas præstiterat memorans, quicquid illa molestiæ poterat inferere, et principis amicitia elatus ¹¹¹², ita super chorum fratrum quasi alter abbas ad officium stabat.

57. [Cap. 59.] Itaque ¹¹¹³ Pandulfus universos monasterii homines in surm fidelitatem jurare faciens, et ¹¹¹⁴ cuncta ¹¹¹⁵ castella seu villas ejusdem ¹¹¹⁶ monasterii, præter Sanctum Germanum et Sanctum Petrum, Sanctum Angelum et Sanctum Georgium, Normannis qui sibi tunc adhærebant distribuens, Todinum quendam de monasterii famulis nequitia suæ, complicem eisdem ¹¹¹⁷ ipsia, quæ monasterio superesse videbantur præfecit; eumque apud Sanctum Germanum in ipsa abbatis mansionem manere constituit ¹¹¹⁸, insuper et roccam quæ Vandra dicitur illi contradens, ad suam fidelitatem cunctos illi tam Normannos quam ceteros quosque parere præcepit. Jam vero quam pessimus, quamque ¹¹¹⁹ impius idem Todinus ¹¹²⁰ in Dei servos extiterit, in quantam eos sanctumque hunc locum penuriam dedecusque ¹¹²¹ redegerit nos ex toto referre etiam si

A adesset facundia non valemus, Adeo scilicet ut ex his pauca perstringam, ut in ipsa sanctæ Dei genitricis assumptione etiam ad ministerium altaris vinum eis defuerit. Præterea si quem de monachis ex monasterio projicere ¹¹²² vellet, quasi dedignans illi hoc dicere, jubebat ¹¹²³ tolli de loco mensæ justitiam ipsius et poni ¹¹²⁴ in pavimento, ut ex hoc liquido ille valeret causam expulsionis agnoscere, et ex tunc non audebat amplius in monasterio remorari. Vilissimos ¹¹²⁵ etiam ¹¹²⁶ quosque de monasterii familia laicos in refectorium fratrum in quod tunc usque nemo laicorum ausus fuerat ingredi, ad panem vinumque mensis imponendum induxerat. Adeo nichil reliqui tunc monachis erat, quam cum Jeremia in lamentum prorumpere: *Servi dominati sunt nostri, nec fuit qui eriperet nos de manibus eorum* (*Thren.* v, 8). Supererat adhuc dominus Leo ille major ecclesiæ custos, qui die quadam refectorium ingressus, cum servos quos diximus ad exequendum id ministerium reperisset, zelo confectum ¹¹²⁷ religioso succensus, illos quidem foras cum magno dedecore expulit, ad confratres vero conversus: *Quosque tandem, ait, sub tanto nostri ordinis opprobrio, sub tam iniquo et impio servorum nostrorum domino remoramur? Sequimini me. et omnes simul* ¹¹²⁸ *hinc exsentes, ad imperatorem ultra montes pergamus, eique nostræ calamitatis lamentabilem historiam lamentabiliter* ¹¹²⁹ *referamus.* Mox itaque ad hanc exhortationem animos ¹¹³⁰ arrigentes, universi pariter illum ¹¹³¹ sequi ¹¹³² cœperunt. Quod Todinus ¹¹³³ isdem per nuntium audiens, festinanter nimis ascendit, et longiuscule ¹¹³⁴ jam illos a monasterii porta reperiens, protinus equo desiliit, et ad eorum ¹¹³⁵ vestigia procidit ¹¹³⁶: orans, et multis ¹¹³⁷ satisfactionibus expostulans, ut dignarentur reverti; ad eorum libitum se de cetero cuncta pollicens correcturum. At ¹¹³⁸ illi tantam ejus ¹¹³⁹ humilitatem ¹¹⁴⁰ ac pollicitationem conspicientes, et ¹¹⁴¹ vera illum spondere credentes, uterant benigno ac compati pectore, sine mora reversi sunt. Parum ¹¹⁴² tamen levaminis ac consolationis hoc facto adepti sunt. Unde ¹¹⁴³ accidit disponente Deo, ut non post longum

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁹⁹ d. deque h. m. d. ed. ¹¹⁰⁰ satagens 1. ¹¹⁰¹ i. magis c. 1. ¹¹⁰² præceptum — fecit add. 1b. ¹¹⁰³ deest 1b. 2. ¹¹⁰⁴ in eodem C. 1. ¹¹⁰⁵ familiarissimus 1. ed. ¹¹⁰⁶ add. 1b. ¹¹⁰⁷ in maximo aliquandiu a. 1. ed. ¹¹⁰⁸ add. 4. ¹¹⁰⁹ r. ad se præfatum B. 1. ¹¹¹⁰ præpositum in Capuano monasterio fecit 1. ¹¹¹¹ beneficiorum 1. ed. ¹¹¹² fidens, elata mente ita 1. ¹¹¹³ Cum interim Pandulfus 1. P. i. u. ed. ¹¹¹⁴ faciens, cæteris ejusdem monasterii castellis seu villis in Normannorum qui s. t. a. aliorumque satellitum jus delegatis, Todinum 1. ¹¹¹⁵ universa ed. ¹¹¹⁶ add. 4. ¹¹¹⁷ c. super totius mon. bona quæ s. 1. ¹¹¹⁸ constituens, atque roccam superius nominatam quæ Vandra dicitur illi c. 1. ¹¹¹⁹ quam iniquus, quam impius i. 1. ¹¹²⁰ placere per hoc principi satagens add. 1, 2. ¹¹²¹ dedecus ed. p. famen, ac sitim dedecusque 1. ¹¹²² v. p. 1. ¹¹²³ tollebat tantum de 1. ed. ¹¹²⁴ ponebat 1. ed. ¹¹²⁵ Præterea cætera autem v. 1. ed. ¹¹²⁶ deest 1. ¹¹²⁷ add. 4. ¹¹²⁸ unanimiter 1. ed. ¹¹²⁹ add. 4. ¹¹³⁰ e. omnes pariter a. a. simul omnes i. 1. ed. ¹¹³¹ extra monasterium add. 1. ¹¹³² ita 1b. consecuti sunt 1. ¹¹³³ Q. p. n. a. Theodinus (Todinus 3.), fest. 1. ed. ¹¹³⁴ i. i. l. 1. ed. ¹¹³⁵ illorum 1. ed. ¹¹³⁶ corruit 1. ed. ¹¹³⁷ m. magnisque s. 1. ed. ¹¹³⁸ Et ed. ¹¹³⁹ viri 1. corr. 1b. ¹¹⁴⁰ satis factionem 1. ed. ¹¹⁴¹ et v. i. s. c. add. 4. ¹¹⁴² Parum — sunt exciderunt 4. ¹¹⁴³ Sed (Et 1b.) quoniam prædictus Todinus in sua nequitia perduravit (ea desunt 3.) non p. l. t. s. R. scilicet (deest 1b.) t. vindice Deo a. q. n. captus, etc. positus est. 1b. ed. desunt 1.

NOTÆ.

tempus sub Richerio scilicet abbate a quibusdam nostris idem Todinus captus et tonsoratus, necnon sacco indutus, et ad Cernendam farinam more famulorum in pistrino positus sit (787).

58. [Cap. 60.] Abbas interea noster ²¹⁴⁴ in Capuano monasterio, quasi abbas quidem manebat; re autem vera quasi captivus aliquis ²¹⁴⁵ extra urbem absque custodia progredi nusquam audebat. Quod cum per annos ferme 4 ²¹⁴⁶ sustinisset, clam mandavit Sergio ²¹⁴⁷ duci Neapolitano, ut constituto die ²¹⁴⁸ cum militibus ad locum designatum veniret, seque reciperet; quod et factum est. Nanque ²¹⁴⁹ condicto die egressus Capuam quasi spatiandi gratia, perrexit usque ad ecclesiam Sancti Marci quæ est ad radicem montis sanctæ Agathæ; atque inde paulatim se, ac pedetemptim militibus præfatis conjungens, Neapolim abiit, indeque post dies aliquot in Marchiam est profectus: ubi in prædicto monasterio Sancti Liberatoris in quo prius præpositus fuerat, per quinque circiter annos usque ad obitum est honestissime conversatus.

59. [Cap. 61.] Post ²¹⁵⁰ dies aliquot jubet nequissimus princeps cuidam fidei suo nomine Adalgisio, ut quantocius ad hoc monasterium veniat, eique planetam et calicem imperatoris, et nonnulla alia ecclesiæ ²¹⁵¹ præcipua ornamenta, Aquini et Sexti comitibus impignoranda ²¹⁵² perniciousiter deferat. Cumque ille veniens, rem propter quam transmissus fuerat indicasset, aliquanti ²¹⁵³ quidem fratrum nequaquam ea ²¹⁵⁴ mittenda, aliquanti vero nequaquam retinenda, ne iram ²¹⁵⁵ principis experirentur censebant. Sed cum nuncius ²¹⁵⁶ prorsus instaret, Adam supradictus ²¹⁵⁷ qui tunc ecclesiæ curam gerebat: «Ego, inquit, hæc quæ vir ²¹⁵⁸ bone requiris, neque tibi neque alicui alii ²¹⁵⁹ daturus aliquando sum, sed ea ²¹⁶⁰ super ipsum cujus ²¹⁶¹ sunt beati Benedicti altarium ponam; inde illa qui præsumpserit ²¹⁶² auferat.» Quod cum fecisset, mox ille audacter ²¹⁶³ accedens ²¹⁶⁴, cum jam jamque ad altare manus nefandas ²¹⁶⁵ extenderet, in ²¹⁶⁶ parte stantibus monachis atque mœrentibus: mirabile dictu! protinus in faciem corruit, et vehementissima subito paralisi ²¹⁶⁷ correptus, universis astantibus mirum ac potius miserum de se spe-

ctaculum præbuit. Et de infirmitate quidem ipsa altera die utcumque ²¹⁶⁸ convaluit, atque sine effectu reversus tunc ²¹⁶⁹ ad principem est; distorto tamen ore atque oculo usque ad obitum remanens, ²¹⁷⁰ cunctis se interrogantibus qualiter hoc illi contigerit, non sine admiratione audientium maxima referebat. Princeps vero hoc facto, aliquantulum quidem reveritus est; sed non in longum tempus in mala mente potuit voluntas bona durare. Post non multum etenim tempus, iterum præfatum Basilium ²¹⁷⁰ misit, omnemque hujus loci thesaurum per illum ad ²¹⁷¹ se sportari præcepit. De ²¹⁷² Capuano quoque ²¹⁷³ monasterio abstulit tres coronas de argento, et codicem unum gemmis ornatum, et planetam diocetrinam ²¹⁷⁴ (788), optimam, et tres pannos de altari, unum cum albis (789), alium cum cruce ex ²¹⁷⁵ friso (790) et albis, alterum vero cum aquilis; atque in arce quam in monte sanctæ Agathæ qui Capus imminet paulo ante construxerat, omnia ²¹⁷⁶ simul condens reposuit [cf. Desid. Dial. l. 9.]. In qua etiam arce, innumera diversarum aliarum ecclesiarum, necnon viduarum, pupillarumque spoliatum dolo, tum violentia rapta ²¹⁷⁷ coacerbaverat ²¹⁷⁸.

* Sed qualiter a justo iudice Deo pro jam dicto calice post mortem idem princeps dampnatus sit referam. Quodam (791) itaque tempore Sergius magister militum qui Neapolitanæ præerat urbi, venatum in ipso sancto paschali sabbato pergens, silvam suis cum pueris ut apros (792) caperet est ingressus, tensisque retibus, ad insequendos eos sese cum canibus huc illucque unanimiter omnes per silvam diffundunt; sed antequam aper a relis laqueo fugiens in volveret, occupatus a venatoribus confossus captusque est. Cum autem hora jam tardior esset, et sol ad occasum vergens atram umbram jam pene induceret terris, prædictus magister militum, ne noctis tenebris occuparetur, sumpta quam ceperat venatione, omni cum clientela domum quantocius repedare cœpit, uni tantummodo puero Pythagoræ nomine, ut retia colligeret, et se perniciousiter sequeretur imperavit. Igitur cum puer qui relictus fuerat; collectis retibus recto calle suum dominum sequeretur, subito duo monachi reverendi admodum vultus ei se in itinere contulerunt. Cumque timore exterritus quinam essent inquireret, illi: «Ne timeas, inquit, tantummodo sequere

VARIE L CTIONES.

²¹⁴⁴ add. 4. ²¹⁴⁵ quidam 1. ²¹⁴⁶ tres 3. valde (corr. omnino) invitus add. 1, sed postea expunxit. ²¹⁴⁷ N. corr. Sergio 1. ²¹⁴⁸ c. atque condicto d. f. ed. ²¹⁴⁹ ita 1, et ed. ²¹⁵⁰ Præterea princeps p. d. a. c. fidelissimo s. n. A. jubet, ut l. ed. ²¹⁵¹ a. quæ non recolo e. 1. 2. ²¹⁵² in pignore ponenda 1. ed. ²¹⁵³ a. q. f. n. e. m. desunt 2. ²¹⁵⁴ deest 1. ²¹⁵⁵ ne pejora irato principe e. 1. ed. ²¹⁵⁶ ille 1. ed. ²¹⁵⁷ deest 1. 2. ²¹⁵⁸ v. b. add. 4. ²¹⁵⁹ hominum 1. ed. ²¹⁶⁰ deest 1. ²¹⁶¹ c. s. add. 4. ²¹⁶² q. voluerit aut p. 1. ed. ²¹⁶³ i. ut erat ad quælibet audenda promptissimus, a. 1. i. præsumptor a. ed. ²¹⁶⁴ accessit et c. 1. ed. ²¹⁶⁵ add. 4. ²¹⁶⁶ in p. s. m. a. m. desunt 1. 2. ²¹⁶⁷ epilempsia pariterque p. 1. 2. ²¹⁶⁸ deest 1. aliquo modo ed. ²¹⁶⁹ permanens 1. ed. ²¹⁷⁰ B. Capuani monasterii præpositum m. 1. B. præp. m. ed. ²¹⁷¹ i. auferens asportavit 1. ²¹⁷² De — aquilis add. 1b. ²¹⁷³ vero 1. ed. ²¹⁷⁴ cetrinam 2b. 2. ²¹⁷⁵ et ed. ²¹⁷⁶ o. s. add. 1b. ²¹⁷⁷ erepta 1. ²¹⁷⁸ Hic 1b. inserit: Tunc temporis — et rebus ipsius, quæ jam in cap. 51. leguntur.

NOTÆ.

(787) Cf. Amat. II. 13.
(788) Coloris citrini intensioris.
(789) I. e. margaritis.
(790) Opere Phrygio, acu picto.

(791) Quodam — curavit ad verbum desumpta sunt e Desid. Dial. I, 13. Extrema paulum mutavit.
(792) Aprum Desid.

nōs ». Cum itaque aliquantulum simul per eandem silvam graderentur venerunt ad quendam lacum cœnosum valde atque horribilem aspectu ibique Pandulfum Capuanum principem cujus superius memoriam feci, qui non longo ante tempore defunctus fuerat (1047), ferreis nexum vinculis, atque in illius cœnolaci ad gulam usque demersum ei miserabiliter ostendunt. Interea duo nigerrimi spiritus retortas ex agrestibus vitibus facientes per gulam eum ligaverunt, ac in ipsam lacus profunditatem miserunt, iterumque sursum extraxerunt. Cumque hæc sæpius facerent, prædictus puer Pythagoras tremula licet voce, eum alloquitur, ut sibi qua de causa talia pateretur ediceret. Ille vero flens et ejulans ad verba interrogantis pueri mox tale responsum protulit, dicens: « Quamvis, o puer, ex innumeris meis sceleribus mihi plurima et infinita pœna præparata sit, tamen ob nullam aliam causam hanc quam cernis patior pœnam nisi propter aureum calicem, quem de monasterio beati Benedicti sacrilega ductus cupiditate abstraxi, eique etiam moriens reddere neglexi. Sed obnixè deprecor ac per Jesum Christum dominum salvatorem omnium, cujus ego miser præcepta contempnens in haec sum voraginem mortis demersum, te obtestor ut Capuam ad uxorem meam vel ipse pergas vel nuntium dirigas, qui ei et tormenta quæ patior, et ut calicem monasterio Sancti Benedicti reddat insinuet. » Et ille: « Quid prodest, inquit, si ejun tiavero? non enim quod te vidissem, vel quod talia patiaris, mihi creditura est. » Cui ille respondit: « Hoc sibi signum ex mei parte denuntia, quod Pandulfus Gualæ filius calicem ipsum pro pignore habeat, et ut datis solidis quos ei debuimus reddere, illum recipiat, atque sancti Benedicti monasterio omni postposita mora instituat, sibi celeriter rogo insinuare ne differas. » Quibus dictis visio illa ab oculis ejus ablata est. Puer vero statim ut domum regressus est infirmitate detentus, intra paucos dies defunctus est. Ea vero quæ viderat, quæve sibi dicta fuerant, omnibus ad se venientibus patefecit. Pandulfus etiam ipse qui causa pignoris calicem apud se habebat, hoc ipso tempore nescio qua de causa Neapolim pergens, hæc omnia ex ore ipsius Pythagoræ se audivisse mihi (793) retulit, per quem quoque idem Pythagoras uxori illius omnia quæ de viro ejus viderat, vel quæ ipse ei mandaverat, Capuæ nuntiavit. Illa autem sibi potius quam marito consulens, pretium quod vir ejus accommodaverat reddere nolens, nec calicem recipere, nec monasterio reddere curavit. Hæc iccirco huic operi inseri curavimus, ut videlicet quicumque hæc audierit pertimescat, et a ra-

pinis hujus cœnobii mentem manusque compescat, ne et ante mortem sese pœnitere non liceat, et post mortem parentibus propinquisve ea pro quibus ipse a supplicii liberetur operari non libeat: sicque fiat ut pro eis supplicia æterna possideat, quæ Dei timore postposito, in vita positus nullatenus perpetrare formidat, et jam veniam non mereatur in vita illa, quam bonis sanctisque operibus neglexit promereri in ista. *add. 2.*

His diebus; anno scilicet Domini millesimo tricesimo primo (*Jan. 22*) beatus Dominicus mirabilem patratorum magnorum ²¹⁷⁹, et [multorum cœnobiorum] fundator, apud Soram Campaniæ civitatem jam ferme octogenarius migravit ad Dominum (794) et sepultus est in monasterio Soræ vicino, quod nunc ejusdem vocabulo nuncupatur²¹⁸⁰.

* Tricesimo, luna cum esset plenissima, id est quinta decima omnino obscurata est (795) ¹. Anno vero sequenti beatus, etc. *add. 1b.*

** Quadriennio autem post (796), in ipsa die festivitatis sancti Petri apostoli (*an. 1033. Jun. 29*) solis pars maxima offuscata est (*corr. ap. sol obscuratus est ab hora quinta usque in horam nonam*). *add. 1.*

60. [Cap. 62.] (Desto. *Dial. II. 13.*) Tunc ²¹⁸⁰ temporis constructa est a fratribus hujus monasterii intra Cajetanam civitatem ecclesia in honore sanctæ Scolasticæ ²¹⁸¹, juxta ²¹⁸² veterem ²¹⁸³ quæ inibi fuerat nominis ejusdem ecclesiam, quæ ²¹⁸⁴ videlicet largitione Stephani ²¹⁸⁵ ipsius civitatis episcopi hospitalionis ²¹⁸⁶ gratia illis fuerat olim concessa (797). Ubi quæ quantulumque miraculum per merita beati Benedicti Deus effecerit; non ²¹⁸⁷ dignum duximus reticendum. Cum enim ²¹⁸⁸ die quadam quidam ex operariis de monte proximo qui mari imminet, petras quibus ecclesiæ ipsius parietes fabricarentur, excinderet subito ferrum illud quo operabatur de manubrio xiens, præcedens in maris voraginem decidit. Quo fratres per eundem qui contigerat agnito, alium ²¹⁸⁹ pro illo malleum quo instantè ceptum opus perficeretur, fieri mox discernunt. Cum repente unus eorum fide ferventior: « Nequaquam, ita ²¹⁹⁰ inquit, sed simul ²¹⁹¹ omnes fiducia liter ad locum quo ferrum decidit accedamus; manubrium in aquam mittamus, miraculumque quod in Gothi falcastro pater Benedictus exhibuit

VARIÆ LECTIONES.

²¹⁷⁹ innumerum et c. f. m. 1b. *ed.* ²¹⁸⁰ Sequenti tempore, ultimo videlicet hujus abbatis anno, restaurata est (*corr. constructa est noviter*) a. f. 1. ²¹⁸¹ virginis Christi S. 1. *ed.* ²¹⁸² juxta — ecclesiam *add.* 1b. ²¹⁸³ *deest* 4. ²¹⁸⁴ qui (*corr. quæ*) vid. locus (*del. 1b.*) larg. (b. m. d. St. *in loco raso*) ejusd. civ. (epi scopi *add. 1b.* illis f. (olim *add. 1b.*) concessus (*corr.* concessa cum universis, pertinentiis ejus) ut etc. 1. ²¹⁸⁵ bonæ memoriæ domni S. ejusdem c. 1b. *ed.* ²¹⁸⁶ e. ideo illis f. o. c. ut si quando gratia emendi aliquid inibi eos proficisci contingeret, proprium ubi hospitarentur locum haberent. Ubi 1. *ed.* ²¹⁸⁷ ad ejus gloriam enarrare decrevimus 1. *ed.* ²¹⁸⁸ C. igitur quidam 1. ²¹⁸⁹ aliud 1. *ed.* ²¹⁹⁰ n. ait sed 1. 2. n. inq. s. 4. ²¹⁹¹ o. s. 1. 2.

NOTÆ.

(793) Sc. Desiderio.
(794) Martyrol. Rom. 22 Januar. *Soræ sancti Dominici abbatis, miraculis clari.* Vitam scripsit Albericus diac. Casinensis, quæ exstat in cod. nostræ bibliothecæ n. 101. Anc. v. infra III, 35.
(795) Ex Anon. Casinensi. Accidit Feb. 20.
(796) Sc. post defectum lunæ. Ex eodem.
(797) Quam postea Bernardus ep. qui sem invase-

rat, Casinensibus restituere est coactus a. D. 1009; v. documenta ap. Gatt. Acc., p. 112. Cæterum Desiderio monachi ecclesiam construxisse dicuntur *qua tenus dum ad aliquas res emendas ibidem pergerent, receptaculum habere possent.* Nostrum auctores suos nunquam presso pede secutum esse, jam supra animadvertimus.

in nostro ¹¹⁹² etiam malleo pereundem patrem mox A fieri indubie præstolemur. » Inspiratione ¹¹⁹³ divina placet consilium omnibus, et confestim ¹¹⁹⁴ descendentes ad mare, naviculam subeunt ¹¹⁹⁵ sinumque girantes, ad locum quo ferrum deciderat veniunt. In quo videlicet ¹¹⁹⁶ quamvis nimiam profunditatem aquarum inesse conspicerent; nichil tamen impossibile Deo esse credentes, et de meritis sanctissimi ¹¹⁹⁷ patris nostri ejusque beatissime sororis nichilominus præsumentes, manubrium in mare fideliter mittunt, moxque divino imperio ¹¹⁹⁸ ferrum idem ad manubrium suum reversum, non sine maxima multorum ¹¹⁹⁹ admiratione recipiunt*.

* Per idem tempus defuncto Romæ supranominato Johanne (an. 1033), Benedictus nepos illius, natione Tusculanus ex patre Alberico patricio (798), in aposolicam sedem pontifex ordinatur. *add.* 2.

61. [Cap. 63.] Præfatus autem abbas senex jam et plenus dierum apud supradictum ¹²⁰⁰ sancti Liberatoris monasterium defunctus ¹²⁰¹ est, 3 Nonas Junii (799), ubidemque honorabili sepultura locatus, Quo defuncto, monachi quidem nullam electionem absque principis nutu ¹²⁰² facere præsumebant, Princeps vero jam dudum prædicto Basilio dare abbatiam decreverat, non ¹²⁰³ tamen absque fratrum consensu, licet iniquus et impius agere id volebat. Erat etiam alter in hoc monasterio quidam frater, Antonius nomine, genere Capuanus, litteris utcumque ¹²⁰⁴ imbutus. Hunc itaque princeps Capuam evocat ¹²⁰⁵. Nam et ipsi quoque eandem olim repromiserat abbatiam. Cumque per dies plurimos spe hujusmodi utrumque suspenderet, et jam fere annus evolveretur, tandem aliquando Antonium præficere dissuasus, quoniam ¹²⁰⁶ jurare sibi nullatenus adquiscebat, Basilium eligere complacet. Mandatigitur ille summus archimandrita, ut aliquot de hujus loci prioribus ad eum Capuam pergant quatinus eorum ¹²⁰⁷ consilio abbatem ¹²⁰⁸ illis constituat. Itum est, et in palatio ejus prædictus abbas electus, indeque ad monasterium ejusdem civitatis est cum laude qualicumque ¹²⁰⁹ transmissus, præbito prius suis

manibus satis ¹²¹⁰ turpiter principi sacramento, ut ultra viginti solidos per annum derebus monasterii omnibus ei traditis nil retineret.

BASILIIUS abbas tricesimus tertius sedit annis duobus.

62. [Cap. 64.] Hic indigne quidem ac seculariter ut ¹²¹¹ prædictum est ordinatus, sed ¹²¹² longe indignius ac turpius quandiu præfuit conversatus. Non enim quasi tanti monasterii abbas, verum ¹²¹³ quasi quidam procurator causarum principis existebat; ita ut ab ordinatione sua usque ad quinque circiter menses ¹²¹⁴, Capuæ remoratus, in servitio potius principis quam in cura studuerit monachorum. Jam ¹²¹⁵ vero quotiens illum huc venire contingeret ¹²¹⁶, quoniam Todinus abbatis deorsum curiam ut ¹²¹⁷ supra diximus [c. 57] obtinebat, nequaquam sibi illic commorari ¹²¹⁸ dabatur, sed ac ¹²¹⁹ si quidam alter ultraneus huc ascendens, et hic etiam in nulla a fratribus reverentia, in nulla abbatibus ¹²²⁰ solita honorificentia habebatur, nisi quantum ipse ab invitis atque nolentibus extorquebat*. Sub ¹²²¹ hoc abbate Alferius et Stephanus presbyteri (800) de oppido Minianensi (801) obtulerunt (an. 1034, *Aug.* huic monasterio unam ecclesiam juris sui vocabulo Sanctus Bartholomeus, prope ipsum ¹²²² oppidum, cum una domo sua, et cum omnibus ejusdem ecclesie pertinentiis ¹²²³. Hic fecit libellum de castello quod dicitur Petra fracida ¹²²⁴ quibusdam Termulensibus pro quo recepit solidos mille ducentos: C pro censu vero ejusdem ¹²²⁵ solidos 40.

* *pergit 1*: Eodem itaque quo ordinatus est anno sexto videlicet Kæl. Feb. (1037) mons Vesuvius eructavit incendium, adeo maximum et insolitum, ut usque ad mare discurreret (802). *Hinc 1b. addit*: Quo tempore Guaimarius major Salernitanus princeps defunctus. Guaimario filio principatus successionem reliquit (803).

63. [Cap. 65.] Cum (804) autem jam Deus omnipotens tantis iniquitatibus tantisque hujus sancti loci direptionibus decerneret finem ¹²²⁶ imponere, et orationes ac gemitus servorum Dei, orphanorum que ac viduarum et pauperum lacrimæ ¹²²⁷ a ma-

VARIAE LECTIONES.

¹¹⁹² in m. e. p. 1. ed. ¹¹⁹³ p. Quid pluribus? I. 1. ed. ¹¹⁹⁴ *add.* 4. ¹¹⁹⁵ n. omnes ascendunt 1. ed. ¹¹⁹⁶ loco 1. ed. ¹¹⁹⁷ beati p. Benedicti 1. ed. e. b. s. *desunt.* 1. 2. ¹¹⁹⁸ i. de ipso profundo aquarum f. 1. ¹¹⁹⁹ *deest* 1. ¹²⁰⁰ jam dictum 1. ed. ¹²⁰¹ m. III. N. I. d. est 1. ed. ¹²⁰² n. et imperio f. 1. ¹²⁰³ non — volebat *desunt* 1. ¹²⁰⁴ apprime 1. ¹²⁰⁵ ire jubet 1. ed. ¹²⁰⁶ q. i. s. n. a. *add.* 1b. ¹²⁰⁷ e. c. *deest* 1. ¹²⁰⁸ 1. a. 1. ¹²⁰⁹ *deest* 1. 2. ¹²¹⁰ s. t. *desunt* 1. ¹²¹¹ ut p. s. *add.* 4. ¹²¹² ord. digne vero ac turpiter huc decuit ester expulsus. Non e. 1. ¹²¹³ sed 1. ed. ¹²¹⁴ c. continuos m. 1. ed. ¹²¹⁵ Nam ed. ¹²¹⁶ v. aliqua necessitas cogeret 1. ed. ¹²¹⁷ u. s. d. *desunt* 1. ¹²¹⁸ remorari 1. ed. ¹²¹⁹ quasi a q. e. ed. ¹²²⁰ s. a. 1. *bed.* ¹²²¹ Sub — 40. *add.* 1b. ¹²²² prædictum 1b. ed. ¹²²³ rebus et p. 1b. ed. ¹²²⁴ f. cum pertinentiis ejus q. 1b. ed. ¹²²⁵ *add.* 4. ¹²²⁶ modum 1. ed. ¹²²⁷ singultus ac l. 1. ed.

NOTÆ.

(798) Ita etiam in catal. Petri.

(799) A. D. 1036, siquidem Pennæ donatio facta est Theobaldo abbate a. D. 1036. (nobis 1035) ind. III, m. Julio l. 1, p. 135. Basilium autem jam prius abbatis nomen sumpsit, v. infra not. 50.

(800) Pater et filius, Reg. 297, a. 19, *principatus d.* Pandulfi et 16a. *princ. d.* Pandulfi filii ejus gloriæ. *princ. mense Aug. ind.* 2. i. e. a. 1034. Basilii abba-

tis ibi mentio fit. *Actum S. German.*

(801) *Mignano*, inter Vulturum et Garilianum fluvios.

(802) Ex Anon. Casin. a. 1037.

(803) Guaimarius III ultra a. 1031 non vixisse constat; v. Di Meo Ann. Neap. h. a.

(804) Magna capitis pars ex Desiderii Dial. I. desumpta est. Cf. Ann. Althenses a 1038.

xilla in caelum intra ipsum exauditionis sacrarium essent admissæ ²²⁸, anno divinæ incarnationis 1038 [1036] Chuonradus ²²⁹ imperator cum valido nimis exercitu transitis Alpibus Italiam introivit, venitque Mediolanum: namque ²³⁰ ejusdem civitatis archiepiscopo vehementer erat infensus ²³¹. Ibi de nostri monasterii prioribus aliquot qui ad eum ultra montes proclamationis gratia jam dudum perrexerant illum adeuntes, universa quæ per tot annos a Pandulfo mala pertulerant, flebilibus ei querimoniis denuo retulerunt: orantes ac supplicantes, ut tandem dignaretur ad ²³² has partes venire, ac ²³³ beati Benedicti cœnobium quod eatenus sui antecessores sub tutela ²³⁴ sua reverenter nimis habuerant, de tanti tyranni manibus potenter ²³⁵ eruere. Quorum imperator postulationibus ²³⁶ ut erat valde pissimus inclinatus, Romam concitus venit (an. 1037), ubi etiam innumerabilium aliorum tam videlicet ecclesiasticorum quam reliqui ordinis virorum innumeras super Pandulfo querelas accepit. Habito itaque cum magnatibus suis consilio, Deumque timentium virorum adhartotione commonitus, strenuos aliquot a latere suo principi ²³⁷ Capuam destinat viros, mandans ²³⁸, ut nisi indignationem suam vellet protinus experiri, ante omnia monasterio Casinensi universa quæ sibi ²³⁹ abstulit confestim, ²⁴⁰ restituat, captivos cujuscumque ordinis seu generis viros statim dimittat, bonaque unicuique sua sine diminutione aliqua celeriter reddat. Legati igitur imperatoris Capuam adeunt, Pandulfum ²⁴¹ conveniunt, multisque cum eo frustra sermonibus habitis, ad dominum suum sine effectu aliquo revertuntur. In-

A festinanter rocoam (805) prosperans, fugit ²⁴⁶. Quod cum fratribus sursum fuisset relatum, in medium se propiciens unus ex prioribus Azzo nomine: « Tempus, inquit, fratres, tacendi pertransiit, et loquendi tempus advenit. Ecce illuxit dies redemptionis nostræ. Descendamus igitur, et regiis ministris quæque sunt necessaria coaptemus. » Quo facto, honorifice satis quantum ad illos, imperator receptus et hospitatus, altera die cum uxore pariter ac ²⁴⁷ nuru sua ad ²⁴⁸ monasterium beato Benedicto et ²⁴⁹ fratribus se commendaturus ascendit. Quem cum fratres multa ²⁵⁰ honorificentia gratulantissime recepissent ²⁵¹, post orationem illos allocuturus capitulum est ingressus. Quo residente, omnes simul monachi consurgentes, ante ejus se faciem prostraverunt, et erecti ²⁵²: « Ita vos, inquit, omnes pariter expectavimus, ita faciem vestram contempleri desideravimus, ita denique ²⁵³ vestrum præstolati adventum sumus, ac si justorum animarum in interno Redemptoris adventum expectasse ²⁵⁴ noscuntur. » Ad hæc lacrimis imperatore suffuso, omnes iterum in faciem corruunt, ac demum surgentes, quæ et quanta a Pandulfi reversione per duodecim circiter annos mala perpassi fuerint ²⁵⁵, ordine referunt, utque tantis calamitatibus finem dignetur imponere, per Deum et per beatum Benedictum obstantes exposcunt. Tunc imperator ob ²⁵⁶ eam solummodo causam se ad partes istas transisse jurejurando affirmans, sequæ locum hunc ex toto corde suo honoraturum ac protecturum quamdiu viveret, devotissime pollicens: jubet demum ut duodecim ex eis ad se Capuam pergant, ubi licentius ²⁵⁷ quicquid super hoc negotio agendum sit, illorum consilio peragat. Posuit deinde super altarium beati Benedicti coopertorium purpureum, aureo friso ad mensuram unæ unius in circuitu adornatum. Postremo autem suppliciter valde fratrum se orationi commendans, ita Benedictione petita Capuam est profectus. Interea Pandulfo Capuæ augustum præstolari nequaquam ²⁵⁸ præsumens, una cum abbate suo magis ²⁵⁹ quam nostro in præfatam

VARLÆ LECTIONES.

²²⁸ admissæ, juxta quod Sapientia continet: Cor regis in manu Dei, et quocumque voluerit convertet illud, Chuonr. f. a. d. i. 1038, *adscriptis* lb. ²²⁹ Cuonr. 4. ²³⁰ namque — infensus *desunt* 1. ²³¹ invisus. 2. ²³² ad h. p. *add.* 4. ²³³ tamque famosum et beati B. meritis celebre ubique cœnobium, q. 1. ²³⁴ s. s. t. 1. *ed.* ²³⁵ m. dignaretur eripere 1. *ed.* p. erueret *Petri Diac. in. vita S. Guinizzonis, ubi hæc exscripsit.* ²³⁶ querimoniis ac precibus 1. *ed.* ²³⁷ principes 4. ²³⁸ *deest* 1. ²³⁹ *add.* 4. ²⁴⁰ bona *ed.* bona conf. r. 1. ²⁴¹ a. atque eum Pandulfo multis f. s. h. ad. imperatorem sine 1. *ed.* ²⁴² I. a. c. 1. *ed.* ²⁴³ *ita* lb. contempni 1. ²⁴⁴ introissent, in ipsa quidem curia Todinum præfatum offendunt; verum illud minime ab eis agnoscitur. ex improvise visis illis valde perterritus, clanculo 1. ²⁴⁵ homines e. 1. *ed.* ²⁴⁶ illorum manus evasit 1. p. a. fugit *ed.* ²⁴⁷ et 1. *ed.* ²⁴⁸ B. ejusque congregationi se 1. ²⁴⁹ ad m. post ascendit collocat 1. *ed.* ²⁵⁰ omni qua poterat 1. ²⁵¹ *deest* 1. ²⁵² præstolasse 1. *ed.* ²⁵³ fuerunt *ed.* ²⁵⁴ i. jure jur. aff. se ob e, s. c. ad has p. venisse, ut beati B. cœnobium de servitute nequissimi principis eruens, pristinae illud restitueret libertati; ac devotissime se illorum orationi commendans, posuit super alt. b. b. c. p. valde pretiosum, aureo friso ad m. palmi in c. pulcherrime adornatum. Jussit deinde ut d. ex eis ad se C. p. ubi q. s. h. n. a. sit, illorum c. p. sicque petita b. C. e. p. 1. imp. i. i. a. se ob e. s. c. ad has p. transisse, sequæ, etc. ut *supra usque* ad peragat; sicque petita bened. C. e. p. ut beati B. cœn. d. s. n. p. liberaret, ac devotissima se, etc. ut 1. usque ad adornatum. Interea P. *ed.* ²⁵⁵ *deest* 1. *ed.* ²⁵⁶ minime ausus, u. c. prædicto a. 1. *ed.* ²⁵⁷ m. q. n. *deest.* 1. 2.

NOTE,

(805) Vantræ, v. supra c. 57.

²²⁶⁰ roccam sanctæ Agathe ²²⁶¹, arrepta ²²⁶² fuga se contulit. Imperator vero Capuam in ipsis vigiliis sancti pentecostes (*Mai.* 14) ingressus ²²⁶³, altera die apud ²²⁶⁴ veterem tentoria posuit. Assunt evestigio monachi rogantes promissa compleri et abbatem sibi ante omnia postulantes. Ad quos imperator ex ²²⁶⁵ consilio.: « Non est meum hoc, inquit; vos eligit unum ex vestris. » Respondentibus non se habere, idoneum, neque esse congruum in tantis perturbationibus in tanta domo aliquem sine magno vigore et potentia ordinari; et iccirco de suis magnum aliquem illis oportere ²²⁶⁶ præficere, imperator in priori sententia manens ²²⁶⁷: « Nequaquam, ait, sed de congregatione vestra sicut beati ²²⁶⁸ Benedicti regula præcipit idoneum vobis abbatem eligit ²²⁶⁹. » Illi vero nichilominus in petitione pristina perdurantes ²²⁷⁰, augustæ etiam suffragiis et ²²⁷¹ consiliis fulti, Richerium tandem qui tunc Leonensem abbatiam ²²⁷² regebat (806) in abbatem sibi dari expostulant. Super quo imperator valde mestificatur; erat enim sibi nimium et ²²⁷³ carus et utilissimus, quamvis primo negare satis institerit. victus demum monachorum ²²⁷⁴ vel ratione vel precibus, annuit ²²⁷⁵; eumque advocatum licet plurimum renitentem ²²⁷⁶, in abbatem ordinandum ²²⁷⁷ fratribus tradidit ²²⁷⁸. Pandulfus interea ²²⁷⁹ mandat ²²⁸⁰ imperatori ²²⁸¹, trecentas ²²⁸² auri libras pollicens, se daturum, si ejus veniam cum gratia mereretur; cujus quidem auri medietatem ad præsens dare, pro medietate vero altera filiam et nepotem obsides transmittere spondet. Annuit imperator. Ille pecuniam ²²⁸³ delegat et obsides. Quo facto, Pandulfum facti protinus penitet, et estimans se civitatem augusta ²²⁸⁴ recedente facile posse recipere reliquum auri mittere denegat. Imperator itaque, tam ²²⁸⁵ cum suis quam cum nostratibus consilio habito, Guaimario ²²⁸⁶ Salernitano principi, Capuani tradidit

A principatus honorem. Rainulfum ²²⁸⁶ (807) quoque ipsius Guaimarii suggestione, de comitatu Aversano investivit (808). Adenulfum etiam Capuanum archiepiscopum quem pessimus Pandulfus carceri mancipaverat, sedi suæ restituit. Quibus ²²⁸⁷ et abbatem nostrum, et universam nostri monasterii causam plurimum ²²⁸⁸ commendans, ut sua illum vice tueri in omnibus ac procurare deberent ²²⁸⁹, Pandulfi secum obsides ferens, Beneventum perrexit ²²⁹⁰; indeque ultra montes ²²⁹¹ per ²²⁹² marchias repedavit, atque post non integrum ²²⁹³ annum defunctus (*an.* 1039, *Jun.* 4), Heinricum filio reliquit imperium, Eodem ²²⁹⁴ tempore Guaimarius (809) Normannis faventibus Surrentum cepit, et fratri suo Guidoni concessit ²²⁹⁵. Amalfim etiam ²²⁹⁶ suo dominatui subdidit. Interea Pandulfus (810) relicto in præfata rocca ad expugnandam quoquomodo ²²⁹⁷ posset Capuam filio, ipse cum Basilio suo ad ²²⁹⁸ imperatorem Constantinopolim abiit, causa adjutorii sive exercitus ²²⁹⁹ sive pecunie. Cui ²³⁰⁰ videlicet ²³⁰¹ imperator non solum nichil ²³⁰² contulit, verum etiam a nuntiis Guaimarii præmonitus, eum in exilium misit, ubi miser per duos et eo ²³⁰³ amplius annos, usque ²³⁰⁴ ad mortem ²³⁰⁵ imperatoris remoratus, tandem relaxatus, ac sine effectu aliquo reversus est.

Juniori *add.* 1b.

64. His ²³⁰⁶ diebus (811), cum a principio fere Maii mensis usque ad quintum diem ante Kalendas Augusti vix vel tenuiter pluvialis imber arva rigasset, die qua ²³⁰⁷ diximus rusticus quidam in vicinia monasterii commanens, postquam segetes agelli sui quem juxta radicem montis habuerat messuit, mox stipulis quæ remanserant, ignem supposuit. Repente igitur flamma paulatim succrescens, non jam contenta tantummodo paleis, sed obviantia quæque, et ipsam quoque silvam devorare perniciter cœpit. Jamque contiguus monasterio ignis, non dubium illi

VARIE LECTIONES.

²²⁶⁰ *add.* 4. ²²⁶¹ quam summo studio undique communierat *add.* 1. 2. ²²⁶² Ag. fugiens contulit 4. ²²⁶³ introivit; 1. *ed.* ²²⁶⁴ d. civitatem egressus, apud Capuam v. t. figit. assunt et m, r. ut opere compleat quæ promisit, abb. s. a. o. constitui p. 1. *ed.* ²²⁶⁵ imperator: Eligit inquit u. 1. ²²⁶⁶ oporteret *ed.* ²²⁶⁷ perdurans 1. *ed.* ²²⁶⁸ s. vestra r. 1. ²²⁶⁹ non enim ad præsens habeo quem vobis debeam dare *add.* 1, *sed expuncta sunt.* ²²⁷⁰ permanentes 1. *ed.* ²²⁷¹ et c. *add.* 4. ²²⁷² ecclesiam 3. ²²⁷³ n. c. et in omnibus suis negotiis u. 1. *ed.* ²²⁷⁴ *add.* 1b. ²²⁷⁵ adqueivit 1. *ed.* ²²⁷⁶ flentem ac repugnantem 1. *ed.* ²²⁷⁷ eligendum 1. 2. ²²⁷⁸ His diebus gestum est miraculum illud subito et superno imbri extincti ignis apud hoc monasterium, quod, venerandæ memoriæ Petrus Ostiensis episcopus in sermone illo quem de vigiliis beati B. conscripsit, lucu... *reliquis abscessis add.* 1b. ²²⁷⁹ preterea 4. ²²⁸⁰ m. per necessarios i. 1. 2. ²²⁸¹ veniam postulans *add.* 1. *ed.* ²²⁸² ducentas (*corr.* trec.) auri optimi 1. ²²⁸³ centenarium 1. *corr.* 1b. ²²⁸⁴ r. a. 1. *ed.* ²²⁸⁵ i. consilio t. c. s. q. c. Capuanis magnatibus (c. nostratibus 3.) h. 1. *ed.* ²²⁸⁶ honorem, eique Richerium a. 1. ²²⁸⁷ eisque *ed.* Richerium abb. universamque c. m. n. multum c. ut s, hanc v. t. et p. 1. *ed.* ²²⁸⁸ multum plurimum 4. ²²⁸⁹ deberet 1. ²²⁹⁰ concessit 1. *ed.* ubi pariter cum exercitu suo turpiter ea civibus et indigne tractatus *add.* 1b. indeque *in inde mutato.* ²²⁹¹ post dies non plurimos *add.* 1. 2. ²²⁹² p. m. *add.* 1b. ²²⁹³ non longum tempus, integrum annum scilicet 3. ²²⁹⁴ Eodem subdidit *desunt* 1. ²²⁹⁵ contulit *ed.* ²²⁹⁶ nichilominus *ed.* ²²⁹⁷ q. p. *add.* 1b. *posset deest.* 4. ²²⁹⁸ s. C. a. ad i. 1. *ed.* ²²⁹⁹ e. s. *desunt* 2. ²³⁰⁰ p. sed cum per duos et 1. ²³⁰¹ *add.* 4. ²³⁰² nil adjutorii c. *ed.* ²³⁰³ *deest* 4. ²³⁰⁴ a. frustra remoratus ibi fuisset, sine effectu a. r. est 1. ²³⁰⁵ m. videlicet i. *ed.* ²³⁰⁶ *totum caput deest* 1. v. *supra* p. 671 not f. ²³⁰⁷ e. quadam r. 4.

NOTE.

(806) Leno, in territ. Brixiano. Et monachus Altahensis, testibus Annalibus Altahensibus a. 1038.

(807) Rainulfum — restituit ex Amato II, 6 addidit

(808) *O une lance publica et o un gonfanon dont est oit larme imperial.* Auz.

(809) Guaimarius — subdidit ex eodem II, 7.

(810) Cf. Amat. III, 12.

(811) E Petri Dam. sermone in vig. S. Benedicti legendo.

imminentis incendii ostendebat exitium : cum ecce **A** superna Omnipotentis misericordia Benedicti patris precibus inclinata de supernis cœlorum super ³¹⁰⁰ hunc locum respexit, et exilem prorsus nubeculam in immensa aeris vastitate repente creatam cum largissima imbrium inundatione super totius monasterii ambitum insperate perduxit, cujus quidem fluentis non modo voracis incendii flammam restinxit, sed et universum sancti hujus loci circuitum abundanter ac copiose rigavit. Mira omnipotentia Creatoris ut patenter ostenderet nubem illam ad solam loci hujus venerabilis creasse liberationem, cum tota undique cœli orbita serenitate continua rutilaret, ita se ad monasterii mensuram eadem nubes cohibuit, ut quæque adjacentia hubertim perfunderet : finitima vero penitus non attingeret. Rusticus (812) itaque **B** qui tanti mali licet ignarus auctor extiterat ut monasterio ignem propinquare conspexit, amarissime lamentans et penitens, mox ³¹⁰⁹ descendit, et sola conscientia torquente ac pertrahente, sponte se carcere publico condemnavit. Quod nostri ³¹¹⁰ altius et religiosius perpendentes, et illum quidem illæsum abire siverunt, et misericordiam Deo pro tanti loci liberatione gratias innumeras reddiderunt *.

* Eodem (813) quoque tempore dum piscatores hujus monasterii retia in mare, quo pisces ad refectorem fratrum caperent misissent, Normannus quidam mente tumidus ac inflatus superbia, furibundus spiritu supervenit; et ut sunt ad rapinam avidi, ad invadenda aliena bona in explebiliter anxii, comprehensum unum e piscatoribus, vestimentum ei quo erat indutus abstraxit, sibi que mox induit; dein naviculam ingressus, piscatorem cogere cepit, ut retia ex alto educeret, quatinus pisces, qui in ea inventi essent, secum abstrahens deportaret. Cumque piscator renueret, et se pisces ad monachorum, non ad Normannorum refectorem, capere velle se diceret, valde cæsus ab eodem Normanno in mare projectus est. Cum vero isdem Normannus piscium præda [prædæ Desid.] avidus retia ex alto per semetipsum trahere, et pisces legere

[regere c.] cœpisset, subito in mare ex navicula cecidit, atque interclusus ab æquore [equo c.] spiritum exalavit. Sed mirabile dictu? ante illum unda mortuum projecit in litore, quam piscator qui ab eo projectus in aquas fuerat, vivus natando venire [pervenire Desid.] potuisset. *add. 2.*

Richerius natione Baugarius ³¹¹¹ tricesimo quarto ordine abbatiam hujus loci sortitus, sedit annis 17, mensibus sex.

65. [Cap. 66.] Huic Chuonradus ³¹¹² imperator eodem ³¹¹³ quo ordinatus est anno per ³¹¹⁴ preces Gislæ conjugis ³¹¹⁵ et Heinrici filii, nec non et Cadeloi episcopi atque cancellarii sui, apud Beneventum præceptum aureo sigillo bullatum juxta morem priorum augustorum de universis monasteriis pertinentiis fecit (an. 1038, Jun. 5) (814). Sed et Benedictus papa nonus privilegium illi ³¹¹⁶ secundum Romanorum pontificum consuetudinem scripsit (Jul. 1) (815). Eodem ³¹¹⁷ tempore Guaimarius princeps fecit præceptum beato Benedicto (an. 1040, Jun. 12) (816) cum aurea bulla de universis monasteriis pertinentiis : specialiter autem de Sancto Urbano et Vicalbo, et de ³¹¹⁸ decima parte ³¹¹⁹ totius civitatis Atinæ, de alveo quoque Carnello qui fluit secus ³¹²⁰ insulam cognomento ³¹²¹ Limatam, centum videlicet passos super eandem insulam, et centum inferius, cum ripis et limitibus utriusque partis. Alio etiam præcepto (817) concessit in hoc monasterio ecclesiam ³¹²² sancti Nycolai apud Amalphim cum universis possessionibus suis (an. 1039, Oct. 25) ; nec non et alii ejusdem civitatis nobiles ecclesiam sancte Crucis cum omnibus rebus suis huic monasterio obtulerunt *. Per ³¹²³ idem tempus (an. 1039, Oct.) (818) Nantarus quidam sacerdos et monachus de Venafro, obtulit in hoc monasterio ecclesiam Sancti Nasarii, quam idem nuper a fundamentis construxerat in ipso colliculo de Peperozzu, super rivum de Centesimo, cum ³¹²⁴ codicibus aliquot et nonnullis eccle-

VARIE LECTIONES

³¹⁰⁰ *add. 4.* ³¹⁰⁹ statim *ed.* ³¹¹⁰ Q. abbas et fratres a. *ed.* ³¹¹¹ Teutonicus f. ³¹¹² Cuonr. 4. ³¹¹³ i. anno Domini mill. tricesimo octavo quo abbas ordinatus est f. 2. ³¹¹⁴ per rogum (*corr.* preces) — Beneventum *add. 1b.* ³¹¹⁵ c. surr. *ed.* ³¹¹⁶ nichilominus illi f. *ed.* ³¹¹⁷ *Quæ sequuntur post c. 67. collocat 1, insertis quæ a fine c. 70. arcessit 1b.* K. per idem tempus quidam Aquinensis vir nomine Magipertus optulit beato Benedicto hereditatem suam insulam videlicet quæ Limata vocatur, Carnello et Melpha circumdatam, centum estimatione modiorum, in qua prædictus abbas ecclesiam S. Mauricii construxit eamque post modum a Leone papa consecrari fecit *v. supra c. 36.* ³¹¹⁸ *deest ed.* ³¹¹⁹ p. t. *desunt 4.* ³¹²⁰ circa f. *ed.* ³¹²¹ c. i. quæ Limata vocatur f. c. præfatam i. Limatam 1b. c. i. cognominatam, c. 2. ³¹²² *deest 4.* ³¹²³ Hoc tempore 1b. *ed.* Hoc etc. *usque ad finem cap. add. 1b.* ³¹²⁴ in qua videlicet ecclesia cum nonnullis fratres ad Dei servitium aggregasset, et codices aliquot, nec non et ornamenta ecclesiastica cum non parvis t. p. i. adquisisset, eorum omnium consensu eandem ecclesiam cum omnibus omnino pertinentiis ejus huic cœnobio contulit 1b. *ed.*

NOTÆ

(812) Hoc Leo addidit.

(813) Ex Desid. Dial. l. ad verbum.

(814) Ex orig. dedit Gatt. Acc., p. 137.

(815) Reg. num. 20 : *Charissimo nobis in domino*

Jesu Christo filio Richerio venerabili et religiosi abbatia nobis consecrata, etc. Infra vero : *Cujus abbatia consecrationem nuper ex dono piissimorum Henrici et Conradi imperatorum Romanorum suscepimus. Scriptum indict. vi, Kal. Julii. ANG.*

(816) Num 363. *Datum n Idus Junii, anno 22*

principatus Salerni jamphati d. Guaimarii magnifici principis, et 2 anno principatus ejus Capuz ac 2 anno ducatus illius Amalfis, et primo anno Surrenti. Ex orig. dedit Gatt. Acc., p. 140.

(817) Quod dubiæ fidei videtur Al. di Meo l. l. VII, 200. Specimen dedit Cl. Mabillon Dipl. App., p. 116.

(818) 22 anno princ. Salerni d. Guaimarii, et 2. ejusdem pr. Capuz m. Oct., ind. viii, Gatt. Hist., p. 213.

siasticis ornamentis, et cum non parvis terrarum A possessionibus inibi adquisitis. Idem ³²²⁵ fecit et Jeroinus civis Draconariensis, et Johannes presbyter (819) de ecclesia sancti Nycolai sita juxta eandem civitatem. Johannes etiam comes qui cognominatus est Scintus obtulit ³²²⁶ beato Benedicto (*an.* 1049, *Oct.*) monasterium sancti Nycolai quod situm est prope ³²²⁷ castellum Pica; necnon et ecclesiam ³²²⁸ sanctæ Mariæ non longe ab eodem monasterio sitam, cum omnibus ex integro rebus et possessionibus ac pertinentiis earundem ecclesiarum (820). Fecit et ³²²⁹ commutationem cum prædicto abbate confirmans in hoc loco ecclesiam Sancti Sabini, quæ adjacet monti sancti Leucii, cum omnibus pertinentiis ejus, et recipiens ³²³⁰ unam curtem in finibus ³²³¹ Capuæ, loco qui vocatur Baniolum, quam videlicet curtem ipsemet Johannes antea in monasterio ³²³² isto donaverat. Hic abbas libellum ³²³³ fecit Berardo comiti Marsorum de Sancto Salvatore in Avezano ³²³⁴ pro censu 300 piscium. Eodem ³²³⁵ tempore (*an.* 1049, *Aug.*) Adelferius comes de Beneventano principatu obtulit in hoc loco monasterium sancti Eustasii quod nuncupatur de Pantasia, constructum prope castellum sancti Juliani (821), cum aliis ³²³⁶ quattuor sibi subjectis ecclesiis, et cum universis rebus ac pertinentiis ipsius. Id ³²³⁷ ipsium fecerunt Johannes et Ademarius comites de civitate quæ ³²³⁸ vocatur Morrone ³²³⁹ de ecclesia Sancti Angeli sita intra eandem civitatem super ipsam portam majorem (822). Sed et Petrus quidam abbas de eadem civitate similiter ³²⁴⁰ fecit de ecclesia sancti Johannis quæ est constructa in ³²⁴¹ loco qui dicitur Serra major, cum alia ecclesia Sancti Bartholomei, et cum omnibus ³²⁴² earundem ecclesiarum possessionibus. Raienaldus ³²⁴³ quoque et Leo presbyteri Aquinensis

civitatis simili ³²⁴⁴ modo obtulerunt ut beato Benedicto ecclesiam Sanctæ Barbaræ, et duas casas suas cum omnibus rebus ³²⁴⁵ ipsius ecclesiæ, quæ sita est juxta ³²⁴⁶ eandem civitatem, in loco ubi dicitur Caput de ripa. Similiter et Stephanus presbyter ejusdem civitatis fecit de Sancta Maria de Gualdo, loco qui dicitur Ursitruide. Lando ³²⁴⁷ etiam ipsius nichilominus ³²⁴⁸ civitatis presbyter ³²⁴⁹, id ipsum fecit de ecclesia Sancti Stephani, quam ipsemet in proprio jure suo construxerat ³²⁵⁰ intra eandem civitatem, juxta portam videlicet ³²⁵¹ quæ est prope ipsam fistulam. Idem fecit et Bonifatius judex ejusdem civitatis de ecclesia sancti Nycolai de Insula, cum omnibus sibi pertinentibus in toto comitatu Aquinensi. Pari etiam modo oblata est in hoc monasterio ecclesia domini Salvatoris apud castrum Vicalbum ³²⁵² (823). Nec non et ecclesia Sancti Blassii in territorio Marsicano, in monte qui dicitur Sabuou cum terris et pertinentiis suis ³²⁵³. [Cap. 73.] Hoc ³²⁵⁴ tempore (*an.* 1045) quidam viri nobiles de Asculo (824) id est Rolandus et Atto et Tedericus et alter Rolandus obtulerunt beato Benedicto de causa juris sui duo castella, quorum unum ³²⁵⁵ dicitur Decinianum, aliud ³²⁵⁶ Tribilianum, cum ecclesiis et ³²⁵⁷ cum omnibus ³²⁵⁸ pertinentiis ac possessionibus prædictorum castellorum; nec non et totam portionem suam de castello quod ³²⁵⁹ dicitur Cabine (825), et ³²⁶⁰ alias per diversa loca possessiones nonnullas, quod ³²⁶¹ est terra modiorum circiter duum ³²⁶² milium. Hic ³²⁶³ abbas fecit libellum Daufferio comiti de Larino de omnibus ecclesiis et rebus hujus monasterii quæ erant in eodem comitatu et in pertinentia Thermulensi, pro censu annuo centum bizanteorum. Eodem ³²⁶⁴ tempore (*an.* 1050, *Mart.*) ³²⁶⁵ Corbo quidam Aprutiensis obtulit in ³²⁶⁶ monasterio sancti ³²⁶⁷ Benedicti quod

VARIÆ LECTIONES.

³²²⁵ Jeroinus quoque c. D. et I. p. obtulerunt in hoc monasterio ecclesiam s. N. sitam i. e. c. cum omnibus mobilibus sibi pertinentibus *ed. desunt* 1. ³²²⁶ per cartam oblationis contulit b. 1b. *ed.* ³²²⁷ in pertinentia Pontiscurvi, in pede montis qui dicitur sancti Leucii, p. 1. 2. ³²²⁸ et aliam e. s. M. quæ n. l. a prædicto m. sita est., c. 1b. *ed.* ³²²⁹ F. etiam cum supradicto a. c. c. in h. l. monasterium s. S. quod a. rupi præfati montis s. L. c. universis p. ac rebus ipsius rec. vero u. 1. *ed.* ³²³⁰ sequentia *abscessa* sunt 1. ³²³¹ pertinentia 2. ³²³² in hoc m. d. *ed.* ³²³³ f. l. *ed.* ³²³⁴ Avezzano 2. ³²³⁵ Adelf. quoque c. de B. p. fecit beato B. cartam oblationis de monasterio s. E. 1b. *ed.* ³²³⁶ hinc 1b. *pergit.* ³²³⁷ c. q. e. s. 1b. *ed.* ³²³⁸ Id — majorem *desunt* 1b. *fort. abscessa, nam signum appictum est* ³²³⁹ q. v. *add.* 4. ³²⁴⁰ Marrone 4. ³²⁴¹ c. Morrone f. in hoc monasterio cartam de 1b. ³²⁴² c. in finibus prædictæ civitatis, loco 1b. ³²⁴³ o. e. e. p. *abscessa sunt* 1b. ³²⁴⁴ Per hos dies Raienaldus et 1b. ³²⁴⁵ pari *ed.* p. m. *desunt* 1b. ³²⁴⁶ r. et pertinentiis ipsius eccl. 1b. r. e. 1. *ed.* ³²⁴⁷ prope prædictam c. 1b. *ed.* ³²⁴⁸ Lando — Aquinensi *desunt* 1. ³²⁴⁹ *add.* 4. ³²⁵⁰ a fundamentis c. *ed.* ³²⁵¹ c. quod vocatur V. cum omnibus pertinentibus sibi 1b. *ed.* ³²⁵² hic 1b. *pergit* A Normannis etc. v. c. 67, in 2. *sequitur cap. 67, nobis 66.* ³²⁵³ hic in 2. *incipit cap. 73. Eodem loco scripta sunt in 1. add. in marg.* Quo videlicet t. 1b. ³²⁵⁴ unus 1b. ³²⁵⁵ alius 1b. ³²⁵⁶ et ornamentis ac rebus earum, et c. 1b. ³²⁵⁷ universis omnino p. 1b. *ed.* ³²⁵⁸ qui vocatur C. 1b. *ed.* ³²⁵⁹ similiter cum pertinentiis ejus; et 1b. ³²⁶⁰ quæ 1b. *ed.* ³²⁶¹ duo milia 1b. *ed.* ³²⁶² Hic — bizanteorum *desunt* 1. ³²⁶³ Eodem — 4 milium *capiti* 79 *adscriptis* 1b. ³²⁶⁴ anno 1b. ³²⁶⁵ *deest* 1b. *ed.* ³²⁶⁶ beati 1b. *ed.*

NOTÆ.

(819) Regest. 379. *Geroinus judex, Joannes sacerdos et monachus.* ANG.

(820) Gatt. H., p. 213, fil. Landolfi comitis v. ib., p. 215, Acc., p. 169.

(821) *Nostrum* in dipl. l. I. p. 215. Situm et in Capitanata.

(822) Num. 382 ANG. Eodem teste, sequentes donationes exstant in Reg. n. 314, 386, 330, 332, 339.

(823) Num 342 ab Adamo filio Petri et aliis simul donantibus. ANG.

(824) Piceno.

(825) Ea potius excepta esse videtur in documento ap. Gatt. Acc., p. 145, quo Richerius ea nunquam a parte monasterii subtractum iri spondet, dato 1045 Julio.

situm est in eodem comitatu juxta fluvium Trontum ³³⁶⁶, et huic monasterio ³³⁶⁷ subjacet, totam portionem suam de castello quod dicitur Fanum, et de Monte Domnelli, cum omnibus pertinentiis ³³⁶⁸, eandem portionem suarum, quod sunt modii ³³⁶⁹ terrarum tria milia (826). Similiter etiam fecit quidam Tedericus Asculanus (827) de integra portione juris sui de duobus castellis, id est Pomonte et Octavo, terra videlicet modiorum quattuor milium ³³⁷⁰.

Sequenti anno luna cum esset tertia decima, 5 Idus Jan. (1042) per 5 horas obscurata est : cum nulla prorsus nubes appareret in cælo (828) *add. 1.*

[Cap. 78.] Circa ³³⁷¹ hoc tempus sanctæ memoriæ Stephanus Ungariæ rex qui gente sua ad Christi fidem conversa multis post mortem virtutibus claudit auream crucem valde pulchram sacro patri Benedicto direxit, multis abbatem efflagitans precibus, ut de fratribus loci hujus aliquot sibi ad monasterium in illis partibus ordinandum, mittere dignaretur ³³⁷². Ad quem cum abbas nequaquam neglens, duos de prioribus hujus monasterii fratribus transmisisset, jam eo defuncto (*an.* 1038, *Aug.* 15) Salomon filius ejus (829) qui in regno illi successerat honorificenimis eos recepit, et quinque pluvialibus optimis cum aliis non paucis dolis illos remunerans, ad abbatem remisit.

66. [Cap. 67.] (*AMAT.* II, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30 *passim*). Per ³³⁷³ idem tempus (1038) Maniakis ³³⁷⁴ dux ab imperatore Constantinopolitano cum exercitu ad debellandos Saracenos in Siciliam transmissus, cum Apuliæ atque Calabriæ milites in auxilium ascivisset ad Guaimarium quoque legatos direxit, exorans ut Normannorum illi sufragium mitteret. Qui ejus precibus annuens, Guilelmum ³³⁷⁵, Drogonem, et Humfridum ³³⁷⁶ Tancredi filios, qui noviter a Normannia venerant, cum trecentis aliis Normannis illi in auxilium misit. Cumque maxima jam pars Siciliæ

A recepta esset, et Siracusana civitas capta, a sene quodam præfato duci mausoleum sanctæ virginis Luciæ proditum, ejusque sacrum corpus inde sublatum et in argentea theca cum moni reverentia positum Constantinopolim est transmissum. Sed post paululum in sua revertentibus Grecis atque Normannis, mox Saraceni cuncta quæ amiserant receperunt. Præfato itaque Maniako, eo quod ad imperium aspirasset pessime trucidato (830), alius in Apuliam catapanus nomine Dudiano (831) ab imperatore transmittitur (*an.* 1039). Huic Arduinus quidam Lambardus, de famulis scilicet sancti Ambrosii, aurum non modicum offerens, candidati (832) ab illo honore donatus et nonnullis Apuliæ (833) civitatibus prælatus est. Hic in superiori expeditione B apud Siciliam cum Saracenum quandam stravisset, ejusque insignem equum victor cepisset, ³³⁷⁷ supra dicto Maniako idem equus expetitus, et ab Arduino constanter illi negatus ³³⁷⁸, cum vi tandem atque dedecore illi ³³⁷⁹ sublatus est. Hujus tantæ ³³⁸⁰ injuriæ Arduinus dolosa ³³⁸¹ patientia ex tunc aptum retributionis tempus exspectans, et tandem invenisse se putans, omni conamine Grecis molitur insidias. Orationis igitur gratia Romam ire se simulans, Aversam venit, et Rainulfo comiti causam suam apertens, ad universam Apuliam se duce facile acquirendam animum illius accendit : effeminatos prorsus atque remissos asserens Grecos, terram opulentissimam ; se jam et numero multos et armis insignes angusti tamen hujus ³³⁸² oppiduli penuriis usque ad id tempus non sine injuria sui contentos (834). Placet consilium, adhortatio comprobatur, et id protinus aggrediendum consilio unanimi definitur. Mox idem comes duodecim de suis capitaneis eligit, et ut æqualiter inter se acquirenda omnia ³³⁸³ dividant præcipit. Arduino de omnibus medietatem concedendam disponit ; idque ad invicem sacramento firmato, trecentos numero milites eis adhibuit. His ita dispositis anno ³³⁸⁴ (835) dominicæ nativitat

VARIÆ LECTIONES.

³³⁶⁶ Trontu *ed.* ³³⁶⁷ cenobio *1b. ed.* ³³⁶⁸ o. omning rebus ac p. *1b. ed.* ³³⁶⁹ modia *1b. ed.* ³³⁷⁰ Sequitur in eodem cap. 73. Guaimarius post hæc *etc.* l. 2. v. *cap.* 72. ³³⁷¹ Circa — remisit in *cod.* 2. *est cap.* 78 ; eodemque loco post *caput edit nostræ* 76. *adscript* *1b.* ³³⁷² m. non differret *1b. ed.* ³³⁷³ Normanni interea qui cum Rainulfo comite apud Aversam manebant, id est Guilelmus, et Drogo filii Tancredi, et filii Amici Gualterius et Petrones consilio habito, relicta Aversa, filium Beneventani principis Atenulfum seniore super se facientes, ad Apuliam acquirendam, animum intenderunt, pergentesque applicuerunt Melphim, conjunctisque sibi Lambardis quos illic reppererant, ceperunt pugnare cum Grecis : anno scilicet nativitat

NOTÆ.

(826) Gatt. Acc., p. 146.
(827) Filius qd. Mainardi, idem videtur quem supra habuimus. Chartam edidit Gatt. Acc., p. 146, d. m. Jun. 1045, ind. xiv.
(828) Ita Anon. Cas. ad an. 1042.
(829) Imo Petrus sororis filius.
(830) Non tunc, sed postquam a. 1042 iterum catapanus factus fuerat, ad imperium aspiravit.
(831) Duchane Aimé. Dulchiano Lupus. Δουσανός;

Cedrenus.

(832) *Fu en hautesce de honor fait Aimé*
(833) *De moult de citez loco non addito, Aimé.*
(834) *Vous i habites comme la sorice qui est en lo partus Aimé.*
(835) *anno—eventit addidit Leo, f. ex Ann. Benev. ad a. 1042, more Pisano ; cf. Lupum a. 1041. Sed sunt quæ suadeant ut Melphiam a. 1040 captam esse ponamus.*

1041, quo videlicet anno dies paschalis sabbati ipso die festinavit sancti Benedicti evenit, Arduino duce Melphiam primitus quæ caput et janua totius videtur Apuliæ adeunt eoque interveniente ac mediante sine aliqua illam controversia capiunt. Inde Venusiam, inde Asculum inde Labellum (836) virilitur occupant. Mittitur interea, Constantinopolim de præsentī calamitate relatio: remittitur Ducliano ad Normanorum exterminationem maximus Grecorum exercitus. Tamen conducto die (Mart. 17) ac loco, juxta fluvium scilicet Oliventum (837) convenitur in pugnam, mandatum autem fuerat Grecis ut Normanorum partem occiderent, partem imperatori legendam vinculis manciparent. Sed o superbia Deo semper invisā, ex omnibus qui semel et bis ad eos missi sunt, nemo fere remansit. Dux ipse cum paucis aufugiens, eventum belli imperatori rescribit. Perturbatus imperator, iterum Ducliano potiorē delegat exercitum. Normanni interea ut incolarum ad se animos inclinarent, Atenulfum Beneventani principis fratrem sibi ducem constituunt, rursumque convenientes in prælium, Grecos eventu mirabili sternunt (Mai. 4). Fluvium namque qui Aufidus dicitur, cum in ipso belli procinctu pene siccom Greci transissent, ita Dei judicio redundantem ripasque transgredientem fugientes reperiunt, ut plures fuerint aquis absorti quam gladiis interempti. Normanni castris et spoliis maximis Grecorum potiti ditescunt. Dehinc imperator his auditis ira succensus, pulso Ducliano Exaugustus (838) nomine quandam vice illius cum Normannis dirigit congressurum, Guarānorum illi et aliorum barbarorum copiam maximam socians. Cur pluribus? Iterum in pugnam circa montem cui Piloso nomen est (839), utrimque concurrunt. Tandem ruentibus Guarānis, cadentibus Calabris, fugientibus qui evaserant Grecis, Exaugustus capitur; Normanni victores et alacres revertuntur. Deinde consilio habito, Grecorum ducem duci suo contradunt. Quo

ille accepto, sperans se multis ab eo divitiis locupletandum, relictis Normannis Beneventum reversus est, eumque non parva pecunia vendidit Normanni autem Argiro Meli supradicti filium sibi præficientes, brevi tempore cæteras Apuliæ civitates partim vi capiunt, partim sibi tributarias faciunt (an. 1042. Febr.). Post hæc (840) Guilelmo Tancredi filio comitatus honorem tradentes, ad Guaimarium omnes conveniunt (Sept.); eumque pariter cum Rainulfo Aversano comite ad divisionem terræ vel adquisitæ vel acquirendæ venire Melphim invitant. Primo igitur eidem Rainulfo domine Sipontianam civitatem cum adjacente Gargano nec non pertinentibus sibi oppidis omnibus, honoris causa concedunt. Inde cætera ad illorum placitum inter se dividunt. Statuunt itaque Guilelmo Asculum, Drogoni Venisiam, Arnolino Labellum, Ugoni Tutabovi Monopolim, Petro Tranum, Gualterio (841) Civitatem, Rodulfo Capnim, Tristaino Montem pilosum, Herveo Grigentum (842), Asclittino Acerentiam, Rodulfo (843) Sanctum Archangelum, Raimfrido Monorbinum. Arduino autem juxta quod sibi juraverant parte sua concessa, Melphim primam illorum sedem communiter possidere decernunt. Hoc itaque modo a Normannis acquisita Apulia (844), mortuo comite illorum Guilelmo (an. 1046), frater ipsius Drogo illi successit; et isto quoque defuncto, Humfridus eorum frater comes effectus est; atque post eum Robbertus qui et Viscardus, ipsorum nihilominus frater, qui non solo contentus Apulia, sed Calabriam quoque totam, et universam sibi subjugavit Siciliam, sicut in sequentibus ostendemus, Apud Aversam autem defuncto Rainulfo, successit ei Asclittinus qui cognominatus est Comes juvenis. Dehinc Rodulfus cognomento Cappellus. Quo ab Aversanis expulso, Raidulfus Trinclinocete comes effectus est; et eo quoque mortuo, Richardum (846) filium Asclittini, qui tunc apud

VARIÆ LECTIONES.

⁸³⁶ deest ed. ⁸³⁶ rursum 4. ⁸³⁷ deest ed. ⁸³⁸ Dehinc h. c. ed. ⁸³⁹ b. t. desunt 2. ⁸³⁹ Guilelmo 2. Guilelmo 3. 4. *constanter. Ego cod. secutus sum.* ⁸³⁹ Dehinc ed. ⁸³⁹ Libellum 3. ⁸³⁹ Autabovi 2. Tutabovi 4. ⁸³⁹ Tranum ed. ⁸³⁹ Griantum 3. Trigentum 2. ⁸³⁹ contradicta ed. ⁸³⁹ A. est. Mortuo igitur c. ed. ⁸³⁹ occiso 1. 2. ⁸³⁹ humfrida corr. humfridus 1. ⁸⁴⁰ defunctorum ed. fr. illorum c. 1. ⁸⁴⁰ Guiscardus (corr. Visc.). Apud Av. autem mortuo comite R. 1. V. qui 2. ⁸⁴⁰ Aschettinus Rodulgeri dehinc 1. ⁸⁴⁰ R. filius Oddonis c. C. quem post paucum tempus Aversani de honore projicientes, Rodulfum Trincanocte præfecerunt. Post quem Guilelmum Bellabocca de cognatione Tancredi. Deinde Aversani expulso illo, Richardum filium Aschettini ab Apulia evocantes, comitem sibi instituerunt. K. Chuonrado 1. ⁸⁴⁰ Capellus 3. 4. ⁸⁴⁰ isto ed.

NOTÆ.

(836) Jam *Lavello*; la belle *Pouille* Aimé.
 (837) Dulibentis, Ann Bar. a. 1041, q. v. Aimé nomen omisit.
 (838) *Ou vicair de Auguste* Aimé. Bugiano vocant Ann. Barenese, filium, sc. illius quem c. 38 vidimus.
 (839) *Montepeloso*, in Basilicata.
 (840) Cum Argiro Constantino Monomacho se subdidisset.
 (841) Filio Amici, cujus in prima editione meminuit.
 (842) *F. Frigento*. MEN. *Argyneze*. Aimé.
 (843) *Rodolfe fil de Bebens* Aimé. *Santarcangelo*

in Basilicata situm est.
 (844) Hucusque Amatam excipit.
 (845) In sequentibus quæ prius scripserat, Amato II, 32 sqq. usus correxit.
 (846) Rectius Leo hic in priori editione interposituit Guilelmum comitem, siquidem exstat charta d. *comitante d. Guilielmo et d. Herimanno in castro Aversæ . . . anno 1, die 21 m. Martii, ind. 1, i. e. 1048. Et a. 1050 Richardus ejusdem Herimanni pueruli collega fuit; v. Di Meo Ann. Neap. VII, 283, qui Herimannum, Rodulfi et Gaitelgrime filium, Rainulfi nepotem fuisse, cum Peregrino existimat.*

Apuliam in Drogonis militia consistebat, cui etiam A idem Drogo (847) sororem ³⁴⁰⁶ suam conjunxerat, Aversani sibi comitem statuerunt [cf. AMAT, III, 12]. Et hic etiam qualiter Capuanum principatum indeptus sit, congruenti loco monstrabitur (848). Jam nunc ad nostri abbatissierem redeamus.

67. [Cap. 68.] Chuonrado igitur ab Italia recedente (an. 1038), non multo post Guaimarium principem abbas cum exercitu advocat, et ad oppugnandam seu recolligendam roccam superius dictam (849) quapotes instantia properat. Cum itaque per trium hanc mensem spatium iam ³⁴⁰⁷ obsediissent, et ³⁴⁰⁸ ut est inexpugnabilis, adversus eam nil penitus prævaleret, Guaimarius ³⁴⁰⁹ quoque tam privativam quam publice machinaretur illam ³⁴¹⁰ Teanensibus comitibus reddere; quidam de primoribus ejusdem arcis fideles nostri monasterii hoc persentiscentes, per Teutonem tunc præpositum mandant ³⁴¹¹ abbati, ut si se una cum præfato Todino in sua vellet fide recipere, et sua tantum sibi ³⁴¹² quæ ante imperatoris adventum, vel ³⁴¹³ idem Todinus in castello sancti Helix, vel ³⁴¹⁴ ipsi in oppido Piniatario ³⁴¹⁵ hereditatis jure possederant reddere, eandem ³⁴¹⁶ illi roccam sine mora aliqua restituerent. Annuit ³⁴¹⁷ abbas, et hoc modo in ipsis vigiliis assumptionis beatæ Mariæ eadem rocca a nostris recepta cum ingenti gaudio est ³⁴¹⁸.

68. [Cap. 69.] Interea (850) cum et Aquinenses comites, et ³⁴¹⁹ comites de Sexto (851) Pandulfi parti faverent ³⁴²⁰, Laidulfus ³⁴²¹ Teanensis comes, Adenulfus qui postmodum ³⁴²² dux Cajetæ fuit (852), cum ³⁴²³ aliis non paucis apud Teanum captum ³⁴²⁴ n Guaimarii ³⁴²⁵ captionem tradiderat. Unde Aquinenses comites vehementer irati, congregato ³⁴²⁶ non ³⁴²⁷ parvo exercitu, super Teanum pergere disponebant: sed obsistente illis abbate, fluvium transire non poterant ³⁴²⁸. Cumque in Casini campo per 15 ferme dies hac de causa hostiliter resedissent, in

auxilium quoque abbatis nonnulli milites apud Sanctum Germanum commorarentur ³⁴²⁹, ipso die Kalendarum Maiarum Cervarium ³⁴³⁰ oppidum expugnatum ire aggressi, secum pariter abbatem ire ³⁴³¹ precati sunt. Sed cum nil ibi ³⁴³² agere potuissent, abinde revertentes eos ³⁴³³ subito adversarii ³⁴³⁴ prædicti conspiciunt, et valde fluminis quod per tot dies invenire nequiverant extemplo reperto, a loco qui tunc Pons ligneus appellatur præcipiter transeuntes, abbatem protinus capiunt; ejusque sociis partim captis, partim fugatis, nonnullos interimunt. Landulfus ³⁴³⁵ vero Teanensi comes qui ³⁴³⁶ hora eadem in abbatis servitium venerat ³⁴³⁷ eventum rei conspiciens, valde ³⁴³⁸ perterritus, ita ut armatus erat, mox ad monasterium ascendit ³⁴³⁹, et ut se in fide sua reciperent, et Aquinensibus ³⁴⁴⁰ non traderent, precari et obtestari monachos cœpit. Cum ³⁴⁴¹ nil timere vix illi suasum fuisset a fratribus, mandant evestigio Aquinenses ad monasterium, ut si eundem Landulfum eis contradere ³⁴⁴² vellent, ipsi protinus abbatem ad ³⁴⁴³ eos cum omni honore remitterent. Fratres autem ab abbate communiti, nullo unquam pacto id se facturos renuntiant; potius se omnem monasterii substantiam daturus, potius vitam propriam amissuros, quam ut homo in fide susceptus ab eis proderetur, remandant. Ita demum abbas Aquinum perductus est, et die sequenti oppidum sancti Angeli sponte ad Aquinenses defecit. Post paucos dies ³⁴⁴⁴, universi fratres qui pedites incedere poterant ³⁴⁴⁵ Aquinum pariter properantes, abbatem sibi restitui lacrimantes expostulant: sed frustra precibus fuis, et neque videndi illum neque alloquendi permissa facultate ³⁴⁴⁶, sine aliquo effectu ad propria repedant. Non autem multo post, Guaimarius quia non aliter potuit, Adenulfo prædicto cum ³⁴⁴⁷ sacramento fidelitatis suæ fratribus reddito, abbatem monachis recolligit.

69. Ad ³⁴⁴⁸ se post hæc illum evestigio convocans,

VARLE LECTIONES.

³⁴⁰⁶ suam s. ed. ³⁴⁰⁷ add. 4. ³⁴⁰⁸ et — prævaleret *desunt* 1. 2. ³⁴⁰⁹ et G. t. 1. ed. ³⁴¹⁰ eandem roccam 1. ed. ³⁴¹¹ p. cum abbate paucisuntur, ut 1. 2. ³⁴¹² *deest* 1. ³⁴¹³ et T. 1. ed. ³⁴¹⁴ et 1. ed. ³⁴¹⁵ o. quod Piniatarium nuncupatur 1. ed. ³⁴¹⁶ r. roccam i. s. a. m. contradere 1. ed. ³⁴¹⁷ Libertissime id ab utrisque factum est, et in i. v. a. sanctæ Dei genitricis M. ipsa r. a. n. r. est 1. ed. ³⁴¹⁸ hic 1. *pergit*: Eodem tempore *etc.* i. e. c. 65 — suis. A Normannis interea universa in circuitu monasterii castella retinebantur. Exceptis Sancto Germano, Sancto Petro, Sancto Angelo et Sancto Georgio; quæ sola tantummodo illis Pandulfus non concesserat. K. Per idem tempus cum *etc.* ³⁴¹⁹ et c. *desunt* 4. ³⁴²⁰ pro posse f. 1. ed. ³⁴²¹ ita omnes. ³⁴²² postea 1. ed. ³⁴²³ fratrem Landonis comitis Aquinensis c. 1. 2. ³⁴²⁴ T. cepit (?) eumque in 1. T. a. Landulfo captum in 1^b. ³⁴²⁵ G. principis c. 1. ed. ³⁴²⁶ aggregato 1. ed. ³⁴²⁷ tam Normannorum quam nostratium n. 1. 2. ³⁴²⁸ t. nequibant 1. ed. ³⁴²⁹ coadunati manerent 1. ³⁴³⁰ consilio habito C. 1. ed. ³⁴³¹ *deest* 4. ³⁴³² ibi, viriliter Normannis obsistentibus a. 1. ³⁴³³ add. 4. ³⁴³⁴ p. a. 1. ed. ³⁴³⁵ Præfatus 1. *corr.* 1^b. ³⁴³⁶ qua ed. ³⁴³⁷ properabat 1. ³⁴³⁸ c. et usque ad mortem p. et minime sibi tutum deorsum remorari ratus, ita 1. ³⁴³⁹ ascendens confugit, et 1. ³⁴⁴⁰ A. comitibus 1. 2. ³⁴⁴¹ Cumque n. t. illi 1. ed. ³⁴⁴² contradere, ipsi 1. ³⁴⁴³ illis c. 1. ed. ³⁴⁴⁴ Post d. aliquot 1. ³⁴⁴⁵ ita add. 1. ³⁴⁴⁶ facultas 4. a. eis concessa licentia 1. ed. ³⁴⁴⁷ c. s. f. s. add. 1^b. ³⁴⁴⁸ Quem ad se Salernum evest. 1. Post h. i. ad se ev. ed. *eodem cap. continuato.*

NOTE.

(847) Raidulfus c. Avers., teste Amato II, 44.
(848) Infra III, 16.
(849) Vantram, v. c. 57.
(850) Cf. Amat. II, 40. Adenulfo et Landoni

Aquinensibus comitibus Pandulfi filix nupserant.
(851) A dextra Vulturini ripa non multum distat infra Venafrum.
(852) Cf. cap. 74, infra.

monet ut ultra montes impiger vadat ³⁴⁴⁹, reique ³⁴⁵⁰ A Guaimarius eundem Basilium accersiri fecit, ipsamque illi abbatiam ³⁴⁵¹ regendam commisit.

* preposito monasterii s. B. huic Casinensi cenobio subditi G. 2.
 ** cellam nostram 2.

70. Post duos ferme annos quod ³⁴⁵² fuerat ultra montes profectus Richerius, iterum majori satis congregato ³⁴⁵³ exercitui rediit. Sed nec ³⁴⁵⁴ cum eis Normannos aggredi Guaimario visum est ³⁴⁵⁵. Tandem itaque universos Normannos qui terras monasterii retinebant, abbati fidelitatem ³⁴⁵⁶ jurare faciens, exercitum omnem ad sua remisit; abbas vero ad monasterium rediit. Inter hæc cum supradicti oppidani sancti Angeli adhuc ³⁴⁵⁷ inquieti consistere, et Aquinenses ad se recipiendos rursus ³⁴⁵⁸ sollicitarent, abbas reminiscens qualiter olim suæ captionis tempore a se defecissent, congregatis Normannis, idem oppidum adiit; captisque ac deprædatis cunctis ejus primoribus, muros in circuitu a fundamentis evertit. Sicque demum hactenus infidos et inquietos, quietos ³⁴⁵⁹ deinceps manere coegit.

B

71. Normannis ³⁴⁶⁰ (853) porro nostris arcem sancti ³⁴⁶¹ Andreae in suum præsidium edificare ac munire aggressis, mandat abbas ab incepto desistere; sed nullam prorsus ³⁴⁶² obedientiam, nullam inde ³⁴⁶³ reverentiam eidem voluerunt habere. Cernens itaque abbas et ³⁴⁶⁴ Normannorum cotidie vires accrescere, et se quoniam non erat qui adjuvaret, nullo modo proficere, dolens ac merens, et quo se verteret nesciens, decernit tandem ultra montes, ulterius ³⁴⁶⁵ huc non regressurus abire. Sed cum noc ³⁴⁶⁶ illi a suis omnino dissuasum fuisset ³⁴⁶⁷, potiusque sumendum consilium qualiter se de tam manifestis perjuris suis cum auxilio patris Benedicti defenderet: ecce nutu Dei non post multos dies comes illorum Rodulfus nomine non paucis se militibus comitantibus ad abbatem curiam venit (an. 1045), eundem ³⁴⁶⁸ ut tunc putatum est abbatem seu capturus seu occisurus: sed dolor immo dolus ejus, conversus est in capite ejus. Cum enim foris ecclesiam juxta consuetudinem armis depositis, eandem ecclesiam cum omnibus pariter oraturus intrasset ³⁴⁶⁹ (cf. AMAT. II, 41), re-

C

VARLE LECTIONES.

³⁴⁴⁹ i. imperatorem adeat omnique illi rei v. e. 1. ³⁴⁵⁰ omnique rei v. ed. ³⁴⁵¹ v. illum ad h. p. si potest, ad 1. ed. ³⁴⁵² a instanter exposcat 1. ed. ³⁴⁵³ necessariis 1. ed. ³⁴⁵⁴ est. Intra quos dies, unus de his qui cum eo venerant fratribus infelix extinctus est. Post 1. ³⁴⁵⁵ necessaria 1. ed. ³⁴⁵⁶ Prædicti 1. ed. ³⁴⁵⁷ a. i. 1. ed. ³⁴⁵⁸ parvi p. 1. ed. ³⁴⁵⁹ Protius 1. ed. ³⁴⁶⁰ r. ad quingentos ex L. milites esset 4. ³⁴⁶¹ Per commisit add. 1b. ³⁴⁶² adminiculo 1b. ed. ³⁴⁶³ menses 1b. ³⁴⁶⁴ prædictos 1b. ed. ³⁴⁶⁵ ingenti pavore perterritus n. 1b. ed. ³⁴⁶⁶ s. i. add. 4. ³⁴⁶⁷ a. S. d. 1b. ed. ³⁴⁶⁸ q. f. u. m. p. R. add. 1b. ³⁴⁶⁹ e. c. 1. ed. ³⁴⁷⁰ n. sic c. 1. ³⁴⁷¹ G. placuit 1. ed. ³⁴⁷² i. f. 1. ed. ³⁴⁷³ deest 1. ³⁴⁷⁴ add. 1b. rursus ed. ³⁴⁷⁵ d. m. q. 1. ed. ³⁴⁷⁶ Porro demum N. a. 1. 2. ³⁴⁷⁷ quæ nunc s. A. dicitur, in s. refugium e. aggressis 1. ed. ³⁴⁷⁸ inde 1. ed. ³⁴⁷⁹ n. illi r. v. 1. ed. ³⁴⁸⁰ a. nullo se modo proficere, et N. c. v. a. decernit u. 1. ed. ³⁴⁸¹ ultra jam h. 4. ³⁴⁸² c. illi a suis hoc consiliariis omnino dissuasum fuisset, et ut potius qualiter de perjuris se suis defenderei consilium sumeret, tandem omnino necessarium super hac re deliberatum consilium est. Cum ecce non 1. ³⁴⁸³ dissuaderetur ed. ³⁴⁸⁴ venit, et foris ecclesiam armis d. 1. ³⁴⁸⁵ intravit. Mox igitur homines monasterii equos 1.

NOTÆ.

(853) Brevius hæc narrat Desid. Dial. II, 22, nec in omnibus concinit,

peste monasterii servientes insimul omnes conveniunt, equos in arma illorum capiunt ³⁴⁸⁸, januas ecclesie claudunt, et campanas omnes simul pulsare ceperunt ³²⁸⁷. Quod ³⁴⁸⁸ subito reliqui ³⁴⁷⁹ civitatis homines audientes, et ³⁴⁹⁰ quidam illud rei esset penitus ignorantes, valde perterriti diversis undique armati telis accurrunt, et rumore ³⁴⁹¹ capiendi abbatis vulgi more turbati, mox reseratis basilicæ portis precipites ³⁴⁹² irruunt, ac Normannos solis spatii armatos invadunt : resistentibus ³⁴⁹³ ac sese defensarum nitentibus, postremo fidem Dei quam ipsi dudum parvi pendentes, infregerant, inaniter postulantibus, tandem fugientibus cæteris, quindecim obruncant ³⁴⁹⁴; solum comitem salva manu supervenientes ³⁴⁹⁵ monachi capiunt ³⁴⁹⁶, eumque vix a manu tumultuaria eruentes, sursum apud monasterium trudentem in custodiam mandant. Quo facto, universam evestigio ³⁴⁹⁷ terram circumseantes ³⁴⁹⁸, ac ³⁴⁹⁹ subita formidine captos homines aggredientes ³⁵⁰⁰, præter castellum sancti Victoris, et prædictam ³⁵⁰⁵ arcem sancti Andree ³⁵⁰⁶, totam ³⁵⁰⁷ fere ipso ³⁵⁰⁸ die Deo auxiliante recipiunt. Dehinc ³⁵⁰⁹ nequaquam morati, comites Marsorum et filios Borrelli ceterosque monasterii fideles in auxilium advocant, et prædicto sancti Victoris oppido post paucos dies recepto, ad roccam sancti Andree in qua et uxor prædicti comitis, et Normanni ceteri ³⁵⁰⁴ se contulerant, obsideudam expugnandamque ³⁵⁰⁵ proficiscuntur. Cumque per dies ibi ferme 13 resedissent, et tam loci munitione quam commanentium repugnantia prævalere minime possent, stomachati tandem fratres qui aderant adversus obsidentes, jam quasi ³⁵⁰⁵ nona hora diei * : « Quid inquit moras in diestertis ? et nil omnino agentes frustra tempus consumitis ? Insurgite tandem, et omnes unanimiter arcem aggredimini, nichilque trepidetis Contra inimicos siquidem Dei, contra perjuros nostros ³⁵⁰⁶, contra latrunculos denique pessimos ³⁵⁰⁷ vobis pugna est. Aderit Deus, et pater sanctissimus Benedictus, qui adversariis nostris ³⁵⁰⁸, fidei ac perjurii reis dignam confusionem, et victoriam

A nobis de justitia præsumptis afferat. » Hac adhortatione ³⁵⁰⁸ vehementer accensi, omnes mox arma corripunt, omnique conanime abintus adversariis resistentibus, lapidibus, telis, atque missilibus arcem adoriuntur. [DESID. l. l.] Mirra ³⁵⁰⁹ dicturus sum : sed absque ulla prorsus cunctatione verissima. Denique cum est utraque parte viritum lapides ac jacula mitterentur, Normannorum tela, seu quælibet missilia deintus venientia, nostris permixta, veluti a vento quodam valido introrsus reducta, in eos qui sese mittebant retorqueri, et plurimos sauciare ceperunt. Quod Normanni cernentes, stupore ³⁵¹⁰ maximo capiuntur, et voluntati Dei contra ire ulterius non valentes ³⁵¹¹, arcem protinus reddunt, seseque monachorum manibus tradunt ; a quibus vix defensati, inermes ac ³⁵¹² seminudi Adversam reversi sunt. Equieorum, arma atque pecunia, hostibus universa permissa : sicque ³⁵¹³ beati Benedicti ope et meritis suo juri terra hæc ex integro restituta, et tunc et deinceps a Normannorum infestatione Dei ³⁵¹⁴ manet miseratione quieta.

* Apparuit quidam vir honestæ pulchritudinis, adhortans eos, dixit : Quid ? 2 in *marginis*, manu *ferre eadem*. ANG.

72. Denique ut hæc omnia Benedicti patris voluntate et auxilio gesta credantur, nocte ipsa quæ diem istam præcesserat, cum quidam rusticus de castello Cervario, nomine Jeronimus in domosua quiesceret, videbat insomnis se per viam quæ a castro ³⁵¹⁵ Mortula ducit redire : cum subito ³⁵¹⁶ quidam monachus reverendi admodum vultus ³⁵¹⁷ quasi longo ³⁵¹⁸ fessus itinere, virgam manu gerens illi in via conjunctus est ³⁵¹⁹. Cumque pariter incedendo ad bivium pervenissent unde ad villam sancti Andree divertitur ³⁵²⁰, rogat socium monachus, ut parum ³⁵²¹ quid pro labore ³⁵²² itineris quiescant. Quod ³⁵²³ cum rusticus annuisset, undenam tam lassus tamque fagitatus veniret ? eundem monachum percontatur. « Ego inquit ³⁵²⁴ ille ³⁵²⁵ jam diu est quod in monte illo, » simulque ³⁵²⁶ montem huic digito designabat, « monasterium construens ³⁵²⁷ ibi-

VARIE LECTIONES.

³⁴⁸⁸ surripientes 1. ³⁴⁸⁷ incipiunt 1 ed. ³⁴⁸⁸ Quo audito terræ homines v. perterriti, cum hujusce rei essent. ignari, et estimantes Normannos qui venerant, ad capiendum abbatem seu occidentum venisse, universi pariter diversis a. t. 1. ³⁴⁸⁹ aud. r. c. h. ed. ³⁴⁹⁰ et q. i. r. e. p. i. add. 4. ³⁴⁹¹ r. c. a. v. m. t. m. *desunt* 1, 2. ³⁴⁹² portis ingressi N. 1. ed. ³⁴⁹³ eosque ad altare confugientes, seseque defensare nitentes et frustra f. D. q. i. parvi p. infregerant implorantes vix (*del. 1^b*). f. 1 eosque nunc sese defensare nitentes et frustra f. D. q. i. d. p. p. i. frustra fuis precibus implorantes, fug. ed. ³⁴⁹⁴ q. ex illis o. 1. ed. ³⁴⁹⁵ *deest* 1. ³⁴⁹⁶ capientes, e. v. a. t. m. eripientes, mox illum s. 1 ed. ³⁴⁹⁷ protinus 1 ed. ³⁴⁹⁸ in circuitu peragrantes 1 ed. ³⁴⁹⁹ aggrediuntur, eosque fidelitatem abbati jurare cogentes, præter 1. ³⁵⁰⁰ A. quam nuper supra naturalem loci asperitatem Normanni diligenter muniverant, eo die universa D. a. in sua recipiunt 1. ³⁵⁰¹ universa ed. ³⁵⁰² eo ed. ³⁵⁰³ Deinde nichil morandum rati, c. 1. ed. ³⁵⁰⁴ c. m. non parvo thesauro se 1. ³⁵⁰⁵ e. qua possunt militum manu p. 1. ³⁵⁰⁶ c. perjuros et latr. vobis 1. ³⁵⁰⁷ non plurimos ed. ³⁵⁰⁸ a. verecundia pariter et ira omnes a. arma corripunt, lapidibus, t. a. m. omni conanime a. a. r. arcem odoriantur 1. ³⁵⁰⁹ Mirabilis Deus et miserationes ejus super omnia operæ ejus. Denique 1 *corr.* 1^b. ³⁵¹⁰ s. m. c. *desunt* 1, 2. ³⁵¹¹ v. sese monachorum manibus tradunt, arcem p. r. ipsi vix a monachis d. 1. ³⁵¹² i. ad socios A. aufugiunt 1, 2. ³⁵¹³ Statuentibus deinde Aversanis sociorum injurias vindicare Guaimarius obtulit. sicque 1, 2. ³⁵¹⁴ i. sub valido ejusdem patris tutamine quieta permanet et secura 1. Dei mis. quiescit. Acta sunt autem hæc de Normannorum expulsionem anno Domini m^o xl^o quinto 1^b. 2D. mis. quiescit 3. ³⁵¹⁵ *add.* 1^b. ³⁵¹⁶ c. ecce s. 1 ed. ³⁵¹⁷ habitus 1. 2. ³⁵¹⁸ *add.* 4. ³⁵¹⁹ *deest* 4. ³⁵²⁰ vertitur 3. ³⁵²¹ ut pro l. i. p. quiescant 1. ed. ³⁵²² *deest* 4. ³⁵²³ Quibus residentibus, unde t. l. v. m. rusticus p. 1 ed. ³⁵²⁴ *ita* 1^b. inquit 1 ed. ³⁵²⁵ *add.* 4. ³⁵²⁶ illo illo s. 3. i. Casini monast. 1, 2. ³⁵²⁷ instruens 4.

dem ³⁵²⁸ cum fratribus habitavi: sed cum post ³⁵²⁹ aliquantum tempus valde michi esse ³⁵³⁰ ingrati cepissent, non valens jam illorum ferre molestias recessi ab eis, et Jerusalem abii; ibique jam per quadraginta et amplius annos cum beato sum Stephano remoratus. Nunc autem frequentibus eorum nuntiis ac precibus evocatus, redii; et si quidem deinceps mores suos correxerint, ibidem cum illis habeo comanere ³⁵³⁰. Sin autem, confestim via qua veni redegiar. » Perquisitus de nomine ³⁵³¹, Benedictum se appellari respondit, et iterum surgentes iter ³⁵³² incipiunt. Cumque viam illam qua ad Sanctum Andream pergitur monachus fuisset ingressus, et quo tenderet fuisset a rustico percontatus: « Hac, inquit, vado; quoniam in arce hac proxima michi aliquid est agendum. » Experfectus rusticus, retulit domino suo Mainardo archipresbytero, quod viderat somnium; et ipsa ³⁵³³ die arx eadem ordine superscripto recepta est. Hodieque supersunt aliqui ejusdem arcis incolæ, qui asserunt in ipso gravi utriusque partis conflictu vidisse se quendam monachum viriliter contra Normannos pugnantem, suosque enixius confortantem; cum nemo qui tunc ³⁵³⁴ aderant monachorum se illi pugnae miscuerit. [*Desid. Dial.* II, 22.] Item ante non multos dies cuidam alii rustico visum pervisum est, quod pater Benedictus virga quam manu gestabat, universos Normannos hujus dumtaxat terræ incolas insequendo ante se ageret; eosque severissime verberans, cum maxima ignominia de hac terra procul eliminaret; nullosibi vel ad modicum ³⁵³⁵ resistente. Acta ³⁵³⁶ autem sunt hæc de Normannorum expulsionem anno Domini 1045 (854), mense Maio, ind. 13. Statuentibus ³⁵³⁷ deinde Aversanis sociorum injurias vindicare, Guaimarius et dissuasit et obtulit. Dehinc ³⁵³⁸ cum jam ferme annus elaberetur ³⁵³⁹ una cum Drogone Normannorum comite, et ³⁵⁴⁰ cum multis aliis capitaneis ad hoc ³⁵⁴¹ monasterium venit, eorumque ³⁵⁴² supplicii valde rogatus ut prædictus Rodulfus ³⁵⁴³ absolveretur, ac ³⁵⁴⁴ parentibus redderetur, vix ³⁵⁴⁵ tandem optentum ³⁵⁴⁶ est; sacramento ab eodem prius exacto ³⁵⁴⁷, ne umquam ulterius aliqua ejus monasterii pertinentia conquirenda se intromitteret; neve abbati vel alicui nostrorum ³⁵⁴⁸ talionem pro hujuscemodifaculo seu meritum aliquando retribuere-

res: sicque tandem liberitati pristinae ³⁵⁴⁹ redditus ³⁵⁵⁰ et mille tarenis qui ea die a prædictis capitaneis oblatis fuerant, ab abbate donatus ita demum ³⁵⁵¹ ad socerum esse Aversam reversus.

* Cujus hoc ego relatione cognovi *addit* 1.

73. [Cap. 74.] Abbas ³⁵⁵¹ autem jam dudum suspectum habens Normannorum nequitiam, singula monasterii castella muris in giro munivit, ibique rusticos qui hactenus in villis habitaverant manere constituit. Tunc etiam et oppidum sancti Angeli, quod ipsemet ³⁵⁵² dudum destruxerat, muris amplioribus cinxit (855). Juxtaque ipsum pontem optimum super lirim fluvium fecit (856).

74. [Cap. 75.] Preterea ³⁵⁵³ Cajetani ob invidiam Guaimarii Adenulfum supradictum Aquinicomitem evocant, sibi que illum in ducem præficiunt. Quo audito Guaimarius, rex illuc exercitum destinat. Sed his impiger obvians Adenulfus, cum primo impetu aliquantos illorum fudisset, ipse protinus captus est, atque Guaimario deportatus. Pandulfus interea in ³⁵⁵⁴ nequitia adhuc pristina, et in loci istius priorio odio permanens; expulsos hinc Normannos acerat, eisque universam hujus monasterii terram de qua projecti fuerant facile se restitutum promittit, si ei contra Guaimarium ferre vellent auxilium. Quibus id libentissime pollicentibus, mox adunato tam illorum quam et ³⁵⁵⁵ sociorum non parvo exercitu terram istam ingressus, ad primum oppidum sancti Petri in Flea (857) tentoria figit; futurum ut nisi Deus impediret, cunctam ex integro terram pervaderet. Iterum igitur fuga, iterum tribulatio et pavor ingens adeo totam terram invadit, ut aliquantum militum ³⁵⁵⁶ domus sursum circa ³⁵⁵⁷ monasterium ad ejus defensionem tunc fuerint ordinatæ. Et quia jam nullum ab homine sperabant auxilium, mandat fratribus abbas ut opem super hoc divinam expeterent, et discalciatiis pedibus cum letaniis per omnes montes ecclesias pergerent. Cognitis his Adenulfus, mandat Guaimario, ut si se demittere vellet, ipse protinus Pandulfi incepta destrueret, sibi que fidelitatem perpetuam, et monasterio beati Benedicti omnimodam defensionem jurare inviolabiliter spondet. Nam quia sororem Teanensium comitum quam idem Pandulfus in captione habebat pro absolutione ip-

VARIAE LECTIONES.

³⁵²⁸ p. a. t. add. 4. ³⁵²⁹ inobedientes et (i. et *desunt* ed.) i. existent, jam i. m. f. n. v. recessi 1 ed. ³⁵³⁰ commorari 1 ed. ³⁵³¹ n. quod frater B. appellaretur r. 1 ed. ³⁵³² viam 1 ed. ³⁵³³ et d. sequenti a. 1 ed. ³⁵³⁴ add. 1b. ³⁵³⁵ modum 3. ³⁵³⁶ Acta sunt autem hæc anno ab incarnatione Domini m^o xl^o v^o i del 1b ita ut post resistente *ibi et in 2 caput finiatur: sequente c. 73.* Hoc — milium *quæ in c. 65 habes.* ³⁵³⁷ Statuentibus — *obstitit hic desunt 1, 2 v. supra pag. 679 not. a.* ³⁵³⁸ Guaimarius post hæc c. 4, *2 ubi hæc est pars altera capitis 73* ³⁵³⁹ celebraretur 4. ³⁵⁴⁰ et c. m. a. c. *desunt* 1. ³⁵⁴¹ add. 1b. ³⁵⁴² et eorum ed. et ejusdem Drogonis s. 1. ³⁵⁴³ comes 1. ed. ³⁵⁴⁴ ac p. r. *desunt* 1, 2. ³⁵⁴⁵ abs. ab abbate obtinuit 1 a. a. impetratum est 1b. ³⁵⁴⁶ impetratum 1 ed. ³⁵⁴⁷ extorto 1 *corr.* 1b. ³⁵⁴⁸ a. ex parte hujus coenobii t. 1 ed. ³⁵⁴⁹ add. 4. ³⁵⁵⁰ r. ad socerum 1. ³⁵⁵¹ hoc caput cum sequenti primo post c. 75 scripserat *vnde signis appictis huc amandavit.* ³⁵⁵² ipse 1 ed. ³⁵⁵³ caput *addidit* 1b. ³⁵⁵⁴ P. demum expulsos 1b. ³⁵⁵⁵ add. 4. ³⁵⁵⁶ fidelium 1b. 2. ³⁵⁵⁷ juxta 1b. 2.

NOTE.

(854) 1045. *Richerius abbas ejecit Normannos de terra sancti Benedicti.* Anon. Cas.
(855) Cf. cap. 70.

(856) Cf. infra III, 25.
(857) Nunc S. Petri in fine. Ang.

suis ³⁵⁵² Adenulfus reddere noluerat, propterea contra eundem ³⁵⁵³ Pandulfum valde et merito commotus erat, se videlicet ³⁵⁵⁴ pro una ³⁵⁵⁵ femina recollectum non esse nimium conquerens ³⁵⁵⁶. Factum est et dimissus Adenulfus pacto quo idem statuerat, ad abbatem protinus venit, rem omnem aperuit. Mane cum maxima cunctorem ³⁵⁵⁷ lætitia ad monasterium ascendit, ac super altare beati Benedicti aureum calicem imperatoris, et pluviale diasprum, quæ a prædicto Pandulfo jam dudum in ³⁵⁵⁸ pignus acceperat (858), devotus reposuit. Ibi cum abbas et equo optimo et armis præcipuis cum insigne pulcherrimo donans, monasterii defensorem illum constituit. Mandat protinus Pandulfo se esse reversum, defensorem se monasterio datum: quam citius potest de monasterii finibus exeat, nisi forte velit ut ipse turpiter illum expellat. Nullatenus ista ³⁵⁵⁹ credente Pandulfo, intra biduum Adenulfus tam ex propinquis quam ex amicis exercitum non ³⁵⁶⁰ modicum aggregat, et congressurus die altera cum Pandulfo, in campo qui ad perticellas vocatur (859) tentoria locat. Quo viso Pandulfus, et ³⁵⁶¹ tandem eorum quæ sibi mandata fuerant credulus statim confusus recessit: Adenulfus vero cum pace ad Cajetanum ducatum quem Guaimarius illi firmaverat rediit.

75. [Cap. 76.] Supradictus ³⁵⁶² post hæc expulso- rum comes Rodulfus, oblitio immo parvi penso quod fecerat juramento sicut est genus infidum et avaritiæ inexplibilis, eum quibusdam suæ nequitie sociis statuerat ³⁵⁶³ in ³⁵⁶⁴ terram istam prædatum ³⁵⁶⁵ venire. Cumque hoc apud illos firmiter decretum fuisset, deque ipso ³⁵⁶⁶ consilio certus ad ³⁵⁶⁷ abbatem nuntius transmissus fuisset, die, illo quo id se facturum paraverat ³⁵⁶⁸, terribili Dei judicio mane subita morte necatus repertus est. Quo facto tam ingens terror reliquos Normannos pervasit, ut ulterius neque invasionis, neque predationis gratia venire ³⁵⁶⁹ in hanc terram apponerent ³⁵⁷⁰. Denique ad manifestam hujus sancti loci vindictam, centum et quinquaginta ejusdem comitis Normanpi milites intra ipsum ferme biennium diversis in locis diversa morte consumpti sunt ³⁵⁷¹.

76 [Cap. 77.] Cuidam post ³⁵⁷² ista propinquo suo nomine Ardemanno quem in rocca quæ Vantra

A dicitur abbas ³⁵⁷³ ad custodiendum posuerat, Teanenses comites et munera maxima, et sororem suam daturos se in conjugium, si roccam eandem illis traderet instantius polliceri. Callidus ille cuncta promittere; nocte conducta venientes eos clam intrmittere spondet. Sed ³⁵⁷⁴ cum ad locum et horam dispositam ventum fuisset, Laidulfum unum ex eisdem comitibus cum aliquot militibus intromittens portas subito claudit, universosque illos pariter in vincula conjicit ³⁵⁷⁵, cæteri vero repulsi ³⁵⁷⁶, ad sua sunt cum digna confusione reversi. Postmodum vero rogatus a Guaimario abbas per ³⁵⁷⁷ Guidonem fratrem suum, et comitem Rainulfum ³⁵⁷⁸ et Leonem de Manso illustrem virum ³⁵⁷⁹, ut comitem fratribus redderet, nequaquam ³⁵⁸⁰ congruum ducens tantorum virorum spernendas preces, accepto ³⁵⁸¹ prædicti Laidulfi ³⁵⁸² fratribus sacramento ac refutatione cum obligatione centum librarum auri, fecit quod fuerat postulatus. Qua rem idem ³⁵⁸³ Ardemannus indignissime ferens, sese ³⁵⁸⁴ in eadem rocca protinus rebellavit, eamque Normannis tradere minabatur. Super ³⁵⁸⁵ quo verbo abbas valde turbatus, confestim militibus aliquot aggregatis ad roccam accessit eundemque Ardemannum ad colloquium suum descendere multis precibus ac pollicitationibus vix aliquando tandem obtinuit. Sed cum magnis rationibus maximisque blanditiis illi ³⁵⁸⁶ satis faceret ³⁵⁸⁷ eumque placare nullatenus posset, cernentes hoc qui cum abbate erant milites, eum protinus capiunt et nisi roccam illis quantocius reddat, mortem illi præsentem invito ³⁵⁸⁸ etiam abbate minantur. Cumque vir ³⁵⁸⁹ pessimus nec sic adquiesceret, seque malle necari quam roccam reddere testaretur, eundem mox super crates ligneas ³⁵⁹⁰ alligantes, ad expugnandam roccam unanimiter armis instructi, illum ³⁵⁹¹ præferentes accedunt; cum interim ³⁵⁹² nequam ille diabolo plenus suis vociferando clamaret, ut prius ipsum opprimerent, quam roccam alicui redderent. Verum ³⁵⁹³ illi qui in arce erant, viso ³⁵⁹⁴ domino suo abbate simulque ab eo commoniti pariter et exterriti, mox portas aperiunt, ejusque ³⁵⁹⁵ prostrati pedibus, indulgentiam postulantes, roccam illi sine mora restitunt.

77. [Cap. 79.] (DESD. *Dial.* in. Prol.) Romæ ³⁵⁹⁶

VARIE LECTIONES.

³⁵⁵² *add.* 4. ³⁵⁵³ *c.* illum v. 1b. 2. ³⁵⁵⁴ *deest.* 4. ³⁵⁵⁵ *l. c. ed.* ³⁵⁵⁶ in — velit ut *abscisa* 1b. ³⁵⁵⁷ *id* 1b. *ed.* ³⁵⁵⁸ *a.* maximum a. 1b. ³⁵⁵⁹ *et t. e. q. s. m. f. c. desunt* 1b. 2. ³⁵⁶⁰ *Sed sicut est g. i. et a. i. oblitio miser immo p. p. sacramento q. f. cum 1. statim post cap. 72 Post h. s. e. c. R. sicut est g. i. et a. i. oblitio i. p. p. s. q. f. c. 1b. ed. 3561* *statuit 1. ed.* ³⁵⁶² *iterum 1. corr. 1b. 3563* *ita 1b. invadere et in suam dicionem redigere 1. 3570* *hoc 1. ed. 3571* *c. nuntius ut caveret ad a. venisset 1. ed. 3572* *statuerat, mane 1. ed. 3573* *g. i. h. t. v. 1. ed. 3574* *præsumerent 1. 2. 3575* *Sequebatur olim c. 73. quem ordinem manus 1b. mutavit 3576* *C. interea pr. 1. statim post c. 73 C. post hæc p. 1b. ed. 3577* *add. 1b. 3578* *Cumque ad 1. ed. 3579* *Conjecit ed. c. Postmodum 1. 3580* *expulsi 4. 3581* *per — miserat add. 1b. 3582* *Rainolfum et per Rogerium et Rodulfum nepotes suos, et L. 1. 3583* *v. quos pariter ad eum miserat, ut 1. 2. 3584* *nequaquam — preces desunt 1. 2. 3585* *ab eis s. 1. 3586* *comitis 1. 2. Landulfi 4. 3587* *prædictus 1. ed. 3588* *seque... rebellans, N. eam 1. 1. ed. 3589* *Abbas vero nequaquam moratus, congregatis al. m. ad 1. ed. 3590* *b. s. facere i. non posset 1. 3591* *facere, et eum p. ed. 3592* *i. e. a. desunt 1. 2. 3593* *v. p. desunt 1. 3594* *igneas 4. 3595* *i. p. add. 4. 3596* *add. 4. 3597* *illi autem q. 1. ed. 3598* *erant, ab abbate commoniti 1. 2. 3599* *et abbas 1. ed. 3600* *P. R. 3. Apud Romam p. 1. 2.*

NOTÆ.

(858) Cf. Cap. 43.

PATROL. CLXXIII.

(859) Appellatione nunc desita. Ans.

præterea cum ⁸⁶⁰¹ papa Benedictus per (860) annos 12 ⁸⁶⁰² sedem ⁸⁶⁰³ apostolicam obsedisset potius quam sedisset, a Romanis expulsus est, et Johannes Savinensis episcopus, qui ⁸⁶⁰⁴ Silvester vocatus est non tamen gratis in Romanum pontificium subrogatus (*an.* 1044). Qui cum trium ibi mensium spatio ⁸⁶⁰⁵ præfuisset ⁸⁶⁰⁶; expulsus Benedictus, propinquis suis, Tusculanis proceribus (861) annitentibus Silvestro ⁸⁶⁰⁷ repulso, Romanam sedem iterum occupavit. Nec multo post invisum se et ⁸⁶⁰⁸ exosum cunctis esse ⁸⁶⁰⁹ conspiciens, cuidam archipresbytero Johanni nomine qui quasi religiosior habebatur, pecunia ab eo accepta per maxima papatum, pro ⁸⁶¹⁰ dolor, vendidit; ipse libere deinceps cupiditates suas exerciturus in paternos ⁸⁶¹¹ lares recessit. Jam duobus annis et mensibus octo prædictus archipresbyter cui Gregorii nomen in papatu est inditum apostolicæ sedi præsederat, cum Henricus imperator Chuonradi filius tot de Romana et apostolica sede nefandis auditis, oculitus inspiratus, anno ⁸⁶¹² Domini 1047 (862). Italiam ingrediens Romam accelerat. Quide tanta heresi sedem apostolicam desiderans expurgare, Sutri restitit, et super tanto negotio deliberaturus, universale ibi episcoporum concilium fieri statuit (*Dec.*) Misit ergo, et magna in ibi episcoporum seu abbatum ac religiosorum virorum multitudine congregata, Romanum quoque pontificem qui eidem concilio præsideret decenter invitat. Quid multa? Concilio habito, et synodicis canonicisque sententiis convictus Gregorius symoniacus, sponte sua sede desiliens, pontificalibus se infulis exiit, ac ⁸⁶¹³ terræ prostratus, in vasi emptique ⁸⁶¹⁴ honoris indulgentiam sibi concedi humiliter petiit. Quo facto imperator valde letificatus, cum omnibus ejusdem concilii episcopis Romam venit, et in ecclesia beati Petri apostoli congregato clero populoque Romano ⁸⁶¹⁵, postquam ⁸⁶¹⁶ quid Sutri egisset ⁸⁶¹⁷ exposuit, tractare ⁸⁶¹⁸ demum de ordi-

natione ipsius Romanæ ecclesiæ cœpit. Facta itaque discussione quisnam in eadem ecclesia dignus tanto ⁸⁶¹⁹ sacerdotio haberetur; cum nullus, ⁸⁶²⁰ heu pro dolor reperiri ⁸⁶²¹ valeret, omnes ⁸⁶²² enim (863) exemplo miseri capitibus, præter cœtera vitia, tum præcipue fornicationis ac symoniæ pestelanguentibus demum electione necessaria ⁸⁶²³ potius quam canonica (864) Babenbergensis ⁸⁶²⁴ episcopus papa Romanus levatur, eique Clemens nomen imponitur (*Dec.* 25) (865). Ob ⁸⁶²⁵ hujusmodi igitur ⁸⁶²⁶ res tam utiliter ⁸⁶²⁷, tamque canonicè gestas, Romani ⁸⁶²⁸ tunc temporis eidem Henrico patriatus honorem contribuunt, eumque præter imperialem coronam auro circulo uti decernunt.

* Romanam cathedram sedisset. a 2.

B " habebatur, papatum tradidit 2.

78. [Cap. 80.] Post hæc sumpto exercitu imperator (*an.* 1047), ad hoc monasterio venit, et cum omni honore receptus a fratribus, planetam purpuream optimam auro ac gemmis ornatam super altare beati ⁸⁶²⁹ Benedicti, cum altero pallio quantitatis ⁸⁶³⁰ non modicæ posuit; in capitulo vero auri libras aliquot fratribus obtulit, seque illis devotissime commendans, Capuam abiit. Ibi itaque ⁸⁶³¹ Guaimario refutante ⁸⁶³² Capuam, quam per novem jam annos tenuerat, Pandulfo illam sæpe ⁸⁶³³ dicto simul cum filio multo ab eis ⁸⁶³⁴ auro suscepto restituit: Drogoni ⁸⁶³⁵ Apuliæ, et Rainulfo Aversæ comitibus (866) ad se convenientibus, et equos illi plurimos et pecuniam maximam offerentibus, universam quam tunc tenebant terram imperiali ⁸⁶³⁶ investitura firmavit. Ibi etiam et ⁸⁶³⁷ præceptum aurea bulla signetum abbati nostro ⁸⁶³⁸ juxta imperialem consuetudinem fecit (*Febr.* 3) (867). Inde Beneventum contendens, cum nolissent eum civem recipere ⁸⁶³⁹, a ⁸⁶⁴⁰ Romano pontifice qui cum illo tunc erat, civitatem eandem excommunicare fecit (868); cunctamque Beneventanam terram Nor-

VARIE LECTIONES.

⁸⁶⁰¹ c. præfatus p. B. homo, pro dolor, nequitiarum omnium reus per 1. ⁸⁶⁰² aliquot 1. xii 1^b. ⁸⁶⁰³ Romanam cathedram 1. ed. ⁸⁶⁰⁴ cui positum est nomen Silvester 1^b. ed. *desunt*. 1. ⁸⁶⁰⁵ spatium 4. ⁸⁶⁰⁶ fuisset 3. ⁸⁶⁰⁷ Johanne 1. ⁸⁶⁰⁸ et c. *add.* 4. ⁸⁶⁰⁹ cunctis aspiciens 1. ed. ⁸⁶¹⁰ p. d. *add.* 4. ⁸⁶¹¹ paterna jura 1. paternam domum 1^b. ed. ⁸⁶¹² a. D. 1047. *add.* 1^b. ⁸⁶¹³ et 1. ed. ⁸⁶¹⁴ *deest* 1. 2. ⁸⁶¹⁵ R. et facta discussione quis de ipsa eccl. 1. ⁸⁶¹⁶ primo ed. ⁸⁶¹⁷ actum fuisset ed. ⁸⁶¹⁸ dehinc tractare cœpit de o. i. R. e. ed. ⁸⁶¹⁹ d. inveniretur t. s. fungi 1. 2. fungi *deest* 3. d. in t. s. h. 4. ⁸⁶²⁰ cum non reperiretur. electione 1. ⁸⁶²¹ reperiretur 1. ed. ⁸⁶²² omnes — languabant *desunt* 1. 2. ⁸⁶²³ n. p. q. c. *desunt* 1. 2. ⁸⁶²⁴ ep. Pavimvergensis 1. e. Pavimbergensis de gente Saxonum 1^b. e. Bambergensis de g. S. 2. Bambergensem episcopum papam Romanum constituunt. Ob hujusm. 3. ⁸⁶²⁵ Tunc temporis eidem Heinr 1. Tunc t. ob h. 2. ⁸⁶²⁶ *addit.* 4. ⁸⁶²⁷ prospere ed. ⁸⁶²⁸ eidem II. p. h. Rom. cont. 1. ed. ⁸⁶²⁹ b. B. *add.* 4. ⁸⁶³⁰ optimo p. 1^b. 2. c. a. p. o. *desunt* 1. ⁸⁶³¹ *add.* 4. ⁸⁶³² renuntiante 1. ed. ⁸⁶³³ i. priori principi sumul 1. ed. ⁸⁶³⁴ illis 1. ed. ⁸⁶³⁵ r. Normannis etiam ad se c. 1. ⁸⁶³⁶ i. i. *deest* 1. ⁸⁶³⁷ *add.* 4. ⁸⁶³⁸ Richerio 1. ed. ⁸⁶³⁹ tam ob suam quam et ob patris injuriam *add.* 1. 2. ⁸⁶⁴⁰ totam civitatem a. R. p. q. c. i. t. e. *excom.* 1. ed.

NOTE.

(860) *Aliquantia per tempora Desid.*

(861) *Consulibus terræ Desid.*

(862) *Sc.* 1046. *Capuam venit*, inquit Anon. Casin.

a quo annum Leo sumpsisse videtur.

(863) Hoc initio l. III Desiderius dixerat.

(864) Hæc Leonis sententia est.

(865) Hucusque e Desiderio.

(866) Nomina ab Amato III, 2 accepit.

(867) *Gatt. Acc.*, p. 148.

(868) *Cf. Ann. Benev. h. a.*

mannis auctoritate sua confirmans, ultra montes A reversus ³⁶⁴¹ est, Gregorium ex pontificem ³⁶⁴² secum asportans.

79. [Cap. 81.] (Des. *Dial.* II.) Clemente vero post novem menses ultra ³⁶⁴³ montes (869) defuncto (Oct. 9) prædictus ³⁶⁴⁴ (870) Benedictus iterum in pontificatum reversus, per octo circiter menses illum violentè ³⁶⁴⁵ retinuit, donec ab imperatore transmissus ex ³⁶⁴⁶ Germania Damasus Brexenorum (872) episcopus papatum ³⁶⁴⁷ recepit. Quo etiam post viginti et tres dies apud ³⁶⁴⁸ Præneste vita decedente (872), Brunonem Tullensem episcopum, Teutonicum ³⁶⁴⁹ natione, et stirpe regali progenitum, Romani ab ³⁶⁵⁰ ultramontanis partibus expectantes in suum pontificem eligunt, eumque Leonem, papam vocari decernunt (873). Qui sanctus pontifex eodem anno quo ordinatus est ³⁶⁵¹ orationis gratia montem Garganum adiit (874). Indeque revertens, in ipsa festivitate palmarum (1049, *Mart.* 19) ad ³⁶⁵² hoc monasterium venit ³⁶⁵³; et reventissime susceptus a fratribus, missam ³⁶⁵⁴ sollemniter celebravit, et in refectorio cum ipsis comedit; post prandium vero ³⁶⁵⁵ in capitulum veniens, et ³⁶⁵⁶ gratias pro tam honorifica sua receptione fratribus agens, valde humiliter se commendavit, seque pro suo posse idem monasterium honoraturum ³⁶⁵⁷ et exaltaturum promittens, descendit; et die ³⁶⁵⁸ altero ecclesiam Sancti Mauricii apud insulam quæ Limata vocatur a ³⁶⁵⁹ prædicto abbate constructam sollemniter ³⁶⁶⁰ dedicans, demum rediit Romam; Ad quem profectus Richerius ³⁶⁶⁰ privilegium ³⁶⁶¹ ab eo juxta morem prædecessorum suorum honorabiliter adeptus est (875), in ³⁶⁶² quo idem apostolicus ³⁶⁶³ usum sandaliorum

atque dalmaticæ, nec non et chirothecarum in principalibus festis ad missarum sollemnia, tam illi quam et universis ei in hoc cœnobio regulariter promovendis, ob honorificentiam sancti loci hujus apostolica auctoritate concessit, Super ³⁶⁶⁴ hoc etiam et monasterium sanctæ Jerusalem (871) quo Suxorianum appellatur intra Romanam urbem situm cum ³⁶⁶⁵ omnibus pertinentiis suis eidem abbati gratia hospitandi contradidit, et privilegium exinde illi faciens (*an.* 1049) (877), sacrationem tantummodo sibi abbatis ejusdem loci, quem tamen Casinensis abbas eligeret, reservavit.

Et sancti Salvatoris in territorio sollemniter Atinensi dedicans 2.

80. [Cap. 82.] Interea ³⁶⁶⁶ (878) cum quidam Capuanorum nobiles pro castro quodam hujus monasterii, quod Conca vocatur, multas cum abbate contentiones fecissent ³⁶⁶⁷, sed Benedicto patre juvante prævalere illi nil valuissent, quadam die consilio habito statuerunt prædatum in terram istam venire. Decernunt igitur ut ad vesperascente die iter incipiant, et apud quandam curtem suam circa ³⁶⁶⁸ Teanum parumper quiescant; inde se tali noctis hora promoveant, ut summo mane monasterii fines ingressi, ex insperato protinus irruant, et quantum magis exinde ³⁶⁶⁹ prædam potuerint agant. Fecerunt ³⁶⁷⁰ itaque ut statuerunt, et circa mediam ferme ³⁶⁷¹ noctem ascensis equis, aggrediuntur ire quo disposuerant. Res ³⁶⁷² mira! sed omnino certissima, quippe quæ ab uno eorum qui tanto equitatu interfuit michi relata est. Ab illa itaque hora usque ad crepusculum iter conficientes, cum jam se ³⁶⁷³ in finitima hujus terræ venisse putarent, atque ad

VARIE LECTIONES.

³⁶⁴¹ m. exinde est reversus 1. ed. ³⁶⁴² deest 1b. ed. G. s. a. add. 1b. ³⁶⁴³ Romæ d. 1. ³⁶⁴⁴ præfatus 1b. ed. d. Damasus illi ex G. in papatu successit 1. corr. 1b. ³⁶⁴⁵ deest 1b. 2. ³⁶⁴⁶ t. Dam illi ex G. in p. 1b. ³⁶⁴⁷ illi in papatu successit 1b. ed. ³⁶⁴⁸ a. P. deest 1. ³⁶⁴⁹ T. n. et add. 1b. ³⁶⁵⁰ a. u. p. e. add. 1b. ³⁶⁵¹ est (Capuan venit. Ibi jam seniore Pandulfo defuncto, junioris Pandulfi fratrem Hildebrandum nomine archiepiscopum consecrans, or. g. m. G. a. I. r. add. 1b.) in i. 1. ³⁶⁵² valde devotus ad 1. ed. ³⁶⁵³ ascendit ed. ³⁶⁵⁴ eo diem. 1. ed. ³⁶⁵⁵ add. 4. ³⁶⁵⁶ v. maximas fratribus p. t. h. s. r. gratias egit, seque p. 1. ed. ³⁶⁵⁷ m. ubique exalt. 1. ed. ³⁶⁵⁸ et postriede (manum Friderici diaconi et cancellarii [sic] expuncta) recedens, Capuan abiit. Ibi jam seniore Pandulfo defuncto, junioris Pandulfi fratrem Hildebrandum nomine a Capuanis electum diligenter examinans, Salernum perrexit, eumque inibi consecratum remittens Capuan (corr. nomine archiepiscopum consecrans), orationis gratia montem Garganum adiit; et demum Romam reversus est (corr. d. rediit Romam) 1, et die a. e. S. M. ap. Limatam ab eodem a. constructam, ut supra dictum est, dedicans, d. r. R. 1b. ³⁶⁵⁹ ab eodem a. 1b. ed. ³⁶⁶⁰ q. abbas profectus priv. etc. 1b. ed. ³⁶⁶¹ a. profectus, et consecrationem ab illo et privik. honorabiliter adeptus est. Nam usque ad illud tempus suam sacrationem distulerat. Sequenti etc. (c. 82) f. ³⁶⁶² in — concessit desunt. 1b. hic postea inseruit: Eodem anno Corbo — quattuor milium. v. cap. 65. ³⁶⁶³ sanctus pontifex ed. ³⁶⁶⁴ Quo etiam tempore idem apostolicus (sanctus pontifex 1b. m. 1b. ed. ³⁶⁶⁵ præfato abbati (gratia h. add. 3.) c. o. p. s. concessit (contradidit ed.) 1b. ed. ³⁶⁶⁶ Per hos dies q. Capuan n. 1. ed. hoc caput prius post c. 82 scriptum erat, sed ipse postea transposuit. ³⁶⁶⁷ effecerant, conantes utique illud a monasterii dicione subtrahere, et ad sui juris usus redigere. Sed cum abbati nil prævalere valerent, q. 1. ed. ³⁶⁶⁸ in Teanensi comitatu p. 1. 2. ³⁶⁶⁹ ex ea 1. ed. ³⁶⁷⁰ Venientes vero ad conductum locum, cum quantum illis visum fuerat quievissent, c. 1. ed. ³⁶⁷¹ add. 1b. ³⁶⁷² ita 1b. Mita dicturus sum, sine illa tamen hesitatione verissima, utpote qui hoc ex unius illorum ore percepit. Ab 1. ³⁶⁷³ cum se jam venisse in f. h. t. p. 1. ed.

NOTE.

- (869) Ex Amato III, 14; sed hoc falsum est.
 (870) Prædictus — restituit Desid, non habet.
 (872) Brexenorum ep. et ap. Præneste ex Amato I. l.
 (872) Aug. 9 Necrol. Casin.
 (873) Hucusque Desiderium secutus est.
 (074) M, April sec, Ann, Benevent, cod Vat.,

- ut alterutrum erravisse oporteat.
 (875) Regest. num. 21. Anc.
 (876) Quod etiam S. Crucis dicitur. Leo IX palatii Susurriani. Victor II.
 (877) Gatt. Hist., p. 252.
 (878) Cf. Desid. Dial. I. 10,

discurrendum ut prædantium moris est se instantius præpararent, subito circumspicientes⁸⁶⁷⁴, in eo loco quo equos ascenderant se reperiunt. Obstupefacti nimiumque attoniti, ac sese invicem aspectantes, intelligunt tandem patris Benedicti meritis se noctis errore cecatos; dum tanto temporis spatio rectose itinere gradi putantes, prædictam curtem girando ac regirando, mane se inibi unda⁸⁶⁷⁵ surrexerant reperissent. Ita demum confusione simul et admiratione repleti, Capuam sunt reversi, ipsimet⁸⁶⁷⁶ palam omnibus referentes queque sibi contigerant.

[Cap. 83.] (PETRI DAM. ep. 1, 9.) Eo etiam tempore quidam servus Dei Neapolitanæ regionis, in prærupta rupe juxta viam publicam solitarius habitabat. Qui nimirum dum nocturno tempore psalleret, et fenestram cellulæ horarum explorator aperiret, ecce videt multos nigros homines tamquam Ethiopes iter capere, et longo tractu onustos feno saumarios comminare. Cumque eos curiosus inquireret, qui essent, cujusve rei gratia hæc jumentorum pabula pararent, demones dixerunt, naquaquam esse pecoribus alendis, sed fomenta potius ignium hominibus comburendis. Præstolamur enim in proximo principem Capuæ Pandulfum, qui jam decumbit. His auditis vir Dei nuntium protinus ad mœnia Capuana direxit, qui veniens Pandulfum jam mortuum repperit (an. 984). Quo mortuo, mons Vesevus in flammam erupit, tantaque sulfuræ resinæ congeries ex ipso Vesuvio protinus fluxit, ut torrentem faceret, atque decurrente impetu in mare descenderet *add.* 2.

81. [Cap. 84.] Sequenti⁸⁶⁷⁷ anno 1050 prædictus apostolicus⁸⁶⁷⁸ iterum ad hoc⁸⁶⁷⁹ monasterium venit in vigiliis sancti Petri, et die sequenti et altero apostolorum Petri et Pauli missas sollempniter celebravit: cumque die illo sabbatum esset (*Jun.* 30), ad fratrum mandatum ingressus, duodecim monachis pedes lavit, et⁸⁶⁸⁰ ipse etiam ab eis lotus, in refectorium quoque cum illis ad bibendum de⁸⁶⁸¹ monasterii, more perrexit⁸⁶⁸². Beneventum deinde profectus ab excommunicatione illam⁸⁶⁸³ prædecessoris sui Clementis tandem absolvit. Anno iterum⁸⁶⁸⁴ altero (1051) Capuam veniens⁸⁶⁸⁵, rursus Beneventum (879), et inde Salernum perrexit; dehinc expellendorum Normannorum gratia milites⁸⁶⁸⁶ undecumque ardens contrahere, ultra montes ad impe-

ratores profectus⁸⁶⁸⁷ est (an. 1053). Gebeardus⁸⁶⁸⁸ tunc episcopus Aistettensis gente Noricus, vir prudentissimus et rerum sæcularium peritissimus, regis consiliarius erat. Sed cum imperatoris imperio magnus valde Apostolico traditus fuisset exercitus (an. 1053), jamque itineris partem non modicam confecissent, idem episcopus ad imperatorem accedens, vehementerque super hoc illum redarguens, ut totus exercitus ejus⁸⁶⁸⁹ reverteretur dolosus effecit; de propinquis tantum et⁸⁶⁹⁰ amicis apostolici quingentis circiter illum in partes has comitantibus.

* Tunc temporis facta est commutatio inter eundem apostolicum et imperatorem de Benevento et episcopio Bambergense, sicut jam supra retulimus (c. 46). *add.* 2.

82. [Cap. 85.] Hoc anno (1052) (880) Guaimarius princeps conjuratione Amalphitanorum quos nimis indigne tractabat⁸⁶⁹¹ nec non est cognatorum⁸⁶⁹² (884) ac Salernitanorum quorundam, juxta oram⁸⁶⁹³ maris Salernitani⁸⁶⁹⁴ occisus est, triginta⁸⁶⁹⁵ et sex plagis perfossas (882), et valde turpiter ac eum magno ludibrio⁸⁶⁹⁶ per litus maris aliquandiu tractus, et civitas simul cum arce ab eis pervasa (883). Sed post quintum diem (884) Normannis auxiliantibus, a Guidone fratre ipsius principis eadem⁸⁶⁹⁷ recepta civitas, et Gisulfo filio ejus reddita est, trucidatis (885) auctoribus tanti facinoris, quatuor scilicet cognatis ejusdem Guaimarii, et triginta sex aliis.

83. [Cap. 86.] Hoc⁸⁶⁹⁸ etiam tempore Landenulfus et Adenulfus germani fratres nobiles Capuanæ civitatis unacum Petro nepote suo simul ad hoc monasterium gratia conversionis venerunt, cunctasque facultates et hereditates seu possessiones suas quas in toto principatu Capuano habebant beato Benedicto ex integro obtulerunt (886). Ecclesiam videlicet⁸⁶⁹⁹ sancti Nycolai intra Capuam eum omnibus pertinentiis ejus; nec non et integras portiones suas quas habebant in ecclesia Sancti Salvatoris et Sancti Rufi similiter intra Capuam: Viridiarum (887) etiam quod est ad pontem Casulini. Curtem quæ dicitur Calabrinæ, cum ecclesia Sancti Nicandri quæ ibidem constructa est. Terras

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁶⁷⁴ respicientes 1. *ed.* ⁸⁶⁷⁵ i. reperissent. sicque c. pariter et 1. *ed.* ⁸⁶⁷⁶ ipsimet — contigerant *add.* 1b. ⁸⁶⁷⁷ hæc primo scripta erant statim post c. 79. ⁸⁶⁷⁸ pontifex 1. *ed.* ⁸⁶⁷⁹ deest *ed.* ⁸⁶⁸⁰ et — perrexit *add.* 1b. ⁸⁶⁸¹ nimis devotus p. 1. 2. ⁸⁶⁸² ibat 3. ⁸⁶⁸³ hic in cod. 1. *incipit quat. ultimus, qui ipsius Leonis manu scriptus esse videtur.* ⁸⁶⁸⁴ item 1. ⁸⁶⁸⁵ venit, ac (*corr.* veniens, rursus) B. perrexit; et (*corr.* dehinc exp. 1. ⁸⁶⁸⁶ m. u. a. c. *desunt* 1, 2. ⁸⁶⁸⁷ abiit, milites ab inde conducturus 1. *ed.* ⁸⁶⁸⁸ Gebeardus — comitantibus *add.* 1b. ⁸⁶⁸⁹ deest 4. ⁸⁶⁹⁰ deest *ed.* ⁸⁶⁹¹ tractabant 4. ⁸⁶⁹² c. ac *deest* 1. ⁸⁶⁹³ ora 1, *ed.* ⁸⁶⁹⁴ *deest* 1, 3. ⁸⁶⁹⁵ 36 p. p. *desunt* 1. ⁸⁶⁹⁶ l. corpus illius p. l. m. a. tractum. Sed N. adjuvantibus, a. G. 1. ⁸⁶⁹⁷ p. recepta civitas, et Gisulfo filio ejus reddita est. Per hos d. (c. 80.) 1. ⁸⁶⁹⁸ hoc caput in marg. *add.* 1b. ⁸⁶⁹⁹ *deest* 4.

NOTÆ.

(879) Jul. 5, unde Aug. 8 Salernum profectus est, *test.* Ann. Benev.

(880) Jun. II. sec. Ann. Benev.

(881) Ex Amato III, 25.

(882) Ex eodem.

(883) III, 26.

(884) 5. *Id. jwn.* Amat. III, 28, quod vereor ne noster minus recte interpretatus sit.

(885) Am. III, 31.

(886) Regest. num. 336. Ang.

(887) In chartula est *Verzario*. Ang.

et molas in fluvio Saone. Curtem in Sala ²⁷⁰⁰, Adipsi-Porcari. Curtem quæ dicitur Rapedella cum silvis et paludibus sibi pertinentibus. Terras et silvas et prata ad ipsam ²⁷⁰¹ Auciam. Curtem Calinulo circa prædictum Saonem. Curtem in loco qui dicitur Cervianum; et portionem de ecclesia Sancti Jacobi, et de curte in loco Bucinu, cum ecclesia Sanctæ Anastasiæ. Terras et silvas et paludes ²⁷⁰² in loco qui dicitur Rustinita. Curtem in Cilicia cum sorte de ecclesia sancti Johannis. Curtes et terras in finibus Liburiæ, loco Porano ²⁷⁰³ prope lacum Patriæ. Fundum in vico Cupuli. Item fundos in casa Pessenna. Fundos in loco Felice. Terras in Gualdo de Mataloni, et in Marcenisi, et in Mardrelle. Curtem juxta Grecinianum, in loco qui dicitur Senosa ²⁷⁰⁴. Curtem in Laneo ²⁷⁰⁵ (888) ad pontem ruptum. Terras in massa Valentiana; et universas casas ²⁷⁰⁶ sibi intra Capuam pertinentes.

84. [Cap. 87.] Reversus itaque ab ultra monte Romanus pontifex, ascendensque ²⁷⁰⁷ iterum ad hoc monasterium (an. 1053), valde suppliciter se fratribus ²⁷⁰⁸ commendavit. Cumque (889) apud Sanctum Germanum honorifice hospitatus fuisset, rogatus a fratribus ut monasterium sancti Stephani quod supra Terracinam est illis restitueret, interrogavit utrum ad eos aliquando pertinisset. Respondentibus, etiam, ostendi sibi ex postulat. Mox itaque dialogo sancti Gregorii in medium exhibitio, et ex vita beati Benedicti qualiter in visione illud idem pater construxerat demonstrato — aut ²⁷⁰⁹ enim ignorabant, aut minime ad manum habebant privilegium quod Agapitus papa exinde Balduino abbati fecerat (890) — Vere, ait sanctus pontifex, *justissimum est quod requiritis*; moxque privilegium inde fieri Friderico cancellario jussit (Mai. 20), et ipsum monasterium cum omnibus suis nobis assignari constituit. Fecit ²⁷¹⁰ etiam eodem tempore (an. 1053, Mai. 29) huic monasterio et aliud præceptum (891) de libertate navis hujus monasterii in portu Romano, ut omni tempore cum nauclero et universis nauticis suis maneat libera ad omnimoda condicione et debito pensionis. post hæc adjunctis sibi fere

A cunctis partium istarum militibus ²⁷¹¹, Apuliam cum Normannis dimicaturus perrexit, anno ²⁷¹² Domini millesimo quinquagesimo tertio (892); et ex parte quidem apostolici Rodulfus in Beneventanum principem jam electus, et Guarnerius Suevus signa sustollunt: Normanni (893) vero tres de suis statuunt turmas, quarum unam comes Humfridus, aliam comes Richardus, tertiam Robbertus agebat Viscardus. Inito autem certamine (Jun. 18) in planitie maxima ²⁷¹³ quæ juxta Civitatem est, paulatim se subtrahentibus fugientibusque nostratibus, et solis qui ultra montes venerant remanentibus, cum diu ab his fortiterque pugnatum fuisset, omnibus tandem in ipso certamine trucidatis, Normanni ²⁷¹⁴ Dei judicio extitere victores ²⁷¹⁵. Dehinc Humfridus ad papam venit, et in sua illum fide suscipiens, cum omnibus suis Beneventum perduxit; promittens ut quancumque Romam ire disponeret, ipse illum Capuam usque perduceret. Intravit autem idem papa Beneventum in vigilia sancti Johannis Baptistæ (1054), et stetit ibi usque ad festivitatem sancti Gregorii papæ; ibique infirmatus, vocato prædicto comite, Capuam ab illo deductus est; ubi per dies 12 remoratus, accersito ²⁷¹⁶ tandem nostro abbate sui itineris comite, Romam rediit; ac post non multos dies ²⁷¹⁷ sancto fine quievit (Apr. 19). Ad cujus tumultum plurima tunc temporis signa Christus effecit (894). Hic ²⁷¹⁸ pontifex inter innumera bonitatum suarum insignia, quandiu Romæ moratus est, omni tempore tribus per hebdomadam diebus a Lateranis usque ad Sanctum Petrum privato habitu, nudis pedibus, cum duobus aut tribus clericis noctu psallendo et orando pergebat.

85. [Cap. 88.] Eodem anno (895) gratia concordandi ecclesias Romanam et Constantinopolitanam, prudentissimos valde viros ad imperatorem Constantinum cognomento Monomachum apocrisarios transmiserat ²⁷¹⁹; Fridericum ²⁷²⁰ scilicet cancellarium suum, et Humbertum episcopum Silvæ candidæ, et Petrum archiepiscopum Amalfitanum. Qui ²⁷²¹ ad hoc monasterium primitus venientes, seque fratribus devotissime commendantes, ita demum viam

VARIE LECTIONES.

²⁷⁰⁰ salam ed. ²⁷⁰¹ ipsa ocia 1b. ²⁷⁰² padules 1b. ²⁷⁰³ Paurano 1b. ²⁷⁰⁴ Fenosa 2. ²⁷⁰⁵ Laneto 3. ²⁷⁰⁶ deest 3- ²⁷⁰⁷ ita 1b. p. plus quingentos secum Lotharingos, bellicosos valde viros adduxit, veniensque i. 1. ²⁷⁰⁸ deest 4. ²⁷⁰⁹ aut fecerat desunt 1. ²⁷¹⁰ Fecit — pensionis add. 1b. ²⁷¹¹ nostratibus 1. corr. 1b. ²⁷¹² a. D. 1053. add. 1b. et ex — Viscardus desunt 1. ²⁷¹³ deest 1. ²⁷¹⁴ Humfrido duce, illorum tunc comite, add. 1. ²⁷¹⁵ victores. Papa cum paucis ad Civitatem confugit. Dehinc Humfridus penitentia ductus ad p. 1. ²⁷¹⁶ a. t. n. a. s. i. c. add. 1b. ²⁷¹⁷ deest 4. ²⁷¹⁸ Hic — pergebat desunt 1. ²⁷¹⁹ ita corr. 1b. transmissit 1. ²⁷²⁰ Fred. 4, semper. ²⁷²¹ Qui — sunt add. 1b.

NOTE.

(888) Lanus fluvius, Latinis Clanius, vulgo *Lagno*. Ang.

(889) Ex privil. papæ quod edidit Gatt. Hist., pag. 117; dato ante iter in Germaniam susceptum (890) Cf. lib. 1, cap. 59.

(891) Ib., p. 144.

(892) Ita Anon. Casin et Ann. Benev.

(893) Ex Amato III, 37, ubi alterius partis duces

vocantur *Raynolfe et Raynier*.

(894) Ita Desider. Dial. III, 3.

(895) M. Jan., ind. vii, data est Leonis epistola ad Michaellem patriarcham. Exstat relatio legatorum, quam Leo vidisse potuit; nonnulla tamen aliunde ascivit. Cf. Petrum Diacon. *De viris ill.* cap. 17.

suam profecti sunt. Quos imperator nimis honorabiliter suscepit ⁷⁷²², et in palatio per aliquot dies retinuit. Intra quod spatium nonnullas Grecorum hereses corrigere decertantes ⁷⁷²³, tandem patriarcham Michaelem ⁷⁷²⁴, et Leonem Acridanum episcopum (896) cum universis eorum sequacibus auctoritate apostolica anathematizaverunt. Sed cum jam intra ⁷⁷²⁵ hos dies defuncto papa (Jul. 16) redire disponent ⁷⁷²⁶ imperialibus illos donis Monomachus ⁷⁷²⁷ honorifice munerans, beato quoque Petro per eosdem dona non parva transmisit; insuper etiam ut omni anno binas auri libras de palatio ejus hoc monasterium reciperet, illorum rogatu concessit. Quos prospere revertentes, Trasmundus ⁷⁷²⁸ Teatinus comes per terram suam transeuntes ⁷⁷²⁹ cepit, et universa quæ ferebant cum magna injuria auferens, tandem dimisit. Atque ⁷⁷³⁰ ita Fridericus Romam reversus est.

86. [Cap. 89.] Defuncto preterea sanctæ memoriæ papa Leone, Hildebrandus tunc Romane ecclesiæ subdiaconus, ad imperatorem a Romanis transmissus est; ut, quoniam in Romana ecclesia persona ad tantum officium idonea reperiri non poterat, de partibus illis quem ipse tamen vicecleri populique Romani in Romanum ⁷⁷³¹ pontificem elegisset adduceret. Quod cum imperator assensus fuisset, et Gebeardum Aistettensem episcopum cujus supra meminimus (c. 84) Hildebrandus ex industria et consilio Romanorum expetivisset, tristis super hoc valde imperator effectus est; nimis enim illum carum habebat. Et cum eundem sibi omnimodis necessarium imperator assereret, et alium atque alium huic officio magis idoneum judicaret, Hildebrando tamen ut alterum reciperet, persuaderi nullatenus potuit. Erat enim idem episcopus super id quod prudentia multa callebat, post ⁷⁷³² imperatorem potentior ac ditior cunctis in regno. Hunc ergo Hildebrandus invito licet imperatore, invito etiam eodem ipso episcopo, propter quod utique postmodum dictus est monachos non amasse, Romam secum

A adduxit, eique Victoris nomen imponens, Romanum papam cunctorum assensu constituit (an. 1035); cum jam ferme a transitu pape Leonis annus elaboretur. Qui ⁷⁷³³ quoniam eidem prædecessori suo, ut supra diximus, impedimento maximo fuerat, quotiens a circumpositis molestiam aliquam patiebatur dicere solitus erat: *Merito hæc patior, quia peccavi in dominum meum* ⁷⁷³⁴. Comperiens itaque imperator Fridericum a Constantinopoli reversum magnam ⁷⁷³⁵ valde pecuniam detulisse, cepit eum vehementer suspectum habere. Nam eo tempore fratri ejus duci Gotfrido inimicissimus erat. Quapropter scripserat apostolico ut illum caperet, sibi que ⁷⁷³⁶ festinanter studeret transmittere. Quo per necessarios cognito ⁷⁷³⁷ Fridericus, abbatem nostrum qui per eos dies ⁷⁷³⁸ a Lucca ubi ad eundem imperatorem profectus fuerat, revertebatur, latenter apud Romam alloquitur, et ut se Casinum ⁷⁷³⁹ perducere, ibique se monachum facere studeat, instantissime deprecatur. Quod ⁷⁷⁴⁰ cum abbas gratantissime annuisset, præmissus cum omnibus suis ad monasterium est. Abbas vero post dies aliquot cum nuntiis imperatoris ⁷⁷⁴¹ qui ad principes mittebantur advenit. Mox igitur Fridericus in eorundem nuntiorum præsentia, pretiosa valde quibus tunc ⁷⁷⁴² utebatur indumenta projiciens, religionis habitum induit; et ut hoc de se per ⁷⁷⁴³ eosdem missos imperatori nuntiaretur efficiens, fratribus se ⁷⁷⁴⁴ de cetero sociavit ⁷⁷⁴⁵. Nec multo post, ut ad insulam transmitteretur ⁷⁷⁴⁶ Tremitensem rogavit abbatem; quod et fecit. Dehinc cum pro quibusdam reprehensibilibus ⁷⁷⁴⁷ que inibi reppererat, abbati ejusdem loci cepisset ingratus existere: nequaquam ibi remorandum ratus, egrediens inde, ad monasterium sancti Johannis quod Veneris cognominatur (897) perrexit; ibique diebus aliquot commoratus est.

Per ⁷⁷⁴⁸ idem tempus præfatus ⁷⁷⁴⁹ abbas proclamavit in placito Cadeloi cancellarii Heinrici imperatoris (898), ubi erat cum multis episcopis et comitibus illarum partium, super quodam Dodo

VARIE LECTIONES.

⁷⁷²² ita 1b. suscipiens et imper donans, beato quoque Petro necnon et papæ dona non parva per eosdem remisit. Cum jam ibidem per dies aliquot remorantes, et non nullas 1. ⁷⁷²³ sed non (corr. minime) prævalentes add. 1. del. 1b. ⁷⁷²⁴ Michaelem 4. ⁷⁷²⁵ i. h. d. add. 1b. ⁷⁷²⁶ ita 1b. redire et post vocem jam erasam Teatinus c. etc. 1. ⁷⁷²⁷ Constantinus M. ed. ⁷⁷²⁸ ita hic omnes; infra ed. et 4. Transm. ⁷⁷²⁹ illos add. 1. del. 1b. Atque — est, et majorem capitis seq. partem suppletit 1b. erasis quæ in 4 versibus scripta fuerant. ⁷⁷³¹ p. R. ed. ⁷⁷³² secus 1b. ⁷⁷³³ Et 1b. ⁷⁷³⁴ et item « Dignum est, inquit, ut quod fecit Saulus patiat Paulus; quod egit lupus sustineat agnus » add. 1b. 2. ⁷⁷³⁵ ingentem 1b. ⁷⁷³⁶ festinanterque sibi 1b. ⁷⁷³⁷ gnito, etc. abscesa 1b. ⁷⁷³⁸ per illos dies reversus fuerat, latenter a. R. etc. 1b. ⁷⁷³⁹ hinc 1 pergit: C. velle venire ibique monachum fieri confitetur. Præmissus ergo c. etc. corr. 1b. ⁷⁷⁴⁰ deprecatur. Præmissus igitur cum 1b. ⁷⁷⁴¹ regis 1. corr. 1b. ⁷⁷⁴² clericus 1. corr. 1b. ⁷⁷⁴³ se regi n. 1. corr. 1b. ⁷⁷⁴⁴ f. de c. nunciavit 4. ⁷⁷⁴⁵ sociavit. Hisdem ipsis diebus Victor genere Teutonicus Romanus pontifex ordinatus est et hoc anno princeps Pandulfus junior præceptum concessionis fecit abbati de castello quod Saracinicum vocatur 1. *Quibus expunctis pergit* 1b.: Qui tamen nequaquam adhuc de imperatoris ira securus, ad tutiorem se locum conferre meditabatur. Nec — commoratus est. ⁷⁷⁴⁶ T. t. 1b. ed. ⁷⁷⁴⁷ reprehensibilibus 2. ⁷⁷⁴⁸ Per — omnia desunt 1. ⁷⁷⁴⁹ procl. p. a. ed.

NOTÆ.

(896) Acrida vel Achris urbs est Macedoniæ, metropolitana olim Serviæ et Bulgaricæ. ANG.

(897) Situm est in agro Lancianensi. ANG.

(898) Ep. Numburgensis at videtur, qui cancellarius Romani palatii appellatur in dipl. imp. quod 1045. Nov. 20 in Ingelheim accepit. Cæterum Cado-

laus episc. Numburg. jam an. 1045 mortuus est; hic Parmensis intelligendus, qui eo tempore complura placita habuit, sed nunquam cancellarius fuit. Cf. Schmitt *Zeitschrift für Geschichte*, Jahrg. 1847.

retinebat de causa monasterii hujus 700 modia de terra in comitatu Teatino, loco Ad casa Hildebrandi; et recollegit omnia. Eodem ⁷⁷⁵⁰ tempore supradictus Trasmundus et Bernardus comites firmaverunt per sacramentum eundem abbatem de omnibus rebus sancti Benedicti in comitatu Teatino et Pennensi, quod neque ipsi illas invaderent, et contra omnes homines eas monasterio ⁷⁷⁵¹ nostro defenderent, apud monasterium sanctæ Scolastice in Penne.

87. [Cap. 90.] Hoc ⁷⁷⁵² etiam anno (1054, Dec.) princeps Pandulfus junior fecit præceptum concessionis (899) in hoc monasterio de castello quod Saraceniscum ⁷⁷⁵³ vocatur, in confinio ⁷⁷⁵⁴ Cominensi, cum omnibus adjacentiis et ⁷⁷⁵⁵ pertinentiis ejus, quamvis ⁷⁷⁵⁶ idem castellum intra antiquos nostri monasterii terminos videatur esse constructum. Quem videlicet locum non multo ante Marsorum comites Oderisius et Rainuldus qui tunc Comino præerant per cartulam oblationis cum finibus ac terminis ejus beato Benedicto firmaverant ⁷⁷⁵⁷. Unde cum quidam Aquinenses contra abbatem super hoc murmurarent, pro eo videlicet quod ipsi prius eundem locum centum byzanteis comparaverant a quodam Berardo Marsicano, in hanc tandem convenientiam cum eo venerunt ⁷⁷⁵⁸, ut sponte sua in quorundam judicium præsentia omnem querelam et calumniam domno abbati de hoc refutarent, et quieti de cætero essent; proposita pœnalibrarum argenti centum, si aliquando amplius de hoc contendere vellent, nisi quantum ipse illis per libellum concederet. Saraceniscum autem ea de causa ipsum castellum nuncupari fama est, quod cum idem Saraceni a facie nostrorum tempore illo quo de Gari-
liano eliminati sunt, fuga dilapsi fuissent, cæteris interemptis, aliquanti ex eis ad ipsum tandem locum pervenerant ⁷⁷⁵⁹, ibique aliquandiu latitantes, prædas nonnullas a vicinis habitatoribus clandestino ac si latrunculi abigebant. Quod cum a quodam captivo illorum transfuga Soranis innotuisset, eodem transfuga duce ad eorum latebras mane

A summo perveniunt, illosque licet somnolentos adhuc conantes resistere, universos gladiis trucidarunt.

88. [Cap. 91.] Per ⁷⁷⁶⁰ idem tempus, præfatus comes Trasmundus graviter infirmatus, et monachus effici cupiens, Richerium ad se venire rogavit. Cui ⁷⁷⁶¹ sese suppliciter tradens, multamque illi pecuniam offerens, tria sui juris castella sancto Benedicto in territorio ⁷⁷⁶² Teatino concessit (an. 1055, Oct. (900), quorum vocabula sunt: Mons Alberici, Frisca, et Muccla (901), cum portu et piscatione sua, et cum ecclesiis Sanctæ ⁷⁷⁶³ Mariæ, et Sanctæ Lucie, et Sancti Blasii et omnibus omnino rebus ac pertinentiis eorundem castellorum et ⁷⁷⁶⁴ ecclesiarum; quod sunt quinque milia quingenti modii ⁷⁷⁶⁵ de terra; ecclesiam quoque Sanctæ Justæ, cum omni pertinentia sua, quod sunt modii ⁷⁷⁶⁶ quingenti; simul etiam concessit huic monasterio in territorio Pinnense in ⁷⁷⁶⁶ castello quod vocatur Lastenianum unam ecclesiam Sancti Nycolai, cum omnibus similiter pertinentiis ejus, idest modii ⁷⁷⁶⁸ terræ tria milia (902). Sed cum prædictus papa transisset Anconam, abbas ad illum ejusdem Trasmundi causa profectus est. Cumque ad monasterium sancti Liberatoris (903) illum venisse Fridericus agnovisset, perrexit ad eum, et penitentia maxima ductus rogavit, ut Casinum illi reverti liceret. Quo mox impetrato Fridericus, huc extemplo regressus est: abbas vero iter quod inceperat peragere festinabat. Qui cum jam dudum febribus non modicis estuaret, ac metu mortis reditum in dies acceleraret, Aternum veniens tertio, ⁷⁷⁶⁷ Idus Decembris, nimia vi febris exstinctus est. Fratres vero qui cum illo erant, nichil morati, tollentes illum eadem hora, cum media nox esset, iter arripiunt; et ad monasterium sancti Liberatoris summo mane pervenientes, ejusque ⁷⁷⁶⁸ honorabiliter exequias facientes, in sepulchro quo abbas Theobaldus prædecessor suus humatus fuerat eum recondunt, anno ⁷⁷⁶⁹ Domini 1055.

89. [Cap. 91.] Hic abbas inter cetera, ecclesiam

VARIE LECTIONES.

⁷⁷⁵⁰ Eodem — Penne *add.* 1b. ⁷⁷⁵¹ e. sancto Benedicto d. 1b. *ed.* ⁷⁷⁵² hoc caput *add.* 1b. *cf. supra not. n.* ⁷⁷⁵³ Saracin. 1b. Sarracen. 4. ⁷⁷⁵⁴ pertinentia 1b. ⁷⁷⁵⁵ sive 1b. *ed.* ⁷⁷⁵⁶ quamvis — constructum *desunt* 1b. ⁷⁷⁵⁷ contulerant 1b. ⁷⁷⁵⁸ sequentia *abscisa sunt* 1b. ⁷⁷⁵⁹ pervenerint *ed.* ⁷⁷⁶⁰ Post non multos dies præfatus Tr. 1. Apostolicus interea mox ut papatum adeptus est ultra montes evestigio rediit; ibi jam imperatorum languentem reperiens, usque ad obitum ejus cum ipso permansit; filioque parvulo quem in manu ejus pater reliquerat regni totius optimates jurare faciens, eumque in regno confirmans, reversus in Truciam est. Per hos dies supradictus Tr. 1b. *quæ pariter postea delevit. In hoc capite multa diversis temporibus et addita sunt et mutata, quæ singula annotare superfluum duxi.* ⁷⁷⁶¹ Qui 2. ⁷⁷⁶² torio Teatino *abscisa* 1b. ⁷⁷⁶³ sanctæ — Blasii *desunt* 1. ⁷⁷⁶⁴ et e, *desunt* 1. ⁷⁷⁶⁵ modia 1. ⁷⁷⁶⁶ P. in castello (*corr.* P. castellum) q. v. L. cum 1. ⁷⁷⁶⁷ IV 4. t. 1. D. *desunt* 3. III *Necrol. Casin.* ⁷⁷⁶⁸ eique *ed.* ⁷⁷⁶⁹ a. D. 1055. *add.* 1b.

NOTÆ.

(899) Gatt. Acc. p. 151 Situm est in valle altis montibus obsita; modo S. Blasii etiam castellum appellatur; ib., p. 752.

(900) *Actum in Teate.* Gatt. Acc. p. 154. Filium se didicit Attonis (*cf. Hist.*, p. 84.) comitis et Gislæ Eccl. S. Justæ ibi non commemoratur.

(901) *Muccla S. Quiricium portu 10 navium* Victor II ap. Gatt. Hist., p. 146.

(902) *Actum in Pinne*; ib., p. 155.

(903) Cui idem Trasmundus tunc donationem fecit, m. Dec. *Actum in Teate.* Gatt. Hist., p. 84.

Sancti Benedicti plumbeis tabulis cooperuit, palatium ab orientali parte monasterii 68 cubitorum incepit, et usque ad solarium perduxit. Ante ecclesiam vero in circuitu atrii, deambulatorios arcus cum columnellis lapideis ⁷⁷⁶ fecit. Et licet ipse propter innumeras circummanentium oppressiones sicut ex parte ostendimus laborare in monasterio non potuerit, initium tamen et materia omnis laborum presentium ipse fuit, quando suo studio et industria, meritis tamen beati Benedicti adjuvante Deo terram istam de manibus Normannorum eripuit. Fratribus igitur qui cum illo fuerant mox eo sepulto ad monasterium reversis, habito ad invicem universi consilio elegerunt de congregatione domnum Petrum religiosum valde et honestissimi habitus virum; eumque licet invitum et renitentem, ac senectutem niveam tanto officio minus idoneam objectantem, libentiusque ⁷⁷¹ se decaniam resumere quam abbatiam suscipere asserentem, abbatem sibi constituunt; paucissimis ⁷⁷³ admodum in hoc dissidentibus, et domnum Johannem cognomine Marsicanum (904) qui tunc Capuæ præpositus ⁷⁷² erat, digniorem huic monasterio ⁷⁷⁴ judicantibus; quamvis ipse præcavens ac timens hoc onus sibi imponi obstinate super ⁷⁷⁵ altare juraverit, nunquam se ipsam abbatiam suscipere aliquatenus consensurum.

Petrus quintus ⁷⁷⁶ et tricesimus hujus monasterii abbas, sedit anno uno et ⁷⁷⁷ mensibus 5.

90. [Cap. 93.] Hic a pueritia monachus, et ⁷⁷⁸ ecclesiasticis usibus non mediocriter eruditus, adeo religiosis et honestis moribus crevit, et tam angelici vultus et reverendi habitus existit, ut imperator Heinricus eo tempore quo ad hoc monasterium venit, transeunti illi ante se, satis humiliter assurrexerit; testatusque sit nunquam se in toto regno monachum honestiorem eo ⁷⁷⁹ vidisse. Comperta ⁷⁸⁰ igitur ex abbas noster Basilius apud Salernum Petri ordinatione, mox Capuam venit, et magnam valde principi pecuniam offerens, ut hanc sibi abbatiam redderet orare obnixius cepit. Sed princeps quoniam in Petri electione consenserat, hoc se nequaquam posse facere asseverans, apud monasterium nostrum Capue illum manere constituit. Ita prudens, immo ⁷⁸¹ fatuus vir et Salernitanam abbatiam amisit, et hanc acquirere nequaquam

A promeruit. Post aliquot vero dies a fratribus nostris princeps conventus cur abbatem in nostra celsa constituisset, invitum se hoc fecisse et quodammodo coactum respondit. Si ipsi ⁷⁸² tamen eum in suo monasterio recipere vellent ⁷⁸³, sibi gratissimum fore. Ita demum prædictus Basilius ad hoc monasterium veniens, et virgam abbatiae quam eatenus retinuerat humiliter reddens, post paucos dies ad Vallem luci transmissus præpositus est.

Per hos dies (an. 1056, Sept. 21.) Heinricus ⁷⁸⁴ et Rolandus germani fratres Lucensis civitatis viri nobiles (905), obtulerunt in hoc monasterio ecclesiam sancti Georgii, quæ intra eandem civitatem in eorum patrimonio sita est, prope posterulam quæ dicitur Guirigala, ad monasterium inibi constituendum, cum ⁷⁸⁵ horto, et puteo, et casis, et cum universis tam intus quam extra non minimis ipsius ecclesie rebus ac pertinentiis (906). Ad quod videlicet monasterium construendum sive ordinandum, transmissus est domnus Johannes, genere atque cognomine Apulus, qui in nostro hoc monasterio decanatus officio tempore non modico functus est (cf. Desm. *Dial.* 1, 3). Vir supra cætera bonitatum suarum insignia, compunctionis et lacrimarum gratia munere divino ditatus; qui cujus apud Deum meriti fuerit, non debet videri superfluum si vel breviter ex his quæ pro certo nobis comperta sunt ostendamus. Denique cum fama sanctitatis ejus longe lateque crebresceret, mulier quædam diro possessa demonio ad illum perducta est, rogatusque idem vir Dei a perductoribus magnis precibus, ut pro ea Dominum exoraret. Qui ut erat benivolus nimisque compatiens, mox congregatis fratribus, oratorium festingressus; et cum aliquantisper fuisset oratum, lacrimis ejus et singultibus miseratio divina placata, mulierem fugato demone sanam redire concessit ad propria. Præterea cujusdam illustris viri Lucensis uxor, valida per aliquot dies infirmitate detenta, ad id tandem nimia vi languoris devenerat ut per triduum jam sine voce ac ⁷⁸⁶ sensu recubans, nichil minus quam mortua putaretur. Quoniam igitur humana omnis fiducia omnino defecerat, ad divina subsidia propinqui mulieris se conferunt, atque ad præfatum virum Dei, ut ea Domino supplicare dignaretur, supplices mittunt. Benignus itaque vir nequaquam moratus, mox vestibus sacris indutus salutarem ho-

VARIAE LECTIONES.

⁷⁷⁶ marmoreis 1. ⁷⁷¹ libentiusque — asserentem *add.* 1b. ⁷⁷³ paucissimis 1. paucis 1b. ⁷⁷⁵ e. p. 1. *ed.* ⁷⁷⁴ monasterio *ed.*, ⁷⁷⁵ per corpus beati B. i. 1. *corr.* 1b. ⁷⁷⁶ q. et t. h. m. *add.* 1b. ⁷⁷⁷ *add.* 4. ⁷⁷⁸ et — eruditus *add.* 1b. ⁷⁷⁹ *deest* 1. ⁷⁸⁰ *ita* 1b. vidisse. Qui quidem imperator sequenti anno defunctus. Heinricum filium adhuc puerulum regni successorem reliquit. Post cujus mortem Victor papa prædictum Fridericum de monasterio ad se accersiens, et universa quæ illi Trasmundus fecerat diligenter addiscens, eundem *etc.* (c. 91.) 1. ⁷⁸¹ i. f. *deest* 1b. ⁷⁸² Si ipse Casinum venire, et eum recipere vellet s. 1b. ⁷⁸³ vellet 2. ⁷⁸⁴ *sequentia abevisa sunt* 1b, *sed quæ de Johanne narrat, nunquam ibi scripta fuisse apparet.* ⁷⁸⁵ c. h. et p. *etc. desunt* 3. ⁷⁸⁶ et *ed.*

NOTÆ.

(904) Eadem patria fuit Joanni illi, qui a. 1058 abbas S. Vincentii factus est, quare ab eo eum non diversum fuisse existimo v. infra c. 97.

(905) Filii Sisemundi et Bertæ. Cf. infra III, 61.
(906) Gatt. Acc., p. 200.

stiam pro illa Domino oblaturus accessit. Cumque ad eum locum canonis pervenisset quo vivorum solent nomina recenseri, eamque multa cum devotione nominatim ac specialiter Domino commendaret illa procul a monasterio in domo propria velut exanimis decubans, sacerdotis vocem se memorantis audivit, statimque illi quasi juxta lectulum stanti, veluti e gravi somno experrecta festinanter respondit. Obstunefacti qui aderant sollicito ceperunt ab ea requirere, quidnam diceret, vel cui tam insolite respondisset. Illa vero: « Numquidnam, inquit, domnum Johannem venerabilem præpositum hic non stare vidistis? numquid non etiam vocem illius me inclamantis audistis? » Ad hujusmodi mulieris verba attoniti simul et gaudentes qui aderant, mox ad monasterium mittunt et qui pro ea Dei famulus ageret diligenter inquiri præcipiunt. Qui venientes, inveniunt præfatum virum Dei sanctis altaribus assistentem, proque illa missarum Domino sollempnia celebrantem; certumque constitit, eadem hora illam ad se reversam, locutamque fuisse, qua Dei famulus eam in loco canonis solito memorasset, et gratias omnipotenti Domino maximas referentes, reversi ad eos qui miserant, rem pro certo sicut contigerat palam omnibus retulerunt. Mulier (907) vero eadem incolumitati mox pristinae restituta, una cum jugali suo mira semper hominem Dei devotione percoluit. Ferebatur etiam idem vir Dei hujusmodi gratia præpollere, ut si ex aqua qua post missarum sollempnia manus ablueret, aliquis in potum febricitans fideliter sumeret, nullum deinceps in eo febris jus exercere potestatis valeret. Anselmus tunc eidem civitati episcopus præerat, virtutis auctoritatis atque prudentiæ, ut Romanam postmodum feliciter exeret sedem. Hic cum quodam tempore ardore febris vehementissimo estuaret, repente memoratus est hoc quod jam dudum de prædicto viro Dei fama multorum vulgante perceperat. Misitque continuo qui ex aqua eadem clanculo sibi deferret. Quam mox ut in potum accepit, nulla interposita mora, omnis ab eo valitudo illa febris aufugit, itque præfatus antistes ad gloriam Dei et commendationem tanti viri sæpereferre solitus erat. Multa etiam alia de virtutibus

prædicti Dei famuli referuntur, sed non sunt neque temporis neque codicis hujus.

91. [Cap. 94.] Audiens ¹⁷⁸⁷ præterea apostolicus et insperatum obitum Richerii et Petri præpropetram ¹⁷⁸⁸ electionem (an. 1056), valde graviter tulit, moxque litteras huic blanditiis primum, demum vero redargutionibus plenas direxit, nequaquam nos absque illius consilio ac voluntate imperatoris electionem ipsam ¹⁷⁸⁹ debuisset facere asserentes. Quamobrem duo fratres ad eum qui omnem illi rei hujus veritatem seu necessitatem exponereut, ex parte abbatis et fratrum directi sunt. Ad imperatorem etiam de eadem re protinus sunt legati transmissi. Interea ¹⁷⁹⁰ apostolicus ultra montes profectus, ibique jam imperatorem languentem reperiens, usque ad ejus obitum (an. 1057, Oct. 5.) cum illo est remoratus, filioque parvulo quinque ¹⁷⁹¹ circiter annorum quem in manu ¹⁷⁹² ejus pater reliquerat regni totius optimates jurare faciens, eumque in regno confirmans, reversus tandem in Tusciam est. Fridericus dehinc comperto imperatoris obitu jam fiducialiter ad papam accessit, et universa quæ illi Trasmundus fecerat pleniter referens, eundem Trasmundum excommunicari fecit. Demum vero idem ¹⁷⁹³ Trasmundus absolutionis suæ causa Romanam pergens, et fere omnia ¹⁷⁹⁴ quæ Friderico abstulerat referens: cum ¹⁷⁹⁵ post magnam satisfactionem se absolvi obtinisset, suggerente eodem Friderico atque Humberto, conventus a papa atque admonitus, castellum nomine Frisa quod uxore ejus sancto Benedicto concesserat, isque post ejus mortem invadendo abstulerat, in manu ¹⁷⁹⁶ ejusdem papæ sponte refutavit, et ¹⁷⁹⁷ in jus monasterii hujus restituit (908). Et quoniam, ut supra jam dictum est, idem apostolicus nimis indigne tulerat quod absque sua scientia prædicti abbatis electio esset effecta (909), super hæc etiam relatum illi a quibusdam invidis fuerat in eandem electionem non omnes monachos consensisse, eumque seditiose et nequaquam canonice ad id officium promotum fuisse; occasionem nactus, mandat eidem abbati ut Romam quantocius cum 12 ad se monachis vadat, et ita de sua ordinatione rationem sibi oportunitissimam red-

VARIE LECTIONES.

¹⁷⁸⁷ Audiens — excommunicari fecit *add.* 1b. ¹⁷⁸⁸ repentinam 1b. *deest* 2. ¹⁷⁸⁹ *deest* 1b. ¹⁷⁹⁰ Post hæc a. 1b. ¹⁷⁹¹ q. c. a. *deest* 1b. ¹⁷⁹² manus 1b. ¹⁷⁹³ *add.* 1b. ¹⁷⁹⁴ et universa q. 1. *corr.* 1b. ¹⁷⁹⁵ cum — obtinisset *add.* 1b. ¹⁷⁹⁶ manus 1. ¹⁷⁹⁷ refutavit. Post hæc cum papæ a quibusdam invidis relatum fuisset in abbatis electionem non omnes fratres consensisse, eumque seditiose et nequaquam canonice promotum fuisse, mandatur ei ut ad proximam synodum veniat (*corr.* ut Romam vadat), deque sua electione his quæ sibi obijciuntur, oportune respondeat, Rogatus itaque dux Adenulfus, unacum illo Romam abiit, idque demum ab apostolico impetravit, ut non in Romana synodo, sed in Casinensi capitulo, missis a latere suo viris prudentibus abbatis causam discuteret; exacta ab illo promissione, ut si verum posset probari unde apud illum insimulabatur, sponte cederet abbati. Celebrata igitur synodo, et abbate regresso, missi sibi ex parte papæ Humbertus et Fridericus ad monasterium. Qui ipso die sancti pentecostes capitulum fratrum ingressi — pronuntiant — eis — referunt 1. relutavit. Et quoniam *etc. ut ed.* 1b.

NOTÆ.

- (907) *Mulier* — *percoluit* desunt ap. Desid.
 (908) V. privil. Victoris II; Gatt. Hist., p. 146.
 (909) Aliam causam produunt Chr. Vult. p. 164,

quia nimis simplicissimus, et Amatus III, 46, non fu trop expert de choses seculeres.

dat. Cumque sicut mandatum fuerat profectus ad illum abbas fuisset, vix jam post biduum in ejus camera cum duobus tantum fratribus introire permissus est. Honorifice tamen receptus, cum interloquendum nonnumquam mentis suae commotionem apostolicus demonstraret, reverti tandem ad monasterium jussus est; ut ibi in praesentia totius conventus sive per se ipsum idem pontifex, sive per nuntios suos causam illius pleniter exquisitam addiscens, demum quod esset canonicum diffiniret. Igitur abbate regresso, non multo post missus est ex parte papae Humbertus episcopus ad monasterium, dato illi praecipuo ut diligentissime causa ipsius ordinationis investigata, si quam forte inibi occasionem reperire valeret, mox abbatem absque ulla procrastinatione deponeret: quod si contra dicere aliquomodo praesumeret, tam ipsum quam et omnes suos fautores apostolica excommunicatione feriret. Ita ad subjugandam sibi violenter abbatiam animus papa intenderat; cum nunquam aliquis ante illum Romanorum pontificum hoc attemptaverit: sed libera ab initio permanente, abbatis quidem electio monachis, papae vero sacratio tantummodo pertinuerit. Ipso itaque die sancti pentecostes (Mai 18) praedictus Humbertus capitulum fratrum ingressus, apostolicam illis benedictionem si obedientiae filii esse vellent pronuntiat. Ea die nichil ab eo quaesitum, sed pascha solemniter celebrato, secunda feria propter quod venisset aperuit; et quid olim apostolico de illis deque illorum abbate relatum fuerit ordine retulit; voluntatem illarum agnoscere et responsum recipere quaerens. Responsum itaque a prioribus est Casinensis abbatis electionem et regulae auctoritate et concessione apostolica nulli omnino mortalium nisi propriis monachis pertinere; liberam auctore Deo hanc domnum, nulli conditioni obnoxiam aliquatenus esse; electionem quam concorditer fecerant ratam omnimodis atque canonicam, et qualiter monastica regula praecipit, et qualiter universorum fere antecessorum suorum apostolicorum auctoritas constituit, se fecisse. Nulli ambitioni locum aliquem in ea ordinatione fuisse. Neminem porro de suis neque honestiorem, neque religiosiorem, neque meliorem

A denique in abbatem eligendum invenire se potuisse. Invito illi et omnimodis renitenti officium istud impositum esse; omnesque unanimiter in ejus praelatione concordare existere. Seditiois vero consuetudinem Dei gratia in hoc monasterio nunquam fuisse. Nullius demum imperio alterum super sese consensuros recipere. Hujusmodi ratione percepta episcopus siluit, nil quod contradiceret aliquatenus pervidens; et eo etiam die ita discessum a capitulo est.

B 92. [Cap. 95.] Interea quattuor tantum quidam de fratribus nimis haec indigne ferentes, et ob hoc solum ut abbatem deponeret apostolicum nuntium venisse putantes, tam abbate quam ceteris ignorantibus, ineptissimo inter se consilio habito, mandat protinus; et omnes fere hujus terrae incolae ad arma excitos die altero quasi in abbatis auxilium advocant. Cum ecce die sequenti (Mai. 20) cum omni pace a capitulo surgentibus, subito diversis armata telis advenit innumera multitudo frementium, et qui essent qui abbatem illorum vellent deponere inquirerent, eosque perdere cupientium. Quod fortasse fecissent, nisi abbas ad illos egressus, vix tandem multis rationibus ostensis, eorum saevitiam repressisset, adjiciens: *Nunc usque nemo michi abbatiam tollere potuit; sed vos hodie vestra stultitia michi illam eripuitis.* Quod pro certo verissimum fuit. Nam praedictus episcopus jam jamque recedere, nulla contradictione super ejus ordinatione inventa parabat. Haec igitur sola tandem occasione reperta omnes pariter fratres in abbatis cameram convocat deque tanta sibi, Romanis videlicet nuntiis ante ipsas Romanorum januas facta injuria, proclamando conqueritur. Huic etiam monachi, juncti, et sibi quoque nichilominus eandem factam injuriam contestantur, nolle se abbatem amplius qui non per illos sed per terrae homines haberetur, asseverantes. Inde simul omnes in capitulum redeuntes, cepit idem Humbertus sub districtissima anathematis indictione perquirere quinam fuisset tantae seditionis auctores. Cumque tam abbas quam caeteri fratres hujus rei se prorsus ignaros constantissime faterentur, et ille super hoc negotio nimis instaret: surgentes tandem illi quattuor fratres, se-

VARIAE LECTIONES

⁷⁹⁸ Honeste 1b. ⁷⁹⁹ II. et Fridericus 1b. *quod postea correxit pluralem numerum in sing. ubique mutavit; scriptor tamen cod. 2. valeret, deponeret, ferirent scripsit.* ⁸⁰⁰ reperiret 3. ⁸⁰¹ attemptare praesumpserit 1b. ⁸⁰² deest 4. ⁸⁰³ praedicti legati apostolici 1. *corr.* 1b. ⁸⁰⁴ pentecosten 3. ⁸⁰⁵ quod ed. ⁸⁰⁶ add. 1b. ⁸⁰⁷ voluntatem — quaerens 1b. *add.* ⁸⁰⁸ Casinensis — fecisse *add.* 1b. ⁸⁰⁹ el. cone apostolica 1b. ⁸¹⁰ Nulli — fuisse *desunt* 1b. *f. abs. sa* ⁸¹¹ invito — esse *add.* 1b. ⁸¹² S. v. c. *add.* 1b. *reliquis abscessis.* existere. Et eo etiam die ita discessum est 1. ⁸¹³ imperium 4. ⁸¹⁴ *add.* 4. ⁸¹⁵ *deest* 4. ⁸¹⁶ f. non bene sibi fidentes, et ob 1. ⁸¹⁷ deponeret apostolicos missos 1. *corr.* 1b. ⁸¹⁸ *ita* 1b. Surgentibus autem cum o. p. a. cap die s. ecce multitudo inn. fr. 1. ⁸¹⁹ *ita* 1b. Quo missi apostolici una cum omnibus (?) fratribus in c. a. conveniunt 1. ⁸²⁰ praedicti legati *corr.* praedictus episcopus 1b. ⁸²¹ r. convocatis fratribus omnes pariter in camera abbatis conveniunt 1b. ⁸²² vocat *ed.* ⁸²³ *deest* 1. ⁸²⁴ a. i. R. i. *add.* 1b. ⁸²⁵ i. magnis valde proclamationibus conqueruntur. His e. 1. ⁸²⁶ *add.* 1b. *ampl.* *abb.* 1b. *ed.* ⁸²⁷ *add.* 1b. ⁸²⁸ *ita* 1b. Post haec o. pariter in 1. ⁸²⁹ reversi, ceperunt 1. abuentes c. i. II. 1b. ⁸³⁰ ac Fridericus *add.* 1b. caeteris abscessis ⁸³¹ *ita* 1b. qui essent 1. ⁸³² apostolicae sedis nuntii — instarent 1. *corr.* 1b.

que de more monasterii terræ humiliter proster-
nentes, se tantum, ceteris ignorantibus hujus
facinoris auctores fuisse confessi sunt. Commoti
fratres, de claustro monasterii protinus illos
exturbant, atque apud hospitium domum in gra-
vioribus eos culpis constitui mandant. Abbas
interea Humbertum latenter alloquitur, libenter
se abbatiam dimittere pollicetur, dari sibi locum
ubi decenter possit consistere flagitans. Tertia post
hæc die (*Mai. 22*) coram cunctis fratribus in ecclesiam
veniens, et virgam super altare ponens, abbatiam
tali ordine refutavit. Altera vero die (*Mai. 23*),
idest sexta feria post pentecosten, in capitulum uni-
versi fratres convenientes, præsidente prædicto
Humberto apostolicæ sedis legato, cœperunt de eli-
gendo sibi abbate tractare. Uno igitur tandem con-
sensu et unanimi voluntate, Fridericum omnibus
eligere complacet; qui cum et nobilitate ac sapientia
magna polleret, quod his quoque præcipuum
esset, monachus ejusdem congregationis existeret.
Quod cum Humberto quoque episcopo satis laudabile
videretur, mox ab eo fratribus traditus, ingenti
gaudio et exultatione cunctorum, de more monaste-
rii abbas electus est, anno Domini 1057.

FRIDERICUS natione Lotheringus, tricesimus sextus
abbas cœnobii hujus, sedit mensibus decem.

93 [Cap. 96.] Qui ex regali progenie ducens ori-
ginem, a puero liberalibus litterarum studiis erudi-
tus, atque apud ecclesiam Sancti Lamberti (910)
canonicus conversatus est. Dehinc a Leone papa
cancellarius sedis apostolicæ ordinatus, post ejus
obitum ad hoc monasterium venit; ac demum ordine
quo supra relatam est, loci hujus abbatiam
recepit. Post decem igitur dies paratis omnibus
itineris necessariis, assumptis octo fratribus, una
cum episcopo Humberto gratia consecrationis suæ
ad papam profectus in Tusciam est. Super quo
postquam apostolicus nimis exhilaratus est, universa
ei per ordinem quæ vel qualiter gesta fuerant, retu-
lerunt; religionem et conversationem nostrorum, ac
loci istius dignitatem Humberto plurimum collau-
dante. Sabbato itaque in jejuniis Junii mensis
(*Jun. 14*) cardinalis presbyter de titulo sancti Chriso-
goni ordinatus, in nativitate vero sancti Johannis
abbatiæ est consecrationem adeptus, atque usque ad
festivitatem sancti Appollinaris (*Jul. 23*) cum eodem

est apostolice remoratus. Quo etiam tempore privi-
legium ab eo per manus præfati Humberti recepit, in
quo translata ad se a Petro seniori fratrum consi-
lio abbatiam idem apostolicus valde collaudans (911),
apostolica illi hanc auctoritate juxta consuetu-
dinem antecessorum suorum firmavit. Usum quoque
illi sandaliorum cæterorumque insignium, juxta
quod sanctus papa Deo dudum concesserat abbatii
Richerio, eadem auctoritate concessit. In omni præ-
terea conventu episcoporum ac principum superio-
rem universis abbatibus sedem, et in consiliis eorum
atque judiciis priorem, nihilominus sui ordinis ho-
minibus sententiam, et illi pariter et successoribus
ejus auctoritate simili roboravit. Quod et ipse post-
modum similiter tempore pontificatus sui cœnobio
huic, et per ipsum omnibus deinceps cœnobii hujus
abbatibus cœnobialiter promovendis cum sollemni
privilegio (912) in perpetuum delegando firmavit. In
quo etiam præter cætera seditiones quas dicunt levas,
seu deprædationes quas hic in abbatibus dormitione
feri solere expertus fuerat, ne aliquomodo deinceps
fierent severissime interdixit.

94. [Cap. 97.] Cumque petita remeandi licentia
Romam venisset, domina sequenti (*Jul. 27*) apud
Sanctum Petrum missam sollemniter celebrans, in-
genti Romanorum multitudine comitatus ad titulum
suum de more cardinalium cum laude perductus est;
dehinc ad Pallariam (913) ubi hospitabatur non
dissimili prosecutione profectus. Ubi cum usque ad
quintam feriam (*Jul. 31*) ornamentorum adquiren-
dorum gratia substitisset, et omnibus jam ad
recedendum paratis Urbem protinus exire para-
ret, subito Bonifatius Albanensis episcopus fe-
stinus a Tuscia rediens, obitum Urbi Romani
pontificis (*Jul. 28*) nuntiavit. Tali mox nuntio
consternatus restitit, et ita demum paulatim ac
pedetemptim frequentari a Romanis tam clericis
quam civibus cœpit. Residuum itaque diei illius, et
nox integra cum die sequenti ab his in consiliis
hujusce rei peracta: consultus tandem ab eis
quid facto opus esset, vel quem eligere ad tantum
pontificatum deberent, quinque illis personas quæ
dignores in istis partibus essent, ad quem vellent
eligendum proposuit. Humbertum scilicet episcopum
sanctæ Rufinæ, episcopum Veliternensem (914),
episcopum Perusinum, episcopum Tusculanen-

VARIE LECTIONES,

³²⁹ hoc facinus instigasse c. s. 1. ³²⁴ se fuisse ed. ³²⁵ de monasterio l. corr. 1b. ³²⁶ pirstum 1.
d. 1b. ³²⁷ allegant l. c. m. 1b. ³²⁸ Fridericum ac socium l. corr. 1b. ³²⁹ a. apostolicis nuntiis r. 1.
a. t. o. r. 1b. ³³⁰ Quinta vero feria pentecostes l. corr. 1b. ³³¹ præsiditibus H. et F. a. s. legaiis 1.
corr. 1b. ³³² s. nec non religione p. 1. s. m. p 1b. ³³³ deest 1. ³³⁴ a. D. 1037 add. 1b. *Ibi in media
pagina desinit cod 1. 335 add. 4. 336 jejuniis m. 1. ed. 337 illa h. consuetudinem auctoritate a. s. f. 3.
338 cum 4. 339 hujuscemodi ed 340 Perusinum 2.*

NOTE.

(910) Leodii.

(911) *Electioem ad regimen cœnobii præfati sa-
nioris omnium fratrum in præsentia responsa-
lis nostri a Petro monacho aliquorum pranorum con-
spiratione electo in te translata collaudantes con-*

firmamus. Victor II in privil. ap. Gatt. Hist., p. 145.
s. d.

(912) Reg., n. 27. ANG.

(913) V. infra III, 36.

(914) Joannem.

sem (915), et Hildebrandum ²⁸⁵¹ Romanæ ecclesiæ A subdiaconum. Sed cum Romani neminem sibi de his idoneum ad hoc videricenserent, eique demum tantum se honorem largiri velle assererent: *De me, inquit ille, nil poteritis agere nisi quod permiserit Deus, et absque illius nutu neque concedere neque tollere michi officium* ²⁸⁵² istud potestis. Fuere tamen qui Hildebrandum ²⁸⁵³ adhuc apud Tusciam ubi cum apostolico fuerat remorantem, oportune dicerent expectandum. Ceteri ²⁸⁵⁴ vero moras aliquas nequam esse congruas judicantes, uno omnes consilio ac voluntate concordii summo mane abbati simul conveniunt (Aug. 2), eundemque Fridericum ²⁸⁵⁵ violenter a Pallaria extrahentes, ad electionem faciendam ad beati Petri quæ Ad vincula nuncupatur basilicam illum perducunt. Ubi ²⁸⁵⁶ ejus vocationem de consuetudine facientes, Stephanum eum quoniam festum sancti Stephani papæ eo die celebrabatur, appellari decernunt; sicque universa urbe cum laudibus prosequente, ad Lateranense patriarchium illum deducunt. Die vero altera illucescente (Aug. 3), cardinalibus universis simul cum clero populoque Romano ad eum convenientibus, apud beati Petri basilicam ingenti cunctorum lætitia summus et universalis pontifex consecratur. Post hæc remissis ad monasterium fratribus, et duobus tantum ad serviendum sibi retentis, mandat præposito nostro ut cum 12 monachis quos litteris ipse significabat, ad se protinus pergat; ut tam de se quam de illis commune consilium habeat. Perfecti itaque omnes ut jusserat sunt, atque post dies ferme decem reversi. Per quatuor igitur continuos menses Romæ moratus, ac frequentibus synodis clerum Urbis populum que conveniens, maximeque pro conjugii clericorum ac sacerdotum, nec non et consanguinearum ²⁸⁵⁷ copulationibus destruendis nimio zelo decertans, ad hoc tandem monasterium in festivitate sancti Andree (Nov. 30.) cum non parva Romanorum manu reversus est, et usque ad festivitatem sanctæ Scolasticæ commoratus (an. 1058. Feb. 10). Et quoniam vitium proprietatis paulatim in hoc loco prioribus annis irrepserat, cepit omnimodis insistere oportune, importune, arguendo, obsecrando, increpando, nec non et districtissime interminando, ut prædictum vitium hinc juxta mandatum regulæ radicibus amputaret; et hoc quidem ex parte maxima fecit. Tunc etiam et ²⁸⁵⁸ Ambrosianum cantum in ecclesia ista cantari penitus interdixit.

95. [Cap. 98.] Per hos dies (1057) Pandulfus Marsorum episcopus vir nobilis et ecclesiasticus ad hoc monasterium venit, atque ab eo nimis honorifice amanterque receptus est (Dec. 9). Cui ²⁸⁵⁹ etiam et privilegium episcopale fecit (916), et in hoc monasterio ²⁸⁶⁰ locum illi primum post se in omni conventu concessit. Qui videlicet episcopus obtulit in hoc loco planetam scaramanginam (917); pluviale diasprum cum lista aurea; faciem altaris purpuream cum listis et gemmis: turibula argentea duo; calicem aureum cum patena sua; aquæ manilia argentea duo; incensorium de argento unum: crucem argenteam parvulam cum ligno Domini; situlam argenteam unam; pallium ²⁸⁶¹ magnum cum leonibus ad appendendum, et unum tapetum optimum, et alia nonnulla quæ scribere superflua duximus. Et sic societate ac benedictione fratrum percepta reversus est, semper ex eo tempore familiarissimus et devotissimus circa locum istum existens. Marius etiam Trajectensis comes eisdem diebus (an. 1058, Jan.) obtulit in ²⁸⁶² hoc monasterio totam et integram portionem suam, id est quartam partem totius comitatus Trajectensis, et medietatem castri Spinii (918), et quartam partem de castro Fracte ²⁸⁶³ nec non et monasterium sancti Marini (919) quod ²⁸⁶⁴ in pertinentia ejusdem Fractensis ²⁸⁶⁵ oppidi situm est, cum universis omnino substantiis ac pertinentiis ejus. Gezzo ²⁸⁶⁶ quoque et Petrus germani fratres de Pontecurvo his diebus tradiderunt in hoc loco ecclesiam sancti Nycolai et sancti blasii quæ est in castello sancti Johannis de Carica, cum omnibus rebus ipsi ²⁸⁶⁷ ecclesiæ pertinentibus (920).

96. Sed cum prædictus apostolicus Romana febre jam dudum langueret, circa ipsam natalis Domini festivitatem adeo graviter infirmatus est (an. 1057, Dec.), ut pro certo se mori putaret. Electo itaque Desiderio cum priorum consilio ²⁸⁶⁸ in abbatem, quemadmodum loco congruo juvante Domino ostendemus, et apostolicæ legationis ad Constantinopolitanum imperatorem illi commisso viatico, ipse Romanus reversus Alfannum olim Desiderii socium, Salernitanæ tunc sedis electum secum duxit, eumque in jejuniis Martii primo presbyterum, dehinc sequenti dominica (an. 1058. Mart. 8) archiepiscopum consecrans, cum honore Salernam remisit.

97. [Cap. 99.] Post (921) paucos dies mandavit præposito nostro (922), ut omnem ecclesiæ hujus loci thesaurum, in auro dumtaxat atque argento,

VARIE LECTIONES.

²⁸⁵¹ Hildepr. 2. ²⁸⁵² deest. 2. ²⁸⁵³ Hyldepr. 2. ²⁸⁵⁴ Ceteras 4. ²⁸⁵⁵ Fred. 2. ²⁸⁵⁶ Ibi 4. ²⁸⁵⁷ consanguineorum 3. ²⁸⁵⁸ etiam Ambrosii c. 4. ²⁸⁵⁹ Qui 2. ²⁸⁶⁰ monasterium 2. ²⁸⁶¹ unam cum leonibus. P. m. u. ad a. 2. ²⁸⁶² huic m. ed. ²⁸⁶³ Fratte 2. ²⁸⁶⁴ qui 4. ²⁸⁶⁵ Frattensis 2. ²⁸⁶⁶ ezzo 4. ²⁸⁶⁷ ipsius ecclesiæ p.... 4. ²⁸⁶⁸ deest 4.

NOTÆ

(915) Petrum.
 (915) Edidit Ughellus in Epp. Mars.
 (917) Scaramanga olim fuit vestis militaris, inde panni speciem aliquam designabat.
 (918) Nunc *Spigno* et *Le Fratte*. Edidit Gatt. Acc. p. 157. Desiderio abbate donatio eisdem fere verbis

repetita est, v. infra III, 59.
 (916) *Sancti Martini* in Chartula dicitur: ubi nunc est terra Castrifortis. Ang. Cf. infra III.
 (920) Num. 393. Ang.
 (921) Brevius hæc refert Amatus III, 47, 48.
 (922) Joanni, v. Desid. Dial. I, 4.

festinanter sibi et quam posset latenter per se ipsum A deferret; multo potiora his in brevi se huc retransmissurum promittens. Disponebat autem fratri suo duci Gotfrido apud Tusciam in colloquium jungi. eique ut ferebatur imperialem coronam largiri; demum vero ad Normannos Italia expellendos, qui maximo illi odio erant, una cum eo reverti. Cumque licet tristes nimiumque dolentes, quod papa mandaverat fratres matutinali tempore perficere maturarent, quidam novicius bonæ conversationis frater, Leo nomine, civis Amalfitanus, post nocturnam synaxim cæteris ecclesiam exeuntibus orandi gratia substituit, et post orationem parumper residens obdormivit. Cernebatque insomnis quendam reverenda canitie monachum cum alia sanctimoniali ab ipsis absidæ aditis procedentes usque ad ecclesiam B medium pervenisse, eandemque sanctimoniam suffusam lacrimis, quasi pro eo quod deprædaretur elata voce non mediocriter conqueri. Quam ita vociferantem monachus ille a latere comitans taliter consolabatur: *Noli, inquit, soror, noli flere, nam universa hæc ad nos procul dubio in proximo revertentur*. Experrectus frater cœpit esse de visione attonitus; pergensque fortuito ad secretarium, et videns quæ agebantur, cum illius mandati prorsus esset ignarus, accepta mox a priore loquendi licentia, visionem quam viderat per ordinem retulit; cæperuntque omnes qui aderant flere. Sed quoniam quod mandatum fuerat prætermittere non audebant, assumptis omnibus Romam illa ad apostolicum detulerunt. Quibus ille visis, totus intremuit; demum vero recitata illi præfata visione, cognita quoque C super hoc immensa nostrorum tristitia, penitentia ductus lacrimari cœpit, ac protinus unam tantummodo iconam ex his quæ ipsemet a Constantinopoli detulerat inde assumens, cætera omnia perniciousiter huc ferri mandavit. Cum itaque mox receptis omnibus, prædictus noster præpositus maturaret reverti, et magnam jam partem itineris confecisset, nuntium repente a papa recepit, ut remisso ad monasterium thesauro per socios ipse quantocius ad eum rediret. Quem reversum de abbatis Sancti Vincentii, quemadmodum a filiis Borrelli exoratus

fuerat investivit, eumque protinus ad eam recipendam transmisit (923).

98. [Cap. 100.] Post (924) hæc congregatis intra ecclesiam episcopis et clero populoque Romano, sub districta nimis interdictione constituit: ut si ante quam Hildebrandus Romanæ tunc ecclesiæ subdiaconus, ab imperatrice ad quam pro quibusdam rei publicæ negotiis communi consilio mittebatur rediret, se obire contingeret, nullus omnino eligere papam præsumeret, sed usque ad illius reditum apostolica sedes intacta vacaret, ejus demum consilio ordinanda. Dehinc ipse in Tusciam properans, non multo post subito languore depressus Dei iudicio apud urbem Florentiam obiit 5. Kal Aprilis, ibique digno satis est honore sepultus. Fratres igitur hujus ⁹²⁶ cœnobii qui cum eo perrexerant, capellam ejus quam hinc detulerat fidelibus viris apud Florentiam commendantes, quoniam per Romam regredi formidabant, annitentibus ac deducentibus se Florentinorum ⁹²⁷ nobilibus per marchias iter ⁹²⁸ arripiunt; atque ad nos qua possunt instantia prosperante Domino revertuntur.

* Ad (925) cujus sacratissimum corpus, meritis ejus intervenientibus, plurima Christus signa ostendit. *add.* 2.

99. [Cap. 101.] Interea Gregorius de Alberico (726) Tusculanensis comes comperto Romani pontificis obitu, sociato sibi Girardo de Gaiera ⁹²⁹ et Romanorum potentium aliquot, nocturno tempore cum armatorum turbis undique ⁹³⁰ tumultuantibus atque furentibus ecclesiæ jura pervadunt, et Johannem Veliternensem episcopum, Mincium (927) postea cognominatum, invitum ⁹³¹ licet, ut ferunt, ⁹³² in Romana sede papam constituunt, Benedicti nomine illi imposito (928). Quod cum Petrus Damiani vir valde religiosus et ⁹³³ in sæcularibus ac divinis litteris a pueritia studiosissimus, quem eo tempore Stephanus papa distractam ab heremo (929) in Ostiensi ecclesia episcopum fecerat, auditu ⁹³⁴ comperisset, una cum cæteris ⁹³⁵ cardinalibus qui ⁹³⁶ ad præsens aderant cœpit quoquomodo ⁹³⁷ poterat obsistere, reclamare, ac terribiliter ⁹³⁸ anathematizare; sed omnes hii tandem fautorum ejus

VARIE LECTIONES.

⁹²⁶ nostri qui ed. ⁹²⁷ Florentinensibus p. 2. ⁹²⁸ m. ad nos revertuntur ed. ⁹²⁹ Gaiera 4. ⁹³⁰ u. t. a. f. *add.* 4. ⁹³¹ i. l. ut f. in R. s. *desunt* 2. ⁹³² fertur 3. ⁹³³ et in s. ac d. l. a p. st. *desunt* 2. ⁹³⁴ auditi 3. *deest.* 2. ⁹³⁵ *deest* ed. ⁹³⁶ q. ad p. a. *add.* 4. ⁹³⁷ q. p. *add.* 4. ⁹³⁸ *add.* 4.

NOTE.

(923) Paulo aliter hæc narratur in Chr. Vult., p. 514: *Fratres, inquit, cæperunt sibi querere abbatem, et querentes invenerunt virum idoneum et prudentem d. Johannem qui fuerat genere Marsicanus et nutritus in hoc monasterio*. Sedit ann. 22, m. 4, d. 15.

(924) *Post — vacaret*. Ex Petri Dam. ep. III, 4.

(925) Idem Petrus refert in lib. *De ortu et obitu Just. Cas.* 58, *De viris ill.*, c. 17.

(926) Albericum ipsum habent Ann. Rom. in

Mon. SS., p. 470.

(927) *Balordo, donde nacque la parola minchions*. Di Meo Ann. Nap. VII, 338. Mentionem vocat Petrus Dam Opusc. XX, 3.

(928) Tusculanensem vocat Petrus in pontificum catalogo.

(929) Apud Fontem Avellani. Ex ejus epist. III, 4 magna hujus cap. pars petita est, sc. *nocturno furentibus et una — attractus est*.

terrore compulsi, per diversa coacti sunt latibula fugere. Ita a satellitibus Satanæ Ostiensis ecclesiæ archipresbyter (930) non tam canonum quam etiam litterarum ignarus, ut prædictum Mincium ad apostolatus culmen proveheret, raptus ac violenter attractus est. Humbertus interea episcopus tunc a Florentia revertens una cum Petro Tusculanensi episcopo, nequaquam Romæ remorandum sub tanto turbine ratus, clam post paucos dies iter aggressus, apud Beneventum pascha celebraturus accelerabat. Qui cum feria 4 ante cœnam Domini (Apr. 15) ad Sanctum Germanum applicuisset, simul cum socio invitatus a fratribus atque retentus festivitatis gratia est.

* Lateranensis et Tusculanensis 2.

100. [Cap. 102.] Hæc præterea sunt quæ de Friderici muneribus hoc monasterium tempore diverso recepit. Crucem auream super altare, gemmis ac margaritis speciosissime comptam librarum paulominus duarum, cum tripodeseo argenteo deaurato, et astili onichino, argento et auro decen-

ter ornato, quinque librarum inter utrumque. Yconas argenteas deauratas 4. Auream unam cum gemmis ac smaltis valde pulcherrimam, cum non parva ligni dominici portione. Ceraptata cristallina, parium unum; argenteum parium alterum. Codicellum evangelii auro gemmisque decoratum. Pluvialia 5. Laternam argenteam magnam librarum 5, cum nigello (931. Urceolum argenteum ad ministerium altaris. Situlam argenteam deauratam cum smaltis. Pallia quoque et hostiaria aliquot. Tapetia 7, et unum majus quolibet pallio pretiosius. Antiphonarium unum.

Secundo tandem operis hujus ab Aligerno in Desiderium usque Domino favente deducto libello, oportunum ac decens esse putamus, si vitam moresque illius ac gesta ex integro quantum fas suppetit descripturi et ab ipsius ejus incunabulis incepturi, tertium historiunculæ hujus primordium ejus auspiciis dedicemus, ac sic per ordinem reliqua illius opera comitante Christi gratia contexamus,

Explicit liber secundus

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI TERTII.

1. De infantia seu intentione Desiderii.
2. Qualiter patre mortuo clam matrem fugerit, et habitum religionis induerit.
3. Quomodo inventus a propinquis sit, et ad matrem reductus.
4. Qualiter iterum fugerit et apud Salernum in monasterio de Cava sit commoratus.
5. Qualiter per Landulfum principem rursus sit Beneventum reductus, et apud Sanctam Sofiam manere permissus, et quare Desiderius appellatus.
6. Qualiter sit ad Tremittense monasterium primo, dehinc ad Majellam profectus, itemque Beneventum reversus.
7. Qualiter Leoni papæ sit familiaris effectus; et qualiter Alphano Salernitano conjunctus, primo in curiam papæ Victoris, deinde ad hoc monasterium pariter venerit.
8. De visione Desiderii et quomodo Alphanus ad abbatiam Salernitanam, ipse vero ad Capuanam præpositurum traumissus sunt.
9. Qualiter sit Desiderius electus et ordinatus.
10. De studio et constructione officinarum monasterii.
11. Qua de causa Castellum novum construxit.
12. De ordinatione papæ Nycolai, et qualiter ab eo cardinalis et abbas est consecratus.
13. Qualiter idem apostolicus apud Melphiam Apuliæ concilium fecerit, et qualiter Sancta Maria atria de C. sancti Benedicti 4.

VARIE LECTIONES.

non — ignarus desunt 2. s. t. t. add. 4. p. p. d. add. 4. s. a. add. 4. m. ornatam l. d. ed. deest. 2. add. 4. add. 4. q. f. s. add. 4. et ab i. e. i. i. a. d. 4. add. 4. ita 3. historie cenobii Casinensis 2. desunt 4. ita 3. Incipit prologus de vita et actibus reverendissimi abbatis Desiderii qui et Victoris III. pape. 2. ubi index capitulorum post prologum scriptus est, hac inscriptione: Explicio prologus Inc. c. l. tercii, In cod. 3. prologus cum capitibus numeratur. origine et inf. et adolescentia D. 2. De suspectione monastici habitus ejusdem. 3. De vi sibi illata propter abitum susceptum. 4. De fuga Desiderii ad monasterium Cavæ. 5. De reditu ejusdem ad mon. S. Sophiæ de Benevento. 6. De profecione Desiderii ad mon. Tremittense, et mon. Magellæ, et reditu ad S. Sophiam. 7. De Alphani et Desiderii adventu ad hoc monasterium. 8. De v. D. et præpositura ejusdem, et archiepiscopatu Stephani. 9. De electione et confirmatione Desiderii a papa. 10. De suspectione Desiderii in abbatiam. 11. Qualiter incepit renovare monasterium et ædificia (monasterii œd. 3). 12. Qua de causa (quausa 3.) Castellum novum construxerit Desiderius. 13. De — consecratus, et qualiter — Calena sit S. B. concessa. 14. De restitutione S. Benedicti de S. et de c. S. L. et qualiter cartæ S. Ben. de Salerno nobis pertinentes repertæ, absconditæ, adque incisæ pro nostra invidentia fuerint. 15—14. codicis 4. etc. ed. sed codd. 2. et 3. sapius discrevant, et divisio capitulum in 3. eadem est quæ in 4. atria de C. sancti Benedicti 4.

NOTÆ.

(930) Presbyter P. Dam.

(931) Ital. niello.

Calena sancto Benedicto concessa, et sanctus Benedictus de Salerno restitutus sit; et de concambio Sancti Laurentii.

14. *Qualiter a prædicto papa domnus Oderisius diaconus sit ordinatus, et in Aquino domnus Martinus, in ²⁹⁹⁷ Venafrò vero domnus Petrus episcopi constituit.*
15. *Qualiter Richardo principatum, Viscardo ²⁹⁹⁸ vero ducatum idem apostolicus confirmavit ²⁹⁹⁹; et qualiter utroque illorum id adquisierit.*
16. *²⁹⁹⁹ Qualiter idem princeps aliquanta finitima nobis castella partim concesserit, partim commutaverit; et de concambio de Pede montis.*
17. *De quorundam in ²⁹⁹¹ hoc loco oblationibus.*
18. *Quot vel qualia ornamenta Desiderius tunc vel adquisierit vel fecerit ²⁹⁹².*
19. *De ordinatione papæ ²⁹⁹³ Alexandri, et controversia Cadaloy.*
20. *De flagello fulminum, et visione abbatis super hoc.*
21. *Qualiter per rogum ²⁹⁹⁴ regis Sardinie 12 illuc monachos direxerit, et qualiter a Pisanis turbati fuerint.*
22. *Item de oblationibus ipsius et alterius regis in Sardinia, et de satisfactione Pisanorum.*
23. *De adventu ducti Gotfridi ²⁹⁹⁵ ad Aquinum et de ingressu Normannorum in Marchiam ²⁹⁹⁶.*
24. *Quot hujus monasterii fratres a prædicto patre ad honores promoti sint; et de privilegio nobis contra Hildebrandum archiepiscopum facto.*
25. *De monasterio Tremitensi a prædicto abbate recepto et ordinato.*
26. *Qualiter ab eo vetus ecclesia eversa sit, et nova constructa,*
27. *Qualiter a ²⁹⁹⁷ Constantinopoli artificibus accersitis ²⁹⁹⁸, musivis et lapidibus eandem basilicam decoravit ²⁹⁹⁹.*
28. *De diversis in eadem ecclesia laboribus.*
29. *Quanta gloria ipsam ecclesiam dedicaverit, et quibus eam sanctorum ²⁹⁹¹⁰ reliquiis adornaverit.*
30. *De frequentia populorum propter absolutionem huc incurrentium ²⁹⁹¹¹.*
31. *De regina Agne ²⁹⁹¹², et oblationibus ejus.*
32. ²⁹⁹¹³ *De variis ipsius ecclesie ornamentis.*
33. *Qualiter ad ampliandum monasterii claustrum, destructis prioribus officinis iterum eas multo potiores ac meliores effecit.*
34. ²⁹⁹¹⁴ *Qualiter cartæ monasterii sancti Benedicti de Salerno nobis pertinentes, dudum repertæ, absconditæ, atque incisæ pro nostra invidentia fuerint ²⁹⁹¹⁵.*

34. ²⁹⁹¹⁶ *De renovatione ecclesie Sancti Martini, et constitutione mansiunculæ Desiderii, et qualiter dedicaverit ecclesias Sancti Bartholemei et turrium paradisi.*
35. *De alberico ²⁹⁹¹⁶, et qualiter vocatus interfuerit synodo. De Alfano. De Amato, et Constantino Africano.*
36. *De demoniaco et clauda quodam curatis ab Alexandro papa, et de cambio de Sancta Maria de Palladio, et concessione Terracinensis civitatis ²⁹⁹¹⁷.*
37. *De restitutione sive oblatione ac constructione monasterii sancti Angeli de Formas.*
38. *De septem miraculis meritis beati Benedicti patris ²⁹⁹¹⁸.*
39. *De quibusdam refutationibus et oblationibus.*
40. *De quibusdam miraculis beati Benedicti meritis in Galliis et hic patris.*
41. *De quorundam oblationibus.*
42. *De mota questione coram apostolico super ecclesiam Sanctæ Sophiæ et ecclesiam sancti Angeli de Formas.*
43. *De miraculis quorundam hujus monasterii monachorum.*
44. *De quorundam oblationibus.*
45. *Qualiter Robertus Guiscardus Siciliam cepit, Salernum, et ecclesiam sancti Matthæi apostoli construxit, brachium sibi reservans, et quamplurima loca.*
46. *De pecunia violenter abstracta et interdicto.*
47. *De quibusdam oblationibus et confirmationibus.*
48. *De quorundam monachorum miraculis, et renovatione Sancti Liberatoris.*

VARLÆ LECTIONES.

²⁹⁹⁷ et in Benafro d. ed. ²⁹⁹⁸ et Roberto Guiscardod. ed. ²⁹⁹⁹ confirmaverit ed. ²⁹⁹⁹ 17. Qualiter idem princeps fecerit præceptum de platea publica monasterio nostro Capuæ sito. 18. Q. a. finitima — commutaverit. ed. ²⁹⁹¹ q. oblati ecclesiis et aliis o. ed. ²⁹⁹² f. et de portis ecclesie brevibus ed. ²⁹⁹³ A. p. ed. ²⁹⁹⁴ Baresonum ed. ²⁹⁹⁵ Roffridi ed. ²⁹⁹⁶ mar 4. ²⁹⁹⁷ deest. ed. In 2. capitula abhinc manus sæc. XIV. scripta sunt. ²⁹⁹⁸ aceratis 3. ²⁹⁹⁹ d. et vitro et picturis. 30. Quanta gl. etc. ed. ²⁹⁹¹⁰ deest ed. ²⁹⁹¹¹ conc. ed. ²⁹⁹¹² Agnete ed. ²⁹⁹¹³ 33. De v. i. e. o. et q; ad a. cl. d. p. o. i. eas fecerit ed. ²⁹⁹¹⁴ deest 2. ²⁹⁹¹⁵ fuerint. Incipit Desid. 4. f. Expliciat capitula. 3. ²⁹⁹¹⁶ Alberico c. ²⁹⁹¹⁷ civitas c. pats c.

terrore compulsi, per diversa coacti sunt latibula fugere. Ita a satellitibus Satanæ Ostiensis ecclesiæ archipresbyter (930) non tam canonum quam etiam litterarum ignarus, ut prædictum Mincium ad apostolatus culmen proveheret, raptus ac violenter attractus est. Humbertus interea episcopus tunc a Florentia revertens una cum Petro Tusculanensi episcopo, nequaquam Romæ remorandum sub tanto turbine ratus, clam post paucos dies iter aggressus, apud Beneventum pascha celebraturus accelerabat. Qui cum feria 4 ante cœnam Domini (Apr. 15) ad Sanctum Germanum applicuisset, simul cum socio invitatus a fratribus atque retentus festivitatis gratia est.

• Lateranensis et Tusculanensis 2.

100. [Cap. 102.] Hæc præterea sunt quæ de Friderici muneribus hoc monasterium tempore diverso recepit. Crucem auream super altare, gemmis ac margaritis speciosissime comptam librarum paulominus duarum, cum tripode suo argenteo deaurato, et astili onichino, argento et auro decen-

ter ornato, quinque librarum inter utrumque. Yconas argenteas deauratas 4. Auream unam cum gemmis ac smaltis valde pulcherrimam, cum non parvaligni dominici portione. Ceraptata cristallina, parium unum; argenteum parium alterum. Codicellum evangelii auro gemmisque decoratum. Pluviala 5. Laternam argenteam magnam librarum 5, cum nigello (931). Urceolum argenteum ad ministerium altaris. Situlam argenteam deauratam cum smaltis. Pallia quoque et hostiaria aliquot. Tapetia 7, et unum majus quolibet pallio pretiosius. Antiphonarium unum.

Secundo tandem operis hujus ab Aligerno in Desiderium usque Domino favente deducto libello, oportunum ac decens esse putamus, si vitam moresque illius ac gesta ex integro quantum fas suppetit descripturi et ab ipsis ejus incunabulis incepturi, tertium historiunculæ hujus primordium ejus auspiciis dedicemus, ac sic per ordinem reliqua illius opera comitante Christi gratia contexamus,

Explicit liber secundus

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI TERTII.

1. De infantia seu intentione Desiderii.
2. Qualiter patre mortuo clam matrem fugerit, et habitum religionis induerit.
3. Quomodo inventus a propinquis sit, et ad matrem reductus.
4. Qualiter iterum fugerit et apud Salernum in monasterio de Cava sit commoratus.
5. Qualiter per Landulfum principem rursus sit Beneventum reductus, et apud Sanctam Sofiam manere permissus, et quare Desiderius appellatus.
6. Qualiter sit ad Tremittense monasterium primo, dehinc ad Majellam profectus, itemque Beneventum reversus.
7. Qualiter Leoni papæ sit familiaris effectus; et qualiter Alphano Salernitano conjunctus, primo in curiam papæ Victoris, deinde ad hoc monasterium pariter venerit.
8. De visione Desiderii et quomodo Alphanus ad abbatiam Salernitanam, ipse vero ad Capuanam præpositurum transmissi sunt.
9. Qualiter sit Desiderius electus et ordinatus.
10. De studio et constructione officinarum monasterii.
11. Qua de causa Castellum novum construxit.
12. De ordinatione papæ Nycolai, et qualiter ab eo cardinalis et abbas est consecratus.
13. Qualiter idem apostolicus apud Melphiam Apuliæ concilium fecerit, et qualiter Sancta Maria de

VARIE LECTIONES.

non — ignarus desunt 2. s. t. t. add. 4. p. p. d. add. 4. s. a. add. 4. m. ornatam l. d. ed. deest. 2. add. 4. add. 4. q. f. s. add. 4. et ab i. e. i. l. a. d. 4. add. 4. ita 3. historie cenobii Casinensis 2. desunt 4. ita 3. Incipit prologus de vita et actibus reverendissimi abbatis Desiderii qui et Victoris III. papæ. 2. ubi index capitulorum prologum scriptus est, hæc inscriptione: Explicit prologus Inc. c. l. tercii, In cod. 3. prologus cum capitibus numeratur. origine et inf. et adolescentia D. 2. De suspectione monastici habitus ejusdem. 3. De vi sibi illata propter abitum susceptum. 4. De fuga Desiderii ad monasterium Cavæ. 5. De reditu ejusdem ad mon. S. Sophiæ de Benevento. 6. De profectione Desiderii ad mon. Tremittense, et mon. Magellæ, et reditu ad S. Sophiam. 7. De Alphani et Desiderii adventu ad hoc monasterium. 8. De v. D. et præpositura ejusdem, et archiepiscopatu Stephani. 9. De electione et confirmatione Desiderii a papa. 10. De suspectione Desiderii in abbatiam. 11. Qualiter incepit renovare monasterium et ædificia (monasterii æd. 3). 12. Qua de causa (quausa 3.) Castellum novum construxerit Desiderius. 13. De — consecratus, et qualiter — Calena sit S. B. concessa. 14. De restitutione S. Benedicti de S. et de c. S. L. et qualiter cartæ S. Ben. de Salerno nobis pertinentes repertæ, absconditæ, adque incisæ pro nostra invidentia fuerint. 15—14. codicis 4. etc., ed. sed codd. 2. et 3 scilicet discrevant, et divisio capitulum in 3. eadem est quæ in 4. atria de C. sancti Benedicti 4.

NOTÆ.

(930) Presbyter P. Dam.

(931) Ital. niello.

Calena sancto Benedicto concessa, et sanctus Benedictus de Salerno restitutus sit; et de concambio Sancti Laurentii.

14. *Qualiter a prædicto papa dominus Oderisius diaconus sit ordinatus, et in Aquino dominus Martinus, in ⁹⁹⁷ Venafrò vero dominus Petrus episcopi constituti.*
15. *Qualiter Richardo principatum, Viscardo ⁹⁹⁸ vero ducatum idem apostolicus confirmavit ⁹⁹⁹; et qualiter uterque illorum id adquisierit.*
16. *⁹⁹⁹ Qualiter idem princeps aliquanta finitima nobis castella partim concesserit, partim commutaverit; et de concambio de Pede montis.*
17. *De quorundam in ⁹⁹¹ hoc loco oblationibus.*
18. *Quot vel qualia ornàmenta Desiderius tunc vel adquisierit vel fecerit ⁹⁹².*
19. *De ordinatione papæ ⁹⁹³ Alexandri, et controversia Cadaloy.*
20. *De flagello fulminum, et visione abbatis super hoc.*
21. *Qualiter per rogam ⁹⁹⁴ regis Sardinie 12 illuc monachos direxerit, et qualiter a Pisanis disturbati fuerint.*
22. *Item de oblationibus ipsius et alterius regis in Sardinia, et de satisfactione Pisanorum.*
23. *De adventu ducis Gotfridi ⁹⁹⁵ ad Aquinum et de ingressu Normannorum in Marchiam ⁹⁹⁶.*
24. *Quot hujus monasterii fratres a prædicto patre ad honores promoti sint; et de privilegio nobis contra Hildebrandum archiepiscopum facto.*
25. *De monasterio Tremitensi a prædicto abbate recepto et ordinato.*
26. *Qualiter ab eo vetus ecclesia eversa sit, et nova constructa,*
27. *Qualiter a ⁹⁹⁷ Constantinopoli artificibus accersitis ⁹⁹⁸, musivis et lapidibus eandem basilicam decoravit ⁹⁹⁹.*
28. *De diversis in eadem ecclesia laboribus.*
29. *Quanta gloria ipsam ecclesiam dedicaverit, et quibus eam sanctorum ⁹⁹⁹ reliquiis adornaverit.*
30. *De frequentia populorum propter absolutionem huc incurrentium ⁹⁹¹.*
31. *De regina Agne ⁹⁹², et oblationibus ejus.*
32. *⁹⁹³ De variis ipsius ecclesie ornamentis.*
33. *Qualiter ad ampliandum monasterii claustrum, destructis prioribus officinis iterum eas multo potiores ac meliores effecit.*
34. *⁹⁹⁴ Qualiter cartæ monasterii sancti Benedicti de Salerno nobis pertinentes, dudum repertæ, absconditæ, atque incisæ pro nostra invidentia fuerint ⁹⁹⁵.*

34. *De renovatione ecclesie Sancti Martini, et constitutione mansiunculæ Desiderii, et qualiter dedicaverit ecclesias Sancti Bartholemei et turrium paradisi.*
35. *De alberico ⁹⁹⁶, et qualiter vocatus interfuerit synodo. De Alfano. De Amato, et Constantino Africano.*
36. *De demoniaco et clauda quodam curatis ab Alexandro papa, et de cambio de Sancta Maria de Palladio, et concessione Terracinensis civitatis ⁹⁹⁷.*
37. *De restitutione sive oblatione ac constructione monasterii sancti Angeli de Formas.*
38. *De septem miraculis meritis beati Benedicti patris ⁹⁹⁸.*
39. *De quibusdam refutationibus et oblationibus.*
40. *De quibusdam miraculis beati Benedicti meritis in Galliis et hic patris.*
41. *De quorundam oblationibus.*
42. *De motu questione coram apostolico super ecclesiam Sanctæ Sophiæ et ecclesiam sancti Angeli de Formas.*
43. *De miraculis quorundam hujus monasterii monachorum.*
44. *De quorundam oblationibus.*
45. *Qualiter Robertus Guiscardus Siciliam cepit, Salernum, et ecclesiam sancti Matthæi apostoli construxit, brachium sibi reservans, et quamplurima loca.*
46. *De pecunia violenter abstrata et interdicto.*
47. *De quibusdam oblationibus et confirmationibus.*
48. *De quorundam monachorum miraculis, et renovatione Sancti Liberatoris.*

VARLÆ LECTIONES.

⁹⁹⁷ et in Benafrò d. ed. ⁹⁹⁸ et Roberto Guisquardo d. ed. ⁹⁹⁹ confirmaverit ed. ⁹⁹⁹ 17. Qualiter idem princeps fecerit præceptum de platea publica monasterio nostro Capuæ sito. 18. Q. a. finitima — commutaverit. ed. ⁹⁹¹ q. oblatiis ecclesiis et aliis o. ed. ⁹⁹² f. et de portis ecclesie brevibus ed. ⁹⁹³ A. p. ed. ⁹⁹⁴ Baresonum ed. ⁹⁹⁵ Roffridi ed. ⁹⁹⁶ mar 4. ⁹⁹⁷ deest. ed. In 2. capitula abhinc manus sæc. XIV. scripta sunt. ⁹⁹⁸ accersitis 3. ⁹⁹⁹ d. et vitro et picturis. 30. Quanta gl. etc. ed. ⁹⁹¹⁰ deest ed. ⁹⁹¹¹ conc. ed. ⁹⁹¹² Agnete ed. ⁹⁹¹³ 33. De v. i. e. o. et q. ad a. cl. d. p. o. i. eas fecerit ed. ⁹⁹¹⁴ deest 2. ⁹⁹¹⁵ fuerint. Incipit Desid. 4. f. Expliciant capitula. 3. ⁹⁹¹⁶ Alberico c. ⁹⁹¹⁷ civitas c. pats c.

49. *De causa dissensionis inter Henricum imperatorem et Gregorium papam, et qualiter Robertus Guiscardus Romaniam ingressus est.*
 50. *De archiepiscopo Ravennate invasore apostolicæ sedis, et qualiter Desiderius ierit ad imperatorem, manserit, et redierit.*
 51. *De obitu duorum monachorum hujus monasterii.*
 52. *De castello Saracenisco, et Suio.*
 53. *Qualiter Robertus Guiscardus adduxit apostolicum ad hunc locum.*
 54. *De visione nocturna cujusdam Johannis, et cum missam apostolicus celebravit.*
 55. *De quadam parte salutiferæ crucis huc apportata, et renovatione Sancti Benedicti in Capua, et pluvia postulata.*
 56. *De quorundam oblationibus, et Aldemario hujus cœnobii monacho.*
 57. *De obitu Roberti Guiscardi, et brachio sancti Matthei apostoli.*
 58. *De oblationibus ejusdem Roberti in hoc cœnobio.*
 59. *De quibusdam oblationibus et commutationibus.*
 60. *De quibusdam concessionibus a Desiderio factis, et quorundam oblationibus.*
 61. *De quorundam oblationibus.*
 62. *De Guaiferio Salernitano.*
 63. *De libris quos Desiderius fieri.*
 64. *De latronibus.*
 65. *De obitu Gregorii papæ, et de electione tractanda.*
 66. *De electione de Desiderio facta.*
 67. *De reditu electi ad Casinum.*
 68. *De consecratione electi papæ Victoris. De corpore sancti Nicolai.*
 69. *De ecclesia Sancti Petri, et visione ejusdem apostoli.*
 70. *De Guiberto æresiarca, et persecutione ecclesiarum.*
 71. *Qualiter papa Victor misit exercitum in Africa contra Saracenos, et de victoria ejusdem exercitus.*
 72. *De concilio generali et constitutionibus.*
 73. *De obitu papæ Victoris, et constitutione abbatis Oderisii*
 74. *Quot et qualia ornamenta ecclesiastica reliquit in hoc monasterio in suo obitu papa Victor, qui et Desiderius abbas.*

INCIPIT LIBER TERTIUS.

DESIDERIUS abbas hujus monasterii tricesimus septimus, et quartus hujus loci restaurator ac renovator, sedit annis viginti novem, mensibus quinque.

Primus siquidem monasterii hujus fundator atque constructor fuit pater sanctissimus Benedictus, Petronax secundus, Aligernus²⁹¹⁹ tertius : Desiderius hic noster extitit quartus. Quem²⁹²⁰ videlicet omnipotens Deus²⁹²¹ adeo charissimum habuit, ut illud quod suo fideli famulo Benedicto olim promiserat, locum utique²⁹²² istum quem tunc gentibus destruendum diripiendumque tradere censuerat²⁹²³, in majorem longe quam tunc erat statum, famamque²⁹²⁴ et gloriam fore venturum, per ipsum nostro hoc tempore dignatus sit ut cernitur ad effectum perdu-

A cere (932). Hujus plane admirabilis et singularis vere sui ordinis viri, tam dives, tam²⁹²⁵ multiplex, tam denique copiosa est gestororum materia, ut vel²⁹²⁶ ipsi Jeronimo vel²⁹²⁷ Sulpicio certe si adessent, non possent videri ad scribendum indigna. Ego tamen quamvis Imperitus²⁹²⁸ et iners, et tanto sim operi nequaquam sufficiens, tum pro imperio reverendissimi²⁹²⁹ patris Oderisii minime contemnendo, tum pro maxima quam idem pater Desiderius in me ab ipsa fere infantia habere dignatus est dilectione ; cum me, vix dum quattuor et decem annos egressum in hoc sancto loco suscepit²⁹³⁰, instruxit, enutrit, ac provexit : considerans²⁹³¹ insuper eum tanti utilitate operis memoriam quoque tanti viri scripto-

VARIE LECTIONES.

²⁹¹⁹ t. A. ed. ²⁹²⁰ In quo videlicet omnipotens Deus nostro hoc tempore etiam corporaliter evangelicam illam pollicitationem visusest adimplere, qua dicitur : Amen dico vobis, quod omnis qui reliquit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit. Hujus, etc. 2. ²⁹²¹ deest t. ²⁹²² add. 4. ²⁹²³ consueverat t. ²⁹²⁴ famam t. ²⁹²⁵ quam t. ²⁹²⁶ add. 4. ²⁹²⁷ I. si adesset. vel S. non p. v. ed. ²⁹²⁸ q. omnium imperitissimus et t. s. ed. ²⁹²⁹ sanctissimi 2. ²⁹³⁰ quam libenter s. ed. ²⁹³¹ cœrens i. et dolens c. ed.

NOTÆ.

(932) Idem dixerat in narratione de consecr. eocl. Casin.

rum negligentia paulatim in oblivionem, ac per hoc in contemptum fore venturam; licet non decenter, licet non eleganter, licet denique non sufficienter³⁹³² id valeam, aggrediar tamen, confusus de auxilio Dei, vitam illius ac gesta quolibet modo perstringere, et ad gloriam Dei tantique viri dulcem³⁹³³ memoriam, nec non et³⁹³⁴ ad solacium filiorum ejus, fratrum nostrorum, litteris utcumque mandare. Æquius utique judicans cum obedientia et devotione inscitæ notam subire, quam de tam excellenti³⁹³⁵ materia ex toto silere: et indignum prorsus esse decernens. ut etsi omnia nequeo, vel aliquanta non studeam de tot tantisque operibus ejus referre; prudentissimo utique more venantium insectantium feras, qui, etsi omnes attingere³⁹³⁶ nequeunt, nequaquam tamen quotquot possunt capere neglegunt. Et quoniam plurima prorsus et fere innumera hujus³⁹³⁷ viri sunt gesta³⁹³⁸, multa ex³⁹³⁹ ipsis etiam quæ scio me prætermisurum confiteor; quoniam si³⁹⁴⁰ universa scribere voluissem, prolixam certe et enormem historiam condidisset: quamvis ob hoc a multis nostrorum qui mecum illa³⁹⁴¹ pariter recolunt, me redarguendum fore non dubitum. Sed ego lectorum fastidio utiliter consulens, si ea tantum quæ relatu essent dignissima scriberentur, sufficere judicavi. Nam, si qua minus in³⁹⁴² nostris litteris reperiuntur, in ejus profecto³⁹⁴³ operibus luce clarius pervidentur³⁹⁴⁴. Hujus sane viri primordia, quoniam opitulante Christo hinc exordium sumere gestio, ab his qui ei³⁹⁴⁵ ab incunabulis extitere sodales didici³⁹⁴⁶. Multa præterea laudabilem³⁹⁴⁷ actuum ejus a prioribus quibusdam audiivi. Nonnulla etiam ex ejusdem ore veridico, cum frequenter me sibi nimia bonitate faceret adhærere percepi. Cætera postremo illius et oculis propriis plurima vidi, ut univevsi fere usque ad obitum ejus interfui. Unde lectorem meum redere certissimum volo, nulla me in hoc opusculo extrinsecus edditamenta facturum, nulla prorsus de illo nisi veraciter comperta scripturum; utpote qui me simplici intellectu legisse meminerim: *Perdes, Domine, omnes qui loquuntur mendacium* (*Psal. v, 7*); salvo utique intellectu alio, quo dictum id de hereticis affirmatur. Quod si forte aliquis invidentia seu malitia ductus, fidem his accommodare noluerit, et favoris potius gratia huic rei me operam dedisse putaverit: huc, si placuerit, properans, aperiat visus et videat, ac per ea quæ videntur illa quoque quæ videri non possunt actuum³⁹⁴⁸ ejus, semoto livore considerans, admiretur et redat, credensque bonorum omnium largitori laudes super hoc et gratias

referat. Sicque tandem me de multis illius pauca, deque maximis minima prorsus scripsisse cognoscat.

1. Is³⁹⁴⁹ ex nobilissima Beneventanorum principum origine sanguinis lineam ducens (933), spiritu potius quam carne nobilis esse ab ipsis rudimentis infantie cœpit, et Dei magis servitio quam sæculi vanitatibus operam dare ab ipsis ut ita dicam huberibus matris elegit. Studebat namque puerulus adhuc frequentare ecclesiam, divinas lectiones et audire libenter et legere; cum quibusdam etiam religionis sæpe de his sermones innectere, et quæque ab eis de bonis moribus addiscere poterat, in semetipso exprimere³⁹⁵⁰. At pater (934) illius sæcularium eum negotiis cupiens implicare, et utpote unicum unice diligens per posteritatis illius lineam suæ nobilitatis nomen disponderet propagare, puellam ei adæque nobilem, cum jam inciperet adolescere, studuit desponsare, utque parentela eadem ad invicem firmaretur, modis omnibus maturare. Sed quoniam Dei Spiritus suo igne cor Desiderii ad mundi contemptum accendat, e contrario longe aliter quam pater disposuerat agere puer egregius destinabat, seque potius heremum quam nuptias appetere, secretis quibus poterat gestibus indicabat. Et fecisset certe³⁹⁵¹ suis desideriis satis; nisi quod diligens parentum custodia et singularis amor ac sollicitudo ingens impediabat.

2. Non post multos dies, Dei judicio, patre a Normannis perempto, Desiderius aliquomodo nactus occasionem quam dudum optaverat, omnibus cœpit modis clam licet satagere, ut desiderium quod cogitatu conceperat, opere parturiret. Cuidam igitur monacho bene sibi noto, prudenti satis in sæcularibus viro, nomine Jaquinto, cujus videlicet³⁹⁵² hoc ego relatione percepi, consilium totum communicat, pandit votum, voluntatem ostendit, et ut ei super hoc fideliter³⁹⁵³ auxiliaretur instanti³⁹⁵⁴ nimis prece deponcit. Erat tunc circiter annorum viginti. *Nosti, inquit, mi pater, qualiter me sæculo huic misero propinqui innoxerint. Sed quoniam, ut vere tibi fatear, jam dudum Deo vacare decrevi, per ipsum te obtestor et obsecro, ut juxta quod scis et potes. his me vinculis exsolutum Deo liberius servitutum clam omnibus ad aliquam remotissimam solitudinem transferas.* Quid multa? pollicetur in omnibus Jaquintus auxilium; sed cavere admonet³⁹⁵⁵, ne forte sit hæc suggestio demonum. Verum cum ejus per omnia firmum in Christo pectus agnovit, et rursus³⁹⁵⁶ iterumque pertemptans³⁹⁵⁷ idem semper quod pridem invenit: quadam die jam circa vesperam pariter ascensis

VARIE LECTIONES.

³⁹³² s. v. ejus opera ex toto complecti; aggr. t. c. de a. D. quoquomodo illa perstringere ed. ³⁹³³ sanctam ed. ³⁹³⁴ add. 4. ³⁹³⁵ pretiosa ed. ³⁹³⁶ capere ed. ³⁹³⁷ tanti ed. ³⁹³⁸ opera ed. ³⁹³⁹ me ex i. e. q. s. p. ed. ³⁹⁴⁰ scribere si omnia v. ed. ³⁹⁴¹ p. i. ed. ³⁹⁴² deest ed. ³⁹⁴³ add. 4. ³⁹⁴⁴ conspiciuntur ed. ³⁹⁴⁵ ejus ed. ³⁹⁴⁶ addidici ed. ³⁹⁴⁷ p. ex ejusdem o. v. c. me f. a. n. b. f. a. p. Nonnulla etiam a. pr. q. audiivi ed. ³⁹⁴⁸ a. e. add. 4. ³⁹⁴⁹ Desiderius 3. D. igitur 2. s. 4. quod rubricator in majus pinxit. ³⁹⁵⁰ satagebat exp. ed. ³⁹⁵¹ add. 4. ³⁹⁵² add. 4. ³⁹⁵³ fidenter ed. ³⁹⁵⁴ fideli p. ed. ³⁹⁵⁵ imperat ed. ³⁹⁵⁶ iterum ed. ³⁹⁵⁷ illum p. 3. illum frequentando p. 2.

NOTE.

(933) Natus a. 1027, cum sexagenarius a. 1087 obierit; v. epitaph. ejus ap. Barou. ad h. a.

(934) Comitem Beneventi dicit Amatus III, 49.

equis, quasi spatiandi gratia, civitatem egressi, consequentibus aliquot famulis ad³⁹⁵⁸ ecclesiam beati Petri cognomento Majoris quæ juxta eandem civitatem est sita perveniunt. ibique quasi³⁹⁵⁹ causa orationis ingressi, equos et gladium quo idem Desiderius tunc erat accinctus³⁹⁶⁰, prædictis famulis pro foribus veluti servanda relinquunt. Inde jam sero per quandam illius ecclesiæ posterulam vadentes, pede³⁹⁶¹ iter adoriuntur³⁹⁶²; et cum non plus octo miliaris abinde locus ille distaret ad quem pergere disposuerant, noctis errores simul ac pavore confusi vix illuc alterius dici mane perveniunt. Quos cum vir Dei servus³⁹⁶³ qui solitariam inibi vitam ducebat, Santari nomine, conspexisset, valde miratus atque lætatus est. Moxque inducens illos in cellam suam, ac Desiderium frequenter exosculans, cœpit sollerter exquirere cur ita venissent. Cognita itaque Desiderii voluntate vehementer obstupuit, quod puer tam nobilis, tam delicatus, tam dives, et præcipue parentum³⁹⁷⁴ singularis, tam ferventer universis sæculi pompis ac vanitatibus spretis, sub tam districto proposito serviturus Domino accessisset. Sed quoniam nil Deo difficile aut impossibile esse sciebat, laudes illi et gratias maximas referens, veterem hominem cum actibus ejus Desiderium, ipso vel maxime insistente protinus exiit, et novum qui renovatur in Dei cognitionem, illum consequenter vestivit. Et Jaquinto in sua maturius redeunte, solus Desiderius³⁹⁶⁵ cum Santari solo remansit.

3. Famuli igitur ejus, ut supra dictum est, cum equis et armis ipsius frustra illum pro foribus ecclesiæ præstolantes, cum discessum illius tandem aliquando cognovissent, vicina jam nocte ad civitatem quam³⁹⁶⁶ citius revertuntur, matrique ac propinquis quid accidisset, pavitantibus animis referunt³⁹⁶⁷. Noctem illam mater continuavit in lacrimis: propinqui vero et affines ipsius mane facto equis ascensis, per diversam³⁹⁶⁸ viciniam requirendi illum gratia, disperguntur, ac tandem quod erat in resuspicientes, prohibitum ejus indicio ad Santari cellam deveniunt. Quam statim violenter ingressi, veste illum monastica vestitum reperiunt, ac vehementer irati præfatum Dei servum contumeliis magnis et conviciis multis adoriuntur, et inhoneste satis sacram vestem Desiderium exuentes, manibus eam propriis scindunt: eumque invitum³⁹⁶⁹ licet et repugnantem priori veste vestiunt. Ac postremo³⁹⁷⁰ illum equo impositum ipsis lora tenentibus quasi maximam ante se prædam agentes, ad urbem more triumphantium revertuntur. Hic³⁹⁷¹ jam matris la-

A crimas et querelas simul ac suadelas frustra in³⁹⁷² Desiderium jactas, propinquorum immo totius urbis tripudium, quis referre contendat? Annum fere integrum subingenti custodia in domo matris, habitu tantummodo sæcularis, cæterum mente cœlebs exegit, nullusque illi neque de nuptiis neque de actu³⁹⁷³ aliquo mundiali persuadere aliquatenus potuit. Ita quem fidelem et strenuum domui suæ dispensatorem constituere Dominus disponebat, ab omni eum carnalis contagii macula purum immunemque servavit; unde non immerito a cunctis civibus admirabilis³⁹⁷⁴ ac desiderabilis habebatur.

4. Sed cum jam fere nulla fugæ ipsius suspicio matrem teneret, eumque quoniam³⁹⁷⁵ conjugatum non poterat, retinere secum vel clericum niteretur ad episcopium quod domui suæ satis erat contiguum primo quidem non sine custodia, dehinc securitate crescente solum sæpius ire sinebat. Erat tunc in monasterio sanctæ Sophiæ præpositus nomine Siconulfus, qui Desiderii desiderium pleniter noscens quoniam per diem, ne suspicio revivisceret, non præsumebat, nocte cum eo apud episcopium sæpissime loquebatur. Post non multos dies, noctu sicuti consueverat ad eum cum equis veniens, cuculla indutum clam Salernum perduxit, ac Beneventum perneciter rediit. Mox itaque³⁹⁷⁶ Desiderius ad principem Guaimarium consanguinitate sibi propinquum accedit, adventus causam ostendit, orat ut quoniam in patria vivere monachus parentum pertinacia non auderet, quiete apud illum Deo sibi servire liceret. Si hoc mereretur impetrare, nusquam inde procederet. Si vero aliquando illum reddere propinquis deberet, modo potius sibi licentiam alio³⁹⁷⁷ properandi concederet. Ejus igitur adventu nimium³⁹⁷⁸ exhilaratus Guaimarius et vehementer admiratus tantum in tantillo³⁹⁷⁹ adolescente fervorem, annuit postulatis; eumque secum per dies aliquot retinens, nullique se contra votum reddendum fidissime pollicens, eum ad monasterium sanctæ Trinitatis quod Ad cavam nuncupatur non longe a Salerno situm, eodem petente transmisit (935) Quod propinqui persentientes³⁹⁸⁰, magnis ac frequentibus precibus Desiderium sibi reddi Guaimarium interpellant: sed principe in promissione quam Desiderio fecerat permanente, per semetipsum Landulfus Beneventanus princeps, matris ac propinquorum orationibus fatigatus Salernum venit, et Desiderium affinibus reddi deposcit.

5. Tali igitur tandem aliquando conditione, ut³⁹⁸¹ Beneventum redeat impetratur, ut sine alicujus

VARIE LECTIONES.

³⁹⁵⁸ deest ed. ³⁹⁵⁹ c. q. 4. ³⁹⁶⁰ cinctus 3. ³⁹⁶¹ deest 2. ³⁹⁶² agrediuntur ed. ³⁹⁶³ add. 4. ³⁹⁶⁴ parentibus ed. ³⁹⁶⁵ D. proprium nomen 4. ³⁹⁶⁶ maturius r. ed. ³⁹⁶⁷ referuntur 2. ³⁹⁶⁸ diversas vicinias d. ³⁹⁶⁹ e. priori v. revestiant, i. l. ac. r. ed. ³⁹⁷⁰ postremum 4. ³⁹⁷¹ Sic 2. ³⁹⁷² jam in ed. ³⁹⁷³ al. a. sæculari ed. ³⁹⁷⁴ mirabilis ed. ³⁹⁷⁵ deest 4. ³⁹⁷⁶ add. 4. ³⁹⁷⁷ l. daret a. p. Hujus ed. ³⁹⁷⁸ nimis ed. ³⁹⁷⁹ tanto 2. ³⁹⁸⁰ persequentes 2. ³⁹⁸¹ ad ed.

NOTE.

(935) Sub abbate Alferio, qui a. 1050 obiit; v. Ann. Cav. in Mon. SS. III, p. 189, ad a. 1050, 1058, et V. Alferii ap. Murat. SS. VI, p. 208.

impedimento vel contradictione apud monasterium A sanctæ Sophiæ sub monastica professione sibi manere liceret. Postquam ventum est Beneventum, universis affinis sibi obviam simul cum civitate ruentibus, cum omni pariter comitatu princeps illum ad monasterium est prosecutus. Gregorius tunc vir valde prudens et strenuus eidem monasterio præerat in abbatem, qui Desiderium multa hilaritate recipiens pro eo quod universis desiderabilis erat, tunc primum mulato ejus nomine, Desiderium appellari præcepit. Nam usque ad id tempus Dauferus vocabatur.

6. Ibi ³⁹²² ergo illo per annos aliquot sub vitæ religiosisissima commorante, et secum ³⁹²³ sæpissime reputante monachorum in sua patria perfectum esse non posse, pervenit interim ad notitiam illius fama monasterii Tremitensis, quod videlicet in Adriatico mari apud insulam Diomedis nomine ³⁹²⁴ nuncupatam ³⁹²⁵ triginta circiter millibus a terra distans situm esse dinoscitur. Et quoniam jam dudum apud Beneventum familiaritatem abbatis prædicti loci adeptus fuerat, vix licet impetrata licentia illuc perrexit; ibique satis austere conversationi se tradens, non parvum tempus exegit. Sed cum ab eodem abbate adeo diligeretur, ut eandem ei abbatiam se quoque vivente contradere cuperet, ille vero subjecti potius quam prælationi mentem accomodaret, ad propterea cedendum loco illi decernit: quodam tempore idem abbas ad res monasterii disquirendas egrediens, eundem Desiderium secum ire rogavit; quam ille egressionis oportunitatem libenter amplexus, minime differendam putavit. Cumque pariter ad Trasmundi ³⁹²⁶ comitis (936) quoniam res ita posebat curiam perrexisset, uxor ejusdem comitis super adventu Desiderii præter quod ejus ³⁹²⁷ affinis esset valde exhilarata, a viro suo ut secum illum aliquandiu retineret etiam invito abbate obtinuit; cujus videlicet retentionis auctor ipsemet, ut dicitur ³⁹²⁸ extitit. Audiens autem celebre tunc nomen heremitarum Majellæ degentium illuc properare ac Deo secretius servire desiderans, prædictum comitem ut ibidem transmitteretur oravit; quod et factum est. Ubi cum tribus circiter mensibus, a principio videlicet Februarii usque in tertiam post pascha ebdomadam ³⁹²⁹ sub ingenti continentia remoratus fuisset, transmissus est illuc supernominatus Jaquintus cum litteris ex parte apostolici ad heremi ipsius priorem; quarum tenor et priori sub interminatione jubebat ne illum amplius retinere præsumeret, et illi nichilominus mandat ne vel minimas ³⁹³⁰ inibi moras inneoteret. Ita regressus ad sanctæ Sophiæ monasterium est.

7. Non post multos dies (an. 1053) dominus Leo papa sanctissimus a partibus ultramontanis regressus Beneventum intravit, et quoniam Desiderius jam dudum Humberto, Silvæ candidæ episcopo, cognitus et valde ³⁹³¹ carus extiterat, tam per illum quam et per Fridericum tunc cancellarium eidem papæ notus et valde familiaris efficitur; adeo (937) ut illi frequenter in altaris officio adhæreret, et evangelium ad ejus missas sæpius legaret. Per idem tempus præfatus pontifex descendit in Apuliam cum Normannis dimicaturus; sed Dei judicio ab his superatus, ac Beneventum regressus, ordinato Huodulrico ³⁹³² archiepiscopo (938) quem secum adduxerat post novem circiter menses Romam reversus, atque defunctus est (an. 1054. Apr. 19). Interea Desiderius ob nimiam abstinentiam multasque vigiliis in languorem non modicum decedens, medendi gratia Salernum perrexit. Ibi itaque illo aliquandiu remorante, Alfano, qui postmodum ejusdem civitatis archiepiscopatum adeptus est, prudentissimus et nobilissimus clericus, maxima illi est familiaritate conjunctus. Cujus animum frequentibus monitis ad mundi contemptum exhortans, sic tandem ab illo exegit ut monachus fieret, si prius ut jam dudum mente conceperat Jerusolimam ire permissus fuisset. Hæc inter illos sponse firmata Beneventum reversus Desiderius est, atque post non multos dies mandat eidem Alfano ut ad se veniat. Reveniente illo ac potius pavitante Salernum egredi, iterum Desiderius ad illum abiit, eumque, propter quorundam inimicantium illi timorem, cuculla sua indutum noctu de civitate educens, secum Beneventum adduxit. Cum vero cœpissent Alfano nobiles quique viri ac clerici frequentare, eumque ob maximam ejus prudentiam decenter excolere, propositum autem Jerusolimam ³⁹³³ itineris paulatim cœpisset in ³⁹³⁴ ejus corde ³⁹³⁵ tepescere, æque a Desiderii latere nullo unquam modo, nullo unquam tempore assereret velle dividere, tempus ab eis ³⁹³⁶ aliquantum apud monasterium sanctæ Sophiæ exactum est: cum ecce fama percrebruit, papam ³⁹³⁷ Victorem ab ultramontanibus Romam venisse (an. 1055), eumque ad partes istas in proximo venturum fore. Terribus Alfano hujusmodi nuntio, quod fratres suos super Guaimarii principis occisione insimulandos arbitraretur ³⁹³⁸, adire ³⁹³⁹ ac præoccupare statuit apostolicum, secumque ire orat suppliciter Desiderium. Et quoniam miram cantandi peritiam, et medicinæ artis scientiam non parvam habebat, ejusdemque artis codices nonnullos secum a domo detulerat, magni aliquid se habendum in summi pontificis curia omnimodis confidebat. Confectis igitur

VARIÆ LECTIONES

³⁹²² Ab igitur illo 4. ³⁹²³ sæpe secum r. ed. ³⁹²⁴ quondam n. 2. ³⁹²⁵ vocitatum ed. ³⁹²⁶ Trasmundi 3. ³⁹²⁷ affines ejus 4. ³⁹²⁸ dicit ed. ³⁹²⁹ dominicam 2. ³⁹³⁰ v. aliquantas i. m. innectere auderet. ed. nimis ed. ³⁹³¹ Huodulrico 3. Uodulrico 2. ³⁹³² Jerusolimitanæ viæ ed. ³⁹³³ et in ed. ³⁹³⁴ mente ed. ³⁹³⁵ his ed. ³⁹³⁶ V. p. ed. ³⁹³⁷ i. procul dubio nosset 2. l. p. d. arbitraretur 3. ³⁹³⁸ a. ac desunt 2. a. et 3.

NOTÆ.

(936) Teatini.

(937) Adeo — legere ex Desid. Dial. III, Prol.

(938) Bulla d. 12 Jul. 1053, exstat.

atque aptatis quotquot potuit medicaminibus, una cum civitatis ipsius archiepiscopo ad Romanum pontificem in Tusciam proficiscuntur, eumque apud Florentiam remorantem reperiunt. In brevi itaque maximam apud illum familiaritatem adepti, et satis honorifice habitusunt. Sed cum jam ibi per tempus aliquantum remorati, pro certo Desiderius comperisset papam minime ad partes istas venturum, insuper etiam ultra montes proxime profecturum; simulque valde inutilem ⁴⁰⁰⁰ proposito suo considerans in ejusdem pontificis curia conversationem: cepit omnimodis instare Alfano, ut jam jamque peteret ab eo licentiam revertendi. Petrus ante non multos dies huic monasterio electus fuerat a fratribus in abbatem (*Dec.*), qui pro ipsa sua ordinatione insinuanda duos hujus loci ad papam tunc fratres transmiserat. Igitur Desiderius optata jam dudum oportunitate reperta, accedit pariter cum Alfano ad Romanum pontificem, simulque pedibus illius se prosternentes, orant recedendi licentiam. Adduntque petentes, ut gratia religiosius vivendi per monachos qui ad eum a Casinensi monasterio venerant, illuc eos transmittere suisque litteris illos abbat dignaretur ac fratribus commendare. Annuit apostolicus atque ita sicut poposcerant cum fratribus illis ad hoc cœnobium transmissi sunt. Receptique decenter ab abbate, et fratribus sociati, honeste satis ⁴⁰⁰¹ atque humiliter inter illos aliquandiu conversati sunt, et ab universis in dilectione plurima habitus, nec non et monasticam ab eodem abbate consecrationem adepti; Friderico super eorum adventu plus quam satis est gratulatus.

8. Viderat per hos dies Desiderius visionem non contemnendam, quam satis proxime rei commendavit effectus. Cernebat siquidem se una cum Alfano in quadam excelsa ac valde pulcherrima turre quæ juxta capitulum fratrum sita esset consistere, in qua nimirum pater Benedictus videbatur sede decentissima residere. Cumque ad illius visionem pavefacti ⁴⁰⁰² stupeverent, et accedere propius nequaquam præsumerent, beatus pater ⁴⁰⁰³ Benedictus Desiderio hylariter innuebat, eumque juxta se sedere ⁴⁰⁰⁴ manu porrecta jubebat; Alfano vero quoniam vocatus ab eo non fuerat, quasi indigne ferens de domo illa exibat. Quæ nimirum visio manifestissime portendere visa est, et Alfano in loco hoc non diu remoraturum, et Desiderium Benedicti patris vicem in hoc monasterio suscepturum. Non multo post igitur a Gisulfo principe Alfano exoptulatus, primo apud Salernum in monasterio sancti Benedicti abbas effectus; demum ⁴⁰⁰⁵ vero ejusdem civitatis archiepiscopatum indeptus est (939); Desiderius autem ⁴⁰⁰⁶ ad Capuanum monasterium est

A transmissus præpositus. Richardus tunc Aversanus comes Capuam expugnabat: sed cum Pandulfus ipsius civitatis princeps indigna quædam et superflua juxta priorum temporum consuetudinem Desiderio vellet injungere, ille vero ⁴⁰⁰⁷ constanti ut erat pectore nequaquam in his ei congruum duceret assentiri, Capuam egressus ad Richardum accessit; et omnium quæ extra civitatem erant monasterio pertinentium ab eo securitate percepta ⁴⁰⁰⁸, et maxima insuper illi extunc fœderatus amicitia, in obedientiis ejusdem monasterii aliquandiu remoratus est, paucissimis in monasterio relictis fratribus, et cæteris ad se accersitis.

9. Dehinc cum prædictus Fridericus in abbatem loci ⁴⁰⁰⁹ hujus electus (*an.* 1057), demum vero in Romanum pontificem, ut suo in loco jam supra taxavimus, ordinatus fuisset, Romam ad illum, mense Augusto, cum duodecim aliis loci hujus fratribus nominatim ab eo ⁴⁰¹⁰ vocatus perrexit; ibique Romana febre percussus, post paucos dies huc rediit. Cum autem idem apostolicus ad monasterium hoc post quattuor circiter menses venisset (*Nov.* 30), non multo post gravi languore detentus atque ad extrema fere perductus est. Accersitis itaque cœnobii hujus prioribus, dat optionem illis in abbatem eligendi quem vellent. Qui cum habito adinvicem consilio nunc illum, nunc alium ut in talibus consuetudo est eligendum censerent, communis tandem universorum consensus in Desiderium expetendum aspirat et ut ipse illis in patrem concederetur, communibus votis papam exorant. Cumque valde ⁴⁰¹¹ sibi placere eandem electionem apostolicus asseruisset — nam et olim a tempore Leonis papæ optime illi apud Beneventum notus extiterat, et ex Petrus abbas eundem Desiderium ante non plenum biennium ceperat, multa se illi familiaritate devinerat — ita quidem ut in camera erat, fratrum electionem confirmavit, dicens quod, quamvis plures eo tempore religiosos ac spirituales viros, multaque honestate et prudentia præditos iste ⁴⁰¹² locus haberet, neminem tamen magis idoneum eligere ad id officium de suo collegio potuissent. Sed ⁴⁰¹³ quoniam, dum ipse adviveret nulli se mortalium eandem abbatiam tradere ⁴⁰¹⁴ decreverat, Desiderium vero ad Constantinopolitanum imperatorem jam dudum Romanæ sedis apocrisarium facere disposuerat: constituit D ut si idem Desiderius se superstite reverteretur, ipse illi vellet honorifice ⁴⁰¹⁵ abbatiam contrahere si vero ante illius reversionem ⁴⁰¹⁶ se mori contingeret, redeuntem illum absque aliqua contradictionem in abbatem congregatio universa recipere t. Stephanum itaque cardinalem, et Mainardum postmodum Silvæ candidæ episcopum illi socios itineris

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰⁰⁰ i. esse ed. ⁴⁰⁰¹ nimis ed. ⁴⁰⁰² stupefacti paventer ed. ⁴⁰⁰³ add. 4. ⁴⁰⁰⁴ sedem 4. ⁴⁰⁰⁵ dehinc e. ed. ⁴⁰⁰⁶ vero ed. ⁴⁰⁰⁷ add. 4. ⁴⁰⁰⁸ accepta ed. ⁴⁰⁰⁹ h. l. ed. ⁴⁰¹⁰ ipso ed. ⁴⁰¹¹ satis ed. ⁴⁰¹² monasterium hoc ed. ⁴⁰¹³ Et ed. ⁴⁰¹⁴ traditurum ed. ⁴⁰¹⁵ add. 4. ⁴⁰¹⁶ conversionem 4. r. defunctus fuisset ed.

NOTÆ.

(936) Cf. cap. 96 libri II.

donans, et in epistolis quas imperatori mandabat. A Casinensis abbatie illum electum commemorans, emisit a se, precipiens ut expleta legatione reverti quantocius ⁴⁰¹⁷ festinaret. Post ⁴⁰¹⁸ hæc Romam reversus (*an.* 1038. *Mart.* 29), ac demum profectus in Tusciam, post paucos dies apud Florentiam, ut jam supra retulimus, obiit. Desiderius igitur cum ⁴⁰¹⁹ inunctum sibi cuperet maturare negotium, sumptis quæque essent tanto itineri necessariis, simul cum sociis ⁴⁰²⁰ iter aggressus, ad monasterio sancti Johannis quod in ⁴⁰²¹ Veneris nuncupatur ut ibi mare ingrederetur profectus est. Cum autem per dies aliquot frustra ⁴⁰²² illic remoratus fuisset, et propter aeris inclementiam mare ingredi nequaquam præsumeret, Sipontum inde contendit; ubi ⁴⁰²³ navem qua Barim navigaret ingressus, per quandam episcopum qui orationis gratia montem Garganum adierat, fratribus se commendari, seque tunc ⁴⁰²⁴ tantum mare ingressum illis significari rogavit. Sed, cum apud Barim quoque causa nichilominus ⁴⁰²⁵ tempestatis aliquandiu restitisset, alium iter nuntium huc dirigere studuit, per quem videlicet notificando ⁴⁰²⁶ mandabat, ob temporis intemperiem usque ad eam ⁴⁰²⁷ diem apud Barim morari. Contigit autem dispositione divina quæ illum ad loci hujus recipiendum honorem hactenus retardaverat, ut eo die quo idem ejus ⁴⁰²⁸ nuntius huc applicuit eo quoque die fratres nostri qui cum papa profecti fuerant, illo apud Florentiam defuncto atque sepulto redissent. Mox itaque nostri consilio habito, duos fratres qui Desiderium revocare nuntiata apostolici morte deberent, festinanter transmittunt ⁴⁰²⁹

[Cap. 10.] Jam tandem Desiderius necessaria ⁴⁰³⁰ quæque itinere cæpto sufficienter paraverat, jam jamque simul cum Argiro Barensum magistro navigare disponebat, cum ecce ipso palmarum dominico (*Apr.* 12) circa vesperam nuntios ⁴⁰³¹ prædictos accepit, defunctum apostolicum, et se ad revocandum illum sub ⁴⁰³² festinatione directos ab universis fratribus asserentes; rediret ergo quantocius, et regimen monasterii prout Dominus ordinaverat cunctis se desiderabiliter præstolantibus sumeret. Obrigit Desiderius tam subita apostolici morte percussus, moxque sociis advocatis aperuit quid nuntii detulissent; cœperuntque pariter cum Argiro satagere, qualiter ante quam mors papæ divulgaretur reverti valerent. Non enim dubitabant se, cognito ejus obitu, a Normannis vel capiendos vel disturbandos. Redemptis igitur protinus seu adquisitis pro se ac sociis aliquot quibus veherentur jumentis, altera ⁴⁰³³

die (*Apr.* 13) iter aggredientes venerunt ad Robbertum Viscardum, tunc quidem partis ⁴⁰³⁴ Apulie comitem, postmodum vero totius Apulie et Calabriae atque Siciliae ducem; rogantes ut secure illis per terram ipsius transire liceret. Qui ut fuit vir maxime bonitatis, licet jam papæ transitum compertum haberet, et securitatem eis ⁴⁰³⁵ concessit, et tres Desiderio equos quibus adhuc indigebat largitus est Ita Deo in omnibus prosperante sine aliquo impedimento regressi ⁴⁰³⁶, ipso paschali sabbato (*Apr.* 18) jam tardiuscule ad civitatem sancti Germani applicuerunt. Dominica vero sancti paschæ (*Apr.* 19) summo ⁴⁰³⁷ diluculo ad ⁴⁰³⁸ monasterium hoc ascendentes, capitulum fratrum de more ingressi sunt, præsentibus Humberto sanctæ Rufinæ, et Petro Tusculanensi episcopis, et Stephano cardinali ac Mainardo Desiderii sociis. Nam prædicti episcopi Humbertus et Petrus ut longe jam supra retulimus (*l.* II, c. 99), post apostolici transitum symoniaci tunc Mincii ordinationem fugientes, Beneventum pascha celebraturi pergebant, sed Deo ordinante gratia tantæ festivitatis a nostris prioribus invitati fuerant ⁴⁰³⁹ atque retenti. Post sollempnem itaque sollempnitatis ⁴⁰⁴⁰ tantæ ⁴⁰⁴¹ sermonem, mox Humbertus totius illius ordinationis optime conscius Desiderium advocat, eique quem admodum olim fuerat a papa dispositum, obedientiam abbatie recipere ex parte fratrum omnium imperat. Nulla post ⁴⁰⁴² imperium mora, nulla expectatio responsionis: protinus universi surgentes eundem Desiderium acceperunt, atque cum maximis laudibus ad ecclesiam deportantes, in sede illum abbatis honorifice locaverunt, universis tum pro sollempnitate paschali, tum pro ipsius ordinatione immensa lætitia et jocunditate repletis; anno ⁴⁰⁴³ Domini 1058 (*April.* 19).

* Retulimus, a Roma tunc Mincii 2.

10. [Cap. 11.] Igitur abbatia suscepta Desiderius cœpit modis omnibus studere atque satagere ut quod dicebatur dici veraciter posset. Cernens itaque totius monasterii officinas et angustas ambitu et forma deformes, et cum vetustate tum inertia ruinosas, adeo ut et contiguo viderentur omnes domate coæpertæ, et egressus unius ingressui connexæ esset alterius: incitabatur quidem animo illas aggredi ad renovandum, sed angebatur iterum, quia ut tam arduum inciperet opus, nichil fere pensi habebat. Primo tamen ⁴⁰⁴⁴ quasi experiri cupiens si quid valerent, perlatum quod dudum Richerius abbas ab orientali parte monasterii inchoatum ad solarium usque perduxerat, opere satis decenti ⁴⁰⁴⁵ perfecit (940); jux-

VARÆ LECTIONES.

⁴⁰¹⁷ quam posset citius *f. ed.* ⁴⁰¹⁸ Post — obiit *desunt* 2. ⁴⁰¹⁹ ig. ini. s. officium perficere satagens assumptis *q. ed.* ⁴⁰²⁰ c. sibi traditis *s. ed.* ⁴⁰²¹ q. appellatur i. V. ut *ed.* ⁴⁰²² ibi frustra *r. ed.* ⁴⁰²³ ibi *ed.* ⁴⁰²⁴ t. t. *add.* 4. ⁴⁰²⁵ *add.* 4. ⁴⁰²⁶ significando *ed.* ⁴⁰²⁷ illam *ed.* ⁴⁰²⁸ *Cod* 2. *hic claudit cap.* 9. ⁴⁰²⁹ *suff.* n. q. i. c. par *ed.* ⁴⁰³⁰ eodem n. a nostris directos a. *ed.* ⁴⁰³¹ i. festinanter transmissos ab *ed.* ⁴⁰³² secunda feria post palmas i. 2. ⁴⁰³³ q. Normannorum tantum A. 2. ⁴⁰³⁴ illis *ed.* ⁴⁰³⁵ reversi *ed.* ⁴⁰³⁶ valde *ed.* ⁴⁰³⁷ d. huc a. de more monasterii c. f. i. s. *ed.* ⁴⁰³⁸ i. a. r. f. *ed.* ⁴⁰³⁹ diei 2. ⁴⁰⁴⁰ tanti *deest* 3. ⁴⁰⁴¹ N. in medium m. 2. ⁴⁰⁴² a. scilicet dominicæ incarnationis 1058. 2. a. D. mill. octavo 3. ⁴⁰⁴³ itaque *ed.* ⁴⁰⁴⁴ decente *ed.*

NOTÆ.

(940) Cf. cap. 89 libri n.

taque ipsum versus ecclesiam, parvulam quidem, sed competentem plane in qua libri recondentur ædificulam fabricavit. Quod cum sibi prospero eventu cerneret obvenisse, domum etiam in qua abbates manere consueverant, a⁴⁰⁴⁶ fundamentis renovare instituit: quas videlicet septentrionali parte adhærens ecclesiæ, et vilissimis lignorum⁴⁰⁴⁶ furculis ab inferioribus⁴⁰⁴⁷ sustentata, et viminibus ex parte maxima videbatur intexta⁴⁰⁴⁸; adjuncto illi palatio cum absida, quod veteres todericum appellare solebant. Dehinc inspirante ac prosperante Deo, mansionem etiam illam quæ quiescentes⁴⁰⁴⁹ fratres diversis præ sui exiguitate solariis continebat, nichilè segnius renovare aggressus est; in latere scilicet prioris a meridiano, quam funditus evertere ob claustrispatium disposuerat⁴⁰⁵⁰. Namque propter ipsius montis verticem, cui nulla fere planities⁴⁰⁵¹ inerat, vix in hoc loco parvissimi claustris speciem juxta absidam ecclesiæ priores effecerant. Perfecta est igitur eadem domus in longitudine cubitorum sexaginta et centum, in latudine vero cubitorum viginti quattuor⁴⁰⁵²; in⁴⁰⁵³ altitudine autem, propter ipsius montis inæqualitatem quantitatis diversæ, maximæ, tamen. Quam⁴⁰⁵⁴ cum ab ietinis trabibus pulcherrime contiguasset, lateribus cooperuit diversisque coloribus decoravit. Super⁴⁰⁵⁵ hæc nichil moratus, pari tenore vetus capitulum funditus diruens, novum⁴⁰⁵⁶ construxit; illudque gypsea urna in giro, vitreisque fenestris, ac pulchro satis⁴⁰⁵⁷ variorum marmorum pavimento decorans, tegulis nichilominus cooperuit, et nimis venusta⁴⁰⁵⁸ diversorum⁴⁰⁵⁹ colorum varietate depinxit.

11 [Cap. 12] Interea Frattenses oppidani, inquietorum ac⁴⁰⁶⁰ perfidorum hominum usque⁴⁰⁶⁰ ad id temporis genus, ac si quidam latrunculi, junctis sibi Minturnensibus aliisque vicinis, nunc furtim nunc palam oppida sibi contigua nobis pertinentia infestare non desistebant. Terminum siquidem qui inter nos et illos antiquitus dividebat, id est duo leones⁴⁰⁶¹ lapidei, cum non procul ab eorum castro consisteret, olim malitiose clam confringentes in proximum demerserant puteum; qua nimirum fraude fidentes, si quando nos⁴⁰⁶² terminum nostrum inter duos leones, sicut præcepta imperatorum⁴⁰⁶³ continent computabamus, illi de leonibus qui secus portas Sancti Georgii positi sunt illud dici, derisorie⁴⁰⁶⁴ immo pertinaciter affirmabant. Eorum⁴⁰⁶⁴ igitur^D frequentissimas molestaciones Desiderius egerime

ferens, simulque illius sententiæ reminiscens: *Observatio ordinis nostri summam deposcit quietem et securitatem*, cum neque beneficiis eos neque rationibus aliquatenus sedare valeret, ad eorum tandem violenter frenandam nequitiam totus intendit; et Adenulfi Cajetani ducis cui gratiam principis conciliaverat (941) adminiculo fultus, mox castellum cui Novum proprie nomen iaditum est, in monte qui Peranus dicitur omni instantia contra illos erexit. Sicque sua deinceps eos tutare, non autem amplius aliena pervadere compulsi.

12. [Cap. 13.] Sed ut⁴⁰⁶⁵ retro paululum redeam, cum post obitum piæ memoriæ Stephani papæ, supradictus Hildebrandus reversus ab imperatrice, contra ejusdem apostolici interdictum invasam a pessimis hominibus ecclesiam comperisset, Florentiæ substitit; suisque litteris super hoc Romanorum meliores conveniens, eorumque ad omnia quæ⁴⁰⁶⁶ vallet consensum recipiens, mox annitente Godfrido duce Girardum Florentinum episcopum in Romanum papam elegit, simulque cum ipso et duce Romam mensæ jam Januario venit (an. 1059); ubi præfatus electus a Romano clero et populo in⁴⁰⁶⁷ apostolica sede inthronizatus, et Nycolai nomen indeptus est. Qui mox supradictum invasorem cum omnibus suis fautoribus excommunicans, tandem quorundam suorum interventu illum in communionem recepit, atque apud ecclesiam sanctæ Mariæ quæ a Romanis Maior vocatur, sacerdotali privatum officio manere constituit (942). Mandat deinde ad hoc monasterium, quatinus domnus abbas sibi in Marchiam proficiscenti quam citius potest occurrat, videlicet ut proximo Martii mensis jejunio et presbyterii⁴⁰⁶⁸ gradum et cardinalatus pariter dignitatem⁴⁰⁶⁹ cum abbatiæ consecratione recipere debeat. Dominica igitur prima quadragesimæ (Feb. 21) paratis omnibus necessariis iter arripiens, apud Farfense monasterium apostolico se conjunxit; ubi nimis ab eo amicabiliter honorificeque receptus, Auximum (943) simul cum ipso profectus est. Ibidem itaque secundo quadragesimæ sabbato, quod tunc pridie Nonas Martii evenit, cardinalis presbyter ab eodem apostolico ordinatus, et sequenti dominica abbatiæ consecrationem adeptus, privilegium (944) ab eo satis honorificum juxta consuetudinem prædecessorum suorum recepit (Mart. 8): quo ius super ad cardinalatus dignitatem⁴⁰⁷⁰ et honorificentiam patris sanctissimi Benedicti, per totam Campaniam et Principatum, Apuliam quoque

VARIE LECTIONES.

⁴⁰⁴⁶ a. f. r. i. *desunt*. ed. ⁴⁰⁴⁶ ligni ed. ⁴⁰⁴⁷ inferiori parte s. ed. ⁴⁰⁴⁸ constructa, a fundamentis ædificare instituit, adi. ed. ⁴⁰⁴⁹ f. q. ed. ⁴⁰⁵⁰ disponebat. Nam p. ed. ⁴⁰⁵¹ f. constabat p. ed. ⁴⁰⁵² et q. ed. ⁴⁰⁵³ *deest* 4. ⁴⁰⁵⁴ eamque a. t. satis pulchre contiguans, l. ed. ⁴⁰⁵⁵ Nichilque m. ed. ⁴⁰⁵⁶ d. renovavit, i. ed. ⁴⁰⁵⁷ *add.* 4. ⁴⁰⁵⁸ vetusta 4. ⁴⁰⁵⁹ scilicet ac ed. ⁴⁰⁶⁰ u, ad id t. *desunt* 2. ⁴⁰⁶¹ lap. l. ed. ⁴⁰⁶² *deest* 2. ⁴⁰⁶³ d. i. *desunt* 2. ⁴⁰⁶⁴ Horum ed. ⁴⁰⁶⁵ Sed cum post ed. ⁴⁰⁶⁶ q. v. *add.* 4. ⁴⁰⁶⁷ *add.* 4. ⁴⁰⁶⁸ presbyteri ed. ⁴⁰⁶⁹ officium recipere d. 2. ⁴⁰⁷⁰ e. videlicet ejus d. ed.

NOTE.

(941) V. Amat. IV, 12-14.

(942) Cf Ann. Rom. Mon. SS. V. 471.

(943) Osimo.

(944) Ap. Gatt. Acc., p. 159; Tosti *Hist. Cas.* 1, p. 395.

atque Calabriam, ab ipso fluvio Piscaria sicut influit **A** ⁴⁰⁷¹ in mare vicem suam idem apostolicus illi concessit (945). Post hæc accepta remeandi ⁴⁰⁷² licentia Romam veniens, proxima dominica mediantis quadragesimæ (*Mart.* 14) apud ecclesiam beati Petri missam solemniter celebravit, atque turba ⁴⁰⁷³ Romanorum innumera comitatus, ad titulum sanctæ Cecilie trans Tiberim maxima cum laude deductus est; sicque ad hoc monasterium in festivitate ⁴⁰⁷⁴ beati Benedicti reversus. Sed ⁴⁰⁷⁵ quoniam in vitatus fuerat pascha cum apostolico celebrare, uestigio Romam regressus est ⁴⁰⁷⁶, ibique usque ad peractam de more synodum ⁴⁰⁷⁷ remoratus. In qua videlicet synodo (*Apr.* 13) idem apostolicus inter cætera quæ sollemniter statuit, decretum de ordinatione Romani pontificis (946) qualiter scilicet, vel a quibus personis, seu pacis seu belli tempore, debeat ordinari, antiquas prædecessorum suorum secutus sententias discretissime scripsit; idque sub districto anathemate tam sua quam omnium qui eidem synodo interfuerant sacerdotum auctoritate, roboravit.

13. Eodem tempore (*Jun.* 24) idem papa ad hoc monasterium in ipsa beati Johannis nativitate adveniens, sociato sibi Desiderio in Apuliam descendit; ubi, cum apud Melphiam concilium celebrasset, Richardus princeps eujus jam supra meminimus per admotionem seu ⁴⁰⁷⁸ jussionem ejusdem apostolici præceptum fecit huic loco de monasterio sanctæ Mariæ in Calena ⁴⁰⁷⁹, sito in finibus Apuliæ juxta civitatem quæ dicitur Besti (947), cum omnibus **C** ex integro castellis, villis, cellis, et universis omnino possessionibus ejus (*Aug.* 23). [Cap. 14.] Gisulfus etiam Salernitanus princeps ⁴⁰⁸⁰ monasterium sancti Benedicti de Salerno, quod ⁴⁰⁸¹ nobis jam dudum parentum ipsius violentia subtraxerat, tactus ⁴⁰⁸² timore Dei, in manus domni abbatis ex integro restituit, et, ut ab eo religiosus ordinaretur oravit. Sed cum inde ⁴⁰⁸³ subducto abbate, præpositum ibi juxta morem cellarum nostrarum ordinavisset ⁴⁰⁸⁴, indigne ⁴⁰⁸⁵ nimis hoc Salernitani simul et invidione accipientes, eundem principem id disturbare tum precibus tum instantiis nimis compulerunt. Demum idem princeps consilio habito, monasterium sancti

VARIE LLECTIONES.

⁴⁰⁷¹ fluit *ed.* ⁴⁰⁷² l. r. *ed.* ⁴⁰⁷³ R. t. *ed.* ⁴⁰⁷⁴ in beati B. est f. r. *ed.* ⁴⁰⁷⁵ Et q. ab eodem pontifice paschalis festivitatis gratia inv. fuerat. R. reversus *ed.* ⁴⁰⁷⁶ reversus post festum Urbem egrediens, Melphiam Apuliæ urbem perrexit, ubi tunc idem apostolicus celebrare disposuerat, in qua etiam synodo dum Richardus Capuanus princeps cum aliis quampluribus interfuisset, a supradicto papa Nycolao ammonitus, præceptum fecit B. Benedicto de monasterio sanctæ Mariæ in Calena, cum pertinentiis suis, 14. Tunc temporis Gisulfus S. p. 2. ⁴⁰⁷⁷ *deest* 4. ⁴⁰⁷⁸ et 3. ⁴⁰⁷⁹ Cajena 4. ⁴⁰⁸⁰ p. Desiderio super hoc conquerenti, reddidit huic sancto loco m. (cellam 2.) s. B. *ed.* ⁴⁰⁸¹ quam a jure nostri cœnobii Salernitanorum eatenus v. s. 2. ⁴⁰⁸² subtraxerat. Sed c. *ed.* ⁴⁰⁸³ exinde *ed.* ⁴⁰⁸⁴ constituisset 2. ⁴⁰⁸⁵ Salernitani nimis hæc indigne ferentes, eidem principi instare cœperunt, ut monasterium illud ordinatum sicut antea fuerat esse permitteret. Coactus itaque princeps illorum rogatu, mon. s. Laur. *ed.* ⁴⁰⁸⁶ i. civitatem Salernitanam constructum q. 2. ⁴⁰⁸⁷ in hoc mon. ex integro optulit; nec tamen restitutionem quam jam antea de supradicta cella fecerat, irritam fecit. *ed.* Sed in cod. 3. violavit scriptum est, et complura ibi. ut in 4. legi persuasum habeo. ⁴⁰⁸⁸ hæc teste indiculo capitulum olim in fine operis Leo collocaverat, quæ postea loco congruo insereret. Nunc in solo cod. 2. servata sunt.

NOTE.

(945) Scil. ad correctionem omnium monasteriorum et monachorum.

(946) Editum in Mon. Leg. IIb. p. 177.

(947) Nunc Viesti; in finibus Apuliæ inter Montem

martyris Laurentii intra Salernum ⁴⁰⁸⁸ in latere montis ædificatum, quod sibi jure hæreditario pertinebat, ex toto ⁴⁰⁸⁷ cum omnibus pertinentiis suis non quidem parvis prædicto nostro abbati concessit, et per præceptum in hoc monasterio confirmavit; nec tamen refutationem illam quam de priori monasterio fecerat violavit*.

* De ⁴⁰⁸⁸ eodem vero monasterio sancti Benedicti de Salerno, ne forte vel memoria cum multis intendimus excidat, vel ne forte non opportunior referendi locus nobis occurrat, licet præpostero ordine, necessarium videtur malitiam et invidiam quorundam fratrum prædicti monasterii hoc in loco inserere, nam, sicut Æneam apud Virgilium (948) dixisse sociis legimus, fors an olim hæc meminisse juvabit. Causidicus quidam prædictæ civitatis Salernitanæ Romualdus nomine fuit, qui pro eo quod etiam ipsius monasterii advocatus erat, maximam ibi familiaritatem habebat; tunc proinde universa ejusdem loci munimina seu quaslibet cartas sæpissime perquirendi fidsissimam ab abbate licentiam acceperat. Tandem igitur inter cæteras quattuor numero magna oblationis edicta invenit, quæ videlicet clare satis ac pleniter continebant, qualiter idem monasterium a principio huic nostro cœnobio traditum a principibus ac subditum fuerit. Has ille maxima ductus invidia, protinus rapuit, abscondit, et nemine prorsus sciente ad domum propriam detulit, atque usque ad mortis diem ne filiis quidem ostendit. In mortis igitur articulo positus, vocavit majorem filium suum Johannem nomine, eique clam universum ipsius rei pro dens negotium, et prædictas cartas manibus retinens: «Ego inquit ut cernis, o fili, procul dubio morior; cartas istas fidei tuæ committo, ut sicut meam vis benedictionem habere, usque ad diem ultimam tuam nulli prorsus mortalium eas ostendas, sed sicut egomet feci, secretas illas apud te et ignotas omnibus habeas: quoniam si quomodolibet in notitiam seniorum Casinensium venerit, nullatenus quisquam sub jure monasterii sui monasterium istud reducant, quod jam dudum studio et sollertia nostrorum parentum ac illorum ditione subductum est.» Suscipit simul cum cartis patris imperium filius, et ac si divinum quid in pectoris archano recondens, usque ad suæ mortis diem similiter habuit et ipse celatas. Ad mortem autem veniens, accessit fratrem suum tunc ipsius loco abbatem, easque illi simili tenore, quo sibi pater reliquerat, tradidit. Non multo post idem abbas infamatus de quibusdam criminibus apud duces

Garganum et mare Adriaticum. Edidit Gatt. Acc. p. 161; suspectum III Di Meo, sed ut mihi videtur immerito. Datum est aliquando post finitam synodum. (948) I. c. Leo.

Roggerium, tentus est, et in suamet ipsius camera custodiæ mancipatus. Qui videlicet abbas jamdudum propalaverat prædictarum tenorem cartarum cuidam pseudo monacho propinquo suo. Verum hic quoque priorum nequitia nequaquam inferior, reminiscens nefandi negotii hujus, et verens ne cartæ ipsæ apud abbatem invenirentur, et nobis aliquando proderentur, festinus ad custodes abbatis accessit, et lugubri voce indicans, se quatuor cartulas propriæ hæreditatis eidem utpote propinquo commendatas habuisse, orat suppliciter ut eas sibi et perquirere, et auferre permitterent, ne forte rebus aliis intermistæ perirent. Illi nullum in monachi verbis dolum existimantes, dant ei protinus ei perquirendi et asportandi licentiam. Quas ille repertas, in scio quod dicunt abbate, die altera in conventu omnium fratrum attulit, ostendit, et legit, remque totam per ordinem pandit, marantibus cunctis et indignantibus, et diversis ut in talibus assolet diversa promentibus, Tandem hæc pluribus sententia placuit, ut antequam res divulgaretur, cartæ ipsæ protinus minutatim inciderentur, idque mox invidia simul et ira dictantibus actum est, atque uni ex fratribus imperatum, ut easdem ipsas incisio-nium munitiones diligenter colligens, in secessus fratrum projiceret. Hæc omnia taliter gesta fuisse, idem ipse frater, qui hoc de minutis ipsis facere jussus est, divino timore compunctus non multo post abbati suo domno Jaquinto nostro confratri per ordinem propalavit. Ego (949) quoque ex ejusdem abbatis ore hæc universa percepi, ne quis forte autemet mendose hoc vel fabulose confictum. *addit.* 2.

14. [Cap. 15.] Sequenti tempore præfatus ⁴⁰⁰⁰ pontifex iterum ad has partes deveniens, domnum Odersium Odersii Marsorum comitis filium, et loci hujus a puero monachum diaconum in Lateranensi ecclesia, apud Acerras (950) positus ⁴⁰⁰⁰ ordinavit. Tunc ⁴⁰⁰¹ etiam in Aquinensi civitate deposito episcopo nomine Angelo, eo quod neophitus et rerum ecclesiasticarum male prodigus erat, nec non et pro ⁴⁰⁰² quibusdam nequitis suis a sanctæ memoriæ papa Leone jam dudum excommunicatus extiterat, domnum Martinum, Florentinum genere, religiosum plane atque prudentem de hujus loci prioribus monachum episcopum consecravit. Petrus quoque ⁴⁰⁰³ Venafrane ⁴⁰⁰⁴ et Hiserniensis sedis episcopus, Ravennas natione, monasterii ⁴⁰⁰⁵ hujus, monachus, tempore nichilominus ipso sacratus est.

15. [Cap. 16.] Eisdem ⁴⁰⁰⁶ quoque diebus et Richardo principatum Capuanum ⁴⁰⁰⁷, et Robberto ⁴⁰⁰⁸ ducatum Apuliæ et Calabriæ atque Siciliæ confir-

A mavit, sacramento ⁴⁰⁰⁹ et fidelitate Romanæ Ecclesiæ ab eis primo recepta, nec non et ⁴¹⁰⁰ investitione census totius ⁴¹⁰¹ terræ ipsorum, singulis ⁴¹⁰² videlicet annis per singula boum paria denarios duodecim (951). Sed quoniam duorum ⁴¹⁰³ horum magnatum, Roberti scilicet atque Richardi decurrens ⁴¹⁰⁴ historia attulit mentionem, qui præ cæteris sui temporis mortalibus locum hunc et ⁴¹⁰⁵ dilexerunt, et ditaverunt, et protexerunt, quique huic nostro Desiderio nimium devoti, fideles, et amioissimi in omni vita extiterunt: dignum videtur, qualiter sit uterque ad suæ dignitatis honorem proventus ⁴¹⁰⁶ vel breviter opusculo isti inserere; nam et superius (l. II, c. 66) nos id ipsum promississe meminimus. [AMAT III, 7, 10, 11; IV, 3, 4-7, 18, 23; V, 7, 18, 20, 23, 24-27; VI, 13-22.] Roberto igitur primum frater ejus Drogo qui tunc comes erat Apuliæ, roccam sancti Marci concessit, quam videlicet in confinio Calabriæ ipse non multo ante construxerat, deque tota illum Calabria pariter investivit. Sed, cum Robbertus ⁴¹⁰⁷ idem pauper admodum esset, nec sine multæ summa pecuniæ ad milites conquirendos eandem se posse acquirere pervideret, tandem vicinæ civitatis dominum quæ Bisinianum ⁴¹⁰⁸ vocatur, Petrum videlicet Tyræ, divitem valde virum vocatum ad colloquium cepit; a quo utique viginti milia aureos pro ejus absolute receptione recepit. Huic ad fratrem pergenti Girardus de bono alipergero occurrens, primus omnium illum quasi ⁴¹⁰⁹ per jocum Viscardum appellavit, ejusque demum miles effectus, Alveradam amitam ⁴¹¹⁰ suam illi in matrimonium junxit; sicque simul ingressi Calabriam, brevi tempore universas fere illius urbes ceperunt. Post mortem autem fratris Humfridi (an. 1057) honore ipsius recepto, Regium urbem obsidens capit, et ⁴¹¹¹ extunc cepit dux appellari. Dehinc ⁴¹¹² (an. 1059) reversus Apuliam cepit etiam Trojam; et ita paulatim, diversis licet temporibus totam terram univertusque partium illarum Normannos præter Richardum, suo subdidit dominatui. Cognito præterea quod prædicta Alverada sibi affinis esset, parat divortium; ac ⁴¹¹³ sororem Salernitani principis cepit expetere in conjugium. Quod et factum est. Et Alveradæ quidem ⁴¹¹⁴ dona conferens plurima, Calabriam cum Sikelgaita ⁴¹¹⁵ perrexit. Post hæc (an. 1061) ad Saracenorum expugnationem et acquisitionem Siciliæ ingens Robberti animus verti-

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁰⁰⁰ supradictus ed. ⁴⁰⁰⁰ prepositus 4. ⁴⁰⁰¹ Postmodum autem in ed. ⁴⁰⁰² deest ed. ⁴⁰⁰³ etiam ed. ⁴⁰⁰⁴ Benefrane 2. ⁴⁰⁰⁵ noster monachus t. i. s. est. ed. ⁴⁰⁰⁶ Hisdem ed. ⁴⁰⁰⁷ deest 3. ⁴⁰⁰⁸ Rothberte 2. Rotperto 3. ⁴⁰⁰⁹ cum. sacr. fid. ed. ⁴¹⁰⁰ deest ed. ⁴¹⁰¹ t. i. deest 3. ⁴¹⁰² per singulos annos p. ed. ⁴¹⁰³ h. d. magnatum ed. ⁴¹⁰⁴ d. h. a. m. post extiterunt collocat ed. ⁴¹⁰⁵ h. d. d. ac p. ed. ⁴¹⁰⁶ profectus 4. ⁴¹⁰⁷ c. pauper admodum esset, vicine urbis, d. 2. ⁴¹⁰⁸ Bestinianum 4. ⁴¹⁰⁹ V. (Guiscardum 2.) q. p. i. a. ed. ⁴¹¹⁰ amicam 4. illi a. s. in ed. ⁴¹¹¹ deest 4. ⁴¹¹² add. 4. ⁴¹¹³ sororemque ed. ⁴¹¹⁴ add. 4. ⁴¹¹⁵ Sikelgaita 4.

NOTÆ.

(949) Inter Capuam et Nolam.

(950) Æn. l. 203.

(951) Utrumque juramentum quod Robertus Dei

gratia et sancti Petri dux Apuliæ et Calabriæ et utroque subveniente futurus Siciliæ præstitit, e libro censuum edidit Baronius ad a 1059. n. 70.

tur ; ad quam videlicet cum valido exercitu transiens, Messanam primo quæ in portu sita erat ex improvise occupat ; inde Rimetum ; (952) ad urbem deinde ⁴¹¹⁴ quæ Castrum Johannis vocatur ⁴¹¹⁶ ex quatuor partibus castella ⁴¹¹⁷ communit, bella ibi et ⁴¹¹⁸ plurima et prosperissima peragit ; a Panormitano admirato dona ingentia recipit ; castrum sancti Marci nomine in valle Demenæ construit ; Messana militibus communita, ingenti ⁴¹¹⁹ tandem auro onustus Calabriam repetit. Ydrontum ⁴¹²⁰ deinde tandiu obsidens afflixit, quousque illi se tradidit. Inde Barim ⁴¹²¹ terra marique circumdat, eamque post quattuor circiter annos Argirizzi factione ingreditur (953). Rursus igitur ad Siciliæ Panormique expugnationem cum navali profectus exercitu (954), intra quinque mensium spatium Cathenam primo, inde vero ⁴¹²² Panormum (955), deinde Mazarim ⁴¹²³ (956) (an. 1072) ; sicque fratrem Roggerium de tota investiens insula et medietatem Panormi, et Demenæ, ac Messanæ sibimet retinens, acceptis Saracenorum obsidibus, thesauro ingenti ditatus Calabriam redit. Hæc interim de Roberto : jam nunc aliquanta de Richardi principatu scribamus.

* Roberto breviter tetigisse sufficiat, quia qualiter hanc insulam ceperit latius loco suo scribemus. Nunc jam aliqua de 2.

Hic itaque Aversanum ut supra jam tetigimus (ad a. 1050) comitatum indeptus, ad ⁴¹²⁴ principatus dignitatum toto nisu ambire, et Capuanæ urbis expugnationem animam cœpit intendere (957). AMAT. IV, 8.] Supra quam cum tria castella firmasset, eamque acriter debellans affligeret, septem milibus tandem aureis a Pandulfo juniore susceptis obsidionem solvit ; sed ad tempus. Nam cum post mortem Pandulfi Landulfus filius successisset, mox et Richardus accedens obsidionem firmavit. Proferunt multam Capuani pecuniam, Richardus nil appetit nisi terram. Artati demum famis penuria cives, cedente Landulfo recipienti hominem, sacrant in principem, portas sibi dumtaxat cum turrim fortitudine retinentes (an. 1062. Mai. 21). Dissimulat hoc interim novus princeps, et aptius ⁴¹²⁵ id expetendi tempus expectat. [AMAT. IV, 13, 26, 28, 30, 31.] Non multo post venit ad hoc monasterium, recipitur honorifice nimis cum processione sollempni ; erat

⁴¹²⁶ (958) enim admodum gloriæ appetens. Placent omnia valde ; rogatus a senioribus de loci tutela, devotissime promittit se totius monasterii contra omnes quos posset fidelissimum de cætero defensorum. Campaniam deinde profectus, totam ferme intra tres menses acquirit. Inde Capuam rediens, congregatis nobilibus dignum jam asserit esse, turres civitatis et portas ⁴¹²⁷ sibi contradi. Timentibus hoc et omnino refutantibus agere Capuanis, iratus princeps urbem exit, eamque rursus artissima obsidione undique cingit. Iterum cives fame valida pressi ultra montes ad imperatoris suffragium exorandum chiepisepum suum (959) transmittunt ; sed qui vera detulit verba recepit sine aliqua utilitate regressus (960). Tunc Capuani spe undique decidentes, jamque resistere, nullo ⁴¹²⁸ penitus eis ferente auxilium non valentes, tandem ⁴¹²⁹ et turres et portas, et seipsos omnes cum suis omnibus potestati ⁴¹³⁰ principi tradiderunt, anno (961) dominicæ incarnationis millesimo sexagesimo secundo, cum jam per decem circiter annorum curricula Normannis viriliter ac ⁴¹³¹ strenue repugnassent. Post paucum tempus divino judicio nocte conflagrata Teano, mane princeps cum exercitu supervenit ; fugientibusque ⁴¹³² comitibus, civitatem ultro tradentibus civibus recipit. Ita (962) sibi Deo in omnibus pro incolarum nequitiis prosperante, universas Capuani principatus attinentias cum civitatibus et castellis brevi sibi tempore subdidit. In omnibus autem his prosperitatibus Deo et patri Benedicto semper gratias referebat ; ejus se meritis adjuvari, ejus orationibus attolli constantissime ⁴¹³³ porfitens. Jam vero domnum abbatem licet dudum apud Capuam præsentem ut supra diximus sibi amicissimum fecerit, ex eo tamen illum ac si patrem modis omnibus venerari, ejus, se ⁴¹³⁴ consiliis omnino committere, ipsi quasi domino libenter obtemperare [Cap. 17]. Primo igitur anno quo princeps simul cum Jordane filio foctus est (an. 1058), juxta morem priorum principum generale præceptum fecit (Nov. 12) huic monasterio de omnibus omnino pertinentiis ac finibus suis (963). Sequenti vero tempore (an. 1063) fecit præceptum monasterio nostro (Apr. 22) quod Capuæ situm est, de platea publica quæ erat inter murum civitatis et claustrum ejusdem cœnobii (964) unde magnam inquietudinem

VARÆ LECTIONES

⁴¹¹⁶ vocabatur 4. ⁴¹¹⁷ castra 4. ⁴¹¹⁸ et p. et desunt 2. ⁴¹¹⁹ t. i. ed. ⁴¹²⁰ Otrantum 2. ⁴¹²¹ Varum 2. ⁴¹²² add. 4. ⁴¹²³ Nazarim 2. Mazarim 3. Maxarim 4. ⁴¹²⁴ ad C. u. c. a. i. et ad. p. d. t. n. a. ed. ⁴¹²⁵ artis 4. ⁴¹²⁶ e. e. a. g. a. desunt 2. ⁴¹²⁷ deest 3. ⁴¹²⁸ n. p. e. f. a. desunt 2. ⁴¹²⁹ et turre t. ed. ⁴¹³⁰ virtuti ed. ⁴¹³¹ ac. s. deest 2. ⁴¹³² fugientibus ed. ⁴¹³³ certissime ed. ⁴¹³⁴ e. c. e. c. ed.

NOTE.

(952) Rametta (?).

(953) An. 1068, Apr. 15.

(954) An. 1071, m. Julio.

(955) Jan. 10.

(956) Mazzara.

(957) Inde a M. Jun. a 1058 principis nomen assumpsit.

(958) Hoc Leo addidit,

(959) Hildericum.

(960) Car en la cort de l'empereor de Alemaigne

est costumance que qui done parole parole rechoit. Aimé.

(961) Anno — repugnassent Amatus non habet. Annum Anon. Casin. indicat ; sed quo prima vice expugnata est.

(962) In sequentibus noster de suo aliqua supplevit.

(963) Ap. Gatt. Acc. p. 161.

(964) Ib., p. 163.

fratres tam a quibuslibet transeuntibus, quam et a vicinis mulierum⁴¹³³ garrulitatibus cotidie patiebantur.

16. [Cap. 18.] Tantæ igitur potestatis Desiderius Deinutu amicitia fretus, nequaquam tam acceptabile tempus negligendum existimans⁴¹³⁶ eidem principi tum precibus, tum muneribus non exiguis instare cœpit, ut huic monasterio quod⁴¹³⁷ tantopere se diligere fatebatur, quietem dignaretur et securitatem largiri, et castella nobis finitima quibus undique frequenter infestabamur, quæ videlicet ipse jam in suam dicionem redegerat, eidem monasterio in perpetuum possidenda firmaret. Ejus itaque votis princeps gratantissime annuens, primo quidem castrum quod Mortula dicitur, simul cum Casa Fortini (965) : dehinc (966) oppidum Frattarum (an. 1075. Jan. 19) ejus jam supra meminimus (c. 11) ; sequenti vero anno (967) roccam cognomine Cucuruzum⁴¹³⁸ ; turrum quoque quæ juxta mare sita est, in eo videlicet loco quo Liris⁴¹³⁹ fluvius mari miscetur (968) ; nec non et castellum Teramense : (969) hæc inquam omnia, cum⁴¹⁴⁰ omnibus simul eorum⁴¹⁴¹ pertinentiis, principalibus singillatim præceptis huic loco ex integro concessit et confirmavit. Data sunt autem in commutationibus eidem principi, pro Frattis castellum quod dicitur Capriata cum omnibus pertinentiis suis, additis in super trecentis byzanteis. Pro Teramensi vero castro datum est illi castrum⁴¹⁴² quod vocatur Conca, quod ipse nobis dudum reddiderat, una cum curte sancti Felicis de Miniano. Oppidum præterea vicinij monasterio quod Pesmontis vocatur, quodque⁴¹⁴³ nobis erat infestius ac molestius cæteris, eodem tempore a comitibus Aquinensibus Desiderius commutavit ; pro quo videlicet roccam quidem vocabulo Cellarolam⁴¹⁴⁴, et Postam illis extoto concessit ; retento sibi lacu ejusdem loci cum ecclesiola quæ juxta est.

A Partem vero de municipio sancti Urbaninobis tunc pertinentem, idest 120 familias, singillatim dedit comiti Adenulfo in vita tantum sua tenendam, re-tentis sibi familiis 12 cum ecclesia sancti Urbani, et cum terra quæ sufficeret ad duo paria bonum : ea videlicet condicione ut si vellet nobis prædictus comes in vita sua easdem hominum familias reddere, nos daremus illi 50 libras denariorum ; sin autem, post mortem illius in nostram⁴¹⁴⁵ omnes illi homines dicionem redirent.

B 17. [Cap. 19.] Per (970) idem tempus oblata⁴¹⁴⁶ sunt in hoc loco ecclesiæ per diversa loca, quas suo ordine compendio subter annectimus, ab anno videlicet orimo ordinationis Desiderii⁴¹⁴⁷ usque ad dedicationem majoris ecclesiæ [1058-1071], deinceps reliqua descripturi. Ecclesia sanctæ Mariæ in Aurora territorio Larinensi (971). Ecclesia sancti Benedicti intra civitatem Albanensem. Monasterium sanctæ Mariæ de Cellis, territorio⁴¹⁴⁸ Carseolano (972). Monasterium sancti Benedicti, de Orbeto, loco Pascusano (973). Ecclesia sancti Valentini intra Ferentinum Campaniæ⁴¹⁴⁹. Ecclesia sancti Marci de Carpenone, loco Aquasonula (974). Ecclesia⁴¹⁵⁰ sancti Dimitrii intra civitatem Neapolim, in regione Albiniense. Ecclesia sancti Petri in Orbeto, loco Morino. Ecclesia⁴¹⁵¹ sanctæ Lucie juxta castellum Rendena-riæ. Monasterium sanctæ Eufemiæ⁴¹⁵² in Marchia (975), territorio Teatino⁴¹⁵³. Ecclesia sancti Angeli et sanctæ Mariæ in Comino, loco Pesco⁴¹⁵⁴ Mascoulino⁴¹⁵⁵. Ecclesia sancti Johannidis de Conca, loco Pilano⁴¹⁵⁶. Ecclesia sancti Nycolai intra Aquinum, juxta plateam. Ecclesia sancti Blassii de Sancto Johanne in baniarola (976) Ecclesia sancti Benedicti in territorio Aretino, loco Ficarola. Ecclesia⁴¹⁵⁷ sancti Angeli de Algido. Monasterium sanctæ Agathæ subtus civitatem Tusculanam (977). Ecclesia sancti

VARIÆ LECTIONES

⁴¹³⁶ feminarum ed. ⁴¹³⁶ ducens ed. ⁴¹³⁷ deest 4. ⁴¹³⁸ Cucuruzum 2. C. cum omnibus pertinentiis ejus ed. ⁴¹³⁹ mari Lyris f. admiscetur ed. ⁴¹⁴⁰ c. o. s. e. p. add. ⁴¹⁴¹ s. e. simul p. 4. ⁴¹⁴² castellum q. dicitur C. ed. ⁴¹⁴³ et inf. ac ed. ⁴¹⁴⁴ Cellarellum 2. ⁴¹⁴⁵ nostra o. i. h. h. dieiores 4. ⁴¹⁴⁶ oblata s. in h. l. monasteria et ecclesiæ p. d. l. quæ 2. ⁴¹⁴⁷ ipsius ed. ⁴¹⁴⁸ in t. ed. ⁴¹⁴⁹ F. Monasterium s. 2. ⁴¹⁵⁰ Monasterium 2. ⁴¹⁵¹ et eccl. s. L. prope c. qui dicitur Rendena-ria ed. ⁴¹⁵² Eufimie ed. ⁴¹⁵³ T. cum 300 modiis terræ 2. ⁴¹⁵⁴ Peschued. ⁴¹⁵⁵ Masculinu 2. ⁴¹⁵⁶ Pisano ed. ⁴¹⁵⁷ Monasterium 2.

NOTE.

(965) Interventu Pandulfi Gualæ filii. In privil. ap. Gatt. Acc. p. 164. Riccardus ita loquitur : *omnium... pateat sagacitati, quoniam Landolfus f. qd. Pandulfus olim principis, et Landulfus nepos ipsius Landulfus, et filii qd. Pandulfus, et Johannes et Petrus germani et filii qd. Gisulfus, et Paldulfus et Landolfus germani et filii qd. Laydolfus olim Thian. contra nostram animam cogitaverunt, et consilia verunt, ac inimicos nostros intus nostram provinciam invitarunt atque introduxerunt, propter quod secundum legem Langobardorum omnes res eorum in nostro publico devolutæ sunt ad faciendum exinde omnia quæ voluerimus, etc.*

(966) Diei ejusd. Gatt. Acc., p. 164. ex orig.
(967) 1066 cum reliquæ notæ a. 1065 potius conveniant, v. Non. Jul. monast. S. Salvatoris in monte Cucuruzum, comitatu Tean. Casinatibus dedit, confiscatum ob prodicionem comitum Calatiæ et Petri com. Vultur-nensis. Gatt. Hist., p. 312. ex orig.

(968) Gatt. Acc., p. 166.

(979) Comitibus ob eandem causam adeptum ; ibidem.

(972) Requirenda, si juvat in Regesto Petri cuncta hic notata. Anc.

(871) Gatt. Hist., p. 131.

(972) V. supra II, 23. Dedit Signolfus comes, f. Berardi, habitator in castello S. Angeli. Gatt. ib. p. 222.

(973) *In valle de Orbetu, in provincia Marsorum.* Gatt. Hist., p. 226.

(974) Quam obtulit Bernardus Lai'ulfi, f. comes Eserniæ ; b., p. 228.

(975) *Super fluvio Fawro ; ib., p. 230. (a. 1063, ind. xv).*

(976) *In ipsa Limata, subtus ipso castello, sc. S. Joan. in actu Pontiscurvit ; ib., p. 266,*

(977) Utriusque tres partes offerente Gregorio f. Gregorii consulis, quartam d. 24 Maii Octaviano Alberici filio : ib., 232, 234 e Reg. Petri.

Salvatoris in eadem civitate Tusculana. Ecclesia sanctæ Mariæ cognomento Ad vineas (978), territorio Tuscolano ⁴¹⁵⁸. Ecclesia sanctæ Mariæ de Uppa, territorio Carseolano Ecclesia sancti Nycolai et sancti ⁴¹⁵⁹ Moyses apud Campaniam, loco Turrici. Ecclesia sancti Angeli in Bektorrito, pago Marsorum. Ecclesia sancti Heraami, et sancti Angeli, et sancti Donati ⁴¹⁶⁰ de Pomperano, similiter in Marsia. Ecclesia sancti Christophori, et sancti Constantii, territorio Aquinensi. Ecclesia sancti Martini de Arpino. Monasterium † sancti Petri de Burgano ⁴¹⁶¹, in finibus Luceriæ. Omnes istæ ecclesiæ cum universis omnino possessionibus ac pertinentiis earum tam mobilibus quam immobilibus huic monasterio intra præscriptum spatium oblatæ et a Desiderio receptæ sunt.

• Ecclesia sanctæ Trinitatis, et sancti Felicis in Sancto Urbano. *add. 2.*

** territorio Tusculano. Ecclesia sancti Petri in Plezi sancte Felicitatis sanctæ Luciæ (979), sancti Antonini in monte Porculo, territorio Tusculano *add. 2.*

*** Monasterium, quod dicitur Sancta Jerusalem, territorio Tusculano (980), Monasterium sancti Angeli in Pesclu, territorio Veliternensi. Has omnes Gregorius consul Romanorum beato Benedicto obtulit Juxta tenorem, quæ in oblationis cartula continetur. *Item add. 2.*

† Monasterium sancti petri de Lacu, territorio Balvensi (981). Monasterium quoque sancti Petri de Burgano, in finibus Luceriæ, Monasterium sancti Petri de Avellana, apud Sangrum (982), cum universis omnino pertinentiis et possessionibus ipsarum omnium. *Tunc 2.*

Tunc temporis Baldoinus comes de valle Sorana obtulit, seu refutavit beato Benedicto tres curtes de Comino, quas videlicet ⁴¹⁶² per cartulam commutationis a parte hujus monasterii retinebat id est ecclesiam sancti Urbani cum pertinentia ⁴¹⁶³ sua, et ecclesiam sancti Victorini cum ipso lacu de Vicalbo, et ecclesiam sancti Angeli quæ dicitur in Pratora, cum omnibus omnino pertinentiis ac rebus earum ⁴¹⁶⁴, quemadmodum a nobis receperat. Eodem quoque tempore (*an. 1064. Mart.*) Paldus ⁴¹⁶⁵ Venafra-

nus comes obtulit beato Benedicto quartam partem de castello quod dicitur Sextum, et medietatem totius partis suæ de valle Venafri, et de Teano, et de Calinulo, et de Calvo, et de Cajatia ⁴¹⁶⁶, nec non et de omnibus quæ possidere videbatur in toto principatu Capuano. Alio etiam præcepto obtulit in hoc loco quartam partem de Cerreto ⁴¹⁶⁶ plano, et Torcino et medietatem de rocca sancti Georgii, et de Vitescuso, et de Cerasolo (983), nec non et integrum castellum quod dicitur Cerulanum, cum omnibus ex integro ⁴¹⁶⁷ pertinentiis ejus. Sed et Landulfus comes de ⁴¹⁶⁸ Miniano (984) ad conversionem veniens, obtulit curtem suam huic monasterio non longe ab eodem Miniano, cum duabus ecclesiis Sancta Maria ⁴¹⁶⁹ et sancto Johanne. Præterea et Joannes comes de Pontecurvo, cognomento Scintus superius jam nominatus (l. II, c. 65), obtulit ⁴¹⁷⁰ in hoc loco ecclesiam sancti Angeli de loco qui dicitur Merulanus, et ecclesiam sancti Blassii sub castello quod appellatur ⁴¹⁷¹ Pica, et integram curtem de Baniolo, et Sipizano, et castellum quod vocatur ⁴¹⁷² Pastina, nec non et quattuor vicendas ⁴¹⁷³ non parvas, cum universis prædictarum ecclesiarum et ⁴¹⁷⁴ curtium pertinentiis (*an. 1066 Feb.*) (985). Johannes quoque filius Landulfi ⁴¹⁷⁵ comitis Teanensis, per quartam firmavit et concessit in hoc monasterio integram partem suam de castello Mortula ⁴¹⁷⁶, et de omnibus quæ illi a patris ⁴¹⁷⁷ parte in eodem loco pertinebant (*an. 1070. Sept.*). Idem nicholominus fecit ⁴¹⁷⁸ et frater ejus Landulfus infans infra etatem de tota altera parte sua (986). Tunc ⁴¹⁷⁹ etiam Pandulfus quidam de ⁴¹⁸⁰ Sipontinis nobilibus ad obitum veniens, de quinquaginta passibus ad ⁴¹⁸¹ piscandum in mare, in loco qui vocatur Ad Rigora, oblationem in hoc monasterio fecit (*an. 1064. Mai.*) (987). Per eos dies Berardus Marsorum comes de ⁴¹⁸² monasterio sanctæ Mariæ in valle Marculana in hoc loco oblationem faciens, simul eam huc cum filio suo Todino egregiæ indolis adolescente jam pridem apud monasterium Reatinum converso transmisit. Idem quoque postmodum ad hoc monasterium veniens, reddidit beato Benedicto monasterium sanctæ Mariæ de Luco

B

C

VARIE LECTIONES.

⁴¹⁵⁸ Tusculanensi *ed.* ⁴¹⁵⁹ *deest* 4. ⁴¹⁶⁰ D. cum 300 modii terræ, de 2. ⁴¹⁶¹ Purgano 4. ⁴¹⁶² *ad.* 4. ⁴¹⁶³ c. omni b. *ed.* ⁴¹⁶⁴ Pandulfus *ed.* ⁴¹⁶⁵ Cal. 4. ⁴¹⁶⁶ Cerreto 2. ⁴¹⁶⁷ o. omnino sibi pertinentibus ac possessionibus *ed.* ⁴¹⁶⁸ c. Minianensis 2. ⁴¹⁶⁹ S. videlicet M. *ed.* ⁴¹⁷⁰ *deest.* 4. ⁴¹⁷¹ dicitur *ed.* ⁴¹⁷² appellatur *ed.* ⁴¹⁷³ q. terre jujera n. p. 2. ⁴¹⁷⁴ eccl. curtiumque possessionibus *ed.* ⁴¹⁷⁵ p. filii Landolfi *ed.* ⁴¹⁷⁶ Murtula 2. ⁴¹⁷⁷ a parte. p. in e. castello pertinere videbantur *ed.* ⁴¹⁷⁸ l. etiam f. et de altera integram partem suam frater e. L. i. i. e. Per eos dies Berardus *ed.* ⁴¹⁷⁹ Tunc — fecit in *fine cap. collocat* *ed.* ⁴¹⁸⁰ q. Sipontinus ad 2. ⁴¹⁸¹ p. in mari in l. q. v. Rigora ad p. o. *ed.* ⁴¹⁸² c. ad hoc monasterium veniens per cartam reddidit b. B. 2.

NOTÆ.

(978) *Ib.*, p. 233. Gregorius f. Gregorii de Alberico dimidiam ejus partem offert 1068, Feb. 18.

(979) *Eæ* in Reg. dicuntur ecclesiæ de S. Angelo in Algido, sed S. Antonium Petrus f. Gregorii dedit 1077, Sept. 24; v. *ib.*, p. 236 et infra c. 60.

(980) *Id* in Reg. a Bened. VIII et Alberico com. pal. fratribus oblatum dicit, *id.*, p. 236.

(981) *Gatt. Acc.*, p. 179. Offerunt comites Balb. a. D. 1067, ind. vii, m. Aprilii.

(982) V. infra c. 39.

(983) *De castro Cerasolu inclite 3 porciones med.* ap. *Gatt. Acc.*, p. 168, ubi utrumque docum. ei. d. invenies.

(984) Landulfus Fusco c. M. *quia contra animam nostram cogitavit et conspiravit bonis exutus dicitur* a Ricardo 1066, Sept. ap. *Gatt. Hist.*, p. 158.

(985) *Gatt. Acc.*, p. 169.

(986) Utrumque *id.*, p. 170.

(987) *Ib.*, p. 171, ubi videmus sub Græcis imperatoribus Siponti leges valuisse Langobardorum.

⁴¹⁸³, simul cum rocca quæ super ipsam ecclesiam ⁴¹⁸⁴ constructa erat (988), et cum omnibus villanis qui ibi residebant, et cum universis omnino per totam Marsiam pertinentis ejus (*an.* 1070. *Nov.*). Huic ⁴¹⁸⁵ Desiderius sub libelli nomine terram mille modiorum mensura de rebus hujus monasterii per diversa loca quæ sub sua duntaxat erant ⁴¹⁸⁶ ditione, assignari præcepit; censu quinquaginta solidorum per annos singulos constituto.

[Cap. 20.] Æstuabat interea ingenti desiderio Desiderius, ecclesiastica etiam ornamenta de quibus usque ad id temporis pauperes admodum videbamur, undecumque conquirere; sed bonum desiderium non ⁴¹⁸⁷ est passus Deus in tanto homine inefficax esse, sicut in sequentibus pervidebitur. Partim itaque de propriis defersens, partim vero a Romanis amicissimis mutuans, centum et octoginta librarum pretio congesto omnia fere ornamenta papæ Victoris, quæ hac illacque per Urbem fuerant pignorata redemit; quæ videlicet ista ⁴¹⁸⁸ sunt. Pluviale diarodanum ⁴¹⁸⁹, totum undique auro contextum, cum fimbriis nichilominus aureis. Planeta ⁴¹⁹⁰ diacetrina ⁴¹⁹¹, aureis listis undique decenter ornata; alia vero ⁴¹⁹² exameta (989), friso nichilominus in giro circumdata. Dalmatica similiter exameta, auro et albis a capite, manibus ⁴¹⁹³, ac pedibus insignita. Tunica diapistin cum urna amplissima a pedibus et manibus ac scapulis aurea. Stolæ auro textæ cum manipulis et semicinthis suis, numero novem. Pannum diarodanum pro ⁴¹⁹⁴ faldistorio (990) cum aureis in circuitu listis. Libet nunc ⁴¹⁹⁵ super hæc inserere singula, quæ ex eo quo ordinatus est tempore usque ad renovationem basilicæ majoris, in ecclesiæ utensilibus fecerit ⁴¹⁹⁶: nam cætera deinceps plenius exequemur. Pastoralem virgam argento vestivit, et deauravit. Fecit ante faciem altaris tabulam auream cum gemmis, librarum circiter decem; nec non et turibulum de auro cum gemmis ac ⁴¹⁹⁷ smaltis, librarum duarum. Librum quoque epistolarum ad missam describi faciens, tabulis aurea una, altera vero argentea decoravit. Codicem ⁴¹⁹⁸ etiam regulæ beati Benedicti pulchro nimis opere deintus comptum, de foris ⁴¹⁹⁹ argento vestivit. Similiter fecit et de sacramentariis (991) altaris uno et altero, et duobus

nichilominus evangelii, et epistolario uno. Nam usque ad illud tempus in plenario missali tam evangelia quam epistolæ legebantur; quod quam esset tunc inhonestum, modo satis advertitur. Id ipsum fecit et de alio libello, in quo sunt orationes processionales. Fecit et libellum ad candum in ⁴²⁰⁰ gradu sive ante altare, eumque tabulis eburneis mirifice sculptis et argento ornatis annexit. Codicem quoque de vita ⁴²⁰¹ sancti Benedicti, et sancti Mauri, et sanctæ Scolasticæ describi studiosissime fecit. Fecit et portellas et argenteas ad ingressum chori, librarum circiter triginta. Fecit et sedilia lignea in circuitu chori cum dossalibus eorum sculptura ⁴²⁰² simul et pictura decora ⁴²⁰³. Sed et gradum nichilominus ligneum ejusdem operis extra chorum in ambonis ⁴²⁰⁴ modum satis pulchrum constituit, in quo videlicet tam lectiones in nocte, quam etiam ⁴²⁰⁵ epistolæ et evangelia ad missas præcipuarum festivitatum legi deberent ⁴²⁰⁶. Per eos etiam dies (*an.* 1067) cum rumor increbruisse ⁴²⁰⁷, ad Italiam regem venturum, nequaquam segnis ⁴²⁰⁸ perrexit Amalfim; ibique viginti pannos sericos quos triblatts (992) appellant ⁴²⁰⁹ emit, ut si forte necessarium esset, haberet quod ⁴²¹⁰ regi donaret, pro tutela videlicet et honore monasterii hujus. Hydriam quoque argenteam librarum septem, ibidem tunc acquisivit, quam ⁴²¹¹ profecto ad ministerium aquæ sanctificatæ in processione dierum dominicorum cum alia ejusdem metalli et quantitatis hydria postmodum illi donata deputavit ⁴²¹². De triblatts vero omnibus, quoniam rex de via reversus fuerat, pluviales protinus fieri jussit. Videns autem tunc portas æreas episcopii Amalfitani. cum valde ⁴²¹³ placuissent oculis ejus, mox mensuram portarum veteris ecclesiæ Constantinopolim misit, ibique illas ut ⁴²¹⁴ sunt fieri fecit ⁴²¹⁵. Nam nondum disposuerat ecclesiam renovare, et ob hanc causam portæ ipsæ sic breves effectæ sunt, sicut hactenus permanent (993).

19. [Cap. 22]. Interea ut superius revertamur ⁴²¹⁶, defuncto apud Florentiam apostolico (*an.* 1061. *Jul.* 19.) (994) post duos et ⁴²¹⁷ dimidium quibus ecclesiæ præfuit annos, cum maxima inter ⁴²¹⁸ Romanos seditio cœpisset de ordinando pontifice exoriri: Hildebrandus archidiaconus cum cardinalibus nobi-

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹⁸⁸ Lucu ed. ⁴¹⁸⁴ ipsum monasterium ed. ⁴¹⁸⁵ Huic — constituto *desunt* 2. ⁴¹⁸⁶ *deest* 3. ⁴¹⁸⁷ d. donante Deo non potuit in t. ed. ⁴¹⁸⁸ v. sunt hæc ed. ⁴¹⁸⁹ d magnum, t. 2. ⁴¹⁹⁰ Planetam diacetrinam *etc. casu quarto* ed. ⁴¹⁹¹ magnam *add.* 2. ⁴¹⁹² quoque ed. ⁴¹⁹³ c. et p. [ac m. i. ed. ⁴¹⁹⁴ d. cum listis aureis p. f. 2. faldistorio 4. ⁴¹⁹⁵ L. præterea hoc in loco designare s. ed. ⁴¹⁹⁶ sive f. sive adquisierit 2. ⁴¹⁹⁷ et smaldis ed. ⁴¹⁹⁸ Calicem 4. ⁴¹⁹⁹ a foris ed. ⁴²⁰⁰ c. ante altare sive in gradu ed. ⁴²⁰¹ fecit 4. (factis?). ⁴²⁰² sculptura 4. ⁴²⁰³ præstantes ed. ⁴²⁰⁴ ammonis 2. ⁴²⁰⁵ etiam et ed. ⁴²⁰⁶ f. legerentur ed. ⁴²⁰⁷ increbuisse r. ad I. v. ed. ⁴²⁰⁸ senix ed. ⁴²⁰⁹ vocant coemit ed. ⁴²¹⁰ h. certe q. ed. ⁴²¹¹ ut q. ad m. ed. ⁴²¹² esse constituit ed. ⁴²¹³ satis ed. ⁴²¹⁴ i. valde pulchras f. 2. ⁴²¹⁵ jussit 3. ⁴²¹⁶ redeam ed. ⁴²¹⁷ d. annos et d. q. e. p. ed. ⁴²¹⁸ s. i. R. c. ed.

NOTÆ.

- (988) Ib.
 (989) I. e. sex liciis seu flis texta, unde nostrum *Sammet*.
 (990) Sella plicatilis, *fautudl*.
 (991) Quæ missæ ordinem continent.
 (992) I. e. trium colorum secundum Petr. Dam.

- ep. IV, 7.
 (993) Fecit eas *Mauro filius Pantaleonis de comite Maurone, gentis MelAgene*, inscriptas nominibus possessionum ecclesiæ; v. *Gatt. Acc.*, p. 172.
 (994) Ita *Necrol. Casin.*

libusque Romanis consilio habito ⁴²¹⁹, ne dissentio A convaleretur Anselmum tandem Lucensem episcopum post tres circiter menses in Romanum pontificem eligunt (Oct. 1.), eumque Alexandrum vocari decernunt; nostro Desiderio simul cum principe Romam proficiscente, eique in omnibus suffragante. Quod cum ad aures regis ⁴²²⁰ ejusque matris venisset ⁴²²¹, indignatione nimia ducti quod hæc sine illorum consilio ⁴²²² et auctoritate gesta fuissent, et ipsi nichilominus Cadaloum Parmensem episcopum ultra montes a Placentino dumtaxat et Vercellino episcopis (995), ipsa die festivitatis apostolorum Symonis et Judæ (an. 1061. Oct. 28) in papam eligi faciunt; eumque Romam evestigio ad impugnamdam sive exordinandam ecclesiam cum valida manu militum, et pecunia multa transmittunt. Sed favente B Deo, licet plurimi Romanorum nec non et plurimi ⁴²²³ capitaneorum eidem ⁴²²⁴ Cadalou gratia regis adhæserint (an. 1062), licet etiam castellum sancti Angeli ad urbis oppugnationem illi tradiderent; cum semel et bis magnis instructus copiis adventasset, et immensam valde pecuniam profligasset, multamque stragem non minus suorum quam cæterorum fecisset: ad ultimum clam de præfato castello egressus, turpiter cum paucis aufugit; nec ultra venire ad has partes apposuit. Quippe qui eodem anno (Oct. 27), id est in prædictorum apostolorum vigiliis ⁴²²⁵ ab omnibus Teutonicis et Italicis episcopis qui cum rege tunc aderant (996), justo Dei judicio dampnatus est ac depositus.

20. [Cap. 22.] Jam ⁴²²⁶ fere quintum ordinationis C sum complebat Desiderius annum, cum terribilius solito permissione divina fulmine monasterium istud attackum est (an. 1063). Cum enim fratres in ecclesia die quadam ⁴²²⁷ de more primæ horæ sollempnia agerent, subito cœlitus fulmen elapsum, ipsum ebdomadarium sacerdotem cui Manno erat vocabulum honestæ famæ virum, in choro stantem feriens extinxit, cæteros vero circumstantes velut exanimis ad terram prostravit. Novicium etiam quemdam extra chorum stantem ante ipsam majorem crucem percussus occidit. In capitulo tabulas officiales (997) excidit, ipsumque tabularium ac si mortuum ⁴²²⁸ reddidit. Vultum imaginis abbatis Richerii in

eodem capitulo in tabella depictum scidit, ac ⁴²²⁹ porro dejecit, et in plerisque monasterii locis percussit ⁴²³⁰. Fuit autem dies hæc 15. Kal. Februarii. Quamobrem consilio cum fratribus pater venerabilis habito, ad iram Dei placandam statuit tunc per omnes menses primam sextam feriam communiter ab omnibus in abstinentia peragi, ac discalciatiis pedibus procedendo, missam proinde specialiter celebrari; necnon et omnibus per annum cotidianis diebus orationem profulgare ad missam publicam et ad psalmos speciales conjungi ⁴²³¹. Porro autem dominus Petrus Damiani cujus jam supra meminimus (l. II, c. 99.) ad hoc monasterium veniens (998) eum verbo pariter et exemplo ad Dei servitium ferventi zelo quoscumque posset accenderet, tandem consensu ⁴²³² ac permissione domni abbatis a cuncta congregatione voluntaria oblatione in remissionem omnium peccatorum obtinuit, ut per totius anni sextas ferias quæ ⁴²³³ tamen festivæ non essent pane tantum et aqua essent ⁴²³⁴ contenti, ac per singulas singuli disciplinas, data confessione, reciperent (999); insuper et triduanum jejunium in caput quadragesimæ per annos singulos agerent. Multotiens vero Desiderio cogitanti, et revelari sibi oranti quidnam esse vellet, quod sic frequenter hunc locum prædictum flagellum attereret, quadam nocte per visum Benedictus pater apparuit, eique inter alia de hoc sollicitè percontati, nichil aliud quam diabolicas insidias et antiquam pro loco invidiam esse perdocuit. Egomet ipse cum adhuc in scola monasterii degerem, reminiscoor una nocte ad secundum dumtaxat nocturnum sexies in ecclesia et campanario fulmen percussisse. Alia quoque vice cum Angelo quodam aurifice duos alios longe distantes uno ictu ad portam majorem occidisse, et quod est mirabilis, puerulum quendam prædicto Anglo innitentem ⁴²³⁵ nil nocuisse. Altera ⁴²³⁶ etiam propter paradisi turrim transeuntem quendam vetulum extinxisse. Altera quidam ex cementariis corrigiam de tergo a capite usque ad pedes inoidisse, nec tamen exanimasse.

21. [Cap. 23.] Per idem tempus legati ex parte Baresonis regis Sardinie (1040) ad hoc venerunt ⁴²³⁷ cœnobium, per quos beato Benedicto duo magna

VARIE LECTIONES.

⁴²¹⁹ habitu 2. ⁴²²⁰ imperatricis ejusque filii 2. ⁴²²¹ pervenisset ed. ⁴²²² consensu ed. ⁴²²³ plurium 4. ⁴²²⁴ illi g. ed. ⁴²²⁵ Symonis et Judæ v. ed. ⁴²²⁶ Q. i. f. o. ed. ⁴²²⁷ quodam ed. ⁴²²⁸ inortem 4. ⁴²²⁹ pariter ac ed. ⁴²³⁰ hujus 4. ⁴²³¹ edici 2. adjuugi 3. ⁴²³² c. ac add. 4. ⁴²³³ q. t. f. n. e. desunt 2. ⁴²³⁴ c. e. ed. ⁴²³⁵ imminentem 4. ⁴²³⁶ Altera — extinxisse desunt 4. ⁴²³⁷ venere ed.

NOTÆ.

(995) Eos Petrus Dam. ep. I, 24 commemoravit; huic Gregorio, illi Dionysio nomen fuit. Diemet finem capituli Quippe — depositus ex ejusdem oposc. 18. petiit.

(996) Augustæ Vindel.

(997) Consuetudo vetus fuit, seriem ministrorum et officialium, qui per hebdomadam publicis functionibus deputabantur, in tabula notatam in exedra seu capitulo ad communem notitiam exponere, idque munus uni ex monachis demandabatur; hæc sunt tabulæ officiales, hic tabularius, de quibus in

hoc capite. An. quæ earum exemplum e monumentis Casin. apponit: *Vicarius ordo postulat, ut in hac futura hebdomada canat nonnus Amicus missam epistolam frater Desiderius legat, evangelium, responsorium, et versum frater Vincentius canat, lucernam frater Andreas procuret. Coquinæ servitium, etc.* (998) Cf. Joan. V. S. Petri Dam. 19, 20, Petri D. Opusc. 36, 16.

(999) Cujus ipse testis est, opusc. 43 initio.

(1000) *In renno quo dicitur Ore*, ut ait in privil. infra citato.

et optima pallia rex idem transmittens, orat sibi aliquot ex nostra congregatione fratres ad monasterium constituendam mandari ⁴²³⁸; spondens et pollicens maximum in regno suo nostris utilitatibus honorem et commodum proventurum ⁴²³⁹, si monasticæ religionis studium hactenus partibus illis incognitum, qualiter apud nos tunc vigere perceperat, apud eos extunc ⁴²⁴⁰ nobis studentibus assuesceret. Mox igitur ⁴²⁴¹ venerabilis pater tantis ⁴²⁴² petitionibus simul ⁴²⁴³ ac pollicitationibus motus, deliberato consilio duodecim de melioribus hujus cœnobii fratribus elegit, eisque tam ⁴²⁴⁴ divinarum scripturarum codices, cum diversis ecclesiastici ministerii ⁴²⁴⁵ apparatus ac sanctorum patrocinii plurimis, quam et diversarum rerum supellectilem abundantanter præbens, nec non et abbatem (1001) qui illis præesse deberet instituens, nimis eos honorifice illuc cum Caietanorum navi direxit. Verum tamen Satana ⁴²⁴⁶ impediens ex Dei permissione, res eodem eodem tempore ad effectum pervenire non potuit Pisani siquidem maxima Sardorum invidia ducti, cum jam nostri ad insulam quæ Lilium vocatur (1002), prospero satis eventum transissent, et scaphis egressi oportuum navigationis tempus attenderent ex improvise super illos cum armatis navigiis veniunt et tam nostros quam cæteros omnes indiscrete simul et nimis injuriose tractantes, universa diripiunt; insuper etiam prædictæ legationis principem patibulo jam parabant crudeles affigere, nisi monasticum habitum quodam ex nostris illi porrigente protinus induisset. Post hæc incensa navi, et vestimenta solummodo nostris resituentes, cæteris omnibus onusti, hylares ⁴²⁴⁶ ad propria remeant. Nostros autem per diversa ab eis loca dispersos, fratres nostri de monasterio Lucensi pio studio disquirentes reperiunt ⁴²⁴⁷, omnesque præter quattuor qui jam ad Christum migraverant, ad monasterium suum conductis vehiculis revehunt: quique postmodum licet diversis temporibus, eodem tamen anno ad nos universi fere reversi sunt. Videat præterea quidem de nostris triduo antequam ista contingerent visionem; naviculam videlicet unam contra se perniciousiter properantem, quam juvenis quidam valde decorus, et senex supra solis radium splens, sceptrum gerens in manu ducebat. Cumque

A jam illis ⁴²⁴⁸ esset contigua, mox sceptriger ille in prora se subrigens, navis nostræ nauclerium ⁴²⁴⁹ nominatim vocavit. Qui ⁴²⁵⁰ respondentem senex quasi valde commotus; « Putatis, ait, vos cum causa nostratuto Sardiniam pergere? Nequaquam plani id erit. » Et hæc dicens navem illius valido impulsu ariens vertit, et vela omnia in mare dejecit, moxque disparuit. Mane somnio recitato diversi diversa conijcere, et quidam quinque vehementissime trepidare; quidam vero nequaquam somniorum illusionibus asseverabant attendendum esse. Piratæ igitur illi cætera omnia inter se dividentes, sorinium reliquiarum cuidam suorum ⁴²⁵¹ qui major facinoris illius extiterat, apud se custodiendum contradunt; sacramento se invicem obstringentes, nullo unquam tempore, nullo modo, nulli hominum, nisi aliter forte non possent se id reddituros. Sed cum infelix ille ⁴²⁵² ad domum suam easdem sanctorum reliquias detulisset, et utpote secularis inhoneste ac sine reverentia illas haberet: terribilis Deus in consiliis super filios hominum! quadam die cubiculum illud causa alicujus utilitatis ingressos, subito corruit, et expiravit. Quod ubi innotuit, magnus protinus ⁴²⁵³ horror universos invasit; et die altero discalciatiis pedibus venientes, cum ingenti reverentia et honore præfatas reliquias exinde abstulerunt, atque ad episcopum civitatis ⁴²⁵⁴ cum magnis laudibus ⁴²⁵⁵ transferentes, ibidem illas debita tractandas honorificentia posuerunt ⁴²⁵⁶.

22. [Cap. 24.] Sardorum interea rex digna pro tantis injuriis satisfactione a Pisanis recepta, cum rursus ad hoc monasterium mandasset, se quidem multo ardentius in priori devotione persistere, nos vero propter id quod evenerat nequaquam debere negligere; duos tandem illic fratres jam post biennium fere transmissos, rex idem alacriter nimis recepit, eisque ecclesiam beatæ Mariæ in loco qui dicitur Bubalis, nec non et Sanctam Heliam de monte sancto, cum integro ipso monte ad monasterium constituendum per præceptum concessit (1003), cum colonis et servis quamplurimis et cum substantiis ac possessionibus magnis. Hunc æmulatus ad bonum alter rex ejusdem Sardinie nomine Torkytorius ⁴²⁵⁷, fecit et ipse cartulam oblationis suæ (an. 1066. Mai. 5.) (1004), et transmisit ad hoc

VARIE LECTIONES.

⁴²³⁸ transmitti ed. ⁴²³⁹ pervent ed. ⁴²⁴⁰ deinceps ed. ⁴²⁴¹ add. 4. ⁴²⁴² t. p. s. ac p. m. *desunt* 2. ⁴²⁴³ *deest* 4. ⁴²⁴⁴ misterii 4. ⁴²⁴⁵ V. Deo permittente et S. i. res e. 2. ⁴²⁴⁶ et h. ed. ⁴²⁴⁷ ceperunt 4. ⁴²⁴⁸ sibi ed. ⁴²⁴⁹ nauclericum 4. ⁴²⁵⁰ Qui ed. ⁴²⁵¹ eorum ed. ⁴²⁵² inde 2. ⁴²⁵³ h. p. ed. ⁴²⁵⁴ *deest* 2. ⁴²⁵⁵ Dei i. ed. ⁴²⁵⁶ posuere ed. ⁴²⁵⁷ Torchytorius 2. Torckitorius 3.

NOTÆ.

(1001) Aldemarium, v. c. 24.

(1002) In mari Tyrrheno apud montem Argentarium; Latinis *Egilium* vel *Igilium*. ANG.

(1003) Ap. Gatt. Acc., p. 174 ex orig. *Nicita lebita iscribanus in palactio regis iscrist, quod in illa*

ora fuit tenebro, et paucu lumine abt innita ora, et grande presserat mihi, etc. Ea causa fuerit, propter quam diem adnotare omisit.

(1004) Ib. Hist., p. 554. *de loco Call.* Dat. in vico Sta, prope Carales.

monasterium; de Sancto videlicet ⁴²⁵⁹ Vincentio de A Taberna, cum servis multis et substantiis plurimis, nec non et de sancta Maria ad Flumen tepidum, et de Sancta Martha, et de Sancto Pantaleone ad Olivarium ⁴²⁵⁹, et de Sancto Georgio de Tulvi, atque de Sancta Maria de Palma; omnes inquam ecclesias has cum universis eorum pertinentiis, ad monasterium ex eis constituendum rex prædictus per cartam beato Benedicto contribuit. Ad Pisanos præterea legatus ab Alexandro papa simul cum monacho nostro directus est ut nisi apostolicum ⁴²⁶⁰ anathema vellent protinus experiri, causam beati Benedicti quam nequiter ⁴²⁶¹ abriperant ⁴²⁶² ex integro redderet, et debita satisfactione purgantes ⁴²⁶³, numquam amplius illos ⁴²⁶⁴ aliquatenus disturbare præsumerent. Qui mox ejus obsecundantes imperiis, et impie circa nos egisse se profitentes, veniam supplices postulant, et quæque tunc superesse de ⁴²⁶⁵ his ac reperiri potuerunt, magna ⁴²⁶⁶ nimis devotione restitunt, exceptis duntaxat sanctorum reliquiis pro quibus se ut superius dictum est juramento constrinxerant. Non autem multo post cum Gofridus dux Pisam venisset, atque ad eum Desiderius, qua de causa nescio, profectus fuisset, ipso ⁴²⁶⁷ duce interveniente atque studente post multiplicem satisfactionem tandem ⁴²⁶⁷ Pisani in ejus gratiam redeunt, et tam eidem patri quam et loco huic se fidelissimos fore de cætero pollicentur.

23. [CAP. 25.] Interea cum suprædictus princeps Richardus victoriis ac prosperitatibus multis elatus, subjugata Campania ⁴²⁶⁸, ad Romæ jam se viciniam porrexisset (an. 1066), ipsiusque jam ⁴²⁶⁹ Urbis patriciatum omnibus modis ambiret, Teutonici regis pertinax ⁴²⁷⁰ ad aures. Qui ut et bona sancti ⁴²⁷¹ Petri de manibus Normannorum eriperet ⁴²⁷² [cf. AMAT. VI, 9.], et imperii coronam de apostolici manu reciperet, magna cum expeditione pervenit Augustam (1065); ibi præstolans Gotfridum Tusciæ ducem ⁴²⁷³ ac marchionem, qui regem quotiens Italiam intrare ⁴²⁷⁴ deberet cum sua solitus erat præire ⁴²⁷⁵ militia. Sed quoniam Gotfridus idem longe præcesserat, rex hoc nimis indigne ferens, eandem mox expeditionem remittens ⁴²⁷⁶ in sua reversus est. Dux autem copioso nimis ⁴²⁷⁷ vallatus

exercitu Romam accessit (1066). Cujus ⁴²⁷⁸ Normanni adventu comperto, maximo correpti tremore universam protinus Campaniam deserentes aufugiunt; et Jordane tantum ac Guilelmo (1007) qui Mostarolus ⁴²⁷⁹ diotus est cum suis in Aquino se illi contraire parantibus, cæteri cum principe apud Patenariam rei eventum præstolantur ⁴²⁸⁰; futurum ut fertur ut si dux idem Garilianum transisset ⁴²⁸¹, ita ut in armis erant cuncti versus Apuliam fugam arriperent. Eisdem ⁴²⁸² diebus ecclesia nostra eversa jacebat. Gotfridus itaque apostolico simul ⁴²⁸³ et cardinalibus comitatus, mediante jam Maio Aquinum cum universo exercitu venit, ibique per octo et decem dies cum pro ⁴²⁸⁴ vita obsistentibus Normannis pari ferme eventu confligens, tandem satagente strenuissimo internuntio Guilelmo cui Testardita fuit cogomen, ad id ventum est ut ad pontem sancti Angeli qui dicitur Todici, dux et princeps altrinsecus, nam interruptus erat, se ad colloquium jungerent; sicque non parva ut dicitur donatus ⁴²⁸⁵ pecunia dux ad propria repedaret. Per eos dies stella quam cometelem vocant, ingentem retro se faciem gerens spatio viginti et amplius dierum apparuit (1068); quæ ejusdem ut putatur ⁴²⁸⁶ ducis, non enim multo post defecit (1069), prænuntia ⁴²⁸⁷ mortis fuit. Eodem ⁴²⁷⁸ quoque tempore (1010) cum Marsorum comites ferali inter se discordia dissiderent altero eorum contra alterum princeps quem diximus est evocatus. Qui desiderium jam dudum conceptum Marsiæ adquirendæ ⁴²⁸⁸ tali occasione se invenisse gavisus, licet magnæ vallatus exercitu, et filios Borrelli habens itineris præduces, non tamen illuc sine trepidatione aliqua est profectus. Ubi cum per dies aliquot remoratus, Albam civitatem undique obsedisset, pugnasque ibi nonnullas et fecisset et recepisset, nihil tandem ex his quæ speraverat facere prævalens, relictis cum eo qui se conduxerat Normannis aliquot, ad propria repedavit.

24. [CAP. 26.] Sed cum prædictus apostolicus magnæ admodum circa hoc monasterium devotionis existeret, suggerente pariter et instigante Hildebrando archidiacono, si quos ex hac domo fratres a domno abbate adquirere poterat, vel suo lateri ad ecclesiasticum ministerium sociabat, vel certe in

VARIE LECTIOES

⁴²⁵⁹ scilicet ed ⁴²⁵⁹ ita ed. et valvæ eccl. Casin. Olivianum Reg. Petri. Olivianum 4. ⁴²⁶⁰ n. an. v. ap. p. ed. ⁴²⁶¹ inquit 4. ⁴²⁶² arrip. 4. ⁴²⁶³ purgante 4. ⁴²⁶⁴ eos ed. ⁴²⁶⁵ s. ac r. de h. p. ed. ⁴²⁶⁶ supplici satis d. ed. ⁴²⁶⁷ add. 4. ⁴²⁶⁸ C. ex parte ad 2. ⁴²⁶⁹ i. tam p. 4. ⁴²⁷⁰ pertraxit 4. ⁴²⁷¹ sibi 4. ⁴²⁷² erueret ed. ⁴²⁷³ T. videlicet m. 2. ⁴²⁷⁴ d. i. ed. ⁴²⁷⁵ m. p. ed. ⁴²⁷⁶ remanere præcepit. Dux 2. ⁴²⁷⁷ valde ed. ⁴²⁷⁸ Hujus ed. ⁴²⁷⁹ Mostarola 2. ⁴²⁸⁰ cum suis omnibus p. 2. ⁴²⁸¹ transiret ed. ⁴²⁸² Per idem tempus e. n. ed. ⁴²⁸³ add. 4. ⁴²⁸⁴ p. v. add. 4. ⁴²⁸⁵ a Normannis d. 2. ⁴²⁸⁶ fertur 2. ⁴²⁸⁷ m. p. ed. ⁴²⁸⁸ Eodem — repedavit desunt 2. ⁴²⁸⁹ acquirendi 3.

NOTÆ

(1066) Ibi fuit ante Purificationem a. 1067, sec. Ann. Aug.

(1066) Hujusque ex Amato

(1007) Genero Richardi,

(1008) A. 1067 assignat Anon. Casin. 1066 alii.

(1009) A. D. 1070.

(1010) 1067, teste Anon. Casin. Cf. Amat. VI, 8.

episcoposive abbates honorifice promovebat. Tordinum igitur Berardi Marsorum comitis filium (1011) Romam ad se accersitum, in Lateranensi patriarchio levitam constituit. Aldemarium quoque felicis memorie Capuanæ civitatis prudentissimum ac nobilem clericum et Richardi principis olim notarium (1012), qui meus in conversione magister extiterat, quique in abbatem fratribus in Sardiniam missis dudum fuerat ordinatus, postquam reversus ad monasterium est, in ecclesia sancti Laurentii quæ appellatur Foris muros, cardinalem simul et abbatem sacravit. Sed et Ambrosium Mediolanensem prudentem nichilominus et eruditum non mediocriter hominem, in Terracinensi ecclesia episcopum ordinavit (1013). Geraldum etiam doctissimum per omnia clericum, Teutonicum genere, in archiepiscopum ecclesiæ Sipontinæ præfecit (1014). Per idem quoque tempus et Milo Capuani monasterii præpositus in Suessanam ecclesiam episcopus factus est; Petrus, qui dicebatur Atenulfi⁴²⁹⁰ patris cognomine⁴²⁹¹ de Capuanis⁴²⁹² nobilibus, qui postmodum Romæ factus est⁴²⁹³ cardinalis, ad abbatiam sancti Benedicti de Salerno cujus jam supra fecimus mentionem, rogatus Salernitati principis est transmissus.

Eodem tempore (an. 1067. Mai 10) sollemne Desiderio privilegium (1015) idem apostolicus præter cætera super omnimoda hujus cœnobii libertate concessit: ne videlicet aliquis alicujus ecclesiæ episcopus præter Romanum pontificem, non solum in nostra hac principali ecclesia, verum etiam in omnibus ubique terrarum⁴²⁹⁴ nobis pertinentibus cellis, quamlibet dicionem usurpare quolibet modo præsumeret, auctoritate apostolica interdicens. Quo etiam tempore cum Hildebrandus Capuanus archiepiscopus elatione quadam turgidus contra hanc auctoritatem fuisset summurmurare conatus, publice in Romana synodo nobis super hoc proclamantibus, privilegis apostolicæ sedis hoc peccasse confessus est. Unde tam sibi quam suis successoribus universis sub districto tunc anathemate interdictum est, ut nullam ulterius inde auderent assumere quæstionem, nullam prorsus contra hunc venerabilem locum promovere aliquando litem.

A 25. [Cap. 27.] Præterea cum de rectoribus Tremintensis cœnobii, quod nobis antiquitus pertinuisse Romanorum quoque pontificum privilegia pleraque testantur, multa eo tempore inhonesta et nefanda diffamarentur⁴²⁹⁵, eidem Desiderio ad disquirendum et disponendum illud, prout sibi optimum videretur, ab⁴²⁹⁶ apostolico auctoritas data est. Qui cum abbatem ejusdem loci Adam multorum facinorum reum convictum exinde removisset⁴²⁹⁷, Roberto de Laurotello (1016) et Petrone de Lesina comitibus, et episcopis Trojano (1017), Draconariensi (1018), ac Civitatensi (1019), nec non et abbate Terræ majoris (1020) se comitantibus insulam præfatam ingressus, Transmundum⁴²⁹⁸ inibi Oderisii⁴²⁹⁹ Marsorum comitis filium (1021) nimis honorifice ordinat in abbatem (an. 1071); egregiæ sane tunc indolis adolescentem, et⁴³⁰⁰ prudentia litterisque non parum valentem, honestis quoque moribus hoc in loco a puero institutum; nisi demum pessimorum loci ipsius fratrum consiliis fuisset⁴³⁰¹ assensus: sed illorum plane quos illi etiam noster abbas injunxerat auscultandos. Nam redeuntibus nostris paucos post dies tribus de prioribus ejusdem loci monachis oculos eruit, uni vero linguam abscidit; fuerant enim apud eum de rebellionem insule a sociis insimulati. Quod, ubi Desiderio nostro relatum est, graviter⁴³⁰² nimis et indigne accepit, et maximo est super ista mœreore confectus: tum pro passorum miseria, tum pro juvenis sævitia, tum denique quod erat præcipuum, et quod magis eorum angebat, pro loci hujus infamia. Et quoniam eodem anno dedicationis ecclesiæ nostræ fieri præstolabatur sollemnitas, ad eam sustinetur venturus, ac juxta culpæ modum sententiam excepturus. Quem cum venisset in totius monasterii conventu aspera nimis et digna castigatione correptum, graviori penitentia subdidit, eumque illic remanere ulterius non permisit. Hildebrandus autem archidiaconus ea quæ Trasmundus⁴³⁰³ egerat⁴³⁰⁴ omnimodis approbans, et nequaquam illum hoc crudeliter sed strenue ac digne in malignos homines fecisse confirmans, nondum anno completo cum a domno abbate aliquanto⁴³⁰⁵ difficulter extorsit; atque abbatiam sancti Clementis de Insula Pennensis⁴³⁰⁶ comitatus primo illi committens, paulo post etiam⁴³⁰⁷ Balvensis episcopatus addidit digni-

VARIE LECTIONES.

⁴²⁹⁰ Atenulfus 4. ⁴²⁹¹ agnomine ed. ⁴²⁹² n. C. ed. ⁴²⁹³ deest 4. ⁴²⁹⁴ locorum ed. ⁴²⁹⁵ divulgarentur ed. ⁴²⁹⁶ data ab a. a. est ed. ⁴²⁹⁷ subduxisset ed. ⁴²⁹⁸ Transmundum ed. f. O. M. c. ed. ⁴²⁹⁹ a. p. et. litteris ed. ⁴³⁰⁰ a. f. ed. ⁴³⁰¹ ind. n. et. g. excepit ed. ⁴³⁰² Transmundus 2. ⁴³⁰³ gesserat ed. ⁴³⁰⁴ aliquando ed. Balvensis 2. ⁴³⁰⁷ eidem 2.

NOTÆ.

(1011) C. 17. De eo v. Giesebræcht *De stud. litt.*, p. 44.

(1012) Privilegia ejus d. 1058, Nov. 12; 1059, Aug. 23 data sunt per manus Aldemarii; 1063, Apr. 22. Alerisius ei successerat Cf. præf., p. 552.

(1013) 1064, Oct. inter testes invenitur ap. Gatt. *Hist.*, p. 228.

(1014) 1064, Mai. occurrit ib. *Acc.*, p. 171.

(1015) Quod e Petri Reg. ædidiit Cl. Tosti *Hist. Cas.* I, 422.

(1016) Filio Gaufredi comitis Capitinatæ, nepote Rob. Viscardi; cf. IV, 48.

(1017) Stephano.

(1018) Campone.

(1019) Rogerio.

(1020) Nunc *Torre maggiore*, ad occidentem S. Severi.

(1021) Fratrem Oderisii abbat. Casin., de quo v. Alfani carmina ap. Ughell. X, p. 47, 76; cf. Giesebræcht *De stud. litt.*, p. 32, 45.

tatem (1023). Posthæc Desiderius Ferro monachum cui præfatus Transmundus monasterium commiserat, ad se venire mandavit. Quicum ad illum accedere detrectaret, Desiderius vero ad illas partes pergere pro his quæ contigerant quodammodo erubesceret, post annum integrum et octo circiter menses duci a Sicilia revertenti super istis conquestus est; qui protinus illuc transmittens eum exire compulit, et in potestatem Desiderii delegavit (an. 1073). Comitatus itaque⁴²⁰⁰ episcopis et abbatibus ac monachis simulque Petrone jam⁴²⁰⁰ dicto comite Lacinensi, duabus galeis armatis insulam⁴²¹⁰ ingressus est, et a monachis loci honorifica satis processione receptus. Die vero⁴²¹¹ altera ab universis ejusdem cenobii fratribus de eadem abbata sollempniter est⁴²¹¹ investitus. Rogatus autem ut illos firmaret, ne aliquando idem monasterium monasterio Casinensi⁴²¹² se vivente subiceret, sed in ditione illud propria retineret, annuit. Rogatus etiam ut ab omni deinceps Casinensium monachorum⁴²¹³ calumnia vel querimonia in perpetuum illud esse quietum statueret, abnuquit; et hoc se quia non⁴²¹⁴ esset justum, nequaquam facturum esse respondit. Ita ergo juxta quod placuit omnibus ordinatis tribusque de fratribus nostris ad loci⁴²¹¹ custodiam derelictis reversus est. Sed cum postmodum revocatis prædictis fratribus, cuidam alii de nostris ejusdem loci regimen commisisset, ille maligno usus consilio, fastu quodam superbie inflatus assumpta tyrannide rebellare disposuit⁴²¹⁵; ita ut semel et bis evocatus, ad Desiderium venire contempserit. Quem cum excommunicasset, non multos post dies studio fidelium Desiderii simul cum suis fautoribus turpiter captus, atque ad eum perductus est. Et illum quidem non multo post ab excommunicatione solum, rursus Asculensi cellæ præfecit. In Tremitensi⁴²¹⁶ vero cenobio suam vicem abbati Terræ majoris commisit. Quo post non multum tempus defuncto, rursus quasi jam nauseans supradicto Ferro ejusdem loci curam restituit; ita dumtaxat ut se vivente sibi exinde responderet; post mortem vero suam in manus⁴²¹⁷ illud pontificis Romani remitteret. Sed de his hactenus; ad⁴²¹⁸ superiora nunc redeamus, et quemadmodum novam beati Benedicti basilicam vel edificaverit, vel⁴²¹⁹ dedicaverit, vel adornaverit, prout ipsi præsentis in specimine describere properemus.

26. [Cap. 28.] In omni igitur abbas venerabilis prosperitate atque quiete meritis beatissimi patris⁴²²⁰ Benedicti divinitus constitutus, et in tanta ab universis in circuitu honorificentia habitus, ut (1023) non modo mediocres quique, verum etiam ipsi eorum principes ac duces libenter ei obedire, ejusque voluntati non aliter quam sui patris ac domini in omnibus morigerari⁴²²¹ studerent, ad veterem diruendam ecclesiam, et novam pulchrius atque augustius edificandam non sine divino instinctu animum appulit; quamvis plerisque tunc de nostris prioribus grave nimium id et intemptabile videretur, plurimumque ab hac intentione mentem illius advertere, tum precibus, tam rationibus modisque omnibus sint conati, quippe a quibus omni vite sue tempore tantum opus non posse perfici aestimaretur: cum ille Deo fidens, ad omnia que pro Deo fiunt Dei sibi solius polliceretur ac præstolaretur auxilium. Anno itaque ordinationis sue nono⁴²²² (an. 1066 Mart.), divinus autem incarnationis millesimo sexagesimo sexto, mense Martio, indictione quarta, constructa prius juxta infirmarium domum non satis magna beati Petri basilica, in qua videlicet fratres ad divina interim⁴²²³ officia convenirent, supradictam beati Benedicti ecclesiam tam (1024) parvitate, quam deformitate thesauro tanto tanteque fratrum congregationi prorsus⁴²²⁴ incongruam, evertere a fundamentis aggressus est. Et quoniam in ipso montis vertice constructa, et ventorum vehementibus flabris quaquaversum pateret, et igneis frequenter fuerat attackta fulminibus, statuit⁴²²⁵ ejusdem montis saxeam cristamigne⁴²²⁶ ferrogue excindere, et quantum spatium⁴²²⁷ fundandas basilicas posset sufficere, locum in imo defossum quo fundamenta jaceret complanare. Ordinatis igitur qui hæc toto nisu et instantia summa perficerent, ipse interea Romam profectus est, et quosque⁴²²⁸ amicissimos alloquens, simulque larga manu pecunias oportune dispensans, columnas, bases, ac lilia (1025), nec non et diversorum colorum marmora abundanter coemit; illaque omnia ab urbe ad portum, a portu autem Romane per mare usque ad furrem de⁴²²⁹ Gariliano, indeque ad Sulium, navigiis conductis ingenti fiducia destulit. Abinde vero usque in hunc locum plastrorum vehiculis non sine labore maximo comportavit. Et ut magis fervorem fidelium obsequentium admireris, primam hic columnam ab

VARIABLE LECTIONES.

⁴²⁰⁰ i. dux e. 2. ⁴²⁰⁰ i. d. add. 6. ⁴²¹⁰ deest A. ⁴²¹¹ add. 4. ⁴²¹² Casinensi — deinceps deest 4. ⁴²¹³ fratrum 2. ⁴²¹⁴ q. injustum e. n. facere debere r. ed. ⁴²¹⁵ elegit ed. ⁴²¹⁶ prædicto 2. ⁴²¹⁷ manibus ed. ⁴²¹⁸ n. ad s. ed. ⁴²¹⁹ d. v. desunt 3. ⁴²²⁰ p. nostri B. ed. ⁴²²¹ parere ed. et cod 47. ⁴²²² anno 4. ⁴²²³ o. i. ed. ⁴²²⁴ deest 2. ⁴²²⁵ st. solo Dei auxilio fidens 2. ⁴²²⁶ igni ed. ⁴²²⁷ spatio ed. ⁴²²⁸ a. q. conveniens s. ed. ⁴²²⁹ t. Gariliani 2.

NOTÆ.

(1023) a. D. 1073, teste Chron. Casar. ap. Murat. SS. II, 2, p. 864; primo anno Græg. VII v. hujus Reg. post lib. I. In episcopatu qualiter se gesserit, v. in Cl. Di Meo Ann. Neap. VIII, p. 197.

(1023) Ut — studerent eodem modo dicta invenies in narratione de consecratione ecclesie Casinensis, quam e cod. Cas. 47. post Ant. Caraccioli edidit Cl.

PATR. CLXXIII.

Muratori SS. V. p. 76 scriptam ut apparet ab ipso Leone nostro: v. præf. p. 855.

(1024) Quæ revera et crescenti in dies fratrum numero parva et pretiosissimo B. patris B. corporis thesauro indecens erat, ib.

(1025) I' e. epistylla.

ipso montis exordio ⁴³⁰⁰ sola civium numerositas A cameræ suæ ⁴³⁴³ subtraxerat, consequenter etiam prædicto secretario conjunctam eandem cameram ampliorem priori potius ac ⁴³⁴⁴ pulchriorem effecit. Secus ipsam vero juxta porticum scilicet principalis ecclesiæ, beati Nycolai curvato pariete brevem qui dem, sed pulchram amodum fundavit œdeculam; ab ipsa autem usque ad extimam basilicæ frontem, venerabile satis beati Bartholomei apostoli oratorium opere pari porrexit. In ejus etiam fronte prope balvas majoris ecclesiæ, de quadratis et maximis saxis mirificam arcem quæ vulgo campanarium nuncupatur erexit. Fecit ⁴³⁴⁵ et atrium ante ecclesiam quod nos Romana consuetudine paradysum vocitamus, longitudine cubitorum septuaginta septem ac semis, latitudine quinquaginta septem et semis, altitudine vero quindecim et semis, quattuor et totidem in geminis frontibus; octo autem et octo per latera singula super quadrifidas bases habens ⁴³⁴⁶ columnas. In cujus etiam meridiano latere cisternam maximam, tantundem longitudinis habens ⁴³⁴⁷, arcuato opere sub ejusdem pavimento atrii fabricavit. Ante ingressum vero basilicæ, nec non et ante introitum atrii, quinque desuper formices quos spiculus dicimus (1027) volvit. In occidentali porro atrii parte in singulis cornibus singulas basilicas, modo turrium valde pulchras erexit; in dextro quidem sancti archangeli Michaelis, in lævo autem beati apostolorum principis Petri, ad quas videlicet interius ab atrio quinque gradibus est ascensus. Jam vero extra atrii vestibulum easdemque basilicas, quoniam olivosus valde ad ⁴³⁴⁸ ecclesiam et ⁴³⁴⁹ nimis arduus erat ascensus, montem ipsum 66 per longum, totidemque per latum, 7 vero in ⁴³⁵⁰ altum cubitis excavavit, adeo ut ab imo usque ad ipsum vestibulum atrii 24 marmoreis gradibus quos ibi constituit ascendatur, habentibus in spatio latitudinis cubitos 36.

* Præter illum utique gradum, quo undique ad altare subitur. *add.* 2.

27. [Cap. 29.] Legatos interea Constantinopolim ad locandos (1028) artifices destinavit, peritos utique in arte musiarum et quadratarum, ex quibus videlicet alii absidam et arcum atque vestibulum majoris basilicæ musivo comerent, alii vero totius ecclesiæ pavimentum diversorum lapidum varietate consternerent. Quarum artium tunc ei destinati magistri cujus perfectionis extiterint, in eorum est operibus estimari, cum et in musivo animatas fere autemet se quisque figuras et quæque virentia cernere, et in marmoribus omnigenum colorum flores pulchra pu-

VARIE LECTIONES.

⁴³⁰⁰ initio *ed.* ⁴³⁰¹ *add.* 4. ⁴³⁰² a. tam Amalfitanis quam et Lambardis 2. ⁴³⁰³ et r. q. ac duas *ed.* ⁴³⁰⁴ B. p. v. t. *ed.* ⁴³⁰⁵ moxque *ed.* m. cum religiosus viris c. c. 2. ⁴³⁰⁶ *deest* 4. ⁴³⁰⁷ desuper a. *ed.* ⁴³⁰⁸ in *ed.* ⁴³⁰⁹ *add.* 4. ⁴³¹⁰ b. b. l. *ed.* ⁴³¹¹ *add.* 4. ⁴³¹² appellabatur 2. ⁴³¹³ *deest* 4. ⁴³¹⁴ ac potius p. 4. ⁴³¹⁵ Fecit est ascensus *desunt* 4. ⁴³¹⁶ habens gerens c. 2. ⁴³¹⁷ ita 2. 3. ⁴³¹⁸ ad e. *desunt* 4. ⁴³¹⁹ et n. a. *desunt* 2. ⁴³²⁰ c. in a. e. *ed.*

NOTÆ.

(106) I. e. adytum.

(107) Sc. acuminatos.

(108) I. e. conducendos. *Manda en Costentinoble*

et en Alixandre pour homes grex et sarrazines. Aimé. III, 49 ex diversis orbis partibus et ab ipsa quoque regia urbe Constantinopoli. Cod. 47.

tet diversitate vernare (1029). Et quoniam artium istarum ingenium a quingentis et ultra jam annis magistra Latinitas intermiserat, et studio hujus inspirante et cooperante Deo ⁴³⁵⁴, nostro hoc tempore recuperare promeruit, ne sane id ultra Italiæ deperiret studuit vir totius prudentiæ plerosque de monasterii pueris diligenter eisdem artibus erudiri. Non tamen ⁴³⁵⁵ de his tantum, sed et de omnibus artificii quæcumque ex auro vel argento, ære, ferro, vitro, ebore, ligno, gipso, vel lapide patrari possunt, studiosissimos prorsus artifices de suis ibi paravit. Sed hæc alias. Nunc vero constructam basilicam qualiter decoraverit ⁴³⁵⁶, demumque sacraverit, designemus ⁴³⁵⁴.

28. Plumbeis igitur domatibus illam totam cum titulo et utraque ⁴³⁵⁵ porticu, simulque ⁴³⁵⁶ vestibulo decenter operiens, absidam et arcum majorem musivo vestivit. In cujus videlicet circuitus amplitudine, aureis litteris magnis ⁴³⁵⁷ hos versus describi præcepit :

Ut duce te patria justus poliatur adeptus,

Hinc Desiderius pater hanc tibi condidit aulam (1030).

In absida vero hinc inde sub pedibus sanctorum baptistæ et evangelistæ Joannis versus istos (1031) : *Hæc domus est similis Synai sacra jura ferentis* ⁴³⁵⁸, *Ut lex demonstrat hic quæ fuit edita quondam.*

Lex hinc exivit mentes quæ ducit ab imis,

Et vulgata dedit lumen par climata ⁴³⁵⁹ secti.

Fenestras omnes tam navis quam tituli, plumbo simul ac vitro compactis tabulis ferroque connexis ⁴³⁶⁰ inclusit ; eas ⁴³⁶¹ vero quæ in lateribus utriusque porticus sitæ sunt, gipseas quidem sed similis fere decoris extruxit. Dehinc supposito trabibus laqueari coloribus figurisque diversis mirabiliter insignito, parietes (1032) quoque omnes pulchra satis colorum omnium varietate depinxit. Pavimentum etiam universum totius ecclesiæ cum adhærentibus oratoriis beati Bartholomei et beati Nycolai, simul etiam et cameræ suæ, mira prorsus ethactenus partibus istis incognita cæcorum lapidum multiplicitate constravit ; gradibus illis quibus ad altare ⁴³⁶² ascenditur, crustis pretiosorum marmorum decenti diversitate distinctis. Frontem quoque chori quem in ⁴³⁶³ medio basilicæ statuit, quattuor magnis marmorum tabulis sepsit ; de ⁴³⁶⁴ quibus porfretica una, viridis altera, reliquæ duæ ac cæteræ omnes in chori circuitu candidæ ⁴³⁶⁵. Vestibulum autem ecclesiæ desuper quidem fecit ⁴³⁶⁶ musivo pulcherrimo cum superlimineis arcubus

A decorari ; abinde vero usque ad imum pavimenti, totam basilicæ faciem gipso vestiri. Arcus etiam ejusdem vestibuli deforis musivo nichilominus vestiens, versus inibi ⁴³⁶⁷ Marci poetæ aureis litteris scripsit. Reliquas vero tres atrii partes, diversis tam veteris quam novi testamenti historiis abintus ac deforis depingi præcipiens, marmoreo totum in ⁴³⁶⁸ giro pavimento constravit ; desuper autem laquearibus ac tegulis adoperuit ; vestibulo quoque ejusdem atrii cum geminis turribus pari modo depicto, operto, marmorato.

Sed illud præcipue, quod secus altarium est, et in choro *add.* 2.

29. [Cap. 30.] Omnibus ⁴³⁶⁹ igitur his intra quinquennii ⁴³⁷⁰ spatium Deo prosperante et auxiliante peractis, dedicare basilicam solemnitate maxima et ingenti tripudio ad sempiternam memoriam Desiderius statuit ; adiensque (1033) summæ sedis pontificem Alexandrum, ad eandem illum dedicationem venire devotissimus ⁴³⁷¹ invitavit (*an.* 1071). Quo libentius annuente Hildebrandum quoque archidiaconum ejus, cæterosque cardinales ac Romanos episcopos, deque Urbanis clericis ac nobilibus plurimos affectu familiarissimo convocavit ; die tantæ sollemnitatis ex consultu apostolici et ⁴³⁷² cardinalium in ipsis Kalendis Octobris constituta, ac litteris invitatoriis ejusdem apostolici ad universos episcopos Campaniæ, Principatus, Apuliæ, atque Calabriæ datis. Fama itaque hujus rei longe lateque vulgata, tanta totius fere Italiæ episcoporum, abbatum monachorum, clericorum, magnatum, nobilium, medicorum, diversæque condicionis virorum pariter ac mulierum ad diem conductam multitudo confluit, ut stellarum fere cæli quam illorum omnium numerositatem cui libet fuerit æstimare facilius. Ita universæ monasterii officinæ, et ipsa quoque ⁴³⁷³ officinarum omnium tecta, totius ab imo usque ad summum montis itinera, et quid dicam domus civitatis omnes, omnesque plateæ, omnia etiam longe camporum adjacentium spatia congregatorum ad tanta sollemnia cuneis stipata erant atque conferta. Apparatus interea per tres illos continuos dies præcedentes ac subsequentes eandem sollemnitatem, in pace videlicet ac vino, carniisque diversarum ac piscium multiplicitate adeo est copiosus expositus, ut nullus fere ⁴³⁷⁴ in tam innumera multitudine, qui non se sufficienter hæc accepisse dixerit, potuerit reperiri. Ipsa ⁴³⁷⁵ igitur die Kal. Octobris

VARIE LECTIONES.

⁴³⁵⁴ deest 4. ⁴³⁵⁵ autem ed. ⁴³⁵⁶ ex parte d. 2. ⁴³⁵⁷ prout possumus d. 2. ⁴³⁵⁸ utroque 4. ⁴³⁵⁹ ac ed. ⁴³⁶⁰ deest 2. ⁴³⁶¹ ferentes ed. ⁴³⁶² clymata ed. ⁴³⁶³ convexis 2. ⁴³⁶⁴ has ed. ⁴³⁶⁵ ad idem a. consenditur ed. ⁴³⁶⁶ fere in 2. ⁴³⁶⁷ e ed. ⁴³⁶⁸ simplices 2. ⁴³⁶⁹ m. f. ed. ⁴³⁷⁰ M. p. i. ed. ⁴³⁷¹ in g. desunt 2. ⁴³⁷² His i. o. ed. ⁴³⁷³ quinciennii 4. ⁴³⁷⁴ devotissime ed. ⁴³⁷⁵ et — apostolici desunt 4. ⁴³⁷⁶ deest 4. ⁴³⁷⁷ f. aliquis 3. ⁴³⁷⁸ reperiri. Interfuere itaque tantæ t. o. a. ed.

NOTÆ.

(1029) *Ut non lapidibus sed floribus solum venare putes.* Cod. 47.

(1030) Ad imitationem versuum, quos Constantinus Magnus in arcu majori basilicæ Vaticanæ musivo opere inscribi jussit :

Quod duce te mundus surrexit in astra triumphans,
Hanc Constantinus victor tibi condidit aulam. ANG.

(1031) Hos et præcedentes versus reperio inter carmina Alfani codice 280 Casinensis bibliothecæ ANG.

(1032) Cf. narrat. cod. 47, l. i. p. 76.

(1033) *lb.*, p. 77.

cum annus ab incarnatione dominica millesimus A Cannensis (1074), Rubessanus (1075), Venusinus (1076), Monorbinensis (1077), Virgiliensis ⁴³⁷² (1078), Melfitensis ⁴³⁸³ (1079), Juvenazensis (1080), Monopolitanus (1081), Stunensis (1082), Tarentinus (1083), Perusinus (1084), et Castellanus electus (1085), qui videlicet in episcopum altero post dedicationem die sacratus est. De magnatibus autem : Richardus princeps Capuanus cum Jordaneffio et fratre Rainulfo, Gisulfus princeps Salernitanus cum fratribus suis ; Landulfus (1086) quoque princeps Beneventanus, et Sergius dux Neapolitanus, Sergiusque dux Surrentinus ⁴³⁸⁴ ; Marsorum ⁴³⁸⁵ etiam ac Balvensium omittit, filiorumque Borrelli non ⁴³⁸⁶ parva frequentia. Cæterorum vero potentium seu nobilium, tam nostratium quam Normannorum omnium circumquaque terrarum, vel nomina vel numerum innumerum ⁴³⁸⁷, nulla prorsus fuit possibilitas vel consilium recensendi. Robbertus ⁴³⁸⁸ autem dux Panormum eo tempore oppugnabat, propter quod tantis tunc sollempniis interesse non potuit ⁴³⁸⁹. Et altaria quidem præcipua ⁴³⁹⁰ beati videlicet Benedicti ac ⁴³⁹¹ beati Johannis vocabulis insignita, manu propria prædictus apostolicus consecravit ⁴³⁹², altare vero quod in australi parte ad honorem sanctæ Dei genetricis Mariæ ⁴³⁹³ situm est, Johannes episcopus Tusculanensis. Quod autem in parte

VARIE LECTIONES.

⁴³⁷⁶ idest C. 2. ⁴³⁷⁷ 3. et 4. nomina ita disponunt, ut appareat ea binis columnis scripta fuisse, quæ illi non recte legerunt, nam melius in eod. 2. cardinales episcopi conjunguntur. Cap. Neap. Am. Tran. etc. 3. 4 in cod. 4. præterea Sal. Sur. Sip. Ac. Oir. inter medios episcopos occurrunt, post finem scil. primæ columnæ. ⁴³⁷⁸ tres 2. ⁴³⁷⁹ Por. Savin. An. etc. 4, et 3 ut videtur. ⁴³⁸⁰ P. Mel. Troi. Flor. Luc. Lar. Drac. Civ. Guard Therm. Ar. legit 4, si pristinum ordinem restituerimus ; et infra Rub. Mon. Ven. Vig. Melfi. ⁴³⁸¹ Serniensis ed. ⁴³⁸² Clig. 4. ⁴³⁸³ Melphiatensis 4. ⁴³⁸⁴ S. Nam dux R. P. eo t. o. ideoque tante sollempnitati i. n. p. 2. ⁴³⁸⁵ Sed et Mars. com. ac Balventium f. ed. ⁴³⁸⁶ ingens f. 2. ⁴³⁸⁷ vel i. 4. ⁴³⁸⁸ Robbertus — potuit hic om. 2. ⁴³⁸⁹ Horum igitur omnium summa dev. et ing. l. m. honore ac præcipua gloria (m. t. h. ac g. ut supra 3.) d. est eadem (est a d. etc. ut supra 3.) b. B. b. cum 5 alt. suis, ipsa die K. O. a. i. divinæ 1071. ind. 9. diesabbati, eta. ed. ⁴³⁹⁰ mediana 2. ⁴³⁹¹ Bet sancti I. ed. ⁴³⁹² g. est situm, I. ed.

NOTE.

- (1034) Ita etiam cod. 47 ut Leonem indict. a Kal. Jan. inchoavisse appareat.
 (1035) Ildebrandus. Nomina subjungimus ex eod. cod. 47.
 (1036) Alphanus.
 (1037) Joannes.
 (1038) Joannes.
 (1039) Deestibi.
 (1040) Girardus.
 (1041) Bisantius.
 (1042) Arnaldus, interepiscopos.
 (1043) Ugo ep.
 (1044) Oriæ, in Terra d'Otranto, deest ibi.
 (1045) Joannes.
 (1046) Joannes.
 (1047) Ubaldus.
 (1048) Erasmus.
 (1049) Petrus.
 (1050) Honestus.
 (1051) Ambrosius.
 (1052) Leo.
 (1053) Martinus.
 (1054) Palumbus.
 (1055) Pandulfus.
 (1056) Deest.
 (1057) Guilelmus.
 (1058) Joannes.
 (1059) Qui postea Grosseantus ; deest in cod. 47.
 1. Dodo nomine, jam a. 1061 Beneventi vicarium Nicolai II egerat, v. Mansi XIX, 955.
 (1060) Goffridus.
 (1061) Nescio an idem qui Joannes Picens, qui in cod. 47 superest.
 (1062) Deest.
 (1063) Maraldus.
 (1064) Stephanus.
 (1065) I. e. Ferentini, Robertus.
 (1066) Campo.
 (1067) Rogerius.
 (1068) Nicolaus.
 (1069) De Guarda Alfiera, Petrus.
 (1070) Guilelmus.
 (1071) Maynardus.
 (1072) Petrus Venafranus, vid. supra cap. 14.
 (1073) Albertus.
 (1074) Joannes.
 (1075) Ruborum, Guilelmus s. Guibertus.
 (1076) Constans.
 (1077) Innacius.
 (1078) Bisceglie, Joannes.
 (1079) Molfette, Balduinus.
 (1080) Joannes.
 (1081) Petrus.
 (1082) Datto Ostunensis.
 (1083) Drogo, inter archiepiscopos
 (1084) Goffridus.
 (1085) Theobaldus.
 (1086) Pandulfus, cod. 47, sc. filius Landulfi.

aquilonari ad nomen beati Gregorii, Hubaldus A episcopus Savinensis; sancti vero Nicolai, Herasmus episcopus Seguinus sollemniter dedicaverunt ⁴³⁹⁴.

Quorum sane sanctorum patrocinia ⁴³⁹⁵ tunc in singulis altaribus sint recondita, opportunum hoc in loco inserere duximus. In altare itaque beati Benedicti habentur reliquæ sanctorum apostolorum Philippi et Jacobi; martyrum autem, Alexandri papæ, Sebastiani, Ciriaci, Chrisanti, et Dariæ, Abdon et Sennen ⁴³⁹⁶, atque Cecilie, virginis. Præter has etiam duo argentea scrinia plurima diversorum sanctorum pignera continentia, intra ipsum altare honorifice sunt in marmore superiori suspensa. In altare sancti Johannis habetur ⁴³⁹⁷ ex oleo de candela sancti sepulchri, quæ videlicet persingulos annos modo valde mirabili cœlitus die sabbati ⁴³⁹⁷ sancti paschalis videntibus cunctis ascenditur de aqua ⁴³⁹⁸ Jordanis, ex eoloco ubi Dominus baptizatus est; de manna sepulchri sancti Johannis evangelistæ, et de reliquiis ⁴³⁹⁹ sancti ⁴⁴⁰⁰ Sebastiani et aliorum multorum, quæ ⁴⁴⁰⁰ in priori altare ipsius reconditæ fuerant. In altare sanctæ Mariæ habetur de lapide sepulchri ejusdem, et de reliquiis martyrum, Dionisii episcopi, Stephani ⁴⁴⁰¹ papæ, Cæsarij diaconi, Primi et Feliciani. In altare sancti Gregorij habetur de lapide sancti sepulchri, de vestimento sanctæ Mariæ, de vestibus apostolorum Petri et Pauli, et de reliquiis sanctorum quadraginta martyrum, nec non Pancratii, Valentini et Hylarii, Martini episcopi, et de dalmatica sancti Ambrosii ⁴⁴⁰². In ⁴⁴⁰³ altare sancti Nicolai habentur reliquæ sanctorum Cornelii ⁴⁴⁰³ et Cypriani martyrum, Sebastiani, Nicandri et Marciani, Cirini et Maximi, Focæ episcopi, Euticii, et ⁴⁴⁰⁴ sanctorum quadraginta, et de capillis sancti Remigii episcopi. Super omnia vero hæc, quod tacendum non diximus, in singulorum columnarum ejusdem basilicæ capitellis, tempore constructionis in ⁴⁴⁰⁵ æreis pixidulis reliquæ ⁴⁴⁰⁵ martyrum ⁴⁴⁰⁶ sanctorum Johannis et Pauli, Nicandri et Marciani, et aliorum quorundam reverenter ⁴⁴⁰⁶ satis ⁴⁴⁰⁶ locatæ sunt †.

* Os scilicet cruris, brachii, capitis, et ancæ *add. 2.*

** Quæ reverendissimus Benedictus papa ob amorem et reverentiam sanctissimi patris nostri Benedicti de arce Lateranensis palatii abstractus, in hac ecclesia Casinensi direxit primo anno abbatis nostri Theobaldi, anno dominicæ incarnationis 1023, et hoc omnino interdixit idem sanctissimus papa, ut nullus præsumat hinc aliquid auferre. Reliquiæ autem istæ sunt

de ligno Domini, de sanguine Domini, de vestimentis Domini, de spinea corona, de lapide Sancti Sepulchri, de velo sancte Dei genitricis Mariæ, apostolorum Petri et Pauli, Andreae Johannis, Jacobi et Thomæ. Bartholomei et Mathei, Simonis Judæ et Mathiæ. Spongiam cum sanguine sancti protomartyris Stephani, Laurentii, Stephani papæ, Pelagii papæ, Martini episcopi, Prudentii, Juliani, Augustini, Christofori, Aemiliani Nicandri et Marciani, Alexii, Anastasiæ, Eugeniæ, Johannis et Pauli, quadraginta martyrum, et aliorum multorum locatæ sunt *add. 2.*

*** De spongia quæ fuit imposita Christo cum aceto; de lapide sancti sepulchri sanctæ Dei genitricis Mariæ. *add. 2.*

**** sancti Laurentii *add. 2.*

***** In turre argentea quæ est in arcu majori, hæc reliquæ positæ sunt, de capite sancti Johannis baptistæ, de vestimentis sancti Johannis evangelistæ, Andreae apostoli, Sebastiani quadraginta martyrum, de velo sanctæ Agathæ, de vestimentis sanctæ Susannæ. In absida sancti Johannis, in corona Salvatoris, lignum Domini lapidem sancti sepulchri. *add. 2.*

***** reliquæ sanctorum Philippi et Jacobi, Johannis et Pauli, Nicandri et Marciani, Cornelii et Cypriani, Cyriaci et Maximi, Sebastiani, Focæ, Euticii, quadraginta martyrum, de capillis sancti Remigii episcopi et aliorum multorum locatæ sunt. 2.

† In quattuor angulis campanarii hæc reliquæ sunt, lignum Domini, de lapide sancti sepulchri, de vestimentis sanctæ Mariæ, lapide de sepulchro ejus, sanctorum apostolorum Jacobi, Philippi, Bartholomei, Martini episcopi. In cruce campanarii lignum Domini, de capite sancti Johannis baptistæ, Bartholomei apostoli, Cyriaci diaconi. In frontispitio ecclesiæ, in cruce ærea, lignum Domini, de lapide sancti sepulchri, Mauri abbatis, et sanctorum martyrum Johannis et Pauli. *add. 2.*

30. [Cap. 31.] Peracta itaque ⁴⁴⁰⁷ sollemniter celebritate missarum, et apostolicæ potestatis auctoritatem tam his ⁴⁴⁰⁸ quos tunc præsentibus esse contingerat, quam omnibus ⁴⁴⁰⁹ qui per octo continuos dies ob devotionem tantæ sollemnitatis ibidem accurrere possent, confessorum peccatorum absolute concessa, cum maxima et ingenti lætitia singuli redierunt in sua. Verum præfate absolute gratia tanta undique huc diversi sexus atque ætatis per eosdem octo dies hominum se continuavit frequentia, ut neminem fere illorum qui ad primum diem confluerant, domum remeasse putares.

Nec (1087) modus est populis coeuntibus agmine [denso,

Nec requies, properant in lucem a nocte, diemque Expectare piget.

Campani ⁴⁴¹⁰ coeunt, coit Apula pubes,

VARIÆ LECTIONES.

⁴³⁹⁴ dedicarunt *ed.* ⁴³⁹⁵ reliquæ — reconditæ *ed.* ⁴³⁹⁶ Sennes 4. ⁴³⁹⁷ sancti s. *ed.* ⁴³⁹⁸ de manna s. s. I. e. de aqua — est, et *ed.* ⁴³⁹⁹ deest *ed.* ⁴⁴⁰⁰ quæ — fuerant *desunt* 2. ⁴⁴⁰¹ C. d. S. *ed.* ⁴⁴⁰² Super — sunt. In altare — episcopi *ed.* ⁴⁴⁰³ s. m. C. et C. *ed.* ⁴⁴⁰⁴ E. q. martyrum, et *ed.* ⁴⁴⁰⁵ c. reverenter satis in *ed.* ⁴⁴⁰⁶ deest 3. ⁴⁴⁰⁷ igitur *ed.* ⁴⁴⁰⁸ iis *ed.* ⁴⁴⁰⁹ omnium 2. ⁴⁴¹⁰ Lucani 2. *Paul.*

NOTÆ.

(1087) Hos versus e Paulini Nolani Natali S. Felicis III mutuatus est, quod jam Ang. de Nuce snotavit.

Et ⁴⁴¹ Calabri, et cuncti quos alluit æstus uter- A

[que,

Qui leva et dextra Latium ⁴⁴² circumstrepit ⁴⁴³

[omne:

Ipsaque cælestium ⁴⁴⁴ sacris procerum monumentis

Roma, Petro Pauloque potens rarescere gaudet,

Milia profundens ad mœnia ⁴⁴⁵ celsa Casini.

Vincit iter durum pietas amoret ⁴⁴⁶ Benedicti,

Vincit et alma fides: præsens (1088) Deus ⁴⁴⁷ om-

[nibus istis ⁴⁴⁸

Creditur, et summi Benedictus gloria Christi.

Alma ⁴⁴⁹ dies magnis celebratur cœtibus, omnes

Vota dicant sacris rata postibus, omnia gaudent
Terrarum et cœli.

Nos quoque felices quibus istum cernere Chri-

[stus ⁴⁵⁰

Et celebrare diem tribuit, tantoque patrono

Gratari, et lætos ⁴⁵¹ inter gaudere tumultus.

Præterea ⁴⁵² infidelem certe quisque se credere,

miserum penitus æstimare, si tantæ sollemnitatis

vel fini tandem non satageret interesse. Ex eo jam

per totum fere ⁴⁵³ christianum orbem cœpit celebri-

tatis tantæ gloria divulgari, ex tunc iste locus

licet ab olim Benedicti patris meritis famosus ac

nobilis fuerit, nobilior multo ac gloriosior cœpit

haberi, patriæque Desiderii nomen apud plerosque

jam dudum magnum et celebre, celebrius deinceps

ac nobilior per occidentem totum ⁴⁵⁴ diffundi, pruden-

tientiæ simul ac religionis maximæ ab omnibus

prædicari, omnibusque ipsius temporis abbatibus

ubique locorum atque ⁴⁵⁵ terrarum ab omnibus

censebatur jure præferri. Partim igitur desiderio

Desiderium visendi, partim vero templi tam vul-

gati tamque ⁴⁵⁶ celebris contuendi ⁴⁵⁷, partim de-

nique in hoc sacrosancto cœnobio conversandi, et

Deo quoad viverent serviendi, multi ex multis et

extimis terrarum partibus huc cœperunt ⁴⁵⁸ con-

fluere, et hylariter Desiderio recipiente, factum est

ut intra ipsum ferme biennium ad secundum cir-

citer centenarium congregationis loci hujus se nu-

merus porrexisset. Jam vero diversorum regum

atque potentium tam ⁴⁵⁹ Italicorum quam ultra-

montanorum, quamque etiam ⁴⁶⁰ transmarinorum

quantus ⁴⁶¹ circa eundem venerabilem patrem cœ-

perit haberi amor ⁴⁶² pariter ac devotio, supplices

ad eum litteræ et munera decencia testabantur,

quibus se suosque omnes tam suis quam fra-

trum sub eo degentium precibus attentius commen-

dabant.

31. [Cap. 32.] Nec imperatricis quoque Agnetis dignum videtur religiosam tacere devotionem, quæ velut altera regina Saba, Salomonis alterius et alterius templi magno videndi desiderio ducta, ex ultimis huc Germaniæ finibus adventavit, ac per medium fermeistic anni spatium commorans, multo majora de ⁴⁶³ his quæ super hoc loco auditu perceperat, tam secundum Deum quam secundum seculum se ⁴⁶⁴ videre gaudebat et asserebat; merito censens et locum, et patrem, et fratres per totum orbem sui ordinis hominibus celebriores habendos. Obtulit autem beato Benedicto prout augustalem dignitatem decebat dona magnifica, idest planetam diaspram ⁴⁶⁵ totam undique auro contextam; albam ⁴⁶⁶ a scapulis et capite, ac manibus friso B decenter ⁴⁶⁷ ornatam, a pedibus vero frisea nichilominus lista, mensuram ferme cubiti in latitudine habens circumdatam; simulque et amictum cum brusto; pluviales duos purpureos, pretiosis aureis listis ornatos; nec non et pallium magnum cum elephantis, quod dorsale ⁴⁶⁸ cognominant. Evangelium cum tabula fusili de argento, opere agnaglifio pulcherrime ⁴⁶⁹ deaurato. Duo quoque candelabra argentea æque fusilia, pondo librarum 12.

* Pannum diarodanum frisatum cum auro ante faciem majoris altaris *add.* 2.

32. [Cap. 33.] Libet nunc post ecclesiæ dedicationem residua exornationis ipsius describere, ut licentius deinceps valeamus Desiderii gestis, tam in ædificiis quam et in aliis quibuslibet ejus ⁴⁷⁰ magnificentissimis operam dare. Ad supradictam igitur regiam urbem quandam de fratribus cum litteris ad imperatorem, et auro triginta et sex librarum pondo transmissens, auream ibi in alteris facie tabulam cum gemmis ac smaltis valde speciosis patrari mandavit; quibus videlicet smaltis nonnullas quidem ex evangelio, fere autem omnes beati Benedicti miraculorum insigniri fecit historias. Quem profecto ⁴⁷¹ nostrum confratrem imperator Romano ⁴⁷² nimis honorifice suscepit, et quandiu ibi mansit honeste cum suis omnibus reverenterque tractavit et quidquid operum ⁴⁷³ inibi vellet efficere, imperialem et licentiam facultatemque ⁴⁷⁴ concessit. Fecit itaque et cancellos quattuor fusiles ex ære ante altare scilicet hinc inde inter chorum et aditum statuendos, trabem quoque nichilominus fusilem ⁴⁷⁵ ex ære, cum candelabris numero 50, in quibus utique totidem cerei per festivitates præcipuas ponerentur, lampadibus subter in æreis uncis

VARIE LECTIONES.

⁴⁴¹ Ac ed. Paul. ⁴⁴² deest. 3. ⁴⁴³ circumsonat unda Paul. ⁴⁴⁴ cælestium 3. Paulin. ⁴⁴⁵ amicæ m. Nolæ Paul. ⁴⁴⁶ omnia Christi Paul. ⁴⁴⁷ de 2. ⁴⁴⁸ isti 3. ⁴⁴⁹ Alma — tumultus *desunt* 2. ⁴⁵⁰ coram. Et c. d. datur et spectare patroni Præmia præstantique suis tam grandia Christo Grat. Paul. ⁴⁵¹ lætus 4. ⁴⁵² *add.* 4. ⁴⁵³ t. fere 3. ⁴⁵⁴ l. non solum in occidentalibus et orientalibus partibus, sed et per orbem t. ab ed. ⁴⁵⁵ et tam c. ed. ⁴⁵⁶ continuendi 4. ⁴⁵⁷ cœpere ed. ⁴⁵⁸ p. utriusque sexus q. c. 2. ⁴⁵⁹ *add.* 4. ⁴⁶⁰ quanta ed. ⁴⁶¹ a. p. ac *add.* 4. ⁴⁶² se *desed.* ⁴⁶³ *deest.* ed. ⁴⁶⁴ diasperam 2. ⁴⁶⁵ a. quoque a. ed. ⁴⁶⁶ decentissime adorn. ed. ⁴⁶⁷ dossale 2. ⁴⁶⁸ et p. ed. ⁴⁶⁹ *add.* 4. ⁴⁷⁰ certe ed. ⁴⁷¹ Romanorum 4. ⁴⁷² ornamentorum 2. ⁴⁷³ l. tribuit ed. ⁴⁷⁴ *deest* 4.

NOTÆ.

(1088) *Præsens* — Christi apud Paulinum non inveni.

ex eadem trabe 36 dependentibus. Quæ videlicet ærea trabes æreis æque brachiis ac manibus sustentata, trabilignæ quam pulcherrime sculpti, et auro colorumque fucis interim fecerat Desiderius exornari, commissa est, et supra sex columnas argenteas ⁴⁴⁴⁵, quatuor et semis in altitudine cubitos habentes et octo libras per singulas, in ipsa chori fronte constituit. Subqua nimirum trabe 5 numero teretes iconas suspendit, 13 vero quadratas paris mensuræ ac ponderis desuper statuit. E quibus videlicet 10 ex quadratis prædictus frater apud Constantinopolim crasso (1089) argento sculpsit, ac deauravit, habentes per singulas alie 14 ⁴⁴⁴⁶ libras, alie 12. Rotundas autem ⁴⁴⁴⁷ omnes argentea solum urna circumdans, cætera coloribus ac figuris depingi Græca poritita fecit. Tres vero alias de quadratis ejusdem metalli atque mensuræ patri sui artificum opere nequaquam dissimili Desiderius jussit. Alteram quoque inæonam rotundam, ex utraque parte cæ lato ⁴⁴⁴⁸ argento ac deurato vestitam, argenteis etiam bullis extrinsecus in giro circumdatam quidam nobilis tunc beato Benedicto a regia urbe transmisit; cui postmodum similis fieri ⁴⁴⁴⁹ jussa altera, utraque est in ciburio altaris hinc inde suspensa ⁴⁴⁵⁰. Fecit præterea Desiderius et aliam trabem de argento librarum circiter 60, sculptam nichilominus ac deauratam. quam in fornice majori ante altare super quattuor argenteas columnas ex parte inauratas locavit ⁴⁴⁵¹: quarum unaquæque et argenti libras 10, et 5 cubitos altitudinis habet. Fecit et duas cruces magnas argenteas librarum 30 ⁴⁴⁵² per singulas, quarum imagines cæ latura mirifica ⁴⁴⁵³ prominerent: easque sub prædicta trabe inter easdem columnas hinc inde super marmoreos stipites statuit. Tres porro residuas majoris altaris facies argento librarum 86, sculpto ⁴⁴⁵⁴ ac deurato vestivit. Nam reliquorum trium altarium facies veteribus tabulis a fribus partibus adornatæ sunt. Fecit ⁴⁴⁵⁵ etiam 4 trabes propter ciburium altaris, qua simili modo cæ lato ne deurato argento extrinsecus induens, abintus petalis (1090) et coloribus decoravit; quarum ⁴⁴⁵⁶ duæ habent in longitudine cubitos 6, libras 20, et totidem, duæ vero alie cubitos 4 ac semis, libras 12 ⁴⁴⁵⁷ et totidem, suppositæ interim columnis veteribus. Fecit ⁴⁴⁵⁸ et candelabra magna 6, tres cubitos altitudinis habentia de productis ac sculptis argento lamminis ⁴⁴⁵⁹, ana (1091) 6 vel 5 librarum;

quæ videlicet in festis præcipuis ante altare in directa linea posita accendi cum maximis faculis debeant. Fecit ⁴⁴⁵⁹ puoque et pulpitem ligneum ad legendum sive cantandum, longe priori præstantius et eminentius, in ascensu scilicet graduum 6; idque diversis colorum fucis et auri petalis de pulchro pulcherrimum reddidit ⁴⁴⁶⁰. Ante quod columnam argenteam 25 librarum partim deauratam, ad modum magni candelabri sex cubitorum in altitudine habentem ⁴⁴⁶¹ supra basem porphireticam statuit; super ⁴⁴⁶² quam videlicet cereus magnus qui sabato paschali benedicendus est, sollemniter debeat exaltari. Fecit et pharum, idest coronam maximam de argento librarum circiter centum, habens in giro ⁴⁴⁶³ cubitos 20 cum 12 turribus extrinsecus prominentibus, 36 ex ea lampadibus dependentibus; eamque extra chorum ante erucem majorem satis firma ferrea catena septem deauratis malis distincta suspendit.

* Quattuor librarum *add.* 2.

** Ceraptata etiam ærea fusilia valde pulchra, duo magna et parva septem supradictus frater secum a Constantinopoli detulit. *add.* 2.

33. Hic tantisper de constructione, consecratione, partim decoratione novæ basilicæ quomodolibet ⁴⁴⁶⁴ exaratis, ad cætera monasterii ædificia percomplenda simul cum nostro Desiderio reditum faciamus. Post transactum igitur sollemnem basilicæ dedicationem cernens idem ⁴⁴⁶⁵ venerabilis abbas divina cooperante potentia, simulque Benedicti ⁴⁴⁶⁶ patris meritis omnia quæ cœperat ad perfectionem ⁴⁴⁶⁷ prout optaverat pervenisse, audentior jam imò valentior factus, totius cænobii ambitum decrevit ingenti animo spatiare, et ut jam de aliquibus fecerat reliquas officinas, cum his etiam quæ ipsemet ante ecclesiæ constructionem construxerat renovare. Et primo quidem claustrum quod tantæ congregationi permodicum ⁴⁴⁶⁸ adhuc esse constabat ⁴⁴⁶⁹ ampliare desiderans, everso mox vetere refectorio quod satis enormiter a latere templo, a fronte vero capitulo inhærebat, quoque ⁴⁴⁷⁰ ipse ⁴⁴⁷¹ etiam dudum bis tempore diverso adauxerat, in ulteriori illud parte futuri claustrum, juxta meridianum scilicet atrii ecclesiæ latus decorum valde satisque magnum extruxit, diversisque totum coloribus pictorum artificio compsit, et laqueari apposito trabibus, tegulis desuper cooperuit ⁴⁴⁷². Legivum quoque perpulchrum et eminentius in eo constituit, quod valde decenter gipso vestitum eunctis spectabile reddidit. Cujus

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁴⁴⁵ *deest* 3. ⁴⁴⁴⁶ l. q. *ed.* ⁴⁴⁴⁷ vero *ed.* ⁴⁴⁴⁸ p. a. mirifice sculpto ac d. *ed.* ⁴⁴⁴⁹ a. f. i. *ed.* ⁴⁴⁵⁰ i. 10 libras (i. argenti l. 10 3.) et 5 c. a. habentes locavit. Fecit *ed.* ⁴⁴⁵¹ l. p. s. t. *ed.* ⁴⁴⁵² satis m. *ed.* ⁴⁴⁵³ bene s. *ed.* ⁴⁴⁵⁴ Quattuor et t. p. c. a. sim. m. sculpto ac d. a. e. induit, a vero p. *ed.* ⁴⁴⁵⁵ e quibus d. h. cubitos in l. s. l. v. et viginti *ed.* ⁴⁴⁵⁶ 20 et 20. Sex etiam c. 2. ⁴⁴⁵⁷ Sex etiam c. m. t. *ed.* ⁴⁴⁵⁸ l. fecit *ed.* ⁴⁴⁵⁹ P. q. l. etc. fecit in ascensu g. s. *ed.* ⁴⁴⁶⁰ reddit *ed.* ⁴⁴⁶¹ habens 4. ⁴⁴⁶² supra 4. ⁴⁴⁶³ circuitu *ed.* ⁴⁴⁶⁴ quoquomodo 2. ⁴⁴⁶⁵ c. Desiderius d. *ed.* ⁴⁴⁶⁶ p. B. *ed.* ⁴⁴⁶⁷ perfectum *ed.* perfortm 4. ⁴⁴⁶⁸ a. p. *ed.* ⁴⁴⁶⁹ constat 2. ⁴⁴⁷⁰ quunque 2. ⁴⁴⁷¹ e. i. *ed.* ⁴⁴⁷² operuit *ed.*

NOTÆ.

(1089) I. e. grosso s. crasso.
(1090) I. e. bracteis, lamminis.

(1091) I. e. singula quæque, e. Græco 'A. &.

videlicet domus longitudo⁴⁴⁷ in cubitis 95 extenditur, latitudo in 23 porrigitur, in 15 vero altitudo austollitur; ab orientali parte habens ingressum, ab occidentali vero absidam, antequam profecto ampla satis⁴⁴⁸ abbatis mensa ex transverso cernitur constituta. Habet autem a latere meridiano fenestras 14⁴⁴⁹, a septentrionali vero duas tantum; duas quoque rotundas in frontibus singulis, et circa pulpitem tres, omnes vitro, gipso⁴⁴⁷, ac plumbo insigniter laboratas. Juxta eandem quoque necessaria australi parte, coquinam fratrum in duobus invicem connexis fornicibus, quos una tantum columna sustentat⁴⁴⁷ erexit; interque ipsam et refectorium, gradus et januam unde quæque necessaria in idem refectorium sive conferantur sive referantur constituit. Ex altera vero ipsius coquinæ parte cellarium statuit, ex quo videlicet tam refectorio quam coquinæ quælibet debeant necessaria tribui. Post hæc cum necdum sufficiens sibi ad tantam fratrum multitudinem claustris spatium videretur, vir certe magnanimis et multæ⁴⁷⁸ fiduciæ dormitorium atque capitulum, quæ dudum ipsemet magno valde sumptu ac studio fabricaverat, nec non et veterem infirmitarium domum ex integro est aggressus evertere, et claustris ampliandi occasione easdem quoque domos ampliores efficere. Quoniam igitur exteriorem dormitorii murum porro longe ab altero in magno montis præcipitio statuebat erigere, quinque crassam cubitis maceriam in fundamento maximæ firmitatis⁴⁴⁷ gratia jaciens, eam in ducentorum spatio cubitorum per longum extendit; in altitudine autem cubitorum 30 erexit, 24 cubitis in latitudine a muro interiori distantem. Quæ⁴⁸⁰ videlicet domus longe priore amplior, firmior, ac pulchrior studiose nimis est, et fabricarum peritia lateribus tecta, et artificio⁴⁴⁸ pictorum coloribus decorata; habens a meridiano tantum fenestras amplas 20, e quibus tres maximæ tribus columnellis marmoreis fulciuntur. Juxta quam etiam in ulteriori capite ipsius vestiarum fratrum⁴⁸², parvum quidem sed satis competens pulchrumque construxit. His omnibus⁴⁸³ triennio circiter consummatis, montem evestigio qui interjacebat⁴⁸⁴ suffodere aggressus est, per longum scilicet cubitis 103, per latum autem 49, per altum vero circiter 10⁴⁸⁵. Sicque capituli ædem⁴⁸⁶ ab orientali parte per transversum constatuit, ut interior ejus frontispicii angulus angulo exteriori⁴⁸⁷ basilicæ sit connexus, absida vero ipsius appropriare⁴⁸⁸

A dormitorio videatur. Cujus videlicet longitudo⁴⁴⁸ ædis cubitorum 83, latitudo 20; altitudo autem 18 habetur; habet autem a latere uno fenestras vitreas speciosissimas novem, ab altero totidem, a frontispicio aquilonali tres rotundas, ab australi vero duas æque rotundas; laqueari, et pavimento, seu picturis pulcherrimis⁴⁴⁹ sufficientissime decorata. Tantam autem tunc cum ista suffoderetur terræ motuum sumus experti frequentiam, ut uno quidem die civibus 17, per alios vero aliquot dies nunc quatuor, nunc duobus⁴⁴⁸, modo etiam sex vel quinque vicibus id per dies singulos sentiremus. Quod certe propter plurimas⁴⁴⁸ ejusdem loci sepulturas tunc necessario violatas, quæ sanctorum forte hominum fuerant, non ab re contigisse multi putavimus. Alias sane satis raro hoc in loco solet fieri terræ motus. B Verum quoniam ingens præcipitium ab interiori dormitorii parte remanserat, erectis secus domum eandem cameris, et terra saxisque cætera replens injetis, itemque ante refectorium in fronte videlicet claustris curva nichilominus camera cisternam maximam fabricans⁴⁴⁹, ita demum totius claustris superficiem cœquavit. Mox itaque arcus per girum deambulatorios super 110 marmoreas⁴⁴⁹ columnellas instituens, claustrum omne in longitudinem cubitis⁴⁴⁹ octoginta⁴⁴⁹ et quinque, in latitudinem⁴⁴⁹ vero quinque et sexaginta⁴⁴⁹ porrexit⁴⁴⁷. Cujus quia ea pars quæ⁴⁴⁹ basilicæ erat contigua si cæteris cœquaretur, non aptus in eandem basilicam esset ingressus, subtus item et super deambulatorios fornices fecit, et in ejus utriusque⁴⁴⁹ angulis marmoreos gradus, quibus in cætera descenderetur instituit: a⁴⁸⁰ capitulo quidem 18, a refectorio vero 13; totumque in circuitu et lapideis pavementis byzantæ artificii⁴⁴⁹ stravit, et picturis pulcherrimis composuit. Nichil hoc moratus expleto, solarium⁴⁸⁹ palatii illius quod a Richerio ceptum ipse perfecerat, ab eminentia priori ad planitiem⁴⁸⁹ claustris, deposuit, atque inibi cum⁴⁸⁴ balneo et cæteris oportunitatibus infirmorum fratrum quietem constituit. Porro ab occidentali parte claustris, juxta refectorium⁴⁴⁹ videlicet fratrum cellam novicioorum satis⁴⁸⁵ competenter aptavit; in qua profecto⁴⁸⁶ juxta regulare institutum (1092) et meditari, et quiescere, D⁴⁸⁷ comedere novicii ipsi deberent. Sicque jam tandem fratres qui eatenus super tot operibus inquietati ac molestati plus quam satis extiterant, oportuna simul et amena quietis statione locatos ordini

VARIE LECTIONES.

⁴⁴⁷ longitudinis ed. ⁴⁴⁷ valde ed. ⁴⁴⁷ circa p. t. hic ponit ed. ⁴⁴⁷ v. tam gipso quam p. ed. ⁴⁴⁷ sustentet ed. ⁴⁴⁷ et nimis magnæ f. ed. ⁴⁴⁷ infirmitatis 3. ⁴⁴⁸ Habens — fulciuntur. Quæ — decorata ed. ⁴⁴⁸ p. a. ed. ⁴⁴⁸ construxit hic ponit ed. ⁴⁴⁸ add. 2. ⁴⁴⁸ intra jacebat ed. ⁴⁴⁸ septem 2. ⁴⁴⁸ idem 4. ⁴⁴⁷ e. tituli b. 2. ⁴⁴⁸ appropriale 2. ⁴⁴⁸ domus l. c. ed. ⁴⁴⁸ pretiosissimis 2. ⁴⁴⁸ duo 3. 4. ⁴⁴⁸ innumeras ed. ⁴⁴⁸ fabricans ed. ⁴⁴⁸ marmoreos 2. columnas marmoreas 3. ⁴⁴⁸ cubitorum ed. ⁴⁴⁸ altitud. 4. ⁴⁴⁷ diffudit ed. ⁴⁴⁸ q. majoris b. 2. ⁴⁴⁸ utriusque angularis 2. ⁴⁴⁸ ad capitulum q. 2. ⁴⁴⁸ artificium 2. ⁴⁴⁸ solacium 4. ⁴⁴⁸ e. p. ed. ⁴⁴⁸ c. b. etc. o. desunt 2. ⁴⁴⁸ ordine s. a. ed. ⁴⁴⁸ q. videlicet idem i. ed. ⁴⁴⁷ atque ed.

NOTÆ,

de cetero regulari, quanto ordinatius tanto districtius operam dare ⁴⁵⁰⁰ perdocuit. His omnibus ⁴⁵⁰⁰ Deo favente ex voto perfectis, et interioribus fratrum officinis decentissime ut optaverat ⁴⁵¹⁰ consummatis, ad exteriora ⁴⁵¹¹ nichilominus ædificia monasterii reficienda ⁴⁵¹², impiger se ac fortis accingit. Ab occidentali ⁴⁵¹³ igitur parte primum maceriam firmissimam erigens portam 30 ⁴⁵¹⁴ circiter cubitis extra veterem de quadratis ac sectis ⁴⁵¹⁵ lapidibus statuit; supra quam turrim ⁴⁵¹⁶ fortissimam in quattuor magnis columnis erectam ingentia camera confirmavit. Verum cum de foris ⁴⁵¹⁷ præcipitium pateret immensum, tumulus vero ab intus ⁴⁵¹⁸ magnus existeret, eo defosso præcipitium illud saxis ejus et terra, olivoso licet tramite pervium fecit; sicque ⁴⁵¹⁹ demum hinc inde muro contiguo, ac propugnaculis ⁴⁵²⁰ civitatum more munito universum monasterium circumsepsit. Dehinc ⁴⁵²¹ extra prædictam portam, juxta olivum scilicet quo ⁴⁵²² ad eandem portam ascenditur xenodochium maximum ad susceptionem peregrinorum cum universis suis oportunitatibus fabricavit: Domum ⁴⁵²³ vero illam quæ non competenti loco prope basilicam a parte aquilonali ad xenodochium olim constructa fuerat, ampliorem ac pulchriorem reficiens, ad hospitum nichilominus receptionem aptavit, ac in utriusque ipsis receptionem domibus et lectos et quæque necessaria abundantissime apparavit. Pistrinum ⁴⁵²⁴ quoque ex eadem parte haud longe a gradibus atrii, adeo amplum pulchrumque construxit ut plerique ⁴⁵²⁵ advenientium id ignorantes, quasi ad ecclesiam aliquam oraturi sæpissime sint profecti ⁴⁵²⁶.

* Amplam satis et pulchram *add.* 2.

*** Centum 2.

**** Septuaginta 2.

***** i. cisternam v. quam prædiximus c. 2.

Non cessabat, dum ista agerentur, Desiderius conquirendis ecclesie ornaminibus insudare, et undecumque posset, quibuscumque posset ingenis, quæ ejus apta essent pulchritudini, comparare. *add.* 2.

Hinc ⁴⁵²⁶ ad ecclesiam beati Martini quæ sola fere jam intra monasterii ambitum de veteribus ædificiis remanserat renovandam, totum cor Desiderius vertit.

A Diruta namque priori ejusdem beati Martini basilica, cæpit ejusdem ecclesie fabricam, in longitudine cubitorum ⁴⁵²⁷ latitudo altitudo . Fenestras vero ab uno latere , ab altero totidem; columnas vero numero 16. Cancellos vero lapideos ante altarium, mirificos patrari fecit. Fenestras vero plumbo simul et vitro compactis ⁴⁵²⁸, ferro ligatis inclusit. Illas autem quæ in porticibus sitæ sunt, gypseas quidem, sed similis fere decoris extruxit. Absidam vero muro decenter vestivit; in qua etiam aureis litteris hos versus describi præcepit :

*Cultibus extiterat quondam locus isle dicatus
Demonicis, inque hoc templo veneratus Apollo.*

Quod pater huc properans Benedictus in omnipotentis

B *Vertii honore Dei Martini et nomine sancti.*

Hoc Desiderius post centum lustra vetustum

Parvumque evertit, renovavit, compsit et hausit ⁴⁵²⁹.

Jam vero pavementum quam speciosum sit, in promptu cernentibus est. Fecit et portas æreas in ingressu ejusdem ecclesie; fecit tabulam altaris argenteam librarum ⁴⁵³⁰ circiter . Juxta eandem vero ecclesiam mansiunculas, in quibus ⁴⁵³¹ ipse quando vellet maneret, decenter construi fecit. Circa eandem vero ecclesiam bicameratam domum ad ornamenta ⁴⁵³² ejusdem ecclesie recondenda construxit.

Transactis (1093) vero a dedicatione majoris ecclesie tribus annis, totidemque mensibus, anno videlicet Salvatoris nativitate 1075. incipiente, 3.

C Nonarum Jan. ecclesia beati Bartholomei apostoli quæ ad occidentalem partem majoris ecclesie satis decenter sita est, cum grandi iterum lætitia exultatione cunctorum fratrum, honorifice dedicata est, a Johanne Sorano episcopo (1094). Ubi etiam non minima particula ⁴⁵³³ sancti brachii ejusdem beati apostoli in argentea capsella venerabiliter condita est.

Eodem etiam anno post octo circiter menses, reliquæ duæ basilicæ, pucherrime ⁴⁵³⁴ in extremis exterioris atrii turrim modo hinc inde locatæ, pari studio et honore sacratæ sunt, 4. Idus Septembris.

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁰⁰ de cetero d. 4. ⁴⁵⁰⁰ H. igitur o. e. ed. ⁴⁵¹⁰ aptaverat 2. ⁴⁵¹¹ se hinc ponit ed. ⁴⁵¹² perficienda 2. ⁴⁵¹³ hucusque manus 1. cod. 3. in quo folii ultimi pars inferior abscisa est; membranæ ejus loco assutæ manus alia sed cœva sequentia usque ad Pistrinum inscripsit. ⁴⁵¹⁴ p. cubitos pene trig. 2. ⁴⁵¹⁵ septis 2. ⁴⁵¹⁶ turrem ed. ⁴⁵¹⁷ exterius ed. ⁴⁵¹⁸ interius ed. ⁴⁵¹⁹ f. ibique juxta. extra portam scilicet xenodochium maximum fabricavit, itaque demum h. i. 2. ⁴⁵²⁰ deest 2. ⁴⁵²¹ Dehinc — fabricavit desunt 2. ⁴⁵²² quod 3. ⁴⁵²³ Dehinc aquilonali parte palatium quantitatis non modice ad hospitum quorumque receptionem ædificavit. Pistrinum q. tanto decore constr. ut 2. ⁴⁵²⁴ hinc in folio ultimo verso pergit manus primaria in cod. 3. ⁴⁵²⁵ ut multi peregrinorum huc venientium ign. q. ad. e. sepius illuc or. convenerint. 2. ⁴⁵²⁶ Petri verba in quibus multa mutata et addita sunt infra dabimus. ⁴⁵²⁷ c. 43. latitudine 28. altitudine 24. F. 3. ⁴⁵²⁸ ita 3. 4. ⁴⁵²⁹ i. e. auxit. hausit 3. ⁴⁵³⁰ l. c. desunt 3. ubi post juxta pergit manus illa altera, v. supra col. 761, n. ⁴⁵³¹ ⁴⁵³² qua 4. ⁴⁵³³ hornamenta 4. ornamentum 3. ⁴⁵³⁴ S. Barth. p. 3. vel b. pulcherrimæ; basilice, p. 4.

NOTÆ.

(1093) Hinc narrationem cod. 47, l. l. 77 pressè sequitur.

(1094) Hic et Leo Aquinensis a Gregorio VII primo

pontificatus ejus anno consecrati sunt, v. Reg. ejus ap. Mans. Conc. XX, p. 125.

Quarum alteram quæ a dextra parte ad honorem beati archangeli Michahelis constructa est, prædictus Johannes Soranus episcopus consecravit ⁴⁵⁸⁵. In quo ⁴⁵⁸⁶ etiam recondidit reliquas has : sanctorum ⁴⁵⁸⁷ Nicandri et Marciani, sancti Viti, sanctorum Johannis et Pauli, sancti Mercurii, et sanctæ Katerinæ ⁴⁵⁸⁸, et vocabula sanctorum Appollinaris episcopi, Proti et Jacincti. Alteram vero quæ a leva, ad honorem beati ⁴⁵⁸⁹ apostolorum principis Petri fundata est ⁴⁵⁹⁰, [Leo ⁴⁵⁴¹ episcopus Aquinensis divino numini, ipso domno abbate omniumque fratrum præsentem conventu, cum magna lætitia et devotione sacrarunt.

Porro (1095) cum ab hac dedicatione annus jam quartus (1096) decimus, et ab incarnatione dominica millesimus et nonagesimus volveretur, tribus jam annis, et tribus ac sexaginta diebus ⁴⁵⁴² a transitu reverende ac semper honorifice memorandæ memoriæ Desiderii abbatis elapsis, præsentem atque jubentem domno Oderisio reverentissimo atque dignissimo successore ipsius, dedicata est ecclesia sancti confessoris Christi Martini, quam prædictus venerabilis abbas Desiderius in loco ipso ubi olim a beatissimo abbate Benedicto constructa fuerat, circa portam scilicet monasterii mirifice ac pulcherrime in sexdecim marmoreis columnis erexerat, quamque tam musivo quam etiam diversis picturarum coloribus optime decoraverat. Dedicata est autem 14. Kal. Dec. ipsa videlicet die octavarum ejusdem beatissimi confessoris Christi Martini, feria secunda, cum tribus altariis suis, ingenti frequentia ordinis diversi virorum et maxima universorum lætitia, quorum primum atque præcipuum in honore ipsius beati Martini dedicavit vir venerabilis domnus Joannes episcopus Tusculanensis, illud autem quod ad dexteram ipsius basilicæ situm est, in honore sancti Erasmi martyris consecravit domnus Raynaldus episcopus Cajetanus, qui ipso anno ex hoc nostro monasterio eidem ecclesiæ datus fuerat episcopus ; tertium vero quod a parte sinistra statutum est, in honore gloriosi confessoris Christi Ambrosii benedixit domnus Honestus, reverentissimus episcopus Verulanus. Fuere autem cum eis in hac dedicatione

A episcopi etiam alii tres, id est Lambertus alatrinen-
sis, Roffridus Soranus, nec non et Leo episcopus
Venafranus. Quod autem tamdiu post patris Desiderii
transitum consecratio basilicæ hujus dilata est, hoc
fuit in causa, quia et picturæ partem aliquam et
pavimenti non modicam ad complendum morte
præventum idem abbas reliquerat. Quæ omnia suc-
cessor illius studiosissime percomplere et addere
quæ necessaria curavit, et sic eam dedicari quate-
nus præmissum est, honorificentissime fecit.

Annis item post ista tribus et tribus insuper ac
septuaginta diebus exactis, anno scilicet incarna-
tionis dominicæ 1094, indictione 2, mensis Januarii
die 30, 2. feria, dedicata est ecclesia beati Andree
apostoli (1079), præsentem atque jubentem jam dicto
abbate domno Oderisio qui eandem basilicam a fun-
damentis extruxerat (1098) ab orientali parte majo-
ris ecclesiæ, inter absidam videlicet ipsius et domum
infirmorum, habens. cimiterium fratrum a latere
dextro, a sinistro vero claustrum, licet parvulum
tamen pulcherrimum. Dedicata est autem a domno
Raynaldo Cajetano episcopo jam superius memorato
cum ingenti devotione et exultatione fratrum uni-
versorum, ea nimirum die qua castrum quod Frattæ
dicitur, ultra omnem spem meritis beatissimi patris
Benedicti miseratione divina recepimus, quod vide-
licet triennio ante a vicinis Nortmannis furatum
nobis fuerat atque pervasum, sed die 13. ⁴⁵⁴³
Domino auxiliante receptum, atque ob sempiternam
illius triumphum memoriam in eadem die consecra-
tionis hoc sollempne statutum. Est autem prædicta
basilica instituta ad utilitatem infirmorum fratrum
lignis quidem ac tegulis firmissime contignata. fe-
nestris vitreis optime decorata, diversis sanctorum
historiis pulchra colorum varietate depicta, pavi-
mento quoque multimoda incisione marmorum arti-
ficiose constructa : quodque omnibus his est longe
præcipuum, multis ac præclaris tam apostolorum
quam martyrum neonem et confessorum Dei reli-
quiis studiosissime consecrata. Quorum omnium
nomina cum reliquarum ecclesiarum pignoribus,
pariter suis in locis Domino juvante scribemus.]

INCIPIT CONTINUATIO LIBRI III AUCTORE PETRO DIACONO.

34. Christo igitur duce, omnia sibi, prout optave-
rat, evenisse cognoscens, hinc ad ecclesiam beati

D Martini, quæ sola fere jam intra monasterii ambitum
de veteribus ædificiis remanserat, renovandam, tot

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁵⁸⁵ deest 4. ⁴⁵⁸⁶ ita 3. 4. ⁴⁵⁸⁷ sancti Viti septennis pueri, s. N. et M. s. I. 3. ⁴⁵⁸⁸ Ecaterine 4. ⁴⁵⁸⁹
beatorum 4. ⁴⁵⁹⁰ est, que specialiter a singulis etc. 4. v. supra I, 45. Hic desinit cod. 3. li-
teris majoribus, quæ indicant. nichil post ea scriptum fuisse, etsi folium sequens excisum est. ⁴⁵⁴¹ qua
sequuntur supplevimus e narratione cod. 47, Muratorii editionem secuti. ⁴⁵⁴² deest c. ⁴⁵⁴³ lacunam quam
hic Carraciolus indicavit, Anon. Cas. ita sarcit : et a nostris 12. die magna Dei virtute r.

NOTÆ.

(1095) Cf. infra IV, 8
(1096) imo sextus.

(1097) Cf. cap. 9 libri iv.
(1098) Cf. cap. 3 libri iv.

tum cor Desiderius vertit. Diruta namque priori ejusdem beati Martini basilica, jactisque in Christi nomine fundamentis, cœpit ejusdem ecclesiæ fabricam, in longitudine cubitorum 43, latitudine 28, altitudine 24; fenestras vero ab unolatero 9, ab altero totidem. Porticus etiam utriusque parietes in 16 cubitorum altitudine erigens, fenestris 4, et 4, totidemque ab altero distinxit, et illas quidem quæ in navi sunt, plumbo simul et vitro compactis fabulis ferro ligatis inclusit. In frontispicio porro ejusdem ecclesiæ fenestras tres, ac unam in absida distinguens, similis decoris patrari mandavit. Illas autem quæ in porticibus sunt, gipseas quidem, pari vero decore construxit. Columnas vero 9 ab uno latere, totidemque ab altero erexit. Secus ipsam quoque ecclesiam, curvato pariete brevem quidem sed perpulchram domum, ad ejusdem ecclesiæ ministerium construxit. Cancellos vero lapideos, ante beati Martini altarium mirificos patrari fecit. Absidam autem musivo decenter vestivit, in qua etiam aureis litteris hos versus describi præcepit :

*Cultibus extiterat quondam locus iste dicatus
Demonicis, inque hoc templo Veneratus Apollo,
Quod pater huc properans Benedictus in omnipotentis
Vertit honore Dei, Martini et nomine sancti.
Hoc Desiderius post centum lustra vetustum
Parumpus evertit, renovavit, compsit et auxit.*

Jam vero ipsius ecclesiæ pavementum quam sit conspicuum, quam speciosum, ac diversorum marmorum multiplicitate constratum, oculis omnium patet. Legivim quoque pulcherrimum auro atque coloribus pictorum ingenio decoratum, ibidem extrui jussit. Ante ipsius namque beati Martini altarium, tabulam argenteam ac deauratam, et pulcherrime scultam, 44 libras habentem, Desiderius patrari mandavit, in qua omnes fere beati evangelistæ Matthei, et sancti confessoris Christi Martini desculpuit historias. Fecit et portas æreas in ingressu ejusdem ecclesiæ. Juxta eandem vero basilicam mansiunculam⁴⁴⁴ in qua ipse maneret construens, trabibus oppositis, tegulis desuper operuit. Hæc ubi cooperante Domino, prout optaverat consummavit, beati Bartholomei apostolici basilicam, cum fratrum universo conventi 3. Nonas Januarias (1075) a Johanne hujus ante cœnobii monacho, post Sorano episcopo, fecit solemniter dedicari. In cujus altari apostolici corporis partem non exiguam in argentea recondidit capsâ, in qua etiam has reliquias posuit; de lapide sancti sepulchri, et sanctorum Johannis et Pauli, Viti, Januarii, Hermetis, et quadraginta martyrum. Enimvero tantæ apud Romanum pontifi-

cem Desiderius auctoritatis habebatur et gratiæ, ut in quibuscumque vellet proprio pastore viduatis ecclesiis vel cœnobiis, juris ei esset suis ex fratribus episcopos substituere vel abbates. Non multo post hæc temporis evoluta, ædeculas quoque illas quas instar turrium in atrii diximûs angulis constitutas, alteram ab eodem Johanne, alteram a Leone fecit Aquinensi episcopo magna cum lætitia dedicari 4. Idus Septembris. Sane in altari beati archangeli Michaelis reliquias condidit sanctorum Nicandri et Marciani, Johannis et Pauli, Viti, Mercurii, et Caterinæ, et vocabula sanctorum Apollinaris episcopi, Proti et Jacinthi. Altare vero principis apostolorum Leo Aquinensis episcopus divino nomini⁴⁴⁵, ipso domno abbate omniumque fratrum præsentem conventu, cum magna lætitia et devotione sacravit. In eodem vero altario reconditæ sunt reliquiæ istæ: de quinque panibus ordeaceis, et sanctorum apostolorum Petri, Matthei, Jacobi, Nazarii et Celsi, Januarii, Felicissimi et Agapiti, Sergii et Bacchi, Nicandri et Marciani, Aurelii, Protasii, Fortunati et sociorum ejus, et de vestimentis trium puerorum.

35. Per (1099) idem tempus Albericus diaconus vir disertissimus ac eruditissimus ad hunc locum habiturus advenit. Hic in hoc monasterio positus composuit librum de virginitate sanctæ Mariæ; librum dictaminum et salutationum. In Musica dialogum. Contra Heinricum imperatorum de electione Romani pontificis. Vitam sanctæ virginis Christi Scolasticæ (1100). Omeliam ejus. Vitam sancti Dominici (1101). Passiones sancti⁴⁴⁶ Modesti et sancti Cæsarii. Librum de dialectica. Temporibus vero ejus facta est synodus in urbe Roma (an. 1079. Febr.) adversus Berengarium diaconem ecclesiæ Andecavensis, qui inter multa quæ astruere nitebatur, dicebat sacrificium corporis et sanguinis Domini figuram esse. Cumque nullus ei resistere valeret, idem Albericus evocatur ad synodum; quo dum venisset, post varia conflictationum genera, cum pars parti non cederet, idem Albericus ebdomadæ unius accepta licentia librum adversus eundem diaconem de corpore Domini edidit, sanctorum patrum testimoniis roboratum, in quo omnes assertiones ejus destruxit, æternæque oblivioni tradidit. Fecit et versus in vitam sanctæ Scolasticæ; rithmos in pascha, de die judicii, de penis inferni. Epistolas quoque quamplurimas ad Petrum Hostiensem episcopum (1102). Rithmos de gaudio paradisi, de die mortis, de monacho penitente. Composuit et alia nonnulla, quæ in nostram notitiam non venerunt. Eo etiam tempore Alfanus Salernitanus archiepiscopus

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁴⁴ mansiunculas c. ⁴⁴⁵ l. numini. ⁴⁴⁶ sanctorum c.

NOTÆ.

(1099) Cf. P. D. *De viris ill.*, c. 21 et 45 ubi philosophus appellatur et Gelasium II dicitur edocuisse. Mabill. Ann. O. S. B. V, p. 179.

(1100) Cujus prologum cum homilia edidit A. Mai in Spicil., Rom. V, 129.

(1101) Sc. Sorani, editam in Actis SS. Jan. II p. 442.

(1102) Petri ad Albericum epistolæ 2 exstant in Opusc 37.

scopus (1103) et hujus cœnobii monachus, cujus supra meminimus, vir in scripturis sanctis eruditissimus et notitia ecclesiasticorum dogmatum ad plenum instructus, composuit nitido et lucidissimo sermone passionem sanctæ Christianæ, et librum ymnorum et versuum. Amatus quoque episcopus (1104) et hujus monasterii monachus, his diebus scripsit verus de gestis apostolorum Petri et Pauli, et hos in quattuor libros divisit (1105). Ystorianam quoque Normannorum componens, nomini ejusdem abbatis dicavit. Istius porro abbatis tempore Constantinus Africanus (1106) ad hunc locum perveniens, sanctæque habitum religionis induens, ecclesiam sanctæ Agathæ in Aversa a Richardo principe sibi concessam in hoc sancto loco devotissimus optulit. Necessarium plane videtur ad posteriorum memoriam, quantus hic vel qualis fuerit literis tradere. Hic igitur e Cartagine de qua oriundus erat egrediens, Babiloniam petiit, in qua gramatica, dialectica, geometria, arithmetica, mathematica, astronomia, nec non et physica, Chaldeorum, Arabum, Persarum, Saracenorum, Egiptiorum, ac Indorum plenissime eruditus est: completis autem in ediscendis istiusmodi studiis triginta et novem annorum curriculis, ad Africam reversus est. Quem cum vidissent Afri ita ad plenum omnium gentium studiis eruditum, cogitaverunt occidere eum. Quod Constantinus agnosens, clam navem ingressus Salernum advenit, ibique sub specie inopis aliquandiu latuit. Deinde a fratre regis Babiloniorum qui tunc eo advenerat agnitus, ac in magna honorificentia apud Robbertum ducem habitus est. Exinde vero Constantinus egrediens, ad hunc locum pervenit, et ordinæ quo supra retulimus monachus factus est. In hoc vero cenobio positus, transtulit de diversorum gentium linguis libros quamplurimos, in quibus sunt hæc præcipua. Pantegnum (1107), quem divisit in libros duodecim, in quo exposuit quid medicum scire oporteat. Practicam, in qua posuit qualiter medicus custodiat sanitatem, et curet infirmitatem. Librum graduum. Dietam ciborum. Librum febrium, quem de Arabica lingua transtulit. Librum de urina.

De interioribus membris. Viaticum, quem in septem partes divisit, videlicet de morbis in capite nascentibus, dehinc de morbo faciei, de instrumentis, de stomachi, et intestinorum infirmitatibus, de languore epatis, renum, vesicæ, splenis, et fellis; de his, quæ in exteriori cute nascuntur. Expositionem Aforismi. Librum Tegni, Magategni, Microtegni. Antidotarium. Disputationem Platonis et Ypocratis in sententiis. De simplici medicamine. De genericia. De pulsibus. De experimentis. Closas herbarum et specierum. De oculis.

36. Sequenti tempore supradictus papa Alexander Urbem egrediens, venit ad hoc monasterium. Qui a Desiderio honorifice suspectus, eum abbatis cameram quæ juxta ecclesiam sancti Nycolai constructa est ingressus fuisset, demoniacus quidam qui tunc illo advenerat, ei factus est obvius, quem sanctus pontifex ut vidit, orationem fundens ad Dominum dixit ad demonem: *Præcipio tibi, immunde spiritus, in virtute Domini, ut exas ab hoc homine, et vadas in illum locum ubi nec avis volat nec vox hominum resonat, et sis ibi usque ad diem judicii.* Mirabilis Deus in sanctis suis, qui invocantes se et de sua misericordia præsumentes velociter exaudire dignatur. Nam demon ad ejusdem pontificis præceptum hominem relinquens, cuncti qui aderant laudare cœperunt et benedicere Deum. Nec hoc tacendum videtur, quod omnipotens deus per eundem suum famulum operare dignatus est. Nam cum civitatem Aquinum pertransiret, claudam quandam ⁴⁵⁴⁷ in itinere jacentem invenit, cujus infirmitati idem compatiens pontifex, aquam de qua post missarum sollempnia suas manus abluerat, ei ad bibendum tradidit, quam mox ut in potum accepit, sanitati reddita gratias Deo referre permaximas cœpit. Fecit præterea idem sanctissimus pontifex patri Desiderio privilegium de monasterio sanctæ Mariæ in Palladio (1108), cum attinentiis suis, recipiens ab eo ecclesiam sanctæ Jerusalem, quam Leo papa reverendissimus, sicut supra taxavimus (l. II, c. 79), Richerio abbati nostro tradiderat. Concessit etiam prædictus papa Alexander personoliter nostro Desiderio civitatem Terracinensem, cum pertinen-

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁴⁷ quendam c.

NOTÆ.

(1103) 1058-1087. Cf. *De viris ill.*, c. 19; Giesebr. *De stud. hist.* ap. Italos, qui inedita ejus carmina dedit, alia correctius quam Ughellus It. S. X, p. 47 sqq.

(1104) Nuscanus; v. Champollion-Figeac in *Prolegg. Hist. Norm.* cujus antiquam versionem Galliam edidit Parisiis 1835, 8.

(1105) Quos Gregorio VII dedicavit. Apographum codicis Bononiensis Casini servatur, v. Tosti *Hist. C. I.*, p. 447.

(1106) De quo v. Petr. *De viris ill.*, c. 23; Fabric. *bibl. Græc.* XIII, p. 123.

(1107) Hic liber, teste V. C. C. L. Grotefend, in cod. biblioth. civ. Hannover. ms. sæc. XI hanc habet inscriptionem: *Domino suo Montis Casinensis abbati, Desiderio, reverentissimo patrum patri, immo totius ordinis ecclesiastici gemme prenitenti, Constan-*

tinus Africanus indignus, suus tamen monachus, oculatis intus et exterius, celi ascribi animabus. Librum de stomachi affectionibus *Alfano reverentissimo Salernitanæ ecclesiæ archiepiscopo estomacho laboranti inscripsit.*

(1108) Supra II, 94, et infra IV, 81. Exemplum hujus privilegii legitur in Regesto num. 31 (s. d., teste V. D. Giesebrecht): *Alexander, etc. Quapropter carissime frater et consacerdos, quia prudentiam tuam maxime leti nostro optamus adherere sereno vultu, tam tibi quam tuis successoribus Casini montis abbatis, recepta investitura sanctæ Hierusalem cænobii, quam felicitis memorie Deo episcopus hospitandi gratia Richerio antecessori tuo contulit, tradimus et concedimus abbatiam sanctorum martyrum Sebastiani et Zosimi, quam vulgares usitato nomine Patariam solent nuncupare, etc.* ANG.

tiis suis. Defuncto autem eodem pontifice (*an.* 1073. *Apr.* 21.) clerus populusque Romanus in unum conveniunt, Hildebrandumque sedis apostolicæ archidiaconum eligentes, Gregorium appellari decernunt, qui eodem ordinationis suæ anno ad hoc monasterium veniens, sociato sibi Desiderio Beneventum perrexit, indeque regrediens Romam reversus est. Quo tempore 1109, dum in natiuitatis dominicæ sollemnitate in ecclesia sanctæ Mariæ cognomento Majoris prædictus papa missarum sollempnia ageret, captus est supra sanctum altare a quibusdam Romanis infidelibus, sed vi ac constantia omnium Romanorum eadem die receptus est.

37. Per idem tempus (1072 *Febr.*) Richardus princeps per præceptum (1110) obtulit beato Benedicto ecclesiam sancti Angeli, quæ nuncupatur Ad formas, de qua superius (l. I, c. 57), tempore scilicet Baldoini abbatis, qualiter nobis a Marino papa concessa sit plenius scripsimus. Sed quia Capuanus archiepiscopus illam eo tempore retinebat, præfatus princeps cupiens ibidem facere monasterium, ante septem circiter annos cum eo concambiavit (*an.* 1065. *Dec.*), data pro ipsa alia ecclesia vocabulo sancti Johannis de Landepaldi (1114), quæ tunc temporis palatio pertinebat, cum ornamentis et libris non paucis, et universis rebus ac pertinentiis ejus. Recepit autem ab eodem archiepiscopo prædictam ecclesiam sancti Angeli cum tribus aliis ecclesiis jam vetustate consumptis, id est sancti Salvatoris sancti Johannis, et sancti Hylarii, et cum omnibus ubicumque ad eandem ecclesiam pertinentibus, 60 auri librarum pena apposita, si aliquando vel ipse archiepiscopus vel aliquis successorum id removere voluisset. Quo facto concessit in eodem loco ecclesiam sancti Angeli de Olaldisi (1112) intra Capuam cum omnibus pertinentiis suis (*an.* 1065.), nec non et quidquid palatio pertinebat in toto Sarzano (1113) cum universis ibi habitantibus villanis, et omnia, quæ ibi pertinuerunt Gregorio comiti palatii et Petro filio Doferi in loco Sancto Herasmo. Cum omnibus itaque his, et cum universis pertinentiis suis, simul et cum cartula commutationis, quam a prædicto archiepiscopo exinde receperat in hoc Casinensi cœnobio prædictam ecclesiam optulit. Et quoniam locus idem valde amœnus, et satis aptus monasterio erat, rogavit humiliter Desiderium ut pro amore suo specialiter inde studeret; quod et fecit, de monasterio Albanetæ integram omnium mobiliū medietatem accipiens, et cum medietate etiam ejusdem loci monachorum illuc transmittens,

A cepitque Desiderius illud ædificare ex integro tam spatiosè, quemadmodum hodie cernitur; ubi etiam intra breve tempus quadraginta et eo amplius monachos regulariter victuros aggregavit.

38. Eodem præterea tempore quidam rusticus in partibus degens Apuliæ dum siti sæstualet ad bibendum perrexit. In quem mox diabolus ingrediens eum vexare crudelissime cepit. Ductus autem a propinquis ad hoc monasterium, atque ante patris Benedicti corpus jactatus, ejus intervenientibus meritis confestim sanatus est. His porro diebus cum in hoc Casinensi cœnobio de vino ob totius monasterii stipendium non plus quam palmi unius et dimidii mensura esset in vase, frater qui domum vinariam custodiebat, pergens ad patrem Desiderium ei referre curavit. Abbas autem ad hæc: «Antequam ad Robberti ducis curiam pergam, veni ad me, et unde id emere debeas dabo.» Alio autem die, ea quæ Desiderius præceperat monachus oblivioni tradens, ad eum minime venit. Desiderius autem iter arripiens Robberti ducis curiam adiit. Sed qui in deserti regione per quadraginta annos manna populum pavit, ipse per tres menses et dimidium vinum unde omnes bibebant crescere fecit. Quidam vero puer ex monasterii famulis, celestium mysteriorum ignarus, vehementer admirans vinum tantum durasse in vase, cervinariam (1114) adiit, vinum mensus est, stetitque eadem hora, et ultra crescere desiit; tunc ad monachum gratulabundus accedens ait: «Ego nunc vinum mensus sum, sed tantum est, quantum fuit ante tres menses.» Monachus autem hæc audiens, eum gravissime verberavit. Puer vero ante eum aufugiens, claustrum et fratrum ingressus, et quid sibi monachus fecerat per ordinem pandit. Quem venerandæ memoriæ Stephanus qui eo tempore decanatus officii curam gerebat evocans, dixit: «Cur tam crudeliter hunc puerum verberasti?» Tum frater: «Hoc quod nunc in vino per merita beatissimi patris Benedicti Deus operari dignatus est, multis jam vicibus egit. Hic vero ad vasculum pergens, vinum mensus est, et ulterius in vase non crevit.» Illi autem hæc audientes benedixerunt Deum, qui suis temporibus in hoc loco antiquum dignatus est renovare miraculum. Nocte quadam cum frater Georgius mansionarius in stratu suo quiescens vigilaret, audivit duos pueros in ecclesia mira suavitate ac dulci modulamine laudes Deo referre. Sciens itaque pro certo neminem monachorum esse in monasterio ⁴⁴⁴ qui puerilem vocem haberet, confestim surgens eccle-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁴⁴ monastrium c.

NOTÆ.

(1109) Duobus annis post; verba petit ab Anon. *Casin.* ann. 1073.

(1110) Quod ex orig. edidit Gatt. *Acc.*, p. 176. Id pro spurio habet Di Meo. *Ann. Neap.* VIII, 116; sed, Bethmanno teste, genuinum est.

(1114) In civ. Capuana. Instrumentum tunc factum e. Reg. S. Angeli edidit Gatt. *Hist.*, p. 283, et

eum tabula pietatis ipsam traditionem exhibente Tosti *Hist. Cas.* I, p. 400.

(1112) *Juxta plateam de Anloaldiski* in charta quam ex orig. dedit Gatt. *Acc.*, p. 175.

(1113) Prope Vulturum, ad septentrionem montis Tifatæ, v. Peregrini *Camp. Fel.*, p. 373. *Ang.*

(1114) l. e. cellam vinariam.

siam ingreditur, nullumque ibi reperiens, et quod in re erat advertens, facto mane quod audierat fratribus per ordinem pandit; hinc angelorum frequentiam apud beati patris exuvias hoc fuisse dixerunt. [*Desid. Dial.* II, 21.] Tempore alio præfatus Georgius lampadem ante imaginem Salvatoris quæ supra fores ecclesiæ picta est dependentem, advenerat refecturus, et ecce videt eam tensis unci nullis dependere in aere, nulla prorsus eam præter ipsum ærea⁴⁵⁰ materia sustentante. Convocatis Georgius fratribus qui eminus aberant, quod miratur ostendit, ipsique postmodum cum eo pariter hujus testes extitere miraculi. Nocte qua præcedebatur dies de transitu sancti patris nostri Benedicti festivus, dum ad vigiliis unus e custodibus lampadem ante imaginem ejusdem beati patris dependentem reficeret lapsa subito lampas in pavementum ruit, illæsaque permansit, quæ iterum elevata, iterum cecidit, erecta tertio, tertio lapsa est, et nullo horum casu, ve effractionis lampas, vel effusionis oleum, vel ignis extinctionis pertulit detrimentum. Cum die quadam de custodibus unus ante altare accensam lampadem usque ad ipsa fere laquearia elevasset, repente lampas lapsa in pavementum cecidit. Mirabilis in factis suis Deus! non solum non est fracta quæ deciderat lampas, sed nec effusum oleum, nec ignis extinctus [PETRI. DAM. Ep. VI, 22.] Tunc temporis in monasterio beati patris Benedicti quod intra Salernitanæ urbis mœnia constructum est, et huic Casinensi cænobio ab ipso suæ constructionis exordio subditum, satis insigne miraculum contigit. Ex ipsius namque monasterii familia vorax hominum lupus parvulum puerulum clandestinus impetiit, rapuit, et abiit; post quem transfixa dolore mater inclamans ait: « Ajuro te, bestia, per beatum Benedictum, cujus servus est, ne filium meum ulterius feras, sed eum sub omni celeritate dimittas; » quo lupus audito, hunc quidem quem ferebat, aperto protinus ore deposuit; in alium vero puerum repentinus insiluit, eumque subito desecans, truncum cadaveris sprevit, præcisumque caput mordicus confixum in suas latebras concitus asportavit.

39 Circa hos dies Michæel Constantinopolitanus imperator patri Desiderio per nuntios quos ad eum direxit, dona quamplura transmisit, poscens ut pro se ac liberis et pro statu imperii sui Dei omnipotentis clementiam assidue supplicarent. Insuper etiam ob patris Benedicti reverentiam, pro salute animæ

A suæ per præceptum aurea bulla bullatum (1115) constituit, ut per unumquemque annum hoc monasterium accipiat de palatio Constantinopolitani imperii auri libras viginti quattuor, et pallia quattuor ad nostræ congregationis sustentationem. Borrellus autem comes Borrelli majoris filius, cum ob nonnulla sua in hoc loco servitia Desiderii familiaritatem fuisset non immerito adeptus monasterium sancti Petri quod vocatur de Avellana (1116), quod videlicet pater ipsius beato Dominico ante quattuor et quadraginta annos ad construendum tradiderat, quodque idem Borrellus satis ampla terrarum concessione ditaverat, cum ecclesiis et colonis et cum omnibus omnino pertinentiis ac possessionibus suis, quod et terra quinque millium circiter modiorum, beato Benedicto devotissimus optulit (*An.* 1069. *Mart.*). Cujus monasterii cum longe post Gualterius nepos ipsis duodecim casales de rivo Franculi nequiter retineret, veniens ad hoc monasterium sua sponte nobis ipsos refutavit ac reddidit (1117). Theodinus quoque et Oderisius atque Bernardus Balvenses comites, non multo post (1118) et ipsi quoque monasterium sancti Petri quod situm est in valle de Lacu, et aliud monasterium heremitarum in loco qui dicitur Pratum Cardosum, quæ nimirum et ipsa nichilominus a beato Dominico ante non plures annos fundata extiterant (1119), pari modo in hoc monasterio obtulerunt, cum quinque scilicet adjacentibus lacubus, cum ecclesiis et colonis et cum omnibus omnino pertinentiis ac possessionibus eorum, tam in eodem comitatu Balvensi, quam in Mariscano et Teatino. Eodem anno oblatum est beato Benedicto a quibusdam nobilibus Marsicanis (1120) castellum quod nominatur Meta, in valle de Orbeto, cum omnibus finibus ac pertinentiis suis, nec non et ecclesia sancti Patris, in loco ubi Formæ vocantur, et ecclesia sancti Donati supra ipsas Formas, cum omnibus quæ ad easdem ecclesias pertinent, insuper et universis quæ ad præfatos nobiles jure hæreditario pertinebant, tam in ipsis Formis quam et in Valle frigida. Eodem etiam anno (1121) Leo et Girardus Fundani consules optulerunt beato patri Benedicto monasterium sancti Magni cum omnibus sibi pertinentibus, et cum quarta parte de ipsa piscaria Fundani lacus, et cum ecclesia sanctæ Mariæ juxta amphitheatrum Fundanæ civitatis, sancti Mauri et sancti Martini ad Tirille, et sancti Andree in Terracina, et sancti Nicolai in urbe Romana, loco

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁵⁰ leg. aera ut infra col. 775, l. 20.

NOTÆ.

(1115) Reg. num. 145, cujus titulus: *Præceptum Michaelis Constantini imperatoris, id est filii Constantini. ANG. minio subscripti mense Aprilis ind. 4, i. e. 1081 regno depulsus est.*

(1116) *In territorio Sangretano*, dipl. ap. Gatt. Acc., p. 176 e. Reg. Petri unde et sequentia edidit.

(1117) Notula de hac re exstat in Reg. Petri. edita ap. Gatt., ib.

(1118) 1067 (l. 1069.) *ind. VII m. Apr. ib.* Utraque dominatio Cl. Di Meo suspecta est, utpote a Leone ommissa.

(1119) Alberici V. S. Dominici c. 2. Sed jam a 1031 obierat, v. supra II, 59.

(1120) Ab. Azzone f. Azzonis, sed a. D. 1072, m. Dec. ind. x, ib. p. 180. Sed unum Metæ cast. ibi nominatur.

(1131) 1072, m. Sept., ind. x ap. Gatt. H., p. 259.

qui dicitur ad fossa, cum omnibus pertinentiis ac rebus illarum. Pari modo autem una cum Richardo cognomento de Aquila idem consules optulerunt huic loco ecclesiam sancti Onufrii cum pertinentiis suis. Et quoniam locus idem habilis ad construendum monasterium erat Desiderius cupiens ibidem facere monasterium, per Girardum præpositum sancti Nycolai in Pica, qui quintus post eum hujus cœnobii abbas effectus est, in statum quo nunc cernitur erexit. Hic quoque diebus (1122) Litterfridus Fundanus consul cartam fecit huic monasterio de omnibus quæ sibi pertinebant de civitate Fundana et valle de Cursa, et Aquaviva, et Ambrife, et Ynola Campu de Mele, Vatera, et de tertia parte piscariæ ad Sanctam Anastasiam, et de monasterio sancti Archangeli, et omnibus quæ in pertinebant a paterno vel materno jure. Per idem quoque tempus Johannes Hiserniensis vir nobilis similiter optulit huic Casinensi cœnobio monasterium sancti Benedicti in loco Baniorala⁴⁸⁶ (1123) cum duabus aliis cellis ipsius, id est sanctæ Mariæ et Sanctæ Lucie, cum universis earum pertinentiis (An. 1072 Sept.). Idem fecit et Monibus comes Benafranus de quattuor aliis ecclesiis, id est sancti Nasarii de Piperozza, sancti Petri de Sexto, sancti Barbatii de Ravenola, et sancti Martini de ipsa Furca.

40. Operæ pretium reor ea quæ isto in anno Dominus per beatum Benedictum in Galliis operari dignatus est, ad posteriorum memoriam et ædificationem annectere. Quidam namque vir potentissimus Gallorum gente progenitus tantis se ab ipsa infantia execrerat flagitiis, ut nulla parsejus corporis proprio vacaret a vitio. Hic ad mortem veniens, convocatis cujusdam cœnobii fratribus, monachicum habitum sibi tribui flagitabat, mox autem ut sacris indutus est vestibus, spiritum reddidit. Cuidam vero Dei servo juxta manenti Dominus ea quæ circa defuncti animam agebantur, ostendere dignatus est. Nam statim ut de corpore exiit, terribilis turba demonum cum igneis illam ligantes catenis ad tartarea conarentur ferre incendia, beatissimus pater Benedictus pastorem manu deferens virgam in medium astiit. At vero hostes prædam se perdere cognoscentes : « Quod a nostris jam diutissime manibus Benedicte abstuleris animas nosti ; hunc vero qui nunquam aliquid boni gessit, injuste agissi a nostris manibus auferre conaris. » Et sanctus : « Ne vobis injustitiam forte facere videar, ejus facta examine, et si vestrorum operum, postquam meum accepit habitum, aliquatenus fuit conscius, vester permaneat. » Tunc malignorum illud collegium

A victum se rationabiliter sentiens, tenues per auras evanuit. Hoc Dei servus ut vidit, cœpit collaudare Christi clementiam, qui tam mirabiliter eandem animam de demonum manibus liberare dignatus est. In eisdem vero partibus monasterium est quoddam in honore ejusdem patris sacratum, in quo fratres dum die qua idem sanctus cœlos ascendit, festivitatem illius sollempniter celebrassent, ad cœnam venientes, dum pisces se non habere perspicerent, ac de re conqueri contra abbatem cœperunt. Subsequenti vero nocte, sanctissimus pater Benedictus abbati in somnis apparens, dixit ad eum : « Cur fratres tristantur ? » et ille : « Propter pisces quos non habuerunt in præterito die. » Cui sanctus : « Ego quidem in monasterio meo Casinensi cellararium de mundo recedentem expectavi ; qui quoniam peccatorum erat ponderibus aggravatus, eum meis orationibus adjuvi, atque illum omnipotens Deus in æternæ vitæ quietem constituit. Nunc vero piscatores mitte ad proximum monasterio lacum, ibique abundanter invenies unde murmurationem sedare valeas fratrum. » Abbas autem evigilans piscatores ad lacum sub omni celeritate transmisit ; quod dum fratres cernerent, mirare cœperunt, qui lacus ad quem piscatores pergebant, non nisi serpentes et ranas ferebat. Piscatores autem lacum in quo nunquam ante vel postea piscatum fuerat ingredientes, piscium multitudinem tantam cœperunt, ut per octo continuos dies fratribus ad comedendum sufficerent. Quidam Johannes cognomine Benafranus, vicecomes Jordani I. principis, fuit vir scelestissimus et omni vitiorum labe repletus. Qui dum ad mortem venisset ad hunc se locum duci et sanctæ sibi religionis habitum tribui rogavit. Cujus petitioni amici ejus faventes, ad hoc monasterium eum duxerunt, adque ante corpus sanctissimi patris Benedicti monastica vestimenta suscipiens, statim e mundo recessit. Illo autem sepulto, rusticus quidam de monasterio egrediens, ad campestria loca tendebat. Cumque sub ecclesia sancti Severi olim Casinensis episcopi quæ in hoc monte sita est advenisset, diabolus in via stantem repperit, statura procerum digitos ac ungulas habentem valde longissimos, virgamque in manu tenentem, et rusticum torvo vultu aspicientem. Cumque ad eum rusticus pervenisset, diabolus ait : « Unde venis ? » Ille autem hominem eum esse existimans, dixit : « A Casinensi cœnobio. » Et diabolus : « Quid actum est de Johanne vicecomite ? » Tum rusticus : « Postquam monachus factus est, statim e mundo recessit. » Diabolus autem hæc audiens cœpit conqueri, dicens ; « Hei (1124)

VARIE LECTIONES.

⁴⁸⁶ Banlarola c. (?)

NOTÆ.

(1122) Anno 10 Litterfredæ duois m. Oct., ind. xi ap. Aatt. Acc., p. 180.

(1123) Non procul a castro Ribomatrici, in pertinentia Pontiscurvi. Charta quam e Reg. edidit Gatt. Hist., p. 264, scripta est *Pontiscurvo*, jubente Goffrido Ridello consule et duce civ. Caietæ et dq-

minatore Pontiscurvi, a quo Joannes *Isergnise* fidelis ejus cast. de Ribomatrice et monasterium feudi loco acceperat. Eodem tempore etiam alius Joannes abbas idem monasterium cum cellis illis, consentientibus monachis, Casinensibus per chartam tradidit, (1124) Cf. supra I, 20.

Benedicte michi! Hei Benedicte michi! cur meos cotidie ad te servos convertis? Cur me tam immanner, tam crudeliter persequi non desistis? » Hæc cum dixisset, furibundo ac flammanti rusticum vultu respiciens ait: « Scito certissime, quia nial hodie in monasterio Benedicti cibum potumque sumpsisses, et panem de eodem loco allatum nunc in sinum tuum teneres, nulla interposita mora te confestim occiderem. » Statimque per montis latus se præcipitem dedit, lapides et arbores in modum turbinis trahens. Rusticus autem hoc viso, tremebundus de monte descendit, et cuncta quæ viderat vel audierat per ordinem pandit. Cumque ad aquam quæ Casinus vocatur advenisset, iterato diabolus eidem apparens, dixit: « Adhuc per terram istam ambulas? » Freniensque ea quæ prius locutus fuerat protulit, et Casini aquam cum virga quam tenebat validissime percussit, atque disparuit. Ad ejus sonitum rustico visum est quod tota ⁴⁵⁵¹ tremuisset; aqua vero fluminis more tempestatis sursum in aera ferebatur. Reversusque in Rivo Matricis ad domum suam, languore corripitur, atque post diem tertium vitam finivit.

41. Eodem tempore cum Landenulfus qui fuerat comes Caleni (1125), contendisset nobiscum de alveo fluminis Gariliani, quod non deberet aliquo modo pertinere castro nostro de Mortula, et quod ipsi homines de Criptis ejusdem loci nichil nobis deberent ⁴⁵⁵², in judicio iudicum Suessanorum causa ipsa diutius ventilata, victus rationibus cessit, et de his omnibus per cartam se manifestavit nullam prorsus habere justitiam. Sed et Joffridus ⁴⁵⁵³ qui cognominatus est Monius; per idem tempus ex imperio Richardi principis veniens ad hunc monasterium, in præsentia Desiderii sponte sua per scriptum se manifestavit, ac refutavit in manus ejus ipsas piscarias, quæ sunt in flumine Gariliano ad ipsos currentes, qualiter incipit a rivo qui dicitur Vivus, qui descendit ab ipsis Criptis, et vadit usque in rivum qui descendit a Sancta Cruce, et mittit in prædictum fluvium Garilianum, quæ videlicet piscariæ antiquitus pertinuerunt partim huic monasterio partim santo Salvatore de Cucuruzzo; quas etiam usque ad illud tempus Suessani omnes violenter et malo ordine restituerant. Sequenti tempore (an. 1076. Febr.) Joffridus cognomento Ridellus, dux Cajetanorum, obtulit in hoc loco monasterium sancti Herasmi de civitate Furmiana (1126), et monasterium sancti Petri de Foresta in pertinentia Pontiscurvi, cum universis possessionibus ipsorum.

A Tunc etiam et Lando dominus Arpinensis civitatis, ad mortem veniens (Aug.) iudicium fecit (1127) in hoc monasterio de omnibus quæ sibi jure hæreditario pertinebant, id est de medietate Arpini, et Montis nigri, et Sancti Urbani, et Vici albi, et Casa Silverii, pena apposita iudicii hujus violatoribus centum librarum auri omnibus id removeare quærentibus.

42. Per idem tempus supradicto papa Gregorio Romæ synodum celebrante (an. 1078). Leo hujus loci bibliothecarius, qui post Ostiensis episcopus factus est, ex jussione patris Desiderii proclamationem fecit de cella sanctæ Sophiæ in Benevento (1128), quam naper Beneventani a ditione hujus cœnobii violenter abstraxerant; cumque ad placitum res perducta fuisset, relecta sunt in omnium audientia nostra munimina, qualiter Arichis princeps ejusdem ecclesiæ constructor illam per præceptum huic monasterio Casinensi tradiderat; demum vero qualiter omnes Romani pontifices, imperatores, reges, duces, ac principes prædictam cellam in hoc loco confirmaverant. Quo audito, papa Gregorius ait, quod nequaquam possent Beneventani ecclesiam monasterio Casinensi primitus delegatam ab ejus potestate subtrahere: sed Casinensem ecclesiam omnino canonice ac legaliter eandem cellam in perpetuum optinere debere. In eadem etiam synodo (1129) constituit, ut si quis a laico ecclesiæ investituram acciperet, dans et recipiens anathemate plecterentur. Querimoniam cum (1130) prædictus papa Gregorius apud Capuam moraretur, clerici ejusdem civitatis invidis apud eum questibus usi sunt dicentes ecclesiam sancti Angeli quæ olim fuerat juris Capuanæ ecclesiæ (1131), iniquo concambio in jus monasterii nostri transisse. Quam nimirum querimoniam idem apostolicum oratu Desiderii indiscussam manere non patiens, per idoneos ac veraces viros diligenter inquirere studuit, utrum concambium quod pro eadem ecclesia datum fuerat, conveniens esse videretur. Qui videlicet hoc studiosissime disquirentes, invenerunt et probaverunt quod ecclesia sancti Johannis de Landepaldi, quæ pro eodem concambio data fuerat, satis plus possessionis et ornamentorum tempore concambii habuisset. Quod etiam Erveus, tunc ejusdem civitatis archiepiscopus, se veraciter cognovisse asseverabat. Quo competenti testimonio præmotæ litis omnis dubietate sublata, censuit præphatus apostolicas tam archiepiscopum quam et Capuanos clericos in perpetuum ab hac questione quiescere, nullamque ulte-

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁵¹ an terra? ⁴⁵⁵² deberet c. ⁴⁵⁵³ ita correcti. Joffridus c. (?)

NOTE.

(1125) Olim Cales, in cujus locum Calvi successit.

(1126) In pertinentia civ. Cajetæ in loco qui dicitur Ad molas. Gatt. Hist., p. 267.

(1127) Ipse dicit: offerui et tradidi, ap. Gatt. Acc., p. 181.

(1128) Cf. brevem ejus de hoc negotio relationem

ap. Gatt. Hist., p. 54, ubi dicit se nichil justitiæ recipere potuisse. Cf. Præf. p. 552.

(1129) A. 1075 si primum de ea re decretum inteligit. Sed repetitum est a. 1078.

(1130) Ex præcepto papæ d. Romæ 1078, Dec. 7, ap. Gatt. Hist., p. 254.

(1131) Cf. cap. 37 supra.

rius de ipso concambio litem movere. Qui mox (*Dec. 7.*) privilegio firmum hoc et in perpetuum stabile iudicans, atque decernens ut idem monasterium sub cura et regimine Casinensis abbatis manere perpetuo debeat, eodem quoque privilegio cuncta, quæ vel ibi tunc concessa, vel in futurum essent concedenda confirmans, temeratoribus quidem hujus decreti nisi forte resipuissent, excommunicationis sententiam intulit; observatoribus vero benedictionem apostolicam et pacem perpetuam provenire optavit.

43. [*Desid. Dial. 1, 5, 8, 7.*] His quoque diebus quidam frater in hoc cœnobio Angelus nomine fuit vir reverendus et omni bonitate redimitus. Qui dum in hoc monasterio ultimum clauderet diem, demoniacus quidam adveniens clamare cœpit: « Quid hac hora michi Benedicte fecistis? Angeli monachi animam ob exigui gestaturam cuculli de potestate mea auferens, tuo in cœlestibus grægi sociasti. » Cumque hæc lugubriter diceret, repente signum quo fratrum obitus significari solet insonuit, euntesque præfatum Angelum jam vita privatum reperiunt. Alius in hoc cœnobio monachus Johannes nomine (1132) fuit, qui dum in hoc loco defunctus et sepultus fuisset, frater quidam ramicis incommodum ita patiens, ut membrano intercutaneo passodirruptionem viscera inter carnem laberentur et corium, ejus sepulchrum adiit; ibique toto prostratus corpore, omnipotentis Dei cœpit rogare clementiam ut per intercessionem servi sui Johannis dirruptionem illam in soliditatem pristinam revocare dignaretur. Sed quantum apud Deum ejusdem Johannis valerit oratio claruit, nam statim diruptio illa solidata est. Quidam frater eo tempore in hoc sancto loco Stephanus (1133) nomine fuit, qui dum in hoc cœnobio carnis universæ vium ingrederetur anus quædam Agundia nomine ante ecclesiam sanctæ Dei genitricis, quæ ad radicem hujus montis sita est, in oratione pernoctans, dum ad hunc montem oculos deflexisset, vidit de infirmorum domo igneam columnam egredientem cœlorum ardua penetrare. Quo viso, nuntium statim ad hoc monasterium dirigens, ea hora Stephanum invenit animam exalasse, qua ipsa columnam igneam cœlum ascendere vidit.

44. Præterea Johannes filius Hugonis comitis, patris exemplum (1134) secutus, obtulit atque firmavit beato Benedicto integram partem suam de castello Sujo, quod et medietas ipsius, cum universis ad eandem medietatem pertinentibus tam intus

A quam foris, nec non et integram partem suam de supradicto monasterio sancti Herasmi in Furmia (*an. 1079. Mai.*).

Item Sanso filius Alberti de comitatu Pinnensi, cartam fecit huic monasterio de integra sorte hæreditatis suæ, idest de medietate castelli quod dicitur Planellu (1135) cum ecclesia sancti Stephani ibidem et de medietate Pasiniani, cum terra mille modiorum mensura. Dux quoque Robertus capta Tarento nobilissima civitate Apuliæ (*an. 1080. Jun.*), optulit beato Benedicto monasterium ejusdem civitalis quod vocatur Sanctus Petrus Imperialis cum omnibus pertinentiis suis, nec non quattuor et centum familias hominum eidem loco pertinentes; insuper etiam totam decimam suam frumenti et ordei, vini et olei, et omnium piscium pisciarum suarum (1136), pena apposita quingentarum librarum auri quicumque id remove quæsiasset. Hiedem porro temporibus (1072) Panormitana civitas ab eodem strenuissimo duce capta est. Qualiter autem vel qua occasione idem dux Siciliam cœperit, licet superius ex parte tetigerim (1137), opportunum videtur ad posteriorum memoriam huic loco inserere.

45. [*Amat. v, 8, 10, 18, 20, 23, 25 27.*] Cum igitur Panormitanæ civitatis regimen Vulthuminus admirarius retineret, quidam ex servis ejus Belchus nomine contra eum insurgens, honore eum patriaque privavit. Pulsus vero ille Sicilia, ad supradicti Roberti ducis confugit auxilium. Tunc navali dux collecto exercitu (*an. 1061*), Siciliam Christo duce expugnaturus ingreditur (1138). Contra quem Saraceni cum valido exercitu congregantes, juxta civitatem Messanam sine mora Christo favente superati sunt; reliqui fugæ præsidium sumunt. Messana vero capta, ejusque admirario interfecto, Rimetum dux pervenit ad urbem, quam sibi tributariam faciens, cum mille equitibus totidemque peditibus ad Castrum Johannis pervenit. Adversum quem Baleath Saracenorum admirarius cum quindecim milibus equitum et centum milibus peditum properans, bellum iniit mirum et omnibus retro temporibus inauditum: cum ex christianis non equitum vel peditum aliquis vulneraretur vel moreretur, ex paganorum multitudinis interfectorum numerus vix colligi potuit. Inde autem dux victor recedens, venit in vallem Demenæ, in qua roccam beati Marci construens, Calabriam rediit, et super Barum quæ totius Apuliæ primatum optinet cum exercitu veniens, obsidionem locavit.

NOTE.

(1132) *Veneticus Desid.*

(1133) *St. Veneticus Desid.*

(1134) *V. supra II, 53.* Hanc donationem edidit *Gatt. Hist.*, p. 267. Sed jam d. 23 Sept. 1078 Jordanus princ. Sujum Desiderio concesserat, quia *Raynerius cum aliis suis consortibus et parentibus qui in ipso castello habitaverunt talem culpam fecerunt unde legaliter omnes res eorum nostro fisco*

deductæ sunt, v. *Gatt. Acc.*, p. 187.

(1135) *In fluvio Tabæ*. D. 1080, m. Nov., ind. 1 ap. *Gatt. Acc.*, p. 182.

(1136) *Quas nunc illic habemus vel habituri sumus*. *Gatt. Acc.*, p. 183.

(1137) *Leo*, c. 45.

(1138) Non ipse, sed Goffridus Ridellus.

Quam cum diu obsessam in deditionem accepisset (1068-1071) cum militari agmine Siciliam rediit, ac civitatem Catheniensium capiens, Panormum obsidere præcepit. [AMAT. VI, 14-19; VIII, 13, 12 13, 14, 17, 23.] Quam cum quinque (1139) mensibus obsidisset, tandem illam prout volebat obtinuit. Talia igitur ad votum sibi dux evenisse advertens immenso valde congregato exercitu super Salernum castra locare disponit (AN. 1076. Mai. 6). Quid supradictus papa Gregorius dum comperisset, per patrem Desiderium Gisulfo principi ducis pacem expetere monuit, ad quod ille nec responsum quidem reddere voluit. Dux vero suum exercitum congregans circa Salernum tentoria fixit. Ex alia autem parte Richardus princeps rogatus ducis occurrens, cum diversis bellorum machinis illam obpugnare vehementissime cœpit. Hoc Desiderius audiens, Richardum (1140) principem adiit, eumque una secum ad Gisulfum venire rogavit. Quo dum venissent, post multa verba in vacuum habita, eorum Gisulfus spernit consilium, et cum duce nullo pacto se confœderaturum iurejurando affirmat. Deficientibus tandem in civitate eis quæ ad victum sunt necessaria, equorum, canum, asinorum, ac muricipum (1141) carnes cœperunt comedere. Vendebatur autem canis jecur tarenis decem, gallinæ novem, ovum vero unum, necnon et septem ficus, duobus denariis, modiis vero tritici quadraginta quattuor bizanteis. Illorum vero egestatem dux dum comperisset, intempestæ noctis silentio stipatus militum cuneis ad muros urbis veniens, et portam clausam lapidibus diruens, Salernum optinuit (Dec. 13). Civitate (1142) autem potita Robbertus ecclesiam sancti apostoli et evangelistæ Matthei inibi construi iussit (1143), in qua etiam sacrum ejusdem apostoli corpus summa cum veneratione locavit; os integrum brachii ejus argentea theca reconditum ad suam filiorumque tutelam reservans. Inde autem dux cum exercitu, sociato sibi principe, ad hoc monasterium venit, atque Desiderio et fratribus honorifice susceptus, illorumque se orationibus commendans, attentius Campaniam expugnaturus ingreditur. Talia (1144) papæ Gregorii dum pervenissent ad aures, ducem et principem a liminibus separavit, collectoque exercitu, super eos ire disponit. Quod ubi duci nuntiatum est, concite una cum

principe Capuam remeans (Dec. 19), dux supra Beneventum, princeps vero supra Neapolim: obsidionem firmavit (1145). Neapolitani autem principis terrore percussi omnipotentem Deum rogabant attentius quatinus de supradicti principis potestate miseratione sua clementissima eos eripere dignaretur (1077. Mai.). Cumque eadem civitas acerrime expugnaretur, sanctus Christi martyr Januarius cum aliis dealbatis sæpius videbantur a principe et ejus exercitu per castra armati discurrere. Qui æstimans eum esse archiepiscopum, mandat cur contra ordinem suum cum lancea scutatus ad pugnam procederet; cui respondens archiepiscopus: « Ego ut tu vir illustrissime perspicis, a multis diebus ægrotus in lectulo jaceo. Ille armatus quis sit ipse videat, nam pro certo scias, quia sanctus Januarius protegit ac defendit hanc civitatem. » Princeps vero ejus dictis derogans fidem, civitatem oppugnare non desinebat. In qua obsessione ab excommunicatione solutus defunctus est (AN. 1078. Apr. 5.) (1146); cui successit Jordanus filius ejus. Exinde vero inter ducem et principem dissensionis et odii scandala orta sunt. Princeps enim favens papæ Gregorio, acceptis a Beneventanis, quattuor millibus quingentis bizantiis, castra quæ dux ad expugnationem Beneventi firmaverat destruens, cum universis comitibus Apuliæ (1147) contra eum conspirat. Quod ubi dux qui eo tempore in Calabria remorabatur, nuntiatum est, quadraginta sexaginta militibus Apuliam rediit, et Asculum, montem de Vico (1148), et Arianum expugnans cepit, et contra principem super C fluvium Sarnum ire disponit. Desiderius interea pater hæc audiens, ducem adiit, eumque ad pacem redire rogabat. Cujus monitis Robbertus obtemperans, pacem cum principe facit. Exinde autem dux movens exercitum, supra castrum quod Monticulus (1119) dicitur obsidionem fecit; quod cum cepisset, Carbonaram, Petram Palumbi, Montem viridem, Gentianam, una cum Spinaczolo similiter acquisivit Desiderius præterea ægre ferens, ducem a matris ecclesiæ gremio diu extorrem manere, Romam adiit et papam Gregorium rogare cœpit, ut ducem ab anathematis vinculo quo eum ligaverat solveret. Quo impetrato pacis amator et conservator Desiderius cum cardinalibus ad ducem profectus, eum ab excommunicationis vinculo solvit (1150).

NOTE.

(1139) *Q. m.* apud Amatum non legitur.

(1140) Ejus Amatus non meminit.

(1141) *l. e. felium.*

(1142) *Civitate* — *ingreditur* non ex Amato sumpsit.

1143) Cui hanc posuit inscriptionem: *Mattheo apostolo et evangelistæ patrono urbis Robertus dux R. imperis max triumphator de ærario peculiari.* Di Meo Ann. VIII, 191. Dedicata est a. D. 1084; Ann. Benev.

(1144) Amat. VIII, 32. 31: nam rerum ordinem Petrus invertisse videtur.

(1145) Hucusque Amatus.

(1146) Amat. VIII, 34.

(1147) Iratis propter dona in nuptiis filiæ ducis postulata, v. Guil. Ap. III, 498.

(1148) *Vico della Baronia* s. *Trivico.*

(1149) *Monticchio* in Capitinata, *Carbonaro* et *Monteverde* in Princ. ulteriori, *Genzano* et *Spinaczola* in Basil. sita sunt. Petram Palumbi frustra quæsi.

(1150) A. 1080, Jun. 29 Ceperani Robertus a Greg. VII pace facta investituram recepit.

46. Eodem (1151) quoque tempore Rosellanensis A ecclesiæ pontifex (1152) ad hoc cœnobium veniens non parvæ pecuniæ summam in hoc loco deposuit. Quod ubi Jordano principi relatum est, missis militibus eandem pecuniam de ecclesiæ secretario abstractam ad se deferri mandavit. Fratres autem ad hæc : « Pecuniam ^{****} quæ patri Benedicto credita est, nos alicui viventium minime damus, sed illam in secretario ponentes, exinde qui præsumperit auferat. » Milites vero hæc audientes, et diabolico stimulo debriati, pecuniam de secretario ecclesiæ abstrahentes, ad principem deferunt. Tantum vero et tam immane et inauditum flagitium Gregorii papæ dum pervenisset ad aures, hujus temeritatis noxam inultam esse non ferens, et verens ne exemplo hujus facinoris iterum nostra ecclesia violaretur divinum officium in patris Benedicti ecclesia interdixit, B altariaque omnia denudari fecit, asserens quod in tanto scelere nimis negligentis et acriter ulciscendæ timiditatis, et Desiderium ac fratres arguere posset, et gravius adversus congregationem nostram commoveri debere, nisi ea qua locum istum semper dilexerat caritate detineretur. Siquidem tolerabilius sibi videretur villas et castella nobis pertinentia in prædâ et direptionem dari, quam ut sanctus locus et per totam christianitatem famosus et venerabilis tantæ ignominis periculo subjaceret. Sed non in longum postquam officium de ecclesia nostra interdictum est, vindictam distulit dextera Dei. Nam princeps tanti auctor sceleris, postquam pecuniam accepit lumen amisit (1153). Idem vero papa Gregorius in consilio residens, constituit ut si quis C Normannorum, vel quorumlibet hominum, prædia, monasteria, villas, seu possessiones hujus cœnobii Casinensis invaserit, et bis vel ter admonitus non emendaverit, excommunicationi subiaceat, donec resipiscat et ecclesiæ satisfaciât (1154).

47. Eodem anno (an. 1080. Spt. 19) Jordanus princeps cujus supra meminimus, more priorum principum generale præceptum huic monasterio fecit de omnibus finibus ac pertinentiis ejus (1155). Quo etiam præcepto specialius confirmavit eidem monasterio universa, quæ tam pater quam ipse huic monasterio concesserant, seu concambiaverant, vel reddiderant : id est castellum quod dicitur Fractæ et Terame, et Pedem de monte, et Mortulam, et Cucuruzzum, et Turrem ad mare, sed et omnia

quæ antiquitus huic monasterio pertinerunt in tota Liburia, cum ecclesiis ac finibus et pertinentiis earum. Hæc inquam omnia, cum universis ut diximus eorum attinentiis, in hoc loco specialiter confirmavit, sub pena quattuor millium librarum auri, qui huic concessioni aliquatenus inferre violentiam præsumpissent. Biennio post hæc (an. 1082. Spt. 24) oblata est ab eodem principe in hoc monasterio ecclesia sancti Rufi intra civitatem Capuanam (1156), quæ dudum sibi concessa et per sacramentum firmata fuerat ab his quibus jure hæreditario juxta morem patriæ pertinerat, cum servis et ancillis atque colonis nec non et libris et ornamentis, et omnibus omnino tam foris quam intus pertinentiis ipsius, mille librarum auri pena proposita id violare conantibus. Per eos etiam dies (1157) comes Adenulfus simul et fratres fecerunt oblationem suam in hoc loco de lacu majori, qui est juxta civitatem Aquinensem, cum omnibus ejusdem loci pertinentiis ; super eam oblationem, quam ante annum princeps Jordanus fecerat (1081. Spt. 16).

48. His namque temporibus Guinizo confessor almificus et hujus cœnobii monachus vita decessit. De cujus virtutibus, quia ad id loci decurrens pervenit historia, æquum plane videtur aliqua opusculo isti annectere. Hic dum Basilius perversi temporibus pro hujus cœnobii causis ad Theodinum servum tunc in arce quæ Bantra dicitur residentem directus fuisset, rogatus ut ea nocte in supradicta arce remoraretur, extra cellam Guinizo nullatenus se manere posse respondit. Tunc Theodinus diabolico debriatus veneno, dum servum Dei orationis gratia ecclesiam intrasse conspiceret, cum summa diligentia claudi ecclesiam fecit. Virgam vero quam in manu servus Dei adduxerat, uxori suæ (1158) tradens in arcam claudi præcepit. Sed humani generis Conditor atque Redemptor qui in se sperantes non deserit, misit angelum suum, qui salvo januarum signaculo eum de ecclesia abstrahens, ad radices montis deposuit. Rustici vero sole jam ad occasum vergente redeuntes a ruribus, percontati a castri habitatoribus si quid novum in illis partibus nuperrime foret gestum, responderunt se omnino nichil aliud vidisse nisi quendam hominem solivagum, discalciatiis pedibus, cambuttam in manu portantem. Theodinus vero nequissimus servus hoc audiens, evocat confestim presbyterum, et quid de

VARLE LECTIONES.

**** ita Reg. Petri. pecunia c.

NOTÆ.

(1151) Brevem de hac re relationem cum epistolis papæ s. d. e Reg. Petri edidit Gatt. Hist., p. 149. Cf. ep. Greg. ad Jordanum VI, 37. *Episcopum ad apostolorum limina venientem nuper usus es et impedit et quod ferebat more prædonum auferre. Novissime ecclesiam b. B. sacrilego ausu intrare deprædari et violare non timuisti etc. D. Romæ 2. Kal. Mai. ind. ii. (1075).*

(1152) Dodo.

(1153) Id nullo alio teste confirmatum inveni.

(1154) Legitur in conc. Rom. 1078, Nov. 29 ; v.

tamen Di Méo Ann. VIII, 172.

(1155) Ex orig. dedit Gatt. Acc., p. 184.

(1156) lb., p. 188. e Reg. S. Angeli. Tenuerat eam Herluinus capellanus principis.

(1157) A. D. 1082 ; sed Jordanis 25, ind. vi. Res eorum (filiorum Joannis Landonis comitis Aquini) fisco addictæ erant qua contra animam nostram cogitaverunt et consiliati sunt. Utrumque priv. ex orig. edidit Gatt. Acc., p. 187, 188.

(1158) Marotta vocatur in Vita Guinizonis,

Dei homine actum fuisset sollicite cœpit inquirere. A Qui cum in ecclesia eum requisissent, et non invenissent, stupore simul et admiratione ingenti repleti sunt. Qualiter autem omnipotens Deus de eadem ecclesia januis clausis servum suum abstraxit, usque hodie cunctis mortalibus manet incognitum. Hujus autem viri gesta magna discipulique ejus Januarii miracula si quis plenius nosse desiderat, textum vitæ ejus a nobis ante hoc ferme septennium exaratum relegat (1159). Circa hoc fere tempus sanctæ memoriæ Gebizo e Colonia de qua oriundus erat (1160) egrediens, ad hunc locum pervenit, atque a Desiderio monachus factus est, vir humilitate summus, honestatis nitore conspicuus, qui cujus apud Omnipotentem meriti fuerit, non debet videri laciniosum, si ex his quæ de eo apicibus tradita sunt, ex parte hic aliqua perstringamus. [PAULI v. Gebiz.] Habuerat namque ante conversationem quendam familiarissimum, Adonem nomine, prædixit (1161). In vigiliis autem natalis Domini oranti ei diabolus innumera demonum caterva stipatus affuit. Quem vir Dei sciscitatus est, dicens: « Unde jocundaris, miserrime? » Et diabolus: « Quoniam ex anima Adonis modo triumphavi, nunc enim inter no-

(Editio Veneta.)

miracula: quæ si quis nosse desiderat, ejus vitæ historiam a Paulo grammatico et hujus cœnobii monacho (1163) perscriptam (1164) legat. Hoc etiam tempore jubente Desiderio pulchro satis opere in comitatu Teatino innovata est sancti Liberatoris ecclesia ab Adenulfo ejus loci præposito et nostri monasterio monacho.

49. Anno autem inc. Dom. 1079 (1165) Matilda comitissa Henrici imperatoris exercitum timens, Liguriam et Tusciam provincias Gregorio papæ et sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotissime obtulit. Unde imprimis causa seminandi inter pontificem et imperatorem odii initium fuit. Quapropter pontifex opportunitatem nactus, eundem imperatorem quod sibi jura usurparet ecclesiæ, communionem privavit. Cæsar autem cum optimatibus imperii consilio habito (an. 1076, Febr. 23), transmissis Alpibus ut cum pontifice pacisceretur intravit Italiam. Triduo

VARLE LECTIONES.

⁴⁸⁵⁸ Non multis abhinc annis, utique post editionem Neapolitanam, deest hic in codice membranaceo integrum folium, quo continebatur caput 49, cum paucis lineis præcedentis, et non multo pluribus subsequentis. Cujus fraude id factum fuerit, silentio juvat involvere. Mono propterea Casinates meos non omnibus fidere. Veniunt ad nos interdum quidam in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces ANG. Ipse ex ed. Neap. a Laureto interpolata hæc suppleverat. Quibus nos textum edit. Venetæ addidimus, in verbis quidem magis quam illa mutatæ ceterum melioris fidei.

NOTÆ.

(1159) Edidit G. Henschenius in Actis SS. Maii VI, 451 e cod. Casin. Cf. infra IV, 66.

(1160) Erat enim Teutonicus, de provincia quæ Francia Teutonica dicitur. Paulus Casinum ab Agnete imperatrice directus est.

(1161) Institorem.

(1162) Ratus hominem Dei vindicta gaudere. Ad extremum enim quibusdam injuriis ab eo affectus erat.

(1163) De quo v. Petrum De viris ill., c. 36.

(1164) Jussu Oderisii, editam ap. Gatt. Hist. p. 174, et exscriptam a Petro nostro in libro De ortu et ob. Just. Cas. 51, ubi Ebizo appellatur. In qua hæc

stros eam suscepi. » Et his dictis ostendit prædictam animam jumentorum moreligatam ad supplicia trahi (1162). Tunc vir Dei onus penitentis divitiis sibi imponens, cœpit omnipotentem Deum rogare, ut eandem animam de antiqui hostis potestate eripere dignaretur. Nocte vero adveniente, diabolus affuit, eumque flagellis ita cecidit ut seminecem eum relinqueret, dicens: « Cur pro eo ausus fuisti Deum rogare, qui suis sceleribus innumeris exigentibus in nostra jura devenit? » Non tamen pro hoc vir Dei aboratione cessavit, usquequo angelus Domini apparens dixit: « Actenus ego meiques sodales pro Adone laboravimus, sed age gratias Deo, quia modo liberatus et nostris est concivibus aggregatus. » Nocte quadam, dum in stratu suo, quod est ante secretarii januam in ipso aditu basilicæ resideret, visi sunt in choro stare fratres, et quasi viritum turificaretur, a singulis subselliis videbatur exire fumus, cujus virgulæ supra beati Benedicti colligerentur altarium. Cumque ad hoc cerneret, angelus Domini apparens dixit: « Quod vides orationes sunt fratrum, quæ propterea in altari congeruntur, ut sanctus Benedictus representet eas ante sedem majestatis. » Exstant ⁴⁸⁵⁸ præterea de hoc egregio viro plura

(Editio Neapolitana.)

miracula, quæ si quis nosse desiderat, historiam vitæ ejus a Paulo grammatico et hujus cœnobii monacho (1163) descriptam (1164) relegat. Hoc etiam tempore, jussu Desiderii pulchro satis opere in comitatu Teatino renovata est ecclesia sancti Liberatoris ab Adenulfo jam dicti loci præposito et hujus cœnobii monacho.

49. Anno autem dominicæ incarnationis 1077 Matilda comitissa Liguriæ et Tusciæ, iram imperatoris Henrici sibi infesti metuens, Liguriam et Tusciam provincias Gregorio papæ et Sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotissime obtulit. Hæc ergo causa inter pontificem et Romanum imperium dissensionis et odii fomitem ministravit. Quapropter pontifex opportunitate reperta eundem imperatorem ob investituram ecclesiarum a liminibus ecclesiæ separavit. Cæsar autem cum optimatibus imperii consilio habito (an. 1076, Febr. 23), transcensit Alpibus ut

verba inveni mores nostratium illustrantia: domum satis amplam repperit (sc. in visione positus), in qua rogam vidit grandibus lignis constructum, sicut fieri moris est in frigidis et præsertim per boreis regionibus. Integras etenim inibi domorum suorum fœcis advolunt rusticolas trabes, ut non secturis set trabibus magnis pyram videantur componere. Sic tamen eas in quadrum alterum alteri superponunt, ut inter lignum aperturæ quadam efficiantur, per quas lingua ignis egrediantur, et omnia domus spatia caloribus replantur.

(1165) Anno 1077 etiam Domnizo hoc assignavit.

autem ante pontificis curiam, qui tunc in unam Matildæ munitissimam arcem se contulerat, idem augustus discalciatus persistens, pacem exposcebat, et hoc per se, hoc per imperii principes, hoc per apostoli familiares postulabat [*an. 1077. Jan.*]. Pacis autem iste tenor erat, ut si quid utrinque fuisset admissum, solveretur; demumque cæsar Romano pontifici fidelitatem juraret. Cumque negotium effectui mandatum esset, pontifex Matildæ consiliis adjutus, quendam ex suis ultra montes dirigens, et Rudulfo duci coronam imperii mittens, adversus augustum rebellare suasit. Quod ubi cæsari in Italia renuntiatum est, e vestigio Gallias transiens, anno dom. incarnat. 1081 [1080] contra ducem ipsam iniit bellum. In quo primo conflictu superatus [*Jan. 27.*], deinde victor evadens [*Oct. 15.*], ducem ipsum cum exercitu ipsius trucidavit. Cæsar igitur injuriæ ulciscendæ non immemor, congregato exercitu Romanam (1167) advenit [*an. 1081, Mai.*]; sed obsistentibus cum pontifice ipso Romanis, sine effectu reversus est [*Jul.*].

[Anonym. Cas.] Hoc etiam anno Robertus dux cum 18 milibus armatorum transito mari Thraciam debellaturus ingreditur. Adversus hunc Alexius imperator cum 170 milibus pugnatorum ad prælium exiens superatus est [*Oct. 19.*].

50. Henricus (1170) interea sequenti anno exercitum congregens Romam advenit [*an. 1083.*], et porticum sancti Petri per vim cepit, magnaque ex parte destruxit; archiepiscopumque Ravennatem apostolicæ sedis invasorem absque consilio et voluntate Romanæ Ecclesiæ instituit. Hoc audito omnes fere istarum partium homines adversus Normannos uno animo unaque voluntate conspirant, ut cum imperator Romam transiret, omnes in illos unanimiter insurgarent. Hoc illi explorato perterriti consilium invicem ineunt, ut cum imperatore fœdus quoquo pacto componant: ne si Roma ille potiretur, adjunctis illi Romanis et omnibus per circuitum gentibus, ipsi sedibus suis pellerentur.

A cum pontifice pacisceretur intravit Italiam. Triduo namque ante pontificis curiam, qui eo tempore in unam munitissimam, Matildæ arcem se contulerat, idem augustus discalceatus permanens, pacem exposcebat, et hoc per se, hoc per principes imperii, hoc per familiares apostolici postulabat [*an. 1077. Jan.*]. Pacis autem tenor istiusmodi fuit, ut si quid commissi ab utraque parte factum esset, solveretur; demum vero cæsar more antecessorum suorum Romano pontifici fidelitatem faceret. Postmodum vero cum imperator papam et Mattildam dolo capere vellet (1166), detecta fraude pontifex a Mattilda monitus et adjutus Romam reversus est. Cumque Henricus in pristina relaptus esset, a Gregorio rursus excommunicatus fuit, coronaque imperii Rudulfum ducem insignire curavit. Quod ubi cæsari in Italia nuntiatum est, e vestigio in Gallias transiens, anno dominicæ incarnationis 1081 [1080] contra eundem ducem bellum iniens, in quo primo publico Marte superatus [*Jan. 27.*], deinde victor effectus [*Oct. 15.*], eundem ducem gladio trucidavit. Victor igitur imperator effectus, suæ injuriæ ulciscendæ memor, congregato exercitu Romanam (1167) advenit [*an. 1081, Mai.*], sed obsistentibus Romanis cum eodem pontifice, sine effectu reversus est [*Jul.*].

[Anonym. Cas.] Hoc etiam anno Robertus dux cum 15 milibus armatorum transito mari, Romaniam debellaturus ingreditur. Contra quem Alexius imperator cum 170 milibus (1168) pugnaturus adveniens, bellum iniit; a quo idem imperator devictus est [*Oct. 19.*] (1169).

50. Henricus (1170) interea imperator alio anno exercitum congregans Romam advenit [*an. 1083.*], et porticum sancti Petri (1171) per vim cepit et ex magna parte destruxit, atque archiepiscopum Ravennatem invasorem apostolicæ sedis absque consilio et voluntate totius Romanæ Ecclesiæ constituit. Hoc audito omnes fere istarum partium homines uno animo unaque voluntate contra Normannos conspiraverunt, ut cum imperator Romam transisset, omnes in illos unanimiter insurgarent. Quod illi cognoscentes, et malum timentes, acceperunt consilium intra se, ut si quomodo possent fœdus cum Henrico imperatore componerent (1172); dicentes quis postquam imperator Romam habuerit, nullam ¹¹⁵⁵ ulterius ab eo finem habebimus, sed junctus Romanis et cæteris circa manentibus, omnes nos de partibus istis expellet.

VARLÆ LECTIONES.

¹¹⁵⁵ abhinc rursus cod. Casinensem sequimur.

NOTÆ.

(1166) Hæc ex Domnizone I, 2 Lauretus interposse videtur.

(1167) Hæc eisdem fere verbis habet Anon. Cas. ad a. 1081.

(1168) 70 milibus Lupus.

(1169) Apud Dyrrhachium.

(1170) H. — constituit ex An. Cas. ad a. 1083. Sequentia autem ad tempora spectant anteriora. Farsæ Henricus fuit a. 1082.

(1171) Id est civitatem Leonianam; v. Bonizonem ap. Ang. Mai, Spicil. Rom. VI, 278. Stenzel Frank. Kais. 1, 480.

(1172) De solo hoc Principatu intelligendum esse ostendit Di Meo in Ann. ad a. 1081, quo Jordanus cum Henrico se conjunxit. Verum ne ipsum quidem Petrum de cæteris cogitavisse e sequentibus apparet.

Quod postquam tractatum inter eos et positum est, et nuntii eorum ad imperatorem ob hoc ierant et redierant, demum vocaverunt patrem Desiderium; et quoniam neminem alium in his partibus invenire poterant, in quo confidere potuissent, et de eosatis fideliter præsumebant, omnia ei quæ consiliati fuerant crediderunt, secumque eum ad imperatorem ire hortati sunt; et licet propter securitatem suam finem cum imperatore componeret, eo tamen animo veniebant, ut causa fidelitatis Romanæ Ecclesiæ de pace inter pontificem et imperatorem satagerent. Hoc ubi Gregorio papæ nuntiatum est, supradictum imperatorem cum omnibus suis sequacibus a liminibus ecclesiæ separavit. Hoc ubi Normanni persenserunt, omnes qui prædictum pontificem antea sinceriter ac fideliter diligebant, ex tunc ab eo corpore et animo recesserunt. Imperator iterea per comites Marsorum misit epistolam ad patrem Desiderium, ut iret ad eum; ad quam epistolam nullum omnino responsum dedit, quia nesciebat cujusmodi salutationem ei scriberet. Idem misit illi aliam satis minando, quod nec ad eum ierit, nec ad scripta sua responderit, mandavitque ei ut *Farvæ* sibi occurrere non moraretur, nisi forte vellet graviter penitere. Ad hæc Desiderius rescripsit ei pro salutatione « debitas fidelitatis obsequium, » ideo quia nullam ei fidelitatem se debere putabat, et cum multas illi rationes in ipsis litteris posuisset, se propter Normannos non posse illum adire, sed si forte cum Romano pontifice vellet pacem facere, inveniret aliquam occasionem illum adire: et ad ultimum, ut illum ad pacem animaret, scripsit neque regnum neque sacerdotium in tanto dissidio incole posse consistere. Ad hæc imperator iratus, et multa contra Desiderium indignatione commotus, nuntiis suis quos ad principem mittebat, omnino interdixit ne Desiderio aliquid loquerentur, et principi mandavit ut Desiderium quantum valeret læderet, nisi sua sponte ad imperatorem veniret. Hoc ubi Desiderius pater agnovit, Romano pontifici hæc omnia litteris intimavit, et quid sibi inde esset agendum consulit; sed nullum ab eo super hoc responsum accepit. Rursus igitur imperator misit Desiderio litteras, ut nullo modo dimitteret quin ad eum in pascha iret, et cum eo ipsam festivitatem celebraret; et aliam misit monachis de eadem re; sed adhuc differens, ire ad illum distulit. Postquam vero princeps et omnes Normanni ad imperatorem pergebant, et princeps Desiderium secum ire hortabatur, idem abbas fratres convocans, dixit ad eos: « Angustias michi sunt undique; si enim ad imperatorem non iero, imminei periculum et eversio monasterii; si autem iero, et voluntatem ejus implevero, incurram

A periculum animæ; si vero iero et voluntatem ejus non fecero, imminet periculum corporis mei, simulque timeo ne iratus imperator, ita Normannis monasterium istud quod sub tutela et defensione ejus est, sicut et totum Principatum concedat. Pergam tamen ad eum, tradens me morti et periculo; neque enim faciam animam meam pretiosioram quam patrem sanctissimum Benedictum: nam et pro vestre communi salute animarum et corporum, locique istius incolumitate, si aliter fieri non potest, opto a Christo anathema esse. Si enim milies occidar, nullus me separabit a dilectione loci istius; nam non dico imperatori, qui christianus est, sed etiam alicui pagano sive tyranno occurrere non recuso, dummodo res monasterii valeam ab ejus barbarie liberare [Hist. misc. Græc. Dial. iiii, 5, ii, 52]. Nam et Leo papa, ut civitatem Romanam a devastatione et incendio liberaret, Genserico regi Arriano occurrit, et Savinus Canosinus Attilam (4173) æque Arrianum ad convivium invitavit, et de manu ejus calicem accepit, et bibit, et pater Benedictus Zallam similiter perfidiæ Arriani hominem etiam in oratione suscepit, ut eum afflictione rustici mitigaret. » Hæc cum dixisset, patri Benedicto se commendans, iter arripuit. Ita tamen Deo se protegente cavuit, ut in toto illo itinere, et in tota illa mora quam ibi habuit, cum multi sibi episcopi et honorati viri, amici etiam sui quamplurimi, et imperatoris cancellarius (4174) occurrissent, geminum osculatus est, cum nullo eorum simul oraverit, comederit aut biberit. Postquam vero Albanum pervenit, neque ipse ad imperatorem ivit, neque ad illum aliquid misit, sed per totam illam ebdomadaminæ sibi ad imperatorem tantummodo mittebantur. Nam mandabat ei, ut sibi fidelitatem faceret, et homo ipsius per manus deveniret, et abbatiam de sua manu reciperet. Quæ videlicet omnia Desiderius forti animo contempnebat, dicens se non modo pro abbatia, sed nec pro honore totius mundi id minime esse facturum. Cumque tam rigidum et inflexibilem eum imperator esse cerneret, iratus est valde, præcepitque principi, quatinus nuntios suos acciperet, et cum eis ad monasterium veniret, illisque ipsum assignaret; sed cum princeps multa illi bona de Desiderio frequenter locutus fuisset, et eum ad illum duxisset, ita flexit se ut ipse coram principe amicitiam sibi promitteret, et de corona imperiali acquirenda ⁴¹⁷⁵ illum pro suo posse adjuvaret (4175), salvo tamen ordine suo. Quæ quoniam ad comparisonem superiorum Desiderio levia visa sunt, quia aliter nequivit, consensit, et coram principe hoc ei promisit. Cumque adhuc exigeret, ut virgam abbatiæ ab ipso reciperet, respondit quia cum Romani

VARIE LECTIONES.

⁴¹⁷³ ita ed. Veneta. ac req. Ang.

NOTE.

(4173) Totilam.

(4174) Burchardus ep. Lausanensis per hos annos diplomata recognovit.

(4175) Quod ei in opprobrium versum v. in ep. Hugonis Lugd. ap. Mansi Conc. XX, 632.

imperii coronam eum habere vidisset. tunc si sibi videretur, abbatiam ab ipso reciperet; si vero nolle, dimitteret. Post hæc imperator accepto a principe magno⁴⁵⁸⁸ quantitatis pretio, per præceptum aurea bulla bullatum confirmavit totius Capuani principatus attinentias, retento sibi et imperio monasterio Casinense, cum universis rebus ac pertinentiis suis. Super hæc interim quandiu ibi permansit Desiderius, cotidie ac sæpe cum episcopis qui cum imperatore erant, de honore apostolicæ sedis contendit, et præcipue etiam cum episcopo Ostiensi (1176) qui etiam papæ Gregorio favere videbatur; cum ille ei privilegium Nycolai papæ quod cum Hildebrando archidiacono et centum viginti quinque episcopis fecerat, ostendisset, ut numquam papa in Romana Ecclesia absque consensu imperatoris fieret; quod si fieret, sciret se non pro papa habendum esse, atque anathemizandum. Unde Desiderius tam illum quam omnes qui eum adjuvabant, palam convicit. Dixit enim neque papam, neque episcopum aliquem, neque archidiaconum, neque cardinalem, sed nec ullum hominem hoc juste facere potuisse. Apostolica enim sedes domina nostra est, non ancilla nec alicui subdita, sed omnibus est prælata; et ideo nulla ratione posse constare, ut eam aliquis quasi famulam vendat. Quod si hoc Nycolai papa factum est, injuste procul dubio et stultissime factum est, nec pro humana stultitia potest aut debet amittere suam dignitatem Ecclesia, nec unquam debet a nobis hoc aliquatenus consentiri; nec Deo volente amplius fiet ut rex Alemannorum papam constituat Romanorum. Cum ad hæc iratus episcopus dixit: « Quod si hæc ultramontani audirent, omnes simul adunati unum fierent, » Desiderius respondit: « Certe si non solum hi, sed etiam totus mundus contra hoc in unum congregaretur, numquam nos ab hac sententia excludere posset. Potest quidem imperator ad tempus, si tamen permiserit Deus prævalere, et vim ecclesiasticæ justitiæ inferre; nostrum tamen consensum ad hoc numquam poterit inclinare. » His et hujusmodi pluribus cotidie cum eis et sæpissime contendebat, et justis eos rationibus vincebat. Cum archiepiscopo etiam Ravenate super eadem re satis contendit, et de prædicto privilegio justis eum rationibus vicit; cur etiam de papatu se intromisisset, non leviter reprehendit: sed cum multis rationibus satisfacere voluisset, nec valuisset, invitum se fecisse respondit; nam si hoc non fecisset, honorem suum imperator procul dubio perdidisset. Desiderius autem ab eodem imperatore præ-

ceptum aurea bulla bullatum de hujus loci possessionibus accipiens, et licentia redeundi ab imperatore impetrata, ad hoc monasterium est reversus.

51. Circa hæc tempora Ugo venerabilis abbas Cluniacensis, vir celeberrimæ vitæ ac famæ, ad patris Benedicti limina valde devotus advenit; quem venerabilis Desiderius honorifice ut tantum decebat virum suscipiens, et societatem Cluniacensium fratrum nostræ congregationi adjungens, memoriam illorum apud nos nostræque congregationis apud illos in morte et in vita iidem viri venerabiles in perpetuum habendam sanxerunt (1177). [Desid. Dial. II, 4.] Tunc temporis in hoc Casinensi cœnobio, cum quidam frater Gregorius nomine de hoc mundo migrasset, tanta odoris fragrantia de loco in quo jacebat emanavit, ut omne subito hoc monasterium odoris sua vitas resperserit. Cumque omnes mirarentur, nuntius ab infirmorum domo venit, qui Gregorium monachum obisse nuntiavit. Quidam frater in hoc Casinensi cœnobio Randiscius⁴⁵⁸⁹ nomine fuit, cujus quanta qualisque vita extiterit, in ipso mortis articulo Dominus ostendere dignatus est. Nam cum expleto vivendi tempore, mortis persolveret debitum, cœperunt fratres sicut mos est ejus animam omnipotenti Domino commendare. Cumque jam extremum alitum traheret, voces psallentium virtute qua poterat compescere cœpit, dicens: « Tacete, tacete, numquid non auditis, quantæ resonant⁴⁵⁹⁰ laudes in cœlo? Numquid pueros qui laudes decantant non videtis? Nam vestimenta vultusque eorum sunt ut nix. Unde per Deum obnixè vos postulo ut sileatis, michique tam suavissimum cantum audire sinatis. » Hæc dum diceret, extremum alitum fudit.

52. Sequenti tempore Jannellus et Scifridus pro parte sua et parentum suorum renuntiaverunt se huic monasterio de castello Saracænisco cum pertinentiis suis, recipientes præsentialiter a Desiderio monetæ Papiensis solidos ducentos, centum librarum auri pena præposita. His porro diebus Desiderius ante præsentiam Jordani principis concessit Goffrido cognomento Monio, diebus vitæ suæ castrum Sujense, in eo tenore ut ipsum castrum non recognosceret neque a principe neque ab ullo homine, nisi a prædicto abbate et successoribus suis, et serviret inde huic monasterio et ejus abbatibus per rectitudinem; ad mprtem vero, prædictum castrum in loci hujus potestate rediret (1178).

53. Alio præterea anno (1084) Eynricus imperator Romam cum exercitu venit, et supradictum papam Gregorium, qui in arce sancti Angelis contra eum

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁸⁸ an magnæ? ⁴⁵⁸⁹ Randiscius vocatur in libro de ortu et ob. Just. Cas. 60. et in Martyrol. s. XI. ad 2. Non. Sept. ⁴⁵⁹⁰ resonant Petr. l. l.

NOTÆ

(1176) Odone.

(1177) In Necrol. cod. 47, iii Kal. Maii. Ugo Clu-

niacensis abbas et commemoratio Cluniacensium fratrum.

(1178) Cl. infra IV, 7.

munierat, cum diversis bellorum machinis oppugnare modis omnibus cepit. Hoc ubi Robberto duci qui ea tempestate Constantinopolitanum imperatorem expugnabat relatum est, Boamundum filium suum in ipsa expeditione relinquens (1179), Italiam citissime rediit, ac immensum valde exercitum congregans, ob papæ liberationem contra imperatorem ire disponit. Quod ubi Desiderio nuntiatum est, nuntium Romæ illico destinavit, qui et papæ liberationem et imperatori adventum ducis nuntiaret. Tunc imperator Urbe egrediens, ob id scilicet quia sine militum præsidio erat, civitatem Castellanam ingressus est. Robbertus autem dux Romæ cum exercitu ad ecclesiam sanctorum Quattuor coronatorum in tempeste noctis silentio dum advenisset, ex consilio ⁴⁵⁶² Cencii Romanorum consulis ignem in urbem immissit. Romani igitur re inopinata perculsi, hac in igne extinguendo dum essent intenti, dux confestim cum exercitu ad arcem sancti Angeli properans, pontificemque inde abstrahens, Roma sine mora egressus, papam Gregorium ad hoc monasterium usque deduxit; quem apostolicum noster abbas usque ad ipsius exitum, cum episcopis et cardinalibus qui eum secuti fuerant sustentavit.

54. Factum est autem dum idem papa Gregorius missam celebraret, vir quidam Johannes nomine, juxta altaris crepidinem ⁴⁵⁶³ in remoto astitit. Cumque ad altare oculos devertisset, subito in estasin raptus nivei coloris columbam, cujus guttur videbatur esse aureum, super eandem aram stare conspexit. Quæ mox inde advolans, atque super dextrum humerum papæ Gregorii recubans, alis protinus expansis utrosque protexit, et tandiu sic perstitit quousque commistio corporis et sanguinis Christi in calice facta fuit; iterumque sicut prius in humero se colligens, inde ad altare descendit, caput blande super hostiam flectens, viro illo nec quid hoc esset sentiente, cum celeri volatu pleno rostro remeavit ad cælum. Post hæc rursus homo ille ad cor et ad memoriam rediit, adeo ut penitus in ejus animo nulla visionis hujus maneret vestigia. Nocte vero subsecuta cum se sopori dedisset, vir ut sol irradiens minaci vultu in medio suæ domus hostio eidem apparuit, quo viso quo jacebat de stratu prosiliens, terrore cogente nimio fugam temptavit arripere; quem vir supereminens estensa manu compescuit, brachium ejus tenens suaviter. Fugax autem ille, ^Dcernens quod nullo modo manus ejus evadere posset, ac si ligatus in vitis stetit; cujus ad auxilium quidam niveæ canitie aspersus, stola candida indutus, subito advenit; illius mœrorem manu consolationis abstergens, de captione qua tenebatur eum eripuit. Quem libera voce, quis hic tantæ potestatis vel claritatis

A esset intrepidus inquisivit. Cui: « Hic est sol justitiæ, » respondit; et ille: « Nomen tuum simili modo quærenti michi ediscere. Nequaquam te inquit meum scire nomen oportet, sed ad interrogata sapienter michi responde. Reminisceris forsitan, quod hesternæ die in ecclesia dum astares vidisti? Ille forsitan cui oblivio animum impediaret, cepit infra se volvere et cogitare, quid ab eo senior quæreret; et subito memor sui factus, per ordinem sibi retulit rei eventus. « Vade inquit ⁴⁵⁶⁴, quantocius auribus papæ hoc ipsum intimato, ut constanter vigore sancti Spiritus cœptum opus peragat. » Et confestim ab oculis ejus ablatum est.

55. His porro temporibus quidam Amalfitanæ civitatis nobilis, mundo mundanisque omnibus abrenuntians ad hunc locum pervenit, et a Desiderio gratanter susceptus et monachus factus, partem non exiguam ligni salutiferæ et vivificæ crueis, auro et lapidibus pretiosis ornatam, et in aurea ycona locatam, quam ipse de palatio Constantinopolitano abstulerat, in conjuratione quæ contra Michaellem imperatorem facta est, beato Benedicto devotissimus optulit. Desiderius autem post ista Capuam pergens et officinas monasterii Capuani in ruinis jam positas cernens, ad renovationem illius animum dedit. Dirupta namque prior ecclesia, jussit conduci artifices alios ad capitella columnarum miro opere faciendâ. Evocansque ad se Benedictum ejusdem loci præpositum, præcepit utin ejusdem ecclesiæ renovatione omnibus rebus postpositis, specialiter invigilare studeret. Cujus ille imperio parens, patris Benedicti basilicam, sicut nunc cernitur pulcherrimam satis construxit. Quæ quidem ecclesia habet in longitudine cubitos 98, in latitudine 52, in altitudine 40; columnas ab uno latere 9, ab altero totidem. Tunc temporis cum omnis tellus aresceret, fratribus omnipotentem Deum et patrem Benedictum per aliquot dies ex hoc rogantibus, pluviam Dominus abundantissime tribuit. Et ut meritis beatissimi patris Benedicti id evenisse crederetur, solummodo intra terras monasterii diffusa est, a foris vero ne una quidem pluviarum gutta cecidit.

56. Sequenti vero tempore (an. 1084. Apr.) Theodinus filius Maynerii de Trivento obtulit huic loco monasterium sancti Salvatoris quod situm est prope fluvium Tresta, simul cum castello quod eidem monasterio pertinet vocabulo Pesclatura, et duabus aliis ecclesiis id est Sancta Maria de Colle rotundo et Sanctus Paulus de Petra corvina (1180), cum universalis earumdem ecclesiarum mobilibus et immobilibus. Transmundus (1181) quoque Teatinus comes similiter obtulit (Oct.) in hoc monasterio tria sui juris castella in comitatu Pinnense, quorum unum

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁶¹ consilii c. , ⁴⁵⁶² c. pedem c. quæ glossa esse videtur. ⁴⁵⁶³ inquam c.

NOTE.

(1179) Id jam. a. 1002, fecerat.

(1180) *Ambæ in territorio de Castellone*. Ed. Gatt.

Acc., p. 191.

(1181) F. attonis; ib., p. 192.

Vocatur Arseta, alterum dicitur Bacuccu, tertium nominatur Bisenti, cum terra nichilominus decem millium et eo amplius modiorum. Circa hæc fere tempora vir Domini Aldemarius, hujus cœnobii monachus et miraculorum patrator egregius, apud Pocclanicum vita decessit. De cuius miraculis, quia id ratio exigit, aliquanta opusculo isti ad succedentium memoriam perstringenda sunt. Hic dum quodam tempore Bovianumpertransiret, unus e supra dicti loci habitatoribus, eum interficere cupiens, vibrato telo ita lacertus ejus obriguit, ut brachium dectere nullo modo posset. Tunc ubi se tali correptum pena perspexit, eundem Aldemarium rogare cœpit, ut sui misereri dignaretur; vir autem Domini orationem pro ipso fundens, persequentem se confestim sanum restituit. Nec hoc silendum videtur, quod si quis languidus aquam viri Dei manibus benedictam in potum accepisset, saluti pristinæ citissime restituebatur. Per hos dies oblata est in hoc monasterio a supradicto principe Jordano ecclesia sanctæ Agathæ justa Aversam (an. 1086. Feb. 22.), quam dudum Constantinus Africanus, sicut jam supra taxavimus (c. 35), beato Benedicto obtulerat cum curtibz et villanis et universis pertinentiis suis, qualiter eam Richardus princeps pater ejus dotaverat, et sicut Gualterius⁴⁵⁶⁴ (1182) cappellanus ipsius qui eam restauraverat, ad diem obitus sui tenuerat, violatoribus ejusdem suæ oblationis centum auri librarum pena proposita.

57. Hoc interea anno Robertus dux, qui cum Constantinopolitano imperatore ejusque exercitibus multa jam dudum prælia prospere gesserat, multasque ejus urbes occupaverat, cum esset in eadem expeditione obiit (an. 1085. Jul. 17), corpusque ejus Italiæ relatum, et in Venusia civitate Apuliæ conditum est. Hic interea ad diem obitus sui brachium sancti apostoli et evangelistæ Matthei Cappellanus suis filio suo Salerni reportandum (1183) atque reddendum reliquit (1184). Sed illi substantia pauperes ac fide pauperiores, thecam argenteam in qua sanctum brachium erat reconditum inter se dividunt indeque Jerusolimam pergentes, sanctas reliquias usque ad diem obitus sui apud se retinere celatas. Ad mortem autem venientes, supradictas reliquias insciis sociis, ueris psuis contradunt, qui qualiter sanctum brachium temporibus Girardi abbatis ad hunc locum detulerint, loco suo scribemus (l. rv,

c. 73.). Non autem videtur indignum hic ex parte aliqua summam oblationum istius duois ejusque conjugis Sicelgaitæ ad seientiam posterorum annotere, qui supra omnes fere sui temporis mortales locum istum, patrem Desiderium, et nostram congregationem diligere, exaltare et honorare studuerunt.

58. Prima igitur vice, quando idem abbas Regium perrexit ad eos, donavit ei dux 600 bizantios, et 5 pallia, et unam naviculam auream (1185). Alia vice pallium unum magnum, et gemmas atque margaritas quamplures pro skifatis (1186) 700. Item alia vice ad Castrum villari (1187) donavit ei 600 bizantios, et duo millia tarenos Africanos, et 13 mulos cum 13 Saracenis, et unum tappetum magnum. Item quando ægrotavit, mandavit huic⁴⁵⁶⁵ mille skifatos Item a Gallipoli mandavit 300 bizanteos, et duo millia tarenos. Quando prima vice venit huc, et ivit in Campaniam, posuit in capitulo 12 libras auri, et 100 bizanteos, et super altare sancti Benedicti 300 skifatos, et 3 pallia, et 100 skifatos pro fabrica dormitorii, et 100 in refectorio, et 40 in ospitali, et 12 libras denariorum in infirmario, et 100 michalatos (1188) pro pictura capituli. Quando venit super Aquinum, misit huc 500 bizanteos. Quando recepit Barim donavit Desiderio 12 libras auri. Item secunda vice quando perrexit super civitatem Tiburtinam, posuit in capitulo 12 libras auri, super altare vero 100 skifatos, et unum pallium magnum. Tertia vice quando reversus est a Roma cum papa Gregorio posuit in capitulo mille solidos Amalfitanos, et centum bizanteos super altare, et abiens hinc, misit 190 farganas (1189) fratribz in dormitorio. Alia vice misit huc mille tarenos pro piscibus. Item mille tarenos, et unum navigium valens solidos mille Item 400 solidos Amalfitanos. Item a Romania misit huc mille michalatos. Uxor præterea ipsius quando ægrotavit, misit beato Benedicto 45 libras argenti, et pallium 1. Item quando venit huc post mortem duois posuit in capitulo 300 skifatos, et coo peruit omnes mensas refectorii manteliis. Alia vice obtulerunt beato Benedicto altarium aureum, cum gemmis, margaritis et smaltis ornatum. Coopertorium altaris sericum urna purpurea, ornatum margaritis ac smaltis. Calicem aureum parvum. Planetam purpuream cum friso, et cum aquila de margaritis. Tunicam unam de panno perso (1190) inau-

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁶⁴ Guilelmus c. ⁴⁵⁶⁵ leg. huc.

NOTE.

(1182) Ita in privileg. quod ex orig. ib. editum est.

(1183) Rogerius tunc Cephaloniam oppugnabat. Robertus solus in Italia tunc fuisse potuit.

(1184) Cf. cap. 43 supra.

(1185) Qua incensum in thuribulis ponitur; vid. Ducang. s. v.

(1186) I. e. nummis cavis, qui scyphi speciem referunt; cujus generis tunc multi Byzantii cudebantur.

(1187) Castrovillare. in Calabria d. Cassan.

(1188) Nummos aureos sub Michaelè Duca cuos.

(1189) Sarganæ quid sint, non invenio. Sarganæ vero et forte sic ab auctore scriptum et a librario corruptum) Suidæ et Hesychio sportæ sunt viminæ crates ex junctis, quæ usui monachorum aptæ. Anc. Pascium speciens esse rectius, ut videtur, conjicitur in nova Ducangii editione.

(1190) Color ad cœruleum vel ad persicæ malcolorem accedens, Gallis *pers*, Italis *perso*. Duc s. v.

rato. Pluviales 4. Albas sericas 4. Albas de matassa (1191) bambacii 8. Candelabra de cristallo et honichino atque argento, parium 1. Abia candelabra argentea cum malis crystallinis, parium 1. Bazili (1192) de argento, parium 1 librarum 7. Laternam argenteam librarum 8. Scrinium argenteum super altare cum nigello, librarum 8. Scrinium eburneum magnum. Coppas duas argenteas deauratas cum nigello, librarum 15, cum quibus fratres in præcipuis festivitatibus biberent. Concam argenteam cum aquiminili suo, librarum 24. Urceum de cristallo majorem. Scutellam argenteam cum nigello, librarum 14. Scutellam aliam librarum 16. Alias duas librarum 10. Pannum sericum magnum cum uno roto (1193), et alios æque manos 3, et 4 minores. Circitoria de altare sancti Benedicti 4. Duas cortinas, Arabicas, quæ pendent supra chorum. Alias duas cornitas, quæ appenduntur in circuitu chori per quadragesimam. Item quando venit huc post mortem ducis, posuit in capitulo 5 libras auri, et duas dedit in infirmario unam pro expensis, alteram pro balneo construendo Super hæc omnia, et multa alia pua nec recoli nec numerari possunt, obtulerunt beato Benedicto monasterium sancti Petri Imperialis in Tarento (1194), cum decima de piscaria, et cum decima manualium (1195) suorum. Monasterium sancti Angeli in Troja, sancti Nycandri (1196), sanctæ Anastasiæ in Calabria, sancti Nycolai in Sollectano (1197), et fundicum (1198) in Amalfi, cum pertinentiis suis. Anno sequenti (1086) eadem ducissa Sicelgaita per consensum filii sui ducis Roggerii, optulit beato Benedicto per cartam aurea bulla signatam (1199) locum qui Cetrarius dicitur, in Calabria, cum toto portu suo, et omnibus pertinentiis suis, atque universis colonis ibidem habitantibus: quod videlicet in dotem a prædicto conjuge suo duce Robberto dudum receperat; ea tamen conditione, ut quoad ipsa viveret, idem locus in ejus dominio permaneret, post obitum vero ejus absque ulla hæredum seu successorum suorum calumnia ad hujus monasterii jus remearet; apposita pena centum librarum auri, quicumque hujus oblationis suæ violator existere temptavisset. Super hæc autem transmisit beato Benedicto per Desiderium altare prætiostissimum, auro ac smaltis margaritis et gemmis, quodque his omnibus

A multo pretiosius est, beatissimi apostoli et evangeliste Matthei sacrosanctis reliquiis mirifice decoratum.

59. Hoc eodem anno (1086. Jul.) Johannes comes, filius Landulfi de Venafro, ad extrema veniens, ad hoc monasterium cum rebus suis ferri se jussit, et concambium de castello suo, quod Cardetum vocatur (1200), ideo nobis valde congruum quia continguum, diu jam optanti Desiderio fecit. Datæ sunt autem pro ejusdem castelli commutatione quattuor ecclesiæ quas in Venafro habebamus, cum omnibus possessionibus ac pertinentiis earum, id est Sanctus Benedictus qui vocatur Pizzulu, Sancta Maria in Sala Sanctus Nazarius in Piperozzu, et Sanctus Benedictus infra eandem civitatem; apposita pena mille bizanteorum omnibus idem concambium remove voluntibus. Per hos dies (1201) Marinus comes Trajectensis una cum Oddulana uxore sua obtulit beato Benedicto totam partem suam de comitatu Trajectano et castro Spinii ac Fractæ, pena apposita centum librarum auri id remove quærentibus (an. 1059. Oct.). His quoque diebus Gualterius comes Lesinensis (1202) reddidit beato Benedicto fluvium Lauri cum tota piscaria sua, et ipsam focem sancti Benedicti cum tota piscaria et calatoribus suis tam intus quam foris, cum introitu et exitu suo, nec non ecclesiam sancti Focati, et ecclesiam sancti Petri, cum pertinentiis suis, quæ malo ordine retinuerant homines de civitate Lesinensi; pena apposita dum milium bizantium, qui hoc remove temptasset. Tunc temporis Leo filius Symeonis ad mortem veniens, per manus Desiderii obtulit in hoc loco omnia sua mobilia et immobilia tam intus quam foris in civitate Barensi, pena mille solidarum proposita.

C 60. Hic abbas concessit Landoni comiti Trajectensi, quartam partem de eodem comitatu Trajectano quam videlicet Marinus comes sicut supra diximus sancto Benedicto cum Oddulana (1203) uxore sua tradiderat, et quartam partem de castro Fractæ, et medietatem de castro Spinii, et quartam partem de monasterio sancti Martini de Agramundula, excepto manasterio sancti Martini cum pertinentiis suis; in eo tenore ut inde, ubicumque vocatus fuisset, supradicto abbati ac ejus successoribus fideliter serviret, post mortem vero suam omnia hæc in jus monasterii nostri absque omni contradictione redi

NOTE.

(1191) Quæ et metaxa, panni species.

(1192) I. e. pelves s. lances.

(1193) Forte *rocho*. Ducang. s. v.

(1194) Cf. cap. 44, supra.

(1195) I. e. pecorum.

(1196) In territ. Trojano, in loco qui Pesmontis majoris dicitur, utrumque dedit uno priv. quod ex orig. ed. Gatt. Hist., p. 275, d. 1080, m. Oct. Cæt. cf. infra IV, 10.

(1197) In territ. Bisinianensi, v. Gatt. Acc., p. 230

(1198) Quod Itali etiamnum *fondaco* appellant, nos *bazaar*.

(1199) Quam ex orig. edidit Gatt. Acc., p. 192. Usque ad a. 1085 oppidum Casinensibus subditum

fuit. Mari adjacent, a Bisiniano versus Occidentem.

(1200) Regest. num. 492 Castrum nunc dirutum, sub jure tamen monasterii, cum ampla silva. Anc. Edidit Gatt. Acc., p. 194.

(1201) I. e. ante 28 annos, sed annus Dom. Inc. in charta non ascriptus est, nec Petrus eum computare potuit, ut videtur. Data est 54, anno comitatus d. Martini et 17 a. c. d. Dauserii et d. Landoni D. g. thio et nepotibus, atque comitibus, m. Oct., ind. xii. Trijectu; ap. Acc., p. 193. Cf. supra II, 95.

(1202) Num. 503. ANG.

(1203) Ipse notarius in scribendo ejus nomine sibi non constat.

rent. Fecit et libellum Transmundo comiti Teatino A usque in tertiam generationem (1924) de castello Monte, et castello Muccla, et castello Frisa, cum pertinentiis suis (1025); eo videlicet ordine, ut in tertia generatione supradicta castra in monasterii hujus dicionem redirent. Eodem vero tempore (an. 1077. Sept. 24) Petrus filius Gregorii Romanorum consulis præceptum fecit huic monasterio de ecclesia sancti Antonini in monte Poroulo cum omnibus attinentiis suis (1206), quam superius Gregorius consul Romanorum una cum filio suo Ptolomeo beato Benedicto optulerat.

61. Idem quoque Gregorius illustris ob maximam devotionem quam in Patre Benedicto, et per eum in loco isto habebat, cum supradicto filio suo Ptolomeo constituit, ut omni tempore navis nostra cum nauclero et nauticis suis libera maneat ab omni conditione et debito pensionis, et ut nullum plateaticum vel portaticum monachi nostri aliquando darent in omni jure et dicione postestatis suæ mari terraque; obtulit etiam tunc beato Benedicto ecclesiam quæ dicitur Sancta Jerusalem, cum universis pertinentiis suis, sitam territorio Tusculano, juxta tenorem scilicet quo antea monasterium sanctæ Agathæ, et sancti Angeli, sanctæ Lucie, sanctæ Felicitatis, sancti Petri in Plegi, sancti Salvatoris in Tusculana, et sanctæ Mariæ in Vineis, huic Casinensi cœnobio concesserat et confirmaverat (1207). Sequenti tempore (Dec. 12) Jordanis princeps (1208) præceptum fecit Desiderio de terris, quas homines nostri de castro Teramensi et Plumbariola et Pedemontis emerant ab hominibus de Aquino. De castro autem Sarracenisco (1209), et Sugensi (1210), et de Turre ad mare (1211), cum pertinentiis suis, nec non de lacu Aquinensi (1212) et de ecclesia sancti Rufi in Capua (1213), et monasterium sanctæ Agathæ in Aversa (1214): hæc inquam omnia, cum omnibus pertinentiis suis, singillatim principalibus præceptis in hoc monasterio confirmavit.

Berardus etiam comes filius Berardi Marsorum comitis, ea tempore obtulit beato Benedicto monasterium sanctæ Mariæ in valle Porclaneoi, et castellum Roscolu, cum pertinentiis suis (1215). Id ipsum fecit et Johannes diaconus⁴⁴⁶ cum parentibus suis, de ecclesia sancti Bartholomei in Arci cum parti-

nentiis suis. Per eos etiam dies Romualdus presbyter fecit cartam huic monasterio de sancto Johanne in Conca cum attinentiis suis. Præterea et Nubilo comes de castro Vipera obtulit huic loco monasterium sancti Eustasii infra eundem castrum, et ecclesiam sancti Barbatii, et sancti Eleutherii, et sancti Hylarii, atque monasterium sancti Eustasii in castello Ribza, cum omnibus pertinentiis eorum (an. 1074. Oct.) (1216). Sed et Andreas sacerdos et monachus cum parentibus suis oblationem fecit huic loco de ecclesia sancti Blasii in Limata, subtus castrum quod vocatur in Carica (an. 1063. Apr.) (1217). Hoc tempore (an. 1065. Febr. 13) (1218) Rolandus vir nobilis de civitate Lucensi obtulit beato Benedicto partem suam de monasterio sancti Georgii infra eandem civitatem, et partem suam de ecclesia sanctæ Mariæ in palatio, et castello Alflexo, et de ecclesia sancti Mathei, et Sanctæ Mariæ in Curte vecchia, et sancti Nazarii in burcho sancti Martini et sancti Martini in eodem burcho, et quicquid sibi pertinere videbatur in comitatu Lucense, Lunense, Pinsense. Pistoriensi, Florentinensi, Voloterrensi, Populoniensi et Roselensi. Matilda præterea ductrix Liguriæ et Tuscie cujus superius memoriam feci, reverentiam hujus loci constituit ut nullum plateaticum vel theloneum in civitate Pisana, et Lucensi, et in omni dicionis suæ terra monachii nostri aliquando darent (1219). Racterius quoque filius Petri de territorio Marsicano his diebus cartam fecit huic loco de tota parte sua de ecclesia sancti Benedicti in Civitella loco Pascusano. Idem fecit et Rainaldus filius Obberti de civitate Antena cum parentibus suis, de Sancto Petro in Morini, et Sancta Lucia in Redenaria, cum omnibus pertinentiis illarum. Balduinus quoque comes filius Oderisi Marsorum comitis, fecit huic loco oblationem de ecclesia sancti Urbani in Cominio, et sancti Victorini in Vicu albo, una cum ipso lacu, nec non de ecclesia sancti Johannis in Pratora, cum pertinentiis suis. Similiter fecit et Robbertus de Balloprato de ecclesia sancti Johannis in Poto (1220), cum pertinentiis suis (an. 1077. Apr.). Petrus etiam et Johannes filii Antenulfi de Ceperano tunc temporis similiter fecerunt oblationis cartulam de ecclesia sancti Petri in Fabratara, cum montibus, planis,

VARIE LECTIONES.

⁴⁴⁶ diaconum c.

NOTÆ.

- (1204) Usu retento ad nos usque. An.
 (1205) Cf. supra II, 88.
 (1206) Exstat in Reg. Hetri, ap. Gatt. Hist., 236; sed Gregorii oblatio periit, si unquam facta est. Cf. supra c. 17.
 (1207) V. supra c. 17.
 (1208) Solus, vivente patre, cujus privilegium periit. Edidit. Gatt. Acc., p. 186; cf. p. 189.
 (1209) S. d. Gatt. Acc., p. 189.
 (1210) 1078. Sept. 22, ib., p. 187; cf. supra c. 44.
 (1211) 1085, Nov. 18. ib., pag. 192.
 (1212) 1081, Sept. 16, supra c. 47.

- (1213) 1082, Sept. 24, ib.
 (1214) 1086, Febr. 22, c. 56.
 (1215) Exstat in Petri Reg. donatio castelli ad mon. S. Mariæ a Berardo facta a. 1048, m. Jul. ind. xv. Gatt. Acc., p. 195.
 (1216) Gatt. Hist., p. 282.
 (1217) Ib., p. 266.
 (1218) A. 1064 (more Florent.) m. Feb., ind. xii (l. xviii), ap. Gatt. Acc., p. 195, e Reg. Petri. Cf. supra II, 90.
 (1219) S. d. ib., p. 201. Murat. Ant. I, 957.
 (1220) In finibus Pontiscurvi in pede montis de Ponte. Gatt. Hist. 313 ex orig.

silvis, ac pertinentiis suis. Per eos etiam dies Maio judex de civitate Berulana cum parentibus suis, per manus Desiderii obtulerunt huic monasterio ecclesiam sancti Stephani intra eandem civitatem. Oderisius præterea Landonis filius de Baduco (1221) ad hunc locum veniens, ecclesiam sanctæ Mariæ sitam sub ipso castro, et aliam ecclesiam sanctæ Mariæ in jam dicto castro et sancti Pauli et sancti Archangeli in Mozzani, et sancti Quinziani, in hoc cœnobio devotissimus obtulit (*an.* 1080. *Nov.* 3) (1222). Sed et Johannes filius Liudini de civitate Aquinensi oblationem fecit in hoc monasterio de ecclesia sancti Martini intra eandem civitatem. Raul quoque Novellus eodem tempore cartam fecit in hoc sancto cœnobio de ecclesia sancti Johannis in Pantano, et sancti Laurentii in Casa Palumbi, et sanctæ Mariæ in ipso colle et sancti Blasii in Farneto, cum omnibus rebus ac pertinentiis illarum. Heynricus etiam filius Heynrici comitis de castro Crémoneensi (1223), obtulit et ipse monasterium sancti Benedicti situm in pertinentiis ejusdem castri, et ecclesiam sancti Ambrosii in castro Aire ⁴⁶⁶⁷, cum omnibus pertinentiis suis (*an.* 1097. *Dec.* 1). Id ipsum fecit et Punzo filius Benedicti de duabus ecclesiis, idest sancti ⁴⁶⁶⁸ Felicis et sanctæ Trinitatis, in civitate sancti Urbani. Pandulfus quoque Aquinensis (1224) comes eodem tempore similiter obtulit in hoc loco monasterium sancti Martini in colle Aricizi cum pertinentiis suis. Tunc Temporis Bernardus quidam nobilis de civitate Aquinensi cartam fecit huic monasterio de silva quæ dicitur Matrelle, loco qui appellatur Ad viram tortum, territorio Aquinensi.

62. His quoque diebus Gualferius (1225) vir sapientissimus et facundissimus, e civitate Salernitana de qua oriundus erat egrediens, ad hunc locum pervenit, atque a Desiderio susceptus, monachus factus est. In hoc igitur cœnobio positus, scripsit vitam sancti Secundini (1226). Versus in laudem psalterii. De miraculo filii, qui se ipsum occidit, et per beatum Jacobum vitæ redditus est (1227). Omelia de adventu, in nativitate Domini; de pyphania, et alia quamplurima, quæ hic scribere superfluum duximus.

63. Non solum autem in edificiis, verum etiam in

A libris describendis (1228) operam Desiderius dare permaximam studuit. Codices namque nonnullos in hoc loco describi præcepit, quorum nomina hæc sunt. Augustinam contra Faustum. De opere monachorum. De sermone Domini in monte. Omelias 50. Super epistolam ad Romanos. Sermones. Epistolæ Pauli. De Genesi ad litteram. Epistolæ ejus. Pastorale ejus. De baptismo parvulorum. Ambrosium de rebus gestis in ecclesia Mediolanensi. De Patriarchis. De fide ad Gratianum imperatorem. Sermones ejus. Registrum Leonis papæ. Registrum Felicis papæ. Regulam Basilii. Jeronimum super Ezechielem. Super epistolæ Pauli. Super duodecim prophetas. Eugepium. Sermones Severiani. Historiam Anastasii. Historiam Langobardorum, Gothorum, et Wandalarum. Historiam Jordanis episcopi de Romanis, et Gothis. Historiam Gregorii Turonensis. Josephum de bello Judaico. Historiam Cornelii cum Omero (1229). Historiam Erchemperti. Bedam super Tobiam. De locis sanctis. Evangelium majorem auro et lapidibus pretiosis ornatum, in quo has reliquias posuit: de ligno Domini, et de vestimentis sancti Johannis evangelistæ. Sermones Leonis papæ. Sermones Gregorii Nazianzeni. Doctrinam patrum. Sacramentorum cum martirologio. Sacramentorum aliud. Ordo episcopalis. Gualfridum de officiis. Super regulam. Passionaria totius anni, libros quattuor. Antiphonaria de die duobus in choro semper habenda. Antiphonarium de nocte. Vitas patrum. Instituta patrum. Actus apostolorum cum epistolis canonicis, et apocalipsin. Epistolæ Pauli. Paralipomenon. Super cantica canticorum Origenis, Gregorii, et Berengarii. Joannem Crisostomum de reparatione lapsi. Dialogum, quem ipse cum Alberico diacono (1230) edidit de miraculis monachorum loci istius. Dialogum aliud. Dialogum de vita sancti Benedicti. Hilarius mysteriorum, et ymnorum. Sedulium de evangeliiis. Juvenum de evangeliiis. Medicinalis. Psalterium. Cresconium de bellis Libicis (1231). Versus Arichis, Pauli, et Caroli. Versus Paulini. Ciceronem de natura Deorum. Instituta Justiniani. Novellam ejus. Terentium. Oratium cum Geometria. Ovidium Pastorum. Senecam. Virgilium cum egloga ⁴⁶⁶⁹ Theodori ⁴⁶⁷⁰. Donatum.

64. [Dæm. *Dial.* 1, 13.] Hoc præterea tempore la-

VARLE LECTIONES.

⁴⁶⁶⁷ Tire c. ⁴⁶⁶⁸ sancte c. ⁴⁶⁶⁹ egloga c. ⁴⁶⁷⁰ Theoduli emendat Giesebr.

NOTE.

- (1221) In campania Romana.
 (1222) Ib., 816.
 (1223) Crema, v. chartam ap. Gatt. Hist., 284.
 (1224) Cominii potius, ut ipse ait, v. Gatt. Hist., p. 289.
 (1225) Cf. de Justis Cas. c. 49, *De viris ill.*, c. 29. Amatum p. 155 — 138.
 (1226) Editam in Actis SS. Febr. II, p. 534 V. S. Lucii ib., Mart. I, p., 304.
 (1227) Fragmentum carminis edidit Cl. Tostius in *Hist. Cas.* I, 414, q. v. de cæteris ejus operibus in cod. Cas. 280 conservatis.
 (1228) Quorum plurimi superant, non tamen

omnes: expilata non semel non bibliotheca. Arc. Cf. Giesebr. l. I., p. 54 Federici, Duchi di Gaeta p. 124.

(1229) Miro modo concinit prisca catal. codd. Corbei, ap. Ang. Mai in Spicil. Rom. V, p. XIII. *Cornelii liber. De cello Trojano.*

(1230) Theophilus vocatur in editione quam e cod. Vatic. olim Casin. curavit I. B. Marus, Romæ 1651, 8. repetita a Bollandianis et a Mabillon.

(1231) Quem e cod. Trivulziano s. XIV, edidit P. Mazzucchelli, Mediol. 1820, 4, et suis atque C. Lachmanni curis emendatum I. Bekker in Coll. SS. Histor. Byzant.

trones noctu hujus nostri monasterii ingressi cellarium, carnes, caseum, lardumque inde surripientes, suos his mercibus sacculos impleverunt, foras autem egressi, sacculos quos impleverant levare conati, minime potuerunt. Dein relicta sarcina tamptantes fugam, per totius exeursum noctis monasterii claustra circumeuntes, nullam egrediendi facultatem penitus consequi valuerunt. His quoque diebus in ecclesia quæ est ad honorem patris Benedicti in partibus Liburiæ constructa, satis insigne miraculum factum est. Nam cum quidam frater ad terraticum a rusticis accipiendum directus fuisset, rusticus quidam a quo triticum exigebatur, intempestæ noctis silentio saccum frumento implens et super humeros ponens, fugam arripuit. Sed hoc verax per cœlestium lata sententia Regem: *Qui ambulat in tenebris, nescit quo eat, quia tenebræ obcœcaverunt oculos ejus.* (Joan. XI, 35). Nam qui jussa principis tenebrarum omni conamine omnique instantia implere nisus est, per viam rectam se incedere putans, per totam noctem in circuitu curtis illius deambulavit; ubi autem dies est reddita terris, in se rusticus rediens, et quod in reerat advertens, volebat cum tritico egredi, et nequibat; volebat triticum de collo suo deponere, et minime poterat. Monachus vero completis ymnis matutinalibus ecclesiam egrediens, eumque divinitus ligatum aspiciens, postquam ab ipso totius rei seriem dedicit, orationem Deo Benedictoque patri sanctissimo fundens, rusticum a nexu quo detinebatur oculus solvit. Hoc præterea tempore fames maxima per totam fere Italiam facta est (1232). Tunc Desiderius cum fratribus communicato consilio, cibos indigentibus abundanter conferebat.

65. Anno autem dominicæ incarnationis 1085, indictione 8, cum venerabilis ac semper recolendæ memoriæ dominus Gregorius septimus papa apud Salernum infirmitate magna detineretur, interrogatus ante diem tertium obitus sui ab episcopis, et cardinalibus, qui tunc una cum Desiderio præsentibus erant, quid post suum obitum de Romanæ sedis ordinatione juberet; respondit, ut si unquam aliquo modo possent, eundem Desiderium ad hoc officium promoverent. Is enim præter id quod primum presbyter cardinalis Romanæ tunc ecclesiæ esset, et prudentia maxima, et religioni singulari, et principum circumstantium amicitia multa polleret. Si vero hunc nullatenus flectere ad ista valerent, aut archiepiscopum Lugdunensem Ugonem, aut Ottonem Hostiensem, aut Lucensem episcopum (1233), quem prius ex his habere possent, in papam eligere post suum obitum quantocius festinarent. Hoc statuto, defunctus est, octavo scilicet Kal. Junii, die dominica, et honorabiliter intra ecclesiam beati Matthei apostoli et evangelistæ sepultus, cum sedisset in pontificatu annis 12, mense 1, diebus 3.

A Et quoniam Romana ecclesia pastore destituta remanserat, et hæretici atque schismatici more luparum illam nitabantur invadere, Desiderius una cum episcopis et cardinalibus, nec non et laicis religiosis, qui a tenus in catholica unitate et obedientia papæ Gregorii fideliter perstiterant, cœpit unanimiter agere qualiter eam posset decentissime ordinare. Miserunt ergo, et convenire fecerunt undique aptas huic officio personas, quatinus ex eis unanimi consensu eam personam cum gratia et auxilio Dei eligerent, quæ idonea et apta tanto ordini esset. Convenientes post hæc ad prædictum abbatem episcopi et cardinales, cœperunt eum uper præfati pontificis judicio appellare, utque in tanta temporis necessitate periclitanti subveniret ecclesiæ, papatum suscipiendo, instantissime flagitare. Ad hæc ille, papatum quidem se suscipere obstinatissima responsione recusavit, aliis vero quibus sciret et posset modis, ad Romanæ ecclesiæ servitium esse paratum esse spondit. Die pentecostes (Jun. 8.) Savinensi episcopo (1234) et Gratiano Roma venientibus occurrit, eisque verba quæ cum papa Gregorio de ecclesiæ ordinatione habuerat retulit, pariterque cum eis Jordanum principem et Raynulfum comitem (1235) adiit, atque ad servitium et adjutorium Romanæ ecclesiæ adhortatus, libentissime ad omnia paratos invenit. Cœpit deinde cardinalibus vehementer insistere, ut de pontificis eligendi persona quantocius deliberarent, et ut ad comitissam Matildam litteras mitterent, quatinus studeret ut et ii quos prædiximus episcopi, et quotquot idoneæ tanto officio personæ judicaretur, Romam sine tarditate venirent. Quod illi facere neglegentes, cum Jordano principe clam machinabantur eidem abbati pastorem curam injungere, et suasionibus multis nitentur eum quoquomodo Romam perducere, putantes violenter se id ei posse imponere. Quod ipse persentiens, omnino renuere et contradicere cœpit, sicque ad hoc monasterium reversus, iterum Normannos et Langobardos et omnes quotquot potuit, ortari ad Romanæ ecclesiæ servitium cepit, et multos ex eis promptos et paratos ad rem ipsam invenit. Sed quia fervor ætatis nimius erat, propterea tunc Romam ire distulerunt, quousque se et calor ætatis immiueret, et tempora infirma transirent. Postquam vero princeps conducto exercitu hujus rei gratia Romam eundi Campaniam venit, comitantibus etiam se una cum Desiderio nonnullis partium istarum episcopis, ipse suspectus prædictorum consiliorum amplius procedere nescit, dicens quod nisi Jordanus princeps et comes Raynulfus et episcopi Romani fidem suam sibi præsentem darent, nullam super hac re vim illi illaturos, neque alios inferre passuros, ipse eam eis nullatenus pergeret. Renuentibus facere, hac de causa res tunc infecta remansit.

NOTÆ.

(1232) 1085; Anon. Casin.
(1233) Anselmum.

(1234) Ubaldo.
(1235) Fratrem Richardi I principis.

66. Jam fere annus in tali fluctuatione transierat, quo in apostolica sede nullus pastor erat, nullus dominici gregis curam regebat, et Guibertus æresiarcha oves Christi sanguine redemptas suis cum sequacibus laniabat, cum circa paschalem festivitatem episcopi et cardinales Romanæ ecclesiæ de diversis partibus Romam convenientes (*An. 1086. Apr.*), mandaverunt prædicto abbati, ut una cum episcopis et cardinalibus Romanis qui secum tunc morabantur, et cum Gisulfo Salernitano principe qui tunc a cysalpinis partibus venerat (1236), ad eos quantocius pergerent, quatinus de Romanæ ecclesiæ ordinatione simul tractarent. Ille nichil suspicans de se jam illos aliquid cogitare, cum jam nulla de eo mentio ab aliquo fieret, assumptis præphatis omnibus Romanam pervenit ad urbem. Eo die quo applicuit, in vigiliis pentecostes (*Mai. 23*), instante Desiderio ut pontificatus apex personarum earum injungeretur alicui, quæ vel ipsis, vel ei videbantur idoneæ, renuerunt prorsus omnis Romanus et clerus et populus consentire. Per totam autem ipsam diem multa frequentia quotquot catholicæ parti favebant tam clerici quam laici ad eum convenientes, jam circa vesperam congregati sunt pariter omnes tam episcopi et cardinales quam et cæteri Romani, qui in fidelitate beati Petri apostolorum principis perseverabant, in diaconiam sanctæ Lucie quæ est juxta Septesolis; cœperuntque omnes unanimiter Desiderium multis precibus obsecrare ut Romanum pontificatum suscipere non recusaret, eumque obstare per divina, per humana omnia, ut subveniret periclitanti ecclesiæ in naufragio constitutæ, multotiens ad genua ejus, nonnullis lacrimantibus omnes pariter ruentes. Desiderius vero qui jam dudum decreverat vitam suam in quiete transigere, et qui magis optabat in divina peregrinatione (1237) suum tempus finire, cœpit omnimodis refutare, et hoc se numquam consensurum firmiter repromittere. Instare illi vehementer, perseveranter insistere, ipse vehementius reniti, resistere perseverantius, dicens: « Pro certo sciatis, quia si aliquam michi violentiam super hoc intuleritis, ego quidem prout citius potuero, Casinum redibo, et nullo modo unquam inde me intromitto: vos autem propter hoc ridiculum magnum et vobis et Romanæ ⁴⁶⁷¹ ecclesiæ facitis. » Et quia tardior jam ora processerat, imminente jam nocte ad sua quique reversi sunt. Summo mane dominica pentecostes (*Mai. 24*), omnes unanimiter ad eum iterum convenientes, eadem cœperunt repetere, et ipse nichilominus in semel fixa sententia perdurare. Videntes se omnino jam nichil proficere, dixerunt Desiderio presbyteri et cardinales episcopi, quo-

niam quemcumque ipse illis consuluisset, ipsum illi parati essent eligere. Unde cum Cencio Romanorum consule consilio habito, tandem ut Hostiensis episcopus papa eligeretur decrevit. Post hæc quæsierunt ab eo, ut ipsum pontificem quem eligerent, in Casinensi monasterio reciperet, eumque donec ecclesiæ tranquillaretur, cum suis omnibus sustentaret, sicut et de supradicto papa Gregorio fecerat; quod Desiderius libentissime facere repromisit, et per ferulam quam manu gestabat, eos in fide sua de hoc investivit. Cum autem jam jamque de Hostiensis episcopo decernerent, repente iterum quidam de cardinalibus contra canones esse hanc electionem affirmans (1238), nequaquam se consensurum clamavit. Illi pro tempore, pro necessitate hoc ferre oportere astruentibus, nequaquam eum ad suam sententiam flectere valuerunt. Verum ut sapientum Salomon sapiens attestatur, non est prudentia, non est consilium contra deum (*Prov. xxi, 30*). Mox enim episcopi et cardinales, una cum clero et populo, in Desiderii duritiam stomachantes, et videntes se nil posse cum eo precibus agere, statuerunt violenter causam perficere. Tandem itaque universi pariter uno consensu et animo illum capientes, invitum et renitentem attrahunt, et ad ecclesiam prædictam Christi martyris Lucie perduunt, ibique eum juxta morem ecclesiæ eligentes, Victoris ei nomen imponunt. Sed quoniam hæc omnia ut diximus contra ejus animum et voluntatem fecerunt, cappam quidem rubeam induebat, albam veronumquam ei potuerunt induere.

67. Eo igitur tempore præfectus imperatoris a duce (1239) et ejus matre dimissus, propter illud videlicet odium quod episcopi et cardinales, faciente tamen Salernitano principe, Salernitanum archiepiscopum (1240) sacrare noluerunt, die noctuque cum aliquantis ære iniquè conductis in capitolium contra eundem electum conveniens, persecutiones ei maximas intulit. Post quattuor dies idem electus Romam egressus, venit Ardeam, ibique per triduum remoratus, abiit, Terracinam; abinde crucem et clamidem et cætera pontificatus insignia ita dimisit, ut eis ulterius uti nullo unquam modo persuaderi potuerit; decernens potius omni vitæ suæ tempore in divina peregrinatione vitam finire, quam tanti ordinis fascibus gravissimis colla submittere. Insistebatur ei cotidie precibus lacrimisque creberrimis, objiciebantur ecclesiarum magna discrimina, ingerebatur plurimarum perditio animarum, quibus ei manifestissime divina indignatio intendebatur; sicque Casinum reversus est. Cæterum per anni totius curriculum adeo mentis ejus propositum immobilis

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁷¹ ita correxi; Rome c.

NOTE.

(1236) Imo a transalpinis, quo a Gregor. VII missus fuerat, v. hujus ep. VIII, 23.
 (1237) l. e. monastica conversatione. ANG.
 (1238) Quod videlicet alterius sedis episcopus ad

Romanam traduceretur. ANG.

(1239) Rogerio.

(1240) Alfanum II; Alfanus I obiit 1085. Oct. 9.

perstitit, et nullis omnino argumentis ad eorum potuerit hortamenta precesionesque deflecti. Non tamen ob hoc cardinales et episcopi qui cum eo erant aliquatenus quiescentes, Jordano principi instare cœperunt ut quantocius properaret, et propter consecrationem ejusdem electi Romam cum eis pergeret. Qui cum magno exercitu ad hoc monasterium veniens, partim deortatione ipsius electi, partim timore æstatis ulterius progredi nolens, reversus est.

68. Sequenti anno mediante quadragesima (*an.* 1087 *Mart.* 7.) apud Capuam episcoporum concilio congregato (1241), cum prædictus electus una cum episcopis et cardinalibus Romanis eidem concilio præfuisset, Cencius etiam Romanorum consul cum aliis nobilibus Romanis, et Jordanus princeps, et Rogerius, dux cum omnibus fere suis optimatibus interfuisset, post finem concilii rursus insperate, et nichil eo de his suspicante, cum multis precibus lacriminisque a clericis et laicis perurgeretur, biduo immobilis perstitit. Tandem cum dux et princeps una cum episcopis cæterisque catholicis viris, flentes ejus pedibus adjacerent, multis rationibus et orationibus coactus, vix tandem succubuit, et præteritam electionem crucis et purpure resumptione firmavit; duodecimo scilicet Kalend. Aprilis, Dominica in ramis palmarum. Inde Casinum reversus, ibidem pascha celebravit. Peracta festivitate, cum Capuano ac Salernitano principe Romam perrexit, ac justa civitatem Hostiensem Tiberim cum omnibus transiens, cum gravi infirmitate detineretur, extra porticum sancti Petri tentoria fixit; et quoniam Havnasæresiarcha, qui vivente papa Gregorio papatum invaserat, ecclesiam sancti Petri armata manu tenebat, non integro die a militibus principis Dei auxilio expugnata et recepta est. Dominico vero die post dominicam ascensionem multis Romanis et omnibus fere Transiberinis sollemniter eum maxima frequentia occurrentibus, præfatus electus a Romanis episcopis, Hostiensi videlicet, Tusculanensi (1242), Portuensi (1243), atque Albanensi (1244), cardinalibus quoque et episcopis atque abbatibus quam plurimis assistentibus, more ecclesiastico consecratus et in apostolicam sedem locatus est, septimo Idus magi (1245); quo etiam die corpus sancti confessoris Christi Nicolai a civitate Mirensi, in qua per annos 775 quieverat, Barim delatum est (1246). Prædictus autam pontifex per octo circiter dies Romæ remoratus, una cum prædictis principibus ad hoc monasterium rediit.

69. Post exiguum vero temporis spatium comitissa Mattildis Urbem adiens, magnis eundem pontificem supplicationibus per legatos interpellavit, quatinus ejus frui aspectibus, ejus potiri colloquiis mereretur. Eam quippe causam sibi Romam veniendi fuisse permaximam suggerebat. Cogebat corporis languor loco non absedere; sed quia pro sanctæ utilitate ecclesiæ omnibus se disposuerat vel extremis periculis objectare, iter per mare aggressus est. Cumque ad Urbem pervenisset, a comitissa et ejus exercitu, ac cæteris beati Petri fidelibus devotissime officiosissimeque susceptus est, atque apud ecclesiam beati Petri octo diebus permansit. Deinde in festivitate sancti Barnabæ super altare sancti Petri missam sollemniter celebrans, eadem die auxilio et ope præfate comitissæ per Transiberim Romam intravit Transiberim tunc totam, Romanorumque permaximam partem et nobilium ⁴⁵⁷², pene omnem populum castellum quoque sancti Angeli, basilicam beati Petri, civitatem Hostiensem ac Portuensem, in sui juris ditione tenebat; morabatur vero apud insulam Romæ (1247), quæ et ipsa sui juris extabat. Die igitur qui apostolorum natalitia præcedebat (*Jun.* 28), nuntius quidam quasi ex imperatoris parte adveniens, omnes consules, senatores, ac populum Romanum de corona summovit imperii, cum subito Romani supervenientes, præter beati Petri ecclesiam universa ceperunt. Ecclesiam vero ipsam, quam supradicti pontificis homines desuper tuebantur, ingredi nulla modo potuerunt. Sed quia Guiberti æresiarchæ multitudo permaxima erat, hi qui ex parte papæ Victoris erant, contra tantam hostium manum obsistere non valentes, in Transiberim, sive in castellum sancti Angeli discesserunt. Jam die mediante (*Jun.* 29), in ecclesia sanctæ Mariæ in turribus Havnasæresiarcha missam cantavit, nam utrumque campanile (1248) igne et fumo supposito ceperat; sole autem jam ad occasum vergente, hii qui in ecclesia steterant, palam cum armis suis descendentes reversi sunt. Ita eu pro dolor! apostolica, et univessalis beati Petri ecclesia eo die quo ejus præcipue festivitas extitit, omni tam nocturno quam diurno officio caruit. Sic Guiberti æresiarchæ spes frustrata est, qui in apostolorum solempnitate missas illic celebrare affectabat. Altera die (*Jun.* 30) ab hæreticis apostolicum altare lotum, et missa est ibi peracta. Die vero sequenti (*Jul.* 1), omnes ad propria sunt reversi, et eadem ecclesia in ditionem papæ Victoris rediit. Eo itidem tempore, dum quidam peregrini orationis gratia ad beatum Benedictum

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁷² *an* nobilium et?

NOTÆ.

Cf. Hugonis Lugdun. epist. apud Mansi Conc. XX, p. 633.

(1241) Cf. Hugonis Lugdun. epist. ad Mathildam l. I.

(1242) Joanne

(1243) Joanne.

(1244) Petro igneo.

(1245) Ita etiam Anon. Casin.

(1246) Historiam translata. scripsit Joan. presb. Barensis, editam in Mosandri app. ad Sur., p. 397. Ubi cum paucis post concil. Nicænum diebus mortuus dicatur, summa annorum nimia est.

(1247) Cf. Bernold. ad h. a.

(1248) Sc. basilicæ b. Petri, inter cujus turres B. Mariæ erat sacellum.

venirent, obvius illis quidam vir canonicus factus est, quem quisesset interrogantes, Petrum apostolum se esse respondit. Et illi : « Quo tendis ? » Et sanctus apostolus : « Vado ad fratrem Benedictum, ut cum illo passionis mee diem celebrem ; nam Romæ consistere non valeo : variis enim procellis ecclesia mea deprimitur. » Quod dum fratribus viri illi postmodum reserasset, ad succedentium memoriam constituerunt ita tanti apostoli festivitatem, sicut et patris Benedicti, cum maxima devotione sollempniter celebrare.

70. Guibertus interea æresiarcha, qui post præstita domino suo beatæ memoriæ Gregorio septimo papæ fidelitatis sacramenta, et obedientiam novem annis exhibitam, apostolicum thronum invaserat, cernens Victorem papam ab omnibus in maxima veneratione haberi, Heynricum imperatorem solvens ab observatione juramenti, quod apud Canusiam Tusciæ oppidum olim papæ Gregorio fecerat, Romam atraxit, et cum eo expugnare catholicam ecclesiam cœpit (an. 1080). Hi vero qui ex parte papæ Victoris in ultramontanis partibus erant, imperatorem Romæ remorare cognoscentes, contra eum rebellare disponunt. Contra quos Heynricus imperator adveniens facto ut assolet vario bellandi eventu, diutissime plurimis deprædationibus et incendiis ac cædibus utrimque decoertatum est. Tandem præphatus imperator relictis ad resistendum in Germania copiis, assumto partim suo, partim conductio sive gregario exercitu, Romam et suburbana ejus deprædationibus et incendiis ac cædibus quibus valuit quadriennio devastavit, et tandem suo Simone magis pretio quam vi inthronizato (an. 1084), ab eodem imperialem coronam accepit (1249), et tam non faventibus quam non communicantibus sibi suisque complicitibus, et Romæ et in omni Romano imperio sævissimam et diuturnam intulit persecutionem. Hujus rei causa et ecclesiæ pene totius Romani imperii desolatæ, et christiana religio propemodum dissipata, et viginti milia hominum et eo amplius in diversis regionibus, katopapa Guiberto cooperante cæsa sunt. Qui etiam pulsus catholicis episcopis et abbatibus et aliis ecclesiarum præpositis, scientia pariter et religione pollentibus, scelerosos et idiotas singulis civitatibus et cœnobiis vel ecclesiis singulos interdum autem binos vel nunos prælatos dampnabili prioris magistri sui Simonis magi mercimonio substituens, in deprædationibus sanctorum locorum et christianorum sivi non faventium, imo et faventium, dum non esset qui armato resisteret, longe lateque, voluntate quidem Neronis et Decii, sed minus possibilitate crassatus est. Idem vero Guibertus, qui multo rectius papa Demens quam papa Clemens dici debuit, in oppidulo suo, quod Argenteum dicitur (1230)

A quasi ad sui munitionem excelsa turri fabricata, præstolabatur simoniacos angelos, cum quibus volando in putidissimas stugias paludes rueret, scilicet, eruribus suis, Deo pes omnia paqæ Victori propitio confractis et ad nichilum redactis (1251). Cui nemo apostolicam reverentiam sive obedientiam exhibebat, præter imperatorem et complices ejus, vel qui se illi propter avaritiam quæ est idolorum servitus, vel perpetuo vel ad tempus pacto jusjurando venderunt; quorum plurimi quibus ejus perfidia claruerat, dum execranda sacrificia celebraret non intererant, scientes eundem nulli Romanorum pontificum successisse, sed præscripto modo perjurum et inavorem ac simoniacum papæ Gregorio fuisse superinjectum. Nam catholici qui fidem et religionem zelo Dei tuebantur, papæ Victori scientia et religione præstantissimo adhærebant.

71. Æstuebat interea (an. 1087) ingenti desiderio idem Victor apostolicus, qualiter Saracenorum in Africa commemorantur confunderet, conculcaret, atque contereret infidelitatem. Unde cum episcopis et cardinalibus concilio habito, de omnibus fere Italiæ populis christianorum exercitum congregans, atque vexillum beati Petri apostoli illis contradens, sub remissione omnium peccatorum contra Saracenos in Africa commorantes direxit. Christo igitur duce, Africanam devoluti dum essent ad urbem (1252), omni nisu illam expugnantes, Deo adjuvante ceperunt, interfectis de Saracenorum exercitu centum milibus pugnatorum. Quod — ne quis ambigat hoc absque voluntate accidisse divina — illo die quo christiani de Saracenis victoriam adepti sunt, eo etiam Italiæ divinitus patefactum est.

72. Præphatus autem Victor papa tertius Urbem egrediens venit ad hoc monasterium, sociatisque sibi episcopis et cardinalibus ecclesiam sancti Nicolai in Pica sollempniter dedicavit; mense autem Augusto sinodum celebrare cum episcopis Apuliæ et Calabriæ nec non Principatum statuens, Beneventum perrexit. In qua videlicet idem apostolicus præsidens ait : « Novit dilectio vestra, carissimi fratres et coepiscopi, omni etiam orbi non latuit, sancta Romana et apostolica sedes cui Deo auctore deservio, quot adversa pertulerit, quot denique per simoniacæ hæreses trapezitas malleis crebrisque tumensionibus subjacuecit, adeo ut columpna Dei viventis videretur jam pene concussa nutare, et sagena summi piscatoris procellis intumescens, cogere in naufragii profunda submergi. Guibertus enim æresiarcha, qui vivente sanctæ memoriæ prædecessore meo papa Gregorio Romanam invasit ecclesiam, præcursor Antichristi ac signifer Satanæ effectus, cessat oves Christi conculcare, occidere, et dilaniare. Irritator enim, persecutor. exaggera-

NOTÆ.

(1249) Coronatus est a. 1084. Mart. 31, His annis Italiam non intravit.

(1250) Vide Bernold. ed a. 1098.

(1251) Vid Clem. Const. Ap. VI, 9, Arnob. II. 12, ceteros.

(1252) Mahadia; et, Anon Casin. 1087.

tor, et accensor injuriarum papæ Gregorii factus, A impositum. Sed ubi non ad id deflexos contemplati sunt, conceptam diu ambitionis flammam clibanus exturatus evomuit. Quapropter omnium sibi fratrum videntes unanimitatem pertinacius in eo scandalorum scelere reluctari, ad eorum et nostra continuo sunt communione sejuncti. Unde vobis apostolica auctoritate præcipimus, ut ab eis abstinere curetis, nec illis omnino communicetis, quia Romanæ ecclesiæ communionem sua sponte sejuncti sunt; quoniam ut beatus scribit Ambrosius (serm. 50) qui se a Romana (1353) ecclesia segregat, vere est hæreticus æstimandus. Constituimus etiam, ut si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter episcopos vel abbates habeatur, nec ulla ei episcopo seu abbati audientia concedatur. Insuper ei gratiam beati Petri et introitum ecclesiæ interdicimus quousque locum quem sub crimine tam ambitionis quam inobedientiæ, quod est scelus idolatriæ, cepit, respiscendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus ecclesiasticis dignitatibus constituimus. Item si quis imperatorum, regum, ducum, marchionum, comitum, vel quilibet sæcularium potestatum aut personarum, investituram episcopatum, vel alicujus ecclesiasticæ dignitatis dare præsumperit, ejusdem sententiæ vinculo se astrictum esse sciat, Nec mirum cum omnes vendentes et ementes trecenti decem et octo patres in Nicæno concilio congregati excommunicaverunt, dicentes: « Qui (1254) dat et qui recipit, anathema sit. » Quando ergo tales episcopos vel abbates vel reliquos clericos non devitatis, si eorum missas auditis, vel cum eis oratis, cum illis excommunicationem subitis. Quos quidem sacerdotes esse saltim credere, omnino errare est. Penitentia vero et communicatio, a nullo nisi a catholico suscipiatis⁴⁸⁷³: si vero nullus sacerdos catholicus affuerit, relictus est sine communione manere visibili, et invisibiliter a Domino communicari, quam ab hæretico communicari, et a Deo separari; nulla etenim conventio Christi ad Belial, ait Apostolus, neque pars fidei cum infidei (II Cor. vi, 15); omnis enim hæreticus infidelis est. Simoniacus vero, quia hæreticus ideo infidelis. Sacram enim communionem Christi, quamvis visibiliter et corporaliter catholici propter imminentes hæreticos habere non possint, tamen dum mente et corpore Christo conjuncti sunt, sacram Christi communionem invisibiliter habent. » Hæc igitur dum cunctorum episcoporum in eodem concilio residentium auctoritate confirmata fuissent, facientes exemplaria per Orientem et Occidentem disseminaverunt.

73. In eodem vero concilio idem pontifex graviter infirmatus, post actum per tres dies concilium festi-

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁸⁷³ an suscipiatur.

NOTÆ.

(1253) Romana Ambr non habet.
 (1254) Hoc inter canones conc. Nic. non inveni.

Nescio an concilii Chalced. can. 2 ejus animo sit obversatus.

nanter Casinum rediit, atque cum episcopis et cardinalibus ad hoc monasterium ascendens, in capitulum fratrum se ferri præcepit, et sub districtissimo anathemate interdixit, ne quis successorum suorum auderet vendere vel alienare terraticum, ecclesias, villas, vel quascumque possessiones huic Casinensi cœnobio pertinentes. Simili modo interdixit, ne quis monachorum auderet facere cartam vel libellum absque scientia abbatis sui; quod si fecisset, irritum esset. Constituit etiam tunc, ut omnia monasteria quæ sub ditione hujus nostri Casinensis cœnobii sunt, prandium per unumquemque annum huic nostræ congregationi faciant (1255). Hoc statuto, omnium monachorum unanimi consensu, præfatis episcopis in eodem capitulo residentibus atque confirmantibus, domnum Oderisium religiosum valde virum et Romanum diaconum, qui tunc in hoc monasterio præposituræ fungebatur officio abbatem constituit (*an.* 1087, *Sept.* 14 Post hæc convocatis eisdem episcopis atque cardinalibus, monuit atque præcepit, ut juxta quod præcessor suus papa Gregorius jam dudum decreverat, Ottonem Ostiensem episcopum in papam eligere quanto possent citius perstuderent, eumque quia præsens erat manu apprehendens, cæteris episcopis tradidit. dicens: «Accipite eum, et in Romanam ecclesiam ordinate, meamque vicem in omnibus, quousque id facere possitis habete.» His ita dispositis atque decretis, sepulchrum sibi construi in absida ipsius capituli jussit, atque post diem tertium feliciter migravit ad Dominum 16 Kalendas Octobris, anno dominicæ incarnationis 1087, a patris autem Benedicti transitu anno 579, cum præfuisset in hujus monasterii regimine annis 29, mensibus 4, dies 16; in sede vero apostolica ab ipso suæ electionis exordio anno 4; sacrationis, mensibus 4 diebus 7.

7½ Ista præterea ornamenta idem papa Victor ad mortem suam in hoc monasterio dereliquit; quæ omnia fere post dedicationem ecclesiæ, partim ipse cum fratribus hujus cœnobii acquisivit, partim ab aliis in pignore posita recollegit. Planetæ diaspræ deauratæ 5, et 3 sine auro. Diarodanæ 3 deauratæ diapisti 2, et alia cetrina. Purpureæ deauratæ 7 et aliæ 5 purpureæ, et 2 exametæ, Plancta Johannis medici. Planetæ cotidianæ 6, quadragesimales 4. Dalmatiæ paratæ (1256) 8, et aliæ 11. Tunicæ paratæ 5, et aliæ 19. Propter incensum 5. Pluviales auro ornatas 38, et alios 87. Albao lineas 193, de argento deauratæ cum manipulis suis 19. de argento cum manipulis suis 3. Stolæ aliæ 18. Semicitia 7. Fanones (1257) aurei pro subdiaconibus 3, et alii 14. Camisi magni deaurati cum amictis

A suis 2, et alii de serico 7. Panni de altare sancti Benedicti : facies una cum margaritis, et altera facies deaurata; coopertoria cum auro 3, et 2 alia sine auro; circitoria magna et optima 11. Panni de altare sancti Johannis : circitoria 5, et coopertoria 5. Panni de altare sanctæ Mariæ : facies una purpurea cum auro; coopertorium cum smaltis; circitoria 4; opertoria 4. Panni de altare sancti Gregorii : circitorium aureum, et alios 4 sine auro; opertoria 4. Dossales (1258) magni 19. Dossales minores 30. Ostiaria 7. Calices aurei 12, cum patenis suis, 7 majores, et 5 minores. Fistula (1256) aurea cum angulo. Calices argentei Saxonici 2, et alii argentei 7. Fistulas argenteas 2. Turibula de auro 2, de argento deaurata 2, alia argentea maxima 2, et alia
B argentea 8. Candelabra de crystallo parium unum, et aliud parium argenteum cum onichino, et aliud parium argenteum cum malis cristallinis, et alia candelabra 5. Duæ laternæ argenteæ magnæ, et una cotidiana. Evangelium ipsius. Evangelium imperatoris. Evangelium papæ Stephani. Evangelium imperatricis. Duo evangelia Fratris Firmi (1260). Evangelium abbatis Aligerni. Duo sacramentaria cum argento. Epistolaria duo, unum cum tabula aurea, aliud cum tabulis argenteis. Regulam sancti Benedicti cum tabulis argenteis. Capsa magna argentea cum gemmis et smaltis. Scrinia argentea 2. Duas cruces aureas magnas cum gemmis, et 2 aliæ aureæ minores, et 3 argenteæ ad processionem. Candelabrum; urceum cum aquamanili suo; fumigatorium Grecum, aliud cum nigello; urceum cum smaltis; omnia hæc argentea. pixis aurea cum smaltis pro corpore Domini, et alia major argentea cum nigello. Coppetellæ de pernis tres. Calices onichino duos. Bacilia argentea paria duo. Centum libras auri non laborati. Stolæ aureæ duæ. Fanonem imperialem totum aureum. Scaramangæ imperatorum 12. Coronam de argento super altare sancti Johannis cum crucibus 5, et aliam crucem Grecam. Coronam argenteam deauratam et lapidibus pretiosis ornatam, ferens 6 cruces. Aliam coronam super altare sancti Benedicti, ferens 3 cruces lapidibus pretiosis ornatas. In Sancto Nycolao coronam argenteam, et crucem argenteam fusam. Coronæ argenteæ quas in veteri ecclesia invenit, undecim.
D Hæc de reverendissimi Victoris tertii papæ vita et moribus, ac loci istius renovatione seu adornatione breviter dicta sufficiunt. Certe quandiu mundi istius orbita volvitur, ejus laudabile meritum semper accipit incrementum, per Jesum Christum dominum nostrum, qui ⁴⁸⁷⁴ vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

VARÆLECTIONES.

⁴⁸⁷⁴ *deest c.*

NOTÆ.

(1255) In Regesto Bernarni abbatis folio 130 a tergo refertur statutum Desiderii abbatis factum per conventum monasterii Casinensis super prandio solvendo a præposituris Casinensibus. Ang.

(1256) I. e. ornatae.

(1257) Indumentorum genus.

(1258) Aulæ quæ parietibus appenduntur.

(1259) Ad hauriendum vinum in communione

(1260) V. Giesebr. *De litt. stud.*, p. 49.

INCIPIT PROLOGUS PETRI DIACONI

In libro quarto Historiæ cœnobii Casinensis ad reverendissimum Rainaldum sedis apostolicæ cardinalem et sacatissimi cœnobii Casinensis venerabilem et pium abbatem.

Patri in Christo venerabili et semper recolendæ memoriæ Raynaldo sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali et sacri Casini Montis venerabili abbati Petrus diaconus debite obedientiæ famulatum.

Priscorum quondam veterum rerum doctores ob sapientiæ ingenium demonstrandum assidue retexere non desinebant, quæ forte, quanta, vel qualia prospere ac secus, in Romano imperio evenissent. De quibus, vel in quibus stilum ingenii sui exacuere et limare modis omnibus cupiebant, et retinentes sui magisterii flores per historias diu desideratas imperatoribus ostendebant, summumque apud eos studium erat, animique ingens sagacitas, ut minime lateret in toto, quod in parte contingeret gestum. Sed illi favorali et inani gloria cupidi, et fastu vano cæcati, perituram suæ elationis gloriam longe lateque satagebant per orbis circulum propagare. At pater patrum in Christo milies beatissime, venerabilitas vestri studii, hujus sacri cœnobii residuum istoriæ partem texere cupiens, nostræ exiguitati hoc præcipere dignati estis; simili quidem fervoris studio, sed dispari tamen amore. Illi namque descriperunt, ut perituram, transitoriam, momentaneam ac labentem laudem acquirerent: vestra vero a Deo protegenda beatitudo id exigit, ut pretiosi, præclari, fulgidi, atque laudabiles apud omnipotentem Deum simus in futuræ quietis gloria, illud sæpe sæpiusque in nostræ mentis archano replicantes: « In Domino laudabitur anima nostra; audiant mansueti, et lætentur (*Psal. xxxiii, 3*). » Ego nempe vestræ jussionis imperio cervicem submittebam, quartam nostræ chroniciæ decisionem, quam vir facundissimus Leo Hostiensis (1261) episcopus, morte præventus explere nequivit, sicut disposuerat scribere ordiar; sed dum tot ac tantos viros in hoc sacratissimo cœnobio liberalibus disciplinis plenos aspicio, oneris fasce devictus succumbo. Hi enim sal terræ sunt, quorum verbis hominum mentes, ne tædii torpore deficiant condiuntur. Hisperulæ (1262) sunt et lilia in septiformi candelabro positi, qui densas peccatorum sorde abluunt, et ad æterni luminis charitatem reducunt.

A Inter tales igitur positus, cum opus a vobis ante nobis injunctum dimissem, utpote iners, indoctus et impar, vestra beatitudo antiquorum viam in omnibus tenens, talibus affatis nos instruere cœpit: » Ad ea quæ tibi injunguntur accingine cuncteris; verte oculos tuos ad montes (1263), idest ad præcepta legis et gratiæ, et inde tibi auxilium veniet. Illius enim est perficere, quod nobis velle adjacet; hominum namque est plantare, Dei autem incrementum dare; ipse nempe ad se festinantes separat ab amicitia carnis et sanguinis, et trahit ad gratiam suam, suscitans de terra, et de lacu miseriam, et locans cum principibus populi sui. Ergo de illius fidens auxilio, aggredere illud quod tibi a nobis obedientiæ merito imperatur; simul etiam et quicquid a patris Desiderii felici ad cœlestia transitu in hoc evenere ⁴⁵⁷⁵ cœnobio, seu in aliis terrarum partibus, studiosius inquirens exarare sollicite studeas: illa nichilominus suis in locis adjiciens, quæ nostro videlicet tempore in orientali climate per peregrinos milites operatus est Christus, simulque tempora, loca, personas et præcipua duntaxat, gesta ac bella annectens, ex eo videlicet tempore quo idem peregrini ipsum iter auxiliante Deo aggressi sunt, quousque sanctam civitatem Jerusalem receperunt, et sanctum ac venerabile Christi sepulchrum, propter quæ utique specialiter protecti sunt, de prophanorum manibus eruerunt, » Hoc ubi pectore ausi, conatus sum pro viribus quod injunxeratis, fidens in illo cui omnia possible sunt, quique ea quæ abscondita sunt philosophis et vanæ gloriæ turgidis, sua largiflua pietate sæpius revelat parvulis; et insipientibus causam etiam reddens, quod excusabit nostræ inscitiam culpas tanti patris præcipientis auctoritas. Et quia abbatum series ad patris Benedicti temporibus usque ad renovationem ecclesiæ beati Martini, a prædicto Leone fuerat exarata: nos ab ejusdem ecclesiæ renovatione scribendi sumentes initium, ea quæ de sanctissimi Desiderii vita descripta non erant, eidem historiæ adjungere curavimus, ne ex maxima parte tertius liber detruncatus videretur; deinceps reve-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁵⁷⁵ an evenerit? sed. cf. p. 759. l. 17.

NOTÆ.

(1261) De tempore quo Leo episcopus factus est, supra p. 558 egimus. Sed, monente viro amicissimo Guil. Giesebrecht, quædam addenda sunt. Nam Leo *Villiternus ep.* jam a. 1109 testis fuit, in charta quam Albinus servavit in cod. Vat. Ottobon. 3057. f. 139. Anno 1113, Leo *vir dignus honore, Hostia quem patrem vitamque probavit*, Romæ altare ecclesiæ S. Salvatoris de Primicerio dedicavit, teste inscriptione ap. Galett. del Primicerio p. 364. In alia autem inscriptione ap. Martinellum, Roma sacra p. 258 de dedicatione ecclesiæ S. Matthæi in Merulana

d. 8 apr. a. 1110, et Raynerius de Ostia et cæteri episcopi ibi nominati cum reliquis ejus temporis monumentis nullo modo conciliari possunt. — Secundum narrationem ap. Borgiam. Velletri p. 215 de corpore S. Marci Leo jam c. a. 1100 ep. Velitrensis fuisse videtur, ideoque ut cum Borgia existimo etiam Ostiensis.

(1262) Nescio an ita Petrus scripserit; de spherulis quas intelligit v. Exod. xxxvii, 17.

(1263) V. Ps. cxx, 1.

rendissimum et religiosissimum Oderisium cum reliquis abbatibus sibi succedentibus, litteris utemque mandaturi. Notandum sane, quia ea quæ conscribenda sunt, ex registris Romanorum pontificum, Gregorii septimi et successorum ejus, necnon principum et ducum gestis decerpimus, aliquando sensum tantum, nonnunquam vero illorum verba et acta ut descripta erant interserens. A Girardi porro abbatis tempore, qui me in hoc scolastico Casinensi cœnobio primo ætatis meæ lustro suscepit, usque adhuc diem, partim ex ore venerabilis abbatis Seniorecti sui temporis singularis nostri ordinis viri audivi, partim oculis propriis vidi, partim priorum nostrorum aliorumque fidelium relatione comperi. Ea præterea, quæ nuper ante hoc fere triennium sub imperatore Lothario nostro evenere cœnobio, dum in ejus expeditione versarer, ac pro hujus sacri Casinensis cœnobii causis imperiali curiæ apocrisarius adærerem, ipsemet conspexi, et universis fere rebus et verbis interfui. Quod si vestræ sanctissimæ paternitati non displicere perspexero, aliis me placiturum confido. Enim vero ut nostri disciplinis liberalibus nequaquam operam dedi, sed a quinto ætatis meæ anno, quo ad hunc locum sicut supra retuli, Christo largiente perveni, divinis expositionibus et priscis annalibus, prout Dominus dedit secundum nostrum scire et posse adæsi. Quod si aliquis contra nos propter hoc locutus fuerit, et me insulsum atque indoctum dijudicans, tantum opus nequaquam aggredi debuisse clamaverit, liquido noscat quia tunc Redemptoris nostri magnalia pene annihilantur, si humanæ rationis astutia investigantur. Ille enim qui brutum animal olim resolvit in verba loquentum, ipse in cordibus servorum suorum prout vult, et quantum vult, et quando vult, dat. verbum. Unde et per psalmographum vatem clamat; « Aperi os tuum, et ego adimplebo illud (*Psal. lxxx, 14; Ezech. xxix, 21*), » et in alio loco « Omnis sapientia a Domino Deo est: et cum illo fuit semper, et est ante ævum (*Eccl. 1, 1*); » et Jacobus: « Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non impropert; et dabitur ei (*Jac. 1, 5*); » et rursum: « Omne Datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum (*ibid. 17*). Et amantissimus Domini Paulus, thalamus Trinitatis, vas electionis, et singularis ecclesiæ magister clamat: « Unicuique datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii gratia sanitatum, alii genera linguarum alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (*I Cor. xii, 8*). » Unde si quid scientiæ, si quid ingenii, si quid in nobis boni con-

spicitur, ad cunctorum bonorum auctorem ex toto necesse est ut referatur. Ipse namque dixit; « Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (*Matth. x, 20*), » per quem, et in quo, et a quo omnis sapientiæ, omnis scientiæ, et omnis bonitatis norma et principium constat. Et quia sunt aliqua forsitan, a quibus a sapientibus possim merito reprehendi, hoc nostræ inscitæ impudent; si qua vero inreprehensibilia, Deo, non michi ascribant, quia nos distracti necessitate et perturbatione temporis a doctissimis viris hunc locum incolentibus hoc opusculum, non quo debui stilo digessi. Nam teste beato Gregorio, dum mens dividitur ad multa, efficitur in singulis parva. Sicut enim formas hominum per colores quosdam pictores in tabulis tetras depingunt, dum tincturas non proprias et non congruas immittunt, ita historia a venusti decoris altitudine ruet, si mens cogitationibus obumbrata, et pressurarum mundialium tenebris offuscata fuerit. Aliud namque operatur eloquium, aliud auditus, aliud intelligentia, quam in hominis mente infundit intrinsecus Deus. Et beatus eater et egregius doctor Augustinus, ecclesiæ organum, veri sponsi amicus, et templum Spiritus sancti in scriptis suis reliquit dicens: « Cum videmur aliquid addiscere, nihil addiscimus, sed potius præteritorum, quæ ante peccatum in natura fuerant, recordamur (1264). » In aliis siquidem scientia naturalis per vitium naturæ deleta est, in aliis vero parumper fucata permansit. Mens vero historiographi elucescere minime valet, quandiu terrenis curis et lucris insudat, quia cum homo mundi turbinibus quatitur, movetur pariter et mens; et cum quiescit, similiter et ipsa quiescit, quemadmodum circa ignem fieri naturale est, ut cum paleis circumcirca tegitur, et nulla aura suscitatur, nec circumtecta depascit, nec penitus extinguitur. Quod si paululum commotus fuerit, illico excitatur in flammam. Similiter et mens diversis curis oblecta, nec ad sermonis ornatum poterit elucere, nec splendidum ornatumque proferre. Ego namque, quem non grammaticorum scientia ornat, non eloquentiæ gloria, non sapientium peritia, sed sola naturalis intelligentia quam Jesus Christus Deus et Dominus meus nostro animo ac menti sua solita pietate restituendo infudit, juxta vestræ sanctitatis imperium, et illud viduæ duo minuta in templo offerentis exemplum, offerre studeam vestræ sanctissimæ religiositati quod possum. Et licet non pure, non nitide, non ornate, non speciose, exiguum tamen, turbulentum, et parvum libare studeam. Quapropter Rainalde pater in Christo beatissime patrum, unicum in orbe leviticæ ⁴⁵⁷⁶ sapientiæ et

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁵⁷⁶ ita correxi; levitici c.

NOTÆ.

(1264) His similia Augustinus scripsit ad Nebri-
dium, ep. 1, 7; de animæ quant. 20; cf. Retract. 1,

8; sed ipsa verba nusquam inveni, nec scio utrum
sequentia Augustini sint an Petri.

monastici stematis decus, qui nos indignos ad tantum opus eligere censuistis, vestro id si placet elimato splendidoque sermone corigite, nec simplicis verbi inerciam, sed historiam nostro cœnobio attendatis utilissimam. Est namque historia testis temporum, indiculum veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, priscorum temporum nuntia (1625), bonorum omnium norma. Vobis enim condecet hanc eliminare, quam superni Regis elementia constituit currum et

A aurigam spiritualis Jherusalem, Benedicti vicarium atque abbatum abbatem. Enixius autem flagito, ut in hoc opere non verborum sillogismos requiratis, non rethoricorum faleras, sed potius pio cordis oculo sollicite perlustrantes, emendare, corrigere, et superflue resecare studete. Jam vero sermonis rostri principium ac finis sit Christus Dominus, qui est Patris Verbum; lux, decus, splendor, sapientia, virtus.

Explicit Prologus.

INCIPIUNT CAPITULA IN LIB. IV HISTORIÆ COENOBII CASINENSIS.

1. *De habitu Oderisii, et electione ejus.*
2. *De electione Urbani papæ.*
3. *De infirmario reconstructo.*
4. *De sensu a diabolo decepto et interfecto.*
5. *De Urbano papa per sanctum Benedictum sanato.*
6. *De oblatione Sanctæ Mariæ in Luco, Sancti Nycolai de Valle Sorana, et castri Aquosfundatæ et Sancti Stephani in Rivo vivo.*
7. *De castro Suju.*
8. *De dedicatione ecclesiæ sancti Martini, et obitu Sichelgaytæ ducissæ.*
9. *De captione castri Fractarum, et resignatione, et dedicatione ecclesiæ sancti Andree.*
10. *De Jordano principe, et filio ejus, et duce Roggerio, et oblationibus ejus.*
11. *De cruce signatis.*
12. *De oblatione septem ecclesiarum et trium castrorum et aliorum multorum.*
13. *De Citro, et Arnulfo, et oblationibus eorum.*
14. *De Adenulfo comite Aquinensi.*
15. *De Paldo comite Venafrano, et Teuto, et oblationibus eorumdem.*
16. *De quorundam oblationibus in hoc loco concessis, in comitatu Thelesino.*
17. *Qualiter Oderisius abbas obtinuit privilegium ab Urbano papa de libertate hujus monasterii.*
18. *Qualiter idem papa monasterium sancti Mauri de Glannafolio a potestate monachorum abstulit, et sub regimine Casinensis monasterii perpetuo subjugavit.*
19. *Qualiter concessa fuit huic monasterio ecclesia sancti Nycolai de Turre pagana in Beneventana civitate.*
20. *Qualiter Rogerius comes Syciliæ et Calabriæ confirmavit huic monasterio omnia quæ Rocca neptis sua dederat.*
21. *Qualiter Paschalis papa privilegium S. Nicolai de Turre pagana huic monasterio concessit.*
22. *Qualiter quidam Capuani huic monasterio Turrem de mari obtulerunt in Suessana civitate.*
23. *Qualiter dedicata est ecclesia sancti Stephani a Benedicto Terraoinensi episcopo.*
24. *Qualiter Guilielmus comes montis Gargani huic monasterio fecit privilegium de cœnobio moniadium posito in eadem civitate.*
25. *Qualiter Robertus comes obtulit huic monasterio castrum Pontiscurvi. De oblatione Vitecusi, et de obitu Oderisi abbatis.*
26. *De ordinatione abbatis Octonis, et de obitu Henrici imperatoris.*
27. *Qualiter Alexius imperator Constantinopolitanus misit b. Benedicto unum optimum pallium.*
28. *Qualiter dedicata est ecclesia sancti Angeli in Formis a s. Brunone Syngnensi episcopo.*
29. *Qualiter monachi conabantur abbatem Octonem deponere, et qualiter miraculum fuit in Francia meritis beati Benedicti.*
30. *De obitu Octonis abbatis hujus loci, ac de miraculo in hoc monasterio viso.*
31. *De adventu sancti Brunni ad hunc locum, et de bonis operibus suis.*
32. *Qualiter comites Aquinenses castrum Terami rusticorum proditione deprædati sunt.*
33. *De dedicatione ecclesiæ sancti Benedicti de Capua a Paschali papa.*

NOTÆ.

34. *De renuntiatione Pandulfi comitis Presenzani de castris Mortula, Cucurutio et rocca de Bantra.*
35. *De adventu Henrici imperatoris.*
36. *Qualiter Paschalis papa mandavit imperatori predicto, ut exhiberet ei obedientiam.*
37. *Qualiter idem imperator intravit Romam.*
38. *De captione Paschalis papæ, cardinalium, clericorum, ac laicorum.*
39. *De pugna Romanorum cum Teutonicis.*
40. *De coronatione dicti imperatoris ab eodem papa recepta.*
41. *De dedicatione ecclesiæ sancti Thomæ, sitæ, extra castrum Vallis frigidæ, et de miraculo ibi facto.*
42. *De obitu sancti Bruni episcopi Signensis, et quomodo abbatiam dimiserit.*
43. *De origine et de infantia ac de ordinatione Gérardi abbatis hujus loci.*
44. *Qualiter b. Benedictus sanavit Ugonem de Alaspina, et postmodum effectus fuit monachus.*
45. *Qualiter Girardus abbas post confirmationem a Paschale papa obtinuit privilegium de libertate hujus monasterii.*
46. *Qualiter Alexius imperator Constantinopolitanus delegavit predicto pontifici, ut imperatorem Romanum eum coronaret.*
47. *De quibusdam oblationibus et ecclesiis in partibus Beneventanæ civitatis et in pertinentiis ejus.*
48. *De adventu Rogerii ⁴⁸⁷⁷ ducis ad hunc locum, et de libertate ab eodem concepta ⁴⁸⁷⁸ hominibus Castellioni, ac de concessione Sancti Petri in Tarento.*
49. *Qualiter idem papa investivit Guilielmum ducem ducatus Apuliæ et Calabriæ.*
50. *Qualiter Azo decanus et socii missi in Sardiniam, cum ipso capti sunt a Sarracenis, et per Rogerium ducem Siciliæ liberati sunt.*
51. *Qualiter dictus decanus defunctus fuit, et lampadem plenam aquæ in morem olei semper ardentem visa sit.*
52. *Qualiter concessa fuit huic monasterio Sanctæ Agathæ in Aversana civitate.*
53. *De renovatione Sanctæ Mariæ in Cingla.*
54. *Qualiter Rangarda uxor Rccardi et Aquila subtraxit a potestate hujus monasterii ecclesiam sancti Benedicti de Suesa, et aliis possessionibus.*
55. *Qualiter dedicata est ecclesia sancti Vincentii de Vulturno, et de miraculo in obitu Alamanni monachi istius monasterii facto.*
56. *Qualiter homines de Sancto Germano sæpe rebelles extiterunt, ac de constructione roccæ Janulæ.*
57. *Qualiter comites Presenzani renuerunt omne jus competens in castro Camini huic monasterio.*
58. *De quodam milite, qui in Apulia in foveam demersus, catenisque devinctus, per beatum Benedictum extitit liberatus.*
59. *De quibusdam renuntiationibus et oblationibus huic monasterio factis, ac de electione et confirmatione abbatissæ sancti Johannis in Capua.*
60. *Qualiter abbas hujus monasterii abbas abbatum vocetur.*
61. *Qualiter imperator Henricus Romam ingressus est.*
62. *De terræmotu mirabili fere per totam Ytaliam facto.*
63. *Qualiter Robertus rex Anglorum legatos ad hoc monasterium dixerit, et de quibusdam oblationibus in Sicilia.*
64. *De morte Paschalis papæ, et de Johanne hujus monasterii monacho, qui ei in papatum successit, ac de dedicatione ecclesiæ sancti Mauri in Francia.*
65. *Qualiter idem terræmotus meritis beati Benedicti quievit.*
66. *Qualiter Petrus diaconus receptus fuit in monachum ab abbate Girardo, et quot libros et omelias fecit.*
67. *De quibusdam oblationibus, ecclesiis atque servis in Sardinia huic monasterio concessis.*
68. *Qualiter papa Calixtus ad hoc monasterium venit.*
69. *Qualiter archiepiscopus Capuanus conabatur tres ecclesias subtrahere hujus monasterii a potestate, et per summum pontificem contra eum sententia lata fuit.*
70. *Qualiter idem papa restitui fecit huic monasterio Sancta Maria de Cingla.*
71. *Qualiter Sporanus abbas obtulit huic monasterio ecclesiam sancti Martini in Archa.*
72. *Qualiter civitas Capuana igni tradita est, et monasterium sancti Benedicti in eadem civitate mansit illæsum.*

VARIE LECTIONES

⁴⁸⁷⁷ leg. Guilielmi. ⁴⁸⁷⁸ leg. concessa.

73. *Qualiter brachium sancti Matthei apostoli ad hoc monasterium fuit deportatum.*
 74. *De quodam claudo per beatum Benedictum sanato.*
 75. *Quomodo Pandulfus de Sexto renuntiavit per juramentum castrum Vitecosi, et de adventu Pontii abbat-
 tis Cluniacensis ad hunc locum.*
 76. *Quomodo idem abbas concessit vestiario monachorum ecclesiam S. Mariæ de Casaleplano.*
 77. *De obitu Girardi abbatis hujus loci.*
 78. *De ordinatione abbatis Oderisii II.*
 79. *Qualiter homines castri sancti Angeli in Teodici rebelles fuerunt, et idem abbas ad fidelitatem coegit
 eosdem.*
 80. *Qualiter oblata fuit huic monasterio Sancta Maria de Rabiata in Sclavonia.*
 81. *De Lamberto episcopo Hostiensi, qui et Honorius papa fuit.*
 82. *Qualiter castrum Piconi huic monasterio datum fuit.*
 83. *De obitu Calixti papæ, et quomodo cardinales divisi fuerunt in electione supradicti Honorii.*
 84. *Qualiter restitutum est huic monasterio monasterium sancti Manni de Fundis cum pertinentiis suis.*
 85. *Qualiter monasterium sancti Nycolai de Pica fuit deprædatum a comitibus Aquinatis.*
 86. *De adventu Honorii papæ ad hunc locum.*
 87. *De obitu Henrici V imperatoris.*
 88. *Qualiter depositus fuit Oderisius II, abbas hujus loci.*
 89. *De electione et confirmatione abbatis Nicolai hujus loci.*
 90. *Qualiter prædictus abbas Robertum principem Capuonum suum auxilium evocavit pro castro Sugii, quod
 Goffridus de Aquila tenebat; aquiminilia argentea et crucem auream ad se deferri præcepit, dictum
 castrum non recollegit; odium monachorum adversum se suscitavit.*
 91. *Qualiter idem abbas Castrum novum recollegit, et castrum Picanum Normannorum ditioni sub-
 jugavit.*
 92. *Qualiter duo fratres Ispani Philippus et Philibertus obtulerunt beato Bededicto ecclesiam constructam
 in Ispania, ac de renuntiatione abbatis Oderisii II, hujus abbatis in manu papæ.*
 93. *Qualiter idem ab Honorio papa depositus fuit.*
 94. *De electione Seniorecti abbatis.*
 95. *Qualiter Honorius prædictus ad hunc locum venit, et consecravit prædictum abbatem.*
 96. *De obitu Guilielmi ducis, et de quibusdam oblationibus huic monasterio factis.*
 97. *Qualiter Anacletus coronavit Rogerium comitem in regem Siciliæ.*
 98. *Qualiter Guarinus cancellarius prædicti regis intendebat capere prædictum abbatem, sed non po-
 tuit.*
 99. ¹⁵⁷⁹ *De miraculo in obitu Johannis, et visione ejus.*
 100. *Qualiter dictus cancellarius morte subitanea defunctus est.*
 101. *Qualiter sanctus Benedictus apparuit cuidam manacho Bono nomine.*
 102. *Qualiter quidam monachus vidit animam Guarini dicti cancellarii.*
 103. *De obitu Seniorecti abbatis hujus loci.*
 104. *De electione Raynaldi abbatis.*
 105. *Qualiter Henricus dux Bajoariæ misso ¹⁵⁸⁰ ab imperatore Lothario intravit regnum cum Innocen-
 tio papa.*
 106. *Qualiter Lotharius imperator restituit omnia monasterio sancti Liberatoris de Magella, quicquid sancto
 Benedicto in partibus illis oblata ¹⁵⁸¹ fuerant.*
 107. *Qualiter dictus imperator cum Richiza imperatrice, direxerunt epistolam huic monasterio, ut universali
 ecclesie Dominus concederet pacem.*
 108. *Qualiter prædictus imperator jussit ad se vocari Raynaldum hujus monasterii electum.*
 109. *Qualiter Petrus diaconus cum quibusdam de cardinalibus Romanæ ecclesiæ causidicus fuit pro monaste-
 rio Casinensi in consistorio imperatoris.*
 110. *Qualiter dicti cardinales petebant et conabantur, ut monachi sacramentum et fidelitatem facerent Roma-
 næ ecclesiæ.*
 111. *Qualiter Petrus diaconus genuflexit ante imperatorem prædictum pro juribus et libertate hujus mo-
 nasterii.*
 112. *Qualiter dictus imperator conabatur ut monasterium istud manuteneretur, defenderetur et veneretur.*

VARIE LECTIONES

¹⁵⁷⁹ abhinc capitula manu alia, indise priore oraso, scripta sunt. ¹⁵⁸⁰ leg. missus. ¹⁵⁸¹ leg. ablata.

113. *Qualiter objiciebatur a Girardo cardinali, cur sine consensu Romani pontificis subdiaconem in abbatem eligerent.*
114. *Qualiter prædictus Petrus remansit in curia pro servitiis imperatoris.*
115. *Qualiter prædictus Raynaldus exhibuit obedientiam domino papæ Innocentio II.*
116. *Qualiter dictus Petrus disputavit cum quodam philosopho Græco.*
117. *Qualiter per Lotharium imperatorem restitutæ fuerunt multæ ecclesiæ huic monasterio.*
118. *Qualiter prædictus Raynaldus licentiam habuit redeundi ad monasterium.*
119. *Qualiter dictus imperator cum imperatrice venit ad hoc monasterium.*
120. *Qualiter Raynaldus prædictus incusatus fuit imperatori prædicto.*
121. *Qualiter papa Innocentius misit duos cardinales ad electionem examinandam supradicti Raynaldi electi.*
122. *Qualiter prædictus Raynaldus depositus fuit ab Innocentio papa secundo.*
123. *Qualiter Gerardus cardinalis conabatur devertens electionem hujus monasterii ad manus papæ Innocentii.*
124. *Qualiter Guibaldus abbas effectus fuit, et consecratus a papa Innocentio II.*
125. *Qualiter Lotharius imperator præceptum fecit et confirmavit huic monasterio omnes possessiones ejus.*
126. *Qualiter rex Rogerius auditus sæpeditum imperatorem de Campania recessiss, Apuliam devenit, ac de obitu imperatoris.*
127. *Qualiter Guibaldus abbas ex timore Rogerii regis Siciliæ perterritus recessit.*
128. *Qualiter Raynaldus II electus fuit in abbatem.*
129. *Qualiter Sanctus Maurus et sanctus Placidus apparuerunt in visione cuidam monacho Alberto nomine ac de aliis duobus miraculis.*
130. *De obitu Petri qui et Anacletus dictus fuit, et quomodo fautores ejus papæ Innocentii vestigiis advolvuntur.*

Expliciant capitula libri quarti.

INCIPIIT LIBER QUARTUS.

Ordinarius hujus monasterii abbas tricesimus octavus, sedit annis decem et octo, mensibus duobus, diebus decem et octo.

1. Hic ex Marsorum comitum origine sanguinis lineam ducens, in ipso sæ pueritiæ tempore, dum in hoc Casinensi cœnobio a reverendæ memoriæ Richerio abbate susceptus (1266), et habitu sanctæ conversationis indutus fuisset, cernens eum supradictus abbas luxus sæculi spernere, divinis lectionibus intentum esse, contemplativam vitam inianter appetere, et regularis vitæ egregium sectatorem, et Casinensem abbatem illum futurum esse prædixit. Qui a prædecessore suo sanctæ ac semper venerandæ memoriæ Desiderio, qui et Victore papa, præpositus hujus loci ordinatus, dum idem pontifex sicut supra retulimus (I. III, c. 73) graviter infirmatus ad hunc locum venisset, in capitulo fratrum se deferri in lecto præcepit, ibique in præsentia episcoporum et cardinalium qui cum eo erant, admonuit fratres ut juxta quod beati Benedicti regula præcipit (1267), abbatem sibi de ipsa congregatione eligerent. Fratres vero habito consilio, omnes pari consensu Oderisium ad tantum ordinem recipiendum dignum proclamantes elegere (an 1087, Sept.

A 14), quod cum supradicto papæ victori retulissent, ipse voluntatem eorum et electionem valde laudabat, eundemque protinus vocari faciens, omnino invitum et renitentem, et virtute, qua poterat obsistentem, seque infirmum et nescium tantum ordinem regere voce qua poterat proclamantem, et per ipsum Deum ne hoc faceret obstantem ¹²⁶⁷, per virgam et regulam de abbatia eum investivit.

2. Post mortem autem supradicti pontificis tristitia ingens et desperatio cunctos nostræ partis invasit, et jam fere quid agerent, vel qualiter se de ecclesia intromitterent ignorabant. Prædictis igitur episcopis circumquaque dispersis, rursus frequentes nuntii crebrique legati tam Romanorum, quam ultramontanorum, et comitissæ Matildæ ad eosdem B episcopos transmissi, hortabantur pariter atque rogabant, ut de Romanæ ecclesiæ ordinatione studerent, ut in unum convenientes caput facere christianitatis satagerent; membra Dei auxilio capiti non defutura, facile et in proximo casuram et confundendam ecclesiam nisi pastorem haberet. Tandem itaque rursus undique coadunati, una cum nostro abbate Oderisio, miserunt litteras Romanis clericis et laicis, sancti Petri fidelibus, ut quotquot ex eis pos-

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁶⁷ *correcti monente V. D. C. L. Grotefend; obstantem c.*

NOTÆ

(1266) Cf. cap. 14 libri III

(1267) c. 64.

sent, prima ebdomada quadragesimæ (1088) Terracinam venirent; quotquot vero non possent, assensum suum in persona quam ipsi concordi voto eligerent, propriis litteris repræsentarent. Similiter etiam miserunt litteras universis circumquaque per Campaniam, Principatum, atque Apuliam manentibus episcopis atque abbatibus, ut quicumque possent absque canonica excusatione, per se ipsos ad prædictum locum et tempus occurrerent: non autem valentes, aut per idoneas personas, aut certe per litteras, consensum suum transmittere perstuderent. Factum est, et quarta feria primæ ebdomadis quadragesimæ, octavo scilicet Idus Martii, congregati sunt apud Terracinam Campaniæ civitatem, cum episcopis et cardinalibus Romanis superius nominatis, atque cum nostro abbate Oderisio, archiepiscopi, episcopi, atque abbates ex diversis partibus numero quadraginta; ab urbe autem Roma, Johannes Portuensis episcopus omnium cardinalium et clericorum catholicæ dumtaxat parti faventium, Benedictus vero præfectus universorum laicorum fidelium legationem et consensum unanimem per litteras attulerunt. Legatorum autem altramontanorum et Matildæ comitissæ nonnulli interfuerunt, orantes instanter, ut eidem propter quam convenerant rei, cum auxilio et gratia Spiritus sancti studerent, ut læta illis a quibus legati fuerant nuntia referre valerent. Altera igitur die (Mart. 9) convenerunt omnes pariter ad episcopium prædictæ civitatis in ecclesia beati apostolorum principis et sancti Christi levitæ Cæsarii; et cum resedissent, surgens in medium Tusculanensis episcopus (1268), retulit per ordinem omnia quæ de ordinatione ecclesiæ vel papa Gregorius antea, vel postmodum papa Victor stauerant; simul etiam quam ob causam ipse universi tunc in eodem loco convenerant. Deinceps surgens episcopus Portuensis, et Benedictus præfectus, relulerunt et ipsi tam clericorum quam laicorum fidelium a Roma super hoc negotio legationem pariter atque consensum, videlicet ut quemcumque ipsi tunc unanimi voto ad hoc officium promoverent, eundem omnes pari et simili consensu in apostolica sede statuendum recipere. Cumque hujus monasterii abbas, et archiepiscopus Capuanus, et ad postremum cuncti qui convenerant, bene factum recteque dictum laudassent, atque omnipotentem Deum ut miseriam et afflictionem ecclesiæ quandoque respicere ac relevare dignaretur, multis precibus implorassent: statuerunt demum communi consilio, ut per tres illos dies, idest quintam et sextam feriam ac sabbato, triduanum specialiter jejunium celebrarent in abstinentia, et orationibus ac elemosinis divinitus ostendi sibi personam tantæ dignatæ condignam continuis precibus impetrarent. Domi-

nica itaque die (an. 1088, Mart. 12), valde mane, omnes iterum in eadem ecclesia congregati, cum inter se pariter nonnulla de re hujuscemodi tractavissent, exurgentes tres cardinales episcopi qui caput ejusdem concilii erant, Portuensis scilicet, Tusculanensis, et Albanensis (1269), ambonem ascenderunt, factoque silentio, uno simul ore pronuntiant, Ottonem episcopum placere sibi in Romanum pontificem eligendum. Cumque utrum omnibus idem quoque placeret sicut est consuetudo requirerent, repente mirabili ac summa concordia omnes magna voce, hoc sibi placere, dignumque illum universi conclamant apostolicæ sedis papam existere. Tunc Albanensi episcopo pronuntiante, Urbanum illum placere vocari, mox cuncti surgentes capiunt, sumque cappam laneam exuentes, purpuream induunt, et cum acclamatione atque invocatione sancti Spiritus ad altare beati Petri apostoli illum pertrahentes, in pontificali solio ponunt, quarto Idus Martii; sicque ab eodem pontifice missa sollempniter celebrata, universi gaudentes, Deoque gratias referentes, redierunt ad sua. Sed de his actenus, nunc qualiter noster abbas veteres officinas diruens, novas extruxerit describamus.

3. Cernens igitur Oderisius renovationem cœnobii Desiderio ad votum cessisse, ad officinas quæ ex veteribus supererant renovandas non segnis accingitur; domum namque infirmorum, quam dudum prædecessor suus Desiderius magno sumptu ac studio una cum balneo edificaverat, a fundamentis est orsus evertere; et monasterii ampliandi occasione, ipsam infirmorum domum ampliorem et meliorem efficere. In declivo igitur montis latere demum illam construens, in spatio cubitorum extendit, in latitudine in altitudine erexit. Quæ videlicet longe priore speciosior ac firmitior, mirifice satis est lateribus tecta, et pictorum studio decorata, habens ab oriente fenestras in cujus capite perpulchram abbatis cameram constituit, juxta quam etiam ecclesiam sancti Andreæ apostoli (1270) in longitudine cubitorum latitudine altitudine construxit. Desuper autem tabulisque est mirifice laqueata, ac lateribus cooperta, parietibus in giro figuris pulcherrimis decoratis: pavimenti vero opus quam speciosum, quam solidum, quam multigena marmorum sit diversitate constratum, obtutibus omnium patet. Circuitus etiam chori magnis duorum ^{****} marmorum tabulis sepsit. Fenestras præterea in absida duas, in frontispicio ab uno latere ab altero totidem instituit. Quæ videlicet ecclesia ab uno capite absidæ sanctissimi patris Benedicti, ab altero hæret domui infirmorum. Juxta ejusdem vero ecclesiæ frontem,

VARIE LECTIONES.

**** an diversorum ?

NOTÆ.

(1268) Joannes.
(1269) Petrus.

(1270) Cf. supra col. 763.

cisternam arcuato opere fabricavit; a septemtrionali porro ejusdem ecclesiæ parte eimiterium in longitudine cubitorum latitudine altitudine construens, lateribus cooperuit; juxta infirmorum vero domum ab interiori parte coquinam, ac balneum, atque cisternam opere perpulchro extruxit. Claustrum quoque infirmorum inibi super marmoreas columnellas erigens, et picturis decoravit, et tegulis textit. Nichil hoc virstrenuissimum expleto moratus, circa atrium majoris ecclesiæ palatium, in quo nobiles quique hospitarentur, in longitudine cubitorum latitudine altitudine fabricavit, et idem trabibus contignans, tegulis cooperuit; juxta quod etiam cisternam arcuato opere patrii mandavit.

4. Hoc præterea tempore quidam frater in hoc cœnobio Majo dictus est, qui qualiter a diabolo interfectus, qualiterque per sanctissimum patrem Benedictum ereptus sit, præsens textus declarat. Hic igitur dum in domo infirmorum senio fessus maneret, in nativitate Domini ob sui corporis necessitatem ad secessus pergebat; cui diabolus in humana effigie apparens, dixit ad eum: « Scio quo pergis; sed quia decerpito jam senio fessus absque amminiculo tendere illuc inter noctis tenebras minime vales, sequere me; ego ero dux itineris tui. » Hæc dum suprædictus frater audisset, putans eum hominem, non diabolum esse, post eum pergere cœpit, cumque ad fenestram magnam quæ in medio palatii est pervenissent, antiquus hostis senem in eandem fenestram imponens, eumque exinde præcipitans, interfecit. Fratres vero eum per totam noctem inquirentes non invenerunt. Igitur cum eum ubique quærerent, et non invenirent, monachus quidam ad eandem fenestram accedens, eumque mortuum aspiciens, fratribus ubi jaceret ostendit. Alio vero die idem abbas æternæ justitiæ reseratorem precibus pulsare fratres admonuit, ut qualiter vel quo ordine prædictus frater ex hoc mundo recessisset, pandere dignaretur. Tunc eis qui defunctus fuerat, quidam fratri per visionem apparens, quid circa se actum fuerat narravit; adjungens, quia postquam defunctus est, cum eum diabolus per viam carbonibus plenam duceret, et illum sapissime in eodem igne volutaret, pater illic Benedictus adveniens, eumque de potestate demonum auferens, suo cœtui aggregavit. Tunc prædictus una cum fratribus obejusdem animæ liberationem Deo gratias referens, constituit ut quotquot

A fratres obirent, tot etiam pauperes usque ad tricesimum diem ad mandatum ospitum addi deberent: adjuncto insuper uno paupere pro anima Desiderii sui prædecessoris; et omni tempore cum a capitulo fratres surgunt, eamtem pro defunctis psalmos quattuor, et quotquot fratres defuncti fuerint, tot etiam psalmi de canticis graduum super præfatos quattuor usque ad diem tricesimum addantur; insuper sexta feria per totum annum, mox ut missa defunctorum expleta fuerit, psalmos decantantes ad cimeterium pergant, ibique dantes orationem, postea de more capitulum solvant.

5. His porro diebus (1271), dum suprædictus papa Urbanus ad hunc locum venisset, consuetudinario sibi lateris dolore gravissime tactus est. In vigiliis B igitur patris Benedicti (Mart. 20), dum eodem languore orciaretur, et de præsentia corporis ejus dubitaret, visibiliter ei sanctus apparens, dixit ad eum: « Cur de mei corporis præsentia dubitas? » Ad quem pontifex: « Tu quis es? » et sanctus: « Ego sum frater Benedictus. Quia autem tu me in hoc loco dubitasti quiescere, id ne amplius dubites, et me certissime in hoc Casinensi cœnobio quiescere credas, hoc tibi signum erit. Cum primum ad nocturnalem synaxim pulsatum fuerit, statim sanus eris. » Et his dictis disparuit. Adveniente autem hora, pontifex sanus effectus Oderisium abbatem vocavit, dicens: « Quia usque nunc de corpore beati Benedicti dubitavi, fateor; sed quia in hac nocte me visibiliter sanavit, et suum suæque sororis corpus hic certissime quiescere docuit, surgamus, et Deo laudes permaximas reddamus. » Et his dictis, quæ sibi pater Benedictus reseraverat, per ordinem pandit. Quanta autem tunc lætitia, et quanta mentis exultatio de tanti pontificis sanitate omnibus fuerit, quia adhuc fere omnes qui videre supersunt, omitto referre.

6. Tunc temporis (an. 1089. Mai. 1.). Gentilis (1272) filius Balduini comitis, una cum Transmundo nepote suo, obtulere beato Benedicto monasterium sanctæ Mariæ in Luco, cum omnibus suis mobilibus et immobilibus, et ecclesiam sancti Nicolai in valle Sorana, sancti Stephani in rivo vivo, sanctæ Restitutæ et sanctæ Mariæ in Morrei, et sanctæ Mariæ in Colle longo, cum omnibus pertinentiis illarum. Propterea ⁴⁸⁶⁴ et Morinus (1273) D Benafranus comes, obtulit beato Benedicto castrum Aquæfundatæ, quod (1574) videlicet antiquitus sicut præcepta imperatorum continent, intra hujus monasterii fines situm esse dinoscitur, cum omnibus

VARIE LECTIONES.

⁴⁸⁶⁴ Præterea

NOTÆ.

(1271) A. 1091, si genuina esset bulla Urbani II qua hæc refert, d. 1091, Apr. 4. Capuzæ. Novissime eam edidit Tosti *Hist. Cas.* II, 83.

(1272) De comitibus Marsorum. Edidit Gatt. *Hist.*,

p. 248. Cf. III, 17.

(1273) *Ugo qui et Morinus comes vocor.* Gatt. *Acc.* p. 201; v. supra II, 37.

(1274) *Quod — dinoscitur sunt ipsa Morini verba.*

pertinentiis suis, pena apposita mille bizanteorum; A pro quo videlicet castro idem abbas 115 libras ei contradidit. (*Jul.*)

7. Sequenti tempore (1275) supradictus papa Urbanus iterum ad has partes deveniens, Johannem Caietanum, loci hujus a pueritia monachum, diaconum in Lateranensi patriarchio ordinavit. Quo etiam tempore (*an.* 1013, *Mart.* 11), dum apud Trojam Apuliæ civitatem sinodum celebraret, abbas noster Oderisius proclamationem fecit de cella sanctæ Sophiæ in Benevento (1276), sed causis bellorum ingruentibus nil justitiæ habere exinde potuit. His porro diebus (1090) defuncto in Gaietana ecclesia Leone episcopo, Raynaldus hujus cœnobii monachus in eadem ecclesia episcopus ordinatur; similiter in Sardinia insula Benedictus hujus monasterii monachus episcopus substituitur. Hujus autem Benedicti miracula nosse qui cupit, librum qui « *De miraculis* » prænotatur, a nobis ante hoc fere septennium exaratum relegat (1277). Tunc temporis Richardus cui cognomen de Aquila inditum est, ad hoc monasterium veniens, abbati nostro jurejurando firmavit quod castrum Sujum non recognosceret ab ulla persona, nisi tantum ab hoc monasterio Casinensi, et ex prædicto castro serviret inde sancto Benedicto, secundum tenorem quem Goffridus ⁴⁸⁸⁵ Monius Desiderio abbati fecerat (1278): ad mortem vero suam absque alicujus contradictione in hujus cœnobii dicionem rediret.

8. Porro (1279) cum a (1280) dedicatione majoris ecclesiæ annus jam quartus decimus, et ab incarnatione dominica millesimus et nonagesimus volveretur, tribus am annis et tribus ac sexaginta diebus a transitu reverendæ ac semper honorifice memorandæ memoriæ papæ Victoris III, elapsis, præside atque jubente supradicto patre Oderisio, dedicata est ecclesia sancti confessoris Christi Martini (*Nov.* 18), quam prædictus venerabilis abbas Desiderius, sicut supra retulimus (c. 34), in hoc ipso ubi olim a beatissimo patre Benedicto constructa fuerat, circa portam scilicet monasterii, mirifice ac pulcherrime in 16 marmoreis columnis erexerat, quamque tam musivo quam et diversis picturarum coloribus optime decoraverat. Dedicata est autem 14 Kalendas Decembris, ipsa videlicet die octavarum ejusdem beati confessoris Martini, feria secunda, cum tribus altariis suis, ingenti frequentia ordinis diversi virorum et maxima universorum lætitia.

Quorum primum atque præcipuum in honore ipsius beati Martini dedicavit vir venerabilis domnus Johannes episcopus Tusculanensis, Illud autem quod ad dextram ipsius basilicæ situm est, in honore sancti Herasmi martyris consecravit domnus Raynaldus episcopus Gaietanus, qui ipso anno ex hoc nostro monasterio sicut supra retulimus (c. 7), eidem ecclesiæ fuerat datus episcopus. Tertium vero, quod a parte sinistra statutum est, in honore gloriosi confessoris Christi Ambrosii benedixit domnus Honestus, reverendissimus episcopus Berulanus. In altare vero sancti Martini hæ reliquiæ reconditæ sunt: Matthei apostoli et evangelistæ. Marci evangelistæ, Martini episcopi, Corneli et Cypriani, Cirini et Maximi, Stephani papæ et martyris, Sebastiani, B Focæ episcopi et Martyris, Quadraginta martyrum, et brachium sanctorum Faustini et Jovitæ. In altare sancti Herasmi habentur reliquiæ ejus, Casti, Secundini et Yppoliti martyrum. In altare sancti Ambrosii sunt reliquiæ ejus, Augustini episcopi, Pancratii martyris, et vocabulum sancti Jeronymi presbyteri. Fuerunt autem cum eis in hac dedicatione episcopi etiam alii tres, id est Lambertus Alatrinnensis, Roffridus Soranus, necnon et Leo episcopus Benafranus. Quod autem tandiu post patris Desiderii transitum consecratio basilicæ hujus dilata est, hoc fuit in causa, quoniam et picturæ partem aliquam et pavimenti non modicam ad complendum, morte præventus idem abbas reliquerat. Bis enim illam construxit: primo namque postquam columnas et epistilia locavit. Desiderio Capuam adeunte, ecclesia ipsa funditus corruit; quod ubi agnovit, in hæc verba prorupit: « Sacerdos Dei Martine, pastor egregie, ora pro nobis Deum. » Moxque vir strenuissimus ad hunc locum remeans, ecclesiam sicut hodie cernitur, a novo construere fundamine cœpit; sed ut diximus morte præventus hanc explere nequivit; quam successor illius studiosissime comple- re, et addere quæque necessaria videbantur curavit, et sic eam dedicari, quatinus præmissum est, honorificentissime fecit. Quo tempore Sikelgaita ducissa, cun- jux bonæ memoriæ ducis Robberti ejus supra meminimus, vita decedens (1281), propter summam spem quam in Patre Benedicto habebat, ad hoc se monasterium duci fecit et in paradiso hujus ecclesiæ ante basilicam beati Petri apostoli tumulari rogavit.

9. Eodem præterea tempore (1091) quidam miles Richardus nomine, in castro degens quod Spinium

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸⁸⁵ Gaffridus c.

NOTÆ.

(1275) Hic tempora maxime turbata esse oportet. Omnes enim Urbani II epistolæ et præcepta inde ab Id. Oct. a. 1588 data sunt per manum Joannis s. R. e. diaconi. De Raynaldo v. cap. sequens.

(1276) Per Leonem, v. ejus relationem ap. Gatt. Hist. p. 54. Is causam, cur nihil effecerit, non indicat.

(1277) Narrantur etiam a Petro in libro *De ortu et obitu Just. Casin.*, c. 45.

(1278) V. supra III, 52.

(1279) Hæc desumpta sunt e Leonis relatione de consecratione eccl. Casin., cod. 47; v. supra col. 768.

(1280) Ab hac dedicatione Leo, sc. basilicarum b. Petri et b. Michaelis. . . .

(1281) Apr. 16, Necrol. Cas.

nuncupatur, orreis alimenta negantibus ad eundem abbatem quantocius properavit, ac preces pro pretio offerens, aliquantulum tritici quo suam consolaretur inopiam, magnopere postulavit. At ipse postulantis necessitati compatiens, bis quinque tritici modios se ei indubitanter daturum, alacriter spondit; et dictis fidem facturum ut certiorum illum redderet, prædixit quando vel unde esset accepturus. Ille vero substantia pauper, sed mente pauperior, vice contraria persecutionem pro benignitate, pro misericordia impietatem beato patri Benedicto rependere deliberavit, majora potius eligens cum execratione possidere, quam paucis contentus cum benedictione manere. Nam diabolo suggerente unius consolationi, alterius compassioni graviter invidente, quid apud abbatem invenerat, idem Richardus Raynaldo Ridello suo domino, in oppido quod Trajectum dicitur, tunc manenti festinavit referre: non tamen ut charitatis exemplo informaretur, sed quod sub recipiendi occasione tritici, castrum quod Fractæ vocatur, in quo erat repositum, locus sibi tradendi congruus haberetur. Tunc ille aurem accommodans consilio traditoris, eundem Richardum sacramento securum reddidit, quod dimidiam partem supradicti castrum sibi esset daturus. Adveniente ergo festivitate sanctæ Priscæ, dux nefandi sceleris sub amici specie prædictum castrum ingressus est. Quem nonnulli juvenes bini ac bini demissis vultibus sequentes, ab inhabitantibus castrum communi hospitio recipiuntur: recepti autem, non virtutis merito sed fraudis magisterio, de hospitalitate ad dominationem subito transeunt. Quod ubi Oderisio abbati nuntiatum est, eundem Raynaldum rogando mandavit, ut accepto centum solidorum pretio castrum monasterio redderet. Hoc dum ille etiam audire contempneret, per integram ebdomadam ab eodem abbate communitus, justitiam huic loco facere contempnens, ante patris Benedicti corpus excommunicatus est. Quarta autem die Adenulfus Aquinensis comes ab eodem abbate illuc cum exercitu directus, ab oppidanis in castro receptus, arcem obpugnare modis omnibus cepit. Mira (1282) dicturus sum, verissima tamen. Nam, cum hi qui in arce erant, super obsidentes viritum lapides et jacula mitterent, nullus quispiam in aliquo læsus est; sicque auxilio Dei et meritis beati patris Benedicti intervenientibus, eandem vi arcem ceperunt (Jan. 30), captis omnibus ejusdem Raynaldi fidelibus qui ibidem reperti sunt cum universis eorum. Nam ut ista beati Benedicti auxilio ac voluntate gesta credantur, in exercitu deambulans quidam monachus apparuit, cum nullus

A monachorum tunc se illi pugnae miscuerit. Septimo vero die, dum præphatus abbas cum papa Urbano Capuæ esset, astantibus multis clericis atque nobilibus Capuanis, prædictus Raynaldus cum omnibus qui secum erant veniens discalciatis pedibus, publice satisfacit, sicque ab excommunicatione solutus est. Eo (1283) etiam die quo supradictum castrum recipimus, anno dominicæ incarnationis millesimo nonagesimo quarto ⁴⁸⁸⁸, indictione secunda, mensis Januarii die tricesima, dedicata est ecclesia sancti Andree apostoli, quam idem abbas a fundamentis sicut supra retulimus (c. 3) ædificaverat, a domino Raynaldo Gaietano episcopo et hujus cœnobii monacho; in qua videlicet sunt reconditæ sanctorum reliquiæ quæ subter ascriptæ sunt: De catena sancti Petri apostoli, Andree apostoli, Jacobi apostoli, Philippi apostoli, Matthei apostoli, Matthei apostoli, sanctorum Innocentium, Stephani protomartyris, Urbani papæ, Felicis papæ, Gregorii papæ, Marcelliani et Marci, Cyriaci diaconi, Cosmæ et Damiani, Viti Martyris. Savini Canosini episcopi, Antonii Constantinopolitani, et sanctæ Lucinæ. Tunc temporis Oderisius filius Oderisii Sangrorum comitis, ad mortem veniens optulit beato Benedicto duo sui juris castella, Fracturam scilicet et collem Angeli, et quicquid sibi a paterno vel materno jure pertinere videbatur in toto comitatu Sangretano.

10. Per idem tempus (1090) Jordanus princeps cujus supra meminimus, cum universam fere Campaniam a jure sedis apostolicæ subductam in dedicationem accepisset, apud Pipernum (1284) vita decessit (Nov. 20); corpusque ejus ad hoc monasterium delatum, et juxta ecclesiam beati Petri apostoli reconditum est. Capuani autem ubi mortem principis agnovere, contra Richardum supradicti Jordani principis filium, ejusque matrem conspirantes, Capuanæ civitatis munitiones capiunt. Normannosque omnes urbe depellunt (an. 1098, Mai.) Richardus autem Aversam una cum matre secedens, ducem Roggerium in suum auxilium evocat (1285); qui æstivo adveniens tempore, cuncta Capuanæ civitati adjacentia flamma ferroque consumpsit, et tandiu eos expugnavit, usquequo Capuani necessitate coacti prædicto Richardo munitiones redderent, eumque recipientes, sibi in principem consecrarent (Jun.).

D Idem præterea Roggerius dux eo tempore (an. 1090, Aug.) fecit præceptum beato Benedicto, de omnibus quæ Robbertus dux pater ejus, una cum uxore sua loci isti concesserant, et (1286) de monasterio sanctæ Anastasiæ cum pertinentiis suis in territorio

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁸⁸⁸ tertio cod.

NOTÆ.

(1282) Fabulæ quas ad verbum repetiit e Leonis libro II, 74 72.

(1283) E relatione cod. 57.

(1284) Olim Privernum.

(1285) V. Anon. Casin. a. 1098; Gaufr. Malat, IV, 26 — 28.

(1286) Scilicet in dipl. ap. Gatt. Acc., 205.

Follocastri. Insuper et decem homines in eodem A castro, quorum nomina hæc sunt : Petrus Marci cum familia sua, Niciforus cum familia sua, Theodolus Domini cum familia sua, Andreas Sceloxelli cum familia sua, Theodolus cum familia sua, Marinus, Leo Dorcari ⁴⁵⁷, Condomiti Calazuri, Pe-rechita, Leo Fargadari. Hos omnes cum familiis et rebus suis in hoc sancto cœnobio per præceptum aurea bulla bullatum concessit ; nec non et monasterium sancti Nycolai in bisiniano (1287), sancti Angeli in Troja, sancti Nycandri, Castellionem (1288), fundicum in Amalfi : pena apposita id removere quærentibus auri purissimi libras quingentas. Sed et Boamundus (1289) frater ejus eo anno (Aug. 19) similiter per præceptum aureo sigillo bullatum confirmavit omnia quæ pater ejus in hoc loco B tradiderat, cum monasterio sancti Petri Imperialis in Tarento cum omnibus omnino pertinentiis suis, et decimam suam de frumento, vino, ordeo, animalium, piscium, quas tunc habebat vel deinceps habiturus erat.

11. Anno (1290) autem dominicæ incarnationis 1095, indictione 3, pridie Nonas Aprilis, quarta feria post octavas paschæ, a quarta ferme vigilia noctis usque in crepusculum, stellæ innumerabiles de cælo versus occidentalem plagam ubique terrarum cadere visæ sunt (1291). Eodem tempore innumera bilis et inestimabilis multitudinis occidentalium gentium facta est motio, omnibus certe retroactis sæculis inaudita et admirabilis, cum profecto toto simul gentes, tot principes, tam subito, tam unanimiter, tamque constanter, absque hominis ullius imperio conspiravisse, nemo qui legerit, nemo qui vel audierit aliquando, vel viderit alicubi, valeat reperiri. Unde non sine cælesti nutu ac dispositione divina id geri, vel etiam incipi potuisse, nemo qui possit ambigere. De quorum omnium magnis et multiplicibus gestis summa duntaxat et excellentia quæque breviter et commendiose opusculo isti decrevi inserere ; quoniam quidem nec mei propositi est per ordinem universa litteris tradere, et certe tot sunt et talia, quæ prudentis cujuslibet non parva exigant otia, et proluxi ac specialis voluminis opera. Fertur autem commotionem hanc apud Gallias occasione quorundam penitentium principum accepisse. Qui videlicet propterea quod de innumeris D sceleribus digne apud suos penitere nequibant, et

quod sine armis utpote sæculares, inter notos conversari vehementer erubescabant, auctoritate atque consilio sanctæ memoriæ papæ Urbani, prudentis plane et vere apostolici viri qui tunc temporis pro negotiis ecclesiæ partes illas adierat (Nov.), ultra marinum iter ad sepulcrum Domini a Saracenis eripien- dum, in penitentiam et remissionem peccatorum suorum illis injunctum, fide promptissima se arripere sponderunt ; certi et indubii redditi quod quicquid ad-versi, quicquid periculi, quicquid denique incommodi illis contingeret, loco penitentiæ a Domino recipien- dum : ut tamen se a præteritis nequitias contine- rent. Paulatim (1292) igitur ab uno ad alterum, et a provinciis ad provincias verbo hujusmodi voli- tante, incredibile est ad quantam multitudinem brevi tempore conspiratio ipsa pervenerit. Ad in- ditium autem evidens ac speciale hujus expeditionis, communi consilio in vestibus suis a dextera scapula ⁴⁵⁸ signum sanctæ crucis undecumque facere as- suere, et simul altis vocibus « Deus lovolt, Deus lovolt, Deus lovolt » per totum iter decrevere fre- quentius inclamare (1293). Et re vera divinæ jam voluntatis erat, et hoc ipsum clementissima simul et omnipotentissima jam illa sua miseratione dis- posuerat, ut et christianos illarum partium ex tanto jam tempore sub jugo et ludibriis Saraceno- rum degentes a dominio illorum erueret, et sancta illa loca salutiferæ nativitati, passioni, ac sepulturæ ejus dicata, quæ ab impiis per tot annorum curri- cula propter iniquitates nostras et patrum nostro- rum occulto suo judicio invadi ac profanari permi- serat, ipsamque sanctam civitatem Jerusalem a no- stris recuperari sua pietate concederet, atque ad ea visitanda et adoranda universos per orbem fide- les sine periculo aliquo prosperantes, misericorditer exaudiret. Factis (1294) igitur tribus turmis ex omni illa quæ ad id jam consenserat multitudine, una pars eorum cum duce Gotsfrido et ejus fratre Balduino, et cum comite Balduino de Monte, simul et cum quodam Petro heremita, quem sequebatur in- gens turba Alemannorum, Ungariam ingressi, per viam quam olim rex Carolus statuerat, abiere Con- stantinopolim (an. 1096, Aug.) ; ubi jam illos Lom- bardorum ac Langobardorum maxima multitudo prævenerat. Pars (1295) vero alia cum Raimundo comite Sancti Egidii et cum episcopo Podiensi (1296) per Sclavoniam perrexit. Tertia autem pars per

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁵⁷ ita orig. et reg. Eodercari c. ⁴⁵⁸ scapulas c.

NOTÆ.

(1287) In territ. Bisiniani ; supra III, 58. in *Se- lectano*.

(1288) In eodem territ. Trojano.

(1289) Marcus qui et Abboamonte ap. Gatt. Acc., p. 205.

(1290) De cod. Casin. unde hæc Petrus hausit, edito in Mabill. Mus. Ital. P. p. 131, v. Sybel Gesch. d. ersten Kreuzzuges. Düsseldorf. 1844, 8, p. 39. Sed initio aliunde hausta non pauca admiscuit.

(1291) Meminit ejus prodigii Hist. belli sacri, p.

138, et Anon. Casin. cujus verba noster retinuit. Sed neuter diem indicavit.

(1292) Cf. l. l., p. 139.

(1293) P. 140.

(1294) Abhinc auctorem suum presius sequitur, quem tamen et in compendium redegit, nec verba ubique retinuit. Quæ licentius mutavit, typorum diversitate distinximus

(1295) L. l., p. 142.

(1296) Ademario.

antiquam stratam Romam venit, cum Robberto scilicet comite Flandrensi, et Roberto comite Normanniæ, et Hugone qui vocatus est Magnus, et Guiljelmo Marchisii (1297) filio, cum aliis pluribus: qui (1298) videlicet omnes per nostrum Casinense monasterium transeuntes, et Benedicto patri ac fratribus se plurimum commendantes, Barium profecti sunt. Interea Boamundus filius bonæ memoriæ ducis Roberti cognomento Viscardi, qui primo cum patre dehinc perse multa cum Constantinopolitano imperatore ejusque exercitibus prælia jam dudum prospere gesserat, cum esset in expeditione una cum patruo suo comite Roggerio in partes Campaniæ (1299), et hæc omnia per ordinem ad aures pervenissent ipsius, mox ad ejusmodi servitium subeundum cœlitus animatus pannum sericum sibi protinus afferri præcipiens, totum in frusta divisit, et tam sibi quam et omnibus suis et pluribus aliis ob id negotium ad se confluentibus, sicut alios fecisse audierat, cruces inde in vestibus fecit, et simul omnes « Deus lovolt » inclamare magnis vocibus jussit. Qua fama exciti omnes Rogerii milites, tam multi ad hujuscemodi confederationem subito confluxerunt, ut paucis sibi relictis prædictus comes mœstus ad Siciliam remeaverit. Mox Boamundus ad sua regressus, ad præfatum iter aggrediendum se præparavit. Perrexerunt autem cum eo capitanei hi: Tancredus Marchisii (1300) filius, Robbertus filius Girardi, Richardus de Principatu, et Rainulfus frater ejus Robbertus (1301) de Ansa, Hermannus (1301) de Cannis, Robbertus de Surdavallo, Robbertus filius Trosteni, Unfridus filius Rao, Richardus filius comitis Rainulfi, Goffridus comes de Ruscilione, et episcopus, et Girardus frater ejus, episcopus de Ariano, Boellus Carnotensis, Albereus de Caniano, et Joffridus de Monte scaioso (1302) et plures alii quorum ad præsens non reminiscimur. Cum vero transfretassent (Nov. 4), venerunt ad Velonam (1303), ibique sociati sunt eis Flandrensis comes, et comes de Normannia, et alii plures qui cum illis transierant. Inde progressi venerunt in parte Vulgaris, dehinc in vallem Andronopolis (1304), inde Castoriam (1305), inde Paflogoniam (1306), demum ad flumen Bardarum (Dec. 25) (1307). Cumque audisset imperator venire Boamundum, misit choropalasium (1308) quendam, qui illum cum omnibus suis secure et honorifice

A conduceret usque Constantinopolim; venientes autem ad Russam civitatem (1309), Boamundus relicto ibi universo exercitu, cum paucis abiit Constantinopolim cum imperatore locuturus, ibique invenit ducem Gotfridum cum fratre ejus (an. 1097. Feb. Mart.). Comes (1310) interea S. Egidii cum Podiensi episcopo, post multa pericula vix de Sclavorum terra egressus, venit Dirrachium, indeque progressus post dies aliquot introivit Constantinopolim. Hucusque tamen omnes hi quos prædiximus, et maxime primi, non ita facile, verum cum magna difficultate multisque angustiis et periculis pervenisse credendi sunt; quæ vicelicet tam a Turcis et Pizanicis aliisque barbaris, quam etiam et ab ipsius imperatoris exercitibus per diversa loca perpassi sunt; pluresque ex eis alii fame, alii gladio, quidam vero diversis infirmitatum mortiumque generibus perire: multotiens tamen ex prædictis barbaris victoriam Christus suis peregrinis concessit. Cœpit præterea providus et callidus imperator cum duce et comite atque Boamundo cæterisque eorum sociis agere, quod si vellent ei ex sacramento securitatem et fidelitatem facere, ipse quoque omnibus illis fidem nichilominus et securitatem daret, juraret etiam quod simul cum eis et ipse cum exercitu suo in viam sancti sepulcri per terram et per mare pergeret, et mercatum illis concederet, et quæque perditam liberaliter restauraret; insuper et Boamundo quindecim dierum terram in longitudine, octo autem in latitudine, ex ista parte Antiochiæ (1311) daret. Sed dum hoc facere diu ex consilio detrectarent, ita tandem mala et inevitabili necessitate coacti jurare assensu sunt, ut si imperator juramentum quod se facere pollicebatur illis fideliter observaret, isti quoque suum nullatenus præterirent. Quo facto, mox omnis supradictorum exercitus transmeato brachio profecti sunt civitatem Nicomiam (1312). Videns itaque dux Gotfridus, quod tanto exercitui ardua nimis esset via, per quam transire ad Niceam debebant, utpote per valde ardua et excelsa montana, præmisit tria millia hominum cum securibus et alis ferramentis, qui eandem viam viriliter inciderent et spatiant, crucesque ferreas ac ligneas fieri, ac¹⁰⁰⁰ supra stipites pro signo viæ jussit affigi. Ventum tandem est ad Niceam, quæ videlicet civitas nobilissima et valde munita totius Romanis caput esse dinoscitur; ibique castra me-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰⁰ ac — affigi l. l. desunt, sed in gestis Dei leguntur; quæ casu in *Mabilionis ed. excidisse arbitror.*
 NOTÆ.

(1297) *Marchusi* l. l.
 (1298) *Qui — sunt* addidit noster
 (1299) *in obsessione Amalfi* l. l., p. 144, cum Ann. Cav. et Gaufrido IV, 24. Totum hunc locum liberius tractavit.
 (1300) *Marchusi* ib. Matrem Emmam alii sororem alii filiam Roberti Viscardi fuisse volunt.
 (1301) Desunt ibi; sed postea commemorantur.
 (1302) l. e. caveoso, *Montescaglioso* in Basilicata.
 (1303) Latinis Aulon, Italis *La Vallona*. Urbs maritima portuosa, in ora occidentali Macedo-

niæ. ANG.

(1304) Adrianopolis, postea Drinopoli.
 (1305) Macedoniæ urbs olim episcopalis.
 (1306) *Palagoniam* l. l., p. 145; olim Palagonia.
 (1307) Prius Axium.
 (1308) l. e. europalatem.
 (1309) Rhusion, ad Nestum fluv.
 (1310) Hist., p. 147.
 (1311) *Ab Antiochia retro* l. l., p. 149.
 (1312) l. e. Nicomediam.

tati sunt, sexto die incipiente mense Maio (1313), obsederuntque illam per continuas hebdomadas septem (1314). Ipso (1315) autem primo biduo tam acriter nostri civitatem ipsam aggressi sunt, ut quandam muri partem perfoderent. Tertia vero die, cum Soliman (1316) rex Unnorum quos nunc Turcos vocamus, cum ducentis milibus equitibus (1317) a meridiana porta, quæ nondum custodiebatur, ad auxiliandum sociis vellet intrare, repente irruiit super eos comes Sancti Egidii, et tanta eos virtute contrivit, ut vix paucis evadentibus cæteros obtruncaret; itemque alios cum tanta superbia accedentes, ut etiam funes secum quibus nostri vincirentur afferrent, Dei auxilio devicerunt, eorumque capita ad reliquorum terrorem cum fundis et aliis instrumentis intra civitatis muros jecerunt. Tunc ad omnem penitus civitatis aditum disturbandum, fecerunt in circuitu ejus unusquisque de prædictis magnatibus unum castellum ligneum, et cœpere cum diversis machinis civitatis turres confringere. Post hæc consilio habito, elegerunt de suis tres prudentissimos viros, et miserunt Babiloniam (1318) ad ammirarium cum litteris hujuscemodi: videlicet, ut sciret quod universi Francorum principes Jerusalem unanimiter pergerent, et iter ad sepulchrum Domini aperire disponderent, deque phanorum paganorum dominio christianorum terram eripere, eosque inde turpiter ejicere cum Christi auxilio vellent; videret nunc quid sibi agendum esset, et eligeret utrum vellet, aut fide Christi recepta illorum de cætero amicam manere, aut amicitia paganorum prælata obviam illis in bellum exire. Erat igitur juxta civitatem lacus quantitatis non modicæ, per quem Turci cum navibus exeuntes nonnulla civibus subdita deferebant. Accepto itaque consilio, miserunt ad imperatorem, orantes ut mandaret illis aliquot naves usque ad portum civitatis, ac deinde faceret eas cum bobus deferre per montana usque ad prædictum lacum; factumque est. Cumque naves applicuissent, nocte miserunt eas in lacum plenas armatis Turcopolis, quos cum eisdem navibus imperator transmiserat; et facto mane, cœperunt properare contra civitatem. Quod Turci videntes, cœpere valde mirari, ignorantes utrum de suis essent, an de imperatore; cum autem cognovissent naves illas imperatorem mandasse, eumque nostris favere, de suis vero neminem illis posse succurrere, confusi atque perterriti, et penitus desperantes miserunt imperatori, quod si eis cum uxoribus et filiis et armis suis exire impune liceret, ipsi sponte civitatem protinus redderent. Tunc imperator mandavit illis, ut red-

dita civitate ad se sine aliqua trepidatione fiducialiter properarent. Quoniam autem imperator jam dudum promiserat, se omne aurum et argentum et equos, omnemque suppellectilem civitatis nostris contradere, sed et monasterium ibi Latinum, ac xenodochium constituere: sperantes in verbis ejus veritatem esse, deditionem ipsam et laudavere et misere (1319) (*Jun. 20.*) Sed imperator civitate recepta lætissimus redditus, nichil eorum quæ fuerat pollicitus fecit. Post hæc moventes inde tentoria, cum jam tertia die ante lucem iter arripuissent, noctis errore confusi in duos seorsum cuneos per duos ferme dies divisi sunt. Interea ingens multitudo Turcorum atque Persarum Arabumque quoadunata, versus cuneum in quo Boamundus erat, summo diluculo tendere cœpit, immensis vocibus more suo garrientes, stridentibus, atque frendentibus (*Jul. 1.*) Quod Boamundus magnanimus vir prospiciens, cœpit hortari socios, dicens: « O fortissimi Christi milites, nolite terreri, scientes quod Dominus cujus bella bellamus nobiscum est. Equites igitur abeant contra illos; pedites vero festinanter extendant tentoria. Quod vult Deus de nobis, hoc faciat. » Erant tunc cum illo comes de Normannia et Tancredus; misit interea nuntios ad cæteros principes, ut quantocius festinarent accurrere illis: cinxerant enim illos undique Turcæ et Arabes, quorum non esset numerus, et nequaquam tanti prælii pondus ferre soli valerent. Quod illi audientes, quamvis id minime crederent, et hæc sub ludo mandata esse putarent, profecti tamen protinus sunt; et cernentes tantam hostium multitudinem, valde mirati sunt. Tunc accepta a Deo fiducia ordinaverunt acies, steteruntque in sinistro cornu Boamundus, et comes de Normannia, et Tancredus, et Richardus de Principatu; Robbertus filius Girardi eorum signifer. In cornu vero dextro, comes Sancti Egidii, dux Gotfridus, Hugo Magnus, et comes Flandrensis: episcopus autem Podiensis per montana cingebat eos. Statimque ut a nostris omnibus pariter in clamatam ex more est « Deus lovit, » tanto mox terrore barbari omnes arrepti sunt ut quantocius fugam inirent; quos nostri instantissime persequentes, multitudinem ex eis maximam occiderunt, per diverticula quæque vix cæteris evadentibus. Fertur relatione fidelium, et ipsorum quoque Turcorum qui evaserant testimonio comprobatur, quod tres egregii milites super albos equos sedentes, et alba nichilominus vexilla crucibus insignita gerentes, exercitum nostrorum præcedere, et adversarios quosque insequi ac perimere videbantur Georgium scilicet, et Demitrium, atque Theodorum

NOTE.

(1313) *D. Ascensionis* l. l.(1314) *P.* 453.(1315) *P.* 150.(1316) *l. l.*, p. 156. *Solimam veteris Alus.*(1317) Numerum *Hist. belli sacri* non habet(1318) *Cairo.*(1319) *l. e.* admiserunt.

insignes Christi milites fuisse concipientes. Nec mirum plane istud, nec incredibile debet videri: quomodo enim persecueretur unus mille, et duo transmovent dena milia, nisi quia Dominus subdidit eos, et Deus tradidit illos? Nam itinere trium dierum postea inveniebant nostri Turcos occisos et equos illorum, cum nondum aliquis illud de nostris transisset. Fertur autem ad illam expeditionem Turcorum atque Persarum quadragenta sexaginta (1320) milia convenisse, præter Arabes quorum numerus ignoratur. Præda omnis in auro et argento, vestibus atque animalibus, satis magna, inter omnes divisa. Duravit autem pugna hæc ab hora ferme tertia usque in vesperam, acta ipsa die Kalendarum Juliarum cecideruntque in eo prælio de nostris duo nobiles ac felicissimi milites, cum maximo certe dolore cunctorum, Joffredus scilicet de Montescalio, et Guilielmus frater Tancredi, et quingenti sexaginta sex equites, et undecim milia pedites; Saracenorum vero plus quam centum milia (1321). Accidit post hæc, ut Solima dux Niceæ ab inde fugiens, obvius fieret exercitui Arabum circiter decem milium, venienti in auxilium suorum; qui percunctatus ab eis, curnam sic fugeret, respondit: « Si michi credere vobisque consulere vultis, vertite cursum; alioquin si vel parum teritis moras, nemo vestrum evadet manus Francorum: Deus enim eorum pro certo cum illis est. Nam cum nudius tertius ita eos undique cinctos et superatos jam fere in manibus haberemus, respicientes subito vidimus tam innumeram gentem, quantam nemo unquam hominum vidit. Siquidem tam montana quam plana omnia repleta erant armatis, moxque vociferantibus cunctis, tanta nos repente formido, tantus tremor arripuit, ut nichil aliud quam fugam meditari possemus. Mirum valde, si quisquam de tanta illa multitudine nostra vivus evasit » His Arabes et hujusmodi verbis auditis, protinus terga verterunt; et dum fugerent ante nostros, ubicumque applicabant gloriabantur, dicentes: Nos sumus qui superavimus Francos; » et devastabant ecclesias et domos et villas et filios christianorum ducebant captivos, et incendebant omnia quæ nostris fore necessaria viderentur. Nostrorum itaque exercitus dum illos indesinenter insequeretur, per iniquosa et deserta loca, maximam equorum multitudinem amisit; ipsi quoque per dies aliquot nisi solas agrorum spicas reperiebant ad comedendum. Tandem per Iconium devenerunt Heracleam (1322); ibi quoque cum non parva Turco-

rum manu congressi, superatos fugere compulere. Hinc Tancredus et Balduinus frater ducis Gotfridi se ab exercitu dividentes, ingressi sunt vallem de Botentrot (1323). Inde Tancredus cum suis tantum progressus venit Tharsum, ibique cum Turcis qui illi haud procul a civitate occurrerant confligens, intra eandem illos se tutari coegit; moxque ante ipsius urbis portas tentoria fixit. Balduinus etiam superveniens, similiter fecit, quod Turci videntes, exterriti omnes nocte illa fugere. Facto mane, exeuntes civitatis majores Tancredo illam spontanee tradidere, quem videlicet tam strenue viderant cum Turcis pridie dimicasse. Quam Tancredus Balduino relinquens, et in anteriora contendens, Adenam et Mamistam similiter acquisivit, nec non et universa castella usque Antiochiam. Cæteri vero ab Heraclea digressi, Armeniam ingressi sunt, castella seu civitates ipsius partim vi partim deditioe recipientes, et versus Antiochiam quantocius properantes. Cum autem prope jam essent præcursores exercitus nostri, non parvam Turcorum manum, qui Antiochiæ ad suffragia ferenda veniebant, offendunt; quos in Christi nomine unanimiter aggressos, plures eorum interfecere, cæteros vero in fugam verterunt, predamque maximam equorum, mulorum, et camelorum, quos diversis victualibus, oneratos duxerant, acceperunt; atque juxta ripam fluminis Farfar eo die castra metati sunt (Oct. 20).

12. His diebus (1091, Apr.) Richardus de Aquila cujus supra meminimus (c. 7), obtulit beato Benedicto ecclesiam sancti Helie in Ambrife, sancti Mauricii in monte supra castellum sancti Johannis de Carica, sanctæ Mariæ ad fontem de monte Cervario, et sancti Johannis de Fabrateria loco Campusani, cum terris, vineis, casis, molendinis, et omnibus tam mobilibus quam immobilibus illorum (1324). Quo tempore idem abbas dedit ei libras 25. Similiter Pandulfus de Presenzano ⁴⁸⁹⁹ (1325) obtulit beato Benedicto partem suam de castro Mirtula (1326), et Bantra comitale, et sancti Salvatoris in Cucuruczo, cum universis pertinentiis illorum mille libras auri pena apposita (an. 1091, Sept.); pro qua etiam re abbas Oderisius 96 libras ei contradidit. Rodulfus (1327) etiam de molisio Bovianensis comes cartam fecit huic loco de monasterio sanctæ Crucis in Ysernia, necnon de castello qui vocatur Balneus, cum casis, terris, vineis, aquis, molendinis, silvis ecclesiis, et universis pertinentiis suis, tam intus quam foris, apposita pena 150 librarum auri (an. 1092, Mart.); accipiens ab

VARIE LECTIONES.

⁴⁸⁹⁹ Presenzano c.

NOTÆ.

- (1320) *Tricenti quadraginta m. l. l.*, p. 154.
 (1321) Numeros addidit.
 (1322) Ercele.
 (1323) Podandus, ubi aditus in Ciliciam est.
 (1324) V. I. B. Federici degli antichi duchi di

- Gaeta Neap. 1791, 4, p. 440.
 (1325) Comes, filius d. Pandulfi qui fuit comes
 Tiano, ap. Gatt. Acc., p. 206.
 (1326) Alias Mortula. Ang.
 (1327) Gatt. Acc., p. 207.

eodem abbate libras 100, Petrus quoque filius Aenulfi, cum Johanne cognomento Revere fratre suo, idem fecit de Sancto Johanne in Campo Sami cum pertinentiis suis, territorio Cyperano. Id ipsum fecit et Raynaldus comes Pontiscurvi (1328) de monasterio sancti Pauli in Furesta cum pertinentiis suis (an. 1093, *Mart.*). Sed et Lando dux olim Cagetanorum eodem tempore [*Dec.* 10] (1329) fecit et ipse cartam beato Benedicto, de omnibus quæ sibi a paterno, vel materno jure pertinebant in toto ducatu Cagetano ac principatu, de civitatibus, castellis, villis, ecclesiis, silvis, omnia et in omnibus, pena centum librarum auri apposita.

13. His porro diebus Cidrus vicecomes Richardi principis (1330) ad hunc locum veniens, sanctæque conversationis habitum accipiens, monachus factus est. Opportunum vero videtur tam ad præsentium quam ad posteriorum notitiam scribere, quid iste diversis temporibus huic loco obtulit. Prima igitur vice dedit domno Desiderio abbati, quando cœpit renovare ecclesiam sancti Benedicti, solidos Amalfitanos 800. Item alia vice dedit ei solidos 400. Post hæc dedit ei 6 libras denariorum. Item dedit ei solidos 300, de quibus emit circitorium optimum ad altare sancti Benedicti. Item alia vice dedit ei 100 libras argenti. Item alia vice pro tabula altaris beati Martini libras 24, pro renovandis libris ipsius solidos 45. Post patris autem Desiderii transitum, obtulit beato Benedicto crucem auream pretiosam cum gemnis et margaritis, et scrinium aureum mirificum, et calamarium aureum margaritis et gemmis pretiosissimis undique adornatum, vestem etiam imperialem totam deauratam, gemmis, smaltis ac margaritis decenter ornatam, Pallium purpureum, et listam auream pro pluviale. Item pro corona argentea libras 40, pro constructione cimiterii libras 20, item libras argenteas 50. Pro tabula altaris sancti Andreæ libras 20, nec non et plura alia in utilitatibus fratrum in diversis temporibus. Arnulfus (1331) interea vir nobilis cum omnibus parentibus suis, eo tempore (1093, *Mai.*) fecerunt huic sancto loco cartam oblationis de rocca quæ vocatur Civitella in ducatu Spoletino, nec non et de monasterio sancti Salvatoris ibidem constructo et ecclesiam sancti Petri de Montesopulo, ac medietatem de ecclesia sanctæ Mariæ. et de ecclesia sancti Agnelli in Cese, et curtem in Petracce, et in Alanu, in Paganica, et in Porcaria in comitatu Narniensi, cum omnibus pertinentiis illarum tam mobilibus quam immobilibus, quingentarum librarum argenti pena apposita.

25. Eodem quoque tempore, cum Aquinenses comites ferali adversus Soranos odio desævirent

A ab eisdem Soranis contra eos Jonathas filius Jordani principis est evocatus; qui desiderium acquirendæ Campaniæ per hoc se invenisse lætatus, Normannos ad se evocans, urbem Soranam ingressus est. Ubi, cum per aliquot annos remoratus pugnas ibi nonnullas fecisset et recepisset, ab eodem Jonathæ Adenulphus comes captus, atque in carceris est vincula coniectus. Tunc capti comitis fratres Landulfus, Pandulfus et Lando, Oderisium abbatem adeunt, utque sibi in tantis necessitatibus subveniret, modis omnibus poscunt. Abbas vero Oderisius sociatis sibi aliquot fratribus, Jonathan apud Soram remorantem adiit, ibique cum eo colloquens, prædictum comitem a vinculis solvit: sub hoc videlicet tenore, ut quousque mille libras Jonathæ persolveret, filios suos obsides illi contraderet; quod et factum est. Post hæc autem idem comes ad monasterium veniens, idem abbas dedit ei libras centum, et alias centum accommodavit, et comes Adenulfus dedit in civitate illius de Sancto Urbano omnes illos, quos beatæ memoriæ domnus Desiderius abbas cum eo concambiaverat (1332), cum omnibus eorum pertinentiis in integro, sicut octo diebus antea domnus Desiderius abbas commutationem tenuerat; tali tenore, ut a proxima paschali festivitate veniente usque ad aliam resurrectionem, vel antea, si potuerit fieri, si comes Adenulfus reddiderit tantum libras, sive de alia tali merce quæ abbati vel monachis complacuerit, reddantur ex integro ipsi supradicti homines: si vero ad prædictum terminum easdem libras non reddiderit, per cartam legaliter scriptam testibusque roboratam amittat omnes homines jam dictos, cum omnibus illorum pertinentiis, quæ supradicti sub abbate Desiderio tenuerunt, ita tamen, ut usque ad prædictum terminum sic possideant et habeant ipsos homines, ut hodie habere videntur. Excipitur Mons de Alberto cum vineis et terris, si tamen ibi castrum ædificaverit. Excipitur et Miluczu cum rebus soceri sui, et presbyteri Landonis avunculi sui. Et refutavit terram huic monasterio pertinentem, quæ est ad Petram scriptam, quam post mortem patris sui idem comes ab hujus loci ditione subduxerat. Adveniente vero reddendi pretii termino, ab Oderisio abbate Adenulfus comes conventus, ut supradictas libras Casinensi cœnobio redderet, se non habere professus est, unde has nobis restituere posset.

15. His quoque diebus Paldus comes, filius Johannis Venafrani comitis, reddidit beato Benedicto ecclesiam sancti Benedicti in Venafro, et sancti Benedicti Pizzuli, cum omnibus pertinentiis suis, pena mille bizanteorum apposita; quas videlicet Desiderius abbas in concambium dederat Johanni patri.

NOTE.

- (1328) F. Goffridi Ridelli: *Gatt. Hist.*, p. 294.
 (1329) *Gatt. Acc.*, 207 e. *Reg. Petri*; cf. Federici, *Duchi di Gaeta*, p. 442.
 (1330) Jordanus eum vice principem suum dilectum appellat, ap. *Gatt. Acc.*, p. 187.

- (1331) Arnulfus ipse jam defunctus erat. Cartam edidit *Gatt. Acc.*, p. 208. Data est, *regnante Henrico rege in anno regni sui* 38.
 (1332) V. supra III, 16,

ipsius (1333). Sed et Teudus vir nobilis (1334) obtulit huic sancto cœnobio ecclesiam sancti Petri subtus castrum Murolo, sancti Angeli et sancti Martini super castrum eundem, nec non 8 familias hominum, quorum nomina hæc sunt : Aspranus cum familia sua, Mampocum familia sua, Johannes de Silva de Mulicum familia sua, Benedictus de Merco cum familia sua, Johannes de Adammo, et Leo de Raynerio (1335) cum omnibus suis Hos omnes cum universis substantiis suis in hoc loco devotissimus obtulit, centum librarum auri pena preposita (*an.* 1094. *Jan.* 24.)

16. Sub ⁴⁵⁹¹ hujus abbatis temporibus Balduinus, dominus castelli quod vocatur Pons sanctæ Anastasiæ in comitatu Telesino, optulit beato Benedicto ecclesiam ⁴⁵⁹² sancti Dionisii de prædicto castello sanctæ Anastasiæ — quam ipse valde parvulam repertiens ac vetustam, a fundamentis renovavit et ampliavit. eamque nonnullis possessionibus atque colonis dotans, et mansiones in circuitu construens, dompnum Roffridum Beneventanum archiepiscopum illam dedicare sollempniter fecit, commonitus a supradicto papa Urbano — cum terris, vineis superpositis et silvis, cum arboribus, cultis, et incultis, et ecclesiis antiquis constructis intra easdem pertinentias numero quinque, videlicet ecclesia sanctæ Dei genitricis et virginis Mariæ, quæ Ad Arventum vocatur, cum omnibus pertinentiis suis, ecclesia sancti Angeli quæ dicitur Ad gruttam. cum omnibus pertinentiis suis, ecclesia sancti Barbati cum omnibus pertinentiis suis, ecclesia sancti Juliani quæ constructa est in territorio castelli Limate, quæ dicitur. Ad pugnam, cum omnibus pertinentiis suis ; insuper et ecclesia sancti Herasmi intra fines ipsius castelli Pontis sanctæ Anastasiæ, in loco ubi dicitur Ferrarisi. cum molendinis sex in fluvio Alento, qui vadit juxta prædictum castellum Pontis sanctæ Anastasiæ, et piscaria in fluvio Calore, in loco ubi dicitur Decembri, et vinea, silva quæ ad Cerra dompnica sita est. Robbertus etiam filius Rainulfi comitis (1336) restituit huic sancto loco ecclesiam sanctæ Mariæ de Cinglis cum pertinentiis suis (*an.* 1094. *Dec.*) ; nec multo post Nycolaus presbyter de Venafro judicavit et tradidit huic cœnobio ecclesiam sancti Nycolai in civitate Venafri, cum omnibus pertinentiis suis. Adelgrima (1327) quoque comitissa filia Pandulfi principis Capuani. habitatrix in terri-

A torio Carseolano, in castello quod vocatur Auricula, relicta Raynaldi comitis filii Berardi comitis, judicavit et tradidit quattuor castella in dicto territorio Carseolano anno dominicæ incarnationis 1096 (*Mart.*). primum quidem castellum quod nominatur Auricula, secundum quod vocatur Fossaceca, tertium quod dicitur Camerata, quartum quod nominatur Piretus, nec non tria monasteria, videlicet monasterium sancti Johannis cum ipso hospitali, sancti Johannis de valle Calvula, et sancti Petri de Pireto ; castella et monasteria supradicta cum omnibus omnino pertinentiis suis. Eodem (1438) anno (1097) stella cometes apparuit, et urbs Antiochena a christianis capta est. Sequenti (1339) vero tempore, Idibus Julii christicolæ civitatem Jerusalem cœperunt (1099), et in cœlo ignea via per totam noctem visa est quinto Kalendas Octobris.

17. Alexius imperator Constantinopolitanus per Johannem choropaliasium suum transmisit beato Benedicto vestem de dorso suo oxideauratam (1340) (*an.* 1098. *Jun.*) : quem profecto legatum prædictus abbas honorifice satis suscepit, eundemque imperatorem participem bonorum quæ in Casino operantur, imperpetuum manere constituit ; legatumque suum cum litteris ad eum dixerit, per quas christianis qui ad expugnandam paganorum perfidiam Jerosolimam perexerant, illi commendare curavit, ac prælationem et curam domus peregrinorum, quæ in Casino est, ad remissionem omnium peccatorum ei gerendam injunxit. Parietiam modo litteras Goffrido regi Jerosolimitano, ac Boamuudo principi Antiocheno, ne imperatorem debellarent, transmittere studuit. Alia (1341) vice libras 8 solidorum michaelorum misit idem imperator, causa memoriæ, et pallium triacotasimum (1342) pro altari nostræ ecclesiæ. Tunc temporis (*an.* 1097. *Mar.* 27.) abbas noster Oderisius a præfato Urbano papa privilegium generale (1343) accepit de libertate hujus cœnobii, tam in capite quam in membris ecclesiarum atque castrorum, et dignitate et usu compagorum (1344) et cirothecæ, dalmaticæ ac mitræ, et multis aliis quæ longum est enarrare.

18. Idem præterea pontifex apostolicæ sedis Urbanus pro negotiis ecclesiasticis ut supra diximus (c. 11.) Galliam ingressus (*an.* 1096.), in plenario Turonensi ubi ipse præsidebat concilio (*Mart.*) mo-

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁹¹ Hic alia manus ejusdem temporis perguit, initio capitis quod jam scriptum erat eraso. ⁴⁵⁹² *Sequentia usque ad finem c. 25. manus eadem in 4 foliis postea insertis scripsit.*

NOTE.

(1333) III, 89.

(1334) *Teudo domnus castrorum Scouloulæ (in Campania) et Muroli quam et arcis Vitolini*, ap. Gatt. Acc., p. 209 e Reg.

(1335) Omisit Amatam de Dato et Joannem Silbii, neque cætera nomina accurate expressit.

(1336) Frater Richardi I principis ; 1094, ind, u, Gatt. Acc. 713.

(1337) Gatt. Acc., 212.

(1338) Anon. Casin. ad a. 1097.

(1339) Idem ad a. 1098.

(1340) Ὁξυχρῶσεων, auro splendente inauratam. Duc. Epiloricum vocat ipse in epistola ad. Gatt. Hist., p. 923 ; Murat. Ant. V, 387. Tosti II. p. 93.

(1341) Indicare videtur ep. tertiam ib., p. 924 ; sed v. infra c. 46.

(1342) Τριακοντάσημον, 30 clavis aureis ornatam. Ducang.

(1343) Gatt. Histor., pag. 149.

(1344) S. campagorum i. e. calceamentorum pontificalium.

nasterium sancti Mauri in Glannafolio (1345) a tyrannide Fossatensium monachorum (1346) abstrahens, pristinae libertati restituit, sub magisterio tantum et tutela monasterii Casinensis perpetuo mansurum (1347). Per hoc dies idem abbas Oderisius per Georgium monasterii sui monachum Henrico IV. Imperatori literas destinavit, per quas se Desiderio in monasterii regimine et in imperatoris fidelitate et servitiis successisse monstravit. Quo etiam tempore jam dictus frater Georgius in praesentia praedicti imperatoris Henrici, et Henrici V. filii ejus, et Mathildæ comitissæ (1348) proclamationem fecit de possessionibus cœnobii Casinensis apud Liguriam constitutis, quæ patri Benedicto Aystulfus et Desiderius reges Langobardorum, nec non Karolus, Pipinus, et Lotharius imperatores, ac cæteri Deum timentes concesserant. De monasterio sancti Benedicti in Persiceta, territorio Mutinensi, intra fines fluvii Fusculi et limitis Malmeniliaci, quod videlicet Petrus dux civitatis Ravennæ beato Benedicto sub abbate Angelario optulerat, cum tota curte Persiceta, et curte de Greniano, et curte de Monterione, cum molendinis duorum fluviorum, id est Fusculi et Gallici. Deinde monasterium sanctæ Mariæ in Laurentiatico ultra fluvium Gallicum; inde non longe est monasterium sancti Dompni in curte Argellæ, una cum silva alta, et silva majore, et tota piscaria quæ dicitur Cauenna, usque in fluvium Gambacane, et usque in Rosalese, et usque in curtem Ragogusola. Deinde subtus viam publicam monasterium sancti Vitalis cum tota curte Calderaria prope castrum Sala. Monasterium sancti Johannis in Frassenetula cum tota curte ipsa usque ad stratam Petrosam sitam prope castrum Cedula (1349). Monasterium sancti Martini juxta stratam Petrosam in casali Marciano cum tota ipsa curte prope castrum Unciola (1350), et omnia dompnicalia. Monasterium sancti Salvatoris in Pontelongu cum tota eadem curte per comitatum Mutinensem, mansos terræ 30 et jugera 61. In pertinentia de Montirone ex superiori et inferiori parte ipsius castri, quam plurimæ petiæ de terra, et molendinum in loco qui dicitur Campaldus, influvio Fusculo, et curtes quæ sunt in Bensello, quæ Berta filia compalati (1351) Ticienensis obtulit beato Benedicto intra hos fines: Ab oriente jimes Bisentulæ; a meridie via quæ appellatur major, et limites de Malandrone; ab occidente flumen D Riolum subtus Castellione. In Postumiano 6, in Laino

A jugera 2. Hec inquam omnia, cum universis pertinentiis et appendiciis suis in circuitu, cum casalibus, fundis, et cum dompnicalibus, dum villis, rusticis colonis utriusque sexus, cultum, incultum, divisum, indivisum, subter et super, adjus pertinuerant antiquitus monasterii Casinensis. De his omnibus imperator veritate cognita Mathildæ comitissæ præcepit, ut cuncta jam dicta eidem fratri reconsignaret pro parte et vice monasterii Casinensis, centum librarum auri pena apposita. Per (1352) idem tempus (an. 1098. Dec. 8.) monasterium sanctæ Mariæ de Cinglis, de quo etiam tempore abbatis Desiderii et hujus abbatis diu proclamatum fuerat contra abbatissam sanctæ Mariæ in Capua quæ ibidem violenter ingressa fuerat, visis utriusque partis juribus, prædictus pontifex nobis restituit, et per privilegium sub dominio hujus cœnobii et ordinatione manere constituit. Anno (1353) dominicæ incarnationis 1098 [1099] luna 12. in ortu suo defectum passa, paulatim redintegrata est Nonis Junii. Eodem anno bonæ memoriæ Urbanus apostolicæ sedis præsul obiit (Jul. 29), cui Raynerius abbas sanctorum Laurentii et Stephani (1354) in apostolicam sedem pontifex subrogatur (Aug. 13), Paschali nomine illi imposito.

B Per idem tempus (an. 1098. Jul.) Anso rector Beneventani principatus ad fidelitatem Romanæ ecclesiæ, et nobiles viri fratres sui Daufferius et Atenulfus Johannes et Berardus, Petrus et Albanus et Liuprandus, filii dompni Dacomari Beneventari præsidis, optulerunt sancto Benedicto ecclesiam sancti Nycolai constructam sursum in turre nova Beneventanæ civitatis, quæ vocatur Pagana quam ipse genitor eorum ampliaverat, cum casis, terris, molendinis ad fluvium Sabbatum, et cum omnibus pertinentiis suis (1355). Ipsi enim fratres ante hoc tempus fecerant privilegium dictæ ecclesiæ de omnibus rebus suis, Berardus (1356) etiam Marsorum comes illis diebus obtulit huic cœnobio ecclesiam sancti Martini in territorio Marsicano, juxta lacum Fucinum, loco qui Filimini appellatur, cum omnibus pertinentiis suis, terris, vineis et uno servitio piscatorum et rebus suis (an. 1097. Jul.).

C 20 Interea (an. 1097. Feb.) Rocca filia Drogonis comitis optulit 46 homines in vicco Sellectano, et in Castellione 7 homines, cum omnibus rebus eorum stabilibus vel mobilibus, et filiis eorum, et alios cum reversi fuerint, qui exiverant de ipsis terris (1357). Set comes Roggerius Siciliæ et Calabriæ,

NOTÆ.

- (1345) *Glanfeuil* d. Andegay.
 (1346) *S. Maur des Fossés* d. Paris.
 (1347) Hæc ipse fusiis refert in bulla d. ap. Taracinam 1097, Mart. 21, ap. Gatt. Hist., p. 298.
 (1348) Separatim certe. Sed de imperatore omnino dubito; de Mathilde v. c. 25. Cæterum de his possessionibus v. Tiraboschi, Nonantula I, p. 445. Desiderii regis privilegium in quo primum commemorantur (ap. Postium I, 89), quin spurium sit non dubito.
 (1349) *Cellula* legi jubet Tiraboschi l. I. Nunc Zola vocatur.
 (1350) Anzola.

- (1351) I. e. comitis palatii, quod fortasse Petro restituendum erat.
 (1352) Ex privit. Urbani ap. Gatt. Acc., p. 710; Mabill. Ann. Bened. V, 629.
 (1353) Ex Anon. Casin. ad a. 1099
 (1354) *S. Lorenzo fuori le mura*.
 (1355) Ap. Gatt. Hist., p. 409.
 (1356) Diploma ap. Gattulum exstare ait Di Meo Ann. Neap. IX, p. 25. Quod frustra ibi quæssivi.
 (1357) *Anno ab inc. d. n. I. C. 1103, apud Romanos autem 98 regn. d. n. Rogerto duce ind. v. ap. Gatt. Acc., p. 215.*

confirmavit (*an.* 1098) omnia (1358) quæ Rocca neptis sua huic cœnobio dedit, videlicet omnia illa quæ in vico Sellectano possederat. Pari (1359) etiam modo Berardus comes filius Oderisii Sangretani comitis obtulit beato Benedicto totam et integram pertinentiam, quæ sibi pertinebat intra fines montis Aze pro pascuis, exceptis silvis, et cultis terris pratis defensis; nec non optulit cunctum et integrum locum qui dicitur de Lacuvivo, et cunctum et integrum locum qui dicitur Godi et quantum sibi pertinuit de Pantana, totamque et integram Claranam et Muricentum, et Altareofaniam, et quantum sibi pertinuit de loco qui dicitur Saphinum, et campum de Armonia (*Feb.*). Simili modo nobilis vir Maxarus habitator civitatis Albæ in territorio Marsicano obtulit huic sancto loco ecclesiam suam sancti Martini in dicto territorio ubi dicitur Sclavi, cum 30 modis de terra, et omnibus pertinentiis suis. His etiam diebus abbas noster Oderisius commutationem fecit cum Benedicto Terracinensi episcopo de ecclesia beati Andreæ apostoli, quæ posita est in civitate ipsa prope episcopium cum cimiterio et domibus et plateis, pro qua recepit ecclesiam beati Nycolai sitam extra civitatem ipsam juxta portam Albinam, cum cimiterio et orto et domo, centum solidorum pena apposta, si id remove quæsisset. Porro eum a papæ Gregorii VII sextus decimus, et Victoris I. quartus decimus, et secundi Urbani transitu, ac subrogatione Paschalis II. secundus jam annus esset elapsus, et ab incarnatione dominica nonus nonagesimus et millesimus (1100) volveretur, Guibertus (1360) hæresiarcha, in vasor Romanæ ecclesiæ vita privatus est. Post non multum temporis (*an.* 1101. *Aug.*) spatium Landulfus ⁴⁹⁹⁹ comes, filius Laydolfi comitis, optulit beato Benedicto totam et integram roccam de Camino (1361), cum suo castro et suis pertinentiis.

Sequenti autem anno (1362) Rocca, quam supra nominavimus, fecit privilegium de hominibus undecim, quos habebat in vico Sellectano, cum familiis ⁵⁰⁰⁰ terris, et vineis eorum et cum omnibus quæ ad ipsos pertinebant. Optulit etiam (1363) per privilegium ecclesiam (1364) sancti Petri quæ est ad Ferulitum, et medietatem ecclesiæ sancti Dimitrii, quæ est oblata prædictæ ecclesiæ sancti Petri, et medie-

tatem de omnibus terris cultis vel incultis, montibus planis, aquis, molendinis, pascuis atque paludibus, et portus ipsius maris, auri librarum 50 pena apposta.

21. Demum abbas noster Oderisius a suprascripto papa Paschali privilegium concessionis de Sancto Nicolao in Benevento et libertate ejus, cum omnibus quæ tunc possidebat, id est molendina duo sub uno tegmine, centimolum (1365), ortos cum diversis arboribus, curtes decem cum terris et silvis suis et domibus (*an.* 1101. *Nov.* 17). Addidit etiam idem pontifex ecclesias has, videlicet ecclesiam sancti Nicolai in Urbiliano, prope Petram pedicinam (1366) cum pertinentiis suis; ecclesiam sancti Nicolai quæ vocatur Rodenandi, cum pertinentiis suis; ecclesiam sanctæ Mariæ quæ vocatur Rotunda cum pertinentiis suis; et balneum, juxta ecclesiam sancti Potiti.

22. Tunc temporis Laydolfus filius Petri Laydolfi vir nobilis de civitate Capuana optulit beato Benedicto integram turrem, quæ vocatur De mari (1367), quæ est infra fines Suessanæ civitatis, juxta fauces Gariliani fluminis, et aquam et alveum prædicti fluminis, cum ripis ejus, et terra et silva quæ nominatur Pineta, cum aliis terris ibi conjunctis. Per idem tempus (1368) Gualterius comes donavit casas et casalina infra civitatem Terampensem (1369). et vineam, terram, molendina, et alvea in castaldatu Teramnensi, et silvam infra ducatum Spoletinum, in locis ubi dicuntur Cifalanum et Præclepetanum, et quartam portionem castelli Johannis et Pauli, cum pertinentiis suis. Dedit etiam idem Gualterius (1370) omnes res quæ fuerunt Ascari, in valle quæ dicitur Praracelle, et Interampnes, excepta ecclesia sancti Paterniani cum sua pertinentia, et dedit medietatem Cifelani, cum pertinentiis suis, et omne quod fuit Unaldi in Gruttule, et in Cinqualio, et in Sallano, et in Plano episcopale, et in Joniano, et in Producte, et in Mandulano, et terram in Cinqualio, et terram juxta frontem Gruttule.

23. Hoc præsidente abbate, anno Domini 1103, septimo decimo anno promotionis suæ, dedicata est ecclesia sancti Stephani a Benedicto Terracinensi episcopo, Nonis Novembris; in qua sunt reconditæ sanctorum reliquiæ quæ subter adscriptæ sunt. De

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁹⁹⁹ Landulfus c. ⁵⁰⁰⁰ famulis c.

NOTÆ.

- (1358) A. D. 1098, ib., p. 216.
 (1359) Gatt. Acc., p. 218.
 (1360) Anon. Casin. ad. a. 1100.
 (1361) Oppido Gallucio conterminam, in diœo. Teanensi, teste Gattula, Acc. p. 219. ubi donationem e Reg. edidit.
 (1362) A. D. 1102, ind. 2, dominante Rogerio comite, Gatt. Acc., p. 217; v. supra n. 98.
 (1363) A. D. 1104, Rogerii ducis 20. ind. vii quibus mendum inesse oportet. Gatt. Acc., p. 217.
 (1364) Medietatem ejus, ib., offert in eccl. S. Benedicti Citrarii, cui hec vicina esse videtur. Residebat ipse in Castro Ullano.

- (1365) Molam domesticam, jumento actam. Anon.
 (1366) *Pelicinam* in privil. ap. Gatt. Hist., p. 411.
 (1367) Duas turres distinguendas esse, monet I. B. Federici, *Degli antichi duchi di Gaeta*. Neap. 1791, 4, p. 162. Alteram quam supra II, 37, 38 habuimus, ædificavit Joannes patr. Cajetanus, sed tempore Joannis X, non VIII; alteram in sinistra Gariliani ripa, ad mare sitam, Pandulfus.
 (1368) A. D. 1102 Henrici regis 46, indict. ix (leg. 10), Gatt. Acc., p. 219,
 (1369) Terni.
 (1370) A. D. 1103 Henrici regis 47, ind. ii (1, ib., p. 220

panno ubi involutus fuit Christus, quando natus est. De lapide qui fuit ad ostium monumenti Domini. De palma quam tenuit Dominus in manu, quando ei via constrata est. Sancti Mathei apostoli, Bartholomei apostoli, Stephani protomartyris, Laurentii, Vincentii, Sebastiani, Ciriacii duodecim fratrum, Cosmæ et Damiani, Lucæ et Geminiani, Marii et Marthæ, Tyburtii et Valeriani, Georgii, Ypoliti, Martini Turonensis, Stephani papæ, Calixti papæ, Cornelii papæ, Cypriani, Priscæ, et Adelberti. In (1371) hac ecclesia cum inventa fuissent corpora sanctorum monachorum Paulini et Augustini, beatissimi Benedicti discipulorum, cum aliis duobus sepulta, demoniacus quidam ibidem veniens clamare cœpit, dicens : *Paulinus et Augustinus discipuli Benedicti cum duobus sociis suis me ejiciunt.* Hæc dum crebro per os illius diabolus diceret, cum sanguine immundus spiritus egressus est. Oderisius autem abbas sanctorum inde corpora elevans, in muro ecclesiæ sancti Andreæ apostoli reverenter locavit.

24. Inter hæc Guilielmus comes civitatis montis sancti Michaelis archangeli (1372) fecit privilegium beato Benedicto de xenodochio extra dictam civitatem cum pertinentiis suis, et concessit eidem xenodochio terras et ecclesias (an. 1100. Apr.). Henricus vero frater ejus concesserat prius (an. 1099. Nov.) quidam ziano (1373) suo terras pro construendo ipsum xenodochium; demum (1374) concessit xenodochio ipsi ecclesias sancti Nicolai in Tiliata cum pertinentiis suis, centum unciarum auri pena apposita (an. 1101. Apr.). Johannes quoque Comitellus obtulit partem suam, id est integram medietatem de ecclesia sancti Benedicti xenodochio memorato. Ursus etiam cognomento Spina partem suam optulit de dicta ecclesia sancti Benedicti in ipso xenodochio. Sed et Sico presbiter, et Manus, Ursus et Leo, nobiles viri de dicta civitate, optulerunt ecclesiam sancti Altissimi dicto xenodochio, constructam in silva ad Marruta, quam habebant a paterna vel materna substantia. Hujus abbatis anno ultimo Rogerius dux fecit privilegium huic cœnobio de terris in pertinentiis Trojanæ civitatis (an. 1104. Dec.) (1375).

25. Ryccardus quoque II. princeps, interventu Roberti comitis dedit huic loco oppidum Pontiscurvi (1376) cum pertinentiis uis, exceptis castellis deforis, cum illorum pertinentiis, et excepto feudo

A Ryccardi de Aquila, quod ibi habebat id vita Gualguani (an. 1105. Jan. 25). Quod videlicet oppidum idem Gualguanus nomine dotis uxori suæ dedit, et moriens dereliquit; sed illa debitam securitatem dicto principi facere contempsit, et contra voluntatem suam hostibus ipsius se junxit, et guerram sibi fecit, et negotium cum eis commisit, et annonam eis tribuit; ob quam culpam prædictum oppidum in principis jurisdictionem et potestatem evenit, et præfato Robberto comiti, fratri dictæ uxori Gualguani prædicti dedit, per quem videlicet comitem, et a quo præfatum oppidum in nostro cœnobio datum fuit. Sed et Robbertus Cajatianorum atque aliorum multorum comes, filius Raynulfi comitis superius nominati (1377), partim dono partim pretio, concessit et confirmavit (Jan. 13) huic cœnobio oppidum de Pontecurvo cum suis pertinentiis, ex concessione Ryccardi II principis, qualiter a prædicto principe sibi concessum fuit: quod videlicet Gualguanus tri-duo antequam moreretur possidere visus est. Nobilis etiam mulier Berta, filia Unaldi, dedit et optulit huic cœnobio ecclesiam sancti Martini constructam in Spoletina civitate, in loco qui dicitur Porta sancti Laurenti, cum omnibus pertinentiis suis. Demum Tobaldus et Petrus Caldina viri nobiles, et alii quatuor, optulerunt huic loco Gissum (1378) in monte de Treguanzano in castro Argenti, Robbertus quoque de Buthone vir nobilis cum uxore sua Sica, optulerunt et tradiderunt sancto Benedicto medietatem de ecclesia sancti Petri constructa ad Ferulitum, cum omnibus dotibus quæ eidem ecclesiæ pertinent, et cum ecclesia sancti Dimitrii, cum terris, silvis planis, montibus, pascuis, aquis, molendinis, atque paludibus. Circa hos dies (Jun. 22) Matilda comitissa concessit (1379) huic loco tertiam partem de curte sancti Benedicti, quæ dicitur in Pastorini (1380). Ugo. comes de Melisio, filius comitis Raulis (1381), optulit beato Benedicto integrum castellum nomine Vitecosum, cum pertinentiis suis (Sept). Præterea præfatus abbas recepit a supradicto papa Paschali privilegium generale (Mart. 17) (1382), prout receperat ab Urbano II. superius nominato. Huic quoque abbati et successoribus ejus, Ptolomeus consul et comes Tusculanæ affidavit unum navigium in qualicumque navigio sint hujus cœnobii monachi, ut in mari et terra securi sint a se suisque hominibus, et omnia mercimonia eorum, et omnes homines qui fuerint inventi navigio ipso, eundo Sardiniam et red-

NOTE.

(1371) Eadem de Justis Casin. 2), 21.

(1372) Vel potius Heinricus præsentem fratrem, teste Jo. Mabillon. Ann. V, 399.

(1373) I. e. avunculo, Joanni abbati de Curte, filio Guaimarii principis Salernitani Heinricus erat Roberti comitis. Gatt. Hist., p. 412.

(1374) Ib., p. 413.

(1375) Gatt. Hist., p. 158. Suspectum videtur Al. di Meo Ann. Neap. IX, 121.

(1376) Gatt. Acc., p. 223. Exstat ib. juramentum principis et notitia abbatis de pecunia in hoc negotio expensa.

(1377) Fratris Richardi I. privil. v. ib., pag. 222.

(1378) An gypsi fodinas ?

(1379) Imo restituit, proclamante in judicio Georgio monacho supradicto (c. 18), ut et ecclesiam S. Benedicti. Edidit Cl. Murat. Antt. It. V, 641.

(1380) In pago Persiceta.

(1381) Ejusdem qui c. 12 Rodulfus vocabatur. Gatt. Acc., p. 224.

(1382) Gatt. Hist., p. 334.

eundo Gaietam, apposita ut omnia sua perdant A hoc remove temptantes (1383). Obiit autem præfatus noster abbas Oderisius quarto Nonas Decembris.

Otto⁴⁵⁹⁵ abbas hujus monasterii tricesimus nonus sedit anno uno, mensibus decem.

26. Hic⁴⁵⁹⁶ nobilissima Fundensium consulum prosapia ortus, in ipsis infantie annis omnipotenti Deo oblatus, atque a venerandæ memoriæ patre Desiderio sanctæ conversationis habitum indutus est. Qui, cum aliquantos annos in sanctæ religionis studio peregisset, in monasterio sancti Nicolai in Pica præpositus ordinatus est. Defuncto autem piæ memoriæ abbate Oderisio, cum fratres ut in talibus rebus consuetudo est, ad hujus cœnobii abbatiam regendam unusquisque suum abbatem eligere vellent, B priores, quorum pars sanior et religiosior erat, nimis hæc indigne ferentes, de eodem viro fratribus suum velle notificantes, eum in hujus loci regimine abbatem elegerunt. Princeps autem Ricohardus eo tempore infirmitate gravissima laborabat, et, cum non posset in servitio ejusdem abbatis venire Casinum, ex latere suo, strenuos destinavit viros, qui eidem abbati servitia sua fideliter offerrent. His ita peractis, ingravescente infirmitate vita decessit (1384) et Robbertus frater ejus illi in principatum succedit. [Cap. 26.] Per idem tempus defuncto augustæ memoriæ quarto imperatore Heinrico (an. 1106. Aug. 7) qui cum Gregorio septimo papa de ecclesiarum investitura plurimum disceptaverat, Heinricus V. filius ejus Romani imperii gubernacula regenda suscepit. Hic abbas concessit Girardo filio Girardi de C Corvazzano libellario more terras pertinentes ecclesiæ sancti Benedicti de Pastorino⁴⁵⁹⁷, usque in tertiam generationem, recipiens in præsentibus Lucensis monetæ solidos 120 : annualiter vero pro censu solidos 3 de omnibus frugibus, quæ ibidem annualiter fuerint. Similiter fecit Alberto Raynaldo, et Sicefrido de Falsabrina, et Albertino filio Bonifatii de aliis terris ibidem, recipiens ab eo tantumdem pretii. Huic abbati Robbertus princeps sacramentum fecit confirmans de more omnes pertinentias monasterii hujus (1385).

27. Hoc interea anno Alexius Constantinopolitanus imperator per apocrisarios imperii sui transmisit beato Benedicto pallium purpureum optimum, de quo prædictus abbas pluviale aureis listis ornavit, D et tunicam ejusdem subtegminis fieri jussit. Direxit præterea cum ejusdem legatis ad imperatorem nuntium suum cum litteris, per quas Oderisium abbatem

A de hac luce migrasse, et se in monasterii regimine, et in amore ac servitiis ejusdem imperatoris successisse notificavit. Eodem vero anno (an. 1106. Mart.) Carbonellus vir nobilis optulit beato Benedicto ecclesiam sancti Gregorii, et sancti Nicolai, et sanctæ Agathæ in Tarsia (1386) ad locum Pectianum cum omnibus rebus ac pertinentiis suis, centum librarum auri pena apposita.

28. Sequenti tempore idem abbas Capuam pergens, cappellam sancti Angeli ad formas, quæ in honore sancti Nycolai noviter constructa erat, fecit a Brunone Signensi episcopo et hujus cœnobii, monacho dedicari, convocato etiam ad hoc Senne Capuano archiepiscopo. Facta itaque dedicatione, alia die idem archiepiscopus coadunata multitudine Capuanorum vel aliorum virorum, armata manu misit illos ad eandem ecclesiam violandam, altareque destruendum, et reliquias inde diripiendas sibi que asportandas. Quo facto conquerebatur, contra nostrum abbatem et jam dictum episcopum, quod contra canones erga se egissent in eadem dedicatione, non cedentes sibi metropolitano, in his quæ archiepiscopus agere decet. Nostri autem et jam dictus episcopus dicebant, quia simul concorditer fecissent omnia quæ ibidem acta sunt. Hac de re proclamantibus nostris Romæ in synodo, idem archiepiscopus et irruptionem ecclesiæ et destructionem altaris, ac reliquiarum violentiam, una cum clero et populo civitatis honorifice se emendare humiliter spondit; quod et fecit. Hic abbas rogatu fratrum nostrorum, concessit et confirmavit eis castrum Citraris cum pertinentiis suis. C

29. Eo igitur tempore, cum fratres necessitates multimodas sustinerent, abbati nostro Ottoni⁴⁵⁹⁸ exinde conquerentes, rogabant ut juxta regulæ præceptum (1387) eis necessitatem corporum tribuat⁴⁵⁹⁹ : reminisci illum debere, quod patris Oderisii tempore idem ipse jam dicto Oderisio exinde sæpius conquestus fuerat. Abbas autem nimis hæc indigne et ægerrime ferens, fatetur se deliquisse, fatetur male egisse, quod abbati Oderisio multotiens obstiterit, quod contradixerit ; fratres et in Deum et in patris Benedicti regulam delinquere, quod necessitates corporis animarum saluti præponerent : reminisci illos debere, primum esse quærendum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur illis (Matth. vi, 33). Quid multis? Videntes fratres eundem abbatem contra partis Benedicti præceptum (1387) studere plus timeri quam amari, jam dicto papæ Paschali nonnulli ex ipsis, cæteris ignorantibus,

VARIE LECTIONES.

⁴⁵⁹⁵ *Initium capituli hic esse, ex ejus inscriptione apparet.* ⁴⁵⁹⁶ *Hinc manus primaria perguit.* ⁴⁵⁹⁷ *Pa-*
storio c. ⁴⁵⁹⁸ *Otoni c.* ⁴⁵⁹⁹ *tribuant c.*

NOTE.

(1383) Ad res navales horum comitum, præter ea quæ supra p. 563 attulimus, spectat bellum quod de navi quadam cum Cajetanis gesserunt Gregorius et Ptolomeus I, pace finitum 1103, Feb. 9 ; v. l. B. Federici *de duchi di Gaeta* p. 463. — De Ptol. I agit etiam charta Oddonis de Columna in Murat,

Antt. Ital. III, 777.

(1384) Anon. Casin. ad a. 1106.

(1385) S. d. Gatt. Acc., p. 225.

(1386) In Calabria cit. Gatt. Hist., p. 934.

(1387) Regulæ c. 64.

abscondite litteras dirigunt, quod non fratrum unanimi consensu electus esset, quod seditiose et nequaquam canonice ad Casinensis abbatiae officium promotus fuisset. Hæc ergo causa Romanum pontificem contra eundem abbatem commotum omnimodo reddidit. Quod cum abbas certo certius agnovisset hoc a fratribus acitatum, occasione contra eos accepta, illos de monasterio expulit. At fratres e Casino expulsi Romam adeunt, acta et dicta pontifici per ordinem pandunt. Pontifex autem eosdem fratres ad remorandum ad beati Pauli apostoli monasterium dirigens, nonnullos ex ipsis in suamet curia secum manere constituit, Urbemque egrediens, pro causis ecclesiasticis Galliam ingressus, venit ad Floriacense monasterium Benedicti patris nomine consecratum (an. 1107. Jul. 11). Agebatur porro ab illis tunc falsissimæ translationis beati Benedicti celebritas: at pontifex eandem translationem falsam esse affirmans, non festivitatis sed diei officium celebrare eum cardinalibus Italicis cœpit. Monachi autem supradicti loci cum nonnullis episcopis et cardinalibus Gallicanis translationem celebrare incipientibus, papa orationem fudit ad Dominum, obnixè expostulans, ut de eadem re veritatis indicium sibi ostendere dignaretur. Celebrantibus autem illis nocturnalem synaxim, tantus stupor et ebetudo mentis eos invasit, ut omnino quid dicerent ignorarent. Attoniti autem tanto miraculo, regulare officium decantare inoffense cœperunt; mox enim ut translationis cantum celebrare disponebant, horrore simul et stupore replebantur. Quod reverendissimus pontifex advertens, glorificare cœpit et benedicere Deum et Benedictum famulum ejus. Factum autem mane, abbatem ad sæt monasterii priores convocans, præcepit ut altare de loco tolleretur, quatinus omnes patenter agnoscerent, utrummā vera esset necne translatio illa; nolle ulterius aliquos de corpore beati Benedicti illorum ambagibus decipi, quem ipse temporibus papæ Alexandri in monasterio Casinensi inventum esse certissime noverat. Illi autem prostrati pedibus ejus, rogare cœperunt ne altare effodere præciperet, ne monasterium destrueret; se nichil certi de corpore beati Benedicti, nisi famam tantum a majoribus suis accepisse; si reliquæ non invenirentur, scirent certissime monasterium destruendum, et possessiones a quibusque diripiendas. Tunc papa illorum precibus inclinatus conticuit, interdicens omnino, et ex parte sedis apostolicæ præcipiens, ut ulterius eandem falsissimam translationem celebrare nequaquam præsumerent (1388). Idem præterea apostolicus ordinatis in Gallia negotiis suis, Romam reversus est. Et quoniam ut supra taxavimus, facientibus nostris de Casinensis ab-

batis electione prædictus pontifex ultra modum commotus erat, fratres, qui a nostro abbate ad eum directi fuerant, monuit ut de abbatis electione patris Benedicti instituta servarent. Cumque illi abbatis electionem unanimi fratrum consensu factam esse astruerunt, et nequaquam seditiose sed canonice ad id officium promotum dicerent, papa respondit: « Quomodo canonice vester abbas electus est, qui sibi devotis et fidis concessit obedientias, repugnantes de monasterio expulit? Sed nunc ad monasterium redite; ibi per me sive per nuntios meos electione illius pleniter examinata, quod erit canonicum statuam » Egressis igitur illis, cum his qui supradictum abbatem exosum habebant, commotum apostolicum adversus eum agnovissent, molestias quas poterant illi inferre non desinebant. Comites interea Aquinenses cum ab hujus loci infestatione nequaquam cessarent, ad illorum nequitiam refrinandam idem abbas animum dedit; singula namque monasterii castra vallo in giro munivit, ibique ruricolos, qui eatenus in villis deguerant, manere constituit; sicque contra eosdem comites se preparare modis omnibus cœpit. Dignum sane videtur ad posterorum memoriam ystoriæ præsentī annectere miraculum, quod in hoc monasterio omnipotens Deus in laudem et gloriam sui nominis ostendere dignatus est.

30. Tempore siquidem ipso, dum Johannes cognomento Affidatus, in mansiuncula, quæ turri patris Benedicti (1389) conlateralis est, nocturno tempore sopori membra dedisset, evigilans audivit dulcisonum officium ante nocturnalem synaxim in beati patris ædecula ab angelis celebrari. Ad quod stupefactus, Sebastianum qui juxta eum quiescebat, interrogat si jam fratres ad nocturnale officium surrexissent; qui, cum adhuc primam noctis vigiliam manere dixisset, jam dictus Johannes exurgens ad turrem accessit, quam immensi splendoris et inauditi odoris replebat fragrantia. Stupefactus autem, et id quod in re erat advertens, Ottonem abbatem adiit: quæ visa et audita fuerant, seriatim enuntiat. Qui Deo omnipotenti gratias agens, juxta quod venerandæ memoriæ Victori II, papæ, et Theodemario servo Domini revelatum fuerat (1390), jam dictam turrem cum largo habitaculo in oraculum domini Salvatoris et ejus genitricis virginis Mariæ dedicari constituit; convocatisque artificibus, cellarium inter dormitorium et titulum sancti protomartyris Stephani construxit; sed morte præventus explere nequivit. Jam dictæ vero cantilenæ suavitas et odoris fragrantia ac lucis immensitas, ab antiquis viris in jam dicta turri in præcipuis festivitibus visa et audita narrantur, sed quam maxime uno-

NOTÆ.

(1388) *Non vi e obbligo di credere cosa alcuna di tuto questo.* Mzp. iii, Id. Jul. papa apud Privatum, ad Rhodanum fuit. Mansi XX, 1025.

(1389) v Greg. Dial. II, 35 et Ang. de Nuce ibi. Gatt. Hist., p. 15.

(1390) Quid hoc sit frustra eruere studui.

quoque anno depositionis die beati patris Benedicti A adveniente, audiri et videri solitum est. Obiit autem præfatus abbas die Kalendarum Octobrium (1107), et sepultus est juxta ecclesiam sancti Andree apostoli in cimiterio fratrum, introeuntibus jam dictum cymiterium ad levam.

Beatissimus Bruno abbas hujus monasterii quadragesimus, sedit annis tribus, mensibus decem.

31. Hic (1391) Liguria provincia ortus ex illustri Astensium civium prosapia, sed illustres ⁶⁶⁰⁰ ab infantia possidens mores, liberalibusque studiis a pueritia sufficienter instructus, Astensis (1392) episcopi canonice extitit. Qui desiderio regni cœlestis patriam parentesque relinquens, ad hunc locum ut Deo liberius sub monachili habitu deservire valeret, Romanam properans venit ad urbem. His porro diebus (1079) Urbanus (1393) papa secundus universali præsidebat ecclesiæ. Factum est autem, ut eo tempore quo idem vir ad hunc locum tendebat, Signensis episcopus vita decederet; quem idem reverendissimus pontifex in divina servitute fervere aspiciens, dixit ad eum: « Sicut tranquillitas maris multoties infert periculum nautis: ita et monachis a sæculi turbine remotis quies et securitas ipsa perniciosissimum solet inferre naufragium. Unde nostris monitis te obedire convenit, et Signensis ecclesiæ curam, quæ tibi a nobis injungitur, tanto diligentius ac religiosius quanto scientia ac sapientia polles, regere stude. » Cujus cum ille sermonibus minime præberet assensum, præcepit ei ut ad civitatem prædictam pergeret, ibique vice Romani pontificis episcopum ordinans, iret quo vellet. Tunc supradictus vir illuc adveniens, cum sibi injuncta implere satageret, idem papa clam Signensibus apices destinans, eum episcopum ordinari præcepit. Talia dum ad ejus notitiam pervenissent, in tempestæ noctis silentio beatæ Mariæ ecclesiam egrediens, fugam arripuit. Itaque dum meditata implere satageret, in quodam trivio virgo quædam imperiali trabea adornata, cujus facies splendebat sicut sol, illi eminens astitit. Quam, unde, qualis, quæve esset, et quo tenderet, dum requisisset, illa respondit: « Sponsam quam non bene fugis, me noveris esse. Quapropter ut ad ecclesiam redeas, ex Dei omnipotentis parte præcipio; et cave ne Dei ulterius velis resistere voluntati; » et his dictis disparuit. Perculsus ad hæc Bruno tanto virginis fame, Deique in sua ordinatione voluntatem advertens, succubuit, ac pontificii cathedram lætantibus cunctis suscepit. Ordinatus autem, in ea qua fuerat mentis intentione permanens. Unde adinventam

opportunitate sub supradicto abbate Oderisio ad hunc locum perveniens, flentibus qui cum eo venerant, et nichil tale de ipso suspicantibus, monachus factus est. Signenses autem graviter illius ferentes absentiam, Paschalem papam secundum adeunt, rogant ut illum potius episcopatus sui curam gerere cogeret, quam sibi tantum consulens, in Casinensi cœnobio quietum et remotum a sæculi turbine velle quiescere. Pontifex autem illorum ad verba commotus, strenuos a suo latere destinat viros, per quos eidem Brunoni ex parte sedis apostolicæ mandat, ut in cura ovium suarum studeat, et Romano pontifici pro causis ecclesiasticis semper adoret; arguens insuper illum et increpans, cur absque apostolicæ sedis licentia ausus fuisset monasterium petere, quo illum omnino esse non permitteret ipse. Ad hæc præphatus Bruno rescripsit (1394): « Cuncti proculdubio qui in Romana sunt ecclesia, noscunt quia nisi contra ecclesiam scismaticorum sæviret insania hoc quod nunc egi a multis jam annis opere implevissem: nunc vero quia in Romana ecclesia Petro clavum regente, tota per orbem Christi Dei nostri gratulatur ecclesia, ventorum jam turbires silent, maria pacata quiescunt. Idcirco, quod Deo semel devoveram, reddere cogor. Melius est enim non vovere, quam vovere et non reddere (*Eccl. v, 4*). Quod si quis fortasse michi objiciat, quod semel acceptum episcopatum relinquere non debeam, licenter respondeo, quod multi sunt qui pontificatus jura non deserunt, et de sinistris sunt, dicente Domino: *Principes fuerunt, et non cognovi; iudices extiterunt, et non per spiritum meum (Ose viii, 4)*. Hii autem qui recta intentione episcopatum dimiserunt, certum est eos de æterna felicitate perenniter cum Christo gaudere. Michi porro exempla sanctorum non desunt quorum vestigia secutus sum, qui relicto tumultu sæculi quietam vitam adepti sunt. Unde per vos summum pontificem obnixè deprecor, ut de reliquo amplius michi molestus non sit, et quietum portum in quem Christo gubernante perveni, ne me relinquere cogat, suppliciter posco. » Cumque nulla ratione eundem apostolicum nec Signinum populum flectere valeret, supradictus abbas Oderisius rogavit eundem pontificem, ut præphatum virum sub monachili habitu ⁶⁶⁰¹ in hoc monasterio Deo militare permitteret, atque pro obsequio, ejusdem pontificis fullus auxilio, quadraginta diebus in Romanæ ecclesiæ servitio esset, et Signensem Idem papa aurem accommodans quievit. Post hæc autem ab eodem pontifice atque abbate nostro (1395), una

VARIE LECTIONES.

⁶⁶⁰⁰ leg. illustriores. ⁶⁶⁰¹ habitum desunt c.

NOTÆ.

(1391) Majorè quam Petro fidem deberi Anonymi Vitæ S. Brunonis, demonstravit I. B. Solerius in Actis SS. Jul. IV, 474 seq.

(1392) Senensis potius.

(1393) Gregorius VII.

(1394) Vel Bruno, vel quod magis puto Petrus hic a Petro Damiani, Opusc. 49 de abdicatione episcopatus, et sensum et verba mutuatus est.

(1395) Cum sui abbatis licentia V. Brun.

cum Boamundo (1396) sicut supra retulimus, in Gallias directus (1397), vice Romani pontificis in eisdem partibus (1398) sinodum secundum traditionem ecclesiasticam tenuit (*an.* 1106. *Jun.*). Inde quoque Romam reversus, 44. die ab Ottonis abbatis depositione extante ad hoc monasterium rediit, atque a fratribus est in hujus cœnobii regimine ac cura prælatus (*an.* 1107. *Nov.* 13). Hicem vero apostolicus ad hunc locum postea veniens, non solum dignum illum esse abbatem in conventu fratrum peroratus est, verum etiam in apostolicam sedem dignum sibi successorem fore testificatus est. Non autem idem vir otiose hic vixisse credendus est, qui tales ac tantos nobis scripturarum exposuerit libros, de quibus summam, illorum scilicet qui in nostris manibus venerunt, pandere curamus (1399): super Psalterium, super Genesim, super Exodum, super Leviticum, super Numerum, super Deuteronomium, super Ysayam, super Cantica canticorum, super Judicum, super Apocalypsin. De totius autem anni festivitibus atque diebus dominicis composuit sermones 69, omelias 155.

32. Hoc (1400) præterea tempore (*an.* 1108 *Jal.*) Adenulfus, Lando, et Adenulfus Aquinenses comites diabolica debriati vesania castrum Terane rusticorum prodicione ingredientes, et ejusdem castri habitatores in suam fidelitatem jurare facientes, oppida monasterio pertinentia deprædare cœperunt. Hoc, ubi prædicto abbati nuntiatum est, ad eosdem comites dirigens, ut castrum monasterio redderent, et a tantis iniquitatibus et direptionibus cessarent monere cœpit. Illi autem ejus dicta non solum facere, sed etiam audire spernentes, deteriora in dies agere mirabantur ⁴⁴⁰³. Tunc abbas cum fratribus communicato consilio, eosdem sacrilegos a liminibus ecclesiæ separavit, ac e vestigio Robbertum principem evocans, ad ejusdem castri recuperationem invitavit. Qui copioso valde congregato exercitu, super eundem castrum adveniens, illum oppugnare modis omnibus cœpit; cumque hostiliter ibi per dies ferme quindecim resedisset, idem comites miserunt ad eundem abbatem quod si illos cum armis suis exinde exire permitteret, idem castrum absque omni controversia protinus monasterio redderent. Quod, dum abbas annuisset, supradictum castrum in monasterii hujus potestate recepit, die Iduum Augustarum anno dominicæ incarnationis 1108. Pro quo videlicet castro idem abbas Capuano principi libras ducentas contradidit.

33. Mense itaque Octobrio adveniente, idem apostolicus ad hunc locum adveniens, sociato sibi no-

A stro abbate synodum celebraturus Beneventum perrexit. In qua videlicet vestigia prædecessorum suorum secutus constituit, ut quicumque investituram ecclesiæ vel ecclesiasticam dignitatem de manu laici acceperit, et dans et accipiens communione privetur. Vestimenta vero sæcularia et pretiosa clericis reprehendit, et talibus uti interdixit. Cum autem Capuam devenisset, rogatus ab eodem abbate ecclesiam sancti Benedicti, quam Desiderius abbas intra eandem civitatem renovaverat, sollempniter dedicavit; in qua etiam de vestimentis sanctissimi patris Benedicti recondidit; sicque ad hoc monasterium veniens, Romam reversus est.

34. His porro diebus (*an.* 1110. *Nov.*) Roggerius dux præceptum (1401) fecit beato Benedicto de ovibus loci istius, ut nullam dationem vel censum ulterius inde exigeret tam ipse quam successores sui, in omni pertinentia montis Gargani, et licentiam hospitandi semper habeant cum eisdem ovibus, ab ecclesia quæ dicitur Passari, usque ad Salpitanum pontem qui Lambardorum dicitur, usque in mare, et usque in Vadum de fico, decem librarum auri pena apposita. Tunc temporis (*an.* 1108. *Sept.*) Laydulfus filius Pandulfi comitis de Presenzano (1402) in presentia ejusdem abbatis manifestavit et renuntiavit se de inclita parte sua de castello Mortala, et Casa Fortini, et Cucuruczu, et Rocca de Bantra, pena apposita centum librarum auri, si hoc removere quæsisset. Sed et Johannes, Triventinæ sedis episcopus, una cum Robberto filio Tristayni (1403) Limesani castri domino, optulit huic loco ecclesiam sanctæ Illuminatæ infra fines prædicti castri Limesani, loco ubi dicitur Petra majore, cum omnibus ecclesiis et pertinentiis suis, pena indicta centum librarum auri id removere quærentibus (*an.* 1109. *Jun.*). Notandum plane videtur, nequitiam et fraudulentiam Alferii Triventinensis episcopi (1404) hoc in loco inserere. Hic enim, dum præpositus in eadem beatæ Illuminatæ ecclesia esset, sciens supradictam ecclesiam monasterio sancti Eustasii ab ipso suæ constructionis exordio subditam, et a Beneventinis principibus in eodem loco concessam, simulque cupiens eam a ditione ejusdem monasterii subducere, accessit ad præpositum qui tunc monasterio præerat, eumque rogare suppliciter cœpit, ut sibi cartas ejusdem loci ostenderet, dicens suæ hereditatis cartas ibidem esse repositas: orare ut sibi illas exinde auferre permitteret, ne forte temporis vetustate perirent. Præpositus autem nullum in verbis ejus dolum existimans, dat ei et perquirendi

VARLE LECTIONES

⁴⁴⁰³ minabantur ?

NOTE.

(1396) Princ. Antiochiæ.
 (1397) Nichil de hac legatione habuimus.
 (1398) Pictavi. Mansi XX, 4205.
 (1399) Cf. *De viris ill.*, c. 34 et ibi Marum.
 (1400) Cf. Anon. Casin. cod. 47, ad a 1108.
 (1401) Ap. Tostium II, 97.

(1402) V. c. 12, Gatt., Acc. 22.
 (1403) *Trostayni* in charta ap. Gatt. Hist., p. 421.
Limosani situm est in com. Molise, ad Bifernum.
 (1404) Jam anno 1084 episcopus fuit, v. Di Meo Ann. ad h. a.

et asportandi licentiam. Tandem igitur inter reliquas præceptum a Beneventanis principibus de ecclesia sanctæ Illustratæ monasterio sancti Eustasii factum invenit; quod videlicet lucide satis et aperte continebat, qualiter ecclesia illa a suæ constructionis principio monasterio beati Eustasii a Beneventanis principibus tradita fuerat. Hujus ille ductus invidia, et iniqua debriatus vesania, rapuit, abscondit, et ad domum propriam reversus illud minutatim incidit. Hæc ita acta fuisse ego ex ore Alberti hujus nostri cœnobii monachi ultimam fere jam ætatem agentis audivi, ne quis hoc existimet mendose descriptum.

35. Anno autem dominicæ incarnationis 1110, indictione 3, mense Junio, sexto ejusdem, stella cometes apparuit. Eo etiam tempore jam dictus Paschalis papa secundus Urbem egrediens, ad has partes devenit, et ducem ac principem, omnesque comites Apuliæ, Calabriæ, ac principatus advocans, accepit securitatem ab eis, quatinus illum adjuvarent contra Henricum imperatorem, si necessitas sibi incumberet, et ad hoc provocati fuissent. His ita peractis, Romam rediit, et comes proceres Romanorum simili sacramento constrinxit. Henricus interea imperator immensum valde exercitum congregans, intravit Italiam (*Dec.*) prædecessorum suorum antiquorum videlicet imperatorum dignitates et jura, et imperii coronam ab eodem pontifice Romæ accipere cupiens, sicque cursum suum cotidie accelerabat. Erat jam hyemis tempus (*an.* 1111.); cumque (1405) in Tusciam devenisset, missis Romam in porticu sancti Petri nuntiis, cum Petro Leonis et aliis pontificis nuntiis, hoc pactum inter eos deliberatum est (*Feb.*); ut imperator scripto refutaret omnem investituram omnium ecclesiarum in manu pontificis in conspectu cleri et populi, in die coronationis suæ, et postquam papa fecerit de regalibus, sicut in alia carta scriptum est, sacramento firmabit, et dimittet ecclesias liberas, cum oblationibus et possessionibus quæ ad regnum manifeste non pertinebant, et absolvet populos a juramentis quæ contra episcopos facta sunt. Patrimonia et possessiones beati Petri restituat et concedat, sicut a Carolo, Ludovico, Henrico, et aliis imperatoribus factum est, et tenere adjuvabit⁴⁶⁰³. secundum suum posse, et non erit in facto aut in consilio, ut idem papa perdat papatum Romanum, aut vitam, vel membra, vel capiatur mala captione, aut per se, aut per summis personam, nec ipse, nec fideles ipsius, qui pro ipso securitatem ei fecerint, id est Petrus⁴⁶⁰⁴ Leonis cum filiis suis, quorum bona dampnum studiose non patiantur, vel alii⁴⁶⁰⁵, quos imperatori significaverit, et si quis eis malum fecerit, rex eos

A fideliter adjuvabit. Pro hujus securitatis observatione, mediatores dabit eidem pontifici Fridericum (1406) filium sororis suæ, Engilibertum (1407) et Theobaldum (1408) marchiones, Hermannum et Gotfridum comites, Fridericum palatinum comitem de Saxonia, Beringarium de Baioaria, Fridericum Saxonem, Albertum cancellarium, Cononem fratrem Beringarii, Sigeboth de Baioaria, Henricum ducem Carinthiæ, Bertulfum filium ducis Bertulfi, qui jurabunt papæ securitatem de vita, de membris, de patu, de captione et si imperator hæc omnia superscripta non observasset, ipsi cum honoribus suis ad Romanam ecclesiam se tenerent. Obsides pro securitate pontificis rex dare pollicitus est proxima quinta feria, et secure mitteret ad insulam in potestate papæ, Fridericum ducem nepotem suum, Brunonem episcopum Spirensem, Chonradum nepotem comitis Herimanni, et filium ejus, et Henricum fratrem comitis Friderici. Obsides si recepisset, redderet in die coronationis suæ transitu ponte; et si forte coronatus non fuisset, aut non transisset, similiter redderet apud castellum sancti Angeli. Legatos autem quos papa ad eum mississet, in eundo et redeundo securos faceret tam a se quam a suis, et si eis nescienter injuria illata fuisset, ad emendandum fideliter adjuvaret. Et postquam rex hoc adimplevit, papa præciperet episcopis præsentibus in die coronationis ejus, ut dimittant regalia imperatori et regno, quæ ad regnum pertinebant tempore Caroli, Ludoyci, Henrici, et aliorum prædecessorum ejus: scripto firmabit sub anathemate auctoritate sua et justitia, ne quis eorum vel præsentium vel absentium, vel successores eorum, intromittant se vel invadant regalia, id est civitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, teloneum, mercatum, advocatias imperii, jura centurionum, et curtes, quæ manifeste imperii erant, cum pertinentiis suis, militia et castra imperii. nec ipse imperatorem, nec Romanum imperium super his ulterius inquietaret, et privilegio sub anathemate confirmaret,⁴⁶⁰⁶ nec posterius sui inquietare præsumerent. Imperatorem benigne et honorifice susciperet, et more prædecessorum ipsius catholicorum imperatorum scienter et non subtracto coronabit, et ad tenendum imperium officii sui auxilio adjuvabit. Si papa hoc non adimpleverit, Petrus Leonis cum omnibus suis teneret se ad imperatorem. Obsides autem, nisi effugerent, redderet altero die post coronationem; si per papam remanserit ut non coronetur, similiter reddet. Cumque hoc inter eos constitutum fuisset (*Feb.* 9), jurejurado firmavit hoc imperator, 'Albertus cancellarius, Hermannus, Fridericus et Gotfridus comites, Fridericus Saxo et Cuono frater Berengarii,

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁰³ adjuvavit c. ⁴⁶⁰⁴ Petrum. c. ⁴⁶⁰⁵ alios c. ⁴⁶⁰⁶ ne l. l.

NOTE.

(1405) E Registro Paschalis II.
(1406) Ducem Alemanniæ.

(1407) stris.
(1408) De Vohburg.

Sigeboth de Bavoaria, Heinricus dux Carinthiæ, Berthulfus filius ducis Berthulfi, atque Albertus cancellarius ⁴⁶⁰⁷. Hi omnes post imperatorem eo ordine iuraverunt, ut si imperator hoc implere nollet, ipsi cum omnibus suis tenerent se ad Romanam ecclesiam.

36. Postquam autem hæc ita firmata sunt, idem apostolicus direxit ad eum litteras (1409), per quas ei mandavit, quod illuminatori omnium gratias ageret, qui cordis ipsius oculos illuminare dignatus est, ut patris ejus nequitiam toto jam sæculo diffamata, et interius cognosceret et gravius abhorreret. Apostolica namque sedes eum ad æterni Patris viscera confugientem paterna benignitate susceperet, et inter matris ecclesiæ filios familiariter confortare optaret. Si enim sicut suarum apostolicæ sedi litterarum allegatione promittebat, plena mentis devotione sibi suisque legitimis successoribus obedientiam exhibere curasset, quam sive reges sive imperatores catholici suis prædecessoribus exhibuerunt, ipse profecto eum ut catholicum imperatorem haberet, et honorem ejus per Dei gratiam servaret, atque augere curaret. Nam si ⁴⁶⁰⁸ in cæpta vellet probitate persistere, magna ⁴⁶⁰⁹ Romano imperio salus per apostolicæ sedis obedientiam proveniret; quam ob causam non solum in partes illas veniret, sed extremis quoque periculis personam suam exponere paratus esset. Cæterum, quia ad præsens ad ipsum venire temporis qualitas rerumque non pateretur per suos nuntios voluntatem suam aperire, et imperator suam insinuate valeret. Postulat interea imperator, ut patris sui cadaver in ecclesia sepeliri permitteret. Ad quod papa respondit, quod sanctorum scripturarum exinde sibi obstaret auctoritas, et miraculorum prohiberet reverentia divinorum. Ipsos enim Dei martyres jam in cælestibus positos id terribiliter exigi sciret, ut sceleratorum cadaverat de suis basilicis pellerentur; ut quibus viventibus non communicamus, ne mortuis communicare possimus. Mense autem Februario cæsar concite castra sua movens ad Urbem tendebat. Pontifex autem exortarios ubique dirigens apices, non cessabat Normannos et Langobardos ad Romanæ ecclesiæ servitium invitare; sed qui verba ferebat, verba recepit. Post hæc idem imperator Romam accessit tertio Idus Februarii, in sabbato videlicet ante quinquagesima (*Feb.* 14). Romanis vero instantibus, ut honorem et libertatem Urbis sacramento firmaret callide illos cæsar circumvenire cupiens Teutonice lingua iusta suum velle juravit; nonnulli autem ex Romanis hoc agnoscentes, et fraudem esse in negotio proclamantes, in Urbem se receperunt.

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁰⁷ aut Petri aut scribæ hic negligentiam reprehendas. ⁴⁶⁰⁸ ita corr. Lauretus N. in certa v. c. ⁴⁶⁰⁹ ita Lauretus. magnam R. i. salutem c. ⁴⁶¹⁰ investituram c. ⁴⁶¹¹ maxima p. multitudo ei cum ramis occurrit. Reg. Pasch.

NOTÆ.

(1409) Eas non habemus.
(1410) David Scottus app. Will. Malmesb. V, 423 *De Actis* Apr. 13: et *copiâ oratione quæ in ordine continetur ab Ostiensi episcopo, quoniam Albanus deerat a quo debuisset dici si adesset.* Lavicanus

37. Igitur ubi pontifex imperatorem venisse cognovit, directis nuntiis securitatem ab eo et obsides expetebat. Cui cæsar obsides tradens, et ab eo obsides recipiens, jurejurando firmavit de ipsius apostolici vita, de honore, de membris, de mala captione, de regalibus etiam et patrimoniis beati Petri, et nominatim de Apulia, Calabria, Sicilia, ac Capuano principatu; factis etiam sacramentis, quod omnes investituras ⁴⁶¹⁰ ecclesiarum et earum res omnino quietas dimitteret. Altero die (*Feb.* 12) obviam ei pontifex misit in montem Gaudii, qui et Marii dicitur, bajulos cereostarios, stauferos, aquiliferos, leoniferos, lupiferos, draconarios, candidatos, defensores stratores, et maximam ⁴⁶¹¹ populi multitudinem cum floribus et palmis. Duo iusta priorum imperatorum consuetudinem juramenta, unum iusta ponticulum, alterum ante portam porticus, Romanorum populo fecit. Ante portam a Judeis, in porta a Grecis cantando exceptus est. Illic omnis Romanæ urbis clerus ex pontificis præcepto convenerat, et eum ex equo descendentem usque ad sancti Petri gradus cum laudibus deduxerunt. Cum vero ad superiora graduum ascendisset, illic domnus papa cum episcopis pluribus, cum cardinalibus presbyteris et diaconibus, cum subdiaconibus, et cæteris scolæ cantorum ministris affuit. Quem imperator ut vidit, de equo descendens procidit ad pedes ejus, demumque exurgens, in nomine Trinitatis in aure et fronte et oculis ei pacem dedit, ac stratoris officium exhibuit; moxque dexteram pontificis tenens, cum magno populo gaudio et clamore ad portam pervenit argentam. Ibi ex libro professionem imperatoriam fecit, et a pontifice imperator designatus est, et iterum a pontifice osculatus; mox super eum orationem primam, sicut in ordine continetur, Lavicanus episcopus dedit (1410). Post ingressum basilicæ, cum in rotam porfreticam venisset, positus utrisque sedibus consedere. Pontifex restaurationem investituræ et cætera quæ in conventionis carta scripta fuerant requisivit, paratus et ipse, quæ in alia conventionis carta fuerant adimplere. Ille cum episcopis suis et principibus successit in parte iusta secretarium; ibi diutius quod eis placuit tractaverunt, in quo tractatu interfuere Langobardici episcopi tres, Bernardus Parmensis, Bonus senior Regitanus, Aldo Placentinus. Cum autem hora longior se protraheret, missis nuntiis pontifex conventionis supradictæ tenorem petiit adimpleri. Tunc episcopi transalpini ad pontificis vestigia corruerunt, et ad oscula surrexerunt. Sed post paululum familiares regis dolos suos paulatim aperire cœperunt, dicentes: scriptum illud

episcopatus tunc jam cum Albanensi conjunctis fuisse videtur. Ordo Rom. quem Jo. Mabillon edidit, hoc loco habet Albanensem Ricardus ep. Alban. tunc in Gallia erat.

quod conductum fuerat, non posse firmari auctoritate et justitia. Quibus dum evangelica et apostolica objiceretur auctoritas, quia reddenda cæsari, quæ sunt cæsaris (*Matth. xxii, 21*), et *nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus* (*II Tim ii, 4*), justa beatum Ambrosium, ab episcopali officio alienus sit talia agens: cum hæc et alia illis apostolica et canonica capitula objicerentur, illi tamen in dolositate sua et pertinacia permanebant.

38. Imperator interea cupiens suis assertionibus pontificem decipere, ait: « Discordiam quæ inter te et Stephanum cognomento Normannum usque nunc fuit, volo ut jam finem accipiat. » Is enim Stephanus ob fidelitatem ejus multa pericula sustinuerat. Ad hæc papa: « Dies maxima ex parte præteriit, et officium prolixum erit hodie, ideoque primitus si placet, quod vestrum est impleatur. » Unus autem ex his qui cum imperatore venerant, confestim surgens in medium ait: Quid verbis opus est tantis? Indubie noveris dominum nostrum imperatorem ita velle accipere coronam, sicut illam Carolus, Pipinus, ac Ludovicus sumpserunt. » Quod cum papa se id non posse implere dixisset, cæsar iratus, et seductus consilio Alberti archiepiscopi Maguntini (1411), et Bruchardi episcopi Saxonum (1412) non veritus est eum suis armatis militibus circumdare. Sed cum jam dies declinaret in vesperam, consultum a fratribus est, ut imperator eodem die coronaretur, cæterorum tractatus in sequentem ebdomadam differretur. Illi etiam hoc aversati sunt. Inter hæc tam pontifex quam omnes qui cum eo erant, a militibus armatis custodiebantur. Vix tandem ad altare beati Petri pro audiendis missæ officii conscenderunt, vix ad sacramenta divina conficienda panem, vinum, aquam invenere potuerunt. Post missam ex cathedra descendere compulsus pontifex, deorsum ante confessionem beati Petri cum fratribus sedit; ibi usque ad noctis tenebras ab armatis militibus custoditus, inde ad hospitium extra ecclesiæ atrium cum fratribus deductus est. Capta est cum eo et clericorum et laycorum numerosior multitudo. Pueros etiam ac diversæ ætatis homines, et clericos, qui obviam ei cum floribus et palmis processerant, alios detruncavit, alios expoliavit, alios verberavit, alios in captione detinuit. Johannes interea Tuscolanensis episcopus et Leo Ostiensis, papam in vinculis tentum ut perspexerunt habitu plebeio induti in Urbem se receperunt.

39. Igitur (1413) Romani papam captum ut audire, repentinus illos tumultus, dolor et gemitus invasit; vestigio Alemannos qui causa orationis seu negotii aut visendi in Urbem ingressi fuerant, interficiunt. Atera autem die (*Feb. 13*) ab Urbe

egredientes pugnam conserunt, multosque de exercitu imperatoris interficientes, et eorum spolia capientes, adversus Teutonicos acrius pugnauerunt, adeo ut eos ex porticu pæne propellerent, ipsum etiam imperatorem equo dejecerent et in faciem vulnerarent. Hoc ubi Otto comes Mediolanensis (1414) perspexit, pro imperatore se ad mortem obiciens, equum suum contradidit; nec mora, a Romanis captus, et in Urbem inductus, minutatim concisus est, ejusque carnes in platea canibus devorandæ relictæ. Tunc imperator, ubi Romanorum victoriam et suorum perditionem aspexit, clamavit et dixit: « Videtisne, o milites mei, me interfici a Romanis, et non me defenditis? » Ad hanc vocem videres Alemannorum et Romanorum micare enses, alios discindi a capite usque ad pectus, nullaque erat requies morientum. Quam perniciosissima dies tunc Romanis et hostibus eorum fuit, cum hinc et inde tot millia hominum cæsa jacebant! Fluvius etiam ipse Tyberis occisorum cruore rubeus et infectus videbatur. Jam ad occasum dies vergebat, cum Teutonici bello resoluti a pugna se subducere cœperunt; virtus namque eorum, ut ait Eutropius (1415), sicut primo impetu major est quam aliorum, ita sequens minor est quam feminarum. Habent namque aliquid simile cum nivibus suis; nam statim ut tacti calore fuerint, in sudorem conversi deficiunt, et quasi a sole solvuntur. Igitur Romani ut Cymbros bello cessisse viderunt, ad spolia et prædas conversi, spoliisque peremptorum onusti, in Urbem redire cœperunt. Hoc ubi cæsar advertit, imperat suis ut Romanos qui spoliis onusti in Urbem redibant, unanimiter invaderent. Quod cum factum fuisset plures oppressionem et suffocationem quam gladio mortuisunt. In tanta igitur perturbatione varia fortuna, varique erant eventus. At Teutonici, cum ad castrum Crescentii pervenissent, Romani, pilis de castro emissis illos in fugam convertunt. Quibus omnibus rebus Alemanni permoti, cum multitudine Romanorum castra sua compleri, et suum exercitum premi vidissent, in castris se receperunt tantusque terror eos invasit, ut per totum sequens biduum (*Feb. 14-15*) die ac nocte in armis essent. Nocte autem adveniente, episcopus Tuscolanensis, omnem Romanum populum advocans, dixit ad eos: « Licet verba (1416), karissimi filii, nobis virtutem non addant, neque strenuus ex imbecille, nèque robustus reddatur ex timido: omnis tamen vobis causa est pro vita, pro gloria, pro libertate, pro defensione sedis apostolicæ. Omnia namque hæc in vestris dextris portatis (1416); nam qui desiderat pacem, præparet bellum Filii vestri contra jus, contra fas in compedibus detinentur, et apo-

NOTE.

(1411) Tunc cancellarii.

(1412) Monasteriensis.

(1413) Igitur — *dexerunt* l. i. paucis verbis continentur. Quæ hic ex Leonis relatione accuratius exposita putaverim.

(1414) Cf. Landulf. Jun. 48.

(1415) Hoc apud Eutropium non inveni. Cf. Plutarchi Marium, c. 26; Oros. V, 15; Hist. misc., l. v.

(1416) Verba — *timido* et Salustii Cat. 58 desumpta esse monuit V. Cl. Stenzel.

(1416) Catilinam debilis imitatur. Eoir.

tolit Petri basilica toto orbe veneranda, armis, cadaveribus atque cruore est repleta. Quid autem aliud exinde nisi malum dicere possumus? Ecclesia namque penitus attrita et desolata est; unde rogamus et obsecramus, ut ei subveniatis, et ad tantam injuriam ulciscendam totis viribus insurgatis: nam ubi viri sunt qui eis obstant? velocius sunt ad fugiendum quam ad resistendum. De Dei et ⁴⁴¹² nostri, et beatorum apostolorum Petri et Pauli misericordia confidentes, ab omnibus vos peccatis absolvimus. » Hac igitur Romani oratione animati, omnes insimul contra imperatorem sacramento se constrinxerunt, et omnes qui eos adjuvarent, in loco fratrum habendos statuerunt. Hoc ubi imperatori nuntiatum est, eadem nocte eundem apostolicum exinde abstrahens, tanto metu ex porticu profugit cum suo exercitu, ut non solum sarcinas sed multos etiam socios in ospitiis reliquerit. Post duos autem dies milites advocans, præcepit pontificem expoliari vestimentis suis. Quod dum factum fuisset, vinculis alligatum secum duxerunt. Dehinc usque ad pedem Soractis progredientes, iuxta beati Andreæ monasterium Tyberis alveum transierunt, et per Sabinos ad Lucanum pontem (1417) iter agentes, posteriores Romanæ urbis partes aggressi sunt. Trahebantur inter hæc clericorum et laycorum nonnulli funibus alligati; pontifex autem cum duobus episcopis, Sabinensi (1418) videlicet et Portuensi (1419), et cardinalibus quattuor, apud castellum Trebicum, cæteri vero cardinales apud Corcodilum in custodia tenebantur. Latinorum vero nullus cum eodem pontifice audebat colloqui. Custodiebatur autem a magnatibus imperatoris, ab ipsis etiam et obsequabatur, ad ultimum vero tam causa suspicionis, quam et concordie gratia reductus est in castra. Fuit autem idem apostolicus in eodem carceris ergastulo diebus 61. Johannes interea Tusculanensis episcopus per epistolas non cessabat confortare, sollicitare ac roborare animos fidelium ad succurrendum et auxilium ferendum sedi apostolicæ afflictæ ac destitutæ. Tunc princeps in Patenariam cum suis adveniens, elegit milites ferme trecentos, et misit in adiutorium Romanis; qui venientes Ferentinum, invenerunt Ptolomeum et omnes proceres illarum partium faventes imperatori. Imperator autem cum omni suo exercitu jam transmeaverat Tyberim, qua de re cum non possent Urbem intrare, Capuam repedarunt.

40. His porro perturbationibus instantibus dux Roggerius cum Boamundo fratre suo vita decedit (1420). Horum itaque mors Normannis magnum timorem, imperatori autem et exercitui ejus, ac omnibus Langobardis, audaciam maximam tribuit:

A re enim vera vehementer conturbati fuerant de adventu imperatoris, ne videlicet pellerentur de Principatibus, Apulia, seu Calabria, et munitissima loca eligebant omnes, et edificabant ibi munitiones contra adventum imperatoris. Princeps autem, habito cum suis consilio, ad imperatorem legatos direxit, pacem ab eo et securitatem expetens. Itaque cum et agros Romanorum imperator cotidie depopularet, et eorum animos dolis ac pecunia pertemptaret, tantam Deo populo constantiam tribuit, ut nichil cum eis pacis sine papæ et cardinalium liberatione inire potuerit. Diversis inter hæc consiliis distrahebatur; sed perpetrati sceleris conscius, nichil sibi ulterius tutum fore apud papam arbitrabatur. Videns itaque sibi evenisse quod non putabat, cœpit jurejurando firmare, quod nisi pontifex voluntatem suam implere morigeraret, et ipsum et omnes quos habebat in vinculis, alios interficeret, alios membris detruncaret. Sed cum flectere in hoc pontificem minime posset, in hoc tandem plena deliberatione convenit, ut omnes quos ceperat liberos faceret, dummodo securitatem sibi aput papam futuri temporis provideret. Hoc profecto per principes suos, hoc per clericos hoc per laicos, hoc per cives Romanos sollicitus satagebat. Cæterum domnus papa facilius vitam exponere, quam investituris episcopatum et abbatiarum consentire malebat, quamvis ille per investituras illas non ecclesias, non officia quælibet, sed sola regalia se dare assereret. Proponebatur gravissimum cismatis periculum, quod pæne universæ Latinorum ecclesiæ immineret. Victus tamen miseriis filiorum, laborans gravibus suspiriis atque gemitibus, et in lacrimis totus effusus: « Cogor, ait, pro ecclesiæ liberatione ac pace hoc pati, hoc permittere, quod pro vita mea nullatenus consentirem. » Ad hanc enim securitatem confirmandam episcopi et cardinales qui capti fuerant expetebantur nec omnino aliter aut captivorum dimissio, aut ecclesiæ pax, quantum in ipsis erat, poterat provenire. Cum itaque comes Albertus de Blanderada et cæteri imperatoris laterales juramentis condiciones præscribi non sinerent, pontifex ait: « Quandoquidem condicionem perscribi non patimini, verbis apponam. » Tunc totus ad imperatorem conversus, dixit: « Juramenta hæc ideo facimus tibi, ut vos illa quæ pæcti estis faciatis et observetis. »

D Quod imperator cum suis omnibus lætissime ac libentissime annuit. Ex verbo igitur papæ ab eis juratum est (Apr. 11) in agro juxta pontem Mammæum (1421), qui Romanos a Teutonicis dirimebat, in hoc videlicet modo, quod ulterius non inquietaret imperatorem neque ejus imperium de investitura

VARLE LECTIONES.

⁴⁴¹² etiam *legendum videtur.*

NOTÆ.

(1417) Quo Anio transitur, iuxta Tibur.

(1418) Crescentio.

(1419) Petro.

(1420) Anon. Cas. ad a. 1111, Necrol. Cas. ad ix

Kal. Mart. et Non. Mart.

(1421) *Ponte Mammolo*, quo via Tiburtina Anienem transmittit.

episcopatum et abbatiarum, et de injuria sibi illata et suis in persona et bonis ; imperatoris ⁴⁶¹³ aliquod malum sibi vel alicui personæ non redderet pro hac causa, et penitus in persona imperatoris nunquam anathemata ponat ; et concederet eidem imperatori et ejus imperio, et privilegio suo sub anathemate confirmaret ⁴⁶¹⁴ episcopos et abbates, libere electos, assensu imperatoris, sine symonia, quos idem imperator annulo et virga investiat, et episcopus investitus libere consecrationem accipiat ab archiepiscopo, ad quem pertinuerit. Si quis vero a populo et a clero eligatur, nisi ab imperatore investiat, a nemine consecratur, et archiepiscopi et episcopi libertatem habeant consecrandi investitos ab imperatore. Et regnum et imperium et patriatum officii sui auxilio tenere adjuvabit. Cumque hoc sacramento firmasset, demum imperator juravit quod dimitteret eundem pontificem cum episcopis et cardinalibus, et omnes captivos qui cum eo vel pro eo capti sunt, et obsides, et securos perduceret intra portas Transtyberinæ civitatis, nec ulterius caperet, aut capi permetteret. His qui in fidelitate sedis apostolicæ manerent, et populo Romanæ civitatis, pacem et securitatem servaret tam per se quam per suos, et in personis et rebus, qui pacem sibi servassent, eundem papam fideliter adjuvaret ut ⁴⁶¹⁵ papatum secure et quiete teneret, patrimonium et possessiones Romanæ ecclesiæ, quæ abstulit, restitueret, cætera quæ jure habere debet, more antecessorum recuperare et tenere adjuvaret bona fide et eidem pontifici fideliter obediret, salvo honore regni et imperii, sicut catholici imperatores catholicis pontificibus Romanis. Post hæc Coloniensis archiepiscopus Fridericus, Gebeardus Tridentinensis, Bruchardus Monasteriensis, Bruchardus ⁴⁶¹⁶, Spirensis Albertus cancellarius, Fridericus (1422), Herimannus, Albertus (1423), Fridericus (1424), Berengarius (1425), Fridericus (1426), Gotfridus (1427), et Guarnerius comites ac Bonifatius marchio (1428) in hunc modum juraverunt. Restabat illa exactionis et extorsionis portio, ut de investituræ permissione privilegium imperatori personaliter scriberetur. Nec ipse igitur nec ipsius laterales passi sunt, ut intra Urbem scriptura ipsa differretur, ubi sigillum pontificis dimissum fuerat. Altero itaque die (4 pr. 12) in eodem campo qui Septem Fratrum dicitur, dum castra moverent, illud dictari oportuit, et transito juxta pontem Salarium Tyberis fluvio, dum apud Octavum castra sita essent, accitus ab Urbe scrinarius scriptum illud inter nocturnas tenebras exaravit ; cui nimirum scripto ibidem quamvis invitus

pontifex subscripsit. Porro cum ibidem cartam ipsam imperator accepisset, postmodum tamen cum ad beati Petri ecclesiam pervenissent, post coronæ acceptionem, eam ad manum pontificis retulit, nec solum contra ejus voluntatem, sed etiam contra omnem consuetudinem de ejus manu accepit (4 pr. 13). Coronatus est autem idem imperator, portis omnibus Romanæ urbis, ne quis civium ad eum accederet, obseratis. Cumque ad hostiæ contractionem venisset, partem ipse accipiens, partem imperatori contradens, dixit : « Sicut pars ista vivifici corporis divisa est, ita divisus sit a regno Christi et Dei, quicumque pactum istud dirumpere temptaverit. » Post coronationem, finitis missarum solempniis, imperator statim ad castra in campum egreditur ; pontifex autem Urbem ingressus est. Abhinc igitur in Romana ecclesia scandala dissensionum et scismatum oriri cœperunt.

41. His quoque diebus, dum abbas noster Bruno ecclesiam sancti Thomæ apostoli extra castrum Vallis frigidæ sitam solempniter dedicasset, mulier quædam quam immundus acriter vexabat spiritus, ad eum delata est ; cujus calamitati compatiens, oratione præmissa aquam de qua manus laverat, patienti femine in potum tribuit, moxque ab ea diabolus effugavit. Eo etiam tempore quidam presbyter in Alemanniæ partibus, dum quandam puerulum psalmum 143 edoceret, et e relicto alio perrexisset, puer somno fessus deprimitur ; moxque rediens presbyter excitavit illum, imperans illi legere psalmum. Puer autem perterritus, cœpit alios corde tenus dicere versus : increpatus autem a magistro, ut psalmum potius quam versus diceret, ille magis ac magis cœpit illos repetere. Intelligens autem presbyter puerum per Spiritum loqui, cœpit illos ex ore illius describere. Versus autem hic sunt : « Rex morietur, et ursus interficietur, et erit terror in diversorio. Sol et luna emittent venenum suum, et stellæ pluent sanguinem. Regina destruetur, et non stabit regnum ejus, et erit superstes, Rex christianorum processit ex alvo matris ; quem genuit, interfecit. Oculi ejus ut faces ardentes, et ungues ejus sicut gris ⁴⁶¹⁷. Alia autem die puer interrogatus, nichil se ex hoc scire professus est.

42. Præphatus namque abbas, sociatis sibi Guala Legionensi ⁴⁶¹⁸ episcopo, et Roberto Parisiensi ⁴⁶¹⁹ (1429), et aliis cardinalibus, cœpit omnimodis instare pontifici, ut privilegium quod imperatori fecerat diramperet, eumque anathematis vinculo innodaret. Hi (1430 autem qui cum papa in vinculis fuerant, dicebant : « Quod antea prædicavimus, prædi-

VARIAE LECTIONES.

⁴⁶¹³ an imperatori ? ⁴⁶¹⁴ confirmat c. ⁴⁶¹⁵ et c. ⁴⁶¹⁶ l. Bruno. ⁴⁶¹⁷ an gris ? ⁴⁶¹⁸ Regionensi c. ⁴⁶¹⁹ Pasiensi c.

NOTÆ.

- (1422) Palatinus.
- (1423) De Blanderada.
- (1424) Saxo.
- (1425) De Bajoaria.
- (1426) Frisingensis.
- (1427) De Suavia.

- (1428) Savonæ et Salutarum, sec. Muletum Saluzzo I, 412.
- (1429) Cf. Order. Vit. I, X, p. 702.
- (1430) Hi — conabantur e verbis quæ ipse Bruno subscripsit epistolæ ad Petrum Port. ap. Baron. 1141, n. 31 paulum mutatis.

camus una et consona voce, et quod dampnavimus, A damnamus. Alii autem non solum non ⁶⁹⁰ dampabant ea quæ contra apostolicam et universalem ecclesiam facta fuerant, verum etiam satis impudenter defendere conabantur. Igitur, dum istiusmodi dissensionibus apostolica ecclesia quateretur, relatum est eidem pontifici, quod supradictus vir illius dissidii et scandali dux et signifer esset. Quod ubi prædictus abbas audivit, temporis opportunitate re-
 perta dixit ad eum : (1431) « Inimici mei dicunt tibi, quia te non diligo, et quia de te male loquor ; sed mentiuntur. Ego enim sic te diligo, sicut patrem et dominum diligere debeo, et nullum alium te vivente volo habere pontificem, sicut ego cum multis aliis tibi promisi. Audio tamen Salvatorem meum michi dicentem « Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus » (*Math.* x, 37). Unde et apostolus dicit : « Si quis non diligit Dominum Jesum, sit anathema maranatha » (*I Cor.* xvi, 22). Debeo igitur diligere te : sed plus debeo diligere illum, qui et te fecit, et me. Huic enim tanto amori nichil unquam præferendum est. Fœdus autem illud tam fœdum, tam violentum, cum tanta proditione factum, tam omni pietati et religioni contrarium, ego non laudo : quis enim illud laudare potest, in quo fides violatur ecclesia libertatem amittit, sacerdotium tollitur, unicum et singulare hostium ecclesiæ clauditur, multa hostia aperiantur ; per quæ quicumque intrat, fur est et latro ? Habemus canones habemus sanctorum patrum constitutiones a temporibus apostolorum usque ad te : via regia incedendum est, neque ab ea in aliquam partem declinandum. Apostoli omnes illos damnant (1432), et a fidelium communione segregant, quicumque per sæcularem potestatem ecclesiam obtinerent ; laici enim, quamvis religiosi sint, nullam tamen disponendi ecclesiam habent facultatem. Hæc namque constitutio apostolorum sancta est ; cui quicumque contradicit, catholicus non est : omnis autem quæ hæresim defendit, hæreticus est ; nemo autem hanc non esse hæresim dicere potest, quam sancta et apostolica ecclesia in multis conciliis hæresim nominavit, et simul cum suis auctoribus dampnavit et excommunicavit. » Talis allocutio inter pontificem et abbatem invidiæ et odii formitem ministravit. Inter reliqua autem, quæ tunc contra eundem abbatem locutus est, ait : « Si non acceleravero tollere ei abbatiam, futurum D est, ut ipse suis argumentationibus Romanum michi tollat pontificatum. » Quapropter eidem abbati ab Urbe direxit epistolam (1433), per quam mandat,

quod non deberet episcopus simul esse et abbas, nec ulterius ferre sedem apostolicam, aliquem episcopum tam famosissimæ abbatix præesse. Fratribus etiam per Leonem Ostiensem episcopum et hujus cœnobii monachum litteras misit, in quibus præcepit, ut ulterius eidem viro obedientiam non exhiberent, sed secundum Deum regulariter sibi abbatem eligerent ; quod si aliter agerent, in omnibus œllis huic cœnobio subditis abbates proprios ordinarerent. Hoc ubi abbas audivit, fratres convocans cœpit ostendere illis dissensionem, quæ inter se et pontificem pro causis ecclesiasticis erat, simulque etiam monuit illos, ut si vellent abbatem quem ipse eligeret, et illos et hunc locum pro suo posse prolegeret atque defenderet. Erat tunc in hoc monasterio frater quidam Peregrius nomine, natione Ligur, sæculari astutia callidus, cui eandem abbatiam dare decreverat. Quod cum fratres præscissent, dixerunt abbati, quia quoad ipse vellet abbatis jure præesse, omnes illi ut patri et domino obedirent : sin autem abbatiam vellet relinquere, electionem quæ illis præcepto regulæ debebatur, nulli omnino contraderent, sed ipsi antiquo more abbatem sibi eligerent. Hoc ubi ille audivit, putans eum violenter implere, armatos milites ad monasterium custodiendum in suum auxilium evocavit. Die vero altero fratribus cum pace ad missam celebrandam ecclesiam intrantibus, subito advenit diversis armata telis multitudo furentium, et qui essent, qui voluntatem abbatis nollent implere, quærentium. Fratres autem nimis hæc indigne ferentes, ac unanimiter super illos irruentes, de monasterio eiecerunt. Quod cum abbati nuntiatum fuisset, ad hoc monasterium ascendit, et ad se fratres advocans : « Nolo, inquit, ut propter me inter vos et Romanam ecclesiam scandalum oriatur, ideoque virgam pastorem quam michi tradidistis recipite, et mox eam super altare ponens, fratribusque absolutionem faciens, ad episcopatum suum reversus est, ubi sancta conversatione feliciter usque ad Oderisii II. abbatis tempora vivens, e mundo recessit pridie Kal. Septembris (1434) ; sepultus vero est in civitate Signina in ecclesia sanctæ Dei genitricis et virginis Mariæ : ad eujus memoriam miracula Dominus patrare non desinit usque in hodiernum diem. His diebus defuncto in Terracinesi ecclesia Benedicto episcopo Gregorius hujus cœnobii a pueritia monachus et in scripturis sanctis eruditissimus, a Romano pontifice in eadem ecclesia episcopus substituitur (1435). Similiter etiam in cœnobio sancti martiris Christi Vincentii, Amicus hujus

VARIE LECTIONES.

⁶⁹⁰ non deest cod.

NOTE.

(1431) Non dixit, sed scripsit. Verba enim *Inimici* — non est sumpta sunt ex ep. ad papam, reliqua ex ep. ad Petrum ep. Port. Ultramque edidit Baronius ad. a. 1111, n. 30, 31 ; alteram ad Petrum Martene e cod. Casin. Coll. 1. 627.

(1432) Can. apost.

(1433) Conspiratione monachorum hæc omnia facta esse dicuntur in Vita S. Bruni, Acta SS. Jul. IV, 483, ubi sequentia etiam aliter narrantur.

(1434) Imo 15 Kal. Aug. quo ut sanctus colitur, a. D. 1123,

(1435) Cf. de vitis ill., c. 32

Casinensis monasterii decanus abbas præficitur (1436), et in Romana ecclesia Oderisus (1437) et Roscemannus (1438) diaconi cardinales ordinantur.

GIBARDUS hujus monasterii abbas quadragesimus primus, sedit annis undecim, mensibus tribus.

43. Hic nobilissima Marsorum comitum progenie originem ducens, in primis pueritiæ suæ annis omnipotenti Deo in hoc monasterio oblatus, atque a Desiderio abbate susceptus, et in monasterio sancti Nycolai in Pica præpositus constitutus, demum vero ab Oderisio qui Desiderio in monasterii successit regimine, hujus loci decanus ordinatus est. Sed cum post Ottonis transitum, Bruno ordine quo supra retulimus (c. 31) abbas effectus fuisset, Romanus pontifex graviter ut antea jam diximus ejus ferens electionem, scripsit ei ut abbatiam dimitteret, ac episcopatum suum peteret. Ille scismatis et discordiæ periculum metuens, abbatiam reliquit. Post hæc fratres in capitulum convenientes, omnium unanimitate abbas ordinatus est (*An. 1111. Oct.*). His quoque diebus Roggerius dux Apuliæ vita decedit, et in loco ejus Guilielmus filius ejus substituitur (*Feb. 21*).

44. Tunc temporis Ugo quidem transalpinus miles, cui de Albaspina, ⁶⁶² cognomen inditum fuerat, istis in partibus apud plerosque comites suis armis deserviens, ditiaque stipendia lucrans, rebus satis prosperis dulcissimæ juvenutis voluptatibus utebatur. Erat enim cum manu promptus tum etiam sermone facundus. Is cum Raone Rahelis filio, Teanensis civitatis comite ipsa cœnæ dominicæ sollempnitate sanctum pascha celebraturus ad hoc monasterium devotione non modica veniens, declivi montis scabrosa via equitatura concidens horribilem nimis crurium fracturam passus est, et non aliter quam in lectulo huc asportari prævaluit; moxque se ante beati Benedicti corpus poni, instantissima prece deposcit, ibique magnis clamoribus vociferans totum diem flendo consumsit. Cumque jam sequentis noctis tenebræ die finem imponerent, mansionarius ecclesiæ foras illum deferre famulis quibusdam mandavit. Ille autem magnis sacramentis contestari cœpit, se nullo modo inde nisi convalesceret exiturum, et aiebat: « Hic hic ante illius corpus, cujus eum ardenti desiderio curiam visitarem, tanto mei corporis usus sum infortunio, hic, inquam, ad illius injuriam jacens, continuo naturæ satisfaciam; nisi consuetam sibi protinus michi tulerit opem. » Quibus diotis, recedentibus cunctis ipse quoque semisopitus paulisper obtulit. Cum ecce videt sacro-

sanctum altarium, in quo Benedicti Patris est corpus reconditum, quasi divinitus aperiri; indeque venerandæ canitiæ virum egredi, illo scilicet habitu quo in festivis processionibus abbates uti consueverunt. Qui propius accedens, et fracturæ locum benigna manu contingens, dixit: *Ecce sanus factus es, minitari jam desine. Eger autem continuo sanus surgens et incolumis, noctem illam in Omnipotentis laudibus expendit. Mane autem facto, rem gestam innotuit, gratiarumque actiones Deo et patri Benedicto permagnificas reddidit. Post festum itaque non minori quam decuit mentis lætitia celebratum Teanum Hugo rediit cœlestisque ignis ardore calecens, mundo mundanisque; omnibus vale dicens, se ipsum quoque secundum divinum præceptum sibi abnegans, nudus et expeditus secutus est Christum; moxque ad fontem de Corrigia (1439) xenodochium construens tam religioso vitæ tramite ad supernam patriam currere cœpit, ut calciamenti quidem nullis, vestimentis vero tantum laneis usus sit. Idem etiam post 45 annos rursus huc veniens, quasi adeptæ salutis rependio beato Benedicto perpetuo se tradidit servum, veridicoque ore superius dicta multotiens fatebatur. Eo etiam die Rao filius Raelis remisit super altare beati Benedicti cunctam pertinentiam cellæ nostræ de Tiano et juravit (1440) quod quietam nobis dimitteret, quemadmodum temporibus Jordani principis fuerat reservans sibi hoc tantummodo, quod homines nostri duobus diebus per ebdomadam suo servitio deputentur usque in 4 annos, et ipse ob hoc dimitteret de solito censu, quem accipit de Casa Flamma vel aliis annuatim tarenos 100; completo ergo termino, cætera omnia quietam dimittat ⁶⁶² in perpetuum.*

45. Mittit dehinc pontifex nostro abbati, quatinus præparatis omnibus ad Urbem pergat, videlicet ut proximo mense Martio abbatie consecrationem accipere debeat. Præparatis igitur necessariis iter arripiens, Romam advenit, ibique consecrationem indeptus privilegium ab eo de omnimoda monasterii hujus libertate recepit (*an. 1112. Feb. 4*). Mense itaque Martio adveniente facta est ibi synodus (*an. 1112. Mart. 18*) (1441), in qua cum omnibus episcopis ⁶⁶² de negotio sedis apostolicæ et Romani imperii tractaretur. Papa (1442) professus est, se non tam sua quam aliorum concaptivorum liberatione, cum imperatore fecisse quod fecit; seque omnino catholicum esse, firma ac vera ratione ostendit. Privilegium etiam quod fecit; contra omne jus et fas, necessitate fecisse confessus est. Quicquid vero sui prædecessores

VARIE LECTONES.

⁶⁶² Ahbaspina c. ⁶⁶² dimittant c. ⁶⁶² nescio an præsentibus huc exiderit, ut sequentia apodosim efficiant.

NOTÆ

- (1436) Cf. Murat SS. Ib, p. 517.
 (1437) Sacristanus S. Agathæ vocatur a Pand. Pisano.
 (1438) S. Georgii, postea rector Beneventi, Falco a. 1120.
 (1439) In agro Teanensi, durat nomen. Ang.
 (1440) Extat juramentum ejus s. d. ap. Gatt. Aq.

p. 229.

(1441) Gatt. Hist., p. 333. Datum est Girardo nostris per Dei gratiam manibus in abbatem Cassinensis monasterii Consecrato, 4 Febr. anno d. i. 1113, ind. iv pont. 13 Lateranis. Quod si hoc anno datum est, ante m. Martium consecratus est.

(1442) Ex actis concilii v. Mon. Leg. II B. 164.

statuerunt et damnauerunt, omnia similiter confirmavit et damnavit. Hoc episcopi audientes illud scriptum privilegium, si privilegium vocandum, audierunt, et omnino in perpetuum condemnauerunt.

46. Eodem vero anno Alexius imperator cuius supra memoravimus, strenuissimos de suo imperio viros cum litteris Romam direxit, per quas significabat se idem imperator primitus de injuria et captivitate summi pontificis, a Romanorum imperatore sibi illata, nimium dolere (1443); deinde gratias agens collaudabat illos, quod viriliter contra eum stetissent nec illi ad votum cessissent, atque ob id, si animos illorum promptissimos ac paratissimos inveniret, prout sibi ab istis partibus jam dudum mandatum fuerat, vellet ipse, vel Johannes filius ejus, secundum morem antiquorum fidelium videlicet imperatorum a summo pontifice Romæ coronam accipere. Romani autem se omnino paratissimos fore secundum voluntatem illius, per eosdem nuntios mandaverunt. Mense autem Maio elegerunt de suis ferme sexcentos, et direxerunt imperatori ad conducendum eum. Qui venientes Casinum, honorabiliter a nostro abbate recepti sunt, atque cum illis legatos ad imperatorem direxit, per ⁴⁶²⁴ quos servitium et orationem ei sponndit. Igitur cum Constantinopolim reversi fuissent, et una cum Romanis eidem imperatori narrassent quod illis noster abbas fecisset, censuit imperator eum in loco amicorum habendum, ac per hujus cœnobii fratres 8 libras solidorum micalatorum et pallium triacontasimum beato Benedicto direxit (1444). Insuper etiam eidem abbati mandavit, ut cum ipse Romam coronandus veniret, obviam ei usque Dirachium exiret, atque cum eo usque ad Urbem in ejus servitio permaneret.

47. His diebus Ugo filius Ugonis infantis de castro Fenuculi, una cum Landulfo Beneventano archiepiscopo, reddidit beato Benedicto ecclesiam sancti Petri in Russano, et sancti Johannis in pertinentiis de castro Helicuso, et sancti Georgii in castro Feniouli, et sancti Martini in pertinentiis de castello qui dicitur Turrepalatinum, et sancti Januarii in pertinentiis civitatis Beneventanæ, cum pertinentiis illarum, quas videlicet pater ejus ad diem obitus sancto Benedicto tradiderat.

48. Alio vero anno præfatus papa Paschalis iterum ad has partes deveniens (an. 1112), cum nostro abbate sinodum celebraturus Beneventum perrexit; in qua videlicet per Sennem Capuanum archiepiscopum proclamationem fecit de ecclesia sanctæ

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶²⁴ deest e. ⁴⁶²⁵ ita corr. e dipl. profitentur e.

NOTE.

(1443) Hujusmodi ep. ad abb. Cas. e. Reg. Petri edidit Gatt. Hist., p. 925; Murat. Ant. V, 389, in qua tamen coronationis nullâ mentio fit.

(1444) Huc referenda esse videtur ep. ib., p. 925 edita, missa mense Junio, ind. v.

(1445) Et privil. papæ ap. Gatt. Acc., p. 714. Sita erat in episcopatu Larinensi ad fl. Saccionem. Cf. supra II, 32.

(1446) A. D. 1071.

PATR. CLXXIII.

A Sophiæ in Beneventu (an. 1113. Febr.), quæ violenter a ditione hujus loci subducta fuerat, sed nichil exinde habere justitiæ potuit. Proclamavit (1445) etiam super Benedictum Terræ majoris abbatem, quod ecclesiam sanctæ Mariæ in Casali plano, quæ juris hujus loci extiterat, invadisset. Tunc pontifex; licet ab abbate Oderisio olim exinde pulsatus fuisset, missis iterum atque iterum litteris, apposita etiam interdictione vel loci vel ordinis, eundem abbatem ad se venire coegit. Data est igitur per biduum (Febr. 11-12.) juris peritis licentia disputandi. Novissime auctores monasterii Terræ majoris probationem possessionis quadragenariæ intenderunt. Cæterum eorum testes non ex visu et auditu, sed ex fama testimonium profitentes, nec legibus nec cano-

B nibus suscipi potuerunt. At contra nostri quadragenariæ vel tricenariæ possessionis interruptionem modis talibus astruebant: testes duos notæ religionis monachos, unum episcopum, alterum diaconum protulere, qui se præsentibus supradictam ecclesiam sanctæ Mariæ de Casali plano per Desiderium memoriæ felicis abbatem locatam Rodulfo presbytero asserebant, sicut in locationis descriptione ostendebatur, sub censu 6 bizanteorum (1446). Tres etiam ab eis laici testes prolati sunt, qui se vidisse profiterentur ⁴⁶²⁵ per annos 40, priusquam ecclesiam illam Terræ majoris monasterium invasisset, hujus cœnobii monachos ibidem fuisse præpositos (1447). Legum igitur pontifex auctoritate perspecta, monasterio Terræ majoris super hoc negotio perpetuum silentium indixit, et demum ecclesiam de Casali plano cum possessionibus suis apud nostrum monasterium per privilegium quietam in perpetuum manere constituit (Febr. 13). Tunc (1448) temporis (Ap.) et Robbertus comes de Lauretello quadragesimali tempore causa orationis ad hoc monasterium veniens, una cum Oldiberto milite suo obtulit beato Benedicto quicquid sibi (1449) pertinebat in territorio sancti Martini in Pisile. Sequenti vero anno (1114) Guillelmus dux, filius Roggerii ducis, ad hunc locum deveniens (Oct.), per præceptum (1450) confirmavit in hoc loco quicquid Robbertus et Roggerius duces sancto Benedicto tradiderunt, confirmans in super terram quam olim in Trojano apud Sanctam Justam in hoc loco concesserat; adjiciens D in super, ut animalia nostra quæ annualiter in suam terram devenerint, pascua in solitis locis habeant, et absque sua hominumque suorum vel alicujus personæ contrarietate vel infestatione seu redditione

(1447) Et Radulfum... pensionem Casinensi monasterio persolventem. l. l.

(1448) E privil. Robberti ap. Gatt. Hist., 344. Actum in palacio Termulano. Vocatur comitum comes de Lauretello, fil. Robberti.

(1449) Sc. Oldeberto ejusdem monasterii offero.

(1450) Gatt. Acc., p. 230. Casinum se venisse, ibi non dicit.

maneant et redeant, mille librarum auri pena indicta. Fecit et aliud præceptum (*an.* 1126. *Aug.*) de Castelione de Baroncello (1451), cum pertinentiis suis, ut homines qui in eo manent, solidi⁴⁶²⁶, quieti, et liberi sint a se et a suis, ab omni datione vel censu. Sed et Constantia filia regis Francorum, cum Boamundo filio suo, eodem anno (1114. *Apr.*) obtulit in ecclesia sancti Petri imperialis in civitate Taranto 86 familias hominum cum rebus suis, et quicquid eidem loco concessum est per præcepta et oblationes.

49. Eodem vero anno papa Paschalis cum apud Ceperanum sinodum celebraret (*Oct.*), archiepiscopus Consentinus proclamationem fecit super Roggerium comitem Siciliæ, qui eum de archiepiscopatu dejiciens, invitum et renitentem monachum fieri jusserat. Ad hæc papa: «Hoc ad me non attinet; abbatis enim Casinensis est judicare et discernere de talibus, cui hanc prærogativam prædecessores nostri contulerunt. Dona namque et vocatio Dei, sicut apostolus, sine penitentia sunt (*Rom.* xi, 29). Illud ergo donum, quod omnipotens Deus beato concessit Benedicto, ac per eum Casinensi cænobio, nulla potest ratione convelli; idemque abbas Casinensis super re tali respondeat.» Tunc abbas: «Non vult Deus coacta servitia; unde si contra vestram voluntatem monasticum institutum arripuisti, vestrum erit vel relinquere vel tenere. Quapropter sanctæ religionis habitum quod inviti sumpsisistis, ut ad pedes domini nostri apostolici deponatis præcipimus; demum, ut ante jam dixi, vestrum erit vel recipere vel dimittere.» Ille autem continuo ad pedes summi pontificis vestimenta deponit monastica, sed nullo modo ei ab aliquo persuaderi potuit ulterius resumere. In eodem etiam concilio idem apostolicus investivit Guilelmum ducem de ducatu Apuliæ et Calabriæ. Ibi etiam cum Landulfus Beneventanus archiepiscopus accusatus fuisset, et se purificare de objectis non valeret, ad hunc locum fugit, papæ sententiam audire declinans; sed qualiter rogatu nostræ congregationis et pontificii ordinem et papæ gratiam rursus habuerit, loco suo scribemus (1452).

50. Hoc etiam anno, cum fratres nostri cænobii a Sardinia remearent, piratæ Saracenorum super eos irruentes in Africam victos duxere. Quod ubi noster abbas agnovit, pretium pro redemptione eorum illuc transmittere studuit; sed hi qui deferebant ventorum vi in Syciliam appulsi sunt. Igitur dum hæc ad notitiam Roggerii magnifici comitis pervenissent, amore sanctissimi patris Benedicti

A ductus, nuntios suos ad regem civitatis Calamensis (1453), quod a Sarracenis Alchila dicitur, destinavit, quatinus illos ad hoc monasterium redire permitteret, si ejus frui amore, si ejus pace uti desideraret. Annuit protinus Calamensis rex tantis postulationibus, eosdemque fratres legatis ipsius comitis tradidit; jam enim Azzo, hujus sancti loci decanus, in eadem captione vita decesserat. Qui per Africam Syciliam venientes, honorabiliter ab eodem comite suscepti⁴⁶²⁷, atque ad hunc nostrum monasterium retransmissi.

51. Operæ pretium reor, ea quæ omnipotens Deus ad jam dicti dicani declaranda ostendit merita, opusculo præsentati annexere, Hic (1454) igitur dum in eadem provincia defunctus fuisset, corpus ejus in ecclesia beatæ Mariæ ante altarium sepultum est. B Factum est autem intempestæ noctis silentio, Sarraceni inde transeuntes, dum luna radios suos emitteret, viderunt eum foris juxta hostium basilicæ sedentem, librumque in manu tenentem. Tunc illi obstupefacti, alios Sarracenos clamare cœperunt, dicentes: «Currite citius, currite, huc properare studete! nam presbyterum⁴⁶²⁸ christianorum, qui in isto mense mortuus est, ante hostium ecclesie sedentem conspicimus.» Hoc igitur reliqui audientes, portas civitatis egressi illuc tendere festinaverunt. Cumque ad eum appropinquassent, vir Domini interlimen hostiumque basilicæ ingressus, nusquam comparuit. Quadam vero die mansionarius ingressus ecclesiam, reperit lampadem quæ super sepulchrum ejus pendebat, ardentem. Tunc iratus, puerum qui ei jugiter in ecclesia serviebat vocavit, eique dixit: «Cur lampadem accensam reliquisti?» Ad quem puer respondit: «Ego quando ecclesiam clausi, lucernas omnes extinxi; hanc autem quis⁴⁶²⁹ accenderit, ignoro.» Animadvertens autem vir ille quod in re erat, lampadem extinxit, ecclesiam clausit; alioque die ingressus ecclesiam, eam ardentem reperit. Hoc igitur dum sæpius fieret, nuntiatum est regi Sarracenorum; qui in re insolita admiratus, et putans a christianis ista confingi, destinat Sarracenos qui lampadem extinguerent oleumque inde traherent. Quod dum factum fuisset, alio die ecclesiam ingressi, lampadem lucentem, atque aquam in morem olei ardentem invenerunt. Qui præpete cursu inde egredientes, ad regem venerunt, et cuncta quæ evenerant per ordinem pandunt. Tunc rex lampadem extingui, et Sarracenos die ac nocte ecclesiam custodire præcepit, ne quis christianorum ibidem intraret; qui præceptis ejus parentes, ecclesiam custodire cœperunt. Nocte autem adveniente, Sarra-

VARLE LECTIONES.

⁴⁶²⁶ ita in orig. ⁴⁶²⁷ an s. sunt? ⁴⁶²⁸ ita in libro illo, presbyter c. ⁴⁶²⁹ ita ibi, qui c.

NOTÆ.

(1451) Territ. Trojano. Gatt ib., 231.
(1452) C. 61. Cæterum cl. Falconem Ben. ad h.
a. et Romualdum Salern.
(1453) Quæ inter Cirtam et Hipponem regium

sita est. et nunc Guelma vocatur; cf. Pagium ad a. 1114, n. 3.

(1454) Hæc eisdem fere verbis leguntur in libro *De justis Cas.*, c. 62.

cenī qui ecclesiam observabant, oculos in cœlum levantes, stellam de cœlo super lampadem ecclesię radiantem aspiciunt. Tunc obstupefacti fores ecclesię reserant, lampademque lucentem aspiciunt, cursuque celeri ad registendentes palatium, seriatim quę viderant narrare cœperunt. Rex vero suorum talia dum audisset ab ore, dictis derogans fidem, lampadem extingui, et ecclesiam sicut prius custodire præcepit; exurgensque ad domum callifę, qui ecclesiam luminabat (1455) perrexit. Cumque jam nox advenisset, elevatis in cœlum oculis, vidit stellam super lampadem ecclesię radiantem, eandemque radio suo accendentem; statimque Sarraenos ad ecclesiam mittens, lampadem ardentem reversi nuntiarunt. Tunc rex proponit edictum, ut christianī liberam in ecclesiam ingrediendi facultatem haberent.

52. Eodem quoque tempore Robbertus Aversanus episcopus præsentē Romano pontifice promovit litigium contra hoc monasterium de ecclesia sanctę Agathę in Aversę. Cumque diu internos et illos in Romana curia hæc causa sæpius ventilata fuisset, ex præcepto Romani pontificis et cardinalium, quibus grave videbatur totiens eandem causam in iudicio audire, una cum clericis Aversanę ecclesię idem episcopus eandem ecclesiam in perpetuum huic nostro Casinensi cœnobio habendam concessit (1456), pena 50 librarum auri apposita. Hic abbas fecit libellum hominibus habitantibus in castro sancti Angeli de terris et silvis huic monasterio pertinentibus in loco qui dicitur Tabulenla, iuxta tenorem antecessorum suorum, unde recepit libras denarium decem.

Huic abbati Robbertus princeps iurejurando firmavit totam ex integro abbatiam, et omnem terram, castra, et monasteria, sicut illa tenuit Otto abbas octo dies antequam mortuus esset, et omnia quę hoc monasterium retinebat infra principatum Capuanum. Id ipsum fecit Andreas consul et dux Cajetanorum (1457) de terra sancti Benedicti, et nominatim de castro Pontiscurvi cum pertinentiis suis.

53. Tunc temporis Benedictus Fundanę ecclesię episcopus et hujus cœnobii monachus, contendere cœpit adversus hoc monasterium pro pecunia, quam Contardus prædecessor suus in hoc loco deposuit; cujus pecunię partem idem episcopatus redditam fatebatur, partem vero nostram ⁴⁶⁰. Noster vero

VARLE LECTIONES

⁴⁶⁰ leg. non ANG. ⁴⁶¹ an dubitabatur?

NOTÆ.

(1455) Num. i. q. prospiciebat? quę e. *liminabat* correxit Lauretus; ipse de Justis l. i., dicit: quę ecclesię imminabat. Callifam Pagius ad a. 1114, n. 4, putat esse episcopum vel presbyterum Christianorum.

(1456) A. 1113, indictione vii, Gatt. Hist., p. 281.

(1457) F. Richardi de Aquila.

(1458) Ejus partem dimidiam Hugo Cajetanus donaverat Theobaldo abbati m. Jan. 1023, diplomate quod Gattulam fugit, commemorato ab I. B. Fede-

abbas causam se ignorare dicebat; et cum hujus rei negotium di multumque ventilatum fuisset, quoniam et de quantitate pecunię dubitabat ⁴⁶¹, et utrum minus esset redditum quam in deposito fuisset acceptum: tandem ad hanc venimus conventionem, quod hujus rei gratia noster abbas concessit eidem episcopo usque ad obitum suum monasterium sancti Nycolai in Pica, ut haberet inde omnem redditum quem hoc monasterium esset habiturum, præter consuetas salutes temporibus suis. Hic abbas cum adhuc præpositurę officio fungeretur in ecclesia sancti Nycolai in Pica, tempore patris Desiderii, acquisivit a Girardo, Richardo, et Leone Fundanis consulibus ecclesiam sancti Onufrii cum pertinentiis suis; et quoniam supradictus locus in devexo montis latere constructus latronum direptionibus semper patebat, illam Gyrdardus diruens, in monticulo iuxta posito contruxit monasterium in honorem sancti confessoris Christi Onufrii; atque de monasterio sancti Nycolai in Pica omnium mobilium mediæ partem auferens, partem etiam monachorum ejusdem loci ibi transmittens, sedecim fratres illic Christo servituros aggregavit. Parietiam modo in Aliphano territorio ecclesiam sanctę Marię in Cingla a fundamentis diruens, magnificam et speciosissimam ad similitudinem hujus ecclesię sancti Martini in priori loco renovavit. Hic abbas concambiavit cum Grimaldo, filio Majonis de Aquino, terram in Ulmitu, recipiens aliam partem terrę in Aspranu cem pertinentiis suis, 50 bizzanteorum pena apposita.

54. Sub isdem fere diebus, cum jam ab incarnatione Domini annus millesimus contesimus ac quintus decimus elaberetur, 11 Kal. Martii, castrum hujus nostri monasterii quod Suium (1458) dicitur, quod quod a patris Desiderii tempore ab hoc monasterio subtractum fuerat, post decessum Richardi de Aquila, qui eundem castrum tenuerat (1459), captoque Alexandro qui uxorem ejusdem Richardi acceperat, Suienses non ferentes insolentiam exactorum ejusdem Alexandri, eundem castrum in manus præphati abbatis reddiderunt (1460). Rangarda igitur uxor præphati Richardi, hoc agnito, turrem quę ad mare dicitur prociatione custodum in sua accipiens, villam Laurianam (1461), Casam majorem, Sanctum Benedictum in Suessa, et omnia quę in suaditione ad Casinensę cœnobium pertinebant ab hujus loci potestate subtraxit; et ex tunc et deinceps, quidquid adversi, quidquid incommodi Cas-

rici, De' duchi di Gaeta, p. 326. Postea a. 1040 quartam partem filio reservavit, qui 1079 monasterio rursus instrumentum de parte dimidia castri tradidit; v. supra II; 55, III, 44.

(1459) V. supra c. 7.

(1460) 1115. G. abbas oppidum Suium adquisiit. Anon. Cas.

(1461) Quę nunc Sancti Crestensis appellatur. Antiquę vero villę Laurianę vix ecclesię rudera supersunt, prope Sanctum Crestensem in via Caietanę. ANG.

nensi cœnobio exoptare poterat, inferre non desinebat. Abbas autem non segniter ad hæc, aggregato exercitu, Suessanam terram igne ferroque devastare omnimodis cepit. Rychardus etiam tunc Bartholomei de Caleno filius, propter pugnam quam cum eadem Ringarda pro ducatu Cagetano habebat, eidem abbati per sacramentum firmavit totam ex integro abbatiam, et quam antea recuperare posset in terra Fundana, vel in terra Guidonis de Castro, vel comitum de Cyecano, et intra Capuanum principatum, in comitatu Aquinensi, Benefrano, Aliphano, ac Traenensi, et nominatim castellum de Suio cum pertinentiis suis, et specialiter viam per flumen Garilianum eundi et redeundi cum navigiis, et morcata ad portum de Suio, et specialiter terras, quæ ab eadem Ringarda sublata fuerant, id est curtem sancti Johannis ad Currenti, curtam de Lando de mari, Casam majorem, Laurianam, Sanctam Benedictum de Suesaa, et terras quas retinebat Gezzolinus. Id ipsum fecit et Robbertus princeps, jurejurando confirmans beato Benedicto supradictum castrum de Suio cum pertinentiis suis (1462).

55. Sequenti (1463) anno, mense Maio, jam dictus papa Paschalis Romanam egrediens venit ad hoc monasterium, nostrumque abbatem secum ducens, synodum celebraturus Trojam perrexit (*Aug.*), indeque regrediens ecclesiam sancti Vincentii, quam Gyrdardus hujus cœnobii monachus justa ortum Vulturæ fluminis a fundamentis construxerat, solemniter dedicavit (1464); in qua etiam noster abbas duo pallia optulit. Hujus abbatis tempore Almanus in hoc sancto cœnobio monachus defunctus est (*Sept.*) cujus vita quantum Deo complacuit, exitus illius patefecit. Hic (1465) itaque e Melfia civitate, de qua oriundus erat, ad hunc locum perveniens, districtissime satis et continentissime vixit; omnibus enim noctibus iuxta ecclesiam sancti Andree apostoli in cymiterio fratrum nudus permanens et psalmos canens, duris scoparum ictibus carnem suam affligere non desinebat. Sub istius autem abbatis tempore cum idem vir intempeste noctis silentio esset defunctor, Nycolaus cellarius extra monasterium manens, elevatis oculis vidit tectum desuper aperiri, et ex eo maximum globum ignis egredi, atque in cœli alta deferri. Statim vero ad monasterium nuntium mittens, invenit ea hora fuisse Almanni obitum, qua globum ignis de monasterio egredi ealique alta petere vidit. Hanc autem visionem sicut cellarius aforis, ita et Carbo, unus ex hujus loci prioribus qui adhuc superest, in monasterio positus vidit. Hic vero quandiu vixit, tribus

A diebus in epdomada panem et aquam comedit, et numquam nisi certa solvit festivitate jejunium.

56. Interea cum homines de civitate sancti Germani nostro abbati sæpe inquieti et rebelles existent, ad horum nequitiam refrenandam Gerardi animus ingens erigitur. Unde cum Oderisio præposito et Seniorecto decano, qui post abbates hujus cœnobii extiterunt, aliisque prudentibus viris communicato consilio, quosque hujus loci fideles in suum auxilium evocans, 17. Kal. Februariæ nocturno tempore monticulum Janulæ qui eidem civitati imminet cepit, atque a civibus obsides accipiens, eadem Janulæ arcem, quæ a temporibus B Aligerni abbatis destituta ac desolata fuerat, restitueri vir strenuissimus cepit. Primo itaque in montis summitate turrem speciosissimam ac valde maximam extruxit, iuxta quam duas veteres turres dirutas reparavit. Jam vero abbatis cameram cum cappella et reliquis officinis pulcherrime satis construens, ipsius arcis ambitum muro firmissimo sepexit, et sic demum rebelles et infidos quietos manere coegit. Pari etiam modo castrum Pontiscurvi, Carvetum, Vitecusum ac Suium muris turribusque munivit.

57. His diebus defuncto in Cagetana ecclesia Alberto ⁴⁶²² episcopo, Richardus hujus cœnobii a pueritia monachus eidem ecclesie episcopus datur. Romanus interea pontifex cum ad paganorum sævitiam edomandam sollicitus esset, Romanos, Pysanos, aliosque de diversis partibus evocans, sub remissione omnium peccatorum illos ad insulas Balearum direxit (*an.* 1114). Quo dum venissent, diu multumque illas expugnantes, tandem in dedicationem acceperunt, centum (1466) milibus Sarracenorum gladio interemptis. Hoc præterea tempore Hector, Pandulfus, et Gisulfus, filii ⁴⁶²³ Pandulæ de Presenzapo, antiqui hostis malitia debriati castrum hujus monasterii quod Caminum dicitur furtive subripietes, terras hujus cœnobii sibi contiguas modis omnibus infestare ceperunt. Abbas autem ut erat magnanimis, exercitum aggregans, terram illorum igne ferroque consumpsit. Eodem vero anno prædictus papa Urbem egrediens, venit ad hoc monasterium, ubi honorifice nimis receptus, cum ei D relatum fuisset de supradictis sacrilegis, qui ante jam fatum castrum Camini invaserunt, inter ipsa miserarum sollempnia tanti mali auctores, nisi resipiscerent, a liminibus ecclesie separavit. Quid tantis? Videntes sibi Deum in omnibus resisteret eundem castrum in manus nostri abbatis reddiderunt, atque ad hoc monasterium venientes, cuncta con-

VARIE LECTIONES.

⁴⁶²² ita Gatt. Alberto *Aug.* ⁴⁶²³ filius c.

NOTÆ.

(1462) Præcepto suo possessionem Suii Casinensibus confirmavit 1117 Feb., ap. Gatt. Acc., p. 222.

(1463) Eodem. Negligentiam Petri in temporibus computandis sæpe jam vidimus; anni autem initium ne more Pisanorum a Martio anni præce-

dentis computavisse credatur, vetate. g. cap. 32, 33, 61.

(1464) Cf. Falconum Benev. ad h. a.

(1465) *Hic—jejunium* de Justis Casin., c. 53.

(1566) 80 Secundum Chr. Pis. ap. Murat. SS. VI, 160.

gregatione astante supradictum castrum supra beati Benedicti altarium refutavere. Lando interea filius Landonis comitis, more parentum suorum ab hujus loci infestatione nequaquam quiescens, in silva huic monasterio contigua, quæ Tirille dicitur, castrum construere cepit. Erat tum in hoc sancto cœnobio Johannes Romanæ Ecclesiæ cancellarius et hujus monasterii monachus, cujus superius memoriam feci; qui tantam insolentiam nequaquam ferendam censens, Seniorectum decanum aliosque ex fratribus secum assumens, eundem comitem adiit, atque illum ex parte Romani pontificis obtestare cepit, ut in possessione beati Benedicti castrum non œdificaret, nisi anathema apostolicum experiri vellet. Tum ille et pontificis ira et beati Benedicti justitia agnita, de eodem loco confestim recessit.

58. Tunc temporis quidam miles in Apulia in quodam conflictu a quodam iniquissimo captus, atque boia catenisque devinctus in foveam demersus est, Cumque per dies plurimos eodem nervo delideretur astrictus, et die noctue sanctissimi patris Benedicti auxilium anxie flagitaret, quadam nocte ei apparuit dicens: « Dormis, an vigilas? Et ille: « Ut cernis domine, plus in meæ mentis archano de morte, quam de sompni quiete pertracto. Sed tu quis es, qui ad me venire dignatus es? notum ut facias, prona mente depono. » Et sanctus: « Ego sum frater Benedictus, quem in tuo adjutorio venire rogasti. Nunc vero surge celerius; catenas vero cum quibus ligatus es, quoniam propter itineris longitudinem ad corpus meum in Casino ferre minime vales, ad sepulchrum fratris Ottonis inclausi, qui meam regulam optime conservavit, suspende; et ob tuam liberationem laudes Deo reddendas ire ne tardes, Casinum. » Hæc cum dixisset, continuo miles surgens, invocato Redemptoris nostri ac beati Benedicti nomine, confestim catenæ quæ in pedibus ejus erant solutæ sunt, et continuo surgens, quæ sibi injuncta fuerant orani instantia implere curavit. Demum vero Casinum veniens, Deo patrique Benedicto laudes quam maximas retulit. Arde- radus hujus loci hostiarius, dum noctis medio per plana quæ Casinensi monti subjacent iter ageret, oculos ad sanctissimi patris Benedicti cœnobium vertens, vidit super eundem locum ad instar solaris splendoris descendisse maximam lucem: quæ prius ecclesiæ, postmodum vero tantum monasterium operiens, usque ad dimidium fere horæ spatium mansit; ac sic ⁴⁶³⁴ demum lux, quæ ante oculos ejus apparuerat, subtracta est. Eo (1467) etiam tempore Sergius hujus cœnobii monachus, natione Amalitanus, dum vita decederet, Gregorium hujus

A loci presbyterum rogavit, ut eum non dimitteret; qui postulationi ejus obtemperans cum eo permansit. Cum vero vitæ ejus appropinquasset jam ultima hora, respiciens vidit beatissimam Dei genitricem Mariam ad se venientem, illicoque manus sursum erigens, clamare cepit; « Domina mea, domina mea. » Quem interrogantes quid videret, ait: « Numquid nam non beatissimam virginem Mariam videtis? Hic nempe est. » Hæc dum dixisset, animam exalavit.

59. Per hos dies Petrus filius Petri Magni de civitate Aquinensi, optulit beato Benedicto quicquid sibi pertinere videbatur infra fines suprascriptæ civitatis in valle Opplosa, et Surgilli, et Cysteridola, et omne quod sibi pertinebat apud Suium, loco qui vocatur Casa majore, penâ centum bizantebrum statuta. Adenulfus filius quoque Bernardi de Aquino, et ipse ad hoc monasterium veniens obtulit huic sancto loco quicquid sibi a paterno vel materno jure pertinebat in Sancto Urbano. Hoc etiam tempore (an. 1115. Aug. 17) abbas Gyraudus concessit (1468) in vestiario hujus cœnobii ob fratrum utilitatem, quicquid sancto Benedicto pertinebat in comitatu Termulensi, nec non et terras quæ fuerunt Oldiberti militis, quas comes Robbertus sicut supra retulimus (c. 48) huic loco obtulit, anathematis in-
 nodatione ⁴⁶³⁵ apposita, si aliquis successorum suorum hoc a vestiario, fratrum subtrahere vellet. Concessit etiam in monasterio sancti Johannis de Capua Petram mellariam cum pertinentiis suis. Scendum sane quoniam in monasterio puellarum sancti Johannis abbatissa quidem debet eligi, cum necesse est, a sancti monialibus, sicut ego ipse recolo me legisse in privilegio abbatis Aligerii, quod apud Capuanum beati Benedicti monasterium habetur, sed approbari et confirmari debetur judicio Casinensis abbatis, cujus etiam auctoritate consecratio-
 nem ipsa abbatissa accipere debet (1469).

60. Supradictus autem pontifex sociato sibi nostro abbate Romam rediens, mediante quadragesima synodum celebrare disponit (an. 1116. Mart.), in qua etiam noster abbas proclamationem fecit de cella sanctæ Sophiæ in Benevento; sed nullam exinde habere justitiam valuit. Quo etiam tempore, dum Pontius Cluniacensis cœnobii abbas ad synodum veniens, se abbatem abbatum esse jactaret, interrogatus a Johanne cancellario, si Casinenses acceperant regulam a Cluniacensibus, an Cluniacenses a Casinensibus, Pontius respondit, quod non solum Cluniacenses verum etiam omnes monachi in orbe Romano degentes regulam patris Benedicti a Casinensi cœnobio acceperunt. Tunc cancellarius: « Ergo si ex Casinensi cœnobio tamquam a vivo

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶³⁴ si c. ⁴⁶³⁵ inondatione c.

NOTÆ.

(1467) Cf. de Justis Casin. 61.

(1468) Ap. Gatt. Hist., p. 134 et Acc., p. 233;

(1469) V. Gatt. Hist., p. 126. Cf. infra, c. 76.

fonte monasticæ religionis norma manavit, jure ac merito Casinensi abbati hec prærogativa a Romanis pontificibus cenceſsa est, ut ipse solus qui Benedicti legislatoris est vicarius, abbas abbatum vocetur. » Per idem tempus Romani adversus jam dictum pontificem ferali inter se odio dissidebant. Nam pars maxima illorum, qui filium nuper de functi præfecti (1470) contra ¹⁴⁷⁰ voluntatem elegerant (*April.*), omnibus nisibus contra Petrum Leonis agebant, adeo ut nonnullas ejus turres destruerent, quia pro tempore ipso et cum ipso non consenserat pontifex voluntati eorum. His auditis Heinricus imperator, qui defuncta Mattilda tunc apud Liguriam debebat gratia disponendarum rerum illius, lætus effectus quia non bene cum papa conveniebat, xenia imperialia Urbis præfecto et Romanis transmisit, adventum suum illis prænuntians affuturum. Pontifex interim loco cesserat, et Petro Leonis in munitionibus degenti, quoquomodo poterat subsidia ministrabat.

61. Anno autem dominicæ iucarnationis 1117. idem imperator congregato exercitu Romam advenit. Quod dum papa Paschalis comperisset, Urbem egrediens venit ad hoc monasterium, atque ab universa hujus loci congregatione rogatus, Landulphum archiepiscopum Beneventanum, quem supra (c. 49) depositum retulimus, in gradu suo restituit (1471), sicque per Capuam Beneventum ingressus est. Imperator interea urbem Romam ingrediens et pontificem exinde discessisse prænoscens, consules, senatores ac proceres partim donis, partim promissis ad se attrahens, Ptolemeo illustrissimo, Octavia stirpe progenito, Ptolomei magnificentissimi consulis Romanorum filio, Bertam filiam suam (1472) in conjugio tradidit; eique dona per plurima conferens, quicquid avus ejus Gregorius aliique parentes habuerant vel retinuerant, prædicto Ptolemeo et hæredibus ejus imperiali auctoritate in perpetuum confirmavit (1473). Agit interim papa cum principe aliisque Normannis, quatinus contra imperatorem conglutinentur, illique obsistant, vel certe contra jam dictum Ptolemeum, Romanorum consulem, generum ejus hominibus supradicti pontificis armatorum auxilium subministrant. Heinricus præterea imperator in urbe Roma persistens, paschalis die solemnitatem (*Mart.* 25) cum ingenti gaudio senatus populique Romani celebrare studuit, et quia pontificem ibidem

A non invenit, et rationes suas cum rationibus ejus internuntiis mediantibus minime convenire videbat coactus fervore æstatis recessit cum suis in hyperboreis regionibus, spondens se temporato ære agiler Romam redire. Normanni vero imperatorem ab Urbe egressum dum agnovissent, elegerunt de suis ferme trecentos, ac diebus pentecostes contra Ptolemeum de quo supra retulimus direxerunt. Qui Campaniam ingressi, juxta Pylium ejusdem provincie oppidum castra metati sunt, prædam inde hominum ac jumentorum facientes. Hoc ubi Ptolemeo consuli nuntiatum est, evestigio milites quos imperator in adjutorium suum reliquerat evocans, per noctem eos ex adverso contra castra illorum dirigere studuit. Normanni interim cognito illorum adventu, præpete cursu ad castrum Acutum fugientes pervenere, quos Teutonici insequentes quotquot invenire poterant neci tradebant, magnamque stragem de eis fecissent, nisi castrum Normannis recepisset. Victoria itaque Alemanni potiti, Normannis exequitatos et deprædatos per vicos et oppida persequabantur, taliq; ordine Normanni injuriis affecti unus post unum ad propria remearunt.

62. Hoc præterea tempore terræmotus (1474) magni per universam fere Italiam facti sunt (*Jan.*) ita quod muri multarum civitatum ruerent, ecclesie a fundamentis subverterentur, et excelsæ turres demergerentur, et muliorum hominum strages fierent; fontes etiam fere omnes turbidati sunt, et lampades ecclesiarum nullo impellente turbine per aerem movebantur. Tunc quoque in civitate Veronensi maxima pars ædificiorum corruit, yatus etiam in eisdem partibus magni facti sunt, et innumere arbores vicentibus foliis radicitus evulsæ, foras ejectæ sunt, fumoque loca illa oblecta; infans etiam contra ætatem locutus quædam portentosa vaticinata est, quæ postea evenerunt. His perturbationibus insistentibus, Symon filius Ugonis de Molisi, apud Yserniam vita decessit, corpusque ejus ad hoc monasterium delatum atque in atrio ecclesie beati Benedicti reconditum est.

63. His porro diebus Robbertus, rex Anglorum (1475) legatos ad hoc monasterium direxit, petens ut pro se atque pro statu regni sui Domini clementiam exoraret, calicemque aureum quantitatis non modicæ beato Benedicto per eos dirigere studuit, eo etiam tempore Roggerius (1476), filius Landonis

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁷⁰ pontificis excidisse videtur.

NOTÆ.

(1470) Petrum f. Petri
(1471) 11 Aug. 1116. Falco Ben. calculo Pisano usus.

(1472) Illegitimam.

(1473) Contra hunc Ptolemeum et Dulciacam, matrem ejus ut videtur, a. 1140 monachi Cryptæ Ferratæ conquesti sunt, v. *Annales nostros VII, 22.* Filii ejus fuerunt Raino, Jordanis de Gabiniano (Borgia Ist. di Velletri p. 247.) et Jonathas, dictus comes Romanorum in Neor. Casin. ad XIV. Kal. Dec., sed Tusculanus in placito Ottonis com. palatini a. 1159 in Murat. SS. II, 678. Die 9 Julii 1153

papæ fidelitatem juravit (Mattei, *Memorie di Tusculo p. 162*), sed a. 1170. Tusculum Alexandro III resignavit (Romuald. Sal. p. 210), simul cum Rainone do quo v. *Annales nostros VII, 23; IX, 440; Murat SS. III, 462; Ant. Ital. I, 141.*

(1474) Meminere eorum Anon. Cas. ad h. a., multique alii.

(1475) Sed cui frater sceptrum præripuisset, captivumque detineret. Tamen ut nomen mutemus necesse non est.

(1476) Dictus Scannacaballu. Edidit Gatt. Acc. p. 237.

Calvensis comitis ad hunc locum deveniens, obtulit beato Benedicto (*an.* 1118. *Jan.*) in Syclia, in loco ubi dicitur Melazzeti, casalem sancti Andreæ, iusta flumen Platiplatonion (1477), intra hos fines : a prima parte conjungit in monte qui dicitur de Marge, qui est a parte orientis, a secunda parte conjungit cum prædicto flumine, et cum torone (1478) qui est iusta flumen de Sancta Venera, a tertia parte casalem sancti Nycolai de Melito, cum hominibus in eodem loco sibi pertinentibus, quingentorum bizantiorum pena apposita.

64. Per hos etiam dies Alexius imperator novæ Romæ Constantinopoleos, qui multa bona huic sancto Casinensi cœnobio contulerat, et super omnia Latini nominis monasteria dilexerat, quadragesimo quarto (1479) anno imperii sui hujus vitæ metas exsolvit (*Aug.* 15), Joanni Porfirogenito filio sua orientaliæ Romanorum summam reliquit. Similiter et jam dictus papa Paschalis a Benevento Romam regressus, 12. Kal. Febr. vita decedit, et Joannes cancellarius, hujus Casinensis cœnobii a pueritia monachus, a clero, senatu, populoque Romano in Gelasium papam eligitur. Talia dum Heinrici imperatoris venissent ad aures, festinus Romam advenit, nuntiosque ad eundem electum transmittere studuit, per quos ei direxit, quod si fidem quam papa Paschalis cum imperatore fecerat observaret, et conventiones quæ inter Romanum imperium et sedem apostolicam statutæ fuerant firmaret, imperator confestim fidelitatem eidem electo et Romanæ ecclesiæ faceret; sin alias, alium pontificem in Romana ecclesia inthronizaret. Videns igitur idem electus rationes suas cum rationibus imperii convenire non posse per fluvium Tiberim mare ingressus, una cum episcopis et cardinalibus aliisque clericis Romanæ ecclesiæ nec non et præfecto Romanæ urbis, multisque aliis nobilibus Romanis, advenit Cagetam. Hoc ubi imperatori nuntiatum est, evestigio Mauricium, Bracariensem archiepiscopum a papa Paschali depositum, invasorem Romanæ ecclesiæ constituit. Supradictus autem electus Cagete remorans, in quadragesima presbyter ordinatus, et ab eisdem episcopis et cardinalibus in papam Gelasium consecratus est. Tunc temporis Capuanus princeps Robbertus et Guilielmus dux ad eum pontificem in eadem civitate venientes, fidelitatem fecere. Deinde Capuam veniens, una cum episcopis et cardinalibus excommunicavit eundem imperatorem una cum prædicto invasore eorumque complicitibus (1480). In festivitate autem paschali (*Apr.* 14), im-

posito sibi Romani orbis diademate, cum magna laude et gloria ad patris Benedicti monasterium Capuæ situm venit, celebrataque missa sollempniter ad episcopium civitatis rediit, ornatis plateis et arcubus Romano more. Post hæc eodem pontifex ad hoc monasterium veniens, cum immenso honore ac gaudio ab universa congregatione susceptus est, atque per plurimos dies in hac terra moratus est. Robbertus interea princeps exercitum congregans ad hoc monasterium venit, Romam sicut promiserat pontifici cum eo iturus; audiens autem quod imperator oppidum quod Turricula (1481) dicitur obsideret, Casini substitit; ubi etiam nuntios imperatoris suscipiens, Capuam repedavit. Imperator interea cum oppidanis fœdus iniens, Romam rediit, ibique die sancti Pentecostes ab eodem hæresiarcha coronatus, Liguriam rediit. Hoc ubi pontifex supradictus agnovit, Romam reversus est, indeque egressus civitatem Pisanam adiit, ecclesiamque inibi sanctæ Mariæ quæ Ad domum nuncupatur dedicans (*Sept.* 26), primus in eadem urbe archiepiscopatum instituit (1482). In eadem vero civitate supradicti pontifice persistente, auctoritate ejus ac Petri archiepiscopi civitatis illius oblata est beato Benedicto ecclesia sancti Silvestri in eadem civitate Pisana ab Odemundo et filiis ejus, cum pertinentiis suis (*Sep.* 19) (1483). Huic concessioni Lambertus Hostiensis episcopus, post autem papa Honorius, cum aliis cardinalibus interfuit. Exinde vero supradictus pontifex discedens cum episcopis et cardinalibus, Cluniacense cœnobium petiit, atque supradicti loci abbatem honorifice nimis receptus, et ibi aliquandiu remoratus, post paucos dies decessit (*An.* 1119. *Jan.* 29.), atque in eodem monasterio decenti est sepultura reconditus. Cardinales igitur videntes se tanto destitutos esse pastore, consilio habito, ne diutius Romana ecclesia morsibus scismaticorum pateret, Guydonem Byennensem archiepiscopum, regali stirpe progenitum, in rebus sæcularibus et ecclesiasticis apprime eruditum, ibidem sibi in papam Calixtum præficiunt. Idem præterea pontifex per aliquantum temporis ibidem remorans, Roscemanumque cardinalem et hujus cœnobii monachum ⁶⁶⁷... ex parte Italorum catholicæ duntaxat parti faventium, de sua ordinatione consensum unanimum per litteras excipiens, una cum episcopis et cardinalibus ad monasterium beati Mauri in Glannafolio situm, et huic Casinensi cœnobio subditum pervenit, rogatusque a monachis Casinensibus, qui secum venerant, nec non a Gy-rardo, jam dicti loci (1484) abbate, ejusdem confes-

VARIE LECTIONES

⁶⁶⁷ excidisse aliquid patet, fortasse Romam dirigens et per eum.

NOTÆ.

(1477) Plotiplatamon ib.

(1478) I. e. colle.

(1479) Imo 38.

(1480) In dom. palmarum, ut ipse scribit ad Cononem Prænest. Cod. Udalr. 293. Inde Casinum eum venisse, etiam Pandulfus Pis. retulit.

(1481) Torricella, ut videtur, quod lacui Trasi-meno adjacet.

(1482) V. Chr. Pis. ap. Murat. SS. VI, p. 105, 169. Pagium ad a. 1118, n. 10, 11.

(1483) V. chartam ap. Galt. Hist., p. 422.

(1484) S. Mauri.

fonte monasticæ religionis norma manavit, jure ac merito Casinensi abbati hec prærogativa a Romanis pontificibus concessa est, ut ipse solus qui Benedicti legislatoris est vicarius, abbas abbatum vocetur. » Per idem tempus Romani adversus jam dictum pontificem ferali inter se odio dissidebant. Nam pars maxima illorum, qui filium nuper de functi præfecti (1470) contra ⁴⁶⁸⁶ voluntatem elegerant (*April.*), omnibus nisibus contra Petrum Leonis agebant, adeo ut nonnullas ejus turres destruerent, quia pro tempore ipso et cum ipso non consenserat pontifex voluntati eorum. His auditis Henricus imperator, qui defuncta Matilda tunc apud Liguriam debebat gratia disponendarum rerum illius, lætus effectus quia non bene cum papa conveniebat, xenia imperialia Urbis præfecto et Romanis transmisit, adventum suum illis prænuntians affuturum. Pontifex interim loco cesserat, et Petro Leonis in munitionibus degenti, quoquomodo poterat subsidia ministrabat.

61. Anno autem dominicæ incarnationis 1117. idem imperator congregato exercitu Romam advenit. Quod dum papa Paschalis comperisset, Urbem egrediens venit ad hoc monasterium, atque ab universa hujus loci congregatione rogatus, Landulphum archiepiscopum Beneventanum, quem supra (c. 49) depositum retulimus, in gradu suo restituit (1471), sicque per Capuam Beneventum ingressus est. Imperator interea urbem Romam ingrediens et pontificem exinde discessisse prænoscens, consules, senatores ac proceres partim donis, partim promissis ad se attrahens, Ptolemeo illustrissimo, Octavia stirpe progenito, Ptolomei magnificentissimi consulis Romanorum filio, Bertam filiam suam (1472) in conjugio tradidit; eique dona plurima conferens, quicquid avus ejus Gregorius aliique parentes habuerant vel retinuerant, prædicto Ptolemeo et hæredibus ejus imperiali auctoritate in perpetuum confirmavit (1473). Agit interim papa cum principe aliisque Normannis, quatinus contra imperatorem conglutinentur, illicque obsistant, vel certe contra jam dictum Ptolemeum, Romanorum consulem, generum ejus hominibus supradicti pontificis armatorum auxilium subministrant. Henricus præterea imperator in urbe Roma persistens, paschalis die solemnitatem (Mart. 25) cum ingenti gaudio senatus populique Romani celebrare studuit, et quia pontificem ibidem

non invenit, et rationes suas cum rationibus ejus internuntiis mediantibus minime convenire videbat coactus fervore æstatis recessit cum suis in hyperboreis regionibus, spondens se temporato ære agilter Romam redire. Normanni vero imperatorem ab Urbe egressum dum agnovissent, elegerunt de suis ferme trecentos, ac diebus pentecostes contra Ptolemeum de quo supra retulimus direxerunt. Qui Campanium ingressi, juxta Pylium ejusdem provincie oppidum castra metati sunt, prædam inde hominum ac jumentorum facientes. Hoc ubi Ptolemeo consuli nuntiatum est, evestigio milites quos imperator in adjutorium suum reliquerat evocans, per noctem eos ex adverso contra castra illorum dirigere studuit. Normanni interim cognito illorum adventu, præpete cursu ad castrum Acutum fugientes pervenere, quos Teutonici insequentes quotquot invenire poterant neci tradebant, magnamque stragem de eis fecissent, nisi castrum Normannos recepisset. Victoria itaque Alemanni potiti, Normannos exequitatos et deprædatos per vicos et oppida persequabantur, talique ordine Normanni injuriis affecti unus post unum ad propria remearunt.

62. Hoc præterea tempore terræmotus (1474) magni per universam fere Italiam facti sunt (*Jan.*) ita quod muri multarum civitatum ruerent, ecclesie a fundamentis subverterentur, et excelsæ turres demergerentur, et muliorum hominum strages fierent; fontes etiam fere omnes turbidati sunt, et lampades ecclesiarum nullo impellente turbine per aerem movebantur. Tunc quoque in civitate Veronensi maxima pars ædificiorum corruit, yatus etiam in eisdem partibus magni facti sunt, et innumeræ arbores vicentibus foliis radicibus evulsæ, foras ejectæ sunt, fumoque loca illa oblecta; infans etiam contra ætatem locutus quædam portentosa vaticinatus est, quæ postea evenerunt. His perturbationibus insistentibus, Symon filius Ugonis de Molisi, apud Yserniam vita decessit, corpusque ejus ad hoc monasterium delatum atque in atrio ecclesie beati Benedicti reconditum est.

63. His porro diebus Robbertus, rex Anglorum (1475) legatos ad hoc monasterium direxit, petens ut pro se atque pro statu regni sui Domini clementiam exorarent, calicemque aureum quantitatis non modicæ beato Benedicto per eos dirigere studuit, eo etiam tempore Roggerius (1476), filius Landonis

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁸⁶ pontificis excidisse videtur.

NOTÆ.

(1470) Petrum f. Petri
(1471) 11 Aug. 1116. Falco Ben. calculo Pisano usus.

(1472) Illegitimam.

(1473) Contra hunc Ptolemeum et Dulciacam, matrem ejus ut videtur, a. 1140 monachi Cryptæ Ferratæ conquesti sunt, v. *Annales* nostros VII, 22. Filii ejus fuerunt Raino, Jordanis de Gabiniano (Borgia Ist. di Velletri p. 247.) et Jonathas, dictus comes Romanorum in *Necr. Casin.* ad XIV. Kal. Dec., sed Tusculanus in placito Ottonis com. palatini a. 1159 in *Murat. SS.* II, 678. Die 9 Julii 1155

papæ fidelitatem juravit (*Mattei, Memorie di Tusculo* p. 162), sed a. 1170. Tusculum Alexandro III resignavit (*Romuald. Sal.* p. 210), simul cum Rainone de quo v. *Annales* nostros VII, 23; IX, 440; *Murat. SS.* III, 462; *Ant. Ital.* I, 141.

(1474) Meminerit eorum Anon. *Cas. ad h. a.*, multique alii.

(1475) Sed cui frater sceptrum præripuisset, captivumque detineret. Tamen ut nomen mutemus necesse non est.

(1476) Dictus Scannacaballu. Edidit *Gatt. Acc.* p. 237.

Calvensis comitis adhuc locum deveniens, obtulit beato Benedicto (*an.* 1118. *Jan.*) in Syccilia, in loco ubi dicitur Melazzeti, casalem sancti Andree, iusta flumen Platiplatonion (1477), intra hos fines: a prima parte conjungit in monte qui dicitur de Marge, qui est a parte orientis, a secunda parte conjungit cum prædicto flumine, et cum torone (1478) qui est iusta flumen de Sancta Venera, a tertia parte casalem sancti Nycolai de Melito, cum hominibus in eodem loco sibi pertinentibus, quingentorum bizanteorum pena apposita.

64. Per hos etiam dies Alexius imperator novæ Romæ Constantinopoleos, qui multa bona huic sancto Casinensi cœnobio contulerat, et super omnia Latini nominis monasteria dilexerat, quadragesimo quarto (1479) anno imperii sui hujus vitæ metas exsolvit (*Aug.* 15), Joanni Porfirogenito filio sua orientaliæ Romanorum summam reliquit. Similiter et jam dictus papa Paschalis a Benevento Romam regressus, 12. Kal. Febr. vita decedit, et Joannes cancellarius, hujus Casinensis cœnobii a pueritia monachus, a clero, senatu, populoque Romano in Gelasium papam eligitur. Talia dum Heinrici imperatoris venissent ad aures, festinus Romam advenit, nuntiosque ad eundem electum transmittere studuit, per quos ei direxit, quod si fidem quam papa Paschalis cum imperatore fecerat observaret, et conventiones quæ inter Romanum imperium et sedem apostolicam statutæ fuerant firmaret, imperator confestim fidelitatem eidem electo et Romanæ ecclesiæ faceret; sin alias, alium pontificem in Romana ecclesia inthronizaret. Videns igitur idem electus rationes suas cum rationibus imperii convenire non posse per fluvium Tiberim mare ingressus, una cum episcopis et cardinalibus aliisque clericis Romanæ ecclesiæ nec non et præfecto Romanæ urbis, multisque aliis nobilibus Romanis, advenit Cagetam. Hoc ubi imperatori nuntiatum est, evestigio Mauricium, Bracariensem archiepiscopum a papa Paschali depositum, invasorem Romanæ ecclesiæ constituit. Supradictus autem electus Cagete remorans, in quadragesima presbyter ordinatus, et ab eisdem episcopis et cardinalibus in papam Gelasium consecratus est. Tunc temporis Capuanus princeps Robbertus et Guilielmus dux ad eum pontificem in eadem civitate venientes, fidelitatem fecere. Deinde Capuam veniens, una cum episcopis et cardinalibus excommunicavit eundem imperatorem una cum prædicto invasore eorumque complicitibus (1480). In festivitate autem paschali (*Apr.* 14), im-

posito sibi Romani orbis diademate, cum magna laude et gloria ad patris Benedicti monasterium Capuæ situm venit, celebrataque missa sollempniter ad episcopium civitatis rediit, ornatis plateis et arcibus Romano more. Post hæc eidem pontifex ad hoc monasterium veniens, cum immenso honore ac gaudio ab universa congregatione susceptus est, atque per plurimos dies in hac terra moratus est. Robbertus interea princeps exercitum congregans ad hoc monasterium venit, Romam sicut promiserat pontifici cum eo iturus; audiens autem quod imperator oppidum quod Turricula (1481) dicitur obsideret, Casini substitit; ubi etiam nuntios imperatoris suscipiens, Capuam repedavit. Imperator interea cum oppidanis fœdus iniens, Romam rediit, ibique die sancti Pentecostes ab eodem hæresiarcha coronatus, Liguriam rediit. Hoc ubi pontifex supradictus agnovit, Romam reversus est, indeque egressus civitatem Pisanam adiit, ecclesiamque inibi sanctæ Mariæ quæ Ad domum nuncupatur dedicans (*Sept.* 26), primus in eadem urbe archiepiscopatum instituit (1482). In eadem vero civitate supradicti pontifice persistente, auctoritate ejus ac Petri archiepiscopi civitatis illius oblata est beato Benedicto ecclesia sancti Silvestri in eadem civitate Pisana ab Odemundo et filiis ejus, cum pertinentiis suis (*Sep.* 19) (1483). Huic concessioni Lambertus Hostiensis episcopus, post autem papa Honorius, cum aliis cardinalibus interfuit. Exinde vero supradictus pontifex discedens cum episcopis et cardinalibus, Cluniacense cœnobium petiit, atque supradicti loci abbate honorifice nimis receptus, et ibi aliquandiu remoratus, post paucos dies decessit (*An.* 1119. *Jan.* 29.), atque in eodem monasterio decenti est sepultura reconditus. Cardinales igitur videntes se tanto destitutos esse pastore, consilio habito, ne diutius Romana ecclesia morsibus scismaticorum pateret, Guydonem Byennensem archiepiscopum, regali stirpe progenitum, in rebus sæcularibus et ecclesiasticis apprime eruditum, ibidem sibi in papam Calixtum præficiunt. Idem præterea pontifex per aliquantum temporis ibidem remorans, Rosemannumque cardinalem et hujus cœnobii monachum ⁶⁶⁷... ex parte Itatorum catholicæ duntaxat parti faventium, de sua ordinatione consensum unanimum per litteras excipiens, una cum episcopis et cardinalibus ad monasterium beati Mauri in Glannafolio situm, et huic Casinensi cœnobio subditum pervenit, rogatusque a monachis Casinensibus, qui secum venerant, nec non a Gy-rardo, jam dicti loci (1484) abbate, ejusdem confes-

VARLE LECTIONES

⁶⁶⁷ excidisse aliquid patet, fortasse Romam dirigens et per eum.

NOTÆ.

(1477) Platiplatonion ib.

(1478) l. e. colle.

(1479) Imo 38.

(1480) In dom. palmarum, ut ipse scribit ad Cononem Prænest. Cod. Udalr. 293. Inde Casinum eum venisse, etiam Pandulfus Pis. retulit.

(1481) Torricella, ut videtur, quod lacui Trasi-meno adjacet.

(1482) V. Chr. Pis. ap. Murat. SS. VI, p. 105, 169. Pagium ad a. 1118, n. 10, 11.

(1483) V. chartam ap. Galt. Hist., p. 422.

(1484) S. Mauri.

oris Christi Mauri ecclesiam sollempniter dedicavit, in qua etiam corpora sanctorum Antonii et Constantiani, qui de hoc Casinensi cœnobio ad Gallias cum beato Mauro perrexerant, cum maxima reverentia posuit. Siquæ Romam veniens, a clero, senatu, populoque Romano honorifice satis exceptus est (*Jun.* 3).

(68). Eo igitur tempore, cum jam ab incarnatione Domini annus vicesimus centesimus atque millesimus volveretur (1485), tam magni terræ motus in hac terra facti sunt, ut in Camino palatium dirueret, in Cucuruzzu ecclesiam cum curia subvertoret, quod Bantram ecclesiam, domos, et campanaria ad terram dejiceret, multique sub ipsa ruina interirent, et nunc quidem novem, nunc decem et septem, nunc viginti et eo amplius ⁴⁶⁸⁸ id per dies singulos sentiremus (1486). Quo tempore pater Benedictus euidam Hispano apud Termulas tribus vicibus visibiliter in quodam trivio apparens, dixit: « Vade, dic abbati ut omnes qui in dicionis suæ terra habitant, discalciantis pedibus ad monasterium meum in Casino constructum, omnipotentem Deum rogaturi, convenire faciat, et ipsa una cum fratribus per omnes monasterii ecclesias letanias faciant discalciantis pedibus. Increverunt enim peccata hominum, et delicta eorum multiplicata sunt valde; forsitan ignoscet Deus delictis illorum, perficiat vota et supplicationes ad eum. » Percontatus quisnam esset, fratrem Benedictum se esse respondit. Ille autem exurgens, venit ab abbate, et quid viderit vel audierit seriatim pandit. Igitur cum iusta patris Benedicti præceptum rursus ad monasterium omnes Deum rogaturi convenirent, diabolus claudi specie assumta in devexo montis Iajere illis factus est obviam dicens gloriosæ virginis Mariæ ecclesiam, maximamque civitatis partem terræ motu diruta esse. Illi autem falsitati ejus aurem accommodantes, et id quod cœperant ocios dimittentes, ad civitatem reversi sunt; quodam venissent, videntes illusionem diabolicam, alio die letaniam quam stulte dimiserant discalciantis pedibus implere studuerunt. Igitur prima noctis vigilia magno ultra modum terræ motu facto fratres et stratis suis surgentes, discalciantis pedibus flentes et ejulantes ad patrem confugiunt Benedictum, atque ante ejus sacratissimum corpus preces ad eum fundentes, per omnia monasterii altaria letanias decantare cœperunt. Fidelis Dominus in verbis suis, qui invocantes se et de sua misericordia præsumentes exaudire promisit; nam supplicatio letaniæ a fratribus explicita, ne unus quidem lapis ulterius de

hoc loco motus est. Hæc dum ad notitiam vicinorum circummanentium pervenissent, omnes fere qui in principatu manebant, nudis vestigiis huc ad beatum Benedictum venerunt, omnipotentis Dei clementiam suppliciter postulantes ut tanti patris interventu illis misereri dignaretur. Nec sua frustrati sunt æstimatione, nam confestim tremor terræ quievit.

Hoc interea anno Robbertus Capuanorum principis cujus supra meminimus vita decedit (*Jun.* 3), et Richardus filius ejus a Capuanis in principatum substituitur; quo paulo post mortuo, Robbertus (1487) patruus ejus illi in principatum succedit.

66. Hujus abbatis tempore, in Campania provincia insignis miraculum et antiquis per omnia simile factum est. In Comino namque, in castro quod in honore sanctorum Septem fratrum constructum est, nobilis cujusdam militis filius fuit nomine Albericus, qui puer decimo anno nativitatibus suæ inchoante languore correptus ad extrema perductus est; quo tempore novem diebus totidemque noctibus immobilis ac sine sensu, et velut mortuus jacuit. In quo spatio a beato Petro apostolo et duobus angelis, quorum unus Emmanuhel, alter Eloy diebatur, per loca pœnarum deportatus, ductus est ad os infernalis baratri, demum vero ductus ad paradysum, vidit mansiones sanctorum, atque in cœlum aereum sublevatus, et a beato Petro apostolo sufficienter instructus de veteri testamento, de pœnis peccatorum, et de perhenni gloria sanctorum, vidit archana quædam, quæ prohibitus est alicui loqui, sicque per 72 provincias ab eodem apostolo deportatus, et vitæ redditus est. Hujus igitur visionem nosse qui cupit, rei seriem a Guidone ⁴⁶⁸⁸ hujus Casinensis, cœnobii monacho compositam (1488) relegat; quæ quia per omnium fere ora volvitur, referre omisimas. Exinde vero idem Albericus relictiis et spretis sæculi pompis, hoc Casinense cœnobium petiit, atque a patre Gyardo gratanter nimis susceptus, et sanctæ conversationis habitu indutus, Christo vero regi militaturus cum cæteris fratribus est aggregatus. Tanta enim usque in hodiernum abstinencia, tanta morum gravitate pollet, ut pœnas peccatorum perspexisse et pertinuisse, et gloriam sanctorum illum vidisse nemo quis dubitet. Non enim carnes, non adipem, non viam ab illo tempore usque nunc Deo annuente sumpsit; calciamenta nullo penitus tempore utitur, et sic in tanta cordis accorporis contritione et humilitate usque in hodiernum in hoc Casinensi cœnobio perseverat, ut multa illum quæ alicui laterent vel metuenda vel desideranda vidisse,

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁸⁸ vicibus excidisse videtur. ⁴⁶⁸⁹ ita Gattula. Guidono Ang.

NOTE.

(1485) Consentit Anon. Casin.
 (1486) Imitari videtur Leonem III, 33.
 (1487) Imo Jordanus frater post mortem Richardi filii.
 (1488) Jussu Girardi abbatis; v. præf. visionis in

Francisci Cancelliere observationibus *Sopra l'originalità della Divina Commedia di Dante*, Romæ 1814, 8, p. 134 et supra p. 568. Exstat in cod. Cas. 257 f. 356.

etiā in lingua taceret, vita loqueretur. His (1489) A porro temporibus, Petrus diaconus anno dominicæ incarnationis quintodecimo centesimo atque millesimo, primo ætatis suæ lustro a parentibus suis beato Benedicto oblati, et a jam dicto Gyardo abbate susceptus, et habitu sanctæ conversationis indutus, atque sub eodem abbate per annos bis quattuor eruditus, 21 anno ætatis suæ scripsit ad Oderisium II. supradicti Gyardi successorem (1490), passionem beatissimi martyris Marci et ⁴⁴⁴⁴ sociorum ejus (1491), vitam egregii confessoris Fulconis ⁴⁴⁴¹, passionem sanctissimi martyris Placidi discipuli beati patris Benedicti (1492), et vitam sancti Apollinaris abbatis ad ⁴⁴⁴² reverendissimum Raynaldum abbatem (1493), vitam sanctorum Guinizonis et Januarii ad ⁴⁴⁴³ Richardum monachum Casinensem, vitam sancti Constantii episcopi et confessoris ad Guarinum episcopum Aquinensem, vitam sancti Severi episcopi Casinensis ⁴⁴⁴⁴ ad Seniorectum abbatem. Rythmum de novissimis diebus (1494), in quo justa literam videtur secutum fuisse apostolum Johannem, cum idem Petrus sciret finitum pro infinito, justa quodlibidem scriptum est. Destructionem etiā et restaurationem civitatis Atinæ, in inventionem corporis beati martyris Marci descripsit. Vitam sanctæ Dariæ uxoris sancti Nycandri. Scripsit etiā sermones hos : de festivitate beati Marci sermones 8, de vigiliis ejus sermones 2, de ⁴⁴⁴⁵ sancto martyre Placido omelias 2 (1495); et sermones 12 : de cœna Domini sermones 2, in paraceven, in sabbato sancto, omeliam in festivitate sancti Benedicti, sermonem in pascha, in octava santi Benedicti, in ascensione Domini, in pentecoste, de festivitate

sancti Johannis baptiste, de sancto Petro et Paulo de sancto Laurentio, de vigilia sanctæ Mariæ; librum, illustrium virorum cœnobii Casinensis ad Pandulfum Teanensem episcopum (1496). Miracula Casinensium monachorum quæ scripta adhuc minime erant descripsit. Istoriam de eversione seu restauratione cœnobii beati Mauri ex jussione abbatis Seniorecti emendavit, in qua et prologum scripsit. Fecit et prologum in libro privilegiorum, sermonem de translatione corporis sancti protomartyris Stephani a civitate Constantinopolitana ad Urbem Romanam, ortus et vitas justorum cœnobii Casinensis (1497), sermonem de festivitate omnium sanctorum, de nativitate Domini sermones duo (1498), de sancto Stephano, Chronicam cœnobii Casinensis a renovatione ecclesiæ beati Martini a Desiderio facta, usque ad hunc diem. Astronomiam ex veteribus libris collegit. Demum vero pro responsis Casinensis cœnobii apocrisarius ad Lotharium DI, Romanorum imperatorem directus, postquam (1499) ei sessionem ad pedes suos concessit, postquam inter cappellanos Romani imperii locavit, postquam discipulum Bertulfi cancellarii constituit, postquam a secretis effectus ; logothetam, exceptorem, et auditorem Romani imperii illum constituit, in aula porro Romani imperii idem Petrus dum versaretur, alterationem quæ facta est ante eundem imperatorem inter eum et adversarium Casinensis ecclesiæ composuit (1500). Solinum de miraculis brevavit (1504) De generibus lapidum pretiosorum ad Chonradum imperatorem librum exaravit. Expositionem super regulam sancti Benedicti componens, in 4 libros divisit (1502). Scyllias in veteri testamento (1502). Epistolas duas ad

VARIE LECTIONES.

⁴⁴⁴⁰ ac 2. ⁴⁴⁴¹ ita codd. F. vitam s. Placidi 2. ⁴⁴⁴² ad r. R. a. *desunt* 2. ⁴⁴⁴³ ad R. m. C. *desunt* 2. ⁴⁴⁴⁴ ep. et confessoris 2. ⁴⁴⁴⁵ sermonem in octava sanctorum Marci, Nycandri et Marcyani, et 2.

NOTÆ.

(1489) Quæ de Vita sua et scriptis hic Petrus refert, bis præterea exstant, ipsius manu scripta scil. 1 cod. Cas. 361, cap. ultimo libri *De viris ill. Casinensibus*, ordine diverso, ubi cum septies atramentum mutetur (sc. verbis : *In ipso autem, in sabb. sancto; serm. de transl. s. Stephani, librum notarum. translationem, cantus, et sanctorum N. et Marciani, ubi desinit, pagina vacua relicta*), et narratio brevior sit, primo hæc scripsisse videtur. 2 cod. Cas. 357, cujus varias lectiones adjicimus. Incipit : *Petrus Casinensis diaconus, cartularius, scriniarius ac bybliothecarius, ex patre Egidio natione Romano, Gregorii Romanorum patricia et consulis filio, quinque annis sub Gyardo abb. b. Ben. oblati, a. d. i. 1115, atque sub eodem abbate per 8 fere annorum curricula eruditus est. Anno vero id. 1128, ætatis autem ejus 21, cum abbas Od. II. Gyardi abbatibus successor abbatiam reliquisset, ad erikium emulorum suorum faciens invidia directus est. In ipso autem constitutus dum esset exilio, descripsit ad supradictum Od. abb. passionem, etc.*

(1490) Sed tunc dimissa abbatia cardinalem, ut bene Ang. de Nuce.

(1491) V. p. 565.

(1492) P. 566.

(1493) Exstat in Reg. S. Placidi. cod. Cas. 515, f. 126; v. S. Guinizonis f. 144; v. S. Severi f. 150.

Eadem recepit in librum *De ortu et ob. just. Casinensium*. Cf. p. 569.

(1494) Exstat in cod. autogr. Cas. 361 ex quo principium edidit L. Tosti II, 120.

(1495) Eæ cum 12 sermonibus exstant in cod. 515, f. 64; sermones etiā in cod. autogr. 361.

(1496) V. p. 568. Autographus exstat in cod. 361.

(1497) Exstat in cod. 361 autographo.

(1498) Hi tres sermones exstant ibidem.

(1499) Cf. ep. ad Richizam, Mart. Coll. I, 757 : *Postquam enim nostram parvitatem discipulum B. c. effecerat postquam logothetæ, exceptoris et auditoris officio remuneraverat, postquam sessionem ad pedes suos indulserat, postquam a secretis effecerat, etc.*, v. infra c. 125.

(1500) Ea Casiri non exstat, sed servata est cum altera alteratione in apogr. manu Constantini Casetani a. 1402 confecto, in Bibl. Brancaeiana II, C. 22. Cf. infra c. 97 et 115.

(1501) Ejusmodi opus continetur eod. Casia. 391, sœc. XII.

(1502) Cod 257, f. 57 scripta jussu Seniorecti et Rainaldi Colemantani; Tosti II, 118. Partem ejus Ang. de Nuce edidit, in Append. Chronisi.

(1503) Ib., f. 346. Incip. *Mos est sanctæ scripturæ*, etc. l. B. MARUS.

Lotharium imperatorem, ex jussione abbatis Guybaldi (1504). Ad Richizam imperatricem de obitu Lotharii imperatoris. Ad eandem de obitu Heinrici ducis Bajoariorum. De electione Chonradi II. Romanorum imperatoris epistolam perpulchram composuit. Librum notarum ex parvo ampliorem effecit, et Chonrado imperatori dedicavit (1503). Vitrubium de architectura mundi emendans breviavit (1506). Librum Hevæ, regis Arabiæ, de pretiosis lapidibus ad Neronem imperatorem, quem Constantinus imperator ante annos fere octingentes ab urbe Roma constantinopolim asportaverat, de Greco in Romanam linguam transtulit. Ymnos duos in laudem sanctæ Justæ virginis et martyris dictavit. Visionem Alberici monachi Casinensis corruptam emendavit (1507). Chronicam regum gentis Trojanæ, et consulum, dictatorum, et imperatorum composuit (1508). Miracula sanctorum martyrum Marci, Nycandri, et Marciani exaravit. Ymnos sex ⁴⁶⁶ in eorum laude composuit. Cantus beati martyris Marci, dictavit. Scolias in diversis sententiis (1509). Exhortatorium ad monachos (1510), in quo ostendit quid custodire, quid cavere debeant, de septem vitiis et virtutibus, de 7 petitionibus, de Rebecca et Isaac, de rege Ozia et sacerdotibus, de Moysæ, et via trium dierum, ac tribus temporibus, de visione Ysaiæ. Librum salutationum, exhortationum ⁴⁶⁷, et opprobriorum. De terra repromissionis itinerarium ex omnibus veteribus libris collegit, et Guybaldo Casinensi abbati dicavit (1511). Vitam sancti papæ Leonis exaravit ⁴⁶⁸. Ystoriam ⁴⁶⁹ gentis Trojanæ a principi mundi usque ad sua tempora, nec non et librum prodigiorum et portentorum describens, illustrissimo Ptolemeo II, Romanorum consuli dedicavit. De temptatione Christi in deserto omeliam perpulchram exaravit, nec non et altercationem, quam habuit cum quodam Constantinopolitano pro Romana ecclesia. Composuit alia multa, quæ hic scribere supersedimus (1512).

A 67. Sub jam dicto abbate Girardo Gunnarius Sardorum nobilissimus (1513), parentum suorum Barseonis et Torkitorii regum vestigia sequens, cum licentia archiepiscopi sui (1514) obtulit beato Benedicto ecclesiam sancti Petri in Nurki, et sancti Nycolai, ac sancti Johannis et sancti Petri in Nulgulbi, et sancti Helicæ ac sancti Johannis (1515) in Setin, cum omnibus pertinentiis earumdem ecclesiarum, ad utilitatem vestimentorum nostrorum (*an.* 1120. *Mai.* 24). Id ipsum fecit et Furatus de Gyttil (1516) cum voluntate ejusdem archiepiscopi, et episcopis Boni, de ecclesia sancti Nycolai in Solio, et sanctæ Mariæ (1517) cum pertinentiis suis. Sed et Comita Sardorum nobilissimus tunc temporis ad hoc monasterium veniens, cartam (1518) fecit huic loco de ecclesia sancti Michaelis in Furrucesi cum attinentiis suis. Pari etiam modo Marianus de Zori optulit in hoc loco ecclesiam sancti Georgii in Banarcatu, cum omnibus quæ tunc temporis habere videbatur. Hujus exemplo ducta Muscunionia cartam fecit de domo sua in Solio, cum servis et ancillis, et omnibus rebus suis. Susanna etiam illam ad bonum æmulata optulit beato Benedicto domum suam in Yscano, et in mulana, et in Cortina, et in Myrra, et in Coquina, et in Amendula, cum servis et ancillis, et omnibus suis. Vera quoque filia Gunnarii de Thori concessit similiter in hoc loco domum suam in Coquina, cum servis, et omnibus quæ habere videbatur. Id ipsum fecit et Constantinus de Carvia, fecit oblationis cartulam de ecclesia sancti Petri in Symbrano, cum omnibus pertinentiis suis (1519).

C 68. Tunc temporis (*an.* 1120 *Jul.*) præphatus papa Calixtus Urbem egressus venit ad hoc monasterium, et a prædicto nostro abbate cum ingenti honore susceptus, die illo missam sollempniter celebravit, atque in hac terra per duos fere menses (1520) est remoratus. Quem videlicet pontificem noster abbas honorifice nimis sustentavit, et in omnibus necessari-

VARÆ LECTIONES.

⁴⁶⁶ numero locus vacat 2. ⁴⁶⁷ exornationum 2. ⁴⁶⁸ ad Innoc. papam II ex. 1, 2. ⁴⁶⁹ Hæc in cod. 257 ita leguntur, eadem manu sed non eodem tempore scripta: Y. g. T. s. Noe u. ad s. t. describens, Pt. II R. c. dicavit. Scripsit omeliam in quadragesima, nec non et altercationem q. h. c. q. C. p. R. ecclesia. Ibi Anis est.

NOTÆ.

(1504) Ib., f. 52. Epistolæ ad Richizam, f. 37 et 368; ad Conradum, f. 37. Cf. p. 571.

(1505) Prodiit cum Valerio Probo Venetiis 1525, 4; Lugd. Bat. 1599, 8; Col. Allob. 1602, 4 et in coll. auctorum linguæ Latinæ.

(1506) V. Polenii Exercitatt. Vitruv. II, 171.

(1507) Cod. 257, f. 356.

(1508) Cod. 257. Fragmenta edita sunt in mon. SS. III, 219 et in L. Tosti *Hist. Cas.* II, 416.

(1509) Cod. 257, f. 18.

(1510) Ib., f. 41.

(1511) V. Præf., p. 571.

(1512) Librum *De dignitate Romani imperis*, inc. *Hæc digni*, etc., habet catal. codd. Cas. in A. Mai Spicil. V, 223; Cod 257 præterea continet catalogos pontificum Romanorum et abb. Casinensium, explanationem brevem regulæ, et epitomam super Regula S. Benedicti ad Lotharium imperatorem, inc.: *Admirabili*, etc. Quod ad historiam faciat.

nihil ibi invenies. In cod. 515 est Vita Aldemari (Ortus et ob. c. 69); in fine cod. 361 perit opus inscriptum: *Synonyma M. T. Ciceronis*.

(1513) De Laecon, in regno Ardar. Gatt. Hist., p. 424; cf. confirmationem Gonnarii regis Turritanorum Acc., p. 255.

(1514) Athu s. Azzu.

(1515) Ea in privil. non commemoratur.

(1516) S. d. Gatt. Acc., p. 237.

(1517) In altera charta, cujus fragm. dedit Gatt. Hist., p. 344.

(1518) Fragmentum ejus edidit Gattula ib. Reliquas non edidit.

(1519) Edidit Tosti *Hist. Cas.* I, 421.

(1520) Id pugnat cum epistola Eginonis ap. Udalscalcum, ubi papam Kal. Jul. adhuc Romæ manentem videmus, quem Falco 8 Aug. Beneventum intrasse narrat. Casini eum fuisse, etiam Pandulfus in Vita ejus testatur.

tatibus ejus strenue satis deservire curavit. Inde vero Beneventum veniens (*Aug.* 8), in Apuliam usque descendit, ac more antecessorum suorum a duce Guilielmo fidelitate recepta (1521), Romam reversus est. Dehinc vero exercitum congregans, Mauricium æresiarcham in civitate Sutrina obsidens cepit (*an.* 1121. *Apr.*), et in arce hujus monasterii (1522), quam idem abbas a fundamentis construxerat, exilio relegavit. Hic autem reverendissimus pontifex dum Beneventi resideret, rogatus ab eodem abbate nostro vel fratribus, ecclesias sancti Petri et sancti Nycolai de Nugulbi, sancti Heliæ in Setin, et sancti Petri in Nurci, quas vir illustrissimus Gunnarius de quo supra retulimus, beato Petro optulerat, et postmodum ejusdem pontificis jussu beato Benedicto concesserat (1523), per apostolicæ sedis privilegium (1524) congregationi nostræ in perpetuum confirmavit (*an.* 1120. *Aug.* 9), ut de ipsarum ecclesiarum redditibus prout facultas ministraverit indumenta semper huic nostro conventui præparentur. Salvo nimirum censu quattuor solidorum Papiensis monetæ singulis annis Lateranensi sacro palatio persolvendo. Adjiciens insuper, ut possessiones et dona omnia, quæ supradictus Gunnarius beato Benedicto contulit, vel collaturus est, omnia similiter in necessitate vestimentorum in perpetuum conserventur, et si quis ejusdem Gunnarii oblationes auferre, vel minuere, aut a constituta vestimentorum præparatione hujus sancti Casinensis conventus subtrahere vel mutare præsumpsisset, anathemate plecteretur. Idem præterea illustri viro Gunnario uxorque ejus Helenæ litteras direxit (*Aug.* 10) (1425), gratias agens simul et monens, ac in remissione peccatorum illis injungens, ut in eo quod cœpissent constantius permanerent. Romana enim sedes et ecclesias et donum quod nostro cœnobio fecerant, sua auctoritate firmaverat, prohibens ne quis illa subtrahere, diminuere, aut in futurum sine Casinensium fratrum consensu audeat commutare; sed ob fratrum indumenta quieti semper et iligbata permaneant. Pari etiam modo litteras Vulterano episcopo destinavit (1526), mandans quam specialiter, quam præcipue hoc Casinense cœnobium ad protectionem Romanæ spectaret ecclesiæ; præcipiens insuper, ut donum quod beato Benedicto ab illustri viro Gunnario et uxore ejus factum fuerat, pro beati Benedicti reverentia quietum et ab omnium infestatione liberum faceret permanere, quia apostolica sedes donum illud scripti sui auctoritate firmasset, et ecclesias quasdam, quas Gunnarius cum uxore sua

A Helena beato Petro obtulerant, hunc nostro cœnobio ex apostolicæ sedis liberalitate concessisset. Nollet ergo, ut per quorumlibet violentiam subtraherentur vel infestarentur; sed omnia quiete ac libere ad Casinensium fratrum indumenta conservarentur.

B 69. Factum (1526) est autem, dum idem venerabilis papa apud Beneventum maneret (*Oct.*), Otto Capuanus archiepiscopus conquestus est Capuanam ecclesiam spoliatam tribus ecclesiis quæ essent juris sancti Stephani, quas hæc Casinensis ecclesia possideret; scilicet sancti Benedicti Pyrzuli, sancti Angeli ad Odaldiscos, sancti Ruphi, quarum sibi possessionem restitui per Romanam curiam postulabat. Ad hæc noster abbas respondit, Casinensem ecclesiam ejusque ministros Capuanam ecclesiam non expoliasse, asserens se de prænominatis rebus, pro quibus impetebatur, multiplici ratione munitum, tam instrumentorum quam legitima, et incuncta temporis detentione; ostendens insuper quod appellatio quæ a parte archiepiscopi facta fuerat, neque canonica esset neque legitima, idque pluribus et evidentibus rationibus assererat. Cumque inter utramque partem diu super hoc decertatum fuisset, apostolicus præcepit, ut ratione quas noster abbas habebat ostenderet Tridui igitur dilatione concessa, iterum nostra illiusque pars curiam adeuntes, de eisdem quæstionibus causa denuo ventilata est. Verum ubi a parte archiepiscopi nulla ratione neque canonica neque legitima posset ostendi, quod Casinense monasterium prædictarum ecclesiarum possessionem ei restitueret, cum constaret Capuanam ecclesiam a Casinensi non fuisse expoliatam atque in hoc prolixius immoratum esset, jussit tandem prædictus papa sibi rationes nostri cœnobii ostendi. Quibus exhibitis, et diligenter a cardinalibus clericisque Romanis studiose relectis et (1528) perspectis, qualiter illas Richardus princeps et Jordanus filius ejus in hoc cœnobio concesserant, et præcepto suo firmaverant; pontifex accepto concilio, tum pro multimodis rationibus, instrumentorum scilicet et temporum, tum pro privilegiis Romanorum pontificum huic nostro cœnobio concessis, præcepit prædictarum ecclesiarum possessiones apud hoc monasterium prout tunc fuerat D remanere.

70. Hoc præterea tempore in ejusdem apostolici præsentia prædictus noster abbas proclamationem fecit de ecclesia sanctæ Mariæ in Cyngla, quam a jure hujus cœnobii Raynulfus comes (1529) violenter abstulerat, et ecclesiæ sanctæ Mariæ de Capua subjugaverat. Tunc pontifex abbatissæ sanctæ Mariæ

NOTE.

(1521) Mense Octi. Beneventi, secundum Rom Salern.

(1522) Sc. Janulæ, v. c. 86. Sed tunc in Cavense monasterium eum relegatum esse constat.

(1523) V. epist. ad Roggerium ep. Vulterr.

(1524) Ap. Gatt. Hist., p. 425 ex orig.

(1525) Ib., p. 426.

(1526) Ibidem, utræque e Petri Regesto.

(1527) Cf. notiãam hac de re scriptam in Reg. Petri. ap. Gatt. Acc, q. 715.

(1528) Et — firmaverant hic addidit Petrus; v. supra III, 37.

(1529) F. Roberti comitis Cajat. quem supra habuimus.

de Capua litteras dirigere studuit (1530), præci-
piens ut quinta feria post octavas pentecosten se
sedi apostolicæ præsentaret, et jus ecclesiæ suæ
præsentibus episcopis et cardinalibus Romano pon-
tifici ostenderet. Illa autem muliebri furore exæ-
stians, ad pontificis curiam nequaquam ire, ejus-
que præceptis nullo pacto se obedire respondit.
Quod dum supradicto papæ nuntiatum fuisset, litte-
ras ad eam direxit, mandans quod in nostri abbatis
querimonia super Cynglensi ecclesia subterfugium
querere jam videretur, nam secundis transactis
terminis ad iudicium minime venisset, neque per-
sonas pro se rationabiles direxisset : in his tamen
omnibus Romana ecclesia actenus sibi et monasterio
suo pepercisset, sed diutius causæ hujus discussio-
nem protrahere non valeret. Omni ergo occasione
seposita pontificis conspectui se repræsentaret, vel
tales pro se personas dirigeret, quæ vice sua nego-
tium illud sufficienter valerent pertractare. Alioquin
Romana ecclesia Casinensi cœnobio de Cynglensi
ecclesia restitutionem cooperante Domino faceret.
Talligitur abbatissa conventionem perterrita, accedit
ad comitem Raynulfum, rogat, obsecrat ut pro se
Romano pontifici litteras mittat. Annuit filius vol-
untati remuneratus pecunia comes, et ut ab abba-
tissa rogatus fuerat peragens, supradicto papæ litte-
ras mittit. Relectis igitur supradicti comitis litteris
pontifex ejus petitioni assensum præbuit, et termi-
num ei dedit, mandans eidem comiti, ut nullum
super hoc impedimentum faceret. quin negotium
illud suo tempore decideretur. Nisi enim abbatissa
termino constituto sedi se apostolicæ repræsentaret,
vel personas pro se idoneas mitteret, ipse Casinensi
cœnobio restitutionem de Cynglensi cooperante Do-
mino faceret, quoniam Casinensis abbatis querimo-
niam diutius ferre non posset. Adveniente autem
termino, abbas noster Romam perrexit, justitiam
nostri cœnobia recipere cupiens, simul etiam et
munimina nostra secum deferens. Abbatissa vero
nuntium destinare vel per se ire omnino negavit.
Tum papa cum episcopis et cardinalibus consilio
habito, eidem abbatissæ litteras misit, admirans
quia pro controversia, quæ de supradicta Cinglensi
ecclesia inter sanctimonialia et Casinense cœnobium
longo tempore agitata fuerat, apostolicas ad eam
frequenter litteras miserat, et tres illi jam terminos
constituerat ; se neque ad se ipsa venisset, neque
justa ejus præceptum sufficientes pro se personas
ad decisionem causæ direxisset. In quo profecto non
justitiam expectare, sed dissimulationibus quibusdam
et occasionibus tempus infinitum velle protrahere.
Sibi quoque et cardinalibus rationabile visum esse,
ut deinceps dilatione vel occasione absentiae ejus
Casinensis ecclesia non deberet manere de posses-
sione Cynglensi cella diutius spoliata. Non enim qui

A possessa re spoliatus est, justa legum instituta et
sanctorum canonum sanctionem ad juri cogerefetur
actionem accedere. Præciperet ergo suo cardina-
liumque iudicio, ut infra viginti dies postquam apo-
stolicas litteras accepisset, Casinensem ecclesiam
de Cynglensi cella, salva monasterii sui iustitia, in
integrum reinvestiret. Res vero ecclesiæ, quas
spoliationis tempore habuit, a se vel a suis homi-
nibus minime tollerentur. Ad hæc abbatissa, igno-
rans ea quæ ventura erant super eam, missis homi-
nibus contra papæ præceptum libros et quicquid in
Cinglensi cella reperit asportavit. Hoc ubi papa
agnovit, ad eam per litteras direxit, qui dum illam
paterna benignitate et mansuetudine toleraret, ipsa
in derisu papæ patientiam exhabens, nichil eorum
quæ illi præciperet satageret adimplere : insuper
etiam ad apostolicæ sedis iniuriam et contemptum
Cinglensem ecclesiam expoliasset. Præciperet ergo
nisi iram vellet experiri apostolicam, ut nichil
deinceps de Cinglensis ecclesiæ rebus auferret, sed
omni occasione vel dissimulatione postposita, ec-
clesiæ ipsi quæ per eam de eadem ecclesia ablata
sunt redderet. eandemque ecclesiam cum omnibus
rebus suis Casinensi monasterio restitueret. Si au-
tem ulterius contemptrix existeret, et mandatum
apostolicum infra viginti dies post litteras acceptas
non satageret adimplere, apostolica sedes ex tunc
in Cinglensi ecclesia divina officia interdiceret; ab-
batissæ vero omnem monasterii prælationem pote-
state apostolicæ auctoritatis prohiberet, quoadusque
præphatam restitutionem cum integritate adimple-
ret, et Romæ ecclesiæ de contemptu plenarie
satisfaceret. Abbatissa vero ubi papæ voluntatem
agnovit, ad consueta arma recurrit, pecuniam
oportune importune distribuit, et se nulla ratione,
nullo pacto, papæ voluntatem implendam fatetur.
Hoc igitur ubi pontifici nuntiatum est. rursus ad
eam direxit, quia quanto illam majori patientia
sustineret, tanto habundantiori superbia et extol-
lencia contra Romanam ecclesiam elevaretur. Quater
enim et eo amplius sibi karitative ac paterne justa
sacrorum canonum sanctionem scripsisset, et man-
data ejus penitus contempsisset, et Romanam ec-
clesiam sprevisset, quæ omnium ecclesiarum mater
et domina est, non ab alio sed a Christo domino
constituta : unde non immerito fideles omnes eam
debent honorare. Ipsa vero econtra sua eam vellet
potestate et dignitate privare. Totiens quippe a Ro-
mana ecclesia communita, non solum inobediens
extitisset, verum etiam inobedientiam addidisset.
Pro tanta igitur insolentia ejus, idem pontifex in
eodem beatæ Mariæ monasterio divina omnia officia
interdiceret ; abbatissam ab ipsius monasterii regi-
mine sequestraret, et tam eam quam fautores ejus
in hac causa excommunicationis vinculo incedaret.

NOTÆ.

(1530) Quatuor ejus epistolæ ad Alpheradam abbatissam et tres ad R. comitem exstant in Reg. Petri f. 34, teste Gall. Hist., pag. 49.

Cumque nec sic valeret Romanus pontifex abbatissæ proterviam humiliare, mandat comiti Raynulf, ut infra viginti dies postquam apostolicas litteras accepisset, Casinense monasterium de Cinglensi ecclesia in integrum reinvestiret, neque interim ejusdem ecclesiæ bona diripi a quibuslibet vel auferri permitteret. Quod si et ipse quoque apostolici mandati contemptor existeret, qui spoliationis hujus causa et principium extitisset, papa ecclesiasticæ justitiæ vigorem pro eo dimittere non valens, in personam et in totam terram ipsius excommunicationis sententiam, auxiliante Domino, proferret. Suscipiens igitur apostolicas litteras comes, abbatissam evocat, quid sibi a papa mandatum sit per ordinem pandit. Illa vero facibus succensa femineis principem et comitem universosque illorum satellites ingenti hære remunerat, rogat, poscit, obsecrat, uti comitem flagitent, ut contra papæ sententiam tueri abbatissam studeat, utque in tanto articulo temporis subveniat, modis ac nisibus quibus valet exorat. Remuneratus itaque abbatissæ pecunia comes, illam contra papæ sententiam pro suo posse tueri promittit. Quod dum supradicto pontifici relatum fuisset, mandat comiti, quia cum ipse beati Petri et papæ fidelis esset, Romana ecclesia vera cum dilectione diligeret, et inter alios strenuos et illustres viros personam ipsius præcipuæ dilectionis brachiis amplexaretur, et nisi per eum remaneret, id ipsum deinceps facere præoptaret; propter quod tunc usque ecclesia nichil egisset, in quo gravaria sede apostolica videretur. Præciperet ergo, ut omni penitus dilatione et occasione postposita, Casinensem abbatem de Cinglensi ecclesia et de possessionibus ejus faceret revestiri. Quod si contra hoc ire præsumpsisset, ipse eidem comiti divina officia et omnium ecclesiarum introitum interdiceret, et ad viginti dierum terminum constitutum personam ipsius excommunicaret, donec Casinensem abbatem de Cinglensi cella plenarie revestiret, quia Casinensium fratrum clamorem nullo modo ferre valeret. Pari etiam modo litteras Ottoni archiepiscopo Capuano direxit (1531), præcipiens ut Alferadam abbatissam pro deposita et excommunicata tamquam haberet, et in eodem beate Mariæ monasterio nulum divinum officium celebrare permitteret; datam a Romano pontifice interdictionis et excommunicationis sententiam per suam parochiam nuntiari et

A ferens se pro feminea superbia excommunicatum et ab omnibus divinis mysteriis separatam, apostolice voluntatem se impleturum spondit, si Casinensium fratrum munimina perspicere posset. Relectis igitur in præsentia supradicti papæ Callisti et omnium episcoporum et cardinalium antiquis et autenticis nostri cœnobii cartulis, qualiter Sarracenus sculdahis Beneventanus, cui locus idem jure hæreditario pertinebat, ecclesiam ibi sicut in hujus libri principio (c. 6) commemoravimus beati Cassiani a fundamentis construxerat, eidem ecclesie, quoniam filium non habebat, omnem omnino substantiam et possessionem suam per consensum Gisulfi ducis Langobardorum concesserat, et qualiter postmodum per auctoritatem ipsius ducis eandem ecclesiam cum omnibus possessionibus suis huic Casinensi cœnobio subdiderat, seu et qualiter et sanctus Petronax abbas cum adjutorio ejusdem ducis ecclesiam ibi in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ construens, monasterium puellarum Dei effecerat, et qualiter illam ab hoc monasterio subtractam Oderisius abbas temporibus papæ Urbani recollerat (1532), et qualiter Capuani monasterii abbatissam idem papa ob hanc rem apostolicis litteris et sui oris invitatione ⁴⁶⁰ vocaverat, et qualiter abbatissa ad pontificem venire contempnens, nec ejus monita suscepit et judicium penitus subterfugit: simul etiam in omnium præsentia relecto exinde papæ Paschalis judicio (1533), continuo idem comes coram Johanne cardinali tituli sancti Eusebii, et Bermanno ⁴⁶¹ Romano ecclesiæ subdiacono, reddidit beato Benedicto totum ex integro prædictam sanctæ Mariæ monasterium, cum omnibus pertinentiis suis que tempore patris sui tenuit, cartulamque renuntiationis et restitutionis exinde conscribi faciens, illamque propria manu roborans (*an.* 1122. *Sept.*), super altare beati Benedicti posuit, violatoribus illius decisionis mille librarum auri penam indicens (1534)

C 71. Hoc interea anno Sparanus abbas de monasterio sancti Martini in Arci ad hunc locum veniens (*Feb.*), obtulit beato Benedicto eandem ecclesiam sancti Martini cum pertinentiis suis (1535). Id ipsum fecit et Ræ de Banterone cum Auristella uxore sua de ecclesia sancti Petri sita in finibus Consentis, in loco qui vocatur Gaurane et ecclesia sancti Martini, loco qui dicitur Cupplatu, cum omnibus pertinentiis illarum, centum librarum auri pena apposita. Similiter etiam Milo et Litalfus filii Bernardi de Aquino, et Milo filius Milonis, ad hoc monasterium venientes optulere beato Benedicto novem familias hominum sibi pertinentium in oppido quod Pesmontis dicitur,

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁰ invitationem c. ⁴⁶¹ Ermanno in carta Raynulf.

NOTÆ.

(1534) Quas edidit Gatt. l. I., s. d.

(1533) Cf. cap. 48 libri IV.

(1533) D. 1101 Mart. 34; ap. Gatt. Hist., p. 48.

(1534) Eam edidit Gatt. Acc., p. 716.

(1535) Gatt. Hist., p. 414.

et in villa sanctæ Lucis, quorum nomina hæc sunt : Johannes, cum familia sua ; Conterius, cum familia sua ; Desiderius, cum familia sua ; Trostaynus, cum familia sua ; Petrus, cum familia sua ; Bricius, cum familia sua ; Litolfus, cum familia sua ; Ugo, cum familia sua ; Johannes, cum familia sua.

72. Tunc temporis cum (1535) fratres monasterii Capuanicoidam ⁴⁶⁵⁹ ægroto jam fere morti proximo monasticum habitum tradidissent, clerici Capuanæ ecclesiæ cum armata manu illuc convenientes, eum jam defunctum repperiunt, et stimulis nequitæ debriati, monachico habitu illum spoliantes, eadem indumenta quibusque ambulanti conculcanda in platea projecerunt. Quod ubi papa Calixtus agnovit, Capuano archiepiscopo præcepit ut inauditam et novam tantæ temeritatis præsumptionem sic per Dei gratiam corrigeret, ne aliquatenus talia agere præsumerent, neque idem archiepiscopus in hoc Deum et Romanam ecclesiam offenderet, et quia Basinense monasterium Romanæ ecclesiæ juris esse sciret, loca ei pertinentia nec per se nec per suos ullatenus inquietaret. Ab hoc etiam venerabili papa prædictus abbas privilegium de omnimoda loci istius libertate recepit (*an.* 1122. *Sept.* 16) (1537) ; adjiciens insuper, ut si quis hujus nostri monasterii vel cellarum ejus possessiones aut res violenter auferent, postquam episcopi ipsorum a nostro abbate commoniti, justitiam de eis facere omnino noluerint, abbas super eosdem raptores secundo tertiove commonitos canonicam excommunicationem proferrat. Quo etiam anno, peccatis exigentibus Capuana civitas igni tradita est. Ex toto fere itaque civitate consumpta, sancti Benedicti monasterio ignis undique minabatur ; fratres autem humanis rebus diffidentes, et in solo Dei adjutorio sperantes, corporale calicis sumentes, extra monasterium in medio ignis posuerunt. Mirum immodum : reversus ignis ultra propius accedere non audebat. Civibus etiam omnibus quædam manus a monasterio ignem propellens visa est ; corporale vero prorsus ab ignis injuria illæsum mansit, præter quod causa testimonii ejus in medio foramen parvum factum est.

73. Hic interea abbas cum apud Beneventum in apostolici servitio permaneret (1538), et certo certius brachium sancti apostoli et evangelistæ Mathei in eadem civitate reconditum esse didicisset (1539), ad se jam dicti brachii custodes convocans, qualiter vel quo ordine ejusdem sancti apostoli brachium habuissent percontari studiosissime cœpit. Qui dum retulissent, qualiter illud secum Robbertus dux detulisset in expeditione, quam contra Alexium imperatorem habuerat, ac demum cappellanis suis ad

A mortem reliquerat, ipsique postmodum in die obitus sui sibi dimiserant : abbas monere illos attentius cœpit, ut tanta pignora Casinensi cœnobio conferrent. Illi autem ocius se hæc adimplere fatentur, si abbas illos quacumque hora ad conversionem venire vellent, absque aliquo pretio illos in hoc monasterio reciperet. Quod cum abbas libentissime se impleturum spondidisset, illi confestim sanctas reliquias ad hunc locum ferendas eidem abbati contradunt. Suscipiens igitur idem abbas sanctas reliquias, diuque deosculans, per hujus nostræ congregationis fratres ad hoc monasterium transmittere studuit. Ad cujus adventum omnes qui hanc terram inhabitabant, cum ingenti devotione et gaudio obviam processerunt. Sane cum hæc ad hujus nostræ congregationis notitiam pervenissent, inestimabili exultationem repleti, ac sollempnibus vestimentis induti, cum lampadibus et thimiamatibus usque ad portam veterem exierunt, ac terræ prostrati sanctorum evangelistam adoraverunt, surgentesque cum maxima reverentia deosculaverunt, et cum ymnis et laudibus illud in monasterium introducentes, atque in argentea capsula turrium instar aptata sanctum brachium recludentes, in argentea trabe ante beati Benedicti altarium suspenderunt, anno dominicæ incarnationis 1122.

74. Eodem quoque anno quidam claudus de territorio Turonensi orationis gratia montem statuerat adire Garganum. Cumque Aquinatem devenisset ad urbem, intempestæ noctis silentio quiescenti ei beatissimus pater Benedictus apparuit, dicens : « Surge velociter, et castrum pete Casinum, ibique ante corporis mei præsentiam vestem donaveris, et sanitatem sine dubio percipies. » Tum claudus : « Qui es tu, qui tanta nobis taliaque promittis ? » Et legislator ad hæc : « Omni dubitatione seposita noveris me esse fratrem Benedictum, Casinensis cœnobii fundatorem. » E his dictis disparuit. Claudus vero confestim exurgens, rem gestam sociis per ordinem pandit. Illi vero visioni fidem derogantes, ut diversi diversa sensere. Alii namque dicebant fallacibus sompniis, credere nullum debere, nam multos errare fecerunt sompna. Nonnulli autem, quorum fides sanior ac devotior erat, conabant nequaquam id esse agendum ; sed a Benedicto patre sanctissimo promissum beneficium expetendum. Tunc claudus exurgens, ad montem celeri gradu ac nisu quo poterat ascendit Casinum. Cumque in ecclesiam Benedicti patris corpore et nomine consecratam ingressus fuisset, et ante columnam argenteam in qua cereus magnus ponitur pervenisset, Benedicti confestim suffragantibus meritis, cœpit in

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁵⁹ quemdam c.

NOTÆ.

(1536) Ex ep. Calixti s. d. in Petro Regesto l. 32.
 (1537) Gatt. Hist., p. 395. *Datum Berulii.*
 (1538) Calixtus II a Nov. 1121 ad Feb. 1122 Be-

neventi fuit.
 (1539) V. supra III, 57.

pristinum claudus restitui gradum. Tunc Andreas mansionarius, qui eo die ecclesiæ curam gerebat, claudum vociferantem audiens, ad eum celeri cursu pervenit, vidensque callos qui in membrorum contradictione exorti fuerant disruptos, et sanguinem ex conjunctione profluentem, ad fratres ut rei gestæ ordinem promeret concito gradu perrexit. Claudus vero ecclesiam egrediens insciis fratribus, concito gradu ad socios qui eum apud civitatem sancti Germani expectabant lætissimus rediit. Illi autem tanta perspicientes mirabilia, Gerardum abbatem adeunt, et rem gestam per ordinem pandunt. Venerabilis autem abbas ob ejus sanitatem lætissimus redditus, omnipotenti Deo gratias reddidit, eumque confestim Casinum ad patris Benedicti corpus remisit. Quanta autem mentis lætitia, quantaque tunc exultatio fuerit, quia adhuc omnes qui viderant supersunt, omitto referre. Post hæc quidam senatorum ab urbe Roma egredientes, ad montem pervenere Casinum, videntesque eundem claudum, quem prius ante Lateranense palatium jacere cognoverant, inquirebant qualiter quoque modo sanatus fuisset. Qui dum seriatim suam erectionem retulisset, ejus dictis senatores nequaquam assensum præbentes, interula ejus artus nudantes, et callos in frusta divisos videntes, omnipotenti Deo et patri Benedicto laudes retulere quam maximas. Ad hujus vero perpetuæ rei indicium, ejusdem claudi cambuttas ante fores ecclesiæ jam dicti patris benedicti suspenderunt. Operæ premium reor annectere celebre totoque orbi famosum miraculum, quod tunc Dominus ad ejusdem patris sanctissimi artus ostendit. Ipsa namque resurrectionis dominicæ die, dum quidam Etruriensis cum sociis suis, mutus cæcus et surdus ad patris Benedicti sanctas exuvias pervenisset, salutem recepit in omnibus membris.

75. His porro diebus Pandulfus, cui cognomen de Sexto inditum est, antiqui serpentis nequitia debriatus, sociato sibi Odaldo quodam sui sceleris complice, terras nostri monasterii sibi contiguas infestare non desinebant; contra quem noster abbas exercitum congregans, omnem illorum terram igni ferroque consumpsit. Pandulfus autem sera penitidine ductus ad hoc monasterium venit, et jurejurando refutavit sancto Benedicto et eidem abbati per cartam castrum Vitæcum cum pertinentiis suis, unde pugna exhorta fuerat. Id ipsum etiam fecit et Odaldus de Casale (1540) de castro quod dicitur Aquafundata, obligando se una cum Pandulfo et hæredes suos huic monasterio, ut si ipsi vel hæredes sui amodo vel aliquo tempore litem aut calumpniam per se vel per aliquam submissam per-

sonam exinde sancto Benedicto fecere temptaverint, componerent auri optimi libras centum. His quoque diebus Rao, filius Raelis (1541), collecta latrocinantium manu, castra beati Benedicti Suium et Mortulam deprædatus est. Quod dum papa Calixtus audisset, Pandulfo Teanensi episcopo, qui de hoc nostro cœnobio sub papa Paschali eidem ecclesiæ episcopus datus fuerat, præcepit ut supradictum Raonem exinde conveniret, quatenus totam terram restitueret, et tale quid in terra ⁴⁶³³ beati Benedicti quæ sub protectione Romanæ consistebat ecclesiæ, ulterius facere non præsumeret. Si vero super hoc eidem episcopo, imo Romanæ ecclesiæ obtemperare nollet, idem episcopus canonicam de eo justitiam faceret, quia quicquid inde dictante justitia fecisset, papa, auctore Domino, et ratum haberet et confirmaret. Tunc etiam (an. 1523) domnus Pontius Cluniacensis cœnobii abbas, ob maximæ devotionis reverentiam quam patri Benedicto habebat, cum duodecim suæ ecclesiæ fratribus hoc Casinense cœnobium petiit (1542) abbatibusque nostri Gerardi vestigiis provolutus, officinas monasterii dum perlustrasset dixit: « Malle prius esse decanus Casinensis, quam abbas Cluniacensis. » Demum vero fratrum vestigiis provolutus, illorumque se orationibus commendans, Jerusalem petiit, beato Benedicto spondens, post suum regressum pastorem curam relinquere, et Deo attentius in hoc sancto Casinensi cœnobio deservire,

76. Per idem tempus, cum possessiones monasterii beati Mauri quod in Glannafolio situm est a quibusdam diriperentur, Gyrardus ejusdem cœnobii abbas Gyrardo abbati nostro litteras misit, rogans ut papam Calixtum hac de re exorare studeret; quod et fecit. Cujus postulationibus pontifex flexus, Glannafoliensi et fratribus apostolicam benedictionem, et episcopis Germaniæ ⁴⁶³⁴ direxit, ut possessiones monasterii beati Mauri, quod ad jus pertinebat cœnobii Casinensis, quæ præreptione injusta a comite Andegabensi (1643), et ab aliis quibusque invasæ fuerant, ex integro restituerentur. Eo etiam tempore Girardus abbas noster concessit in vestuario fratrum ecclesiam sanctæ Mariæ de Casali plano, et monasterium sancti Benedicti in Pectinari, et ecclesiam sancti Nycolai in castro sancti Martini, cum omnibus pertinentiis earundem ecclesiarum (1514).

77. Idem vero abbas cum ad grandævam jam dierum suorum pervenisset ætatem, anniversario Oderisii abbatis die (Dec. 2.), dum pro eo in cappella sancti Sebastiani defunctorum officium decantaret, post finitam primam vigiliam cum impo-

VARIE LECTIONES.

⁴⁶³³ deest c. ⁴⁶³⁴ an Galliæ ?

NOTE.

(1540) Casale feudum est distinctum a castro Aquæfundatæ, sacro cœnobio Casinensi pleno jure parens. ANG.

(1541) Dominus Teani.

(1542) Pontius a. D. 1122 m. Apr. Romam venit.

m. Maio 1123 pugna apud Ascalonem interfuit.

(1543) Fulcon junior.

(1544) Hæc omnia jam enumerata sunt in charta cujus supra c. 69. meminit

suisset antiphonam « Anima mea Deo vivit, » supradictus abbas Oderisius eidem abbati Gyardo post altare ejusdem ecclesie visibiliter apparuit, eumque ut ad se veniret manu innuit. Hoc Gyardo abbas ut vidit, in faciem proruens flere inconsolabiliter cœpit, completoque officio ad cameram suam flens et ejulans rediit. Percontatus autem a fratribus eum, fleret, causam aperuit, seque in proximo moriturum esse prædixit, nec multo post idem abbas languore tactus, 16. Kal. Februarii (1123) mortem perdidit, et vitam invenit. Sepultus vero est in capitulo fratrum ad caput abbatis Desiderii.

Oderisius abbas a beato Benedicto quadragesimas secundus, sedit annis 3, mensibus 4, diebus 15.

78. Hic ex Sangrorum oomitum prosapia sue originis lineam ducens, sub sancte memorie Oderisio in hunc locum susceptus, et habitu monastico indutus, et liberalibus disciplinis apertè eruditus est. Quia prædecessore suo Gyardo hujus monasterii præpositus ordinatus, cum prudentia et sapientia multa pelleret, a venerabili papa Paschali diaconus in Lateranensi ecclesia est constitutus (1545). Gyardo autem abbate viam universæ carnis ingresso, fratres ut in talibus consuetudo est in unum conveniunt, et quoniam nostra congregatio plurimis erat tunc dissensionibus scissa, et unusquisque abbatem ad suam voluntatem eligere proponebat, novissime tandem una sententia eundem Oderisium abbatem eligentes, supradicto papæ Calixto ocius litteras dirigunt, Gyardi decessum et Oderisii electionem notificantes. Pontifex autem ejus electione agnita, apostolicas litteras fratribus hujus cœnobii dirigens, ejusque electionem confirmans mandat⁶⁶⁶, ut illi in omnibus parere studerent. Mense itaque Martio adveniente, præparatis his que itineri necessaria erant, prout a pontifice ei directum fuerat, Romam consecrandus advenit. Ibi ab eodem papa, qui tunc forte synodum celebrabat, honorifice satis consecratus, et a cardinalibus nobilibusque Romannis in magna est gloria habitus. In qua etiam synodo episcopi et archiepiscopi adversus monachos proclamationem fecerunt, dicentes nil aliud superesse, nisi ut sublatis virgis et anulis deservirent monachis: « illi enim ecclesias, villas, castra decimationes, vivorum et mortuorum oblationes retinent; » et rursus hæc sæpius ante pontificem conquerentes: « Decidit pudor canonicorum, honestas obliterata est, clericorum religio cecidit, dum monachi, contempto cœlesti desiderio, jura episcoporum insatiabiliter concupiscant, et omnes que sua sunt quæerunt, et qui mundum eam suis concupiscentiis reliquerunt, his que in mundo sunt inhiare non desinunt: et quibus per beatum Benedictum a curis mundialibus ultro quiescendi locus

A offeritur, ad tollenda ea que episcoporum sunt, opportune importune fatigantur (1546). » Cumque super hujus rei negotium diversi diversa sentirent, tandem ex summmissione nostri abbatis surgens in medium quidam ex nostris dixit: « Congregati sunt inimici nostri, et gloriantur in virtute sua: sed tu, domine noster, contere virtutem illorum, ut agnoscant, quia non est alius qui pugnet pro nobis, nisi tu dominus noster. Nam quid acturi sunt fratres Casini degentes, qui die ac nocte omnipotentis Dei clementiam pro totius orbis salute supplicare non cessant? quid acturi sunt, si concessiones Romanorum pontificum violantur? Non enim ita Casinenses abbates Romanæ ecclesie obsecuti sunt, ut ea que sancto Benedicto imperatores, reges, duces ac principes, atque Romani pontifices obtulerunt, nos vestri apostolatus tempore perdere et exæreditari mereamur. » Cumque hæc et alia multa proferret, quidam episcopus Liguricus dixit: « Licet ex episcoporum religiositas conquestum contra monachos fecerint, non tamen sine causa prædecessores nostri monasteria ditaverunt, a principio namque nascentis ecclesie duo ordines fuisse, notissimum est: unum qui laboraret in verbo et doctrina, alium qui orationi vacaret; unum qui active, alium qui contemplative deserviret. Unde non immerito monachos nos potius diligere quam insequi convenit. » Ad hæc papa Calixtus imperato silentio dixit: « Casinensis ecclesia non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum fundata est, cujus imperio pater Benedictus ad eundem locum deveniens, illumque ab idolorum sordibus emundans, sancte regule descriptione, et miraculorum prodigiis, et sui corporis sepultura, toto orbi spectabilem reddidit, et totius monastici ordinis caput effecit. Accedit ad hoc, quod idem venerabilis locus a Romanis pontificibus restauratus, et Romanæ Ecclesie filiorum unicum in adversis solacium, et in prosperis infatigata requies perseverat. Et nos ergo sanctorum prædecessorum nostrorum Romanorum pontificum vestigiis insistentes, Casinense cœnobium cum omnibus attinentis suis ab omnium mortalium jugo quietum semper et liberum manere, et sub solius sancte Romanæ ecclesie jure defensioneque perpetuo manere decernimus. »

D Cætera vero monasteria in eo ordine, quo antiquitus fuerunt, manere jubemus. » In eo etiam concilio idem venerabilis papa et præphati Gyardi abbatis animam et omnes nostri cœnobii possessiones episcopis et archiepiscopis commendare curavit. Supradictus autem abbas explicitis Romæ suis negotiis omnibus ad hoc monasterium rediit, atque ab universis fratribus honorifica est et sollempni processione receptus.

79. Interea homines de Sancto Angelo in Todici,

VARIELECTIONES.

⁶⁶⁶ mandans e.

NOTE

(1545) Cf. cap. 42, supra.

(1546) Cf. hujus consilii canones 17 — 19 ap. Mans. Cen. XXI, p. 236.

qui omnium tribulationum et persecutionum in hoc loco venientium semper caput et auctores fuerunt, sociatis sibi his qui castrum sancti Victoris incolebant, contra eundem abbatem conspirant, et iurjurandi nexibus se mutuo alligant, ut nequaquam huic Casinensi cœnobio abbatique fidelitatem faciant, nisi ad suum velle relaxationes illis et placita tribuat. Quod dum abbati nuntiatum fuisset, evestigio exercitum congregans, illorum adjacentia quæque devastare modis omnibus cœpit. Illi autem videntes evenisse quod non sperabant, sera penitendine ducti, et sclotenus abbatis vestigiis prostrati, se deliquisse, se impie egisse testantur; ut quæ sibi abbas veniam de perpetrato scelere tribuat, instantissime rogant. Annuit illorum postulationibus abbas commissa dimittit, sicque non parva quantitate pecuniæ ab eis extorta et fidelitate recepta, invidos et perversos quietos et fideles manere coegit.

Hoc interea tempore, anno dominicæ incarnationis ejus 1122 (1547), pridie Nonas Aprilis, quarta vigilia noctis, cum fratres nocturnalem synaxim decantarent, stellæ de cœlo innumerabiles cadere et quasi pluere visæ sunt ubique per totum orbem terrarum.

Tunc temporis Pandulfus comes de Sexto cujus supra meminimus (c. 75), ad hoc monasterium veniens, jurejurando firmavit eidem abbati totam ex integro abbatiam, et nominatim castrum Vitæcum cum pertinentiis suis, unde, ut supra retulimus, litigium cum Gyardo abbate habuerat.

80. His quoque diebus Savinus vir nobilissimus Dalmatino genere ortus, direxit, in hoc monasterium duos sciphos argenteos librarum circiter novem rogans et multa prece deposcens, ut de nostris fratribus idem abbas ad monasticum ordinem demonstrandum in Dalmatiam mitteret, pollicens non minimum proficuum per hoc loco isti venturum. Abbas autem nichil moratus, tres de hoc monasterio ibidem fratres direxit, divinarum Scripturarum codices et ecclesiasticum apparatus illis habundantissime tribuens. Susceptis namque Savinus eidem fratribus permittente supradicto papa Calixto, ac concedente Raguseorum archiepiscopo, optulit, beato Benedicto ecclesiam Sanctæ Mariæ in loco qui dicitur Rabiata prope civitatem Ragusam, cum portu et piscatione sua, cum servis et ancillis, et cum omnibus omnino pertinentiis et finibus suis. Sequenti tempore papa Calixtus ad hoc monasterium veniens, Gotfridum comitem Cyceanensem, qui monasterium sancti Petri in Yasleta ab hujus loci ditione subdlexerat (1548), usque ad dignam satisfactionem a liminibus ecclesiæ separavit; sicque patri Benedicto et fratribus se commendans attentius, Beneventum

A perrexit. His porro diebus in Sardinia Homodei et Albertus episcopi, in Dalmatia vero Petronius et Aduulfus abbates ab hoc monasterio dati sunt. Eo etiam tempore jam dictus abbas Oderisius portas hæreas pulcerrimas in ingressu hujus nostræ ecclesiæ fieri jussit.

81. Lambertus præterea Hostiensis episcopus, post autem papa Honorius, tunc temporis ad hoc monasterium veniens eundem abbatem rogare cœpit ut hospitium sibi et suis in monasterio sanctæ Mariæ in Pallaria concederet, quemadmodum Deo prædecessor suus a parte nostri monasterii habuerat (1549). Abbas autem non perspicens illum hoc ex jure sui prædecessoris querere, simulque præcavens ne hæc occasione locum illum ecclesia nostra amitteret, id se agere posse negavit. Episcopus autem indignatione simul et ira repletus recessit, læsionis et contrarietatis contra eundem abbatem tempus expectans.

82. Per idem tempus Richardus cognomento Pygnardus (1550), Picani castri dominus, Richardi de Caleno promissionibus illectus, evocans ad se Leonem Fundanum consulem, et Petrum filium ejus, post datum ei prandium in domo sua, dum esset cum eo in securitate per sacramentum, compater quoque ejus et amicus, ritu proditoris Judæ hostiliter eum cum suis omnibus capiens, Richardo de Caleno, quemadmodum inter se occulte conjuraverant tradidit. Hoc dum ad notitiam papæ Calixti pervenisset, et de tam nefaria ac flagitiosa prodicione plurimum commotus ⁴⁶⁶⁷, eidem abbati mandavit, quatinus supradictum Richardum modis ac nisibus quibus valeret impugnare studeret. Accidit forte et nunc ⁴⁶⁶⁸ quidam ex nostris, quia res ita exigebat, Fundanam civitatem peteret; qui in ipso itinere ab ejusdem Richardi hominibus captus ac de equo dejectus et deonestationibus quin ⁴⁶⁶⁹ plurimis affectus, negotio pro quo abierat infecto ad abbatem rediret. Tali igitur abbas occasione accepta, cum Octaviano prædicti Leonis fratre confœderatur, et vallatus militum turmis, Pycani castri attentias devastare modis omnibus cœpit. Sed cum per integrum fere annum eundem castrum devastasset et afflisset, Richardus certocius agnoscens papam Calixtum cum exercitu super se esse venturum, ignorantibus cunctis cum fratribus suis occulte de castro recessit. Quod dum abbati relatum fuisset, ingenti coadunato exercitu ad eundem castrum accedit, et recipientibus eum ejusdem castri incolis, arcem diu multumque expugnans, eandem in dedicationem accepit, anno dominicæ incarnationis 1123 (1551). Oppido vero Oderisius abbas ut optabat potito, papæ Calixto per litteras hæc notificare

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶⁶⁷ verbum deest vel et abundat ⁴⁶⁶⁸ leg. tunc. ⁴⁶⁶⁹ quam?

NOTÆ.

(1546) Imo 1123; quod habet Anon. Casin.
 (1548) Cf. cap. 32 libri II.
 (1549) Cf. cap. 36 libri III.
 (1550) Filius Raonis Pigardi vocatur in priv.

Jordani.

(1151) 1124 castrum Pica ab O. abbate acquiritur et a Calixto p. et Jordano pr. S. B. confirmatur. Anon. Casin.

curavit, qui Deo omnipotenti super hoc gratias referens, per anulum quod manu gestabat beatum Benedictum absque ullo consorte vel participante de eodem castro investivit. Rychardus præterea Caleni dominus, agnito quod noster abbas supradictum castrum optineret, tactus dolore cordis Capuam properat, et principis provolutus vestigiis rogat, supplicat, obsecrat, ut sibi opem ferendo subveniat, quatinus castrum recipere valeat. Annuat propinqui sui postulationibus princeps, exercitum congregans, et ad expugnandam et deprædandam hanc terram erigitur. Abbas autem ipse militum vallatus ægminibus ad castrum Bantrense deveniens terram beati Benedicti illum ingredi non sinebat. Ob id itaque princeps, papæ Calixti litteris communitus, et per sacramentum quod Romanæ ecclesiæ fecerat adjuratus, ut terram beati Benedicti non divastaret, sin alius ⁴⁶⁰, excommunicationi subjaceat, abbatem ad se evocat, et trecentas ab eo libras accipiens, principale de supradicto castro præceptum huic nostro cœnobio fecit (1552) (*an. 1125 Feb.*); sicque Capuanam est regressus ad urbem. Per idem tempus comitissa Adelasia una cum Ildebrando comite (1553), ex jussione supradicti papæ Calixti (1554) reddidit beato Benedicto ecclesiam Sancti Martini in Armino (1555), et Sancti Columbiani, cum pertinentiis suis, centum librarum auri pena apposita (1556).

83. His diebus (1557) defuncto Romæ jam dicto papa Calixto (*an. 1124, Dec.*), cardinales dividuntur et alii Lambertum Hostiensem episcopum de quo superior mentionem fecimus (c. 81), in papam Honorium, alii Theobaldum cardinalem tituli sanctæ Anastasiæ sibi in Celestinum papam præficiunt; verum quia fortior et potior pars cum Honorio erat, hi qui jam dicto Theobaldo favebant, rerum eventum videntes, sera penititudine ducti ad eundem Honorium reversi sunt. Mandat dehinc idem papa nostro abbati, navem Petri periclitari in fluctibus, monet uti subveniat, ut pecuniæ subsidium mittat protestans illos qui se in tanto articulo adjuvant, habituros ⁴⁶¹ ut filios, qui non, ut privignos. Commotus ad talia abbas, fatetur quod ipse qui tunc de adjutorii ope ferenda pulsabatur, interesse debuisset ⁴⁶² electioni, ut qui particeps erat tribulationum, consors esse deberet et consiliorum. Interrogantibus fratribus de prædicto pontifice, cujus filius esset, quis, qualis, et quantum: abbas respondit, ignorare se cujus filius esset; unum tamen pro certo scire, quia plenus esset litteris a capite usque ad pedes

(1558). Hæc ergo causa inter eundem pontificem et abbatem perpetuum discordiæ malum et perenne odium suscitavit.

84. Tunc temporis Leo Fundanus consul una cum Petro filio a captione qua a Richardo Caleni domino detinebatur solutus, venit ad hoc monasterium. Susceptus itaque honorifice ab eodem abbate, post celebratum resurrectionis dominicæ festum, rogatus a supradicto Leone et a jam dicto filio ejus, 50 libras eis donavit, et 50 accommodavit, ea ratione ut easdem 50 libras usque ad unum annum Casinensi cœnobio redderent, in auro et argento, sive in pannis sericis et in aliis rebus, quæ monachis apta essent ad recipiendum (*an. 1125, Mart. 29*). Et pro suprascripta pecunia, quam eis idem abbas donavit accommodavit, ante jam dictus Leo cum Petro filio suo quietas dimisit beato Benedicto et Casinensi cœnobio omnes obedientias, quæ a quibusque hominibus in terra sua hoc monasterio oblata sunt, scilicet ecclesiam Sancti Magni cum pertinentiis suis, et partem de piscaria Fundani Lacus, monasterium sancti Onufrii, sancti Heliæ in Ambrife, sancti Martini de Ynola (1559), sancti Martini in Tyrille, et quicquid in terra sua a quibusque hominibus beato Benedicto oblata sunt, ut secure et quiete, Casinensis ecclesia ejusque abbates teneant et possideant, et liberam habeant facultatem in eisdem ecclesiis ordinandi præpositos, et faciendi prout nostris abbatibus placuerit, sine omni illorum contradictione vel molestatione. Insuper etiam promisit per unumquemque annum prandium fratribus se facturum.

85. Interea, cum Aquinenses comites ferali adversus Landulfum de Sancto Johanne odio desævirent, contra eundem abbatem conqueri cœperunt, quod Landulfum illis præferret, illi pecuniam, terras et domos tribueret, se vero contempni et pro nichilo haberi. Sed, cum ad ista abbas non præberet auditum, juncti quibusdam ex nostris eum papæ Honorio accusare cœperunt, illum apostolicæ sedis inimicum prodigum et dilapidatorem rerum monasterii astruentes. Rychardus porro Caleni dominus a nostri monasterii infestatione nequaquam quiescens (*an. 1125*) congregato exercitu insperate terram istam ingressus, castra huic monasterio pertinentia, Sanctum Apollinarium videlicet, Sanctum Ambrosium, et Sanctum Stephanum, et partem de castello sancti Georgii, igni ferroque consumpsit (1560) indeque digrediens monasterium sancti Nycolai in Pica ex toto deprædavit; sicque ad sua rediit.

86. Eodem vero anno (1125) papa Honorius Ur-

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁰ lege aliter. ⁴⁶¹ leg. habiturum. ⁴⁶² debuisse c.

NOTÆ.

(1552) Quod ex orig. edidit Gatt. Aco., 240. Castrum ibi Lupica audit.

(1553) Tuscis.

(1554) Id in carta non legitur.

(1555) Juxta fluvium Armini.

(1556) Actum grosseto s. d. Sitæ tamen erant in diœc. Castrensi, postea Aquaspendentis; v. Gatt.

Hist., p. 416 sq.

(1537) 14. Dec. sec. Necrol. Casin.

(1558) Similiter Pand. Pisanus ait: *De mediocri plebe comitatus Bononiensis genitus, bene tamen litteratus.*

(1559) Nunc Lenola. Ang.

(1560) V. Anon. Casin. ad a. 1125.

bem egrediens, ascendit ad hoc monasterium, atque a supradicto abbate et fratribus honorifica satis processione receptus, super altare beati Benedicti missam sollempniter celebrans, sero jam ad civitatem rediit. Demum vero Mauricium hæresiarcam de Janula, in qua eum papa Calixtus exiliaverat, abstrahens, apud Fumonem exilio relegavit (1561). Ibi itaque in plenario laicorum conventu eundem abbatem papa Honorius evocans, et enormi adversus eum odio desævians, ingenti eura increpatione redarguit, militem illum, non abbatem, lapidatorem et prodigum substantiæ monasterii esse inclamitans, confestimque civitatem egrediens, Beneventum perrexit (1562).

87. Hoc præterea tempore Heinrico quinto imperatore defuncto (*Mai.* 23), consules, præfecti, dictatores, duces et principes in unum convenientes, de imperatoris electione tractare cœperunt. Visum demum omnibus est, ut electionem ipsam in arbitrio archiepiscopi Maguntini et Lotharii ducis Saxonie ponerent, ut quem illi utilem Romano imperio esse astruerent, hunc procul dubio eligerent universi. Archiepiscopus autem feraci zelo adversus cognationem Heinrici imperatoris desævians, et de imperiali culmine Fredericum et Conradum nepotes ejus propellere cupiens, ob illorum odium supradictum Lotharium, armis experientissimum, religione et prudentia multa pollentem, qui per plura annorum curricula Leuticos expugnans sub Romano imperio redegerat, utilem atque idoneum ad imperiale fastigium accipiendum judicavit, sicque hujus calliditate Romanum imperium a Teutonicis ad Saxones translatum est. His quoque diebus Rodulfus Quosentinorum archiepiscopus obtulit beato Benedicto ecclesiam Sancti Petri in Buda, cum pertinentiis suis. Id ipsum fecit et Augustinus Narniensis episcopus una cum Oderisio comite de ecclesia Sancti Nycolai in Guaytanello, et de ecclesia Sanctæ Lucie (1563) cum portu suo, et cum omnibus in integrum pertinentiis suis.

88. Honorio interea papa a Benevento ad Urbem regresso, Adenulfus comes letali odio eundem abbatem insequens, eidem pontifici litteras misit, æmulum pontificii et honoris Casinensem abbatem inclamitans. At papa ejus dictis fidem accommodans, decernit eum a Casinensi abbacia removere, et eve-stigium Gregorium Terracinensem episcopum et hujus cœnobii monachum, qui sub papa Paschali ex hac nostra ecclesia eidem civitati episcopus datus fuerat, ad eum direxit, mandans abbati, ut Romam veniret, et de his quæ sibi objiciebant justa canonum sanctionem satisfacere studeret. Renuente igitur illo Urbem adire, nisi pontifex suam gratiam ei reddi-

A disset, ter eum papa occasione accepta vocavit. Sed eum ille ob hoc quia papam adversum se commotum sciebat, ire distulisset, in epdomada quinta quadragesimalis jejunii (1126) idem pontifex sententiam depositionis in eum vibravit; uno tantum repertus in crimine, quod vocatus ad curiam ire distulisset, dicente pontifice: « Et si in nullo alio culpandus est, ejus tamen superbia crimen est dampnationi sufficiens, quia omnia peccata remittuntur hominibus; superbis autem Deus resistit. » Sacro autem palmarum die adveniente (*Apr.* 4), idem Oderisius consiliatorum suorum verbis deceptus et in abbatis cathedra resedit, et pastorale baculum manu gestavit, et universa abbatis officia sicut et antequam deponeretur exercuit. Hæc ergo causa papam magis iratum reddidit, atque in resurrectionis dominicæ solempnitate (*Apr.* 11) eundem Oderisium et omnes fautores ejus a liminibus ecclesiæ separavit, obedientes vero a communione ecclesiastica extorres esse præcepit. Hinc ergo seditio et dissensio inter monachos et populum civitatis gravissima exhorta est. Accidit autem tunc, ut quosdam pedites supradictus Oderisius cum armis suis ad castrum Janulæ custodiendum transmitteret. Cives vero propter excidium Sancti Germani inclamantes, eosdem pedites capiunt, armisque sublatis illos de civitate projiciunt. Oderisius autem eventum rei agnoscens, civitatem agressus, ad Pontemcurvum exercitum congregaturus perrexit, minitans eandem civitatem cum suis habitatoribus perdere. Illi autem consilio inuito, montem ascendunt, decanum et reliquos fratres conveniunt, rogant ut eidem Oderisio litteras destinent, ut ad civitatem redeat, et si quam adversus illos querelam haberet, legalem inde justitiam sumeret. Hæc quidem dictis, factis vero aliter, quippe qui disposuerant in ipso itineris bivio interficere eum. Decanus vero habito consilio statuit, ut ad civitatem redeant, atque de suis duodecim sapientiores et meliores eligant, et cum eis die altera ad hoc monasterium veniant, ut una cum illis fratres exinde salubre consilium sumant. Recedentibus interea illis, decanus nocturno silentio Oderisio nuntium destinat, acta et dicta seriatim enuntiat, utque ad eos redeat instanter exorat. Ille autem civium noscens versutiam, ad eos se tunc redire posse denegavit. Illuocente autem die, cives uti statutum fuerat montem subeunt unus post unum, monasterium intrant, et ad capitulum convenientes, quod ¹⁵⁶³ alio die inter monachos et laycos de pacis conventionem statutum fuerat, replicare cœperunt. Cumque inter eos de eadem re se longius sermo protraheret, unus e civibus surgens in medium ait: « Cur frustra sermonem longius trahitis? Certissime scitote nos monasterium non

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵⁶³ quæ c.

NOTE.

(1561) Castrum Fumonis in Hernicis, non longe ab Alatro, fastigium obinet montis. Arg. Cf. Anon. Cas. ad h. a.

(1562) Ibi fuit mense Oct. teste Falcone.
(1563) Cum insula S. Viti. Privil. Alex. III.

egressuros, nisi deposito Oderisio alium nostro consilio substituatis abbatem.» Quod cum fratres nulla ratione, nullo pacto se hoc facturos dixissent, illi evestigio monasterii munitiones fraude occupaverunt sicque in unum summi archimandritæ convenientes per archipresbyterum suum in eandem Oderisium sententiam depositionis et excommunicationis promulgant; confestimque ad Januæ arcem pergentes et illos qui in ea residebant pecunia corruptentes, ad suam voluntatem inflectunt, eandemque munitionem ab his qui illam custodiebant accipientes diruunt, monachosque contradicentes ante portas ecclesiæ beati Benedicti gladiis percusserunt, et per divina et humana omnia jurare cœperunt, quod nisi confestim abbatem ad suam voluntatem eligerent, alios gladio trucidarent, alios de monasterio pellerent, alios ad papam victos transmitterent. Quid tantis? Fratres in discriminis articulos se constitutos videntes, ad Oderisium nuntios dirigunt, mandant ut ad monasterium redeat, et aut laicis satisfaciat, aut ad voluntatem illorum abbatiam dimittat. Quod, cum Oderisius minime se facturum dixisset, fratres necessitate coacti laycorum voluntatem se facturos promittunt. Taliter Oderisius ab æmulis suis est projectus, et a propria sede depulsus, vir certe magnanimis, scientia clarus, eloquentiæ decore ornatus. Nam inter tantas persecutiones constitutus, sermones de præcipuis festivitibus lucidos satis et disertos composuit. Ab illo autem tempore non defuerunt huic Casinensi cœnobio variæ ac ingentes ærumpnæ. Jam vero qualiter Nycolai electio et ejectio facta sit describamus.

NYCOLAUS natione Tusculanus, sedit anno 1, mense 1, diebus 16.

89. Hic a sanctæ memoriæ Oderisio I, in hoc Casinensi cœnobio receptus et monachus factus, atque a Gyardo abbate rector apud Sujum ordinatus, post ab Oderisio II decanus hujus loci est constitutus; quam cum per mensem fere administrasset, a fratribus hujus cœnobii est in abbatem electus, (an. 1126, Jun.). Quidam vero ex prioribus nimis hæc indigne ferentes, cæteris ignorantibus clanculo ad papam Honorium litteras dirigunt, seditiose illum et nequaquam canonice electum esse affirmantes, Pontifex autem cum Nycolaum adhuc electum esse nesciret, Gregorium cardinalem tituli Apostolorum ad hoc monasterium dirigens, mandat quatinus ejusdem Gregorii consilio Seniorectum Capuani monasterii præpositum in pastorem et abbatem Casinenses fratres unanimiter eligerent, de quo et Deus honoraretur, et religionis statu in famoso Casinensi monasterio per ejus industriam roborato, bona ecclesiæ tam spiritalia quam temporalia in melius auferentur. Ipse namque si opportunum esset, monasterium manutenere, defendere, et adjuvare paratus esset. Veniens autem prædictus cardinalis ad monasterium, fratres convocat, et quod papa præceperat seriatim enuntiat. Quod dum fratres audissent, murmur inter eos ingens repente exoritur,

A dicentes, non debere Casinensis abbatis electionem in alterius potestate transire, et nimis indignum et inconveniens esse, Casinensis ecclesia, quæ sub antecessoribus suis libera semper extiterat, ad suæ confusionis obprobrium cardinalibus subji ceretur. Tunc Gregorius imperato silentio fratribus dixit: «Indubie noveritis me non pro papæ Honorii huc lucro, et honore Romanæ ecclesiæ venisse, set pro salute animarum vestrarum cum Christi auxilio si permittitis providenda. Romana enim ecclesia vestro auxilio et laude non indiget, quæ laudis pœconium in Petro ex ipsius ore meruit Redemptoris. Quæ autem ecclesia vel abbatia a Romanæ sedis jugo extranea repperitur, cujus arbitrio ipsum cœlum ligatur et solvitur? omnes namque ecclesiæ a pontificibus, imperatoribus et regibus, vel quibusque fidelibus fundatæ sunt, Romanam vero sedem solus Filius Dei fundavit, et super Petri apostoli fidem erexit, cui etiam terreni simul et cœlestis imperii jura commisit, et illud Verbum, quod condidit cœlum et terram, Romanam fundavit ecclesiam. Et ut cæteris omisis ad ea de quibus nunc sermo agitur veniamus, sicut apostolorum principes Petrus et Paulus Romanam ecclesiam suo sanguine consecraverunt, ita Casinense cœnobium per beatum Benedictum, qui Romæ doctus fuerat, et per cives Romanos Maurum et Placidum habuit fundamentum. Illud quoque vobis notissimum esse non ambigimus, qualiter eo destructo a Longobardis, Caninensis cœnobii fratres justa Lateranense palatium per centum triginta annorum curricula habitaverint, et demum Casinensem ecclesiam Romani pontifices Gregorius et Zacharias restruxerunt; quæ rursus a Sarracenis cremata, iterum a sancto papa Agapito in monastico esse ordine reformata. Cum ergo hujus cœnobii fundatores ex Romanæ ecclesiæ prodierint disciplina, ejusque restauratores Romani pontifices fuerint, conveniens est juxta sanctorum patrum statuta, ut ecclesia Romana mater et domina, Casinensis ejus specialis, singularis jure dicatur et filia. Revolvite Casinensis cœnobii munimina, ejusdem libros perscrutate, et id unde nunc sermo agitur poteritis invenire: si vero non potestis, mendacii arguite; sin autem potestis, nolite veritati resistere, nolite Romanæ ecclesiæ repugnare, nolite ejus jussionibus contraire; sed ex cujus uberibus fidei salutem suxistis, ejus jussionibus studete in omnibus obtemperare.» Tunc fratres necessitatem temporis ostendentes, apostolici voluntatem se impleturos fatentur, si parendi lautiora tempora evenirent; sicque discussum a capitulo est. Oderisius vero cognita Nycolai insperata electione, agiliter ad roccam quæ Bantra dicitur pervenit, pecuniam opportune importune dispensat, et milites undecumque aggregans, igni ferroque castra quæ eidem Nycolao favebant demolire solotenus cœpit.

90. Hoc interea anno Goffridus filius Richardi de Aquila, una cum Richardo Caleni domino et Raone Rahelis filio castrum Sujum diu multumque expu-

gnans, incolarum fraude et consuetudinaria prodicione illum obtinuit. Nycolaus vero hoc cognito, Robertum filium Jordani principis in suum auxilium evocat, uestigioque ad hoc monasterium dirigens, ad se deferri præcepit aquiminilia argentea librarum 9 et unciarum totidem, quæ Savimus sicut supra retulimus (c. 80) beato Benedicto direxerat, aquiminilia argentea Stephani papæ, altare aureum cum gemmis speciosis, calicem aureum librarum 4, calicem magnum Saxonicum quem Theodericus Saxonum rex beato Benedicto olim transmiserat, epistolarium aureum Desiderii abbatis, textum evangelii Heinrici imperatoris cum gemmis pretiosis, alium textum evangelii, turibula argentea 9, coronas argenteas totidem, pensantes singulæ aliæ 9, aliæ 12 libras, quas Otto imperator ac Ugo marchio aliique fideles sancto Benedicto optulerunt, calicem librarum 9, alios calices 3, concam librarum 7, candelabrorum paria 2, coronas 4, habentes per unamquamque 18 libras, concas 2 librarum 8, cucumellum (1564) librarum 6, textum evangelii, scutellam magnam, urceum ducis cum aquiminili suo, omnino hæc argentea, et cruce auream. Hæc, inquam, omnia de ista ecclesia abstrahens, castrum non recollegit, et indissolubile odium monachorum adversus se suscitavit.

91. Statuentibus interea civibus iterum monasterium capere (an. 1127), quendam ex prioribus adeunt, decaniam et non parvam pecuniæ summam illi promittunt, si eorum in tam nefando negotio cooperatores pro suo posse existeret. Quod dum ille fratribus reserasset, uestigio fideles quosque in monasterii munitiones immittunt. Cives autem rem gestam ignorantes, nocte adveniente insidias iusta monasterium locant; sed cum agnovissent sua patrefacta consilia, confusione et mestitia repleti ad sua reversi sunt. Tunc temporis Adenulfus quidam, castri Spinii dominus, anxians et exæstians qualiter hoc monasterium infestare quoquomodo posset, locutus primo cum Richardo Caleni domino et Goffrido Suessano, cordis sui intima pandit, et ut eorum ammiculo et juvamine conceptam parturire et ad effectum malitiam posset perducere, instanter exorat. Illi autem proditores parergio lætissimi redditi, rogant uti meditata opere expleat, auxilium suum ei non futurum. Hoc enim sibi salutiferum, hoc delectabile, hoc jocundum esse fatentur. Evocat interea idem Adenulfus illos qui arcem Castri novi custodiebant, pecuniam spondet, egregios illos et felices facturus promittit, si supradicti Castri novi arcem sibi traderent. Ast proditores cruentis promissionibus illecti,

A in tempestæ noctis silentio cum quibusdam latronculis eum evocantes, monacho et cæteris oppidanis ignorantibus supradictam arcem contradunt (1565). Quod dum Nycolao nuntiatum fuisset, quid ageret vel quid diceret nesciebat. Tandem cum quibusdam dextro genu claudicantibus (1566) communicato consilio, ut supradictum castrum recolligere posset. Picanum oppidum, quod Oderisius prædecessor suus acquisierat (1567), et papa Calixtus per anulum confirmaverat, et Jordanus princeps sacramento et præcepto concesserat, in Normannorum ditione remisit, talique ordine jam dictum Castrum novum recollegit (1568). Reddidit etiam tunc supranominatus Goffridus turrem quæ dicitur Ad mare, monasterium sancti Benedicti in Suessa, curtem de Lauriana, Casam majorem, curtem de Lando de mari, et Sanctum Johannem ad Currentes, cum universis quæ ad jam dictas curtes et obedientias pertinebant.

B 92. His quoque diebus duo fratres ex Hispania Philippus et Philipbertus, cœlesti desiderio tacti ad patris Benedicti limina valde devoti venerunt, atque ecclesiam quam dudum ipsi in Hispania in solo proprio justa civitatem Locronium (1569), loco qui Coadgranium appellatur construxerant, in hoc sancto loco optulere. Oderisius interea cernens Romanum pontificem sibi in omnibus adversari, sera penitentia ductus Romam adiit, et papæ prostratus vestigiis, Casinensem abbatiam in manu ejusdem apostolici refutavit (1570), arcem vero Bantrensem in hujus cœnobii jura remisit. Tunc temporis Rao filius Rahelis ad hoc monasterium veniens, per scriptum renuntiavit beato Benedicto omnes lites, querimonias et calumpnias, quas adversus hoc monasterio habuerat, de hominibus qui fuere de civitate Teano, et eo tempore in hac terra residebant, 400 bizanteorum pena apposita. Per idem tempus Jordanus II princeps ad hunc locum deveniens, jurejurando firmavit eidem abbati totam ex integro abbatiam, secundum morem antecessorum suorum (1571).

C 93. Per idem tempus (1127) Pandulfus filius Landonis Aquinensis comitis in silva hujus monasterii quæ Tyrilla dicitur, castrum construere cœpit (1572). Quod ubi papæ Honorio nuntiatum est, per apostolicas litteras ei interdicens direxit, ne in possessione beati Benedicti castrum ædificaret: sed Deum in eodem contempnens pontifice, intentione sacri-lega eundem castrum ob hujus loci obpugnationem sicut hodie cernitur a novo construxit. Nycolaus autem cœpta ejus præpedire cupiens, in montem qui Timmari appellatur, castrum contra eum erexit.

NOTÆ.

(1564) Vas lato ventre, in quo aqua calefit. DUCANG.

(1565) A. 1127, sec. Anon. Casin.

(1566) Proverbiali figura, qua indicantur qui dubia erant fide. Ang.

(1567) Cf. cap. 83, supra.

(1568) Anon. Cas.

(1569) Logrono.

(1570) Anon. Cas. ad a. 1127.

(1571) Exstat tantum juramentum quod Oderisio præstitit, m. Junio 1123 ap. Gatt. Acc., p. 239.

(1572). Quod adhuc exstat: sed sub jure Sorani ducis. Ang. *Castrum. Terelle edificatur.* Anon. Casin. ad a. 1127.

Tantas porro Casinensis cœnobii perturbaciones tantaque infortunia papæ Honorii dum pervenissent ad aures, eundem Nycolaum Casinensis abbatiæ a regimine sequestravit, omnesque ei faventes vel adhærentes a liminaribus ecclesiæ separavit, litterasque ad hoc monasterium direxit, mandans, quia ut in nobili et famoso beati Benedicti monasterio antiqua posset reformari religio, instanti animo et diligenti studio laborasset. Proinde si in manu et consilio suo monasterii Casinensis dispositionem et ordinationem libere et absque contradictione aliqua posuissent, quantocius ad Casinense monasterium venire festinaret, et ob honorem, salutem, et reformationem cœnobii tam in spiritualibus quam in temporalibus præstante Domino studeret laborare. Fratres vero, qui eundem Nylocaum pro thesauri ecclesiastici dilapidatione et terræ amissione valde exosum habebant, Nycolao ad hoc monasterium venienti portas claudunt, ilicoque nuntios ad papam Honorium destinantes, quæ gesserant per ordinem pandunt; se et monasterium in ejus potestate ex toto tradentes. Ille vero super hujus rei negotio lætissimus redditus, Matheum episcopum Albanensem ad hoc monasterium direxit, fratribus mandans, ut quem utilem ille et idoneum tanto officio ex Romane sedis auctoritate astrueret, tunc ipsi absque aliqua procastinatione eligerent. Hoc ubi supradictus Pandulfus agnovit, insperate super castrum quod idem Nycolaus construxerat veniens, illud ad solum usque prostravit, et Nycolai quidem talis rerum exitus extitit.

Seniorectus hujus cœnobii abbas a beato Benedicto quadragesimus quartus, sedit annis 9, mensibus 6, diebus 19.

94. Hic ad ipsius infantie annis beato Benedicto oblatum, atque a sanctæ memoriæ Oderisio monachus factus, et in disciplinis regularibus studiosissime in omnibus educatus et enutritus, primo ad monasterium sanctæ Mariæ in Luco, deinde ad monasterium sancti Nycolai in Pica regendum præpositus est transmissus. Qui ad hujus cœnobii abbatiam taliter est electus. Igitur cum satis strenue per tria annorum curricula hujus sancti cœnobii decaniam administrasset, ac deinde Capuani monasterii præposituram satis provide gubernasset, ejecto jussu papæ Honorii Nycolao, de eadem Capuani monasterii præpositura ad hujus loci abbatiam eligitur. Enimvero dum ex parte supradicti pontificis Chonradus cardinalis sanctæ Praxedis hac de causa ad hunc locum venisset, nunc singillatim nunc communiter cum illis pertractaret, demum congregationi voluntatem apostoli pandit. Tunc ex consulto mandatur illi, ut quanta potest instantia ad hoc monasterium venire studeat, quatinus de Casinensis abbatis ele-

ctione in commune simul ab omnibus tractaretur. Qui cum imperata implere satageret, a Goffrido de Aquila qui partibus Nycolai favebat capitur, et apud Sujum custodiæ mancipatus. Quod dum fratribus relatum fuisset, æstuaræ cœperunt quid agerent, et sicut est consuetudinis diversi diversa sentiebant, et alii Oderisium reducere, alii pro suo velle abbatem eligere disponebant. Tunc præfatas Albanensis episcopus Matheus in capitulum veniens (*Jul. 12*), cepit de ipsa abbatis electione tractare, et si præceptis apostolici parere vellent interrogare. Fratres autem cum hoc in ejus posuissent deliberatione, seque per omnia Romano pontifici obedire velle dixissent, et quem cum fratrum consilio nominaret, ipsi abbatem eligere promisissent, tum proprio illum nomine vocans, interrogat senes, deinde juvenes, utrum illis talis electio placeat. Cumque omnes tum voce tum capitulo inflexione (*1573*) hunc se velle respondissent, mox omnium unanimitate cum absens esset, ex præcepto ut ante jam diximus apostolici, quarto Idus Julias elegerunt eum in abbatem. Quamvis nonnulli, et ex maxima parte timore ducti, hoc ægre ferrent, ob hanc scilicet causam quia tempore decanatus sui nimium austerus et rigidus in hujus monasterii ordine extitisset, adque etiam a Romana ecclesia abbas effectus est. Denique ab ipso fere tempore quo decaniam dimisit, et præcipue a morte venerabilis abbatis Gerardi, cum omnes fere priores qui a Desiderio monachi facti fuerant ex hoc mundo recessissent, nunc ipsius abbatie ambitione, nunc per fratrum clandestinas seditiones, nunc per abbatum expulsiones, cum fratres ad tantam inopiam devenissent ut omnium rerum necessitatem per maximam sustinerent, ordinis religio de hoc cœpit labefactari. Nec immerito, cum quamplurimi necessitate coacti arduæ vitæ tramitem ob paupertatem retinere non possent. Cum hæc et alia per multorum ora volitarent, dolens apostolicus Casinensem ecclesiam tantis dehonoriari obprobriis, et his malis finem imponere cupiens, nec non et illam regulæ sententiam (*1574*) suo sæpius versans in pectore, ut « si vitiosam, quod absit personam congregatio elegerit, et in notitia episcopi ad cujus dioccesim pertinet locus, vel abbatibus, aut christianis vicinis claruerit, prohibeant pravorum prævalere consensum, » et cætera: deposito, ut superius dictum est, Oderisio, et de ejus successore Nycolao similia facere volens, penitus congregationem a liminibus ecclesiæ separavit, si ulterius eidem Nycolao obedientes existere præsumpissent. Fratres igitur, qui jam dictum Nycolaum pro thesauri ecclesiastici dilapidatione valde exosum habebant, consilio habito eum ab ingressu monasterii repulerunt, ociusque qui hæc Romano pontifici nuntiarent miserunt,

NOTÆ.

(1573) Custoditur adhuc apud nos ritus, ut seniores voce, juniores vero capitis inflexione appro-

bent, quod proponitur in conventu. Anæ.
(1574) C. 64.

postulantes ut de suis aliquem mitteret, per quem papa suam voluntatem congregationi aperiret, quatinus suo consilio et adiutorio sibi abbatem eligerent. Tunc apostolicus eundem episcopum ad hoc monasterium direxit, mandans ut eundem virum huic congregationi præficeret. Dimissus itaque Seniorectus a Goffrido ad hoc monasterium venit, atque ejus electio a fratribus confirmata, illum in patris Benedicti cathedra honorifice locavere. Suscepta igitur abbatia Seniorectus cepit omnibus perinde modis studere, quatinus naviter adimpleret id, ad quod abbas a Romano pontifice factus fuerat. Angebatur itaque nimium nimiumque interdum ejus animus, tum scilicet pro nostri ordinis emendatione, tum vel maxime et fratrum sustentatione et terræ recuperatione. Interea oppidanis occasione accepta ad suum velle relaxationem se placita exquirebant, et licet vi recipiebant. Ex abbas igitur noster Nycolaus. favente et juvante se Goffrido de Aquila, quandam hujus terræ partem, videlicet Myrtulam, Sanctum Andream, Vallem frigidam, atque Castellum novum retinens, terram quæ huic loco residua erat infestare non desinebat. Ob quam rem Jordanus princeps ab eodem abbate evocatus extemplo cum non parva militum manu venit, atque super Castrum novum quo nepos suprascripti Nycolai residebat tendens, adjacencia quæque igni ferroque demoliri præcepit. Ille autem perspicies oppidanos diffuere a se, et ad abbatem clam nuntios destinasse, protinus eidem abbati dirigere studuit, quod si eum cum omnibus suis secure exire permitteret, sine dilatione castrum illi continuo redderet. Quo impetrato, in abbatibus manibus confestim eundem reddidit castrum.

95. Interea apostolicus Urbem egrediens venit ad hoc monasterium, a quo idem abbas primus in hac ecclesia abbatie consecrationem suscepit. Postea vero cepit ab eo sacramentum vehementer exquirere, atque ut Romanæ ecclesiæ fidelitatem faceret, omnino insistere : et fratres modis omnibus reniti et contradicere, et hoc Casinenses abbates nunquam fecisse dicebant. Quibus pontifex et diverso respondebat, quia quod omnes fere episcope, archiepiscopi et abbates faciunt, Casinensis abbas agere debet. Qui (1575) e diverso nostri dicebant, ideo ab illis Romana ecclesia fidelitatem extorsisse, pro eo quod sæpius in hæresim lapsi contra Romanam ecclesiam

A sensissent : Casinensis vero ecclesie numquam in hæresim decidit, numquam contra sedem apostolicam sensit. Qua ratione papa accepta contieuit. Exinde vero pontifex ex hoc loco discedens Beneventum ingressus est. Sed de his actenus.

96. Dux igitur Guilielmus cum jam fere sedecim ducatum rexisset annos, mortuus est (an. 1127, Jul. 28), atque in ipso omnis Robberti Guiscardi familia, quæ ex ipso descenderat, finita est. Defuncto itaque duce, Roggerius (1576) hæres et filius quondam Roggerii Siciliæ comitis, fratris prædicti Robberti Guiscardi ducis, ducatum occupat (an. 1128) ; contra quem apostolicus cum expeditione properat, demum facta concordia eidem confirmavit ducatum (1577). Hiis porro diebus Jordano principe ¹⁶⁶⁶ obeunte (an. 1127, Dec. 19), Robbertus ejus filius eidem successit in principatu. Qui huic monasterio privilegium fecit (an. 1128, Mart.) (1578) de data remissa hominibus Casæ Gentianæ, de scendentiis (1579), de modiis terræ 20 in territorio sancti Mauri ad Casale, de piscatione in mari et flumine in omni territorio Castelli ad mare, de his quæ dederunt Jordanus II, pater ejus Rycardus II, et Robbertus patrum, Jordanus avus, et Riccardus proavus sui, et de venientibus ad habitandum in terra sancti Benedicti, vel aliquid monasterio largiendum, pena librarum auri centum apposita. Robbertus etiam comes de Molisio fecit privilegium huic loco de medietate castri Serre (1580), quod est sub jure Larinensis episcopatus, pena librarum auri centum apposita. Præterea Roggerius dux (1581) fecit privilegium sancto Benedicto (an. 1129, Dec. 30), de hiis quæ obtulerunt Robbertus dux et Sikelgayta uxor ejus, Roggerius et Guilielmus filii, in Apulia, Calabria, Principatu, Salerno, et Amalfia, de concessionibus principum, baronum et aliorum fidelium, pena librarum auri trecentarum apposita, anno Domini 1130, per manum Guarnerii Mazariensis decani (1582).

97. Interea papa Honorio vita decedente (an. 1130, Feb. 14), electi sunt Gregorius diaconus cardinalis sancti Angeli in papam Innocentium II, et Petrus presbyter cardinalis sancti Calixti in Anacleatum. Innocentius vero per aliquantum temporis spatium in Urbe permanens, cum episcopis et cardinalibus qui suæ parti favebant, ad civitatem Pisanam perrexit, Conradum Savinensem episcopum vicarium

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁶⁶ hic incipit ultimus quaternio. quem manus illa altera sed vix diversa scripsit ; v. supra.

NOTÆ.

(1575) I. e. Cui. Ang.

(1576) V. Anon. Cas. ad a. 1128.

(1577) Aug. 22.

(1578) Ap. Ang. de Nuoe in notis ad h. c. et ap. Gatt. Acc., p. 242 ex orig.

(1579) Scilicet trecentos tarenos, quos singulis annis accipiebamus ab hominibus de Casa Genzana pro data. Similiter et terras, quas relinquunt homines qui sine hæredibus moriuntur, quæ dicuntur scendentiones ; quæ nunc sunt, vel amoda præunt.

(1580) Idem esse quod nunc Serra Capriola dicitur, opinio est Gattulæ Acc., 243 ubi chartam edidit Ugonis c. Molisii qua donationem a Robberto patruo suo moriente factam confirmat, datam 1128 m. Junio.

(1581) Christianorum adiutor et clipeus. ut ipse ait in privileg. ap. Gatt., l. l.

(1582) Subscripsit etiam Guarinus, magister camerarius d. ducis.

in Urbe relinquens. Petrus præterea cardinalis Roggerio duci Apuliæ coronam tribuens, et per privilegium (1583) Capuanum principatum, et ducatum Neapolitanum cum Apulia, Calabria et Sicilia illi confirmans (*Sept.* 27), regemque constituens, ad suam partem attraxit; præcipiens ut episcopi et abbates, qui in suæ dicionis terra manebant, ei hominum facerent (1584). Per idem tempus (*an.* 1132, *Mart.*) Robbertus princeps, cujus supra meminimus, fecit privilegium huic loco sicut antea fecerat, et de relaxatione 50 tarenorum de gualdo (1585), et de portu molendini, quod est in fluvio Vulturini loco Cazoli cum portu ex utraque parte fluminis. Post (1586) hæc prædictus princeps abiit Pisas (*an.* 1134), et rex Roggerius venit super principatum. Ob quam rem hic princeps a Pisis stipatus navali exercitu Neapolim venit. Aversani se ejus imperio subdunt, contra quem rex Roggerius veniens fugavit, Aversam in cinerem redegit (*an.* 1135), Alfuso filio Capuanum tradidit principatum. Tunc temporis (1136) Hubertus Pisanus archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus, fecit privilegium huic monasterio de Sancto Georgio de Baray, et Sancta Maria de Gennor. Innocentius igitur Alemmannorum et Lotharingorum terram ingressus (*an.* 1131), juxta Leodium a Lothario rege excipitur (*Mart.*), virgam et anulum ei juxta morem antiquum confirmans (1587), nec non et terram comitissæ Mattildæ ei contradens. Deinde Lotharius (1588) rex venit Romam, et accipiens coronam ab Innocentio reversus est (*an.* 1133 *Jun.* 4). Et ⁴⁶⁶⁵ dum in conspectu ejus totus, ut ita dicam, Romanus orbis pacatus quiesceret, et sub ejus dicione calcati jacerent ⁴⁶⁶⁶, a papa Innocentio Pisis remorante (*an.* 1135) frequentibus litteris monitus ut Romani imperii coronam ab hostium jugo defenderet, et ecclesiam scissam ad pacem, concordiam et unitatem cæsar strenuissimus et clementissimus liberaret: anno dominicæ incarnationis 1135 immensum valde nimis totius Romani imperii exercitum congregans, una cum Richiza augusta uxore sua intravit Italiam (*an.* 1136). Igens interea pavor et ebritudo mentis corruptus ⁴⁶⁶⁷ Ausoniam, et quid dicerent vel facerent, unus ab alio inquirebat ⁴⁶⁶⁸.

98. Inter (1589) hæc regis cancellarius Guarinus nomine, Canzolino qui tunc Capuæ præerat mandat, quatinus Casinensi abbati ut ad se veniat destinet, venientem protinus capiat. Abbas autem talia dum persensisset nbnuit, ac se minime tunc illo posse ire remittit. Cancellarius vero magis ac magis in suspicionem veniens, mandat abbat ut sibi Capuam venienti cum festinatione occurrat, quatinus de regni negotiis cum ipsius terræ baronibus insimul tractent Casu itaque tunc accidente, abbas graviter infirmatus est, et ob hanc rem ire ad eum distulit. Sanitati autem redditus duos fratres ante nativitatem Domini cancellario apud Beneventum constituto direxit, infirmitatis magnitudinem pandens. Cui cancellarius remisit, ut post celebratam festivitatem ad eum Capuam pergeret, alias autem ipse ad eum veniret. In festo autem evangelistæ Johannis prædicti fratres reversi, rumorem quem auxerant (1590) pandunt. Nam inter eundem et redeundem per amicos et fideles monasterii de hac re interrogantes, nil aliud quam ut illum capere vellet audierunt. Abbas autem quid in tali re faceret ignorans, simulat infirmitatem. Cancellarius vero juncto sibi Capuano electo (1591) et Canzolino, Casinum ut disposuerat venit. Aquinensis interea electus, invidiæ stimulis incitatus, et veneno nequitiae debriatus, regis cancellario per quandam scutiferum mandat, quod Casinensis abbas non pro ipsis, set contra ipsos, ad suscipiendum imperatorem Lotharium et papam Innocentium se præpararet. Quod si illum veritatem dicere minime crederent, Casinense monasterium ab eo ex peterent; si daret, scirent illum esse mentitum; si non, veritatem illum dicere certissime crederent. Epistolarum vero portitor sciens quid in ipsis contineretur epistolis, ad monasterium venit, et id quod in re erat abbati per ordinem pandit. Abbas autem a scutifero epistolam accipiens et relegens, omnia prout idem retulerat invenit. Cancellario itaque cum Capuano electo et Canzolino apud Sanctum Germanum adveniente, Guarinus electus Aquinensis pro eadem re ad illos advenit. Cumque abbati in dolo mandarent, ut omni seposita occasione ob regni negotia ordinanda ad illos descenderet, remittit se ad eos ob infirmitatem ire non posse; misit tamen

VARÆ LECTIONES.

⁴⁶⁶⁵ *Hic incipit* : Altercatio Petri Diaconi pro cœnobio Casinensi. Igitur dum in conspectu imperatoris Lotharii totus, etc. ⁴⁶⁶⁶ *vox deesse videtur* ⁴⁶⁶⁷ corripuit *emendavit Lauretus.* ⁴⁶⁶⁸ *Altercatio pergit* : Ast abbas et in 9 versibus breviter narratis, quæ hic c. 103-106 fusius persequitur, ad c. 107. transit.

NOTE.

(1583) Quod Baronius edidit in Ann. ad a. 1130, n. 52.

(1584) Hoc in privil. illo non legitur: Scriptum fuisse in altero cujus prima tantum verba supersunt in Reg. Anacleti Casini servato, existimat Baronius l. 1., n. 53.

(1585) *Sc.* 800 *tarenos quos accipere soliti sumus in omni tertio anno ab hominibus qui tenent terras gualdo pro calzati* i. e. ad vias reficiendas, in dipl. orig. ap. Gatt. Acc., p. 245.

(1586) Ex Anon. Cas. ad h. a.

(1587) Hoc poscenti regi non concessit, terram Mathildis autem tunc nescio an promiserit; contradidit a. 1133, Jun. 8. Romæ, ut bene Ang. de Nuce adnotavit.

(1588) Ex Anon. Casin.

(1589) Hæc et sequentia conferenda sunt cum Wibaldi epistola in Mart. Col. II, 138.

(1590) I. e. hauserant. Ang.

(1591) Guillelmo.

monasterii priores ad cancellarium, qui in ejus præsencia Aquinensem electum de prædicta causa reproberent, atque illum falsissimum omnino ostenderent. Cumque electus hoc se fecisse negaret, ostendunt epistolam, pandunt per ordinem omnia. Tunc ille confusus nesciebat, quid evidenti rationi responderet. Cœperunt autem hii qui ex parte regis erant cœpta omittere, ac simulato animo et ira Casinensibus faceta verba proferre, utpote qui electo Aquinensi favebant, atque se ob hanc rem neque venisse, neque credere, jurejurando affirmare. Set post paululum, qui dolorem conceperant, perperere iniquitatem (*Psal. vii, 15*), cum protinus earundem litterarum portitorem apprehendentes, et diversis suppliciis exeruciantes oculis privaverunt. Electus vero timore ductus, ac minantium civium furore perterritus, Canzolino illum de civitate educente, Aquinum rediit. Altera autem die in ipsis epyphaniorum vigiliis (*an. 1137, Jan. 5*) ad monasterium ascendentes, post salutationem ex more factam ac nonnulla inter se colloquia cœteris exeuntibus cœperunt abbatem super mandatum regis de datione monasterii requirere, atque ut sibi statim in præsentiarum, quod est a sæculis inauditum, traderetur omnino præcipere. Ipse vero cum vigenti, aut quantis ex fratribus vellet, cum omni thesauro ecclesiastico et cuncta suppellectili monasterii, ad arcem quæ Bantra dicitur demigraret: reliqui vero per obedientias dividerentur, in monasterio quattuor sacerdotes cum tribus aut quattuor fratribus dimitteret, qui divinum officium ad patris Benedicti corpus peragerent, asserentes se hoc pro nulla alia causa facere velle, nisi quod Casinensis ecclesia magnam per totum orbem Romanum haberet famam, esse in omnibus locupletem, atque præ omnibus Italiæ ecclesiis in auro et argento aliisque pluribus opibus pollere. Quod si omnia hæc Lotharius imperator vel alii inimici regis optinere valerent, multa detrimenta et dampna per hoc in regno ejus evenirent. Dicebant autem hæc mentientes, quia ut post in propatulo claruit, illum inter eundem comprehendere et supradicta omnia subripere disposuerant: sicque jam monasterium et cuncta secure detinerent. Post hanc ergo tam inauditam tamque nefandam jussionem, atque communi Casinensium fratrum consilio abbas hoc se agere posse negavit. Accepta itaque consiliandi licentia, hii qui ex parte regis erant egressi sunt foras. Dehinc abbas monasterii priores convocans, quam ob causam cancellarius venerat pandit: quid cuique super hoc videretur interrogat, atque quid in tali negotio opussit, consilio cum eis communi pertractat. Omnium tamen unum animi votum, una sentitia fuit, quatinus Casinense monasterium nullo pacto, nulla ratione in laycorum potestate traderetur; promittentes se usque ad mortem pro tanti loci defensione certare paratos esse ex toto, ante se canum, muricipum, et equorum carnes comedere, quam Casinense cœnobium in aliorum potestatem atque dominium ve-

nire permitterent. Quoniam quidem si caput incolume permanere constaret, reliqua membra, si quid incommodi, si quid adversi eveniret, salutem sperarent: si autem caput periret, cœtera etiam membra, licet sana viderentur, cum capite pariter in interitum irent. Hoc communi consilio deliberato, cancellario adveniienti cum Canzolino abbas taliter orsus est loqui: « Super Casinensis cœnobii negotiis, unde nos requirere voluisti, tam pro rei magnitudine quam etiam pro ipsius temporis brevitate, neque consiliari neque quid vobis respondere possemus invenimus. Unde rogamus, quatinus nobis terminum detis, quousque cunctos nostræ congregationis fratres qui per obedientias positi sunt convocemus, sicque cum eis consilio habito, quid nobis agendum sit, communi consilio pertractemus. » Tunc cancellarius amaritudinis felle succensus respondit, dicens: « Quod consilium hic est? aut quod consilium vultis habere? hic non est consilium, non erit dilatio aliqua, nisi ut jussionem regis impleatis. Nam ego vobis consiliandi terminum non do: sed omnino ex parte illius impero atque præcipio, quatinus extemplo quid de hac re statuistis, respondere curetis. » Cui abbas respondit: « Hoc profecto quod dicitis implere minime possumus, et maxime quia si hoc rex præcepit, vel qua ex causa hæc fieri mandavit, ignoramus. » Ad quem cancellarius tale confestim dedit responsum: « Ego sum os et lingua regis, per me loquitur et sua jura disponit. Qua vero ex causa fieri mandavit, hæc est. Lotharius cum suo papa Innocentio veniet, et in hoc volumus vos probando temptare, si nobiscum debetis in fidelitate regis permanere, ac pro ejus conservanda corona contra Lotharium decertare. » Ad quem abbas: « Parati sumus, » inquit; « hoc cum necesse fuerit adimplere et sacramento inde vos in præsentem per nostros fideles firmare. Insuper promittimus nos contra inimicos regis strenue præparare, et pro posse Casinense cœnobium contra imperatorem defendere et manutene- » Cui cum cancellarius dixisset, cum quibus Casinense cœnobium contra imperatorem defensurus esset, abbas respondit: « Cum opportunum fuerit, de civitate Sancti Germani et omni terra sancti Benedicti fortiores et robustiores quosque eligentes, hic habere studebimus, sicque cum vestro consilio, et vestris militibus in adiutorium si res ita exigeret venientibus, Casinensem ecclesiam contra imperatorem et contra milites ejus defendere et manutene- » D curabimus, ita ut per Casinense cœnobium nulla rex detrimenta vel dampna patiatur. » Exclamans protinus cancellarius inquit cum magna indignatione: « Ecce regis fideles videte, ecce perspicite, ecce considerate, ecce avertite, cum quibus putat se Casinensis abbas imperatori resistere; cum effeminatis videlicet infidis et perjuris, et qui numquam beato Benedicto fidem servaverunt: qui Brunonem, Oderisium et Nicolaum de abbacia expulerunt, qui Casinense cœnobium contra fas et jus

ceperunt, qui castrum Janulæ destruxerunt ⁴⁰⁰, A monachosque contradicentes ante beati Benedicti altarium gladiis percusserunt. » Cœpit autem et multa cum suis contra abbatem dicere, et monachos et laycos deturpando injuriare, multis et variis opprobriis dehonestare, fallaces et callidos declamare; cumque ad hæc omnium ora in silentio essent, recessit tandem cum magna indignatione et ira, præcipiens ac dicens, ut per totum ipsum diem de eadem responsu sibi reddere morigerarent. Recedente itaque eo, omnes priores in unum cum abbate conveniunt, causam inter se conferunt, trahunt longa suspiria, et quid egere debeant nesciunt. Angustiæ illis erant undique, et quid eligerent nesciebant, dicentes: « Si monasterium in manibus laycorum damus, incurrimus in mortem animæ et corporis; si autem non damus, non effugiemus manus illum: set melius est nobis incidere in manus hominum, quam derelinquere legem Dei nostri, et videre mala gentis nostræ et sanctorum. » Quæ dum ad cunctorum notitiam pervenissent, contritum est extemplo cor eorum, et contenebrati sunt oculi eorum. Et vere tunc dies festi conversi sunt in luctum, et canticum in lamentationem (*Amos viii, 10*) Hoc unum omnes a minimo usque ad maximum dicebant, in hoc omnium definita sententia erat, ut quandiu possent, numquam Casinense cœnobium pro vita amittenda in laycorum traderent potestatem. Visum demum omnibus est ut ad eundem cancellarium et socios ejus nuntios destinarent, qui eos suppliciter exorarent, quatinus illius spatium darent, quousque de tanta de sicut deceret consiliari eisque respondere valerent. Cancellarius autem dum monasterium cum satellitibus suis deambulans circumiret, ad dormitorium veniens, jussit metiri altitudinem muri, quatinus illius exemplo scalas ad cœnobii captionem aptare valerent. Quod videns unus ex fratribus, nuntiavit abbati.

99. Eo etiam tempore quidam frater Johannes nomine, dum naturæ debitum solveret, et jam sine motu et voce jaceret, subito in se rediens, retulit se vidisse patrem Benedictum cum multitudine monachorum defunctorum in ecclesia stantem, et regem Rogerium eandem ecclesiam ingredientem, omnemque Casinensis ecclesiæ thesaurum asportantem. Qui cum ad gradus majoris ecclesiæ pervenisset, mortui ^D qui in ecclesia eminus erant irruentes interficiebant eum. Hæc cum dixisset, adjunxit: « Ut certius sciatis me vera proferre, noveritis me statim e mundo recessurum. Quod si post hæc ulterius vixero, indubitanter quæ protuli falsa fuisse noscatis. » His dictis obdormivit. Hæc quidem frater. Nos vero præfatam visionem pertractantes, atque in memoriam retinentes, jam pæne totam impletam esse videmus, quando fere omnem hujus loci thesaurum Rogerii regis factione sublatum esse vide-

mus. Acta sunt autem hæc omnia vigiliarum epyniarum die (*an. 1137, Jan. 5*).

100. Post hæc ab abbate et fratribus statutum est, ut duodecim ex monasterii senioribus discalcatis pedibus ad civitatem pergerent, ubi jam dictus cancellarius et Capuanus electus morabantur, suppliciter flagitantes, ut spatium darent in quo fratres qui in obedientiis erant congregarentur, quatinus cum eis in unum communicato consilio, congruum responsum de re suprascripta proferre valerent. Quod, dum factum fuisset, cum luctu et gemitu usque ad januam monasterii illos est omnis congregatio sub secuta; illis autem recedentibus, fratres ad ecclesiam beati Benedicti reversi sunt, ubi quantum lacrimæ effusæ sint, referre quis valeat? Omne enim in terram se prosternentes, et capita in pavimento ecclesiæ percutientes, Domini misericordiam cum luctu et voce cordis implorabant, ut locum istum respiceret. Demum vero ad beatum Benedictum conversi, ac si præsentem eum viderent dicebant: « Pater honestissime et sanctissime, tu præsentio rem te discipulis tuis post carnis recessum quam vivere, pollicitus esse futurum, unde per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum te adjuramus, ut, quemadmodum pollicitus es, et nos et locum istum protegas, et ab omnibus malis defendas. » Post hæc vivificæ crucis lignum, et brachium sancti apostoli et evangelistæ Mathei et sancti confessoris Christi Mauri fratres sumentes, cum letaniis per ecclesiam intra monasterium sitas pergere statuere. Cumque in ecclesia beati Martini vota Domino supplicationibus et laudis persolverent, post finita suffragia exeuntes inde ad ecclesiam beati protomartyris Stephani deverterunt; ubi, dum unus ex fratribus ad portas basilicæ aperiendas præcessisset, invenit eas obseratas. Frater enim qui eandem tenebat ecclesiam, unus erat ex duodecim illis qui ad cancellarium ierant, et clavem ecclesiæ oblitus dimittere secum detulerat. Regresso autem illo qui ad ecclesiam aperiendam præcesserat, quod in re erat denuntiavit, et ut reverterentur qui primi incedebant dicebat. Iterum alii atque alii currentes, similiter clausas januas invenerunt et fratribus nuntiare curarunt. Frater autem qui crucem ferebat, nesciens quid ageret, se sequentes hortatus ad januas pervenit ecclesiæ, et mox tactis seris divinitus sunt apertæ. unde aliquantulum lætificati gratias Deo paregerunt, atque cum omni devotione et cordis contritione ibi letaniarum suffragiis peractis, ad patris Benedicti ecclesiam sunt reversi, sicque missas ipsius dieicum luctu et tristitia peregerunt. Et tunc adimpletum est in illis quod per prophetam dicitur: « Dies festi vestri convertentur in luctum (*Amos viii, 10*). » At fratres qui missi fuerant ad cancellarium, cum ad locum in quo pater Benedictus semel per annum cum sorore sua locutus fuerat pervenissent, decanus et qui cum eo obe-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰⁰ detruxerunt c.

dem rem ante descenderant, cognito illorum adventu ad monasterium remiserunt dicentes, quod pro tali facto cancellarius magis provocaretur ad iram, quam flecteretur ad misericordiam. Cancellarius autem postquam audivit, quod fratres cum beati Mauri brachio per sanctorum ecclesias Dei omnipotentis elementiam supplicarent, in superbiam elevatus cepit multa contra monachos minitare. dicens se incisuros illis et labrum et nares, et vestes illorum medias usque ad nates, et sicut alter Nicanor, verba blasphemiae in Deum et sanctos ejus proferre, dicens quod spes quam monachi in Benedicto et in Mauro habebant, cassa esset, illisque magis perniciem quam salubritatem conferret. Vehementique post hæc indignatione permotus litteras habitantibus in Campania, Sampnio, Apulia, Lucania et Calabria direxit, mandans ut quam citissime possent cum diversis bellorum machinis ad Casinense monasterium obsidendum et capiendum venirent. Abbas autem agnoscens, quod cancellarius de sua morte et cœnobii captione cogitaret, cum paucis communicato consilio, legatos ad Landulfum de Sancto Johanne, qui tunc imperatori favebat, direxit, mandans ut veniret, et Casinense monasterium sub cura sua susciperet, et contra eos qui illud capere quærebant defenderet. Verum quia hoc per diem agi non poterat, per noctem impletum est, atque ex utraque parte factis sacramentis tertia die post festivitatem epyphanie (*Jan. 8.*), feria sexta, milites Landulfi jam dicti in monasterium inducti et munitiones contradite sunt. Landulfus vero post hæc Casinum deveniens, abbati et fratribus constantiam et inimicis perturbationem maximam contulit. Cancellarius autem agnoscens Landulfum Casinum venisse civitatem Aquinum quo commorabatur relinquens, atque per Sanctum Angelum in Majolisi (1592) Lirim fluvium trausiens, Minianum perrexit, ubi infirmitate gravissima tactus, notario præcepit ut litteras scriberet, quatinus omnes qui in regno regis Rogerii morabantur, ad Casinense monasterium capiendum venirent. Quod dum ille implere satageret, subitanea morte defunctus est (1593). Post hæc abbas cum fratribus statuit, ut per triduum Dei omnipotentis clementiam supplicarent, quatinus pacem et quietem Casinensi cœnobio largiflua pietate concederet, et quia silentium illis diebus propter tumultum et perturbationem tenere non poterant, decreverunt ut tribus diebus post completorium unum per noctem psalterium in ecclesia cantaretur: set antequam eandem triduanam inchoarent, abbas in capitulo surgens, juxta monasterii consuetudinem veniam petiit, et confessionem de suis excessibus fecit. Similiter et omnes fratres post illum se in patris Benedicti regula deliquisse confessi sunt, si que abbas indulgentiam illis conferens, de omnibus excommunicationibus in Casi-

nensi cœnobio factis, quibus aliquando offenderant eos absolvit.

101. Hiis porro diebus quidam frater Bonus nomine, dum in ecclesia beati protomartyris Stephani post matutinalem synaxim fatigatus obdormisset beatus Benedictus in visione ei apparens dixit: « Multa incommoda et perturbationes, et rerum maximum detrimentum pro hoc facto habebitis: sed confidite in Domino et in potentia virtutis ejus, quia adhuc domus mea reintegrabitur, et in suum statum reducetur. Beatissimum vero Maurum ut omni instantia precum supplicetis præcipio, quia ipsius sine dubio interventu ab instanti periculo et perturbatione liberabimini. » Et hiis dictis disparuit; evigilans autem frater, abbati et fratribus quæ viderat et audierat per ordinem pandit. Unde in communi fratrum capitulo statutum est, ut omnibus dominicis diebus ad introitum ecclesie post antiphonam beati Benedicti adderetur et antiphona beati Mauri; similiter et in omnibus festis in quibus collecta facienda est, sicut in cotidianis diebus antiphona et oratio ejus diceretur. Interea tota terra a fidelitate abbatis et fratrum præter castrum Casinum recessit; de quo facto homines de castro sancti Angeli causa et initium extiterunt. Ipsi enim primitus inimicos monasterii infra castrum suscipientes, Casinense cœnobium obpugnare cœperunt. Post hæc Bertulfus mansionarius, natione Cymbris, et Adenulfus cognomento Marsicanus, hujus rei gratia ad imperatorem Lotharium diriguntur. Dehinc omnes obedientie per Campaniam, Picenum, Sampnium, Lucaniam atque Calabriam, captæ atque a jure cœnobii Casinensis subductæ sunt. Cancellarius vero qui tanti mali caput et actor fuit, septimo decimo die postquam huc in vigiliis epyphanie pervenit (*Jan. 21.*), apud Salernum ad extrema perveniens, clamabat: « Benedicte et Maure, cur me interficitis? » Cumque hæc crebro, repeteret, vita decessit.

102. Eo etiam tempore quidam frater Crescentius nomine, natione Romanus, vidit in visione quandam lacum nimie magnitudinis et ignei coloris, cujus undæ ad cœlum ferri videbantur; in quibus undis vidit ejusdem cancellarii animam in aeris alta elevari, et rursus ad yma demergi. Juxta quem lacum cum duos monachos stare vidisset, interrogatus ab eis, cujus esset anima quam tantis tormentis affici videbat, se frater nescire respondit; ad quem qui videbatur senex: « Hæc est, inquit, anima Guarini cancellarii, quæ idcirco talia patitur, propter perturbationem et tribulationem quam Casinensi monasterio excitavit. » Quem frater cum, quis esset qui talia promeret, interrogasset, fratrem Benedictum se esse respondit. Frater autem a somno exurgens, ita se vidiisse et audisse, Deus et sanctos ejus testem invocans affirmabat. Inter hæc quidam ex nostris contra voluntatem abbatis de

NOTE.

(1592) Qui etiam in *Todici* dicebatur. Ans.

(1593) Notarius.

pace et concordia tractare cœperunt cum hiis qui ex parte regis erant, mediante Ryccardo episcopo Gagetano. Demum vero ad id ventum est (*Feb.* 2), ut ex parte fratrum facta ab obedientialibus sacramento, et a cuncta congregatione promissione de pacta conventionione, atque ex illa parte factis sacramentis, pax fieret; sicque commotio illa et perturbatio subito quievit, sed ad tempus.

103. Tertia vero die postquam hæc facta sunt, supradictus abbas languore depressus vitam finivit, quinta feria, Idus Februarii (1594). Per totam vero notem qua vita decessit, decanus cum fratribus tractare cœpit, qualiter antequam mors ejus divulgaretur, homines Landulfi superius nominati, qui monasterium tenebant, foras expellerentur. Remuneratis igitur illis qui in capite eorum erant, et a regis balivis securitate accepta, ut securi inde cum suis omnibus exirent, mediante jam die omnes de monasterio cum armis recedentes ad sua reversi sunt; qua ex re factum est ut usque ad illam horam mors abbatis palam nesciretur. Hora autem nona jam propinquante, celebrato officio ipsius sepulturæ traditus est ad dexteram partem introeuntium in cymiterium, juxta gradus, ubi quattuor discipuli beati Benedicti requiescunt.

104. Sed, ut ad id redeam unde digressus sum, cum adhuc abbatis feretrum in ecclesia esset, destinati sunt a Canzolino Capuani principatus camerario milites, ut nullus eo absente de abbatis electione tractare præsumeret. Dilatum itaque est, et contradicentibus ac mœrentibus monachis usque ad ipsius adventum protelatum. Cumque illuc advenisset, cum ei ostenderentur de electione abbatis patris Benedicti jussio et privilegiorum constitutio, respondit quod nil ad præsens istiusmodi valeret ostensio « Set differte usque ad domini mei Rogerii regis notitiam: sin autem tradite arcem Bantrensem, et eligite quem vultis; ita tamen, ut prius fidelitatem regi faciat. » Quod cum fratres se non implere divisissent, ipse exercitum congregans, universa Casinensis cœnobii castra ab ejus ditione subduxit. Jam fere sex dies in tali fluctuatione transierant cum ad festum virginis Christi Scolasticæ (*Feb.* 10) fratres undique ad monasterium convenientes, et de electione abbatis inter se tractarent, dividuntur in partes, et una quidem Raynaldum Colemantanum (1595), qui post abbas extitit, alia Raynaldum Hetruriensem eligere disponebant. Set cum inter se plurima conferrent, visum demum prioribus est ut electio differretur usquequo ad regem Rogerium Romanumque pontificem tunc Pisis remorantem nuntios destinarent, per quos Casinensis cœnobii

A fortunam notificare, et super tali negotio illorum consilium præstolari valerent. Set cum ad hoc alteram partem flectere nullo modo valerent, contradicentibus et renuentibus aliis qui supradictum Raynaldum Colemantanum eligere disposuerant, eundem Raynaldum (1596) apprehendentes, in patris Benedicti cathedra illum locantes, sibi in abbatem constituunt. Reliqui vero nimis hæc indigne ferentes clam ad Bertulfum mansionarium et ad Adenulfum, Casinensis cœnobii fratres, quos abbas Seniorectus legatos direxerat ad imperatorem Lotharium, nuntium cum litteris destinant, per quas et Seniorectum de hoc mundo migrasse, et eundem Raynaldum contra voluntatem suam seditiose et non canonice electum esse notificabant; postulantes ut imperatorem atque pontificem ex parte totius congregationis rogarent, ut ex suis aliquem in Casinensi cœnobio abbatem constituerent, et in Raynaldi electione nullatenus præberent assensum: prius se monasterium destruere, prius inde egredi, quam illum sibi abbatem constitui proclamantes. Quod dum Raynaldus certo certius agnovisset, clam cum Canzolino aliisque fidelibus regis paciscitur, eique fidelitatem faciens, abbatiam illi confirmant; sicque sacramentum a colonis monasterii accipiens, a filio Petri Leonis, cujus subdiaconus erat, in Casinensi abbatia firmatur. Comque nuntius qui litteras ferebat, Ravennam, ubi tunc imperator morabatur pervenisset, a supradictis fratribus imperatori Lothario cum litteris præsentatur. Pandunt quæ Casinensi ecclesiæ, cameræ scilicet Romani imperii accidissent, qualiter Seniorectus defunctus, et Raynaldus qui fidelitatem regi Rogerio fecerat abbas contra voluntatem multorum electus fuisset, et quia nonnulli ex fratribus de monasterio egredientes, inimicorum manus vitassent, et plurimas perpessi essent calamitates. Post vero deflebant periclitari suos familiares, confundi Casinense cœnobium, et quemadmodum ipsi omnia dimisissent pro Romani imperii fidelitate, in quo solo spem suam post Deum et patrem Benedictum Casinensis ecclesia posuisset. Lotharius autem imperator, misericordia motus, necnon et memor qualiter sub antecessorum suorum tuitione Casinensis ecclesia fuisset, multo magis tamen propter odium regis Rogerii, quem Romano imperio inimicissimum esse judicaverat, propensior erat apud prædictos fratres, et juxta tenorem edicti quod Pipinus et Karolus Magnus statuerant (1597) illos inter eappellanos Romani imperii juxta morem antiquum constituit. Cumque duces, principes, ac marchiones imperii congregasset, beneficia prædecessorum suorum in Casinensi cœnobio concessa in-

NOTÆ.

(1594) Imo pridie Nonas, cui diei ascribitur in Necrol. cod. 47. Ea tunc incidit in v feriam, et ipse Petrus in sep. cap, ab ea computat.

(1595) De Collemazzo, prope Furconem, e stirpe comitum Marsorum. Peregrin, ap. Murat. SS. VII,

p. 292.

(1596) Sc. Hetruriensem.

(1697) Ejusmodi decretum quod Carolo tribuit, commemorat Pseudo-Anastasius iste, Murat. SS. II, 363.

timabat, et supradictum Raynaldum accusans, manifestum hostem Romani imperii pronuncians ⁴⁶⁷⁰, quoniam abbatiam ab inimico Romani imperii sibi confirmatam acceperat, neglecto et contempto imperatore, a quo Casinensis ecclesia civitates et castra et omnes possessiones acceperat.

105. Eo siquidem tempore Henricus dux Bajoariæ gener imperatoris ab eodem imperatore transmissus una cum papa Innocentio, intravit Campaniam. Igitur, cum in planitie quæ Casini contigua est castra posuissent, Rychardum supradicti pontificis cappellanum et Casinensis cenobii monachum ad monasterium destinant, mandantes quod si illos vellent recipere, et papæ Innocentio obedientiam exhibere, ipsi pro suo posse illos ut filios, ut fratres, ut socios diligenter, et Casinense monasterium sub imperatoris tutela et defensione semper haberent. Set, cum huic rei Raynaldus aurem non accommodaret, et fratres illum de monasterio exturbare, si facultas daretur, per omnia vellent: idem Raynaldus fratres in capitulum convocans suadebat ut in regis Rogerii fidelitate manerent, ut filio Petri Leonis obedientiam conservarent; adiutorium illis non defuturum. Postremo fateatur se ab illis abbatiam accepisse, non ab alio. Ad illorum libitum, si vellent; abbatiam dimitteret; si non, retineret. Et hæc quidem ore, non corde proferebat; jam enim occulte miserat ad Gregorium filium Adenulfi de Sancto Johanne, ut cum suo exercitu per Tyrillanam silvam Casinum veniret, quatinus ejus ope et auxilio fultus, monasterium contra papam, ducem, et monachos retinere valeret. Quo dum venisset, cum eodem electo sacramento confederatur, et monasterii munitionem ab ipso accipiens, et assaultum cum suis militibus in pontificis nuntiis illos invadit ⁴⁶⁷¹; quos, cum in fugam vertisset, suis audaciam permaximam tribuit. Apocrisarii autem pontificis, dum ad civitatem quæ monti adjacet pervenissent, cives sub imperatoris fidelitate sacramento constringunt, et sic ad castra redeunt. Raynaldus autem, cum Gregorio intra monasterium conclusus, sata extra monasterium incidebat, et omnia destruebat, nequid ad alimentum hominum vel jumentorum relinqueretur. Jam fere undecim dies transierant, cum dux videns monasterii Casinensis bona dilapidari simul et pugnæ tempus transire, consilio habito Raynaldum evocat, et calicem aurum nec non et obsides pro quadringentis libris accipiens, abbatiam ex parte imperatoris, si in ejus fidelitate permaneret, illi confirmat, et eum a se suisque securum reddens, imperatoris vexillum in beati Benedicti ecclesiam induci, ac demum in arcem quæ ecclesiæ imminet cum ingenti laude imponi præcepit. Alia vero die castra movens, cum ingenti exercitu supra civitatem Capuanam devenit; ibi ita-

A que Rao Rahelis filius et Goffridus de Aquila venientes, et se ac suos pontificis ac principis Robberti et Henrici ducis imperio subdunt. Capuani autem cernentes barones eartervatim ad papam et ducem confluere, solo prostrati veniam poscunt; qua impetrata et sesuaque una cum civitate illorum dominio subdunt. Quo facto totus, ut ita dicam, Capuanus principatus, Rogerii jussa linquentes, papæ vestigiis advolvuntur, omnia imperata se facturos spondentes; multi nanque propter amicitiam quam cum Robberto principe habuerant, confluerebant ad eos; nonnulli propter illorum gloriam et remunerationem beneficiorum, quam se ab ipsis accepturos sperabant, plures vero propter spem, quam in eis tanquam in propriis dominis habebant. Henricus interea gener imperatoris una cum papa Innocentio Robberto principi Capuanum principatum restituentes, cum ingenti exercitu ad pontem sancti Valentini, juxta Beneventum, castra locavit (*an.* 1137, *Mai.* 21). Mandat post hæc dux in civitatem cum apostolico nuntios, ut nisi anathema apostolicum et imperialem vellent incurrere iram, Beneventum in eorum manu remitterent, et nundinas foris urbem pararent. Contradictibus autem illis ⁴⁶⁷² in urbe ex parte filii Petri Leonis erant, nuntii papæ Innocentii, cum nichil egissent, infecto negotio de civitate exclusi sunt, nam Rogeriani milites qui tunc in civitate erant, minime pactis consenserunt; moxque quingentorum militum et triginta milia peditum congregantes exercitum, foris civitatem contra illos pugnaturi conveniunt: obquam rem pontifex in iracundiam versus, Beneventanos a liminibus ecclesiæ separavit, ducemque cum exercitu contra eos congregari præcepit. Set cum scutiferi ducis in prima acie terga vertissent, dux eventum fortunæ alteratum perpendens, præcepit militibus, ut fluvium transvadantes montem in quo civitas sita erat ascenderent, et ab Aurea porta civitatem invaderent. Seditio tamen in urbe de rebus præsentibus erat, quibusdam dicentibus. papæ Innocentio reddendam civitatem, debere juxta patrium morem beato Petro et ejus vicario deservire; alii vero nequaquam, set repugnare persuadebant. Milites interea fluvium transvadantes ad civitatem tendebant. Beneventani autem, hostes contra se venire, dum perspexissent, a pugna se subducentes, fugæ præsidium sumunt. Hii autem, qui ex parte ducis erant, illos instantius insequentes, civitatem cum eis ingressi sunt, atque hoc modo Beneventum in deditionem acceperunt (*Mai.* 24) (1598). Urbe vero potita, Trojam Apuliæ urbem applicuere; quam absque pugna a civibus accipientes, oppida quæque adjacentia cum Gargano atque Siponto (1599) in suam dominium vertunt.

106. Lotharius interea imperator eo tempore Ra-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶⁷⁰ f. pronuntiavit. ⁴⁶⁷¹ locum corruptum esse apparet. ⁴⁶⁷² qui excedisse videtur.

NOTÆ.

(1598) Acuratius et paulo aliter hæc Falco retulit.

(1599) Hæc imperator ipse 8 Mai expugnaverat.

vennam egrediens, Umbriam Emiliam, Flaminiam, Picenumque provincias sub suo jure redegit, contes obediens sub Romani imperii jura redegit, contradicentes ad solum usque prostravit. Cumque ad monasterium sancti Martini in Salinis (1600) pervenisset, Transmundus præpositus Sancti Liberatoris illum adiens, eumque ex parte Casinensis congregationis efflagitans, quicquid beato Benedicto in partibus illis ablatum fuerat, reddi præcepit. Inde vero castra movens, supra Barum, quæ totius Apuliæ caput est tentoria figit, et a civibus urbis susceptus, arcem quam rex Rogerius magnifice construxerat oppugnare modis omnibus cœpit. Diu itaque illam vallo diversisque bellorum machinis oppugnans, plurimè ex utraque parte interemptis, tandem cum magno labore illam optinens, ad solum usque deduxit, universasque Apuliæ urbes sub Romani imperii jura redegit; sicque peractis omnibus, ducem ordinaturus apud Melphiam Apuliæ urbem perrexit (*Jun.*), quo, dum venisset, exercitum dirigens Salernum obsidere præcepit. His porro diebus Bertulfus et Johannes Casinensis cœnobii fratres proclamationem fecerunt supra Sipontinos ante eundem imperatorem, qui silvam monasterii, quæ sub ditione hospitalis sita erat, in suum dominium retorserat. Horum itaque imperator precibus inclinatus sigillum suum illis concessit; ex parte sua præcipiens, nisi imperialem vellent incurrere iram, extunc et deinceps silvam illam sub Casinensi monasterio quietam manere permetterent, mille bizanteorum pena apposita, si hoc remove temptassent.

107. Sed ut ad id redeam unde digressus sum, tempore quod idem imperator transcensis Alpibus intravit Italiam, epistolam ad Casinensem abbatem direxit (1604), mandans quod ⁴⁶⁷³ ex antiquo Casinensis ecclesia nomen religionis habuit, et semper sanctæ conversationis exemplum et formam aliis præbuit; unde etiam confideret fratrum orationibus apud Deum hoc posse optineri, ut quietem universali reddat ecclesiæ, et pacem suis concedat temporibus. Cum ergo ex privilegio antiquæ religionis Casinensis ecclesia specialiter et singulariter ad Romanam dignitatem respicere deberet, commonere illos mandando, ut si timore alicujus coacti ab unitate ecclesiæ exorbitassent, ad eum quem tota ecclesia patrem recognovit redirent. Ipse enim in omnibus debitam tuitionem Casinensi cœnobio exhibere cupiens, quam cognoverat imperialibus dotatam oblationibus, mandaret ut eum partibus illis appropriasset, abbas ad (1602) officium cappallaniæ faciendum cum sapientioribus ex congregatione occurreret, ut de his quæ ad tuendas res monasterii expedirent plenarie

convenirent. Aliam autem direxit fratribus (1603), per quam mandavit, quod si in ipsis non remansisset, in proposito suo esset, ut de honore Casinensis ecclesiæ secundum munificentiam imperialem cogitaret: attendentes dignitatem tantæ ecclesiæ, et religionem quæ præ ceteris actenus floruit, in eandem respicere, et manutenere ecclesiam sicut specialem et singularem cameræ suæ domum disposuisset; multum enim intentus esset, ut ad insigne honoris imperialis si Deus concessisset memoriale suum apud patrem Benedictum in perpetuum relinqueret. Rychisa quoque imperatrix litteras eo tempore fratribus direxit (1603), per quas significavit, quod magnam fuisse ex antiquo ecclesiæ Casinensis religionem audisset, unde memoriam sui haberi apud Casinensem ecclesiam rogaret, quatinus fratrum optentu Deus pacem ecclesiæ suæ in suis in daret temporibus. Ipsa enim in quantum posset auxiliante Deo, pro salvandis rebus Casinensis ecclesiæ cogitaret: tantum abbas tempestive sibi cum sapientioribus fratribus occurreret, ut de his et de aliis plenarie convenire possent.

108. Seniorecto itaque vita decedente, Raynaldo qui ei successit imperator litteras destinavit (1603), mandans quod semper moris sui fuit manutenere et amplecti eos, qui ad Romanum spectarent imperium ne eos unquam deserere, qui fiduciam in se posuissent. Unde procul dubio sciret, quod ecclesiæ Casinensis jus, quousque viveret, tueretur, nec aliæ potestati summitteret quod sui juris esset, et quod ad imperialem spectabat dignitatem. Quia vero in festo apostolorum Petri et Pauli curiam pro statuendo duce apud Melfiam condixisset, omnesque terræ barones eo convocasset, mandaret ut assumptis secum sapientioribus fratribus, omnibus postpositis ad eum veniret, omniaque privilegia secum deferret, jus ecclesiæ suæ ostensurus: volens beneficiis suis hoc optinere, ut apud Casinensem ecclesiam memoriale suum semper remaneret. Si ad festum præfatum venire posset, veniret; sin autem, quam citius posset veniret. Aliam quoque sacram Ottoni ⁴⁶⁷⁴ decano et fratribus direxit (1604), notificans quia nollet quantum Deus permetteret, in aliquo terminum antecessorum suorum imperatorum excedere, et jus ecclesiæ Casinensis ad exemplum illorum in nullo minui pateretur; semper enim Casinensis ecclesia in vigore sanctæ religionis permanisset, omnibusque forma bonæ conversationis fuit. Unde nosse illos vellet, quia abbatem suum ad se venire fecisset et pro consilio principum ita Casinensis ecclesiæ causam diffinire, ut nichil libertatis suæ tempore suo amitteret. Sed cum abbas ad eum

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶⁷³ scilicet quod *Altercatio quæ dehinc ad verbum cum chron. convenit.* ⁴⁶⁷⁴ Ottoni c.

NOTÆ.

(1600) Quæ erat calla S. Liberatoris, in com. Pinnensi juxta mare, in territ. S. Angeli; v. *Gatt. Hist.* p. 314.

(1604) Eam in calce Chronici e Petri Regesto edidit Angelus, repetitam in Cl. Murat. SS. IV,

p. 621.

(1602) *Ad o. o. f.* desunt in epistola.

(1603) Hæ epistolæ cum priore l. c. editæ sunt; v. n. 36.

(1604) Nomen addidit; epistolam v. l. l.

adhuc ire distulisset, iterum aliam direxit epistolam (1605), per quam mandavit, quod præsentiam ipsius cum duce expectasset; cum quo quia non venisset, mandaret ut ad se veniret; audisse autem quod homines beati Benedicti in illius Syculi fidelitate manerent, et in castris adhuc monasterii essent; placeret ut illos caute removeret, ne impedimentum ecclesiæ Casinensi per eos possit conferri. Electus vero imperiali compulsus, præparatis omnibus quæ itineri erant necessaria, sumptis de congregatione aliquantis ex fratribus, Petro quoque Casinensi diacono, cartulario, bibliothecario ac scriniario, quem Lotharius imperator nominatim vocaverat, non tamen absque titubatione, dum amici et inimici, non impune ei provenire amicitias quas cum inimicis imperatoris habuisset ⁴⁶⁷⁵, ob quam rem amici quidem desperabant: inimici vero licet in prospectu contristarentur, in abscondito lætabantur, sperantes meliora sibi rerum mutatione ventura; quod postea rei probavit eventus. Sed, cum in suspitione quosdam fratres haberet, monasterium et castra ejus amicis et propinquis suis commendavit. At ubi legati imperatoris legationis suæ causam in conspectu omnium protulerunt, pars trepidare, quod in regno et sub potestate regis Rogerii positi, nequaquam cum inimico illius pacem facere, vel ad eum ire debere censebant; alia vero quæ et sanior videbatur, ad imperatorem ire, ejus in omnibus præceptis obedire dicebant. Tandem abbas coactus, in nativitate sancti Johannis baptiste iter arripuit, ducens secum ex Casinensi congregatione hos, quorum nomina vel numerum ne oblivioni traderentur supposuimus: Pandulfum Teanensem episcopum et Casinensis cœnobii monachum, Maurum quoque curiopalem palatii imperatoris Constantinopolitani, Johannem camerarium, et jam dictum Petrum bibliothecarium, Amfredum vestarium, Petrum Machabeum, Petrum et Hectorem Casinensis cœnobii monachos, nec non Johannem civitatis sancti Germani archipresbyterum, aliosque nonnullos nobiles sapientesque laicos de terra sancti Benedicti, Eo itaque die quo civitatem sancti Germani egressus est, Teanensem devenerunt ad urbem, ibique 4 diebus aliquid novi de imperatore præstolantes mansere. Indeque progressi Capuam devenere, benignum utpote in propria domo in monasterio sancti Benedicti quod in eadem situm est civitate, hospitium se habituros fore arbitrantur. Verum, uti postea rei probavit eventus, omnino eos sua fefellit spes; nam Innocentius papa secundus litteras per omnia Casinensis

A ecclesiæ adjacentia monasteria, ne supradicto electo vel fratribus obedirent mandaverat. Ad quod, cum pervenissent, pulsantibus illis monasterii januam, fratres egressi illis responsa dederunt; « Nequaquam, domini, ausi sumus vobis aliquid contradicere, cum luce clarius constet hoc monasterium Casinensis ecclesiæ et vobis subditum semper fuisse; sed, quia jurejurando apostolicis nuntiis se vobis hospitium daremus doacti promissimus, nobis egressis quæque vobis sunt de rebus monasterii necessaria tollite. » His electus auditis, ad Sancti Vincentii ecclesiam quæ in eadem civitate constructa est suis abire præcepit; quo dum pervenissent, tametsi et ipsis ne illos recipere esset interdictum: tamen ⁴⁶⁷⁶ quia præ verecundia illos jam ingressos minime ejicere poterant, affluenter de quibus abundabant eis serviere. Reliqua vero omnia quæ erant necessaria abundanter abbatis monasterii sancti Johannis transmisit. Altera autem die cœptum iter arripientes, per furcas Caudinas (1606) Beneventum applicuerunt, indeque moti, per Afrigentum (1607), perque roccam Gysoaldi, ad castrum cui Guardia Lombardorum nomen est applicuerunt, ubi quondam Leo papa sanctissimus cum Normannis præliatus sanguinem minuerat, et per aliquot dies ibi requieverat. Nolentes igitur præ parvitate et deformitate castellum ingredi, foris in monasterio sancti papæ Leonis diverterunt, ibique satis benigne honorabiliterque, in quantum videri poterat, sunt recepti. Sed, quia humana fragilitas ad malum magis quam ad bonum semper extenditur, illius loci homines

C supradictum electum cum suis fratribus, Giliberto de Balbana et Robberto de Murra qui exercitui Rogerii regis præerant tradere conati sunt; tamen omnipotentis Dei dispositio, quæ multo aliter fieri disposuerat, consilium confudit eorum. Quædam namque sanctimonialis in eadem ecclesia commanens, cum consilii illius esset conscia, Petrum Casinensem bibliothecarium ad se venire fecit, eique quæque ab illis erant consilio inventa aperuit. Quo Petrus audito, electo ceterisque quæ illi erant revelata aperuit, castellumque quod valde erat proximum petendum admonuit. Quod electus et quidam ex fratribus despexere, seque nullo modo eo die monasterium egressuros affirmaverunt. At præfatus

D Petrus periculosam sibi esse si ibi nocte maneret perpendans, Amfredum vestarium allocutus, ad castellum cum suis rebus festinare cœpit; nonnulli vero ex monachis quæ illi fecerant advertentes, et ipsi relicto electo recesserunt. At, ubi electus omnes

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁷⁵ *verbum excidisse videtur.* ⁴⁶⁷⁶ *tam c.*

NOTÆ.

(1605) Quam e Petri Reg. a Pertzio exscriptam hic apponimus: *Lotharius Dei gratia Romanorum imperator augustus abbati R. de Monte Casino gratiam suam et bonam voluntatem. Præsentiam tuam cum duce expectabamus. cum quo quia non venisti mandamus, ut ad nos veniat. Audivimus autem quos-*

dam homines beati Benedicti in illius Syculi adhuc fidelitate permanentes in castris tuis manere. Quos placet ut caute removeatis ne quod impedimentum ecclesiæ Casinensi per eos possit oriri.

(1606) Nunc Lo: *strento d'Arpaja. Ans.*
(1607) Nunc Frigento.

pene suos recessisse perspexit, ipse quoque ascensis A
 equis cum reliquis ad castellum perrexit. Illucescente vero castellum egressi, ceptum summo studio peragebant iter : cum vix tribus diei elapsis horis, militum multitudinem contra se perlatus descendere montis conspiciunt, subitoque metu turbati, et in fugam conversi sunt. At postquam milites omnem eos capiendi spem illis fugientibus perdidere, ad locum proprium, eos persequi desistentes, protinus sunt reversi. Monachi autem magis fugam quam iter pacificum accelerantes, per Cisternam Montemque viridem, Aufidum transfretantes, primo ad civitatem Meltiam, deinde ad lacum Pensilem (1608), ubi omnis imperatoris exercitus cum papa Innocentio residebat, advenerunt. Set, cum nuntii papæ Innocentii extra castra ei obviantes dixissent, pontificem B
 jussisse, ut, antequam castra intraret, discalciatis pedibus cum fratribus qui secum erant papæ satisfacere, et pro obedientia quam filio Petri Leonis exhibuerant pœnitentiam recipere, et jurejurando firmare ⁴⁶⁷⁷, ut quicquid pontifex præciperet, implere morigeraret et filium Petri Leonis cum suis refutans anathematizaret : Raynaldus timore ductus, cæsarem appellare, et de hac re cum imperatore consiliaturum respondit, et sic castra ingressus est. Post hæc (Jul.) cepit in omnibus liberalitatem ostendere, et quosque venientes muneribus alligare, moxque antequam tentoria figerentur, missis nuntiis suum imperatori adventum notificare curavit. Tunc imperator in ipso ac fratribus pro beati Benedicti amore munificentiam ostendit, moxque misso alate C
 re suo Heinricho duce Bajoariæ genero suo, et Rodulfo (1099) et Ottone palatinis comitibus, ut tentorium quod juxta papilionem pontificis ipsius jussu fixam fuerat removerent, illudque juxta suum tentorium figerent mandavit, asserens cum Casinensis ecclesia per Carlomanum (1610) et Pipinum specialis camera sit Romani imperii constituta, nequaquam justum esse, cappellanos imperatoris, monachos scilicet Casinensis ecclesiæ, ab imperatore separari, sed juxta eum suum tentorium figi debere; quod et factum est. Cæterum ubi Romanus pontifex Casinensem electum ab imperatore susceptum esse cognovit, directis cardinalibus cepit vehementer imperatori instare, ut jurejurando filium Petri Leonis anathematizari Casinensibus monachis faceret D
 conquerens cur excommunicati et a liminibus ecclesiæ separati ab imperatoria essent majestate recepti; renuenibus monachis, atque dicentibus, Dominum in Evangelio (*Matth*, v, 34), et patrem Benedictum in regula (1011). præcepisse ne jurarent, et se ac priores suos nunquam jurandi consuetudinem ha-

buisse, fidelitatem vero neque papæ neque alicui se esse facturos, quippe cum sibimet ipsi fideles esse non possent, faciendo illa quæ Deus per beatum Benedictum vetuit, et dimittendo quæ observare præcepit ; sicque eo die ab imperatore discessum est. Alio vero die (*Jul.* 7) pontifex per Aymericum cancellarium, et Gerardum ac Guidonem cardinales direxit, ut aut a monachis Casinensibus filium Petri Leonis anathematizari faceret, aut ab illis sicut ab excommunicatis abstineret. Clementissimus autem imperator et religiosissimus, cum nec antistitem irasci, nec Casinensem ecclesiam dejeci vellet, blande eos allocutus ad apostolicum remisit, dicens, uti apostolicus directis disceptatoribus, ante imperatoriam majestatem, utrum excommunicati essent quos receperat necne diffineritur : diem statuendum esse dicens, quo utraque pars in consistorio conveniret. Duodecimus ⁴⁶⁷⁸ ad talia peragenda dies statuitur, sicque infectis negotiis ad papam reversi sunt. Illis autem egressis, ad se imperator omnes qui cum electo venerant monachos præcepit introduci ; qui dum ab eunucho palati repræsentati imperatori assisterent, requirere jussit, quod eis genus, quæ patria, qui honores, quæve nomina essent. Confessi igitur genus, patriam, honores, nomina utrum præcepta imperatorum, pontificumque Romanorum privilegia, ut ipse præceperat detulissent inquiritur ; respondentibusque eis se omnia ut præceperat detulisse, modo quæ animo versaret ediceret, præcabantur. Ad hæc cæsar : « Quam apmabilis, quam desiderabiles Casinensis ecclesia nostris prædecessoribus invictissimis imperatoribus fuerit, et magnifica in auro et argento data munera et præcepta liquidissime ostendunt. Constat etiam Carlomanni sanctissimi et invictissimi imperatoris et Romani patricii, cujus vicem tametsi indigni accepimus, apud eandem ecclesiam tumulatas esse reliquias ; ob cujus venerationem non solum nos qui ejus vicem tenemus, verum totus orbis Romanus, nobiles et ignobiles, divites et pauperes eundem locum honorare, exaltare, colere, et aliis omnino hujus religionis locis præponere debet. Hos et nos in quantum possibile esset sequi cupientes, hunc magnificis decreveramus donis honorare locum. Set quia beatissimus papa Innocentius hoc fieri prohibet, dicens vos ab ecclesia separatos, ut quosdam ex vobis contra causidicos apostolici disceptatores eligatis præcipimus : nullo enim modo pati possumus, ut tantæ famæ locus tantæque religionis et tantæ dignitatis nostris temporibus annihiletur aut pereat. Electum autem vestrum nolumus huic interesse conventui, quia non minus de eo quam de monasterio agitur. » Dixerat. Tunc

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁷⁷ deberet excidisse videtur. ⁴⁶⁷⁸ Antertius ? V. Jaffé, *Gesch. des Deutschen Reichs unter Lothar p.* 221

NOTÆ.

(1608) Lago Pesole, unde Brandanus oritur.
 (1609) Quis hic fuerit nescio. Otto pal. Rheni et Otto pal. Bajoariæ imperatorem in Italiam comitabantur.

(1610) Carolum Magnum intelligit, vel potius utrumque confundit, quod mox clarius apparebit.
 (1611) C. 4.

imperatore jubente, ad hospitia est regressum. At ubi quæ imperator ratulerat monachi suo electo representare, consilio habito Petrum Casinensem diaconum, bibliothecarium, cartularium, scrinarium disceptarium defensoremque, suæ partis eligunt. Postquam vero dies est reddita terris, assunt nuntii imperatoris (*Jul.* 8), qui præphato electo ut suos monachos ad imperatorem dirigeret dixerunt. Advenientes itaque fratres, ut mos est præ foribus astitere, statimque nuntiantur imperatori, moxque sunt ingredi jussi (*Jul.* 8). Ingressis igitur illis, jubet imperator nomina, genus, ac patriam eorum qui disceptaturi erant requiri. Offertur Petrus diaconus, natione Romanus, genere nobilis, divinis apprime literis imbutus, dehinc Amfredus genere Anglus, vir eloquentissimus. Post generis, nominis, patriæ presentationem, officia requiruntur singulorum. Expletis his, quem pro Casinensi ecclesia responsurum elegerant requiritur. Offertur itaque jam dictus Petrus Casinensis diaconus, et cum omnes testimonium ei perhiberent, imperato inquit silentio cæsar : « Fratre vestro qui testimonium perhibetis dimisso, ad hospitia vestra redite, et cum dies factus fuerit, parati estote, ut nostris visis nuntiis disceptaturi veniatis. » Illis autem recedentibus, Petrum diaconum Bertulfo cancellario tradidit quatinus cum nocte cæsar pro tribunali resedisset ei posset offerri. Noctam illem imperator fere totam duxit insomnem, jussitque ante se relegi omnia ⁴⁶⁷⁹ gesta antecessorum suorum imperatorum. Mane itaque facto (*Jul.* 9), expletaque matutinali synaxi vicificisque celebratis mysteriis, imperator tribunal sibi in tentorio parari jussit, missisque nuntiis Casinenses vocari fecit ; qui cum venissent, imperatori præsentantur. Assunt et cardinales ab Innocentio papa directi, causidici quoque quamplurimi.

109. In nomine Domini et salvatoris nostri Jesu Christi, anno incarnationis ejus millesimo centesimo tricesimo octavo (1612), indictione prima, septimo Idus Julii, anno autem imperii domini Lotharii cæsaris invictissimi imperatoris augusti sexto, residente eodem invictissimo imperatore ad aquas Penses, con-sedente etiam Peregrino patriarcha Aquilegensi, cum archiepiscopis et episcopis abbatibusque quampluribus, causidicus pro Romana ecclesia directus est Gerardus cardinalis tituli sanctæ Crucis, nec non et Guido cardinalis, qui ambo postea Romanam rexerunt ecclesiam (1613), Aymericus cancellarius et diaconus cardinalis, Baldwinus presbyter cardinalis qui post (1614) Pisanorum archiepiscopus factus est, Norbertus ⁴⁶⁸⁰ Clarevallensis abbas, ac alii quamplures civitatis Romanæ nobiles. Ex parte Casinensis ecclesiæ auditores extiterunt Heinricus

A dux Bajoariæ gener imperatoris, Conradus dux Sueviæ, qui postea, Romani imperii scepra suscepit, Otto ⁴⁶⁸¹ de Burchisin consobrinus imperatoris Fredericus marchio Anthonitanus, Malaspina marchio Liguriæ, Heinricus episcopus Ratisponensis, Anno ⁴⁶⁸² episcopus Basiliensis, Anno abbas Luneburgensis, Gualfridus palatinus judex Romani imperii. His itaque præsentibus, factus est conventus in prædicto loco, et facto silentio imperator dixit : « Non solum præsentium et temporalium, verum etiam futurarum et æternarum in hoc conventu erit diffinitio rerum. Constat enim sanctos patres, qui diversa diversis locis egere concilia ⁴⁶⁸³, et dum in unum ex una re tractaturi convenissent, diversa occasione unius dilucidasse ⁴⁶⁸⁴. Sic et in hoc Romanæ Casinensisque ecclesiæ causa specialiter agatur, diversæ tamen Deo auxiliante hic diffinientur quæstiones, sicque fit ut causa unius sit salus omnium facta ecclesiarum per totum orbem terrarum constitutarum. Nos quoque vestigia prædecessorum nostrorum sequi cupientes, dignum duximus huic interesse concilio, judiciique stateram nostro sensu ponderari : defensores autem utriusque disceptantium partis magnificos a nostro latere dedimus viros, qui violentiam alterutæ partis prohibeant. Invocantes igitur summi Tonantis virtutem, sedeant quibus Romanæ non displicent leges, taciteque rerum expectent exitum, ne dum omnes confuse vel dicunt vel loquuntur, veritas annubiletur. » His et aliis quampluribus augustus prophatis, Conradus dux Sueviæ ab imperatore defensor datus inquit : C « Copia imperialium dictorum me inopem dicendi factum fore cognosco, cum tam profunde, tam habundanter, tamque rationabiliter imperialis sit prophata magestas, ut non humano set ex divino procesis ore videantur. Ducibus tamen, marchionibus, comitibusque defensoribus mecum datis, visum est primo apparatu hodiernæ sessionis, quæ sint pro utraque parte disceptaturæ personæ pronuntiari, vel si alicui permittitur disceptandi licentia, nisi his qui bus fuerit concessa potestas. Omnis enim maximeque divini conventus causæ ordinate et rationabiliter fieri debent, quippe cum nil perfecte diffiniri possit, ubi ordo loquendi non observatur. » Placet omnibus quod dux dixerat, et quis pro utraque parte responderet inquiritur, quive interpretes, quis etiam disputantibus locus concederetur. Eligitur Gerardus cardinalis tituli sanctæ Crucis, qui pro Romana responderet ecclesia ; eligitur et Petrus diaconus suorum probatus testimonio fratrum. Interpretes autem dati sunt Bertulfus imperatoris cancellarius, Amfredus vestarius, et Bertulfus mansionarius ; traditur autem Gerardo cardinali locus ante faciem impera-

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁶⁷⁹ Omni c. ⁴⁶⁸⁰ Leg. Bernardus. ⁴⁶⁸¹ Gebeardus in *privil. Loth.* ⁴⁶⁸² Adelbero ib. ⁴⁶⁸³ Consilia c. ⁴⁶⁸⁴ Locum corruptum et mancum esse apparet.

NOTÆ.

(1612) V. præf., p. 570.

(1612) Hic Celestinus II, ille Lucius II vocatus.

PATROL. GLXXIII.

Cf. præf., p. 572, n. 37.

(1614) A. 1138.

toris, ad pedes vero ipsius Petrus diaconus constituitur. Renuit Gerardus cardinalis ad suos monachum sedere pedes, incongruum esse dicens et omnino illicitum, excommunicatos cum filiis sedere ecclesie. Ast imperator litigio finem imponere cupiens, ad pedes suos Petrum diaconum ex tunc et deinceps sedere præcepit. Tum taliter initium loquendi Gerardus cardinalis arripuit : « Sancta et universalis ecclesia, invictissime imperator, quæ et ante vos vestros prædecessores, et post illos vos in dominatores totius orbis Romani consecravit, mirari non sufficit curexcommunicatos et a liminibus ecclesie separatos receperitis. » Ad hæc imperator : « Imperii nostri nos ab apostolica ecclesia suscepisse gaudemus coronam, excommunicatos nos nullo modo suscepisse putamus ; attamen si ut dicitis sunt excommunicati, conflictus iste invenit¹⁶¹⁵. » Pandulfus episcopus Teanensis et Casinensis monachus dixit : « Quo modo Romanæ ecclesie cardinalis Casinenses monachos excommunicatos asserat, nullo modo videre possumus. » Gerardus cardinalis dixit : « Quid michi et tibi, bone vir ? alienus a nobis es. Omirum novum et inauditum prodygium, ut truncus ramis præcis et a radicibus evulsus, novas contra ecclesiam erigat machinas. » Ad hæc imperator : Cesset inquit, omnis violentia procul. Conciliis enim ut quisque potest non contumelias ingerit proximo, immo patienter omnia suffert. Qua de re constituimus, ut neutra pars violentiam sibi contrarie parti faciat, ne quod ad laudem Dei et posterorum proficuum agitur, in litigium rixamque vertatur. » Tunc Gerardus cardinalis resumpto sermone ait : « Hoc

A patris Benedicti, ne monachi jurent omnino interdicitur, ne forte (quod absit!) perjurii crimen incurrant (1615). Hoc quoque, monachorum scilicet sacramentum, non solum divinæ verum etiam humanæ prohibent leges. In præceptis enim magnorum imperatorum Caroli, Lodoyci, Pipini, Carlomanni, Lodoyci, Ugonis, Lotharii, Berengarii, Alberti, trium Ottonum, quinque Henricorum, ac Conrædi sic invenitur : « Statuimus, ut monachi ad sacramentum « non compellantur (1616). » Et hæc dicens, præcepta supradictorum imperatorum, cera, plumbo, aureisque sigillis signata, quæ Casinensi monasterio fecerant, imperatori cæterisque omnibus demonstravit. Quo viso imperator jam dicta præcepta in imperiali purpura accipiens deosculatus est, moxque in hæc verba prorupit : « Magnorum, sanctorum invictissimorumque imperatorum ac nostrorum prædecessorum ista esse præcepta, demonstrantibus sigillis cognovimus. Nostræ igitur atinet majestati, cuncta nostrorum prædecessorum inviolabiliter observare præcepta. Quare suppliciter dominum apostolicum vos qui ejus vice venistis, ex nostra parte rogare curetis, ut sanctissimorum imperatorum prædecessorum nostrorum præcepta nobiscum protegat, sua etiam auctoritate, ut ipsius fecere prædecessores, confirmare dignetur. Quis enim ultra catholicorum imperatoria observabit præcepta, si hæc ab apostolico contempnentur ? Omnia membra caput secuntur nec a capite, nisi magnum detrimentum patiantur, possunt membra separari. Certat itaque pro membris caput, pro nativitate pater, pro ovibus pastor, quia nullo modo adversus oves prævalebit mordacitas lupi, si sollerti cura custodiantur pastoris. Sit igitur hodierni diei finita concessio repetantque quique hospitia propria ; cardinales quidem ad dominum papam nostra representent rogata, et ut necum Casinensem foveat ecclesiam, nostra vice presententur. Monachi autem ad suum electum quæ dicta sunt referant et quid cras respondere contra quæque objecta debeant meditentur. Ast ubi dies fuerit reddita terris tribus transactis horis, ut omnes ad consilium redeant censemus. Quicquid etiam hodierni diei invenit conflictus, prætitulatis personis adhibitis notariis conscribantur, ne quæ nos magis posteris profutura tractamus, oblivioni tradantur. » His dictis disceptatores cessere curiæ, imperator ad publica quæ sibi imminabant negotia tractanda resedit.

110. Postera vero die (Jul. 10) utraq; disceptaturæ partes convenerunt; at ubi introgressi, et coram (1617) est data copia fandi, Gerardus cardinalis dixit : « Mandata pietatis vestræ, sanctissime et invictissime imperator, ad summæ sedis retulimus

VARIE LECTIONES.

¹⁶¹⁵ an inveniet?

NOTÆ.

(1615) C. 4.
(1616) Hoc in nullo ante Lotharium III privilegio
veni.

(1617) Virg. Æn. 1, 520.

episcopum ; set nullo modo se hoc facere posse respondit, asserens facilius posse fieri, ut ipsemet sacerdotalia deponeret et conculcasset indumenta, quam quæ imperator rogaverat efficeret. » Paululum itaque imperator conticuit ; dehinc ut disceptarentur, quæ hesterni diei residua fuerant jussit. Gerardus cardinalis dixit : « Memini me hesterno die de sacramento et fidelitate monachorum Casinensium tractavisse, nichilque ad perfectum adduxisse : de eadem igitur re ante imperatoris præsentiam tractaturi, non arbitror videri superfluum, si voluntatem domini nostri pape Innocentii post relationem primam hesterni diei, nunc iterum referre in medium ⁴⁴⁶. Sicut invictissima vertri imperii majestas, hæc dominum papam a Casinensibus monachis requirere, ut sacramento ipsius voluntatem in omnibus se impleturos confirmet, seque omni tempore sibi suisque successoribus fideles et obediētes existere ; aliter enim nullo modo patietur eos divinis ministeriis uti, ac dominici corporis et sanguinis participes existere. » Petrus diaconus respondit : « Constat dominum cardinalem hesterni diei renovasse confictum, nostrosque animos ad rediviva præparasse certamina : nobis autem satis superque videtur huic sententiæ contraisse dominico præcepto, cum Dominus nullum nec per capillum capitis jurare permiserit. De fidelitate autem, de qua dominus cardinalis agit, superfluum nobis videtur, hoc a nobis sacramento repeti, quod usque modo fecimus non inviti. » Gerardus cardinalis dixit : « Ante præsentiam domini nostri Lotharii invictissimi cæsaris constitutus, non est reveritus monachus falso loquium proferre, dicens Casinenses monachos fidelitatem Romanæ semper ecclesiæ tenuisse, cum sit omnibus recta carmentibus in propatulo, eos scismaticos extitisse usque modo, tunicamque Christi scidisse, abbatemque sibi a scismatico ordinatum elegisse. » Petrus diaconus respondit : « Proborum est, non prius aliquem mendacii arguere, nisi ipsum omnibus patefecerit mendacium ut cum nil contra possit opponi, non eum ipse, set conscientia propria mendacem fuisse reprehendat. Dominus ergo cardinalis, cum me mendacem esse firmavit, non rectum fecisse ostenditur, cum nullam mei causam mendacii protulerit. Præponatur causa objiciantur si qua sunt objicienda, et tunc mendacem arguat, vaniloquum me esse affirmet. » Gerardus cardinalis dixit : « Ut breviter dicam, cum relicto domino papa Innocentio, scismatico adhæsis, quid aliud quam infideles fuistis ? » Petrus diaconus respondit : « Dic, rogo, nos eum, an ipse nos dimisit ? » Gerardus cardinalis dixit : « Ecclesia a scismaticis capta, a lupis etiam laniantibus piissimus de sede est expulsus episcopus, sicque relicta Italia ad Gallias properavit. » Petrus diaconus respondit : « Nonne bonus pastor Jesus Christus, cum diversita-

tem immo unitatem in se pastorem pastorum unitam describeret, inquit : Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis ? » (Joan. x, 12.) Gerardus cardinalis dixit : « Hæc non solum verbis, verum etiam factis ostendit. » Petrus diaconus respondit : « Iterum ipse Dominus, descriptis optimi pastoris factis, mercenarii mores scribens, dixit : Mercenarius et qui non est pastor, cujus non sunt oves propria videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit. Credis hæc verba evangelica esse, an non ? » Gerardus cardinalis dixit : « Quam maxime equidem. » Petrus diaconus respondit : « Debet hoc a Romano pontifice actitari ? » Gerardus cardinalis dixit : « Tanto magis ab apostolicæ sedis præsule sunt observanda, quanto peculiarius suscepit aliis prædicanda. » Petrus diaconus respondit : « Quid igitur ? deputabitur a justo iudice ovibus, si quid pastor commisit ? » Gerardus cardinalis dixit : « Minime. » Petrus diaconus respondit : « Ergo non deputetis monachis, si pastore destituti, morsibus patuerunt inimici. Debuit enim apostolicus, ut Dominus ait, non solum non dimittere oves verum etiam pro eis mortem libenter amplecti. » Ad hæc imperator dixit : « Quantum patet, ostendit monachus, si aliquid deliquerunt, non esse culpa ovium, set pastoris. Unde roganda est adhuc domini apostolici pietas, ut nobiscum quæ contra nos gessere dimittat. Quare censem hodierni diei jam finiri litigium. Occupati enim rei publicæ negotiis, hiis diu interesse non possumus. Quisque igitur ad propria revertatur, cras iterum ad eundem rediturus certamen. » Hoc dicto, omnibus faventibus discessum est.

11. Altera vero die (Jul. 11), cum piissimus imperator, cum suprascriptis magnatibus suis, quæ residua fuerant audituri residerent, hac voce convenit exercitum : « Omnibus qui intra Romanum orbem constituti suat, notum esse non ambigimus, in quali quantaque reverentia nostri prædecessores, Romani scilicet imperatores, Casinensem scilicet ecclesiam suam singularem et specialem cameram habuerunt, et super omnia Romani imperii monasteria exaltantes præposuerunt, suisque præceptis et privilegiis ab initio honoraverunt. Deceret etiam dominum apostolicum mecum eandem fovere ecclesiam, quod Deo auxiliante postquam lis ista finem habuerit fiet. Hæc autem non lis aliquo modo vel accipienda vel dicenda est ab aliquo, cum constet membræ eum litigare non posse, nec caput dicere manui, Necessariam tenon habeo, nec oculis pedi, vel alicui aliquod membrum : viliora enim sæpe utiliora sunt nostra. Nulli igitur videatur incongruum quod facere censem, nec aliquo modo aliquis nos incusare velit, quod quasi tueri Casinensi monasterium videmur ⁴⁴⁷. Evenit namque, cum vel mater filiam vel vir conjugem vel genitor, natum iracundia concitatus ceciderit, ut aliquis bonis ornatus mori-

VARIE LECTIONES.

⁴⁴⁶ verbum excidisse videtur. ⁴⁴⁷ videremus e.

bus medium se inter iratum patrem timentemque natum ponat, natumque ab immoderata quamquam paterna cæde eripiat. Numquid ubi pater ad mentem redierit, paternaque ira in mansuetudinem versa fuerit, conqueretur se ab homine illo injuriam aliquam pertulisse? Immo gratias aget innumeras, quod filium e suis abstraxerit manibus. Sic et universalis mater ecclesia Romana, cum deposita ira requieverit, gratias aget nostro imperio, quod filiam in ira liberaverimus. Disceptetur itaque, quæ disceptanda sunt, quia nullo modo ab istis desistam, quousque compleatur desiderium meum. » His atque aliis imperator profatis, Gerardus cardinalis dixit : « Vestræ magnitudinis verba simulque rogata, sacratissime imperator et semper auguste, ad dominum Innocentium papam ut præcepisti retulimus; set nullo modo se umquam posse pati asserit, ut sine sacramento et fidelitate monachos recipiat. » Petrus diaconus respondit : « Satis nos fecisse de his ante domini imperatoris præsentiam, et ex præcepto Domini et ex imperialibus edictis putamus. Cæterum si quid super his habes, edicito. » Gerardus cardinalis dixit : « Ignoras invictissime imperator, hos quos vestra magnitudo defendit, cum Rogerio Siculorum comite adversus Romanam ecclesiam et vestrum invictissimum conjurasse imperium, et non solum conjurasse verum etiam anathematizasse et deposuisse. O inaudita res, quod ligati et ligent solutos et solvant ligatos. » Ad hæc piissimus imperator facto silentio dixit : « Quod in me Casinenses monachi commiserunt, et libenter patior et gratanter dimitto; verum quod in Romanam ecclesiam et in dominum papam commiserunt, ut nos quæ in nos peccaverunt, sic et ipse quæ in se peccaverunt dimittat. » Gerardus cardinalis dixit : « Tametsi domini nostri Innocentii pii et universalis papæ vicem agamus, has tamen tales et tantas res sine eo diffinire non possumus. » His dictis, favente imperatore discessum est. Nocte itaque insecuta, cum imperator juxta consuetudinem pervigilem duceret, Petrus diaconus genu flexo ante imperatorem talem pro Casinensi ecclesia protulit orationem : « Cum omnes mortales qui in orbe Romano sunt, vobis militent, imperatoribus rerum atque principibus, vos ipsi imperatori cœlesti, pietati, paci atque justitiæ militatis. Aliter enim utriusque vitæ salus tuta esse non poterit, nisi talibus amministratoribus gubernetur : nemo enim imperatorem omnium rerum fallit, cui cordis abdita manifesta sunt. Ergo cum vestram sublimitatem, imperator invicte, tutelam omnibus per orbem conveniat conferre ecclesiis, specialius tamen vos Casinensi cœnobio hoc convenit conferre et exhibere, et contra illorum insidias eandem munire ecclesiam, qui loquendi usum nobis denegarunt, et privilegia ab imperatoribus Casinensi collata cœnobio pro nichilo ducunt. Et quidem Romano pontifici obtemperan-

dum et obsequendum et ego suadeo, set Deum omnipotentem certum est omnibus præferendum. Nullius namque injuria est, cum propter divini cultus pietatem ecclesiæ mortalibus præponuntur. Totus in Casinensis ecclesiæ dejectione⁴⁰⁰ monasticus ordo vacillat, fluctuat, quatitur et injuriis diversis afficitur. Te ergo imperatore monachi de officiis suis deponentur? Te imperatore hoc petitur et postulatur, ut monachi sacramentum faciant. Unde vestram flagitamus clementiam, triumphator præcelsæ, ne id decernas, ne statuas, vel in ejus decreta subscribas. Dignumne est vestris temporibus, ut dignitas Casinensis ecclesiæ abrogetur, quo cardinalibus prævæ deferatur voluntatis effectus? Nichil majus est religione, nichil in monastico ordine sanctius et sublimius patre Benedicto. Quid respondebit Carlomanus pius imperator augustus? Nonne tibi dicet : « Imperium me deposuisse non credidi, quia Lotharum justum et sanctum imperatorem habebam. « Imperium me dimisisse non dolui, quia imperia mea, præsertim de religione monastica, incon- « vulsa in perpetuum manere credebam. Titulos « ego pietatis et justitiæ ac mansuetudinis in Casino « erexeram, has de mundi pressuris manubias offer- « rebam. Quid michi plus potuit meos hostias au- « ferre? Modo, inquam, modo abrogantur decreta « mea, nunc gravius telum corpore recipio, cum a « Romano pontifice mea instituta dampnantur. Nunc « machi abrogatur imperium, et quod est gravius, « a Romanis pontificibus, et hoc præsentem fratre « meo imperatore Lothario. » Cui enim magis quam sibi Romanorum imperator favet aut commodat, quod instituta prædecessorum suorum, quod Casinensis cœnobii jura defendit? Nulli ergo honerosum videatur, si religionis monasticæ statum defendimus. Certe numerentur centum tredecim Romani pontifices a beato Benedicto usque ad dominum papam Innocentium : omnes Casinensem religionem, coluerunt, tenuerunt, dilexerunt, nullus removit. Jam vero si venerandæ canitiei obsequendum putamus, patrem Benedictum introducamus loquentem : « Optime imperator, pater patriæ, cæsar auguste, « reveremini canos meos, in quibus me canities « longa adduxit, utantur filii mei legibus a me « sibi collatis; neque enim indecens est, ut vivant « meo more. Per os sub jura mea orbem redegi, « per hos Anglia multæque nationes ad Christum « conversæ sunt, mea est istorum salus, tutela, ju- « vamen. » Cumque hæc et alia multa Petrus diaconus retexisset, ad Bertulfi cancellarii tentorium nocte eadem ex jussu imperatoris devertit.

112. Cum igitur cardinales evocati ante imperatorem convenissent (*Jul.* 12), Gerardus cardinalis dixit : « Quæ hesterno die vestra sublimitas nobis præcipere dignata est, ad dominum papam retulimus. Benigne vestra rogata suscepit, verum dixit,

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁰⁰ delectione é.

nimum ei vos imposuisse molestam causam, quam vix sufferre posset; jus enim episcopale, quod sui habuere prædecessores anteactis temporibus, se nullo modo, nullo pacto, nulla ratione dimittere posse. » Lotharius imperator dixit: « Nos Casinensem ecclesiam, ut jam sæpe docuimus, tanto defendere, exaltare et venerari debemus, quanto amplius a nostris prædecessoribus honoratam et ditatam esse cognovimus. Sciat igitur dominus apostolicus, castra, villas, et prædia, omnesque monasterii possessiones nostro pertinere imperio: episcopale autem jus, in quantum ei debetur, ut suum sit concedimus. » Bertulfus cancellarius dixit: « Nil apostolicus juris in Casinensi ecclesia, quæ Romani imperii singularis et specialis camera esse decernitur, habere debet, nisi abbatis consecrationem, quam etiam Henrico imperatore concedente habuisse dinoscitur. » Gerardus cardinalis dixit: « Placeat ergo consilium meum vestro invictissimo imperio, o cæsar. Vobis quidem mundanarum, apostolico vero securitatem divinarum sacramento firment rerum. » Lotharius imperator dixit: « Nostro valde inhonestum videtur imperio, nostrorum prædecessorum non observare mandata, eorum sanctissimis non obedire præceptis. Si enim nos nostrorum prædecessorum præcepta frugerimus, quis observabit? et quemadmodum alios hæc observare compellemus, si nos ea convellimus? lex enim et dantis et dati causas dijudicat. Quorumcumque igitur causas dijudicat, sub sua utique regula coartat: lex ergo imperatorum non plus aliis quam imperatoribus constituitur, immo magis hanc illis conservare condecet, qui eorum originem possident generositatis. » Gerardus cardinalis dixit: « Non parum quoque dominus papa miratur, cur cum ecclesia te in cæsarem totiusque orbis dominatorem et elegerit et consecraverit, contra eam niti pro Casinensi ecclesia coneris, quam non vobis ut vos asseritis, set sibi pertinere ut cæteræ ecclesiæ dicit. » Tunc imperator iratus dixit; « Immo nos valde miramur, cur nostro nil facere rogatu voluerit, cum nos pro ejus amore jam per annum et dimidium in papilionibus commorati cum Romano exercitu, pecuniam quam ad publicos usus exequendos accepimus, in ipsius obsequium converterimus: ipsumque apostolicæ cathedræ restituerimus, omnesque ultramontanos populos ei favere fecerimus. Quid itaque mirandum, si Casinensem pro posse tuemur ecclesiam, cum constet hoc a prædecessoribus nostris gloriosissime actitatum. Et illi quidem non aliter quam propriam habuere cameram, adeo ut nonnulli ad his exutiærumptis carnalibusque impedimentis, ibi magis quam in propriis domibus voluerunt tumulari. Quid de sanctissimo A et omni memoria digno invictissimo augusto Carolo retexam, qui relictis imperialibus sceptris augustique dignitatibus, cœnobialem inibi vitam exegit? Quid etiam de ipsius Caroli fratre Pipino referam, qui in Germania positus, cum frater ipsius Carolus qui ad eum monachus ierat obisset, nolens eum alibi sepeliri, ab Casinense monasterium retransmisit? Rachis quoque Langobardorum rex, relicto regno ad idem venerabile monasterium venit, monachicamque ibi usque ad extremum vitam exegit. Quid etiam de imperatoribus Justiniano, Justino, Theoderico, Pipino, Carolo, Pipino, Carolomagno, binis Ludoycis, Ugone, duobus Lothariis, Alberto, tribus Ottonibus ⁴⁴⁹⁹, et quinque Henricis? Quid de Michaelæ Romano et Alexio referam, qui omnes Casinensem ecclesiam dilexerunt, et magnis muneribus ornaverunt. Adeo itaque Casinensis ecclesia imperialis extitit camera, ut ipsi imperatores ad ejus liberationem cum omni Romani exercitus potentatu venerint. Henricus enim pius invictissimus et christianissimus imperator ad eandem defendendam ecclesiam cum centum octoginta milibus armatorum Ytaliam ingressus est eamque a Capuani principis manu auferens, pristina restituit libertati. Conradus etiam imperator augustus, et Henricus filius ejus cum centum sexaginta milibus pugnatorum, eandem defensurus venit ecclesiam, cum Pandulfi iniquissimi, non dico principis, set tyranni servitutis jugo subjiceretur. Omittamus nova, modernisque peracta temporibus; antiquorum gesta deducantur in medium, situsque loci cui proprie attinuerit videamus. Legimus namque in antecessorum nostrorum gestis, quod Varro Romanorum consul hunc sibi ex omnibus Romani imperii locis elegisset, extruxisset, multisque illustrem monimentis reddidisset. Post cujus decessum supradictum castrum Casinum cum suis pertinentiis cæsar Antonio tradidit, prout Marcus Tullius in Philippica sua describit. Set forsitan nobis obicitur, quod pater Benedictus, qui constructor, non tamen auctor hujus extitit loci, ecclesiæ Romanæ auditor fuerit. Ad quod eundem locum non solum, sed cum Romanorum nobilibus construxisse respondemus: beatissimo namque papa Gregorio referente cognovimus, quod beatus Benedictus cum Mauro Equitii senatoris (1618), et Placido Tertulli patricii filio. ad Casinense monasterium construendum a Deo directus sit. Quid tantis? Aut igitur Romana ecclesia cameram Romani imperii, Casinensem scilicet ecclesiam, ut justum est recipiet, aut Romanum imperium inrevocabiliter separabitur. Gerardus cardinalis respondit: » Nequaquam, invictissime imperator, vestra indignetur mansuetudo super domini apostolici mandatis, nec domini Innocentii pii et

VARIE LECTIONES.

⁴⁴⁹⁹ Octonibus c.

NOTÆ.

(1618) Senatorem nec Gregorius nec Leo vocat.

universalis papes videantur mandata injusta. Verum si in his vobis aliquid displicet, ad eum referatur. » Illis diebus quarti diei est solutus conventus.

113. Facto itaque mane (*Jul. 13*), cum omnes utriusque partis magnates ante imperatoris presentiam convenissent, Gerardus cardinalis, qui vicem gerebat Romanæ ecclesiæ dixit: « Noverit vestra celsitudo, imperator invicte; hæc dominum apostolicum hesternis vestris respondisse mandatis, quovestri causa fidelitatem ab eis non exigeret, sacramentum tamen et obedientiam non dimitteret. Interim quoque de electione abbatis nobis fore censuit disputandum, qua ratione excommunicati excommunicatum et quod gravius est scismaticum, Christi ecclesiæ prætulissent. » Tunc Petrus diaconus principium disceptandi incipiens, dixit: « Quid super nostri abbatis electionem dominus cardinalis dicere vellet audiamus. » Gerardus cardinalis dixit: « Sancta et universa ecclesia pernimum miratur, cur vos excommunicatum et a liminibus existentes ecclesiæ separati, excommunicatum et scismaticum in ecclesia, absque domini nostri papæ consensu et voluntate, et præponere et abbatem vocitare non dubitastis. » Petrus diaconus respondit: « Diversas ut doctiloquus præponens quæstiones, ex magna nobis habundantia inopiam generasti, adeo ut tuarum diversitas quæstionum obstaculum nobis responsionis non parvum efficiat. Unde si sancto imperio cæterisque magnatibus non videtur esse contrarium, proponatur ex hiis pluribus aliqua quæstio, quæ usque ad perfectum ventiletur. Quo facto, si quid in aliis deest, quod quærendum sit, requiratur. » Gerardus cardinalis dixit: « Quod monachus proposuit, jam nos fecisse arbitramur: de electione enim abbatis me egisse confiteor. » Petrus diaconus respondit: « Si de abbatis electione agitur, quid opponere de eadem causa velitis audiamus, » Gerardus cardinalis dixit: « Prima est oppositio, cur sine consensu et voluntate Romani pontificis abbatem vobis elegeritis. » Petrus diaconus respondit: « Meminimus in istius concilii principio nos non persuasibilibus verbis, set antiquorum comprobare testimoniis quæsitam res vel exemplis debere. Qua ex re, si exemplum aliquod vel testimonium proferre volueritis, proferatis. » Gerardus cardinalis dixit: « Copia vel testimoniorum vel exempli adeo nobis abundat, ut sui magnitudine nobis indigentiam generet: verum enim sufficiant nobis pauca e pluribus proferre exempla, inter quæ illud primo nobis occurrit, quod de Frederico Casinensi primum adbate, post vero Stephano papa factum esse dinoscitur. Ergo antequam res prout gesta est referam, confiteatur monachus, quis Fredericum electo Petro elegerit, eumdemque Petrum quis deposuerit ?

quis Desiderium, Oderisium, Gerardum, ad postremum quis elegerit Seniorectum? qui cum negare non potuerit, ab apostolicis et illum depositum, et hos ordinatos, apostolici esse juris Casinensis abbatis electionem, profecto liquebit. » Petrus diaconus respondit: « De quo primo proposuistis, hoc sufficiat me respondisse, quod tametsi et Petri depositioni et electioni Frederici Romani interfuerint cardinales, non tamen a cardinalibus, set a monachis Casinensibus et ille depositus et iste est ordinatus (1619). Oderisius quoque primus, qui ut vos asseritis ab apostolico est ordinatus (1620), nequaquam nobis est improperandus, cum licuerit renovatori monasterii, non propter jus apostolicum, set propter quod monasterium renovavit, ordinationem in monasterio facere. Attamen quamvis presidente Victore pontifice monachi Oderisium elegere, nec eis potestas ablata est a pontifice, set attributum adjutorium. Cæterum quid memoriale fait, quod renovator monasterii abbatem non sine fratrum consensu ordinavit? Gerardus quoque abbas (1621), Paschali apostolico annuente, a monachis est electus, Seniorectum etiam quem ultimo proposuistis, quo ordine eum a papa Honorio electum fore dicatis ignoro, cum præsens ejus affuerim electioni, nec pontificem, nec pontificis etiam nuntium viderim (1622). Cæterum ut de veteribus rectoribus et abbatibus Casinensis monasterii loquar, dic quis elegerit in Casinensi conobio beatissimum patrem Benedictum? » Ad hæc cardinalis contulit. Iterum Petrus diaconus dixit: « Constat sanctissimum patrem Benedictum ab eo esse in Casino electum, qui regem Deumque Pharaonis constituit Moysen. Unde dicendum nobis est, Casinense monasterium nec ab homine nec per hominem cœpisse: set sui principium ab omnipotente Deo, qui principium et finis est, habuisse. » Gerardus cardinalis dixit: « Novum adinvenit monachus loquendi genus, ut dicat Casinensem ecclesiam non per hominem, set per Deum cœpisse. » Lotharius imperator dixit: « Si quid doni malive me jubente meus fecerit famulus, cur nisi michi reputabitur? Si igitur meo famulo, cum aliquid me præcipiente fecerit, non ei set michi deputabitur: multo magis erendum est et dicendum, quod beati Benedicti factum, quod Deo præcipiente pergit, non ei set Domino est deputandum. » Unde constat monachum esse veridicum, inanemque reprehensorem. Set qualiter, vel quo ordine beatus Benedictus Casinum advenerit, adolescens ante nostrum positus consistorium pandat. » Tunc Petrus in imperatoris et omnium audientia relegit ita: « Divina (1623) admonitis revelatione beatus Benedictus, ut loco cederet, castrumque quod Casinum dicitur properaret, mox vir sanctus duobus angelis

NOTÆ;

(1619) Cf. cap. 92 libri II.

(1620) Cf. cap. 1 libri IV.

(1621) Cf. cap. 43

(1622) At, ipso teste, duo aderant, c. 94.

(1623) Hæc verba nusquam reperi.

et tribus corvis, se comitantibus per quinquaginta passuum millia Casinum advenit et in templo quidem Apollinis oraculum beati Martini, ubi vero ara Apollinis fuit, ecclesiam construxit Johannis, et circumquaque manentes populos ad Christi fidem convertit. » Lotharius imperator dixit : « De his quidem nobis jam satisfactum est. Nunc ad abbatis electionem vestrum iterum vertatur eloquium, quatinus per vos veritatis nobis elucescat certitudo. » Petrus diaconus respondit : « Modernorum abbatum ordinationem ab apostolieo minime factam esse docuimus, restat quoque nunc veterum abbatum exponere ordinationem. Legimus in vita beati Mauri sancti patris Benedicti discipuli (c. 27), quod Casinensis congregatio, adhuc vivente beato Benedicto, sanctum Maurum abbatem sibi postmagistri obitum eligere statuerant, Quod profecto perfectum esset, nisi favente Deo ad Gallias directus fuisset. Set rogo, dño quis post beati Benedicti obitum elegerit Constantinum, Simplicium, Vitalem, Bonitum, Valentinianum, Gregorium (1624), Theodorum, Johannem, Leonem, Ursum, Agapitum, Leonem, Johannem, Theophilum, Adrianum, Romanum, Petronacem, Optatum, Hermerisium, Gratianum, Tomichis, Potonem, Theodemarium, Gisulfum, Apollinarium, Deus dedit, Hildericum, Authpertum, Bassacium, Bertharium, Angelarium, Ragemprandum, Leonem, Johannem, Adelpertum, Balduinum, Maiopotum, Aligerum, Mansonem, Johannem ¹⁶²⁰, Attenulfum, Theobaldum, Richerium, Petrum, Ottonem, Brunonem, Oderisium, et Nycolaum quos omnes nullo modo affirmare poteris ab aliquo nisi a monachis ordinatos. » Gerardus cardinalis dixit : « Non parum miramur, quomodo monachus inreverta fronte ausus sit talia de Casinensium fratrum electione tractare, cum sanctissimus et luculentissimus monasticæ regulæ descriptor Benedictus in sua regula (c. 64) præcepit, ut si congregatio erraverit in eligendo abbate, aut aliter quam debuerit elegerit, episcopus ad cujus diocæsim locus pertinet, facere minime permittat. Hanc etiam potestatem non modo episcopo, verum etiam et laycis circummanentibus legislator concessit. Quid plura de abbatis opus ordinatione ? cum sanctus Benedictus presbyterum quoque, qui in monasterio est, nullo modo eici sine episcopi consensu et voluntate præcipiat (Reg. c. 62). » Petrus diaconus respondit : « Assentio sanctissimum patrem Benedictum ab episcopo congregationi malam electionem interdicendam fore dixisse. Verum qui

A regulariter et unanimiter electionem faciunt, quid ad eos attinet hujusmodi mandatum ? » Gerardus cardinalis dixit : « Consecratio Casinensis abbatis emittinet ? » Petrus diaconus dixit : « Romano pontifici. » Gerardus cardinalis dixit : « Ergo si consecratio Romano pontifici pertinet, electio quoque similiter pertinere debet ; injuriam enim Romanæ sedi inrogastis, quando absque ejus conscientia abbatem elegistis. » Petrus diaconus respondit : « Electionem factam non negamus, quia nec debemus : Romanæ vero sedis injuriam modis omnibus propulsamus. » Gerardus cardinalis dixit : « Hoc interim negare non vales, Seniorectum abbatem jussu Honorii papæ electum fuisse. » Petrus diaconus respondit : « Ego, ego electioni interfui ; set nullum penitus nec episcopum nec cardinalem vidi (1625). » Gerardus cardinalis dixit : « Perge quo vis argumentare quod libet, quia subdiaconum nullo unquam pacto abbatem eligere potuistis, et hoc absque papæ consensu. Eugenius namque papa in decretis suis ita scribit, dicens : « Abbates per monasteria tales eligantur, qui levitico vel sacerdotæ tali honore sint præditi (1626). » Petrus diaconus respondit : « Miraris si multotiens Romanorum pontificum jura mutantur, cum ipse qui cælum et terram creavit, sæpe pro merito quæ promittit immutat ? Centum namque et viginti annos propter agenda penitentiam his quo ante cataclismum fuerant constituit : set quia sensus illorum versus fuerat ad malum, viginti annis subtractis diluvium mundo induxit. Judæ quoque patriarchæ, et Salomoni reginonne Deus regnum promisit in æternum ? Ninivitas quoque subversurus, Deus per Jonam prophetam prædixit et tamen penitentiam agentibus perditionem indictam removit. » Gerardus cardinalis dixit : « Quod pro parte vestra intulistis, domino papæ nil obest ; liquido enim patet, patrem Benedictum vitia congregationis ab episcopo loci emendanda dixisse. » Petrus diaconus respondit : « Canonica decernit auctoritas, ut vel humili cujuscumque ecclesiæ clerico liceat, liberum de illo qui sibi præferendus est habere judicium. Similiter autem et Casinensi cœnobio Romani pontifices, Gregorius doctor (1627) et alii centum duodecim, tale decretum constituerunt (1628) : » Defuncto abbate ex se ipsa congregatio sibi abbatem eligat, secundum timorem Dei D « et beati Benedicti regulam. » Gerardus cardinalis dixit : « Qualem ergo debet eligere abbatem, catholicum, an a membris ecclesiæ præcisum ? » Petrus diaconus respondit : « Catholicum. » Gerardus car-

VARIE LECTIONES.

¹⁶²⁰ Johannem III vel Petrus vel scriba omisit.

NOTE.

(1624) Gregorius — Romanus sunt abbates congregationis Lateranensis, quos præter Petrum solus pseudo-Anastasius habet, Murat. SS. II, 354 ubi Romanus Theophilum præcedit.

(1625) Vide supra notam 1622.

(1626) Sacerdotalem quoque honorem sint adepti. Mansi XLV, 1007.

(1627) Fictitium ejus privil. v. in append. Chron.

Cas. ap. Vincentinum et Breullum.

(1628) In privilegiis ap. Gattulam impressis Jo. VIII et Ben. II nihil habent de electione, Victor II et Nicol. II addunt : *et apostolicæ sedis pontifici firmandum et consecrandum exhibeant* quod omiserunt Urb. II et Pasch. II, Leo IX et Calixtus II consecrandum retinent.

dinalis dixit : « Subdiaconum eligere debent, an diaconum vel presbyterum ? » Petrus diaconus respondit. » Diaconum vel presbyterum eligere, canonum sanxit auctoritas. » Gerardus cardinalis dixit : « Etsi levitico vel sacerdotali honore non funguntur hii qui eligendi sunt, quomodo juxta præceptum regulæ lecturi sunt, lectionem evangelii ? et missam cantare quomodo possunt ? quomodo aliquem possunt solvere vel ligare ? qualiter ad subdiaconi pedes presbyteri vel diaconi ruent ? qualiter incensum ponent, et presbyteris vel diaconibus benedicent ? Nam lectores, exorcistæ, hostiarii, acoliti et subdiaconi subjacent officiis levitarum et sacerdotum, et si subjacent, quomodo præficiuntur ? Non enim, ut ait sanctus Silvester (1629), lector, exorcista, hostiarius, acolitus, subdiaconus super diaconum vel presbyterum præponatur. Hinc pater Benedictus abbatem in Gallia dirigere cupiens, non subdiaconum vel alium quemque, set Maurum ibi levitam direxit sanctissimum. Quomodo ergo electio de subdiacono excommunicato vel scismatico rata dici poterit ? » Ad hæc imperator respondit : « Ea quæ vel injuste vel juste usque modo Casinenses fecere monachi, eis per omnia dimittere dignum duximus, et hæc est petitionis meæ summa, quam a domino apostolico rogo, quatinus, quæ usque ad præsens egerunt, eis remittatur. Sitigitur finis hodierni conflictus. Nostra rogata iterum ad dominum papam referantur : quid jubeat, post quartum audituri diem, has duoque consiliis damus indutias, ut definite quid facturus sit audiamus. » His dictis, quique recessere ad sua : Petrus vero diaconus in curia remansit imperatoris. Cardinales itaque ad apostolicum redeuntes, quæque diota sunt retulere ei, dicentes quendam diaconum ex parte Casinensis ecclesiæ esse, qui solus pro ecclesia sua contra. Romanam ecclesiam disceptaret. Aderat tunc quidam ex Casinensibus monachis, qui apostolico contra suam suæque ecclesiæ salutem favebat. Hic prorumpens in medium dixit : « Diaconus iste, de quo vestro relatum est apostolatui, monachum ab ipsa fere infantia fuisse sciatis : tento in eodem monasterio crescens extitisse ingenio, ut divinæ plerosque scripturæ libros, quod vix alii magistris docentibus capere possunt, ad perfectum intellexerit. Hunc cum aliquo constrinxeris vinculo, alios omnes qui assunt pro nichilo computabitis. » His Innocentius papa auditis, cujus generis vel patriæ esset inquisivit. At qui supra : « Pater ipsius, inquit, filius fuit Gregorii, filii Gregorii de Alberico Romanorum ducis et consulis. » Tunc papa : « Auxiliante Deo et illum et alios tali constringam compede, ut nec mei nec successorum meorum apostolicorum mutire audeant, » vehementique ira permotus, talia post quartum diem referri imperatori verba præce-

A pit : non illi ecclesiæ Casinensis dominium, set sibi pertinere, ut et reliquarum ecclesiarum. « Deceveramus, inquit, pro vestro amore et rogatu, fidelitatem dimittere monachis, verum quia in nostrum nisi sunt apostolatam, et hæc alia insuper ab eis requirenda fore, dignum duximus. » Mandat dehinc pontifex per Benedictum cappellanum suum Petro diacono præcipiens ut a famulatu imperatoris recedens, a Casinensium fratrum societate cessaret, dicens satis superque se mirari, cur ipse Romano genere ortus, amorem exterorum prætulisset contri-
B tribulibus suis, Romanam deserendo ecclesiam. Proinde si Casinenses tunc dimittere, et modis quibus sciret et posset illos impugnare vellet, se illum inter cappellanos suos habiturum, et res necessarias præbiturum pollicens. Ad quem Petrus talia responsa remisit, videlicet gratias agens, quod illum tantum ac talem existimans, ad suum servitium invitasset : cæterum non posse se socios in tali articulo constitutos dimittere ; post peractum vero litigium se in servitio sedis apostolicæ et Romani pontificis fidelitate cum vita permansurum promittens. Post hæc decrevit papa per omnia loca Casinensis monasterii adjacentia epistolas dirigere, ut Casinensi abbati et monachis non obedirent, omniaque cœnobia, quæ sub præpositis fuerant, abbates sibi eligerent. Sed omnipotens Deus, qui Petro mergenti manum porrexit, consilium et voluntatem pontificis præpedivit. Itaque ut retro redeam, dum cardinales a facie imperatoris exissent, quidam monachus Cystellensis emiaus astans, cœpit subsannare monachos Casinenses pro eo quod filio Petri Leonis adhæ-
C sissent, et abbatem sibi absque papæ consilio eligissent ; dicens, quod talis electio irrita esset, et omnia facta electi pro nichilo haberi debere, utpote qui alienam sedem invasit. Ad quem Petrus diaconus conversus dixit : « Dic, quomodo alienam sedem invasit. » Cystellensis respondit : « Quia cum alienus esset ab ecclesia, huic ⁴⁶⁹¹ qui recte juxta patris Benedicti præceptum ordinandus erat, Casinensem cathedram abstulit ; » ideoque ipsius facta et electio ejus irrita esset. Petrus diaconus dixit : « Electio ejus, juxta antiquam monasterii consuetudinem factam fuisse liquidius patet. » Cystellensis respondit : « Raynaldus vester abbas non fuit, ideoque ejus facta pro nichilo sunt ducenda. » Petrus diaconus dixit : « Non solum
D qui Casini habitabant, verum et circumquaque manentes eum ut abbatem tenuerunt. » Cistellensis respondit : « Assentio, quia eum ut abbatem tenuerunt : set electio ipsa ficta et reproba fuit ⁴⁶⁹². » His et alijs multis peroratis, Lotharius imperator dixit : « De omnibus quæ contra nostram cameram, Casinensem scilicet ecclesiam, Cistellensis objecerat monachus, Petrus diaconus lucide satis diserteque

VARIE LECTIONES.

⁴⁶⁹¹ his c. ⁴⁶⁹² In altercatione contentio Petri cum Cistellensi per 4 paginas et dimidiam producitur.

NOTÆ.

(1629) Hæc verba ita in decretis ei suppositis non inveni.

respondit. Set jam hujus altercationis ista sit finis, quisque igitur ad hospitium redeat, mane ad conflictum iterum reversuri. »

114. Alteram autem die (*Jul. 14*), ubi (1630) lux est reddita terris, imperator accersitis magnatibus suis in consistorio resedit, et utrasque partes ante se venire ad disceptandum præcepit; et dum venissent, Cystellensis monachus hujusmodi altercandi auspiciū habuit: « Pastor et princeps monastici ordinis Benedictus regulam monasterialem describens, qualiter vivere deberent instituit: vos e contrario immemores præceptorum ejus multa adjunxistis, nonnulla subtrahentes, aliter quam ipse præcepit agere non veretis. » Petrus diaconus dixit: « Quid contra regulam agamus, in præsentia domini nostri invictissimi imperatoris edicito. » Cistellensis respondit: « Contra regulam agitis de cibo, de potu, de indumentis et aliis quampluribus rebus. » Petrus diaconus dixit: « Falsus testis non erit impunitus; nam Casinenses monachi cum regula, non contra regulam agunt. Vestimenta namque habemus, quæ corpus contegant, verecundiam nuditatis prohibeant, et frigoris retundant injuriam (*Reg.*, c. 55). Cystellensis respondit: « Vestimenta cur semper nigra amicumini? » Petrus diaconus dixit: « Quia pater Benedictus talibus usus est, ut mundo etiam in habitu renuntiassè videretur. » Hæc et alia multa ⁶⁹⁹ cum dicerent, Lotharius imperator dixit ad Cystellensem: « Quanquam varie sermonum diversitates contra Casinensem ecclesiam protulissetis, tamen quia ad vestra famina luculenter satis Petrus diaconus ac Romani imperii fidelis respondit, omnesque de nostris mentibus fugavit ambiguitates, quisque ad suum hospitium redeat, mane iterum ad conflictum reversuri. Petrus autem in imperiali aula cum Bertulfo nostro cancellario remaneat, imperii servitia peracturus. » Hæc (1631) ubi dicta dedit, quisque ad tentoria sua recessit. Nocte vero adveniente imperator pro tribunali residens, gesta imperatorum, regum, ducum ac principum Romanorum, Grecorum, Hismahelitarum et diversarum gentium de annalibus imperatorum recitare præcepit, et illorum sententias singillatim annotare. Ubi autem Tytanum jubar resplenduit arvis (*Jul. 15*), cæsar matutinum (1632) se agens, accitis imperii aulicis, utrasque partes ante se venire præcepit, et dum venissent, cæsar in consistorio residens, dixit: « Ea quæ conferenda sunt, præcipimus ut Scripturarum testimoniis vestras sententias muniat ⁶⁹⁹, ut, remotis omnibus dubietatis ambagibus, tenaciter justitiæ et æquitati ac veritati inhærere queamus. » Cystellensis respondit: « Jure cum adolescente isto, pro Ca-

A sinensi ecclesia disputanti, esset congregiendum, nisi descismate et hæresi ipse et Casinensis congregatio denota fuisset. » Petrus diaconus dixit erubescens: « Conticescat lingua frenetica, quæ prius in latratum quam in æqua verba prorupit. » Ad hæc Lotharius imperator, ejus verba anticipans, dixit: « Quoniam pro Casinensi ecclesia solus contra omnes congradi cœpisti, civiliter et non furiose te respondere convenit; indecens namque est, ut in imperiali aula versantes, et protodomestici imperatoris effecti, inhonestum vel insulsum in sermone, incessu et habitu proferatis. » Petrus diaconus dixit: « Si aliquid, clementissime imperator et semper auguste, vester servus in locutione excessit, Cystellensis me coegit, qui ab ipso disputationis principio ab injuriis cœpit, et in injuriis perseverat. » Cystellensis respondit: « Dic, ubi injurias irrogavi? » Petrus diaconus dixit: « Cum nobis excommunicationis et scismatis tytulum infixistis, tunc injurias Casinensi ecclesiæ intulistis. » Cystellensis respondit: « Si placet, edicito quæ sit injuria. » Petrus diaconus dixit: « Injuria est, quæ verbis fallentibus irrogatur; vos autem falsissime loqui ante dominum imperatorem veriti non estis, cum nos de æresi infamastis. » Cumque plurimum disputassent, Peregrinus ⁶⁹⁹ patriarcha respondit: « Justa et ocompetenti ratione constat Cystellensem a Petro diacono victum, ideoque hujus litigii ista sit finis. »

115. Alia autem die (*Jul. 16*) Gerardus cardinalis ex parte sedit apostolicæ veniens, imperatore residente pro tribunali, dixit: « Romana ecclesia sacratissime imperator et semper auguste, non ab hominibus, neque per hominem, set per Jesum Christum fundata est qui Petrum principem apostolorum illuc direxit: cui etiam claves regni cœlorum commisit; et ideo non alicujus amore Romanæ ecclesiæ jura violari debere. » Petro autem diacono respondente, nunquam aliquando papam Romanum sacramentum a monachis Casinensibus accepisse: Gerardus cardinalis dixit, ideo illos hoc non quæsisse, quid usque ad tempora illa in unitate ecclesiæ permansissent; set postquam recedentes ab ecclesia extorres facti fuisset, postquam scisma in ecclesia commisissent, absque sacramento recipiendos non esse; protulitque ex jussu papæ Innocentii in medio capitulum Niceni concilii (1633), in quo continebatur. ut revertentes a schismate absque sacramento non reciperentur. Lotharius imperator dixit: « Non hac de causa vos congregavi ut canonum jura scrutetis: set ut benigne et civiliter contra Casinensem ecclesiam ageretis. » Reminisci illos debere beneficiorum suorum in Romana ecclesia

VARIE LECTIONES.

⁶⁹⁹ Hæc « alia » in *Altercatione* 3 paginas occupant. ⁶⁹⁹ munitatir c. ⁶⁹⁹ Pilgrimus *Altercatio. ubi « plurima » illa paginam et dimidiam replent.*

NOTÆ.

(1630) Cf. *Virg. Æn. viii, 170.*

(1631) *Virg., Æn. ii, 790.*

(1632) Cf. *Virg. Æn. viii, 465.*

(1633) Non Niceni concilii, sed aliorum canonum statutum est. Arg.

collatorum remitti quæ et quanta pericula idem imperator cum suo exercitu pro illis sustinisset, qualiter per annum et duos menses in tentoriis commoratus fuisset, quot propinquos et amissimos in expeditione amisisset: non enim Casinenses fratres ad quemlibet inimicum pontificis, set ad Romanum imperatorem et defensorem ecclesiæ confugium fecisse dicebat. Postremo fatetur, quod si in hoc cum contristarent scirent certissime Romanum imperium ab illo die et deinceps a papa scissum et separatum, ac non pro amico set pro inimico imperatori habendum ex toto scirent. Cumque ad hanc rem omnis exercitus imperatoris diutissime acclamasset, recteque illa quæ ab imperatore dicta fuerant collaudassent, primo per omnes episcopos, secundo per archiepiscopos, tertio per patriarcham Aquilensem, quarto per abbates, sexto ⁴⁶⁶ per comites, septimo per marchiones et principes, octavo per Richizam imperatricem, nono per semetipsum imperator pontificem de eadem causa rogavit. Mandat dehinc pontifex imperatori, se de Casinensi ecclesia consilium ejus accepturum, et voluntatem impleturum. De qua re imperator lætissimus effectus, iterum ad papam per semetipsum imperator accedere studuit. Quem dum pro Casinensi ecclesia supplicaret, papa respondit mirari se non sufficere, cur pro illis rogaret, qui pontificem et imperatorem anathematizassent et deposuissent, qui filium Petri Leonis pro papa recepissent, qui aliam coronam supra coronam Romani imperii recepissent, et usque ad tempora illa in priori nequitia perdurassent. Tunc clementissimus imperator totus in lacrimis resolutus, imperato silentio dixit: « Non ignoro hoc ideo illos egisse, ut ad nos Casinensis cœnobii status incolumis deveniret; nam si non egissent, ecclesia illa a nostris inimicis nunc subversa jaceret. Unde rogo ut censuram qua illi pleotendi sunt in me retorqueatis; si verberandi sunt, ego pro eis dorsum submitte; si deponendi, deponi volo.» Tunc papa: « Pro vestro amore canonice sanctionis temperamus rigorem: nam jure deponendi essent, qui excommunicatis participaverunt, qui pontificem suum anathematizaverunt. Sed nos lenitate et clementia usi, pro vobis cuncta quæ deliquerunt dimittimus: ita tamen, ut filium Petri Leonis cum suis sequaciis anathematizent, et michi et successoribus meis obedientiam promittant.» Hæc dum imperatori placuissent, beatæ martyris Simphoræ festivitate adveniente (Jul. 18), direxit imperator cum cœteto et fratribus Heinricum ducem Bajorum generum suum, Conradum ducem Sueviæ nepotem Heinrici V imperatoris, Ottonem ⁴⁶⁷ de Burchisin consobrinum suum, simul etiam et omnes epi-

scopos, archiepiscopos, comites, marchiones, principes et duces Romani imperii. Cumque ad papam territorium propinquassent, cardinales occurrentes interrogabant, si filium Petri Leonis cum suis sequacibus refutare vellet. Qui dum se id implere dixisset, protinus eundem electum in hæc verba jurare fecerunt; litterarum autem tenor istiusmodi fuit: « Ego Raynaldus refuto et anathematizo omne scisma, et omnem hæresim extollentem se adversus sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. Refuto etiam et abrenuntio filium Petri Leonis, et Rogerium Siciliæ, et omnes sequaces illorum et obediens ero domino papæ Innocentio et ejus successoribus canonice intrantibus.» Cumque Raynaldus in hæc verba jurasset, reliquos similiter jurare cogebant. Illi autem patri Benedicto et ejus successoribus se juravisse, et siccirco se sacramentum facere non posse dicebant. Tunc Raynaldus ex parte patris Benedicti et sua illis præcepit ut obedientiam quam eatenus beato Benedicto et successoribus suis sibi exhibuerant, in manu papæ promitterent; sicque fratres constricti, quod electus ad evangelia, hoc illi juxta tenorem cartulæ in manu episcopi Hostiensis (1634) juraverunt. Adjungentes insuper hoc, quod: « Si ecclesia Casinensis a Romana sede divisa fuerit, ego in monasterio Casinensi non remanebo, nec abbatii obediens ero, salva Romani imperii fidelitate.» Hæc ubi ad papam libitum completa sunt, ab excommunicationis nexu soluti, discaleariis pedibus ad papæ vestigia, dein ad osculum sunt recepti. Petrum vero diaconum Innocentius papa ad se evocans, dixit ad eum: « Præcipio et convenio te in virtute Spiritus sancti, et per sacramentum quod hodierna die michi et successoribus meis fecisti te adjuro, ut quacumque hora litteras vel nuntium meum successorumque meorum acceperis, non habeas potentiam amplius memorandi vel persistendi: set quam citius poteris vestigiis sedis apostolicæ et pontificis qui pro tempore fuerit te representare studeto. Nolo enim ut parte Romana ecclesia inquietetur, vel aliquid litigium patiatur.» Raynaldus autem post hæc ad imperatorem deductus, et ab eo cum ingenti honore susceptus, et cum fratribus inter cappellanos imperii constitutus est. Nam usque ad diem illum imperatoris obtutibus representatus non fuerat ⁴⁶⁸. His porro diebus legati Johannis Constantinopolitani imperatoris ad augustum Lotharium pervenerunt, congratulantes et munera magna deferentes, propter victoriam contra Rogerium a Deo sibi collatam (1635). Inter quos quidam philosophus veniens, et ante imperatorem eminens astans, canino latratu sanctam Romanam et apostolicam sedem totamque occidentalem ecclesiam corrodere cœpit,

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶⁶ quintum ordinem vel Petrus vel scriba omisit. ⁴⁶⁷ Ottonem c. ⁴⁶⁸ Hic desinit « Altercatio » illa, sed incipit altera Altercatio pro Romana ecclesia contra Grecum quendam: « Eodem præterea die nuntius Johannis, » etc. quæ in cod. Caietani 14 paginas replet; extrema jam tunc perdita erant. Lotharii verba præter ea quæ hic habentur, nulla ibi leguntur.

NOTE.

(1634) Drogonis.

(1635) Cf. Ann. Hild: 1137.

dicens Romanum pontificem imperatorem non episcopum esse, clericosque Romanos excommunicatos et a simitas vocare. Contra quem Petrus diaconus conversus, opportune importune contra eum altercare modis omnibus cepit. Sed eum mox suprascriptæ disputationis finem daret, Lotharius imperator præcepit ut summo mane ante imperiale consistorium convenirent, et si quid Grecus contra Romanam haberet ecclesiam, in medium proferre morigaret.

116. Quod dum factum fuisset, Grecus in hanc vocem prorupit : « Viri cordati et sensu vigentes, advertite, et in vestræ mentis solio æqua libratione decernite, si excommunicatus cum catholico debet conferre sermonem. » Petrus autem diaconus, reputans Grecum contra se jaculum excommunicationis protulisse, dixit ad eum : « Contra quem anathematis jaculum intulisti, si placet edicito ; contra me, an contra omnem occidentalem ecclesiam ? » Grecus respondit : « Et contra te, et contra omnem occidentalem ecclesiam. » Petrus diaconus dixit : « Cur ? » Grecus respondit : « Quia decreta Nyceni concilii transgressi estis. » Petrus diaconus dixit : « In quo transgressi sumus statuta Nyceni concilii ? » Grecus respondit : « In eo quod adjunxistis, quia Spiritus sanctus procedit a Patre et Filio : nam in eodem concilio scriptum est, quia Spiritus procedit a Patre. » Petrus diaconus dixit : « Si nos excommunicatos appellatis pro eo, quod adjunximus, quia Spiritus procedit a Patre et Filio : ergo et vos excommunicati estis, qui adjunxistis, quod procedit a Patre solo. » Ad hanc vocem Grecus conticuit, atque post paululum eundem diaconum taliter alloquitur : in occidentali climate nunc impletum videmus, quod Dominus per prophetam dicit : Erit ut populus, sicut sacerdos (Isa. xxiv, 2), cum pontifices ad bella ruunt, sicut papa vester Innocentius facit, pecunias distribuunt, milites congregant, purpurea vestimenta amioiuntur. » His et aliis multis peroratis, cum nox diei finem imponeret, idem Grecus dicta sua et Petri diaconi responsa in Grecum sermonem transtulit (1636), patriarchæ Constantinopolitano et imperatori Johanni deferenda ; auctoritates etiam, per quas Greci uxores defendebant, Petro diacono tunc in scriptis tradidit. Imperator etiam de litigio, quod Petrus diaconus cum Greco habuerat, ultra modum gavisus, eundem diaconum interventu Richizæ piissimæ augustæ, et Heinrici ducis Bajoariorum, et Conradi ducis Sueavorum, logothetam, ac secretis, exceptorem, auditorem, cartularium, ac cappellanum Romani imperii constituit.

117. Idem vero imperator Lotharius exercitum congregans, navalemque ⁶⁶⁶ expeditionem, super

A quam Stabulensis abbas Gaibaldus, ordinatus erat, supra Salernum direxit. Pugna itaque maxima facta, multisque ab utraque parte cadentibus, Salernitanam civitatis suæ statum alteratum perspicere, habito consilio et se ac civitatem imperiali clementiæ subdunt. Quæ res inter pontificem et cæsarem disensionem maximam ministravit (Aug.), papa dicente, Salernitanam civitatem Romanæ ecclesiæ attinere ; imperatore econtra, non pontifici, set imperatori pertinere debere dicente. His porro diebus Petrus Casinensis diaconus in præsentia præphati imperatoris et optimatum proclamationem fecit de monasterio sancti Benedicti in Bari, quod civis Barenses a ditione Casinensi cœnobii subduxerant, ab obitu scilicet patris Desiderii, qui et Victoris papæ tertii. Tunc imperator Barenses ante se evocans, præcepit ut rationem quam de præphata ecclesia habebant ostenderent ; quam dum se non habere dixissent, ex jussu imperatoris Petrus diaconus in omnium audientia legit, qualiter eam Pipinus et Carolus Magnus filius ejus, et omnes succedentes imperatores beato Benedicto et hujus Casinensis cœnobio concesserant (1637). Ratione itaque imperator Casinensis cœnobii agnita, Barensibus præcepit ut beato Benedicto eandem ecclesiam redderent, centum marcarum auri pena proposita si hoc remove temptassent. Tunc etiam idem Petrus conquestus est supra Robbertum comitem de Laurotello, qui ecclesiam sanctæ Scolasticæ sitam territorio Pinnensi cum multis aliis possessionibus et ecclesiis cuidam militi suo in feudum tradiderat, et iudicante præphato imperatore per Gualfridum iudicem Bononiensem, et prædicto comite renuntiante, recollegit protinus illas. Idem præterea imperator, ob maximam devotionem et singulare spei remedium, quod post Deum in patre Benedicto habebat, sub vadimonia constrinxit omnes proceres Sampnie, Liguriæ, Piceni, Peligni, Apuliæ, Liburiæ, ac Principatus, ut nisi Romani imperii iram vellent experiri, statim ut ad domum propriam remeassent, cunctas beati Benedicti possessiones Casinensi cœnobio redderent, quas usque ad diem illum a temporibus Justiniani Magni nequiter retinuerant, mille librarum auri pena apposita, si in hoc contemptores existere voluissent.

118. Raynaldus autem accepta a pontifice et imperatore redeundi licentia, Casinum reversus est, Petrum vero diaconum et Bertulfum mansionarium Lotharius imperator in eadem expeditione secum retinuit. Set quoniam idem Petrus languore erat depressus, accepta ab imperatore licentia, Casinum per quindecim dies remoraturus recessit. Direxit autem pontifex cum jam dicto Raynaldo Balduynum presbyterum cardinalem, qui post Pisanorum archi-

VARIE LECTIONES.

⁶⁶⁶ aut navalem legendum est, aut verbum excidit.

NOTE

(1636) Petrus eadem Latine edidit, v. supra. c. 66.

(1637) Primum ejus mentionem invenit in privil. Nicolai II, d. 1089.

episcopus factus est, præcipiens ut filium Petri Leonis cum suis sequacibus a monachis Casinensibus refutari et anathematizari faceret sicut idem Raynaldus fecerat, et papæ et ejus successoribus obedientiam promitterent. Quæ omnia, prout papa præceperat, fratres implere curarunt. Per idem tempus supradictus Raynaldus a quibusdam æmulis suis imperatori accusatus est, eo quod regi Rogerio faveret, nuntios ejus suscipiens. Fortetunc Raynaldus in languorem gravissimum inciderat. Imperator autem super his quæ de eo dicebantur commotus, nec non æstimans illum hostem imperii esse, sacram imperialem ei direxit, mandans ut absque aliqua mora ire non differret ad eum. Petrum vero diaconum, et qui cum ipso in eadem expeditionem fuerat, una cum Casinensi decano ad se confestim remitteret. Ille autem eum gravi languore retineretur, Petrum diaconum, prout ab imperatore in mandatis acceperat, ad eum remisit, ipse vero Casini remansit. His quoque diebus supradictus electus nuntios direxit ad Gregorium filium Adenulfi de Sancto Johanne, cujus supra meminimus, mandans ut veniret, et Casinense cœnobium sicut et prius contra imperatorem muniret. Quod dum fratres certo certius agnovissent, imperatori notificare curarunt; qui confestim cohortem destinans militum, monasterium ad suam fidelitatem custodire præcepit. Raynaldus autem præscius quæ contra eum meditantur, secessit ad cameram quæ domui infirmorum contigua est. Adveniente autem Brunone campidocatore imperatoris, cum exercitu ingressus est monasterium, confestimque eundem electum a militibus custodiri præcepit. Eo etiam tempore dum imperator Capuæ moraretur, fratres de monasterio sancti martyris Christi Vincentii ad eum venerunt, proclamationem facientes contra Casinensem ecclesiam, quod illos expoliasset de castro Cardeto, Vitecuso, Valle rotunda, Saracenisco, aliis possessionibus, quæ juris sancti Vincentii fuisse constarent. Intereat huic rei Petrus diaconus, cujus superius memoriam feci, qui hanc ystoriã scripsit, qui talem proclamationem nequaquam ferendam ducens, ante imperatorem illos interrogare cœpit, sub quo imperatore supradicta castra monasterio sancti Vincentii collata fuissent. Qui cum Lodoyci II tempora in medium protulissent, Petrus diaconus injuste illos calumpniam contra Casinense cœnobium protulisse respondit, cum præcentum de possessionibus beati Benedicti a temporibus Justini senioris et Justiniani ante annos fere trecentos antequam Lodoycus regnaret, exaratum fuisse, constaret. Lotharius autem imperator æquitatis ratione perspecta, sententiam protulit, dicens justum non esse, et omni rationi videretur esse contrarium, ut Casinensis ecclesia, quæ

A singularis et specialis Romani imperii camera erat, aliquam possessionem vel castrum suo tempore amitteret, quæ ante annos fere sexcentos habuisse constaret (1638). Ideoque absquo aliquo litigio ea quæ beato Benedicto concessa fuerant, perhenniter retinere debere, contemptoribus hujus decreti mille librarum auri penam indicens; sicque ordinatis suis negotiis, cum omni sua exercitu ad civitatem sancti Germani, papa se Innocentio comitante pervenit (Sept. 13), ibique a præphato Raynaldo, tunc sub custodia degenti, honorifica est processione receptus et eo quidem die idem electus in secretario basilicæ domini Salvatoris est custoditus, post vero ad monasterium, ubi examinandus erat, sub custodia est non parva remissus.

B 119. Alia vero die (an. 1137. Sept. 14) imperator direxit Annonem abbatem cœnobii Luneburgensis et Petrum Casinensem diaconum ad monasterium, pereos fratribus mandans, ne quid incompositum vel indisciplinatum in habitu, locutione, vel in incessu proferrent; ipse autem venturus esset ad monasterium cum cardinalibus, archiepiscopis, abbatibus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, ac religiosioribus et prudentioribus Romani imperii, et si quidem invenisset Raynaldum tantæ abbatæ indignum, confestim eum removeret, et in beati Benedicti cathedra personam ydoneam constitueret. Ipse vero in civitate coronam circuli patricialis accepturus remansit; nam tunc exaltationis sanctæ Crucis agebatur celebritas. Illucescente vero diluculo Rychiza imperatrix pedibus totum montem ascendit, papa in civitate remanente. Lotharius autem imperator innumera exercitus sui multitudine comitatus Casinum pervenit atque a fratribus prout imperialem decebat dignitatem, cum maximo est honore receptus. Optulit autem eodie beato Benedicto pluviale optimum aureis listis ornatum, et planetam ejusdem subtegminis, candelabra de argento parium unum librarum circiter 14, marcam auri unam, et 19 marcas argenti. Rychiza autem augusta posuit super altare stolam frigiam cum manipulo suo, et mitram auro decenter ornatam. Eo etiam die, dum idem christianissimus imperator in ecclesia consisteret, Raynaldus fratres in capitulo convocans cœpit ostendere, se ab illis fuisse electum; non opus esse, illos de hac causa fastidium sumere: si vellent, abbatiam confestim ad illorum voluntatem dimitteret. Cumque hæc alia multa repeteret, quidam ex laycis in capitulum convenientes, cœperunt fratres arguere, et quampluribus obprobriis de honestate, qui abbatem suum in tanto articulo discriminis relinquere vellent, Fratres autem indignatione simul et ira commoti, illos de capitulo verberibus affectos exturbant, clamantes se

NOTÆ.

(1638) Lotharius igitur privilegia illa pro genuinis accepit, si vera sunt quæ hic narrantur: nam instrumentum ea de re factum frustra quæras. Justi-

niani privilegium quoddam etiam in Regestum suum Petrus recepit.

ulterius nolle illum habere abbatem, qui non per monachos, set per laycos abbatiam retinere vellet. Dehinc circa solis occasum papa Innocentius nuntium suum ad monasterium dirigens, fratribus mandat, præcipiens et per fidem et obedientiam quam sibi et beato Petro promiserant illos obtestans, ut ulterius eidem electo obedientiam non exhiberent, ac de Casinensi abbatia quam citius possent illum exturbare studerent; observatoribus talium mandatorum suam gratiam, contemptoribus perpetuum indicens exilium. Illucescente vero diluculo (Sept. 15). Aymericus diaconus cardinalis et cancellarius Romanæ ecclesiæ, et Gerardus cardinalis sanctæ Crucis, et abbas Clarevallensis ab eodem papa transmissi sunt, qui prædictum Raynaldum examinent, et juxta canonum sanctionem ab abbatis regimine sequestrarent. Residentes itaque imperatore in capitulo Casinensi cum universi imperii magnatibus, consedente quoque ibidem Peregrino patriarcha Aquilegensi cum Archiepiscopis, episcopis, abbatibus, et cardinalibus, jusserunt electum ingredi, proferentes adversus eum multa, rebellem et adversarium imperii proclamantes, et a seismaticis ordinatum dicentes. Tunc quidam in medium surgens ante imperatorem cepit dicere, quia postquam cum Henrico duce Bajoariorum concordiam fecit, hostis pontificis et imperatoris apparuit. Contradicente vero Raynaldo et sociis ejus, imperator præcepit utramque partem de capitulo egredi, quatinus cum patriarcha et cardinalibus exinde consilium sumeret. Quibus residentibus, Peregrinus patriarcha et Aymericus cancellarius dixerunt, illum tanto loco præesse nequaquam posse: ob multas scilicet causas, quia a filio Petri Leonis subdiacono factus fuisset, et sacramentum regi Rogerio præbuisset, tum vero quod contra canonum præceptum excommunicati electionem facere non potuissent. Postremo, quod contra ecclesiastica instituta de subdiacono electum fecissent, proferentes capitulum Eugenii papæ (1639) ita scribentis: « Abbates per monasteria tales eligantur et ordinentur, qui levitico vel sacerdotali honore sint præditi, » et cætera. Set cum jam sol ad occasum vergens noctem intentaret, imperatore jubente est solutus conventus.

120. Alia vero die, imperatore in capitulo residente cum prelatibus et magnatibus (Sept. 16), electus surgens in medio, de rebus sibi in contrarium versis vellet conferre sermonem: nonnulli ex fratribus, antequam verba finiret, surgentes in medio, eundem sicut et prius ceperunt accusare, dicentes quod ejus electio seditiose et non canonicè facta fuisset. Hii autem qui ex parte supradicti electi erant, eos mendacii et falsitatis redarguere ce-

perunt, sicque coram imperatore disceptabant, diversisque injuriis semetipsos afficiebant. Imperator autem his sermonibus motus surrexit, et manu silentium indicens, dixit satis superque se mirari, quod talis et tanta congregatio tam confuse et inordinate loqueretur, et cum tanta confusione sua negotia demonstrarent. Præciperet ergo, nisi iram Romani vellet experiri imperii, ut rationabiliter et non cum dissensione negotia sua exprimerent. Hæc dum perorasset, resedit, et cum reliquos consedere jussisset, congregationem taliter affatus est, dicens abbatis electionem, unde tanta discordia orta fuerat, se ad plenum examinare non posse, nisi utraque pars separatim audiretur. Unde factum est, ut omnes archiepiscopi, episcopi et abbates ex præcepto imperatoris cum parte, quæ electo abbati favebat ⁴⁷⁰⁰, januis obseratis convenirent; quod dum factum fuisset, residentibus qui ad discutiendam electionem convenerant, Anno ⁴⁷⁰¹ episcopus Basiliensis dixit: « Si quid contra electum abbatem habetis, rationabiliter et non tumultuose proferte. » Nonnulli vero ex fratribus surgentes, in medio, eundem electum accusare ceperunt, dicentes quod pro sua electione munus a lingua, munus a manu, munus ab obsequio promississet, et convenientia testimonia non erant. His ita altercantibus, Pandulfus vestararius exurgens in medio dixit: « Cum multa sint, quæ in electo proferre possemus, unum tamen est quod in eo intolerandum esse videtur, scilicet quod a Petro filio Petri Leonis ordinatus, et valde indignum est, ut in tanta ecclesia, quæ caput et mater est omnium monasteriorum, abbas subdiaconus habeatur, qui nec missarum sollempnia celebrare, nec veniam possit conferre delictorum. » Ad quæ Anselmus (1640) episcopus verba respondit: « Cum multa sint, quæ isti fratres in suum electum verba dixerint unde deponi debuisset, hoc unum tamen ad ejus electionem ⁴⁷⁰² sufficiens esse videtur, quia Domino teste fundamentum, quod super arenam est, stare non potest. Unde his quæ ad hæc discutienda convenistis si placet, cæterorum verba seponentes, hoc unum solum teneamus. » Quod dum reliquis placuisset jusserunt foras fratres secedere, Raynaldumque cum his qui sibi favebant, de his quæ sibi objecta fuerant ad se excusandum intrare. Cumque in hoc diu moratum fuisset, imperator prospiciens finem in his minime fieri, mandavit his qui ad audiendum et discutiendum convenerant, quatinus jam dicto electo suaderent, ut in potestate papæ Innocentii et ipsius imperatoris atque omnium optimatum Romani imperii se poneret, ut quicquid de hoc judicaret, ipse sine aliqua contradictione perficeret; contradicente et modis omnibus renitente electo

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁷⁰⁰ immo quæ non favebat, ut ex sequentibus patet. ⁴⁷⁰¹ rectius Adelbero. ⁴⁷⁰² electionem c.

NOTÆ.

(1639) v. supra c. 114.

(1640) A. Havelbergensis est inter testes privilegii Lotharii III.

tandem consensit, et se in iudicio ac potestate illorum sicut volebant posuit. Post hæc omnes ad imperatorem reversi, Basiliensis episcopus imperatori et cæteris residentibus gesta dictaque per ordinem pandunt. Demum vero imperatore interrogante, si hi qui Raynaldo contradicebant, se in potestate imperii ac sacerdotii ponere vellent, libentissime illos ad talia paratos invenit; sicque secundi die solutus conventus est. Acta sunt autem hæc quarta et quinta feria tertie ebdomadis Septembriensis secundo die post exaltationem sanctæ Crucis.

121. Post hæc vero ex parte imperatoris et congregationis directi sunt, qui rei seriem papæ Innocentio tunc apud sanotum Germanum remoranti notificarent, qui venientes eundem pontificem iratum valde invenerunt, prohibitiveque sunt ad eum ingredi; ob id scilicet quod præsentem Romano pontifice, imperator cum suis optimatibus de Casinensis abbatis electione examinationem facere præsumpisset. Ob quam rem archiepiscopos, episcopos et abbates, qui in tali examinatione præsentés fuerant, officio privare minatus est. Hi autem qui ab imperatore directi fuerant, sine effectu redeuntés, quæ apud papam invenerant imperatori renuntiare curarunt. Imperator autem ex consulto talia ad pontificem responsa direxit, quia quod factum erat, non studiose et simpliciter, neque ad ejus injuriam set ad honorem ipsius factum fuisset: nam facta et dicta in ejus potestate constarent, ut, quod ipse exinde decerneret, hoc omnes pro rato haberent, et ideo liquos e suo latere pontifex dirigere maturaret, qui supradictam electionem iterum retractantes viderent, et quod exinde justum esset deliberarent. Innocentius autem talibus verbis placatus, sexta feria quattuor temporum (Sept. 17) Aymericum cancellarium et Gerardum cardinalem tyuli sanctæ Crucis, qui post Romanam rexit ecclesiam, et alios cardinales ad eandem examinandam electionem direxit; qui ad monasterium dum devenissent, et de supradicta re sermonem in longius protraxissent, convenientes in refectorium, omnes loci priores convocantes, dixerunt, quod supradictus Raynaldus remanere in abbacia nullatenus posset, eo quod ab excommunicatione ordinatus fuisset. Post hæc singulatim unumquemque de persona eligendi abbatis interrogare cœperunt. Ubi cum nonnulli quosdam ex congregatione pro suo velle præferrent, a loco in quo residebant exeuntes, eundemque electum convocantes infra claustrum monasterii, ex parte sedis apostolicæ præceperunt ut jam ab ipsa abbacia quiesceret, quia ultra jam abbas esse non posset: sicque ad papam redeuntés, acta et dicta referre curarunt.

122. Sequenti autem die (Sept. 18) iterum ad monasterium ascendentes in capitulo resederunt, in quo

A post peractum ab abbate Clarevallensi sermonem cardinales auctoritate apostolica eidem Raynaldo Casinensem abbatiã interdixerunt; sicque una cum imperatore et archiepiscopis, episcopis, abbatibus, ducibus, principibus ac marchionibus surgentes, beati Benedicti sunt ingressi ecclesiam, eundemque Raynaldum Aymericus cancellarius ac Peregrinus patriarcha Aquilegensis et Gerardus cardinalis evocantes, depositionis sententiam in eum protulerunt, et sic jussu illorum, præsentate imperatore et universis imperii magnatibus, virgam et anulum nec non et regulam supra corpus sanctissimæ Benedicti deposuit, et Raynaldi quidem talis rerum exitus fuit.

B 123. Post hæc in caputulum venientes, Gerardus cardinalis surgens in medium hujusmodi auspiciis orsus est ⁴⁷⁰⁰ fratres: « Nostis, amandissimi fratres, quia juxta regulæ præceptum abbas jubetur a fratribus eligi: set quia vos in arbitrio domini nostri Innocentii papæ ponere voluistis ac potestate, modo in eligendo abbate privati estis ex toto, nisi quantum ipse vobis permiserit, et non ad vos set ad Romanam ecclesiam talis electio pertinet. Verum nos pro conservatione pacis et concordie unitate nolumus per omnia hac uti potestate, set ex præcepto sedis apostolicæ præcipimus, ut duodecim ex vestra congregatione fratres eligatis, qui una nobiscum dignum tanto loco abbatem eligere valeant. » Cui cum fratres respondissent, quia juxta antiquam consuetudinem electionem liberam vellent habere, et cardinales ad eorum dicta minime assensum præberent, maxima dissensio inter utramque partem exorta est. Pars enim quæ cum jam dicto Raynaldo fuerat, dicebat se nullo modo assensum præbere, ut de Casinensi congregatione abbas eligeretur. Cardinales autem nulla ratione se consensuros dicebant, ut de alio monasterio in capite et matre omnium monasteriorum abbas eligeretur. Set cum pars parti non cederet et ærem verberantes pro sua voluntate in vanum verba proferrent, tandem cancellarius iratus, ex parte Romanæ ecclesiæ interdixit ne ullam omnino electionem facere præsumerent; ac demum ad papam regressi, gesta et dicta per ordinem pandunt. Post hæc imperator e suo latere strenuos viros ad papam Innocentium dirigens, rogare cœpit ut pro suo amore monachos a prædicta obligatione solveret, et licentiam illis eligendi abbatem conferret. Cujus postulationibus papa flexus, quæ rogata a cætere fuerant pro ejus amore concessit, eo tamen tenore ut sibi privilegia et præcepta imperatorum ad legendum a monasterio mitterentur; factumque est. Relectis itaque ante imperatorem et pontificem de eligendo abbate Caroli regis præcepta (1641), et Benedicti VII et Leonis IX privilegia, in quibus aperte continebatur qualiter Hen-

VARLE LECTIONES

⁴⁷⁰⁰ verbum ut videtur exdidit.

NOTE.

ricus Pius Romano pontifici septimo ⁴⁷⁰⁴ Benedicto consecrationem Theobaldi abbatis Casinensis, quem ipse imperator ordinaverat concessit, et unum prandium (1642) in eundo et in redeundo ad Beneventum: reliqua vero Romano imperio reservavit; quod id ipsum confirmaverunt Conradus et Henricus filius ejus (1643), similiter et ex præcepto Caroli (1644) lectum est, ut in Casinensi cœnobio abbatem eligant, quem meliorem et digniorem Romanoque imperio fideiorem invenissent. Tantis itaque rationibus pontifex victus, Casinensis abbatis electionem fratribus, ordinationem Lothario imperatori et successoribus ejus concessit et confirmavit; consecrationem vero abbatis, et prandium in eundo et redeundo a Benevento sibi et successoribus suis retinuit (1648).

¹²⁴ Jam vero Christo auspice qualiter Guibaldus electus sit, et qualis quantusve fuerit describamus. Hic igitur natione Lotharingus, et a pueritia in monasterio Stabulensi monachus factus, grammatice, dialecticæ, rhetoricæ, arithmeticæ, geometricæ, et astronomiæ ad plenum eruditus, atque a quinto Henrico imperatore ejusdem cœnobii Stabulensis abbatiam regendam suscepit. Eo vero tempore quo imperator Lotharius cum papa Innocentio intravit Italiam, idem Guibaldus super navalem expeditionem ab imperatore constitutus et Neapolim est transmissus. Qui in eundo dum ad patris Benedicti limina Casinum venisset, atque ab supradicti Raynaldi electionem turbatam Casinensem ecclesiam comperisset, in capitulum veniens cœpit monere fratres, ut pacifice et concorditer secundum beati Benedicti regulam viverent; reminisci illos debere, qualiter per totum fere orbem sanctæ prædicationis fluentia et monachicæ vitæ rudimenta ab eodem loco manassent, quanta et qualia pater Benedictus divina fretus potentia ibidem patrasset, qualiter sua corporali requie regulæque descriptione Casinense cœnobium caput omnium monasteriorum perpetuo constituisset, postremo propter filium Petri Leonis ab ecclesia disjuncti et separati essent: oportere illos dare operam ut reformaretur, ut tanti loci fluentia ad antiquum claritatis statum redirent, et ad papam Innocentium quem totus mundus sequebatur converterentur. Hæc dum perorasset, patri Benedicto se commendans et fratribus, Neapolim abiit. Sed cum ordine quo supra retulimus Raynaldus abbatiam dimisisset, et fratres pro his quæ Casinensi cœnobio ob Raynaldi electionem acciderant divisi fuissent, eum pars parti non cederet, novissime omnibus hæc

A sententia placuit, ut in Casinensi cœnobio abbas de imperatoris latere eligeretur. Quod dum papa Innocentio retulissent, omnino reniti et contradicere cœpit, asserens nullo modo se pati, ut in Casinensi cœnobio ex ter aliquis eligeretur, vel alicui extraneo illa ecclesia submitteretur, quæ Romanæ sedi Stephanum VII ⁹⁷⁰⁵, Victorem III, ac secundum Gelasium apostolicis dedisset, et multis aliis ecclesiis catholicis idoneosque pastores tribuisset. Sed dum supra hujus rei negotium papa nullo pacto ad concordiam reducere posset, et Nicolaum quem papa Honorius de abbatiâ eiecerat, in monasterii regimine restituere vellet, imperatori tunc in Casino degenti rei seriè mandata, orant et supplicent, poscunt, efflagitant, ut sicut Magnus Henricus Theobaldum, et Conradus cum filio Henrico Richerium, ita ipse abbatem ex suo latere ordinaret. Ad quorum verba imperator in lacrimis resolutus, dixit (1646) prius se sinere emana privilegia ecclesiarum et concessiones convelli, quam aliquid de dignitatibus Casinensis ecclesiæ minui, et prius permittere electiones omnium episcoporum, archiepiscoporum et abbatum qui sunt in toto orbe Romano tollere, quam solummodo Casinensis abbatibus. Nam si abbas ex consensu monachorum electus non fuerit, abbas non erit, et quicumque electionem monachis tollit, omnia monasterii jura convellit. Jam vero quis tanti imperatoris gravitatem non miretur? Nam cum ad sedendas dissensiones fratrum, quæ pro electione abbatis exortæ fuerant, ad capitulum venisset, ab hora prima diei usque in vesperum, non cibo, non potu indulgens, exinde egressus non est, et sub imperiali clamide alterius militiæ tyrocinium ostendebat. Nam in omni expeditione, in qua simul cum ipso fui, in lucis crepusculo missam pro defunctis audiebat, dehinc pro exercitu, postremo missam diei, demum viduis et orphanis una (1647) cum Richiza clementissima augusta pedes lavans et capillis tergens atque deosculans, ac cibum et potum large distribuens, quæstiones et oppressiones ecclesiarum relevabat, et in ultimo in cura imperii insudabat. Quamdiu enim in Casinensi cœnobio remoratus est, ita (1648) claustrum et omnes officinas monasterii, ac si abbas vel quilibet decanus circuibat, scire cupiens qualiter unusquisque sub beati Benedicti magisterio viveret, factoque mane per omnes monasterii ecclesias discalciatis pedibus incedebat. Licet autem hæc ageret, numquam a consortio episcoporum, archiepiscoporum et abbatum sequestrabatur, ut impletur in eo quod legitur: « Et cum sapientibus ⁴⁷⁰⁶ sermocinatio ejus (Prov. III, 32), » Et cum hæc ageret,

VARIE LECTIONES.

⁴⁷⁰⁴ imo octavo. ⁴⁷⁰⁵ immo IX. ⁴⁷⁰⁶ simplicibus l. l.

NOTÆ.

(1642) De prandio ne in falso quidem Ben. VIII privil. quidquam legitur.

(1643) In editis eorum privilegiis nihil de electione abbatis legitur.

(1644) Ap. Gait. Acc., 14; cf. supra I, 12.

(1645) Eadem in privil. Lotharii III legitur.

(1646) Dixit — hominibus offerebat eisdem fere verbis etai inverso ordine leguntur in Petri epistola ad Richizam in Mart. et Dur. Coll. I, 759.

(1647) Una — ac in ep. omisit.

(1648) Omnibus noctibus addit ib.

erat tamen cœcorum haculus, esurientibus cibus, spes miserorum, solamen lugentium, et ita singulis eminebat virtutibus, ac si cœteras non haberet. Sacerdotes namque honorabat ut patres, clericos ut dominos, pauperes ut filios, viduas ut matres; creber in orationibus, pervigil in vigiliis, lacrimas Deo, non hominibus offerebat. Hæc de tanto imperatore breviter dicta sufficiant, nunc, ad Guibaldi electionem complendam veniamus. Igitur dum ad papæ notiitiam voluntas fratrum de eligendo abbate pervenisset, Aymericum cancellarium suum Casini direxit, fratribus mandans ut de sua congregatione abbatem eligerent; sin alias, eligendi licentiam non haberent. Hæc dum imperatori relata fuissent, graviter hoc et nimis moleste accipiens, papam per suos nuntios rogat, ut monachorum voluntati condescendat; sin autem, imperium ab illo die et deinceps scissum a pontificio esse omnimodis sciret. Innocentius autem dum Lotharium imperatorem fratribus concordare in electione vidisset dat monachis potestatem eligendi quem vellent. Guibaldus itaque, ut ante jam diximus, cum et sapientia multa et morum honestate ac probitate polleret, præsciis futurorum loco cesserat. Mittit post hæc imperator ad Guibaldum nuntios, ut ad se ad monasterium veniret; nam tunc forte in eadem expeditione remanserat. Quo dum venisset, ubi fratrum voluntatem advertit, omnino renuere et contradicere cœpit. Conveniunt post hæc in camera in qua imperator morabatur, fratres cum Richiza augusta et cum Peregrinopatriarcha Aquilegensi, episcopis, archiepiscopis, abbatibus, et universis imperii optimatibus, cœperuntque eum opportune importune monere de tali totoque negotio: set ille constanter renuens, numquam se tam gravem tamque immensam sarcinam suscepturum affirmabat. Cernens itaque imperator Guibaldum modis omnibus reluctare, fratribus illum tradidit; quem suscipientes in Casinensi monasterio abbatem ordinarunt, et ab imperatore per Romani imperii sceptrum, quod manu gestabat, de Casinensi abbacia cum omnibus possessionibus suis, sicut a temporibus Justiniani usque ad illum diem monasterio concessa fuerant, est investitus; dicens ad eum: « Fidelitatem a vobis de Casinensi abbacia ideo non accipimus, quia dudum nobis de Stabulensi cœnobio fidelitatem dedisti. Nolo ut successores tui te trahant in exemplum, et dicant se successoribus meis de Casinensi cœnobio ideo non facturos fidelitatem, quia a te nostri imperii majestas non exegit; set consuetudinariam fidelitatem, quam a temporibus Caroli et deinceps abbates de abbacia Casinensi fecerunt, facere studeant. » Imperator itaque ordinata una cum monachis Casinensi ecclesia, octavo die postquam ibidem

advenerat (Sept. 21), beato Benedicto se commendans ac fratribus, cum jam ad grandævam, centenariam scilicet dierum suorum pervenisset ætatem, et finem dierum suorum non ignoraret, una cum Guibaldo ad civitatem sancti Germani descendit, supradictumque abbatem papæ commendans, juxta civitatem veterem Aquinensem tentoria fixit. Guibaldus vero assumpto Ottone ¹⁷⁰⁷ Casinensi deano, et Raynaldo qui post eum abbas extitit, Petro quoque diacono, Bertulfo mansionario, Amphredo vestarario, aliisque congregatione quampluribus ad imperatorem pervenit, Tunc quoque ex jussu imperatoris Raginulfus dux Apuliæ (1649), qui ab eodem imperatore ordinatus fuerat, et Robbertus princeps Capuanus, et omnes comites de principatu Capuano, et comites Aquinenses, et Normanni circummanentes, prædicto abbati Guibaldo fidelitatem fecerunt, jurejurando firmantes super evangelia et lignum Domini et sanctorum reliquias Casinensi cœnobio cum omnibus omnino possessionibus suis. Eo vero die quo Guibaldus abbas ordinatus est, per eundem abbatem suggestum est imperatori, qualiter Pandulfus filius Landonis Aquinensis comitis nequiter ac violenter in silva monasterii Casinensis Tirilla vocabulo castrum ædificaverat, et residua monasterii prædia circum adjacentia deprædaverat. Imperator autem ad hæc verba commotus, Brunonem campidoctorem cum cohorte destinans, militum jam dictum castrum direptioni et incendio tradidit. Raynaldus itaque cernens Guibaldum contra sua spem ordinatum, callide illum circumvenire et præpedire satagens, et verens ne in exilium in Alamaniam mitteretur, humilitatem corpore non corde præterens, obedientiam et fidelitatem illi promisit; sicque ab eo præpositura sancti Magni juxta Fundanam urbem positi accepta, de monasterio est egressus, atque in arcem quæ Castrum Cœli dicitur, quamque Manso Casinensis abbas olim construxerat (1650), et ejus propinqui a potestate monasterii subtraxerant, se contulit, omni nisu et omni instantia satagens, qualiter recedente imperatore Casinensem abbatem recuperare et de suis æmulis ultionem sumere posset.

125. Imperator itaque et apostolicus festum sancti Christi martyris Mauricii in ecclesia beati Petri apostoli celebrans, Guibaldum abbatem ad prandium cum fratribus Casinensis cœnobii invitavit, dicens: « Puto ni fallor, quia comedendi et bibendi vobis cum hæc erit michi ultima dies, » quod postea rei probavit eventus. Post comestionem vero expletam, Lotharius imperator Petrum diaconum ad suum consistorium evocans, præcepit ut una secum cum præceptis a sua magestate sibi traditis Galliam peteret, imperialia semper servitia peracturus. Hæc dum Guibaldus audisset, graviter hoc et mo-

VARIE LECTIONES.

¹⁷⁰⁷ Octone c.

NOTE.

1649) F. Roberti comitis Cajatiæ.

(1650) Cf. cap. 14 libri II.

Ieste accipiens, rogare cœpit ne Petri diaconi frustraretur servitio, ne ejus privaretur solacio. Imperator autem Lotharius Guibaldi postulationibus annuens, præssente Peregrino patriarcha Aquilegensi cum archiepiscopis, episcopis, abbatibus et aliis magnatibus Romani imperii, manum (1651) Petri diaconi apprehendens et Guibaldo contradens, dixit « Nostri a Deo conservandi imperii magestas hunc quem videtis discipulum Henrici Ratisponensis episcopi et cancellarii effecit, logothetæ, exceptoris, et auditoris officio remuneravit, sessionem ad dextrum pedem indulsit. His solus in gente Romana inventus est, qui contra Constantinopolitanos pro imperio se et pontificio Romano opponeret. Quamobrem, quia dicis te sine illo non velle manere, hunc tuæ fidelitati summo studio, summo mentis amore commendo, eo tenore, ut si qua meæ dilectionis, si qua amoris in tuo corde vestigia sunt, in isto ostendas, eumque pro nostro amore loco carissimi et unici filii habe. » Eo etiam die idem piissimus et clementissimus imperator per interventum Richizæ augustæ prædicto abbati Guibaldo præceptum fecit confirmans Casinensi cœnobio omnes possessiones ejus (1652). Prephatus autem imperator Guibaldo abbati valedicens, et fratribus ac patri Benedicto se commendans, comitantes jam dicto papa Innocentio, juxta auream urbem pervenit, acceptoque a Tolomeo duce et consule Romano et dictatore Tusculanensium fidelitatis sacramento, et Reginulo filio ejus obside (1653), per annulum quod manu gestabat confirmavit ei et hæredibus ejus in perpetuum totam terram, quam a parte parentum suorum jure hæreditario pertinebat. Idem vero imperator tempore illo direxit Casini (Sept. 30) ad Guibaldum abbatem epistolam continentem ita : « Lotharius (1654) Dei gratia Romanorum imperator augustus dilectissimo ⁴⁷⁰⁸ fideli suo Guibaldo Casinensi gerarchæ, et Romani imperii cancellario ⁴⁷⁰⁹ et magistro capellano ac principi pacis, gratiam suam et bonam voluntatem. Tuæ fidelitati per imperialia scripta mandamus, ut nostræ a Deo conservandæ majestati Petrum Casinensium diaconum qui a nostra ⁴⁷¹⁰ imperiali serenitate logotheta Italicus ⁴⁷¹¹, exceptor, cartularius, et capellanus Romani imperii constitutus est, transmittere studeas ; re-

cepturus pro tuæ fidelitatis servitio, dignæ retributionis præmium. Indubitanter ⁴⁷¹² enim noveritis nostram magestatem et collaterales imperii propter antiquitates et rerum gestarum relationes ejus minime frui absentia velle. Mitte etiam per eum omnia præcepta antecessorum nostrorum, quæ ei ad Aquas Pensiles ⁴⁷¹³ olim nos enstodienda dedisse meminimus. Data apud ⁴⁷¹⁴ suburbium Tyburtinum, pridie Kal. Octubris. » Hii autem qui imperiales apices ferebant, dum Casinum venissent, invenerunt Guibaldum ad belli procinium, quod imminere per totum. Raynaldus enim qui ab imperatore et pontifice de abbacia ejectus fuerat, ubi imperatorem recessisse pro certo addidit, de his qui Rogerio favebant regi cohortem congregans militum, aggregatis etiam terræ circumstantibus magnatibus, qui ei consanguinitatis linea jungebantur, recipientibus se colonis qui castrum sancti Angeli incolabant, totam circumpositam terram flamma ferroque tradebat. Veram ubi Guibaldus augusti scripta relegit, animatus et corroboratus de his quæ imperator per apoorisarios direxerat, post quartum diem per milites suos direxit ad imperatorem epistolam (1655) suas ac monasterii et totius provincie turbationes et angustias quas a Rogerio et a gente ejus perfeiebant, continentem, præsidium ab eo efflagitans et tutamen.

126. Roggerius itaque rex ubi Lotharium imperatorem de Campania recessisse cognovit, aggregato exercitu, præter Barum, Trojam atque Neapolim, omnem terram quam facile amiserat, facilius cœpit recuperare. E contra Reginulfus dux imperatoris cum Teutonicis et Apulia ei fortiter obsistebat. Guibaldus autem præscias eorum quæ futura erant, iterum ad eundem imperatorem jam in Tuscia commorantem litteras, destinavit, inter alia continentes (1656) : « In variis tribulationibus constitutus, vestrum sperabam de die in diem venturum præsidium ; set, ut video, me fefellit spes mea. Quantum enim relationibus vestræ piissimæ tranquillitatis ad nos in Casino venientium didicimus, vos jam fere Aquilegæ propinquasse, etiam ipso auditu noster nimis contristatus est animus, et tanto jaculo mœroris infixit ⁴⁷¹⁵, ut linguæ humanæ nequeant enarrare. De venerandis vero sermonibus vestris, quos

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁷⁰⁸ d. f. s. *desunt in cod.* 257. ⁴⁷⁰⁹ archicancellario *ib.* ⁴⁷¹⁰ ab imp. *ib.* ⁴⁷¹¹ logotheta. a secretis. exceptor. auditor et cartularius ac c. *ib.* ⁴⁷¹² Indubitanter — velle *desunt ib.* ⁴⁷¹³ pensyles *ib.* ⁴⁷¹⁴ apud *ib.* ⁴⁷¹⁵ cor nostrum infixit. *Mart.*

NOTÆ.

(1651) In e. ad Richizam Petrus post verba ep. 66 allata ita perguit : *Postquam de his quæ ad vitam æternam allinent satis instruxerat, le præssente et cunctis imperii aulicis adstantibus, manum meam apprehendens et Guibaldo commendans abbati, dixit ad eum : « Si qua meæ dilectionis, si qua mei amoris in vestro corde vestigia sunt, in isto ostende, eumque — habe.*

(1652) Quod illæsum exstat, aurea bulla munitum. Edidit E. Gattula, Acc., pag. 250

PATROL. CLXXIII.

(1633) Cf. Petri ep. ad Richizam n. Mart. Coll. I, 757.

(1654) Eadem scripta est in cod. Casin. 257, f. 38, manu cœva. Cf. Ps. Anastasium, Murat. SS. II 365.

(1655) A Petro conscriptam, editam in Martenii Coll. ampl. II, 183.

(1656) Integras e cod. Casin. per Jo. Mabillon excerptas ediderunt Mart. et Dur. Coll. II 186.

nobis per nuntios vestros misistis, de sacramento Normannorum et Langobardorum, utinam non eis imputetur; melius enim fuerat illis non jurare, quam jurare et perjurium committere. Omnes namque qui in istis partibus habitant, apostatantes ad Satan conversi sunt, et nichil dicunt vel faciunt, nisi quod diabolus in corde eorum scribit. Quantas autem calamitates, quantas tribulationes, vel quantas persecutiones ab ipsis sustineam, per dilectissimum filium meum Petrum vobis notificare decreveram; set quia id itineris longitudo et conclusio prohibuit, paucis aperiam. Post vestrum namque discessum Saraceni, Normanni, ac Langobardi ivenientes quietam terram quaquaversum tendunt, devastando depopulantur⁴⁷¹⁶, incendio atque homicidiis totum exterminantes, set nec arbustis fructiferis omnino parcouit: ne forte, quos antra montium, vel prærupta terrarum, vel seclusa quæque occultant, illis pabulis nutriantur. Et sic eadem crudelitate furetes, ab eorum contagione nullus lætus remansit, et nullus locus ebe eorum infestatione est relictus immunis, præsertim in possessionibus monasterii Casinensis, nec non et in aliis ecclesiis basilicisque sanctorum monasteriisque sceleratius deserviunt, ut majoribus incendiis domus orationis, quam urbes cunctaque oppida comburantur. Impletum est nunc in ecclesiis quod vir sanctus declamat ad Dominum dicens: « Ubi laudaverunt te patres nostri, facta est exustio ignis (Isa. LXIV, 11). » Nunc jam venit hora, ut omnes qui nostram terram deprædantur⁴⁷¹⁷, incendunt, devastant, et ruricolos ac monachos in nervo vinciunt, compedibus ac mancis gravant, occidunt, vendunt, cruciant et persequuntur, arbitrentur se obsequium præstare Deo. Ubi autem venerabilis aulæ clausas inveniunt portas certatim ictibus dextralium aditus reserant, ut recte dicatur: « Quasi in silva lignorum securibus exciderunt januas ejus, in id ipsum in securi et ascia dejecerunt eas, incenderunt igni sanctuarium tuum in terra polluerunt tabernaculum nominis tui (Psal. LXXV, 6). » Quanti nunc ab eis pontifices, presbiteri diaconi, monachi, nobiles, ignobiles diversi sexus et ætatis interficiuntur, quanti cruciantur, ut tradant si quid auri vel argenti proprium vel ecclesia sticum habeant, et dum quæ habent urgentibus penis facilius dant, iterum crudelibus tormentis oblatores urgent, autumantes quantam⁴⁷¹⁸ partem non totum datum, et quanto plus dant, tanto amplius quempiam habere credunt. Non infirmior sexus, non consideratio nobilitatis, non reverentia sacerdotalis, non monastici habitus stemma crudelissimas mentes eorum mitigant. Quin immo

A ibi exaggerantur ira furoris, ubi honorem conspiciunt dignitatis, senilis maturitas atque veneranda canities, quæ cæsariem capitis et lanam candidam dealbarat⁴⁷¹⁹, nullam sibi ab hostibus misericordiam vendicant. Parvulos etiam ab uberibus maternis rapiens barbarus furor, insontem infantiam elidit ad terram. Impletum est nunc, quod olim Judæi canebant: « Dixit inimicus incende⁴⁷²⁰ dere fines meos, et parvulos meos elisurum ad terras (Judith XVI, 6). » In ædificiis autem magnarum ecclesiarum, domorum, civitatum, ubi incendium destructionis per ignem facere non possunt, parietes solo æquantur, ut nunc antiqua illa speciositas ædificiorum, nec quia fuerit prorsus appareat. Quod si quis nostris dictis derogaverit fidem, testis est civitas Puteolana, Aliphana ac Telesina, quæ nichil aliud nisi quia olim fuere demonstrant. Set et aliæ urbes quamplurimæ aut raris aut nullis habitatoribus incoluntur, nam et hodie si qua supersunt subinde desolantur, sicut et de civitate Capuana, quæ olim post urbem Romanam totius Campaniæ et caput et gloria extitit, fecerunt. Nam postquam eam hominibus deleverunt, auro et argento spoliaverunt, ne vel ad horam locus impietati cederet illam incendio cremaverunt, et antiquam illam ingenuam et nobilem libertatem in servitutem redegerunt, et præcipuos quosque in captivitatem duxerunt, aurum argentum, gemmas ac vestes, et quicquid pretiosum, quicquid carum invenerunt, asportaverunt. Quanta autem et qualia ipsi et dux illorum Casinensi nutulere cœnobio, et post vestrum et ante vestrum adventum, referre quis valeat? Ob quam rem rogamus, imperator invicte, ut vestræ cameræ afflictæ, destitutæ ac desolatæ subveniatis, nequando dicant Saraceni, Normanni, ac Langobardi: « Ubi est imperator illius? » Is autem qui apices ferebat, Liguriam dum devenisset, cartam quidem clementissimo imperatori Lothario detulit, set nullum emolumentum auxilium accipere potuit: nam idem imperator morbo simul et senio fessus, videns sibi jam jam finem vitæ imminere, apud Clusam Liguriæ (1657 se contulerat, ibique Henricum ducem Bajoariæ generum suum de ducatu Saxonie sibi hæredem instituens (1658), gemmas cæli palatia cum Christo sine fine regnaturus intravit (an. 1127, Dec. 4), corpusque ejus Maguntie relatam et honorifice reconditum est.

127. Post hæc duces, principes marchiones et omnes proceres imperii convenientes in unum (an. 1138, Mart. 7), Conradum ducem Sueviæ nepotem Henrici V imperatoris in seniori Roma monocratorem constituunt. Eo etiam tempore Henricus Bajoariæ

VARIE LECTIONES.

⁴⁷¹⁶ ita Mart. depopulant c. ⁴⁷¹⁷ ita Mart. depredant c. ⁴⁷¹⁸ quandam Mart. ⁴⁷¹⁹ dealbat M.

NOTÆ.

(1657) Minus accurate hæc narrari apparet ex testibus a V. D. Jaffé allatis l. I., p. 223.

(1658) Hoc quidem verum esse asseritur Ib., p. 230.

gener Lotharii jam dicti imperatoris vita decessit (an. 1139, Oct. 20) Sed ut ad id redeam unde digressus sum, et abbas Raynaldus cum regem Rogerium Farum transisse pro certo didicisset, consanguineorum et amicorum exercitum congregans (an. 1137), suscipientibus se civibus civitatem sancti Germani ingressus est, disponens alio die ad monasterium capiendum et ad abbatiam recuperandam montem ascendere. Contra quem Landulfus de Sanoto Johanne, a Guibaldo abbate a monasterio missus adveniens, civitatem optinuit, Raynaldumque cum suis vertens in fugam, ignem in civitatem immisit; plurimis captis ac pluribus debellatis, ad Guibaldum sursum ad monasterium rediit. Roggerius itaque rex sui exercitus falanga stipatus, supra civitatem Capuanam devenit; quam incendio tradens, suo juri parere coegit. Guibaldus autem, cum fratribus communicato consilio, legatos ad Roggerium destinat, tunc Capuæ remorantem, pacem ab eo exquirens, et amicitiam spondens, cujus verba Roggerius pro nichilo ducens, inefficaces nuntios ejus remsit, mandans se nulla ratione, nullo pacto ferre posse, ut abbas ab imperatore constitutus in Casinensi cœnobio remaneret; quin immo si aliquo modo idem Guibaldus in ipsius manibus veniret, absque dubio laqueo suspensum necaret. Tantis itaque ac talibus minis Guibaldus perterritus, Casinense cœnobium Landulfo de sancto Johanne ad custodiendum relinquens, quarto Nonas Novembris, insciis fratribus, eodem Landulfo sibi ducatum præbente, nocturno tempore recessit, dans potestatem fratribus eligendi quem vellent (1659).

128. Jam duodecim dies a Guibaldi recessu transierant; cum fratres convenientes in unum, et Spiritus sancti gratia invocata, elagerunt Raynaldum (1660), ejusdem cœnobii monachum, virum utique habitu, incessu et moribus honestissimum, et divina humanaque scientia clarum. Hic itaque nobilissimo Marsorum comitum genere, in Valeria scilicet provincia sanguinis sui lineam ducens, tertio ætatis suæ lustro sub Oderisio Il beato Benedicto oblatus, tanta morum scientia, tanta honestate ac constantia super omnes cœvos sui temporis splenduit ut jure illud dominicum ei possit ascribi: « Ego ostendam ei quanta illum oporteat pati pro nomine meo (Act. ix, 16). » Contra hunc namque conjurarunt gentes et regna, et utilitatem orbis terrarum contra eum surrexit; set galea salutis et lorica fidei indutus, et patris Benedicti protectione munitus, adversantium et æmulantium insidias pro nichilo duxit. Eo etiam tempore, cum rex Roggerius civitates et castra usque ad confinia Casinensis cœnobii recepisset, fortissimoque atque durissimo imperio suo juri subdita retineret, eique nullo modo, nullo pacto idem abbas prout Roggerius vo-

lebat consentiret, se civitates et castra omniaque monasterio pertinentia demoliturum minari cœpit, missisque nuntiis hoc abbati, fratribus cunctoque populo nuntiari mandavit. Verum ut in talibus assollet, primum sævire vulgus ignobile, deinde sævitia in timorem mutata, suis cum omnibus, uxoribus quoque et filiis, Casinense ad monasterium confugerunt. Non post multum præfatus rex paciscens cum Casinensibus treugam interim, ut omnes qui ob timorem illius aufugerant, ut cum suis ad propria reverterentur, concessit.

129. His porro diebus erat quidam frater in Casinensi cœnobio Albertus nomine, natione Pelignus, ætate senex, religiosam agens vitam, adeo ut cæteris fratribus admirationis et compunctionis sæpe causa existeret. Is cum senio fessus in domo infirmorum maneret, et populi sua reportare cupientis tumultum auribus ausisset, quosdam ex circumstantibus quid sibi vellet tam confusus populorum tumultus interrogavit. Ad quem unus: « Num tibi, inquit, incognitum esse potest, quis vel cur sit populorum iste tumultus, eum constet omnibus has plagas incolentibus esse notissimum? » Cui cum ille nil horum se nosse respondisset, ait: « Rex Roggerius nuper nobis minatus est, se et Casinense monasterium et omnem terram adjacentem destructurum: set omnipotentis Dei misericordia placatus treugam nobis concessit, et inde est tumultus iste quem audis, cum ea quæ ob timorem illius in Casinensi monasterio flendo delata fuerant a populo, gaudento reportantur. » His sæpe dictus frater auditis, ingemuit, atque ex intimo longa trahens suspiria, hunc psalmum decantare cœpit cum lacrimis: « Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta (Psal. xlii, 1); » cumque versum illum qui dicitur: « Emitte lucem tuam (Ibid., 3), » canere cœpisset, subito, mirabile dictu! immensa coruscatio super eum descendit, adeo ut ipse qui jam per aliquod tempus lumine privatus fuerat lumen reciperet oculorum, atque illius immensæ lucis munere minime fraudaretur. Nec mora, conspicit januas ecclesiæ ipsius qua residebat patefactas, venerabiles vultu habituque viros duos ad se intrantes; quos cum vidisset deifico lumine circumdatos, expavit nec ultra oculos levare ausus resedit. Tum illi propius accedentes, dixerunt: « Surge, age, frater Alberte abbatique et fratribus ut penitentiam commissorum delictorum agere satagant edicito, discalciatisque pedibus antiphonam beatæ Mariæ decantantes egressi, letanias ante sacrosanctum beati patris Benedicti corpus peragant, si forte Deus vestrorum delictorum lamentis penitentiaque immemor factus, ab his locis tantas calamitates repellat. » Tum frater quis esset et quibus vocitarentur nominibus inquisivit. Ad hæc ille: « Ego inquit,

NOTE.

(1659) Per epistolam, quam e Petri Regesto post Chron. edidit Ang. de Nuce, repetitam in Murat.

SS. IV. 622:

(1660) Colemantanum, teste Anonymo Casinensi.

sum Maurus, sanctissimi patris Benedicti discipulus : hic vero ejusdem patris et ipse discipulus Placidus est, » adjecitque : « Hæc quæ nunc a te vel audita vel visa sunt, cave ne pigritia dicere quibus tibi jussum est prætermittas ; sin alias, contemptus pigritiæque penam incurres. Scias quoque, te ideo divino justoque judicio corporali lumine fuisse privatum, quia quæ aliquando in capitulo ob penitentiam agendam divina est tibi dignata ostendere majestas, tui cordis celasti abscondito nulli quæ videras revelans. « Namque idem frater, dum adhuc sub districtione cœnobitalis institutionis in claustrum reliquis fratibus commoraretur seque vigiliis, jejuniis, orationibus et scoparum verberibus in conspectu Divinitatis nactaret, quadam nocte dum capitulum ingressus fuisset, raptus in spiritu, judicarias Domino una cum matre considerante sedes in absida ipsius capituli, ut attenus ⁴⁷²⁰ in pictura cernitur, ordinatas esse conspexit, tantoque liberius divinis cœpit intendere, quanto se ab humanis rebus fecerat alienum. Cum itaque hac visione stupefactus astaret, vidit subito sanctissimum patrem Benedictum, a dextris quidem Maurum, a sinistris vero habens [habentem] Placidum, in medio concilii advenisse ingentibusque clamoribus Cunctipotentis majestatem talibus questibus interpellasse : « Rex regum, creator, redemptor mortalium, sine cujus nutu humana fragilitas subsistere nullatenus potest, has mei questus voces exaudias, meumque quem te donante fabricando perpetuoque regendum monasterium suscepi respicias ; tu enim Domine, qui cogitationes de longe consideras, et vocas ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, hunc locum adhuc michi mortali in carne posito destruendum esse monstraveras, gentibusque barbaris res quæ fratribus præparaveram, te traditurum esse, occulto judicio dixeras : in melius restaurandum fore post modicum, promisisti. Quod et factum hodie cernitur ; insurrexerunt namque contra hunc locum iniquissimi quidam et Deo odibiles, conantes, prædictum destruere locum. Rectores quoque istius loci nequaquam boni pastoris set voracis lupi vestigia sequentes, oves sibi commissas mordacibus dentibus ut tyranni laniant, res et opes ad tui servitium et honorem congregatas ⁴⁷²¹ in turpissimos usus convertunt, populum sibi commissum ut lascivientes vacas vagari sinunt, pupillorum quoque viduarum que causas contempnentes, ad sola munera convertuntur. Quem das finem, rex magne polorum ? His dictis sanctus conticuit, factoque ibi sine quievit. Cum ecce innumerabilis multitudo demonum, furcis igneisque uncinis armata, ante se Crescentium Marsorum comitem habentes advenit, turibulaque ar-

gentea magna, quæ ex Casinensi monasterio quidam in pignore acceperat, et quæ contra voluntatem Seniorecti abbatis recollerat in naribus veluti de fornace exirent habentem. Quem idem frater cum interrogasset, cur tantis tormentis afficeretur ; ob majorum turibulorum detentionem se cruciari respondit, cœpitque monachum rogare, ut hæc quæ de se vidisset, filio suo Berardo diceret, et ut suprascripta turibula Casinensi cœnobio redderentur ex sui parte rogare, addens, hoc illis signum sit, quod eadem turibula, insuper et aureum calicem, ab aliis rebus dum adviveret segregasse, hocque nullum exceptis Fuscone et Transmundo suis consiliariis scire. Quod ubi ad se rediit dicere dubitavit. Exhinc justo Dei judicio actum est, ut frater ille lumine privaretur, et qui lumen æternum quod viderat, talentumque quod erogandum acceperat, cæteris erogare conservis noluit, set in terram ut piger servus abscondit, juste proprium lumen talentumque amisit. Et ut ad ea quæ reliquimus revertamur, sancti viri Mauri auditis monitis, illisque recedentibus, lux quoque quæ ejus illustraverat oculos cum eisdem recessit, adeo ut cæcus velus antea fuerat remaneret. Verum ne pro deliratore et mendoso haberetur, hæc quæ viderat vel audierat dicere noluit. Tricesimo itaque die postquam hæc viderat illucescente, eodem fratre in loco ubi prædictam visionem viderat residente, in ecclesia scilicet sancti Andree apostoli, isdem qui supra sanctissimas Maurus apparuit, et cur quæ viderat vel audierat dicere renuisset increpans, talia verba profudit : « Ego quidem, frater, præcepi, ut secreta Dei quæ per me tibi revelata sunt, hominibus revelares : set tu despectui pigritiæque tradidisti. Unde velut majestatis reus tradendus esses penis inextinguibilibus ; set quia cunctipotentis Dei misericordia, quæ melior est super vitas, hoc tibi commissum indulget, præcipio ut quæ a me tibi revelata sunt, dicere ne pigriteris. Quod si, quod absit, non feceris, æternis traderis incendiis. » Hæc fatus in (1661) tenues subito sanctus evanuit auras, frater autem continuo surgens, abbatem ad se evocat, et cuncta quæ viderat vel audierat seriatim enuntiat. Abbas autem fratres convocans, seriatim quæ supradictus frater viderat retexens, discalciatis pedibus capitulum quo resederant egressi, letanias cum lacrimis et fletu ante patris Benedicti corpus peregerunt. Cæterum eum quidam fratres hæc deliramenta putarent, nullumque vellent assensum præbere, quadam die prædictus monachus Albertus me ad se vocari fecit, reque ut viderat intimata, me præsentem sacramento firmavit. Nullum ergo de hoc aliquo modo dubitare admoneo, ne forte suæ incredulitatis penam reci-

VARIE LECTIONES

⁴⁷²⁰ i. e. hactenus. ⁴⁷²¹ congregatis c.

NOTÆ.

(1661) Cf. Virg. Æn. iv, 278 ; ix, 658.

piant ut cum me falsiloqui reprehenderent, falsi festes mentientesque apud districtum Jesu Christi examen habeantur.

130. Eo etiam tempore Petrus filius Petri Leonis humanis rebus exemptus, diem clausit extremum (an. 1138, Jan. 25), et in loco illius fautores ejus Gregorium cardinalem tituli Apostolorum sibi præficientes, Victorem appellari decernunt (Mart.).

Innocentius autem immensa in filios Petri Leonis et in his quæleis adhærebant pecunia profligata, illos ad suam partem attraxit, sicque cardinales qui jam dicto filio Petri Leonis communicaverant, omni auxilio destituti, Innocentii vestigiis advolvuntur (Mai.); sacramento a parte illius prius accepto, ne illos officio privaret, ne bonis diminueret: sed ad tempus ⁴⁷²².

APPENDIX AD LEONIS ET PETRI CHRONICON

ANONYMI CHRONICON CASINENSE

(PERTZ, *Monum. Germ. hist.*, Script. t. III, p. 222.)

Prima jam vice integrum prodit ex codice tabularii Casinensis, a Joanne I abbate cœnobii condito et oblato, n. 353 membr., sæc. x ineuntis, unde mutilum antea a Peregrinio p. 97, sub nomine « Historiola ignoti Casinensis » transcriptum, collectionibus Muratorii SS. t. II, 264, quoque et Pratilli t. I, 179 sqq., insertum fuerat. Auctor Casinensis sub abbatibus Bassacio et Berthario monachus (1662), plurima quæ præsens expertus fuerat calamo commisit, rudi quidem et scribendi minus perito, sed qui haud pauca scitu dignissima debeamus. Opus incepisse videtur Bari civitate nondum a Hludovico II imp. recuperata, inceptum (1663) a divisione ducatus Beneventani usque ad a. 867 perduxit, quare eum a Joanne Casinensi annis 945-934 abbate diversum puto, licet Leo Ostiensis in præfatione Historiæ et Petrus Diaconus De viris illustribus, c. 15, *chronica Johannis abbatis qui primus in Capua nova monasterium nostrum construxit et Joannis abbatis Chronicum de persecutionibus hujus cœnobii et de miraculis hic factis*, laudantes, codicem nostrum intellexerint. Libro (1664) Leonem in concinnanda historia usum esse, jam Peregrinius observavit, sed eum veram codicis lectionem presso pede secutum fuisse, non nisi postea editione evulgata patebit.

Capitulum divisionem a Peregrinio institutam, licet capitibus 3, 4, 11, 12, 13, 19, 20 21, 23, 24, 25, 26, 27, 32, 33 in codice minime distinctis, servandum duximus.

1. Quidam ex nostris scire volentes, quot anni essent a tempore sanctissimi Benedicti patris usque nunc, nos quoque amore ducti, quantum potuimus sub calculandi æstimatione collegimus. Ab anno incarnationis Domini quingentesimo vicesimo sub Justiniano imperatore, sunt anni a diebus ejusdem beatissimi Benedicti usque ad Petronacem abbatem centum octoginta et unum. Et a Petronace abbate

usque nunc (704) ⁴⁷²³ annum domni Berthari abbatis, qui est Deo præsulè in cœnobio tertius decimus pastor, dinumerantur circiter anni. . . . ⁴⁷²⁴, quod est annus dominicæ incarnationis ⁴⁷²⁴ (867?).

2. Paululum aliquid et Langobardorum gente, quomodo in Italiam properarit, commemorandum. Narsis quoque patricius pro ⁴⁷²⁵ Gothorum gente, quæ

VARIE LECTIONES.

⁴⁷²² Hic cod. desinit in media columna. Sed accuratiorem codicum Casinensium descriptionem quam per Bethmannum nostrum, dum hæc imprimabantur, accepi, hic subjungere liceat. — Cod 450. mbr. fol. sæc. XIII, in duabus columnis eleganter scriptus est; litteræ initiales calamo pulcherrime pictæ, sed tantum usque ad II, 42; ea quam L. Tosti dedit, post ind. cap. sequitur. In indiculis capitulum aliqua manu recentiore suppleta sunt, quæ ibi adnotavimus. Cap. IV, 16 cum sequentibus manus alia sed cœva scripsit, 4 foliis inserlis quæ continent S. Dionisii — (c. 25) 4. Non. Dec. Eadem etiam ultimum quaternionem (c. 96-130.) scripsit, et in media pagina desinit. Reliqua manus primaria omnia scripsit, quæ etiam annales in fine addidit. Nihil quicquam additum est vel mutatum. Aliena quædam de redditibus et ritu mon. vacuis foliis inscripta sunt, ultimo manu s. XIII. epistola Roffridi abbatis, quam A. de Nuce edidit ad Vitam S. Ben, c. 18. — *Alter cod.* 202. fol. manu continua s. XII. scriptus est; folii ultimi pars inferior abscisa est, sed assuta membrana; v. p. 725 not. n. ⁴⁷²³ ita codex; hunc Peregr. ⁴⁷²⁴ locus vacat. ⁴⁷²⁵ i. e. causa Gothorum gentis.

NOTE.

(1662) C. 19 seqq.

(1663) C. 7.

(1664) Scilicet capp. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14,

18, 19, 20, 22, 26, 27, 28, 30, 33 maximam partem verbatim Leonis capitibus I, 25-29, 31, 33, 35, 36, 38 inserta sunt.

Italiã invaserat, Langobardos fœderatos elegit, et cum Græcis suis pariter ac Romanis ab eisdem finibus, hoc est Romanorum terminis, pepulit Gothos. qui (1665) Narsis Neapolim residents, legatos ad Langobardorum gentem dirigit, mandans ut paupertina Pannoniæ rum desererent, et ad Italiã cunctam, refertam divitiis, possidendam venirent. Simulque multimoda pomorum genera aliarumque rerum species, quarum Italia ferax est emittit, quatenus eorum ad veniendum animos possit incitare. Langobardi vero læta nuntia, ut quæ ipsi præoptabant, gratanter suscipiunt, deque futuris commodis animos attollunt. Tunc Langobardi sedes proprias, hoc est Pannoniam, amicis suis Hunnis contribuant, eo scilicet ordine, ut, si quo tempore Langobardis necesse esset reverti, sua rursus arva repeterent. Igitur Langobardi, relicta Pannonia, cum uxoribus et natis omnibus et suppellectile Italiã properant possessuri. Habitaverunt autem in Pannonia annis quadraginta duobus, de qua egressi sunt mense Aprilis per indictionem primam (an. 568, Apr. 2)⁴⁷²⁸, alio quidem die post sanctum pascha, cuius festivitas eo anno juxta calculi rationem⁴⁷²⁹ in ipsis Kalendis Aprilibus fuit, cum jam a Domini incarnatione anni quingenti sexaginta et octo essent evoluti.

3. Post hoc dominantes Italiã, Beneventum properantes⁴⁷²⁷, introeunt ad habitandum, Horum autem princeps militiæ cœlestis exercitus Michahel extitit archangelus. Neapolites ad fidem Christi per ducti. Alzechus Vulgar suis cum hominibus ad habitandum suscipitur. Græcorum Romanorumque Langobardi gentes superantes, totam simul Beneventi possiderunt patriam.

4. « Omnem quippe regnum, » ut ait Dominus, « in se ipsum divisum desolabitur : et quod quis serens seminaverit, hoc et metet. » Propterea divisus Israeliticus populus, in omnem ventilatus est mundum, sic et hæc Langobardorum gens dissidentes mentibus, etiam suos interfecere principes. Ob id patriæ facta divisio (an. 839); Beneventanorum principatus duobus æquidem partibus efficit (sic) divisus. A quibus vicissim Franci Sarracenicque unus contra alterum evocati; post tandem fraus Saracenorum Barim noctu capiens (an. 842), post demum Tarantum obsidentes introeunt, totumque pæne in integrum postmodum regnum igne ferroque vastantes demoliti sunt, et ad solum usque perductum circiter per annos ferme triginta.

5. Langobardi vero dum nimia suis pro factis pericula sustinerent (an. 866), ob hoc nimium afflicti necessitateque compulsi, Franciam legatos dirigunt, atque gloriosi imperatoris Hludowici implorant augusti clementiam, ut patria sua cum gente veniens, eos omnino a Saracenis quantocius eriperet. Qui beniens⁴⁷²⁸, hoc decretum suæ reliquit patriæ :

6. « Constitutio promotionis exercitus observationis partibus Beneventi, sub indictione quinta decima. Quicumque de mobilibus widrigild suum habere potest, pergat in hoste. Qui vero medium widrigild habet, duos juncti in unum qualitatem instuant, ut bene ire possint. Pauperes vero personæ ad custodiam maritimam vel patriæ pergant; ita videlicet, ut qui plus quam decem solidos habet de mobilibus, ad eandem custodiam vadant. Qui vero non plus quam decem solidos habet de mobilibus,

nil ei requiratur. Si pater quoque unum filium habuerit, et ipse filius utilior patre est, instructus a patre pergat. Nam si pater utilior est, ipse pergat. Si vero duos filios habuerit, quicumque ex eis utilior fuerit, ipse pergat : alius autem cum patre remaneat. Quod si plures filios habuerit, utili ores omnes pergant; tantum unus remaneat, qui inutilior fuerit. De fratribus indivisis juxta capitularem domini et genitoris nostri volumus, ut si duos fuerint, ambo pergant Si tres fuerint, unus qui inutilior apparuerit, remaneat; ceteri pergant. Si quoque plures omnes utiliores apparuerint, pergant; unus inutilior remaneat. De qua condicione volumus, ut neque per præceptum, neque per advocationem, aut quamcumque occasionem excusatus sit, aut comes aut gastaldus vel ministri eorum ullum excusatum habeant; præter quod comes in unoquoque comitatu unum relinquat qui eundem locum custodiat, et duos cum uxore sua. Episcopi ergo nullum laicum relinquant. Quicumque enim contra hanc institutionem remanere presumpserit, proprium ejus a missis, quod⁴⁷²⁹ subter ordinatum habemus, præsentaliter ad nostrum opus recipere jussimus, et illum foras eicere. Omnibus enim notum esse volumus, quia jam a prioribus nostris juxta hanc institutionem tultæ fuerunt, sed pro misericordia recuperare meruerunt; nunc autem certissime scitote, cujuscumque proprietates tulta fuerit, ixa a nobis promerebitur recuperatione. A flubio Pado usque Trebia sit missus Iotsemus. Inter Padum et Ticinum Eriulfus. Inter Ticinum et Adda Erembertus. Inter Adda et Addiza Landebertus. Ab Addiza usque Forum Julii Theodoldus. Petrus et Arthemius episcopi, junctis secum missis episcoporum et comitum, Pisa, Luca, Pistoris et Lunis Teutmundus; Florentia, Volterra et Aritio Rodselmus; Clusio et Sena Andreas. In ministerio Witonis Rimmo et Johannes episcopus de Forcona. In ministerio Verengari Hiselmundus episcopus. In litore Italico, Ermeffridus, Macedo, et Vulfericus. Hi volumus ut populum eiciant, et custodiam prævideant, et populum in castella residere faciant, etiam et cum pace. Nam si missus aliquis ausus fuerit præmittere, quin omnibus⁴⁷³⁰ (1666) remanserint, præsentaliter proprium tollant, et cum foris eiciant. Et si inventus fuerit ipse missus, proprium suum perdat. Et si comes aliquem excusatum, aut bassallum suum, præter quod superius diximus, dimiserit, honorem suum perdat. Similiter eorum ministri, si aliquem dimiserint, et proprium et ministerium perdat. Quod si comes aut bassi nostri aliqua infirmitate detenti remanserint, aut aliquem excusatum retinuerint, aut abbates vel abbatissæ si plenissime homines suos non direxerint, ipsi suos honores perdat, et eorum bassalli et proprium et beneficium amittant. De episcopis autem cujuscumque bassallus remanserint, et proprium et beneficium perdat. Si quoque episcopus absque manifesta infirmitate remanserit, pro tali negligentia ita emendet, ut in ipsa marcha resideat, quousque alia vice exercitus illuc pergat. Et ut certissime sciatis, quia hanc expeditionem, in quantum Dominus largire dignatus fuerit⁴⁷³¹, plenissime explere volumus, constituimus, ut episcopus, comes aut bassus noster, si in infirmitate incerta detentus fuerit, episcopus quippe per suum missum, quem meliorem habet, comes vero et bassi nostri per se ipsos hoc sub sacramentum affirmant, quod pro

VARIAE LECTIONES.

⁴⁷²⁸ primam-rationem in margine, eadem vero manu scripta sunt; minime, ut Peregrinius opinatur, posteriori, quam Johanni abbati Casinati, chronici comitum Capuæ auctori, tribuit. ⁴⁷²⁷ in margine scriptum. ⁴⁷²⁸ l. e. veniens. ⁴⁷²⁹ lege secundum quod s. o. h. ⁴⁷³⁰ iia correxi qui nominibus. ⁴⁷³¹ In q. d. l. d. fuerit et ut c. s. q. h. expeditionem plenissime explere volumus c. Ego sententira transponendas duxi.

NOTÆ.

(1665) Hæc ex Pauli *Hist. Lang.* II, 5, 7, fluxerunt.
(1666) i. e. homines.

nulla occasione remansissent, nisi quod pro certissima infirmitate hoc agere non potuissent. Omnes enim volumus, ut omni hostili apparatu secum deferant, ut cum nos hoc prospexerimus ⁴⁷³³ et inbreviare fecerimus, non neglegentes appareant, sed gratiam quoque nostram habere mereantur. Vestimenta autem habeant ad annum unum, victualia vero quousque novum fructum ipsa patria habere poterit. Fagidis (1667) enim quicumque eundo et redeundo commotionem fecerit, vitæ incurrat periculum. Et quia etiam temporis congruentia imminet quadragesimale, in quo studenda sunt præcepta Dei, constituimus, ut quicumque ecclesiam Dei frerit, adulteria et incendia fecerit, vitæ incurrat periculum. Quicumque caballum, bovem, frisingas, vestes, arma, vel alia mobilia tollere ausus fuerit, triplici lege componat, et liberum ⁴⁷³⁸ armiscara id est sella ad suum dorsum, ante nos a suis senioribus dirigatur, et usque ad nostram indulgentiam sustineat. Servi vero flagellentur et tundantur, et illorum domini, quæ ipsi tulerunt, restituant. Quod si clamor ad seniores venerit, et ipsi talia non emendaverint, tunc horum seniores ipsam compositionem faciant, et eadem armiscara, quamdiu nobis placuerit, sufficere compellantur. Et hoc constituimus, ut ex utraque parte iustitia servetur. Videlicet nostri sicut circaviciini, quæ necessaria sunt, emenda, Vicini autem nullatenus carius quam suis circaviciinis vendere præsumant. Qui vero homicidia indiscrete et præsumptiose fecerit, vitæ incurrat periculum, Iler enim erit nostrum per Ravennam, exin mediante mense Martio in Piscaria, et omnis exercitus Italicus nobiscum, Tuscani autem, cum populo qui de ultra veniunt, per Romam veniant ad Pontem-curvum, inde Capuam, et per Beneventum descendant nobis obviam Luceria octavo Kalendas Aprilis. »

7. His igitur prælibatis et hac lege sancita, dictus dominus imperator Hludovicus augustus cum uxore sua pariter gloriosa, Angelberga augusta, Benevento ⁴⁷³⁴ properantes, Junio mense ad monasterium veniunt sanctissimi Benedicti patris ; ubi a venerabili Berthario abbate cum sacerdotali officio, lampadibus ac tymiamatibus, nec non et fratrum laudibus, honorifice susceptus est. Ascendens autem montem, ubi dicti almi patris pii Benedicti sacrum corpus humatum est, pari gloria ibidem susceptus, aliquid ibidem sancto et Benedicto conferens munere, dictum omne cœnobium conspiciens, laudabiliter ammiratus descendit. Inibi Capuanorum frustrata calliditate, post dies aliquot possidens (1668) optinuit Capuam, ingreditur Salerno, navigans Malsum (1669), Puteolim utitur lavacris, et per Neapolim Sessulanam (1670) adiit urbem ; dehinc castrametatur Caudim. Mense autem Decembrio, Dei omnipotentis opitulante gratia, ingressus est Beneventum, anno quidem septimo decimo augustalis imperii sui. Et ecce congregitur cum Saracenis (an. 867), tropeum primitus bellicans sumpsit ex eis victoriæ, ac demum omnia illorum capiens castra, solæ tantum illius ⁴⁷³⁵ civitates remanserunt, Barim (1671) scilicet nec non atque Tarantum. Nam omnium quidem eorum gloria, munitissima capta est urbs Materia, quæque igne ferroque ad nichilum redacta est ; Augusto autem mense reversus est Beneventum. In

A cujus obsequium dum essent ibidem Berthari abba ; nam, illuc in sanctam Sophiam inchoatum fuerat oratorium a decessore suo reverentissimo viro Basacio, quod omne studium perfecit, et in honorem sancti construxit Benedicti ; dedicata est autem a Stephano Teanensis sedis episcopo, et ab Angelari levitæ studio opus perficitur.

8. Si forte nosse cupis quis lector futurus eris, quam ob causam Beneventanorum regionem Saraceni dominassent, occasio videlicet exstitit talis. Sichard Beneventanorum princeps a suis interceptus (an. 839), Radelchis zetarius (1672) palatii ei successit in principatum. Tunc apud Tarantum morabatur Siconolfus arripotens, bonæ memoriæ Siconis magni principis filius. Interea his temporibus Capuanites plurima perpetrantes flagitia, etiam suos majores sibi occiserunt parentes, illorumque omnia diripientes, semetipsos sublime in spectaculum constituerunt mundi. Ob hoc verebantur adire Beneventum, principisque sui Radelchisi obœdire præceptis. Nam novis fraudum iniere machinis ⁴⁷³⁶, seque Tarantum contulerunt ad Siconolfum, prædicti principis filium, et cum cæteris sibi socios et in flagitiis pariter consimiles dictum sibi constituerunt Siconolfum principem. Qui nec multo post introiens Salernum, magnaque pars Beneventi regio secuta est eum. Contra quem Radelchis principis libor exarsit, et eum disperdere nitebatur e terra. Quatenus alterutrum per tempora longa dimicaverint, quanta per hos gesta fuerint vicissim mala, nulla sustinere valet pagina, nullus doctoris explanare sensus ; sed neque scribentis potest esse omnino facultas. Nam eo tempore (an. 841) dictus Radelchis princeps per Barensem Pandonem gastaldium in auxilium sibi transmarinos invitabit ⁴⁷³⁷ Saracenos, qui diu erga Barim residentes, intempesta videlicet noctis hora more solito nominatam rapuerunt civitatem ; quæ urbs juxta Græcorum stilum Βαρων, — brachia gravis sive fortis interpretatur — vocabulum ex eo olim promeruit, ob delinquentium facinora ab hac gravis vel fortis Saracenorū vastatio ut in nos utique sic nimium sæviret. Horum iniquorum primus venientium vocabatur Kalfon rex, obsitis siquidem vestimentis et calciamentis, saltem nec tara (1673) bene succintis, sed solis harundinibus manu gestantes. Cum his quoque Radelchis totam devastavit Siconolfi regionem, Capuamque primariam (1674) universam rededit in cinerem ; exinde hinc omnia corruunt pariter in pejus. Hoc in tempore bellum inter utrosque factum est in Cannis.

9. ⁴⁷³⁸ His diebus Saraceni egressi Romam (an. 846, Aug.) horatorium totum devastaverunt beatissimorum principis apostolorum Petri beati que ecclesiam Pauli, multosque ibidem peremerunt Saxones aliosque quamplurimos utriusque sexus et ætatis. Fundensemque capientes urbem, vicinæque deprædantes loca, Septembrio quoque mense secus Galetam castrametati sunt. Contra quos pervenit Francorum exercitus, sed superatus a Saracenis quarto Nobemrii idus, iniiit fugam ; quos persequentes Saraceni illorumque omnia capientes, tandem ad sanctum devenerunt Andream, cujusque cellam igne cremaverunt. Quique dum pervenissent ad cellam præsulis (1675) beatissimi Apollinaris cognov-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁷³³ prospexerimus c. ⁴⁷³³ lege liber cum a. ⁴⁷³⁴ benvenuto c. ⁴⁷³⁵ i. e. illis. ⁴⁷³⁶ chinis manu recentiori scriptum videtur. ⁴⁷³⁷ i. q. iavitavit. ⁴⁷³⁸ Quomodo Saraceni ecclesiam beati Petri apostoli depredati sunt, et cellas beati Benedicti igne cremaverunt. In marg.

NOTE.

(1667) I. e. faidis.

(1668) I. e. obsidens.

(1669) I. e. Amalsum.

(1670) Sessola.

(1671) Hæc itaque ante mensem Februarium anni 871 scripta sunt.

(1672) Cubiculi interioris palatii custos, cubicularius.

(1673) Fascia ?

(1674) I. e. veterem.

(1675) Ravennavis.

mento Albanum, e vicino sanctum beatissimi confessoris Christi conspexerunt montem; quo illico pergere satagebant sed tardior quippe eos transire hora vitabat. Igitur tanta tunc et cœli serenitas et terræ siccitas, ut flubium pede quisque volens pertransire posset. Beatissimi vero Benedicti Patris monachi tam vicinam sibi mortem cernentes, protinus vicissim pacem dederunt, obsecrantes misericordem Dominum, ut illorum propitius in pace animas susciperet, quas in velocitatem mortis continuo expectabant migrare. Illico universi nudis plantis, et cinere sperso capite, cum lætantiis ad patronem suum se contulerunt, Benedictum beatum. Dum nimis esset pavor et formidolosa expectatio, et copiosa fieret ad omnipotentem Dominum exoratio, per visum Bassacio patri paruit prædecessor ejus Apollinarius abbas: « Quid, inquit, habetis? quare moreremur patimini? » Et Bassacius ad hæc: Imminet inquam mors, pater, et non vendendum?— Nolite, inquit, ait, timere; Benedictus vester pater vestram obtinuit salutem; deprecamini igitur sedule Dominum cum lætantiis et missarum sollempniis; Dominus cito exaudiat voces clamantium ad se: denique et nos vobiscum in ecclesiis stantes, cœlorum cum civibus communiter pro vobis Jesum Christum dominum exorare non desistimus. » Cumque a somno surrexisset Bassacius pastor, et hoc fratribus indicasset, in commune omnes excelsa voce Deum benedixerunt, qui salvat misericorditer sperantes in se. Tum subito inmanis facta est pluvia, coruscationes, et tonitrua tam vehementia, ita siquidem ut etiam Carnellus (1676) fluvius ultra terminos excrescens redundaret, et quem pridie adversarii transire poterant pede, sequenti videlicet die divina coerciti repulsione, neque ripam attingere valebant fluvii. Nitebantur quolibet fluvium transmeare modo sed dum nullus adesset eis ad cœnobium transmeandi aditus, sicut est, illorum dira barbaries, digitos corrodentes manuum, fremebantque seu stridebant dentibus, huc illucque furibundi discurrentes. Et ut non abesset illorum assuetus facinus, cellas beatissimorum martirum Stephani seu Georgii igne cremaverunt, et per duos Leones (1677) ad castra remearunt. Post dies aliquot suos subnervantes equos, navigare cœperunt; qui dum proprius ⁴⁷³⁹ suæ adessent provinciæ, ita ut etiam jam vicinos cernerent montes, nautico plausu laudem suo more dederunt. Mox inter eos una paruit navicula, quæ duos ferebat homines, unius velut speciem clerici, alterius velut monachi habitus habentis. Qui dixerunt ad eos: « Unde venitis, vel quo itis? » At illi responderunt dicentes: « A Petro revertimur; Roma omne illius devastavimus ⁴⁷⁴⁰ oratorium, populum cum regione deprædata; Francos superabimus, cellasque Benedicti igne cremavimus ⁴⁷⁴¹; et vos, inquit, quinam

estis? » Aiunt illi: « Qui nos quoque sumus, modo visuri eritis. » Illico facta est tempesta valida et procella vehemens; omnes igitur naves contractæ sunt, cunctique adversarii peremti; nullus unquam ex eis penitus remansit, qui ceteris talia nuntiaret. Sequenti itaque tempore Leo venerabilis papa oratorium ambiens beati Petri muris firmissimis et excelsis, ne umquam talis Romæ ulterius aliquando ebentus ⁴⁷⁴² eveniret.

10. Per idem tempus (an. 844) Siconolfus princeps pro Spanis (1678) tribuendum de beatissimi Benedicti cœnobio thesaurum ⁴⁷⁴³ abstulit perplurimum. Si quidem vice prima basiem (1679) argenteam unam, vauca (1680) par I, in gemmis et smaragdum spora (1684) par I, suricamque (1682) sericam de silfori (1683) cum auro et gemmis. In alia igitur vice centum triginta in vasis auro libras. Tertia itaque vice trecenti sexaginta quinque argento libras, et tredecim milia solidos auro figuratos. Quarta videlicet vice vatias (1684) duos penzantes libras triginta, et fundatos (1685) duplices septem. Quinta nichilominus vice matiatos (1686) solidos ac prædolatos quattuordecim abstulit milia. Et post hæc in agrifis (1687) batiam unam, et scaptonem (1688) unum Constantinopolitano deaurate fabrofacte vasa opere. Porro insequenti vice sexta per Landonem comitem, et Aldemarium gastaudeum vim ex cœnobio sustulit isdem Siconolfus prædolati solidos duo milia, et sui principis coronam Siconis genitorisque, de auro ac gemmis smaragdinis ornatam. Et hoc neque sibi profuit, animamque jugulavit suam; sed neque quod fallere monachos promittendo nisus est, ei neque profuit nichilominus seu patriæ; sed videlicet abhinc nullum ei amplius evenit triumphum victoriæ.

11. His diebus inter utrosque principes factum est in Cancellis (1689) bellum perexecrabilem.

12. Aliquantis interim elapsis temporibus, Massar dux, Benevento residens in auxilium Radelchisi principis, beatissimæ Dei genitris in Cingla Mariæ monasterium devastabit, castellumque postmodum sancti qui cognominatur Viti (1690) cœpit. Telesinium ⁴⁷⁴⁴ possidens castrum, Sitim humiliabit, totamque devastabit Apuliam, et cætera nichilominus loca. Quandoque pervenit secus almi Benedicti monasterium, cujus adeo ita divinitus mens immutata est, et dum unus ejus canis vellet in pratis unam comprehendere aucam, per semedipsam cum flagello concurrir, et eandem de ore captoris expulit abem ⁴⁷⁴⁵. Cumque ante januas assisteret monasterii, protinus portas claudere jussit, ne subsequentes introire magaritæ (1691) præsumerent. His expositis, pertransiit Aquinum (1692), ac deprædavit Arcem (1693) vicinaque loca. Novembrio autem mense post dies octo reversus est Beneventum.

13. Mortuo itaque Siconolfo apud Salernum (an.

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁷³⁹ i. e. propius. ⁴⁷⁴⁰ i. e. devastavimus. ⁴⁷⁴¹ cremavimus c. ⁴⁷⁴² i. e. eventus. ⁴⁷⁴³ Thesaurum sancti Benedicti quod abstulit Siconolfus. In marg. ⁴⁷⁴⁴ ita aut telesimum c. ⁴⁷⁴⁵ i. e. avem

NOTÆ.

(1676) Idem qui Liris et Garilianus. PRATILL.
 (1677) Terminus Casinensis ditionis ex Leone Ostiensi I, 5.
 (1678) Hispanis, i. e. Tarracenis; sed cf. Prudentii Ann. a. 844 SS. I, 440.
 (1679) Nostrum *becken* esse videtur, Anglorum *basin*.
 (1580) I. q. *bauca*, vas.
 (1681) I. q. *sporones*, nostris *sporen*.
 (1682) *Pannus sericus*.
 (1683) *Adelung* vocem a *αἰλαρ* *blatta* derivatam

opinatur

(1684) I. q. *batia*, *bazia*.
 (1685) *Vas aureum vel argenteum*.
 (1686) *An purgatos? Leo I 26 masatos dicit*.
 (1687) *Anagrifis, anaglyphis ut Leo legit*.
 (1688) *Vas quoddam esse videtur*.
 (1689) *Prope Furculas Caudinas*.
 (1690) *Prope Æserniam. Pr.*
 (1691) *I. e. apostatæ, infideles, Sarraceni*.
 (1692) *Aquino*.
 (1693) *Arce*.

849), Sico, filius ejus, specietenus ei successit in principatum. Isque post aliquantulum Franciam puerulum transducitur.

14. Mense Junio (848) generalis per totam Beneventi, regionem terræmotus factus est magnus (1694), ita ut Iserniensem funditus urbem obrueret multamque perimeret populum; ad ultimum etiam et præulem extinxit ejusdem civitatis. Pari ruina ædificiorum extitit apud sanctum Vincentium (1695), simiique vim fuit terremoti ad Benedicti beati cœnobium, sed nec unus quidem lapidis suo de loco labsum est. Quod dum Massaro nuntiatum fuisset, et rainosam deprædaret Iserniam, ait enim: « Dominus omnium illuciratus est; et ego peramplius desebiam? Non utique ibo! »

15. Telesis nova secus primariam in planitiem sui cognominis construitur.

16. Inter hæc tempora, breviter ut superius dictum est, infra Capuanites filii Landolfi gastaldii, hoc est Lando comes, Landolfus episcopus. Pando B marepabis, Pandinolfus gastaldius, hujus patriæ insignes habebantur. Sed ob scelera commorantium crebro eorum urbs incendio cremabatur. Non prœnitentiæ remedium, neque divinam postulantes misericordiam aut emendationem facinorum, sed quodam tandem reperto consilio, ad Caolini pontem construunt civitatem; quamque ludo « secundam » vocitabant « Romam. » Nam sicut qui effugerit a facie leonis et incurrit in ursum, sic ab istis remota civitas ipsa ab igne, pari in ultione corrui in abyssum. Qua gloria sperabatur erigi, carmen indicat istud:

Quæ primum senio marcebat tempore longo,
Cernitur, en, amplis consurgere mœnibus urbem!
Illa senatorum pollebat fulta caterbis,
Nomine sed Capua vocitatur et ista secunda.
Providus in cunctis patriæ populique juvamen,
Lando comes studio sollerti hanc condidit urbem.
Aurea porta vocatur, fert quia lucis honorem.

Arma, salus, virtus perpetua, Christus in urbe
Hac maneat, populo tempus in omne sue;
Pellat et hinc hostem sævum fraudemque malignum,
Civibus et præstet pacis honore frui!

17. Hoc videlicet tempore Tarantum fame obsessa a Saracenis capitur (an. 856).

18. Per eidem tempus Bassacius abbas, rogatus a primatibus patriæ, adiit Franciam, obsecrans gloriosum imperatorem Hludovicum qui 4746 veniens Barim, et in quantum 4747 possibilitas fuit totis viribus cum Saracenis dimicabit (an. 848). Post complures autem dies venit Beneventum. Igitur sabbato vigilia sanctum pentecosten infra Beneventanam urbem interempti Saraceni, Radelchisi principatum gerens, Massari capitur, ad imperatorem adductus capite plectitur. Hludovicus exin repedavit in patriam.

19. His temporibus Bassacius abbas defunctus est (an. 856), expletis in regimine annis decem et novem; cujus quale quantumque fuit sursum deorsumque in ecclesiis studium, et ipsi vidimus qui scribimus, et carmina illius nobis descripta resonant. Huic successit in regimine Berthari sacerdos, ejus discipulus, moribus et vita strenuus, et omni bonitate conspicuus. Castelli sursum monitionem ipse ambiens, calicem ad honorem Dei officium operatus est, civitatem juso (1696) fieri voluit, et inchoavit. Et quomodo totis viribus contra Saracenos

A in Gaietam dimicabit, nostra plenissime comperit ætas. Quomodo autem suos dilexit commissos, et quatenus pro ipsis decertavit, præcepta indicant cœmobiæ facta imperatorum.

20. Eo tempore Ademari princeps erat apud Salernum (854-860). Teanensis ecclesiæ præsul Lupoald obiit. Hilarius levita, beati Benedicti monachus, ad episcopale 4748 decus eligitur.

21. Bone memorie Aloara, Landonis conjux comitis, una cum Surano medico ejusque interventu tam benefactrix erat monachorum, ut Madium lotum mensem stipendia præveret, ac aleret fratres.

22. Lampert filius Widonis, et Ildepert comites nisi sunt manus erigere contra Hludovicum imperatorem; sed relata illorum fraude, persecutus est eos Hludovicus usque Marsim. At illi demum ante faciem ejus fugerunt Benevento apud Adelchium principem. Hildepert vero pertransiens, abiit Barim. B libentissime quidem a Seodane rege susceptus est, et habitavit ibi tempore quo voluit, Hludovicus ergo imperator persequens eos, devenit in Iserniam, quam cum infidelem sibi comperisset, bellando cepit; ac deinde pertransiens Aliphem, post plura bella urbs capta est. Per Telesiam igitur devenit ad civitatem quæ dicitur sanctæ Agathæ, et urbem expugnare cepit; quæ dum valde esset munita, multis diebus obsedit eam; erat etenim tunc æstivum tempus. « Nemo umquam, ut apostolus ait carnem suam odio habet, sed nutrit et fobet eam (Ephes. v.) » Tandem Berthari abba condoluit super Hisembarдум, consanguineum sibi et gastaldium obsessæ civitatis, et intervenit pro eo apud imperatorem augustum; cujus et promeruit gratiam et pactum dedit (1697) civitati, ac illius juri protinus urbs mancipata est. Adelchis princeps ad pedes prostratus clementissimi imperatoris, et suam obtinuit veniam et fugacibus comitibus; ab hinc tandem Hludovicus rediit Franciam. Hoc in tempore Magenolfus clericus Ingenam, neptem imperatricis, accepit conjugem.

23. Ademari junctus cum Neapolitis mitebatur quiddam dolose erga suos; ob hoc oculi ejus evulsi, spernitur a principatu, et Waiferi Salerni factus est princeps (an. 860). Nam dictus Ademari Suram, Erpinum, Vicum Album et Atinen tradidit Francis, id est Widoni comiti. In his locis præerat Landolfus gastaldius; quæ dum amississet loca, præ nimia est tristitia defunctus.

24. Juvamine Landonis comitis et fere sacerdotis Teano monasterium construitur famulabus Dei.

25. Defuncto igitur apud Capuanam urbem Lando comes, Pando germanus ejus ei successit in comitatu qui junctus cum Landolfo, episcopo, venerabilem Aloaram, cognatam suam, de Capua excutientes; quæ exul cum natis et facultatibus propriis apud Salernum habitatura devenit. Per idem tempus Neapolites audacter super Capuanos venire in bellum conati sunt, eo siquidem die quo beati Michaelis est festivitas. Hujus Langobardi auxilio freti, exierunt adversus Querites (1698), et tanta in illis cæda bachati sunt, ut plurimi ex eis gladio fuissent perempti multique capti, nonnulli in fluvio se projicientes; residui vero perpauci vulnerati in urbem 4749 reversi sunt suam. Cæsarius autem, magistri militis filius, capitur, Capuaque adductus, ferro in compe-dibus habetur. Secunda Neapolitis hæc ruina extitit similis, quo olim in Gargano cum beato Michehelo archangelo agere temptaverunt. Quod ex utroque latere Seudan audiens, factum irrisit, dicens.

VARIE LECTONES.

4746 q. o. g. i. H. c. 4747 qua tum c. 4748 episcate c. 4749 urbe c.

NOTÆ.

(1694) Cf. vitam Leonis IV, cap. 12, ubi indicationi x terræmotus ascribitur. Leo ostiensis annum 847 scribit.

(1695) Ad Vulturum.

(1696) I. e. deorsum, civitatem S. Germani.

(1697) Scilicet imperator.

(1698) I. e. Quirites.

« Stuppa cum tomentis pariter juncta, fecerunt bellum. »

26. Eo autem tempore in Aquini villam Rodoald gastaldius secus Pontem Curvum (1699) construxit castellum. Hoc facto subduxit se a jure Capuanorum, qui vehementer ob hoc affligebatur a Capuanis. His diebus Magenolfus, de quo supra paululum diximus, pergebat Franciam, ut sibi ab imperatore glorioso peteret, quo vivere loco seu et habitare posset. Cui Rodoald legatarium quendam Ursum transmisit presbiterum, ut reversus veniret ac pariter commorarentur, suoque praesidio juraret eum a persecutionibus se. Regressus ergo Magenolfus de itinere coepit, et in Pontem introibit Curvum; nec multo post profectus est Salernum, sumptaque conjugue, omni cum suppellectile ac familia rediit in castrum. Neque diu latuit misterium iniquitatis; nam quodam die cum suis cepit Rodoaldum, eumque in custodiam retrusit, duos quoque filios ejus in turrem projecit, omnemque facultatem ipsius abstulit, thesaurum, peculia, mancipia, servos, populum, castrum, villam et omnia subjugavit sibi. Rurem ⁴⁷⁵⁰ populum et indisciplinatum, quem invenit, docuit more palatii esse prudentissimum; et qui prius non noverant nisi caepe et alei, nunc ab eis census principales exquiruntur solidi, etiam et in hostili armati profisciscuntur exercitu. Rodoald offertus dum beato Benedicto fuisset, vix a venerabili viro Berthari abbate et a monachis liberatus est, ut Aesepus ⁴⁷⁵¹ doctor fabularum, ait: « Hoc patiat, qui fortiorem sibi induxerit in domum suam! »

27. Dum in Eublogimenopolis (1700) urbis moenia struerentur, vir quidam tunc ibi erat suis cum sociis in constructionem civitatis. Is quondam praenimia infirmitate linguae perdiderat officium, et per annos circiter septem nullum omnimodo valuit proferre sermonem. Quadam itaque nocte lassus ab opere manuum, dum fratres in oratorio beatissimi Benedicti Deo laudes peragerent, idem mutus ad columnae pedem cum aliis residens, obdormivit; quem beatus Benedictus per visum baculo capite percussit, increpans ait: « Huc properasti, inquit, ad dormiendum? Evigila ergo, et tribus vicibus expe in terram! » Qui cum hoc fecisset, surgens a somno, beneficium sibi collatum coepit omnibus effari, et ita perfecte loqui, ut ante septennium nec minus solitus erat. At omnes Deo laudem pariter dederunt.

28. Interim gladius dominicae indignationis huc illucque discurrens, in delinquentium cervicibus grassabatur: nam egressus de vagina sua, omnes terminos per circuitum devastabat. Ille impiissimus atque crudelissimus latro, « quem Dominus percussit gladio oris sui, et destruat illustratione adventus sui! » (II Thess. 11) ille pestifer Seodan, quodam tempore egressus a Barim, totam devastabit Capuam, Cantias, Leporem, et suo nequissimo throno posuit in campo de Neapolim. Nullus omnino praeteribat dies, quod ad quingentos et eo amplius interficeret homines, et hoc parlus ⁴⁷⁵² Dei esse dicebat, ut illud compleretur evangelicum: « Omnis qui interficit vos, arbitratur se obsequium praestare Deo (Joan. XVI). » Nam servus ille tyrannus super cadavera mortuorum sedens, edebat tamquam unus putridus canis. Tandem quasi gravi somno evigilantes sed gravati atque praepediti nimis miseriis Wandelpert, et Marepotus gastaldius, et Garard comes (1701), cum plurimis aliis nobilibus, properaverunt Beneventum, ut communi consilio ulciscerentur.

⁴⁷⁵⁰ i. e. rusticum.

⁴⁷⁵¹ i. e. Aesopus.

VARIAE LECTIOES.

⁴⁷⁵² pars c.

NOTÆ.

(1699) Pontecorvo.

(1700) Eulogimenopolis id est Benedicti civitatis

Leo I, 33, v. supra c. 19.

rent se de Saracenis. Salubre quidem fuit consilium, sed inutilis ordo ejus. Non uno agmine, non una eademque intentione per cohortes incedebant; sed divisi abalterutro inordinate profisciscabant. Igitur propinquaverunt secus Saracenos ad Arium: quod hi cernentes, se protinus straverunt in terram; jamque sol ad occasum tendebat. Hi vero qui a Benevento venerunt, siculi fuerant lassi et nimium equidem fatigati sitientesque valde, continuo in aciem introierunt. Illico Saraceni subito erecto ut erant in uno agmine conglobati, repente irruerunt super eos; hi vero terga vertentes, fugere coeperunt, plurimi interempti a gladiis, nonnulli cadentes, in alterutrum impingentes, praefocabantur alii in fossatis sepibus et cavernis terrae, inleai a gladiis, sed praesiti mortui inveniebantur. Saraceni autem victores effecti, coeptum peregrerunt iter.

29. Inter Capuam, Teanum, nec non Aliphem auditur esse mons quidam, in quo dicitur adesse angelica virtus, ad instar beati Michaelis archangelii in monte Gargano, ita stillari aquam, et jugiter effodi criptam, et patere basilicam, atque ibidem divina crebro fieri prodigia. Exhortatum autem Landolfi praesulis Hilari, Teanensis ecclesiae episcopus, dedicabit illuc sanctorum altaria, et per amplius ex tunc fiunt multorum sanitatum signa et prodigia, ad gloriam et laudem nominis Jesu Christi.

30. Mos etenim est apud monachos utrorumque cenobiorum, videlicet sanctorum Vincentium martiris et beati confessoris Benedicti, diebus sanctae quadragesimae vicissim sibi rogam exhibere caritatis gratia. Dum hoc quadam die apud sanctum Vincentium fratres spiritaliter agerent, et illuc de sancto ob hoc Benedicto fratres adessent, die Veneris tamquam pernicitatem volucris repente super eos Seodan rex Saracenorum cum suis satellitibus venit. Monachi vero, quamquam nudi, tamen incolumes ad suum confugerunt castellum. Adest illius misericordia, qui suis fidelibus ait: « Pater meus usque nunc operatur, et ego operor, ego inquam, vobiscum sum omnibus diebus, et ex opibus meis nemo ⁴⁷⁵³ potest rapere de manu patris mei; quia ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum! » Sed neque minus in hoc quam dudum suo fideli concessit Dominus Benedicto, quia et si res tradita fuisset gentibus, animas tamen custodiret. Saraceni vero omne demolierunt monasterium, confringentes omnia, frumenta et legumina in flumine projicientes. Et dum huc illucque foderent, plurimum absconsum reppererunt thesaurum, coronas videlicet, ministeria sacra, et quotquot valuit esse ecclesiasticus honor. Nefandissimus autem Seodan rex in sacris calicibus bibeat, et cum turibus aureis incensum sibi fieri jubebat. Post diem autem tertium veloci cursu properavit cum suis ministris usque ad portas Capuanæ civitatis, plaustra onusta, animalia, homines plurimos capiens; atque eo die rediens, secus Teanum castra metatus est. Verentes autem beatissimi Benedicti monachi et illius vicinum adventum et suorum periculum, per Ragenaldum diaconem, ipsius ut mitigari potuissent ferocitatem, prima vice pro pactu contulerunt ei.

31. Pando Capuanitis gastaldus contra Waiferium principem cum suis hominibus exivit in bellum; mox quidem ipse prius corruit, dehinc qui fuerunt cum eo, victoriamque adeptus est Waiferius princeps. Per hæc tempora Seodan cum omni suo

(1701) Marsorum. Leo I 35. Cf. infra Erchemperti. c 29.

ereitu per dies quadraginta debellabat Consiam urbem, et nimium obsedit eam tempore multo; namque Dominus suo præsidio eripuit, et Seodanum suis turpiter ab ea recessit. Et jamdictus quando annis duobus et mensibus. . . . Capuam retinens, atque defunctus (an. 862) ⁴⁷⁸⁴, suo eam filio reliquit Pandinolfo per indictionem undecimam. Pandinolfus, Pandonis dicti filius, Capuana in urbe actus est gastaldius retinens eam menses 9. Quamque non post multum Landulfus episcopus sua eclusit ab urbe; et sua cum facultate veniens, habitavit in Sessam eadem indictione.

32. Landolfus autem extitit suis civibus non solum episcopus, sed et comes et iudex, non solum præsul, verum vetiam gastaldius, neque tantum pontifex, quin velut miles super cunctos præerat ⁴⁷⁸⁵.

33. (Anno 867.) Item benefactor noster, id est omnium contrarius hostis, Seodan venit in Benarum; postquam eorum cœperat civitatem, et postquam omnem devastavit villiam, et in circuitu ejus tamquam rex potens in medio resedit terræ, initium quiquidem tunc erat quadragimæ sanctæ ⁴⁷⁸⁶. Eo autem

die sanctam dominicam more solito Berthari abbas suum exhortabat divinis præceptis beatissimum gregem. Cujus vicinitatem cum certo fratres comperissent, concito gresu ad sanctum conscenderunt Benedictum. Sequenti die Mercuris nefandus ipsius regis exercitus secus sancti Benedicti pervenit monasterium, haud non longe quasi stadia dua. Hoc est dum vellent Saraceni per montes descendere Atinen, hic qui eos deducebat, descendit cum eis in vallem Rotundam, de hinc in Rapidum; cumque in planitiis devenissent, prædari cœperunt. In sancti æcclesiam eum introissent Heliæ, parum aliquod damnum ibidem facientes, per Circlarius in Ortum domnicum, et per Pascarium in Fontanam Lucii, ad hinc Peolem, ibidemque senem ante cancellos interfecerunt, qui eorum fallitus est viam. Cesam Constantii, Olibertum, Matronolam loca perscrutantes, omnes jumentas et vaccas monasterii auferentes, ad socios in Benarum jam sero reversi sunt. Hic finis in his fuit, Deo propellente partibus beati Benedicti, tam Seodan regis quamque omnium satellitum ejus.

VARIE LECTIONES.

⁴⁷⁸⁴ atque de supplevi; locus obscurus in c. ⁴⁷⁸⁵ Quæ sequuntur posteriori manu in margine addita sunt; hæc ex Chronico S. Benedicti, ex eodem codice N. 353 iterum edito fluxisse, jam Peregrinius adnotaverat, qui et hunc locum et chronica comitum Capuæ Johanni abbati Casinensi, Leone Ostiensi I. 52. teste e nobilium Capuanorum familia prognato adscribit. Eundem Johannem et de persecutoribus ejusdem cœnobii et de miraculis inibi factis chronicam succinctam sed valde necessariam edidisse, Petrus diaconus de Viris illustribus p. 15. (Fabr. bibl. eccl. p. 173.) adfirmat Pergit igitur:

- 879. per annos duodecim. Quo defuncto, Pandenolfus, nepos ejus, factus est gastaldeus;
- 882. qui tribus annis et octo mensibus in ea residens, a parentibus suis captus est; et Lando, frater Landolfi episcopi, factus est gastaldeus, residens annis duobus et mensibus decem. Cui successit Landolfus, frater ejus, gastaldeus Capuæ anno uno,
- 887. mensibus quatuor. Per indictionem quintam, mense Januario Cæpit Capuam Atenolfus comes, quam tenuit annis decem; quibus expletis Beneventi factus est, dominans eam
- 911. annis decem, mensibus sex.

⁴⁷⁸⁶ Hoc factum est tertio anno principatus domni Radelgarii indictione xv. in marg.

LEONIS MARSICANI

VITA S. MENNATIS

Exstat in codice bibliothecæ Casinensis signato num. 413. Prologum et Epilogum edidit Gattula *Hist. Casin.* t. I, p. 188 et 911.)

PROLOGUS IN VITAM S. MENNATIS

Vitam et conversationem egregii confessoris Christi Mennatis (1), necnon et translationem sanctarum reliquiarum ipsius in Cajatiam de loco illo, in quo vitam solitariam egerat divina dispositione nu-

per effectam imperio tuo, reverendissime pater Odesi, scriptam suscepi. Siquidem et ipse a glorioso comite Roberto magnis fuerat precaminibus exortus, ut hujusce rei negotium alicui ex Cassinensis

(1) Mennas seu Menna eremiticam vitam sæculo duxit in Samnitibus: cujus præcipuum studium semper fuit nichil in hoc mundo habere, nihil querere, omnesque ad se charitatis causa venientes ad æternæ vitæ desideria accendere; multis clarus virtutibus ad superos evolavit anno a Christo nato 583, sepultus eo ipso in loco quem vivens solitarius incoluerat. Ejus meminit Martyrologium Romanum ad diem

Novembris undecimam his verbis: « in provincia Samnii S. Mennæ solitarii, cujus virtutes et miracula sanctus Gregorius papa commemorat, » nimirum lib. III Dialogorum, cap. 26, ubi de eo ex professo agit. Vitam et Acta translationis, quæ, urgente potissimum Roberto inclyto comite, anno 1094 facta est, descripsit Leo Marsicanus Casinensis monachus et S. R. E. cardinalis Ostiensis auctor cœvus.

monasterii fratribus dignacris inungere: non quod alibi locorum, et in ipsa quoque curia sua, nequiret scriptores quam plurimos, et scientia claros, et faundos eloquentia reperire; sed utpote vir Deo devotus, et auctoritate nominis loci nostri plurimum fidens simplicibus magis, et proximum ædificationi profuturus, quam grandilopuis, et trutinatis, et sæcularem potius philosophiam redolentibus verbis ecclesiastica dignius judicaret gesta conscribi. Hoc autem prædictus comes idcirco tantopere flagitabat quoniam et corpus ejusdem sanctissimi confessoris ipsemet Deo concedente, nuper promeruerat invenire atque transferre, et ea quæ de hoc ipso sancto viro in libris Dialogorum suorum, beatus papa Gregorius scripserat, nimis compendiosa, et quasi transcursim viderentur esse commemorata. Ut autem fideles quique populi ad ejus convenientes solemniam haberent, unde se eodem die in ejus laudibus festivis exercerent, non illa tantum, quæ luculentissimo tanti præsulis stylo digesta fuerant, congestis undecunque sententiis competentibus ampliari et spatium poposcerat, sed et cantus insuper aliquot laudum suavius melodias rogaverat, valde devotus inde

A componi. Igitur imperitus licet, et iners, et liberium artium parvissima vix scientia assecutus, præsumens tamen de auctoritate imperii tui ad id quoque modo exsequendum animo impulsi et ad gloriam Dei ejusque beatissimi confessoris Mennatis, gesta virtutum, et gloriæ sanctorum Dei, et illis honores debitum exhiberi, et nobis gestorum illorum exemplis plurimum utilitatis conferri; ut enim docet Apostolus, *quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*. Si cujus tamen ædificationi fructum lector meus in opusculo isto repererit, Deo solius applicet gratiæ; si quid vero dignum inibensuerit reprehendere, imperantis primum auctoritate diligentius considerata (quam contemneri minime licuit), venialiter mecum studeat agere, quod non id sicut arrogans impudensque arripui, verum aliquo modo, quidem exactus sed humiliter obedientiis, Pater beatissime, præceptionibus parui. Nam ego non tantum solius ebedientiæ, quam tibi ut patri ac domino debeo, mercedem hinc me recepturum confido, verum etiam divinæ retributionem gratiæ superabundanter me consecuturum meritis tantum egregii confessoris indubius spero.

EPILOGUS

« Hæc tantisper de vita et conversatione beatissimi confessoris Christi Mennatis, materiam luculentissimi doctoris, et sanctissimi papæ Gregorii magistræ et cooperatricem habentes, imperito licet sermone descripsimus satagentes, et vestrum (Oderisium primum abbatem alloquitur) imperium, in quantum possibile fuit implere, et voluntati, ac devotioni prædicti magnifici (Roberti) comitis (Calatiani) satisfacere. Ortum sane ispius, et obitum juxta morem, qui in plerisque sanctorum gestis invenitur idcirco

C præsentibus litteris non inserimus, quia qui, verus qualis, quove tempore exstiterit nusquam reperientes, et mendacium quod et Deus odit, et occidit animam, omnimodis præcaventes incerta pro certis astruere nolimus, » etc. Et initio Translationis hujus sancti subdit: « Sed libet jam translationis ejus historiam secundum certissimam fidem gestorum ad fidelium populorum notitiam litteris tradere, ut nulli deinceps de tantæ hujus solemnitatis origine prorsus expediat dubitare, » etc.

ACTA TRANSLATIONIS S. MENNATIS

EREMITÆ ET CONFESSORIS.

Auctore LEONE Marsiano monacho Casinensi et S. R. E. cardinali Ostiensi.

(Ex ms. Casinensi eruit Mabillonius, edidit D. MARTENE *ampl Collect*, VI, p. 977.)

Quod temporibus his nostris ævissimis ac periculosis (an. 1094), in quibus videlicet, juxta quod testatur Apostolus, sunt homines seipsos amantes (II Tim. iii), et omnes quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi querentes (Philip. ii), et in quibus etiam

jam, proh dolor! defecit sanctus. et diminutæ sunt veritates a filiis hominum (Psal. xi; quod his, inquam, temporibus revelationibus sanctorum corporum superna nō pietas visitare ac lætificare dignatur, sola illa ineffabili gratia et bonitate sua hoc

irca nos exhibet benignus ac misericors Deus, ut A
 in eodemque opere et magis magisque animet ele-
 ctos ad præmium, et peccatores incitet ad speran-
 tum, imo præsumendum veniam peccatorum, utque
 ille divini amoris ardor qui quotidie abundante in-
 iuritate, sinistro quodam flatu in sanctis etiam viris
 orpescere solet, quasi gratissimo a stri flamine reac-
 endi in pectoribus fidelium iterum valeat. Quapro-
 pter exultemus omnes et jucundemur in Domino,
 dum ad recolenda sanctissimi nostri patroni, glo-
 riosi scilicet confessoris Christi Mennatis sublimia
 merita solemniter convenimus. Dignum etenim est
 ut omnia certe dignissimum, ut quoniam Dei gra-
 tia concedente sacratissimum ejus corpus obtinere
 meruimus, omni spiritualis lætitiæ jubilo mens no-
 stra plausibiliter hilaresent, et ei potissimum a quo
 omne datum optimum et omne donum perfectum est B
(Jac. 1), laudum gratiarumque rependere præconia
 non desistat. Dignum et hoc nihilominus est ut dum
 ejusdem translationis sacra solemnia annua revolu-
 tionis recolimus, ipsi quoque mentes nostras a terre-
 nis actibus et desideriis ad cœlestia ac perpetua
 transferamus, ut, dum glæbam ejus corporis tanto-
 pere apud homines in terris venerari conspicimus:
 quantum gloriæ pondus apud angelos in cœlestibus,
 tibi profecto verus et incomparabilis honor est,
 possideat, perpendamus. Sed libet jam translationis
 ejus historiam, secundum certissimam fidem gestorum,
 ad fidelium populorum notitiam litteris tradere,
 ut nullo deinceps de tantæ hujus solemnitatis origine
 prorsus expediat dubitare; quin potius in laudem
 et gloriam Dei qui mirificat sanctos suos, omni devo-
 tionis genere studeat tam corde quam ore pro-
 rupte, dicens: *Quis similis tibi in diis, Domine,
 quis similis tibi, gloriosus in sanctis, mirabilis in
 majestatis tuis, faciens prodigia? (psal. LXXV,
 LXXVII, LXXI.)*

Cum igitur a sancti hujus viri transitu quingento-
 rum circiter supputatio jam volveretur annorum, et
 tam pretiosus ac cœlestis thesaurus vilissimo quo-
 dam ac parvissimo, nec non ac vetustissimo, non
 dicam oratorio, sed tugurio, satis indecenter re-
 quiesceret, in eodem scilicet monte ac loco, quo
 vitam solitariam, imo sanctissimam egerat, non
 utique procul a Beneventi mœnibus, sed quasi milli-
 bus octo, jamque decrevisset omnipotens Deus
 sacrosanctas ejus reliquias, et ad sui nominis glo-
 riam et ad fidelium providentiam revelare, talis
 profecto ipsius dispositione provenit occasio: Qua-
 dam denique die, cum Robertus egregius comes,
 Rainulfi scilicet comitis filius, vir plane et in sæcu-
 laribus strenuus, et in divinis devotus admodum,
 prout fas suppetit, ac studiosus, cum latomis ac cœ-
 mentariis qui aulam sanctæ Dei Genitricis apud
 Cajatiam ejus imperio studiosissime construebant
 sederet, et satis anxie cogitaret unde vel quaeter
 sanctorum reliquias posset acquirere, quibus juxta
 devotionem suam eandem Genitricis Dei basilicam
 honoraret, contigit ordinatione divina ut hora ea-

dem dominus Madelinus, venerabilis abbas monaste-
 riî Sanctæ Sophiæ de Benevento, una cum domno
 Guiso abbate monasterii Sancti Lupi, ad eum pro
 quibusdam monasterii sui utilitatibus advenisset.
 Cumque pariter consederent, et de quibusdam inter
 se negotiis aliquantisper tractarent; tandem inter
 loquendum percœntatur comitem abbas undè tandem
 sanctorum reliquias ad ipsius ecclesiæ consecratio-
 nem speraret. Animadvertens itaque vir prudens
 non sine Dei nutu id se abbatem interrogasse quod
 ipse paulo ante versabat in corde: *Deus*, respondit,
 et sancta ejus Genitrix providebunt hæc ad gloriam
 nominis sui qualiter illis placuerit. Ad hæc abbas
 gratulabundus: *Quod mihi, inquit, repensurus es
 beneficium, si non modo parvas aut forte ignotas vel
 dubias corporum sanctorum particulas dederis, sed
 integrum prorsus tibi sancti cujusdam corpus intra
 comitatus tui ditionem ostendero, quod possis prome-
 reri continuo? Exhilaratus ad ista plurimum comes,
 et in spem tantæ pollicitationis erectus: Nihil,
 inquit, est certe in toto honore meo, quod me ir-
 reprehensibiliter dare et recipere te conveniat, quod non
 tibi præsto donetur, si quod promittis ore, opere fue-
 ris exsecutus.* Subinfert protinus abbas: *Non aurum
 a te, non argentum, seu quodlibet sæculare, quod
 nequaquam meæ professioni competit, exigam. Verum
 enim vero illud quod tuæ saluti, quod tuo honori,
 quod tuo denique officio potius congruat quæram.
 Volo igitur simul et flagito, ut omnium rerum nostro
 monasterio pertinentium in tuo duntaxat consistentium
 comitatu, custodem, advocatum ac defensorem te ab
 hodierna die constituas, ut ea quæ a pravis quibus-
 dam subtracta vel diminuta sunt, eidem sancto cano-
 bio, prout tibi posse fuerit, gratanter restituas. Quod
 videlicet modo si irrefragabiliter te exsecuturum
 sponderis, quod ego quoque sum pollicitus, protinus
 obtinebis.* Promptissime comes universis mox
 ejus petitionibus annuit, insuper etiam conjugem
 suam testem rei hujus ac mediatricem, sicut ex-
 gerat, posuit.

His ita firmiter utrinque de pactis, retulit abbas
 comiti omnia quæ de sancto hoc viro in Dialogis
 beati Gregorii legerat, quod viderat, quod certo
 certius noverat: *In monte*, inquit, *qui hodie, ex
 vocabulo ejusdem hominis Dei, mons Sancti Mennatis
 a loci incolis nuncupatur, referent beato papa Grego-
 rio, idem vir Dei vitam solitariam duxit, ubi etiam
 post felicem sui transitum cursum a fidelibus est se-
 pultus, parva admodum super ejus memoriam eccle-
 siola fabricata, quæ hactenus, licet semirutata, durat
 cujus procul dubio sanctum corpus usque hodie in
 eadem ecclesia requiescit, sicut hoc et a cœcivis no-
 stris, et a nostris etiam majoribus frequenter audivi-
 mus affirmari. Nam et ad commendandam venerabi-
 lem sanctissimi memoriam memorabile usque in hanc
 diem miraculum in eodem loco peragit omnipotens et
 mirabilis Deus. Prope siquidem ipsam ecclesiam fon-
 ticulus perspicuus oritur, qui videlicet in usibus viri
 Dei, dum adventret, fuisse non immerito creditur,*

Hunc refert antiqua incolarum traditio per ipsum viri A Dei sepulchrum habere meatum. Quam profecto aquam femina, geniali lacte carentes, dum devote perbiberint, protinus abundantia celestis gratiæ mirabiliter eorum ubera replet, et lactis copiam affatim subministrat; quodque magis mirandum est, id ipsum et. am quibusque lactantibus fertur animantibus provenire.

His comes acceptis, lætitia simul et confidentia magna repletus est, et ad exquirendum, imo ad quærendum tam incomparabile margaritum totis viribus animum impulit, Perrexit itaque protinus comes cum abbatibus supradictis Alifas, indeque post biduum properavit Telesiam. Inter eundem autem, quemdam nutu divino rusticum duas ligneas capsas ferentem offendunt, quas dato mox pretio emptas ad reconendas in eis corporis sancti reliquias secum velunt. Maxima siquidem fide fidens, procul dubio se reperiturum quod cupiebat sperabat. Ubi advenit Telesiam, et comedit. . . . candente sancti desiderii flamma in pectore, minime id differendum seurecristinandum passus, confestim illuc cum eodem abbate profectus est, paucis secum assumptis, ut suspicionem nemini faceret. Cavens tamen ne si forte vicini incolæ hoc præsentiscerent, nullatenus id fieri paterentur. armatos aliquot de castro, quod dicitur Tocius, illuc venire mandavit.

Cumque ad oratorium conductum venissent, et facta oratione foras egressi essent, advocans quemdam fratrum qui inibi commanebat, præfatus abbas, et oratorium illud sursum ingressus, cœpit ab eo disquirere utrumnam certius sciret locum in quo beati Mennatis corpus quiesceret. Tum ille: *Sicut ex majorum, inquit, traditione, mi Pater, accepimus, certum habemus eundem eximium Dei confessorum in ecclesiola ista pausare; sed certus pro certo locus quo lateat cunctis manet incertus.* Illis ergo in hæc verba egressis, iterum comes nimium anxius et morarum impatiens, cum abbate et aliis aliquot ecclesiam ipsam ingrediens, eandemque undique curiose perscrutando circumiens, maturabat id propter quod venerat agere; sed ignorabat in quem potissimum locum deberet manus injicere. Verum pum ipsius oratorii pavementum prævetustate simul et iniuria scabrum totum videretur atque defossus; antecrucem tantum, quæ inibi stabat, aliqua illius particula remanserat solida, propter quod plerique suspicabantur in eodem loco sanctas jacere reliquias. At comes nequaquam hoc verisimile reputans, et iterum ecclesiam iterumque regyrans, aliquod lucidius indicium exquirebat. Tandem vero secus altare vir valde devotus pertransiens, respexit subito post illud sancti viri imaginem cingulo tenus depictam et proprii nominis apicibus insignitam. Exclamat continuo præ lætitia, quasi non jam imaginem, sed ipsam rei veritatem, ipsas sancti Dei reliquias cerneret. Accurrunt omnes, videntesque figuram sancti viri ac litteras gavisus sunt, minime jam dubitantes reperturos se protinus quæ quærebant.

Primus itaque idem comes Christum invocans, terræ fossor accedit. Sequuntur et cæteri. Et primam quidem soli ipsius faciem quasi arenariam calcem commistam inveniunt. Qua innox egesta, terram reperiunt, et ea rursus defossa, impingunt in calcem pavementum. Itaque se voti compotes æstimantes, magna cum aviditate illud dirumpunt; sed eo remoto, in puram terram iterum incidunt. Eo igitur magis instare, et terram ipsam aliquanto altius fodere; quam cum nihilo segnius eiecissent pavementum item de tegulis reperiunt, et eo quoque omni instantia dissipato, tertio iterum in similem priori terram deveniunt. Itaque fatigati, quasi diffidere et relinquere cœpta parabant, cum fervor fidei ac devotio comitis quiescere nullatenus acquiescens, magis ac magis cœpit instare, inventamque terram instantius mandateruderare. Quod dum fieret, tandem ad lapidem quo sanctum contegebatur corpus attingitur, eoque caute ac diligenter sublato, thesaurus omni pretio pretiosior invenitur, integrum scilicet et illibatum in ossibus Mennatis beatissimi corpus. Jam vero quis enarrare pergat laudes et gratiarum actiones in Deum, gaudia et gratulationes in homines? Sed quoniam sepulcri ipsius mediocritas sub altare sita erat, ut sine illius violatione moveri vel levari nullomodo posset, consuluit abbas ut archiepiscopo Beneventano id significaretur, quantum ejus permissione liceret eis et altare confringere, et sepulorum cum corpore simul, ut erat, levare. Verum comes prudentiori consilio usus: *Nequaquam ait, ne forte archiepiscopus non solum altare non violari, sed nec etiam corpus nobis auferre permittat, imo fortasse prohibeat; nosque postmodum si fecerimus, incurramus non leve peccatum si non fecerimus, incurramus nihilominus voti simul fastigiique dispendium: et si non possumus, inquit, quod volumus, velimus id quod possumus.*

Cum maxima igitur devotione ac reverentia jussu levare sacras reliquias, atque in duabus capsidibus ligneis nimis diligenter locari. Sicque acceptis illis cum laudibus et canticis, gaudentes ac triumphantes inde progressi, eodem die qui erat pridie Kalendas Aprilis ad villam, quæ Squilla dicitur, applicuerunt, ibique in exubiis sancti corporis noctem integram peregerunt. Altera vero die, quia Sabbatum, Palmarum solemnitate præcedens, illucescebat, innumera tam cleri quam populi multitudine confluenta, accipientes sanctas confessoris Christi reliquias, pedester comes ipse cum omnibus qui convenorant per millia circiter (2) profecti, cum ingenti tripudio et lætitia, cumque hymnis et confessionibus Cajatiam detulerunt, easque super altare beatissimæ Dei genitricis Mariæ decenti honore ac reverentia posuerunt, glorificantes ac benedicentes Dominum, qui non deserit confidentes in se et de sua misericordia præsumentes. Acta autem sunt hæc anno Incarnationis Dominicæ millesimo nonagesimo quarto, ab honorem

(2) Septem aut tria nescio quod antiqua manu insertum est margini.

et gloriam ejusdem Dei et Domini nostri Jesu Christi, cui simul cum Patre et Spiritu sancto sit decus et gloria, laus et gratiarum actio, et nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. Hæc igitur sacræ hujus solemnitatis est causa, hæc veneranda cunctis

A celebritatis hodiernæ materia. Et ideo quam bonum et quam jucundum, quam dignum quamque justissimum est ut, in translatione sacri corporis, omni tripudio gaudeat plebs devota fidelium, cui non dubium est congratulari exercitum etiam angelorum.

NARRATIO

DE CONSECRATIONE ET DEDICATIONE ECCLESIE CASINENSIS.

AUCTORE

LEONE MARSICANO

(MURATORI, *Script. Ital.*, t. V, p. 76.)

Operæ pretium mihi videtur, ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, qualiter hujus sancti et venerabilis cœnobii nova ecclesia, quove tempore vel a quibus personis funditus renovata, constructa et dedicata sit, ad posterorum memoria litteris ut cunque mandare. Sicut enim detestandi sunt qui ea quæ noverunt celanda, revelant, ita nichilominus ingrati sunt qui ea quæ multorum ædificationi profutura præviderint, celant. Et quamvis non sicut decebit id enarrare me posse confidam, melius tamen hac mea imperitia aliquo modo puto scribendum, quam ad non parvum nostrum dedecus scribendi negligentia reticendum.

Cum igitur sanctissimi et eximii Patris nostri Benedicti in hoc ejus venerabili monasterio Casinensi, quod ipse quondam strenue, Deo duce et fautore, primum construxerat, venerandæ memoriæ domnus Desiderius, septimus et tricesimus successor, divina dispositione ordinatus esset, omnipotenti Deo adeo charus exstitit ac devotus, ut quod sub fideli famulo Benedicto olim promiserat, videlicet quod locus hic, quem tunc gentibus vastandum diripiendumque tradere consuerat, in majorem quam tunc erat statum, famam et gloriam venturus esset, constat ab hoc inchoari et perfici voluisse, cui tantam suæ pietatis gratiam meritis Patris Benedicti concessit, ut inter ferocissimas Northmannorum gentes, quæ non ante multos annos finitimas quasque et contiguas terras occupaverant, tam pacifice tamque quiete consisteret, ut non solum mediocres viri, verum etiam ipsorum principes ac duces libenter ei obedire, ejusque voluntati non aliter quam sui patris ac domini in omnibus parere studerent, nullusque circumaque manentium esset qui non ejus gratiam et benevolentiam desideraret. In tali igitur pace ac tranquillitate divinitus constitutus, post nonnullas hujus sancti cœnobii a se nobiliter ædificatas officinas atque constructas, tandem aliquando ad renovandum a fundamentis ecclesiam, quæ revera et cre-

B simo beati Patris Benedicti corporis thesauro indecens erat, non sine divino instinctu animum adiecit, quæ videlicet, ut compendio loquar, anno ab Incarnatione Domini millesimo sexagesimo sexto omni nisu et studio ædificare cœpta cum atrio et porticibus suis, in quinque annorum spatio omni est gloria et decore perfecta. Cujus quidem columnas omnes universosque pavimenti lapides ab urbe Romamagno labore et non parvo pretio convexit, ipsamque ecclesiam mirificis operibus et pene temporibus istis incognitis, artificibus ex diversis orbis partibus et ab ipsa quoque regia urbe Constantinopoli maximo ære conductis, decentissime decoravit.

Parietibus autem in circuitu pulchra colorum varietate depictis, absidam, et arcum majorem, et atrium musivo pretiosissimo adornavit. Pavimentum vero totius ecclesiæ tanta tamque mirifica et pene ineffabili cæsorum lapidum diversitate distinxit, ut non lapidibus, sed floribus solum vernare putes. Quæ omnia videri quidem et admirari, ut dignum tamen est, comprehendi vix ab aliquo possunt. Quantitatem autem ipsius ecclesiæ, et qualitatem, seu ornamenta, quoniam non fuit mei propositi ex integro in hoc sermone describere, et alio loco cum reliquis operibus prædicti domni abbatis latius, Deo volente, comite vita, pendentur, id tantum quanta gloria quantaque frequentia sit consecrata, pro posse narrabo.

Venerandæ memoriæ domnus Alexander II papa eo tempore sanctam Romanam Ecclesiam sapientissime et religiosissime gubernabat. Hunc ergo domnus abbas, ut decebat, devotissimus adiit, eumque ut ad tantæ ecclesiæ consecrationem accedere dignaretur, oravit. Quo velociter, utpote præ cunctis ei familiarior, impetrato, Ildebrandum quoque archidiaconum, ac reliquos Romanos episcopos et cardinales officiosissime invitavit. Optimum autem mihi et non contemnendum videtur, nomina et numerum episcoporum et magnatum aliquot qui adfuere (cum universos non sit facile reminisci) me-

moriam tradere, quatenus eorum numerositate, innumera etiam populi multitudine, qui tunc undique terrarum confluit, ipsius dedicationis gloria innolescat. Sunt autem hi :

Joannes episcopus Portuensis.
 Joannes episcopus Tusculanensis.
 Ubaldo episcopus Sabinensis.
 Alphanus archiepiscopus Salernitanus.
 Ildebrandus archiepiscopus Capuanus.
 Johannes archiepiscopus Neapolitanus
 Johannes archiepiscopus Surrentinus.
 Girardus archiepiscopus Sipontinus.
 Bisantius archiepiscopus Tranensis.
 Drogo archiepiscopus Tarentinus.
 Erasmus episcopus Signinus.
 Petrus episcopus Anagninus.
 Honestus episcopus Verolensis.
 Ambrosius episcopus Tarracinensis.
 Leo episcopus Cajetanus.
 Pandolphus episcopus Marsicanus.
 Palumbus episcopus Soranus.
 Martinus episcopus Aquinensis.
 Guillelmus episcopus Theanensis.
 Johannes episcopus Calenus, sive Foriclaudiensis, ut est in bulla Alexandri II.
 Petrus episcopus Venafranus.
 Goffridus episcopus Aversanus.
 Joannes episcopus Picenus.
 Maraldus episcopus Pestanus.
 Albertus episcopus Bojanensis.
 Rogerius episcopus Civitatis.
 Campo episcopus Draconariensis.
 Stephanus episcopus Trojanus.
 Balduinus episcopus Melfitensis.
 Joannes episcopus Cannensis,
 Robertus episcopus Florentinensis.
 Nicolaus episcopus Termulensis.
 Guillelmus episcopus Larinensis.
 Petrus episcopus Guardiense.
 Joannes episcopus Vigiliense.
 Innacius episcopus Monorbinense.
 Guillelmus sive Guibertus episcopus Rubbes.
 Datto episcopus Ostunense.
 Petrus episcopus Monopolitanus.
 Joannes episcopus Juvenatense.
 Maynardus episcopus Arianense.
 Arnaldus episcopus Acherontinus.
 Constans episcopus Venusinus.
 Ugo episcopus Hydruntinus.
 Goffridus episcopus Perusinus.
 Theobaldus electus Castellanus, qui videlicet altero post dedicationem die episcopus consecratus est.

At ex originali diplomate Alexandri II, quod est in archivo Casinensi, habentur præterea hi prælati ecclesiastici interfuisse huic ecclesie Casinensis consecrationi, videlicet :

Ildebrandus archidiaconus S. R. E.
 Petrus Dam. Ost. episcopus.

Et post episcopos omnes hi cardinales subscribunt jam dicto diplomati.

Ego Firminus card. S. R. E.

Leo card.

Stephanus card. presbyter.

Landolphus card. presbyter.

Leo card. presbyter, pro omnibus presbyteris cardinalibus, diaconibus et clericis S. R. E.

Monachorum vero quot millia cum suis abbatibus ad tantæ festivitatis gloriam convenerint, nequam recolli, quia nec videri quidem omnes poterunt.

Principes autem Capuani, Richardus, et Jordanus filius ejus, et Jordanus Patruus, Gisulphus princeps Salernitanus, Pandulfus princeps Beneventanus, Sergius dux Surrentinus, Raynulfus comes.

Cæterorum autem potentium comitumque, seu nobilium omnium circumquaque terrarum tanta adfuit multitudo, ut eorum numerum nedum nominare recensere, multæ otiositatis indigeat. Quid autem populorum turbam memorem ? quæ proculdubio tanta exstitit, ut non modo totius monasterii ambitum, non modo omnium officinarum etiam tectum compleverit, sed et ipsa quoque itinera ab ipso vertice montis usque ad radices ejus ita frequentis constipatione sua repleverit, ut vix alicui fortisimo aliquo modo inter eos gradiendi facultas esset.

Omnibus igitur his summo gaudio præcipuaque devotione tantæ festivitatis gratia congregatis, summo, ut oportuit, honore dedicata est præfata ecclesia prima die Kalend. Octobrium, die Sabbati, anni divinæ Incarnationis 1071, ind. ix, cum quinque altaribus suis, ex quibus videlicet duo, id est S. Benedicti et S. Joannis præfatus venerabilis papa Alexander manu propria consecravit : altare vero Sanctæ Mariæ Joannes episcopus Tusculanensis ; Sancti vero Georgii Ubaldo episcopus Sabinensis ; Sancti autem Nicolai Erasmus episcopus Signinus consecraverunt.

Peractis itaque omnibus, et missa a Romano pontifice solemniter celebrata, multisque a populis oblatiis donariis, et non tantum illis qui tunc aderant sed et universis qui per continuos octo dedicationis dies festivitatis devotionis conventuri essent, ab eodem beatissimo pontifice absolutione data, unusquisque gaudens et exultans recessit ad propria. Hujus autem absolutionis gratia tanta devotione tantaque frequentia per continuos octo dies huc undecunque concursus est, ut quasi non se fidelem putaret qui particeps tantæ solemnitatis non fieret. Hæc omnifuisse nemo legentium ambigat, quæ utique non tantum aliis tradita, sed revera propriis oculis visa esse certissimum. Transactis vero a dedicatione hujus ecclesie tribus annis, totidemque mensibus, anno videlicet Salvatoris Nativitate 1075, incipiente in Non. Januarii, ecclesia B. Bartholomæi apostoli, quæ ad occidentalem partem majoris ecclesie satis decente sita est, cum grandi iterum lætitia et exultatione cunctorum fratrum honorifice dedicata est a Joanne

Sorano episcopo, ubi etiam non minima particula brachii ejusdem beati apostoli in argentea capsella venerabiliter recondita est.

Eodem etiam anno, post octo circiter menses reliquæ duæ basilicæ pulcherrimæ in extremis exterioris atrii turrium modo hinc inde locatæ, pari studio et honore sacratæ sunt 4 Idus Septemb.; quarum alteram, quæ a dextra parte ad honorem B. archangeli Michaelis constructa est, prædictus Joannes Soranus episcopus, alteram vero, quæ a læva, ad honorem B. apostolorum principis Petri fundata est, Leo episcopus Aquinensis divino numini, ipso domno abbate omniumque fratrum præsentis conventu, cum magna lætitia et devotione sacrarunt.

Porro cum ab hac dedicatione annus jam quartus decimus, et ab Incarnatione Dominica millesimus et nonagesimus voveretur, tribus jam annis, et tribus ac sexaginta diebus, transitu reverendæ ac semper honorifice memorandæ memoriæ Desiderii abbatis elapsis, præsentis atque jubente domno Oderisio, reverentissimo atque dignissimo successore ipsius, dedicata est ecclesia sancti confessoris Christi Martini, quam prædictus venerabilis abbas Desiderius in loco ipso ubi olim a beatissimo abbate Benedicto constructa fuerat, circa portam scilicet monasterii, mirifice ac pulcherrime in sexdecim marmoreis columnis erexerat, quamque tam musivo quam etiam diversis picturarum coloribus optime decoraverat. Dedicata est autem xiv Kal. Decemb., ipsa videlicet die octavarum ejusdem beatissimi confessoris Christi Martini, feria ii, cum tribus altariis suis, ingenti frequentia ordinis diversi virorum, et maxima universorum lætitia, quorum primum atque præcipuum in honore ipsius B. Martini dedicavit vir venerabilis domnus Joannes episcopus Tusculanensis; illud autem quod ad dexteram ipsius basilicæ situm est, in honore S. Erasmi martyris consecravit domnus Raynaldus episcopus Cajetanus, qui ipso anno ex hoc nostro monasterio eidem ecclesiæ datus fuerat episcopus: tertium vero, quod a parte sinistra statutum est, in honore gloriosi confessoris Christi Ambrosii benedixit domnus Honestus, reverentissimus episcopus Verulanus. Fuere autem cum eis in hac dedicatione episcopi etiam alii tres id est

A Lambertus Alatrinensis, Roffridus Soranus, nec non et Leo episcopus Venafranus. Quod autem tandiu post Patris Desiderii transitum consecratio basilicæ hujus dilata est, hoc fuit in causa, quia et picturæ partem aliquam, et pavimenti non modicam, ad complendum, morte præventus idem abbas reliquerat. Quæ omnia successor illius studiosissime percomplere, et addere quæ necessaria, curavit, et sic eam dedicari, quatenus præmissum est, honorificentissime fecit.

B Annis item post ista tribus, et tribus insuper ac septuaginta diebus exactis, anno scilicet Incarnationis Dominicæ 1094, Indictione secunda, mensis Januarii die tricesima, secunda feria, dedicata est ecclesia Beati Andreæ apostoli, præsentis, atque jubente jam dicto abbate domno Oderisio, qui eandem basilicam a fundamentis exstruxerat ab orientali parte majoris ecclesiæ, inter absidam videlicet ipsius et domum infirmorum habens cœmeterium fratrum a latere dextro, a sinistro vero claustrum, licet parvulum, tamen pulcherrimum. Dedicata est autem a Dom. Raynaldo Cajetano episcopo, jam superius memorato, cum ingenti devotione et exultatione fratrum universorum, eâ nimirum die qua castrum quod Frattæ dicitur, ultra omnem spem, meritis beatissimi Patris Benedicti, miseratione divina, recepimus, quod videlicet triennio ante a vicinis Northmannis furatum nobis fuerat atque pervasum, sed die xiii. . . . Domino auxiliante receptum, atque ob sempiternam illius triumphis memoriam in eadem die consecrationis hoc solemne statutum. Est autem prædicta basilica instituta ad utilitatem infirmorum fratrum, lignis quidem ac tegulis firmissime contignata, fenestris vitreis optime decorata, diversis sanctorum historiis pulchra, colorum varietate depicta, pavimento quoque multimoda incisione marmorum artificiose constructa. Quodque omnibus his est longe præcipuum, multis ac præclaris tam apostolorum quam Martyrum nec non et confessorum Dei reliquiis studiosissime consecrata. Quorum omnium nomina cum reliquarum ecclesiarum pignoribus pariter suis in locis, Domino juvante, scribemus.

PETRI DIACONI

AC BIBLIOTHECARIJ SACRI CASINENSIS ARCHISTERIJ,

DE VIRIS ILLUSTRIBUS CASINENSIBUS OPUSCULUM

Ex celeberrima bibliotheca Barberina depromptum, notisque illustratum studio et opera Joannis baptistæ MARI, Romani, Sancti Angeli in foro Piscium canonici.

(MURATORI, *Script. Ital.*, V, 1.)

MURATORII PRÆFATIO

Primus qui hunc Petri Diaconi Casinensis monachi et bibliothecarij libellum e tenebris in publicam lucem deduxit, fuit Joannes Baptista Marus, Romanus. S. Angeli in foro Piscium canonicus, qui descriptum ex ms. codice bibliothecæ Barberinæ una cum supplemento Placidij monachi Casinensis, suisque notis, edidit Romæ anno 1655. Tum recursus est liber in bibliotheca Patrum, tom. XXI, pag. 345. Parisiis quoque anno 1666, ac demum in Bibliotheca ecclesiastica a cl. viro Joanne Alberto Fabricio, Hamburgi anno 1748. Auctoris nobile genus, acta, et scripta nihil est quod ego recenseam, quum, præter alios de ecclesiasticis scriptoribus agentes, Marus ipse in notis multa de eo attulerit, ut actum agerem, si plura referrem.

ILLUSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO

D. J. BAPTISÆ BARSOTTO DE PUCCINIS

Præposito Isnensi, protonotario apostolico, sacræ Cæsareæ Majestatis consiliario, ac eminentissimi cardinalis ab Harrach cubili præfecto.

Accedit ad te, Illustrissime domine, libellus iste gemina ac causa, sponte mea, et jure suo: etenim tantam humanitatem, sapientiam, nobilitatemque in te omnes suspicimus, ut non minus orbis universus litteratorum tibi per benevolentiam connectatur, quam olim catena Homericæ tellus cælo conjuncta fuit; neque id mirum mihi, qui singularem tuam indolem perspexi, per quem instauratur apud nos Pythagoricus ille concentus, quem apud superos auditum veteres memorant. Virtutibus scilicet ac nobilitate abundas, quæ tum jucunde, tam amabiliter tam canore penes homines accipiuntur, ut harmoniam plusquam terrestrem efficiant. Testatur genus et proavos tuos non modo Lucensis patria, quæ agnoscit in tuis sanguinem suum, sed illa nobilium animarum parens et alitrix Polonia, quæ Joannem Baptistam Puccinum avum tuum Italicorum secretorum apud Augustum Sigismundum conspexit et participem et interpretem, quem in Germaniam ad Ferdinandum II Cæsarem aliosque comptures principes legavit regiæ voluntatis administrum gratum omnibus nec sine ornamento ac prærogativa ab ipso Cæsare principibusque dimissum. Tuas vero virtutes, si per modestiam licet, non sola Roma, non sola Germania, sed omnes pene provinciæ ad quas fama tuæ dexteritatis pervenit, laudant et probant. Bohemia certe debet tantum tuæ fidei ac prudentiæ, ut eminentissimus Pragæ archiepiscopus non alium delegerit ac velit Romæ suarum rerum curatorem quam te. Numquam orationis finem facerem, si vellem reliqua et innata vel collata tibi a principibus ornamenta describere; et præterea tuæ modestiæ injuriam facerem, et fortasse feci; sed hæc fuere indicanda ut constaret libellum istum sponte sua ad te accedere. Magnæ est virtus; non modo corda, sed etiam opuscula hoc magnete trahuntur.

Verum non modo sponte sua; sed etiam jure suo ad te properat, tibi que debetur, Quisnam ignorat quantum ames sacram Divi Benedicti familiam? quanta mediteris ad illius splendorem augendum? quanta pietate Sublacense canobium frequentes, colas et venereris? nec immerito. Hic enim summus ille Christianæ Sanctimonie athleta et magister per ingens miraculum venenata pocula elusit, Stygias insidias evasit, tam insignis deque Ecclesie optime meriti ordinis fundamenta jecit, quodque stupendum est, tot in dies e cælo largitur fluentia gratiarum, ut videatur esse locus hujusmodi officina cælestis liberalitatis, ut omnium summorum pontificum Paschalis II, Urbani V, Leonis IX, Clementis III et VI, Eugenii IV, Joannis X, Benedicti VI, ac ipsius sancti Gregorii magni testimonia, quibus Sublacense Benedicti sacrarium commendatur, tanquam et Ecclesie thesaurus, et Benedictinæ Familie seminarium.

Porro hic liber est scriptus a Petro Diacono monacho ac bibliothecario Casinensi, nec aliud complectitur quam notitiam lucubrationum, moresque virorum illustrium Casinensium, hoc est propria et immortalia ornamenta ejusdem ordinis, cui tu tantum tribuis, adeoque ad te jure suo accedit, tuo etiam patrocinio et ære sublevandus. Vale.

Joannes Baptista MARUS F.

J. BAPTISTÆ MARI PRÆFATIO.

Dialogos Victoris papæ tertiæ (1), olim Desiderii abbatis Casinensis, inter blattas et tineas conflantes, annis præteritis e Vaticana bibliotheca depromptos, cum in lucem protraxerimus, quidam diobolaris sciolis illis perlectis, virtutes Casinensium nos nimis extollere conquestus est; critica fronte asserens perpaucam aut nullam fuisse ea ad quæ perscribenda et pervulganda ingenium Casinenses contulerint; neminemque fere se in gravioribus conscribendi laboribus exercuisse, honestissimæ gloriæ stimulis concitatum aliquid exarasse. Hactenus nimis profecto patienter hominem insulsius obtractantem audivimus, ejusque etiamsi omnia dicta referre vellemus, plane esset otio nostro abuti, præsertim cum scriptis prodigia se editurum elato supercilio promiserit.

*O rem ridiculam, Cato, et jocosam,
Dignamque auribus, et tuo cachinno!*

Licet enim ordo monasticus semper obtractatores suos habuerit, ut recte prodiderunt SS. Hieronymus pluribus in locis, et Chrysostomus in illo præclaro vitæ Monasticæ Clypeo, et alii antiquiores; nunquam tamen audacius hoc nostro sæculo id factum est ab impudentibus hæreticis, apud quos in tantam devenit detestationem idem monasticus ordo, ut nonnulli solo intuitu a librorum quamvis optimorum lectione abstineant, quod monachi nomine sint tantum prænotati; locumque etiam proverbio plerumque faciant, *monacho indoctori*, quæ risum quoque movere possent Heraclito obstinate lugenti: imo nec deficit quidam misogramma, qui in detestationem atque derogationem monachorum scribere non erubuerit, verecundante charta, et ipso atramento in minium verso ad tantum impudentiæ promptuarium, nonnullos sanctos Patres monasticæ titulo designatos, ut opera eorum in dubium revocaret, nunquam fuisse in monachorum numerum adscitos; demetissimæ existimans tam solidum validumque esse hoc unicum, enerve ac ficulneum argumentum, ut exsolutus perinde fuerit onere cætera probandi. Et, quamvis nimis falsa non sint refellenda, ne videantur posse esse credibilia, ut recte dixit sanctus Athanasius epistola ad Epictetum, approbante Sancto Epiphano hæres. 77; at tamen nos, ne in superbiam vel ignorantiam silentium (licet noscamus quam nobis sit curta sepellex) iste nugivendus accepturus sit; haud ignorantes insuper multos homines esse judicii parum firmi, qui nihil audiunt legitur quod non credant, nisi refutatum sciant: nulla interposita mora, memores Ulpiani sententiæ de verb. signif. l. 22. § 1: *Minus solvit, qui tardius solvit: nam et tempore minus solvitur*; præclarique etiam magni auctoris dicti: *Barbaris cunctatio servilis: statim exsequi, regium*; opusculum istud, pro re nata inter tenebras delitescens de Viris illustribus Casinensibus clarissimo vero Petro Diacono monacho ac bibliothecario ejusdem cœnobii conscriptum, hactenus ineditum, a pluribus viris eruditissimis diu quoque expetitum, nobis e celeberrima Barberina bibliotheca suppeditatum singulari humanitate ac beneficentia v. clar. Caroli Moroni, ad maledicta istius obtractatoris evertenda ipsumque convincendum, tibi vero, benigne lector, et bono publico promulgandum duximus; cui etiam ob argumenti similitudinem

adjungimus Supplementum manu exaratum virorum pariter illustrium Casinensium, per Placidum Romanum monachum, ac diaconum ejusdem archisterii conflatum. Parvum quidem atque exiguum fatemur (neque enim res tam numero et magnitudine, quam pretio et pondere, æstimandæ sunt), sed accurate cogitateque scriptum a nostro Petro, qui anno 1115, quo in vivis agebat, multa prodidit quæ historiam Ecclesiæ illustrant, ut legere est apud Leonem Ostiensem in Chronico Casinensi, cujus tertium librum ipse supplevit, et quartum ei adjecit: pergratum ac utilem futurum etiam iis qui scientiarum studiis ducuntur, auctorum librorumque cognitione capiuntur. Multa sane in hoc opusculo, maximeque in nostris indicantur notis, quæ publicam merentur lucem, dum ex abditis diversorum educitur veterum scriptorum notitia, quorum libri intercidisse credebantur; qua spreta librorum auctorum notione, in tenebris forsitan perpetuo jacuissent; et, ut tumulus corpus contegit, sic omnem eorum in omnem fere ætatem obruisset, eorumque dein lucubrationes in privatis sepultæ bibliothecis remansissent, magno certe rei litterariæ damno; cum hac tempestate magna doctrinæ pars existimanda sit, scire qui libri auctorum legendi, qui non legendi sint. Necessarium enim est haud ignorare qui scripserint, et de quibus scripserint, fontesque nosse unde hauriri possint ea quæ vel ad scientias alendas, virtutes procreandas, vel detestanda vitia, magno usui sint futura; cum absque Bibliothecis ferme inermis sit religio, et inanis sapientia. Hæc autem consideratio, et per se jucunda, ac ingenuo homine digna est, cum ad delectum auctorum, tum ad excitandos animos studiosorum plurimum faciat; quemadmodum Miltiadiis trophæa Themistoclem dormientem excitabant; sic doctorum hominum volumina, quæ in hoc libello commemorantur, ad laborem, laudemque studiosorum animos inflammare debent. Et sicut omni solatio viri docti privari videntur, cum illis lectio interdicitur, ut olim nonnullis irrogatum hoc pœnæ genus legitur a Tiberio, apud Suetonium: *Quibusdam, inquit, custodia traditis, non modo studendi solatium ademptum, sed etiam sermone, et colloquii usus*: sic omne osclamen ex lectione recipiunt. Fasset id Angelicus Doctor, qui sacrarum litterarum monumenta tanti faciebat, ut de more diceret, *se unius B. Chrysostomi homilium, urbi Parisiensis divitiis omnibus refertissimæ, sed vel ipsis imperiis, serio anteponeere*. Libri profecto velat studiorum instrumenta medullitis delectant, colloquantur, consulunt, et viva quadam nobis, atque arguta familiaritate junguntur. *Sola denique scripta sunt, quæ mortales quadam famæ immortalitate perpetuant, et actibus veterum, quos traducunt ad posteros, nullam permittunt obrepere vetustatem*; docet Petrus Ble-sensis epist. 77. Unde vere Martialis:

*Chartis, nec furta nocent, nec sæcula præsumunt
Solaque non vorunt hæc monumenta mori.*

Possidius namque in calce Vitæ sancti Augustini. ejus perpetuam fore memoriam ob libros conscrip-tos, haud falsus vates confirmavit; adducto etiam hoc sæcularis poetæ de se loquentis epitaphio, quod tumulo suo adscribi voluit;

Vivere post obitum vatem, vis nosse, viator?

Quod legis, ecce loquor: vox tua nomen mea est.

(1) Hi Victoris III Dialogi, de quibus infra, impressi sunt tom XVIII Bibliothecæ Patrum, edit. Lugd.

Præterea operæ pretium est nosse, non solum innumerabiles fere monachos ex hac nobilissima academia Casinensi prodiisse cujusvis doctrinæ genere refertos; verum etiam assidua fuisse diligentia, pietate ac intentione, sanctorum Patrum, aliorumque virorum doctorum volumina exscribendi; ut postea in rebus dubiis ad Mss. codices et antiquos impressos, ex quibus veræ lectiones restituuntur, tanquam ad oracula quædam tutissime viri docti, ac eruditi confugere valerent; quod lege caverunt prudentissimi imperatores Theodosius et Valentinianus, lib. I. Cod. Theodos., De responsis prudentum: cum non modo auctoribus plerisque deficiunt, sed etiam hi, qui ad manus, non æque omnes emendati sunt. Unde plane ridiculi censi debent, qui emendatione, an in emendato libro utantur, sua nihil putant interesse; cum certe si depravatis utimur codicibus, nil aliud supersit, nisi, ut Ixioni similes umbram pro re, errorem pro scientia amplectamur. Præmissa hacigitur animadversione, subnectenda venit hæc observatio, tantam nempe diligentiam in accurate exscribendo fidelium illam prisci ævi pietatem adjunxisse; ut nec promiscue omnibus Exangelium, Psalterium aut Missale exscribere licitum fuerit; sed perfectæ ætatis homines huic muneri eligebantur, ut errores magis caverent. Quod notatum legitur in capitulari Aquisgranensi, cap. 72; *Si opus est Evangelium, vel Psalterium, et Missale scribere, perfectæ ætatis homines scribant cum omni diligentia.* Et quidem nullus labor, qui manibus exercetur, magis monachis convenit, quam officium scribendi; cum illud sit manu hominibus prædicare, digitis linguas aperire, salutem mortalibus tacitam dare. Vide quæ Gerson late disputavit integro libro de Laude scriptorum, hoc est exscriptorum, sive amanuensium; ac Trithemium, qui pariter integrum De laudibus ipsorum conscripsit librum: ad Theophilum Raynaudum societatis Jesu, alterum pene Didymum Chalcenterum de bonis, ac malis libris partit. III, erotem. 4, fol. 309. Tantaque etiam industria, ac studio incredibili insuper usi esse traduntur, ut continuo velut uno opere eandem incudem diu noctuque tundentes, scriptos Codices aliqui artificiose conglutinant, mira animi attentione corrigenter alii, rubro cæteri exornant Theodosii imperatoris exemplum imitantes, qui cum a publicis vacaret, libros sacros tanta elegantia scriberet, ut Calligraphi nomen inde acceperit; testis est Raderus in Aula sacra, cap. 6. Imo illotis manibus sacros codices contingere piaculum ulterius existimaverunt. Quod simile quidpiam etiam a Gentilibus factitatum reperimus, ita tamen, ut præter manus, etiam pedes, auresque lustrarent. Plutarchus, orat. II, De esu carniæ, ita loquitur: *Quamquam nos fortasse peccamus, qui libros istos attingimus non lustratis manibus, pedibus, auribus.* Quam vero gratus divinæ bonitati esset labor iste exscribendi, perspicuo ac evidenti miraculo declaratus agnoscitur; dum Trithemius memorat, de laudibus scriptor. man.; cap. 6, fuisse in quodam cænobio Benedictinorum quemdam monachum, qui in scribendis ad ornatum bibliothecæ voluminibus, sedulum, elaboratumque ponebat studium; ita ut quotiescumque a divino potuisset vacare officio, ad secreta cellæ se conferens huic sancto labori insisteret; unde et multa sanctorum opuscula cum ingenti devotione descripsit. Hujus mortui ossa cum post multos annos exhumarentur, tres digiti dextræ manus, quibus tot volumina scripserat, tam integri et incorrupti inventi sunt, ac si eodem tempore sepulcro fuissent impositi; reliquum autem corpus, ut moris est, consumptum ad ossa fuerit. Simile etiam factum de Richardo Anglo Præmonstratensi legere est apud Cæsarium lib. XII, cap. 47. Hinc viri pietate ac eruditione insignes, divinam providentiam tanti habere laborem istum exscribendi animadvertentes (ne nulla sanctorum Patrum, ecclesiasticorumque scriptorum monumenta perirent

A quod facile evenisset, nisi monachorum opera ad posteros fuissent transmissa) in florentissimam academiam Casinensem, veluti litterarum tunc temporis seminarium, innumerabilem pene Mss. ac impressorum copiam transtulerunt; ita ut hodie in tota Italia nulla sit paulo celebrior bibliotheca, quæ non aliqua ex parte ipsorum nobilibus thesauris locupletetur. Vide quos notavit noster Petrus in Auctario histor. Casinens. lib. III, cap. 62, edit. Venetæ, de libris, quos solum Desiderius abbas, deinde Victor Papa tertius, exscribi curavit; et tunc non immerito fidem nobis dabis; velleque propterea sacrum Ascesterium Casinense eruditionis merita laude spoliare, est rem manifestam negare, non secus atque olim Zeno motum e rerum natura sustulit, nisi candorem detraxit Anaxagoras; et Soli concessam ab omnibus astronomis magnitudinem Epicurus. Facessant denique hæc ludicra risu potius despicienda, quam disputatione seria confutanda; et producamus, post fabulam tantam istius polymythi scyophantæ, id, quod illustris ille ecclesiasticæ antiquitatis præco cardinalis Baronius tom. IX anno 716, suis Annalibus de Casinensibus intexit: *Sed et illud, inquit, absque trepidatione mendacii asseri jure potest: nullum unquam toto Christiano Orbe existitisse aliquando monasterium, ex quo tot viri sanctitatis conspicui, atque doctrinæ, tanta numerositate, ad regimen sanctæ apostolicæ sedis adsciti fuerint; ut plane dici possit fuisse idem aliquando seminarium sacrorum antistitum, prout quæ suo loco dicturi sumus manifeste docebunt.* Vertat nunc igitur se in omnes formas Proteus iste, et Casinensium academiam, ut libet, oppugnet simul cum iis qui in ipsa fæce ignorantie volutati, omnibusque pudoris repagulis perfractis, otiosam appellarunt, omnisque rei litterariæ expertem etiam crediderunt. Hæc tibi, benigne Lector, significare volumus, umbraticos impugnatore, dentesque Theonios Casinense archisterium cænobitarum sanctitate, ac doctrina celeberrimum non metuere, cum tantorum doctorum refugium sibi ipsi patere videat; totque ex se tanquam præclaros genuisse filios, qui ingenii sui monumentis, omnique bonarum litterarum genere Christi Ecclesiam locupletarunt. Veritas defensore non eget, et mendacium plerumque cadere nullo impellente, ac se ipsum subvertere, dixisse Augustinum memor esto. Demum ne mireris obnixè precamur, si non cunctos noster Petrus scriptores Casinenses, et omnes eorum, quorum meminit, lucubrations recensuerit; præsertim cum pedem e navigio ponere animus ei non fuerit; quod facile dignoscimus e scriptis ejus, uli e vestigio Hercules: sed pro certo habendum, multa diversorum Scriptorum monumenta, superstite Petro, adhuc in diversis privatis bibliothecis latitasse, omniaque propterea legere, aut expiscari ex animi sententia non valuisse; maxime hominem publicis, privatisque negotiis districtum, commodiori tempore omnes annotaturum. Et si forte, mi lector, hæc minus ad gustum tuum; en patrociniū: scias quod ab indigentia crimine tueri eum possumus, non solum exemplo, quod neque Trithemius, aut Pantaleo, aut Cornelius Callidus, cum de Germanis, neque Sammarthanus cum de Gallis; neque Ferd. Matorus, cum de Hispanis; neque Folieta, cum de Liguribus; neque Miræus, cum de Flandris; neque Hebediesu, cum de Chaldæis (beneficio Vir. Clar. Abrahami Ecchellensis ex tenebris, atque obscura caligine anno præterito e ductus, eruditissimisque notis illustratus), neque alii, cum de civibus suis, aut sociis scriberent, omnes tunc simul complexi sunt; quos majori forsitan adhibita diligentia, aut fortuna magis propitia complecti potuissent: verum etiam sententia Varronis, qui aiebat neminem reprehensum esse, qui stipulam reliquisset ad spicilegium; quod confirmavit Columella de re rustica: *In magna silva, inquiens, boni venatoris est, feras indagare: quam plurimas capere, neque cuiquam culpa fuit non*

omnes cepisse, præsertim, cum munere suo quisquis bene fungitur, si avido lectori famem utcumque sedat, quamvis non penitus eximat. Et ut rem dicamus, si olim civem unum servanti civica donabatur, quamnam coronam plectere debebunt musici omnes *microscopos* nostro Petro, dum non unius, sed plurimum illustrium virorum nomina ab interitu vindicavit, thesaurosque elucidavit invisos? Uni sapienti notum est, quanti res quæque taxanda sit. Denique superfluum rem etiam nos non agere, cum jam de scriptoribus Casinensibus Trithemius, Arnoldus Wion, aliique abunde quoque id præstiterint, in eorum indice non tam sollicitos fuisse, inscius ne sis, quin multos non agnoverint; et quos agnovisse se referunt, singula accurate eorum postea non recitasse opuscula. Fruere igitur, studiosè Lector, Casinensium laboribus, tibi que persuadeas: quod si amor, studiumque litterarum te incendit (licet fateamur igenue, multos litterarum cepisse tædium, quia vident ea facta esse inimicorum retia, quæ honesti erant animi instrumenta) ex polymathicæ Casinensis thesauris aliqua istorum heroum litterariorum scripta transcribere, vel excusa cum Mss, conferre; scito nostris temporibus librorum pretium te non remoraturum; sicuti de Platone legitur, qui tres

A Philolai Pythagorici libros decem millibus denarium, etiam in difficultate rei familiaris, est mercatus, ex quibus plura in suum deinde Timæum usurpavit, ut auctor est juriconsultus Gallus Antiq. Roman. lib. IV par. 2, cap. 16 et de Aristotele, qui creditur libros pauculos Speusippi emisse tribus talentis Atticis, quorum summa fuit apud Romanos H. S. duo et septuaginta millia, teste A. Gellio lib. III, cap. 17. Nec etiam animum tuum perturbatum, ignavumque reddere debet exemplum Nicolai V, summi pontificis, qui ducatorum quinque millia ad se Evangelium divi Matthæi Hebraicum afferenti promiserat, ut scribit Eckius homil. de Sancto Matthæo; cum Casinenses non inducti pecunia, sed studio gloriæ divinæ, benevolentia, ac liberalitate paratos se offerunt tibi illa prodere; et tanquam te veterum scriniorum excussorem, manuscriptorumque exemplarium conquisitorem agnoscetes, ad illa evulganda cohortabuntur, impellent, gratique animi calcaribus insuper perurgebunt. Remittisci quoque te volumus, favore, non odio, dignam hanc nostram esse propensissimam bene de republica litteraria merendi voluntatem: dum totam nostrum studium hisce thesauris reperendis, tuo et bono publico impendimus. Ave mi lector, et fave.

DE VIRIS ILLUSTRIBUS CASINENSIS COENOBII.

PROLOGUS.

Coactus assiduus tuis imperiis, Pandulphæ præsul venerande, arduam, difficillimamque rem apicibus exarare sum orsus; illustrium scilicet virorum Casinensis archisterii librum. Opusculum isto in tempore novum, oblivionique pene jam traditum; quod utinam qui perspexerint, cum quanta cordis id mœstitia scripserim, advertere valeant: nam stupor, et hebetudo ingens nostris opplevit pectoris arcem, cur a sexcentis ferme jam annorum curriculis in Casinensi gymnasio non extiterit, qui hunc vilibus saltem mandaret schedulis librum, et hoc non causa inseitæ, sed laborem, ac detrehentium linguas fugiendo accidit. Nunc enim illud Deiloqui est consummatum oraculum: in quo perspicimus homines semetipsos amantes, et quæ sua sunt quærentes, non quæ Jesu Christi, detractationique ardentissime operam dantes. Et primo quidem a Tranquillo, Græco-

A que Apollonio cœptum, sed ab illustrissimis viris Hieronymo, Gennadio, atque Isidoro apud Romanos ad finem est usque perductum. Et quamvis ab aliis nihil est tam operose actum, quod non Hieronymi eloquentia superet; post istorum tamen e mundo recessum, nullus inventus est, qui illud ad calcem perduceret. Guido præterea noster institutor, moribus vitæque præcipuus, ante hoc ferme septennium, opusculum scribere aggressus est illud; sed laboriosum inibi videns jacere materias ea dimisit facilitate qua cœperat: quod si ille, longe me in sermone sensuque præpollens, rem cœptam dimisit, ego qui acumine mentis iners, sermoneque impolitus, et variis rebus sum implicatus, quid acturus sum? Sed ad ea quæ imminent, stylus sequens vertatur.

CAPUT PRIMUM.

DE SANCTO BENEDICTO.

(1) Benedictus monachorum institutor, vir egregius

quo propago tanti Patris accuratissime conscripta est, copiose tradiderunt. Videndus etiam Benedictus Hæstenius, monasterii Affligeniensis præpositus lib. disquisit. monast. prolegom. I, in Vita sancti Benedicti, diffuse de eo agens.

(1*) Nursiæ ex patre Anicio Eupropio, et Abundantia matre, ex illustri Riguardatorum familia; unica Nursini comitis filia, facultatumque ejus ac cognominis hærede, sanctus Benedictus natione Romanus, monachorum in Occidente antesignanus ac princeps, eodem cum sorore Scholastica partu nascitur anno Domini 480. Quibus editis, mortua est mater, quasi jam satis vixisset, cum tantos talesque relinqueret posteros; nec alia videretur nupsisse causa, quam ut talium sanctorum fieret mater. Ejus res gestas non solum sanctus Gregorius papa Magnus, omnium virtutum magister, fuisse prosecutus est libro II Dialogorum (quem Gregorii librum Ingolstadienses Græcolatium annis superioribus publicarunt), verum etiam ambitiosus quasi præconio Alexander secundus, Victor secundus, summi pontifices: Joannes Trithemius, Cardinalis Baronius, ac Arnoldus Wion, qui Lignum vitæ duobus tomis complexus est, in

Præter memorata a nostro Petro conscripsit etiam patriarcha Benedictus *De ordine Monasterii*, qualiter, inquit, a fratribus religiose ac studiose conversari, ac Domino militare oportet, librum unum, qui incipit: *In primis nocturnis horis*. Hic vero liber, una cum Regula excusus fuit apud Junctas Venetiis anno 1593 in-46, procurante Arnoldo Wione, quamvis in hoc opusculo quædam occurrant verba, quæ suspicionem ingerunt, ut sancto Benedicto non videatur hic liber tribuendus; pro qua re lege dictum Hæstenium fol. 1062. Litteris etiam consignavit sermonem in discessu sancti Mauri, cujus initium: *Si tristandum, dilectissimi*, qui integer habetur in Mar-

ost apostolos singularis, provinciæ Nursiæ exoriundus, ex patre Eupropio nomine, matre Andantia, avo Justiniano, nutrice Cyrilla. Postea duodecim monasteria, Christo adjuvante, construxit temporibus Justiniani imperatoris, præparans cellas sub præpositis ordinans, divino ad se responso, duobus angelis comitantibus, ad angelium prædicandum, paganosque ad Christum vertendos, Casinum advenit; ubi templa idolodestruens, cœnobium construens, circummanens paganos ad Christum convertit. Scripsit autem senex in eodem Casinensi cœnobio monachorum regulam, discretionem præcipuam, sermone ludentem, epistolas vero duas; primam ad Remigium Rhemensem archiepiscopum; secundam ad

Maurum suum discipulum, quem in Gallias ad prædicandum direxerat, elegantissimo sermone composuit. Fuit autem temporibus Anastasii, Zenonis, Justiniani, et Justiniani imperatorum; sepultus vero est in Casino in ecclesia Sancti Joannis Baptistæ ante altare, ubi a toto orbe venerabiliter honoratur.

CAPUT II.

DE FAUSTO.

(2) Faustus ejusdem Patris discipulus, septennis in Casino oblatas, et a sanctissimo Benedicto cum Mauro Casinensi præposito in Gallias directus, post suam reversionem, beati Mauri vitam ex jussione Abbatia Theodori lucidissime valde composuit. Claruit autem temporibus supradictorum imperatorum, sepultus autem est in monasterio Lateranensi.

logio Benedictinorum Arnoldi Wionis ad diem tertium decimum Januarii: sermonem pariter in occasione sancti Placidi et sociorum his verbis: *Sicut vis est gaudere*. Hic vero excusus est in epistola ad Florum ad sanctum Benedictum, quæ ad calcem inensis chronici editionis Venetæ fuit adjecta. Radicata opuscula simul colligata reperies in nomina Bibliotheca sanctorum Patrum, et postremo in Theologia regular. Cl. viri patris Caramuelis Cisterciensis, doctissimus etiam illustrata comitatus. Notandum vero quod licet epistola ad Remigium, quæ in fine dicti chronici Casinensi libi legitur, in dubium a cardine. Baronio tom. III. anno 707 una cum tota historia revocata; lapsusque ex nominum similitudine irrepsisset: attamen cum eam veram Petrus Thiræus lib. VI. de Dæmoniis agnoscat, nec post edita Balthasari scripta quidquam insinuet dubitationis, defendit etiam eam Antonius de Yepes in chr. Ord., et Iovinus Moreau in opusculis sancti Benedicti, et Gregorius Colvenerius in scholiis ad Flodoardi historiam; lectoris propterea judicio relinquimus, ut ipse diligenter discarnat quid vere sancto Benedicto tribuendum, quidve illi ad judicandum censetur. Est autem hoc loco silentii tenebris involvendum, quod novissime ad hanc epistolam fidem adstruendam usque Hæftenius comment. ad vitam sancti Benedicti cap. 16, disquisit. monast. se invenisse refert, antiquo videlicet Ms. cod. bibl. monast. Sancti Martini Tornaci, alteram epistolam monachorum mensium post quingentos annos a sancti Benedicti obitu ad Casinenses perscriptam, quam totam integram reddit. Denique an vere cunctas supra lucubrations genuini sint fetus sancti Benedicti, discutitur solita diligentia, eruditione, ac donata a præfato Garamuele in Theolog. reg. p. 2; lectorum ad eum remittimus.

Exiit sanctus Benedictus annos 63, cum habitasset in Casino annos septem, Romæ septem, Sublaci trita quinque, Casini quatuordecim; stans atque stans in templo inter discipulorum manus (editis is perfectæ administrationis copiosis actibus, rebus pietatis præclaris monumentis, ac congestis operibus meritorum manipulis) efflat animam, quæstri via cœlum deduci visa est, anno Domini 543, 21 Martii, hora tertia matutina; et sepulchro obposito epitaphium, ut refert Sylvester Mauroli. lib. I. Hist. sac. omnium relig. de Sancto Benedicto agens:

*Nursia me genuit, specus obtulit alta Casini,
Me rapuit vertex, aula beata tenet.*

erum, de die et anno obitus sancti Benedicti at controversia quam affert et dissolvit rei chronologicæ peritissimus vir Dionysius Petavius in Rarario temporum, parte secunda, libro quarto, 14, illucque amandamus lectorem plenioris disquisitionis hujus puncti avidum.

(2) Sanctus Faustus, natione Italus, divi Benedicti primarius assecla, ac symmista, sensuum, affectionumque mortificatione fuit tanta, ut supra imitationem fuisse videretur. Cum septem annorum esset, divo Benedicto a parentibus suis fuit oblatas; a quo tandem post perfectam regularis propositi institutionem, cum beato Mauro missus fuit in Gallias anno salutis 542, Arnoldi Wionis annorum calculo; at juxta computum Ecclesiæ, anno 535, ad construendum cœnobium, ubi in magna sanctitate multis annis conversatus, tandem ad Lateranense monasterium est regressus. Testatur id etiam Martyrologium Gallicanum Cl. V. Andreae Saussay in supplemento ad diem decimum quintum Febr. his verbis: *Depositio S. Fausti monachi Casinensis, discipuli sancti Benedicti, qui aliquandiu in cœnobio Glasofoli in Andegavensi præsulatu ad Ligerim, sub S. Mauri disciplina conversatus, postea redux in Italiam apud Casinum suum cursum finivit, etc.*

Is erat per hæc tempora calamitissima Italiæ status, ut Langobardis crudeliter ubique grassantibus, nulla urbs tam munita, nullus locus tam remotus inveniretur, quo illi suis incurSIONIBUS non perumperent. Neque cœnobium Casinense cladis acerbissimam calamitatem effugere potuit; quam etiam S. Benedictus prænuñtiaverat. Itaque fugientes monachi ex eodem cœnobio Romam profecti sunt, et Pelagium secundum pontificem adiverunt, ab eoque benigne accepti, juxta Lateranensem patriarchium, monasterium in honorem SS. Joannis apostoli et evangelistæ, ac Pancratii martyris contruxerunt, ibique spatio centum triginta annorum habitaverunt; in quo degens sanctus Faustus vitam sancti Mauri abbatis in Gallia condiscipuli sui, qui septuagenario major in cœlum migraverat anno Domini 584, juxta vero Chronolog. clar. V. Guesnay in Vita sancti Joannis Cassiani, anno 565 inculentissime litteris consignavit, sub Christi anno 606 quod colligitur ex præfatione, in qua sic loquitur ipse Faustus: *Hoc opusculum beatissimo Papæ Bonifacio ostendi; quod ipse sanctissimus Pontifex approbas laude dignum duxit, suaque sancta auctoritate roboravit.* Fuit is Bonifacius Papa III, ut Leo Ostiensis. chron. Casin. lib. I, cap. 3, testatur, qui anno 606 sedere cœpit, et anno eodem decessit, succedente Bonifacio IV pap. Unde corrigendus Trithemius de script. eccles. in verbo *Faustus*, qui ad Bonifacium II scripsisse refert. Edita est ea Vita a Lippomanno, et Surio ad diem quintam decimam Januarii, et a Mombrizio tom. I. Vide Acta sanctorum V. Cl. Bollandi ad hanc diem, in quibus vita, translatio, ac miracula sancti Mauri accurate descripta leguntur. Ad etiam notas V. Cl. Joannis Tamayo in Martyrolog. Hispan. ad diem decimam quartam Januarii. Observavit tamen Hugo Menardus in notis Mart. Bened. prædicta acta esse corrupta, tu tamen illum consule. Extare etiam in bibliotheca Carmelitarum Excalcea-

CAPUT III.

DE MARCO.

(3) Marcus Patris Benedicti discipulus, et Casinensis monachus, vir egregius, et in Scripturis ap-
prime eruditus. De adventu sanctissimi Benedicti ad
Casinum; de situ loci, constructioneque cœnobii
elegantiſsimos versus composuit.

CAPUT IV.

DE SEBASTIANO.

(4) Sebastianus B. Benedicti monachus, Hierony-
mi doctoris egregii Vitam describens, legendam Ec-
clesiis tradidit: in qua, quæ ei a puero institutio,
qua in juventute studium, quæ in senectute ei
scientia fuerit, lucidissime demonstrat.

CAPUT V.

DE SANCTO SIMPLICIO.

(5) Simplicius sanctissimi Benedicti discipulus, ac

torum claromontensium in Avernia Vitam Ms.
sancti Mauri metro et prosa scriptam per Odonem:
libellum miraculorum ejusdem: sermonem de trans-
latione ejusdem in monasterium Fossatense, docet
Vir Clar. Philippus Labbeus Societatis Jesu in nova
Bibliotheca Mss. librorum edita Parisiis anno præ-
t., pag. 206. De gestis Fausti agit Sigebertus cap. 32,
de script. eccles. Martyrol. Benedict. sub die decima
quinta Febr. Galesimus, Maurolycus, et Trithemius
de Vir. illustr. ordin. S. Bened. lib. II, cap. 2, et
lib. III, cap. 3. Leo Ostiens. lib. II, cap. 3 Histor.
Casin. Vincent. in Specul. histor. lib. XXI cap. 68
et 69. M. Cl. Gerardus Joan. Vossius de Histor. Lat.
lib. II, cap. 24. Ad lucis æternæ præmiæ evocatus
fuit S. Faustus circa annum Domini 620.

(3) Marcus a sancto Benedicto familiarissime di-
lectus, vir ad poeticam artem extollendam a natura
progenitus, moribus et conversatione præclarus, ac
in litteris etiam sæcularibus peritissimus. Et ne
Marci auctoritas a nonnullis parvi habeatur, tan-
quam obscuri alicujus scriptoris, hic producere de
eo quorundam veterum scriptorum testimonia non
alienum duximus. Paulus diaconus lib. I, c. 26 de
gestis Langob. sic ait: *Hæc omnia ex Marci poetæ
carmine sumpsit, qui apud eundem Patrem (Benedic-
tum) huc veniens aliquot versus in ejus laude com-
posuit.* Eadem referuntur ab Aldrevaldo lib. II, cap. 4
de miracul. sanct. Bened. Sanctus Petrus Damianus
serm. 8, in vigilia sancti Benedicti: *Hæc plane de
Marci, ejusdem, videlicet D. Benedicti discipuli, ve-
nusto carmine jam defloravimus.* Vide etiam Sigebertum
de script. eccles. capit. 33. Præter recensita
a nostro Petro, quæ inedita remanserunt, scripsit
etiam versibus heroicis ejusdem sancti Benedicti
magistri sui nonnulla miracula a divo Gregorio papa
primo ommissa: quæ carmina cum diu delituisse-
rent, excusa modo reperiuntur in tertio poematum volu-
mine D. Prosperii Martinengii, Romæ anno 1590
in 4°, studio et opera Arnoldi Wionis, ut ipse testa-
tor lib. Lign. vitæ; quæque Mantuæ in cœnobio
Sancti Benedicti inventa etiam refert. Scripsit in-
super Gnomas impressas Haganœ anno 1531 et alia
quædam opuscula collecta per Joannem Picum, edita
sunt Parisiis anno 1562 in-8°. Claruit eodem fere
tempore quo sanctus Faustus: id est, usque ad
imperium Heraclii Augusti, anno Domini 610.

(4) Vita sancti Hieronymi Ecclesiæ doctoris inaxi-
mi, pluribus referta mendaciis, quæ sine auctore
vagatur, teste cardinali Baronio ad annum 420, num.
49, non videtur tribuenda nostro Sebastiano, ut ali-
qui perperam arbitrato suo scriptis fecerunt; cum
tantum ab ipso litteris demandata fuerit Vita æqualis
sui sancti Hieronymi discipuli Sancti Benedicti,
non autem Ecclesiæ doctoris; illamque deinde cœ-

A post eum in Casino abbas effectus: Regulam, quam
suis magister ediderat, publice legendam omnibus
monachis tradidit. Versus quoque nonnullos de ea-
dem re descripsit. Fuit vero temporibus Justinii Ju-
nioris, sepultus autem in Casino, juxta corpus B.
Benedicti.

CAPUT VI.

DE LAURENTIO.

(6) Laurentius ejusdem cœnobii monachus, scientia
antecessorum suorum post sanctissimum Benedic-
tum nulli inferior, factus episcopus, beati Mauri
vitam, ac Castrensium episcopi passionem versibus
adornavit: historiam quoque Sancti Wenceslai, et
sermonem de beati Benedicti vigilia elegantem com-
posuit.

nobis Benedictinis legendam tradidisse scribit Ar-
noldus lib. Lign. vitæ. Vide Gerardum Joannem
Vossium, diffusæ, reconditæque eruditionis virum
lib. de hist. Latinis in Sebastiano. Floruit circa an-
num Domini 560.

(5) Sanctus Simplicius abbas ab obitu divi Benedic-
ti tertius, ut docet S. Greg. lib. II Dial. in princ.
Vir cœlestibus charitatibus præditus, omnique
testimonio sanctitatis illustris. Versus, quos in lau-
dem regulæ sancti Benedicti descripsit, una cum
diversis aliis sanctorum monachorum regulis, in
lucem propediem dabit vir præcellentis doctrinæ, et
summæ ecclesiasticæ antiquitatis assertor ac vindex
Lucas Holstenius. Vide quæ annotarunt Hæftenius
in tr. 6, disquis. 1. de regulæ sancti Benedicti pro-
mulgatione in Simplicio, Matthæus Laurentus de
existentia corporis sancti Benedicti in cœnobio Ca-
sin., cap. 5, Hugo Menardus de origine et incre-
mento ordinis S. Benedict., pag. 870, ac Antonius
de Yepes in chron. Bened., fol. 337, de sera pro-
mulgatione dictæ regulæ, ubi argumenta eruditissi-
mi Antonii Gallonii in Apologia de monachatu sancti
Gregorii adversus abbatem Constantinum Cajetanum
enervant ejusque diluunt objectionem. Ad auspica-
tissimum locum indeterminatæ beatitudinis transivit
Simplicius circa annum Domini 576 miraculis corus-
cans; sepultus est Casini una cum Constantino ab-
bate suo prædecessore juxta sui magistri corpus.
Horum corpora primum a Desiderio abbate, postea
Victore Papa III, una cum sacris cineribus Carolo-
mani regis ac monachi, inventa sunt anno Domini
1071* ut ex nostro Petro Diacono serm. Ms. de
Octava Sancti Benedicti habetur. Vide V. Cl. Mar-
cum Scipionem in Elog. abb. Casin. in Simplicio;
eum etiam commemorant Trithem. De vir. illustr.
ord. S. Bened. lib. III, cap. 10. Leo Ostiens. lib. I,
cap. 2 histor. Casin. Anastas. Biblioth. Monachus in
libello de translat. Bened., et iterum noster
Petrus lib. Ms. De ortu et vita Justor. Casin., cap. 10.

(6) Opuscula Laurentii Monachi Casinensis, de-
inceps episcopi, incertæ tamen sedis, exstare Casini
Ms. uti et alia quædam in sexto pluteo ad dextram
bibliothecæ, testatur Arnoldus Wion lib. Lign. vit.
Historiæ sancti martyris Wenceslai ducis Bohemo-
rum, habitu monachi Benedictini, sed non profes-
sione, auctore Laurentio, meminit Baron. in Mar-
tyrol. ad diem 28 Septembris, illamque etiam Ms. in
nostro exili Mss. sacrorum qenario asservamus tali
lemmate: *Dominus ac Redemptor noster humanis vi-
sibus, etc.* quam, si vota est spes nostras Deus Opt.
Max. fortunaverit, una cum aliis sanctorum Vitæ
hactenus ineditis bono publico proferendam dabimus.
Scripsisse præterea præfationem in doctrinas Doro-
thei, constare ne in Bibl. SS. Patrum Tom. II, edit.

CAPUT VII.

DE CYPRIANO.

(7) Cyprianus presbyter sub Petronace abbate in eodem cœnobio monachus factus, de B. Benedicti miraculis hymnum in ejus festivitate cantandum

2. auctor est Possevinus in Apparatu in verbo Laurentius; sed Vossius de hist. Lat. fatetur se non satis assequi mentem Possevini, vel mirifice eum rationem fugere; nam noster Petrus Diaconus, quem de hoc Laurentio monacho scripisse refert, vixit circa Annum Domini 1145; at ille Laurentius monachus, qui auctor est præfationis Dorothei esse Hilariem monachum Casinensem; at Hilario ille floruit circa annum Domini 1516, annis quadringentis quinquaginta et amplius post Petrum Casinensem. De vita sancti Castrensium episcopi et martyris, consule cl. vir. Michaellem monachum in Sanctuario Capuano. Floruit Laurentius circa annum Domini 750.

(7) Hymnus, quem composuit Cyprianus de beato Benedicto, in Bibl. Casinensi tali servatur exordio: *Aureo Solis radio perennis*, etc., teste Arnaldo Wionelib. Lign. vit. Scripsit et alia nonnulla. Vivebat anno Domini 760.

(8) Paulus cognomento Warnefrid ex Langobardorum gente originem duxit Warnefridi ac Theodelindæ filius; vir apostolicus, ac antistes doctissimus, appellatus a Gaspare Barthio merito Polyhistor, qui pene innumera miræ ac exquisitæ eruditionis monumenta suo eximio ingenio, acri judicio, ac prudentia singulari prodidit; et ne quid a lectore curioso de Paulo desiderari possit, verba damus Leonis Ost. in Chron. Casin. lib. 1, cap. 15: *Iste siquidem ex Langobardorum gente originem duxit; ejus namque abavus Leupichis nomine, eo tempore quo primum in Italiam Langobardi ingressi sunt cum eis venit. Cujus Pauli pater nomine Warnefrid: mater Theodelinda fuit. Qui a puero disciplinis liberalibus eruditus, maximum in curia Desiderii ultimi regis Langobardorum ob suam industriam, familiaritatis locum obtinuit: cancellarius dicti regis, atque Aquileiensis patriarchæ diaconus extitit: (hinc Paulo Diaconi cognomen ab adepta dignitate inditum, perpetuo adhæsit, licet hoc non attendat Raphael Volaterranus, nam pro diversis habet nostrum Paulum historiæ, Langobardicæ scriptorem, et Paulum Diaconum Aquileiensem). Hic post captam Papiam, cum regi quoque Carolo pro sua prudentia admodum charus. et familiaris effectus est, ac non multo post cum accusatus apud eundem regem fuisset a quibusdam invidis, quod eum propter fidelitatem Desiderii domini sui voluisset occidere, fecit eum idem rex comprehendere, et coram se adduci: quem cum interrogasset, utrum vera essent, quæ super morte sua deo dicerentur, constanter respondit, se pro certo fidelissimum domini sui fuisse, et in eadem se fidelitate cum vita perseverare: ad hæc rex subito ira succensus, præcepit eum manibus sine mora privari; sed mox in se reversus, et reminiscens sagacitatis ejus, atque prudentiæ, suspirans ait: *Et si ejus manus abscondimus, ubi tam elegantem scriptorem reperiemus? et ait proceribus assistentibus sibi: Dicite quid super hoc vobis videtur: at illi: Jubete, inquam, ut eruantur ejus oculi, ne aliquando aliquas alicui contra vos litteras dirigat. Et ubi; vel quando, ait rex, tam insignem historiographum, aut poetam inuenire valebimus? illi vero videntes circa illum regis compassionem, ac benevolentiam, suaserunt tandem, ut in Diomedis insulam, quæ hodie a tribus montibus Tremiti dicitur,**

(a) Hinc varia lectio codicis Leonis, quo usus est Marus, ab edito in collectione nostra. Is quidem si, ut in impressis hactenus ipsius annotationibus legebatur, ita se

A descripsit. Claruit autem temporibus Leonis, Constantini, et Hirenes imperatorum.

CAPUT VIII.

DE PAULO.

(8) Paulus Aquileiensis patriarchæ diaconus, regis-

eum exiliaret. Factumque est, ubi cum per aliquot annos exsul mansisset (a), tandem ad Monasterium Casinense, celebri sanctitatis fama notissimum clam perrexit ibique monachus factus, pie et religiose vitam duxit, ac diu superstes in senectute bona in pace quiescit, cum innocentia, humilitati, silentioque ultra humanum modum operam dedisset. Sic Dicitur Leo Ostiensis.

Plura alia veneratione digna, insigniaque virtutum monumenta immortalitati consecrassæ fertur, quæ ad notitiam nostri Petri non pervenerant: videlicet Vitam sancti Benedicti metricè scriptam, quam invenies apud eundem Paulum lib. 1, cap. 26. de gestis Langob. Arnoldus Wion mentionem facit cujusdam poematis de Vita sancti Benedicti a Paulo Diacono conscripti, cujus singuli distichi iisdem quibus incipiunt, desinunt verbis, quod integrum affert Aymoinus serm. de sancto Benedicto, ubi etiam ejusdem Pauli hymnum affert singula miracula divi Benedicti continentem. Exaravit insuper Paulus Vitam sancti Mauri abbatis miro quodam artificio descriptam: sic exorditur:

Dux, via, vita tuis, decus et laus, gloria virtus,

Jesu, lux lucis, Dux, via, vita tuis.

Tu facis, Omnipotens, animalia muta profari.

Quod tibi cumque placet, tu facis omnipotens,

Da, precor. ut referam sancti magnalia Mauri,

Quæ per te gessit, da precor, ut referam, etc.:

vitamque etiam sanctæ Scholasticæ virginis, mandante Carolo Magno imperatore, quæ integræ in tertio poematum libro habentur Prosperi Martinengii; lectorem propterea curiosum ad eum remittimus. Sicuti etiam jussu ejusdem Caroli (qui anno 814. V. Kalend. Febr. Aquisgrani diem clausit extremum, ætatis annorum 71), ordinavit historias, et lectiones per totum annum singulis festivitibus sanctorum congruentes: quæ ejus dispositio ab ecclesia tota observata est, et usque ad hæc nostra tempora inviolabiliter custodita; servatur apud nos hæc etiam ordinationis nota MS. Vide epistolam Caroli imperatoris de hac ordinatione scribentis, quæ homiliario Alcuini præponitur. Præterea de eadem sancta Scholastica nonnullos composuit versus, qui habentur in Martyrologio Arnoldi Wionis ad diem decimum Febr. Vitam etiam sancti Arnulphi Metensis episcopi, qui fuit primo præfectus domus regis Francorum, postea Metensium episcopus, quæ apud Surium Tomo IV ad diem 16 Augusti, et apud Bedam tom. III, reperitur, licet falso ipsi Bedæ ascribatur. Librum de gestis episcoporum Metensium, editum per Marquardum Freherum in Corpore histor. Franc., indicat ipsemet Paulus scripsisse lib. vi De gestis Langob. cap. XVI. De gestis Episcoporum Papiensium librum unum, quem se vidisse testatur Galesinus. Ad Carolum imperatorem epistolam unam, quæ ms. in Biblioth. Casin. ad dextram scamno III, 179 servatur. Vitam sancti Cypriani Episcopi, et Martyris, quæ habetur in prolegomenis Jacobi Pamelii ad S. Cypriani opera. Versus ad Arichem principem Beneventanum generum Desiderii regis typis modo cusi reperiantur apud virum Cl. Camillum Peregrinum rerum antiquarum indagatorem indefessum historicumque insignem in hist. principum Langob.

habebat, enormiter quidem vitiatas erat et mancus. Nos ad veram lectionem hujus loci initium restitimus. Mun.

que Desiderii notarius, sub Theodemario abbate ad Casinum perveniens, monasticumque schema suscipiens, sanctitate, gravitate suo tempore singularis, philosophia quoque a pueritia eruditus, composuit, in laudem batissimi Benedicti versus elegiaco metro digestos; hymnos quoque sancti Johannis Baptistæ, sanctique Benedicti; versus ad Carolum imperatorem, ad Arichis Beneventanum principem;

pag. mihi 235. Divorum etiam aliquot facinora, laudesque luculentis versibus celebravit: quo in genere carmen in S. Joannem Baptistam tutelarem suum, patronumque regni Langobardorum maxime excellit, cujus pietate, ac numeris Romana ecclesia delectata recitandum proposuit, estque inter sacros hymnos elegantia et venustate facile princeps: sic exorditur.

Ut queant lazis resonare fibris, etc.

Composuit et hymnum de passione sancti Mercurii ac etiam alterum in translatione corporis Beneventum: primum refert Petrus Pipernus Beneventanus Lib. v, cap. 20 De effectibus magicis. Exstat pariter hymnus alcaicus dactylicus e vet. ms. Lang. Eccles. Benevent. ritu in festo assumptæ virginis Deiparæ decanter solitus, a nostro Paulo, ut asseritur, scriptus, incipit:

Quis possit amplo fame præpotens, etc.

Insuper aliqua fragmenta MSS. sub nomine Pauli Diaconi, mutila tamen, et hiulca nos custodimus; videlicet, Vitam Germani sanctissimi Constantinopolitani patriarchæ per Paulum Diaconum historicum scriptam. In transitu Petri Damiani, de dimittendo episcopatu orationem, in qua fit mentio de sancto Arnulpho Metensi episcopo. Vitam sancti Petri Damasceni episcopi, et martyris nec non alterius Petri pariter martyris, per Paulum Diaconum scriptam. Alia etiam opuscula necdum prælo subjecta Casinatem biblioth. exornant, videlicet Cod. ms. sign. num. 146, præfixus est sermo Pauli Diaconi in Evangel. *Nemo accendit lucernam, etc.*, incipit. *His sancti Evangelii verbis, etc.* Item Cod. cxlv, pag. 198. Vita sancti Gregorii Papæ I, tribus libris conscripta per Paulum Diaconum, incipit: *Gregorius Urbe Romulea patre Gordiano, finit: Iduum Martiarum regnante, etc.* Item Cod. 305, ejusdem Pauli Diaconi sermo de B. Virgine, incipit: *Licet omnium Sanctorum, etc.* Ejusdem sermo in illud Evangelii, *Simile est regnum celorum homini regi, qui voluit rationem ponere, etc.*, incipit: *Præses sancti Evangelii lectio, etc.* Hæc vero homilia inter opuscula sanctorum aliquot Patrum per Thomam Galletum edita habetur Lugduni anno 1615, pag. 450. Sicut etiam in celeberrima bibliotheca Medicea plut. 17, extare inter octo volumina homiliarum diversorum auctorum nonnullas Pauli Diaconi homilias refert Henricus Ernstus in Catal. Medic. Biblioth. In eodem Archivio Casin. adsunt commentaria mss. in fol. Pauli Diaconi in Regulam sancti Benedicti, ubi in fronte habetur pictura vetustissima sancti Benedicti, et Joannis abbatis cui Regulam tradit, licet commentarium prædictum Hugo Menardus Ruthardo monacho Rabani et strabi auditori tribuendum esse notarit. Vide disquisitiones monasticas Hæfteni lib. II, tract. 5, disquis. 4. Item epistola Pauli Diaconi ad Carolum Magnum, nomine Theodemari, et Casin. congreg. scripta, de qua Ostiensis in Chron. Subjungitur etiam in eodem Codice ms. sylloge quædam chronologica ejusdem, ut nonnulli putant, Pauli, quam simul cum quædam historiola sub titulo ignoti Casinensis vir. cl. Camillus Peregrin. Histor. princip. Langobard. ultimo loco in lucem edidit. Epistolarum ad diversos librum unum scripsisse etiam fertur.

sanctique Fortunati episcopi vitam eleganter descripsit; homilias quoque quinquaginta, sancti pontificis Gregorii Vitam; in Regula sancti Benedicti expositionem; ac de ingressu Langobardorum in Italiam, origine regnoque eorum, historiam valde luculentam edidit. In historia autem Eutropii quam plurima adjunxit. Universas etiam lectiunculas a principio mundi usque ad suam ætatem, una cum annali con-

Observandum denique est, auctorem Miscellæ falso dici Paulum Diaconum, Baron. Tom. V. Annal. et Bellarm. De scriptor. eccles. probant. Vide notas eruditissimi Auberti Miræ in Siebertum De scriptor. eccles. cap. 80, et præcipue Vossium de histor. Latin. in Paulo, et natali anno Christi dissert. 7, pag. 5, Camillum Peregrin, histor. princip. Langobard. qui Paulum callide non produxisse historiam Langob. ad sua tempora observavit, sicut etiam nonnulla alia silentio obvelasse. Alphonsus Diacon. in Vitæ pontificum in Leone: *Habet, inquit, auctor Miscellæ Paulus, vel potius Joannes Diaconus.* Sed utcumque sit de nomine scriptoris, certe, quod in omnibus fere mss. Cod. nomen Pauli, non Joannis legitur.

Claruit Paulus anno Domini 704. Cum innocentia, humilitati, silentioque ultra humanum modum operam dedisset, atque in Casinensi monasterio usque ad finem vitæ arduæ satis, ac districtissime vixisset, sepultus est Casini ante capitulum, gloriosis emicans meritorum maximatorum insigniis, testatur noster Petrus Lib. mss. De ortu, et vita Justor. Casin. cap. XXV. Exstant Caroli Magni litteræ metro exaratae nostro Paulo, in quibus de susceptæ vitæ ratione per ipsum, sacricie cœnobii (casin. sanctitate mirifice gratulatur: quarum litterarum partem hic inserimus, ut clarissimè imperatoris in eruditus homines singularis humanitas, deque sacri archisterii Casin. sanctitate præclara existimatio agnoscat. Est hujusmodi:

*Hinc celer egrediens, celeri mea charta volatu
Per silvas, colles, valles quoque præpeto cursu,
Alma Deo chari Benedicti tecta require;
Est nam certa quies fessis venientibus illuc.
Hic olus hospitibus, piscis, hic panis abundat,
Pax pia, mens humilis, pulchra et concordia fra-*

*trum.
Laus, amor, et cultus Christi simul omnibus horis,
Dic Patri, et sociis cunctis, salvete, valete.
Colla mei Pauli gaudento amplecte benigne,
Dicito multoties, salve Pater optime, salve,*

De Paulo mentionem habent Leo Ostiens. Chron. Casin. lib. I, cap. 17; Siebert. cap. 80; Trith. De viris illustribus Ord. S. Bened. lib. II, cap. 30; Arnold. Lib. v; cap. 91 Lig. vitæ; Th. Dempsterus in notis antiq. Roman. Ipse Paulus de se ipso multis in locis, et alii innumeris; in pervetusto cod. ms. legimus Paulum fuisse diaconum S. R. E. cardinalem, uti etiam dicto lib. ms. nostri Petris de ortu et vita Justorum Casinensium in cap. 25, inscriptione his verbis:

De Paulo diacono cardinali, etc.

Quem fucum exscriptores, sive amanuenses lectori facere voluisse existimamus, dum in nullis tabulis ecclesiasticis in numerum Cardinalium adscitum colligimus. Vel potius scrupulum istum injectum fuisse credendum a Martino Polono in præfatione suæ Chronicæ, dum in opere De gestis imperatorum et Pontificum nominat quendam Paulum Diaconum romanum et cardinalem: iste tamen dissolvitur nodus quod noster Paulus fuit diaconus Aquileiensis, et postea monachus Casinensis; et iste, ex quo

puto rhythmicè composuit. Fuit, autem temporibus A
Caroli imperatoris. Sepultus est in eodem cœnobio
juxta ecclesiam sancti Benedicti ante capitulum.

CAPUT IX.

DE HILDERICO.

(9) Hildericus, ejusdem Pauli Diaconi auditor, de
origine præceptoris sui vita, institutione, doctrina,
religione, habitu, lucidissimos versus composuit.

CAPUT X.

DE THEOPHANIO.

(10) Theophanius diaconus. vir eruditissimus ac
disertissimus, de constructione cœnobii Domini Sal-
vatoris de adventu sancti Benedicti ad Casinum, ac de

profecit Martinus, vocatur Romanus diaconus et
cardinalis. Vide Vossium de histor. Latin.

Exstat epitaphium Pauli Diaconi versibus exorna-
tum ab Hilderico monacho et abbate Casinensi di-
scipulo prædicti Pauli : quod tibi, singulari humani-
tate V. cl. Caroli Borelli cler. Regul. Minor. nobis
suppeditatum, ex antiquo ms. cod. sin. 256. Biblioth.
Casinensi depromptum, nunc primum in lucem
damus.

EPITAPHIUM PAULI DIACONI.

Perspicua clarum nimium tum fama per ævum.
Astra simul junctum pangant te costibus almis.
Veridico Levita tuos quis, summe, triumphos
Lucifluis, Paule, potuit depromere dictis ?
Ut tua, sed lector properans huc noscat, et hospes
Sacrato tumulo requiescere membra sub isto,
Laudis amanda tuæ summam carmine digno
Almiflcos actus dignum est reserare canendo.
Eximio dudum Bardorum stemmate gentis
Viribus atque armis, quæ tunc opibusque per orbem. C
Insignis fuerat, sumpsisti generis ortum :
Tam digna est, postquam nitidos ubi sæpe Timavi
Amnis habet cursus, genitus tu prole fuisti :
Divino instinctu regalis protinus aula
Ob decus et lumen patriæ te sumpsit alendum ;
Cum tua post Tibridem populus et regibus altis
Tunc placida cunctis vita, studiumque maneret.
Omnia sophiæ cœpisti culmina sacra.
Rege momente pio Ratchis, penetrare decenter
Plurima captasses digne cum dogmata, cujus
Resplendens cunctas, superis ut Phœbus ab astris,
Arctois rutilo decorasti lumine gentes ;
Hæc sint jam nimium, fluidi cum gloria sæcli
Condignis ditaret ovans te sedule gazis,
Lucis ob æternæ vitam sine fine beatam
Audacter sprevisti hujus devotus honores :
Regis et immensi fretus pietate polorum
Vernanti huc domino properasti pectore Christo
Subdata colla dare Benedicti ad septa beati ;
Exemplis mox compta tuis ubi concio sacra
Tum jubar ut fulgens cœpit radiare coruscis,
In te nam pietas jugiter, dilectio dulcis,
Nectareus et pacis amor, patientia victrix,
Simplicitas solers nimium, concordia summa
Omnesimulque bonum, semper venerande, manebat ;
Nunc ideo Cœli te gemmea regna retentant,
Sideream retinens pariter per secla coronam.
Hoc tibi posco, sacer, gratum sit carmen honoris.

Hilderic in cecini quod lacrymando tuus,
Quem requiem captare tuis fac quæso perennem
Sacratu precibus, semper amande Pater.

(9) Fuit deinde abbas Casinen. Hildericus, et eod-
dem mense, quo electus, obiit, scilicet anno Domini
834, cum sedisset diebus decem et septem : versus
quos composuit de Paulo, supra retulimus.

(10) Vixit sub Ludovico Pio imperatore, anno Do-
mini 855. Mur.

(11) Opuscula quæ Bassatius abbas Benedictinus

miraculis per eum inibi factis, et in laudem sanctæ
Dei genetricis, et de constructione monasterii sanctæ
Mariæ in Plumbariola versus mirificos edidit.

CAPUT XI.

DE BASSATIO.

(14) Bassatius Casinensis cœnobii abbas, vir
Scripturis sanctis deditus, et notitia ecclesiastici
dogmatis sufficienter instructus, composuit nitido
satis et aperto sermone quosdam tractatus : fuit
autem tempore Ludovici imperatoris.

CAPUT XII.

DE S. BERTARIO.

(12) Bertarius, supradicti Bassatii discipulus, ac

decimus octavus scripsisse exponitur, quænam con-
tineant, non explicat Petrus ; nisi intelligere velimus
quod cum suo tempore ordinem monasticum aliqua
jam ex parte corruptum in Liguria, Burgundia ; Ger-
mania vidisset, sermonibus ac doctrinis correxisset.
Naturæ concessit non sine opinione sanctitatis,
Casini, anno Domini 861, die xvi Kalend. Aprilis, et
in Capitulo fratrum juxta sedem divi Benedicti,
quam magnifico ornatu decoraverat, sepultus est.

(12) Sanctus Bertharius, ab ipsis Francorum regi-
bus ortum ducens, vir tantæ sanctitatis et inculpata
vitæ laudibus conspicuum, clam suis, domo, ac patria
digredidit, illud poetæ veteris animo semper agi-
tans :

Qui vult esse pius, regalibus exeat aulais.

Religiosa peregrinatione inde usque e Gallis Cas-
sinum suscepta ; quo simul ac pervenit, res suas
sæculum habere jussit, omniaque illius ornamenta,
opes, dignitates (quæ propter summam Bertharii no-
bilitatem, modestiam, ingenium, ipsi non dubia spe
proponerantur) tanquam stercus arbitratus, nudus
ad Christi nudi crucem confugit, et Benedictinis ad-
dictus est Casini ; deinde vero Bassatio abbate de-
mortuo, communi Patrum consensu abbas eligitur
anno Domini 836. Per hæc enim tempora Bertharius
a Sarracenis, qui Italiam invaserant, plures est per-
pessus injurias ; nempe quod auxilia adversus illos
ex Gallia, et aliunde advocasset, frequenterque in
eos egressus, ac impetum faciens, a finibus illis a-
vertisset ; unde in se odium immane concitatum fuit.
Quadam igitur die Lyri amne advecti Sarraceni,
Bertharium in majori œde cœnobii Sancti Germani
celebrantem repente adorti, cum aliquot monachis
obtruncant xi Kalend. Novembris anno Domini 883,
sedente Ludovico imperatore Arnulphi imperatoris
quarti filio, cum annis 28 non exactis monasterio
Casinensi, impleto cumulo meritorum, præfuisset.
Consule Leonem Ostiens., lib. 1. cap. 46 ; Chron.
Casin. ; Carolum Sigonium de Regno Italiæ libr. vi,
et Camillum Peregr. Histor. princip. Langob. in se-
rie abb. Casin. in Berthario. Ejus martyrii acta ab
Ignatio Prengensi monast. Casin. priore conscripta
hactenus inedita apud nos servantar tali exordio :
*Tempore, quo sacrum imperium ad tuendas res Ec-
clesiæ Romanæ, etc.* Ejusdem sancti Bertharii vitæ
per dictum Ignatium exaratæ, notisque Constantini
Cajetani illustratæ meminit etiam Labbeus in nova
Bibliot. ms. librorum pag. 365, Martyrol. Gallica-
num sub die xxii Octobris sancti Bertharii etiam
mentionem facit. De vita et translatione reliquiarum
sancti Bertharii ad montem Casinum vide Martyrol.
Wionis ad 22 Octobris et 11 Decembris.

Scripsit sanctus Bertharius philosophus ac medi-
cus insignis, ante conversionem suam multa versi-
bus et soluta oratione : nempe de medicina et Gram-
matica, videlicet de innumeris morbis hinc inde
collecta volumina duo ; de grammatica libros ali-
quotos.

post eum abbas Casinensis effectus; vir genere et litteris nobilis, honestatis, religionis ac martyrii corona perspicuus. Scripsit non contemnenda opuscula, sed præcipua sunt illa quæ abbas jam constitutus edidit. De sancto Luca Evangelista sermonem: de beata Scholastica homiliam descripsit: librum quoque difficillimum sententiarum tam Veteris quam Novi Testamenti patravit ipsumque *anticimenon* appellavit. De vita autem, et obitu ac miraculis sanctissimi Benedicti, necnon ad Angelbergam Augustam altissimi quæ suos amicos versus mirificos fecit. Sed cum peccatis Christicolæ exigentibus, justo Dei iudicio Italia ab Ismaelitis devastaretur, solusque contra eorum sævitiam ob defensionem Christianorum per decem et septem annos et... accerrime expugnaret, consilio Sarraceni habito clam navem ascendunt, et ad monasterium Domini Salvatoris, quod situm est ad pedem Casini montis venientes,

Ecclesiam intrant, ibique Bertharium martyrem Christi reperiunt. Cumque ad eum venissent, dixerunt: Tu es Bertharius, qui usque nunc Christianos defendisti, ac pro illorum liberatione ad imperatorem bis ultra montes perrexisti? justum est ergo ut pro eis mortem suscipias, ac pro fide Dei tui. Hæc cum dixissent, ab eisdem Sarracenis juxta altare sancti Martini pro fide Christi capite truncatus est. Passus est autem temporibus Ludovici imperatoris: sepultum vero est ejus sacratissimum corpus juxta ecclesiam Sancti Joannis Baptistæ in capitulo Casinensi.

CAPUT XIII.

DE AUTHPERTO.

(13) Authpertus ejusdem cœnobii abbas, vir disertus et valde eruditus, inter multa et præclara ingenii sui monumenta in laudem S. Mathiæ apostoli, necnon de Purificatione sanctæ Dei Genitricis, alio-

Sed postea studium mutans, animarumque medicus constitutus, fecit sermonem et homiliarum librum unum qui adest mss. in Biblioth. Casinen. Cod. sign. num. 407; de S. Mathiæ apostolo sermonem unum, cujus initium: *Inclutam. et gloriosam festivitatem*. Vide tamen notæ Michaelis monachi ad Kalendarium quintum sub die vigesima quarta Februarii sanctuarii Capuani.

Le sancto Romano abbate sermonem unum, exordium est: *Adest nobis dies*, etc. cujus etiam mentionem facit Arnoldus Wion ad Martyrol. Bened. sub die xii Maii: quæ supradicta opuscula ac tractatus ad notitiam Petri non venerant.

Sermo de S. Luca evangelista, quem noster Petrus indicavit, habetur in Breviario Ord. S. Benedicti, ac etiam in Biblioth. Vallicellana, testatur card. Baron. in Martyrol. ad diem xviii Octobris.

Versus ad Angelbergam Augustam, uti etiam de vita et obitu sanctissimi Benedicti, excusi sunt Romæ anno Dom. 1590 et in tertio poematum volumine Prosperi Martinengii simul cum duobus aliis poetis, qui nondum erant impressi reperiuntur; habenturque etiam in notis Martyrolog. Benedict. Arnoldi Wionis ad diem xxi Martii.

Liber, cui nomen fecit *Antikeimenon*, id est contrariorum, sive contrapositionum libri utriusque Testamenti, exstat impressus Colonie anno Domini 1503, in-8°, incerto auctore: ignotum enim tunc erat nomen nostri S. Bertharii iis qui in lucem dictum librum prodiderunt, exorditur: *Cum in Genesi septem primi dies legantur*. Meminere hujus libri Leo Ostiens. lib. 1, c. 32, his verbis: *Hic* (videlicet Bertharius) *apprime literatus, nonnullos tractatus atque sermones, necnon et versus in sanctorum laude composuit. Cujus et Anticimenon de plurimis tam Veteris quam Novi Testamenti questionibus hic habetur*: et Fabianus Justinianus in suo indice universali littera A, fol. 30; inscio tamen nomine auctoris. Custoditur etiam liber iste manu exaratus litteris Langob. sub nomine nostri S. Bertharii in Biblioth. Anciana. Ejus opuscula penes Abb. Constantinum Cajetanum exstitisse, scribit V. clar. Leo Allatius omni-gena eruditione egregie, docteq; instructus, librorumque hellæ lib. de Viris illustribus, cui titulum fecit *Apes urbanæ*, in verbo Constantinus.

Agunt de S. Berthario Ostiensis loco cit., Trith. De viris illustribus, Sigonius De regno Italiæ lib. vi, alique.

(13) Authpertus abbas decimus septimus ord. S. Benedicti creatus die xvi Octobris anno 834, præfuit annis tribus: subductus est e mortaliæ cœtu. x Kalend. Martii anno 837 et Casini sepultus, regnante

Lothario imperatore. Vir fuit moribus compositus; religione præstans, ingenio non infelix, litteraturæ non ignobilis, teste Leone Ostien. in Chron. lib. 1, cap. 25, edit. Venet. Bibliothecam quam habebat optimis cujusque generis libris instructam, cum sarcinam mortalem exeret, Casinensibus legavit. Traduntur enim dono data, inter cætera, ab Authperto infra scripta raræ eruditionis monumenta, videlicet diversæ homiliæ mss. S. Epiphaniæ episcopi; exstant in cod. sign. n. 305, pariter in cod. 232 adest liber S. Greg. Nysseni episcopi de conditione hominis, ex versione Dionysii abbatis. *Incipit epist. Dionysii ad Egipium presbyt. Domino sanctissimo, et a me plurimum venerando*. Inhæret præterea eidem cod. 232 liber De vita christiana Fastidii Britannorum episcopi, qui in cod. Vatican. 551 vocatur Fastidiosus, incipit: *ut ego peccator. et ultimus, insipientior cæteris*, etc. sunt fol. 14 in-4° de quo Gennadius De scrip. Eccles. cap. 56. Vide Vossium De hist. Lat. lib. 11, cap. 19, in Dionysio; sicuti in scamno 4 ad sinistram cod. sign. n° 29. Auxilii presb. Etymologicum habetur, liber egregius vetustissimus. Et in eodem scamno cod. sign. n. 30, sequuntur ejusdem Auxilii presbyt. varia theologica erudita: nempe primo quæst. 137 in Exameron; secundo, aliæ quæstiones ferme omnes De Genesi; tertio, capitula differentiarum 36; quarto, De distinctione quatuor vitiorum; quinto, De Trinitate, per quæstiones et responsiones, ubi deinde ferme omnia nomina explicat, quæ in rebus ecclesiasticis versantur, ut quid neophytus, quid catechumenus, quid competens; sexto de officiis divinis, per interrogationem et responsionem, ut: Unde dicta sit missa, etc., unde statio, et quid inter stationem et jejunium intersit, quid abstinentia, etc.; quænam sit Xerophagia, et quæ reconciliatio, etc. Quæ supradicta mss. opuscula, sicuti pene infinita alia, quæ hodie Bibliothecam Casinens. exornant, magnifico munere fuere [fuisse]? a nostro Authperto donata, asserunt nonnulli; sunt enim Bibliothecæ in monasteriis, velut Armamentaria militiæ spiritualis, et gazophylacia thesaurorum religiosorum.

Scripsit Authpertus præter exposita a nostro Petro diversas insuper homilias et sermones, scilicet de Assumptione B. Mariæ, tali exordio: *Adest nobis, dilectissimi*; de nativitate ejusdem, sive sermonem communem in ejus festivitibus, qui incipit: *Celebritas hodierna*; sermonem in festo omnium sanctorum, incipit: *Adest, dilectissimi*, etc. Habentur hi sermones mss. in Biblioth. Casin. cod. signat. num. 305. Sermo vero in laudem S. Mathiæ apostoli ineditus adhuc creditur.

rumque sanctorum, homilias valde pulchras composuit. Fuit autem temporibus Lotharii imperatoris.

CAPUT XIV.

DE ERCHEMPERTO.

(14) Erchempertus diaconus, parvulus et ipse B. Benedicto oblatus, de destructione et renovatione Casinensis cœnobii, necnon de Ismaelitarum incursione historiam necessariam satis composuit. Fuit vero tempore Ludovici imperatoris.

Circumferuntur sub nomine nostri Authperti abbas, sed perperam, infrascripta mss. opuscula; videlicet sermo De cupiditate viris sæcularibus valde utilis, habens Scripturarum testimonia octoginta. Incipit: *Sanctorum Ecclesiam*. Sermo in Purificatione beatæ Mariæ Virginis, qui exstat impressus quoque in Alcuini Homiliario. *Si subtiliter a fidelibus*. Sermo in Dedicatione Ecclesiæ. *Vide civitatem sanctam Hierusalem*. Oratio contra septies septena vitia: *Summa et incomprehensibilis natura*. Homilia in illud Evangelii sancti Marci: *Assumpsit Jesus Petrum et Jacobum, et Joannem*. Quæ in Breviario Ecclesiæ Atinensis litteris Langobard, in tres lectiones distincta habetur sub die sexta Augusti: *Solet nonnunquam evenire*. Vita sanctorum Patrum Paldonis, Tatonis, et Tasonis monasterii Sancti Vincentii de Vulturno abbatum: *Humani generis primus parens*. De qua vide catalog. Sanctor. Ferrarii ad diem xi Octob., xi Januar., xi Decembris, et Bollandum sub die xi Januar. Quæ præfata opuscula male nostro Authperto attribuntur, cum suum agnoscant auctorem Ambrosium Authbertum alias Ansbertum monachum et abbatem S. Vincentii de Vulturno prope Capuanum fluviu, qui elaruit anno Domini 890 fuitque Magister in humanioribus Caroli Magni, de quo Sigebertus De scrip. Eccles. cap. 91, et Aubertus Miræus in auct. De scrip. cap. 257. cujusque etiam exstant lucubrationes nonnullæ impressæ Colonia anno Domini 1536 in-fol. Certe quoad supramemorata opuscula, quæ nos manu exarata etiam asservamus, præferunt nomen Ambrosii Authperti abbatis Sancti Vincentii, non Casinensis.

Porro Authpertus iste in Bibliotheca philosophica, et alibi in nonnullis appellatur Rupertus, quem inquit vixisse anno 1040 sed duplex hic lapsus est, nimirum in nomine, et in annorum numero: quippe in Casinensium abbatum catalogo nullus Rupertus invenitur, et anno 1040 Richerius abbas monasterio Casinensi præerat.

(14) Erchempertus ab aliis Herempertus: seu Herembertus, e Langobardorum illustri stirpe, genus sumens e Beneventanis ducibus, pater ejus Radelgarius, abavus Rodoalt, patruus Radolphus vocabatur. Vir fuit sanguinis splendore et doctrina non ignobilis, historicæque scientissimus; ad humanæ tamen vitæ incommoda solum natus. Scripsit Chronicon, sive historiam Langobardorum, cujus prototypon, putatur periisse; tempore tamen Desiderii abbatis Casin. qui postea fuit Victor papa III exscriptum fuisse, ita ipso mandante, testatur noster Petrus in auctario Chron. Casin. lib. III cap. 62, edit. Venet. Fusioris enim hujus historiæ epitomen, seu potius auctarium ad histor. Pauli Diaconi De gestis Langobard. ann. 888 ab ipsomet Erchemperto confectum, ut creditur, vir clar. Antonius Caracciolus ex ord. Cler. Reg. primum ex ms. codice Vaticano edidit, notisque illustravit, et typis Neapoli anno 1626 in-4o publicavit una cum Chron. Lupi Protospatæ, Falconis Beneventani, aliorumque. Verum postremo loco eruditissimus Camillus Peregrinus suæ Langob. hist. prædictum Chron. seu Epitomen scholiis ornatum solita diligentia ac eruditione at-

CAPUT XV.

DE JOANNE.

(15) Joannes supradicti Casinensis cœnobii abbas, vir nobilis carne et spiritu. De persecutionibus ejusdem cœnobii, et de miraculis inibi factis, Chronicam succinctam, sed valde necessariam loco descripsit. Sepultus vero est in monasterio Capuano

textu: unde qui plura volet, apparatus, notasque ejusdem consulere poterit. Vide etiam Philippum Labbeum in nova Bibl. mss. librorum part. 1, pag. 10 et 366.

Scripsit insuper Erchempertus Carmen de vita Landulphi episcopi Capuani, de quo vide Sanctuarium Capuan. Michaelis monachi, ac etiam prænotatum Peregrinum in præfat. ad dict. histor. pag. 15.

Ab eodem pariter Erchemperto litteris consignata putantur acta translationis sancti Matthæi apostoli, et ea fortasse censentur, quæ edidit Columna archiepiscopus Salernitanus; verum prædicta acta, quæ mss. penes nos sunt, præferunt nomen Paulini Legionensis, sive Londinensis episcopi in Britannia: initium est: *Matthæus evangelista et apostolus, cum primum in Judæam. etc.*

Observandum etiam est, non exstare opuscula, quibus noster Petrus titulum fecit, de destructione et renovatione Casinensis cœnobii; necnon de Ismaelitarum incursione: nisi velimus dicere, in prædicto Chronico, sive historia, utramque descriptam fuisse cladem. Adi vir. clar. Vossium De hist. Lat. lib. III. Denique Leo Ostiens. in Chron. Casinensi sæpe meminit Erchemperti, e quo plurima desumpsisse videtur, ut lib. 1, cap. 9, et 19, 46. Edward. Baron. ex Erchemperti historia multa pariter hausisse, atque in suos annales inseruisse, facile videre est. Lege ipsum ad ann. 871, 872, 874 et 912.

Quoto autem signate anno Erchempertus mortalis corporis deposuerit pondus, ignoratur: licet quidem opinari ann. 889, dum exantem annum 888. viderat, descriperatque, nec ulterius historiam produxerat suam, quam se producturum promiserat; et sic nostrum Petrum non libasse historiam Erchemperti, suspicatur præfatus Peregrinus, dum claruisse refert sub Ludovico imperatore, cum ille vixisse sub Carolo M. compertum habeamus. Carolus enim imperavit ab anno 884 ad annum 898.

(15) Joannes abbas, Capuæ illustri loco natus, principum Landulphi primi, et Atenulphi secundi consanguineus, vir animo infractus, litteris eruditus, et ut eruditione, sic et sanctitate insignis, ex archidiacono Capuano monachus Casinensis: quo tempore scilicet, anno Dom. 915, cœnobio Casinensi a Sarracenis vastato, monachi Capuæ habitabant, ob singularem morum maturitatem abbas creatus est. Cœli limina petiit omni virtute præluens, anno Domini 934, ac in Capuano cœnobio tumulatus est, sanctorumque dein Casinensium fastis sub pridie Kalendas Aprilis ascriptus legitur. Meminit Ferrarius in novo catalogo sanctorum. De eo scribitur Leo Ostiens. Chron. lib. 1, cap. 56, 57 et 58; noster Petrus lib. ms. De ortu et vita Just. Casinen. cap. 36, et Vossius De histor. Lat. lib. III. Vide Sanctuar. Capuanum Michaelis monachi pag. 157, ubi diffuse de Joanne agit.

Chronicon, quod descripsit de persecutionibus cœnobii Casin. et de miraculis inibi factis, ineditum adhuc remanet, illudque existimatur, quo in prologo sui Chron. usum se dixit Ostiensis his verbis: *Adhibui præcipue Chronica Joannis abbatis, qui primus in*

CAPUT XVI.

DE THEODORICO.

(16) Theodoricus Casinensis gymnasii presbyter, vir inter Scriptores ecclesiasticos non immerito prædicandus, historiam sancti Confessoris Christi Firmani, et hymnum in laudem beatissimi Mauri venusto stylo descripsit.

*Capua nova monasterium nostrum contruxit. Camillus Peregrinus histor. Princip. Langob., fol. 122, aliud Chronicon postremorum comitum Capuæ hactenus ineditum in lucem evulgavit sub nomine nostri Joannis abbatis, licet autographum nomine ipsius Joannis careret, quod haud raro antiquis scriptoribus, et maxime monachis, in more fuit, ut in editione librorum modesti ergo, nomen celarent suum; notarunt viri clarissimi Sixtus Senensis in sua Biblioth. lib. iv in verbo *Mammotreptus*, ac Theophylus Raynaudus in Raymundo Jordano, qui hactenus Idiotæ nomen præferbat.*

(16) Quisnam fuerit sanctus Firmanus qui scire desiderat, consulat card. Baron in annal. Eccles. ad ann. 993, qui citat etiam S. Petrum Damianum, ante cujus tempora vixit. Unde Ferrarius in catalogo Sanctorum sub die 11 Martii sic legit: *Firmanus, Firmi in Piceno natus, admirabili floruit sanctitate, qui inter sanctos Confessores, non solemnī ritu, sed sola altaris, sacellive erectione relatus est.* Arnoldus Wion lib. II, cap. 78, Lign. vit. in Theodorico hæc refert: *N. Theodoricus monachus, et sacerdos monasterii Casinensis scripsit de vita sancti Firmiani episcopi lib. I; de S. Mauro abbate hymnum unum.* Vossius De histor. Lat. in Theodorico, nuncupat Firminum, et ait fuisse primum Ambianensem in Galliis episcopum, qui temporibus Diocletiani martyrio decessit 7 Kalend. Octobris: utriusque tamen decepti, ut credimus, ob solam nominis similitudinem, aut ob depravati forsitan codicis lectionem; Theodoricus enim noster sancti Firmani confessoris ord. S. Benedicti vitam descripsit, non autem Firmiani episcopi, aut Firmini pariter episcopi. Fuit quidem Firmanus monachus et abbas monasterii Sancti Sabini, in Firmana civitate, et non episcopus; decessitque ante Leonem papam IX. Olim in cathedrali Firmana huic sancto dedicatum visebatur altare, et in ecclesia Sancti Jacobi ad radices montis Gerionis magno populorum concursu ejus festum celebrabatur, cui item visendum sane altare consecraverunt. Legitur præterea Ubertus episcopus Firmanus non solum Ecclesiam Sancti Michaelis archangeli prope mare in fundo Rejano sitam anno Dom. 1016, abbati Firmano, et monachis S. Benedicti concessisse; verum etiam multa alia bona, prædique, anno 1010 tradit Leo Ostiens. in Chron. lib. II, cap. 26. Vide eruditissimum Ughellum, virtutibus omnibus perinsignem, ac in cumulandis ecclesiasticis monumentis perpetuum cultorem, diligentissimumque indagatorem, tom. II Ital. sac. in catal. episc. Firmanorum in Uberto. Claruit Theodoricus circa annum Dom. 1012.

(17) Stephanus papa decimus, antea Fridericus e nobilissima Familia Lotharingæ (aliqui nomen legunt, eo quia pontificum catalogo Stephanum hujus nominis secundum Zachariæ pontificis successorem non ascribunt, cum dies tres solummodo in pontificatu transegerit: quæ ratio non debet certe illum ab albo summorum pontificum expungere), fuit itaque frater magni Gotthifredi regis Hierosolymitani. Vir quidem nobilitate sanguinis satis notus, sed animi splendore et doctrina multo magis clarus. A Leone papa IX, ejus consanguineo, cardinalis diaconus Sanctæ Mariæ in Dominica anno Dom. 1060, ac etiam S. R. E. cancellarius et bibliothecarius creatus legitur: Constantinopolim mittitur,

CAPUT XVII.

DE STEPHANO.

(17) Stephanus S. R. E. pontifex, vir eruditissimus ac singularis, prius quidem S. R. E. cancellarius ac dicti Casinensis cœnobii abbas effectus, post Richerii transitum carnesimul et spiritu nobilissimus, dum causa consecrationis suæ ad urbem Ro-

Græcam Ecclesiam cum Latina conciliaturus; Michaelem Cæularium patriarcham ejusdem urbis deposuit, et anathematis vinculo innodavit; inde rediens, sæculique tædio affectus, verum pro certo habens illud philosophi a Plutarcho singulari commentario celebratum, *Latus viæ*, Casinum petit, ubi positus honorum insigniis ad exactam religiosæ humilitatis legem se totum composuit: et post biennium communibus monachorum suffragiis creatur abbas in locum Richerii anno 1057, IV Kalend. Junii, die Veneris post Pentecosten; deposito Petro, qui præpropere fuerat intrusus. Quare delati muneris confirmationem petiturus (nec enim fas erat Casinatem præfecturam Romani pontificis injussu adire) Florentiam, ubi per eos dies Victor papa II debebat, se contulit, a quo non solum abbas (quod quærebatur) sed iterum etiam cardinalis tit. sancti Chrysogoni, ex archidiacono S. Mariæ in Dominica, factus presbyter secunda promotione, isque solus, præter opinionem et votum renuntiatur anno 1057. In reditu igitur e Tuscia, dum Romæ etiam subsisteret, nuntiato Victoris obitu, per Bonifacium episcopum Albanensem, mirifica sacri senatus conspiratione in demortui pontificis locum sublegitur, adeo invitus ac reluctans, ut per vim ex hospitio ad basilicam S. Petri ad Vincula eundemque fuerit, pontificatumque ipsi procurantibus aiebat mœrens: *De me non potestis agere, nisi quod permiserit Deus, et absque illius nutu, nec mihi dare, nec auferre istud potestis.* Postridie ingenti, omnium ordinum acclamatione, ac lætitia in Vaticano consecratus, Stephani decimi appellatione insignitur anno Domini 1057, die Sabbati II Augusti, quoniam festum sancti Stephani papæ et mart. eo die celebrabatur. Ita Fridericus nondum quadriennio monachus, hoc anno intra unum promodum mensem, et abbas Casinensis, et card. S. R. E. ac tandem summus pontifex renuntiatur. Rem illico Christianam, quam perinvitus susceperat, prudentissime temperavit; siquidem adjecto animo ad veteris disciplinæ instaurationem, multa pie prudenterque constituit, et præcipue contra concubinatam, aliæque plurima cleri vitia, unde omnes clericos Romæ degentes, qui post interdictum papæ Leonis incontinentes existerant, de conventu Clericorum et choro Ecclesiæ præcepit exire; et qui inobedientes ejus sanctissimæ ordinationi resistebant, Deus ultionum in eos signa demonstrabat, ut notavit noster Petrus lib. ms. De ortu et vit. Justor. Casin. cap. 58 de quodam presbytero, qui juxta canonicam B. Cæcilie Transtiberim habitans, feminam abjicere non acquiescebat, vana et frivola hæc judicans statuta. *Dum itaque incolumis, inquit Petrus, vegetus ac sanus existeret, vespertinis horis ad quiescendum se in lecto composuit, sed repentina divinæ ultionis animadversione percussus subitanea morte mortuus est.* Falsorum monachorum item ac sanctimonialium vitam idem pontifex reprehendit et correxit; Simoniacam hæresim in æternum damnavit. Mediolanensem Ecclesiam, quæ per ducentos fere annos a subjectione Romanæ Ecclesiæ insolentem se subtraxerat, eidem obtemperantem fecit. Denique dum se totum in depravatis moribus corrigendis accommodasset, infirmus tamen semper valetudinis, Florentiæ singulari omnium dolore ac luctu vitam cum morte vel cælo potius commutavit anno 1058, die 28 Aprilis, ibique sepultus in cathedrali ecclesia

mam pergeret, defuncto Victore Ecclesiæ præsule, a cardinalibus et episcopis Romanus pontifex eligitur. Scripsit apud Constantinopolim adversus Michaelæm ejusdem Urbis abivum patriarcham una cum Uberto librum De corpore Domini, in quo omnia, quæ Græci adversus Latinorum sacrificium delatrabant, destruxit, Alium etiam librum de eadem re edidit adversus quemdam monachum Constantinopolitanum. Claruit vero temporibus Constantini et Henrici imperatorum; sepultusque est in civitate

A Florentiæ, ubi multa signa usque in hodiernum diem per eum Deus captrare non cessat.

CAPUT XVIII.

DE VICTORE.

(18) Victor, et ipse apostolicæ sedis pontifex, Casinensis abbas, compunctione timoris Dei plenus castitate singulari, professione et opere monachus, in nuptiis sponsam suam relinquens, eremum petiit, ibique sanctæ religionis habitum sumpsit: cuius fugam rabido furore insequentes parentes, eum

Reparatæ, absque ulla inscriptione, cum sedisset decem menses, totoque etiam vitæ spatio abbatia Casinensi sibi reservata; constituto tamen illic ejusdem cœnobii monacho Desiderio Vicesgerente, qui postea Victor papa III est appellatus, exemplo Leonis papæ IX, qui sibi episcopatum Tullensem quoad vixit retinuerat, dato suffraganeo. Sanctum Petrum Damianum Sabbato quatuor temporum Martii in collegium cardinalium renitentem cooptavit, ac in episcopum Ostiensem etiam consecravit. ut proinde ipse Damianus, in Epistola ad Nicolaum II, *Suum vocaverit persecutorem Stephanum.* Ut etiam Hildebrandum S. R. E. archidiaconum, *sanctum Salanam*, utpote bona intentione adversarium, nimirum, quod votis de repetenda eremo conceptis pertinaciter obstitisset, datis litteris ad Alexandrum papam II.

Res gestas Stephani scripserunt Sigebertus in Chron. ad annum 1058, Leo Ostiens. in Chron. Lib. II, cap. 77, 96, 100 et 104, qui suo tempore multa patrata fuisse ad ejus sepulcrum miracula scribit. Ejus sanctitas memoratur in martyrologiis Arnoldi Wionis, Hugonis Menardi, et Andreæ Saussay. Vide etiam Lambertum Schafnaburgensem in hist. Germ. ad ann. 1058; Frizonem in Gallia purpurata, Signium de Regno Ital. IV aliosque.

Scripsit, præter memorata a Petro, epistolam ad Gervasium Barbet archiepiscopum XLIII Rhemensem; habetur tom. II Biblioth. Patrum, et tom. VII Concil. apud Baron. ad annum 1057, num. 33, ac Papyrus Massonum: sed male ad Wilhelmum pro Gervasio dicitur, cum nullus reperitur hoc nomine toto illo sæculo Rhemensis archiepiscopus.

Diplomata varia pontificia fertur scripsisse, dum bibliothecarii ac cancellarii S. R. E. officio fungeretur. Ejus decreta leguntur Colonix excusa cum aliis, teste Possevino in Apparatu. Si plura de scriptis Stephani videre optas, adeas Rupipozeum episcopum Pictaviensem in nomenclatura. Card. Possevini in dict. Apparatu. et Claudium Robertum in Gervasio Barbet.

(18) Victor papa tertius, in sæculo Dauserius, deinde monachus, Desiderius vocatus. Samnio Beneventani principis unica proles originem trahens, ex familia Epiphania natus anno Domini 1027, a primis annis amores suos ac delicias in cœlo collocans, in eremum clam secedit (erat enim sæculi rigidus aspernator; deinde inter Casinates opera Romani pontificis admissus fuit, nihil aliud in votis habens quam latere, et nesciri: unde de illo vere dici poterat, quod hodie in effigie Thomæ Kempensis legitur: *In omnibus requiem quævisi, sed non inventi, nisi in abditiis recessibus et libellis.* Non multo post igitur, videlicet ann. 1056, ætatis suæ 30, abbas Casinensis eligitur (qui ante electionem S. Benedictum sibi hilari vultu, manu porrecta innuentem, et juxta se considere jubentem per visum aspexit: quæ visio Casineensis cœnobii eum abbatem futurum indicabat) et a Romano pontifice in procurandis magni momenti negotiis ad Michaelæm imperatorem legatus mittitur, e qua legatione postea regressus, administrationem denuo cœnobii Casinensis suscepit et a

Nicolao papa II, anno Domini 1059, inter cardinales, tit. S. Cæciliæ cooptatur. Extincto apud Salernum Gregorio VII, Desiderius omnium consensu, Christianæ reipublicæ præficitur, quo, ille accepto nuntio, tanquam repentinæ calamitatis inopinato casu percussus, nunquam persuaderi potuit, ut electioni assentiretur, diserte contestans se pontificem esse nolle, et deposita cruce, chlamyde coccinea, cæterisque pontificiis ornamentis, præter albam, quam renitenti non potuerunt imponere, Casinum, generosa seculi fuga, ad suos remigrat: sed quia delibatum erat, neminem alium, ipso supersite ac vivo, ad illud dignitatis culmen evehere, importunis clerici, principumque precibus victus pontificatum admittit anno Domini 1086, IX Kalend. Junii, qui minime postea consecrari passus est, usque ad XIII Kalendas Aprilis die Dominico in Ramis palmarum, in diocœnia sanctæ Lucix ad Septisolium ann. 1087. Quo tempore, dum Victor rem divinam faciebat in monasterio Casinensi, ad gloriæ immortalis conscendit sublimitatem anno ætatis suæ 60, XVI Kalend. Octobris (veneno in calicem infuso, Henrici IV imp. pseudopapæ insidiis suspicantur nonnulli. Vide Genebr. Lib. IV Chron.), dignus vivere annorum seriem innumerabilem, cum præfuisset in sede apostolica ab ipso suæ electionis exordio annum unum, a consecratione menses quatuor, dies septem, et in Martyrologio Benedictino sub die XVI Septemb. ascriptus hoc elogio: *In monasterio Casinensi obitus beati Victoris Papæ tertii, sanctitate vitæ, et miraculorum gloria clarissimi.* Michael Constantinopolitanus imperator Victorem nostrum fama notissimum venerabat, eique nuntios et plura munera misit: postulans ut pro se, filiis et imperii statu Deum exoraret. Leo Ostiens, in prologo lib. III Chron. Casin. admirabilem et singularem sui ordinis virum Desiderium appellavit, et sanctus Petrus Damiani archangelum monachorum. Ejus sepulcrum visitur in capella Sancti Bertharii abbatis et martyris ad sinistram altaris cornu, hoc ornatum epitaphio:

*Qui fuerim, vel quid, qualis, quantusque doceri
Si quis forte velit, aurea scripta docent.
D Stirps mihi magnatum, Beneventus patria, nomen
Est Desiderius, tuque, Casine, decus.
Intactam sponsam, matrem, patriamque, propinquos
Spernens, huc propro, monachus efficior.
Abbas dehinc factus, studui pro tempore totum.
(Ut nunc aspiciat) hunc renovare locum.
Interea fueram Romana clarus in Urbe
Presbyter Ecclesiæ, Petre beate, tuæ.
Hoc senis lustris, minus anno, functus honore
Victor Apostolicum scando dehinc solium.
Quatuor et semis, vix mensibus inde peractis,
Bis sex lustra gerens, mortuus hic tumulor
Solis virginæ stabat lux ultima Signo,
Cum me Sol verus hinc tulit ipse Deus.*

Multa dum vixit scripsisse fertur, inter quæ adsunt tantum Dialogi sub hoc programme evulgati: *Victoris tertii Rom. Pontif. olim Desiderii abbatis Casinensis Dialogi.* Diversa enim miracula in eis a S. Benedicto, aliisve monachis in Casinensi cœno-

repertum veste monastica exuunt, militaribusque illum tegminibus induentes, ad ejus genitricis domum Samnium usque deducunt. Inde igitur, nacta quadam hora aufugiens, Sanctæ Trinitatis cœnobium petit. Inde igitur Magellæ cremum, ac dein montem Casinum adveniens, monasticam isthuc consecrationem accepit. Factus deinde abbas, totum Casinum cœnobium renovavit. De miraculis præterea, quæ a B. Benedicto et a monachis Casinensibus gesta sunt, una cum Theophilo diacono libros edidit quatuor. Cantum etiam B. Mauri composuit, in quibus qui vult artis grammaticæ tramitem, et monochordi sonori Magade reperiet notas. Factus dehinc sedis apostolicæ pontifex scripsit ad Philippum regem Francorum, ad Ugonem Cluniacensem abbatem quamplures epistolas. Claruit autem temporibus imperatorum Michaelis, Constantini, Alexii, atque

A Henrici. Sepultus vero est in absida capituli Casinensis.

CAPUT XIX.

DE ALPHANO.

(19) Alphanus Salernitanus archiepiscopus, et Casinensis cœnobii monachus, vir in Scripturis sanctis eruditus, et notitia ecclesiasticorum dogmatum ad plenum instructus. Composuit nudo et lucidissimo sermone passionem Sanctæ Christianæ, Hymnos præterea de eadem virgine duos; de Sancto Benedicto versus ad Pandulphum Marsorum episcopum, cantus S. Sabinæ; versus Sanctæ Christianæ, S. Petri Apostoli; in laudem monachorum Casinensium. De situ constructione ac renovatione ejusdem cœnobii, metrum saphicum hendecasyllabum de S. Mauro; item ejusdem hymnos; de sancto Mathæo hymnos tres; de sancto Fortunato duos; de sancto Nicolao;

bio, et alibi patrata leguntur, quos annis superioribus Romæ in-8o, forma in lucem e Vatic. Biblioth. de-promptos edidimus, notisque illustravimus.

Cantus, quem de sancto Mauro composuit (erat enim musices et mediæ artis peritissimus) in odeo monasterii Casin. legitur: nota tamen, quod Magadium in dicto cantu indicatum, ea pars est lyræ, in qua plectrum illiditur, ubi scilicet percussio chordarum fit manu dextra, ut Budæus notavit. Vide Librum de harmonia psallentis Ecclesiæ cap. 17, § 3, num. 5 circa finem, Dom. Joannis Bona cong. Sancti Bernardi, ord. Cisterc. abbatis dignissimi, viri omnigena litterarum eruditione instructissimi, validisque præsidii disciplinarum omnium tam metro quam prosa nobiliter instructi.

De rebus gestis Victoris agunt Leo Ostiens. lib. 11 per totum; Bimius in VII tom. Concil. ; Sigonius lib. 11 De regno Italiæ; Arnoldus Wion lib. v, pag. 633 Lign. vitæ; Albertus Grantzius; Baron. ad an. 1087; Camil. Peregr. Histor. Princ. Langob. in serie abb. Casin. in Desiderio, aliisque.

(19) Alphanus Salernitanus, primo monachus Casinensis, deinde postulatione Gisulfi principis, abbas monasterii Sancti Benedicti Salerni, et postremo ejusdem civitatis archiepiscopus renuntiatur anno Domini 1057 interfuisse enim legitur concilio Romano sub Nicolao II, scientiæ tanto lumine cum sanctitate conjuncto prædictus dicitur, ut illius sæculi hominibus pro miraculo fuerit: philosophus, theologus, ac orator celeberrimæ opinionis, poeticæque artis disertissimus; neque vero alienum ab episcopi dignitate existimandum, quod in Dei laudibus poeticam maxime adhibuisset, cum et Paulus gentium Doctor hymnis et canticis Deum celebrari jubeat; nec jam inde ab initio nascentis Ecclesiæ exempla defuerunt. Quo in numero familiam ducunt Damasus pontifex, Nazianzenus, Damascenus, Paulinus, Fortunatus, Prosper, Sidonius, cæterique præules. Lucubrationes, quas notavit noster Petrus, editæ habentur apud V. cl. Ughellum in calce tom. II Italiæ Sacræ, demptis versibus, quos scripsit in laudem Romualdi Causidici, et Sigismundi monachi Casinens. quos mss. servamus.

Insuper exaravit Alphanus præter recensita, quædam insignia profundi sensus opuscula, videlicet De unione Verbi Dei et hominis librum unum; De unione corporis et animæ librum unum; De quatuor humoribus corporis librum unum. Exstant prædicta doctrinæ consummatissimæ monumenta in Casin. Biblioth. mss. in pluteo 8 ad sinistram; num vero hodie, nondum comperimus, quamvis illa cum diligentia ab antiquitatum Eccles. indagatoribus perquisierimus. Passio sanctorum martyrum duodecim

fratrum Beneventanorum, licet non una die sint passi, quam metro heroico in honorem dictorum sanctorum scripsit ad Fratrem Roffridum Casinensem monachum, legitur apud Lippomanum tom. IV, et Sur. tom. VII, sub die prima Septembris, cujus etiam mentionem facit Galesinus in not. ad Mart. servaturque etiam ms. in nostro tenui litterario penu.

Notandum tamen est quod non solum ex isto nostro ms. exemplari versus editi emendantur; verum etiam ex aliis centum versibus hactenus ineditis metrum heroicum suppletur, sequitur enim.

Sic sacra temporibus sanctorum corpora multis, etc.

C Terminatur sic:

Jam sistat opus milleno carmine clausum.

Historiam prædictam ad fidem dicti ms. cod. correctam, omnibusque numeris absolutam Deo dante evulgabimus. Commentatus quoque est de aliis sanctis, quæ a Trithemio præterita Possevimus recensent.

Aliorum hymnorum et carminum libri una cum epithiis, partim excusi sunt in tertio tom. poematum Prosperi Martinengii in 4o, Romæ 1589, et in Annal. card. Baron. tom. XII, partim vero in calce tom. II Italiæ sacræ. Inter opuscula Guaiferii Salernitani monachi Casinens. cod. sign. num. 280 Biblioth. Casin. cuncta Alphanii poemata intexta nunc habentur.

Claruit Alphanus velut sol cunctis fulgidus, virtutis exempla felicitatisque tramitem subditis præmonstrans, ultimis Henrici tertii, ac primis Henrici quarti temporibus, anno scilicet Dom. 1057 usque ad annum 1086 post vigesimum nonum annum sui præsulatus, mense Maii: qui etiam fuit inter sanctos relatus, inquit Arnoldus Wion. Hinc corrigendum Falconis Chronicon editum a viro clar. Antonio Carracciolo, in cujus indice hæc leguntur: *Alphanus archiepiscopus Salernitanus obiit. ann. 1121. Succedente sibi Romualdo Chronici scriptore. Falco 220. Fuit auctor poematum quæ servat bibliotheca Vaticana, ut testatur Baron, tom. XII ad annum 1114. Diversus est ab Alphano illo seniori, qui consecratus est archiepiscopus anno 1058, de quo Leo Ostiens. lib. 11, cap. 99, 100, Noster enim Alphanus, qui auctor est poematum, fuit electus et consecratus archiepiscopus Salernitanus a Stephano papa X, anno 1067, non autem senior Alphanus ut clare docet Leo Ostiens. in Chron. lib. 11, cap. 97. ac etiam lib. 11, cap. 7, 8 et 35. Adi Vossium De hisor. Lat. in Alphano.*

ad Attonem episcopum Theatinum; ad Gisulphum A principem Salernitanum; ad Sigismundum monachum Casinensem; ad Guilielmum ejusdem loci grammaticum; ad Guidonem fratrem principis Salernitani; ad Goffridum Aversanum episcopum; ad Hildebrandum archidiaconum Romanum; ad Romualdum causidicum Salernitanum; ad Roffridum monachum Casinensem: metrum heroicum in honorem sanctorum duodecim fratrum; confessionem metricam ejus; versus de Ecclesia Sancti Joannis Baptistæ in Casino; epitaphia quam plurima virorum insignium, et alia quæ in nostram notitiam non venerunt. Fuit autem temporibus supradictorum imperatorum; sepultus vero est apud Salernum.

CAPUT XX.

DE AMATO.

(20) Amatus episcopus, et Casinensis monachus, in Scripturis disertissimus, et verificator admirabilis. Scripsit ad Gregorium papam versus De gestis apostolorum Petri et Pauli, et hos in quatuor libros divisit: fecit et De laude ejusdem pontificis; De duodecim lapidibus, et civitate cœlesti Hierusalem. Historiam quoque Northmannorum edidit, eandemque in libros octo divisit. Fuit autem temporibus supradictorum imperatorum.

CAPUT XXI.

DE ALBERICO.

(21) Albericus diaconus, vir illis temporibus

(20) Fuit amatus provincia Campiana, scriptor sui temporis non contemnendus, ac deinceps episcopus, incertæ tamen sedis. Scripsit ad Gregorium VII papam De gestis apostolorum Petri et Pauli. Historiam Northmannorum dicavit Desiderio abbati, qui fuit Victor papa III: testis est noster Petrus in auctario Chron. Casin. lib. 3, cap. 35, illamque hodie non exstare, nisi ms. in Casinensi biblioth. affirmant aliqui, non exiguo sane historiæ ecclesiasticæ ac profanæ bono, cum in ea multa scitu digna accurateque descripta legantur, præcipueque vero Northmannorum ritus, ac res gestæ fideliter exaratæ explicantur. Animadverterunt enim curiosi exteros fere accuratius, quam incolas, gentis cujusque mores, ritus, antiquitatem et observasse, et litteris mandasse. Non longe aberimus; Græci, Dionysius Halicarnassæus, Plutarchus Chæroneus, Dio Cassius, et Herodianus copiosius quam Latini, Livius, et Paterculus cæterique in suo quisque genere res Romanas. Vivebat Amatus anno Domini 1070, sicuti per ea tempora inter Casinates sanctitate et litteris etiam florebat Albericus, Constantinus, Guaiferius, et Alphanus.

(21) Albericus monachus Casinensis et S. R. E. diaconus cardinalis Sanctorum Quatuor Coronatorum a Stephano papa X creatus, alii ab Alexandro II Papa legunt; vir disertissimus, multisque virtutibus suo tempore clarus, quem iterum honorifico satis elogio idem noster Petrus Diaconus in auctario ad Ostiense. Chron. lib. III, cap. 35, commemorat. Librum integræ vix hebdomadæ interjectu elaboratum adversus Berengarium hæresiarcham De corpore Domini, Patum testimonii roboratum edidit, quo ejus omnes assertiones omnino evertit, ipsumque devicit, ac profligavit secunda vice sub Gregorio VII, ann. 1079, in synodo Romana, ut tanti proinde sacramenti defensor dici promuererit; unde postea Berengarius rationibus potissimum Alberici superatus ac victus, pœnitentia ductus, errorem suum confitens, suscepta peregrinatione toto tempore vitæ suæ satisfacit peccato, et anno Domini 1088, die Epiphaniæ obiit nonagenarius, in templo S. Cosmæ apud Turones sepultus. Scripsit Claudius Robertus in sua Gallia Christiana, ubi de episcopis Andegavensibus agit. Vide notas Viri Clar. Auberti Miræi in Sigebertum cap. 154. Berengarii abjuramentum habes cap. *Ego Berengarius, De consecr.*, dist. 2; aliam in Regest. Gregorii VII, lib. III et VI in Synodo: cui repetitioni, quid causam dederit, exponitur in Schollis conciliorum, quæ Colonis quatuor tomis sunt impressa. Vide Bellarminum lib. III De Euchar. cap. 8, col. 3; Blondum decad. 2, lib. III; Lanfrancum, et Guiltmundum contra Bereng. Notat card. Baron. tom II ann. 1059, Leonem Ostiensem nimis glorianter, ac valde mendaciter locutum de Alberico, dum plus quam par est, de reportata gloriosa victoria in synodo contra Berengarium, eidem

B Alberico tribuat: cujus objectionem refellit Matthæus Laurentus De exist. corp. S. Benedict. cap. 42, pag. 204. Plus etiam refert animadvertere non esse Leonis ea quæ notavit Baron., sed ejusdem nostri Petri Diaconi, qui post Leonem incipiens a renovatione ecclesiæ Sancti Martini, id est, lib. III, cap. 34, edit. Neapol. Chronicon Casinense continuavit; in qua parte, videlicet cap. 35, laudes et elogia Alberici a Petro describuntur, sive denuo repetuntur.

C Meminit Alberici noster Petrus lib. III, De vita Just. Casin., cap. 48 in Guaiferio his verbis: *Cumque jam remunerationes laborum, perennemque coronam æternam dare ei (Guaiferio) Arbiter decrevisset, languore deprimitur: qui in lectulo jacens extremam vitæ spatium jamjam ad Dominum reversurus traheret: nonnulli e fratribus circa lectum ipsius exsultantes obitum ejus orationum precibus munire cœperunt. Cumque in hujus ministerio rei dei maximam partem pertransissent, surgens in medium Albericus diaconus per Jesu Christi Domini nomen obtestari eundem Guaiferium cepit, ut post suum et mundi recessum qualiter susceptus, quoque in loco deputatus esset, eidem apprensus revelare cœraret: quo dicto, prædictus frater ex hoc modo recessit. Post non multos dies idem Guaiferius eidem Alberico per visionem apprensus dixit ad eum: In veritate scias me ad vitam transisse æternam. Hæc Petrus.*

Cunctæ lucubrationes Alberici habentur mss. in biblioth. cœnobii Sanctæ Crucis Fratrum minorum Conventualium S. Francisci civitatis Florentinæ. Vita S. Scholasticæ habetur quoque ms. in Biblioth. Casin. cod. sign. num. 146, pag. 254, post quam sequitur ejusdem Alberici quædam homilia, incipit: *Audistis, fratres charissimi.*

D In Vita sancti Dominici innumerabilium patris miraculorum, monachi Casinensis ac abbatis juxta Soram in Italia (licet habitu Cisterciensium pingatur, quem constat, diu ante Cisterciensem reformationem vixisse Casinensibus Benedictinorum institutis) per nostrum Albericum descripta, apud vir. clar. Bollandum tom. II, sub die 22 Januarii, nonnulla desiderantur, quæ ex nostro ms. exemplari suppleri possent. Meminit Baron. sancti Dominici anno 1031, et Ferrarius in Catalogo sanctorum.

Cæterum vero notandum quod alius ab eo est Albericus, monachus pariter Casinensis, qui scripsit de visione sua librum, natus anno 1104 circiter; legitur enim apud nostrum Petrum in auctario Chronici Leonis Ostiensis lib. IV, cap. 66, Casinense cœnobium petiisse annum tunc agens ætatis suæ decimum, sub Gerardo abbate, qui sedit ab ann. 1111 usque ad annum 1123. Stephanus vero papa X, a quo in cœtum cardinalium fuit cooptatus noster Albericus, obiit anno 1058. Unde diversus manifeste dignoscitur, et corrigendus Bollandus in prolegom. supradictæ Vitæ Sancti Dominici, unum et eundem esse opinans. Insuper observandam nostrum Albe-

singularis. Scripsit librum dictaminum et salutatio-
uum; hymnos in sancti Nicolai, in musica Dialo-
gum; librum de virginitate sanctæ Mariæ; contra
Henricum imperatorem De electione Romani ponti-
ficis; De astronomia; hymnos in S. Crucis, in
Ascensionis, in Sancti Pauli, in sancti Apollinaris;
Vitam S. Scholasticæ, homiliam ejus, et hymnos;
in Assumptionis S. Mariæ hymnos tres; in sancti
Petri hymnos; Vitam S. Dominici, passionem S.
Modesti et S. Cæsarii; librum De dialectica. Tem-
poribus vero ejus facta est synodus in urbe Roma
adversus Berengarium diaconum Ecclesiæ Andega-
vensis, qui, inter multa quæ astruere nitēbatur,
dicebat sacrificium corporis et sanguinis Domini
figuram esse: cumque ei nullus resistere valeret,
idem Albericus evocatur ad synodum: quod dum ve-
nisset, post varia conflictationum genera, cum pars
parti non cederet, idem Albericus, accepta hebdo-
madæ unius licentia, librum adversus eundem dia-
conum De corpore Domini edidit sanctorum Patrum
testimoniis roboratum, in quo omnes assertiones
ejus destruxit, æternæque oblivioni tradidit. Fecit
et versus in vitam S. Scholasticæ, rhythmum in
Pascha, De die judicii, et De pœnis inferni; rhy-
thmum De gaudio paradisi; epistolas quoque quam-
plurimas ad Petrum Ostiensem episcopum; De die
mortis; De monachis. Composuit et alia quæ in
nostram notitiam non venerunt. Fuit autem tempo-
ribus supradictorum imperatorum. Sepultus vero
est in urbe Roma juxta ecclesiam Sanctorum Qua-
tuor Coronatorum.

CAPUT XXII.

DE ARIALDO.

(22) Arialdus Casinensis presbyter scripsit ele-
gantem sermonem quosdam tractatus; fuit autem eo
tempore quo et Albericus.

ricum card. non scripsisse de visione sua librum,
ut in cogitate notarunt Arnoldus Wion, Possevinus,
Torrignus, aliique, quem utique indicasset noster
Petrus in Elencho lucubrationum Alberici, si litteris
demandasset; cum visionem habuerit illam Albericus
puer natione Campanus ex oppido Septemfratrum,
qui postea cœnobium Casinense petiit sub Girardo
abbate, ut dicemus infra in Guidone et notavit su-
pradicta noster Petrus in auctario ad Chron. Casin.
Pariterque corrigendus venit Alphonsus Ciaconius
cæterique etiam qui de cardinalium gestis conscrip-
serunt, notantes Albericum cardinalem esse natione
Campanum ex Oppido Septemfratrum, dum putant
Albericum diaconum monachum Casinensem, dein
card. et Albericum puerum, unum et eundem esse,
ex nominis similitudine, ut credimus decepti.

Exstant epistolæ S. Petri Damiani ad nostrum
Albericum tom. I, lib. II, epist. 20, 21, in quibus
quæstiones quasdam ab Alberico sibi propositas
discutit; laudat et Platina in Nicolao II, vocans
eum virum doctissimum.

Florebat Albericus ann. Dom. 1084, et ætas ex eo
satis cognoscitur, quod pro Gregorio papa VII cala-
mum strinxerit adversus Henricum IV.

(23) Claruit anno 1080. MUR.

(23) Constantinus ad eorum morem, qui a dipsade
mors sunt, plenis faucibus avidè et sine interspira-
tione cunctas physicas disciplinas haurire consti-

CAPUT XXIII.

DE CONSTANTINO.

(23) Constantinus Africanus, ejusdem cœnobii mo-
nachus, philosophicis studiis plenissime eruditus,
Orientis et Occidentis magister, novissime effulgens
Hippocrates. De Carthagine, e qua ipse oriundus
erat, egrediens, Babyloniam petiit, in qua grammat-
icam, dialecticam, physicam, geometriam, arith-
meticam, mathematicam, astronomiam, nec roman-
tam, musicam, physicamque Chaldæorum, Arabum,
Persarum, Saracenorum plenissime edoctus est:
inde discedens Indiam adiit, eorumque se studiis
erudiendum tradidit: et dum Indorum artes ad
plenum edoctus fuisset, Æthiopicam petiit, ibique
rursus Æthiopicis disciplinis eruditur. Cumque af-
fatum eorum studiis repletus fuisset, Ægyptum pro-
fectus est, ibique omnibus Ægyptiorum artibus ad
plenum instruitur. Completis igitur in ediscendis
hujusmodi studiis triginta et novem annorum curri-
culis, Africam reversus est. Quem cum vidissent ita
ad plenum omnibus gentium studiis eruditum, co-
gitaverunt occidere eum: quod Constantinus agnos-
cens, clam navem ingressus Salernum advenit, ibi-
que sub specie inopis aliquandiu latuit: diende a
fratre regis Babyloniorum, qui tunc ibidem adve-
nerat, agnitus, ac in magna honorificentia apud
Robertum duem habitus est. Exinde vero Constanti-
nus egrediens, Casinense cœnobium petiit, atque a
Desiderio abbate libentissime susceptus monachus
factus est. In eodem vero cœnobio positus, trans-
tulit de diversis gentium linguis libros quampluri-
mos, in quibus præcipue sunt Pantegnum, quod
divisit in libros duodecim, in quo exposuit quid me-
dicum scire oporteat; practicam, in qua posuit
qualiter medicus custodiat sanitatem, et curet infir-
mitatem, quam divisit in libros duodecim; librum

tuit, ut omnes dein faterentur novum Hippocratem
orbi effulsisse; eamque ob causam Hebræam, Sy-
ram, Chaldaicam, Græcam, Latinam, Italicam,
Persicam, Arabicam, Ægyptiacam, Æthiopicam, et
Indicam linguam discere curavit. Vir quidam suapte
natura ad res difficiles obscurasque in antiquorum
libris pervestigandas valde propensus, ut nemo
illum in ætate sua vicerit, paucissimi æquarint,
linguarumque omnium exacta notitia, quæ ad ho-
mines illustrandos una fere sufficere semper existi-
mata est, exiguum partem in hujus viri, vere poly-
glossi laudibus occupaverit, sed profecto pro tanti
viri laudibus, jejune arideque. Ejus opera conqui-
stata magno studio Basileæ apud Henr. Petri ann.
1536 in-folio excusa reperiuntur: exstare etiam
mss. in biblioth. Sancti Germani de Pratis cod.
sign., num. 439, scribit Labbeus in nova Biblioth.
mss. lib. p. 50, uti etiam nonnulla in diversis bi-
blioth. Patavinis memorat v. cl. Thomasinus epi-
scopus Emonensis in bibliotheca Patavina. Claruit
Constantinus temporibus imperatorum Michaelis,
Constantini, Alexii, atque Henrici anno 1072 circi-
ter. Vide nostrum Petrum Diaconum in auctario
Chron. Casin. lib. III, cap. 35; Trithem. de Script.
Eccles. et De vir. illustr. ord. S. Bened., lib. II,
cap. 70, et Arnoldum Wionem lib. V, cap. 98 Lign.
vitæ.

duodecim graduum ; Diætam ciborum ; librum februm, quem De Arabica lingua transtulit ; librum De urina ; De interioribus membris ; De coitu ; Viaticum, quem in septem divisit partes, primo De morbis in capite nascentibus, dehinc De morbis faciei, De instrumentis, De stomachi et intestinorum infirmitatibus, De infirmitatibus hepatis, renum, vesicæ, splenis et fellis. De his quæ in generativis membris nascuntur ; De omnibus quæ in exteriori cute nascuntur, exponens aphorismi librum : Tegni, Megategni, Micotegni, Antidotarium ; disputationes Platonis et Hippocratis in sententiis. De simplicibus medicamine, De Gynæcia, id est de membris ac corporibus feminarum ; De pulsibus ; prognostica ; De experimentis ; glossas herbarum et specierum ; Chirurgiam ; librum De medicamine oculorum. Hic vir quadraginta annis in ediscendis diversarum gentium studiis explevit, novissime vere senex, et plenus dierum in Casino obiit. Fuit autem temporibus supradictorum imperatorum.

CAPUT XXIV.

DE ATTONE.

(24) Atto Constantini Africani auditor, et Agnetis imperatricis capellanus, ea, quæ supradictus Constantinus de diversis linguis transtulerat, coihurnato sermone in Romanam linguam descripsit.

CAPUT XXV.

DE PANDULPHO.

(25) Pandulphus Ostiensis episcopus ; parvulus et ipse in Casino B. Benedicto oblatus, scripsit sermones de totius anni festivitibus ; rhythmum quoque in laudem sanctæ Mariæ composuit, et alia nonnulla quæ nostris in manibus necdum venerunt. Fuit vero temporibus Alexii, Joannis, Henrici, Lotharii-que imperatorum.

CAPUT XXVI.

DE PANDULPHO.

(26) Pandulphus Capuanus presb. in Casino sub Desiderio abb. monachus factus, divina sæcularique litteratura eruditus, scripsit ad Petrum Salernitanum

(24) Atto sive Haito, vel Hetto, Varie enim id nomen scribitur, floruit anno 1070.

(25) Pandulphus monachus Casinensis primum a Paschale papa II presbyt. cardinalis, deinde ab Innocentio papa secundo episcopus Ostiensis creatus anno 1131, obiit an. 1134, ut scribit Arnoldus Wion lib. II, cap. 9, pag. mihi 190 Lign. vitæ, subdens hunc esse cui noster Petrus diaconus opusculum istud De vir. illustr. Casin. dedicavit ; sed memoria ille quidem excidit, cum ille fuerit episcopus Theanensis, ut ex Catalogo librorum ab eodemmet Petro prætexto in auctario histor. Casin lib. IV, cap. 66, legitur ; ex supramemorata temporis supputatione, aliisque difficultatibus labi forsân nostrum Petrum circa titulum episcopatus observavit vir clar. Ughellus in Ital. sacr., in Catalog. episcop. Ostiens. Ad, si lubet, ipsum.

(26) Ex præfatis luculentis eruditionis ac doctrinæ monumentis nonnulla asservari in Biblioth. Casinensi cod. sign. num. 3, sub hoc lemmate, *Canones mathematici*, Camillus Peregrinus virtute doctrinaque ornatissimus nobis humanissimus litteris communicavit. Floruit Pandulphus anno Do-

A abbatem librum De calculatione, versus De termino Paschæ Hebræorum ; De circulo solari ad concurrentes inveniendos ; De cyclo lunari, De feria Paschæ Hebræorum inveniendâ ; ad annos Domini inveniendos ; qualiter sint inveniendæ indictiones ; De luna cujusque diei inveniendâ absque Embolismo-rum contrarietate ; quomodo fallunt qui se scire putant, quot horis vel punctis luna in unaquaque nocte luceat ; quibus modis cursus solis dividatur ; quomodo efficiatur bisextus ; ad ferias Kalendarum inveniendas ; qualiter vel unde regulæ ad ferias mensium inveniendas præcedant ; quomodo regula terminorum Hebræorum ex cursu solis inveniatur ; ad feriam uniuscujusque diei inveniendam ; De quatuor temporibus, in quibus datariis solstitia veraciter esse debeant : ubi æquinoctia veraciter credantur esse ; quomodo Adventus Domini sit inveniendus ; ut littera hebdomadarum per totum annum memoriter inveniatur, quomodo Christus sit passus in tertio Kalendas Aprilis ; quomodo anni ab origine mundi omnes fallunt ; qualiter luna quintadecima non potest ad illam diem, qua facta fuit, pertinere ; De assumptione sanctæ Mariæ ; De Agnete imperatrice. Fuit autem temporibus Michaelis et Alexii imperatorum.

CAPUT XXVII.

DU LANDENULPHO.

(27) Landenulphus Capuanus sub Desiderio abbate monachus factus est. Scripsit sermone simplici librum, qui appellatur....., in quo introduxit Dominum, et virginem Mariam, ac sanctissimum Benedictum justis ac peccatoribus loquentes. Fuit eo tempore quo et Alphanus.

CAPUT XXVIII.

DE ODERISIO.

(27) Oderisius primus Casinensis abbas, humilitate summus, castitate pudicus, spirituali lumine præditus, versificatorque mirabilis. Scripsit nonnulla quæ, quia præ manibus habentur, omitto referre. Fuit autem temporibus supradictorum imperatorum.

mini 1060.

(27) Claruit anno Domini 1150. MUA.

(28) Oderisius Oderisii comitis Marsorum filius Campanus ex diac. card. Sanctæ Agathæ. Nicolai II papæ Presbyt., cardinalis tit. Sancti Cyriaci in Thermis, et Abbas Casin. ab Urbano II ordinatus est ann. 1087, XVI Kalend. Octobris, sanctitatis et doctrinæ meritis nobilitatus abiit ad præmium IV Nonas decembris 1105, et Casini sepultus in ecclesia Sancti Benedicti. Meminit Martyrolog. Benedict. ad diem 2 Decembris, et Ferrar. in catalog. Sanctorum. Ejus in antiquo lapide mentio fit in ecclesia sancti Joannis in Venere in agro Lancianensi. Oderisii maxima per litteras usus est amicitia Alexius Comnenus Constantinopolitanus imperator ; Henricum IV Cæsarem, quamvis Ecclesiæ hostem, sui tamen monasterii amicum et fautorem habuit. De gestis ejus vide Ostiens. lib. III, cap. 15 Hist. Casin., et Camill. Peregrin. in serie Abb. Casinens. in Oderisio. Exstat epistola Oderisii ad monachos Floriacenses, quam refert Lauretus De exist. corp. S. Benedicti in monast. Casin., cap. 26, pag. 122.

CAPUT XXIX.

DE BENEDICTO.

(29) Benedictus qui et Guaiferius, Salernitanus, sanctitate et religione conspicuus, suavis eloquio ingenio magnus, sermone facundus. Scripsit ad Trojanum episcopum Vitam sancti Secundini, et cantum ejus; versus in laudem Psalterii: De miraculo illius qui se ipsum occidit, et per beatum Jacobum vitam redditus est; De conversione quorundam Salernitanorum; De laude sancti Martini; in laudem sancti Secundi; Hymnos de eodem; ho-

(29) Opuscula mss. Guaiferii seu Gauferii, character Langobardico in priscis membranarum exarata habentur in bibliotheca Casinensi sub num. 280, hoc titulo præsignata: *Gauferii monachi Casinensis homilias*. In Adventu Domini incipit: *Verba Sancti Evangelii*. In Nativitate Domini. *Ex Patre Majestatis*. In Epiphania. *Sempiterni pudoris*. In Septuagesima. *Per parabolas conductoris*. In ramis Palmarum. *Singularem, et famosissimam*. In Cæna Domini. *Ad gloriosissimam Redemptoris*. Passio Sancti Lucii papæ. *Fortissima et præclara virtutum studia*. Historia sancti Secundini episcopi Trojani. *De bono dilectionis*, quam in catalogo Sanctorum Ferrarii sub die 11 Febr. compendio descriptam etiam reperies. Sequuntur in eodem cod. ms. carmina Gauferii, videlicet. In laudem Psalterii, incipit:

Verba fero vitam, quæ verbum vita notavit.

De miraculo ejus, qui in se ipsum occidit.

Mortis in immanem te mersit culpa ruinam.

De conversione quorundam Salernitanorum.

Res nova magna satis perhibetur facta Salerni.

In laudem sancti Martini episcopi.

Gemma sacerdotum votis assiste tuorum.

In laudem sancti Secundini Trojani Episcopi.

Adsis tota tuis festis festiva diebus.

Hymnum de eodem sancto Secundino.

Christe, Rex regum, pretium priorum.

Cuncta præfata opuscula et carmina nos etiam manu exarata asservamus, bono publico proferenda.

De obitu Gauferii, vide quæ notavimus supra in Alberico, consule etiam nostrum Petrum in auct. Chron. Casin. lib. III, cap. 61 edit. Ven. Claruit anno Domini 1060.

(30) Leo Marsicanus Campanus, a puero in monte Casino monachus induit, ubi tum ob vitam sanctimoniam, tum ob eximiam sapientiæ litteraturam celebris evasit: cumque ejusdem monasterii bibliothecarius ac decanus esset, cooptatus est dein in episcopum et cardinalem Ostiensem a Paschali papa II, anno Domini 1101. Hic ingentis animi fuit; vidensque imperatorem Henricum IV ex odio retinere Paschalem, populum contra illum in seditionem vertit. Concilio Vastellensi interfuit, majusque altare S. Laurentii in Lucina consecravit, reconditis multorum sanctorum reliquiis, et præcipue de craticula S. Laurentii cum ejusdem martyris duabus sanguinis ampullis anno Domini 1112, die 15 octobris, ut ex antiquissima inscriptione ejusdem Ecclesiæ colligitur, quam postea in suos annales retulit card. Baron. inveniturque etiam nostrum Leonem subscripsisse acta concilii Laterani sub Paschali II, v Kalendas Aprilis. Vide quæ notavit Lauretus de nostro Leone in Chron. Casin. pag. 79. Scripsit jubente Oderisio Casin. abbate Chronicon sui monasterii Casinensis, libris tribus, a temporibus S. Benedicti usque ad Desiderium abbatem, qui postea Victor papa tertius fuit, qui dati sunt prelo Venetiis anno 1513, et Parisiis; postremo Neapoli anno 1616 opera et notis Matthæi Laureti Hispani monachi Casinensis, quas quidem editiones collatas cum antiquissimo exemplari ms. in Casin. biblioth.

A filiam De adventu: sermones De Nativitate Domini; De Epiphania; De Cæna Domini; De Septuagesima; De ramis Palmarum; Passionem sancti Lucii papæ. Claruit autem temporibus Alexii et Henrici imperatorum ac Desiderii abbatis.

CAPUT XXX.

DE LEONE.

(30) Leo Ostiensis episcopus et bibliothecarius a pueritia in Casino oblatu, sanctitate, et monasticis disciplinis ad plenum imbutus, et in divinis Scripturis apprime eruditus. Fecit sermones de Pascha, de

servato, quod Chronicon Casinense appellatur, fuisse ab integritatis suæ deturbatas gradu, mendisque obitas, facile cognoscere per se sedulus lector valebit. Accidere enim sæpe videmus, et magno reipublicæ litterariæ incommodo experimur, ut inter imprimendum quædam vel omittantur, vel addantur, vel in pejus mutantur, librorum vel incuria, vel audacia, vel malitia, et animi perversitate: exstat penes vir. clar. Lucam Holstenium Chronicon Leonis, in quo variantes lectiones ad fidem plurium mss. exemplarium sua manu adoram editi libri annotatas vidimus. Tu tamen consule (si res te sollicitat) ea quæ notarunt Matthæus Lauretus, De exist. corp. S. Benedicti in monast. Casin., cap. 41, pag. 148; Camillus Peregr., in Histor. princip. Langobard. in serie abb. Casin. in Petronace: et tunc sane proferes, in eruditorum symposio limam ulteriorem etiam non esse deseperandam.

Animadvertendum est, Raronium, tom. X Annal., sub anno Christi 891, observasse haud recte in dicto Chron. collocatum Formosum pontificem max. post Adrianum, ante Stephanum, quem non præcessisse, sed ei successisse exploratissimum est: deinde quod patraverat sacrilegium Sergius papa schismaticus, id Leo tribuat laudatissimo pontifici Stephano, etc. Quis tamen errorem ex depravato codice facile irrepressibiliter arbitramur; vide dictum Lauretum in not. ad lib. I, cap. 45 Chron. Casin., et De exist. Corp. sancti Benedicti, cap. 41, a calumniis nonnullorum nostrum Leonem vindicantem. Raronius certe anno 1059 vocat Leonem, scriptorem sui temporis integerrimum, et anno 1077, sincere fidei scriptorem.

Vita S. Mennatis, seu Mennæ confessoris, quam Leonem imperio Oderisii abbatis scripsisse testatur Petrus, manu exarata, et typis nondum cusa penes nos servatur una cum translatione reliquiarum ipsius ad urbem Cajaliam, addita insuper exacta miraculorum ejus narratione, quam tibi bono publico cum aliis sanctorum Actis, Deo dante, evulgandam dabimus, incipit: *Vitam et conversationem egregii confessoris Christi Mennatis, etc.* De ejus sanctitate agit S. Gregor lib. III Dialog., cap. 26; Martyrolog. Rom. sub die 11, Novembris; Sigebert. in Chron., anno 379.

Scripsisse insuper Leonem vitam S. Januarii monachi Casin. testatur Arnoldus Wion, Lign. vit. lib. II, cap. 9, fol. 188, quam etiam descriptam a nostro Petro Diacono lib. ms. De ortu et vita just. Casin., cap. 31, in Vita sancti Guinizonis, cujus fuit discipulus, invenies: vide etiam elogium abb. Casin. M. Ant. Scipionis pag. 322; cæteræ vero lubricationes ineditæ adhuc remanent.

Decessit Leo vir eximius, præclareque de studiis meritis sacrique senatus ornamentum XI Kal. Aprilis anno 1115, ut plane perspicitur ex illo tempore quo in vivis agebat; invenitur enim subscriptus bullæ Paschalis II, Ecclesiæ Marsorum concessæ anno Dom. 1115. *Ego Fr. Leo episcopus Ostiensis.*

Nativitate; historiam Peregrinorum; historiam Casinensis archisterii divisam in libros quatuor; Vitam sancti Mennatis, et alia quamplurima, quæ in nostram non venere notitiam. Fuit autem temporibus supradictorum imperatorum.

CAPUT XXXI.

DE LEONE.

(31) Leo S. R. E. cardinalis diaconus, et Casinensis cœnobii monachus, insignis studio, ac eloquentia, scripsit ex nomine Urbani papæ quamplures epistolas, fecit et registrum ejus.

CAPUT XXXII.

DE GREGORIO.

(32) Gregorius Tarracinensis episcopus parvulus et ipse in Casino oblatas, memoria tenax, ingenio vivax, tantæ fuit gravitatis, suavitatis ac eloquentiæ, ut a nonnullis Columna Ecclesiæ diceretur. Scripsit passionem sanctorum Casti et Cassii; passionem sanctæ virginis Restitutæ, Vitam S. confessoris Christi Gerardi; homiliam de assumptione sanctissimæ Dei genitricis Mariæ; cantus sanctorum Casti et Cassii; hymnos eorum; versus de transitu pere-

(34) Creatum anno Dom. 1103 a Paschali papa II, scribit Wion lib. II Lign. vitæ, cap. 9, Ciacconius vero ab Urbano secundo. Quamplures exaravit epistolas, quæ mss. in Vaticana asservantur bibliotheca, ex quibus viginti reperiuntur sub nomine Urbani II, scriptæ a nostro Leone. Earum meminit card. Baron. tom. XI, anno Dom. 1088, sub nomine tamen Leonis Ostiensis: exstantque modo prædictæ epistolæ tom. VII Concil. Bini; fecit et ejus Regestum, sed carem eo. Notandum tandem est hic obiter, cardin. Baronium supra cit. loco, Possevinum in suo Apparatu, aliosque mente lapsos fuisse, putantes Leonem Marsicanum cardinalem et episcopum Ostiensem, eundem esse cum Leone nostro cardinale diacono; dum Regestum Urbani, ejusque epistolas, quas scriptis prodidit, attribuunt Leoni Ostiensi, sicque ex duobus unum faciunt, decepti, ut arbitramur, ex ejusdem nominis nuncupatione, fereque eodem tempore promotione duorum monachorum Casinensium in cœtum S. R. E. cardinalium, indeque fuerit natus error.

(32) Ecclesiæ Tarracinensi præpositus eligitur a Paschali papa II, in quem postea noster Gregorius eximia admodum doctrina refertus, omnique scientia exornatus, virtutum semina inseruit, vitiorum elementa erasit, optimis præceptis moribusque subditos præcipue imbuens, et quo denique radii solis meliorem nullum illuzere alterum, ut ex ejus operibus, quæ mss. passim in multorum manibus versantur, dignoscitur. Interfuit concilio Vastellensi anno 1106. Idem bullam quamdam subscripsit Pisanæ Ecclesiæ indultam anno 1126. Ipsum iterum commemorat noster Petrus in auctario Chron. Casin. lib. IV, cap. 42.

Acta sanctorum Casti et Cassii, qui episcopi habentur, et coluntur a Soranis, scripta fuisse a nostro Gregorio, dum monasticum habitum gerebat, testatur card. Baron. in Martyrolog. Roman. ad diem primam Julii. Acta vero S. Restitutæ virginis et martyr. Romanæ, cujus festum pariter Soræ celebratur sub die 27 Maii, pariter a Gregorio conscripta, summam in catalogo sanctorum Ferraril leguntur.

In bibliotheca Casinensi exstat codex ms. signat. n. 300, in quo describitur Historia de via Hierosolymis; qualiter recuperata sit, qualiterque etiam Antiochia, et eadem Hierusalem ab invasione gen-

A grinorum ad sepulcrum Domini, et captione Hierosolymitanæ urbis, rogatu Berardi Valvensis, pulcherrimos fecit. Historiam Jonæ; versus de dedicationibus ecclesiarum festivitateque Paschali; de sancto Andrea; homilias de totius anni festivitibus. Fuit autem temporibus Alexii, Henrici, ac Joannis imperatorum; sepultus vero est apud Pipernensem ecclesiam.

CAPUT XXXIII.

DE GREGORIO.

(33) Gregorius Sinuessanus episcopus, et Casinensis monachus, magnus ingenio, præclarus eloquentia. De captione Casinensis cœnobii versus descripsit mirificos, in quibus introduxit B. Benedictum ad monachos Casinenses loquentem. Composuit et multa alia, quæ in nostras manus minime venerunt. Fuit vero supradictis imperatoribus; sepultus est in episcopatu suo.

CAPUT XXXIV.

DE BRUNONE.

(34) Bruno Signiensis episcopus, et Casinensis abbas, insignisissimus, et splendidissimus Ecclesiæ titulum per fideles Christi liberatæ fuerint incipit: *Tempore quo Alexius Imperii Constantinopolitani regabat habens, quo et beatæ recordationis Urbanus papa II. Romanæ sedis pontificium administrabat, fuit quidam eremi accola in Galliarum regione Petrus nomine, etc.* Perducit historiam usque ad Regnum Balduini. Putant nonnulli prædictam historiam esse Gregorii, qui rogatu Berardi Valvensis, etiam versus de transitu peregrinorum ad sepulcrum Domini, et captione Hierosolym. Urbis ediderat.

D Notandum, nostrum Gregorium longe diversum esse ab altero Gregorio pariter Casinensi, et episcopo Sinuessano, de quo in sequenti: unde nonnulli ex ejusdem pariter nominis nuncupatione decepti ex duobus unum faciunt: dum opuscula, quæ litteris consignavit noster Gregorius, sequenti Gregorio attribuunt; sed lapsus utique talis primo condonandus est Possevino in Apparatu. in verb. Gregorius, deinde vero iis qui de Scriptoribus post Possevinum conscripserunt.

(33) Hic fuit episcopus Sinuessanus, sic legendum putamus, non Limesanus, ut perperam in aliquibus cod. mss. scriptum notavimus. Floruit anno Domini 1120 circiter; vir in sacris litteris doctus, ac poetice artis disertissimus; ejus opuscula mss. in Casin. biblioth. asservantur.

(34) Sanctus Bruno Aste natus est ex familia Solleria nobilissima, a Gregorio septimo episcopo Signinus creatur, in virtutum ac doctrinæ præmium, quod Berengarium impie de sacramento altaris sentientem in publico Romano concilio disputando profligasset; deinde desiderio vitæ contemplatricis tactus, abdicato onere episcopali monachum Casinensem professus est anno 1104. Ubi postea omnium monachorum suffragio abbas Casinas electus anno 1107, Idibus Novembris, ibique præfuit annis tribus et mensibus decem, quibus exactis, ad Ecclesiam Signinam, quam perinvitus acceperat, rediit, pontificis reverentia victus. Nos vero ne tanti doctoris laudes culpa deteramus ingenii, calamique parum felicitis, illum aliis mittimus laudandum. Opuscula Brunonis duobus distincta tomis in lucem prodierunt anno 1651, Venetiis, studio et opera D. Mauri Marchesii Casinensis decani scholiisque etiam illustrata; et licet non omnes lucubrations quæ in nostri Petri elencho descriptæ sunt, inibi

defensor et doctor, inter multa et præclara ingenii sui monumenta scripsit rogatu Signiensium canonicorum Expositionem super Psalterium, super Genesim, super Exodum, super Leviticum, super Numerum, super Deuteronomium, super Cantica canticorum, super Judicium. Fecit et sermones hos: de laudibus Ecclesiæ in dedicatione templi, de paradiso, de arca Noe, de tabernaculo fœderis, de templo Salomonis, et de muliere, per quam Ecclesia significatur. De civitate sancta Hierusalem; de basilicis quæ ab episcopis dedicantur. Item de Evangeliiis: de ornamentis ecclesiæ, de fide, de spe, de charitate, de quatuor virtutibus, de humilitate, de misericordia, de pace, de patientia, de castitate, de obedientia, de abstinentia. — Ubi Ecclesia ornatur, de novo mundo de cœlis novis, de nubibus novis, de montibus novis, de arboribus novis, de potestatibus novis, de mari et piscatoribus novis, de avibus novis, de fluminibus novis, de animalibus novis; de festivitibus festivitatum, id est de Sancta Trinitate sermones tres; De Nativitate Domini, de Circumcisione, de Epiphania, de octava Epiphaniæ, de Palmis, de Cœna Domini, de Pascha, de Ascensione Domini, de Pentecoste, de Nativitate sanctæ Mariæ, de Annuntiatione, de Purificatione, de Assumptione ejus; de virginibus sermones tres, de martyribus sermones septem: homiliam in festivitibus confessorum, aliam in festivitate sancti Benedicti, cum sermonibus duobus de pontificibus; quatuor de sancto angelo; de apostolis homilias quinque, de pluribus martyribus tres, de uno martyre duas, de dedicatione ecclesiæ, in adventu Domini, Dominica secunda de Adventu; Dominica tertia, de Annuntiatione beatæ Mariæ homilias duas: de Dominica quarta de Adventu; in vigilia Nativitatis Domini, in die homilias tres, in sancti Stephani, in sancti Joannis Evangelistæ, in festivitate Innocentium, Dominica prima post Natalem Domini, in octava Domini, in Epiphania; Dominica prima post Epiphaniam, Dominica tertia, quarta et quinta. In Purificatione sanctæ Mariæ, in Septuagesima, in

legantur; multæ tamen, quas Petrus præterit, ibi habentur: nonnullæ vero mss. exstant Taurini in nobilissima ac celeberrima bibliotheca serenissimi Sabaudicæ ducis, præsertim vero commentarius in cuncta quatuor Evangelia, uti etiam aliqua in biblioth. illustrissimi D. Caroli de Montchal, archiepiscopi Tolosani, scribit Philippus Labbeus, in nova Biblioth. mss. librorum pag. 199. Forsan tempus, quod publica abscondit, et occulta manifestat, Dei miseratione orbem tantis ditabit continuo thesauris. Consule auctarium de Script. eccles. Auberti Miræi in Brunone, ac vir. clar. Theophilum Raynaudum Societatis Jesu, de malis ac bonis libris part. 1, erot. 10, in Eusebio Emiseno, et in Brunone Carthus., fol. 131 et 138. E valle miseriarum in montes æternitatis ascendit Bruno anno 1125, xv. Kal. Augusti, cum multis tam in vita quam in morte claruisset miraculis, relatus postea inter sanctos a Lucio III, ut videre est in subjecta inscriptione marmorea, quæ in Signina cathedrali spectatur. *Memoriæ æternæ beati Brunonis, quem Lucius III, pontif. max. card. et episcopum civitatis Signiæ in Ecclesia Beatæ Mariæ, ubi defunctum corpus quie-*

A Sexagesima, in Quinquagesima, in Cinere et cilicio. Feria sexta et Sabbato in capite Quadragesimæ usque in Cœnam Domini homilias quadraginta. In Cœna Domini, sabbato sancto, in festivitate Paschali, in feria secunda, tertia, quarta, quinta et sexta, et Sabbato in octavis Paschalibus, in Dominica prima, secunda, tertia et quarta post octavas Paschæ in processione majori; in festivitate apostolorum Philippi et Jacobi, in Inventione sanctæ crucis, in sancto angelo, in Ascensione Domini, in Dominica prima post Ascensionem Domini, in Pentecoste, Dominica prima post octavam Pentecosten, Dominica secunda, tertia, et quarta: In S. Joannis Baptistæ, in vigilia apostolorum Petri et Pauli, et in die eorum, in Dominica prima post natalem apostolorum cum homiliis viginti quatuor. In S. Laurentio, in Assumptione sanctæ Mariæ, S. Matthæi, vigilia S. Andræ, et in die ejusdem; sermonem de sancta Scholastica; sermonem de translatione S. Stephani et civitate Constantinopolitana ad arcem Romanam; versus in laudem sanctæ Mariæ; homiliam in decollatione sancti Joannis Baptistæ, in Nativitate sanctæ Mariæ. Fuit autem temporibus supra dictorum imperatorum. Sepultus est in episcopatu suo apud civitatem Signinam.

CAPUT XXXV.

DE JOANNE.

(35) Joannes Medicus, supradicti Constantini Africani discipulus et Casinensis monachus, vir in physica arte dissertissimus ac eruditissimus; post Constantini sui magistri transitum aphorismum edidit physicis satis necessarium. Fuit autem supradictis imperatoribus. Obiit autem apud Neapolim, ubi omnes libros Constantini sui magistri reliquit.

CAPUT XXXVI.

DE PAULO.

(36) Paulus e Liguria Romanorum provincia ortus, et ab ipsa infantia occulto Dei judicio lumine privatus, et ob hanc rem litteris et philosophicis studiis ignarus, tantum usque in hodiernum diem

seebat, inter sanctos jussit ascribi anno ab efus abscessu 58. S. P. Q. S. Meminit Martyrolog. Rom. sub die 18 Julii, plura de eo noster Petrus in auctario Chron. Casin. lib. iv. cap. 33. Vide etiam apparatus ad præfata edita opuscula sancti Brunonis.

(35) Claruit anno Domini 1072. Mur.
(36) Ultimis Henrici III ac primis Henrici IV temporibus, scilicet anno 1100, claruit Paulus Genuensis, ab eodemque nostro Petro in auctario Hist. Casin. lib. iii, cap. 47, Paulus Grammaticus etiam vocitatus; qui etsi oculorum lumine esset orbatus, tanto tamen ingenii acumine fuit excultus, tantaque perspicuitate cæterorum sensuum exstitit decoratus, ut ab omnibus venerari promeruerit, deque illo vere poterat dici: *dominus illuminat cæcos.*

Sanctus Ebizo seu Gebizo, cujus Vitam descripsit noster Paulus, Colonia oriundus fuit, et monachus Casinens. sub Desiderio abbate; inter præclara ejus gesta refertur quod animam Adonis amici, quam dæmones ad supplicium trahebant, precibus liberavit; notavit id etiam noster Petrus lib. ms. De ortu et vita justor. Casin. cap. 51, et in auctario

de se miraculum præbuit, ut ab omnibus alter Dydymus appelletur. Hic postquam scripsit allocutionem Romanorum et Græcorum, quæ facta est in civitate Constantinopolitana sub Oderisio abbate, Casinense cœnobium adiit temporibus Paschalis II papæ, et Alexii imperatoris; super Isaiam, super Jeremiam, et super reliquos prophetas; super Psalterium, super Matthæum, super Marcum, super Lucam, super Joannem, super Epistolas Pauli, super Apocalypsim. Non solum autem grammaticam, verum et reliquas artes auditu tantum plenissime corde tenus didicit. Scripsit etiam Vitam S. Ebizzonis monachi Casinensis, qui Hilarioni similis fuit. Exstant et alia ejus librorum volumina, quæ in nostras manus nondum venerunt. Obiit autem apud Tiburtinam civitatem.

CAPUT XXXVII.

DE BERNARDO.

(37) Bernardus Casinensis monachus liberalibus studiis optime eruditus descripsit miracula S. confessoris Christi Amici Casinensis monachi; fecit et alia multa quæ recensere superfluum duximus. Obiit autem nostro pene sub tempore.

CAPUT XXXVIII.

DE JOANNE.

(38) Joannes Diaconus, divina et humana scri-

Hist. Casin. lib. iii, cap. 47. Vide Hugonem Menardum in Martyrolog. Bened. ad diem 20 Octobris, ac lib. i Dialog. Victoris papæ III. pag. 20. Cætera opuscula, tempora nobis, ut credimus, invidetur; sed quid tum, cum hisce temporibus inveriantur viri, qui pro eruendis antiquitatum profanarum quisquiliis non solum in viscera terræ penetrant, verum etiam viscera opum profundunt, thesauros vero invisos sacrorum monumentorum, quæ animos beant, ita nauseant, ut obolo potius parcere velint, quam hasce litterarias exquirere divitias.

(37) Vita sancti Amici confessoris, quam Bernardus scripsit, inter nostra sacrorum monumenta ms. hactenus inedita servatur, incipit: *Beatus Amicus genere nobili ortus in finibus comitatus Camerini, etc.* Locus, in quo natus, Arabona in Piceno (nomen est abbatie) apud Montem Melonem, nuncupatur. Ejus meminit sanctus Petrus Damiani, ut Baron. adnotavit ad ann. 993, ubi Amicum canonizatum esse, absque tamen solemnibus ritibus Ecclesie, scribit. Agitur dies festus die 3 Novembris, multisque clarus miraculis fuit. Vide quæ observavit Lauretus in notis ad Chron. Casin., in calce libri tertii, et Arnoldus Wion, in notis ad Martyrol. Bened. Claruit Bernardus anno Dom. 1120.

(38) Diversus est noster Joannes ab altero Joanne S. R. E. diacono, qui a Sieberto in Catal. cap. 106, laudatur, et Anastasio S. R. E. bibliothecario familiaris fuit, qui etiam sub anno 874 libros quatuor de Vita S. Gregorii Magni papæ edidit, gesta que Clementis papæ scripsit, quæ ms. habentur in Casin. Biblioth. Vide Vossium de hist. Lat. in Joanne Diacono, maleque propterea nonnulli opuscula eorum confundunt inter se, dum ex duobus unum faciunt.

(39) Claruit circa annum Domini 1080 Mur.

(40) Vivebat anno 1060. Mur.

(41) Vivebat Guido tempore Girardi abbatis Casinensis anno Domini 1111, inter elegantissimos scriptores sua tempestate præcipuus. Visio Alberici, de qua supra in Alberico diacon. cardinal. penes nos

ptura peritissimus, fecit versus in laudem sanctæ Dei genitricis et virginis Mariæ, et alia quamplurima, quæ ad nostros obtutus nondum venerunt.

CAPUT XXXIX.

DE PETRO.

(37) Petrus diaconus institutor meus, declamator insignis e civitate Theanensi, de qua oriundus erat, egrediens, Casinum advenit, abque Oderisio abbate monachus factus est. Scripsit præterea in eodem cœnobio positus, sermonem de Septuagesima, de Dedicatione Ecclesie, de Nativitate Domini: de Epiphania, et alios quam plurimos.

CAPUT XL.

DE LANDENULPHO.

(40) Landenulphus parvulus in Casino sub Desiderio abbate beato Benedicto oblatum, ac in divinis Scripturis plenissime doctum, et in earum sensibus subtilissima exercitatione limatum, de renovatione Casinensis cœnobii, seu archisterii, ac regimine Desiderii versus mirificos fecit, quos idem Desiderius abbas in circuitu capituli et claustrum describi præcepit.

CAPUT XLI.

DE GUIDONE.

(41) Guido Casinensis presbyter, vir in humana eruditione clarissimus, religione et vita probatissi-

exstat ms. tali lemmate: *Quia nonnulli veritatem mendacio obumbrare consueverunt. summam vero descripta a nostro Petro legitur in Chron. Casin. lib. iv, cap. 68, edit. Venetæ his verbis: hujus tempore (id est Girardi abbatis, qui sedit ab anno 1111, usque ad 1123) in Campaniæ provincia insignis miraculum et antiquis per omnia simile contigit. Namque in castro Sanctorum septem Fratrum, Albericus quidam nobilis puer cum decimum ageret ætatis annum, morbo correptus ad extrema perductus est. Quo tempore diebus novem, et totidem noctibus immobilis, ac sine sensu quasi mortuus jacuit; hoc autem intervallo a beato Petro apostolo, duobusque angelis per loca pœnarum deductus ad infernale barathrum devenit. Demum ad paradisi amœna delatus, vidit sanctorum mansiones, atque in cœlum sublevatus aereum, et a beato Petro apostolo sufficienter edoctus de Veteri Testamento, de peccatorum pœnis, gloriaque sanctorum, vidit arcana quædam, quæ loqui prohibitus est: sique per septuaginta duas provincias ab eodem apostolo deductus, vitæ redditus est. Hujus visionem qui cupit agnoscere, a Guidone hujus monasterii monacho descriptam legat. Nos eam, quia per ora omnium vertitur, hic scribere omisimus. Ex hinc Albericus ipse, relicti sæculi pompis, Casinense cœnobium petiit, atque a Patre Girardo gratissimo affectu susceptus, accepto sanctæ conversationis habitu Christo regi militiam professus. Tanta vero (hodieque) abstinentia tanta pollet gravitate morum, ut et peccatorum inspexisse pœnas, et sanctorum gloriam vidisse nemo est qui dubitet. Nam ex illo tempore neque carnes aliquando gustavit, neque vinum bibit, nudisque semper incessit pedibus, atque in hac afflictione corporis, cordisque contritione, et humilitate nunc usque (anno 1115) in Casinensi hoc monasterio permanet, ut nulla illa, quæ alios lateant, vel metuenda, vel desideranda vidisse, etiam lingua taceat, vita loquatur. Hucusque Petrus. Historia Henrici nescio quo infortunio nondum lucem viderit, dum hi qui de rebus Henrici IV et V conscripserunt, de Guidone silentium altum habuerunt.*

mus, scripsit historiam Henrici imperatoris, visionem Alberici monachi Casinensis; versus de fortuna ejusdem... præterea quæ in Historia Casinensi deerant, a temporibus scilicet Oderisii primi usque ad hunc diem, adjunxit.

CAPUT XLII.

DE ROBOA.

(42) Roboas diaconus, parvulus in Casino a Girardo abbate susceptus, scripsit rogatu quorundam amicorum suorum sermones de totius anni festi-
tibus, ac Vitam S. confessoris Christi Leonardi.

CAPUT XLIII.

DE PETRO.

(43) Petrus Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, et Casinensis monachus, parvulus et ipse in Casino susceptus, rogatu Petri diaconi, ac bibliothecarii, passionem beati Marci versibus adornavit.

CAPUT XLIV.

DE RAYNALDO.

(44) Raynaldus Casinensis subdiaconus parvulus beato Benedicto oblati, vir valde eruditus, et ver-
sificandi scientia antiquis per omnia comparandus,

(42) Claruit Roboas, sine Noboas anno 1120. Mur.

(43) Petrus S. R. E. subdiaconus, et cardinalis appellatur ab Arnolde Wione lib. II. cap. 9, Lign. vit., a quo autem pontifice promotus, ignoratur, verum ab Arnolde perperam nuncupatur S. R. E. subdiaconus cardinalis, cum in tabulis ecclesiasticis, episcopi, presbyteri, et diaconi cardinales in Ecclesia Romana tantummodo legantur. Vivebat anno Domini 1120.

(44) Hymni excusi sunt in Breviariis Casinensibus anno 1568 et 1572. Vide quæ de Raynaldo notarunt Arnoldus libro II, cap. 9, Lign. vitæ; Vossius De histor. Latin. lib. III, cap. 7, pag. 713, et Camill. Peregrin. Histor. princip. Langobard., in serie abbatum Casin. in Raynaldo.

(45) Antea Joannes Cajetanus, natione Campanus, Crescentii filius, nobili genere ortus, ex S. R. E. subdiacono, et præsignatore Urbani II, diaconus cardinalis sanctæ Mariæ in Cosmedin, et S. R. E. cancellarius, ac biblioth. Paschali Papæ II, gratissimus exstitit, cujus senectutis baculus vocabatur; demum pontifex sub Gelasii II. nomine creatur ann. 1118, die 22 Januar., justitiæ Pater acclamatus. Post annum, et dies aliquot pontificatus, agens Matiscone, in pleuresim incidit, jussitque se lectica ferri in Cluniacense cœnobium, ubi mortem oppetiit 14 Kalend. Febr., anno 1119, meritis inclytus, ac sanctitate insignis: strato humi corpore cinere ac cilicio cooperto, postea sepulto in monumento marmoreo opere Tusco, et lapide candido, cui Petrus Pictavensis cognomento Venerabilis, abbas Cluniacensis, ac cœtaneus nostri Gelasii sequens epitaphium posuit.

*Vir gravis et sapiens, actu, verboque Joannes.
Cum prius ex Monacho, pro multa strenuitate.
Archilevita foret, et cancellarius Urbis,
Præsul Paschali meritis ad sidera raptus,
Promeruit tandem sacram conscendere sedem
Dignus post primum Gelasius esse secundus.
Sed, quia rege fuit non præcipiente levatus,
Horrendum fremuit princeps: et flia dulcis,
More suo, profugam suscepit Gallia Patrem,
Sic licuisset ei (pro certo crede) sub ipso
Virtus, et pietas, et honestas cresceret omnis,
Et pax Ecclesiæ toto floreret in orbe.
Nam rapuit mors atra virum, cum pontificatus*

A scripsit ad Petrum Diaconum ac bibliothecarium sanctissimi Severi Casinatis episcopi in laudem versus; Versus quoque de Vita beati Benedicti, ac beati Mauri. Hymnos in laudem sancti confessoris Christi atque pontificis Severi.

Ex supplemento Petri Diaconi De viris illustribus.

CAPUT XLV.

DE GELASIO.

(45) Gelasius sedis apostolicæ pontifex, parvulus in Casino sub Desiderio abbate beato Benedicto oblati, et ab Alberico philosopho edoctus. Scripsit in eodem cœnobio positum passionem sancti Erasmi, sanctæque Anatoliæ; passionem quoque sancti Cæsarii versibus adornavit. Factus dehinc S. R. E. cancellarius descripsit Registrum Paschalis papæ II; demum vero in apostolica sede pontifex factus, Henricum imperatorem propter investituram Ecclesiarum excommunicavit, atque pro ordinandis ecclesiasticis negotiis Galliam ingressus, apud Cluniacense cœnobium obiit.

*Vix ageret primum pastor venerabilis annum,
Bina dies jam restabat, cum Cluniacensi.
Dormiit in proprio Romani juris asylo.*

*Hic igitur positus dilectos inter alumnos,
Cum Patribus sanctis requiescit, et optat ut orbis
Conditor, et iudex veniat quandoque potenter,
Et cineres lapsos pristina membra reformet.*

*Felix inde nimis semper Cluniace manebis,
Quod Pater orbis apostolicus summusque sacerdos.*

*Ecclesiæ, matrisque tuæ specialis, apud te
Transiit ad superos, in te requiescit hrmatus.*

*Nec minus hic etiam felicem credimus illum,
Cui dedit ipse pater magno pro munere Christus.*

*Ut monachi monachum Patrem quoque pignora chara
Jugiter aspicerent lacrymisque rigando sepulcrum
Sacris in precibus specialem semper haberent.*

De laudibus Gelasii hæc notavit Card. Baronius anno 1119: *Post Martyres, qui fuso sanguine martyrium consummarunt, haud facile inter Romanos pontifices aliquem quis invenerit, qui breviori vitæ tempore majora sit passus: ob idque præclariori corona donandus, atque celebrioribus fuerit præconis celebrandus.* Gelasium sanctum Joannettus nuncupat virum sanctissimum Genebrardus; abbas Urspergensis virum prudentem, venerandum, Apostolicæ sedi semper irreprehensibiliter collaborantem. Vide Gelasii vitam a Pandulpho Pisano ejus synchrono conscriptam, studio et opera Constantini Cajetani editam; Martyrolog. Wionis ad dictam diem; Sigonium de Regno Italiæ libro x et Hugonem Menardum in not. ad Mart. Bened., sub die 27 Jan., qui a calumniis Orderici Vitalis cœnobii Uticensis, seu sancti Ebrulfi monachi libro XII, circa initium historiæ Ecclesiasticæ Normannorum Theopompino scriptionis genere exaratæ, Gelasium sanctissimum vindicat.

Passio sancti Erasmi episcopi et martyr. typis excusa est Romæ 1639, studio et opera præfati Cajetani. Actorum SS. Anatoliæ ac Cæsarii rhythmicæ a Gelasio litteris consignatorum meminit Baron. in Martyrolog. ad 9 Julii, quæ temporum injuria interdixisse existimamus.

Ex epistolis, quas scripsit, quinque refert Binius, tom. VII. Concil. Vide Baron. tom. XII. Annal., anno 1118 et 1119. Regestum Paschalis II papæ ejus prædecessoris composuit, quod non exstat, nisi ms.

CAPUT XLVI.

DE JOANNE.

(46) Joannes Tiburtinus a Girardo abb. in Casino susceptus, scripsit sermone simplici sermones de totius anni festivitibus; fecit et alia nonnulla, quæ in nostram notitiam non venerunt. Obiit autem temporibus Lotharii imperatoris.

(46) Claruit anno Domini 1120. Mur.

(47) Petrus Casinensis Diaconus, chartularius, scrianiarius ac bibliothecarius Casinensis, qui hunc de Viris illustribus Casinensibus librum litteris consignavit, ex Patre Egidio natione Romano, Gregorii, Romanorum patricii et consulis filio, ex comitibus Tusculanis, vir fuit in sacris, humanisque litteris taliter eruditus, ut inter elegantissimos scriptores sua tempestate præcipuus sit habitus. Excessit e vivis post annum 1140, innumeros pene fœtus sui ingenii ad reipubl. litterariæ commodum relinquens, quorum ob temporis injuriam hominumque negligentiam nonnulli collapsi ac dispersi sunt, eorum tamen indicem ipsemet Petrus lib. iv Chron. Casinens., cap. 68, edit. Venet., pertexit: *Vah! quam multa tempus atrox falce metit.* Nil aliud typis cum modo legitur præter supplementum ad iii lib. Chron. Casin. Leonis Ost., totus liber iv. eidem Chron. attextus; exorsus noster Petrus, ubi Leo desiderat, ab anno scilicet 1086, prosecutus usque ad annum 1138. Et insuper liber de notis litterarum more Romano ad Conradum imperatorem editus Venet. anno 1525, studio Nicolai Erythræi, novissime vero Hanoviæ una cum auctoribus antiquis Grammaticæ Latine opera Helix Putschii. Nonnullæ lucubrationes, quæ prelo hactenus non sunt traditæ, in nostro sacrorum penario mss. asservantur, quas commemorare hic non diffugimus, et sunt:

De ortu et vita Justorum Casinensium, incipit: *Benedictus signifer.*

Scholia in diversas sententias: *Veni Verbum Dei.*

Scholia in quæstiones Veteris Testamenti: *Mos est sanctæ Scripturæ tempora mutare.*

Exhortatorium ad monachos, in quo ostendit quid custodire, quid cavere debeant, et de septem vitiis et virtutibus. De Patriarchis, de rege Ozia et de Moyse: *Omnibus, qui secundum sancti Benedicti Regulam.*

Rhythmus de novissimis diebus: *Anno Christi passionis finito millesimo, Satanas Avernii princeps solvetur a vinculis.*

Altercatio pro cœnobio Casinensi: *Igitur dum in conspectu imperatoris Lotharii.*

Catalogus regum, consulum, dictatorum, tribunorum, patriciorum ac imperatorum gentis Trojanæ: *Saturnus Uranius.*

Epistola ad Lotharium imperatorem abbatis Casinensis nomine Guibaldi missa: *Post numeras sollicitudines.*

Epistola secunda ad eundem imperatorem: *In variis, multiplicibus ac diversis tribulationibus constitutus.*

Epistola consolatoria ad Richizam Romanam imperatricem: *Multoties, imperatrix invicta.*

Epistola consolatoria ad Richizam imperatricem de obitu Lotharii tertii imperatoris: *Licet nervus incisus doleat.*

Epistola consolatoria ad Conradum imperatorem secundum de electione sua: *Benedictio, et claritas, et sapientia.*

Sermo in Cœna Domini: *Scripturus venerabilem Domini passionem.*

Sermo in Parasceve: *Hodie quadragesima fabrica orbis innovatur.*

A

CAPUT XLVII.

DE PETRO.

(47) Petrus Diaconus Casinensis chartularius ac bibliothecarius, quinquennis sub Girardo abbate beato Benedicto oblatus a patre Egidio, natione Romano, atque sub eodem abbate per octo ferme annos eruditus est. Anno vero Incarnat. Dominicæ

Sermo in Sabbato sancto: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti.*

Sermo in Resurrect. Domini. *Resulet hodie cælum.*

Sermo in Ascensione Domini: *Hodie terrenis cœlestia sociantur.*

Sermo in festo Pentecostes: *Redemptoris nostri festum diem*

Sermo in Nativitate sancti Joannis Baptistæ: *Hodie Evangelica tuba fulsit in orbe.*

Sermo in natali apostolorum Petri et Pauli: *Sanctissimus ac felicissimus dies.*

Sermo de sancto Laurentio martyre: *Divini muneris sacratissimum hodie.*

Sermo in vigilia Assumptionis beatissimæ Virginis: *Sacratissimæ ac intemeratæ Genitricis.*

Sermo in festivitate Omnium Sanctorum: *Hodie æterni imperatoris claritas.*

Sermo in Nativitate Domini. *Hodie mundo salus redditur.*

Alter sermo in Nativitate Domini: *Hodie nobis pax vera refulsit.*

Sermo singularis in octava S. Patris Benedicti, ubi de miraculorum abundantia: *Egregii, atque pretiosissimi confessoris Benedicti.*

Vita S. Placidi discipuli S. Benedicti, sive Regestum ejus compilatum a nostro Petro circa annum 1130, ubi prolixæ narrationes variorum de Vita et Martyrio S. Placidi, de oblationibus Tertullii, Justiniani imperatoris, et Vitaliani papæ habentur.

Vita S. Severi episcopi Casinensis ad Seniorettum abbatem: *Quia vestra injussus potestate.*

Vita sancti Apollinaris abbatis ad Raynaldum. Casinensis cœnobii diaconum: *Nimum admiranda.*

Vita sanctorum Guinizionis, et Januarii ad Richardum monachum: *Guinizionis ortum, vitam, obitumque descripturus.*

Sermo in vigilia sancti Marci Atinensis episcopi: *Vigiliis pretiosissimi martyris et pontificis Marci.*

De sanctis Atinatibus, scilicet Marco episcopo, Nicandro et Marciano, eorumque miraculis: *Domitiano imperatore Ecclesiam persequente.*

Sermo in eorumdem martyrum festivitate: *Sanctam venerandamque, fratres charissimi.*

De beato Marco Atinensi episcopo seorsim a Nicandro, et Marciano sermones. Primus incipit: *Unius idem est initium, celebritas, et gaudium, alter vero: Maximus prophetarum.*

Hæc supra memorata opuscula, quæ mss. servamus, communi orbis bono in lucem exitura speramus.

Exaravit insuper noster Petrus Vitam sancti Leonis papæ ad Innocentium papam secundum: librum etiam De locis sanctis, sive Itinerarium terræ sanctæ, continet septem folia. Librum pariter in quo descripti sunt facti consulares, et series imperatorum, pontificum atque abbatum Casinensium. Præterea expositionem in Regulam sancti Benedicti, opus satis magnum; cujus unicum fragmentum refertur a viro clar. Joanne Bona, lib. de Harmonia psallentis Ecclesiæ, cap. 12. § 2, de Officio parvo beatæ Virginis Mariæ, pag. 244. Item Regestum per vetustum sign. num. 86, characteribus Langobardis

1128. ætatis autem ejus 24, cum Oderisius Girardi abbas successor abbatiam reliquisset, ad exsilium, æmulorum suorum faciente invidia, directus est. In ipso autem dum esset exsilio, rogatus ab Adenulpho ejusdem urbis comite, descripsit ad Oderisium abbatem passionem beati Marci et sociorum ejus. Vitam egregii confessoris Falconis. Vitam sancti Placidi discipuli sancti Benedicti. Vitam sancti Apollinaris abbatis. Vitam sanctorum Guinizonis et Januarii. Rhythum de novissimis diebus, in quo juxta litteram videtur secutus esse apostolum Joannem, eundem Petrus sciret juxta quod ibidem scriptum est, finitum pro infinito. Destructionem et restaurationem Atinæ urbis in beati Marci adjunxit historiam. Scripsit etiam sermones hos : De festivitàte B. Marci sermones octo : sermonem in vigiliam ejus ; de vigilia SS. Nicandri, et Marciani ; sermonem de Cœna Domini ; duos in Parasceve, in Sabato sancto ; homiliam de Sancto Benedicto ; in Pascha, in Ascensione, in Octava sancti Benedicti, in Pentecoste, in festivitàte sancti Joannis Baptistæ, de sancto Petro et Paulo, de sancto Laurentio ; in vigilia sanctæ Mariæ. Librum illustrium virorum cœnobii Casinensis ; miracula Casinens. monachorum, quæ scripta adhuc minime erant, descripsit. Historiam de eversione, seu restauratione cœnobii beati Mauri ex jussione abbatis Senioretti emendavit, in qua et prologum scripsit. Fecit et prologum in libros Privilegiorum, ex rogatu Raynaldi

A subdiaconi Casinensis ; de S. Nicandro sermonem de translatione sancti Stephani protomart. a civitate Constantinopolitana ad urbem Romam ; De ortu et vita justorum cœnobii Casin. ; in festivitàte omnium Sanctorum ; de Nativitate Domini sermones duos ; de sancto Stephano ; Chronica cœnobii Casin. a renovatione ecclesiæ Beati Martini a Desiderio facta, usque ad hunc diem. Astronomiam ex veteribus libris collegit, Solinum De miraculis brevavit. De generibus lapidum pretiosorum librum exaravit. Expositionem Regulæ in quatuor libros divisit. Scholia in Veteri Testamento, epistolam duas ad Lotharium imperatorem, ad Richizam imperatricem ; librum notarum ex parvo ampliorem fecit. Vitruvium de Architectura mundi abbreviavit. [Librum Heve [Evacis] regis Arabum De lapidibus transtulit. Hymnum de sancta Christina, Vitam sancti Constantii episcopi, epistolam ad Conradum imperatorem, visionem Alberici monachi Casin. corruptam emendavit. Scripsit et Vitam sancti Severi episcopi et Confes. ex rogatu Raynaldi subdiaconi Casin. De sancto Nicandro et Marciano sermonem de translatione, et chronicam consulum, dictatorum et imperatorum composuit. Translationem beati Marci in civitate Atina, et ejus miracula exaravit. Cantus beati Marci composuit, et sanctorum Nicandri et Marciani. Obiit autem in Casino, et ibi sepultus est.

Explicit liber de Viris illustribus Casinensibus.

SUPPLEMENTUM

VIRORUM ILLUSTRIVM MONASTERII CASINENSIS

CONFLATUM

PER DOMNUM PLACIDUM

ROMANUM

MONACHUM ET DIACONUM CASINENSEM.

CAPUT PRIMUM.

DE RICHARDO.

(48) Richardus, Casinensis abbas et cardinalis,

in membranis scriptum ex mandato Senioretti abbatis, habens folia 259, in quo continentur multa diplomata monasterio Casinensi a Romanis pontificibus, imperatoribus, regibus, principibus concessa. Custodiuntur supradicta opuscula mss. in Casinensi biblioth. scammo primo ad lævam ingredientibus.

De scriptis, laudibus et vita nostri Petri Diaconi, qui diversus est ab alio Petro Diacono pariter Casinensi, qui Vitam S. Athanasii Neapolitani descripsit, agunt Leo Ostiens. Hist. Casin. Trithemius,

scripsit expositionem super Regulam sanctissimi Patris nostri Benedicti. Claruit anno Dom. 1256, et sepultus est Casini, cum sedisset annis septem.

card. Baron., Possevinus in suo Apparatu ; Arnoldus Wion, lib. Ligni vitæ ; Camill. Peregrin., in Histor. princip. Langobard. pluribus in locis, aliique quamplures. Vide etiam dictum lib. de Harmonia psallentis Ecclesiæ, in verbo *Petrus*, cui præfixa est rara et exquisita notitia multorum auctorum cum librorum censura.

(48) Sepulcrum marmoreum Richardi Hannibaldensis de Molara, domini arcis Molariæ in Latio, infra Montes Tusculanos, nobilis Romani, diaconi cardinalis S. Angeli hodie visitur in basilica Latera

CAPUT II.

DE BERNARDO.

(49) Bernardus Gallus abbas Casinensis. Scripsit et ipse super Regulam sancti Benedicti. Edidit quoque Speculum monachorum. Fecit etiam regesta duo, unum collationum beneficiorum et officiorum; alterum, omnium inquisitionum, jurium et bonorum nensi, cum hac veteri inscriptione: *Memoria Richardi Hannibaldensis de Molaria S. R. E. archidiaconi cardinalis Sancti Angeli, qui a Gregoria papa nono creatus Romæ ann. 1240, obiit Lugduni in consilio generali ann. Domini 1274.* Exstat in Biblioth. Casinensi præfata expositio super Regulam S. Benedicti.

(49) Bernardus Ayglerius Gallus monachus cœnobii Saviniacensis, diocesis Lugdunensis, Innocentii papæ IV exstitit capellanus, et anno 1256 abbas Sancti Honorati insulæ Lirinensis, deinde jussu Urbani IV, anno 1263, electus abbas Casinensis, postmodum in cœstum cardinalium allectus ab eodem Urbano, asserunt nonnulli, alii vero, quod probabilius, a Clemente papa IV. Vide notam abbatibus Ughelli ad Ciac. in Clement. IV; Frizonem in Gallia purpurata, et Arnoldum Wionem, lib. II, cap. 9 Lign. vitæ, pag. 217. Hunc certe Carolus primus rex Franciæ illustri prudentiæ ac virtutis fama notissimum plurimi fecit, cumque iter in Italiam susciperet, eundem voluit et itineris comitem, et suorum participem ac moderatorem consiliorum. Quanti etiam habuerit ac Urbanus papa IV nostrum Bernardum, ex litteris ejusdem Urbani ad ipsum cognoscere est; ex pluribus unam refert eruditissimus Marcus Antonius Scipio in Elog. abbat. Casinens. in Bernardo. Inter opuscula, quæ scripsit, solum exstat typis cumsum Speculum monachorum, in tres partes divisum; Venetiis et Colonia anno 1520, in-16 Liber super Regulam sancti Benedicti habetor mas. Casini, et in cœnobio Sancti Benedicti Mantuano; reliquæ vero lucubrations in archivo Casin. ms. reperiuntur. Obiit Bernardus Casini pridie Nonas Aprilis, anno 1282, ibidemque sepultus.

Unum vero notandum est, quod noster Bernardus Ayglerius fuit a Ciacconio, et Panvino in Elencho cardinalium prætermisus, nec inter purpuratos nominatus, eo quod ipsi putaverint Clementem papam IV nullum creavisse cardinalem, ut asserit eruditissimus Petrus Coretinus in Chronologia episcoporum Viterbiensium, ideoque in sede vacante Clementis IV, Ciacconius decem et septem cardinales numeravit, ac propriis nominibus expressit, non recensito nostro Ayglerio, cum revera decem et octo fuerint, quod collegit idem Coretinus ex quodam diplomate asservato in archivio civitatis Viterbiensis, quod tibi damus ex originali transcriptum singulari humanitate vir. clar. Dominici Magri Melitensis, canonici Viterbiensis cathedralis, in quo Henrico cardinali Ostiensi (qui summam in jure canonico edidit, quamque vulgo ob excellentiam Ostiensem vocamus) concedit facultas exeundi e conclavi a cæsteris collegis, qui præter dictum Henricum sunt decem et septem, ut clare habetur ex decem et septem sigillis ex cera rubra pendentibus cum sanctorum imaginibus, temporum injuria consumptis in infra scripto diplomate. Ex his infert dietus Coretinus omnes in conclavi fuisse decem et octo, inter quos erat noster Bernardus creatus unica promotione a Clemente IV, cum sigillum Henrici non exstitisse credendum sit, qui facultatem exeundi e conclavi petebat, assensum vero non præstabat, pro cuius signo sigillum in diplomate apponebatur. Ex tunc enim conclavis usus invaluit, qui usque ad hæc contra tempora perseverat; nam antea cardinales conveniebant summo mane in cathedrali ecclesia, ibique suffragia pro

A in castris et villis monasterii Casinensis. Floruit anno 1272. Sepultus vero est in Casino, cum sedisset annis viginti duobus.

CAPUT III.

DE IGNATIO.

(50) Ignatius Florentinus, monachus monasterii Florentiæ, et abbas Casinensis, nobilitate insignis, eligendo summo pontifice ferebant, quibus peractis ad eorum domicilia revertebantur. Viterbienses autem hortatu sancti Bonaventuræ, qui tunc ibi degabat, duce Raynerio Gatto, civitatis portis obsecratis, et cardinalibus ipsis in episcopale palatium prope cathedralem constructum, adductis, omnes ibidem die Pentecostes incluserunt; sicque conclavis originem traxit, ut Panvini etiam cum Ciacconio affirmat. Sed quia perversæ ac obstinati nihilominus ad electionem se demonstrabant, Raynerius Gattus tunc civitatis Viterbiensis capitaneus ac conclavis custos, quique alimenta necessaria Patribus quotidie subministrabat, discooperta aula Palatii, ut legitur in præinserto diplomate, his verbis: *Datum Viterbii in palatio discooperto*, cardinales ad pontificis electionem ineundam aeris injuria rerumque penuria compulsi, edoctus a card. Joanne Anglo, cognomento de Toletto, monacho ordin. Cisterc., episcopo Portuensi, quem aliqui perperam de Franciogia nuncupant, qui ad sociorum discordiam exprobrandam palatium supradictum, in quo electio fieri debebat, tecto et lateribus nudandum, quibusdam salibus facietis jactis, prædicabat; ut Papirius Massonius. Panvini, Ughellus Tom. I Ital. sacr., in Elencho episcoporum Portuensium in Joanne fol. Odericus Raynaldus, ad annum Domini 1271. 162. num. 12, referunt, adeo ut perrupta animorum detritie, prævio compromisso inter eos inito Thealdum de Vicecomitibus Placentinum archidiaconum Leodiensem extra eorumdem Patrum numerum, et tunc in Syria pro Christi fide commorantem die prima Septembris 1274 pontificem creaverint sub nomine Gregorii X, post longam duorum annorum, novem mensium, ac unius diei, sedis vacationem.

Exemplum præfati diplomatis est hujusmodi.

« Nos miseratione divina episcopi, presbyteri et diaconi, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales, infirmitati venerabilis fratris nostri H. Ostiensis, et Velletriensis episcopi fratris compatientes affectu, vobis Alberto de Monte Bono potestati, et Raynerio Gatto, qui pro capitaneo Viterbiensi te geris. et communi Viterbiensi, tenore præsentium sub debito fidelitatis, quo nobis Ecclesiæ Romanæ tenemini, districte præcipiendo mandamus, quatenus cum idem episcopus juri, et voto sibi competentibus in electione Romani pontificis renuntiaverit eoram nobis quantum ad præsentem vacationem duntaxat, volens, ut non obstante ejus absentia, sine ipso hac vice libere procedamus ad providendum Romanæ Ecclesiæ de pastore, ratam habiturus et gratam electionem, seu provisionem quam de Romano pontifice absque ipso, et ejus requisitione duxerimus faciendam, ac instantur petierit vobis mandari, ut de palatio, in quo sumus inclusi, ipsum permitteretis exire, eundem episcopum de ipso palatio statim egredi libere permittatis, nec ipsum de cætero aliquatenus detineatis invitum. Datum Viterbii in palatio discooperto episcopatus Viterbiensis vi Idus Junii, anno Domini 1270, apostolica sede vacante. »

Loco †
sigillorum pendentium ex cera rubra numero decem et septem.

(50) De Ignatio filio Manfredi ex nobilissima Squarcialuporum Familia oriundo, viro doctissimo, ac divini cultus zelantissimo, hæc scribit Michael

et in divinis, et humanis scientiis apprime eruditus. Scripsit sermonem pulcherrimum in honorem sanctissimi Benedicti, eumque coram magno monasterii et populi cœtu habuit, quando solemniter capta est possessio monasterii Casinensi sub Eusebio Mutinensi ejusdem cœnobii abbate, anno Domini 1503. Scripsit et cœrmen saphicum in honorem et laudem sanctissimæ Trinitatis. Edidit quoque hymnos in honorem sancti Bertharii martyris et abbatis Casinensis. Claruit temporibus Leonis X, cujus dicebatur affinis. Senultus vero est in abbatia civitatis Florentiæ, cum sedisset annos novem in hac Casinensi abbatia.

CAPUT IV.

DE BENEDICTO.

(51) Benedictus de Sancto Severino monachus Casinensis, in philosophia et divinis scripturis apprime eruditus. Fuit temporibus Caroli V, et sepultus est in Casino.

CAPUT V.

DE JUSTINO.

(52) Justinus Hispanus monachus professus monasterii S. Justinæ, et hujus cœnobii abbas nonagesimus septimus, vir in philosophia et divinis scientiis doctissimus, ac historiæ amator. Fuit temporibus Caroli V imperatoris; sepultus est in monasterio Sanctæ Justinæ, cum sedisset anno uno in hoc cœnobio.

CAPUT VI.

DE AUGUSTINO.

(53) Augustinus Paduanus monachus professus monasterii S. Justinæ, et abbas Casinensis nonagesimus nonus, vir in philosophia ac divinis scientiis

Pocciantius in Catalogo Scriptorum Florentinorum: *Ignatius Squarcialupus monachus Benedictinus ejusdem congregationis generalis abb. amplissimus, vir vitæ sanctitate, et bonarum litterarum scientia clarus, atque poeta illustris, cujus ingenium omnibus jugiter admirandum existit; elaboravit tam metro, quam prosa, opuscula quædam, quibus memoriam sui posteritati commendavit, e quibus ista feruntur.*

De Virginitatis hymnus carminibus hexametris. Epistola divi Benedicti ad Scholasticam Etruscæ congregationis in solatium Patrum habitæ.

Rursus hymni nonnulli, inter quos præcipuus exstat ille in honorem sanctissimæ Trinitatis, quem Patres Casinenses suis in Ecclesiis concinunt, et quædam alia.

Mors eum ex humanis abstulit Florentiæ 1520, cujus ossa in abbatia Florentina conquiescunt.

Hæc de Ignatio Pocciantius. Præter memorata, conscripsit etiam Ignatius, teste Arnaldo Wione lib. 1, cap. 16 Ligni vitæ. pag. 29 et 30, infrascripta opuscula. De visione illustr. principis Ferrandi Consalvi compendium lib. 1: *Divinam illustris Ferrandi.* De aggregatione monasteriorum Siciliæ ad congregationem Casinensem sermo: 1 *Superat vires moles.* Extabant his proximis annis penes abbatem Constantinum Cajetanum, cœrmen saphicum in honorem sanctissimæ Trinitatis, et de sancto Berthario hymni habentur mss. in Biblioth. Casinens. De eo agunt Arnoldus lib. 1, cap. 15, 16; lib. v, cap. 8; Covaccius lib. vi; Petrus Recordatus, dial. 4. pag. 457; Diplomata Leonis X, sub datum Romæ anno 1514, anno secundo sui pontific.; Sci-

doctissimus. Floruit temporibus supradicti imperatoris. Obiit Brixix, et sepultus et in monasterio Sancti Faustini, cum sedisset in abbatia Casinensi annis tribus.

CAPUT VII.

DE INNOCENTIO.

(54) Innocentius de Novaria, professus monachus monasterii Florentiæ, et hujus monasterii abbas centesimus quartus, vir disertus et valde eruditus in divinis Scripturis, verum in philosophia et mathesi versatissimus. Claruit temporibus Caroli V et Maximiliani imperatorum. Obiit Venetiis, et sepultus est in monasterio S. Georgii, cum sedisset in hoc monasterio annis tribus.

CAPUT VIII.

DE ANGELO.

(55) Angelus Sangrinus abbas et restaurator cœnobii Casinensis, sub Vincentio Neapolitano abbate hujus monasterii. Monachus ab adolescentia in Casino factus est, vir reverendus, et omni bonitate et sanctitate redimitus, religione et vita probatus, et in divinis scripturis versatissimus, poeta insignis et admirabilis. Scripsit innumera pene opera, inter quæ hæc tantum brevitati consulens referam: Cœrmen heroicum de ineffabili Jesu nomine; Meditationes septem in septem novissima verba Jesu Christi, eodem genere carminis exaratas; similiter De misericordia, amore et bonitate Dei erga peccatores; De spe peccatoris in Deum; Speculum peccatoris; paræneses sex in hebdomada sancta; de nominibus Jesu; de contemptu divitiarum, et vanitate humanæ vitæ; elegias duodecim de Jesu pietate, et amore in peccatores; triumphum divini amoris; cœrmen sa-

pio, in Elog. abbat. Casinens., fol. 245.

(51) Claruit anno Domini 1520. Mur.

(52) Claruit anno Domini 1522. Mur.

(53) Abbas Casinensis nonagesimus octavus, originem ducens ex familia Bonfillorum, claruit anno 1530. Vide elog. Marc. Ant. Scipionis pag. 225.

(54) Innocentius filius Nicolai Novariensis, vir linguis Græcis, Hebraicis, Chaldæis ac latinis versatus, et in omnibus scientiis eruditus. Decessit anno 1557. Agunt de eo Wion, libro 1, cap. 16; libro v, cap. 8; Ulmus, atque Marcus Antonius Scipio, in Elog. abbatum Casinensium.

(55) Ab oppido Sangri, familia de Faggis ortus est Angelus, qui (si Platonis illud verum est, nomina rebus plerumque convenire) Angeli instar fuit, prisca quidem virtutis, ac sanctitatis exemplar, temporis avarissimus et diligens, horarumque pervigil distributor, poetica facultate usque adeo pollebat, ut quidquid libuisset, facile atque ubertim pene extemporaneo carmine enantiaret. Opuscula quæ edidit, teruntur passim eruditorum manibus, impressa Colonix Agrippinæ. Psalmos David mira paraphrasis arte colligavit imitatione Hebræorum, quos numeris decurrere auctor est Hieronymus, ut et Jobi pleraque, et Jeremiæ Threnos; exstat impressa paraphrasis ista Venetiis 1540, et Basileæ 1551, Romæ vero 1587, in 4; excusa est Vita sancti Benedicti carmine heroico. Tractatus quadraginta horarum habetur impressus Florentiæ 1587, in 12, et tridenti in 16. Obiit Casini ann. 1593, ætatis suæ 93; cujus corpus anno octavo postquam tertæ mandatum fuerat, integrum illæsumque se vidisse in sepulcro testati sunt nonnulli.

phicum in Nativitate Domini, et in omnes alias ejusdem festivitates; epicædium in mortem Domini; de Jesu beneficiis in homines. Scripsit et librum unum diverso carminum genere de laudibus beatæ Mariæ virginis. Exstant quoque libri duo, in quibus celeberrima nonnulla sanctorum et sanctarum sacra vario describuntur metro, eorumque gesta hymnicis proferuntur modulis. Aureas etiam, divinasque sententias ex Davidis psalmis excerptas elegiaco carmine conscripsit. Insuper Vitam sanctissimi Patris nostri Benedicti, carmine heroico conscripsit; elegias duodecim de Passione Domini; paraphrasim vario metri genere excultam in Psalterium Davidis regis; de martyrio monachi; Vitam B. Guillelmi anachoretæ carmine sapphico; Vitam S. Patris Benedicti, sanctorum Mauri, Placidii et Joannis Baptistæ carmine heroico; Vitam aliam S. Benedicti carmine sapphico, et soluta oratione moralem expositionem continentem; tractatum orationis quadraginta horarum, et Psalterium gloriosæ Virginis Mariæ carmine sapphico. Scripsit etiam quamplura alia poetica, quæ longum esset singula enarrare. Edidit etiam dialogos, homilias, et sermones multos soluta oratione. Vivit usque hodie et septuagesimum octavum excessit annum.

CAPUT IX.

DE HONORATO.

(56) Honoratus Hiserniensis, ex familia Fascitella, in Casino monachus susceptus est sub Vencentio Neapolitano. Postea vero creatus est episcopus de Insula in Calabria; Vir in Græcis, humanis, et divinis litteris versatissimus, poeta insignis. Scripsit quamplurima opera, quæ temporum calamitate ad manus nostras non devenerunt. Floruit temporibus Caroli V et Maximiliani imperatorum.

(56) Marci filius, natus anno 1502, laudatus a Bembo, Joanne Cafa, Flaminio, aliisque doctissimis viris; cujus etiam poemata lepidissima leguntur apud Jovium in Elog. Suntque impressa quoque in Deliciis poetarum Italorum. Insigne edidit opus de factis Alphonsi Avoli marchionis Vasti. Anno domini 1551, die 30 Januar. a Julio Papa III ornatus infusa episcopali; præceptor datus Innocentio Montio cardinali ejusdem Pontificis Nepoti adoptivo. Meminerunt Ranutius Gerus (a) lib. 1 Poetarum illust. Italiæ, et Caramella in suo Musæo illustriorum poetarum hoc disticho:

Lacteus est vates. Cur lacteus? undeque lactis

Nomen habet? versu est candidus atque tener. D Interfuit concilio Tridentino. Romæ obiit mense Martii 1564 ibidemque sepultus postquam Episcopatum resignaverat anno 1562.

(57) Meminit Arnoldus lib. II. Ligni vitæ, de Scriptor. Eccles. littera G, hoc lemmate *D. Gregorius Viterbiensis, juris utriusque doctor, et monachus congregationis Casinensis, alias S. Justinæ de Padua, qui claruit anno Domini 1540. Scripsit tam pie quam docte, super Evangelium Joannis: In principio erat verbum, homilias sive sermones tres, qui sic incipiunt: I. Dicibilis sermo de indicibili Verbo in verbis diribilibus. II. In principio erat Verbum. III. Non licet aliis veritatis. Sunt mss. apud D. Constantinum Syracusanum monachum Catanensem.* Ita Arnoldus.

(a) Banutius Gorus, hoc est Janus Gruterus, qui Delicias poetarum collegit.

CAPUT X.

DE GREGORIO.

(57) Gregorius de Viterbio, monachus Casinensis, utriusque juris doctissimus. Floruit temporibus dictorum imperatorum, et sepultus est in Casino.

CAPUT XI.

DE BENEDICTO.

(58) Benedictus Canophilus Sangrinus, monachus in Casino factus est sub Ignatio Florentino, abbate Casinensi, vir utriusque juris doctissimus. Scripsit quamplurimos libros in jure canonico; edidit quoque Repertorium quoddam in jure civili, et extractum de foro fori, et foro poli, qui quidem est impressus. Claruit temporibus Caroli V, et sepultus est in Casino.

CAPUT XII.

DE CHRYSOSTOMO.

(59) Chrysostomus de S. Gemiliano Calaber, monachus Casinensis factus sub Chrysostomo Neapolitano abbate, postea archiepiscopus Ragusinus creatus est; vir sanctitate insignis, reformator monasteriorum insulæ Melitæ prope Ragusium, in scientiis doctissimus; sed et in Græca lingua valde eruditus. Transtulit diversos tractatus e Græco in Latinum sermonem. Claruit temporibus supradicti imperatoris. Obiit Ragusii temporibus nostris, et sepultus est in suo archiepiscopatu.

CAPUT XIII.

DE FLAVIO.

(90) Flavius de Ferraria, monachus Casinensis, et postea episcopus Ravellensis, Græca et Latina lingua valide instructus, a papa Julio III plurimum dilectus, atque ob hoc ab eodem episcopus creatus est. Floruit temporibus Maximiliani imperatoris.

(58) Benedictus Canophilus de Castro Sangri fecit Compendium juris civilis ac canonici, et Summam rerum. Scripsit etiam Repetitionem super primum decretalium de constitut. fori et poli, qui tractatus excusus est Venetiis, anno 1542, in 8, quem Bernardinus Bonfilius juris utriusque doctor, lector ordinarius ac decanus Patavinus testatur a doctissimo Marco Mantua, aliisque clarissimis viris in Patavina academia examinatum, approbatum, commendatumque merito fuisse. Scripsit etiam de privilegiis Ecclesiæ, et Ecclesiasticarum personarum; De criminibus in Deum et proximum, de penis eorum. Floruit anno Domini 1550.

(59) Chrysostomus fuit electus archiepiscopus, sedente Ludovico Beccatello Bononensi, die 21 octobris 1564, ut ex Actis consistor.

(60) Hunc non bene Flavium vocat noster Placidus, ut etiam Arnoldus Wion, lib. II Ligni vitæ, cum Hercules Tombesius in Catalogo Ravellensium episcoporum nominetur. Episcopali dignitate insignitus legitur anno Domini 1555, die 18 septembris. Ferrariæ obiit anno 1570, ibique sepultus in ecclesia Sancti Francisci. Testatur Marcus Antonius Guarinus in Compend. histor. ecclesiarum Ferrariens. lib. IV, pag. 247, et vir-clar. Ughellus in episcopis Ravellensibus se legisse meminisse, insculpta in ejus tumulo hæc verba vernacula lingua: *Hercole Tombesi vescovo 1570.*

CAPUT XIV.

DE SEVERO.

(61) Severus Aversanus, in Casino monachus sub Chrysostomo abbate susceptus, vir in philosophia versatissimus, et in divinis Scripturis studioissimus. Floruit temporibus supradicti imperatoris, et sepultus est in Casino in cœmeterio S. Annæ.

CAPUT XV.

DE LUCA.

(62) Lucas Fratensis monachus in Casino sub Chrysostomo abbate factus est. Vir acer ingenio, et in divinis Scripturis, et in philosophia doctissimus. Claruit temporibus Maximiliani imperatoris, et sepultus est in monasterio Sancti Benedicti Mantuanæ diœcesis, in quo philosophiam publice docuit.

CAPUT XVI.

DE HIERONYMO.

(63) Hieronymus patria Neapolitanus, ex nobili et illustri Caracciolorum familia oriundus, monachus ab adolescentia factus est sub Hieronymo de Monte Rubeo. Vi. humilitate summus, castitate pudicus, prudentia, animi magnitudine, morum gravitate, ac religionis conversatione inagnis: nobilis carne, sed nobilior spiritu, humanis et divinis litteris sufficienter instructus. Floruit temporibus nostris, et adhuc vivit, abbasque titularis existit.

CAPUT XVII.

DE PAULO.

(64) Paulus de Alta Villa, monachus in Casino susceptus sub Hieronymo de Placentia abbate; vir in Græcis, Hebraicis et Latinis litteris doctissimus memoria tenax, ingenio vivax. Fuit temporibus nostris, et sepultus est in Casino, in cœmeterio S. Annæ.

CAPUT XVIII.

DE MATTHIA.

(65) Matthias de Bergamo Casinensis monachus, vir in divinis litteris versatus, et memoria adeo pollebat, ut plures Novi et Veteris Testamenti libros memoriter recitaret. Obiit temporibus nostris, et sepultus est in Casino, in cœmeterio S. Annæ.

CAPUT XIX.

DE BENEDICTO.

(66) Benedictus de Sancto Germano, in Casino sub Hieronymo de Placentia abbate monachus factus est. Vir egregius, et ingenio magnus; in Latinis, Græcis et Hebraicis litteris valde eruditus; in philosophia autem et theologia doctissimus, adeo ut suis temporibus in nostra congregatione nemini fuerit secundus. Scripsit commentaria in Psalterium Hebraicum, in Epistolam Pauli ad Romanos; tractatum De usuris. Edidit quoque expositiones super Psalmos. Scripsit præterea super libros Perihier-

A menias, priorum et posteriorum Aristotelis, super libros De anima ejusdem. Est quoque in lucem editus, et impressioni traditus ipsius tractatus De imitatione Ciceronis. Exstant disputationes in libros Prædicamentorum Aristotelis, et pulcherrimum illud opus quod inscribitur Proverbia animalium. Scripsit etiam Apologiam contra calumniantes ejus opera. Claruit nostris temporibus, et adhuc vivit.

CAPUT XX.

DE BERNARDO.

(67) Bernardus de Janua, monachus Casinensis factus est sub Hieronymo de Placentia, hujus monasterii abbate. Vir disertus et eruditus in philosophia et divinis Scripturis. Fuit temporibus Maximiliani imperatoris, et sepultus in Casino.

CAPUT XXI.

DE ANTONIO.

(68) Antonius Frachensis monachus in Casino, sub Lauro de Mantua hujus cœnobii abbate susceptus est. Vir acri et magno ingenio, in Græcis et humanis litteris versatissimus, in jure etiam pontificio valde instructus. Scripsit quoddam Repertorium Polyanthea dictum, alphabeti ordine distinctum pro archivio Casinensi; in quo quidem opusculo et jurisdictiones, et dignitates, et quæcumque bona fuerint vel sint monasterii Casinensis, facile est invenire. Edidit quoque librum quemdam confinium honorum Casinensis cœnobii, sed, morte præventus, imperfectum reliquit; qui postea a me Placido Romano monacho Casinensi repurgatus et perfectus fuit. Floruit temporibus Maximiliani imperatoris, et sepultus est in monasterio Sancti Liberatoris de Majella.

CAPUT XII.

DE LUCA.

(68) Lucas Antonius de Firmo, in Casino sub Hieronymo de Placentia abbate monachus factus est, vir in philosophia et medicina doctissimus. Floruit temporibus supradicti imperatoris. Obiit Cajetæ temporibus nostris, et sepultus est in monasterio Sancti Angeli.

CAPUT XXIII.

DE PIO.

(69) Pius patria Neapolitanus, ex nobili et antiqua familia Lottheriorum civitatis Florentiæ duce originem, monachus in Casino factus est, sub Innocentio de Novaria hujus cœnobii abbate. Vir religione, et bonitate perspicuus, in divinis Scripturis doctus, et notitia juris civilis, et ecclesiasticorum dogmatum sufficienter instructus. Qui cum 25 annis religiose et laudabiliter vixisset in nostra congregatione Casinensi, existens prior. S. Severini in civitate Neapolis, a papa Gregorio XIII episcopus

(61) Claruit anno Domini 1570. Mur.

(62) Floruit anno 1570. Mur.

(63) Anno 1570 clarescebat. Mur.

(64) Claruit anno 1580. Mur.

(65) Claruit anno 1577. Mur.

(66) Anno Domini 1570. Mur.

(67) Claruit anno Domini 1570. Mur.

(68) Floruit anno Domini 1575. Mur.

(68) Anno 1570. Mur.

(69) Creatus episcopus ann. 1676, 30 Jan. Vir religione et bonitate perspicuus, accerrimus ecclesiæ libertatis defensor. Decessit Casini 1592, ibique tumulatus quiescit.

Fundanus creatus est, de quo. quia adhuc vivit, meum iudicium subtraham, ne in alterutram partem aut adulatio in me reprehendatur, aut veritas.

CAPUT XXIV.

DE THEOPHILO.

(70) Theophilus Senensis in Casino sub Angelo Sangrino abbate monachus factus est, vir ingenio perspicax, in scientiis valde eruditus, verum in philosophia, mathematica et theologia doctissimus, adeo ut suis temporibus in congregatione nostra Casinensi admirabilis haberetur. Floruit temporibus nostris, et adhuc vivit. Hic bis vocatus a Romano pontifice fuit, ut ejus opera in quibusdam ecclesiasticis negotiis uteretur. Edidit tractatum De nova restitutione Calendarii.

CAPUT XXV.

DE BENEDICTO.

(71) Benedictus Gapuanus in Casino sub Angelo Sangrino abbate monachus susceptus est, vir discretus, et valde eruditus in divinis et humanis literis. Verum in scribendis carminibus in materna lingua poeta insignis, et nostris temporibus admirabilis. Edidit librum unum carminum materna lingua, in quo martyrium D. Agnetis, Agathæ, Lucie, Justinæ, et Catharinæ decantat. Scripsit quoque eadem lingua et metro tractatum de cogitatione mortis; Triumphum martyrum, confessorum et virginum; librum unum piorum carminum diverso metri genere. Exstat etiam ejusdem tragœdia Jephthæ ducis Israelitici populi. Scripsit et commentaria in Dantem poetam. Edidit quoque librum unum epistolarum materna lingua. Floruit temporibus nostris, et adhuc vivit.

CAPUT XXVI.

DE JOANNE.

(72) Joannes Evangelista patria Neapolitanus, et nobili Mormiliorum familia oriundus, monachus in Casino ab Ignatio Neapolitano susceptus est. Vir ingenio perspicax, et divina et humana eruditione valde instructus. Verum in versificandi scientia antiquis per omnia comparandus. Scripsit quamplurimos tractatus. Librum scilicet in quo continentur præcipuæ Domini festivitates, vario metri genere illustratæ; librum De laude gloriosæ virginis Mariæ, in cujus calce ejus Psalterium elegiaco carmine concinitur; librum, qui nonnullorum sanctorum Vitas, hymnosque vario carminum genere continet. Exstat et alius ejusdem liber carminum, in quo illa præsertim opuscula continentur: De insigni Christianorum victoria contra Turcas, temporibus

(70) Theophili Martii nobilis Senensis meminit Petrus Recordatus Hist. monasticæ. Romæ in basilica S. Pauli pœnitentiæ ministris Pontificiis a Gregorio XIII ascriptus legitur. De ejus laudibus scripsit F. Isidorus Ugurgierius Azolimus ord. Præd. lib. cui nomen præfixit: Pompæ Sanesi tit. 21, pag. 667. Exstat apud nos tractatus ms. De reformatione Calendarii, incipit: *Magna quidem aggredi laudabile est.* Obiit Casini anno 1586.

(71) Claruit Benedictus Anno Dom. 1570, originem ducens ex nobili familia de Uva. Passiones sancta-

A Maximiliani imperatoris, et Pii V pontificis max; De laudibus Casinensis juventutis; ibidemque liber odorum appenditur, et in fine continetur liber Tristion ubi suas et amicorum ærumnas elegiace decantat; sunt et quatuor ejusdem eclogæ. Scripsit præterea innumera epigrammata; edidit quoque declamationes et sermones aliquot, homilias duas prosa oratione. Item expositionem in Epistolam divi Pauli ad Romanos, et in librum Peribermenias Aristotelis. Materna autem lingua quamplurima pia carmina de laudibus gloriosæ virginis Mariæ, et usque in præsentem diem scribit.

CAPUT XXVII.

DE THOMA.

(73) Thomas ab Ebulo, Casinensis monachus, sub Angelo Sangrino abbate factus est. Vir prudentia et ingenio insignis, in Philosophia et divinis Scripturis doctissimus. Scripsit librum Synodalium; librum Examinis confessorum, et promovendorum ad sacros ordines, et eorum, qui mittendi sunt ad parochiales Ecclesias. Edidit quoque materna lingua Conciones quinquaginta. Floruit temporibus nostris et adhuc vivit, et vicarius generalis in tota diocesi Casinensi existit.

CAPUT XXVIII.

DE HIERONYMO.

Hieronymus ex nobili Sersalium familia civitatis Cosentini originem ducens, in Casino sub Hieronymo de Placentia hujus sacri cœnobii abbate monachus effectus est. Vir callido quidem et subtili ingenio, in humanis et divinis litteris mediocriter eruditus; verum in rerum humanarum experientia, et in peragendis negotiis insignis et admirabilis. Floruit temporibus nostris, et hujus Casinensis cœnobii abbas exstitit, Sepultus vero est Parmæ in monasterio Sancti Joannis Evangelistæ, ubi capitulum generale nostræ congregationis celebratur. In anno Domini 1577.

CAPUT XXIX.

DE APOLLINARE.

Apollinaris a Bauco ab adolescentia sub Lauro de Mantua abbate in Casino monachalem vestem induit, ubi per triginta ferme annos angelicam potius quam humanam vitam duxit. Hic vir vitæ integerrimæ, humanis et divinis litteris satis instructus, adeo in Scripturis sacris deditus erat, ut exercitationis causa, atque ne otio torpesceret, ex Veteri et Novo Testamento, atque ex diversis catholicis orthodoxisque Patribus innumeras aureas sententias excerpserit et scripserit. Decanus

rum Agnetis, Agathæ, Justinæ, et Catharinæ typis cusæ sunt Florentiæ anno 1587, in 4, sicuti Jephthæ tragœdia.

(72) Scripsit etiam de sancta Febronia virg. et martyr. versus, qui habentur impressi Romæ 1589, una cum operibus Prosperi Martinengii. Memorata opuscula ms., uti etiam multa alia, se legisse testatur lib. ii. Lign. vit. p. 430. Arnoldus Wion, dum Casini morabatur. Meminit et Possevinus in suo Apparatu. Clarescebat anno 1590.

(73) Obiit post annum 1594, Casini, Mur.

præterea in hoc Casinensi monasterio existens, A novitiorum curam invitus ac renitens suscepit. Tali igitur fungens officio, me, licet indignum, Casinensium monachorum costui ascripsit, sub domino Matthia de Lignano, hujus cœnobii abbate, cum viginti essem annorum, in anno Domini 1570. De hoc magistro meo illud silentio non prætereundum esse judicavi, quod ad vitæ integritatem et puritatem pertinet. Nam talis ejus vita fuit, ut mortis suæ tempore, in vigilia scilicet Nativitatis S. Joannis Baptistæ, cum in missa, *Gloria in excelsis Deo* cantaretur in ecclesia, ejus anima ab ergastulo corporis egrediens in cœlum ab angelis deferri cerneretur. Sepultus vero est in cœmeterio S. Anæ, anno Domini 1581.

CAPUT XXX.

DE ANDREA.

(74) Andreas a Suessa, juvenis præclaræ indolis, et vivaci ingenii, de civitate Neapolitana, ubi a parentibus studiis litterarum erudiendus traditus fuerat, egrediens, Casinum advenit, atque ab Isidoro de Piacentia hujus sacri cœnobii abbate monachus factus est. Hic exiguus quidem corpore, sed ingenio magnus, ab ipso fere suæ conversationis

(74) Floruit anno Domini 1578, Mur.

(75) Nobilissima familia Cortesiorum ortum suum habuit a quodam imperiali vicario cui nomine Ludovicus Cortes, inter Gallos nobilissimus; qui cum esset a consiliis Pipini regis Italiæ, Caroli filii, civitatem Mutinam inhabitaverat. Ex ea Gregorius noster natus est; vir quidem Græcis Latinisque litteris instructissimus. Severum Varinum Placentinum monachum Cisterciensem, raræ et exquisitæ eruditionis virum, præceptorem habuit. Ab ineunte ætate, civili canonicoque juri operam dedit, et apud Joannem Medicum cardinalem, postea Leonem papam decimum, audiendarum causarum munus exercuit. Demum cum Romanæ aulæ pertæsus ad sua pristina studia rediisset, ex divino etiam instinctu, Casinensibus monachis nomen dedit. Ejus postea virtutis, probitatis ac scientiæ fama inductus Paulus papa tertius, in collegium cardinalium ascivit, incredibili totius senatus consensu, anno Domini 1542, die 11 Junii, tit. S. Cyriaci in Thermis, et Urbinatensium præsul est etiam dictus: privilegio insuper concesso, ut purpureo cultu sibi uti liceret, tametsi monachus Benedictinus esset, quod etiam concesserat card. Philippo a Camera Gallo pariter Benedictino. Plurima hujus viri clarissimi monumenta relicta sunt:

Quod sanctus Petrus Romæ fuerit, ad Adrianum Sextum lib. 1.

Epistolarum familiarum lib. 1.

Hi duo impressi sunt Venetiis apud Franciscum Franciscium Senens., an. Dom. 1573, in-4.

De theologica institutione lib.

Hymnorum diverso metro lib. 1

*Carmen sapientum de Vita S. Honorati archiepi-
copi Arelatensis.*

Hymnus in desiparam Virginem.

In diem Honoratum carmen.

In Lerinum insulam carmen.

De potestate ecclesiastica tract.

De peccato originali.

initio, ob sui ingenii vivacitatem, et rerum munda-
narum experientiam, cum singulari quadam prudentia ac solertia conjunctam, multis annis hujus nostri monasterii negotiis operam dedit. Inter multa præclara ingenii sui monumenta, existens in regimine terræ nostræ Citrarii scripsit regesta duo omnium jurium et bonorum quæ impræsentiarum in eadem terra a nostro monasterio possidentur. Humanis insuper et divinis litteris apprime eruditus, magnam sui apud omnes adhuc vivens expectationem concitavit. Vivit etiam, et temporibus nostris hujus Casinensis monasterii præpositus existit.

CAPUT XXXI.

DE GREGORIO.

(75) Gregorius Cortesius Mutinensis abbas pri-
mum Sancti Petri de Perusio, deinde Sancti Benedicti de Mantua, et S. R. E. cardinalis a papa Paulo tertio creatus, anno Dom. 1542. Vir utriusque juris doctor, et in divinis Scripturis valde instructus. Scripsit quamplurima carmina in laudem D. Petri, quæ impressa reperiuntur. Obiit Romæ, et sepultus est in ecclesia Sanctorum Apostolorum anno Dom. 1584.

De direptione urbis Genuensis.

De theologia, et philosophia multa.

Lerinensis insulæ et cœnobii laudes.

Pœmata quædam ad imitationem Catulli.

Prodierunt ex Aldi officina cum Sanazari De partu Virginis lib.

S. Basilii De virginitate liber e Græco in Latinum idioma, ejus opera perlegitur.

De viris illustribus ordinis monastici, lib. 1, qui furto sublatus ideo non habetur, refert Arnoldus Wion lib. II, Lign. vit., pag. 216. Et alia multa scripisse fertur, quæ temporum injuria, hominumque negligentia perierunt.

Libri quatuor in sententias Petri Lombardi perperam a nomenclatore card. a Torrigio lib. Descript. S. R. card. et ab aliis attribuuntur nostro Gregorio, cum suum agnoscant auctorem Paulum Cortesium protonotarium apostolicum.

Exstant diversæ epist. Dionysii Faucherii monachi Lerin. in laudem nostri Gregorii in Chron. Lerin. Quanti autem integritatem ejus, doctrinam ac prudentiam incomparabilem supradictus Paulus pontifex fecerit, ex miris laudibus; quibus eum cohonestavit, quando in cœtum cardinalium adlegit, agnosces: audi ipsum cum eo loquentem: *Hodie in his sacris jejuniis, atque in consistorio nostro secreto, inducti singulari tua probitate, religione, integritate ac doctrina, te S. R. E. cardinalem, cum Dei nomine, de venerabilium fratrum nostrorum ejusdem S. R. E. cardinalium consilio, creavimus*, etc. Meminere Cortesii Sadoletus et Bembo, quorum alter doctissimus, alter excellentis doctrinæ virum appellat, ingenique prope divini. Vide etiam quæ notavit eruditissimus d'Auberi, in Histor. generali cardinalium Gallico idioma conscripta, part. IV, edita Parisiis 1647. Obiit Romæ anno Domini 1548, XI Kalendas Octobris, sepultusque est apud ecclesiam Sanctorum Apostolorum, ante altare sanctæ Eugeniæ.

PETRI DIACONI

LIBER

DE ORTU ET OBITU JUSTORUM

COENOBII CASINENSIS.

Ex codice Vaticano edidit Angelo Mai, *Collectio nova*, t. VI, p. n p. 248.)

Præcedit in codice Vat. Petri Diaconi opusculum De viris ill. Casinensibus a J. B. Maro olim editum ex Barberinio codice. Sequitur Ludovici Barbi Historia congregationis Benedictinæ S. Justinæ, quam edidit Pezsius. Medium Petri Diaconi De justis Casinensibus librum adhuc ineditum ego demum, ob SS. virorum biographiam historiamque ecclesiasticam amplificandam, in lucem profero. Neque vero importuna sub sæculari criticæ regulam narrationes has revocabo, quæ simplicitate sua, pio et candido scribentis ingenio, docilique suorum temporum indole satis commendantur.

I. BENEDICTUS signifer, institutor, legislator, A
 doctor eximius, clarus doctrina, clarus virtutibus, adhuc in pueritia positus primum in partes divisum revinxit capisterium. Vas vitreum, in quo pestifer potus habebatur, solo tantum signo crucis rupit. Aquam in aridi montis produxit vertice. Ferrum in morem Elisei de profundo abstraxit aquarum. Placidum de profundo lacus per Maurum discipulum suum abstraxit. Corvus ejus obsecundat imperiis. Florentius, qui eum persequabatur, ab omnipotente Deo occisus est. Indeque vir Dei egrediens cœnobium Casinense construxit, ibique ingentem lapidem oratione sua levem reddidit. Falsum ignem in frugibus ostensum obtutibus oratione similiter sua exstinxit. Monachum omnibus membris contritum et dissolutum, confestim sanum reddidit. Facta suorum monachorum ac cogitationes statim reserabat. Totiæ tyrannæ ventura prædixit. Romanæ urbis instabilitatem, Gregoriique Romani pontificis natiuitatem, ac nomen officiumque, et Casinensis cœnobii destructionem prædixit. Occulta Dei iudicia cognovit. Furtum Exhilarati prodidit. Mappulas a monacho contra ejus præceptum acceptas, per Spiritum agnoscens, confestim redarguit. Cogitationes sibi servientis agnovit. In famis tempore ducenta modia farinæ ei omnipotens Deus transmisit, quæ a quibus delata sint, usque hodie manet incognitum. Discipulis longe positus in somno apparens, quid agere deberent ostendit. Sanctimonialium animas in illo jam invisibili iudicio constitutas ipse adhuc in corpore positus ligavit et solvit. Monachum contra ejus voluntatem de monasterio egressum ac sepultum terra projecit. Leprosum oratione sua curavit. Æther ei numismata fudit. Varietatem cutis tactu suo confestim fugavit. Vas vitreum in lapidem projectum incolume mansit. Dolium aridum oratione sua oleo implevit. Monachum a dæmonio vexatum alapa percussit, et immundum ab eo spiritum ex-

pulit. Rusticum vinetum solo suo intuitu solvit. Mortuum vitæ restituit. Sororis suæ animam in columbæ specie cœlum penetrare conspexit. Germani episcopi animam in sphæra ignea ab angelis ferri in cœlum vidit. Totus mundus velut sub uno solis radio collectus ante oculos ejus adductus est. Mulierem cum filio suo a dæmonio vexatam oratione sua curavit. Scripsit præterea monachorum regulam, discretionem præcipuam, sermone luculentam, in qua omnes illius actus inveniuntur. Duabus vicibus in hebdomada minimum potius prægustabat quam sumebat cibum, saccoque tantum induebatur cilicino. In hujus transitu viderunt discipuli ejus viam stratam palliis atque innumeris coruscantibus lampadibus, recto orientis tramite ab ejus cella in cœlum usque tendentem: eisque dictum ab angelo est, hæc est via qua dilectus Domino cœlum Benedictus ascendit. Sepultus vero est in Casino, in templo ante altare beati Baptistæ Joannis. Tantis autem usque nunc fulget virtutibus, ut nec lingua explicare, aut auris audire, vel manus sufficiat scribere.

II. MAURUS, Casinensis præpositus, natione Romanus ex patre Æquitio, vir celeberrimus et famosissimus, ac post Benedictum legislatorem primus, juxta illud apostoli Petri supra aquas pedibus ambulavit. In Casinensi cœnobio claudum et mutum curavit. Arderardus toto corpore contractus ab eo statim sanatus est. Famulum suum Sergium similiter sanavit. Cæcum ex utero matris illuminavit. Eligium corpore exutum ac locis pœnalibus deputatum ad vitam reduxit. Magistri sui Benedicti obitum Spiritu sancto sibi revelante agnovit. Clericum omnibus membris contritum ac dissolutum sanitati restituit. Ei detrahentes a diabolo vexantur, atque ab eo sanantur. Illi vero, cui diabolus animam extorserat, vitam reddidit. Ex pravissimo vini vasculo sexaginta et eo amplius homines abundan-

tissime satiavit tribus vicibus, et vasculum plenum reddidit. Labrum et nares cujusdam hominis a morbo canceris comestas signo crucis statim curavit. Secreta Dei judicia agnovit pandentibus angelis. Septuagesimo vero ac secundo ætatis suæ anno dolore lateris tactus spiritum reddidit. Sepultus vero est ad dexteram partem altaris beati Martini in Glanofolo. Nullus unquam corpus suum plus edomuit squaloribus, jejuniis, abstinentia, ac vigiliis frigoribusque. In diebus autem sanctæ Quadragesimæ nec tunica nec cuculla, nisi solummodo sacro cilicino, induebatur: et bis in ebdomada parvisimum cibum potius prægustabat quam sumebat. Asperrimo autem a scapulis usque ad renes indutus est trogulo. Quiescebat vero in stratu super aggestum calcis et sabuli, excepto quadragesimali tempore: tunc enim cum nimium eum lassitudo compulisset, stando aut sedendo somnum capiebat. Nunquam de lecto cum cæteris surrexit fratribus, sed semper nocturnos vigilando præveniebat hymnos. Plerumque quinquagenos et centenos, nonnunquam vero totum ante nocturnalem synaxim psalterium complebat, exceptis horarum spatiis, quibus orationi ac lacrymis insistebat. Silentio vero ac lectioni ita vacabat, ut pro hoc ipsi etiam sanctissimo Benedicto admirabilis haberetur.

III. SCHOLASTICA, Benedicti Patris sanctissimi soror, eique tam carnis propinquitate quam etiam sanctitate conjuncta, moribus et pedibus eum secuta, ex ejus voluntate in confinio Casini montis stationem fixit, ubi felicem vitam felicissimo exitu consummavit. Hæc igitur, ut olim Josue ac Samuel, cœli serenitatem in pluviam ac tonitrua vertit. Hujus animam Benedictus pater sanctissimus in columbæ specie cœli alta petere vidit. Sepulta est in Casino una cum fratre suo ante altare sancti Baptistæ Joannis.

IV. MARTINUS, vir egregius miraculorumque patrator magnificus, in Casino prius, ac postea in monte Marsico degens, cum serpente per multum tempus habitavit. Aquam de lapide speluncæ suæ ei omnipotens Deus ad bibendum concessit. Mulierem ad obscena eum provocantem opera omnipotens Deus terribiliter occidit. Puerum e summo montis vertice usque ad ima ruentem oratione sua illæsum servavit. Lapidem magnum speluncæ suæ imminentem de loco ad locum mutavit. Sepultus vero est ibidem in monte Marsico.

V. FELICISSIMUS, beati Benedicti discipulus, natione Romanus, felicissimus nomine, felicissimus opere, sanctissimi Mauri consobrinus exstitit. Hic puer beato Benedicto traditus, magistri sui in omnibus viam usque ad mortem secutus est.

VI. FAUSTUS, septennis in Casino beato Benedicto oblatus, atque ab eo in Galliam ad monasterium construendum cum beato Mauro transmissus, stetit ibi annis quadraginta. Indeque post obitum beati Mauri Romam reversus, plenus dierum obiit. Sepultus vero est in monasterio Lateranensi.

VII. CONSTANTINIANUS similiter cum beato Mauro in Gallias missus, quadragesimo anno adventus sui in Gallias, obiit. Sepultus vero est in Ecclesia Beati Martini.

VIII. ANTONIUS cum eodem similiter missus, eo anno eodemque loco, ubi et Constantianus, defunctus est ac sepultus.

IX. PROLOGUS IN VITAM ET OBITUM SANCTI PLACIDI MARTYRIS.

Gymnosophistarum morem ferunt esse doctores, ut cum ad laticis haustum Gangen ad fluvium venerunt, fulvum metallum despicientes suis sub pedibus calcant. Quod ego Petrus Casinensis archistrii indignus diaconus advertens, ita te, Gregori præsul verende, jubente, Placidi exaravi sanctissimi gesta, ut ejus nihil desit ex vita cum aliquid desit ex virtute signorum. Enimvero cum hoc opus vestra mihi injungere vellet paternitas, nostraque exiguitas propter tanti cœnobii perturbationem nostrique exsili ærumnasid aggredi recusaret, vobisque hoc opus, qui in dictandi scientia splendetis, imponere vellem, vestra sagacitas tali me responsione obstruere cœpit: cur inani tædio de Casinatis cœnobii oppressione afficeris? Nunquidnam nescis quia

Si cecidit Sinai mons qui legem dedit olim,
Quod periisse tamen sua munia credere nolim:
Regula namque manet digitis descripta sacratis
Tradita discipulis Mauro Placidoque beatis.
Si rex Antiochus ex auro vendidit aram,
Lege labore novam Machabæus restruct aram.
Lator, ait, legis, vobis præsentior adsum
Post mortem quam nunc, dicam clamantibus
[adsum.

Et si tantus Pater se præsentiosem post suum e mundo recessum promisit futurum, cur de talibus perturbationibus tristis incedis? An jam oblivioni dedisti quibus angustiis quibusve persecutionum generibus affecti sunt omnes veritatis præcones? An mente cessit a tua, quia levitas Jesus Christus Dominus noster segregavit ad annuntiandum toti orbi Evangelium suum? Hi enim sunt septem stellæ in dextera Dei, septem tubas tenentes, missi in omnem terram. Nunquidnam ignoras quia servus de absconso talento torqueri jubetur? Tantis igitur, præsul amande, assertionibus victus, imperio succubui vestro, et ad beatissimi Vitam exarandam animum erigere cœpi. Unde reor non sine superni regis nutu animo hoc hæsisse in tuo, ut tanti patris passio a Gordiano descripta transferretur. Nam cum ab ipsis beati Benedicti temporibus in Casinensi gymnasio sapientes quamplurimi fuerint, istius passio de Græco in Latinum a nullo translata fuisset, hoc omnipotens Deus per nos tempore vestro implere dignatus est. Disponebam præterea opusculum istud ad Ptolemæum, Romanorum consulem, dirigere; sed prius censui illud tuo renitenti cothurno eliminare, Vestri tamen erit operis, Pater reverende, ut si ali-

qua non æqua ordinis lance protulero, a vobis emendentur. Nam vigesimum tertium ætatis agens annum, discipulum, non magistrum esse decebat. Superni igitur regis munimine fultus, tanti patris vitam scribere ordiar.

VITA ET OBITUS SANCTI PLACIDI
MARTYRIS.

Postquam summi regis divinitas lucis suæ radio idolorum tenebras pepulit ac procul fugavit, multos per orbem Ecclesiæ suæ donavit viros, qui ceu sidera cælum, ita et hi ejus Ecclesiam vito ac miraculis adornarent. Ex quorum renitenti collegio, tempore Justinis senioris, sole splendidius claruit (Benedictus) cujus Vitam Ecclesiæ Dei speculum et doctor egregius beatus Gregorius stylo deprompsit suavissimo. Sed qualiter idem pater sanctissimus perfectioris vitæ normam arripuit, ac monasterium Sublacense condidit, qualiter beatissimus Placidus ad eum venerit, vel quo ordine locoque recesserit, cœnobiumque in Varronis antiquissima schola ædificaverit, in propatulo declarandum est. Hic igitur dum relicti sæculi strophis petere deserta decrevisset, Romanus eum pater sanctissimus reperit, quo tenderet requisivit: cujus cum desiderium comperisset, et secretum tenuit, et adjutorium impendit, eique sanctæ conversationis habitum tradidit, et in quantum licuit ministravit: tribusque annis, excepto Romano monacho, hominibus incognitus mansit. Cum vero cunctorum opifex Deus Benedictum Patrem mortalibus declarare censuisset, multi ab eo in eadem regione ad Dei sunt servitium coadunati, ita ut illic duodecim monasteria construeret; in quibus substitutis præpositis duodenos monachos deputavit: nonnullos vero secum retinuit, quos adhuc in sua præsentia aptius erudiri judicavit. Cœperunt etiam tunc Romanæ urbis nobiles ac religiosi concurrere, suosque ei filios omnipotenti Deo nutriendos dare. Tunc quoque bonæ spei suas soboles Æquitiu Maurum, Tertullus vero patricius Placidum puerum tradidit. Ab ipso enim pueritiæ suæ Placidus tempore abstinentiam, silentium, vigiliam, castitatem, omnesque sanctas virtutes est secutus: obedientiæ vero callem sibi indicavit.

Quadam igitur die cum aqua in cellario deesset, Patris imperio ad hauriendam de lacu aquam Placidus est sanctus egressus: ad quem cum venisset, vasque quod tenebat incaute in aquam misisset, ipse quoque cadendo secutus est: quem continuo unda rapuit, et pene in unius sagittæ cursu a terra introrsum traxit. Sed quid prævalet contra Tonantis potentiam antiqui hostis versutia? Nam mox ut sanctus in aquam Placidus cecidit, eventum rei Spiritus sanctus, qui in electorum cordibus principalem obtinet thronum, Benedicto Patri sanctissimo revelavit: qui e vestigio beatum Maurum cœpit sub magna celeritate vocare, dicens: Frater Maure, curre velociter, quia puer Placidus qui ad hauriendam aquam perrexit, in lacum cecidit,

A eumque unda jam longius trahit. Res mira! et post Petrum apostolum omnibus retro sæculis inaudita! Benedictione postulata et accepta, Patris ad imperium concite Maurus perrexit, atque ad locum quo sanctus ab unda Placidus trahebatur, per terram se ire existimans, super undas rapidissimas ecurrit, Placidumque beatum per capillos tenuit, rapidoque cursu rediit. Reversus autem ad Patrem, rem gestam in se per ordinem pandit. Pater vero sanctissimus Benedictus hoc non suis meritis, sed Mauri cœpit deputare obedientiæ. At contra Maurus pro solo imperio Benedicti factum dicebat, seque conscium in illa virtute non esse, quam nesciens fecisset. Sed in hac humilitatis mutæ amica contentione accessit arbiter sanctus qui ereptus est Placidus puer. Dicebat enim: « Ego cum ex aqua traherer, super caput meum abbatis melotem videbam, ipsumque me ex aquis educere considerabam. »

Comes etiam fuit Benedicto Patri Placidus sanctus, cum nocte quadam cum eo montis rupem aridam ascendit: ubi oratione facta, idem Pater Benedictus tres petras pro signo posuit, atque ad suum monasterium una cum Placido, cunctis illis nescientibus, rediit. Cumque die altero pro necessitate aquæ fratres, qui in illa rupe habitabant, ad eum venissent, dixit Pater: « Ite et rupem illam in qua tres super invicem petras inveneritis, in modico cavate. » Qui euntes rupem montis jam sudantem invenerunt; cumque in ea concavum locum fecissent statim aqua repletus est, quæ nunc usque ubertim defluit, atque ab illo montis cacumine usque ad inferiora descendit. Nemo ergo dubitet beatissimum Placidum tanti miraculi participem non existisse, quem beatissimus magister suus solum hujus signi voluit habere conscium. Jam vero qualiter ad Casinense cœnobium Benedictus Pater sanctissimus venerit, pandendum est.

Quidam itaque presbyter, Florentius nomine, antiqui hostis veneno inebriatus, sanctissimi Patris cœpit studiis æmulari, sicque panem veneno infectum pro benedictione transmisit. Quod cum vir Dei per spiritum declinasset, scelestus Florentius, quia Benedicti corpus veneno necare non potuit, se ad discipulorum animas extinguendas accendit; ita ut in hortum cellæ, cui Benedictus inerat, nudas septem puellas mitteret, quæ mentes illorum ad perversitatem libidinis inflammarent. Quod Benedictus Pater conspiciens, lapsusque adhuc teneris discipulis pertimescens, eos custodiri præcepit, daque invidiæ locum disponit.

Hæc dum sollicita secum mente tractaret, revelatio cœlestis tali illum adhortari est dignata oraculo. Ut quid, dulcissime Benedicte, tristaris? Nunquidnam non reminisceris illud quod ego deprompsi dicens: *Si me persecuti sunt, et vos persecuentur?* (Joan. xv, 20.) Te namque elegi ex omnibus incolentibus orbem; tu Evangelii mei tuba cœlestis existes, spiritu es meo repletus. Surge

jam, vade ad castrum Casinum, et populum ejusdem provinciae qui adhuc idolorum nefandis cultibus servit, et in quorum praecordiis Satanæ versutia regnat; qui nihil sciunt aut dicunt, nisi quod in cordibus eorum veterinosi serpentis versutia scripsit; sermone vivifico praedicans, meum ad cultum convertere stude: quia tecum ego ero, et non deseram, et confundam omnes adversarios tuos, serve meus charissime. Proficiscere dolorum ad pugnam, confortare et esto robustus, quia castrum Casinum tibi tradam, et illic sedes nominis tui in perpetuum erit.

Hæc dum sanctissimus Pater audisset, omnia convocatis discipulis patefecit et longa ab eos oratione exhortationeque ad profectum ab eo habita, tandem dixit: « Jussio Domini nostri Jesu Christi imminet; parere debemus, eundem est: vos autem state et permanete in conversatione et gratia sanctæ religionis. » Hæc cum dixisset, anno Dominicæ Incarnationis quingentesimo vigesimo nono, temporibus Justiniani imperatoris, oratoria cuncta quæ construxerat, adjunctis fratribus sub statutis praepositis, ordinavit, statimque absque cujuslibet comitis adminiculo ad Casinum castrum pergere coepit. Sed cum per ignota loca solus viator incederet, duo festim in figura juvenum aderant angeli, qui tanto Patri per montium deserta quo gressum dirigere deberet indicabant. Tres etiam corvi per omnem viam individui illi facti sunt comites, ejus assidue vestigia prosequentes. Cum ad Casinum castrum pervenisset, contrivit idolum, subvertit aram, succidit lucos qui circumquaque in dæmonum cultura succreverant, atque cum Placido et Mauro religiosissimis Casinense fundavit monasterium; illudque et sua corporali requie, regulæque descriptione, caput omnium monasteriorum constituit. Ubi autem templum Apollinis erat, ecclesiam Beati Martini; ubi vero ara Apollinis, ecclesiam Sancti construxit Joannis; et circumquaque manentes populos ad Christi fidem convertit.

Eodem vero tempore supradictus Tertullus, Romanæ urbis patricius, per suggestionem Placidi filij sui præceptum fecit Casinensi cenobio de decem et octo curtibus suis, quæ erant in Sicilia, cum servis septem millibus, ac portu Panormitano et Messano; pœna qui id remove tentasset apposita quatuordecim millium talentorum auri. Evocat interea Pater sanctissimus Benedictus Placidum discipulum suum, qui ab eo sanctissime religiosissimeque nutritus fuerat, eumque ad tuitionem curtium, quas pater ejus Tertullus patricius Casinensi cenobio dederat in Siciliam mittens, dixit ad eum: « Ad suscipiendum militiæ laborem accinge sicut vir lumbos tuos: quem tibi per me Jesus nunc dat, Rex omnium Christus, religionis sanctæ ordinem sicut a me accepisti, usque ad finem vitæ inviolabiliter tene. Perge nunc, dulcissime, ad Siciliam, fili, imitans Regem regum Jesum Christum Filium Dei, Dominum nostrum, qui factus est obediens usque ad mortem (Philip. 11, 8). Reminiscere sermonis ejus di-

centis: *Non veni facere voluntatem meam sed ejus qui misit me Patris (Joan. vi, 38). Nec te longi itineris conturbet austeritas. Recordare illud apostolicum, quia non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. (Rom. viii, 18). Nam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Nam pro Christi nomine in hac via decertantes æternam remunerationem in æterna accipient: patriam illam scilicet quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis accendit, quam præparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii, 9). Ne timeas neque paveas, confortare et esto robustus, quia tecum celsa erit tonantis dextera Dei. Hoc pro certo sciens quia quanto austeriora in hoc mundo pertuleris, tanto vehementiora a summo Opifice accipies cælestium gaudia præmiorum. Jesus Christus autem, Filius Dei, Dominus noster semper sit tecum, perducatur te ad æternæ consortia vitæ, quam daturus est his qui diligunt eum. » Hæc cum, perorasset, benedictione super eum tradita, misit a se.*

At vero dum Placidus ad Siciliam venisset, ea quæ a magistro didicerat suo modis omnibus implere satagebat, et in omnibus virtutibus, quibus eum perfectissimus magister suus Benedictus ab ipso infantis suæ tempore erudiverat, de die in diem proficiebat atque crescebat. Ecclesias etiam idem vir beatus fundavit, atque juxta morem magistri sui sanctissimi, fratres illic servituros aggregavit. De signis porro ejus superfluum est quærere: non enim signa sanctos viros faciunt, sed vita potius Deo placens et recta sanctificat hominem. Verum quia provinciam Siculorum Ismaelitarum est crudelitas, depopulata multa quæ per eum gesta sunt, Gordianus, Patris Benedicti discipulus, Constanti-nopoli positus, descripta dereliquit. Is enim Gordianus a beato Benedicto cum beato Placido ad Siciliam directus, ea quæ oculis suis vidit, descripsit.

Postquam autem placuit Regi regum Domino ut beatissimus Placidus de præsentis vitæ liberaretur naufragio, Mamucha, dux Sarracenorum, in navibus, cum Sarracenis sexdecim millibus septingentis adveniens, beatum Placidum cum fratribus suis Eutychio, Victorino, et virgine Flavia, nec non et Faustum, Firmatum, Donatumque, cum monachis triginta teneri, et ante suam præsentiam exhiberi præcepit. Quos cum diversis tormentorum generibus excruciasset, sicut Gordianus in ejusdem passionis describit historia, beatum Placidum post linguæ abscissionem, post arteriarum et dentium confractionem, cum omnibus sociis suis capite truncari præcepit in portu Messanæ civitatis provinciae Siciliae. Tertio Nonas Octobris regna conscendit æterna. Hunc igitur, fratres, flagitemus enixius, quo pro universali Ecclesia orationes fundat. Sepultus vero est in eadem provincia, ubi exuberant beneficia pia prece quærentibus; ipso adjuvante qui vivit et regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

De hac vita legitur plenius alibi (76).

X. SIMPLICIUS, Benedicti Patris discipulus, cum beato Mauro in Gallias directus, post ejus obitum Romam cum Fausto reversus, apud Lateranense cœnobium defunctus est ac sepultus.

XI. CONSTANTINUS nomine, Constantinus et opere, post Patris Benedicti transitum abbas effectus, vir valde reverendus, in Casino defunctus, juxtaque est corpus beati Benedicti sepultus.

XII. SIMPLICIUS, nomine et opere simplex, post Constantinum abbas effectus, ibidem defunctus in Casino, atque juxta Patrem Benedictum sepultus.

XIII. VITALIS, post Simplicium Casinensis abbas factus, in Casino defunctus est atque sepultus.

XIV. BONITIUS, quintus post Patrem Benedictum abbas, vigesimo sexto anno post Patris Benedicti transitum, destructo Casinensi cœnobio anno Dominicæ Incarnationis quingentesimo sexagesimo octavo, secum fratres cœnobii, Casinensis Romam asportans, atque a Pelagio papa susceptus, cœnobium Lateranense construxit, quatuor vel quinque fratres Casini ob beati corpus custodiendum relinquens Benedicti legislatoris. In Lateranensi cœnobio defunctus est atque sepultus : ubi etiam regulam quam Pater Benedictus manu sua descriperat, et saccos quibus cœlitus escæ ei delatæ fuerant dereliquit.

XV. PROLOGUS PETRI DIACONI IN VITAM SANCTI SEVERI EPISCOPI ET CONFESSORIS.

Sanctissimo ac in monastico residenti gymnasio Seniorecto abbati abbatum eximio Petrus Casinensis diaconus quidquid in cœlo terraque felicius. Quam vestra jussus potentia Severi pastoris egregie Vitam orsus sum scribere, dilecti filii vestri Rainaldi, hujus archisterii subdiaconi, solers exegit instantia, qui nequaquam priscorum tantum libris contentus, ceu regina Saba avidior, ita et hic a vestra eminentia desiderat aliquid novi divinique ac capere. Hi nempe dum nostram exiguitatem in diversorio legislatoris fluctuantem reperisset, et cœnobialibus negotiis me irretitum vidisset, agnovisset que quod assidua præceptorum atque tomorum inquisitio nostri pectoris animum (prohiberet) libros scrutari deo quos, cœpit crebris insistere precibus, quatenus æposito cothurno, ac sedatis cogitationum turbinibus, remotisque mundi fragoribus, ad theologicas inquisitiones accederem, atque Severum ab antiquis intentatum apicibus tradere non recusarem. Tandem utilis labor et ejus dilectio incitavit ut, quod prohibebat litterarum inscitia, tanti viri urgeret inchoare devotio. Nam qui Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt, ut ait cathegeta gentium Paulus : quippe qui non sibi tantum, quantum aliis virtute et merito vigilant.

Excellentissimorum vero et clarissimorum virorum facta moresque posteris generationibus tradere, ab ipso, ut ita dicam, mundi est usitatum exordium ; omnes enim qui ingenio celeberrimi, virtute eminent-

Atissimi, castitate pudici, armis terribiles, et solerti, singulares, memoriaque erant insignes, ac sobistica sagacitate sublimes, sine invidia, gratia, ambitione aut odio, antiquarum gesta virorum schedulis tradebant. Quamplures etiam ipsi sua facta narrare, accessionem potius morum, quam arrogantiam autumabant. (Tac., Agric.) Unde et Paulus ait : *Quæcumque scriptasunt, ad nostram doctrinam scriptasunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus.* (Rom. xv, 4) Patriarchæ quoque Leviticî ordinis, Moysi Dominus præcepit, dicens : (Deut. xxxi, 26) *Scribe librum istum, et pone illum in latera arca fœderis, ut sit in signum et monumentum filiis Israel, ne obliviscantur Domini Dei sui. Et hoc cur ? ut ostenderet tironibus, priscos patres strenue currum consummasse usque ad calcem, quo instigati ardentius festinent appropinquare agoni, eorum iter capere, ac divinis obedire mandatis. Unxit namque Deus Ecclesiæ filios oleo Spiritus sancti, quo ad luctam experti et habiles redderentur. Nam qui luctatur, habet quod speret ; ubi certamen, ibi corona : certat namque in sæculo, coronatur a Christo ; et terra colligitur præmium, in cœlo, redditur. Tunc enim prudentia, castitas, justitia, sapientiaque vigeant, cum celeberrimorum virtutes virorum describebantur.*

Porro tanti ac talis viri vitam scripturus, veniam nostræ adolescentiæ querere opus fuit ; quam non petissem, nisi sævam, nefandam, cruentam et infestam historiographis æmulum veordiam scissem : nam multoties non solum in ipsos, sed etiam in libros eorum constat esse sævitum. Sed in hoc eximium patientiæ documentum nostri demonstraverem majores, qui nec stultitiæ illorum responderunt, nec ob id ab annalibus describendis cessarunt : quippe qui et aureum patris Desiderii sæculum, virtutes morum, ac excellentissima atque obstupescenda signa Casinensium monachorum elegantissime conscripserunt, Sed de his hactenus. Nunc jam ad Severi retextenda præconia stylus sequens revertatur.

INCIPIIT VITA SANCTI SEVERI

AB EODEM PETRO

Casinensis arcis sublimitas tanto olim culmine viguit, ut Romani celsitudo imperii philosophicis studiis, illam in ævum dicaret. Hanc M. Terentius Varro, omnium Romanorum doctissimus, consideratissimus, acutissimus, et facundissimus incoluit, et proprii juris ditione possedit. Iste igitur tam insignis excellentisque peritiæ tam multa legit, ut aliquid ei scribere vacavisse nobilitas Romana miretur ; tam multa scripsit quam multa vix legere quisquam possit, Scripsit præterea Antiquitatum libros quadraginta et unum ; et hos in res humanas et divinas divisit : rebus humanis viginti quinque, divinis sexdecim tribuit ; istam in ea divisione secutus rationem, ut rerum humanarum libros senos quatuor partibus daret ; in quibus disputat qui

(76) Intellige Gordiani lucubrationem, quæ exstat in Actis Sanctorum Benedicti. I.

agant, ubi agant, quando agant, quid agant. In sex A itaque primis de hominibus scripsit; in secundas sex de locis; sex tertios de temporibus; sex quartos eosdemque postremos de rebus absolvit. Quater autem seni, viginti et quatuor sunt. Sed unum singularem qui communiter prius de omnibus loqueretur, in capite posuit. In divinis itidem rebus eadem ab illo divisionis forma servata est. Quantum vero attinet ad ea quæ diis exhibenda sunt ab hominibus, in locis, temporibus, et sacris, hæc quatuor libris complexus est ternis: nam tres priores de hominibus scripsit, sequentes de locis, tertios de temporibus, quartos de sacris: etiam hi qui exhibeant, ubi exhibeant, quando exhibeant, quid exhibeant, subtilissima distinctione commendans. Alios vero tres libros conscripsit extremos, etc.

Hoc in loco mutilavi; loquitur enim de reliquis ejus operibus nimis diffuse (77).

De hoc siquidem Varrone Tullius ait (78): Nos in nostram urbem peregrinantes errantesque, tanquam hospites, tui libri quasi domum reduxerunt, ut possemus aliquando qui et ubi essemus agnoscere. Tu ætatem patriæ, tu descriptiones temporum, tu sacrorum jura, tu sacerdotum, tu domesticam, tu publicam disciplinam, tu sedium, regionum, locorum, tu omnium divinarum humanarumque rerum nomina, genera, causas aperuisti.

Tali igitur auctore talibusque studiis Casinensis civitas antiquitus ab ipso suæ constructionis exordio splenduit ac eminentissime viguit. Tribus namque nominibus olim dicta est, prius Heraclea, deinde Forum vetus, postremo Samnites, orti a Sabinis, eundem locum a Casca appellavere Casinum: casca enim antiquitus dicebatur vetustior res. Sed cum cælestis Imperatoris Verbum, virtus et sapientia, Christus censuisset ad veræ sapientiæ gymnasium vertere, duos ei urbi destinaat principes per quos orbis fieret speculum, ætheris dignitas, legis latitudo, æquitatis et religionis norma, via, templum, thronusque piorum. Per hos siquidem ab eodem loco eliminata est perversæ superstitionis cultura, et spirituales nequitie imperio herili propulsa non materialibus aut fulgentibus armis, non diversitate legionum, non rhetoricatis phaleramentis verborum, sed vita, verbo, signis prodigiisque tantum insignes. Sed quia legislatoris vitam plenissime Jesu Christi carbunculus Chrysostomus exaravit Gregorius, summi atque venerandi Severi præsulis eximii Vitam scribere ordiar.

Annorum a vivifici Verbi Incarnatione quadringentesimus primus circulusolvebatur (79), cum Valentinianus tertius felicissimus ac excellentissimus Romani imperii thronum suscepit regendum. Hoc itaque orbis moderante habenas, vir Domini Severus Omnitentis beneficio donatus Campaniæ

(77) *Nemo putet ereptam nobis in hac lacuna quam fecit amanuensis) notitiam operum Varronianorum. Et enim Petrus diaconus nihil aliud dicturus erat, quam quod est apud Augustinum. De civ. Dei lib.*

ceu topazius, morum gravitate, vitæ prærogativa, virtutumque jubare coruscus, eo potissimum tempore Casinensis Ecclesiæ pontifex splenduit, quo æquitas ab injustitia, pietas ab impietate, mansuetudo a severitate, catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ status sub nefandissimorum Arianorum, Nestorianorum, Manichæorum, Circumcellionum, Priscillianistarum ac Donatistarum fluctuabat vesania. Hic itaque teneris adhuc constitutus temporibus peritura gaudia mundi ioto mentis contemnens conamine, almifico Flamini templum in semetipso construere viribus satagebat omnimodis. Erat enim castitate perspicuus, sanctitate mirabilis, pauperum, viduarum ac orphanorum tutor præcipuus. Unde his aliisque virtutibus luce claruis rutilans, usque

B adeo clarus ac admirabilis habebatur ab omnibus, ut hunc patrem, hunc dominum, hunc, post episcopum transitum, sperarent habere pontificem. Inter cætera enim bonitatis insignia, quæ ei divina largita fuerat gratia, sic fidei, spei charitatisve fuerat munus virtutibus, ut omnibus facile foret perspicuum quid honoris in se jam Severus portenderet. Tali igitur ordine puerili transacta ætate, ut Pythagoricæ litteræ pervenit ad bivium, qualem quantumve divina favente clementia sese præstiterit, sequentis historiæ declarabit formula. De cætero vero quo pacto, quo ordine ad episcopalem fastigium venerit, breviter prælibara aggrediar.

Factum est igitur ut supradictæ civitatis antistes debitum naturæ persolvens ad supernæ beatitudinis patriam remunerandi gratia vocaretur a Domino. C Sancta Casinensis Ecclesia, pastoris destituta solatio, viduata remansit. Verum quia sine rectore Christi Ecclesia diutius esse non poterat, famulorum suorum tandem dolens incommodis, consilio ad invicem habito, beatissimum Christi famulum Severum omnes unanimiter elegerunt antistitem. Quod cum vir Domini humilitatis gratia nollet suscipere, aiebat: « Non perspicio, dilectissimi fratres, his me virtutibus adornatum quibus divina clementia florere hortatur episcopum, » E contra illi, ardore succensi deifico, talibus eum adorantur sermonibus: « Christum pro certo nunc, Pater, contemnis, ejus cum oves pascere renuis: in illo nempe tunc reus eris cum examine, cum argueris de abscondito munere: conversatio namque illorum qui vitam sub silentio transeunt, D et si prodest exemplo, plus tamen obest silentio. Ideo tibi divini verbi semina Rex omnium dedit, ut indigentibus impertires. Unde et Apostolus ait: *Prædica verbum, insta opportune, importune; argue, obseca, increpa, in omni patientia et doctrina (II Tim. iv, 2).* » Severus autem pastor his convictus sermonibus ulterius non audeat respuere, quod ad communem præcipitur subire salutem. ¶ Dilectionis Dei et proximi amictus virtutibus, gratia Regis

vi, 3.

(78) *Apud Augustinum op. cit. vi, 2.*

(79) *Imo vero Valentinianus tertius imperium adiit anno Christi 424.*

æterni favente, sublimatur honore sacerdotii. Ordinatus autem episcopus, tanto sollicitius super grege sibi commisso curam gerebat, quanto super omnes exaltatum se esse noverat. Non enim ignorabat, in futuro terribilis illius dici examine pro ovibus sibi creditis se redditurum Domino rationem. Igitur omnibus dulcis, omnibus benignus et mitis, pluribus acer aliquando atque tranquillus aderat.

Eodem vero tempore apud Constantinopolim pestilentissimus et ultra omnes hæreticos impissimus surrexit falsus patriarcha Nestorius, pelago falsitatis demersus, minister diaboli, vas totius perversitatis et nequitiae, inauditæ temeritatis et superstitionis inventor; qui in tantam una cum scelestissimo Eutyche prorumpere est ausus stultitiam, ut affirmaret Deum Verbum incarnatum non esse, et sanctam ac gloriosam virginem, Dei genitricem Mariam, Deum non genuisse, sed tantum hominem. Ex hac vero radice pestilentissima nefandissimi surrexere hæretici Acacius, Petrus Alexandrinus, ac perversus Dioscorus, quos nunquam ad matris Ecclesiae gremium Romani valuerunt revocare pontifices; sed deteriora in dies agentes, per totum Orientem Christi sciderunt Ecclesiam. Cunctis enim orbis terræ sacerdotibus Chalcedonensem synodum recipientibus, isti sibilo veterinosi serpentis infecti, injuriis appetebant. Verum orientalium aliqui munimine divino circumdati, cum obscenorum serpentium fetorem non possent extinguere, ultimum omnium insedit consilium ut a Romanæ sedis pontifice defensionis exspectarent præsidium. Nam hi qui in nova Roma ac per Orientem morabantur, ad seniores Roman venientes, deprecati sunt Felicem Romanum pontificem, ut tantis malis finem dignaretur imponere. Inter quos et Joannes, patriarcha Alexandrinus, eadem dicens Romam venit. Felix autem, sanctissimus pontifex, synodo in ecclesia Beati Petri apostolorum principis facta, duos episcopos et Ecclesiae defensorem Constantinopolim misit, scribens Acacio ut ad matris Ecclesiae gremium rediret. Qui dum Constantinopolim pervenisset, Acacii voluntate retenti, litterisque abbatis, in carcerem trusi sunt; comminansque se interficere illos, nisi sibi communicarent, suppliciiis diversis affecit. statuto autem die, Acacius scelestissimus hæreticorum ad collegium convocans, muneribusque apostolicæ sedis apocrisiarios decipiens, sibi communicare coegit; quanquam e contra contestarentur et repugnarent orthodoxi episcopi qui tunc aderant; ex quibus nonnulli apud Constantinopolim persecutionem gravissimam pertulerunt: sublatisque chartis, primum quidem *protestationis libellum*, hamo circumponentes funem, *uni ex legatis suspenderunt* (80); secundum in librum immiserunt; tertium vero cophinum olerum imposuerunt.

Felix autem sanctissimus papa, compertis quæ ab apocrisiariis gesta sunt, deposuit eos, synodaleque

A episcoporum celebrare concilium statuit. Confluit itaque ex omni fere Italia Romam sacerdotale collegium: advenit illuc et sanctissimus Severus, Casinensis episcopus. Residente vero in ecclesia Petri apostoli eodem sanctissimo papa, facta est synodus in urbe Roma, in qua interfuerunt una cum sancto Severo episcopi sexaginta et septem. Ibi namque Spiritus sancti gladio confodere et damnare Nestorium, Eutychen, Acacium, Dioscorum, Petrum, Antiochenum, ac Johannem sceleratissimum patriarcham Alexandrinum: facientesque exemplaria, per Orientem et Occidentem per manus orthodoxorum fidelium disseminaverunt. Ad clerum autem et populum Constantinopolitanum de hac re epistolam dixerunt. Parietiam modo Acacio depositionis et excommunicationis epistolam transmissere. Cumque hi qui apostolicos apices deferebant Constantinopolim advenissent, pervenere ad monasterium Dii. Monachi vero Dii Dominico die in sacrario porrexerunt epistolam Acacio. Ast hi qui erant ex parte Acacii occiderunt quosdam ex monachis qui epistolam dederant, quosdam autem carceris ergastulo tradiderunt. Acacius vero scelestissimus, patrem suum diabolum imitans deteriora in dies agebat. Sed non in longum vigilans super eum advenit iudicium Dei: post duos enim menses a depositione sua præsentem simul et futuram vitam amisit.

Severus autem pastor almificus de virtute in virtutem succrescens, gregem sibi creditum ad altiora tendere admonebat: alios quidem bonis operibus insudantes confortabat, negligentes ad potiora agenda convertebat, immunda mundabat, arida irrigabat. et noxia quæque radicitus evelebat. Igitur coluber veterinosus cernens sibi perire quos ad Dominum quotidie constabat redire, novas quotidie adversus Ecclesiam pugnas movere non desinebat. Eodem vero tempore pestilentissima doctrina Arianorum Manichæorum, Circumcellionum, Priscillianistarum ac Donatistarum Africanam fœdabat Ecclesiam. In tantum enim rabies eorum corda Afrorum maculavit, ut episcopi, presbyteri, diaconi ac monachi, rebaptizarentur. Ob quam rem Victor Carthaginensis archiepiscopus Romam adveniens, quæ in Africa evenerant, cum Donato, Rustico et Pardulio episcopis, Felici papæ notificare curavit. Tunc sanctissimus Felix mittens congregavit in urbe Roma episcopos septuaginta novem, et fecit synodum in basilica Constantiniana, in qua constituit ut episcopi, presbyteri ac diaconi, qui rebaptizati sunt, ad mortem usque in pœnitentia maneat, et in mortis articulo reconcilientur: monachos vero, clericos atque laicos utriusque sexus, triennio in pœnitentia manere, et sic demum ad societatem sacramenti recipi, et nunquam ecclesiam permittantur accedere. Vir autem Domini Severus ab eadem synodo ad Casinatem reversus Ecclesiam, tantis misericordiæ cœpit vacare operibus, tantumque dapsilis in largiendis

(80) Hæc ego supplementa ex Theophane apud Pagum sumo. in Baron. Critic. ad an. Chr. 484.

eleemosynis cœpit existere, utlibere jam cum beato Job dicere posset : ab infantia crevit mecum miseratio, Quis enim pauperum Severi non sustentatus est ope ? vel quis proprio destitutus auxilio, Severi non est expertus suffragium ? Faciebat siquidem juxta Domini præceptum sibi amicos de mammona iniquitatis, qui eum reciperent in æterna tabernacula : ad quæ ambulare cupiens, dicebat : *Quam amabilia sunt tabernacula tua, Domine virtutum ! concupiscit et deficit anima mea in atris tuis (Psal. LXXXII, 3).*

Expleto vero sui temporis cursu laudabili, cum jam terminum vitæ sibi imminere cognovisset, suos ad se clericos evocans ait : « Ego, ut cernitis, amandissimi filii, patrum gradior viam, illud que mihi jam libet decantare apostolicum, *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi (1 Tim. IV, 7), jamque dissolvi cupio et esse cum Christo (Philip. I, 23).* Quapropter sermonum meorum verba ad mentem reducite, Christum amate, pacem et charitatem toto ex corde diligite, mundi hujus caduca calcate. Lubrica et vanissima sunt cuncta quæ in hoc mundo speciosa et delectabilia videntur, fallacique votuptate genus humanum illaqueant ; cum labore possidentur cum invidia conspiciuntur ; omnes faciunt suspectos, omnes pavidos, omnes in voraginem ignis æterni demergere conantur et pro exigui temporis felicitate, perpetuam inducunt calamitatem. Parva sunt quæ hominibus necessaria sunt, quæ vobis sufficere possunt. Carnis petulantiam, per quam Deus a mente excluditur, fugite ; avaritiam dimitte, superbiam resistite, malitiam debellate, iram vindere festinate, vaniloquia respuite misericordiam et judicium diligite, a viis diaboli et hæreticorum versutiis, quæ non ducunt ad vitam sed ad mortem, non ad cælestia regna, sed ad tartara sæva, cor vestrum avertite Nullus vos decipiat : secundum facta vestra judicabimini : unum ex his duobus habebitis, aut pœnam aut gloriam sempiternam. Christum ad detexam Patris sedentem aspiciate, Christi præcepta servate, Christi regnum diligite ; illuc intendite, illuc oculos cordis dirigite, illuc animum vestrum mentemque attollite ; retrorsum nolite respicere ; conditionis vestræ dignitatem servate ; ut Deum valeatis agnoscere, vosmetipsos prius aspiciat ; quales ad æterni Imperatoris conspectum veniatis, perpendite ; illam gloriam corde et animo concupiscite quæ æterna est, ubi cuncta tranquilla, ubi quietas, ubi lux, ubi decus, ubi splendor ipse Deus est, ubi nulla nox, nullæ tenebræ, nulla miseria, sed gaudia felicitate sunt plena. »

Hæc et his similia sanctissimus Severus episcopus suos clericos alloquens, postquam sanctissime ac gloriosissime sanctam Casinatem rexit Ecclesiam, reddens terrea terræ feliciter migravit ad Dominum tertio decimo Kal. Augusti. Plebs autem se tanto cernens destitutam esse pastore, cum hymnis et laudibus ejus sacratissimum corpus tollens, in eodem Casinensi castro honorifice sepelierunt : ubi multa

mirabilia Dominum Jesum Christum, meritis ejus intervenientibus, operavi nullus ambigat usque in hodiernum diem. Claruit vero beatissimus Severus episcopus temporibus Valentiniani tertii, Martiani, Leonis, ac Zenonis, imperatorum ; Romanorum autem pontificum, Leonis, Hilarii, Simplicii, et tertii Filicis.

Quodam vero tempore cum quædam mulier Alserada nomine, in civitate Aquinensi gravissimo oculorum dolore laboraret, cœpit omni nisu archiatrorum frequentare suffragia : sed quanto plus carnalia mortalium juvamina oculis suis exhibebat, tanto amplius languor convalescebat. Cumque jam carnalis lux ab ea funditus esset ablata, illum secum psalmigraphi vatis tractans versiculum, *invoca me in die tribulationis tuæ (Psal. XLIX, 15),* eripiam te et magnificabis me (Psal. xc, 15), cœpit intra se omnipotentis Dei clementia magnificare, dicens : Domine, Deus omnipotens, qui in luce incomprehensibili permanes, qui sedentes in tenebris et umbra mortis, Filii tui Domini nostri Jesu Christi pretioso sanguine illuminasti, suppliciter tuam exoro clementiam, ut mihi miserum lumen reddere digneris, quod culpis meis exigentibus perdiidi ; ut tuum laudare, glorificare, benedicere valeam nomen nunc et in æternum. Cumque hæc in corde suo tacite volveret, sanctissimus Severus ei apparens dixit : « Quæ res, o mulier, te ad tantam duxit mœstitiam ? » Cui illa :

En tu cernis, domine, peccatis meis exigentibus, solis lucicomum jubar, quem Deus ad orbem illuminandum creavit, cernere nullatenus possum. » Ad quam sanctus Severus episcopus ait : « Vis sana fieri ? » Cui mulier : « volo et vehementer exposco. » Et Severus sanctus : « Vade ac ecclesiam meam, quæ in monte Casino constructa est, et ibi te sanitati restituam. » Mulier vero hæc audiens ait : « Quo nomine, Pater sanctissime, vocaris ? » Cui sanctus Severus episcopus respondit, omni ambiguitate seposita : « Noveris me esse Severum, Casinensem episcopum. » Et his diotis, disparuit. Mulier autem virum suum evocans ait : « Cæcitatem oculorum, quæ nunc usque nostrum enormiter texit orpuseum, nunc abjicere possum, si nostris faveris votis nostræque voluntati non repugnaveris. » Et vir : « Quidquid dixeris, faciam tuæque in omnibus voluntati obtemperabo : tantum ut quo ordine hæc ad tuam notitiam venerint, ocius et sub omni velocitate depromas. » Tum illa : « Dum pro dolore oculorum Dei flagitarem clementiam, ecce quidam vir astitit, qui se Severum, Casinensem episcopum esse commemorans præcepit ut, si lumen recipere vellem, ecclesiam suam, quæ in Casino monte constructa est, omni sub festinatione adirem. » Vir autem ejus ex ore conjugis talia cum verba audisset benedixit Dominum statimque cum uxore consurgens ad montem Casinum pergere cœpit. Sanctissimus autem Severus mulieris fidem ac devotionem advertens, non in longum passus est ejus sanitatem protelari. Antequam enim ad ejusdem confessoris propinquaret

ecclesiam, lumen recepit. Quod virejus advertens, glorificare cœpit et benedicere Dominum, qui tale ac tantum per beatissimum Severum episcopum in uxore sua dignatus est operari miraculum. Cumque ad ejusdem pontificis ecclesiam pervenisset, quæ sibi Dominus per sanctum Severum episcopum præstiterat, palam omnibus enarrabat. Vota quoque Domino gratiarum pro sui corporis sanitate inibi mulier reddens, domum reversa est laudans et benedicens Jesum : cui est cum Patre et Flamine sancto una deitas, una majestas, par gloria, virtus, potestas, et magnificentia nunc et semper in æterna sæculorum sæcula. Amen.

XVI. VALENTINIANUS, Patris Benedicti discipulus, nobilis carne, sed nobilior spiritu, post sanctissimum Benedictum quintus in Lateranensi cœnobio, quod Bonitus abbas decessor suus ex concessione Pelagii papæ construxerat, primus ibidem Casinensem congregationem rexit. Ibidem sepultus quievit.

XVII. THEODORUS, post Valentinianum tertius ibidem abbas effectus, vita sanctitateque præclarus ibidem quievit.

XVIII. GREGORIUS et ipse Patris Benedicti discipulus sanctitate perspicuus, in monasterio Sancti Stephani apud Terracinam et vixit et obiit.

XIX. SPECIOSUS, hujus Gregorii germanus, nobilis carne, exterioribusque una cum fratre suo studiis eruditus, a beato Benedicto una cum fratre suo (ut sanctus refert in quarto Dialogorum libro Gregorius) monachus factus, atque ab eo monasterium Sancti Stephani juxta Terracinam est ad habitandum directus. Qui multas una cum fratre pecunias in hoc mundo possedit, sed cuncta pauperibus pro animarum suarum redemptione largiti sunt, et in eodem monasterio permanserunt. Speciosus autem dum pro utilitate monasterii Capuanam ad urbem missus fuisset, die quadam frater ejus Gregorius cum fratribus ad mensam sedens atque convescens, per spiritum sublevatus aspexit et vidit Speciosum germani sui animam tam longe a sepositi de corpore exire: quod mox fratribus indicavit, atque festinans cucurrit, jamque eundem fratrem suum sepultum reperit: quem tamen ea hora qua viderat de corpore invenit exisse. In quo miraculo Gregorius beatissimo Benedicto magistro suo similis fuit, qui Scholasticæ sororis suæ animam cœli alta petentem aspexit.

XX. PAULINUS, Patris Benedicti discipulus, vita religioneque perspicuus in Casino usque ad suum obitum est conversatus. Sepultus vero est ibi in ipso loco, ubi postea ecclesia Sancti Stephani constructa est. Hujus igitur corpus, Oderisii abbatis in tempore, cum inventum fuisset, dæmoniacus quidam ibidem veniens sanatus est. Tunc abbas cum fratribus sancti Paulini corpus elevans, in muro ecclesiæ Sancti Andreæ apostoli reverenter locavit.

XXI. AUGUSTINUS, beati Benedicti discipulus, sanotitate probatus, ibidem in Casino conversatus est, atque juxta corpus sancti Paulini cum aliis duo-

bus sepultus. Sed cum sanctorum corpora inventa fuissent, dæmoniacus quidam ibidem veniens clamare cœpit dicens : « Paulinus et Augustinus, discipuli Benedicti, cum duobus sociis suis me ejiciunt. » Hæc dum crebro per os illius diabolus diceret, cum sanguine immundus spiritus egressus est. Oderisius autem abbas sanctorum corpora inde elevans, cum corpore beati Paulini, juxta ecclesiam Sancti Andreæ apostoli sepelivit.

XXII. PETRONAX, Casinensis abbas, dum causa salutis Hierosolymam pergere vellet, a Zacharia papa monitus Casinum advenit, eundemque locum restaurans, usque ad finem vitæ sanctissime et religiosissime ibi conversatus est.

XXIII. CAROLUS, rex Francorum ac patricius Romanorum, casinum veniens, deposito diademate capitis ac purpura, monachus factus est, ibique cum omni humilitate se dulum fratribus exhibebat servitium : et qui ante purpuratus contextisque vestibus ex auro ac gemmis incedebat, post vili tectus tegmine pauper ipse pauperibus ministrabat : erat enim humilitate summus, innocentia magnus. Abbas vero, ut experimento ejus cordis arcana cognosceret, paucas oves ei ad pascendum tradidit : cumque ad pastum per multos dies illas duceret ac reduceret, quadam die incidit in latronem : qui cum supereum irruisset, sanctus Carolus dixit : « Fac quod vis ; tantum ne oves mihi commissas tollere quæras. » Latro autem Carolum sanctum sine mora funditus expoliavit. Carolus vero sui corporis nuditatem non ferens, super latronem irruit, eumque in terram protinus stravit et femoralia abstulit, cætera vero vestimenta ei reliquit. Igitur cum Casinum cum ovibus venisset Carolus nudus, abbatique rem quæ acciderat indicasset, increpare eum abbas vehementissime cœpit ; cum Carolus nihil aliud, nisi se peccasse, responderet. Jubetur ergo vestiri, et ad obedientiam remitti. Quadam vero die dum ad monasterium cum ovibus redire satageret, una eorum claudicare ægerrime cœpit. Videns igitur Carolus se ad monasterium non posse reverti, ovem in humeris suis imponens, eam usque ad Casinense cœnobium reduxit. Sed antequam rediret perfundi eum ovis lotio contigit : quam rem Carolus adeo patientissime tulit, ut nec oviculam ob hoc de collo deposuerit, aut alicui ex hoc verbum aliquod dixerit. Quod cum abbati ab his qui viderant nuntiatum fuisset, vereque Dei Spiritum in eo esse perpendens, præcepit eum ab obedientia quiescere, atque juxta quod sciret hortum excolere. Demum vero ad fratrem suum Pipinum in Franciam missus, ibidem defunctus est : cujus corpus frater ejus Pipinus in locello aureo gemmatoque recondens ad monasterium Casinense remisit. Ibi juxta corpus beati Benedicti sepultus est.

XXIV. RADCHIS, rex Longobardorum, cum uxore et filia Casinum advoniens, deposito diademate ac purpura, una cum filiis suis monachus factus est. Exstat usque in hodiernum vinea satis monasterio

vicina, quam idem rex plantavit, quæ usque nunc ex nomine ejus appellatur. Uxor vero ejus et filia de propriis sumptibus monasterium in Plumberola construentes, sub districtâ satis vita ibidem diem clauserunt extremum.

XXV. PAULUS, diaconus et Casinensis monachus, innocentiae, humilitatis silentioque ultrahumanum modum operam dabat; ibique usque ad finem vitae arduæ satis ac districtissime vixit. Sepultus vero est in Casino ante capitulum.

XXVI. PROLOGUS PETRI DIACONI CASINENSIS IN VITAM SANCTI APOLLINARIS ABBATIS

Reverendissimo academicisque floribus adornato RAINALDO Casinensis cœnobii condiacono, Petrus ultimus ejusdem cœnobii filius, bravium perennis victoriæ.

Enixius admiranda omnibusque laudibus virorum sollicitudo est attollenda sanctorum, qui perituri mundi exagitari quatiue dum videntur quisquiliis, nec prosperis cupiunt extolli, nec adversitatibus frangi verentur: et ad immutabilis fastigii sceptrâ anhelantes æternæque victoriæ lauream præstolantes, non inter illos quorum Deus venter est sed inter summi Imperatoris milites æqua ascribendi sunt lance. In quorum ostreata turma sophorum te, frater, videns verendelocatum, in augmentum fidei laudemque Jesu Christi novis expositionibus, cœu alter pacificus, novum Opifici celso conaris construere templum. Ob quam vel maxime rem sensus parvitatem exiguum mei dignatus es impellere, ac post mei reversionem perpetuam Casini montis ad arcem, e qua per tempus, tempora et dimidium temporis absens fueram (81), otioso, inertis lethargicoque somno sopitum evigilare, proculque noxium silentii somnum pellere, Apollinaris exarare Vitam eximii, crebris postulationibus assiduisque exhortationibus flagitare non desinis; illud deiloquum ante mentis obtulim sæpius replicas reducensque præceptum, qñ non doxologicæ sed simpliciter in tetro horrore labyrintho antro degentes, ad splendidissimi luminis gratiam reducens agalma, illos in ævum beavit. Postulationibus itaque, frater charissime, vestris neque cupiens reniti nec valens, flaccigenus incedebam et anceps. Igitur cum marinis fluctuarem in scopulis, tetroque horrore quaterentur nostri corporis ima, diu haud passus oriens omnem qui illuminat mundum me noxiis latere in tenebris, illud divinum nostro in corde revocavit oraculum: *Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, et dabit ei (Jac. 1, 5)*. Et rursum: *Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum (ibid., 17)*. Ergo principium lucis æternæque sapientiæ fontem et originem Jesum Christum Filium Dei invocantes, per quem accessum habemus ad principalem ac vivificum indeficiensque lumen in uno sancto Spiritu; et

respicientes inconvulsibilem doxologicorum auctorem, servi miracula sui prout ipse mundi plastes, sator et altor, largiflua dare dignatus fuerit clementia sua, enucleatius exarare curabo.

Quod si et nunc amici mei, qui me in tantum diligunt, ut sine me hæretici esse non possint, corrodere laniareque quieverint, et me insulsum insipientemque ad scribendum censuerint, androgynique effecti prostibula dæmonum ac mortis pabulum magis susurrando facti fuerint, vasti censoris examini illos relinquere quam respondere fore censui æquum: præsertim cum in supremo audituri sint examinis die: *discedite a me*, operarii iniquitatis, non *novi vos (Matth. vii, 23)*. Enixius autem flagito omnes qui huic operi ornati inspectores accesserint, indoli ut dent veniam meæ, fluctuantemque inter larvales ponti hiulcos, atlanticorumque gramina, anguis sub quæ gelidus jacet, carpenti, cœlestis civitatis reducant ad portum. Mei vero sermonis auctor et signifer Jesus sit Rex omnipotens Christus, per quem et in quo et a quosophiæ principium constat, Tu vero in Christo, charissime frater, et nimium nimiumque ab ipsis ut ita dicam crepundiis indissolubili mihi conglutinate amore, secundum superexcellenter et supereminenter Regis tubam eximii, quæ nobis omni creaturæ prædicare Evangelium præcepit, æternaque agalmata ob hujusce mysterium rei se daturum spondit, opusculum istud a me simpliciter exaratum tua renitenti ancipitque eliminare romphæa ne pigeat: et secundum traditum tibi acumen scientiæ infandum obstrue porcorum rugitum, larvalis pardi qui signum sequentes, et cynicorum cœnosa lucra amplecti gliscentes, adversum æterni Imperatoris margaritum inconfusum lucidissimumque, Casinensis cœnobii gymnasium grunniunt. Sed his suo cum principe larvalibus ad damnandum rogis relinquens, æternumque Flamen citharistæ plectrum qui implevit, sæpissime invocans, Apollinaris hierarchæ eximii, rhinocerotis fregit qui cornua sævi, aggrediar, exarare, prout Rex regum donaverit, vitam.

INCIPIT VITA.

Igitur postquam millies ille felix laureatus pollicisque infulis adornatus per viam palliis stratam lampadibusque coruscam ad cœlestis Imperatoris thronum pervenit, in Casinensium archisterio, quod idem sanctissimus Pater juxta Tonantis oraculum super fidei petram ædificaverat, quod etiam sua corporali requie regulæque descriptione caput et verticem omnium cœnobiorum statuerat, plurimi post ejus felicem ad Christi regna ascensum exstiterent sanctissimi viri, qui adversus mundi principem superno freti juvamine decertantes, infatigabili fidei animo ejus proterviam calcaverunt, et vita doctrinaque ad superni regis servitium præcordia suorum incitantes auditorum, apostolicis et antiquis per

(81) De exilio Petri Diaconi legis additamenta ad ejus libellum De viris ill. Casin. cap. 47, itemque epistolam Ptolomæi consulis Romanorum (de

quo noster p. 247) in adnotationibus ad librum IV Chronici Casinensis apud Murator., SS. RR. II, t. IV, p. 483.

omnia cœquandis fulsere miraculis. E quorum sacratissimo et supra modum renitenti collegio, ceu lucifer in æthereo axe, ita vita miraculisque in eodem cœnobio splendeas, temporibus Caroli et Nicephori imperatorum sanctissimus Apollinaris refulsit abbas magnificus. Hic igitur juxta illud apostolicum, ante mundi constitutionem ab omnipotenti Deo cum esselectus, tantæ sanctitatis tantæque religionis exstitit, ut ejus honestatis ac vitæ continentia, morum gravitatis longe lateque fama volitans plurimos ad superni Imperatoris servitutum attraheret. Cum autem intra annos pueritiæ versaretur, ab his qui eum unico diligebant affectu, apicibus erudiendus literarum cathetis est traditus. Qui dum in cœvorum incederet turma, non, ut illa agere tunc assolet ætas, lanugineis studebat in rebus: puer namque erat, prout ælas exigebat, sed gravitate, modestia, incessu senex existebat. Ast ubi superni Regis cauterio habilis est judicatus, ad ecclesiastici stemmatis ordinem adsciscitur clericalique tonsura notatur. Qui in eodem gradu dum esset, ardua altioraque et quæ aliis impossibilla videbantur, appetere non desinebat. Hujus animum enim sui perspexissent parentes, una cum eo Casinum ad-euntes, Opifici summo Patrique eum obtulere Benedicto. Puer autem Domini cum pubescentes pervenisset ad annos, cœpit dare operam orationi lectionique, et in quantum ei sui permittebat licentia patris, arduum sumere institutum non cessabat. Gisulphus vero, ejusdem cœnobii abbas, ejusdem adolescentis animum ubi perspexit super fidei petram esse fundatum, et ad cœlestem bravium anhelantem, levitica eum dehinc sacerdotii dignitate ordinari fecit. Ordinatus autem cœpit vir beatissimus omni conatu de virtute in virtutem successere.

Jam vero qualiter Casinensis archisterii thronum regendum suscepit, prælibare paucis aggrediar. Gisulpho igitur abbate vita decedente ut Apollinarem virum sanctissimum incessu habituque conspicuum, cujus concordaret cum regimine vita, in Patrem eligerent, Benedictoque legislatori vicarium ponerent, uno omnibus voto, uno animo, imoque inspiravere consensu. Quem culminis gradum vir Domini Apollinaris gravissimum atque citra modum arduum esse perspicens, humilitatisque callem, in qua cunctarum perfectio constat virtutum humilitatis discipulus tenens, tanto indignum se clamitabat honore. Fratres autem eum dignum esse ut tanto gymnasio præponeretur judicantes, ac ut Benedicti legislatoris thronum acciperet cœlestisque theoriæ cathegeta hierarchaque existeret, ac ut fidelis servus sibi credita a summi Regis Filio cum augmentationis lucro reportaret talenta, Patris Benedicti ex parte præcipiunt. Vir autem Domini omnipotentis super hoc voluntatem advertens, regimnis gradum accipere ulterius non recusavit. Ast ubi in tanto gymnasio legislatoris Apollinaris thronum Pater suscepit, qualis quantusve fuerit retexere quis doctor valebit? Vere, ut fatear, cuncto-

rum Plato sophistarum princeps, si acheruntinis a faucibus, in quibus cruciatur, lethalibus rogis exsurgeret, Romanorumque synergus, M. Terentius Varro, plectro suo Latinos omnes qui vicit, superius redderetur, tanti talisque Patris Vitam scribendam ab illis non videretur indignum. Ut enim cuncta brevi sermone percurram, Benedicti Patris sanctissimi erat vicarius nomine, erat et opere. Diffundebatur præterea sanctitatis ejus opinio per universam fere Italiam, multique jam mundum relinquere, et sub ejus institui doctrina exoptabant. Cerneret in altero Sinai monte, Novi Testamenti signifer Moyses cœlestia populis in quo jura dictavit, tanto cœlestem chorum conversari sub Patre; in terra quidam degentes, sed Spiritus sancti summi Regis in præsentia stantes. Felicem se tunc quisque putabat. qui vel in tanto cœnobio vivere, vel suas res ibidem dare quivisset.

Quadam autem die, vir Domini, sanctus Apollinaris, quia res ita exigebat, ad Casinensis cœnobii possessiones est egressus; cumque ad Lirim fluvium pervenisset, ad eum qui cum eo venerat proloquens, ait: « Fluvii littora nunc, charissime, deambula, fili, et sicubi navem inveneris qua fluvium transvadere queamus, ad me perniciousiter repedans, nuntiare studeto. » Ille autem obtemperans quod sibi injunctum fuerat sine mora facessit. Ast ubi universa fluvii littora perlustravit, ad sanctum tandem Apollinarem sine effectu reversus est. Cumque venisset ad eum, interrogatus si præcepta ejus impleret, respondit: « Universa jam, Pater sanctissime, fluvii littora peragrans deambulavi, navemque invenire non potui. » Apollinaris ad hæc, signifer Tonantis eximius, quid ageret, quo se conferret, quodve consilium sumeret, ignorabat. Tandem ubi vidit sibi subsidium frustratum terrenum, ad ejus se convertit adminiculum qui ait; *Petite, et accipietis: quærite, et invenietis* (Matth. vii, 7), etc. Sanctus itaque Domini Apollinaris navem qua fluvium transvaderet sibi deesse ut vidit, igne Flamini almi qui non comburitur sed illuminat ardens, ad fluvii oram fide plenus accedens, salutarique crucis se signaculo muniens, indutus calciatusque in fluvium intravit, atque super aquas deambulans, ad citeriorem fluminis partem, principis apostolorum exemplo, pedibus est siccis advectus, ut non super aquas ambulasse, sed super aridam terram crederetur. Celsus es, Christe; ingens virtus tua, novum qui Petrum in Casinensi cœnobio dedisti, ac Benedicto legislatori vicarium posuisti! Juxta vero eundem fluvium præsentibus qui aderant, videntes sanctum Apollinarem super aquas ambulare, conturbati et conterriti, putantesque larvati præstigio deludi, labaro Regis immensi se munire satagunt. Tanto itaque stupefacti miraculo ad Liris fluentia mittentes, quis vel unde esset qui super aquas pedibus ambulasset, quove nomine vocaretur, perniciousiter addiscere satagunt. Nuntius vero illorum, fluvii dum pervenisset ad ripam, sanctumque Apollinarem esse cognovisset.

set, gaudio gestiens ad socios velox repedare curavit A a quo cum seriatim socii cuncta didicissent, percussus prodigio tanto, palmasque ad sidera tollentes, celsi clementiam Regis laudare cœperunt, et quantocius sanctum virum adeunt. Ast ubi ad eum venire, solo prostrati, ut pro illis Pater sanctissimus Deo cuncta regenti preces funderet, flagitare cœperunt. Quos vir Domini e terra elevans, ut die ac nocte summi in jura Satoris meditentur commonuit, benedictioneque sua illos remunerans, repedare ad propria fecit. Interea volitat fama hæc per rura, per urbes, felicemque nimis sese tunc quisque putabat, si vel videre vel benedictionem ejus accipere potuisset. Tanti igitur Patris miraculum ab his qui viderant in Casinensi cœnobio fratribus cum nuntiatum fuisset, et qualiter quoque loco evenisset ordine diligentius inquisissent cunctipotenti Opifici B grates ferre cœperunt dicentes : « Gratias tibi agimus, mortalium vita salusque, qui Casinense cœnobium tanta sublimasti gloria, ut in speciali famulo tuo Apollinare te tota per orbem magnificent Ecclesia. Sanctus autem Domini, expletis his pro quibus ierat Casinum cum reversus fuisset, in magna ex tunc veneratione a fratribus cœpit haberi. Apollinaris vero Pater venerandus de virtute in virtutem succrescens, non in gloriam ob hoc est elatus humanam.

Dum igitur ejus fama virtutum longe lateque cunctorum spageretur per ora, Radelchis Compsanus comes, qui, interfecto Grimoald, Siconem in principem substituerat, ejus virtutum famam audiens, et noxium se cruore domini sui quem interfecerat esse perpendens, cœpit intra se hæc tacitus volvere : « Væ mihi infelici, qui excessi enormiter! quid agam? quodve consilium sumam? deliqui graviter qui dominum meum vita privavi. Accelera, festina, curre pro te, miser, dat tibi dum Sol justitiæ lucem. » Hæc et plura dum intra se tacitus volveret, ut ad Apollinarem Patrem visendum ad Casinense archisterium pergeret, animo deliberat suo ; cumque ad eundem locum festinus venisset, sanctissimi Apollinaris obtutibus, prout optaverat, præsentatus est : quem cum vidisset, ejus vestigiis obvolvitur ; ad quem vir Dei ut surgeret cum præcepisset, cur venire ad Casinense gymnasium tantus vir voluisset, inquit. Comes autem secretum expetens locum, rem propter quam venerat pandit : quem vir Dei taliter alloquitur : « Non, fili, enormitas tuorum peccatorum te in desperationem adducat ; nam idem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus ad suos discipulos ait : *Non vent vocare justos, sed peccatores* (Matth. ix, 13). Et iterum : *Dico vobis, magnum gaudium est angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta novem justos qui non indigent pœnitentia* (Matth. xv, 8). Hæc et plurima consolationis et vitæ æternæ verba cum Radelchis percipisset, respondit : A te, Pater, prolata famina nostri perforarunt præcordia pectoris ima : unde omnipotentem enixius flagito Deum,

ut qui mihi tribuit velle, donet et posse ; sanctoque Patri se commendans Compsanam redit ad urbem.

Hi autem quorum hæc consulto peregerat comes, eum rediisse perspicientes, quid in Casino viderit sollicitius eum interrogare cœperunt. Tunc comes ad hæc : « Vidi plane, ut verum fatear, Casini montis in vertice cœlestem in terra chorum degentem, ac cœlestium more spirituum horis pene omnibus atque momentis Sabaoth cœlestia super sceptrata regnantem laudantes ; quibus vivere Christus est, et mori lucrum. Et quid ego vobis de eorum refero vita? Illos plane Jesus Christus Dominus noster elegit ante mundi constitutionem, ut essent sancti et immaculati in conspectu ejus. Nempe mihi sophistarum si suppeditaret facundia, ad Casinensium narranda præconia fratrum non usquequaque sufficeret. Illius namque montis in vertice Jesus Christus Rex regnum æternus templum sibi construxit. » Hæc dum comes dixisset, reminiscens ea quæ sibi Apollinaris in Casino abbas sanctissimus dixerat, mundi nœnias quisquillasque contemnens, veterosique chelydri versutias, celsi Regis fretus munimine, calcans, fluxamque rerum copiam spernens, cervice tenus ferrea ligatus catena, Casinense cœnobium flens et ejulans adiit, Apollinaremque sanctum conveniens, poplitem obtutumque ad arva defocans, sic ei orsus est fari : « Miserere mei, Pater sanctissime recipe pœnitentem et languidum, stygiaque sub lympha depressum Benedicti cauterio ure : nam *non est opus sanis medicus, sed male habentibus* (Matth. ix, 12) ; suscipe innoxii cruoris fusorem, reduc ad caulas ovem errantem, hydriumque larvalem sequentem, pastor honestissime. Ob id nempe te cunctorum salus, decus et gloria celsa mortalibus archiatrum dedit, ut petulantes et lascivos ad viam salutis reduceres : libera perditum ; per cunctorum Regem te obtestor immensum. » Tanti autem viri humilitatem Apollinaris aspiciens Pater, cum Deum laudasset multaque perorasset, professionis sanctæ propositum eidem comiti tradidit. Qualis vero quantusque Racheldis idem postea fuerit, vel quam strenue Opifici summo placuerit ex diaboli verbis datur intelligi : nam per multum temporis spatium cunctis audientibus flens et ejulans idem nequissimus draco per Casinensis cœnobii claustrum diebus ac noctibus clamare non desistebat, dicens :

D Hei, Benedicte, mihi cur undique rodis inique ?

Me prius hinc pulso, nunc mea membra rapis. Sanctus autem Domini, Apollinaris, expleto sui temporis cursu laudabili, accitis fratribus, horam qua supernis inveheretur cœtibus, sibi imminere prædixit. « En, ut cernitis, charissimi, patrum gradior viam, Apollinaris ait, spemque quam Jesus Christus suis promittere dignatus est fidelibus, sumere cupio. » Cumque loquendi finem fecisset, vivifici corporis sanguinisque perceptione se muniens, post decem annorum curricula, quibus sanctam Casinatem rexit ecclesiam, quinto Kalendarum Decembrium die feliciter migravit ad Christum. Sepultus

vero est juxta basilicam Sancti Joannis Baptistæ, in qua et sanctus Pater Benedictus suis cum discipulis requiescit.

Decursis autem a transitu sancti Apollinaris decem et novem annorum curriculis, tempore Leonis sanctissimi papæ, innumera Ismaelitarum, Arabum, atque Persarum multitudo a Babylonia, Africa, atque Sicilia, classe Italiam devecta suorum, Romam advenere, atque ecclesias Sanctorum Petri et Pauli deprædantes, in eisdem ecclesiis innumeros peremere Christicolas. Inde igitur recedentes civitatem Fundanam succenderunt, interfectis cunctis habitantibus ejus. Contra quos destinatur Romanorum, Germanorum, ac Longobardorum exercitus, sed ab Ismaelitis victi fugæ præsidium sumunt: quos Ismaelitæ instantius persequentes illorum omnia capientes, cunctamque terram igni ferroque tradentes, ad vicina tandem Casini montis venere. Evocat interea scelestissimus dux pestilentissimos signiferos turbæ, qui cum venissent, exercitum in unum convenire præcepit, cumque ante eum omnes astarent, iniquitatis censor inquit ad eos: « Gratulor virtuti vestræ, commilitones optimi, unum quia animum, unum quia vobis video velle: nam vatis nostri Maumeth excellentissimis intervenientibus meritis ecclesias Petri et Pauli deprædati sumus, Christianos interfecimus, Romanorumque exercitum omnibus retro sæculis inexpugnabilem superavimus, populosque Italiæ una cum Germanorum caterva gladio fugavimus. Sed dum vestrarum virtutum insignia exprimere conor, mens hebet plectrumque meum enormiter præpeditur. Ergo quia ita est, Titaneumque jubar ad occasum vergens iter nostrum jam præpedire conatur, isto sistentes in loco, potioris fortunæ præstolemur eventum: ubi autem sol splendorem suum dederit arvis, præpete cursu præsentia rura liquentes, Casinensis montis in verticem ascendamus, cœnobiumque Benedicti diruentes, deprædantes et incendentes, ejusque discipulos trucidantes morti tradamus. « Talia pestilentissimum observanda cum censuisset, ejus ad imperium tentoria figunt. Tanta vero tunc erat cœli serenitas, ut nullius nubis operiretur amictu; nam per vastum jam temporis spatium tenuis vel stillicidii gutta vix arva perfuderat; Liris vero tanta siccitas erat, ut pedibus quisque volens transvadere quivisset.

Ast ubi fuscus horror incubuit terris, unus Christicularum e castris Ismaelitarum aufugiens, atque ad Domini Salvatoris cœnobium veniens, Bassatium abbatem sanctissimum clamare omnibus modis cœpit; cui dum præsentatus, ipso vestis ex habitu, mœrentia omnique lacrymarum fonte lugentia signa obtulit, percunctans ait cur hora eadem venire voluisset; sic orsus est fari: « Annuisset cuncta regentis ut dextera excelsi quo te, Pater sanctissime, nunquam cognovissem, nunquam vidissem!» Hæc cum perorasset, lacrymarum rivulis genas inspergens, adjunxit: « Eloquar, an sileam? fune-

stumque exitium ab Ismaelitis futurum retexam? Tamen superventuram cladis ultionem in Casinensi cœnobio promam: nam si ego tacere voluero, res ipsa clamabit. Sceleribus suis Christianorum exercitus, qui ad reprimendam Ismaelitarum sævitiæ venerat, per compita fugit, per rura, per valles. Campanumque solum penitus deleverunt, Fundanam urbem cremaverunt, atque ad Casinense cœnobium incendendum, deprædandum ac monachos interficiendos se venire professi sunt. » Hæc fratres suæ cum aure cepissent, et tam ingens horrendumque excidium sibi imminere perspexissent, exsangues effecti sunt: mortalium ab illis præsidium recessit, cunctipotentis enixius flagitare cœperunt clementiam, ut eorum animas benigne susciperet, quorum corpora horrendo exterminio Sarracenis ad necandum tradidisset. Surgentesque citissime, cinere asperso capite, discalciatiisque pedibus, montis ascenderunt in verticem. Cumque ad Sancti Joannis ecclesiam pervenissent, et Ismaelitarum adventum fratribus nuntiassent, ante corpus sanctissimi Benedicti illuc ruentes clamare cœperunt dicentes: Succurre nunc, adjuva, Pater sanctissime, qui discipulis tuis post mortem præsentiorum te promisisti futurum; adjuva et libera nos a præsentis discrimine; exora, Pater beatissime patrum, pro nostra salute tuique cœnobii stabilitate.

Totam igitur noctem pervigilem fratribus ducentibus, præcelsisque Opificis aurem cum luctu et gemitu pulsantibus, sanctumque Patrem Benedictum sine intermissione rogantibus; sollicitatus, imo (ut ita dicam) stimulatus congregationis suæ precibus Benedictus Pater sanctissimus ad discipulos proloquens ait: « Fratres vestri in supremo articulo positi sunt, et vos adamantina abversus eos præcordia fertis; sequimini me, ac pro eis Jesu Christo Domino preces fundamus. » Hæc cum perorasset, in medio sanctorum consistens, dixit ad eos: « Quod vestrae nunc sanctitati surrexi promendum, vos non dubitavosse: unde vos communiter ad illorum liberationem invito, et ut pro illis æterni Regis thronum adeamus, æquanimiter peto. » Statimque celsi adiiit tribunal imperii; quo cum pervenisset, humiliter supplicans ait: « Tuam supplex, Rex regum benignissime, adi rogaturus clementiam, filiorum ut mihi vitam donec meorum: tibi enim omnia parent; tu dixisti: *Petite et accipietis* (Matth. vii, 7), etc. Tuo enim iussu eundem adii locum, tuoque præcepto jura sancivi et me præsentiorum illis post carnis depositionem quam si viverem, futurum promisi. Certe vides celestium terrestriumque rector atque altor, afflictionem eorum; obtrita et humiliata eorum præcordia cernis; chirographo promissionis meæ astrictum me tenent; et ut pastor suum gregem tueatur, adjuvet, protegat atque defendat, clamare non cessant. Ego vero, Pastor æternæ, quid tunc acturus, quid ero dicturus, cum filios meos ante corporis meæ præsentiam a Sarracenis perspexero in frusta divi-

os ? Me die ac nocte horis et momentis ad suam A
 uitionem vocare non desistunt : sperant atque con-
 cidunt, quidquid voluero, me a tua impetrare cle-
 mentia posse. » Hæc igitur eo rogante, responsum
 accepit : « Ut quid, dulcissime Benedicte, tristaris,
 vel cur tantopere pro illis flagitas, quos tuis inter-
 venientibus meritis liberasti ? Scito prænosces
 quia quod petisti, datum est tibi. »

Igitur cum per totam noctem aspersi capita ci-
 nere fratres vigiliis essent ac orationibus intenti,
 sanctus Apollinaris pervisum sancto Bassatio abbati
 apparens, dixit ad eum : « Cur ita, Bassati charis-
 sime fili, tristaris ? » Et ille : « propter mortem, Pater
 sanctissime, et propter loci sancti hujus desolatio-
 nem, quam ocuis præstolamur. » Ad quem sanctus
 Apollinaris respondit : « Conformare, dulcissime fili, B
 in Domino ; abjice procul metum, procul ab animo
 pelle mororem. Misit me Dominus noster Jesus
 Christus, ut et tu indubitans esses, et fratrum om-
 nium animos tuis debeas relationibus certos reddere,
 de sanctumque Patrem Benedictum vestrum omnium
 obtinuisse liberationem a Domino, ipsumque pariter
 nobiscum venisse in auxilium vestrum. Unde
 procul omni ambiguitate remota estote certissimi,
 quod nullas ad præsens in perniciem vestri vires
 Agarenorum sit habitura ferocitas ; sed illos, divinæ
 vi territores fortitudinis, reditum acceleraturus in
 propria. » Venerabilis igitur abbas expegefactus,
 convocatis in unum fratribus, seriatim eis quod
 sibi a sancto Apollinari fuerat revelatum innotuit,
 eosque in divinæ fortitudine virtutis corroborans, C
 ut instanter omnipotentem Dominum precarentur
 admonuit : qui divinis confortationibus roborati,
 procidentes in faciem pro tantæ dignatione consolatio-
 nis Creatori gratias rependerunt, atque quod reli-
 quum erat noctis, laudum redditionibus est ora-
 tionibusque consumptum.

Aeris vero tanta tunc erat serenitas, ut nulla in
 eo vel tenuis nubecula videretur : cum cælum subito
 densatur nubibus, tonitrua concorrepant, coruscationes
 ac fulguram icant, tantusque imber effusus est
 terris, ut Liris fluvius redundans quasi mare videretur.
 Igitur illucescente diluculo surgentes e castris
 barbari accessere ad oram fluminis, diligentius
 perscrutantes si quam forte navem vadumve reperire
 possent. Sed cum transeundi eis spes esset ablata,
 digitos sibi cœpere manusque præ furore corrodere D
 cellasque cœnobii Casinensis trans fluvium positas
 igne cremaverunt : ascendentesque naves, dantes-
 que carbasa ventis recto cursu Sciliam cum deven-
 sissent, repente parvam cernunt naviculam hac il-
 lucque inter suas naves discurrerent celeriter, in
 qua clericus veneranda canitie, alter monachali
 habitu indutus, sedere videbantur, et cum ab eis

(82) Hæc amannensis adnotatio est, qui Petri
 Diaconi verbositatem non patiens, permulta rese-
 cut

(83) Bertharii hujus abbatis et martyris sunt
 mihi in manibus homillæ dñæ. de S. Matthia ap., et
 de S. Scholastica in pervetusto codice scriptæ, quas

sollicite interrogarentur, unde tam læti tam alacres
 repedarent, ab Italiase venire professi sunt, ibique
 omnia igni ferroque tradidisse, domos etiam Petri,
 et Pauli, ac Benedicti se expoliasse gloriati sunt.
 « Et vos, inquit, qui estis qui tam sollicite, tam di-
 ligenter nos interrogastis ? — Nos, inquit,
 unus Petrus, alter Benedictus vocamur, quorum
 domos vos invasisse jaclatis. Sed cujus virtutis cu-
 jusve potentissimus, quam citissime experiemini. »
 Et his dictis, ab oculis eorum ablati sunt. Mox igitur
 furentibus ventis fluctibusque tumescentibus tanta
 subito tempestas exorta est, ut naves omnes vel
 collisæ vel impulsæ scopulis contractæ sint, ita ut
 ex omni illa Ismaelitarum copia vix pauci superfue-
 rint, qui suis hæc, a quibus missi fuerant, civibus
 nuntiarent. Elapsis autem a transitu sancti Apolli-
 naris annis ducentis quinquaginta tribus, vir reve-
 rendissimus Desiderius e loco primariæ sepulturæ
 sancti Apollinaris inde corpus elevans, in muro
 ecclesiæ Sancti Baptistæ Joannis juxta altarium
 beati Gregorii papæ humavit.

*Ipsæ supervacuum scriptor dum vito laborem,
 Quæ non sunt ad rem, plurima subripui* (82).

XXVII. DEUSEDIT, abbas a Beneventano prin-
 cipe, causa pecuniæ captus atque in custodiam
 trusus ibique interfectus est. Qui dum in monasterio
 Beati Benedicti sepultus fuisset, quidam vir gravis-
 simo febris ardore fluctuans, in ipso febris ardore
 super ejus quiescens obdormivit sepulcrum. Evigilans
 autem gratias referre cœpit voce magna dicens :
 « Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum,
 qui me sanum fecisti meritis Deusdedit famuli tui. »
 Dum igitur hoc ad aures populorum pervenisset.
 ingens ad ejus sepulcrum ægrotantium turba cœpit
 concurrere, et pro sua sospitate illic Redemptori om-
 nium supplicare : quorum vota Deus advertens, mul-
 tos febre detentos diversisque langoribus oppressos
 ex fide poscentes pristinæ ibidem sanitati restituit.

XXVIII. BERTHARIUS abbas (83), nobilis carne,
 nobilis spiritu, in monasterio domini Salvatoris
 juxta altare Sancti Martini pro fide Christi a Sarra-
 cenis capite truncatus est. Sepultus vero est in mo-
 nasterio Casinensi sursum. Passi sunt autem cum
 eo et alii multi undecimo Kal. Novembris.

XXIX. ALIGERIUS (84) abbas, tertius (ut ita di-
 cam) Casinensis cœnobii ædificator, totam terram
 hominibus replevit. Hic parthenopensium (85) genere
 ortus, apud monasterium Sancti Pauli Romæ ab
 Alduino Casinensi abbate monachus factus est, ac
 non multo post præpositus Casinensis constitutus.
 Abbas dehinc, Casinensis effectus Aligerius cœpit
 monasterii possessiones solerter exquirere. Quadam
 vero die Adenulphus quidam pro eo quod Casinensis
 cœnobii possessiones Aligerius requirebat, cum mi-

idoneo tempore cum aliis, ut puto, Casinensium
 auctorum scriptis vulgabo.

(84) In chronico Casin. lib. II Aligerus.

(85) Neapolitanorum, ut chron. et lib. cit. cap. 1.

litibus superveniens, eundem abbatem vi cepit, atque Aquinum veluti prædam maximam asportavit. Ibi vero in publico civium spectaculo, ursino illum tergo revestiens, canes ei undique, sicut revera urso, ad circumlatrandum immisit, et plurimis injuriis virum sanctissimum vir nequissimus dehonora- vit. His Landolphus princeps auditis, mandat Adenulpho ut Capuam vadat, coramque se legalijudicio abbati justitiam faciat. Ille autem perspicuus lega- liter ob commissum facinus morti debere succum- bere, rebellare magis elegit, et de Aquinensi satis munitione confidens, ad principis curiam ire con- tempsit. Quod ubi principi renuntiatum est, Aquin- num mox cum exercitu venit, ejusque prætorium, in quo præfatus rebellio se muniverat, obsidione ac machinis circumdedit. Videns igitur Adenulphus Aquinensis comes se non posse principis manus evadere, funem in collum suum misit, et per manus conjugis suæ ad principis pedes se trahi præcepit. Quo facto, protinus eum princeps cum suis manibus ita ut erat ligatus abbati deliberavit, ut quidquid vellet tam de ipso quam de ipsius omnibus face- ret (86), Sepultus vero est prædictus abbas in Casino juxta ecclesiam Sancti Benedicti. Hujus igitur corpus inde Desiderius abbas elevans, in monasterio ecclesie Sancti Benedicti juxta altarium Sancte De genitricis Mariæ reverenter locavit.

XXX. PETRI DIACONI CASINENSIS PROLOGUS IN VITAM SANCTI GUINIZONIS. (87)

GUINIZONIS eximii ortum obitumque descriptus, quem Redemptor omnium ceu sidus splendidis- simum istis radiare fecit temporibus, cooperatorem adjutoremque in voco Spiritum sanctum, qui revelat mysteria, et reserat secreta inenarrabilia, qui eum- dem confessorem almificum eo potissimum tempore, quo diminutæ sunt veritates a filiis hominum, sanctusque defecit, in Casinensi fulgere fecit cœnobio: indignum ultra et impiissimum reputans, si tam in- signis cœlestis curiæ senatoris gesta in Casinensi tantum occultarentur archisterio, et non potius ad laudem Jesu Christi Imperatoris æterni, qualiter contra sævissimum tyrannum infatigabili lacerto pugnaverit, ejusque proterviam calcans devicerit, ad omnium ædificationem monachorum ecclesiis Christi quæ per totum Romani imperii orbem constructæ sunt, destinarem.

Ad hoc nempe non mæe industriæ, sed Ricardi, ejusdem Casinensis archisterii reverendi monachi, sum provocatus adhortatusque imperio. Nam cum die quadam in eodem cœnobio de sanctorum mira-

(86) Additur in chron. Casin. II, 2, Adenulphum captivum cuncta abbati restituisse quæ intercepta, atque ita ab abbate dimissum gratis et incolumem.

(87) Hanc sancti Guinizonis Vitam impetrarunt a Casinensi bibliotheca edideruntque Bollandiani t. VI Maii p. 450 sqq. cum prologo, quam Vaticani codicis scriptor prætermisit, ego autem a Bollandianis acceptum in seriem revocavi. Nam Petri Diaconi codicem Casinensem pleniorem esse Vaticanum, non hoc solum exemplo intelligimus, verum etiam ex a-

culis reproborumque loqueretur suppliciis, inter multa quæ tunc peroravit, mœrere se fatebatur, quod tanti confessoris obliterarentur miracula, et ut nomen ita et gesta illius mirifica, quibus præ omni- bus sui temporis hominibus resplenduit enixius, diuturnitate temporum in conspectu occultarentur mortalium; et eo præcipue tempore cum grammaticeorum, dialecticeorum, rhetoriceque eminentissima ibidem vigerent scientiæ. Hæc igitur dum peroras- set, nostram exiguitatem flagitare cœpit, ut, quod in beatissimo Placido et Apollinari egeram, hoc in Guinzone facere non recusarem. Tum ego: « Cum tanti confessoris miracula fratribus narrentur ab omnibus ac sæpius sæpiusque relata sint notissima, ejus exarare quid necesse est vitam? — Nec me, inquit, latet, Ricardus, satis ejus patere miracula: sed non te pigeat ejus insignissimam apicibus mandare historiam, tam nobis quam posteris generationibus profuturam. Attendendum est enim ac sollicitius præcavendum, ne antiqui hostis versutia nos in hac parte pertentet, qui vitas eorum qui Redemptori nostro in isto placuere cœnobio, describere negli- gimus. Hinc etenim Scriptura dicit; *Filii matris meæ pugnaverunt adversus me* (Cant. 1, 5). Tunc nempe filii sancte Ecclesie adversus matris sue Ecclesie filios pugnant, cum eorum vitam pestifero taciturnitatis turbine tegunt. Quid ex hoc acturus eris, qui exterorum miracula descripsisti quamplurima, et nostrorum audire fastidisti? Unde et Dominus ait: *Nemo propheta acceptus est in patria sua* (Luc. 11, 24). Nostræ enim taciturnitatis stoliditas sapientibus mœstitia, et insipientibus gaudium genera- rat. Sed vereor ne illud nobis dicatur in supremo examinis die: *Filios genui et enutrivit, ipsi autem contempnentes spreverunt me* (Isa 1, 2): ille namque patrem suum spernit, qui fratrum suorum gesta mirifica apicibus mandare contemnit. Hoc autem ideo flagito, quia corpus illius sacratissimum in nostra quiescit ecclesia, et ea quæ de eodem sancto viro in libris Dialogorum suorum Victor sedis apostolicæ pontifex retulit, nimis compendiosa, valde que transcursum videntur esse descripta. »

Hæc venerandus dum vir retulisset, exiguitatem inscientiæ meæ postponens, ad hujusce rei negotium animum impulit, et ad nostri Redemptoris gloriam, sanctissimi confessoris vitam scripturus, sensum aptavi; proculdubio sciens, in narratione virtutum, et illi honorem debitum exhiberi, et audientibus plurimum utilitatis conferri. Nam (teste Deo loquer) quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Si qua vero (bona) in hoc opusculo pu-

manuensis pag. 251 et 263, confessione, qui honestæ brevitati consulens, partes operis emisisse dicit. Codicem autem archetypum hujus commentarii de justis Casinensibus narrat Bollandiani pag. 250, antiquis litteris Longobardicis scriptum in monasterio Casinensi sub arctissima custodia asservari. Cæteroquin exemplar Bollandianis ab imperito amanuense suppeditalum et parum fidele fuit et valde mendosum, ut codex Vaticanus, quo utor, mihi demonstrat.

dens forte lector invenerit, beneficio misericordis A deputet Conditoris, a quo est *omne datum optimum, omne donum perfectum* (Jac. i, 17). Lecturos interea suppliciter posco, ut pro nostris commissis Jesum Christum, Filium Dei, Dominum nostrum, universalem exorent Pontificem, quatenus me a latantium rostris eripiens, ac in futuro justici die delictorum remissione concessa, sit mihi præmium fugisse supplicium.

INCIPIT VITA.

Tempore quo serenissimus Heinricus Romanum, Basilium autem Constantinopolitanum feliciter gubernabant imperium, sacerrimæque vitæ Benedictus, moribus doctrinaque præcipuus, apostolicæ ac universali præsidebat Ecclesiæ; Guinizo confessor almificus, apud Casinum cœnobium sole fulgidus claruit, vir plane mirabilis, sanctitate perspicuus, humilitate præcipuus, abstinentia clarus, prophetiæ spiritu splendidus, virtutum jubare coruscus, et omni bonitate redimitus. Hic ulteriore Hispania ortus, tantam in se abstinentiam, tantam sectatus est patientiam, ut liquidius jam a parentibus valeret agnoscere, non ad suæ hæreditatis successionem, sed ad divinam potius servitutem, a pietate eum electum fuisse superna. Scintilla namque in ejus pectusculo divinæ jam lucis splendebat, illius utique *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. 1, 9). Cum autem puerilem transcendens, ad illam pervenisset ætatem in qua vel maxime antiquus hostis genus humanum irretire conatur, tanto eminentius se armatura fidei, gladioque verbi Dei, loricaque bonorum operum cœpit munire, quanto C gravius adversum se jacula ignita videbat insurgere. Cœpit igitur toto mentis desiderio ad altiora conscendere, spiritualia quærere, labentia perituraque relinquere. Sed quanto a se conabatur mundi curas abjicere, tanto magis illius nexibus irretiebatur. Cernens itaque vir Dei, non posse se in patria ad effectum perducere quod jam mente conceperat, levavit se super se; relictaque, ut olim Abraham, patria sua, caput monastici ordinis, Casinense cœnobium petiit, ibique cum servis Dei vivere cœpit.

Eo autem tempore gravissima persecutionum procella eamdem cœpit agitare Ecclesiam. Pandulphus namque Capuanus princeps, supra modum scelestis et inauditis operibus detentus, Casinensi cœnobio persecutiones inferre non desinebat. Primum D namque adjiciens peccatum peccato, reverendissimum abbatem ex Casinensi monasterio abstrahens, in civitate Capuana custodiæ mancipavit; de Casinensi vero claustro omnes fere monachos exules fecit; paucos tantum, qui vix duodecim possent complere lectiones, ad corpus beati Benedicti dimisit. In monasterio vero eodem scelestissimum et ultra modum perversum suæ nequitie complicitem, Basilium, abbatem suum potius quam monachorum constituit, præbito suis manibus prius turpiter principi sacramento, ut ultra viginti solidis per annum, de rebus monasterii omnibus ei traditis, nihil retu-

neret. Ad postremum autem universos monasterii homines in suam fidelitatem jurare faciens, et cuncta castella seu villas ejusdem loci Northmannis, qui sibi tunc adhærebant, distribuens, Theodinum quemdam de monasterii servis, suæ nequitie similem, superposuit, eumque apud Sanctum Germanum, in ipsa abbatis curia manere constituit, insuper et Roccam, quæ Bantra dicitur, illi contradens, ad suam fidelitatem cunctos illic tam Northmannos quam cæteros quoque parere præcepit. Jam vero quam pessimus, quam impius idem Theodinus in Dei servos exstiterit, in quantam eos sanctumque hunc locum penuriam dedecusque redegerit, etiamsi Varronis aut Tullii mihi inesset facundia, referre non valerem: adeo (ut ex his pauca perstringam) B ut in ipsa sanctæ Dei Genitricis assumptione, ad ministerium altaris vinum eis defuerit; adeo nihil reliqui tunc monachis erat, quam cum Hieremia in lamentum prorumpere: *Servi dominati sunt nostri, nec fuit qui eriperet nos de manibus eorum* (Thren. v, 9).

Cumque nec ista rabidissimo sufficerent cani, post dies aliquot jubet nequissimus princeps cuidam fideli suo, nomine Aldegisio, ut quantocius ad hoc monasterium veniat, eique planetam et calicem Heinrici imperatoris, et alia præcipua ecclesiæ ornamenta, Aquini et Sexti comitibus impignoranda perniciousiter deferat. Cumque ille veniens, rem propter quam missus fuerat indicasset, Adam, revendissimus ejusdem ecclesiæ paramonarius, ait: « Ego hæc quæ, C vir bone, requiris, neque tibi neque alicui alii daturus aliquando sum. Verum ea super ipsum, cujus sunt, beati Benedicti altarum ponam; inde ille qui præsumperit auferat. » Quod cum fecisset, mox ille audacter accedens, cum jam jamque super beati Benedicti corpus manus nefandas extenderet protinus in faciem corruit, et vehementissima subito paralysi correptus, distorto ore et oculo usque ad mortem permansit. Quod scelestissimus Pandulphus audiens, præfatum Basilium misit, omnemque hujus loci thesaurum per illum ad se asportari præcepit, quem gloriosæ memoriæ Carolus, Pipinus et Carolus frater ejus, Ludovicus, Lotharius Carlitus, Otto ac Henricus imperatores sancto Benedicto obtulerant, atque in arce Sanctæ Agathæ, omnia simul condens, reposuit. Tuli igitur modo ab rasis a D nefandissimo principe funditus monasterii rebus, vir Domini Guinizo, eremiticam vitam ducturus, a fratribus licentiam petiit, atque in eodem monte non longe a monasterio sibi cellam fecit: ibique in orationibus, jejuniis ac vigiliis persistens, omnipotentem Deum flagitare cœpit enixius, ut Casinensi cœnobio solita pietate succurreret, filiosque ejus, a scelestissimo Pandulpho dispersos, ad eandem ecclesiam iterum revocaret.

Eo autem tempore, cum prædicti Casinensis cœnobii fratres maxima stipendii premerentur inopia, almifici Patris Guinizonis sanctitatem, vitam ac mores agnoscentes esse præcipuam, eum con vocan-

tes in medium, tale ad eum habuere omnes colloquium: « Quantis jam dudum, frater dulcissime, simus oppressi miseriis, quantisque tribulationibus coarctemur, vestræ dilectioni non manet incognitum. Jam enim pervenit gladius usque ad animam, jam consummatio desolationis in hoc loco a principe facta est, jam namque totum deprædati sunt cœnobium, possessionesque beati Benedicti ad suas utilitates retorserunt; nosque fames dirissima cruciat, et quale vitæ capiamus remedium, penitus ignoramus. Sed Dei omnipotentis confisi clementia, vestram fraternitatem suppliciter poscimus ut ad Theodini pestilentissimi curiam quantocius properes; confidimus enim in Domino et in potentia virtutis ejus, quod nobis in tanto periculo positus concedet remedium. Hæc vir Domini audiens, ait: « Fratres et domini mei, nostrumque unicum ac singulare remedium, cur adeo incertum animum geritis? Confidite in eo qui vicit mundum, qui percutit et sanat, vulnerat et medetur; qui ideo hic flagella irrogat, ne in æternum puniat. Recolite quia Pater sanctissimus Benedictus præsentio rem quam si viveret pollicitus est se futurum: unde in tribulatione gratias agentes, illud cum Job decantemus canticum: Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non suscipiamus? Unum autem a dilectione postulo vestra, ut pro me Domino Jesu Christo Patrique sanctissimo Benedicto preces fundatis, quatenus Theodini miserissimi vultum mihi placabilem faciat, mentemque ejus ad preces meas inclinet, quo ab eo valeam obtinere quod rogaturus sum. »

Hic dictis, nulla interposita mora, omnium fratrum se prosternens vestigiis, sumpto baculo iter aggressus est. Mox vero ut ad Roccam crudelissimo servo præsentatus est cur illuc tantus vir venire insolite voluisset, inquisitus est, Cui vir Dei respondit: « Nostrum procul dubio hujus rei gratia ad hunc locum noveris exstitisse adventum, ut fratribus nostris, alimentorum necessitatem patientibus, frumenti præstes auxilium, « Qui inter multa verborum convicia, servilis ut est consuetudinis, respondit: « Cur non laboratis manibus vestris, sicut vobis regula præcepit? » Tunc vir Dei: « Quia alii infirmi sunt, alii vero in decrepita jam ætate consistunt. » Sed cum multis vir Dei instaret precibus, respondit: « Ne vestra demum verba parvipendere videar, hac mecum nocte si perseverare volueris, centum tibi milii modios, diei illucescente aurora, vestri gratia tribuam. » Quæ omnia vir Dei subdole illum retexere sentiens, regulæ præcepta se nullo modo violaturum fore respondit. At Theodinus, dum in mente sua anxius quæreret quo venena perfidie fundere posset, diabolicis tandem exagitatus stimulis, dum servum Dei orationis gratia ecclesiam intrasse conspiceret, cœpit intra se hæc tacitus volvere: « Quia manere hodie sponte nobiscum noluit iste, persistat invitus; » sicque cum summa diligentia claudi ecclesiam fecit: virgam vero, quam in manu servus Dei adduxerat, uxori suæ tradidit, et eam in arca

A claudi præcepit. Sed humani generis Conditor, qui in se sperantes non deserit, misit angelum suum, qui salvo januarum signaculo eum de ecclesia abstrahens in montis pede servum Dei deposuit. Rustici vero, ex more sero redeuntes a ruribus, percunctati a castris habitatoribus si quid novi in illis partibus nuperrime gestum foret, respondere se omnino nihil aliud vidisse, nisi quemdam hominem solivagum, discalearum pedibus, cambuttam in manu portantem. Theodinus vero nequissimus servus hoc audiens, evocat festim presbyterum et Marottam uxorem suam, et quid de Dei homine actum fuisset sollicite cœpit inquirere. Qui cum in ecclesia eum permanere dixissent, ut eum ad Theodinum perducerent concito gradu porrexerunt; quem invenire non prævalentes, ei nuntiare curarunt; uxor autem ejus baculum, quem in arca posuerat, similiter requirens, invenire non potuit. Qualiter autem omnipotens Deus de ecclesia, januis clausis, servum suum abstraxerit, usque hodie manet incognitum.

Sed cum idem omnipotens Deus tantis direptionibus decrevisset finem imponere, Casinensis cœnobii fratres, ultra montes ad imperatorem pergentes, quæ mala a Pandulpho pertulerant retulere; orantes ut ad Italiam dignaretur venire, ac Casinense cœnobium, quod caput omnium monasteriorum a Domino Jesu Christo per Patrem Benedictum statutum fuerat, quod omnes imperatores sub sua tutela reverenter nimis habuerant, de sævissimi tyranni manibus potenter erueret. Conradus autem imperator, his auditis ira succensus, cum valido nimis totius Occidentis exercitu transitis Alpibus Romam advenit; ibique habito cum Romanis consilio, strenuos a latere suo principi destinat viros, mandans ut nisi indignationem Romani imperii vellet protinus experiri, monasterio Casinensi cuncta quæ abstulerat confestim restitueret. Sed cum hi, qui ab imperatore missi fuerant, nil profecissent, cernens Augustus a Pandulpho contemni, sumpto exercitu venit Casinum. Quod cum fratribus fuisset relatum, dixerunt: « Tempus tacendi transit, et loquendi tempus advenit: ecce illuxit dies redemptionis nostræ. Descendamus, et imperatoris ministris omnia quæ sunt necessaria præparemus. » Alia autem die imperator, Benedicto Patri se commendaturus, montis ascendit verticem; cumque capitulum, una cum D Heinrico rege filio suo, ingressus fuisset, surgentes monachi, omnes in terram ante faciem imperatoris se prostravere, surgentesque: « Ita vos inquit, expectavimus, ita faciem vestram contemplari desideravimus, ac si justorum animæ in inferno Redemptoris adventum expectasse noscuntur. » Et iterum omnes in faciem ruentes, quæ et quanta mala per duodecim annos a Pandulpho perpessi fuerant referunt. Tunc imperator in fletum erumpens, ob eam solummodo causam se ad partes istas transisse. ut sanctissimi Patris Benedicti cœnobium de jugo servitutis ereptum pristina redderet libertati, jurejurando affirmabat. Ibi autem imperator aliquandiu

demoratus, Richerium in eodem Casinensi cœnobio abbatem constituit; indeque recedens Capuam super principem sine mora perrexit, ibique Guaymarium principem ordinans, omnem terram sancto Benedicto restituit.

Scelestissimus autem Pandulphus, una cum Basilio suo ad imperatorem Constantinopolim abiit, a quo iusto Dei iudicio in exilium directus est. Theodinus vero, disponente Deo, a Richerio abbate captus, virgis cæsus ac tonsus, nec non sacco indutus, et ad cernendam farinam more servorum in pistrino positus est. Northmanni vero, qui tanti loci infestatores exstiterant, centum quinquaginta intra biennium diversa morte consumpti sunt. Comes autem illorum, qui terram monasterii vastare disposuerat, eodiem quo id se acturum sperabat, subitanea morte defunctus est. Siconulphus vero Aquinensis comes, et ipse ex persecutoribus, Dei iudicio percussus, una cum duobus militibus quingentis civitatis suæ habitatoribus, eodem anno mortuus est. Pandulphus autem, pro his quæ in Casinensi ecclesia gessit, licet in hoc sæculo pœnam sustinuit, in futuro tamen pœna non caruit; quod certius probabitur, si ea quæ de eo visa sunt, in medium deducantur.

Sergius namque magister militum, qui, Neapolitanæ præerat urbi, in ipso sancto Paschali Sabbato silvam suis cum pueris venaturus ingreditur: tensisque retibus, ad insequendos apros per silvam omnes sese cum canibus huc illucque diffundunt. Fit autem venantibus eis aper obvius, qui priusquam fugiens retis involveretur laqueo, confossus verubus captioni cessit eorum. Cum autem ad occasum sol vergens, tardioris horæ noctisque jam imminens indicia certa referret, sumpta quam ceperant venatione, celerem cum universis domum repedationem Sergius arripuit, uno duntaxat post se puero, Pythagoras nomine, derelicto; cui, ut collectis retibus summa sese cum festinatione sequeretur, præcepit. Cum autem iussionibus parens dominicis, dominum celeri cursu sequeretur, duo repente monachi, vultus admodum reverendi, ei sese in itinere obvios obtulere. Cumque timore exterritus puer, quinam essent inquireret, illi: « Procul, inquit, ab animo omnem repelle formidinem, nosque intrepidus comitare. » Cum itaque per eandem silvam simul proficiscentes aliquantulum processissent, venerunt ad lacum quemdam cœnosum valde aspectuque horribilem; ibique Pythagoræ monachi, qui videbantur, Pandulphum principem supradictum ostendunt, ferreis nexum vinculis atque in cœno lacus ad gulam usque demersum. Visi sunt interea duo Æthiopes in restis speciem vites contorquere agrestes, quibus collum principis colligantes, missum in inferiora lacus, ad superiora trahebant; atque ad superiora pertractum, iterum in inferiora trahebant. Cumque has Æthiopes puer vices alternare conspiceret, immensa licet correptus formidine, Pandulphum tamen alloquitur, tantique ab eo causam discriminis peruncatur.

PATROL. CLXXIII.

A Tum ille, flens et ejulans, in hujus verba responsionis erumpit: « Licet, o Pythagora, multiplicibus et infinitis facinoribus meis multiplicia et infinita mihi sint parata supplicia; hujus tamen, cujus ipse conspexeris, pœnæ nullam aliam causam noveris esse, nisi quod aureum calicem de sancti Patris Benedicti cœnobio, sacrilega ductus cupiditate, abstraxi, eique moriens minime reddere procuravi. Unde obnixè deprecor ac per Jesum Christum Dominum, cujus infelix ego præcepta contemnens in hac sum detrusus voragine, te obtestor, ne usque Capuam itineris pigritèr fatigationem subire, eamque quæ mihi in conjugem fuit copulata adire, eique pœnam meam, cujus te Deus viso ipso cognitorem voluit, intimare; pœnæque causam abstractionem esse calicis memorati, te meis eloquiis didicisse, meque rogare et obtestari obnixè ut pristini dilectionem amoris in memoriam revocet, ablatumque calicem sancto loco ocius et sub omni celeritate restituendum procuret. » Ad hæc Pythagoras: « Non, inquit, verbis meis, ut reor, uxor tua adhibitura est fidem; neque quod te viderim, vel quod ipse patiaris talia, creditura. » Tunc princeps ait: « Ut uxor mea tuis debeat fidem inambiguum adhibere sermonibus hoc illi dabis indubiæ certitudinis signum, dicens præfatum calicem Pandulphum Gualæ filium habere pro pignore; rogabisque ex persona mea ut, si quæ in ipsius animo conjugalis resident amoris vestigia, solidos, pro quibus calix in pignus est traditus, Gualæ reddere non moretur, sanotoque calicem monasterio restituere, ut quam pro ablatione calicis pœnam mereor pati, ea, calice restituto, mereor liberari. » Quibus dictis visio omnis illa ab oculis pueri ablata est. Qui reversus domum, gravi continuo languore corripitur, qui per singulos dies invalescens, vitam ei brevi temporis spatio terminavit. Prius vero quam decederet vita, Pandulphum, cui præfatus calix fuerat in arrhabonem commissus, contigit venire Neapolim, et ex ipsius ore Pythagoræ hanc seriatim visionem audire. Qui cum reversus Capuam uxori principis cuncta intimasset, parvipendens verba mulier, nec pretium quod vir acceperat mutuo restituere, nec calicem restituendum ecclesiæ curavit recipere. His taliter prælibatis ad sancti Januarii, Guinizonis discipuli, enarranda miracula veniamus.

D XXXI. DE JANUARIO GUINIZONIS DISCIPULO

Hic igitur cum in Guinizonis erudiretur doctrina, magnis abstinentiæ obedientiæque cœpit pollere virtutibus. Qui cum tempore quodam a magistro, ut ferramenta, quibus erant soliti operari, reficeret. Aquinum missus fuisset; domum fabri ferrarii adiit, atque ab eo ferramenta sibi reparari data mercede poposcit. Krat autem a natura sancto Januario quædam attributa corpulentia, ruborque genarum in tantum, ut mira quoque abstinentia exinanire duo ista in Januario non sufficeret. Faber ergo ferrarius figens obtutus in Januarium, cœpit de eo cum astantibus risum facere, ejusque corpulentiam et ruborem

esculentioribus cibis vini que potationibus assiduis deputare. Ad quam falsam suspicionem de eo præsumptam sanctus Januarius respondit : « Potens est Deus facere ut de pinguedine et rubore meo falsa vos pœniteat opinatos. » Interim autem dum faber ferrarius quæ artiserant suæ operari non desinebat, fervens nimirum ruboris ferrum de igne extrahit, super incudem ponit, idque fortuito excussum forcipe, incude desiliens, in terram decedit; quod continuo correptum manu sanctus Januarius incudi restituit, cunctorumque, qui præsentés astabant, tremore corpora, animos stupore replevit; eoque facto, neque ex edacitate se nimia corpulentum, neque ex vini potatione sedula rubescentem, evidentissime omnibus patefecit. Non enim astantium quisquam vel tenuiter ultra potuit opinari sanctum Januarium edacem vel bibulum, per quæ tantæ virtutis in eorum oculis Creator omnipotens demonstrare voluit signum. Cum autem ferramentis refectis ad cellam sanctus remeasset Januarius, vehementis a magistro est verbis increpationis correptus, quod, insultantibus cedens, virtutis signum in eorum facere conspectibus præsumpsisset. Cumque ad hæc sanctus Januarius stupens percunctaretur ab eo quo revelante ista ei insinuata fuissent, Guinizo vir Dei, respondit : « Cujus tibi virtute signum tantum concessum est exterius facere, eodem revelante interius illud mihi concessum est scire. » In quo facto Guinizo facta absentis discipuli contuitus, Elisæo; in extinctione vero virtutis igneæ, tribus pueris similis Januarius factus est.

Non multis dierum transactis curriculis, cum ad Sancti Germani curiam, rebus monasterii expetentibus, missus fuisset, omniaque Guinizo jam perfecisset; ecce quemdam perspexit hominum, qui calathum uvis refertum, quem latrocinio acquisierat, suis in humeris deferebat. Quod cum venerabilis Pater Guinizo, sancto repletus Spiritu, cognovisset, protinus vociferans ad se illum venire præcepit. Qui cum sceleris sui se conscium manere cognosceret ad servum Dei ocuis venit. Mox vero de perpetrato facinore illum redarguens, dixit : « Unde tibi hæ uvæ, furcifer? Unde eas adducis? » Ad hæc callidus fur sese dissimulans, eas a sua vinea se collegisse jurejurando affirmabat. Tunc vir Dei respondit : « Non sic, sed potius eas de tali vinea collegisti. » Qui demum victum se sentiens, tanti viri admirans benignitatem, de commissis veniam postulat. Quem cum ad rectæ vitæ tramitem Guinizo Pater sanctissimus diu monuisset, dixit : « Curre, frater, curre velocius; et ad vineam, unde uvas rapuisti, ferre summopere satage : ecce enim super eas diabolus sedentem conspicio. » Qui cursu velocissimo mandata perficiens, ad vineam, unde uvas abstulerat, easdem reportare curavit.

Guinizo autem Pater almiſſicus, expleto sui temporibus cursu laudabili, perrexit ad Dominum vii Kal. Junii. Eo vero die quo de hoc mundo recessit, quidam frater apud Beneventum positus, ejus excus-

sum per Spiritum cognovit, et astantibus ibi fratribus dixit : « Omni remoto scrupulo hæsitacionis, estote certissimi, in Casinensi monasterio magni quemdam meriti hodierna die migrasse ad Dominum. » Ad quæ nimirum verba mentes audientium omnium in stuporem sunt versæ, quod videlicet migrationem viri, per octoginta fere passuum millia separati, tanta sibi acciperent firmitatis certitudine nuntiar. Diligentiore tamen perquisitione rei veritatem discutientes, cognovere profecto, eodem die Guinizonem Patrem migrasse, quo nimirum magnum quemdam in Casinensi monasterio virum memoratus frater obiisse cognovit, ejusque cæteris obitum revelavit. Sepultus vero est in ecclesia sancti confessoris Christi Nicolai, in loculo plumbeo ad dexteram partem altaris, in loco qui dicitur Ciconia : in quo et sanctus Januarius discipulus defunctus una cum magistro suo positus est; ad quorum Christus merita declaranda, mira in dies usque in hodiernum patrare non cessat.

XXXII. LYUTIUS Casinensis monachus ab eodem cœnobio egrediens Hierosolymam petiit, indeque reversus primo apud Salernum in quadam eremo, in loco qui dicitur ad Cavam, aliquandiu mansit : postmodum vero in monte hoc loco Albaneta vocabulo monasterium construxit, ibique cum triginta circiter fratribus conversari religiosissime cœpit. Ipse autem præ cæteris omni vilitate et extremitate contentus, tam humili se officio mancipavit, ut farinam in pristino ad panem faciendum famulorum more discerneret; cum interim de ore illius Dominica cantica nunquam cessarent. In cujus vitæ humilitate ac nimia abstinentiæ austeritate usque ad finem vitæ perduravit. Sepultus vero est in monasterio Casinensi.

XXXIII. JOANNES, Apulia provincia ortus, Casinensis decanus aliquanto tempore exstitit. Demum vero ad civitatem Lucensem ad construendum monasterium missus, cum ibidem jejuniis, vigiliis, orationibus maximeque elemosynis studium indesinens adhiberet, tentarum lacrymarum ubertatem tantæque compunctionis gratiam de supernæ munificentie largitate promeruit, ut nemo permitteretur ambigere quin ille fons oculorum, illaque tanta spiritus humilitatis contritio, multa et maxima a divinis posset auribus impetrare. Cum itaque fama sanctitatis ejus ora omnium personarent, mulier quædam quam dirus miserabiliter dæmon vexabat ad eum perducta est. Et cum ab eis qui eam duxerant ut pro ea Dominum precaretur, magnis precibus fuisset astrictus, convocatis in unum fratribus oratorium est ingressus; cumque pro ea diutius Dominum exoraret immundum ab ea spiritum protinus expulit. In eadem civitate quædam femina valida languoris peste laborabat, quo ingravescente ad extrema pervenit, tribusque diebus sine sensu ac voce recubans, solo pulsu vitæ indicia dabat : cumque de ejus vita omnes desperarent, virum Dei rogare cœperunt ut pro ea Dominum supplicaret. Tunc sanctus Joannes sacer-

dotalibus vestibus indutus sacrificium pro ea Domino offerre cœpit; cumque intra missarum solemniam nomen mulieris a viro Dei memoraretur; illa in domo propria longe a monasterio jacens pene exanimis, vocem presbyteri se memorantis audivit, eique tanquam præsenti respondit. Illi autem obstupefacti ad vocem illius, quæ jam triduo quasi mortua jacuerat, cui mulier respondisset interrogant. Ad quos illa: « Nunquidnam, inquit, huic lecto dominus Joannes præpositus præsens non assistit? nunquid non ipsi vocem ejus me clamantis atque a gravi sopore excitantis audistis? » Hæc cum dixisset, sanitati pristinæ reddita oeius est. Tunc ad monasterium quantocius mittunt nuntios, ut quid pro ea vir Dei ageret inquirerent; qui cum ecclesiam ingressi fuissent, virum Dei reperiuut sacris altaribus assistentem, atque pro ejus salute Domino hostiam offerentem. Tunc sollicitè inquirentes, ea hora ejus sanitatis invenere existisse principium, qua vir Dei eam intra sacra missarum solemniam nominavit, illaque ei in lecto respondit. Alexander papa cum febre valida ægrotaret, et languor in dies ingravesceret, ei in memoriam venit quod quicumque febre detentus aquam, quæ de manibus sancti Joannis post missarum solemniam defluebat, in potum sumeret febris in eodominium ulterius non exercebat. Misit igitur continuo qui ex aqua illa latenter sibi deferrent. Delata igitur aqua, statim ut eam in potum accepit, omnis ab eo infirmitas febris recessit.

XXXIV. CONSTANTIUS, in Casino presbyter, fuit vir egregius omnique morum probitate ornatus. Hic igitur cum Aligerii abbatis temporibus ad monasterium Santi Benedicti construendum in locum qui Pectinariarius dicitur transmissus fuisset, et aquam in eodem loco non haberet, ad apostolorum principis limina tertio discalciatus perrexit, ibique æterni regis clementiam rogare attentius cœpit, ut qui aquam in deserto ex petra produxerat, per apostolorum principis ac Benedicti Patris sanctissimi interventum aquam in loco arenti largiri dignaretur. Hoc cum tertio egisset, beatus Petrus apostolus apprensus dixit ad eum: « Petitiones tuas exaudivit Dominus; desideria cordis tui ante ejus divinitatis sacrarium admissa sunt. Nunc igitur surge, et tali in loco terram fodere incipe; ibi aquam indeficientem invenies. » Surgens autem vir Domini Constantius, ad locum quem ei apostolus demonstraverat perguit, in quo cum fodisset, aquam indeficientem invenit, quæ incolis potum præstat usque in diem præsentem. Postquam vero sanctus Constantius e mundo recessit, quidam vir ditissimus e Dalmatia in medio Adriatici maris naufragium sustinens, servum Dei Constantium ad suum indesinenter vocabat suffragium, dicens: « Sancte Constanti, si vera sunt quæ de te audivimus, in præsentem rogamus ut nobis subvenias, quatenus, erepti de præsentem articulo, te patrem, te tutorem, te dominum me habere gaudeam. » Hæc dum assidue diceret, tranquillitas facta est magna;

et ad portum veniens, viri Dei sepulcrum cum muneribus adiit, laudans et benedicens Deum.

XXXV. JOANNES, Casinensis abbas, Beneventanæ civitatis archidiaconus existit, qui mundi spernens divitias Casinum adiit, ibique monachus factus est, non parvum ibidem tempus exigens. Demum vero Hierosolymam profectus, per sex continuos annos in monte Sinai vitam eremiticam duxit. Postmodum vero in Græcia in monte qui ἅγιον ὄρος dicitur aliquanto est tempore conversatus. Post multos vero dies sanctus Pater Benedictus eidem Joanni per visionem apprensus, virgam pastoralem, quam manu gestare videbatur, ei contradidit, ac ut ad Casinense monasterium omni sub festinatione rediret præcepit. Surgens igitur Joannes Casinum reversus est, atque a Joanne abbate præpositus, demum vero abbas Casinensis constitutus est.

XXXVI. JOANNES, Casinensis abbas, vir sanctissimus ac religiosissimus fuit. Hic abbatia relicta, in loco qui Piretus dicitur vitam eremiticam usque ad suum fere obitum duxit. Nocte vero qua e mundo recessit, quidam monachus Joannes nomine in monasterio Sancti Laurentii martyris, quod intra Capuam urbem constructum est, nocturnam synaxim vigilando præveniens, respiciens subito cernit magnam claritatem lucis in aere, et intra eandem cernit ejusdem Joannis animam cælum penetrare. Mane autem facto nuntium confestim ad Casinense cœnobium misit, et quid in Casino actum fuisset, ut sollicitè inquireret, præcepit: quo Casinum tendente, alter et nuntius obviam factus est qui se Capuam proficisci ob Joannis abbatis obitum nuntiandum dicebat. A quo cum de migrationis tempore sciscitaretur, ea ipsum hora invenit ex hac vitam eductum, qua Joannes monachus ejus animam cœli alta penetrare respexit.

XXXVII. FELIX monachus a Casinensi abbate ut pastoribus gregique præsetat transmissus est. Ubi cum defunctus fuisset, et multa ad sepulcrum ejus signa fierent Theatinus episcopus ejus exinde corpus elevans in ecclesia venerabiliter collocavit, ac super illud altarium consecravit: quo loco cum quidam cæcus venisset, lumen recepit.

XXXVIII. SALVIUS e Campania ortus, a Casinensi abbate ad ecclesiam Sancti Clementis in Plumbata transmissus est: ubi cum defunctus fuisset, multa apud ejus sepulcrum miracula divina est operata majestas.

XXXIX. ANGELUS in Casino monachus fuit, vir revendus et omni bonitate redimitus. Qui cum ultimum clausisset diem, dæmoniacus quidam ibidem adveniens cœpit clamare dicens: « Quid hac hora mihi, Benedicte, fecisti? Angeli mihi animam ob exigui gestamen cuculli auferens, tuo in cœlestibus gregi miscuisti. » Cumque hæc lugubriter diceret, repente signum quo fratrum obitus significari solet insonuit; euntesque præfatum Angelum jam vita privatum repererunt.

esculentioribus cibus vinique potationibus assiduis deputare. Ad quam falsam suspicionem de eo præsumptam sanctus Januarius respondit : « Potens est Deus facere ut de pinguedine et rubore meo falsa vos pœniteat opinatos. » Interim autem dum faber ferrarius quæ artererant suæ operari non desinebat, fervens nimirum ruboris ferrum de igne extrahit, super incudem ponit, idque fortuito excussum forcipe, incude desiliens, in terram decidit; quod continuo correptum manu sanctus Januarius incudi restituit, cunctorumque, qui præsentibus astabant, tremore corpora, animos stupore replevit; eoque facto, neque ex edacitate se nimia corpulentum, neque ex vini potatione sedula rubescentem, evidentissime omnibus patefecit. Non enim astantium quisquam vel tenuiter ultra potuit opinari sanctum Januarium edacem vel bibulum, per quæ tantæ virtutis in eorum oculis Creator omnipotens demonstrare voluit signum. Cum autem ferramentis reffectis ad cellam sanctus remeasset Januarius, vehementis a magistro est verbis increpationis correptus, quod, insultantibus cedens, virtutis signum in eorum facere conspectibus præsumpsisset. Cumque ad hæc sanctus Januarius stupens percunctaretur ab eo quo revelante ista ei insinuata fuissent, Guinizo vir Dei, respondit : « Cujus tibi virtute signum tantum concessum est exterius facere, eodem revelante interius illud mihi concessum est scire. » In quo facto Guinizo facta absentis discipuli contuitus, Elisæo; in extinctione vero virtutis igneæ, tribus pueris similis Januarius factus est.

Non multis dierum transactis curriculis, cum ad Sancti Germani curiam, rebus monasterii expetentibus, missus fuisset, omniaque Guinizo jam perfecisset; ecce quemdam perspexit hominum, qui calathum uvis refertum, quem latrocinio acquisierat, suis in humeris deferebat. Quod cum venerabilis Pater Guinizo, sancto repletus Spiritu, cognovisset, protinus vociferans ad se illum venire præcepit. Qui cum sceleris sui se conscium manere cognosceret ad servum Dei ocius venit. Mox vero de perpetrato facinore illum redarguens, dixit : « Unde tibi hæ uvæ, furcifer? Unde eas adducis? » Ad hæc callidus fur sese dissimulans, eas a sua vinea se collegisse jurejurando affirmabat. Tunc vir Dei respondit : « Non sic, sed potius eas de tali vinea collegisti. » Qui demum victum se sentiens, tanti viri admirans benignitatem, de commissis veniam postulat. Quem cum ad rectæ vitæ tramitem Guinizo Pater sanctissimus diu monuisset, dixit : « Curre, frater, curre velocius; et ad vineam, unde uvas rapuisti, ferre summo opere satage : ecce enim super eas diabolum sedentem conspicio. » Qui cursu velocissimo mandata perficiens, ad vineam, unde uvas abstulerat, easdem reportare curavit.

Guinizo autem Pater almiſſicus, expleto sui temporibus cursu laudabili, perrexit ad Dominum vi Kal. Junii. Eo vero die quo de hoc mundo recessit, quidam frater apud Beneventum positus, ejus exces-

sum per Spiritum cognovit, et astantibus ibi fratribus dixit : « Omni remoto scrupulo hæsitacionis, estote certissimi, in Casinensi monasterio magni quemdam meriti hodierna die migrasse ad Dominum. » Ad quæ nimirum verba mentes audientium omnium in stuporem sunt versæ, quod videlicet migrationem viri, per octoginta fere passuum millia separati, tanta sibi acciperent firmitatis certitudine nuntiari. Diligentiore tamen perquisitione rei veritatem discutientes, cognovere profecto, eodem die Guinizonem Patrem migrasse, quo nimirum magnum quemdam in Casinensi monasterio virum memoratus frater obiisse cognovit, ejusque cæteris obitum revelavit. Sepultus vero est in ecclesia sancti confessoris Christi Nicolai, in loculo plumbeo ad dexteram partem altaris, in loco qui dicitur Ciconia : in quo et sanctus Januarius discipulus defunctus una cum magistro suo positus est; ad quorum Christus merita declaranda, mira in dies usque in hodiernum patrare non cessat.

XXXII. LYUTIUS Casinensis monachus ab eodem cœnobio egrediens Hierosolymam petiit, indeque reversus primo apud Salernum in quadam eremo, in loco qui dicitur ad Cavam, aliquandiu mansit : postmodum vero in monte hoc loco Albaneta vocabulo monasterium construxit, ibique cum triginta circiter fratribus conversari religiosissime cœpit. Ipse autem præ cæteris omni vilitate et extremitate contentus, tam humili se officio mancipavit, ut farinam in pristino ad panem faciendum famulorum more discerneret; cum interim de ore illius Dominica cantica nunquam cessarent. In cujus vitæ humilitate ac nimia abstinentiæ austeritate usque ad finem vitæ perduravit. Sepultus vero est in monasterio Casinensi.

XXXIII. JOANNES, Apulia provincia ortus, Casinensis decanus aliquanto tempore existit. Demum vero ad civitatem Lucensem ad construendum monasterium missus, cum ibidem jejuniis, vigiliis, orationibus maximeque eleemosynis studium indesinens adhiberet, tentarum lacrymarum ubertatem tantæque compunctionis gratiam de supernæ munificentiæ largitate promeruit, ut nemo permetteretur ambigere quin ille fons oculorum, illaque tanta spiritus humilitatis contritio, multa et maxima a divinis posset auribus impetrare. Cum itaque fama sanctitatis ejus ora omnium personarent, mulier quædam quam dirus miserabiliter dæmon vexabat ad eum perducta est. Et cum ab eis qui eam duxerant ut pro ea Dominum precaretur, magnis precibus fuisset astrictus, convocatis in unum fratribus oratorum est ingressus; cumque pro ea diutius Dominum exoraret immundum ab ea spiritum protinus expulit. In eadem civitate quædam femina valida languoris peste laborabat, quo ingravescente ad extrema pervenit, tribusque diebus sine sensu ac voce recubans, solo pulsu vitæ indicia dabat: cumque de ejus vita omnes desperarent, virum Dei rogare cœperunt ut pro ea Dominum supplicaret. Tunc sanctus Joannes sacer-

dotalibus vestibus indutus sacrificium pro ea Domino offerre cœpit; cumque intra missarum solemniam nomen mulieris a viro Dei memoraretur; illa in domo propria longe a monasterio jacens pene exanimis, vocem presbyteri se memorantis audivit, eique tanquam præsenti respondit. Illi autem obstupefacti ad vocem illius, quæ jam triduo quasi mortua jacuerat, cui mulier respondisset interrogant. Ad quos illa: « Nunquidnam, inquit, huic lecto domnus Joannes præpositus præsens non assistit? nunquid non ipsi vocem ejus me clamantis atque a gravi sopore excitantis audistis? » Hæc cum dixisset, sanitati pristinae reddita oeius est. Tunc ad monasterium quantocius mittunt nuntios, ut quid pro ea vir Dei ageret inquirerent; qui cum ecclesiam ingressi fuissent, virum Dei reperiunt sacris altaribus assistentem, atque pro ejus salute Domino hostiam offerentem. Tunc sollicitè inquirentes, ea hora ejus sanitatis invenere existisse principium, qua vir Dei eam intra sacra missarum solemniam nominavit, illaque ei in lecto respondit. Alexander papa cum febre valida ægrotaret, et languor in dies ingravesceret, ei in memoriam venit quod quicumque febre detentus aquam, quæ de manibus sancti Joannis post missarum solemniam defluebat, in potum sumeret febris in eo dominium ulterius non exerceret. Misit igitur continuo qui ex aqua illa latenter sibi deferrent. Delata igitur aqua, statim ut eam in potum accepit, omnis ab eo infirmitas febris recessit.

XXXIV. CONSTANTIVS, in Casino presbyter, fuit vir egregius omnique morum probitate ornatus. Hic igitur cum Aligerii abbatis temporibus ad monasterium Sancti Benedicti construendum in locum qui Pectinariis dicitur transmissus fuisset, et aquam in eodem loco non haberet, ad apostolorum principis limina tertio discalciatus perrexit, ibique æterni regis clementiam rogare attentius cœpit, ut qui aquam in deserto ex petra produxerat, per apostolorum principis ac Benedicti Patris sanctissimi interventum aquam in loco arenti largiri dignaretur. Hoc cum tertio egisset, beatus Petrus apostolus apparens dixit ad eum: « Petitiones tuas exaudivit Dominus; desideria cordis tui ante ejus divinitatis sacrarium admissa sunt. Nunc igitur surge, et tali in loco terram fodere incipe; ibi aquam indeficientem invenies. » Surgens autem vir Domini Constantius, ad locum quem ei apostolus demonstraverat perguit, in quo cum fodisset, aquam indeficientem invenit, quæ incolis potum præstat usque in diem præsentem. Postquam vero sanctus Constantius e mundo recessit, quidam vir ditissimus e Dalmatia in medio Adriatici maris naufragium sustinens, servum Dei Constantium ad suum indesinenter vocabat suffragium, dicens: « Sancte Constanti, si vera sunt quæ de te audivimus, in præditi rogamus ut nobis subvenias, quatenus, erepti præsentis articulo, te patrem, te tutorem, te dominum me habere gaudeam. » Hæc dum assidue diceret, tranquillitas facta est magna;

et ad portum veniens, viri Dei sepulcrum cum muneribus adiit, laudans et benedicens Deum.

XXXV. JOANNES, Casinensis abbas, Beneventanæ civitatis archidiaconus exstitit, qui mundi spernens divitias Casinum adiit, ibique monachus factus est, non parvum ibidem tempus exigens. Demum vero Hierosolymam profectus, per sex continuos annos in monte Sinai vitam eremiticam duxit. Postmodum vero in Græcia in monte qui *ἄγιον ὄρος* dicitur aliquanto est tempore conversatus. Post multos vero dies sanctus Pater Benedictus eidem Joanni per visionem apparens, virgam pastoralem, quam manu gestare videbatur, ei contradidit, ac ut ad Casinense monasterium omni sub festinatione rediret præcepit. Surgens igitur Joannes Casinum reversus est, atque a Joanne abbate præpositus, demum vero abbas Casinensis constitutus est.

XXXVI. JOANNES, Casinensis abbas, vir sanctissimus ac religiosissimus fuit. Hic abbatia relicta, in loco qui Piretus dicitur vitam eremiticam usque ad suum fere obitum duxit. Nocte vero qua e mundo recessit, quidam monachus Joannes nomine in monasterio Sancti Laurentii martyris, quod intra Capuam urbem constructum est, nocturnam synaxim vigilando præveniens, respiciens subito cernit magnam claritatem lucis in aere, et intra eandem cernit ejusdem Joannis animam cælum penetrare. Mane autem facto nuntium confestim ad Casinense cœnobium misit, et quid in Casino actum fuisset, ut sollicitè inquireret, præcepit: quo Casinum tendente, alter et nuntius obviam factus est qui se Capuam proficisci ob Joannis abbatis obitum nuntiandum dicebat. A quo cum de migrationis tempore sciscitaretur, ea ipsum hora invenit ex hac vitam eductum, qua Joannes monachus ejus animam cœli alta penetrare respexit.

XXXVII. FELIX monachus a Casinensi abbate ut pastoribus gregique præsetat transmissus est. Ubi cum defunctus fuisset, et multa ad sepulcrum ejus signa fierent Theatinus episcopus ejus exinde corpus elevans in ecclesia venerabiliter collocavit, ac super illud altarium consecravit: quo loco cum quidam cæcus venisset, lumen recepit.

XXXVIII. SALVIUS e Campania ortus, a Casinensi abbate ad ecclesiam Sancti Clementis in Plumbata transmissus est: ubi cum defunctus fuisset, multa apud ejus sepulcrum miracula divina est operata majestas.

XXXIX. ANGELUS in Casino monachus fuit, vir revendus et omni bonitate redimitus. Qui cum ultimum clausisset diem, dæmoniacus quidam ibidem adveniens cœpit clamare dicens: « Quid hac hora mihi, Benedicte, fecisti? Angeli mihi animam ob exigui gestamen cuculli auferens, tuo in cœlestibus gregi miscuisti. » Cumque hæc lugubriter diceret, repente signum quo fratrum obitus significari solet insonuit; euntesque præfatum Angelum jam vita privatum repererunt.

XL. AZO in Casino religiosissimæ vitæ monachus fuit, qui ecclesiam Beati Michaelis archangeli in valle regia a Sarracenis destructam instauravit. Qui dum in Casino ultimum flatum traheret, monachus quidam Rainaldus nomine vidit beatum archangelum Michaelem in ea qua depingi consuevit effigie cum alio angelo per dormitorium ad domum infirmorum pergentem. Ad quem frater ait : « Tunc es cœlestis militiæ princeps angelus Michael ? » Et ille : « Ego utique. » Et frater : « Quo tendis, domine ? Ad domum, inquit, proficiscor infirmorum. Azonem ad cœlestem mecum curiam delaturus ; tempus enim vitæ ejus terrenæ consummatum est. » Et his dictis, disparuit. Frater autem continuo surgens, domum infirmorum perrexit, jamque præfatum Azonem defunctum reperit.

XLI. JOANNES Veneticus in Casino monachus fuit, patientia, obedientia humilitateque insignis. Hic cum ibidem defunctus ac sepultus fuisset, frater quidam ramicis incommodum ita patiens, ut membrana intercutanea passa diruptionem, viscera in carnem laborarent et corium, ejus sepulcrum adiit, ibique toto prostrato corpore, Omnipotentis cœpit rogare clementiam, ut per intercessionem servi sui Joannis diruptionem illam in soliditatem statumque pristinum revocare dignaretur. Sed quantum apud Deum servi sui Joannis valerit oratio, claruit ; nam statim diruptio illa solidata est.

XLII. STEPHANUS Veneticus in Casino monachus fuit, qui dum in eodem cœnobio ultimum diem clauderet, anus quædam Agundia nomine ante ecclesiam sanctæ Dei Genitricis in oratione pernoctans, cum ad montis apicem oculos deflexisset, vidit de infirmorum domo igneam columnam egressam cœlorum ardua penetrare. Quo viso, nuntium statim ad monasterium mittens, ea hora Stephanum invenit animam exhalasse, qua ipsam columnam igneam cœli alta penetrare conspexit.

XLIII. PAULUS, Casinensis monachus, cum in Capuano monasterio defunctus fuisset, ea nocte quidam episcopus orationis gratia petebat Garganum ; qui cum in Capua urbe juxta ecclesiam Sancti Laurentii hospitatus fuisset, intempestæ noctis medio surgens vidit ad dexteram partem solaris instar radii lucem splendidam a monasterio egressam cœli alta penetrare : cumque lucem quam cernebat attentius miraretur, campanæ sonum e monasterio fratris exitum significantis audivit, statimque nuntium ad monasterium mittens, ea ipsum hora invenit de mundo migrasse, quæ ipse cœlorum alta claritatem lucis petere vidit.

XLIV. GREGORIUS, Casinensis monachus, cum ex hoc mundo migrasset, tanta odoris fragrantia de loco in quo jacebat emanavit, ut omne subito monasterium odoris suavitatis resperserit : dumque omnes mirarentur, nuntius ab infirmorum domo venit, qui Gregorium monachum obiisse retulit.

XLV. RAYNERIUS, Casinensis monachus, juvenis ætate, grandævus moribus, præcipuè humilitatis,

obedientiæ singularis. Hic cum ad Theatinos fines pro utilitate monasterii missus fuisset, a latrunculis Oderisii comitis, omnibus quæ deferebat sublatis, occisus est. Ad cujus sepulcrum multa diviuitus sunt patrata miracula.

XLVI. ADAM, Casinensis paramonarius, dum pro causis Ecclesiæ pergeret, dua juvenes vestimentis induti monasticis ei obviam facti sunt, quos cum interrogasset qui essent, unum Protum, alterum Hyacinthum se esse responderunt. Et adjungere : « Venimus ut fratribus gratias referamus, quia nostræ festivitatis diem summa veneratione ac studio celebrarunt. » Erat enim diem quo martyrio coronati sunt.

XLVII. BENEDICTUS. Constantinus, Sardorum rex, sub Oderisio abbate Casinum misit, ut ei quemdam ex fratribus mitterent, qui ibi episcopatum acciperet. Tunc miserunt ei quemdam monachum Benedictum nomine, virum per omnia venerabilem ; qui dum satis strenue ibi episcopatus ordinem gereret, ex more solito veniens maxima multitudo passerum suo stercore fœdabat omnem ecclesiam et omnia vasa altaris, ipsum quoque altare. Tunc vir Dei cum maximam inde quotidie injuriam sustineret, facto crucis signaculo dixit : « Præcipio vobis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ut in ecclesiam amplius nec intretis nec injuriam faciatis ; » quod usque in hodiernum diem ita custoditur, ut nullus passer eo intrare audeat. Quodam præterea tempore Sarraceni Sardiniam ingressi sunt, cumque ad Benedicti episcopatum intrassent, episcopum querere cœperunt. Tunc vir Dei ante altarium stans, omnipotenti Deo preces fundere cœpit. Sarraceni vero ecclesiam ingredientibus in episcopum impingebant, et eum videre non poterant. Quotquot autem invenerunt in captivitatem duxerunt ; episcopum vero solum nec videre nec tenere potuerunt.

XLVIII. BENEDICTUS, Casinensis presbyter, cum ad monasterium Lucense præpositus missus fuisset, quidam ejusdem civitatis nobilis graviter infestare idem cœnobium cœpit : quemdam namque agrum de prædicto loco auferens, suo juri vindicavit ; cumque a venerabili Benedicto sæpissime moneretur ut agrum sancto loco redderet, indignatione vir truculentus dixit : « Si vestræ justitiæ est et non meæ ager, ut dicitis, ostendat nunc Deus ante quam de agro isto egrediar ultionem in me et in bestiis meis ; » statimque oculus ejus crepuit, bos vero ejus in terram corruens expiravit. Alio quoque tempore quidam nobilis non parvam pecuniam venerabili commenderat Benedicto, quam cum clericus quidam furto abstulisset, et vir Domini unde redderet non haberet, sacerdotalibus se vestibus induit, et ut ei Dominus ostendere dignaretur quis pecuniam abstulisset, sacrificium omnipotenti Deo offerre vir reverendissimus cœpit. Inter ipsa autem missarum solemniam venit angelus Domini, et quia clericus qui

cum eo ad altarium stabat prædictam pecuniam A haberet, monuit.

XLIX. GUAYFERIUS in Casino admirabilis vitæ monachus dictus est, qui amore cœlestis regni civitatem Salernitanam, e qua oriunduserat, relinquens, Casinum advenit, atque sub sanctæ religionis regula omnipotenti Deo strenue servire studuit. Cumque jam remunerationem laborum perennemque coronam æternus dare ei arbiter decrevisset, languore deprimitur; qui in lectulo jacens extremum vitæ spiritum jam ad Dominum recessurus trahebat. Nonnulli vero e fratribus circa lectum ipsius excubantes obitu ejus orationum precibus munire cœperunt, cumque in hujus mysterio rei diem maximam partem protraxissent, surgens in medium Albericus diaconus per Jesu Christi Domini nomen obtestari eumdem Guayferium cœpit, ut post suum e mundo recessum qualiter susceptus quove in loco deputatus esset, eidem apparens revelare curaret. Quo dicto, prædictus frater ex hoc mundo recessit. Post non multos autem dies idem Guayferius eidem Alberico per visionem apparens, dixit ad eum: « In veritate scias me ad vitam transisse æternam. »

L. THEODEMARIUS e Lemania provincia ortus, Agnetisque imperatricis capellanus fuit. Hic igitur cum relictis spretisque sæculi pompis Casinum peteret, venit ad fluvium Viridem, qui secus Ciparanum influit, quem cum transmeasset, famulum ejus unda rapiens introrsum trahere cœpit; quod ubi advertit, se confestim ibidem in orationem dedit; moxque ut ab oratione surrexit, famulum ejus unda foras projecit. Cum autem Casinum venisset, sanctæ conversationis habitum, prout optabat, accepit. Quantæ autem religionis quantæque perfectionis ejus vita exstiterit, et in quantum Deo placuerit, in sequentibus declarabitur. Quadam vero die cum sacrificium omnipotenti Deo offerret, quidam claudus eleemosynam petens advenit, cujus cum vir Dei manus apprehendisset, confestim sanatus est. Nec hoc silendum videtur, quod post missæ celebrationem aqua, quæ de ejus manibus effluebat; in potum narugumenis data, sanabantur. Eodem præterea tempore episcopus Tranensis nepotem suum, Phocam nomine, quem immundus acriter vexabat spiritus, ad eum mittere studuit, rogans eum ut ob ejus liberationem omnipotenti Deo preces fundere dignaretur: super quem cum orationem fudisset, ab eo diabolus effugavit. Illis porro temporibus Berengarius diaconus Andegavensis sui nominis hæresim condidit, dicens sacrificium, quod omnipotenti Deo offertur, esse figuram non veritatem corporis Christi. Hoc ubi Romano pontifici nuntiatum est, Dominum Jesum Christum precibus pulsare admonuit, ut populum suo sanguine redemptum ad viam dignaretur reducere veritatis. Igitur, dum omnes hoc Domini flagitarent clementiam, supradictus Theodemarius hostiam Deo oblaturus accedit; cumque ac consecrationem ventum fuisset, prædictam oblationem in carnem repente mutatam conspiciit. Quod cum Romano pontifici

nuntiatum fuisset, omnium bonorum reseratori gratias retulit, Berengariumque cum suis sequacibus eidem cum hæresi renuntiare coegit. Stephanus Capuanus a civitate Sancti Germani cum Casinum venisset, ad altare Beatæ Mariæ semper virginis Deum rogaturus perrexit. Ad idem vero altare vir Domini Theodemarius divina mysteria celebraturus accesserat. Ab oratione igitur Stephanus cum surrexisset, ad Theodemarium fortuito oculos vertens, vidit in capite ejus coronam auream gemmis ac margaritis ornatam, Ad hanc visionem obstupefactus Odesium abbatem adiit, eique cuncta quæ viderat per ordinem pandit. Alio quoque tempore cum idem vir Dei sacris astaret altaribus, vir sanctissimus Ebizo cum eo stare consueverat. Sed sicut est natura humana segnis ad Dei servitium, multoties vocatus renuebat. Illo vero die quo sacram hostiam Deo ad Beatæ Mariæ semper Virginis altare offerebat, supra dictus Ebizo sopore deprimitur, videtque angelum Domini juxta se stantem et dicentem: « Ebizo, animadverte et vide cui tu servire contemnitis, quomodo ei angeli, serviunt; et tu ei servitio denegato, Dominus ei angelos misit. » Stabant autem juxta eum duo angeli, unus a dextris et unus a sinistris. Alio quoque tempore dum idem Theodemarius sacris astaret altaribus, ac se in cordis contritione Domino Jesu Christo mactaret, hi qui ibidem astabant viderunt super scapulam ejus dexteram columbam nivei coloris residentem. Eo præterea tempore cum omnis tellus aresceret, Oderisius abbas fratres ad se convocans, Deum ac Mariam virginem precibus pulsare admonuit, ut qui in deserto aquam de petra produxit, ipse arenti mundo pluviam daret. Quod cum fratribus placuisset, statuerunt ad Beatæ Mariæ ecclesiam in eodem monte constructam discalciatis pedibus pergere, ibique Dei omnipotentis clementiam supplicare. Adveniente autem die prædicto, Theodemario abbas præcepit ut cum fratribus pergeret, ac pro terræ siccitate sacrificium Deo offerret. Igitur dum ea quæ sibi juncta fuerant implere satageret, cogitare intra se cœpit nullum in Casino sui similem aut meliorem esse, ideoque sibi utpote meliori ac sanctiori hoc injunctum fuisse. Peractis igitur litanis, fratres redierunt Casinum; sed aer in ea qua fuerat serenitate permansit, Vir autem Domini hoc cernens, se in precibus strinxit, triduoque sine intermissione Deum rogare attentius cœpit. Mane vero facto surgens, expansis ante altare manibus ait: « Non deponam manus meas usquequo pluviam nobis Dominus dare dignetur. » Eodem vero die tanta inundatio pluvie erupit, ut tota affatim terra aquare pleretur. Quodam præterea tempore cum Neapolim advenisset, quidam vir magnis detentis febribus, oratione ejus interveniente, confestim sanatus est. In civitate Salernitana quidam rusticus filium claudum habebat, quem ad abbatem ferens de curte exposcit ut aliquod remedium claudum impertiret. Abbas vero virum Dei Theodemarium ad se venientem aspiciens, puerum ante eum projecit, eum-

que rogare cœpit ut puerum a terra levaret : vir autem Dei quid in re esset ignarus, extendens manum apprehendit puerum, dicens : « Surge ; » et confestim surrexit.

Ll. EBIZO, Casinensis monachus, dum in vigilia natalis Domini signum ad inchoandam missam pulsaret, vidit cujusdam ultramontani comitis animam in jumentorum morem ligatam ad supplicia trahi : cumque ad hanc visionem obtupesceret, diabolus qui eandem animam trahebat ait : « Animam istam, quam cernis in nostra jura venisse, domini tui noveris esse, qui die hodierna mortuus est. » Hoc ubi vir Dei audivit, ingemuit, et facto mane veniens in capitulum ait : « Dominum meum noveritis hesterno die de mundo migrasse, unde vestram sanctitatem enixius flagito ut pro eo omnipotenti Deo preces fundatis : vidi enim in præterito die animam ejus ligatam a dæmonibus ad supplicia trahi. » Hæc cum narrasset, una cum fratribus pro ejusdem animæ liberatione preces fundere cœpit. Nocte vero adveniente diabolus adfuit, eumque ita flagellis cecidit, ut seminecem eum relinqueret dicens : « Cur pro eo ausus fuisti Deum rogare, qui suis sceleribus exigentibus in nostra jura devenit, ? » Mansionarii vero currentes, eumque a terra levantes, in lecto posuerunt. Alia etiã nocte adveniente, cum Deum pro ejusdem animæ liberatione rogaret, antiquus hostis eum iterum gravissime verberavit. Tertia autem nocte tantis eum diabolus verberibus flagellavit, ut e lecto in terram decideret, eumque mansionarii seminecem invenirent. Igitur cum vir Dei ob ejusdem animæ liberationem assidue Deum rogaret, Leo Bibliothecarius, qui post Ostiensis episcopus factus est, ab eodem viro Dei rogatus divina mysteria celebraturus accessit ; cumque ad hostiæ confractionem venisset, Ebizo sopore deprimitur ; apparuitque ei diabolus dicens : « Cum tuis psalmis et orationibus animam de potestate mea abstraxisti (88). » Tunc vir Dei evigilans Deo gratias retulit, et quod viderat et audierat, fratribus per ordinem pandit. Interea e Gallia Alemanni cum advenissent, vir Dei de ejus obitu inquirens, ea hora illum invenit de mundo migrasse, qua ipse ejus animam ad supplicia trahi prospexerat. Quodam præterea tempore cum ab abbate Venafrum missus fuisset, constituto ei in ecclesia diabolus adfuit, eumque taliter alloqui cœpit : « Abbas vester plus gerit sollicitudinem de rebus transitoriis et caducis quam de monachis, multa que jam mala sustinuisti. Nunc igitur tolle pallium istud, tibi que panes exinde eme. » Cui vir Dei respondit : « Pallium tuum tecum sit in perditionem. » Tunc statim recessit, et e tecto duos lapides, quibus eum percutere posset projecit, Illo vero tempore quo de hac vita erat exiturus, beata Dei genitrix appa-

(88) Diaboli testimonium nemo necessario admittet. Nam quod ipse bibliographus postea affirmat, id quoque ex hoc diaboli dicto pendet. Est autem catholicæ Ecclesiæ doctrina, sententiam damnationis post obitum esse irrevocabilem. Quominus ta-

ruit ei, eumque si in hac vita plus vivere vellet, inquit. Cui ille « Non. » respondit. Et Dei genitrix : « Veni ad me. » Quo ille audito, extremum halitum fudit.

Ex vita ejusdem Ebizonis composita a Paulo monacho Casinensi.

Ebizo genere Teutonicus, de provincia, quæ Francia Teutonice dicitur, cum a parentibus et cognatis primatibusque civitatis suæ impediretur longe proficisci, habitumque mutare ; nactus horam quamprimum imperatricem adivit Agnetem, ejusque consilio fultus et auxilio non solum urbem, sed et gentem mutavit. Peregrinationis igitur Abrahæ factus imitator, a sancto Desiderio monasterii Casinensis abbate susceptus est benigne ; sub quo nimirum religionis amatore taliumque adjutore, corpus suum hostiam viventem, sanctam, Deo placentem exhibuit. Cilicium quod asperius invenire poterat ad carnem induebatur : sic intentus erat jejuniis, ut et piscibus, qui cœnobarum cibus dici consuevit, indesinenter abstinere : non ovis vel adipe unquam usus est ; carnes a nativitate sua nunquam comedit : oleo quoque, nisi communiter cum cæteris, prorsus indiguit. Facta denique dicti liquoris penuria, editum exivit a patre monasterii, ne cui daretur oleum, nisi solemnibus cunctorum refectio. Sicque factum est ut elixis tantum leguminibus uteretur ; et, quod erat miserabilis, quando alii melius prandebant, ipse deterius reficiebat. Ante nonam nunquam reficiebat exceptis Dominicis diebus et solemnitatibus præcipuis, tribus in hebdomada diebus pane duntaxat et aqua contentus. Sic totum annum ex ordine continuabat. Rarissime dormiebat, ne prævaricari videretur illud : *Sine intermissione orate (I Thess. v, 17)*. Ita silentio deditus erat, ut vix per integrum annum nisi confessionis causa loqueretur. Aulam beati Bartholomæi, quæ basilicæ Sancti Benedicti lateralis est atque contigua, quasi consistorium fecit, ut incluso corpori negaretur horis et momentis excursus ; quam nimirum pro eremo indesinenter habitans, absque mendacio psallebat ; *Eccè elongavi fugiens, et mansi in solitudine (Psal. lxxviii, 8)*. Nullo certe tempore præfata æde exibat, nisi vel obedientiæ proventu, vel humanæ necessitatis impulsu ; ut cum beato Job dicere videretur : *In nidulo meo muriar (Job xxxix, 18)*. Unde factum est ut hominum interdicta frequentia, sæpius cum angelis, vel dæmoniis quam cum hominibus confabularetur. Habuerat enim ante conversionem quemdam familiarissimum Adonem nomine, prædivitem, qui plurima beneficia sibi conferens, ad extremum quibusdam eum adfecit injuriis. Satana vero satellites rati hominem Dei vindicta gaudere. in vigilia natalis Domini oranti ei, et præ nimia lassitudine jam somniculanti visi sunt quodam tri-

men hæc super re theologice hæc disputem, otium ipse mihi feci, qui ad Nicephori Blemmydæ a me editam orationem satis disserui de illorum opinione qui Trajani imp. animam precibus S. Gregorii PP. ab inferis liberatam autumarunt.

puodio lætabundi. Quos ita sciscitatus est : « Et vos unde jucundamini ? » At illi : « Quoniam, aiunt, de anima illius modo triumphavimus. »

De eodem Ebizone secundum Paulum monachum Casinensem.

Ductus est etiam in spiritu per amœna loca, et nominabantur ei quorum forent diversoria, et inter cœtera ostensus est illi quidam deliciosus locus : et audivit illum Eliæ fuisse prophetæ. Ad extremum autem poposcerat Deum, ut ante vitæ occasum qualibet cruciatus ægritudine mundus exiret ad requiem. Tandem exauditus fistulam accepit in læva parte mamillæ, quæ cum a fratribus et a seipso vix tolerari posset propter incrementum liquoris atque putoris, persuasus est ab eisdem fratribus suis curationis causa pergere ad Venafanum episcopum vocabulo Petrum, qui plurimis super ejusmodi morbo remedium contulerat. Ille vero nolens abjicere quod a Deo petierat, a venerabili presbytero Gregorio tunc temporis edicto vix ire compulsus est. Cumque Venafri aliquot diebus ea de causa moraretur, non tamen opus orationis intermittens, post altare basilicæ secreto sedebat. Unde communis piorum inimicus diabolus nec jam livorem sufferens, saxum dejecit Dominique famulum, reor opprimere cupiens, sedem ligneam ante quam sedebat comminuit. Illo autem a solitis obsecrationibus nullatenus desistente, jam populo ad divina conveniente, templique parietes constipante, malignus tunc hostis quem prius terrore permovere nequiverat, simulata benignitas consolatione, in monachi specie Ebizonem humiliter adiens, sic exorsus est : « Abbas vester plus gerit sollicitudinem de rebus transitoriis et caducis quam de monachis multaque jam mala sustinuisti. Nunc igitur exuere vili quo indutus es habitu, et decentiore quem affero, in tanta frequentia plebis amicire : » nam et ipse vilibus vestitus erat ; honestius pallium monachum, qui videbatur, gerere cernebat. Quem cum diligenter attenderet, quasi minister adolescens venerat, nunc virilis ætatis, nunc senilis apparebat ut, opinor, verbis auctoritas major inesset : Cumque personam variari prospiceret, illico quid fuerit animadvertens, semetipsum signo crucis armavit, et mox imago illa disparuit ; qua evanescente, tanto tremore tota concussa est aulæ machina, ut populus et clerus qui interfuerat, fugiens exiret ; pontifex etiam in episcopio prope commanens terræ motu stupefactus, aliosque palari prospectans, cœpit quærere sollicitè quidnam de servo Dei factum esset, eumque ad se adduci præcepit. Quem percontatus an terræ motum sensisset, quid homo Dei vidisset, et quod gestum fuerat penitus agnovit. Hic autem præsul ob dignæ religionis meritum, Deo revelante comperit eum impotem curari, et hominem in proximo exuturum. Quapropter eum ad Casinense cœnobium remisit, ut in suo monasterio sæculo vale faceret, Ubi dum persisteret divinam flagitans opitulationem, cernit per visum prolixam atque jucundam dealbatorum processionem ; ad quorum acce-

dens extremum. sciscitatus est qui essent, et quare celebrarent illam ? Cui respondit quem consuluit : « Non expedit te nunc id doceri, quia de vicino es cogniturus, » Inter hæc abbas ejusdem loci Desiderius visitandi gratia ad eum accedens, ait : « Quo te habes, frater ? » et Ebizo : « Orationibus, Pater, intervenientibus vestris, bene. » Tunc hortatus est eum ut pro allevatione ægritudinis piscem saltem comederet. Et Ebizo : « Non, Pater, non ; absit ut abstinentiam, quam per totum vitæ meæ tempus servavi, nunc in mortis articulo constitutus perdam ! jam enim Domini mei præsentabor conspectibus ; jam cupio dissolvi et esse cum eo. » Tunc Desiderius ad fratres conversus ait : « Iste homo lapideus est, non carneus, excellit hominum mensuram. Non enim pisces, non carnem, non caseum, non ova, nec ullum prorsus pinguedinis blandimentum in tota vita sua, ut ante jam dictum est, vir beatus comedit. O virum inter summos ex antiquis Patres non immerito connumerandum, qui nec in die mortis abstinentiæ voluit relaxare rigorem ! » Dum igitur vir Dei in eadem infirmitate depressus jaceret, matrona quædam statura admirabilis, venustate inæstimabilis, persona imperialis, fit ei obviam, et talibus dolomate angustiantem affatur eloquiis : « Vide ne deficias, sed confortare, meque operire quoad redeam : » videbatur enim esse in itinere. At ille : « Quoniam, inquit, pacto te præstolor, domina, qui præ ulceris æstu vix in me maneo ? » Tum illa, quæ ipsi putabatur beata esse Maria, hoc æstuantem dedit responsum : « Sustine, ait, viriliter, quia per ardorem hunc momentaneum evasurus es illum intolerabilem atque perpetuum. » Hac igitur consolatione suscepta stetit hilarior, et post pusillum diem clausit extremum xii Kal. Novembris, tertio decimo die postquam Venafro redierat. Sepultus vero est juxta ecclesiam Sancti Benedicti. Postea vero Desiderius ex eodem loco corpus ejus elevans, in capite graduum, qui pergunt ad refectarium, cum aliis multis locavit. Idem Paulus ait : Ebizo comparabilis est beato Gregorio, qui de supplicis Trajanum eripuit. Sane non est difficilius ethnico subvenire quam publicano Institor enim Ado fuerat, nec absque gravi culpa nundinas frequentare poterat, et habemus scripturas satis authenticas, quæ publicanos deteriores ethnicis asseverant. Non ergo mirabilius est Trajanum quam Adonem liberasse : quanquam in hoc distant, quod hic aqua et spiritu regeneratus regnum Dei credatur ingressus, ille solum de pœnis ereptus.

LII. RAIDERISUS, Casinensis monachus, dum quodam tempore ad sancti Apollinaris castrum venisset, maximaque siccitas esset, habitatores loci ubi eum illuc venisse agnoverunt, rogabant ut pro siccitate preces Domino fundere dignaretur. Vir autem Domini, eorum humiliter postulationibus obediens, ad vivificam aram omnipotenti Deo sacrificium oblaturus accessit. Adfuit itaque confestim clementia Dei ; nam statim inundatio pluvie erupit.

LIII. ALMANNUS in Casino monachus fuit, cujus profecto quantum Deo placuerit vita, exitus ejus patefecit Hic igitur e Melphia, de qua ortus fuerat, ad hoc cœnobium veniens districtissime satis et continentissime vixit : omnibus enim noctibus juxta ecclesiam Sancti Andreæ apostoli nudus permanens, duris scoparum ictibus, psalmos canens, semetipsum affligere non desinebat. Gerardi autem abbatis tempore, eum idem vir nocturno tempore esset defunctus, Nicolaus cellerarius extra monasterium foris manens, elevatis oculis vidit tectum cœnobii de super aperiri, et ex eo maximum globum ignis egredi, atque in cœli alta deferri. Statim vero ad monasterium nuntium mittens, invenit ea hora fuisse Almani obitum, qua globum ignis de monasterio egredi cœlique alta petere vidit. Hanc autem visionem sicut cellerarius foris, ita et Carbo in monasterio positus conspexit. Hic vero, quandiu vixit, tribus diebus in hebdomada panem comedit et aquam bibit, et nunquam nisi certa solvit solemnitate jejunium.

LIV. FORTUNATUS, Hispania provincia oriundus, ad corpus beati Benedicti causa religiosus conversandi Casinum veniens, ex concessione abbatis Richerii juxta ecclesiam Sancti Matthæi apostoli sibi habitaculum construens, omnipotenti Deo servire illic studiosius cœpit. Quadam vero die ad Casinense cœnobium veniens, ingressus ecclesiam, obvius ei antecrucem majorem quidam vir factus est, quem immundus spiritus gravissime vexabat ; cumque ante eum venisset, rabido ore, micantibus oculis, in eum impetum fecit. Cui vir Domini manus suas extendens ait : « Crudelissime latro, si hominum carnibus delectaris, hos digitos devora (quos enim homines tenebat scindebat ; alios autem dentibus vorabat). Cum hæc dixisset Fortunatus presbyter, immundus spiritus ab eo egrediens, ecclesiam fumo fetoreque replevit. Juxta ecclesiam vero Sancti Matthæi dæmoniacam ad se venientem oratione curavit.

LV. ALPHANUS, Casinensis monachus, antequam vita decederet, vidit per visum scalam erectam ire de lectuli sui sede usque ad cœlum. Cumque hac visione stuperet attonitus, quidam albatii juxta eum stantes dixerunt : « Ascende per scalam sursum ; » cumque jam ad summitatem scalæ pervenisset, vidit duos gradus in ea deesse, statimque ab albatii sursum raptus, in domum ingenti lumine coruscantem inducitur. Evigilans autem cum hæc fratribus retulisset, suum obitum reseravit, ac post non multos dies diem clausit extremum. Hujus autem vita talis exstitit : in quadragesima nunquam in lecto quievit, bis in ebdomada comedit, psalmi « x ore illius non recessere.

LVI. JOANNES, sancti Romualdi discipulus, atque ab eo cum Olibano ad quemdam locum inhabitandam directus, per aliquos annos ibi remoratus est. Inde igitur recedens Hierosolymam petit. Cumque de Casinensi monte descendens jam ad campestria pervenisset, subito equus socii ejus furioso rotatus impetu Joannis tibiam calce ferrato percutiens

A fregit ; qui ad terram nimio dolore prostratus, reduce se Casinum fecit atque prope monasterium cellam ædificans, in ea per triginta annos in sancta conversatione permansit. Fuit namque in charitate, abstinentia ac humilitate summus ac præcipuus, ita ut nec intra claustrum quisquam sciret quomodo jejunaret. Inter reliqua autem virtutum ejus dona ita exosum habebat detractionis (vitium), quatenus mox ut quis ad detrahendum os aperiret, mox, velut sagitta rigore lapidis reperiens, in dirigentem protinus redundaret. Post vero ejus obitum nonnulla per eum ibi divinitus sunt facta miracula.

B LVII. PETRUS, Casinensis abbas, fuit maximæ religionis, qui pondus regiminis arduum sibi esse perspicuus, abbatia relicta, ad vallem lucis se contulit ibique cum fratribus religiose vivere cœpit. Quadam autem die dum idem venerabilis Pater una cum fratribus ad fruges incidendas esset egressus, serenitasque maxima esset, subito cœlum densatur nubibus, tonitrua concrepant, coruscationesque maximæ micare cœperunt. Quod ubi vir advertit, fratribus præcepit dicens : « Nullus vestrum agrum deserat, cæptoque insistite operi, hodie illud valeatis explere. » Hæc cum dixisset, sese cum lacrymis ibidem in orationem dedit : *Mirabilis Deus in sanctis suis (Psal. LXVII, 6)*, qui glorificantes se, suaque præcepta servantes, tam velociter exaudire dignatur ! Nam cum pluvia magna descendisset, agro in quo idem vir Domini cum fratribus stabat nec una quidem gutta pluvie cecidit. Ex vicino vero monte, qui eidem monasterio imminet, sæpissime lupus venire, eique oves auferre consueverat. Quadam autem die lupus venit ex more, ovem abstulit, et recessit, Quod cum viro Dei nuntiatum fuisset, ecclesiam ingressus, sese cum lacrymis in orationem dedit : qua completa, ad portam egressus, reperit lupum ovem in ore tenentem, et ad se deducentem cumque ad eum lupus venisset, ovem ante pedes posuit, statimque recessit. Alio autem tempore latrones ejusdem monasterii hortum ingressi sunt, ac olera furari nitentur. Cumque jam unusti oleribus essent, tentantes fugere, per tectam noctem in circuitu deambulaverunt, foras egredi non valentes. Qui sollicitus unde, qui essent, vel cur venissent, inquisiti protinus sui sceleris furtum pendentes soluti sunt. Qui autem illos invenerat, fuit horti custos frater quidam, qui mane facto reperit eos deambulantes, et aditum nullatenus invenientes.

D LVIII. STEPHANUS Casinensis abbas et sedis apostolicæ pontifex, regali ortus prosapia a pueritia liberalibus litteris eruditus ac nimis eloquentissimus, Leonis papæ cancellarius fuit ; a quo Constantino-polim directus, patriarcham ejusdem urbis deposuit, ac anathematis vinculo innodavit. Inde igitur rediens, in Casinum monachus factus, ac post non multum abbas electus, Romam consecrationis suæ gratia pergens, a Victore papa consecratus est ; sed ante quam reyteretur, Romanus pontifex obiit. Confestim a senatu, clero, populoque Romano est raptus, et in

apostolica sede consecratus : ubi indiglabili ter A pro (89) conjugii clericorum, sacerdotum, nec non consanguineorum pugnavit, ac omnes clericos Romæ, qui post interdictum papæ Leonis incontinentes exstiterant, de conventu clericorum et choro ecclesiæ præcepit exire. Quidam presbyter juxta canonicam beatæ Cæcilie trans Tiberim habitabat, qui nec feminam acquiescebat abjicere, nec nunquam poterat hæc statuta nisi vana et frivola judicare. Quadam autem die dum incolumis vegetus et sanus existeret, vespertinis horis ad quiescendum se in lecto composuit : sed repentina divinæ ultionis animadversione percussus, subitanea morte mortuus est. Falsorum monachorum et sanctimonialium vitam idem pontifex reprehendit et corripuit ; Simoniacam hæresim in æternum damnavit, atque post hæc in civitate Florentia obiit ; ad cujus sepulcrum suis pro meritis plurima Christus signa ostendit.

LIX. VICTOR in ipsis suis nuptiis sponsam suam relinquens, eremum petiit ; ac deinde Casinum veniens consecrationem monastici ordinis ibidem accepit. Quodam vero tempore quiescente eo, apparuit ei visio non contemnenda. Cernebat namque se in turre, quæ juxta capitulum erat consistere, in qua nimirum Pater Benedictus videbatur sede decentissima residere. Cumque ad hanc visionem pavefactus stuperet et accedere propius nequaquam præsumeret, beatus Pater Benedictus ei hilariter innuebat, eumque juxta se sedere manu porrecta jubebat. Hanc visionem rei probavit eventus, abbas dehinc factus totum monasterium sicut nunc cernitur renovavit. Præterea cum Casinense cœnobium sæpissime attereretur a fulmine quadam nocte sanctus Pater Benedictus ei apparens, nihil aliud quam diabolicas insidias et antiquam pro loco ipso invidiam esse perdocuit. Defuncto interea sedis apostolicæ pontifice, ab omni clero et populo pontifex ordinatus est. Sepultus vero est in Casino in absida capituli.

LX. RANDISIUS in Casino sub Desiderio abbate monachus fuit ; cuius qualis quantaque vita fuerit, in ipso mortis articulo est dignatus Dominus ostendere. Nam cum expleto vivendi tempore, mortis debitum persolveret, cœperunt fratres sicut mos est ejus animam omnipotenti Domino commendare. Cum jam extremum halitum traheret, ad fratres conversus ait : » Tacete, tacete ; nunquid non auditis quantæ resonant laudes in cœlo ? nunquid pueros D qui mihi laudes decantant non videtis ? nam vestimenta vultusque eorum sunt ut nix. Unde per Deum obnixè vos postulo, ut sileatis, mihi que tam suavissimum sonum audire sinatis. » Hæc dum diceret, spiritum emisit. Sepultus vero est juxta ecclesiam Beati Stephani et sancti confessoris Christi Martini. Hic quandiu vixit, ab omnibus admirabilis atque sanctissimus habebatur.

LXI. SERGIUS, Casinensis monachus, natione Amalphitanus, dum Gerardi abbatis in tempore vita

decederet, Gregorium ejusdem cœnobii presbyterum rogavit ut eum non dimitteret. Qui postulationi ejus obtemperans, cum eo permansit. Cum vero vitæ ejus appropinquasset jam ultima hora, respiciens vidit beatissimam Dei genitricem Mariam ad se venientem ; illicoque manus sursus erigens clamare cœpit : « Domina mea. » Quem interrogantes quid videret, ait : « Nunquidnam beatissimam virginem Mariam non videtis ? hic nempè est. » Hæc cum dixisset, animam exhalavit.

LXII. AZO, Casinensis decanus, Campania provincia oriundus fuit ; qui dum a Gerardo abbate in Sardiniam missus fuisset, dum rædiret ad monasterium, captus a Sarracenis apud Africam provinciam ductus in captivitatem est. Hic igitur cum in eadem provincia defunctus fuisset, corpus ejus in ecclesia Beatæ Mariæ ante altare sepultum est. Factum est autem intempestæ noctis silentio, Sarraceni inde transeuntes, dum luna radios suos emitteret, viderunt eum foris juxta ostium sedentem librumque in manu tenentem. Tunc illi obstupefacti alios Sarracenos vocare cœperunt, dicentes : « Currite citius, currite ; huc properare studete : nam presbyterum Christianorum qui in isto mense mortuus est, ante ostium ecclesiæ sedentem conspicimus. » Hoc igitur reliqui audientes, portas civitatis egressi, illuc tendere festinarunt ; cumque ad eum appropinquassent, vir Domini intra limen ostiumque basilicæ ingressus, nusquam comparuit. Quodam vero die mansionarius ingressus ecclesiam reperit lampadem, quæ super sepulcrum ejus pendebat ardentem. Tunc iratus puerum qui ei jugiter in ecclesia serviebat vocavit, eique dixit : « Cur lampadem accensam reliquisti ? » Ad quem puer respondit : « Ego quando ecclesiam clausi, lucernas omnes exstinxi ; istam autem quis accenderit, ignoro. » Animadvertens autem ille quod in re erat, lampadem exstinxit et ecclesiam clausit. Alio quoque die ingressus ecclesiam, lampadem ardentem reperit. Hoc igitur dum sæpius fieret, nuntiatum est regi Sarracenorum qui in re insolita admiratus, et putans a Christianis ista confingi, destinat Sarracenos qui lampadem exstingerent, oleumque exinde traherent ; quod cum factum fuisset, alio die ecclesiam ingressi, lampadem lucentem atque aquam in morem olei ardentem invenerunt : qui præpete cursu inde egredientes, ad regem venerunt, et cuncta quæ viderant per ordinem pandunt. Tunc rex lampadem exstingui, et Sarracenos die ac nocte ecclesiam custodire præcepit, ne quis Christianorum eamdem intraret. Nocte itaque adveniente, Sarraceni qui ecclesiam observabant oculos in cœlum levantes, stellam de cœlo super lampadem ecclesiæ radiantem aspiciunt. Tunc obstupefacti fores ecclesiæ reserant, lampademque lucentem aspiciunt. Cursu celeri ad regis tendentes palatium, seriatim quæ viderant nuntiare cœperunt. Rex vero suorum talia cum audisset ab ore, dictis derogans fidem, lampadem exstingui, et ecclesiam

(89) Pro hoc significat contra, ut mox sub finem vitæ Victoris. Alias apud infimi ævi scriptores significat causa.

sicut prius custodire præcepit, exurgensque ad domum califæ, quæ ecclesiæ imminabat, perrexit; cumque jam nox advenisset, elevatis in cælum oculis vidit stellam super lampadem ecclesiæ radiantem, eademque radio suo accendentem. Statim igitur Sarracenos ad ecclesiam mittens, lampadem ardentem reversi nuntiaverunt. Tunc rex proponit edictum ut Christiani liberam in ecclesiam ingrediendi facultatem haberent.

LXIII. LEO, quidam Amalphytanus, in Casino monachus fuit, qui ad finem vitæ non leviter ægrotans, se custodientibus fratribus aquam petiit: quorum unus cum aliquantulum in hauriendo moratus bibendam aquam ei obtulisset, ille renuit dicens:

« Nolo hanc aquam, quoniam Odilo Cluniacensis abbas statim huc veniens aquam mihi detulit, meque sitientem refecit. » Quod audientes illi mirati sunt, statimque prædictus frater e mundo recessit.

LXIV. JOANNES Cajetanus Casinensis monachus fuit, qui cum apud domum infirmorum in extremo vitæ positus jaceret, Georgius mansionarius in secretario dormiens vidit maguam fratrum multitudinem quasi ad processionem euntium ab orientali parte hinc ingredi monasterium: eoque ad hanc visionem mirante, unus dixit: « Ad suscipiendum Joannem venimus. » Hoc dicto, statim signum, quo fratrum obitus significatur, sonuit, festinansque invenit eum mortuum: intellexitque magni meriti Joannem fuisse, ad cujus animam suscipiendam illa sanctorum congregatio advenisset.

LXV. PETRUS, cui Cuculites cognomen fuit, cum gratia conversionis Casinum venisset, ad ecclesiam Sancti Severi quæ in hujus latere montis sita est, ei diabolus obviam factus est dicens: « Tu quidem mea jura relinquens, ad Benedictum confugium facis:

A ego autem corpus tuum, sicut quondam Job a Deo expetens flagellandum accepi, licet animam sub tanto patrono constitutam nullo modo lædere prævaleam; » quod postea liquido patuit. Nam ille huc veniens, usque in vitæ terminum religiosissime vixit. corpus tamen ejus crebris atque validis cruciatibus est semper depressum.

LXVI. RANDISIUS, Casinensis monachus ac Burrelli comitis filius, qui per triginta annos pristinum tenuit, cum hydropicus factus fuisset, ad mortem veniens vidit sanctum protomartyrem Stephanum cum innumerabili turba ad se venientem. Quod cum narrasset, confestim spiritum reddidit.

LXVII. JOANNES, Casinensis presbyter natione Ravennas, qualis quantusque fuerit, quantumque in vita valeret ipsius apud onipotentem Deum oratio, est dignatus Dominus ostendere. Nam Gerardi abbatis temporibus dum Sennes Capuanæ ecclesiæ archiepiscopus defunctus fuisset, idem archiepiscopus prædicto abbati per visionem apparuit. Cui abbas ait: « Quomodo te habes? » Et ille, « Diu est quod in igne crucior; sed si Joanni de Ravenna, et Joanni de Sancto Angelo præceperis ut pro me Redemptoris omnium hostiam offerant, ab his cruciatibus liberabor. »

LXVIII. BENEDICTUS sub Desiderio abbate Casinensis monachus, Capuamque cœnobii præpositus veniens, quam creber fuerit in psalmodiis, quam studiosus in eleemosynis, quam sedulus in orationibus, quamque pervigil in vigiliis, luce clarius patet. Hic apud Capuanum monasterium infirmitate tactus, defunctus est xi Kal. Julii. Sepultus vero est ante ostium ejusdem monasterii ad dexteram partem introeuntibus ecclesiam, ubi usque hodie mira virtus divina patrare non cessat.

PETRI DIACONI

LIBER

DE LOCIS SANCTIS.

(Dom. Tosti, *Storia della badia di Monte-Cassino*. Napoli 1842, 4°, t. II, p. 121, ex cod. ms. Casin. n. 361.)

PROLOGUS.

AD GUIBALDUM CASINENSEM ET STABULENSEM ABBATEM.

(MARTENE, *Ampl. Coll.* VI, 790.)

Domino suo ac Patri in Christo venerabili GUIDALDO, Dei gratia sacri Casini Montis abbati, PETRUS Casinensis diaconus debitæ obedientiæ famulatum.

D Quanto cupidinis igne, Pater in Christo venerande, exarserim, ac quali quantove desiderio ut vos onnipotens Deus de adversis eriperet exoptaverim,

ipsum Deum invoco testem, quem mentis abdita, quem conscientiae occulta non fallunt, quia et de ipsis animi motibus generis arbiter creditur futurus humani. Sed quia juxta prophetæ elogium in manu hominis non est via ejus, nec ab homine, sed a Domino gressus hominis diriguntur, nostris id facinoribus exigentibus, non est factum quod humana aviditas concupivit, sed quæ Deus arbiter meritis humanis competere judicavit. Nam cum omnium pravorum grassante impietate, Ecclesiae Dei status quotidie labefactari cernatur, et fere, ut ita dicam, nullus adversus eos insurgit pro domo Israel, partim amore, partim timore sæcularium potestatum, idcirco augustæ memoriæ dominus noster imperator Lotharius vestram beatitudinem in Casinensi cænobio abbatem instituit, ut ea quæ ad correctionem malorum et salutem honorum attinent, sollicitè ac diligenter pertractares effrenatos refrenares, ac superbos humiliare: quatenus recuperata justitia, et restaurata religione, cœtus ecclesiasticus sibi justè ac misericorditer servire, ac pro Romani imperii statu Dei omnipotentis clementiam exorare queat. Unde non immerito ab omnibus probis ac sapientibus diligenter ac veneraris. Nam quis tanti viri familiaritatem spernat, affabilitatem contemnat industriam fugiat? Nam ut omittam cætera maxima et egregia vestri ingenii munimenta insignia, cunctos præcellentis Romani imperii sapientes Tulliana eloquentia superas, et antecessorum vestrorum largam munificentiam omnibus horis momentisque

A præcellis: tantis, inquam. et talibus vos cernens sertis redimitum et laureis decoratum, *Itinerarium de locis sanctis* a nobis utcumque exaratum, et ex omnibus, ut ita dicam, libris collectum, vestræ paternitati destinare curavi, poscens id a vestra eminentia roborari, in quo rogo non dictantis ignaviam sed materiam attendatis utilissimam. Nec novi vos et incogniti hactenus aliquid in hoc itinere ediscituros, sed ea quæ jam viva voce illis referentibus qui ad sepulchrum Domini perrexerunt edidicistis, vel ea quæ per volumina diversa librorum legistis nos hic noveritis collegisse. Quæ autem indeclinabilia et immania impedimenta a perfidis et scelestis utroque genu claudicantibus nobis obstiterint, non jam Deum, verum, vos ipsos conscios, vos ipsos fideles corde clamaverim testes. Cæterum ad tantillum spatii, quod elargitate divinæ indulgentiæ relictum est istud opusculum cœlesti munificentia edidi, confidens nihilominus de Deo, de nostris æmulis quandoque nobis victoriam collaturum. Sicut enim nunquam fit opus solidum vel decorum si artifex omnia prout ratio poscit non aptet, sic omnis scriptor manans multimoda verbositate nullam habebit valentiam edendi scripturam dulcedine certam prout Horatius strenuissimus orator in scriptis suis reliquit, dicens:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
si postquam scribere conetur, materiam non rimetur. Jam vero Christo auspice hujus præmii iste sit C finis.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIT

LIBER DE LOCIS SANCTIS.

Situs urbis Jerusalem, pone in orbem circumactus, non parvo murorum ambitu assurgit, quo etiam montem Sion vicinum intra se recipit, qui a meridie positus, pro arce urbi surpereminet. Major pars civitatis infra montem jacet in planitie humilioris collis sita, cujus in magno murorum ambitu D octoginta quatuor turres, portas sex habet. Prima porta David ad occidentem montis Sion. Secunda porta villæ Fullonis. Tertia porta S. Stephani. Quarta porta Benjamin. Quinta portula ab hac per gradus ad vallem Josaphat descenditur. Sexta porta Tecutis. Celebriores tamen ex his sunt tres exitus portarum, unus quidem ab occasu, alius a septentrione, tertius ab oriente. A meridie autem aquilone montis Sion supercilium supereminet civitati, et ea pars murorum cum interpositis turribus nullas habere portas comprobatur, id est a supra dicta porta David usque ad eam ejusdem montis Sion frontem, quæ prærupta rupe orientalem plagam respicit. Situs quippe ipsius urbis, a supercilio aquil-

lonis montis incipiens Sion, ita est molliduo dispositus usque ad humiliora aquilonarium orientaliumque murorum, ut pluvia ibi decidens nequaquam proteri, sed instar fluviorum per orientales defluens portas, cunctis secum platearum sordibus raptis in valle Josaphat, torrentem Cedron augeat. Ingressis ergo ab septentrionali parte urbem, primum de locis sanctis pro conditione platearum divertendum est ad ecclesiam Constantinianam, ubi crux Domini inventa est. Dehinc ab occasu Golgothana videtur ecclesia, in qua etiam rupis apparet illa, quæ quondam ipsam affixam Domini corpore crucem pertulit, argenteam nunc grandem sustinens crucem, pendente desuper ænea rota cum lampadibus. Infra ipsum vero locum Dominicæ crucis, excisa in petra crypta est, in qua super altare pro defunctis honoratis sacrificium solet offerri, positis interim in platea corporibus. Hujus quoque ad occasum ecclesia Anastasis, hoc est Resurrectionis Dominicæ, rotunda ecclesia, tribus cincta parietibus, duodecim colum-

nissustentatur, inter parietes singulos latum habens spatium viæ, quæ tria altaria in tribus locis parietis medii continet, hoc est australi, aquilonali et occidentali. Hæc bis quaternas portas per tres regione parietes habet, e quibus quatuor ad vulturnum et quatuor ad eorum spectant. Hujus in medio monumentum Domini rotundum petra excisum est, cujus culmen intrinsecus stans homo manu contingere potest, ab oriente habens introitum cui lapis ille magnus appositus est, quod intrinsecus foramentorum vestigia usque in præsens ostendit; nam extrinsecus usque ad culminis summitatem totum marmore tectum est; summum vero culmen auro ornatum auream magnam gestat crucem.

In hujus ergo monumenti aquilonali parte sepulcrum Domini in eadem petra excisum, longitudo septem pedum, trium mensura palmorum, palamento altius eminet. Introitum habet ab latere meridiano, ubi die noctuque duodecim lampades ardent, quatuor intra sepulcrum, octo in margine dextro. Lapis, qui ad ostium monumenti positus erat nunc fichus (*sic*) est. Cujus pars minor quadratum altare ante ostium nihilominus ejusdem monumenti stat, major vero in orientali ejusdem ecclesiæ loco; quadrangulum aliud altare sub linteaminibus exstat. Color autem ejusdem monumenti et sepulcri albo et rubicundo permixtus esse videtur. Ad dexteram vero partem huic ecclesiæ cohæret Dei Genitricis ecclesia quadrangula. In platea quæ Martyrium et Golgotha continuat exedra est, in qua calix Domini, scrinio reconditus, per operculi foramen tangi solet et osculari. Qui argenteus calix, duas hinc et inde ansulas habens, sextarii Gallici mensuram capit; in quo est et illa spongia Dominici potus ministra. Ibi etiam in Golgotha Abraham Isaac filium suum obtulit. Lancea præterea militis inserta habetur in cruce lignea in porticu Martyrii, cujus hastile in duas partes intercisum est. Hæc quidem sancta loca extra montem Sion posita sunt, quo se ad aquilonem deficiens loci tumor porrexit. In inferiori vero parte urbis templum in vicinia muri ab oriente locatum est; paucæ illic cisternæ sunt. Sepulcrum vero Domini, de quo supra retulimus, est fabricatum in medio templi; templum vero in media civitate contra aquilonem non longe a porta David. Post Resurrectionem autem est hortus, in quo sancta Maria cum Domino locuta est. Foris ecclesiam retro est medietas orbis; quo loco dicit David: *Operatus est salutem in medio terræ (Psal. lxxiii)*. Alius etiam propheta dicit: *Hæc dicit Dominus: Ista est Jerusalem; in medio gentium posui eam (Ezech. v)*. In Golgotha autem est pars ligni salutiferæ crucis, in qua confixus est Dominus et titulum quod est repositum in locello argenteo. Est illic et cornu, unde ungebantur reges, et anulum Salomonis. Non autem longe a medietate mundi est carcer; ibi vero est alligatio; ibi prope et flagellatio, ibique prope spinis coronatio, ibi prope est despoliatio, et vestimenti divisio.

In Calvaria autem, ubi crucifixus est Dominus, est

A mons scissus, et in ipso monte Calvariæ ascenditur per gradus decem et septem, et ibi pendent lampades novem cum singulis nappis (*sic*) argenteis. Subtus vero est Golgotha, ubi cecidit sanguis Christi super petram scissam. Subtus autem monte Calvariæ contra orientem est templum Domini ex alia parte civitatis, quod Salomon ædificavit. Quatuor portas habet, prima ab oriente, secunda ab occidente, tertia a meridie, quarta ab aquilone, quæ habent significationem quatuor partium mundi. Deforis vero octo angulos habet; per unumquodque angulum duodecim passus volvitur. In medium templi est mons magnus circumdatus parietibus, in quo tabernaculum, illuc et arca testamenti fuit, quæ a Vespasiano imperatore, destructo templo, Romæ delata est.

A latere vero sinistro tabernaculi super saxum positus Dominus Jesus Christus pedem suum quando eum Simeon accepit in ulnis, et ita remansit pes sculptus ibidem, ac si in cera positus esset. Ab alio vero latere saxi est tabernaculum apertum, in quo per gradus viginti duo ascenditur. Ibi Dominus orabat, ibi et Zacharias sacrificabat. Extra templum locus est ubi Zacharias filius Barachie interfectus est. Super saxum in medio templi pendet candela aurea, in qua est sanguis Christi, qui per petram scissam descendit. Contra meridiem autem, non longe, templum Salomonis, in quo habitavit, constructum est, in quo sunt portæ viginti quinque; intus habet columnas trecentas sexaginta duo, et subtus non longe cunabula Christi, et balneum ejus, et lectum sanctæ Dei Genitricis. Subtus templum Domini ab oriente est porta Speciosa, unde Dominus intravit sedens super pullum asinæ; ibi et Petrus claudum sanavit. Contra aquilonem est ecclesia Sanctæ Annæ, ubi tribus annis beata Maria nutrita fuit. Prope vero est Probatica piscina, quæ quinque porticus habet. In vicinia autem templi est Bethsaida piscina; gemino insignis lacu apparet, quorum alter uberius plerumque impletur imbribus, alter rubris est discolor aquis. Ab ea fonte montis Sion, quæ prærupta rupe orientalem plagam spectat, intra muros atque in radicibus collis fons Siloe prorumpit, qui alternante quidem aquarum accessu in meridiem profluit, id est non jugibus aquis, sed in certis horis diebusque ebullit, et per terrarum concava et antra suxi durissimi venire consuevit. In suprema montis Sion planitie est ecclesia magna ab apostolis fundata, eo quod ibi Spiritum sanctum acceperunt, ibique sancta Maria obiit, in qua etiam locus cœnæ Domini ostenditur. Sed et columna marmorea, in medio stat, cui adhærens Dominus flagellatus est. Hic monstratur petra, super quam lapidatus est Stephanus martyr beatissimus, sita extra civitatem.

In medio autem Jerusalem, ubi cruce Domini superposita mortuus resurrexit, columna celsa stat, quæ æstivo solstitio umbram non facit: illic medietas mundi est. In ecclesia vero quæ dicitur Sancta Sion, est thronus Jacobi fratris Domini, qui juxta

templum sepultus est ; in eo autem loco fundata est ubi cœnantibus apostolis post passionem, ostiis clausis, apparuit Dominus. Prope vero illic est porta, de qua angelus Petrum eduxit. De templo vero, quod Salomon œdificavit, duæ tantum pinnæ permanent, quarum una quæ altior valde est, ipsa est in qua Dominus tentatus est a diabolo ; reliqua autem destructa sunt. Prope autem portam effusus est sanguis Zachariæ filii Barachis. Portam David egredientibus pons occurrit in austrum per vallem directus, ad cujus medietatem ab occasu ficus magna stat, in qua Judas laqueo se suspendit. Porro Haceldama ad australem plagam montis Sion peregrinos et ignobiles mortuos, alios terra tegit, alios inhumatos putrefacit. Sudarium capitis Domini, post Resurrectionem ejus, mox quidam Christianissimus furatus, usque ad obitum, divitiis sibi affluentibus habuit. Qui moriturus interrogavit filios qui Domini sudarium, qui cæteras patris velit accipere divitias. Major vero thesauros rerum, minor elegit sudarium. Et mox illi priori decrescunt usque ad paupertatem ; fratri autem juniori cum fide crescunt, et opes usque ad quintam generationem tenere. Hinc ad impios perveniens divitias tantum auxit, ubi Judæis et hoc tempore multo donec post longa litigia, quibus Christiani Judæi se Christi, infideles vero se patrum suorum affirmabant hæredes, Mauras Saracenorum rex, qui nostra ætate fuit iudex, postulatur. Qui, accensa grandi pira, Christum judicem precatur qui hoc pro suorum salute super caput habere signaretur. Missum vero in ignem sudarium, veloci raptu aufugiense volat, et in summo aere diutissime quasi ludendo volucritans, ad ultimum, cunctis utrisque intuentibus, se leviter in cujusdam de Christianis sinu deposuit. Quod mane mox totus populus summa veneratione salutabat et osculabatur ; habebat autem longitudinis octo pedes. Sudarium vero, cum quo Christus faciem suam extersit, quod ab aliis Veronicæ dicitur, tempore Tiberii Cæsaris Romæ delatum est. Arundo vero cum qua caput ejus percussum est, et sandalia ejus, et lora cum quibus ligatus est, et circumcisio ejus, et sanguis ejus in basilica Constantini Romæ venerabiliter honorantur. Aliud quoque aliquanto majus linteam in ecclesia veneratur ; quod fertur a sancta Maria contextum, duodecim apostolorum et ipsius Domini continens imagines, uno latere rubro et altero viridi.

Circa Jerosolymam aspera ac montuosa cernuntur loca. Hinc quoque septentrionem versus usque ad Arimathæam terram petrosa et aspera per intervalla monstrantur ; valles quoque spinosæ usque ad Thamnyeam regionem patentes. Ad Cæsaream vero Palestinæ ab Jerusalem, quamvis aliqua reperiantur angusta et brevia aspera loca, præcipue tamen planities camporum, interpositis olivetis, distant autem septuaginta millibus passuum. Longitudo vero terræ repromissionis a Dan usque Bersabee tenditur spatio centum sexaginta quinque millium,

ab Joppe usque Bethlehem quadraginta sex millibus. Juxta murum templi vel Jerusalem ab oriente Gænon occurrit, quæ est vallis Josaphat a septentrionali plaga in austrum porrecta, per quam torrens Cedron, si quando pluviarum aquam recipit, decurrit.

Hæc vallis, et pauca campi planities, irrigua et nemorosa, plenaque deliciis est. In hac turris est regis Josaphat, sepulcrum ejus continens. Cujus ad dexteram de rupe montis Oliveti, excisa et separata domus duo cavata habet sepulcra, hoc est Simeonis senis et Joseph sœnotæ Mariæ sponsi. In eadem valle sanctæ Mariæ rotunda est ecclesia, lapideo tabulatu discretæ, cujus in superioribus quatuor altaria, in inferioribus unum habetur in orientali plaga, et ad ejus dexteram monumentum, vacuum, in quo sancta Maria aliquandiu pausasse dicitur. Hanc intrantes vident ad dexteram insertam parieti petram, in qua Dominus nocte qua tradebatur oravit, vestigiis genuum quasi cera molli impressis, Mons Olivarum, mille ab Jerusalem discretus passibus, altitudine montis Sion par est, sed longitudine et latitudine præstat, exceptis vitibus et olivis, rare ferax arboris, frumenti quoque et hordei fertilis. Neque enim bruchosa, sed herbosa et florida soli illius est qualitas. In cujus summo vertice, ubi Dominus ad cœlos ascendit, ecclesia rotunda, grandis, ternas per circuitum cameratas habet porticus desuper tectas. interior namque domus propter Dominici corporis meatum, camerari et tegi non potuit, altare ad orientem habens angusto culmine protectum in cujus medio ultima Domini vestigia, cœlo desuper patente, ubi ascendit, visuntur. Quæ cum quotidie a credentibus terra tollatur, nihilominus manet, eademque adhuc sui speciem veluti impressa signata vestigia servat. Hæc circa ærea rota jacet usque ad verticem alta, ab occasu habens introitum, pendente desuper in trocleis magna lampade totaque die ac nocte lucente. In occidentali ejusdem ecclesiæ parte fenestræ octo, totidemque ea regione lampades lucent. In die Ascensionis Dominicæ per annos singulos, missa peracta, validi flaminis procella desursum venire consuevit, et omnes qui in ecclesia fuerint terræ prosternere. Monumentum Lazari ecclesia ibidem exstructum demonstrat, et monasterium grande in campo Bethaniæ magna olivarum silva circumdat. Est autem Bethania quindecim stadiis ab Jerusalem ; tertia quoque montis ejusdem ad australem Bethaniæ partem ecclesia est, ubi Dominus ante passionem discipulis de die judicii locutus est. Trans torrentem Cedron est spelunca, et super eam ecclesia in eo loco, ubi quinta feria post cenam Salvatorem Judæi comprehenderunt ; qui locus est in capite vallis Josaphat. In eadem vero valle stetit palma, unde pueri ramos tulerunt quando clamaverunt Hosanna. Item in monte Oliveti est spelunca, et in ea altare bene lucidum, in qua solebat Dominus docere discipulos suos : super quam spe-

luncam est sancta ecclesia grandis, et non longe est martyrrium S. Stephani. Inde non longe est locus ubi oravit Dominus quando factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis. In itinere autem Bethaniæ vicus est, de qua adducta est asina. Bethlehem sex millibus in austrum ab Jerosolyma, discreta, in dorso sita est angusto ex omni parte vallibus circumdato, ab occidente in orientem mille passibus longa, humili sine turribus muro per extrema plani verticis instructo. In cujus orientali angulo quasi quoddam naturale semiantrum est, cujus exterior nativitatis Dominicæ est locus, interior præsepe Domini nominatur. Hæc spelunca tota interius pretioso marmore tecta. Supra ipsum locum, ubi natus est Dominus, Sanctæ Mariæ grandem gestat ecclesiam, petra juxta murum cavata, primum Dominici corporis lavacrum, de muro missum suscipiens, hactenus servat, quæ si qua forte occasione, vel industria fuerit exhausta, nihilominus continuo, dum respicis, sicut antea fuerat, plena redundat. Ad aquilonem Bethlehem in valle contigua ecclesia est. Ad austrum vero in valle contigua in ecclesia sepulcrum est sancti Hieronymi.

Porro ad Orientem in turre Ader, id est *gregis*, mille passibus a civitate segregata ecclesia est, trium pastorum dominicæ nativitatis conscriptorum monumenta continens, sepulcrum vero David in Jerusalem situm est. Via regia quæ ab Helia Ceron ducit, ab oriente Bethlehem, ab occidente sepulcrum Rachel habet. Piscina vero, ubi exprobravit Rabsaces juxta Bethlehem est. Juxta ostium autem speluncæ puteus est, unde aquam concepivit David. In valle etiam quæ Bethlehem est, sunt memoriæ regum Judæ. Non longe autem inde est ecclesia, quæ appellatur Ad Pastores, ubi nunc est viridarium grande clausum parietibus diligenter per gyrum, et ibi est spelunca lucidissima, habens altare in eo locubi pastoribus cum vigiliis haberent, apparens angelus annuntiavit eis Christi nativitatem. In Anatho autem est turris in qua lamentavit Jeremias propheta; distat autem ab Jerosolyma milliario quarto. Milliario vero ab Jerusalem duodecimo est sepulcrum sancti Amos prophetæ; qui locus appellatur Thecue. In quo itinere contra mons est quem excavavit Herodes, et fecit sibi palatium super eremum contra mare Mortuum. In Thamnadsere est sepulcrum sancti Jesu filii Nave, ubi sunt et gladii petrini, unde circumcisi sunt filii Israel secundo. Ecclesia vero ibi constructa est; distat autem ab Jerusalem milliariis viginti. In alio autem monte, ad milliaram secundum, est ecclesia ubi requiescunt corpora sanctorum Eleazari et Phinees. Milliario vero ab Jerusalem, in loco qui dicitur Cariathaim, ubi fuit arca Domini, ecclesia illuc constructa est. Hebron in campi latitudine sita, et ab Jerusalem viginti duobus millibus separata, uno ad orientem stadio speluncam duplicem habet, ubi sepulcra patriarcharum quadrato muro circumdaantur, capitibus

A versis ad aquilonem; sepulcrum vero Adam protoplasti obscurioris et vilioris operis non longe ab illis ad borealem extremamque muri illius partem pausat. Triumque feminarum viliores et minores memoris cernuntur. Mambre collis mille passibus a monumentis his ad boream, herbosus valde et floridus, campestem habens in vertice planitiem, in cujus aquilonari parte quercus Abrahæ duorum hominum alitudinis truncus, ecclesia circumdata est. Egre dientibus Hebron ad aquilonem in sinistra parte viæ occurrit mons pinosus parvus, tribus millibus passum ab Hebron, unde Jerosolymam pinea ligna feruntur in camelis; nam in omni Judæa plaustra vel currus raro fiunt. In vicesimo autem quarto milliario ab Jerusalem, juxta Hebron, est fons in quo baptizavit Philippus apostolus et evangelista eunuchum Candacis reginæ. In loco vero qui appellatur Terebinthus, ubi apparuerunt tres angeli Abrahæ est puteus Abrahæ optimus, et speluncæ duæ lucidissimæ ubi habitavit, nam et altare ibi positum est et ante se ecclesiam habet. Non longe autem inde mons est usque quo deduxit Abraham angelos euntes in Sodomis. Intus vero in Hebron, domus consistit David, unde adhuc aliqua pars stat; nam cubiculum, ubi mansit, usque hodie ibi ad orationem curritur. Longe autem ab Hebron ad passus trecentos, in loco qui dicitur Abramiri, est domus Jacob, ubi ecclesia sine tecto constructa est. Inde vero ad passus quinquaginta est sepulcrum sancti Caleb. Item Abramiri vinea est, in qua est spelunca, ubi requiescunt corpora undecim filiorum Jacobi: ossa autem Joseph separatim sepulta in sua ecclesia sunt; non longe vero ab Hebron est sepulcrum Abner filii Ner.

Jericho ab Jerusalem in orientem versus decem et octo millia pedes abest, qua tertio a fundamentis destructa, sola domus Rahab ob signum fidei permanet: ejus enim adhuc parietes sine culmine durant. Locus urbis segetes et vineas recipit. Inter hanc et Jordanem, quinque vel sex ab ea millibus separatum. duodecim lapides, quas Josue de Jordane tolli præceperat in ecclesia Galgalis facta altrinsecus juxta parietes ejusdem jacent, vix singuli duobus viris levabiles. Est juxta Jericho fons uber ad potum, pinguis ad rigandum, qui quondam sterilis ad generandum, parum salubris ad potandum, sed per Elisæum prophetam sanatus est. Denique campus eum circumjacet, septuaginta stadiorum in longitudine, viginti in latitudine patens, in quo mirabilis hortorum gratia, varia palmarum genera, præstantissimi apium fetus, illic optimum balsamum gignitur. Quod ideo cum adjectione significamus, quia agricolæ cortice tenues virgulas acutis lapidibus incidunt, ea in quibus balsama generantur, ut per illas cavernas paulatim distillans, humor se colligat lacrymis pulcher rotantibus. Illic cyprum, illic mirobalsamum nascitur. Aqua, ut cætera fontium, æstate frigida, hieme te-

pens, ver mollior. Urbs ipsa condita in campo, cui supereminet mons diffusior et nudus gignentium; ægrum enim et jejunum solum, et ideo est desertum ab incolis. Hic a Scythopolis urbis terra usque ad regionem Sodomitanam, et Alfaltios fines diffusus habetur. usque ad Roaros Arabiæ Petræ centum terminos extentus. Ubi etiam mons est Ferreus nominatus. Inter hos duos montes campus magnus jacet, qui dicitur Aulon, cujus longitudo centum et viginti: exordium a vico Genano, finis usque Alfatum lucum Jordanis eum enim medium intersecat, viriditanti bus ripis, fluminis alluvione, si quidem supra ripam fluminis fructus arborum uberior est, alias longe exilior; arida enim sunt omnia præter oram fluminis. Ipsius autem Jordanis exordium in provincia Fenicis ad radices montis Libani, ubi Panium, id est Cæsarea Philippi sita est. In Trachonitide vero terra fons est rotæ squalitatem exprimens, unde et Syla nomen accepit, quindecim a Cæsarea millibus passuum discretus; ita jugiter plenus aquarum abundantia, ut neque superfluat, neque unquam muniantur. In hunc Philippus tetrarches paleas misit. Unde liquet in Phiala principium esse Jordanis, sed post subterraneos meatus in Panio cœpisse fluere, qui mox lacum ingressus paludes ejus intersecat. Inde quoque cursus suos dirigens, quindecim millia passuum sine ulla intermissione progreditur usque ad urbem Juliam. Postea lacum Genesar medio transit fluente, inde plurima circumvagatus, Alfaltium, hoc est mare Mortuum, ingressus, laudabiles perdit aquas; est enim coloris albi sicut lac, et ob hoc in mari Mortuo discernitur. Est autem Genesar, id est mare Galilæe, magnis silvis, circumdatum, in longitudine habens centum sexaginta stadia, in latitudine quadraginta; aquæ dulcis et ad potandum amabilis, si quidem nec palustris uliginis crassatum aliquid aut turbidum recipit: quia arenoso undique littore circumvenitur. Sed amœnis circumdatur oppidis: ab oriente Juliade et Hippo, ab occidente Tiberiade. genere quoque piscium gustu, specie, quam in alia lacu præstantiora. Mare vero Mortuum longitudine stadiis quinquaginta octoginta usque ad Zoaros Arabiæ, latitudine centum quinquaginta usque ad vicinia Sodomorum protendit. Nam et de puteis quondam salis post Sodomæ et Gomorrhæe. . . . certissimum est. Apparet vero procul de specilla montis Oliveti cernentibus. Quod fluctuum collisione commotum salsissimum ejicit sal, et hoc sole siccatum accipitur, multis nationibus profuturum. Mare vero Mortuum nichil recipit generum viventium, neque pisces, neque assuetas aquis. . . . Denique si Jordanis auctus imbribus pisces illuc influentes rapuerit, statim moriuntur et pinguibus aquis supernant, Lucerna accensa ibidem natat sine ulla conversione, extincta demergitur, omniaque viventia demersa, licet sint vehementer illisa statim resiliunt. Homines enim natandi

A ignari, si illuc projiciantur, revinctis post tergum manibus, sine dubio natant. Aqua ipsa sterilis et amara, cæterisque aquis obscurior. præferens similitudinem. Vagari super aquas bitumina certum est atro liquore, quæ scaphis appropinquantes colligunt. Hæretes! ibi bitumen et nequaquam ferro præcidi fertur, sanguine tantum mulierum et menstrua et urina cedit, utilis autem ad compagem navium, vel corporibus hominum medendis. Servat adhuc regio speciem pœnæ; nascuntur ibi poma pulcherrima, quæ edendi cupiditatem spectantibus generant; si carpas, fatescunt, et resolvuntur in cinerem, fumumque excitant quasi adhuc ardeant. Sane in diebus ætatis modicus per spatia campi exæstuat vapor, unde et coalescente vitio nimis siccitatis atque humidi corruptior aer miserandas incolis conficit ægrotudines.

B In loco ergo, in quo Dominus baptizatus est, orux lignea stat usque ad collum alta, quæ aliquoties aqua transcendente obsconditur. A quo loco ripa ulterior, id est orientalis, in jactu fundæ est; ceterior vero ripa in supercilio monticuli, ubi constructum est monasterium Sancti Baptistæ Joannis, de quo per pontem arcubus suffultum solent descendere ad illam crucem, et orare. In extrema fluminis parte quadrata ecclesia quatuor lapideis. . . . superposita est, cocto ex latere, creta super tecta, ubi Domini vestimenta cum baptizaretur servata sunt. . . . Abeo loco quo e faucibus maris Galilæe Jordanis exitusque ubi mare Mortuum intrat, octo dierum iter est. Locustæ autem de quibus edebat beatus Joannes, C ibi usque hodie sunt, quæ corpusculis in modum digiti manus exilibus et brevibus, in herbis facile captæ coctæque in oleo pauperi præbent victum. In eodem deserto sunt arbores folia lata et rotunda lactei coloris et melliti saporis habentes, quæ natura fragili manibus confricantur et eduntur, hoc esse mel silvestre dicitur. Igitur et fons sancti Joannis Baptistæ ostenditur lucida aqua lapideo protectus tecto, calce perlito. Qui autem ad Jordanem ire ab Jerusalem desiderat, per montem Oliveti descendit; a monte Oliveti Christus ascendit ad cælum, et ibi fecit *Pater noster*. Mons autem Sion a meridie est, ibi obiit sancta Maria; et ibi Dominus cœnavit cum discipulis suis, et ibi misit Spiritum sanctum super discipulos. In ecclesia vero quæ est in Bethlehem est mensa, in qua comedit sancta Maria cum tribus regibus, Christum Dei Filium requirentibus. Columnæ sunt intus ipsam ecclesiam sexaginta quatuor: ibi requiescunt pueri pro Christo ab Herode interfecti. Fundamenta vero murorum urbis Jericho, quos subvertit Jesus filius Nave, adhuc ex parte apparent. Arbor vero sycomori in qua ascendit Zachæus, stat juxta domum Rahab. Non longe autem ab Jericho est locus unde Elias raptus est in cælum. Trans Jordanem vero sunt montes excelsi valde, inter quos est altior unus qui vocatur Nabab, in quo ascendit Moyses, quando vidit terram repromissionis et mortuus est. Gabaon non longe est ab Jerusalem,

quam expugnavit Jesus. Emmaus autem ubi Dominus cum discipulis suis post resurrectionem comedit, sexaginta stadiis ab Jerosolymis distat. In turre autem Cades domus fuit Jacob, cujus fundamenta usque hodie apparent. In Galilæa autem est villa Some, de qua fuit Abisac Sunamitis, et mulier in cujus domo mansit Eliæus : quæ domus usque hodie permanet. A monte vero Hermon qui excelsus valde est, omnis Galilæa videtur, in quibus nichil pulchrius est; nam cum sit planities grandis, aliud nihil est nisi vineæ et oliveta. Ibi autem ager est, in quo Dominus cum discipulis suis comedit: ibi lapis est, in quo cubitum fixit Dominus, qui usque hodie videtur. Non longe vero ad eodem monte fons est, quem Salvator benedixit, qui fons ad omnes infirmitates valet. In villa vero Naim, in domum viduæ, cujus filius resuscitatus est, nunc ecclesia est; sepultura autem, in qua ponere eum volebant, usque hodie est. In Nazara vero est hortus, ubi Dominus fuit, postquam reversus est de Ægypto. Prope civitatem, quæ nunc Neapolis dicitur, ecclesia quadrifica est, hoc est in crucis modum facta, in cujus medio est fons Jacob quadraginta cubitis altus,..... de quo Dominus aquam a muliere Samaritana petere dignatus est : duo autem milliaria ecclesia ista distat ab eadem villa, quæ olim dicta est Sichem, A longe vero ab eadem ecclesia passus quingentos est ecclesia, in qua requiescit sanctus Joseph. Locus autem ille in quo Dominus panes benedixit et fregit, citra mare Galilææ ad aquilonem civitatis Tiberiadis, campus herbosus et planus, nunquam ex illo tempore aratus, nulla habens ædificia, fontem tantum, ex quo tunc illi biberunt, ostendens.

Qui ergo ab Jerusalem Capharnaum pergunt, per Tiberiadem iter habent, deinde secus mare Galilææ, et locum benedictionis panum, a quo non longe civitas Capharnaum murum non habens, angusto inter montem et stagnum situ, pes marinam oram, orientem versus, longo tramite protenditur, montem ab aquilone, locum ab austro habens. Nazareth murum non habet sed magna ædificia, duasque grandes ecclesias, unam in medio civitatis, supra duos fundata caneros, ubi quondam fuerat domus in qua Dominus nutritus est infans. Hæc autem ecclesia duobus, ut dictum est, tumulis, et interpositis arcibus suffulta habet inferius inter eosdem tumulos fontem lucidissimum, unde aquam in vasculis per trocleas in ecclesia extrahunt. Altera vero est ecclesia, ubi domus erat in qua angelus S. Mariæ locutus est. Spelunca vero in qua habitavit magna est et lucidissima, ubi est positum altare, et ibi intra ipsam speluncam est locus, unde aquam tollebat. In eadem autem civitate, ubi fuit synagoga, nunc est, ecclesia, ubi Dominus legit librum Isaiæ. Foris autem castellum fons est, unde aquam sancta sument Maria. Mons Thabor in medio Galilææ campo in tribus millibus Mansse ad boream a mari Cene-reth distat, ex omni parte rotundus, herbosus valde et floridus, altitudinis triginta stadiorum,

A vertex ipse campestris et multum amœnus, viginti et trium stadiorum spatio dilatatus, ubi grande monasterium. grandi quoque silva circumdatur, tres ecclesias habens, unam in honore Domini Salvatoris, reliquæ autem duæ in honore Moysis et Eliæ. Locus vero ipse muro cinctus magna gestat ædificia, valde autem excelsior, et altior quam Hermon : nam et Galilæa omnis, et mare Tiberiadis inde apparet. Contra se vero positi sunt montes utriusque. In Endor est domus pythonissæ, ad quam fuit Saul nocte, de qua domo adhuc fundamenta apparent. In Tiberiadis eo loco nunc est ecclesia, in qua domus fuit apostolorum Jacobi et Joannis. Ibi etiam juxta mare Tiberiadis est, super quem Dominus pedibus ambulavit. In Capharnaum autem ex domo apostolorum principis ecclesia facta est, qui parietes usque hodie ita stant sicut fuerunt. Ibi paralyticum Dominus curavit. Illuc est et synagoga, in qua Dominus dæmoniacum curavit, ad quam per gradus multos ascenditur; quæ synagoga ex lapidibus quadratis est facta. Non longe autem inde cernuntur gradus lapidei super quos Dominus stetit. Ibibem vero super mare est campus herbosus habens fenum satis, et arbores palmarum multas, et juxta eas septem fontes, qui singuli infinitam aquam emittunt, in quo campo Dominus de quinque panibus et duobus piscibus populum satiavit. Sane lapis, super quem Dominus panem posuit, nunc est factum altare de quo lapide non frustra tollunt venientes pro salute sibi, et prodest omnibus. Juxta cujus ecclesiæ parietes via publica transit, ubi Matthæus apostolus teloneum habuit; inde in montem, qui juxta est, est spelunca in qua ascendens beatitudines dixit Salvator. Non longe autem inde est synagoga, quam Salvator maledixit; nam cum transiret Salvator, et illam Judæi fabricarent, interrogavit eos dicens : *Quid facitis ?* et illi : *Nihil.* Et Dominus *Si nihil est quod facitis, nihil erit semper.* Quod usque hodie ita permanet. Postmodum enim quoties voluerunt illam Judæi fabricare quidquid per diem faciebant, per noctem diruebatur et mane semper in ea mensura inveniebatur fabrica ejus in qua fuerat tunc quando maledicta est.

Inde autem non longe sunt montes Gelboe, ubi est et vicus Gebus, ubi mortui sunt Saul et Jonathas. In Jezrael autem vinea quæ fuit Naboth, nunc puteus tantum est. Ibi et fundamenta turris usque hodie apparent, sepulchrum vero Jezabel usque hodie ab omnibus lapidatur. Non longe autem a civitate est mons in quo sedit Elias propheta, quando eum persequeretur Jezabel. A longe est parsmontis Carmeli; est locus ubi Elias altare Domino consecravit. Sebastia, quæ olim Samaria dicta est, continet ecclesiam, in qua requiescit corpus sancti Baptistæ Joannis, et Elisæi, et Abdire. In sæcundo autem miliario mons est altissimus, in quo sunt duæ speluncæ lucidissimæ, in quarum una absconditi sunt prophetæ sub Jezabel, in altera autem sedit sanctus Elias. Milliario autem vigesimo a Sichem est templum destructum in Silo, ubi est et sepulcrum. Heli

sacerdotis. In Bethel autem ibi constructa est ecclesia in eo loco ubi Jacob, dum iret in Mesopotamiam vidit scalam in cælum usque tendentem. Ibi est etiam et sepulcrum prophetæ qui prophetavit adversus Jeroboam. Milliarium autem vicesimo secundo ab Jerosolymis inter Sochehet Judæ, et inter Zechara Muel occidit David Goliath Philisthæum. In Eleutheropoli autem loco Bycocyca, in qua est sepulcrum Habacuc prophetæ. Ab Eleutheropoli autem milliario quinto decimo est sepulcrum sancti Esdræ prophetæ in loco qui dicitur Asoa. Et in milliario tertio in loco qui dicitur Chariassati, quod ante dicta est autem Morastites, est sepulcrum sancti Michæ prophetæ. Taphnis est posita super ripam fluminis Nili. Ibi est palatium Pharaonis, ubi sanctus Moyses coram Pharaone mirabilia fecit. Alexandria ab occasu in ortum solis longa. ab austro ostiis Nili cingitur, ab aquilone lacu..... cujus portus cæteris difficilior quasi ad formam humani corporis in capite ipso et statione capaciore, in faucibus vero angustior, qua meatus maris ac navium suscipit, quibus quedam spirandi subsidia portui subministratur; ubi quis angustias atque ora portus evaserit, tanquam reliqua corporis forma, ita diffusio maris longe lateque extenditur: in ejusdem dextera portus parva insula habetur, in qua pharus, id est turris maxima est, nocturno tempore flammarum faucibus ardens, ne decepti tenebris nautæ in scopulos incidant et vestibuli limitem comprehendere nequeant, qui et ipse se semper inquietus est fluctibus hinc inde collidentibus. Portus vero placidus semper amplitudinem triginta stadiorum. A parte Ægypti urbem intrantibus, ad dexteram occurrit ecclesia beati Marci evangelistæ nomine consecrata, in qua ipse beatissimus requievit. Circa Nilum aggeres crebros propter irruptionem aquarum facere solent, qui si forte custodium incuria rupti fuerint, non irrigant, sed opprimunt terras subjacentes, et qui plana Ægypti incolunt super rivos aquarum sibi domos faciunt, transversis trabibus pontes. Memphis vero adhuc palatium continet, ubi sanctus Joseph frequenter ingrediebatur. Inde ad milliarium sextum contra ripam fluminis Nili est thronus Moysi et Aaron. Sunt autem prædicti throni in monte excelso, ubi sunt duæ turriculæ, quæ per gradus plurimos ascendunt; una earum habuit tectum, alia autem sine tecto est. Ibi ascendebat Moyses quando loquebatur filiis Israel cum deprimerentur, in alia vero orabat. Subtus autem in circuitu est campus, ibi filii Israel lateres faciebant. Inde autem ad mille passus villa est supra ripam fluminis, ubi sancta Maria cum Domino fuit, quando in Ægyptum perrexit. Inter Memphis vero et Babylonia millia sunt duodecim, ubi sunt pyramides plurimæ, quas fecit Joseph ad frumenta recedenda. Eliopolis distata Babylonia millia duodecim. In medio autem hujus civitatis est campus ingens, in quo est templum solis, et ibi est domus Petefræ. Inter domum autem Petefræ et templum est domus Aseennec. Ibi vero est et viridarium solis, ubi

PATROL. CLXXIII.

est columna grandis, quæ appellatur Bomon, in qua phœnix post quingentos annos residere consuevit. Ægypti autem cum sint ubertissima loca; tamen, quæ tenuerunt filii Israel, sunt meliora.

Pars Arabiæ quæ jungitur Palestinæ, inaccessibile iter habet; non licet mansionibus quindecim.... loca tamen ipsa sine aqua sunt. Ab Jerusalem autem usque ad montem sanctum Sina, sunt mansiones viginti duodecim. Pelusius vero metropolis est provinciæ Augustæ Nicææ; Augusta Nicææ autem provincia in Ægypto est. A Pelusio autem usque ad montem Sina sunt mansiones duodecim. Antequam vero pervenias ad montem Sina occurrit castrum Clesma super mare Rubrum, ubi filii Israel sicco pede transierunt mare. Vestigia autem currus Pharaonis in mediis arenis apparent usque in sempiternum. Rotæ autem ipsæ inter se multo plus apparent, quam currus temporis nostri qui nunc in Romano imperio fiunt. Nam inter rotam et rotam viginti et quatuor pedes, et eo amplius fuerunt; orbitæ autem ipse habent binos pedes in lato. Vestigia vero currus Pharaonis usque ad mare accedit, ubi autem ingressus est in mare, dum vult filios Israel comprehendere; in eo autem loco, in quo ingressi sunt filii Israel in mare, id est quousque Pharaonis orbitæ apparent in hodie duo signa posita sunt, unum in dextro, et aliud in sinistro, idem ad si columnellæ factæ sunt. Locus autem ipse non longe a castro est, id est de Clesma. Clesma autem ipsa in ripa est, id est supra mare; nam portus est ibi clausus, qui portus mittit ad Indiam, vel excipit venientes naves de India, alibi enim nusquam in Romano solo accessum habent naves de India, nisi ibi. Naves autem ibi et multæ et ingentes sunt; quare portus famosus est pro advenientibus ibi mercatoribus de India. Nam et ille agens in rebus, quem Logotetema appellant idem qui singulis annis legatus ad Indiam vadit jussu imperatoris Romani, ibi sedes habet, et naves ibi stant ipsius. Hic est locus ubi pervenerunt filii Israel fugientes a Pharaone, quando de Ægypto profecti sunt. Hoc autem castrum postmodum ibi positum est pro defensione, et disciplina pro incursione Sarracenorum. Locus autem ipse talis est..... id est campi arenosi, excepto monte illo uno, qui incumbit in mari, in cujus montis latere ex adverso colligitur marmor porphyreticum: nam ex eo dicitur appellari mare Rubrum, quod hic mons, qui per spatium grande super mare Rosseum jacet, rubrum, rosseum lapidem habeat, vel porphyreticum; nam et ipse mons quasi rosseo colore est. Qui tamen mons fuit in dextro filiis Israel fugientibus de Ægypto, ubi tamen cœperunt se ad mare appropinquare: nam venientibus de Ægypto ad dexteram partem ipse mons est erectus valde et excelsus satis, ac si paries, quem putas manu hominum excisum esse. Ipse autem mons aridus est penitus, ita ut nec fructum in se habeat; filii autem Israel exeuntes de Ramesse, primum per medias arenas errando ambulaverunt, cum vero ad mare Rubrum appropiave-

runt, tunc mons de dextero illis qui apparebat, in proximo factus est, et jungentes se ipsi monti, perveniunt ad mare; latus autem montis illius excelsi de dextro illis veniebat, et mare de sinistro; tunc subito euntibus eis ante ipsos apparuit locus ipse ubi mons in mari jungebat, imo ingrediebatur, ubi promontoria faciunt. Campus autem ipse, ubi filii Israel nocte illa manserunt cum Moysse, infinitus est, et planities ejus ingens. Distat vero locus ubi incumbit mons in mare a castro Clesma passus quingentos. Inter castrum autem et ipsum montem medius est locus a promontorio montis, ubi ingressi sunt filii Israel in mare et Pharaon post eos. Trajectus autem, ubi transierunt sicco pede mare Rubrum, habet octo millia passus in lato. Mare autem Rubrum non hoc habet nomen, quia rubra est aqua, aut turbulenta, sed adeo est limpidus et prælustris et frigidus, ac si mare Oceanum: ibi cessæ nimii saporis et suavitatis sunt. Omne autem genus piscium in eodem mare sunt tanti saporis ut pisces maris Italici. Deinde omnia quæcunque de mari desiderari solent, illic ad cibum abundant. Ibi sunt buccinæ et conchylii diversa genera, fondili vero et conclææ diversæ et ingentes, per littus autem ejus diversæ res jacent, sed majores et pulchriores, quam in nullo mari. Corallum vero in illo littore plurimum est. Ipso autem mare Rubrum par Oceano est. Desertum vero Sur eremus est infinitate solitudinis illius inestimabilis, ubi triduo ambulaverunt sine aqua. A deserto autem Sur usque ad Maran est mansio una per ripas maris. In Maran vero arbores palmarum paucissimæ sunt. Sunt illic et duo fontes, quos edulcavit sanctus Moyses; inde autem per triduum de sinistro eremus est infinitus in locum qui dicitur Arandara. Arandara autem est locus. Pelim fluvius currit, qui tamen tempore aliquo siccatur, sed per ipsius alveum. sive juxta ripam ipsius inveniuntur aquæ. Herba vero illic satis abundat; arbores autem palmarum illic plurimæ sunt. A transitu autem maris Rubri, id est Sur, non invenitur tam amœnus locus cum tanta et tali aqua, et tam abundanter nisi iste. Inde ergo media mansio juxta mare est.

Demum vero apparent duo montes excelsi valde; a parte vero sinistra antequam ad montes venias, locus est ubi pluit Dominus manna filiis Israel. Montes vero ipsi excelsi et erecti valde sunt. Ab alia autem parte montium vallis planissima est. Ab utroque autem latere vallis montes ipsi excelsi et erecti sunt. Ubi autem montes aperti sunt, et vallis sex millibus passibus lata, longitudinis autem satis plus habet. Montes vero toti per gyrum excavati sunt. Taliter autem factæ sunt cryptæ illæ, ut si suspendere volueris vela, cubicula pulcherrima sint. Unamquodque autem cubiculum est descriptum litteris Hebræis. Aquæ etiam ibi bonæ et abundantes satis in extrema valle sunt, sed non quales in Helim. Locus vero ipse vocatur desertus Pharon, unde missi sunt exploratores a Moysse qui considerarent terram.

A Ab utrisque vero partibus locus ille agros aut vineas, nihilque aluit; illic est nisi aqua et arbores palmarum. Prope vero, ad vicum Pharoni ad mille quingentos passus coangustantur montes illi, ut vix triginta passibus lata ibi sit vallis illa. Ibi appellatur locus ille Raphidin, ubi Amalec occurrit filiis Israel, et ubi innumuravit populus pro aqua, et ubi Jethro socer Moysis ei occurrit. Locus vero ubi oravit Moyses, quando Jesus expugnavit Amalec, mons excelsus est valde et erectus, imminens super Pharon. Ubi autem oravit Moyses, ecclesia nunc constructa est. Locus autem ipse quemadmodum sedit, et quemadmodum lapides sub cubitu habuit hodie parent. Ibi etiam Moyses, devicto Amalec, ædificavit altare Domino. In tantum autem locus ipse usque ad quingentos passus erectus est, ac si per parietem subeas. De Pharon vero usque ad montem sanctum Sina millia tringinta quinque. Porro in Aseroth adhuc apparet quemadmodum fuit de lapide vallum ipsum ubi habitaverunt filii Israel cum reverterentur a monte Dei. Throni etiam tres ibi sunt de lapidibus facti modice in editiori loco, unus Moysi, reliqui vero Aaron et Jethro. Cella autem ubi separata fuit Maria Moysis soror septem diebus, usque hodie super terram duos pedes eminet. Ab Aseroth autem usque ad montem sanctum Sina inter montes ad dexteram et sinistram totam per vallem ipsam monumentis plenus est. Prope vero montem sanctum in loco qui appellatur sepulcra Concupiscentiæ totum sepulcris plenum est. Antequam vero pervenias ad montem Sina sunt sex montes qui faciunt vallem infinitam planissimam et valde pulchram. Trans vallem vero ipsam apparet mons sanctus Sina. Locus autem, ubi se montes aperiunt junctus est cum eo loco ubi sunt sepulcra Concupiscentiæ. A loco autem unde videtur usque ad montem. . . sunt per vallem ipsam quatuor milia passuum. Vallis autem ipsa ingens valde est. . . montis Dei, quæ habet in longitudine passus sexdecim millia, in latitudine autem quatuor millia, Qui vult. . . montem sanctum pergere per transversum ad vallem illam deambulat. Hæc est autem vallis ingens et planissima, in qua filii Israel commorati sunt quando Moyses fuit in montem quadraginta diebus et quadraginta noctibus. Locus autem ubi factus est vitulus usque hodie ostenditur, nam lapis grandis ibi fixus stat.

Hæc ergo vallis ipsa est in cujus capite ille locus est, ubi sancto Moysi locutus est Deus in rubo de igne. Ab uno autem latere optimus est ascensus in montem, et ab alio descensus: per medium autem vallis transversatur, et hic ad montem Dei pervenitur. Mons vero ipse in gyro quidem unus esse videtur; intus autem plurimi sunt, sed omnes illi, unus mons Sinai appellatur. Specialis autem ille mons est in cujus summitate est ille locus, ubi descendit majestas Dei, qui mons in medio omnium montium est; et cum omnes, qui per gyrum sunt excelsissimi sint, tamen ipse ille medianus, in quo descen-

dit majestas Dei, tanto altior est omnibus illis, ut cum quis ascenderit in illo, prorsus omnes illi montes, quos excelsissimos viderit, ita sub monte videntur Sina, ac si colliculi. Mons autem cum omnibus altior sit ille medianus qui specialiter Sina dicitur, tamen videri non potest, nisi ad propriam radiem illius veneris, ante tamen quam subeas; nam posteaquam ex eo descenderis, . . . antequam in eum ascendat, facere non poterit. Montes vero, qui in circuitu sunt, cum maximo labore ascenduntur, quoniam non ascenduntur per gyrum in cochleis; sed directe ascenduntur, ac si per parietem, et directe descenduntur. In vertice autem montis Sina ubi lex Moysi data est, ecclesia parva constructa est. In summitate vero montis illius nullus habitat, nihil est enim ibi aliud nisi sola ecclesia et spelunca, in qua habitavit sanctus Moyses; mons vero ipse totus petrinus est, ita ut nec fruticem habeat. De summitate vero montis mediani ita subtus videntur esse illi montes excelsissimi quasi colliculi. A vertice autem montis Sinai Ægyptum, Palestinam, mare Rubrum, mare Parthenicum, quod mittit Alexandriam, nec non et fines Saracenorum videntur. In monte vero Horeb, qui eidem monti conjunctus est, est ecclesia, et ante ecclesiam, in qua latuit sanctus Elias sub Achab. Ostenditur ibi etiam altare lapideum, quod posuit ipse sanctus Elias ad offerendum

A Deo. Non longe autem inde est locus ubi stetit sanctus Aaron cum septuaginta senioribus. In eo loco tectum non est, petra tamen ingens est per gyrum habens planitiem supra se ubi illi steterunt. In medio autem lapideum altare est. In capite vero valis, quæ monti subjacet, ecclesia est in eo loco ubi locutus est Dominus in rubo; qui rubus ipse hodie vivit et mittit virgulta. Ibi ergo aqua est optima Ostenditur etiam in ipsa valle qualiter unusquisque habitationes habuerat. De quibus habitationibus usque in hodiernum diem fundamenta apparent, quemadmodum fuerunt lapidibus circumdata. Ibi etiam est locus ubi tabernaculum fœderis primitus fixum est. Ab alia vero parte inter montes exitur; incipitur jam juxta mare ambulare, ita ut subito per aquam maris ambules, subito etiam in quingentos passus per arenam ambuletur eremi; via enim illic penitus non est, sed qui ibidem ambulant, in locis et locis signa ponunt, ad quæ signa per diem ambulant, nocte autem signa cameli ostendunt. A mari autem Rubro usque ad Arabiæ civitatem mansiones quatuor sunt. Filii autem Israel, quando egressi sunt de Ægypto, quantum ibant dextra, tantum redibant sinistra, quantum denuo sinistra ibant, tantum denuo retro revertebantur, et sic fecerunt (90)

(90) Questo ms., molto guasto dal tempo, è scemo della fine.

PETRI DIACONI

PROLOGUS IN REGESTUM CASINENSE

AD SENIORECTUM ABBATEM.

(Exstat inter Prolegomena ad Chronicon Casinense, supra, col. 470.)

PETRI DIACONI

DISCIPLINA CASINENSIS

(*Vetus disciplina monastica seu collectio auctorum ordinis S. Benedicti maximam partem ineditorum opera et studia* presbyteri et monachi Bened. e Congr. S. Blasii in Silva nigra. Paris., 1726, 4°.)

MONITUM.

Sanctus Benedictus ea quæ in sacra sua regula indefinita reliquerat, cujusmodi sunt pœnitentiarum modus, vestium forma et color, aliaque id genus, abbatis arbitrio definienda commisit: suis etiam discipulis potestatem fecit pro locorum temporumque diversitate peculiare quosdam ritus, usus ac consuetudines superinducendi, ut ex Regula capite ultimo perspicuum est. Voluit tamen vir sanctus, ut introducti semel usus ac ordines firmi stabilesque in monasteriis persisterent; quapropter cap. 63 ab eo cautum est, ne « Abbas conturbet gregem sibi commissum, nec quasi libera utens potestate, injuste disponat aliquid . . . sed secundum ordines quos constituerit, vel quos habuerint ipsi fratres, sic accedant ad Pacem, ad Communionem, ad Psalmum imponendum, in choro standum, et in omnibus omnino locis ætas non discernatur in ordine, nec præjudicet, etc. » Quare dubium non est quin primis statim illis a S. Benedicto temporibus præter Regulæ præcepta peculiare quidam patriæ ritus seu usus Casini sint instituti, in quibus disciplina Casinensis scripto tradita fuit ad posteros transmittenda. Hujus rei specimen videre mihi videor in Petri Diaconi Commentationibus anecdotis in regulam S. Benedicti, quarum exemplum ad fidem autographi exactum ante aliquot annos vir piæ memoriæ Archangelus Brancaccius Casinensis abbas ad me direxit. Petrus namque in « clausula brevi, » ut vocat, dictæ Commentationis sæ Consuetudines et judicia,

quæ in Casinensi monte. S. Benedictus instituit, descripsit: « Consuetudines, ait, et judicia, quæ in loco isto a beato Benedicto constituta sunt, custodi. » An autem revera a S. Benedicto constituta sint, satis non liquet. Hoc exploratum habeo, consuetudines et judicia, a Petro relata vetustiora esse aliis omnibus, quæ hac de re ad nos usque pervenerunt. Nam usus et consuetudines, quæ sequiori ævo a Carolo Magno et Ludovico Pio etiam in sacro Casinensi cœnobio stabilitæ fuerunt, his recentiores omnino videntur, ut ex collatione utrarumque evincitur. Vestutatem porro harum consuetudinum præter alia commendant canones pœnitentiales al calcem additi, et paucitas festorum præcipuorum quæ post initium adnotantur. Quamobrem, etsi sæculo primo XII conscriptæ a Petro sint, primum tamen inter consuetudines Casinenses ob sacram vetustatem locum sibi vindicant.

PETRI DIACONI DISCIPLINA CASINENSIS.

(In CLAUSULA BREVI Commentationis suæ in Regulam S. Benedicti descripta, ex ms. Bibl. Casinensis, nunquam antea edita.)

In cap. 27 regulæ S. Benedicti.

His autem sermonibus debet senior consolari fratrem delinquentem: Dilige Dominum Deum tuum, frater, ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et Consuetudines, et judicia, quæ in loco isto a beato Benedicto constituta sunt, custodi; sciens quod hæc Dei imperio præceperit, diligere proximum tuum sicut te ipsum, et de malis de cætero emendare. Quæ autem custodiri convenit, ista sunt.

Præcipue, ut mente et corpore sit monachus ab omni repurgatus et mundus (91). Ut humilitatem et charitatem teneat, consortia sanctorum diligat, voluntates proprias renuntiet, continentiam amplectatur: fratribus suis obediat, cum omni fervore Deo serviat. Abbas autem nihil extra voluntatem Dei præcipiat, vel dicat, vel imperet: fratrum vitia cum charitate amputet, Monachus autem eo affectu suscipiat correptionem, quo æger medicinam. Proprium non habeat. Infirmis ac si Christo serviunt [*f. serviat*]. Verba otiosa non proferat. Honorem huius mundi non requirat. Ut conversus est, ita sedeat, ambulet, psalmum dicat, in ecclesia communicet.

Secunda feria (92) ante decanum artifices congregentur, suscepturi ab eo opus manuum quod agere debeant. Nullus autem aliquod opus inchoet, nisi prius oratione præmissa. Expleto autem opere, iterum oratio celebretur. Diebus autem præcipuis, id est sancti Benedicti, sancti Mauri, sanctæ Scholasticæ, Dedicatio ecclesiæ (93), Idus Septembris, Caput Quadragesimæ (exceptis his qui infirmitate detenti sunt), omnes ad Casinense monasterium obedientiales (94) redeant, ut insimul prædictos dies celebrent. Nemo aspiciat alterum comedentem; sed unusquisque ante se respiciat. Postquam a capitulo surrexerint, omnes memoriter retexant quæ abbas vel decanus jusserit. Quando signum pro aliqua re insonuerit, ut conveniant, nullus remanebit absque

A præcepto abbatis. Quando ecclesiam intraverint, vel de ecclesia exierint, sive ad comedendum vel bibendum venerint, psalmos decantent. Nullus in claustrum inducatur, nisi prius ad plenum omnem consuetudinem monasterii didicerit. In refectorio nullus audeat aliquid querere, nisi cum signo (95). Servitores, nisi ea quæ in commune fratribus præparata sunt, nihil comedant, nec aliquid sibi audeant præparare. Cum decanus percussit cymbalum ad vescendum, psalmos decantet. Nemo plus alteri dabit quam alter accipit. Abbas statim ut de capitulo exierit, vadat visitare infirmos. Fratres autem tribus diebus in hebdomada visitandi infirmos habeant potestatem. Qui cibos præparant, ipsi fratribus ministrabunt. Nullus solus (96) mittatur foras ad aliquid negotium absque altero fratre. Si signum datum fuerit, ut egrediantur foras (97), nullus in claustrum remanebit, nisi a decano licentiam acceperit. Hi autem qui pergunt psalmos decantent. Nullus pro aliqua necessitate fratrem suum alicubi dirigat sine jussione decani. Nullus de horto tollat aliquid, nisi ab hortulano acceperit. Nullus in refectorio comedere præsumat aliquid sine cæteris fratribus, antequam omnes pariter comedant. Nullus ad mensam reponat aliquid ad vescendum absque his quæ ab hebdomadario acceperit. Præter monasterii coquinam, nullus coquendi cibos habeat potestatem. Nemo habebit præter ea quæ in monasterii regula præcepta sunt; quod si habuerit, ei auferantur. Nullus de claustrum neque de monasterio procedat sine præcepto decani. In nocte post somnum cum vigilaverint, orient. Nullus bibat vel comedat ante horam, vel post horam. Nullus lavet vel ungat alterum sine præcepto decani. Nullus alteri loquatur in tenebris. Nullus cum altero dormiat in uno stratu (98). Nullus manum alterius teneat. Sive ambulaverint, vel sederint, vel steterint,

(91) Omnia ex Regula sancti Benedicti desumpta.

(92) A Cluniacensibus postmodum statutum est sub finem sæculi X, ut singulis diebus post capitulum abbas vel prior monachis singulis officia et manuales operam injungat.

(93) Recentius hoc est: excedit tamen tempora Petri Diaconi.

(94) Obedientiales seu obedientiarii, monachi qui in cellas et prioratus, seu obedientias mittebantur, easque procurabant. Eadem voce Pe-

trus Diaconus utitur lib. IV. Chron. Casin., cap. 102.

(95) Inde Cluniacenses tot signa excogitarunt, ut ex Bernardi Consuetudinibus, et Wilhelmi constit. Hirsaug. patet.

(96) Eadem lex ad Cluniacens. lata est.

(97) Subaudiendum est, causa operæ manualis: neque enim alia de causa omnibus monachis claustrum simul egredi licuit.

(98) Similem cautionem adhibuit S. B. Regulæ cap. 22, Quomodo dormiant monachi.

uno cubitu distent ab altero. Nullus tonsuram vel barbirasium faciat absque decani imperio. In habitu monastico præter cæteros nullum novum decorem inveniet. Nemo vadens alicubi dimittat codicem negligenter. Nullus aliquid in commendationem accipiat sine jussione. Quando fariuam conspergunt aqua, vel panem faciunt, psalmos decantent. Nullus ad divinum servitium loqui præsumat. Cum frater ad exitum propinquaverit, omnis congregatio ante eum psalmos decantent; illoque sepulto, post vesperum septem psalmos eum litanis omni corpore in terram prostrati decantent. Nullus sallat [psallat], nisi jussus. Si aliquid perdidit, postquam veniam petierit, id quod amisit de vestiario accipiat. Qui aliquid invenerit per tres dies ante dormitorium

A suspendat. Nullus lutum in domo faciat. Omnes monachi in monasterio habitantes litteram discant. *canones pœnitentiales.*

Detractor separetur a conventu fratrum, et septem dies in pane et aqua pœniteat. Iracundus et furiosus, nisi emendaverit, ponatur in ultimo. Falsus testis triginta et novem verbera accipiens ponatur in ultimo, et sic de omni ordine deponatur. Si quis dum falsum judicium proferens personam acceperit, degradetur de solio suo. Injuste judicans, juste condemnatur. Ministri altaris post expletam missam, antequam egrediantur de secretario, lavent manus suas. Fur triginta et novem verbera accipiens, cinere et cilicio operiatur, et panem et aquam comedat.

PETRI DIACONI EPISTOLÆ TRES.

(MARTENE, *Ampl. Coll.* 1, 760, ex ms. Casin.)

I. *Ad Richizam Romanorum imperatricem. — Consolatoria de morte Lotharii imperatoris et Henrici ducis Bavarie ejus generi.* (Anno 1139.)

Domine RICHIZÆ a Deo protectæ Romanorum imperatrici, PETRUS DIACONUS, post præsentis vitæ metas æterni regni calculum.

Multoties, imperatrix invicta, impetum cœpi consolandi vestram eminentiam, multoties continui. Ut id protinus facerem, plurima invitabant, præcipue autem domini nostri imperatoris Lotharii defuncti fidelitas, tum vestræ augustalis clementiæ in nos indignos dilectio, ut lacrymas Vestras etsi ex toto sopire non potuissem, interim certe vel abstersissem: ut retardarem autem, sciebam dolori tuo, dum recens sæviret, præpropere occurrendum non esse, ne illum ipsa eadem solatia potius irritarent, exaggerarent, accenderent: nam sæpe videmus in ipsis quoque morbis immaturam medicinam esse perniciosissimam. Expectabam itaque dum ipsemet dolor vires suas deponeret, ut mora mitigatus tangi se quodammodo, atrectarique ad remedia sustinenda permitteret. Ante tamen quam cum eo congrediar, adero illi, et aliquanta quibus exoletur in memoriam reducam, et quæ jam quasi obducta videntur rescindam et proferam, optimo videlicet ac solemniter genere consolandi. Hi itaque fleant gemantque diutius, quorum delicatissimas mentes enervavit longa felicitas; effeminavit luxuria, qui spem suam omnino fixerunt in sæculo; qui, quæ sint bona illa perennia, vel ignorant ex toto, si sciunt, oblectamentis sopiti mundialibus negligunt. At puorum fere omnesani per diversas curas transierunt, quorum, juxta Apostolum, conversatio in cœlis est, qui et vanitates sæculi, ut cœli gaudia, prudenti ac discreto corde perpendunt, gravissima quoque quælibet immobili constantia perferunt. Quid pergam referre? numera quot ca-

B limitatibus, quot infortuniis ab infantia ipsa jactata sis, cum in eisdem fere, ut sic dicam, innata fueris. Pelicis memoriæ dominus noster imperator Lotharius, qui te sibi in conjugem elegerat, ad imperiale fastigium promoverat, inquam solam cuncta negotia Romani imperii commiserat, post multas quas cum ipso pertulisti angustias, post orbem Romanum, ut ita dixerim, cum eo peragratum, cum in dies ad imperiale domicilium cum eo accelerares regressum; heu! proh dolor, multorum sociorum dolore gravissimo extulisti. Transeo tot pericula, tot metus, quos sine interstitio incursantes in te cum tanto cæsare pertulisti: modo, modo, cum nondum priores luctus integre composueris, lugenti adhuc tibi luctus adjunctus est, et cum quasi solatium tot ærumnarum, quod videlicet solum residuum erat in vivente genero vestro HENRICO duce Bavarie te habere putares, subito nec obinanti vobis mors ejus immatura (99) relata est: gravissimum plane est omnibus quæ vobis post decessum domini nostri imperatoris Lotharii obtigerunt, recens vulnus; nec autem summam rupit, sed pectus, fateor, et viscera ipsa divisit: nec ex intacto corpore tuo hic sanguis effluxit per ipsas cicatrices percussus, sed quemadmodum tirones leviter sauciati, tamen vociferantur, ut veterani quamvis confossi patienter ac sine gemitu curari se patiuntur: non enim, clementissima domina, ita lugendi sunt quique fideles, ait Apostolus, sicut et cæteri qui spem non habent: *Si enim credimus quod Jesus mortuus est et resurrexit, ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum adducet cum eo.* Ergo, clementissima domina, ut consolationem accipiatis, hortamur; ista enim mors, quid est aliud, nisi relictio corporis, depositio sarcinæ gravis? Nata es, o imperatrix, moritura es; quo ibis? non moriaris? Quid facis, ut non moriaris? Ut Dominus Deus tuus consolaretur te, propria voluntate mori

(99) Anno 1139. Quidelenburgi repentino morbo correptus, xiii Kalendas Octobris occubuit, præbito, ut plerique scribunt, veneno.

dignatus est. Quando vides Christum pro te mortuum, tu mori dedignaris? Ergo moritura es, velis, nolis. Quo evades? quo effugies ut non moriaris? Hodiesit, cras sit, futurum est, ducium non est, credendum est. Quid ergo agis, times, fugis? futurum est. Ergo, mi piissima domina, lamentationes et ululatus ac si muliebres tumultus a te viriliter amove; quando enim dolor iste vester durior est tanto major vobis virtus advocanda est, et veluti cum noto hoste et sæpe jam victo acrius congregiendum; fortem ac sapientem nec secunda evehunt, nec adversa demittunt; facile illa fert qui semper expectat; illi sunt gravia quæ sunt repentina; qui lætis rebus non se inflavit, nec mutatis contraxit, adversus utrumque statum invictam animam tenet jam exploratæ firmitatis. In ipsa namque felicitate quid contra infelicitatem posset, expertus est: infinito quidem dolore, cum aliquem ex carissimis amiseris affici, inepta indulgentia est; nullo autem inhumana duritia; nam et non sentire dolorem, non est hominis, et non ferre, non est virtutis. Optimum inter utrumque temperamentum est, et sentire desiderium, et reprimere; præsertim cum nec excellentiæ vestræ conveniat immensum tristari: maximum solatium est cogitare, id vobis accidisse quod omnes ante passi sunt, omnesque passuri. Gaude itaque habuisse te virum Romanum imperatorem: cogita jucundissimum esse quod habuisti, humanum quod amisisti: quod talem habuisti, in summis bonis pone; non est cogitandum vobis quam diutius habuere illum potueris, sed quandiu habueris: non in eo mors vestram satietatem, sed suam sequi vult legem. Stet tantum animus in procinctu; mors alium alio tempore comprehendet, neminem interibit, nullum certe excipiet. Quisquis ad vitam editur, ad mortem destinatur; sed animus sapientis quod necesse est nunquam timeat, quod incertum semper expectet.

II. *Ad eandem.* — *Ejusdem argumenti.* (Anno eod.)

Dominæ suæ excellentissimæ atque piissimæ Richizæ a Deo protectæ, magnæ ac pacificæ Romanorum imperatrici Augustæ Petraus, vestri imperii servus, post præsentis regni potentiam æternam felicitatem.

Licet nervus incisus doleat, et spiritus tristis ossa conterat, non tamen adeo lugendus est dominus noster imperator Lotharius sicut et hi, sicut dicit Apostolus, qui spem non habent. Ad suum perrexit, in quo summum bonum est, in quo omnis bonitas, omnis justitia, omnis pietas, omnisque sanctitas est. Ad illum perrexit qui sua præcepta servantibus clamare non cessat, Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis; et ego vos requiescere faciam. Elias festinans rogabat ut acciperetur a se anima sua.

Et post multa:

Dolendumne est igitur in decessu? Minime, quid enim absurdius quam ut id quod scias omnibus esse præscriptum, quasi speciale deploras? Hoc eat animum supra conditionem extollere, legem non recipere communem, consortium recusare, mente carnis

A inflari, et carnis ipsius nescire mensuram. Quid absurdius quam nescire qui sis, affectare quod non sis? aut quid imprudentius, quod futurum scias, id cum acciderit ferre non posse? Natura ipsa nos revocat, hujuscemodi mœroribus quadam sui collatione subducit. Quis enim tam gravis luctus, aut tam acerinest dolor, in quo non interdum relaxetur animus? Habet hoc natura, ut quamvis homines in tristibus rebus sint, tamen si modo homines sunt, a mœrore mentem paulisper abducant. Fuisse etiam feruntur quidam populi, qui ortus hominum lugent, obitusque celebrarent, nec imprudenter: eos enim qui in hoc vitæ sæculum venissent, mœrendos putabant; eos vero qui ex istius mundi procellis et fluctibus emersissent, non injusto gaudio prosequendos arbitrabantur. Mors æqualis est omnibus hominibus indiscreta divitibus. Hanc quotidie præ oculis tantus Cæsar habebat, qui, sicut vidimus et experti sumus, dum in ejus versaremur obsequiis, sub imperiali chlamyde alterius militiæ tirocinium ostendebat. Prius enim in lucis crepusculo missam pro defunctis audiebat, debinc pro exercitu, postremo missam dici, demum cibum potumque viduis, pupillis ac cæteris pauperibus large distribuens questiones et oppressiones ecclesiarum relevabat, et in ultimo in cura imperii insudabat. Quandiu enim Casini remoratus est, omnibus noctibus ita claustrum et omnes officinas monasterii, ac si abbas vel quilibet decanus circuibat, scire cupiens, qualiter unusquisque sub B. Benedicti magisterio viverent. Factoquo mane, per omnes monasterii ecclesias causa orationis discalceatis pedibus incedebat. Licet autem hoc ageret, nunquam a consortio archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, clericorum, vel monachorum sequestrabatur, ut impleretur in eo quod legitur: Et cum sapientibus ac religiosis sermocinatio ejus. Quis autem ejus gravitatem non mirretur, cum ad sedandas dissensiones fratrum, quæ pro electione abbatis ortæ fuerant, ad capitulum veniens, ab hora prima diei usque in vesperum, non cibo, non potui indulgens, exinde non egrediebatur? Quo autem affectu, quo ve amore Casinensem dilexit ecclesiam, ostendit, cum dixit prius se sinere omnia privilegia et concessiones ecclesiarum convelli, quam aliquid de dignitatibus et privilegiis Casinensis Ecclesiæ minui: et prius sineret electionem omnium episcoporum, archiepiscoporum et abbatum qui sunt in toto orbe Romano tollere; quam solummodo Casinensis abbatis. Dicebat enim, Abbas si ex consensu monachorum electus non fuerit, abbas non est, et quicumque electionem monachis tollit, omnia monasterii jura convellit. Et cum hæc omnia ageret erat tamen cæcorum baculus, esurientium cibus, spes miserorum, solamen lugentium; et ita singulis virtutibus eminebat quasi cæteras non haberet. Sacerdotes honorabat ut dominos, clericos ut patres, pauperes ut filios, viduas ut matres, creber monitionibus, pervigil in vigiliis, lacrymas Deo non hominibus offerebat. Volvuntur per ora lacrymæ et ob-

firmato animo nonqueo dolorem dissimulare quem patior. Posquam enim nostram parvitatem discipulum Bertulfi cancellarii effecerat, postquam logothetæ, exceptoris et auditoris officio renumeraverat, postquam sessionem ad pedes suos indulserat, postquam a secretis effecerat, postquam de his quæ ad vitam æternam attinent, satis instruxerat, te præsentem et cunctis imperii aulicis adstantibus, manum meam apprehendens et Guibaldo commendans abbati, dixit ad eum : Si qua meæ dilectionis, si qua mei amoris in vestro corde vestigia sunt, in isto ostende, eumque pro nostro amore loco charissimi et unici filii habe. Hæc cum dixisset imperator augustus Cæsarque Romanus, et pater patriæ nominatus, ut clericos discordantes in pace reconciliaret, una cum vestra excellentia dum studeret, corpus et animam cælo reddidit. Confortare igitur, strenuissima, et juxta illud Salomonis præceptum, Accipe consolationem propter tristitiam. Sed fortasse dicis: Quomodo possum accipere consolationem, cum eum quem diligebam amisit? Nonne hæc nobis cum ipso mundo elementisque communia sunt, quia ad tempus creata in perpetuum tenere non possumus? Non amisit virum quæ exhibet castitatem: non est viduata conjugio, quæ non mutavit nomen mariti. Recole quid David fecerit: is enim cum amisisset filium, surrexit, comedit, bibit, et dixit: Ego vado ad eum, ille vero amplius non revertetur ad me. Hæc igitur, excellentissima domina, advertens, ita vos ab imminente tristitia temperate, ita studete, quatenus Deum ut decet felici cernere possitis intuitu. Salvationis etiam et consolationis et orationis obsequium vobis congregatio Casinensis dirigit, puerumque Minonem filium domini Ptolomei, qui penes vos est, vobis commendantes, rogant ut illum loco filii habeatis.

III. *Ad Conradum imperatorem II. — Congratulatur ei de sua imperatore electione, hortaturque ut strenue et christiane Romanum regat imperium, atque Casinense monasterium protegat.* (Anno eod.)

CONRADO excellentissimo imperatori et Romani imperii strenuissimo propagatori PETRUS DIACONUS olypeo Domini jugiter protegi, atque ejus victrici dextera de spiritualibus ac corporalibus hostibus perpetuo triumphare.

Benedictio et claritas et sapientia et gratiarum actio sit in sæcula omnipotenti Deo nostro, qui per vos et in vobis antiqua nobis suscitavit miracula et de recenti vestra electione vetera Romano imperio renovat gaudia: non enim Annibalis interitus, aut Gothorum internecio, vel Lucii Catilinæ cædes, vel Attilæ ac Totilæ interitus sic nos delectat, quomodo magnificam vestram audisse electionem, et in vestris successibus divinam jugiter prædicare potentiam. Per vos quippe æternæ urbis decus honorque ad solis ortum usque protenditur, dilatatur, ac in rebelles sibi nationes infidelitate depulsa accipit principatum. Per vos Romani imperii dignitas reparatur, sublimatur, et in antiquum consulum Pompeii, Scipionis, Julii Octavianii atque

A Trajani dominationis vix attollitur statum. Lætetur itaque in vestra electione omnis penitus christianitas, oriens et occidentes gaudeat, meridies cum septentrione resulet, æterna urbs cunctorum post Deum terrestrium domina fastos ac solemnes dies concelebrat et in Domini nostri Jesu Christi laudibus det vota, promat cantica, et consonis lætitiæ vocibus antiquam renovet harmoniam, dicens: *Cantemus Domino, gloriose enim glorificatus est.* Vere namque in vobis honorificatur Deus, qui talem elegit, qui unus persequatur mille et transmoveat dena millia. Ecce per quadruos orbis Romani fines vestra opera, vestris labores, vestra certamina insignia referuntur, omnis pene lingua de vestri imperii gloria loquitur. Facti siquidem estis, ut ait B Apostolus, spectaculum mundo et angelis et hominibus, facti estis propugnatores Domini, Romani imperii gloria, augmentum, decus, mirabile diadema, defensio sedis apostolicæ, solamen tristium refocillatio pauperum. Recepit tandem proprium filium Dei miseratione Romana civitas, et ex antiqua cæsaris prosapia gaudet se retinere imperatorem. Vos tamen quos ad tantum imperium divina elegit majestas, oportet et decet, in quanto magis ab illo super cæteros mortales elevati estis, tanto magis illi in omni humilitate subditi sitis. Quos enim temporaliter dedit imperare, siejus misericordiæ, ejus potentiæ omnes actus vestros ascripserit, dabit perpetuo triumphare: pacis itaque bonum, imperator invictæ, ante omnia et super omnia custodite, nullus in vestro pectore livor, nulla subrepat invidia. Subjectum vero vobis Romanum imperium juste misericorditerque tractate, ut Romana ecclesia maxime, per quam accepistis Romani imperii sedem, sentiant, se et sentientes gaudeant talem ac tantum augustum meruisse, atque in Deum timentis ditionem venisse. Nunquam tantum vobis opes alienius placeant, ut non semper in vestro pectore justitia præponderet, ut justitia locum æquitatis perdat: quid namque prodest Romani imperii gubernacula suscepisse, si non cunctos mortales studetis in misericordia, in justitia, in omni denique bonitate præcellere; animi enim prohibitas, non solum vobis, sed etiam subsequentibus debet esse forma, exemplum virtutis. Ita autem facientes omnipotentis Dei gratiam semper cooperatricem habebitis, cujus adminiculis et inimicos omnes subjugabitis, et tam de præsentem, quam et de futura pace gaudebitis. Casinensem vero Ecclesiam sciatis quotidie pro vestri imperii statu omnipotenti Domino supplicare, ut cœpta per vos misericordiæ suæ opera ad condignum finem perducat, et ut vos ab omnibus malis protegat, et defendat, atque pro tanto laboræ æternæ municipatum vitæ vobis in futuro concedat. Rogamus autem generositatis vestræ celsitudinem, triumphator præcelse, ut Casinensem Ecclesiam, omnium cœnobiorum matrem protegatis; ea enim prædecessorum vestrorum quondam defensa præsidii, ditata opibus exstitisse cognoscitur. Vos

ergo quemadmodum pro sapientiæ vestræ nobilitate, A potentia, prudentia, in omnibus quæ sæculi sunt, et probis, quod magis egregium est, moribus æquiparare probamini, ita etiam Casinensis cœnobii exaltatione æquiparare conamini. Facite vobis in terris beatum Benedictum debitorem, ut ei quæque contuleritis, centuplicata in cœlis recipere mereamini. Ad hoc enim cœlestis Providentia quæ omnia moderatur et a sæculo universa disponit, hoc præsertim tempore quando peccatis nostris exigentibus

defecit sanitas, et diminutæ sunt veritates a filiis hominum, tantæ strenuitatis ac prudentiæ virum in Romana republica elegit, ut Ecclesias exaltare debeatis. Deus autem et Dominus noster, qui dona suæ pietatis gratis largitur petentibus, dextera fortitudinis suæ vos protegat et benedicat et utriusque substantiæ hostibus separatis, cum palma certaminis ad se revertentibus, cœlestis vitæ vobis januas aperiat, secumque perpetuo jucundare de cœlestibus bonis concedat.

RHYTHMUS PETRI DIACONI DE NOVISSIMIS DIEBUS (100.)

(D. Luigi Tosti *Storia della Badia di Monte Cassino*, t. II, p. 119. ex codice ms. 361).

Anno Christi passione
Finito millesimo,
Satanas Avernii princeps
Solvetur a vinculis,
Quem ligavit Jesus Christus,
Resurgens a mortuis

Jam non fides inter fratres,
Neque inter conjuges ;
Neque servi servant fidem,
Neque nati Patribus :
Terrea divina namque
Miscdebuntur omnia.

Hæc discipuli magistris,
Monachi abbatibus,
Tricerberus vero canis
Obtinebit omnia.
Exabbates non abbates
Erunt his temporibus.

Parvipendent cuncta bona,
Mala semper facient :
Dei linquent disciplinam,
Sensum habent reprobum,
Somnolenti, et superbi,
Diri, et terribiles.

Bona dicunt, mala agunt ;
Oves cunctas devorant ;
Devorabunt, laniabunt
Oves sibi creditas ;
Voratores, et edaces
Erunt, ut Antonius.

Desides, et pigri valde
Opus ad deificum.
Disquirent vero thesaurum
Occultatum hominum.
Præsules habebunt regna,
Sacra dabunt Symoni.

Sævit ferrum, ira, dolus,
Furta sacrilegia :
Clericorum vero jura
Erunt epycurea,
Linquebunt divina jura,
Obtinebunt cynica.

Fœminas diligunt omnes,
Fœminas præjudicant ;
Passim currunt, passim quærunt
Huc illucque fœminas.
Ignoravi, et nescivi
Corpus tuum, mulier.

(100) Con questi versi il monaco acutamente ritrae le tristizie del tuo tempo, ed a quanto pare, protrebbe conghietturarsi, questi versi essere stati scritti men-

Deum linquunt, Deum pellunt,
Ut te solam habeant.
Æpulas diligent magnas,
Vina pura ambiunt.
Fores observare jubent,
Pauper ne ut veniat.

Cæsares vero salutant,
Pauperes despiciunt :
Prævident, procurant namque
Aurum et pecuniam ;
Proditores accusabunt,
Proditores diligunt.

Repræhendent, repræhendent
Hoc quod agunt omnibus :
Deum vendunt, Deum produnt,
Ut honorem habeant :
Aurum ligat, aurum solvit,
Datque sacros ordines.

Exercere prava sciunt :
Bona numquam faciunt.
Malorum origo horum
Papa est herroneus,
Callidus valde perversus
Ultra omnes homines.

Exutus, alienatus
Bonis a cœlestibus,
Lucra quærit vero sua
In divinis ovibus,
Antychristi qui præcursor
Fuit a principio.

Mœchatorum, et latronum
Erunt jura omnium.
Seductores, et fallaces
Pravi namque pessimi ;
Jura quærunt, jura agunt
Ut confundant homines.

Vilis et despectus erit
Tunc, qui Deo serviet,
Antivia Christo namque
Hi parabunt homines,
Apparebit tunc nefandus
Filius diaboli.

Vociferans atque clamans
Suis auditoribus :
Principes, et reges terræ,
Consules, et divites,
Comites, et dictatores,
Præsides, et iudices ;

Magistratus, et tribuni
Cæsares, et divites,
Equites, fortes, et servi,
Præsules et clerici,
Cinnamomi, et amomi,
Vini atque olei ;

Purpuræ, serici, cocci,
Vasa cuncta eboris :
Omnia ista si vultis,
Christum abnegabitis :
Ego sum feci qui cœlum,
Qui terram constitui ;

Verbo qui cuncta creavi,
Hominem qui condidi :
Adorate me, si mundum
Vultis, si diligitis
Ego Deus, ego magnus,
Ego Vester Dominus :

Ego Agnus, Ego Leo,
Vita, decus, gratia,
Ego verbum, ego salus,
Splendor sapientiæ.
Ego Deus, ego magni
Filius Omnipotens.

Reparetur, renovetur
Templum magni Domini ;
Observate Hæbreorum
Jura antiquissima,
Jura Dei, jura magni
Quæ mandavit Moisi.

Christe Deus, qui tu mundum
Restaurasti perditum,
Qui de altis descendisti
Utero in Virginis,
Erue, Deus tu, Petrum,
Pater clementissime.

Protege, libera Petrum
Ab Avernii principe,
Quem laxatum, quem solum
Johannes perdocuit.
Solutus vero est ille
Per quem homo eccidit. ec.

tre la Chiesa ero tribolata dallo scisma di Anacleto, e forse dopo la riconciliazione de' monaci scismatici, tra i quali Pietro, con papa Innocenzo.

**PTOLEMEI ET GREGORII PETRI PATRUORUM
EPISTOLÆ AD IPSUM.**

(Exstant inter Prolegomena ab Chronicon Casinense, supra, col. 466.)

DESCRIPTIO SACRI CASINI MONTIS.

(MABILL. *Annal. Bened.*, t. II.)

Mons Casinus in duos scinditur vertex, ceu geminos montes : unum eminentiorem ad Septentrionem, cui Cairus vocabulum, ubi nulla aedificia ; alterum paulo depressiorem, Casinum dictum, in quo visum est. Ad hunc montem ad tria fere millia per sinuosos tramites patet ascensus, Ubi ad primam portam perveneris, occurrit subobscurus fornix, ex quo quadraginta gradibus ascenditur ad primam aream, quadratis statim lapidibus, porticibusque ornatam. Inde in basilicæ atrium, columnis et stautis insigne, per totidem fere gradus, ac demum in ipsam basilicam subitur. In hac quadriporticu exstant statuæ summorum pontificum et episcoporum, e Casinate monasterio e ductorum ; tum ex una parte ecclesiastici, ex alia sæculares benefactores, Ad portam ecclesiæ uterque parens sancti Benedicti exhibetur cum columna ex lapide serpentino, cui impositum fuisse tradunt Apollinis simulacrum quod comminuit beatissimus pater. Ecclesia, ut in loco angusto, ampla et eximia ; cujus bipatentes portæ majoris valvæ ex ære, in quibus universas Casinatium possessiones Desiderius abbas, is qui postea Victor III dictus, est, litteris argenteis describi curavit. Ex utroque navis latere octo sunt omnino sacella cum suis convexis hemisphæriis. Chori navis supereminet pone majus altare, ab Alexandro II consecratum. Hunc Vidi Feramoscæ, inde Petri Me-

monasterium positum est. Sed quoniam hujus montis fastigium angustius erat, quam ut omnes regulares ædes posset capere, monasterium totum in triplici planitie triplicique concameratione constituere dicei mausolea. Sub principe ara et choro jacet crypta cum ara sancti Benedicti, duabusque aliis, sancto Placido et sancto Mauro nuncupatis. Ibidem sella pertusa ex porphyritide visitur, forte balnearia, cujus generis sellam veteres *solium* appellabant. Ad dextram ecclesiæ, qua meridiem spectat, consistunt regulares ædes ; capitulum cum adjuncta bibliotheca, atrium seu claustrum, eique adhærens rectorium : dormitoria, ædes abbatis et hospitem nobilium, desinentes in turrim, eam ipsam, ut creditur, quam sanctus Benedictus inhabitavit, insigni oratorio et picturis exquisitissimis ornatam. Ad frontem ecclesiæ exstat dormitorium novitiorum : cui adhæret Sanctæ Annæ ædícula, in qua monachorum conditorium est. Ad sinistram ecclesiæ partem habetur vetus sancti Martini ædícula, in qua sepeliuntur pauperes peregrini, quorum hospitium et nosocomium ex eadem parte ad primum atrium conspiciuntur. Hæc de recentiori monasterii statu. Ad radices montis situm est oppidum sancti Germani cum altero monasterio et palatio abbatiali ; nec multum procul antiqua Casini civitas cum reliquiis veteris amphitheatri.

ANNO DOMINI MCXXXIX-MCXLII

FALCONIS BENEVENTANI CHRONICON

(MURATORI *Rerum Italicarum scriptores*, tom. V. p. 79. Mediolani 1723)

ANTONII CARACCIOLI PRÆFATIO

Falco notarius et sacri palatii scriba fuit, atque ab Innocentio II. P. M. ob fidei constantiam, qua pontificias partes in maximis illis turbis tutatus fuerat, iudex suæ patriæ renuntiatus est. Hoc vero Chronico, quod ab anno 1102 ad 1140 producit, res sui temporis, easque præcipue quæ Beneventi contigerunt, adeo fuse et accurate describit, ut tibi, lector non legere, sed præsens esse videaris. Et nisi te

stylus, barbarie horridus, arceat, cætera abs te laudatum iri Falconem, nullus dubito. Baronio sane, et Gordono placuisse videtur ; quippe qui et calamo exceptum habuerint, et non semel ille in Annalibus, iste in Operis chronologici posteriore tomo citaverint. Hoc igitur et tu, studiosè lector, nunc primum aspicientes lucem, per me frui et vale.

MONITUM CAMILLI PEREGRINI

Incultus, et semi quamvis barbarus, qui nunc recensendus mihi superest antiquas chronologus Falco, nostratium nihilominus historicorum mediæ ætatis ob fidelem, nec prorsus ineptam diligentiam facile princeps, munere, ut ipse de se tradit ad an. 1133 et 1137 Notarius et scripta sacri Beneventani palatii, tandemque sua in eadem patria urbe iudex, Chronicon, quod nunc principio et fine mutilum habetur, exorsus ab anno mihi quandoque est visus 1077, in quo Beneventanorum principum Langobardorum, deficiente in Landulfo Visucessione regi

ea civitas cœpit a Romano pontifice per præfectos, vulgo tunc dictos *Rectores* : post cujus principis obitum (inquit anonymus Sanctæ Sophiæ part. III num. 15) *recta est civitas per Romanam Ecclesiam* ; namque in ejus demum devenerat potestatem ex causa exposita ab Ostiensi lib. II, cap. 83, mihi que ad Anonymum Cassin. ad an. 1051 cursim delibata. At cur ita putarem, in causa erat ipsius Falconis acephalus textus ; qui ante omnia sermone abrupto, præfert Beneventanos fere centum viros tum nobiles, tum honesto loco natos, quos *bonos homines* ipse

auctor appellat, Romam adlisse, ac papam, sed frustra, esse deprecatos; ut *pastorem electum corroborare*, hoc est suo assensu robur ei, et potestatem dare *dignaretur*; quibus verbis de electo aliquo archiepiscopo a Beneventano populo, ac iuxta sacros canones a summo pontifice confirmando, sermo ibi fieri videbatur; quod præfato anno 1077 contigisse conjectabar; quoniam in eodem Chronicon proxime post dicta, ad annum scilicet 1107, notatur obitus Beneventani archiepiscopi Roffridi, cui imputantur anni xxxi, menses 2, dies 20, indeque constare poterat electionem a Romano pontifice improbatam præcedere oportuisse præfati Roffridi sublimitationem; qua ratione Falco suam describere historiam ab exordio novi archiepiscopi, simulque novi pontificii regiminis convenientissime suscepisset; quam nunc habemus ingenti hiatu ud annum usque 1103 fatiscentem. Rem tamen aliter se haberi postmodum judicavi; nimirum cum advertissem Petrum episcopum Portuensem, qui Beneventi tunc præsens ut idem auctor perhibet, Beneventanos in seditionem ob passam a papa repulsam versos, eorumque arma vix effugerat, ad remotiora illa tempore minime referri posse, quibus Portuensem episcopatum haud ipse obtinebat, qui ad eam dignitatem longe post effectus fuit a Paschali II, sed Joannes: opinionem itaque abjeci, saniorique consilio sum persuasus, Beneventanos pastorem quidem, sed sæculari, non autem ecclesiastica potestate prædicatum, a papa confirmandum petiisse, quem usitatori vocabulo appellabant rectorem; idque a Falcone metipso simul exponi, non dubitavi: quandoquidem Portuensis ille episcopus non multos post dies, in gratiam rediens cum Beneventanis, ex eorumdem petitione (verba sunt Falconis) *oravit Dominum papam, ut rectorem mitteret, qui Rossemannum monachum Rectorem iterato constituit*: nimirum restituit, ut reor, quem Beneventani suscipere recusant, unde processerat seditio; sicque his ea omnia ac iurgium conquivit. Verum enimvero de his cum ista statuam, haud tamen negaverim, rectorem a Beneventanis electum dignitate episcopum existisse: namque ejus fautores demonstrabat Falco, dicens, civile bellum *inchoatum, eo quod pars episcopi in campani (Ecclesie cathedralis) ascendens, pulatium Dacomarii* (in inferiori urbis locum situm ad occidentem hibernum, vulgo nunc dictum *la Commare* in) *quo episcopus ille (Portuensis) morabatur, fortiter expugnabat*. Rector itaque ille a Beneventanis expetitus, dignitate episcopus fuit, idemque nomine appellatus *Riso*, ut idem exponit auctor. *Qui, inquit, ex parte Risone videbantur, arma, et belli apparatus super campani imposuerunt*. Quocirca rector a papa iterato institutus cum fuerit monachus, observareque etiam in Falcone possimus, ejusdem urbis sæpius demandatam fuisse curam viris cardinalibus, atque in anno 1120, Rossemannum diaconum præfati Rossemanni filium ordinatum rectorem a Calixto secundo, nulla jam de episcopo Risone tunc electo a Beneventano populo reliqua nobis esse poterit dubitatio. Haud igitur Falco, ut olim opinabar, beneventanam historiam conjunctarum etiam rerum casus complectentem, ab excussu Beneventani principis Landulphi sexti, atque ab anno 1077, sed ex recentioribus est eam initiis auspicatus. Illa autem, nisi mea me iterum destituit conjectura, ea ipsa arbitror, quæ pontificatus Paschalis secundi primordia etiam fuere, præsentemque Falconis textum uno, aut altero anno vix antecedunt; electus namque fuit Paschalis, Urbani secundi successor, mense Augusti, anno 1099, qui in anno 1102, indictione x, ut perhibet Romualdus Salernitanus in Chronico, simul cum Apulie duce Rogerio obsedit Beneventum maximo cum exercitu: nec destitit, donec eo, qui in eadem civitate principabatur, expulso cepit ipsam civitatem. Hos itaque suorum Beneventanorum casus adeo memorandos videri ne poterit

A Falco prætermisisse, qui eorumdem historiam per annos proxime subsecutos describendam suscepserat? quique aliam opportuniorem scriptitandi occasionem nec seligere quidem valuisset? Quod nullo verisimili argumento inficiari cum possimus, consequens quoque est, ut credamus, uno cum iis ab eo expositum, quis ille, Romualdo innominatus, fuerit princeps atque quo pacto, et anno, Beneventanum obtinuerit principatum, At Falconis frustrata hæc vota haud prorsus irrita remanebunt; cujus defectus ex præfati auctoris narratione, exque Petri Diaconi dictis suppleri utcumque poterit: qui in Auctario ad Ostiens. lib. iv, cap. 19, meminit cujusdam oblationis, quam circa annum 1098, fecerat B. Benedicto, ac Monasterio Casinensi Anso rector Beneventani principatus ad fidelitatem Romanæ Ecclesie, et nobiles viri fratres sui Dauserius, et Atenulfus, Joannes et Berardus, Petrus et Alfusus, et Luiprandus, filii domni Dacomarii Beneventans præsidis. Hic autem rector Anso in ipso diplomate ejusce donationis, seu præcepto, cujus antigraphum exstat in Registro ejusdem Petri pag. 285, non Rector, sed nuncupatur. *Princeps*, quo etiam nomine est eidem auctori ibidem dictus pag. 32, a tergo, ubi recitatis litteris quas Urbanus II, Benevento rediens Romam, dedit *carissimo filio A. Beneventanorum Domino* (sic ibi) *apud Ceperanum 3 Non. Novembris*, eidem præcipiens, ut monachorum Casinensium jura super possessione Ecclesie Sanctæ Sophiæ ejusdem urbis sæpius examinata recognosceret, hanc notulam subjectit. *Sequenti anno, inquit, papa defunctus est* (scilicet in an. 1099), *Anso post biennium perdidit principatum* (in an. 1101 quod Romualdus actum dicit anno sequenti) *et negotium istud expropter mansit infectum*. Ista itaque gesta haud dubie initio sui Chronici fusius Falco exposuerat; quorum ordinem poterit nunc quisque pro arbitrio, ut verisimilius judicabit, conjectari, Verumtamen de meo hoc unum proferam, videri hunc Ansonem, sive Anzonem, ex rectore, ut eum nuncupat Petrus Diaconus in laudato Auctario, nomen principis, atque dominium Beneventi, qua dissimulante, qua annente papa Urbano II usurpasse: qui illum non principem, sed Beneventanorum dominum in præfata epistola appellavit, idque a successore ejus Paschali nullo pacto fuisse toleratum: ex diuturniori enim ejusmodi rectoratus magistratu, quem Ansonis quoque pater Dacomarius, vir sane magni nominis, pridem obtinuerat, proclive ei fuerat receptam longissimo annorum curriculo in ea urbe, subinde civibus acceptissimam, concupiscere, et demum adipisci dignitatem. At Falconis historiam pari propemodum fallacia, quarebar eam ductam ab anno 1077 et ab exordio archiepiscopatus Roffridi, productam ad Guarmundi Beneventani etiam archiepiscopi initia, et ad annum 1142 in ejusdem gratiam ab auctore suo elucubratam, sum quandoque opinatus, quæ quidem nullo congruo fine in anno nunc subsistit 1140. Meaque mihi arridebat conjectura, quod ex Baronii observatione ad an. 1113, Falconem crederem, in eadem Beneventana Ecclesia clericatus munere functum; qui eopse in Opere ad annum 1124, Ecclesiasticum alloqui videbatur virum atque in dignitate etiam constitutum, eum honorifico vocabulo paternitatis compellans, inquit enim: *De miraculis autem, quæ ob prædicti patris nostri Barbati merita, honoremque Jesus Christus humani generis amator nobis omnibus aspicientibus ostendere dignatus est, licet sermone inculto paternitatis vestre explicabo*. Et ad an. 1118: *De guerra, inquit, Jordanis comitis supra memorati, si vestre placuerit charitati, et comitis Rainulphi, atquid succincte narro, parique ratione ad an. 1137 sic habet: aliud quoque non legendum silentio fraternitati vestre explicabo*. Atqui iis sane titulis, eaque dicendi forma haud decorum aliquem certum virum, sed quemlibet lectorem modeste et humaniter, compellasse, can-

sendus est : quippe ad an. 1114, id quam clarissime innuit, cum inquit: *Sed si lectoris charitati asperum non videbitur, quos post illam excommunicationem actum Beneventi sit, non prætereundum exarabo.* Et hanc itaque malesanam, sicut antecedentem, abjeci opinionem, de quo quid nunc statuam nil prorsus habeo. Ipse autem Falco cur reputatus a Baronio fuerit clericali militiæ mancipatus, non equidem assequor; quem constat, ex laicali munere notarii et scribæ sacri Beneventani palatii, ut initio dixi, in iudicem Beneventanum ascitum : namque desitis principibus, curia Beneventana adhuc dici perseveravit *sacrum palatium*, ut ante annos tercentum princeps Arichis instituerat, ac pleraque palatina officia vel re vel saltem nomine tenus remanserant, ut comes palatii : de quo idem luculentus testis est Falco ad an. 1114 et 1137. Cum autem ille se civitatis iudicem in anno 1133, ex consilio rectoris, et cardinalis Girardi, Rolpotonis comestabuli, aliorumque sapientum civium factum, electumque prodit perque apostolicum Innocentii II privilegium deinde confirmatum dicit, haud prætorem definiendis litibus constitutum, sed in decurionum, sive dicas senatorum album credas relatum, qui per ea tempora plerisque in locis *iudices* appellabantur, unde etiam nobile Capuæ forum servat antiquum ab ejusmodi iudicibus acceptum nomen. Et Beneventanorum quidem plurimorum iudicum frequens apud Falconem cum sit mentio, quos sæpe sapientibus viris conjungit, sæpe etiam ipsos absolute vocat sapientes : eorum tamen munus, quamvis fortasse circa judicia quoque versabatur, ut Cajetæ olim observatum constat, cæteras nihilominus publicas contemplantur functiones; pontificemque Callixtum II, in an. 1120 Beneventani solemnī pompa in suam urbem excipientes, *pedes ejus, et habenas equi cives quatuor a Ponte Leproso usque ad Partam S. Laurentii* (qua ab eo latere urbs aditur) *ducebant : deinde quatuor alii usque ad episcopium; ab episcopo autem quatuor iudices Joannes, Persicus.....* (deficit iudicis nomen, qui tertio descriptus fuerat loco) *et Arnulphus usque ad sacrum Beneventanum palatium retulerunt.* Et in anno pariter 1137 : *Judices Beneventanæ civitatis cum alium civibus regem Rogerium adeuntes, ad Anacleti fidelitatem, et ipsius regis amorem civitatem submitunt Beneventanam.* Ad ejusmodi igitur iudicum ordinem, dicendum, est Falconem ex notario fuisse evectum; pari ferme ratione ac vir nomine Salernus ex medico iudex Salernitanæ urbis legitur apud Hugonem Falconem institutus, qui nihilominus medendi exercitia non deseruit. Et sane qui regendis civitatibus sua tunc ferebant suffragia, et præcipuum ordinem, ut olim decuriones in coloniis, Romæ vero senatores, constituebant, iudicum nomine passim appellabantur; nam rex Guilielmus II una cum matre sua Marga-

rita litteras dans *Andreas Srtatigoto, et iudicibus, ei universa populo Messani*, quas recitat idem Falconus, universam urbem Messanam compellasse videtur : eodem pacto ac si antiquiori ritu dixisset, *Ordini, et populo Messanensi.* Eandemque formulam non alia mente pridem usurpavit pontifex Joannes VIII, cum epistolam scriberet : *Omnibus civitatis iudicibus, et universo populo Neapolitano*, quæ inter ejus Decretales notatur num. 67, et simul in epist. 205, Landulfum assereret, *omnium Dei sacerdotum, et iudicum, seu totius Capuanæ plebis voto, parique consensu*, fuisse electum ejusdem urbis episcopum (stat *seu hoc loco conjunctive pro et*, acceptance non infrequenti, ut opportuniori occasione exponam). Quorum quidem iudicum ordinem ex solis viris patritiis constitisse, idem indicat Pontifex epist. 206, de eodem electo episcopo ad Guaiferium Salerni principem scribens, ac *nobilium* appellans *catervam*, quos in antecedenti iudices nuncupaverat. Hi tamen peculiari consuetudine tum Neapoli, tum Cajetæ, tum quoque Pisis, sed dispari nonnihil observatione, non loco apte exponenda dicti fuere *consules*, unde nostro Falconi ad an. 1134, *Alzopardus et Canis consules Pisanorum*, neque Neapolitanis consulibus aliis relata, sed non huic fini, nec modo succurrit quam bene exposita, obvia sunt exempla, quæ nunc repetere non est opus. Haud tamen omitam, bis dici Anastasio Bibl. in Hadriano *iudices cleri, et iudices militiæ*, qui eidem ibi nominantur *primates Ecclesiæ*, et in Stephano II *optimates militiæ* : utrumque nimirum Romani universi populi ordinem, hoc est ecclesiasticam, et laicalem, cleri, et militiæ vocabulis denotans. Quos quidem optimates ab præfato Hadriano obviam missos credam Carolo magno Romam adventanti, cum *direxit in ejus occursum*, ut idem loquitur, *universos iudices ad fere triginta millia a Romana urbe*; cujus itineris spatium ad numerum iudicum retulisse videtur parum lectioni attentus Platina, legendumque iudicasse, *tria millia* : qui nec sic devitans immodicum cætum iudicum, vocatos censuit hoc nomine eos, qui nequaquam *sordidis artibus impliciti essent*, sed acceptance nunquam omnino observata. Deque his ipsis iudicibus, sive optmatibus militiæ, id est laicalis populi Romani, capio Petrum Diac. in Auctar. ad Ostiens, lib. IV, cap. 37, qui eos a dignitatibus, muneribusque appellat, *bafulos, cereostatarios* (sic ibi legendum; non *cereostarios*), *stauroferos, aquiliferos, leon feros, lupiferos, candidatos, defensores et stratores.* Ex quibus intelligere erit, iudices non semper ad judicia referendos esse, nostrumque simul Falconem haud ecclesiasticorum iudicum consortio fuisse aggregatum, qui non *cleri*, sed *civitatis* se iudicem affirmat institutum. Sed in his diutius jam non moror?

FALCONIS BENEVENTANI CHRONICON.

JULIUS DE SYNDICIS, BENEVENTANUS, LECTORI,

Pervenit in manus nostras, lector dulcissime, libellus quidam, cujus auctor notarius Falco, scriba sacri palatii appellabatur : in quo historiæ multæ totius regni Neapolitani scriptæ sunt; præcipue tamen Beneventanorum gesta inter se, uti civilia bella, ac etiam contra externos Normandos, ut est videre ibidem. At quia corrosioni, et litterarum obscuritati, successione longi temporis videbatur proximis, ut apparet ex defectu sui principii et sui finis, utrinque enim paginæ duæ evulsæ et deperditæ sunt, propterea ne tantum opus, et auctoris labor in nullam memoriam deveniant, exemplandi onus suscepi; commutando

Anno 1112, vi indictionis mense Martio (3) papa Paschalis faciens Romæ synodum fregit pactum quod fecerat cum Henrico rege. Hoc anno inceptum est ædificium vel ædificari Oratorium Sancti Bartholomæi apostoli.

His et aliis ita decursis cernentes Beneventani se variis prædarum doloribus affligi, consilio habito, Landulphum archiepiscopum, et Joannem judicem ad præfatum apostolicum delegaverunt, quatenus cives illos tanta oppressos calamitate ad portus salutis erigere dignaretur; præcipue cum plerique Beneventanorum civitatem intrinsecis conspirationibus sæpe turbavissent; scilicet quod alii Landulphum Burrellum, alii Ansonem civitatis rectorem sine domini papæ voluntate constituerent satagebant. Apostolicus autem hæc audiens nec mora, secundo die intrante mense Decembris advenit Beneventum qui mense Februario synodum constituit. Synodo autem facta, cum in sacro Beneventano palatio assisteret, prædictamque conspirationem factam pro parte illius Landulphi Burrelli deprehendens, concives vocari jussit a quibus, quid agendum esset super hoc tanto et tali negotio subtiliter sciscitatus est, quomodo, ut diximus, conjuratio illa ad traditionem civitatis, et detrimentum fore videbatur: et quod quidam civium pro ipsius Landulphi auxilio turres portæ summæ noctu cepissent; indeque munitionum ipsarum custodem ejicientes una tantum nocte eas virtute tenuerunt. Tandem, Deo opitulante, et Beneventanorum complurium fidelium solatio, quorum mens erat sanior, turres ipsæ vendicatæ sunt, et B. Petro restitutæ. At cives ipsi tale

nes, quo sane pacto tertiam, non quartam indictionem, ut editus codex depravate representat, rite ascripsit an. 1110, eamque pari passu ad Martium produxit anni sequentis; nec de cætero est sincerior alia lectio ibi expetenda. PEREGR.

(3) *Rescribe v indictionis*, quod exigit temporum ratio superius exposita; et insuper card. Baronius testatur ad an. 1140, sic haberi in hujus chronici antiquo exemplari. *Falco Beneventanus* inquit, *Chronicon suum in hunc usque annum perduxit, ceptum ab anno Redemptoris 1112, quinta indictione*. At de ejus exordio sic quidem ibi pronuntiat: ad annum tamen 1113, ductum ipsum ait ab anno hoc ipso, perque annos duntaxat 27 ad annum usque 1140 productum; ita ut antecedentium, quæ suo operi inutilia, et per se tum mutila, tum nimis jejuna esse cognoverat, nihili fecisse videatur. Cæterum in Falcone e verbis illis: *Hoc anno inceptum est ædificium, vel ædificari*, etc. expugendum est *to ædificium*, quod orationi non quadrat, redundatque; glossula cum sit compendiatum verbi, *ædifici*. Apostolicus autem, hoc est Romanus pontifex, tunc Paschalis II, Beneventum, ut Falco perhibet, cum advenisset initio mensis Decembris hujus anni 1112, synodum deinde ibidem celebravit in Februario, scilicet communis sequentis anni 1113, hisque consonat Petrus Diac. in Auct. ad Ostiens. lib. iv, cap. 48, qui præsentem adventum Paschalis in has partes numero facit secundum, priorem statuens, in anno 1108, mense Octobri, ut tradidit lib. eod. cap. 33 assertoremque nostrum habet Falconem, dicentem tunc illum mense Novembri ordinasse Landulfum archiepiscopum Beneventi. Quo circa hoc anno ab eodem pontifice Beneventum pergente consecratam credam

domino papæ edere responsum, ut, quos suspectos haberet, vocaret, et ab eis pleniter justitiam sumeret. Quid plura? Curia ordinata vocantur malorum fautores, vocantur suspecti; tandem legitime sententia extensa quosdam captas vidimus, quosdam ejectos, et domos quorumdam fisco deditas quorumdam destructas. Istitis taliter actis.

Anno videlicet 113, supra millesimum, et xiv anno pontificatus supradicti domini papæ mense Martio, vi indictionis dominus ipse apostolicus civitatem Beneventanam variis prædarum persecutionibus ex omni parte oppressam aspiciens, et civium bona a Normandis undisque vicinantibus quotidie distrahi, et confundi cognoscens, consilio habito, Landulphum de Græcia militem præstantem, et solertem comestabulum Beneventanorum instituit (4), quatenus, Deo juvante et ipsius prudentia civitas a prædarum solita confusione, quæ cæpissime imminabat, et a conspirationum seditione contra dominum papam crebro erecta, secunda in progenie, et progenies consisteret: cognoverat enim eum prudentem, et animosum, sagacisque ingenii virum, cujus auxilio, et solertia nedum Beneventanorum populus sibi ad regendum commissus, verumetiam pleraque Langobardorum habitatio a Normandorum servitute affligentium eripi, et liberari confidebat; erat quippe Landulphus ipse bellicosus spiritus, et minorum injurias non patiens, inimicis omnibus quotidie minabatur. Nam si quis inimicorum illi injuriam, vel prædam inferret, mori prius velle desiderabat, quam impunitus aliquo modo inimicus recederet. Quid plura? Landulphus ipse comestabulus,

in urbe nuncupata S. Agatha Gothorum, Ecclesiam S. Mennæ, quam construxit R. Comes, hoc est Robertus filius Rainulfi, Petro Diac. memoratus præfato lib. iv, cap. 25. Licet in lapide, operis sane antiqui, nec imposturæ indicium præferente, ibi posito, legerim eam actam anno ab Incarn. Dom. 1109 11 Non. Septembr. indict. quarta per manus dom. Paschalis secundi PP. quæ præterea temporum consignatio haud sibi constat; nec Paschalem eo anno, et mense ad nos accessisse, est qui prodatur. PEREGR.

(4) Baronius hoc loco, et ad an. 1113 ex hoc auctore appellat: *Landulphum de Græcia*, quod gentis nomen natum suspicor ab Dominio oppidi olim Græcia nuncupati, in terra Beneventana, ut legitur in regni Siculæ tabulario; idque varie pronuntiatum reor, qui a Falcone videam infra ad an. 1121 memorari *Gerardum de Græcia*; sicut et ad an. 1137 *Thadæum de la Græca*, nobiles utique viros Beneventanos. Porro Landulphus honorem comestabiliæ a papa Paschali, nescio an dicam adhuc in hoc anno 1113 apud Beneventum commorante, accepisse videtur mense Martii; qui anno sequenti (cum ipse dicam Falcone) *posita comestabilia domum recessit eodem mense, quo ordinatus est: unius solummodo anni spatium in honore perseverans*. Et vero haud hoc anno Paschalis Beneventi manens litteras dedit xv Kal. Aprilis at patriarcham Antiochiæ, a Guillelmo Tyr. relatas lib. ii, cap. 27. sed in an. 1117, ut dicam post; qui alias etiam recitat datas ab eodem pontifice eadem die a regem Hierosolymitanorum, non Beneventi, sed apud Lateranum commorante, manifesta contradictione, aliis non observata. PEREGR.

ex omni parte, virtute, et scientia redimitus colla nulli minantium flectere dignabatur. Cumque, sicut prædictum est, Landulphus ille, comestabilis honorem a supradicto domino papa Paschali acciperet, videns castellum, quod quidam Robertus, qui Sclavus cognominabatur in monte Sableta construxerat, vir omnis malitiae et nequitiae studio repletus, anxiano cum eo locutus est, ut castellum illud destrueretur. Ob Beneventanorum enim guerram, et inimicitiam civitatis, castellum illud Robertus ipse construxerat mirabile, valdeque laboriosum. Ex cuius castris residentibus multa civis opprobria, damnorumque copiam perpessi fuerant, ita quidem, quod quidam concivium pro ipsius castelli aedificio prædia, et possessiones, quas circa eundem montem habuerunt, perdidere. Castello itaque mirabiliter constructo, illic residentes cum ipsius Roberti servientibus quandoque Beneventanos capiebant; quandoque, quod crudelius est, peregrinis vitam cum eorum bonis auferabant. Prædictus igitur apostolicus hæc Romæ audiens Robertum illum excommunicavit, donec castellum illud civitati contrarium delevisset, quod facere ipse Robertus contempsit. Quid plura? Landulphus ipse de Græca comestabulus ordinatus, cum prædicto Roberto pactum incipiens, ipse quod cum prædicto papa facere noluerat, castellum illud destruxit, et funditus delevit. duobus videlicet equis optimis, et ducentis solidis datis. Deinde Landulphus ipse comestabulus pactum cum comite Jordano sacramento affirmans, quotidie virtutibus et laudis præconio attollebatur.

Robertus itaque princeps, et Robertus, et Jordanus comites castellum illud sic destructum, et Landulphum illum comestabulum de die in diem virtute et divitiis repleri aspicientes, invidiæ zelo ex odio Longobardorum percussis, putantes se illius prudentia exheredari, cum omnibus Normandis ex omni parte vicinantibus conjuravere, affirmantes se guerram Beneventi facturos, et prædam, donec Landulphus ipse Beneventanorum comestabulus videretur. Sacramento ipso taliter confirmato innumeris cum militibus et peditibus super Beneventum venerunt, duodecimo die intrante mensis Augusti, et in monte qui Guardia dicitur, die una tantum, ac nocte castrametati sunt, credentes et illum ejicere, et civitatem omnino depopulari; sed die ipso, quo applicuerunt, bellum inchoantes et superati sunt, et quidam eorum capti. Nocte autem insecuta, timore cœlesti, et Beneventanorum terribiliter commotum, more latronum per devia fugientes existimabant se nocte ipsa a Beneventanis capi, et turpiter teneri. Ita quidem, ut sicut ex ore eorum complurium narrantium auditum est, si comestabulus ipse cum Beneventanorum et militum caterva Ecclesiam S. Angeli ad crucem transcenderet, vel vocis alicujus sonitus audiretur et hostes, et hostium apparatus stipendia Bene-

(5) Palorum sepe in publicum, privatumve commodum structam ad arcendam, constringendamve perennis fluminis aquam, Falco populari tunc voca-

ventanorum in manibus procul dubio traderentur.

Illis autem Normandis sic abeuntibus, Landulphus ipse de Græca comestabulus, inimicorum non ferens impugnationes, vicem reddens pro acceptis, haud mora, militum fere centum et octuaginta numero armatorum collecto et civium circiter quatuor millia multitudine congregata, castellum, quod Terrarubea dicitur, adivit, quod igne ferroque terra tenus prostravit: ipsiusque castris incendio Robertus quidam de Sicilia dictus, combustus obiit; sicque innumerabilem animalium, et aliarum rerum substantiam Beneventum magno cum gaudio perduxere. Non post multum vero temporis iterum collecta equitum et concivium cohorte, Landulphus ipse castellum apicem insilivit, cuius castris, et molendina destruxit, et prædam animalium secum gaudens asportavit.

His omnibus ita perfectis, guerra Normandorum quorum mentionem fecimus, durius incepta est; in qua Landulphus innumeram auri et argenti copiam et equorum distribuit. Interea dum comestabulus ipse cum militum caterva prope pontem Serretellæ pro inimicorum insidiis custodisset, en adsunt equites Roberti comitis fere quinquaginta, qui et pro dolo civitatis inter fruteta morabantur. Quid dicam? insidiis ex utraque parte propalatis, conflictus inter eos habitus est. Tandem Dei misericordia superveniente, pars inimicorum terga vertens, in fugam conversa est, adeo quod de eorum equitibus duodecim captivos comestabulus ipse cum armis omnibus eorum duxit. Præterea sicut diximus guerra ex utraque parte fortiter inchoata, sæpissime hinc et inde deprædatum est. Contigit autem die quadam, Rao, qui erat dominus castelli Ceppalunis, cum Landulpho Burrello, et aliis fere centum quinquaginta militibus, et peditum multitudine ad frangendam, ut ita dicam, arcaturiam ivit (5). Cumque comestabulus sic frangentes eos flumen Sabbati vidisset, tantam non ferens audaciam, in medium campi ad ecclesiam Sanctorum septem Fratrum, stipatus militum collegio exiit; ubi ad invicem decertatum est; sed, peccatis supervenientibus, pars comestabuli ab insidiis inimicorum decepta per planitiem illam persecuta corruit; ita quo duodecim milites civitatis nobiles cum omni armorum apparatu renti sunt.

D Istis omnibus, et aliis sic decursis, inimici omnes, qui pro guerra conjuraverant, videntes comestabulum ipsum colla eis non flectentem, eis potius minari, et Beneventanos eum, et ejus præcepta jugiter sectari, cœperunt civitatem plus solito distringere, præcipientes ut omnes, quas possent vineæ circum astantes inciderentur. Quod et factum est: insuper pauperes aliosque viros, quos invenirent, caperent: sententia quorum divulgata, plerique hominum capti sunt.

bulo, plerisque etiamnum in locis usurpato, appellat arcaturiam. PEREGR.

Anno 1114, mense Martio, vii indictionis, dum vineæ sic incidebantur, et capiebantur homines, Beneventanorum quidam, invidiæ gladio compulsi miserunt ad prædictum papam Landulphum archiepiscopum, et Rachisium Sancti Modesti abbatem, ut ei necessitatem ex omni parte, quam patiebantur, intimarent. Ipsi autem abeuntes, quam viderant afflictionem domino papæ patefecerunt, eum lacrymando precantes, ut gregi commisso sicut pastor bonus subvenire, dignaretur. Necessitate autem domino papæ ostensa, eis præcepit (6), ut pacem civitati, prout melius potuissent, facerent, et pauperibus subvenirent, ne Petrus apostolus civitatem acquisitam occasione perderet; quidquid autem de pacis consilio invenissent, ipsi remitterent. Archiepiscopus vero Roma reversus aliter quam acceperat, faciens, misit Landulpho comestabulo dicens, ut condolens necessitati pauperum comestabiliam deponeret, quoadusque dominus papa Beneventum veniret. Postea vero aut pretio, servitisque, seu civium precibus papam ipsum precarentur, eumque honori pristino redderent: dummodo Normandi pacem facere nolint, sacramento, ut dictum est, eorum interveniente. Landulphus autem comestabulus hoc audiens, in sacro Beneventano palatio coram B. Petri fidelibus respondens, ait se nunquam comestabiliam dimissurum, nisi manu ad manum captus esset, et per vim retentus. Insuper videre vellet, quam Normandi pacem Beneventanis facere voluissent, et domino papæ pacem ipsam descriplam delegaret; quidquid autem de pace præciperet, vel de comestabilia ponenda ipse dominus papa coram omnibus faceret se executurum. Qualiter autem in sacro Beneventano palatio comestabulus ipse adfuerit, retexam: Cum, sicut prælatum est, archiepiscopus Roma reversus fuisset, cum quo et Petrus Portuensis episcopus, et Romualdus diaconus, sanctæ Romanæ sedis cardinales ab ipso papa missi pro pace inveniendi fuissent, absque mora, ipso eorum adventu, eisque nondum hospitatis, populus ferina mente commotus palatii Dacomarii, in quo comestabulus habitabat, ascendens vociferabatur, dicens, quod pacem desideratam, nisi cito feceritis, omnino gladiis acceptis per plateas moriremur. Insuper minas, et opprobria comestabulo inferebant, dicentes, eos pro unius hominis comestabilia guerram passuros non esse, et sic turpiter vitam finire. Alia quidem die surgente, pars archiepiscopi arma et belli apparatus super campanili imposuit quatenus Landulphum armis, et lapidibus debellatum ejicerent. Seditionem itaque populi Portuensis episcopus deprehendens cum eodem comestabulo et fidelibus B. Petri curiam principis advenit, ibique in conspectu omnium taliter allocutus est: « Affli-

ctionem, et famis penuriam, quam diu pro fidelitate B. Petri passi estis, et patimini, dominus noster papa, et a quibusdam audivit, et ab archiepiscopo deprehendit; unde sciatis eum toto mentis affectu constrictari, et super audita mirabiliter dolere. Idcirco nos, et archiepiscopum vestrum delegavit, quatenus, Deo adjuvante, pacem consequi valeatis. Propterea fidelitatem vestram monemus orando, ne superbia aut furore moveamini, dum nos cum aliis sapientibus viris pacis consilium vobis necessarium invenire possumus, tam enim grave, et laboriosum negotium nemo præcipiti animo agere poterit. Ideo nemo armis superveniat, quatenus, si Deo placuerit, pacem, omni furore deposito, invenire mereamur. » Hæc, et alia hujusmodi eo loquente, vox populi ad sidera tollitur dicentis: « Orationes istas, quas funditis, nos ullo modo audire non possumus, nisi pacem citissime nobis dederitis. » Tunc alio die adveniente, populus dilationes, et inducias, quas ponebant, non ferens, domum Persiei judicis aggreditur, quam ex toto destruxisset, sed quorumdam amicorum auxilio evasit. Portuensis igitur episcopus seditionem populi placare non valens, aurora alterius diei surgente recessit, comestabulo præcipiens, ut palatium principis ascenderet, et sic populi sævientis rumorem evaderet: qui jussui ejus favens, taliter sacrum palatium habitavit. Sed redeamus ad causam.

Archiepiscopus autem dicta comestabilia audiens pacis firmamentum ordinatim describens, sicut postulaverat, ei mandavit. Audita namque serie scripturæ pacem continentis, ait comestabulus. En pacis firmamentum optimum est; nunc Domino nostro mittatur, et sicut imperaverit assequamur. Interea archiepiscopus ipse, et vir quidam nomine Fulco, in episcopio sæpe complures civium convocans dicebat: « Nos domino papæ vestram patefecimus necessitatem, a quo et accipimus, ut finem cum Normandis faceremus; idcirco superfluum videtur pacem descriptam ad eum remitti. Civium vero quidam aliarum inimicitiarum odio repleti animos aliorum incitantes palam exclamabant, se pro illius comestabilia guerram passuros non esse. Consilio habito conjuraverunt intra episcopium, quod Landulphum illum de Græca comestabulum esse non consentient, exin, et dum dominus papa cum consilio Normandorum illum honori non reddidisset. Sacramento taliter eo invento, archiepiscopus prædicto comestabulo episcopum Abellinensem, et quosdam presbyterorum misit, ut honorem dimitteret, sicut dictum est, qui et similiter respondit. Deinde alia Sabbati xiv die intrante mensis Martii comestabulus cum suorum caterva armatus in medium plateæ exivit dicens: Quod videre vellem eos, qui

(6) Baronius legit. *Necessitate .n. Dominus papa eis præcepit*, etc. ex auctoris plane idiotismo, optimoque ejusdem exemplari, quo est usus; a cujus tamen fide videtur alicubi digressisse, aliquantoque concinnius, et ad Latinam magis normam dictionem

composuisse. Singula nunc non prosequar ejusmodi loca, sed ea tantum, quæ peculiarem exigent observationem, eritque mihi satis indicium fecisse.

me de palatio et honore ejicere minantur. Laudabilis quidem est sicanimam reddere, quam ita turpiter, aut auri pondere promisso obstructum, honorem acceptum dimittere. Audito igitur archiepiscopus belli apparatu, et campana palatii tristiter sonante, suos jussit vocari fautores, ut cum Normandis, quam posuerant pacem firmarent; si autem comestabulus ipse resistere vellet, paratos eos haberet. Interim pars archiepiscopi domum cujusdam fidelis comestabuli aggreditur, quia eis non consentiebat; quod comestabulus audiens, ut domum aggressam defenderet properavit, sicque eo viso bellum inceptum est civile, intantum quod alii per campanilia, alii per tecta domorum, atque alii per plateas pugnarent. Postremo pars archiepiscopi, fortuna conversa, victoriam capiens, comestabulum illum cum suis usque ad palatium principis secuta est, quosdam autem ex utraque parte vidimus vulneratos. Comestabulus itaque se in palatio recipiens parumper ibi moratus est, donec archiepiscopus ei fidem dare deberet in persona videlicet sua, et suorum sequentium. Cives interea protelationem hanc non ferentes, et quod sitibundo pectore pacem querebant optatam, ei lapidibus minabantur, ut si cito de palatio non descenderet, eum vi caperent, et membratum illum permissent. Ipse autem Landulphus se circumventum aspiciens, se archiepiscopo, et civibus reddidit: insuper jurejurando firmavit, quod comestabuliam, et rectoraticum, aut aliquam baliam publicam non acciperet, nisi bona voluntate archiepiscopi, et Roffredi archipresbyteri, et Arechisii archidiaconi, et Roffridi Foligaderisii, et Roffridi a Porta aurea (7), et Gervasii, et Vitalis filii Joannis Galli, et quod malum meritum archiepiscopo, et omnibus Beneventanis non redderet, et si aliquis reddere vellet, disturbaret sine fraude, et malo ingenio. Quo facto, et a militibus, qui eum secuti sunt, hujusmodi fides accepta est, et sic unusquisque ad propria remeavit, et Landulphus ille de Græca domum posita comestabilia secessit, videlicet eodem mense Martio, quo ordinatus est, descendit, unius solummodo anni spatio in honore perseverans. Alia autem die surgente Dominica, postquam hæc peracta sunt, comes adveniens Robertus, cum militum, et peditum multitudine in capite Pontis majoris sacramento ipse, et Rao domi-

(7) Scribo. *Roffridi filii Gaidarisii*, qui ad ann. 1130, absolute dicitur: *Roffridus de Gaidarisio*: sic enim ibi legendum est; non autem *de Garderisio* quippe apud Langobardos proprium virile nomen fuit *Gaidaris*, quod Latino magis ore enuntiabant, *Gaidarisus*, et *Gaidarisius*. Atque ex hoc Falconis loco intelligere est, quo pacto parentum nomina in filiorum, et in universæ tandem stirpis cognomina frequentissime olim transirent: nimirum quoniam ex genitorum nominibus gnati sic, vel sic, communi quadam consuetudine denominabantur, ut ab aliis consimili appellatione in gente, vel in vicinia nuncupatis facilius discernerentur, quæ semel indita cognomina firmius eis cum inhærerent, gentilitia demum devenere, haud tamen contracta illa vocula *fili*, semper expressa, de quo exempla obvia

nus Ceppalonis, et Ugo de Castellopotonis pacem promissam cunctis vitæ eorum diebus, confirmaverunt. Idipsum etiam Jordanus comes, et Robertus Selavus, et Girardus de la Marra juraverunt. Cumque sicut supra relatam est archiepiscopus in persona comestabuli, et aliorum videlicet militum, peditumque, velut ipse postulaverat, securitatis verba dedisset, domum honore posito adiit, ipso namque archiepiscopo, et Beneventanis videbatur, quod pacem diu desideratam lucrarentur. Deinde comestabulus securitate accepta domi residents existimabat nihil aliud procul dubio agere, quam erga suam animam securiter impendere, erat enim, ut fati sumus, graviter vulneratus. Amici igitur ejus, et B. Petri fideles, quorum mens super illius contumelias injuriasque fideliter contristabatur, die noctaque, licet non in propatulo eum solabantur, hortantes, ne animus ejus circa accepta tristis foret, cum hæc quæ viderant, quæque facta super eo fuerant, pro Beati Petri fidelitate perpeus fuisse. Archiepiscopus autem, ejusque fautores hæc audientes, suspicione quadam repleti, sperantes Landulphum consilium pro comestabilia reintegranda accipere, ei sæpe, sæpiusque miserunt, ut civitatem exiret, et amicorum consortia desereret, dum dominus papa eum, qualiter præmissum est, honori solito reddidisset. Tunc comestabulus verba ferentibus, aliisque concivibus palam exclamabat: Quod super hujusmodi verbis miramur omnino, cum ab omni Beneventanorum cœtu coactus comestabuliam dimiserim, et promissam ab archiepiscopo securitatem circa nos versari quoquomodo non viderim Tandem comestabulus populi sævientis videns pertinaciam, magis magisque inflammari, consilio habito die Dominica in Rami palmarum, aurora scilicet surgente, Montemfuscum paucis cum militibus expetivit. Deinde archipresulis conjugationem nondum perfidiam inchoatam fidem tribuens, Joannem, et Persicum judices, aliosque nobilium et bonorum hominum sacramento perstrinxit, quo comestabulus ipse juraverat, aliosque civium, timore omni remoto, putant eos inimicitiarum merita eis retribuere allegavit. Cumque istiusmodi facti, ultra quam credi potest, nefandi, prædicti apostolici aures fama tetigisset, tactus dolore intrinsecus super dilecti filii sui comestabuli expulsionem, lacrymis, sicut audivimus,

sunt satis. Plurima autem talia gentilitia ex parentum nominibus exerta cognomina facillime ab omnibus nunc cum internoscantur, sunt tamen nonnulla, quæ nisi antiquitatis peritioribus, nec iis omnia quidem patent; nam propria illa vocabula ab communiore usu cum jam recesserint, vixit haud ex ipsis, sed vel ex alia, vel ex ignota origine gentilitia processisse putat. Sed redeo ad Falconem, apud quem est hoc loco Roffridus, et ad an. 1119. Alferius cognomine dictus *A Porta aurea*, quod gentilitium eadem plane occasione conjicio, qua apud Salernum nobilis quædam stirps a Portæ Rotensis custodia denominata fuit *De Porta*: promiscue enim portæ urbium olim a suis custodibus, ut alibi exposui, nomina desumebant; eisque sua aliquando impertiebantur. Præterea,

manantibus, spiritu infremuit, qui confestim archipræsulem Landulphum ab omni quod acceperat a sede Romana officio coram omnibus deposuit, similiterque omnes suos sequaces anathematis vinculo, donec satisfecerint, alligavit. Sed si lectoris charitati asperum non videbitur, quid post illatam excommunicationem actum Beneventi sit, non prætereundem exarabo. Deum enim testor, nichil aliud posuisse, præter quod viderim, et quod audiverim scripsisse.

Tali igitur anathematis sententia in B. Petri adversarios longe lateque divulgata, delegavit præfatus apostolicus Beneventum Anastasium..... et Albanensem episcopum, cardinales Romanæ sedis idoneos (8), cupiens, quid Beneventanus populus in animo haberet cognoscere. Cardinalibus autem ipsis hospitatis, triduo post cætus omnis Beneventanorum in sacro Beneventano palatio convenit, ibique omnia qualiter Beneventi acciderant negotia. et guerræ origo surrexerat coram cardinalibus illis radicitus recitatum est. Quibus auditis, Anastasius in verba prorumpens inquit: « Ad videnda, domini et fratres, Romæ quæ audierat dominus papa noster negotia, et investiganda nos præcepto, sciatis esse delegatos. Unde prout melius, Deo annuente, poterimus, circa pacis, et utilitatis vestræ proficuum nos die noctuque consilium, et auxilium præbebimus. » Istis et his similibus taliter prolatis, unusquisque ad propria remeavit. Diebus autem non multis elapsis, vir ille,

(8) Duplices cardinales a papa Beneventum missos præfert his verbis editus Falconis codex; qui infra hac eadem pagina unum tantum Anastasium cardinalem apud Beneventanos loquentem. Beneventoque Romam recedentem facit, et sane unus, et idem Anastasius cardinalis simul et Albanensis tunc erat episcopus; quam lectionem, ac cætera in eandem sententiam concorditer descripta Baronius ex suo exhibit exemplari et præterea verba illa, *cupiens quod Beneventanus populus in animo haberet cognoscere*, citat in hanc formam, *cupiens quod Beneventanus populus deberet se recognoscere*, et infra, *nos pro certo sciatis: non præcepto*. PEREGR.

(9) Non ducatum Apuliæ, sed ducatum Italiæ legebat Baronii optimus codex. Pontifex itaque dices, universam Italiam duci concessit Guilielmo in concilio Ceperanensi? Id quidem apertum quia videbatur mendacium, librarium persuasit, ut expuncto Italiæ nomine, alterum Apuliæ induceret; vel ob id maxime, quod fortasse observasset, Petrum Diac. in Auctar. ad Ostiens, lib. iv, cap. 49, pro illa sua stare lectione. In eodem concilio, inquit Petrus, idem apostolicus investivit Guilielmum ducem de ducatu Apuliæ et Calabriæ. At nescius erat ex Græcorum tunc idiotismo, nostratibus etiam Italis ob mutuam cum iis consuetudinem usurpato, communi Italiæ vocabulo a Falcone Apuliam solummodo demonstrari quam Langobardis perindeque Italicis dynastis ipsi subtraxerant, Nec noverat ob id recentem Calabriam, sitam ad mare Inferum, tunc comprehensam sub eo vocabulo non fuisse, quoniam ea Græcis amissa nunquam fuerat, nec Italis unquam post Justini Junioris tempora possessa. Hoc autem si ex superius laudatis ad Lupum auctoribus, et ex Lupo metipso non cognoverat, potuisset plane ex non uno Falconis loco quam manifestissime intelligere; cui frequenter non cuncta duplici mari, et Alpibus circumseptâ Italia, sed una tantum Apulia eo nomine est. Dabo ejus in

cujus mentionem facimus, nomine Fulco, ex hujus sæculi ergastulo, anathematis vinculo irretitus, heu! miser, migravit. His taliter actis, cardinalis ipse Romam tetendit: cumque cardinalis ipse Anastasius Romam peteret, dominus papa Paschalis, archiepiscopus, episcopus et abbatibus congregatis, mense Octobri post primum ejus regressum adveniente, Ceperani concilium constituit, ad cuius sacri conventus frequentiam Guillelmus dux, et Robertus princeps, mille fere equitum numero congregato perrexere. Landulphus vero de Græca comestabulus litteris domini papæ specialibus ad idem sacrum concilium accersitus honorifice comieavit. Qui a domino papa officiosissime susceptus est: hic namque fraudem devitans Normandorum navigio quodam securiter transfretavit. Jordanis autem comes, timens, multorum suorum pondere delictorum oneratus, ad tale tantumque concilium pergere, legatos suos direxit. Archiepiscopus vero Landulphus suffraganeis suis convocatis, innumeraque auri et argenti copia congregata, cum comite Roberto ad conventum illum tetendit. Talibus igitur, et tantis patribus proceribus congregatis, in medio conventus ipsius, die videlicet Sabbati ducatum Apuliæ, Calabriæ, et Siciliae duci præfatus apostolicus concessit (9). Concilio itaque mirabiliter ordinato, apostolicus ipse coram omnibus super Landulpho archipræsule lacrymabiliter, et quod comestabulum suum expulisset Landulphum, et quod litteris suis vocatum ad eum ire

hanc sententiam non ambigua verba de Lothario imp. demoliente castellum a rege Rogerio constructum apud Barim, ejusque defensores vi captos non uno mortis genere perimente. *De tali*, inquit, *tantaque victoria tota Italia, et Calabria, Siciliaque intonuit*. Quæ vocabuli usurpato adeo obtinuit, ut universa etiam cis-Tiberim Italica regio nonnunquam absolute dicta fuerit *Italia*: ut in antiqua chartula de anno 1091, in Archivo monasterii Cavensis, quæ de quadam donatione est facta eidem monasterio a Guaimario de Jefuno, Langobardorum principum Salerni prognato, cum ipse ibi, et filius ejus sacra religionis vota Deo nuncuparent. *Etsi*, inquit præclarus vir ille, *ante nostram consecrationem mihi et ipsi filio meo mors evenerit, in quocunque loco ab urbe Roma in istis partibus per totam pertinentiam Italiæ, statim*, etc. Atque hinc est, quod Græco auctori Nicephoro Gregoræ constanti more Carolus Andegavensis, dicitur *rex Italiæ*, qui, ut olim vulgo loquebantur, fuit *rex Apuliæ*. At hæc bis jam eonstabilita, nec difficili dubiove assensu doctis probata amicis viris, quibuscum ea dudum communicaui, supervacaneum certe est longiori sermone communitate. Obiter tamen addam, nostræ huic Italiæ idem propemodum accidisse, cum absolute Italia est dicta, quod septem universæ Italiæ provinciis pridem contigisse, norunt eruditiores; quæ absolutum Italiæ nomen sibi vindicarunt, quoniam æsolæ magistratui parebant, vicario Italiæ nuncupato, cæteræ cum essent vicario Urbis subjectæ. Sed nec præteream, nulla fallacia a Falcone esse proditum, confirmasse tunc apud Ceperanum pontificem Paschalem duci Guilielmo præter Apuliam, et Calabriam, Siciliae quoque Petro Diac, omissam, quam tunc ejus patruus obtinebat comes Rogerius; nam Guilielmus, ut noster perhibet ad an. 1122, *nondum medietatem suam Palermitanæ civitatis, et Messanæ, et totius Calabriæ eidem comiti concesserat*, PEREGR.

contempsisset, condolens conquerebatur. Ipse vero archipræsul nolens, imo timens conventum illum sine loci et officii restitutione ingredi, apud insulam Ceperani proximam hospitatus est. At ubi apostolicum conquerentem ipse comperiit, quosdam Romanorum, et præfectum etiam vocari jussit, ut videlicet, utcumque potuissent, misericordiam a domino papa pro eo impetrarent: quineliam dicebat archiepiscopus se domino papæ ex omnibus illatis querimoniis satisfacturum, dum modo ei locum concilii, et officium restitueret. Hoc apostolicus audito consilio habito, et locum, et officium ei reintegravit; cumque taliter restitutus fuisset, absque mora, conventum illum, die videlicet lunæ, cum comite Roberto adivit. Quid plura? eum reintegratum per diaconum quemdam ad faciendam justitiam in præsentiarum apostolicus vocari præcepit. Qui continuo surgens voce lacrymabili coram omnibus respondens inquit: « Primitus gratias ago Deo, et B. Petro, et tibi domino nostro papæ Paschali de restitutione loci, et officii: nunc autem, domine Pater, vestram imploro paternitatem, ut misericordiam super me, quem Sanctitas vestra apud Beneventanam sedem plantavit, habeatis. » Apostolicus autem hoc audiens: « Unde vis, » inquit, « ut misericordiam super vobis habeamus? » et archipræsul: « Domine, quia audivi vos erga me indignatos esse, quod cum me litteris vestris accersiri jussistis, curiam vestram non adveni. » Et apostolicus: « Quare, » inquit, « ut ipse asseris, vocatus curiam non advenisti? » Ad hæc archiepiscopus: « Domine, » inquit, Pater, timore coactus vestræ indignationis, et quorundam minantium, non adveni vocatus, et quod legatos meos episcopos quidem non accepisti, et alium quemdam, quam prius direxeram, adversarii nostri verberibus afflixere. » Ad hæc apostolicus: « Legatos tuos, quos dicis episcopos, idcirco non exaudivi, quia justitiæ faciendæ verba non dixerant, imo mercedis causa pro nobis, venerant. Legatum autem alium, quem verberatum profiteris, nec vidi, neque ejus fama ullo modo ad nos pervenit. » Cumque archiepiscopus ipse ex omni parte detentum se veris aspexisset responsionibus, aliam adinvenit excusationem, dicens: « Domine Pater, terminum competentem mihi veniendi non tribuisti, unde, venire nec potui; nec ut dixi, metu compulsus ausus fui. Et apostolicus: « Sed quia litteras nostras contempsisti, asseris te nunc non pro contemptu, metu autem ad nos non venisse. Competentem enim terminum veniendi procul dubio largitus fui, ab Idibus scilicet Aprilis, et sex mensium spatio interposito. » Unde litteras vocationis in medio legi præcepit: « Verumtamen isti nostri deliberent, et quam dicis excusa-

tionem canonicam fuisse, discernant. » Et præcepit quibusdam cardinalibus quidem et archiepiscopis, Romanæ sedis judicibus, ut in partem semoti super hujusmodi excusationem archipræsulis sententiam extenderent. At ipsi, in partem euntes, sententiam illam diu ventilantes, taliter in conspectu omnium regressi iudices ipsi protulerunt: « Domine archiepiscope Beneventane, quoniam non pro contemptu, sed metu asseris vocatus ad curiam, te non venisse, dicimus, et judicamus hanc canonicam non esse excusationem; » judicio etenim talium tantorumque Patrum extenso, capitula sanctorum Patrum prædicatorum coram omnibus exhiberi, et legi apostolicus præcepit (10), confirmata scilicet in conventibus, et super contemptoribus ordinata. His ita perfectis, super tanta et tali negotio a cardinalibus et episcopis diu ventilatum est. Sed quid plura? Diaconus eum iterato ad justitiam vocavit faciendam, qui continuo surgens: « Unde, » inquit, « et de quo accusor? » Et apostolicus: « Quia suscepisti regalia beati Petri extra nostram voluntatem, et claves tenuisti portarum, et palatium invasisti, et Landulphum expulisti, et galeam sumpsisti, et clypeum, et Fulconem illum ad sacramentum impulisti. » Hoc ipse archiepiscopus audito respondit: « Vere regalia beati Petri non alia de causa accepi, nisi vestra pro fidelitate. Nam cum Beneventi aderas, civitatem mihi commendasti. Portarum vero claves non ego susceperam, hunc sane, qui eas retinet, fidelem tuum omnino confitemur. Clypeum profecto non accepi, galeam quidem tuli capitis pro munitione, ne aliqui lapides opprimerer. Normandos, ut dixistis non introduxi; Longobardos vero sexdecim pro auxilio populi civitatem ingredi feci. Sacramentum Fulconis jussu meo factum fuisse et populi jusjurandum denego, » His omnibus apostolicus auditis, cardinalibus iterum, et præfatis judicibus præcepit, ut super omnibus istis, et super contemptu sententiam exprimerent. Cumque archiepiscopus ipse hujusmodi præceptum, ut ita dicam, terribile audisset, Guillelmum ducem supra memoratum, et Robertum principem, et Petrum filium Leonis, nec non et episcopos exorabat dicens: « Domini proceres, contra et episcopos tres, dominum nostrum papam Paschalem, precor, orate, ne me in conspectu omnium taliter confundat, et dedecoratum dimittat; si vero ejus clementiæ placuerit, exilium petam, vel mare transfretabo (11). » Tunc proceres ipsi euntes pedibus domini papæ advoluti, sicut archiepiscopus rogaverat, deprecati sunt, quod minime obtinere valuerunt. At ipsi iudices ex præcepto euntes, licet dolendo, et protelando reversi tale super Landulpho dedere judicium. Judicibus enim ipsis, ut dixi, moram facientibus super

(10) Aplus sane Baronii exemplar. *Capit. sanct. Patrum prædecessorum*, apud quem reliqua etiam narratio de Beneventano archiepiscopo Landulfo in concilio illo deposito, qua ad Falconis mentem, qua in decentiorem conversa sermonem pluribus, sed leviusculis locis, castigatio habetur. *PERREG.*

(11) Conjunctive legit Baronius, et mare transfre-

labo: rei quidem congrua sententia. At nec disjunctiva hoc erat loco particula illa, *vel*; sicut nec apud Erchempertum (domestica de exempla, in re non difficili, ut parcam verbis) in *Descript. regum Italiæ*, num. 5, et in *Historia Langob.* num. 1. Nec apud quotquod in antiquis codicibus descripta habentur sanctorum virorum gesta, quæ passim hanc

sententia, præcepit apostolicus adjurando, ut per A fidem quam B. Petro, et ei deberent, quod canonicum esset dicendum, dicerent. At episcopus Portuensis primus omnium, licet ægre et tantæ sententiæ dolore turbatus, ait: « Quoniam regalia beati Petri suscepisti, et clave portarum tenuisti et palatium invasisti, et Landulphum expulisti, et curiam venire vocatus contempsisti, judicamus super vos depositionis sententiam, quia contra beatum Petrum, et dominum nostrum papam fecisti. » Id ipsum Capuanus archiepiscopus, et Gregorius cardinalis affirmavere. Volentibus autem aliis iudicibus eandem confirmare sententiam, Landulphus ipse e medio conventus illius timore coactus, et sententiæ talis gladio percussus, surrexit. O qualem, si interesses lector, fletum videres, et Landulphi illius pallidum aspiceres vultum: cum ex ore tantorum iudicum, qui decora-

præferunt epigraphen. *Vita, vel obitus*, quod Italice sonat. *Vita, et morte*. Nec tandem apud concilium Taurinense canone 5, iis verbis: *Si quis ab ejus (Felicitis) communionem se voluerit sequestrare, in nostræ sanctæ pacis consortium suscipiatur, juxta litteras venerabilis memoris Ambrosii, vel Romanæ Ecclesiæ sacerdotis dudum latus*. Super quæ inutilis fuit labor Hieronymi Alexandri Junioris in Dissert. II, cap. 3, De region. suburb. dicentis, *particulam, vel, eo loci declarandi vim obtinere; perinde ac si dictum fuisset* (hanc ille putat plenam verborum concilii sententiam) *juxta litteras Ambrosii, vel ut verius dicamus, Romani Ecclesiæ sacerdotis*; namque planus erit sensus, si juxta alias usurpatam ejus significationem conjunctionis vice posita credatur. Sed et disjunctiva illa pariter particula, *seu*: conjunctiva est, tum alibi, tum in Epitome Constitutionum Caroli Mag. titul. de Metropolit. cap. 4 *Ut episcopi*, sic ibi, *de incestuosus hominibus emendandi licentiam habeant; seu et de viduis infra sua parochia potestatem habeant corrigendi*. Ad quem locum frustra etiam est Vitus Amerbachius pulans, *seu potuisse omitti; aut positum esse pro, imo, stat enim ibi pro, item*. Sed hæc per transcursum. Cæterum non longe post superius producta Falconis verba, mutilus est ejus textus, sic ex Baronii exemplari instaurandus. At ipsi iudices ex præcepto cunctes, licet dolendo, et protelando reversi sunt, ne tale super Landulphum archiepiscopum darent iudicium. *Judicibus tamen ipsis, ut dixi, etc.* PERRER.

(12) In antiquo exemplari fortasse scriptum fuerat. *Ecclesia B. M. de episcopo*, quod Librario interpretari visum, *B. Mariæ*, ad exponendum erat, *B. Maximi*; ut idem Falco ad an. 1123, argumento est, dicens: *Eodem anno Landulphum de Græca supranominatum XII Kal. Decembris obiisse. et ad Ecclesiam suam S. Maximi sepultum esse*: ni potius sibi ibi *B. Mariæ* nomen restituendum. Diu autem anceps fui, præsens ne integra adnotatio sit Falconi tribuenda; an ab extraneo aliquo adnotatore ad ejus codicis fuerit oram adpicta, ac demum ab imperito, novitioque librario in textum inducta; quippe quæ antecedenti, subsequenti que haud apte admodum cohæret sermoni: nec in Falcone apparet. Landulphum archiepiscopum ante, vel post suam depositionem captum, ut hic asserit, et in vincula conjectum fuisse; quem Petrus Diac. in Auct. sæpius dicto lib. IV, cap. 49, palam proclamat, papæ sententiam audire declinantem ex Ceperanensi concilio ad Casinense cœnobium confugisse; et insuper non obscure indicat, ad suam usque restitutionem ibidem mansisse; cum affirmet, rogatu ejusdem congregationis pontificii ordinem, et papæ gratiam non diu post rusus habuisse; scilicet quando idem Pascha-

tus Beneventana sede, et præ aliis gloriosus ubique fuerat, deponeretur. Quid dicam? subsellio ejus levato, metuendum illud concilium, ut mente captus, dereliquit.

Hoc anno Ecclesia B. Mariæ de episcopo ampliata est per consilium Landulphi de Græca. Hoc anno Landulphus Beneventanus archiepiscopus captus est, et Landulphus de Græca, qui expulsus fuit de civitate Beneventana, reversus est, accepta comestabilia.

His omnibus, et aliis ita peractis (12), apostolicus ipse IX Kalendas Septembris Trojam tetendit, ibique concilium statuit, et firmavit (13), ad cujus sacri conventus præsentiam fere omnes Apuliæ proceres, archiepiscopi, et episcopi convenerunt. B Conventu itaque sancte ordinato, inter cætera quæ ibi composita sunt, treuga Dei statuta est, adeo

illis Roma Beneventum in an. 1117 proficiscens, ad prædictum in itinere divertit monasterium. Sed tandem visum est, Petrum Diac. præclari adeo antistitis carcerem, sive liberam custodiam verecunde reticuisse ac dissimulasse; qui de cætero hac lusa in narratione suis est etiam monachis blanditus, asserens illum in gradum suum restitutum rogatu congregationis Cassinensis: eum tamen Falco tradat, antequam Paschalis Beneventanum iter arripisset, ac subinde priusquam Cassinum concessisset, hoc est in anno 1116, undecimo die intrante mensis Augusti redintegratum in archiepiscopatum. quod Baronius gestum subdubit in concilio Lateranensi, celebrato jam dicto anno, mense Martii: quamvis ad annum diem 1117 Petri consentiat dicto. Falconis itaque præmissa adnotatio omnino spuria non est: omnino, inquam; et enim ut verum fatear subolet ea mihi nescio quid consciæ orationis, quæ ex alia prolixiori in minorem verborum circuitum præter auctoris morem videtur redacta, et sane laxiorem ni eam formasset Falco, haud continuo illam usurpasset dicendi formam, ac subiecisset. *His omnibus, et aliis ita peractis*, quæ uberrimam præcessisse narrationem, qui non intelligat, erit nemo. PERRER.

(13) *His, inquit, omnibus, et aliis ita* (nimirum, ut exposui) *peractis* (scilicet tum in concilio Ceperanensi, celebrato, ut ipsem Falco adnotarat, mense Octobri, an 1114 tum per menses præcise post concilium subsequutos) *apostolicus ipse IX K I. Septembris* (anno videlicet 1115, quem nondum sermone attingerat) *Trojam tetendit*, etc. Est itaque his præfigendus jam dictus annus 1115, in quem etiam Baronius ex hoc auctore præsentem conjicit synodum Trojanam. At Paschalis, ut Petrus Diac. perhibet in laudato non semel Auctario lib. IV, cap. 55: *Mense Maio Roma egrediens, venit ad monasterium Cassinense, ejusque abbatem, tunc Girardum, secum ducens, synodum celebraturus Trojam perrexit, indeque regressus, Ecclesiam S. Vincentii juxta ortum Volturni fluminis solemniter dedicavit*. Sic ille. Et Falco insuper post prædicta subdit: *Confirmato autem concilio, et pie finito, papa Beneventum tertio die intrante mensis Septembris reversus est. Deinde Romam reversus est septimo Kal. Octobris; qui tunc monasterium S. Vincentii* (hoc jam a Petro etiam intellexeramus) *dedicavit*. Igitur Paschalis, a mense Martio, in an. 1115, Roma absens moratus in his est locis per quatuor fere menses, cum synodum habuit Trojanam; recitata namque Petri verba de alia synodo in præfata urbe congregata, quam de exposita a Falcone, haud sunt intelligenda; quod amborum auctorum de celebrata tunc a Paschali dedicatione Ecclesiæ S. Vincentii concursus assertio manifesta

quod comes jordanus, et comes de Lauritello, et alii barones Apuliæ sacramento in præsentiarum firmaverunt treugam Dei (14) extunc, et spatio annorum trium fore tenendam et custodiendam; sicque confirmato concilio, et pie finito, papa Beneventum, tertio die intrante mensis Septembris, reversus est. Deinde apostolicus ipse civitatis negotia quæ imminabant dijudicans, Romam reversus est septimo Kal. Octobris. Qui tunc monasterium Sancti Vincentii dedicavit.

Anno 1116 ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, et xvii anno pontificatus Domini Paschalis II, summi pontificis, ei universalis papæ, mense Martio ix indictionis, dominus noster prædictus apostolicus Romæ synodum statuit. Et hoc anno præfectus urbis Romæ mense quidem Martio obiit (15), post cujus mortem civile bellum terribiliter ortum est, eo quod Romani audierant, quod Petrus, filius Leonis, apostolici consilio, filium suum præfectum ordinare vellet. Unde Romanorum populus præfecti defuncti filium ad præfecturæ honorem erexerunt. Quo ordinato, ad prædictum papam Paschalem miserunt, suppliciter postulantes, quatenus eorum ordinationi assensum ipse præberet, et corroboraret. Apostolicus autem nullo modo eis assensum tribuit. Romani itaque hæc agnoscentes, conjuratione facta, mirabilia domorum ædificia, et turres complures radicitus prostraverunt; eorum quidem, qui cum Petro Leonis ad id faciendum conjurabant. Unde factum est, ut Ptolemæus, præfecti avunculus,

probat. Et præterea, ut in castigationibus ad Anonymum Cassin. ad an. 1114 observabam, Petrus dicens, papam Paschalem sequenti anno postquam Cassinenses monachi Castellum Suium recuperarunt, quod cap. 54 accidisse perhibet in an. 1115 (sic enim ejus scriptus codex, et editio præfert Neapolitana) statuens, inquam, papam Roma discessisse sequenti anno, hoc est Christi 1116 Trojanum concilium celebraturum, communem epocham Christi nati observatam a Falcone anno certe præit; quo fit ut Falconi de tempore præfati concilii non adverteatur. Qui insuper spontanea confessione coactum illud detegit in an. 1115, dum cap. 60 et 61 ait Paschalem sociato sibi abbate Cassinensi Romam reversum (ex synodo, nimirum jam dicta) disposuisse mediante Quadragesima alteram ibi synodum celebrare; ac deinde loco cessisse ob turbas a Romanis motas, occasione præfecti, se invito, instituti; tandemque in an. 1117 urbe egressum (ad eam enim prius ipse iterum se contulerat, ut fatendum est ibique Falco non tacet) Beneventum recessisse, ut Romam advenientem regem devitaret, Henricum Paschalis, inquam, præfati regis occursum si in dicto anno 1117 declinavit, in quem cæteri etiam omnes id conjiciunt auctores et præsertim Falco, qui illum mense Aprilis Beneventi constitisse affirmat, utique postquam conclivum in Quadragesima antedecantis anni 1116 Romæ habuerat, eam deseruerat, repetiveratque Urbem, ac subinde in anteacto an. 1115, Trojæ, ut Prædictum est, præsens fuerat. Quæ autem tunc bis Beneventum pertransiens ibi egerit Paschalis, in Falcone desiderantur. PERRER

(14) Sic etiam infra ad an. 1123 *Treugam Dei tenendam posuerunt*, hoc est, inducias, sive pacem pepigerunt. Guilielmus Nevbr. lib. v, cap. 3. *Inducias, quos treugas vocant* Tyrius lib. 1, cap. 13: *pac,*

et alii barones apostolici castra invaderent, et tenerent. Contigit autem die quadam, quod præfectus ipse militum fere quinquaginta collegio stipatus ad explorandum milites, quos apostolicus miserat, extra urbem perrexisset. Comestabulus autem apostolicus hoc deprehendens, ex improviso eos aggreditur, prostravit, et præfectum comprehendit. Ptolemæus igitur memorati nepotis captione audiens absque mora militibus sumptis, papæ præfectum comestabulum invadens, nepotem, qui captivus ferebatur, absolvit, et secum gaudens ad propria perduxit. Dum hæc et alia Romæ agerentur, præfatus apostolicus Urbe exivit, qui apud castrum quoddam, Setium nomine commoratus est. Viderat siquidem seditionem illam magis, ac magis inflammari, et Petrum Leonis de die in diem acriter expugnari. Diebus autem non multis elapsis, apostolicus ipse seditionem illam placari, et minui aspiciens, consilio accepto militibus collectis. Romam ingressus est, deinde palatium Lateranense ingreditur, ibique missarum solemniam decantavit. Cum autem ipse urbem ingressus fuisset, Romanorum cætus, qui ei rebellis exstiterat fere ad ejus imperium et voluntatem conversus est; sicque apostolicus ipse tranquillitate inventa Romam securus habitavit. His taliter actis, prædictus apostolicus Landolphum, quem deposuerat, undecimo die intrante mensis Augusti, redintegritate archiepiscopatum.

Anno 1117 Dominicæ Incarnationis, et xviii pon-

quæ verbo vulgari *treuga dicitur*. Ea plane sic dicta; scriptaque est aliis etiam auctoribus; et insuper *treuva* nostro auctori bis ad an. 1120, ubi per typographi forte errorem modo habet. *Treuna*. Ad lupum dixi promiscua fuisse *g* et *v* sicut in *Ugo* et *Uvo*, etc. Igitur *treuga* et *treuva* idem. Sed *u* autem *u* transibat quandoque in *q* unde, *tregua*, Italice nunc effertur. At in Ivone Carnot. epistol. 90, et in Lupo Protospat. ad ann. 1089 et 1091 forma magis Latina appellatur *trevia*, quem auctorem cum castigarem, subdubitavi, de qua *trevia* ille erat capiendus: sicut part. II, num 3, ineditus testatur Anonymus, tunc enim ad memoranda Nortmannorum procerum bella mentem cum haberem, non adverti sermonem ibi fieri de conciliatis iis dynastis ob privata odia, causasve alias civibus armis mutuo conflictantibus: quo morbo immane quantum prælati omnes: hoc est quicunque præsentibus aliis munus, et dignitatem obtinebant, per Langobardorum tempora, sicut ineditus testatur Anonymus Salernitanus, ubi de principe Beneventi Sicone, sed et per Nortmannorum ætatem, ut ex præfato Lupo, et Falcone constat, laborarunt! Quibus nil modestius se gesserunt inferioris homines conditionis; Alexandrum Telesinum, ut alios præteream, vide lib. 1, cap. 21. PERRER.

(15) Credam ne Falconem mendacem, an ejus textum luxatum, an potius hæc ab ipso rite ad an. tradi 1116 relata aliis ad annum antecedentem; quæ acta fuisse anno *pacis quinto*, initæ nimirum inter papam Paschalem, et regem Henricum mense Aprilis an. 1111. Petrus perhibet bibliothec. apud Baronium, et in an. xvi pontificatus ejusdem papæ, qui etiam Falconi reputatur Christi jam dictus 1115. PERRER.

tificatus domini Paschalis, mense Aprili ipse papa A synodum Beneventi celebravit (16).

Hoc anno Riso Barensis archiepiscopus ab Argyro, cive Barensis, trucidatus est in via Canusina.

Hoc anno Paschalis papa obiit undecimo Kalendas Februarii, et Gelasius papa eligitur.

Anno 1118 ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, et anno primo pontificatus domini Gelasii II, summi pontificis, et universalis papæ, mense Martio, xi indictionis; Factum est, cum præfatus pontifex Gelasius ad pontificale solium fere totius populi Romani unanimi voto, et concordia eligeretur, archiepiscopis, episcopis et abbatibus circa Romanam sedem morantibus, missos Apuliæ quoque partibus delegavit, ut ad ejus consecrationis diem convenirent. Erat quippe, ut retulimus, cum electus fuit, diaconus, et cancellarius; qui quidem non nisi in canonico jejunii tempore constituto consecrari poterat. Legatione itaque accepta, episcopus Trojanæ,

(16) Sane haud Trojæ, sed Beneventani manens Paschalis litteras dedit hoc anno, tum ad episcopos, regemque Angliæ Henricum, xi Kal. Aprilis, quas refert ex Malmesburiensi Baronius: tum ad patriarcham Antiochiæ, xv Kal. ejusdem mensis; nam scriptæ hæc fuere, ut res, de qua in iis agitur, manifestat, post alias pridem ad regem Hierosolymitanorum directas, v Kal. Julii: aliasque ad præfatum patriarcham ab eodem pontifice datas, vii Idus Augusti, quas omnes Guilielmus Tyrius, lib. xi, cap. 27 recitat, et ad annum refert 1115, sed plane posteriores illæ ad patriarcham (cur non etiam anteriores, sic nimirum locorum distantia, actæque reidicantæ difficultate?) transacto præfato anno transmissæ fuere; quæ, ut prædixi, datæ leguntur apud Beneventanum xv Kal. Aprilis, ac subinde in an. 1117. Paschalis enim haud antea in eam urbem rediit post an. 1115. Sibique, non mihi, idem Tyrius pugnat, alias his socias papæ epistolas præferens, eadem die non Beneventi, sed apud Lateranum ad prædictum patriarcham datas. At de Beneventana superius descripta synodo, quæ in litteris etiam memoratur Gelasii II ad Galliæ archiepiscopos, episcopos, etc., relatis Baronio ex præfato Malmesburiensi: non de antecedenti Trojana capiendus est Petrus bibl in Vita Paschalis iis verbis: *Dominus papa*, inquit, *celebrato concilio, quod in partibus Apuliæ congregaverat, rediens cum Nortmannorum exercitu in Campaniam* (quæ scilicet Latium olim fuit appellata) *Pyllum Pullanumque* (Petrus Diac. lib. iv, cap. 61 *Pyllum* vocat, peractaque hæc dicit *diebus Pentescotes*; sed ipse bibliothecarius: *Autumnus*, ait, *instabat*, et calor, et æstus semen pontificem dissolvebat; mallemitaque. *Æstas instabat*. Et, *Pullanum*, certe est *Palianum*) *in maritinis oppidum S. Silvestri in sui deditionem convertit*. Nec turbet te, quod dicat, *in Apuliæ partibus*, concilium illud congregatum, in quibus haud consetur Beneventum: nam tunc, et aliquando etiam post, passim unius Apuliæ absoluto nomine cunctam Italiam cis Tiberium exteri occidentales nuncuparunt, exque illorum usurpatione etiam incolæ; quandoquidem Nortmanni ob res primum in Apulia præclare, et feliciter gestas longinquoꝝ ora ad se solos, et ad unam Apuliam converterant. Cæterum Barensis archiepiscopi Risonis necem, Falconi leviter hic libatam, Ignotus ejusdem urbis civis fusius in suo Chronico superius laudato præsentii anno patratam exponit. In quem etiam annum noster obitum referens papæ Paschalis, id juxta servatam a se annorum facit rationem; nam obiit ille, ut perhibet præfatus bibliothecarius, xv Kal. Fe-

archiepiscopus Sipontinæ civitatis, et alii complures ad ipsius consecrationis solemnitatem properaverunt. Sed priusquam memoratus electus Gelasius consecrationis acciperet dignitatem, rex præfatus Henricus, instructis insidiis, noctissillente Romam ingreditur mensis Martii secundo die ingredientis. Apostolicus itaque regis ipsius ingressum sic latenter deprehendens, reminiscens qualiter rex ipse dominum papam Paschalem ejus prædecessorem, et cardinales fraude, et dolo cepisset, absque mora cardinalibus convocatis, fluvium Tiberis ingressus est; deinde prosperis ventis mare sulcantes pervernerunt Calenum (17). Rex autem apostolici egressus cognoscens, ei apud Calenum delegavit quatenus urbem reverteretur, quoniam ad ejus consecrationem libentissime interesse, et corroborare desideraret. Pontifex autem Gelasius nequitiam ejus, et perfidiæ telum longe, luteque cognoscens: «Miramur, inquit, super talis tantique viri legationibus,

bruarii, collocatusque est xi Kal. (hunc humanationis ejus in diem mortis idem noster immutavit) hoc est desinente anno Falconiano 1117 et inchoante communi 1118. Ex hac autem, quam præsens Falconis textus ad descriptum annum strictissimam præfert narrationem, deciderunt quæ ipse infra ad annum 1119, se pridem adnotasse ait de excidio montis militis, et Montis Aperti. Sane ea nisi ex hoc, non ex alio excidisse videntur loco. PEREGR.

(17) Ergo ne Roma Calenum marino pervenit itinere Gelasius? Equidem Plinius lib. iii, cap. 3, mediterraneam eam urbem facit; sed quid Plinius? Auctorem prorsus omnes a mari eam longius remonent, quam non sic, sed primitivo vocabulo (derivativum est enim Calenum) appellat. *Cales*; ita ut de Caleno municipio, cive, agro, vino, prælio, aqua, etc., multa apud veteres cum habeatur mentio, vix præter Plinium, alium reperies, qui absolutum præferat Caleni nomen. In quo fœde sunt lapsi omnes fere recentiores, vel *Cales* a Caleno pessime distinguendo, vel utramque urbem unam recte quidem faciendo, sed perverse Calenum nunc esse *Carinulam* (et ipsam mediterraneam) reputando, quæ sane est *Calvi*. At errorem ex auctoribus videntur hausisse, qui præter ætatem vixerunt Nortmannorum, Carinulamque omnium primi appellare Latino eloquio cœperunt Calenum; quam novam urbem Langobardi ante annos octingentos duobus fere milliariis ad Septentrionem sedentes ab antiqua, nec scio quo casu consumpta *Foro claudio* appellata, quæ prius fuerat *Forum Poplium*, ut est apud Ptolomæum Geogr. lib. iii, tab. 6. Europæ, sive *Forum Populium*, ut apud Dionysium Halicarn. lib. 1, sed apud Plinium lib. xiv, cap. 6 *Colonia Syllana*, nunc inanis locus, dictus *Civita rotta*, munitioni in secessu construxerunt, ad denominarunt *Colinium*, sed de his fusius alibi. Interim vero nunquam ad mare cum fuerit Calenum nec ambiguum sit, papam Gelasium tunc ad patriam urbem Cajetam se recopisse, haud difficili conjectura in Falcone nomen Cajetæ esse restituendum apparet: in qua aliquantisper ille commoratus, in sacerdotem primum, et mox in papam consecratus est *infra Kalendas Martii*, ut perhibet Pandolphus Pisanus in ejus vita: ut vero Petrus habet Diac. lib. iv, cap. 64 *in quadragesima*; at noster magis signate, *in Canonico jejunii tempore* hoc est in quatuor temporum Veris: Diaconus enim ille adhuc erat cum in papam fuit electus: quo anno 1118, dies Cinerum incidit in diem nonum, non infra Martii octavas. PEREGR.

cum ad nos venturum se die resurrectionis nuper A transmiserit. Nunc vero nocturno tempore, et ante condictum tempus comperimus eum adventasse. Ego vero, Deo annuente. consecrationis accipiam firmitatem. Dehinc me, ubicumque voluerit, paratum ad propositum negotiationis inveniet. » Quo audito, qui missi fuerant, ad regem reversi sunt, festinanter, atque omnia, quæ a prædicto pontifice audierant, regi renuntiaverunt. Deinde electus ille Gelasius constituto a cardinalibus, qui cum eo exierant, canonice et ordinate consecratus est apud Calenum, mense Martio superius memorato. Rex autem pontificis ipsius responsum audiens, pestifero invento consilio, archiepiscopum quemdam Hispanum in pontificem, et ut ita dicam, invasorem Ecclesiæ constituit, et consecravit. O nefas et terribile periculum ! rex ille, qui Romanæ sedis, et totius catholicæ Ecclesiæ defensor et adjutor fieri deberet, novam hæresim, et dira morti genera per universum orbem induxit. Romanorum igitur complures, quorum mens erga Ecclesiæ Romanæ fidelitatem fixa manebat, visa hujusmodi hæresi et cognita, aiebant : « Heu miser ! cum nos ex longo nostrorum patrum vetusto ritu sine alicujus regis adventu, et licentia, pastorem eligebamus, consecrabamus, quem volebamus, nunc autem sine regis permisso jam amplius alium neque eligere, neque consecrare ausi erimus. » Deinde præfatus, et alii Romanorum nobiles (18), Gelasio canonice ordinato, apud Calenum, legaverunt dicentes : « Vestræ notescat Paternitati, Pater et domine, nos et nostros amicos consecrationi illius excommunicati viri in pontificem scelestum constituti, nullatenus consilii, et auxilii manus dedisse. Et sciatis, quoniam, Deo opitulante, regis illius, viri iniquissimi machinationes, et consilia in proximo debebuntur, et vos, Deo propitio, erroris et malignitatis destructor ad sedem propriam, et locum cum lætitia, et honore revertemini. » His taliter actis, prædictus Landulphus de Græca, olim Beneventanus comestabulus, litteras suas apud memoratum Gelasium notificando, rectorem Stephanum Beneventanum, ex

(18) Locus palam mutilus, sed et corruptus in voce *Calenum*, ut prædixi. Quæ autem hic desint, haud facile divinaverim; non abnuerim tamen Epistolæ auctores extitisse eosdem Romanos proceres, qui Gelasium, ut prædictus Pandulphus Pisanus perhibet, e manibus eriperunt Cencii Frangepanis : eam vero per nuntium missam papa Capuæ manens accepit, ubi proximum Pascha solemnè pompa celebravit, eodem Pandulfo, et Petro Diac. perhibente, lib. iv, cap. 64 qui etiam ibidem synodum habens, damnavit regem Henricum et idolum ejus, antipapam scilicet Burdinum, ut ait abbas Uspergensis. Et fortasse eodem tempore *Landulphus de Græca, olim Beneventanus comestabulus*, ut noster subjicit antedictis, *litteras suas apud memoratum Gelasium notificando, rectorem Stephanum Beneventanum, ex quo ipse depositus fuerat, justitiam egentibus non fecisse, nuntiavit*. At quo pacto contigerit, ut Landulphus denuo ejiceretur, postquam in an. 1114, iterum præfatum accepit comestabiliam, in Falcone non legitur; intelligereque tantum datur, id patriatum in an. 1117; nam in an. 1120, mense Augusti a pontifice Callixto Beneventum revocatus fuit,

quo ipse depositus fuerat, justitiam egentibus non fecisse, insuper etiam domos suas, et possessiones a Beneventanis dirutas nuntiavit.

Hoc anno prædictus papa Gelasius Gallias ivit secundo die mensis Septembris intrante, et Pisas applicuit: cumque, sicut relatum est, pontifex Gelasius apud civitatem Pisanam ivisset, et archiepiscopum civitatis consecrasset, inito consilio, navem ingressus est; deinde, divina gubernante clementia, ventis secundis, ultramontanas partes transfretavit. Continuo archiepiscopi omnes et episcopi, proceresque alii gaudio eum ineffabili, et honore immenso susceperunt. Taliter igitur Gelasius acceptus, cum prædicto Anglorum rege confabulatus est (19). Dehinc apostolicus ipse stabilivit, ut in sequenti mense B Martio synodum cum patribus Franciæ, Theutonicisque celebraret, ibique de sacerdotii, et regni discidio, longe lateque habito, Spiritu sancto mediante, loquerentur. Quantas autem divitias, et munera argenti, et auri partibus in illis apostolicus ille lucratus est, si sigillatum describere vellem, prius me tempus desereret, quam copia recitandi. Sed antequam terminus statutus synodum celebrandi advenisset, apud monasterium S. Petri, quod vocatur Clunia, ubi diligenter morabatur, ægritudinis mole detentus est. Confestim se infirmitatis validæ dissolutione teneri persentiens (20), Palestinum acciri jussit episcopum, et imponere illi tanti honoris culmen Romanæ sedis sat agebat. Prævidebat enim se, ut fragilitatis est, corpore dissolvi. Audiens itaque episcopus ipse hujusmodi verba pontificem proferentem : « Absit, inquit, omnino absit, ut tanti honoris ponderisque cacumen indignus ego, et infelix suscipiam ? præcipue cum auxilio Dei, et sæcularium virtute divitiarum, Romana sedes temporibus nostris, sub persecutionis flagello dedita, defendi oporteat, et muniri. Si vero meis acquiescere velitis consiliis, Viennensem archiepiscopum, virum utique religiosum, prudentisque animi, et sæcularibus ornatum virtutibus, ad tale tantumque patrocinium eligamus. Dei namque consilio, et beati Petri meritis, et viri

cum per triennium Montem Fuscum habitasset. PERRON.

(19) Anglorum rex, qui tunc erat Henricus I, haud Falconi antehac fuerat memoratus: quin illum Gelasius in Gallias profectus alloqui minime valuit, qui post synodum apud Viennam Allobrogum collectam ineunte an. 1119, ne Gallorum quidem regem, nisi per nuntios litterasque quivit compellere, minores tantum principes coram allocutus. Certe res qui descripsere præfati Henrici, illum præterquam cum Calixto II, apud Gisortium, et cum Innocentio II, apud Carnotum et Rothomagum, colloquium cum alio Romano pontifice habuisse, non adnotarunt. Mancus itaque, et præterea depravatus est hoc loco Falco; nam de confabulatione inter regem et papam per internuntios habita si eum capias, ineptissimi sermonis ipsum facis reum; qui nec silere debuisset, consimili ratione Gelasium tunc etiam Gallorum regem convenisse. PERRON.

(20) Universus hic sermo usque ad præsentis anni finem in plusculis variat apud Baronium: locos confer, eamque sequere, quam sinceriolem reputabis lectionem. PERRON.

hujus solatio Romanam sedem sub tantæ persecutionis periculo diutissime oppressam, credimus ad serenitatem, triumphumque sublevari, » Quid multa? et Gelasio pontifici infirmanti, et cæteris cardinalibus, aliisque omnibus episcopis sermo complacuit; nec mora, archiepiscopum illum accersiri jubent, ut dicta factis compleant, et perseverent. Qua vero vocatus viribus totis renuit, seseque tanti officii culmine indignum clamitabat, tamen cælesti clementia ordinante, ad pontificalem infulam, Gelasio ægrotante et volente, promovetur. Die vero altera adveniente Gelasius pontifex, IV videlicet Kalendas Februarii, apud prædictum monasterium feliciter ex hujus mundi ergastulo migravit ad Dominum.

Protinus, consilio invento, cardinales qui illic aderant, Petro Portuensi episcopo, quem pontifex Gelasius Romæ vicarium dimiserat, et ipsius Gelasii obitum, et qualiter archiepiscopum illum in pontificem Callistum elegerant, studiosè delegaverunt. Portuensis autem episcopus, litteris acceptis, super ipsius apostolici morte lacrymis manantibus valde contristatus est. Illico cardinales cum eo manentes pluresque Romanorum fidelium convocans, capitulum ascendit, ibique litteras missas ostendit, et legi præcepit. Quibus lectis una voce et concordia Dominum laudavere Omnipotentem, quod eis virum prudentem, et ornatum moribus in pontificem largitus est. De obitu vero apostolici Gelasii valde turbati sunt. His ita gestis, consilii studio invento, præfatus episcopus Landulpho Benevento antistiti, et Ugoni cardinali Beneventum regenti, clero, et populo Beneventano Gelasii mortem, et Callisti electionem ordinatim mittere curavit. Continuo Landulphus antistes, cives, presbyterosque omnes, et episcopii clericos ad sacrum fecit vocari palatium, ut eis ordinem rei annuntiaret, quibus accitis, litteras illas legi jussit, et exponi; nec mora prædicti Callisti electionem unanimiter laudantes commendaverunt. Deinde *Te Deum laudamus* canendo proruperunt; sicque archiepiscopus ipse, et Ugo cardinalis, clericorumque turba copiosa, et civium multitudo a prædicto sacro palatio ad episcopium canendo descenderunt. Postea vero eminentiori loco antistes ille ascendens, cives exhortatus est, ut fidelitatis manum erga Romanam sedem perpetuo conservarent. Quo facto, ad propria remearunt.

Anno 1119 et anno primo pontificatus domini Callisti secundi summi pontificis et universalis Pa-

A pæ. mense Martio, XII indictionis, eodem mense Martio prædictus Beneventanus archiepiscopus videns civitatem variis prædarum afflictionibus ex omni parte confundi et devastari suæque parochiæ ecclesias a raptoribus vexari quotidie, synodum, decimo die intrante mensis ejusdem Martii, celebravit (21) Ad cujus sacri conventus præsentiam Tusculanus adfuit episcopus, et Ugo supranominatus cardinalis, et cardinalis alius, et Beneventanæ sedis suffraganei circiter viginti, monasteriorm abbatess ex adfuere. Inter cætera vero quæ in ipso conventu statuta sunt, omnes malefacientes Beneventi, et disturbantes mercatores ad civitatem venientes, et redeuntes sub anathematis vinculo alligavit. Conventu itaque pie et ordinate finito, unusquisque ad propria redavit :

B De guerra autem Jordanis comitis supra memorati (si vestræ placuerit charitati) et comitis Rainulphi aliquid succincte narrabo. Cumque jam, ut dictum est, Montismilitis castrum, et Montisaperti, destructum fuisset, præfatus Robertus de Montefusco castellum aliud, quod Tufum vocatur, sæpissime aggressus est, qui vero, ut dominum castri, et habitatores terroribus variis commoverent, bellorum machinationibus assiduis acriter expugnavit. Deinde mortis inaudito nuntio, consilio invento, rusticorum sata, et vineas, silvasque igni, ferroque depopulatus est. Sata quidem rusticorum noviter aspersa, quod nunquam a sæculo auditum est, rastris et atris iterato volvi, et devastari præcepit. Dominus autem castri, Rao nomine, nec bellorum turbinibus, neque tali mortiferi confusione turbatus, castrum illud viriliter, et animose tenuit Jordanis comitis ad fidelitatem. Præterea Jordanis comitis patruus jam nominatus Robertus, quotidie adversus eum seditio-nium conventicula, et minarum jucula, ut viperei cordis, operabatur: sæpissime namque cum comite Rainulpho, et Roberto de Montefusco de ipsius Jordanis comitis infestationibus, et damnorum periculis confabulabatur. Tandem cordis sui silentia quæ jujiter meditabatur aperiens, castellum, quod Templanum vocatur, a comite Jordano expeliit, ut sic fidelis et amicus ejus diebus omnibus ipse permaneret. Agebat autem quod cuidam filio suo naturali, quem diligebat, castrum illud sacramento comes firmaret. Comes autem hæc, audiens, mentis afflictione, ultra quam credi potest, percussus, valde super his mirabatur. Continuo suos omnes vocari fecit

(21) Excommunicationis sententiam in hac Beneventana provinciali synodo, cui præter alios adfuit Hugo cardinalis Beneventi rector a Gelasio in Gallias proficiscente institutus, torsit Landulphus archiepiscopus in Beneventanorum res, et negotia disturbantes. Sed ejusdem urbis ad tutelam eximie se tunc præfatum Hugonem gessisse indicat Landulfus Pisanus: *Ugoni, inquit cardinali apostolorum Beneventanæ urbis custodia, pro ut postea vidimus, non sine sancti Spiritus oraculo est a Gelasio commendata; nam paulo post deficiente papa, nisi ipse resisteret et mille modis ipsis sagaciter obviasset, Nortmanni illam, hodie, et non papa teneret*: deque

his successibus Falconemne verbum quidem fecisse cum appareat, illum vel aliena injuria, vel propria incuria. sive malis industria, mancum putem, necesse est: qui prædictos Hugonem, et Landulfum amicitiam cum Jordano Ariani, et aliorum locorum comite, genere Nortmanno, coluisse adversus Rainulfum Abellini, et Calatiæ, pluriumque pariter oppidorum comitem, genteque etiam Nortmannum, et assecas ejus, ad hunc, et ad sequentem annum, quam sobriissime adnotavit. Hugonis itaque industriæ ascribendum est, cunctos illos proceres in Beneventi damna tunc una non conspirasse. PEREGR.

barones, et super hoc tanto, et tali negotio studiose ab illis consilium perquisivit. Illi vero comitis necessitates, quæ supererant, et Roberti illius mentis perfidiam cognoscentes, et aliter erga comitis fidelitatem converti non posse aspicientes, ut petitionibus ejus usquequaque faveret, consilium tribuerunt. Ventilato itaque, et firmato consilio in præsentia Landulphi archiepiscopi et Ugonis cardinalis, aliorumque Beneventanorum procerum, qui ad tale tantumque spectaculum convenerant, petitiones cunctas illius adimplevit. Deinde sacramento mediante comitis Jordani, fidelis et canonicus effectus est (22), His taliter actis, centum milites pro ejus servitio obtinuit. Continuo, vicem reddens pro acceptis, segetes omnes militum Montisfusci depopulatus est. Contigit autem, dum die quadam Landulphus de Græce, Montisfusci comestabulus, super castrum jam dictum, nomine Tufum, militum caterva stipatus tenderet, comes Jordanus occulte invigilans, eos aggredditur, prosternit, et duodecim milites illorum comprehendit, armis omnibus eorum acceptis, inter quos miles nomine Eternus, et Brianus captivi per ducti sunt. Audiens autem Rainulphus comes fidelium suorum stragem immensam, et a comite Jordano ita superari non patiens, militum fere quadringentorum copiam, et peditum multitudinem congregavit. Quibus congregatis multoties minabatur se terram comitis Jordani ingressurum, et castrum aliquod ejus igni, ferroque consumere. Tandem militum peditumque manu illa assumpta Jordani comitis terram ingressus est; nam sicut ipse sæpius dixerat, non ausus est castellum illius aggredi, neque belli sonitum præparare; sed ut nominis sui gloria levaretur, et comitem Jordanum terreret, confinia castelli, quod Pesclum nominatur, intravit sicque nullo concursu suorum parato ad propria, reversus est. Comes autem Jordanus, ut providi, et sapientis erat ingenii, Raynulphi comitis agnoscens proterviam; et hujusmodi audaciam non ex prudentum thesauris procedere, trecentorum militum caterva stipatus circa ejus confinia districte morabatur. Agebat quidem comitem illum non sic stulte sectari, sed munitiones suas, si oporteret, viriliter contueri.

Hoc anno, xv, die intrante mensis Maii, Beneventanus archiepiscopus Landulphus (23) supra memoratus, consilio salutis invento, corpora sanctorum Martiani, Dori, Potiti et Prosperi, Felicis, Cerveli atque Stephani, quæ prisco ex tempore non hone-

(22) Nimirum cum in Feudum accepisset a Jordano castellum Templanum, factus est ejus *canonicus*; hoc est *tributarius*; nam pensio passim olim dicta reperitur *Canon*; quoniam scilicet juxta canonem, et certam regulam penderetur; unde Cassiodoro lib. II, epist. 23 *solidi canonici*; et lib. XII, ep. 13, aliisque in locis sunt *Canonicarii*, qui tales canones exigebant, deque iis etiam vide judicium in expositione Novelli. Justiniani 128. Porro in Falcone paulo post lego, *duodecim milites illorum comprehendit, armis omnibus eorum acceptis; inter quos miles nomine Eternus, et Brianus captivi sunt ducti*: non *Eternus, et Brianus*. PEREGR.

(23) Restituo xiii die intrante, nam Landulfus

stætumbæ, qua jacuerant, coram omnibus propalavit. Corporibus namque illis taliter foras eductis, ex ossibus eorum duo in conspectu omnium civium antistes præfatus poni magna cum reverentia, ut crederent, præcepit. Fama igitur per civitatem ventilata, concursus magnus factus est virorum ac mulierum, et cursu præcipiti, oblationibus ossa illa lacrymando osculabantur: quæ vero ossa sanctorum indignus ego osculatus sum. Biduo autem postquam corpora illa sanctorum foras educta sunt, prædictus antistes presbyteros omnes civitatis ad episcopium vocari præcepit, quatenus de tantorum sanctorum laudibus agendis colloquerentur. Continuo, consilio assumpto, dedit in mandatis, ut primum presbyteri Portæ Summæ ad episcopium jubilando, coreis et lampadibus descenderent; et coram sanctorum ossibus laudes Deo, et eis decantarent. Secundo quidem presbyteri Portæ auræ; tertio autem Portæ Ruffinæ; quarto Forenses; quinto civitatis novæ; postremo vero civitatis totius presbyteri et viri quatenus una in honore Dei et sanctorum illorum aggregati, Omnipotentis Dei misericordiam invocarent, ut eorum intercessionibus, delictorum veniam consequerentur. Præbyteri autem pastoris jussa audientes, sicut imperaverat, exsecuti sunt, et laudibus innumeris ordinatim ad sanctorum corpora descendebant. Virorum autem, et mulierum, [et pauperum turbam canentium, quæ præcedebat et sequebatur, cereis in altum positis et accensis, lector, si cerneres, de tanto gaudio ultra humanum modum exultares, et ex cordis profundo lacrymas rivo irriguo produceres; processionem enim insolitam cerneres, et quod a multis annorum spatiis inauditum est, Beneventana civitas ob sanctorum honorem, amoremque modo operata est. Regem quidem testor cælorum, quod si lingua triplicatos ederet sonos, et vox incessabili plectro promeretur, tanti gaudii pondus, et tantarum laudum densitatem nullo modo exarare valerem. Quis unquam civium tempore isto viventium, sic prorsus civitatem lætari, poterit recordari? Credo vero sub B. apostoli Bartholomæi patroni civitatis adventum, ita prorsus gaudio magno civitatem impletam fuisse. Nam, ut Beneventanorum memoria per duas generationes allevaretur, abbates omnes Ecclesiarum studio magno lignorum machinationes mirabili constructas artificio composuerunt. Civitatis autem novæ presbyteri, ut studiosiores præ-

eductus e vetusta tumba sanctorum Lipsanis, ut ea in decentiori reponeret sepulchro, post transactum biduum, die videlicet 14 Maii, palam, universo Beneventano populo per insectos dies octo, nempe ad 21 usque diem, ipsa exposuit; et demum proxima luce, in crastinum, inquit Falco, die videlicet decimo satate mensis Maii, hoc est decem ejus mensis diebus superstitionibus, ipsoque die 22 in præparato loco collocavit. Beneventanos autem regionatim ad eorumdem SS. honorem vigiliis per singulos prædictos octo dies celebrandas convenisse, simulque in Falcone nomina deesse duarum regionum, alibi est a me observatum. PEREGR.

omnibus viderentur, lignorum machinam quamdam circumquaque cereis, lampadibusque immensis obductam, ad sanctorum corpora perduxere. Infra eam vero juvenes cum tympanis, cum citharis tintinnantibus vidimus insultantes. Campanas namque tintinnabula multa intra struem illam videbamus. Sacerdotes decique in albis vestili, cum vexillis et multo cereorum comitatu coram sanctorum ossibus decantabant. Novissime autem Archisius archidiaconus talem, tantamque per singulas civitatis partes, partiumque angulos lætitiæ insolitam fieri aspiciens, consilio accepto, mirabilem quamdam lignorum structuram pro ecclesiæ Sancti Laurentii honore, quam regebat, et totius civitatis, præcepit componi; illic artifices multos, lector, si adesses, conspiceres ibi studii manus operantes videres, sub quorum vero industria ad naviculæ instar facta est. Qua demum peracta, super illam magni ponderis campanam, et multa alia metallorum genera vociferantia, et cereos multos accensos imponi præcepit. Hominem etiam lyrizantem, et tubas stridentis ad astra, ibi associavit; et circa illam cornua crepitantia, tympana mirabiliter percussa, citharæ varique generis modulationes tripudiabant. O qualem, lector, aspiceres exsultationem, quale gaudium per totius civitatis partes cerneres, si interesses, quod vera putares crederesque potius aliam vitam, aliamque speciem cordis, oculi et corporis vitam Talibus igitur, et tantis modulationibus patris, ut archidiaconi gloria attolleretur, boves ad illam structuram injunxit, et junctus bobus usque ad S. Andreæ ecclesiam perduxere. Deinde pro densitate ædificiorum, quæ super plateas inerat, usque ad episcopium boves illam trahere nequiverunt. Continuo ad manus virorum multorum machina ipsa sic ponderata ad sanctorum corpora perducta est; et ea perducta, archidiaconus ipse cum clericorum comitatu in albis vestito coram ossibus sanctorum vigiliis cantaverunt; quibus finitis unusquisque ad propria reversi sumus. In crastinum autem prædictus antistes, die videlicet decimo stante mensis Maii, cum episcopo Frequentino, et de Monte Malrano, et Arianensi corpora sanctorum collocavit, inter quos corpus associavit beati Joannis XXI, Beneventani archiepiscopi, qui triginta et tres annos, sicut titulus testabatur, in episcopatum advixit. Item corpus Stephani levitæ, et corpus alterius sancti, cujus nomen ignorabatur. Corpus quidem ipsius

(24) Paulo diligentior nunc te optassem, Falco; nam cardinalem Hugonem *regentem*, Stephanum vero *rectorem* cum appellas, discreta quidem ea fuisse officia inuis, alterumque altero præstantius, quæ viri imparis conditionis obtinerent; ut etiam facis ad an. 1127, ubi de Gualterio, archiepiscopo Tarentino, Beneventum moderante, et Guiljelmo tunc cum eo simul rectore; sed talium nuncupationum discrimen tute confinxisti, nec palam ipsorum munerum aperis disparitatem; qui promiscue non semel rectores vocas tum eos, quos suprema illa potestate, tum quos minori præditos fuisse, verisimile est; quin ad an. 1129, præfato Guiljelmo rectori substitutum ais rectorem Girardum cardi-

A Joannis episcopi, et Stephani levitæ, et alterius sancti ante prædictorum inventionem sanctorum Martiani, et ejus sociorum inventum est juxta altare in quo ipsi requiescebant. Ad quorum vero venerabilem dedicationem archipræsul ipse quartam partem peccatorum omnibus qui ad sanctorum visitationem convenerant condonavit; donavit id quoque omnibus aliis qui usque ad octavum diem apostolorum Petri et Pauli venturum, ad dedicationem hanc convenerint; item sub excommunicationis vinculis posuit contra omnes male facientes illis, qui ad tantorum sanctorum convenissent dedicationem.

Hoc anno Landulphus, Beneventanus archiepiscopus, obiit quarta die intrante mensis Augusti; et Roffridus electus est, qui erat tunc archipresbyter.

B Hoc anno septimo die stante mensis Februarii, Alferius judex a Porta Aurea obiit.

Anno 1210 Dominicæ incarnationis, et secundo anno pontificatus domini Callisti secundi summi pontificis et universalis papæ, mense Martio xiii indictionis. Hoc anno mense Maio tertio die ante festivitatem sancti Eustachii magna fluminis Caloris venit inundatio, quam nemo viventium tempore ipso potuerit recordari. Per idem tempus comes Rainulphus, cujus mentionem fecimus, congregata militum peditumque caterva innumera, una cum Roberto de Montefusco, super prædictum castellum, quod Tufum vocatum est, comieavit: continuo montem quemdam munitum valde conscendunt: in quo castelli munitiones mirabiliter construunt, vallo et aggere illud circumeunt, et lignorum machinis circumquaque componunt, et eo taliter munito, Tufum illud sæpissime, acriterque expugnabant. Rao autem, castrî dominus, viriliter obviabat. Comes igitur Jordanus audiens Rainulphum comitem super Tufum illud castelli munitiones construxisse et oris omnibus belli apparatus fecisse, absque mora, collecta equitum peditumque manu copiosa, ad castellum, quod Monisfalconis dicitur, haud longe a Rainulphi comitis tentoriis tetendit. Deinde cardinalem Ugonem, Beneventum regentem, et Stephanum rectorem, Roffridum electum accersiri præcepit (24); et eis advocatis ad comitem Rainulphum illos destinavit, addens in mandatis, quod libenter a comite Rainulpho justitiam sumeret, et ipse ei justitiam conferret. Comes hæc audiens pollicitus est et accipere justitiam, et libenter sectari. Quid plura? Tufum illud dimittunt, et ad pontem S. Va-

nalem, haud plane eamdem, ni fallor, sed celsiorem jam dictam dignitatem obtinentem; in qua positus qui erat, administrum habere solebat rectorem inferiorem; ut ex Falcone metipso discere est ad an. 1137. *Prius vero, inquit, quam apostolicus Innocentius de civitate discederet, Octavium subdiaconum, virum prudentem, et sapientis animi, rectorem Beneventi ordinavit; qui simul cum domino Girardo cardinali statum civitatis, et pacis firmamentum studiose regebat: vel etiam comestabulum, et ipsum dignitate se minorem: idem noster ad an. 1132 fautores ait papæ Innocentii statuisse Girardum cardinalem presbyterum rectorem Beneventanorum, et alio die tradidisse comestabilæ honorem, et potestatem Rolpo-*

lentini magna procerum caterva glomerante congregantur. Confestim coram omnibus, data fide, et accepta, treunam a septimo die stante mensis Maii, et usque ad Kalendas Septembris firmiter confirmaverunt; in qua etiam treuna civitatem Beneventanam statuere.

Hoc anno quinto die stante mensis Maii Capuani constituerunt principem Richardum filium Roberti principis Dominum eorum, eo quod princeps ipse genitor ejus infirmabatur; et eo constituto, Capuanus archiepiscopus, convocatis episcopis, aliisque viris prudentibus, et Roffrido Beneventano electo, die Ascensionis Domini, quinto die ipsius Maii stante, principem illum consecravit. Octavo autem die post ejusdem filii sui consecrationem, princeps ipse genitor suus ex hoc sæculo decessit; filius autem principis illius, postquam consecratus est, decem dies advixit: quo defuncto, Jordanum, prædicti Roberti principis fratrem constituerunt in principatus honorem.

Hoc anno supramemoratus papa Callistus ab ultramontanis partibus reversus est, et nono die intrante mensis Junii Romam ingreditur. Unde factum est, ut Petrus Portuensis episcopus, tunc vicarius cum aliis cardinalibus Romæ manentibus, aliisque clericorum turmis, et viris utriusque sexus obviam pontifici illi properavit. Gaudium igitur populi Romani, et lætitiâ, si lector aspiceres, diceres admirans præ gaudio, tanto sub honore et triumpho pontificem quempiam Urbem ingressum non fuisse Audiens itaque Ugocardinalis, qui tunc Beneventanam civitatem regebat, apostolici adventum, Romam festinus tetendit, et cum illo cives complures adierunt. Eodem anno, nono die intrante mensis Julii, Rao, nomine dominus Cèppaloni, mortuus est.

Hoc anno Bernardus, abbas monasterii Sanctæ Sophiæ, tertio Kalendas Augusti migravit ad Dominum. Post obitum vero ipsius abbatis quædam monachorum pars ultimo die stante mensis Julii, monachum quemdam, Ademarium nomine, abbatis

toni de Sancto Eustasio, qui taliter ordinatus, cepit simul cum cardinali illo curiæ statum regere, et justitiæ vigorem unicuique dispartiri. Comestabilia enim, sicuti ille minor rectoratus, proxima supremo rectori potestas censebatur, omnisque alia erat iis inferior; indeque Landulphus de Græca a seditiosis Beneventanis adactus est, ut *jurejurando firmaret* (verba sunt Falconis ad an. 1114) *quod comestabilium, et rectoraticum, aut aliquam baliam publicam non acciperet, quarum licet altera militari, altera civili munere esset prædita, in Falcone tamen non leges, tunc apud Beneventum eas simul, sed modo istam, modo illam observatam: nimirum quoniam si pro temporis ratione arma erant tractanda, vir præficiendus gerendo bello aptus; qui sub militaris magistratus titulo utramque obtinebat potestatem: unde est, quod præfatus comestabulus Rolpoto, curiæ statum rexisset, et justitiæ vigorem unicuique dispertitisse dicatur: et ad an. 1133 quod cum B. Petri fidelibus curiam animose gubernarit.* Sin autem nulla armorum adest occasio, non comestabulus, sed rector instituebatur; qui etiam pro opportunitate milites educebat ad bellum, ut de Guilielmo rectore legitur ad an. 1127. Quæ promiscua cum essent

A Madelmi nepotem, in abbatem elegerunt, ad cujus electionem Joannes venerabilis decanus, Joannes, grammaticus vir per cuncta laudabilis, Rao sacerdos et monachus, aliique monachorum sapientum non consenserunt. Unde factum est quod discordia ineffabilis inter eos habita est. Hoc anno dominus noster papa Callistus, accepto consilio, Beneventum advenit, et octavo die intrante mensis Augusti, civitatem ingressus est. Audiens itaque Beneventanus populus ipsius adventum longe lateque optatum, extra civitatem duorum millium spatio, gaudio magno repletus, ingrediebatur. Tandem apostolicus ipse a clericis et monachorum turba, et a presbyteris civibusque omnibus, gloria et gaudio magno suscipitur. Præterea Amalphitani omnes, plateas cunctas vestibibus sericis, palliisque et ornamentis pretiosis in adventu illius ornaverunt; infra ornamenta vero, thuribula aurea, et argentea cum odoribus, et cinnamomo posuerunt. Pedes vero apostolici, et habenas equi cives quatuor a Ponte leproso usque ad Portam S. Laurentii ducebant; deinde quatuor alii usque ad episcopium, ab episcopio autem quatuor judices, Joannes, Persicus, ... et Landulphus usque ad sacrum Beneventanum Palatium detulerunt. In comitatu apostolici, lector, si adesses et tympana percussa, cymbala tinnientia et lyras sonantes aspiceres, revera affirmares apostolicum alium tali sub triumpho et gaudio ingressum non fuisse civitatem. Diebus autem non multis decursis complures civium, qui amici Landulphi, quondam comestabuli, exstiterant, apostolicum preantur, quatenus ei copiam habitandi tribueret in civitate. Comestabulus vero per triennium Montemfuscum habitaverat. Apostolicus igitur fidelium suorum precibus favens, sicut postulaverant, licentiam impendit. Continuo obviam exeuntes cum Jordano comite qui pro eo venerat, Landulphum illum civitatem introduxere. Audiens autem Callistus pontifex discordiam illam, quæ inter fratres monasterii Sanctæ Sophiæ, pro electione facta supradioti Ademarii

munera, ut dictum est, nunc intelligimus, non incongrue Landulphum de Græcia, olim Beneventanum comestabulum, litteras suas apud papam Gelasium direxisse, *notificando rectorem Stephanum Beneventanum, ex quo ipse depositus fuerat, justitiæ egeatibus non fecisse.* Comestabuli itaque, et rectores illi minores, sive uno, sive altero vocabulo præfigerentur, æque forensibus, et bellicis præerant concertationibus; pari ratione ac ipsis supremis rectoribus utraque committi consuebat cura. Honorius papa, inquit Falco ad an. 1127. *Gualterio Tarentino præcepit archiepiscopo, ut Beneventum veniens, civitatis negotia studiose curaret, et ejus consilio civitatem tueretur.* Et ad annum 1137, ait, pontificem Innocentium sic Beneventanum populum inter alia verba allocutum. *Cardinalem Girardum nobiscum morari permittimus, qui erga vestras utilitates assidue invigilabit, et pacem inter vos continebit, quæ tamen publico ordine urbis consulto, sive, ut tunc loquebantur, consultis Judicibus ipsi rectores curabant. Amici, inquit Falco ad an. 1131, ipsius Crescentii cardinalis, et præfati judices ad eum animose conveniunt, et eum hortantur, ut Curie statum simul cum eis obtineat.* PEREGR.

regnabat, monasterium advenit, et congregatis fratribus, satis abundeque super electione tali locutus est. Tandem cognita rei veritate, et quia electio illa canonica et regularis non esset, a Petro, Portuensi episcopo, cæterisque cardinalibus, qui illuc convenerant, irrita et facta iudicata est. Confestim id a pontifice Callisto confirmatur. Quid multa? licentiam fratribus dedit, ut, quem vellent, abbatem eligerent. Quo facto, ad palatium apostolicum reversus est. In crastinum autem, quarto decimo die intrante mensis Augusti, tota fratrum collectio locum capituli solitum ingreditur, ibique Spiritu sancto mediante, de facienda electione pleniter tractavit. Interea prædictus Joannes venerabilis decanus personam fratris ad tantum ferendum pondus idoneam elegit, et fratribus in unum congregatis eam patefecit. Denique unumquemque interrogavit, si persona complaceret. At ipsi una voce, una concordia dignam fore, dignam, clamavere. Fratres vero ipsi numero fere quinquaginta convenerant, et clamantibus illis personam illam Joannis quidem grammatici, virum prudentem, ornatum moribus comprehenderunt, et eum invitum, et renuentem, jubilando, cathedram supersedere fecerunt. Ipse autem indignum et infelicem se coram nobis omnibus clamabat. Deinde facta est actio venerabilis sacra, et monachus virgam in manu ejus pastorem posuit, et eum ad locum abbatis in capitulo statuerunt. Continuo decanus primum, postea fratres omnes pedibus ejus, ut moris est advolvuntur et unicuique pacis osculum ipse donavit. Electo autem eo, nuntium Callisto pontifici dirigit congregatio, significans Joannem grammaticum electum fuisse. Audiens igitur apostolicus, quod regulariter electio illa fieret, complacuit ei, et confirmavit. Diebus autem non multis excursis, prædictus pontifex Callistus monasterium Sanctæ Sophiæ advenit, et inter missarum solemnias, xiv Kal. Septembris, præfatum Joannem grammaticum, quem congregatio monasterii elegerat in abbatem, consecravit. Die vero ipsius consecrationis dedicatio altaris B. Mercurii celebratur in Sancta Sophia. Diebus autem non multis elapsis, prius ad prædicti Roffridi electionem pontifex Callistus inducias posuit, ut ad constitutum tempus jejunii mensis quidem Septembris consecraretur. Cumque ad id ventum est, magno cum honore et diligentia eum in sacro Beneventano palatio presbyterum statuit. In crastinum autem die Dominico coram episcopis decem numero, sedis Beneventanæ suffraganeis, illum ad pontificalem infulam sublimavit: inter quos venerabilis Joannes monasterii Sanctæ Sophiæ abbas adfuit; die vero consecrationis ipsius festivas Sancti Januarii celebratur.

Hoc anno biduo post consecrationem prædicti archiepiscopi Roffridi, Callistus pontifex, consilio accepto, deposuit Stephanum, qui tunc rector fuerat,

A et ordinavit rectorem Rossemannum diaconum, filium Rossemanni monachi.

Anno 1121 Dominicæ Incarnationis, et tertio anno pontificatus domini Callisti secundi, summi pontificis, et universalis papæ mense Martio iv indictionis (25). Hoc anno domina Labinia, abbatissa monasterii S. Mariæ a Porta Summa, infirmitate valida detenta est. Videns itaque se ad moitis transitum tendere, consilio accepto, cunctas ancillas Dei sorores suas, vocari præcepit. Quibus vocatis, ita eas alloquitur: Credo vestram non latere prudentiam sorores charissimæ, quantum erga monasterium istud, et vestram charitatem laborum perpessa sum. Unde, Deo favente, et vestris orationibus succedentibus, status monasterii hujus enituit, et ad perfectionis culmen attingit. Nunc autem, sicut conspiciatis, validæ infirmitatis periculo teneor, et certa sum ab hoc corpore cito dissolvi: familiaritatem igitur vestram suppliciter postulo, quatenus petitionibus meis faveatis; præsertim cum, Deo teste, nihil præter monasterii proficuum a vobis petiero. Prævidi enim corde post meum discessum discordiam electionis oriundam, et monasterii causas ad detrimentum pervenire. Unde si vestræ placuerit charitati vivente me, dissidium hoc auferatur et personam, quam dixero, abbatissam statuamus. » Quid plura? Bethlehem, filiam Girardi comitis de Græcis patefecit. Audita itaque persona eis complacuit, et studium electionis laudaverunt. Illis actis, prædicta domina Labinia abbatissa migravit ad Dominum. Continuo Roffridum, Beneventanum archiepiscopum, et Rachisium, S. Modesti abbatem, accersiri jubent, ut factum illud firmarent, et statuerent; qui vero, petitionibus earum faventes, factum illud firmaverunt. Diebus autem non multis elapsis, archiepiscopus ipse monasterium advenit, et abbatissam illam secundum ordinem regulæ nobis, et multis aliis viris consecravit aspicientibus, ad ejus sacrationem Joannes, venerabilis abbas monasterii S. Sophiæ, et prædictus Rachisius, abbas Sancti Modesti, convenerunt quarto die intrante mensis Aprilis.

Hoc anno xviii Kalend. Junii, Robertus de Montefusco a Rogerio filio Trogisii, et fratribus suis apud Beneventum gladiis, heu miser laceratus est; quem si, lector, aspiceres capite horribiliter cæso, membrisque ejus divisis, et per partes diffusis, miseratione motus lacrymarum fontem super eo produceres, et de tali tantoque homicidio mirareris. Prædictus autem Joannes, monasterii S. Sophiæ abbas venerabilis, cum quibusdam fratribus ad cadaver illud properavit, et eo viso mirabiliter horruit, mirabilis que lacrymatum est. Nec mora, illum taliter cruentatum ad monasterium perduci præcepit, quem juxta ritum Christianorum occisorum sepelierunt (26). Confestim comes Jordanus Mon-

(25) Denarii numeri notam omisit typographus, nam hoc anno indiet. censebatur xiv. PEREGR.

(26) Hunc paulo clarius descripsit ritum Aymoi-

nus Floriac. in Vita S. Abbonis cap. 20, de ejus agens nece. *Dubitatum, inquit, aliquandiu est, quoniam in loco poni deberet. Tunc in communē pla-*

teinfuscum properavit, et, pactis intervenientibus, A ratum ad monasterium sepeliendum perduxit: deinde peractis exsequiis, in tumba quadam marmorea positum est.

Eodem anno supradictus pontifex Callistus, exercitu congregato super civitatem nomine Sutrim tetendit. Gregorius autem ille, quem prædictus rex in pontificem statuerat, civitatem ipsam obtinebat, Quid longius moror? viribus sumptis, civitatem illam comprehenderunt, et Gregorium illum turpissime, ultra quam credi potest, injuriis afflictum ligaverunt. Deinde illum super camelo imponentes, Romam taliter captivum et vestibus propriis exutum perduxere ix. Kalend. Maias. Pontifex, igitur Callistus Deo et Petro apostolo gratias agens, gaudio magno repletus, Urbem triumphans ingressus est: deinde consilio invento, ad monasterium S. Trinitatis, quod Cavæ dicitur, illum delegavit.

His ita peractis prædictus pontifex Callistus, consilio invento, Salernum ivit, quinto die intrante mensis Septembris, ut pacis firmamentum cum duce Guillelmo, et Rogerie comite confirmaret (27).

Hoc anno, iv Kalend. Septembris, archiepiscopus Salernitanus, nomine Alfanus, defunctus est. Quo defuncto, Callistus supramemoratus pontifex, Romualdum, diaconum cardinalem, archiepiscopum Salerni consecravit mense Septembris mediante.

Hoc anno Robertus Sclavus obiit decimo die stante mensis Decembris, et Rachisius abbas Sancti Modesti, ad cujus obitum Joannes Venerabilis, abbas monasterii S. Sophiæ, cum quibusdam fratribus properavit Continuo cadaver ejus ex more pa-

cut, ut quando innocenter, ac pro veritate, quæ Christus est, interemptus erat, in Ecclesia poneretur; et infra: *Matutino sane tempore feriæ quartæ, cum ipsi quibus indutus erat vestimentis, uti mos sepeliri interemptos, inlotus etiam, lapideo tumulatus Sarcophago. Inlotus, inquit; nam defunctorum hominum cadavera communiter olim lavabantur, antequam humarentur, atque vestibus, quantum licebat, decentioribus induebantur; non sic occisorum sine causa: nimirum quoniam sanguis eorum, si dilutus non fuisset, divinam vindictam in percussores indesinentem clamare credebatur; juxta id quod legitur Genesis cap. iv: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Rex autem Chilpericus suorum temporum alter Nero, ut est apud Gregorium Turon. Histor. lib. vi, cap. ult. cum fuisset interemptus, ablutus, vestimentisque melioribus indutus, in Basilica S. Vincentii, quæ Parisiis est, sepelitur.* PEREGR.

(27) Acta hæc dicit Falco postquam Callixtus antipapam Mauritium ex Sutrina civitate vi extratum ad monasterium S. Trinitatis, quod Cavæ dicitur, illum delegavit: illuc, inquam, tunc primum, ut ad Anonymum Cassin. est notatum. Et quidem etiam Baronius in Callixti potestatem Mauritium hoc an. 1121, venisse assentitur, quod non antea contigisse, ad præfatum Anonymum exposuimus. At item dux Guillelmus, ut perhibet Romualdus Salernitatus, quem præfatus sequitur Baronius, in Beneventano palatio in anno antecedenti, ante captum antipapam, ligius homo papæ Callixti factus, ducatum ab eo per vexillum recepit; eodemque mense illum Trojam venientem officiosissime coluit, A quo haud dissona tradit Petrus Diac. lib. iv, cap. 69 dicens, Callixtum Benevento Trojam descendisse, ac more antecessorum suorum a duce

Aliud quoque si placuerit explicabo; septima namque die Calendarum Martiarum, Agnes, abbatissa monasterii S. Petri apostoli, quod situm est intra civitatem Beneventanam, in sacro Beneventano palatio ascendit, et super Bethlehem abbatissam monasterii Sanctæ Mariæ, quod est constructum ad Portam Summam conquesta est, videlicet, quod contra voluntatem suam abbatissa effecta esset de prædicto monasterio Sanctæ Mariæ, affirmans quidem monasterium illud suæ ditioni positum, et monasterio Beati Petri subditum esse. Apostolicus autem hoc audiens (28), prædictam Bethlehem vocari præcepit, ut justitiam ex hoc consequeretur. Continuo adveniens querimonias audivit, et per advocatos suos respondit, se dictis illius fidem dare non debere, nisi rationibus, scriptis, quæ dixerat, probaret. Tunc apostolicus, quia valde infirmabatur, et curiam in conspectu suo servare non poterat, Dionysio Tusculano episcopo, et Chrysogono cancellario, Roberto Bariensi, et aliis cardinalibus præcepit, ut super hoc negotio iudices existerent, et discordiam utriusque monasterii, rationibus cognitis, sedarent; quod et factum est. Illis ita decursis præfata Agnes abbatissa per advocatum suum ostendit privilegium quoddam, per quod Leoprand, olim dux civitatis Beneventanæ, concessit et tradidit prædictam ecclesiam Sanctæ Mariæ cum omnibus suis pertinentiis sub jure, et domino

Guillelmo fidelitate recepta, Romam esse reversum, ac Mauritium deinde cepisse. Nec ego temere fidem his auctoribus denegaverim; verum id non apud Beneventum, quod non siluisset Falco, pluscula Callixti ibi gesta prolixius elocutus; sed primum apud Trojam, quam causam illum procedenti habuisse videtur papa: et domum iterum apud Salernum, in an. 1121, interventum etiam Siciliae comitis Rogerii, peractum reor. PEREGR.

(28) Septima die Calendarum Martiarum, desinente anno Falconiano 1121, inchoato autem anno communi 1122 coram Callixto Beneventi tunc degente, Falco perhibens proclamasse Agnetem abbatissam monasterii S. Petri apostoli super Bethlehem abbatissam S. Mariæ, hoc quidem dicto, non alio apertiori sermone prodidit, papam Salerno digressum se contulisse Beneventum. Cui tunc, ut puto, Sugerius abbas S. Dionysii, quod ipse de se ait in Vita Ludovici Grossi, in Apuliam (sic dicit Italiam hanc omnem cis Tyberim) apud civitatem Beneventum (non Bolontum, ut depravatum ejus codex: nec Bitontum, ut legit Baronius, qui hæc refert in antecedentem Callixti ad nos adventum, quando vere ille in Apuliam, ac Trojam processit) missus a Domino rege Ludovico pro quibusdam regni negotiis occurrit. Id autem in anno 1122 cum Reneventi Callixtus iterum adesset, accidisse, ex Sugerio metipso fatendum est; qui tradit, Mauritium antipapam pridem devictum fuisse, annoque sequenti ab eodem pontifice celebratum concilium Lateranense, quod in anno actum constat 1123 ut paulo post dicam. Quos autem raptores Italiæ, et Apuliæ tunc a Callixto perdomitos idem ibi innuat auctor, haud novi. Cæterum secundus iste Callixti adventus Beneventum latuit Baronium, quem non latuit Falco. PEREGR.

prædicti monasterii S. Petri apostoli, Ostendit item privilegia, quibus Pandulphus princeps, et ejus successores confirmaverant eandem ecclesiam S. Mariæ sub postestate jam dicti monasterii B. Petri. Iterum protulit alia privilegia, et munimina ipsius monasterio pertinentia. Ad hæc jam dicta Bethlehem abbatissa monasterii S. Mariæ per advocatum suum produxit in medium chartas, et instrumenta ejusdem monasterio pertinentia, in quibus continebatur, a quinquaginta annis jam præteritis, et usque ad præsens abbatissam continuatim in monasterio S. Mariæ præfuisse; ex quibus prior fuerat Labinia nomine, secunda Sicelgarda, et aliæ, quarum nomina in earum instrumentis legebantur. Nos autem memoria ducimus ex moderno tempore abbatissam Labiniam eidem monasterio secundam præfuisse. Similiter in ipsi muniminibus legebatur, præpositas ipsi monasterio per se causas, et negotia, et præfuisse, et egisse. Ostensis itaque ab utraque parte privilegiis, et munitionibus illis, et lectis, prædicti cardinales iudices dati in partem euntes, super auditis querimoniis sententiam protulerunt: ventilata igitur sententia ex communi consulto domino papæ Callisto eam intimavere, ut ipse, quam invenerant, sententiam confirmaret. Callistus autem pontifex absque mora, dicta eorum et confirmavit, et fidem attribuit; et sententia talis fuit, videlicet: Ut prædictum monasterium S. Mariæ a modo, et perpetuo propriam habeat abbatissam, a Romano quidem pontifice consecrandam, ita ut sororum congregatio apud idem monasterium S. Mariæ degentium potestatem habeat eligendi abbatissam, qualem voluerit, salvo tamen censu, quem pars ipsius monasterii persolvat annualiter ad prædictum monasterium S. Petri, quatuor oblatas scilicet, et duoscereos in Nativitate Domini, in Resurrectione totidem; in Assumptione Beatæ Mariæ totidem. Super etiam sententiam ipsam apostolicus ipse scribi præcepit, et a cunctis præfatis cardinalibus constitutis super hoc iudicibus, testari mandavit. In quo vero libello iudicii ipse pontifex manu propria se subscripsit. Confirmata itaque, et sic roborata tali sententia, prædictæ Bethlehem venerabili abbatissæ illam delegavit talibus et tantis ornatam cardinalium testimoniis, quatenus a modo, et perpetuis temporibus pars monasterii ipsius quæta permaneat, et sine aliqua, a parte Beati Petri, perturbatione, molestiæve consistat. Præterea, privilegio, signato, confirmavit idem monasterium S. Mariæ cum omnibus possessionibus ei pertinentibus, quatenus omni tempore inviolatus permaneat, et sine cuiuslibet contrarietate vigorem obtineat.

A Anno 1122. Dominicæ Incarnationis, et quarto anno pontificatus prædicti domini Callisti secundi, summi pontificis et universalis papæ, mense Martio xv indictionis. Hoc anno dux Guillelmus, filius Rogerii ducis, ad Rogerium comitem, filium Rogerii comitis Siculorum, descendit, conquerens de Jordano comite Arianensi, ut ei auxilii manum, et virtutis militum, et divitiarum ei largiretur, quatenus ejus auxilio de Jordano comite ultionem perciperet. Cumque dux ipse ad comitem illum applicisset, precibus multis lacrymisque taliter exorsus est. « Ad vestram, comes egregie, descendi potentiam, tum pro consanguinitatis vigore, tum pro divitiarum tuarum magnitudine, de Jordano comite querimoniam facturus, et suppliciter postulans, ut vestro vallatus auxilio super illo ulciscar. Nam cum die quadam ego civitatem Nuscum intrarem, en comes ille Jordanus, militum suorum caterva stipatus, ante portam ipsius civitatis advenit, et contumelias multas, et convicia mihi inferens minatus est, « Quia mantellum « tuum ego curtabo (29). » Deinde civitatem ipsam Nuscum circumquaque perlustrans omnino deprædatus est. Ego vero quia prævalere in eum non poteram, invitus sustinui, et diem rogavi ultionis. » Et his actis, comes ille horis omnibus multis, variisque afflictionibus nos dehonestabat. Quid multa? Medietatem suam Palermitanæ civitatis, et Messanæ, et totius Calabriæ dux ille eidem comiti concessit, ut ei super his omnibus auxilium largiretur. Continuo sexcentos milites, et quingentas uncias auri ei largitus est. Nec mora: dux ille adveniens terram comitis Jordani aggrediens die S. Joannis Baptistæ castrum Rosetum, et alia multa ei abstulit. Inde procedens in festivitate sanctorum Joannis et Pauli, castellum Montis-Jovis insiliens, igne ferroque illud consumpsit; et quinquaginta milites ibi comprehendens, arma eorum, et spolia secum gaudens deportavit. Et inde procedens castellum Apicis, ubi comes ille morabatur, obsedit. Ad ducis namque auxilium Crescentius cardinalis tunc rector Beneventanus cum Beneventanorum cætu festinavit. Quid multis? Comitem illum, et castrum Apicis suæ obtinuit potestati. Comes itaque Jordanus, ducis pedibus, sicut ipsi vidimus, qui aderamus, prostratus, misericordiam ei postulavit. Dux autem precibus multis coactus, præcipue comitis Rainulphi, qui aderat, liberum eum, et ubi vellet abire permisit: qui vero comes Montemuscum properavit: et his actis, civitatem Ariani, et totius sui comitatus confinia, ejus submitis potestati. Cumque comes ille Jordanus Montemuscum ascendisset, dies quindecim ibi moratus est. Continuo Landulphus de Græca, ejus ad-

(29) In sacris litteris lib. 11 Reg. x. Hanon contumeliæ etiam causa, præscidit vestes servorum David medias (Septuaginta legunt: Mantella, quam lectionem noster imitatus videtur) usque nates. Sed et regis Rogerii cancellarius Guarinus apud Petrum Diac. lib. 1v cap. 100 paribus minis opprobria etiam paria in Cassinenses monachos se illaturum vociferabatur: dicebatque, se incisurum illis, et labrum

et nares, et vestes illorum medias usque ad nates, qua contumelia, olim frequenter solita irrogari, qui afficiebantur, cum abirent, quia utraque pudenda manibus tegere conabantur, dicitur occasionem dedere, in eos usurpari consueto, quos aliqua cum ignominia ad sua rediisse, vel redituros notamus. PERGR.

versarius, conspiratione firmata eum de Montefusco ejecit, qui taliter ejectus castrum Morconis adivit, ibique per annum habitavit; quibus ita patrat, dux ipse Montem Corvinum Salerni proximum obsedit. Fulco itaque dominus castri illius, quia resistere non poterat, castellum illud ducis submitit potestati. Eodem tempore Richardus, filius Guarini de Formari, a villanis suis est trucidatus. Audiens autem dux prænominatus taliter Richardum illum trucidatum esse, congregato exercitu Montem Vicum festinavit, et inauditam de homicidis illis accepit ultionem, et castellum illud igne, ferroque consummavit; et duos presbyteros, qui ad mortem illius consenserant, laqueo suspendit. His aliisque negotiis ita decursis, dux ille milites, quos a comite Rogerio acceperat, ei remisit: cumque sicut prædiximus, Jordanus comes exhæredatus fuisset, consilio Ugonis Infantis, et Raonis de Boscone, et Raonis de Fraineta invento, Castellum Paludis comprehendit. Audiens autem dux prænominatus castellum illud captum fuisse, exercitu aggregato, castrum illud obsedit mensibus tribus. Tandem dux ille videns, quia sic cito capinon poterat, principem Jordanum Capuanorum rogavit, ut ei auxilium præberet, et pro auxilio offerendo castellum Apicis, et Acernum ei largitur. Continuo princeps ipse, congregato exercitu, super Apicis castrum advenit, et ex hac parte in planitie castrametatus est. Præterea dux ipse Beneventanis mandavit, ut neque sibi, neque comiti Jordano auxilium præstarent, et daret eis, et concederet totas fidantias et pensiones, quæ a castello Fenuculo, et usque ad castellum Montisfusculi exhibant de hæreditatibus Beneventanorum; quod Beneventanis complacuit, et sic pactis firmatis juratum est ab utraque parte. Cumque comes ille Jordanus, taliter se coactum aspiciens, in manus prædicti principis se, et Castellum Paludis submitit: et ipse cum suis prædictis consociis, inde exeuntes, ad propria reversi sunt; comes vero Jordanus castrum Morconis ingressus est; et sic pace firmata princeps ipse Capuam revertens, temporibus multis castrum Apicis, et Acernum obtinuit. Deinde dux ille super castrum Morcone milites, et peditum catervas opposuit, cogitans et comitem et castellum illud suæ obtinere ditioni, quod facere minime potuit. Deinde dux præfatus Salernum adivit, et de multis, variisque sudoribus, quos perpressus fuerat, requiem adeptus est; sicque usque ad diem obitus sui, terra sui ducatus a bellorum turbinibus siluit et quievit. Et ipso anno, duodecimo die intrante mensis Augusti, copia piscium in Caloris flumine apparuit, ita quod mulieres, et viri manibus tantum, sine retibus, capiebant.

Anno 1123 Dominicæ Incarnationis, et quinto anno pontificatus domini Callisti secundi, summi

A pontificis et universalis papæ, mense Martio, primæ indictionis, supradictus Callistus pontifex consilii salutis accepto, ultramontanos omnes fere episcopos, et archiepiscopos, et abbates, et totius, ut ita dicam, Italiæ Ecclesiarum pastores accersiri præcepit, quatenus (30), sancta synodali confabulatione firmata, pactum cum imperatore Henrico positum perpetuo confirmaret. A deujus sacri conventus præsentiam Roffridus, Beneventanus antistes, honeste properavit. Ordinato itaque concilio tali et tanto apostolicus ipse sacramenti privilegium, quod prædictus imperator constituerat pacis, in conspectu omnium qui convenerant adduci et legi præcepit. Continuo ab omnibus confirmatum est, et commentatum. Inter cætera vero quæ ibi statuta sunt, treugam Dei tenendam posuerunt. Item vinculis anathematis alligavit apostolicus ipse, si quis Beneventanam civitatem ex Beati Petri potestate auferre tentaret; et multa alia, quæ huic opusculo affigere longum visum nobis est: excogitans quidem mæfastidia addere, si libello tali universa componerem. Alias vero scripta omnia, et notata invenietis. Audi vimus autem, et quod revera est comperimus, tale tantumque pacis firmamentum infra Romanam urbem temporibus prædicti apostolici advenisse, quod nemo civium, vel aligenigena arma, sicut consueverat, ferre ausus est; et concilio celebrato, Beneventum venit prædictus apostolicus Callistus, et quædam negotia Beneventanorum tractavit.

Eodem anno Landolphus de Græca supranominatus, xii, Kalendas Decembris obiit. et ad Ecclesiam suam S. Maximi sepultus est. Cumque prædictus pontifex Callistus Beneventum venisset, vocari fecit præfatum Roffridum archiepiscopum, ut audiret quorundam civium accusationes, quæ ei inferbantur. Accusatus enim fuerat quo d simoniace archiepiscopatus honorem accepisset. Tunc præsul ipse, vocatis quibusdam suffraganeis suis et presbyteris civitatis, sacrum ascendit palatium, et accusatoribus auditis, inducias postulavit, et acceptis induciis, respondit: « Paratus sum. Pater sanctissime, juxta canonica instituta ab his purgari accusationibus, et vestram, sequi jussionem. » Tandem juravit ipse primum (31), cum duobus episcopis, et tribus presbyteris, simoniace non fuisse ingressum

D Anno 1124 Dominicæ Incarnationis, et vi anno pontificatus domini Callisti papæ. Hoc anno præfatus Roffridus Beneventanus antistes, consilio accepto, corpus sanctissimi Patris nostri Barbati, Beneventani præsulis, ex altaris tumba, qua per multa annorum curricula quieverat, abstraxit: altare vero illud non honeste prout decebat, habebatur; præcipue quia structura novi episcopii ad locum ipsius altaris producebatur: ideirco inde amoveri juxta

(30) In præsentem etiam annum hanc Lateranensem synodum conjicit Robertus de Monte, et Chronicon Ciccanense; a qua sententia stat quoque Rigordus in Ludovico, ut expositum est supra, Sed

Baroniuseam statuit ad antecedentem. PERRER.

(31) Canonica ea dicebatur purgatio, de qua Jurato ad Ivonem, aliisque observata, non repeto. PERRER.

fabricæ sententiam oportebat. Archiepiscopus itaque prænominatus episcopos duos suos suffraganeos vocari præcepit, quatenus eorum consilio et auxilio talis tantusque copiosus thesaurus inveniretur. Continuo quibusdam civibus advocatis, et clero, medio noctis silentio, archipræsul Roffridus Ecclesiam ingrediens ad altare superius nominatum adivit, et coram omnibus, episcoporum solatio, illud confregit; et altare fracto sanctorum reliquiæ, quorum nomina nesciuntur, inventæ sunt; quibus eductis, in altum toti præcipitur, ut diu desideratum pignus præfati corporis videretur. Nec mora, lapis quidam pretiosus invenitur, ex omni parte acriter, miroque laboris opere conclusus, quem vectes ferrei sustentabant: et eo invento, lætitia eos invasit immensa, qui ad tollendum lapidem viribus omnibus conabantur; sed quia fortiter ob duritiem operis tenebatur lapis ille, assensu omnium frustatim confringitur. Quo sublevato, divina gratia favente, beatissimi Barbati corpus inventum est. Præfatus itaque archiepiscopus, primus omnium locum ingreditur, et ossa, cineremque advolvens, gaudio magno, laudibusque sonantibus, ad medium propalavit. O quale gaudium, lector, aspicieres, et alacritatem, cum longe margaritas optatas temporibus nostris invenimus. Ossa autem collecta ad altare S. Sebastiani, clericis cantantibus hymnos, producuntur. Mane autem facta, tota civitas catervatim prorupit, et Deum omnium conditorem laudabant, qui eis tale tantumque B. corpus Barbati largiri dignatus est. De ossibus namque ipsius vidimus quædam, et osculati sumus. Quibus ita peractis, præcepit archiepiscopus ut primum presbyteri Portæ Summæ, et clerici simul cum laicis ad episcopium descenderent, et coram sacratissimo Barbati corpore vigilias celebrarent. Confestim ex jussu archipræsulis, sacerdotes conveniunt, et cereis lampadibusque accensis, simulque magno laicorum comitatu utriusque sexus et ætatis, jubilando descendimus; sicque unaquæque civitatis porta diebus singulis usque ad octavum diem peregit. Die itaque octavo adveniente, pridie Kalend. Junii, sub altari lapideo corpus B. Barbati præfatus archiepiscopus duobus secum episcopis adhibitis, locavit; et eo taliter locato, altare in honore B. Barbati dedicavit; ad cuius dedicationis solemnitatem turba multa civitatis convenit, quatenus delictis eorum Deus omnipotens indulgeret. Archiepiscopus itaque jam fatus loco eminentiori ascendens ut videri et audiri ab omnibus posset, peccatorum partem, divina favente clementia, condonavit. Donavit item aliis omnibus, qui usque ad octavum diem festivitatis sanctorum apostolorum Petri et Pauli ad dedicationem illam devote concurrunt. De miraculis autem, quæ ob prædicti Patris nostri Barbati merita honoremque Jesus Christus, humani generis amator, nobis omnibus aspicientibus ostendere dignatus est, licet sermone inculto, Paternitati vestræ explicabo. Cum enim, sicut supra scriptum est, B. corpus venerabile in conspectu omnium ad altare S. Seba-

stiani per dies octo teneretur, vir quidam, Joannes Sutor vocabulo, episcopium ingreditur, et ante sanctissimi Barbati corpus terratenus lacrymis rignantibus prosternitur, qui continuo a clero, populoque astante, qua de causa defleret, interrogatur, et ille cuncta, quæ acciderant, a vestigio patefecit. « Dum ego noctis silentio in stratu quiescerem, meo corpori somno debito soporatus, en adest ante oculos vir quidam canitie venerandus, vestimentis indutus dealbatis, qui vero paulatim accedens stratu meo, appropinquavit: *Et quare, inquit, cum cæteris ad vigilias canendas coram ossibus præterito die non advenisti meis?* Et ego: *Pater, quoniam dolore gravi, uti constat brachium meum cum dextera tenebatur; sex etenim mensium spatio miser ego tali languore perturbor;* addique: *Dicito mihi, quo nomine, Pater, vocaris?* et ille: » *Barbatus, ait, Beneventanæ quondam civitatis episcopus.* Subjunxit item: *Brachium et manum ipsam cito mihi ostendas.* Tandem ego, quia dolore torquebar, non citissime manum extendi; extensam tamen tetigit eam, et ita cursu rapido dolor ille dilabitur, ac si nunquam tamen cum brachium dolor ipse tenuisset. Protinus mane facto surrexi, et sanitatem cito exortam mirabar. Adveni itaque gratias et laudes Creatori omnium Deo, et Barbato sanctissimo præsuli, cujus meritis evasi, redditurus. » His ita actis atque narratis, tintinnabula omnia episcopii pulsari jubentur, ut civitatis populus ad audiendum, videndumque tale tantumque miraculum convenirent. Prorupit continuo tota fere civitas, et medicorum omnium medicum gloriosiore benedicendo laudavimus: manum illius cum brachio curatam scriptor ego palpavi: vicini namque illius testabantur, quod tempore longo eum infirmari cognovissent. Quo viso ad propria, lætitiæ referri, reversi sumus. Aliud quoque miraculum, quod Redemptor generis humani Christus Jesus diebus ipsis operatus est, ad præfati Patris nostri Barbati gloriam, enarrabo. Rusticus quidam de Castello Montifusci habitator, tantique viri famam sanctitatis audiens, Beneventum venit, qui longa annorum curricula nervis cruris pedisque arefactis claudicaverat; tenebatur quidem jugiter dolore terribili, et quasi pede ad clunes ligato miser ille omnibus horis cruciabatur. Continuo ante Basilicam Sancti Barbati prosternitur, Redemptorem omnium Deum efflagitans, quatenus ei pristinam restitueret sanitatem: et eo taliter orante, soporis gravitate arripitur, et ceu semivivus noctis unius spatio ibi moratus est. Noctis igitur ipsius silentio, en adest vir quidam ætate senili productus, canitie veneranda locupletatus, qui, sicut ea ejus lingua audivimus, cum taliter expergefactus est: *Surge, ait, festinus, et propera altare nomini meo consecratum exquirens, ibique favente Salvatoris clementia, sanitatis gaudia longe lateque optatæ consequeris?* Et ille: *Quis es, inquit, sui mihi tanti thesauri pondus promittis?* *Barbatus, ait, Beneventanæ civitatis episcopus.* Confestim claudus ille

audaciam sumens loquendi : *Non possum, ait, infelix ego sic pergere ; videsne qualiter pede siccato cruciatus hic ego permaneo? tuæ namque sanctitatis famam persentiens cursu rapido a sella supersedens adveni, ut tuis intercessionibus salutis optatæ lætitiâ adipiscar.* Nec mora ; Pater ille Barbatus manum extendens, pedem aridum et tibiam tangit, inquit : *Festina celeriter, et sanitate accepta, ante altare te prosternito?* His auditis, surrexit sanus qui fuerat claudus, et alta voce Deum laudat, per quem sibi dona salutis talia donantur, per quem sibi gaudia dantur. Et mane facta Ecclesiam ingreditur, Deo et Patri Barbato gratiarum actiones redditurus. Narrat itaque, qui claudus fuerat, e vestigio cuncta, quæ sibi acciderant, populo advenienti, et qualiter longo ex tempore claudica verat nervis contractis. Fatebatur etiam præfatum episcopum Barbatum sibi apparuisse, ejus interventu sanitatem accepisse desideratam, Frigor interea tanti miraculi civitatis partes, partiumque angulos invadit, et catervatim ad videndum hominem cives properaverunt. Quo viso, factorem omnium laudantes ad propria remeavimus. Diebus autem non multis elapsis, mulier quædam manus aridas, nervosque obductus ferens ad beneficia præsulis Barbati accucurrit, quæ coram altaris præsentia accubuit, et lacrymis manantibus Salvatoris misericordiam invocabat. Lacrymas autem ejus Omnipotens Dominus ex alto aspiciens, et confessoris sui Barbati gloriam ostendere volens, qualis quantique apud cum triumphi consistit, coram omnibus, qui convenerant, manus sic arefactas cepit mulier illa ad cælum erigere ; deinde voce clara prorupit sanitatis auxilium in manibus, et nervis circumflexis sensisse, digitos revera curvatos aperuit, et compages digitorum omnium, gratia divina favente, solutæ sunt. Ad hæc populus fere totus festinat, et cælorum regem, Patremque nostrum Barbatum benedicendo magnificavimus.

Hoc anno tanta fuit fertilitas viai, quod nobis, et multis aliis videntibus, centum saumæ pro triginta denariis vendebantur, Eodem anno supramemoratus papa Callistus, duodecimo die stante mensis Decembris, migravit ad Dominum ; post ejus obitum, cardinales omnes Ostiensem episcopum nomine Lambertum in pontificem Honorium elegerunt ; qui vero Callistus annis quinque, et mensibus novem pontificatus cathedram gubernavit. Continuo Honorius ipse pontifex ordinatus, Petrum presbyterum cardinalem rectorem apud Beneventum delegavit.

Anno 1125 Dominicæ Incarnationis et primo anno domini Honorii, mense Martio tertie indictionis : hoc anno, undecima nocte mensis Octobris adveniente, novum terribileque Beneventi advenit prodigium : et, ut audivimus, etiam per civitates alias, et oppida civitati Beneventanæ contigua. Nocte siquidem illa, nobis omnibus sopori debito incum-

Abentibus, terræmotus subito factus est inauditus, id quod universi nos exterriti mortem expectabamus. Continuo civitatis populus expergefactus, lacrymis singultibusque exæstuans, ad episcopium festinavit, alii quidem civium ad monasterium Sanctæ Sophiæ, Deum precaturi Salvatorem omnium, festinavimus. Terræmotus vero sic terribiliter accidit, quod tures, palatia, et universa civitatis ædificia concussa tremebant ; terra quoque, et saxa a tanti tremoris formidine in duas partes scissa sunt : muri quoque civitatis ruentes domos quorundam terratenus prostraverunt. Regem vero testamur æternum, terram sub pedibus cerneret labefactari. Quid dicam? terræmotu tanto stupefacti, et præ timore insolito arecentes ad ima descendere cogitabamus : sicque usque ad solis ortum, locis sanctorum gemitibus lacrymisque adhærentes, fletibus multis precabamur Dominum corporum, et animarum salubrem Medicum, ut pietatis viscera nobis indignis largiretur. Tertio, ut ferebant, et quarto terræmotum illum accidisse nocte illa affirmabant. Die vero insecuta, circa meridiem, en adeat iterato terræmotus concutiens, quod, si, lector, adesses, oculata fide universa civitatis ædificia tremere et palpitare videres. Præfatus igitur pontifex Honorius, qui tunc apud sacrum palatium Beneventanum morabatur, tanti terræmotus concussionem nocte illa persentiens, Cameram egreditur, et S. Joannis basilicam properavit. Continuo terratenus prosternitur, et coram altari Salvatoris Dei misericordiam lacrymis irrigantibus invocavit. Mira res, et omnibus inaudita viventibus, quæ nusquam temporibus istis, et a quibus recordari potuerit, sic evidenter accidisset! Nocte siquidem semel terræmotus concussionem advenisse complures memoriæ ducimus et firmamus. Nunc vero die nocteque sæpissime ad quindecim usque dies terræmotus tempestas perduravit : ex cujus terræmotus formidine cives stupefacti ad episcopium, et ad Ecclesiam S. Leonis papæ cum litanis, et magno lacrymarum singultu viri et mulieres, parvuli quoque clamantes ad Dominum festinarunt. Quin etiam præfatus pontifex Honorius, cardinalibus vocatis, nudis pedibus, magnas super hoc ad Deum lacrymas preces effudit.

Anno 1126 Dominicæ Incarnationis mense Martio iv indictionis, hoc anno imperator Henricus obiit.

Anno 1127 Dominicæ Incarnationis : hoc anno dux prænominatus Guillelmus, septimo Kalendas Augusti mortuus est. Continuo uxor ejus crines suos, quos pulchros et suaves nutrierat, coram omnibus, qui aderant totondit, et lacrymis manantibus, vocibusque ad astra levatis super ducis defuncti pectus projecit. Nec mora, totius civitatis Salernitanæ partes obitus ducis fama percussit ; et sic catervatim partes præcipiti populus omnis ad palatium properavit, cupiens ducis illius defuncti cadaver aspicere (32), et

(32) Eodem ritu a cuncto clero et populo civitatis Trojæ, per turmas scilicet dispertito, ducem Raynulfum sepulturæ traditum narrat idem noster ad an,

1138. Nec diverso admodum modo Hugo Falcandus ait comploratum primi regis Guillelmi obitum. *Per totum, inquit, triduum mulieres, nobilesque matronæ,*

eo viso humilitatis ejus, et pietatis reminiscentes, A crinibus genisque evulsis, Patrem eorum, et dominum mirabiliter invocabant. Confestim archiepiscopus civitatis, clero accito ad deferendum corpus adivit, et eo in feretro gloriose imposito, quatuor ejus, quos dilexerat, equos, ante feretrum usque ad episcopium Sancti Matthæi duxerunt, similiter quatuor aurea vexilla coram eo imposuerunt. Lector itaque si adesses, utriusque sexus populum deflentem aspiceres, et miratus affirmares ducem aliquem, vel imperatorem tali sub cœstitia nunquam sepultum fuisse. Exsequiis igitur ex more celebratis, in tumba pretiose parata ducem illum sepelierunt. Cumque ducis illius mortem fama per totius Apuliæ partes ventilaret, comes prænominatus Jordanus, quia a duce illo exhæredatus fuerat, auxilio militum arrepto, Montemfuscum ascendit, die videlicet sepulturæ præfati ducis, et quia ibi complures amicos habuerat, comes ille Montemfuscum obtinuit. Deinde totius sui comitatus comprehendit civitates, et obpida, et sic in integrum lucratur quod perdidit. Diebus præterea quindecim evolutis, Robertus filius Richardi comitem præfatum precatur, ut in ejus sub veniret auxilio, quatenus civitatem Florentinam capere potuisset, Comes itaque Jordanus, ut erat ardentis animi, absque mora militibus sumptis, festi-

maxime Saracenæ, quibus ex morte regis dolor non factus obvenerat, saccis operatæ, passis crinibus, et die nocteque turmatim incedentes, ancillarum præeunte multitudine, totam civitatem ululatu complebant, ad pulsata tympana cantu flebili respondentis. Si etiam de Boni Neapolis ducis morte, ut legitur in ejus tumulo, Neapolitani *turmatim* condoluerunt. Nec tantum in luctu ejusmodi mos servabatur, sed etiam in publica lætitia. Idem Falco ad an. 1139: *Audiens, inquit, populus Romanus domini papæ Innocentii adventum, catervatim obviam exiit, et illum gaudium magno, et honore suscepit.* Quin non alio ordine ad sacras tunc procedebant, conveniebantque præcipuas solemnitates, easque celebrabant. Anastasium Biblioth. sic capio in Leone III dicentem, quod Romæ, qua die idem pontifex a Romanis clericis lingua, et oculis fuit privatus, indictis majoribus Lætaniis, omnes tam viri, quam femine devota mente *catervatim in Ecclesia B. Christi martyris Laurentii, quæ Lucinæ nuncupatur, ubi et collecta prædicta inerat, occurrerant.* Nec nisi *catervatim* etiam recedebant: idque est S. Paulino Nolano in Natali 7, *solvere cætus a templo.* Catervas autem tales regionatim, collectas disco ex Gisleberto in Vita S. Romani, lib. II, cap. 15, apud Biblioth. Floriac., ubi de pueri cujusdam matre, surdi et claudi, quæ viderat per somnium, se ad sanctorum Ecclesiam filium detulisse, sanitatemque ei exstulasse. *Quibus ita visis, inquit, superveniente diei splendore, audivit referri a comitantibus, quod ad S. Romanum ire, ac peculiare deberent orationem celebrare sacrificium. Quem laborem tota cum illis suscipiens industria, eorum juncta agmini, unicum delulit pignus ad limina præfati protectoris.* Sed advertite peculiare illud fuisse sacrificium, et laboriosum; nam solebant singulorum regionum incolæ in singulos cœtus adunati, una cum ecclesiasticis viris suæ regionis, quibus præcipua cura erat processionem ducere, habereque tum ad sui nominis, tum ad suarum ecclesiarum decus quam ornatissimam, statutis diebus, si festum in plures dies producebatur, ad sacras vigilias celebrandas procedere: sacra cantica canentes, cereos-

PATROL. CLXXIII.

navit. Continuo tubis sonantibus, civitas illa ex omni parte aggreditur, et comes ille ad portam quamdam insiliens ingredi satagebat; custodes autem turris tantam aspicientes audaciam cœperunt lapidibus gladiisque obsistere. Tandem, divino judicio superveniente, comes ille sub lapidum densitate oppressus vitam, et totius sui comitatus amplitudinem, quam acquisierat morte infelici amisit. Cumque Rogerius comes Siculorum, mortem ducis Guillelmi agnovit, navigiis septem paratis (in armis siquidem, et omnibus necessariis, Salernum advenit) et diebus ibi decem commoratus est, nolens revera de navi descendere, sed nocte, dieque in navigio persistens, cives vocari fecit Salernitanos, et archiepiscopum eorum Romualdum, et eis juxta litus omnibus convenientibus taliter comes ille Rogerius exorsus est: « Domini et fratres, sicut vestra novit sagacitas, Robertus Guiscardus dux olim bonæ memoriæ patruus meus, civitatem hanc, quam modo vestra tenet prudentia, in vigore animi et prudentia multa expugnans acquisivit; deinde post discessum Rogerius dux ejus filius, consobrinus noster, Pacificè tenuit cum vestra prosperitate; inde dux Guillelmus hæres ejus, et filius usque in præsentiarum viriliter dominatus est. Nunc vero judicio Dei adveniente dux ipse Guillelmus sine filio mortuus est. Ego ita-

que, et lampades accensas, et vexilla simul gestantes, et pegmata majoris, minorisve molis vario artificio elaborata, in templo ejus divi, cujus festum agebatur, aliquandiu ad devoti cultus argumentum asservanda. Cujus sacri ritus luculentum præfert exemplum noster Falco ad an. 1149, exiguumque nunc etiam a Campanis servatur vestigium in festo Inventionis S. Stephani protomart., qui machinulas a sacerdotibus definitarum Ecclesiarum ad cathedralem ecclesiam delatas, appellant *fajos*: detorto vocabulo an antiquo Langobardio, *faræ*, quod apud Leges Langobardi., lib. III, tit. 12, et Paulum Diac. lib. II, cap. 7, sive 9, sonat, idem, ac *generationes*, vel, *prosapiæ*. Nam ipsi utique singuli *faji* insignia quædam esse videbantur singularum regionum, quæ urbani populi convenientis ad eam syntaxim stirpes complectebantur. Istamque nominis originem sequi penitus placet: vero, quamvis etiam simile videri posset, dictos esse *phajos*, quasi *phalas*: priscis sic appellatas *turres*, teste Servio ad Æneid., lib. IX, et Isidoro Etym., lib. XVIII, cap. 7, quibus ii forma maxime accedunt. At a *fajis*, hoc est ab ejusce nominis arborum, sive aliarum arborum virentibus ramis, quos, celebri etiam in solemnitate Translationis S. Matthæi apost. regionatim Salernitanus populus, ac diœcesani oppidatim ad cathedralem ecclesiam convenientes lætitiæ, et honoris causa antiquitus importabant, sicut ex ejusdem Ecclesiæ vetusto libro Rituali ejusmodi imaginibus belle dicto cognovi, minime nostros struictiles dictos credam *fajos*. Multoque minus, quod tanquam, *phari*, annexis ardentibus cannellis, lucernisve in noctu, dum procedebatur. præluerent; nam accensæ quidem faculæ in ejusmodi processibus, ut est dictum, præferebantur, tuncque ad vigilias faciendas, celebrandasque procedi, prisco sane verbo dicebatur; sed minime nocturnum illud constat tunc fuisse sacrum: Gislebertus, inquit, verbis supra relatis; *superveniente diei splendore, audivit mulier referri a comitantibus, quod ad S. Romanum ire deberent,* etc. PERBOR.

que, qui ex ejus progenie productus sum, si vestrae placuerit nobilitati, vestram imploro civilitatem, quatenus consilium habeatis, et me præter quemlibet alium diligentes, dominium nostrum, et amoris vinculum consequamini. Nam, Domino auxiliante, et vita comite, ad melioris status vigorem pervenietis, et divitias, quas sub tempore pristino habuistis. « Quid multa? Cives illi, consilio communicato, civitatem Salerni ejus sub fidelitati commiserunt. Sacramentis civium omnium diligenter firmatis pollicentes suam nusquam deserere dilectionem. Juravit statim comes ille Rogerius, quod sine judicio, et sine culpa eos non capiat, neque capi permittat, neque extra dies duos in expeditione illos perducat, et castellum Turris majoris de illorum potestate non auferat, et si quis abstulerit ejus auxilio sub eorum potestate restituat. Et his actis civitatem ingreditur, et ibi honeste commoratur. Audiens autem Beneventanus populus comitem illum Salernitanam habuisse civitatem, quosdam civitatis sapientes ei miserunt, dilectionis vinculum, et obsequia pollicendo. At comes ille gratis, et retributionis munera remisit Beneventanis, vita comite, redditurum. His et aliis ita decursis, universum ducatum Amalphitanorum circumquaque comes ille suæ subjugavit potestati; et inde procedens Trojanam civitatem, et Melphitanam, et totius fere Apuliæ partes obtinuit. Landolphum quoque de Montemarano, et Landolphum de Sancto Barbato, et Raonem de Fraineta, et Ugonem infantem, cum omnibus eorum pertinentiis ad suam redegit ditionem. Quibus peractis victor, et exsultans Siciliam repedavit. Continuo consilio habito, ad ducatum arripiendum honorem animum impulit elatum, et præcepit omnibus in terra sua manentibus, ut ducem Rogerium eum vocitarent, quod et factum est. Misit præterea domino papæ Honorio munera multa auri et argenti, pollicitando insuper etiam civitatem Trojanam, et Montemuscum, ut ducatus ei vexillum et nomen largiretur; quod nunquam tempore illo prædictus papa Honorius ei concedere dignatus est. Unde discordia multa, et sanguinis effusio orta est. Qualiter autem sibi prædictus pontifex Honorius, et quando ducatum concessit, in subsequentibus, vita comite, describam. Audiens autem prædictus Roge-

rius Siculorum comes, præfatum pontificem Honorium petitionibus suis circumflecti non posse, præfato Raoni de Fraineta, et Ugoni infanti, omnibusque circa Beneventanam civitatem fautoribus suis præcepit, quatenus quot possent captivos, perducerent Beneventanorum, et afflictionibus multis civitatem infestarent. Qui vere magis quam fuerat eis injunctum exsecuti sunt; præcipue Rao de Fraineta, qui valde civitatem ex antiquo oderat. Guillelmus igitur, qui tunc Beneventanorum præerat rector, ferociam, et infestationem præfati persentiens Raonis de Fraineta, consilio habito, die quidem festivitatis S. Martini totius civitatis partes submovit, ut armis acceptis super Raonem illum festinaret, qui libentissime perrexerunt, ut ultionem acciperent de acceptis. At prædictus Rao quinquaginta fere milites et pedites multos secum occultaverat. Unde ex improvviso insiliens multos Beneventanorum in fugam conversos comprehendit, et eos turpiter in flumine Sabbati, et extra invenit. Sicque ad castrum Ceppaluni secum perduxit captivos, et eis taliter alligatis bona illorum argenti, et auri pro redemptione accepit. His taliter omnibus superius narratis evolutis, prædictus pontifex Honorius nihil utilitatis, virtutis erga civitatem Beneventanam agere deprehendens, consilio salutis accepto in Kalend. Januariis Capuanam civitatem adivit. Continuo prædictus Robertus princeps officiosissime illum excipiens ad palatium episcopi Capuani gaudio magno eum castrametari præcepit (33). Nec mora: præfatus pontifex honorius archiepiscopos et abbates accersiri præcepit, quatenus ad principis unctionem convenirent, qui euntes die statuto exsultatione ingenti ad Cupuanam ecclesiam convenere. Archiepiscopus itaque Capuanus juxta prædecessorum suorum privilegium, præsentem tanto ac tali pontifice Honorio cum turba virorum religiosorum, quæ convenerat, et episcoporum conventu, prædictum Robertum in principatus honorem inunxit et confirmavit. O quantus exsultationis et gaudii adfuit affectus cælorum regem testamur viventem, neminem principum veterorum tali jubilatione et jucunditate nobilitatum fuisse. Audivimus profecto sicut ex eorum, qui interfuere comperimus testimonio, qui nque millia virorum ad tanti principis unctionem convenisse. Pontifex au-

(33) Nec de discrimine, in quo Beneventana civitas tunc erat, nec de adventu papæ Honorii ad eam, aliisque ejus gestis in hoc an. 1127, quæ tamen oratio a præfato pontifice in conventu Capuæ habita, inferius descripta, utcumque exponit; nec de principe Roberto, est in antecedentibus quidquam dictum. Deficere nunc itaque ea in Falcone, nemo erit, qui non fateatur. Sed ipse, ex industria fortasse, quamvis sane rudi, Honorium cum faciat ea quæ perpressus fuerat, in concione enarrantem, reliqua de principe Roberto ex Petro Diac. lib. IV, cap. 96, et ex anonymo Cassin. a me castigato sunt petenda: scilicet eodem anno 1127, quo e viris decesserat dux apuliæ Guillelmus, in fata etiam concessisse Capuæ principem Jordanum II (hujus obitus in antiquis Emortualibus notatur XIV Kal. Januarii) eique in principatu successisse præfatum Robertum ejus

D filium, hujus nominis secundum; quod utique Falco pluribus exposuerat; sicuti ejusdem etiam descripsi in inaugurationem, enarrans quo pacto *Archiepiscopus Capuanus* (erat tunc Olho) *juxta prædecessorum suorum privilegium*, ac juxta antiquum principum Langobardorum ritum, *præsentem tanto, ac tali pontifice Honorio cum turba virorum religiosorum, quæ convenerat, et episcoporum conventu* (episcopos, non archiepiscopos cum abbatibus ad eam solemnitate a papa accersitos in Falcone legendum est; ni mavis utrosque: nam sublimationi principis Richardi III, actæ in an. 1120, eidemque auctori descriptæ, adfuit etiam Roffridus electus archiepiscopus Beneventi) *prædictum Robertum in principatus honorem inunxit* (oleo scilicet sancto perfudit) *et confirmavit*: mense nimirum Januarii, ineunte communi anno 1128, qui Falconi usque ad sequentem Mar-

tem Honorius tantam episcoporum, et proborum A virorum multitudinem aspiciens, principe illo sacro, eminentiori ascendens loco, taliter exorsus est: « Domini et charissimi fratres, sicut vestra cognovit charitas, diu est, quo Romanam sedem relinquens, apud civitatem Beneventanam, quæ specialis Romanæ attinet sedi, pacificus venerim, et omnibus abjectis tempestatibus, circa convicaneos nostros hospitatus sum. Biduo autem post nostri adventus præsentiam Rogerius comes, B. Petri adversarius circa civitatem Beneventanam milites ferequadringentos ob civitatis ruinam, nostri dedecus inauditum induxit, qui vere horis omnibus civium bona deprædati sunt, et eorum possessiones assidue incisioni posuerunt. Nos autem universas illorum sustinentes afflictiones, ut ab illorum desisterent pertinacia, excogitavimus: insuper etiam prædictus B comes Rogerius cum Ugone infante, et Raone de Ceppaluni pro civitatis detrimento gravissime confæderatus est, existimans nos timori ejus succumbere, et nefandis ejus petitionibus operam dare. Ugo itaque et Rao conjuratione tali alligata, quotidie confinia civitatis igne ferroque consumere cœperunt, Nos autem omnia, quæ ingerebantur, aspicientes, solam Dei Omnipotentis misericordiam præstolantes, cœlestis Regis auxilium et beati Petri invocabamus. Deinde ne civitas prorsus turbaretur Beneventana, talibus commota afflictionibus, militum amicorum depoposci juvamen; sicque, prout potuimus, obsistere cœpimus eorum pertinaciæ. Cumque pro quibusdam imminentibus negotiis civitatem Trojanam adissemus, præfatus Rao de Ceppaluni Beneventanos cives, qui ob vindicandas, quas passi fuerant, contumelias, die festivitatis B. Martini circa ejusdem Raonis confinia exierant; ira divina et furore cœlitus adveniente, ducentos fere captivos tenuit, et in ima carceris denudatis corporibus, alligavit. Deinde quosdam captivorum civium Ugoni infanti viro nefandæ memoriæ, et tyranno horribili, ut cruciatibus et suppliciis afficerentur donavit. Qui Ugo dentibus eorum radicitus evulsis, et membratim dilaceratis, pretio eorum accepto, distraxit. Eos vero quos Rao ipse detinuit, periculo famis, et frigoris jugiter affligere non desistit. Quid multa? universa, quæ excogitari possunt, convicia Beneventanis captioni positis inferuntur. Præterea die noctuque minantu, ut comitem illum Rogerium anathemati-

tium est 1127. Porro quia Campanus archiepiscopus præfato privilegio non antea donatus censendus est, quam Principatus Capuæ dignitas ab Othone I, imperiali auctoritate fuisset confirmata, præsidente tunc in ea urbe Pandulfo, cognomine Caput ferreo, de quo pauca libavi lib. I, plura dicturus lib. II Hist. Langobard. ea plane prærogativa nec ab alio, quam a Joanne XIII, qui Campanam Ecclesiam per eadem tempora, et in an. 968 in archiepiscopatum erexit videtur auctus. Hanc autem nostræ ecclesiæ metropolitanicam dignitatem ætate minore facere cum nequeant, qui eam suæ ecclesiæ pari decore aliquanto recentius præditæ anteferri dolent, mira res est, ad quot in dies nova se vertant argumenta, sed et diminuta etiam (non credam fraude) tanquam e sinu,

A deditum super civitatem inducant Beneventanam, et de B. Petri virtute eductam, suæ obtineant ditioni, et potestati. Insuper vobis omnibus, qui civitatum dominia, et castrorum vigores tenetis, terroribus multis, variisque tempestatibus minuitur, quatenus unicuique vestrum munitiones, et in quibus confiditis arces auferat, et secundum ejus velle vitam vestram disponat, et prout vult et quomodo vult, de civibus peregrinos faciat, et de viris locupletatis pauperes statuatur, et egenos. Nos itaque mentis suæ iniquitatem, et excogitationes quibusdam signorum conjecturis, per eos, qui hactenus perpeSSI sunt, cognoscentes, longe lateque vitavimus et, pollicitationes suas tanquam virus mortiferum fugientes, nullo modo paruimus, neque, ut ita dicam, auribus percipere dignati sumus. Auri quippe et divitiarum o quantas pollicitus est cumulationes, duntaxat, si ei ducatur honorem largiri vellemus, divitiarum sane illarum multimodas evitans promissiones, tum pro Romanæ sedis honestate, quam conservare certavi, tum pro vestri exsilii, quod horis omnibus terrore expavi, Deum omnium factorem sæculorum, qui renes scrutatur, et corda, dejecit et dedignatus sum. Pro vestra, credatis, confusione et expulsionis divitias tantas promiserat; excogitans ad ejus libitum me usque quaque devolvere, et consensum vestræ largiri exsulationi. Ego vero dilectionis vestræ vinculum amplexatus, mori prius vobiscum elegerim, quam ejus pollicitationibus nefandis adherere. Vitam igitur, mortisque asperitatem, charissimi confratres, et filii in vestra tenetis electione, et voluntate, dummodo pugnare velitis, et vigorem honestatis tueri ad invicem exæstuat: prudentiam vestram certissimam expertus sum, nihilque restat, nisi ut omni desidia abjecta, et cordis torpore deposito, Romanæ sedis dignitatem, quæ pro vobis omnibus assidue intervenit, defendatis, et vobis ipsis, quem tenetis vigorem, et filiis vestris conservare conemini. Subvenite itaque, viri fortissimi et bellatores perspicui, et dum tempus prosperitatis succedit, viribus cunctis justitiæ, quam amplectimur, severitatem ad ardua sublevemus. Deus enim, qui justitiæ via est, et lux veritatis, et B. Petri apostolii interventio nos quotidie liberabit, et auxilium a sancto ejus solio pietate assueta largietur. » Hæc et multa his similia pontifice Honorio lacrymis irrigantibus prædicante, vox militum populique omnis, qui

proferant prisca monumenta, et auctores; quorum fallaciam nunc non detegam, nam ipsi sunt sibi invicem sui indices erroris. At nobiscum hanc invident nostræ senectutis prærogativam, quæ recens est præ antiquissima illa ab usque Ecclesiæ Christianæ primordiis enata Campanæ sedis dignitate? Sane qui initio præsentis sæculi de regionibus Suburbicariis peracute, summaque cum eruditione disputarunt, ultro Campanam Ecclesiam, non aliam, in omni Campania per ea tempora archiepiscopali munere exornatam consenserunt, ac velut rem exploratissimam constanter asserere, de cætero discordes, non dubitarunt. Orationem autem a papa Honorio in Campano conventu habitam, et a Falcone descriptam, in multis leges apud Baronium meliorem. Pærcæ.

convenerat, efficitur, et una concordia clamaverunt, suaque omnia pro B. Petri fidelitate, et sua tradituros. Novissime Robertus noviter princeps status coram omnibus taliter pollicetur: « En, Pater venerabilis, et personam, quam aspicias, et totius principatus mei, quem tradidisti, virtutem tuam committitioni, et ad tuum imperium omnia subiacent. » Idipsum Rainulphus comes, et multi alii proceres et episcopi, qui convenerant, pollicentur. O quales, lector, promissiones, si adesses, aspiceres, quæ ex eorum promissis, oriebantur lacrymationes, quas si universas enarrare voluisses, fastidium auditoribus oriretur! Audiens autem apostolicus Honorius multitudinem illam ad ejus exorationes consentaneam dedisse concordiam, Salvatori omnium Deo, et beatis apostolis Petro et Paulo gratias egit, qui in se sperantibus subvenit, et quotidianum præbet auxilium. Continuo ex auctoritate divina, et beatæ Mariæ Virginis, et sanctorum Apostolorum meritis talem eis impendit retributionem; eorum videlicet, qui delictorum suorum pœnitentiam sumpserint, si in expeditione illa morientur, peccata universa remisit: illorum autem, qui ibi mortui non fuerint, et confessi sunt, medietatem donavit. Audiens itaque præfatus princeps, et comes Rainulphus tanti beneficii gratiam ab Honorio pontifice prolatam, alacritate ingenti locupletati, cum universis, qui convenerant ad eorum propria secesserunt. Nec mora: totius sui principatus orbem, et comitatus, præconibus tonantibus ferunt, ut unusquisque ad pontificis paretur solatium. Populus autem universus eorum imperio consensit. Accesserunt interea prædictus princeps, et comes Rainulphus ad pontificis præsentiam, et ei salutis consilium inventum intimare, prius videlicet Ugonem infantem a comite illo conveniri oporteret, quoniam quidem datis interesse, et acceptis securitatibus alligati videbantur. Apostolicus autem dictis illorum et assensum præbuit, et eorum fidem commendavit. Confestim quosdam suorum procerum comes ille accipiens ad Ugonem conveniendum, ut justitiam ei sequatur, delegavit, addens in mandatis, ut obsides, et fidejussores acciperet, quatenus securitate omni adhibita, curiam comitis ad justitiam faciendam veniret. Quid multa? neque obsides voluit, nec curiam comitis adivit. Comes igitur protinus omnia pontifici Honorio patefecit, deinde præfatus princeps et comes, sicut polliciti sunt, militum copiosam manum et peditum innumeram multitudinem arripiens super castellum ipsius Ugonis infantis, nomine Lapillosa commavit. Audiens Guillelmus tunc rector Beneventanus castellum illud sic obsessum fuisse, civitatis totius partes voce præconis intonuit, quatenus armis eductis ad expeditionem illam properarent. Populus itaque paratus ad necessaria expeditionis citissime festinavit. Triduo autem post præfatus rector sumptis secum fere duobus millibus hominum super castellum illud tetendit. Cumque sic acriter castrum illud obsessum fuisset, silva, quæ ob ipsius castrum

A tutionem longo extempore surrexerat, celeriter incisa, et in ignem est conversa. Deinde Beneventanus populus unanimiter aggregatus castrum illius aggreditur munitionem, et eo aggresso, viriliter expugnatum est capi: quidem, et comburi potuisset, dummodo comitis Rainulphi auxilium subveniret; sed quia comes ille, prout poterat, auxiliari noluit, Beneventanus populus ad sua castra fatigatus revertitur. Altera autem die adveniente Beneventanus aspiciens populum comitis auxilium et principes non ita viriliter adesse, prout polliciti sunt apostolicis, pavore tædioque correpti super talibus dilationibus mirabantur. Mane autem factus prædictus princeps tentorium suum, et apparatus ejus amoveri præcepit. Deinde comes Rainulphus pro tempore nivali et periculoso instanti, manere excusabat in tanta expeditione, sicque una cum principe discessit. Rector igitur illorum deprehendens excusationes, ut populus omnis ad civitatem revertetur, præcepit. Nec mora, jussa sumentes cursu rapido repedaverunt: obsidio autem illa IV Kalsnd. Februarii facta est. Præfatus itaque pontifex qui apud Montemarsculum morabatur castrum illud sic dimissum fuisse deprehendens, et pollicitationes principis, et comitis non circa eum prospere commorari dolore inaudito turbatus, ultra quam credi potest condoluit infremendo. Continuo iter arripiens Romanos fines adivit. Princeps itaque, et comes dolosas suas machinationes circa pontificem excusabant Honorium. Apostolicus autem universa quæ facta fuerant, et audita, cordis secreta conservans, torvo, ut ita dicam, lumine eos aspectans, sicut mente conceperat, festinavit. Quibus ita peractis, Gualterio Tarentino præcepit archiepiscopo, ut Beneventum veniens civitatis negotia studiose curaret, et ejus consilio civitatem tueretur. Insuper etiam rectori præfatum mandavit, ut solidos de regalibus acceptos archiepiscopo illi committeret, de quibus milites civitatis armarentur, et auxilium secundum vires præberetur. Rector itaque solidos illos militibus largiri distulit, cum usque litteris propriis mandatum accepisset, et imperio accepto equitibus solidos illos largitus est.

Anno 1128 Dominicæ Incarnationis, et IV anno pontificatus domini Honorii papæ, mense Martio VI indictionis; hoc anno papa Honorius venit Beneventum cum ducentis militibus Romanorum, et invenit Robertum principem Capuanum, et comitem Rainulphum cum exercitu magno. et civium Beneventanorum multitudine super castellum turris palatii, et illud valde expugnantem, et obsidentem, quod castellum erat Ugonis infantis. Ugo enim ipse contra prædictum principem, et comitem Rainulphum instabat, et castrum illo sic obsessum, et mirabiliter expugnato, dominus, qui illud observabat, quia illud defendere non valebat, in potestate principis et comitis tradidit. Quibus ita peractis, prædictus apostolicus Honorius audiens comitem Rogerium Siculorum contra ejus voluntatem quotidie insistere

et Apuliæ partes detinere, Robertum principem nomine et comitem submovit, ut, exercitu congregato, super comitem illum Rogerium festinent: quid multa? simul cum principe et comite illo Apuliam descendit prædictus apostolicus, et Grimoaldum Barensem et Tancredum vocari præcepit, ut omnes unanimitè adversus comitem Siculorum insistant, quod et factum est. Comes itaque Rogerius sentiens apostolicum cum exercitu valido militum et peditum, et baronibus illis adversus se venientem, in montana secessit, devitans apostolici virtutem, ne aliquo modo aliquid ei sinistrum contingeret, et sic per quadraginta dies apostolicus ille ardenti sole mensis Julii fatigatus comitem illum obsedit. Iuterea prædictus princeps, quia delicati corporis erat et labore sustinere non poterat, cœpit a fidelitate apostolici declinare, excogitans qualiter castra ejus dimitteret, et ad propria repedaret, et tentoria sua amoveri fecit, et iter arripere conabatur. Apostolicus itaque principis fraudem, et aliorum baronum deprehendens, pactis intervientibus, ducatum prædicto comiti Rogerio per cancellarium Americum, et cencium Frajapanem sedaturum promisit, et ut comes ille circa Beneventum venit, ibique ducatus honorem ei firmaret. Et his actus, Beneventum apostolicus ille revertitur, et comes ille, exercitu suo aggregato, Beneventum venit, et in monte Sancti Felicis castrametatus est. Inde, pactis inter se compositis et promissionibus adimplendis, prædictus apostolicus in octavo die Assumptionis sanctæ Mariæ ducatus honorem comiti illi in conspectu fere viginti milium hominum largitus est, ad Pontem scilicet Majorem juxta fluminis ripam post solis occasum, multi enim negotiis intervenientibus, dies ille totus disputando inter se consumptus est. Et quia comes ille civitatem Beneventi introire dubitabat, ideo prædictus apostolicus foris, ut dictum est ad prædictum Pontem exivit, et ducatus ei tribuit honorem et ducatu accepto, dux ille sacramento juravit non esse in facto vel consensu, ut B. Petrus et dominus papa Honorius, ejusque successores Catholici civitatem Beneventanæ perdat, et principatum Capuanum non capiat vel permittat ad capiendum. Et his omnibus actis Salernum revertitur, et Siciliam repedavit. Diebus autem non multis elapsis prædictus pontifex Honorius consilio accepto Romam reversus est. Sed priusquam urbem Romam ingrederetur, pars quædam Beneventanorum secundo die stante mensis Septembris, Guillelmum tunc Bene-

(34) *Per plateam Beneventi, inquit, non per plateas: quæ tunc quoque et sacro Beneventano palatio, in summa urbis, re et nomine regione sito, ducebat recto nec minori itinere, quam omnis ejusdem urbis extenderetur, nunquam extendatur longitudo, ad Portam Sancti Laurentii, in regione positam inferiori. Apud quam exterius de more erat carnaria, fuitque etiam ad Salernitanæ urbis Portam Novam, et ad Capuæ Portam pariter Novam sive Castellii olim, nunc dictam Portam Neapolis: hoc est locus sub dio, muris septus ad quem suspendii morte, unde ei fortasse nomen.*

A ventanum rectorem in sacro palatio Beneventano gladiis eductis occidit. Videlicet miser ille rector furorem partis illius fugere tentans post altare S. Joannis de Capella palatii fugit et ibi se occultans infra pedes Joannis presbyteri, qui ibi missam tunc celebrabat, se abscondit, sed evadere non potuit. Ibi vero cultris percussus est, et foris eductus de palatio illo projicitur, et pedibus ejus funem ligaverunt, sicque per civitatis plateam usque ad Carnariam Sancti Laurentii, heu miser! lapidibus obrutus productus est (34). Et eo defuncto, populus civitatis furore arreptus, domum Potonis Spitamete, et Joannis, et Guislitii judicum, et Transonis, et Laurentii, et Lodoici medici destruxerunt. Ipsi vero, et Dauferrius judex populi caventes superbiam ad Montem fuscum fugiunt. Continuo communitate intra se ordinata, populus fere totus juravit, ut extunc, et septem annis completis, et quadraginta diebus non esset habitator civitatis prædictæ Poto Spitameta cum aliis supradictis, qui civitatem exierunt.

Eodem anno Joannes abbas Sanctæ Sophiæ octavo die stante mensis Novembris mortuus est, et Franco, qui tunc erat mansionarius electus est. Audiens autem prædictus pontifex mortem rectoris illius sic contigisse, dolore turbatus valde, civitati Beneventanæ minatur ultionem pro tali facinore insectari. Continuo consilio accepto miserunt ad prædictum pontificem legatos, qui dicerent mortem rectoris per stultos et viros iniquos advenisse, rogantes ut rectorem idoneum mitteret, et pacem donaret Beneventanis. Pontifex autem consilio accepto dominum Girardum cardinalem rectorem nobis mandavit.

Anno 1129 Dominicæ Incarnationis. Hoc anno prædictus papa Honorius Beneventum venit, et mense Augusto prædictum Franconem abbatem monasterii Sanctæ Sophiæ consecravit, et precatur Beneventanos, qui communitatem fecerant, ut prædictum Polonem Spitametam cum jam dictis civibus, quos de civitate ejecerant, et in civitatem revocarent Beneventum, quod obtinere non potuit. Unde apostolicus valde iratus de Benevento exivit, et ad vicum quemdam, qui dicitur Leocabante, secessit et rogavit prædictum ducem Rogerium, qui ibi morabatur, ut in mense Maio venturo cum exercitu veniret et de civibus Beneventanis ultionem acciperet, quod dux ille sacramento juravit taliter facturum. D Inde apostolicus ille ad castrum Ceppaluni adivit, et civitatem prædari fecit, et sic valde iratus Romam repedavit. Ethoc anno corpora sanctorum Januarii,

nam Latine est *carnarium* cella, ubi caro salsa suspenditur: alterove supplicii genere perempti, sed et vilissima capita semihumanda comportabantur: Italice tunc dictus, *carnaro et carnaio* quem Florentina academia in suo Dictionario, in verbo *carname* valere ait, *sepoltura comune di Spedali, o di simili luoghi*. Si itaque dicas, ad ecclesiam Sancti Laurentii, sitam etiamnum extra præfatam Beneventanæ urbis Portam cognominem, ubi vetustissimum etiam operum rudera apparent, et ad ejus Nosocomium, quod inibi fuerit, spectasse id genus sepulture atque Carnariam non repugnabo. PERGA.

Festi et Desiderii Roffridus tunc archipræsul foras produxit de altari, in quo antiquo tempore jacuerant, et revera non honeste, sicut decebat loco illo manebant. Unde in basilicam, quam Gualterius Tacentinus archiepiscopus pro sanctorum illorum dilectione construi fecerat, magno cum honore et lætitia, prædictorum sanctorum ossa collocata sunt, nobis videntibus et de illorum ossibus osculantibus.

Eodem anno dominus papa Honorius medio mense Februario viam universæ carnis ingressus est ad Dominum; et dominus Innocentius electus est, post quem Innocentium die ipso ad horam tertiam Petrus Portuensis episcopus Petrum filium Petri Leonis elegit pro Anacleto. Deinde Innocentii illius electionem damnantes, Anacleti pontificis electionem confirmabant: cumque Leo Frangenspanem, qui partem innocentii sequebatur, electionem Anacleti audivisset, cœpit Romanos cives fideles suos, et amicos exhortari, ut ejus faverent auxilio. Inde Leo germanus præfati Anacleti, ærario aperto, totum fere populum Romanum rogavit, ut juxta vires fratris electionem tueretur, quod et factum est. Sicque ab utraque parte graviter civile bellum sævissimum inceptum est.

Anno Dominicæ Incarnationis 1130, mense Martio vniindictionis. Cum prædictus Anacletus electus fuisset Beneventanis mandavit, qualiter ipse electus fuisset, et ut Beneventani sibi facerent fidelitatem.

(35) De Rogerio in regem coronando convenerat primum inter ipsum et Anacletum apud Abellinum hoc anno, aliquanto ante v Kalendas Octobris: et deinde prædicto die Anacletus, jam Abellino Beneventum reversus, Diploma conscripsit de regio titulo, ac regno eidem impertiendo, quod prostat apud Baronium; et tandem in Dominicæ Nativitatis proxime subsecuta celebritate ea coronatio peracta est apud Panormum, ordine, quem exposuit superioribus verbis Falco, sed fusius Alexander Teles. lib. II, cap. I et seqq. Sed haud latet me esse, qui affirmant, non semel, sed bis, nec tunc primum, sed anno antecedenti, Idibus Maii, Rogerium proprio arbitrio persuasum, regia se corona etiam apud Panormum, redimitum fuisse per manus quatuor archiepiscoporum; Beneventani videlicet, Campani, Salernitani et Panormitani astantibus compluribus aliis episcopis, abbatibus, ac viris religiosi præter Dynastas nobilesque milites admodum frequentes. Qui ejusce narrationis auctorem se habere contestantur ineditum Chronicon Maraldi, nec dicunt quantæ antiquitatis, Monachi Carthusiani; quibus facile assentiri non possum, tacentibus omnibus antiquis, et præcipue Alexandro Telesino, qui Rogerii benevolus et familiaris coronationem ejus summo sumptu hominumque omnis conditionis frequentia in Dominicis Nataliis, ac perinde in exitu anni 1130, Antipapæ Anacleti auctoritate actam, et a Falcone descriptam, litteris cum consignet: haud antecedentem, vel in ipsius Rogerii gratiam, siluisset, nec pompa, nec antistitum, procerumque minori conventu, quin nullo tunc in Romana Ecclesia schismate vigente; sed Honorio sedente, Rogerii eo temporis momento amicissimo, celebratam: uni Fazello superiori sæculo descriptam Decade II, lib. VII, sed vah! quam inconvenientia simul componenti. Sane quisquis ille fuerit Maraldus, is quidem unius tantum meminit coronationis, sicut facit Fazellus; et præterea non incongrue coronam, Rogerio a præfatis archiepiscopis impostam, est commen-

A Præfatus igitur Innocentius consecratus pontifex videns populi Romani divisiones et civilia bella quotidie oriri, consilio habito ultra montes perrexit ad regem quidem Francorum, et ad alios Romanæ sedis fideles, qui honeste et diligenti cura ab eis susceptus est. Continuo apud Rhemensem civitatem synodum celebravit; ad cujus conventus præsentiam archiepiscopi et episcopi fere centum (sicut accepimus) et quinquaginta, convenere. Ibi Anacletum illum et ejus fautores vinculis excommunicationis alligavit.

Eodem anno prædictus Roffridus Beneventanus archiepiscopus mortuus est, et Landolphus filius Roffridi de Garderio electus est in archiepiscopum.

B Eodem anno, prædictus Anacletus venit Beneventum, deinde Abellinum civitatem ivit, et cum prædicto duce Rogerio stabilivit, ut eum regem coronaret Siciliæ. Et his statutis, Anacletus ille Beneventum revertitur, et dux ipse Salernum, deinde Siciliam remeavit. Anno igitur ipso prædictus Anacletus cardenalem suum, Comitem nomine, ad ducem illum direxit, quem die Nativitatis Domini in civitate Palermitana in regem coronavit. Princeps vero Robertus Capuanus coronam in capite ejus posuit (35), cui non dignam retributionem impendit. Et eodem anno ipse Anacletus consecravit Romæ prædictum Landolphum archiepiscopum. Et his omnibus actis, idem rex Rogerius, exercitu congregato, compre-

C tatus; quippe regem, qui Siciliam, cujus metropolis Panormus cunctamque, cis-Tyberinam Italiam, Beneventano olim, Salernitano et Campano principatu fere comprehensam obtinebat, ab archiepiscopis earumdem urbium condecere coronari; quibus suos principes inungere, ex antiquo more, et privilegio competeat; atque ea ratione, velut, quadruplici corona unico actu redimiri, ad instar scilicet quatuor Dynastiarum eodem ab rege sub unico regno possessarum; nam id antiquitus exemplo, ut autumabant, petito ex sacris litteris usurparunt: atque, ut Hincmarus episcopus Remorum in Coronatione Caroli Calvi de regno Lotharii Metis acta in an. 869, quæ exstat una cum ejusdem regis capitulis, est ad populum præfatus, *Reges quando regna obtinuerunt: singulorum sibi diademata imposuerunt.* Et præterea non ab uno episcopo, sed a pluribus simul coronam regi imponi solitam, quod in priori illa Rogerii coronatione observatum fuisse, Maraldus tradidit, ex altera ejusdem coronationis Caroli Calvi descriptione, adjecta ad finem præfatorum capitulorum clare patet. Sed ad veram, et a nostro Falcone descriptam regis Rogerii coronationem, ut me convertam: *Princeps Robertus Capuanus, ait ille, coronam in capite ejus posuit;* quod scilicet suæ dignitati, qua cæteros omnes barones, ipsamque Sergium mag. militum Neapolitanum, ut est apud Telesinum lib. II, cap. I, Rogerio tunc obnoxios supereminebat, ac subjectioni, qua eidem obstrictus erat, condecens fuit; nam Roberti patruus decessor, princeps Richardus II, ut perhibet Gaufridus Malat. lib. IV, cap. 26, *homo Rogerii quondam Apuliæ ducis factus fuerat,* cujus ducatus jam ad præsentem Rogerium pervenerant jura; similimoque exemplo legitur apud Rigordum coronatus Remis Philippus rex Francorum a Remensium archiepiscopo Romanæ Sedis Legato, *astante Henrico rege Angliæ et ex una parte super caput ejus ex debita subjectione coronam portante. PEREGR.*

hendit Amalphiam ; cumque prædictus Anacletus, ut supra cum duce Rogerio apud civitatem locutus esset Abellinum, Beneventum revertitur, et consilio accepto vocari fecit prædictum Joannem, et Dauferrium, et Benedictum iudices, et Lodoicum medicum et Potonem Spitametam, et accipiens ab eis ducentos solidos reduxit illos in civitatem, et omnes illorum possessiones concessit eis, deinde cum illis, et aliis suis fautoribus tractavit, quomodo communitatem frangeret, quæ infra civitatem conjuraverat a tempore mortis prænominati Guillelmi rectoris. Sæpissime etenim relatum fuerat, quod ob ejus infestationem, et civitatis detrimentum communitas illa fuisset ordinata maxime a tempore prædicti papæ Honorii, quatenus idem papa eis, qui rectorum illum interfecerant, nocere non posset. Item sibi narratum fuerat, quomodo idem pontifex Honorius Beneventum venisset post mortem prædicti rectoris, et cum civibus satis, satisque fuisset locutus, ut iudices illos, qui ab illius morte rectoris exsullaverant, in civitatem permitterent introire, et ad domos eorum, quamvis destructas, remeare, quod obtinere non potuit. Unde, ut prædiximus, idem pontifex Honorius valde iratus de Beneventana civitate exivit, et cum duce Rogerio de civitatis tractavit desolatione. His et aliis multis prædicto Anacleto de communitate illa sic ordinata relatis, continuo consilio prædictorum iudicum et aliorum ejus fautorum communicato, Anacletus ipse Robertum Capuanum principem, qui tunc sibi favebat, vocari præcepit, ut virtute militum copiosa stipatus ad eum festinaret, qui nunciis acceptis, sicut mandaverat acceleravit. Confestim fractionem communitatis faciendam cum eo disponens, precatur eum, ut super hoc viriliter auxilietur. Quid multis ? die constituto in octavis quidem Epiphaniæ, et præfato principe cum suis insistente, vocatur Rolpoto de S. Eustasio, qui præcipuus super illa videbatur communitate ferventior, et Beneventus de Joanne de Rocca (36), et Roffridus de Anselmo, et Dauferrus Barbæ majoris, alique ejusdem Rolpotonis sequaces, qui acciti in palatio Dacomarii, ubi tunc Anacletus ipse consilio celebrato morabatur, conveniunt, ut, quid Anacletus peteret, audirent. Ex adverso denique Crescentius tunc rector fere quadragintos suos vocaverat fautores armatos, ut eos vocatos sine audientia caperet. Continuo Anacleti fautores sic armati, et principis vigorem habentes insurgunt, armisque eductis Rolpotonem illum, et cunctos qui cum illo venerant, turpiter comprehendentes in palatio illo Dacomarii vinctos tenuerunt, deinde per plateas eorum amicos inventos comprehenderunt. Joannem vero quemdam, ut ita dicam, jocularium ultra quam credi potest, lapidibus gladiisque diversis trucidant, qui

(36) Recte quidem, non, *Beneventus*. Sicuti vir alter apud Falcandum ab nomine urbis Salerni *Salernus* est appellatus, ita et hic a Benevento, *Beneventus*. Horum itaque filii si a genitorum nominibus fors tulisset, ut gentilitia traxissent cognomina, facile nunc non nemo gentes sic denominatas genus duxisse

A sic trucidatus et vulneribus multis afflictus de eorum manibus semivivus evasit, qui plures postea advixit annos. Cumque præfatus Rolpoto cum sequacibus suis taliter captus fuisset, statuit prædictus Anacletus, ut Persicum et Roffridum iudices caperet, qui actibus illorum consenserant, et quorum consilio longo sic tempore communitas illa regnaverat. Prædictus autem Persicus et Roffridus iudices hujusmodi consilia per amicos sentientes, civitatem silentio exeuntes manus Anacleti, et inimicorum evaserunt; sicque per dimidium fere annum exsullaverunt. Audiens itaque prædictus Anacletus sic Persicum, et Roffridum diffugientes mirabiliter contristatus est, et mirabatur, quomodo ejus consilium esset patefactum. Excogitaverat enim, ut si iudices illi capti fuissent, in Siciliam illos captivos, Beneventum nunquam reversuros transmitteret. Et his actis a compluribus prædicti Rolpotonis amicis Anacletus ille Rogatur ut Rolpotonem illum a vinculis solvat, qui orationibus eorum favens a vinculis eum absolvit, qui sacramento firmavit jam amplius communitatem illam, vel aliam nunquam tenendam. Alios vero ejus sequaces sacramentis ligatos de civitate projecti, ut sine ipsius Anacleti voluntate, vel sui rectoris non ingrediantur civitatem. Quibus omnibus ita peractis, prædictus Anacletus die Kalendarum Martiarum Salernum ivit, deinde consilio accepto Romam redeundi disposuit. Cumque de captione prædicti Anacleti Rolpoto ille evaderet, cœpit mirabiliter mirabilisque multas, variasque in pectore moliri machinationes, qualiter contra Anacletum, et ejus fautores, qui se turpiter comprehenderant, et quorum institutione hortum suum vendiderat sexaginta Romanatos, quos prædicto dederat Anacleto; aiebat quidem Rolpoto ille morti se prius velle succumbere, quam captivitatem suam, et amicorum suorum impunitam dimittere. Cœpit itaque nova quotidie experiri consilia, et contra suos adversarios torvo semper vultu, et animo excogitare.

Anno 1131 Dominicæ Incarnationis mense Martio: diebus non multis evolutis prædictus Beneventus cum sequacibus suis, octavo die intrante mensis Maii, armis acceptis, Beneventum ingrediuntur, et domum ipsius Dauferrii Basaforte ascendunt, ibique audacianimo permanserunt. Miserunt itaque amicis suis, ut ipsis in plateam pro palatis unanimiterveniant, et de adversariis suis accipiant ultionem, quorum consilio de civitate expulsi fuerant: nec mora, prædictus Beneventus, et ejus sequaces cœperunt viriliter gladiis lapidibusque debellare. Audiens igitur prædictus Crescentius rector sic eos audacter civitatem fuisse ingressos, turbatus animo et valde admirans campanam Palatii pulsari præce-

ex principibus earumdem urbium autmaret; scilicet quoniam pari ratione plures familias a possessis locis et oppidis appellatas constat: at patrii etiam loci nuncupatio in stirpis nomen sæpius transivit, quod notum. PERRER.

pit, quatenus omnes sui fautores cursu rapido ad eos ejiendos festinent. Quid plura? armis eductis ad domum Daufarii Basaforte descendunt, et viriliter defendere conantur, ne sic civitas ab eorum invasione turbetur. Beneventus autem, et socii ejus amicorum suorum auxilium non adesse aspiciens, domum illam Daufarii ascendunt, et per domos alias diffugientes, et plateas, de civitate exeunt, et de manibus persequentium incolumes evaserunt, et, eis sic fugientibus domum prædicti Daufarii, et aliorum qui eis consenserant, prostraverunt. Ab illo autem die discordia multa et inaudita inter concives orta est. Persicus interea, et Roffridus iudices, timore inimicorum coacti civitatem Beneventanam ingredi non audebant, tandem cognoscentes prædictum Anacletum Capuanam civitatem applicuisse, ut Romam reverteretur, habito consilio civitatem ipsam Capuanam audacter ingrediuntur. Inde Robertum principem tunc Anacleti fidelem suppliciter precantur, ut ejus intercessione amorem Anacleti invenire mereantur, et licentiam ad possessiones suas remeandi. Robertus itaque princeps absque mora, Anacletum adiit, et eum præ dilectione eorum inveniendam pulsavit. Quid multis? petitionibus principis Anacletus favens litteris datis, licentiam redeundi, et secure habitandi in civitate eis largitur; ii vero redeuntes ad Portam sancti Laurentii pervenerunt, disponentes ad propria, fronte libera, sicut ad Anacleto acceperant, reverti. Sed turba inimicorum copiosa simul cum prædicto Crescentio insurgens, crudeliter ne introirent, minatur. Ipsi vero proterviam eorum, et minarum copiam sentientes salutis consilium arripiunt, et ad prædictum sunt reversi Anacletum, qui adhuc Capuæ morabatur. Continuo pedibus ejus prostrati, omnia, quæ dicta quæque facta super se fuerant, e vestigio retulerunt. Anacletus igitur super hoc iratus, cæpit contra Beneventanos mirabiliter minari. Tandem ex consulto principis eos ad civitatem remisit, dans eis cardinalem suum, ut eo viso et audito fidem darent, eosque pacifice ad propria eorum reverti permitterent. Venerunt itaque cum prædicto cardinali, quo audito, omnique deposito furore cum civibus cives ipsi permanserunt. Interea præfatus Rolpoto amicorum suorum fretus auxilio die noctuque nova semper consilia et conventicula super præfato Crescentio, et ejus conspiratoribus palam quandoque, privatim aliquando adinveniebat. Tractabat quidem Rolpoto de Crescentio et ejus consentaneis ultionis pœnam accipere, reminiscens doloris, et captivitatis, simulque horti sui venditionis, et qualiter sexaginta Romanatos per eos perdidisset. Prædictus autem Crescentius Rolpotonis illius et ejus amicorum murmur, et minarum terrores deprehendens de palatio curiæ descendit, et apud monasterium Sanctæ Sophiæ permansit: relatum siqui-

dem ei fuerat, quod sicut prædictus Guillelmus rector, ita et ipse in palatio trucidari disponebatur, qui quidem ferociam talem, et mortis asperitatem devitans, quasi securus infra ipsius monasterii claustra manebat. Amici igitur ipsius Crescentii, et præfati iudices ad eum animose conveniunt, et eum hortantur, ut curiæ statum simul cum eis obtineat. Ipse vero Crescentius hortationibus eorum et monitis nullo voluit modo favere. Nam per amicos revera suos sæpe ei referebatur, quod si palatium reverteretur, membratim eum dividerent morte inopinata; unde, ut prædiximus, Crescentius ipse minas illorum et terrores devitans, infra idem monasterium usque ad festivitatem Sancti Angeli, quæ in Kalend. Octobr. colitur, moratus est. Cernens præterea prædictus Crescentius rector Rolpotonem illum, et ejus auxilarios die noctuque minarum terrores, et convicia super se exercere et evidenter super eum velle insurgere, cæpit cum fautoribus suis studiose tractare qualiter tanti veneni mortiferi flammam posset extinguere. Prædictus interea Rolpoto horis omnibus minabatur, quod si Crescentius ipse sexaginta Romanatos, quos Anacletus ei abstulerat ei non reddidisset, remota omni caligine, de corpore ejus inauditam sumeret ultionem. Advocans igitur prædictus Crescentius suos omnes fautores cæpit cum eis agere, quid super hoc esset faciendum. Pars quippe ejus amicorum diligenter, et dolo remoto Crescentium illum hortatur, et monet ut illos sexaginta Romanatos de curiæ regalibus prædicto redderet Rolpoto, quatenus vel sic a tanta ruina, et timoris tempestate secure possent permanere. Ad hæc Crescentius ipse coram eis aiebat se Romanatos ipsos ei reddere dubitare, præcipue cum Anacletus ille in scriniis suis pecuniam illam detulisset. Unde timens asserebat, quod si pecuniam illam sine Anacleti consilio redderet, proculdubio ejus incurreret furorem. Dum hæc, et alia Beneventi geruntur, Crescentius ipse legatum suum ad Anacletum direxit, notificans omnia quæ ei acciderant, et qualiter pro pecunia Rolpotonis ablata, ipse cum amicis suis mortem quotidie expectaret. Insuper quod pro ipsius Rolpotonis timore de palatio descendisset, et infra Sanctæ Sophiæ cœnobium permansisset: nunc vero et de pecuniæ illius redditione, et de cæteris, quæ ad vos misimus, quid sit agendum, nobis remittatis (37). Prædictus itaque Anacletus hujusmodi sinistram accipiens legatum, dolore cordis turbatus, vocari fecit quosdam suorum amicorum, et cum eis, quid facto opus esset, tractavit. Quædam vero pars ejus amicorum, ut redderetur pecunia, pro qua rector ejus, et civitas turbata trepidabat, confirmavit. Sed Anacletus, ut erat viperei cordis, dejecit consilium, et Crescentio delegavit, pecuniam illam non reddere. Vita enim comite, ipse Beneventum venire,

(37) Dissonam qui videas eodem in contextu sermonis formam usurpari, ne deesse hic quiddam suspiceris; sicuti nec ad annum 1137, ubi non omnino impar legitur elocutio: non enim infre-

quens fuit ea variatio apud auctores mediæ ætatis. Vide Historiam Miscell. lib. xv, ubi de Justino imp. et Anastasio. Bibl. in Silverio bis, te in Vigilio: omitto Anonymum Salernit. ineditum. **PERRON.**

et tempestatis hujus turbinem ad portum perduceret salutis. Reversus igitur ab Anacleto legatus litteras hæc omnia continentes præfatus dedit Crescentio, qui magis magisque confusus litterarum continentias adimplevit. Audiens autem præfatus Rolpoto Anacletum sic præcipientem, et Crescentium reddere dubitantem, cœpit ferventius inflammari, et cum Roberto principe Capuanorum et Rainulpho comite meditari, qualiter de Crescentio rectore et ejus amicis, qui causa perditionis ejus fuerant, ulciscatur, quod postea rei probavit eventus. His et aliis conflictationibus inter se habitis, et pro multis antiquis inimicitiarum generibus, quæ ad memoriam ducebantur, concordia illa ad fructum tranquillitatis perducere non potuit. Præfatus igitur princeps et comes Rainulphus Rolpotonis illius dulcia audientes colloquia, et aureas argenteasque pollicitationes, sacramentis communibus juraverunt, cum res et tempus exposularet, sibi ad invicem subvenirent. Sed ne tempus tarditatis se apprehendat describendi, ad ea quæ necessaria imminet et opportuna videntur, succincte festinemus. In subsequenti igitur tractatu, vita comite, describemus, qualiter prædictus Crescentius cum prædictis iudicibus, aliisque eorum amicis, et alii fere quadringenti tali inventa occasione de civitate fuerunt exsulati. Plura etenim veritate munita, et quæ ipse viderim omni remota dubietate si singillatim describere vellem, et tempus deficeret, et ego, licet incultus, sub tanti laboris sudore defessus succumberem. Nihil etenim lectoribus, et audientibus proderit mendacia proferre, et vanitate repleta, cum tot, ut prædixi, vera habeantur, quæ, Domino favente, ad posteritatis memoriam ducere curamus.

Anno igitur (1132) Dominice Incarnationis, mense Martio ix indictionis (38), luna splendorem ortus sui derelinquens in sanguinis colorem conversa quam nos aspicientes prodigium fore credidimus. Hoc anno prædictus Anacletus venit Salernum. Eodem anno præfatus rex Rogerius videns Tancredum de Conversano virum utique prudentem, et animosum, rebellem sibi et resistantem, consilio habito exercitum congregavit, et super castrum Brindisii ejusdem Tancredi festinavit, illud terra marique obsedit, sicque mirabiliter expugnatum suæ illud obtinuit potestati, et his actis super civitatem Barensis exercitu convocato festinavit. Nec mora: civitatem illam diversis cœpit expugnare machinationibus, per quindecim vero dies civitas illa obsessa et expugnata est. Tandem civium Barensium tra-

ditione manifestata civitas ipsa ad regis potestatem tradita est (39), et civitate ipsa sic comprehensa, Grimoaldus princeps vir valde mirabilis et bellicosi spiritus a quibusdam concivibus captus est, et ad regis potestatem perductus, quem rex ipse confestim captivum cum uxore sua et filiis ad Siciliam mandavit, sicque totam Apuliam suæ subegit potestati. His ita peractis minabatur rex ipse principem Robertum, et Rainulphum comitem exhæredare. Eodem anno rex præfatus deprehendens comitem ipsum Rainulphum convicia multa, et afflictiones Mathildi uxori suæ inferre ejusdem regis sorori, quam ultra quam credi potest, diligebat, consilio habito, ipsam suam sororem vocari mandavit, quam honeste accipiens eam dulcibus colloquiis consolatur, et eam in Siciliam mandavit. Hoc anno rex ipse prædictum principem, et comitem Rainulphum cum ducentis militibus ad auxilium prædicti Anacleti Romam delegavit, et eis euntibus, sicut prædixi, uxorem jam dicti comitis, et filium, et civitatem Abellinum ei abstulit: cum autem princeps et comes Roma reverterentur, turbati animo, et dolore immenso percussi mirabantur, qualiter rex ipse ejus uxorem abstulisset, præcipue tamen comes Rainulphus, cujus uxor charissima, et filius sic ablata fuisset, palam quandoque, aliquando privatim lacrymis conquerebatur manantibus, injuste conjugem et filium perdidisse. Inde per seipsos, et amicos eorum prædictum Anacletum rogaverunt, ut a rege Rogerio impetraret reddi filium, et uxorem. Anacletus igitur regem per nuntios precatur, ut uxorem comiti redderet, et filium, quod obtinere non potuit. Unde comes ille dolore accensus, ultionis tempora rogabat. Quid multa? cum prædicto principe et magistro militum Neapolitanorum, et aliis amicis alligatus, cum duobus millibus equitum et pedestrium multitudine propalatus exivit. Exivit quidem lætanti animo, et intrepidus, et morti primum succumbere desiderabat, quam exhæredatus ab illo aliena peteret, et incognitas partes adiret. Famam vero Barensis civitatis, et Grimoaldi principis, et Tancredi, quos olim dilexerat, ante oculos ferens, qualiter eos affixerat malis, mori gladio orabat, et ense deficere, quam tali, tantaque regis potestate colla ligare. Nec mora, princeps ille et comes, ut fati sumus, cum duobus millibus equitum, et peditum armorum magnitudine innumera pugnaturus, et defensurus a regis proposito in planitiem montis Sardi castrametati sunt. Cœlorum quidem regem suppliciter precantur,

(38) Scribe, x indictionis, et ad an. 1133 indictione xii, non xii. Nec de recta dubites annorum consignatione, quibus cæteræ omnes bene competunt a Falcone assignatæ indictiones; et præterea apprime eis consentiunt temporum characteres pluribus hujus Chronici locis descripti, scilicet ad an. 1109, 1114, 1120, bis, 1122 et 1137. PEREGR.

(39) Non igitur vi capta a Rogerio fuit Baris; sed ejus cives deditionem fecerunt, nempe post tres fere hebdomadas obsidionis, ut ait Alexander Teles.

lib. ii, 21, qui non in aliam sententiam est capiendus. Idque Falconis plane denotat sermo, usurpanti solitus iis quis in Forensibus concertationibus iudicio victi manus dabant, ac manifestare se de re injuste possessa, hoc est eam legitimis dominis renuntiare, publico scripto profitebantur. Sic etiam Aymoinus lib. v, cap. 5 de Barcinone ab imp. Ludovico Pio recepta. *Tradita, inquit, et patefacta civitate* (quod idem valet, ac *manifestata*) *primo quidem die custodes illuc rex destinavit.* PEREGR.

ut cœlesti accincta auxiliominas regis, et timorem evadere possint. Quotidie comes ille suos lacrymando orat et monet, quatenus solius Dei fiduciam habentes, timorem abjiciant et terrorem deponant; gloriosius quidem toto mundo narrabitur nos in justitia confidentes, et propria tueri et mori primum in ore gladii, quam pati alienas manus nobis viventibus nostra invadere, et civibus delicatis peregrinos efficere. Vox itaque omnium una efficitur, ad illorum petitiones vertuntur; sicque die noctueque invigilantes, cœlestem victoriam invocabant. Cumque, ut supra diximus, rex Rogerius civitatem Barensensem suæ subjugasset potestati, et Tancredum de Conversano a totius Apuliæ finibus expulisset, exercitu viriliter, acriusque congregato, circa Beneventanos fines advenit. Continuo in planitiem pontis-Sancti Valentini civitati proximam, rex ipse tertio decimo die mensis Julii intrante castrametatus est. Deinde consilio accepto legatos Roberto principi Capuano et comiti Rainulpho mandavit, ut justitiam sibi ex multis variisque querimoniis consequatur. Princeps autem, nuntiis auditis in conspectu omnium suorum, taliter respondit: « Sciat revera rex vester, quem dicitis, quoniam nullo modo ei justitiam faciemus, donec comiti Rainulpho uxorem et filium restaurabit; super etiam civitatem Abellinum, et castrum, quod sibi abstulit, in ejus potestate largietur (40). » Et legatis illis revertentibus princeps ille universos suos milites tria millia fere numero et quadraginta milia peditum armatorum, quos rogaverat congregari, mandavit, quatenus ad tale tantumque negotium viribus totis parati invigilarent, et taliter oratio incepta discreta, et diligenti cura alloquitur: « Certissimum, domini et fratres, agnovimus vos pro libertate vestra agenda. domos, uxores filiosque vestros, et universa bona dimisisse, et armis solummodo vestris acceptis, solam dei Salvatoris misericordiam invocantes in medium convenisse. Audistis etenim, et nos veritate perfecta accepimus, qualiter erga civitatem Barensensem gesserit, et quomodo talem, tantumque Grimoaldum principem ab honoris gloria turpiter afflictum exsulaverit catenatum. Tancredum vero, et ejus probitatem quid memorem? vos ipsi audistis, qualiter ei civitates omnes, et oppida dolo invento eripuit, et transmarinas partes eum destinavit. Giffredum quoque comitem ad qualem afflictionem civitatum suarum perduxerit, credimus vestram non latere probitatem: omnes namque potentes viros, et illorum divitias gutture aperto desiderat, et ne ei resistant, terratenus sternit, et in pulverem gloriam illorum sine aliqua manu pietatis inducit. Heu nefas et morte dignissimum, sic omnium nostram gloriam sitibundo pectore velle consumere et gladio evaginato sine misericordiæ fonte nos omnes ad mortis periculum destinare! Succurrite itaque viri fortis-

A simi, et vobis, inquam, ipsis subvenite, ut, dum tempus auxilii et consilii nobis superest, a tanti viri faucibus et potestate effrenata liberari valeamus. Sola namque salutaris Dei fiducia in omni nostra manet dispositione, et in vestris armis, quæ accepistis, omniumque bonorum amissione vestrorum consolatio vestra inflammetur. Consolandum quippe est, ut spes in victoria habeatur. Nos pro agenda libertate sanguinem volumus fundere, et in alienas manus nullo modo pervenire. Timorem itaque mortis abjiciamus hujusmodi, et justitiam defendentes unanimiter moriamur, ut toto orbe terrarum fama nostræ virtutis inveniatur. Rex cœlorum Dominus, fratres, justitiam nostram inspiciat, et qui Machabœorum orationes clamantium exaudivit, nostras dignetur accipere afflictiones. Quid enim prodest, dilectissimi, turpiter in mundo isto manere et afflictionibus subjacere, cum post multas miseriae et pericula quæ nobis succedunt, mors ex improviso horribilis accidit, et calamitatibus nostris, divitiisque finem terminumque imponit? Gloriosius igitur erit pro justitia, quam speramus deficere, quam gentis nostræ mala videre, et periculose exsulati diem claudere extremum. Notum præterea vestræ significamus fraternitati, ut pro securitate nobis ad invicem data obsides filiorum nostrorum, et consanguineorum ponamus, ponendum quippe est, et lætanti animo faciendum, ut unusquisque nostrum securus, et timore deposito alter alteri fidem attribuat, et vigoris alacritatem. » Hæc et his similia principe illo orante, unusquisque militum, et peditum, divina instigante clementia, petitionibus principis consentaneam debere concordiam, et sic singillatim filios suos unusquisque bonorum in principis potestate obsidis loco largitus est. Legati itaque regis a principe reversi, e vestigio cuncta eis injuncta narraverunt, quibus auditis rex, consilio iterato accepto, nuntios alios eidem principi legavit, ita continentes: « Miramur valde super his quæ princeps nobis destinavit; præcipue cum ejus suasionibus et legatis ego in partibus istis modo advennerim, pollicens se nobis justitiam de querimoniis nostris facturum. Præstolamur itaque ejus promissiones, et die constituto in crastinum monemus illum ad justitiam nobis sequendam; deinde, vita comite, quid super his opus sit, faciendum tractabimus. » Princeps vero eadem regi remisit, quæ et primum mandaverat. Rex autem Rogerius dicta principis et comitis audiens, dolore multo accensus, et quia quod mente conceperat, aliter fieri cognoscit, satis satisque turbatus est.

At princeps continuo Crescentium cardinalem, Beneventanum rectorem, et Landulphum Beneventanum archiepiscopum vocari mandavit, quatenus cum quibusdam sapientibus civibus Beneventanis ad regem ipsum festinarent, et nuntio accepto, assum-

(40) Castrum, cujus nomen, vel, auctor, vel librarius omisit, Alexandro Teles. lib., II, cap. 22, dicitur, *merculianum*. PÆREG.

ptis secum Beneventanis iudicibus, et triginta aliis probis viris, ad regem festinaverunt. Rex itaque diligenter eos, et honeste accepit, deinde cunctis longe lateque confabulatus est, ut ejus amore, et Anacleti fidelitate secum alligat, et sacramentis confederati guerram adversus principem Capuanum, et comitem Rainulphum facerent (41). Promittebat idea pacem civitati Beneventanæ daturum, et Beneventanorum hæreditates a Northmannorum servitute, et tributis liberare. Quid multa? Cardinalis exaudiens simul cum archiepiscopo et civibus Beneventum reversi sunt. Nec mora; Beneventanorum non modicam partem congregari, præcepit, quatenus super his, quæ a rege acceperant, consiliaerentur; pars autem populi præcepto cardinalis favens curiam sacri palatii ascendit, deinde ordinem rei exponens, et quid civitati pollicetur nominatus rex, e vestigio aperiens, consilium ab eis perscrutatus est. Exposuit etiam, quoniam sine sacramentorum firmatione istud negotium agere nolisset. Quid longius moror! petito regis audita cursurapido quibusdam complacuit Beneventanorum. Continuo in ipso sacro palatio cives illi, qui conveniant, iudices primum Joannes, Persicus, Daferius, Benedictus, Roffridus juraverunt, non esse in facto consilio, vel concessu, ut rex ille vitam, vel corporis membra perdat, aut capiat, et vivam, et continuam guerram principi nominato, et comiti faciant, et alia quæ in Capitulari facta legebantur, salva tamen fidelitate Petri apostoli. Quibus ita peractis cardinalis de palatio descendit, et per civitatem quot inveniri studuit, sacramento eodem alligavit. Cumque taliter a Beneventanis juratum esset, fama terribilis civitatem Beneventanam percussit, et linguis solutis vociferabantur alii, quibus sacramentum illud displicebat, quod cardinalis Crescentius simul cum archiepiscopo Landulpho, et iudicibus nominatis, et Beneventanis quibusdam civitatem Beneventanam regi Rogerio dare voluisset, et in ejus potestate largiri. Affirmabant quoque uncias auri a rege innumeras accepisse. Factum est autem cum taliter fama hujusmodi per civitatem ventilaretur, en subito armis acceptis maxima civitatis turba in plateas exivit, et furore arrepto super cardinalem Crescentium, insurgens in fugam illum perduxit. Cardinalis autem timore coactus civitatem fugiendo deseruit, et ad regem festinanter acceleravit. Nuntiavit itaque omnia, quæ Beneventi acciderant, et qualiter in eum lapidibus armisque acceptis insur-

A rexisset turba civitatis. Landulphus autem archiepiscopus sic cardinalem fugientem aspiciens palatium episcopi ascendit, et ibi timore coactus morabatur. Quibus ita peractis populus in unum catervatus, armis eductis, palam vociferabatur, quod sacramenta regi Rogerio noviter facta non observentur. « Nolumus quidem sic regi alligari, et sacramentis astricti in expeditionibus suis cum Siculis et Calabridibus, Apulisque sole ardenti et sudore fatigati anhelare. In deliciis quidem positi, et periculis exercitalibus nunquam assueti cum tali tantoque rege consortia minime habemus. » His ita præmissis memoratus princeps, et comes Rainulphus, nuntiis acceptis, Beneventanis miserunt pacis verba, et securitatis dilectionem. « Notum sit vobis, quoniam princeps, et comes, et Rao de Fraineta et Ugo infans sacramentis intervenientibus dimittet in perpetuum Beneventanis omnes fidentias et tributa, quæ nobis solvere solebatis; dum tamen neque regi Rogerio, neque nobis auxiliamentum tribuat. Revera vestrum auxilium tempore isto accipere nolumus civitati providentes, ne tali occasione civitas Beneventana contrarietatem incurrat; volumus tamen securi transire, et timore deposito securiores manere. » Quid multa? licet cardinali Crescentio, Beneventano rectori, pactum illud displicuisset, tamen Beneventanis animo libenti satis satisque complacuit. Princeps itaque, et comes Rainulphus militibus accitis ad Pontem majorem venerunt, et coram Landulpho Beneventano antistite, et turba multa Beneventanorum, sicut in superiori tractavimus, simul et Rao de Fraineta, et Ugo infans juraverunt. Juraverunt quoque B. Petro fidelitatem, et scripto sigillato ordinem convenientiæ et sacramentorum firmitatem adnotari jusserunt, per omnes civitatis portas scriptum signatum de convenientia illa ad posteritatis memoriam diligenti cura positum est. Cumque talium sacramentorum, et convenientiæ cum principe firmiter factæ Rogerii regis aures fama tetigisset, ultra quam credi potest, admirans obstupuit, et dolore cordis percussus aiebat: quomodo civitas Beneventana, cujus auxilium habere putabat, erga principis et comitis Rainulphi dilectionem adhæsisset, revera sicut a multis comperimus, non alia de causa regem illum circa Beneventanos fines venisse, nisi ut Beneventanorum auxilio, et virtute principem invaderet, et eum in fugam duceret desolatam. Unde a mentis proposito decidens, cogitationibus variis frangebatur

(41) Capuæ itaque princeps Robertus Beneventanos ad regem Rogerium ire persuasit, ut adversus se fœdera cum illo inirent? Quid sane absurdum? Sed advertite, ne fallax lectio ad alia a vero æque aliena commentanda te seducat; nam Falco inquit; *Princeps vocari mandavit*, etc., scilicet ad se, et præterea quod cardinalis Crescentius, et archiepiscopus Landulphus *assumptis secum Beneventanis iudicibus, et triginta aliis probis viris ad regem festinaverunt*; fœdera scilicet cum eo initari. Non princeps igitur, sed rex illos vocari mandaverat; *qui in planitiem montis S. Valentini, civitati Beneventanæ proximam,*

tertio decimo die mensis Julii intrante castrametatus fuerat; et per legatos semel, et iterum principem Robertum interpellaverat, *ut justitiam sibi ex multis variisque querimoniis consequeretur*; sed illum ad debita obsequia sibi præstanda allicere cum nequivisset, *dolore multo accensus, et quia quod mente conceperat, aliter fieri cognovit, satis satisque turbatus est, et continuo Crescentium cardinalem rectorem Beneventanum* (sic plane legendum; non, *At princeps continuo*) *et Landulphum Beneventanum archiepiscopum vocari mandavit*, etc. PEREGR.

assidue, et quod mente conceperat, ad effectum non posse perducere, oculata fide cernebat. Quid igitur dicebat, ab exteris, Siculisque partibus huc adveni cum in his quæ excogitaverim fortuna volatili, animo defeci! Et tali fractus angustia exercitum suum in partes divisit, et quasi ad bellandum ducturus acies diversas exercitus, et manus armatorum instruxit. Ipse vero rex, ut erat providi animi, et cordis meticulosi, et ne ab inimicorum cognoscere tur instantia, quasi bellandi, et resistendi adinvenit securitatem. Nocte etenim insecuta cubiculariis suis et sapientioribus consilii ejus patefecit excessum, et qualiter inde amovere desiderat, significavit. Continuo clamari voce præconis jussit, ut vexillo ejus viso universus exercitus, qua parte duceretur, consequatur. Præconis itaque voce audita, timorem regis sentientes, prout poterant, parantur ad proficiendum. Nec mora, cohortibus militaribus, et peditum turmis divisim fugiendo potius quam resistendo, castra inde amovere. Deum quidem testor æternum, qui cordium occulta cognoscit; remotio illa regis in fugam nocturnam, timoremque ascribi poterit, et memorari. Et regem illum, cujus potentia cælum hactenus verberabat, nocturnis umbris insilire per devia, et cursu celeri festinare. Mane autem facto circa Salernitanos fines applicuit, ibique fatigatus, et aliquantisper deposito cordis timore circa fluenta montis Atrupaldi quievit (42). Octo vero dies in planitiem pontis Sancti Valentini rex ille moratus est, et illo taliter ibi morante multa frumentorum confusio, et ruina mobilium a suis peracta est. Cumque taliter rex locum illum fugiendo dimisisset, ad exercitum principis auditum est. Confestim Rao de Fraineta, caterva militum accita, post eum viriliter, et animose insequitur: insequitur cum dentibus frendens, et ultionem de eositibundo pectore anhelabat: novissime quosdam Sarracenorum regis, qui eum sequebantur Rao ipse aggreditur, et eos capiens captivos secum perduxit; uni vero eorum caput absidi præcepit, quod nomine gloriæ ad principem delegavit. Princeps autem caput illud Capuam, ut fama laudis ejus attolleretur, mandavit. Rex autem Sarracenorum suorum stragem, et captivitatem audiens, satis abundeque condoluit: minabatur insuper dolore commotus, ut tempore ultionis accepto, vicem redderet pro acceptis. Inde castra

(42) De Salernitanis finibus alibi erit sermo peculiaris. Nunc adverto, Atrupaldi montem ipsos esse colles, quos amnis Sabbatus præterfluit, oppido imminentes *Atrupaldo*: quandoque etiam nuncupato *Atropaldo*, sive si ejus primitivum nomen retinere malis, *Tripaldo*, quod etiam nunc obtinet, cum dicatur: *L'atripalda* pro *La Tripalda*; unde oppidani *Atrum Palladis*, vel *Atram Patudem* nomini occasionem dedisse poetico sane figmento, sibi persuadent. Sed revera cum per Langobardorum tempora in adversa Sabbati ripa civitas adhuc staret Abellinum (ibi nunc monasterium et ecclesia S. Joannis Baptistæ, et rudera antiquæ urbis non obscura) speculatrix turris a quodam Paldo in edito colle eo structa fuisse videtur, dictaque perinde *Turris Paldi*, et per syncopen *Tri paldi*, et tandem *Tri-*

A amovens ad castrum Nuceriam valde munitum, quod præfati Roberti principis erat, e exercitu congregato festinavit. Continuo tubis sonantibus, et tentoriis paratis castellum illud Nuceriam, prope muros, et turres obsedit, et eo acriter circumquaque vallato rex ipse Rogerius præcepit pontem ligneum frangi qui super flumen Sarnum positus antiquitus erat, ubi Scafati cognominatur, et fractum illum omnino de loco illo tolli, et amoveri. Dubitabat revera ne princeps et comes Rainulphus hostium multimoda manu, audita obsidionis fama, super eum irruentes sese affligerent. Securus itaque rex ipse castellum illud Nuceriam obsidebat, et ex omni parte expugnatum credebat suæ obtinere voluntati. Princeps igitur Robertus, et comes Nuceriam taliter obsessam **B** sentientes mente confusi mirabiliter dolent, et suos omnes convocantes cursu rapido ad liberandum concurrunt, Nuceriam castrum, quod obsessum audierat, festinant, cito citissime victorem Dominum invocantes, et gladio mori desiderant priusquam a tanto capiantur invasore; et eis sic sitienter currentibus ad præfati fluminis Sarni oram castrametati sunt. Continuo legatos explorandi destinant inquirentes, utrum obsidio castelli, sicut audierant, vera haberetur, et veritate inventa, tractare inter se cœperunt, quomodo obsidionem castri illius virili animo liberarent. Novissime invento consilio, pontem ordinari, et firmari fecerunt super prædictum fluvium Sarnum, et vigore accepto contra regis acies ad liberandam obsidionem expediti accelerant. Deinde ponte illo superposito, princeps ille, et **C** comes, milites cunctos armatos, et peditum suorum copiosam multitudinem transire die Dominico, qui aderat, mandavit, quinto videlicet die, postquam castrum illud obsessum fuerat, et eis trans flumina euntibus absque mora, princeps ipse salutifero usus consilio milites suos mille rogatos in duas divisit cohortes. At comes Rainulphus, ut erat sapientis animi, et ad quem doloris magnitudo, et uxoris amissa dulcedo spectabat, similiter equites suos mille numero et quingentos in quinque divisit catervas; ducentos vero, et quinquaginta milites ad defendendum Nuceriam transmiserant, qui viriliter contra regem pugnabant. Cumque, ut dictum est, ad præliandum taliter princeps et comes parati instarent, subito ad regis aures fama eorum pervenit. **D**

paldi; ad quam plerique Abellinates in patria excidio, quando ea in tutiorem paulo locum secedere coacta est, se receperint, sed tandem ad ima iterum sensim descenderint, tum aquarum ad varia officina opportunitate, tum erga excavatum ibi antiquitus cœmeterium S. Hippolyti Mart. Devoto cultu allecti: sicuti S. Felicis apud Nolam, et apud Capuam S. Prisci Christi discipuli cœmeteria, habitatoribus etiam ab antiquo frequentata fuisse constat. Sed hoc oppidum in Tabulis monasterii Cavensis de an. 1174, scriptum legi *Truppoaldum*, ex tabularii, ut reor, opinione: qui ab viri nomine ipsum appellatum audierat, nullumque *Tripaldi* vocabulo magis accedere sentiebat, quam *Truppoaldi*, viris olim imponi consuetum. PRÆFATI.

Quid multa? Præconis voce pulsatur quatenus A omnis exercitus ad prælium armaretur. Confestim armis acceptis, armati coram rege apparuere; illico rex ipse, ut audivimus, octo acies militum suorum et peditum pugnaturus divisit: quibus ita divisus ad invicem applicuerunt. Quantas lacrymas ab utraque parte armorum, lector, si adesces, aspiceres, victorem Deum invocantes, ut justitiam ex alto inspiciat, et sanguinem innocentem liberaret! Et subito prima regis acies contra principis cohortem insilivit, qui juxta eorum potentiam defendendo pugnauerunt, et sic ad invicem aliquantulum dimicatum est. Quibus ita præliantibus, timor terribilis pedites principis et comitis ex improviso invadit, et usque ad flumen nominatum terga vertentes fugerunt: multi vero per pontem transeuntes evasere; alii namque mille, sicut nobis nuntiatum est, pontem illum desiderantes in aquam fluvii ingrediuntur, evadere cogitantes animas suas in gurgite illo amiserunt, armis eorum bibulis aquis immersis. Qualis igitur stridor, luctusque morientium accidit? quem si ex toto scribere voluissim, prius me tempus desereret quam copia recitandi. Sed redeamus ad causam. Secunda itaque principis manus stragem tantam militum peditumque presentiens, viribus animisque acceptis ad principis intravit auxillium. Regis quoque acies ad regis juvamen ex adverso positæ incurrerunt; sicque spatio interposito acriter duriterque decertaverunt. Revera, sicut ex ore narrantium, qui interfuerunt, audivimus, sic instanti animo pars regis præliabatur, quod principis acies, fugam jam inchoata deficiebat ab armis; sed divina providentis gubernante, in cujus dispositione non fallitur, justitiæ partem, sicut nostræ fragilitati apparuit, ex alto prospexit. Comes enim Rainulphus, qui ex adverso positus erat, eventum pugnae jam fallentis aspiciens, equis concitatis quingentorum militum caterva stipatus, regem animose invadit, vigorem illico, et constantiam principi pugnantem attribuit, et clamoribus ad astra levatis expugnabant. Deinde secunda comitis acies accurrit, et regem atrociter pugnantem aliquantisper impulit. Quid longius morer? tertia ejusdem comitis manus ardenti animo agitata, fatigatos suos agnoscens, ex adverso exiens, sicut Leonis tridua fames dentibus exasperata pervolat et in medio præliantium intravit, et sic, Domino auxiliante, in fugam et stragem rex ille conversus est. D Enclamor populi pugnantis ad sidera tollitur, regem fugientem significans, suosque adhortans, ut sequantur, quatenus victoria cœlitus concessa de tali tantoque viro ulciscatur, Rex autem volens militibus suis animositatem constantiamque reparare, ne tali infortunio campum dimittant, cœpit hasta accepta obsistere, et suis fugientibus nomen suum manifestare: nihil tamen manifestatio nominis profuit,

nihilque fugientibus auxilii accidit, cum jam talis, tantaque victoria ab excelso Salvatoris solio principi et comiti orta est. Rex igitur sic suos, ultra quam credi potest, fugientes aspiciens, hastam projicit; de sola fuga et vita custodienda cogitabat, et equo mirabili quem supersedebat, concitato, ut auditum est quatuor secum militibus adjunctis fugiendo et mirabiliter lugendo evasit. Sicque tanta districtus angustia, et mentis calamitate circumquaque satiatu Salernitanam civitatem a solis occasum introivit. Cives autem Salernitani, sic eum fugientem sentientes, regem illum suscepere. At comes Rainulphus milites armatos accipiens prope civitatem ipsam regem illum fugientem insequitur. Revertitur comes intrepidus; audierat enim regem Salernum intravisse, et eo revertente simul cum principe, barones regis viginti fere numero, et septingentos milites præter multos alios, quos nominare silentio dedimus, comprehendit: alios vero in fugam conversos occisioni expositos crudeliter fore audivimus. Quid plura? totus regis exercitus militum peditumque in fugam, occisionem, captivitatem perductus est; auri vero copiam, et argenti ineffabilem multitudine, et vasorum aureorum abundantiam et vestimentorum infinitas varietates, et equorum congregationes, et loricarum densitatem, cunctorumque mobiliū, quæ in victoria illa capta sunt, Regem regum testamus æternum, si universa et singillatim describere vellem, prius in scribendo deficerem quam universa exararem. Quid plura? universa illa mobilia gloriosa magnitudo ad potestatem principis et comitis pervenit. C Lætatur itaque princeps et comes de tali triumpho cœlitus concesso. Quibus omnibus ita peractis, fragor victoriæ et regis fugientis calamitas Apuliæ partes, Siciliæ, et totius Italiæ intonuit, et super inauditis occisionibus, et regis terroribus valde mirabatur. Nemo quidem tempore isto-viventium, recordatur talem tantamque præliorum stragem infra Christianos accidisse. Cum autem victoriæ fama Beneventanam civitatem tetigisset, en subito civitatis populus gaudio magno repletus ad episcopium et monasterium S. Sophiæ jubilando convenit; ibique gratias Deo, et Petro apostolo, lacrymis manantibus, egit; deinde cereorum magnorum frequentia, et luminarium lignorum accepta, cum clericis et presbyteris catervatim ad B. Bartholomæi apostoli basilicam et monasterium S. Sophiæ vigiliis et laudes persolventes lætabantur. Lætabatur quidem gaudio ineffabili totius civitatis populus, ac si omnis illa victoria a Beneventanis facta fuisset. Dies vero, quo bellum illud factum est, in vigiliis B. Jacobi apostoli habebatur, octavo videlicet Kal. Augusti (45)

Hoc anno duodecimo die intrante mensis Augusti obiit Landulphus Beneventanus archiepiscopus. His

(43) Cur viii Kal. vigiliis B. Jacobi celebrari dicat, quæ hoc an. 1171 vere in Dominicam incidere; ipsumque festum infra ad an. 1139 in vii Kal. con-jiciat, ibi exponam. Cum autem prædicta die ingen-

tem victoriam de rege Rogerio Robertum principem obtinuisse, nuntius Beneventum pervenisset: En subito, inquit idem noster, civitatis populus gaudio magno repletus, in episcopium et monasterium S. So-

ita gestis, prædictus rex Rogerius consilio communicato in Apuliam descendit, et apud civitatem Melphitanam diebus non multis moratus est. Continuo quosdam ex baronibus suis vocari mandavit quos valde præcipiendo admonuit, quatenus in ejus permanerent fidelitate et dilectione. Mandavit etiam ut juxta eorum vires a Tancredi de Conversano consortio caveant; oderat enim eum rex ipse Rogerius odio mortifero, et sicut præmisimus, a totius Apuliæ finibus eum depellere conatus est. Quibus peractis Salernum repedavit, ibique procerum suorum frequentia magnificatus de inimicitiiis principis Capuani, et comitis Rainulphi satis abundeque tractabat. Consiliabatur quotidie, qualiter eos vincere posset; quoniam quidem, sicut prædiximus, ab eis victum et in fugam conversum eorum virtute longè lateque audivimus. Diebus præterea non multis evolutis, rex præfatus Rogerius consilio cardinalis Crescentii tunc Beneventani rectoris, et aliorum Beneventanorum, sicut audivimus, civitatem Beneventanam deprædatus est; viros quidem, et mulieres et animalium multitudinem captivos apud Montemfiscum perduxit. O qualem, lector, si adesses, luctum Beneventanorum audires et miratus lugeres! quoniam quidem civitas securitate a rege accepta, jugiter ad possessiones eorum et vineas, quia vindemiarum tempus inerat sine timoris aliqua dubietate exibat. Die itaque ipso, cum talis deprædationis crudelitas acta est, civitatis fere totus populus armis eductis apud monasterium S. Sophiæ, ubi prædictus cardinalis morabatur, furore accepto properavit. Confestim eum ad præfatum regem licet invitum transmittunt, quatenus cives a vinculis regis absolvat, et prædam Beneventanorum innumeram reducat: aiebat siquidem, quoniam ejus consilio, et fautorum suorum talis tantaque deprædationis facta est. Cardinalis igitur absque mora, ad regem festinavit. Jurabat cardinalis ille sacramentorum verbis coram omnibus consilio suo prædami ipsam factam non fuisse. Cardinalis itaque ad regem veniens nullo modo impetrare potuit, ut multitudo illa deprædationis et civium captivorum redderetur. His ita decursis jussit præfatus rex, ut horis omnibus circa Beneventanam civitatem milites sui insilirent, et quos cives invenire possent, captivos ligarent. Ipse autem rex, navigio parato, octavo die mensis Decembris intrante, mare ingrediens ad Siciliæ partes transfretavit, sed antequam rex ipse ad navigandum pararetur, Bernardum de Fraineta, qui dominus erat de castello Balba, suasit nuntiis interjectis, ut castrum illud ejus traderet potestati, quod et factum est. Accepit itaque ab eo, sicut audivimus, centum uncias auri: ipse vero Bernardus ad Sarlernitanam civitatem recessit. Mandavit

A continuo rex ille centum fere viros armatos ad castellum illud muniendum. Rao igitur de Fraineta, qui erat dominus præfati Bernardi, a quo castrum illud tenerat dolore cordis percussus, castelli illius perditionem deprehendens, Beneventum venit, et diligenter eos precatur, quatenus ei subveniant, et celeri cursu festinent. Deinde principem Robertum Capuanum, et comitem Rainulphum adivit, eosque hortatur ut ad ejus auxilium veniant. Princeps illico et comes præfati simul cum Beneventanis ad obsidendum castrum illud totis viribus festinaverunt, ibique lignorum machinis ad turrem illam destruendam citissime utuntur, custodes autem, qui turrem illam observabant, nihil omnino eorum quæ inferebantur metuebant: milites vero regis, et pedites in conspectu principis, et Beneventanorum castrum illud securi intrabant, arma quoque et cuncta eis necessaria coram omnibus deferebant. Princeps itaque talem tantamque eorum constantiam, et animorum alacritatem aspiciens castra sua inde amovit. et civitatem Capuanam ingressus est: comes autem Rainulphus et Rao de Fraineta dolore cordis turbati similiter cum Beneventanorum cœtu, qui aderat, ad propria reversi sunt: machinas quidem lignorum, quas Rao de Fraineta ad obsidionem illam ducifecerat, timore interveniente, dimisere. Confestim viri de turre illa exeuntes machinas illas coram omnibus capiunt, et lætanti animo eas introducunt: sicque castellum illud dimissum est, et sub regis potestate magis magisque alligatur.

C Per idem tempus pars quædam Beneventanæ civitatis, concilio habito, dominum Girardum cardinalem presbyterum, qui cum domino papa Innocentio aderat, in civitatem Beneventi introduxerunt: firmabat enim pars ipsa civitatis partem Innocentii Papæ tenendam fore, Anacleti vero electionem contra Canones fore et iniquam. Statuit itaque præfatum cardinalem rectorem Beneventanorum ad Romanæ ecclesiæ, et ejusdem domini papæ fidelitatem mense Novembri mediante. Alio autem die post ejus adventum in sacro Beneventano palatio coram Beneventanorum cœtu, qui convenerat, tradidit comestabilis honorem, et potestatem Rolpottoni de Sancto Eustasio, qui vero taliter ordinatus cœpit simul cum cardinali illo curiæ statum regere, et justitiæ vigorem unicuique dispartiri. Milites denique et servientes rogavit, ut civitati subveniant, et contra regis milites civitatis inimicos insurgant, sicque de guerra civitatis studiosus apparuit. Comestabulus autem Montisfisci a rege ibi ordinatus, ut Beneventanæ civitati timorem induceret, præcepit vineas omnes, et possessiones Beneventanorum igne ferroque devastari, quod et factum est. Præfatus igitur Rolpoto

phiæ jubilando convenit, deinde cereorum magnorum frequentia et luminarium lignorum accepta, cum clericis et presbyteris calerivatim ad B. Bartholomæi apost. basilicam et monasterium S. Sophiæ vigiliis, et laudes persolventes lætabantur. Quod inobservatum præterire nolui, ut videres sacras vigiliis clara die, sicut superius notabam, non in nocte a populo

et clericis turmatim cereos et lignea luminaria deferentibus celebrari consuetas: quæ sanc luminaria Fais non correspondent Campanis; nam hi tanquam donaria quædam divo oblata super templi chorum affiguntur: illa e templo reportabantur ad eosdem usus, quoties accideret, adhibenda. PRÆGA.

Beneventanus comestabulus, tantam aspiciens contra civitatem adversitatem, assidue insurgere, vicem reddens pro acceptis absque mora, civitatis partes præconis voce commovit, ut armis eductis, unusquisque ad ecclesiam Sancti Martiani conveniat. Qui vero præceptis ejus faventes, simul cum Rainulpho comite, qui cum trecentis advenerat militibus, super castellum Farnitum, quod erat Raonis Pinellæ, ultimo die stante mensis Januarii adivit. Quid multa? tota rusticorum habitatio igne, ferroque consumitur, deinde tota eadem manus habitantium utriusque sexus et ætatis in timorem fugamque conversa, bona sua dimisit, sicque a civibus viri multi, et mulieres parvulique dispoliati sunt et deprædati; mobilia vero illorum innumera et animalia in oppido illo inventa sunt. Dominus autem castri illius captivus perducitur: et his actis ad propria Beneventani ipso die vertuntur. Alia autem die insurgente, simul cum præfato comite civium multitudo ad castellum, quod Plescum nominatur, properavit. Robertus itaque de la Marra, cujus castellum illud erat, viros armatos centum fere intromisit. Præfatus autem Rolpoto comestabulus constantiam illorum aspiciens ad civitatem Beneventanam repedavit, et sic castellum illud a Beneventanis dimittitur, deinde securiter et illæsum permansit. His ita peractis Rogerius comes Jordani comitis filius, qui in captione comitis Rainulphi tenebatur, ex quo prædictus rex Rogerius sicut in superiori tractatu dictum est, in fugam conversus fuit, sacramento amicorum suorum accepto, sacramento firmavit, ut principis Capuani et ipsius comitis Rainulphi, et civitatis Beneventanæ fidelitatem teneat, et contra jam dictum regem jugiter adversetur: id ipsum Robertus de la Marra, et Bartholomæus de Petrapolicina aliique milites juraverunt.

Anno 1133 Dominicæ Incarnationis, his ita peractis, Tancredus de Conversano, vir valde bellicosus, et prudentis animi simul cum comite Rainulpho, et aliis baronibus Apuliæ consilio salutis accepto, mille fere milites, et peditum multitudinem copiosam rogavit, et civitatem Venusiam supersedit. Populus itaque civitatis libertatem optatam expectans gratuita voluntate sub Tancredi de Conversano fidelitate colla submisit, deinde alias civitates Apuliæ suæ obtinuit potestati.

Dum hæc et alia in Apuliæ finibus geruntur, Innocentius papa simul cum Lothario imperatore Romam pervenerunt. Audivimus revera duo millia militum secum duxisse. Apostolicus itaque honeste susceptus palatium Lateranense ingreditur, ibique gaudio magno et honoris copia supersedit. Imperator autem

(44) *Falco* certe dictus est hic auctor, non *Fulco*: ut alicubi legitur apud Baronium per typographi forte errorem. Quod nomen quia syllaba crescit in obliquis, Italice dicitur *Falcone*; sed Beneventani cives efferunt *Falco*: quos non reprehendo; siquidem promiscue olim vulgo dicebatur. *Falco*, et *Falcone*; *Leo*, et *Leone*; *Pando*, et *Pandone*; *Scipio*, et *Scipione*; *Ugo*, et *Ugone*, etc., unde ex iis variæ

A circa monasterium S. Pauli cum exercitu suo viriliter castrametatur. Misit namque, sicut audivimus, ad Anacletum, ut consilio religiosorum virorum communicato adesset, et Spiritu sancto mediante tanti erroris et homicidii magnitudini finem poneret, quod Anacletus ille, sicut accepimus, facere contempsit. Audiens itaque Robertus princeps Capuanus, et Rainulphus comes apostolici Innocentii, et imperatoris Lotharii adventum longe lateque optatum, trecentum fere militum caterva stipati, simul cum domino Gerardo cardinale, qui tunc Beneventanus rector præfuerat, et civibus quibusdam sapientibus Beneventanis, Romam festinarunt. Qui vero euntes, ordinem omnem afflictionis, quam civitas Beneventana dudum perpessa est, e vestigio intimare, lacrymis orantes, ut civitatem Beneventanam a comite Rogerio Siculorum jugiter oppressam liberarent, et eam libertati redderent longelateque desideratæ. Cumque prædictus Girardus cardinalis rector præses civitati, consilio cum prædicto Rolpoto comestabulo accepto, et aliis civitatis sapientibus, Falconem notarium, scribam sacri palatii, istius opuseculi factorem (44), sicut in principio legitur, judicem civitatis ordinavit, et eo ordinato sicut prædiximus, Romam repedavit. Continuo cardinalis ille simul cum civibus Beneventanis, qui cum ipso inerant, civitatis negotia, et pericula multa, quæ patiebamur, intimavit prædicto domino papæ. Inter cætera vero annuntiant ei qualiter consilio comestabuli, et civium, cardinalis ille Falconem scribam sacri palatii judicem statuisset. Quid multa? Apostolicus ille petitionibus eorum favens confirmavit, et privilegio signato misit civitati Beneventanæ per Gregorium Beneventanum electum, qui Romam ierat, se Falconem præfatum judicem confirmasse Beneventanum.

Eodem anno, triginta et duo Beneventani cives, qui apud civitatem Salernum captivi, tenebantur, Domino auxiliante de vinculis liberati sunt: dies vero eorum liberationis Sancti Eustachii martyris colebatur. Princeps itaque et comes Romam euntes, non sicut voluerunt ab imperatore consecuti sunt. Et eis illic morantibus, ex improvise prædictus rex Rogerius Siculorum, exercitu Saracenorum congregato, Pharum transivit; deinde in Apuliam cursu rapido acceleravit, et continuo civitatem Venusiam, quam Tancredus comprehenderat et alias civitates virtute comprehendens, igne ferroque consummavit: viros quoque et mulieres, parvulosque earum variis mortis generibus necavit, quosdam vero eorum comburi fecit. Regem testatur æternum, tanta crudelitate in Christianos illos exar-

etiam gentes, et cognomina processere apud Capuam, et alibi: nempe *de Falco*, et *de Falcone*; *de Leo*, et *de Leone*; *de Pando*, et *de Pandone*; *de Scipio*, et *de Scipione*; *de Ugo*, sive *Uvo*, et *de Ugone*, quæ una gens est, inque ea ante annos fere 60 in poetices studiis emicuit Benedictus de Uva, patruus meo Camillo amicissimus. PRÆCÆ.

sit, quod vix aut nunquam a sæculo est auditum. Continuo principi et comiti Romæ morantibus est nuntiatum : ut citissime redeant, et tanto tyranno resistentes, Apuliam totam, et eorum bona a guttore tanti prædonis defendant. Itaque nuntio accepto celeriter redeunt, et præconis vocetante, principatum totum Capuanum et civitatem Beneventanam exagitant, ut armis eductis contra perfidiam illius et tyrannidem viriliter resistent ; quod factum est, et præparatum. Comes itaque Rainulphus mille fere milites accipiens circa Trojanos fines acceleravit : misit continuo legatos suos ad Trojanam civitatem ut sacramenta, quæ comiti et principi cives Trojani promiserant adimplerent. Trojanus vero populus timore prædicti regis coactus, et verbis regis dolose pacificis fidem attribuens, comitis voluntati favere penitus recusavit. Insuper etiam episcopus civitatis populum omnem suaserat, ut regis fidelitatem non dimitteret. Comes autem hæc audiens quadraginta dierum spatio illic commorans apud Beneventum repedavit. Dum et hæc, et alia geruntur, rex præfatus civitatem nomine Materam obsedit, quam acriter expugnans proditione populi comprehendit; ibique Giffredum filium Giffredi comitis dominum civitatis alligavit. Quibus ita peractis, civitatem aliam nomine Ansam suæ obtinuit potestati. Revera thesaurum auri et argenti Alexandri comitis invenit. Quid multa? omnes civitates ejusdem Alexandri comitis, et oppida suæ submitisit ditioni. Alexander itaque comes, sicut naufragus, apud prædictum comitem Rainulphum, heu miser! mortuus est. Deinde civitatem Tranum et totam Apuliam igne ferroque rex ipse trucidavit. Quid dicam? quod nunquam a sæculo est auditum! rex ipse in Christianos operatus est. Deinde amoto exercitu, rex ipse Rogerius humano nundum sanguine satiatus, montem Pilosum, ubi Tancredus de Conversano et Rogerius de Pleuto viri bellicosi et strenui aderant, obsedit; quindecim vero dies ibi moratus est. Tancredus itaque, et prædictus Rogerius viriliter et animose regi Rogerio, et ejus exercitui obsistebant. Rex autem Rogerius constantiam eorum aspiciens, machinas lignorum et belli apparatus super montem Pilosum fieri mandavit. Rusticorum itaque manus montis Pilosi ferocitatem regis, et præliorum terrores persentiens pugnare contra eum volebant : clamabant etiam se minime defendere posse. Quid longius? tubis sonantibus, et prælii apparatu circa muros inchoato, montem Pilosum circumquaque vocibus ad astra levatis expugnat. Tancredus autem de Conversano et prædictus Rogerius aggressionem ipsam aspiciens equos ascendunt, et militibus eorum secundum vires obsistunt. Novissime autem judicio divino su-

A perveniente, et eorum infortunio horribili, civitas ipsa montis Pilosi capta est. Tancredus quidem, e miser ipse Rogerius armis projectis, per latebras et loca civitatis abscondita latuerunt. Inveniuntur tamen a persequentibus, et coram rege Rogerio perducuntur. O quantus dolor, et lacrymarum horror insolitus? quod si lector adesses, dolore turbatus expavesceres. Continuo Rogerium ipsum laqueo suspendi præcepit. Præcepit etiam ut Tancredus ipse, manu sua funem laquei traheret (45) : hec nefas et dictu terribile! Tancredus ipse invitus regis voluntati obtemperavit. Mirabatur omnis exercitus, et facta regis horrebat, cælorum Regem deposcens, ut tanto tyranno et crudeli viro resistere dignaretur. Quo facto, Tancredum de Conversano virum mirabilem custodiri mandavit. Et sicut audivimus apud Siciliam captivus perducitur. Nec mora, civitatem ipsam montis Pilosi, et monasteria, viros et mulieres, omnes habitatores cum parvulis eorum in ore ignis et gladii trucidavit. Inde exercitu amoto, cursu rapido super Trojanam civitatem advenit. Cives autem, quia verbisejus in dolo pacificis crediderant, securiter eum exspectavere. Episcopus itaque Guillelmus nomine, civitas clerum omnem civitatis et monachos, et cives convocans, in albis vestitus, eum laudibus et processionibus coram rege obviavit, cogitans animi ferocitatem sedare, corpora, ut audivimus, sanctorum ad ejus gloriam ante eum perduxit. Rex autem ipse furibundus civitatem ingressus et securitatis datæ oblitus processionem ipsam et gloriam aspiciens, catholicæ fidei immemor, et Christianæ religionis expugnator, oculis ardentibus processionem illam destruxit : « Nolo, inquit, nolo hujusmodi gloriam, sed vita comite, omnes destruam, et omnes exsulabo. » Clerus autem et populus, qui obviam exiverant, in fugam convertuntur, et, sicut potuit, quisque absconditur. Continuo cives multos Trojanorum comprehendit, et mulieres, et eorum infantes vinculis destinavit. Judicem quoque Robertum nomine, et quatuor alios viros sapientes laqueo suspendi præcepit. Multi vero Trojanorum cum uxoribus et filiis substantiam omnem relinquentes, ad Beneventum fugerunt. Domos insuper Trojanorum, et eorum bona igne ferroque consumi præcepit. O quantus luctus mulierum et infantum per totam civitatem Trojanam surrexit! Quod si centenas voces lingua exprimeret, prius delicerem scribendo, quam omnia singillatim enarrarem. Diebus autem non multis evolutis, exercitu congregato rex præfatus apud Melphitanam civitatem festinavit, quam, sicut audivimus, viriliter comprehendens suæ submitisit potestati. Hoc anno præfatus Robertus princeps videns ferocitatem Rogerii regis

(45) Attende quo more olim, qui suspendii morte erant plectendi, ad supplicium ducebantur ; nam ex eorum collopendentem laquei funem carnifex manu servabat, ac præbat. Petrus Diac, lib. III, cap. 47 ab hac est mente, animam dicens cujusdam Adonis ad æternos cruciatus damnatam, visam esse Gebizoni monacho Cas. inensi *jumentorum more ligatum*

ad supplicium trahi. Nec aliter capiendus Ostiensis lib. II, cap. 2, iis verbis : *Videns, inquit, Adenulfus se non posse principis manus evadere, funem in colulum suum misit, et per manus conjugis suæ ad principis pedes se trahi præcepit* : scilicet ut reus, mortis. PÆREGR.

et Apuliam totam in confusionem, et mortis periculum pervenire, timens etiam, ne rex ipse principatum suum invaderet, consilio accepto, apud Pisanam civitatem, navigiis paratis festinavit, qui quidem honorifice susceptus interrogatur, qua de causa tanti laboris sudorem subiret. Princeps itaque regis Rogerii ferocitatem, et minas ejus, et terrores illatos evestigio exponens precatur suppliciter, ut civitas Pisana auxilii manum et consilii ei largiretur, pactis eorum interventibus, sicut in inferiori tractatu continebitur. Octavo quidem Kalend. Julii princeps ipse mare ingressus est, et Pisas transfretavit; qualiter autem cum Pisanis egerit nondum plenissime ad nostram perventum est notitiam. Sed redeamus ad causam.

Cum præfatus rex Rogerius Trojanam, et Melphitanam civitatem depopulatus est, sicut accepimus, exercitus sui magnitudinem per partes dividens apud Barensam civitatem repedavit. Hæc inter præfatus comes Rainulphus principatum totum Capuanum submovit, et totius terræ suæ auxilium, et Rolpotonem Beneventanum, comestabulum, et Beneventanæ civitatis partes, partiumque angulos, ut omnes armis eductis regni tyranno resistent, qui unanimiter, et mente devota comitis Rainulphi voluntati famulantur. Clamabant quidem prius mortivelle succumbere, quam sub nefandi regis imperio colla submittere. Quid longius moror? mille numeratos equites, et viriliter armatos, et peditum fere viginti millia comes ipse congregavit. Comestabulus autem Rolpoto præconis voce civitatem Beneventanam exagitans innumerabilem civium multitudinem secum gaudens eduxit, et eis in unum convenientibus, dum rex ipse taliter Apuliam consummaret, consilio virtutis arrepto, super castrum, quod *la Pelosa* vocatur, festinare. Castrum illud Ugonis infantis fuerat, qui perjurio facto comitem Rainulphum dimiserat, et regi Rogerio adhæsit. At castrum illud obsessum per quadriduum acriter expugnatum est: machinas continuo lignorum ad muros destruendos comes ipse ordinari præcepit, aquam vero fluminis, quod prope aderat, et fontes ibi contiguos die noctuque custodiri, ne a rusticis hauriretur, viriliter præfatus comes et comestabulus mandavere Milites itaque castellum illud servantes terrorem machinarum, et domos rusticorum a lapidibus dirutas aspicientes, et sitis periculum imminentis sentientes, nec igne ferroque caperentur, exterriti castrum illud reddiderunt ad præfati comitis potestatem. Deinde, sacramentis intervenientibus, sub fidelitate comitis alligantur. Inde, consilio accepto, prædictus comestabulus cum Beneventanis civitatem Beneventanam gaudens ingreditur. At comes, suis omnibus congregatis, licentiam redeundi ad propria largitur, sacramento firmantes, ut, cum necessitas incumberet, omnes armis eductis convenirent; et sic ad propria unusquisque repedavit.

Eodem anno Crescentius cardinalis, de quo superius mentionem fecimus, cum præfato rege Rogerio

A consiliatur, ut vineæ omnes Beneventanorum et possessiones incenderentur, excogitant terrorem Beneventanæ civitati inducere, et sic civitatem sub nefandi regis imperio subjungere. Rex itaque hujusmodi nefando consilio communicato præcepit, ut vineæ omnes Beneventanorum et hæreditates igne ferroque consumerentur. Nec mora; pars quædam vinearum, et possessionum inciditur, pars quædam combusta est. Lector quidem, si adesses, turbatus expavesces de tanta vinearum incisione et combustionem possessionum. Vindemias dimisimus, famis quidem penuriam, et sitis mortisque genera sustinentes ore vociferabamur aperto, prius pelago et morti terribili colla submittere, quam ejus imperio famulari. Quis unquam mortalium tanti regis nefandi furorem audians, ejus dominium subire non pertimescat? Regem vero testamur æternum, judicemque communem, Neronem crudelissimum imperatorem paganorum in Christianos stragem talem non legitimus exercuisse. Cumque, sicut prædiximus, præfatus rex Rogerius civitates Apuliæ et oppida, viros et mulieres eorum crudeli manu depopulatus est, consilio accepto, Salemm venit, ibique congregati mandavit proceres quosdam juxta Selernitanam commorantes, et eis occitis tractavit cum eis, qualiter cives Salernitatos et Amalphitanos, sicut Apuliam, feroci manu perderet. Sed quia congruum sibi tempus non videbatur, quod corde conceperat, imperfectum dimisit, excogitans tempore opportuno adimplere. Deinde navigio parato, mare ingrediens Siciliam transfretavit xii Kalend. Novembris. Audivimus præterea viginti et tria navigia auro et argento onerata, et mobilia, quæ de civitatibus Apuliæ exspoliaverat, in profundo maris se submersisse, in quibus navigiis multi viri et mulieres ex omnibus civitatibus Apuliæ. et infantes ligati exsules ducebantur, patriam parentesque suos nunquam visuri; qui in eodem naufragio suffocati sunt. O quantus luctus, et dolor horribilis universos fines Apuliæ invasit, colorum tamen regem collaudantes, quod de variis mortis generibus et exsiliis periculo, eos liberavit, et momento uno de mundi hujus voragine eos eduxit.

Dum hæc et alia, quæ scripta sunt, juxta Apuliam geruntur, prænominatus pontifex Innocentius, et Robertus Capuanus princeps, salutis accepto consilio, mense Septembri mediante, navem ingrediuntur, et ventis secundis Pisas transfretavere; nam, sicut accepimus, exercitus navium et armatorum virorum, et imperatoris Lotharii virtutem quærentes cordi proposuere, ut Domino favente civitatem Beneventanam, multis, variisque calamitatibus oppressam a gutture nefandi regis Rogerii eripiant. Iverat enim præfatus princeps Robertus ad civitatem Pisanam, et cum consulibus et sapientibus viris civitatis satis abundeque tractavit, ut auxilium navalis exercitus ei largirentur. Qui tamen sine populo Januensi hoc promittere noluerunt. Tandem definito consilio, sacramentis intervenientibus, pactum stabilivere, ut circa mensem Martium futurum eum

centum navigijs paratis armatorum super nefandum regem Rogerium festinent. Audivimus quoque ducem Venetiarum ad ejus auxilium manum dedisse : ideoque princeps ipse Romam revertitur, et omnia quæcumque cum Pisano, et Januensi populo tractavit, domino papæ Innocentio e vestigio patefecit, sicque cum eodem pontifice ad pactum illud firmandum Pisas festinaverit. Cumque sicut prælatum est, rex Rogerius Siciliam peteret, præfatus Crescentius nomine tantum eardinalis, aspiciens quod sui ipsius regis potestate sicut tractaverat, Beneventanam civitatem non posset submittere, valde cœpit ipse cum alijs Beneventanis de civitate projectis contristari. Deinde multis variisque insidijs, et conspirationibus cœpit quosdam eorum muneribus, quosdam pollicitationibus sacramentis intervenientibus, alligare. Alligavit revera, ut comestabulum Rolpotonem occiderent, et ejus sequaces, quod invenire possent, et sic armis eductis civitatis plateas invaderent, pacem nomine doloso clamitando. Quibus sacramento taliter alligatis, alios Beneventanos sanioris sensus, et prudentiores præfatus Crescentius decipiendo, mandavit, ut præfatis fautoribus suis manum consilij et auxilij largirentur, quibusdam vero pecuniam transmisit, quibusdam honoris dignitatem pollicebatur. Nam, sicut accepimus, præfatum comestabulum die solemnitatis omnium sanctorum trucidare disposuere. Sed humani generis Salvator, qui reprobat consilia gentium, cujus consilium manet in æternum, dispositiones eorum subvertit. Deinde præfatus Crescentius per totum mensem Novembris cum prædictis fautoribus suis de invasione civitatis et destructione subtiliter et studiosissime tractare non desinit. Quid multa? pestifero invento consilio die festivitatis sancti Andreæ apostoli stauerunt, ut ipse Crescentius, congregatis fere ducentis militibus et peditum multitudine copiosa, ad incidendas vineas Beneventanorum, quæ sunt, in loco, ubi dicitur Rosetum, venirent. Incisionem illam cum cives Beneventani vidissent, ad defendendas vineas suas exire pugnaturi deberent, cum quibus exeuntibus prædictum comestabulum Rolpotonem aggredi, et in fugam convertere disposuerunt, ita quidem, ut simulata fide et fraude mortifera, primum ipsi terga vertentes quosdam suorum militum et peditum captivos in manus dimitterent Beneventanorum. Qua de re præfatus comestabulus cum civibus eos prosequi et invadere protinus deberet, et eis ita persequentibus, quidam Beneventanorum. præfati Crescentii fautores, et homicidio civitatis alligati, portam sancti Laurentii clauderent, et porta illa viriliter clausa nominatus comestabulus cum Beneventanis, qui secum exierant, civitatem ingredi non possent, et sic præfatus Crescentius cum militibus regis Beneventanos insequerentur usque ad prædictam portam sancti Laurentii, ad quæ eum capere destinaverunt, et quod civium invenire potuisent; sicque omnes particulatim trucidarent. Disposuerunt etiam, ut centum milites ad ecclesiam san-

cti Angeli ad Crucem, quæ est infra confinia portæ Summæ, latitarent, qui stragem illam et captivitatem sentientes, Portam Summam virtute intrarent, deinde viros, et mulieres, et parvulos, et omnia civitatis bona in ore ignis et gladii confunderent, et ita civitatem in potestate regis, et dominio submitterent. Sed Salvator omnipotens, qui castigat et salvat, qui ducit ad inferos et reducit, et post lacrymationem et fletum exultationem inducit, mortifera eorum consilia et nefandas dispositiones reprobavit. Ipse, inquam, qui reprobat consilia gentium, cujus consilium manet in æternum, reprobavit revera, et subvertit malignorum machinationes, et longe aliter quam ipse Crescentius cum hostibus tractaverat, peractum est. O dolore et dictu terribile! sub colorato nomine Romanæ sedis Beneventanam civitatem quæ in vigore libertatis, et in B. Petri fidelitate longe lateque permanserat, sub prædicti regis Rogerii crudelitate, execrandæ, ut ita dicam, memoriæ, submittere disponebant. Regem quidem testamur æternum, quoniam per civitatis Beneventanæ libertatem viriliter custoditam, et merita apostolorum Petri, et Pauli, et Bartholomæi, et aliorum sanctorum, miseram Apuliam a nefando illo receptivatam, et usque in Romanos fines provincias de manu ejusdem regis, et desiderio ereptam fore, et ad gloriam perductam sine dubio sperabamus. Sperandum quippe erat, et ante oculos jugiter habendum, quoniam quidem Innocentius pontifex cum Roberto Capuano principe sudore multo et periculo arrepto, pro nobis omnibus redimendis laborabant, sicut in superiori tractatu præmisimus, modo vero apud hostes civitatis disponebatur, nos omnes in mortem, et deprædationem, et dispersionem subjicere. Sed redeamus ad causam.

Præfati igitur Crescentii fautores, velocitate accepta, Beneventanorum sanguinem sitiens adventum inimicorum civitatis, qui secum conjuraverant, sicut superius dictum est, non expectavere. Continuo in prædicta festivitate sancti Andreæ apostoli, armis acceptis, in plateas exierunt. Quid dicam? mente confusi, fideles B. Petri percutientes, pacem se velle clamabant. Roffridum quidem judicem, et abbatem Paroaldum gladiis percusserunt. Mira res! Quid defuncto, vel ad mortem percussis pax talis proficeret? pacem vero firmari et consolidari, armis depositis, vidimus, et audivimus, et eis in plateas exeuntibus existimabant, ut tota fere civitas dictis eorum, et factis obtemperarent. Comestabulus autem Rolpoto tunc in civitate non aderat; iverat enim comitem Rainulphum allocuturus. Confestim, spiritu fidelitatis accepto, populus omnis Beneventanus insurgens, armis celeriter assumptis, civitatem Beneventanam animose et studiose obtinimus. Quid plura? nefandos illos, viros Crescentii fautores comprehendimus. Comestabulus autem prope civitatem Beneventanam adveniens, et eam turbatam, et in tali ruina positam audiens, confisus in Beati Petri fidelitate, civitatem ingreditur, mori prius

velle desiderans, quam sic inopinate civitatem destructam videret. Armis itaque acceptis viriliter et animose cum quibusdam militibus Beneventanis secum venientibus per plateam civitatis ascendit, et ad Portam Summam acceleravit, invenit revera Portam ipsam firmiter clausam, et a fidelibus honeste custoditam. Milites interea Montisfusi cum Beneventanis, qui projecti de civitate fuerant, foris portam Summam venerunt, ut civitatem intrarent et desideria cordis perficerent, sicut interse tractaverant. At ubi portam ipsam clausam aspiciunt, paulisper ibi morati sunt: fideles autem B. Petri turrim Portæ Summæ ascendentes milites illos lapidibus projectis ejiciunt, et eam fideliter defendunt. Nec mora, milites illi terga vertentes cursu præcipiti ad suos revertuntur. Confestim comestabulus ipse Portam Summam aperiri præcipiens cum militibus armatis eos mirabiliter insequitur, qui sane timore coacti ad Montemfiscum repedaverunt: in quorum persecutione vir quidam, nomine Joannes Benedicti, qui Beneventanus erat, quique cum præfato Crescentio exierat, captus est. Præfatus autem comestabulus ad civitatem reversus cum B. Petri fidelibus curiam animose gubernavit. Quid multa? prædictum Joannem Benedicti laqueo suspendi præcepit; deinde cæteros alios præditores, quos comprehenderamus, suspendi jussit. Joannem quidem de Lepore, virum nefandæ memoriæ præfati Crescentii fautorem capite verso in foveam mergi præcepit, et pedibus in altum levatis; heu miser vitam inaudita morte finivit. His et aliis ita decursis, Beneventana civitas a turbine tanto, et tempestate quievit. Quosdam præterea Beneventanos, qui in suspicione illa tenebantur, præfatus comprehendit comestabulus, et vinculis alligari mandavit per comitis Rainulphi municipia.

Anno Dominicæ Incarnationis 1134. mense Martio xii Indictionis. Hoc anno præfatus princeps Robertus cum duobus consulibus Pisanorum Alzopardo videlicet et Cane, viris sapientibus, et cum aliis fere mille Pisanis ad principatum suum Capuanum revertitur iv Kalend. Martii (46). Qui diligenter a

(46). Si initio hujus anni Falconiani, inchoati a Martio, Robertus ad suum rediit principatum, id utique non in iv Kal. Martii, nam sic in exitu ejus anni contigisset, sed in iv Nonas incidit, vel Idus. Ipse plane princeps, ut idem noster tradit, an. 1133, viii Kal. Julii mare ingressus, Pisas transfretavit; factumque cum Pisanis stabilivit, ut circa mensem Martium futurum cum centum navigiis paratis armatorum super nefandum regem Rogerium festinarent. PERRA.

(47) Scribo Raonem; ut pluries illum dicit Falco, quem non confundas cum altero Raone, Ceppaluni similiter domino, jam ab anno 1120 præmortuo: nec distinguas a Radolfo, ut ipsum appellat Alexander Telesinus lib. II, cap. 54, namque Nortmanni hoc nomen, Rao, videntur efferre etiam consuevisse, Rayno, Radolfus, sive Raydolfus, et Ranolfus sive Raynolfus: de quo nunc non afferam exempla. Ipsum potius Telesinum præfato loco emaculandum collatione nostri Falconis obiter indicabo; qui Radolfum de Frameto, pro de Fraineto. Grinla Simonto,

A magistro militum Neapolis, et Rainulpho comite susceptus, omnia, quæ eum Pisanis et Januensibus firmaverat coram papa Innocentio, prædicto patefecit, et qualiter tria millia librarum argenti Pisanis in auxilium suum venientibus, sacramento mediante dare deberet: prædictus autem magister militum et comes Rainulphus hæc audientes, gaudio magno gavisi sunt, factisque omnibus a principe recitatis fidem attribuerunt. Nec mora, per Ecclesias Neapolitanæ civitatis et Capuanæ discursum est, et pecuniam illam argenti cursu celeri congregavere. Quid plura? thesaurum ipsum argenti ad Pisanos transmiserunt, rogantes, ut cum festinatione ad eorum auxilium subvenirent. In quorum comitatu Gregorium Beneventanum electum cum quibusdam sacerdotibus suis mandaverunt, quatenus afflictionem Beneventanæ civitatis domino papæ, qui illic aderat, et Pisanis intimaret. Quibus ita peractis, rex Rogerius memoratus, navigiis galearum fere sexaginta paratis Salernum pervenit. Continuo galeas illas ad civitatem Neapolim debellandam mandavit, et eis applicantibus usque ad portum Neapolis, expugnatum est. Cives Neapolitani, armis acceptis, viriliter galeas illas pepulerunt, deinde castella Neapolitanorum ibi contigua deprædati sunt, sicque ad regem remeaverunt. His et aliis ita decursis, præfatus rex Rogerius, congregato exercitu Siculorum et Apulorum, Abellinum civitatem advenit. Inde amoto exercitu, aurora surgente, castellum quoddam nomine Prata, quod erat Guillelmi de Abinalia, insilivit. Castrum quidem ipsum putans fore securum, et a tanto exercitu imparatum fuerat. Quid dicam? momento uno captum est, et in ore ignis, et gladii consummatum: ibi milites mortuos, vulneratos, et captivos audivimus. Eadem die castrum illud Alta cauda, et Grueta, et sub monte ad Ranem de Fraineta pertinentio, comprehendit (47). Dum hæc, et alia crudeli manu agerentur, Beneventanam civitatem, totumque Capuanum principatum timor invasit. Rogabamus itaque Salvatorem omnium, ut nobis omnibus solita pietate subveniret. Quantas autem lacrymas et voces in altum levatas

et *Allacunda* habet, pro *Grueta*, *Submontum*, et *Alta*, sive *Alzacauda*. Et insuper subsequenti cap. 55, sicut etiam antecedenti cap. 25 est depravatus in vocabulo oppidi *Tressanti* pro quo utrobique nunc legitur *Cressanta*: nimirum errore nato, quod Nortmanni inducta super majusculum *C* transversa quadam lineola, facile lectorem fallabant, qui ipsum ab *T* ob consimillimam formam non distinguebant; unde ipse etiam Alexander cum esset *abbas Cœnobii Telesini*, reputatus est, ac dictus *abbas Celesinus*: Sed nec præteream, eodem cap. 55, legendum esse *Suis proceribus baronibusque instanter omnibus militens*: non, *principibus* (*Procerum* etiam lego apud eundem lib. eod. cap. 37, non *principum*) qui sane sub magno cæteroquin comite Raynulpho fuere nulli: Falco hac pag. 119 dicit *milites omnes et proceres*, virosque ecclesiasticos tunc convenisse. Sed et ipse auctor noster pag. eadem auxilio eget, verbo diminutus, ubi legendum, *quadraginta equites, et mille fere pedites Beneventanos transmisit*. Nunc dest *pedites*. PERRA.

Beneventanorum, Neapolitanorum et Capuanorum omniumque circumquaque habitantium, lecto si adesses, mirareris, et crinibus solutis misericordem Dominum invocabamus, et castris illis ita comprehensis rex ipse Rogerius revertens castra Roberti principit comprehendit, palmam quidem et Sarnum. Audiens autem talem tantamque stragem, et invasionem comes prædictus Rainulphus, et Robertus princeps et magister militum, mirabiliter mirabilisque insiliunt, et præconis voce tubisque sonantibus civitates suas, et oppida et vicos submoverint, ut unusquisque armipotens omnibus eorum armis eductis insurgeret, et tali tantoque tyranno obviaret Quid longius morer? Cælorum Regem testamur, milites omnes, proceres, sacerdotes, clerici, juvenes et senes occurrerunt, et mirabili et potentissimo exercitu congregato, gaudio magno festinant vocibus apertis dicentes: *Melius est mori in bello, quam videre mala gentis nostræ et sanctorum*; et eis ita congregatis apud castellum Marilianum, exercitus ipse castrametatus est. Ad auxilium vero eorum Rolpoto Beneventanorum comestabulus quadraginta equites, et mille fere Beneventanos transmisit. Cumque præfatus rex taliter comitem Rainulphum, et principem paratos persensisset, super castrum Nucernium festinavit, putans illud momento, sicut et cætera comprehendendi, et circa flumen nomine Sarnum milites et sagittarios posuit, ne comes cum suis ad eum transiret. Interea castrum illud Nucernium acerrime ab exercitu regis expugnatum est. Rogerius autem de Surrento a principe ibi ordinatus, cum centum quinquaginta militibus, et sagittariis multis, et armatis viris fidelibus, nihil eorum quæ inferebantur trepidabat, et quotidie et animose castrum illud tuebatur. Quid multis? prodicione quorundam regis amicorum, castrum illud Nucernium in potestate ipsius regis datum est; deinde castrum Tarni et Lauri, et universa oppida rex ipse suæ obtinuit potestati. Cumque castrum illud Laurisio comprehensum esset, prædictus princeps, et comes Rainulphus, et magister militum mirabiliter turbati sunt. Congregant itaque mille fere equites et multitudinem peditum copiosam, ut castrum illud Lauri de regis potestate evellant, sed, proceres principis et comitis Rainulphi, pecunia regis accepta auxilium eis, sicut juraverant, inferre distulerunt. Unde princeps ipse dolore commotus, Neapolim properans Pisas transfretavit. Præfatus autem comes Rainulphus baronum suorum nequitiam comprehendens, et quia tanto regi obsistere non poterat, sacramento interveniente sub regis potestate colla submitit. Audiens autem Rolpoto Beneventanus comestabulus comitem illum Rainulphum ad regis imperium pervenisse, animo consternatus die Kalendarum Julii de civitate Beneventana exiens Neapolim ingressus est quem comestabulum mille, et eo amplius Beneventanorum secuti sunt. Triduo autem post comestabulus ipse Rolpoto timore percussus a navigio parato, ne in manus regis traderetur,

A cum quibusdam fidelibus suis, et duobus filiis Pisas festinavit, et eis navigantibus, iudicio dei superveniente, navis illa confringitur, et sic ipse cum uno filio suo, et duobus fidelibus suis, inter procellas maris mortui sunt. Alter vero filius evasit. Rex autem comite illo accepto, Capuam, et Aversam, et totum principatum comprehendens Salernum adivit, et ibi non multis diebus commorans, victorque effectus Siciliam repedavit. Pontifex autem sub Anacleti nomine coloratus cursu rapido Beneventum venit, et civitatem illam ipsius regis virtute suæ obtinuit voluntati, et domos quorundam Beneventanorum destrui præcepit. Princeps præterea Capuæ a papa Innocentio, qui Pisis aderat, honorifice suscipitur, et ibi usque ad mensem Martium permansit.

B Anno 1135 Dominicæ incarnationis, et sexto anno pontificatus domini Innocentii mense Martio indictionis XII. Hoc anno princeps ipse septimo die stante mensis Aprilis cum viginti navigiis Neapolim, venit, et comprehendit Aversam et Cuculum, quibus comprehensis Neapolim princeps ipse revertitur, et ibi immoratus est cum Pisanis ipsis. Eodem anno præfatus comes Rainulphus venit Neapolim cum quadri-gentis militibus, et civitates suas, et oppida dimisit. His ita peractis præfatus rex medio mense Junio venit Salernum, et exercitum congregavit, et super Aversam perrexit, et eam igne, ferroque est depopulatus, et bona eorum diripuit. Cumque rex ipse stragem illam fecisset, super Neapolim venit et diebus novem eam obsedit, sed populus civitatis, et princeps nihil ex hoc trepidabant. Rex autem civitatem illam capere non posse aspiciens, eam dimisit, et Aversam perrexit, et eam resâdificari præcepit. His ita decursis præfatus populus Pisanorum cum aliis viginti navigiis, quæ supervenerunt, civitatem Amalphitanam pergunt, et eam comprehendunt, et ejus universa bona diripiunt, sicque divitiis multis locupletati Pisas redeunt simul cum principe. Rex autem, Pisanorum exercitum reverti comprehendens, iterum Neapolim obsedit, cumque die quodam in festivitate Nativitatis Sanctæ Mariæ, Rex ipse navale bellum cum Neapolitanis incipere vellet, en subito tempestas adfuit, et omnes naves illas divisit; ita quod in profundum mergi putarent, et sic ad portum Puteolanum revertuntur. Tunc rex videns neque mari neque terra, contra civitatem agere, navigia illa reverti præcepit, et ipse Salernum repedavit, deinde Siciliam ingressus est. Cumque Robertus princeps Pisas reverteretur, consilio domini papæ Innocentii simul cum domino Girardo cardinali, et Riccardo comitis Rainulphi germano ad gloriosum Lotharium imperatorem festinavit, qui honorifice ab ipso imperatore suscipiuntur, et ei qualiter principatum suum perdidisset, lacrymis multis intimavit. Precatur etiam, ut pro amore domini papæ sibi succurreret, et quod injuste perdiderat, redintegraret. Imperator itaque muneribus multis ei datis, promi-

sit se ipso anno venturum ad Romanæ sedis libertatem, et ejusdem principis restitutionem, et sic princeps ipse reversus domino papæ Innocentio cuncta narravit. Ipso anno magister militum Pisas perrexit, ut auxilium ab apostolico Innocentio et Pisanis inveniret, qui a Pisanis diligenter susceptus est, et promiserunt libentissime ei auxilium inferre, sed quorundam inimicorum consilio auxilium illud promissum destructum est. Unde magister ipse militum vehementer turbatus Neapolim revertitur, et civitatem suam viriliter tenuit.

Anno 1136 Dominicæ Incarnationis, et septimo anno papæ Innocentii, dum hæc et multa alia agerentur, præfatus imperator apostolico Innocentio mandavit, ut eum præstolaretur, quia, Domino favente, sicut promiserat, in festivitate S. Jacobi venire despondebat. Pontifex autem spirituali gaudio gavisus magistro militum destinavit omnia, quæ imperator ei mandaverat, deinde princeps ipse audiens civitatem Neapolim famis periculo urgeri cum quinque navigiis ad eandem civitatem venit, et imperatoris adventum firmiter propalavit et cursu celeri Pisas revertitur. Continuo ad imperatorem festinans invenit eum Montes descendisse (48), et super civitatem Cremonam castra sua posuisse. Illico pedibus ejus advolvitur lacrymis rogans, ut sibi exhæredato subveniret. Interea ad tantam famis asperitatem civitas pervenit Neapolitana, quod infantes multi, pueri, adolescentes, juvenes, senes etiam utriusque sexus per civitatis plateas, et domos spiritum exhalabant. Sed magister militum, et ejus fideles, qui libertati invigilabant civitatis, quique antiquorum suorum sequebantur honestatem, mori prius famis morte malebant quam sub nefandi regis potestate colla submittere. Hæc inter præfatus imperator litteras suas signatas propriis legalis suis magistro militum, et civibus suis destinavit consolationis verba describens, ut fidelitatis propositum teneat, qui, favente Domino, in proximo ad ejus liberationem festinaret. Legati vero illi coram omnibus juraverunt imperatorem illum ad civitatem Spoletum dimisisse. Diebus autem non multis excursis, en adest legatus alius ipsius imperatoris litteras ferens, consolationis similiter verba continentes, qui eum dimisisse apud fluvium Piscariam affirmavit. Item in subsequentibus diebus alias transmisit imperator litteras continentes se in proximo venturum in Apuliam, et Italiam a tanta perditione redempturum. Archiepiscopus præterea Marinus civitatis Neapolitanæ, et Philippus de Acerra civis Neapolitanus vir prudentis ingenii, et Rainulphus comes, qui obviam imperatori dudum exierant, similiter litteras suas consolationis magistro militum delegavit. Litteris itaque talibus acceptis, et

A tali suspensi Neapolitani promissione, licet fame coacti, imperatoris tamen illius exspectabant adventum.

Anno 1137 et anno octavo pontificatus Domini Innocentii (49) mense Martio, xv Indictionis præfatus apostolicus Innocentius, qui tunc Pisis morabatur, consilio communicato de civitate Pisana exivit, et apud civitatem Biturvum advenit, præfatum imperatorem allocuturus. Imperator igitur Henricum generum suum cum tribus millibus equitum ad pontificem destinavit Innocentium, addens se facturum ut Romanos fines teneat, et principi Roberto principatum suum restituat. Ipse vero Marcas adire disposuit. Apostolicus autem continuo Romanos fines advenit, et civitatem Albanum, et provinciam totam Campaniæ suæ obtinuit fidelitati. B Romam quidem ingredi noluit, ne in Romanorum negotiis impediretur. Præfatus autem imperator flumen Piscarie adveniens, Pascha Domini ibi celebravit. Inde flumen illud transiens, civitatem Termulensem, et illius provinciæ comites obtinuit, et inde amoto exercitu, Apuliam ingreditur, et civitatem Sipontum, et montem Sancti Angeli octavo die intrante mensis Maii comprehendit. Tantus itaque timor totam invasit Apuliam, quod universus populus usque ad civitatem Barum, ad ejus imperium alligatus est. Et his actis apostolicus ipse ad civitatem Sancti Germani pervenit, quam suæ submisit ditioni. Inde Capuam veniens Roberto principit eam restituit, et his actis Beneventum venit prædictus apostolicus decimo Kalendas Junii, et retro montem Sancti Felicis prope Beneventum cum Henrico duce prædicti imperatoris genero castrametatus est. Continuo dominum Girardum cardinalem virum prudentem, et discretum prope civitatem misit Beneventanam, ut cum Beneventanis loqueretur, utrum cum eo pacis firmamentum ponere vellent. Venerunt itaque ad eam quidam de civibus Beneventanis, et cum illis satis abundeque de civitatis concordia tractaverunt, et his actis ad dominum apostolicum omnia, quæ dicta sunt, exposuit prædictus Girardus cardinalis. Alio autem die adveniente prædictus apostolicus consilio arrepto, castra inde amovit die videlicet Sabbati, et ex hac parte prædicti montis Sancti Felicis transivit cum exercitu prædicti ducis Henrici, et in planitie Sancti Petri apostoli juxta flumen Sabbati, viriliter et animose castra apponi præcepit. Beneventanus autem populus horum, quæ fiebant, nihil agnoscere poterat. Cumque taliter in prædicta planitie Sancti Petri castra apostolici et ducis illius ponerent, fama talis tantique facti civitatem percussit Beneventanam, et Rossemannus, qui tunc præerat Romanæ sedis adversarius cives fere universos submovit, ut contra apostolicum venien-

Gallia ab Italia separatur. PÆRGR.

(49) Descripta a Falcone hoc anno recitat ex eo Baronius verbis plerisque in locis, sed leviter, immutatis, sicuti nonnulla etiam alia anno 1138 et 1139. PÆRGR.

(48) Scribe littera grandiuscula: *Montes*, quo absoluto nomine nobis Italici dicuntur *Alpes*; pari ratione, ac omnes *altitudines montium*, teste Servio ad *En. lib. x: A Gallis Alpes vocantur; proprie tamen mantium Gallicorum sunt*, illorum scilicet quibus

tem insurgerent, et ad eorum posse resisterent. Nec mora, prædictus Girardus cardinalis vocari fecit Landulphum judicem Beneventanum, et Lodoicum medicum, et Malfridum de Grimaldo abbate, ut de pacis fœdere loquerentur, et civitatem domino papæ Innocentio redderent. Exierunt itaque viri illi vocati, et petitionibus apostolici faventes civitatem revertuntur. Præterea ad horam fere nonam quidam Beneventanorum exeuntes cum Teutonicis pugnare cœperunt, putantes eis timorem inducere, et eos in fugam sectari. Dux vero illorum nominatus Henricus, audiens Beneventanos ita super se insilire, armari suos omnes occulte præcepit, et catervatim eos a castris exire disponens præcepit, ut Beneventanos sic stulte et furiose exeuntes, insidiis positus, præoccuparent. Quid multis? en ex improviso leonum more frendentes Teutonici insiliunt, et Beneventanos illos, qui contra eos pugnabant, usque ad Pontem majorem in fugam convertunt. In fuga vero illorum quadraginta ferme capti sunt, et quidam illorum trucidati, inter quos Petrus de Populo vocatus, capite abscisso, heu miser! exhalavit. Alter vero, Priscianus nomine, civitatis notarius, ibi mortuus est vulneribus multis afflictus. Decem vero vulneratorum, qui de captione evaserunt post dies quadraginta mortui sunt intra civitatem. Cumque taliter cives Beneventani capti, trucidati, et morti dediti essent, timor continuo civitatem invadit Beneventi, et luctus, quod, si lector adesses, mori cum eis putares et afflictione multa deficere. Nocte itaque insecuta, cives, qui capti fuerant, vinculis districti sunt, et alligati. Mane autem facto, die quidem Dominico, ad dominum papam veniunt quidam de civibus Beneventanis viri sapientes, et discreti, qui omnia, quæ apostolicus exquisierat, assecuti sunt, continuo captivos cives Beneventanos, quos Teutonici comprehenderant dominus apostolicus absolvi jussit, et ad propria reverti. Et sic sacramentis firmatis, fidelitatem Domino papæ complures civium, qui ad ipsum pontificem exierant, juraverunt. Cumque taliter sacramenta illa perficerentur, vir quidam Jaquintus nomine, civis Beneventanus, quique per triennium exsulaverat, ultionem reddere de acceptis excogitans, Teutonicos omnes submovit, ut civitatem ingredientem, quot possent, caperent et bona eorum auferrent; qui cursu rapido armis acceptis insiliunt, et usque Portam Ruffini festinaverunt, sed quia Portam illam hi, qui intrinsecus erant, firmiter clausurunt, civitatem ingredi non potuerunt. Fama itaque tantæ invasionis cum ad aures pontificis Innocentii pervenit, prædictum ducem Henricum vocari mandavit, ut exercitum illum compesceret, et a tali mortifera aggressionem illum prohibeat. Confestim dux ille pervolat, et totum illum exercitum ad castra reverti mandavit; sicque civitas ab eorum invasionem evasit. Jaquintus vero ille per clavicam, quæ Sancti Renati vocatur, ingrediens, cum quibusdam consociis suis ad sacrum palatium curiæ festinans perrexit, et Crescentium cardinalem pontificis Innocentii ad-

A versarium, qui tunc ibi occultabatur comprehendit. Nec mora, per plateam illum ducentes ad dominum papam captivum illum trausmiserunt; deinde in eadem platea, Bernardus, qui comes palatii vocabatur, ejusdem pontificis contrarium Jaquintus ille invenit, quem audacia assumpta capere conatus est, quatenus eum in captivum prædicto apostolico delegaret; qui Bernardus videns se sic turpiter capi, quibusdam siciis suis secum equitantibus exclamavit, ut quanto citius succurrant, et eum a tanta captione eripiant, qui statim ensibus evaginatibus Jaquintum illum feriunt, et plagis crudeli manu impositis terratenus illum de equo prosternunt, et sic Bernardus ille a captione illa liberatur. Invadit igitur civitatem illam timor mirabilis, et bonis suis oblitus, cives attoniti ruinam inauditam, et deprædationem metuebant. Præfatus autem Jaquintus ita crudeliter vulneratus ad manus quorundam ad sororis domum perducitur, et sic novem dies sine sensu et memoria advivens mortuus est. Dominus autem apostolicus sic illum vulneratum et mortuum, suaque sponte taliter fuisse perductum audiens, ut erat sapientis animi, et pacifici cordis, nullam cum Beneventanis qui eum interfecerant, excitavit quæstionem. Bossemannus autem, qui tunc contra voluntatem ipsius apostolici episcopus fuerat, et qui civitatem violento nomine tenebat, noctis silentio timore coactus fugit. Quibus omnibus ita peractis, ita prædictus Falco judex, et Falco abbas Falconis, et Saductus, et Pando, et Potofridus. et Adonibezet, qui per triennium exsules fuimus, cum aliis Beneventanis similiter exsulis, licentia prædicti pontificis ad propria reversi sumus. Cœlestis quidem regis magnalia laudantes, qui post tribulationem, et fletum exultationem inducit. Præfatus autem apostolicus supranominatum Girardum cardinalem ad civitatem mandavit, ut a civibus universis fidelitatem acciperet, quod et factum est.

His omnibus ita evolutis, pontifex Innocentius sacramentis fidelitatis acceptis, consilio habito, iter arripuit VIII Kalend. Junii, ut ad imperatorem nominatum festinaret; veniens autem ante Portam Summam, populum civitatis, qui eum ibi præstolabatur, pontifex ipse taliter allocutus est: « Gratias vobis agimus, fratres et domini, quia corde hilari et voluntate sincera fidelitatem nobis peregristis; rogo itaque fraternitatem vestram et probitatem ut pacem tenetis et constantiam justitiæ inter vos; civitatem vero intrare modo non possumus pro multis variisque negotiis, quæ cum domino imperatore definienda decrevi. Sed his divina elementia definitis, ad vos revertemur, et de civitatis utilitate tractabimus; nunc vero prædictum fratrem nostrum cardinalem Girardum vobiscum morari permittimus, qui erga vestras utilitates assidue invigilabit et pacem inter vos continebit. » Hæc et his similia pontifex ipse ubi allocutus esset, iter cœptum arripens, ad prædictum imperatorem tetendit Lotharium, quem super civitatem Barensem eam acriter obsidentem invenit

Cardinalis igitur nominatus Girardus jussu prædicti apostolici in Beneventana civitate moratus est, et confestim sacrum Beneventanum palatium ascendens, civitatis utilitates, data pace circumquaque, operabatur. Inter cæteras ejus dispositiones præcipue pacem tenendam viribus totis, ore et corde prædicabat. Prius vero quam apostolicus de civitate discederet, Octavianum subdiaconum, virum prudentem, et sapientis animi, rectorem Beneventi ordinavit, qui simul cum domino Girardo statum civitatis, et pacis firmamentum studiose regebat. Cumque pontifex ipse apud imperatorem pervenisset cum præfato duce Henrico, honore mirabili et gaudio ab imperatore suscipitur. Deinde Barensis populus castellum civitatis, quod pro eorum afflictione rex Rogerius fabricari jusserat, valde terribile et munitum expugnaverunt, sicque per quadraginta dies illud obsidentes cum Teutonicorum auxilio virtute multa castellum illud comprehenderunt, et terratenus prostraverunt. Custodes autem castelli, quia jam amplius illud defendere non poterant, capti et trucidati et in mare præcipitati sunt. Sicque de tali tantaque victoria tota Italia, et Calabria, Siciliaque intonuit, et Regi cælorum gratias agens de tanti tyranni gutture cripi gaudebat. Inde maritima omnis usque ad Tarentum, et Calabriam ad imperatoris fidelitatem alligari satagebat. Cumque castellum illud Barensis taliter comprehensum est, super civitatem Melfium apostolicus et imperator venerunt, et eam viriliter obsidentes, diebus non multis elapsis, comprehendunt, et suæ obtinuerunt fidelitati. Hæc inter Pisanorum exercitus, sicut juraverat, centum navigiis armatis ad civitatem pervenit Neapolitanam. Nec mora; jussu prædicti imperatoris super civitatem Amalphitanam festinat, excogitans igne ferroque eam depopulari. Cives autem Amalphitani, consilio salutis invento, pecunia multa data, ad imperatoris et Pisanorum permansit fidelitatem; inde super Rebellum, et Scalam properantes eas invadunt et universa eorum bona diripientes in ore ignis et gladii eas consumunt. Viros quoque et mulieres cum eorum parvulis captivos perducunt, sicque super tali vindicta gavisi, ultra quam credi potest, insultant. Interim præfatus imperator, et apostolicus civitatem dimisit Melfium, et civitatis Potentiæ fines descendit: ibique juxta fluenta de lacu Pesele per dies fere triginta moratur. Inde universa Apuliæ oppida, et civitates ad suum imperium alligavit. Et his actis mandavit imperator, ut Pisanorum exercitus Salernum obsideat; præcepit quoque Roberto principi et magistro militum Neapolitanorum, ut viribus totis et armis simul cum Pisanis eandem Salernitanam obsiderent civitatem; quod et factum est xv Kalend. Augusti. Quinetiam Rainulphum comitem, quem affectione multa secum detinebat, mille Teutonicorum viris ei datis, super civitatem ipsam Salernum destinavit: quibus ita convenientibus prope muros obsederunt. In civitate illa revera quadringenti milites aderant, qui civitati invigilantes, Pisanos et

A principem, suosque omnes quotidie expugnabant. Quadam itaque die, sicut accepimus, certatum ad invicem validissime est inter eos, et de militibus illis Rogerii Siculorum captivi ducti sunt et alligati. Consules præterea Pisanorum civitatis constantiam aspicientes, quia talis tantaque caterva militum intererat, consilio communicato, lignorum machinam mirabiliter mirabiliusque excelsam, et ultra quam credi potest, terribilem construi, summaque cum festinatione levare mandaverunt. Unde factum est, quod populus civitatis mortis periculo oppressus mortem exspectabat. Audiens autem imperator civitatis Salernitanæ constantiam, et quia igne ferroque Pisani eam obsidebant, consilio invento, simul cum domino apostolico ad eandem civitatem celeriter festinavit. Sequenti igitur die sapientes civitatis ad ipsum imperatorem venerunt, et pactis intervenientibus, civitatem ipsam suo imperio submiserunt. Quidam vero militum illorum, securitate accepta licentiam exeundi impetrarunt; quidam vero et prædicti Rogerii proceres ad turrem majorem, quæ super civitatem erat confugerunt. Sicque civitas ipsa in gaudium conversa, sub tali tantoque imperio exultabat. Audiens autem populus Pisanorum civitatem Salerni sine eorum consilio, et voluntate ab imperatore captam fuisse, mirabiliter contristati sunt, et furore arrepto machinam lignorum factam combusserunt, et paratis navigiis Pisas regredi disponebant, sed apostolici Innocentii precibus et promissionibus coacti ad imperatoris voluntatem reversi sunt. Sicque castrum illud Turris majoris pro eorum discordia dimissum est. His ita peractis præfatus imperator et apostolicus castra inde amovescentes, Abellinum venerunt; deinde Beneventum et juxta fluvium Caloris ex hac parte Urbiani, ad ecclesiam Sancti Stephani castrametati sunt, secundo die stante mensis Augusti. Cum autem Abellinum venisset apostolicus ipse Innocentius, ducem ad defensionem Apuliæ ordinare nomine suo satagebat. Imperator vero nomine suo, contra voluntatem apostolici ordinare volebat. Unde factum est, ut per triginta fere dies ad invicem discordatum sit, sed sapientum consilio communicato discordia talis destructa est. Quid multa? divina favente clementia, et ipso imperatore favente, omnibusque suis, apostolicus nomine suo ad B. Petri fidelitatem comitem Rainulphum virum utique prudentem, et discretum in ducem elegit, et eo electo vexillum ad honorem ducatus apostolicus et imperator in conspectu omnium ei tradiderunt et confirmaverunt. Unde nemo tempore isto viventium recordari poterit, tali lætitia et honore ducem aliquem fuisse electum. Cumque taliter in prædicto loco castrametati sunt, triduo post, die videlicet Kalendarum Septembris imperatrix nomine Floridas, militibus fere centum assumptis, ad ecclesiam B. Bartholomæi apostoli venit Portam auream ingrediens, et missarum sollempnia ibi audiens, pallium quoddam super altare Beati Bartholomæi, et libram unam argenti obtulit. Præ gaudio vero Beneventanus populus utriusque

sexus, quia per innumera annorum curricula imperatricem sive imperatorem non vidimus, cursu præcipiti ad ipsam intuendam imperatricem ex omni parte civitatis festinavimus, et gratias Deo agentes exsultavimus, quia, quod patres, avi, proavi videre non potuerunt, temporibus nostris vidimus. Ea autem basilicam ipsam B. Bartholomæi egrediens per mediam plateam civitatis ascendit, et per Portam Summam exiens ad exercitum suum remeavit. Triduo autem post imperatricis adventum præfatus apostolicus Beneventanam civitatem intravit, et a Clero et populo universo honorificè susceptus est. Altera autem die adveniente in sacro Beneventano palatio sedens in conspectu cleri et populi Beneventani clamavit, ut si quis contra personam sive electionem Gregorii Beneventani electi canonice et rationabiliter opponere vellet, libera fronte opponeret; sed clementia divina opitulante et quia electus ipse vitam suam religiose custodierat, nemo civium contra ejus electionem objecti. Apostolicus itaque hoc aspiciens gratias Deo egit, et ipse de persona, et vita electi testificatus est honeste et religiose, et eidem electo præcepit, ut de peccatis suis confiteatur, et die Dominico adveniente, Spiritu sancto cooperante consecrationem acciperet. Quid multa? die adveniente Dominico apostolicus ipse Ecclesiam episcopi descendit, quinto die videlicet intrante mensis Septembris electum ipsum consecravit, ad cuius consecrationem patriarcha interfuit Aquileiæ, et complures alii archiepiscopi, episcopi et abbates Teutonicorum viri religiosi. Lector, si interesses, revera miratus diceres archiepiscopum quemlibet Beneventanum tanto honore et reverentia consecraturum nunquam fuisse, et eo consecrato, apostolicus ipse palatium revertitur. His ita peractis, iudices et sapientes civitatis eundem Dominum papam precantur, quatenus apud imperatorem intercederet, ut de antiqua afflictione, quam civitas longe lateque perpessa est, imperator ipse Beneventanos liberaret; videlicet de vinearum fidantiis et angariis, terratico et de omnibus redditionibus quas Normandis reddere soliti sunt, quoniam quidem nos, et patres nostri, avi et proavi Deum oravimus, ut imperatoris adventum partibus istis largiri dignaretur, per cuius adventum libertatis vigorem et securitatis consequeremur. Nunc vero, Pater sanctissime, et quia voluntas, et potestas concessa est bene nobis faciendi, lacrymis omnium oramus, ut de tanto periculo tributorum civitatem B. Petri eripias. Apostolicus itaque pietate divina correptus super civitatis longa afflictione condolens patriarcham Aquileiæ aliosque cardinales, et Girardum specialiter cardinalem suum presbyterum virum valde venerabilem, et discretum ad imperatorem direxit, qui foras in præfato loco castrametatus erat, exoptulans, ut comiti Rogerio de Ariano præciperet, ejusque baronibus, ut fidantias et omnes redditus, quos de hæreditatibus Beneventanorum habere soli-

atus erat, quietus dimitteret, Imperator itaque precibus apostolici acceptis, absque mora, vocari fecit præfatum comitem, ut cum baronibus suis veniret, et sacramento interveniente, petitionibus apostolici obtemperaret. Comes itaque adveniens coram imperatore confessus est, se hoc juravisse et confirmavisse tempore comestabuli Rolpotonis, qui pro civitate hoc petierat. Denique barones quos secum duxit, jurare coegit, sicut apostolicus exigerat. In primis Alferius Draco, et Robertus de la Marra, et Bartholomæus de Petrapulcina, et Tadeus de la Græca, et Girardus de Lanzulinu, et Sarolus de lo Tufo, et sic juraverunt: « Juro, et promitto, quod ab hac hora in antea non quæram, nec quæri permittam de cunctis hæreditatibus Beneventanorum fidantias, angarias, terraticum, olivas, vinum, salutes nec ullam dationem, scilicet de vineis, terris aspris, silvis, castanetis, et ecclesiis, et liberam facultatem tribu in hæreditatibus Beneventanorum vendandi, aucupandi, et in eis et de eis quodcumque voluerint faciendi, et per hoc mercatum civitati non disturbabo, nec disturbari consentiam. Hæc omnia attendam bona fide sine fraude. » Taliter eis jurantibus, præcepit imperator, ut alios suos barones Montisfusculi vocaret ad idem sacramentum faciendum. Quibus actis, præfatus Girardus cardinalis cum sapientibus civitatis omnia hæc domino papæ retulerunt. Hoc sacramentum factum est sexto die intrante mensis Septembris. Altera autem die idem Girardus cardinalis cum iudicibus ad imperatorem tetendit, ut ab ipso comite, et suis baronibus sacramentum hujusmodi acciperet. Comes vero Rogerius sacramentum illud facere noluit, confitens se tempore præterito illud fecisse, suos vero barones de Montefusco jurare præcepit, videlicet Raonem de lo Tufo, Accardum, Gemundum, Eternum, Onfridum, cæterosque, qui circa Beneventum fidantias accipiebant, et his taliter actis Salvatori Deo, et Innocenti papæ gratias egimus, cujus virtute, et gratia tantam consecuti sumus libertatem. Quibus ita peractis præfatus imperator de prædicto loco castra amovens, viam Romam redeundi arripuit, qui ante Portam Summam cum toto suo exercitu transivit, et prædictus apostolicus cum illo festinavit nono die intrante mensis Septembris (50). Tunc ipse imperator castra metatus est, ubi Tres-Sancti nominatur; deinde Capuam petens, Romam transierunt. Quid multa? Imperii sui altitudinem et palatia imperator ille repedavit. Apostolicus autem Innocentius palatium Lateranense adivit. Audiens itaque nominatus rex Rogerius imperatorem illum viam redeundi arripuisse, exercitu convocata Salerno venit; continuo super Nuceriam veniens, illud suæ obtinuit potestati, deinde castra amovens totam terram Rainulphi comitis obtinuit; inde procedens Capuam furore multo et tempestate comprehendit, et eam igne fers roque depopulatur; universa siquidem civitatis illus

(50) Hæc omnino cum iis congruunt, quæ in Serie abbatum Cassin. de tempore observabam, quo Inno-

centius et Lotharius apud Cassinum simul fuerunt. PEREGR.

spolia et divitias partim igne, partimque virtute A consumi præcepit; ecclesias quidem, et earum ornamenta diripuit, mulieres quoque, et sanctimoniales in opprobrium conversæ sunt, et his taliter evolutis Abellinum, et usque ad confinia Beneventi obtinuit. Confestim magister militum Sergius civitatis Neapolitanæ ad suam convertitur fidelitatem: deinde judices Beneventanæ civitatis cum aliis civibus regem ipsum adeunt ad Analeti fidelitatem, et ipsius regis morem civitatem submittunt Beneventanam, Innocentii papæ fidelitatem parvipendentes, et bis actis convocato exercitu civitatem Beneventanam applicuit, et ante Portam Summam medio mense Octobris transiens ad montem Sarchum festinavit, quod suæ obtinuit potestati. Et inde procedens super civitatem comitis Riccardi cursu volueri properavit, quam comes ille dimittens ad ducem confugit Rainulphum; sicque civitatem illam suæ voluntati alligavit. Inde montem Corvinum capiens in ore ignis et gladii illud consumi præcepit, et spolia ejus diripuit. Dux igitur Rainulphus memoratus audiens regem illum ob ejus confusionem Apuliam fuisse ingressum, et ejus desolationem quotidie tractare, Barenses populum et Tranensem, Trojanum et Melfhiensem, et mille quingentos milites congregavit affirmans prius morti velle succumbere, quam vitam ducere infelicem, et taliter dux ille paratus prope regis exercitum adivit. Interea abbas de Clara-valle, vir valde mirabilis et discretus, qui ad regem illum venerat pro tanti dissidii infestatione sedanda, inter regem illum et ducem pacis fœdera alligare conatur; sed pro multis variisque negotiis quæ inter eos quærebantur, apud Salvatoris Dei potentiam nondum complacuit concordia alligari. Quid plura? Rex ipse exercitum suum divisit, et ad bellandum illum viriliter stabilivit, similiter et dux ille suos omnes sapienter ordinavit, Primum quidem regis acies ordinata aggreditur, et inter ducis armatos intravit. Illico acies illa regis prosternitur. Rex autem, qui cum aliis aciebus suis armatis inerat, Dei adveniente judicio, timore percussus ipse primum terga vertens in fugam conversus est sicque universa regis congregatio cursu præcipiti confugit, dimissis omnibus divitiarum suarum apparatusibus et tentoriis, auri, argentique magnitudine infinita, quorum numerare copia non est humanæ scientiæ. Quid multa? Dux ille victor effectus de regis exercitu comprehendit, et occidit, omnemque illam magnitudinem, divitiasque tam ipse, quam populus Barensis et Tranensis, cæterique quos rogaverat ad propria locupletati detulerunt. Tris millia, sicut audivimus, hominum in bello mortua sunt. Ibi Sergius, magister militum Neapolitanæ civitatis, mortuus est: ibi Eternus de Montefusco, et Girardus de Luzulino, et Sarolus de lo Tufo, et complures, quorum nomina pro difficultate numerandi silentio legimus. Secundo vero die stante mensis Octobris bellum hoc actum est. Rex itaque nominatus taliter cum sequacibus suis anfangiens noctis tempore, altera quidem die ad

castrum Paludis pervenit, deinde Salernum festinavit; diebus autem non multis evolutis, Rossemannus Beneventanus antistes, consilio accepto cum iudicibus civitatis et sapientibus quibusdam ad regem ipsum consolandum, et servitia civitatis offerenda festinavit, Precatur insuper, ut libertatem possessionum Beneventanorum, quam supradictus imperator concesserat, populo Beneventano ipse largiretur. Rex igitur, precibus eorum acceptis, pro totius civitatis amore inveniando, privilegio facto et signato omnes fidantias et exactiones, quas soliti fuimus persolvere, condonavit, et privilegii pagina accepta gaudio ineffabili civitatem sunt regressi Beneventanam: privilegii pagina ita est continens:

« In nomine Domini Dei Salvatoris æterni Jesu Christi: Dominicæ Incarnationis anno 1137, mense Novembri primæ indictionis: Ego Rogerius Dei gratia Siciliæ Italiæ rex, Christianorum adjutor et clypeus, Rogerii primi comitis filius: Regalis Excellentie nostræ provocamur liberalitate fidelibus nostris tanquam de nobis bene promeritis beneficia ampliori manu debere impendere, ut non solum fideiiores inveniantur, sed ut cæteri spe retributionis adjuti in nostro servitio promptiores habeantur. Ea propter, venerabilis Beneventane Rossemanne archiepiscopo, qui semper in omnibus fidelis existitisti, petitionibus tuis, et Bernardi Beneventani comestabuli, et Beneventanorum judicum, aliorumque plurimorum civium clementius annuentes, quia vos semper nostris fideles experti sumus, pro amore Summi Regis, per quem subsistimus, et regnamus, et amore et fidelitate vestra, quam in nobis habetis, et in antea habituri estis, dimittimus et condonamus vobis ea omnia, quæ nos et prædecessores nostri Normandi circa Beneventanam civitatem habuerunt, fidantias subscriptas, videlicet denariorum redditus, salutes angarias, terraticum, herbaticum, carnaticum, Kalendaticum, vinum, olivas, relevum, postremo omnes alias exactiones tam ecclesiarum quam civium, et omnia prædicta et possessiones liberam facimus, et quietas, undecunque aliquid accipere soliti sumus ut quandiū in nostra permanseritis fidelitate, et nostrorum hæredum, liberi et quieti vos, et vestri hæredes ab omnibus supradictis maneat, et in vestris prædiis venandi, piscandi, aucupandi liberam facultatem habeatis, et ut firmiter hoc tenere valeatis privilegium istud sigillo aureo nostro signari fecimus: Si qua vero persona, quod absit, magna humilive, hujus nostræ concessionis paginam in aliquo violare præsumpserit, viginti libras auri purissimi in misericordia nostra palatio nostro componat, præsensque privilegium robor pristinum obtineat. At hujus concessionis iudicium per manus Henrici nostri notarii scribi præcepimus, et bulla aurea insigniri, Anno regni nostri septimo. »

Cumque privilegium hoc coram Beneventanorum cœtu lectum esset, Deo Salvatori omnium, præfatoque regi, et jam dicto antistiti gratias egimus, quia quod avi et patres nostri videre non potuerunt, li-

bertatis et securitatis donum nobis dignatus est misericordia sua Jesus Christus largiri, et meritis non nostris offerre. Quid multa? ex tanto nobis concessio beneficio, et firmato, cives universi, servitia, et honore præfato regi polliciti sunt, et sine offensione ad ejus præceptum famulari (51). Dux præterea Rainulphus supra memoratus audiens regem illum sic devictum, et animo consternatum cum paucis Salernitanam civitatem fuisse ingressum, consilio habito, mille fere equites, et Apulorum peditum multitudinem congregavit; nec mora, Trojam dimittens captivam totam suæ alligavit potestati, et inde procedens super comitis Rogerii de Ariano comitatum advenit, qui continuo Alferium Draco, et Robertum de la Marra, et Robertum de Petramajori, et Robertum de Potofranco, aliosque Barones ipsius comitis suæ subjugavit ditioni. Postremo eundem comitem Rogerium ad suam coegit voluntatem. Quibus ita peractis dux ipse prope castellum Paludis suorum virtute stipatus castrametatur, die quidem Kalendarum Decembris. Mirabatur interea populus Beneventanus de ducis illius Rainulphi continentia, et in prædicti regis amore et fidelitate, et Anacleti servitio die, noctuque simul cum Domino Rossemanno antistite invigilabat.

Aliud quoque non tegendum silentio fraternitati vestræ explicabo. Cum præfatus abbas de Claravalle, vir valde mirabilis et discretus de fœdere pacis, et Ecclesiæ unitate cum nominato rege confabularetur, assidue rex ipse cum abbate illo stabilivit, ut tres cardinales ex parte Innocenti papæ, qui ejus interfuisent electioni ad regem ipsum venirent, et tres ex parte Anacleti et ordinem electionis utriusque regi ipsi insinuarent, deinde rex ipse, ordine audito, utriusque partis sauctiorem et justiore eligeret electionem, et sic Spiritu sancto favente, ad pacis perveniret cum totius sui regni magnitudine firma mentum, quantum in sui arbitrio et scientia contineret. Cognoverat enim, firmiterque crediderat, totius mundi Christicolæ parti favere Innocentii, et ejus pontificatum venerari; ipse vero solus cum regni sui latitudine discordabat. Continuo ad Innocentium papam, et Anacletum delegatum est, et cursu rapido regis positio destinatur. Placuit itaque eis, et consilio eorum firmato ex parte Innocentii Aimericus cancellarius, et Girardus cardinalis vir valde venerabilis simul cum prædicto abbate de Claravalle Salernum super hujusmodi electione ventilanda advenerunt. Ex parte vero Anacleti Mathæus cancellarius, et Petrus Pisanus cardinalis, et cardinalis alius nomine Gregorius similiter accele-

rare. Quibus ita congregatis, rex ille, ut erat sagacis animi, providique consilii, prius partem Innocentii quadriduo usque ad occasum mirabiliter, et ultra quam credi potest, examinavit; sequenter autem Anacleti partem quadriduo similiter perscrutatus est. Studiose igitur, et diligenter partibus utriusque electionis auditis, rex ipse clerum omnem et populum civitatis Salernitanæ congregari mandavit, et episcopos, et abbates monasteriorum, qui conveniant, et coram eis taliter exorsus est: « Domini et fratres, credimus vestram non latere prudentiam, qua de re cardinales istos partis utriusque fecerim convocari; putavi etenim, quantum nostræ attinet virtuti, tali et tanto negotio finem imponere, et justitiæ semitam evidenter sectari, sed quia multis quæstionibus variisque responsionibus animus noster impeditur, solusego super hoc tanto negotio finem impendere nequeo: unde si dominis istis cardinalibus videtur, ordinem utriusque scribant electionis, et ab utraque parte unus mecum in Siciliam descendat cardinalis, ubi, favente Domino Nativitatis Jesu Christi Salvatoris festivitatem celebraturi sumus, ibique sapientes archiepiscopos, episcopos, aliosque inveniemus prudentis animi viros, quorum consilio Anacleti partem usque modo sectatus sum: tunc enim ipsorum aliorumque sapientum consilio super hoc negotio, divina inspirante clementia, certissimum finem, quantum meæ attinet potestati, imponemus. » Cardinalis ad hæc Girardus respondit: « Sciatis revera, quoniam ex parte nostra ordinem partis nostræ nos omnes scribemus: audistis enim ex ore nostro seriem electionis, audistis omnia quæ cumque circa nos gesta sunt: cardinalem quidem mitemus Guidonem de Castello, sapientem utique virum et discretum; qui vobiscum, sicut petitis ad Siciliam veniat, deinde sicut sapientiæ vestræ placuerit, perficiatis, Spiritus sanctus Paracletus cor vestrum illuminet, et corde recto ad Ecclesiam, et veritatis lumen perducatur. » Et, his actis, unusquisque ad propria remeavit. Altera die adveniente prædictus Girardus cardinalis cum suis reversus est: solus autem Guido præfatus cardinalis remansit cum rege profecturus, sicut statutum est. Ex parte vero Anacleti similiter cardinalis alius destinatur. Quibus patris, navigio parato, rex ipse ad Siciliam transfretavit. Dux præterea Rainulphus jam nominatus præfatum castellum Paludis viriliter obsedit, quod preliis multis, et machinationibus quotidie expugnabat. Videns autem dux ipse castellum illud capere non posse, consilio habito, castellum illud dimisit, et in finibus Alifanis secessit: qui continuo civitatem

(51) Fortasse: *sine offensione Romani pontificis*. Beneventani autem liberi ab exactionibus omnibus Rogerii privilegio redditi, sua servitia ei promiserunt; sed pridem concesserat Anacletus. *Auxilium hominum Beneventi*, inquit in diplomate superius relato, *contra hostes tuos largimur, et confirmamus*. Quos anno sequenti 1138 obsequii sui specimen eidem dedisse, perhibet Falco, cum ait: *Prædictus rex dominum papam Innocentium in patrem, et do-*

minum accepit, et civitati Beneventanæ, et per totius regni sui partes mandavit, eum patrem et dominum accepisse. Nos autem litteris ejus acceptis, dominum illum et patrem vocavimus. Schismati sic renuntiasse videtur Rogerius; pax tamen inter illum, et Innocentium secuta haud est, quem anno 1139, ut idem noster habet, præfatus papa in Romana synodo *visculis excommunicationis alligavit*. PEARSON.

illam, et munitionem castelli comprehendit, et suæ A obtinuit potestati.

Hoc anno Anacletus, qui sub nomine pontificatus advixit, septimo die stante mensis Januarii mortuus est, qui sedit annis septem, et mensibus undecim, et diebus viginti duobus. Innocentius itaque pontifex continuo viribus sumptis, et amicorum virtute accepta contra inimicos viriliter insilivit. Rosemannus igitur episcopus totius civitatis tintinnabula Beneventanæ pulsare præcepit, mortem ipsius Anacleti significando.

Hoc anno prædictus imperator cum ad imperium suum revertetur, mortuus est in partibus Tusciæ, et eo defuncto Corradus ad imperium unanimi voto sublimatus est.

Anno 1138 et novo anno pontificatus domini Innocentii secundi summi pontificis, mense Martio primæ indictionis. Cum prædictus Anacletus mortuus esset, cardinales sui, consilio accepto a fratribus ipsius Anacleti, ad regem miserunt Rogerium ipsius Anacleti mortem significantes, ut si ei placeret papam constituerent. Rex itaque ut domini papæ Innocentii partem impediret, voluntati eorum assensit, et papam eligendi potestatem dedit; qui Romam reversi fautoribus eorum congregatis; medio mense Martio, Gregorium cardinalem papam sibi, et invasorem constituerunt, Victoremque eam vocaverunt. Sed Dei misericordia auxiliante, hæresis illa, et invasio paucis temporibus regnavit. Diebus autem non multis evolutis, fratres prædicti Anacleti, tantam cognoscentes turbationem, in se reversi, Domino favente, cum prædicto domino Innocentio papa pacis firmamentum composuerunt, et ipsi, et omnes ejus adversarii ad ejus fidelitatem conversi sunt, et sceleratus ille, qui sub Victoris nomine apparuit, vestem, et mitram deposuit, et ad voluntatem pontificis Innocentii pervenit. Sicque gaudio magno, et gloria exaltationis tota Romana civitas exultavit, et pontifex ipse Innocentius ad unitatem Ecclesiæ, et concordiam, auxiliante Domino, perducitur. Diebus autem non multis, evolutis, prædictus a postolico concilio accepto Albanum venit disponens, exercitum congregato ad ducem Rainulphum venire, sed infirmitate percussus, venire non potuit. Interea rex Rogerius congregato exercitu in finibus venit Apuliæ cogitans civitates sibi ab imperatore ablatas suæ submittere potestati. Dux igitur Rainulphus regis illius sentiens adventum, totius Apuliæ partes submovit, ut contra ejus rabiem unanimiter insistant. Nec mora, cursu rapido ad ducem festinant nominatum, et sic contra regis illius ferociam mensibus fere duobus resistunt. Hæc inter, sicut nobis est relatum, prædictus rex dominum papam Innocentium in pa-

trem et dominum accepit, et civitati Beneventanæ, et per totius regni sui partes mandavit eum patrem et dominum accepisse. Nos autem litteris ejus acceptis dominum illum et patrem vocavimus; quibus peractis Rao de Fraineta Beneventanæ civitati, et regi Rogerio rebellis apparuit, et vineas Beneventanorum incidit mandavit. Cives itaque consilio accepto Raonis illius infestationes regi nominato mandaverunt, ut citissime eos ab illius adversitatibus eripiat. Rex illico, congregato exercitu, iter arripuit, et in ipsius sui adventus virtute Montemmaranum, et castella alia comprehendit, et igne comburit. Inde super Ceppalunum adveniens simul cum Beneventanis illud obsedit, et die ipso villam rusticorum comprehendit, et eorum bona deprædata sunt, et domus omnes eorum destructæ. Sequenti vero die turres et munitiones castelli in potestate regis datæ sunt. Rao etenim de Fraineta timore regis coactus castellum illud triduo ante exierat cum uxore, et ad ducem festinavit Rainulphum simul cum Raone de lo Tufo, et Orrico de Sarno, qui similiter faciem regis fugientes castella sua dimiserunt. Cives continuo Beneventani regem precantur suppliciter, ut castellum illud Ceppaluni civitati contrarium, ad destruendum largiatur. Quid multa? Rex ispe petitionibus populi favens permisit ad diruendum. Nec mora, catervatim Beneventanus populus festinat ad destruendum, et sic radicitus universa ædificia castelli evulsa sunt et civitas tota super illius gaudebat destructione. Nam si universas crudelitates, et pericula, quæ ad illius castelli domini passi sumus, describere vellem, nec lingua dicere, neque stylo pronuntiare possem. Unde Deum laudantes regi gratias egimus, qui nobis illud ad destruendum concessit. Et his actis præfatus rex Capuanos fines adivit, et castellum, quod Calvum dicitur, comprehendit (52). Dux præterea Rainulphus exercitu congregato horis omnibus invigilabat, ut regem illum virtute insiliat et accipiat ultionem. Rex vero, ut erat sapientis consilii, per montana quæque, et loca ardua castrametatur, et sic ducis vitabat prudentiam, et virtutem, unde dux ille vehementer condolens mente, et corpore fremebat, quia cordis dolorem ostendere non poterat. Novissime apud Alifas moratur, existimans regem illum Alifis venire. Rex vero, ut diximus, ducis constantiam fugiens a castello Calvo revertitur, et in finibus S. Agathæ tentoria sua poni præcepit, Beneventum venire disponens; et inde amoto exercitu castrametatus est prope Beneventum, ubi dicitur Plancella, et ibi mansit duobus diebus. Tunc accepto consilio inde recessit, et districto exercitu flumen transivit Caloris, et castra posuit super pontem Valentinum, mansitque ibi duobus diebus. Dux

(52) Vere Calvum (ubi olim *Cales*, diutissime quæ deserta mansit) et ab ejus constructionis primordio in ipso confinio fuit agri Campani; quippe in an. 879 ab Atenulfo, qui dein comes Capuæ, et demum princeps Beneventi evasit, ædificari ceptum in limite Calinii, incurrente in Campanum, ex Erchemperto num. 40 et 43 est intelligere; de quo offendebatur

Capuæ tunc Gastaldus Pandonulfus. Eadem autem descriptio, cum postea suus ager Calvo fuisset assignatus, immutata non est, quod ex præcepto princ. Pandulfi in Hist. PP. Langob. lib. 1 et ex privilegio quodam reginæ Joannæ II in Archivo Campanæ urbis aperitur: atque etiamnum manet, de quo alibi PRÆGR.

autem nominatus Rainulphus, ut erat prudentis animi, in finibus morabatur Petræmajoris, pertractans, ut castellum Apicis, quod rex minabatur obsidere, virtute, et animos illud liberaret. Rex itaque nominatus Beneventanos precatur, ut in ejus auxilio unanimitè festinarent, Rossemannus igitur, qui tunc præsul aderat, amore regis coactus cives universos rogavit, et in ejus mandavit auxilio. Audiens autem rex ipse castellum Apicis a militibus et viris prudentibus armatum fore, consilio, accepto, castra amovit et Petræpolicinæ castellum aggredi præcepit, et igne ferroque illud depopulatur; et inde procedens castella alia comprehendit, et comburi mandavit. Pontem Landulphi Farnitum, Campugattari, et Guardiam, et civitatem comprehendit, Alipham, et igne consumpsit, universam quidem substantiam civium, et Ecclesiarum ornatus, galiotæ regis, et turba innumera prædonum, quæ eum sequebatur, comprehendit, rapuit, dispoliavit, et unusquisque, prout potuit, dispartitur. Lector itaque, si adesses, super tali tantaque civitatis strage et confusione turbatus deficeres, et firmares a Græcorum tempore et paganorum, tantam in Christianos ruinam et combustionem non accidisse. Cumque taliter civitatem illam Alipham consumpsisset, exercitu inde amoto, in finibus festinavit Benafri, civitates illas suæ submittere potestati. Continuo jussu crudelitatis a rege illo injuncto, civitatem illam Benafrum aggredi, et expugnari mandavit. Cives autem, prout poterant, et se et civitatem defendebant. Rex itaque eorum constantiam aspiciens, crudeli manu jussionis minatur, ut civitatem illam insiliant. Continuo, peccatis imminentibus, civitas illa valde munita et divitiis plena capitur; et civium omnium bona et divitiarum magnitudines ab hostibus capiuntur, et divisæ per partes ad nihilum sunt conversæ. Viri itaque, et mulieres, parvulique eorum per montana fugiunt, omnibus eorum bonis in manibus rapientium, et prædonum dimissis, sicque civitas illa, et turrium ejus munitiones in potestate regis subacta est. Et tali crudelitate audita Præsentianum castellum et Roccaromana ad regis voluntatem convertitur, et alia castella circumquaque contigua. Quibus, actis, rex inde revertens Beneventum venit, et ad Palucis castellum castrametatur duodecimo die mensis Septembris intrante. Dux interea Rainulphus, qui tanto regi resistere non poterat, dolore cordis concussus circa Aliphanos fines morabatur. Inde procedens rex ipse ad civitatem

(53) Manent etiamnum hujus Ecclesiæ rudera in planitie, ut nostri Falconis usurpem verba ad an. 1137, *juxta flumen Sabbati*; eamque Theoderada, uxor ducis Romualdi, qui sedit ab an. 964 ad an. 977 construxit; quo in loco *multarum ancillarum Dei cænobium instituit*, ut perhibet Paulus Diac. lib. vi, cap. 4. At hoc Rogerii tempore ibi non aderant Moniales, ut reor; quæ monasterium S. Petri apost. pariter nuncupatum, memoratumque Falconi ad an. 1121 intra urbem situm incolebant. Theoderada autem eam extra Beneventi mœnia construxisse videtur Ecclesiam, ut pio quodam affectu D. Petri in Vati-

Melphium ivit, putans eam suæ submittere potestati, quod obtinere non potuit, et inde reversus super castellum Toccum adivit. Continuo machinas lignorum fieri mandavit, virtute quarum turres castelli illius, et munitiones destruerentur; sicque pars quædam turrium diruta est. Dux interea Rainulphus circa eum quotidie invigilabat, ne rex ille terras Rogerii comitis de Ariano invaderet. Populus autem castelli, virtutem regis, et furorum aspiciens sub ejus potestate et ditione colla submitit, et castellum illud in ejus dominatione subactum est; tertio Kalend. Octobris, octo quidem dies castellum illud Toccum obsedit. Quibus ita peractis, rex ipse castra inde amovit, et tempore valde pluviali Beneventum venit, et ipse intra ecclesiam Sancti Petri apostoli prope civitatem sitam castrametatur (53). Totus quidem ejus exercitus infra civitatem hospitatus est Beneventi, ibique mansit diebus tribus: tempus enim terribile pluviarum, et valde periculosum inerat, et pro inveniendis ad exercitum necessariis, nullo modo adire valebant; unde, sicut diximus, infra civitatem Beneventi ad refocillandum exercitum commoratus sunt. Rex interea nominatus civitatem intravit Beneventanam quarto die intrante mensis Octobris, et Ecclesias, et civitatis palatia, et curiam apostolici studiose perquisivit, et exercitu refocillato, castra a civitate amovit et prope castellum S. Severi castrametatus est. Inde procedens castellum Morcone suæ obtinuit potestati, et his actis castellum Sancti Georgii, et Petræ majoris comprehendit. Comes igitur Rogerius de Ariano hæc audiens Apicis castellum dimisit, et villanis omnibus, ut regi obedirent, licentiam largitur, et ipse civitatem intravit Arianum; ibique confidens ducis Rainulphi auxilium adinvenit; qua de re nullo modo ad regis voluntatem pervenire voluit. Continuo rex ipse castellum Apicis suæ alligavit fidelitati, et rex ipse ad castellum Tamarum diebus quatuor moratus est. Præfatus autem dux exercitu congregato prope civitatem Arianum venit custodiens, ne rex ipse quoquo modo eam invaderet, et sic rex ipse, et dux ad invicem laborabant. Et his decursis prædictus rex a Tamaro illo castello discedens circa Melphitanos fines festinavit; et inde procedens castellum S. Agathæ valde munitum suæ obtinuit potestati, et alia castella ibi contigua. Dux interea nominatus civitatem regebat Melphium, ne rex ille quoquo modo ingenio eam invaderet: præfatus autem rex cognoscens ducem Rainulplum jugiter

cano campo extra Romam conditam Basilicam imitaretur; sicuti non alia occasione excitatas reputo extra Capuam, Tarentum, Viennam (Nolam mitto, aliasque urbes) Ecclesias eidem divo, summo cultu olim habitas, quarum prima descripta habentur nostro Michaeli monacho in suo Sanctuario par. iii; altera Petro Diac. lib. iii, cap. 42 et 57; tertia vero in quodam Diplomate memoratur Callixti II apud Bibl. Floriac. qua deinde labentibus annis ignorata, vulgus, quem secuti postea sunt doctiores, longe alias earumdem construendarum excogitavit, pias quidem, rationes. PERERA.

contra se, et suos obsistere, et Apuliæ civitates tueri, consilio communicato, castella, quæ comprehenderat, militibus et viris armatis muniri, et observari mandavit, et ipse rex Salernum adivit disponens ad Siciliam reverti, quam longo tempore dimiserat. At dux nominatus Barum descendit, et marinos fines visitavit, populum omnem hortando, ut tempore opportuno, viribus sumptis, et armis, contra regem obsistant, qui unanimiter, et corde devoto, paratos fore clamabant.

Anno 1139, Dominicæ Incarnationis, et decimo anno pontificatus domini Innocentii secundi summi pontificis, et universalis papæ mense Martio secundæ indictionis, hoc anno præfatus apostolicus Innocentius, octavo die intrante mensis Aprilis, Romæ synodum celebravit. Ad cuius sacri conventus præsentiam archiepiscopi, episcopi et abbates innumeri convenerunt: ibique inter cætera, quæ, Spiritu sancto mediante, statuta sunt, vinculis excommunicationis alligavit regem Rogerium prædictus apostolicus Innocentius in præsentia omnium Catholicorum virorum, qui convenerant, et ejus omnes sequaces. Hoc anno Rainulphus dux, de quo in superiori tractatu mentionem fecimus, ardentissimo febris synoche, calore correptus, ultimo die stante mensis Aprilis ex hoc mundo decessit apud civitatem Trojanam, quem ducem Guillelmus venerabilis ipsius civitatis episcopus cum universo clero et populo diligenter et honeste, lacrymisque manantibus sepulturæ infra episcopium tradiderunt. O quantus luctus omnium, et virginum, et viduarum, puerorum, et senum utriusque sexus, et militum, civitatem illam invasit! quem si radioitus describere tentarem, nec dies sufficerent, nec copia describendi. Barenis itaque populus, et Tranensis, Melphiensis, Canusinus, et omnes, qui sub ejus dominio, et protectione confidebant, consolatione oblita, crinibus evulsis, pectoribus laniatis et genis, ultra humanum modum lugebant. Lugebant enim ducem piissimum, et ad rem universorum, qui totius sui ducatus habenas dulcedine, et humanitatis suavitate, furore omni deposito disponebat. Quid multa? de mortis illius compassione inimicorum etiam acerbitas, et de ejus prudentia condolens, lacrymansque compatiebatur: sicque tota fere Italia de ejus probitate, et præliis, horis omnibus recitabat. Audiens autem prænominatus rex Rogerius ducem Rainulphum virum bellicosum, et magnanimum ex hoc mundo obiisse, vanitatis et elationis spiritu accensus ultra humanum modum gavisus est. Gavisus utique, et morte communi oblitus exæstuat, animoque concipiens, ut exercitu congregato Apuliæ fines insiliat, eamque suæ submittat ditioni et fidelitati. Quid multa? septem navigiis armatorum paratis, et auri, argentique magnitudine ditatis, die septimo stante mensis Maii, Salernum transfretavit. Continuo cleras omnis et populus Salernitanus laudibus multis hymnisque sonantibus regem illum suscepit. Nec mora, rex ipse litteras

A omnibus suis circumquaque manentibus direxit, ut armis eductis ad eum conveniant. Litteris itaque ejus acceptis ad imperium ejus obtemperaverunt; deinde rex ipse exercitu congregato Beneventum venit, et sic contra inimicos expugnandos festinavit.

Hoc anno iv Kalend. Junii, mons ille, qui prope civitatem Neapolim esse videbatur, ignem validum, et flammam visibiles projecit, per dies octo, ita ut civitates ei contiguæ, et castra mortem expectabant, ex ejus incendio pulvis niger, et horribilis exivit, et usque Salernum, et Beneventum, et Capuam, et Neapolim pulvis ille a facie venti pervolavit; ignis vero ille per dies octo visus est, de quo pulvere cives multi Beneventanorum, et ego istius operis descriptor collegimus, per dies vero triginta pulvis ille super terram visus est. Cumque, ut supra dictum est, rex Rogerius exercitum congregasset super, comitis civitatem festinus adivit, et civitatem illam acerrime expugnans suam eam alligavit ditioni. Comes autem fugam petens Trojam ingressus est. Deinde rex ille civitates, et castra Capitanatæ suæ obtinuit. potestati. Dux præterea filius præfati regis civitates cunctas Apuliæ, et maritimas ad suum convertit imperium, pacem omnibus, et securitatem affirmans. Barum quidem civitatem valde munitam obtinere non potuit: quadringentos enim milites principis civitatis secum detinebat, præter cives quinquaginta millia habitantium. Dux itaque nominatus civitatem illam Barum cognoscens capere non posse, exercitu suo convocato, ad patrem regem Rogerium, qui in Trojanis morabatur confinibus pervenit, et eis in unum convenientibus, studiose tractare cœperunt, qualiter civitatem Trojanam suæ submittant potestati. Quatuor quidem milibus interjectis a civitate Trojana comes Rogerius Ariani cum septingentis militibus de morte desperatis morabantur. Cives revera Trojani cum extraneis qui ad eos confugerant præ timore nominati regis civitatem illam tuebantur. Rex itaque civitatem illam sic a tantorum virorum virtute munitam persentiens ad castellum Bacharezza ibi vicinum ducentos milites dimisit pro civitatis illius infestatione, et ipse cum duce nominato filio suo, simulque eorum exercitu advocato super civitatem Arianum comitis Rogerii venit. Continuo rex ipse civitatem illam obsedit, et lignorum machinas ad expugnandum eam fieri mandavit. Cives autem, et milites, qui cum eis erant, nihil ex his, quæ ingerebantur, metuebant; ducentos enim milites et viginti fere millia armatorum in civitatem introduxerunt. Rex itaque sic eam paratam et munitam aspiciens castra amoveri præcepit et furore commotus vineas, olivas, et arbores, et sata eorum, que inveniri poterant, incendi mandavit, et devastari, et sic civitatem illam dimittens biduo per confinia illius moratus est.

Eodem tempore præfatus apostolicus Innocentius prædictum ducem Rainulphum obiisse audiens, satis satisque condoluit, et consilio communicato,

urbem Romam exivit, mille equitum caterva stipatus, et peditum multitudine copiosa, deinde ad civitatem Sancti Germani pervenit. Cumque præfatus rex apostolicum illum urbe egressum persensit, legatos suos prædicto apostolico de pace mandavit, et voluntatem apostolici, et petitionem pollicetur perficere. Apostolicus autem legatos regis honeste accipiens, cardinales duos ad regem ipsum transmisit pacis et dilectionis firmamentum describens, et ut ad civitatem Sancti Germani rex ipse festinaret. Quid multa? Cardinales illos rex ille diligenter et honeste accipiens, civitatem Trojanam, quam obsidebat dimisit, et cursu rapido ad prædictum apostolicum cum duce filio suo, et exercitibus suis festinat; continuo per legatos suos ab utraque parte de pacis fœdere interlocuti sunt. Apostolicus itaque principatum Capuanum a rege petebat, quem injuste principi Roberto abstulerat. Rex vero nullo modo principatum illum reddere voluit, et sic per dies octo disceptatio talis inter eos habita est; et his actis præfatus rex suo omni exercitu coacervato, ad terras, quæ filiorum Burelli vocantur, acceleravit, de quibus terris partem quamdam castrorum suæ submitit potestati. Apostolicus autem, et qui cum eo erat, regem illum in partes illas recessisse cognoscentes, castrum quoddam nomine Galluzzum aggredi præcepit, et devastari. Nec mora, præfato regi nuntiatum est qualiter jam dictus apostolicus castellum illud esse taggressus. Quid multa? cursu rapidissimo rex ille ad terram Sancti Germani, ubi apostolicus ipse morabatur, pervenit. En subito de regis adventu fama terribilis pervolat, et continuo castra regis confixa sunt. Apostolicus itaque, et princeps Robertus Capuanus, et Romanorum militia regis adventum sentiens castra eorum omnia amo-

A veri jubent, ut in securiori parte manerent. Dux autem regis filius, mille fere equites accipiens sic apostolicum discedentem deprehendens, insidiis constitutis, super apostolici milites insilivit, qui potentiam et insidias sentientes terga vertentes fugam petunt, et secundum vires per loca illa diversa aufugiunt. Præfatus vero princeps, et Riccardus de Sapacanina (54), et Romanorum multitudo evasit multi vero militum, et peditum in flumine mortui sunt, multos in captione regis foras audivimus. Apostolicus autem Innocentius post suos omnes quasi securus incedebat. En ex improvise militum caterva eum aggreditur, heu dolor? et illum comprehendunt, omnique suo thesauro et ornatu diviso, ducunt illum ante regis aspectum et sic contumelias ditatum, captivum illum in tentorio, quod rex illi transmisit, intromittunt: et consequenter apostolici cancellarium Aimericum et cardinales captivos perducunt. Decimo autem die stante mensis Julii, pontifex ipse Innocentius captus est (55). O quantus luctus, et mœroris abundantia mentes fidelium et civitates apostolici invasit! quod si radicibus describere vellem, nec dies, nec tempus sufficerent. Quid multa? Continuo rex ille per legatos suos pontifici Innocentio, quem captivum tenebat, suppliciter, et ultra quam credi potest, mandavit humiliter, ut pacis et concordie manum componat. Apostolicus itaque se destitutum virtute et armis, et desolatum aspiciens, precibus regis et petitionibus assensit, et capitularibus et privilegiis ab utraque parte firmatis, rex ipse, et dux filius ejus, et princeps septimo decimo die stante mensis Julii ante ipsius apostolici præsentiam veniunt, et pedibus ejus advolunt misericordiam, petunt, et ad pontificis imperium usquequaque flectuntur. Continuo per Evangelia fir-

(54) Non sic, sed *De Rupecanina*, quod oppidi est nomen in episcopatu Allifano. Hic Richardus frater fuit Raynulfii, qui ex Abellini, aliarumque plurium civitatum, oppidorumque comite, dux Apulie ab Innocentio, et a Lothario fuit institutus; exque Comite Roberto natus erat, filio senioris comitis Raynulfii, germani fratris principis Capuæ Richardi I, ut alibi est dictum. PERREG.

(55) Baronius non habet *ro stante*, et absolute legit, *decimo die mensis Julii*, ac perinde id contigisse censuit vi. Id Julii. Sed certe Innocentius captus a Rogerio fuit ii. Kalendas Augusti, decem tantum diebus Julii restantibus; nam *quarto die*, inquit Anonymus Cassin. *pace facta confirmavit illi totam terram*: die nimirum prædicti mensis; a quo noster die tantum discrepat. *Die vero, illa ait, in qua prædictus apostolicus pacem cum rege firmavit, B. Jacobi festivitas celebratur.* Quocirca in eodem Falcone ante hæc verba legam: *Rex ipse, et dux filius ejus, et princeps septimo die stante mensis Julii ante ipsius apostolici præsentiam veniunt, non septimo decimo.* Sed in antecedentibus, ut dixi, nil mutandum. Nec ubi de eodem Rogerio pag. 128, qui *die septimo stante mensis maii Salernum transfretavit*, a quo simul loco Baronius expunxit, *ro stante.* Sane *quinto die stante mensis Maji* (fortasse vi, non v) an. 1120 a Campanis constitutum principem Richardum hujus nominis tertium, cum idem dicit Falco ac subdit, *die Ascensionis Domini quinto die ipsius Maii stante* a Campano archiepiscopo illum consecratum, utique ipsam consecrationem 27 die

Maii actam demonstrat; in quam præfato anno festum contigit Dominicæ ascensionis. Huncque Falconis locum familiari in sermone, meo more, apud amicum, doctumque virum, ut sæpe etiam pleræque alia antiqua minus trita, sic etiam olim enarrabam; qui applausu tunc suo meam amplexatus interpretationem, nescio cur postea eam scripto tradens, per me profecisse, (quod non hac tantum vice commisit) dissimulavit; Baroniumque gravissimum absque controversia; sed quem ea non semel fugerat, ut dictum est, maluit super hoc laudare auctorem. Integros autem uniuscujusque mensis dies in tres sectiones, hoc est in dies intrantis, mediantis et exeuntis, quos stantes appellabant, cum olim distinguerent (Synesius epist. 4 in dies tantum intrantes, et exeuntes partitur, menses) de quo exempla sunt nimis obvia, priscorum Latinorum Nonas, Idus, et Kalendas aliquo pacto videntur voluisse imitari; sed ea præter alias adhibita exceptione; ut stantem diem ab ultimo mensis die distantem, non a Kalendis, et a principio successuri mensis, ut rem, non sicut docueram, tradidit idem amicus meus, denotarent; quam differentiam Falco vel nesciens, vel non curans, non diverso calculo dies Kalendarum, quo dies stantes supputavit; Festumque D. Jacobi Apost. celebrari dixit vii Kal. Augusti, quod viii Kal. ac septimo die stante Julii veneratur: ad annum tamen 1131 festum S. Angeli figit iii Kal. Octobris nullo errore: quippe ibi recensitus. PERREG.

maverunt B. Petro, et Innocentio papæ, ejusque successoribus canonicè intransitibus fidelitatem deferre, cæteraque, quæ conscripta sunt. Regi vero Rogerio statim Siciliæ regnum per vexillum donavit ejus duci filio ducatum Apuliæ, principali alteri filio ejus principatum Capuanum largitus est. Die vero illa, in qua prædictus apostolicus pacem cum rege firmavit B. Jacobi apostoli festività celebratur; vii Kalendarum Augusti. Et his actis, missæ solemniter celebravit apostolicus ipse, ubi satis abundeque de pacis continentia tractavit. Lætitia igitur, et gaudii abundantia universos inhausit, et celorum regem magnificantes super pacis firmatæ et concordiæ dextra lætati sunt Beneventanus itaque populus pacem audiens firmatam, et regem voluntati apostolici alligatum, tanto gaudio et exultatione triumphat, quod si ex toto describerem, dæderem in tempore et locutione. Apostolicus igitur, pace firmata cum nominato rege Beneventum ingressus est die Kalendarum Augusti, quem Beneventanus populus honore multo, et devotione cordis suscipiens, quasi Beatum Petrum in carne aspiciens, lætatus valde gaudebat. Rex autem foris civitatem Beneventi castrametatus est, quia rex usque ad Portam Sancti Laurentii cum domino apostolico comitatur. Die vero ipsa ad Vesperam rex ipse civitatem ingreditur, et curiam domini papæ ascendens, cum eo aliquantum moratur, deinde ad episcopium pergit, et Beatæ Mariæ basilicam, et Bartholomei apostoli ingrediens pro salute sua oravit. Intravit quoque monasterium S. Sophiæ, et ante altare D. Mercurii se prostravit. Inde procedens clausa monasterii, et dormitorium, et refectorium perambulavit, et monachorum orationibus se commendans, civitatem exivit per Portam Summam, et ad castra gaudens remeavit. Rossemannus autem qui contra voluntatem apostolici quotidie pugnabat archiepiscopus a Petro Leonis consecratus, de Benevento expulsus est, et miser ipse cum domino rege festinavit. Et his actis castellum, quod Rossemannus ille ad Portam Summam fabricari jussit; dominus papa destruxit: et in his diebus cives Neapolitani venerunt Beneventum, et civitatem Neapolim ad fidelitatem domini regis tradentes, ducem filium ejus duxerunt; et ejus fidelitati colla submittunt. Præfatus præterea rex, exercitu amoto, Trojam adivit, et civitatem ipsam suæ submitit potestati; episcopus autem Trojanæ civitatis Guillelmus nomine, et populus civitatis legatos præfato delegaverunt regi, ut civitatem ingredietur, et inter suos fideles et amicos honeste maneat, et secure. Rex vero, legatis acceptis: « Non civitatem, » inquit, « ingrediar, donec traditor ille, Rainulphus scilicet, inter vos manserit. » Continuo qui missi fuerant

(56) Extra urbes sub ipsis muris ad excipiendas sordes omnes de more cænosa ista, et foetida stagna tunc deputabantur. Loci quid tale descripsit Joannes Boccacio in Fabella de Magistro Simeone iis verbis: *Erano allora per quella contrada fosse, nelle quali i lavoratori di quei campi facevan votar la Contessara Civillari, ver ingrassare i campi loro.*

A civitatem regressi regis intentionem omnibus patefaciunt, et licet dolore commoti cives ex tanta regis responsione, quatuor tamen militibus præceperunt, ut sepulcro fracto cadaver ducis Rainulphi extraheretur, et extra civitatem educerent, ut furore regis sedato, ad eos pacifice ingredietur. Jusserunt etiam inimici ducis præfati cuidam militi nomine Gallicano qui ducis illius fidelissimus fuerat, ut ipse Gallicanus ob injuriam ducis defuncti, et ejusdem Gallicani dolorem, tumulum frangeret, et ducis ossa pelli, et fetori adhuc circumplexa manu sua extraheret: qui Gallicanus timore coactus, et ne tanti regis furorem incurrat, (heu dolor!) quasi mente hilari cum aliis ducis ossa involuta, ut diximus, eduxit. Continuo in collo ducis defuncti fumen ligari fecerunt, qui ejus inimici exstiterant, et usque ad castellum civitatis per plateas traxerunt, deinde reversi usque ad Carbonarium foris civitatem, ubi stagnum luteum, putridumque inerat, ducis ipsius suffocaverunt cadaver (56), heu nefas et dictu mirabile! totam protinus civitatem, timore et luctu invadit, quod unusquisque mortem optabat, et amicorum ducis ipsius, et inimicorum (Regem quidem testor æternum, Judicemque sæculorum) tale tantumque factum horribile in generationibus præteritis, et inter paganorum sectam nunquam legimus accidisse. Hæc siquidem crudelitatis potentia quid regi illi profuit? quæ victoria, vel majestatis gloria ei successit? sed ut mentis suæ furorē pacare desiderans, quod non potuit exercere in viventem, operatus est in defunctum. Revera, dum dux prædictus vixerat, licet cum paucis adesset, ipse tamen rex nullo modo circa ducis ipsius aciem, et si eum decem millibus armatorum instaret, propinquare audebat. Unde ei visum fuit, mentis suæ rabiem aliquantis per fore mitigatam. Sed redeamus ad causam; dux itaque regis illius factum hujusmodi audiens ad patrem accessit audacter, et facti illius ordinem redarguit, et precatur patrem, ut sepulturæ dux ille dehonostatus traderetur. Rex igitur ducis filii favens orationi sepulturæ illum tradi mandavit; et his actis civitatis populus, ut ingrederetur ad eos, exspectabat, sicut promiserat. Qui nec sic voluit civitatem Trojam introire, sed castra inde amovens civitatem Barensem adivit: quam terra, marique obsedit; cumque prædictus apostolicus civitatem introisset Beneventanam, omnem ordinationem a Petro Leonis factam deposuit, et a Rossemanno: die vero Assumptionis S. Mariæ, et in passione B. Bartholomæi episcopium descendit, et missarum solemniter honeste celebravit et his actis, prædictus apostolicus a Romanis sæpe vocatus, secundo die stante mensis Septembris, iter arripuit, et Domino favente, Romam repedavit.

Et fortasse locus pridem sub muro urbis Neapolis, qui etiamnum antiquo nomine appellatur *Carbonaria* eidem usui fuit; sed multo quidem ante Francisci Petrarchæ ætatem, qui Gladiatorum munus spectante ibi exhibitum ait lib. v Famil. epist. 6. *PERGR.*

Hoc anno Gregorius Beneventanus antistes a domino papa Innocentio consecratus Beneventum intravit secundo die intrante mensis Septembris, et dominus papa Guidonem diaconum cardinalem rectorem Beneventi ordinavit. Audiens autem populus Romanus domini papæ Innocentii adventum catervatim obviam exivit, et illum gaudio magno et honore suscepit, deinde eum hortabatur, ut pacem, quam cum rege Rogerio posuerat, consilio eorum confringeret. Apostolicus autem nullo modo petitionibus eorum consentire voluit; dicebat quidem sic Domino placuisse, quod per ejus captionem pax hujusmodi facta fuisset. Cumque, ut supra dictum est, præfatus rex civitatem obsedisset Barensem, Innocentius papa, cum intra civitatem esset Beneventanam, episcopum Ostiensem virum valde venerabilem ad civitatem Barensem delegavit, populum civitatis monendo, ut ad regis fidelitatem colla submittant, et ejus voluntati famulentur. Populus autem Barenensis, ut erat superbi animi, et elatione suppositus, episcopum illum, ut civitatem ingrederetur nullatenus est passus, dictisque ejus nullo modo credere pertentavit. Quid multa? Episcopus ille revertens, Barenensis populi ferociam, et elationem Domino intimabat apostolico; inde ut dictum est, Dominus papa Romam reversus est. Rex igitur Rogerius populi illius Barenensis aspiciens superbiam, consilio habito, machinas lignorum, et turres triginta fere ordinari præcepit, ut civitatis muros, et munitiones prosternat; quibus peractis prope civitatis murum machinas illas appropinquari virtute multa mandavit, et continuo turres, et muri civitatis prostrati frangebantur; palatia etiam civitatis, quæ prope civitatis murum intrinsecus erant fracta ruebant; sicque duorum mensium spatio Augusti videlicet, et Septembris ruinam illam, et timorem passi sunt, famis etiam esperitatem et sitis sustinentes, panem unum sex romesinis emebant, carnem, ut audivimus, equorum comedebant. Novissime autem tum pro fame, tum pro populi seditione, quæ inter eos orta erat, quosdam civium cum Rogerio de Surrento, princeps civitatis, Jaquintus nomine, ad præfatum regem mandavit, addens in mandatis, quia civitatem animo libentè ei redderet dummodo securi circa eum, pace accepta, consistant; et rex captivos civitatis, quos habebat, eis reddat, similiter homines regis, quos civitas habebat, dimittat. Nec mora, pactio talis et ordinatio et regi placuit, et civitati, sicque civitatis populus, pace accepta acquievit, et, sacramentis datis pax constituta apparuit. His ita peractis, en adest miles quidam, cui præfatus civitatis princeps oculum evelli præcepit, pedibus regis prostratus oravit ut justitiam sibi de principe Barenensi faciat, qui lumen oculorum sibi evulsit. Rex itaque continuo furore accensus, et ultra quam credi potest admirans, cursu rapido vocari fecit judices Trojanorum Tranensium et Barenensium, ut de pacto judicarent quod rex cum civitate Barenensi posuerat, videlicet,

A ut ex utraque captivi sani, et incolumes redderentur. Quid plura? a Judicibus Barenensibus judicatum est ut princeps ille Jaquintus civitatis, qui ei oculum jussit evelli, et ejus consilarii in potestate essent regis. Confestim princeps ille, et consilarii ejus Guaiferius quidam, et Abint, cæterique eorum consocii ante regem confessi sunt, jussu, et consilio eorum lumen oculorum militi prædicto evelli fecisse. Nec mora; principem illum et prædictos viros, aliosque decem laquo fecit suspendi præfatus rex, et decem alios oculis et membris truncari, civesque alios prudentes ligari, et vinculis teneri, eorumque bona auferri: sicque de civitate illa Barenensi inauditam fecit ultionem. Timor itaque, et tremor tantus civitatem illam invasit quod nemo virorum et mulierum per plateas, et vicos incedere palam audebat. Lacrymis quidem, et suspiriis Salvatoris misericordiam invocabant, ut eorum afflictioni subvenire dignaretur. His ita gestis, concilio accepto, rex ipse exercitum dividens Salernum adivit quinto die stante mensis Octobris, ibique de negotiis suis et actibus tractavit. Octo retro diebus intrantibus mensis Octobris civitas illa Barenensis sic afflicta et exagitata est. Cumque Salernum rex ipse advenisset, inimicis suis terras omnes eorum abstulit, et sacramento eos perstrinxit, ut ultra montes festinarent: quod et factum est. Comitem vero Rogerium de Ariano ejus adversarium simul cum uxore sua navigio parato in partes Siciliæ captivum mandavit, sicque vindictam perficiens super inimicis, quinto die intrante mensis Novembris navigio armato Panormum transfretavit.

Hoc anno xi Kalend. Februarii primo pullorum cantu terræ motus magnus factus est, ita quod domos corruere putabamus: cumque, ut prædiximus, papa Innocentius civitatem Beneventanam recuperaret, Guidonem diaconum Romanæ sedis virum valde discretum, et moribus ornatum rectorem civitatis Beneventanæ ordinavit. Qui rector usque ad Kalendas Martii in civitate permansit. Deinde apostolicus alium misit rectorem Joannem nomine, consanguineum suum, subdiaconum, et Guido ille Romanum repedavit.

Anno 1140 et undecimo anno pontificatus prædicti domini Innocentii. mense Martio tertie indictionis. Hoc anno prædictus rex Rogerius Amphusum filium suum principem Capuanorum magno cum exercitu militum et peditum trans civitatem Piscariam misit, ut provinciam illam suæ subjugaret potestati; qui vero princeps exercitu illo accepto, sicut rex pater ejus jusserat, labore multo peregit, et Piscariam transiens castella copiosa ibi contigua, et vicos comprehendit, et spolia illorum prædatus est, et quædam eorum igne consumpsit. Diebus autem non multis interjectis, præfatus rex Rogerium ducem filium suum mille cum militibus et peditum manu copiosa in auxilium præfati principis delegavit. Dux itaque cum principe fratre suo simul alligati provinciam illam prope Romanos fines adjacentem timore

multo ad eorum imperium submiserunt, unde prædictus apostolicus Innocentius turbatus, consilio accepto Romanorum, ad eos per cardinales direxit, ne aliena invaderent, et Romanis fines non usurparent, qui apostolico rescribentes responderunt, non aliena, petere, sed solummodo terras ad principatum pertinentes velle redintegrare (57).

Dum hæc et alia geruntur, nominatus rex medio mense Julio navigiis paratis Salernum venit, ut filiorum ducis et principis facta, quos, ut supra dixi, cum exercitibus miserat, agnosceret; in super cum domino apostolico Innocentio alloqui, et simul esse excogitabat. Continuo rex ille, consilio habito, Salernum exivit, et ducentis militibus aggregatis, prope civitatem venit Beneventanum, et cum Joanne subdiacono Romanæ sedis tunc Beneventano rectore et aliis Beneventanis de pace, et civitatis utilitatibus, et domini apostolici fidelitate tenenda satis, abundeque locutus est, et inde procedens Capuam ingressus est, ibique diebus non multis commorans, de quibusdam suis negotiis tractavit, deinde apud Sanctum Germanum festinavit. Illico habito consilio legatos duci, et principi filiis suis mandavit, ut ad eum revertentur; audieratenim rex ipse, apostolicum Innocentium de provinciæ illius invasione valde turbatum esse, et contristatum. Dux autem, et princeps nuntius acceptis ad patrem eorum reversi sunt, universa vero oppida, quæ comprehendierant, necessariis omnibus muniverunt. Et his actis nuntios rex ipse præfato apostolico delegavit, suppliciter impetrando, ut si neri posset cum illo alloqui, et de multis, variisque negotiis terminare desideraret. Apostolicus autem consilio habito, tum pro temporis tempestate, tum pro aliis negotiis instantibus eum alloqui non posse rescripsit. Rex igitur aggregato exercitu Capuam repedavit, et ibi aliquantisper castrametatus, exercitum omnem dimisit, licentiam ad propria remeandi unicuique præbens. Ipse vero rex quingentis acceptis militibus Piscariam tetendit, quam supra diximus filios suos comprehendisse. Inde procedens totam illam regionem a prædictis filiis ejus obtentam circumvit, et eis omnibus studiose perscrutatis, Arianum civitatem advenit ibique de innumeris suis actibus curia procerum

(57) Ad Capuæ ne principatum provincia trans civitatem Piscariam pertinebat? De hoc alibi viderimus. PEREGR.

(58) Hunc etiam campum demonstrabat Ignotus Cassin. num. 28, et Joannes Diac. de episc. Neapol. in S. Athanasio. Sed cur ipse præcipue dictus fuerit, de Neapoli sive Neapolis, hoc operæ erat pretium, ut litterati Neapolitani viri, omnigenæque antiquitatis periti intactum non præterirent. ПРѢГОН.

(59) De Neapolitanæ civitatis immunitate rex cum ejus civibus tractavit, quam Falco consueto tunc vocabulo appellat *libertatem*. Sicut ad an. 1137. *Preccatur insuper*, inquit, *ut libertatem possessionum Beneventanorum quam imperator Lotharius concesserat, populo Beneventano ipse rex Rogerius largiretur* Quam sane immunitatem Siculi eripi sibi timebant, apud Falcandum. *Non difficile*, inquit, *persuaserant cancellarium, si diu verseveraverit in eo culmine po-*

et episcoporum ordinata tractavit. Inter cætera enim suarum dispositionum, edictum terribile induxit, totius Italiæ partibus abhorrendum et, morte proximum, et egestati, scilicet, ut nemo in toto ejus regno viventium Romesinas accipiat, vel in mercatibus distribuatur, et mortali consilio accepto monetam suam introduxit, unam vero, cui ducatus nomen imposuit, octo Romesinas valentem, quæ magis magisque ærea, quam argentea probata tenebatur. Induxit etiam tres follares æreos Romesinam unam appetiatis, de quibus horribilibus monetis totus Italicus populus pauperlati et miseris positus est, et oppressus, et de regis illius actibus mortiferis, mortem ejus et depositionem regni optabat. Quibus ita mortalibus edictis et monetis inductis, rex ipse militibus suis congregatis Neapolim tetendit. Archiepiscopus itaque Neapolitanus, Marinus nomine, clerum omnem civitatis congregari præcepit; simul et cives, et adventum regis eis annuntians hortatur, ut honeste, et lætitia multa eum suscipiant. Cives igitur simul cum militibus civitatis foris Portam Capuanam exierunt in campum, quem Neapolim dicunt (58), et regem ipsum honore et diligentia multa, ultra quam credi potest, amplexati sunt, et sic usque ad prædictam portam Capuanam perductus est. Continuo presbyteri, et civitatis clerus ad eandem portam obviam exivit, et eum hymnis, et laudibus ad astra levatis civitatem introduxerunt. Quatuor illico viri nobiles habenas equi, et pedes regis ipsius tenentes, alii quatuor usque ad episcopum civitatis regem illum introduxerunt. Frequentiam vero populi per plateam incedentis, et mulieres viduas, conjugatas et virgines per fenestras existentes, lector, si aspiceres, miratus affirmares, imperatorem aut regem alium, sive principem tali sub honore et gaudio nunquam civitatem Neapolim ingressum fuisse. Quid multa? Rex ipse tali et tanto honore ditatus ad episcopium descendit, et in camera archiepiscopi hospitatur; die vero altera adveniente, totam intrinsecus civitatem, et foris rex ipse equitavit, et palatia, et ædificia circumspexit. Inde navigio parato ad castellum Sancti Salvatoris civitati proximum ascendit, et civibus Neapolitanis ibi vocatis, negotia quædam cum illis de libertate civitatis, et utilitate tractavit (59). Donavit insuper unicuique militi quinque

testatis, universis populis Siciliæ libertatem quam hactenus habuerant sublatum. Et infra: *Ut universi populi Siciliæ redditus annuos et exactiones solvere cogentur, juxta Galliæ consuetudinem quæ cives liberos non haberet.* Nec diversæ rationis libertate et immunitate Neapolitani præditi, ea participes fecerunt negotiatores ducatus Amalfitani, degentes Neapoli: de quo in privilegio apud Latinam Historiam Neapolitanam lib. 1, cap. 12 sic legitur: *Ut sicut ista civitas Neapolis privilegio libertatis præfulget, ita et vos negotiatores, campores sive apothecarii in perpetuum gaudeatis.* Sed quamquam pergit privilegium. *Ut nulla conditio [scribo conditio] de personis, vel rebus vestris, sive hæredum et successorum vestrorum negotiatorum in Neapoli habitantium requiratur; sicut non requiritur de civibus Neapolitanis.* Haud igitur eo in privilegio, ut censuit ejusdem Historiæ auctor, *libertas Neapolitana præponitur, quæ*

modia terræ, et quinque vilanos (60), et promisit eis, via comite, munera multa, et possessiones largiturum. Interea noctis silentio præfatus rex totam civitatem Neapolim extrinsecus metiri fecit, cognoscere volens, quantæ esset circumquaque latitudinis; invenit itaque studiose metiendo in gyrum passus duo millia ter centum et sexaginta tres. Et passibus illis ita inventis, dum populus civitatis aggregatus esset, in ejus conspectu quasi dilectionis affectu, eos interrogare cepit utrum scirent, quot passus civitas illorum per circuitum habuisset, qui, ultra quam credi potest admirantes, se nescire profiterentur. Rex autem sicut studiose invenerat, mensuram passuum quos civitas eorum tenebat patefecit. Unde populus omnis regem ipsum sapientiore aliis antecessoribus et studiosiorem prædicabat, et quod nunquam factum fuerat, super civitatis mensura mirabantur, quomodo rex ille fieri contractasset. Et his omnibus ita peractis ipse Salernum properavit, et ibi diebus non multis moratus, quarto die intrante mensis Octobris navigio parato mare ingressus est, deinde Panormum festinavit. Dux vero filius ejus in Apuliæ partibus remansit, et princeps alter ejus filius apud civitatem Capuam mansitavit. Cumque, ut prædiximus, prædictus rex Rogerius

A monetas illas superius dictas introduceret, domino Joanni subdiacono sanctæ Romanæ sedis Beneventano rectori et civibus Beneventanis delegavit, ut monetas illas infra civitatem suscipiat, quod prædictus rector audiens mirabiliter contristatur. Aiebat quidem rector ipse quoniam sine domini papæ licentia monetas illas recipere non posset, præcipue ad totius Italiæ mortem monetarum illarum introductio spectaret. Tandem communicato consilio rector præfatus prædicto pontifici regis edicta mandavit, ut quid super his negotiis esset agendum mittere dignaretur. Pontifex itaque Innocentius his auditis, ultra quam credi potest condoluit, et super regis Rogerii execrandis actibus mirabatur. Confestim Beneventanis mandavit litteras suas ita continentes: « Facta regis et monetarum suarum inventiones, et a vobis accipimus, et alius nobis in veritate referentibus; unde mandamus, ut non terreamini; neque jam mentes vestras moveatis, quoniam transitura sunt, et cito possunt emendari. Nos autem circa utilitates vestras quotidie invigilamus. » Litteris talibus acceptis et lectis, gratiarum egimus actiones, et aliquantulum roborati respiravimus; et his actis præfatus pontifex Innocentius ad regem transmisit Rogerium significando, qualiter totus

ab ædificationis primordiis secum vixit, quippe illam libertatum intellexisse videtur, qua municipia communiter omnia, fœderatæque civitates, ac perinde ipsi Neapolitani olim cum fruerentur, a quibus stipendium et naves, ut est apud Livium lib. xxxv, Romani ex fœdere exigebant, magistratus sibi creabant; nec salis exploratum habetur an ei cesserint, quando in anno urbis conditæ 663 ante Christum natum fere 90. Sociali bello universa pene Italia in Romanos quia conspiravit, lege Julia civitas est sociis et Latinis data; in quo magna contentio Heraclienstum et Neapolitanorum fuit, teste Cicerone pro Balbo, cum magna pars in iis civitatibus juris sui libertatem civitati anteferrerent. Sed sane ei tandem renuntiarunt, ut indicio est idem. Cicero cont. Rull. 2, qui enumeratis coloniis et municipiis Campaniæ, quæ Rullus suis colonis occupare destinaverat, haud Neapolim, sed Puteolos in sua potestate tunc fuisse perhibet. Galenum, inquit, municipium complebunt. Teanum oppriment. Atellam Cumas, Neapolim, Pompeios, Nuceriam suis præcidiis devincient. Puteolos vero, qui nunc in sua potestate sunt, suo jure libertateque utuntur, toto novo populo atque adventitiis copiis occupabunt. Porro dein et ipsum velus oppidum Puteoli, ut ait Tacitus Annal. lib. xiv jus coloniarum et cognitamentum a Nerone adipiscuntur, cum scilicet primitivæ Coloniarum illud deductæ, de qua Livius lib. xxxiv et Velleius noster lib. i jam exsolevisent jura; recentisque, de qua Frontinus in Catal. Coloniarum abolita fuissent. Sed idem Tacito lib. iii Hist. adhuc inter municipia collocari iudico Puteolos; qui ait a Claudiis, Faventino, et Appollinari et ab Apinio Tironem Municipia coloniarumque impulsas præcipio Puteolanorum in Vespasianum studio supra Capua Vitellio fida (erat hæc certo colonia) municipalem æmulationem bellis civilibus miscuisse: quippe jus coloniarum adeptos fuisse, non coloniam missam prædixerat. Sic Pompeius, ut tradit Asconius Pedian. ad Orat. in Pison. Transpadanas colonias deducens, non novis colonis ear constituit; sed veteribus incolis manentibus, jus dedit Latii, ut possent habere jus quod cæteræ Latinæ coloniarum: id est ut petendi magistratus gratia civitatem Romanam adipiscerentur. Qualem

etiam coloniam fuisse Neapolim, valde suspicor, quæ patrios Græcanicos ritus nunquam dimisit. Hæc autem civitas quæ mirabile dictum, post Romanum imperium, ut cum Alexandro Teles. dictam lib. ii, cap. 12 et 66 cujus sententiam rigide nunc non examino, vix unquam a quoquam subdita fuit, nunc vero Rogerio, solo verbo præmissa, submittitur. Græcis namque imp. non armis, domita, sed ex antiquissima subjectione; ut reliqua multo etiam tempore Italia: longo annorum curriculo obederat; de quo dicam lib. ii Hist. Langob. PEREGR.

(60) Unicuique militi, inquit, non comiti, non magnati, in feudum dedit exiguum terræ modium cum glabæ ascriptis colonis; ut præstito sibi perinde ab iis fidelitatis juramento, urbem in officio strictiori, velut nexu devinctam delineret. Alexandrum Teles. lib. ii, cap. 37 huc advoco, ubi de eodem rege. *Eo quod, inquit, supradictorum adversum se principum (lego procerum, ut monui supra) compererat cum perjurio factam conspirationem, tanta quidem contra eos rapitur indignatione, tantoque mentis erupit furor, ut non comiti, non magnati, non etiam cuilibet militi, qui ita perjurantes, in eum colla erexerant, penitus parceret.* Sed attende temporum vices. Rullus olim, ut Cicero perhibet de leg. agrar. ii quinque millia colonorum Capuam scribi, quos e rusticis tribubus sortiri decreverat, et in singulos tum dena, tum duodena jugera dispertiri jusserat, hoc est nostros terræ modios plus minus octo. Porro Fazellus Poster. Decad. lib. vii non contentus res plures, tempora et personas perperam immiscuisse, hoc etiam addit; quod postquam inter Innocentium et Rogerium convenit, ipse rex Neapolim ingreditur, magno tum suorum, tum civium applausu; quo die centum quinquaginta milites instituit, duosque menses ibidem festos egit. Noster sane nil habet tale quem pro hoc dicto a viris parum cordatis (tales enim nuperrimo experimento contra spem se prodiderunt meam) citari video. Et præterea ipse Falco disertè declarat, hoc anno Rogerium medio mense Julio Salernum e Sicilia venisse, et quarto die intrante mensis Octobris mare ingressum, Panormum festinasse; variis interim negotiis itineribusque distentum, PEREGR.

populus Italiæ, et extra de introductione monetarum A devenisset.
 istarum doluisset, et quomodo ad famis afflictionem *Hactenus codex Benevent. papyraceus.*

ANNO DOMINI MCCCXXXIX

MATTHÆUS

CARDINALIS EPISCOPUS ALBANENSIS

NOTITIA HISTORICA

(UGHELLI, *Italia sacra*, t. I, p. 254, in episc. Alban.)

Matthæus, Gallus, nobilibus opulentisque parentibus editus, in Remensi provincia monachus, ac prior Cluniacensis, ab Honorio II electus est episcopus card. Albanus 1125. Hic a primis annis cum pietate disciplinarum peritiam felici successu conjunxit, cumque antea canonicus Remensis esset, monasticam vitam professus est in celebri cœnobio S. Marlini de Campis Parisiensi, cujus postea abbas electus est. Cum postea ad episcopatum assumptus fuisset, adeo inter beatoris vitæ obsequia instituti prioris non fuit oblitus, ut cæteræ vitæ austeritati etiam duriora addiderit, ita ut sanctimoniam vitæ rarissimis exemplis illustrarit Ecclesiam. Familiaris D. Bernardo fuit, atque ad obsequium veri pontificis traducendis devius individuus ejusdem collega. Sub Honorio II in Galliis legatione functus est, ubi in Trecensi concilio militare Templariorum institutum favorabilibus diplomatibus indultis, confirmavit. Ab eodem legatus ad Montem Casinum, Oderisium Nicolaumque exiit dignitate, ac Signorettum in ejusdem loci abbatem eligendum curavit. Interea cum inter Innocentium II atque antipapam Anacletum obortum schisma fuisset, Matthæus miro animi candore Innocentii partes consecutus est, atque antipapæ scelerosos ausus insectatus: cumque a Petro Leone expulsus Roma fuisset, in ea plena ærumnis sive fuga, sive peregrinatione, officii sui egregie memor, Gallos atque Germanos, ad quos pervenerat, ad veri pontificis obsequium obedientiamque demum adduxit. Sub vitæ finem, D. Bernardo collega, Ligustica legatione etiam functus est, in qua Mediolanensibus auctor fuit ut Innocentium verum pontificem venerarentur. Demum Pisas reversus, ubi per id tempus pontifex morabatur, ex laboribus contracto morbo, vitam finivit, die Natali Domini sacro, dum adhuc crepera luce sacrum perageretur anno 1139, sepultusque apud S. Frigidianum, gloria miraculorum clarus, Præfuit etiam conciliis Moguntino et Parisiensi. Ejus Vitam perscripsit ven. Petrus Cluniacensis abbas, tametsi in Cluniacensi Chronico ejusdem gesta, vitæque rursus narrentur; cujus Baronius meminit tom. XII Annal. eccles. Ejus ibidem laudes S. Bernardus in quibusdam epistolis sincere deprompsit, in quibus vel cum gravi consultoque viro gravissima transigebat negotia, vel sanctæ familiaritatis ergo mutuam charitatem alebat.

MATTHÆI CARDINALIS

EPISCOPI ALBANENSIS

EPISTOLÆ ET DIPLOMATA

I.

Diploma Matthæi Albanensis episcopi, nec non sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis et legati, super concordia inter Henricum Senonensem archiepiscopum et canonicos Stampenses.

(Anno 1127.)

[FLEUREAU, *Antiquités d'Estampes*, p. 40.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, ego MATTHÆUS, Dei gratia Albanensis episcopus, sanctæque Romanæ Ecclesiæ cardinalis legatus; GAUFRI-

BUS Carnotensis et BURCHARDUS Meldensis episcopi:

Notum fieri volumus cunctis fidelibus, tam futuris quam præsentibus, quod inter Senonensem archiepiscopum Henricum, et canonicos Stampenses hujusmodi, Deo auctore concordiam apud Sanctum Dionysium composuimus, quod idem archiepiscopus nostro, et religiosarum personarum quæ aderant, consilio, benigne illis concessit ut ipsi in perpetuum sacerdotem in ecclesiam Sancti Basilii, quæ ad ipsos

pertinet, sine simonia provideant, nec ipse calumniam aliquam, nec debitum ex officio, sacerdoti illi imponet, et si persona ejus legitima et recipienda fuerit, archiepiscopus animarum illi curiam concedet. Concessit etiam quod data sibi animarum cura, sacerdos ille prædictis canonicis censam tribuat, et eis plenam securitatem inde faciat, et archiepiscopus nullo modo, aut per se, aut per submissam personam censam illam canonicis illis impediatur. Et ipse, sicut sacerdos et episcopus, concessit, et promisit quod hujusmodi concordiam integram et inconcusam servabit et tenebit.

II.

Authenticum cardinalium super compositione facta inter Stephanum episcopum Parisiensem et Theobaldum archidiaconum.

(Anno 1127.)

[*Cartulaire de Notre-Dame de Paris*, tom. I, p. 28.]

Hæc est concordia quam nos Matthæus episcopus Albanensis et Joannes, de titulo Sancti Grisogoni, et Petrus de titulo Calixti, cardinales, inter dominum Stephanum, Parisiensem episcopum et Theobaldum, notarium archidiaconum ejusdem Ecclesiæ, ex mandato domini papæ [Honorii] composuimus. Non liceat archidiacono in ecclesiis presbyterum ponere. Episcopi autem erit ecclesias ordinare per archidiaconum tantum, sicut per ministrum suum; ita ut episcopus sacerdoti curam committat animarum; per archidiaconum vero ecclesiam et res assignet ecclesiæ. Archidiacono sacerdotem ab officio suspendere nullatenus liceat, si episcopus in parochia fuerit; deponere autem omnino non liceat: neque pœnitentias dare, sed neque reconciliare nisi ex licentia debet episcopi. Excommunicare autem aliquem clericum aut absolvere archidiacono [non] licet nisi per mandatum episcopi. Episcopus vero, quotiens expedit, parochianos suos conveniet per archidiaconum et ad justitiam invitabit: quod si contempserint et justitias dictaverit, excommunicare licebit episcopo: factam vero excommunicationem archidiaconus observabit. Clericos vero ad ordines promoveri non faciet archidiaconus, nisi per mandatum et sigillum episcopi, si tamen in provincia fuerit. Si vero episcopus tres menses abfuerit, et archidiaconus mandatum habebit episcopi, necessitate urgente, et clericos promoveri faciet, et ecclesias canonice poterit ordinare. Collectas vero episcopus, absque archidiacono, per parochiam ipsius non faciet, nisi aut Roma veniat, aut concilium in provincia celebretur, aut forte dominum papam in Ecclesia sua suscipiat; quod tamen consulto archidiacono faciet: in quibus quidem collectis, quia expensæ omnes erunt episcopi, archidiaconus nullam habeat portionem. In cæteris vero communibus collectis, archidiaconus ut moris est

A tertiam partem obtineat. Archidiacono autem, in tota parochia, collectas sine episcopi [facere] non licebit. Quod si quis archidiacono de suo, precibus aut ultro, donare voluerit, nequaquam debet episcopus contradicere. Debitum vero quod Franci cæte vocant, quod archidiaconus debebat episcopo usque ad [hunc] diem, precibus nostris et pacis amore, totum archidiacono dimisit episcopus. De cætero, archidiaconus omne debitum persolvit episcopo, ita tantum si in pace et concordia hæc archidiaconus perseverat. De scholis vero, unde inter episcopum et canonicos Parisienses emersit discordia, dominus Theobaldus contra voluntatem episcopi nullatenus veniet. Si vero pacem hanc non observaverit archidiaconus, et si semel, secundo aut tertio admonitus erratum suum non emendaverit, aut justitiam facere contempserit, tunc licebit episcopo, sicut prius, debitum omne suum requirere. Si quis in parochia clericus, sive laicus, archidiacono aut alii injustitiam fecerit, et per eundem archidiaconum emendare noluerit, si episcopus in loco fuerit et negotium ante se tractare voluerit, archidiaconus usque ad sententiam non procedat, sed causam suam ad episcopum deferat, qui ei canonicam in omnibus observet justitiam. Si vero episcopus absens fuerit, aut audire noluerit, archidiaconus justitiam faciat, ex mandato tamen episcopi, et hoc in laicos. Hanc concordiam fecimus, salva in omnibus apostolicæ sedis et domini papæ auctoritate et debita reverentia. Huic paci interfuerunt, et eorum consilio facta est, venerabiles fratres nostro Gaufridus Carnotensis et Burchardus Meldensis episcopi.

C Aotum est Romæ (1) apud Palladium, anno Dominicæ Incarnationis 1127, pontificatus domini Honorii papæ secundi anno tertio.

III.

Matthæus Albanensis electionem Udonis, S. Petri Carnotensis abbatis confirmat.

(Anno 1128.)

[MABILLON, *Annal. Bened.* VI, 164.]

Servorum Dei quieti sicut in præsentibus consulere pium est, sic et in posterum providere opportunum. Proinde ego MATTHÆUS, Albanæ Ecclesiæ Dei gratia humilis episcopus, et sanctæ Romanæ atque apostolicæ sedis cardinalis et in Gallis legatus, omnibus quibus oportuerit notum esse volo fidelibus, quia monasterio S. Petri Carnoti eam quam hactenus habuisse cognoscitur abbatem eligendi libertatem, præsentem venerabili Gaufrido Carnotensi episcopo ipsius suggestu atque rogatu, ex Romanæ Ecclesiæ auctoritate præsens in ejus monasterii capitulo presidente ei Udone recens electo abbate, viva voce confirmaverim, et hoc idem scripto atque sigillo nostro me facturum promiserim. Hic ergo eamdem confirmationem repetentes, ex domini papæ Honorii,

(1) Quæ sequuntur deprompta sunt ex parvo chartulario, fº 36, vº. In alio ejusdem concordie apographo, ibid., fº 47, legitur: « Interfuerunt etiam hi testes, domnus T. prior Sancti Victoris, R. ar-

chidiaconus Cameracensis, A. cancellarius, T. archidiaconus Meldensis, T. monachus, Hugo monachus Resbaci, Albertus Stampensis. »

cujus in Galliarum partibus vicem gerimus, auctoritate, et ex Romanæ, cui ipse præsidet, sedis potestate scripto et sigillo isto decernimus atque statuimus, ut præfati monasterii S. Petri Carnoti capitulo ab omni tam ecclesiastica quam sæculari potestate omnino libera sit, et firma abbatis sui electio; et sicut hactenus licuit, perpetuo liceat monachis quancunque voluerint personam regulariter duntaxat sibi in abbatem eligere; itaque electum, sine cujusquam contradictione, sine præjudicio vel surreptione, locum firmiter obtinere. Quod decretum nostrum si quis unquam quolibet ingenio ausus fuerit aliquatenus scienter temerare, ex ipsius domni papæ auctoritate, et ex sanctæ atque apostolicæ sedis maiestate eum, quicumque ille fuerit, anathematizamus, atque a regno Christi et Dei, nisi hoc digna cum satisfactione emendaverit sequestramus.

IV.

Litteræ Matthæi Albanensis episcopi, quibus Argentiense monasterium abbatiæ S. Dionysii, de sententia concilii Parisiensis apud S. Germanum a Pratis habiti, restituitur.

(Anno 1129.)

[LABBE, *Concil.* t. X, col. 936.]

In nomine summi Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, MATTHÆUS, divinæ grætiæ dispositione Albanensis episcopus et apostolicæ sedis legatus.

Quoniam ad nostræ dignitatis potestatem pertinere constat circa ecclesiasticæ cultum religionis summa sollicitudine fideliter elaborare, immunda cuncta eliminare, utilia quoque studiose supplantare, ideo summopere nobis injuncto officio oportet C invigilare.

Ea propter cum nuper in præsentia domini serenissimi regis Francorum Ludovici, cum fratribus nostris coepiscopis, Remensi scilicet archiepiscopo R. [Rainaldo] Parisiensi episcopo Stephano, Carnotensi episcopo G. [Gaufrido] Suessionensi episcopo G. [Gosleno] aliisque quamplurimis, de sacri ordinis reformatione per diversa Galliarum, in quibus tepuerat, monasteria, Parisius ageremus, subito in communi audientia conclamatum est super enormitate et infamia cujusdam monasterii sanctimonialium, quod dicitur Argentiolum, in quo paucæ moniales multiplicitate infamiam, ad ignominiam sui ordinis degentes, multo tempore spurca et infami conversatione omnem ejusdem loci affinitatem fœdaverant. Cumque omnes qui aderant illarum expulsionem insisterent, venerabilis abbas S. Dionysii Sugerius, emunitatibus suis apostolicorum confirmatione certissimis in medium ostensis, præfatum monasterium ad jus ecclesiæ suæ pertinere satis evidenter ostendit.

Unde nos, cum fratribus prænominatis participato consilio, et quia illud venerabile cœnobium, potissimum in suis temporibus inter alia Galliæ totius monasteria, Dei misericordia, et sanctorum martyrum intercessione, omni religione irradiatum vidimus, non solum ejus justitiæ, verum etiam illarum miseræ consulentes, hanc ei injunximus obedi-

am, ut illis in religiosis locatis monasteriis, ibidem monachos suos, qui Deo religiose deserviant, substitueret.

Et ut hæc nostræ restitutionis concessio tam sibi quam posteris firmissima in posterum habeatur, ei apostolica auctoritate, nostrique sigilli corroboratione, in sempiternum confirmavimus: hoc idem, Parisiensi episcopo Stephano, in cujus parochia est, primum faciente et confirmante.

V.

Epistola Matthæi Albanensis episcopi ad fratres conscriptos, etc., abbates, etc.

[D. BOUQUET, *Recueil*, tom. XIX, p. 419.]

Fratribus conscriptis cœlestis curiæ senatoribus, abbatibus illis qui condixere singulis annis Remis convenire pro monastici ordinis correctione, Matthæus Dei gratia Albanensis episcopus, eorum frater et devotus amicus, gratia et pax a Deo patre et Domino Jesu Christo, et qui ab utroque procedit, Spiritu paraclito.

Vestræ strenue probitatis et ardentissimæ religionis fragrantia ad nos usque pervenit, et qui de sanctis studiis vestris procedit odor suavissimus viscera nostra replevit. Benedictus sit Deus, qui licet nstante Antichristi tempore, cujus faciem, quemadmodum scriptum est, præcedet egestas, ad hæc misera tempora tales reservavit personas: et ad tenebras effugandas, quæ quasi palpabiles sua tetracaligine monasticum ordinem in partibus illis offuscaverant, vos tanquam clara lumina sideraque rutilantia constituit: et non solum vestra propria loca, verum etiam alia quædam sanctitatis vestræ radiis irradiavit, et in ruinosam monastici ordinis fabricam in frigidis illis regionibus, tanquam firmas et immobiles columnas super bonum firmaentum, quod est Christus, fundavit et stabilivit! Et quem admodum illa evangelica devotaque mulier pretiosum super pedes Domini effudit unguentum, et tota domus odore repleta est; ita et vos, postquam vestras odoriferas aperuistis thecas, odor gratissimus atque suavissimus circumquaque diffusus est, et merito cantare potestis: « Nardus mea dedit odorem suavitatis. » Bona siquidem aromata quanto magis tractantur atque teruntur, tanto suavius aspirant, tantoque delectabilius redolent. Quoniam quidem in claustris vestris, quæ prius tanquam delubra voluptatum exstiterant, in quibus habitabat ericius, ululæ morabantur, sirenæ cantabant, saltabant pilosi; nunc expulsis illis viriliterque damnatis, gloriosa Christi ovilia delectabiliaque præsepia reparastis, iis quibus nunc pascit Christus et pascitur, reficit et reficitur, nutrit et nutritur, fovet et fovetur, gaudet et delectatur. Nam religio quæ ibi floruit, et humilitas quæ ibi viget, et obedientia quæ ibi regnat, et charitas: quæ ibi omnes attrahit, et amplectitur et saginatur, bona mater sanctaque Rebecca docuit dilectum filium suum Jacob cibos præparare, quibus pater Isaac, qui risus interpretatur, libenter vescitur; vos quoque

mater gratia cibos præparare docuit, quibus verus A cti Martini de Campis habebat, ab omnibus consuetudinibus ad res pertinentibus liberam fecerit, excepta sola expeditione per propriam vel dapiferi sui personam submonita.

(In subsequentibus autem institutum in claustris perpetuum silentium reprehendit, decurtatam psalmodiam, neglecta solitudinis studio ruralia et manualia opera, minoratum quoque humilitatis erga religionis cultum; ac tandem sic concludit: « Dilectissimi, quaeso, redite ad cor, et nolite ambulare in magnis neque in mirabilibus super vos. »)

VI.

Charta Matthæi Albanensis episcopi pro ecclesia S. Martini de Campis.

[DUCHÈNE, *Hist. des cardinaux français*, tom. II, p. 80.]

Ego MATTHÆUS Albanensis episcopus et sedis apostolicæ legatus, notum facio tam præsentibus quam futuris, quod in nostra Hyenuillæ, et fratrum nostrorum Reginandi Remensis archiepiscopi, Gosleni Suessionensis, Bartholomæi Laudunensis, Simonis Noviomensis, Gaufredi Carnotensis, Joannis Aurelianensis, Stephani Parisiens, Burchardi Meldensis episcoporum, Gaufredi S. Medardi Suessionensis, Sugerii S. Dionysii abbatum præsentia, charissimus filius noster Ludovicus rex, nostro et omnium prædictorum rogatu, et etiam precibus, Adelaidis reginæ, Radulphi Vermendensis comitis, nec non et Philippi filii regis, in regem designati, terram quam apud Pontisaram ecclesia San-

VII

Decretum Matthæi Albanensis episcopi, et sanctæ sedis apostolicæ legati de expulsionemonialium ab ecclesia S. Mariæ et S. Joannis Laudunensi.

[ANNO 4137.]

[DOM MARLOT, *Metropol. Rem.*, II, 301.]

MATTHÆUS, Dei gratia Albanensis, episcopus, et apostolicæ sedis legatus universis fidelibus salutem.

Quod in conventu Atrebatensi, sancto Spiritu cooperante a venerabilibus fratribus Raynaldo Remensi archiepiscopo, Bartholomæo Laudunensi, Gisleno Suessionensi, cæterisque illius diocesis episcopis et abbatibus, aliisque religiosis personis de expulsionemonialium, in ecclesia S. Mariæ Sanctique Joannis Laudunensis minus honeste viventium, et de substitutione abbatis, et monachorum ibidem Deo religiose servientium, constitutum est, Ludovico rege Francorum præsentem, annuente, et suo præcepto firmante, nos in Remensi conventu, consilio et petitione venerabilium fratrum, Remensis et Senonensis archiepiscoporum, atque abbatum plurimorum, aliarumque religiosarum personarum comprobavimus, et sedis apostolicæ auctoritate, et nunimime in perpetuum confirmamus.

ANNO DOMINI MCXXXIV

SANCTUS OTTO

BAMBERGENSIS EPISCOPUS

SANCTI OTTONIS VITA

(*Episcopatus Bambergensis chronologice ac diplomatice illustratus opera et studio P. Æmiliani USSELMANN, bibliothecarii S. Blasii. — Typis San-Blasianis, 1802.*)

SUMMARIA.

I Vitæ ejus scriptores. II. Patria, studia, adolescentia. III. In Henrici IV Cæsaris aula innotescit. IV. Otto in aula Cæsaris. V. Ejus ibi negotia. VI. Bambergensis episcopatus a rege oblatum. VII. Quem Otto recusat, ac demum suscipit. VIII. Bambergam venit. IX. Ejus de hac re ad papam litteræ. X. A quo confirmatur. XI. Henrici regis ad Ottonem litteræ. XII. Otto in itinere Romam captus et liberatus. XIII. A papa consecrari petit. XIV. A quo Anagninæ ordinatur. XV. Quod Ecclesiæ suæ perscribit. XVI. Papæ hac de re epistolæ. XVII. Otto ad suam Ecclesiam reversus. XVIII. Cura pro Ecclesia. XIX. Plura construit monasteria. XX. Et cellas regulares. XXI. Quæ a papa confirmari petit. XXII. Quædam alia gesta. XXIII. Cœnobia Prüfingen, Osterhoben. XXIV. Cathedralis ecclesia. Pallium. XXV. Ecclesiæ suæ prædia comparat. XXVI. Epistola Brunonis ad Ottonem. XXVII. Banthense cœnobium. XXVIII. Otto Henrico Cæsari suspectus. XXIX. Ob Cæsarem reprehensus. XXX. Quod a conventibus episcoporum absteineat. XXXI. Quæ hujus rei causa? XXXII. In S. Michaelis cœnobium largus. XXXIII. Ottonis parentum sepultura et genus. XXXIV. Monasterium Michelfeld et Reinstorf. XXXV. Otto iterum de absentia sua objurgatus. XXXVI. Pax redintegrata. XXXVII. Ottonis gesta Pomeranica. XXXVIII. Pomeraniæ eo tempore status. XXXIX. Otto illuc invitatus. XL. Ad iter se parat. XLI. Quod ingreditur. XLII. Per Poloniam in Pomeraniam venit. XLIII. Otto Camini. XLIV. Wollini seu Julinæ. XLV. Stetini. XLVI. Polonorum ducis ad Stetinenses litteræ. XLVII. Qui fidem amplectuntur cum aliis XLVIII. Dux Julinæ episcopatum instituit. XLIX. Otto Colbergæ et alibi. L. Discipline capita Pomeranis tra-

dita. LI. Doctrina de sacramentis. LIII. Otto in patriam redit. LIII. Ejus gesta post reditum. LIV. Altera Ottonis in Pomeraniam sacra expeditio. LV. Sacri ejus ibidem labores, LVI. Pacem Pomeranis a duce Poloniæ impetrat. LVII. In patriam revocatus redit. LVIII. Gesta domi in ejus absentia. LIX. Otto ad synodum vocatur. LX. Gesta quædam. LXI. Aliud Ottonis iter in Bohemiam. LXII. Varia monasteria dotat. LXIII. De monasterio Mallertorf. LXIV. Synodus Bambergensis. LXV. Ottonis encyclica ad monasteriorum abbates. LXVI. Ultima Ottonis acta. LXVII. Postremus ejus annus. LXVIII. Et obitus.

I, Ex tot annorum et malorum procellis tandiu A agitata Bambergensis Ecclesia, Deo providente, per illum ipsum erepta est, qui eorum præcipua causa fuit, Henricum IV imp. intelligo, qui eam duobus successive contulit, Hermanno et Ruperto ob Simoniacas artes notatis; felicior tamen in deligendo ultimi successore Ottone, qui suæ Ecclesiæ dein restaurator fuit et decus maximum; dignus adeo, in cujus priora fata et posteriora facta curatius nonnihil inquiramus: seposita interim lite de Andechsiana ejus progenie, ne genealogicis his tricus lectores inutili opera destineamus; de quibus tamen inferius nonnulla. Ad certiora igitur progredimur, ex quibus majorem quam a quacunque illustri prosapia laudem et gloriam promeruit Otto.

Ut vero in tanta scriptorum varietate tuta incedamus via, fontes, unde hausimus, præcipuos, prius indicare juvat. Diversos enim vitæ scriptores numeramus, ut plurimum interpolatos aut posterioris ætatis, quibus fidem tribuere, saltem in omnibus, instituti nostri ratio haud patitur. Illos igitur paucis considerabimus, qui temporibus proximiores videntur, et quos etiam actis suis inseruit I. B. Sollerius in commentario prævio (1). Hos Sefridum, Ebbonem et Tiemonem appellat, ita tamen in unum confusos, ut quid cuique tribuendum sit, plane ignores. Id solum constat, unum illorum seu Sefridum scribam seu notarium S. Ottonis fuisse ejusque in missione Pomeranica socium; quod ipse non semel in libro secundo prodit, dum de illo agens in prima persona plurali loquitur. Id cum in reliquis duobus Vitæ Ottonianæ libris haud observetur, indicio est, illos ab aliis scriptoribus esse exaratos. Hos tamen non multum fuisse suppres, indicat prologus in Vitam (2): « Scripta autem sunt in libro hoc, quæ religiosi ac probatissimi viri ab ipso gesta oculis suis viderunt, et nobis fideliter enarraverunt, ut in testimonio veritatis nihil privati amoris et gratiæ inseratur, sed opera ejus, quæ in Deo facta sunt, summam sinceritate et veritate in honorem Dei et utilitatem Ecclesiæ proferantur. » Notandum quoque, ab illis Ottonem nunquam sanctum, sed beatum aut venerabilem appellari, adeoque jam ante a. 1189 sen illius canonizationem litteris fuisse mandata.

II. Otto igitur ex Suevia seu Alemannia duxit originem, circo annum 1062 natus, cujus parentes D Otto et Adelheida nobilitate quidem clari, *opibus autem mediocres*, filium suum in primæva ætate litteris erudiendum tradiderunt, quorsum vero, haud notatur. Litteris itaque diligenter excultus et in discretionis annis constitutus parentes amisit, Fride-

rico fratre ejus milite futuro facultates paternas adeptus. Certe de hoc Frederico testatur Necrologium S. Michaelis Bambergæ ad d. 25 Oct.: « Fredericus frater Ottonis episcopi. » Hic cum fratri suo Ottoni sumptus ad prosequenda studia haud suppeditaret, is partim necessitate, partim litterarum amore in Poloniam migravit, ubi scholam puerorum aperiens alios docendo seque ipsum instruendo, brevi tempore ditatus et honoratus est. Ibi etiam gentis linguam edoctus, qua virtute, qua corporis elegantia magnatum primo sibi familiaritatem, brevi post etiam ipsius ducis Poloniæ gratiam promeruit, qui illum seu clericum per aliquot annos apud se detinuit. Dux iste ab aliis Boleslaus dicitur, at revera fuit Uladislaus Boleslai II regis filius, qui tamen ob papæ reverentiam ducis tantum titulo utebatur. Mortua igitur sua uxore Juditha, ducis Bohemiæ filia, Otto duci auctor fuit, ut Sophiam, quam alii Juditham appellant, Henrici IV Cæsaris sororem et Salomonis regis Hungariæ viduam peteret conjugem. Delegatus itaque cum aliis ad Henricum est ipse Otto, ut sponsam illam ab eo postularet, quam et a. 1088 obtinuit atque in Poloniam comitatus est, cujus dein capellanus fuit et litterarum ad fratrem suum Henricum bajulus. Hac occasione Henrico regi innotuit, seque magis ac magis in ejus gratiam insinuavit, adeo ut illum denique a sorore ejusque marito duce expeteret ceu obsequiis suis necessarium, quem etiam ab eis ægre licet obtinuit, cum magnis muneribus a se dimissum.

III. Hic jam a se invicem dissentiant memorati C biographi, dum Ottonem ceu Judithæ capellanum, tunc primum cum ea in Poloniam venisse volunt: qua etiam occasione ob frequentem transitum per Wirceburgum ibidem hospitale erexit, de quo alibi diximus (3). Ottonem quoque post obitum Judithæ Ratisbonem pervenisset scribunt et inter canonicos moratum, donec ab abbatisa inferioris monasterii ibidem domus suæ dispensator sit constitutus, ibi autem ab Henrico rege neptem suam invisente postulatus et in aulam suam accitus: ubi varia quoque narratur utriusque amicitie argumenta quæ uberius discutere non vacat. Cum autem nec de anno emortuali Judithæ seu Sophiæ Poloniæ reginæ, nec de aliqua Henrici regis nepte abbatisa Ratisbonensi aliunde quid constet, certum tempus determinari nequit, quo in aulam Cæsaris pervenerit Otto, quamvis in demum circa a. 1096 factum existimem. Id saltem extra dubium est, Ottonem prius in Polonia fuisse, antequam quacumque demum ratione ad Henrici regis aulam delatus sit. Patet id aperte ex vitæ scriptore quem sequimur, qui (4)

(1) T. I Jul., Rolland., p. 349.

(2) L. c., p. 378.

(3) Episcop. Wirceb., p. 194.

(4) L. II, c. I. n. 53.

testatur, Ottonis Bambergensis episcopi famam late in regnis Poloniæ effloruisse Boleslai III regis tempore, « eo quod et hunc in adolescentia pater ejus, » Ladislaus nempe, « sui capellani more obsequentem notum et charum habuerit. » Quin et ipse Boleslaus in data ad eum epistola (5) asserit, quod in diebus juventutis suæ Ottonis « apud patrem suum decentissima honestate conversati meminerit. Natus est iste Boleslaus an. 1086; igitur Otto saltem usque ad decimum fere ejus ætatis annum in Polonia perstitisse debuit, ut eum noscere potuerit Boleslaus.

IV. « Imperator vero, pergitscriptor noster » primo in levibus rebus Ottonem exercens, familiari ejus servitio in multis bene usus est, psalmos et orationes privatas, si quando vacabat, cum eo ruminare solitus. » Plurima ejusmodi pietatis exercitia, in psalmodia præcipue memorat tam idem quam reliqui Vitæ scriptores fusius. Noster quoque Ottonem hoc tempore etiam cancellarium regis factum memorat, postquam alius ad episcopatum sit sublimatus. Humbertus is forte est, qui ab a. 1086 usque 1102 cancellarius in chartis Henrici legitur, eodem adhuc anno factus archiepiscopus Bremensis. Ibi factum esse potuit, quod Ebbo in vita refert, allato Bremensis episcopi baculo et annulo pastoralis, imperatorem hæc insignia Ottoni sibi unice dilecto conservanda tradidisse. Et forte hanc ei sedem destinaverat, nisi paucos post dies regi etiam Ruperti Bambergensis pariter defuncti pontificalia insignia fuissent delata, quæ Ottoni destinavit. Speciosa hæc sunt, sed tempora non conveniunt. Liemarum enim Bremensis d. 17 Maii, a. 1101 obiit, et eodem adhuc anno Humbertum successorem habuit; Rupertus autem sequente primum anno d. 11 Jun. decessit. Haud ergo utriusque Ecclesiæ legati simul adesse poterant episcopum a rege petitori; nec regi jam integrum fuit inter utramque electionem deliberare, Bremensi sede priore jam anno concessa Humberto, cujus cancellariatus officium rex dein Ottoni capellano suo dedit. Illum saltem ex cancellario factum esse episcopum Annalista Saxo aliique scribunt, quamvis nullum diploma ab eo recognitum occurrat (6).

V. Aliud Ottoni in aula degenti negotium ascribunt biographi, commissam nempe eidem ab Henrico rege curam perficiendæ ecclesiæ Spirensis fabricæ, quam jam Conradus II inchoaverat, Henricus III auxit, sed filius ejus Ottonis nostri studio et diligentia demum perfecit. Ecclesia hæc illa est S. Mariæ seu S. Joannis, nunc collegiata S. Guidonis, de qua Hermannus Contractus ad a. 1047. Henricus III « corpus B. Widonis Pomposiæ monasterii abbatis magno secum cum honore de Italia rediens devexit, et in incepta extra urbem basilica tumulari fecit (7). » Hermanni autem continuator ad

a. 1056 imperator Henricus defunctus, « Nemetumque translatus, in ecclesia S. Mariæ, quam ipse construxerat, adhuc imperfecta, juxta patrem matremque sepultus est. » Diu adhuc imperfecta permansit, donec tandem exeunte hoc sæculo, ut dictum, ab Henrico IV fuit absoluta, in quam dein circa an. 1097 Bertham conjugem, ab a. 1088 Moguntiæ sepultam transtulit (8), ac ipse post quinquennium ab obitu an. 1111 juxta majores suos in eadem ecclesia sepultus est. Hæc de primordiis Ottonis, nunc ejus pontificatum videamus.

VI. Ruperto episcopo Bambergensi d. 11 Jun. a. 1102 mortuo adsunt in aula illius Ecclesiæ legati, baculum et annulum ejus afferentes, novumque a rege pastorem postulantes. At ille sex mensium tempus statuit, quo de ea re mature deliberet, Bambergensi interim clero ac populo Deum pro felici successu exorante. Elapsis induciis, imperator Ecclesiæ dignum inventum esse episcopum Bambergensibus nuntiavit. « Abeuntibus ergo ad aulam nuntiis, summis et præcipuis de ipsa Ecclesia viris tam clericis quam laicis, reliqui omnes a minimo usque ad maximum in proxima Dominica ante Nativitatem Domini, d. 21 Dec. elatis crucibus cum processione montem B. Michaelis ascendunt, ut strenuum, bonum et gnarum super se provisorem accipere mererentur. » Legatis ab Henrico bene exceptis et de pastore sciscitantibus, is « manu arripiens Ottonem capellanum suum: En, inquit, hic est dominus vester, hic est Bambergensis Ecclesiæ antistes. » His auditis, hæere quasi attoniti circumstantes nobiles, qui ex suis aliquem nominandum sperabant; Bambergenses autem legati, quorum caput erat Berengerus comes de Sulzbach, uti ex alio scriptore colligitur: « Subtristes, sperabamus, inquit, aliquem ex dominis et principibus curiæ nostræ parentatum ac nobis notum dominatorem nos accepturos; nam hunc quis sit aut unde sit, ignoramus. » Quis, quæso, hinc nobilem tunc et notissimam Andecensium comitum familiam, unde ortus sit Otto, vel somniando sibi imaginetur? Imperator autem reprobationem personæ haud sustinet, et vultis, ait, scire quis sit? volumus, inquit. « Profecto, ait, ego pater ejus sum, et Babenberg mater ejus debet esse. Verbum hoc mutare non poterimus. Si quis autem huic nostræ ordinationi, quæ a Deo est, contraire tentaverit, effensam nostræ indignationis procul dubio incurret. Non enim levitate aut privatis commodis ducimur, sed quod honestissimum et maxime illi Ecclesiæ necessarium esse perspeximus, id simpliciter animo in hoc sectati sumus. De expertis rebus non incertum judicium est, longa hunc hominem experientia et probatione didicimus, patientiam, sagacitatem et diligentiam in exsequendis parvis rebus, strenuitatem ejus in magnis negotiis notam habemus. Denique absentatio ejus ma-

(5) Cod. proba. t. n. LXXVIII.

(6) Vid. Chron. Gottwic., p. 302.

(7) Vid. t. III Mart., Bolland., ad d. 31 mensis.

(8) Annal. Hildesh. h. a.

gnum domui nostræ impedimentum fiet quam ipse de omnibus rebus strenue ac fideliter expedire solebat. »

VII. Sed quid interim Otto? So ad Cæsaris pedes projicit, cum multis lacrymis munus sibi impositum deprecatur, se pauperem et indignum profiteretur, dignitatem in alios claros, nobiles potentes ac divites concapellanos suos transferri rogat. « Cernitis, ait imperator, qua hic homo feratur ambitione? jam tertio recusat, jam duos episcopatus sibi oblatos ad socios transferri rogavit. Augustensi episcopatu ei emulcare voluimus (*Sigefrido a. 1096 defuncto*), sed ille eos, qui se priores in laboribus et exercitiis curiæ nostræ exstiterunt, prius ad quietem venire justum esse dicebat. Postea vero de Halberstadensi episcopatu sibi a nobis oblato similiter fecit (9): « Nec mora: traditis annulo et baculo investitum legatis consignavit. « In ipso igitur articulo adhuc in curia votum vovit Domino, nunquam se in episcopatu mansurum, nisi et consecrationem pariter et investituram canonice, consensu et petitione Ecclesiæ suæ, a manu domini apostolici suscipere meretur. Diem Natalis Domini Moguntia cum imperatore celebravit: dehinc retentis ex parte, ex parte dimissis legatis, qui pro se venerant, in curia mansit diebus pene 40 decore magno et honestate, imperatore ipso et omni aula plurimum ei deferente. » Atque hæc singularis est Ottonis ad episcopatum nominatio ipsi æque ac Henrico regi gloriosa et honorifica.

VIII. « Post hæc, » pergit scriptor noster, « princeps Augustensi et Wirburgensi mundat episcopis aliis que de curia sua honoratis viris, qui honestissima societate atque ingenti comitatu ad sedem suam in vigilia Purificationis beatæ semper virginis Mariæ, quæ a. 1103 erat Dominica Sexagesimæ, Babenberg eum deducant, omni clero et populo in magno desiderio et expectatione positus. » Addit Ebbo, illi, cum emenso itinere ad villam Ampfarbach pervenisset, occurrisse eminentiores quosque Bambergensium, et magna exultatione patrem desiderantissimum excepisse. « Itaque appropinquante ille ad locum ubi primitus conspiceri potuit monasterium cathedrale, ad equo descendit, calceamenta solvit, humilitatem cordis habitu corporis ostendit, frigora, nives et glaciem Februarii nudis pedibus usque in ædem B. Georgii calcavit, occurrentibus ei longo examine clericis et monachis, nobilesque laicis in multitudine copiosa, cum universa plebe Babenbergensis Ecclesiæ in pompa et processione gloriosa, in ornamentis et reliquiis sanctorum, in hymnis et confessionibus personæ ac temporis opportunis: tantaque fuit exultatio et decus susceptionis, ut verbis explicari non queat.

IX. Hic jam magis inter se dissentire videntur vitæ scriptores, dum ille quem hucusque secuti sumus, memorat, Ottonem « post paucos dies susce-

ptionis suæ antequam de aliis rebus suis ordinaret, » nuntios suos ad Paschalem II Romam misisse cum litteris, quas recitat una cum responsoriis papæ. Alter vero seu Ebbo asserit, illum « consecrationis suæ gratiam longo tempore, id est, per triennium » distulisse, ut ad hancæ magis præpararet. Veram autem hujus dilationis causam refert in dissidium hujus temporis, quod Ruthardus archiepiscopus Moguntinus, a quo consecrari debuerat. « quasi rebellis imperatori, et pro hoccathedra sua depulsus, in Thuringia jam per octo annos morabatur; plurimi quoque episcoporum in Teutonicis partibus officii sacerdotalis suspensione multati fuerant: » unde et ab ipso papa consecrari petiit, datis ad eum aliis litteris. Hæc a prioribus diversæ sunt, neutræ tamen certi temporis notam præferunt. Prior tamen ex his epistolis seopo Ottonis in sua nominatione sibi proposito magis congruere videtur, ubi ita loquitur: « Vobis igitur, Pater sanctissime, et sanctæ matri nostræ Romanæ Ecclesiæ collum devote submittens auxilium et consilium de rebus meis flagito. In obsequio enim domini mei imperatoris per annos aliquot degens, et gratiam in oculis ejus inveniens, suspectam habens de manu principis investituram, semel et iterum cum dare vellet, renui episcopatum. Nunc vero jam tertio in Babenbergensi episcopatu me ordinavit, in quo tamen minime permanebo, nisi vestræ complaceat sanctitati per vos me investire et consecrare. Quidquid ergo placeat discretionis vestræ de me, per nuntios mihi significate servo vestro ne forte in vacuum curram, si ad vos currere incipiam. »

X. Pontifex, lectis his litteris, gavisus, maxime quod pauci episcopi in regno Teutonico Ecclesiæ suæ matri deferrent, ita ad eum rescripsit: « Paschalis — Ottoni dilecto fratri Babenbergensis Ecclesiæ electo. — Filius sapiens lætificat matrem suam. Opera tua et consilium tuum virum preferunt sensatum. Nos igitur te honorare et profectus tuos juvare congruum duximus. Nihil ergo de nostra benevolentia dubitans tuam nobis, quantocius vales, presentiam exhibeto, certi enim sumus, quod divina sapientia etiam malis hominibus bene uti novit (10). » Datæ autem videntur hoc an. 1103 atque ad confirmationem Ottonis in episcopatu spectant, a qua nonnquam sui pontificatus annos numerat. Ab hac autem confirmatione discernenda est ordinatio seu consecratio de qua intelligendus est Ebbo, quæve primum an. 1106 peracta est, uti paulo post dicemus: qua utique distinctione ambo hi scriptores facile inter se conciliantur.

XI. Otto igitur jam confirmatus episcopus ab Henrico IV e. a. 1103, d. 15 Jul. amplissimum pro sua Ecclesia accepit privilegium (11), in quo illum iterato septimum Ecclesiæ Babenbergensis episcopum numerat, non computato nempe Hermanno de-

(9) A. 1101.

(10) Labb., Concil., t. X, p. 688.

(11) Cod. probat., n. LV.

posito. Ad ipsum quoque annum, et si haud notatum, spectant aliae ejusdem imperatoris ad Ottonem litterae, quibus illi pontificatus sui aspiciat gratulatur (12), et pulcherrima monita suggerit. Exposito enim suo gaudio, quod ab Ecclesia sua honorifice sit receptus : « Consulimus, inquit, hortamur et petimus, ut quod facis facias, ne primitias bonae famae, si manum remiseris, perdas, quia bona inceptio sine fine (13) speciosi corporis instar est sine capite. Nemo te a delectu ecclesiastico secundum justitiam utilitatis terrore detorqueat, pretio flectat, suadendi fellito melle seducat, quoniam tentatus his omnibus, si probatus fueris, facile omnia propulsabis. Si quid autem grave tuis viribus aestimabis, ad nos tibi procul dubio succursuros ex nostri deferat occasione praecipit. »

Difficultatem haud modicam pariunt aliae Henrici IV imp. litterae ad episcopum Babenbergensem, cujus tamen nomen aut annum haud praefereunt (14). In iis praesulem ad expeditionem contra Robertum Flandriae comitem circa Kalendas Nov. ineundam evocat. Haec autem omnium historicorum fide exeunte autumno an. 1102 suscepta est ab imperatore, quo tempore necdum episcopus erat Otto, sed sedes Babenbergensis adhuc vacabat. Haec itaque epistola nec ad Ottonem, nec ad Rupertum dari potuit, utpote prius jam defunctum. Vel ergo erratum est in nomine Ecclesiae, vel formulare tantum fuit sede vacante conceptum, si interim aliquis episcopus nominaretur, unde et nomen abest. Potius tamen arbitramur, nomen Augusti imperatoris perperam his litteris praefixum, easque ad Henricum V regem pertinere, qui, teste Urspergensi, an. 1107 circa Octobrem aliam contra Robertum in Flandriam expeditionem instituit, ad quam invitari potuit Otto. Aliae binae sunt Henrici IV ad Ottonem epistolae (15), quibus ejus auxilium contra Henricum filium suum rebellem implorat, neve ad ejus partes transeat admonet. Datae sunt, dum filius castrum Nuremberg obsideret, adeoque an. 1105.

XII. Durante hoc inter utrumque Henricum dissidio, mediante filio magnus principum conventus Moguntiae habitus est in Natali Domini an. 1105 (19), ubi instantibus legatis apostolicis solemniter ad papam legatio decreta est ut Ecclesiae per Germaniam diuturna discordia turbata in communionem cum papa redirent. Delecti hanc in rem sunt legati ex praecipuis regni provinciis, interque eos e Francia Otto Babenbergensis designatus, ut eum Annalista Saxo hac occasione appellat, quippe necdum ordiatum. Hi omnes, ineunte a. 1106, in Italiam iter aggressi, dum in Tridentinam vallem pervenerant, ab Adalberto provinciae comite per Henricum IV praemonito capiuntur; et solus ex illis Geb-

A hardus Constantiensis per occultas Alpium semitas ad pontificem pervenit : Otto quoque Babenbergensis, cujus miles erat iste Adalbertus, in libertatem assertus est. Praecipue id factum arbitror ope Welfonis ducis Bajoariae, qui hac captivitate percepta perruptis locorum claustris et fugato Adalberto captivos in libertatem asseruit (17). Faciunt tunc litterae a Babenbergensi clero inscriptae « illustri et magifico N. (18) duci » pro liberatione sui episcopi (19), ubi inter alia ita conqueruntur : « Neque enim simpliciter in eum genere saevitum est ; cum enim episcopo et ad sedem apostolicam religioso habitu proficiscenti sacrilegas manus injecissent, deinde ingentes pecunias, quas ad tanti itineris impensas paraverat, diripuerunt : nec alhuc tanta praeda contenti, nunc ab eo mille manseros (20), id est, totum episcopii patrimonium extorquere conantur. » Haec tamen rursus per Welfonem recuperasse videtur Otto, qui libertati redditus ad Ecclesiam suam tantopere pro ipso sollicitam reversus est, tranquilliora tempora exspectans, donec tutus ei ad pontificem pateret aditus.

XIII. Hunc brevi patefecit Henrici IV captivitas et Henrici V filii coronatio, qua tam regni tranquillitas, quam viarum Romam versus securitas ab Henrico seniore hucusque turbata aliquatenus fuit restituta. Cuncta haec constant ex aliis Ottonis litteris ad Paschalem II papam pro sua consecratione datis (21), quae ita ordiuntur : « Quia tandem, Domino miserante et Ecclesiae suae navem moderante, post nubilas errorum tempestates serenae lux veritatis occidentali refulsit Ecclesiae, ante omnia et super omnia desideramus scire sanctitatem tuam, in omnibus nos paruisse, uti decuit, legato tuo. episcopo videlicet Constantiensi Gebhardo, et summa devotione cuncta, quae per ipsum edocti sumus, partim exsecutos fuisse, partim si vita detur, exsequi paratos. » Et post alia haec de sua ordinatione subjungit : « Auctoritati tuae tota mente desideramus inniti, tu nobis manum porrigere, quod nobis velis facere jube. Si mandas, ut ad te veniamus, opes nostrae licet rapina (in vix praeterita captivitate) et igne sint attritae, tamen desiderio te videndi et consecrationis gratiam consequendi, cum debita servitutis nostrae benedictione tuae majestatis (nos) praesentabimus aspectibus. Dignantur ergo viscera pietatis tuae super hoc negotio aliquo nos rescripto certum reddere, quo et iter tutius ad te veniendi nobis praemonstretur, et benedictionem, quam devoti efflagitamus, a te percepturos esse significetur. » Cur vero ab ipso papa consecrari postulet, mox addit : « Quam nimirum propterea a tuae sanctitatis manu tantopere expetimus, quia metropolitanus noster, etsi per te habeat consecrationis gratiam, ta-

(12) Ludw. Script. Bamb., p. 814.

(13) Bono.

(14) L. c., p. 815.

(15) L. c., p. 813.

(16) Usperg. h. a.

(17) Annal. Saxo. ad ann. 1106.

(18) Welfoni scilicet.

(19) Cod. prob., n. LX.

(20) F. mansos.

(21) Cod. probat., n. LX.

men, quod sine lacrymis fateri nequimus, magnam A
cooperatorum spiritualis doni patitur penuriam; »
quod nempe plerique Germaniæ episcopi Cæsari ad-
hæserint. Metropolitanum autem hic intelligit Ru-
thardum Moguntinum, qui ab anno 1098 usque ad
hunc 1106 se ob metum Henrici IV in Thuringia
detinuerat.

XIV. Fausta fuisse papæ responsa dubium non
est : quibus acceptis, Otto Romam in Ascensione
Domini, quæ a. 1106 dies tertia Maii erat, venit,
et inde Anagniam ad papam perrexit. Huic totam
rei seriem exposuit, et posito baculo veniam preca-
batur, et ab eo usque ad festum Pentecostes exspe-
ctare jussus, ad hospitium rediit. Nocte igitur in
pastoralis oneris meditatione transacta, privatus
vivere, et in patriam sine consecratione reverti de-
crevit. Jamque cum suis itinere unius diei Sutriam
usque retrocesserat ; quod ubi papæ innotuit, mis-
sis illico nuntiis, illum Anagniam redire sub obe-
dientia jussit. Igitur illuc reversus Otto, in die Pen-
tecoste petentibus Ecclesiæ suæ legatis, ab ipso
papa inter missarum solemniam in episcopum con-
secratus est. Addit Ebbo, Pentecosten tunc in tertium
idus Maii indicisse seu festum S. Gergolii aut Gan-
golii martyris; quod in Martyrologio d. 11 Maii no-
tatur, olim etiam d. 9. aut 13 ejusdem mensis pro
locorum varietate fuit celebratum in quo ultimo Pen-
tecoste hoc anno evenit. Inde manifestissime constat,
Ottonem non jam an. 1103, quod plures volunt,
sed hoc primum anno 1106 triennio post electionem
fuisse ordinatum, a quo tempore etiam pontificatus
sui annos potissimum numerat.

XV. Hujus facti plures circumstantias prodit ipse
Otto in suis ad capitulum Bambergense litteris de
sua consecratione (22). « In die sancto Pentecos-
tes, Deo sic ordinante, in Anagnia civitate Campa-
niæ, quæ Romaniam dividit et Apuliam, episcopalis
benedictionis munus, quamvis indignus, Domino
largiente, suscepi, beatissimo papa Paschali manu
imponente, cæteris vero episcopis plurimis coope-
rantibus, clero quoque Romanæ Ecclesiæ, cujus
magna pars ea die in eandem civitatem convenerat,
astante et consentiente. Et, quod nulli a Ro-
mano pontifice consecrato nostris temporibus con-
tigit, sine oblatione alicujus juramenti consecratus
sum. Hujus loci, hujus diei, hujus gratuite mise-
ricordiæ Dei semper memores esse velitis cum
omni gratiarum actione obnixè precamur; præcipue
cum aliæ complures venerandæ personæ de magnis
rebus apud apostolicam sedem agentes infecto nego-
tio redierunt. » His brevem adjungit parænesin de
implorando divino auxilio, ut suo munere pastorali
rite et salubriter perfungi possit.

XVI. Eandem consecrationem ipse Paschalis
papa ad clerum et populum Bambergensem perscri-
psit, eos ad debitam obedientiam exhibendam hor-

tatus (23) : « quanto, inquit, affectionis debito Bam-
bergensis Ecclesia ab ipso suæ institutionis exordio
sedi apostolicæ constringatur, etsi nos lateret,
litterarum vestrarum significatio manifestat. Quod
affectionis debitum venerabilis frater Otto vestræ
Ecclesiæ electus constanter tenuisse ac tenere co-
gnoscitur, cum per tot et tanta pericula ad aposto-
licæ sedis visitationem percurrat. Nos igitur debitæ
benignitatis affectione suscepimus, et juxta dilectio-
nis vestræ desiderium nostris tanquam B. Petri
manibus, salvo metropolitani jure, vobis, per Dei
gratiam præsum ordinavimus. » Hoc jus metropo-
liticum ut salvum præstaret pontifex, alias quoque
litteras ad Ruthardum archiep. Moguntinum dedit
d. 21 Maii h. a. (24), in quibus ita loquitur : « Con-
gruum duximus, ut venientem ad nos venerabilem
fratrem nostrum Ottonem Babenbergensis Ecclesiæ
electum integra et perfecta præteritæ familiaritatis
gratia susciperemus. Præterea quoniam Ecclesia
eadem per diuturna jam tempora episcopalis officii
sollicitudine caruit, et propter præteriti schismatis
ultionem in Teutoniciis partibus per pauci episcopali
funguntur officio, juxta ipsius Ecclesiæ postulationem
eidem fratri nostro, cum per multa ad nos venisset
pericula, consentientibus et unanimi sententia de-
cernentibus omnibus qui nobiscum aderant ; epi-
scopalis benedictionis manum (25), Domino largien-
te, contulimus, salva nimirum debita tuæ metropo-
lis reverentia : » prout nempe a præcedentibus fue-
rat constitutum. Præterea in dicta ordinatione Ot-
tonem usu pallii et præferendæ crucis in sua Eccle-
sia fuisse donatum, refert Ebbo. Id tamen revera
non nisi an. 1111 factum videbimus.

XVII. Quid porro postea Romæ actum sit, idem
Ebbo paucis narrat : « Consecratione solemni ab
apostolico honorifice provectus, aliquantisper ab eo
humanitatis gratia est detentus. » Forte ibi etiam
de pace et tranquillitate Ecclesiarum Teutonicarum
actum est, maxime cum simul adfuerit Gebhardus
Constantiensis legatus hanc ob rem ad papam mis-
sus. Hæc etiam eodem anno 1106. d. 22 Octobr. in
concilio Guastallensis ancita est, præsentibus pluri-
bus Germaniæ episcopis (26), quos inter tamen Ot-
tonem haud reperio ; antea igitur jam Italia exce-
serat. De hujus reditu hæc habet Ebbo : Romæ
« optata potius, emissionem prospero itineris decur-
su, transcensis Alpibus, Carinthiam venit, » ibi
forte de rebus et bonis suæ Ecclesiæ ordinaturus.
« Post hæc ad curiale colloquium, quod Henricus
imperator universi regni optimatibus Ratisponæ
indixerat, Otto novus antistes occurrit. » Id ad natale
Domini statuit Urspengensis. Ibidem oblatum Otto-
ni somnium monasterio Pruffingensi ortum dedisse
narrat Trithemius ad a. 1114. « Sicque regia cu-
mulatus munificentia post arduæ peregrinationis
angariam pastor pius ovium suarum curam susce-

(22) Cod. probat, n. LXII.

(23) Ibid. n. LXIII.

(24) Ibid., n. LXI.

(25) Leg. munus.

(26) Ladb. Concil.

pturus Babenberg ingreditur, ibique a clero et populo debitas jubilationis tripudio honorifice suscipitur. » Id ad initium anni 1107 fieri debuit.

XVIII. Inter oves suas jam constitutus pastor optimussaluti earum et commodis omni cura invigilavit, easque in sequente dissidio Henrici V semper in communione papæ constantes servavit, canonicis duntaxat pro temporalium rerum conservatione magis regi, quam papæ faventibus. « Quapropter, ait Ebbo, de commissa sibi cura sollicitus, ecclesiasticæ libertati diebus invigilabat ac noctibus, dans operam, quomodo bona Ecclesiæ suæ vel augetet inventa, vel restauraret dispersa. » Majori adhuc studio sacrum Ecclesiæ suæ statum, antecessorum incuria et diuturnæ discordiæ acerbitate depravatum reformare aggressus, clerum in primis nimium quantum corruptum optimo quo potuit modo ad canonicas leges reducere satagit. Præprimis autem restituendæ disciplinæ monasticæ erat intentus, bene gnarus, quantum id et cleri et populi reformationi inserviret. Quem in finem diversis temporibus tam in propria quam aliis quoque diocesisibus in locis tamen ad Ecclesiæ jus temporale pertinentibus, plura cœnobია e fundamentis construxit; « quibus, » ex biographo, « honesta et eleganti fabrica compositis, prædia emere, silvas et agros et prata comparare, vel aliis justis modis acquirere satagebat.

XIX. Monasteria autem recens constructa ab Ottone hoc modo a vitæ scriptoribus recensentur. In Wirceburgensi diocesi Uraugia S. Laurentii ad Salam in patromonialifundo ecclesiæ a. 1108, et Uraha S. Petri seu Herrenaurach in fundo adventitio o. 1108, de quibus in historia ejusdem episcopatus actum (27). In propria Bambergensi duo ædificavit monasteria, Lauckheimense pro Cisterciensibus in adventitio, et Micheldense in fundo Ecclesiæ pro nigris monachis. In Eistettensi Heilsbrunnam magnis sumptibus prorexit in abbatiam. In Ratisbonensi sex monasteria construxit quinque de ordine Cluniacensi, unum Ens Dorf ab Ottone Palatino comite acceptum, alterum Pruffling utrumque in adventitio fundo; tertio Munster cum adjacente cognomine parochia ab Heinricho duce Bavarie et Diepoldo marchione comparatum ac regali Lotharii privilegio Ecclesiæ Bambergensi collatum. Quintum et sextum Bibureh et Mallerstorf, utrumque fundi adventitii, perinde ac septimum Windeberg de ordine Nortpertinorum. In Halberstadiensi abbatiam Wirzenburg nunc Reginstorf cum omnibus pertinentiis ab imperatore Heinricho acceptis Babenbergensi adjecit Ecclesiæ, et bona ejusdem cœnobii duplicavit. In Pataviensi Alderbach seu Alterspach et Clunicense seu Gleinck, quod a Leopoldo marchione comparavit. In patriarchatu denique Aquileiensi in Carinthia decimum quintum cœnobium in ca-

stro Arnoldenstein construxit in diruto castro a. 1107,

XX. Præter quindecim hæc monasteria quinque insuper cellas seu minora cœnobia instituit. Harum prima est Aspach in diocesi Ratisbonensi, « cujus fundum et prædium Babenbergensi Ecclesiæ multo tempore perdiderat, sed Otto illud solerti cura requisitum cellam fecit monachorum, eaque in abbatiam convaluit, prædiorum donatione copiosa ab ipso primum, deinde ab aliis fidelibus ditata (28). Secunda cella est in loco Babenbergensi in domate S. Michaelis sita, » de qua infra in ejus monasterii historia agemus. « Tertia est Rotha in episcopatu Herbipolensi, quam episcopus ab Agnete Palatina et ejus sonore Adelheide cum sexaginta marcibus Ecclesiæ Bambergensi donatam accepit; circumjacentia vero ecclesiæ cellam emit bona ducentis septuaginta quinque marcibus cum ministerialibus, scilicet agris, silvis et pratis, pascuis ac melendinis, et cum utilitate ac jure, quo Chuno dux idem prædium nuncitatur habuisse. » Si recte conjicio, Chuno dux haud alius erat, quam Conradus Franconie dux, postea imperator, cujus mater Agnes, quæ hic palatina dicitur, filia Henrici IV imp. Friderico de Hohenstauffen copulata erat, sicut soror ejus Adelhaidis Boleslao III Polonie regi.

« Vezeram quartam cellam Gotiboldus comes (29) ædificare inchoaverat, quam episcopus ab eo sibi datam suscipiens suis eam promovit impensis. De utraque hac cella jam in episcopatu Wirceburgensi (30) egimus, uti et de aliis duabus Nuchardehausen seu Nitarshausen in pago Tullefeld, et Tuckelnhausen (31). His alii alia addunt, a S. Ottone restituta seu reformata potius quam primitus fundata, de quibus hinc inde et infra § LXV mentio recurret.

XXI. Facile porro prævidere poterat sagacissimus hic præsul, multos fore, qui hunc agendi modum carperent, ac nimiam ei prodigalitate obijcerent in extruendis tot monasteriis, quibus aliunde jam oneratus sit mundus. His tamen obtrektoribus quæ ratione obviaverit Otto, apud vitæ scriptorem legi malim quam ipsius scribere ac cœu Cicero pro domo suggillari. Ut vero cuncta hæc firmiora persisterent apostolica illa auctoritate roborari voluit. Unde a Callisto II papa litteras accepit III. Non. April., a. 1123 datas (32), quibus monasteria hucusque ab eo « propriis sumptibus » constructa, et Babenbergensi Ecclesiæ collata, in Romanæ Ecclesiæ protectionem suscipit, cunctaque eorum bona salva esse vult. Decernit quoque, « ut ordinationes abbatum vel monachorum suorum a catholicis episcopis diocesanis accipiant, rerum vero ipsorum monasteriorum curam et administrationem in Ottonis ejusque successorum potestate manere statuit. » Numerantur

(27) P. III, p. 419.

(28) Vid. Monum. Boic., t. 419 V, p. 107.

(29) Honnebergensis.

(30) Pag. 496 et 486.

(31) L. c., p. 461 et 493.

(32) Cod. prob., n. LXXI.

inter ea S. Joannis Baptistæ in Regnisdorf, S. Jo-
annis evang. in Michelinvelt, S. Jacobi in Entisdorf,
S. Laurentii in Urowa, et S. Georgii in Bruvinin-
gen; unde cætera tunc necdum absoluta esse vi-
dentur. Ab Innocentio II insuper post a. 1130 obti-
nuit decretum, « ut in cœnobiis, quæ vel antiquitas
in ejus parochia constructa sunt, vel ipse devotionis
intuitu » constituit, sacræ religionis ordo « firmiter in
eis perpetuis futuris temporibus conservetur. » Con-
stituit etiam, « ut in eisdem ecclesiis nullus per Si-
moniacan hæresin statuatur, sed honestæ personæ,
quibus utique, morum et status dignitas suffragatur
inibi ordinentur (33). »

XXII. Sed jam gesta Ottonis singillatim prose-
quamur. Ipsum ineunte ann. 1107 Roma ad suam
Ecclesiam fuisse reversum jam diximus. Illum certe
jam in Paschate cum rege fuisse Moguntiæ constat
ex ejus diplomate pro cœnobio S. Maximini dat.
VII. Non. (34) Maii, a. 1107 (35), in qua notatur
Otto Babenbergensis. Quid vero; antequam Bam-
bergam accederet, in Carinthia egerit, non constat.
Ibidem cœnobium Arnoldstein tunc ab eo fuisse
ordinatum aliqui volunt, quod de ejus inceptione
intelligendum esse existimo. De hoc ita vitæ scri-
ptor: « Cœnobium in castro Arnoldenstein destructa
munitione construxit. Quadraginta vero et quinque
annis hoc castrum cum nonaginta quinque mansis
ad se pertinentibus Ecclesiæ Babenbergensi abalie-
natum fuit; sed ipse multo labore et impensa recuperavit,
et additis ei sexaginta mansis abbatiam esse
fecit; » sed annum non addidit. Eodem anno 1108
pontificatus sexto, scilicet a confirmatione, in alio
castro Aurach seu Urach in diocœssi Herbipolensi
cœnobium S. Laurentii construere cœpit, et quinto
post anno dedicavit, variisque prædiis dotavit, ut
ipse fatetur in suis litteris hac de re a. 1122 datis,
quas ex Frisio vernaculas alibi dedimus (36).

XXIII. Anno 1109, d. 25 Jul. ecclesiam collegia-
tam S. Jacobi extra muros Bambergenses a. 1071
ab Hermanno episcopo inchoatam, a se autem per-
fectam consecravit. Ad hunc ipsum annum referunt
initia monasterii Prufflingen prope Ratisbonam.
Villa olim erat ad Nabi et Danubii confluentes,
quam ab a. 999 Otto III imp. Taginoni Henrici
adhuc Baviaræ ducis capellano concessit, a quo ad
præposituram veteris capellæ Ratisbonæ devenit;
postea ab eodem Henrico jam rege Ecclesiæ Bamber-
gensi collatam. Ibi igitur eo loco amœno cœnobium
constructurus Otto, divinitus admonitus (37), illam
alterius prædii permutatione comparavit, et anno
Domini 1109 construxit ibidem in honore Dei omni-
potentis et S. Georgii M. monasterium monachorum
secundum regulam B. Benedicti degentium (38)
juxta codicem traditionum, eique Erminoldum ex

Hirsaugia anno 1114 primum abbatem præfecit, ac
multa prædia undique conquisita attribuit, quæ omnia
a. 1123 datis litteris roboravit (39).

Alterum in Bavaria Osterhoviense monasterium,
quod olim. S. Pirminius sub Utone duce pro Bene-
dictinis sodalibus extruxerat, et ab Hunnis eversum
Henricus IV Baviaræ dux S. Cunegundis frater pro
canonicis quibusdam sæcularibus restauraverat,
Henricus II imp. Ecclesiæ Bambergensi tradidit, ubi
a. 1110 « ædificata est basilica B. Mariæ V. et cir-
cumstantibus turribus honorifice decorata, a vene-
rabili domino Otone episcopo Bambergensi donata
et dedicata ad honorem Dei et genitricis suæ
Mariæ »; In hac etiam anniversarium diem Hezli
ducis, præfati scilicet Hezilonis seu Henrici restau-
ratoris instituit, qui a. 1125, d. 1, Sept. defunctus
ibidem cum conjugæ sua Mariæ sepulturam accepit.
Anno autem 1127 Otto ad preces Norperti Magde-
burgensis archiep. canonicos Præmonstratenses ibi
constituit (40).

XXIV. Ad annum 1111 Cæsare jam in Italiam
profecto revocat Hoffmannus (41) restaurationem eccle-
siæ cathedralis sub Ruperto antecessore a. 1081
flammis absumptæ. Hoc ita describit biographus:
« In diebus ipsius Ottonis cathedralis ecclesiæ mo-
nasterium, quod sub antecessore suo, Domino per-
mittente, usque ad solos muros superstites conflag-
ratum erat incendio, multis sumptibus ab eo ad
pristini decoris nobilitatem reparatum est; » quod
dein fusius enarrat, uti et bona eidem collata. Vix
tamen mihi persuadere possum Ottonem construend-
is aliis ecclesiis tantopere hucusque intentum,
propriam suam cathedralem tandiu neglexisse.
Perinde incertum videtur quartum jam episcopi
iter in Carinthiam, eodem anno ex Hoffmanno
susceptum, quo demum castrum Arnoldstein recu-
peravit, in monasterium dein conversum; de qua
jam supra § XXII dictum. Hoc autem anno 1111 die
15 April. absque controversia Ottoni episcopo Pa-
schalis II concessit « pallium ad sacra Missarum so-
lemnia celebranda, » pro certis tamen diebus, una
cum præferendæ crucis « intra Babenbergensis Eccle-
siæ parochiam » facultate, « salva videlicet Moguntinæ
metropolis reverentia (42), » quidquid in contrarium
scripserint alii.

XXV. Occurrit his et sequentibus annis frequens
Ottonis nostri memoria in pluribus chartis, quas
tamen recensere haud interest, nisi de aliqua ejus
epocha agatur, quodam facto insigni. Talis juxta
Hoffmannum est annus 1112 quo Ecclesiæ Bamber-
gensi castrum Albistein seu Bothenstein cum oppido
traditum est a Richwino advocato, et diplomate
confirmatum: quibus Otto addidit oppida et castra
Hilpolstein, Geilrut, Hensefeld et Ebersberg, de qui-

(33) Ludwig. Script., p. 429.

(34) Leg. Kal.

(35) Guden. eod. diplom. t. p. 8,

(36) Episcop. Wirceburg. prob., p. 29.

(37) Trithemius ad annum 1114.

(38) Monum. Boic., t. XIII, p. 2, 3.

(39) Loc. cit., p. 141.

(40) Monum. Boic., t. XII, p. 323. seqq.

(41) Ludwig Script. Bamberg., p. 97.

(42) Cod. probat., n. LXV.

bus ita biographus: « Rem familiarem episcopi sicut A prædiis et possessionibus, ita etiam ædificiis et castrorum munitionibus adjuvit atque sublimavit. Nam per diversa loca et curtes episcopi quatuordecim basilicas et quatuor cœnacuta elegantis fabricæ construxit. Præterea sex castella, quæ pridem non habuit, dominio episcopatus adjecit, unum videlicet Abuinestein, secundum Lupoldenstein, tertium Geutenreut, quartum Hempfenfeld, quintum Ebersperck sextum Eschenfeld. Castrum vero Abuinestein, quod etiam dicitur Bottenstein, fere in medietate situm episcopatus, octingentis argenti libris, nec non septemdecim auri talentis comparavit. » His alia quoque plura addidit, quæ omnia, ne a quoquam suorum successorum immutarentur, Callisti II confirmationem expetiit, qui datis ad eum d. 13 April. a. 1124 (43), litteris hæc omnia banno suo rata habuit, statuens, « ut nulli successorum vel alicui homini liceat eos (44) vendere, sive in laicorum beneficium tradere, vel in usus alios commutare, sed sicut a te dispositum est, de unoquoque prædictorum mansorum decarius unus annis singulis Babenbergensi Ecclesiæ pro anima imperatoris Heinrici fundatoris ejus ad concinnanda luminaria conferatur. Abbatis vero et regulares canonicas, per industriam tuam in religionis ordine stabilitas, et alia a te recte constituta nulli hominum facultas sit in posterum immutare. »

Eodem anno 1112, eodem teste, Otto prodigio quodam territus gravem in morbum incidit, atque a Wolframo S. Michaelis abbate monasticum habitum petiit: qui voto ab illo recepto, ubi eum convalescere vidit, ut episcopus esse pergeret, sub obedientia præcepit.

XXVI. Circa eundem annum 1112 producit Hahnus (45) epistolam Brunonis Trevirensis archiepiscopi, qua Ottonem nostrum Spiram evocat, ad cognoscendam ejusdem urbis electi episcopi causam Bruno hic Ottoni ante jam optime notus fuerat, quo etiam mediante a captivitate dimissus est, in quam una cum illo a. 1106 Romam perrexit in Tridentina valle devenerat (46), ut partim jam superius dictum. Is ad initium anni 1110 cum aliis legatus missus, fuerat ab Henrico V rege, ut imperialem pro eo coronam a papa peteret (47), quocum forte etiam in sua coronatione a. 1111 ibidem aderat, et postea adhuc, ut ex citata epistola colligitur, quam hic ceu parum cognitam recitamus integram D notis subin illustratam: « Bruno Treverorum Dei gratia provisor indignus O. Bambergensis Ecclesiæ sanoto pontifici sinceræ charitatis obsequium. Beatitudini vestræ magna hilaritate congratulor, quoniam non absque magno sanctitatis vestræ merito provenire (48), memoriam vestri dominum papam

tam dulciter retinere. Cum enim domini regis legatione functus essem (49), de obedientia vestræ charitatis mecum contulit, vobisque salutem et apostolicam (50) per me mandavit. Inito autem dispensationis suæ consilio nobis injunxit, ut electum Heistettensem atque Spirenses consecrarem, vosque in adiutorem et cooperatorem nobis vocarem. »

Igitur Trevirensi adhuc apud papam morante uterque episcopus interim electus, seu a rege pro more nominatus est. De neutrius certa epocha constat. Si Trithemio fides, Bruno jam a. 1110 Gebhardo in sede Spirensi successit auctoritate regia promotus. Et certe Bruno Spirensis jam legitur mense April. a. 1111 in prima conventionem papam inter et regem Romæ inita (51). Alia quæstio est de Udalrico Eichstettensi, quem Eberhado d. 6. Jan. a. 1112 successisse scribit Gretserus et Falckenstein in illorum episcoporum catalogo, quod tamen potius anno priore factum crediderim ex hac ipsa epistola, in qua ita prosequitur Trevirensis: « Quia tamen de Spirensi quædam sibi, » papæ scilicet, « significata fuerunt, præcepit, ut sancto cum studio examinarem, etsi ordine fratrum qui adesent testimonio posset se de objectis expurgare, ad Dei honorem et Ecclesiæ necessariam providentiam ipsum ordinarem. Ex parte igitur domini papæ vos moneo, ut ad hoc, quia causa Dei est, ne per vos proteletur, studeatis, et a die Dominicæ Resurrectionis infra 15 dies ad nos Spiram veniatis. » Cum itaque Bruno Spirensis, de quo sermo est, anno 1111 « feria tertia post Paschas, » qua die subscripta est conventio, adhuc Romæ fuerit, examinari Spire hoc anno non potuit, sed aut 1110, aut, quod potius crediderim, a 1112 quo electus est Eichstettensis in hac epistola pariter memoratus. Cæterum Brunonis causam non aliam fuisse, quam quod regia auctoritate, adeoque pendente adhuc lite, per anulum et baculum promotus fuerit, innocens tamen, ut videtur, inventus, cum deinceps optimum Ecclesiæ suæ pastorem egerit. Sed hæc occasione Ottonis nostri, cujus gesta prosequimur.

XXVII. Anno 1113 ecclesiam Laurentii in Uraha, et a. 1114, d. 21 Sept., illam Banthensis cœnobii dedicavit. Hoc olim Alberada fundatrix a. 1071 Ecclesiæ Bambergensi obtulerat, sed « negligentia prælatorum suorum spiritualibus et temporalibus bonis » desolatam ipse Otto innovavit, et in ecclesiasticum statum erexit, constituto ibi Balduino abbate cum aliis viris fidelibus et religiosis, ac restitutis bonis ex primæva fundatione ad illud pertinentibus; cui etiam a. 1127 Montem Stekkilze donavit, et jus advocatiæ a comite Rapotone redemit. Patent hæc omnia ex ipsius Ottonis litteris c. a. 1127 datis (52), quibus,

(43) Ludwig Script., p. 434.

(44) Mansos.

(45) Collect monum., t. I, p. 202,

(46) Annal. Saxo. ad e. a.

(47) Annal. Hildes. ad. a. 1109.

(48) Existimo.

(49) A. 1110.

(50) Benedictionem.

(51) Vid. Calles Annal. eccles. Germ., t. VI, p. 1, p. 128.

(52) Episcop. Wirceb. probat., p. 30.

subscribuntur Egilbertus decanus, Gerunck decanus A de Tuirstatt, Steriker comes, Reginboto comes.

XXVIII. Interea Otto suspicionem Henrici V imper. incurrit, ne durante inter ipsum et pontificem dissidio cæteros episcopos a se averteret, cum ipse, ne qua alienæ culpæ contagione macularetur, a frequentanda curia abstineret. Experimentum igitur fidei ejus capturus Cæsar, ipsius Bambergam accessit, Natalem Domini. 1113 ibi celebraturus, quem Otto, ut conceptam erga se suspensionem amoliretur, magnifice suscepit et per eosdem dies habuit, ut scribit Annalista Saxo et Urspergensis ad a. 1114 : « Iperator Natalem Domini Bambenberch cum summa magnificentia copiosaque principum multitudine celebravit, et hoc non simpliciter, quia virum Dei Ottonem urbis episcopum, propter quædam jam in regno orientia scandala curiam frequentare renitentem, ex parte suspectum habebat. Ipse vero rebus transitoriis pro concordia ecclesiastica non parcens beneficiis, indefessis animositatem regis gloriose devicit. » Neque etiam Ottonem ab omni communione cum Henrico imp. abstinuisse patet ex facto Ermoldi abbatis Pruffingensis nuper ab Ottone constituti, qui non adeo prudenti zelo imperatorem in ejus comitatu suum monasterium invisentem suscipere noluit, et ipsum episcopum de hac communione quodammodo redærguit, ut quidem refert Trithemius in Annalibus ad an. 1114.

XXIX. Sed et ab ipsis episcopis ob nimium, ut sibi videbatur, erga Henricum in ap. favorem seu conniventiam reprehensus est Otto suo exemplo comprobans, quam difficile sit adhibita quoque omni prudentia inter duas partes contrarias medium tenere. Cum enim idem Henricus eodem anno d. 6. Dec. in synodo Bellovacensi, ac iterum d. 28 Mart. a. 1115 in Remensi anathemate percussus esset, absente æemper Ottone, Fridericus Coloniensis archiepiscopus satis acerbam epistolam ad eum perscripsit, qua ei suam negligentiam exprobat, et ad defensionem vel saltem ad liberam deplorationem gravissimi Ecclesiæ casus excitat, quem ipse etiam acerbè deplorat (53) ; ac illum tandem ita alloquitur : « Nolite nos longa expectatione ulterius suspendere, sed de vestra sententia scripto nos certificate. Salutet vos dominus Chuono pronepos tuus, episcopus et Romanæ Ecclesiæ legatus, qui imperatorem et Monasteriensem episcopum, et Hermannum de Wincenburg, cum omnibus Galliæ episcopis in concilio Belvacensi excommunicavit, et hoc vobis notum fieri præcepit. Eamdem sententiam iterabit in prædictos et in omnes complices eorum in concilio Remensi, quod » erit lætare Jerusalem (54), « cum aliis tribus episcopis noviter a Romana sede directis. » Chuno cardinalis Prænestinus Ottonis

A nostri pronepos forte ex linea materna, filius erat Egenonis fatoris comitum de Uhrach in Wurembergia (55). Fratrem habebat Eginonem II comitem et sororem Mathildem nuptam Manegoldo comiti de Sumetingen seu Sunemotingen (56). His tamen literis permotus Otto eodem anno ante Natale Domini Coloniam venit, ad synodum a legato indictam ubi legato mortuo, a quo Adalbertus Moguntinus consecrationem expectaverat, illam ab Ottone nostro in nativitate S. Stephani die 26 Dec. suscepit (57).

XXX. Exeunte anno 1115, Spiræ Natalem Domini celebravit imperator, de suo in Italiam itinere deliberaturus, ut « Romanæ sedi et reipublicæ » consuleret. « Quapropter necessario nostros principes convocamus, ut inde sicuti justum est, eorum consilium et auxilium habeamus ; » ut scribit in suis ad Ottonem litteris (58). « Ad quod plurimum indigemus tuæ fidei præsentia et tui consilii prudentia, quoniam et te cordetenus diligimus, et tibi de omni honore nostro prout nobismetipsis indubitanter confidimus. Confidenter igitur et intime rogamus tuam dilectionem, ut die Veneris post proximum festum S. Mariæ (59), venias ad nos Spiram, et ibi super his tuo et aliorum nostrorum principum consilio ad Dei honorem de regni et Christianæ pacis statu tractabimus ; et hilariter facias hoc, sciens quod te cito dimitemus. » Ex familiaribus adeo literis intimum quis Cæsaris amicum fuisse Ottonem suspicaretur ; nec tamen illum in eo conventu præsentem lego, uti nec in itinere Italico brevi postea suscepto socium.

C Eodem anno, mense Martio, Paschalis II in Laterano concilium congregavit, ubi quidem investituræ proscriptæ sunt, non tamen ipse imperator. Quæ ipsa causa fuisse videtur, quod Otto illum nunquam seu excommunicatum habuerit, utpote necdum ab ipso papa ut talem declaratum : unde et plerumque ab ejusmodi conventibus abstinuit, ubi idem negotium urgebatur. Imo nequidem in Coloniensi synodo papæ jussu in diebus Rogationum a. 1118 ab eodem Conone legato indicta comparuit. De quo graviter conquestus est Adalbertus Moguntinus in suis ad eum litteris (60) : « Quod proxime dominus Prænestinus Romanæ Ecclesiæ legatus nobis apostolica auctoritate denunciaverat, nostra quoque diligentia per omnia Romanæ auctoritati subdita solertim impleverat, denuntians et vobis sub eadem auctoritate et nostra, uti « ad concilium Coloniæ celebrandum vestra veniret præsentia. Sed quia hoc nescio qua prætermisum fuerit negligentia, eadem quidem quæ et cæteris ejusdem concilii neglectoribus, vobis quoque injuncta esset sententia, scilicet vel divini officii suspensio vel a communione corporis et

(53) Cod. prob., n. LXVII.

(54) Seu 28 Martii.

(55) Neugart, Cod. dipl. Alem. t. II, p. 44, not.

(56) Crus. Annal. p. II, l. 9, c. 20. Vid. Schmidlin Wurttemberg. Beytrage tab. Geneal., p. 129.

(57) Annal. Sax. ad a. 1116.

(58) Cod. prob., n. LXIX.

(59) Purificatæ scilicet seu 4 Febr. a. 1116.

(60) Eccard. Corp. hist. med. ævi t. II, p. 294.

sanguinis Domini formidanda interdictio, nisi nostræ petitionis diligentia hoc pervenisset, et eximia sanctitatis vestræ reverentia, ne id fieret, apud Ecclesiam promeruisset. Quibus simul concurrentibus causis et cooperantibus hoc tandem obtinuimus ne quid severitatis vestra subiret dilectio, cujus hactenus in Ecclesia valuisset devotio. Dignum nimirum arbitratus sum, in omnibus honori vestro et reverentiæ parcendum, et pro posse loco et tempore providere et consulere, cum sanctitatis vestræ dilectio beata magno se devotæ charitatis nobis obligaverit munere. » Hic consecrationem suam ab Ottone acceptam intelligit. « De cætero, sicut in mandatum accepimus, denuntiamus, ut ad concilium v Kalendarum augusti Fridislarie a prædicto legato celebrandum indubitanter veniatis, ne et hujus mandati neglector effusus austerioris sententiæ decretum, mea petitione nil amplius prævalente, vobis indicatis. » Sed et hanc synodum supersedissee evincitur Otto ex aliis ejusdem Adalberti litteris (61) « Excommunicationem, quam communicato fratrum et principum concilio, (62) in regni invasorem fecimus, « jam dudum fraternitati vestræ per litteras nostras significavimus. » Sed quia dubitamus, utrum ad vos pervenirent litteræ, « audivimus enim, quod Ecclesia vestra velit eas ignorare, » mittimus iterum præsentem aspices, monentes, ut quod fecimus nos, et vos faciatis, et per omnes ecclesias vestras ipsum iniquitatis auctorem cum fautoribus suis a communione Christiana et omni divino officio arceri præcipiatis. » Litteras has primum a. 1119 esse scriptas indicium est titulus legati sedis apostolicæ, quem sibi hoc demum anno in litteris tribuit Adalbertus. Nisi forte ad Adalbertum II spectent, qui Conradum ducem regni contra Lotharium invasorem simili pœna affecit.

XXXI. Miratur nobiscum Callesius (63), quid causæ fuerit, cur Otto Bambergensis ab hujusmodi synodis abfuerit, sanctus alioquin pressus, et sanctæ sedi si quis alius addictus. Causam conjicit in itinera a Cæsarea factione undique obsessa, et illum pastoribus intentum curis subterfugisse consilia, quæ non magno sane Ecclesiæ emolumento novas easque ingentes Germaniæ turbas datura timeret. Ecclesiæ enim suæ res duntaxat curabat, de cæteris regni turbis parum sollicitus : imitatus in hoc Paschalem II qui in concilio Lateranensi a. 1116, cum omnes Henricum V damnari peterent, investituras et cætera ab eo perperam gesta reprobasse contentus, personæ adhuc pepercit, saniore quam Gregorius VII usus consilio. Ab hac autem agendi ratione cum longe alienus esset Adalbertus Moguntinus, turbulentus ingenii homo et privato potius in Henricum odio quam publico bono intentus, inter illum et Ottonem virum pacificum et pacis amantem con-

veniri haud potuit Aversum Adalberti erga Ottonem animum produnt etiam ejus litteræ satis tumidæ ad clerum, primores et subditos Bambergenses hac ipsa occasione datæ (64) : « Nos in partem apostolicæ sollicitudinis vocati, fungentes tenore vicis nobis delegatæ, quia scimus anathema excommunicatæ communionis inter vos esse, interdicimus in omni loco hoc divinis officiis, verbo Domini et iudicio Spiritus sancti, usque ad satisfactionem vestri episcopi. » Verum bruta hæc fulmina facile avertit episcopus, qui Romanum pro se debet defensorem. Saltem quid inde consecutum sit, nullibi proditum legimus.

XXXII Sed jam a turbulentis his ad pia Ottonis negotia revertamur. Anno 1117, cum in Italia æquæ ac Germania terræ motus plurima passim ædificia everteret, etiam Bambergæ monasterii S. Michaelis ecclesia, aliunde ex vetustate scissa, adeo concussa est, ut totius cœnobii ruinam minitaretur. Hanc igitur, ut habet primus Vitæ scriptor, « a fundamento destruxit, et ingenti sumptu ac pecunia majoris et elegantis fabricæ monasterium in laudem et gloriam Dei et militiæ cœlestis erexit. Sûpendia quoque fratrum talentis plus quam nonaginta redituum per singulos annos cumulavit. Multa quoque ornamenta eidem loco contulit, ipsumque usque ad novissimam tubam et vocem filii Dei locum habitationis suo venerando corpori elegit. » Sed de his plenius infra in illius monasterii historia disserendum erit.

XXXIII. Inter donationes huic cœnobio factas ab Ottone notari præprimis illa meretur, qua, teste Ebbone, « Ecclesiam juxta Albuch, hæreditario sibi jure propriam, monasterii eidem cum duabus aliis ecclesiis donavit, ob memoriam videlicet sui » parentumque suorum inibi corpore quiescentiam. Parentes episcopi Ottonem et Adelheidam ex provincia Alamannorum seu Suevia supra vidimus, tamen de eorum familia constat. Aliquam saltem hic lucem effundit citatus ex biographo locus, ubi Otto juxta Albuch ecclesiam « hæreditario jure propriam » habuisse legitur, et cum ibi « parentes ejus sint sepulti, » totus locus cum vicinia ad eosdem pertinuisse videtur. Locum hunc in Suevia ad Brentzam amnem constituunt geographi in pago alba (65), adeoque in confinibus Wurtembergensis et Ulmenis territorii, ubi Rechbergensium comitum dominium. Albuch specialem Albæ pagi tractum fuisse volunt, quem vero communi Albæ pagi nomine censeri asserit Besoldus (66). Albuch tamen in citato scriptore haud intelligendum esse certum quemdam districtum, sed potius locum particularem, indicat ecclesiæ hæreditariæ et parentum ibi sepulturæ mentio. Hujus nominis villæ ad Brentzam meminit Munsterus (67), illam vero in nullis hucusque mappis geo-

(61) Ludwig loc. cit., p. 822.

(62) In Fridislarienti concilio a. 1119.

(63) *Annal. eccles. Germ.* t. VI, p. 1, p. 169

(64) *Eccard, Hist. med. ævi* t. II, p. 293.

(65) *Chron. Gottwic.*, p. 534.

(66) *Docum. rediv. monast. Wurtemb. vet. edit.*, p. 329.

(67) *Cosmogr.* 1. v, c. 244.

graphicis videre licuit. Neque etiam verosimile est ab Ottone simplicem quamdam villam monasterio Bambergensi tantopere dissito fuisse donatam maxime quam aliæ duæ adhuc ecclesiæ ibidem existisse memorentur.

Haud frustra igitur conjicimus, memoratum Albuch non aliud esse quam Albeck seu Albeck ex Munstero in eodem pago Alba, antijuxta Chronicon Gottwicense (68) in Alpengowe priori contermino, unde et nomen Albeck ortum videtur. Est vero Albeck nunc partim dirutum castrum in monte cum subjecto cognomine oppido, aliquot ab Ulma horis distans. Ab hoc olim denominati sunt milites ac dein comites de Albeck, quorum primum anonymum jam ad annum 933 sub Henrico Aucepe producit Frid. Lucæ (69), qua fide, ipse viderit. Primum certum hujus familiæ surculum reperio « Wittigovum nobilem de Albecke, qui pro salute et remedio animæ suæ et omnium parentum suorum » in monte S. Michaelis prope Ulmam domum hospitalet instituit a. 1183 sub cura canonicorum regularium qui postea in urbem ad insulas Wengenses translati sunt, ubi hodieque subsistunt (70). Notantur adhuc in ejusdem canonie scriniis « Beringerus comes de Albecke frater fundatoris, uti et Sibolto comes de Albecke » eorumdem frater, ac « Wittigovus filius dicti Sibottonis, » qui ultimus suæ familiæ decessisse memoratur.

Inde hic comitatus ad Werdenbergenses pervenit (71), ex quibus Rudolphus castrum a. 1383 Ulmensibus vendidit. Ex his ergo verosimilius arbitramur, sepulturam Ottonis parentum in Albeck potuit castrum quam in villa ignota Albuch esse quæ rendam, ubi Ottoni saltem aliquid paternæ hæreditatis relictum est, dum frater ejus « Fridericus miles futurus possedit, quæ parentes in possessionibus et pecunia reliquerunt. » Aliam adhuc ecclesiam in Albuoch in pago Nahgowe in Lotharingia Mosellana seu Francia nova reperio in Ottonis I imp. diplomate, quo Otto I imp. eandem a. 962 cœnobio S. Maximini Treviris attribuit (72). Dubium vero est, an idem sit locus, qui in charta Adalberti I, archiepiscopi a. 1133 dicitur villa Albecho sita in pago Nachowe in comitatu Emmechonis comitis abbatie S. Albani Moguntie donata (73). Alias Albacha seu Albachermarca dicebatur, hodie Albich prope Alzeium in eodem pago, seu vicino Wormatiensis (74). Qui vero pagi nimis dissiti videntur ab Alemannia seu Suevia unde parentes ejus orti erant, in Albuch sepulti, qui locus paternæ hæreditatis jure Ottoni attinebat.

Ulterius hic conjectari nolumus, Id unum ex his oertum est, quod Otto suam hæreditatem sicut et parentes sepulturam in Suevia habuerit, non in Bavaria; unde tamen ejus originem ex illustri Ande-

nsium comitum prosapia repetunt recentiores, de quo ante Braschium ne unus quidem prudens somniavit, aut si qui in ea opinione fuerunt, Ottonem I cum II episcopo indubitato illius stirpis surculo confuderunt. Nec etiam, quæ hucusque diximus de medio ejus fortuna, unde nec studia quidem prosequi potuit, factus demum in Polonia ludimagister, aut quod in sua electione Babenbergensibus plane incognitus fuerit, altam aut divitem ejus prosapiam producit. Sed de his genealogicis tricis satis, de quibus legendus Cl. Scholliner in eruditissima dissertatione de Ottonis nostri genere. Hic certe mundano hoc splendore opus haud habuit qui genus suum propriis factis et virtutibus multo illustrius reddidit, quam accepit.

XXXIV. Anno 1119, d. 6 Maii diploma dedit de monasterio S. Joannis evangelistæ in Michelvelt in Palatinatu superiore sua ope et studio constructo (75), cui collatas a se villas ibidem enumerat, et comitem « Berengerum de Sulzbach » illius advocatum constituit. « Contulit ei » quoque « confessionis, communionis, baptismi et sepulturæ commoditatem, « seu jura parochialia. Anno 1121 Henricus V imp. viii. Kal. April. indict. xiii (76). Ratisbonæ Ecclesiæ Bambergensi confirmavit traditionem monasterii Reginstorf in diocesi Halberstadiensi eidem factam. De isto hæc habet biographus; « Abbatiam Witzemburch, quæ nunc mutato loco et nomine Reginstorf appellatur, cum omnibus pertinentiis ab Henrico imperatore acceptis privilegiis Babenbergensi adjecit Ecclesiæ. » Vocatur alias etiam Reinsdorf seu Reinersdorf, situm ad Unstrutum Thuringiæ annem inter Scheidungen et Memleben. De hoc ita scribit auctor de fundatione cœnobii Bigungiensis (77): « Nobilis quidam Viro de Wyzenborch, consanguineus Wicperti (78) moriens ipsum statuit hæredem. Is congregationem sanctimonialium in eodem castello instituerat. Quo defuncto Wicbertus venerabilem matrem suam dominam Sigenam jam secundo viduatam ibi pausare usque ad finem vitæ in sancta conversatione concessit. Quam mortua ibidemque sepulta, cum religiositas ibidem omnis deperisset, Wicbertus consilio Ottonis episcopi Bambergensis in vicinia ejusdem castelli juxta fluvium Unstrut monasterium monachorum instituit in loco, qui Reyndorp dicitur, cui abbas Wyndoltus (79) fratrem Ludigerum de Corbeia revocatum abbatem instituit. » Id ad annum 1110 revocant. Monachi anno 1491 Bursfeldensi reformationi nomen dedere, paulo post dispersi, et monasterio in usus profanos commutato.

Hoc item anno 1121 Otto ecclesiam cœnobii S. Michaelis consecravit d. 1 Sept. postquam ante centum annos prima fuerat dedicata.

(68) Pag. 537.

(69) Graffensaal, p. 836.

(70) Kuon, Script. eccl. t. V, p. n, p. 292.

(71) Vid. Lazius l. viii, q. 543, 544 et 558.

(72) Lunig archiv. t. XVI, p. 260.

(73) Joannis rer. Mogunt. t. II, p. 746.

(74) Vid. Chron. Gottwic., p. 699 et 869.

(75) Cod. prob., n. LXX.

(76) Al. XIV.

(77) Hofmann Rer. Lusat t. I, p. 122.

(78) Marchionis Lusatiae.

(79) Begaugiensis.

XXXV. Tandem imperii principes diuturnæ discordiæ pertæsi in solemni conventu Wirceburgensi eodem anno d. 29 Septemb. de pace cum Cæsare tractarunt. Quo consentiente Romam legati missi sunt, qui causæ ejus arbitrium ad pontificem et concilium generale referrent. « Designati quoque sunt in præsentem » conventu « domus Otto Babenbergensis præsul, dux Henricus, comes Beringerus (80), qui hæc omnia Noricis principibus, qui tunc forte aliis occupati reipublicæ causis prædicto conventui deerant, apud Ratisbonam Kal. Nov. convocatis intimarent quos et ad omnia hæc voluntarios invenerunt (81). » Verum nova interim dissensionis causa suborta est an. 1122, dum Erlongo Wirceburgensi episcopo mortuo, Henricus imp. Gebhardum intrusit, clerus autem et populus Ruggerum elegit, a legatis apostolicis confirmatum, et ab Adalberto Moguntino in cænobio Schwarzacensi consecratum.

Ab hoc autem actu dum iterum abesset Otto, denuo ab Adalberto Moguntino acriter objurgatus est, in data ad eum epistola (82) : Dilectioni vestræ, » scribit, « pridem significavimus, ut sanctæ apostolicæ sedis legato et fratribus nostris coepiscopis vestris, ac cæteris catholicis principibus in loco, qui dicitur Prefeld (83) occurrere velletis, et Wirceburgensis episcopi interesse ordinationi. Ad quam utique prompto et alacri animo etiam non rogatus venire debueratis non solum quia coepiscopus, sed etiam quia concivis vester est, et jure propinquitatis ipsum quodammodo familiarius et specialius diligere debetis. » Ambigua hæc sunt, num de propinquitate locorum Wirceburgi et Bambergæ, an de illa sanguinis inter Ottonem et Ruggerum intelligenda sint; quod si ultimum, novum hic suppeteret Suevicæ originis episcopi Ottonis argumentum. Ruggerum enim Frisius et alii comitibus de Vaihingen annumerant in ducatu Wurtembergæ (84).

Sed quia, pergunt epistola, venire neglexistis, dominus cardinalis usque ad satisfactionem a divino officio cæteris consentientibus vos suspendere voluit. Nos autem pro singulari amore et reverentia, ne quid durius contra vos diffiniri deberet, vix obinuvimus. Nunc itaque fraternitatem vestram rogamus, et ex auctoritate domini papæ et apostolicæ sedis legati et nostra præcipimus, ut universali consilio in Nativitate sanctæ Dei Genitricis Moguntinæ celebrando, omni amputata occasione, vestram exhibeatis præsentiam, ubi et domini papæ legationem cognoscatis, et de statu Ecclesiæ una nobiscum in commune consulatis. Si qui vero episcoporum huic sancto consilio interesse neglexerint, sciant se ex auctoritate domini papæ et apostolicæ

A sedis legati, et totius concilii synodali sententiæ qua hujusmodi præsumptores feriendi sunt, modis omnibus subjacere. »

XXXVI. Verum mutata sententia synodus ista dein Wormaliæ eodem die viii Sept. a 1122 habita est, in qua cum gravissimum negotium de pace imperium inter et sacerdotium restituenda ageretur, tam importuno monitore opus haud habuit Otto, ut ibi adesset. Aduit igitur, et cum aliis principibus conventioni Henrici V imp. qua prælatos ritui per annulum et baculum investiendi renuntiavit, ac sic funestæ dissensionis finem imposuit d. 23 Sept. a. 1122 (85). Eodem quoque anno idem Henricus imp. Ottoni et Ecclesiæ Bambergensi perpetuo possidendum obtulit Cronacum oppidum, jam patri suo Henrico IV ab Henrico de Marchen collatum. Litteræ desuper Wirceburgi datæ sunt anno imperii Henrici XI, indictione xv (86).

XXXVII. Illicque Ottonis in patria et episcopatu suo gesta recensuimus : nunc ad illa quoque enarranda pergamus, quæ peregre pro fidei propagatione et gentium conversione apostolice peregit; apostolatam ejus in Pomerania intelligo, eumque non unum sed geminum, passim tamen a scriptoribus confusum seu perperam assignatum. Hunc adeo Ottoni nostro tam gloriosum si prolixius non nihil dilucidavero, rem lectoribus haud ingratis præstiturum confido. Hæc autem pleraque ex libro Vitæ Ottonianæ desumpta sunt, cujus scriptor Sefridus his gestis ceu testis aderat, ut ab initio monuimus.

C XXXVIII. Cæcis adhuc gentilitatis tenebris involuti erant Pomeraniæ populi, variis nominibus appellati, de quibus consulendi sunt scriptores profani, gentis hujus historiam pertractantes. Diversis regulis seu ducibus parebant, ex quibus Suantibor Bogislai filius a. 1107 mortuus terram inter quatuor filios divisit, Uratislam, Ratiborem, Bogislam et Suantopelckum, quorum duo primi in citeriore, alii duo in ulteriore præerant, quæ postea Pomerania parva seu Pomerellia est appellata (87). His crebra erant bella cum vicinis Danis et maxime Polonis, quorum dux Boleslaus III a. 1117 et 1119 magna eos clade affecit adeo, ut ei subjecti Christi finem amplecti promitterent. Constat id ex ipsius Boleslai ducis epistola ad Ottonem nostrum circa an. 1123 data (88). « Nosti enim, » inquit, « ut arbitror, quomodo Pomeranorum cruda barbaries non mea quidem, sed Dei virtute humiliata, sociari Ecclesiæ per baptismi lavacrum, seque admitti petivit. Sed ecce per triennium laboro, quod nullum episcoporum vel sacerdotum idoneorum mihi que affinium ad hoc opus inducere queo. » Memor itaque veteris cum Ottone amicitiae, dum in diebus juven-

(80) Sulzbacensis.

(81) Annal. Saxo ad h. a.

(82) Ludewig Script Bamb., p. 822.

(83) Forte Pleinfeld Eichstetensis oppido.

(84) Vid. Sattler hist. topogr. Wurtemb., p. 244.

(85) Annal. Saxo h. a. et Harzheim Concil. Germ. t. III.

(86) Leg. V.

(87) Vid. l'Art de vérifier, t. III, p. 496 et 505.

(88) Cod. prob., n. LXXVIII.

tutis apud ejus patrem Uladislauum decentissime conversaretur, Boleslaus dux eum ad hoc opus suis litteris invitavit, promittens « impensas omnes et socios itinerum, et linguæ interpretes, et coadjutores presbyteros, et quæcunque necessaria fuerint. » Nec diu se rogari passus Otto consuetam ad id facultatem a Callisto II papa petiit et facile impetravit.

XXXIX. Indixerat Henricus imp. solemnem conventum Bambergam ad d. 17 Maii a. 1124 qui tamen jam mense Aprili fuit anticipatus, ut patet ex privilegio imperatoris pro monasterio Schyrensi (89) : « Acta sunt hæc anno Domini 1124, indictione xii (90), in curia Babenberch vii Kal. Maii. » Hic Annalista Saxo et Urspergensis notante eadem de liberalitate Ottonis, quæ jam ad a. 1113 in primo Bambergensi conventu notarunt. Dein addunt : « Compositis causis ejusdem conventus insinuat Otto tam augusto quam primatibus universis, se litteris atque nuntiis quampluribus a duce Poloniæ Polizlao vocatum, insuper etiam domini papæ Callisti permissione atque benedictione directum ad gentem scilicet Pomeranorum, quam nuper idem dux sibi finitimam subegerat, et ad Christianitatis confugium impulerat. Annuit tota, quæ convenerat Ecclesia, annuit et aula, prosperitatem piis conatibus imprecantes : soli Babenbergensis Ecclesiæ filii patrem dulcissimum inviti deserunt, multis eum lacrymis ac si funus prosequentes. »

XL. Evangelio contraria videri posset præparatio Ottonis ad sacram hanc missionem, nisi optima intentio et felicior eventus hanc comprobasset. Hanc ita describit Sefridus itineris socius ; « Otto, quia terram Pomeranorum opulentam audiverat, et egenos sive mendicos penitus non habere, sed vehementer aspernari, et jam dudum quosdam servos Dei prædicatores egenos ac census tenues propter inopiam contempsisse, quasi non pro salute hominum, sed pro sua necessitate relevanda officio insisterent prædicandi : quam in rem legendus Ebbo, de Bernardo quodam episcopo ob vilem habitum a Pomeranis ejecto, studiose procuravit, ut non solum illis non indigens, verum etiam opulentus appareret, non opes eorum sibi, sed ipsos potius velle Deo lucrari. Assumptis ergo clericis idoneis, et eisdem ad iter abunde procuratis, missales aliosque libros et calices cum indumentis sacerdotilibus, et alia quæque altaris utensilia, quæ in gente pagana subito non posse inveniri sciebat, provida liberalitate secum fecit portare, ne sine instrumento agricola fidus in agrum domini sui exire videretur. Vestes quoque et pannos pretiosos aliaque donaria, nobilibus ac divitibus apta, evangelista simplex et prudens in viam portavit Evangelii, ne forte indigentiae causa paganis

A videretur evangelizare, sed novellæ plantationi sua potius conferre, quam illius appetere. »

XLI. Vix igitur aut necdum pleno finito conventu prædicto « paratis omnibus, quæ ad perfectionem erant necessaria, proxima die post festum S. Georgii M. » quod tum 24 April. celebrabatur, salutato clero et populo suo, tanquam hoc opere viam suam sanctificaret, duas ecclesias, unam in Luchenberge, et alteram in Vehendrerere consecravit. Hinc transitio nemore Bohemico venit ad Cladrim cœnobium Cluniacensis ordinis, ubi honorifice susceptus dedicavit ecclesiam in honore S. Nicolai. » Est hoc monasterium Kladran seu Cladrubium in districtu Pilsnensi, a Zwifaltensibus monachis tunc inhabitatum. « A Cladrim digressus pervenit Bragam, inde per Saccisam in Albis fluminis ripa sitam ecclesiam » (Sacza est collegiata ecclesia) « ad castrum ducis Bohemici, quod Mileciam dicunt, unde a duce ipso susceptus et donis honoratus est. » Id jam Pragæ factum memorat Ebbo duce Bohemiæ Ladislauum appellat. Per Mileciam castrum P. Gelasius Dobner veterem arcem Miletium in Hradistiensi districtu intelligit (91), Burdam penitus ignorat. « Inde per aliud ejus (92) castrum, Burda nomine, usque ad Nemetiam (93) urbem ducis Poloniæ, atque inde per tres episcopatus Poloniæ, Bretzlaviensem videlicet (94) et Callisensem (95) et Poznanensem usque ad archiepiscopatum Gueznensem cum gaudio et pace conducti sumus : » en scriptorem itineris socium.

XLII. Fusius dein Sefridus Ottonis et sociorum iter in Pomeraniam prosequitur. Guesnæ igitur a Boleslao duce et optimatibus Poloniæ solemniter excepti et per septem dies humanissime habiti, acceptis a duce præter alia itineris necessaria interpretibus, tribus capellanis et centurione Paulitio iter Pomeraniam versus ingressi sunt. De horum adventu præmonitus dux Urastrislaus, quem Worczislaus appellat scriptor, eis ad fines suos occurrit, ac benigne exceptis ex suis ductores et ministros dedit. Inde transitio flumine terram Pomeraniæ intrarunt, ac iter ad castrum Pirissam seu Piritseam direxerunt. Ibi post aliquam ipsis injectam moram, ingenti fructu populum in Christi fide instruunt, in dicto triduo jejunio post viginti dierum spatium, quo inter eos demorati sunt, ad septem fere millia hominum baptizarunt. Confirmata itaque et instituta Pirissæ ecclesia, legatis eos deducuntibus ad ducis civitatem Caminam pervenerunt in Navitate S. Joannis Baptistæ a. 1124.

XLIII. Camini favore ducissæ usus Otto cum suis magnam populi multitudinem sua prædicatione ad fidem perduxit, sacroque fonte cum duce ejusque conjugè abluit, cui etiam persuasit, ut omnes concubinas dimitteret, cujus exemplum et alii plures

(89) Monum. Boic. t. X, p. 449.

(90) T. II.

(91) Annal. Hager, p. vi, p. 173.

(92) Bohemiæ ducis,

(93) Nimpesch in Silesia.

(94) Bresslau.

(95) Kalisch.

XXXV. Tandem imperii principes diuturnæ discordiæ pertæsi in solemni conventu Wirceburgensi eodem anno d. 29 Septemb. de pace cum Cæsare tractarunt. Quo consentiente Romam legati missi sunt, qui causæ ejus arbitrium ad pontificem et concilium generale referrent. « Designati quoque sunt in præsentem » conventu « domus Otto Babenbergensis præsul, dux Henricus, comes Beringerus (80), qui hæc omnia Noricis principibus, qui tunc forte aliis occupati reipublicæ causis prædicto conventui deerant, apud Ratisbonam Kal. Nov. convocatis intimarent quos et ad omnia hæc voluntarios invenerunt (81). » Verum nova interim dissensionis causa suborta est an. 1122, dum Erlongo Wirceburgensi episcopo mortuo, Henricus imp. Gebhardum intrusit, clerus autem et populus Ruggerum elegit, a legatis apostolicis confirmatum, et ab Adalberto Moguntino in cænobio Schwarzacensi consecratum.

Ab hoc autem actu dum iterum abesset Otto, denuo ab Adalberto Moguntino acriter objurgatus est, in data ad eum epistola (82) : Dilectioni vestræ, » scribit, « pridem significavimus, ut sanctæ apostolicæ sedis legato et fratribus nostris coepiscopis vestris, ac cæteris catholicis principibus in loco, qui dicitur Prefeld (83) occurrere velletis, et Wirceburgensis episcopi interesse ordinationi. Ad quam utique prompto et alacri animo etiam non rogatus venire debueratis non solum quia coepiscopus, sed etiam quia causæ vestre est, et jure propinquitatis ipsum quodammodo familiaris et specialius diligere debetis. » Ambigua hæc sunt, num de propinquitate locorum Wirceburgi et Bambergæ, an de illa sanguinis inter Ottonem et Ruggerum intelligenda sint; quod si ultimum, novum hic superpeteret Suevicæ originis episcopi Ottonis argumentum. Ruggerum enim Frisius et alii comitibus de Vaihingen annumerant in ducatu Wurtembergæ (84).

Sed quia, pergunt epistola, venire neglexistis, dominus cardinalis usque ad satisfactionem a divino officio cæteris consentientibus vos suspendere voluit. Nos autem pro singulari amore et reverentia, ne quid durius contra vos diffiniri deberet, vix obtinuimus. Nunc itaque fraternitatem vestram rogamus, et ex auctoritate domini papæ et apostolicæ sedis legati et nostra præcipimus, ut universali consilio in Nativitate sanctæ Dei Genitricis Moguntinæ celebrando, omni amputata occasione, vestram exhibeatis præsentiam, ubi et domini papæ legationem cognoscatis, et de statu Ecclesiæ una nobiscum in commune consulatis. Si qui vero episcoporum huic sancto consilio interesse neglexerint, sciant se ex auctoritate domini papæ et apostolicæ

A sedis legati, et totius concilii synodali sententiæ qua hujusmodi præsumptores feriendi sunt, modis omnibus subjacere. »

XXXVI. Verum mutata sententia synodus ista dein Wormatiæ eodem die viii Sept. a 1122 habita est, in qua cum gravissimum negotium de pace imperium inter et sacerdotium restituenda ageretur, tam importuno monitore opus haud habuit Otto, ut ibi adesset. Aduit igitur, et cum aliis principibus conventioni Henrici V imp. qua prælatos ritui per annulum et baculum investiendi renuntiavit, ac sic funestæ dissensionis finem imposuit d. 23 Sept. a. 1122 (85). Eodem quoque anno idem Henricus imp. Ottoni et Ecclesiæ Bambergensi perpetuo possidendum obtulit Cronacum oppidum, jam patri suo Henrico IV ab Henrico de Marchen collatum. Litteræ desuper Wirceburgi datæ sunt anno imperii Henrici XI, indictione xv (86).

XXXVII. Illicque Ottonis in patria et episcopatu suo gesta recensuimus : nunc ad illa quoque enarranda pergamus, quæ peregre pro fidei propagatione et gentium conversione apostolice peregrit; apostolatam ejus in Pomerania intelligo, eumque non unum sed geminum, passim tamen a scriptoribus confusum seu perperam assignatum. Hunc adeo Ottoni nostro tam gloriosum si prolixius non nihil dilucidavero, rem lectoribus haud ingratis præstiturum confido. Hæc autem pleraque ex libro Vitæ Ottonianæ desumpta sunt, cujus scriptor Sefridus his gestis ceu testis aderat, ut ab initio monuimus.

C XXXVIII. Cæcis adhuc gentilitatis tenebris involuti erant Pomeraniæ populi, variis nominibus appellati, de quibus consulendi sunt scriptores profani, gentis hujus historiam pertractantes. Diversis regulis seu ducibus parebant, ex quibus Suantibor Bogislai filius a. 1107 mortuus terram inter quatuor filios divisit, Uratislaum, Ratiborem, Bogislau et Suantopelckum, quorum duo primi in citeriore, alii duo in ulteriore præerant, quæ postea Pomerania parva seu Pomerellia est appellata (87). His crebra erant bella cum vicinis Danis et maxime Polonis, quorum dux Boleslaus III a. 1117 et 1119 magna eos clade affecit adeo, ut ei subjecti Christi finem amplecti promitterent. Constat id ex ipsius Boleslai ducis epistola ad Ottonem nostrum circa an. 1123 data (88). « Nosti enim, » inquit, « ut arbitror, quomodo Pomeranorum cruda barbaries non mea quidem, sed Dei virtute humiliata, sociari Ecclesiæ per baptismi lavacrum, seque admitti petivit. Sed ecce per triennium laboro, quod nullum episcoporum vel sacerdotum idoneorum mihi que affinium ad hoc opus inducere queo. » Memor itaque veteris cum Ottone amicitiae, dum in diebus juven-

(80) Sulzbacensis.

(81) Annal. Saxo ad h. a.

(82) Ludewig Script Bamb., p. 822.

(83) Forte Pleinfeld Eichstettensii oppido.

(84) Vid. Sattler hist. topogr. Wurtemb., p. 244.

(85) Annal. Saxo h. a. et Harzheim Concil. Germ. t. III.

(86) Leg. V.

(87) Vid. *l'Art de vérifier*, t. III, p. 496 et 503.

(88) Cod. prob., n. LXXVII.

tutis apud ejus patrem Uladislauum decentissime conversaretur, Boleslaus dux eum ad hoc opus suis litteris invitavit, promittens « impensas omnes et socios itinerum, et linguæ interpretes, et coadjutores presbyteros, et quæcunque necessaria fuerint. » Nec diu se rogari passus Otto consuetam ad id facultatem a Callisto II papa petiit et facile impetravit.

XXXIX. Indixerat Henricus imp. solemnem conventum Bambergam ad d. 17 Maii a. 1124 qui tamen jam mense Aprili fuit anticipatus, ut patet ex privilegio imperatoris pro monasterio Schyrensi (89) : « Acta sunt hæc anno Domini 1124, indictione xii (90), in curia Babenberch vii Kal. Maii. » Hic Annalista Saxo et Urspergensis notante eadem de liberalitate Ottonis, quæ jam ad a. 1113 in primo Bambergensi conventu notarunt. Dein addunt : « Compositis causis ejusdem conventus insinuat Otto tam augusto quam primatibus universis, se litteris atque nuntiis quampluribus a duce Poloniæ Polizlao vocatum, insuper etiam domini papæ Callisti permissione atque benedictione directum ad gentem scilicet Pomeranorum, quam nuper idem dux sibi finitimam subegerat, et ad Christianitatis confugium impulerat. Annuit tota, quæ convenerat Ecclesia, annuit et aula, prosperitatem piis conatibus imprecantes : soli Babenbergensis Ecclesiæ filii patrem dulcissimum inviti deserunt, multis eum lacrymis ac si funus prosequentes. »

XL. Evangelio contraria videri posset præparatio Ottonis ad sacram hanc missionem, nisi optima intentio et felicior eventus hanc comprobasset. Hanc ita describit Sefridus itineris socius ; « Otto, quia terram Pomeranorum opulentam audiverat, et egenos sive mendicos penitus non habere, sed vehementer aspernari, et jam dudum quosdam servos Dei prædicatores egenos ac censu tenues propter inopiam contempsisse, quasi non pro salute hominum, sed pro sua necessitate relevanda officio insisterent prædicandi : quam in rem legendus Ebbo, de Bernardo quodam episcopo ob vilem habitum a Pomeranis ejecto), studiose procuravit, ut non solum illis non indigens, verum etiam opulentus appareret, non opes eorum sibi, sed ipsos potius velle Deo lucrari. Assumptis ergo clericis idoneis, et eisdem ad iter abunde procuratis, missales aliosque libros et calices cum indumentis sacerdotilibus, et alia quæque altaris utensilia, quæ in gente pagana subito non posse inveniri sciebat, provida liberalitate secum fecit portare, ne sine instrumento agricola fidus in agrum domini sui exire videretur. Vestes quoque et pannos pretiosos aliaque donaria, nobiles ac divites apta, evangelista simplex et prudens in viam portavit Evangelii, ne forte indigentis causa paganis

A videretur evangelizare, sed novellæ plantationi sua potius conferre, quam illius appetere. »

XLI. Vix igitur aut necdum pleno finito conventu prædicto « paratis omnibus, quæ ad perfectionem erant necessaria, proxima die post festum S. Georgii M. » quod tum 24 April. celebrabatur, salutato clero et populo suo, tanquam hoc opere viam suam sanctificaret, duas ecclesias, unam in Luchenberge, et alteram in Vehendrere consecravit. Hinc transitu nemore Bohemico venit ad Cladrim cœnobium Cluniacensis ordinis, ubi honorifice susceptus dedicavit ecclesiam in honore S. Nicolai. » Est hoc monasterium Kladrán seu Cladrubium in districtu Pilsnensi, a Zwifaltensibus monachis tunc inhabitatum. « A Cladrim digressus pervenit Bragam, inde per Sacsicham in Albis fluminis ripa sitam ecclesiam » (Sacza est collegiata ecclesia) « ad castrum ducis Bohemici, quod Mileciam dicunt, unde a duce ipso susceptus et donis honoratus est. » Id jam Pragæ factum memorat Ebbo ducemque Bohemiæ Ladislauum appellat. Per Mileciam castrum P. Gelasius Dobner veterem arcem Miletium in Hradistiensi districtu intelligit (91), Burdam penitus ignorat. « Inde per aliud ejus (92) castrum, Burda nomine, usque ad Nemetiam (93) urbem ducis Poloniæ, atque inde per tres episcopatus Poloniæ, Bretzlaviensem videlicet (94) et Callisensem (95) et Poznanensem usque ad archiepiscopatum Gueznensem cum gaudio et pace conducti sumus : » en scriptorem itineris socium.

XLII. Fusius dein Sefridus Ottonis et sociorum iter in Pomeraniam prosequitur. Guesnæ igitur a Boleslao duce et optimatibus Poloniæ solemniter excepti et per septem dies humanissime habiti, acceptis a duce præter alia itineris necessaria interpretibus, tribus capellanis et centurione Paulitio iter Pomeraniam versus ingressi sunt. De horum adventu præmonitus dux Uraštislaus, quem Worczislaus appellat scriptor, eis ad fines suos occurrit, ac benigne exceptis ex suis ductores et ministros dedit. Inde transitu flumine terram Pomeraniæ intrarunt, ac iter ad castrum Pirissam seu Piritseam direxerunt. Ibi post aliquam ipsis injectam moram, ingenti fructu populum in Christi fide instruunt, in dicto triduo jejunio post viginti dierum spatium, quo inter eos demorati sunt, ad septem fere millia hominum baptizarunt. Confirmata itaque et instituta Pirissæ ecclesia, legatis eos deducuntibus ad ducis civitatem Caminam pervenerunt in Navitate S. Joannis Baptistæ a. 1124.

XLIII. Camini favore ducissæ usus Otto cum suis magnam populi multitudinem sua prædicatione ad fidem perduxit, sacroque fonte cum duce ejusque conjuge abluit, cui etiam persuasit, ut omnes concubinas dimitteret, cujus exemplum et alii plures

(89) Monum. Boic. t. X, p. 449.

(90) T. II.

(91) Annal. Hager, p. vi, p. 173.

(92) Bohemiæ ducis,

(93) Nimpesch in Silesia.

(94) Bresslau.

(95) Kalisch.

secuti sunt. « Exstructa quoque illic basilica, et sanctificato altari et sanctuario, collatisque illuc per duces prædiis ac dote in sustentationem sacerdotis pater liberalissimus, sicut omnibus in terra illa ecclesiis faciebat, libros contulit et indumenta sacerdotalia, calicem quoque argenteum cum cæteris utensilibus, deque suis sacerdotibus unum, qui populum posset instruere, eidem præfecit ecclesiæ. »

XLIV. Cum Otto quinquaginta fere diebus Camini substitisset, cum suis navigio Wollinum seu Julinum se contulit, additis a duce legatis et conductoribus, qui eos sine turbis illam in urbem inducerent. Nocte igitur urbem ingressus in ædibus ducis pernoctat; postridie autem concursu civium factus, non sine capitis periculo urbe rursus excedere cogitur, Gravius tamen in fuga periculum subiit, nam fuste percussus a barbaro e ponte in lutum dejecitur, ejusque socii, dum episcopum protegunt, fustibus quoque graviter mactantur. « Abeuntes ergo trans lacum, disjecto ponte a tergo nostro, ne iterum impetum super nos facerent, in campo inter areas et loca horrearum decumbendo respiravimus, » ut scribit Sefridus inviduus sancti in hac expeditione comes, qui et testatur, Ottonem hic esse conquestum, martyrii palmam sibi a sociis fuisse ereptam. Dum autem per quindecim dies secus stagnum manerent, Julinenses non nihil mitiores effecti episcopum honoris gratiâ invisere cœperunt, quos ille ad Christi fidem amplectendam amice hortabatur, injecto etiam ducis Polonorum metu. Tandem Stetinensium exemplum secuturos se pollicentur: « hanc enim civitatem antiquissimam et nobissimam dicebant in terra Pomeranorum matremque civitatum; et satis injustum fore, si aliquam novæ religionis observantiam admitterent, quæ illius auctoritate prius roborata non fuisset. »

XLV. Stetinum igitur cum suis navigio profectus Otto, sub noctem in urbem Paulitio ductus, et in ædibus ducis collocatus est. Postridie Polonorum legati causam adventus episcopi primoribus libere exponunt: qui tamen se patrias leges in gratiam Evangelii dimissuros, præfracte negarunt. Ita spe frustrati menses duos et amplius sine fructu ibi hæserunt. Tandem legatos ad duces Polonorum decreverunt, sciscitatum, an ipsis in sterili solo diutius remanendum esset, an vero redeundum. His et Stetinenses suos nuntios adjungere, cum promisso, « ut si apud duces perpetuæ pacis stabilitatem obtinere, tributumque alleviare queant, his ibi coram suis et nostris legatis ex scripto firmatis, Christianis se legibus sponte inclinarent. » Atque hæc quidem anno 1124 sunt acta.

Interim Otto cum suis Stetini veram fidem bis per septimanam, prælata cruce, sacerdotali cultu ornatus, publico in foro prædicabat, plebe agresti magno numero confluyente. Nec id sine fructu: « duo enim pulcherrimi adolescentes, » ut scribit Sefridus,

A « filii cujusdam nobilis de civitate, domum nostram frequentare, ac familiares se præbere, paulatimque de Deo nostro et de fide querere cœperunt. » Horum indole delectatus Otto eos in fide satis instructos baptizavit. Quod ubi resevit illorum mater, Christianis parentibus nata, præ gaudio accurrit, et pretiosa de pelliculis chlamyde ab episcopo donata, familiares etiam et domesticos suos ad Christi fidem adduxit. Pueri autem isti neophyte elegantibus vestibus ab episcopo donati etiam æquales suos ad sanctum Ottonem et fidem alliciebant, qui turnatim baptismum receperunt. « A pueris itaque » et juvenibus cana patrum prudentia se passa est erudiri, flammæ fidei paulatim progrediente concealit civitas universa; neque jam occulte vel pauci, sed publice et multi simul quotidie veniebant ad fidem. » Restabat adhuc amborum puerorum pater, tunc domo abscessens, qui hanc quidem mutationem graviter tulit, suorum tamen precibus et vicinorum exemplo motus animum et ipse mutavit.

XLVI. Rediæ interim et Polonia, legati cum litteris Boleslai ducis. Has recitat Vitæ scriptor apud Henr. Canisium (96) in hunc modum. « Polisslaus omnipotentis Dei favente clementia dux Poloniorum » hostis omnium paganorum, genti Pomeranicæ et populo Stetinensi promissa fidei sacramenta servantibus pacem firmam et longas amicitias, non servanti vero cædem et incendia et æternas inimicitias. Si occasiones quererem adversum vos, juxta esse poterat indignatio mea, quod quasi fidei vestræ transgressores vos retrorsum abire conspicio, et quod « dominum et patrem meum Ottonem episcopum, omni honore ac reverentia dignissimum, vita et fama in omni populo et gente præclarum, vestræ salutis a Deo vero et nostro ministerio destinatum, sicut oportuit non suscepistis, neque hactenus secundum Dei timorem illius doctrinæ jobedistis. » Omnia hæc vestræ valebant accusationi; sed interpellare pro nobis responsales et mei et vestri, honorati viri ac prudentes, « præcipue autem ipse pontifex apud vos manens, evangelista vester et apostolus. » Horum ergo consilio ac petitioni acquiescere dignum judicans, servitutis ac tributi pondus, « ut jugum Christi eo alacrius suscipiatis, » hoc modo relevare decrevi. Tota terra Pomeranorum ducibus Poloniæ, quicumque sint illi, trecentas tantum argenti marcas publici ponderis annis singulis persolvant. Si bellum ingruerit ei, hoc modo eum juvabunt: novem patres familias decimum in expeditionem armis et impensis abunde procurabunt, et ejusdem familiæ interim domi fideliter providebunt. Ista servantes, et « fidei Christianæ consentientes » nostram pacem correctione pacis et manus et æternæ vitæ gaudium consequemini, et omnibus opportunitatibus vestris presidia semper et auxilia Polonensium tanquam socii et amici experiemini. »

XLVII. His in publica concione lectis ingens in

populo lætitia oritur, qui se certatim episcopo in fide erudiendos obtulerunt. Hoc fervore utendum ratus Otto publica ad Stetineses habita oratione illos ad fidem provocavit, atque in tantum animavit, ut, dum ipse cum suis sacerdotibus et clericis urbis fana et simulacra dirueret, ipsi quoque cives in illis demoliendis operam suam conferrent. His peractis illos in fide instruxit, ac ingenti numero baptizavit. « Ordinatis autem illic omnibus, quæ rudi ecclesiæ profutura credebantur, exstructaque basilica diligenti cura in medio foro Stetinensi, collatisque omnibus, quæ sacerdotalis officii ratio poscebat, qui populo præset, sicut ubique faciebat, sacerdotem investiri curavit. » Inde postea discedens ad Gratzicenses et Lubinenses in confinio positos pervenit, quibus fidem pariter amplexis exstructo altari et ordinatis illic sacerdotibus per Oderam fluvium prospero vento ad Julinæ littora cum suis reversus est.

XLVIII. In illa civitate ab incolis ad Stetinensium exemplum meliora edoctis cum gaudio excepti brevi tempore totam fere urbem et provinciam Deo acquisierunt. « Et quia civitas hæc in medittullo sita est Pomeraniæ, civesque Julinenses fortes et duræ cervicis sunt, cum dux Vrotizlaus et principes terræ sedem episcopatus fore censuerunt : scilicet ut gens aspera ex jugi doctoris præsentia mansuesceret, nec ad pristinos rediret errores ; et quod de medio ad omnes terræ terminos chrisma et alia, quæ ab episcopo accipienda sunt, facilius deportari possent. Itaque duas illic basilicas fieri præcipiens, altaria tantum et sanctuaria sanctificavit Otto ad alia festinans. Episcopus enim, ut postea scribit Sefridus, propter festinationem de episcopatu Pomeraniæ pro voto suo tunc ordinare non potuit, sed de prudentia ducis confusus, ei ex otio commisit ordinandum. At ille dux unum de capellanis suis Adalbertum nomine, quem de latere suo cum aliis duobus sacerdotibus in adjutorium concesserat episcopo, præsulatus honore in gente illa sublimavit. » Patet id quoque ex bulla Innocentii de a. 1140 (97) ad hunc ipsum Albertum Pomeranorum episcopum : statuimus « ut in civitate Wollnensi in ecclesia B. Alberti episcopalis sedes perpetuis temporibus habeatur. » Et ipse Adelbertus se primum Pomeranorum apostolum scribit in litteris a. 1133 datis (98). « Ex quo, ait, primum gens Pomeranorum devoto studio domini Bolizlai gloriosi Polonorum ducis ac prædicatione Ottonis venerandi Babenbergensis episcopi fidem Christi ac baptismum suscepit sub principe eorum Wartizlavo, communis eorumdem principum electio et domini papæ Innocentii consecratio me quamvis indignum primum Pomeraniæ præfecit episcopum sub apostolicæ confirmationis testato. »

XLIX. Wollino seu Julina digressi novi apostoli Dordonam ibi in honorem S. crucis insignem basilicam construxerunt et baptizatis incolis Colobre-

gam seu Colbergam super littus maris sitam pervenerunt ubi conversionis negotium cunctantius non nihil processit, quod civium plerique urbis maritimæ negotiandi causa abessent ac cæteri in eorum absentia nihil in religione mutandum censerent. Crebris tamen Ottonis exhortationibus moti et ipsi suscepto baptismo Ecclesiæ sunt aggregati, fundato ibi pariter altari et sanctuario. Hinc unius diei itinere progressi ad Belgradiam seu Belegardiam castrum, metam ibi sacræ expéditionis etiam hujus loci conversione posuerunt.

Otto igitur, ut tempore paschali an. 1125 ad Ecclesiam suam Bambergensem reverti posset, antequam e Pomerania discederet, singula adhuc loca in reditu lustrare voluit, ut quæ forte primo labori defuissent secundis curis suppleret aut perficeret. Et vero maximo suo gaudio ecclesias, quas primo rudes et imperfectas reliquerat, jam interim consummatas reperit ope sacerdotum, quos ubique constituerat ; quas etiam consecravit, et fidelibus recens conversis confirmationis sacramentum impertivit. Id quoque ingenti ei solatio accidit, quod plures adhuc, qui in primo ejus adventu peregre aberant, salutari unda cæteris aggregare potuerit.

L. Priusquam autem neophytis suis valediceret, quædam disciplinæ morumque capita litteris consignata reliquit, ut testatur Urspergensis ad a. 1125 ex quo illa huc apponimus, quia exinde Ecclesiæ hujus temporis disciplina et gentis mores optime cognoscuntur, quæ partim etiam refert Sefridus. Itaque Pomeranis « conversis et baptizatis ecclesias construxit Otto et consecravit ; et hæc secundum SS. Patrum instituta eos servare docuit. Scilicet ut feria sexta abstinere a carne et lacte more cæterorum Christianorum. » Ergo lactinia æque ac carnes tunc erant prohibita in diebus abstinentiæ, quibus tamen Sabbatum necdum accensebatur. « Dominica die vacent ab omni opere malo, et ad ecclesiam divinum officium audituri veniant, ibique orationibus studiose insistant. » Opus malum hictam de opere servili prohibito, quam de quocunque peccaminoso saltem publico intelligi potest. « Solemnitas Sanctorum cum vigiliis, vel secundum quod eis indicatum fuerit, cum omni diligentia observent. » Festa ab eis observanda hæc recenset Sefridus in vita, de Incarnatione, de Nativitate, Circumcisione, Apparitione, Præsentatione, Baptismate, Transfiguratione, Passione et Resurrectione atque Ascensione, de Adventu Spiritus S., de vigiliis et natalitiis apostolorum et aliorum martyrum et sanctorum. « Sacrosanctam Quadragesimam jejuniis, vigiliis, elemosynis et orationibus diligentissime observare student : » quibus Sefridus etiam Quatuor Tempora addit.

Quæ sequuntur, in Sefrido omissa, ritus baptismi tunc temperis usitatos concernunt. Infantes suos in Sabbato sancto Paschæ et Pentecostes cum

candelis et cappa, quæ dicitur vestis candida, et A patrinis comitantibus ad baptismum deferant, eosque veste innocentie indutos per singulos dies usque in octavam diem ejusdem diei Sabbati ad ecclesiam deferant, et celebrationi divini officii interesse sategant. « Hoc etiam districta redargutione prohibuit, ne filias suas necarent, quod nefas maxime inter eos vigeat : » ne etiam filios suos aut filias suas ad baptismum teneant, sed sibi patrilios quærant, patrinis etiam fidem et amicitiam ut carnalibus parentibus servant. « Interdixit etiam, ne quis comatrem suam ducat in uxorem, neque propriam cognatam suam usque in sextam et septimam generationem. » En gradus cognationis carnalis et spiritalis. « Unusquisque contentus sit una uxore. » B Sequentia ad paganos Pomeranorum ritus spectant: « Ne sepeliant mortuos Christianos inter paganos in silvis aut in campis, sed in cœmeteriis, sicut mos est omnium Christianorum. Ne fustes ad sepulcra eorum ponant. Omnem ritum et pravitatem paganam abjiciant; domos idolorum non construant; pythonyssas non adeant; sortilegi non sint. » His quædam addit ex primitivæ Ecclesiæ more desumpta, eodem tamen ex fine nunc Pomeranis ad tempus inculcata, quo gentibus recens conversis per apostolos imposita, quorum adeo decretum in concilio Hierosolymitano necdum sæculo XII plene exolverat. Sequitur enim: « Ne quid immundum comedant, non morticinum, non suffocatum, neque idolothytum, neque sanguinem animalium. Ne communicent paganis, nec cibum aut potum cum eis aut in vasculis eorum sumant, ne in his omnibus consuetudinem paganam repetant. »

« Injunxit etiam eis, ut, dum sani sunt, veniant ad sacerdotes Ecclesiæ, ut confiteantur peccata sua: in infirmitate autem sua vocent presbyteros ad se, ut confiteantur peccata sua, et corpus domini accipiant. Instituit etiam, ut de perjuriis, de adulteriis, de homicidiis, et de cæteris criminalibus secundum canonem instituta pœnitentiam agant, et in omni Christiana religione et observatione obedientes sint. » Testantur hæc de usitata tum adhuc Ecclesiæ circa pœnitentes disciplina. Demum « mulieres post partum ad ecclesiam veniant, et benedictionem a sacerdote, sicut mos est, accipiant. » Recitat dein Urspergensis nomina civitatum, in quibus prædicavit Otto, perperam tamen in editis expressa: Piriz, D Stetin, Vulingumen, i. e. Wolin, Camin, Colberch, Belgrado, Lubingresch seu Lubin et Gresch sive Gradiz.

LI. Facile vero quis hic videt, potissima tantum ecclesiasticæ disciplinæ capita pro Pomeranis esse conscripta, non ipsam dogmaticam doctrinam, quam in libris ab eo haud dubie relictis legere poterant, non item priora. Doctrinam quoque de sacramentis eis valedicens sermone primum, dein et brevi scripto commendavit. Hanc refert Sefridus et ex eo

A Harzheim (99), unde nos notabiliora excerpimus. « Discensus a vobis trado vobis, quæ tradita sunt nobis a Domino, arrham fidei sanctæ inter vos et Deum, septem scilicet sacramenta Ecclesiæ quasi septem significativa dona Spiritus sancti, quibus intendendo in laboribus et certamine hujus vitæ non deficere, sed proficere vestra possit Ecclesia, suosque defectus reficere. Videte ergo et tenete, ut sciatis diligenter enumerare quæ tradimus vobis discedentes a vobis. »

Enumerat postea illa sacramenta alio nonnihil ordine, baptismum, quem « tempore opportuno, scilicet in Sabbato sancto Paschæ ac Pentecostes » conferri præcipit. De sacramento confirmationis seu unctione chismaticis in fronte monet, illud « non usque in senectam differendum » esse, « ut quidam putant, sed in ipsius adolescentiæ fervore percipiendum, quia illa ætas magis obnoxia est tentationibus. » Tertio loco ponit unctionem infirmorum ab omni Christiano in agone mortis desiderandam et percipiendam. Quartum dicit sacramentum eucharistiæ, ad quod sumendum frequenter missas celebrari jubet. « Oportet tamen, » addit, « et vos ipsos ter vel quater in anno, si amplius fieri non potest, et confessionem facere atque ipsi sacramento communicare. » De quinto seu pœnitentia nil aliud speciale monet; « quinque autem hæc sacramenta quasi generalia sunt et omni Christiano necessaria: » reliqua autem duo particularia, pro certo tantum hominum statu instituta et cuiuslibet libera; sextum nempe seu conjugium, ac septimum seu ordines sacri. Præprimis hic uxorum pluralitatem genti huic usitatam prohibet. « Si quis ergo in vobis est, » inquit, « qui plures habuerit uxores ante baptismum nunc unam de illis, quæ sibi magis placet, eligat, dimissisque aliis hanc solam habeat ritu Christiano. » Ad sacramentum ordinis, « qui moribus ac scientia magis idonei sunt, invitandi potius quam trahendi. » Unde eos exhortatur, ut de liberis suis ad clericatum tradant « liberalibus studiis prius diligenter instructos, » ut ipsi per se, sicut aliæ gentes, de lingua sua Latinitatis conscios possint habere clericos et sacerdotes.

Sermonem suum ita tandem concludit: « Quapropter omni honore ac reverentia eadem sacramenta servate diligenter et veneramini: docete ea filios vestros, ut memoriter teneant et diligenter observent in omnes generationes. Ecce habetis ecclesiam, habetis sacerdotem, de his omnibus et quæcunque sunt necessaria vobis, abundantius vos instruere scientem. Ipsum ergo sicut me audietis, honorantes et amantes eum, et quæcunque vobis dixerit facientes. Et nunc ego vado, iterum cito reversurus ad vos. Valetate in Domino, dilectissimi. »

LII. Igitur Otto a dilectis suis neophytis non sine lacrymis ægre avulsus, adhuc mense Februario anni 1125 in Poloniam rediit, ingenti gaudio a Bo-

leslao duce exceptus, atque magnifice donatus splendissimo cum comitatu in Bohemiam reductus. Ibi Uladislauum ducem pene jam in extremis agentem reperit, eumque ad pacem cum Sobieslao fratre suo exsule et paulo post successore persuasit. Vel unicum hoc factum Ottonis reditum ad annum 1125 extra omne dubium ponit; Uladislauus enim paulo post die 12 April. hujus anni defunctus est. Otto autem omnis moræ impatiens Bambergam contendit, per Cladubriam monasterium, ubi priore anno transiens ecclesiam dedicaverat, suam diœcesin ingressus. Reditum hunc paucis describit Ebbo alter ejus biographus: « tandem fines peregrinationis suæ egressus » ad monasterium « Michilvet venit » feria tertia majoris hebdomadæ seu d. 24 Martii, ubi « occurrentibus sibi multis de clero et populo Bambergensi cœnam Dominicam celebravit. » Ea occasione, ut videtur, eidem monasterio donationem a Carolo de Smalenohe banni obligatione stabilivit, sigillique sui impressione munivit « ipsa die, qua ipsum per se corpus illius inibi sepulturæ tradidit, » ut ex ejus archivo liquet (100). Inde autem discedens « Sabbato sancto Paschæ Turstall » seu Ternerstall S. Jacobi ecclesiam in suburbio Bambergensi « adiit, sed ea die urbem intrare distulit. Mane ergo primo resurrectionis Dominicæ (101) Bambergensem Ecclesiam geminata excepit lætitia tam jucunditate paschalis festi, quam etiam adventu pii Ottonis illustrata. Convenit etiam tota civitas novum nostri temporis apostolum excipiens. » — « Sic infinito stipatus agmine processit ad ecclesiam, quibus ille verbum Dei solita eructans dulcedine, Pomeraniam Christilegibus subjugatam annuntiabat, et cunctorum affectus ad considerandam divinæ pietatis gratiam accendebat. » Inter tantos tam enlæticiæ applausus non deerat pio pastori commiserationis dolor de incendio, quod Bambergensis civitas in ejus absentia perpessa est a 1124, d. 28 Aug. qua festività S. Hermetis M. agebatur, « cujus pretioso corpore locus ipse in primordio per fundatorem suum R. Henricum nobiliter est insignitus.

LIII. Quæ porro gesserit sanctus præsul post suum in diœcesin reditum, paucis recensuit Sefridus. « Omnia, quæ dudum inchoaverat cœnobiorum et ecclesiarum septa, quantocius consummare accelerabat, ne si quid in his neglectum foret, subtractum de mercede sua postea doleret. » Huc spectat charta Ottonis « data et confirmata anno Dom. Incarnationis 1125, indict. xiv, (102) xii Kalend. Junii, feria iii, in synodo Babenbergensi in præsentia cleri et populi (103). » In illa proficitur Otto, « se cellam S. Fidis » in occidentali parte montis B. Michaelis a se constructam, cum omnibus appendiciis suis cœnobio S. Michaelis donasse ea conditione, ut septem fratres

et duo conversi ex eodem cœnobio ibi habitent, « qui in eadem cella quotidianas circa divinum obsequium excubias agant, et propriis utilitatibus tam foris quam intra serviant. » His etiam abbas Hermannus in circuitu Cellæ triginta jugera ad faciendos hortos et pomaria contulit; uti et episcopus diversa prædia cum « hospitali S. Gertrudis » ex altera parte fluminis; quorum advocatias variis advocatis commisit, scilicet « Gebehardo comiti de Sulzbach, Bertolfo comiti de Blassenberg, Botoni comiti de Gichen, Poponi comiti, Hermanno de Bamberg, Rapotoni comiti » et aliis, et quidem hoc pacto, « ut per semetipsos sine subadvocatis eas administrent, placitum vero cum colonis nequaquam ponant, nisi aut de percussura, aut de furto aut de irrupto agrorum limite, vel certe si adversiantur (104) a præposito vel priore. Quinque dies in anno quilibet rusticus suo operatur advocato. » Subscribuntur inter alios « Eberhardus præpositus et Egilbertus decanus. »

Henrico V imp. ad an. 1125, d. 25 Maii mortui ac Spiræ sepulto, Adalbertus Moguntinus aliique episcopi ac principes datis ad Ottonem nostrum litteris illum ad curiam in festo B. Bartholomæi apud Moguntiam pro eligendo novo rege celebrandam invitarunt (105). Eum tamen electioni Lotharii regis d. 30 Aug. interfuisse hand lego. Alia adhuc ejusdem Moguntini exstat epistola (106), qua Ottonem post mortem Ruggeri Herbiopolensis episcopi pro substituendo successore ad synodum invitat; id quod ad annum 1125 spectare alibi (107) ostendimus: nec tamen ibidem comparuisse videtur,

C Ad quem porro annum pertineat Ottonis Halberstadiensis episcopi ad nostrum epistola (108), qua ei miserum suum statum conqueritur, ejusque auxilium implorat, haud facile statuerim. Data ea est post proximam expeditionem, in qua ob honorem regni et Ecclesiæ diligentius cæteris laboraverit. Id de infausta Lotharii regis expeditione contra Sobieslauum Bohemiæ ducem mense Februario a. 1126 suscepta intelligendum existimo, in qua Saxones magno numero interfuerunt, ut refert Annalista Saxo et annales Hildesienses. Hæc itaque epistola ad eundem annum consignanda videtur, quod etiam ejus epilodus persuadet. « Proinde rogamus, quatenus litteras vestras ad metropolitanum dirigatis, et ut in causa nostra diligens esse velit causa vestri D efflagitetis. Rogamus quoque, ut ubicunque concilium pro hujus rei discussione convocetur, vos adesse velitis. Necdum igitur hac de causa synodus quædam habebantur, quæ primum a. 1129 Moguntia fuit decisa, reverso jam altera vice Ottone e Pomerania.

LIV. Auxia hucusque Ottonem nostrum sollicitudo tenebat de novella sua in Pomerania plantatione. Hæc eo magis necessaria erat, quod inaudierat,

(100) Cod. prod., n. LXXXI.

(101) D. 29 Mart. a. 1125.

(102) L. IV.

(103) Ludwig script. Bamb., p. 1122,

(104) F., accersiantur.

(105) Cod. prob., n. LXXXII.

(106) Harzheim concil. Germ. t. III, p. 298.

(107) Episc. Wirceb., p. 61.

(108) Ludwig Script., p. 824.

Stetinenses et Julinenses sacrificulorum suorum A
suasu ad avitas superstitiones rediisse, Christum
simul et idola colentes, quod fuse enarrat Ebbo.
Secundam adeo professionem in Pomeraniam necessa-
riam duxit, de qua ita scribit Sefridus : « Post hæc
triennio domi detentus Otto, post quadriennium,
quamvis multis domi teneretur negotiis, ipse tamen
amore novellæ coloniæ suæ flagrans, omnibus post-
positis illam revisere aggreditur. » Dubium inde
scriptoribus motum, quo anno alterum hoc in Pome-
raniam iter sit institutum, plerisque in annum 1128
consentientibus. Nos annum 1127 præferendum cen-
semus, ducti rationibus partim in ipsa narratione
occurrentibus, partim postea referendis. Triennium
itaque a Sefrido memoratur de incepto tantum in-
telligimus, a reditu nempe a. 1125, d. 29 April. us-
que ad. 31 Mart. 1127. Quadriennium vero ab incepto
primo itinere d. 25 April. a. 1124 meliorem auctores
conciliandi viam doctoribus relinquentes.

« Igitur electus Dei pontifex, « ut scribit Ebbo, » au-
diens inimicum bono semini zizania supereminasse,
petita benedictione a domino apostolico Honorio II
et serenissimo rege Lothario barbarorum fines
rursum adire disposuit. Præparatis itaque viæ ne-
cessariis, pluribus etiam ministris et cooperantibus
assumptis, in Cæna Domini sacratissima (109) post
confectionem chrismatis et missarum solemnia de-
votè peracta, jejunos et sandaliis, sicut altari asti-
terat, ornatus elato crucis vexillo iter prædicationis
arripuit. » Nolim hic recensere quæ porro acta me-
morant in hoc itinere, quod hac vice, ne Bohemiæ
et Poloniæ ducibus denuo molestus esset, per Saxo-
niam et marchiam Brandenburgicam disposuit, et
apud Hallam naves victualibus onerans, per Albam
flumen in Havelam perlapsus Leutitiæ usque littora
adductus est. Ibi cuncta sua quadraginta curribus
imponens Timinam, hodie Demmin, civitatem Pome-
ranicam transportavit. Ibi Wortislaum ducem a Lui-
tiorum expugnatione reversum replit, a quo pro
veteri amicitia susceptus, res suas navigio impositas
tridui itinere Uznoimam, nunc Ussedom præmisit,
ipse pedestri itinere ducem illuc subsecutus.

LV. Hoc in loco interim sacerdotes ab Ottone
prima vice relictis populum jam magna ex parte
converterant. Dux vero sancti præsulis monitu re-
gionis totius primoribus generalem conventum ad
proximam Pentecosten d. 22 Maii Uznoimam indixit,
et adducto secum illuc episcopo fere omnes ad se-
cipiendam ejus prædicationem et fidem eleganti ora-
tione persuasit : unde etiam perorantem sibi episco-
pum tranquille audierunt. Lætum hujus conventus
exitum ita describit Sefridus : « Quosdam jam dudum
Christianos, sed errore paganismi denuo inquinatos,
præsenti sermone ad compunctionem et validam
cordis contritionem emollitos, cum magno fructu
aspicientium per manus impositionem Ecclesiæ re-
conciliavit ; alios autem certatim se offerentes, cate-

chizatos ac pro tempore instructos baptizavit, et
totam illam hebdomadam doctrinæ sacrisque operi-
bus instabat gaudio ingenti, adeo ut vere Spiritus
sancti præsentiam illic adesse certissime constraret.
Itaque concilium hoc non antea solutum est, quam
principes ipsi et omnes, qui cum eis advenerant, bap-
tismi sacramenta percepissent. »

Substitit ibi adhuc cum duce episcopus, ac duos
ante se presbyteros Udalricum et Albinum præmisit
Hologastum seu Wolgastum, viam Evangelio para-
turos. Illuc jam in prima sua prædicatione penetrare
volebat Otto, uti et in reliquis adhuc tres civitates
cum vicis et insulis earum, Uznoimiam, Gozgangiam
et Timinam. Wolgastum itaque venientes prædicti
sacerdotes, benigne quidem a præfecti conjuge sunt
excepti, sed ab incolis mox ad necem quæsiti, quam
nec effugissent, nisi superveniens dux cum episcopo
tumultum sedasset, eique publicæ loquendi faculta-
tem impetrasset. Erat tunc animorum mira muta-
tio : nam « tandiu mansit in loco illo disputans et
suadens de regno Dei, quousque omnis populus fidei
sacramenta percipiens fana sua destrueret, et ec-
clesiæ sanctuarium cum altari præpararet : quod
episcopus consecrans Joannem presbyterum eis ordi-
navit, et ut reliquam basilicæ formam post suum
discessum promoveret, admonuit. »

LVI. Wolgasto digressus Otto sine Wortislaio duce
Gozgangiam seu Gozgaviam pervenit oppidum tunc
cum castro, nunc vicum ad Panim fluvium Gutzkow
nuncupatum. Incolæ opera præprimis Mizlai loci do-
mini, quem nuper Usedomi baptizaverat, facile qui-
dem aures præbuere, metuebant autem fano suo,
quod insigne recens magnis sumptibus extruxerant.
Ab episcopo autem demum persuasi, ipsi suis ma-
nibus delubrum cum simulacris demoliti sunt, et
paulo post baptizati. Ut vero eos de amisso fano
consolaretur, basilicam ibidem construxit, et non-
nihil absolutam solemnem ritu dedicavit.

Interim maxima in populo fiebat perturbatio, quod
Boleslaus Poloniæ dux cum infesto exercitu Pome-
raniæ finibus immineret, eorum perfidiam et a fide
defectionem graviter ulturus. Unicum hic in sancto
episcopo perfugium erat, qui eorum rogatu assum-
ptis secum clericis et gentis legatis duci obvium se
dedit, eique ægre tandem persuasit, ut firmatis de-
nuo prioribus sacramentis et pace reddita ad sua
D rediret. Quo ipso magis in fide firmati sunt, et eam
rursus amplectendam, quam partim abjecerant par-
tim paganis superstitionibus vitaverant, animati
Stetinenses et Julinenses. Ad hos igitur profectus
Otto, quamvis non sine magno vitæ discrimine, in-
genti labore, pluribus miraculis, et Witsaci civis
opulenti, qui a Danis cantus insigni miraculo per Ot-
tonem liberatus fuerat, impigra apud concives opera
Stetinenses primo, dein et Julinenses ad ejuratam re-
ligionem reduxit, ac semidirutam ab ipsis S. Adalberti
ecclesiam suis sumptibus reparari curavit

Quo autem tempore hæc contigerint, palam fit ex narratione Sefridi de rustico divinitus punito, qui in agro cum uxore sua fruges metebat in festo Assumptionis B. Mariæ, quæ erat feria secunda. Hic a prætereunte Ottonis sacerdote monitus, ut cessaret, et festo honorem haberet, reposuit. « Heri propter Dominicam non licuit operari, et iterum hodie vacare debemus. Quæ est hæc doctrina, quæ homines a rebus necessariis bonis jubet cessare? quando ergo collectas videbimus fruges nostras? » Vel sola hæc nota secundæ hujus Pomeranicæ expeditionis epocham determinat, annum nempe 1127 quo festum Assumptionis in secunda feria evenit.

LVII. His in Pomerania pro fide gestis, etiam ad Rutheros seu Rugianos pergere constituit: quos tamen cum sub danorum archiepiscopi jure esse rescivit, alienæ messi se immittere noluit. Domum igitur redire parabat, minis etiam ac litteris evocatus: « Lotharius » enim rex, ut scribit Ebbo, « cæterique principes diuturnam beati viri ægre ferentes absentiam, utpote qui consiliis et piis artibus præ cæteris tunc temporis regnum nobilitare consueverat, præcipiendo simul et petendo mandant, ut se quanto citius expediret, et Babenbergensem Ecclesiam desiderato suo reditu recrearet. » Quinimo rex jurejurando affirmaverat, se res in ejus suum redacturum dominium, nisi quamprimum rediret (110). His minis accessere Wigandi abbatis Tharisiensis litteræ (111), quibus eum summopere ad reditum hortabatur, etiam ab Ecclesiæ suæ damna præcavenda necessarium, unde et illi circa festum S. Mauritii in Saxoniam usque obvius processerat.

His igitur « legationibus contraire non valens » Pomeranorum apostolus « visitatis circa circumfidelibus et in fide confirmatis, Christo, cui crediderant, eos commendans, iter cum suis aggressus est. Cumque emenso itinere in Poloniam venisset, dux Boleslaus antiquus suæ familiaritatis custos solita eum benignitate excipiens tanta mellifluæ doctrinæ ejus intendebat aviditate, ut evolutis octo diebus vix dilecto patri licentiam abeundi indulgeret. Tandem longo peregrinationis hujus labore consummato, in vigilia S. Thomæ apostoli Otto Deo dignus episcopus et Pomeranorum apostolus Ecclesiam suam desiderabili adventu lætificans, omni utriusque professionis et sexus plebe in unum concurrente summa cum jucunditate et spirituali gaudio pater a filiis suscipitur. » Duravit autem altera hæc sacra expeditio a die 31 Martii usque ad 20 Dec. a. 1127 cui potius, ut vidimus, illiganda est, quam sequenti anno, quo plerumque domi erat.

LVIII. Ex superius citata Wigandi abbatis ad Ottonem epistolâ quædam adhuc referre juvat, quæ Germaniæ ac præcipuè diocesis Bambergensis statum concernunt. « Nolumus vos ignorare, scribit, quia ex quo recessistis, semper imminabat nobis

A dies angustiae et tribulationis. Virannusenim Conradus toto pene anno in castello Nurembergensi moratus bona episcopatus sibi vicina devastavit, de redditibus vestris frumentum ex parte abstulit, censum sibi persolvi statuit, villicum de Rustall his captivatum omnibus rebus suis dispoliavit. Insuper urbem Babenberg callida machinatione, ut fertur apprehendere studuit; sed, Deo gratias, iniquitas ejus nequaquam prævaluit. Ego enim et Conradus custos de dispensatione nobis credita solliciti præsidia et custodes cum cæteris fidelibus vestris deputavimus, militibus prout opus erat stipendia erogavimus, reliqua omnia, quæ commisistis, diligenter procuravimus. »

B Conradus iste frater erat Friderici de Hohenstaufen ducis Sueviæ, qui suam matrem Agnetem Henrici V imp. sororem propinquius jus ad regnum se habere arbitratus, contra Lotharium regem rebellis anno 1127 reginum nomen principibus quibusdam sibi faventibus assumpsit, a rege post Pentecosten in castro Nuremberg frustra obsessus, ac demum in conventu Wirceburgensi in Natali domini a tribus archiepiscopis anathemate percussus est. Hanc sententiam Ottoni jam tum reverso Adalbertus Moguntinus per litteras indicavit (112). Quorsum autem sequentia dictæ epistolæ spectent, haud facile dixerim: « Inter Hermannum et Fridericum maxima guerra habetur, insidiæ diversæ altrinsecus tenduntur, rapinæ rapinis, incendia incendiis redduntur: inter quæ villa subjacens Lapidu Botonis cum ecclesia combusta est. Fridericus quadam nocte munitionem Niestein cum militibus suis clam ingressus viriliter agere cœpit. Sed qui in arce erant, missis jaculis et jactis lapidibus unum de suis occiderunt, plures vulneraverunt, sicque infecto negotio vix cum suis omnibus evasit. Præterea per totam provinciam multa mala grassantur, rapinis, incendiis omnia vastantur. »

C LXIX. Ad annum 1128 pertinent litteræ Conradi archiepiscopi Salisburgensis ad Ottonem episcopum et canonicos Bambergenses de eorum decano in patriarcham Aquileiensem electo, de quibus infra in Egilberto agemus. Eodem anno Lotharius rex Natalem B. Virginis Bambergæ egit, ubi Scampachium vicum a S. Henrico imperatore cum decimis et possessionibus Ecclesiæ huic attributum, a se autem instauritum amplissimo firmavit privilegio, dat. xv Kal. Sept., indict. vi, anno regni sui tertio Babergæ.

D Mortuo ad a. 1130 Honorio II papa in successoris electione schisma exortum est; unde Innocentius legatos ad regem in Germaniam misit, qui ob eam causam mense Octobri consilium Herbiopolim in dicit, ad quod papæ legati Ottonem his litteris invitarunt « Inter principes fraternitatem vestram primam aut inter primos pro servitio Ecclesiæ ad curiam festi-

(110) Vid. Goldast constit. imperial., t. I, p. 260.

(111) Cod. prob., II. LXXXV.

(112) Harzheim concil. Germ. t. III, p. 305.

nasse credidimus, quippe quem inter reliquos episcopos regni Teutonici mater nostra Romana Ecclesia quadam prærogativa dilexit, et tanquam specialem filium creans propriis manibus benedixit. Rogamus itaque delectionem vestram, et in ea fide et devotione, quam matri vestræ Romanæ Ecclesiæ debetis, mandamus ut omni occasione et excusatione remota quantocius ad nos veniatis, et in causa Ecclesiæ tanquam fidelis et catholicus nobis assistendo legationem domini papæ cum litteris suis una cum aliis fratribus recipiatis et obaudiatis. »

Nectamen ibi ab initio saltem adfuisse videtur Otto morbo præpeditus, ut patet ex ipsius Lotharii regis ad eum litteris (113) : « Propter instans et valde necessarium Ecclesiæ et regni negotium Wirtzburch gratia spiritus sancti tractandum, de infirmitate tua, quæ adventum tuum ad nos tardavit, dolemus quia prudentiæ tuæ discretione ac consilio ad opus Ecclesiæ et regni potissimum nunc indigemus. Verum qua virtus in infirmitate perficitur, in charitate, quam Ecclesiæ, pro qua Dei gratia semper devote laborasti, debes, commonemus te et quam intime rogamus, ut si alio vehiculo non possis, navigio saltem ad nos et conventum venerabilium confratrum et coepiscoporum tuorum Wirtzburch una nobiscum adventum tuum desiderabilem præstolantium venire properes. Vale. » Similis fere tenoris est Conradi Salisburgensis ad eum epistola (114). « Miramur et satis dolemus vestram non adesse præsentiam, cum in hoc negotio nemo posset nobis esse magis necessarius. Obnixè itaque dignitatem vestram monemus et rogamus ut, remota penitus omni occasione ve excusatione, adhuc tentetis venire, scientes omnes principes desiderare præsentiam vestram et exspectare. » Satis hæc ostendunt, quantæ auctoritatis et existimationis apud summos etiam Germaniæ principes ob suam prudentiam extiterit sanctus hic præsul.

LX. Hoc ipso anno 1130 Non. April., indict. xiii regni sui v Babenbergæ ad S. Andrea in rotundo sacello Lotharius rex dato diplomate vicum Staffelstein in Radenzgau turribus et mœnibus cinxit, ac mercatu certisque privilegiis instructum per manus Reginbodonis comitis de Giech Ecclesiæ Bambergensi obtulit. Otto autem episcopus, teste Hofmanno, inunte eodem anno S. Michaelis cœnobiū amplificare aggressus, paradisiū et vicinū hospitium ad usum eorum construxit, qui illuc negotiorum causa diverterent. His sacellum B. Virginis, et oratoria S. Bartholomæi et S. Oswaldi adjunxit, quæ omnia magnifice exornavit, variis paramentis sacris instruxit, locumque sibi in sepulturam elegit.

LXI. Ad annum 1131 insigne Ottonis factum legitur apud unicum continuatorem Cosmæ Pragensis.

(113) Cod. prob., n. D. LXXXVIII.

(114) Hansiz Germ. Sacr. t. II, p. 229.

(115) Eccard. corp. hist., t. II, p. 370.

(116) Vid. Calles Annal. eccles. Germ., t. VI, p. 1,

A dignum proin, quod hic cæteris ejus gestis inseratur, Meinhardus Pragensis episcopus in peregrinatione Hierosolymitana absens apud Sobieslaum Bohemiæ ducem conjurationis in eum conflatæ reus agebatur. Hic Pragam redux et talia audiens ac veritus, ne inimicorum suorum machinationibus sede sua deturbaretur, ab Ottone, quem ex primo in Pomeraniam itinere sibi amicissimum habuit, per litteras consilium et auxilium expetiit. Præstiti Otto quod petebatur, et scripta ad eum epistola (115) consilium dedit, ut se de objectis in sua Ecclesia apud ducem et principes terræ purgare satagat. Meinhardo igitur duci ad omnia judicia subeunda paratum se offerente, hujus jussu missi duo ecclesiastici viri causæ arbitrium ad Adalbertum Moguntinum et Ottonem Bambergensem detulerunt. Causa ab illis discussa, et episcopi innocentia probata, legati in Bohemiam sunt remissi, comitante eos Ottone nostro. « Ibi iv Kal. Octobris an. 1131 præsul Bambergensis et antistes Olamucensis cum septem Bohemiensibus abbatibus, astante duce Sobieslao cum populo et clerico Meginardum Pragensi Ecclesiæ episcopum ab omni culpa, quæ sibi prius illata fuerat, per depositionem stolarum suarum expurgaverunt profitendo videlicet, Meginardum episcopum nihil adversi duci Sobieslao cogitasse. Hæc stolarum depositio solemnem eam statem ecclesiasticorum juramenti ritum erat, quo clerus se indignum sacrorum ordinum munere, ipsisque privandum declarabat, nisi veritatem ediceret. Facile vero crediderim, Ottoni hunc honorem delatum fuisse a duce Sobieslao, quod ejus potissimum opera cum Uladislo fratresuo reconciliatus fuerit, dum in primo suo e Pomerania reditu an. 1125 Pragam pervenerat ut superius jam probavimus ex vitæ scriptoribus. qui etsi ultimi hujus facti non meminerint, illud tamen ob scriptoris nostri sinceritatem extra dubium est (116).

LXII. anno insequente 1132 « Locum Lancheim, ut porro refert biographus, a tribus fratribus Hermanno, Wolframmo et Gundelocho ministerialibus S. Georgii sibi suæque ecclesiæ traditum, in nomen abbatiæ provexit, et beatissime virgini Mariæ dicavit, tribuens eidem loco prædia in usus fratrum Deo inibi servientium profutura » quæ recesset et confirmat Ottonis successor Egilbertus an. 1142 (117).

Hoc item anno 1132 aliud Cisterciensium cœnobiū condidit in diocesi Eichstettensi, Heilsbrunn seu fons salutis dictum, cujus foundationis litteras hoc anno Bambergæ datas recitat Hocker (118), unde sequentia notamus. Prædictum Heilsbrunn coemit ab Adelberto comite ejusque fratre Conrado ac tribus eorum sororibus, quod per manus Adalberonis de Tagstletten Ecclesiæ suæ Bambergensis

p. 328 et Dobner Annal. Hægec., t. VI, p. 217 et seqq.

(117) Cod. prob., n. xcviij.

(118) Cod. prob., LXXXIX.

btulit, ibique in honorem B. Virginis monasterium et ecclesiam erexit atque abbatem instituit, cui per manus Wignandi de Beerbach prædium apud Adeldorf pretio comparatum, item Witramsdorf, Erlehe Berendorf, Wensendorf, et Peccemannesdorf tradidit eique non alium quam Bambergensis Ecclesiæ advocatum constituit, Testes erant Adelbero de Ragstetten, Adelbertus de Dachsbach, Fridericus de Bergoldspach, aliique plures; de canonicis vero Hilbertus decanus.

Annus 1133 alterius monasterii dedicatione nobilitatus est, Biburgi scilicet in Bavaria et diocesi Ratisbonensi, de quo ita Hundius (119): « Anno 1125 Conradus. Ergo et Bertha de Birburg consilio et auxilio S. Ottonis episcopi Bambergensis » de suo patrimonio Benedictinis viris et feminis cœnonium ædificare cœperunt, et octavo anno compleverunt, hoc est anno 1133, quo etiam in die Simonis et Judæ D. Otto Bambergensis episcopus et Henricus pontifex Ratisbonensis templum Biburgense consecrarunt. Innocentius II comprobavit hanc foundationem et diplomate confirmavit. « Datum, id est vii Id. Jan. an. 1139 (120), ubi testatur, religionem secundum B. Benedicti Regulam « per studium atque industriam Ottonis Bambergensis episcopi » ibi institutam esse; « quascunque præterea possessiones, quæcunque bona idem frater noster Otto episcopus præfato monasterio B. Mariæ Biburgensis consensu fratrum Babenbergensium contulit illibata permaneant. » In bulla Alexandri III an 1177 statuitur, ut abbas « cum consilio et auxilio Babenbergensis episcopi » advocatum eligat, et inutilem removeat, adnitentibus « episcopo Babenbergensi ratione fundi, « et Ratisbonensi ratione diocesis: quod item in diplomate Friderici I imp. an. 1177 legitur: unde monasterium hoc feudum Bambergense fuisse constat.

LXIII. Anno 1135 Lotharius imp. xvi Kal. April. celebrem Bambergæ conventum egit, ubi Fridericus Sueviæ dux eidem reconciliatus est (121). Ibi Cæsar diploma dedit pro monasterio Mallerstorf, etiam ab Ottone Bambergensi subscriptum. Legitur illud in monumentis Boicis (122), uti et ejus confirmatio dictæ foundationis an. 1129 Mallerstorf Baviaræ monasterium biographi inter illa referunt, quæ a S. Ottone fundata sint aut restaurata, cujus tamen operam huic foundationi impensam in chartis saltem haud reperio. Primam huc monachorum coloniam sub primo abbate Burkardo e S. Michaelis Bambergæ cœnobio an. 1109 fuisse traductam, ipsi academici Boici suspicantur. Nexum autem aliquem huic monasterio cum Bambergensi Ecclesia intercessisse prodit bulla Innocentii an. 1139 d. 7 Jan. vivente adhuc Ottone data, qua Eponi abbati privilegia et possessiones suas confirmat, « salva nimirum justi

tia et reverentia Bambergensis Ecclesiæ, cui idem cœnobium cum suis pertinentiis tuo studio ac petitione constat esse delegatum atque subjectum (123)

Hoc quoque a. 1133 ut saltem Hoffmannus asserit Lotharius imp. Ecclesiæ Babenbergensi privilegium dedit, quo regium tributum quatuor gentis Henetæ seu Venetæ provinciis relaxavit, et permittente Alberto Urso marchione Brandenburgensi, in cujus marchiæ finibus eadem provinciæ inclusæ erant, Ottoni episcopo beneficii loco attribuit; dignum existimans, ut qui in destruenda idololatria et convertenda Slavorum barbarie primus in ea vicinia laboraverat, in terris adhuc aliquem laboris fructum perciperet. Produxisset modo asserti sui tabulas. Hoc item anno Godeboldus comes de Henneberg cœnobium Vesseram ad altare B. Petri in Bamberg tradidit (124).

LXIV. Nullibi etiam reperio acta aut mentionem saltem synodi, quam solus iterum Hoffmannus ad a. 1136 recitat. « Otto frequentem omnium dioceseos suæ clericorum et provincialium conventum Babenbergam advocavit, et mentione de formando Ecclesiæ et reipublicæ statu illata, labentem monachorum disciplinam coercuit. Ibi sublata vetere Amorbacensium regula, rigidam et religione plenam Hirsaugiensium disciplinam in cœnobio montis archangeli Michaelis instituit, et additis viginti, qui dudum ibi consederant, quinquaginta amplius monachis, et eruditione et pietate conspicuis, in communi eos vitam agere et divinis laudibus insistere præcepit, et, ut cæteros monasteriorum suorum abbates ad pulcherrimi hujus facti imitationem accenderet, ob id eos sub divini numinis obestatione litteris adhortatus est. » Delitescunt adhuc in scriniis hæc acta, aut in eorum recensione aberravit Hoffmannus, qui ad posteriores Ottonis annos retulisse videtur, quæ ad priores spectant. Ex hucusque enim dictis et suo loco dicendis colligitur, ab Ottone in potissimis suis monasteriis jam in eorum exordio non nisi Hirsaugienses monachos esse constitutos In cœnobio quoque S. Michaelis a se reformato an. 1112 Wolframum pariter ex Hirsaugia abbatem ordinavit. Jam tum igitur Hirsaugiensis disciplina ibi fuit introducta, abrogata Amorbacensi, quam primus ejus abbas Batto ante sæculum invexerat. Porro de collapsa celebri alias hujus monasterii disciplina regulari, circa a. 1140 ex Hirsaugia quoque restituta legendus est P. Ignatius Gropp in ejus historia (125).

LXV. Provocat dein Hoffmannus ad litteras S. Ottonis ad monasteriorum suorum abbates, quos ad regularem observantiam exhortatur. Datum istæ nullum præferunt, quod adeo aliunde eruendum est. Inscriptæ sunt Wulframo abbati S. Michaelis, Wigando Tharisiensi, Baldewino Bauzensi, Eggghardo

(119) Metrop. Salisburg. t. II, p. 138.

(120) L. c., p. 141.

(121) Annal. Saxo. ad h. a.

(122) T. XV, p. 266; conf. p. 263.

(123) L. c., p. 271.

(124) Episc. Wirceb., p. 486.

(125) Hist. Amorb., p. 150.

Uraugiensi, Imbriconi Michelveldensi, Walchuno de Entsdorf, Eriboni de Pruveningen, Friderico de Gengenbach, Eberhardo Scuturensi, Ottoni Steinensi, Liugero de Regenstorff, Ingramo de Arnolstein, et præpositis de Cluniken et Osterhofen (126) In vivis adeo tunc simul agebant memorati abbates, et Bambergensi Ecclesiæ jam tradita eorum cœnobita et ab Ottone reformata. De monte, S. Michaelis jam diximus, cujus abbas Wolframus d. 22 Oct. a. 1123 obiit, ultra quem igitur annum dictæ litteræ differri haud possunt; imo cum Imbrico Michelfeldensis nonnisi biennio ab a. 1119 usque 1121 præfuisse legatur, intra hos annos sunt referendæ: quo tempore jam abbas erat Wigandus et Baldewinus ac Eggehardus. Difficultatem hic faciunt Eribo seu Erbo de Priflingen et Walchunus de Ensdorf, ex quibus primus successit S. Ermenoldo a. 1121, d. 6 Jan. defuncto; alter vero juxta acta domestica primum a. 1123 e nostro D. Blasii monasterio Ensdorfium dimissus est; quod tamen prius fieri debuit ut cum Imbricone a. 1121 mortuo notari possit. Idem de Ottone Steinensi dicendum. De Ludigero seu Luigero Regnisdorfensi supra ad a. 1121 diximus. Ingramus jam a. 1116 primus abbas in Arnolstein ordinatus est. Fridericus in Gengenbach a. 1118 abbas factus est, quem Gallia Christiana jam a. 1120. d. 19. Oct. defunctum scribit, quod superioribus repugnat. De tempore Eberhardi Schutterani nil constat. Supersunt in dicta encyclica duæ præposituræ in Osterhofen et Glunicken. De priore tunc adhuc sæcularium, ab anno autem 1127. Norbertinorum canonicorum collegio diximus supra, cui adeo post ædificatam, ibi a. 1110 ab Ottone basilicam præpositum fuisse datum ex hoc loco colligitur. Glunick seu Gleinck superioris Austriæ O. S. B. monasterium prope Stiram ab Arnhalmo de Glunick et Prunonio filio fundatum; ac circa 1121 Ottoni Bambergensi esse traditum, pluribus probat Aquilinus Cæsar (127), ubi tamen abbas serius aliquantulum institutus fuisse videtur, cum hoc loco præpositus tantum nominetur. Notandum præterea, nullam in hac epistola reperiri mentionem de aliis monasteriis, quæ jam post primum quam secundum e Pomerania reditum adhuc extruxit, quæ nec etiam in Callisti II bulla a. 1123 memorantur. Haud igitur multum aberraverit, si hæc encyclica ad annum 1121 revocaverim, scriptam adhuc ante dictam Callisti bullam, cum Otto non pontificis sed episcopalis tantum suæ confirmationis meminerit.

LXVI. Constitutus mortuo Lothario novus rex Conradus Ecclesiæ Babenbergensi antea infestus, in proxima Pentecoste a. 1138 generalem principum curiam Bambergam indixit, ubi novus archiepiscopus

Moguntinus Adalbertus II in Sabbato Quatuor Temporum d. 28 Maii sacerdotio initiatus, et « sequenti die octavis videlicet Pentecostes ab Ottoni ipsius Ecclesiæ Bambergensis antistite episcopatu consecratus est (128). » Eodem anno Otto ecclesiam in monasterio Vessera a se constructam d. 16 Octobris Dominica dedicavit. Die autem 11 Dec. amplissimas pro monasterio Prufflingensi litteras dedit, quibus ejus fundationem, possessiones et subjectionem ad Bambergensem Ecclesiam denuo confirmavit. « Actum Babenberc anno Dom. 1138, indictione tertio Idus Decembris, anno Chuonradi regis tertio primo, anno vero ordinationis domini Ottonis Babenbergensis episcopi octavi xxxii scilicet a consecratione (129). »

LXVII. Pervenimus tandem ad annum 1139, qui tot Ottonis laboribus gloriosum finem imposuit, quin tamen ab iis ante quiesceret, quam vivere cessaret. Perfecerat quidem monasteria a se hucusque sive constructa, sive alias in meliorem statum redacta. Adhuc tamen de eorum firmitate sollicitus ab Innocentio II eorum omnium confirmationem petiit, et data Laterani x Kal. Febr., indict. ii sec. a. 1139 bulla obtinuit (130). Quin nec his contentus monasterium Alderspacense, quod circa a. 1130 licet pauperculum canonicis regularibus tradiderat, interim tamen auctum morti jam proximus confirmavit a. 1139 (131): « Salva proprietate et jure Babenbergensis, nec non etiam debita subjectione Pataviensis Ecclesiæ. »

Eodem insuper anno, die haud notato, dedit litteras fundationis, dotationis et confirmationis pro monasterio in Ensdorf pridem a se constructo, in quibus notum facit omnibus, qualiter « in episcopio Ratisbonensi juxta Vilsam in prædio Palatini comitis Ottonis de Wittelinespach ipsius rogatu, consensu, auxilio, et consilio locum, cui Ensdorf nomen est inditum, in salvationem animarum proximorum eligendum, construentes ibidem in honorem Dei omnipotentis et S. Jacobi apostoli monasterium secundum Regulam B. Benedicti degentium, » quod idem Palatinus Ecclesiæ Bambergensi defendendum tradidit. Recenset deinde prædia tam a se quam a Palatino ad victum et vestitum concessa, illaque confirmat ac libera declarat, « sicut in initio apostolica et regia auctoritate sancitum est. Anno incarnationis Domini millesimo centesimo trigesimo nono, indict. ii. Acta sunt hæc anno Kuonradi III regis secundo, episcopatus vero domini Ottonis xxxii. Babenberg feliciter. Amen (132). » Ibidem etiam (133) habetur Ottonis charta incerti anni, qua decimas novalium inter Prufflingenses et Ratisbonenses controversas, ne utrisque perirent, Ensdorfensibus attribuit.

(126) Cod. prob., n. lxxvii.

(127) Annal Styr. t. I, p. 144, 606, 743 et 841.

(128) Chron. S. Pantal. ad h. a.

(129) Monum. Boic. t. XIII, p. 158.

(130) Cod. prob., n. xciv.

(131) Monum. Boic. t. V, p. 291 et 353.

(132) Cod. prob., xciii ex Anselm. Meiller hist. Ensdorf., p. 267.

(133) Pag. 261.

Sed hic jam meta laborum, quos si quis alius sui temporis episcopus exantlavit, sive pro convertendis gentibus, sive pro conservanda ecclesiasticæ disciplinæ ac fidei puritate : quem in finem tot ubique solidæ doctrinæ ac pietatis domicilia aut meliorem a ordinem redegit, aut immensa fere liberalitate crexit. Accedunt his prædia et possessiones, quibus propriam suam auxit ac eleemosynæ, quas in pauperes liberalissime distribuit, dicere solitus, » se quanto magis in opera Dei erogaret, tanto magis quod erogaret, habere. » Præter prudentem vero economiam aliorum quoque nobilium ac divitum subsidio et opibus in pio suo proposito suffulciebatur. Hos inter præcipui erant Uratislaus Pomeraniæ, Boleslaus Poloniæ, et Uladislau Bohemiæ duxes, nec non Bela II Hungariæ rex, amicitia eidem conjunctissimi : quorum auxilio adjutus in misericordiæ operibus tantus erat, « ut sui temporis sæcula hunc solum hunc unum tantæ misericordiæ virum » habuisse publice contestatus sit Embrico Wirceburgensis episcopus in sermone, quem in Ottonis funere Bambergæ dixit : qui cum præcipuas ejus laudes atque virtutes complectatur, infra inter probationes comparebit (134).

LXVIII. Cum itaque jam ultra septuaginta ætatis annos numeraret, et Ecclesiam triginta sex annis non minore prudentia quam sanctitate administraret, morbis et viribus corporis exhaustus, ubi « se acriter premente languore in proximo ad Dominum operaret migraturum, illud amicis sibi semper ac solitum opus eleemosynæ tantæ ardentius exercuit, quanto illi constabat, quod diu hæc exercere non daretur. « Inde » supplici et pura confessione præmissa, « unctione sacri olei delibutus, » propitiabile viaticum, corpus Domini percepit, et circumstante

(134) Cod. prob., n. xcvi.

illo suo semper familiari collegio virorum religiosorum tam monachorum quam clericorum psalmis et orationibus agonem ejus devote Deo commendantium, plenam operibus bonis et eleemosynis, plenam honoris et gratiæ animam exaltavit in cælum. » Diem obitus haud notat Sefridus, quem signat Ebbo : « Nocte, qua festivitas seu commemoratio S. Pauli apostoli agitur, hora diei prima pius Otto cælo reddidit animam. » Obiit ergo pridie Kal. Julii seu 30 Junii feria sexta a. 1139, qua die notatur in Necrologio S. Michaelis. Pergit Sefridus : « Per totum triduum dormitionis ejus dilecti corporis gleba per omnes ecclesias circumferebatur, jugi sacrificio indefessisque orationibus et multis eleemosynarum largitionibus beata ejus anima Deo commendata fuerat ab omnibus. Quarto die ubi ad locum tumuli ventum est, episcopus (Wirceburgensis Embrico) commendationem celebravit, atque inter missarum solemnias ad mœrentem et lugentem conversus multitudinem brevem intulit sermonem..... Sic ergo finita missa, in loco, ubi cernitur, in ecclesia B. Michaelis, comitibus, marchionibus, seu aliis quibuslibet nobilibus feretrum ejus certatim gestantibus, sarcophagum levantibus, seu alia, quæ ibi erant necessaria, operariorum more suis manibus devotissime agentibus, ejus corpus tumulatum est. anno Dominicæ Incarnationis 1139, tertio Nonas Julii feliciter. Amen. » Cum autem hoc modo sexto demum, non quarto post obitum die sepultus fuisset, Sollerius hic pro *tertio Nonas Julii* legendum censet *tertio Julii*. Festus Ottonis dies in Martyrologio Romano secunda Julii consignatur, Bambergæ die 39 Sept. celebratur, qua sacrum ejus corpus a. 1189 in ejus canonizatione translatum est, ut infra in Ottone II dicemus.

SANCTI OTTONIS

BAMBERGENSIS EPISCOPI

EPISTOLÆ ET DIPLOMATA.

INTERMISCENTUR

VARIORUM AD IPSUM LITTERÆ

Episcopatus Bamberg. cod. prob. p. 55.)

I.

S. Ottonis Bamberg. ep. litteræ ad Paschalem II PP. de sua electione.

(Anno 1103.)

Domino suo PASCHALI sanctæ apostolicæ sedis universali episcopo, OTTO Bambergensis Ecclesiæ id

D quod est, tam devotæ quam debitæ subjectionis orationes et servitium.

Quia totius ecclesiasticæ dignitatis ac religionis firmamentum in Christo petra est, etc. *Vide in Paschali, Patrologiæ tom. CLXIII, col. 464.*

Paschalis papæ responsum.

PASCHALIS servus servorum Dei, OTTONI dilecto fratri Bambergensis Ecclesiæ electo, salutem et apostolicam benedictionem.

Filius sapiens lætificat matrem. Opera tua et consilium tuum virum præferunt sensatum. Nos igitur honorare et profectus tuos juvare congruum duximus. Nihil ergo de nostra benevolentia dubitans tuam nobis quantocius vales præsentiam exhibeto. Certi enim sumus quod divina sapientia etiam malis hominibus bene uti novit.

II.

Henrici IV imp. memorabile diploma pro ecclesia Bambergensi.

(Anno 1103, Jul. 15.)

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, HENRICUS, divina favente clementia, tertius Romanorum imperator augustus.

In examine Dei cuncta conspicientis æquale meritum credimus fore dantis et corroborantis. Credimus etiam ad regalem nostram majestatem pertinere totius regni curas præcipueque omnium sanctarum Dei ecclesiarum commoda considerare, et omnia eisdem adversantia sub omni festinatione abolere, ne vel gravi incommoditate vilescant, vel qualibet pro nostra culpa orta occasione a pristino cultu et religione recedant, quatenus, dum hoc pro amore pariterque timore Dei fideliter peragimus, illorum qui hæc pio affectu Deo contulerunt meritis et gloriæ communicemus.

Proinde omnibus in Christo fidelibus, scilicet tam futuris quam præsentibus, notum esse volumus, qualiter ob hanc spem, et ob memoriam avi nostri imperatoris Cuonradi, et aviæ nostræ Giselæ imperatricis augustæ, nec non patris nostri imperatoris Heinrici et matris nostræ Agnetis imperatricis, ac memorandæ conjugis nostræ imperatricis Berthæ et præcipue ob memoriam pii Heinrici imperatoris, nostri consanguinei, fundatoris Sanctæ Babenbergensis ecclesiæ; præterea per interventum dilectissimi filii nostri Heinrici V regis, consilio præcipue principum nostrorum, qui inferuerunt, Frederici Coloniensis archiepiscopi, Brunonis Treverensis archiepiscopi, Huberti Premensis archiepiscopi, Oberti Leodiensis episcopi, Joannis Spirensis episcopi, Burchardi Monasteriensis episcopi, Utonis Hiltinshemensis episcopi, Heinrici Boidelbrunnensis episcopi, Burchardi Trajectensis episcopi, Wttilonis Mindensis episcopi, Manzoni Viridunensis episcopi, Walcheri Cameracensis episcopi Frederici ducis Sueviæ, Henrici ducis Lotharingiæ, Magni ducis Saxonie, Heinrici marchionis de Isenbure, Utonis marchionis de Staden, præcipue cæterorum principum aliorumque fidelium nostrorum, qui aderant; pro amore etiam dilecti fidelisque nostri VII, (135) ejusdem Ecclesiæ episcopi Otthonis, eundem locum a divo imperatore Henrico secundo pro sua suo-

A rumque anima in episcopatum, divina inspirante clementia, perfecte fidei spei charitatisque devotione in honorem principis apostolorum Petri et sancti Georgii martyris sublimatum consensu fidelium nostrorum, sancimus et omnium contradictione remota regalis nostræ majestatis auctoritate corroboramus. Omnes etiam res mobiles et immobiles ejusdem sanctæ Dei ecclesiæ, quas ipse divus imperator pro ardore cœlestis patriæ ibidem largitus manu contulit, ea ratione confirmamus, ut fidei noster Ottho VII ejusdem loci episcopus ejusque perpetuum successorum securam eas tranquillitatem possideant, et liberam potestatem habeant, res et proprietates ejusdem ecclesiæ cum consensu clerici et populi ordinare, componere, commutare et augmentare.

B Nostra quoque auctoritate sancimus in abbatibus, monasteriis, comitatibus, foris, mercatis, moneis, naulis, theloniis, castellis, villis, vicis, areis, servis, ancillis, tributariis, decimis, forestibus, silvis, venationibus, piscationibus, molis, molendinis; aquarumque decursibus, campis, pratis, pascuis, terris cultis et incultis, libris, auro, argento, gemmis, vasis, ornamentis vel aliquibus utensilibus in cultum et religionem Dei et ibidem collatis, et in omnibus terminis et rebus ejusdem ecclesiæ, ac quicquid ad præsens illuc pertinet, vel ex his amplificatione potest, nulla sit infestatio tyrannorum, nulla potestas ibi per violentiam irruat, nullus ibi comes ad iudex legem facere præsumat infra urbem, præter episcopum ejusdem loci, omnis possessio famulatum ibi Deo pro immunitate habeatur. Sit ille episcopatus liber, et ab omni extranea et iniqua securi potestate, quatenus idem Deo famulantes et primi constructoris memoriam celebrare, nosque fautores et corroboratores possint et velint Deo precibus suis commendare. Et ut hæc nostræ auctoritatis traditæ firma et inconversa permaneat, hoc privilegium inde conscriptum manu propria corroborantes sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum domini Heinrici tertii Romanorum imperatoris invictissimi.

Erlongus cancellarius (136) vice Rothardi archicancellarii recognovit.

Datum Idus Julii anno Dominicæ Incarn. 1103. indict. XI, anno autem domini Heinrici tertii Roman. imperatoris Aug. ordinationis I, regni XLVIII, imperii vero XX, anno autem ordinationis filii ejus Heinrici IV.

Actum Leodii feliciter in nomine Domini. Amen.

III.

Henricus IV imp. S. Ottoni Bambergensi gratulatur pontificatus sui auspiciis.

(Circa ann. 1103.)

HENRICUS Dei gratia R. I. A. OTTONI Babenbergensis Ecclesiæ episcopo, gratiam, dilectionem et omne bonum.

Perfectus amorum utique domesticus cordis sit,

Erlongus ab eo anno sequente in sedem Herhipolessem intrusus,

(135) Hermannō deposito non connumerato.

(136) Hic ab aliis omissus haud alius est ac

non ad oculum tantum valet, non ad oculum spectat, non pendet ex tempore, per quem absentes quanto longius separantur, tanto arctius mutua proe sollicitudine constringuntur. Nos certe absentis tui ampliore, quam dum adfuisti, curam gerimus, eodem quo te propevimus animo cuncta tibi prospera cupientes, adversa et si non accidunt, quia possunt accidere, verentes. Unde maximo nobis gaudio est, quod adhuc de rebus tuis optata comperimus, e videlicet ab Ecclesia tua honorifice receptum, gratata omnibus responsionum habitibus et actu imperantia placuisse, et in præstandis beneficiis necessariam laudabiliter exhibuisse cautelam.

Qua de re consulimus, hortamur et petimus ut quod facis facias, ne primitias bonæ famæ, si manum remiseris, perdas, quia bona inceptio sine fine speciosior corporis instar est sine capite. Nemo te a delectu ecclesiasticæ secundum justitiam utilitatis terrore detorqueat, pretio flectat, suadendi fellito melle seducat, quoniam tentatus his omnibus, si probatus fueris, facile omnia propulsabis. Si quid autem grave tuis viribus æstimabis, ac nos tibi proculdubio succursuros ex nostri deferamus occasione præcepti (137).

IV.

Heinricus IV imp. Bambergensi episcopo scribit de expeditione in Flandriam.

(*Incerti anni.*)

HEINRICUS D. G. R. I. A., Babenbergensi episcopo, suo fideli charissimo, gratiam et omne bonum.

Cum Dei providentia et magnæ pietatis ejus consilio de nostro regno ubique pacificato gauderemus advenerunt nobis nuntii ex parte G. ducis Loth, et B. Balduini comitis aliorumque fidelium nostrorum marchie Flandrensium intimantes, eos diutius non posse sustinere molestias Roberti comitis, qui regnum nostrum invasit, et ad ignominiam omnium, qui in eo sunt, sibi nostrum Cameracensem episcopatum usurpavit. Unde, quemadmodum res hortabatur, nostros principes convocatos consulimus, et ab eis sapienter re notata constituimus eorum consilio nos facturos expeditionem in Flandriam supra tam præsumptuosum hostem, qui noster miles debet esse, ne diutius de imminutione et dedecore regni nostri impune superbiat. Hoc siquidem tam manifestum et tam commune regni nostri dedecus tibi fieri, si tuum honorem diligis, pensare debes corde tenus.

Ut igitur fideliter hoc facias et prudenter, rogamus te sub spe remunerationis gratissimæ, et per fidelitatem, quam nobis et regno debes, monemus ut, omni occasione destructa, sicut honores regni atque tuus, ad expeditionem venias, sciens quod in proximo festo Sanctorum Omnium Tungris juxta Leodium convenimus, parati super Flandriam equi-

(137) Insigne æstimationis argumentum, quam Heinricus IV imp. erga S. Ottonem gerebat, quo simul ejusdem intima sensa de ecclesiastico regimine

tare. Nec mireris mutatum esse adventum nostrum Radisponam, sicut intellexeras, quando nobiscum eras, quia hujus rei necessitas intervenit, et utiliter ad decus regni firmiter est laudata ab omnibus nostris expeditio nostra super hostes in Flandriam (138).

V.

Heinricus IV imp. datis litteris S. Ottonis Bamb. auxilium contra filium implorat.

(*Circa an. 1104.*)

HEINRICUS D. G. R. I., OTTONI Babenbergensi episcopo, suo dilecto et certo fideli gratiam et omne bonum.

Nunc imminente necessitate debet apparere qui sint fideles nobis, et ipsa evidentia rei manifestandum est quantum nos diligant et honorem nostrum. Scias igitur quod nos usque Wirzeburg venimus cum multis militibus, et adhuc ibidem plures expectamus, cupientes cum Dei adjutorio inimicos nostros invadere, et castrum nostrum Nurenberc, quod obsident, liberare. Quapropter tibi, sicut optimo fideli, rogando mandamus ut ad nos venire festines cum omnibus quos habere poteris, sicut tibi confidimus. Insuper etiam diligenter te rogamus ut in præsentem nostram consideres necessitatem, et A. qui nobis est necessarius, concedas beneficium quod a te postulat, animadvertens quomodo nos præsens periculum compellit multis supplicare, et eorum voluntatem faciendo ipsos in nostra fidelitate confirmare et hac ratione constrictos de his et de aliis multis oportet nos te rogare aliter quam vellemus. Sed nos, Deo volente, si prosperitas advenerit, te et ecclesiam tuam sicut dignum est respiciemus. De hac refac secundum quod tibi dicit N. ex nostri parte.

VI.

Alia ejusdem epistola ad eundem similis argumenti.

HEINRICUS D. G. R. I. A., OTTONI Babenbergensi episcopo, gratiam et omne bonum.

Scimus quia legationibus filii nostri frequenter fatigaris, sicut nobis per tuum nuntium mandasti. Confidimus autem de tuæ bonitatis fide quod nec precibus, nec minis, nec persuasionibus, nec blanditiis unquam acquiescas nostris contrarius inimicis sed semper fideliter nobiscum permanes. Quantasque autem persecutiones ab inimicis nostris sustineas, nullatenus tamen terrearis, sed certus esto quod te non deseremus sive in pace sive in periculo, et fiduciam habeas in omnipotente Domino quod nobiscum cito a præsentem liberaberis periculo. Sicut ergo de te confidimus, et per nuntium tuum tibi mandavimus, ad diem et locum, quem tibi condiximus, venire non dubites. Igitur per fidem, quam nobis debes, neque precibus neque minis aliquatenus terrearis, ut ad filium nostrum transferaris, et ab omni Ecclesia atque per omnes congregationes tibi commissas orationes sine inter-

declarantur.

(138) De hac expeditione et epistola diximus supra in Vita Ottonis, § XI.

missione fac fieri ad Deum pro nobis. Castrum A etiam tuum ita diligenter custodiri facias, ne aliquis ex custodibus ab eo descendat. Nuntium etiam tuum ad consolandos mittas Nurembergenses.

VII.

Bambergensis Ecclesiae litteræ ad Welfonem Bajovariz ducem pro liberatione episcopi sui Ottonis.

(Anno 1106.)

Illustri et magnifico N. duci, humilis et luctuosus Bambergensis clerus, devotas in Christo orationes.

Quia magnificentiam vestram non magis fortitudine insignem quam clementia placabilem ex bonæ opinionis vestræ odore [qui] late diffunditur [cognoscimus], contra indignissimum facinus, quod in Deum et episcopum nostrum admissum est, ut pro indignitate rei Christianissimum animi vestri zelus insurgat, per ipsum vos Christum obsecramus. Neque enim simplici in eum genere sævitum est; cum enim et episcopo et ad sedem apostolicam religioso habitu proficiscenti sacrilegas manus injecissent, deinde ingentes pecunias, quas ad tanti itineris impensas paraverat, diripere, nec adhuc tanta præda contenti nunc ab eo miles manseros, id est totum episcopii patrimonium, extorquere conantur.

Quis rogo barbarus crudelius in aliquem captivum sæviret? Certe periculosus iste temporum motus hunc, quia titulum non fert, pro correctione morum et meliorando statu Ecclesiarum, ea quæ usquequaque patimur actitat. Itane vero per sacrilegia et rapinas boni illi mores nobis revocantur? Itane vero per vastationem et direptionem florentissimæ ecclesiæ damna ecclesiarum resarcienda sperabimus? Vestram ergo gloriosam eminentiam et pro liberatione pastoris nostri, qui innocentissimus tenetur, et pro incolumitate Ecclesiæ nostræ omni genere supplicationis imploramus, ut a patronis nostris, beato videlicet Petro, Georgio dignam compensationem meritorum vestrorum ante illud terribile Christi tribunal consequi mereamini.

VIII.

S. Ottonis Bamberg. ep. litteræ ad Paschalem II. P. pro sua ordinatione.

(Anno 1106.)

Domno apostolico PASCHALI, prærogativa meritorum et sanctitate morum Romanæ sedis apice condigne sublimato, Orro Dei gratia Babenbergensis electus, cum omni devotione orationes promptissimas et servitium tam voluntarium quam debitum.

Quia tandem, Domino miserante et ecclesiæ suæ navem moderante, post nubilas errorum tempestates serenæ lux veritatis Occidentali refulsit Ecclesiæ (139), ante omnia et super omnia desideramus scire sanctitatem tuam in omnibus nos paruisse, uti decuit, legato tuo, episcopo videlicet Constanziensi (140), et summa devotione cuncta, quæ per

(139) Sublato videlicet post mortem Henrici IV dissidio.

(140) Gebehardo.

(140) De captivitate sua in priore itinere loquitur.

A ipsum edocti sumus, partim exsecutos fuisse, partim si vita detur exsequi paratos, Quamobrem vestigii pedum tuorum advoluti obvixæ flagitamus, ut paternitatis tuæ servum patienter audias, si quidem mundo jam in maligno posito, cum vix cuiquam creditur homini aut loco (141), non parvæ nos terrent angustiae pro ordinationis nostræ assecutione. Proinde dubius, et anxius et fluctibus curarum naufrago simillimus cum principe apostolorum, cujus vicem tenes, ad te clamo: Domine, salva me. Et ut paucis summam nostræ causæ concludamus, in hac hora et potestate tenebrarum te solum respiciunt oculi nostri, tibi debitam servare obedientiam parati sumus, tecum aut consistere aut pro te in carcerem ire decrevimus.

B Auctoritati ergo tuæ tota mente desideramus inniti, tu nobis manum porrige, quod nobis velis facere jube. Si mandas ut ad te veniamus, opes nostræ, licet rapina et igne sint attritæ, tamen desiderio te videndi et consecrationis gratiam consequendi cum debita servitutis nostræ benedictione (142) tuæ majestatis præsentabimus aspectibus. Dignentur ergo viscera pietatis tuæ super hoc negotio aliquo nos rescripto certum reddere, quo et iter tutius ad te veniendi nobis præmonstratur, et benedictionem quam devoti efflagitamus a te percepturos esse significetur. Quam nimirum propterea tuæ sanctitatis manu tantopere expetimus, quia metropolitani noster (143), et si per te habeat consecrationis gratiam, tamen quod sine lacrymis fateri nequimus, magnam cooperatorum spiritualis doni habet injuriam [f. penuriam].

IX.

Paschalis II. P. S. Ottonem Bamberg. ep. a se ordinatum Ruthardo ep. Mogunt. commendat.

(Anno 1105, Maii 21.)

PASCHALIS episcopus... RUTHARDO Moguntino archiepiscopo...

Quantum a suæ institutionis exordio Babenbergensis Ecclesia sedis apostolicæ familiaris exstitit, prudentiæ tuæ notum esse existimamus. Congruum igitur duximus, etc. *Vide in Paschali. Patrologia t. CLXIII. col. 191.*

X.

D *Paschalis II PP. litteræ ad clerum et populum Bambergensem de Ottone episcopo a se ordinato.*

(Anno 1106.)

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, clero et populo Bambergensi...

Quanto affectionis debito Babenbergensis Ecclesia ab ipso suæ institutionis exordio sedi apostolicæ constringatur et si nos lateret, litterarum vestrarum significatio manifestat. Quod affectionis debitum, etc. *Vide ubi supra, col. 192.*

(142) Recognitione a Bambergensi ecclesia pendenda.

(143) Ruthardus Moguntinus in Thuringia exsul.

XI.

A

S. Ottonis Bamb. ep. ad suam Ecclesiam litteræ de
peracta sua consecratione.

(Anno 1106.)

OTTO Dei gratia Bambergensis episcopus, EGLBERTO (144) præposito, ADELBERTO decano, cæterisque fratribus, omne bonum.

Quantum ego novi et expertus sum charitatem vestram, scio vos jam diu exspectare eventum nostri laboris, ut de nostro successu, siquidem bene per misericordiam Dei successerit, gaudeatis. Ne ergo diutius suspensi aut dubii de nobis sitis, sed ut justum est sincerissime congratulemini, litteris istis significare vobis decrevimus quam misericorditer Deus more suo post immensos labores et sudores plurimos nobiscum operatus sit.

In die sancto Pentecostes, qui dies ex adventu sancti Spiritus sacratus et cunctis fidelibus jure solemnus est, illo, inquam, die Deo sic ordinante in Anagnia civitate Campaniæ, quæ Romaniam dividit et Apuliam, episcopalis benedictionis munus quamvis indignus Domino largiente suscepi, beatissimo papa Paschali manum imponente, cæteris vero episcopis plurimis cooperantibus, clero quoque Romanæ Ecclesiæ, cæjus magna pars ea die in eadem civitatem convenerat, astante et consentiente. Et, quod nulli a Romano pontifice consecrato nostris temporibus contigit, sine oblatione alicujus juramenti consecratus sum. Hujus loci, hujus diei, hujus gratiæ misericordiæ Dei semper memores esse velitis cum omni gratiorum actione obnixe precamur præcipue cum aliæ complures venerandæ personæ de magnis rebus apud apostolicam sedem agentes, infecto negotio redierunt.

Magnificate ergo Dominum mecum et exaltemus. nomen ejus invicem, cui quam facile est resistere superbis, tam facile est humilibus dare gratiam. Quia vero asperum est confusus temporibus esse præpositus, curandum nobis est et omnino satagendum ut res dura fiat mercedis occasio. Dum ergo seminandi tempus est, semina bonorum operum serere non cessemus, ut majores in die messis lætitiæ manipulos reportemus capiti nostro, quod est Christus per compagem charitatis adhærentes, ne ab eo mundanis plus justo intenti lucris separemur et veluti palmites de vite ejecti arescamus. Sed quia in exsequendis justitiæ operibus divini gratiæ adjutorio opus est, omnipotentis Dei assiduis precibus clementiam exorate, quatenus ad hæc nobis operanda et velle tribuat et posse concedat, atque in ea nos via cum fructu boni operis, quam se esse testatus est, dirigat, ut sine quo nihil possumus per ipsum implere omnia valeamus.

XII.

Paschalis II PP. monasterium Weissenoense confirmat.

(Anno 1109, die 14 April.)

PASCHALIS servus servorum Dei, dilecto filio ORBERTO ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Desiderium, quod ad religiosum propositum et animarum salutem pertinere monstratur, auctore Deo sine aliqua est dilatione complendum. Illustris siquidem vir Eribo cum conjugæ sua Guilla, et neptis ejus Hadimuo in Babebergensi parochia in fundo proprio, qui vocatur Guizna [al. Wizenabe] ecclesiam Beati Bonifacii episcopi et martyris nominis fundaverunt, quam beato Petro apostolo et sanctæ ejus Romanæ Ecclesiæ cum omnibus dotis sive prædiis obtulerunt. Quam nos pro eorum devotione Romanæ matri in filiam adoptantes universa dotis ejus tam prædia quam mancipia huic paginæ diligenter annotari jubemus. Sunt igitur hæc prædia die foundationis ejus a prædictis personis filiæ nostræ perdonata, Guizna, Nidrendroff, Diedungesdorf, Salewenbergh, Hiltboldesdorf cum castro in eodem fundo sito, Crummenaha, Eppenruit, Suphenruit, Cretsine, Herbendorf. Præterea in provincia, quæ Mannua [al. Manau dicitur], Churenberch Bocchesruit, Niwenruit, Paffenruit, Sibenlinter, Liubenstat, Rampogen, Rutenbach, Tittenwiden, Albewinesberch, Utelenhofen, Pulteshofen, Tiuskiendorf, Wolvesbach, Helehenvelt, Nerdendorf, Moseten, Thetgingen, Husen; mancipia vero, ut brevier perstringamus, utriusque sexus, quæcunque jundatores habuerunt, ecclesiæ dabant quam fundaverunt, exceptis tribus Wezelone, Hotescalco et Potone.

Hujus ergo loco foundationem apostolicæ sedis auctoritate communimus, ut semper in jure proprio nostræ Romanæ Ecclesiæ sub disciplina monastici ordinis conservetur, et ex eo quotannis byzantius Lateranensi palatio persolvatur. De cætero autem constituimus, imo beatorum apostolorum auctoritate præcipimus, ut quæcunque diximus prædia, villas et mancipia seu cætera bona, quæ prænominatæ personæ ad eundem locum contulerunt, quæcunque etiam in futurum aut per ipsos aut per alios fideles de ipsorum jure largiente Domino conferentur, sub monastica regula illic militantibus firma semper et integra conserventur, nullique hominum liceat ecclesiam illam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre vel ablatas retinere, vel injuste datas suis usibus vindicare, minuere, vel temeraria vexatione fatigare, sed omnia tuta maneant et quieta, eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus profutura. Nullus ibi abbas qualibet subreptione seu violentia præponatur quem non communi sensu fratres vel eorum pars consilii sanioris vel de suo, vel de alieno, si oportuerit, collegio secundum Dei timorem et beati Benedicti Re-

(144) Eberhardus erat, ob litteram initialem E a scriptore confusus.

gulam elegerint. Baptismum et sepulturam eidem A locolibere concedimus, ut ibi si qui tumulari voluerint, eorum devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obstat. Permittimus quoque in communi consilio fratrum abbas advocatum, quem sibi utiliorem providerint, instituat, qui, si postmodum monasterio inutilis fuerit et fratribus gravis, alium quem voluerint præficiant. Nulli quoque abbatum sine fratrum electione et confirmatione ibidem Deo servientium aliquam advocatiam prorsus alicui concedere liceat, ne forte locum et occasionem rapiendi quæ sua non sunt laicalis persona manu importunitatis inveniat. Quod si fecerit, in virtute Dei et Domini nostri Jesu Christi et auctoritate beati Petri principis apostolorum et nostræ excommunicationi subjaceat, graduque officii et ordinis sui dignitate in perpetuum careat. Si qua igitur in futurum ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione digna emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax in Domino nostro Jesu Christo, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud justum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Ego Paschalis catholicæ ecclesiæ episcopus, etc.

Ego Rodbertus presbyter tituli Sancti Eusebii, etc.

Data Lateranis per manum Joannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis ac bibliothecarii xviii Kl. Maii, indictione ii, Incarnationis Dominicæ anno 1109, pontificatus autem Domini Paschalis secundi papæ anno x.

XIII.

(145) *Paschalis II PP. S. Ottoni Bamb. Ep. ejusque successoribus usum pallii et præferendæ crucis potestatem concedit.* (Aprilis 15, anno 1111.)

Paschalis.... venerabili fratri Ottoni Babenbergensi episcopo ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

Charitatis bonum est proprium congaudere profectibus aliorum, charitas enim non quærit quæ sua sunt. Unde et Apostolus : *Tunc, ait vivimus, si vos statis in Domino* (1 Thess. iii) ; et iterum : *Quæ est enim nostra spes aut gaudium aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum?* (1 Thess. ii) — Hoc igitur charitatis debito provocamur, et apostolicæ sedis auctoritate compellimur, honorem debitum fratribus exhibere, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ dignitatem pro suo cuique modo cæteris ecclesiis impertiri.

Idcirco venerabilis frater Otto Ecclesiæ Baben-

(145) Exstat in Paschali Patrologiæ t. CLXIII col. 285. sed minus integra. Prodit auctiorex apographo.

bergensis episcopo, dilectioni tuæ pallium ad sacramissarum solemniam celebranda concedimus, quo nimirum fraternitas tua intra ecclesiam tuam uti noverit, illis tantum diebus, quos præsens descriptio continet, videlicet die sancto Resurrectionis Dominicæ et Pentecostes, item Nativitate Domini nostri Jesu Christi, et in Natalitio, sanctorum apostolorum Petri et Pauli, et in solemnitate L. Dionysii martyris, anniversario etiam tuæ consecrationis die et dedicationibus ecclesiarum.

Cujus nimirum pallii volumus te per omnia genium [al. gratiam] vindicare ; hujus siquidem indumenti honor humilitas atque justitia est. Tota ergo mente fraternitas vestra se exhibere festinet in prosperis humilem, et in adversis, si quando eveniunt, cum justitia erectam, amicam bonis, perversis contrariam, nullius unquam faciem contra veritatem suscipiens, nullius unquam faciem pro veritate loquentem premens, misericordiæ operibus juxta virtutem substantiæ insistens, et tamen insistere etiam supra virtutem cupiens, infirmis compatiens, bene valentibus congaudens, aliena damna propria deputans, de alienis gaudiis tanquam de propriis exultans, in corrigendis vitis pie sæviens, in fovendis virtutibus auditorum animum demulcens, in ira [al. intra] judicium sine ira tenens, in tranquillitate autem severitatis justæ censuram non deserens. Hæc est ergo, frater charissime, pallii accepti dignitas, quam si sollicitè servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habebis.

Ad hæc etiam crucis vexillum intra Babenbergensis ecclesiæ parochiam ante faciem tuam portare concedimus, salva videlicet Moguntinæ metropolis reverentia, ut speciali sanctæ Romanæ Ecclesiæ dignitate præditus, specialiter ei studeas obedientiæ ac servitiis insudare. Fraternitatem tuam superno dignatio per tempora longa servet incolumem. Amen.

Scriptum per manum Joannis scriniarii regionarii ac notarii sacri palatii.

Dat. Romæ in insula Lycaonia per manum Joannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis ac bibliothecarii, vice domini Friderici, archicancellarii et Coloniensis archiepiscopi (146) xvii. Kal. Maii, indictione iii, incarnat. Dominicæ anno 1111, pontificatus autem domini Paschalis secundi papæ xi, imperii vero Henrici quarti imperatoris anno primo

XIV.

Bruno Treverensis ep. Ottonem Bambergensem evocat ad cognoscendum causam Spirensis electi.

(Circa an. 1112.)

Bruno Treverorum Dei gratia provisor indignus. O. Bambergensis Ecclesiæ sancto pontifici, sincera charitatis obsequium.

Beatitudini vestræ magna hilaritate congratulor, quoniam non absque magno sanctitatis vestræ me-

(146) Ergo tunc adhuc AE. Colon. erat archicancellarius. S. R. E.

rito provenire [existimo], memoriam vestri domini papam tam dulciter retinere. Cum enim domini mei regis legatione functus essem, de obedientia vestræ charitatis mecum contulit, vobisque salutem et apostolicam [benedictionem] per me mandavit. Inito autem dispensationis suæ consilio nobis injunxit, ut electum Heistettensem atque Spirenses (147) consecrarem, vosque in adiutorem et cooperatorem nobis vocarem. Quia tamen de Spirensi quædam sibi significata fuerant, præcepit ut sancto eum studio examinarem, et si ordine fratrum qui adesent testimonio posset se de objectis expurgare, ad Dei honorem et Ecclesiæ necessariam providentiam ipsum ordinarem. Ex parte igitur domini papæ vos moneo ut ad hoc, quia causa Dei est, ne per vos proteletur studeatis, et a die Dominicæ Resurrectionis infra xv dies ad nos Spiram veniatis.

XV

Friderici Coloniensis ep. litteræ ad Ottonem Bambergensem, quem ad suas partes contra Heinricum V sollicitat.

(Anno 1115.)

Domino OTTONI Bambergensis Ecclesiæ venerabili episcopo Fr. Coloniensium Dei gratia id quod est in orationibus et obsequio, quidquid veræ fraternitatis non otiosa efficit dilectio.

Quasdam sanctitati vestræ litteras jam antea misimus, quas si forte accepistis de tam longa responsionis vestræ dilatione non parum miramur. Ut enim longam earum sententiam breviter replicemus summæ intentionis erat, ut prudentiam vestram ad defensionem vel saltem ad liberam deplorationem hujus quem videtis gravissimi sanctæ Ecclesiæ casus excitarem quem ipsum tacito desiderio vos diu intrinsecus fovisse jam olim cognovimus.

Iterum venerande frater, iterum idem dicimus. Si zelus domus Dei imo si veraciter amor Ecclesiæ, quæ domus Dei est, vos medullitus comedit, ne tantam ejus desolationem, tam crudelem hæreditatis Dei direptionem et profanationem nimia patientia ulterius dissimuletis. Ecce per misericordiam Dei magnum nobis ostium apertum est, ut veritas nostra diu siluit, in manifestum prodeat ut libertas nostra diu suppressa cervicem erigat, quia pro nobis et pro seipsa jam in vocem prorupit sancta Romana Ecclesia. Jungit se nobis Francia (148), libero, sicut audistis ore veritatem Saxonia profitetur. Et quem charissime frater, non moveat, quia omnis ecclesiastici vigoris auctoritas aulicis et palatinis in quæstum versa est. Synodales episcoporum conventus, annua concilia, omnes denique ecclesiastici ordinis administrationes in regalem curiam translata sunt, ut illorum marsupii inserviant quæ spiritualiter examinari debuerant, Quid de cathedris episcopalibus dicemus, quibus regales villici præsentibus quas disponunt, et de domo orationis speluncam plane latronum efficiunt. De animarum lucris nulla

A penitus quæstio est, dum tantum terrenis lucris regalis fisci os insatiabile repleatur.

Hic nos, qui Ecclesiæ Dei per ipsius gratiam columnæ sumus, qui navem Petri per hujus sæculi procellosos fluctus gubernare debemus, hic inquam, nos advigilare, hic clavum moderaminis firmiter tenere convenit, ne nobis segniter torpentibus dum sine nisu moderaminis fluctuat, his et similibus impiæ tyrannidis scopulis allisa convellatur, et (quod absit) irruentium fluctuum gravitate mergatur: ne canes muti et latere non valentes prophetæ verbis arguamur (*Isa. lvi*) neve illud in nos conveniat: *Nonne ascendistis ex adverso, ut opponeretis murum pro domo Isrealis (Ezech. xliii)*. De nobis quidem sancte et venerabile frater, non ex nobis sed ex virtute quam Deus in nobis operatur, hoc vobis fiducialiter in ipsius gratiam promittimus quia ex hac qua cœpimus veritatis libera professione, nec tribulatio nec angustia nec mors nec vita [nos] separabit. In hoc vero, scitis, positi sumus, in hoc novum hominem induimus, ut mortificationem Jesu in corpore nostro circumferamus, ut propter ipsum in mortem tradamur, quatenus et vita Jesu in hæc nostra mortali carne quandoque manifestetur.

In hac ergo gloriosa spe non defecimus, et de vestra constantia idem speramus et intime optamus, et quia indigne passi sitis, ut ad memoriam vestram sæpe reducat, hortamur. Nolite nos longa expectatione ulterius suspendere, sed de vestra sententia scripto nos certificate. Salutat vos dominus Chuono pronepos tuus episcopus [Prænestinus] et Romanæ Ecclesiæ legatus, qui imperatorem [Heinricum], nec non Monasteriensem episcopum [Purchardum], et Hermannum de Winceburg cum omnibus Galliæ episcopis in concilio Belvacensi (0 Dec. a. 1114) communicavit, et hoc vobis notum fieri præcepit. Eandem sententiam iterabit in prædictos et in omnes complices eorum in concilio Remensi quod erit *Lætare Jerusalem* (28 Mart. a. 1115), cum aliis tribus episcopis noviter a Romana sede directis. Vale. (149).

XVI.

Heinricus V. imp. Ottonem ad conventum Spirenses invitat.

(Circa ann. 1116.)

D HEINRICUS D. G. R. I. Aug., OTTONI Babenbergensium dilecto episcopo, gratiam abunde et omne bonum.

Roma nostri nuntii rediere, et Dei gratia ex parte maxima nobis læta et prospera retulere. Mandant etiam nobis nostri fideles quod tempus habemus acceptabile, ut Romanæ sedi et reipublicæ consulamus. Quapropter necessario nostros principes convocamus, ut inde, sicuti justum est, eorum consilium et auxilium habeamus. Ad quod plurimum indigemus tuæ fidei præsentia et tui consilii pru-

(147) De his in Vita actum.

(148) In synodo Bellovacensi a 1114.

(149) Consule de his Vitam supra.

dentia, quoniam et te corde tenus diligimus, et tibi A
de omni honore nostro prout nobismetipsis indubi-
tanter confidimus.

Confidenter igitur et intime rogamus tuam dilectionem, ut die Veneris post proximum festum S. Mariæ venias ad nos Spiram, et ibi super his, tuo et aliorum nostrorum principum consilio, ad Dei honorem et regni Christianæ pacis statum tractabimus. Et hilariter facias hoc sciens, quod te cito dimittemus. Et [ob] hoc libenter tibi parceremus, nisi tam alti negotii nos urgeret instantia. Præterea mandamus tibi ut mittas pro comite N. quem tibi commissimus, et eum nobis repræsentet (150).
negligentia, eadem quidem, quæ cæteris ejusdem ocnellii neglectoribus, vobis quoque injuncta esset sententia, scilicet vel divini officii suspensio vel a B
communione corporis et sanguinis Domini formidanda interdictio; nisi nostræ petitionis diligentia hoc prævenisset et eximia sanctitatis vestræ reverentia, ne id fieret, apud Ecclesiam promeruisset; quibus simul concurrentibus causis et cooperantibus hoc tandem obtinimus, ne quid severitatis vestra subiret dilectio, cujus hactenus in Ecclesia valuisse devotio. Dignum nimirum arbitratus sum, in omnibus honori vestro et reverentiæ parcendum et pro posse loco et tempore providere et consulere, cum sanctitatis vestræ dilectio beata magno se devotæ charitatis nobis obligaverit munere (151).

De cætero, sicut in mandatum accepimus, denuntiamus ut ad concilium v. Kalendarum Augusti Fridislarie a prædicto legato celebrandum indubitanter C
veniat, ne et hujus mandati neglector effectus, austerioris sententiæ decretum, mea petitione nil amplius prævalente, vobis indicatis. Præterea decem [Sueviæ Fridericum] et confratrem ejus, et G. [Godefridum comitem] Palatinum et reliquos complices eorum in prædicto concilio excommunicatos noveritis. Litteras etiam nostras rogamus ut fratribus nostris, Pragensi scilicet et Moraviensi episcopis dirigatis.

XVII.

*Adalberti ep. Moguntini ad Ottonem Bambergensem litteræ de ejus absentia a synodo Coloniensi con-
querentes.*

(Anno 1118.)

Reverentissimo Bambergensium episcopo, A. Moguntinæ sedis minister indignus, fraternæ dilectionis et orationis inviolabile pignus. D

Quod proxime dominus Prænестinus Romanæ Ecclesiæ legatus nobis apostolica auctoritate denuntiaverat, nostra quoque diligentia per omnia Romanæ auctoritati subdita solertim impleverat denuntians et vobis sub eadem auctoritate et nostra uti ad concilium Coloniæ celebrandum (a. 1118,) vestra veniret præsentia. Sed quia nescio qua prætermisum fuerit.

(150) Ambigui hæremus, Henrico IV, an V, tribuenda sit hæc epistola, cum utrique conveniat. Quoniam vero nulla hic filii rebellis, sed Romanæ sedis mentio fit, posteriori et anno 1118 ascribimus, quo concordia iterum fuit tentata. Elucet

XVIII.

S. Ottonis Bamberg. ep. litteræ foundationis pro monasterio Michelfeld.

(Anno 1119, Maii 6.)

[Ex archivo monasterii. Sed apud Bruschiū corruptæ]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis Otto divina favente clementia octavus sanctæ Babenbergensis Ecclesiæ episcopus.

Noverit Christi fidelium universitas, tam præsentis ævi quam etiam futuri, monasterium Sancti Joannis evangelistæ in loco qui dicitur Michelfeld, nostro opere, nostro studio esse constructum. Recognoscant etiam, tam præsentis quam futuri, quibus bonis ipsum locum cumulaverimus, de quibus possessionibus fratribus illic in servitio divino excubantibus subsidia temporalis vitæ procuravimus ut dum hujus veritatis testimonium multos assertores, multos testes habuerit, quæ a nostra humilitate statuta sunt jugiter inconversa permaneant.

Sciant etiam omnes quod ipse locus, quo monasterium constructum est, cum esset mansus ad jus nemoris pertinens, alio manso in Risehæ [Reisach] episcopatu restitutus est. Per ambitum quidem monasterii latas patia agrorum, pratorum sed et nemoris partem usque ad viam meridianam quæ in transversum silvæ porrecta est, et in occidentali ponte apud Seberc terminatur, ad ipsum monasterium tradidimus, et in hoc quieti monachorum consulentes. Prævidimus enim inevitabile, ut vicinorum querulosis litibus non gravarentur, si eorum possessiones alienis possessionibus arcarentur. Præterea de jure nemoris ad episcopatum pertinentis, volente et rogante comite Berengero (152) cum conventia primatum cleri et populi Babenbergensis Ecclesiæ in usum monasterii et monachorum tanquam privilegio beneficii hæc transtulimus, in præterfluenti fluvio, qui dicitur Begez ab ejusdem nominis villa usque ad rupem, qui dicitur Gozenstein, piscationem propriam monasterio largiti sumus. Pascua animalium infra semitam quæ a villa Begez directa viam contingit ducentem Veldeg. A supra dicto ponte concessione nostra libere cæduntur gna. ad ædificiorum cellæque usum sparsim, tamen et ubi custodes nemoris monuerint ad focum vero ligna quæ trabilibus operibus apta non sunt, ubicumque potuerint inveniri, nisi in locis condensioribus et latibus ferarum. Faciendis quoque alvealis apum ubique in nemore largam licentiam dedimus.

Villæ autem, quas ipsi monasterio contulimus, istæ sunt. Ipsa villa Michelfeld, Heroltesrui, Nuseze, Ruchedorf, Widelwanch, Willebero, item Heroltisrui, Churbendorf ex parte, Buhenbach cum parochia, Vutenloch, Ruikersberg, Birche ex parte,

saltem hinc augusti scriptoris insignis æstimatio de S. Ottonis prudentia.

(151) Ab ipso enim consecratus est.

(152) De Sulzbach, in pago Nordgore.

Sconenvel, Bucha ex parte, Benzenrvit, cum Risehæ, A Huwenstein qui et Gernotestein dicitur, Sigehartisruit, Urbach, Uveloch, Pileinstein, Luzenbuche, Ebersberg, Friderichesruit, Perhartsruit, Sumerhawen, Namegast, Hoplenahe ex parte, Franckenahe, Circhendorf ex parte, item Circhendorf ex parte, Artolfesprunnen, Hagenach, Godesendorf, Steingewazzer ex parte, Rachenber, e Cimerbero, Igelsruit, Plez, Toberin, Junruit, Gozemarsberg, Pernhach, Grune, prædium Henphenvelt et parochiam cum fundo et omnibus pertinentiis suis, Swaigoltesruit ex parte, Otenberch, Snelharstesdorf, Welmesgeseze (153).

Delegavit autem eas super altare sancti Joannis vir illustrissimus comes Berengerus, quem ejusdem loci advocatum constitueramus. Affuerunt autem B testes horum omnium Bucco de Culmen, Meinhart de Parchstein, Wignandus Udelschalch, Wirnt de Wolferingen, Wignandus de Wolfesbach, et fratres ejus Rapoto et Bruno, Merboto et Eppo de Ebermanesdorf, Rupertus de Bibra, Engelmar de Woldelspach et Alibero frater ejus, Poppo de Sconevelt, Baldwin de Restelbach, Eckenbertus de Tennenberc et fratres ejus Poppo, Reinolt, Volcholt de Gelhendorf, Hertuinc de Bernrvit, Rupertus de Stein, Marquart de Gunzendorf, Robo frater Ruperti (154).

Igitur ut hæc et alia quæ ipsi monasterio vel per nos collata sunt, vel postmodum a fidelibus Christi conferenda erunt, tam apostolico quam regio cum privilegio per nostram solertiam dato rata sint, C et ut si quis eorum injusta usurpatione quidquam Ecclesiæ subripuerit, vel privilegia immutaverit, æterno anathemate percutiatur, et majestatis reus habeatur, sigilli nostri impressione hanc chartam de his omnibus conscriptam signamus, ut in omne ævum statuta nostra, Domino favente, corroboremus.

Anno Dominicæ Incarnationis 1119, indict. xii, ii Nonas Maii, actum feliciter. Amen.

XIX.

Notitia de eadem fundatione, et collatione juris parochialis.

[Ex eodem archivo.]

Noverit, tam nostræ collegium ætatis quam successio totius posteritatis, qualiter Babenbergensis episcopus Otto cœnobium Michelveldense in honore D S. Joannis evangelistæ fundaverit, et per varios redditus sumptibus suis quacunquæ quæsitos pro posse ac nosse ditaverit. Qui etiam magnæ devotionis affectum eidem loco exhibere cupiens, ut ab omnibus comprovincialibus liberius frequentaretur, contulit ei confessionis, communionis, baptismi et sepulture commoditatem secundum arbitrium abbatis, annuente Regelone parochiano Veldense.

Data in fundo ejusdem ecclesiæ Michelveldensis,

(153) Spectant hæc ad notitiam geographicam superioris Palatinatus et veteris pagi Nordgovie.

(154) Hic primo in nostris chartis nobiles a locis

A præsentibus et aure tractis (155) his testibus, Eberhardo præposito et Egilberto majoris ecclesiæ deano, Sefrido capellano, Regilone, parochiano de Velden, Wernhero capellano et aliis quampluribus.

Anno Dominicæ Incarnationis 1120 (156), indictionis xii, ii Non. Maii, actum feliciter.

XX.

Idem Otto parochiam Michelveldensem erigit.

[Ex archivo monasterii.]

(Anno 1121, Nov. 6.)

Notum sit omnibus Christi fidelibus, tam præsentibus quam futuris, quantum utilitatis omnibus conferat, qui in ædificandis monasteriis laborat. Et quia voluntatis nostræ est ut omnimodis quieti et prosperitati Deo servientium provideamus, maxime tamen B in illis locis decet nos eniti, ubi laboris nostri diligentia vel sumptuum necessaria aut prædiorum subsidia constant. Inter cætera autem quoniam et Michelveldensis cœnobii locus quasi quoddam insigne ad monumentum nostri laboris refulget, ob amorem ipsius quem Dominus Jesus Christus speciali prærogativa castitatis dilectionis suæ præconio fecerat dignum, eundem locum ipsi specialiter dedicavimus. Quia autem propositi nostri est locum ipsum exaltare et amplificare in omnibus, ita videlicet, ut tam præsentibus quam supervenientibus in longinquum consulamus, ecclesiam S. Leonhardi, a quodam capellano nostro Heroldo nomine constructam ipsique monasterio adjacentem, auctoritate nostra eidem monasterio tradidimus.

C Ut autem ampliori dilectionis studio locus ipse frequentetur ab omnibus, statuimus ut omnium adjacentium villarum populi, quæ et ipsius monasterii juris sunt, in eadem ecclesia omnia Christianæ fidei instituta ab eo, cui permiserit abbas, accipiant. Ad majorem itaque firmitatem horum omnium, ne quis imposterum adversarius hæc infringere et infringere conetur, banno firmamus, et sigilli nostri impressione signamus. Affuerunt autem testes horum omnium Heroldus canonicus majoris ecclesiæ, Wernherus de Erhinbach, Sefridus capellanus; ministeriales episcopi Ezzo de Burgelin, Stercher de Muchindorf, Eberhach de Lapide, Wolfram de Zudinruit, Hadmar de Dornhach, Heinrichus de Churтинruit, Hartwicus de Plez, Sigbot de Turndorf, Erchenbertus de Hanbach.

Anno Dominicæ Incarn. 1121, indict. xiv, viii Idus Novembris actum feliciter.

XXIX.

Adelberti II ep. Moguntini acres litteræ ad Ottonem ob ejus absentiam a synodo.

(Anno 1122.)

ADELBERTUS Dei gratia sanctæ Moguntinæ Ecclesiæ, licet indignus et humilis, minister, OTTONI dilecto et venerabili, fratri suo Babenbergensi epi-

denominati occurrunt.

(153) More Bavarico.

(156) Leg. 1119, ut supra, vel mutanda indictio.

scopo, fraternam in Domino dilectionem et orationes.

Fraternitatem vestram coram Deo et hominibus hactenus laudabiliter vixisse, et contra hæreticos tempore hujus schismatis plurimum desudasse pro Ecclesia, nulli pene dubium est. Quanto igitur zelum vestrum erga Deum et Ecclesiam ferventiorum dudum esse cognovimus, tanto magis nunc miramur, quod tamen salva fraterna charitate dicimus, vos Deo et Ecclesie minus devotum existere, et quodammodo refrixisse, cum jam magnum ostium nobis apertum sit recuperandæ unitatis ecclesiasticæ, cum jam bonum certamen nostrum Domino cooperante pervenerit ad finem, et nunc quam maxime nobis et omnibus orthodoxis summopere satagendum sit, ut quod dudum a nobis est inchoatum bene, votivum in Dei nomine sortiatur effectum.

Dilectioni vestræ pridem significavimus ut sanctæ apostolicæ sædis legato et fratribus nostris coepiscopis vestris, ac cæteris catholicis principibus in loco, qui dicitur Plefeld, occurrere velletis, et Wirzeburgensis episcopi (157) una nobiscum interesse ordinationi. Ad quam utique prompto et elacri animo etiam non rogatus venire debueratis, non solum quia coepiscopus, sed etiam quia concivis vester est et jure propinquitatis ipsum quodammodo familiaris et specialius diligere debetis. Sed quia venire neglexistis, dominus cardinalis usque ad satisfactionem a divino officio cæteris consentientibus vos suspendere voluit. Nos autem pro singulari amore et reverentia veriti ne quid durius contra vos diffiniri deberet, vix obtinuimus.

Nunc itaque fraternitatem vestram rogamus, et ex auctoritate domini papæ et apostolicæ sedis legati et nostra præcipimus, ut universali concilio in Navitate sanctæ Dei Genitricis Moguntie (158) celebrando omni amputata occasione vestram exhibeatis præsentiam, ut ibi et domini papæ legationem cognoscatis, et de statu Ecclesiæ una nobiscum in commune consulatis. Si qui vero episcoporum huic sancto concilio interesse neglexerint, sciant se ex auctoritate domini papæ et apostolicæ sedis legati et totius concilii synodalis sententia, qua hujusmodi præsumptores feriendi sunt modis omnibus subjacere.

XXII.

S. Ottonis ep. Bamberg. charta foundationis monasterii Uraugiensis (158).*

(Anno 1122.)

C. ego Otto sola Dei omnipotentis gratia Sanctæ Babenbergensis Ecclesiæ humilis episcopus omnibus in Christo fidelibus cupio fore notum qualiter intuitu divinæ contemplationis, in propitiationem peccatorum

(157) Ruggeri scilicet a 1122.

(158) Wormatiæ dein habito a. 1122.

(158*) Exstant ex Frisio in Hist. Ep. Wirzeb. prob. n. 29, vernacule, quas nunc ex libro Salico Trimpergensi in idiomate originali damus.

(159) Nota collectoris, Hæc signa hodie dum conspiciuntur, et sunt arcus varii et pinnæ, quæ atrium

A meorum atque in memoriam Heinrici benigni quondam imperatoris cujus eleemosynæ dispensatorem a Deo ordinatum me profiteor, nec non in remedium et salutem omnium successorum meorum in loco illo qui Uraugia nuncupatur, sancto Laurentio monasterium construere incepit, quod, annuente divina gratia consummavi, consecravi, et in auxiliare patrociniū sanctorum dedicavi, bonis immobilibus dotavi, deinde etiam aliis emolumentis dilatavi, quosdam Deo famulantes illuc congregavi, iis etiam eteorum in divino obsequio successoribus perpetua sustentatione de necessariis prospexi, postmodum etiam auctoritate pontificali corroboravi.

B Et quoniam anno Dominicæ Incarnationis 1108 episcopatus vero nostri anno VI, accedente imprimis cleri nostri et aliorum fidelium nostrorum consensu simul et consilio, illud ædificium inchoatum, anno quinto postmodo ad fastigia perductum, nec non in honorem sanctorum martyrum Laurentii et Georgii solemniter, ut prædicitur, dedicatum, per manum Starcheri advocati juxta decemiam ditavi, ad reliquias etiam eorumdem sanctorum martyrum quasdam ecclesiolas, villas, agros, silvas, pascua, aquas aquarumve decursus, vineas, homines, et alias prorsus omnes utilitates, quæ ad prædictum castellum seu vero curtim hactenus pertinere videbantur, delegavi, quæ inquam curtis quondam late celebrata, ædificiis etiam et fortaliciis sic est constructa, quod Ernestus dux Orientalis Franciæ commorans in valido castello ibidem: prout ex signis apparerent adhuc cognoscitur (159) cum suis familiaribus residentiam fecerit ibidem, cujus parentela usque modo nondum defecit.

C Ne igitur hæc traditio unquam a successoribus nostris pro damnosa, aut ab alia qualibet persona per invidiam (quod absit!) impretiatu pro iniqua quomodolibet reputari valeat, sane nos illam curtem cum prædiis suis attentibus, quorum annui proventus annuatim soli hoc tempore septem libras in redditibus exponere consueverunt, multo meliore concambio restauravimus. Siquidem castellum Albinstein cum omnibus pertinentiis suis magno labore comparatum, et curtem eidem proxime adjacentem, quæ Hovestat dicitur, ecclesiæ nostræ in proprium inde contulimus et tradidimus; atque sic hoc concambium firma stipulatione, imo etiam scripti consensus apostolici et imperialis munimine fecimus corroborari. Insuper etiam propria quædam dona de stipendio nostro comparata eidem monasterio sine contradictione cujuslibet hominis, communi suffragio juris gentium attitulante delegavimus, atque pro sustentatione hujus monasticæ congregationis perpetuo servitio mancipavimus.

antiquum ecclesiæ et nunc cæmeterium Uraugiense ex una parte cingunt. Supersunt etiam alia monumenta, lapides enormes, pelves, arcus cum liliis et aquilis, quorum plures accurate delineavimus; quæ omnia ab antiquitatum gnaris tutissime ad sæc. X referuntur.

Quapropter omnes nostri ordinis successores generatim et eorum quemlibet speciatim, excelsum nomen Domini Zebaot, et per virtutem eidem sancto Petro a Deo concessam, nec non et per victoriam sanctorum Laurentii et Georgii humiliter exoramus, quatenus huic nostræ intentioni prorsus et omnimode se conformare, et eundem locum paterna benivolentia protegere, pauperibus etiam Christi inibi habitantibus manum auxiliarem patrocini porrigere velint, ut in iis omnibus fructum sempiternæ retributionis ex hoc opere nobiscum participare mereantur id quod tribuere dignetur, cujus regnum et majestatis jugiter perennata sæculis in sæcula.

Testes hujus sunt Everhardus præpositus, Egilwardus decanus, Thammo [Thaimo] præpositus, Udalricus custos, Dudo scholasticus, Ruschelin, Volmar, Heriman. Laici, Arnold de Cunstat et frater ejus Werenzo Ratlac et filius ejus Migger. Gundelaus de Obirsteineveld, Henricus de Weida, Adalbero de Wiselach, et alii quamplures.

Actum Babenberc anno Domini 1122, indictione xv, regnante Heinrico juniore.

XXIII.

Otonis episcopi traditio ad monasterium S. Michaelis.
(Ante an. 1123.)

[*Ex diplomatario monasterii.*]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Otto Dei gratia episcopus.

Quia facile res in oblivionem ducuntur, quorum origo nescitur, debet earum series litteris imprimi, ne per succedenti, a tempora ipsarum memoria mentibus hominum possit elabi. Quapropter præsentis chartæ pagina omnibus, tam præsentibus quam futuris, significare volumus qualiter prædium in Altenhofeld de manu Adeloldi Walpotonis in ditionem nostram cesserit, vel in quos usus a nobis deputatum sit, ne per, ignorantiam rei gestæ liceat cuiquam in posterum vel aliud hinc æstimare, vel minus forsitan utiliter aliquid inde disponere. Udalricus Walpoto cum exigentibus culpæ suis anathematis vinculo innodari meruisset, in brevi ex hinc sub ipsa excommunicatione præsentem vitam finivit: qui, cum adhuc viveret, cum fratre suo Adeloldo disposuerat ut de bonis suis pro remedio animæ suæ ad cœnobium Sancti Michaelis in montem daretur prædium Damesdorf, ubi ecclesia sita est, atque molendinum cum aliis duobus mansis in Dalenvelt, ut post obitum suum sepulturam ibidem ipse consequeretur, et fratres devotius in communicatione orationum et eleemosynarum suarum ejus memoriam haberent.

Defunctus autem cum propter excommunicationis sententiam sepeliri non permetteretur, frater ejus Adeloldus nos adiit, et accepto consilio prædium Altenhofeld libero et absoluto jure possidendum nobis tradidit, quatenus et sibi beneficium fratris eidem mortuo fratris sepulturam soluto banni vinculo impetraret. Obtinuit ergo quod voluit, sed a mona-

sterio Sancti Michaelis oblationem, quam frater disposuerat, subtrahere sibi retinuit. Nos autem prædium nobis traditum possessivo jure sub potestatem et dominium nostrum redegimus, et habita postmodum deliberatione ad altare Sancti Michaelis sine omni contradictione donavimus, ut lumen unum continuum perpetuo ex inde habeatur ibi, ut et nobis lumen perenne Dominus cum sanctis suis concedere dignetur. Sane curam et defensionem ipsius alodii Walthero de Streitberg ea conditione commisimus, ut non advocati jure sed defensoris pietate rusticis præemineat, nulla eos vi opprimendo aut iniqua exactione lædendo. Testes hujus rei sunt Eberhardus præpositus, Egilbertus decanus, Udalricus custos, Tuto scholasticus, Reginhoto comes, Sterkerus comes, Arnoldus de Chunstatt, Ezzo de Willhalmerstorf, Bilinc de Memenstorf, et alii multi.

XXIV.

(160) *Catellisti II PP. litteræ ad Ottonem Bamberg. ep. quibus monasteria ab ipso constructa confirmat.*

(Anno 1123, April, 3.)

Callistus episcopus . . . venerabili fratri Ottoni Babenbergensi episcopo S. et A. B.

Bonis fratrum nostrorum studiis non solum favere, sed ad ea ipsorum etiam debemus animos incitare. Tuis igitur reverendissime [*al. charissime*] et venerabilis frater Otto Babenbergensis episcopo, supplicationibus inclinati monasteria sancti Joannis Baptistæ in Regnisdorf, sancti Joannis evangelistæ in Michelinvelt, sancti Jacobi in Entisdorf, Sancti Laurentii martyris in Vrowa, Sancti Georgii martyris in Bruviningen, quæ ipse propriis sumptibus construxisti, et Babenbergensis Ecclesiæ conferens apostolicæ sedis roborari munimine quæsivisti, in beati Petri ejusque Romanæ ecclesiæ protectione suscipimus contra pravorum hominum nequitiam defensanda, Statuimus enim ut possessiones, prædia et omnia bona, quæ et fraternitas tua eisdem monasteriis divina amoris intuitu contulit, quæque aliorum fidelium justa obligatione concessa sunt, aut in futurum juste legaliterve acquiri vel offerri contigerit, firmaeis et illibata Domino auctore permaneant. Ordinationem sane abbatum vel monachorum suorum a catholicis episcopis diocæsanis accipiant. Rerum vero ipsorum monasteriorum curam et administrationem in tua tuorumque successorum potestate manere censemus.

Nulli itaque hominum facultas sit eadem monasteria temere perturbare, aut eorum possessiones auferre vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur ecclesiastica sæcularisve persona etc.

Scriptum per manum Gervasii scriniarii regionarii et notarii sacri palatii.

Datum Laterani per manum Hugonis sanctæ Ro-

manæ Ecclesiæ subdiaconi, III non. April, indict. 1, A
Incar. Dnicæ an. 1123, pontificatus autem Dni Calixti
sedi pp. anno quinto.

XXV.

*S. Ottonis Bamb. ep. epistola encyclica ad abbates et
præpositos monasteriorum, quæ ipse aut fundavit
aut restituit, quos ad officium suum exsequendum
cohortatur.*

(Circa an. 1123.).

Otto Dei gratia Babebergensis Ecclesiæ minister
humilis, venerabili fratri Wulframo abbati cænobii
S. Michaelis, Wigando Tharisiensi, Baldewino Ban-
zensi, Eggehardo Uraugiensi, Imbriconi Michelvel-
densi, Walchuno de Enthisdorf, Eriboni de Prue-
ningen, Friderico de Gengenbach, Eberhardo Scu-
torensi, Ottoni Steinensi, Lingerio [seu Liugero] de
Regenstorf, Ingramo de Arnolsstein, præposito de
Clunicken, præposito de Hosterhoven, et omnibus
sub ipsis pie conversantibus, salutem et perseve-
rantem in Dei voluntate famulatum.

Cum primum curæ pastoralis regimen, quamvis
indigni, suscepimus, monasteria Ecclesiæ nostræ
subdita qualiter in monastica religione disposita
essent, diligenter attendimus, sed omnia a disciplinæ
sue rigore nimis resoluta invenimus. Quod moleste
ferentes ac dispensationi nostræ incautum existi-
mantes, diu multumque laboravimus fuis ad Deum
precibus, ut per divinam providentiam, quæ in sui
dispositione non fallitur, hoc mutaretur in melius.
Tandem Deus virtutum, cujus est totum, quod est
optimum, vota respiciens humilium, in omnibus
monasteriis nostris religionis præstitit augmentum,
quia vos gregi suo pastores idoneos elegit, ac fra-
trum vestrorum numerum in sancta conversatione
multiplicavit; quod in vicino S. Michaelis monte
ostenditur, quia dum non plus quam viginti fratres
et eosdem sub tenui disciplina invenimus, jam Deo
gratias plus quam septuaginta ibi cernimus, absque
his qui honeste conversantur extrinsecus. Unde nos
non mediocriter lætificati omnes vos prælatos ac
subditos in charitate sancta appellamus, omnium
pedibus humiliati in Deo et propter Deum obse-
crantes, ut digne ambuletis vocatione qua vocati
estis, et religionis vestræ ac spiritualis disciplinæ
rigorem alii succedentes aliis hæreditario jure
in longitudinem dierum conservetis.

In memoriam igitur tam salubris exhortationis
addimus decretum nostræ episcopalis confirmationis
dirigendum, transcribendum, relegendum singulis
monasteriis; monasticæ religionis spiritualem mili-
tiam Deo placitam, hominibus acceptam, celebrem
angelis, terribilem hostibus, ut jam per omnia cæ-
nobia nostra sub auctoritate Spiritus sancti renovavi-
mus, instituímus, sic deinceps integram illiba-
tamque perseverare, sancimus atque decernimus,
commendantes eam sub testimonio Christi et Eccle-
siæ vobis electis rectoribus ac dilectis fratribus, per

vos nihilominus commendandum omnibus vestris
successoribus.

De cætero in nomine Domini vobis benedicimus;
testis enim mihi est Deus quomodo cupiam omnes
vos in Christi visceribus. Amen (161).

XXVI.

*Boleslai III Poloniæ ducis litteræ, quibus S. Otto-
nem Bamberg. ad conversionem Pomeraniæ ni-
vitat.*

(Circa ann. 1123.)

[*Anselmus Meiller in Vita S. Ottonis, p. 106.*]

Domino suo et Patri amantissimo Ottoni venera-
bili episcopo, Boleslaus dux Polonorum filialis ob-
sequii humilem devotionem.

Quia in diebus juventutis tuæ apud patrem meum
decentissima te honestate conversatum memini, et
nunc quoque Dominus tecum est, firmans te et be-
nedicens tibi in omnibus viis tuis, si tuæ non displicet
dignitati, veteres tecum renovare animo sedet ami-
citas, tuoque consilio simul et auxilio uti ad Dei
gloriam promovendam ipsius gratia coadjuvante.

Nosti enim, ut arbitrator, quomodo Pomeranorum
cruda barbaries non mea quidem sed Dei virtute
humiliata sociari Ecclesiæ per baptismi lavacrum
seque admitti petivit. Sed ecce per triennium laboro,
quod nullum episcoporum vel sacerdotum idoneo-
rum mihi que affinium ad hoc opus inducere queo.
Unde quia tua sanctitas ad omne opus bonum prom-
pta et indefessa prædicatur, rogamus, Pater ama-
tissime, non te pigeat, nostro comitante servitio,
pro Dei gloria tuæque beatitudinis incremento id
laboris assumere. Sed et ego tuæ paternitatis devotus
famulus impensas omnes et socios itinerum et lin-
guæ interpretes et coadjutores presbyteros, et quæ-
cumque necessaria fuerint, præbabo. Tu tantum, san-
ctissime Pater, venire dignare.

XXVII.

Callixtus II PP. omnia instituta S. Ottonis confirmat.
(Anno 1124, April. 13.)

Callixtus . . . venerabili fratri Ottoni Babeber-
gensi episcopo. . . .

Sanctorum Patrum præceptis et canonicis san-
ctionibus demonstratur, quod prædia et possessiones
ecclesiarum, quæ vota fidelium, pretia pecca-
torum et pauperum patrimonia non immerito nuncupantur,
vendi vel alienari non debeant. Quæ enim
divinæ majestatis obsequio et cælestium secre-
torum usui sunt dicata, non decet in alienum just
redigi et in alterius servitii formam transmutare.
Nempe ut beati Symmachi verbis loquamur, posses-
siones, quas unusquisque Ecclesiæ proprio dedit
aut reliquit arbitrio, alienari quibuslibet titulis aut
distractionibus vel sub quocumque argumento non
patimur.

Ea propter nos tuis justis postulationibus an-
nuentes, mansos, qui episcopalis mensæ tuæ servitio

dediti sunt, in eodem statu, in quo bene a te dispositi cognoscuntur, futuris temporibus permanere præsentis scripti nostri confirmatione sancimus, statuentes ut nulli successorum tuorum vel alicui hominum liceat eos vendere, sive in laicorum beneficium tradere, aut in usus alios commutare; sed sicut a te dispositum est, de unoquoque prædictorum mansorum denarius unus annis singulis Babenbergensi Ecclesiæ pro anima imperatoris Henrici fundatoris ejus ad concionanda luminaria conferatur. Abbatis vero et regulares canonicas per iudustrias tuam in religionis ordine stabilitas, et alia a te recte constituta nulli hominum facultas sit in posterum immutare. Si quis autem contra Hanc nostram confirmationem venire temerario ausu præsumperit, excommunicationis vinculo subjaceat.

Data Laterani Idib. Aprilis, indictione secunda.

XXVIII.

(161*) *Narratio de S. Ottonis Bamb. ep. apostolatu in Pomerania.*

(Anno 1124.)

Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vicesimo quarto, indictione secunda, Callixto papa secundo Romanæ sedi præsidente, Otto Dei gratia Babenbergensis Ecclesiæ octavus episcopus, igne divini amoris succensus, et prædicti apostolici auctoritate assensuque roboratus partes Pomeranorum paganorum cum quibusdam civitatibus terræ Lutitiæ aggressus est, ut eos ab errore gentilitatis revocaret, et ad viam veritatis agnitionemque Christi filii dei perduceret, quibus domino opitulante conversis et baptizatis ecclesias construxit et consecravat.

Deinde juxta SS. Patrum instituta hæc eos servare docuit, scilicet ut sexta feria abstineant a carne et lacte more Christianorum, Dominico die vacent ab omni opere malo, et ad ecclesiam divinum officium auditori veniant, ibique orationibus studiosi insistant, solemnitates Sanctorum cum vigiliis secundum quod eis indicatum fuerit omni diligentia observent, sacrosancam Quadragesimam jejuniis, vigiliis, elemosynis et orationibus diligentissime observare studeant, infantes suos in sancto Sabbato Paschæ et Pentecostes cum candelis et cappa, quæ dicitur vestis candida, et patris comitantibus ad baptismum deferant, eosque veste innocentie indutos per singulos dies usque in diem octavam ejusdem Sabbati ad ecclesias deferant, et celebrationi divini officii interesse satagent.

Hoc etiam districta redargutione prohibuit ne filias suas necarent, nam hoc nefas maxime inter eos vigeat, ne etiam filios suos aut filias ad baptismum teneant, sed sibi patris querant, patris etiam fidem et amicitiam ut carnalibus parentibus servant. Interdixit etiam ne quis commatrem suam ducat in uxorem, neque propriam cognatam suam

(161*) Conf. Ursperg. Chron. ad a. 1125 et supra in Vita.

A usque in sextam et septimam generationem, et unusquisque contentus sit una uxore, ne sepeliant mortuos Christianos inter paganos in silvis aut in campis, sed in cæmeteriis, sicut mos est omnium Christianorum, ne fustes ad eorum sepulcra ponant, omnem ritum et pravitatem paganismi abjiciant, domos idolorum non construant, pythonissas non adeant, sortilegi non sint, ne quid etiam immundum comedant, non morticinum, non suffocatum, non idolotytum, neque sanguinem animalium; ne communicent paganis, ne cibum aut potum cum eis aut in vasculis eorum sumant, ne in his omnibus consuetudinem paganismi repetant.

Injunxit etiam eis ut dum sani sint, veniant ad sacerdotes Ecclesiæ, et confiteantur peccata sua; in infirmitate autem vocent ad se presbyteros, ac pura confessione expiati corpus Domini accipiant. Instituit etiam ut de perjuriis, de adulteriis, de homicidiis et cæteris de criminalibus secundum canonica instituta penitentiam agant, et in omni Christiana religione et observatione obedientes sint et ut mulieres post partum ad ecclesiam veniant, et benedictionem a sacerdote, ut mos est, accipiant.

XXIX.

S. Otto confirmat donationem Michelfeldensi cœnobio factam.

(Anno 1125, Martio.)

[*Ex archivo monasterii*]

Notum sit omnibus scire volentibus, qualiter Karolus de Smalenahe super altare Sancti Johannis evangelistæ Michelfeldensi cœnobio mansum cum molendino in quodam municipio See nuncupato quod allodium, qua ipse primus inter laicos hunc locum dotavit, sibi que sepulturam inibi procuravit, banni obligatione Otto episcopus Babergensis eidem cœnobio stabilivit, sigillique sui impressione munivit ipsa die qua ipsum per se corpus illius inibi sepulture tradidit (162), Hujus rei testes sunt Ezzo de Burgelline, Starcher de Mutechendorf, Wolfram de Zudenruit, Hademar de Dorbach, Sieboto de Turndorf, Erchenbrecht de Hannebach, Gelphrad de Chungesteine.

XXX.

Litteræ quorundam episcoporum et principum quibus S. Ottonem ad novum regem Henrico substituendum invitant.

(Anno 1125.)

Adalbertus Moguntinus, Fridericus Coloniensis, Arnaldus Constantiensis, Bucco Wormatiensis, Arnoldus Spirensis per Dei misericordiam archiepiscopi et episcopi; Udalricus Fuldensis abbas; Henricus quoque dux [Bavariæ], Fridericus dux [Sueviæ], Godefridus Palatinus comes, Berengerus comes de Sulzbach et cæteri utriusque professionis principes, qui exequiis imperatoris intererent, venerabili fratri Ottoni episcopo hinc fraternas in Christo

(162) Otto tunc et Pomerania redux in monasterio Michelfeld substituit. Consule Vitam.

orationes, inde fidelissimum devotæ servitutis obsequium.

Postquam dominus imperator viam universæ carnis ingressus est, et nos exsequias ejus cum justa devotione et reverentia complevimus, ipse ordo rei et temporis qualitas exigere videbatur de statu et pace regni aliquid conferremus, si non abesset præsentis vestræ consilium et aliorum principum, tanto negotio utile et pernecessarium. Quam expectare quia grave erat et difficile, sedit omnium nostrum sententia, si vestræ tantum non displicet concordiæ, curiam in festo beati Bartholomæi apud Moguntiam celebrare, et ibidem convenientibus principibus de statu et successore regni ac negotiis necessariis, prout Spiritus sanctus aspiraverit, ordinare.

Nullum tamen præjudicium deliberationi et voluntati vestræ facientes, nihil nobis singulare ac privatum in hac re usurpamus, quin potius discretioni vestræ hoc apprime intimatum esse cupimus, quatenus memor oppressionis, quia Ecclesia cum universo regno usque modo laboravit, dispositionis divinæ providentiam invocetis, ut in substitutione alterius personæ sic Ecclesiæ suæ et regno provideat, quod tanto servitutis jugo amodo careat, et suis legebus uti liceat, nosque omnes cum subjecta plebe temporaliter perfruamur tranquillitate. Contestamur etiam dilectionem vestram, ut pacem credito vobis cœlitus populo infra præscriptum curiæ terminum et ultra ad quatuor hebdomades ordinatis quatenus omnibus tutior fiat concursus ac reditus, et ut curialiter, more videlicet antiquorum principum, cum propria impensa neminem pauperum lædentes conveniatis.

XXXI.

Adalberti Moguntini litteræ, quibus Ottonem Bamb. ad synodum vocat.

(Circa an. 1125.)

ADELBERTUS sanctæ Moguntinæ ecclesiæ humilis minister et apostolicæ sedis legatus, venerabili et in Christo dilecto fratri et coepiscopo domno Ottoni, salutem obsequium fraternæ dilectionis.

Tribulationes et destructiones Herbipolensis Ecclesiæ quæ et quantæ sint, quandiu duraverint, jam dudum discretioni vestræ innotuit, quæ usque adeo multiplicatæ sunt, nisi in brevi eis provideat omnipotens et misericors Dominus, quod in proximo Ecclesia illa omnimodis annihilabitur. Unde si facultas suppeteret, vestræ fraternitatis præsentiam et

(163) Hic aliquam speciem capitulationis deprehendisse me arbitror.

(164) An. 1125, vid. Episcop. Wirceb. p. 60.

(165) Nulla alicubi hujus synodi, ut videtur, omisssæ mentio.

(166) Ibidem p. 307 legitur alia Ottonis nostri citatio ad synodum Mogunt. in causa Ottonis Halberstadensis episcopi, qui miserum suum statum Ottoni nostro per litteras suas exposuerat, ejus auxilium efflagitans; qui tamen impedire non potuit quominus iste ob Simoniam postea depositus fuerit, util. c. memoratur.

consilium potissimum desideraremus convenire, et de ipsius reformanda pace et religione, quantum divina misericordia concedet, sollicitius pertractare.

Siquidem fratrum, qui nobiscum sunt, et quos præsentialiter vel per litteras nostras convenire potuimus, tale est consilium. Quoniam venerabilis frater et coepiscopus noster Rogerus (164) viam universæ carnis ingressus est, in hoc Ecclesiæ illi provideamus, ut promovendo fratrem illum Gebehardum dispersa illius Ecclesiæ dispensatorie potius recolligamus, quam alium super imponendo graviter quidem dispersa funditus extirpare permittamus.

Quocirca fraterna vos commonemus charitate, ut præsentiam vestram conventui fratrum nostrorum, quos in id ipsum convocavimus, in proximo festo B. Lucæ (165) velitis representare, vel si id minime valueritis, adimplere consilio quod Spiritus sanctus vobis dictaverit, consensus vestri litteras non differatis transmittere. Valet, et in orationibus vestris nostri memoriam facite (166.)

XXXII.

Ottonis ep. Bamberg. litteræ de restauratione monasterii Banthensis.

(Anno 1127.)

[*Ex archivo Banth. et Vinar.*]

C. In nominæ sanctæ et individue Trinitatis, Otto humilis sanctæ Babenbergensis Ecclesiæ episcopus octavus. Quia summus et essentialiter bonus pastor curam sancti ovilis sui committere dignatus est humilitati nostræ, pervigili corde debemus amare, fovere et augere profectum spiritualis vite, et in hoc ipsum vota fidelium verbo et exemplo informare et adjuvare. Ecclesiam igitur monasticæ professionis, quam in Bantzensi castro fundavit et edificavit felicitis memoriæ Alberad comitissa (167) pro redemptione animæ suæ et omnium suorum, et domino meo beato Petro in hoc Babenbergensi loco cum omnibus prædiis suis per manum mundiburdi sui Hermanni marchionis delegavit, negligentia prælatorum suorum spiritualibus et temporalibus bonis desolatam paterna gratia respeximus, eamque innovare et in ecclesiasticum statum erigere omnimodis intendimus. Et ne in vacuum denuo curreret intentio bonæ voluntatis nostræ. Baldwinum virum probabilem et omnibus bonis convenientem abbatem inibi ordinavimus, adjunctis ei viris fidelibus et religiosis. Ipsam vero ecclesiam anno Dominicæ Incarnationis millesimo cente-

(167) Primam hujus monasterii originem alibi (Hist. Wirceb. p. 310.) ad annum 1038 revocavimus, ab Alberada comitissa jam vidua incœptam una cum altero marito Hermanno marchione Vohburgensi a. 1069 absolutam. Qui nostram Wirceburg. episcopatus historiam recensuit (len. litt. Zeit. a. 1795. B. III. p. 658.), Alberadam filiam dicit Ottonis marchionis de Schwinfurt, qui a. 1048 etiam dux Sæviæ fuit; primum vero maritum ei tribuit Henricum de Landsberg ex Bavaria, quæ tunc ipse silet. Vid. supra n. 40.

simo decimo quarto, indictione septima, undecimo Kalendas Octobris solemniter dedicavimus in honore beati Petri principis apostolorum et magni pretiosique martyris Dionysii.

Ipsa die secundum tenorem testamenti sui et fidem antiquæ traditionis, consilio et testimonio piorum et ministerialium nostrorum, eidem Ecclesiæ omnia bona sua computavimus, assignavimus et confirmavimus, videlicet Muggeburg cum omnibus pertinentiis suis, mobilibus et immobilibus, villis, pratis, silvis, pascuis, viis et inviis, exitibus et redditibus, et totum Bantzgowe quod inter Ilesam et Moyam situm est, cum villis, silvis et terminis suis, exceptis prædiis et beneficiis ministerialium, et excepto monte Stekkiltze et prædio Grodeze cum pertinentiis suis, et foresto Bantzensi, in quo tamen habet abbas ejusdem loci cædendi et pascendi liberam facultatem. Quæcunque igitur bona ipsius ecclesiæ infra terminos Muggeburgensis prædii vel in aliqua parte possessionis ejus injustis beneficiis, imo prædatoriis permissionibus aliqua occasione vel ingenio a ministerialibus nostris vel ab aliis hominibus usurpata et distracta fuerunt, solerti cura et frequentibus expensis ei recognosci et restitui effecimus, omnemque possessionem ejus vel in locis descriptis vel in Volckaba et in Cloden, vel ubicunque sitam, utpote sortem Domini, divino banno ab aliorum invasione munivimus.

Succedente quoque tempore considerantes, præfatum montem Stekkiltze importunis et malis hominibus in præsidium vesaniæ suæ congruentem, prospicientes futuræ securitati sub privilegio et testibus idoneis ipsi ecclesiæ in perpetuam possessionem redonavimus anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vigesimo septimo, indictione quinta, regnante gloriosissimo imperatore Lothario. Hujus rei testes sunt Eberhardus præpositus major, Egilbertus decanus, tuto magister scholarum Eberhardus, Uodalricus, Reginboto comes, Sterker comes, Babo, Thiemo, Arnolt, Starker, Luipolt, Liupolt et alii multi de clero et populo. Hoc autem pactum cum abbate stabiliter inivimus, ut neque per eum neque per aliquem successorum ejus venditione, concambio vel beneficio in aliam transeat personam. Ipsi quoque et successoribus ejus auctoritate Dei et nostra hoc mandatum et consilium dedimus, ut de prædiis in præsentiarum habitis, vel in futuro ex oblatione fidelium vel aliquo eventu acquirendis nulli beneficium concedatur, nisi ratione majoris emolumenti, præter hæreditaria beneficia fidelium suorum, quæ etiam pro opportunitate personæ et temporis redimero et expedire laborent.

His ita compositis cum eadem plantatio fidelium Christi nostra opera et industria abbatis sui divinis et humanis proficeret incrementis, annua advocatorum servitia, quæ ex paterna hæreditate illis statuta dicebantur de fratrum cellario, non sine magno familiaris rei detrimento persolvebantur. Quapropter

A petente ipso venerabili abbate a comite Rapotone, qui eo tempore advocatus ejus erat, hoc obtinimus, ut omne jus suum, quod sibi de ipsa abbatia deberi affirmabat, in manus nostras remitteret, et hoc ei in stabile beneficium concessimus, ut annuatim duo talenta ab ejusdem loci abbate pro debito totius servitii ipsi ejusque hæredibus persolvantur. Hæc omnia successoribus et filiis nostris in perpetuum memoriale insinuamus et commendamus, ut sciant et recogitent quod pro fide et merito fundatorum suorum exemplo nostræ humilitatis Bantzensi Ecclesiæ debeant professe et præesse speciali gratia, salvo privilegio libertatis ejus in canonica electione prælati sui.

B Et ut hæc omnia rata et inviolata permaneant, et ea nemo temerarius infringat, chartam hanc inde jussimus conscribi et sigillo nostro roborari, anathematizantes et banno episcopali obligantes omnes qui in ea traditorum vel confirmatorum violatores extiterint. Conventionis autem nostræ cum advocato hi testes sunt, Egilbertus decanus, Tuto magister scholarum, Uodalricus custos, Gerunck decanus de Tuirstat, Stercker comes, Reginboto comes, Helmrich, Adelbero, Poppo, Diepolt, Arnolt, Rimmunt, Gotefrit, et alii multi de clero et populo Babenbergensi.

XXXIII.

Wigandi Tharisiensis abbatis litteræ, quibus S. Ottonem ad reditum e Pomerania hortatur.

(Anno 1127.)

C Domino et Patri charissimo pio Ottoni, episcopo ac gentis Pomeraniæ apostolo, Wigandus Tharisiensis cœnobii provisor indignus, dignum in omnibus servitium et oratione spirituale debitum.

Benedictus Deus, Pater misericordiarum, Pater luminum, qui ex utero formans vos servum sibi dedit in lucem gentium, ut salus ejus in extremis terræ per vos annuntiaretur, ac lumine fidei tenebrosa gentilium corda irradiarentur. Unde mater Ecclesia novo filiorum augmento dignelætatur, dum per ministerium vestrum multa millia barbaræ nationis sacro baptismate renascuntur, et abjecta idolorum cultura, destructis delubris, reedificatis ecclesiis verus Deus adoratur et colitur.

D Ergo post Evangelium alienis annuntiatum, post tanti ministerii opus consummatum, jam ad proprias oves revertenti pastori grex omnis lætabundus occurrit, clerus cum populo, ac singulari gaudio monachorum processio Patrem suum suscipit, concinens in jubilo cordis et voce exsultationis: *Revertere, revertere, Sunamitis, revertere, revertere ut intueamur te (Cant. vi)*. Ego autem horum omnium minimus, sed fidei et dilectionis integritate nulli secundus, circa festum S. Mauriti in Saxoniam veni, sperans optatissimum adventum domini mei, ut primus susciperem, quem novissimus deduxi. Sed redeunte nuntio vestro spe exsultationis meæ frustratus, multum autem de certo reditu vestro lætificatus, quod corporali præsentia non

potui, in spiritu humilitatis dominum meum pri-
mus salutare studui, dicens non sono tantum oris,
sed flagrantissimo etiam jubilo cordis :

Salve, magne Pater, dic libere, dic reverenter,
Dic rogo versifice, inclite præsul ave.
Expectate redis populi spes optio cleri,
Digne dator legis, certa medela gregis.

Nolumus ergo vos ignorare, Pater sanctissime,
quia ex quo recessistis, semper imminabat nobis
dies angustiae et tribulationis. Tyrannus enim Con-
radus (168) toto pene anno in castello Nurnbergensi
moratus bona episcopatus sibi vicina devastavit, de
redditibus vestris frumentum ex parte abstulit, cen-
sum sibi persolvi statuit, villicum de Rustall bis ca-
pivatum omnibus rebus suis dispoliavit. Insuper
urbem Babenberg callida machinatione, ut fertur,
apprehendere studuit, sed Deo gratias iniquitas ejus
nequaquam prevaluit. Ego enim et Conradus custos
de dispensatione nobis crediti solliciti, civitati præ-
sidia et custodes cum cæteris fidelibus vestris depu-
tavimus, militibus, prout opus erat, stipendia eroga-
vimus, reliqua omnia quæ commisistis diligenter
procuravimus.

Inter Hermannum et Fridericum maxima guerra
habetur, insidiæ diversæ altrinsecus tenduntur, rap-
inae rapinis, incendia incendiis redduntur ; inter
quæ villa subjacens Lapidis Botonis [Botenstein] cum
ecclesia combusta est. Fridericus quadam nocte mu-
nitionem Niestein cum militibus suis clam ingressus
viriliter agere cœpit. Sed qui in arce erant, missis
jaculis et jactis lapidibus unum de suis occiderunt,
plures vulneraverunt, sicque infecto negotio vix cum
suis omnibus evasit. Præterea per totam provinciam
multa mala grassantur, rapinis incendiis omnia van-
tantur. Ergo tot malis, tot miseriis, finem facere
sperantes adventum vestrum clamamus singuli, cla-
mamus omnes : Veni, domine, veni, festina, ne tar-
daveris, adveni desiderabilis, quem expectabamus
in tot tribulationum tenebris.

Reliquis rerum vestrarum status in Bavaria et
Saxonia satis prospere agitur. De negotio autem
mihi specialiter injuncto paternitatem vestram
scire volo, quia cuprum ad septingentos et eo am-
plius centenarios comparavimus, ex quibus trecen-
tos maxima difficultate usque Smalchalten perdux-
imus, et jam viribus exhausti manum auxilii vestri
ardenti desiderio præstolamur, ac exoptatissimum
omni regno sanctitatis vestræ reditum vix expec-
tamus.

XXXIV.

*Adalberti II ep. Mog. epistola ad Ottonem Bamb. de
excommunicatione Conradi invasoris regni a.
1127 facta.*

(Circa an. 1127.)

Adelbertus Dei gratia Moguntinus archiepiscopus
et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri Ottoni
Babergensi episcopo, salutem in Domino.

(168) Postea rex Lotharii successor.
(169) Falluntur, qui hæc ad Henricum V imp. et
a. 1119 referunt, qui licet ab episcopis fuerit a

A Excommunicationem, quam communicato fratrum
et principum consilio in invasorem regni fecimus,
jam dudum fraternitati vestræ per litteras nostras
significavimus. Sed quia dubitamus utrum ad vos
perveerint litteræ, audivimus enim quod ecclesia
vestra velit eas ignorare, mittimus iterum præsentis
apices monentes, ut quod fecimus nos, et vos faciat-
is, et per omnes ecclesias vestras ipsum iniquitatis
auctorem cum fautoribus suis a communione Chris-
tiana et omni divino officio arceri præcipiatis (169).

XXXV.

*Conradi archiep. Salzburg. litteræ ad Ottonem et
canonicos Bambergenses de eorum decano in
patriarcham Aquileiensem electo.*

(Anno 1128.)

B Venerabili fratri O[TTONI] Babenbergensis Eccle-
siæ episcopo, C[ONRADUS] Salzburgensis Ecclesie
Dei gratia humilis minister, devotæ orationis affec-
tum ac servituis obsequium.

Electo Aquileiensi Ecclesie in episcopalis fasti-
gii dignitatem decano vestro, fratre nostro et co-
sacerdote dignissimo eliminatam fuisse veterum
spureitiorum, quæ longo illic tempore dominata
fuerat, credebamus fœditatem, cum abjecta indigna
satis omni ecclesiastico regimini persona, clerum et
populum vidimus tam honeste atque canonice de
alterius substitutione cogitare, talemque virum mi-
rabili unanimitate elegerisse, cujus persona, scientia
et vita vere nobis idoneum representarent episco-
pum. In illius siquidem virtute Babenbergensis
decoratur et honoratur Ecclesia, in quam rursus
eum necesse fuerit fiducialius spem ponere, virtutis
et discipline fructus inveniri non dubitamus, cujus
primitias tam dulces in hoc viro prægustavimus.

C Verum, ut apparet, nondum impleta sunt pec-
cata Aquileiensi, qui eadem perfidia, quam
contra illum Gerardum [al. Richardum] stirpem
inutilem exercebant prius ob illius nequitiam, nunc
contra istum canonicum electum, ideoque merito sus-
cipiendum, semper insani et perfidi tumultuantur ob
ejus probitatem omnibus amplectendam, ut illud,
quod mali bonum elegerunt, non suum, sed Dei
fuisse ostendant, et per hoc quod innocentem perse-
quuntur, propositum suum sui similem eligendi
fuisse evidentissimum faciant. Quorum malitiam et
quantum oportuit patienter sustinens, et quantum
potuit pro tempore leniter arguens, ac deinde negata
sibi clericis obedientia honesta occasione prudenter
declinans, egregiæ virtutis et modestiæ exhibuit
documentum, et transgressoribus dignæ confusio-
nis intulit opprobrium.

D Nunc itaque absentiam ejus, si recederet, æquani-
miter ferre non valentes, apud nos manere roga-
vimus, quousque castigata furentium insolentia
electum suum recognoscerent, et debita reverentia
reposcerent. Sed metuentem, ne fama sua propter

communione exclusus, neulquam tamen regni
invasor fuit, quod Conrado Hohenstauffensi com-
petit, de quo præcedens epistola agit.

vicinitatem locorum aliquid suspitionis ex hac re pateretur, eum tenere non potuimus, virtutum suarum apud nos depositum servantes in pace dimisimus, obsecrantes vos, tam pro antiqua amicitia quam pro adepta sibi et nobis honoris gloria, diligere eum ut fratrem, honorare eum ut electum pontificem, servare ut necessarium hominem, in quo nihil præter pietatem invenimus et honestatem, quem etiam denuo in opus, ad quod assumptus est, restitui necesse erit.

Ejusdem litteræ ad canonicos Bambergenses.

C. Saltzburgensis Ecclesiæ Dei gratia, si quid est, fratribus omnibus Babenbergensis canonicæ orationem cum dilectione, omne bonum cum salute.

Succisa in Aquilegensis Ecclesia arbore, quæ inutiliter terram occupabat, æstuantibus nobis, ne similem vel certe nequiores vacanti sedi improbitas clericorum adduceret, repente nobis vir probitate conspicuus, omnium honore dignissimus sacerdos infulam suscepturus dominus et frater noster E. [ALBERTUS] decanus vester producit, cujus virtute atque in bonis artibus exercitata prudentia omnem nostram anxietatem expulsam esse gratulamur. In quo, in verum fateamur, Ecclesiæ vestræ honor plurimum sublimatur, in qua tam utilis tam egregia persona nutrita cognoscitur. Unde quia nihil in eo nisi quod ecclesiasticam personam deceat, bonos delectet et malos offendat, experti sumus honestatem sæculi, pietatem Dei, per quæ etiam Aquilegensium displicuit oculis, jure dignum est, ut a vobis atque omnibus ecclesiæ filiis honoretur et diligatur pro magno probitatis ejus testimonio, quod malis displicuit. Displicuisse tantum malis, ait beatus Gregorius, magna honorum commendatio est.

XXXVI.

S. Otto Bamb. ad concilium Herbipolense invitatur pro Innocentio papa recipiendo.

(Anno 1130.)

In Christo plurimum dilecto fratri Ottoni Bambergensis Ecclesiæ venerabili episcopo, frater Gualterius Ravennatis Ecclesiæ humilis minister, et frater Gerhardus sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, apostolicæ sedis legati salutem et omne bonum.

Fraternali vestræ notum esse credimus quod dominus noster papa Innocentius cum litteris suis misit nos et ad regem et ad regni principes, qui cum amore et honore nos recepit, sed responsionem suam ad consilium principum distulit, inter quos fraternalitatem vestram primam aut inter primos pro servitio Ecclesiæ ad ouriam festinasse credidimus, quippe quem inter reliquos episcopos regni Teutonici mater nostra Romana Ecclesia quadam prærogativa dilexit et tanquam specialem filium creans propriis manibus benedixit. Rogamus itaque dilectionem vestram, et in ea fide et devotione, quam matri vestræ Romanæ Ecclesiæ debetis mandamus, ut omni occasione et excusatione reinota quanto citius ad nos veniat, et in causa Ecclesiæ tanquam

A fidelis et catholicus nobis assistendo legationem domini papæ cum litteris suis una cum aliis fratribus recipiat et obaudiat.

XXXVII.

Lotharii regis invitatio.

Lotharius Dei gratia Rom. rex Ottoni dilecto fidelique suo Babenbergensi episcopo, gratiam suam et omne bonum.

Propter instans et valde necessarium Ecclesiæ et regni negotium Wirtzburch gratia Spiritus sancti tractandum, de infirmitate tua, quæ adventum tuum ad nos tardavit, dolemus, quia prudentiæ tuæ discretionem ac consilio ad opus Ecclesiæ et regni potissimum nunc indigemus. Verum quia virtus in infirmitate perficitur, in ea charitate, quam Ecclesiæ, pro qua Dei gratia semper devote laborasti, debes, commonemus te et quam intime rogamus, ut si alio vehiculo non possis, navigio saltem ad nos et ad conventum venerabilium confratrum et coepiscoporum tuorum Wirtzburch una nobiscum adventum tuum desiderabilem præstolantium venire properes. Vale.

XXXVIII.

S. Ottonis Bamb. litteræ foundationis monasterii Heilsbronn.

(Anno 1132.)

C. In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Otto sanctæ Babenbergensis Ecclesiæ gratia Dei episcopus, universis Christi fidelibus.

Quia subsidia temporalis vitæ a Christo Redemptore nostro nos accepissere colimus, indignum est, si non etiam ad laudem et gloriam ejusdem Redemptoris nostri quæ possumus bona operemur. Quapropter universorum notitiæ patere volumus, qualiter nos prædium apud Halesprunnen ab Adelberto comite et a fratre suo Chunardo atque a tribus sororibus suis digno pretio comparavimus, idque beato Petro in Babenbergensi Ecclesia, cui auctore Deo deservimus, per manum Adelberonis de Tagestetten donavimus. Ut autem in prædicto loco desiderii nostri adjuvante Domino compleretur effectus, quo scilicet monasticæ religionis ordinem inibi institueremus, basilicam ibi in honore beate Mariæ virginis cum claustralibus officinis exstruximus, convocatisque illic fratribus, ac ordinato eis spirituali patre locum ipsum in nomen abbatiæ promovimus. Dedit quoque eidem cœnobio per manum Wignandi de Beerbach in usus fratrum prædium apud Adelstorf, quod a quodam Dieterico et a sorore ejus ac Eberhardo, nec non et ab Irmingarda a liberis eorum cxcv marcos comparavimus. Item Halesprunnen, Witramdorf, Erlehe, Obpendorf, Velsendorf, Pecemannesdorf. Quæ igitur bona præfato monasterio præsentis scripturæ pagina roboramus, statuantes ut quasunque possessiones, quæcunque bona idem cœnobium in præsentiarum juste et legitime possidet, aut in futurum concessione pontificum, liberalitate regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis justis modis, præstante Deo

mino poterit adipisci, firma in perpetuum et illibata eidem monasterio et fratribus inibi Deo servientibus permaneant.

Sane advocatum eidem cœnobio nullum specialiter designamus, sed advocatum altaris Beati Petri principalis ecclesiæ, ejusdem cœnobii defensorem esse sancimus. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat locum ipsum temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur fratrum ibidem Domino famulantium usibus profutura. Si quis autem huic nostræ constitutioni temerario ausu contraire tentaverit, si communitus reatum suum non correxerit, sciat se banni nostri vinculo ligatum et cum hac catena ad tribunal æterni iudicis pertrahendum. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi et perpetua cum electis Dei cohabitatio concedatur in regno cœlesti.

Hujus rei testes sunt hi : Adelbero de Tagestet, Adelberecht de Dahspach, Fridericus de Hergoltispach, Heinrich, Eberhart, Megingoz de Otlohendorf, Otnant de Esenowa, Ezzo de Burgelin, Uro de Willehaimisdorf, Gernot et filius ejus, Rudolf de Putendorf, Macelin et Berhtolt de Husen, Wolfram de Stetebach, Chunrat de Nuisaze, Dietmar de Hohenekke, Eginde de Chrigenbrunnen. De canonicis vero Egilbertus decanus, Chunradus custos, Dietpertus, Udalricus longus, Volmarus, Seffridus et alii multi.

Anno Dominicæ Incarnationis 1132 indictione x, regnante imperatore Lothario, actum Babenberch feliciter.

XXXIX.

(170) *S. Otto cœnobio S. Michaelis capellam seu cellam S. Fidis donat.*

Anno 1137, Maii 23.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Otto, divina dispensante clementia, octavus Babenbergenensis episcopus.

Quia facile in oblivionem res ducitur, cujus causa nescitur, debet rerum gestarum series litteris imprimi, ne a succedentium memoria possit elabi. Proinde universorum notitiæ patere volumus qualiter nos divini amoris instinctu cellam in occidentali parte montis beati archangeli Michaelis in honore Domini et Beatæ Fidis virginis construximus, eamque cum omnibus appenditiis suis cœnobio S. Michaelis donavimus, volentes utique in hoc utriusque loco consulere, quatenus uni præstaretur obsequium, nec alteri necessitatis suæ deesset solatium. A venerabili quoque Hermanno abbate et reliquis fratribus prædicti cœnobii hoc obtinimus, atque ab eis perpetuum firmatum est, ut septem fratres et duos conversos eidem cellæ dimittant, qui in eadem cella quotidianas circa divinum obsequium

(170) Hanc depravatam in editis chartam ex diplomatario monasterii restituimus.

A excubias agant, et propriis utilitatibus tam foris quam intus inserviant.

Ad quorum sustentationem hæc prædia eidem loco contulimus : Vellendorf, Tragamusil, Gissital, quæ una cum ecclesia ac mancipiis ac molendino comparavimus a Richperto de Saxonia octoginta marcis, et Gebehardo comiti de Sulzbach defensione commisimus. Item Silwiz et Grunowa quæ eminus a Luitpoldo de Kirchendorf, simul cum ministeriali quodam nomine Bertolfo, qui de ipso allodio duos mansos in beneficium habet, qui scilicet mansi post obitum ejusdem Bertolfi ad S. Fidem sicut et cætera pertinebunt, eo quod filios non de consociali sed de æterna habeat uxore. Ipsa bona Bertolfo comiti de Blassenberg sub mundiburdio commendavimus. Item prædium apud Chemtmerico

quod postea commutavimus cum Klucowa et Kumele et Dornowa et Buoha et Revit et Streitruit, ac manso uno apud Goren, quæ partim a Regnibone comite de Giche et ab Eberhardo ministeriali nostro digno pretio acquisivimus [171]), partim ab Ekeberto de Saxonia quadraginta marcis emimus et insuper uxori ejus Berthæ ac filiæ ejus beneficium, quod ab Ecclesia nostra idem Eckbertus habuerat, concessimus, quorum scilicet bonorum Popo comes advocatus est. Item prædium ac beneficium cujusdam Thiemonis apud Alren et Eppental et Timenreut, quod ab ipso Thiemone et ab hæredibus suis quadraginta quinque marcis redemimus. Dedimus præterea eidem cellæ S. Fidis hospitale S. Gertrudis, quod est ex altera parte fluminis cum prædiis suis Mirinhule, et Potechendorf, quod utrumque abcepimus ab Hermanno de Bramberch pro beneficio fratris sui Stephani, ipsorumque bonorum advocatiam idem Hermannus habet. Item apud Schlurisbach xvi mansos una cum ecclesia et dote ejus ac molendino, quod Ralpotoni comiti tuendum commisimus. Ipsum est allodium, quod nobis Sigeboto Wundingesaze dedit pro advocatia Holveld et pro beneficio, quod habuit Waldo maritus sororis ejus præter Utzingen, et Wunckendorf, quæ et ipsa ad idem hospitale donavimus, e quibus Uzingea Arnolde de Chunstat, Wunckendorf Friderico de Luttenbach defensandum commisimus, statuentes tam de his quam de prænominatis prædiis quotidie ad ipsum hospitale sex denarios dari, quibus alantur advenientes peregrini.

Sane advocatias omnium prædictorum bonorum prænominatis personis sub tali conditione concessimus, ut per semetipsos sine subadvocatis eas administrent. Placitum vero cum colonis nequaquam ponant, nisi aut de percussura, aut de furto, aut de irrupto agrorum limite, vel certe si accersiantur a præposito vel priore. Quinque dies in anno quilibet rusticus suo operatur advocato. Dedimus autem eandem cellam prædicto S. Michaelis cœnobio cum omni justitia ad se pertinente, hoc est utriusque

(171) Parenthesis a diplomatario abest.

sexus mancipiis, ecclesiis, villis, ædificiis, areis. A Santæ juxta Wacherode situm in comitatu Rapotonis comitis a quodam Nizone et ab hæredibus ejus Eggehardo et Ludevico sedecim talentis emit, et in præsentia nostri propria manu sub altare S. Michaelis in monte Babenbergensi donavit, ea scilicet ratione ut, dum ipse vita præsentis fungitur, in anniversario matris suæ fratribus inde serviatur, post obitum vero suum agendum anniversarius transeat ad ipsum. Sed et casulam novam cum aurifrigio decenter, ornatam, et albam cum stola et calice ipso die B. archangelo cum magna devotione obtulit; venerabilis vero abbas Hermannus una cum fratribus suis consortium plenæ fraternitatis suæ eidem Gothafrido donavit, ut quidquid uni de fratribus vivo vel defuncto impenditur, sibi perpetuo persolvatur. Ut autem de his nullus redditor ambiguus, atque ut persuccedentia tempora firma hæc et inconvulsa permaneant, petitione fratrum præsentem chartulam fecimus inde conscribi, quam et singilli nostri impressione jussimus insigniri.

XLI.

Fragmentum litterarum S. Ottonis Bamberg. ep. de fundatione cœnobii Vessera.

(Anno 1138.)

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Otto, sanctæ Bambergensis Ecclesiæ episcopus Dei gratia.

Quia facile in contemptum res ducitur, cujus origo nescitur, debet ergo rerum gestarum series litteris imprimi, ne ad posterum memoria possit elabi. Proinde notum esse cupimus tam futuris quam præsentibus, qualiter Godebaldus comes de Henneberg cum uxore sua Luckharde et ex unanimi consensu hæredum suorum pro amore Christi, et propter sanctæ vitæ perennitatem, quemdam proprietatis suæ locum, qui a nomine cujusdam fluminis Vessera nomen accepit, manu emisit, et divino servitio assignavit, eundemque regularium clericorum monasterio initiatis sub beatæ Mariæ Virginis patrocinio dedicari postulavit, etc.

XLII.

S. Ottonis ep. Bamberg. litteræ fundationis et confirmationis monasterii Ensdorff.

(Anno 1139.)

In nomine — — Ego Otto, sanctæ Babenbergensis Ecclesiæ octavus episcopus, omnibus Christi fidelibus. — —

Notum esse cupimus omnibus Christi fidelibus, tam futuris quam præsentibus, qualiter nos Domino cooperante in idipsum in episcopio Ratisbonensi juxta Vilsam in prædio Palatini comitis Ottonis de Wittelinspach ipius rogatu consensu auxilio et consilio locum, cui Ensdorf nomen est inditum, in salvationem animarum providimus eligendum, construendum ibidem in honorem Dei omnipotentis et sancti Jacobi Apostoli monasterium secundum Regulam beati Benedicti degentium, in perpetuum favente Dei misericordia inibi futurorum. Ut autem id firmius et sta-

Nulli ergo temerare liceat quæ a nobis pro divini nominis honore sunt disposita. Maneant humilitatis nostræ statuta omni ævo inconvulsa, nulli successorum nostrorum pontificum ea violare sit licitum, pro quorum custoditione præmium debet sperare perpetuum: de cujus pietate confidimus, ut ea, quæ ministrantium Deo usibus a nobis pro ejus amore collata, augeat potius quam minuat. Si quis autem contra hæc venire tentaverit, ipse peccabit, admonitusque si reatum suum digna emendatione non correxerit, pœnas delecti sui in judicio Domini sustinebit. Cunctis autem eidem cellæ justis servantibus eique de suis largitionibus suffragium impertientibus sit pax Domini nostri Jesu Christi æterna retributio in vita perenni. Verum ut hæc sciantur a posteris, præsentem chartam fecimus inde conscribi, quam banno nostro roborantes sigilli quoque nostri impressione jussimus insigniri. Hujus rei testes sunt Eberhardus præpositus, Egilbertus decanus, Conradus custos, Tuto scolasticus, Pero, Henricus, Udalricus, Sifridus, canonici; Hatho, Bernolt, Hartnit, Gerunch, Megindach et cæteri parochiani: Ratpoto comes, Walpoto, Adelber de Steina, Arnol de Cunstat et frater ejus Wirnt, Heinrich de Hofstet, Pabo de Schonebrunnen, Hermannus Ogotz de Lizendorf, Pillunc de Mamesdorff et frater ejus, Gundeloch, et alii multi.

Data et confirmata anno Dominicæ Incarnationis 1137 (172) viii Kalend. Junii, feria iii, in synodo Babenbergensi in præsentia cleri et populi.

XL.

Alia ejusdem Ottonis donatio ad idem cœnobium facta anno incerto

[*Ex ejus diplomatario.*]

In nomine — — Otto sanctæ Babenbergensis Ecclesiæ solo nomine episcopus, Christi fidelibus perpetuam in Domino salutem.

Quia facile in contemptu res deducitur, cujus origo nescitur debet rerum gestarum series litteris imprimi, ne a posterorum notitia possit elabi. Qua propter notum esse cupimus, tam futuris quam præsentibus, qualiter venerabilis noster Gotefridus presbyter S. Ratisbonensis Ecclesiæ prædium apud

bilius esse posset, prædictus Otto Palatinus nostro consilio eundem locum beato Petro mancipavit ea intentione et pactione, ut sub tanto mundiburdio ac defensione ab omni adversariorum injustalæsione protegi posset et defendi. Et revera prudenti consilio — — — patefiat receptaculum.

Notificamus igitur nostris cunctisque fidelibus quod eidem cœnobio quædam prædia delegavimus per manum advocati, prædicti scilicet Ottonis cum omni jure Bajoarici ritus, et servis Christi ibidem degentibus in victu vestituque concessimus. Sunt igitur hæc: Gigant, Gunemars, Gemundi, Lesan, Stresenhoven, Droschenreit, Mulendorf, Popenreut molendinum, Potenstein, Wihestaine, Fridrichsreut, Hasalahe, Schuppe, Chunesbac, Stettebabc, Eschenbabc, Erlebabc, Sugast, Gotesfriesmale, Stadele, Chrandorf, Steinenla molendinum, Erlebabc, Jacobsreut cum molendino, novum molendinum, pratum cum novalibus juxta Jacobesreut. In nemore Nittenowe xxv, mansus, Rechart, Turne, in eodem prædio iii, molendina, Messanberge cum molendino, Eichaha, Hage, Sichenhoven, Drushingen, Hovestetin, Uffheim, Pabenhoven. Ista vero prædia Palatinus prædictus eidem cœnobio contradidit, prædium in quo locus ipse fundatus est cum adjacenti curia Wilinbabc, Berengotesrewt cum vineis, Kelwelinc, Udelschalchsbere.

Anno Incarnationis Domini 1149, indict. n. Acta sunt hæc anno Konradi III regis secundo, episcopus vero domini Ottonis xxxii Babenberg feliciter. Amen, amen, A.

XLIII.

S. Ottonis Bamb. ordinatio de quibusdam decimis monasterio Ensдорfensi traditis.

(Anno incerto)

Otto, sanctæ Babenbergensis Ecclesiæ solo nomine episcopus.

De decimis novalium ecclesiæ nostræ in Ratisbonensi episcopatu sitorum, quas nos de eodem episcopatu justo concambio redemptas cœnobio beati Georgii Prüfeningen donavimus, quid postea actum sit, præsentium ac futurorum notiæ patere volumus. Igitur cum fratres ejusdem cœnobii ipsas decimas sine inquietudine possiderent, nullusque esset, qui eos in causa pulsaret, considerans venerabilis Aribi abbas ejusdem loci cum fratribus, quod jam multoties essent a familia Ratisbonensi super hac

A quæstione gravati, et in futurum sibi prospicientes, utpote qui nollent tot inquietudinum ulterius sustinere molestias, nos supplices adierunt, et ut easdem decimas in usus nostros reciperemus instantissima prece postulabant. Quod nos facere omnino recusavimus, quippe qui easdem decimas duorum apostolicorum, Calixti scilicet ac Innocentii privilegiis, nec non trium pontificum Ratisb. ecclesiæ Hartwici, Chunonis, Heinrici auctoritate roboratas eidem monasterio sciebamus.

B Cum ergo in hoc nostrum inclinare non potuissent assensum, id communi consilio apud se diffinierunt, ut decimas illas omnino non tangerent, nullusque ut exiguum partem ex eis intra septa monasterii inferre ulla ratione præsumeret. Quod ubi comperimus, misimus ad eos venerabiles fratres nostros Wignandum Tharisen, et Eberhardum Biburgensem qui eis vice nostra fraterno corde suggererent, ut decimas quas nullus impeteret, jure quieto retentarent. Illi vero huic suggestioni a maximo usque ad minimum omnes contradixerunt, seque nunquam tali consilio parifuros, vel de decimis illis unquam aliquid cœnobio suo illaturos paribus vocibus affirmaverunt.

C Tandem nos inito cum ecclesia nostra consilio juxta tenorem petitionis eorum decimas illas, ne et nobis et illis perirent, ad manum nostram recepimus. easdemque aliis cœnobiis divisimus. In quarum divisione dedimus cœnobio beati Jacobi in Ensдорf coram subscriptis testibus usibus fratrum perpetuo profuturas has decimas: In parochia Schlichten Sweikersrewt, Hemmensigile, Pappesberch, Perrewt, Sigifridesrewt, Unterloch, Ronah, Karmanfelden, Schefloe, et aliarum trium villularum in ipsum pertinentium. Testes fuerunt hi: Eberhardus præpositus, Egelwertus decanus, Ruzil præpositus, Cunrad custos. Tuto scholasticus, Udalricus longus Starker de Muttendechedorf, Ezzo, Gundeloch, Pillunc, Wilhelm, Rudolf, Chunrat camerarius, Eberhard cum aliis multis.

XLIV.

Innocentius II papa confirmat religionem a. S. Ottonis in sua monasteria introductam

(Anno 1139, Jan. 23.)

Innocentius, etc.

Quoties illud, etc. Vide in Innocentio II, infra, sub D num. 353.

Quæ sequuntur epistolas edidit Eccard, sed sine temporis nota, in Corpore historicorum mediæ ævi, tom. II, pag. 329 et seqq.

XLV.

Ad E. Scolasticum.

O[ttro], Dei gratia Babenbergensis Ecclesiæ episcopus, E. præpositus, A. decanus cum universa congregatione S. Georgii, E. scholasticæ disciplinæ viro, paternæ fraternæque dilectionis affectum.

Quia morum tuorum qualitatem, vitæ conversationem, liberalium studiorum maturitatem, cum ad huc nobiscum conversareris, experimento didicimus, in te unanimiter intendimus, utque unus ex nobis fias invitamus. Intelleximus enim illo tempore, cum esses apud nos, assiduum et fidem laborem tuum

circa officium tibi commissum, ita ut facile notari A posset quid nobis et Ecclesiæ nostræ cuperes, et quidem constitutus super multa, cum admodo in paucis esse fidelis promitteres. Nos igitur destituti scholarum magisterio, a te pro antiqua familiaritate impetratum mittimus, ut probatio tuæ dilectionis fiat exhibitio operis. Rogamus et ut facilem te super hac re præbeas, et in brevi ad nos venire nullo modo differas. Si quid vero huic obstat festinationi, hunc certum tibi præscribimus terminum, in jejuniis Septembris procul dubio nobis Moguntinæ occurras.

XLVI.

Ad . . . cardinalem.

Romanæ sedis dignissimo cardinali, O [TRO]. Dei gratia Bambergensis electus, utriusque hominis devotissimos conatus.

Cum divino prædictus ingenio cardo sis et munimen B sanctæ matris Ecclesiæ, beatos nos fore reputamus, quod in tanto rerum discrimine sanctitatis tuæ consulere possimus auctoritatem. Notum sit ergo charitati tuæ nos a domino apostolico paternæ consolationis accepisse litteras, quarum exemplar ideo tibi subscribere curavimus, ut eo fiducialius nostris valeas condescendere precationibus. Flagitamus itaque obnoxius, ut perspecta accuratius clausula, qua jubemur consulere metropolitanum, ut officii sui debitum prosequatur, liberum et auctoritati tuæ condignum nobis suppedites consilium. Non enim es immemor præcepti domini apostolici per te metropolitanum injuncti, videlicet ut a consecratione episcoporum contineat manus. Quo circa petere nos consecrationem, ubi certi sumus non posse consequi, res est frivola et vanitati simillima. Succurrat ergo nobis in hac difficultate tuæ pietatis auctoritas, quatenus tuo interventu locus nobis detur a Moguntinæ sedis archiepiscopo consequendi gratiam, quam dominus papa nobis exhibere dignatur. Non enim si nostri servitii obtentu anniti curaveris, negabit tibi epistolam commendatitiam, quam ex ipsius parte Romanæ sedis perferamus pontifici. Super hoc quoque tua instruere nos dignetur paternitas, ut pro libro actionum Nicæni concilii digne apostolico respondeamus. Nihil sane in nostro ex his reperimus armario, nec xx capitula in eadem synodo statuta, et nomina episcoporum ex diversis mundi partibus congregatorum.

XLVII.

Episcoporum epistolæ ad Ottonem Bambergensem episcopum.

Venerabili fratri et coepiscopo OTTONI episcopo, Dei gratia qualescunque C. Saltzburgensis, E. Monasteriensis episcopi, cum orationibus devotum et intimum servitium.

Convenientibus ad curiam prodestruenda, quæ regnum invasit, calamitate ejusdem regni principibus, miramur et satis dolemus, vestram non adesse præsentiam, cum in hoc negotio nemo posset nobis magis esse necessarius. Unde personam vestram nulla deberetis occasione subtrahere, quoniam eo

magis pro pace et tranquillitate Ecclesiæ et regni collaborare nobis deberetis. Obnixè itaque debita dilectione dignitatem vestram monemus et rogamus, ut remota penitus omni occasione vel excusatione adhuc tentetis venire, scientes omnes principes desiderare præsentiam vestram et expectare.

XLVIII.

Epistola Hermannii Augustinensis episcopi ad Ottonem Babenbergensem episcopum de Lothario rege.

Bono Christi et Ecclesiæ odori OTTONI venerabili Babenbergensium episcopo omnique Ecclesiæ suæ HERMANNUS Augustensis Ecclesiæ Dei gratia humilis minister, cum universo clero et populo suo, devotas orationes in Christo cum fideli servitio.

Aspiciat, Dominus de sede sancta sua cogitet de nobis omnis cœlestium terrestrium specialiter vero Babenbergensium Ecclesia, quæ murum pro domo Israel semper hucusque se posuit, quam zelus domus Dei semper comedit, inclinet aurem suam et audiat: aperiat oculos suos et videat tribulationem nostram. Ecce enim desolata est civitas nostra, civitas sancta et antiqua; civitas hactenus dicta Augusta, sed nunc potuit dicenda potius angusta vel angustia. Sedet in tristitia, non est qui consoletur eam, nisi Deus noster et Deum timentes: propter Deum in charitate compatiantur nobis in passionibus nostris, quas passi sumus introitu domini regis. In cujus adventu sustinimus pacem et non venit: quæsimus bona et ecce perturbatio, exigentibus quidem peccatis nostris quæ fecimus, non contra eum sed contra Deum. Ipsum enim venientem ad nos debito honore cum gaudio suscepimus, nos et universus clerus noster et populus, tanquam regem et dominum, tanquam eum, in cujus manu est regnum, et potestas et imperium tanquam justum et misericordem judicem, per quem sperabamus recuperare diu perditam pacem. Prætermisissimè itaque multis et magnis Ecclesiæ nostræ miseriis et injuriis unum solummodo sacrilegum nefas in auribus domini regis et principum, qui aderant lacrymabili voce conquesti sumus, quod contingente adventum regis paucis diebus. Hoc videlicet, quod cives nostri quidam exierant a nobis, qui non erant ex nobili semine, nequam, filii scelerati qui in conductu D nostro ac fere in præsentia nostra spoliaverant Aquensem episcopum apostolicæ sedis legatum per nos ad curiam regis transeuntem. Super his, inquam, omni curiæ conquesti sumus justitiamque regno et Ecclesiæ debitam postulavimus humiliter.

Dum ergo principes in hoc essent, et consilium super his caperent, orta est machinante diabolo, subito inter vendentes et ementes quædam pro vili causa parva seditio, primum per secretarios regis in suburbio; deinde clamor ingens tollitur, forenses campanæ pulsantur, concurrunt cives conveniunt regis milites, universi ad pugnam festinant, universi causam pugnæ ignorant, unus illud, alter aliud

opinatur ; rex ipse necem sibi intentari suspicatur. Videns ergo milites et ministeriales ecclesie coram matrice ecclesia stantes armatos, existimat eos ex consilio contra ipsum congregatos, qui, quod vere dicimus in Domino ex nulla conspiratione contra regem facta convenerant, sed propter tumultum populi inconsulte subito concurrerant, nescientes quid facerent, cum et ipsi se in manum regis ex aliquorum machinatione traditos nullatenus dubitarent. Ego interim indignus, ac solo nomine episcopus, oblitus annorum meorum, et senectutis, immemor vite et mortis, suspensus inter brachia duorum solummodo clericorum meorum, ceteris fugam capientibus, nisi me in turbam intra utramque aciem non clypeo protectus, aut galea, sed sacris tamen vestibus indutus et signo crucis armatus; crucifixum enim in memoriam passionis Dominicæ ante pectus nostrum portavimus propriis manibus, sperantes, ut Christianos, crucis Christi memores, ut oportuit, ab injuria mutua et cæde fraterna compesceremus. Illico irruebant in nos et in nostros rex et sui in die Dominica v Kal. Septembris, et facta est cædes sacrilega clericorum et laicorum prope januas matris ecclesie intus et extra, ab hora diei vi, usque ad vesperam, plerisque occisis plerisque vulneratis plerisque captivatis, plerisque fugatis, plerisque spoliatis. Ego vero per signum crucis sospes evasi, repens manibus ac pedibus inter hostes et pericula, inter enses et sagittas, et jacula quæ undique circumvolabant canos capitis mei et collum, et latera, et dorsum meum et meorum, qui me non modo portabant, sed per brachia et crura trahebant, inferentes me per aliud quoddam ostium, cum maxima difficultate super altum murum ante summum altare in ipsum scunarium. Ibi ego fuis non modo precibus, sed fletibus, jacui miserabiliter in sanguine vulneratorum exspectans proprii sanguinis effusionem et desiderans mortem. Interea extra portam civitatis inter forenses et regis milites regnabat similiter cædes hominum ac pecorum, funesta prædia, funestum incendium sanctuaria profanata sunt; ecclesie plures combustæ sunt, plures effractæ et deprædatæ sunt; clericorum, monacho-

A rum, sanctimonialium despoliatæ congregationes in dispersione sunt; inclusæ quoque mulieres miserabiliter ejectæ sunt; viri ac femine impudenter denudatæ sunt; parvuli eorum partim occisi sunt, partim captivi abducti sunt. Nam quod ex intimis præcordiorum dicimus suspiriis, rex Christianus induxit super Ecclesiam Christi inimicos Christi, homines inhumanos et paganos, Bohemos videlicet ac Slavos, qui vulgariter Valuwen dicuntur, qui persecutores Christi et Ecclesie esse ac fuisse semper manifeste ab omnibus cognoscuntur. Nox ipsam litem diremit, sed tota nocte regis exercitus matricem ecclesiam ex omni parte obsidione circumdedit, qua in nocte ego ipse de meo expulsus hospitio, omnibusque meis nudatus, et in ipsius platea civitatis nostræ desertus ac solus tam diu flens jacui, donec a domino N. Magdeburgensium archiepiscopo in hospitium ejus, tanquam hospes et peregrinus per misericordiam Dei collectus fui.

Mane autem facto, quoscumque et quotquot voluit de obsessa ecclesia rex abstraxit, et ut taceamus de cæteris, ipsos et vulneratos et omnino desperatos in vinculis secum abduxit. Eadem vero die castra metatus est in campo juxta civitatem, regressusque tertia die cum armatis in urbem munitiones omnes diruit urbis et confregit, omnibusque præda et incendio consumptis, quarto destructionis nostræ et sexto adventus sui die lætus abiit. Archiepiscopi quidem et episcopi et abbates, qui aderant, satis ac satis regiam majestatem præmonuerant, quatenus regio more victis saltem parceret, et imitando regem justos cum impiis non perderet. Sed iracundia regalis potentie non prius mitigata est, donec omnis civitas nostra, sine judicio sine justitia funditus destructa et in recuperabiliter adhihilata est. Propterea nos cum universo clero et populo civitatis nostræ precamur per Christum et in Christo misericordiam venerandam paternitatis vestræ, ut doloribus nostris clementer condoleatis, et laminitabilem Ecclesie nostræ ruinam consilio et auxilio infatigabiliter fulciantes, murum in expugnabilem pro domo Israel nos ponere solito more vestro sagatis.

SERMO

Quem habuit S. Otto ad primitivam suam ecclesiam anno 1124 fundatam, habitus Pirissæ in Pomerania, cum ab ea prima vice Bambergam rediret (173).

Fratres, æmulor vos Dei æmulatione (IICor. xi), vos enim omnes qui in præsentiarum ad me audiendum convenistis, et me docente, Christo cre-

didistis, et Christiani facti estis, una in Domino Ecclesia estis desponsati per fidem Domino meo Jesu Christo; una, inquam, vos omnes Ecclesia estis,

(175) Hunc sermonem S. Ottonis ad nascentem suam in Pomerania Ecclesiam habitum ponit Andreas Biographus, editus a Gretsero tomo X novæ editionis pag.

620, post inchoatam primam conversionem circa 1124-1125; sed quo anno præcise sit habitus nil interest: hoc interest ut Catholici sciant quam fidem

una et unica sponsa Domini mei Jesu Christi, quia A
 universali Ecclesie per fidem incorporati estis. Sed quia ego per ejus gratiam hujus vestræ despon-
 sationis auctor esse videor, nam ego et uni viro despon-
 di vos: « *Virginem castam exhibere Christo (I Cor. vii).* » Hinc est, quod *æmulor vos*, non tamen
 qualibet, sed *æmulatione Dei*. Nam et mala æmula-
 tio esse potest, juxta illud Apostoli: *Sunt quidam,*
qui æmulantur vos non bene (Gal. iv): æmulari autem
 est, velle indignari, licet pro *imitari* nonnun-
 quam positum inveniatur, ut est: *æmulamini cha-
 rismata meliora (I Cor. xii).* Volo autem vobis in-
 dignari, et paratus vobis indignari, quod pridem
 dixi, *æmulor vos*. Quia sine tristitia et indignatione
 ferre non possum nec potero, si, quod absit, ad in-
 juriam Domini mei Jesu, cui per fidem vos despon-
 di, cum diis alienis vos denuo contaminare volueritis. B
 Hoc enim est fornicationis genus, quod maxime se-
 parat a Deo.

Fratres, intendite, ecce: *Omnes in Christo bapti-
 zati estis, et omnes Christum induistis (Galat. iii)*; originalium et actualium peccatorum indulgentiam
 accepistis ab ipso, mundi estis et sancti, non per
 nos sed per eum mundati, et sanctificati, quia ipse
 sanguine suo lavit peccata mundi. Nolite ergo ite-
 rum inquinare vos cultura idolorum. Nam hæc est
 immunditia, qua omnino Deus offenditur et penitus
 separat a Deo. Nolite vos prostituere corruptoribus
 et immundis spiritibus: soli Deo creatori vestro,
 nulli autem creaturæ divinum exhibete honorem:
 ne indignatio ejus et furor veniat super vos: sed
 magis in fide, spe et charitate proficite, ut benedictio C
 ejus veniat super vos et super filios vestros, et ut
 ei credentes, et fidem operibus exornantes *vitam
 habeatis in nomine ipsius, qui de tenebris vocavit vos
 in admirabile lumen suum (Joan. v; I Petr. ii).* Certi
 enim esse, et nullatenus dubitare debetis, quia, si
 hanc, in qua hodie positi estis, innocentiam et sancti-
 ficationem, ipsius adjutorio servare usque in finem
 vitæ studueritis, non solum mortem evadetis æter-
 nam, sed etiam gaudium regni cœlestis possidebitis
 in æternum.

Sed quia vita præsens sine peccatis duci non po-
 test: *lucta enim et tentatio est vita hominis super ter-
 ram (Job vii)*, discessurus a vobis, trado vobis quæ
 tradita sunt nobis a Domino, arrham fidei sanctæ D
 inter vos et Deum, septem videlicet sacramenta Ec-
 clesie, quasi septem sanctificativa dona sancti Spi-
 ritus, quibus utendo in laboribus et certamine
 hujus vitæ non deficere sed proficere vestra pos-

prædicaverit Otto in Pomeraniam invitatus a duce,
 et missus a papa Calixto II prædicaverit neophytis
 Pomeranis, nempe Catholicam prorsus, qualein hoc
 sæculo xviii, Catholici profitemur. Uspergensis præ-
 ter hæc dogmata a S. Ottone annuntiata, narrat
 leges disciplinæ et morum nostris conformes præ-
 scriptas neophytis, desumptas ex disciplina Germa-
 nicæ Ecclesie. Secundo. Ideo hanc doctrinam habitam
 in Pomerania apud conventum neophytorum, sive
 Pirissæ, sive Damini, sive Uzedomi ascripti, ut
 pateat orbi honorato impudentia et calumnia tum

sit Ecclesia, suosque defectus reficere. Videte
 ergo et tenete; et ut sciatis, diligenter enume-
 rate quæ tradidimus vobis discedentes a vobis.

Primum ergo sacramentum est, quo jam imbuti
 estis, sacrosanctus baptismus. Hoc sacramentum, fra-
 tres mei, abhinc et semper tenere et venerari debe-
 tis, et parvulis opportuno tempore, scilicet in Sab-
 bato sancto Paschæ et Pentecostes, per manus sacer-
 dotum, tradere debetis, certissime scientes, quod
 quicumque sine illo de hac vita migraverit, et regno
 Dei carebit, et insuper maledicti originalis pœnas
 luet æternas.

Secundum sacramentum est confirmatio, id est
 unctio chrismatis in fronte. Hoc sacramentum victu-
 ris est necessarium, videlicet, ut Spiritus sancti
 corroboratio muniantur, si armentur contra
 omnes tentationes et nequitas vitæ pugnaturi. B
 Nam autem usque in senectam differendum est, ut quidam
 putant, sed in ipsius adolescentiæ fervore perci-
 piendum, quia illa ætas magis obnoxia est tentatio-
 nibus.

Tertium sacramentum est unctio infirmorum, quod
 ideo morituris necessarium est, quia in illa unctio-
 ne per virtutem Spiritus sancti remissio datur pecca-
 torum, et ipse, qui moriturus est, contra spiritualia
 nequitas, id est contra malignos spiritus, in exitu
 vitæ animabus insidiantes eadem Spiritus sancti
 virtute pugnaturus armatur. Hoc omni Christiano
 in agone mortis ardentissime desiderandum et de-
 votissime percipiendum est, ut pote remedium animæ
 certissimum.

Quartum sacramentum est corpus et sanguis Do-
 mini. Hoc sacramentum victuris et morituris est
 necessarium, sive vivimus sive morimur, hoc viatico
 semper est utendum. Est enim cibus animæ verus,
 vitam in se habens æternam. Unde frequenter missæ
 celebrandæ sunt, et vos ad easdem devote convenire
 debetis, ut sæpius huic viatico communicetis. Quod
 si non potestis, quia carnales estis, huic tam sancti-
 ssimæ rei per vos ad omnes missas participari,
 saltem per mediatorem vestrum, scilicet sacerdotem,
 qui pro vobis communicat, fideliter, reverenter et
 devote missas audiendo communicate. Oportet tamen
 et vos ipsos ter vel quater in anno, si amplius fieri
 non potest et confessionem facere, atque ipsi sacra-
 mento communicare.

Quintum sacramentum est per pœnitentiam re-
 conciliatio lapsorum, id est ipsorum, qui post ba-
 ptismum propter graviores culpas ab Ecclesia pro-
 jecti, satisfactione pœnitentiæ iterum ei refor-

Danielis Crameri in *dem grossen Domerschen Kir-
 chen* Chronico a Grelsero pro merito castigata ac
 confutata tomo X novæ editionis, qui ausus est
 scribere a S. Ottone non fuisse Christum Pomeranis
 prædicatum, sed papisticas superstitiones: tum
 aliorum acatholicorum, qui non cessant etiam hoc
 sæculo eleganti scurrilibus calumniis sanctissimi
 apostoli vitam et prædicationem lacerare, non obsta-
 tibus clarissimis cœvorum testimoniis a Grelsero
 et Bollandistis ad diem II Julii collectis.

mantur, et hoc sacramentum quasi malagma et recuperatio est cadentium in pugna et vulneratorum.

Sextum sacramentum est conjugium, id est copula matrimonialis. Quinque autem sacramenta superiora quasi generalia sunt, et omni Christiano necessaria. Istud autem quasi particulare est, quia non omnibus necessarium est, sed eis tantum, qui se continere non possunt. Et sicut ad superiora sacramenta omnes homines trahendi sunt et invitandi, ita nullus ad hoc trahendus vel invitandus est, nisi, qui, ut dictum est, se non continent, sed vaga et illicito concubitu sese polluunt et commaculant. His enim suadendum est ut infirmitati suæ honestiori subveniant remedio. Vos autem, qui usque ad hæc tempora non Christiani sed pagani fuistis, sacramentum conjugii non habuistis: quia fidem uni thoro non servastis, qui voluistis, plures habuistis uxores, quod deinceps vobis non licebit: sed unus vir unam tantum habere debet uxorem, et una unum, quod amplius est, a malo est. Si quis ergo in vobis est qui plures habuerat uxores ante baptismum, nunc unam de illis, quæ sibi magis placet, eligat, dimissisque aliis, hanc solam habeat ritu Christiano. Et partus, inquit, femineos audio, quia vos, o mulieres, necare consuevistis: quod quantum abominationis habeat, exprimi sermone non potest. Videte, si hoc vel bruta animalia faciant fetibus suis. Parricidium hoc non fiat modo in vobis, quia sine gravissima pœnitentia dimitti non potest: sive igitur sit masculus, sive femina, diligenter nutrite partus vestros.

Dei enim est et marem procreare et feminam. Septimum itaque sacramentum est ordinatio sive consecratio clericorum, quod et ipsum particulare est et non generale, quia non omni homini necessarium; quamvis enim omnes homines indigeant fieri clericos. Ad ipsum tamen sacramentum, qui moribus et scientia magis idonei sunt, invitandi sunt potius quam trahendi. Unde adhortor vos et invito, quia cogere non debeo, ut de liberis vestris ad clericatum tradatis liberalibus studiis prius diligenter instructos, ut ipsi per vos, sicut aliæ gentes de lingua vestra latinæ conscientios possitis habere clericos et sacerdotes.

Ista igitur septem sacramenta, quæ iterum vestri causa enumerare libet, id est baptismum, confirmationem, infirmorum unctionem, eucharistiam, lapsorum reconciliationem, conjugium et ordines per nos humiles suos paranympchos cœlestis sponsus in arrham veræ dilectionis vobis, Ecclesiæ ac sponsæ suæ transmittere dignatus est. Quapropter omni honore ac reverentia eadem sacramenta servate, diligite et veneramini; docete ea filios vestros, ut memoriter teneant, et diligenter observent in omnes generationes. Ecce habetis ecclesiam, habetis sacerdotem, de his omnibus, et quæcunque sunt necessaria vobis, abundantius vos instruere scientem. Ipsum ergo, sicut me audietis honorantes et amantes eum, et quæcunque vobis dixerit, facientes. Et nunc ego vado, iterum cito reversurus ad vos. Valete in Domino.

APPENDIX.

I.

CONVENTUS SEU CONCILIUM IN UZEDOM

CIVITATE POMERANÆ.

Sub duce Vratizlao et S. Ottonem episcopo Bambergensi, apostolo, Pomeranorum a papa misso, (174) anno Christi 1127, Honorii II papæ anno IV, Lotharii II regis III. — In eo ad fidem conversi principes Pomeraniæ et populus baptizantur per S. Ottonem.

(HARTZHEIM, *Concilia Germaniæ*. tom. III, p. 304.)

In hac civitate Uznoym, quia prope fuit festum adventus Spiritus sancti dux terræ Vratizlaus toto corde Christianus instinctu Ottonis episcopi baronibus ac capitaneis totius provinciæ ac profectis in

(174) Primus secessus sancti Ottonis, Bambergensis episcopi, in Pomeraniam, annuente Calixto II papa, fuit anno 1124, die 24 Aprilis; rediit Bambergam 1125, 29 Martii. Secunda profectio Bambergæ in

civitatem in festo Pentecostes conventum indixit, causam simul Christi mandans, Evangelium et Evangelistam iterum advenisse Ottonem episcopum. Itaque die statuto congregatis omnibus adducto in me-

Pomeraniam anno 1127, certe non post 1128, sub Honorio II Bambergam reversus; obiit 1137, 30 Julii. Synodus hæc habita fuit post secundum iter circa 1128. Hæc ex Actis Ss Antwerp. ad diem 2 Julii.

dium episcopo dux ait : « En ad quod venistis, en
 « coram est nuntius Altissimi, pacem fert non arma
 « neque vestra sibi sed vosmetipsos Deo lucrari
 « quærit. Attendite, oro, antehoc quadriennium in
 « superioribus hujus terræ partibus docens, me teste
 « nostis quoque et ipsi, omnia replevit Evangelio.
 « Et tunc quidem has partes visitare volebat, sed
 « Deo prosperante negotia sua, toto anno illo san-
 « ctis operibus illic tenebatur occupatus, emensoque
 « anno ad sua reverti, suæ sedis rationibus cogeba-
 « tur, nec ad vos venire prævaluit, sed quæso, una
 « mecum et hujus et illius viæ causas diligenter
 « advertite. » Longa deinde ad suos oratione habita
 Sefredus subdit.

Adfuit Spiritus sancti gratia et sermonem ducis
 omnium cordibus, altius quam dici queat implanta-
 vit, omnesque pari voto, pari consensu faciendum
 respondent, quidquid episcopus suaderet, Igitur oc-

(175) Ex Sefredo cœvo in Vita S. Ottonis lib. iii,
 cap. 1, n. 124. Apud Canisium Lection. antiquar.
 l. iii. Sed plenior et accuratior exstat eadem die se-

casione ipsius temporis de adventu Spiritus sancti,
 de remissione peccatorum, de variis charismatum
 donis, de bonitate et clementia divina, sermone mi-
 rabili præsul eos alloquens, evangelizavit eis Jesum,
 et quosdam quidem jam dudum Christianos, sed er-
 rore paganismi denuo inquinatos præsentī sermone
 ad compunctionem et validam cordis constructionem
 emollitos, cum magno fructu aspicientium per ma-
 nus impositionem Ecclesiæ reconciliavit; alios au-
 tem certatim se offerentes catechizatos ac pro tem-
 pore instructos baptizavit, et totam illam hebdoma-
 dam doctrinæ sacrisque operibus instabat, gaudio
 ingenti adeo, ut vere Spiritus sancti præsentiam
 illic adesse certissime constaret. Itaque concilium
 hoc non antea solutum est quam principes ipsi et
 omnes qui cum eis advenerant, baptismati sacra-
 menta percepissent (175).

cunda Julii, pag. 307, apud Hagiographos Antwer-
 pienses. Rursum apud Greterum tomo VI novæ
 editionis, pag. 645.

SERMO IN EXSEQUIIS SANCTI OTTONIS

Habitus ab Embricone episcopo Wirceburgensi.

(*Episcopatus Bambergensis*, cod. prob. p. 89, ex tom. 1 Jul. Bolland., p. 423.)

Ecquid fiet, quid erit consilii? Mortua est Martha.
 Ecce ubi jacet. Quis ergo venientem Dominum Je-
 sum in hoc castello amodo suscipiet? Equidem de-
 functa est, defuncta est Martha, quæ illum suscipere
 consueverat. Defuncta est hospita Domini Jesu, quæ
 venientem hospitium præbebat, sed et ponebat men-
 sam.

Pariter benigne ac liberaliter ministratum est ab
 eo (Ottone), nisi quod non solum ministravit Christo,
 sed minister et hospes ac susceptor fuit Christiano-
 rum. Ecquis stabit in loco ejus, quis vicem ministerii
 hujus implebit? Quis, rogo, agat quæ iste agere con-
 suevit? Omnibus gradibus, omnibus ordinibus, om-
 nibus personis Ecclesiæ valde utilis fuit. Ecce de-
 functus, ut vere dicam, servus servorum Dei. Quid
 facietis, monachi? quid facietis clerici? quid facietis,
 pauperes et mendici? Quis vobis restituet matrem
 vestram? Ubi amodo illa materna ubera, ubi mater-
 nos affectus quæretis? Sed quærere ubi potestis,
 vobis denuntio, nusquam inveniatis. Sui temporis
 enim sæcula, confitentur dico, hunc solum, hunc
 unum tantæ misericordiæ virum habuerunt. Ut enim
 de aliis virtutibus ejus taceam, quæ plurimæ fuerunt
 et claræ, in misericordia et misericordiæ operibus
 tantus erat, ut nullum penitus ex omnibus mihi notis
 ei possim adæquare.

Sed quid dicam? Doleo, dico iterum, doleo vicem
 illorum qui in sinum hunc misericordiæ fugere con-

sueverunt. Doleo, ut verum fatear, vicem meimet-
 ipsius, ac ut ita dicam, miseret me mei meritoque
 mœrore conturbor; multum enim præsidii, multum
 solaminis in hoc amico perdidit: hic enim commo-
 dus, societate opportunus magnum mihi fuit præsi-
 dium. Cum hoc fiducialiter ac tute omnes curas
 meas, omnia negotia mea seu consilia penitiora com-
 municare solebam. Hic mihi, ut breviter dicam, in
 omnibus opportunitatibus meis magnus fuit suble-
 vator.

De me certe dico; nam mei nominis ordo univer-
 sus, videlicet ordo pontificalis, hoc adempto compare
 merito lugebit. Hic nobis gemma, hic decus, hic
 splendor fuit; conventus quippe nostros in conciliis
 sicut aureis virtutum suarum radiis collustrabat.
 In hoc, ut ita dicam, quasi in veteri libro quomodo
 nobis vivendum vel quid agendum esset conspicie-
 bamus, sancta enim exempla, sanctæ actiones magis
 erudiunt quam verba. Sed doctrina hæc, o dolor? rara
 est in hominibus; quotquot sumus, eloquio magis
 quam exemplo proximos ædificare studemus: sed
 ille et eloquio et exemplo dixit et fecit. Talem Mar-
 tham de medio nostri ablatam æqua mente quis
 ferat? Sed vado ad altiores.

Hujus certe interitum, o Romane pontifex, caput
 sacrosanctæ Ecclesiæ senties, et tu regnator orbis,
 rex Alemanniæ imperator Romanorum Auguste, ca-
 sum pontificis hujus experieris. Ambo permaximi

magna clade mulctati estis, magnis enim Ahodille A ambidexter vobis occubuit. Occubuit ille qui utraque manu pro dextera utebatur, Israeliticæ gentis ductor egregius : occubuit, inquam, qui potens erat et industrius, et prona voluntate reddere quæ sunt Cæsaris Cæsari, et Deo quæ sunt Dei. Non tibi, o imperialis majestas ! non tibi cito consurget alia columna, cui tam fiducialiter inniti queas. Hic te quidem non solum divitiis et prudentia sæculari, sed quod utroque majus est, sanctitate suffulsit. Sanctitate, inquam, et virtutum meritis imperatorem pariter et imperium sublevavit, justitia enim et sanctitas in dextera ejus. Non parvas acta est, non parva hæc mutatio in Ecclesia Dei ; non ergo leviter ferenda talis viri mors. Ubi amodo tale ingenium, talem prudentiam, talem, bonitatem inveniemus ?

Sed redeamus ad monachos, redeamus ad populum spiritualem, detrimenta illorum lamenta nobis faciunt. Quid fiet de illis ? quid fiet de monachis et pauperibus, qui ad has manus spectare consueverant ? Lugetis, video, et fletis Ottonem nostrum, et certe non in merito : vobis enim ille occubuit, vobis ablati est. Vos nempe, o monachi ! specialiter populus pascuæ ejus et oves manus ejus. Hic profecto erat, qui de abundantia divitum hujus mundi vestram supplere sollicitus fuit inopiam.

Hic magno auctoritatis exemplo gloriari solebat dicens : « Spolians Ægyptios ditavi Hæbreos. » Nam revera sancte ac religiose multa sæcularibus extorsit, quibus penuriam sublevaret spiritualium. Sancta et religiosa fraude, ut ita dicam, divites circumveniebat, ut eleemosynas facerent, quandoque non cogitatas ; argumentosus enim erat in lucris divinis, nam et manus Domini cum eo erat. O quam multos divites cum suis omnibus divitiis ad spiritualem vi-

tam trajeci ? Quidquid personarum, quidquid rerum vel operum sæculo auferre potuit, Deo aplavit pietatis ac misericordiæ obtentu. Quid multa ? Misericordia ejus super omnia opera ejus, misericordia Dei ante oculos ejus semper fuit.

Orate ergo, fratres dilectissimi, orate attentius, ut et ipse hodie misericordiam consequatur. Orate, ut illa beatissima anima quam credit, quam speravit, quam dilexit, re ipsa Dei misericordiam hodie percipiat. Equidem non surdis auribus illud evangelicum accepit : « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur ; » et : « Estote misericordes sicut et Pater vester misericors est. » Nullus autem misericors esse potest, qui non et humilis fuit, omnis ergo misericors et humilis est : unde bene B inferre possumus, quod veram et coram Deo probatam habuit humilitatem spiritus ejus, qui tantæ misericordiæ exstitit. Interventu ergo beatæ Dei Genitricis Mariæ, cui semper devotus fuit, interventu beati Michaelis archangeli, cujus ecclesiæ reparator et sublimator hodie conspicitur, quem patronum et servatorem et corpori et animæ suæ delegit ; intervertuque omnium beatorum spirituum spiritus ejus divinam misericordiam consequatur : ipsorum, inquam, atque omnium sanctorum suorum meritis, si uspiam, sicut est humanæ fragilitatis, tanta ejus opera, tantæ ipsius miserationes et benefacta, humana laude vel humanæ laudis intentione titillata sunt vel maculata : nihil enim satis purum coram summo iudice ; rogare, quæso, rogare attentius ; oremus omnes pariter ut hoc abolere, hoc tollere dignetur ipse qui tollit peccata mundi, Agnus Dei Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. C

ANNALES BABENBERGENSES, ENSDORFENSES,

AUGUSTANI MINORES.

PERTZ, *Monumenta Germaniæ historica*, Script. tom X, p. 1.)

Heimo presbyter, cœnobii Sancti Michaelis Babenbergensis monachus (175), vir scriptis inter æquales clarus et Ottoni episcopo ut dicunt charus, a Bernhardo episcopo primo Pomeranorum apostolo edoctus, anno 1135 chronographiam edidit, qua computationem temporum inde ab initio mundi ad suam usque ætatem emendaret. Rebus sextæ ætatis regerendis cyclos paschales adhibuit, quibus notitias ad sua usque tempora ex Bernollo præcipue et annalibus Wirzeburgensibus excerpta ascripsit. Cyclos ipsos usque ad an. 1595 produxit. Qua de re ita fatetur : Donique a passione Domini usque in annum Domini 1135, qui est decimus regni « Lotharii III, transierunt lunares cicli 59 et 13 anni, cicli solares 40 et 16 anni, cicli magni pascales duo*

(175*) Ipse Burcardum monachum Sancti Michaelis, cui librum inscripsit, fratrem et copresbyterum vocat. Andreas Lang, abbas ipsius cœnobii, in vitis sanctorum ordinis sancti Benedicti inter codices bibliothecæ regniæ Bambergensis n. 57 Heimonem monasterio ipsi vindicat (Jäck Beschreibung des Handschriften. etc. T. I, p. 40 ; t. II, p. xiii), in chronico tamen cœnobii sui cod. n. 58 (Jäck l. c. p. 14 ; II, p. xiii) et in Vita Ottonis episcopi apud Ludewig

D p. 463 canonicum Sancti Jacobi extra muros civitatis fuisse scribit, Cui consentire videtur catalogus librorum ab Hermanno abbate, quia a. 1123-1147 sedit, bibliothecæ Sancti Michaelis illatorum ; recensetur, enim loco 83º Heimonis presbyteri in ecclesia S. Jacobi extra muros Bambergæ, consideratio annorum sæculi et Christi Jesu scripta a. 1135. Vid. Jäck und Heller Beiträge zur Literaturgeschichte a. 1825, p. 1, xxix.

« et 72 anni, cicli indictionum a nativitate Christi 77 et anni 13. Cæterum ultra hunc annum adjeci 460
 « annos adhuc forte futuros ad completionem tertii magni cicli pascalis, in quibus successuræ posteritati
 « statum futurorum temporum discere et assignare relinquo, suppliciter rogans omnes ista lecturos, ut
 « mei peccatoris humilisque presbiteri Heimonis, qui hæc qualiacunque non ad novitatis ostentationem,
 « sed ad veritatis investigationem et juniorum excitationem elaboravi, dignentur apud Dominum Jesum
 « Christum in bono reminisci. »

In fine cycli addit :

« Sic finitur tertius magnus paschalis ciclus a passione Domini, Post ejus completionem, si cui forte
 « tunc placuerit, superaddat illi, quantum sibi collibuerit. — Et tu, frater dilectissime Burcarde, ne ces-
 « ses orare pro me, ut ereptus de lacu miseræ et de luto fecis mundanæ, hujus regni et societatis sancto-
 « rum particeps fieri merear.

» Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci. »

*Liber, defuncto post quadriennium Heimone, bibliothecæ Sancti Michaelis illatus, libique per quadraginta
 circiter annos adnotationibus historicis auctus est, sed hodie latet. Exstant tamen alii duo codices, quorum
 1) Alter ex Babenbergensi circa annum 1180 descriptus, in monasterio a sancto Ottone Babenbergensi epi-
 scopo condito (176) Ensдорfensi, ad Vilsam fluvium prope Ambergam sito, per tria saltem sæcula servatus
 notisque historicis auctus est, deinde in Mauri monasterium prope Tubernas translatus, hodie in bibliotheca
 universitatis Argentoratensis servatur, ubi eum an. 1841 evolvi.*

2) *Alter regius Monacensis inter Latinos in folio majore numero 2 signatus, ante aliquot sæcula ex Augu-
 stensi ecclesia bibliothecæ electorali Bavaricæ illatus esse videtur ; siquidem continuationem Heimonis Augu-
 stanam quam infra edituri sumus, prætereaque annales Augustanos tomo scriptorum tertio primum in lucem
 prolatos exhibet. Evolvi eum an. 1833. Quibus ita usus sum, ut ex chronographia Heimonis usque ad exitum
 sæculi undecimi paucis tantum notitiis propositis, reliquas usque ad an. 1135 omnes, tum annales Babenber-
 genses et Ensдорfenses, ultimo vero loco Augustanos sisterem, quibus ad reliquos Sæviæ annales transitus
 paratur.*

EX CHRONOGRAPHIA HEIMONIS.

I. — EX CODICE ENSDORFENSI.

1006. ¹ Episcopium Babenberg a rege Heinrico secundo ² constituitur, Eberhardus ibi primus episcopus preficitur [cf. Ann. Witzburg.].

1012. Domus sancti Petri et sancti Georgii Babenberg dedicatur.

1040. Eberhardus primus episcopus Babenberg obiit.

1096 ³. Facta ⁴ est expeditio contra ⁵ Sarracenos sub duce ⁶ Gotfrido de Loven.

1098. Capta ⁷ est Jerusalem.

1100. [Hoc anno ordo sancti Bernhaldi sumpsit incipit *manu sæc. XIV.*]

Paschalis secundus papa 161us sedit annis 19. Hic pium Ottonem consecravit 4. Idus Maii in sancta die pentecostes, et pallium ei cum aliis privilegiis ⁸ dedit.

1106. Henricus quartus imperator obiit. Cui successit filius ejus Henricus quintus, et regnavit post eum annis 20.

^B 1119. Gelasius secundus sedit anno uno.

1120. Calistus secundus papa sedit annis 5.

1121 ⁹. [Monasterium nostrum hic in Enstorf cepit edificari.]

1124 ⁹. [Hic dedicatum est a venerabili Otлоне Babenbergensi episcopo fundatore,] — [Watkunus, de claustro sancti Blasii monachus, primus huic loco preficitur vir bone vite abbas sæc XIII. ex.]

1125. Honorius II. papa 164us sedit annis 5.

Henricus V imperator obiit 9 Kal. Junii. Cui successit circa Kalendas Septembris Lotharius tercius, dux Saxonie.

1130. Petrus filius Leonis, et Gregorius diaconus Sancti Angeli, pro papatu contendere ceperunt.

1133. Eclipsis solis facta est 4. Non. Augusti luna 16.

1135. Hoc anno ista collectio et digestio cyclorum ab initio mundi usque huc facta est.

II. — EX CODICE AUGUSTANO.

1006 ¹⁰. Episcopium Babenberg a rege Heinrico

Hic subjicere juvat duas notas historicas ex eodem codice fol. 89 depromtas, atque sæculo XII conscriptas : Counradus subdiaconus vir jocundus et amibilis, miro quodam et incomparabili ingenio præditus, gravi languore paralysis per aliquod tempus in membris debilitatus, et circa finem a catholicis viris æcclesiæ reconciliatus, præsentis vitæ cursum in senectute bona 1122° 3 Kal. Februar. consummavit, pro cuius animæ remedio fideles quique humanæ fragilitatis memores assiduas preces effundite coram Domino.

Engilger Augustensis æcclesiæ canonicus in Lateranensi æcclesia presbyter ordinatus, utpote vere catholicus, propter instantem persecutionem Constantiam sese contulit, ubi æcclesiæ membra sub Uodalrico antistite catholicæ fidei defensore magis videbantur tuta; et heu 1121°. 4 Non. Julii ex hujus vitæ peregrinatione in verâ confessione vitam finivit.

VARIÆ LECTIONES.

¹ sæculo X. notavi e g. 915. Laudo papa 123us sedit menses 5 et post eum Leo VI sedit menses 2. Deinde Johannes, X. sedit annos 14 menses 2. — 920 Henricus primus regnavit a. 17. ² cundo *supplevi*. ³ errore ductus hæc anno 1092 *adscriptis*, cuius ad *latus annus mundi VCXVI habetur*. ⁴ Fa *supplevi*. ⁵ cont *supplevi*. ⁶ du *supplevi*. ⁷ ca *supplevi*. ⁸ notæ annorum 1121, 1124, asterisco uno *insignes, interpolatori sæculi XII, Ensдорfensi debentur*. ⁹ aut 1123 (?) ¹⁰ Ex *anterisco Boehmerus noster quocum huc Monachii exscripsi ista notavit : 955 Ungari juxta Augustam Almanniæ urbem immensa cede necantur*. — 1001. Henricus secundus regnavit annos 23, menses 5.

NOTÆ.

(176) Ottonis chartam a. 1139 vide in Ussermann episcopatus Bambergensis cod. prob. p. 87 — Andreæ Lang Vita Ottonis lib. 1, c. 29, p. 423.

constituitur, et Eberhardus ibi primus episcopus A cessit filius ejus Heinricus quintus, et regnavit post eum annis 20.

1012. Domus sancti Petri et sancti Georgii Babenberg dedicatur.

1024. Heinricus secundus imperator obiit 2. Idus Julii, cui successit Kounradus 7. Idus Septembris, et regnavit annos fere 15.

1039. Chunigunt imperatrix uxor Heinrici secundi obiit 5. Nonas Marci. Eodem anno Chounradus imperator obiit 2. Nonas Junii, cui successit filius ejus Heinricus tercius, et regnavit annos 17.

1056. Heinricus tercius imperator obiit 3. Nonas Octobris, filius ejus Heinricus quartus regnavit annos 50.

1099. Hoc anno prior expeditio Jerosolimitana facta est a Gofredo duce Phlandriæ, multisque Franciæ et Teotonicæ principibus, unde quidam : Anno milleno centeno sed minus uno Jerusalem Franci capiunt virtute potenti.

1105. Heinricus rex, filius Heinrici quarti imperatoris, contra patrem armatur : ubique luctus et pavor.

1106. Heinricus quartus imperator obiit, cui suc-

1108. Heinricus rex adhuc puer, Italiam indeque Romam cum maximo exercitu intrans, Paschalem papam quia inique potestatis suæ restitit, captivatum vinculis iniecit ; dimissus autem, investituras episcopatum eundem regem primus resignare coegit. 1117. Terremotus magnus ubique terrarum, semel in die, semel in nocte est factus. *

1126. Heinricus quintus imperator 8. Kal. Junii obiit, cui successit circa Kal. Septembris Lotharius tercius genere Saxo, et regnavit annis 11 ¹¹.

1131. Lotharius rex cum expeditione Italiam intrat, et Augustam totam in suburbio ferro et igne vastat.

1133. Hermannus Augustensis episcopus obiit. Waltherus eligitur 14. Kalendas Aprilis. Eodem anno tenebræ factæ sunt 3. Nonas Augusti.

1134. Waltherus in Saligenstat episcopus ordinatur 5. Idus Septembris.

1135. Hoc anno ista collectio et digestio ciclorum ab initio mundi usque huc facta est.

ANNALES BABENBERGENSES.

1137. Lotharius tercius imperator obiit 3. Non. Dec. [Watkunus abbas obiit, cui Ditwinius subrogatur sæc. XIII. ex.]

1138. Cunradus III. rex constituitur 6. Kal. Martii.

1139. Heimo, auctor istius operis, obiit 2. Kal. Aug.

1140. [1139] Otto octavus Babenbergensis æclesiæ pius episcopus, plenus operibus bonis et elemosinis, celo ¹² gaudente terra plorante supernam Jerusalem ascendit 2. Kal. Jul.

1142. Richenza imperatrix obiit.

1144. Eberhardus, piæ memoriæ præpositus majoris æclesiæ obiit,

1146. Egilbertus nonus episcopus (176*), vir misericordiæ et pietatis, ad Christum migravit ; cui ipsa die dominus Eberhardus, Sancti Jacobi præpositus, omni sapientia, probitate et religione conspicuus, unanimi tocims cleri et populi electione substituitur ; cujus primo anno sanctus Heinricus ab Eugenio papa canonizatus est.

1147. Expeditio 1147°. [Expeditio ad Jerusalem sub rege Cunrado.]

1149 ¹³. [Cunradus rex repatriavit.]

1153. Cunradus III, rex obiit 15. Kal. Martii. Fridericus successit 4. Non. ejusdem.

C 1155. ¹⁴ ** Otto palatinus obiit [fundator hujus cenobii felicitatis recordationis sæc. XV.].

1158. ¹⁴ ** Victor et Alexander in apostolica sede discordes erant.

1170. Eberhardus decimus episcopus, vir misericordiæ et pietatis, migravit ad Christum. Cui ipsa die Hermannus præpositus unanimi tocims cleri et populi electione substituitur.

*Helmricus abbas quartus hujus loci obiit. Bolo subrogatur.

1173 ¹⁴. ** Heilica palatina obiit [fundatrix hujus cenobii pie memoriæ et omni laude digna sæc. XV.].

1177. Hermannus undecimus episcopus obiit. Otto regali prosapia ortus, majoris quoque æclesiæ præpositus, subrogatur. Generalis synodus 514 episcoporum sub Alexandro papa agitur. In qua etiam memoratus Otto se suosque successores a domno papa consecrari debere prærogative, dominica Judica consecratus obtinuit ¹⁵.

1180. [Hoc anno mutatus est marchionatus Styrie in ducatum. Eodem anno Otto de Scheyria fit dux Wawarie sæc. XV.]

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ Secunda manu : 12 et mensibus 3. cf. ann. 1135. ¹² c. g. errore quodam post Richenza imperatrix obiit scripta sunt. ¹³ notæ annorum 1147, 1149, 1170, asterisco uno insignes, interpolatori eidem Ensdorfensi cui notæ annorum 1121 et 1124 debentur. ¹⁴ notæ annorum 1155, 1158, 1173, 1184, eadem sæcul XII manu exaratas sunt. ¹⁵ hucusque manus primi scriptoris.

NOTÆ.

(176*) Bambergensis.

1184? Otto dux Bawarie obiit ¹⁶. Annales ensdor- A
fenses.

1189. Expedicio sub imperatore Friderico.

1190. Fridericus imperator aquis suffocatus est.

1196. ... Oct. obiit Fridericus palatinus piæ me-
morie. [... Babarus obiit sæc. XV. filius fundatoris
nostri sæc. XV. ex.]

1197. Henricus VI. imperator obiit. 4. Kal.
Octobr. ¹⁷.

1198. Phylippus rex constituitur, et Otto de Saxo-
nia ei opponitur.

1201. Terre motus factus est ad horam nonam
4. Non. Mai.

1202. Poto abbas quintus obiit ; præfuit annis 33.
Albero subrogatur ¹⁸.

1203. Albero abbas obiit. Rudiger subrogatur. ¹⁸

1206. [Hoc anno ordo fratrum Minorum sumpsit
iniciium sæc. XV.]

1208. Phylippus rex Babenberc occiditur ab Ot-
tone palatino.

1209. Idem Otto a marschalco de Kalentie jugu-
latur.

1210. Otto de Saxonia mortuo Phylippo consensu
principum ab Innocentio papa coronatur, et post
unum annum de regno dejicitur, et Fridericus filius
Heinrici imperatoris rex constituitur.

1216. [Hoc anno ordo Predicatorum sumpsit ini-
cium sæc. XV.]

1218. [Hoc anno Strawbing. construitur sæc. XV.]

1220. [Hoc anno Abach erigitur sæc. XV.]

1221. [Hoc anno Landawe ¹⁹ construitur sæc. XV.]

1225. Henricus ²⁰ filius Friderici imperatoris
cum filia Liupoldi ducis Austrie Nurnberc celebravit
nuptias.

1227. Cunradus episcopus Ratisponensis obiit.
Gotfridus præpositus subrogatur.

1228. [Otto filius Ludwici ducis Bawarie accin-
tur gladio Struwinge sæc. XIII. ex. XIV.]

1229. [Ludwicus dux nascitur sæc. XIII. ex. XIV.]

1231. Luodwicus dux Bawarie Chelheim occiditur.
Liupoldus dux Austrie obiit.

1235. [Hainricus dux nascitur sæc. XIII. ex.
XIV.]

1241. Tatararii destruere conantur totam eccle-
siam. — Facta est eclipsis solis 2. Non. Octobris
circa horam nonam, et obscuratus est sol, et tenebre
facte sunt per totam terram, et stelle apparuerunt
manifeste.

1242. [Hoc anno Albertus comes de Pogen obiit
manus sæc. XV.]

1246. Ipso anno dux Austrie in die sancti Viti oc-
ciscus est.

Hoc anno lantgravius Tuoringie suscepit regnum
Romanorum, et a domno apostolico et ab aliis princi-
pibus spiritualibus sublimatus est in regem, et cruce
signatus est super omnes qui imperatori consentie-
bant ²¹ cum suis fautoribus, et promovit expeditionem
cum exercitu magno super regem filium impera-
toris ; et congressi, accepit triumphum victoriae,
et regnavit potenter domno apostolico per omnia ei-
dem favente ; et facta est maxima strages et inter-
fectio hominum in regnis universis ; apud regiam
civitatem Nurenberch homines frigore et nuditate
et fame matres et parvuli miserabiliter perie-
runt.

1247. Et idem rex in omnipotentia sua regnans,
obiit in ebdomada prima quadragesime ipsius
anni.

Hoc anno cessaverunt divina in Ratisponensi dyo-
cesi a domno apostolico et legato et episcopo Ratis-
ponensi a legato confirmato.

1250. Fridericus imperator obiit.

1251. Rex Kunradus apud Ratisponam vix evasit
mortem.

1254. Kunradus rex filius Friderici, qui duxerat fi-
liam Ottonis ducis Wawarie, obiit.

[Otto dux Bawarie obiit sæc. XIII. ex.] Muchs.

1255. [Ludwicus et Hainricus duces Wawarie ac-
cinguntur gladio sæc. XIII. ex. XIV.] Chunradus
abbas obiit. Heroldus subrogatur, Michahelis.

1256. Maria hic ducissa Brabancie (177) occisa
est. Duo reges sunt electi apud Franchenfurt, a ma-
jori parte rex Anglie, a tribus autem electoribus
marchio ²² Brandenburgensis, ubi etiam infinita mul-
tudo principum convenerat.

²³ Maria ducissa interfecta est a duce Ludwico
marito suo. Hec scripta sunt manu Kunradi ²⁴ can-
toris de Gewangesek ²⁵. Fridericus.

1267. Rex Boemie habuit prelium cum ducibus
Waubarie, et ipsam Baubarium rapinis et incendiis
devastavit.

1269. Filius regis Chunradi in Gallia occiditur.

1271. Anna ducissa obiit. Rex Boemie cum rege
Ungarie certamen iniit, et magna strages facta est
in Austria et etiam in Ungaria.

1273. Hoc anno venerabilis comes Rudolphus in oc-
tava Mychaelis electus est in regem Romanorum,
dignus nominis et honoris. Heroldus abbas noster
Kastello preficitur, Alhardus de Priveninge subro-
gatur Marie Magdalene.

VARLÆ LECTIONES.

¹⁶ manu sæc. XII, qua 1155, 1158, 1173, Hinc inde diversæ manus coetaneorum. ¹⁷ additur in codice
vux x, quibusdam abscisis. ¹⁸ tur supplevi. ¹⁹ Landawe. ²⁰ vox abscisa. ²¹ consentiebant codex.
²² machio codex, ²³ hæc anno 1261 adscripta omnia jam erasa sunt. ²⁴ radi supplevi. ²⁵ vox dubia.

NOTÆ.

(177) Uxor Ludowici ducis Bawarie.

1275. Hoc anno papa Gregorius X^{us} apud Ludgum Gallie concilium celebravit, regique Rudolfo obediri a christianis omnibus sub anathemate ordinavit.

1276. Domnus Alharbus abbatiam resignavit. Gerungus monachus noster subintravit dominica Reminiscere.

1278. Leo episcopus Ratisponensis obiit; domnus Henricus canonicus substituitur. Hoc anno illustris rex Romanorum Rudolfus, manens in Austria quam sibi antebiennum faventibus ejusdem terre optimatibus subjugaverat, summo Deo permittente, nec non rege Ungarie cum multo suorum Sarracenorum exercitu adjuvante, condicto die et loco adversarium suum regem Bohemie cum exercitu suo innumero gladio stravit, et de hoste suo²⁶ victoriam rex serenissimus reportavit.

1280. Hoc anno 17. Kal. Decembris obiit venerabilis dominus, Magnus Albertus, quondam Ratisponensis ecclesie episcopus, magister in theologia.

1281. Hoc tempore comparavimus donationem ecclesie Wolfespach cum advocacia judicio²⁷ et piscacione et silva et agris, 85 libris.

1282. Hoc anno in die sancti Achatii (177^a) in meridie sole radiante scissa est turris a summo usque deorsum, concussa que capella et scissa²⁸ in aliqua parte, et semoto altari sancti Blasii ictu fulminis est divisum.

3. feria pentecostes venit²⁹.

1285. Gerungus abbas destituitur. Ruedgerus subrogatur de Sancto Emerando post ascensionem Domini 3. feria, qui mansit 10 diebus. Item eodem anno Eberhardus preficitur in die sancti Dyonisii.

1288. Hoc anno apud Coloniam magna strages facta est inter episcopum Colonensem et ducem Brabantensem, et ceciderunt una die octo milia hominum, ipse quoque episcopus; et sui capitanei et comites occiduntur.

1289. Eberhardus abbas obiit.

1290. Henricus dux obiit. Libhardus decem diebus post obitum Eberhardi nondum plene elapsis in abbatem eligitur unanimi deliberatione et consensu, adeo prosperum habens successum, quod in quinque diebus continuatim succedentibus eligitur, ac Ratispone confirmatur et consecratur jocunde, laudabiliter, feliciter et honeste.

1291. Hujus tempore missa beate Virginis privilegio sanctitur celebrari. Minhardus custos curiam solventem talentum³⁰ redemit; domnus Libhardus³¹

A abbas medietatem³² addidit fratribus singulis diebus pro consolatione.

1293. Luodwicus dux obiit. Hic dedit nobis ecclesiam Vilshoven pro melioranda prebenda et agenda sollempniter anniversaria die sua.

1294. Libhardus abbatiam resignavit, et consilio domni episcopi domnus Engelmarus, prior Altahensis ecclesie, nostre ecclesie preficitur; Udalrici venit. Hic unanimi fratrum deliberatione et consensu instituit, ut prebenda defuncti fratris per ejusdem anni circulum pro remedio anime ejus pauperibus erogetur.

1296. Henricus de Rotenke episcopus obiit; cui summus prepositus domnus Chunradus de Lupurch³³ die quinta sollempniter subrogatur.

B 1298. Minhardus custos et monachus nostre congregationis, vir bone indolis et multe devotionis quique multum bene ante ecclesie nostre fecit, in abbatem eligitur, domni Chunradi episcopi Ratisponensis et Engelmari quondam abbatis nostri consilio mediante. Preficitur itaque per omnia canonice, rite, laudabiliter et honeste.

1299. Hoc anno inimici Christi, scilicet Judei, fere per totum mundum cremati sunt, adeo ut pauci evaderent christiani, Christi sanguinem ulciscens. Eodem quoque anno Albertus dux Austrie cum exercitu Ungarorum regem Romanorum, videlicet Adulfum, dolose est aggressus circa Renum, et ipsum regem interfecit et regnum sibi usurpavit.

C 1300. Hoc anno maxima pestilentia animalium et maxime vaccarum per totum mundum suborta est.

1305. Mortuo Meinhardo abbate, Wernherus abbas in Munster (177^a) subrogatur.

1309. Mortuo Wernhero abbate, Fridericus prior hujus ecclesie substituitur.

1310. Friderico abaciam resignante, Albertus monachus Sancti Emmerammi subrogatur.

1314. Hoc anno scilicet die Luce ewangeliste³⁴ duo reges in Franohenfurt sunt electi³⁵, a majori parte dux Ludwicus Wawarie³⁶, a minori parte Fridericus dux Austrie, qui³⁷ ambo a suis electoribus in reges sunt consecrati, et uterque se per omnes annos regem Romanorum³⁸ scribebat.

1319. Hoc anno Rudolfus dux Wawarie obiit.

D 1322. Hoc anno in vigilia sancti Michelis archangeli³⁹ predicti duo electi, scilicet rex Ludwicus dux Wabrie, et Fridericus dux Austrie, juxta civitatem Muldorf congressi sunt in prelium, et Fridericus dux Austrie cum suis optimatibus detentus est a rege

VARLÆ LECTIONES.

²⁶ prius scripserat Dei quod delevit scriba. ²⁷ iudicio advocacia (sic). ²⁸ cissa codex. ²⁹ hæc superscripta ad Eberhardum abbatem pertinere videntur. ³⁰ m. ti. codex. ³¹ L. codex. ³² mediet. ³³ h. factus monachus erasa videntur. ³⁴ ste supplevi. ³⁵ ti supplevi. ³⁶ arie supplevi. ³⁷ i supplevi. ³⁸ Roma supplevi. ³⁹ han supplevi.

NOTE.

(177^a) D. 22. Junii. (178) Münchsmünster dicec, Ratisbonensis ad Danubium infra Votzburg.

Romanorum Ludwico, et ibi ex utraque parte multi sunt interempti.

1328. Hoc anno Ludwicus rex Romanorum cum popioso exercitavit Romam, ubi consilio Romanorum ut dicitur deceptus, papam vel potius antipapam instituit, qui ipsum in regem Romanorum consecravit; qui tamen post non multum temporis properavit ad Johannem papam XXII, qui plus quam 8 annis Avinione sederat, cujus gratie resignato papatu se tradidit puniendum.

1332. Hoc anno Ludwicus imperator obsedit Straubing post Udalrici.

1334. Alberto abbatia resignante, Ulricus, prepositus et monachus hujus cenobii, preficitur; et vix ad medium annum supervixit. Eodem anno secundus Ulricus, prior et monachus hujus cenobii, subrogatur.

1337. Hoc anno Ratispona fuit a quibusdam perditis civibus clanculo suffossa et Ludwico cesari tradita; set Dei gratia et beatorum pontificum Wolfgangi et Erhardi meritis a tanto periculo sunt salvati.

1338. Hoc anno volavit multitudo locustarum. Eodem anno cremati sunt Judei in Straubing.

1340. Hoc anno obiit dominus Nycolaus Ratisponensis episcopus 5. Idus Octobris. Quo sepulto in sue diocesis monasterio dicto Obern-Altach ordinis sancti Benedicti, dominus Hainricus de Lapide in possessionibus episcopii exaltatus est auxilio Ludwici cesaris et quorundam secularium dominorum, qui castra episcopii sibi tradiderunt sine consensu totius capituli, set precipue domni Friderici purkravii de Nuernberch et domni de Homberch, quorum utriusque majorem capituli consensum in episcopi electione habebant. Eodem anno obiit circa festum Lucie virginis Johannes unicus et novissimus heres inferioris Wabarie; cujus ducatum possedit Ludwicus cesar, dux superioris Wabarie.

1342. Hoc anno tanta inundatio pluvie facta est, ut omnes fructus terre devastaret in vigilia braxedis.

Hoc anno obiit venerabilis dominus Nykolaus, Ratisponensis episcopus, in die Gereonis.

Hoc anno circa dominicam Esto mihi Ludwicus cesar Johannem ducem Karinthie, filium regis Bohemie, de genitulum in potentia infamatum, expulit a ducatu et a provincia Tyrol, ablatam quoque uxorem copulavit filio suo Ludwico marchioni Brandenwurgensi.

1347. Hoc anno Ludwicus imperator obiit in die Maximiliani. Et eodem anno duo reges Romanorum sunt electi, scilicet comes Guntherus

de Swartzpurg⁴³ et Karolus rex Bohemie⁴⁶; a majori parte⁴⁷ comes de Swartzpurg⁴⁸ electus, set per toxicum⁴⁹ infectus obiit⁵⁰. Karolus regnavit, bene rexit⁵¹, clerum dilexit.

1348. Hoc anno terre motus factus est in conversione sancti Pauli, qui Villach dejecit.

1349. Hoc anno facta est pestilencia magna in toto mundo. Eodem anno surrexerunt homines dicentes se penitere peccata sua, euntes cum vexillis et cum flagellis percucientes se, et perambulabant omnes⁵² regiones.

1350. Anno Domini 1350. Ludwicus markgrafus congregavit exercitum magnum et intravit Brandenburgam contra ducem Saxonie, qui elegerat quandam molendinatorem pro markravio in terra que vocatur Marck, quoniam markravius terre illius fuit amissus magis quam triginta annos, et dicebant ipsum revixisse.

1361. Hoc anno circa festum sancti Georgii martyris imperatrix uxor Karoli peperit filium, scilicet Wenczeslaum, in civitate Nuerenberch; ad cujus baptismum Karolus imperator omnes principes Almannie convocavit, qui et venerunt. Et celebravit ibi honorabiliter imperialem curiam, et ibi ostendit reliquias imperiales. Eodem anno in vigilia Mathei apostoli obiit Ludwicus markgrafus dux Bawarie.

1364. Hoc anno in die Bonifacii Stephanus dux⁵³ Wabarie et filii sui⁵⁴ Stephanus et Fridericus obsederunt civitatem Mueldorf, cupientes eam, expugnare. Et in die beati Augustini ab⁵⁵ obsidio cum magno exercitu recesserunt in⁵⁶ Prawnowe. Cum quibus Rudpertus comes palatinus et dux Wabarie, purkravius de Nurnberch et quam plures et innumerabiles; et volebant pugnasse cum Rudolpho duci Austrie, qui dedit fugam de Ried ad partes suas.

1368. Ulrico abbacia resignante, Fridericus infirmarius ecclesie nostre substituitur, Barbare virginis et martiris.

Anno⁵⁷ milleno ter centum ter quater uno (178) Austria quos pavit, hos ense Babaria stravit, Martiris in festo Theodori; sic memor esto. Gamelstorf villa felicior ergo sit illa.

D Sunt M, C trinum, duplex X, I quoque binum (179). Wenczeslayque jugum cadit Austria sub Wabarinum.

Ut valeas esse monachus, tibi crede necesse
Rostrum porcinum, et dorsum fac asinum,
Osque columbinum, cor ovinum, crusque bovinum⁵⁸.

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰ in supplevi. ⁴¹ Hoc supplevi. ⁴² ann. supplevi. ⁴³ sunt supplevi. ⁴⁴ G supplevi. ⁴⁵ pu supplevi. ⁴⁶ Bo supplevi. ⁴⁷ par srpplevi. ⁴⁸ pur supplevi ⁴⁹ i supplevi. ⁵⁰ ob supplevi. ⁵¹ r supplevi. ⁵² eos c. ⁵³ d supplevi ⁵⁴ s supplevi. ⁵⁵ a supplevi ⁵⁶ i supplevi. ⁵⁷ quæ sequuntur sæc. XIV. in margine folii ultimi codicis scripta sunt. ⁵⁸ in scriptio ultimæ paginæ sæc. XV. hæc est : Iste liber pertinet ad Sanctum Jacobum Ensdorff ordinis sancti Benedicti Ratisponensis dioces. quod jacit in ducatu comitis palatini MCCCLXXXI.

NOTÆ.

ANNALES AUGUSTANI MINORES.

1137. Lotharius tercius imperator 2. Nonas Decembris obiit, Cunradus genere Suevus forimsito (179^a) anno eligitur, et regnavit annis 44. Hic prius a quibusdam contra Lotharium in regem electus, in Italiam fugere compulsus, postmodum rex efficitur.

1140. Hac tempestate quidam in specie bona, griseorum scilicet habitu, angustam intrans, zodorum et psalmistam se nominat, et in principedemoniorum multa signa fatiens totam in se convertit Alamanniam.

1147. Chuonradus rex et Ludewicus rex Francie cum multis christianis Jerosolimam et contra Sarracenos proficiscentes, proficiunt.

1150. Rex a Jerosolimis revertitur, multis christianis a barbaris captis et occisis.

1152. Kuonradus rex obiit. Fredericus filius fratris sui eligitur. Walterus episcopus senio confectus deponitur. De electione episcopi dissensio inter canonicos et ministeriales ecclesie orta, coram Frederico rege canonicis⁸⁹ est adjudicata. Cujus etiam interventu Chuonradus natione Suevus eligitur.

1156. Fredericus rex cum expeditione Romam pergens, ab Adriano papa imperator consecratur. Magister Arnoldus a papa suspendi præcipitur. Spoleum ab imperatore capitur et vestatur. Mediolanum hostis regni pronuntiatur.

Discordia inter episcopum et canonicos Augustenses oritur; papa ab utrisque appellatur.

1158. Fridericus imperator iterum cum expeditione Italiam perlustrans, Cremam obsidet et capit, Mediolanum in deditionem recipit. Scisma inter sacerdotium et regnum oritur.

1162. Fredericus imperator Italiam tertio cum expeditione vastans, Mediolanum, quia pactum frustraverat, funditus evertit in Kalendis Marcii scismate adhuc durante.

1164. Pugna inter fridericum ducem, filium regis Chunradi, et Welfonem juniorem in Tuingen.

1166. Fredericus imperator quarto cum maxima expeditione Romam usque progressus, post infinitam Romanorum cædem ecclesiam sancti Petri invasit et destruxit, ac ibidem mense Augusto castra figente, maxima clades, nostris inaudita seculis, Teutonicos invadens, Welfonem et Fridericum duces, et pene omnes occidit principes. Eodem Anno tota Italia imperatori rebellis, et cum paucissimis per montem Cillenii (180) eum fugere coegit.

1167. Cuonradus Augustensis episcopus obiit. Hartwicus eligitur in Kalendis Novembribus, secunda fere hora noctis quæ est omnium sanctorum imperatore adhuc in Italia manente.

1169. Arnoldus Maguntinus archiepiscopus in Kalendis Julii Maguntiae in ecclesia sancti Jacobi occiditur. Rudolfus et Cristanus discorditer eliguntur.

1174. Fridericus imperator quintam expeditionem per montem Cillenii in Italiam ducens, Sicusim (181) unde prius clanculum recesserat incendit, Astam (182) in deditionem recipit. Paleam, que Alexandria, obsidet nec capit; in vigila pasche cum maxima clade suorum ab ea recedit, scismate adhuc durante⁹¹.

1177. Scisma quod 19 annos duraverat, papa Alexandro et imperatore Friderico Venetiis conventibus terminatur. Suburbium Auguste, ecclesia sancti Mauricii et ecclesia sancti Petri igne consumptæ.

1179.⁹² . . . Hartwicus episcopus . . . ecclesiarum novis super. . . . ravit hoc ipso interfuerunt 290. . . episcopi.

1184. Heinricus dux Bawariæ et Saxoniae, quareus majestatis dicebatur, sine difficultate imperatorem deponitur. Otto palatinus dux efficitur.

1183. Imperator pentecosten Ratispone cum Ottone duce celebrat. Idem Otto dux post paucos dies in castro Phullendorf obiit. Longobardi in Constantia in gratiam recipiunt. Ecclesia sancti Oudalrici Augustæ combusta est.

1184. Hartwicus Augustensis episcopus 8. Kal. Februarii obiit. Udelscalcus eodem die eligitur. Eodem anno filii imperatoris quorum alter rex, alter dux fuit, militiæ cingulo Maguntiae potiuntur in pentecosten, patre et matre præsentibus. Eodem anno Cristanus archiepiscopus Maguntinus obiit. Chunradus restituitur.

1185. Filio imperatoris Heinrico regi Constantia filia Siculi regis Augustæ in palatio episcopi 4. Kal. Novembris juramento firmatur. Sequenti anno

1186. naptiæ Mediolani celebrantur.

1187. Ecclipsis solis ab hora sexta in horam nonam est facta. Eodem anno gens barbarorum Salhadino duce Jerosolimam et dominicam crucem capit. Eodem anno imperator et filius ejus dux cum multis principibus zelo Christi crucem in ultionem ejus Maguntiae 6. Kal. Aprilis accipiunt. Philippus Coloniensis archiepiscopus in gratiam ibi recipitur.

VARIE LECTIONES.

⁸⁹ canonis codex. ⁹⁰ l. codex. ⁹¹ durante supplevi. ⁹² sententia esse videtur, Hartwicum episcopum Romam ad consilium generale Lateranense profectum esse, cui interfuisent 290 episcopi Hartwicus inter episcopos circiter 300 in concilio præsentis resensetur apud Martene et Durand, Collectio ampliss. VI. p. 85.

NOTÆ.

(179^a) l. e. anno foris ante lineam, scilicet 1137,
(180) l. e. Cinisii.

(181) Susa.
(182) Asti.

1188. Heinricus prius dux, non recepto ducatu, a gratiam redit⁶³.

1208. Hoc anno 11. Kal. Julii rex Philippus in Babenbere occiditur.

1237. Hoc anno factus est terre motus magnus, ut concuterentur templa et structura lapidæ 16. Kal. Octobris in die sanctorum martirum Luciani et Gemelliane post diluculum ante primam missam.

1241. Hoc anno factæ sunt tenebre Nonis Octobris, die dominico post meridiem, Fidis (183) virginis.

1246. Hoc anno matrimonium inter domnum Conradum Romanorum in regem electum, et filiam ducis Bawarie contractum est.

Hoc anno Nonis Augusti, die videlicet sancti Oswaldi regis illustris, Conradus Romanorum in regem electus cum domno Heinrico lantgravio Thuringiæ, ordinatis et instructis utrimque aciebus, prope Frankenfurt bello congressus, in fugam cum suis versus est; et sequenti anno

1247. predictus lantgravius Thuringiæ mortuus est. Post cujus obitum domnus Wilhelmus comes Hollandiæ in regem electus est. Siboto⁶⁴ Augustanus episcopus episcopatum resignavit, succedente (184) filio comitis de Dilingen.

1256. Hoc anno Ludowicus dux Bawariæ occidit uxorem suam Mariam, filiam ducis Brabentie, die Antonii 16. Kal. Febr.

Valde⁶⁵ negligens est clerus hujus ecclesie, qui acta imperatorum et principum in præsentem genealogia sic vacare permittit, predecessorum vestigia in procedendo nullatenus inmitando, quis usque modo satis eleganter et diserte scripserunt.

1271. Hoc anno venerabili domino Hartmanno comite de Diligen regente episcopatum Augustensem, et ecclesia Romana post decessum Clementis pape quarti carente tunc anno quarto pontifice, in Suevia et per omnes circumjacentes provincias tanta famæ invaluit, ut in eadem civitate modius tritici pro 4 libris, modius siguli pro 3 libris et 4 solidis, medius ordei pro 35 solidis, modius avene pro 24 solidis denariorum Augustensium venderentur, et plurimi pauperes famis angustiati miseria quasi exanimis, et plures inveniebantur mortui in plateis.

1278. Hoc anno feria sexta septimo Kalend. Septembris facta est pugna inter dominum Ruodolfum de Habsburk regem Romanorum ex una, et dominum Otacrum regem Bohemiæ ex altera parte, juxta civitatem Marchegge, occisusque est rex Bohemiæ et ceciderunt cum eo. . . . milia.

1279. Hoc anno feria septima ebdomade pente-

costes (Mai. 27) hora matutina exortus est ignis sevisimus ex domo iustitoris juxta vicum Stezenbach, de quo plurime domus trans Licum purum et omnes intermedie domus tam intra muros quam in suburbio harene cremabantur, et non solum structure lignee, verum etiam octo domus lapidee sunt exuste, in quibus homines promiscui sexus plures quam centum perierunt, quorum alii suffocati, alii omnino combusti reperiebantur. — Eodem anno tanta fuit habundantia frugum, quod modius siligiæ pro 4 solidis Augustensibus vendebatur.

1285. Hoc anno Tartari Ungariam invaserunt circa purificationem, et terram per totam quadragessimam potenter occupantes, infinitos populos occidunt. Tandem a principibus Hungariæ quasi totus eorum exercitus interimitur. Pestilentia pecudum solito major per totam estatem duravit, ita ut in Augusta non decima pars vaccarum remaneret viva. Eodem etiam anno cesar (185) in Wetfelaria combustus est Nonas Julii sabbato in die Willibaldi. Judei quoque in Monako tempore autumnali pro occasione cujusdam pueri promiscui sexus 132 comburantur.

1288. Hoc anno domnus Wolfhardus electus ecclesie Augustensis, vacante sede Moguntina per domnum Hugonem filium comitis silvestris et domnum Wernherum de Lewenstein canonicos, transmissos ex parte capituli Moguntinensis ecclesie, in monasterio sancte Marie Augustensis cum magna sollempnitate in episcopum confirmatur 15. Kal. Septembris.

1296. Hoc anno 6. Kal. Maii fraudulenter obsesum est castrum quod dicitur Mergatau (186) a Baveris, scilicet a C. de Haldenberch. Qui eodem anno patrum suum dictum de Losbach fraudulenter occidit in Lauspérch.

1298. Hoc anno Adolfus Romanorum rex per domnum Albertum ducem Austriæ in bello cum multis aliis interemptus est juxta Wormaciam, in campo qui dicitur Haselbuhel secunda die mensis Julii. Idem etiam Albertus mox in regem electus, 10 annis cum magna potestate regnavit, ac demum interfecit crudeli morte decessit.

1302. Eclipsis lune universalis Felicis in Januario die dominico (Jan. 14.) ad noctem sub matutinis fratrum.

1308. Hoc anno Albertus rex Romanorum per Johannem fratrem suum tribus vulneribus transfixus, morte subitanea et improvisa vitam finivit in die apostolorum Philippi et Jacobi (Mai. 1.)

1310. Eclipsis solis valida in fine Januarii quod est

VARIÆ LECTIONES.

⁶³ hucusque secundo manus. ⁶⁴ vocem supplevi. ⁶⁵ hæc leguntur in fine paginæ annos 1220 usque 1237 exhibentis; scripta sunt manu cœva.

NOTÆ.

(183) D. 6. Octobris quæ a. 1241 in Dominicam incidit.

(184) Hartmanno, filio Hartmanni.

(185) Fridericus impostor.

(186) Hodie Mergenthaui ad Paar fluvium, quindecim millibus passuum ab Augusta.

in vigilia Brigide (187), circa horam vespertinam, A die sabbati.

1311. Anno Domini 1311 in die Egidii (Sept. 1. hora vespertina venit grando super Augustam, et ceciderunt lapides globosi et magni quasi vitella ovorum, ex quorum impetu fracta fuerunt pro magna parte omnia tecta domorum descindulis facta. Et vitra in fenestris ecclesiarum versus aquilonem totaliter comminuta fuerunt. Fructus arborum percussi et excussi quasi omnes. Item in ortis gramina et olera omnino destructa, et capita caulium usque ad magadarim amputata. Mira dico: quidam civis invenit in pomario suo sub arbore quadam 30 passeris percussos et mortuos. Similiter in agris bene 100 grues inventi sunt mortui, qui portabantur in B foro Perlaici ad vendendum. Eodem anno karistia

magna fuit. In tempore messis vendebatur modicum siliginis in Augusta pro 26 solidis. Et post messis cepit crescere pretium annonæ de septimana in septimanam, ita quod circa festum Michaelis modicum siguli dabatur pro 42 solidis denariorum.

1312. Eclipsis solis particularis sexta die Julii quod est in octava apostolorum Petri et Pauli, ante horam prandii, feria quinta.

1321. Eclipsis solis universalis et tenebre super faciem terre per totam Alemanniam in Junio in die Johannis et Pauli, sub missa magna, feria sexta (Jun. 26).

1457. Intoxicatus est dulcissimus rex Ladizlaus Hungarie et Bohemie rex, in Praga innocenter; qui vix 18 annos complevit.

(187) Cujus festum Kal. Februariis et a. 1310 die dominica celebrabatur.

ANNO DOMINI MCXLI

GUALTERUS

CLUNIACENSIS MONACHUS

DE MIRACULIS BEATÆ VIRGINIS MARLÆ.

(LABBE, *Bibliotheca nova mnauscript.*, t. I, p. 650.)

PROLOGUS.

Fratri venerando et in Christi visceribus plurimum complectendo Sancti Venantii monacho GUALTERUS, Cluniacensis monachus, usque ad finem pondus diei et æstus constanter portare.

Petitionis vestræ nostræque promissionis non immemor, miracula sanctissimæ Dei genitricis et semper Virginis Mariæ quæ coram vobis retuli ad ædificationem legentium litteris mandavi, non præsumptionis causa, sed ut simplices quique hæc simplici stylo conscripta facile intelligant, et per ea ad supradictæ et semper dicendæ Virginis Mariæ venerationem commoveantur; et ne quis ista velut vana et frivola rejicienda putet, scias me nequam oculis propriis hæc aspexisse, sed ab uno [f. a viro] venerabili Goffrido, Carnotensi episcopo et apostolicæ sedis legato, in conventu nobilium personarum referente, cognovisse. Nunc ergo quæ ad laudem gloriosæ Dei Matris audivimus, tibi et cæteris sibi similibus in Christo parvulis, qualium est regnum cælorum, notificabimus.

CAPUT PRIMUM.

In Galliis, vico quid dicitur Dormientium, habetur imago Matris Domini tanta venustate et formositate depicta, ut supra nihil. Ad hanc videndam et vene-

C raudam ex diversis provinciis fideles quique veniunt, vota solventes et auxilium illius implorantes. Mater vero totius misericordiæ se adesse miraculis frequentibus probat, ex quibus pauca quæ ad nos venerunt, referemus. Cum divina providentia anno ab Incarnatione Domini 1133 peccatis nostris exigentibus, ad correctionem multorum sacro igne quorundam corpora depasci permetteret, supra dicta ecclesia tanta divinæ largitatis gratia redundabat, ut quicumque patiens hanc infirmitatem coram beate Virginis vultu adveniret, statim superna gratia visitatus ardoris sui refrigerium sentiret: ea propter et [f. ita] languentibus ecclesia illa replebatur, ut vix in ea consistere posset advenientium turba. Accidit autem ut cujusdam rustici ad jus ecclesiæ pertinentis uxor satis apud suos habens honestatis pavenda et horribili ultione in ipso vultu percuteretur. Adducitur ad communem salutis portum, et supra dictam ecclesiam manibus filiorum et parentum introducitur. Coram sanctissimæ Virginis imagine gebuonda prosternitur, et multis lacrymis et spiriis Matrem misericordiæ evocat, et ut sui miseretur flebilis et miseranda deprecatur. Conventus virginum sacrarum in eadem ecclesia Reginæ virginum servientium accurrunt, et pro devota sibi

supplicant ancilla, quam miserabili languoris genere teneri conspiciunt; pervigilem ducunt noctem psalmis et orationibus cum lacrymis et cordis contritione Dei misericordiam et B. Virginis auxilium invocantes. Fit inuadita rerum mutatio, misericordia obduratur; quasi preces Virginis respuuntur, nec ad ullum perducuntur effectum: manet infelix mulier, et adhue expectat Matrem misericordie ut sui misereatur. Furit iterum infirmitas et lotum vultum mulieris occupat; fetor invisus ab infelicis facie consurgit, omnemque replet ecclesiam. Tædio laboreque gravatus recedit maritus, filii filiaque illius vigilis fetore, deprecatione lassantur. Mulier in velata faciem inde coram impudenter coram populo erigit, et jam ipsa desperata post XIII dierum expectationem ante imaginem Virginis prosternitur, et lacrymis suffusa, miseranda facie hujusmodi verbis quasi præsentem Dei Matrem compellat: « O Domina, inquit, quam totius misericordie Matrem et pietatis fontem, et portum credidi miserorum, video te mihi in crudelem versam, et frustra tuam expectare misericordiam. Omnes alienigenas huc advenientes et undique concurrentes pristinae sanitati restituis, me autem, quæ propria ancilla tua sum despicias, nec ullum invenio consilium a te mihi collatum. Recedam ergo ab ecclesia tua, nec faciam cæteris amplius fetorem, aut terrorem meæ inauditæ deformitatis. » Hæc dicens mulier ab ecclesia egreditur et omni collacrymanti turba spectantium, voces miserandas et lacrymosa suspiria trahens pedetentim, ut poterat, egreditur a toto vico, meante et stupente omni populo; fit terrori mulier omni occurrenti, non enim vultum præferbat hominis, sed informis monstri imaginem protendebat. Carebat omni naso cum labio inferiori, utriusque genis infirmitatis violentia conjunctis, et jam ab oculis profluente multitudine concremati sanguinis, tandem incumbente jam die fatigata nimis infelix mulier ad domum cujusdam pervenit rustici, hospitiumque ab illo quæsit; qui misericordiam motus in parte secretiori domus suæ lectulum in stramine illi composuit et ad quiescendum in eo mulierem collocavit: monuit illam ut aliquantulum cibi sumeret, et illa non acquievit; tenebrescente autem nocte mulier prædio et labore visa est obdormisse; et in eodem somno videt B. Virginem Dei Dominæ Matrem cum consueta claritate assistere, sibi que comminari, seque increpantem cur ab ecclesia recessisset; illa autem pedibus ejus provoluta misericordiam præcatur: Beata itaque Dei Genitrix manu propria mulierem erigit et coram se stare præcipit: manu benigna vultum atrectat, et omni effugato dolore pristinae eam sanitati sub momento restituit, ita ut nec etiam cicatrix aut signum aliquod vulneris alicujus remaneret, benedictaque muliere, visio gloriosa disparuit. Illa ad semetipsam revera, sanitatis suæ incerta, visionem suam ad memoriam reducit, vultum suaviter manu tangit, integram faciem invenit, et prorsus fugatum lan-

gorem: certa facta de miraculo mulier voces laudis et confessionis emittens, clamore valido totam sui hospitii turbat familiam; accenduntur luminaria plurima, accurrunt vicini, vident fulgenti facie sedere, quam paulo ante viderant horribili deformitate fetere, interrogant quomodo factum sit, narrat mulier visionem quam viderat, per quam sanata fuerat. Reducitur ad ecclesiam mulier, et coram imagine sanctissimæ Dei Genitricis prosternitur, curatrici suæ flexis genibus et ejulans gratias refert, admirante et congaudente populo, et in Virginis beatæ laudes acclamante. Videres ibi populum certatim concurrentem ad mulieris osculandam faciem, quam Mater Domini propria manu formaverat. Tradidit autem seipsam mulier in perpetuam ancillam eidem ecclesie ad laudem et gloriam naminis Jesu Christi, qui cum Patre, et etc.

CAPUT II.

Alio autem tempore in eodem vico manebat quidam plebeie multitudinis vir, qui uxore propria derelicta, quamdam puellam devirginaverat, quam loco pellicis in proprios usus tenebat. Mulier autem illius graviter et iniquo animo hujusmodi disjunctionem ferens quotidie coram B. Virgine prosternebatur clamorem faciens de muliere illa. Dicebat autem hæc verba quotidie: « Sancto Maria Mater Domini, fac mihi justitiam de meretrice illa, quæ mihi virum meum incantationibus aufert. » Peccatrix autem mulier quotidie procedebat ad ecclesiam et ante imaginem Matris Domini hæc proferebat: « Ave Maria, » etc., illa clamabat, hæc salutabat, donec sic agendo annum peregerunt. Illuscescente autem die Dominicæ Resurrectionis apparuit Dei genitrix, et semper virgo Maria mulieri quæ clamorem faciebat, et dixit ei: « Mulier, quære alium qui tibi justitiam faciat de muliere illa, quia ego nullo modo facere possum eam tibi. » Illa vero, ut sibi videbatur, respondebat illi dicens: « O Domina, quæ potestatem obtines super omnes cælorum virtutes, et quæ mundanam superbiam semper, cum tibi placuerit, humilias, nec non dæmonum crudelitatem potestate comprimis, quomodo dicis, Domina, te mihi non posse justitiam facere de misera muliere illa quæ peccat in filium tuum et in te auferendo mihi maritum meum? » Ad hæc mulieris verba respondit Regina virginum dicens: « Verum dicis, mulier, quia mihi data est potestas omnium quæ in cælo sunt et in terra, et in dæmones facio justitiam; sed peccatrix illa quotidie mihi reducit in memoriam gaudium majus quod unquam habui in præsentem sæculo, proferens mihi salutationem angelicam, quæ fuit gaudium restorationis humani generis; et ideo non possum pati ut aliquot infortunium illi contigat. » Hæc dicens visio astantis et colloquentis disparuit. Mulier vero cum mane surrexisset recolens visionem quam viderat, ad ecclesiam quidem processit; sed coram beatæ Domini Genitricis imagine intime se præsentavit, nec solitum clamorem apud eam fecit; æstimabat enim

se perincantationem esse delusam et et malitia supradictæ pellicis Dei Matrem, quod dictu quoque nefas est, ad hæc dicentia contractam. Mansit autem diu in Ecclesia stupens, et nesciens quo se verteret vel quid agere deberet; post hæc egreditur ab ecclesia, et in porta habet obviam illam de qua loquimur pelliceam, in cuius aspectu commota mulier, velut amens exclamat; « O infelix mulier, cur tu hanc ecclesiam præsumis ingredi, quæ mihi legitimum tulisti maritum, et ipsam Dei matrem præcantationibus tuis adeo seduxisti, ut mihi dixerit hac nocte sic salutationibus tuis delectari, ut de te nullam possit facere vindictam. » Peccatrix autem mulier, coram multitudine virorum ac mulierum sic provocata, nihil mali prociaci respondit mulieri, sed tantum in turba declinare eam volens, in medio populi sese ingerebat: at contra mulier alia pene furibunda et vix ab ea continens manus, vociferans insequabatur eam populo contra renitente. Turbati presbyteri et clerici accurrunt, causas clamoris inquirunt refert mulier omnia sicut narravimus et visionem quam viderat sicut eam supra retulimus: inquirunt; clerici a peccatrice ejusmodi salutationem B. Virginis proferret; refert illa, agnoscunt salutationem angelicam quam Gabriel archangelus ei protulit, cum Dominum ex ea nasciturum prædixit. Ubi vero peccatrix mulier se exauditam comperit, ante supradictam imaginem genua flectens, audiente populo, perpetuam continentiam devovit, seque sanctimoniam fieri postulavit, quod consecuta cellulam juxta eandem ecclesiam ædificans, in eam conclusit, et in eodem proposito permansit usque ad tumulum fideliter.

CAPUT III.

Accidit autem ut quædam pauper mulier cum parvulo filio quem in ulnis ferebat sola supradictam ecclesiam ingrederetur nemine in ecclesia consistente; quod ubi mulier conspexit, coram Dei Genitricis imagine genua ponens orationem propriam cœpit dicere, et ut sibi dignaretur adesse, suppliciter orare. Forte parvulus quem mulier in brachiis tenebat frustum panis dentibus adhuc infirmis ruminabat; qui intuens puerum quem beata Virgo in manibus tenebat, partem panis sui fregit et imagini Filii Virginis porrexit balbutiendo dicens: « Infans, comede; » quod dum sæpius iteraret et pueri similitudo, utpote insensibilis, minime responderet, cœpit infans mulieris flere quia videbat alium puerum de pane sicco nolle comedere. Nunquam obliviscenda clementia Salvatoris! Imago pueri illius per virtutem sancti Spiritus locuta dixit puero flenti: « Usque tertiam diem tecum epulabor. » Stupefacta mulier quæ filium tenebat in ulnis, cum audivisset imaginem loquentem ad filium, exclamavit præ timore. Sanctimoniales mox adveniunt, causam clamoris inquirunt, narrat mulier tremens quomodo pueri sanctissimi imago locuta sit ad filium suum, et quid ei dixerit. Audito miraculo tanto, accurrunt omnes tam clerici quam laici, dantque consilium ut infans

A retineatur in ecclesia usque in tertiam diem, ut viderent quid ei accideret. Quod cum placuisset omnibus, mater cum puero in ecclesia mansit usque in diem tertium. Tertia autem die facies pueri ultra solitum resplenduit, et in ipso splendore sine angustia spiritum exhalavit, complevitque ei Dominus quod promiserat, dans ei panem angelorum quo nutriuntur omnes ordines celestium virtutum; corpusculum autem sancti pueri intra eandem ecclesiam sepelierunt ad laudem et gloriam Domini Jesu Christi, etc.

CAPUT IV.

In quodam monasterio erat imago Virginis supradictæ satis honeste depicta: in eodem autem monasterio erat quidam monachus qui jacebat in ecclesia sacrosanctæ curam habens horarum sonandarum. Qui cum vitis deserviret plurimis, carnis fluxui deditus, quaque nocte monasterium egressus cum meretrice, quam propriam tenebat, dum alii dormirent illicite concubitu defluebat abominabilis Deo et hominibus. Dum itaque antiquus sic eum deluderet hostis et nullum sui criminis haberet conscium, pia Domini Mater hujusmodi miraculum manifestavit super illum. Erat juxta sepradictam ecclesiam stagnum, per quod in parva navicula quaque nocte transibat ad domum infelicis mulierculæ monachus infelicio; cum autem illuc pergere vellet, obseratis undique portis, et ante imaginem B. Virginis transiens veniam coram ea petebat, animam et corpus ejus ponens custodia, et sic per quoddam egrediebatur ostium. Accidit autem ut nocte quadam cum ad opus nefarium properaret, petita veniam coram imagine, ut navicula submergeretur in stagno, et infelix monachus aquis immersus suffocaretur, Adfuit illico dæmonum turbo infelicem trahens animam ad tormentorum loca: quibus occurrens B. Dei Genitrix eripuit miseram animam de pœnis illorum, dicens: « O miseri, nec miserandi! ut quid præsumpsistis invadere animam monachi hujus, qui licet ad peccandum pergeret, sub mea tamen custodia se posuit. » Audientes hæc dæmones exclamant: « Judicemur ante Dominum. » Cumque coram Deo venissent, ait Mater misericordiæ: « Animam hanc, charissime Fili, sub mea positam custodia invaserunt dæmones, et nisi citius occurrissem, ad sua secum tormenta pertraxissent. Cumque iudicium vestrum quæsissem, ecce coram vobis assistens oro ut revocetur ad corpus suum, et deinceps vivat ut monachus nec illusionibus et deceptionibus demonum amplius acquiescat, ne deterius in fine illi contingat. » Benignissimus autem Judex ait Matri suæ: « Quomodo non licet, Mater veneranda, me tibi aliquid negare, sicut petisti, redeat monachus ad ordinem suum, et agat pœnitentiam, ne gravior in die ultima judicetur. » Sic anima dimissa a superioris ad sæculum reversa est, Dum hæc circa animam sic aguntur, nox transierat, monachique fratrem defunctum esse nescientes quærebant nec invenire poterant. Cum vero circa stagnum quidam

illorum deambularent, viderunt eum ex aquæ profundo surgere, et ad littus natando venire conantem. Quod cum vidissent, intrantes in naviculam perrexerunt ei obviam, et eum foras adduxerunt. Ille vero cursu concito pervenit ad ecclesiam vociferando dicens : « Convenite huc ad me qui Dominum timetis, et Matrem misericordiæ veteramini. » Currens itaque pervenit coram imagine Genitricis Dei, et cadens in faciem suam cum multis lacrymis et gemitu valido se peccasse, se reum esse... Aderat turba mirantium, tam monachorum quam laicorum et quid hæc sibi vellent penitus nescientium. Post longa autem suspiria tandem monachus ab oratione

A surgens, impetrato silentio, omnia manifestat sicut supra exposuimus, et quomodo per misericordiæ Matrem e diaboli faucibus abstractus et salutis suæ restitutus. Videres populum pie collacrymari et compatiendo pectora tundere, cordibusque ac vocibus gloriosam collaudare. Ecce quæ de B. Maria audivimus, prout potuimus litteris mandavimus: veniant itaque ad eam poenitantes cum interno gemitu repectora tundentes, sine dubio, si vere poeniteant, meritis hujus sanotissimæ Virginis recuperaturi gratiam benignissimi Filii et Domini nostri Jesu Christi qui vivit, etc.

ANNO DOMINI MCXLI

GILO TUSCULANUS EPISCOPUS

NOTITIA

(*Histoire littéraire de la France*, t. XII, p. 84.)

Gilon, surnommé, *de Paris*, à cause du long séjour qu'il fit en cette ville, naquit à Touci dans le comté d'Auxerre. Moreri, qui le confond avec Gilles de Paris, plus récent que lui d'un siècle, avance, par suite de cette méprise, qu'il enseigna les belles-lettres dans la capitale. Il est mieux fondé à dire que Gilon entra dans le clergé de Paris, quoiqu'il ajoute sans preuve qu'il y reçut le diaconat. Ce qui est certain, c'est qu'après y avoir brillé par ses talents, il en sortit l'an 1119 pour se retirer à Cluni. S'il fuyait l'éclat en se confinant dans ce monastère, il ne rencontra pas ce qu'il y cherchait. Le pape Calixte II, dans un voyage qu'il fit à Cluni, eut occasion de le connaître, l'emmena peu après à Rome, et le créa en même temps cardinal et évêque de Tusculum (1). Honoré II, successeur de Calixte, hérita de son estime pour Gilon, et lui en donna diverses preuves. L'an 1127 il le revêtit du titre de légat, en l'envoyant à la terre sainte pour pacifier les troubles qui s'y étaient élevés parmi le clergé. Nous avons les lettres de ce pape à Bernard, patriarche d'Antioche (2), le principal auteur de la division, lettres par lesquelles il lui enjoignit de rendre au légat Gilon l'honneur et l'obéissance dus à son caractère. Cette légation ayant eu tout le succès qu'on s'en était promis, Gilon à son retour se vit chargé du même ministère pour la Pologne. Quoiqu'on ne sache ni l'objet, ni le détail de ses opérations en ce royaume, il est à présumer qu'il y soutint la haute idée qu'il avait donnée jusqu'alors de sa prudence et de sa capacité.

La mort d'Honoré fut le terme des services que notre prélat rendit au saint-siège. Loin de lui être utile depuis, il en devint le fléau par le parti qu'il prit dans le schisme d'Innocent et d'Anaclet, concurrents pour la papauté. Gilon tint pour le dernier et le moins légitime avec une opiniâtreté qui survécut même à la mort de cet antipape. On le voit en 1134 exercer au nom de celui-cides fonctions de légat en Aquitaine, de concert avec le fameux Gérard, évêque d'Angoulême (3). En vain Pierre le Vénérable essayait-il de le ramener au parti d'Innocent, par deux lettres très-pressantes, dont la première fut écrite du vivant d'Anaclet, et la seconde lorsqu'il n'était plus : il ne paraît pas qu'elles aient fait aucune impression sur son esprit. S'il est vrai toutefois qu'il vécut jusqu'en 1142, comme le pense un habile critique (4), on aura peine à se persuader qu'il ne soit pas venu à résipiscence, d'autant plus qu'alors il ne subsistait plus aucune étincelle de schisme. Dom Mabillon n'hésite pas même à l'assurer (5), et rapporte à saint Bernard, d'après Ughelli (6), l'honneur de cette conversion. Mais ni l'un ni l'autre écrivains ne donnent aucune preuve positive de ce fait.

Le public possède, mais non dans leur intégrité, deux écrits de Gilon, dont l'un est un poème historique de la première croisade, en six livres, l'autre une Vie de S. Hugues, abbé de Cluni. La première de ces productions, tirée de l'obscurité par les soins d'André Duchesne, se trouve à la fin du IVe tome de son *Recueil des historiens de France*. Elle y forme les quatre derniers livres d'une Histoire totale de cette expédition, comprise en sept, dont les trois premiers appartiennent à un nommé Foulque. Le travail de celui-ci n'étant représenté dans cette édition que sur un manuscrit plein de lacunes, Dom Martène a jugé à propos de le faire reparaitre dans le troisième tome de ses *Anecdotes*, d'après un exemplaire beaucoup mieux conditionné de l'abbaye Saint-Germain des Prés. Cette seconde édition n'est pas néanmoins tellement complète, qu'elle ne laisse encore plusieurs vides à remplir. Dom Martène reconnaît lui-même

(1) Duches. *Hist. des card. fr.* t. I, p. 98.

(2) Will. Tyr. *Hist.* l. LXXIII, c. 23.

(3) Helinand. p. 187; *Bibl. PP. Cist.* t. VII.

(4) Mab. *Ann.* t. VI, l. LXXVII, no. 137.

(5) *Ibid.* no. 4.

(6) *Ital. sacra*, t. I, p. 264.

qu'il aurait pu la rendre plus parfaite, s'il eût eu pour lors connaissance d'un autre manuscrit qu'il a vu depuis à l'abbaye de Marchiennes. Cet exemplaire à pour titre : *Historia Gilonis cardinalis episcopi de via Hierosolymitana* ; et à la fin on lit : *Explicit libellus Gilonis Parisiensis clerici, postea Cluniacensis monachi, inde cardinalis, episcopi de via Hierosolymitana, quando, expulsis et occisis paganis, devictæ sunt Nicæa, Antiochia et Hierusalem a Christianis*. On voit là tous les états par où passa Gilon, et en deux mots tout le précis de l'ouvrage. Les mêmes paroles se voient à la fin de ce poème dans un manuscrit de la Bibliothèque du roi, pour le moins aussi ancien (il est du XIIIe siècle), et encore plus ample que celui de Marchiennes, car il renferme un prologue de Gilon en vers élégiaques, qui ne se rencontre ni dans celui-là, ni dans les autres. En voici les premiers distiques, d'après lesquels on verra que ce poème n'était pas le coup d'essai de notre auteur.

*Hactenus intentus levibus puerilia dixi,
Materia puero conveniente levi.
Nec Turno dedimus carmen, nec carmen Achilli;
Sed juvenis juveni carmina plura dedi.
Materiamque gravem penitus mens nostra refugit;
At levibus nugis dedita tota fuit.
Ætas mollis erat, tenerisque lusibus apta,
Quæque gravant mentem, ferre nequibat ea.
Ausus eram, meminî, de bellis scribere; sed ne
Materia premeret. Musa reliquit opus.*

A cet extrait du prologue nous joindrons le début de l'ouvrage, ce qui suffira pour mettre le lecteur en état d'apprécier la versification de Gilon.

*Est ope divina Turcorum facta ruina.
Hoc pro laude Dei, licet impar materiei,
Carminè perstringo facili, nec ludicra fingo.
Christe, meæ menti tuæ bella referre volenti
Adsis, laus cujus series est carminis hujus,
Ut bene proveniant, et te duce carmina fiant.*

En terminant ce poème historique, il déclare son nom, sa patrie et sa demeure par ces deux vers :

*Hæc ego composui, Gilo nomine, Parisiensis
Incola, Tuciaci non inficiendus alumnus :*

Il n'était donc pas encore moine de Cluni quand il mit la main à cet ouvrage, mais habitant de Paris. Cependant Beaudouin, second roi de Jérusalem, qui mourut en 1118, n'existait déjà plus, puisqu'il en parle comme d'un prince dont le gouvernement était expiré ; ce qui prouve avec quel fondement nous avons retardé la profession religieuse de Gilon jusqu'à l'an 1119.

Notre auteur avait passé de l'état monastique à l'épiscopat lorsqu'il entreprit d'écrire la vie de saint Hugues, ouvrage dont les Bollandistes se sont contentés de donner des extraits (7), ainsi que de celui d'Ezelon sur le même sujet. C'est lui-même qui déclare ce changement d'état dans son épître dédicatoire à Ponce, successeur de saint Hugues, insérée par dom Martène dans le premier tome de ses *Anecdotes*. Car on ne peut donner un autre sens aux regrets qu'il y manifeste d'être rentré dans le monde après l'avoir quitté, d'avoir perdu à Rome ce qu'il avait amassé à Cluni. Cette épître est bien écrite et pleine de grands sentiments.

On doit, sur le témoignage de Guillaume de Tyr (8), présumer aussi favorablement des lettres qu'il écrivit au clergé d'Antioche pendant sa légation en Palestine. Le temps nous les a enviées (9), et nous ne les connaissons que par les éloges que cet historien en fait. Elles avaient pour l'objet d'engager ce clergé et son patriarche à restituer à l'archevêque de Tyr plusieurs églises que ce prélat revendiquait. Ces lettres eurent leur effet ; c'est la meilleure preuve de l'éloquence du légat.

(7) Boll. t. III Apr. 29, p. 635.

(9) Vide infra.

(8) Guill. Tyr. *Hist.* l. LXXIII, c. 23, p. 847.

EPISTOLA GILONIS

TUSCULANENSIS EPISCOPI

De vita B. Hugonis Cluniacensis abbatis ab ipso conscripta.— Plangit se a claustro avulsam.

(Circa annum 1110.)

MARTÈNE, *Anecdotes*, tom. I, pag. 324, ex ms. Igniacensis monasterii.

Dilectissimo Patri, cum jucunditate animi semper recolendo, domino PONTIO abbati, frater (10) GILOLA-

(10) Præter Gilonem cardinalem et Hildebertum Turonensem archiepiscopum, cujus lucubratiō non semel est edita, vitam sancti Hugonis scripsere Hugo Cluniacensis monachus et Raynaldus abbas

tibulo dignior quam vocabulo, filios cum ipso et per ipsum mellea paradisi dulcedine satiari.

Vezeliacensis, quorum opus manuscriptum asservatur in manuscripto codice Clari-Marisci (Vide *Patriol.* t. CLIX).

Quoniam celsitudinis vestræ reverentia de viro ineffabili me quoque fari commonuit, elegi plus apparere præsumptor temerarius, quam vestræ voluntati contrarius. Et quidem tanti lucernam luminis aureo sustollendam candelabro super arundineum et fragile vehiculum attollens videor deprimere, dum levare cupio; utque trahunt oculos radiantia lumina solis: ita nimio sui splendore nostræ mentis hebetudinem tanti patroni gesta reverberant. Cæterum ut mendicatis tinnulisve utar sermonibus,

Si vox infragilis, pectus mihi firmius esset,
Pluraque cum linguis pluribus ora forent,
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis.

Materia vires exsuperante meas:

Invida me spatio natura coercuit arcto.

Ingenio vires exiguasque dedit.

Quia vero bona voluntas pro facto sæpe reputatur, si non est unde comparetur gratia venia saltem non negabitur. Hinc est quod vidua quæ duomisit æra in gazophylacium, Oræsi divitiis præferatur: quia sinceram devotionem obtulisse creditur divitiis ditiozem. Oportebat sane non in sapientia verbi sanctum efferre qui suorum luce meritorum coruscat. Sic licet mensis regalibus nectareus liquor patulis distribuatur fialis, tamen in augustis cyathis interdum propinatur. Dignum profecto fuit ut vita illius Romæ particulatim scriberetur, qui, dum vixit, Romanorum principum Petri dico et

A Pauli, maximus cultor exstitisse cognoscitur. Si hoc modo culpam evasero, vestræ dignationi deputabitur, qui deditis animos, ut inciperem, et congruum rebus ordinem præfixistis. Denique jussionem vestram tanta comitatur efficacia, quod quidquid injungitis non gravat, licet arduum sit a natura. Unum difficile reperi quod mea magis fecere delicta mundo me redditum, qui duram Pharaonis servitute abdicaveram. Nunc primum novi jam in terris cælestis regni habitaculum. O si liceret ulterius cætibus sanctorum associari! pedibus vestris procumberem, ne a consortio beatorum obsessus omni crimine excluderem. Ego socius peccatis et spoliatus virtutibus, languentium medicos animarum adieram, et iterum latronibus expositus plagis recrudescens compellor exclamare: Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ: ego morbida ovis procul a stabulis aberrans, nisi me pius pastor reducat, cito deficiam, et in ipso conamine vestigia concident assurgentis. Ego prodigus ille substantiam Patris perdidici, dum quod Cluniacus docuit Romæ servare non potui. Ego ne cum multis perirem Lot egredientem ad montana sequi proposueram, sed retro respiciens versus in statuam semitas justorum non observavi. Superest ut magnitudinis vestræ clementia, me regredi ab urbe præcipiat, qui progredi non possum et oratu fratrum me sancti Spiritus aura provehat ad portum optatum.

EPITOME VITÆ SANCTI HUGONIS

ABBATIS CLUNIACENSIS

Ab Ezelone atque Gilone, proxime ab obitu sancti scriptæ, per anonymum excerpta.
(Vide Patrologiæ tom. CLIX, col. 943.)

HISTORIA DE VIA HIEROSOLYMITANA

AUCTORE GILONE

(Vide Patrologiæ tom. CLV, col. 000.)

GILONIS TUSCULANI EPISCOPI

LEGATI APOSTOLICI

Acerrima disputatio adversus Antiochenum patriarcham quod nolit papæ Romano concedere primatum, contemnat literas papæ, ignominia afficiat papales legatos, seseque non filium dicat, sed fratrem papæ, cum injuria Decalogi.

Apud LUDÆWIG. *Reliquiæ mss. dipl.*, p. 452.

Ægidius Tusculanus episcopus, apostolicæ sedis legatus, B. Antiocheno patriarchæ. Quod relatione non didici vel remuscolorum deceptoria varietate,

imo sub interminatione magni discriminis cum erubescencia declamo, experientiam proferens, non conjecturam. Contempseras jam sæpenumero san-

ctam et apostolicam sedem, litteras omnium christianorum Patris insolenter respuens, legatos ejus contra tuæ professionis sacramentum, rejiciens. Ego tamen legationem domni mei papæ assumens, cum his qui oderunt pacem, pacificus esse optabam spe correctionis, non consensu malignitatis, decebam ad hoc habitæ tecum familiaritatis aliquantæ contubernium, quod metibi fidelissimum præsentabat, propensioem ad obsequendum tuæ charitati, quam ad arguendum. Demum si aliquando persona potens minus aptum delegaverit nuntium, non despicitur humilitas missi, quia servatur reverentiæ mittentis domini. Tu autem, summi papæ non attendens imperium, me conservum tuum de finibus nostris exturbasti suffocatum æstimans, si allegatum tibi directe silentium imponeres. In quo nimirum facto tibi dicit Zacharias propheta : *Leva oculos tuos et vide maledictionem, quasi volumen volans ad domum jurantis in nomine meo mendaciter, ut consumat eam.* Scriptis profecto et patentibus argumentis amodo demonstrabitur universis, quanto cum tuo periculo contra omne fas et jus tentes antiquum Divinitatis consilium immutare, quodam supercilio Romanum contemnens dominium. Illi sane post communem in baptisate promissionem, in consecratione tua coram Domini sepulcro, obedientiam papæ promisisti sumpsisti denuo pallii fidem, cooperante domino Moricio Portuensi episcopo. Jam pridem erroris seductus phantasmate, accendisti equum superbiæ ut cadas retro confusus non in faciem, ut Saulus. Qualis vero, quam lamentabilis vere et detestabilis est illa sacrilega usurpatio qua te collegam et fratrem domini papæ jactas quod dicere adhæc usque tempora omnis horruit Christianus, et dicentem inter christianos Ecclesia non habuit. Ignoras Petrum a petra Christo denominatum, super cujus corpus Romæ tota consistit Ecclesia, Petrus iste implet fundam et Philisthæum Goliath in frontem percutit, ubi crucis vexillum profanus et impius non habet. Omnis siquidem Ecclesia. Romana adversarios cernit. Fundamentum aliud, præter id quod positum est, frustra laborantes statuere. Recordate tandem quod sacra historia narrat : Profecti arrogantes de Oriente in campum Sennaar construxerunt turrem Babel, habentes lateres pro saxis, et bitumen pro cimento. Oriens non immerito universalis Ecclesia Roma est, a qua quicunque resilierit, fetorem omnibus sociis facit, Sennaar enim fetor eorum interpretatur, de quibus propheta : *Computruerunt iniquitatibus suis.* Et Isaias : *Erit pro suavi odore fetor et pro zona,* etc. Istis terrenis voluptatibus dediti lulo et lateribus cælum attingere cupientes, dum attollunt se super se, confusionis sempiternæ Babel ædificant cum Ægyptiis, qui cum simili opere filios Israel affligebant, in abyssum repente dissolvendi. Enimvero si in petra fidei, quæ est Romana Ecclesia Petri, ædificii fabricam construeres non in arena mundanæ spei, in qua Moyses repellit Ægyptium, memor esses beneficii a pia

A matre tibi copiose collati, libenter te subjiceres illi, quæ quoscunque reges tibi subjecit. Hoc sanctum ut implere valeas, clama cum Isaias : *Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus. Siccomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.* Alioquin time, quod proverbialiter tibi specialiter imprecatur. Oculum qui subsannat patrem et despicit matrem effodiant corvi de torrente, et comedent eum filii aquilæ. Quod procul dubio reipsa tibi continget, quando dictante justitia dominus papa, episcopi, cardinales, tota accordante Ecclesia, adversus præsumptiones tuas consurgent. Tunc præsumptiones tuæ crepabunt, qui te in saltum dirigens ultra metas tui ordinis te extollis, non considerans te ipsum. Porro bonum est ut oculus scandalizans eruatur et projiciatur quatenus intuitus superbiæ et malitiæ obteratur, et oculus sanæ fidei simplicitatis aperiat. Unde dicit Apostolus : *Si quis inter vos videtur esse sapiens.* Qui aliquando excusatur illo superbo oculo, spiritali illuminatus est a Domino. Hæcine Romanæ Ecclesiæ recompensas, quæ miseram Antiochiam ex ipsis hiantium faucibus hostium valenter violenter extraxit jam funditus absorptam, et in dies filios suos ad conservandam eam mittit, suam tolerans imminutionem, ob ipsius liberationem? Mirum in modum factum, est sicut quod dicit Ancos : Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura aut extremum auriculæ, ita vos eripuit apostolica pietas de inestimabili Persarum rabie. O altitudo profunda! Parum erat litteras domini papæ negligere, si non et me ipsum episcopum tu, episcopos, per tuam capellanum et characteres contumeliosos confutares, legatum domini tui impudenter repelleres? Nescies forsitan legationem solam sequestram pacis belli a sapientibus nuncupari. Utinam aperiret Dominus oculos tuos, sicut aperuit cæci videns multo plures nobiscum esse, quam tecum. Sed pudor cæcitate percussus nisi per Elysæum ducaris in Samariam, sicut Benadad, visum recuperare non poteris, videlicet per obedientiam domini papæ redire ad metropolim Israelitorum, Romanam Ecclesiam. Sin autem, ut Balaam, apertos tandem habeas oculos, cum sola vexatio dabit intellectum, time dum certe et vere timendum, ne propter tuam singularem extollentiam Orientalis confundatur Ecclesia inter se intestinum mittens excidium, et Occidentaliter Ecclesiæ perdens auxilium. Quod indubitanter eveniet nisi ad te redieris, et nisi suffraganeos suos Trevirensi archiepiscopo libere dimiseris, nullius in hoc sustinens præjudicium si domini papæ mandatum observes. Scandalis istis de mediis sublati per Psalmistam loquatur Dominus pater in plebem suam et in ... et ambulabimus in domo Domini cum consensu. Cæterum in rebellionem pertinacibus pacem non habemus, ne operibus malignis communicemus, quia nec spiritus hæc fecit pacem, hominibus bonæ voluntatis offerens. Confidimus tamen ex divina pietate quod vel ab his admonitus cessabis. Denique si de schola Patriarchæ

thiochenam Ecclesiam processisse asseris, navem A Petri in Jerusalem œdificatam cognosce, portuque ab illo anchora soluta littoribus vestris peræstantium volumina undarum applicuisse. Attestante enim Domino oportebat prædicari Evangelium in omnes gentes incipientibus ab Jerrusalem. Igitur

quia Sion principium nostræ salutis diversis de causis exaltare nos convenit, ut exaltemur. Postremo pro Christo legatione fungens, tanquam Deo exhortante per me, obsecro, reconciliare Patri tuo, ut vivas propter eum, qui est pax nostra, qui fecit utramque uniri.

ANNO DOMINI MXXLII

GAUFRIDUS

CATALAUNENSIS EPISCOPUS

NOTITIA

Gallia Christiana, (tom. LX, pag. 879)

« Cum B. Bernardus, inquit Albericus in Chronico, in episcopum Catalaunensem fuisset electus, recusavit, et per ipsum Gaufridus abbas Sancti Medardi Suessionensis fit episcopus Catalaunensis. » Succinit Chronicon S. Medardi, Spicil. tom. II, pag. 787, in hæc verba : « Anno 1131 Gaufridus cognominatus Collum-cervi, abbas ecclesiæ B. Medardi, episcopus Catalaunensis effectus est. » Paulo post vero missus est cum Matthæo Albanensi episcopo ab Innocentio II papa ad Ludovicum VI Francorum regem, ut eum consolaretur de morte Philippi filii ejus primogeniti. Anno sequenti, quo consecratus est, confirmavit Laurentio abbati Sancti Vitoni fundationem prioratus Calidi-fontis, aliaque omnia ejusdem monasterii bona in sua diœcesi posita ; et anno 1133 ecclesiæ Cellensi quasdam ecclesias. An. 1134 monasterium in Argona fundavit deditque canonicis regularibus, qui postea ad ordinem Cisterciensem transierunt. Anno 1137 subscripsit fundationi Carthusiæ Montis-Dei, deditque Odoni abbati S. Remigii Remensis altare Lupemontis. Anno 1138 litem Manassis II episcopi Meldensis cum Risendi abbatissa Faræ-monasterii diremit eum aliis arbitris. Eodem anno ad ejus preces Guarinus dedit monasterio Novigenti ecclesiam de Fontanis juxta Montem-Desiderii, quæ adhuc sub manu laica erat, et monasterio Sancti Petri personatum totius parochiæ Vitriacensis. Anno 1140 adfuit concilio Senonensi adversus Petrum Abælardum ; præsensque fuit cum Hugo Roceii comes satisfecit ecclesiæ Sancti Remigii Remensis. Eodem anno fundavit anniversarium

Bsuum in ecclesia Sancti Martini a Campis Paris. Eodem circiter tempore composuit cum Hugone episcopo Autissiodorensi litem quam habebat abbatissa Faræ-monasterii cum episcopo Meldensi. Ad eum scripsit Petrus venerabilis abbas Cluniaci lib. II, epist. 43, in hæc verba : « Vos Cluniacensis, imo divini ordinis per totam Franciam primum disseminatorem, auctorem, provectorem : vos, inquam, inveterati draconis de tot monasteriorum cubilibus expulsorem : vos diuturni somni, et longi monastici torporis excitatorem ; hæc et mille talia dum recolo dum rumino, dum teneo, totus et integer in sacrum vestrum amorem flammesco. Inde est quod de duobus vos alterum elegi, quos in non fictæ charitatis vertice totius Belgiæ Galliæ vestræ amicis præponendos non tantum credidi, sed et publice prædicavi. Quid et illud quod et tantæ urbi non solum episcopum, sed et principem necessario vos esse oporteat : nihil de monacho pontifex vindicet, nihil de religione princeps usurpet, nihil de prisco ordine mundus furetur. » Anno 1141 confirmavit cellæ Brigensi tertiam partem decimæ ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Codreio. Anno 1142 subscripsit chartæ Sansonis archiepiscopi Remensis pro monasterio Sancti Theoderici ; et obiit v vel vi Kal. Junii. ex Necrologiis : eodem anno, non sequenti, ut fert Chronicon S. Petri Catalaunensis (si tamen in chronologia epistolarum S. Bernardi, quas modo citabimus, nihil erratum est), conditus in choro ecclesiæ cathedralis inter aquilam et imaginem S. Stephani.

GAUFRIDI

EPISTOLÆ ET DIPLOMATA.

Gaufridi epistola ad Petrum Venerabilem Cluniacensem abbatem.

(Exstat inter epistolas Petri Venerabilis sub num. 42, Vide infra ad annum 1136.)

II.

Ad Stephanum Parisiensem episcopum.
(Vide infra in Stephano.)

III.

Charta foundationis abbatiæ Monasterii in Argona.
(Anno 1134.)

[*Gall. Christ. X, Instrum. 167.*]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, GAUFRIDUS Catalaunensis Ecclesiæ minister humilis.

Si utilitatibus Ecclesiarum, si necessitatibus in eis Christo famulantium ad petitionem eorum quibus commissæ sunt providemus, opus charitatis et officium pontificis exercemus. Notum sit igitur tam præsentibus quam futuris, quod locum et ecclesiam quæ Monasterium dicitur, dedimus Eustachio venerabili abbati Sancti Dei Genitricis Mariæ et fratribus ibidem Deo servientibus posterisque ipsorum, cum decima ejusdem parochiæ, et silva cum pratis, terris cultis et incultis, liberam et absolutam ab omni costumia et inquietatione episcopi, archidiaconi et decani, in ea tamen subjectione Catalaunensi Ecclesiæ et obedientia, ut ad consulendum nobis et capitulo beati protomartyris veniant, quoties episcopus vel archidiaconus eos vocaverit. Ordinamus etiam et firmamus ut quicumque hactenus capellam Summellæ tenuerit, costumias quas mater ecclesia, Monasterium scilicet, antiquitus debuerat episcopo, archidiacono et decano, in perpetuum solvat, habesque præter silvam quidquid est intra fines ipsius Summellæ de Monasterii parochia. Ad hæc Petrus de Atheio et nepos ipsius Gippuinus, assensu et concessione domni Galberti Catalaunensis et Milonis de Cernone, concesserunt et dederunt eidem abbati ob remedium animarum suorumque prædecessorum, alodium quod habebant a vado Ositremont usque ad terram de Noviers juxta Summellam, et a terra de Noviers per Fornoneium juxta Algicurtem usque ad Bercholtham, et de Bercholtha ad Wambais juxta Hattummaisnil, usque ad locum ubi cadit Wambais in Gelestre, et de Gelestre usque ad Ositremont. Hæc, igitur et quidquid a modo pie dictæ sanctæ Dei Genitricis ecclesiæ donabitur concessione pontificum, liberalitate principum, oblatione fidelium, sine contradictione tenenda sigilli nostri munimine firmamus, testes assignamus; et si cuiquam importu-

nitas de cætero hæc mutare et cassare præsumpserit, anathematis vinculo innodamus eum.

Signum Stephani, Sig. Odonis, Sig. Reinerii, Sign. Gnidonis archidiaconi. Sig. Ancheri decani. Signum Johannis, Sig. Wiberti, Sig. Walteri presbyterorum. Signum Guarnerii, Sign. Petri diaconorum. Signum Bononis. Sig. Hugonis. Sig. Segardi. Sig. Guiardi.

Actum Catalaunis anno ab Incarnatione Domini 1134, epacta xii, concurrente vi, Walterius cancellarius scripsit.

IV.

Charta Gaufridi episcopi Catalaunensis donationes præcipuas monasterio Trium-fontium a Petro Cluniacensi, Atone sancti Eugendi et Benedicti sancti Petri ad Montes abbatibus, atque canonicis Compendiensibus factas confirmantis.

(Anno 1136.)

[*Gall. Christ. ibid., col. 168.*]

GAUFRIDUS Dei gratia Catalaunensis ecclesiæ minister humilis.

Notum sit omnibus P. Cluniacensem abbatem, A. abbatem Sancti Eugendi, P. abbatem Sancti Petri Catalaunensis, decanum et capitulum Compendiensi Ecclesiæ, singulos videlicet sub testimonio sigilli sui et assignatorum testium, petitione domni Bernardi abbatis Claræ-Vallis, privilegium fecisse abbati et fratribus Trium-fontium super his quæ eis concesserunt et dederunt, in hæc verba:

« Venerabili domno Guidoni abbati et fratribus de Tribus-fontibus, Petrus Cluniacensis abbas salutem et dilectionem. A domino et amico nostro Bernardo Claræ-Vallis abbate quem plurimum diligimus rogati, concedimus vobis et fratribus vestris, quos in eodem charitatis affectu habere cupimus, decimam illam deinceps possidere liberam quam a vobis fratres nostri de Baudovillari accipere solebant. Hoc etiam donum esse factum vobis innotescimus, cum consilio et personarum laude Cluniaci. Signum domni Bernardi prioris. Signum Bernardi de Meleiac. Signum Jarentonis. Sign. Gaufridi prioris de Sancta Margareta. Sig. Gigonis camerarii. Valet memores nostri. fratres dilectissimi. »

« Ado Dei gratia ecclesiæ Sancti Eugendii Jurensis abbas, notum facio omnibus, quod ego stabilivi in capitulo ecclesiæ Sarmatiensis, ludentibus omnibus fratribus, atque consentientibus tam monachis quem conversis, quod ecclesia eadem Sarmatiensis singulis annis, Dominica proxima ante mediam Dominicam Quadragesimæ, sex solidos Catalaunensis monetæ pro ecclesia Sanctæ Mariæ de Tribus-fonti-

rus, canonicis Sancti Cornelii Compendiensi per-
solveret. Testes Robertus prior ejusdem loci, Girar-
dus, Milo. Affuerunt et isti quos dominus Ebalus Dei
gratia Catalaunensis episcopus, misit ad hoc audien-
dum : Radulfus abbas sancti Petri, et magister
Rainerus.

« Ego Benedictus abbas Sancti Petri, et universi
ejusdem ecclesie fratres, domni Guillelmi Catalau-
nensis episcopi et Bernardi Claræ-Vallis abbatis
preces suscepimus, et ecclesie beate Mariæ quæ
sita est in silva Luiz, in loco quem incolæ Tres-
fontes appellabant, alodium quod apud Lombracum
habebamus libere in perpetuum concessimus : quod
ne temporis assensu præsumptuose aliquis conaretur
infirmare, sigilli nostri et assignatorum testium
firmavimus munimine. Signum Duranni. Sign. B
Philippi. Sign. Dudonis. Sign. Alberti. Actum est
hoc anno ab Incarnatione Domini 1117. »

« Gaufridus sanctæ Compendiensi Ecclesie dec-
canus, Johannes cantor, nosque simul ejusdem loci
fraternitas universa, tam præsentibus quam futuris.
Cunctis volumus innotescat quia domni regis Ludo-
vici, ejusque conjugis reginæ Adelaidis, atque comi-
tis Theobaldi, necnon virorum venerabilium
Goisleni Suessionis, Gaufridi Carnotensis, Guarini
Ambianensis episcoporum domnique Bernardi Claræ-
Vallensis abbatis petitionibus, locum quemdam qui
Tres-fontes vocatur in silva Luiz, quæ tota de jure
nostræ est ecclesie, fratri Vidoni abbati et mona-
chis cum eo ibidem servientibus inhabitandum con-
cessimus. Quod ne longa temporum vetustate a
memoria tolleretur, litteris fecimus assignari. Pla-
cuit itaque nobis ut terram illam et nemus, et quid-
quid de terra ecclesie nostræ ubicunque adjacet,
in eadem silva salvis aliorum terminis ulterius eis
accesserit, dicti monachi possiderent, excolerent,
et quidquid in ea juris nostri erat libere et quiete
perpetualiter obtinerent Pro his omnibus Catalau-
nensium sex solidos eis constituimus, quos singulis
annis proxima ante mediam Quadragesimam Do-
minica ministerialibus nostris apud Pontigonem
persolvant ; et sic per totum annum in tota
quietudine quantum in nobis est, perseverent. Fir-
matum est igitur hoc præsentis cyrographo, et sigillo
signisque qui adfuerunt ad posterorum notitiam
roboratum. Sign. Goisleni Suessionis, Signum Gau-
fridi Carnotensis, Signum Warini Ambianensis ep-
iscoporum. Signum Bernardi Claræ-Vallis abbatis.
Sig. Gaufridi decani. Sig. Johannis cantoris, Signum
Odonis et Haymonis præpositorum. Sign. Rainaldi
abbatis sancti Bartholomæi. Sig. Theoderici abbatis
S. Eligii Noviomensis. Actum Compendii anno ab
Incarnat Domini 1130, in publico capitulo. »

Actum Catalauni anno 1136.

V.

*Privilegium Gaufridi episcopi pro monasterio Sancti
Petri.*

(Anno 1138.)

[*Ibid.*, col. 169, ex autographo]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, GAUFRIDUS
Dei gratia Catalaunensis Ecclesie minister
humilis.

Ecclesiasticis utilitatibus fideliter insudantes, et
contemplationis studio sollicitius in hærentes congruo
sunt remunerationis beneficio prosequendi, ut et
nos eorum obsequiis digne respondisse videamur,
et illi ex indulta consolationis gratia utiliores exis-
tant. Quia igitur extra fines nostros manentibus
quandoque manum porrigimus, longe amplius, longe
benignius, hi qui sollicitudini nostræ commisi sunt
et pro nobis invigilant, respirare debent in muni-
ficientia nostræ recompensationis, nec magnum est
si nostra metunt temporalia quorum intercessionibus
præparamur ad æterna. Notum sit igitur præsentibus
et futuris, ad petitionem reverendi fratris et
amici nostri Hugonis abbatis Sancti Petri de Monti-
bus, assensu et voluntate capituli beati protomartyris,
nos dedisse eidem abbati et ecclesie ipsius
personarum totius parochiæ Vitriensis in eo honore
et libertate quæ eum dominus Anscherus decanus S.
Stephani tenuerat, sic tamen ut die anniversarii xx
solidorum refectionem Sancti Petri conventus exinde
habeat, quatenus nostra misericorditer foveat oblatio
quorum pro nobis apud Deum intercedit oratio.

Et ecce testes hujus actionis. Signum Raineri,
C Signum Odonis, Signum Gaufridi, Signum Guidonis
archidiaconum. Sign. Garneri cantoris. Sign. Jo-
hannis capellani. Signum Garneri de Malleio.

Actum Catalaunis anno Dominicæ Incarnationis
1138, epacta vii, concurrente v.

Galterius cancellarius scripsit et subscripsit.

VI.

*Gaufridus episcopus Catalaunensis anniversarium
suum fundat in ecclesia S. Martini de Campis
Parisiensi.*

(Anno 1140.)

[*Ibid.*]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, amen.

Quia juxta propheticam et apostolicam vocem,
veritatem a filiis hominum diminui, et refrigescere
multorum charitate, iniquitatem, proh dolor ! vide-
mus abundare, expedit ut per abundantiam bonorum
operum multiplicati iniquitatis et malitiæ studeamus
resistere. Et cum omnes omnibus officia debeant
charitatis impendere, prælati tamen Ecclesie pro
officio pastoralis curæ religiosis fidelibus impendius
et devotius debent prospicere, et de sua abundantia
illorum inopiam supplere. Hac ratione et devotione
ego Gaufridus Dei gratia Catalaunensis episcopus
incitatus, pro salute animæ meæ et anniversarii mei
recoardatione, concessione et assensu domni Gaufridi
archidiaconi nostri et aliorum archidiaconorum no-
strorum, totiusque nostri capituli donavi monachis
Sancti Martini de Campis Parisius manentibus, altare

de Frisvilla, altare de Nigro-loco, altare de Verre-riis, altare de Wallimont, altare de Expantia, cum capellis et dotibus, et omnibus ad prædicta altaria pertinentibus, salvo in omnibus episcopali et archidiaconali jure. Quod utratum et firmum permaneat, sigilli nostri impressione et testimoniis canonicorum nostrorum corroboravimus. Signum magistri Rainerii archidiaconi et decani. Signum Odonis de Roseto archidiaconi, Sign. Gaufridi archidiaconi, Signum Guidonis archidiaconi, Signum Henrici thesaurarii, Signum Garnerii cantor. Sign. Guiniberti succentoris, Signum Johannis capellani, Signum Gualterii presbyterorum. Signum Petri, Signum Guarnerii, Signum Radulfi diaconorum. Sig. Stephani, Signum Renaldi, Signum Rogerii subdiaconorum. Signum Balduini, Sig. Hugonis, Sig. Milonis acolythorum.

Actum est hoc anno Incarnati Verbi 1140, episcopus autem nostri decimus.

VII.

Fundatio Gaufridi Catalaunensis episcopi in abbacia Mauri-montis.

(Anno 1142.)

[*Ibid.*, col. 172, ex autographo.]

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ego JORFRIDUS Dei gratia Catalaunensis Ecclesie episcopus.

Quæ Spiritus sanctus per manus meas dignatur operari, quo ratum sit in perpetuum, litteris mandare decrevi ex consilio venerabilium fratrum, scilicet Anselmi abbatis sancti Vincentii Laudunensis, Nicolai abbatis Sancti Nichasii, Willelmi abbatis

A Mauri-montis, constituimus et in æternum permanere firmamus, ut in monasterio prædicti Mauri-montis perpetuo missa beatæ Mariæ semper virginis omni die sine intermissione celebretur, si tanti sacerdotes ibi fuerint qui id officii implere possint. Quod si non nisi unus fuerit et necesse fuerit ut aliam quamcunque missam celebret, etiam pro defunctis, officium beatæ Mariæ dicat privatim, vel secum, vel cum ministris, usque ad secretam : postea dicto solemniter quod necessarium fuerit officio, cum ad secretas venerit, prius secretam beatæ Mariæ celebrabit ; et post perceptionem Dominicæ corporis et sanguinis similiter privatim, sicut officium celebravit, sic post communionem cum collecta consummavit. Ad tanti celebrationem mysterii Guarnerus illustris de Altreio donavit ecclesie Mauri montis majorem partem decimæ quæ ad ipsum pertinebat de villa quæ dicitur Super-turbam, pro remedio animæ suæ et Elisabeth uxoris suæ, et antecessorum suorum et filiorum, atque libera donatione confirmavit. Si quis vero, quod non optamus, hoc nostræ constitutionis privilegium pro nihilo ducere et hanc memoriam beatæ Mariæ vilipendere ausus fuerit, ex parte Dei et ejusdem matris Domini nostri anathema sit.

Actum est hoc in præsentia nostra Remis metropoli, vi Nonas Martii, anno Incarnat. Dominicæ 1144, epacta xi.

Hujus rei testes sunt prædicti abbates, et Walterius filius noster, ipsius Warneri frater : Balduinus decanus (11), Petrus monachus, et multi alii.

(11) Decanus non ecclesie cathedralis, sed alius forte ejusdem civitatis ecclesie.

ANNO DOMINI MCXLII

STEPHANUS PARISIENSIS EPISCOPUS

NOTITIA

(*Gallia Christiana*, nov. edit., tom. VII, col. 59)

Stephanus I, quem nonnulli Philippi I aut Ludovici D Crassi regum Francie natum perperam asserunt, alii non minus mendose ex gente Garlanda ortum, fratremque Anselmi senescalli et Stephani de Garlanda, Francie cancellarii, archidiaconi Parisiensis, quod peccandi forte ansam præbuit eis qui errantes in nomine, hunc pontificatus dignitate honestatum, illum vero cancellarium Francie Aurelianensemque decanum fuisse tradidere, verius ex antiqua et illustri familia Silvanectensi genitus erat, quæ Francie buticularii officio sub primis tertie dynastie regibus condecorata fuit, prout testantur chartularia Sanctæ Mariæ Corboliensis, et abbatiarum Ederacensis, S. Victoris Parisiensis et Caroli loci, in cujus fundatione Guillelmi Lupi Silvanectensis frater nuncupatur, filius quippe Guidonis Silvanectensis, alias

de Turre, domini de Chantilly et d'Ermenonville, ac Berthæ uxoris. In omni disciplinarum genere excultus fit archidiaconus Parisiensis, inde defuncto Gilberto statim subrogatus episcopus, vix cathedram adeptus est, cum ob singularem quo Victorinos prosequeretur amorem largitus eis est, capitulis quorum intererat assentientibus, annum redditum præbendarum vacantium, tam in ecclesia majore S. Mariæ quo potiebatur ecclesia S. Joannis Rotundi, quam in eccl. S. Marcelli, S. Germani Antissiodorensis, S. Clodoaldi, et S. Martini de Campellis : ecclesiæ autem Sancti Joannis Rotundi in compensationem dedit unam præbendam anno 1124 episcopatus primo (1). Canonicis Ecclesiæ Parisiensis eodem anno nonnulla concessit instrumenta, ex quod haud temere colligitur ceptam tunc esse communem inter canonicos mensam. Fossatisibus monachis dedit ecclesiam de Boissiac. Pontisarensibus donationem S. Præjecti de Turno confirmavit. Conventionem inter Matthæum priorem Sancti Martini a Campis, et Burchardum de Montemorenciac stabilivit. Unus est ex episcopis quibus Calixtus papa mandavit vi Kalend. Sept. ut interdictum ob incestuosas nuptias Guillelmi Northmanni cum filia comitis Andegavensis latum in suis parochiis facerent observari (2). Subscripsit diplomati Ludovici Crassi bona Præmonstratensium confirmantis an. 1125. Controversiam habuit adversus Theobaldum Noterium archidiaconum, qui multa ultra muneris sui potestatem aggrediebatur. Ad causam definiendam vocavit abbates et clericos Parisienses, qui parati erant ad sententiam ferendam, cum Theobaldus summi pontificis provocavit iudicium (3). Continuo episcopus et archidiaconus Romam petiere, quos inter arbitri a summo pontifice delegati pacem composuere Honorii pontificatus an. tertio. Exortum quoque inter episcopum et canonicos ecclesiæ Parisiensis (4) ob scholares in claustris habitantes dissidium compecuere Sugerius S. Dionysii et Gilduinus Sancti Victoris abbates cum Thoma priore et Roberto. Anno eodem cum Stephanus in Victorinos pronus præbendam ecclesiæ suæ tradere iis tentasset obviam ivit rex Ludovicus (5), vetans ne quid in Ecclesia Parisiensi minueretur, nec canonici regulares præbendam in ea obtinerent : quo metuens diplomate episcopus ne libertas ecclesiæ labefacteretur, illi et ejus terræ sacris interdixit, idem minitantibus et archiepiscopo Senonensi et episcopo Carnotensi. Rex vicissim nec episcopo nec ejus bonis hospitibus et colonis pepercit, temporalesque redditus manu regia invasit. Quapropter Stephanus ad opem sibi ferendam, tam episcopos suæ provincie, quam abbates apud Cistercium tum convocatos appellavit, rogavitque ut pro spiritali fraternitate, quam cum rege contraxerant eum obsecrarent, ut

A pacem secum componeret, Dum hæc agebantur Ludovicus acceptis ab Honorio litteris, quibus ab interdicto absolvebatur, ferocior, neminem audivit. Rursus igitur a Stephano ad Cistercienses perfugium. Ea de re ad summum pontificem scripsere Hugo Pontiniacensis et Bernardus Claræ-Vallensis abbates, scripsit et Gaufridus Carnotensis episcopus litteras, quas habes apud S. Bernardum (6).

B Eodem anno cum Thoma priore Sancti Victoris testis fuit Stephanus donatæ mense Dec. a canonicis Senonensibus ecclesiæ Sancti Salvatoris canonicis regularibus Sancti Joannis apud Senonas degentibus. Habita est die 13 Januarii 1128 synodus Trecentis pro militibus Templi, cui adfuit Stephanus. Cisterciensium abbatum litteris factus forsitan mitior Honorius, simulque permotus malis quæ adversarii Stephani regia subnixi auctoritate in Ecclesia Parisiensi moliebantur, Parisiensi capitulo dedit litteras vi Nonas Martii an. 1129 (7), quibus vetabat ne quid in Parisiensi Ecclesia immutarent absque episcopi consensu et rescindebat quidquid ex quo Stephanus cœperat esse episcopus, in ejus præjudicium erat ab iis constitutum.

C Interfuit Stephanus die Paschæ ejusdem anni coronationi Philippi regis Ludovici Crassi primogeniti. Hoc etiam anno celebratur a Matthæo episcopo Albanensi sanctæ sedis legato, olim priore Sancti Martini a Campis, consilium Parisiis in monasterio Sancti Germani, ubi Argentolium restituitur S. Dionysio petente Sugerio abbate. Huic adfuit Stephanus et subscripsit litteris Ludovici VI hac de re datis. Malum acerbum anno 1130 Gallias afflixit ; Parisienses præsertim igne sacro vorabantur. Quam ut ablueret lue Stephanus, opem sanctæ Genovefæ imploravit, solemnem indixit supplicationem, in qua ad tactum sanctarum reliquiarum sanati ægroti : hujus in memoriam miraculi Innocentius II anno sequenti festum Miraculorum instituit, nec procul a basilica majore exstructa seu restituta ecclesia Sanctæ Genovefæ Ardentiæ, ab ægris, qui ardentes dicebantur, nuncupatæ.

D Remis synodum habuit Innocentius mense Oct. anno 1131, in qua pacem inter regem Ludovicum et Stephanum conciliavit ; dignitati enim regis consulens et libertati Ecclesiæ, a capitulo Parisiensi præbendam petiit, quam canonicis Sancti Victoris libenter concessere (8), sicque a dissidiis hæc quies fuit. Stephanus in Martyrologio Ederensi legitur hanc abbatiam anno 1132 construxisse, ordinem secundum Regulam S. Benedicti sanctimonialibus statuisse, et auctoritate apostolica Innocentii papæ sub anathemate ne mulieres ejicerentur firmavisse, multaque alia bona innumerabilia eis fecisse, Anno eodem Stephano mandavit Innocentius (9), ut Archemaldo Aurelianensi subdecano et sociis honores et bona

(1) Hist. Ecclesiæ Paris. t. II, pag. 23.

(2) Spicileg. t. III, p. 149.

(3) Hist. Ecclesiæ Paris. t. II, pag. 29.

(4) Ibid. p. 31.

(5) Ibid. p. 25.

(6) Epist. 45, 46, 47, 49.

(7) Hist. Ecclesiæ Paris. t. II, pag. 27.

(8) Ibid. t. II, pag. 28.

(9) Spicileg. t. III, pag. 154 et seq.

ablata restitui satageret. Scripsit ut interdictum ecclesie Sancte Genovefe a se inflictum solveret.

Circa ad tempus Stephanus episcopus querelam habuit cum Stephano de Garlanda archidiacono, Henrici archiepiscopi Senonensis consanguineo, qui horrenda perpetrarat facinora in terra Sancti Germani Pratisensis (10), quam ad examinandam Pruvinum vocatus a metropolitano venire renuit, ne contra honorem et dignitatem Parisiensis Ecclesie obediret. Hanc autem Bernardi abbatis Clare-Vallensis arbitrio de consilio Gaufridi Carnotensis terminatam fuisse verisimile est (11). Iis quoque temporibus Galo Parisiensis scholae magister a Stephano excommunicatus ob gravissimam, quam Algrino cancellario Ecclesie intulerat injuriam ad Henricum archiepiscopum Senonensem provocavit, et post ad legatum sedis apostolicae, quibus respondit Stephanus, Henrico quidem, absque assensu ipsius non potuisse ad tribunal suum vocare causam Galonis excommunicati; legato vero, Galonem ejusque socios absolvere non posse ante satisfactionem, paratumque se esse, cum non nisi de regis et episcoporum consilio egerit, auctoritate et precepto papae Galonem excommunicaverit, coram legato et ipso papa stare, suamque auctoritatem tueri. Monachis S. Martini de Campis dedit anno 1133 episcopatus nono, ecclesiam Sancti Dionysii de Carcere cum omnibus ad eam pertinentibus et praebendam in basilica majore; quam quidem ecclesiam a laicis acceptam Ludovicus rex ei dimiserat, ut monachis traderet, qui vicissim virginibus instituendis tradiderunt ecclesiam quam habebant in monte Martyrum. Exstat etiam numerum monachorum Cluniacensium prioratus.

Anno eodem Thomas prior S. Victoris occisus est xiii Kalendas Septembr.; cujus caedes plurimas concivit turbas. Perrexerat Stephanus ad Calam ad abbatiam Monialium emendandam et ordinandam, habebatque in comitatu magistrum Thomam; in reditu vero juxta S. Stephani castrum, quod Gorniacum dicitur, subito a nepotibus Theobaldi archidiaconi insidiis episcopo in via struentibus assaultum passus est die Dominica, qui cum inermes invasissent praedictum Thomam interfecerunt (12). Tam atroci scelere percussus Stephanus, Parisios reversus, subito auctores anathemate percussit, archipresbyterisque mandavit, ut latam ab ipso excommunicationis sententiam promulgarent (13). Haec iisdem pene verbis scripsit ad Gaufridum episcopum Carnotensem et monasterio Clarevallensi, quo tædio se receperat post latam in hujus sceleris auctores, excommunicationis sententiam (15), simulque Gaufridum invitavit ut ad se veniret solandum, quid in

tali negotio facto opus esset deliberaturus. Scripsit pariter ad Innocentium summum pontificem (15) doloris et luctus plenam epistolam, in qua Innocentium imprimis obsecrat ne se verbis Theobaldi Noterii, si ipsum adeat, circumveniri sinat, suas quoque Bernardus litteris Stephani adjecit litteras (16), quibus permoto pontifici placuit, ut episcopi ad quos ea causa exspectabat, de tanto flagitio iudicium ferrent. Innocentii litteris (17) excitati Galliae episcopi, apud Jotrum non procul a Matrona flumine convenerunt. Quid in consilio decretum sit non facile dictum est, hujus enim acta interciderunt, sed sententiam episcoporum confirmavit Innocentius, novasque insuper parricidis irrogavit poenas. Occiso per haec tempora ab adversariis Archembaldo Ecclesiae Aurelianensis subdecano, eo ferme tempore quo Thomas Victorinus, cum caedis auctores in conventu cardinalium damnati veniam deprecari fuissent, ad flagitium expiandum delegavit summus pontifex Stephanum et Gaufridum quibus et significavit latam a se in eos sententiam litteris datis Pisis vi Idus Januarii, anni scilicet 1134 (18). Monasterium Sancti Eligii Fossatensibus a Galone olim minus canonice donatum cum Stephano restituisset Theobaldus abbas (19), Stephanus diu retentum ecclesiae Fossatensi iterum donavit anno 1134, episcopatus undecimo. Pactum iniit cum Ludovico rege pro quodam fossato sito in suburbio Parisiensi, Campello dicto, his conditionibus ut duas partes rex, episcopus vero tertiam obtineret, anno 1136 (20). Insequenti cum monachi et canonici a jurisdictione et potestate episcoporum subtrahere se conarentur, ab Innocentio, vii Kalend. Aprilis anno 1137 obtinuit litteras, quibus ecclesiae et monasteria notata etiam privilegio summi pontificis in potestate et jurisdictione Parisiensis episcopi permanerent. Eodem anno subscripsit chartae Ludovici VI, privilegia episcoporum provinciae Burdigalensis confirmantis (21). Ludovico VI, morienti vii Kalend. Augusti adfuit, eumque ad meliorem vitam accinxit. Donum Hugonis Tiroli de villa Bofesmont monachis Sancti Martini factum confirmavit. Restitutas monialibus de Edera decimas largitus est anno 1138, donumque ecclesiae Caroliloci a Guillermo germano factum confirmavit. Prioratus Sancti Nicolai de Aciaco ecclesias parochiales de Derenciaco et Carrona in sua dioecesi asseruit an. 1140 (22). Memoratur et in charta Ludovici VII regis dato anno 1141, regni quinto, quae asservatur in histosia mss. S. Victoris. Quantae autem apud summum pontificem Innocentium fuerit existimationis Stephanus, plures ad eum probant epistolae, praesertim 18 et 19, a quo ob institutos in ecclesia de Dogilo presbyteros inconsultis Sancti Florentii monachis, quorum in-

(10) Spicileg. pag. 159, 160, 161.

(11) Ibid. pag. 155, 156, 157, 158.

(12) Ibid. t. III, pag. 163.

(13) Duchesne, t. IV, pag. 746.

(14) Not. in S. Bernard. col. LVIII.

(15) Bernard ep. 159.

(16) Ibid. ep. 158.

(17) Not. in S. Bernard. col. LIX.

(18) Hist. Eccles. Paris. t. II, pag. 50.

(19) Ibid. p. 50.

(20) Hist. Eccles. Paris. t. II, pag. 39.

(21) Labb. Melanges cur. pag. 608.

(22) Hist. sancti Martini a Campis, pag. 296.

tererat reprehensus legitur in tabulario hujus monasterii. Dedie et anno obitus Stephani non constat apud auctores et monumenta, iv Kal. Aug. mortem oppetiisse volunt Victorini. Joannes hujus domus scriptor hæc de ejus obitu scribit : « Hoc tempore obiit Stephanus Parisiensis episcopus, et sepultus est in monasterio Sancti Victoris Parisiensis, in medio chori. Et super tumulum ejus scripti sunt versus hi :

*Hic jacet inter ores Stephanus, qui Parisiensis
Exstitit ecclesiæ pastor, et hujus ovis.*

*Hunc in opem, parvamque, novamque pius pater auxit
Extulit, ornavit rebus, honore, libris.*

*Multa dedit multis, se nobis, plusque daturus,
Si dare plus posset, qui sua seque dedit. »*

Hujus quoque præsulis memoria celebratur ad ^B ^v Kal. Augusti in obituario Victorino his verbis : « Quarto Kal. Augusti anniversarium piæ recordationis Stephani Parisiensis episcopi, qui in vita sua hanc nostram ecclesiam mirabili affectu sinceræ dilectionis amplectens, multa et magna ei beneficia conferens ; dignum et perpetuum sui nominis et amoris memoriale posteris dereliquit ; siquidem in omnibus ecclesiis in quibus præbendæ sunt, nobis in singulis præbendas singulas dedit, in seniori ecclesia B. Mariæ Parisiensis præbendam unam, in ecclesia Sancti Marcelli, Sancti Germani Antissiodorensis, Sancti Martini de Campellis præbendam unam ; dedit etiam nobis in omnibus supradictis ecclesiis annualia præbendarum, libros quoque optimos, quos sibi paraverat, moriens nobis reliquit : hujus itaque tanti viri, tam specialis amici anniversarium per singulos annos specialiter et solemniter celebrandum, et cum magna devotione faciendum est, et ante missam commendatio. Statutum est etiam, ut pro ejus anima præbenda una integra singulis diebus ad eleemosynam præbeatur, et pauper unus per singulos annos ex integro vestiatur, et in die anniversarii ejus centum pauperes, pane vino et carnibus reficiantur. Anniversarium patris et matris ejusdem. Item anniversarium Bartholomæi Catalaunensis episcopi nepotis ejusdem. » Mense tamen Aug. non obiisse Stephanum, sed Maio, constat ex Necrologio ecclesiæ ipsius Parisiensis, ubi legitur : « ii Nonas Maii de domo Sanctæ Mariæ obiit Stephanus episcopus, qui dedit nobis sexaginta solidos de redivitu altaris ad stationem quatuor ferculorum in festivitate sancti Augustini : dedit etiam nobis septem modios frumenti ad panem Quadragesimæ, et qua-

tuor pallia, et duo dalmatica, et tunicam unam, et duos urceolos argenteos cum acerra argentea. »

Stephani autem I hic esse mentionem probat charta donationum ab ipso factarum Ecclesiæ suæ anno 1124. Obiit ergo Stephanus pridie Non Maii, sed cujus hoc opus, hic labor. Attamen ex litteris Innocentii datis anno 1141 Gilduino Sancti Victoris abbati, et ex charta Ludovici VII, data anno regni ejus v, in quibus sit Stephani mentio, liquet Stephanum adhuc superstitem anno 1141, mense Augusto. Quin et decimas injuste a militibus tentas et restitutas sanctimonialibus Ederæ contulit anno 1142, ex chartulario Ederensi. Et certe in brevi Chronico ecclesiæ Sancti Dionysii (23) legitur : « M.CXLII. obiit Stephanus episcopus Parisiensis. » Non quidem me latete ejus tumulo insculptam nunc hanc inscriptionem : « Hic jacet felicis memoriæ reverendus pater et Dominus Stephanus quondam Franciæ cancellarius, post episcopus Parisiensis, hujus domus specialis benefactor, qui obiit anno Domini M. CXL. iii, Kalendas Augusti. » At primo recentius est epitaphium, in quo dum reficitur tumulus, et novum inscribitur, erratum esse quisvis vel mediocriter eruditus perspiciet. Secundo Stephanus nusquam cancellarius : fuit in nulla quippe charta vel Philippi regis vel Ludovici sexti, aut Ludovici Junioris hunc reperies eo nomine suscripsisse. Stephanum quidem cancellariorum numero accensent uterque Quercetanus, Mabillonius, D. du-Fourni, PP. Angelus et Anselmus (24) : at pace horum scriptorum dixerim, Stephanum Silvanectensem confuderunt cum Stephano de Garlanda, qui ipsis fatentibus PP. Angelo et Anselmo (25) jam cancellarii munus obibat anno 1106, quo quidem anno et sequentibus Stephanum Silvanectensem cancellarium volunt alibi. Sed nec fuit decanus Aurelianensis, quod soli de Garlanda convenit. Non mirum igitur peccatum esse in die et anno in epitaphio assignati. Stephani corpus integrum repertum est anno 1515, quando novæ fundamenta ecclesiæ posita sunt.

Exstat tomo IV Scriptorum Historiæ Francorum a Duchesnio editorum de morte Stephani ad Parisienses canonicos Hugonis de Dociano Senonensis archiepiscopi epistola, in qua patrem, ordinatorem et doctorem sibi puero et juveni ereptum plangit eosque ad concordiam et unitatem hortatur.

(23) Spicil. t. II, p. 809.

(24) Hist. dom. Franc. t. VI, pag. 250.

(25) Ibid. p. 36.

NOTITIA LITTERARIA.

(Hist. littéraire de la France, t. XII, p. 153.)

Les écrits d'Etienne de Senlis que les temps ont épargnés sont moins propres à nous donner une haute idée de sa littérature qu'à nous faire connaître les principaux traits de sa vie et les événements les plus remarquables de son épiscopat. Le tout ne consiste qu'en quelques lettres assez courtes et des chartes. Pour ne pas interrompre la chaîne des faits énoncés dans ces deux genres de productions, nous les rapporterons suivant l'ordre chronologique, au lieu de les séparer en deux classes.

I. Déterminé à rétablir l'ordre dans son diocèse, notre prélat crut devoir commencer par le chapitre de sa cathédrale. Les chanoines s'étaient relâchés tellement sur l'article de la vie commune, que plusieurs avaient quitté le cloître pour vivre dans des maisons particulières. Etienne, pour les engager à se rejoindre à leurs confrères, gratifia son chapitre d'une rente de sept muids de blé destinés à faire du pain durant le carême pour les seuls chanoines domiciliés dans le cloître. L'acte de cette donation, daté de l'an 1124, fut suivi trois ans après, d'un autre, par lequel Etienne transféra dans un lieu voisin de son auditoire, l'école publique qui était dans le cloître. De là l'Ecole du parvis.

II La même année (1124) il signala sa libéralité envers d'autres chanoines dont la ferveur n'avait nul besoin d'être excitée par un semblable attrait. Nous voulons parler des chanoines réguliers de Saint-Victor. Voici en quoi consistait le bienfait. Deux prêtres qui desservaient l'église de Saint-Jean le Rond, qu'on croit avoir été l'ancien baptistère de Paris, étaient en possession de percevoir l'anniversaire, c'est-à-dire l'année de chaque canonicat de Notre-Dame. Etienne, du consentement de son chapitre, transporta ce droit aux Victorins par une charte signée de Bernier doyen, d'Adam préchantre, d'Etienne et de Thibaud archidiaques, de huit chanoines tant prêtres que diacres, et de trois enfants, *pueri* (26), c'est-à-dire de jeunes chanoines qui n'étaient pas dans les ordre sacrés.

III. Mais en même temps pour dédommager les desservants de Saint-Jean le Rond, il fit expédier une autre charte par laquelle il leur donne une prébende de la cathédrale, sans toutefois, y est-il dit, qu'a raison de cette donation ils puissent se qualifier chanoines de Notre-Dame, et à la charge d'y venir faire le service de semaine à leur tour. Comme il avait pareillement à indemniser son chapitre pour la prébende démembrée, il lui accorde par le même acte le droit d'instituer lesdits desservants et de les destituer. On voit au bas de cette pièce les mêmes souscriptions que dans la précédente. L'une et l'autre ont été publiées par le P. Dubois, dans le second tome de son *Histoire ecclésiastique de Paris* (p. 94).

Etienne, après avoir investi les Victorins du droit d'annate dans sa cathédrale, voulut encore qu'ils y possédassent un canonicat. Mais il ne trouva pas sur ce point la même complaisance dans son chapitre. Il y eut de la part de quelques chanoines des oppositions dont les suites devinrent très-fâcheuses par l'intervention du roi. Il ne reste aucun des écrits composés par notre prélat dans ce démêlé.

IV. L'évêque de Paris n'eut pas qu'une affaire disgracieuse à la fois. Dans les mêmes temps deux de ses archidiaques, dont il avait voulu réprimer les excès, se soulevèrent contre lui, et mirent le comble à ses chagrins (27). Le premier était Etienne de Garlande. Dès le commencement de l'épiscopat d'Etienne, l'abbé de Saint-Germain des Prés avait porté des plaintes juridiques à ce prélat touchant des incendies, des sacrilèges, des homicides, et d'autres forfaits commis par les gens de cet archidiacre sur les terres de l'abbaye. Cité à l'audience épiscopale l'accusé demanda, pour se défendre, du temps, un lieu sûr et un sauf-conduit. Tout cela lui fut accordé ; mais après avoir obtenu délais sur délais, voyant qu'on se disposait à procéder contre lui par contumace, il s'avisait d'un expédient très familier pour lors à ceux qui se défiaient de la bonté de leur cause. Ce fut de mettre sa personne et son bien sous la protection du saint-siège. L'affaire cependant n'en alla pas moins son train. Sans égard pour cet appel frustratoire, Gilduin, abbé de Saint-Victor et official de l'évêque, prononça contre l'archidiacre une sentence par laquelle il mit sa terre en interdit. Garlande, loin de plier, se pourvut devant l'archevêque de Sens, Henri Sanglier, son parent. Le recours est admis. Henri mande à l'évêque et à Garlande de se rendre la veille de l'Ascension à Provins pour y plaider leur cause. La réponse de notre prélat, insérée dans le troisième tome du *Spicilege* (p. 162), fut telle qu'on devait l'espérer. Après avoir exposé les faits comme on vient de les rapporter, il déclare à son métropolitain qu'outre le moyen de récusation qui résulte de sa parenté avec l'archidiacre, il n'est point en droit d'évoquer une pareille cause à son tribunal. On ignore quelles furent les suites de cette affaire, mais il est certain qu'elle finit par la réduction du coupable.

V. Thibaud Notier, l'autre rebelle, fut plus difficile à subjugué, et poussa les choses aux dernières extrémités avant que de se rendre. Son premier crime était des concussions criantes qu'il exerçait à la faveur de son ministère. L'évêque employa la voie de l'interdit pour les faire cesser. Thibaud ne manqua pas d'en appeler à Rome (28). Matthieu d'Albane et Pierre de Léon, légats en France, furent chargés par le pape Honoré II de terminer cette affaire sur les lieux. Ces commissaires rendirent une sentence par laquelle ils fixaient et limitaient les droits de l'archidiacre bien au-dessous de ses prétentions. Thibaud parut s'y soumettre ; mais intérieurement il ne pouvait digérer un échec aussi funeste à sa cupidité. Ses neveux, non moins avarés que lui, mais plus audacieux, résolurent de se venger sur les promoteurs du jugement. Thomas prieur de Saint Victor, l'âme du conseil de l'évêque, fut la première victime de leur ressentiment. Comme il revenait de Chelle un Dimanche, 17 août de l'an 1133, avec le prélat, ils fondirent sur lui et le massacrèrent près de Gournai. Etienne, de retour à Paris, fulmina une sentence d'excommunication contre les meurtriers. Elle est adressée en forme de mandement aux archiprêtres du diocèse, pour être envoyée par leur ministère à tous les prêtres de leur département. Le prélat y comprend non-seulement les auteurs du meurtre, mais leurs fauteurs, ceux qui leur donneront asile ou qui

(26) Du Cange, verbo *Puer*.(27) Dubois, *Hist. eccl. Paris*, t. II, p. 24.(28) *Ibid.*, p. 30, 33.

communiqueront en quelque manière avec eux. Il défend à tout prêtre, chanoine, abbé, moine, reclus, ermite, même à l'abbé de Saint-Victor, de délier aucun des coupables qui viendront se présenter à eux dans le tribunal de la pénitence, se réservant à lui seul le droit de les absoudre. Cette sévérité du prélat ne servit qu'à aigrir les assassins, et à tourner toute leur fureur contre sa personne. Averti des embûches qu'ils lui tendaient, il chercha son salut dans la fuite, et se réfugia dans l'abbaye de Clairvaux. Ce fut de là qu'il écrivit à l'évêque de Chartres, Geoffroi, pour l'inviter à venir concerter avec lui les moyens de faire réparation à l'Eglise d'un si horrible attentat. Sa lettre est pleine d'une vigueur épiscopale, et montre en même temps la vive affliction dont le cœur du prélat était pénétré. Elle se trouve, ainsi que la sentence, dans les grandes notes de Picard et de D. Mabillon sur les lettres de saint Bernard, dans le Xe tome des *Conciles* du P. Labbe, dans le VIe de ceux du P. Hardouin, et dans le second volume de l'*Histoire ecclésiastique de Paris* par le P. Dubois.

VI. Celle qu'Etienne adressa sur le même sujet au pape Innocent est encore plus pathétique. Aussi saint Bernard lui servit-il de secrétaire en cette occasion, motif qui a porté les éditeurs de ce Père à la placer entre ses lettres (ep. 159), « Pleurez, mes yeux, dit-il, et versez des torrents de larmes, parce que ma force m'a abandonné, et que la lumière qui m'éclairait, n'est plus avec moi. Ce n'est pas le personnage respectable qui vient de m'être enlevé, c'est moi-même que je pleure... Ce ne sont pas en effet des larmes, mais des applaudissements que l'on doit à celui qui ne vivait que pour Jésus-Christ, et à qui la mort était un gain. Mais j'ai tout perdu en le perdant. Il faisait les fonctions d'évêque, et je n'en avais que le nom. Méprisant l'honneur attaché à cette dignité, il en supportait le poids de toutes ses forces... Toute mon Eglise pleure avec moi, et n'attend de consolation que de votre bonté paternelle. Si Notier va se présenter à vous, qu'il sente que mon Seigneur a exaucé la voix de mes pleurs. Ses neveux sont les auteurs du meurtre; mais il en est l'occasion, et peut-être l'instigateur. »

Les personnes les plus éminentes en piété se joignirent au prélat pour appuyer ses justes plaintes. Mais il ne paraît pas que l'autorité civile ait pris connaissance de cette affaire. C'est qu'alors celles qui concernaient les ecclésiastiques n'étaient point de son ressort. Le concile de Jouarre, tenu cette même année 1133, par les ordres du pape Innocent, se mit en devoir de punir les coupables (29); mais les peines canoniques auxquelles il les condamna parurent trop légères au pontife, qui fit là-dessus des reproches très vifs aux Pères de cette assemblée (30).

VII. Ce fut encore cette année, mais avant le meurtre de Thomas, que l'évêque de Paris mit les religieux de Saint-Martin des Champs en possession de l'église de Saint-Denis de la Chartre, laquelle était depuis longtemps entre les mains des laïques. La charte qu'il fit expédier à ce sujet porte que cette donation a été faite du consentement du roi Louis (le Gros) et de la reine Adélaïde. Mais on omet de dire que ce n'était que le contre-change de l'église de Montmartre, acquise de ces religieux par le roi et la reine, pour en faire une abbaye de filles. Cet acte, rapporté par le P. Dubois et dans le nouveau *Gallia Christiana*, est souscrit par Etienne de Garlande et Thibaut Notier, ce qui prouve que le premier était rentré en grâce avec son évêque, et que l'autre n'avait pas encore commis l'attentat qui lui fit perdre son bénéfice.

VIII. L'année suivante, 1134, produisit un nouvel événement fâcheux pour ce prélat. Ce fut l'insulte faite au chancelier de son église, par Galon, modérateur d'une école à Paris, insulte qui fut portée à nous tribunal, et dont il eut bien de la peine à tirer satisfaction (31). Ayant rendu compte des suites de cette affaire à l'article de Galon (t. XI, p. 416-418), nous nous contenterons de rappeler ici les deux lettres qu'Etienne écrivit à ce sujet.

La première est à l'archevêque de Sens, pour lui prouver que l'appel interjeté devant lui par Galon était nul de plein droit.

La seconde écrite au légat du saint-siège, a pour objet de justifier l'excommunication lancée contre ce professeur.

IX. Tandis qu'Etienne était aux prises avec Galon, il expédia, en faveur des religieux de Saint-Maur des Fossés, une charte dont voici la teneur. Sous l'évêque Galon, un de ses prédécesseurs, les religieuses de Saint-Eloi de Paris furent chassées, à raison de leur mauvaise conduite, et leur Monastère adjudgé à l'abbaye de Saint-Maur. Le zèle du prélat s'affranchit en cette rencontre des formalités de droit; tout se fit par voie de fait. L'abbé Thibaud accepta ce don en 1107, et le garda jusqu'à la seconde année de l'épiscopat d'Etienne. Alors, pressé de remords sur l'irrégularité de son acquisition, il prit le parti de s'en démettre entre les mains de l'évêque. La démission fut acceptée, et l'abbaye de Saint-Eloi demeura l'espace de neuf ans entre les mains d'Etienne. Lui-même à son tour, ressentit une synderèse de garder un bien qui ne lui appartenait pas. Le pape, le roi, son chapitre, et d'autres personnes respectables, étant venus à l'appui de ce scrupule, il consentit à rendre cette maison à l'abbé Ascelin, successeur de Thibaud. C'est ce qu'il énonce dans l'acte susdit, par lequel il réunit à l'abbaye de Saint-Maur celle de Saint-Eloi, sous le titre de prieuré, à la charge d'y établir douze religieux pour y faire le service. Cette réunion fut confirmée deux ans après par le pape Innocent II.

X. Les religieuses de l'abbaye d'Hières sont redevables de leur fondation en partie à notre prélat. Elles lui doivent de plus leurs premières constitutions, que nous n'avons plus. Dubreuil et les auteurs du nouveau *Gallia Christiana* d'après lui, ont publié la charte qu'Etienne fit expédier l'an 1138 pour cet établissement. Il y est dit, entre autres choses, que l'élection de l'abbesse se fera du consentement de l'évêque et en présence des abbés de Saint-Victor et de Sainte-Marie du Val. Les constitutions dressées sur les avis de Hugues de Maçon, évêque d'Auxerre, et auparavant abbé de Pontigni, portaient en plusieurs endroits l'empreinte des usages de Cîteaux.

XI. Enfin nous donnerons pour dernier écrit d'Etienne de Senlis une lettre sans date et sans adresse, écrite vraisemblablement à un légat touchant une contestation qui s'était élevée entre Matthieu de Montmorenci et sa belle-mère. La dame s'était plainte d'un déni de justice, parce qu'Etienne, au tribunal duquel l'affaire avait été portée, ne se pressait pas de juger. Le prélat s'excuse en disant que le roi lui ayant demandé un délai pour Matthieu, dont il avait besoin pour faire la guerre à Dreux de Mouchi et à Lancelin, il n'avait pu le refuser; « cependant, ajoute-t-il, en conséquence de vos ordres nous lui avons

(29) *Conc.* t. X, p. 974; *Mab. not.* in ep. Bern. 158.

(30) *Conc.* *ibid.* p. 978.

(31) Duchesne, *Histoire des chanceliers de France*, p. 168.

fait signifier depuis qu'il eût à comparaitre devans vous à Reims ; à quoi il a répondu qu'il n'irait point plaider hors de sa province, disposé d'ailleurs à subir votre jugement dans celle-ci, pourvu qu'on lui assigne un lieu sûr pour se défendre. » Cette lettre a été publiée dans le IIIe volume du Spicilège (p. 163).

STEPHANI PARISIENSIS EPISCOPI EPISTOLÆ,

ET VARIORUM AD IPSUM.

I.

Henrici archiepiscopi Senonensis ad Stephanum. — Monet ut veniat Pruvinum ad examinandam causam Stephani archidiaconi Parisiensis.

(Circa annum 1132.)

[Dom Lucas d'ACHERI, *Spicil.* t. III, p. 138.]

Dilectioni vestræ querimonia et clamore domini Stephani archidiaconi vestri compellimur scribere. Idem namque vester archidiaconus super hoc conquerendo clamat quod licet abbati S. Victoris vicario vestro rectitudinem offerret, et per eum justitiam exsequi paratus esset : licet etiam se ipsum cum omnibus suis sub protectione domini papæ prætenderet, idem abbas super terram ejus interdicti sententiam posuit, unde præfatus archidiaconus se prægravari dicit. Addit etiam in his se prægravatum esse quod a vobis justitiam requisivit et habere non potuit de rebus ecclesiæ Parisiensis et rebus hominum suorum violenter ablatis, quam vis, sicut dictum est, sub defensione domni papæ et custodia ipse Stephanus sit constitutus. Et quoniam in his se prægravari sensit, ad nos clamorem fecit, et convenientem diem et locum sibi et suis coadjutoribus tutum dari requirit. Unde vobis et ipsi diem in vigilia imminentis Ascensionis Domini, et Pruvium, quia tutus locus est, locum constituimus, et vestræ dilectioni præcipimus, ut ad diem datam et locum constitutum, quantum res postulabit responsurus veniatis, et tanquam charissimo consulimus ut interdicti sententiam relaxetis. Valet.

II.

Stephani ad Henricum archiepiscopum Senonensem. — Respondet se non potuisse a metropolitano extra sedem metropolitanam vocari ad examen causæ archidiaconi sui.

(Circa annum 1132.)

[*Ibid.*]

Audito clamore consanguinei vestri, domini videlicet Stephani Parisiensis archidiaconi, adversum nos injuste apud vos conquerentis, diem nobis et locum tutum, videlicet Pruvium in terra hostili statuistis, et me suffraganeum vestrum neque viva voce neque litteris prius commonitum ad executionem

A justitiæ extra metropolitanam sedem venire præcepistis : quoniam vester consanguineus, ut dicit, a nobis justitiam requisivit et habere non potuit. Hoc vero, si placeret vestræ discretioni, et metropolitanæ gravitati, etsi non potuissetis non audisse, non debuissetis credidisse, qui ei sine læsione fidei, cum homo meus sit, justitiam denegare non potui. Et quoniam litteris alternantibus ad invicem locuti sumus, et ipsas adhuc pene nos habemus, cum in commune venerit, et lectæ fuerint. aut nos, aut ipsum de mendacio arguent et alterum erubescere cogent. Nos siquidem statim ut Parisius venimus super sacrilegio, incendiis, homicidiis et aliis criminalibus capitulis domini S. archidiaconi in terra S. Germani injuste a clerico, injustius a diacono, injustissime ab archidiacono et decano factis clamorem abbatis audivimus dominum Stephanum, submonuimus, diem dedimus, et quia propinquissimus ei videbatur, induciavimus, securum locum, securum conductum, regis videlicet et reginæ, et domini Radulphi comitis, et nostrum ei obtulimus : et fortasse hoc modo cum eo agere est ei justitiam denegare? Et quia in nullo, ut auditis, quantum ad hoc spectat excessimus, unde curiam nostram exire debeamus, si placet benignitati vestræ, submonitionem vestram et præceptum relaxate, quia contra honorem et benignitatem Parisiensis Ecclesiæ nec volumus nec debemus obedire. De interdicto autem, et de litteris domini papæ sufficienter respondebitur, si dominus Stephanus ubi justum est causam suam tractari non dedignetur.

III.

Gaufridi episcopi Carnotensis ad Stephanum. — Significat Stephanum archidiaconum deligere arbitrum causæ suæ abbatem Clarevallensem S. Bernardum.

(Circa annum 1132.)

[*Ibid.*, p. 160.]

De reformanda pace inter vos et Stephanum de Garlanda dudum vobis ipso petente lacuti fuimus; nunc autem quoniam audivimus quod omissis quibusdam quæ adversum vos videbatur habere, pacem vestram desiderat, sanctitatis vestræ discretioni

consulimus (quem ex cordis affectu diligimus, et A cui consulere nisi quod honori vestro serviet non possumus) consulimus, inquam, et petimus ut diem ei competentem et terminum constituatis, in quo juxta considerationem rationis pacem cum eo reformetis, quam offert vobis ad cognitionem et examinationem amicorum vestrorum, videlicet abbatis de Claravelle. Non enim decet paternitatem vestram oblatam pacem respuere, quam etiam non oblatam modis omnibus provocare debetis. Nam juxta Domini Salvatoris exemplum ovem errantem debetis requirere, et ad pacis ovile vestris etiam humeris reportare. Si cum omnibus hominibus, sicut dicit Apostolus, pacem debemus habere, quanto magis cum his de quibus nos oportet Domino respondere? Unde quod absit! si prædicti viri satisfactionem ex amicorum sententia non recipitis, certum est quod et apud Deum offensam incurritis, et amicis vestris ruborem incutitis. Valet.

IV.

Gaufridi episcopi Carnotensis ad Stephanum. — Excusat se quod ad colloquium non possit accedere

(Circa annum 1132.)

[*Ibid.*, p. 163.]

Litteras apud Bonam-Vallem accepimus die Veneris quas nobis misit vestra dilectio, in quibus nostrum colloquium die proxima Lunæ postulabatis. Quod nullo modo fieri vel grandium quæ in manibus nostris erat negotiorum multitudo vel ipsa temporis angustia patiebatur. Pontilevenses namque monachi, quibus ut abbatem provideremus. Deo auctor operam dabamus, gravem nobis et inauditam contumeliam irrogarunt; abbatibus et archidiaconis nostris, quos ad hoc ipsum illuc direxeramus, armata in eos manu rustica intentantes mortem et supplicia comminantes; et hæc interim cum aliis pluribus causa nos occupat, De eo suter unde nos consulitis quod nobis ad præsens occurrit, vestræ fraternitati mandamus ut curiæ invitanti vos ad justitiam, ex abundanti quidem, si salvum habueritis conductum, die competenti vestram exhibeatis personam, de his in quibus appellamini responsurus, si vobis prius facta fuerit justitia, et exspoliato restituatur investitura. Postea fratrum vestrorum judicio, si quid adversum vos dominus rex habuerit, quantum res exigat, eo ordine quo debetis, sicut pro Domino et per omnia facietis. Nos vero sicut vobis scripsimus, die proxima Jovis apud Latiniacum vobis occurremus, et si aliquod consilium interim acceperitis, contra mandate nobis.

V.

Ejusdem ad eundem. — Petit ut designate S. Victoris cænobio canonicum qui instituatur abbas Virtutensis

(Circa annum 1132.)

[*Ibid.*, p. 164.]

Multiplici seminario discordiæ civitas nostra longo

A jam tempore conquassata, etiam nunc in eo statu est ut sine grandi discrimine absentiam nostram sustinere non possit. Ecce vinculum quo alligatus tenor; ecce necessitas quæ sancto conventui vestro non patitur nos interesse. Sed hæc hactenus. Frater et amicus noster abbas Virtutensis et fratres ejus loci vocaverunt nos, multo religionis desiderio, Deo gratias, accensi, unanimiter postulantes, ut ad honorem Dei et salutem animarum suarum pastorem eis utilem sollicitudo nostra provideret. Curam et administrationem abbas ipse in manu nostra deposuit una fait totius capituli illius vox, unanimis in præsentia nostra consensus et electio ut pastor eis concederetur de monasterio sancti Victoris Parisiensis. Quia vero domus illius religiosas personas non cognoverunt ex nomine, nullam quæsierunt, sed sanctitatis vestræ religioni curam hanc et sollicitudinem commiserunt. Locus enim ille est vobis familiaris et religio personarum. Sanctitatis igitur vestræ prudentiæ, qua possumus humilitate supplicamus ut justo desiderio consilii et auxilii manum porrigatis. Suscipient enim cum gratiarum actione personam quam de prædicto B. Victoris monasterio electio vestra eis obtulerit.

VI.

32) *Anonymi ad Stephanum. — Laudat episcopi constantiam et perseverantiam ipsi suadet.*

(Circa annum 1132.)

[*Ibid.*, p. 162.]

Quamvis paternitatis vestræ constantiam nihil adhuc mutari nec debilitari persenserim, tamen pro vobis more amici sollicitus, vos moneo et remoneo ne a proposito vestro et a justitiæ rigore declinetis, nec Ecclesiæ vestræ libertatem, quæ temporibus antecessorum vestrorum floruit, annihilari permittatis; illamque Dominicam sententiam memoriter retineatis: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam.* Sciatis autem me in omnibus et per omnia vobiscum perseverare, nec pro damnis quæ mihi et hospitibus meis pro vobis contigerunt, a proposito meo pedem retrahere. Rex enim et regina meis hospitibus XII libras dederunt, et hoc totum pro redemptione suarum rerum abstulerunt: et mei parentes et amici regi et reginæ vineas meas exstirpari jubentibus X libras dederunt; et hoc totum decani et archidiaconum instigatione, imo G. succentoris nocturna susurrante peractum est. Deo vero vobis et mihi subveniente me omnia quæcumque amiserim recuperaturum non vereor, nec vos sine me recuperaturum mearum recuperatione pacem recepturum arbitror. Præterea nisi vos consilio satis abundare sentirem, parvitas mea paternitati vestræ consuleret, ut dominum Senonensem archiepiscopum et coepiscopos vestros precibus vestris et amicorum vestrorum vobis alliciatis, et ad justitiæ vestræ aggravationem, ut in episcopatibus suis a divitiis cessent modis omnibus impetrare non differatis, ut ejusdem justitiæ

participes vobis contra omnes subveniant, et si necesse fuerit, Romam nobiscum veniant. Valet.

VII.

Item anonymi ad Stephanum. — Monetur ut caveat sibi ab adversariis qui in illius necem conspirarunt.

(Circa annum 1132.)

[*Ibid.*]

Quoniam, sicut mihi testis est Deus, non ficto corde sed in veritate vos diligo, et salutem vestram non solum spiritualem sed etiam corporalem desidero: tribulationibus vestris cordis affectu condoleo, et si aliquid quod vobis nocere debeat mihi referatur, lætus audire non valeo. Hac igitur erga vos charitate compulsus, quod de vobis recenter, audivi, vobis insinuare non distuli. Audivi siquidem et pro certo audivi quod quidam maligni et perfidi, non solum extranei sed etiam familiarissimi vestri insimul conspiraverunt, et mortem vestram juraverunt, et vos aut impetitione aut armis interficere disposuerunt (33). Et ne hoc frivolum esse putetis et ideonegligatis, pro certo sciatis quia unus eorum qui conjugationi interfuit, mihi hoc in confessione revelavit, et vobis cito manifestare multis precibus obsecravit. Cautè igitur de cætero vos custodite, et sicut scriptum est, a domesticis vestris cavete. Sed quid dico? Quid quæso valeat humana industria, si divina non adsit custodia? O ineffabilis pietas Dei! Ecce omnipotens Deus qui tanta vobis bona in hoc sæculo contulit, qui mala vestra tandiu æquanimiter per tulit, modo in præsentì pro peccatis vestris subito et inopinate vos percutere voluit; sed sola pietate præcedenti misericordiæ misericordiam misericorditer addidit, qui hoc quod perfidorum malitia in occulto disposuit, vobis occultum esse noluit. Quid igitur expectatis? ecce occultus iudex arcum tetendit, sagittas paravit; et nisi cito vos converteritis ad ipsum emittet sagittam et percutiet inimicum. Sed prius vos Deus sua protectione custodiat, oculos vestri cordis aperiat, cor ac pœnitentiam compungat, et vos ad se ipsum sine mora convertat, qui non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat.

VIII.

Ad archipresbyteros diœcesis Parisiensis. — Sententia excommunicationis contra occisores Thomæ prioris Sancti Victoris, et fautores eorum.

(Anno 1133.)

[LABBE, *Concil.*, tom. X, col. 974.]

STEPHANUS, Dei gratia Parisiensis episcopus, F. R. E. H archipresbyteris, salutem.

Ex autoritate Dei Patris omnipotentis, et Filii, et Spiritus sancti, et sanctæ Dei genitricis Mariæ, et omnium sanctorum, excommunicamus, et anathematizamus, et a sanctæ matris Ecclesiæ liminibus sequestramus illos qui dominum Thomam priorem Sancti Victoris interfecerunt et qui cum fortitudine interfectores adfuerunt, et eos quorum consilio et

A admonitione et auxilio interfectus est. Omnes etiam illos excommunicamus, qui interfectores et interfectorem præsentès coadjutores in suo hospitio receperint, et qui cum eis aliquam communionem vel participationem habuerint in cibo et potu, in consilio et locutione (nisi forte pro eorum correptione vel emptione, et venditione, in dati et accepti communionem, in susceptione et protectione: omnes istos excommunicamus, donec resipiscant, et ad satisfactionem veniant. Mandamus itaque vobis et præcipimus, quatenus per singulos dies Dominicos hoc modo et his verbis excommunicetis, ac cæteros presbyteros excommunicare faciatis. Mandamus enim vobis, quatenus unusquisque vestrum in suo archipresbyteratu prohibeat, ut nullus omnino presbyter, nec de sæculo, nec de religione, nec abbas, nec canonicus, nec monachus inclusus, nec eremita, nec etiam abbas Sancti Victoris, hujus excommunicationis reum ad se pro confessione venientem suscipiat, neque absolutionem hujus culpæ tribuat, aut pœnitentiam injungat: quia ego de toto reatu mihi soli absolutionem et pœnitentiam reservavi. Hoc quoque præcipimus, ut presbyteri, quando excommunicant, hanc nostram prohibitionem omnibus dicant. Valet.

XI.

Stephani ad Gaufridum Carnotensem episcopum. — De impiâ cæde Thomæ prioris.

(Anno 1133.)

[LABBE, *Concil.* tom. X, col. 975.]

GAUFRIDO, Dei gratiæ venerabili Carnotensium episcopo et apostolicæ sedis legato, STEPHANUS eadem gratia Parisiensis Ecclesiæ minister indignus, nunc autem miseræ et afflictionis præco infelix, valeat in Domino.

Calamitatis novæ pondus, quam vestris auribus, imo cordi vestro, illatus sum nescio si verbis aliquibus digne valeat explicari. Nuntium durum et grave auditu, omnibus, quibus Christi Jesu et sanctæ matris Ecclesiæ opprobria dura et gravia sunt, præcipue nobis sub habitu et signo religionis constitutis: quibus hæc tanto plus omnibus graviora futura sunt, quanto specialius ad nostrum gravamen, imo impressionem et ruinam omnium spectat nostrum unius occasus. Magistrum Thomam priorem cœnobii Sancti Victoris, virum approbatum, omnibusque bonis amicum et dilectum, ac in sanctæ Ecclesiæ defensione illum coadjutorem et propugnatorem devotissimum et strenuissimum, impiorum manibus extinctum sciatis, carne quidem mortuum, sed, ut indubitanter credimus, viventem cum Christo. Cui enim Christus vere causa moriendi fuit, in gloria omnino deesse non poterit: quoniam et ipse cum ultimum in nostris manibus exhalaret spiritum, libera voce se pro justitia mori protestatus est: certissimum præteritæ præsentisque justitiæ sua: qua in Ecclesia Christi contra impios pugnaverat,

(33) Impetitus est hoc tempore episcopus a nepotibus Theobaldi archidiaconi. Vide S. Bern. ep. 158 et notas.

testimoniū relinquens, quoniam in ipsa consummatur. Hæc enim prima, hæc et ultima causa fuit laboris illius. Nam pro ipsa justitia tunc mecum aderat. Ego enim ipsius præcipue admonitiones sicutei semper de his cura esse solebat, rogatu et assensu regis per eum quoque ad ipsum persuasi, ad abbatiam monialium, quæ est Chelis (*Chelles*), emendandam et ordinandam perrexeram, assumptis mecum viris religiosis, abbate scilicet Sancti Victoris, et Sancti Maglorii, et subpriore Sancti Martini, aliisque compluribus monachis canonicis ac clericis. Cumque pro viribus negotio peracto reverterer, juxta domini Stephani castrum quod Gorniacum (*Gournay*) dicitur, subita ab ejus hominibus scilicet nepotibus Theobaldi archidiaconi, insidias mihi in via præstruentibus assultum passus sum. Cumque nos inermes, utpote die Dominico, et pacem ferentes incederemus, subito evaginatis gladiis irruunt super nos, et nec Deo, nec diei sacræ, nec mihi nec his qui mecum erant religiosi viris, honorem dantes, inter manus nostras et innocentem trucidaverunt, mihi que mortem comminati sunt, nisi abscederem a conspectu eorum celeriter. Nos autem fiducialius agentes, in medios gladios nos coniecimus et jam semivivum direque laniatum a manibus eorum abstraximus : atque undique circumdantes eum, de sua confessione, et de ejus quam passus fuerat inimicorum impietate dimittenda, allocuti sumus. Tunc ille libenti animo omnibus qui in se peccaverant dimittens, et suorum peccatorum intime remissionem petens, percepta tandem communionem corporis et sanguinis Christi, libera voce coram omnibus pro justitia mori contestatus est et sic reddidit spiritum. Hinc ergo, licet nostræ spei fiducia certa, quantum ad ejus spectat salutem et gloriam, exultandum omnino non dubitet, pretiosamque in conspectu Domini mortem sanctorum ejus sciamus : mæror tamen et luctus gravis, qui de amici oratione, et communi omnium nostrum confusione oboritur, nulla prorsus consolatione in nostro animo temperatur. Me enim in ipso occisum video et multo magis me occisum quam ipsum, quia me in ejus morte periculis expositum cerno, ipsum autem a periculis liberatum. Superest igitur, ut, quia me nunctam graviter desolatum et contristatum cernitis, ad me consolandum simul et consiliandum vobis non differatis. Ego enim, quasi qui ipsam detestandam loci faciem sustinere non valeam, Clarævallis fugiens secessi, illic vos expectaturus, ut consilium pariter capiamus quid novis pro sanctæ Ecclesiæ tam intolerabili ruina faciendum sit. In omnes enim nos impetus iste casum minatur, et veniet, nisi præveniat Dominus. Mando ergo vobis, et summopere deprecor ut, omni dilatione postposita Clarævallis properetis, quia pericula undique mihi imminet, pro quibus consilium differri non potest.

—

X

Stephani ad Innocentium II pontificem Romanum. — Ejusdem argumenti.

(Anno 1133.)

Exstat inter S. Bernardi epistolæ n. 159, Patrologiæ tom. CLXXXII, col. 319.

XI

Stephani ad Henricum archiepiscopum Senonensem. — Probat non posse absque suo assensu metropolitanum Senonensem vocare ad tribunal suum causam cujusdam Galonis Parisiensis scholæ magistri

(Anno 1134.)

[D. Lucas d'ACHERY, *Spicil.* t. III, p. 153.]

Significavit nobis in litteris vestris sublimitas vestra quod placuit : quibus obtemperare minimo contemnimus, sed terminos quas posuerunt Patres nostri antiquos transgredi formidamus. Nunquam enim reverenda Patrum sanxitauctoritas nusquam hoc servare consuevit antiquitas, ut aliarum Ecclesiarum causas alicui metropolitanico liceat terminare, vel sine consensu illius episcopi, cui cura commissa est, judicia judicare. Unde scribit papa Calistus, quintus decimus a Petro Benedicto fratri et episcopo : « Nullus metropolitanus diocesanam Ecclesiam vel parochiam aut aliquem de parochia præsumat excommunicare, aliqui ve agere absque ejus consilio vel iudicio ; sed hoc observent quod ab apostolis ac Patribus et prædecessoribus nostris statutum et a nobis confirmatum est. » Iterum : « Si quis metropolitanus non quod ad suam solummodo propriam pertinet parochiam sine consilio et voluntate omnium comprovincialium episcoporum aliquid agere tentaverit, gradus sui periculo subjacebit et quod egerit, irritum habeatur. » Iterum : « Nullus alterius parochiam disponat aut ordinet aut iudicet : quia sicut ordinatio ita et ministratio et aliarum rerum dispositio prohibetur. » Radulfo siquidem Bituricensi archiepiscopo de re simili ita scribit papa Nicolaus : « Conquestus est apostolatui nostro frater noster Sigebodus Narbonensis archiepiscopus, quod clericos suos eo inconsulto ad iudicium tuum venire compellas, et de rebus ad Ecclesiam suam pertinentibus in invito quasi jure patriarchatus tui disponas : cum hoc nec antiquitas, cui Patres sanxere reverentiam, habeat : et auctoritates sacrorum canonum penitus non habeat. » His igitur et aliis auctoritatibus muniti nolumus nec debemus ad præsens nostræ et fratrum meorum Ecclesiis inauditam novitatem inducere, et earum Jura antiquitus statuta permutare. Hoc dicentes non instruimus prudentiam vestram quæ satis novit plura de paucis colligere, nec tollimus quin possint metropolitani episcopos comprovinciales convocare et quæ præcipienda sunt præcipere, sed antiquum jus pro parvitate nostra volumus conservare. Unde non satis mirari possumus quod verba G. fallacia et R. nobis inobedientes suscipitis, cum causam istam a nobis ipsis et a religiosi viris veraciter audieritis, et manifestam ejus culpam, si placet, plenius ipsi cognoveritis. Pro illius itaque irrationabili et non canonica invitatione

(quam nullius ponderis esse, quod et ubi oportuerit, manifestissime monstrabimus) ante vestram quam valde diligere et honorare volumus presentiam ad præsens ire visum fuit nobis non esse opus, cum per nos tam sibi quam scholaribus suis plenariam justitiam obtulerimus, et ad ultimum in præsencia domni papæ, ad quem hujus causæ finis maxime spectat, invitati fuerimus. Mandatum etenim sedis apostolicæ habuimus, cujus auctoritate tam Algrinum quam omnes res suas sibi retinet et munit. Insuper et vobis et nobis præcipitur ne supereo ab aliquo judicetur, sed potius apostolicæ sedis iudicio omnis ejus causa decidatur. Cum igitur, ejus causa ad domni papæ audientiam fuerit invitata; et a nobis, ut ante ipsius præsenciam monstrabimus, huc usque rationabiliter sit tractata, quod juste fecimus, salva reverentia vestra, quia sine contemptu domni papæ facere nequimus et eo inconsulto relaxare non audemus. Redeat ergo ad se mansuetudo vestra, et ne in amicum subito insurgat, indignationem suam erga nos compescat, qui sic parati sumus vestræ parere amicitie ut honorificemus ministerium vestrum satisfaciendo justitiæ. Valet in Domino Deo. Valet in Christo.

XII

Stephani ad legatum sedis apostolicæ. — Gualonem ejusque sectatores excommunicatos absolvere non posse ante satisfactionem contendit.

(Anno 1134.)

[*Ibid.*, p. 157.]

Visis literis vestris non minimum doluimus, supramodum moti sumus suggeri vobis posse quod vos nolumus exaudire. Novit siquidem curia nostra, novit Parisiensis Ecclesia, utpote quod vidit et audivit, quoniam litteras vestras nobis missas in præsencia Gualonis legi fecimus, et quod mandastis, si voluisset, fecissemus. Ipse autem non in causa sua sed in archiepiscopi et dapiferi filis potentia contempsit, et ad contemptum Dei et nostrum legit. Nos vero cum rege et episcopis habuimus consilium quid super hoc esset agendum; et quia juxta eorum conductum in clericos et parochianos nostros sententiam dedimus; et quia defuerunt auditores, Gualonem silere compulimus. Videat itaque dilectio videat vestra discretio si inobedientes et ideo mortuos et fetentes, quos juste legavimus, ante discussionem, ante satisfactionem solvere debeamus, maxime cum domni papæ præcepto et auctoritate sententiam excommunicationis nos promulgasse constiterit. Ipse enim domnum Algrinum suscipit in protectionem suam, et nobis injungit ut de malefactoribus suis plenariam ei faciamus justitiam; et si qua forte super eo causa emergerit, sibi emancipavit, et in curia Romana finiendum statuit: sicut in litteris ejus,

A quas vobis mittimus, videbitur, si diligenter inspiciantur. Et quia super domni papæ statuto et sententia nolumus auferre aut unum apicem aut unum iota, juxta Gualonis invitationem in festo sancti Andreæ Romam statuimus ire, si interim congrua satisfactione non deleverit quod in nobis, imo in domino papa contumaciter commisit. Quod si vultis et si consulitis causam istam tractari in curia vestra et vos terminare, non renuimus. Sciatis procul dubio quoniam nos temere periculis non offerimus, imo, quantum in nobis est, declinamus. Attamen et Alpium asperitatem et viæ longitudinem parvipendimus, ut primæ sedis et Romani pontificis dignitas, quantum ad nos spectat, conservetur; et ne aliquo per nos Romana auctoritas minuatur. Unde paternitatem vestram suppliciter exoramus ut quod juste, quia domni papæ et episcoporum consilio fecimus, interim stare permittatis, nec mutari præcipiatis donec in Romana aut in vestra discutiatur audientia, si consulitis, sicut diximus, et Gualo in sua pertinacia perseveraverit et Ecclesiæ Romanæ non satisfecerit. Scimus procul dubio et scitis pro certo quoniam Parisiensis Ecclesia et omnes personæ, una excepta, tuebuntur eam causam si vestram pervenerit ad audientiam. Et quoniam epistolari brevitate omnem negotii nostri qualitatem non possumus comprehendere, legatos nostros, canonicos videlicet Parisiensis Ecclesiæ dirigimus sanctitati vestræ, ut cum mora et perspicaci diligentia jus nostrum possitis ad plenum cognoscere.

XIII.

Ad anonymum.

(Anno incerto.)

[*Ibid.*]

C Mathæum de Montemorenciacio pro noverca sua ad causam vocavimus, diem dedimus. Contigit autem ut ante et circa diem datum dominus rex esset Belvaci ducturus exercitum super Drogonem de Monciaco et Lancelinum. Videns vero dominus rex quod milites qui secum ierant, venire ad causam prænominatam disponebant (multi enim erant) eos retinuit, et ut causa induciaretur, nobis mandavit et rogavit. Hac igitur necessitate causa induciata et die data, interim litteris vestris nos monuistis ut Mathæum Remis Dominica *Gaudete in Domino* ad executionem justitiæ ante vos submoneremus; quod et fecimus. Ipse autem dicit quod ante vos extra provinciam non veniet. Paratus enim est et fuit (quod negare non possumus) in præsencia vestra et ubi tutus ei sit locus in provincia sua subire causam, et novercæ suæ plenam exsequi justitiam. Nobis igitur, si placet, significate quid debemus facere. Parati enim sumus obedire.

STEPHANI DIPLOMATA ET DONATIONES.

I.

Charta pro canonicis S. Mariæ Parisiensis
(Anno 1124.)

[Dubois, *Hist. Eccles. Paris.*, t. II, p. 53.]

Ego Stephanus humilis, Dei gratia, minister Parisiensis Ecclesiæ, notum fieri volo cunctis fidelibus tam futuris, quam et instantibus, quod de rebus ad presbyteratum sex ecclesiarum, ecclesiæ videlicet de Orliaco, Civiliaco, Castaneto, Susciaco, Balneolo, de Christoilo pertinentibus Beatæ Mariæ et capitulo Parisiensis Ecclesiæ, in ecclesia de Orliaco duos, et in singulis prædictarum villarum ecclesiis singulos frumenti modios singulis annis habendos pro remissione peccatorum, et pro servitio Dei amplificando jure perpetuo donamus, et concedimus. Statuimus tamen et præcipimus, ut tempore Quadragesimæ a Capite jejunii usque in quintum, annona illa ad hoc durare et sufficere poterit, singulis canonicis in claustro Beatæ Mariæ mansiones habentibus panes inde singulis diebus singulis tribuantur. Nos autem sicut et cæteri canonici, nobis singulos panes singulis diebus inde habebimus: canonici vero annuales questas, quas ab prædicarum ecclesiarum sacerdotibus exigere annuatim, et habere consueverunt, ab eis nec amplius exigent, nec habebunt. Sub anathematis autem periculo interdiximus, ne ulli episcopo, ulli archidiacono, ulli ecclesiasticæ secularive personæ, hanc pii voti nostri institutionem aliquando liceat immutare, aut imminuere; sive eos, qui hoc nobiscum instituerunt aliqua occasione in posterum vexare, etc.

Hæc autem omnia quæ supra diximus assensu archidiaconorum nostrorum Theobaldi, videlicet, et alterius Theobaldi, in quorum archidiaconatibus prædictæ habentur ecclesiæ, et fecimus et institimus.

Actum publice Parisiis in capitulo Beatæ Mariæ, anno Incarnati Verbi 1124, Ludovico rege anno xvi, Stephano episcopo anno primo.

Signum Stephani episcopi.

Signum Berneri Decani.

Signum Adæ præcentoris. Signum Stephani archidiaconi.

Signum Theobaldi archidiaconi.

Datum per manum Algrini camellarii.

II.

Charta pro canonicis regularibus sancti Victoris Parisiensis.

(Anno 1124.)

[*Hist. Eccl. Paris. ibid.*, p. 33.]

EGO STEPHANUS, divina gratia Parisiensis episco-

A pus, petitione et precibus Berneri decani, cæterorumque canonicorum Beatæ Mariæ, assensu etiam presbyterorum Sancti Joannis Guillelmi videlicet et Hugonis, ecclesiæ Beati Victoris et canonicis regularibus inibi servientibus, et prænominatorum canonicorum anniversaria deinceps habeant, et nullum ex debito super hoc aut ecclesiæ, aut defuncto, sive processione, sive visitatione, propter anniversaria, exsolvant obsequium. Nolumus enim eos inquietare, et contra eorumdem voluntatem, aut propositum ad publicum prodire. Hoc autem adjungimus, quod si canonicus Beatæ Mariæ præbendam suam in manu episcopi sui reddiderit, et pro aliquo oraverit, et super hoc episcopus exaudierit in præbenda sic reddita, aut eremitarum aut canonicorum regularium, B aut monachorum, aut quorumlibet eligens vitam, præbendam reliquerit, præfata ecclesia Sancti Victoris ejus præbendæ per annum redditus possidebit. Et ut omnia ad liquidum determinentur, ut prave intelligentium ora obstruantur hoc solum excipimus: quod si canonicus Beatæ Mariæ præbendam suam in manu episcopi reddiderit, et pro aliquo oraverit, et super hoc eum episcopus exaudierit in præbenda sic reddita, canonici Sancti Victoris nihil habebunt. Et illud similiter volumus, quorum quidquid in præbendis canonicorum Beatæ Mariæ, prout superius determinatum est, canonicis regularibus Sancti Victoris concessimus; hoc idem et in præbendis canonicorum Sancti Marcelli, Sancti Germani Antissiodorensis, Sancti Clodoaldi, nec non etiam C Sancti Martini de Campellis, communi decanorum et canonicorum earumdem ecclesiarum assensu, præfatis canonicis Sancti Victoris jure perpetuo habendum et possidendum concedimus; ut autem hoc ratum et firmum permaneat in perpetuum, præsentem chartam sigilli nostri auctoritate subterfirmavimus, et signis canonicorum nostrorum corroboravimus.

Actum Parisiis publice in capitulo Beatæ Mariæ, anno Incarnationis Verbi 1124, regnante Ludovico rege anno xvi, Stephano episcopo anno I.

Signum Stephani episcopi, Berneri decani, Adæ præcentoris, Stephani archidiaconi, Theobaldi archidiaconi, Landonis presbyteri, Theodorici presbyteri, Odonis presbyteri, Domberti diaconi, Guillelmi D diaconi, Gimmerani diaconi, Petri subdiaconi, Henrici subdiaconi, Theobaldi pueri, Manassis pueri, Urbani pueri.

Si quis autem contra hanc nostram dispositionem agere præsumpserit, anathema sit.

Datum per manum Algrini canoellarii,

III.

Charta pro canonicis S. Joannis Rotunai.

(Anno 1124.)

[*Hist. eccles. ibid. p. 23.*]

EGO STEPHANUS, Parisiensis episcopus, notum fieri volo tam futuris quam proinstantibus, quoniam communi assensu ac petitione Berneri decani, totiusque capituli Beatæ Mariæ pro anniversariis canonicorum, quæ videlicet ecclesiæ Sancti Joannis præbendam unam donavimus et donando confirmavimus; hoc autem sub silentio præterire nolumus, quod neque in visitationibus inferiorum, neque nos vel canonici Beatæ Mariæ, eos absolvimus, vel relaxamus: imo in eodem servitio, in eodem debito, in eodem statu in quo sunt, solummodo anniversariis exclusis, eosdem relinquimus. Nec eos Beatæ Mariæ canonicos, sed Beati Joannis esse volumus et confirmamus; decano etiam et Beatæ Mariæ capitulo liberam potestatem ponendi, vel removendi ejusdem ecclesiæ sacerdotes jure perpetuo concedimus, et ne quid in eorum substitutione detur vel accipiatur sub anathemate prohibemus. Statuimus etiam, ut unusquisque Sancti Joannis integram sicut canonicus septimanam et integrum servitium persolvat. Verum ut hoc ratum et firmum permaneat in sempiternum, præsentem chartam nostri auctoritate sigilli firmari disposuimus, et nominibus canonicorum nostrorum subterfirmavimus.

Actum publice Parisiis in capitulo Beatæ Mariæ anno 1124, regnante Ludovico rege xvi, Stephano episcopo anno i.

IV.

Charta de ecclesia S. Dionysii de Carcere.

(Anno 1133.)

[*Hist. eccles. ibid., p. 45.*]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, ego STEPHANUS, Dei gratia, Parisiorum episcopus licet indignus, non ignorans quid sollicitudinis, quid amoris, Christi et Ecclesiæ filiis debeam, et cum multo timore perpendens quid oneris pro regendis fidelibus populis sustineam, quanto ad hæc auxilio quanta re pro distribuendis mihi eorum oblationibus solertia indigeam, faciendum pro necessitate cognovi ad supportandum tantæ impositionis sarcinam servorum Dei auxilia quærere, eosque, ut nobiscum ob custodiam gregis Dei vigilant, et orent, stipendiorum nostrorum participes efficere. Cum autem omnibus, si fieri posset, munificem et utilem episcopalis me dignitas esse deponat, religiosis maxime viris munificentia et utilitatis meæ liberalitatem aliquam impendere studui. Quapropter ecclesiæ Beati Martini de Campis, et fratribus inibi Deo servientibus, ecclesiam S. Dionysii, quæ dicitur de Carcere, quam diu manus laica injuste invaserat, quæ etiam tempore nostro, ad manus regias redacta fuerat, ipsam in manibus nostris redditam, ex consensu, petitione, et voluntate ipsius domini regis Ludovici, annuente Adelaide regina, filiis etiam ejus Ludovico rege, et Henrico ejusdem ecclesiæ abbate concedentibus,

A salvo in omnibus jure Parisiensis Ecclesiæ, in perpetuum donavimus, cum omnibus ad eam pertinentibus, scilicet molendino uno in Mibray, furno etiam uno eidem ecclesiæ proximo, villa de Fontanis, cum ecclesia et decima, nemore et portu, villa etiam de Simogiis cum ecclesia et decima, villa de Furgis cum ecclesia et decima, terra et pratis in loco qui dicitur Rouundel, cum præbenda etiam Beatæ Mariæ majoris et sedalis ecclesiæ, et cum universis cæteris appendiciis, eo duntaxat modo, quo præfatæ ecclesiæ clerici eatenus tenuerant. Nos autem tranquillitati fratrum ibidem Deo famulantium providentes, ex consensu Bernerii decani et Adæ præcentoris, totiusque capituli, solas processiones (excepta cruce, capellano, et textu, et aqua benedicta) eis condonavimus, cæteraque ad jus Ecclesiæ Parisiensis pertinentia nobis et ecclesiæ nostræ retinuimus. Verum, ut hoc ratum et firmum permaneat in sempiternum, præsentem chartam nostri auctoritate sigilli firmavimus, quæ donum nostrum diligenter exponat, et munimentum stabilitatis perpetuo exsistat.

Actum Parisiis in capitulo, anno Incarnationis Domini 1133, regnante Ludovico anno xxv, episcopus autem nostri ix. Signa quoque fratrum nostrorum subtitulari decrevimus, ut testimonio veritatis quod factum est corroboraretur.

Signum Bernerii decani.

Signum Adæ præcentoris.

Signum Stephani archidiaconi.

Signum Theobaldi archidiaconi.

Signum Theobaldi archidiaconi.

C Signum Gilleberti sacerdotis.

Signum Theoderici sacerdotis.

Signum Willelmi diaconi.

Signum Ivonis diaconi.

Signum Guiveranni diaconi.

Signum Anselmi subdiaconi.

Signum Petri subdiaconi.

Signum Alberti subdiaconi.

Signum Henrici pueri.

Signum Manasses pueri.

Signum Henrici pueri.

V.

Charta de ecclesia Fossatensi.

(Anno 1134.)

[*Hist. eccles. ibid., p. 48.*]

D Exempla Patrum nos admonent, et ratio nos consultat, ordinem, et munditiæ domus Domini sic amare, ut ea quæ sanctorum auctoritatibus non concordant, rigore judiciali studeamus corrigere, et ea quæ justitia et honestas commendant, paterno affectu proptemus in suo statu, et ordine conservare; ut et male viventes ab enormitatibus suis judicii timore reprimamus, et bene et honeste viventes ad meliorem vitæ viam paterno amore accendamus, et salutem nostræ, et suæ ita provideamus. Ego igitur Stephanus, Dei gratia Parisiensis episcopus, notum fieri volo cunctis fidelibus, tam posteris quam præsentibus, monasterium Sancti Eligii Parisiensis

ordini Sanctimonialium fuisse antiquitus deputatum. Verum pro nimia illius sexus fragilitate, qui voto castitatis rupto, et proposito religionis abjecto, ad intolerandam turpitudinis prolapsus erat miseriam, ita ut templum Dei effecisset fornicationis speluncam, venerabilis et bonæ memoriæ prædecessor noster Galo Parisiensis episcopus tantam pestem non ferens, infames et incorrigibiles personas pro turpitudine vitæ prædicto eliminavit, et prorsus alienavit monasterio. Volens etiam sanctum locum altiori ordine decorare, prædictum Sancti Eligii monasterium cum omnibus ad illud pertinentibus ecclesiæ Beati Petri Fossatensis jure perpetuo habendum, minus tamen canonicè quam deceret, donavit, et concessit. Quod siquidem donum quia inordinate, nec ita ut oporteret secundum Deum, actum est; abbas Ecclesiæ Fossatensis Theobaldus vir quidem discretus et honestus, suæ et subditorum famæ consulens et saluti, prædictum Beati Eligii monasterium nobis in nostra manu reddidit et dimisit, et se et monachos Fossatenses prædictum monasterium nec secundum Deum adeptos esse, nec bene possedisse cognovit. Cum vero idem monasterium in manu nostra diu tenuissemus, tandem misericordia, quæ omnis humilitatis amica est, oculis nostris se offerens, visa est nobis exigere, ut, quod prædictus abbas nobis dimisit, timore Dei et humilitate compunctus, ecclesiæ Fossatensi misericorditer donaremus. Dignum enim non erat, ut ex hoc, quod gratia humilitatis videbatur, aliquid ei (damnum, vel incommodum sequeretur. Imo quod amor humilitatis videbatur, ut ita dicamus, abstulisse, misericordia quæ illius amica est, debebat restituere. Amore itaque misericordiæ inclinati, et petitione domni papæ Innocentii, et præce domini Ludovici illustris et gloriosi Francorum regis inflexi, et religiosorum virorum inductu, assensu et Bernerii decani et capituli nostri, prædictum S. Eligii monasterium cum omnibus ad illud pertinentibus Ascelino abbati et ecclesiæ Beati Petri Fossatensis perpetuo habendum, salvo quidem in omnibus jure nostro et successorum nostrorum, et salvis in omnibus et per omnia consuetudinibus Ecclesiæ Parisiensis, donamus et concedimus; ita scilicet ut abbas Fossatensis præscriptum monasterium tanquam cellam sua possideat, et in monachos ibi militantes plenam et perfectam abbatis potestatem exerceat, dum ipse, et successores sui abbates, et monachi Fossatenses in nostra et successorum nostrorum episcoporum Parisiensium subjectione permanserint; et Parisiensi Ecclesiæ, et nobis jus et honorem nostrum, et consuetudines nostras in omnibus conservaverint, et reddiderint. Institutum tamen est, ut duodecim ad minus monachi cum suo priore ad serviendum Deo illic apponantur, qui juxta Regulam Sancti Benedicti ad ordinem tenendum sufficere videantur. Sciendum vero est, quia eandem illam potestatem, quæ prædecessores nostri in monasterium Sancti Eligii, et in abbatissam, quæ ibi anti-

quitus fuerat, habuerunt, nos in abbatem Fossatensem ex integro habemus, et in perpetuum retinemus, quantum scilicet ad cœnobium Sancti Eligii, et ad res illius monasterii pertinere videtur. Sed, ut totius altercationis molestia in posterum excludatur, quid potestatis episcopus, quid juris aut consuetudinis canonici Sanctæ Mariæ, tamen abbatissam, quam in monasterium illud prius possederint et modo possideant, evidenter et aperte distinguimus. Sciendum igitur est, quod quoties Parisiensis episcopus ad justitiam vocavit, illa procul dubio omnem executuram justitiam ante episcopum se præsentavit. Si autem servus, vel ancilla, vel hospes illius monasterii contra personam episcopi, aut contra proprias res illius aliquid foris fecisset; B abbatissa, audito prius episcopi mandato, illos in præsentiam episcopi ad justitiam faciendam adduxisset; et post justitiam episcopi abbatissa suos districtus accepisset, si voluisset. Quod si abbatissa servos vel ancillas monasterii libertate donare, aut terram alienare, aut manu firmam facere voluisset; nullam id faciendi licentiam habuisset absque assensu episcopi, et absque charta sigillo ejus et sigillo cancellarii firmata. Hanc ergo potestatem in abbatissam, et in monasterium Sancti Eligii prædecessores nostri habuisse noscuntur; et nos quoque in abbatem Fossatensem eandem retinemus potestatem, nihil nostri juris relinquentes, vel relaxantes. C Canonicis vero Beatæ Mariæ prædictum monasterium singulis annis duos pastus ex debito persolvit, unum in festivitate Sancti Pauli, alterum in festo Sancti Eligii. C Itaque uterque pastus in refectorio canonicorum recipitur. Consuetudo etiam est, ut præfati cœnobii conventus una cum canonicis Beatæ Mariæ processiones faciant, in die Rogationum, et in die Ascensionis, et in funeribus canonicorum: alias etiam processiones, aut pro aeris serenitate, aut pro aliqua tempestate, sive necessitate, si canonici facere disposuerint; necesse est prædictum conventum canonicorum instituta sequi, eosque, si mandaverint, in his processionibus comitari. Præterea quoties mater ecclesia a divino officio cessaverit, cœnobium Sancti Eligii ex necessitate cessabit. Sub hac igitur distinctione cœnobium Sancti Eligii ecclesiæ fossatensi in cellam possidendum concedimus, eo scilicet tenore, ut quoties Fossatensis abbas debitam professionem in Parisiensi ecclesia fecerit, præsentem episcopo fateatur cœnobium Sancti Eligii ex dono episcopi et beneficio Parisiensis Ecclesiæ se habere. Volumus et determinare, quod homines prædicti cœnobii in exercitum regis inconsulto episcopo non debent ire; sed abbas, aut prior, ex præcepto episcopi illos debent in exercitum mittere. Definitum est etiam, ut in festo S. Eligii canonici Sanctæ Mariæ dextrum chorum, monachi sinistrum teneant; ita ut cum canonico, qui chorum tenuerit, aut prior aut cantor monachorum chorum teneat, nec alia persona ad illud admittatur; missam vero aut abbas, aut prior, cantabit. Quod si uterque aberit, aliquis

ex clero nostro illam celebrabit. Sciendum vero est, quia die illo prædictus pastus redditus ex sexporcis vivis, et sanæ carnis, ex duobus modiis vini et dimidio ad mensuram nostri claustris, et tribus sextariis frumenti bene vanati. Pastus vero, qui redditur in festo sancti Pauli, de octo constat arietibus, et duobus modiis vini et dimidio sextario, et ex duobus sextariis et dimidio frumenti bene vanati, et ex sex nummis, et obolo. Ut autem, hoc ratum, et inconcussum permaneat, præsentem chartam fieri præcipimus, et sigillo nostro signavimus, et manibus canonicorum nostrorum firmandum tradidimus.

Signum Stephani episcopi. S. Bernerii decani. S. etc.

Actum publice in capitulo Sanctæ Mariæ, anno incarnati Verbi 1134, regnante Ludovico rege anno xxvii, Ludovico rege in regem sublimato anno iii, anno episcopatus Stephani xi.

Datum per manum Algrini cancellarii.

VI.

Charta fundationis abbatiæ Hederensis.

(Anno 1138.)

[*Gall. Christ. nov. t. VII, col. 60.*]

STEPHANUS Domino ordinante Parisiorum episcopus, universis Christi fidelibus, tam posteris, quam præsentibus salutem.

Ad hoc nobis episcopalis officii cura ab omnipotente Deo commissa est, ut religiosas diligamus personas, et bene placentes Domino religionem studeamus modis omnibus propagare. Noverint igitur universi, quod ecclesiam Sanctæ Mariæ Ederensis nostro labore, nostro studio, Dei gratia nos in omnibus præcedente, a fundamentis extruximus, et sanctimoniales feminas in ea ponentes, religionis ordinem in eadem ecclesia perpetuo conservari de-

crevimus. Sed quia femineum sexum fragilem, atque adeo labilem esse cognovimus, idcirco prædictas sanctimoniales, actoris propositi disciplina, tam per nos quam per religiosos viros ligare curavimus: habent enim institutiones optimas ex maxima parte de ordine monachorum Cisterciensium suscriptas partim etiam de observantiis aliarum religionum collectas, quod consilio venerabilis viri, domini scilicet Hugonis Pontiniacensis abbatis, necnon industria fratris nostri Willelmi, consilio etiam et voluntate charissimæ filiæ Hildiardis, ejusdem ecclesiæ Sanctæ Mariæ venerabilis abbatissæ, conventusque totius, factum est, volumus et auctoritate episcopali præcipimus, ut prædictæ sanctimoniales prædictas institutiones, sicut determinatæ vel scriptæ sunt in libris, quos consuetudines vocamus, in perpetuum teneant, nec unquam in aliquo eas minuire vel mutare præsumant. Obeunte abbatissa, aliam quæ substituenda erat, hoc modo eligendam censemus: in primis Parisiensi episcopo voluntatem et necessitatem suam insinuabunt, deinde religiosos viros, abbatem Sancti Victoris, et abbatem Sanctæ Mariæ de Valle in suo capitulo, præsentem episcopo convocabunt, his autem in unum convocatis, de electione abbatissæ tractabunt, et sine contradictione quamcunque voluerint, dignamque judicaverint, eligent; si vero abbates habere nequiverint, prior cum tribus religiosissimis sanctimonialibus in præsentia episcopi substituentur: hoc etiam notum fieri volumus, quod eandem ecclesiam ab omni exactione temporali, quantum ab nos et successores nostros spectat, liberam omnino et quietam fore concedimus, etc.

Actum Incarnationis Dominicæ anno 1138.

Data per manum Algrini cancellarii.

HUGONIS DE DOCIACO

SENONENSIS ARCHIEPISCOPI

EPISTOLA AD B. DECANUM ET CÆTEROS PARIENSIS ECCLESIE CANONICOS, CONSOLATORIA SUPER MORTE PARIENSIS EPISCOPI.

DUCHESNE, *Script. Reg. Franco.*, t. IV, 446.

H. Dei gratia Senonensis Ecclesiæ minister, B. decano et cæteris Parisiensis Ecclesiæ canonicis, dilectis in Christo fratribus, salutem et salutaris a Domino dilectionem.

Consideranti mihi, fratres, in speratum dulcissimi fratris, imo ut ita dixerim, charissimi Patris mei pontificis vestri casum et occasum, flere magis libet quam scribere. Nimis enim saxum pectus habet, quem non ad dolorem vel gemitum piissimi viri lacrymabilis non emollit excessus. Cæterum quidquid

forte nonnulli sentiant, ego vero prorsus plango et lamentor damnum ingens et incommodum meum. Amisi enim portionem animæ meæ, baculum juventutis meæ, consolatorem et eruditorem vitæ meæ. Baculus namque sustentationis, fratres, sicut scitis, multoties juveni necessarius est plus quam seni, quia juvenuti pernecessaria est doctrina; senectus vero longo usu temporis multa didicit per experimenta. In quo ergo erit ultra similis mihi requies simile gaudium simile reclinatorium? Quem quo-

ties videbam, præsentè gaudio meo non gaudere non poteram. Sed quid dicam, Domine Deus, ut quid recessisti longe, despicias in opportunitatibus in tribulatione? Modo rudem et tenerum amovisti puerum tuum, et tam cito subtraxisti ei ordinatorem et doctorem suum? Sed quid ago, fratres? dum dolorem meum nimis exaggero, consolatorem onerosum me vobis ostendo. Jam vero dulcissimi Patris animam dulcedini et mansuetudini commendo Redemptoris nostri. Ad vos autem, quibus compatior, sermonis mei vultum converto. Circa vos enim non mediocriter sollicitus existo, quia frequenter in

talibus subrepat invidia, per invidiam discordia, per discordiam divisio, per divisionem unitatis confusio. Tunc adversæ facies, tunc dissonæ linguæ, thesaurorum diminutio et invidiorum et æmulorum cachinnus et irrisio. Deus hoc avertat a vobis, fratres Spiritus sancti plenitudo descendat super vos, spiritusque vestros uniat, divisiones removeat, et quibus unus est futurus pastor, eadem pascuam gustare concedat. Quibus inspectis, charissimi fratres, memento jugiter admonitionis nostræ et salutis vestræ. Ad illum incessanter corda vestra convertite, qui salus est omnium sperantium in se.

ANNO DOMINI MCKXXXIIII-MCKXLV

LANDULPHI JUNIORIS

SIVE

DE SANCTO PAULO

HISTORIA MEDIOLANENSIS

(Anno 1095-1137)

[MURATORI *Rer. Ital. Script.*, t. V, p. 439, ex mss. codicibus metropolitanæ Mediolanensis bibliothecæ. Accedunt notæ Josephi Antonii Saxii, Ambrosianæ bibliothecæ præfecti.]

PRÆFATIO LUDOVICI ANTONII MURATORII.

Post Arnulphi ac Landulphi Senioris Historias de Mediolanensium rebus agentes, præcedenti tomo (*Patr.* t. CXLVII) jam evulgatas, succedit nunc tertia itidem *Mediolanensis Historia*, auctore Landulpho Juniore, quem *De Sancto Paulo*, ut ab altero Seniore distinguatur, appellare consuevimus. Deducitur autem ab anno 1095 usque ad annum 1137, quibus temporibus floruit ejusdem auctor, patria Mediolanensis, et dignitate sacerdos. Quantum operæ et curæ ille posuerit in litteris addiscendis, quantoque ardore usque in Gallias ad conqui- rendos magistros sese contulerit, ex ipso discimus ita scribente de Liprando celebri presbytero ac avunculo suo, cap. 10: *Cætera vero quæ possidebat in libris et aliis rebus, statuit ut conservarentur Landulpho nepoti suo et alumno, atque Ecclesiæ acolytho, qui tunc temporis discebat Aureliani ab egregio magistro Alfredo et nobili Jacobo.* Hæc ille narrat ad annum circiter 1103. Tum cap. 13 addit: *Anselmo de Pusterla, et Olrico vicedomino Mediolanensi (ambobus deinde archiepiscopatum Mediolanensem adeptis) adhæsi. Cum Anselmo namque*

B per annum et dimidium Turoni et Parisinis in scholis magistri Alfredi et Guiliemi legi, et legendo scribendo, multisque aliis modis Anselmo multam commoditatem dedi; quæ ejus verba referenda sunt ad annum circiter 1106. Tum in patriam regressus, rursus habitare cœpit ad ecclesiam Sancti Pauli in Compito, quam Liprandus ejus avunculus reedificaverat, multisque ornamentis ditavit, et quam ipse Landulphus titulum meorum ordinum appellat. Hinc autem illi accessit agnomen Landulphi de Sancto Paulo. Imo is cap. 28 læstatur, sibi infantulo adjectum fuisse nomen, scilicet Clocham Sancti Pauli; nos dicemus la Campana di San Paolo; in more quippe fuit eorum temporum agnomen aliquod pueris imponere, quod pro nomine. aut cognomine deinde usurpatum est, uti in Antiquit. Estens. jam monui.

Verum minime diuturna quies relicta est historico nostro a potentioribus urbis. Erat ipse nimia affinitate ac familiaritate junctus Liprando, quem illi invisum prorsus habebant; proinde odia illorum in nepotem quoque conversa sunt, atque is a sua

est ecclesia deturbatus, quanquam merita plura ipsum populo Mediolanensi commendarent. Tunc enim, ut idem auctor est cap. 10: *Lector, scriba, puerorum eruditor, publicorum officiorum et beneficiorum particeps, et consulum epistolarum dictator* fuit, si quidem in hæc verba nullus librorum error irrepsit. Studiorum autem causa bis ac ter in Gallias profectus fuisse videtur Landulphus. Rursus enim cap. 17 ait, suggestum fuisse *Otrico Mediolanensi vicedomino, et Anselmo de Pusterla ire ad præcipuum magistrum Anselmum de Monte Leoduni* (hoc est Laudunensem), quibus duobus fuit gratum secum ducere *me Landulphum presbyteri Liprandi alumnum*. Hæc acta circiter annum 1109. Jordano deinde, dum curreret annus 1112, electo et consecrato Mediolanensis Ecclesiæ archiepiscopo, cum Landulphus noster, acolythus adhuc, in communi beneficio presbyterorum et clericorum Mediolanensium, susceptus fuisset, indignationem incurrit novi archiepiscopi, ejusque auctoritate denuo exclusus est ab ecclesia Sancti Pauli, quæ, ut ille repetit, est *titulus ordinationis meæ*. Ita is cap. 25. Hujusmodi injuria incitatus Landulphus Romam se contulit, anno 1116. ad synodum Lateranensem, sperans ibi æquiorum judicem sibi præsto futurum; tum ante Calixtum II papam Terdonæ ac Placentiæ suas querelas renovavit; sed in irritum semper cessere ejus conatus ac voces, Modoetiensi quoque, inani tamen, coronationi Conradi regis, peractæ anno 1128 narrat Landulphus se interfuisse, seque ante ipsum pontificem (Anselmum videlicet Mediolanensem archiepiscopum) ipsumque coronatum (scilicet Conradum) ab ecclesia Sancti Michaelis pontificatem virgam in admirabili pompa usque ad ecclesiam Sancti Joannis portasse. Narraverat etiam antea se electum ab eodem Anselmo, ut præses suis cappellanis. In Italiam deinde descendit Lotharius III, anno 1136, coronam regni ac imperii suscepturus, atque ante eum stetit Landulphus noster, ac justitiam imploravit.

Pauca hæc adnotare placuit, ab historico nostro diversis in locis Historiæ suæ de se ipso memorata, ut lector hominem prius quam ejus librum noscat. Nunc de ipsa Historia aliquid addamus. Brevis est, grandia tamen in Mediolanensi urbe gesta continet, et rerum perturbationes memoria dignas; graphice exprimit, quid in animis hominum eorum tem-

porum potuerit, semperque poterit dominandi es-pido. Neque intra pomeria unius Mediolani consistit Landulphi narratio: multa etiam habet, quibus Italica ejus ævi historia illustretur. Propterea Pagius in Crit. Baron. ad annum 1136, num. 7. postquam variis ejus laciniis antea editis usus fuerat ad Annales ecclesiasticos exornandos simulque corrigendos, in hæc tandem verba erumpit: *Ita finit Historia Landulphi Junioris, pertingens usque ad annum 1137, quo elucubrata fuit. Ex ea, si tandem lucem videat. Historia ecclesiastica magnam lucem accipere poterit.* Unicus autem codex ms. membranaceus, ac pervetustus, hujus Historiæ habetur, mihi non semel perlustratus, in bibliotheca metropolitana Mediolanensis capituli, qui periter, complectitur Historiam Arnulphi præcedenti, jam editam, ac deinde *Passionem beati Arialdi martyris, qui ad Sanctum Dionizium est tumultatus*, hoc est idem opusculum, quod Puricellius publici juris fecit. Habet et Ambrosiana bibliotheca alterum Landulphinæ Historiæ exemplar, sed ex metropolitana bibliothecæ codice expressum. Cæterum primus, qui scriptori huic nomen apud eruditos quæssivit, supra memoratus Puricellius fuit, qui tum in monumentis Ambros. basil. tum in Vita sanctorum Herlembaldi ac Arialdi, ejus auctoritate non raro usus, complura fragmenta ex ipso evulgavit. prout sui instituti ratio exigebat. Eadem fragmenta rursus in tomum IV Italiæ sacræ intulit Ughellus, quæ postea eruditi, ac præsertim Pagius, in suam utilitatem converterunt. Verum literariæ rei publicæ intererat, ut integra jam tandem Landulphi Junioris Historia evulgaretur, quæ etiam charior futura nobis est, quam Landulphi Senioris ac Arnulphi Historiæ Mediolanenses, quandoquidem Junior Landulphus Catholicum se ubique prodit, et a schismaticorum erroribus alienum, et quæcunque sibi scribenda sumpsit, accuratius scripsit. Ut autem fetus iste gratiorem adhuc sese exhibeat oculis eruditæ gentis, prodibit ille una cum notis clarissimi viri Josephi Antonii Saxii. Ambrosianæ bibliothecæ præfecti cujus cura ac studio illustrata habebis, quæcunque ei visa sunt aut lucem, aut majorem lucem exposcere. Quod si aliqua adhuc restant obscura, aut manca, id noris tribuendum codici ms. quem aliorum codicum ope aut supplere aut emendare non licuit.

LECTORI BENEVOLO

JOSEPH ANTONIUS SAXIUS

Collegio et bibliothecæ Ambrosianæ præfectus.

Quod in votis eruditorum hominum erat, ut jacentia in pluteis patriæ nostræ monumenta extraherentur in lucem, nec frustatim hac illac sparsa, sed integra, et per ordinem ætatum disposita publico darentur conspectui, quemadmodum Papebrochius tom. VII Maii, fol. lxxx, enixe Mediolanenses hortabatur, id in præsentiarum aggressi sumus, urgemusque, manum ultro dante ac facem præferente cl. v. Ludovico Antonio Muratorjo. Nam præter ea ad urbem nostram spectantia, quæ superioribus tomis vulgata sunt, codicem quoque Historiarum Landulphi a S. Paulo tandiu expectatum e typis dimit-

timus, rudem quidem obscurumque in suo genuino textu, sed notis, quantum licuit, a nativa ferrugine eductum expolitumque, ac justa temporum serie in suos annos distributum exhibemus. Hujus autem studii laborem Palatina Societas, nulli et ipsa labori ac sumptui parcens, ut augeat censum historicæ suppellectilis, et patrimonium litterarum, mihi benevole magis quam merito (absit verbo invidia demandavit: nihilominus imbecillis utcumque viribus, ingenioque sentirem me esse, pro obsequii mei ratione hanc provinciam suscepi, notasque adjecti, fusius forte, quam aliquibus sublimioris eruditionis

necessariæ sint, sed quia non omnibus par librorum copia, aut antiquarum rerum notitia est, eas quoque bono usui futuras aliquibus spero.

Synchronus huic meo labori fuit labor longe dignior doctissimi mihiq̄ amicissimi P. Stampæ, sed discors in supputandis eorundem temporum eventibus sensus; ille enim anonymum Comensem nuper excusum suis notis illustrandum aggressus, ejusque vestigiis pede post pedem, ut aiunt, inhærens, Anselmum anno 1123, archiepiscopum agnovit. Ego vero Landulphi mei testimonio fretus, nonnisi anno 1126 eumdem electum in archiepiscopum assevero; unde chronologica inter nos dissensio non modicæ difficultatis emerit. Hanc, ut per litteras familiares intellexit prælaudatus Muratorius, ea, qua præstat, in historiis facilitate statim conciliare studuit, præfationemque contexit ad eumdem Anonymum, in qua candide affirmans Olricum, cui Anselmus successit, nonnisi anno 1126 ex hac vita decessisse, ut ego statui contra adductos ibi plures egregios scriptores, nihilominus credibile ait Olrico adhuc vivente electum etiam Anselmum in archiepiscopum ut nunc dicimus coadjutorem, quemadmodum jam in usu Ecclesiæ fuisse ex Thomassino liquet. Hujusmodi autem consuetudinem in Ecclesia quoque Mediolanensi viguisse asserit, tum hoc Anselmi exemplo, tum alio Algisii, quem triennio ante mortem S. Galdini jam archiepiscopum opinatur, innixus subscriptionibus ad diplomata, de quibus in notis erit sermo, et auctoritate anonymi ipsius, qui ad annum 1123 de Anselmo scribit: Archiepiscopum inthronizatus, sed male pactus. At ego veneror eruditionem doctissimi viri, verum in ejus sententiam flecti non possum, argumentis haud levibus ductus, quæ ad notam 6 capitis 37 rejeci, ne hic diutius lectorem morarer; neque proinde vel minimam ducit rimam illa conjunctio animorum, qua nos arctissima necessitudo constringit; quin juxta leges ingenuæ amicitiae est, posse unumquemque libere sincereque expromere sensum suum, ut eligat eruditus lector, quam melioribus suffultam fundamentis judicaverit partem.

Cæterum, ut de præstantia hujus Historiæ aliquid disseram, id unum proferre sufficeret, statim ac prodire in lucem nonnulla ejusdem fragmenta, Puricellio vulgante, excepta fuisse ab eruditissimis tanto plausu, ut in suas quisque lucubrationes, ille certatim transferre curaverit. His enim Papebrochius exegesis suam Mediolanensium antistitum auxit, Ughellus in Italia sacra plurimum episcoporum lacunas explevit, Pagius uberioris ad Baronii Historiam criticas notas adornavit, ut sileam privatos quamplures urbium finitimarum, atque externos etiam scriptores, qui magni fecere auctorem nostrum in describendis annalibus

A temporum illorum; tum testis cœvus, atque ut plurimum etiam præsens rebus quas narrat, indubiam sibi fidem conciliet, ac tenebricoso illo ævo, inopia scriptorum non modicum laborante, propitium veluti sidus affulgeat. Id unum affirmare valeo, cum patriæ quoque nostræ limites egreditur, summorum pontificum, imperatorum ac principum gesta commemorans, ita veritati semper calamum attemperasse, ut a me collatus cum ætatis illius historiis, ab exteris conscriptis consentire cum iisdem pene omnino videatur. Quæ tamen lucis plurimum arripit ex scripto Landulphi, Historia est Mediolanensis; chronographis nostris Corio, Calcho, Morigia, Ripamontio, aliisque, in iis quæ ad illa tempora spectant, adeo, confusa, ut extricari vix possit. Mirum est quanta inter ipsos, varietas sit in assignanda Mediolanensium antistitum sede, cum integro quandoque decennio aliquorum ætas decurtetur, aliorum vero ultra modum producat; præpostero etiam ordine eorundem successio refertur, aliis ante alios male collocatis; gesta denique quamplura dissonis prorsus veritati narrationibus accumuluntur. Rem exemplis firmarem, nisi supervacaneum crederem hic, per compendium quoque congerere, quæ toto ferme opere adnotare minime omisi. His autem omnibus emendandis præsto est Landulphus, qui novam veluti faciem Historiæ Mediolanensi, præcipue ecclesiasticæ induxit. Quocirca etiam non incongruum putavi seriem chronologicam rerum ad hoc Landulphi opus spectantium in primo ejusdem fronte defigere, ut unico veluti obtutu rem omnem inibi pertractatam commode lector percipiat.

Ut hanc editionem adornarem duo mihi exemplaria ad manus fuere in Ambrosiana bibliotheca, alterum a clarissimo Muratorio in præfatione sua memoratum, alterum vero quod eo postmodum reperi, cum vastam manuscriptorum molem evolverem, ut in suas thecas atque indicem redigerentur. Testatur autem in ejus fronte Jo. Antonius Castillioneus, publicus, ut ipse ait, imperiali auctoritate notarius, se exemplar istud contulisse cum autographo Caroli a Basilica Petri episcopi Novariensis, in collegio S. Marci Novariæ. Cum his ego (adlaborante etiam indefesso viro Philippo Argelato) metropolitano codice contuli, atque inde varias nonnullas lectiones decerpsi quas obscurioribus locis auctoris nostri elucidandis satis opportunas censui, easque signavi numeris arabicis 1 et 2, ut ex quo codice erutæ forent lector dignosceret; primo enim numero indicatur exemplar Muratorio jam notum, secundo alterum Caroli a Basilica Petri a me nuper inventum. Hæ sunt de quibuscumque monitum volui; si quid in hoc meo labore minus probatum offenderis, benigne indulge, et vale.

SERIES CHRONOLOGICA

RERUM AD HANC HISTORIAM PERTINENTIUM

IN COMMENTARIIS DIGESTA.

Anno 1093. Conradus, Henrici III seu IV imp. filius, Modœtiæ ac Medoliani ab Anselmo archiepisc. coronatur. *Cap. 4, num. 21.* — Anselmus Mediol. archiep. moritur. *Ibid.*

1095. Urbanus II Placentiæ synodum celebrat. *Cap. 28, num. 6* Mediolanum venit. *Ibid., num. 7.* — Arnulphus, Anselmi III successor, in archiepiscopum Mediolan. consecratur. *Cap. 1, num. 1.* — Conradus, Italiæ rex, in Tusciam pergit nuptias celebraturus. *Cap. 1, num. 31.* — Beatus Albertus Cluniacensis Pontidii monasterium condit. *Cap. 24, num. 1.*

1096. Armanus card. eligitur in Brixiensem episcopum. *Cap. 1, num. 7.* — Urbanus II e Galliis redit Mediolanum iterum venit, et in templo Sanctæ

- Theclæ sermonem ad populum e suggestu habet. **A** Mediolanensis vicecomes Somæ interimitur. *Ibid.* Cap. 28, num. 7 et 8.
1097. Arnulphus Mediol. archiep. moritur. *Cap. 1, num. 8, et 28, num. 13.* — Landulphus de Badagio in archiepiscopum a clero Mediol. electus ab Armano card. Brixienti episcopo rejicitur. *Cap. 1, num. 5, et 9.* — Anselmus de Buisseidem substituitur, et ab Armano confirmatur. *Ibid., num. 14.* Pallium ab Urbano II per legatum apostolicum recipit. *Ibid., num. 18.*
- 1098 Anselmus IV, Med. archiep. immunitatem indulget venientibus ad festum SS. Protasii et Geruasii. *Cap. 2, num. 5.*
1099. Conradus, Henrici IV filius, in Tusciam secundo proficiscitur. *Cap. 1, num. 31.* — Urbanus II, summus pontifex, moritur. *Cap. 1, num. 32, et Cap. 8, num. 1.* — Anselmus IV archiep. sancti Arialdi corpus transfert e S. Celsi ad S. Dionysii ecclesiam. *Cap. 3, num. 5.*
1100. Grossulanus in episcopum Saonensem eligitur et consecratur. *Cap. 3, num. 4 et 7.* Anselmi archiep. vicarius constituitur. *Ibid.* Biennio in eo munere perdurat. *Cap. 4, num. 6.* — Anselmus Mediolan. archiep. ad Hierosolymitanum bellum proficiscitur. *Cap. 2, num. 5.*
1101. Conradus, Henrici IV filius, moritur. *Cap. 1, num. 32.* — Anselmus Mediol. archiep. Constantinopoli obit. *Cap. 2, num. 8.*
1102. Grossulanus in archiepiscopum Mediol. eligitur. *Cap. 5, num. 4.* De Simonia apud summum pontificem accusatur. *Ibid., num. 8.* Pallium suscipit a Sancto Bernardo cardinali delatum. *Ibid., num. 11 et seqq.* Synodum provincialem Mediolani celebrandam indicit. *Cap. 9, num. 2.*
1103. Synodus provincialis tempore Quadragesimæ a Grossulano celebratur. *Cap. 9, num. 9.* — Liprandus presbyter innocue per ignem transit die 25 Martii, ut simoniam archiepiscopi Grossulani divino iudicio comprobet. *Cap. 10, num. 3 et 6.* — Grossulanus statim peracto ignis iudicio Romam ad Paschalem II proficiscitur. *Cap. 11, num. 5.* Ab eodem summo pontifice eximiis honoribus cumulatur. *Ibid., num. 9.*
1105. Grossulanus in synodo Lateranensi a Paschali II celebrata sedi Mediolanensi restituitur. *Cap. 11, num. 12.* A Mediolanensibus pellitur. *Cap. 12, num. 5.* — Landulphus de Vareglate post synodum Lateranensem in Astensem episcopum eligitur. *Cap. 11, num. 15.* — Henricus Junior contra patrem rebellat. *Cap. 13, num. 3.* — Reliquiæ insignes in ecclesia S. Mariæ ad Portam Mediol. reperiuntur, et ob id universi cleri et populi supplicatio habetur, omnium solemnior. *Cap. 22, num. 2 et seqq.*
1106. Cometes longissimum trahens crinem in occidente apparet. *Cap. 13, num. 5.* — Henricus IV imp. Leodii moritur. *Ibid., num. 4.* — Liprandus presbyter in Vallemtellinam secedit. *Cap. 16, num. 1.* — Anna celebritas pro inventis sacris reliquiis S. Mariæ ad Portam publico decreto statuitur. *Cap. 22, num. 6.*
1107. Laudense bellum incipit. *Cap. 16, num. 1.* — Liprandus presb. e Valletellina Mediolanum redit. *Ibid.*
1109. Mediolanenses urbem Landensem ex improviso captam statim dimittere a Cremonensibus compelluntur. *Cap. 16, num. 5.*
1110. Grossulanus Hierosolymas peregrinatur. *Cap. 17, num. 9.* — Ardericum Laudensem episcopum, suum Mediolani vicarium designat. *Ibid.* — Olricus Vicedominus in archipresbyterum eligitur. *Ibid., num. 6.* — Sacros ordines Januæ suscipit. *Ibid., num. 13.* — Cremonenses a Mediolanensibus apud Brixianorum campum victi. *Ibid., n. 14.* — Henricus Vin Italiam descendit. *Cap. 18, num. 2.*
1111. Henricus V Romam petit. *Ibid., num. 3.* — A Paschali II Idibus Aprilis coronatur. *Ibid., num. 13.* — In Germaniam redit. *Ibid., num. 14.* — Otto
- Mediolanensis vicecomes Somæ interimitur. *Ibid.* num. 11. — Urbs Laudensis a Mediolanensibus capitur ac deletur. *Ibid., num. 18.* — Jordanus de Clivi, postea archiepiscopus, in sacerdotem ordinatur Januæ. *Cap. 19, num. 8.* Pluviarum et fluminum mira exundatio Octobri mense terrore populos implet. *Cap. 20, num. 1.*
1112. Jordanus de Clivi in archiepiscopum Mediol. Kal. Januarii eligitur. *Cap. 21, num. 3.* — Eodem pallium Roma d'sert Mamardus Taurinensis episcopus. *Cap. 21, num. 9.* — Recusatum primo post sex menses, die 6 Decembris suscipit. *Cap. 23, num. 2.* — Liprandus presb. ad Pontidii monasterium pergit die 6 Decembris. *Cap. 24, num. 2.*
1113. Presbyter Liprandus in Pontidii monasterio sancte moritur 6 Januarii, et miraculis claret. *Cap. 24, num. 1 et 3.* — Grossulanus a Hierosolymitana peregrinatione redux Mediolanum ingreditur mense Augusto. *Cap. 26, num. 2.* — Civilis pugna inter Grossulani et Jordani fautores committitur. *Ibid.* num. 7. — Pace composita Grossulanus Placentiam se recipit. *Cap. 27, num. 1.* — Andreas Primicerius decumanorum moritur. *Cap. 28, num. 3.*
1114. Nazarius Muricula mortuo Andrea Dalvutio substituitur primicerius decumanorum. *Cap. 29, num. 1.*
1115. Paschalis II Romæ in Laterano concilium celebrat. *Cap. 29, num. 4.* — Sententia contra Grossulanum in synodo eadem profertur. *Ibid., n. 15.* — Armano Brixientis episcopus deponitur, atque in ejus locum sufficitur Villanus. *Cap. 30, num. 2 et 3.* — Jordanus Mediolanum redit et Henricum imperatorem excommunicat. *Cap. 31, num. 2 et 3.*
1117. Grossulanus Romæ moritur in monasterio S. Sabæ viii Idus Augusti. *Cap. 29, num. 17.* — Terræmotus quadraginta dierum in Langobardia excitatur die 3 Januarii. *Cap. 31, num. 6.* — Jordanus consilium provinciale Mediolani celebrat. *Ibid.* num. 8. — Ugonem de Noceto ab Henrico institutum Cremonæ episcopum deponit, ac Ubertum substituit. *Cap. 46, num. 7.*
1118. Paschalis II moritur 21 Januarii. *Cap. 32, num. 1.* — Gelasius II, in sum. pontificem electus, Henrici imp. insidias fugiens, Cajetam se recipit. *Ibid., num. 5.* — Ibidem presbyter et pontifex consecratur. *Cap. 33, num. 2.* — Romam reversus in Gallias proficiscitur. *Ibid., num. 4 et seqq.* — Henricus imp. Romæ in pseudopontificem eligi Burdinum curat. *Cap. 32, num. 10.* — In Germaniam redit. *Ibid., num. 17.* — Bellum Cumanum incipit. *Cap. 34, num. 6.* — Concilium episcoporum et principum Langobardorum Mediolani celebratur. *Cap. 34, num. 11 et 12.*
1119. Gelasius II Cluniaci moritur. *Cap. 33, num. 7.* — Calixtus II Gelasio succedit. *Ibid., num. 8.* — Remis Concilium celebrat 20 Octobris. *Ibid., num. 10.*
1120. Callixtus II e Galliis in Lombardiam venit ac Terdonæ consistit. *Cap. 35, num. 1.* — Inde Placentiam progrediens ibidem Paschale festum celebrat. *Ibid., num. 5.* — Romæ 3 Junii excipitur. *Ibid., n. 16.* — Jordanus archiep. Mediol. moritur. *Cap. 36, num. 2.* — Olricus vicedominus Jordano suscedit 17 Novembris. *Ibid., num. 3.*
1121. Burdinus pseudopontifex capitur, ac Romam ignominiose perducitur. *Cap. 35, num. 17.* Atque in Cavensi monasterio includitur. *Ibid., num. 18.*
1122. Burdinus a Cava extractus a Calixto II in arcem Januæ transfertur. *Cap. 35, num. 18.*
1123. Calixtus II concilium generale Lateranense primum celebrat. *Cap. 36, num. 4.* — Olricus Mediol. archiep. Romam pergit, et in concilio ad dexteram summi pontificis sedet, frustra contranite archiepiscopo Ravennate. *Ibid., num. 8.*
1125. Henricus V imp. x Kal. Junii moritur. *Cap. 37, num. 5.*

1126. Olticus Mediol. archiep. Maii 28 moritur. *A* Cap. 37, num. 6 et 7. — Anselmus de Pusterula in archiepiscopum eligitur. *ibid.*, num. 7. — Romam ad pallium suscipiendum pergit Cap. 38, num. 2. — Id tamen e manibus summi pontificis suscipere abnuvit. *ibid.*, num. 3. — Mediolanum reversus in festo S. Michaelis solemniter suscipitur. *ibid.*, n. 6.

1127. Urbs Cumana deletur a Mediolanensibus. Cap. 37, num. 10.

1128. Conradus in Italiam venit. Cap. 39, n. 2. — Modoetiae in Regem Italiae coronatur 29 Junii. *ibid.*, num. 7 et seqq. — Iterum Mediolani in ecclesia S. Ambrosii coronam accipit ab Anselmo archiepiscopo. *ibid.*, num. 11.

1129. Conradus in Germaniam redit. Cap. 39, num. 17. — Concilium provinciale a J. Cremensi Card. Papiæ celebratur, ac in eodem Anselmus archiep. anathemate percillitur. Cap. 39, num. 18. — Cremonenses contra Cremæ castrum exercitum admovent. *ibid.*, num. 21.

1130. Honorius II 14 Februarii moritur. Cap. 40, num. 1. — Innocentius II die 15 Feb. eligitur. *ibid.*, num. 2. — Anacletus pseudopontifex creatur die 16 Feb. *ibid.* — Anselmus de Pusterula archiep. pallium ab Anacleto pseudopontifex missum per legatos accipit. Cap. 40, num. 3.

1133. Mediolanensium agmen captivum Cremonam perducitur. Cap. 41, num. 1. — Concilium episcoporum provincialium Mediolani celebratur. *ibid.*, num. 5. — Anselmus archiep. a concilio, et universo clero et populo ab archiepiscopali sede extruditur. *ibid.*, num. 9. — Robaldus Albensis episcopus vicarius Mediolanensis Ecclesiae constituitur. *ibid.*, num. 10.

1134. Innocentius II Pisis concilium celebrat tertio Kal. Junii. *ibid.*, num. 13. — Anselmi archiep. Mediol. depositionem confirmat. *ibid.*, num. 16. — Thedaldus Landrianus, Stephano de Guandeca mortuo, archipresbyter Ecclesiae Mediolanensis renuntiat. *ibid.*, num. 14. — S. Bernardus legatus a

latere Innocentii II Mediolanum venit. *ibid.*, num. 18; cap. 42, num. 4. — In Mediolanensem archiepiscopum acclamatur. Cap. 42, num. 7. — Insulam Mediolanensem recusat. *ibid.*, num. 11. — Conradus Lothario imperatori obedientiam præstat, ejusque vexillifer constituitur. Cap. 42, num. 1.

1135. Conradus iterum Lothario fidelitatem jurat. *ibid.* — Robaldus Albensis episcopus in archiep. Mediol. eligitur 25 Julii. Cap. 42, num. 17. — Mediolanenses bellum Cremonensibus indicunt, sed exitu infelici. cap. 42, num. 18. — Anselmus archiep. Romam pergens a Goyso de Martinengo capitur a Pisas ad Innocentium II transmittitur. *ibid.*, num. 22.

1136. Cœnobium Claravallense Cisterciensis ordinis conditur. Cap. 41, num. 5. — Anselmus Romanus captivus mittitur ab Innocentio II atque ibidem Augusto mense moritur. Cap. 42, num. 25. — Robaldus archiepiscopus Pisis Innocentio fidelitatem jurat. Cap. 43, num. 2. — Cremonenses proscrip-tos a Lothario imperatore excommuni-cat. *ibid.*, num. 8. — Pallium ab eodem summo pontifice transmissum recipit. *ibid.*, num. 3. — Lotharius iterum in Italiam descendit. *ibid.*, num. 6. — In Ronchalia leges condit. *ibid.*, num. 12. — Papiam progreditur, ac deinde Abbatium Crassum, et Taurinum ac Rhegium. Cap. 44, num. 11; et 45, num. 2 et seqq. — Papienses a Conrado Lotharii duce, prælio commisso in fugam vertuntur, ac deinde in gratiam imperat. pacta pecunia suscipiuntur. Cap. 45, num. 6 et 8.

1137. Innocentius II mense Martii. Pisis Viterbium pergit, ut Lotharium imperatorem excipiat. Cap. 42, num. 3. — Cremonenses ab excommunicatione in ipsos a Robaldo lata solvit. Cap. 46, num. 1. — Mediolanenses Juvenaltam castrum Cremonensibus eripiunt, et eorum episcopum in bello captum in custodia per plures menses continent. *ibid.*, num. 4, et 5. — Episcopus Cremonensis, venenato custode, fuga carcere elabitur, et Cremonam redit. *ibid.*

LANDULPHI DE S. PAULO

LIBER HISTORIARUM MEDIOLANENSIS URBS.

CAPUT PRIMUM.

Anselmus de Buis in archiep. Med. eligitur an, 1094 (1).

Cum in diebus Robaldi Albanensis (2) episcopi

CAP. I. — (1) Anni hujus epocham eandem prorsus in omnibus mss. Landulphi exemplaribus vidi. Falso tamen iisdem præfixam crediderim amanuensis imperitia, qui vel Historiam Landulphi unico descriptam contextu in multa capita dissecuerit, vel anni numerum male intellexerit. Comptertum siquidem est, anno sæculi xi nonagesimo quarto nondum fuisse in archiepiscopum Mediolanensem consecratum Arnulphum, qui Anselmo huic proxime præcessit, et anno tantummodo sequenti a tribus episcopis post synodum Placentinam Mediolanum profectis, Urbano II mandante, inunctus fuit, ut testatur Bertholdus illius ævi scriptor ad ann. 1095; Anselmum vero nonnisi anno 1097 ad archiepiscopalem sedem promotum fuisse constat, ut mox dicemus.

D ferentis infulam archiepiscopatus Mediolanen., ingens dolor instaret Mediolanensibus pro suis militibus, et civibus captis Cremonæ, atque Papiæ (5),

(2) Vere *Albensis*, sicuti legabatur in codice antiquo metropolitane bibliothecæ recentis manu male correcto *Albanensis*. Alba enim Pompeja, cujus ille erat episcopus, urbs est Liguriæ ac Montisferrati, adhuc connumerata inter suffraganeos episcopatus Mediolanensis metropolis. Quod adnotatum hic volo pro omnibus hujus historis locis, in quibus, cum de hoc Robaldo mentio fit, male vox ista *Albanensis* fere semper usurpatur.

(3) Quæ hic a Landulpho innuuntur, longe posterior accidere, quam ordo præsentis historis postulat. Robaldus enim in archiepiscopum Mediolanensem electus est sæculo sequenti jam multum pro- vecto, ut in postremis hujus libri capitibus videbimus. Cur autem hujusmodi rerum memoriam, quæ longo post tempore contigere, hic præmiserit auctor

non sum immemor Armani de Ganardo (4), qui sub specie religionis plantavit quamdam radicem novitatis (5), quæ paulatim non solum Mediolanensem Ecclesiam, sed regnum Longobardorum per omnes suos status fere perturbavit, donec Bernardus abbas Clarævallensis ad expellendum dæmones, et ad sanandum, et ad erigendum infirmos contractos se-

noster, existimaverim id factum, ut comparationem quamdam institueret publici tumultus excitati tempore, quo scribebat, cum eo a quo historiam suam exordiebatur, atque inde occasionem captaret cæteros perturbatæ illius ætatis eventus calamo prose-

quendi. (4) Nomen oppidi quod novem miliaribus ad orientem Brixia distat, ad oram Clusii fluminis statuit Elias Capreolus in annalium Brixienium tabula geographica; unde etiam nobilis illius urbis familia *Gavarda* ab ipso sæpius memorata cognomentum traxit. Hinc corrigenda lectio Puricellii, qui num. 548 eum vocat de *Ganardo*.

(5) Non aliam fuisse arbitror novitatem hanc, quam quæ proxime a Landulpho narratur, quod videlicet rejecta electione archiepiscopi Mediolanensis a clero et primoribus urbis statuta (recti animi colore, ut par est credere, et religioso aliquo prætextu interposito). Armanus iste in causa fuerit, ut circumstans ad modum coronæ inconditum vulgus in seditionem ageretur, ductumque opinione summæ integritatis, qua eum pollere existimabat, utpote tanta apud Romanam, et Brixiensem Ecclesiam, ac Mathildem gratia vigentem, alterum archiepiscopum tumultuariis suffragis elegerit contra antiquum morem hujus Ecclesiæ; inde enim veluti ex noxia radice contentiones, dissidia, schismata et bella paulatim erupere, quibus non tam urbs nostra, quam finitimæ gentes diuturna perturbatione afflictæ sunt, donec S. Bernardus Clarævallensis abbas velut angelus pacis ad nos missus, concussæ calamitatis universæ Langobardorum provinciæ suppeditas tulit veteremque decorem, ac quietem restituit, ut infra cap. 42 narrabitur.

(6) Particula *quasi* non ad minuendam significationem vocis cui præponitur, sed potius ad designandam rem, vel dignitatem ab auctore nostro hic et alibi in historiæ decursu passim usurpatur, idemque sonat apud ipsum ac altera hæc: *nempe, videlicet*: quod monitum lectorem ab initio volui, ne dubius hæreat, cum offenderit in Landulpho rudes hujusmodi formulas *quasi monitus, quasi archidiaconus*, etc. Cæterum Armanum fuisse cardinalem S. R. E. probat subscriptio adjecta diplomati primum edito a cl. v. Benedicto Bacchinio in Hist. monast. Padolironen., ac deinde inferto in nova Ital. sacr. editione tom. IV, col. 541, ab eruditissimo amico meo Paulo Galeardo, in hæc verba *Ego Armanus sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis confirmo*; quod tamen Ciaconio et Oldoino, necnon Brixienium episcoporum Chronologis Jo. Franc. Florentino, et Ughello ignotum fuit. An vero hic Armanus idem sit ac Hermannus presb. card. tit. SS. Q. uatuor Coronatorum, quem per eadem tempora floruisse compertum est, quique ab Urbano II missus Mediolanum nuper fuerat ad pallium deferendum Arnulpho nostro archiepiscopo, dubitationi locum aliquem facit Ughellus, qui eundem Armanum æque vocatum fuisse *Arimannum, et Hermannum* scribit: attamen cum Hermannum illum usque ab anno 1061 cardinalem creatum ab Alexandro II et ab Urbano II archiepiscopiteratus S. R. E. dignitate auctum tradat Oldoinus, et nusquam eum viderim subscriptum, aut memoratum episcopum; Brixiensem autem hunc antistitem longe post sæculum XI vitam produxisse repererim; anno enim 1116, ab episcopatu depositum fuisse docet Landulphus cap-

1440
A cundum jussu hominum Mediolanensium intravit Armanus enim ille monachus quasi cardinalis (6) Romanus, et a parte Brixienium civium, atque favore comitissæ Mathildis in Ecclesia Brixienesi electus episcopus (7), defuncto Arnulpho (8) archiepiscopo Mediolanensi, ad alium eligendum venit (9). Qui ubi sensit nobilem multitudinem Mediolanea-

30, et *Armani*, non *Hermani* nomine tum ab auctore nostro, tum in documentis manu ipsius firmatis appellatum fuisse constanter observaverim, in eam sententiam adducor, ut diversos illos omnino existimem. Quandoquidem vero de hoc cardinali Armano producenda hæc fuere, ut Landulphus Historia illustraretur, liceat mihi obiter refelleri Puricellium, qui in dissert. Nazariana, cap. 106, num. 4, ut lectori erudito satisfaciens quærenti cum S. Gualdinus postquam Mediolanensem archiepiscopatum suscepit, nunquam se cardinalem subscripserit, cum tamen citra dubium sit, eundem S. R. E. cardinalem fuisse antequam ad hanc infulam vocetur, id factum ait, quod (docente Panvinio in libro *De episcopaliibus, titulis et diaconis cardinalium*) antiquitus usque ad Alexandri III tempora in more fuerit, ut qui ex presbytero cardinali episcopus fieret, cardinalis esse desineret. Quam infirma tamen hæc ratio sit, quæ attilimus dilucide probant. Armanum enim post initum Brixiensem episcopatum regimen, longe ante Alexandri III ætatem, S. R. E. cardinalem subscriptum legimus, quem admodum in Bacchinio et Ughello supracitatis videri potest. Adde neque verum esse, quod S. Galdinus. Mediolanensis Ecclesiæ regendæ addictus, hunc dignitatis suæ titulum perpetuo siluerit. Exstant siquidem in tomo III Thesauri Anecdotorum Edmundi Martene, col. 1235, breves litteræ Alexandri III ad Garinum Pontiniacensem abbatem, datæ III Id. Novembris, ejusdem pontificatus anno VIII, id est 1166, in quibus octavo loco se in hunc modum subscribit Gualdinus: *Ego Gualdinus S. Sabinz presbyter cardinalis, et archiepiscopus Mediolanensis SS.*

(7) Ejus electionem ab Ughello anno Christi 1096 consignatam Bacchinio loc. cit. retraxit ad annum 1087, fretus diplomate ejusdem Armani a se ibidem producto, quod illo anno datum putavit. Verum cum diploma ipsum a me in opere Bacchinii diligenter examinatum nonagesimum septimum annum expresse referat, et dies in eodem enuntiatus anno huic, non alteri a Bacchinio assignato conveniat, solaque indictio amanuensis fortasse vitio corrupta dissentiat, ut erudite adnotavit laudatus Galeardo, Armani electio ab anno 1096 minime removenda.

(8) Obiit Arnulphus non anno 1096, ut perperam scripsit Ughellus, sed anno 1097, VIII kal. Octobris juxta calculum Papebrochii antiquis Catalogis in-nixum, et ipsius etiam Puricellii, qui in vita S. Herelmb. lib. IV, cap. 82, num. 4, sententiam suam in Monum. basil. Ambros. num. 284, prolatam, quæ Arnulphi mortem anno 1096 statuebat, irritam prorsus voluit.

(9) Vocari in dubium posset, an huic electioni interfuerit Armanus tanquam suffraganeus episcopus electus, quem admodum in more hujus Ecclesiæ fuisse colligitur ex hac ipsa historia: Landulphus enim cap. 37 Anselmum de Pusterula a clero metropolitano et episcopis suffraganeis electum in archiepiscopum narrat, et cap. 42, loquens de electione Robaldi, qui utpote jam multis ab inde annis Albensis episcopus, consecratione non indigebat, ait, convocatos Mediolanum ab ordinariis, et decumanis tres suffraganeos episcopos, ut *in consilio suo* ad archiepiscopalem dignitatem *sublimaretur*. An vero huc accesserit tanquam legatus apostolicus, ut sibi persuasum esse ostendit Papebrochius dum in exegesi suprad. num. 103 inquit

convenire ad eligendum Landulphum de Badagio A Sancti Ambrosii canonicæ præpositum in archiepiscopum, virumque moribus et vita quam bene ornatum, substitit, et electioni illi non consensit. Corona unde vulgi, gratia Romanæ Ecclesiæ et Brixiensis, ac Mathildis comitisse favore, putans illum fore religium virum, mox ubi sensit illum Armanum huic electioni abesse, cœpit adversus ipsam electionem insanire, et clericos, et sacerdotes pugnis et fustibus vehementer lacerare, virum quoque de . . . civibus Paganum nomine, et in Porta Orientali . . . in ipsa ecclesia quæ dicitur Hymalis (10) præsumpsit occidere. Hanc insaniam nobilis Landulphus vitavit, et descendens secretarium (11) ecclesiæ ad domesticam suam ecclesiam (12), quæ Sancti Joannis ad Quatuor Facies dicitur, pervenit. Armanus autem ille in tanta perturbatione in ecclesia Sancti Ambrosii ait populo sibi congregato: Vobis fiet prout proverbium dicit: « Populo stulto episcopus surdus (13). » Hoc

electionem Landulphi de Badagio irritam factam fuisse a legato apostolico, qui certe non alius fuit quam hic Armanus. Ego verius in hanc secundam partem inclinaverim, cum non nisi credendum sit, excelsiori aliqua auctoritate præditum eum fuisse, qui et collata a nobili multitudine suffragia aboleret, et alterum constituere archiepiscopum suo veluti nutu potuerit, ut auctor noster narrat. *Vicarium papæ* appellatum fuisse Armanum in diplomate ab ipso dato in favorem cœnobii S. Petri, tradit Florentinus jam cit. in indice chronolog. antist. Brixien., sed desiderandum foret ut saltem annum dati diplomatis indicasset.

(10) Ecclesia hæc, Deiparæ Virgini sacra, Hiemalis appellabatur eo quod clerus metropolitano divina ibidem ministeria peragebat hiemis tempore: sita autem erat in eodem loco, ubi nunc immane templi maximi ædificium surgit a Joan. Galeatio vicecomite Mediolani domino, ac postmodum primo duce, excitatum: vocabantur autem hiemalis ad differentiam Æstivæ, quæ sanctæ martyri Theclæ dicata erat: jacebatque in confinio porticus, cui nomen in præsens *Figini* est, ac tandem diruta fuit, atque unita metropolitano capitulo a sanc. mem. Cardinali archiepiscopo Carolo Borromæo. De utraque ac ecclesia plura tradit Puricellus in disert. Nazar., cap. 100, et alibi in suis dissertationibus.

(11) Secretarium apud ecclesiasticos scriptores idem sonat ac *sacristia*, ut decet Macrius in Hierolexico. In metropolitana nostra Ecclesia locus ille per hæc tempora conditorium erat thesauri Ecclesiæ, Baroldus enim scriptor Mediolanensis, qui sub initium sæculi sequentis floruit, et cujus aliqua fragmenta edidit Puricellus in disertat. Nazar. cap. 97 et seqq. describens ordinem metropolitane ecclesiæ ait, ex sexdecim custodibus octo *maiores* appellatos in id munus addictos fuisse, ut bini per hebdomadam una cum subdiacono hebdomadario jacerent in *secretario ad custodiendum thesaurum ecclesiæ*, qui statis deinde solemnibus per annum festis super altare proferebatur; alii autem octo, *minores* dicti, in altero jacebant loco, qui *ecclesiæ tribunal* vocabatur.

(12) Id est ad ecclesiam, quæ prope paternam ipsius domum erat. Nobilissimam enim familiam Badagio fixo ibidem domicilio consedissee, argumentum est ecclesia S. Hilarii in iis ipsis confiniis extracta ab Anselmo de Badagio Lucensi primum episcopo, ac postmodum sub Alexandri II nomine

dicto statim elegit sibi, et illis (14) in archiepiscopum Anselmum de Buis (15), hominem simplicem et canonicæ S. Laurentii præpositum. Hic vero, ut sensit electum a Brixiensi illo Armano, et populo impetuoso collaudatum, illico cathedram archiepiscopatus ascendit, et sedit. Et deficientibus sibi suffraganeis episcopis omnes ecclesiasticos ordines usque ad presbyteratum (16), ordinationem quoque episcopatus ab extraneis episcopis suscepit: Virgæ quoque pastoralis per munus Mathildis abbatissæ adhæsit (17); stolam (18) vero per legatum D. Urbani PP. sibi delatam induit. Deinde homo iste effectus prudens neglexit Obertum agnominæ Baltricum, qui propter investituram Brixiensis episcopatus, quam a rege suo Henrico susceperat, Armano repugnabat, et Armanum, qui se in archiepiscopum elegit, in episcopum Brixiensem ordinavit. Hoc quidem prudentia archiepiscoporum antecedentium sibi, videlicet Anselmi de Raude, et Arnulphi de Porta Orientali, facere vitavit (19).

summo pontifice, ut tradit Puricell. in monum. Basil. Ambros., num. 284.

(13) A. 1, *lurdus*. Antiquitus in codice metropolitane legebatur *surdus*. Recenti vero manu inducta in illum fuit hæc alia vox *lurdus* (Italice *lorido*), quæ pariter in exemplaribus Ambrosianæ bibliot. legitur. Quæcumque tamen ea sit, quæ tunc in adagium traheretur, congruere utraque optime potest *populo stulto*.

(14) Non ipse elegit, sed electum tumultuarie a populo, pejorum fortasse metu, eidem indulsit, et auctoritate sua confirmavit, ut ex ipsa hujus rei narratione patet, et clarius etiam exprimitur cap. 28. Ibi enim Landulphus refert, *Nazarium Muriculam cum suæ connexionis turba, fere quodcumque voluit fecisse in Ecclesia Mediolanensi, et in Saona Civitate. In Mediolanensi namque sublimavit Anselmum de Buis hominem simplicem in archiepiscopum Mediolanensem*, etc. Quo autem anno electio ista contingerit, ex vetustis Catalogis a Papebrochio in memorata exegesi, et a Puricellio in Vita S. Herlemb. cap. 82, diligenter expensis manifeste colligitur, consignandam eam esse anno 1097, die 3 Novembris.

(15) Galvaneus Flammas in Chron. Maj. ad ann. 1094 ait, eum fuisse *ex valvasoribus de Buyso*, qui pagus est decimo ab hac urbe lapide distans, sub metroconia, seu in plebe oppidi Decii.

(16) Hinc patet prædictum Anselmum fuisse quidem præpositum S. Laurentii, sed tantummodo electum, cum nullo adhuc ordine sacro esset initiatus.

(17) Excidisse a calamo amanuensis per errorem hoc nomen *abbatissæ* loco alterius *comitissæ* existimo, cum nulla in historiis de alicujus abbatissæ jure aut patrocinio ad hanc electionem mentio extet; item nemo credat, investituram aliquam, quæ iterato anathemate a conciliis et summis pontificibus confixa tunc erat, intelligendam hic esse, sed tantummodo, quod in beneplacito comitissæ Mathildis, quæ summa in Italico regno auctoritate pollebat, ac Romanæ Ecclesiæ partes viriliter tuebatur, archiepiscopalem sedem Anselmum conscenderit.

(18) Hoc nomine ubique ab auctore nostro usurpato, indicatur *pallium* ut adnotavit etiam Ducangius in Glossario.

(19) Ex hoc Laudulphi contextu ernitur a præcedentibus archiepiscopis Mediolanensibus Anselmo et Arnulpho, toleratum fuisse in Brixiensi episcopatu Robertum Baltricum, prudenti, ut credendum

Cono (20) quoque rex, qui dum pater ejus Henricus A viveret per contractationem Mathildis comitissæ, et officium hujus Anselmi de Rode fuit coronatus Modoetiæ et in ecclesia S. Ambrosii regali more (21) ad horum pontificum, scilicet Anselmi de Buis, et Armani Brixiensis, ordinationem non respexit sed regnans in loco qui Burgus S. Domini (22) dicitur, vidit presbyterum Liprandum (23) propter patariam (24) naso, et auribus truncatum (25) euntem ad Urbanum pont. Rom., cui presbytero rex ipse cum devotione inquit : « Cum sis magister patariorum, quid sentis de pontificibus, et sacerdotibus regio

est, consilio, ne Henricus ejusdem fautor acerbius irritaretur. Fortasse etiam reprobare in suffraganeo episcopo non audabant quod in se ipsis admiserant ; utrumque enim ab Henrico imperatore, per virgam B et annulum institutum archiepiscopum affirmat Sigonius De regno Italiæ, lib. ix, ad an. 1804 et 1092.

(20) Id est Conradus filius Henrici III, dicti etiam passim IV imperatoris, quem munerum ego quoque imposterum in designando hoc Henrico, cum Pagio sequar.

(21) Coronatus fuit Conradus eo anno quo rebelli in Romanam Ecclesiam patri se rebellem fecit, descenditque in Italiam, nempe anno 1093, Solemnis autem hæc inauguratio peracta est ab Anselmo de Raude Mediolanen. archiep. (vita etiam functo sub finem ejusdem anni), qui Modoetiæ primum oppido insigni, ac deinde Mediolani in ecclesia S. Ambrosii regiam Italiæ coronam ejus capiti imposuit, ut ex cœvis scriptoribus Landulpho nostro, et Bertholdo ad. ann. 1093 patet. Coronationem hanc in patria sua peractam Barthol. Zucchi sedulus alioquin Medoetiensium rerum scriptor ignoravit.

(22) Tunc insigne oppidum, nunc urbs episcopalis inter Placentiam et Parmam posita, quæ olim Julia Fidentia vocabatur.

(23) Luitprandum appellat Arnulphus historicus jam editus in IV hujus collectionis tomo, lib. iv, cap. 9 (Patr., t. CXLVII).

(24) De Pataris et pataria nonnulla protulit Pagius in crit. Baronii ad. ann. 1058, sed plura erudite discussa legi possunt in Comment. prædicti Arnulphi editi eod. tom. IV, eodem anno, quæ hic repetere non vacat. Id equidem adnotare licet, clare colligi ex nostro auctore, *pataris* nomen tunc temporis proprium fuisse eorum qui pontificiis obsequentes mandatis, contra contumaces in nuptiis clericos castimoniam propugnabant.

(25) Hanc injuriam passus est presbyter Liprandus paulo post martyrium S. Herlembaldi, teste Arnulpho loco superius citato, anno scilicet 1075, ut num. 23 ibidem eruditissimus Arnulphi adnotator contendit, quinimo martyris titulo decoratus ob id fuit a Gregorio VII in litteris ad eundem datis, quas infra a Landulpho nostro recitatas, cap. 6 videbimus.

(26) Exstitisse in hac urbe scholas illas, quas a conciliis decretas ad erudiendos pueros clericosque juniores in cathedralibus præcipue ecclesiis olim floruisse docet Thomassinus De veter. et nova Eccles. disciplin., part. II, cap. 92 ad 100, dubitare non sinit Beroldus jam memoratus, qui metropolitana nostræ clerum describens, quatuor magistros scholarum pluries enumerat, quorum unus alternatim per hebdomadas cum sacris mystis choro semper interesse debebat, omnesque simul, recurrentibus quibusdam sanctorum memoriis, divina cum reliquo ejusdem Ecclesiæ clero officia peragebant ; alterum igitur ex hisce magistris fuisse Arnaldum obvium est credere. Num vero hinc colligi possit vestigium aliquod Palatinæ Mediolanensis

A jura possidentibus, et regi nulla alimenta præstantibus ? » Et presbyter ipse absque ullo rancore in beneplacito Dei et ipsius regis respondit. Verumtamen altera die faciens iter suum cum presbytero Arnaldo magistro scholarum Mediolanensi (26), et Syro sacerdote (27) ecclesiæ S. Mariæ Pedoni (28) captus est ab hominibus Parmensis episcopi (29), qui ducebatur digerens pœnam ad locum, qui dicitur. ibique per IV dies retentus et expoliatus, inde Mediolanum rediit. Rex vero ipse, prout audivi, a raptoribus illis emendam (30) et mulum ipsius presbyteri suscepit, et mox in The-

scholæ, quæ usque ab Ambrosii sanctissimi archiepiscopi temporibus celebris, magno Ecclesiæ doctore Augustino hic publico ac nomine stipendio rhetoricam docente, in nostrum quoque ævum florentissima perduravit ; conjectandi ansam præbet exemplar Landulphi, quo usus est Puricellius. in Vita S. Arialdi, tum in Vita S. Herlembaldi. cap. 86, constanter legitur : *Magistro scholarum Mediolanensium* ; qua appellatione opinari quis posset non alias indicatas hic scholas fuisse, quam quæ ab antiquis temporibus publica auctoritate, atque ære Mediolanensis, urbis conditæ sunt. Sed non hic locus de his disceptandi, Nonnulla ad hanc rem pertinentia fusius prosequar in *Histor. litteraria Mediolanen.*, quam præ manibus habeo (si per otium tandem licebit absolvere) typis committendam,

(28) Ab hoc Syro conscriptam fuisse S. Arialdi Vitam, quæ in præsens desideratur, censet Puricellius in Vita S. Herlembaldi, cap. 86, cui astipulatur Pagius in crit. ad ann. 1061, nu. 6, Baroniam et Bollandum refellens.

(29) *Pedonis* etiamnum sacra hæc Deiparæ Virginis ecclesia appellatur, eique nomen hæreditarium mansisse a primo conditore *comite Pedone* tradunt Chronica mss. in Ambros. biblioth., quæ titulus *Flos Florum* in Angilberto II Mediol. archiep.

(30) Quisnam esset Parmensis iste episcopus, a cujus hominibus captum Liprandum memorat Landulphus, ex historiis non liquet. Eberhardus, seu Evrardus illius urbis antistes schismaticus, fautorque antipapæ Clementis, a quo abbatem quemdam Romanæ ad Concilium properantem anno 1079 in carcerem conjectum scribit Ughellus in epis. Parmen., num. 26., teste Bertholdo misere jam obiera : anno 1087, quo Urbanus II nondum creatus fuerat summus pontifex, nec Conradus in Italiam descenderat. Quis vero eidem successerit, ignoravit Ughellus, qui lacunam prope xx annorum inter Heberardum et S. Bernardum cardinalem in hac serie reliquit. Vadonem quemdam illius urbis episcopum nominat diploma Henrici IV et Conradi regis nomine datum, ac relatum a Francisco Sansovino in Orig. illustr. famil. Ital., ubi agit de Martinenga familia. Hunc Vadonem fortasse etiam Guidonem appellatum (nisi etiam alius fuerit a Vadone, seu Vidone hic Guido) episcopum Parmensem fuisse confirmat charta concessionis ex archivo canonicorum ejusdem urbis producta a Bonvicinio in addit. ad novam Ital. sacr. editionem Venetiis peractam ; sed cui anno eos signandum sit initium aut finis sedis ignotum prorsus est ; atque ideo etiam latet, cui secure antist. (certe tamen schismatico) tribuenda sit illata hæc Liprando carceris et expoliationis injuria.

(30) Emendam esse *pecuniariam mulctam*, et *compensationem damni* tradit Du-Cangium in Glossario. Hoc loco adhiberi ad significandum pretium quod pro sua redemptione obtulerat Liprandus, adnotavit Pagius in crit. ad annum 1100, num. 21. Verius crediderim fuisse mulctam a Conrado infli-

sciam adire tentavit (31), et cum pervenisset Florentiam, rex ipse prudens, et sapiens, atque decorus specie (proh dolor!) adolescens accepta potione ab Aviano medico Mathildis comitissæ vitam finivit (32).

CAPUT II.

Anselmus contra Saracenos transfretat, et in Constantinopoli moritur.

Rege igitur in regno deficiente (1) supradictus Anselmus de Buis Mediolanensis archiepiscopus tam raptoribus, ob injuriam Liprando irrogatam, ut ex textu patet.

(31) Perrexisse in Tusciam, et Pisas Conradum cum regio apparatu anno 1093, ut filiam Rogerii ducis Siciliæ in sponsam acciperet, testis est Bertholdus ad illum annum; sed inde reversum fuisse, clare ostendit Landulphus; ait enim cum regnassem in Burgo S. Domini, quo tempore electus est archiepiscopus Mediolani Anselmus, et in antistitem Brixiansem consecratus Armanus, nempe anno 1097. Secunda igitur hæc in Tusciam profectio est, quæ hactenus scriptores fugit, eamque anno 1099 susceptam fuisse, contra Puricellum verius statuit Pagius in crit. ad ann. 1100, num. 22.

(32) Obiisse Conradum nono anno post defectiorem a Patre, atque ideo anno 1104, auctor est abbas Urspergensis, qui non tam egregias regis illius dotes, sed etiam prodigium quoddam ab oculari teste inspectum in ejus obitu, et sibi postmodum relatum narrat ad eundem annum. Idem confirmat cævus auctor Domnizo in vita Mathildis qui tertio post Urbani II papæ mortem anno ereptum fato Conradum enuntiat: revera tamen vix inceptus esse debuerat tertius hic annus, cum Urbanus II decesserit anno 1099, eodem mense Julio, quo etiam Conradus postmodum obiit.

CAP. II. — (1) Hæc Landulphi verba mire Puricellum ambagibus implicuere: cum enim credidisset, auctorem nostrum a morte Conradireliquam historiæ suæ seriem fuisse exorsum, adverteretque omnia, quæ hic narratur de procurata per Anselmum archiepiscopum tanto apparatu, tantisque laboribus absoluta in Orientem expeditione minime componi posse cum obitu illius regis producto usque ad annum superius statutum, triennio eundem antevertit, affligens mortem Conradi anno 1093, quinimo ex Landulfo corrigendos esse auctores illos magni alioqui nominis superius relatos censuit, pluraque congescit in Vita S. Herlemb. cap. 86, ut scriptoris hujus Mediolanensis, loquentis de re in hisce regionibus acta, et ad Liprandum avunculum suum spectante, auctoritatem cæteris præferendam probaret. Refellit Puricellum Pagius, utque falcem veluti ad radicem mittat, male ab ipso intellectum Landulphum dicit in Crit. ad ann. 1100, num. 21, neque enim scribit ille peregrinationem Anselmi in Orientem initam fuisse post Conradi regis obitum, sed tantum *eo in regno deficiente*, id est, *eo jam morti proximo, vel cum prope esset, ut in regno deficeret*.

Ita Pagius. Equidem excusare a manifesta historiæ perturbatione Puricellum nequeo: attamen ut verum candide fatear, nec Pagii interpretatio placet. Nimis enim asperum atque alienum ab auctoris sensu videtur, voluisse ab illo per *defectionem in regno* defectionem virium ac vitæ significari. Ut igitur planiore via incedam, adverto in superiori capite fuisse a Landulfo narratum, quod Conradus regni sui sedem apud nos constituerat, dum ait: *regnans in loco, qui dicitur Burgus S. Domini*: cum ergo relatis omnibus, quæ ad Conradum pertinebant, ad Anselmi nostri historiam tendendam redierit, verbis illis *rege in regno deficiente* nihil aliud expri-

quasi monitus apostolica auctoritate (2) jam defuncto presbytero nolente studuit congregare de diversis gentibus exercitum, cum quo caperet Babylonicum regnum (3), et in hoc studio permonuit præelectam juventutem Mediolanensem cruces suscipere, et cantilenam *de Ultraia, Ultraia* (4) cantare. Atque ad vocem hujus prudentis viri plures viri cujuslibet conditionis per civitates Longobardorum, villas, et castella eorum cruces susceperunt, et eandem cantilenam *de Ultraia, Ultraia*, cantaverunt. Statuit quoque et ipse dum esset in hac expeditione (5), de

mere voluit, nisi quod, ob regis profectionem in Tusciam, sedes regni Langobardici ad Burgum S. Domini jam fixa, et rudi formula pro more barbari illius sæculi *regnum* vocata, apud nos esse desierit. Certe Anselmus noster in Orientem profectus est vivente adhuc Conrado, qui nonnisi postremis Julii diebus anni 1101 obiit, duobus nempe tantum mensibus ante Anselmi ejusdem fugati, et gravem luctum Constantinopoli agentis, decessum; quocirca non vitam, sed regnum Conradi, modo hic explicato, defecisse dicendum est, cum iter suum Hierosolymas versus moliri cœpit Mediolani antistes.

(2) Indictam fuisse Hierosolymitanam expeditionem ab Urbano II pluribus in conciliis, Placentino, Claromontano, Lateranensi, eidemque ubique promovendæ studium omne impendisse sanctissimum illum pontificem, ex Baronio, Labbeo, aliisque passim scriptoribus constat. Fortasse etiam, mortuo Arnulpho archiepiscopo nostro, novas ad Anselmum litteras dederat Urbanus, ut ipsum ad tantam rem impigre agendam adhortaretur; id enim innuere videntur hæc Landulphi verba.

(3) Nobilis hujus consilii originem, seriemque in iis præcipue, quæ ad res nostras pertinent compendiosa narratione collegit Calchus ad ann. 1087. quem vide.

(4) Vox ista, quæ nusquam, præterquam in Landulpho, occurrit, peculiaris esse debuit urbis nostræ, et eo tantum tempore enata, quo expeditio hæc parabatur. Ejusdem etymon indagare studuit Franc. Bernardin. Ferrarius olim antecessor meus in Ambrosiana hac præfectura; libro enim vi, cap. 7, *De veterum acclamationibus et plausu*, ait conflatum esse ex duobus hisce adverbis *ultra* et *eia*, quibus ad generose capessendum iter ultra mare populi incitabantur; sed confuse prolatis, corruptum hoc vocabulum *Ultraia* conditum fuisse. Conjecturam hanc parum certam affirmat Du Cangius in Glossario: optandum tamen foret ut alteram ipse firmiorem produxisset; interim eidem acquiescendum est, nisi fortasse velis ab altero hoc adverbio *ultra eia* derivatam hanc vocem, quæ spontaneum promptumque animum suscipientium crucem designarent.

(5) Bis in Orientem profectum fuisse Anselmum, anno scilicet 1098 et 1100, sibi persuadere conatus est Puricellus, sed citra verum, cum nulla existent hujus iteratæ expeditionis vestigia, et contra militet Landulphi auctoritas, qui de unica tantum loquitur. Imo Puricellus ipse non bene sibi convenit; ait enim circa medium anni 1098 Anselmum Mediolani morantem publico decreto indulsisse immunitatem a vectigalibus pro festo SS. Gervasii et Protasii, et sub initium subsequentis descripsisse sententiæ cuidam latæ in favorem abbatis S. Simpliciani. Quis autem credat expeditionem tanti momenti tam celeriter peragi potuisse, ut intra breve paucorum mensium intervallum profectus reversusque foret Anselmus? Adde, ab Urspergensii abbate ad ann. 1101 narrari, episcopos Mediolanensem ac Papiensem auctores fuisse, ut quinquaginta millia Longobardorum, quorum prius votis timor, vel diffidentia; inopia,

reditibus archiepiscopatus non daretur sacerdotibus, et levitis, et cæteris clericis beneficium, quod consuevimus suscipere per celebrationes festorum sanctorum martyrum, virginum et confessorum (6). Insuper quidam peroplandus mihi frater nomine Gismannus, spectans ad illius admonitionem, patrem, et matrem, sorores, et fratres, uxorem quoque et filiam unicam in cunabulis dimisit, atque (rediens a Hierosolymis viam universæ carnis intravit) Babylonis terram, præstante sibi divina gratia, simul cum multis peregrinis intravit. Archiepiscopus vero ille de Buis a Turcis et Saracenis fugatus (7) in gravi luctu Constantinopoli exspiravit (8).

CAPUT III.

Anselmus Grossulanum in Saonensem episcopum consecrat, et suum vicarium facit in Mediolano ante transfretationem.

Sed ne finis mei laboris hic intelligatur, dico :

vel imbecillitas obstiterant, itineri se committerent; quod signum est, eos non antea profectos fuisse. Quo autem anno in Orientem concesserit Anselmus incertum est. Concessisse ipsum Genuæ classem, quæ Kalendis Augusti anni 1100 inde solvit, a Ligusticis annalibus tradi, Calchus affirmat; nihil tamen de hac re habere Justiniani, et Fogliettae historias, advertit etiam Pagius ad ann. 1101, n. 7. Ego potius crediderim, terrestri Anselmum itinere Constantinopolim contendisse sub finem millesimi centesimi, aut sub initium anni subsequentis; citatus enim Urspergensis refert Longobardorum exercitum Carinthia permeata in Bulgariæ civitatibus hiemasse, ac tandem illo eodem anno 1101 Constantinopolim pervenisse.

(6) Mos erat in Ambrosiana Ecclesia, ut cum præcipua per annum festa recurrerent, varia quædam munera, et nummi etiam præstabantur ab archiepiscopo iis qui divino ministerio officiiisque interessent. Exstat inter opera citati Beroldi peculiaris liber *De ordine*, in quo id etiam legitur: *qualiter denarii omnium festivitatum dividuntur*. Ibidem minutim enumerantur quæ ecclesiasticis ministris, spectata eorum conditione, ac varietate festorum distribuenda erant ab antistite nostro, vinum nempe, panes ex secale, aut tritico, cera, aliaque id genus; quin etiam solidi aut denarii suis quibusque ordinibus statuti. Insuper recensentur solemniores dies, quibus potior pars cleri ad prandium in archiepiscopali domo et cum ipso quoque archiepiscopo vocari debebat; idque tunc publice in choro notum fieri per primicerium lectorum archiepiscopus mandabat, cum inchoaretur canticum *Benedictus* his verbis: *Reficite cum Domino*. Hinc ego colligebam olim in dissert. mea typis data pro vindiciis secundum possessionem corporum SS. Gervasii et Protasii, num. 19 et 21, non omnino sublata fuisse in Ecclesia nostra antiqua illa convivia ad fovendam mutuam charitatem, quæ *agapes natalitiæ* dicebantur, vestigia enim illarum erant frugales hæ mensæ, quæ amoto luxu omni, et intemperantia vulgi promiscui, clero tantum sacra facienti indulgebantur, et usque ad sæculum XIV Ambrosiano ritu perduravere.

(7) Pugna inprosperè adeo Catholicis cedens, ut in fugam Anselmus aliique compellerentur, non alia fuisse videtur, quam quæ in Oderico Vitali temporum illorum scriptore legitur. Postquam enim is narravit ad ann. 1101, *archiepiscopum Mediolanensem et Albertum de Brandaja* (seu *Blandrate*) *potentissimum Italarum cum catervis Ligurum iter Hierosolymitanum aggressos* esse, historiam suam prosecutus ait, Christianos variis undique circumventos infortuniis per devia silvarum ac pericula fluminum

Cum adhuc homo iste simplex (1) Mediolani viveret et exercitum congregaret, habuit consilium statuendum sibi vicarium hominem multarum artium; undè quidam sagacissimi viri ab eo ordinati sacerdotum mandatum eundi Saonam (2) susceperunt, ut in ipsa civitate suo jussu et auctoritate electionem episcopum admoverent, et fieri coegerent. Qui dum iter facerent, venerunt Ferrariam (3), in quo nemore jamplexi sunt Grossulanum et ejus consilium. Quorum sacerdotum exercitium in tantum valuit, quod quidam ex Saonensibus ipsum Grossulanum in victu afflictum, in vestitu abjectum elegerunt sibi in episcopum. (4) Et eligentes una cum illo electo, et illis duobus sacerdotibus ab archiepiscopo missis, videlicet presbytero Joanne Aculeo, et presbytero Nazario Muricula, Mediolanum pervenerunt; ibique per jussionem archiepiscopi, qui jam erat in expeditione

ad magnam tandem Barbarorum urbem *Gandra* pervenisse, ibique acerrimum commissum prælium ingenti utrinque cæde, quamvis in neutram partem inclinante victoria; verum instaurato a Turcis certamine fuscum fuisse Christianorum exercitum, *Alberto de Brandaja strenuissimo heroe* cum multis millibus in bello perempto: reliquos vero supremos duces cum suis fuga elapsos Constantinopolim rediisse. His quoque Anselmum archiep. se comitem fugæ junxisse, ex auctore nostro credendum est. Cæterum præterire nequeo testimonium Radulphi in Orientis partibus versati, utpote sub Tancredi vexillis anno 1107 militantis, qui num. 147 De gestis ejusdem Tancredi hæc ait: *Tunc temporis Anselmus Mediolanensis archiepiscopus, Willelmusque comes Pictaviensis contra Danismam in Romania præliati, archiepiscopus interimitur; comes vero viz Turcorum manus evasit, fuga lapsus*. Quo posito, non Constantinopoli, sed in prælio ipso obiisset Anselmum, delatus deinde ad eam urbem ut sepulcro inferretur. Attamen ne erroris insimuletur auctor noster, credi potest Anselmum gravi vulnere in pugna dejectum a suis sese a periculo fuga proripientibus curatum perductumque Constantinopolim, ubi ex eodem vulnere in gravi luctu interierit.

(8) Mortuum anno sæculari pridie Kal. Octobris Anselmum plures scriptores tradidere, Sigonius, Puricellius, Ughellus, aliique; sed falsum id esse et supra deductis evincitur: quocirca non nisi anno 1101 illius obitus adnotari potest, ut erroris conscius fateri dein coactus est ipse Puricellius in Vita S. Herlemb., cap. 83, n. 3.

CAP. III. — (1) Id est Anselmus.

(2) Urbs est ad Ligustici maris oram posita, adhuc Mediolanensi archiepiscopo suffraganea.

(3) Terrestri itinere Saonam contendisse missos Anselmi nos monet pagus iste *Ferera* in tabulis geographicis dictus, qui euntibus illuc per Alexandriam Statelliorum, et Aquensem urbem occurrit ad montium radices octo circiter milliariibus Saona distans, nisi forte quis velit locum, in quo consistere, fuisse *Ferrantiam* in eadem vicinia sitam.

(4) Electionem hanc contigisse anno 1098 affirmat Ughellus in epis. Saonæ., num. 14. Serius tamen id factum ex Landulpho colligitur; cum enim eundem dicat eodem tempore ordinatum episcopum, quæ archiepiscopi Mediolanensis vicarius est constitutus, et in hoc munere per biennium perdurasse, donec videlicet certum de Anselmi obitu nuntium accepit, ut cap. seq. narratur, clare deducitur non potuisse illum usque ab anno 1098 episcopum eligi atque ordinari; secus namque quatuor annos in hæc Mediolanensis Ecclesiæ administrandæ officio in-

positus (5), Grossulanus ab Armano Brixiensi, et A Arialdo Januensi (6), et Mamardo Taurinensi (7) ordinatus est episcopus et archiepiscopi vicarius. Verum quia ipse ordinatus sedem Saonensem nondum ascenderat, ad ipsam civitatem adire tentavit, et quodammodo pervenit, sed requies ibi, si quam habuit, parvissima fuit. At citissime inde exiens, Mediolanum rediit, cujus magnæ civitatis commonuit gentem, ut per singulas hebdomadas in secunda feria ad Sancti Ambrosii ecclesiam convenirent, et pro archiepiscopo illo Anselmo, ejusque exercitu litanias (8) facerent. Ipse vero Grossulanus non solum in ipsis feriis, sed fere per singulas festivitates illi magnæ genti luculente sermocinabatur, et sermoci-

sumpsisset, fide Landulphi repugnante. Statuenda igitur est hujusmodi electio anno 1100, et quidem B ante mensem Julium, sicuti eandem Pagius in crit. ad hunc annum refert.

(5) Primam hanc fuisse Anselmi expeditionem in Orientem susceptam anno 1098 credidit Puricellius in Monum. basil. Ambros., num. 284, falso tamen, ut supra ostendimus. Eandem postea ad annum sequentem protraxit in Vita S. Herlemb., cap. 86; sed ne hoc quidem cum ejusdem Puricelli scriptis componi potest. Ait enim superstitie adhuc Urbano II, collectum ab Anselmo exercitum, simulque deliberatum, ut sibi in longinquas terras proficiscenti vicarius substitueretur; cumque ideo Saonam misisset, tanta interim celeritate Anselmum Mediolano excessisse tradit, ut jam longe positus foret, cum Grossulanus electus, nulla interposita mora, ad hanc urbem venit. Debuit igitur, juxta calculum Puricelli, in Orientem processisse archiepiscopus noster Julio mense, quo tandem Urbanus interiit, aut saltem paulo post, si ad hæc molienda peragendaque tempus aliquod intercessit: atqui cap. 83 Puricellius ipse nobis exhibet, Anselmum multo post tempore adhuc Mediolani degentem refert enim ab ipso translatum solemnī pompa venerabile S. Arialdi corpus e S. Celsi ad S. Dionysii ecclesiam, quod non nisi sub finem hujusce anni fieri potuisse, ipsemet cogitur fateri, cum Landulphus senior ab eodem relatus, et in hac Collectione tomo IV editus (Patr. t. CXLVII), cap. 2, num. 6, asserat, id peractum post biennium suæ consecrationis, mense videlicet Novembri, quo biennium ab inita Mediolanensi sede explebatur, nisi, etiam serius id contigit; neque enim Landulphus ait *statim post biennium* institutam ab antistite nostro S. Arialdi memoriæ novam hanc sacri cultus magnificentiam. Inane igitur, et commentitium est primum hoc Anselmi in Syriam iter, undequaque difficultatum sentibus obsitum: sed imposuit eruditissimo viro formula hæc Landulphi in expeditione positus qua censuit non aliud exprimi, quam projectionem Anselmi in Orientem, cum tamen, ut optime Pagius advertit in crit. ad ann. 1100, num. 21, ea tantummodo indicitur Anselmum Mediolano abfuisse, ut reliquas Langobardiæ gentes ad crucem suscipiendam accenderet, quod et obli-vit, narrante superius cap. 2 Landulpho: *ad vocem hujus prudentis viri plures viri cujuslibet conditionis per civitates Langobardorum, villas et castella eorum cruces susceperunt.*

(6) De hoc mentio recurret cap. 17.

(7) Hunc episcopum ignoravit Ughellus, qui Umberto sub finem sæculi xi vita functo successorem facit Amizonem II, cum tamen illum procul dubio proxime exceperit Mamardus iste Taurinensi infula jam donatus anno 1100, quo Grossulanus ab ipso consecratus in documento dedicationis ecclesiæ S.

nando non magis affectabat (9) eam sibi, quam asperitate vestitus et cibi.

CAPUT IV.

Presbyter Liprandus Grossulanum de vili habitu reprehendit, et audita morte Anselmi instat electionem fieri Grossulani.

Interea præbyter Liprandus ipsi Grossulano adhærenti cathedræ archiepiscopi (1) coram Andrea primicerio (2), et quibusdam aliis sacerdotibus placide dixit, ut horridam cappam exueret, et convenientem tanto vicario indueret; cui præbytero ille Grossulanus pretium emendi non habere respondit. Tunc præbyter Liprandus ad primicerium inquit: « Primiceri, dives es, et potes hoc pretium

Sepulcri ab Anselmo Mediol. archiep. eodem anno peractæ subscriptus episcopus legitur; an autem idem Mamardus sit qui cap. 21 a Landulpho Taurinensis episcopus memoratur, suo loco expendemus, ad idem nempe cap. 21.

(8) Id est supplicationes, de quibus fuisse Macrius in Hierolexico.

(9) Intellige conciliabat.

CAP. IV. — (1) Id est vicarii munus exercenti.

(2) Plures eo tempore fuisse in Ecclesia Mediolanensi ecclesiasticæ hierarchiæ ordines, quibus suus præerat primicerius ex Beroldo sæpius producto discimus. Describens enim ille in *Ambrosiano Manuali* sacros ritus in divinis officiis adhiberi solitos ab hoc clero, rubricam statuit de iis quæ præstandos erant in Sabbato præcedente Dominicam diem Palmarum his verbis: « Sabbato in Ramis Palmarum archiepiscopus dat palmas omnibus ordinibus ecclesiæ majoris hoc modo: archipresbytero magnum ramum palmæ, ex quo tribuit cæteris præbyteris sibi subjectis; archidiacono similiter unum, ex quo dat ille diaconibus suis. *Primicerio subdiaconorum* unum ex quo tribuit subdiaconis; *primicerio notariorum* unum, ex quo dat ille suis, etc. *Primicerio lectorum* unum, etc. *Primicerio presbyterorum minorum* ramum unum, ex quo dat omnibus sibi subjectis, » etc. Alibi etiam *primicerium presbyterorum decumanorum* recenset; quin etiam suum quoque *Veglonibus* (quæ pars est metropolitani cleri, schola S. Ambrosii appellata, etiam nunc vigens) *primicerius* adfuisse ex antiquis scripturis tradit Puricellius in Monum. basil. Ambros., num. 652, et in Dissert. Nazar., cap. 100, num. 16. Quo igitur in ordine principem locum teneret Andreas memoratus, quamvis hoc loco sileat Landulphus, alibi tamen expresse prodit, eundem vocans *primicerium presbyterorum decumanorum*. Quantæ vero amplitudinis hæc dignitas tunc foret, ex hac ipsa Historia colligere possumus. Cum enim de novo instituendo archiepiscopo proxime ageret Grossulanus, hunc primo adisse narratur, ac si ab ipso tanquam præcipuo auctore tanti momenti petenda res foret; quinimo is dicitur, adhibitis in consilium clero et nobilibus, electionem ipsam statuuisse; insuper cap. 12 formula summam dignitatem exprimentem, *primicerius Ecclesiæ Mediolanensis* appellatur. Plura de hujus primicerii summa auctoritate lege in Landulpho seniori. In præsens hæc dignitas antiquo quidem jure, sed non splendore vacua translata est in unum ex primario metropolitane clero, qui decorum hoc *primicerii* nomen gerit, et tertium locum inter dignitates capituli obtinet; reliquorum vero adhuc nonnulla supersunt vestigia in *primicerio lectorum*, qui etiam *magister chori* dicitur, primisque aliis ex quovis ordine, quibus peculiare quædam in nostrâ Ecclesia prærogativæ mansere,

bene præstare. Verumtamen si placet præstabo A medietatem tanti pretii. » Primicerius autem presbytero : « Hoc satis, perficiam in crastino. » Et vicarius ait, quod eam non indueret, cum de contemptu mundi vitam agere proposuisset. Hoc ut presbyter ille Liprandus audivit, sub quadam admirationis specie protulit, dicens : « Cum spernis mundum cur venisti in mundum (3)? En civitas ista suo more utitur pellibus variis, grixis (4), marturinis (5), et cæteris pretiosis ornamentis, et cibus. Turpe quidem erit nobis, cum advenæ et peregrini viderint te hispidum et pannosum in nobis. Altanem vicarius in hac sua commoditate afflictionis, et orationis, atque sermocinationis per duos annos (6) laboravit, et laborando certitudinem de morte prædicti Anselmi de Buis accepit. Primicerio ergo ipse Grossulanus, et ordinariis majoris B Mediolanensis ecclesiæ inquit, ut, se præsentem, eligerent sibi et populo archiepiscopum convenientem, priusquam rediret ad episcopatum Saonensem.

(3) Pro mundo hic intelligenda videtur, more Gallico, frequentia populi, in quam se conjecerat Grossulanus vicariam induens archiepiscopi dignitatem. Congruentius tamen crediderim indicatum hic monasticum institutum, cui se addixerat Grossulanus (ut ad finem cap. seq. ostendam), ejusque professione sese extra mundum veluti collocaverat.

(4) Pelles pretiosæ ex grise animalculo. Vide Laurentium in Amalthæa onomastica ; appellari hoc animal Gallico idiomate *vair* tradit Ducangius verbo *Griseus*.

(5) Pelles ex Scythica mustela, Italice *armellino*, quæ *martes* et *marterus* appellatur ; de hoc Russico, animalî fuse Aldrovandus loquitur, et novissime C Henricus Ruysch, in Theatr. animalium.

(6) Quo tempore hoc biennium inceperit, haud facile est decernere. Si verum esset, quod Papebrochius tradit in exegesi Mediol. archiep., num. 104, nonnisi elapso prope anno ab obitu Anselmi securum illius nuntium ad hanc urbem perlatum, mense videlicet Augusti anni 1102, quo etiam mense, Grossulanum cleri suffragiis ad infulam Mediolanensem evectum fuisse ex antiquo nostro Catalogo colligit, dici posset statim post peractam Idibus Julii dedicationem templi S. Sepulcri arreptum ab Anselmo Hierosolymam versus iter, atque inchoatum a Grossulano laboriosum vicarii munus sextili mense anni 1100, ita ut anno 1102, eodem itidem mense, biennium prædicationis et precum ab ipso indictarum pro Anselmo, et ejus exercitu completur. Certe in subscriptione documenti relatæ dedicationis, in qua Grossulanus se episcopum nominat, vicarii titulus deest. Attamen cum ex Landulpho dixerimus, creatum fuisse illum simul episcopum et vicarium, fatendum est, etiam ante dedicationem memoratam archiepiscopi vices Grossulanum gessisse. Ut itaque omnia conciliantur, censeo ante Idus Julias exercitum hoc munus ab ipso fuisse, quo tempore Anselmus Mediolano adfuit, sollicitandæ in proximis urbibus Langobardicæ expeditioni intentus ; profecto vero in Orientem sub finem anni illius, aut initium subsequentis archiepiscopo nostro, cœpisse statim Grossulanum ea peragere, quæ Landulphus narrat, donec anno 1102, ut dicimus, certus de Anselmi obitu feret ; duos quidem annos, sed minime completos impendens in hoc munere post ultimum Anselmi discessum suscepto.

CAP. V. — (1) Eundem esse hunc Landulphum,

CAPUT V.

Grossulanus in archiepiscopum eligitur, et a Romano pontifice sibi stola transmittitur.

Tunc primicerius habito consilio cum nobilibus, clericis, et viris Mediolani, coram populo, et ipso, alterum de duobus Landulphis Mediolanensis Ecclesiæ ordinariis, videlicet de Badagio (1), et de Varglate (2) a Hierosolymis redeuntibus elegit, sed Grossulanus de absentem personam electionem fieri prohibuit. Pars itaque cleri et populi ad nutum Arialdi abbatis monasterii Sancti Dionysii clamavit, et laudavit Grossulanum sibi in archiepiscopum. Ipse vero statim at vidit se a quadam magna multitudine vulgi, et nobilium conclamatum, et ab abbate illo plaudatum (3), archiepiscopalem sedem ascendit, et sedit (4), et sedens illum Arialdum abbatem de abbacia in abbatiam majorem, videlicet Clarævalensem (5) transtulit. Sed ante hujus translationem contigit, quod quidam, qui videbantur moribus, et vita probi (6) viri et clerici Mediolanenses, quædam

quem altera jam vice communibus suffragiis archiepiscopum designatum rejecit Armanus, ut sup. cap. 1 legitur, suadere videtur idem prorsus nomen : atque huic conjecturæ subscribit etiam Puricellius in Mon. bas. Ambr., num. 292.

(2) Castrum est uno tantum milliario ab Astensi urbe distans, vulgo dictum *Variglia* a quo familia hæc olim illius domina nomen sumpsit, ut testatur Ughellus in Epis. Asten., num. 29. Landulphus iste primum basilicæ Nazarianæ Mediolani præpositus, dein Hierosolymæ episcopus, postremo sanctitatis fama conspicuus cœlitum albo ascriptus est, ejusque Vita a Philippo Malabayla contexta in Actis SS. ad 7 Junii legitur.

(3) Philippus Malabayla in Vita B. Landulphi superius dicta refert, cum vulgi et nobilium favore in archiepiscopum acclamaretur Grossulanus, Arialdum hunc abbatem illico episcopale paludamentum in illius humeros injecisse. Si aliqua istius narrationis ratio habenda sit, corrigenda fortasse videretur hæc lectio *plaudatum* in alteram *paludatum*, id est *paludamento indutum* ; ego tamen crediderim genuinam hanc in omnibus Landulphi mss. vocem fuisse ab auctore Latini sermonis valde imperito deductam a verbo *plaudo* ita ut *plausu exceptum* seu *collaudatum* significet.

(4) De anno quo sedere cœpit Grossulanus, non una auctorum sententia est. Successisse illum Anselmo anno 1104 scribit Sigonius, eique minime refragatur Puricellius num. 291. Citius etiam initium sedis hujus archiepiscopi statuit Donatus Bossis in Chron. Mediol., anno videlicet 1100. E contra Ughellus, Pagius alique nonnisi secunda post 1100 anno datum viduæ Mediolanensi Ecclesiæ pastorem hunc constanter affirmant. Nensem etiam designat Papebrochius loc. cit. Augusti nempe jam ad extremos dies perducti ; idque historicæ veritati magis consonum est, ut ex superius dictis patet.

(5) Legendum procul dubio *Clivallensem*, cui præfuisse Arialdum (fortasse hunc ipsum) postmodum tradit Landulphus noster cap. 14. Clarævallens enim, seu potius *Curævallense* cœnobium nonnisi tricesimo quarto post Grossulani electionem a quo conditum fuit, ut in fine hujus historiæ innuetur.

(6) *ro probi* in omnibus mss. deest, recentior manu scriptum legitur, et certe sensus ipse contextus id exigere videtur.

turpia (7) de Grossulano, et ejus electione (8) presbytero Liprando notificaverunt. Quibus viris clericis presbyter ipse consilium præbuit ut litteras et duos idoneos clericos mitterent Romam, rogando papam (9) quatenus Grossulanum in archiepiscopatu non firmaret, donec se ipsos mittentem litteras in proximo tempore videret et audiret. Bernardus autem abbas Umbrosæ-Vallis (10), et cardinalis Romanus (11) ad has litteras et nuntios, videlicet Obizonem, qui cognominatur Nigrum, et Heribertum de Bruzzano contemnentes Grossulani causam, ipsiusque (12) legatorum verba videlicet Arderici de Carimate, et Joannis presbyteri de Plotello coram apostolico et ejus curiæ non respexit, sed accepta stola curiam comitissæ Mathildis intravit. Ibiq; inuito consilio in beneplacito Arderici de Carimate, qui pro Grossulano, et stola Romam iverat abbas ille Bernardus Mediolanum venire festinavit, et cum procul vidissent Mediolanum, Ardericus idem in protensi (13) virga usque ad majorem ecclesiam (14) civitatis portavit, clamando : « Hec-

(7) Quæ forent hæc turpia de quibus accusabatur Grossulanus, colligere possumus ex cap. 9 ubi narratur hunc antistitem in frequentissima populi concione testatum fuisse, juramento ad sacrosanctos Evangeliorum codices emisso, se nunquam contra castimoniam peccasse.

(8) Pecunia ad Henricum Cæsarem palam delata coemptam fuisse a Grossulano Mediolanensem infulam in Ughello legitur, male tamen : cum Henricum IV a civibus nostris multo ante ejuratum, sicuti et Henricum filium, constitutum quidem regem a patre anno 1099, sed Mediolanensibus minime acceptum qui fratri ejus Conrado adhærebant, sese hujusmodi electioni immiscuisse haud credibile sit, nec id Landulphi historia nusquam prodatur, qua in re corrigendus quoque est Sigonius, Galesinius in tabul. synodal., aliiq; scriptores qui passim datum ab Henrico Insubricæ sedi hunc antistitem tradunt. Occupatam certe simoniacis artibus archiepiscopalem dignitatem a Grossulano, quæ in decursu narratur, dilucide ostendunt.

(9) Paschalem nempe II.

(10) Quartus ejusdem congregationis rector generalis in SS. catalogum postea relatus.

(11) Tituli S. Chrysogoni ab Urbano II creatus anno 1097. Legati atque vicarii apostolici munere in Langobardiæ partibus Paschalis II nomine tunc fungens.

(12) Id est Grossulani.

(13) Umbellæ forsitan genus *protensum* esse censet Papebrochius ad diem 27 Junii, pag. 341, n. 5, nisi forsitan legendum sit *protensa*.

(14) Nemp; hiemalem cap. 1 indicatam, quæ metropolitana semper fuit, ac *major* vocata. Hinc patet pallium ad Grossulanum archiep. fuisse delatum post tertiam Octobris Dominicam, quo tempore in ecclesia majori, id est Hiemali, officia celebrari incipiebant, ut infra cap. 28, num. 8, dilucidius explicabo.

(15) *Lege Eccum* sine aspiratione ; vox enim Latina est *ecce hic* significans.

(16) Suspiciatus fuerat aliquando Puricellius in Mon. bas. Ambr., num. 321, Grossulanum Vallis-Umbrosæ monachum fuisse, eique suspicioni occasionem dederat locus Landulphi, qui cap. 27 refert, eundem Mediolano excedentem, seu potius ferro repulsum a Jordani archiepiscopi fautoribus Placentiam contendisse ibique in monasterio S. Marci congregationis Vallis-Umbrosæ hospitem fuisse rece-

cum (15) la stola, *Heccum la stola* ; » Et in hoc clamore plenitudo vulgi fuit et acclamavit : « Moriatur quicumque contradixerit. » Clamor iste ingens et continuus fuit donec abbas ille cardinalis et Grossulanus pulpitem majoris ecclesiæ Mediolani ascendit et cum uterque ibi videbantur in victu afflicti. in vestitu demissi (16), in sermone præolari, tantum plausum audierunt sibi velut si pure forent angeli Dei. Ibiq; Grossulanus stola indutus, et abbas in suo tempore remuneratus quievit, et recessit, et post paucos dies in gratiam prædictæ comitissæ Mathildis idem abbas Parmensem episcopatum suscepit (17).

CAPUT VI.

Grossulanum voluit presbytero Liprando bullam exemptionis auferre, dum fateretur se adobservatis fuisse.

Grossulanus vero, consentiens humanæ fragilitati, usus est cibis deliciosis et vestibus pretiosis atq; petiit subcingulum (1) quo presbyter Liprandus fruebatur in officio missæ secundum morem cardina-

plum. Id expresse traditum lego in Vita B. Landulphi a Malabayla jam citato conscripta, ubi num. 4. Grossulanus monachus Vallis-Umbrosæ appellatur. Quo admissio clariorem huic historiæ lucem quandam oboriri autumnus. Explicari siquidem commodius potest cur in panno et aspero amictu tandiū perduraverit, etiam cum se vicarium archiepiscopi Mediolanensis gereret ; cur suadenti nobilium indumentum Liprandus responderit se de contemptu mundi vitam agere proposuisse ; cur denique tam impenso favore illum prosequeretur cardinalis Bernardus, utpote ejusdem instituti alumnum. Fortasse etiam uterque monasticum ordinis sui amictum gestabat, cum in publicum adducti ecclesiæ majoris Mediolani ambonem conscendissent ; id enim indicare videntur verba hæc : *Uterque ibi videbantur in victu afflicti, et in vestitu demissi.*

(17) Anno 1106 a Paschali II Parmæ, causa itineris in Germaniam, morante institutus ejusdem urbis episcopus fuit, ut Mabillon. in Annal. Bened. ad hunc. ann. narrat ; quo posito, quæ hic narratur de stola seu pallio ad Grossulanum delato ad hunc eundem annum referri debent, cum post paucos dies asserat auctor noster Bernardum abbatem cardinalem Parmensi infula decoratum. Attamen admitti id neutiquam potest, cum alioquin universus historiæ hujus chronologicus ordo subverteretur, ut ex proxime dicendis patebit. Censeo igitur vitiatum fuisse hunc textum, ita ut amanuensis loco hujus formulæ *post paucos annos*, scripserit *post paucos dies*, quemadmodum colligi potest ex verbis ipsius Landulphi paulo ante præmissis in *suo tempore remuneratus*, quæ diuturnus certe, quam paucorum dierum intervallum videntur innuere : Nisi forte ex auctore nostro corrigendi sint scriptores illi qui annum hunc 1106 electioni Bernardi in Parmensem antistitem assignaverunt, eaque retrahenda sit ad finem anni 1102, vel ad initium subsequens ; cum in hac re implexa sit Parmensium episcoporum series, quæ antistitem proxime Bernardo antecedentem ignorat, nec securum aliquod fundamentum proferatur, quo Bernardi electio supradicto anno 1106 affigi debeat.

Cap. VI. — (1) Genus sacræ vestis in parvi manipuli formam e latere sinistro usque ad genua delatentem quam sibi veluti *pharetram appendere* sacerdotem, sicuti *cingulo pro arcu se cingit*, ait Gem. lib. 1 cap. 83. Sacerdotalibus hujus indumenti morem obsolevisse in Ecclesia Latina, solo summo pontificæ

lis (2). Sed presbyter ipse ipsum cingulum Grossulano dare negavit. Deinde ipse archiepiscopus quoscunque non potuit sibi blandire (3) tentavit minis terere, presbyterum Liprandum præcipue. Qui presbyter, cum esset coram cuncto populo urbis Mediolani interrogatus, inquit : « Quam plures de hic condescenditibus et stantibus ad libitum suum placitumque tuum locuti sunt, atque de litteris Romam missis (4), propter quas super me intendis tibi responderunt, quod si vis meum inde habere responsum, dic mihi, si vis ut dicam tibi verum an mendacium? alioquin non dabo tibi idem responsum. » Grossulanus vero super hoc percunctatus, tandem in eodem conventu dixit : « Volo ut dicas verum. » Tunc presbyter (*), qui a Domino confortatus dixit. « Litteras de quibus me interrogas, ego non dictavi, nec scripsi, sed et alias in divina pagina legi et in ipsis non inveni verbum quod confirmaret te jure posse esse Mediolanensis Ecclesiæ archiepiscopum, atque consilium, et auxilium dedi pluribus clericis, et viris, qui miserunt Romam Obizonem Nigrum et Heribertum de Bruzzano, ut rogarent papam ne tibi mitteret stolam. Unde Grossulanus commotus ait : « Archiepiscopus nunc sum, et stolam habeo, Quod nisi satisfeceris mihi de hac præsumptione, faciam de te quod mihi pertinet facere. » Tunc presbyter porrexit sibi chartam sigillatam apostolico sigillo (5) hæc continentem.

GRÆGORIUS episcopus, servus servorum Dei, LIPRANDO sacerdoti salutem et apostolicam benedictionem.

Si sanctorum memoriam veneramus, de quorum legimus morte et abscissione membrorum, si patientiam laudamus eorum quos a Christi fide gladius nec ulla pœna divisit. Tu quoque, abscisso naso et auribus pro Christi nomine laudabilior es, qui ad eam gratiam pertingere meruisti quæ ob omnibus desideranda est qua a sanctis, si perseveris in finem, non discrepas. Integritas quidem corporis tui diminuta est, sed inte-

in solemnissacrorum celebratione id adhibente, tradit Macrius in Hierolexico, v. *Cingulum*, qui etiam v. *Epignation* subdit adhuc in usu fuisse apud præcipuos Græcorum mystas sæculo xvi, ut ex quadam epistola ab Oriente transmissa constat.

(2) Adhibitum fuisse ab episcopis aliisque ecclesiasticis dignitatibus hoc indumentum testatur Macrius loco citato. Fortasse nomine *cardinalis* innuuntur hic ordinarii metropolitanæ Mediolan., qui olim hujusmodi titulo decorabantur; imo Galvaneus Flamma in Chron. Maj., cap. 396, ex Datio tradit eosdem episcopalibus insignibus indui solitos a tempore sancti Ambrosii; quod antiquum decus, rerum, et temporum varietate in desuetudinem lapsum renovavit fel. record. Clemens XI anno 1716, Iudib Judii, datis brevibus litteris, quibus omnibus et singulis dignitatibus, et canonicis ordinariis Mediolan., perpetuo indulgit, ut in omnibus solemnibus ecclesiasticis functionibus in quibus sacra adhibentur paramenta, mitra aliisque indumentis ad instar abbatum usum mitræ habentium, tum in urbe, tum in diœcesi uti valeant, et gentilitiis insignibus mitam apponere etc.

(3) Id est blanditiis allicere.

A rior homo qui renovatur de die in diem, magnum sanctitatis suscepit incrementum : forma visibilis turpior, sed imago Dei, quæ forma justitiæ facta est in diminutione jucundior, in turpitudine pulchior. *Unde in Canticis canticorum gloriator Ecclesia, dicens « Nigra sum, sicut Hierusalem. » Quod si interior species nihil passa est detrimenti, iis abscissionibus non est abscissum a te sacerdotale officium, quod proprium est sanctitatis, et non tantum consideratur in integritate membrorum quam in integritate virtutum. Unde imperator Constantinus Hierosolymitani episcopi cujusdam oculum pro nomine Christi erutum sæpe osculabatur, et exemplo Patrum atque documento majorum didicimus non auferri sacrum officium martyribus pro hujusmodi casura membrorum. Proinde martyr Christi, confortare in Domino*

B magis credus in te nuuc esse presbyteratus officium quod prius olei unctione, nunc vero tibi est sanguinis tinctione commissum, et quanto minus habes quod possit auferri, tanto minus timeas prædicare quæ recta sunt seminare, quæ centuplicata reddentur, Scimus quidem te ab inimicis sanctæ Ecclesiæ semper inimicari atque affligi : sed tu ne eos timeas, neque perterrearis, quia nos tam te quam tua omnia sub nostra et sub apostolicæ sedis tutela cum magna charitate tenemus, et si in aliquibus tibi necessarium fuerit, apostolicam sedem appellare concedimus, etsi ad nos et ad sedem nostram veneris, cum gaudio et magno honore suscipere parati sumus.

His perlectis Grossulanus (*), quasi vellet destruere sigillum, strinxit et cappa sua texit. Inde presbyter *C*eu irato animo rem suam quæsit et requirendo Grossulano ait : » Nisi sigillum et chartam illæsam sibi redderet, civitatem totam inde commoveret. » Et charta sigillata, et illæsa sibi reddita, Arialdus abbas monasterii Sancti Dionysii (6) seorsum presbyterum fecit, et in cameram duxit : atque inter multa blanda (*) presbytero ait : ut manum obedientiæ Grossulano daret, sed presbyter ipse exaltando, et reiterando vocem dixit : « Manum obedientiæ ?

(4) Is videlicet quas contra Grossulanum conscribi, ac a duobus idoneis clericis Romam deferri consilio suo curaverat ipse Liprandus, ut superiori cap. narratum fuit.

(*) A. 2. quasi.

(5) Dederat has litteras ad Liprandum Gregorius VII statim ac fœdam aurium et nasi mutationem pro tuenda sacerdotum castimonia passus fuerat anno 1073, easque conscripserat sanctissimus pontifex non tantum ad gratularetur illi adeptam martyrii gloriam, sed etiam ut ecclesiasticis impedimentis, quibus ob corporis deformitatem arceri ab altaribus posset, auctoritate apostolica ipsum minime innodatum declararet. Cur autem has litteras Grossulano obtulerit Liprandus, id in causa esse potuit, quod archiepiscopus indignatione commotus iis verbis, *faciam de te quod mihi pertinet facere*, minari visus sit, velle illum sacris interdicere.

(*) A. 1. Cum.

(6) Grossulano impense addictus, nondum tamen, ut hinc patet, pinguioris abbatiæ superius memoratæ possessionem adeptus.

(*) A. 2. Blandimenta.

manum obedientiæ ? per viventem in sæcula, nec A minimum digitum manus meæ darem pro hære. » Quod cum audisset conventus clericorum, qui adhuc aderat in palatio, ait intra se : « Hoc consilium non est in silentio (7) ; » et cum abbas et presbyter cameram exissent, archiepiscopus signum dissolvendi consilii dedisset, presbyter sibi silentium indixit, et audientiam habuit, dicens : « Ne scandalum in me faciatis, scitote : ego in meo officio (8).... secundum quod ipse me servaverit in suo, » et tali tenore præbuit manum Grossulano.

CAPUT VII.

Liprandus Heribertum in domo suscepit ægrotum, unde jussu Grossulani a celebratione () abstinit.*

Cum alter alterum suspectum haberet, contigit B quod Heribertus de Bruzzano (1) valde aggravatus febribus venit addictum presbyterum supplicando ut adversus infirmitatem daret sibi remedium. Ministri vero presbyteri ministraverunt cibum, et lectum convenientem illi ægrotanti, donec Dominus virtutum per impositionem manuum ejusdem presbyteri præbuit salutiferum remedium ipsi ægrotanti (2) Unde Grossulanus stimulatus ait ad presbyterum, « quia participasti Heriberto meo excommunicato (3), præcipio tibi missam non cantes, quousque pœnitentiam inde susceperis, et mihi satisfeceris. » Et presbyter ad illum : « Quod feci in Heriberto bonum fuit, et a Deo venit, atque de bono, et Dei opere non novi pœnitere ; et si non habes super me hanc potestatem (4), tamen propter hoc scandalum C

(7) Ista enim voce proditum fuerat.

(8) Verba quæ desunt in ms. non alia fuisse videntur quam *servabo eum*.

CAP. VII.—(*) A. 2. *celebratione missæ.*

(1) Alter ex nuntiis qui Romam missus fuerat contra Grossulanum.

(2) Eximiam vitæ sanctimoniam, quæ in Liprando fulgebat, comprobata a Deo fuisse testimonio miraculorum, ostendit tum depulsa hæc ab heriberto ægritudo sola manuum impositione, tum plura alia, quæ in præsentis Historiæ decursa videbimus. Eadem in unum collegit Puricellus in Vita S. Herlemb. cap. 91, quem vide.

(3) Ferali anathemate percussos fuisse a Grossulano nuntios illos, quos jam diximus Romam missos contra ipsum, locus iste nos monet.

(4) Exemptus enim fuerat tum a Gregorio VII, qui in litteris apostolicis superius recitatis hæc ad illum scripserat. *Nos tam te, quam tua omnia sub D nostra et apostolicæ sedis tutela cum magna charitate tenemus*; tum ab Urbano II, qui ecclesiam Sanctissimæ Trinitatis ab eodem conditam, et ipsum Liprandum peculiari privilegio communiverat, ut mox videbimus.

(5) Varias hujus vocis significationes pro varia temporum antiquorum acceptione referunt Ducangius in Glossar. et Macrius in Hierolex. Crediderim hic innui virum cujus murus in docendo foret, ac fortasse etiam Arnaldum, de quo cap. 1 mentionem habuimus.

(6) A. 1. *Compedo*, verius *Compito*, ita enim etiam in præsens ecclesia hæc S. Pauli in *Compito* nomen gerit. Hanc autem appellationem eidem inditam fuisse a spatiosa via, quæ ante illam jacebat ac *Compitum* vocabatur, auctor est Galvaneus

A vitandum, tibi contemperabo... Quemdam igitur sacerdotem scholasticum (5) in domo sui proprii juris presbyter Liprandus induxit, qui sibi missam cantabat in ecclesia Sancti Pauli, quæ dicitur in *Copodo* (6) quam ipse presbyter Liprandus una cum ecclesia Sancti Germani sita in Niguarda (7) reædificando, et magnificando ditavit, et ut nunc apparet, decoravit, accepto in se, suisque hæredibus jure foundationis, quemadmodum legitur in chartis a regalibus iudicibus (8), et viris, et clerico ordinario (9) subscriptis, et attestatis. Hinc est etiam quod ipse stabilius Grossulano restitit, et cæteris inimicantibus et sibi et suis.

CAPUT VIII.

Liprandus ecclesiam Sanctæ Trinitatis cum exemptione Urbani II fundavit.

Ut securitatem (1) sibi et suis clericis constitueret, ecclesiam quoque Sanctæ Trinitatis inchoavit. et in proprio suo allodio ad locum, qui pons Guinuzeli (2) dicitur, scilicet (7) cum Landulpho suo acolytho et alumno (3) fundavit. Ipsam quoque beato Petro obtulit, et Urbanus papa II suscepit, et cum privilegio ipsum presbyterum et ecclesiam communivit, subscribens :

Bullæ exemplum.

URBANUS episcopus. servus servorum Dei, dilecto filio LIPRANDO etc. *Statuimus ecclesiam illam cum prædiolo, in quo fundata est. . . . vel per alios fideles illic Domino largiente collata fuerint, ab omni sæculari oppositione quietam perpetuo manere, et liberam. Clericis vero ibi victuris vivendi regulariter*

Flamma in Chron. Extravag. ms. in bibl. Ambr., cap. 35, ubi plura de eodem Compito tradit.

(7) Pagus ad tria circiter milliaria extra portam. Comensem positus, atque in præsens celebris ob ædes magnificas ab excellentiss. D. marchione Georgio de Clericis, senatus Mediolanensis præside, ibidem extractas, et viridaria ad omnem amœnæ voluptatis luxum et delicias exulta.

(8) Seu missis domini regis, quos subscriptos videmus documento confecto anno 1123, et a Puricellio relato in Mon. bas. Ambr., num. 336.

(9) Nempe canonico metropolitanæ.

CAP. VIII.—(1) Securitatem, de qua hic sermo est, longe ante hæc tempora sibi paraverat Liprandus, sub Urbano scilicet II, qui extremum diem clausit Julio expirante anni 1099. Recenset igitur auctor extra Historiæ ordinem tum ecclesiæ ab ipso conditæ meritum, tum obtenti a summo illo pontifice gratiosi diplomatis decus, cujus etiam exemplum Grossulano mox obtulisse credendum est, non secus ad litteras Gregorii VII superius descriptas, ut illatam interdicti pœnam infringeret, sequæ ab ira minabundi præsulis salutari veluti clypeo tueretur.

(2) Si constaret qua Mediolanensis urbis aut ditionis parte positus esset pons iste, securum aliquod indicium loci haberemus, in quo ecclesiam suam, privilegio summi pontificis decoratam condidit Liprandus; sed cum evolutis diligenter historiis, ac adhibitis etiam in consilium rei antiquariæ peritis viris, nihil ubi tutum pedem figere hic possum, emerserit, vatem agere nolo.

(7) A. 2. *simul*.

(3) Ille idem Landulphus est a quo hæc historia conscripta fuit, ut cap. seq. clarius se prodit.

concedimus facultatem, eosque discernimus tam proprias ordinationes, quam altarium et ecclesiarum consecrationes, cæterorumque dona sacramentorum a Mediolanensi archiepiscopo suscipere, si quidem Catholicus fuerit, et communionem ac gratiam apostolicæ sedis habuerit, et si ea gratis ac non pravitate indulerit; alias autem liberum eis arbitrium sit sacramenta eadem suscipere a quocunque voluerint Catholico episcopo. Decernimus ergo ut neque Mediolanensi archiepiscopo, neque alieni viventium liceat eandem ecclesiam, et fratres qui illi Deo servierint, quolibet occasionis jugo deprimerent, aut bona eorum distrahere et suis usibus applicare, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integre conserventur vobis, et successoribus vestris omnimodis profutura, salva ejusdem Mediolanensis archiepiscopi Catholica reverentia. Ad indicium autem hujus perceptæ libertatis a Romana Ecclesia Mediolanensis monietæ nummos sex quatuor annis Lateranensi palatio perolveritis. Si qua igitur in crastinum ecclesiastica secularisve persona, hujus decreti paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, potestatis honorisque dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, atque a sacratissimo corpore et sanguine Christi Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, et in extremo examine districtæ ultioni subiaceat, Cum cæcis autem eidem loco iuxta servientibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructus bonæ actionis percipiant, et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

CAPUT IX

Liprandus prædicat Grossulanum simoniacum esse, et id se per ignis iudicium probaturum.

Grossulanus autem et ejus turba ad hanc apostolicam monitionem (1), neque ad multas nobilium virorum preces pro presbytero Liprando fusas

CAP. IX. — (1) Recitatas nempe Urbani II breves litteras.

(2) Synodum hanc Mediolanensem indictam fuisse sub finem anni 1102, aut initium sequentis, credere jubet calculus ex rebus proxime narrandis deductus. Interim adnota Mediolanensis archiepiscopi summam illo ævo auctoritatem ad cujus nutum non tam suffraganei episcopi, quam principes Langobardiæ commoverentur.

(3) Id est mussitabat.

(4) Indicatur hic summa sedulitas Grossulani, qua præter consuetum morem recitandi matutinas horas ante auroram, maturiori tempore easdem cani præcipiebat, dato sacri æris signo, ut excitatus novitate rei populus frequentior adesset; neque enim apud Ecclesiæ ministros mos invaluit, ut ad militiæ antiquæ normam, primas aut secundas noctis vigiliis distinguerent.

(5) Postremam Quadragesimæ hebdomadam, quæ Major passim appellatur, *authenticam* dici in Ambrosia Ecclesia, compertum est: At de hac hebdomada minime loqui Landulphum nostrum, ex ipsius facti narratione patet; refert siquidem cap. seq. post varia inter Liprandum et Grossulanum dissidia agitata, et celebratam etiam per duos dies in majori ecclesia synodum fuisse tandem compulsam eundem Liprandum *vespertina hora Dominicæ diei de Ramis Palmarum* ad iudicium ignis parandum. Multo igitur ante debuit Grossulanus ea

respexit, sed, cupiens subvertere illum, sibi laboravit ut episcopos et principes Longobardiæ commoveret, et cum ipsis synodum celebraret (2). Hujus synodi tempus dum appropinquaret, et multorum hominum tumultus multa turpia adversus Grossulanum tumultuabat (3). Et Grossulanus ad compescendum illum tumultum, quasi in prima vigilia (4) cujuslibet authenticæ noctis (5) matutinum pulsare fecit, et gentem multam, tam per se quam per suos sacerdotes et ministros, occasione matutini habita congregavit, atque matutino cantato, multo populo coram ipso convocato, de passione Christi, et proditore Juda prolixum sermonem fecit, et suæ causæ ipsum sermonem coaptavit, atque in fine sui sermonis super sancta Dei Evangelia, nullo interrogante, publice juravit quod a die, qua egressus est ab utero matris, pollutionem non fecit, et carnem suam non coinquinavit (6). Arialdus vero monasterii Sancti Dionysii abbas, et Guazzo, qui cognominatur de Orreo, id ipsum jurando firmaverunt, et mox Grossulanus adjecit, dicens: Si quis vult adversum me dicere aliquid, nunc dicat; quod si modo tacerit, amplius adversum me audientiam non habebit. Hoc cum presbytero Liprando renuntiatum fuit, et ipse plures (*) cives ad ecclesiam Sancti Pauli vocavit in die, quibus dixit: « Videtis me abscissum naso et auribus pro nomine Christi, unde mihi magna retributio est promissa, et in fine perseveravero; pro amore itaque Christi, vestraque salute, et pace, rogo vos ut ad me, et ea quæ vobis dixerò, intendatis. » Et cum hæc et plura benedicta, beneque sonantia adversus præsertim simoniam dixisset, proposuit, dicens: « Grossulanus, qui pro archiepiscopo tenetur, est simoniacus de archiepiscopatu Mediolanensi per munus a manu, per manus a lingua, per munus ab obsequio (7). » Et cum hæc in suo proposito procederet, sæpis-

peragere, quæ hic describuntur: quænam ergo essent illæ noctes, *authenticæ* ab auctore nostro vocatæ? existimaverim non alias fuisse quam noctes sextam cujuslibet quadragesimalis hebdomadæ feriam precedentes, quæ cum ex Ambrosiano ritu Crucifixi Redemptoris venerationi dicatæ sint cultu adeo peculiari, ut eo die in reverentiam sacrificii cruenti a primo, et summo Sacerdote Christo Domino peracti, sacerdotes a sacri celebratione abstinere jubeantur, *authenticæ* dici potuere non secus ac extremæ hebdomadæ dies, quos ideo *authenticos* dici credimus, quod cruentæ Passionis Domini memoria ac si in ipso archetypo expressa videretur, summa fidelium religione ab Ecclesia recolatur; Præcipue cum advertam, in hismet noctibus a Grossulano habitum sermonem *de passione Christi*, ut hic Landulphus memorat.

(6) Hinc non obscure deducitur criminationum materia quæ in Grossulanum intorquebantur, cum adversus illum turpia quædam obmurmurari a populo superius dixit Landulphus, quemadmodum cap. 5, num. 7, jam monui.

(*) A 1, principales.

(7) Tria hæc præcipua capita sunt, e quibus simoniam contrahit theologi omnes docent, quos consule; hinc tantum collige quam antiqua sit hæc stricta loquendi formula apud scholasticos familiaris.

sime hortabatur omnes, ut convenirent ad veram A cognitionem hujus propositi per divinum iudicium (8) approbatum in vita, vel morte sua manifestata per ipsum. Sed Grossulani turba hoc perturbabat auctoritate pontificum qui Mediolanum venerant ad celebrandum synodum eum Grossulano. Verumtamen presbyter ipse adversus episcopos disputans rationibus et exemplis suam sententiam sustinuit nec dimisit. Grossulanus vero parvipendens hujus presbyteri verba, veluti in præsentia ejus non essent prolata, synodum suam in ecclesia Sanctæ Mariæ, quæ dicitur Hiemalis, per duos dies tractavit (9), atque in tertia in prato, quod dicitur Brorium (10), coram infinita hominum multitudine dedit sententiam deponendi Andreæ primicerium, et alios sacerdotes, quos Anselmus de Rode Mediolanensis archi-

(8) Nempe ignis, ad quod provocare tunc licitum erat; superiori enim sæculo idem examen indictum fuerat in Florentina urbe a S. Joanne Gualberto, qui Petro monacho suo Vallumbrosano, postea cardinali atque episcopo Albanensi, transitum per ignem mandavit, ut Petrus Florentiæ episcopus simoniacus reus publice comprobaretur; quod etiam ex voto accidit, innocue flammæ percurrente monacho, *Tignei* propterea nomen adepti, ut desiderius abbas Casinensis, et Bertholdus ad ann. 1089 cuicæ narrat, atque ex eo Baronius ad. ann. 1063, Porcellius in Mon. bas. Ambr., num 296, aliique. Postmodum sublata fuit hæc iudicii forma, cum ultra quam par est tentari Deus videretur, gravesque ab Ecclesiâ indicatæ censuræ, quas collegit in Epitom. sacr. Canon. cardinalis Lauræa, exponitque in Polyanthæa Pallavicinus verbo *Purgatio*.

(9) Hanc synodum celebratam fuisse anno 1103, tempore Quadragesimæ dubitari vix potest; cum enim superius dixerit Landulphus, dum hujus synodi tempus appropinquaret consuevisse singulis authenticis noctibus haberi concionem a Grossulano; iudicium vero ignis peractum sit a Liprando hebdomada sanctiore post celebratum concilium, aperte patet intra Quadragesimales dies, et quidem ad finem vergentes synodum fuisse tractatam.

(10) Legendum *Brolium*. Galvaneus Flamma in Chron. Maj., cap. 68 et 73, *brolium* fuisse ait pomærium arboribus consitum in tanta densitate ut nemoris speciem referret, eratque positum in ea parte urbis, quæ intermedia est duabus insignibus Mediolani basilicis S. Nazarii, et S. Stephani quibus adhuc superstes nomen mansit in *Brolio*. Sed locus iste synodo celebrandæ aptus esse non poterat nisi fortasse excisis arboribus tunc temporis area patens inducta fuisset: alterum *Brolium* describit idem Flamma in manip. Flor. ms. fol. 28, hæc habens: « Extra muros civitatis erat *Brolium* magnum, ubi juvenes in armis, et pugnis diversis, excitationis causa, conveniebant. » Certe hoc sæculo XII existitisse hortos, *Brolii* nuncupatos, in quibus militaria signa fixit Fridericus Ænobarbus, cum castra in urbem nostram moveret, tradit Calchus ad ann. 1158, atque in hujus *Brolii* capite sitam fuisse ecclesiam S. Babylæ ex Othone Morena ed. enmd. ann. discimus: fortasse hoc ipsum *Brolii* pratium erat, de quo Landulphus noster loquitur.

(11) Alterum ex mss. bibl. Ambr., conformius, ut arbitror, ad auctoris mentem, quam prodit particula illa *et*, legit *investitus*: et sane Anselmum ab Henrico imperatore ecclesiasticas investituras contumaciter tuente, fuisse in archiepiscopum Mediolanensem electum, atque ideo a Gregorio VII, summo pontifice improbatum, tradit Sigonius de

episcopus, et a rege Henrico investitos (11) ordinavit. Quam sententiam multitudo cleri illico, et populi, et non multum post tempus Paschalis papa Romanus contempsit (12).

CAPUT X.

Presbyter Liprandus per ignem transivit illæsus.

Attamen Grossulani turba dimicans adversus primicerium Landulphum ejusdem primicerii clericum lapide occidit; deinde quasi in consensu totius civitatis dictum fuit presbytero, ut ad faciendum iudicium multa ligna congregaret in prato, quod clauditur in muro juxta Sancti Ambrosii monasterium. Et presbyter ipse plenus magno Spiritu animam et vitium, quæ ad edendum habebat, pauperibus erogavit suamque lupicervinam (*) (1) pellem pro lignis pignoravit, cætera vero, quæ possidebat

regn. Ital. lib. IX, ad ann. 1084. In hoc tamen aperti erroris illum redarguit Pagius in crit. ad ann. 1085, cum Gregorius VII vita functus eodem anno, ac etiam die quo Tedaldus Mediolanensis archiepiscopus obiit, successoris Anselmi electionem improbare non potuerit: Tedaldum autem fatiis cessisse non anno 1084, ut crederat Sigonius, sed sequenti, ex Bertholdo synchrono scriptore id asserente indubium est: an autem hic Anselmus vere ab Henrico investitus sit Mediolanensis antistes, Pagius negat, Bertholdi auctoritate inter alia fretus, a quo post narratam Tedaldi mortem, hæc scripta dicit: « De medio sublato, potentissimo Mediolanensis Ecclesiæ invasore, erigere caput ea cœpit, excussoque e cervicibus jugo schismaticorum Catholicum sibi delegit antistitem Anselmum, ejus nominis III. » Attamen eruditissimus vir hallucinatus est: nihil enim in Bertholdo a me diligenter evoluto de hac Anselmi electione legitur, verbaque relata non scriptoris illius sed Baronii sunt ad hunc annum 1085. Corruit igitur præcipuum illius fundamentum: cætera vero, quibus ex eodem Bertholdo Pagius firmare sententiam suam nititur, rem minime evincunt; quæ enim auctor ille de conjuratione Mediolani, et quarumdam aliarum Langobardiæ civitatum contra Henricum in XX annos indictam, et de Anselmo in causa S. Petri studiosissimo tradit, ad annum 1093, postremum scilicet Anselmi vitæ, non ad primum, quo in archiepiscopum electus est, referuntur, Itaque recedendum non est a Landulphi nostri fide, qui eum ab Henrico investitum aperte dicit; præcipue, cum Papebrochium in hac re consentientem habeamus in exegesi cit. num. 101 ubi quamvis et ipse perperam crediderit, verba superius relata vere in Bertholdo legi, attamen nihilum quidem a sententia sua discedit, qua Anselmi electionem Henrici schismatici imperatoris auctoritati ascribit, « esto, ut idem prosequitur, Anselmus schisma exsecratus, mox ut Victor III vel qui ejus brevem pontificatum excepit, Urbanus II, Gregorianis contra schismaticos vestigiis insistens, agnitus pontifex fuerit, et curaverit cum Ecclesia reconciliari. »

(12) Irritam cassamque cessisse hanc depositionis sententiam probat exercita publice ab isto Andree primiceriatu sui auctoritas, quemadmodum in decursu historiæ videbimus. De Paschalis papæ decreto nihil apud auctores legitur, appellasse tamen ad summum pontificem, Andreæ aliosque depositos sacerdotes ex hoc loco clare colligitur.

CAP. X.— (*) A. 2, *lupitunicam*.

(1) *Lynx* Latina, seu potius Græca voce. Peregrinum hoc animal appellatur, ejusque pellis varii coloris maculis punctatim inspersa adhuc in pretio est. *Lupum cervarium* vulgari vocabulo dici scribit Aldrovandus, fuse de illo agens.

in libris, et aliis rebus, statuit, ut conservarentur A Landulpho nepoti suo (2) et alumno, atque Ecclesie acolytho, qui tunc temporis disciebat Aureliani (3) ab egregio magistro Alfredo, et nobili Jacobo, Statuit etiam si contigerit illi mori in illo iudicio, si quid corporis ejus residuum fuerit portari ad ecclesiam Sancte Trinitatis, quam ipse, sicut supra in privilegio legitur, in allodio suo fundavit, et B. Petro tradidit. His ita statutis, et ordinatis idem... Ambrosii ecclesiam ivit, et cum ipse facturus iudicium... manus Grossulani praevaluit, et ipsa ligna in prato disposita dispersit, ipsumque presbyterum ab illa dispositione separavit ignominiose. Deinde in domo sua, et Sancti Pauli ecclesia presbyter ipse siluit, et quievit, donec pueri et puellae, mares et feminae in proximo tempore clamaverunt : Foras, foras, Grossulane. Hunc clamorem Grossulanus cupiens compescere, habuit consilium cum satellitibus suis, quibus dixit : Ite et vos, et publice eligite viros de populo, qui dicant illi Liprando, aut ad satisfactionem meam veniat, aut de terra ista exeat, aut iudicium, quod se facturum promisit, faciat. Consilium itaque de latere ejus venientes ad concionem populi in vespertina hora Dominicae diei de Ramis Palmarum, seu Olivarum (4) publicaverunt quae audierant a domino suo archiepiscopo Grossulano, quapropter non solum viri in concione electi venerunt ad presbyterum hanc legationem dicere, sed innumer hominum multitudo venit hanc legationem confirmare. Ad quorum clamorem clamantem : Veniat presbyter ipse Liprandus, ipse humilis exivit : et ut legationem audivit et intellexit, manus ad caelos levavit, et Deo gratias egit, et interrogando legatos, inquit, vult, et mandat ipse, quod mihi dicitis. Qui omnes respondentes dixerunt : Utique vult, et mandat. Et presbyter ad eos : Terram non exeo, sed in istis duobus diebus jejunium ago, et in quarta feria (5) faciam iudicium praestante Deo sed unde ligna emam, non non habeo. Tunc Grossulani, et reipublicae ministri quercina ligna ad flammam, et ad calorem aptissima triginta

(2) Qui haec scripsit.

(3) Hinc Pagius colligit antiquitatem et famam studiorum Aurelianensium.

(4) Die 22 Martii, in quem anno 1103 haec Dominica incidit.

(5) Nempe hebdomadae sanctioris, sed cujus anni ea vere foret, prorsus ignoravit Puricellius. In Monum. bas. Ambros. num. 295, sententiam suam protulerat, qua iudicium hoc ignis ascribendum anno 1101 certa et evidenti, ut ipse ait, conclusione statuerat. Postmodum lib. iv Vitae S. Arialdi cap. 88 mutata in melius opinione, illud sequenti anno 1102 adjudicandum censuit. At neque hoc anno id contigisse ex superius dictis liquido patet : cum enim mense illius Augusto delatam plebis et nobilium acclamatione Mediolanensem infulam Grossulano ostenderimus, quis non videt innoxium hunc Liprandi per ignem transitum postrema Quadragesimae hebdomada peractum nonnisi anno tertio saeculi ejusdem XII posse affigi? Corrigitur itaque est error typographicus, qui in exegesi jam pluries laudatam Papebrochii irrepsit num. 104, ubi sub

solidos denariorum emerunt quae in campo ante atrium ecclesiae Sancti Ambrosii in duabus congeries respicientibus se composuerunt, longitudo quarum decem cubitorum fuit, et altitudo et latitudo major statura hominis cubitorum quatuor, via vero inter ipsas congeries unius cubiti et semis. His ita dispositis, et quibusdam lignis in via interpositis, in quarta fecia (6) presbyter, indutus cilicio, camisia atque casula, more sacerdotis ab ecclesia Sancti Pauli usque ad ecclesiam sanctorum martyrum Protasii et Gervasii, et Beatissimi Ambrosii nudis pedibus crucem portavit, super quorum sanctorum altare, caeteris sacerdotibus deficientibus, ipse sibi missam cantavit (7), et missa cantata Grossulanus quoque gerendo crucem, eandem ecclesiam intravit, et pulpitem cum Arialdo de Meregnano, et Berardo iudice Astensi ascendit, et factis silentio in populo, et presbytero stante nudis pedibus super lapidem marmorcum, qui in introitu ebori continet Herculis simulacrum (8), idem Grossulanus ait ad populum : Attendite quia in tribus verbis hunc hominem vincam, et ejus confusionem ostendam. Et ad presbyterum, inquit : Proposuit quod ego sum simoniacus per munus a manu ; modo dic, cui dedi? Tunc presbyter super populum oculos aperuit, et digitum ad tres illos qui stabant in pulpito, extendit, dicens : Videte tres grandissimos diabolos, qui per ingenium et pecuniam suam putant me confundere : et nonne ille diabolus, qui suasit illum fieri simoniacum per pecuniam suadere potest ut adhuc majorem pecuniam daret, et veritatem occultaret et testes et iudices mundanos mihi auferret? et non nescitis, quia propter vitandam astutiam diaboli et parvorum hominum, ego elegeri Deum iudicem, qui neque per pecuniam, neque alium modo potest falli in iudicio? ad cujus iudicium, si vultis venire, paratus sum quod promisi facere. Et Grossulanus ad eum : Et modo dic de qua simonia dicis? Et presbyter ad illum : Modo dic tu, quae est bona? Et Grossulanus aliquantulum subsiluit, et ait : Est simonia quae simoniacum non deponit

eodem anno 1102 et iudicium Liprandi, et Grossulani electio ponitur, quamvis haec facta dicatur praedicto mense Augusto. Caeterum id secure discere poterat Puricellius ex Galvani Flammæ Chron. majori, et altero ms. *Flos florum* ab ipso relatis, in quibus haec habentur : « In millesimo centesimo tertio secundum chronicam Gothofredi de Bussero, factum fuit iudicium ignis presbyteri Aliprandi ecclesiae S. Pauli in Compito : » Gothofredus enim de Bussero, cujus opus ms. de Vitis SS. exstat in biblioth. capituli metropolit., prope saeculum illud vivebat. Uberiora in hanc rem argumenta vide apud Pag. in crit. hoc ipso anno 1103, num. 6.

(6) 25 Martii.

(7) In more positum fuisse, ut ante examen ignis missa, caneretur, tradit Edmundus Martene tom. III De antiq. Ecclesiae ritibus pag. mihi 458.

(8) De hoc simulacro plura disserit Puricellius in Monum. bas. Ambros. num. 297, et in Vita S. Herlemb. cap. 88, quamvis quae de comitibus Angleriae, ac stemmate vicecomitum antiquo ibidem leguntur, ego jam refutaverim in Append. ad vindi-

Et presbyter ait : Ego dico de illa, quæ deponit A abbatem de abbacia, episcopum de episcopatu, archiepiscopum de archiepiscopatu, in quo est. Et cum in his verbis satisfacisset omnibus audivit populum clamantem : Exite foras ad iudicium ; exite foras ad iudicium. Et presbyter in hoc multiplicato clamore, licet scæx, desuper lapide continente Herculis simulacrum prosiluit, et una cum populo in campo, in quo erant, lignorum congeries, venit. Ibi que, dum ignis lignis accendebatur, presbyter circumstantibus dixit : Vos præter me non cernitis sacerdotem, qui hunc ignem mihi benedicat (9), sed cernitis chartam hanc quam teneo, in qua sancta verba et signa sanctæ crucis continentur. Et ego minister hæc verba, et signa inferius dicam et faciam : Et Deus, qui est Dominus meus, desuper ignem benedicat. Et audientes, et bene intelligentes dixerunt : Amen. Atque cum in circuitu ignis hæc verba dixisset, et signa fecisset, et aquam benedictam et incensum super ignem, astante ibi Grossulano, aspersisset, dubitabat de ordinando sacramento apud Grossulanum et Arialdum de Meregnano, qui erat quasi potentissimus princeps Grossulani, et procurator iudicii, et exspectans presbyterum per ignem in monte finire, vel per nimium terronem ad dominum suum Grossulanum converti : ipse namque (10) Berardo iudici Astensi hanc legem non solum per mortem, sed et per quamlibet ignitam læsuram in presbytero factam condemnare dixerat. Absit quod læsura (11) sed ignem adeo magnificabo, quod procul oculos de capite ejus eruet, et in ipso igne ardens cinis putrefiet ! At tamen presbyter cum vidisset eos de ordinando sacramento (12) dubitare, dixit ad eos : Sinite me, quod ego bene ordinabo, nec finiam sacramentum donec dixerò tantum, quantum vobis satisfecerit. Et illico in consensu eorum apprehendit cappam Grossulani, ipsamque quassavit. dicens : Iste Grossulanus, qui est sub ista cappa, et non de alio dico, est simoniacus de archiepiscopatu Mediolani per munus a manu, per munus a ligna, per munus ab obsequio. Et cum illis videbatur sufficere, addidit : Et ego ad fiduciam maleficii, aut incantationis, vel carminis non intro hoc iudicium, sic me Deus adjuvet, et ista sancta Evangelia in isto sancto iudicio. Facto hoc sacramento concorditer Grossulanas SS. corp. Gervas. et Protas., num. 35.

(9) Etiam hoc servari solitum in hujusmodi iudiciis per ignem tentatis, docet supracit. Martene.

(10) Scilicet Grossulanus.

(11) Sensus esse videtur, quod Berardus iudex non tam modice libandam cutem Liprandi vasta illa ignis mole, quam excitare meditabatur, sed omnino absumendum esse intrepide sibi polliceretur.

(12) Id est *jurisjurandi formula*.

(13) Ecclesia hæc in urbe nostra ad viam Romanam posita etiam in præsens nomen hoc gerit, cum antiquitus diceretur cœmeterium peregrinorum.

CAP. XI. — (1) In altero ex mss. bibl. Ambr. legitur *communi civilitalis ore*.

(2) Nondum enim Mediolano discesserant post synodum recentem a Grossulano celebratam ; unde confirmatur initæ hujus synodi tempus, superius

nus equum ascendit, et ad ecclesiam Sancti Joannis qui dicitur ad Concam (13) venit. Arialdus vero prædictus de Meregnano inquirens, et exspectans plenitudinem ignis presbyterum tenuit, et tenendo manum suam læsam procul ab ipso calore ignis sensit, tamen ad presbyterum inquit : Presbyter Liprande, vide mortem tuam in igne, convertere ad dominum meum archiepiscopum, habita securitate tuæ vitæ, alioquin vade et arde te cum Dei maledictione. Et presbyter ad illum : Satana retro vade. Illo retrocedente presbyter protractus a terra levavit, et signo crucis sibi apposito, ingens flamma ignis in meridiem et septentrionem se divisit, et via apparuit, quam presbyter intravit, et transiens per ipsos carbonem ignis, ceu arenam calcaret sensit ; et dum per ipsam viam transibat flamma post ipsum coibat, et ut ipse mihi dixit, et bene intellexi, donec in via hujus ignis fuit, hanc orationem Deo protulit, dicens : *Deus in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua libera me : Deus, in nomine tuo salvum me fac*. Et dum tertio proferret hoc verbum *fac*, se extra ignem vidit, nec in se, nec in suis sacerdotalibus vestibus lineis ac sericis, quibus erat indutus sive in cilicio læsionem ullam sensit.

CAPUT XI

Liprandus in synodo ante Paschalem papam Grossulani, præsentis simoniam accusat, et ignis iudicium manifestat.

Tunc populus plene, quasi ex uno ore, laudem Deo et huic presbytero extra et intra civitatem contulit. Grossulanus vero intrepidus sedem archiepiscopatus deseruit, et civitatem, quia aperte communi civitatis (1) juratum erat, quod neutri eorum, nec alicui de parte illorum pro hac actione malum fieret, nisi quod Dominus sibi faceret. Sed quia præsentia episcoporum suffraganeorum (2) huic legi et triumpho favorem integre non præbuit et ignis manum presbyteri in projiciendo aquam et incensum super ignem læsit, et quia pes equi Joannis de Rode (3) nudum presbyteri pedem de igne exuentis dure calcavit ; turba tristic de casu et ruina Grossulani in presbyterum, et ejus legem post paucos dies scandalizavit (4), et scandalizando hortatu quorundam sacerdotum prælia et homicidia multa commisit. Interea Grossulanus D. papam Paschalem gratum sibi invenit (5). Landolphus

statutum.

(3) Seu *Rhaude* pago, octo milliaribus Mediol. dissito.

(4) Id est a concepta prius recta opinione de Liprandi transitu innoxio per ignem, recessit.

(5) Grossulanum, statim peracto iudicio ignis, Mediolano excessisse superius dictum est. Romam inde profectum hinc discimus, sed an hoc eodem anno 1103, an sequenti incertum est. Hoc secundum erui *ex consequentibus* scribit Pagius ad ann. 1104 ; nullo tamen argumento id evincere mihi videtur ; quinimo verosimilius censeo Grossulanum contendisse ad Paschalem summum pontificem illo met anno 1103, cui explendo post iudicium ignis novem integri supererant menses. Ita enim intermedium aliquod moræ spatium statui poterit iteratis itineribus Romam et Mediolanum susceptis a Lan-

vero de Varegate (6), qui primus in Coritiana fuga (7) fuerat, rediens a Hierosolymis (8), Romam pervenit, atque in Grossulanum jam inde regresso didicit non solum quod actum fuerat Mediolani propter concertationem presbyteri et Grossulani, sed et quam solemniter Romanus pontifex post talia facta ipsum Grossulanum susceperat, quia ipse quidem papa Paschalis super sedem suam ipsum Grossulanum posuit, et per quot dies idem Grossulanus tunc temporis Laterani fuit, eundem super sedem suam sedere fecit, atque ipsi sedenti cessit, et locum dedit (9) suam quoque curiam, et omnes causas ecclesiasticas a se discernendas, et judicandum ipsi Grossulano ad discernendum, et judicandas tradidit. Sed tamen Landulphus ille de Varegate veniens Mediolanum, non presbyterum, nec ejus legem directe contempsit sed clero et populo Mediolanensi promittens deponere Grossulanum ab omni ecclesiastico officio juxta canonum rationem inquit : Cur de lege presbyteri Liprandi, et Grossulano contenditis, et praelia, et homicidia

dulpho de Veregate, quæ inferius describuntur. Adde hic proxime narrari Grossulanum ab urbe Roma jam fuisse regressum, cum illuc redux a Hierosolymitana expeditione Landulphus pervenit. Quis vero sibi persuadeat archiepiscopum illum tanto auctum honore, tantisque in curia Romana, ob causas omnes sibi commissas, negotiis implicitum, festine adeo sese inde proripuisse, ut eomet anno ejusdem Romam profectio, mora et reditus accidissent, antequam illuc adventare Landulphus, Mediolanum postea et ipse profectus? Commodius itaque conciliari omnia possunt, si dicamus, Grossulanum, quem constat Mediolanum discessisse peracto statim Liprandi judicio, Romam recto tramite se contulisse anno 1103: sequenti vero Landulphum de Varegate intellecto Romæ dissidio Mediolanensium, inde jam regresso Grossulano, in patriam reversum, ac demum an. 1105 utrumque, simul ad synodum Romanam perrexisse, cum ut superius inuimus, nullum historicæ rationis momentum nos urgeat ut universa hæc in unum annum coacervemus.

(6) Unus ex iis, quos absentes in archiepiscopum Mediolanensem eligi vetaverat Grossulanus.

(7) Pagius ad hæc verba inquit se non meminisse vel in Guillelmo Tyrio de hac urbe *Coritio* lib. x, cap. 24 loquente, vel in alio auctore de hac Mediolanensium et Langobardorum clade aliquid a se lectum. Ego jam ad finem primi capituli ea retuli, quæ Ordericus Vitalis et Radulphus ævi illius scriptores in hanc rem narraverunt. Nunc abbatem Urspergensis produco, qui ad ann. 1101 refert Christianorum exercitum, Nicomediam profectum, inde Romanam declinantem ad aquilonarem plagam contra terram Corizianam, quæ Turcorum est patria, convertisse, ibique a quatuor millibus Turcarum afflictum adeo Langobardorum exercitum, ut alii cæperentur, alii cæderentur, pagani contra ipsos tela undique et flammis armantibus.

(8) Illuc enim comitatus fuerat Anselmum IV Mediolanensem archiepiscopum.

(9) Vix fidem invenire potest tanta honoris gratia Mediolanensi huic archiepiscopo indulta, cujus non alterum in historiis exemplum invenies.

(10) Id est summæ auctoritatis viro.

(11) Landulphum hunc de Varegate prima adhuc juventa florentem, missum Papiam, ut cœnobio S. Petri in cœlo aureo pietate ac litteris institue-

in vobis facitis? En vobis certissime dico, et per Joannem vicomercatensem Grossulanum mando, quod ego apud dominum papam Paschalem, ejusque curiam, vel synodum certis cum rationibus, et justis, et sanctis canonibus comprobabo illum nec posse subsistere in numero episcoporum nec presbyterorum, aut etiam in aliquo ordine clericorum. Clerus vero et populus huic authentico viro (10) et secundum quandam novitatem (11) canonice Sancti Navarii præposito et majoris Mediolanensis ecclesiæ ordinario credulus una cum Grossulano ad Romanam synodum (12) pervenire studuit. Unde rigidus et sapiens capitaneus Mediolanensis Amigo (*) de Landriano ait: Vos ludria in aqua legare vultis (13). Sed Grossulanus non moratus, ad pedes apostolici provolutus sibi, et suis iterum refugium suscepit. Presbyter vero Liprandus cum jam senex esset, et duo anni (14) post legem ab ipso factam mansissent, provocatus, et quasi compulsus Romam ad synodum venit. in qua prædictus Landulphus de Varegate, qui post

retur, ibidemque postea monasticæ vitæ ascriptus S. Benedicti institutum professum fuisse, referunt Mabillonius in *Annal. Benedictin.* ad ann. 1102 num. 53: idemque asserit Philippus Malabaila se præcit., in ejusdem Vita num. 1, qui etiam expone auctoris nostri textum, ait, novitatem, de qua hic loquitur, in eo positam esse, quod monachus canonicæ clericorum præficeretur.

(12) Synodum hanc, in qua de Grossulani causa actum est, habitam fuisse Romæ a Paschali II anno 1103 credit Labbeus, qui ideo eamdem in Append. ad tom. X Concilior., col. 1833 retulit, fidem Puricellii interponens, Landulphum nostrum, scriptorem cœvum producentis. Attamen cum laboratam ab ipso in hac historia chronologiæ seriæ omnem jam ostenderit, et severioribus calculis adhibitis constet, Grossulanum nonnisi anno 1102 electum, factumque anno sequenti iudicium ignis, ac duobus postmodum annis elapsis discussam Romæ Grossulani controversiam, corruit fundamentum omne commentitiæ synodi, quam perperam ad tuendum propositum suum sibi finxit Puricellius. Adde ex Landulpho ipso clare indicari annum, cui affligi debeat vera synodus: cap. namque 22 hæc habet: « Durante lite Grossulani, scilicet 1105 septimo Idus Maii inventæ sunt reliquiæ, » etc. Non igitur ante vii Idus Maii hujus anni sententiam suam protulerat Paschalis de restituendo in sedem Mediolanensem Grossulano. Certum igitur fit synodum, de qua hic loquitur Landulphus, non aliam fuisse quam concilium in Lateranense a Paschali II celebratum hoc ipso anno 1105, ut contra Labbeum aliosque illuc anno præcedenti affligentes, statuit etiam Pagius in *Crit. ad hunc ann.* num. 4 indicatum, putans circa diem vii Kal. Aprilis.

(*) A. 1 et 2, *Amizo*.

(13) Id est suffocare. Adagium hoc vulgare tunc fuisse existimat Puricellius in Vita Herlemb. cap. 90, illudque usurpari solitum, cum quis contrario votis suis medio uti vellet ad assequendum finem, quem cæteroqui unice optaret. Ludria enim seu Lutra, amphibium animal est in aquis simul atque in arido per intervalla degens æquali vitæ integritate.

(14) Martio enim exeunte anni 1103 publicum ignis examen sustinuerat, ut superiori cap. ostendimus.

causam synodum fuit Astensis episcopus (15), neque a te papam, vel ejus curiam, vel synodum adversus Grossulanum verbum ignominiosum protulit (16). Sed presbyter Liprandus causam, quam adversus Grossulanum habuit, pure notificavit, et apostolicum non legem per ipsum presbyterum datam, et sacramento, et igne notatam laudavit, sed gratiam, et beneficium presbyteratus in illo firmavit, et dixit: Si presbyter juraret, et duodecim sacerdotes cum illo jurando affirmarent, quod Grossulanum coegit ipsum presbyterum ire ad ignem, sustineret Grossulanus depositionem, atque super hoc, spatium conculcandi per unam noctem dedit.

CAPUT XII.

Grossulano coram papa, se non coegisse Liprandum ad ignem, jurante, Grossulanus restitutus est, sed a civibus non est receptus.

Nocte autem illa transacta, apostolicus coram synodo a Grossulano suscepit sacramentum, in quo sacramento Grossulanus sic ait: Ego Grossulanus gratia Dei archiepiscopus non coegi dictum Liprandum presbyterum ire ad ignem, et facere iudicium. Tunc et Ardericus Laudensis episcopus (4) jurando firmavit id ipsum. Azoni vero Aquensi episcopo (2) proferenti id ipsum jurare ex parte Grossulani ab apostolico fuit condonatum. Grossulanus itaque accessit, ut acciperet gratiam restitutionis; et cum ad accipiendum restitutionem accederet Gabuta (3), et pastoralis virga, quam idem Grossulanus sua tene-

(15) Electum fuisse Landulphum a canonicis cathedralis Astensis in Patriæ suæ episcopum anno 1103 tradit Malabayla in ejus Vita, superiori anno 1102. Ughellus in *Annal. Benedict.* ad eund. ann. Ab his omnibus male hujus sedis initium designatum scriptoris nostri auctoritas probat, qui non nisi post Romanam hanc synodum ad eam infulam promotum Landulphum dicit: quocirca nec ante annum 1105 potuit Ecclesiæ illius episcopus renuntiari.

(16) Papebrochius in *Append. de Ven. presb. Liprando* ad diem 27 Junii, hujus silentii causam fuisse ait, quod Landulphus prece fortassis, vel pretio in favorem rei corruptus fuerit, injuriosum tamen nimis crediderim hoc suspicari de viro cujus memoria inter cœlites ascribitur. Noc ita certe locum hunc interpretatus est auctor ejusdem vitæ Malabayla, qui illum stetisse promissis diserte asserit. sed ita, ut nullum in Grossulanum ignominiosum verbum protulerit.

CAP. XII. — (1) Fuisse, hunc Grossulani vicarium, ac demum Placentiæ in Vallumbrosano cœnobio monachum, testatur noster Landulphus. cap. 27.

(2) Translatum hunc fuisse ad Vercellensem Ecclesiam anno 1135 refert Ughellus.

(3) Idem quod *Gabuta*, seu *Cambuta*. Hoc autem vocabulo significari *pedum episcopale* tradunt Marcius et Ducange. Duplici autem voce unam eandemque rem Landulfus explicavit, ita ut *Gabuta*, et *virga* idem exprimat, ac *Gabuta seu virga pastoralis*; quod etiam clarius ex cap. 29 demonstratur.

(4) De hoc Jordane, qui electus postmodum fuit in archiepiscopum a Mediolanensibus contra Grossulanum anno 1112, plura in decursu dicentur.

(5) Eidem enim, etiam sic restituto, prior Mediolanensis pars ita obstitit, ut nedum tranquilla pace frui hac in sede, sed nec illam quidem attingere secure licuerit, ut in calce hujus cap. legitur.

Abat manu coram synodo ad terram corruit, quod signum quampluribus fuit indicium, quod sacramentum ejus fuit sacramentum mortis. Verumtamen nec papa, nec ejus synodus ad hoc tunc respexit, sed ipsum Grossulanum Azoni Aquensi, et Arderico Laudensi, atque Jordano de Clivi (4), et cæteris Mediolanensibus tam clericis quam laicis, verum etiam episcopis ejusdem Ecclesiæ suffraganeis, volentibus eum habere in archiepiscopum, licet otiose (5), restituit. Quandoquidem (7) presbyter ille Liprandus, licet occasione hujus restitutionis foret suspectus, Grossulano restituto, et restitutum suscipientibus, tamen in Ecclesia Sancti Pauli, suæque domo fuit sacerdos idoneus in suo officio per 7 annos post ipsam restitutionem. Grossulanus vero gratia Gullelmi abbatum monasterii Sancti Ambrosii, et Andree Mediolanensis Ecclesiæ primicerii, et Ottonis vicecomitis (6), et aliorum multorum prudentum tam clericorum quam laicorum, nec sedem, nec aliquam munitionem archiepiscopatus post legem ipsam (7) a presbytero factam, sive restitutionem a synodo celebratam habuit.

CAPUT XIII.

Perturbatione in mediolanensi Ecclesia orta ob Grossulanum, Otricus vice dominus, et Anselmus de Pusterla se Parisinum in studium transtulerunt.

Ipsa quoque Ecclesia et regnum (1), quæ pro Grossulano synodum ipsam tractavit, in semetipsis (7) dissensionem servans servavit, et servando quis po-

(7) A. 1, qui quidem.

(6) Hujus mentio non fit in altero ex mss. bibl. Ambr. sicuti neque in exemplari quo usus est Puricellius. Cæterum de hoc Ottone plura ad miraculum usque excelsæ virtutis traduntur a scriptoris nostris Corio, Verula, aliisque, quibus pedisequum se facit Sigonius lib. ix De regn. Ital. Id in primis celebre apud ipsos est, cum ipse Hierosolymæ obsidioni instaret, dux Mediolanensis exercitus, singulari certamine stravisse barbarum quemdam *Volucem* nomine, qui corporis specie supra cæteros assurgens, armisque et viribus ferox omnibus terrori erat; spolia vero ipsius fuisse vipereum insigne detractum e casside, quod postmodum in legionum Mediolanensium vexillum, ac gentilitiam familiæ suæ tesseram, immortale rei tam præclare gestæ monumentum, transierit. Attamen non ita credulus fuit Calchus, qui lib. iii et vii Hist. patriæ, vanitatis et mendacii arguit scriptores qui hæc tradidere, gratiam potius nobilissimæ familiæ, quam historicam veritatem sectantes. Et quidem ad finem hanc enervandam plurimum facit cœvorum silentium: quis enim credat tam illustre fortitudinis experimentum ita negligi ab omnibus potuisse, ut nostri quoque concivis Landulphi, expeditionem illam referentis, et Ottonis, istius mortem cap. 18, summa cum laude narrantis, muta omnino in hac re foret historia? Absurdus est, quod in catalogo archiep. Mediol. inscripto *Successores S. Barnabæ* legitur, cruce signatum nempe fuisse Ottonem hunc vicecomitem, et cum septem militibus militum Hierosolymam missum ab Arnulpho III, antistite nostro. De hac enim tam festinata expeditione nullum in historiæ exstat vestigium.

(7) A. 1, primum.

CAP. XIII. — (1) Ecclesiastici videlicet, ac laici qui in hac Grossulani causa contrariis studiis agebantur.

(7) A. 1, defensionem.

test enarrare combustiones, desolationes, abominationes, quæ combusserunt et desolaverunt Mediolanum et regnum, ipsumque sacerdotium, et tempore quo lex presbyteri Liprandi venit in ambiguum (2): etenim, ut taceam combustiones quæ perturbaverunt, et perturbant Mediolanum, memor sum suggestionis principum, quæ tunc suggestit Henrico dicere (3) Henricum patrem suum regem et imperatorem dominum. Ille quidem abhorrendo simoniam in patre patrem oppressit (4). In tempore hujus oppositionis egregia stella, quæ dicebatur cometa (5), per plures dies et noctes in tempore veris a septentrione, et quasi in occidente late, et splendide nituit, et mortem oppressi Henrici præsignavit. Ego quoque in hoc regali et sacerdotali turbine crescendo tribulationes (6) improperiorum, quæ fiebant (*) mihi propter timorem (7) sæpe dicti presbyteri avunculi mei, salva ejus reverentia ipsius convictum vitavi, et Anselmo de Pusterla (8), et Olrico vicedomino Mediolanensi (9) adhæsi, quibus duobus domi et foris, ut manifestum est, utilis et rectus fui. Cum Anselmo namque per annum, et dimidium Turoni, et Parisinis in scholis magistri Alfredi, et Gullelmi (10) legi, et legendo, scribendo, multisque aliis modis Anselmo multam commoditatem dedi.

(2) Ob memoratam superius læsionem manus ante ingressum in ignem, et pedit post transitum.

(3) Altera lectio ms. Ambros. biblioth. habet conformius ad hujus textus sensum *deicere*. Insurrexit autem hic Henricus contra patrem rebellis in Noricis partibus anno 1105, concilio Theobaldi marchionis, et Berengarii comitis sub specie religionis, eo quod pater ejus a Romanis pontificibus excommunicatus esset, ut scribit Otho Frisingen. lib. vii. cap. 8. Acta hujus belli prolixè narrat chronographus Hildensheimen et Uspergensis abbas, ex quo Baronius. Tragediæ hujus specimen quoddam tum Mediolani vicens deplorat Landulphus cum divisus in partes clerus non secus ac populus fraternas veluti acies in seipsum armaret.

(4) Henricus IV imperio a filio spoliatus miserabili exitu diem clausit Leodii mense Augusto anni 1106, ut Domnizo in Vita Mathildis, et Ordericus Vitalis, aliique passim testantur.

(5) De hoc idem Ordericus lib. v, pag. 589, ita loquitur: « Anno ab Incar. Dom. 1106, in fine Februarii cometa longissimum crinem emittens in occiduis partibus apparuit. » A prima Quadragesimæ hebdomada usque ad Passionem Domini perdurasse tradit annalista Saxo apud Eccardum tom. I Scriptorum mediæ ævi, fol. 611.

(6) Seu potius *creascentibus tribulationibus*.

(*) A. 2 additum *et sunt*.

(7) Lectio alterius e mss. bibl. Ambr. habet *livorem* quem videlicet pars Grossulano favens contra Liprandum conceperat.

(8) Hic fuit postmodum in Mediolanensem archiepiscopum electus, sicut etiam Olricus proxime hic memoratus, ut suo loco videbimus.

(9) Nomen officii ac dignitatis notissimum.

(10) Scilicet Campellensis, ita dicti a Campello oppido Briegii, ubi ortum habuit. Vir magni nominis fuit; archidiaconus Ecclesiæ Parisiensis in eadem publice dialecticam docuit. Inde ad canonicorum regularium Institutum transiit, ac demum episcopus

CAPUT XIV.

Historicus præsens presbyterum Liprandum a Vallina Mediolanum reducit.

Meus vero sæpe dictus avunculus infra hujus an et dimidii spatium homines, qui non pro amore vinæ legis, et ecclesiasticæ consuetudinis litigabunt de sua lege, et Grossulani restitutione, dimisit eorum civitatem exivit, atque Vallinam valle a Mediolano ultra septuaginta milliaria remotam habitavit. Tunc ego subtractus a studio (2) in via Sancti Pauli ecclesiam, et meam domum isto meo patrono ultra desertam. Assumpto igitur equo Anselmi (3), et meo, una cum fratre meo, ad ipsum meum patronum festinavi, et cum processisset 25 millariis mihi angelus occurrit, dicens: Presbyter Liprandus rediens a Vallina infirmus jacet in monasterium de Clivate (4). Citius igitur quam sperassem inveni illum in lecto sedentem, et lac edentem. Qui, cum me viderit (*), ambas manus levavit, et gratias Deo dixit. Arialdus vero illius monasterii abbas (5), postquam audivit me advenisse, et consolationem ipsi ægroto dedisse, me meumque fratrem extra cameram vocavit, et per plura verba, se trepidare fidelitatem, quam juraverat Grossulano nobis notavit (6), atque nescientibus monachis nos advenit ut ipsum deportarem ægrotum a monasterio saltem duobus milliariis. Infirmus autem ut sensit me, meumque fratrem sollicitari super sua infirmi-

Catalaunensis renuntiatus est anno 1113, mortuus anno 1121, De eo plura Mabillon. tom. V Annal. Bened. Pagius ad ann. 1121: Gallia Christiana in epis. Catalaun., aliique.

CAP. XIV. — (1) A. Tillio, principe illius loci oppido, Vallis-Tellina dicitur. Historiam antiquam, et novam hujus celeberrimæ Vallis decem libris Italiane scriptis, editisque in curiensi Rhætica urbe anno 1716 complexus est eruditissimus, atque amore mihi summe conjunctus, Petrus Angelus Lavizarius.

(2) Cui Turoni, ac Parisiis vacaverat, ut proxime dictum est.

(3) Scilicet *de Pusterula* studiorum suorum in Galliis college.

(4) Antiquitatem summam hujus monasterii et Calcho discimus, qui ad ann. Christi 755, de postremo Langobardorum rege Desiderio ad Italiam regni solium ob Aistulphi mortem evecto loquens, inter prima illius gesta hoc narrat. Cœnobium Clivate in Incinati præfectura in honorem S. Petri apostoli condidit, et locupletissimum fecit. » Quid autem in causa fuerit, ut pium hoc opus Desiderius aggrediretur, describit Corius parte prima. Al enim, Algisium filium, cum ibidem venatorio jaculo aprum insequeretur, subita cæcitate percussus fuisse, atque inde S. Petri apostoli ope, ex patris voto ad eundem concepto, visui restitutum. Collocatas etiam eo in templo SS. Petri et Marcellini insignes reliquias, Ariani papæ dono, ad ipsam transmissas, memorat.

(*) A. 1, *vidit*.

(5) Arialdum S. Dionysii abbatem impense Grossulano favisse, atque in præmium studiosi officii, quod eidem ad sedem archiepiscopalem promovendum præstitit pinguiori abbatiæ donatum fuisse, cap. 5 narravit Landulphus; quocirca hunc eundem esse Arialdum ibidem memoratum, facile credere possumus.

(6) Id est *notam fecit*.

te et portatione, ait: Nolite turbari, quia per gram Dei nunc mihi multum est melius, et in Cratino, Deo annuente, ad civitatem iter habebimus: mane facto derudatas (7) quas iam suas vestes induit, ac cibum sumpsit, et quasi sanus factus sur mulam sedit. Puer quoque ejus habens suum sinum oneratum pellibus stambucinis (8), licet debilito bis, aut ter in die torqueretur caduco morbo, tamen presbytero sedente super mulam, puer idem venit nobiscum in una die usque ad Sanctum Damianum de Baraza (9) absque ullo illius infirmitatis impedimento (10). Ibi gratia Dei et beatissimi Ambrosii, cujus locus iste cella est (11), bis (*) recepti pernoctavimus, atque alteram diem dimidiavimus, et ante solis occasum ecclesiam Sancti Pauli (12), domumque nostram intravimus, atque familiam, quæ ibi aderat, nostram lætam fecimus.

CAPUT XV.

Landulphus historicus se a presbytero Liprando separavit.

Grossulanistas, et in parte altera fictos, et dolosos murmurare de reditu nostro valde persensimus. At

(7) Exemplar, quo usus est Puricellius, habet *derudatas*. Crediderim iis verbis nihil aliud significari, quam vestes rudes et asperas, quas ipse ad aundi contemptum ac corporis macerationem, coniecto sanctis viris more, adhibebat.

(8) Corruptum forsitan hoc vocabulum est, cum notum prorsus sit ejus nominis animal. Existimo aprinas pelles fuisse. In lege enim Salica, tit. 5, *aper buccus* dicitur, ut in suo Glossario Lindemrogius adnotat. Fortasse etiam recenter detractæ *Cambucinæ* dictæ sunt.

(9) In diplomate infra enuntiando Caroli Crassi hæc leguntur, et dono similiter in Baraza ecclesiam nam, quæ vocatur Sanctus Damianus cum omnibus suis pertinentiis, etc. Ex pluribus autem documentis servatis in archivo monasterii S. Ambrosii Mediolani, cui hæc donata fuere, colligitur pagum hunc non longe a Modoetia positum fuisse.

(10) Alterum hoc argumentum est sanctitatis Liprandi, quam Deus miraculis testatam sæpius fecit, et adnotavit Puricellius in Vita sancti Arialidi, lib. 7, cap. 82.

(11) Hac voce monachorum cœnobium sæculis posterioribus indicari, et crebro etiam pro monasteriis, quæ olim abbatiolæ, seu obedientiæ vocabantur, eandem usurpari apud auctores Ducangius refert. Cujus autem ordinis monachorum domicilium foret hæc cella, intelligere possumus ex prædictis documentis monasterii S. Ambrosii Majoris Mediolani, in quibus locus iste sub illius ditione dicitur usque ab anno 884, quo datum est diploma Caroli Crassi apud Puricell. in Mon. bas. amb., num. 131. Quocirca monachi, si qui ibidem tunc erant, ejusdem instituti Cluniacensis credendi sunt.

(*) A. 1, et 2, *bene*.

(12) Scilicet in compito Mediolani.

CAP. XV. — (1) Hæc erant fortasse annualia *communia* appellata, ad quæ non ii tantum de septuaginta duobus, sed reliquis etiam clericus admittebatur, et singuli ab erogatorio distributiones suas percipiebant, ut legitur apud Puricell. in dissert. Nazar., cap. 112.

(2) Quid nomine beneficii intelligi hic debeat, supra monuimus, cap. 2, num. 6, ubi statutum ab Anselmo archiepiscopo Hierosolymas profecto nar-

A ego, ut minus et minus eorum murmura timerem, et ut meam, et ipsius mei magistri causam amplius excusarem et comprobarem, domum inter cognatos et vicinos meos non otiose emi, quia in ipsa vivo, lector, scriba, puerorum eruditor, publicorum officiorum (1) et beneficiorum (2) particeps, et consulum (3) epistolarum dictator (4), salva mea querela (5) in ecclesiam, et in ipsa civitate Mediolani videor parvi (6), namque filii eorum, qui propter Patriam Herlembaldum occiderunt, et presbyterum Liprandum naso et auribus truncaverunt (7), me ab ecclesia Sancti Pauli, quæ est titulus meorum ordinum exturbant, et quia non sperno libertatem, et piam conversationem, quæ in ipso presbytero fuit, factus sum quasi opprobrium illis, et me prohibente possident et vendunt res, quæ sunt proprii mei juris. B Verumtamen non ab opusculi mei proposito.

CAPUT XVI.

Exsulante Grossulano Mediolanenses bellum inchoant cum Laudensibus.

Igitur circa tempus, quo presbyter Liprandus a Valtellina rediit (1), pars cleri et populi Laudensis metuendo perjurium in episcopo suo (2), qui pro-

ratur, ne de redbibus archiepiscopatus daretur sacerdotibus, levitis et clericis *beneficium*, quod accipere consueverant per celebrationes testorum.

(3) Nempe Mediolanensium, a quibus tunc rectam fuisse urbem nostram in speciem reipublicæ ex Othone Frisingensi, Morena et Sigonio constat.

(4) Amanuensibus forsitan præerat, qui scripta et epistolas consulum ad urbis regimen pertinentes aut suis formulis conceptas exponerent, aut in publicas tabulas referrent.

C (5) Neque enim jure suo se abdicaverat, quamvis Liprandi avunculi consortium, suique tituli ecclesiam deseruisset.

(6) Id est *contemptui habeor*.

(7) Genealogicam eorum seriem, qui Herlembaldo et Liprando infensi fuere, cap. 44, recenset.

CAP. XVI — (1) Hinc facile conjicimus, quo anno illuc profectus sit Liprandus. Cum enim Laudense bellum per quatuor annos actum fuisse a Landulpho dicatur, atque ex historiis constat mense Junio anni 1111 desiisse, excisa funditus a Mediolanensibus urbe illa, perspicuum fit, assignandum esse illius in Vallem-Tellinam iter anno 1106, si post moram unius anni aut etiam longiorem ibidem protractam, ut cap. 14 innuitur, rediisse debuit sub initium indicti contra Laudenses belli, quod certe nonnisi ad annum 1107 referri potest, ut etiam Sigonius lib. x De regn. Ital. ad eumd. ann. narrat. Valde igitur erravit Puricellius, qui in Mon. bas. Ambr., num. 295 censuit, Liprandum in Vallem illam concessisse, postquam Henricus V Mediolani a Grossulano (quod etiam falsum est) ac postmodum Romæ a Paschali II coronam accepit. Id enim anno 1114 contigit, ut infra videbimus. Errori locum dedit septennium, quo post prolatam in Romana synodo favorabilem Grossulano sententiam, cap. 12 tenuisse dicitur Liprandus suæ domus et ecclesiæ S. Pauli imperturbatam possessionem: nonnisi enim eo elapso sese ab hac urbe proripuisse illum putavit. At malte a Puricellio intellectum auctorem nostrum adnotavit etiam Pagnis ad ann. 1105, num. 7. Neque enim innotum illum Mediolani perseverasse tradit Landulfus, sed tantum neminem toto eo tempore observasse, quin ad officii sui munera exercenda tanquam idoneus sacerdos accederet.

(2) Nempe Arderico.

Grossulano in synodo Romana juravit, ipsum quidem A episcopum suspectum habuit. Hinc est etiam quod *Gairardus* (*) frater ejusdem episcopi Laudensis, et ipse Ardericus episcopus dicuntur fuisse fautores, et coadjutores Laudensium militum suam civitatem destructioni tradentium. Mediolanensibus quippe manifeste conantibus ad ipsius civitatis destructionem, ipsi duo fratres spiritualiter, et temporaliter dederunt consilium et auxilium (3). Infinita autem mala, quæ operata sunt per quatuor annos in ipsa guerra non enumero (4), sed mortem Anselmi germani mei, et aliorum multorum propinquorum meorum, et civium per illam guerram manifestatam lugeo, nec tamen cœptum iter penitus desero. Quia dum civitas illa Laudensis adhuc staret et resisteret Mediolanensibus conantibus eam destruere (5), Grossulanus a Mediolano exulabat (6), et Laudensis ille ardericus suam civitatem perrarum intrabat, sed Mediolanum frequentabat. Presbyter vero Liprandus in sua domo, suaque Sancti Pauli ecclesia consolationem regni et Ecclesiæ devote expectabat.

CAPUT XVII.

Olricus, et Anselmus revocati a studio ad ordines sunt promoti.

At quidam, qui dicebantur amici presbytero expectanti, et Grossulano exsulanti, dum hæc præ-

(*) A. 1, *Gajardus*.

(3) Proditione civium suorum captam, deletamque urbem Laudæ fuisse scribit Joannes Mostus, seu Cadamostus in Chron. Laudens. ms. in bibl. Ainbr. servato. Alios tamen auctores commissi hujus in patriam sceleris nominat.

(4) Tristanus Calchus referens ad ann. 1111 extremam calamitatem Laudensis urbis implacabili Mediolanensium ira ad solum dejectæ, fatetur se jejunum lectorem dimittere, qui fortasse de hac eversione uberiorem narrationem desiderasset. Id tamen factum ait, quod piura, etiam diligentius, persequenti ad manus non venerint. Posterioribus sæculis historicas illius urbis memorias colligere defendens a Laude, et Jo. Bap. Villanova, apud quos fuse descripta invenies tum belli hujus occasionem, tum reliquam rerum seriem, quæ his temporibus accidere.

(5) Anno 1109 pulsus a Brixia obsidione Cremonensibus, ac eorundem sociis Laudensibus, Brixianos iratos, ulciscendæ injuriæ causa, Laudem una cum Mediolanensibus accessisse, atque imparatam civitatem adortos levi momento in potestatem suam adduxisse, scribit Antonius Campius Hist. Cremon. lib. 1, et Sigonius ad hunc ann. Irrito tamen conatu id tentatum iidem asserunt. Cremonenses enim admoniti de Laudensis urbis jactura, ad-auctis copiis continuo advolarunt, eamque receptam sociis reddidere. Ad hunc igitur annum, quæ Landulphus hic, et cap. seq. narrat. referenda videntur.

(6) Prohibitus videlicet archiepiscopalem sedem conscendere ab adversa cleri et civium factione, quam perpetuo sibi obstantem Grossulanus pensavit, ut in fine cap. 12 Landulphus retulit.

CAP. XVII. — (1) Celebre in historiis hujus Anselmi nomen est. Laudunensis enim decanus Lutetiæ et Lauduni per 40 et amplius annos theologiam publice docuit; scriptis etiam et egregiis discipulis clarus obiit anno 1117, ut contendit Pagius, apud quem plura vide in ejus laudem scriptorum testimonia.

fata guerra agebatur inter Mediolanenses et Laudenses, Papienses quoque et Cremonenses Laudensem civitatem defendentes, suggererunt Olrico Mediolanensi vicedomino, et Anselmo de Pusterla cognominato ire ad præcipuum magistrum Anselmum Monte Leoduni (1), quibus duobus fuit gratum secundum me Landulphum presbyteri Liprandi alacritate. Et cum (2) apud ipsum magistrum, et fratrem ejus Rodulphum studeremus, nuntiatur est illis quod Grossulanus Anronam (3) arcem munitissimam archiepiscopatus possidet. Quo audito vicedominus valde infremuit, quia propter ejus absentiam debebant quod hic secundus (4) casus Grossulano contigerit. Et ideo, prout dicitur, Mediolanum redire festinaverunt (5), ipsamque arcem et cætera ad archiepiscopatum pertinentia, a jure et potestate Grossulani vacuum invenit. Et ii, qui in utraque (6) debebantur amici, quorum hortatu ipse adivit Leodunum, in isto reditu, nescio quo spiritu ipsum juvenem, et infra ordinem (6) vicedominum elegerunt in archipresbyterum, et facta ista electione, ipsi qui magis erant in parte Grossulani præbuerunt Grossulano consilium, ut huic electioni ne clauderetur nec vituperationem præstaret; sed Hierosolymam peteret, et Ardericum, Laudensem episcopum, in Ecclesia Mediolanensi vicarium faceret. In hac manifesta dispositione (7) et alia non pluribus cognita.

(2) De his Germanis fratribus Laudunensibus magistris mentio est apud Othonem Friasing. De gestis Frider. I imperat., lib. 1, cap. 50.

(*) A. 1 et 2, *illis*.

(3) De arce ad Verbani lacus oram imminente, aliisque pluribus oppidis, ac pagis, quæ amplissimum Mediolanensium archiepiscopatus patrimonium olim constituebant, nonnulla ego protulit Append. ad Vindicias SS. corporum Protas. et Gerwas., num. 28, et seqq.

(4) Id est *favorabilis*.

(*) A. 2, *festinavit*.

(5) *Intellige parte*.

(6) Nondum enim ullo ordine initiatus erat, sed in ordinem canonicorum metropolitanæ adlectus.

(7) In exemplari quo Puricellius usus est, legitur *depositione*: unde Pagius ad ann. 1110, num. 2, hæc Grossulani peregrinationem pro abdicatione habitam fuisse putavit, ita ut scilicet ob protectionem, quam in terram sanctam suscepit Grossulanus, archiepiscopalem infulam quasi abdicaverit, atque dimiserit: verum cum etiam in duobus mss. codicibus in bibl. Ambr. servatis expresse legatur *dispositum*, electionem hanc tenendam crediderim. Ex hoc autem textu nil aliud innui videtur, quam quod Grossulanus attento consilio sibi dato Hierosolymam petend. se ad illud iter manifeste dispositum seu paratum ostenderit.

(8) Conjectari posset hoc loco, causam non pluribus cognitam, cur in Orientem proficisceretur Grossulanus, fuisse legationem ad Alexium Comnenum Constantinopoli imperantem, quam eidem commisisse Paschalem II, refert Baronius ad ann. 1118 et Ripamontium sub initium Decad. II, hist. Eccl. Mediolanen. Certe illum contra Græcos de Spiritu sancti processione mala sentientes coram eodem Alexio disputasse, indubium est; ejus siquidem actionem apud prædictum imperatorem habitam, atque a Græco in Latinum sermonem translata, in suis Annales intulit Baronius præcitatus. Sed an vere in Paschali illuc missus fuerit, an capta solommone occasione Hierosolymam sui itineris proprio Mar-

Grossulanus Hierosolymitanum iter intravit (9), A Electus autem iste vicedominus secutus consilium Arderici de Carimate, qui præcipue elegit eum in archiepiscbyterum in mense Aprili, quo electus fuit, canonicam (10) ædificare cœpit, atque in subsequenti Junio ad Airaldum episcopum Januensem cum quibusdam suis confratribus clericis ordinariis ivit. Et episcopus ille, licet foret Grossulano contrarius (11), tamen per repræsentationem Arderici de Carimate, qui primus et maximus diaconus (12) tenebatur in parte Grossulani, ordinavit ipsum vicedominum, ostiarium, lectorem et exorcistam atque acolythum. Widonem Fulcumani fecit subdiaconum Anselmum de Pusterla atque Henricum de Birago levitam Landulphum Caroniam fecit presbyterum.

contra Græcos disseruerit, incertum omnino videtur cum nullum exstet hujusmodi legationis securum fundamentum in antiquis historiis, et Landulphus noster hoc unum expresse asserat, suasionem amicum Hierosolymam transmeasse Grossulanum, quem admodum etiam Puricellius advertit in Mon. bas. Ambr. num. 326. *Plane commentitium* legationem hanc vocat Pagius ad ann. 1116, num. 5.

(9) Puricellius minime sibi constans, peregrinationem hanc, quam in cit. Monum., num. 308, anno 1109, assignaverat, libro IV Vitæ S. Arialdi, cap. 90, ad an. 1111 produxit. Neutrum autem verum esse Pagius ostendit, eandem probans affigi debere anno 1110. Statim enim post Grossulani discessum in initum mense Aprili Olricus et quatuor metropolitane ecclesiæ canonici in IV temporibus Pentecostes sacros ordines Mediolani (*potius januæ*) accipere, quæ eo anno contingere ineunte Junio, ut inquit Landulphus cit.

(10) Id est canonicales ædes, fortasse metropolitana ecclesiæ, cujus ipse erat archiepiscbyter electus. Alterum insigne pietatis monumentum reliquit Olricus, Beroldo teste, quod hic silentio præterire piaculum ducerem. Cum enim S. abbas Odilo, superiøre sæculo, in cœnobia Cluniacensis sui instituti ritum laudabilem primo induxisset, ut *Commemoratio omnium fidelium defunctorum* statuta die celebraretur, eundem Olricus ad Ambrosianam Ecclesiã transtulit, affixitque secundæ feriæ post tertiam Octobris Dominicam, constituto annuo censu, ex quo clerus universus et ipse etiam archiepiscopus præsens divinis officii emolumentum perciperet. Perduravit autem pia hæc consuetudo apud nos, etiam postquam Romana Ecclesiã ritum hunc amplexa persolvendis communibus suffragiis erga detentas purgatorio igne animas, secundam Novembris diem solemnem voluit. Bis enim in liturgicis libris Ambrosiani ritus usque ad annum 1560, adnotata legitur hæc funebrium precum celebritas, die videlicet ab Olrico jam indicta, ac altera universim recepta.

(11) Hinc patet falsum esse quod tradit Ughellus in epis. Januen., num. 23, Airaldum hunc seu Aycardum fuisse Mediolanensis Ecclesiæ vicarium, cum Landulphus noster aperte asserat eundem Grossulano contrarium, et superius constet Ardericum Laudensem ab eodem, cum Mediolano discederet, sibi vicarium constitutum.

(12) Id est archidiaconus.

(13) Nempe die 4 ejusdem mensis, in quam eo anno 1110 Sabbatum IV Temporum incidebat.

(14) Cladem hanc Cremonensibus inflictam a Mediolanensibus copiis in annum 1111 refert Cavitellius in Annal. Cremon. Falsum tamen id esse ex Landulpho nostro evincitur, cum fusum Cremonensium exercitum dicat antequam in Italiam properaret

Qui quinque ordinarii in Junio (13) apud Januam ordinati plane videbantur infesti Grossulano, in quo facto Mediolanenses, qui lætabantur, etiam in majori gaudio gavisı sunt, quia in ipso mense susceperunt triumphum de Cremonensibus victis (14), etsuperatis apud Brixanorii campum (15).

CAPUT XVIII.

Henricus imperator Paschalem papam cum curia captivavit, et altera die pace facta, est ab eo solemniter coronatus.

Cognito hoc triumpho per regna, rex fortissimus Henricus cum ingenti exercitu (1) venit in Italiam (2), atque Romæ in ecclesia Sancti Petri discalceatus stetit (3) ante Paschalem papam expectans coronam imperandi (4), quem admodum promissum

B Henricus. Huc autem ille advenit præcedenti anno 1110, ut cap. seq. videbimus. Congruentius ad historiam veritatem scribit Sigonius ante adventum Henrici, profligatis acie civibus, Cremonam a Mediolanensibus captam, ac fædo incendio pene deletam; præmature tamen nimis id narrat, ac si anno 1109 accidisset. Hoc certi ex auctore nostro eruitur, eodem Junio mense, quo memorati quinque ordinarii Genuæ sacros ordines susceperunt, victos quoque Cremonenses fuisse, statimque subsecutam Henrici in Italiam professionem; quæ omnia non nisi sub anno 1110 collocari ex superius dictis ac infra dicendis patet.

(15) Id est *Brixanzæ*, Italice *Brezana*, qui pagus est ad Onginæ fl. oram positus prope castrum Bussetum, ut in tabula topographica Cremonensis ditionis ab Antonio Campio confecta videri potest.

CAP. XVIII. — (1) Triginta millia equitum electorum, exceptis his qui ex Italia ad eum confluerant. C habuisse suis in castris juxta Padum positis Henricum, tradit Otho Frisingen. in Chron. lib. vii, cap. 14.

(2) Anno scilicet 1110, in ortu autumnı, ut scribit Dominico in Vita Mathildis. Circa medium mensis Augusti venisse in Italiam Henricum, testatur Chronographus Hildensheimen. a Pagio relatus, qui etiam tradit, ab eodem celebratum fuisse hoc anno Natalem Domini apud Florentiam. Exstat penes Puricellium in Mon. bas. Ambr., num. 311, diploma hujus Henrici datum Vercellis, IV Idus Octobris anni 1110

(3) Ad urbem pervenit in Idus Februarii, sabbato ante Quinquagesimam, teste Petr. Diac. in Chron. Casinen. lib. iv, cap. 38, sicque anno 1111.

(4) Regiam Italici imperii coronam prius Mediolani ab Henrico susceptam per Chrysolam (verius Grossulanum) archiepiscopum, impigre affirmat Sigonius ad hunc ann. Bartholomæus Zucchius addit etiam Modoetiæ: Galvaneus vero Flamma in Chron. Maj. cap. 251, insuper tradit comitem itineris sese junxisse Henrico antistitem illum, ac Romæ in Cæsarem coronandum summo pontifici præsentasse. Hos omnes manifesti erroris arguit Landulphus noster, qui Grossulanum jam longe ab urbe ista positum eo tempore scribit, utpote paulo ante Hierosolymam profectum; unde non nisi biennio post Mediolanum rediit, ut Puricellius etiam optime advertit loc. cit. num. 310. Deteriori anachronismo peccat auctor *Manipuli Florum* ms., cap. 162, et Catalogus inscriptus *Successores S. Barnabæ*, in quibus legitur coronatio hæc Mediolani habita a Jordano Clivio archiepiscopo, quem constat anno tantum 12 illius sæculi in archiepiscopum Mediolanensem fuisse electum, ut cap. 21 ostendemus. Puricellius in dubio collati hujus regii honoris Henrico fluctuans, in eam tandem videtur inclinare sententiam, ut a monasteri

fuert sibi (5), sed quia ipsam coronam sibi dare distulit (6) ipse papa ipsius regis iram sensit, et se, suosque cardinales, quomodo non posebat, sive nolebat duci vidit (7). Hic strages multa crevit. Romanorum namque turba, ut suum papam, suosque cardinales liberaret armata currit, et papa cum cardinalibus in custodia Teutonicorum (8) datis (*), rex discalceatus in atrium ecclesie Sancti Petri venit, ibique equum ferocissimum ascendit, et ut erat nudis pedibus in ipso impetu ibi equitando, ipsos marmoreos ecclesie Sancti Petri gradus descendit et prout ad aures meas pervenit, cum lancea una

basilicæ S. Ambrosii abbate Italici regni diademate fuerit redimitus. Ego tamen asserere constanter non dubitaverim Henricum illum Mediolani minime coronatum; vix enim credi potest rem hanc, quæ sacræ pompæ strepitu ac celebritate non caret, a nullo ex tot auctoribus, qui eorum temporum gesta scripsere, litteris consignatam, ac ne quidem a Landulpho nostro in hac urbe tunc degente, si revera accidisset; eoque validius in hoc proposito obfirmor, quod videam prædecessoris Henrici ac successoris Conradi Modoetiensem simul ac Mediolanensem coronationes ab archiepiscopis nostris peractas, minutim quoque, ut infra videbimus, ab hoc auctore narrari.

(5) Eâ tamen lege per legatos utrinque missos sancita, ut liberæ ecclesiæ dimitteret, atque ab omni earumdem laica investitura imposterum abstinere, salvo regalium jure, quemadmodum Uspergensis, ad ann. 1111, et Petrus Diac., cap. 35, testantur.

(6) Causam hujus dilationis legimus apud Helmod., cap. 39, his verbis expressam: « Ubi autem ventum est ad consecrationem, exegit ab eo dominus papa juramenta, quatenus in Catholicæ fidei observantia integer, in apostolicæ sedis reverentia promptus, in Ecclesiarum defensione sollicitus existeret, sed rex superbus jurare noluit, dicens imperatorem nemini jurare debere, cui juramentorum sacramenta ab omnibus sint exhibenda. Facta est ergo contentio inter dominum papam, et regem, et interceptum est opus consecrationis. » Alteram hujus dilationis causam assignat Ordericus Vitalis sub initium libri x inquit: ideo imperatorem ira commotum, quod Paschalis antequam solemne sacrum faceret, jussisset ab ecclesia expelli quatuor optimates Augusti, quos ipse nominatim anathematis pœna damnaverat. De hoc tamen card. Aragonius in vita Paschalis tom. III hujus collectionis edita omnino silet.

(7) Captum fuisse ab Henrico Paschalem summum pontificem cum episcopis et cardinalibus, cæterisque ordinibus, et cum proceribus quamplurimis 11. Idus Februarii, eo ipso die Dominico, quo legebatur Evangelium: *Ecce ascendimus Hierosolimam, et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas, de Filio hominis, quoniam tradetur gentibus*, etc. scribit Pandulphus in Vita Paschalis II edita, tom. III hujus collectionis, quem vide.

(8) Commissum fuisse Ulrico Aquileiensi patriarchæ ut in custodia detineretur, tradit Otho Frising. loco supradicto.

(*) A, 1 et 2, dans.

(9) De hoc etiam fidem facit præcit. Frising. Reliqua hujus tragicæ historię acta prolixè Baronius ad hunc ann. describit.

(10) Vocabulum hoc esse officii, non cognomen familiae, satis dilucide ostendit interpositum illud verbum *Mediolanensis*: quæ autem dignitas in urbe nostra hæc foret, Beroldus pluries adductus, eorum temporum scriptor enuntiat. In opusculo enim, cui titulus: *Ordo Mediolanensis Ecclesie*, de-

A quinque de Romanis occidit (9). Otho autem Mediolanensis vicecomes (10) cum multis pugnatoribus ejusdem regis in ipsa strage corrui in mortem amarissimam (11) hominibus diligentibus civitatem Mediolanensem, et Ecclesiam, sed regia facultas (*) et multa religiosorum principum prudentia ita placide, et benigne hanc perturbationem placavit (12) quod altera die (13) in loco sancto, scilicet in ecclesia sancti Petri, idem Paschalis papa secundus cum cardinalibus, et episcopis cæterisque viris in religionem habitis ipsum regem Henricum solemniter coronavit, et in imperatorem exaltavit, et cum

B scribens ordinem supplicationum, quæ celebrioribus sanctorum natalitiis diebus, ac Dominicis solemnitatibus per urbem habebantur, ait: Extremum agmen claudere debuisse vicecomitem, qui Ferula muneris insigne præferebatur, quique postmodum subsequenti archiepiscopo viam parabat, servorum caterva stipatus cum flagellis ligneis, et scissis. Prælo gladio incidere solitum hunc vicecomitem archiepiscopi vices gerentem, atque omnia cum consulis negotia pertractantem, tradit etiam Sigonius De regn. Ital. ad ann. 973.

(11) Eam luculentius ex Actis Vatic., et Petr. Diac. describit ad hunc ann. Baronius his verbis: « Postera die egressi Urbem (Romani) conserta pugna plurimos de imperatoris exercitu obruncant, eorum captis spoliis adversus Teutones acriorem ineunt pugnam, adeo ut fortius eos pene propellerent, ipsumque imperatorem equo dejicerent, atque in faciem vulnerarent. Hoc ubi Otho Mediolanensis comes (vicecomes) aspexit, pro imperatore se obiciens morti, equum illi suum ut evaderet tradidit, qui nec mora a Romanis capitur atque in Urbem inductus, minutatim concisus est, et carnes ejus in platea canibus devorandæ relictæ sunt. » Hinc autem refellat Corium, qui ad ann. 1055 refert, hunc Othonem cum in Germaniam pergeret, improvisa morte sublatum.

(*) A, 1, Facilitas.

(12) Sexaginta et unum diem detentum in vinculis Paschalem, scribit Baronius; paucior tamen numerum hunc dierum fuisse Pagius tradit, ut in subsequenti adnotatione dicetur. Interim ex Othone Frisingen. discere possumus quomodo hæc perturbatio sedata sit. Ait enim: « Per aliquod temporis sacrilegio ausu tentossumo pontifice, conventionem facta, rex a clivibus revocatur, et per conditionem dimisso summo pontifice, ac extorto ab eo per vim de investitura episcoporum privilegio, in Urbem ingreditur. Tunc, quasi pœnitentia ductus, cives ac pontificem muneribus conciliat, ab eoque coronatus, favore omnium, imperatoris et augusti nomen sortitur. » Juramentum cardinalium nomine Paschalis papæ, sicuti etiam illud Henrici in hac conventionem editum, lege apud card. Aragonius in ejusdem Vita, tom. I.II nostræ collectionis.

(13) Fuisse hanc decimam tertiam Aprilis ceasit Baronius; verum cum auctores a Pagio relati asserant Henricum imperiali corona insignitum octavo post Pascha die, Dominica in Albis nuncupato, retrahenda videtur solemnis hæc inauguratio ad 11. Idus Aprilis, in quem Dominicus ille dies anno 1111 incidebat; adeoque etiam minuendum tempus captivitatis Paschalis a Baronio assignatum a diebus 61 ad 56, ut pluribus conatur ostendere Pagius ad hunc ann. Card. tamen Aragonius « Actum id ait *Idibus Aprilis, quinta feria post octavas Pasche indict.* » subjungitque ex auctore certe synchrono: « Hæc sicut passi sumus et oculis nostris vidimus, et auribus nostris audivimus, mera veritate consensimus. » Vide tomum tertium, supra cit.

ipso exaltato, et benedicto corpus et sanguinem A Christi ad altare sancti Petri communicavit. Demum idem imperator in Germaniam festinavit (14), ubi vix requiem ullam habuit, quia cum in promontorio quod secus Guarmatiam (15) continet abbatiam (16) ipse imperator torqueretur acutissimis febribus, Guarmatini, qui magis de morte, quam de ejus vita sperabant, ut regalia sibi vindicarent, armati exierunt, et conclamando ad ipsum montem appropinquaverunt. Quod cum ipse quasi moriens pensensit sub tenore juratæ fidelitatis, circumstantibus sibi ministris præcepit, ut se a lecto erigerent et leverent, atque induerent, et super equum ponerent, atque armarent. His peractis sudor ab ipso, ceu aqua de fonte exivit, et stipatus a paucis, Guarmatinis obviam fuit, atque in primo congressu Guarmatinorum vexilliferum in mortem projecit, ipsam que civitatem in ore gladii et combustione ignis delevit. Illam tantum turbam ejusdem civitatis, quæ ad ecclesiam sancti tunc consurgit (17), illæsam servari præcepit. Mediolanenses quoque cum iste imperator per Veronam a Roma in Germaniam properabat, gladiis, et incendiis, diversisque instrumentis funditus destruxerunt Laudem in Longobardia civitatem alteram (18).

(14) Tempus hujus reditus Henrici in Germaniam designat Sigonius, inquit illum ingressum fuisse Parmam, ac inde, expleto triduo Bibianelli cum Mathilde, in Germaniam abiisse. Celebratam ab Henrico Veronæ Pentecostem, quæ hoc anno 24 Maii contigit testatur Annalista Saxo apud Ecard., loco cit., col 627.

(15) Wormatiam, quæ urbs est vetustissima in Palatinatu ad Rhenum posita.

(16) Conditum fuisse cœnobium monialium ord. S. Bened. a Ludovico Pio in suburbis Wormatiæ refert Mabillon. in Annal. Bened., sub ann. 838. Adit Bucelinus, part. II German. sacr., fol. mihi 58, inchoatum fuisse in monte urbi proximo Wallembergio postea ad urbem transtatum, ac Cisterciensibus datum. Inter antistitas illius loci supra cæteras effulsisse D. Mectildem S. Burchardi Wormatiensium pontificis, anno 1025 defuncti, germanam sororem, ingenio et meritis plurimum celebratam, tradit idem auctor. Hæc igitur procul dubio est abbatia de qua loquitur auctor noster.

(17) Legendum *confugit*

(18) De Laude veteri anno 1111 a Mediolanensibus eversa, et durissimè servitutis legibus ejusdem populo indictis, lege Calchum, ad hunc ann., et Sigonius, qui tamen ubi habet *Kal. Julii* corrigendus est ex auctore nostro *Jnniis*, ut cap. seq. videbimus.

CAP. XIX. — (1) Vicus est in Insubribus sane conspicuus, qui in valle ad Lucanum excurrente lacum positus, sibi ipsi nomen indidit in clivo constructus a quo velut specula anterior posteriorque vallis late conspicitur. De hoc consule Bonavent. Castillion. lib. de Gallor. Insubr. antiq. sedib. qui eundem fusc describit.

(2) Pars est Galliæ Narbonensis, cujus metropoli nomen dedit S. Ægidius in eadem degens. Galliam Gothicam olim appellatam, Gothis vero expulsis dictam fuisse provinciam Sancti Ægidii, tradit Rob. de Monte in supplem. Sigeberti ad ann. 1118.

CAPUT XIX

Jordanus de Clivi à Studio revocatus et in sacerdotio consecratus.

Urbs itaque Mediolanum cum jam esset segura de victis suis inimicis, placuit Arderico de Carimata et Vicedomino, et quibusdam aliis ordinariis valde studiosis revocare Jordanum de Clivi (1) a provincia quæ dicitur Sancti egidii (2), in qua ipse Jordanus legebat lectionem auctorum non divinatorum, sed paganorum (3). Et, ut verum de eo dicam, psalterio, et tympano, et cæteris bene sonantibus in ecclesia instrumentis commune in choro Mediolani ita pepercit, et neque psalmum, neque canticum musicæ arti idoneum, nec singulariter sive communiter congrue sonuit (4). Verumtamen blanda facies ejus speciei adeo Grossulano placuit quod ordinavit eum subdiaconum, cum ipse Grossulanus videbatur pacifice tenere archiepiscopatum (5). Demum Jordanus idem adeo studuit in libro epistolarum Pauli, quod Paginus (6) lector fuit ejusdem libri. Hunc quoque Ardericus prædictus (7) de Carimate in mense septembri (8), qui fuit quartus a Junio, quo civitas Laudæ destructa fuit, jam dicto Januensi episcopo (9) representavit, et ipse episcopus ipsum Jordanum et plures alios de Mediolanensibus in sacerdotes benedixit. Sciendum quoque est quod hic rudis (10) Jordanus sacerdos reversus Mediolanum a Gualdo miræ calliditatis (11) presby-

(3) Fortasse dialecticæ studio tunc temporis in Gallia plurimum florenti vacabat. Publicum ibidem lectorem eum fuisse censuit Puricellius in mon. C. Bas. Ambr., num. 314.

(4) Crediderim hic allegorice locutum auctorem nostrum verbis ex psal. cI. desumptis, ut ostenderet, eum adeo imperitum fuisse Ambrosiani cantus, aut vocis ita asperæ et extra communem modulum vagantis, ut universam chori harmoniam confunderet, sicuti indicare videtur corruptum illud verbum *pepercit*, cujus loco legendum arbitror *pervertit*.

(5) Contulerat enim eidem hunc ordinem, antequam peregrinationem in Orientem susciperet, et fortasse eo tempore, quo Aronæ arce occupata, absente Vicedomino, videbatur pacifice sibi iuribus frui.

(6) Vox barbara, et Glossariis incognita. Congruenter ad superius dicta existimo velle hic Landulphum exprimere quod cum rudis atque indocilis ad ecclesiasticum cantum foret Jordanus, pertinaci adeo labore studuerit recte addiscendis epistolis S. Pauli (quarum lectio frequentius in missis occurrit, eaque ad subdiaconum spectat, cum sacra solemniter peraguntur) ut officio suo in hac re congrue satisfaceret, sacras paginas publice in ecclesia legendendo.

(7) Scilicet archidiaconus metropolitane Ecclesiæ.

(8) Die videlicet 23 ejusdem mensis, in quem hoc anno 1111 Sabbatum IV Temporum incidebat.

(9) Arialdo nempe.

(10) In iis videlicet quæ ad ecclesiasticum ministerium pertinebant, ut statim Landulphus explicat: unde confirmari quæ superius conjectavimus puto.

(11) Cum latini sermonis valde ignarus sit auctor iste, saniori modo vocem hanc interpretandam arbitror, ut nempe a verbo *calleo* deducta sit, laudemque potius summæ peritiæ, quam malitiæ probrum Gualdo presbytero affigat.

teero discere studuit qualiter sacerdoti sicut sacrificandum, et cum iste (12) ista et alia ad sacerdotis officium pertinentia disceret.

CAPUT XX.

Eliguntur aliqui sacerdotes, qui debeant iudicare an Grossulanus absens digne possit esse archiepiscopus.

Octobri vero mense sequenti flumina per continuam pluviam in tantum creverunt, quod non solum villas, sed ipsam civitatem in mirum modum perturbarent. Quidam etiam sibi et mundi finem timerunt (1), quia homo imperabat (2) qui patrem suum oppresserat. Sep Guazo Cuminus una cum Amizone de Sala et aliis quampluribus, tam clericis quam laicis, a Guazone et Amizone inductis, tendentes ad alia cœperunt prædicare, et dicere discordiam de Grossulano esse malitiam altero diluvio dignam; ad quorum voces Joannes Maneri et Petrus de Carate, qui erant primi et maximi in parte Grossulani pugnatores, et defensores, et conscii consilii Guazonis et Amizonis, coram populo responderunt, et illis dixerunt: Dicitis quid vultis nobis fieri ex parte nostra? Qui dixerunt: Volumus ut Ardericus de Carimate, qui levita est ordinarius, presbyter Joannes ecclesiæ Sancti Naboris præpositus, presbyter Nazarius Muricula, presbyter Petrus de Sancto Carpophoro, presbyter Lenterius de Sancto Protasio in Campo, presbyter Albericus de Sancto Dalmatio, presbyter Anricus de Sancto Victore ad Theatrum, presbyter Ambrosius de Sancto Joanne ad Concham, presbyter quoque Galdo de Sancto Michele, quos omnes scitis esse defensores Grossulani. Et ex altera parte volumus quod vicedominus, Anselmus de Pusterla, Anselmus de Badagio, presbyter Richelmus præpositus ecclesiæ Sancti Nazarii, presbyter Girardus præpositus canonicæ ecclesiæ sancti Ambrosii, Rolucus (3) quoque præpositus ecclesiæ Sancti Stephani, presbyter Arialduus Amerii, presbyter Lanfrancus propheta.... et nos duo videlicet Guazo, et Amizo cum illis jurabimus, quod iste ad istas Kalendas proximi Januarii concorditer dabimus justam, et rectam sententiam secundum canones de discordia Grossulani si possit esse archiepiscopus Mediolani, sive non et si non poterit, esse de alia persona concorditer faciemus catholicam electionem in eadem die. Volumus etiam, ut Landulphus Carogna, qui est presbyter ordinarius, et Anricus de Birago, qui est levita ordinarius, presbyter Joannes Actilens, presbyter Olricus de Sancto Martino, Joannes etiam Mane-

(12) Legendum isto, ut sensus aliquis mutilæ huic periodo constet.

CNP. XX. — (1) Periculosam hiemem pluviis et nivibus supra modum gravem tunc fuisse testatur Ordericus Vitalis sub initium lib. x. Calamitates vero, quæ Henrico in Germaniam reverso accidere, Deo veluti in vindictam armato, refert Sigebertus ad ann. 1113, quo etiam historiæ ac vitæ suæ finem imposuit.

(2) Nempe Henricus V.

(3) A. A. Rubricus.

(4) Melius præcedens.

(4) Erat enim vicarius Grossulani, ut vidimus.

rius, Guazo Tastaguadum, et alii clerici, et sacerdotes, milites et cives quos nos vocabimus, veniant et jurent tenere sententiam, quam nos decem et octo dabimus sine discordia, et schismate de Grossulano tenendo, sive dimittendo, sive de alia persona, quam nos concorditer eligemus. Guazone et Amizone poscentibus, ita pro posse meo restitui, et populo præsentem illis dixi: Abraham, nec aliquis fidelis homo veteris testamenti, vel novi tale consilium dedit nec suscepit. Verumtamen et hoc procedens (3) sacramentum, et hoc sequens sicut a Guazone Cumino, et Amizone de Sala exposita et expetita sunt, sicut a prænominatis clericis et laicis, et Landulpho Carogna, et Jordano de Clivi presbyteris ordinariis, aliisque presbyteris, et clericis, militibus etiam et civibus jurata sunt, me humiliter seorsum existente. Sciendum quippe est quod Ardericus Laudensis episcopus licentiam jurandi ista dedit (4), et Ardericus de Carimate primitus licentiam istam suscepit, et juravit, et primum et potestatem super hoc negotium sibi iudicavit. Quia post multam pertractionem de Grossulano dimittendo vel tenendo, atque de Jordano eligendo vel non eligendo demum dixit omnibus in isto conjurio sibi conjuratis: Procul dubio scitote; non dimittam Grossulanum, nisi habuero potestatem eligendi Jordanum, et propter hæc hujusmodi Arderici verba corda illorum, qui Grossulanum, et Jordani electionem spernebant, facta sunt quasi lapidea, et voluntati Arderici colligata.

CAPUT XXI.

Jordanus de Clivi in archiepiscopum eligitur et consecratur

Sed cum in ultimo die Decembris Ardericus ille, et decem septem alii essent in concordia eligendi Jordanum, ego jussu Andree Primicerii, presbyterorum, et clericorum Decumanorum (1) Mediolanensium ad eos veni, et ut ipse primicerius mihi precepit, eis dixi: Quod male consiliati erant. Verumtamen ipsi consilium non mutaverunt, sed mane facto, videlicet Kalendis Januarii, Aldericus idem cum vicedomino, et cæteris sibi conjuratis in abiciendo Grossulanum, vel in suscipiando, aut in eligendo archiepiscopum catholice (2) pulpitem ascendit; et facta silentio in populo coram alli mista multitudine loquens dixit: Nos, salva reverentia papæ secundum auctoritatem et justitiam canonum dicimus quod Grossulanus non potest esse archiepiscopus Mediolani. Isto dicto et confirmato, illico

CAP. XXI. — (1) A centenario numero, qui ordinem illum complectebatur, dicti sunt Decumani. De his luculentam dissertationem Puricellius elucubravit, quam Deo juvante, si vita et vires suppetent, edere aliquando meditator una cum aliis ad Ecclesiam Mediolanensem spectantibus sub hoc titulo: *Ambrosiani ritus monumenta*.

(2) Id est in publico cætu. Pagijs explicat ad ann. 1212, num. 6. Ego potius censeo sic legendum, aut in alium eligendo archiepiscopum catholice, pulpitem ascendit. Consonat enim iis quæ superiori capite Guazo et Amizo proponebant dicentes, concorditer faciemus catholicam electionem eodem die.

presbyterum Jordanum de clivi elegit in archiepiscopum (3). Hoc cum presbyter Liprandus audivit, ægrotus a lecto surrexit, et in altera die illi electo piscem obtulit dicens : Gratias Deo quod nunc mihi testimonium perhibetis, (4) sed ii qui te elegerunt in archiepiscopum male fecerunt (5), et Deus illis misereatur, quia tu posses esse unus bonus presbyter de claustris. Nunc autem masculus esto (6). Cum autem electus ille, nec aliquis de tot circumstantibus ipsi presbytero respondisset, presbyter ipse propinquus accessit, et osculatus Jordanum cicut unum de cæteris sacerdotibus relinquit. Landulphus (7) autem episcopus Astensis, et Arialdus (8) Januensis et Mamardus Taurinensis (9) non solum ad osculandum venerunt, sed quasi ut ordinarent eum episcopum in sequenti mense Februario ad ipsum venerunt. Sed astensis cum vidisset episcopum Aquensem (10), et Laudensem (11), et cæteros suffraganeos, et comprovinciales episcopos huic ordinationi et novitati abesse, invenit ordinationem Jordani differendam fore ; et, velut homo volens fugere, surrexit in nocte, et cum suis rebus cœpit abire. Sed cauta manus Jordani ipsum retraxit Astensem, ejusque episcopi diaconem vulneravit, pueros quoque eorum verberavit et exspoliavit. Die autem adveniente, habita cautione, D. Jordanus eumdem episcopum quasi vinctum, et absentem verbis valde

A ignominiosis increpavit. Attamen Astensis idem per admonitionem Januensis, suæque humilitatis post talem ignominiam sua et suorum servientium spolia recepit, atque in altera die ordinationi, quam illi duo episcopi (12) de Jordano fecerunt, interfuit, non ut episcopus indutus, sed ut viator carens sermone ipsam ordinationem spectavit, et dum in ecclesia, quæ dicitur Hiemalis, ordinato ista agebatur, cives pro hac reprælia gerebant, et canonicam (13) presbyteri Joannis Aculei spoliabant. Tunc quamplures super hac causa et ordinatione murmurabant, in quo murmure episcopi supranominati, videlicet Azo Aquensis, et Ardericus Laudensis videntur fuisse (14). Vigilante (15) itaque hoc murmure Mamardus Taurinensis illico Romam adivit, et stolam petiit et rediens inde stolam et chartam continentem sacramentum, quod papa posebat a Jordano (16), attulit, alioquin stolam dari. Jordano papa prohibuit, sicut idem Mamardus notavit. At Jordanus per sex menses jejunus fuit, et stolam non habuit, sed infra hoc spatium, sex mensium Bernardo episcopo Papiensi, et Jordano Mediolanensi consentientibus (17). Papienses et Mediolanenses statuerunt, et juraverunt sibi fœdera, quæ nimium quibusdam videntur fuisse imperatoriæ majestati, et apostolicæ auctoritati contraria, et cum isti cives jurarent sibi servare se, et sua contra

(3) Electum fuisse Jordanum Kal. Januarii anni 1112 dubitari non potest, docente id Landulpho, qui præsens aderat. Emendandus itaque omnino est Calchus, qui electionem hanc anno 1110 contigisse asserit.

(4) Judicii nempe ab ipso per ignis transitum facti.

(5) Fortasse quia contra Paschalis decretum Grossulanum a sede Mediolanensi dejecerant.

(6) Scilicet *gere te, ut virum decet*.

(7) Nempè *de Varegate*, de quo sup. cap. 5.

(8) Quem Grossulani quoque consecrationi interfuisse cap. 3 dictum est.

(9) Ughellus in epis. Taurinen. Mamardum hunc, quem ipse Mainardum nominat, electum fuisse anno 1109 asserit, quo tamen fundamento, ignorat. Amizoneum il ejusdem urbis episcopum fuisse anno 1104 ex monumento marmoreo a Baldessano relato tradit. Ex nostro tamen auctore satis dilucide colligitur, eumdem omnino fuisse Mamardum, qui anno saltem 1100 Grossulanum in episcopum Saonensem consecravit, et anno 1112 Jordano in archiepiscopum Mediolanensem inungendo præsens adfuit, nisi quis dicere velit duos fuisse Mamardos Taurinensis urbis antistites, inter quos sedem illam obtinuerit Amizo ; quod tamen vix crediderim ; quocirca Baldessani relationem, quam ego ad manus non habui, diligentius examinandam censeo.

(10) Azonem.

(11) Ardericum.

(12) Scilicet Januensis, et Taurinensis. Hinc corrigendus Papebrochius, qui in exegesi, cit. num. 105, consecrationem hanc a Bernardo Papiensi episcopo simul cum Taurinensi supradicto peractam fuisse putavit.

(13) Seu præbendæ suæ domum.

(14) Quodnam esset hoc murmur clare enuntiat epistola ipsiusmet Azonis Aquensis. episc. ad Henricum imperatorem. quam e cod. Udelrici Bamberg. Eccardus vulgavit tom. I Scriptorum mediæ ævi,

col. 267. Nonnulla inde ad rem nostram elucidandam decerpere opportunum reor. Ait igitur : « Mediolanenses quemdam archiepiscopum elegerunt (Jordanum) et a quibusdam parochianis suis (intellige suffraganeos Arialdum Januen. et Mamardum Taurin.) eum consecrari fecerunt ; quod ego videns contra imperii vestri honorem fieri, omino interdixi, et licet ab ipsis multum rogatus, hujusmodi consecrationi interesse, nec assensum præbere volui ; imo dedi operam erigendi magnum parietem populi contra populum, sub occasione cujusdam alterius archiepiscopi (Grossulani), quem pars illorum intendit deponere, viri scilicet perfectissime litterati, et ingenio astutissimi et eloquentissimi, curiæ vestræ valde necessarii, cujus partem propter honorem vestrum in tantum auxi, quod medietas populi contra medietatem populi contendit, Nunc itaque videat pietas vestra, si ad hoc velitis me laborare, ut et populus ille maneat divisus, et antiquus ille archiepiscopus a vestra majestate adjuvetur, scribendo præcipite. » Quid Henricus rescripserit nondum emerit. Hinc tamen dignoscimus quis fuerit auctor succens in urbe nostra civilis belli, quod magna cæde postmodum exarsisse Landulphus noster narrat cap. 25 et 26.

(15) Id est *vigilante*.

(16) Procul dubio credendum est hoc fuisse juramentum fidelitatis, quod a Robaldo archiep. Mediolan. præstitum Pisis fuisse Innocentio II infra videbimus, indignante clero et populo, atque ipso etiam Landulpho nostro, a quibus credebatur hujusmodi juramento abrogari antiquum Mediolanensis Ecclesiæ decus, ac libertas imminui. Ob id etiam recusatum fuisse a Jordano pallium, sub ea indecora (ut tunc videbatur) conditione, facile possumus opinari.

(17) Ughellus male *Grossulanum* archiepiscopum, loco *Jordani*, consentientem huic fœderi inter Papienses et Mediolanenses inito adducit in episc. Papien., num. 64.

quemlibet mortalem hominem natum, vel nasciturum (18).

CAPUT XXII.

De festo Agios, quod fit ad Sanctam Mariam ad portam Vercellinam die, 9 Maii.

Putavi non prætereundum silentio, quod durante lite (1) Grossulani, scilicet 1105 (2), vii Idus Maii (3) inventæ sunt reliquæ pretiosæ in ecclesia Sanctæ Mariæ ad portam (4), unde ordinarii cum universo clero statuerunt (5) festum solemne illa die (6) in ecclesia prædicta, in cujus rei testimonium talis exstat epistola.

« Ordinarii cardinales (7) sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, necnon et primicerius cum universo sacerdotio, et clero Mediolanensi, omnisque populus, et omnis ordo laicorum, omnibus sacerdotibus, et clericis, et laicis cujuscunque ordinis in diocesi Mediolanensis Ecclesiæ constitutis pacem, et salutem a Domino, et pleni gaudii participationem. Quoniam ratio expostulat, et dignum est ut exultante capite cætera quoque membra exultationi congaudeant, ideo immensæ lætitiæ, quam nobis immeritis et insperantibus divina clementia contulit, vos exsortes esse non volumus. Notum ergo universitati vestræ fieri volumus, quoniam inestimabiles thesauros et incomparabiles margaritas sole splendidiore, et omni aromate fragrantiores divino nutu, et munere nuper invenimus, videlicet partem de sudario Domini, et de sindone ejus, et de lapide ubi sederunt angeli nuntiantes resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, et de probato ligno salvificæ crucis Salvatoris no-

stri, et de veste sanctæ Mariæ, et de ossibus sanctorum Casti et Polimii in ecclesia S. Mariæ quæ dicitur ad Portam. Quapropter non solum in eadie, sed etiam ab ea die et deinceps factus est ibi jugis et celebris, et admirabilis concursus plebis utriusque sexus Deum glorificantium et magnificentium, quod hoc tempore tales nobis thesauros sua benignitate revelare dignatus est, quorum patrocinia non solum nostræ sed et universæ diocesi ejus per Dei misericordiam, protectionem, et salutem futuram etiam speramus. Facta est etiam generalis processio (8) ad honorem Dei, et Salvatoris nostri tam ingens, tam solemnis, tam admirabilis, qualem nunquam retro ante tempora vel vidimus, vel meminimus factam. Ad hanc igitur solemnitate annue omnes populi devote concurrunt tam mentium securitatis quam corporum obsequio nihil hæsitantes deprimi magnificentissimam remunerationem. Quanta enim virtus sanctorum est, tanta salus occurrenti populo. Titulus autem, et nomen ejus eximie festivitatis est sancti Salvatoris. Terminus autem hujus celebrationis est vii Idus Maii. Rogamus etiam vos, et secundum statutum Ecclesiæ nostræ singulis, et omnibus præcipimus ut in die hujus festivitatis ad honorem Dei, et Salvatoris nostri ab omni opere servili vacetis, et abstineatis tanquam in die Resurrectionis, et nativitatis Domini nostri Jesu Christi, quo etiam die ad frequentationem hujus solemnitatis statutum est annuale et () mercatum, et omnibus venientibus ad hanc solemnitatem vel causa orationis, vel causa mercandi, et redeuntibus stabilita est ab omni civitate firma,

(18) Hujusmodi juramenti, quod barbaro vocabulo dicitur *ligium*, quia scilicet homo sic jurans quasi firmiter et solide ligetur, ea est natura, ut intelligatur pacta fidelitatis contra omnem hominem, nullo penitus excepto. Hinc patet, cur fœdera de quibus auctor noster hic loquitur, pontificiæ ac imperatoriæ auctoritati contraria dicantur, quia nempe non fuit excepta persona pontificis et imperatoris, prout jura exigunt, et docent communiter auctores feudistæ.

CAP. XXII. — (1) Id est cum nondum discussa Romæ foret Grossulani causa, et pontificio Paschalis decreto adjudicata eidem sedes Mediolanensis, a qua repellendum illum curabat in synodo Romana potior pars cleri et populi, ob Simoniam judicio ignis comprobata, ut supra diximus.

(2) Tristanus Calchus quæ hic narratur ad annum 1107 refert, sed citra verum, ut ex auctore nostro annum signante patet,

(3) Nonus hic dies Maii tam pretioso reperto thesauro insignis, eo anno incidit in feriam tertiam quintæ post Pascha hebdomadæ.

(4) Ita dictæ ex vicinia portæ, quæ Vercellas respicit, quamque tum proxime attingebat antiqua hæc ecclesia. Mansit nihilominus eidem cognomen istud, etiam postquam amplificata urbe primo post Ænobardi excidium, inde sub Carolo V longe mutlo retractæ sunt urbis portæ, atque in præsens quoque ita appellatur.

(5) Mediolanensem Ecclesiam sese tunc temporis gessisse, ac si archiepiscopalis se des vacaret, quamvis revera Grossulanus Romanus in synodo legitimus antistes Mediolanensis urbis declaratus foret, festum hoc universi cleri nomine indictum ac celebratum,

nulla prorsus archiepiscopi mentione habita, perspicue docet. Grossulanum siquidem etiam sic restitutum Mediolanensis civitas præsulem suum nunquam agnoscere voluit, ut in fine cap. 12 aiebat Landulphus.

(6) Credibile est, statim anno sequenti 1106 celebrari inceptum hoc festum, id exposcente jugi et admirabili plebis utriusque sexus concursu ab eo die et deinceps facti, ut in epistola mox recitata legitur.

(7) Nomine hoc passim appellatos fuisse eo tempore metropolitanæ nostræ canonicos, antiqua ostendunt documenta, ex quo Mediolanensis Ecclesiæ dignitas conjici potest; quamvis enim tituli hujus ornamentum peculiare minime foret urbis nostræ, ut præter Panvinium, et Macrium erudite ostendit doctrina et pietate eminentissimus olim Urainus, nunc universo exultante fidelium cœtu summus pontifex Benedictus XIII in notis ad ii provinciale Beneventanum concilium, suo *Sydonico* insertum, nonnisi tamen primariis sacerdotibus nobiliorum Ecclesiarum datum legitimus. Perseverasse apud nos in longum ævum nobilem hanc appellationem, docet oratio in primis sacri solemnissis Fabricii Castrofranchi majoris Mediolanensis Ecclesiæ cardinalis ordinarii habita a Joanne Ambrosio Bulla et Mediolani edita anno 1557. Postmodum abrogata fuere a S. Pie V hujusmodi Ecclesiarum privilegia (si quæ erant), diplomate expedito anno 1568, 17 Februarii, ut testatur Cohellius cap. 2, § *Et ideo*.

(*) A. 1 et 2 esse.

(S) Procul dubio eo anno 1105, sed qua die, ignotum.

(*) A. 4 caret hac particula, et.

et inviolabilis trevia (9) 8 dies ante festum, et 8 A dies post festum. Quod si quis hujus treviæ violator extiterit, indignationem Dei non effugiet et iram sotium civitatis super se, et super sua bona gravissimam indubitanter incurret. Colonen (*), quod vulgo Turadia dicitur, sive Portenaticum (10) in his præfatis diebus nulli omni modo tolletur. Ut autem magis sit authenticum, et nulla unquam oblivione deleatur, quod Deo inspirante ad honorem Dei et Salvatoris nostri decrevimus per singulas plebes singulas epistolas in audientia omnium habitantium in eis has litteras legere, et ponere studeant, et in Martyrologio hoc festum scribant; quatenus per singulos annos et per singulas generationes istos dies nulla deleat oblivio, sed perpetuo et solemniter honoretur. Hæc autem epistola inscripturis ecclesiæ diligenter et semper servetur valida. »

Inventi autem sunt prædicti thesauri scilicet reliquæ : pars de sudario Domini, et de sindone ejus et de lapide isto, et de ligno sancto, et de sanctis, anno Domini 1105, vii. Idus Maii in civitate Mediolanensi in Porta Vercellina in ecclesia Sanctæ Mariæ, quæ dicitur ad Portam. Fuerunt autem prædicti sancti confessores Castus et Polimius diacones Sancti Ambrosii (11), quorum corpora jacent in ecclesia Sancti Victoris ad Cælum aureum (12), quæ nunc dicitur ecclesia Sancti Satyri sita juxta ecclesiam Sancti Ambrosii requiescunt. In prædicto autem festo ab ecclesia Æstiva usque ad prædictam ecclesiam Sanctæ Mariæ ad Portam ordinarii hebdomadarii cum aliis hebdomadariis Mediolanensis Ecclesiæ C processionaliter vadunt semper præcedentibus vicinis, et parochianis ipsius ecclesiæ Sanctæ Mariæ cum viridibus frondibus, et ramis arborum, candelis accensis alligatis (13) eisdem, et cantantibus *Agios* (14) propter quod dicitur festum *de Agios*, quod est nomen Dei. Quid dicit ordinarii postea celebrant missam in ecclesia Sanctæ Mariæ ad Portam. Deo gratias. Amen, Amen.

(9) Immunitas, seu pax data quandiu nundinæ durant, Ducang. in Glossar.

(*) A. 1 et 2 Coloneum.

(10) De hoc vocabulo aliisque synonymis hic enuntiat, fuse Puricellius in dissert. Nazar. cap. 93, num. 7, ubi asserit significari quoddam vectigalis D genus a viatoribus persolvendum, præcipue vero teloneum archiepiscopi, de quo Galvaneus Flamma in Chron. Maj. cap. 227 in hunc modum scribit : « Archiepiscopus Mediolanensis quosdam alios maximos redditus imperiali auctoritate recipiebat quia super stratas regales in exitu quolibet de comitatu (Mediolani) habuit teloneum, et dum intrabat aliqui extraneus in equo, vel cum curru, aut pedibus, dabat telonario archiepiscopi..... censum. »

(11) Hoc ex Paulino testatum habemus, qui etiam sub cura alterius ex hisce, id est honorabilis viri Casti diaconi se degisse tradit in Vita S. Ambrosii.

(12) De hac plura disserit Puricellius in *tumulo sancti Satyri illustrato*, cap. 10 et seqq., et in mon. Bas. Ambr., num. 304, ubi etiam expendit num. martyres ut alicubi legitur, an tantummodo con-

CAPUT XXIII

Liprandus admonet Landulphum historicum ut a communione Jordani absterneat.

Nunc ad propositum redeo. Presbyter Liprandus in summa sua senectute positus mihi ait : Video te aliquantulum super me erubescere propter ea quæ adversus Grossulanum dixi et feci, sed ut minus inde erubescas vere dicotibi quod ego illam causam reservo soli Deo omnipotenti, et dum mihi superest spiritus, multum desidero hujus mundi vitam meam finire in manibus eorum, quorum protectione corpus meum, et anima mea præstante divina gratia, protegatur a manibus eorum, qui protegendo Grossulanum, veritatem Dei occultare voluerunt et volunt. De Ecclesia autem ista Mediolanensi, in qua consulis mihi manere et vitam finire dico quod illa est mihi cupienti Hierosolymam (1) adire. ceu navis sine nauta et remige in portu putescens, quod si vixeris secundum ætatem tuam, eam talem esse experieris. Interim et ego consulo tibi, ut participationem mensæ Jordani, ejusque beneficiæ, quæ potes tenere propter electionem, et investituram diaconatus capellæ ejus, quam ab eo suscepisti, me nesciente, quam citius vales et tamen honeste dimittas nec unquam per illum proficere speres. Vicedomino vero dum gratus et benevolus tibi fuerit, ei tuum obsequium impendere non probibebis. Per hæc quoque verba, quæ hic meus magister mihi dixit ipse Jordanus ejusque fabrica (*) mihi suspectus, et in parte suspecta atque grata quemadmodum in vicedomino fuit.

CAPUT XXIV

Presbyter Liprandus in Pontidii monasterio obiit.

Hujus mei magistri consilium sequens, cum vellem prorsus dimittere Jordani administrationem, delatus est ipse presbyter ad Pontidii monasterium (1), me nesciente, in quo monasterio coram monachis et fratribus in festo sancti Nicolai (2) usque ad festum Epiphaniæ Domini splendide (3) vixit, atque in ejusdem festivitatis nocte quando spiritum emisit, magnus et sua vis splendor domum

fessores fuerint prædicti SS. Castus et Polimius.

(13) Peculiaris est, ac recensione dignus Ritus iste in Ambrosiana Ecclesia annuæ supplicationis cum frondibus, et ramis arborum ad cereos textis; atque ideo Nicolai Serrarii libello *De sacris Eccles. processionibus* aliquando inserendus.

(14) Nomen hoc solemnii huic festo recens instituto tunc inditum, Græcæ linguæ in urbe nostra vigentis eo tempore non spernendum vestigium est.

CAP. XXIII. — (1) Intellige *cælestem*.

(*) A. 1, familia.

CAP. XXIV. — (1) In agro Bergomensis ultra fluvium Abduam situm, cujus primus conditor et abbas fuit beatus Albertus Cluniacensis instituti, anno 1095, Kal. Septembris defunctus, ut refert Mabillonius in *Annal. Bened.* ad ann. 1087, quo conditum fuit hoc cænobium, et S. Jacobo dicatum. Plura etiam tradit Puricellius in mon. Bus. Ambr. num. 316 et 331.

(2) Id est a die 6 mensis Decembris anni 1112, usque ad diem 6 Januarii proxime subsequentis.

(3) Nempe cum magno sanctitatis splendore.

in qua jacebat, admirantibus circumstantibus illustravit, et illuminavit, et sic ille prædixerat fratribus: In hora illa, quando corpus ejus ferebatur ad sepulcrum solis splendor aerem illuminavit, et nubes cum nive cessavit. Ipso quoque presbytero existente in vita, cum Jordanus (4) et cæteri Grossulanistæ calumniabantur eum et suam legem, nobilis miles Placentinus de faucibus mortis ad laudem ejus ereptus est quia cum miles ille esset, quasi in somno sensit hunc presbyterum palpasse guttur suum, et statim evomuit os piscis, quod suffocabat eum (5). Eodem etiam tempore, cum domus ejusdem sui affinis, et sibi attrahentis arderet repente imber fuit, et paleam, et domum ipsius presbyteri integre servavit. Quod si currerem per singula, quæ Deus fecit ad laudem ejus, deficeret quidem spiritus meus; sed Deus, qui per omnia sæcula vivit, et regnat nunc, et semper, animæ ejus benedicat (6) Amen. Et mihi gratiam recte scribendi tribuat, quia sincere adhuc cupio scribere ea, quæ in Ecclesia et in regno per pontifices et abbates, sacerdotes, et levitas, per consules et cives, et alios Ecclesiæ, et regni ministros seminata et operata sunt, non tantum ad augmentum, sed etiam ad detrimentum religionis et directæ consuetudinis.

(4) Puricellius hoc loco ait, videri legendum cum *Grossulanus*: attamen cur emendari debeat hæc lectio, prorsus non video. Cum enim superius dictum sit, Jordanum Grossulano placuisse, et ab eodem in subdiaconum fuisse ordinatum, non inverosilime est in illius archiepiscopi partibus olim stesisse; imo id innuere videtur ipsemet Grossulano loquens apud Landulphum, cap. 26, et quærelas contra eundem Jordanum cum suis fautoribus instituens, quod videlicet ipse sibi jurasset, et dejurasset.

(5) Miraculum hoc narrat etiam Petrus Maria Campus Hist. suæ Placent. part. 1 ad ann. 1114.

(6) Vitam hujus Liprandi sub titulo *Venerabilis* inseruit Papebrochius Actis SS. in Append. ad diem 27 Junii post S. Herlembaldi vitam. Ibidem asserit neminem meminisse ullius cultus eidem ut beato post mortem impensi. Attamen ubi agit de S. Davide solitario Thessalonicensi ad diem 26 ejusdem mensis, tradit ex sanctuario Papiensi Jacobi Guallæ, die 23 Julii anni 1504 reperta fuisse in ecclesia S. Petri in Cælo aureo Papiæ inter cætera sacra lipsana etiam ossa S. Liprandi seu Luitprundi, quæ ipse credit illuc e Pontidio translata, hujus Liprandi esse, cum minime facile sit, alium hujus nominis invenire, cui potuerit datus fuisse titulus sancti.

CAP. XXV.—(1) Verba hæc inextricabilem ferme nodum in hujusmodi historia intexuere: cum enim certum sit eodem anno 1112 et electum fuisse Jordanum Kal. Januarii, et susceptum ab ipso pallium die 6 Decembris, ut narrat Landulphus, intelligi nequit, quomodo cum historica veritate componi possit, quod idem auctor hoc loco refert, stolam videlicet a Mamardo delatam Roma fuisse præcedenti anno. Puricellius ut se difficultate exsolvat, morem illum producit ab aliquibus usurpatum, ut annum a die 23 Martii exordirentur, atque illo usum Landulphum, ita ut ab eo die alterum jam annum numeraret. Attamen sententia hæc, quæ ingenio non caret, pluribus refelli potest. Primo enim non constat, hanc incarna-

CAPUT XXV

Jordanus stolam papalem accipiens clericos exturbat historicum ab ecclesia Sancti Pauli removet.

Igitur presbytero Liprando posito in Pontidii monasterio fama de Grossulano redeunte a Hierosolymis aures Jordani, et ordinariorum ejus implevit. Et Mamardus Taurinensis episcopis iterum Mediolanum venit atque stolam, quam in præcedenti anno (1) sine sacramento Jordani dare noluit neque dedit, nunc videlicet in festo Sancti Nicolai, quando presbyter Liprando Pontidium intravit, super altare sancti Ambrosii posuit, et Jordanus osculatus eam de ipso altari assumpsit: quæ positi et assumptio absentibus ordinariis et primiceriis facta fuit (2) Deinde securius idem archiepiscopus, quos voluit læsit, me quippe eo tempore injuste turbavit. Quod cum presbyter Andreas primicerius intellexisset, solemniter me suscepit in communi beneficio (3) presbyterorum et clericorum Mediolanensium. Jordanus quoque cum Widoni Falcimario conditori (*) meo pro me dedit pecuniam, nec tamen indulsit (4), quam in me fecit offensam. Sed æquo animo sustinui illam, quia cum enses et lanceæ acuebantur, ut adveniente Grossulano ipse ab archiepiscopali sede ejicerentur, nimirum (5) si me humilem acolythum neglexit, et presbyterum Ari-

tionis æram ab auctore nostro adhibitam esse in describenda hac historia, cum potius contrarium evincatur cap. 22, ubi Grossulani litem cum inventione reliquiarum in Ecclesia S. Mariæ ad portam ad vii Idus Maii sub eodem anno 1105 ponit. Præterea etiam hoc misso, ipsa Landulphi historia Puricellii dicto refragatur. Tradit enim sex mensium intervallum fluxisse a delato per Mamardum pallio ad ejusdem susceptionem die 6 Decembris a Jordano factam. Certe autem a die 23 Martii non sex tantum modo, sed fere novem intercesserant menses. Pagius, qui ad ann. 1112. num. 8, hæc optime, advertens, facile se expedit, culpam in amanuensem refundens, cujus e calamo per errorem excidisse ait præcedenti anno cum scribi debuisset præsentis anno. Papebrochius eadem via incedens, in Vita Liprandi sup. cit. in altero ex his verbis vitium esse affirmat, ita ut non præcedenti anno, sed præcedenti Junio sit legendum. Porro uterque apprimè rem explicat, sed læso auctoris textu. Itaque si me immiscere viris tanti nominis licet, salva scripti integritate omnia componi posse censerem, asserendo, Landulphum, qui jam processerat ad narrandam Liprandi mortem et miracula ipsam subsequuta anno 1113, cum revocaret calamum ad ea quæ superiori anno contigerant, usum fuisse hac formula præcedenti anno relate ad mortem Liprandi jam narratam, quamvis revera, quæ tunc referebat, anno proxime elapso accidisset.

(2) Fortasse acquieverat Jordanus sacramento a summo pontifice requisito, atque ideo secreto ac veluti per umbras pallium suscepit, nemine ex primoribus cleri astante, ne illorum indignationem contra se commoveret.

(3) Quodnam esset hoc beneficium, jam supra cap. 2. explicatum est. Fortasse etiam in cælum Decumanorum illum admiserat, ut presbyteris sacra peragentibus inserviret.

(*) A. 1 et 2 creditor.

(4) Id est minime oblitus sum acceptæ offensæ: quænam autem hæc esset inferius explicat.

(5) Existimo legendum *nil mirum*.

prandum Paliarium, virum sibi convenientem et in A bello potentem assumpsit, et prout quibusdam placuit nondum esse absurdum (6) quod Gullelmus Venerabilis abbas hoc in tempore subridens et condolens de iis casibus clericorum, pontificum, militum et civium deserunt Sancti Ambrosii monasterium et rexit et regit abbatiam monasterii Sancti Solutoris (7) constructam in episcopatu. Taurinensium. Quod si et ego non concupivi per illius Jordani manus ad subdiaconatus gradum promoveri vicini mei cur per ejus auctoritatem præsumpserunt me exturbare ad ecclesia Sancti Pauli, quæ est titulus ordinationis meæ ? et Andreas Sugaliola, qui si presbyter est, plebeianus est (8), quod jure potest ipsam meam Ecclesiam possidere ? Insuper manus ejus cur ossa parentum meorum de proprio nostro, non suo sepulcro projecit, et sum mortuum in ipsum posuit ? Præterea Sugaliola ille Andreas domos, campos, prata, vineas silvas et alia multa » quæ mei proprii juris sunt, quare usurpat vendit et alienat ? Hæc quidem si ille, ejusque manus, ejusque auctores religiose et rationabiliter fecissent, defensionesque meas si juste cæcassent (9) et decidissent. meos quidem oculos eruerent, et sepulturam intrarem. Sed, ne moriar, sicuti illi mei adversari moriuntur, et mortui sunt valde multum desideravi, et desidero ut ii, qui adhuc vivere videntur, a sole justitiæ illuminarentur, ut depulsa schismaticorum et superstitiosorum superbia spernant suorum auctorum mendacia, atque diligant et teneant quam optimi regis (10), ejusque pontificis (11) patrocinia.

(6) A. 1, placet, non debet esse absurdum. Prudentem enim egisse videtur Gullelmus abbas recedendo ab hac urce tumultibus plena.

(7) Migratio hæc a cænobio S. Ambrosii Mediolanensis ad S. Solutoris Taurinensis anno 1113 contigit, ut etiam Mabillonius in Annal. Bened. ad eumd. adnotavit.

(8) Fortasse alteri Ecclesiæ in aliqua plebe ascriptus. Videtur autem hic innui antiqua illa Ecclesiæ disciplina, qua pluribus vulgatis conciliorum decretis cavebatur, ne quis ab eo titulo, seu Ecclesia, ad quam esset ordinatus recederet, nec ad alterum, majorem licet, titulum posset transmigrare. Vide epist. 175 Joannis PP. VIII., synodum Remensem anni 813, cap. 20, Turonen. III. cap. 14, et alias apud Labbeum.

(9) Alterum ex mss. bibl. Ambr. legit *gustasent*.

(10) Henrici.

(11) Fortasse Grossulani, in quem Hierosolymis redeuntem enses et lanceæ acuebantur, ut paulo antea dixit Landulphus, qui ejusdem depositioni minime consenserat, et Jordani electoribus Andræe primicerii dictum retulerat *quod male consiliati erant*, cap. 21.

CAP. XXVI. — (1) Anni scilicet 1113

(2) Puricellius in mon. Bas. Ambr. num. 320, et Pagius ad ann. 1113, num. 10 censent, his verbis indicari, Grossulanum hoc eodem mense Augusto bis Mediolanum intrasse, primo scilicet anno 1105, post obtentam a Paschali II hujus sedis restitutionem, secundo vero hoc ipso anno post reditum a Hierosolymis. Attamen eum in fine cap. 12 Landulphus asserat quod Grossulanus nec sedem, nec munitionem aliquam archiepiscopatus habuerit post

CAPUT XXVI.

Inter Grossulanistas, et Jordanistas pugnam committitur, ipsis præsulibus ad suos sermocinantibus.

In Augusto (1), qui fuit octavus mensis ab illo, in quo presbyter Liprandus obiit. In isto enim mense et Grossulanus a Hierosolymis rediit, et post prius legem factam de eo ignitam intravit Mediolanum (2) ibique tunc ad locum ubi sanctus Victor carceratus fuit (3) suos labores, suosque thesauros sacerdotibus et viris, quos sibi putabat fideles explicavit, et explicando induxit (4) benignitatem, qua pavit et induit Jordanum, quem fecerat subdiaconum (5). Videbatur etiam instare adversus Jordanum eo quod dicebat, eum sibi jurasse et dejerasse (6), quod fortis ei valida turba Jordani non sustinuit, sed assumptis armis maximum insultum in Grossulanum fecit. Ipsius autem Grossulani caterva undique concurrens ferendo, et inferendo vulnerationes, orbitationes et multas occisiones in equis et in hominibus, fortiter, et prudenter ipsum Grossulanum per 15 dies in turribus de Porta Romana (7) servavit. Interea Anselmus de Pusterla ad ecclesiam Sancti Joannis, quæ dicitur ad Concham, audita strage venit, et in concionem, quæ ibi tenebatur ex parte Grossulani locutus, plura consuluit ut pernicioza illa pestis cessaret, et certum locum certumque tempus statuerent et per legitimam et generalem synodum cognoscerent cujus causa justa foret. Hoc autem consilium, quia Jordano ejusque fautoribus displicuit, pecunia utriusque pontificis ad milites et pedites bellatores, ad clericos quoque et mulieres bella instigantes prevenit, et Jordanus aperto ore coram

legem a presbytero Liprando factam, et restitutionem a synodo Romana statutum, censerem adverbio illo *prius* indicari ab auctore nostro *primitus*, ita ut primus hic fuerit ingressus hujus antistitis in urbem Mediolanensem post ignis judicium contra eundem susceptum.

(3) Carcerem in quo S. Victor detentus fuit, exstitisse, ubi nunc ecclesia ejusdem nomini dicata S. *Victorelli* ad portam Romanam vulgo appellatur (fortasse ob sacræ ædis angustias, quæ biennio proxime elapso elegantius exstructa fuit, seu ut ab altera S. Victoris secerneretur, quæ etiam in præsens *magni* nomen obtinet) legimus in Vita sancti hujus martyris a Bonino Mобритio relata. Eidem autem antiquitus contermina erat porta, quam Romanam dicimus, quamque solummodo post *Ænobarbicam* eversionem, amplificata urbe nostra, multo remotius ab ista Ecclesia cives excitavere. De his sæpius loquitur in suo majori Chron. Galvaneus Flamma, idemque tradit Puricellius in dissert. Nazar. cap. 54, num. 21.

(4) Id est in sermonem induxit, seu commemoravit beneficia, quæ in Jordanum contulerat,

(5) Vide sup. cap. 19.

(6) Hinc patet Jordanum aliquando Grossulani factioni fuisse connumeratum, ut supra diximus.

(7) Suas cuilibet Portæ urbis Mediolanensis fuisse turres, pluribi tradit Galvaneus Flamma; excisa per Federicum *Ænobarbum* urbe nostra, abrasa mœnia sunt, turresque dejectæ. Eas tamen excitare, statim ac respirare civitas potuit, primum consilium fuit, ut docet lapis adhuc infixus lateri arcus, qui Ponti Portæ Romanæ imminet, ejusque inscriptionem refert Puricellius in mon. Basil. Ambr. n. 515.

sua gente de Grossulano, cœde Simone Mago cantavit, et Grossulanus apud suam plebem idolo, et vitulo conflati, atque homini perfido, et perjuro Jordanum comparavit. Ac sic stagem quam plurimam uterque pontifex commiscuit, in qua Rogerius de Sorexima miles capitaneus. et Aripandus de Lampugiano (*) vexillifer de Vavassoribus, et Aripandus de Meda civis prudentissimus cum quam pluribus ejusdem nobilitatis hominibus occisi sunt.

CAPUT XXVII.

Data pecunia Grossulano, et Anselmo de Pusterla Grossulanus Placentiam adiit.

Sed cum Grossulani mantica (1) foret exhausta, et Jordani adhuc onerata conventio facta est per pecuniam Grossulano promissam, quam ipse Grossulanus, prout dicitur, cum suis et Jordanis participavit, et facta participatione, Grossulanus Mediolanum exivit, atque Placentiam adivit, ibidem in monasterio Sancti Marci quod est de congregatione Vallis Umbrosæ hospitatus invenit Ardericum Laudensem, quem fecerat sibi vicarium in victu, et in vestitu ejusdem congregationis monachum. Alter vero Ardericus de Carimate qui licentiam jurandi ab isto cum esset vicarius suscepit, et occasione illius juramenti sententiam in Grossulanum dedit, Jordanum in archiepiscopum elegit, Grossulani adventum non exspectavit sed circuiens transmarina loca inventus et jugulatus est a Turcis. Sciendum quoque est quod Grossulano, et Jordano existente auctore (2) Mediolanensium per gratiam domini Paschalis papæ II, clericus et populus Mediolanensis nobilis et religiosus in utraque parte non sine causa dicitur levis, et vanus, ad cujuslibet novitatis præsumptionem promptus. Cujus enim religionis, nobilitatis fuit ille spiritus qui monuit Jordanum, clericumque suum et populum ut exprobaret et excommunicaret (3) Anselmum de Pusterla diaconem ordinarium quia dedit consilium ut Grossulani et Jordani causa discerneretur per legitimam et gene-

ralem synodum. Iterum qua ratione divulgavit eundem dici erroneum (4) quia cum clero et populo Grossulani scrutinium (5) egit et baptismum. Et contra Jordanum apostolica auctoritate donatum (6) archiepiscopum quis potuit dicere esse simulacrum et hominem perfidum atque perjurum? nimirum (7) si quæro quia duia Grossulanus in prædicto Sancti Marci monasterio esset et Anselmus Mediolani instaret et obligationem conveniendi ad generalem synodum quæreret, et Jordanus hoc fieri prohibet (*) dicitur receditur quod pecunia jurata et data (8) fuit Grossulano atque Anselmo, ne persona Jordani calumniaretur ab illis in aliqua synodo.

CAPUT XXVIII.

De moribus et imbratis (1) presbyteri Nazarii Muriculæ.

Igitur hac cautione (2) facta per presbyterum Nazarium muriculam, et Lafrancum Ferrarium, prout dicitur contigit, quod presbyter Andreas bonæ memoriæ primicerius obiit (3), cui successit dictus presbyter Nazarius, de quo Nazario superest adhuc mihi quædam scribere veluti de homine qui quasi cœtaneus, et condiscipulus existit mecum in una civitate, et sub disciplina hujus presbyterii Andree, qui dictus fuit Dalvultum secundum suam cognationem. Iste itaque Nazarius cum esset infra ordines clericus, et juvenis ingenio acutissimus non sine causa mihi infantulo adjecit nomen, scilicet Clocam (4) Sancti Pauli. Insuper ipse dum singulariter habitaret solarium (5) suum, me, et rusticum Gemmarum sive Caccum atque Nazarium Flotam super ipsum solarium induxit, atque de nuptiis fratris sui suave et dulce obsequium nobis præbuit ubi per præcedentia et sequentia quæ de libro cordis ejus legi illius animum prævidi non magis appetere sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ decorem, quam ejusdem Ecclesiæ utilem et honestam nobilitatem. In isto namque tempore nostræ cœvitatatis et discipulatus Urbanus papa synodum Placentiæ celebravit (6), atque de Franzia

(*) A. 1, *Lampugnano*.

CAP. XXVII. — (1) Id est *pera*.

(2) Forsitan *antistite*; alter enim Paschalis II, decreto restitutus fuerat in sede Mediolanensi; alter vero ab eodem Paschali approbatus per pallii a Mardo Taurinensi episcopo delati missionem ut supra dictum est.

(3) Hinc colligitur, suasionem cleri et populi qui Jordano favebant, Anselmum de Pusterla pacis concilia proponentem fuisse statim ab eodem anathemati subjectum.

(4) Vox ista videtur hic pro seductore, seu impostore accipi, quemadmodum id quoque per illam significari tradit Ducangius ex glossa Græco-Latina, et Henricus Stephanus in Thesaur. Græcæ linguæ v. Πλανός.

(5) Id est examen catechumenorum habitum tempore quadragesimali circa res fidei, quo explorabant fidei professores, an illi essent idonei ad recipiendum sacrum lavacrum in proximo Sabbato sancto, ut explicat Macrius in hierolexico.

(6) Seu potius, Pallii missione confirmatum.

(7) Etiam hic videtur legendum *nil mirum*.

(*) A. 1. *prohiberet*.

(8) Scilicet a Jordano, ut initio hujus cap. narravit Landulphus.

CAP. XXVIII. — (1) Vox barbara, qua thecnas, seu conspurcamenta Italico idiomate significare videtur.

(2) Scilicet erogatione pecuniæ facta Grossulano, et Anselmo, ut famæ suæ securitati caveret Jordanus; eaque auctores præcipuos habuerat Muriculam et Ferrarium hic memoratos.

(3) Obiisse hunc Andream sub finem anni 1113, et supra narratis colligi potest.

(4) Idem est ac *campana*: de hoc nomine antiquitus usurpato in documentis plura disserit Puricel in Monum., num. 391. Alterum ex nostris mss. legit *clerica*.

(5) Locus editus, in quo antiqui apricabantur. Cubiculum majus ac superius vocat Ducangius.

(6) Synodus ista celebrata fuit anno 1095, circa medium Quadragesimam, teste Bertholdo, qui eam luculenter describit, asseritque tam frequentem fuisse, ut ad illam quatuor millia clericorum, et plusquam triginta millia laicorum confluisse perhibeantur.

Mediolanum rediit (7), in qua civitate cum ipse papa staret in pulpito Sanctæ Tegle (8) immense multitudini hominum utriusque sexus prædicavit, ut prædicando de magna sua sapientia protulit; quod minimus clericulus de Ecclesia Dei est major quolibet rege mortali. Addidit etiam: quod clerici et sacerdotes per pecuniam in Ecclesias non sunt introducendi, sed per electionem hominum, qui sunt Ecclesiarum vicini, de quibus apostolicis dictis clerus (9) iste Nazarius ingenio acutissimus, et Muricula cognominatus, pennas assumpsit, atque de solario suo ad ecclesiam Sancti Babilæ. Sanctique Romani, quæ antiquitus dicitur Concilia Sanctorum (10), sine (*) regali et sacerdotali auctoritate volavit, et habito favore vulgi illius vicinitatis ibi habitavit, et novum habitaculum ædificavit, expulsi inde sacerdotibus, et clericis consuetis deservire ipsis Ecclesiis. Ad huiusmodi exemplum (**) Albinus

(7) Absoluta synodo Placentina, statim in hanc metropolim commigrasse Urbanum II, prodidit Clachus, ad ann. 1095. Vos ista rediit, ab auctore nostro exarata, hoc dilucide comprobatur; idque confirmat diploma a Primo Aloysio Tatto relatum in suis Annal. Comen., part. II, pag. 863, et expeditum « Mediolani xvii Kal. Junii, indict. III. Incarn. Dom. anno 1096 » (scilicet æræ Pisane, quæ nobis est tantum annus 1095 quod non advertit ipse Tattus, errorem ideo sibi fingens in huius diplomatis anno, quem corrigendum asserit ad ann. 1095, num. 27), « pontificatus Urbani II papæ anno VIII. » Reversum autem e Galliis fuisse anno 1096, post celebratum in tertia Quadragesimæ hebdomada Turonense concilium ex Bertholdo ad eundem annum discimus; quinimo ex iis quæ scriptor ille subdit intelligere possumus Urbani reditum Mediolanensem in urbem circa finem Septembris contigisse; ait enim ibidem: « Dominus papa bene dispositis rebus in Gallia, post reconciliationem regis Galliarum (Philippi I) et post multa concilia, tandem in Langobardiam cum magno triumpho repedavit, et exaltationem S. Crucis (die 14 Septembris) apud Hortarium prope Papiam solemniter celebravit; » Mortaria vero (quam esse locum a Bertholdo indicatum dubitari nequit, cum nullum in tabulis geographicis oppidum aut castrum occurrat cui hoc nomen consonet) concessisse Mediolanum eodem mense credibile est. Pagius ad ann. 1096, num. 15, refragatur, et Bertholdum erroris arguit, producens chartam a Boucheo descriptam, in qua sic legitur: « Notum fieri volumus quod ven. papa Urbanus anno Incarn. Dom. 1096, sui autem pontificatus octavo, n. Idus Septembris per Castrum Tarasconem transiens, » etc. atque hinc probare contendit, non potuisse Urbanum in festo Exaltationis S. Crucis apud Mortariam esse cum triduo ante degeret Tarascone quatuor leucis ab Avenione distante. Attamen cum etiam in hac charta æra Pisana sit adhibita, ut perspicuum fit ex pontificatus Urbani anno 8 ibidem expresso, quem perperam emendandum vult Pagius anno 9, atque ideo charta hæc pertineat ad annum 1095, quo primum in Gallias profectus est Urbanus, condemnari erroris Bertholdus minime debet, qui eundem Urbani adventum ad Castrum Mortariæ subsequenti anno 1096 ponit.

(8) Rectius Teclæ. Erat hæc ecclesia illa ad quam æstivo tempore accedebant metropolitani Mistæ ad divina ibidem mysteria celebranda. Incipiebat autem hoc tempus (docente Beroldo a Puricellio etiam in Dissert. Nazar. cap. 100 relato) ipso Dominicæ Resurrectionis paschali die, quo arcam in speciem arcæ veteris testamenti efformatam solemniter suppli-

A homo de Magenta, et Joannes Aculeus de Vicomercato, et Mayfredus de Limidi homines litterati (11), et intonsi, ac plures urbani, et plebeiani non habentes sufficientiam, sequentes partium vulgi clamores et laudes, intraverunt ecclesias, beneficia quarum susceperunt, et inordinati possederunt, donec Arnulphus de Porta Orientali (12) tunc temporis senex Mediolanensis archiepiscopus in Clavatensi monasterio fuit sepultus (13). De cætero prædictus Nazarius cum suæ connexionis turba fere quodcumque voluit fecit in ecclesia Mediolanensi, et in Saona civitate. In Mediolanensi namque sublimavit Anselmum de Buis hominem simplicem in archiepiscopum, qui sublimatus Albinum, Joannem Aculeum ei cæteros de turba connexionis Nazarii sua auctoritate in ecclesiis confirmavit, ipsumque Nazarium et Grossulanum ad omnes ecclesiasticos ordines promovit, et sacerdotes fecit. Nazarius vero ipse

catione illuc deferebant, eamdem postmodum reducentes æquali prorsus celebritate, cum ad tertium Octobris Dominicum diem sese hiemali ecclesiæ restituerent. Ex his facile percipimus cur in ecclesia S. Theclæ sermonem habuerit summus pontifex Urbanus; perdurabat siquidem æstivi temporis mora ibidem statuta metropolitane clero ad sacra officia paragenda. Hinc etiam confirmantur quæ superius asseruimus de tempore huiusmodi adventus urbani ad hanc urbem; debuit enim procul dubio tertiam Octobris Dominicum præcessisse.

(9) Legendum clericus, ut paulo ante nominatur, licet *infra ordines*, id est tonsura tantummodo initiatus.

(10) Usque ad sæculum xv appellatam fuisse hoc nomine S. Babylæ ecclesiam, patet ex Calendar. Ambrosiano anni 1402, in quo ad 27 Septembris legitur: » Depositio sancti Cali episcopi. Statio ad Concilia Sanctorum. » Otto Morena ad ann. 1158 describens Enobarbicum Mediolani obsidionem, eam vocat *Omnes Sancti, et ecclesiam Omnium Sanctorum*.

(*) A. 1, sicut.

(**) A. 1, *expulsionem*.

(11) Nomen hoc etiam pro clerico accipi Macrius in hierolex. testatur. Id in præsentibus significari minime crediderim, cum Landulphus statim addat *et intonsi*, ex quo aperte conjicimus eos tonsura caruisse. Dicendum igitur utiliam esse hanc vocem, ita ut loco *litterati* legi debeat *illitterati*, quemadmodum etiam videntur innuere sequentia verba, « ac plures urbani, et plebeiani non habentes sufficientiam, » scilicet doctrinæ.

(12) Bertholdus, ad ann. 1093, eum vocat *de porta argentea*, ita enim tum temporis appellabatur Orientalis hæc porta. ab argenteis radiis nascentis solis, cui est obversa, ut interpretatur Puricellius in monbas. Amb., num. 280.

(13) De hoc insigni cænobio mentio superius facta est ad cap. 14. Obiit autem Arnulphus archiepiscopus anno 1097, die 25 aut 26 Septembris, ut ex catalogis archiep. Mediol. constat, Interim emendari hinc potest Ughellus, qui in archiep. Mediol. num. 79. scribit sepultum fuisse Arnulphum hunc « apud S. Victorem, cuius ille templum ditaverat fortunis, gratiisque, ac privilegiis exornaverat. » Non enim ab isto Arnulpho, sed ab altero ejusdem nominis II, templum, seu verius monasterium illud conditum ac donatum fuerat, ut in monasterium illud num. 243, Puricellius tradit. Hunc vero archiepiscopum in Clivatensi, seu Clavatensi, (quod idem est) monasterio sepultum Landulphi evincit auctoritas.

p resbyter factus una cum presbytero Joanne Aculeo sicut supra legitur, in Saona elegit Grossulanum in episcopum, et Anselmi sui ordinatoris vicarium et successorem. Præterea legem, quam presbyter Liprandus fecit adversus Grossulanum iste presbyter Nazarius contempsit, domum quoque hujus presbyteri Liprandi exspoliari cognovit. Propterquam expoliationem Petrus Pazananus homo de doctrina hujus presbyteri Nazarii occisus fuit. Grossulanum vero restituit in Romana synodo idem presbyter Nazarius cum gaudio vidit, et ipsum restitutum suscepit, eique sicut catholico suo archiepiscopo per undecim annos (14) obedire cognitum fuit. Tandem ipsum Grossulanum apud Hierosolimam peregrinantem deposuit, et Jordanum de suæ connexionis turba in archiepiscopum elegit. Unde contigit, quod ipse presbyter Nazarius exprobratus a suis picinis suam Ecclesiam dimisit, et per auctoritatem pravorum hominum, et Jordani, quos juste tunc causabam et causo, res et ecclesiam meam usurpavit, et usurpando invenit cilicium, quod magister et avunculus meus illæsum per ignem transportavit, a strabe (15) ecclesiæ Sancti Pauli deponeretur, et ignominiose consumeretur.

CAPUT XXIX.

Paschalis papa Jordanum confirmat, Grossulanum deponit, qui post annum in Roma moritur.

Taceo multa quæ ipse presbyter Nazarius egit ad mei damnum, meamque injuriam et ignominiam. Dicoque quod post acceptam dignitatem (1) primiceriatus a Jordano, hujus primicerii prudentia tan-

(14) His undecim annis, si ad arithmeticum calculum revocentur, locus esse non potest in chronologia superius statuta, cum electum dixerimus Grossulanum sub finem Augusti mensis anni 1102, depositum vero per Jordani electionem Kal. Januarii 1112. Quocirca existimaverim ab auctore nostro numeratos annos vulgari more, ita ut secundum et duodecimum, quos tantum attingit in archiepiscopali suo regimine Grossulanus pro completis annis computaverit, quemadmodum usurpatum a Domnizone vidimus sub finem primi capituli, ubi scriptor ille tres effluxisse annos a morte Urbani II ad obitum Conradi regis asserit; quamvis, adhibito intermedii temporis recto calculo vix biennium elapsum fuerit, ut ibidem adnotavimus.

(15) Mancus est hic locus, ad deesse videtur verbum hujusmodi, *jussitque ut a trabe.*

CAP. XXIX. — (1) Nempe primicerii Decumanorum, ad quam, mortuo sub finem anni 1113 Andrea Dalvulto ut diximus, ideunte subsequenti anno promotum Nazarium fuisse credere possumus.

(2) Ob cautionem videlicet initio cap. 28 memoratam.

(3) Legendum procul dubio *meamque dimisit*, ut statim subjungitur.

(4) Concilium hoc Paschalis pontifex celebravit Laterani anno 1116, atque unica absolvit hebdomada. Acta hujus concilii ex abbate Urspergensis descripsit Baronius, aliique.

(5) Cardinalis nempe ordinarii ecclesiæ Mediolanensis, in cujus hierarchico ordine Levitæ, seu diaconi manus exercebat, ut cap. 17 testatus est Landulphus. Hic autem obiter adnotandum quanto in honore haberetur Mediolanensis ecclesia, ac singuli illius primores ministri.

atum valuit, quod furor armorum in Grossulanis et Jordanistas cessavit (2). Ad ecclesiam Sanctæ Teglae, in qua fuit conversatio et finis præcedentis Andreæ primicerii, ivit, et in ea habitavit, eamque dimisit (3). Verumtamen tunc cum meam dimisit alterum, id est Andream Sugaliolam ipse una cum Jordano eidem meæ ecclesiæ intrusit. Ego itaque mœrens de hac intrusione, et omnis ecclesiasticæ beneficii et officii in me facta expoliatione, ivi in synodum quam papa Paschalis pro causa Grossulani et Jordani Romæ celebravit (4). In qua supradictus Anselmus de Pusterla secundum suam dignitatem (5) honestum locum habuit, et sedit. Sed neque pro Grossulano, neque adversus Jordanum, verbumbonum aut malum in synodo protulit. Jordanus vero a principio synodi usque in finem sedens, et silex a dextera apostolici nullo mediante in ipsa synodo fuit (6). At Grossulanus ibi stando et sedendo inter archiepiscopos et episcopos, ceu vir prudens intendebat ad destruendam Jordani impositionem (7) et conversionem (8) eorum qui ipsam fecerant impositionem, et intendendo ad ista egregie loquebatur de positione et restitutione sua, qua positus et restitutus fuit in Mediolanensi ecclesia, cui viro homo qui in ista synodo sive in Lateranensi palatio contradixerit, certum locum non habuit (9). Sed Dominus papa Paschalis quasi affectans reddere illum placabilem Deo, etsibi ejus scientiam ejusque facundiam (10) commendabat, atque labores, quos ipse papa per se, suosque legatos Romæ, et per Longobardorum provinciam pro ipso Grossulano sustinuerat (11) coram synodo referebat,

(6) Etiam ex hoc loco summa Mediolanensis archiepiscopi dignitas elucet.

(7) In archiepiscopalem scilicet sedem.

(8) Notari hic videtur mobilis eorum animus, qui Grossulano primum faventes in Jordani postmodum partes deflexerant.

(9) Silente Anselmo de Pusterula, ut proxime narravit Landulphus, nemo fortasse ausus est contra Grossulanum insurgere.

(10) Quanta foret in Paschali opinio de Grossulani doctrina, ea docent quæ cap. 41 exposita sunt. Romanam scilicet curiam, omnesque causas ecclesiasticas archiepiscopo huic nostro commendatas fuisse ab illo summo pontifice. ut in iisdem plenum jus diceret. Trithemius quoque, cujus verba exscripsit Baronius ad ann. 1116 nobile hoc eidem elogium textit: « Chrysolanus (ita enim etiam a Baronio nominatur) Ecclesiæ Mediolanensis archiepiscopus, vir in divinis Scripturis eruditissimus, et in sæcularibus litteris nobiliter doctus, Græca et Latina eloquentis insignis, edidit quædam magnæ auctoritatis opuscula, quibus nomen suum ad notitiam posteritatis transmisit, de quibus ad manus nostras nullum pervenit. Posterioribus sæculis repertus est tractatus ab ipso editus de Spiritu sancto, quem primus divulgavit Baronius, mutilum tamen. Integrum asservari in ms. bibliotheca regia sub titulo: *Petri Grossulani episcopi de processione Spiritus sancti* asserit Pagius ad ann. 1116, num. 3, unde prænomem *Petri Grossulani* fuisse cum Ughello in episc. Mediolanen. deducere possumus.

(11) In concilio videlicet Lateranensi II, in quoclerici Mediolanensibus, et Liprando ipso actore nocui per ignem transitus, de Grossulani Simona contestantibus, ipsam solverat, et fortasse etiam

ad leniendam duritiam et asperitatem eorum, qui a positionem, nec restitutionem Grossulani superant vel suscipiebant, non solum de presbytero Liprando, ejusque lege mentionem faciebat, sed ruinam gambutæ (12) introducebat, quæ ruina non apparuit quando ipse Grossulanus juravit, et ad recipiendam restitutionem ascendit. Insuper increpabat quod Grossulani translatio de episcopatu Saonensi ad archiepiscopatum Mediolanensem utilitatem non contulerat, quos casus Grossulanus clypeo ecclesiasticæ consuetudinis, et legis (13) a se quodammodo repellabat. Verumtamen D. papa, nec synodus neque in prima, neque in secunda neque in tertia, sive quarta die synodi Grossulano periculosos dies pro se, suaque causa in palatio, et synodo agenti non satisfacit. Sed ipse Grossulanus in quinta die (14), qui fuit ultimus illius synodi, apostolico instanti suis cum prædictis objectionibus respondendo inquit: Domine, Domine veniam ad vos quamvis iis, quibus dedisti potestatem judicandi causam meam, me non diligant. Tunc Portuensis Petrus episcopus se et cæteros habentes hanc potestatem de malevolentia habita in Grossulanum honeste et sufficienter excusavit, et cum excusasset, in compositum modum per legatos allabocaverat, ut episcopis suffraganeis, ac civibus nostris, eumdem a sede Mediolanensi repellentibus, conciliaretur.

(12) Virgæ videlicet pastoralis, quæ manu exciderat in supradicta synodo, ejusque lapsus in argumentum perjuri captus ab aliquibus fuerat, ut cap. 2 narratum est.

(13) De consuetudine ac lege translationum episcopatum tum in Oriente. tum in Occidente, consuetudinem Lucovicus Thomassinus *De veteri et nova Ecclesiæ disciplina* part. II, lib. LX et seqq., ubi rem hanc. pro more suo, erudite ac fuse pertractat.

(14) Quintam diem, synodi illius postremam, fuisse Sabbatum, ex abbate Uspergense, discimus, a quo etiam testatum habemus, feriam quinta Paschalem in concilio non sedisse.

(15) Scilicet Saonensem.

(16) Legendum S. Sabbæ, quod tunc temporis in monte Aventina constructum Græci monachi incolebant, eratque antiquissimum, cum ejusdem mentionem fecerit Joannes diaconus in Vita S. Gregorii Magni summi pontificis anno postmodum 1444 traditum fuisse monachis Cluniacensibus a Lucio papa II, testatur Baronius ad eumdem annum, et patet ex epistola ejusdem Lucii ad Petrum venerabilem Cluniacensem abbatem, in qua monasterium S. Sabbæ a temporibus beatissimi papæ Gregorii (nempe Magni) Romæ fundatum, se eidem et successoribus ejus in perpetuum committere scribit; quamvis epistolam hanc ad annum sequentem pertinere Pagius ostendat in crit. ad ann. 1444, num 5. Cur autem ad illud confugerit Grossulanus, conjecturam hanc producit Purricellius in Vita S. Arialdi lib. IV, cap. 90, num. 17, quod videlicet cum in Oriente (quo tempore Mediolano exsulans Hierosolimam perreperat) egregie contra Græcos schismaticos disputasset, Romæ postmodum moram trahens, cum Græcis catholicis in eo cœnobio degere, ac supremum illic diem obire labens selegerit. Cæterum emendandi hic sunt Galvaneus Flamma in Chron. maj., Galesinius in tabul. synod. catalogus inscriptus, *Successores S. Barnabæ*, aliique loco S. Sebastiani perperam repentes.

(17) Annum obitus Grossulani præclare nobis indicat auctor noster; cum enim concilium hoc Late-

muni concordia illius excusantis, et cæterorum habentium potestatem istam, prolata fuit sententia, quæ prohibuit Grossulanum Mediolanensem Ecclesiam inquietare et ad episcopatum (15) dixit ei redire. Ipse autem non ad Saonam ivit, sed in ipsa urbe apud monasterium, quod dicitur Sanctus Saboth (16) per annum unum, et menses quatuor ut episcopus vixit, atque ibi sepultus est VIII Id. Aug. (17).

CAPUT XXX.

Jordanus papa gratis agens episcopum Brixiansem consecrat, promittens historico justitiam facere.

Jordanus vero audita, et publicata illa sententia de redeundo Grossulano ad episcopatum coram ipsa synodo Theatrum (1) ascendit, et ibi ad pedes apostolici status, grates sibi reddidit, et elevatus ab ipso apostolico gratiam, et virgam pontificalem in ipso Theatro suscepit. Altera vero die ipse Jordanus archiepiscopus monitus a Landulpho Astensi episcopo, et quibusdam aliis episcopis in quadam ecclesia Lateranensi vivo, et deposito quondam episcopo Armano Brixiansi (2) ordinavit Brixiansem electum in episcopum nomine Villanum (3). In qua ordinatione secundum ordinis mei officium legi le-

ranense absolutum fuerit Martii undecima die anni 1116, ipse vero superfuisse dicatur anno uno mensibus quatuor, liquido constat obiisse illum anno 1117. Verum quidem est, ex calculo quatuor mensium, quos supra annum a synodo elapsum assignat Landulphus vitæ Grossulani deduci, quod ipse non VIII idus Augusti, sed V Idus Julii sepulcro inferri debuerit: totidem enim menses a Martio ad hanc diem intercedunt. Attamen existimo intelligendum auctorem nostrum de contubernio Grossulani apud monachos illius cœnobii anno uno, et mensibus quatuor expleto; illuc vero non statim a synodo peracta se contulisse credi potest, sed aliquot interjectis diebus, iis videlicet, qui usque ad VIII Idus Augusti statutum a Landulpho, quatuor mensium computum superant. Ex his refelli debent auctores nostri, qui in designando extremo vitæ hujus archiepiscopi anno, longe a vero aberrant, Galvaneus videlicet Flamma, qui annum 1120 ejus morti statuit, et Tristanus Calchus, qui graviore anachronismo ipsum anno 1110 jam defunctum intrepide affirmat ad illum annum, ne quid dicam de Donato Bossio, qui etiam citius Grossulanum fato ereptum dicit, id est anno 1009.

CAP. XXX. — (1) Locum nempe supra cæteros assurgentem, in quo defixus erat Paschalis II thronus, theatrum fortasse appellatum, quod ibidem nobile sui spectaculum faceret summus pontifex. Vox enim ista, prout a Landulpho nostra usurpatur, in Glossariis deest.

(2) Causam hujus depositionis nemo scriptorum, quos viderim, protulit. Fortasse illum Henrici imperatoris ab Ecclesia damnati partibus sese devovisse quis suspicabitur; sed, ne hoc quidem difficultate caret, cum Joannes alter Brixianensis episcopus, ab Henrico imperatore intrusus usque ab anno 1107, ut docet Florentinus, perseverasse in ejusdem gratia conciliatur ex diplomate dato in illius favorem a prædicto Henrico, anno 1123, quod in epis. Brixian. Ital. sacr. novæ edit. produxit laudatus Galeardus. Silente itaque historia, divinare illam nolumus.

(3) Legitimæ hujus consecrationis, anno 1116 peractæ, notitiam auctori nostro debet Brixianensis Ecclesia, quæ perturbatis eo tempore ecclesiasticis rebus, plures simul episcopos sortita, hinc pontificia,

ctionem de libro Exodi, atque mitram de capite illius Villani casu risentem ipsius capite firmavi. Quia archiepiscopus iste Jordanus in diebus, quibus Grossulanus causam suam notificabat, et ego in voce humilitatis. et mansuetudinis geminata dominatione (4) quæsi vi audientiam in synodo, promisit mihi satisfacere Mediolani de omnibus, quæ volebam adversus ipsum Jordanum conqueri in ipsa Romana synodo. Cujus promissioni tunc malui credere quam synodali ter decertare quia si ea decertatio directe tractaretur aut Grossulanum et super impositum (5) damnaret aut divinam et humanam legem cum ipso papa, salva reverentia sedis copiose (6) iudicio hoc dicto (*) sepeliret. Verum tamen pontifex ipse Jordanus, quam Romæ suscepit port vicioriam et ordinationem istam, nullam mihi fieri justitiam dilexit nec fecit; sed mæstitiam in me augmentavit.

CAPUT XXXI.

Jordanus Henricum imperatorem excommunicat

inde imperiali parte suum vicissim antistitem substituente, eorumdem chronologicam seriem valde implexam habet. Cæterum hic Villanus, cum Anacleto antipapæ impense faveret, ab Innocentio II summo pontifice excommunicatus, ac episcopatus honore exutus est, non anno 1131, ut scripsit Ugelus, sed 1132, ut ex diplomatibus ab eodem Innocentio hoc anno Brixie datis colligimus, quamvis ea sequenti anno 1133 exarata fuisse perperam putarit Galeardus, non advertens annum incarnationis more Pisanorum in iis anteversum esse.

(4) Corruptus videtur hic locus, ita ut legi debeat *petitione*. Altera lectio ms. bibl. Ambr. habet *geminatam donationem*; nihil tamen etiam ab ea recti sensus elicitur, nisi forsitan legi debeat *geminata devotione*.

(5) Id est Jordanum, in archiepiscopum contra Grossulanum electum.

(6) Affluentia nempe rationum, quas ipse producorum fuisset.

(*) A. 2, *ro dicto* non habet.

CAP. XXXI. — (1) Præsb. tit. S. Chrysogoni a Paschali II, creato, ut refert Oldonius.

(2) De hac legatione Joannis Cremensis nec Oldonius, nec Baronius nec alius quispiam aliquid edidit; ex nostro tamen auctore constat huc missum, ut contra Henricum imp. anathema publice indiceretur: non nisi enim apostolica auctoritate id præcipere poterat.

(3) Hinc patet rediisse Jordanum in hanc urbem eodem anno 1116. atque excommunicationem in Henricum ab ipso prolatam esse intra illud tempus, quod a Paschate Resurrectionis Dominicæ ad tertiam Octobris Dominicam interfuit, juxta superius dicta de hac S. Theclæ metropolitana ecclesia in adnot. ad cap. 28.

(4) Causa hujus excommunicationis non alia esse debuit, quam quæ exposita fuit in supradicto Lateranensi concilio a Conone card. episc. Prænestino, ob videlicet captum indigne tractatum summum pontificem, tractosque in vincula ac exspoliatos cardinales, et nobiles Romanos anno 1111, propter quæ alibi pluries Henricus anathemate percussus fuerat, ut Conradus abbas Urspergensis ad hunc ann. nar-

(5) Phrasis auctori nostro familiaris, adhibita pro *vigente*.

(6) Feralem hunc Italiæ urbibus terræ motum contigisse anno 1117 scribit Rogerius de Hoveden scriptor Anglicus æqualis, qui etiam tradit, 40 dierum

diolanti, et concilium provinciale celebrat, a historicum conquerentem expulit.

Henricum imperatorem, in quo quodammodo mirabar, ipse Jordanus, si fas est dicere, una cetero et populo suo, Joanne Cremense cardinali Romano (1) præcipiente (2) in pulpito Sanctæ Tegle Mediol. excommunicavit (4). Magis vero terræ moti qui vigilante (5) ista excommunicatione regno Longobardorum penitus commovit et quassavit me nimirum vigilare fecit. In eo quippe tempore gentes, quæ viderant magnas ruinas per civitates, quælibet loca præsertim per Ecclesias proferebat guttas sanguinis ad modum pluvie de cælo descendisse, monstruosos partus et alia multa prodigia aere, in aquis, in montibus, planitiis silvisque disse. et subterranea tonitrua audisse (7), et in divina visitatione et hi qui videbantur esse sacrodes, ignorabant quo fugerent. Longobardorum autem civitates, et earum pontifices audita legatione Jordani archiepiscopi, et consulum ejusdem urbis in statuta die convenerunt (8) Mediolanum

spatio durasse eoque adeo concussam Longobardiam, ut plurima domorum ædificia corruerint. Res quoque subdit ad urbem nostram pertinentem, et que ideo minime omittendam: ait enim: « Viri Mediolani patriciæ dignitatis dum de republica tractantes sub una residerent turri, auribus omnium vis foris insonuit, unum ex illis nomine vocans, et festinato exire rogans; quo tardante persona quædam apparuit, quæ vocatum virum, ut egrederetur, prece obtinuit. Exeunte illo turris repente cecidit, et omnes, qui ibidem erant casu miserabili oppressi. » Diem quo primum quassari tellus cœpit tam luctuosa ædium ruina, adnotavit chronographus Hildensheim, apud Pagium num. 12, tertium videlicet mensis Januarii anni prædicti.

(7) Fusius hæc describuntur a Sigon. De reg. Ital. lib. x, et Conrado Lycostene in Chron. prodigiorum ad hunc annum.

(8) Concilium hoc Mediolanense institutum fuisse sub finem Februarii anni 1117 censuit Puricellius in mon. Bas. Ambr., num. 325, eo ductus argumenta, quod Landulphus noster cap. seq. asserat, post hoc colloquium et tempus terræ motus non ultra decem menses et dimidium vixisse Paschalem II. Verum, præterquam quod fallitur asserens Paschalem medio mense Januario obiisse, ut in etiam adnot. ad sequens cap. ostendemus, id etiam adverti debet, epocham obitus Paschalis affigi a Landulpho non concilio Mediolanensi, sed colloquio Arenghi, ubi remissionem peccatorum, indulserat Jordanus, ut ostendunt verba initio capiti sequenti posita. Citius igitur, juxta hic narrata crediderim collectam hanc synodum, circa medium nempe Februarium: id enim erui potest ex verbis paulo infra hic positis; *in illo namque tempore terræ motus, quæ certe indicant intra (40), dierum intervalla hujusmodi terræ concussionis ab Hovedeno superius adnotatum, hæc accidisse: nec celerius statui potest, si aliqua inter indictam et celebratam hanc anno synodum istam, mora itinerum convocatis suffraganeis episcopis concedi debet. Quamvis candidè verum fateri debeam, valde arduum et prudentem fidem videtur, credere, tempore fervente in hac urbe terræ motus, confluere voluisse et eandem provinciales episcopos, ac celebratam tam solemnitate synodum memoratam. Quocirca non est res esset autumare, ea, quæ tanquam post concilium acta inferius narratur, contigisse revera tempore terræ motus, sed ea Landulphum nostrum præpostere congesse, ut ostenderet male affectum*

a prato Sancto (9), quod dicitur Brolium, ubi Archiepiscopus et coss. duo theatra constituebant. In uno archiepiscopus cum episcopis, et abbas, et ecclesiarum praelatis stetit; et sedit; in altero coss. cum juris, legum et morum peritis atque in circuitu eorum affuit innumera multitudo clericorum et laicorum, mulierum quoque, et virinum expectantium sepelitionem vitiorum, et suscitationem virtutum. Veruntamen presbyter Olricus de Sancto Martino, qui pro domino suo Grossulano adhuc in Roma vivente crucem ferebat, nec ego qui pro me, meoque magistro. scilicet presbytero Liprando jam Pontidii sepulto justitiam querebam, et crucem portabam, in eloquio illo sive tempore audientiam habuimus, Jordano prohibente atque in me furente. In isto namque tempore erræ motus Jordanus, ejusque vice dominus Olricus una cum quadam turba pravorum (7) hominum descendit ad Arenchium (10), ubi plures homines ne absente invenit, atque ego, cum essem penitus nubes concionis, sive Arenchii ignarus. Rolandus ablativus Lanfredi coram Jordano, totaque illa gente mentitus ait: Me fore perjurum Jordani, quem Jordanus mendacii hujus certissimus non correxit, sed conticuit. Viacedominus vero tenore me exusa-

semper fuisse erga se animum Jordani; concilium tamen dilatum fuisse, quousque depulso timore præteriti infortunii, securius agi res posset. Hoc enim posito facilius admitti queunt, quæ Puricellius adnotaverat, videlicet celebratum vere fuisse concilium decem cum dimidio mensibus ante Paschalis mortem: sic namque in 6 Martii diem synodus incidisset, quo tempore pax animis agitatæ redire poterat, quietæ jam tellure ab Idbus Februarii. Ne tamen huic opinioni, a me prolata, indulgentior sim, vetat Landulphus ipse, qui cap. 33, narrat in Terdonensi palatio, ab episcopis et cardinalibus Callistum II, comitantibus, declaratam fuisse irritam sententiam quaudam. « Quam Jordanus archiepiscopus cum suis consulibus, in tempore terræ motus, de suo theatro divulgaverat. » Id enim procul dubio ad hoc concilium referri videtur.

(9) Quinam esset hic locus, *Pratum sanctum*, appellatus, nullum in antiquis urbis nostræ monumentis vestigium inveni. Fortasse in archetypo littera tantum initialis S. legebatur, quam Amanuensis pro Sancto exarandam putavit, cum tamen scribi deberet *scilicet*, quemadmodum in altero ex mss. Biblioth. Ambr. expresse legitur. Certe Landulphus cum de altera synodo a Grossulano celebrata in hoc eodem Prato sermonem habuit, cap. 9, *Sancti* vocem minime adjecit: vide quæ ibidem retulimus.

(7) A. 2, *paucorum*.

(10) Describit hoc Galvaneus Flamma in Chron. Maj., cap. 43, his verbis: Inter ecclesiam majorem et ecclesiam S. Theclæ fuit quoddam ædificium dictum *Arena*, nunc dicitur *Arenghum*, et erat rotundum et magnum, cujus muri erant alti, nigro et Alba marmore vestiti, et erat locus atrocitatis magis, quam consolationis, quia rei ibi puniebantur. » etc. De hoc arengo meminit Tristanus Calchus ad ann. 1162, et Puricellius plura disserit in Mon. bas. Ambr., num. 441.

(11) In catalogo archiep. Mediol. ms. in Bibl. Ambr., quem conscripsit presb. Antonius Confanonerius anno 1408, ubi de Alamanno, seu Adelmanno archiepiscopo nostro fit mentio, hæc leguntur:

vit, licet illum Rolandum esse mentitum approbatissime novit. At ego longe magis sollicitus, altera die veni in locum, qui dicitur Brolium archiepiscopi (11), ibique cum tenerem crucem (12), et pignus (13), in manibus meis, et projustitia mihi conservanda quærerem audientiam ab ipso Jordano, et cuncto populo, ibi timore ruinæ materiarum congregato (14), ut missam et predicationem audiret, idem Jordanus in me abusive clamavit: Landulphe, homo diaboli, tace. Sed et cum vidissem populum et gentem fere totam intendere ad vocem meam, prosiluit de cathedra cum furore dicens: Si illum audieritis me non audietis. Tunc furentis turba populi oblita sui jurati juris (15), vociferavit mihi: Tolle te hinc, tolle. Ab eis itaque recessi. Sed hi, qui ibi, et alibi pacem, et remissionis peccatorum (16) tam in isto pontifice quam a suffraganeis ejus, consulibus ejus susceperunt, non diu misericordes aut pacifici habitus sunt.

CAPUT XXXII

Mortuo Paschali imperator Burdinum in antipapam eligi fecit, quem Gregorium nominavit.

Paschalis papa, ad quem religio et remissio peccatorum tunc spectabat, post hoc colloquium tempus terræ motus non ultra decem menses, et

« Extra civitatem erat Brolium, ubi nunc feria 6 sunt nundinæ, quod appellabatur Brolium archiepiscopale, ubi statutis horis diei aliquas pias causas audiebat. » Fortasse conditum erat hoc Brolium archiepiscopi ea in area, quæ etiam in præsens nundinis præcipue eorum quolibet Sabbato inservit, jacetque ante Ticinensem portam in amplam protensa planitiem.

(12) Is enim Itolorum mos erat, ut habentes quærelas crucem manibus præferrent, teste Hædeico in continuat. Ottonis Frisingen. lib. II, cap. V, de quo fuse Osius in notis ad Morenæ historiam, num. 64, atque ad hunc morem revocanda sunt quæ de cruce perlata vel a se vel ab aliis in hac historia pluribi narrat Landulphus.

(13) Nempè vadium, seu fide jussionem: ea enim formula olim in iudiciis obtinebat, ut de prosequenda appellatione pignus daretur. Hujus rei exemplum reperies in Annal. Rogeri de Hoveden. part. poster. pag. mihi 693. Plura lege in Glossar. Ducangii v. *Vadium*. Antiquis erat *vadari*, vel *vadimonium sistere, promittere concipere, ei obedire*, ut in Brissonio De verb. signif.

(14) Hinc quoque dignosci potest, acta hæc fuisse, vigente adhuc terræ motu.

(15) Libertatis videlicet publica auctoritate firmatæ, quia cuique licebat eo in loco jus suum proferre.

(16) Intellige quo ad pœnam, quæ indulgentiarum munus est, nec plenaria dabatur, cum permagna tum foret episcoporum parcitas in iis dispensandis ut docet Thomassinus De vet. et nov. Eccles. discipl. part. I, libr. II, cap. 15, num. 3 et seqq. Certe in dedicatione ecclesiæ S. Sepulchri solemniter peracta anno 1100. Anselmus archiepiscopus noster eandem visitantibus tertiæ tantummodo delictorum partis remissionem indulsit, ut in documento penes Puricellium ad annum illum relato legitur. Ex Urspergensis vero constat, etiam ab ipso Paschali II, summo pontifice nonnisi 40 dierum indulgentiam concessam fuisse anno 1116 visitantibus, ac venerantibus limina apostolorum.

dimidium vixit (4). In tempore cujus mortis imperator, audita legatione Romanorum (2), a Taurinensium partibus (3), Romam adire festinavit (4). Ex qua urbe simul cum Romanis quarto nonas Martii misit Gagetas (5) legatos legando Joanni Gagetano electo in papam, cardinalibus quoque et episcopis qui cum ipso erant Gageis, uti Romam redirent et in ecclesia B. Petri hoc quod faciendum erat de papa substituendo una cum istis juste et catholice facerent (6). Sed septimo Idus ejusdem Martii in ecclesia B. Petri præsente imperatore Heinrico, et populo Romano cleroque astante, in aliquo illud responsum quod legati imperatoris Romanorum vel cum eligentibus a prænominato electo audierunt susceperunt quodammodo relatum est, videlicet quod in proximo Septembri ipse cum cardinalibus et episcopis provinciarum Mediolani vel Cremonæ esset (7), et tunc Romani, et imperator quid agendum sit dese in papam electo, vel alium substituendo per doctrinam cardinalium et episcoporum sufficienter cognoscerent. Romani vero non intelli-

CAP. XXXII. — (1) Obitus Paschalis incidit in diem 21 Januarii anni 1118, ut Petrus Diaconus, Chronographus Malleacen, et Pandulphus Pisanus testantur; quamvis hic postremus in Vita ejusdem Paschalis ponat xv Kal. Februarii, errore fortasse Amanuensis, cum scribendum esset xii Kalendas, ut ex ipsomet Paudulpho eruitur, qui post tres vacantis sedis dies electionem successoris die 25 Februarii contigisse asserit.

(2) Qua vide licet monebatur de festinata electione in summum pontificem Joannis Cajetani S. R. E. cardinalis sub nomine Gelasii II. Hujus pontificis Vita a Paudulpho Pisano familiari conscripta cum prolixis commentariis Constantini Cajetani data est tomo III collectionis.

(3) Non a Taurinensi, sed a *Paduano* agro profectum fuisse Henricum, ut Romam se conferret, scribit abbas Urspergensis ad hunc ann. 1118, idemque tradant Gobelinus Persona ætate vi, cap. 58, ac Sigonius De regn. Ital. Quid si forte Landulphus scriperit a *Tarvisiensium partibus*, ejusque loco Amanuensis, male intellecto verbo illo, reposuerit *Taurinensium*? Si genuina esset lectio, quam affert Pagius junior in *Gregorio Antipapa* num. 57 ubi verba Urspergensis abbatis adducens, loco *dum Paduanis regionibus immoraretur*, legit *Padanis regionibus*, conciliari possent, quæ de discessu Henrici a *Taurinensium partibus* Romam versus tradit Landulphus noster. Attamen, cum in Chronicis Urspergensis abbatis a me inspectis clare legatur *Paduanis regionibus*, nec aliud ejusdem exemplar viderim, rem indecisam relinquo, quam non nisi ex diplomatibus, si quæ emergerint, elucidari posse existimaverim.

(4) Diem ingressus Henrici imp. in Urbem adnotavit Falco in Chron. nempe secundam Martii ingredientem: noctis enim silentio, et instructis insidiis Romam intraverat.

(5) Id est *Cajetam* Gelasii II patriam. Causam perfectionis narrat prædictus Falco. « Apostolicus itaque regis ipsius adventum sic latenter deprehendens, reminiscens qualiter rex ipse dominum papam Paschalem ejus prædecessorem, et cardinales fraude et dolo cepisset, absque mora cardinalibus con vocatis fluvium Tiberis ingressus est, deinde prosperis ventis mare sulcantes pervenerunt Calenum (verius *Cajetam*), ut notat etiam Pagius. »

gentes hanc responsionem fore sufficientem et legibus, et canonibus, atque suis petitionibus convenientem, commotici clamaverunt: Nunquid honores Romæ volunt illi transfere Cremonæ? Absit! Sed ut ubique valeamus astutias eorum opprimere, quibus nobis exierunt, et Cajetas fugerunt, secundum auctoritatem legum et canonum eligamus nobis papam prudentem, et bonum juxta ista, vel consimilem formam verborum Romanorum, Magister Guarnerius de Bononia (8), et plures legisperiti populum Romanum ad eligendum papam conveniunt (9), et quidam expeditus lector in pulpito S. Petri per proximam lectionem decreta pontificum de substituendo papa explicavit. Quibus perlectis et explicatis, totus populus eligit in papam (10) quemdam episcopum Hispaniæ (11), qui ibi aderat cum imperatore. Quem electum imperator duxit in pulpitum, ubi ipse electus interrogantibus de suo nomine dixit: Meum nomen est Burdinus (12); sed quando papa Urbanus ordinavit me episcopum nominavit me Mauritium (13). Tunc quidam de indu-

(6) Diversimode legationem hanc refert idem Falco; inquit enim, delegasse Henricum ad Gelasium II nuntios, ut in Urbem reverteretur, quoniam a ejus consecrationem libentissime interesse, et corroborare desideraret, sed animadversa imperatoris nequitia a summo pontifice increpatos fuisse legatos ac re infecta dimissos.

(7) Hæc eadem narrat. Gelasius ipse in epistola ad Gallos, quæ in tom. X Concil. Labbei pag. 817 legitur. Controversiam tamen ibidem decidendam eam esse dicit Gelasius, quæ inter Ecclesiam et regnum vertebat, non quæ hic subjungitur de electione facta aut substitutione faciendâ summi pontificis. Item non in proximo Septembris ad futurum Mediolani, vel Cremonæ ait, sed in proxima B. Luz festivitate, quæ die 18 Octobris celebratur.

(8) Hunc memorat Otho Morena in Hist. re. Lauden. ad ann. 1158, eumque ait fuisse magistrum quatuor insignium legis doctorum, quos ad colloquium cum Italiæ principibus in Ronchaliis initium Fridericus Anobardus acciverat, subditque Distichon, quod in extremis laborans confecit, cum a discipulis suis interrogaretur, quem ex quatuor illis doctoribus successorem sibi in cathedra designaret.

(9) Id est congregavit.

(10) Quo die peracta fuerit nefaria hæc electio docet ipsemet Gelasius in epist. suprad. in qua scribit fuisse diem 44 a sua electione, nempe nonum, vel decimum Martii. Consonat auctor noster, qui ad Idus ejusdem mensis ferale hoc schisma conflatum tradit.

(11) Fuerat primo hic pseudopontifex episcopus Cimbricensis, inde vero defuncto S. Gerardo Bracharensi archiepiscopo, in illius sedem successerat anno 1110. Pallium a se eidem datum (cuius videlicet sub Paschali II, diaconi cardinalis cancellarii munus obiret), testatur ipse Gelasius in epist. sup. relata.

(12) Varia de hoc nomine inter scriptores aptantur, ut tradit Baluzius ejus Vita tom. III miscel. inserta, qui tamen Roderico a Chuna in Hist. eccles. archiep. Bracharen. adhæret, ut credat, gentilius hoc ipsius cognomentum fuisse.

(13) An primo inditum illi foret hoc nomen a summo pontifice, an vero proprium ipsis esset, definiri hinc facile nequit. Mauritium Burdinum appellatum simul fuisse tradunt ipsi

abitu ecclesiastico de pulpito ad populum tertio exclamavit : Vultis dominum Mauritium in papam ? cui tertio respondentes et clamantes, dixerunt : volumus. Tunc ipse cum cæteris astantibus clericis aperto libro super hunc electum, et manto cooperum sublimi voce clamavit, dicens : Et nos laudamus, et confirmamus dominum Gregorium. Facta igitur electione ista ad hunc modum, imperator tunc papam suum Gregorium (14) permovit ; et per castrum Sancti Angeli in palatium Lateranense perduxit. In quo iste pontifex, si fas est dicere, cathedram sedit et prandium sumpsit, et pernoctavit. Altera vero die nullo mediante idem papa eum imperatorem ad ipsum palatium suscepit, atque cum ipso ad ecclesiam sancti Petri rediit, ante cuius altare de clero coram imperatore, et pluribus Romanis in eadem die ad ordines promovit, et missam cantavit, ibique per quot dies et mensis habitavit (15), et fidelitatem suscepit, atque splendide de lege Dei, et ecclesiasticis consuetudinibus prædicavit absque ullo rancore, pacem regno, et sibi, et suum papam Gaietano Joanni papa electo

scripsit apud Baluz. loc. cit. Fortasse, cum prius Burdinum tantummodo passim diceret, unumque pontifex, pro more episcoporum nullam familiam mentionem suis in titulis gerentium, ipsum x baptismi nomine Mauritium nuncupavit.

(14) Nempe VIII hujus nominis.

(15) Usque ad secundum Junii ejusdem anni 1118 Burdinum sub Gregorii VIII nomine Romæ mansisset, et tunc exest Petr. Diac. lib. IV, cap. 64, qui eo die, Pentecostis solemnitati tum sacro, Henricum imperatorem iterum coronatum ab ipso fuisse testatur.

(16) Seu per contemptum derisit.

(17) Statim a coronatione in Liguriam rediisse Henricum, tradit Petrus Diac. loc. cit. Continuatur vero Chronici Sieberti hæc insuper addit ad hunc annum 1118 : « Henricus imperator ab Italia in Lotharingiam repatriat, et secundum illud : *Qui a multis inimetur, necesse est ut multos timeat*, conjuratos in e regni principes modo minis, modo blanditiis, modo vi, modo satisfactione ad pacem invitat. »

(18) Altera lectio ms. bibl. Amb. habet *securum auxit*, incongrue tamen : Henrico enim discedente, non illico Sutrium petiisse Burdinum, sed Romæ adhuc moratum fuisse ex Pandulpho in Gelasii vitam discimus, qui de Henrico loquens, ait : « *Eadem via, qua venerat, in Alamanniam rediit, idolo suo in urbe relicto.* »

CAP. XXXIII.— (1) Legendum *papa*, pro ut in altero ex mss. bibl. Amb. congrue scriptum reperitur.

(2) Eodem circiter die, quo superius diximus exclamatum Romæ pseudopontificem Burdinum, consecratum est Caietæ legitimus pontifex summus Gelasius. Cum enim tantum diaconus foret eo tempore, quo ad supremam sedem promotus fuit, et teste Falcone Beneventano loc. cit. non nisi jejunii tempore, id est in IV. Temporibus sacri ordines conerentur, non potuit, nisi nona die Martii, in quam anno 1148 incidit sabbatum IV temporum vernarum, presbyter ordinari, dieque 10 Romanus pontifex consecrari ; quo circa emendandum Pandulphi textum male ab Amanuensi descriptum, ubi legitur *gelasius infra Kal. Martii in papam consecratur* advertit Pagius ad ann. 1118, num. 6.

(3) Uno tantum mense, et paucis diebus Romæ discens Gelasius II, cum primo ad cathedram S. Petri ascendit, ex superius dictis patet : creatus si-

quidem summus pontifex 25 Januarii, die secunda Martii Urbe abscedere coactus est, metu Henrici jam ad porticum S. Petri concubia nocte latenter properantis. Burdino vero atque Henrico post Pentecostis festum Roma digressis, in Urbem rediit Gelasius, peregrini tamen potius quam domini specie, ut loquitur illius itineris comes Pandulphus ; sed paucis etiam tunc tempore morari potuit ibidem optimus pontifex, Henrici fautoribus denuo in ipsum per arma insurgentibus, adeo ut Kalendis Septembris vix elapsis, Pisasolvere, atque in Gallias migrare selegerit, ut ex Falcone jam memorato testatum habemus.

CAPUT XXXIII.

Gelasius papa Caietæ consecratus Januam, et Pisas fugit, tandem in Franciam, ubi moritur

In temporibus autem istis, in quibus, hic Gregorius de clero quemdam ante altari sancti Petri ad ordines promovit, Gaietanum in papa electum, et presbyter, et propterea (1) apud Gaietam solemniter est consecratus, (2) Gelasius papa secundus est vocatus. qui etiam per plures dies et menses (3) cathedram apostolicam in Laterano sedit, ipsumque palatium cum cardinalibus et episcopis habitavit. Deinde ipse cum navigio Pisas, Januam, pluresque civitates, et loca super mare posita quæsit (4). Eadem navi ejus affixa S. Ægidio (5) regnum Franciæ intravit, et cum benigne fore receptus a principibus illius regni (6), de mundo migravit Duniaci (7). Cui Viennensis ille episcopus successit (8) de regia Stirpe genitus (9) et synodum, quam ipse papa Gelasius convocaverat iste archiepiscopus re-

quidem summus pontifex 25 Januarii, die secunda Martii Urbe abscedere coactus est, metu Henrici jam ad porticum S. Petri concubia nocte latenter properantis. Burdino vero atque Henrico post Pentecostis festum Roma digressis, in Urbem rediit Gelasius, peregrini tamen potius quam domini specie, ut loquitur illius itineris comes Pandulphus ; sed paucis etiam tunc tempore morari potuit ibidem optimus pontifex, Henrici fautoribus denuo in ipsum per arma insurgentibus, adeo ut Kalendis Septembris vix elapsis, Pisasolvere, atque in Gallias migrare selegerit, ut ex Falcone jam memorato testatum habemus.

(4) Gloriosa ubique pietatis, ac muneris sui pontificii monumenta reliquit Gelasius, quæ hic recensere non vacat, sicuti nec loca mari circumflua ab ipso in itinere peragrata, quæ ab auctore nostro innuuntur, cum hæc in Pandulpho superioribus tomis edito, et in utroque Pagio legi commode possint.

(5) Attigisse portum S. Ægidii cum sua navi Gelasium scribit Pandulphus citatus. Cum tamen nomen S. Ægidii, in Occitana provincia positum, una leuca a Rhodano fluvio distet, appulisse ad Rhodanum Pagius asserit ubi supra num. 14.

(6) Id tradit etiam Falco loquens de Gelasii in Gallias accessu his verbis : « Continuo archiepiscopi omnes, et episcopi, proceresque alii, gaudio cum ineffabili, et honore immenso eum susceperunt. »

(7) Legendum *Cluniaci*, quo se perferri, cum Matiacone gravissima ægritudine laboraret, instantissime præcepit, ut Hugo monachus Cluniacen. apud Pag. ad ann. 1119, num. 3 testatur ibique extremum vitæ suæ diem imposuit, pleuritico morbo consumptus, die 29 Januarii anni 1119.

(8) Guido Viennensis archiepiscopus post duorum dierum interpontificium, Kal. videlicet Februarii, ut contra Ordericum et Papeprochium statuit Pagius loc. cit. num. 5, Gelasio successit sub nomine Calisti II.

(9) Patrem habuit Willelmum Burgundiæ comitem, sororem vero nomine Gillam, quæ Humberto II comiti Maurianensi, seu Sabaudie nupta Adelaidem peperit Ludovico VI Francorum regi anno 1115 in matrimonium collocatam, ut Pagius loc. suprad. testatur. Consanguinitatis lineam a regibus Alamanniæ, Franciæ atque Angliæ duxisse scribit Pandulphus in ejus Vita.

mis celebravit (10). Sed prius cum imperatore colloquium (11) habere disposuit. De concilio autem isto, sive colloquio plura scribere, digitum meæ sexagenariæ ætatis (12) non constringo.

CAPUT XXXIV.

Bellum inter mediolanenses, e Cumanos oritur in quo civitas Cumana destruitur.

Sed ad prænotandam inquietudinem Langobardorum, meamque molestiam redeo. Quoniam quidem ubi imperator a Roma exivi (1), et se a prædicto papa Gregorio sive Burdino prolongavit, mox manus Guidonis Cumani episcopi, ejusque militum, et civium violenter apprehendit Landulphum Carcanensem Mediolanensis Ecclesie clericum ordinarium et ministrum (2), atque in ipsa apprehensione interfecit Ottonem ipsius Landulphi nepotem (3), et urbis Mediolani egregium capitaneum. Hinc Jordanus pontifex Mediolanen, concionem militum, et civium clamantium in Cumanos (4) intravit. Ibi que connumerando et lamentando quamplura mala, quæ Cumani fecerant in rebus, et omnibus archiepiscopatus Mediolanen. ipsam turbam concionis ad faciendam vindictam inflammavit. Eodem quoque tempore idem pontifex Jordanus obseratis januis ecclesiarum suo populo negavit introitum (5), nisi materiali gladio vindicaret malitiam Cumanorum.

(10) Indictum, fuisse a Gelasio II concilium in media Quadragesima Remis celebrandum tradit Eadmerus coævus scriptor apud Pagium *ibid.*, num. 2. Votum Gelasii absolvit Callixtus II, a quo vigesima Octobris die anni 1119 celebratum Remis fuit concilium a Labbeo tom. X relatum.

(11) Series hujus colloquii vere statuti, sed minime initi ob malam Henrici fidem, disserte describitur in Hessonis scholastici commentariolo de Actis hujus concilii Remensis, inserto in Concil. Labbei, tom. X, col. 872.

(12) Hinc annus, quod Landulphus in lucem editus est deduci potest, sexagesimus enim circiter sæculi XI esse debuit, si calculus annorum ab hujus concilii celebratione desumatur. Attamen cum primo hujus historię capite Landulphus asserat, se tempore Robaldi jam infulam archiepiscopatus Mediolanensis ferentis scribere incœpisse, ætas illius non nisi ab anno 1135, quo Robaldus electus est archiepiscopus, aut aliis duobus, in quibus historia hæc desint, computanda est: quocirca dicendum, Landulphum circa annum 1077 enatum fuisse.

CAP. XXXIV. — (1) Post diem nempe Junii anni 1119, ut superius dictum est.

(2) Id est *diaconum*. Violentæ autem hujus apprehensionis ab auctore nostro relatæ causa fuit, quod Landulphus ab Henrico imp. institutus fuerat ejusdem urbis episcopus contra eumdem Guidonem Gelasio II legitimo pontifici adhærentem, ut in decursu hujus cap. Landulphus noster narrat.

(3) In hoc tumultu non tam Ottonem, quam alterum ex ejus nepotibus nomine *Bolanum*, imo etiam Landulphum ipsum pseudoepiscopum, dum arma capiuntur, interemptum Tristanus Calchus lib. VII, Hist. patr. et Ughellus in *episc. Comen.* num. 48 tradidere; falso tamen. Ex nostro enim auctore constat Landulphum prædictum e vinculis paulo post a Mediolanensibus ereptum, ut infra narratur.

(4) Tristanus Calchus loc. cit. rem narrat, quæ Mediolanensium iræ in Comenses succendendæ faces subdidit, eaque refertur etiam a Benedicto Jovio

Demum ad sonitum vocis, et jussi hujus pontificis Mediolanensis populus cœpit facere **guerram** Comanis, (6) atque in primo exercitu, quo Mediolanenses castra metati sunt in Caneto (7), civitates ipsam Cumanam occupaverunt, ipsumque Landulphum, qui investituram Cumani episcopatus a rege (8), et ordinationem a patriarcha Aquileiensi (9) suo metropolitanos susceperat, de captivitate liberaverunt. Sed Cumani illico restituti Mediolanenses expulerunt, et quos invenerunt **jacentes** in fuga, sive in spoliis oneratos, et morte, et in crucis gladii dimiserunt (10). Guilicionem vero Bucardum et Lanterium Sichi, quemdam quoque meum nepotem et plures de egregiis militibus, et civibus Mediolani resistentibus ipsis fugentibus occiderunt. Marchiones vero et comites Longobardiæ in hac tempestate (11) convenerunt Mediolani, ut ibi coram episcopis suffraganeis et com provincialibus explicarent imperatoris innocentiam, et ipsum imperatorem perducerent in archiepiscopi et episcoporum benevolentiam. Episcopi itaque consedentes in palatio Mediolanensi, una cum archiepiscopo attentè audierunt marchiones et comites fideliter loquentes de domino suo, propter quorum verba quamplures arbitrati sunt imperatorem esse alienum ab excommunicationis culpa (12). Sed dum archiepiscopus et episcopi contentiose adversus marchiones et comi-

lib. I Hist. Novocom., videlicet conjuges et propinquos interfectorum, vestes laceras et adhuc sanguine infectas Mediolanum detulisse, et cum lacrymis, ac miserabili ejulatu Jordano archiepiscopo, et cuncto populo ostentasse, rogasseque, ne tam sæva, ac inhumana crudelitas inulta relinqueretur. Motos inde lacrymis, et habitu squalentium cunctos ad commiserationem, tandemque decretum bello prosequendam injuriam esse, Alteram tamen causam Jordano fuisse, ut ad bellum contra Comenses populum suum armaret, affert Landulphus noster, nempe mala, quæ Comenses in rebus, et hominibus Mediolanensis sui archiepiscopatus perpetraverant.

(5) Id est interdicti penam comminatus est.

(6) Incœptum fuisse hoc bellum contra Comenses anno 1120 Sigonius asseruit De regn. Ital. lib. I, male tamen, ut ex nostro auctore perspicuum fit, illud affligente eidem anno, quo Henricus imp. Roma discessit, id est 1118, ut jam prænotavimus.

(7) Ager est adjacens duobus insignibus vicis Comensis ditionis, *Grandato* videlicet, ac *Lucino*.

(8) Henrico nempe hujus nominis IV, qui eumdem in episcopatum substituit Hartuvico ejusdem urbis episcopo ab ipso olim instituto, ac defuncto anno 1093, vel 1094, ut primus Aloysius Tattus docet in *Annal. Comen.* ad ann. 1093, num. 18: præterea vero Landulphus ab Urbano II excommunicatus, atque ab episcopali dignitate detrusus fuit anno 1095. ut idem Tattus ad hunc ann. refert.

(9) Ulrico scilicet, quem ultra annum 1118 vitam produxisse, additamenta in Ughelli Ital. sacr. tom. V, edit. Venet., num. 57 comprobant.

(10) Pugnam hanc disserte Calchus describit; plura in Comensi anonymo leges.

(11) Id est hoc anno 1118.

(12) Henricus in pluribus conciliis excommunicatus fuerat, et in ipsa etiam hac nostra ecclesia S. Thecle, ut initio cap. 31 narrat Landulphus. Postremo etiam eum cum idolo suo, id est Burdiso, anathemate confixerat Gelasius II, cum Capuæ mæretur, teste abbate Urspergensis ad hunc ann.

tes, duces et reges (13) disputarent, milites et cives A Mediolani in atrio ecclesiæ jurabant facere guerram Cumanam, donec vicum et coloniam (14) destruerent, civitatem quoque ipsam dissiparent. Huic autem juramento manus Vidonis (15) episcopi Cumanorum resistit (16). Sed Arduinus ejusdem episcopatus advocator (17) consensit, et ut ipsum juramentum compelleretur, multum studuit. Verumtamen utrorumque, scilicet Vidonis et hujus advocati studium, recte, sive non recte, dicitur fuisse iniquitatis seminarium. In quo enim semine quis vivens vidit tot pessima opera? In hoc semine castra multa et jucundissima, et oppida fortissima cum habitantibus, et villis suis utrobique, etsi non æque combusta sunt, et destructa. Naves quoque multæ, et bellicosæ cum viris, et innumerabili multitudine hominum in lacubus submersæ jacent. Ipsa tandem civitas suis evacuata cultoribus, lacrymabilibus oculis suam ruinam quotidie videt (18), vel plures quoque de clero et populo totius orbis propter diversa studia (19) Romani pontificis, et ejusdem urbis, et ecclesiæ Patritii, et advocati, sive pie, sive non pie, dicuntur certare ad animarum perditionem et maximam corporum confusionem. Ego autem memor horum malorum diversas suffero perturbationes, non quia schisma sedeat in animo meo, sed quia schismaticis usurpantibus res meas non consentio. De ipsis apud pontifices, sacerdotes, milites cives, consules, et reges justitiam quæssivi, et quæro.

CAPUT XXXV.

Historicus ante Calixtum papam Terdonæ et Placentiæ de Jordano frustra conqueritur.

Guerra Cumanorum et Mediolanensium durante,

(13) Pagius ita explicat, *id est jura prætensa a regibus Longobardiæ*. Certe Italiæ reges sese in jura ecclesiastica plurimum intrusisse, ex historiis illius ævi notum est: contra hæc declamabat archiepiscopus noster.

(14) Duo Comensis civitatis suburbia, quæ velut duo brachia lacum influentem complectebantur.

(15) Nempe illa pars populi, quæ Guidoni Comensi episcopo adhærebat.

(16) *Lege restitit.*

(17) Deceptus est Tattus ad ann. 1124, ab hoc nomine existimans esse gentilitium familiæ, quo circa eum sub num. 1114 aperte asseruit ex advocatorum familia progenitum: quam longe tamen hoc a vero absit, qui modice in historia versatus sit, D facile deprehendit: id enim officii nomen erat, ut dilucide ostendit auctor noster, et fuse Du Cangius explicat. ubi de *advocatis ecclesiarum* disserit in Glossar., tradens eorum munus fuisse jura et bona ecclesiarum tueri, atque ideo *defensores* etiam passim solitos appellari.

(18) Bellum hoc, decennii odiis grave, fervensque assidua strage utriusque partis, ac ob lacrymabilem arcium pagorumque ruinam feralis memoriæ, magna ex parte descripsit Corius et Calchus lib. vii Hist. patr. Integro tamen poemate complexus est Anonymus Comensis eo tempore vivens, quod hic proxime editum eruditibus adnotationibus illustravit vir cl. mihi que ingenii amœnitate ac doctrinæ præstantia summe charus P. Joseph Maria Stampa; quocirca hic diutius immorari supervacaneum censeo, eidem gloriam elucidati hujus belli ultro re-

atque eorum pontificum, et consulum, vidi dominum papam Calixtum, et Jordanum archiepiscopum cum pluribus ecclesiasticis, et sæcularibus viris illustribus consedere in Terdonensi palatio (1), in quorum præsentia quærelæ meæ causam protuli, scilicet de D. Jordano, et querendo introduxi injurias, et homicidium (2), quod manus ejus fecit in me, præter litteras quas D. papa Gelasius misi illi prome, quarum exemplum hoc est:

« G. episcopus, servus servorum Dei, ven. fratri JORDANO Mediolanensi archiepiscopo salutem et apostolicam benedictionem.

« Frater iste Landulphus ab ecclesia sua se queritur exturbatum. Quod autem ab eo queritur (3) ut titulationis suæ certificationem *exhibeat* (4) secundum B. Gregorium ridiculum demonstratur. Quod enim est, juxta ejusdem beati Gregori dicta et legum statuta probare debet, alioquin non est huic calumnia hujusmodi occasionibus impingenda: sed nisi alia causa impediatur, suæ restituatur ecclesiæ. Datum Gajetæ Idibus Martii (4).

Ipse vero Jordanus cum non haberet unde se suamque turbam excusaret, et ibi coram papa taceret interrogatus ab abraham presbytero, et magistro suo capellano ait: Quid debeo ei respondere? Ille non tenet me pro episcopo. Tunc dominus Lambertus Ostiensis episcopus (5), et domini Calixti prolocutor (6) quasi papa (7) sua manu apprehendit me stantem, et proferentem: Domine, ad hæc debeo respondere, et ait mihi publice: Frater, deposuisti querelam tuam, et tempus Januarii non est aptum calcandi uvæ in torculari (8): dominus quippe archiepiscopus occurrit nobis propter eos, qui in-

linquens.

(19) Schisma videlicet Burdini catholicam convolvens Ecclesiam.

CAP. XXXV. — (1) Anno 1120 Calixtus II, « peragratis Provinciæ partibus, et Alpium difficultate transcensa, » ut loquitur card. Aragonius in ejus Vita tom. III edita, « Ad S. Ambrosium (oppidum prope Susam) eum jucunditate pervenit, inde ad populosas Lombardiæ civitates » descendit, et Terdonæ circa finem Quadragesimæ constitit.

(2) Metaphorice id asserit Landulphus, de juribus suis quodammodo jugulatis; mortuus enim conqueri non poterat.

(3) *Lege queritur*, ut in aliis bibl. Ambr. mss.

(4) A. 1, *cohibeat*.

(5) Anni videlicet 1118: illic enim appulerat sexta circiter ejusdem mensis die.

(6) Summus postea pontifex sub nomine Honorii II.

(7) Vox ista pro *advocato* sumitur, pluraque exempla profert Du Cangius in Glossar. præcipue illud petitum ex vita S. Willibaldi in qua hoc habetur: « Et in celebratione concilii tanquam verus cancellarius, ac prolocutor concilii a dextris archiepiscopo proximus assidebat. »

(8) Altera lectio ms. bibl. Ambr. melius habet *quasi propria*; particula enim *quasi* ab auctore nostro frequenter adhibita nil verbo, cui adjicitur, minuit, ut cap. I jam monuimus.

(9) Vulgare proloquium, ut quis importunitatis arguatur; neque enim tunc *Januarius* mensis, sed *Aprilis* currebat.

sidiantur gratiam Imperatoris (9) ; volumus ideo nunc audire de ejus consolatione, et non perturbatione, atque cum ipso invenire, qualite valeamus cum isto domino nostro propere, et prospere Romam adire, ejusque sedem obtinere. Interim archiepiscopus cum istis, et aliis suis fratribus poterit habere consilium, et facere tibi bonum. Jordanus itaque ejusque cœtus locutus de sua opulentia in illa vespertina hora, et die altera palatium descendit, et in tertia, quæ dies fuit Dominica de ramis Palmarum (10) in ecclesia Sancti Martiani cum suis suffraganeis Petrum Terdonensem electum licet modo abjectum (11) in episcopum ordinavit. In eadem quoque civitate et festivitate de ramis Palmarum Guazo clericus de Orco (*), et Mediolanensis Ecclesie lector accepit chartam a pontificibus, et cardinalibus subscriptam confirmantem ipsius Guazonis conjugium esse legitimum, quod Jordanus archiepiscopus cum suis consulibus in tempore terræmotus de suo theatro (12) divulgaverat esse adulterium. In die autem altera, quæ fuit secunda feria dominus ipse electus papa Terdonam exivit, cum quo Olricus vicedominus Mediolanensis, Jordano archiepiscopo redeunte Mediolanum, usque Placentiam ivit, qui vicedominus cum intenderet excusare suum archiepiscopum, mihi reiteranti querelam in Placentino palatio de sensu suo ait : Ferocem animum geris. Cui quidam meus frater Liprandus nomine, respondit : Si secundum

A ferocitatem vellet agere, in una die posset quinque millia hominum excitare, qui pugnarent bellicis armis pro se. Huic verbo vicedominus consensit. Et dominus papa surrexit, et cameram intravit et cæteri qui ibi aderant, potentes, tam episcopi quam cardinales, de suis cœperunt loqui confluentibus (13). At ego, illis dimissis, perveni ad cameram, de qua dominus papa dignatus exire ad me dixit : Frater pecunia est res de qua homo potest facere multum bonum : tu pecuniam non habes, nec tempus supersedenti causæ tuæ (14) nunc est : sed Deus potens est dare, et transacto isto Paschali festo (15) per vicedominum mandabo archiepiscopo, ut non sit tibi molestus, sed benignus. Sed post hoc Paschale festum Romani propere et solemniter susceperunt ipsum papam Calixtum (16). B ipse cum Romanis Sutrium comprehendit Burdinum papam (17), deinde et in loco, qui dicitur Cana (18), posuit comprehensum.

CAPUT XXXVI.

Mortuo Jordano Olricus eligitur in archiepiscopum qui ad dexteram Calixti papæ sedit contrahente Ravennate.

Deus omnipotens neque per litteras domini Gelasii, neque per legatum (1) Calixti Jordanum mihi suavem, sive benignum fecit sed de mundo illum tulit (2), et gratia presbyteri Nazarii primicerii, et cæterorum, quos suspectos habebam, et habeo, Olricus vicedominus Jordano successit (3), qui fere

(9) Jordanus enim archiepiscopus noster in concilio Mediolanensi sup. relato, strenue pugnaverat contra marchiones et comites, qui ad illud convennerant, ut innocentiam Henrici tutarentur, eumque in Jordani et suffraganeorum benevolentiam perducerent.

(10) Anno isto 1120, in diem 11 Aprilis incidit.

(11) Huic abrogatum fuisse ab Innocentio II, in concilio Pisano Derthonensem episcopatum ob manifestissimas vitæ culpas, testatur Ughellus in Epis. Derthon. num. 52.

(*) A. 1 et 2, Oreo.

(12) Connotatur hic a Landulpho concilium alterum Mediolanense, ad quod solemniter celebrandum duplex in prato Brolii theatrum excitari jusserat Jordanus de quo vide cap. 31.

(13) Fortasse opulentia, ut de Jordano paulo ante narratum est.

(14) Id est *discutiendæ*.

(15) Moratum fuisse Placentiæ Calixtum etiam transacto Dominicæ resurrectionis festo, colligitur ex diplomate ibidem dato ix Kalend. Maii, *indict. XIII, Incarn. Dom. anno 1121* (ære Visanæ), pontificatus anno II, in favorem ecclesiæ S. Evasii de Casali, quod ex archivo ejusdem ecclesiæ adhuc ineditum inseruit historiæ suæ chronologicæ ms. prædictæ ecclesiæ Benedictus Collius ex oppido Lù Montisferrati, antiquitatis amantissimus, mihi que humanissime communicavit.

(16) Calixtus Romam pervenit tertia Junii die, ut ex epist. Eginonis abbatis apud Baronium ad hunc annum 1120 constat.

(17) Quæ hic de Burdino pseudopontifice narrantur, non ad hunc ann. 1120, sed ad sequentem pertinent. Ex Falcone siquidem Beneventano habemus, eundem victum armis, captumque Romam deductum fuisse, ibique ad ix Kal. Maii camelis impositum, ac per summam ignominiam vestibus

exutum, turpissimum sui fecisse spectaculum. Pompan hanc publici ludibrii luculentius narrat card. Aragonius in Vita Calixti sup. cit. quem vide in tomo III.

(18) Locus corruptus ; legendum *Cava*. In arce Fummonis prius conclusum, ac deinde ad Cavense monasterium perductum Burdinum, « ubi perseverans in sua rebellione vitam finivit, » legitur in card. Aragon. loc. cit. Rem aliter describit Baluzius, tom. III Miscel. Ait enim anno sequenti 1122, Burdinum a Calixto II de Cava extractum in Janua, quæ arx est in rupe imminente civitati Sancti Germani ad custodiam fuisse traditum, id asserente Anonymo Casinensi, quem edidit Antonius Caraciolus : denique hinc etiam eductum ab Honorio II, anno 1124, in arcem Fummonis non longe ab Alatro civitate in Herculicis translatum fuisse ; ibique ad extremum usque senium perductum, tandem vivere desiisse.

CAP. XXXVI. — (1) Nempe Olricum vicedominum, cui Calixtus se injuncturum superiori capite pollicitus fuerat, ut e Placentia Mediolanum reversus pontificum mandatum Jordano renuntiaret, ne eidem Landulpho molestus esset, sed benignus.

(2) Obiit Jordanus archiepiscopus die 4 Octobris 1120, ut ex catalogis vetustis archiepisc. Mediol. colligitur ; quocirca corrigendum est Calchus, qui Jordanum e vivis excessisse ante annum 1118 scribit ; quomodo enim occurrere potuisset Calixto II, Terdonam adeunti anno 1120, ut superiori cap. narravit Landulphus, si biennio ante fato ereptus fuisset ?

(3) Olricus iste, quem alii Henricum, Honorium, et Honoricum vocant, electus fuit Mediolani archiepiscopus die 17 Novembris anni ejusdem 1120, non 1121, ut male asseruit Ughellus in eodem Olrico ; id enim ex antiquis catalogis clare deducitur, ut videri potest in cit. Exegesi Papebrochii num. 106,

simili modo me gravavit ut Jordanus, fere quia hic in communi officio, et beneficio cum ordinariis et decumanis presbyteris non prohibuit. Verum tamen illo Olrico archiepiscopo sedente in Roma tunc cum papa Calixto synodeum Romæ celebravit (4) ego ab ecclesia mea exturbatus et propriis meis rebus et alodiis exspoliatus, coram D. papa Calixto, ejusque curia consedente in Lateranensi palatio causam meam notavi et ut eam explicarem in synodo synodum intravi. In qua synodo gratia antiquæ honestatis Mediolanensis Ecclesiæ (5), et condiscipulatus ejusdem Olrici valde condolui de perturbatione, quam Ravennas archiepiscopus faciebat sibi. Poscebat enim Ravennas locum sedendi in synodo ad dexteram apostolici nullo mediante, quem locum Grossulanus possedit quando restitutus fuit (6) Jordanus quoque, qui Grossulano successit eundem locum habuit. Tunc quidem Grossulanus eundem Jordanum deponere studuit (7). Hac itaque ratione et multis aliis quæ tunc in memoria non habebantur (8) dominus Olricus Mediolanensis archiepiscopus locum illum obtinere non dubitavit. Sed tamen ipse Mediolanensis

A Olricus in feria secunda, qua incæpta et celebrata fuit synoda, loco vacante, neque in palatio, neque in synodo apparuit. Synodus vero tunc in tertia feria non fuit: et idem Mediolanensis palatium non intravit; sed in quarta feria dum synodus celebrata fuit, Olricus idem Mediolanensis archiepiscopus ad dexteram apostolici Calixti nullo mediante sedit.

CAPUT XXXVII.

Historicus sentit imperatorem, ad quem pergebat defunctum. Olricus moritur. Anselmus eligitur in archiepiscopum.

Ego exspectans alteram diem convenientiam meæ causæ meæque querelæ, ex improvise vidi, et audivi, quod dominus papa gratia consecrandi altare (1) dissolvit synodum in ipsa die Mercurii nec ultra ab eo synodum celebrari audivi, nec vidi. Sed sperans in Domino persensit quod dominus Olricus Mediolanensis archiepiscopus prout moris et legis consuetudo exigit (2) pro rege Henrico oravit et ei ramos Palmarum per Landrianensem Thealdum Mediolanensis Ecclesiæ egregium notarium in Germaniam misit. Ego itaque ut ad ipsum regem pervenirem, et ei sicut patri

(4) Concilium hoc generale Lateranense primum anno 1122 Baronius affixit; sequenti tamen anno 1123 celebratum fuisse xv Kal. Aprilis ex antiquis scriptoribus evincit Pagius ad hunc ann. num. 1.

(5) Dignitas primatus Ecclesiæ Mediolanensis supra cæteras, post Romanam, Italiæ Ecclesiis comprobata jam fuerat usque ab anno 501, 2 et 3, in tribus a Symmacho summo pontifice synodis celebratis, quibus præfuit Laurentius Mediolani archiepiscopus, primusque omnium et ante episcopum Ravennatem subscripsit, ut videri potest in Labbeo tom. IV conciliorum ad prædictos annos. Censule Puricellium, qui in Vita ejusdem Laurentii fuse hanc prærogativam nostræ Ecclesiæ contra Rubeum pro Ravennatibus pugnantem firmat, cap. 24.

(6) Anno videlicet 1103, quo Paschalis II synodum Romæ habuit, ut superius contra Puricellium eundem anno 1103 figentem jam diximus.

(7) Nempè in alia synodo ab eodem Paschali anno 1116 celebrata, de qua recolit cap. 29.

(8) Id præcipue memorandum erat quod Arnulphus tomo IV præsentis collectionis editus narrat, videlicet, cum Romæ imperialis diademate præsentendus foret Conradus (anno sæculi præcedentis 27) contendente Ravennate archipræsule Mediol. Heriberto apud sum. pontificem dexteræ honorem, statutum fuisse in plena synodo, « ut Ravennas nullo modo in æternum se Mediolanensi præferret antistiti. »

(9) Ex hoc Landulphi nostri loco morem in generalibus synodis servatum, ne unquam diebus Dominicis prima sessio inciperetur, Pagius confirmat num. 1 ad ann. 1123.

CAP. XXXVII. — (1) Card. Aragon. in Vita Calixti II, tomo III hujus collectionis edita hæc habet: « His a fundamento construxit in palatio Lateranensi capellam S. Nycolai, ad assiduam Romanorum pontificum usum. » Hoc itaque fuisse altare, cujus consecrandi gratia synodum in eodem palatio coactam dissolvit, valde verosimile est.

(2) Quæ fuerit lex ista, aut consuetudo, cujus in veterato usu archiepiscopo Mediolanensi munus illud incumberet, ut ramos Palmarum ad imperatorem transmitteret, ex historiis nostris colligi nequit. Id in honorem splendoremque Ecclesiæ Mediolanensis

trahit Puricellius in Mon. bas. Ambr. num. 334; grandioribus ideo litteris hanc Landulphi periodum, non secus ac alteram de sede ad dexteram summi pontificis contra archiep. Ravennatem obtenta, imprimi curans. Fortasse opinari quis posset, quemadmodum mos antiquus obtinuit, ut Romani pontifices auream rosam quarta quadragesimæ Dominicæ solemniter benedictam principibus viris dono mittant, ita inter reliqua Ambrosianæ Ecclesiæ decora hoc etiam connumeratum, ut præmissa precum celebritate lustrali aqua conspersi rami Palmarum Cæsari sacrum munus destinarentur. At tamen cum Beroldus, horum temporum scriptor sæpius relatus, ritum omnem Dominicæ Palmarum, ac reliquarum festivitatum describens, mortem hunc adeo splendidi silentio prætereat, inani dicto onerare gloriam nostram non ausim. Certe in usu fuisse superioribus sæculis, ut rami Palmarum ad imperatorem mitterentur, luculentum nobis testimonium præfert epistola 32 Joannis papæ VIII ad Carolum Calvum imp. apud Labbeum tom. IX Concil., col 28 relata, quæ sic incipit: « Inter cætera; quæ vera crescente religione ob olim ecclesiastica facta vestra pietati duximus intimanda, virantium vobis Palmarum eccubrium, multimus; » et in decursu: « Optantes enim, vos de cunctis adversariis triumphare, nihil aptius aobis, quam ramos Palmarum duximus offerendum. »

D Cur autem Olricus noster hoc tantummodo tempore dicatur pro Henrico orasse, et palmæ donum deferri ad eundem curavisse, ideo crediderim factum, quod imperator ille retroactis annis in schismate fuerat, atque ideo etiam Olricus Callixta II, vero Christi vicario, adhærens, eundem in Italiæ regem minime recognoverit. Cum igitur in synodo Lateranensi inter sacerdotium et imperium firmata pax fuerit, et restituito in Ecclesiæ Rom. gratiam Henrico nullus jam obex adesset iis peragendis, quæ mos, et legis consuetudo exigebat, muneri statim suo satisfacit archiep. noster, publice pro ipso ad aras preces effundens, mittenteque ad eundem ramos Palmarum, quibus regiam Italiæ imperii dignitatem in ipso testaretur, simulque fecilium eventuum omen præstaret, quemadmodum offerri palmam Galliæ, regibus, cum primo solum adirent, Hincmarus tradit,

et domino meo causam meam notificarem iter cum puero (3) subintravi, et vitans manus Cumanorum qui tunc temporis guerram faciebant Mediolanensibus, Veronam adivi ubi Bernardum episcopum (4), meum quondam gratum condiscipulum inveni, et per ipsum fere usque ad introitum episcopatus Tridentini bene fui. Et cum scirem ibi in melius procedere, pie et tenere condolui super regis Henrici morte (5). Unde valde fessus redii ad domun-

(2) Id est *famulo* : servulos enim etiam senioris ætatis *pueros* a dominis dici asseruit S. Ambrosius lib. 1, De Abraham, c. 9, quod adnotatum velim etiam pro cæteris hujus hist. locis, in quibus hoc idem verbum occurrit.

(4) Præclaro genere apud Brixienses natum, ad Veronensem sedem promotum fuisse, anno 1123, in eaque usque ad 1135 perdurasse, Ughellus auctor est in episc. Veronen., num. 78.

(5) Extremum diem clausit Henricus V Junior dictus anno 1125, x Kal. Junii. teste abbate Urspergensi, aliisque apud Pag. ad hunc annum, n. 7.

(6) Gravis controversia est inter historicos, quoniam vere anno obiit Olricus. Pagius ad ann. 1120 n. 8, certum esse ait mortem ejus incidisse in an. 1122 (lege 1123, quo Olricum Lateranensi concilio interfuisse ipse Pagius testatur). In idem consentiunt Calchus, Sigonius, Puricellius, Ughellus, alique. Sed contra stat auctoritas Landulphi facti præsentis qui audita morte Henrici imperatoris, cum in confinibus Tridentini episcopus moraretur, postmodum patriæ suæ restitutus, considensque in domo sua, ex ululatu et fletibus civium de Olrici obitu admonitus fuit. Itaque non ante an. 1125, quo sublatus fuit Henricus Cæsar, Olricum fati concessisse dicendum est. Adde quod tabula synodalis aliique antiquiores archiepiscoporum Mediol. catalogi concordibus numeris 5 annos, menses 6, dies 11 regiminis Olrico tribuunt, unde sequitur obiisse illum die 28 Maii an. 1126, ut in seq. not. accuratius ostendam. Abduxit celebres illos scriptores in eam opinionem, quæ præripit mortem Olrici, documentum a Puricellio relatum in Monum. basil. Ambr., n. 336, cui subscriptus legitur *Anselmus Mediolanensis archiep.* ; nota autem anni eidem apposita est 1123; ex quo inferunt mortuum eo anno Olricum, electumque Anselmum ejus successorem. Sed ego adverto illud idem documentum inchoari nomine Olrici archiepiscopi, in eodem legi inter quatuordecim alios ibi nominatos: « Signum manuum Anselmi de Pusterla, Arialdi Grassi, etc. » Itaque rationabiliter credi debet scripturam illam fuisse conceptam primitus notato anno, quo erat archiepiscopus Olricus, et cum versaretur circa quasdam lites inter canonicos et monachos Ambrosianæ basilicæ, novis in dies intervenientibus difficultatibus protractam suspensamque tandiu hæsisse, donec, rebus omnibus sub Anselmo compositis, ejus ad archiepiscopatum erectio subscriptione fuerit firmata. Exemplum in promptu est ab ipso Puricellio desumptum. Profert ille Dissert. Nazar., c. 106, n. 8, duplicem chartam confectam anno 1173, in quarum utraque hoc ad calcem legitur: « Ego Algisius Mediolanensis archiepiscopus subscripsi; » cum tamen certum sit. S. Galdinum, cui Algisius successit, triennio adhuc in hujus Ecclesiæ regimine supervivisse, defunctum solummodo anno 1176. Non alia se via expedit Puricellius, nisi asserendo « binas illas Algisii subscriptiones non eo protinus factas tempore, quo documenta ipsa confecta fuere, sed post aliquos inde annos; forte siquidem aliæ postea lites excitatæ fuerunt, quibus e medio tollendis perdesset subscriptionem illam (archiepiscopi) superaddit. » Hæc eadem in præsentis documenti controversia Puricellio reponimus. Mihi certe ex contextu

culam meam cum mœrore : in qua ego sedens, et de solito more pro victu meo scribens audivi voces et fletus de morte Olrici archiepiscopi (6) et subsequenter compulsus a promiscuo sensu meæ cognitionis et vicinæ ab ipso officio meo surrexi, atque ad D. Anselmum de Pusterla a presbytero Nazario primicerio et cæteris clericis ordinariis et episcopis suffraganeis in archiepiscopum electum (7) perveni. De cujus Anselmi morte nimirum valde su-

ipso documentorum hæc videtur genuina solutio nodi, quem implicant notæ annorum hujusmodi scripturis adjectæ; nam conjectura illa utcunque erudita, quod viventibus adhuc Olrico et Galdino electi fuerint in archiepiscopos ut vulgo dicimus, coadjutores, Anselmus et Algisius, nova omnino mihi videtur in hac Ambrosiana Ecclesia, in quam hujusmodi morem inventum credere vetat silentium veterum omnium ac recentium scriptorum, præcique Landulphi nostri, qui et Anselmi electionem post mortem Olrici et eventus omnes etiam minoris momenti minutim describit, et substitutos absentibus archiepiscopis vicarios Grossulanum atque Ardericum, et expulso a Mediolanensibus Anselmo hoc eodem, susceptum notat administrationi Ecclesiæ Robaldum episcopum Albensem, quin tamen ullam de alia prævia Anselmi ante mortem Olrici electione faciat mentionem. At poeta anonymus cœvus et ipse scriptor ad annum 1123, vocat Anselmum *archiepiscopum intronizatum*. Non ignoro: sed quam obscure, quam involute scribit, ut arduum sit verum ejus sensum attingere! Deinde nec novum, nec poetæ injuriosum est dicere quod figurate locutus fuerit. Quatenus eo anno cum Olricum Romæ detineret Lateranense concilium, partes absentis archiepiscopi contra Comenses ageret Anselmus tam superbe, ut juxta vulgare proloquium *intronizatus* dici posset. Valde autem historico nostro injuriosum esset suspicari quod rem tanti momenti, cujus nullum aliud exemplum fuerat in Ecclesia Mediolanensi, et quam ignorare non poterat, cum hujusmodi electiones fierent in publico populi conventu, negligenter omiserit. Fortius etiam ea conjectura eliditur in Algisio; nam S. Galdini Vita, quam paulo post ejus obitum fuisse contextam Henschenius censet in Act. SS., ad diem 18 Apr., describens extremum diem quo S. Galdinus quievit, adhuc cimeliarchæ titulo Algisium notat, quem ait: « Quia corporis multa debilitate laborabat (Galdinus) missarum solemniam a supra memorato cimeliarcha, qui postea successit, celebrari præcepit. »

Fræterea vetustiores catalogi Mediolanen. archiep. aperte tradunt denas hebdomadas ac dies quatuor intercessisse ab obitu S. Galdini ad electionem Algisii, et historici fere omnes Mediolanenses quin et Sigonius et Ughellus asserunt in his comitiis divisum prius fuisse clerum, aliis archipresbyterum, aliis archidiaconum promouentibus, tandem, ne longius protraheretur electio, deflectisse omnes in electionem Algisii cimeliarchæ. His positus, an credi possit susceptus in archiepiscopum coadjutorem vivente adhuc S. Galdino, lector judicet, quem ne longius onerem, alia firmamenta omitto.

(7) Antequam diem electionis hujus Anselmi statuamus, cum omnia hic perturbata videam in exgesi archiep. Mediol. a Papebrochio edita, sicuti et a Puricellio, et Pagio. necessarium duco rem altius repetere, et collatis invicem catalogis quos Papebrochius et Mabillonius produxere, cum altero qui e bibliotheca capituli metropolitani eductus, fortasse etiam illis antiquior huic Collectioni inseretur, seriem antistitum nostrorum usque ad Obertum diligenti examine elucidare.

Certum est Jordanum, de quo superius mentio

spiro (8), quia licet ille fuerit mollis et dulcis suspectis meis, meisque adversariis, et suis proditoribus, tamen ipse non fuit ceu Jordanus furiosus, immemor mei, ceu Olricus. In illa enim die in quo electionem iste Anselmus archiepiscopatus suscepit, me, ut præessem suis capellanis (9), elegit, quorum capellanorum consilium, etsi non omnium alienavit eum a me fere in omnibus quæ ipse operatus est. In eo enim quo ipse festinavit ad confe-

fuit, electum fuisse anno 1112 Kalend. Januarii, ut testis est Landulphus electioni huic tunc præsens. Cum igitur catalogi omnes in hoc convenient, eum sædisse annis octo, mensibus novem, et diebus tribus, atque obiisse iv Nonas Octobris, constat eundem mortuum an. 1120, die quarta mensis Octobris.

Sequitur Olricus, qui pariter concordates catalogi annos 5, menses 6 dies 11 sedis assignant; obiisse autem asserunt v Kal. Junii: retrocedendo itaque per hunc annorum et dierum numerum, reperimus, quod electus fuit anno 1120, die 17 Novembris, ita ut post Jordani mortem sedes vacaverit mens. 1, et dies 13, ac ipse Olricus obiit an. 1126, die 28 Maii

Anselmus inde occurrit, in cujus regiminis tempore consentiunt catalogi, nisi quod ille a Papebrochio editus diem mortis xix Kalend. Octobris designat; alter vero metropolitanæ diem 19 (intellige Kal.) Septembris statuit. Errorem tamen amanuensis in primo fuisse dilucide ostendit modus ipse numerandi, id est 19 ante Kalend. Octobris dies, qui in Septembris non reperitur, cum ille mensis habeat solummodo xviii Kalendas; quocirca legendum est xix Kalend. Septembris: id enim cum Landulpho nostro concordat, qui mense Augusto Anselmum hunc defunctum scribit; statuuntur autem Anselmo archiepiscopatus anni 10, mensis 1, et dies 14. Si itaque retrocedas a die quarta decima Augusti, qua obiit anno 1136, pervenies ad diem trigesimam Junii an. 1126 qua electus fuit, post mens. 1 ac dies 2 vacantis sedis a morte Olrici.

In catalogo Papebrochii, antequam de Anselmo sermo sit, hæc leguntur: « Ab electione Anselmi de Pusterla ad electionem Robaldi sunt anni novem, dies viginthi novem, » quod in catalogo metropolitanae et altero superiori tomo edito nequaquam exprimitur. Si igitur computus fiat ab hoc numero annorum et dierum, dicendum erit electionem Robaldi incidisse in annum 1135, die 29 Julii. At tamen hæc minime accommodari possunt cum reliqua lectione catalogorum, quorum alter, id est Papebrochii, statuit Robaldo regiminis ann. 11, mens. 4, dies 23 alter vero metropolitanae, sicuti etiam Mabillonianus, 10 tantum annos ultra menses 4, et dies 26 assignant (quamvis crediderim errorem irrepisse in illum numerum 11, qui in catalogo Papebrochii expressus est, cum ipse in elucidatione 10 tantum annos, ultra menses ac dies prædictos adnotet, sicuti etiam in numero dierum 23, in quo Papebrochius corrigendum ait Mabillonii catalogum, cum tamen Mabillonianus cum metropolitano omnino consentiat). Obiisse autem Robaldum omnes referunt in Kalend. Januarii; quapropter si hinc retrocedas, ad quartam Augusti diem anni 1135, te adductum videbis, atque ideo Robaldi electio, juxta hunc calculum, 5 diebus distaret ab eo annorum 9, et dierum 29 numero, quem superius in catalogo Papebrochii adnotatum vidimus. Rem tamen facile conciliari posse puto, si dicamus, ab altero diem electionis, ab altero adnotatum diem initæ sedis, a qua arcebat canonico decreto, vetante ne unius Ecclesiæ episcopus ad aliam transferretur inconsulto summo pontifice. Ad ipsum autem Pisis morantem expediri legatio potuit statim ac de eligendo Albensi hoc episcopo a clero, et suffraganeis tractari cœpit, ita ut quinta post

A rendam pacem cumanis, quando eorum civitas ad destruendam capta fuit (10), mihi quippe placuit.

CAPUT XXXVIII.

Anselmus a Romano pontifice respuit stolam suscipere consentientibus Mediolanensibus, ne honor archiepiscopatus minuat.

Sed cum idem archiepiscopus secutus consilium quorundam capellanorum et primicerii, Petrivero

electionem die favorabili jam obtento Innocentii rescripto eumdem solemniter renuntiaverit archiepiscopum Mediolanensem, atque hinc desumpta fuerit ejusdem archiepiscopalis regiminis epocha. Certe in hac translatione Innocentii II placitum interfuisse testis est S. Bernardus in epist. de qua mentio erit cap. 42. num. 18. Quocirca dicendum, Robaldum electum anno 1135, die 29 Julii, et pontificio indulto ad sedem promotum die 4 Augusti, obiisse anno 1145, die 30 Decembris. Hoc unum adjicere libet, nullum difficultati propositæ locum futurum, si catalogum Actis Ecclesiæ Mediolanensis insertum sequi vellemus: in eo enim supra annos decem, integri menses quinque Robaldi, sedi assignantur, quibus statutis, illummet diem 29 Julii (si emortualem excipias) attingeremus, quo post novem annos, ac dies 29 ab electione Anselmi donatum infula Mediolanensi Robaldum, Papebrochii catalogus docet. Sed cum in nullo veterum catalogorum id adnotatum viderim, hunc unum vadem hujusmodi firmandæ sententiæ accersere nolo.

Hæc placuit examinare unico tantum loco, ne repetita in subsequentibus capitibus discussio annorum, ubi de electione aut obitu nostrorum antistitum agitur, lectori fastidium crearet. Cæterum, ut, unde divertimus, redeamus, ex dictis perspicuum fit, Anselmum de Pusterla electum fuisse die trigesima Junii anni 1126, non autem 1123, ut Pagius et Papebrochius, alique sup. cit. credere: cum Olricus eo tantum anno decesserit, quemadmodum satis superque probatum ex hac usque allatis crediderim. Hinc quoque eximi potest Ughellus a scrupulo illo, quo se vexari passus est, cum in Laudensibus episcopis num. 20 retulit documentum ab Olrico archiepiscopo nostro subscriptum anno 1125. In Appendice enim ad tom. IV primæ editionis corrigendum hunc annum affirmavit, ejusque loco reponendum 1123, quemadmodum etiam correctum fuit in nova Veneta editione, omissa omnino qualibet anni nota, ubi de Arderico Laudens. episc. agitur; sed frustra, ut dilucide jam ostendimus.

(8) De morte Anselmi, præter ea quæ adnotavimus num. superiore, disserendi locus erit, cap. 42.

(9) Etiam hinc non modicum lumen erui potest ad assequendum tempus mortis Olrici, ac electionis Anselmi; cum enim superius dixerit Landulphus, se auditum Henrici imp. obitu reversum fuisse in patriam, ac in domuncula sua consistentem, victum pro more scribendo captasse, perspicuum est, eum neutiquam tum fuisse hujus præfecturæ honore ac beneficio insignitum. Debit itaque Anselmi electio nonnisi mortuo Henrico accidisse, si illa eadem die, qua peracta est, designatus quoque Landulphus fuit, ut Anselmi capellanis præset.

(10) Etiam in hoc excidii Comensis anno assignando in contrarias sententias dirimitur scriptorum agmen. Deletam fuisse ultimo prælio Comensem urbem anno 1127 graves auctores tradidere, Corius, Calchus, Sigonius, Jovius Ballarinus, Tatus, alique. Econtra auctor Chron. Flos Florum. Puricellius et Pagius sequenti tantum anno id peractum testantur. Item inter ipsos de hujus ruinæ mense non convenit; alii enim Martium, alii

Terdonensis episcopi, contra publicum interdictum (1) cleri et populi Mediolanensis Romam ivit (2), mihi quidem non sedit. Verumtamen ipse, ceu vir prudens et sapiens cum papa Honorio et cardinalibus ejus multa contulit, et conferendo ecclesiasticas consuetudines Ambrosianæ Ecclesiæ et honores ejus archiepiscopatus et urbis vivis et bonis rationibus defendit (3). Unde ipse papa huic prudenti viro dixit: Frater meditatus (4), et episcopus venisti. Sed si frui auctoritate archiepiscopi in temporibus meis, necesse est ut stolam suscipias a manibus meis, aut sicut ego suscepi, ad altare sancti Petri. Hinc dominus iste Mediolanensis Robaldus (5) Albense mepiscopum adjuravit, ut sibi consuleret. Tunc Robaldus ille Albensis sic ait: Quod prius sustineret nasum suum scindi usque ad oculos, quam daret sibi consilium, ut susciperet Romæ stolam, et Ecclesiæ Mediolanensi præpararet hanc novam et gravissimam, quam Honorius papa dicebat sibi imponere, mensuram. Mediolanum igitur iste Anselmus archiepiscopus sine stola rediit (6), et eundem Al-

Julium designant. Ex Ottone Frisingen. colligi certe videtur eodem anno adventum Conradi in Italiam contigisse, quo eversa funditus urbs illa fuit. Ait enim, lib. vii, cap. 17: « Conradus a fratre ac quibusdam aliis rex creatus, Pyrenæum per jugum septimi montis, qua Rhenus et Ænus fluvii oriuntur, transcendit, ubi a Mediolanensibus, qui tunc Comense bellum per decem annos pro afflictione populi utriusque civitatis miserime protractum, capta ac delata urbe prospere consummarunt honorifice suscipitur. » Cum igitur Conradum descendisse in Italiam anno 1128 tradat abbas Ursperg, de annis Lotharii, et alii passim scriptores, eodem quoque anno dicendum est Comensem urbem direptam, ac solo æquatam fuisse. Porro particula illa tunc minus apte apposita videretur, si a Comensi excidio ad Italicum iter Conradi præter fluxisset integer ferme annus. Præterea decem annorum spatium, per quos actum id bellum Frisingensis testatur, non nisi huic anno accommodari facile potest, cum inceptum dixerimus anno 1118, postquam mense Junio Romana ab urbe discessisset Henricus. Hæc sunt, quæ suadere hujusmodi sententiam valent; eaque adnotare volui, ne partibus meis deesse viderer, illa præteriens quæ ad veritatem propius consecutandam ex historiis elucet. Cæterum scribentibus de patria sua magis deferendum esse, quam exteris ultro profiteor; atque ideo libentius subscribam sententiæ, quam in commentariis ad poema de bello hoc Comensi amplexus est prælaudatus P. Joseph Maria Stampa. Imout amico huic doctissimo obsequium meum qualecunque tester, solidis argumentis ab eodem productis, ut epocham Comensis excidii superiori anno figendam probaret, id in præsens addo, quod P. A. Crispus in sua Insubrica historia manuscripta, Busti, vulgo dicti Arsitii, religiose asservata, testatum reliquit: cum videlicet in vico Olgiate Olonæ nostræ diocesis, solo æquaretur antiquissima ecclesia B. Laurentio levitæ et martyri dicata, inventam fuisse tabulam marmoream in ingressu januæ majoris his litteris inscriptam;

† ANNO DNIC. INCAR MILL. CENT. XXVII.

CVME DESTROYNT. HEC PORTA ERIGIT.

CAP. XXXVIII. — (1) Intellige cleri ac populi reluctantis clamorem, ne Romam pergeret Anselmus pallium suscepturus, quod injuriosum Ecclesiæ Me-

bensem episcopum secum reduxit. Verumtamen archiepiscopalem sedem non ascendit (7), donec Ubertus de Meregnano ejus scriba non juravit, quod ipse dominus suus Anselmus nulli minuiamento honoris Ecclesiæ Mediolanensis consensit, et ad ipsum (8) Albensis ille episcopus Robaldus auctoritate sua confirmavit. Deinde pontifex iste Anselmus sedem, et castella archiepiscopatus (9) in beneplacito cleri et populi recuperavit.

CAPUT XXXIX.

Anselmus archiepiscopus Conradum imperatorem coronat, quem Honorius papa rejicit, unde Anselmus jussu papæ excommunicatur.

Anselmus in Castellis (1) habitans intellexit quod clerus et populus Mediolanensis nobilem principem Conradum cum ecclesiastica pompa, et civili triumpho conveniente rege naturali (2) suscepit. Cum autem clerus et populus idem de coronando rege ipso tractaret, pontifex idem Anselmus a Leuco descendit ad Modoetiam, qui est primus locus coronæ regis Italiæ (3), ibique pernoctavit, et consilium redeundi ad montana suscepit. Et post diolanensis arbitrabantur, ut infra videbimus.

(2) Perrexisset ad Urbem Anselmum nostrum statim ac electus in archiepiscopum fuit, ut pallium a summo pontifice reportaret, ea docent quæ inferius narrantur. Cum igitur Honorium II, qui vigesima prima Decembris anni 1124 creatus est supremus pastor, adisse dicatur, hinc etiam satis perspicue colligitur, Anselmi electionem longe posterius accidisse, quam Puricellius et Papebrochius asserbant. Certe hoc Anselmi ad Romanam urbem iter in annum 1125 conjiciunt Puricellius et Pagius. Juxta calculum vero ex antiquis catalogis superior deductum, non nisi post mensem Junium sequentis anni 1126 Anselmum hunc Romam proficisci potuisse liquido constat.

(3) Consuetudo, honorque archiepiscopalis suæ dignitatis, quam apud Honorium et cardinales præcipue defendebat Anselmus ille, erat, quo donatum fuisse antiquitus Mediolanensem Ecclesiam ex historiis colligimus, ut videlicet pallium a summo pontifice non nisi per legatos missum acciperet. Id in more positum reperimus usque ab anno 594, quo indictione xii scribens S. Gregorius Magnus Constantio episcopo Mediolanen. epist. 1, lib. iv, hæc habet: « Præterea pallium ad sacra missarum solemniam utendum ex more transmittimus. » Saeculo decimo, anno circiter 930 conservatam hanc honoris prærogativam Mediolanensi archiepiscopo legimus in Hist. Leodiens. in qua RATHERIUS Veronensis primo, ac dein Leodiensis episcopus in epistola sua testatur, se Hilduino antistiti nostro pallium detulisse a Joanne XII ad eundem transmissum, ut tomo III hujusmet collectionis, pag. 300, jam adnotavi. Proxime vero ad hunc Anselmum peculiaris decoris testimoniū receperat ab Urbano II, Arnulphus hujus nominis III nec non Anselmus de Buis, et a Paschali II Grossulanus atque Jordanus, ut Landulphus noster narravit. Quanti vero momenti decus hoc foret ex Baronio intelligere possumus, qui ad ann. 1070 refert, Lanfranco Cantuariensi archiepiscopo petenti, ut ab Alexandro II pallium mitteretur, negatum id fuisse, atque ab Hildebrando archidiacono, postea Gregorio VII. in hæc verba rescriptum: « Necessarium nobis videtur vos apostolorum limina visitare. » Præclarus est quod in epistola sua apud Papebrochium in Exeg., num. 402, ad Arnulphum nostrum præmemoratum scribit Urbanus II: « Pallium fraternitati

trium dierum interpositionem castellum, quod dicitur Plebia (4) ascendit, ibi plures sonos sonoros (5) de coronando rege Conrado audivit. Et ego non in amaritudine ab ipso pontifice audivi, ut citissime Mediolanum adirem, et affectum civium omnium super hujusmodi regale negotium sibi nuntiarem. Tunc Unifredus Aboriti, et armiger ejus a vespera hora diei usque ad solis ortum mecum et cum puero meo requiem non habuit, sed ad plenitudinem concionis cleri et populi convocatum, et congregatam Mediolani quasi in hora tertia perveni, ubi clerus et populus quasi homo unus amplissime et mirifice collaudavit et conclamavit, ut archiepiscopus veniret, et principem illum coronaret. Ad hæc quoque Rogerius Clivellus nobilis miles et potens, populo circumstante ait: Per corpus Domini, nisi voluntas Dei esset, ut hic nobilis dominus coronaretur, iste benedictus populus nequaquam ad laudem ejus ita concorditer clamaret. Causa itaque ista sic collaudata et statuta. Anselmus de Badaglo subdiaconus ordinarius, Guido de Landriano electus capitaneus, Guerenzus Puzobonello vavassor (6) strenuus, Rubacastellus civis et eques nominatissimus, ex parte totius cleri et

tus, præter consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, quæ nulli hoc dignitatis genus, nisi præsentem concedit, litteris tuis exorati ex apostolicæ sedis benedictione transmittimus. »

(4) Id est *rationibus præmunitus*.

(5) Seu *Robaldum*.

(6) De hoc Anselmi reditu Puricellius in Mon. basil. Ambr., num. 338, asserit sermonem haberi in catal. tam metropolitani archiepiscopii, quam urbis nostræ secretarii his verbis: « Hic cum magna comitiva nobilium Mediolanensium in festo S. Michaelis per portam Ticinensem intrans in sede sua collocatur, ut mos est in talibus. » Si solemnem hunc ingressum tunc, cum ab urbe reverteretur, peregit Anselmus, fatendum est eum statim ac electus et consecratus fuit, Romanum iter arripuisse; antequam enim trium mensium spatium effluxisset, die 29 Septembris jam Mediolanum reversus erat.

(7) Non quia electus tantum foret, et nondum consecratus, ut a Puricellio traditum Pagius censuit ad ann. 1125, num. 20, cum eum jam ordinatum fuisse indicent ea verba: « Meditatus et episcopus venisti; » sed quia clerus et populus eum Mediolanensis Ecclesiæ jura apud Romanum pontificem violasse reputaverat, ut infra declarat auctor noster.

(8) *Lege id ipsum*.

(9) Totam ferme Verbani lacus oram cum adjacentibus oppidis atque arcibus parvisse archiepiscopo nostro jam docui in Append. ad vindic. corpor. SS. Gervas. et Protas., num. 29. Plura legi possunt in Corio primæ editionis 1503, pag. 85, ubi Cassonus Turrianus archiepiscopus in Matthæum vicecomitem sacris diris invecutus, multa archiepiscopalis ditionis castella et loca enumerat, inquit: « Tu, Matthæe, rem universam Anglieriensem, Lencensem, Bellanensem, Vallasinensem, Cattanensem, Travallinensem, Brebriensem, quæ arces et loca sunt antiquitus ecclesiastici nostri juris, tenes. »

CAP. XXXIX. — (1) Archiepiscopalis nempe juris.

(2) Inter cætera, quæ Conradus armaverat, ut ad imperium assumeretur, id etiam erat, quod ab Agnete Henrici senioris filia in lucem editus, atque ideo Henrici postremo defuncti sororius regnum

A populi legationem de collaudato et coronando rege Conrado pontifici Anselmo contulerunt. Qui cum esset in castro Plebiæ, et intendisset super horum legationem et meam relationem, et festinavit ad urbem. De cætero ipse quasi consentiens communi omnium gentium voto in ecclesia Sancti Michaelis (7), quæ est Modoetiæ benedixit, et unxit, et coronam electo Conrado in festo sancti Petri (8) posuit, altero episcopo astante regi coronando. In quo facto ego quippe piger non fui, sed ante ipsum pontificem, ipsumque coronatum ab ecclesia Sancti Michaelis pontificalem virgam in admirabili pompa (9) per Dei voluntatem congregata ad honorem illius regis usque ad ecclesiam Sancti Joannis bona cum voluntate portavi, et in Sancti Joannis ecclesia (10) solemniter cum rege isto quamoptimo missam audivi. Eamdem quoque solemnitatem coronationis idem pontifex in ecclesia S. Ambrosii (11), me alibi non meo vitio (12) detento, celebravit. Verumtamen quidquid directe est actum in illo domino meo rege dilexi et diligo Hunc namque gradientem per comitatus et marchias Lombardiæ (13), et Tuscæ comites, et marchiones cujuscunque nobilitatis viri potentes, et humiles cum gaudio sus-

sibi naturali jure competere affirmaret; inde etiam Mediolanenses Conradum tanquam regem suum naturalem susceperunt. Venisse autem Conradum in Italiam anno 1128 superius diximus: mensem quo apud Insubres fuit, nobis indicat Landolphus, cum illum infra asserat vigesima nona Junii die, S. Petro sacra, Modoetiæ coronatum.

(3) Hinc redargui potest Onuphrius Panvinius, qui in lib. De comitibus imperatoris, cap. 11 coronam ferream, qua inaugurari solent Italiæ reges, in usu fuisse ante Friderici II tempora Mediolani aut Modoetiæ nequaquam credit. Solide illum refutavit quoque Puricellius in Mon. bas. Ambr., num. 343.

(4) Id est *Brebia*, oppidum non longe a Verbano lacu, antiquissimis monumentis refertum, atque olim celebre, nunc prope funditus dirutum, ut scribit Bonav. Castilioneus De Gallor. Insubr. antiq. sedib., col. mihi 373, qui nominis etymon et reliqua insignis antiquitatis vestigia ibidem manentia refert.

(5) Id est famam late diffusam communis plausus ac concilii Mediolanensium.

(6) Seu *vavassor*, nomen illo ævo notissimum, quo vassalli feudales majores aut minores indicabantur, ut ex Du Cangii Glossar.

(7) Hujus ecclesiæ mentio fit in diplomate Clementis papæ III ad Obertum Modoetiensem archiepiscopum anno 1188 dato, et a Barthol. Zucchio cap. 20 exhibitio; eaque inter ecclesias post S. Joannem prima recensetur.

(8) Nempe die 29 Junii anni 1128, ut sup. notavimus.

(9) Seu potius *populi multitudinem*.

(10) Ecclesia hæc antiquitate sua venerabilis, utpote a Theodelinda Langobardorum regina extracta ac dotata, in præsens etiam celebris est, pontificalium insignium privilegio fulgens, et recentibus auri ac picturarum ornamentis in nobiliorem sacri cultus magnificentiam adducta.

(11) Nempe Mediolani, quod Sigonius omisit, Modoetiensem tantum Conradi coronationem ad hunc annum recensens.

(12) Id est *me legitime impedito*.

(13) Non tamen omnes: nonnullæ enim civitates

ceperunt. et amaverunt. Qui vero rebelles fuerunt A ejus acutissimi gladii fortitudinem senserunt, atque mortem et confusionem, ceu Anselmus marhio del Busco (14), et illustris... comes (15) suscepunt. Alter quorum Anselmus vitam et absolutiorem suscepit per gratiam Mediolanensium, quibus in angustissimis praeliis campestris ceu miles fortissimus profuit. Alter vero, scilicet comes, vel mortem sustinuit, ac sic benigne et fortiter agendo Romæ appropinquavit. Sed fortis manus Honorii papæ ipsum resupinavit (16), atque ad Germaniam quasi ad sua propria loca redire fecit (17) Joannes igitur Cremensis cardinalis Romanus episcopos suffraganeos et comprovinciales Mediolanensis Ecclesiæ, ut excommunicaret Mediolan. pontificem convocavit Papiæ (18). Quibus convocatis, et cardinali, per plures viros et sacerdotes ipse pontifex

pro Lothario stabant, ut ex Landulpho ipso in fine hujusmet capituli colligi potest. Exstat in codice Babenbergensi apud Eccardum loc. cit., col 361. Epistola Litifredi Novariensis episc. ad eundem Lotharium scripta, in qua hæc habentur: « Excelentia vestra pro certo cognoscat quod Novaria, Pavia, Placentia, Cremona et Brixia, civitates Italiæ firmiter fidelitatem vestram custodiunt, et adventum vestrum unanimiter cupiunt. Conradus autem Mediolanensium idolum, ab eis tamen relictum, qui arrepta fuga solum Parmæ habet refugium ubi tam pauper, tamque paucis stipatus viliter moratur quod ab uno loco ad alium vix fama ejus extenditur. »

(14) *Boschum* locus est in agro Alexandrino ad Orbam fluvium in limite ditionis Genuensis et Montisferrati, olim hujusmodi marchionum dominio et sede celebris, quorum splendorum et jura amplissima describit Hieron. Ghilius in Annalib. Italicis Alexandrinæ urbis postremo folio, asserens locum ipsum in quo exclata fuit prædicta civitas, illorum ditioni tunc paruisse.

(15) Hujus comitis nomen, quod in archetypo temporum vetustate abraso intercidiit, ex cerebro suo supplere conatus est recens auctor Alex. Maximil. de Bode, qui in dissert. jur. public. de Etruriæ ducatu edita Halæ Magdeburg. anno 1722, cap. 4, § 22, pag. 22 hæc ait: « Verisimile est, illustrem comitem, cujus nomen in Landulphi junioris ms. legi non potuit, Albertum fuisse, seu Ingelbertum, quem Honorius II papa in Tusciæ terra marchionem, et sui vicarium habuerat. Saltem Muratorius chartam hujus Alberti refert, in qua se cooperante gratia, et beati Petri, et domini papæ Honorii, ejus vicarii munere ad hujus honoris fastigia provectum fatetur. » Fluxa tamen opinio hæc est: illustris enim comes, de quo in ms. nostro fit mentio, jussu Conradi multatus gladio dicitur a Landulpho, certe ante annum 1130, quo Conradus ab Honorio II repulsus in Germaniam redierat. Non ergo esse potuit Albertus ille marchio quem adhuc floruisse anno 1135, imo etiam 1146 claris Muratorius cap. eod. 30 Antiquit. Esten., pag. 293 et 94, ex documentis ibidem indicatis colligit. Idem de Ingelberto dicendum, quem adhuc viventem anno 1137 (rectius 1135) refert Annalista Saxo apud Eccardum in Hist. mediæ ævi, nec non Pagius ad ann. 1134, num. 1 ex Chronicis Pisanis genuinis ab Ughello relatis, nonnulla de hoc Ingelberto dilucidius proferens. Quis autem fuerit iste comes, nihil in ms. nostro innuitur, ex quo securum de illo iudicium capi possit: quocirca nolo cæcorum more in aere gladiari.

(16) Id est a proposito devolvit. Cur autem Honorius papa Conrado infensus esset, magis notum est,

Mediolanensis mandavit, ne presumerent, sed ipsum per unius diei spatium exspectarent. At Papienses, Cremonenses, Novarienses quoque et eorum episcopi, et aliarum civitatum, predicantes hoc regium opus Anselmi, contrarium Deo, et magno regi Lothario (20), nequaquam illius pontificis legationem susceperunt, sed ipsum præstante cardinali illo Joanne excommunicaverunt, et Mediolanensibus protegenti us castrum Cremæ (21) guerram facere statuerunt. Attamen in maxima parte Mediolanenses catholicam reverentiam (22) vivente papa Honorio, huic pontifici præbuerunt

CAPUT XL.

Anselmus archiepiscopus Anacleto antipapæ adhæret, et ab ipso stolam recipit.

Honorio defuncto (1), Anacletus papa Romano-

quam ut referri debeat. Lotharius enim II in imperatorem electus fuerat anno 1125 tertio Kal. Septembris, ac Idibus ejusdem mensis Aquisgrani in Germaniæ regem inunctus, id approbante per legatos suos Eurardum et Romanum Honorio. Conradus vero, qui post Fridericum fratrem suum in Lotharium insurrexerat, ab Honorio excommunicationis sententia percussus est, ut Otho Frisingen. ejusdem Conradi uterinus frater lib. vii, cap. 17, narrat. Atque hoc fortasse telum fuit, quo repussum a Romanæ urbis ingressu Conradum refert auctor noster, cum armis contra eundem conflixisse Honorium nusquam apud scriptores invenerim.

(17) Anno 1129 Italiam adhuc contra Lotharium oblinebat Conradus, ut testatur ad hunc ann. Sigonius; imo neque recesserat Septembri mense. Exstat enim in Hist. Mathildis a Francisco Maria Florentino compacta, lib. II, pag. mihi 346, ejusdem diploma datum Lucæ, ubi tunc ipse morabatur, 4 Septembris 1129, in quo nonnulla monasterio S. Pontiani largitur. Intra tempus tamen, quod ab hoc mense ad obitum Honorii sub initium anni 1130 defuncti superfuit, rediisse Conradum in Germaniam dicendum est, si ab Honorio compulsus fuit illic proficisci, ut narrat noster Landulphus: quod non advertit Puricellius, qui in Mon. bas. Ambros. num. 353. rediisse in Germaniam Conradum scribit paulo ante quam Innocentius II e Gallia veniens Genuam appelleret, id est anno 1132.

(18) Concilium hoc provincialium episcoporum convocatum fuisse Papiæ anno 1128 Pagius ad hunc ann. num. 14 tradit. Illud tamen in sequentem annum referendum videtur, cum auctor noster, post discessum Conradi ab Italia, quem vergente in finem anno 1129 contigisse ostendimus, congregatam hanc synodum narret. Et valde credibile est, nonnisi expulso ab Italica Conrado processisse Honorium ad plectendum Anselmum illius fautorem.

(19) Id est ne præcipites in proferenda sententiæ forent, ipso absente, ac inaudito.

(20) Hinc patet a prædictis urbibus, ut supra innumeris minime susceptum Conradum, cum Lothario regem publice profiterentur.

(21) Antonius Campus in Hist. Cremonen. ad ann. 1129 refert Cremenses Ecclesiæ Cremonensibus subditos, nulla justa premente causa, rebelles ab eadem temere descivisse, ac fœdus cum Mediolanensibus (tunc Cremonensium hostibus percussis) atque ideo ab indignatis Cremonensibus, ut se ab injuria vindicarent, contra ipsos bellum indictum.

(22) Tanquam legitimo suo pastori.

CAP. XL.— (1) Obiit Honorius II die 14 Februarii anni 1130, ut recte Pagius contendit ad hunc ann. num. 1 et 2.

rum secundus (2) huic Mediolanensi stolam (3) per suos idoneos nuntios, videlicet Joannem Palæstinæ (4) episcopum, et Beltramum subdiaconum Romanum mandavit. (5); quam stolam ipse Anselmus pontifex clero et populo Mediolanensi circumstante et collaudante Anacletum papam, ejusque legatos et legationem reverenter suscepit. Pars vero sibi adversa inde magis detrahere cœpit. At plenitudo cleri et populi ad eum concurrebat timorem quoque et reverentiam regi Conrado et papæ Anacleto ex dilectione portabat (6). Et dum hic spes fuit (7) in plenitudine Ecclesiæ et civitatis Mediolani, et venditiones (8), et privilegia, quæ egregii capitanei de Besana (9) et de Porta Orientali (10) atque Lomagna (11) et Gregorius papa septimus, et Urbanus papa secundus presbytero Liprando fecerunt (12) vim suam obtinuerunt, et oculi omnium

latuerunt (13) nulla guerra Mediolanenses ignominia vi sed Papensibus, Cremonensibus, Novariensibus cunctisque suis inimicis late et splendidi ipsi Mediolanenses perstiterunt (14).

CAPUT XLI.

Clerus Mediolani Anselmum de archiepiscopatu pellit Papa Innocentius id confirmat, et B. Bernardum Mediolanum mittit.

At ubi Anselmus archiepiscopus contra ipsas venditiones et privilegia facere voluit et fecit et multitudo cleri et populi, atque consulum ipsas venditiones et privilegia legere voluit contigit, quod quidam manipulus militum Mediolanensium captus est a *Mediolanensibus* (1), et plures de ordinariis decumanis sacerdotibus cœperunt nescio quo spiritu super causa regis Conradi ridere, et causam Anacleti latenter spernere. His Anselmus archiepiscopus

(2) Sequenti post Honorii mortem die, id est 13 Februarii, electus fuerat in Romanum pontificem Gregorius diac. card. S. Angeli sub nomine Innocentii II, vir tanta morum integritate conspicuus, « ut unicæ unicis dignitati divina jam videretur providentia præformatus, » feste Arnulpho Sagiensi superius edito tom. III, pag. 423. At postridie ad Innocentii electionem id est 17 Februarii in S. Petri cathedram intrusus est Petrus Petri Leonis filius, presb. card. tit. S. Mariæ trans Tiberim flagitiis omnibus deturpatus (ut cap. 3 idem Arnulphus describit) Anacletus II dictus; proinde non papa, ut in hoc ms. legitur, sed pseudopapa procul dubio appellandus.

(3) Quam videlicet ab Honori II manibus sumere Anselmus detrectaverat, ut cap. 38 narravit Landulphus.

(4) *Lege Prænestinæ* Ecclesiæ non episcopum, sed pseudoepiscopum. Legitimus enim illius Ecclesiæ antistes tunc erat Guillelmus, qui in Vita Innocentii II a card. Aragonio conscripta, et tertio tomo pag. 434 inserta, primus numeratur inter cardinales, qui ejusdem canonicæ electioni adfuere: quocirca credi potest in hujusmet electionis odium creatus alter Prænestinus episcopus, ac fortasse ille idem Joannes, quem a pseudopontifice Anacleto Sabbato sancto anni 1130, una cum aliis renuntiatum presb. cardinalem tit. S. Pudentianæ refert Oldoinus.

(5) Festinati hujus muneris causam prodit Sigonius ad ann. 1130. Anacletus enim ut in occupata dignitate pontificia sese firmaret, institit adversam partem sacris censuris premere, « et ad causam suam amicos, quamplurimos poluit, aggregare. » Eundem Anselmum ab Anacleto cardinalem quoque creatum fuisse docet Oldoinus loco cit.

(6) Pessimæ hujus dilectionis auctorem Anselmum archiepiscopum facit Sigonius loc. cit. inquit: « Anselmus Mediolanensis archiepiscopus ei (id est Anacleto) se tradidit, atque una secum populum Mediolanensem, ac plerosque Lombardiæ episcopos traxit. »

(7) Alternum ex bibl. Ambr. mss. habet *dum hic spiritus fuit*, quæ lectio dilucidiorum sensum Landulphi facit in hunc modum, « dum videlicet spiritus concordia (licet pessimæ); vigeret in universo ferme clero et populo pacifice Anacleto, et Conrado adherenti. » Auctor enim noster ex ejusdem asseclis erat, Anacletum, ut vidimus, *papam* vocans, et credens.

(8) Quod præstatur domino feudali pro distractionis seu venditionis prædii facultate, ut explicat Du Cangius in Glossar.

(9) Institutos fuisse a Landulpho archiepiscopo nostro, anno 979 electo, plebium capitaneos, qui ab eisdem postea cognomen accepere, ut capitanei de Incino, de Missalia, de Meregnano, auctor est Galv. Flamma in Chron. maj. cap. 712. Besana vero est vicus nostræ diocesis in plebe Aliati.

(10) Etiam culliet urbis Mediolanensis portæ assignatos fuisse antiquitus suos capitaneos, docet idem Galvaneus Flamma ibidem cap. 698 et 845, rudia quædam, carmina, quæ nobiles familias enuntiant sua ætate in id munus adlectas, proferens in Chronic. extravag. quæst. 48, videlicet:

*Ex senis portis sumptos capitaneos urbis
Novæ, Cume, Ticinis, Orientis, Romæ, Vercellis,
Turres, Badagios, Busti, Oriens, Carrogia, Crassos.*

(11) Pagus est agri Mediolanensis in Missaliæ Plebe.

(12) Pontificia hæc diplomata jam Landulphus retulit cap. 6 et 8.

(13) Sensus est: « Vim suam obtinuerunt, quamvis nec producta, nec quæsita fuissent, » ut initio cap. seq. ex verbo illo *legere* clare colligitur, nisi forte ibi legendum sit *lædere*, hic vero *patuerunt*.

(14) *Lege præstiterunt*, ut in aliis bibl. Ambr. mss.

Acta prospero eventu a Mediolanensibus bella, contra fœderatas Cremonæ, ac Papæ urbes suscepta, luculenter describit Antonius Campus in Hist. Cremon. ad anno 1130 et Sigonius ad ann. 1131 et 1132. Cum Novariensibus singulari acie congressos fuisse Mediolanenses, in historiis neququam legi: auxiliares tamen illorum copias, iisdem quibus amicæ ipsius urbes percussæ sunt, claudibus afflictas dubitari nequit, auctore nostro id confirmante.

D CAP. XLI. (4) *Lege Cremonensibus* ut in Ambros. mss.

Hæc autem ad annum 1133 referenda Pagius censet in crit. ad ann. 1130, num. 48 idque asserere consentaneum est historiæ auctoris nostri. Cum enim superiori anno adhuc splendide agerent Mediolanenses adversus hostes suos, terrorem undique cædes spargentes, ut in Sigonio legi potest, non nisi post illum annum dicendum est, eosdem hac belli ignominia plecti cœpisse; præcipue eum hoc eodem anno constructum a Cremonensibus castrum Piceleonis, ut incursiones Mediolanensium facilius obtunderent supracit, auctores tradant; eo enim propugnaculo tutati, confidentius in hostes irruere potuerunt, et palantem fortasse Mediolanensium manipulum occupare, ac in triumphum Cremonam perducere.

multos sustinens stimulos tandem presbyterum A Azonem magistrum puerorum canentium principa- liter in missa sacerdotum celebrantium corporis et sanguinis Christi sacrificia, quosdam alios, qui fuerunt dolosi in celebratione coronæ regis Conradi, excommunicavit. Ex cuius excommunicationis radice circumcisi (2) Christum filium Virginis ignorant et maxima pars Quiritum et Longobardorum auctorem divinæ et humanæ legis minime, amant sine quibus auctoribus cœli vel terræ pace frui non possumus (3). En etiam nunc dissensio multa, et perniciosa nimirum orta est in Mediolanensi populo sub excommunicationis titulo, quia, si archiepiscopus excommunicavit hunc presbyterum et alios in pulpito S. Tegle et episcopi comprovinciales et suffraganei, sicut supra dictum est (4), excommunicaverunt illum Papiæ. Ordinarii itaque et decumani sacerdotes, et cæteri faventes papæ Innocentio secundo, et insidias perpetrantes (*) hujusmodi archiepiscopo, suas pecunias effuderunt, et ipsas legis, et morum peritis atque bellatoribus viris tribuerunt. Unde ipse archiepiscopus compulsus est intrare popularem concionem, ut ibi decertaret cum suis excommunicatis de excommunicatione. Cumque ipse expectaret sagittas de justa aut injusta excommu-

nicatione, Nazarius primicerius miræ calliditatis homo per prolixum sermonem cunctæ concioni induxit fastidium. Archipresbyter autem (**) Stephanus, qui cognominatur Guandeca, videns primicerium suum fastidiose fore locutum vocem suam exaltavit, et contra archiepiscopum sic ait : Hoc, quod isti nolunt tibi dicere, ego dico : Tu es hæreticus perjurus, sacrilegus, et aliis criminibus, quæ non sunt hic notanda es, reus. His auditis ex improviso archiepiscopus obstupuit. Archipresbyter vero ille habens textum Evangeliorum ad manum continuo juravit, quod ipse de istis rebus, quas dixerat esse in isto Anselmo, quid dicitur de Pusterla in judicio episcopi Novariensis et Albanensis, qui sunt de suffraganeis Ecclesiæ Mediolani, staret.

B Consules itaque Mediolani in concordia utriusque partis statuerunt ut ipsi et alii suffraganei venirent. In statuta itaque die non solum suffraganei, sed quamplures pure induti rudi et inculta lana, et rasi insolita rasura concurrerant (5). Cumque archiepiscopus iste Anselmus vidisset eos constare, et populo [videri] quasi si essent angeli de cœlis, ad ipsum populum ait : Omnes illi, quos hic videtis cum illis cappis albis et grisiis (6), hæretici [sunt].

(2) Num Judæos Mediolani tunc degentes innuit auctor noster ? Eos certe in hac urbe constitisse retroactis sæculis, probat rescriptum Theodorici regis *Judæis Mediolanensibus* datum, quod lib. v Variar Cassiodori legitur.

(3) Connotari in hac periodo Manichæos, « auctorem legis aut Deum Veteris Testamenti rejicientes, qui tunc in aliis partibus multiplicabantur, » credit Pagius ad ann. 1133, num. 15, incongrue tamen, cum tunc temporis Quiritæ ac Langobardos turpi hoc errore maxima parte infectos nullus unquam asseruit. Id enim longe ab hac ætate, sub initium videlicet sæculi superioris tantummodo accidisse testantur fragmenta Hist. Franc. apud Baron. ad ann. 1017, et Glaber lib. III, cap. 8. Obscurum itaque hunc auctoris nostri textum non aliter explicari posse crediderim, quam dicendo ex iteratis hisce, et contrariis inter se anathematum sententiis ita perturbatos animos fuisse, ut et Judæi in errore suo confirmarentur, et maxima Quiritum ac Langobardorum pars legitimum pontificem ignorans, a catholico erga Deum cultu averteretur, atque ideo violatæ humanæ ac divinæ legis rea sese infortuniis merito objicere.

(4) Cap. videlicet 39.

(*) A. 1 et 2 præparantes.

(**) In margine additur decumanorum, quod tamen in aliis mss. deest.

(5) Puricellius in Mon. bas. Ambr., num. 358. censuit eos, qui a Landulpho narrantur cum suffraganeis convenisse pure indutos *rudi et inculta lana* fuisse Cistercienses novitios, a quos degentes apud Mediolanum et nuper conversos epistolam 134 direxit S. Bernardus. Contra Papebrochius in Exegesi, num. 116 insurgit, atque ex codice Humiliatorum a Puricellio ipso allegato in eam propendit sententiam, « ut non alios hoc loco indicari putet, quam sæculares magnates, et nobiles cives Mediolani, qui sub idem tempus a S. Bernardo Spiritu divino inebriati formam vivendi in habitu religioso cum suis familiis inhabitando sumpserunt, dicti *fratres S. Bernardi*, qui deinde fuerunt fundatores primi et secundi ordinis Humiliatorum. » Ut hoc fidentius sta-

tuat, id facit, « quod Cisternenses nec dum Mediolani fundati, erant, sed illuc primum introducti sunt post concilium Pisanum, nec pauci illi, quos in suo comitatu habuit S. Bernardus, potuerunt turbam hic indicatam facere, 1 Fallitur tamen vir doctissimus: neque enim acta hæc sunt S. Bernardo Mediolani commorante, sed antequam ad concilium Pisanum proficisceretur, quo tempore nondum Mediolanum advenerat. Constat autem ex eadem epist. sup. cit., Mediolanenses legationem direxisse ad S. Bernardum, ut fortasse ipsum ad sedandam discordiam, quam nuper narravimus, Mediolanum accirent; quæ circa de iis, qui in comitatu S. Bernardi erant, cum Mediolanum postea, Pisano, concilio absoluto, adventi, sermo esse non potest. Præterea dici etiam nequit, qui hic memorantur, fuisse magnates ac nobiles cives Mediolani, qui *fratres S. Bernardi* postmodum sunt appellati, ac fundatores primi et secundi ordinis Humiliatorum exstiteri. Id enim non nisi post secundum S. Bernardi in hanc urbem adventum contigit, anno videlicet 1134, ut ex ipso Humiliatorum codice Puricellius affirmat, a cujus propterea sententia non esse recedendum existimo: quamvis enim verum sit, non nisi anno 1135 seu etiam 1136 ut idem Puricellius num. 383 contendit, primo conditum fuisse Claravallense cœnobium Cisterciensis instituti, fuisse tamen Mediolani domicilium aliquod in suburbiis, in quo recepti jam essent Cistercienses, docet titulus ipse epistolæ supradictæ, quæ ita inscribitur *ad novitios apud Mediolanum conversos*; quod etiam Baronius disertè affirmavit: quidquid Ughellus dicat tom. IV Ital. sacr. existimans in hac epistola, *novitiorum* nomine intelligendos esse eos, qui S. Bernardi opera ad Pisanum concilium pergentis, recens conversi ejus se magisterio ex animo jam devovissent.

(6) Hinc etiam validum Puricellii sententiæ momentum astruit, Cistercienses videlicet fuisse eos, qui populo astabant. In Historia enim occidentali Jacobi de Vitriaco, prope medium sæculi subsequenter defuncti, cap. 19, ubi institutum et mores Cisterciensium viridi adhuc observantia florentium describuntur, inter alia hoc legitur : » Primi igitur

Inde simplices et compositi (7) ad expellendum et A et deponendum (8) bellum commoverunt. Verumtamen gladio Anselmi in die illa resistere non potuerunt. Sed mediante nocte per expansam pecuniam maus primicerii et presbyteri [archipresbyteri] Stephani fortissima in summo diluculo ipsius Anselmum a sede compulsi : qui cum non invenerit quod declinaret, paternam suam domum intravit factoque mane die altera idem Anselmus coram humili sua plebe in ecclesia sancti Ambrosii congregata se præsente jurare fecit camerarium suum, ne iste dominus suus effugeret iudicium ipse suffraganeorum et coram eis responderet Stephano Guandeca dicto presbytero de iis rebus quas sibi objecerat remota causa regis Conradi. Joannes autem de Rode unus de consulibus Mediolani reversus ad alteram partem, quæ eum miserat de juramento isto Anselmi nihil retulit sed ait : Dominus ille, ad quem me misistis, ad nullam rationem faciendam nobis venire promittit (9). Tunc qui in concione illa aderant clamaverunt : Et ipse deinceps sit remotus a nobis. Ac sic quisque suffraganeus ad sedem suam rediit nisi Robaldus Albanensis, qui in chrismate et in cæteris episcopalibus officiis Ecclesiæ Mediolani subvenit (10). Anselmus autem ille quasi a cuncto clero

Cistercienses nigrum habitum in griseum commutantes, vetera reformare, et nova superaddere studuerunt ; > griseus vero habitus non alius est, quam ex alba et nigra lana contextus.

(7) Id est universus cleri et populi cætus.

(8) Nempe Anselmum.

(9) Quam verum sit, quod superius asseruit Landulphus, per *insidias* nempe actum esse cum Anselmo archiepiscopo, apertum hoc mendacium comprobatur.

(10) Rogatus nempe a clero et populo, ut credi potest, ne repulso a sede Anselmo archiepiscopo, deserta jaceret Mediolanensis Ecclesia.

(11) Abjectum expulsumque a clero et populo Anselmum non nisi anno 1134 pro certo habuit Puricellius loc. cit., num. 354. Econtra Papebrochius in Exeg., num. 107 et 114, diserte affirmat id pertinere ad annum 1132 ; deceptus tamen a præconcepta opinione (valide, ut arbitror, superius revulsa) quod videlicet Anselmus anno 1123 archiepiscopali auctus dignitate fuisset : inde enim numerandos censuit novem annos, qui ab electione ipsius ad electionem Robaldi, ut vices archiepiscopi gereret, in catalogis statuuntur. Mediam inter utrumque sententiam amplectitur Pagius ad ann. 1133, num. 18, eidem anno alligans hoc Anselmi infortunium ; idque conformius esse reliquæ subjungendæ Landulphi historiæ ipse quoque crediderim.

(12) Hanc requiem habuit Anselmus non per duos annos, ut juxta calculum suum scripsit Papebrochius num. 117 suæ Exegesis, sed per illud temporis intervallum, quod ad concilii Pisani celebrationem effluxit ; nec ita tenue esse debuit, ut quiescere expulsum archiepiscopum nostrum merito dici possit. Proinde hinc etiam explodendæ Puricellii sententiæ in superiori adnotatione relatæ argumentum desumitur.

(13) Cum Lotharius imperator anno 1133 Romæ constitisset imperiali etiam diademate pridie Nonas Junias ab Innocentio II solemniter præcinctus (quod perperam Cavitellus anno 1137 peractum dicit) spes erat, fore ut præsentia Cæsariis et armorum terrore,

et populo abjectus, et expulsus, ad solita castella archiepiscopatus exivit (14) in quibus qualemcunque requiem suscepit (12). Interim Innocentius papa Pisis synodum celebravit (13), in qua Robaldo episcopo Albanensi representante (*), Tedaldus de Landriano (14) archipresbyter Ecclesiæ Mediolanensis, Amizo de la Sala archidiaconus, Anselmus de Rode levita ordinarius, et alii plures ejusdem Ecclesiæ ordinarii, et cum primicerio decumani sacerdotes contra solitum decus Mediolani, et ejus Ecclesiæ Innocentio papæ fidelitatem juraverunt (14). Cremonenses vero nequaquam propter hanc fidelitatem milites Mediolanenses, quos captos habebant, dimiserunt. Sed papa Innocentius depositionem (16) et expulsionem sæpe dicti Anselmi de Pusterla firmavit. Attamen prænominati, qui fidelitatem juraverant, timentes hos casus urbis, et Ecclesiæ Mediolani differebant redire Mediolanum, nisi haberent protectorem, qui coram populo Mediolani confirmaret Anselmi expulsionem, et in nihilum reduceret Conradi coronationem (17), et populum tantæ urbis convocaret, et confirmaret ad Lotharii imperatoris amorem, et ad ipsius Innocentii papæ unitatem. Ad hæc peragenda papa adeo idoneum angelum habuit sicut Bernardus abbas Clar-Vallensis fuit (18).

compulso ad meliora Anacleto, Ecclesiæ tandem tranquillitas redderetur. Sed prævalentibus adversæ partis viribus, et obdurato in schismate pseudopontificis animo pacis consilia eludente, satius habuit Lotharius in Germaniam reverti, Innocentius vero Pisas iterum se recipere, ubi tuto confidens concilium ex universo Occidente indixit, quod etiam tertio Kal. Junii anni 1134 celebravit, ut docet Pagius ad hunc ann., 1 et 2.

(*) A. 2 præsentē.

(14) Missus hic fuerat ab Olrico archiepiscopo in Germaniam ad Henricum juniorem, cum tantummodo notariorum ordini (qui adhuc in Ambrosiana majori Ecclesia viget) ascriptus esset, cap. 37 vidimus. Dum itaque hic archipresbyter Ecclesiæ Mediolanensis dicitur, credi potest suffectus fuisse Stephano de Guandeca, quem anno elapsos auctorem acerrimum suæ ab urbe expulsionis Anselmum habuerat.

(15) Quondam esset hoc *solitum decus Mediolani, et ejus Ecclesiæ*, quod violari auctor noster arbitratur, explicat Pagius ad ann. 1134, num. 6. « Mediolanenses enim, qui hactenus antiquam libertatem retinuerant, juramentum fidelitatis a Gregorio VII decretum, quod hodie a præsulibus exigitur, deçori Ecclesiæ suæ adversari sibi persuadebant. »

(16) Ab archiepiscopatu Mediolanensi, a quo dejectus jam fuerat in publica concione cleri et populi hujus urbis ac suffraganeorum antistitum conventu, ut paulo ante narratum est.

(17) Id est, propositum male susceptum in coronatione Conradi anno 1128 peracta, ipso Conrado repudiato, nunc ejurarent.

(18) Multis supplicationibus expetierant Mediolanenses S. Bernardum, ut schismatis conciliator ad urbem nostram se conferret, idque multo etiam antequam concilium Pisanum celebraretur, ut ex epist. 132 et duab. seqq. ejusdem S. abbatis constat. Nunc a latere suo directum Innocentius II ad reconciliandam hanc urbem S. Bernardum misit, teste Ernaldo in ejus Vita cap. 2, lib. II.

CAPUT XLII.

B. Bernardus facit Mediolanenses obedire Ecclesie et Lothario imperatori. Robaldus in archiepisiscopum eligitur. Anselmus captus in Pado romæ moritur

Interea princeps Conradus altiori consilio potitus imperatoris Lotharii vexillifer est factus (1), et pre-nominatus abbas nil moratus cum Carnotensi episcopo (2), et Robaldo Albensi (3) Mediolanum intravit (4), quam civitatem nimirum, prout voluit formavit. Ad nutum quidem hujus abbatis omnia ornamenta ecclesiastica, quæ auro et argento pallisque in ecclesia ipsius civitatis videbantur, quasi ab ipso abbate despecta in scrineis reclusa sunt et non solum masculi, sed etiam mulieres tonsæ, sunt et ciliciis, et laneis vilissimis induti ad quælibet re-

CAP XLII.—(1) Conradum regni et imperii æmulum in deditionem, et gratiam acceptum fuisse a Lothario, non anno 1133, ut fortasse vitio typographi in Pagio legitur ad ann. 1135, num. 12; sed sequenti 1134, ut Trithemius tradit in chron. Hirsaugiensi. Chronographus Hildesheimensis apud eundem Pag. loc. cit. narrat in festo S. Michaelis anni 1135 in loco, qui dicitur Mühlenhusen. Conradum imperatori reconciliatum. Bis igitur debuit Conradus amicum fœdus cum Lothario iniisse (primæva pace anni 1134, ob aliquod interjectum dissidium, abrupta) si fides duobus hisce scriptoribus haberi debet. Nisi credere velimus, obedientiam primo a Conrado præstitam Lothario anno 1134, iterato postmodum sacramento, in publico principum conventu firmatam anno 1135. Quæcunque tamen causa fuerit hujus secundi congressus, de prima Conradi reconciliatione loqui auctorem nostrum, ex iis, quæ statim subdit, perspicue colligitur.

(2) Videlicet, *Gaufrido des Lieves*, qui ab anno 1116 usque ad 1138 Carnotensis Ecclesiæ regimini præfuit. ut in Gallia Christ. tom II legitur.

(3) Eo videlicet, quem Anselmo deposito Mediolanensibus delegerant vicarium archiepiscopalibus obeundis officiis.

(4) Solutio Pisano concilio statim festinasse ad hanc urbem S. Claravallensem abbatem illum et anno 1134 auctores omnes tradunt. Adjecti fuere hujus pontificiæ legationis collegæ præter Gaufridum Carnotensem, Guido Pisanus, et Matthæus Albanensis episcopus S. R. E. cardinales teste Ernaldo in Vita S. Bern., lib. II, cap. 2. Quæ autem fuerit Mediolanensium civium letitia, et plausus in tanti viri adventu, explicari vix potest. At septem usque millia obvium eidem occurrisse populum tanta sexus omnis, ac conditionis frequentia, ut quasi de civitate migrasse videretur, Ernaldus idem testatur.

(5) Plura insignia miracula Mediolanensi in urbe a S. Bernardo peracta legi possunt in præcit. ejusdem Vita, ac in Puricellio in Mon. bas. Ambr. num. 363 et seqq.

(6) Rem ita narrat auctor ejusdem Vitæ: « Cum tractatum esset in publico de negotio, propter quod tam vir Dei quam cardinales advenerant, oblita fortitudinis suæ civitas, omni ferocitate deposita, se ita abbati substravit, ut obedientiæ eorum non incongrue ille posset aptari poetæ versiculus:

Jussa sequi tam velle mihi, quam posse necesse est.

Vide epist. 137 novæ edit. S. Bernardi, in qua ad imperatricem Ricizam ipsemet S. abbas scribit quæ acta ab ipso sunt in Mediolanensium reconciliatione.

(7) In assignando vacantis sedis tempore, quo S. Bernardo oblata est infula Mediolanensis, mire

A ligiosa convertuntur, aqua in vinum mutatur, demones fugantur, contracti eriguntur (5), infirmi etiam a quacunque infirmitate similiter sanantur, et quoscunque captivos infirmos Mediolanenses habebant de inimicis suis in custodia abbas ipse solvit, et liberos dimisit et tantum populum ad amorem imperatoris Lotharii, atque ad obedientiam Innocentii papæ per sacramentum panis, quod abbas ipse porrexit, confirmavit (6). Tandem idem populus, ut haberet abbatem illum in archiepiscopum (7) ad ecclesiam S. Laurentii (8) in qua erat hospitatus eum hymnis, et laudibus et solito suo Kyr. (9) cucurrit. Quod abbas ille non tulit (10) sed ait: Ego in crastinum ascendam palafredum (11) meum, et si me extra vos portaverit (12), non ero vobis quod peti-

B allucinati sunt scriptores nostri. Bernardinus Corius ad ann. 1115, historiam omnem prævertens, statim post Jordanum archiepiscopum in hanc dignitatem vocatum sanctum Bernardum scribit, nulla prorsus mentione habita successoris Olrici: quo intolerabili errore Merula quoque non caret. Donatus Bossius, a se ipso dissentiens, in catalogo S. abbatis Henrico, seu Olrico antepontis, quem in Chronicis posteriore fecerat. Sigonius ad ann. 1123, Morigia lib. II, Bugattus lib. III, Gelasinius in tabula synodali, omnesque ferme recentiores archiepiscoporum Mediolanensium. Catalogi ante Anselmum de Pusterula electionem hanc statuunt: quam falso tamen tradita hæc sint, Landulphus noster oculatus testis. vitæque ejusdem Claravallensis abbatis a cœvis scripta abunde probat; nonnisi enim deposito Anselmo, susceptaque ad nos legatione post Pisanum concilium acclamatus in archiepiscopum fuit S. Bernardus anno eodem, quo Mediolanum primo secorsit 1134, ut ex historia hæc constat, Pagiusque ac Puricellius testantur.

(8) Nempe *majoris* appellati, quæ altera est ex quatuor insignibus Mediolani basilicis.

(9) Cum non agatur hic de sacra aliqua supplicatione, sed de tumultuario populi accursu, dubitatio mihi suboritur, num hæc fortasse peculiaris esset acclamationis formula, quæ in electione archiepiscopi tunc temporis a Mediolanensi populo adhiberetur. Acclamatum quandoque in synodis hæc voce *Kyrie eleison*, scribit Macrius in Hierol. De ea omnino silet Ferrarius in præclaro suo opere *De vet. acclam. et plausu*. An recenseri ibidem mereatur mos iste urbis nostræ, lector decernat.

(10) Non Mediolanensi solummodo infulæ, sed et pluribus aliis sibi oblatis constanti honorum contemptu repulsam dedisse S. Bernardum, ab Ernaldo intelligimus, qui lib. II, cap. 4 ejusdem Vitæ hæc habet: « Quot Ecclesiæ destitutæ pastoribus eum sibi in episcopum elegerunt? Elegit eum domestica Ligonenis Ecclesia, elegit Catalaunensis. Intra Italiam civitas Januensis, et Mediolanum metropolis Ligurum hunc oplaverunt pastorem et magistrum. Remi nobilissima Franciæ civitas, secundæ Belgicæ provinciæ caput, ejus dominationem ambivit. Omnibus his vocationibus postpositis non sollicitavit animam ejus honor oblatum, nec motus est pes ejus ut inclinaret se ad gloriam, nec magis eum delectabat tiara et annulus, quam rastrum et sarculus.

(11) Id est *equum gradarium*, de quo vide Du Cang in Glossar.

(12) Incerta admodum est Puricellii conjectura qui in Mon. bas. Ambr., num. 368 censet, S. Bernardum his verbis innuere voluisse, quod S. Ambrosio regimen Ecclesiæ Mediolanensis sibi oblatum recusanti contigerat, ut videlicet ab urbe fugiens cum Ticinum attingere putaret, mane ad portam

tes, ac sic a Mediolano recessit (13). Sed quidam de A
discipulis ejus qui remanserunt, per civitatem
euntes collectam multam de auro et argento et re-
bus pluribus sibi fecere et faciunt (14). Mediola-
nenses vero ordinarii et decumani, qui papæ In-
nocentio fidelitatem juraverant, confortati de hac
Mediolanensium conversione (15) fecerunt Litifre-
dum Novariensem Widonem, Iporiensem, et alios
suffraganeos venire Mediolanum, qui in consilio suo
sublimaverunt Robaldum Albanensem episcopum in
Mediolanensem archiepiscopum (16), habita securi-
tate (*) retinendi prout dicitur Albanensem episco-
patum (17). Isto sublato Mediolanum super Cre-
monenses exercitum suum admovit (18), de quo
exercitu ipsi Cremonensem apprehenderunt 130 mili-

civitas Mediolanensis, quæ Romana dicitur, se ad-
ductum reperit.

(13) Non acquievisse superius enuntiato S. abba-
tis responso Mediolanenses cives, atque ideo com-
pulsam fuisse S. Bernardum latenter se ab hac urbe
proripere, credere nos jubet id quod anonymus
auctor ex ore ven. Ramaldi S. Bernardi socii, et
facto præsentis, refert apud Manriq. in Annal. Cis-
ter. ad ann. 1134, cap. 2, videlicet Mediolanenses
« ita sibi in ipso complacuisse, ut cum antea illum
non vidissent, ingressum in urbem, mox in archiepi-
scopum unanimi consensu raperent potius quam eli-
gerent : quod cum ille recusasset, parati erant om-
nino vim facere, nisi in fugam latenter evasisset. »

(14) Fortasse ad construendum cœnobium insti-
tuti sui, quod vere etiam profusa civium largitate
conditum fuit biennio post extra urbem *Clarævallis*
nomine indito, de quo vide Manriq. eod. cap. 2 et
seqq.

(15) Exstat. epist. 132 S. Bernardi gratulationis
plena ad clerum Mediolanensem.

(16) Electum fuisse Robaldum in archiepiscopum
nostrum anno 1135, die 29 Julii, jam ostendimus,
cap. 37.

(*) A. 1, auctoritate.

(17) De translatione hujus Albensis episcopi in
archiepiscopum Mediolanensem nobis fidem facit
S. Bernardus epist. 131 his verbis : « Si voluistis
licuisse vobis, quod illicitum, nisi pro magna qui-
dem necessitate, sacri canones judicant, translatio-
nem episcopi scilicet in archiepiscopatum, conces-
sum est. » Atque hinc refellendum censo tum Ma-
billonium in notis ad eandem epist., tum Pagium ad
ann. 1134, num. 18, qui asserunt hæc verba iutel-
ligenda esse de restitutione dignitatis archiepisco-
palis quæ ob schisma ab Innocentio II abrogata no-
stræ urbi fuerat. Loqui enim S. Bernardum, et
Landulphum de Robaldo, qui cum episcopus esset
alterius urbis, ad nostram translationem esse, cui-
libet ipsorum verba dependenti perspicuum esse potest.
Utrum vero Albensem quoque episcopatum cum
Mediolanensi simul retinuerit Robaldus, quemad-
modum securitatem illum retinendi habuisse dicit auctor
noster, apud nullum scriptorem inveni.

(18) S. Bernardus Mediolano recedens Papiam
et Cremonam adiit, ut diuturno bello, quod inter ipsas
et Mediolanensem urbem exarserat, pace tandem
firmata, finem imponeret, sed re infecta Mediola-
num rediisse ipsemet profitetur S. abbas, Cremonen-
sium contumaciam ad Innocentium II testatus
his verbis : « Cremonenses induruerunt, et prosperi-
tas eorum perdit eos ; Mediolanense contemnunt,
et eorumque ipsorum seducit eos. Hi in curribus et
equis spem suam ponentes meam frustraverunt, et
laborem meum exinanierunt. » Hinc enatum esse

bellum, quod, Robaldo ad archiepiscopalem sedem
evecto, contra Cremonenses Mediolanum promovit,
credi potest, quamvis exitu infelici, ut mox narra-
bitur.

(*) A. 2 ; *probi*, melius *probe* ; alterum ms nihit
legitur

(19) Quæ nempe ipso rejecto ac deposito, facta
a Mediolanensibus, ac confirmata ab Innocentio II
tueat.

(20) Quem ipse Anselmus in eo schismate con-
tumax, atque ideo anathemate vinculus, pro vero
pontifice habebat.

(21) Papeprochius in Exeg. num. 120 contendit
legendum esse *Ravennum*, cum id dictare videatur
ratio itineris hic descripti ; sed pace viri doctissimi,
non video cur emendanda sit hujusmodi lectio : ne-
que enim iter describit Landulphus, sed mentem
Anselmi connotat, Romam proparare per Mantua-
nam ac Ferrariensem viam eligentis.

(22) In Ambrosian. mss. Goizo. Inter cardinales
ab Innocentio II creatos, Goizum presb. card. tit.
S. Cæciliæ refert Oldoinus, eumque subscriptum
pluribus ejusdem Innocentii, Cælestini II ac Lucii II
diplomatibus apud Ughellum videre licet. Fortasse
ab hoc captus, transmissusque fuit ad Innocentium
Anselmus noster.

(23) Usque ad Martium mensem anni 1137 mora-
tum fuisse Pisis Innocentium II testis est Falco
Beneventanus in Chron. Qui prædicto mense, indiet.
xv, Pisana civitate dimissa, Viterbium advenisse
Innocentium scribit, ut cum Lothario, quem præce-
denti anno in Italiam advocaverat, colloqueretur.

(24) Videtur ille esse, quem Lotharius imperator
memorat in sua epist. apud Dacherium et Pagium
ad ann. 1133. num. 7, quique ibidem inter obsides
numeratur, quos una cum munitionibus sibi libere
in manu oblatos ex parte Innocentii II ipsemet Cæ-
sar testatur, cum prædicto anno de schismate tol-
lendo cum Anacleti fautoribus Romæ tractaret.

(25) Mortuum fuisse Anselmum die 14 Augusti
ferme omnes historici ac catalogi asserunt. De anno
gravior dissensio est apud scriptores. Tristanus Cal-
chus et Morigia hist. Mediol. lib. II, cap. 2 obiisse
Anselmum tradunt anno 1133. Sequentem annum
ejusdem morti assignant Puricellius et Pagius, ac
recentiores archiep. Mediolanens. catalogi. Pape-
brochius in Exeg., num. 120, eam in annum 1135
conjicit : neque enim, ut ipse ait, videtur, res tot
tantasque a Landalpo narratas perfici potuisse illo-
met anno, quo celebra'um est concilium Pisanum.
Ego vero tum ex hoc ipso Papebrochii argumento,
tum ex iis, quæ cap. 37, num. 7 accurate exami-
navi, serius etiam Anselmi obitum proferendum
censeo, nempe in annum 1136.

Cæterum quanti momenti sit ad illustrandam

CAPUT XLIII.

Robaldus Innocentio papæ fidelitatem jurat, Lotharium imperatorem sociat et Cremonensium castra diruit.

His ita perpetratis ad captionem Anselmi de Pusterla vexilla Mediolanensium et eorum agmina capta aufugata sunt a Papiensibus velut mitissima ovium pecora (1). Instantibus igitur iis infortunius Mediolano, et Anselmo prout supra dictum est, mortuo Robaldus ejusdem civitatis archiepiscopus

Mediolanensem Historiam scriptum hoc Landulphi nusquam magis, quam hoc loco discimus: tot enim commenta de Anselmo isto ubique in nostris Annalibus tradita occurrunt, ut eadem ex auctore hoc emendare necesse sit, ne posteritati amplius imponant. Coronatum ab Anselmo Mediolani Lotharium imperatorem refert Calchus ad ann. 1123, et fidentissime Zucchius etiam Modoetiæ, Ottonem Frising. testem producens, cum nihil tale unquam narraverit scriptor ille, nec Lothario Anselmus adhæserit, Conrado addictissimus atque ob id etiam a sacris, et sede ipsa Mediolanensi repulsus. Absurdus est, quod tradit Ripamontius, lib. 1 Hist. Eccles. Mediol., part. II, ivisse videlicet Romam Anselmum petendæ a pontifice absolutionis gratia, ibique magna dignitate transegisse velut in altera patria reliquum vitæ tempus, assiduum pontifici Innocentio, qui amice illum liberaliterque tractavit. Innocentius enim nec Romæ tunc erat, nec diu in ea urbe supervixit Anselmus carceri mancipatus, ac mortuus illo tempore Augusti mense, quo Romam fuerat Pisis transmissus. Quid quod Morigia loc. cit. Galesinius in tabula synodali, et catalogus inscriptus successores S. Barnabæ testantur ab Anselmo S. Bernardum sæpenumero hospitio receptum, ejusque intuitu Clarevalense monasterium ab Anselmo Archinto constructum, atque dotatum. Figmenta omnia fœdissima, cum ex Landulpho constet, dejectum sede, atque extorrem fuisse hunc antistitem, antequam redux a Pisano concilio Mediolanum primo ingrederetur sanctus ille abbas. Adde a Calcho hunc Anselmum defunctum Mediolani affirmari, quo nihil a veritate magis alienum, ut externos auctores præteream, Angelum nempe Manrique, qui in Annal. Cister. ad ann. 1134, cap. 2, num. 7, inter alia falso narrata de nostro Anselmo toto illo capite, scribit, eundem sicuti schismatis socium ita ducem pœnitentiæ Mediolanensibus fuisse, unionisque et debitæ obedientiæ persuasorem, imo impetratum ab ipsis ut in sede restitueretur: quæ quomodo cum auctoris nostri de re sibi præsentis scribentis, historia componi possint, prorsus non video, et Claudium Robertum, qui part. II Gall. Christ. sepultum illum scribit in monasterio a se condito Clarevallis: humatum namque Romæ in ecclesia S. Joannis Lateranensis docent catalogi vetustiores. Inde autem colligit Pagius ad ann. 1134, num. 12 pœnituisse Anselmum contumaciæ suæ, atque in catholica fide et unitate, anathemate solutum, obdormivisse. CAP. XLIII. — (1) Profectum fuisse S. Bernardum Papiam, statim ac Mediolano recessit anno 1134, ut illam, sicuti et cæteras Lombardiæ civitates ad pacem componeret, superius vidimus. Id in urbe Ticinensi obtentum fuisse a S. abbate, credere licet ex ipsa S. Bernardi epistol. 314 novæ editionis, in qua de Cremonensium duritie apud Innocentium II, tantummodo conqueritur. Cum igitur motum rursus bellum contra Papienses post captum Anselmum, id est anno 1135, in Landulpho legamus, dicendum, novis invicem simulationibus exortis, veteres iras revivisse, pugnasque instauratas; sed de his altum in historiis silentium.

A Pisis Innocentio papæ juravit (2) et jurando libertatem Ecclesiæ Mediolanensi in contrarium convertit (3), Addito quoque isto infortunio (4) imperator Lotharius cum principibus cujuscunque dignitatis (5) venit in Longobardiam (6), in cujus castris iste Mediolani (7) cum suis suffraganeis ad nutum imperatoris circumferebatur et circumferendo excommunicavit Cremonenses quia non reddiderunt imperatori Mediolanenses Cremonensium vincula, et captionem sustinentes (8). Mediolanensium igitur

(2) Cum auctor noster asserat, mortuo Anselmo Robaldum Pisas profectum fuisse ad Innocentium, ut coram ipso fidelitatis juramentum emitteret, liquido constat, non nisi post Augustum mensem anni 1136, id contigisse.

B (3) Quænam esset hæc libertas, quam violatam Mediolanenses autumabant, cap. 41 jam ex Pagio adnotavimus. Interim subjungere libet conjecturam, quam ad hunc locum Puricellius exposuit in mon. bas. Ambr. num. 376, videlicet Robaldum jurasse quidem summo pontifici fidelitatem, sed minime voluisse, honori Ecclesiæ Mediolanensis detractum. Cum enim ista ex veteri consuetudine peculiare id decus sibi vendicaret, ut pallium archiepiscopale antistes noster non prærens et pontificis manu, sed abens per legatos susciperet, existimat Puricellius Robaldum hac in re constantem fuisse, memorem consilii, quod Anselmo decessoris suo Romæ dederat, ut cap. 38 jam vidimus. Transmissum certe fuisse pallium ad archiepiscopum nostrum Robaldum, petente in Ecclesia Mediolanensi, testatur S. Bernardus in epist. sua 131 ad Mediolanenses, ubi inter cætera apostolicæ clementiæ munera, quæ inclytæ huic urbi Innocentius indulserat, hoc recenset: « In quo postremo quæcunque rationabilis petito filiæ non dico repulsam, sed vel moram passa est apud piam matrem? En ad complementum pallium præsto est, plenitudo honoris. »

C (4) Nempe amissione libertatis, ut credebant Mediolanenses, ob juramentum a Robaldo præstitum.

(5) Id est tam ecclesiasticis quam laicis, quorum plures nominantur in diplomate ipsius Lotharii dato pro Ecclesia Modoetiensi, infra memorando.

(6) Expeditionem hanc imperatoris in Italiam circa Assumptionem S. Mariæ anni 1136 contigisse, docet chronographus Hildesheimen. apud Pagium ad hunc ann., num. 1. In Lombardiam tamen serius se contulisse Lotharium, discimus tum ex historia hac Landulphi tum ex diplomate, quod ab Ughello refertur tom. V Ital. sacræ, novæ edition. in epist. Veronen., col. 1013. Datum apud Procelum juxta Miriticum (legendum juxta Mincium, ut ipse Ughellus col. 777. eum appellat) vii. Kal. Octobris. Unde corrigendum censeo Pagium, qui ad hunc eund. ann. num. 5 tradit, Lotharium jam mense Augusto in Longobardia versatum esse. Nititur enim diplomate suprascripto Lotharii ad Canonicos Modoetienses dato apud castrum S. Bassiani, quod tamen mense ac die caret.

(7) Intellige archiepiscopus Robaldus.

(8) Sigonius ad ann. 1136 narrat. « Statim ac Lotharius in Italiam venit, anxios ad eum Italicos convenisse, ac lites, quas initis dirimere certaminibus instituerant, continuo ad illius judicium revocasse. » Quæ ad Cremonenses spectant, Otto Frisingen. in Chron. lib. vii, cap. 19, in hunc modum refert: « Lotharius ad Padum usque progrediens, Caristallium (Guardastallium) cepit. Ibi Mediolanenses, et Cremonenses diuturnum inter sese bellum

exercitus, confortatus præsentia imperatoris et vinculo excommunicationis Sonzinum (9) Sanctumque Bassanum et alia multa castella Cremonensium destruxerunt (10). Quibus destructis multitudo Mediolanensium ad civitatem rediit, Archiepiscopus vero, et quædam pars incluta militiæ Mediolanensium cum imperatore in Roncalia (11) super Padum castrametati sunt; ibique per plures dies, et hebdomadas imperator curiam potestative (') habuit, et leges dedit (12).

CAPUT XLIV.

Per imperatorem causa historici frustra consulibus Mediolani committitur.

Tunc ego quoque ibi per tres dies adfui, et licentiam lamentandi ad imperatorem a domino meo Conrado rege (1) præsente Sigifredo filio (2) ejus interprete suscepi et principibus cujuscunque dignitatis circumsedentibus, et vocem meam audientibus sub tentorio imperatoris querelam de Andrea Sugaliola feci (3) quam querelam archiepiscopus Taurinensis (4) cum cæteris archiepiscopis et episcopis, aliisque litteratis viris intellexit et mesic ut vir prudens et sapiens interrogavit, et post meam

habentes obvios habuit; discussaque utriusque urbis causa, Cremonenses a principibus Italiæ hostes judicantur, proscriptique discedunt, » Huic Lotharii decreto archiepiscopalis suæ auctoritatis sententiam, qua sacris quoque interdicerentur Cremonenses, anathemate sancitum Robaldus adjunxit.

(9) Famam huic loco non mediocre fecit mortuum ibidem ac sepultum anno 1259, monstrum illud tyrannidis terroque urbium finitimarum Ezelinus, seu Actiolinus, ut eum vocat Calchus.

(10) Ex agro Mantuano, ubi juxta Mincium Lotharius diploma supra memoratum dederat ad castrum S. Bassani se contulit, ubi alterum diploma expedivit in favorem cleri ecclesiæ S. Joannis Baptistæ Modoetiensis, quod Bartholomæus Zucchi in Hist. coronæ ferreæ edidit, « datum anno Incarn. Dom. 1136, et actum apud castrum S. Bassani. » Cum itaque destructum fuisse a Mediolanensibus hoc castrum referat Landulphus *præsentia imperatoris confortatis*, credere possumus id contigisse Octobri mense, tum ex diplomate supra relato. datoque *juxta Mincium* vii Kal. Octobris, ex quo patet, illic nec dum eo tempore Lotharium advenisse; tum ex legibus feudalibus datis in Roncalia die 7 Novembris, quæ dilucide probant, Lotharium eo mense jam inde profectum.

(11) Locum istum Galliæ togatæ apud Placentiam urbem celebrem esse pluribus ibidem habitis imperatorum comitiis, cuique notum est.

(') A. 1. *potestaturæ*.

(12) Feudales præcipue, datæ die 7 Novembris ejusdem anni 1136, ut diximus, quæ in novum juris civilis corpus illatæ sunt.

CAP. XLIV. — (1) Abdicaverat se multo jam ante, ut diximus, Italico regno Conradus, eumque exercitus sui duce constituerat Lotharius. At Landulphus, qui summo erga illum amore rapiebatur, quemadmodum verba illa, cap. 39, hujus historiæ ostendunt: « Quidquid actum est in illo anno domino meo rege, et diligo, » eundem etiam regia dignitate spoliatum, regem ex antiqua appellatione dicebat, colebatque.

(2) Nullum Conradi aut Lotharii filium nomine Sigifredum, historiæ quas viderim, memorant, cum illi Henricum ac Fridericum, huic vero Lotharium

A responsionem domino imperatori causam meam per verba mihi barbara (5) revelavit et dominus imperator secundum petitionem meam prout pontifices mihi fidem fecerunt imperavit consulibus Mediolanensibus ut Mediolani causam meam juste et paterne tractarent Sed nimirum (6) si cæteris consulibus huic præcepto non obedivit quia Arnaldus de Raude unus ex illis consulibus in auribus eorum sonuit, quod investituram de meo placito susceperat (7). Hoc quidem mens mea nullo modo novit, nec jure esse potuit, quia Arnaldus hujus Arnaldi avus Herlembaldum protectorem presbyteri Liprandi occidit (8) ipsumque auctorem meæ causæ ad truncationem nasi et aurium, atque ad vincula et carceres violenter adduxit (9). Ardericus quoque hujus juvenis Arnaldi patruus eundem presbyterum ad ignem per quem transivit (10) venire compulit. Ugo alter ejusdem Arnaldi patruus Andream, de quo juste queror, non, ratione sed furiose protegit, et Arnaldus iste miræ calliditatis homo cum nullum in mea causa habeat accessum studet me, meamque causam imquedire per hujusmodi investituræ verbum. Quapropter imperatoris præsentiam expectavi (11).

natos tantummodo assignent scriptores: quapropter honorarium fuisse ephebum, qui Teutonice linguæ interpretem, apud auctorem nostrum ageret, et eo *fili* nomine indicetur, hunc Sigifredum existimaverim. Si quis vero contendat reputandum eum esse vere filium Conradi, vel Lotharii, acceptam hujusmodi notitiam unice Landulpho debet.

(3) A quo se expoliatum fuisse omni ecclesiastico beneficio jam doluerat cap. 39: intrusus enim fuerat in ejus juris ecclesiam S. Pauli a presbytero Nazario Muricula eamdem prius occupante, et ad primicerii dignitatem postea promotus.

(4) Error amanuensis, qui in omnia exemplaria irrepsit. Taurinensis enim Ecclesia nonnisi anno 1515, a Leone X archiepiscopali honore donata fuit. Arbertus autem tunc sedebat, anno 1128 electus, protractusque in annum 1147 ab Ughello in epis. Taurinen. num. 31.

(5) Facile *Teutonice*, quæ Landulpho illius idiomatis imperito barbara videbantur.

(6) *Lege nil mirum*, ut alibi etiam adnotavimus.

(7) Andreas nempe Sugaliola jam memoratus.

(8) Herlembaldus apostolicæ sedis contra Nicolaitas vexillifer, in plebis tumultu contra ipsum excitato pluribus confossus ictibus ceciderat anno 1075, ut superius monui. Ex nostro Landulpho præcipuum tam nefariæ cædis auctorem intelligimus, Arnaldum nempe seniore de Raude, quod idem prodidit quoque Galvaneus Flamma in Chron. maj. cap. 250, tanquam ex Chronica Kalendaria desumptum, non Arnaldum tamen, sed Arnaldum eum appellans.

(9) De probis hisce, ac vulneribus Liprandi illatis ob sacerdotum castimoniam strenue propugnata, nonnulla legi possunt in adnotationibus ad cap. 1, et fuse in Puricell. loc. cit.

(10) Vide cap. 10.

(11) Venisse ad hanc urbem Lotharium, atque Italicæ redimitum cerona fuisse a Robaldo ibidem primo, ac postmodum Modoetiæ, ultro admisit Puricellus num. 382, in eo tantummodo Zucchi, aliosque id asserentes reprehendens, quod Anselmum hujus solemnium inaugurationis auctorem faciant. Ego lamen, si quid sapio, ne exceptum quidem Mediolani Lotharium crediderim. Antiqui enim scriptores de hoc adventu in urbem nostram silent, seriesque itineris hucusque

CAPUT XLV.

Lotharius Papiensibus fuis Mediolanum venit(1).

Lotharius postmodum imperator in quarta die, quæ fuit dies Sabbati (2) post meam querelam, secus Papiam est castrametatus ad locum qui dicitur Lardiracus (3) super flumen Oronam positus (4). Cumque imperator ibi pernoctasset, et diem Dominicam (5) quasi dimidiasset, militiæ ejus cucurrit ad Papienses, qui armati exierunt (6) In prælio illo fortissima manus principis Conradi quamplures de Papiensibus ejecit, et comprehendit, neque a prælio se subtraxit donec Papienses fere ad muros civitatis conculcavit. at appropinquavit. Tunc Papienses

descripti, ac describendi credere id vetat, cum e Ronchalia ad Lardiracum secus Papiam processerit die 14 Novembris, ut cap. seq. dicemus: inde vero die 17 ejusdem mensis ad oppidum Abbatii Crassi se contulerit, ac statim Vercellas et Taurinum, ut ex annalista Sax. et Othone Frising. testatum habemus. Modica tamen ibidem Lotharii mora esse debuit, cum paulo post Placentiam, Parmam, ac Regium adierit, ubi Decembrem transegit, Saxone citato et Sigonio adnotantibus. Exstat ejusdem diploma datum Regii xvi Kal. Januarii apud Ughel., tom. II, col. 288 novæ editionis. Januario anni sequentis 1137, Ravennam in hiberna perrexit; inde Campaniam et Apuiam peragravit, post multa per Flaminiam, Picenum, Umbriam, aliasque regiones itinera peracta, quæ in Sigonio, et aliis legi possunt. In Germaniam inde rediens apud Tridentum in villissima casa, miseram humanæ conditionis relinquens memoriam, ut Frisingensis loquitur, obiit pridie Non. Decembris anni 1137. Nullus igitur suscipiendæ Modoetiæ, aut Mediolani Italicæ coronæ locus esse potest in hac Lotharicæ expeditionis historia: quod vero scribit Sigonius Lotharium in reditu Mediolanum accessisse, belloque, Novembri mense, in Cremonenses molo, Soncinum, Bassianum, multaque alia ex eorum jurisdictione castra delevisse, anachronismo laborat. Acta enim hæc sunt anno superiore 1136, antequam in Roncalias proficisceretur ibique leges conderet ille imperator, ut ex Landulpho nostro constat; ex quo item corrige Campum et Cavittellum similia narrantes.

Præterea mirum valde esset, quod Landulphus historiam suam prosecutus usque ad annum 1137, atque ubique imperatorem conveniens, ut causam suam peroraret, nullum de ejusdem adventu in hanc urbem verbum proferret, nullam de accepto Mediolani, ac Modoetiæ regio serto memorem vocem suis inscriptis reliqueret, cum alias hujusmodi regum inaugurations utrobique peractas non tam retulerit, sed minutim etiam descripserit. Porro tanti momenti hoc silentium Pagio visum est, ut coronationem hanc omnino commentitiam affirmet ad an. 1134, num. 19. Hæc tamen dicta sint quin mihi id invidiæ tribuatur, ac si gloriam hanc ab urbe nostra, ac Modoetiensi oppido propulsare vulerim. Veritatem siquidem consecrari studeo, utique libentissime manus daturus, si validiora ad novum hoc decus patriæ meæ, ac Moleticæ vindicandum argumenta emergant.

CAP. XLV. — (1) Male ab amanuensi aliquo appositum fuisse hunc titulum docet tum Landulphus, apud quem nullum de Mediolano verbum, tum superioris capitis postrema adnotatio.

(2) Contulerat se in Ronchaliam Landulphus eo tempore quo Lotharius imperator ibidem leges superius reletas condebat. Cum itaque illæ datæ sint die 7 Novembris anni 1136, ut in juris volumine, ad eandem adnotatum legitur, dies Sabbati, quæ subscula tum fuit, in decimum quartum ejusdem mensis

A valde perterriti et metuentes hostilem exercitum Mediolanensium concurrentium ad imperatoris triumphum in primo diluculo secundæ feriæ (7) cum maxima devotione (8) reddiderunt imperatori quotquot habebant de Mediolanensibus in sua captione (9). Imperator commotus maxima pietate Papienses eadem die a sua custodia solvit, et liberos dimisit, et die altera (10) sua castra amovit et ad locum qui dicitur Abbatie Crassum (11) pervenit, et omnis multitudo Mediolanensium eum suis militibus a captione Papiensium liberatis rediit Mediolanum. De cætero imperator Ticinum, atque Padum (12) ad suum commodum transivit (13).

incidit: eo igitur die Papiam versus Lotharium movisse credendum est.

B (3) Locus est Papiensis ditionis, cui e regione in præsens posita est, paucis milliariis distita, Ticinensium Carthusia, artis et magnificentiæ miraculum, a Joanne Galeatio primo Mediolani duce constructa.

(4) Plures hujus nominis Oronæ seu Olonæ fluvios recensent Gaudentius Merula De antiq. Gall. Cisalp. lib. I, cap. 7, et Bonavent. Castillionæus. De Gall. Insubr. antiq. sed. Qui hic memoratur, a Bernardo Sacco in Hist. Ticinensi in hunc modum describitur: « Olona ex Mediolanensibus collibus vallibusque dilapsa Circiatum, ac Castaneatum petens, ipsius primum Mediolanensibus usui est, quibus potu exhibitio Ticinensem oram magnis circuitibus ambit, rigatque undis, tandemque Padum petit inter vicum Spissæ et divi Zenonis, longe a Ticino urbe decem milla passuum. »

(5) Id est 15 Novembris.

C (6) Infestos Mediolanensibus acri bello Papienses, superius cap. 43 vidimus. Fortasse ea victoria elati insultantesque Lotharii, qui Mediolanensibus favebat, imperium pati renuerant. Certe non nisi pacta pecunia in gratiam susceptos ab eo imperatore testatur Otto Frising. lib. vii, cap. 19. Sed fidem superat quod annalista Saxo jam citatus scribit, eam nempe fuisse *20 millium talentorum*, nisi forte legendum sit *Tertiorum*, quæ moneta in usu apud Papienses erat.

(7) Nempe 16 Novembris,

(8) Cleri et monachorum cœtus, assumptis crucibus et sanctorum reliquiis urbem egressos lugubri voce et habitu ad imperatorem processisse, ut ejus clementiam deprecarentur, legimus in suprad. Saxone, col. 673.

(9) Eos videlicet, quos cap. 43 captos dixit Landulphus a Papiensibus *veluti vilissima ovium pecora*.

(10) Scilicet 17 Novembris.

D (11) Oppidum etiam in præsens celebre quatuordecim milliariis Mediolano distans, Viglevanum versus qua deductum e Ticino magnum navigium ad urbem nostram dilabitur. Castrum olim fuit munitissimum, resque ibidem strenue gestas a Mediolanensibus pro restitutione Francisci Sfortiæ postremi ducis sui contra Gallos refert Galeatus (capella lib. iii de bello Mediolanensi. Plura de hoc oppido disserit Felix Osius in Commentariis ad Othonem Murenæ num. 275 et seq.

(12) Complectitur hoc loco Landulphus itinera, quæ superiori cap. num. 11 jam descripsimus, ad Taurinensem videlicet urbem, ac postmodum Regiensem. Per agrum Novariensem, ac signanter vice *Momo* diversatum fuisse Lotharium Calchus narra' ad an 1138 brevi periodo ab universa Italica expeditione ejusdem se exsolvens.

(13) Prospere acta hæc itinera a Lothario fuisse, neque inimicam manu in ipsum armante, testatur

CAP. XLVI.

Mediolanenses episcopum Cremonensem capiunt, qui venenato custode de vinculis fugit.

At Innocentius papa Cremonenses ab excommunicatione Robaldi archiepiscopi solvit (1). Verumtamen Mediolanensis exercitus Cremonensibus, nec eorum episcopo pepercit (2), quia post absolutionem (3) Juvenaltam castellum eorum (4), et alia apprehendit, atque episcopum eorum loriatum, et hortantem suos ad pugnam proficientem (*) homicidium de ipso castello pertraxit, et plures menses in custodia tenuit (5), donec Herlembaldus de Bresorio custos illius custodiæ contaminatus veneno, prout dicitur, subito in mortem corrumpitur. Et in ipsa nocte, qua ipse custos subito occidit, episcopus de ipsa domo, qua claudabatur, effugit, et liberatus Papiam, deinde Cremonam pervenit. Hic fortassis episcopus iste, reminiscitur amaritudinis (6), qua polatus fuit Mediolani in die suæ ordinationis (7), sed prout quibusdam placet, non bene. Quia, si Jordanus archiepiscopus, ejusque Ecclesia amovit Ugonem de Noceto

Explicit liber Historiarum Landulphi de Sancto Paulo de Gestis Mediolani ab anno Christi 1094, usque ad annum Chr. 1133 tempore Robaldi archiepiscopi, qui obiit anno Christi 1142; secundo die ante Kal. Jan. jacet in ecclesia Hiemali. Huic successit Ubertus de Pirovano, quo sedente Mediolanum a Frederico funditus evertitur (11).

abb. Uisberg. in Vita Lotharii inquit: « Post usque Taurinum progrediens, totam citiorem (non liberio rem ut typographi fortasse errore in Struvii Historiam German., dissert. 16, § 26 irrepsit) Italiam sine ferro subegit. »

CAP. XLVI.—(1) Displicuisse Innocentio papæ Robaldi archiepiscopi Mediol. severam animadversionem in Cremonenses, eaque improbata, illos anathemate inflicto exsolvisse affirmat Pagius ad an. 1136, num. 7; sed quod hoc anno id acciderit, assentiri eidem non ita facile possum, eum, post trajectum Ticinum et Padum ad suum commodum sub finem illiusmet anni, absolutus ab Innocentio Cremonenses narret Landulphus; atque idè videantur hæc ad annum sequentem pertinere quo jam Lotharius, et ipse Cremonensibus iratus, ab hisce finibus excesserat.

(2) Obertus, seu Ubertus, ut illum infra appellat Landulphus, Cremonensem tunc infulam gerebat, usque ad 1169 superstes, teste Ughello in hujus urbis episc., num. 46.

(3) Nempè Innocentii II.

(4) Non longe a Romanengo, ac Soncino celebre hoc castrum est in Historia Cremonensi, pluribus ibidem commissis præliis anno enim 1215 narrat Campus pugna improspere Cremonensibus cedente, captum fuisse Romanengum et Juvenaltam, ipsumque Carrocium (quod in deteriori fortuna gravius tum damnum ac dedecus habebatur) a Mediolanensibus ereptum: iterum apud Juvenaltam acerrime cum iisdem decertatum refert anno 1239, sed pari eade ac nemine victore.

(*) A. 2. perficientem.

(5) Quandi in vinculis Mediolanensium perduraverit Cremonensis episcopus ignotum prorsus est, cum de insigni hoc facto, prædaque divite in Cremonensi agro a nostris relata, nullum in historiis verbum offenderim. Narrat quidem Sigonius Cremonenses iratos quod Lotharii auxilio Cremonensium ulcisci injurias nequivissent, instasse oppido Cremonæ anno 1139 armis et minis graves; Mediolanensibus tamen propere accurrentibus, ab obsidione depulsos fractosque fuisse, eorumdem pluribus captis, atque in carceres Mediolanum transmissis. Sed cum pugnam hanc apud Rivoltam, non parum a Juvenalta sejunctam contigisse referat, alterum a præsentibus bellum illud fuisse credendum est. Interim adno-

A (8) nobilem virum, et Parmensis Ecclesiæ quasi archidiaconum ab episcopatu Cremonensi, in quo Cremonenses per suam electionem, et Henricus rex eorum per investituram suæ laudationis et confirmationis ipsum posuerant, et susceperant per plures annos reverenter, et diu intus, et foris tenuerant; quid mirum, si populus Mediolanensis compulsi istum Ubertum egregium virum jurare fidelitatem Ecclesiæ Mediolanensi, et archiepiscopo Jordano, quando (*) ipsum Ubertum episcopum consecravit! Quod si forte quis dixerit: Amotio Ugonis fuit justa (9), sed compulsio Uberti fuit iniqua: nec dicat cujus mortalis auctoritate principaliter est regenda Cremona, ejusque Ecclesia (10). Si non (*) dixerit: Utrumque fuit malum, et iniquum; surgat igitur Deus exercituum, qui Mediolanum et Cremonam corrigat, et me acolythum oppressum et expoliatum, quem admodum in hac mea copia continente probos et praves legitur, jure gubernet et protegat.

Deo gratias. Amen. Amen

de Gestis Mediolani ab anno Christi 1094, usque ad obiit anno Christi 1142; secundo die ante Kal. Jan.

jacet in ecclesia Hiemali. Huic successit Ubertus de Pirovano, quo sedente Mediolanum a Frederico funditus evertitur (11).

tare licet Landulphi Historiam in annum saltem 1137, procul dubio protendi. Cum enim Ubertum episcopum per plures menses detentum tandemque fuga elapsam, Cremonæ incolumem restitutum enaret, collatis quæ supra exposuimus perspicuum fit in annum 1136 contrahi hæc minime posse.

(6) Causam hujus amaritudinis inferius exponit Landulphus, juramentum videlicet fidelitatis Ecclesiæ Mediolanensi et archiepiscopo Jordano, ad quod compulsus est eodem tempore quo Mediolani consecratus fuit. Id autem videbatur officere libertati, in quam se asseruerant Lombardiæ urbes, ut notum est.

(7) Suffectum fuisse in Cremonensi sede a Jordano archiep., Mediol. Ubertum anno 1147 Ughellus asserit, sed quo fundamento annum hunc ejusdem electioni designaverit non video, cum nihil certi de tempore, quo Valterus proximus decessor obiit, aut intrusus est ab Henrico imp. Ugo de Noceto, producat. Certe ante Octobrem anni 1120, quo vivere desiit Jordanus electum atque inunctum fuisse hunc Ubertum ex nostro Landulpho constat, qua in re gravi anachronismo erravit Ludovicus Cavitellus in Annal. Cremon. qui omnia confundens, Walterum mortuum anno 1129, sequenti vero substitutum Ugonem, atque ipso non multo post defuncto, eodem anno 1130 successisse Ubertum tradit, quæ quam absurda sint, historiæ hujus auctoritas evineit.

(8) De hoc Ugone nusquam mentio injicitur, præterquam in Landulpho nostro. Quæ Ughellus in episc. Cremon. et Bordonus in Thesaur. Eccl. Parmen. prodidere, ex eodem collecta sunt.

(*) A. 2. qui.

(9) Pluribus enim summorum pontificum ac conciliorum decretis in laicas investuras, quas sibi asseruerant Henricus IV et V imperatores, declamatum fuerat, Cæsaribus ipsis anathemate percussis.

(10) Innuat hoc loco Landulphus jura metropolis, quæ fortasse prætendebant Mediol., ut ipsorum imperio reliquæ urbes atque ecclesiæ finitimæ subderentur.

(*) A. 2. si vero.

(11) Quæ hic leguntur, desunt in altero ex mss. bibl. Ambr. Addita fuisse ab imperito quopiam ex hoc usque expositis patet, cum inchoatum ab anno 1097, historiam suam Landulphus usque ad annum saltem 1137, produxerit. De Robaldi vero obitu vide quæ cap. 37, n. 7 deservit.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOCCE TOMO CENTESIMO SEPTUAGESIMO TERTIO CONTINENTUR.

RODULPHUS ABBAS S. TRUDONIS.		
Notitia historica et litteraria.	9	
GESTA ABBATUM TRUDONENSIVM.	11	
GESTORUM ABBATUM TRUDONENSIVM CON-		
TINUATIO PRIMA.	113	
RODULPHI EPISTOLÆ QUATUOR.	193	
I. — Epistola missa de cœnobio Sancti Pantaleonis		
Rodulpho abbati Sancti Trudonis.	193	
II. — Rescriptum Rodulphi abbatis ad epistolam		
ei missam de cœnobio S. Pantaleonis.	195	
III. — Epistola Rodulphi abbatis ad Waleramnum		
ducem.	209	
IV. — Epistola Rodulphi abbatis ad Stephanum		
episcopum Mettensem.	212	
GESTORUM ABBATUM TRUDONENSIVM CON-		
TINUATIO SECUNDA.	219	
Proœmium.	223	
Liber primus. De gestis domini Folcardi.	225	
Liber secundus. De gestis domini Gerardi abbatis.	235	
Liber tertius. Libellus gestorum domini abbatis hu-		
jus loci Wirici.	239	
Liber quartus.	251	
GESTORUM ABBATUM TRUDONENSIVM CON-		
TINUATIO TERTIA. — PARS PRIOR.	269	
Præfatio subsequentis operis.	269	
Liber primus continens ortum actus et obitum beati		
Trudonis.	273	
Liber secundus ejusdem.	287	
Liber tertius ejusdem.	303	
CONTINUATIONISTERTIÆ PARS SECUNDA.	321	
Præfatio.	321	
De gestis Nicolai abbatis.	325	
De gestis Christiani abbatis.	327	
De gestis Joannis abbatis primi hujus nominis	333	
De gestis Joannis hujus nominis secundi.	335	
De gestis Liberti abbatis.	335	
De gestis Thomæ abbatis.	337	
De gestis Willelmi abbatis hujus nominis primi.	339	
De gestis Henrici de Waelbeke abbatis.	351	
De gestis Willelmi secundi abbatis.	353	
De gestis Adæ abbatis.	359	
De gestis Amelii abbatis.	385	
Gesta Roberti abbatis hujus loci	405	
ADDITAMENTA.	425	
De jure solvendi census male grute.	431	
VITA LIET BERTI EPISCOPI CAMERACENSIS.	433	
ACTA TRANSLATIONIS S. GERONONIS UNIVS		
MILITIS LEGIONIS THEBÆORUM.	433	
LEO MARSICANUS ET PETRUS DIACONUS.		
CHRONICA MONASTERII CASINENSIS.	439	
VITA S. MENNATIS LEONE MARSICANO AUC-		
TORE.	990	
Prologus in vitam S. Mennatis	990	
Epilogus.	991	
ACTA TRANSLATIONIS S. MENNATIS.	992	
NARRATIO DE CONSECRATIONE ET DEDICA-		
TIONE ECCLESIÆ CASINENSIS AUCTORE LEO-		
NE MARSICANO.	997	
OPUSCULUM PETRI DIACONI DE VIRIS ILLUS-		
TRIBUS CASINENSIBUS.	1003	
Præfatio Muratorii.	1003	
Præfatio J. Baptistæ Mari.	1005	
Prologus.	1009	
Cap. I. — De sancto Benedicto.	1010	
Cap. II. — De Faustlo.	1012	
Cap. III. — De Marco.	1013	
Cap. IV. — De Sebastiano.	1013	
Cap. V. — De sancto Simplicio	1018	
Cap. VI. — De Laurentio.	1014	
Cap. VII. — De Cypriano.	1015	
Cap. VIII. — De Paulo	1016	
Cap. IX. — De Hilderico.	1019	
Cap. X. — De Theophanio.	1019	
Cap. XI. — De Bassatio.	1020	
Cap. XII. — De S. Bertario.	1020	
Cap. XIII. — De Artheperto.	1022	
Cap. XIV. — De Euchemperto.	1023	
Cap. XV. — De Joanne.	1023	
Cap. XVI. — De Theodorico.	1025	
Cap. XVII. — De Stephano.	1026	
Cap. XVIII. — De Victore.	1028	
Cap. XIX. — De Alphano.	1030	
Cap. XX. — De Amato.	1032	
Cap. XXI. — De Alberico.	1032	
Cap. XXII. De Arialdo.	1033	
Cap. XXIII. — De Constantino.	1034	
Cap. XXIV. — De Attone.	1035	
Cap. XXV. — De Pandulpho.	1035	
Cap. XXVI. — De Pandulpho.	1035	
Cap. XXVII. — De Landenulpho.	1036	
Cap. XXVIII. — De Oderisio.	1036	
Cap. XXIX. — De Benedicto.	1037	
Cap. XXX. — De Leone.	1038	
Cap. XXXI. — De Leone.	1039	
Cap. XXXII. — De Gregorio.	1039	
Cap. XXXIII. — De Gregorio.	1040	
Cap. XXXIV. — De Brunone.	1040	
Cap. XXXV. — De Joanne.	1042	
Cap. XXXVI. — De Paulo.	1043	
Cap. XXXVII. — De Bernardo	1043	
Cap. XXXVIII. — De Joanne.	1043	
Cap. XXIX. — De Petro.	1044	
Cap. XL. — De Landenulpho.	1044	
Cap. XLI. De Guidone.	1044	
Cap. XLII. — De Robo.	1045	
Cap. XLIII. — De Petro.	1045	
Cap. XLIV. — De Raynaldo.	1045	
Cap. XLV. — De Gelasio.	1046	
Cap. XLVI. — De Joanne	1047	
Cap. XLVII. — De Petro.	1048	
SUPPLEMENTUM VIRORUM ILLUSTRUM MO-		
NASTERI CASINENSIS, AUCTORE DOMINO PLA-		
CIDO.		
Cap. I. — De Richardo.	1049	
Cap. II. — De Bernardo.	1051	
Cap. III. — De Ignatio.	1052	
Cap. IV. — De Benedicto.	1053	
Cap. V. — De Justino.	1053	
Cap. VI. — De Augustino.	1053	
Cap. VII. — De Innocentio.	1054	
Cap. VIII. — De Angelo.	1054	
Cap. IX. — De Honorato.	1055	
Cap. X. — De Gregorio.	1056	
Cap. XI. — De Benedicto.	1056	
Cap. XII. De Chrysostomo.	1056	
Cap. XIII. — De Flavio.	1056	
Cap. XIV. — De Severo.	1057	
Cap. XV. — De Luca.	1057	
Cap. XVI. — De Hieronymo.	1057	
Cap. XVII. — De Paulo.	1057	
Cap. XVIII. — De Matthia.	1057	
Cap. XIX. — De Benedicto.	1057	
Cap. XX. — De Bernardo.	1058	
Cap. XXI. — De Antonio.	1058	
Cap. XXII. — De Luca.	1058	
Cap. XXIII. — De Pio.	1058	
Cap. XXIV. — De Theophilo.	1059	
Cap. XXV. — De Benedicto.	1059	
Cap. XXVI. — De Joanne.	1059	
Cap. XXVII. — De Thoma.	1030	
Cap. XXVIII. — De Hieronymo.	1030	
Cap. XXIX. — De Appollinare.	1030	
Cap. XXX. — De Andrea.	1031	
Cap. XXXI. — De Gregorio.	1032	
LIBER DE ORTU ET OBITU JUSTORUM CŒNOBII		
CASINENSIS, AUCTORE PETRO DIACONO.	1063	
LIBER EJUSDEM DE LOCIS SANCTIS.	1115	
Prologus.	1115	
PROLOGUS PETRI DIACONI IN REGESTUM CA-		
SINENSE.	1133	
PETRI DIACONI DISCIPLINA CASINENSIS.	1133	
PETRI DIACONI EPISTOLÆ TRES.	1137	
Epist. I. — Ad Richizam Romanorum imperatri-		
cem. — Consolatoria de morte Lotharii imperatoris		
et Henrici ducis Bavarie ejus generi.	1137	
Epist. II. — Ad eandem. — Ejusdem argumenti.	1139	

- Epist. III. — Ad Conradum imperatorem II. — Congratulatur ei de sua in imperatorem electione, hortaturque ut strenue et Christiane Romanum regat imperium, atque Casinense monasterium protegat. 1141
- RHYTHMUS DE NOVISSIMIS DIEBUS. 1143
- Epistola Ptolemei et Gregorii Petri Patruorum ad ipsam. 1143
- Descriptio sacri Casini Montis. 1145
- FALCO BENEVENTANUS.
- CHRONICON. 1149
- MATTHÆUS CARDINALIS.
- Notitia historica. 1261
- EPISTOLÆ ET DIPLOMATA. 1261
- I. — Diploma Matthæi cardinalis super concordia inter Henricum Senonensem archiepiscopum et canonicos Stampenses. 1262
- II. — Authenticum cardinalium super compositione facta inter Stephanum episcopum Parisiensem et Theobaldum archidiaconum. 1263
- III. — Matthæus Albanensis electionem Udonis, S. Petri Carnotensis abbatis, confirmat. 1264
- IV. — Litteræ Matthæi Albanensis episcopi, quibus Argentoliense monasterium abbatia S. Dionysii, de sententia concilii Parisiensis apud S. Germanum a Pratis habiti, restituitur. 1265
- V. — Epistola Matthæi Albanensis episcopi ad fratres conscriptos, abbates, etc. 1266
- VI. — Charta Matthæi Albanensis episcopi pro ecclesia S. Martini de Campis. 1267
- VII. — Decretum Matthæi de expulsiōne montalium ab ecclesia S. Mariz et S. Joannis Laudunensis. 1268
- S. OTTO BAMBERGENSIS EPISCOPUS.
- Vita sancti Ottonis. 1268
- OTTONIS EPISTOLÆ ET DIPLOMATA. 1313
- I. — S. Ottonis Bamberg. ep. litteræ ad Paschalem II PP. de sua electione. 1313
- II. — Henrici IV imp. memorabile diploma pro ecclesia Bambergensi. 1315
- III. — Henricus IV imp. S. Ottoni Bambergensi gratulatur pontificatus sui auspicio. 1316
- IV. — Henricus IV imp. Bambergensi episcopo scribit de expeditione in Flandriam. 1317
- V. — Henricus IV imp. datis litteris S. Ottonis Bamberg. auxilium contra Filium implorat. 1318
- VI. — Alia ejusdem epistola ad eundem similis argumenti. 1318
- VII. — Bambergensis Ecclesie litteræ ad Welfonem Bajoriæ ducem proliferatione episcopi sui Ottonis. 1319
- VIII. — S. Ottonis Bamberg. ep. litteræ ad Paschalem II PP. pro sua ordinatione. 1319
- IX. — Paschalis II P. S. Ottonem Bamberg. ep. a se ordinatum Ruthardo ep. Mogunt. commendat. 1320
- X. — Paschalis II PP. litteræ ad clerum et populum Bambergensem de Ottone ep. a se ordinato. 1320
- XI. — S. Ottonis Bamberg. ep. ad suam Ecclesiam litteræ de peracta sua consecratione. 1321
- XII. — Paschalis II PP. monasterium Weissenoense confirmat. 1322
- XIII. — Paschalis II PP. S. Ottoni Bamberg. ep. ejusque successoribus usum pallii et præferendæ crucis potestatem concedit. 1323
- XIV. — Bruno Trevirensis ep. Ottonem Bamberg. evocat ad cognoscendam causam Spirensis electi. 1324
- XV. — Friderici Coloniensis ep. litteræ ad Ottonem Bambergensem, quem ad suas partes contra Henricum V sollicitat. 1325
- XVI. — Henricus V imp. Ottonem ad conventum Spirensium in vitat. 1326
- XVII. — Adalberti ep. Moguntini ad Ottonem Bambergensem litteræ de ejus absentia a synodo Coloniensi conquerentes. 1327
- XVIII. — S. Ottonis Bamberg. ep. litteræ fundationis pro monasterio Michelfeld. 1328
- XIX. — Notitia de eadem fundacione, et collatione juris parochialis. 1329
- XX. — Idem Otto parochiam Michelfeldensem erigit. 1330
- XXI. — Adalberti II ep. Moguntini acres litteræ ad Ottonem ob ejus absentiam a synodo. 1330
- XXII. — S. Ottonis ep. Bamberg. charta fundationis monasterii Vraugiensis. 1331
- XXIII. — Ottonis episcopi traditio ad monasterium S. Michaelis. 1333
- XXIV. Callisti II PP. litteræ ad Ottonem Bamberg. episcopum quibus monasteria ab ipso constructa confirmat. 1334
- XXV. — S. Ottonis Bamberg. ep. epistola encyclica ad abbates et præpositos monasteriorum, quæ ipse aut fundavit aut restituit, quos ad officium suum exsequen-
- dum cohortatur. 1335
- XXVI. — Boleslai III Poloniæ ducis litteræ, quibus S. Ottonem Bamberg. ad conversionem Pomeraniæ invitat. 1336
- XXVII. — Callixtus II PP. omnia instituta S. Ottonis confirmat. 1336
- XXVIII. — Narratio de S. Ottonis Bamberg. ep. apostolatu in Pomerania. 1337
- XXIX. — S. Otto confirmat donationem Michelfeldensi cœnobio factam. 1338
- XXX. — Litteræ quorundam episcoporum et principum, quibus S. Ottonem ad novum regem Henrico substituendum invitant. 1338
- XXXI. — Adalberti Moguntini litteræ, quibus Ottonem Bamberg. ad synodum vocat. 1339
- XXXII. — Ottonis ep. Bamberg. litteræ de restauratione monasterii Banthensis. 1340
- XXXIII. — Wigandi Tharisiensis abbatis litteræ, quibus S. Ottonem ad reditum et Pomerania hortatur. 1342
- XXXIV. — Adalberti II ep. Mogunt. epistola ad Ottonem Bamberg. de excommunicatione Conradi invasoris regni a. 1127 facta. 1343
- XXXV. Conradi archiep. Salzburg. litteræ ad Ottonem et canonicos Bambergenses de eorum decano in patriarcham Aquileiensem electo. 1344
- XXXVI. — S. Otto Bamberg. ad concilium Herbipolense invitatur, pro Innocentio papa recipiendo. 1345
- XXXVII. — Lotharii regis invitatio. 1346
- XXXVIII. — S. Ottonis Bamberg. litteræ fundationis et monasterii Hellsbronn. 1346
- XXXIX. — S. Otto cœnobio S. Michaelis capellam seu cellam S. Fidis donat. 1347
- XL. — Alia ejusdem Ottonis donatio ad idem cœnobium facta anno incerto. 1349
- XLI. — Fragmentum litterarum S. Ottonis Bamberg. ep. de fundacione cœnobii Vessera. 1350
- XLII. — S. Ottonis ep. Bamberg. litteræ fundationis confirmationis monasterii Endorff. 1350
- XLIII. — S. Ottonis Bamberg. ordinatio de quibusdam decimis monasterio Endorffensi traditis. 1351
- XLIV. — Innocentius II papa confirmat religionem a S. Ottonem in sua monasteria introductam. 1352
- XLV. — Ad E. Scholasticum. 1353
- XLVI. — Ad *** cardinalem. 1353
- XLVII. — Episcoporum epistolæ ad Ottonem Bambergensem episcopum. 1353
- XLVIII. — Epistola Hermannii Augustini episcopi ad Ottonem Bambergensem episcopum de Lotario rege. 1354
- SERMO S. OTTONIS AD POMERANOS. 1355
- APPENDIX AD S. OTTONEM.
- Conventus seu concilium in Uzedom civitate Pomeraniæ. 1359
- Sermo in exsequiis S. Ottonis ab Embricone episc. Wirceburgensi. 1361
- Annales Babenbergenses, Ensдорffenses, Augustani minores. 1363
- GUALTERUS CLUNIACENSIS MONACHUS.
- DE MIRACULIS B. V. MARIE. 1379
- GILIO TUSCULANUS EPISCOPUS.
- Notitia. 1386
- EPISTOLA de vita Hugonis Cluniacensis abbatis. 1387
- HISTORIA DE VIA HIEROSOLYMITANA. 1389
- EPISTOLA adversus Antiochenum patriarcham. 1390
- GAUFRIDUS CATALAUNENSIS EPISCOPUS.
- Notitia. 1394
- EPISTOLÆ ET DIPLOMATA. 1395
- I. — Epistola ad Petrum Venerabilem Cluniacensem abbatem. 1395
- II. — Ad Stephanum Parisiensem episcopum. 1395
- III. — Charta fundationis abbatia Monasterii in Argona. 1395
- IV. — Charta Gaufridi episcopi Catalaunensis donationes præcipuas monasterio Trium-Fontium a Petro Cluniacensi, Atone Sancti Eugendi et Benedicto Sancti Petri ad Montes abbatibus, atque canonicis Compensiensibus factas confirmantis. 1396
- V. — Privilegium Gaufridi episcopi pro monasterio Sancti Petri. 1398
- VI. — Gaufridus episcopus Catalaunensis anniversarium suum fundat in Ecclesia S. Martini de Campis Parisiensi. 1398
- VII. — Fundatio Gaufridi Catalaunensis episcopi in abbacia Mauri-Montis. 1399
- STEPHANUS PARIISIENSIS EPISCOPUS.
- Notitia. 1400
- Notitia litteraria. 1407
- EPISTOLÆ ET VARIORUM AD IPSUM. 1411
- I. — Henrici archiepiscopi Senonensis ad Stephanum.

- Monet ut veniat Pruvinum ad examinandam causam Stephani archidiaconi Parisiensis. 1411
- II. — Stephani ad Henricum archiepiscopum Senonensem. — Respondet se non potuisse a metropolitano extra sedem metropolitānam vocari ad examen causæ archidiaconi sui. 1411
- III. — Gaufridi episcopi Carnotensis ad Stephanum. — Significat Stephanum archidiaconum deligere arbitrum causæ suæ abbatem Clarevallensem S. Bernardum. 1412
- IV. — Gaufridi episcopi Carnotensis ad Stephanum. — Excusat se quod ad Colloquium non possit accedere. 1418
- V. — Eiusdem ad eundem. — Petit ut designet S. Victoris cœnobio canonicum qui instituat abbas Virtutensis. 1418
- VI. — Anonymi ad Stephanum. — Laudat episcopi constantiam et perseverantiam ei suadet. 1414
- VII. — Item anonymi ad Stephanum. — Monet ut caveat sibi ab adversariis qui in illius necem conspirarunt. 1415
- VIII. — Ad archipresbyteros diœcesis Parisiensis. — Sententia excommunicationis contra occisores Thomæ, prioris S. Victoris, et fautores eorum. 1415
- IX. — Stephani ad Gaufridum Carnotensem episcopum. — De impta code Thomæ æprioris. 1416
- X. — Stephani ad Innocentium II. pontificem Romanum. — Eiusdem argumenti. 1418
- XI. — Stephanus ad Henricum archiepiscopum Senonensem. — Probat non posse absque suo assensu metropolitano Senonensem vocare ad tribunal suum causam cuiusdam Galonis Parisiensis scholæ magistri. 1418
- XII. — Stephani ad legatum sedis apostolicæ. — Guonem ejusque sectatores excommunicatos absolvere non posse ante satisfactionem contendit. 1419
- XIII. — Ad anonymum. 1420
- DIPLOMATA ET DONATIONES.
- I. — Charta pro canonicis S. Mariæ Parisiensis. 1421
- II. — Charta pro canonicis regularibus Sancti Victoris Parisiensis. 1421
- III. — Charta pro canonicis S. Joannis Rotundi. 1428
- IV. — Charta de ecclesia S. Dionysii de Carcere. 1428
- V. — Charta de ecclesia Fossatensi. 1424
- VI. — Charta fundationis abbatis Hederensis. 1427
- EPISTOLA HUGONIS DE DOCIANO Senonensis archiepiscopi ad B. decanum et cæteros Parisiensis ecclesiæ canonicos consolatoria super morte episcopi Parisiensis. 1428

LANDULPHUS JUNIOR.

- HISTORIA MEDIOLANENSIS. 1439
- Prefatio Ludovici Antonii Muratorii. 1429
- Prefatio alia Antonii Saxii. 1431
- Series chronologica rerum ad hanc historiam pertinentium. 1438
- Cap. I. — Anselmus de Buis in archiepiscopum Mediolani eligitur. 1437
- Cap. II. — Anselmus contra Saracenos transfretat, in Constantinopoli moritur. 1445
- Cap. III. — Anselmus Grossulanum in Saonensem episcopum consecrat, et suum vicarium facit in Mediolano ante transfretationem. 1447
- Cap. IV. — Presbyter Liprandus Grossulanum de vili habitu reprehendit, et audita morte Anselmi instat electionem fieri Grossulani. 1450
- Cap. V. — Grossulanus in archiepiscopum eligitur, et a Romano pontifice sibi stola transmittitur. 1452
- Cap. VI. — Grossulanus voluit presbytero Lyprando bullam exemptionis auferre, dum fateretur se adversariis favisse. 1454
- Cap. VII. — Liprandus Heribertum in domo susceptum ægrotum, unde jussu Grossulani a celebratione abstulit. 1457
- Cap. VIII. — Liprandus ecclesiam Sanctæ Trinitatis cum exemptione Urbani II fundavit. 1458
- Cap. IX. — Liprandus prædicat Grossulanum Simoniacum esse, et id se per ignis judicium probaturum. 1459
- Cap. X. — Presbyter Liprandus per ignem transivit. 1462
- Cap. XI. — Liprandus in synodo ante Paschalem papam Grossulani præsentis Simoniam accusat, et ignis judicium manifestat. 1466
- Cap. XII. — Grossulano coram papa se non coegisse Liprandum ad ignem jurante, Grossulanus restitutus est, sed a civibus non est receptus. 1469
- Cap. XIII. — Perturbatio in Mediolanensi ecclesia

- orta ob Grossulanum. Olricus vicedominus et Anselmus de Pusterla se Parisinum studium transtulerunt. 14
- Cap. XIV. — Historicus præsens presbyterum Landulphum a Valletellina Mediolanam reducit. 14
- Cap. XV. — Landulphus historicus se a presbytero Liprando separat. 14
- Cap. XVI. — Exsulante Grossulano Mediolanensium bellum inchoant cum Laudunensibus. 14
- Cap. XVII. — Olricus et Anselmus revocati a studio ad ordines sunt promoti. 14
- Cap. XVIII. — Henricus imperator Paschalem papam cum curia captivavit, et altera die, pace facta, ab eo solemniter coronatus. 14
- Cap. XIX. — Jordanus de Clivi a studio revocatus est in sacerdotio consecratus. 14
- Cap. XX. — Eliguntur aliqui sacerdotes, qui debeant judicare an Grossulanus absens digne possit esse archiepiscopus. 14
- Cap. XXI. — Jordanus de Clivi in archiepiscopum eligitur, et consecratur. 14
- Cap. XXII. — De festo Agios, quod fit ad sanctam Mariam, ad portam Vercellinam, die 9 Maii. 14
- Cap. XXIII. — Liprandus admonet Landulphum historicum ut a communicatione Jordani absteineat. 14
- Cap. XXIV. — Presbyter Liprandus in Pontico monasterio obiit. 14
- Cap. XXV. — Jordanus stolam papalem accipiens clericos exturbat, historicum ab ecclesia Sancti Petri removet. 14
- Cap. XXVI. — Inter Grossulanistas et Jordanistas pugna committitur, ipsis præsulibus ad suos sermonibus. 14
- Cap. XXVII. — Data pecunia Grossulano et Anselmo de Pusterla, Grossulanus Placentiam adiit. 14
- Cap. XXVIII. — De moribus et imbratis presbyteri Nazarii Muriculæ. 14
- Cap. XXIX. — Paschalis papa Jordanum confirmat Grossulanum deponit, qui post annum in Roma moritur. 14
- Cap. XXX. — Jordanus papæ gratias agens episcopum Brixianensem consecrat, promittens historicum justitiam facere. 14
- Cap. XXXI. — Jordanus Henricum imperatorem et concilium provinciale communicat Mediolani, et concilium provinciale celebrat a quo historicum conquerentem expulit. 14
- Cap. XXXII. — Mortuo Paschali imperator Burdinus in antipapam eligi fecit, quem Gregorium nominavit. 14
- Cap. XXXIII. — Gelasius papa Gajetæ consecratus Lunam et Pisas fugit, tandem in Franciam ubi moritur. 14
- Cap. XXXIV. — Bellum inter Mediolanenses et Cumanos oritur, in quo civitas Cumana destruitur. 14
- Cap. XXXV. — Historicus ante Calixtum papam Terdenam, et Placentiam de Jordano frustra conqueritur. 14
- Cap. XXXVI. — Mortuo Jordano Olricus eligitur in archiepiscopum, qui ad dexteram Calixti papæ sedi contranitebat Ravennate. 14
- Cap. XXXVII. — Historicus sensit imperatorem, a quem pergebat, defunctum. Olricus, moritur. Anselmus eligitur in archiepiscopum. 14
- Cap. XXXVIII. — Anselmus a Romano pontifice respuit stolam suscipere consentientibus Mediolanensibus, ne honor archiepiscopatus minuatur. 14
- Cap. XXXIX. — Anselmus archiepiscopus Conradum imperatorem coronat, quem Honorius papa rejicit unde Anselmus jussu papæ excommunicatur. 14
- Cap. XL. — Anselmus archiepiscopus Anacleto antipapæ adhæret, et ab ipso stolam recipit. 14
- Cap. XLI. — Clerus Mediolani Anselmum de archiepiscopatu pellit. Papa Innocentius id confirmat. B. Bernardus Mediolanum mittit. 14
- Cap. XLII. — B. Bernardus facit Mediolanensium obedire Ecclesiæ et Lothario imperatori. Robaldus archiepiscopus eligitur. Anselmus captus in Papiam moritur Romæ. 14
- Cap. XLIII. — Robaldus Innocentio papæ fideliter jurat, Lotharium imperatorem sociat, et Cremonensium castra diruit. 14
- Cap. XLIV. — Per imperatorem causa historici frustra consultibus Mediolani committitur. 14
- Cap. XLV. — Lotharius Papiensibus fusi Mediolanum venit. 14
- Cap. XLVI. — Mediolanenses episcopum Cremonensem capiunt, qui venenato custode de vinculis fuerat

3503